

L'EMINÈNCIA GRISA: BIOGRAFIA, SINGULARITAT I INFLUÈNCIA D'AMADEU HURTADO I MIRÓ (1875-1936)

Joan Safont i Plumed

Per citar o enllaçar aquest document:

Para citar o enlazar este documento:

Use this url to cite or link to this publication:

<http://hdl.handle.net/10803/674729>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

TESI DOCTORAL

**L'EMINÈNCIA GRISA:
BIOGRAFIA, SINGULARITAT I INFLUÈNCIA D'AMADEU HURTADO I MIRÓ
(1875-1936)**

Joan Safont i Plumed

2021

TESI DOCTORAL

**L'EMINÈNCIA GRISA:
BIOGRAFIA, SINGULARITAT I INFLUÈNCIA D'AMADEU HURTADO I MIRÓ
(1875-1936)**

Joan Safont i Plumed

2021

PROGRAMA DE DOCTORAT EN CIÈNCIES HUMANES, DEL PATRIMONI I DE LA CULTURA

DIRIGIDA I TUTORITZADA PEL DR. XAVIER PLA BARBERO

MEMÒRIA PRESENTADA PER OPTAR AL TÍTOL DE DOCTOR PER LA UNIVERSITAT DE GIRONA

CERTIFICAT DE LA DIRECCIÓ DE LA TESI

El Dr. Xavier Pla i Barbero, de la Universitat de Girona

DECLARO

Que el treball titulat *L'eminència grisa. Biografia, singularitat i influència d'Amadeu Hurtado i Miró (1875-1936)*, que presenta Joan Safont i Plumed per a l'obtenció del títol de doctor/a, ha estat realitzat sota la meva direcció

I, perquè així consti i tingui els efectes oportuns, signo aquest document.

«Jo no crec, amic Utrillo, que arribi a ésser mai popular ni tingui mai partit, ni partidaris. Em manquen moltes qualitats per aquest resultat, i em sobra la meva propensió a fer les coses sense ésser vist».

Amadeu Hurtado en una carta a Miquel Utrillo, 17 d'octubre de 1931

AGRAÏMENTS

Aquesta tesi doctoral no hauria estat possible sense la complicitat i estímul dels nets d'Amadeu Hurtado, Víctor Hurtado Cuevas i Amadeu Cuito Hurtado i les seves famílies. La família Hurtado ha posat a la meva disposició un tresor que és l'arxiu familiar, però, sobretot, els vull agrair la seva amistat, que ha convertit aquest text en un deure de gratitud.

De Vilanova i la Geltrú, poble natal d'Amadeu Hurtado, vull destacar l'ajuda rebuda per part de l'erudit Francesc Xavier Puig Rovira, parent i admirador de l'advocat, polític i editor, que no només m'ha permès situar-me en la història de la seva ciutat, sinó també em va ajudar a localitzar documents de l'arxiu parroquial. Afegeixo a l'agraïment la directora de la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, Montserrat Comas, que em va permetre tenir a les mans testimonis de la litografia Hurtado, i l'exdiputat Carles Campuzano, que em va franquejar el pas a la Biblioteca del Congrés dels Diputats.

Al llarg d'aquests anys he consultat diversos especialistes en la història contemporània de Catalunya, als quals agraeixo l'atenció, la orientació i l'escalf per continuar. D'entre aquests voldria destacar els noms de Borja de Riquer, Joan B. Culla o Josep Pich, així com la complicitat de Josep Maria Casasús, Manuel Llanas i Josep Maria Figueres. També vull donar les gràcies per les dades i documents que m'ha proporcionat Arnau González i Vilalta, Joaquim Coll, Vinyet Panyella, Isabel Artigas Coll, Gil Toll, Míriam Almacha, Emili Ascaso, Alfred Pérez-Bastardas, Ramon Peypoch i Mani, Josep Bargalló, Manel Aisa, Josep Guixà o Rokayah Navarro.

Vull donar les gràcies de manera efusiva al personal de les biblioteques i arxius que he consultat, per la seva amable atenció i la seva paciència quan m'he proposat arribar a l'últim detall. Tots ells són essencials. Cal fer-ho i és de justícia.

Finalment, voldria agrair l'amistat d'Antoni Martí Monterde, Jordi Amat i Francesc Montero, dels qui tantes coses he après i que m'han ajudat d'una manera o altra a anar construint aquest text, i recordar els amics Albert Manent i Manuel Cuyàs que van morir abans de veure aquest treball acabat.

Al meu director de tesi, Xavier Pla, li he d'agrair que encengués l'espurna d'aquesta recerca, i tots els ensenyament i l'exemple rebut mentre teixíem una bona amistat.

Als meus amics i la meva família, a la meva sogra Montserrat Lamoglia i al meu padrí Rafel Mitjans que han participat de l'esforç final, i especialment a la meva mare i a la Wayra, els he d'agrair l'amor i suport incondicional. I un record pels que no hi són.

LLISTAT DE PUBLICACIONS DERIVADES DE LA TESI

«La revista aliadófila *Iberia* (1915-1919): Un hito generacional del catalanismo liberal». *Ínsula*, núm. 804, desembre de 2013.

«La “Generación Iberia”: forja de un periodismo brillante y comprometido durante la Primera Guerra Mundial» dins PLA, Xavier i MONTERO, Francesc (Eds.). *Cosas vistas, cosas leídas. La edad de oro del periodismo literario en Cataluña, España y Europa*. Kassel: Edition Reichenberg, 2014.

«D’*El Poble Català* a *La Publicidad* passant per *Iberia*. La trajectòria d’uns periodistes a la Barcelona de primers de segle», dins PICH I MITJANA, Josep. *Els llums s’apaguen a tot Europa. La fi de la Belle Époque*. Barcelona: Nova Editorial, 2014.

«Amadeu Hurtado at the Iberia Magazine», dins PLA, Xavier, FUENTES, Maximiliano i MONTERO, Francesc (Eds.). *A Civil War of Words*. Berna: Peter Lang AG, Internacional Academic Publishers, 2016.

«L’efímer frenesí de l’armistici des de les pàgines del diari aliadòfil *La Publicidad* (1918)». *Afers*, núm. 89, 2018. p. 107-132.

«Just “l’injust” Cabot i la pàgina “Les Lletres” de *Mirador*» dins MARTÍ MONTERDE, Antoni i ROSELL NICOLÀS, Teresa (Eds.). *Comparatistes sense comparatisme: la literatura comparada a Catalunya*. Barcelona: UB, 2018. pp. 125-144

«Notas de viaje de Romà Jori, director de *La Publicidad*» dins PLA, Xavier i MONTERO, Francesc. (Eds.). *En el teatro de la guerra: cronistas hispánicos en la Primera Guerra Mundial*. Granada: Editorial Comares, 2019. pp. 203-214

«Guillem Díaz Plaja a la pàgina de llibres de *Mirador*. La forja comparatista». dins MARTÍ MONTERDE, Antoni i ROSELL NICOLÀS, Teresa. (Eds.). *El comparatisme en els escriptors catalans: la literatura comparada a Catalunya*. Barcelona: UB, 2020 pp. 125-144.

«El primer exili de l’advocat i polític Amadeu Hurtado» dins MARTÍN BERBOIS, Josep Lluís (Ed.). 1936: *Desplaçaments forçosos i primers exilis*. Barcelona: Departament de Justícia – Memorial Democràtic, 2020.

CLAUS D'ABREVIATURES

Per tal d'alleugerir les notes a peu de pàgina de text innecessari, hem decidit abreujar els títols de les capçaleres (diaris i revistes), arxius, Universitats i editorials amb referències més freqüents. A continuació, oferim un llistat d'aquestes abreviatures. També s'han abreujat noms de partits polítics, sindicats, entitats i institucions en la forma habitual.

PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

<i>La Veu de Catalunya</i>	LVC
<i>El Poble Català</i>	EPC
<i>L'Esquella de la Torratxa</i>	LET
<i>La Campana de Gràcia</i>	LCG
<i>La Vanguardia</i>	LV
<i>La Publicidad/La Publicitat</i>	LP
<i>El Be Negre</i>	EBN
<i>La Humanitat</i>	LH
<i>La Veu del Vespre</i>	LVV
<i>Las Noticias</i>	LN
<i>El Diluvio</i>	ED
<i>Heraldo de Madrid</i>	HM
<i>El Liberal</i>	EL
<i>L'Opinió</i>	LO
<i>La Rambla</i>	LR
<i>La Humanitat</i>	LH
<i>El Sol</i>	ES
<i>El Noticiero Universal</i>	ENU
<i>Solidaridad Obrera</i>	SO
<i>La Época</i>	LE

ALTRES ABREVIATURES DE FONTS CITADES AMB FREQUÈNCIA

Arxiu Amadeu Hurtado	AAH
Archivo General de la Administración	AGA
Archivo Histórico Nacional	AHN
Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona	AHCB
Arxiu Montserrat Tarradellas de Poblet	AMTP
Arxiu Nacional de Catalunya	ANC
Arxiu Històric Ateneu Barcelonès	AHAB
Arxiu Històric del Congrés de Diputats	AHCD
Arxiu Històric de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació	AHAJL
Biblioteca Nacional de Catalunya	BNC
Arxiu Diocesà de Barcelona	ADB
Centro Documental de la Memoria Histórica	CDMH
Diari de Sessions del Congrés dels Diputats	DSCD
Diari de Sessions de les Corts Constituents	DSCC
Diari de Sessions del Parlament de Catalunya	DSPC
Publicacions de l'Abadia de Montserrat	PAM
Universitat Autònoma de Barcelona	UAB
Universitat de Girona	UdG
Universitat de Barcelona	UB
Universitat Pompeu Fabra	UPF

ÍNDIX GENERAL

ÍNDIX GENERAL	10
RESUM.....	13
1. TRES EPISODIS HURTADIANOS.....	15
1.1 INTRODUCCIÓ.....	15
1.2 OBJECTIUS.....	23
1.3 METODOLOGIA.....	27
2. VILANOVA, 1875 (1875-1890).....	31
2.1 D'ORTADÓ A HURTADO.....	31
2.2 LA VILANOVA VUITCENTISTA: DE LA PROSPERITAT ALS ANYS TRISTOS.....	36
2.3 EL PETIT AMADEU.....	39
2.4 HURTADO I VILANOVA I LA GELTRÚ	42
3. UN JOVE ADVOCAT D'IDEES AVANÇADES A LA CIUTAT DE LES BOMBES (1890-1905).....	46
3.1 ANYS DE FORMACIÓ A LA NOVA METRÒPOLI.....	46
3.2 PRIMERA POLÍTICA.....	48
3.3 EL PROCÉS DE MONTJUÏC.....	55
3.4 CRISI IDEOLÒGICA I BOHÈMIA.....	63
3.5 ANITA I L'AGITADA VIDA SOCIAL DEL NOU SEGLE	74
3.6 ELS «RADICALS» DE L'ATENEU	92
3.7 POLÈMIQUES REPUBLICANES DES DE LA BARRERA DE L'ESCEPTICISME	109
4. LA VEU INDEPENDENT DINS LA SOLIDARITAT CATALANA (1905-1907).....	125
4.1 «HEM D'ÉSSER UNA SOLA COSA TOTS ELS CATALANS».....	125
4.2 EL CATALANISME SEGONS AMADEU HURTADO	130
4.3 PREPARANT L'ESCLAT SOLIDARI	145
4.4 LA CAMPANYA ELECTORAL	169
5. EL DIPUTAT HURTADO A LES CORTS (1907-1909).....	192
5.1 L'ESTRENA PARLAMENTÀRIA	192
5.2 L'ESQUERRA SOLIDÀRIA I LA DISCUSSIÓ DE LA LLEI D'ADMINISTRACIÓ LOCAL ..	210
5.3 LA CAMPANYA DEL SUFRAGI I LA PRIMERA CRISI DE SOLIDARITAT	229
5.4 L'ESQUINÇAMENT DE SOLIDARITAT.....	249
5.5 L'ACTIVITAT AL DISTRICTE EGARENC	254
5.6 SOLIDARITAT EN CRISI	265
6. UN ESPERIT INQUIET RECLÓS AL DESPATX (1909-1914).....	291
6.1 AQUELL JULIOL	291
6.2 EL FINAL D'UNA POLÍTICA	303

6.3	LA PREOCUPACIÓ PER L'EDUCACIÓ	329
6.4	UN LIBERAL SENYOR DE BARCELONA.....	335
6.5	LA DEDICACIÓ PRIVADA A L'ADVOACIA.....	342
7.	«MÉS COMPENETRATS AMB L'ESPERIT DE FRANÇA, QUE AMB EL D'ESPANYA» (1914-1916)	349
7.1	UN FRANCÒFIL DAVANT L'ESCLAT DE LA GRAN GUERRA	349
7.2	EL DIETARI DE GUERRA.....	355
7.3	EL COMBAT ANTIGERMANÒFIL DES DE LA REVISTA IBERIA	363
7.4	PARÍS, 1916: UNA ENTREVISTA AMB ARISTIDE BRIAND	371
8.	DES DE LA REDACCIÓ DE LA PUBLICITAT (1916-1920).....	387
8.1	LA FORTUNA DELS TAYÀ I L'ADQUISICIÓ DE LA PUBLICIDAD	387
8.2	UN MODERN EDITOR DE PREMSA	392
8.3	LES CRISIS DE 1917 DES DE LA PUBLICIDAD	400
8.4	EUGENI XAMMAR I ELS «PUBLICITARIS»	408
8.5	EL ZENIT DELS ANYS DAURATS.....	413
8.6	INSATISFACCIÓ EN L'HORA DE LA VICTÒRIA.....	419
8.7	EL CAS HURTADO.....	429
8.8	«L'ACTUAL DEPRESSIÓ DE L'ESPERIT PATRIÒTIC I CIVIL DE CATALUNYA».....	447
9.	DON AMADEU, JURISTA (1920-1929).....	467
9.1	EL PRESTIGI DEL JURISTA	467
9.2	DEGÀ DEL COL·LEGI D'ADVOCATS	477
9.3	UN EPÍLEG A LA PREMSA DE MADRID.....	483
9.4	TOPANT AMB LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA	488
9.5	TEMPS D'IMPÀS	501
10.	MIRADOR: UN HAPPY FEW CATALANISTA (1929-1931).....	518
10.1	UN MIRADOR A LES DARRERIES DE LA DICTADURA.....	518
10.2	«UN LLIBRE LLASTIMÓS».....	537
10.3	ANÀLISI POLÍTIC I INTERNACIONAL	551
10.4	DAVANT LA IMMINÈNCIA DELS CANVIS.....	580
11.	ENTRE BARCELONA I MADRID (1931)	593
11.1	MISSIÓ DIPLOMÀTICA	593
11.2	CONSELLER A BARCELONA.....	613
11.3	I DIPUTAT A MADRID	631
11.4	NOTÍCIES DE GINEBRA	671
11.5	UNA VEU DE CONCÒRDIA EN LA QÜESTIÓ RELIGIOSA.....	679
11.6	LA CAIGUDA DEL CONSELLER HURTADO.....	710
12.	LA VISIÓ BILATERAL D'UN PACTISTA (1932-1933).....	724
12.1.	EL LLARG DEBAT ESTATUTARI.....	724

12.2.	DE L'AUTONOMIA A LES ELECCIONS DE 1932.....	786
12.3.	DE NOU A LA PUBLICITAT.....	827
12.4.	I, DE SOBTE, ACCIÓ CATALANA	864
13.	ACR: L'INTENT DE DISPOSAR D'UN PARTIT PROPI (1933-1934)	875
13.1	APRESENT DE LÍDER	875
13.2	INFLUENT, MALGRAT LES CRÍTQUES D'UNS I ALTRES.....	903
13.3	L'ART DE PERDRE ELECCIONS.....	945
13.4	L'OCÀS D'UN POLÍTIC	987
14.	AL MIG DE LA CRISI (1934-1935).....	1007
14.1	ADVOCAT DE LA GENERALITAT AL PLET DAVANT EL TGC	1007
14.2	GESTIONS I INTENTS DE SOLUCIÓ ABANS DEL 6 D'OCTUBRE	1023
14.3	UNA TOGA AL SERVEI DELS DETINGUTS	1053
15.	QUARANTA ANYS D'ADVOCAT (1935-1936).....	1083
15.1	L'HORA DE DEIXAR ENRERE LA POLÍTICA.....	1083
15.2	JURISTA, DE NOU, EN TEMPS CONVULSOS	1098
15.3	EL COLOFÓ DEL CONGRÉS JURÍDIC CATALÀ EN UN ANY FATÍDIC.....	1117
15.4	L'ESCLAT DE LA GUERRA CIVIL	1137
15.	CONCLUSIONS.....	1176
16.	BIBLIOGRAFIA.....	1185
17.	ANNEX FOTOGRÀFIC.....	1234

RESUM

Aquest treball d'investigació vol reconstruir la biografia de l'advocat, polític i home de premsa Amadeu Hurtado, per a tornar-lo a situar en el seu lloc com protagonista de la història del primer terç del segle XX a Catalunya. Com hem pogut demostrar, gràcies a documentació inèdita i una exhaustiva feina de recerca en hemeroteca i arxius, Hurtado va tenir un paper absolutament rellevant des del punt de vista polític, jurídic, periodístic, intel·lectual i ciutadà, més enllà del seu paper com a testimoni i memorialista. Republicà de primera hora, amb una particular i moderna concepció del catalanisme, Amadeu Hurtado va evolucionar des d'una joventut radical cap al centre liberal, en paral·lel a l'ascens del seu prestigi social com a advocat i intel·lectual. Malgrat que va ocupar diversos càrrecs polítics –com ara diputat o conseller– li van ser oferts molts d'altres, era conscient de l'eficàcia d'actuar entre bambolines i del nou poder dels mitjans de comunicació, pel que va preferir influir des de la premsa de Barcelona i Madrid. La recerca que presentem vol resseguir la seva singularitat i la seva influència, mentre traça la seva biografia intel·lectual.

RESUMEN

Este trabajo de investigación pretende reconstruir la biografía del abogado, político y hombre de prensa Amadeu Hurtado, para volverlo a situar en su lugar como protagonista de la historia del primer tercio del siglo XX en Cataluña. Como hemos podido demostrar, gracias a documentación inédita y una exhaustiva labor de investigación en hemeroteca y archivos, Hurtado tuvo un papel absolutamente relevante desde el punto de vista político, jurídico, periodístico, intelectual y ciudadano, más allá de su papel como testigo y memorialista. Republicano de primera hora, con una particular y moderna concepción del catalanismo, Amadeu Hurtado evolucionó desde una juventud radical hacia el centro liberal, en paralelo al ascenso de su prestigio social como abogado e intelectual. A pesar de que ocupó diversos cargos políticos –como diputado o consejero– y que le fueron ofrecidos muchos otros, era consciente de la eficacia de actuar entre bambalinas y del nuevo poder de los medios de comunicación, y prefirió influir desde la prensa de Barcelona y Madrid. La investigación que presentamos quiere seguir su singularidad y su influencia, mientras traza su biografía intelectual.

ABSTRACT

This research aims to reconstruct the biography of the lawyer, politician, and journalist Amadeu Hurtado, to put him back in his place as the protagonist of the history of the first third of the twentieth century in Catalonia. As we have can show, thanks to unpublished documentation and an exhaustive research work in newspaper archives and archives, Hurtado played a absolutely relevant role from the political, legal, journalistic, intellectual and citizen point of view, beyond his role as a witness and memorialist. An early Republican, with a particular and modern conception of Catalanism, Amadeu Hurtado evolved from a radical youth to the liberal centre, in parallel with the rise of his social prestige as a lawyer and intellectual. Although he held various political positions –such as deputy or minister– and having been offered many others, he was aware of the effectiveness and the new power of the media, and he preferred to influence from the press of Barcelona and Madrid. The research we present seeks to trace its uniqueness and influence, while tracing its intellectual biography.

RÉSUMÉ

Ce travail de recherche vise à reconstituer la biographie de l'avocat, homme politique et journaliste Amadeu Hurtado, pour le remettre à sa place en tant que protagoniste de l'histoire du premier tiers du XXe siècle en Catalogne. Comme nous avons pu le montrer, grâce à une documentation inédite et un travail de recherche exhaustif dans les archives des journaux et archives, Hurtado a joué un rôle absolument pertinent du point de vue politique, juridique, journalistique, intellectuel et citoyen, au-delà de son rôle de témoin et de mémorialiste. Républicain de la première heure, avec une conception particulière et moderne du catalanisme, Amadeu Hurtado a évolué d'une jeunesse radicale vers le centre libéral, parallèlement à la montée de son prestige social d'avocat et d'intellectuel. Bien qu'il ait occupé divers postes politiques –comme député ou ministre– et s'en soit vu proposer de nombreux autres, il était conscient de l'efficacité et le pouvoir des médias, et il a préféré d'influencer auprès de la presse à Barcelone et Madrid. La recherche que nous présentons cherche à retracer son unicité et son influence, tout en retraçant sa biographie intellectuelle.

1. TRES EPISODIS HURTADIANS

1.1 INTRODUCCIÓ

Quan l'advocat, polític, home de premsa, escriptor i periodista Amadeu Hurtado i Miró va morir a Barcelona el 7 de febrer de 1950, la premsa de l'exili català a Amèrica li va dedicar els obituaris que el franquisme li va escamotejar als diaris de la seva ciutat. A *La Nostra Revista* de Mèxic, l'escriptor i polític Rafael Tasis, amagat sota el pseudònim *Blanquerna*, va escriure des de la capital catalana: «Darrera el seu cos, en una manifestació de dol, anava tota la Barcelona que compta: tots els advocats que encara se'n senten, escriptors, artistes, militants del catalanisme. Els diaris no n'han parlat ni en una gasetilla. Potser val més així».¹ Per a qui havia estat un dels noms clau de la revista *Mirador* fundada per Hurtado, «Don Amadeu que hauria estat, a qualsevol país normal, un excel·lent, un brillant home de govern, i que en una Catalunya equilibrada, sense sotracs, era un dels pocs homes capaços d'ocupar el lloc més elevat, ha mort essent només això: un gran advocat, que passà per la política i pel periodisme sense poder influir-hi com voldria». Aquest lament de Tasis per la desaparició «d'una altra d'aquelles parets segures on podia bastir-se de nou, un dia, la llar de tots», era compartida per l'enginyer i polític Raimon Peypoch, que afirmava rotundament que, amb la mort d'Hurtado, «s'havia liquidat una generació».² La necrològica escrita per qui va ser secretari general d'Acció Catalana, especulava també amb una certa idea de frustració en la biografia d'Amadeu Hurtado:

Tots els que hem conegut don Amadeu Hurtado estarem sens dubte d'acord per afirmar que, abans de tot, era un advocat i jurisconsult, que sentia una gran passió per la seva professió i per l'estudi de les ciències que la nodreixen; però l'impuls amb què es llançà a la palestra pública en les comptades ocasions que ho féu, demostra que, si el seu temperament no s'avenia gaire a la continuïtat que és indispensable a tota acció política per l'assoliment del poder, comptava en canvi amb altres condicions –possessió d'un ideal definit, preparació tècnica, capacitat d'acomodació, grans dots oratòries, simpatia personal– que no sols el situaven en una categoria indiscutible en el grup reduït dels estadistes catalans i espanyols, sinó que n'hauria estat un dels més destacats si la falta abans al·ludida no hagués neutralitzat en bona part aquelles qualitats.

---

¹ BLANQUERNA [TASIS, Rafael]. «En la mort d'un altre gran català. Amadeu Hurtado». *La Nostra Revista*, núm. 49-50, 31 de gener-28 de febrer de 1950.

² PEYPOCH, Ramon. «En la mort de don Amadeu Hurtado». *La Nostra Revista*, núm. 51, març de 1950.

Coincidia en aquesta idea del que hauria pogut arribar a ser i no ho aconseguí un altre exiliat, el periodista Francesc Madrid, que a la publicació argentina *España Republicana* escrivia un llarg article necrològic, «Recuerdo de Amadeo Hurtado, un gran señor»:

Amadeo Hurtado Miró era un espíritu selecto, cordial, afable, comprensivo y cabal. Era un hombre de soluciones correctas. Le ofendían los extremismos y los jacobinismos pedantes. Tenía bien prendida su inclinación catalana por lo que ha dado en llamarse «seny» que es algo más que juicio y que acaso sea sabiduría. Sabía que en el termino medio está lo sensato. Sabía que los extremismos conducen a la arbitrariedad, al crimen y al absolutismo. En una sociedad como la inglesa, Hurtado hubiese sido una gran figura. Lo primero que interesaba en Hurtado era la conversación. Era hombre de diálogo socrático. Entre la ironía y la piedad. Es decir, dos veces irónico. Tenía un finísimo sentido burlón y calaba fácilmente al contrincante. Era individualista y liberal. Fundamentalmente liberal. Su sentido jurídico le advertía en todo momento el buen camino. Podía estar equivocado –no era desde luego un hombre infalible–, pero acomodaba elegantemente su modo de pensar al hecho concreto. Le gustaba crear cosas, dirigir voluntades y encaminar movimientos. Amaba la política y el periodismo. Desde su casa de Paseo de Gracia, Amadeo Hurtado –don Amadeo o l’Hurtado, como se le llamaba– observaba la vida del país.

[...]

Habría que escribir sobre Hurtado un gran ensayo titulado «Hurtado o el periodismo». Y acaso otro sobre «un espíritu político frustrado». Por que, por su consciencia, su decoro y su dignidad, Hurtado no fue lo que en otro país normal hubiera podido ser.³

Però, realment podem considerar la biografia d’Amadeu Hurtado com una vida essencialment mancada? Potser no ho és tant si tenim en compte que el fill d’un humil litògraf establert a Vilanova i la Geltrú –amb orígens a l’Alt Urgell– acabarà sent un dels advocats més prestigiosos de Barcelona, degà del Col·legi d’Advocats i president de l’Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, molt ben relacionat amb les principals empreses i sectors econòmics, i que el seu compromís polític el portarà a la primera línia durant dos períodes clau com la Solidaritat Catalana, dins la qual és elegit diputat pel districte de Terrassa, i la II República, quan de nou és escollit membre del Congrés, conseller de la Generalitat de Catalunya i delegat a l’Assemblea de la Societat de Nacions,

---

³ MADRID, Francesc. «Recuerdo de Amadeo Hurtado, un gran señor». *España Republicana*, núm. 987. 20 d’abril de 1950.

mentre esdevé líder d'Acció Catalana. Menys encara si considerem que, fervent partidari d'influir a través dels mitjans de comunicació i el debat d'idees, esdevindrà un editor de premsa determinant tant a Barcelona com a Madrid, renovador del sector i animador d'una nova generació de periodistes, i un intel·lectual que intervindrà i dirà la seva en tota mena de qüestions, especialment en les de caire internacional, destacant com a notable francòfil i europeista, anticomunista i antifeixista. Ni tampoc si considerem que, aquest membre de la generació modernista transitarà del republicanisme exaltat i obrerista de la seva joventut universitària fins al catalanisme liberal de maduresa, esdevenint tot un senyor de Barcelona, amb molt bona relació amb artistes, músics i escriptors, una gran preocupació per l'educació i un clar interès per la cultura del seu temps, que el farà ser president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular (1909-1910) i de l'Ateneu Barcelonès (1936). Un home, al capdavant, que preferia intervenir entre bambolines, aconsellar, influir, exercir d'«eminència grisa» –i aquí quedaria justificat el títol del nostre treball⁴ que no pas jugar un paper principal, sotmès al règim de la popularitat i als vaivens dels canvis d'opinió del que ell anomenava «la massa neutra». Conegut sovint com «Don Amadeu Hurtado», el seu amic fidel Carles Esplà comentava aquest tractament de distinció, vinculant-lo a una certa idea d'aristocràcia espiritual, en la conferència pronunciada a l'Orfeo Català de Mèxic el 8 de febrer de 1952, pràcticament dos anys després de la seva mort:

Podria dir que per a mi aquest «don» significa el costum del respecte. Però en aquestes tres lletres respectuoses hi ha quelcom més. Don Amadeu ennoblia la democràcia, donava *catchet* intel·lectual a tot allò popular. No hi havia res plebeu en ell. El don era un títol aristocràtic de cultura, de distinció espiritual, concedit graciosament per tots els que el tractaven. I en evocar la seva figura històrica, o no puc separar-la de la figura real humana, a la qual tots rendíem aquest tractament de respecte.⁵

Malgrat tot, però, la seva singularitat i radical independència i la seva figura extremadament polièdrica, que el fa difícil d'enquadrar en cap categoria prefixada, va fer-lo incòmode pels seus contemporanis i ha fet que, per la posteritat, mancats d'una veritable tradició liberal, no es passi de la superfície a l'hora d'abordar la seva figura.

---

⁴ L'historiador Jean-Luc Barré va titular la seva biografia de Philippe Berthelot d'aquesta manera. BARRÉ, Jean-Luc. *L'eminence grise*. París: Omnibus, 1999. Al llarg de la seva vida, altres anomenarien a Hurtado «papa gris», amb una connotació més aviat negativa.

⁵ ESPLÀ, Carles. *Don Amadeu Hurtado, un liberal europeu*. Conferència pronunciada a l'Orfeo Català de Mèxic el 8 de febrer de 1952. Mèxic D.F.: Imprenta Libreria Madero S.A., 1952. p. 18.

Més citat que llegit, més utilitzat que estudiat, més criticat que analitzat, mancat d'hereus que el reivindiquin dins d'una inexistente tradició liberal catalana i allunyat del panteó dels grans homes –i dones– de la pàtria, Amadeu Hurtado no ha tingut la fortuna pòstuma que mereixia el seu relleu social durant quatre dècades de vida catalana. Al pròleg al primer volum de les seves memòries *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps*, editat a Mèxic per l'editorial Xaloc l'any 1956, el seu fill Odó era conscient que el record del seu pare era viu entre els seus contemporanis, però augurava que «hi deu haver a Catalunya tot un estol d'homes joves, formats després de la nostra desfeta, per als quals el seu nom deu ser gairebé el d'un desconegut».⁶

Molt probablement influït per la literatura memorialística francesa, de la qual era un bon lector i coneixedor,⁷ Hurtado va ser un pioner en el gènere a Catalunya i els seus records en tres volums han esdevingut un clàssic al costat de les memòries de Gaziel, Josep Maria de Sagarra o Claudi Ametlla. Escrites a Perpinyà durant els anys de la Segona Guerra Mundial i l'ocupació alemanya, la seva existència va generar expectació entre els cercles catalanistes expatriats. Des del seu autoexili a l'Argentina, l'antic líder de la Lliga, Francesc Cambó, en va tenir notícia gràcies a Claudi Ametlla, que en una carta de l'any 1946, escrivia: «Ultra aquests dos amics, puc parlar ací amb alguns altres, especialment amb Amadeu Hurtado, que suporta l'exili amb exemplar dignitat, independència i incontaminació. L'adversitat no l'ha abatut ni en el físic ni en l'intel·lectual. En canvi, diu que no tornarà a fer política activa. Ha escrit unes memòries, tan desproveïdes de passió, que jo, que no me n'he alliberat, trobo admirables per aquesta qualitat i per altres».⁸ Responent a la pregunta «Què fa En Cambó?», el dirigent catalanista confessava que «Ha passat deu anys escrivint diàriament una *Meditació* sobre fets presents i passats, que li ha servit de gimnàsia intel·lectual i, darrerament, també li ha entrat la dèria d'escriure les seves *Memòries*, que té molt avançades»⁹ i aprofitava per afegir:

Em dieu que l'Hurtado ha escrit també les seves *Memòries*. Me n'alegro moltíssim car, amb el temps, si no s'enfonsa tot i es restableix una vida civilitzada, s'apreciarà que a

---

⁶ HURTADO, Odó. «Unes paraules indispensables» a: HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps*. Barcelona: Edicions 62, 2011. p. 9. Hem seguit en tot el treball aquesta darrera versió del text, indicant el número de pàgina entre claudàtors.

⁷ Sobre el gènere memorialístic, JEANNELLE, Jean-Louis. *Écrire ses Mémoires au xxe siècle. Déclin et renouveau*. París: Gallimard, 2008

⁸ Carta de Claudi Ametlla a Francesc Cambó. Perpinyà, 30 de juliol de 1946. Arxiu Francesc Cambó.

⁹ Carta de Francesc Cambó a Claudi Ametlla. Buenos Aires, 23 de setembre de 1943. A PLA, Xavier. «Ametlla, Cambó, Pla i el catalanisme possibilista». A: AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques, 1890-1917*. Barcelona: RBA La Magrana, 2013. pp. 7-44.

Catalunya el període més interessant de la seva història política des de Pere IV, és el que va des de l'Almirall fins l'any 1939. Aquest període marejarà als historiadors en l'esdevenidor, car trobaran que, en ell, Catalunya tingué moments excepcionalment gloriosos i també moments excepcionalment vergonyosos. Les meves Memòries no podran ésser objectives i serenes com les de l'Amadeu Hurtado, que gairebé sempre va tenir una posició crítica i contemplativa. En canvi, jo, des del començ de la meva juvenesa fins l'any 1936, vaig ésser un militant actiu i quasi frenètic. Jo no sé si l'Hurtado haurà pogut conservar la documentació: a mi, els rojos em cremaren tota la correspondència i tot el meu arxiu particular, i els blancs em cremaren després tot el meu arxiu polític.

Aquell mateix any 1946, el seu fill Odó el recorda enllestint la seva obra, i semblava respondre aquells que havien parlat d'una trajectòria tan brillant com mancada:

Assegut darrera la taula, en una peça petita i massa plena de mobles i llibres, tancat amb els seus records, sol amb el seu passat, disposant, però, com d'un consol inapreciable, de la presència al seu costat de la meva mare, companya constant i amorosa dels dies d'èxit i dels d'exili. Escrivint a mà, amb una lletra menuda i regular, de línies rectes i apressades que tantes vegades en la seva vida havia posat al servei de les seves idees i dels seus ideals, desgranant el rosari dels records; revivint en la tristesa i l'enyorament de l'exili, amb l'ànima forta d'aquell a qui no abandonen la fe i l'esperança, dies passats de triomf i d'entusiasme, moments amargs o feliços, hores de lluita i d'apassionament; jutjant, tornant a viure la pròpia vida, els seus estímuls, els seus propòsits; disposat a ser sincer, a parlar franc, a esmerçar les energies que l'exili deixava sense utilització immediata a escriure pàgines i pàgines, sense adonar-se tal vegada fins a quin punt havia viscut una vida plena, perquè per a ell, donar-se a la seva professió, a la seva pàtria, als anhels del seu temps, era una necessitat, una obligació exigida per la seva vitalitat i que acomplia sense esforç, portat per la clara intel·ligència del seu pensament precís i el seu sentiment honest.¹⁰

Publicades deu anys després, des de llavors, l'apologia i crítica de la figura d'Amadeu Hurtado ha viscut tres grans moments pòstums. Com dèiem, la publicació del primer volum de les memòries, va despertar un viu debat amb tons crítics sobre la seva figura, circumscrit a les revistes de l'exili.¹¹ Allunyat d'aquesta voluntat de passar

---

¹⁰ HURTADO, O. *op. cit.* pp. 10-11.

¹¹ Va obrir foc en aquesta revisió crítica de la figura d'Amadeu Hurtado, Miquel Ferrer, que com veurem va tenir una relació més que tensa amb l'advocat i polític vilanoví, i s'hi afegiren Agustí Cabruja i Emili Granier-Barrera, tots tres d'una generació diferent de la del memorialista i vinculats al nacionalisme radical o al comunisme. FERRER, Miquel. «Amadeu Hurtado i el seu temps». *La Nova Revista*, núm. 17-18, novembre-desembre de 1956. CABRUJA, Agustí. «Una crítica sobre A. Hurtado». *Ressorgiment*, núm. 492, juliol de 1957 i GRANIER-BARRERA, Emili. «Sobre Amadeu Hurtado». *Ressorgiment*, núm. 496, novembre

comptes pendents, hi destaca l'aportació d'un escriptor i crític de l'interior, l'assagista valencià Joan Fuster, que per generació i localització geogràfica no va tenir un contacte directe amb l'autor d'un llibre que analitza amb la seva destacada capacitat crítica,¹² assegurant que «*Quaranta anys d'advocat* és un document inestimable de la penúltima història catalana», i considerant el nom de les memòries com «un títol modest i despistador»: «La seva aparença anodina cobreix, en efecte, alguna cosa més, molta més, que el relat de les peripècies professionals d'un jurisperit. En la calma forçada de l'exili, Amadeu Hurtado volgué escriure les seves memòries: n'ha resultat un llibre serè, suggestiu, alligador». En aquest sentit, el savi de Sueca considerava que «tots aquells qui, de prop o de lluny, es preocupen —¿però és que hi ha algú que se'n preocupa?— de les possibilitats polítiques de la nostra terra, trobaran en *Quaranta anys d'advocat* força punts de partida per a càlculs, prudències i objectes», però anava més enllà. Assenyalava la noblesa de l'escriptura d'Amadeu Hurtado, allunyat del desig de quedar bé i fer quedar malament els altres: «Hurtado n'ha sabut evitar la temptació. El veiem generós amb tothom, inclusivament amb els que militaven en ideologies o en tàctiques oposades a les seues. Això en un clima com el nostre, on la tendència al canibalisme polèmic —i polític— és considerable, mereix un esment particular. Generositat neta, no construïda amb dissimulacions ni amb silencis malintencionats». I, alhora, contradeïa les acusacions de pessimisme que rebia l'autor, per parlar més d'una visió realista, «una veritat dita sense contemplacions». En el mateix número de la revista, Rafael Tasis feia un llarg retrat evocatiu d'Hurtado, batejat com «l'Últim Liberal», i aturant-se en el volum, s'adonava del fet significatiu que «tot i el major interès que ha de tenir l'evocació directa, amb dades i interpretacions inèdites, de fets públics que han passat a la Història i de vegades a la Llegenda, el memorialista hagi insistit en el seu respecte preferent a la professió que, durant quaranta anys, exercí d'una manera brillant i exemplar».¹³ El crític barceloní, afegia, buscant el perquè d'aquell títol, que aquelles eren les memòries d'un advocat:

Que es vegué arrossegat a la política un parell de vegades i que sempre es resistí enèrgicament a deixar-se endur totalment pels remolins i el frenesí de la lluita. Que no es desentengué mai de la cosa pública ni de la tasca tan difícil de governar els homes —

---

de 1957 i «La fi d'Amadeu Hurtado». *Ressorgiment*, núm. 498, gener de 1958. Només n'havia fet aproximació positiva i cenyida al llibre de memòries, l'escriptor vilafranquí i polític dins els regles d'Acció Catalana, Pere Mas Perera. MAS PERERA, Pere. «Lectures i comentaris: *Quaranta anys d'Advocat. Història del meu temps*». *Ressorgiment*, núm. 484, novembre de 1956.

¹² FUSTER, Joan. «Les memòries d'Amadeu Hurtado». *Pont Blau*, núm. 45, juliol de 1956.

¹³ TASIS, Rafael. «Un gran català i les seves memòries». *Pont Blau*, núm. 45, juliol de 1956.

perquè era patriota o, potser més exactament, ciutadà— però que es negà sempre a fer de protagonista, a passar al primer pla on el seu talent, les seves relacions i la insistència de moltes persones haurien pogut dur-lo. Com a advocat, de la mateixa manera que no negà ni el seu consell i el seu dictamen a aquells que el venien a demanar-li, no pogué ni volgué refusar-lo al seu país en les ocasions que li semblava que calia deixar sentir la seva veu».

Més de deu anys després, la publicació per part d'Ariel de les memòries d'Hurtado —que Xaloc havia completat amb el tercer volum l'any 1967—, va situar-lo a l'abast del públic català, previ pas per la censura. El censor Fèlix Ros, que coneixia bé la figura d'Amadeu Hurtado, considerava el llibre interessantíssim «porque decepcionará a los separatistas y a nuestros enemigos políticos en general» n'autoritzava la publicació amb alguns retalls indicant de nou a la conclusió que «además de bueno, es libro que va desengañar a más de uno».¹⁴ Fora d'aquest peculiar lector, els comentaris, ja en mitjans del país, van tornar a ser de contemporanis, com el periodista Joaquim Ventalló, supervivent de la generació del periodisme i la política republicanes,¹⁵ o l'advocat i escriptor Maurici Serrahima, fill d'un vell company jurista.¹⁶ Serrahima, precisament, va dedicar a les memòries d'Hurtado un article destacat a *Destino*, en què aprofitava per reflexionar sobre les memòries polítiques, lamentant la poca tradició catalana en aquest gènere —«Quizá porque —como decía hace tiempo Josep Pla— hemos padecido de una falta de memoria que disminuía ante el poco interés de los lectores—,¹⁷ i per indicar que «Más o menos sinceras, más o menos fieles al recuerdo, más o menos trucadas para que digan lo que el autor quiso hacerles decir, las memorias de un político retratan siempre al hombre. No estrictamente por su texto, en el cual lo que cuentan otros testigos y el trabajo de los historiadores acaban siempre por descubrir los puntos flacos, las ficciones publicitarias. Pero también por el texto mismo, por el modo de decir, por aquello que se subraya o se elude. Cualquier texto retrata a su autor. Los que escribimos lo sabemos de sobra».

---

¹⁴ L'expedient de censura 276-64, de gener de 1964, dipositat a l'AGA, es troba reproduït a CLOTET, Jaume i TORRA, Quim (Cur.). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. Barcelona: Acontravent, 2010. pp. 101-103.

¹⁵ VENTALLÓ, Joaquim. «Quaranta anys d'advocat – III. Història del meu temps». *LV*, 12 de setembre de 1968. Tot i considerar que cap estudiós o interessat en la història de Catalunya recent hauria de deixar de tenir-lo a la seva biblioteca, Ventalló es dolia de les crítiques que Hurtado feia als joves del grup de *L'Opinió*, en les quals se sentia al·ludit. Això va motivar una rèplica del net d'Amadeu Hurtado. CUITO, Amadeu. «Sobre la crítica de un libro». *LV*, 4 d'octubre de 1968. L'any 1969, amb la recuperació dels dos primers volums per Ariel, l'economista Armand Carabén va publicar una nova ressenya sobre les memòries, CARABÉN, Armand. «Las memorias de Amadeu Hurtado». *LV*, 8 de maig de 1969.

¹⁶ SERRAHIMA, Maurici. «El político y las memorias». *Destino*, núm. 1627. 7 de desembre de 1968.

¹⁷ Pere Mas també se'n lamentava l'any 56, en la seva ressenya a *Ressorgiment*. Veure nota 9.

Finalment, la publicació del dietari inèdit *Abans del sis d'octubre*, l'any 2008, va fer reparèixer el seu nom a les pàgines dels diaris, especialment a les seccions d'opinió i en un moment polític marcat pel desgast del procés d'elaboració de l'Estatut de 2006 i amb un malestar latent que acabaria desembocant en el període obert amb la gran manifestació de 2010, després de la Sentència del Tribunal Constitucional contra el text referendat pels catalans.¹⁸ Cal afegir que al llarg d'aquests darrers temps, amb l'anomenat procés independentista, el ressò d'aquell llibre ha tornat periòdicament.¹⁹

Així doncs, tot i la gens menyspreable quantitat d'articles i paper que van generar aquests tres episodis hurtadians, a dia d'avui, i amb l'excepció de la publicació l'any 1977 del volum *Pensament polític i social*, preparat pel seu fill Víctor i que va passar més discretament,²⁰ les aproximacions biogràfiques del seu conterrani Francesc Xavier Puig Rovira,²¹ i del referit dietari de 1934, no hi hagut cap novetat bibliogràfica-biogràfica rellevant sobre un dels personatges més rellevants de la política i el periodisme de la Catalunya del seu temps.²² Sembla com si tot el que hagués de dir-se hagués quedat reclòs en unes memòries –reeditades en la seva versió íntegra i sense censura l'any 2011, sense

---

¹⁸ FOIX, Lluís. «Sobre l'Amadeu Hurtado». *Avui*, 27 d'agost de 2008. Bonada, Lluís. «Un dietari polític d'excepció, el d'Amadeu Hurtado» *El Temps*, núm. 1.266. 16 de setembre de 2008. ÀLVARO, Francesc-Marc. «Un temps de Pavese». *LV*, 29 de setembre de 2008. TAPIA, Joan. «Gestió de impagados». *El Periòdico*, 4 d'octubre de 2008. PUIGVERD, Antoni. «Pájaros de mal agüero». *LV*, 15 de desembre de 2008. MUÑOZ, Josep Maria. «Memòries d'un constructor». *L'Avenç*, núm. 340, novembre de 2008. CARRERAS, Francesc de. «Para comprender el presente». *LV*, 5 de febrer de 2009. PORCEL, Baltasar. «Derrotas, dogma y joven futuro». *LV*, 19 de febrer de 2009. PUIGVERD, Antoni. «Política de patatas bravas». *LV*, 18 d'agost de 2009. CARRERAS, Francesc de. «Justos per pecadores». *LV*, 26 de novembre de 2009. Posteriorment, també podem afegir-hi VILLATORO, Vicenç. «L'ombra del 6 d'octubre». *Ara*, 18 de juliol de 2012 o, més recentment, CARRERAS, Francesc de. «Un 6 de octubre posmoderno». *El País*, 11 de novembre de 2015.

¹⁹ Sense ser exhaustius, i cenyint-nos a un sol diari, *La Vanguardia*, podem trobar, de més recent a més allunyat en el temps: FOIX, Lluís. «El diàleg ha de conduir a pactes». *LV*, 28 de juny de 2021. PUIGVERD, Antoni. «La deserció». *LV*, 8 de juny de 2020. PASTOR, Alfredo. «Mercès i drets». *LV*, 14 de gener de 2020. FOIX, Lluís. «Crisis emocionals». *LV*, 4 de desembre de 2019. RUIZ SIMÓN, Josep Maria. «La fórmula Hurtado». *LV*, 12 de juny de 2018. FOIX, Lluís. «L'absència de mediadors». *LV*, 26 d'abril de 2018. FOIX, Lluís. «Evitar la frustració». *LV*, 25 d'octubre de 2017. FOIX, Lluís. «Un altre dia històric». *LV*, 8 de febrer de 2017. JORBA, Rafael. «Una via d'alta sinistralitat». *LV*, 20 de setembre de 2016. FOIX, Lluís. «Una revolució de saló». *LV*, 11 de novembre de 2015. PUIGVERD, Antoni. «El pes de la llibertat». *LV*, 18 de setembre de 2015. FOIX, Lluís. «Dos mons blindats». *LV*, 10 de setembre de 2014. FOIX, Lluís. «Viatge amb mapes imprecisos». *LV*, 9 de gener de 2014.

²⁰ En va fer una petita ressenya el veterà Joaquim Ventalló a *La Vanguardia*. VENTALLÓ, Joaquim. «Libro catalán». *LV*, 20 d'octubre de 1977.

²¹ PUIG ROVIRA, Francesc Xavier. «Amadeu Hurtado, jurista (Vilanova, 1875-Barcelona, 1950)». *Miscel·lània penedesenca*. núm. 18. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs, 1994, i *Amadeu Hurtado i Miró (1875-1950)*. Col·lecció Retrats. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1999.

²² Té un capítol dedicat, a TORRA, Quim. *Honorables. Cartes a la pàtria perduda*. Barcelona: Acontravent, 2011. Publicat originalment a *El Matí Digital*, <https://elmati.cat/honorables-amadeu-hurtado-un-liberal-europeu> (consultat per darrera vegada el 4 d'agost de 2021). Torra també li va dedicar dos articles: TORRA, Quim. «Amadeu Hurtado, un liberal europeu». *Avui*, 1 d'abril de 2011. TORRA, Quim. «Amadeus». 7 de juny de 2012.

cap estudi, pròleg o edició crítica²³ que durant dècades van ser un testimoni imprescindible com a matèria primera per als qui s'aproximaven a la història contemporània de Catalunya, des de finals del XIX fins la Guerra Civil, i que han estat potser una de les més influents en els historiadors a casa nostra.²⁴

1.2 OBJECTIUS

Partint del que assenyalàvem en el punt precedent, l'objectiu principal d'aquesta tesi doctoral és ressituar la importància d'Amadeu Hurtado i Miró en l'imaginari col·lectiu en tota la seva polièdrica i apassionant complexitat, a través de la redacció d'una biografia intel·lectual, política i humana. Per a fer-ho, calia, per una banda, aproximar-se d'una manera global a les diferents facetes de la seva personalitat pública – jurista, home polític, editor de premsa, periodista, escriptor, intel·lectual...– que esdevenen indissociables i que es produeixen alhora, però també al seu caràcter marcat per una profunda independència gairebé individualista, una defensa a capa i espasa de la seva llibertat d'esperit, una alta consciència de les seves capacitats, limitacions i pròpia singularitat, i el seu pensament, en el qual la influència, a través del debat d'idees, de la premsa i del consell, esdevé més poderosa que l'acció.

També calia identificar el pensament polític que anirà destil·lant al llarg de la seva vida i que es pot resumir en un liberalisme democràtic, un republicanisme allunyat de les estridències i la demagògia, un reformisme social molt crític amb el marxisme, un agnosticisme respectuós amb el fet religiós, un catalanisme cívic i modern que pogués aconseguir una relació bilateral amb l'estat, una admiració per la política de la III República Francesa i, especialment, per la política internacional d'Aristides Briand, i un europeisme com a solució a l'endarreriment crònic d'Espanya i l'amenaça del totalitarisme que li va tocar viure.

La redacció d'aquesta biografia parteix de l'existència d'un testimoni de primera mà com són les seves memòries, però també de la convicció que per entendre el personatge en totes les seves dimensions cal confrontar aquest relat autobiogràfic amb tota la informació possible i disponible existent, ja fos al seu arxiu personal conservat successivament pel seu fill Víctor Hurtado Martí i pel net Víctor Hurtado Cuevas, i

---

²³ Se'n lamentava Lluís Bonada a *El Temps*. BONADA, Lluís. «Observacions a la reedició de les memòries d'Amadeu Hurtado». *El Temps*, núm. 1408. 7 de juny de 2011.

²⁴ Ho reafirma COLOMINES, Agustí. «Amadeu Hurtado». *El Temps*, núm. 1269. 7 d'octubre de 2008.

sotmès als avatars de la guerra, l'exili i el retorn, com per tota aquella dipositada en d'altres arxius i biblioteques. En concret, bona part dels objectius inicials han estat explorar i ordenar aquest arxiu, ampliat amb la documentació sobre el seu pare que Hurtado Martí va anar aplegant al llarg de la seva vida, format pels originals a mà i mecanoscrit de les memòries; dos llargs manuscrits inèdits d'una crònica de la Segona Guerra Mundial, escrita dia per dia al llarg del conflicte, acompanyada d'articles i retalls de diaris francesos, anglesos i americans; dietaris, notes i documentació jurídica – testaments, expedient de responsabilitats polítiques...– i política sovint fragmentària; el mecanoscrit de la defensa jurídica dels membres del consistori barceloní processats pels fets del 6 d'octubre del 1934; documentació i retalls de premsa del primer exili i de les iniciatives de pau i mediació empreses a París; una important però incompleta documentació administrativa, comptable, periodística, publicitària o legal sobre dues de les capçaleres del hòlding periodístic dels Hurtado, *Mirador* i *La Publicitat*, i, especialment, un extens epistolari, en bona mesura centrat en la darrera etapa de la seva vida i que en cap cas es pot considerar complet. L'epistolari format per més de 500 cartes rebudes o trameses per Amadeu Hurtado, entre originals –la majoria–, còpies o esborranys, entre 1897 i 1950 –la major part corresponents als anys d'exili– amb diversos corresponents, entre ells Niceto Alcalá-Zamora, Claudi Ametlla, Just Cabot, Agustí Calvet, Joaquim de Camps i Arboix, Pau Casals, Pere Coromines, Josep Maria Corredor, Carles Esplà, Josep Irla, Francesc Macià, Enric Prat de la Riba, Miquel Utrillo, Joan Maragall, Lluís Nicolau d'Olwer, Ángel Ossorio y Gallardo, Francesc Pujols, Antoni Rovira i Virgili, Marià Rubió i Tudurí, Maurici Serrahima, Josep Tarradellas, Humbert i Víctor Torres, Eugeni Xammar o Ramon Xuriguera, a més dels membres de la seva pròpia família. També cal anotar les fotografies conservades, algunes de les quals s'adjunten en l'annex.

Per completar els buits d'aquesta documentació existent, bona part de la recerca que ens proposàvem ha consistit a recopilar i analitzar tota la documentació del nostre biografat (epistolari, textos diversos, esborranys, discursos i intervencions parlamentàries, dietaris, documentació privada, fotografies, etc.) i tota la documentació que hi feia referència (correspondències, autobiografies, memòries i records, biografies d'altres personatges contemporanis, monografies, estudis i textos acadèmics), així com una ingent recerca d'hemeroteca en mitjans i arxius catalans, espanyols i internacionals,

que ha permès localitzar centenars d'entrevistes, articles d'opinió, cròniques, notícies des de la primera referència encara dels anys escolars.

A partir d'aquí, calia situar aquestes diferents dimensions de la biografia d'Amadeu Hurtado en el context que li va tocar viure i del qual va ser, en molts casos, tant testimoni com protagonista: de la Barcelona que s'obre al món i creix amb l'Exposició de 1888 fins l'esclat de la Guerra Civil, passant per l'anomenat Procés de Montjuïc, que el marca generacionalment i personal, la creativitat del Modernisme, la crisi republicana d'inicis de segle, l'eclosió catalanista, la formació de Solidaritat Catalana, la Setmana Tràgica, la Gran Guerra, la creació de la Mancomunitat, els fets de 1917, la desfeta del règim de la Restauració, la dictadura de Primo de Rivera, la proclamació i establiment de la II República, amb el nou règim autonòmic per a Catalunya, o els fets d'octubre de 1934. En tots aquests episodis, Hurtado no n'és tant un testimoni qualificat, sinó sovint un protagonista, especialment gràcies a la seva xarxa de relacions i contactes personals que va teixir al llarg de la seva vida.

Com dèiem en el pla d'investigació que vam presentar en el seu moment, l'objectiu d'aquesta tesi doctoral és omplir un buit bibliogràfic evident per entendre no només la seva àmplia personalitat sinó, també, per escatir la seva influència en tota una generació política, intel·lectual i periodística. Estudiant, definint i analitzant la seva producció i actuació intel·lectual, ha de permetre situar la seva figura dins del context intel·lectual català, espanyol i europeu d'entre finals del segle XX i la Guerra Civil. En aquest sentit, veiem necessari justificar la nostra aposta cronològica, que va des del seu naixement l'any 1875 fins a l'esclat de la Guerra Civil, l'any 1936. Aquests seixanta-un primers anys de vida del nostre biografiat, a més de coincidir amb els que recullen les seves memòries, conformen el gruix de l'actuació d'Amadeu Hurtado en la Catalunya del seu temps. És a dir, els anys en què la seva biografia és indissociable dels esdeveniments que li toquen viure, i que no només observa com a espectador, sinó que hi intervé decididament des de la seva professió d'advocat, però sobretot des de la política i el periodisme. L'estranyament de l'exili, en aquest any cas, no només desarrela el personatge de la seva ciutat i el seu país, sinó que li treu tota capacitat d'intervenció en els afers públics de la seva comunitat. Lluny de Barcelona, Hurtado ja no podia exercir d'advocat, ni de polític, ni molt menys d'editor de premsa o periodista. Alhora, el terrabastall de la guerra, que havia passat per sobre, el condemnava a ser un vell testimoni de l'abans, del món d'ahir perdut. Ell mateix, de fet, era conscient en els anys de

desterrament, que el seu temps ja havia passat i per això va dedicar bona part d'aquests anys a escriure els seus records, la «història del meu temps», com subratlla el subtítol de les seves memòries.

Els onze anys que queden fora de l'objecte d'estudi, coincideixen amb els de l'exili francès –tant la primera etapa parisenca durant la Guerra Civil espanyola, que per la seva especificitat considerem susceptible d'un estudi propi, com a partir del triomf franquista, durant la II Guerra Mundial i la immediata postguerra, a Perpinyà– i el posterior retorn l'any 1949 a Barcelona on mor al cap de pocs mesos, en què la seva activitat es constreny per força en la intimitat de la seva correspondència i en la redacció de les seves memòries, amb esporàdiques col·laboracions a la revista *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, impulsats pel seu gendre Ferran Cuito des de la capital del Rosselló i en algunes intervencions públiques en actes de la comunitat exiliada. Uns anys que no vol dir que no tinguin un interès i que en el futur poden ser estudiats com una continuació del que aquí oferim, però que no tenen res a veure amb la llarga etapa de construcció política i ascensió social d'abans de l'abrupte tall de la Guerra Civil que exposem en aquest treball.

Amb tot el que hem dit, l'últim objectiu havia de ser la redacció d'una biografia, aquest gènere híbrid i impur, segons el defineix al seu estudi *La apuesta biográfica* François Dosse,²⁵ en tensió entre la voluntat de reproduir el passat realment viscut pel biografat amb la major fidelitat possible i la necessitat d'omplir els buits d'una vida que és, alhora, un continu entramat d'oblit i memòria. Durant més de set anys ens hem consagrat a «escriure una vida», reconstruir una època per poder comprendre-la des de l'òptica de la biografia intel·lectual, és a dir fent un recorregut vital-ideològic del personatge des d'un triple enfocament: l'historiogràfic, el periodístic i el propi dels estudis literaris, al qual en alguns casos podíem afegir una aproximació de caire jurídic i tot. Aquesta triple (o quàdruple) aproximació a la seva figura, permet fer-se la idea de tota la dimensió del personatge i completar l'objectiu de ressituar Amadeu Hurtado allà on mereix, i coincideix amb la nostra pluridisciplinarietat d'interessos i formació.

---

²⁵ DOSSE, François. *La apuesta biográfica. Escribir una vida*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2007. CABALLÉ, Anna. *El saber biográfico. Reflexiones de taller*. Arganda del Rey: Ediciones Nobel, 2021.

1.3 METODOLOGIA

Escriure aquesta biografia volia dir restituir la figura d'Amadeu Hurtado en l'imaginari col·lectiu en forma de tesi doctoral i descobrir de quina manera la seva influència és patent a la Catalunya del seu temps. Aquest repte suposava aproximar-se al personatge d'una manera completa i global, però també ser conscients que havíem d'estudiar l'etapa vital en què Hurtado va poder desenvolupar els diferents papers que va jugar –jurista, dirigent polític, empresari periodístic, orientador intel·lectual...– en una societat on això era possible. Com dèiem, hem optat per una aproximació global a la vida d'Amadeu Hurtado, des del punt de vista polític, intel·lectual, jurídic, social, cultural, internacional i personal. Ho hem fet convençuts que només la relació entre els diferents aspectes de la seva vida ens oferia el retrat complet del personatge en tota la seva apassionant complexitat. Portar a terme aquesta aspiració ha significat, en primer lloc, superar el repte que suposa que el mateix biografiat llegués unes llargues memòries de 972 pàgines en la darrera edició en un sol volum. Pel que fa a la vessant més humana del personatge, el seu fill Odó ja feia avinent «l'apassionat interès amb què vaig reviure, amb la seva lectura, una tan gran quantitat de records adormits i de coses explicades per ell en la intimitat d'una vida familiar –intensa, feliç i recollida– que tot just transparenta en unes memòries dedicades a comentar aquells fets que, pel que tenen de públics i d'exters, justifiquen que volgués deixar-ne escrita la seva visió personal, al servei del futur i de la història». El mateix prologuista ens adverteix, a més que *Quaranta anys d'advocat* són «unes autèntiques memòries, en el sentit que foren escrites sense tenir a la mà documents, arxius, correspondència, articles o retalls de premsa, disposant tan sols del comentari i la conversa evocadora dels bon amics que compartien el seu exili a Perpinyà, basades per tant, exclusivament en la memòria privilegiada i extraordinària del meu pare, redactades en l'apartament i la solitud de l'exili, sense altre material de consulta que les col·leccions de diaris francesos». Aquesta doble circumstància –és a dir, unes memòries cenyides a l'aspecte més públic de la seva persona, però també dedicades en bona mesura a comentar amb una voluntat d'objectivitat els principals esdeveniments nacionals i internacionals, escrites sense una base documental i testimonial i basades únicament en la reconstrucció molt posterior dels propis records– ens ha permès treballar sobre la base d'aquest text parcial i subjectiu, no ho oblidem–, però completant-lo, revisant-lo, matisant-lo, esmenant-lo amb tota la documentació disponible, tant provinent del seu arxiu, com de la recerca documental, arxivística i d'hemeroteca que hem realitzat. Aquesta aportació

documental que fem a través d'aquesta tesi, ens ha permès reconstruir la biografia d'Amadeu Hurtado evitant, doncs, la mera paràfrasi de la seva pròpia versió.

Això ens ha permès salvar, fins on ha estat possible l'avís que ens feia Odó Hurtado al pròleg referit, quan deia: «Aquesta advertència era necessària tant per sortir del pas d'algun possible error en el temps o en l'espai en què hagi pogut incórrer, com per donar a l'autor de les memòries el crèdit d'aquest esforç extraordinari i d'aquesta singular manifestació de facultats i fixar el valor de l'obra, desproveïda de tota influència estranya, escrita aïlladament en els moments en què el món s'estremia amb el drama sagnant de la guerra». Així i tot, malgrat haver pogut disposar d'un bon nombre de material inèdit, especialment el format per l'arxiu familiar, conservat pel seu net Víctor, hem de confessar la nostra frustració per no haver pogut localitzar els documents requisats pels serveis de la Delegación del Estado para la Recuperación de Documentos, i presumiblement dipositats a l'anomenat Archivo General de la Guerra Civil, amb seu a Salamanca. De l'actual Centro Documental de la Memoria Histórica van ser retornats una sèrie de documents d'un anomenat fons Amadeu Hurtado a l'Arxiu Nacional de Catalunya, que no es corresponen per a res amb els «documents que havien quedat allà, a Barcelona, al despatx del pis del passeig de Gràcia, acumulats en un lent desfilars dels anys, tresor inestimable que ell sabia que havia estat dispers, llençat al vent, perdut sense remei». No perdem del tot l'esperança que aquests documents –entre els quals podria haver-hi una important correspondència, discursos i textos polítics, però també diaris i anotacions d'aquest autèntic grafòman– no fossin destruïts o perduts, sinó que romanguin ocults fins que apareguin un dia en el lloc més inimaginable. Llavors, potser podrem acabar de completar la biografia d'Amadeu Hurtado amb materias inèdits, sobre els quals avui només podem especular.

De tota manera, després d'aquests advertiments, hem de dir que hem pogut aplegar tota la correspondència existent tant en el seu arxiu com en d'altres fons documentals i que referim en l'annex, així com tota la seva producció periodística que ens ha estat possible d'identificar. Aquí rau precisament una altra de les dificultats d'aquesta investigació, ja que tot sovint Amadeu Hurtado no signava els seus textos, sinó que apareixien en forma d'editorials o articles sense nom, que els lectors, còmplices o oponents dialèctics, s'encarregaven d'identificar. En aquest sentit, hem disposat del valuós testimoni escrit del seu fill Víctor Hurtado, gerent de *Mirador*, que va llistar els articles d'aquest setmanari que, sense la seva signatura, es podien atribuir al seu pare. En

d'altres casos, amb tota prevenció, atribuïm l'autoria dels textos gràcies a les pistes que ens en donen les rèpliques publicades, les mateixes referències dels diaris on van publicades o qüestions d'estil o de temàtica. No podem obviar, a més, que el mateix Hurtado exercia d'inspirador o orientador dels diaris i setmanaris que editava, i que les seves idees podien ser transcrites i posades negre sobre blanc pels periodistes de cada mitjà, com han deixat escrit alguns testimonis de llavors.

El caràcter polièdric de la seva figura i les moltes cares públiques i privades d'Amadeu Hurtado, en què es combinaven l'advocat, l'empresari, el polític, el periodista, l'intel·lectual i el ciutadà, i la seva multiplicitat d'interessos –de l'educació a l'art, del sector editorial a la política internacional, de les qüestions polítiques a la literatura– ens ha obligat a conèixer el context i el detall general de cada qüestió, a vegades fins a extrems increïbles, per poder-la situar posteriorment dins la biografia d'Hurtado.

La part més complexa del nostre treball ha estat poder interpretar el pensament d'Amadeu Hurtado, sense apriorismes heretats ni pecar de presentisme. Com hem dit, Amadeu Hurtado es pot definir com a liberal catalanista i republicà d'arrel afrancesada. És a dir, se situava dins la tradició històrica que arrencava de la Revolució Francesa i els clàssics de la Il·lustració i que tenia com a objectius el contracte social, l'establiment dels drets individuals –llibertat d'expressió, d'associació, d'impremta, de credo, de càtedra i dret a la propietat entre d'altres–, la separació de poders, l'estat de dret, la igualtat davant la llei, la separació de l'Església i l'Estat i el progrés de la humanitat. Era un demòcrata convençut que creia que Catalunya era una nació que havia d'impulsar la modernitat política d'Espanya, que havia de tenir en la República la seva forma d'estat, i amb qui les relacions havien de ser bilaterals, en el marc d'una autonomia pactada. Hurtado evolucionarà des d'una esquerra obrerista de la qual forma part durant la primera joventut fins a un republicanisme de centre-esquerra durant la seva maduresa, blasmant tota mena d'extremismes nacionals i socials, així com estretament vinculat al pensament polític europeu. Deixem per futurs lectors l'exercici de contrastar idees i reflexions del biografat amb les categories actuals de la nostra realitat política. Tampoc volem acudir a la nostàlgia, a la idealització o el culte al passat, que no tenen espai en una recerca acadèmica.

Per poder acomplir l'objectiu proposat d'escriure la biografia d'Amadeu Hurtado, hem estructurat el nostre treball en catorze capítols, a més d'aquesta introducció i conclusions, agrupats sota tres grans blocs, que es corresponen, *mutatis mutandi*, amb les

tres parts de les seves memòries (1875-1916, 1916-1931 i 1931-1936). D'aquests catorze capítols, cinc corresponen als anys de la II República, durant els quals la intervenció pública d'Hurtado, com a polític, intel·lectual, empresari periodístic i jurista arriba al seu clímax, i que resumeixen pràcticament la seva carrera. En tots ells hem seguit un format cronològic i temàtic en la divisió en subcapítols, que ens ha permès situar les diferents idees, opinions, opcions debats, posicionaments, canvis, digressions polítiques, literàries, socials o personals d'Hurtado al llarg de la seva vida, emmarcant-les i col·locant-les al costat dels principals esdeveniments de la història de Catalunya, Espanya i Europa, mentre que les comparem amb les d'altres personatges d'especial significació de la seva època i el seu entorn. D'aquesta manera, hem combinat la narració biogràfica amb la interpretació del pensament i les seves actituds, a través de les referències a les seves memòries, els seus articles i opinions recollides per tercers (entrevistes, reportatges, cròniques...), inserides en un context general que no podíem obviar en cap moment.

Som conscients del volum excessiu d'aquest treball, només atribuïble al desig de màxima minuciositat i precisió a l'hora de confrontar un personatge que, com hem repetit, està format de múltiples capes d'interessos, matisos i actuacions, i al volum ingent de documentació localitzada que podem destacar com a principal aportació del nostre treball. A l'annex, oferim una selecció d'articles a les principals capçaleres on va col·laborar durant la seva llarga vida, de documents (cartes, dietaris, discursos), entrevistes i fotografies.

Pel que fa a la transcripció dels textos que apareixen en aquest treball, hem respectat totes les particularitats lèxiques, morfològiques i sintàctiques del text. Com a criteri general, pel que fa als textos previs a les Normes Ortogràfiques de Pompeu Fabra, hem normalitzat la llengua sempre que la intervenció no comportés alteracions morfològiques. Pel que fa als noms propis, s'ha respectat, com a regla general, la transcripció literal del text, encara que aquesta no es correspongui amb l'ús habitual, i la traducció dels antropònims estrangers, com a marca del moment en que van ser escrits.

I. ELS CONSTRUCTORS DE BARCELONA

«... Era un homenatge als constructors de la gran capital catalana: aquells homes que no sabien ben bé si eren catalanistes ni havien passat gaires hores pensant en les doctrines del nacionalisme, però que sabien que eren catalans i que amb el seu treball de cada dia feien Catalunya».

AMADEU HURTADO. ¿Cal revisar el catalanisme? Discurs pronunciat a Perpinyà el 18 de març de 1945 en el debat organitzat per *Quaderns*.

2. VILANOVA, 1875 (1875-1890)

2.1 D'ORTADÓ A HURTADO

Els orígens familiars d'Amadeu Hurtado estant lligats al llogarret d'Artedó o Ortedó del municipi d'Alàs i Cerc, a la comarca de l'Alt Urgell. Ho explica ell mateix a les seves memòries *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps*, en una de les poques referències als seus ancestres:

El nostre cognom Ortadó s'havia convertit en Hurtado a conseqüència de l'error ortogràfic d'un sergent obscur en el llibret militar del meu avi, nascut precisament a Ortadó, parròquia d'Alàs, de l'Urgell, que he anat a conèixer fa pocs anys, en companyia del bon amic Rebés de la Seu. Moltes vegades he tingut la intenció de restablir el nom primitiu i m'he procurat tots els antecedents de l'arxiu parroquial d'Alàs, on havia també nascut la meva àvia; però al moment de decidir-me, no m'hi he vist amb cor. Tot el que havia pogut deixar-me el meu pare és justament el nom que ell portava i tal com el portava, mantingut immaculat enmig de tots els contratemps, i em semblava un menyspreu d'una crueltat que em feia mal destruir aquell únic tresor que és el testimoni vivent del seu afecte. Potser ha estat per mi un error des de molts punts de vista però veig que els meus fills no l'han volgut rectificar amb tot i saber que no m'hauria estat desplaent (p. 114).²⁶

El filòleg Joan Coromines a l'entrada dedicada al topònim al seu *Onomasticon Cataloniae*, recull que: «El savi legista i eminent pròcer catalanista republicà Amadeu Hurtado (1874-1944), amic i defensor del meu pare (1896), havia nascut a Vilanova i la Geltrú, però els seus pares i avis venien de la Seu d'Urgell. Pare dels meus màxims amics

---

²⁶ HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps. 1894-1936*. Barcelona: Edicions 62, 2011. A partir d'aquí, totes les referències a les memòries es referenciaran amb el número de pàgina al text.

i escriptors Víctor i Odó Hurtado. Tant ell com els meus amics m'explicaren (1930 ss.) que llur nom heretat era Hortadó –En Víctor novament el 1988 me'n citava documents–, deformat per la tossuda intromissió de registradors i reclutadors castellans». ²⁷ El setmanari humorístic *Papitu* també va dedicar un article al relat del cognom Ortadó transliterat a Hurtado, atribuint, erròniament, els orígens de l'advocat a la Vall d'Aran. ²⁸

El 22 de gener de 1786 a l'església parroquial de Sant Esteve d'Alàs, va ser batejat un nen a qui van posar de nom Agustí. ²⁹ Era fill cabaler de Josep Ortadó Cerqueda (també dit Vilanova, pel renom de la seva mare, originària del llogarret de Vilanova de Benat, també a Alàs) de Cal Poblador i de Maria Duró i Porta, del mateix poble d'Alàs d'on és originari el llinatge Ortadó o Ortodó. ³⁰ El nen era net, per via paterna, de Josep Ortodó Albós, nascut el 20 de maig de 1706 a Alàs i mort al mateix poble el 14 de maig de 1751, i Maria Anna Cerqueda, nascuda el 1702 i morta el 1775. ³¹ Com veurem, la deformació del cognom encara hauria de fer més viratges. Agustí Ortadó i Duró no va seguir la tradició pagesa de la família, sinó que optà per la professió de teixidor d'indianes, un tipus de teixit de cotó pintat que s'obtenia en un llarg i complex procés de blanqueig i assecat en el que es coneixia com a prats d'indianes. ³² Un fet bèl·lic, però, comportarà no només la decadència de la indústria de les indianes i la seva substitució per la filatura i el teixit, sinó també un canvi en la vida d'Agustí Ortadó. L'any 1808, esclata la Guerra del Francès, a resultes de la invasió francesa del regne d'Espanya. Ortadó s'enrola voluntari

---

²⁷ COROMINES, Joan. *Onomasticon Cataloniae*. Vol. II A-BE. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1994. p. 257.

²⁸ «De com l'Hurtado no's diu pas Hurtado». *Papitu*, núm. 74. 27 de gener de 1910.

²⁹ Literal del llibre de baptismes de Sant Esteve d'Alàs, recollit per Antoni Hurtado Monrós, cosí germà d'Amadeu Hurtado i Miró i autor de diverses recerques genealògiques sobre la família Ortadó-Hurtado, de les quals disposem gràcies al net d'Amadeu Hurtado, Víctor Hurtado i Cuevas (Mèxic, 1948)

³⁰ A banda dels textos inèdits d'Antoni Hurtado Monrós, hem tingut accés a dos estudis genealògics més elaborats per Enric Coll Mariné: COLL MARINÉ, Enric. «L'Arxiu de Ca l'Ortodó d'Alàs 1429-1908. Notes per a la història de la família» ens l'ha fent a mans, com la major part de la documentació Víctor Hurtado i Cuevas. L'altre, la genealogia de la família Ortodó/Ortodó/Hurtado, des de Pau Ortadó (1626-1665) fins a Amadeu Hurtado i els seus descendents directes, l'hem aconseguit gràcies a Emili Ascaso.

³¹ HURTADO MONRÓS, Antoni. «De 1706 a 1806» (treball mecanoscrit).

³² La indústria de les indianes, iniciada a cavall del segle XVIII i XIX, és considerada la base de la industrialització catalana, una mena de protohistòria del tèxtil català. Sobre els teixits d'indianes i la seva importància en la protorevolució industrial catalana, són especialment rellevants els treballs del professor Alejandro Sánchez, de la UB, que té una interessant bibliografia sobre el tema: SÁNCHEZ SUÁREZ, Alejandro. «L'estructura d'una fàbrica d'indianes barcelonina: Joan Rull i Cia (1790-1821)» *Recerques*, núm. 22 (1989). «La indianeria catalana: ¿Mito o realidad?» *Revista de Historia Industrial*, núm. 1 (1992). «Barcelona i la indústria de les indianes. Una presentació» i «Els fabricants d'indianes: orígens de la burgesia industrial barcelonina» a *Barcelona Quaderns d'Història*, núm. 17: *La indústria de les indianes a Barcelona, 1730-1850*, (2011). «Les indianes i els orígens de la Barcelona industrial» a *DataTextil*, núm. 28 (2013). També cal veure LLUCH, Ernest. «La revolució industrial a la Garrotxa (1777-1822)» *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, volum 25, núm. 2, 1981 i ALIER, Roger. «La fàbrica d'indianes de la família Canals» *Recerques: història, economia, cultura*. Núm. 4, 1974.

al Terç de Miquelets d'Urgell per combatre les tropes napoleòniques. Un company d'armes, sergent de la companyia militar on serví, testimonia anys després:

Que conoce al contrayente desde muy niños, que el declarante estaba en el pueblo de aquel y allí frecuentaba su casa, y le consta que en el principio de la guerra servía en las Legiones Catalanas, pues que le veía todos los días y hallándose ambos de guarnición en Tortosa cayeron prisioneros y deportados a Auser de la Borgoigne, de donde escaparon juntos y entraron a la Artillería en el primer Regimiento en el que le ha tratado siempre hasta poco ha que se retiró.³³

Un altre company d'armes, Pere Baró, també certificava davant les autoritats eclesiàstiques el que Agustí Ortadó, de 30 anys, va manifestar en el moment de tramitar l'expedient matrimonial per casar-se amb Isabel Rusca: que era teixidor d'indianes, tenia trenta anys i l'any 1808 s'havia incorporat a les milícies antinapolèoniques. Que havia estat fet presoner durant la rendició de Tortosa l'any 1810 i que havia estat mig any presoner a Auxerre, d'on havia aconseguit evadir-se. Que l'any 1812 s'havia tornat a incorporar a l'exèrcit, al qual havia servit fins al novembre de 1818 i que s'havia establert a Barcelona –parròquia del Pi– on pensava fixar la seva residència.³⁴ A banda dels testimonis, Ortadó, que no signava la declaració perquè era àgraf, aportava la llicència de solteria lliurada per Josep Jordana i Elías, «Presbítero beneficiado, Doctor en derecho civil, Bachiller en Sagrados Cánones, Abogado de la Real Audiencia de Cataluña, Cura Párroco Castrense por S.M. (que Dios guarde), Capellán del primer Regimiento y Departamento del Real Cuerpo de Artilleria del que es Coronel D. Cayetano Sagí, Brigadier de los Reales Ejercitos, Caballero de la Real y Militar Orden de San Hermenegildo».³⁵ El capellà del regiment on havia servit certificava la solteria d'Agustí Altadó. Una altra deformació del cognom. Aquesta no hauria de ser la darrera. Com hem vist que deia a les seves memòries Amadeu Hurtado i per les mateixes dates intentava esbrinar el seu parent Antoni Hurtado Monrós, el pas definitiu que va portar els Ortadó (originàriament Ortodó) a Hurtado, es degué a l'error en el llibret militar d'Agustí Ortadó. Com escriu Antoni Hurtado Monrós:

No he pogut comprovar una referència verbal del meu pare, el qual m'explicava que per vici fonètics els nostres avis o llurs descendents, els uns es nomenaven Ortadó, Artadó i fins Urtadó, i per això em deia el meu pare, que el moment de fer-li l'esmentada llibreta,

---

³³ Testimoni aportat a l'expedient matrimonial d'Agustí Ortadó i Isabel Rusca.

³⁴ Tenim còpia de l'expedient matrimonial gràcies als treballs d'Antoni Hurtado i Monrós.

³⁵ Certificat de Solteria d'Agustí Ortadó, lliurat per Josep Jordana i Elías.

ell deuria pronunciar Urtado sense l'accent i l'encarregat de lliurar-li l'esmentada llicència va dir que Urtado se escrivia amb H i en aquella llicència es va escriure Hurtadó i naturalment el nostre avi que no sabia escriure i dominat per la influència que aleshores va deixar emportar d'aquella sapiència forastera. A conseqüència d'aquella immiscuició castellana –perquè altra cosa no va ésser– a tots els fills que va tenir en el seu matrimoni els va inscriure amb el cognom Hurtadó.³⁶

Com escrivia el mateix Antoni Hurtado en un article de l'any 1930, titulat «El poble del meu avi» i on compartia amb al seu cosí Amadeu l'orgull de no descendir de Màlaga –com se'ls havia dit– sinó de «veritable nissaga de la Serra del Cadí»:

La transformació del nostre cognom és ben comprensible. Segurament que el nostre avi no posseïa el grau de cultura d'alguns dels seus net. [...] L'avi no donà importància al canvi de significació que l'espanyol donava al seu cognom. L'avi com a menys lletrat, va acceptar com a bé de posar-hi la H; però la cosa que no va claudicar va ésser a l'accent de la ó i per això tots els nostres pares en l'acte de naixement es diuen Hurtadó. Però, als nostres pares, induïts per les influències dels temps, acceptaren Hurtado per Hurtadó. I heus aquí, com avui portem un cognom completament distint del nostre avi.³⁷

Agustí Ortadó i Isabel Rusca Ponsa van contraure matrimoni el 13 d'abril de 1819.³⁸ Isabel Rusca era nascuda a Barcelona però molt probablement també descendia d'Alàs. Així ho assegura com hem vist Amadeu Hurtado al fragment que encapçala aquest capítol i també ho afirma el seu cosí Antoni Hurtado Monrós en un dels seus textos d'investigació genealògica sobre els Hurtado-Rusca, als quals hem fet referència. El cert és que, com es pot veure al treball *L'Arxiu de Ca l'Ortodó d'Alàs* d'Enric Coll Mariné, tant el llinatge Rusca com el Ponsa eren propis d'aquell lloc.³⁹ Agustí Ortadó i Isabel Rusca casats aquell mateix 1819, van tenir onze fills: dels quals presumiblement només en van arribar a adults set: Manuela, Josepa, Josep, Maria, Antoni –pare del joier Antoni Hurtado i Estapé, propietari de la modernista Casa Antoni Hurtado de Pedralbes, obra de l'arquitecte Guillem Busquets i Vautravers–⁴⁰, Emili –conserge de l'Escola Nàutica de Barcelona, avi d'Emili Godes Hurtado, destacat fotògraf, a l'ensems, avi de Felip Puig i

---

³⁶ HURTADO I MONRÓS, Antoni «Agustí Ortadó Duró» (mecanoscrit). Noves peticions d'informació a l'Archivo General Militar de Segòvia han estat infructuoses a l'hora de trobar l'expedient militar d'Agustí Ortadó.

³⁷ HURTADO I MONRÓS, Antoni. «El poble del meu avi». *L'Abella d'Or* dedicat a «Lleida i sa comarca». 1930.

³⁸ Certificat literal del llibre de matrimonis de Barcelona, recollit per Antoni Hurtado i Monrós.

³⁹ COLL MARINÉ, E. *op. cit.*

⁴⁰ «Pedralbes reivindicatiu». *LV*, 24 de maig de 2012. De la relació amb la família d'Antoni Hurtado, el net d'Amadeu Hurtado, Víctor Hurtado i Cuevas n'ofereix testimoni (Entrevista realitzada el gener de 2016)

Godes, conseller de la Generalitat de Catalunya–, Marià o Marian Hurtado i Rusca. Segons nota manuscrita d’Emili Hurtado, la família vivia al carrer Conde del Asalto, actual Nou de la Rambla, on va néixer.⁴¹ L’any 1920, Emili Godes contragué matrimoni amb Antònia Diago Almuzara i li foren padrins els seus parents Amadeu Hurtado i Miró i Antoni Hurtado i Estapé. L’oficiant fou mossèn Gener Lacoste Hurtado, també membre de la família.⁴² Josepa i Maria van rebre la confirmació a l’església de Sant Esteve d’Alàs, on havia estat batejat el seu pare, testimoni de la vinculació que, en aquella època, encara mantenia la família Ortadó-Hurtado amb la seva localitat nadiua.⁴³

Agustí Ortadó i Duró va morir a Barcelona el 18 de febrer de 1846,⁴⁴ la ciutat on s’havia establert després de prendre part en la Guerra del Francès, sense que sapiguem a què es va dedicar després de deixar l’exèrcit.⁴⁵ La seva esposa, setze anys més jove que el marit, es va trobar sola i amb diversos fills al seu càrrec. En concret, el qui sembla el petit, Marià (o Marian, com s’acostumava a usar a l’època), tenia set anys quan va quedar orfe de pare. A partir d’aquí, sense més dades, s’estén la nebulosa i hem de refiar-nos de la memòria familiar transmesa de generació en generació. Segons aquesta, la vídua Ortadó va establir relació amb un litògraf francès, què seria qui va ensenyar l’ofici al fill d’Isabel Rusca i va inocular i la francofília familiar.⁴⁶ Isabel Rusca va morir al Manicomi de les Corts, on havia estat ingressada l’any 1877,⁴⁷ el 12 de novembre de 1880, a l’edat de setanta-set anys.

---

⁴¹ HURTADO RUSCA, Emili. Manuscrit. s/d.

⁴² LVC, 25 de maig de 1920.

⁴³ Acta de la parròquia de Sant Esteve d’Alàs, reproduïda a HURTADO MONRÓS, Antoni. «La descendència dels nostres avis Agustí Ortadó Duró i Isabel Rusca Ponsa (treball mecanografiat). s/d.

⁴⁴ HURTADO RUSCA, Emili. «Fallecidos de familia» (còpia del manuscrit). s/d.

⁴⁵ A la inscripció de baptisme del seu net Amadeu Hurtado i Miró, Agustí Hurtado hi consta com a militar.

⁴⁶ Així ho referma Víctor Hurtado Cuevas, recordant el que li explicaven els seus oncles Adela i Víctor Hurtado Martí. (Entrevista realitzada el gener de 2016). Segons Hurtado Cuevas i Puig Rovira, podria tractar-se de Lorenzo (o Laurent) Duperoy, vidu i de professió litògraf, testimoni del casament entre Marià Hurtado i Adela Miró.

⁴⁷ «En vista de las especialísimas circunstancias en que se encuentra la demente Isabel Rusca y Ponsa y su familia, queda autorizado el ingreso provisional de dicha paciente en el Instituto frenopático, sito en las Corts de Sarriá. Lo que tengo el gusto de comunicar a V. a fin de que cuide de la conducción de dicho orate al indicado establecimiento» Dios guarde a V. muchos años. Barcelona, 28 de mayo de 1877. P.O. Pedro de Rosselló, Srio. Firmado». Ofici lliurat a Emili Hurtado, per l’ingrés de la seva mare i citat pel seu fill Antoni. Segons aquest darrer, la col·locació del seu pare a l’Escola Nàutica va afavorir el referit destí de la seva àvia, que en ingressar al centre psiquiàtric, constava amb la següent filiació: «color blanc – temperament sanguini – estat passiu – demència senil – pronòstic greu».

2.2 LA VILANOVA VUITCENTISTA: DE LA PROSPERITAT ALS ANYS TRISTOS

«Pocas poblaciones hay, de las que se titulan villas, no digo en el principado de Cataluña, sino en todo el reino de España, que presenten un aspecto más hermoso y encantador al ojo que pasea sus calles, como Villanueva y Geltrú». Amb aquest verb encès descrivia el religiós mercedari Josep Anton Garí i Siumella la vila del seu temps a l'obra *Descripción e historia de la villa de Villanueva y Geltrú desde su fundación hasta nuestros días*,⁴⁸ Quan s'escriu aquesta obra, promoguda per l'advocat i escriptor Teodor Creus i Coromines, regidor adscrit a la Unió Liberal nomenat l'any 1859 alcalde de Reial Ordre,⁴⁹ Vilanova i la Geltrú era una ciutat d'un progrés i empenta notables, des del punt de vista agrícola –especialment el sector de la vinya i l'aiguarent–, industrial i comercial, amb el mar com a sortida al món. Entre 1833 i 1850 s'havien constituït un bon nombre fàbriques tèxtils dedicades al teixit de cotó i impulsades per la màquina de vapor que feia funcionar el carbó arribat de la Gran Bretanya. Moltes d'elles van ser impulsades amb el capital que venia d'Amèrica i la vitalitat i caràcter emprenedor dels *americanos* enriquits a ultramar. «No, no podían nuestros abuelos imaginar-se jamás, poderse ver en nuestra villa tanto movimiento industrial, y que sus descendientes emprendieran obras tan colosales en industria» escrivia mossèn Garí a la seva *Descripción e historia*.⁵⁰

És lògic, doncs, que la prosperitat que irradiava la Vilanova de 1860, arribés a un jove de vint-i-un anys, Marià Hurtado i Rusca, què havia après l'ofici amb el seu suposat padastre. Tot i la seva joventut, llavors ja havia demostrat ser un reputat litògraf entre els joves amics del seu temps, com Tomàs Moragas, Eusebi Planas, Tomàs Padró, Josep Lluís Pellicer o Francesc Brangulí i Royo⁵¹, tots ells destacats com a dibuixants, gravadors o litògrafs de la Barcelona del segle XIX. Segons el seu fill, Marià Hurtado «havia decidit anar a muntar un taller propi a Vilanova i la Geltrú en condicions més suportables que Barcelona, com a punt d'arrencada per a una empresa més ambiciosa» (p. 114), establint-se com a mestre litògraf, segons Puig Rovira, a la Plaça del Mercat (avui Pau Casals). L'ofici de litògraf era, en aquell moment, una professió a cavall entre l'art i la indústria en auge. La tècnica havia estat introduïda a Catalunya pel naturalista

---

⁴⁸ GARÍ I SIUMELL, Josep Anton. *Descripción e historia de la villa de Villanueva y Geltrú desde su fundación hasta nuestros días*. Vilanova i la Geltrú. Imprenta y librería de Leandro Creus, 1860. p. 65.

⁴⁹ PUIG ROVIRA, Francesc Xavier. *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003. pp. 98-99 i 147.

⁵⁰ GARÍ I SIUMELL, J.A. *op. cit.* p. 242.

⁵¹ El nom l'aporta Amadeu Hurtado, i tot i que l'índex onomàstic l'identifica com a Joaquim Brangulí i Claramunt, es refereix a l'avi d'aquest, litògraf com Marià Hurtado i el seu grup d'amics.

Carles Gimbernat els primers anys del segle XIX, i era especialment important en el món de la premsa i les publicacions, així com la cartelleria, ja que encara no s'havien introduït altres procediments de reproducció d'imatges, com el fotogravat, què mica en mica l'anirien arraconant.⁵²

Sis anys després d'establir-se a Vilanova i la Geltrú, el 2 d'agost de 1866, Marià Hurtado, de vint-i-set anys, va contraure matrimoni amb Adela Miró i Lleó, de dinou anys.⁵³ La núvia era filla de Jacint Miró i Mayner, nascut a Vilafranca del Penedès, d'on va sortir per veure món fins arribar a Vilanova i la Geltrú, on es va establir i casar amb la filla del fuster Gaspar Lleó, –de nom Francesca Lleó Mussons–, aprenent l'ofici i obrint pel seu compte taller propi. Precisament, el mateix 1860 que el seu futur gendre va arribar a la ciutat, Jacint Miró va fundar el Tívoli Vilanovés, un local d'esbarjo amb cafè a l'aire lliure al Passeig d'Isabel II (avui, carrer de la Llibertat), on a l'estiu es feia teatre, balls, circ i hi actuaven regularment les companyies professionals que feien estada a Vilanova. L'any 1871, el Tivoli es convertí en un local cobert amb pati i pis de llotges, voltat d'arbres i d'un brollador amb pista per ballar. Com escriu el seu descendent Francesc Puig Rovira, «Jacint Miró era el propietari i l'empresari que s'encarregava de contractar les companyies, a vegades amb l'ajut d'algun familiar.⁵⁴ Ell mateix, com a fuster d'ofici, havia construït l'agencament per a teatre. El Tívoli fou l'obra de la seva vida, a la qual dedicà tot l'esforç i entusiasme».⁵⁵ La família Miró havia de tenir especial rellevància a la vila de Vilanova i la Geltrú, Francesc «Panxo» Miró fou fuster com el seu pare, membre entusiasta de l'Ateneu Vilanoví i pare a l'ensens de l'arquitecte Josep Maria Miró Guibernau, progenitor del sacerdot Josep Anton Miró Gumà i la pianista Maria Neus Miró Gumà. Claudi Miró i Lleó fou mestre confiter, propietari de la pastisseria i bomboneria La Palma, a la Rambla del Centre de Barcelona molt popular entre el públic liceista, i el seu germà Gaspar, un importat pintor que destacà especial a la capital francesa, on fou nomenat honoríficament «peintre de la ville de Paris», què havia estat aprenent del taller d'Hurtado, sense massa èxit.⁵⁶ A banda d'Adela i la seva germana Antònia, l'altra

---

⁵² SUBIRANA REBULL, Rosa Maria. *Els orígens de la litografia a Catalunya (1815-1825)*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1991.

⁵³ Certificat del Llibre de Matrimonis 1850-1868, de l'Arxiu Parroquial de Sant Antoni Abad de Vilanova i la Geltrú.

⁵⁴ Segons el record familiar que recollí Víctor Hurtado, un dels familiars que ajudaven Jacint Miró podria ser el seu gendre, Marià Hurtado. (Entrevista realitzada el gener de 2016).

⁵⁵ PUIG ROVIRA, F.X. *op. cit.* p. 215.

⁵⁶ CANYAMERES, Ferran. *Paris en l'obra de Gaspar Miró*. Vilanova i la Geltrú: Foment Vilanoví, 1960. p. 22

germana, Carme, era l'esposa de Llorenç Pagès i Batlle, confiter i xocolater com el seu cunyat Claudi, i nomenat l'any 1878 alcalde de la vila.⁵⁷

Deu anys després del seu casament amb Adela Miró, amb qui va tenir dos fills – Dolores, nascuda l'any 1869, i Amadeu – va començar a funcionar la Litografia Hurtado, encarregada de la impressió de diferents publicacions, impresos i cartells, i situada al carrer de l'Aigua número 10, on els Hurtado hi tenien el seu domicili. L'any 1883, Hurtado s'associà amb Francesc Miquel Sala, impressor i relligador i propietari de la impremta «F. Miquel», constituint «Imprenta y Litografía Hurtado, Miquel y Cía», al carrer de Sant Sebastià, 11.⁵⁸ Hurtado, sol o en societat amb Francesc Miquel, es va encarregar d'editar opuscles i llibres per diferents institucions ciutadanes, com els Estatuts de l'Ateneu Vilanoví, el Reglament del Montepío de la Purísima Sangre de Nuestro Señor Jesucristo i de la Hermandad La Protectora, publicacions periòdiques com *L'àngel del campanar de Vilanova*, *Lo pagès*, *La llumenera de Vilanova i la Geltrú*, làmines amb vistes de Vilanova, el plànol general de l'eixample de Vilanova i la Geltrú patrocinat per Francesc Gumà i Ferran, rebuts i impresos del Aqueducto Villanovés i del Banc de Vilanova, partitures del mestre Antoni Urgellès⁵⁹ –*La salvaje*, americana para piano; *Requiescat in pace*, sinfonia fúnebre para piano; *Himne a Santa Teresa de Jesús*, amb acompanyament d'orgue, harmònim o piano; *Consumatum est*, marxa fúnebre per a piano, fins i tot llibres, com un *Curso completo de lengua francesa para uso de los españoles* de D. José Bover y Gasol.⁶⁰ Una fotografia de l'època, conservada per la família Hurtado, ens mostra Marià Hurtado elegantment vestit amb llacet i levita clara de solapes amples i amb una barba frondosa i un pentinat totalment vuitcentistes.⁶¹

Però les coses no van anar com Marià Hurtado esperava, en una ciutat que l'any 1882, amb la Primera Exposició Regional Catalana, havia arribat al seu zenit i iniciava una etapa de decadència.⁶² Les diferents crisis de la segona meitat del segle XIX van afectar la prosperitat vilanovina. El primer trasbals per l'economia de la ciutat fou la crisi derivada de la Guerra de Secessió americana, ja que els ports sudistes des d'on arribava

---

⁵⁷ PUIG ROVIRA, F.X. *op. cit.* 1999. pp. 2-3.

⁵⁸ VIRELLA I BLODA, Albert. *Els anys tristos (1881-1900). Crònica de la decadència de Vilanova i la Geltrú*. Sant Sadurní d'Anoia: Institut d'Estudis Penedesencs, 1992. p. 62.

⁵⁹ ORRIOLS I SENDRA, Xavier. *Antoni Urgellès (1845-1897)*. Col·lecció Retrats. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1998.

⁶⁰ Aquests exemples de la producció de Marià Hurtado es conserven a la Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú.

⁶¹ Fotografia conservada pels hereus d'Amadeu Hurtado. Veure annex fotogràfic.

⁶² VIRELLA I BLODA, A. *op. cit.* pp. 37-66.

el cotó van ser bloquejats per la marina yanqui. D'altra banda, l'augment de la competència també provocà crisis successives en el tèxtil vilanoví, que va haver de tancar durant mesos les fàbriques i baixar la producció. A tot plegat s'hi va unir el crac de la Borsa de Barcelona l'any 1866 i la fallida dels ferrocarrils, que no van portar el desenvolupament esperat. Tot plegat va provocar un primer tancament de fàbriques i l'èxode de bona part de la burgesia cap a Barcelona. Per últim, l'arribada a Catalunya l'any 1885 de la letal plaga de la fil·loxera va acabar amb l'últim episodi de prosperitat que l'extensió de l'epidèmia a les vinyes franceses havia provocat, un curt i frenètic període conegut com la Febre d'Or. La fil·loxera va provocar un cop molt important a l'economia de la comarca, fent desaparèixer les importantíssimes exportacions de vins i aiguardents provinents de la vila a l'illa de Cuba, on s'havien enriquit comerciants vilanovins, com Salvador Samà i Martí. Amb la pèrdua de l'illa i la resta de colònies americanes, l'any 1898, Vilanova perd el seu mercat i el seu atractiu econòmic. Entre 1885 i 1900 es produeix un èxode de 6.000 persones. Són el que es coneix com «Els anys tristos». Com explica el fill de Marià Hurtado, «la prosperitat creixent de la vila l'havia lligat a la seva sort, fins arribar a un llarg període de decadència d'aquella amable població que el trobava a ell sense forces per refer els propòsits de la joventut». (p 114). El mateix Hurtado refereix a les seves memòries el cas de Cristòfor Juandó, financer principal del ferrocarril a Vilanova d'acord amb el fundador Francesc Gumà. Segons Hurtado, «tenia encara present el nom d'aquell generós organitzador de tantes festes que havien meravellat els meus ulls d'infant quan venia més tard al meu despatx, ja de temps arruïnat, però amb altres il·lusions, sempre batallador i coratjós, suportant la pobresa amb l'esperança d'una nova fortuna i de la glòria de suposat inventor de l'aviació» (p. 190).

2.3 EL PETIT AMADEU

El fill petit i únic mascle de Marià Hurtado i Adela Miró va néixer al domicili familiar del carrer de l'Aigua número 10 a la una de la matinada del dia 28 de gener de 1875, i va ser inscrit al Registre Civil amb els noms d'Amadeu Ernest.⁶³ Batejat al cap de tres dies a l'església parroquial de Sant Antoni Abad de Vilanova i la Geltrú, segons es pot llegir al llibre de baptismes:

---

⁶³ Certificat del Registre Civil de Vilanova i la Geltrú, emès pel secretari del jutjat municipal i conservat en l'expedient acadèmic conservat a l'arxiu històric de la Universitat de Barcelona.

A los treinta y uno de enero de mil ochocientos setenta y cinco, el infrascrito Rdo. Cura Ecónomo de S. Antonio Abad de Villanueva y Geltrú, obispado y provincia de Barcelona, bauticé solemnemente a un niño hijo de los consortes Mariano Hurtado, litógrafo, de Barcelona y Adela Miró, de esta. Nació tres antes. Se le pusieron por nombres Amadeo, Antonio, Ramón. Son los abuelos paternos, Agustín, militar, de Alàs e Isabel Rusca, de Barcelona, y los maternos Jacinto, carpintero, de Villafranca y Francisca Lleó, de esta. Fueron padrinos Antonio Hurtado, casado, del comercio, de Barcelona, y Antonia Miro, soltera, de esta. Por ser así, lo firmo. Ramon Roig, Presbítero Ecónomo.⁶⁴

Amadeu ja sense l'Ernest, Antoni i Ramon. Antoni, evidentment, pel padrí i Ramon pel mossèn que el va batejar. Però, és el nom d'Amadeu –amb l'únic que serà conegut– el que desperta més interès. L'estudiós de l'antroponímia Antonio Vives Coll, estudiant els socis del casino de Vidreres entre 1866 i 1926, va destacar que els Amadeus localitzats devien el seu nom a la influència del rei Amadeu I de Savoia.⁶⁵ En tot cas, temps a venir i al llarg de la seva vida a Amadeu Hurtado li recordaran l'origen del seu nom amb metàfores, comentaris i comparacions sarcàstiques de tota mena: «Larra altre cop, però, don Amadeo, ja sap que vostè no en té res, si sincerament vol parlar, de Larra. De qui té és del Amadeo rei d'Espanya, del qual devia ser entusiasta el seu padrí. Com ell, al veure-les mal dades, ha fugit de fam i feina» es pot llegir a *La Campana de Gràcia*, l'any 1917.⁶⁶ No es tracta, però, d'un assumpte atzarós. Amadeu Hurtado i Miró va néixer en l'any inicial del llarg període històric conegut com la Restauració, amb l'ascens al tron d'Alfons XII. Un nou període amb el qual es posava punt final al convuls període iniciat per la Gloriosa Revolució de setembre de 1868, que a Vilanova havia significat l'oportunitat d'accés al govern municipal del nombrós grup republicà federalista que tenia a Miquel Guansé i Puig –alcalde de 1869 a 1873– com a cap de files.⁶⁷ Poques setmanes abans del naixement d'Amadeu Hurtado el general Weyler havia acabat amb les escorrialles de les tropes carlines que havien assetjat i ocupat Vilanova des de l'aixecament de 1872.⁶⁸ A partir de llavors, amb el retorn al tron de la dinastia borbònica, la figura més preeminent de la política vilanovina havia d'ésser el diputat del districte Víctor Balaguer, poeta, historiador i escriptor romàntic, patriarca de la Renaixença

---

⁶⁴ Llibre de baptismes, 1875, de l'Arxiu Parroquial de Sant Antoni Abat de Vilanova i la Geltrú.

⁶⁵ VIVES COLL, Antonio. «Els socis del Casino de Vidreres (La Selva) i el poble de 1866 a 1926». *Societat d'Onomàstica. Butlletí Interior*, núm. 26, 1986.

⁶⁶ MORITZ XXIV [REVENTÓS, Ramon]. «Sonata LI». *LCG*, núm. 2535. 3 de novembre de 1917. p. 4.

⁶⁷ VIRELLA I BLODA, A. *op. cit.* pp. 21-22.

⁶⁸ ALTADILL, Miquel. «*Coneguem Vilanova: una passejada històrica per la ciutat*» (autoedició) Vilanova i la Geltrú, 2011. pp. 50-55.

catalana, exministre d'Ultramar i Foment durant el regnat d'Amadeu de Savoia i d'Alfons XII i impulsor de la Biblioteca-Museu que porta el seu nom.⁶⁹ La influència i pervivència en la memòria en els ambients avançats de la societat de la primera Restauració d'aquella oportunitat mancada d'entronitzar una dinastia forana representant dels nous aires europeus que afermés la revolució liberal i que permetés agençar tots els endarreriments, conflictes i vicis de la dinastia borbònica, pot explicar la tria del nom. El fracàs, però, de l'experiència portaria a molts dels partidaris de l'aventura endegada per Joan Prim a les files del republicanisme. Molts anys més tard, el fill de Marià Hurtado, què homenatjava amb el seu nom el dit rei dels espanyols, va destacar, precisament, en les files republicanes.

No coneixem gaires detalls dels primers anys d'Amadeu Hurtado. Com ell mateix explica, el seu pare el va fer estudiar el batxillerat al Col·legi Samà dels Escolapis, establerts a Vilanova i la Geltrú l'any 1877 d'acord amb les disposicions testamentàries de l'*americano* Salvador Samà i Martí, Marquès de Marianao, què llegà trenta mil duros per la construcció d'una escola a la seva vila nadiua –la inauguració del col·legi s'efectuà el 1879–, i que oferien primer i segon ensenyament gratuïts.⁷⁰ Abans d'entrar als Escolapis, havia seguit la primera educació a l'escola Sant Tomàs d'Aquino, fundada i dirigida pel mestre Pau Mimó i Raventós, què havia estat un dels impulsors d'*El Diario de Villanueva y la Geltrú*.⁷¹ La Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, com ell mateix explica, va ser un dels espais units als seus primers desvetllament de l'adolescència, on va trobar llibres i orientacions de la mà del seu primer bibliotecari, el savi i confident de Balaguer Joan Oliva, professor de francès del jove Hurtado (p. 191). Un dels records dels seus primers anys que ens ha quedat llegat per Amadeu Hurtado és la fascinació infantil pel fill militar de can Joan de l'Albi, Francesc Macià i Llussà.⁷² Tot i que, com diu el mateix Hurtado, durant la seva infantesa tingué més tractes amb els seus germans⁷³ i la seva germana –qui seguiria la carrera religiosa dins de l'Institut de Maria

---

⁶⁹ VIRELLA I BLODA, A. *op. cit.* p. 21.

⁷⁰ GARCIA I SEGARRA, Maria Providència. «Introducció a la història del Col·legi Samà de Vilanova i la Geltrú», *Miscel·lània penedesenca*, núm. 15. 1991.

⁷¹ Es conserva una targeta datada pel Nadal de 1881, en el qual el director de l'escola certifica que el jove Hurtado «por el número de méritos ganados en el presente año ha merecido la calificación de sobresaliente con el número 1. Lo que pone en conocimiento de sus Sres. Padres». Sobre la personalitat de Mimó, PUIG ROVIRA, FX. *op. cit.* pp. 208-209.

⁷² ESTRADÉ, Miquel Àngel. *Francesc Macià i Llussà (1859-1933)*. Col·lecció Retrats. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2009.

⁷³ A la Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú es conserva una invitació del germà gran de Macià, Joan Macià i Llussà, que l'any 1874 fou l'encarregat de dur el pendó principal en la processó de Corpus, editada pel taller de Marià Hurtado.

Immaculada—, perquè el jove Francesc, 16 anys més gran que Hurtado, ja havia abandonat Vilanova per a ingressar a l'Acadèmia Militar de Guadalajara, on s'havia traslladat amb quinze anys, a les seves memòries guarda un especial record d'infantesa: «Recordo que a les vacances d'estiu, la presència de Francesc Macià, vestit de cadet, pels carrers de la vila, era per a tota la mainada un número sensacional perquè aquell uniforme, tan diferent de l'únic que estàvem acostumats a veure dels oficials de cavalleria de la guarnició local, tenia el prestigi de venir d'aquelles terres misterioses que només coneixíem amb la forma i el color dels mapes d'escola» (p 586). Posteriorment, el jove estudiant Hurtado coincidirà amb l'oficial d'enginyers Macià en visites a Vilanova i la Geltrú o en trobades a Barcelona amb d'altres vilanovins que sovintejaven tots dos. La relació més directa i personal es produirà, però, durant els anys de la Solidaritat Catalana, quan tots dos diputats compartiren despesa al carrer del Príncep de Madrid. «L'amic Moles solia dir en broma que Macià era Vilanova i jo la Geltrú» (p. 586), escriu l'advocat tot rememorant aquella època en què tots dos personatges afermaren una relació iniciada als carrers de Vilanova, on la família Macià era veïna del taller de Marià Hurtado, i que seguiria fins la mort de Macià l'any 1933.⁷⁴ Anys després, en ocasió del discurs «¿Cal revisar el catalanisme?» pronunciat a Perpinyà el 18 de març de 1945 en el debat organitzat per la revista *Quaderns*, Hurtado escriurà: «Per la circumstància d'ésser els dos de la mateixa vila catalana i d'haver-me vist gairebé néixer, Macià em reservava confidències que no tenia amb tothom i crec que soc entre els seus diferents col·laboradors el que coneixia el seu pensament més íntim».⁷⁵

2.4 HURTADO I VILANOVA I LA GELTRÚ

A partir de 1890, Amadeu Hurtado va abandonar Vilanova. Com ell mateix explica a les seves memòries, acabats els estudis als Escolapis, el seu pare el feia anar «a Barcelona a guanyar-me la vida per prendre carrera enlloc d'un ofici» (p. 114). La seva família també marxaria poc després.⁷⁶ De tota manera, a Vilanova hi deixava no només la família materna —l'avi matern va morir amb el tombant de segle— sinó vinculacions prou fortes perquè fos cridat en distintes ocasions a participar en la seva vida social. Poc després de marxar de Vilanova hi va tornar per pronunciar un discurs al Tívoli del seu avi

---

⁷⁴ SARDÀ, Zeneida. *Francesc Macià vist per la seva filla Maria*. Barcelona: Edicions Destino, 1989. p. 246

⁷⁵ HURTADO, Amadeu. *Abans del sis d'octubre (un dietari)*. Barcelona: Quaderns Crema, 2008. p. 231.

⁷⁶ Marià Hurtado treballà com a litògraf a Vilanova, almenys fins el 1891, de quan es pot datar documentació de la Casa de Amparo conservada a la Biblioteca Víctor Balaguer.

Jacint, en un acte organitzat per l'Ateneu de Vilanova i la Geltrú per premiar els millors estudiants de la vila. En el que pot ser fos el seu primer discurs públic, aquell jove de 16 anys va desenvolupar el tema «Historia de la institución del Ateneo»:

Remontándose a los orígenes de la misma, expuso en un brillante período que la invicta Grecia, que tuvo consagrado un templo a Júpiter, a Juno y la inmensa mayoría de dioses, no tardó en erigir otro a Minerva, llamada Atenea, a esa diosa que alentó a los griegos en los combates, que les lanzó con fiereza al campo del enemigo troyano, que les hizo despreciar la vida e inmolarla en los campos de batalla en aras del amor patrio. Se dio el nombre de Ateneo a dicho templo, que fue dedicado al saber, y a él acudían los hombres más ilustres para dilucidar importantes cuestiones con la razonada discusión, o bien para dar a conocer sus creaciones.⁷⁷

Després d'aturar-se en la creació de l'Ateneu de Roma, en època d'Adrià, com a lloc de trobada dels poetes, i la seva extensió a Constantinoble, i d'aquí a la seva creació a Espanya, França, Alemanya i, principalment, Itàlia, va fer referencia també a la tasca dels ateneus obrers, i va afirmar que Vilanova, «patria de esclarecidos varones como Cabanyes, Armanyà, Pers y tantos otros», no podia viure sense el seu Ateneu:

Doliéndose de la vida lánguida que hoy día lleva esta estilística institución a causa de la situación que atraviesa esta villa, e imploró el auxilio de las clases pudientes reclamando todo su apoyo para solidar las débiles bases sobre las que descansa el Ateneo, «lancha –dijo– que fluctúa en el caudaloso río de la instrucción marchando en dirección de la corriente de este considerable afluente del inmenso Océano de la civilización, donde navega el buque colosal del Progreso». «Vosotros –terminó dirigiéndose a la Junta Directiva– vosotros los que la tripuláis, redoblad la energía en vuestras faenas, y si el temporal del desamparo enflaquece vuestras fuerzas, desplegad todas las velas, empuñad firme el timón y abrid paso rápido hacia la nave del Progreso».

Un vincle vilanoví és, sens dubte, Víctor Balaguer. Figura senyera de la vila marinera, Hurtado el recorda a les festes vilanovines «afalagat per tothom, sense que jo sabés el perquè, rebent els aplaudiments del públic al teatre barrejat entre comedians o els aplaudiments del carrer barrejat entre grans personatges d'uniformes llampants» (p. 190). Més tard, Hurtado hi va poder tenir breu tracte personal, el novembre de 1899, quan l'ancià «Poeta de Montserrat», «havia tingut la gentilesa d'acompanyar-nos al tren, com una mostra d'afecte a un vilanoví que deien que prometia, acomiadant-nos en sortir de

---

⁷⁷ «La fiesta del 25 de octubre». *Boletín del Ateneo de Villanueva y Geltrú*. Noviembre de 1981.

l'estació de Vilanova, on havia anat a saludar-lo camí de Madrid» (p. 191). Víctor Balaguer morí a Madrid el 14 de gener de 1901. Les seves despulles foren traslladades a Vilanova, on s'organitzaren els funerals, enmig d'un greu escàndol, quan mossèn Joan Fontanals, prevere que dirigia les Escoles Dominicals, s'oposà que s'enterrés Don Víctor en terra sagrada. Fontanals, encolerit, envià un article al *Diario de Villanueva* on tractava al finat de «detestable historiador, desaliñado poeta, patricio como hay muchos, ignorado filántropo, propagandista de errores, masón hasta sus últimos días y casi hasta su muerte enemigo de Jesucristo»⁷⁸, iniciant una campanya de desprestigi contra Balaguer, que tingué ressò en els ambients més conservadors de la vila.⁷⁹ En desgreuge i homenatge a Balaguer, el 19 de març de 1901 es convocà una manifestació a Vilanova i la Geltrú, recollida per Joan Oliva al seu dietari: «fueron al cementerio unos 300 con un millar de curiosos que reunieron las músicas; luego se pronunciaron discursos por Amadeo Hurtado y algún otro y leyó una poesía de Marquina. Al regreso hubo Marsellesa, cantos y algún otro grito de Muera la reacción, acabando todo muy pacíficamente, como había empezado».⁸⁰ Dos anys després de la mort de Don Víctor, el 2 de febrer de 1903 es va celebrar al teatre del Casino Artesà de Vilanova una sessió necrològica dedicada al poeta i polític, on hi prengueren part Joan Trillas, Amadeu Hurtado, Ernest Vendrell, Luis de Zulueta i Santiago Rusiñol.⁸¹ Hurtado va començar el seu discurs excusant el fet que no «no havia tingut ni siquiera relació de coneixença amb el nostre venerable compatrici», i centrant-se en parlar de «quin modo va saber complir els seus devers de ciutadà en la societat moderna»:

¿Per què va crear la Biblioteca-Museu? El motiu, tot i havent-lo exposat ell mateix segurament moltes vegades, resta encara secret per a molts. Potser ni ell se l'havia formulat amb precisió, ni havia arribat a tenir-ne una consciència exacta.

[...]

Tot lo que havia atesorat en vida, ho va restituir d'aquest modo als demés homes. És aquesta restitució el seu gran acte de justícia social que volia exaltar-vos, perquè a demés una restitució profitosa.

---

⁷⁸ VIRELLA I BLODA, Albert. «1901: Mort de D. Víctor Balaguer». *Diari de Vilanova*, 8 de juliol de 1977. pp. 10-11.

⁷⁹ ALEMANY I MOYÀ, Joan. «Cròniques d'antany: Vilanovins II·lustres de la II República: Amadeu Hurtado i Miró (I)». *L'Hora del Garraf*, núm. 303, 25 d'agost de 2000.

⁸⁰ Reproduït a COMAS I GÜELL, Montserrat. *La Biblioteca-Museu Balaguer, un projecte nacional català*. Barcelona: PAM, 2007. p. 134.

⁸¹ *LET*, núm. 1257. 6 de febrer de 1903. p. 91.

Avui per avui és solsament una Biblioteca. El poble pot anar-hi a llegir i ja sabeu vosaltres i s'ha dit fa pocs instants en forma clara i eloqüent la transcendència social d'aquest fet. Llegint, el poble sap que no està so en la gran tasca de deslliurar-se i deslliurar a la humanitat del sofriment. Adquireix la consciència de que mil i mils d'homes, d'aquí i d'altres terres, treballen amb delit i sense desmai en la gran empresa.

Però l'Institut Balaguer podria ésser encara més fructuós. Completant l'obra del fundador, podria ésser el centre de tots els nostres homes d'estudi i de bona voluntat que volguessin ajuntar-se per a afirmar d'una vegada per sempre la inevitable intervenció de la intel·ligència en l'educació de la consciència social. És potser la única institució d'aquesta classe que hi ha a Espanya; i és segurament la única de Catalunya.⁸²

Pocs dies abans s'havia celebrat una vetllada necrològica al teatre Apolo de Vilanova i la Geltrú dedicada al cap de files dels republicans federalistes a la vila, l'exalcalde Miquel Guansé i Puig, mort el dia 18 de gener.⁸³ Presidit pel líder republicà federalista Josep Maria Vallés i Ribot, hi prengueren part el diputat provincial Pau Barbé, Amadeu Hurtado, Joan Lladó, Joaquim Salvatella, Joan Sanmartí i Emili Sugranyes, com a secretari, en un acte que segons les cròniques aplegà 3.000 persones i on es pronunciaren discursos i s'oferiren versos a la memòria del polític difunt. Com afirma el setmanari *Baluart de Sitges*, «tots els oradors foren molt aplaudits, principalment els senyors Lladó i Hurtado, que pronunciaren una bona oració».⁸⁴ Quatre anys més tard, ja com a diputat, Amadeu Hurtado presidí el Certamen Literari que commemorava els trenta anys de l'Ateneu de Vilanova i la Geltrú.⁸⁵ Quan Amadeu Hurtado participà en aquests actes públics a la seva vila natal, aquell jove que prometia ja començava a tenir certa anomenada entre els cercles intel·lectuals de Barcelona. Una nova etapa que, com veurem, havia començat tot just iniciat els estudis a la Universitat de Barcelona.

---

⁸² HURTADO, Amadeu. «Sesión literaria en honor de Víctor Balaguer». *Boletín de la Biblioteca-Museu Balaguer*, núm. 37-38. Gener i febrer de 1903. L'any 1903 va publicar un article titulat «Nuestro esfuerzo», centrat en la qüestió de l'educació com a eina d'emancipació social, al *Butlletí de l'Ateneu de Vilanova i la Geltrú*. Gener de 1903.

⁸³ *LV*, 30 de gener de 1903. *LV*, 3 de febrer de 1903. També se'n fa ressò el diari del qui fou president de l'executiu de la Primera República i teòric federalista Francesc Pi i Margall. «Miguel Guansé Puig». *El Nuevo Régimen*, 7 de febrer de 1903.

⁸⁴ *Baluart de Sitges*, 7 de febrer de 1903.

⁸⁵ «Ateneo de Villanueva y Geltrú. Certamen conmemorativo del XXX aniversario de su fundación». *Suplemento al Boletín del Ateneo de Villanueva y Geltrú*. Núm. 5. 28 de juliol de 1907.

3. UN JOVE ADVOCAT D'IDEES AVANÇADES A LA CIUTAT DE LES BOMBES (1890-1905)

3.1 ANYS DE FORMACIÓ A LA NOVA METRÒPOLI

El 20 de maig de 1891 Amadeu Hurtado va recollir el títol de batxiller. Havia acabat els estudis el curs anterior a les Escoles Pies de Vilanova amb unes qualificacions si no brillants, sí prou satisfactòries per un estudiant que es disposava a ser el primer universitari de la família: «Sobresaliente» en Llatí i Castellà, Retòrica i Poètica, Història Universal, Aritmètica i Àlgebra, Física i Química i Francès. La resta d'assignatures les va superar una majoria de notables.⁸⁶ Després de passar l'examen de grau, a finals de l'any anterior havia començat els estudis de Dret a la Universitat de Barcelona, matriculant-se a Metafísica, Literatura General i Espanyola i Història d'Espanya. Unes assignatures que aprovà sense dificultats. Els primers exàmens suspesos arribaran l'any següent, amb una càrrega d'assignatures major. A partir del segon curs, la trajectòria acadèmica del jove Amadeu Hurtado serà més irregular.⁸⁷ És possible que l'arribada a Barcelona, la capital catalana que escassament dos anys abans s'havia obert al món com a metròpoli gràcies a l'Exposició Internacional del 1888, el distraguessin dels deures acadèmics. Hi ha dues fotografies que il·lustren aquella primera etapa barcelonina: En elles s'hi veu un jove Amadeu Hurtado amb bigoti, barret fort i bastó passant per davant l'edifici històric de la Universitat de Barcelona i en un encreuament del carril de Sarrià a l'alçada del carrer Balmes.⁸⁸

Hurtado era llavors un d'aquells joves que, com escriu el seu amic Pere Coromines, va quedar influït per la «sacudida violenta de cosmopolitismo» que comportà l'Exposició Universal de 1888.⁸⁹ Un jove que va començar a treure el cap amb avidesa en aquesta nova Barcelona, i què va haver de treballar per pagar-se els estudis. La seva germana Lola també hi va contribuir, primer cosint per a famílies riques i, posteriorment, amb un ofici modern i propi dels nous temps que s'albiraven: la mecanografia. També és cert que el record que companys i contemporanis d'Hurtado ofereixen de la Universitat d'aquell temps no deixa massa marge a l'especulació sobre l'interès que podien suscitar

---

⁸⁶ Títol del grau de Batxiller, dins l'expedient acadèmic d'Amadeu Hurtado conservat a l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona.

⁸⁷ «Expediente de la carrera literaria del alumno D. Amadeo Hurtado y Miró» dins el mateix expedient acadèmic conservat a l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona.

⁸⁸ Veure annex fotogràfic.

⁸⁹ COROMINES, Pere. «Mi formación intelectual». *La Revista Blanca*, 1 de gener de 1903.

les aules en l'ànim de la generació de finals de segle. A tall d'exemple, el mateix Hurtado a les seves memòries –tan plenes de detalls, records i homenatges a mestres, amics i companys– no consagra ni una pàgina als seus anys universitaris ni als seus professors. I Coromines, matriculat a la mateixa facultat el curs 1889-1890, va deixar escrit: «Quan els homes de la meua edat entrem a la vida universitària –jo no ho voldria dir d'una manera massa crua– entrem en una Universitat morta».⁹⁰

Abans de completar la carrera de Dret, Amadeu Hurtado va entrar a treballar al bufet de l'advocat Odó Martí Grau, al carrer de Santa Anna. Membre de la gran generació de la jurisprudència vuitcentista, Martí –que li va obrir la porta al món jurídic català i es convertiria més endavant en el seu sogre–, era un advocat i industrial nascut a la parròquia de Canillo, a Andorra, i va participar en alguns casos sonats,⁹¹ com la defensa d'un dels atracadors del tren de França l'any 1883.⁹² Com a industrial, fou propietari de la Fàbrica de Guates Martí Grau, al carrer Carretes de Barcelona, dedicada a la manufactura de borra d'ovella. Durant la guerra de Cuba, la fàbrica de Martí Grau es va dedicar a servir cotó en floca pels serveis sanitaris de l'exèrcit espanyol. Vinculat a la vila de Gràcia⁹³, Odó Martí va ser membre fundador i tresorer a l'Associació Reforma de Barcelona⁹⁴ i com veurem, va tenir també una destacada actuació política. Martí fou el seu mestre i protector. Al seu despatx hi va posar les bases d'una llarga carrera com a advocat.

Els canvis vertiginosos dels nous temps, però, no es circumscrivien estrictament als despatxos dels advocats reputats que es trobaven a l'entorn dels jutjats i de l'Audiència –en aquella època, a les dependències del palau de la Generalitat – i a les noves idees jurídiques que Hurtado va veure substituir les velles, sinó que amb l'esforç d'aquella generació precedent i la seva, estava canviant aquella ciutat. La mateixa professió d'advocat estava canviant i el jurista passava a ocupar un nou paper: «I a l'hora que l'enginyer començava a entrar a les fàbriques i tallers i el comptable esdevenia un instrument necessari per a l'ordenació del mecanisme econòmic i financer dels negocis,

---

⁹⁰ COROMINES, Pere. «La lluita per la Universitat» a *Obres Completes*. Barcelona: Editorial Selecta, 1972. p. 1598.

⁹¹ *LV*, 15 de març de 1887; *LV*, 28 de març de 1889, 13 de gener de 1891 i 12 de juliol de 1891.

⁹² THEROS, Xavier. «Borra y algodón en rama». *El País*, 20 d'agost de 2013.

⁹³ A banda de ser l'encarregat de portar el penó principal a la processó de Corpus de la llavors vila independent de Gràcia, l'any 1888, fou vicesecretari de la Sociedad Económica Graciense *LV*, 5 de novembre de 1893, president de la Asociación Voluntaria para el fomento de la Villa de Gracia, *LV* 8 de maig de 1894 i 5 de febrer de 1895.

⁹⁴ *LV*, 1 de març de 1899. Un any abans, com a representant de l'Associació per a la Reforma de Barcelona havia participat en una Junta Magna sobre les obres del port de Barcelona celebrada al Foment del Treball Nacional.

els acompanyava el jurista, reclamant pels nombrosos serveis de l'organització jurídica de les empreses en relació principalment amb les noves obligacions de caràcter administratiu i social que la legislació imposava» (p. 21).

Amb vint-i-un anys fets, Amadeu Hurtado va obtenir la llicenciatura en dret.⁹⁵ Ho va anunciar fins i tot el diari *La Vanguardia* en una breu gasetilla.⁹⁶ Com ell mateix explica, com que no podia permetre's anar a Madrid a fer el doctorat, com era obligatori, per guanyar-se la vida va incorporar-se al Col·legi d'Advocat i va ingressar al torn d'ofici, via freqüent d'inici en la professió, ja que es distribuïa entre els advocats que estaven en els dos primers anys de col·legiació. Començava aquell 1896 una carrera d'advocat que, com havia de consignar al mateix títol de les seves memòries, havia de durar quaranta anys i finalitzar d'una manera forçada i amarga.

3.2 PRIMERA POLÍTICA

La vocació política d'Amadeu Hurtado va ser precoç. Ell mateix explica que «havia pertangut al partit federal des de l'edat de raó, principalment perquè era el partit preponderant a la meua vila nadiua de Vilanova i la Geltru, on havia après de les amistats de l'adolescència les ideologies, sinó les idees, d'aquella agrupació política» (p. 84). En aquest sentit, hi ha una nota publicada a *El Diluvio* l'1 de febrer de 1890 signada per diferents representants del «Republicanism coalicionista», on apareix un Hurtado com a representant dels republicans del Districte III de Barcelona, que podria ser un joveníssim Amadeu Hurtado.⁹⁷ A Barcelona, s'havia arreglerat de seguida en el sector catalanista del federalisme, acabdillat per l'advocat Josep Maria Vallès i Ribot que tenia al setmanari *El Federalista* com a portaveu, enfront del sector anomenat municipalista, dirigida pel veterà exdiputat a les Corts de la Primera República Baldomer Lostau, amb *La Avançada* com a publicació de capçalera i un jove estudiant de Dret, Joaquim Lluhi i Rissech entre els seus militants. «Però, uns i altres, com tot el partit, estaven inspirats per un culte ple de respectes a l'autoritat del mestre, Francesc Pi i Margall, qui, a part dels seus llibres entre els quals tenia gran preferència *Las Nacionalidades*, donava unes lliçons setmanals

---

⁹⁵ Resguard del títol de Llicenciat en Dret, atorgat a Amadeu Hurtado, expedit a Barcelona el 17 de març de 1896. Expedient acadèmic d'Amadeu Hurtado i Miró. Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona.

⁹⁶ *LV*, 15 de març de 1896.

⁹⁷ «Republicanos coalicionistas». *ED*, 1 de febrer de 1890. D'acord amb la divisió de Barcelona vigent a l'època, el districte III o de La Llotja corresponia en aquell moment a la zona baixa de l'actual Barri Gòtic, on residia la família Hurtado des que havien arribat de Vilanova i la Geltrú.

a tots els correligionaris des del seu periòdic *El Nuevo Régimen*, publicat a la seva residència de Madrid» (p. 84). El volum de *Las Nacionalidades* que va llegir Amadeu Hurtado, editat l'any 1882, és ple de les seves notes al marge.⁹⁸ De tota manera, segons exposa Hurtado, en aquella època el vell patriarca ja no era capaç de sintonitzar del tot amb els seus més joves acòlits: «Damunt d'un fons d'una mena de cristianisme laic, que confiava a la bondat d'un tipus abstracte d'home la felicitat del conjunt en una dolça fraternitat lliurement acceptada, havia dibuixat Pi i Margall tot un món ideal d'institucions lògicament ordenades que comprenien els aspectes més variats de la vida política i social dels homes» (p. 85).

Són essencialment dos personatges els qui van menar l'actuació política d'Amadeu Hurtado en aquesta època. El primer, Odó Martí. L'altre, Coromines, un dels seus grans amics de joventut. La coneixença de Coromines, cinc anys més gran que Hurtado però inscrit només un curs per sobre d'Hurtado, deuria produir-se a la Universitat. Com a conseqüència directa de les polítiques conservadores dels governs de la Restauració, la Universitat on van entrar Coromines i Hurtado a l'inici de l'última dècada del segle XIX, havia esdevingut un centre de cultura i educació dominat pel pensament polític més reaccionari. És en aquesta època quan es produeix, però, la primera i tímida entrada d'estudiants que provenen de l'encara molt reduïda classe mitjana urbana i rural, que formaran els primers nuclis d'estudiants liberals a la Universitat catalana, protagonistes durant la dècada dels noranta d'enfrontaments sonats amb joves estudiants tradicionalistes, integristes i carlins.⁹⁹ Coromines, de família petitburgesa d'origen pagès, i Hurtado, fill d'un artesà instruït, deurien sintonitzar de seguida, especialment en la seva crítica davant la realitat de la Universitat del seu temps i en la mateixa idea avançada i liberal de la societat i la política. El 5 de febrer de 1893, tots dos participen en un dels actes públics més sonats de la contestació universitària contra el clericalisme universitari del seu temps: el míting organitzat pels estudiants liberals en defensa de la llibertat religiosa. Des de primers d'any, el grup liberal en què s'enquadraven Coromines i Hurtado estava en peu de guerra pel fet que s'usés el nom dels estudiants de Barcelona en una protesta contra l'autorització d'obertura d'una capella evangèlica a Madrid, una

---

⁹⁸ PI I MARGALL, Francesc. *Las nacionalidades*. Madrid: Imprenta de Enrique Rubiños, 1882.

⁹⁹ DUARTE, Àngel. *Pere Coromines. Del republicanisme als cercles llibertaris* (1888-1896). Barcelona: PAM, 1988. pp. 9-19. També en dona referències el perfil de Coromines a BELLMUNT, Domènec de. *Figures de Catalunya*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1933. p. 56-57. GUANSÉ, Domènec. «La joventut de Pere Coromines. Els somnis d'un infant i la grandesa d'un poble». *Revista de Catalunya*, núm. 75. Barcelona: novembre de 1931.

tímida iniciativa liberalitzadora del govern de Práxedes Mateo Sagasta, retornat al poder l'any anterior. Després d'un primer acte frustrat al Circo Ecuestre¹⁰⁰, el míting es va acabar celebrant al teatre Calvo-Vico de la Gran Via, presidit per Pere Coromines, i amb la intervenció d'un Hurtado que segons la premsa: «dirigió rudos ataques a los católicos que suscribieron el mensaje, hizo consideraciones filosófico-sociales bastante atrevidas y halagó a los obreros para combatir a los burgueses con frases de brocha gorda».¹⁰¹ L'acte va ser un èxit, amb una gran participació d'obrers i militants llibertaris. Guansé escriu: «El local estava completament atapeït. Uns venedors ambulants oferien als assistents uns garrots que pregonaven al crit d'«Espolsadors a pesseta!». Les existències foren esgotades. En un moment del discurs de Pere Coromines, en què es produí un petit aldarull, l'orador pogué veure, des de l'escenari, com s'enarborava, per damunt del cap de la gernació espessa, tot un bosc de bastons». I afegeix: «L'ambient era tan abrandant, els oradors emetien conceptes tan violents, que el delegat governatiu intentà diverses vegades, de suspendre l'acte. Cada vegada, però, topava amb la inflexibilitat del president que li imposava silenci. En un altercat que tingueren, Coromines, d'una empenta, li féu caure el bastó de “mando” que rodolà escenari avall. [...] A la sortida del míting hi hagué pedrades, càrregues, cops de sabre i trets». I és que, uns fets confusos –uns trets o el llançament d'una ampolla amb líquid inflamable– van fer que la jornada acabés amb càrregues de la Guàrdia Civil i les detencions.¹⁰² Com explica l'historiador Àngel Duarte, autor d'un estudi sobre la primera joventut política de Pere Coromines, en aquella primera època, Hurtado es trobava, tal com hem vist, en una estreta identificació amb el seu amic Coromines.¹⁰³ Entremig, però, havien passat coses. Com recull Duarte: «La recuperació dels continguts plens del pensament esquerrà liberal, una difusa consciència de catalanitat ètnica, el desencís per les expectatives de creixement del republicanisme –1893–, el mateix caràcter expansiu de la classe obrera barcelonina, explicarien que Amadeu Hurtado connectés amb el federalisme més decidit a col·laborar amb els nuclis obreristes, o que Pere Coromines orientés la seva presència cívica en relació amb centres obrers i nuclis intel·lectuals d'idees avançades».¹⁰⁴

En aquest punt de la radicalització estudiantil que incloïa, tal com hem vist, també, una certa aproximació obrerista, Hurtado es va implicar més estretament en el món

---

¹⁰⁰ IZQUIERDO, Santiago. *Pere Coromines (1870-1939)*. Catarroja: Editorial Afers, 2001. p. 29.

¹⁰¹ «El meeting de los estudiantes en Calvo-Vico». *La Dinastía*, 6 de febrer de 1893.

¹⁰² «La jornada de diumenge». *La Tramontana*, 10 de febrer de 1893.

¹⁰³ DUARTE, A. *op cit.* 1988. p. 17.

¹⁰⁴ DUARTE, A. *op, cit*, p. 21.

federal. No podem oblidar que l'any 1893 els republicans progressistes, federalistes i centralistes, excepte els possibilistes d'Emilio Castelar, s'havien col·ligat en una aliança electoral anomenada «Unión Republicana», presidida pel qui va ser president de la I República Nicolás Salmerón, que va obtenir trenta-dos escons al Congrés de diputats, vencent a Madrid, Barcelona i València. Un èxit que va semblar que permetria als republicans superar el bloqueig institucional que els partits dinàstics havien sotmès al republicanisme. El març de 1893, el centralista Pere Coromines i el federal Amadeu Hurtado participen en una vetllada política organitzada per la Joventut Republicana Centralista, en la qual militava el primer.¹⁰⁵ Aviat, els personalismes entre les diferents figures del republicanisme, les diferències doctrinals entre els diferents grups i la reacció dinàstica van fer fracassar l'operació. L'any 1894, el benemèrit Pi i Margall feia públic el programa polític del Partit Federal. Tot i la seva joventut, Amadeu Hurtado va participar en l'activitat republicana federal durant aquests anys previs la guerra de Cuba. Aquí no podem deixar de banda el fet que Odó Martí era un destacat militant federalista, amb forts lligams amb les comarques de Tarragona, d'on provenia la seva esposa Dolors Llorach Huguet –nascuda a Torredembarra–¹⁰⁶ i on havia presentat candidatura a diputat. Primer, l'any 1893 pel districte de Montblanc¹⁰⁷ i, posteriorment, l'any 1896 pel Vendrell.¹⁰⁸ L'any 1893 constava com a president honorari del Comité Republicano Federalista de Santa Coloma de Queralt, ben a prop de Les Piles, d'on era el metge Pau Llorach i Malet, patriarca de la família barcelonina Llorach Dolsa, probablement emparentada llunyanament amb la seva família política.¹⁰⁹ A finals de 1894, es reconstituïa el Comité Democrático Republicano Federalista de Barcelona, presidit per l'advocat Martí i amb el seu col·laborador Amadeu Hurtado com a secretari, juntament amb un altre jove advocat i bon amic seu, Salvador Dalí i Cusí. Tots tres, president i secretaris, van signar en nom del Comitè un text de benvinguda al líder republicà progressista exiliat Manuel Ruiz Zorilla, que tornava a Espanya per morir-hi i feia parada

---

¹⁰⁵ ED, 18 de març de 1893.

¹⁰⁶ Filla de Joan Llorach, esparter, i de Dolors Huguet, emparentats amb la família de Pere Romeu, segons ha confirmat el seu biògraf Josep Bargalló i Valls. Expedient matrimonial d'Odó Martí Grau i Dolors Llorach Huguet, casats el 2 d'octubre de 1874. ADB.

¹⁰⁷ LV 6 de març de 1893

¹⁰⁸ ALBERTÍ, Santiago. *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923)*. Barcelona: Albertí Editor, 1972. p. 106. MARTÍ GRAU, Odó. «A los republicanos del distrito de Vendrell». *El Francolí*, 3 d'abril de 1896.

¹⁰⁹ Per més dades sobre la cèlebre família Llorach és interessant llegir el llibre evocatiu d'un dels seus descendents. BALADIA, Xavier. *Abans que el temps ho esborri*. Barcelona: La Magrana, 2010.

a Barcelona.¹¹⁰ En aquesta mateixa època encara estudiantil es deuria produir la primera trobava amb un també jove Alejandro Lerroux, que segons recorda Hurtado:

Formava part com a director del diari *El País* i representant del partit progressista o zorillista, d'unes delegacions republicanes que havien escollit la nostra ciutat per pactar una coalició que volien ésser revolucionaria i començava una propaganda de retraïment electoral. Ho recordo perquè aleshores un grup d'estudiants universitaris havíem constituït una secció d'estudis del Consell Regional del partit federal reforçant la tendència catalanista de Vallès i Ribot, i sé que no estàvem d'acord amb Vallès per haver-se embolicat en aquella combinació que ens semblava ridícula i estranya a la nostra orientació. Amb aquest motiu, ens havíem creuat unes paraules amb Lerroux, un jove molt elegant i d'expressió vigorosa, en els brindis d'un banquet per marcar amb formes amables però ben clars la diferència de pensament del nostre grup d'estudiants i el d'ell (p. 56).

Entretant, Hurtado com a jove republicà federal d'idees socialitzants, va participar en l'acte d'homenatge als herois de la resistència republicana, que sota el comandament de Joan Martí i Torres, dit «El Xic de les Barraquetes», s'havien atrinxerat a la vila de Sarrià defensant la legalitat republicana contra l'alçament del general Pavía. Es tractava d'un acte que va reunir, segons la premsa, «buen número de republicanos de todos los matices para honrar, olvidándose antiguos rencores y diferencias, la memoria de los soldados que en 11 de enero de 187 murieron heroicamente defendiendo la legalidad republicana»¹¹¹. Hi van participar els principals noms del republicanisme barceloní, i Amadeu Hurtado, secretari del Comitè Federal, «joven de elocuente verbosidad», que va pronunciar un discurs en el seu nom:

Haciendo un panegírico de los mártires de Sarriá; extendiéndose en consideraciones de carácter histórico y filosófico acerca de la significación de la República, sentando la atrevida afirmación de que esta es lo de menos si no vienen a informarla principios socialistas, dijo que los federales no tienen criterio formado acerca de la conveniencia de unirse con los demás partidos, si bien entiende que en definitiva se declararán partidarios de esta unión, aun cuando a los que estábamos escuchando al joven orador no nos pareció muy lógica la consecuencia como derivada de cuanto el Sr. Hurtado acababa de exponer. Terminó con un ¡viva la República socialista!

---

¹¹⁰ «El señor Ruiz Zorilla en Barcelona». *LV*, 15 de febrer de 1895. «Llegada de Ruiz Zorilla», *LP*, 15 de febrer de 1895.

¹¹¹ «Manifestación Republicana». *LP*, 14 de gener de 1895.

D'aquest seu estat d'esperit obrerista i socialitzant, en tenim més manifestacions. El Primer de Maig de 1895, Hurtado participava de nou en un acte obrerista amb el seu amic Coromines. Organitzat per la revista *El Porvenir Social*, el míting es va celebrar en un Teatre Novedades ple a vessar d'obrers, hi van intervenir diferents oradors – representants dels operaris sabaters, dels teixidors de vels i d'altres oficis–, entre ells la militant llibertària Claramunt, que segons les cròniques «dirigió rudos ataques a la burguesía, y después de leer un pensamiento acerca de la fiesta del Trabajo, en el que se abomina del Jurado que condenó a los anarquistas de Chicago, recomendó a los obreros que se organizaran para conseguir la emancipación social, y terminó su discurso diciendo: «Antes de hacer anarquía, hagamos anarquistas, y no olvidemos a nuestras víctimas, a nuestros héroes, ni el Castillo de Montjuich»». ¹¹² A continuació van intervenir els «estudiants d'idees avançades» com els referia la publicació anarquista *La Tramontana*. ¹¹³ Hurtado hi fou anunciat com a estudiant, perquè encara no havia completat els seus estudis, mentre que Coromines ja ho feu com a advocat. *El Diluvio* en fa la crònica:

Los estudiantes señores Hurtado y Corominas hablaron después de Teresa Claramunt, manifestando que se hallaban afiliados a partidos democráticos y que sentían grandes simpatías hacia las aspiraciones de la clase obrera. El segundo de dichos escolares congratulose de que hubiera venido a mezclarse entre el grito de los oprimidos una bocanada de aire de las Universidades. Protestó de que en España haya estado hasta ahora divorciada la ciencia del trabajo. Dijo que los obreros no deben buscar su ilustración en los discursos, sino en el libro, el folleto y el periódico. Lamentóse de que en los discursos que ha oído en todos los *meetings*, solo se ocupen los oradores de los obreros industriales y de los mineros, olvidándose de los campesinos, cuya situación es más precaria. Añadió que en la provincia de Lérida existe la verdadera esclavitud, pues se respecta el pacto de un hombre que se vende a otro hombre por toda la vida, sin derecho de cobrar salario, de casarse ni de efectuar acto alguno. Terminó abogando por la redención del hombre mediante el concurso de la ciencia. ¹¹⁴

Abans d'acabar l'any, però, l'encara estudiant Amadeu Hurtado participà en una de les manifestacions d'estudiants liberals més importants de la seva època: les mobilitzacions de protesta l'octubre 1895 contra l'apartament de la Universitat de

---

¹¹² «El meeting de Novedades». *ED*, 2 de maig de 1895

¹¹³ *La Tramontana*, 10 de maig de 1895.

¹¹⁴ *Ibidem*.

Barcelona del catedràtic de Geologia i Zoologia Odón de Buen, introductor de les teories evolucionistes de Darwin a la Universitat espanyola. La introducció de dues obres de Buen a l'Índex de Llibres Prohibits per part del bisbe de Barcelona Jaume Català i, de retruc, la suspensió de la càtedra de Buen¹¹⁵ van revifar la lluita dins la Universitat dels estudiants liberals en defensa de la llibertat de càtedra i d'expressió contra unes autoritats acadèmiques conservadores, sotmeses a les pressions del clergat i de les entitats pietoses, com la Asociación de Padres de Familia de Cataluña contra la Inmoralidad, fundada per Claudio López Bru, marquès de Comillas. Com recorda molts anys després l'advocat i polític republicà Jesús Pinilla, el grup d'estudiants liberals mobilitzats del qual formava part, eren Coromines, López de Tort, els germans Salvador i Rafael Dalí, David Ferrer, Ubiñana, Jacint Casas, Santiago Valentí, Ricard Janssens, Ernest Vendrell, Andreu Camprodon i Amadeu Hurtado.¹¹⁶ Els enfrontaments es van materialitzar en manifestacions i actes de protesta davant la casa del rector de la Universitat, la residència dels marquesos de Comillas i el palau episcopal, que fou apedregat,¹¹⁷ protestes a la facultat i ocupació i càrregues de la policia,¹¹⁸ i un míting al que foren convidats els dirigents i diputats republicans Vallés i Ribot, Joan Sol i Ortega i Baldomer Lostau. Tal com explica la premsa:

El señor Lostau mostróse muy expresivo con la comisión que subió a saludarle, y no tardó en salir al balcón para saludar a su vez a los estudiantes. El diputado republicano, en un elocuente y sentida peroración, saludó a los escolares y manifestóse decidido y entusiasta partidario de la noble y justa causa que en estos momentos están defendiendo. Ofrecióles su concurso, prometiéndoles formar parte del *meeting* proyectado. El joven señor Hurtado, que acompañaba en el balcón al señor Lostau, abrazó a éste con efusión diciendo que aquel abrazo significaba la fusión de dos generaciones. Frenéticos prolongados aplausos coronaron las peroraciones del diputado republicano y el estudiante señor Hurtado.¹¹⁹

El míting es va celebrar l'endemà al Jardín Español del Passeig de Gràcia,¹²⁰ i en ell hi va intervenir Amadeu Hurtado, en nom dels estudiants: «felicitóse de aquel bello

---

¹¹⁵ Per seguir el procés de denúncia, inclusió dels llibres de De Buen a l'Índex de llibres prohibits, exclusió de la càtedra, etc. CALVO ROY, Antonio. *Odón de Buen. Toda una vida*. Saragossa: Edicions 94, 2013. pp. 75-84. *ED*, 4, 5, 6 i 7 d'octubre de 1895.

¹¹⁶ PINILLA, Jesús. «De mi memoria. Anecdótico republicano en torno de hombres y acontecimientos de otras épocas que prepararon la actual». *La Noche*, 21 de maig de 1931.

¹¹⁷ «Conflicto escolar en Barcelona». *ED*, 8 d'octubre de 1895.

¹¹⁸ *ED*, 9 d'octubre de 1895.

¹¹⁹ «Conflicto escolar en Barcelona». *ED*, 8 d'octubre de 1895. p. 6.

¹²⁰ «Conflicto escolar en Barcelona». *ED*, 10 d'octubre de 1895.

espectáculo que constituía el ejercicio de un derecho legal. Sostuvo el derecho que tenían a que la autoridad velar por que no fueran hollados sus derechos en aquel recinto. Citó que el caso del señor de Buen no es aislado, sino que constituye un episodio de la campaña reaccionaria que se prosigue con energía desde hace algún tiempo. Calificó aquel acto de prólogo de otros más importantes para defender y sostener el mismo asunto que se estaba tratando». ¹²¹ Aquest protagonisme en la campanya del cas de Buen, va valdre-li a Hurtado la felicitació dels estudiants de la Universitat de Roma, rebuda amb quinze dies de retard: «Al señor. A. Hurtado, estudiante de la Regia Universidad de Barcelona: Le rogamos vivamente, en nombre de nuestros colegas de Roma y de toda Italia, continúe, con sus valerosos compañeros, la agitación para reposición del profesor Buen y para la causa de la Libertad en estos momentos conculcada. Apenas de abrirán las Universidades de nuestra Península pensaremos también nosotros en permanecer solidarios con ustedes hasta que hayan alcanzado una solución. ¡¡Muerte a los Gobiernos tiránicos!! ¡¡Viva la libertad!! ¡¡Viva la fraternidad del pueblo!!». ¹²² A partir d'aquí, de l'activitat política d'Amadeu Hurtado no hi ha cap notícia fins al final de la dècada. El proper bienni va estar marcat, però, per l'actuació en un procés que va estremir la ciutat i va tenir un ressò europeu inaudit fins llavors.

3.3 EL PROCÉS DE MONTJUÏC

És probable que els vincles d'amistat amb l'autor de *La vida austera* –cada dia més intel·lectualment compromès amb els nuclis llibertaris, als quals pretenia influir i orientar– s'acabessin d'afermar entre 1895 i 1896 en les vetllades de la colla del Foc Nou, que Hurtado havia freqüentat amb el seu amic Ernest Vendrell. En formaven part, a banda de Coromines, l'escriptor Jaume Brossa, el dramaturg Ignasi Iglésias, el llavors encara estudiant de medicina Celestí Galceran, el regent de la impremta de *L'Avenç* Josep Roca i Capull, el qui seria editor modernista a Madrid Bernat Rodríguez i Serra i el periodista Ramon Sempau. ¹²³ Relacionats amb el grup més radical de la revista *L'Avenç*, els seus membres representaven els homes d'idees avançades del Modernisme. Santiago

---

¹²¹ «Conflicto escolar en Barcelona». *ED*, edició tarda, 10 d'octubre de 1895. p. 1

¹²² *ED*, 2 de novembre de 1895.

¹²³ COROMINES, Pere. *Diaris i records I: Anys de joventut i el procés de Montjuïc*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1974. Josep Lluís Marfany dóna més detalls sobre cadascun dels membres del grup a MARFANY, Josep Lluís. «Jaume Brossa: algunes dades noves». *Els Marges*, núm. 35. 1986. p. 57. GUANSÉ, D. *Op. Cit.* 1931.

Izquierdo defineix el grup que es reunia cada vespre en un banc al final de la Gran Via, com «una barreja entre cèl·lula anarquista i tertúlia literària».¹²⁴ Els seus membres discutien de literatura, teatre, política i de les «noves idees» escampades pels nous literats europeus. Especialment s'hi feia patent la influència del teatre del dramaturg noruec Henrik Johan Ibsen, que pel grup representava «el punt de confluència entre anarquisme i nacionalisme»¹²⁵, i les idees del filòsof alemany Friedrich Nietzsche. Hurtado recorda haver-hi assistit a la lectura d'alguna obra d'Ignasi Iglésias o de Coromines, d'algun treball literari d'Adrià Gual o d'alguna discussió d'actualitat, no pas en un banc de la Gran Via, sinó al pis que ocupava el Cor Catalunya Nova, fundat pel mestre Enric Morera. Segons sembla, també hi assistia Amadeu Vives, un bon amic d'Hurtado des d'aquests anys d'estudiants.¹²⁶ Les poques notícies que han arribat d'aquest grup, i les contradiccions entre els relats d'Hurtado i Coromines, han fet assenyalar a Josep Lluís Marfany que la colla del Foc Nou va tenir un abast històric limitadíssim.¹²⁷

Ara bé, com explica Amadeu Hurtado a les primeres pàgines dels seus *Quaranta anys d'advocat*: «Pocs mesos després d'incorporat al Col·legi, per l'agost de 1896, a instàncies de la família de Pere Coromines, m'encarregava dels afers del bufet d'aquest amic, establert de feia algun temps, i que es veia obligat sobtadament a suspendre tota mena de treball professional» (p. 25). Coromines havia estat detingut el dia 18 d'agost de 1896 i conduït a les presons militars de la caserna dels Docks. A la primera carta a casa des del Castell de Montjuïc, Coromines escriu al seu pare: «encarregueu an algun amic meu advocat, que tingui el torn d'ofici, que faci el favor d'encarregar-se de la meva feina, i que vagi a dir-ho al decano del Col·legi, el qual si molt convé podria donar un cop de mà a favor meu». L'escollit pels pares de Coromines va ser, efectivament, Amadeu Hurtado.¹²⁸ Tot i que la seva detenció coincidí amb la d'altres elements republicans, aviat fou separat del grup i traslladat a Montjuïc sota l'acusació de ser un dels instigadors del paorós atemptat anarquista del carrer de Canvis Nous del 7 de juny, en el qual un desconegut va llançar una bomba al pas de la processó de l'octava de Corpus Christi de

---

¹²⁴ IZQUIERDO, S. *op. cit.* p. 32.

¹²⁵ CASTELLANOS, Jordi. «Aspectes de les relacions entre intel·lectuals i anarquistes a la Catalunya del segle XIX (A propòsit de Pere Coromines)». *Els Marges*, núm. 6 (1976).

¹²⁶ Vives també era un bon amic de Coromines, com destaca Josep Pous i Pagès en el seu article necrològic sobre el polític i escriptor. POUS I PAGÈS, Josep. «Pere Coromines i el seu temps». *Revista de Catalunya*. París: Gener de 1940.

¹²⁷ MARFANY, J.LL. *op. cit.* 1986.

¹²⁸ Carta de Pere Coromines als seus pares, de 21 d'agost de 1896. La carta es pot trobar a COROMINES, P. *op. cit.* 1974. pp. 71-73.

Santa Maria del Mar, que va provocar dotze morts i una cinquantena de ferits.¹²⁹ L'atemptat, emmarcat en l'onada violenta que havia pres l'anarquisme finisecular a Catalunya,¹³⁰ com un eco del que succeïa a Europa,¹³¹ va comportar una clamorosa indignació ciutadana per la brutalitat del crim que aviat es tornà en una violenta i indiscriminada repressió governamental contra els anarquistes i obreristes en general, tant polítics com intel·lectuals, en una campanya que va fer cèlebre el nom de Montjuïc com a sinònim de terror i tortura. La policia va detenir de forma arbitrària més de sis centes persones.¹³²

La participació de Coromines en actes obrers, organitzant conferències o representacions teatrals d'obres d'Ibsen, l'havia situat com un jove intel·lectual modernista ben situat per influir en els obrers. A ulls de la policia, apareixia com un participant actiu en la preparació d'un atemptat que no fou mai aclarit del tot. A través de llargues sessions d'interrogatori amb tortures sistemàtiques dirigides pel tinent de la Guàrdia Civil Narciso Portas, es van aconseguir confessions falses de bona part dels acusats, amb les quals l'instructor, el jutge militar Enrique Marzo, va poder preparar una causa contra vuitanta-nou dels detinguts, pels quals es van demanar vint-i-vuit penes de presó i cinquanta-nou de cadena perpètua.¹³³ La tesi de l'acusació era que l'atemptat s'havia decidit i planejat al Centre de Carreters del carrer Jupí, en unes reunions que havien tingut lloc els dissabtes a la nit amb motiu d'un esdeveniment públic de temàtica social, en les, segons l'acusació, es feien acaptes per sufragar la fabricació de bombes i la preparació d'atemptats, i que servien com a pantalla d'unes reunions secretes en les quals els capitosts anarquistes decidien hora i lloc dels atemptats. Pere Coromines, que havia anat aproximant-se als cercles obrers i anarquitzants, havia organitzat una campanya d'instrucció obrera que l'havia portat a fer un cicle de conferències precisament al Centre de Carreters.¹³⁴ Una iniciativa paradigmàtica de l'acostament entre

---

¹²⁹ DALMAU, Antoni. *El procés de Montjuïc*. Barcelona: Editorial Base, 2010. pp. 249-269.

¹³⁰ En són exemples l'atemptat contra el general Arsenio Martínez Campos o la bomba del Liceu, tots dos de 1893.

¹³¹ Com els atemptats amb bomba a París o els magnicidis del president Sadi Carnot, l'emperadriu Elisabet d'Àustria, el rei Humbert d'Itàlia, etc.

¹³² Tot i que la xifra s'ha situat tradicionalment en 400 detinguts, Antoni Dalmau eleva la xifra d'arrestats a conseqüència de l'atemptat de Canvis Nous a entre 600 i 700. DALMAU, A. *op. cit.* pp. 279.

¹³³ Per tot el que fa referència al procés, cal tornar una vegada més al que recull Dalmau. Es possible completar la informació d'aquest complet volum amb obres escrites poc després dels fets, com SEMPÀU, Ramon. *Los victimarios. El Proceso de Montjuïc*. Badalona: Centre d'Estudis Llibertaris Federica Montseny, 2005. o BO I SINGLA, Ignasi. *Montjuïc. Notas y recuerdos históricos*. Barcelona Publicaciones de la Escuela Moderna, 1917. Així com els textos memorialístics de Pere Coromines –i el seu fons dipositat a la Biblioteca de Catalunya –i del nostre protagonista, Amadeu Hurtado.

¹³⁴ Una descripció de l'ambient d'aquelles trobades a GUANSÉ, D. *Op. Cit.* 1931.

intel·lectuals i anarquistes, que Pere Coromines va pagar ben cara. Amb aquestes intervencions, com afirma Santiago Izquierdo, Coromines confiava en els obrers amb la condició, però, que es deixessin orientar per els intel·lectuals. De tota manera, tot i el to radical i exaltat del centre que testimonien els seus contemporanis, tots ells asseguruen el caràcter no violent de les seves activitats. Alhora, tot i la seva intimació amb l'obrerisme, Coromines sempre va ser més proper a l'anarquisme culturalista i redemptor, que no pas a l'anarquisme sectari i partidari la propaganda pel fet, que de la mateixa manera, no va confiar mai en el fons filosòfic i polític de Coromines. Finalment, el fiscal va demanar la pena de mort per vint-i-quatre innocents, entre els quals Pere Coromines. Com recorda Amadeu Hurtado:

Precisament, la tarda tràgica de l'atemptat, jo havia estat d'excursió, com gairebé tots els diumenges, per les muntanyes dels voltants de Barcelona amb alguns amics, entre ells el mateix Coromines, i no podia endevinar el motiu de l'empresonament d'aquest company, que, si era conegut pel to avançat de les seves idees, estava cobert de tota sospita de participació en el crim que es perseguia. Però la indignació de la ciutat era tan viva per la freqüència dels atemptats terroristes, que tota mesura de repressió semblava justificada per irreflexiva que fos, i la que mereixia el favor de molta gent era la de castigar amb duresa l'intel·lectual que tingués tracte amb els elements populars de significació extrema perquè es creia que havia d'ésser forçosament el cap director de totes les audàcies revolucionàries. La situació processal de Coromines, que, sense cap motiu fundat, esdevenia greu per la pressió moral d'aquest estat d'ànim de l'opinió, obligava als seus amics més íntims a no abandonar-lo i assegurar la defensa. Així s'obria en la meua vida personal i professional un període emocionant per una intervenció activa en el procés que havia de fer famós a tot el món, com un nom sinistre, el de la muntanya barcelonina que tan dolces evocacions havia trobat en la poesia de mossèn Verdaguer. (pp. 25-26)

Amadeu Hurtado, juntament amb l'estudiant de medicina David Ferrer i Vallès, el metge Ricard Janssens, el director de serveis de l'Acadèmia de Ciències Eduard Fonseré, llicenciat en ciències i l'advocat i opositor a notaria Salvador Dalí i Cusí, eren els amics més propers de l'acusat, que se solien reunir al Cafè de l'Alhambra, de la Plaça Catalunya.¹³⁵ El mateix Coromines afirma en carta al seu germà Alfons, «mi mayor amigo es Janssens; y que después de éste, Dalí y Hurtado son los que aprecio más». Tots ells

---

¹³⁵ IGLÉSIES, Josep. *Eduard Fontseré. Relació de fets*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajoana, 1983. p. 19. Sobre el cafè de La Alhambra, RATÉS, Ramon. «A propósito de las peñas barcelonesas». *Destino*, núm. 1461.7 d'agost de 1965.

van ser cridats com a testimoni de descàrrec en favor del seu comú amic Coromines.¹³⁶ El grup va quedar severament afectat pel procés en la pena de mort pesava sobre el seu company de joventut, que restava empresonat en les condicions més terrorífiques. Com recorda Hurtado, la tensió i commoció amb què es vivia el judici al carrer es feia patent amb tota crueltat:

Però en pujar la causa a plenari, es publicava una nota oficial a la premsa exposant les conclusions a què havia arribat provisòriament el procés, acompanyada d'una llista d'autors i còmplices de l'atemptat, i entre els primers figurava el nom de Coromines. Ho recordo com una de les impressions més punyents de la meua joventut. Aquell matí, que era diumenge, havia trobat a la Rambla, lloc predilecte de passeig en aquell temps, molts amics i coneguts que feien el distret per excusar-se de saludar-me, titllat com era públicament, sobretot d'ençà de la citació com a testimoni de descàrrec, d'amic i company d'un dels autors de l'horrible atemptat. Era aquest un detall inesperat que revelava clarament la força aclaparadora d'una opinió enemiga que trobaria aixecada en massa contra meu en complir el deure de defensar la vida amenaçada de l'amic empresonat. Però tenia a favor meu la lleugeresa i l'agilitat dels vint anys que podien lliscar pel damunt d'un camp tan ple d'obstacles, amb un menyspreu o una inconsciència del perill que els feia immunes. (p. 33)

Amb aquesta inconsciència juvenil, tots ells es van posar a treballar per aconseguir l'alliberament del seu amic. Mentre els altres mobilitzaven tots els seus contactes per aconseguir la implicació de personalitats polítiques de Barcelona i Madrid, els advocats Dalí i Hurtado es van constituir en assessors de la defensa de Coromines, portada pel capità d'enginyers Francesc Ricart i Gualdo, a qui el processat havia triat d'una llista d'oficials de l'exèrcit, de qui –segons Rossend Llates– Fontseré tenia referències per ser germanastre del professor de l'Escola de Nàutica, Josep Ricart i Giralt.¹³⁷ Tot i que segons el testimoni d'Hurtado, de primer no va mostrar massa predisposició per una missió estranya a les seves ocupacions d'enginyer que li havia estat confiada per l'oficialitat i que el feia trobar-se al bell mig d'un assumpte que provocava tantes passions a la ciutat, Ricart va anar, mica en mica, entrant de ple en el cas i prenent la defensa de Coromines amb la major serietat, fins a establir una bona amistat amb els companys de seu defensat. No era el primer procediment militar que Hurtado assessorava en aquella ciutat on la

---

¹³⁶ *ED*, 12 de novembre de 1896.

¹³⁷ IGLÉSIES, J. *op. cit.* p. 23. LLATES, Rossend. «El Forjador de Nubes. El doctor Eduardo Fontseré». *Destino*, núm. 1672, 7 de març de 1970.

justícia s'imposava per procediments expeditius i dramàtics, en mans de policies i perseguïdors indignes i poc preparats. Segons reporta l'advocat, poc abans havia intervingut en un dels processos seguits arran de l'atemptat de Paulí Pallàs contra el capità general Arsenio Martínez Campos l'any 1893,¹³⁸ perquè el defensor militar d'ofici d'un dels processats era client del bufet del seu patró; «L'estudi a fons d'aquell procés em va convèncer que la policia judicial no havia posat el tribunal en el camí de la justícia, i tenia dubtes molt vehements sobre la suposada culpabilitat d'alguns dels condemnats que pagava amb la vida les deficiències de tots» (p. 31). Començava un procés que Hurtado reporta amb força detall, tot i assegurar a les seves memòries que no pot recordar tots els episodis emocionants, alguns d'una amenaçadora gravetat per a la seva seguretat personal i que se succeïen diàriament.

La primera gestió d'Hurtado i Dalí com a assessors de la defensa militar de Pere Coromines va ser dirigir-se al degà del Col·legi d'Advocats, Josep Vilaseca i Mogas, juriconsult i polític conservador, per comunicar-li l'empresonament injust d'un col·legiat. Tot i la seva adscripció i distància ideològica, els dos joves van trobar en Vilaseca un home afable i amistós que els va escoltar amb atenció i que va voler prendre's seriosament l'afer, desplaçant-se a Montjuïc per a conèixer personalment al processat. La visita del degà en persona, va tallar en sec les reticències i recels que havia despertat en els estaments militars l'actitud combativa i coratjosa de Ricart. Ja no era la sospita, com reporta Hurtado, d'una intervenció lletrada oficiosa sinó que aquesta es feia oficial i patent amb el cap dels advocats de la ciutat al capdavant. Els amics de Pere Coromines van trobar en Vilaseca una col·laboració generosa i una mediació profitosa, quan els rigors de l'empresonament es feren més cruels en l'amic empresonat, com a mesura de represàlia.¹³⁹ La tensió del procés, però, va deixar petja en l'estat d'esperit dels amics del reu, si tenim en compte el que Coromines escriu al seu germà Alfons, en l'impàs de la petició de la pena de mort i la celebració del consell de guerra: «Hoy he recibido la carta que me habéis mandado Dalí, Hurtado, Fontseré y tú. Me gusta que hayan hecho las paces. En cuanto a Hurtado, se le ha metido en la cabeza que no es posible que viva uno tranquilo con la amenaza de una pena de muerte, y no sé cómo convencerle. Mira,

---

¹³⁸ Sobre aquest atemptat, és interessant llegir les pàgines que se li dediquen a DALMAU, A. *op. cit.* 2010. pp. 51-97.

¹³⁹ Per completar l'experiència de Pere Coromines a Montjuïc, cal acudir a COROMINES, p. *op. cit.* 1974, així com a COROMINES, Pere. *Les presons imaginàries*. Barcelona: Editorial Selecta, 1965. 3a edició.

nosotros solo estamos tetricos cuando escribimos y cuando vienen los defensores. El resto del día, salvo ráfagas de mal humor, lo pasamos perfectamente».¹⁴⁰

Finalment, el consell de guerra ordinari es va obrir l'11 de desembre a l'anomenat Dormitori gran o d'infanteria del castell de Montjuïc, presidit pel tinent coronal Eduardo Fernández García. El primer dia, de forma coratjosa i contra el criteri del tribunal, el defensor de Coromines havia aconseguit que fos cridat com a testimoni un dels presos que sota tortura havia involucrat al seu defensat en la preparació de l'atemptat. Aquest fet va marcar l'inici del judici. Amadeu Hurtado, a les seves memòries, traça amb tot detall l'ambient el consell de guerra. En la quarta sessió, celebrada l'endemà, hi van intervenir els testimonis de descàrrec de l'acusat Coromines —els amics Ferrer, Fontseré, Janssens, Dalí i Hurtado—, els únics que van depositar en el procediment. A banda de la reconstrucció del consell de guerra que va fer Pere Coromines, només disposem del testimoni de la premsa, que va publicar les notes oficials subministrades per les autoritats, ja que el judici fou a porta tancada i les sessions secretes. Segons el que recull *La Vanguardia* del 13 de desembre de 1896:

Compareció el testigo Amadeo Hurtado al cual preguntó el señor Presidente si era amigo de Corominas, contestando éste afirmativamente.

Volvió a interrogársele sobre las ideas políticas y sociales que profesaba Corominas, contestando que en política era republicano centralista y que en las ideas simpatizaba con unos partidarios franceses llamados *Trimardeurs*,¹⁴¹ defensores del trabajo sin remuneración, grupos de estudiantes parisienses, fundadores de un periódico titulado *Sur le Trimard*.

La defensa preguntó al testigo cuál era el objeto que llevaba a Corominas los sábados por la noche al café de La Alhambra, contestando el testigo que el de pasar un rato de tertulia con los amigos.

Le insistió el defensor a que contestase si su defendido asistió a las reuniones del Centro de Carreteros, a lo cual contestó que una o dos veces, según le había dicho el procesado.

---

¹⁴⁰ Carta de Pere Coromines a Alfons Coromines, 26 de novembre de 1896. Recollida a COROMINES, Pere. *op. cit.* 1974. p. 99.

¹⁴¹ Una nota al peu de pàgina del primer volum dels *Diaris i records de Pere Coromines* aclareix que els *trimardeurs*, «encara que d'idees llibertàries, eren adversaris no sols de l'acció de l'acció directa, sinó fins i tot de tots els anarquistes, car volien una organització estatal, si bé limitada i amb abolició de la propietat; eren una important agrupació parisenca, fonamentalment de gent jove, encara que no tots estudiants. Tot i que no eren marxistes, tenien amb els socialistes extrems tanta o més afinitat que amb els anarquistes». COROMINES, P. *op. cit.* 1974. p. 95.

Interrogado el testigo por el señor fiscal acerca de la razón que en Corominas presidió para separarse del Casino Republicano, dijo que nunca el acusado le explicado el porqué de sus actos.

Por último, el representante de la ley cesó en sus preguntas, en vista de la actitud del testigo, interrogándole si su amistad con Corominas llegaría al extremo de sacrificar la verdad y ser perjuro por salvarle, a lo cual contestó que ni su amistad con Corominas ni el cariño que profesaba a sus padres, le harían faltar un momento a la verdad.¹⁴²

Finalment, en la darrera sessió i en l'al·legat final, els acusats principals van exposar sense embuts els martiris i les tortures rebudes. El 19 de desembre es va dictar sentència, que va ser revisada pel Consell Suprem de Guerra i Marina, format per militars d'alta graduació i jutges togats. A la primera sentència, es demanaven vuit penes de mort, i diverses condemnes de presó, entre elles vuit anys per a Pere Coromines. Va començar llavors una activa campanya de premsa en què els acusats exposaren les irregularitats judicials que s'havien comés durant el judici i les condicions en què havien patit el captiveri. Per part seva, els amics de Coromines, amb Hurtado entre ells, van moure una intensa activitat prop dels personatges més rellevants del món polític i intel·lectual de Madrid. És així com el nostre home va entrar amb contacte amb el líder republicà i expresident del govern de la I República Nicolás Salmerón i amb els intel·lectuals de la Institución Libre de Enseñanza Gumersindo de Azcárate i Francisco Giner de los Ríos.¹⁴³ La campanya promoguda pel cercle de Coromines, en el qual també cal incloure al polític i economista Emili Riu i Periquet, mica en mica va anar agafant ressò, amb la implicació d'intel·lectuals i polítics que havien mantingut contacte sovintejat amb Coromines durant el captiveri, com el regeneracionista aragonès Joaquim Costa, Francesc Pi i Margall, el polític liberal José Canalejas i el filòsof i escriptor basc Miguel de Unamuno, aquest darrer un bon amic i confident del reu.¹⁴⁴ Ahora, a través del degà Vilaseca Mogas i del prestigiós jurisconsult Manuel Duran i Bas –el fill del qual, el futur polític lligaire Lluís

---

¹⁴² «Tribunales de Barcelona. La sesión de ayer». *LV*, 13 de desembre de 1896. Per la declaració d'Eduard Fontseré, Salvador Dalí i Ricard Janssens, *LV* 14 de desembre de 1896. També apareixen notícies d'aquestes declaracions a *ED*, 13 de desembre de 1896.

¹⁴³ Tot i això, com veurem, les cartes conservades d'Hurtado amb aquests dos prohoms de la intel·lectualitat madrilenya daten d'anys més tard.

¹⁴⁴ Per a més informació sobre el tema, PÉREZ DE LA DEHESA, Rafael. «Los escritores españoles ante el proceso de Montjuich» dins de MAGIS, Carlos H. (coord.) *Actas del Tercer Congreso Internacional de Hispanistas celebrado en México, D.F., del 26 al 30 de agosto de 1968*. Mèxic D.F.: Colegio de México, 1970, pp. 685-694.

Duran i Ventosa tenia amistats comunes amb Coromines a través de *L'Avenç*–¹⁴⁵, implicats de valent en la defensa de l'advocat català, el cas arribà al president del consell Antonio Cànovas del Castillo Finalment, el 28 d'abril de 1897, es va dictar sentència definitiva que revocava la del consell de guerra ordinari. Cinc dels processats van ser condemnats a mort com a coautors de l'atemptat, tretze va ser condemnats com a còmplices per haver assistit a les reunions del Centre de Carreters, i haver cooperat de diverses formes amb l'execució de l'atemptat, set foren condemnats per un delict de conspiració, i finalment, els altres seixanta-dos acusats van ser absolts, entre ells Pere Coromines. Tot i això, la sentència proposava «estrañamiento del Reino» per a diversos encausats, entre ells el mateix Coromines.

3.4 CRISI IDEOLÒGICA I BOHÈMIA

Des del seu exili a Hendaia, Pere Coromines revelava a l'escriptor Miguel de Unamuno el seu estat d'esperit i el de la joventut del seu temps arran dels fets de Montjuïc, en una carta plena de reflexions personal, filosòfiques i religioses. Coromines assegurava que «son muy pocos los hombres cuyo comercio intelectual nos conviene, y que Hurtado es en España uno de esos pocos», per la qual cosa animava a l'autor de *Del sentimiento trágico de la vida* a posar-se en contacte amb el seu amic. Per això, se servia de la carta d'Amadeu Hurtado que havia rebut pocs dies abans –i de la qual, a diferència de la resta de la correspondència entre els dos amics, només se n'ha conservat la transcripció que en va fer Coromines per a l'escriptor basc– per exemplificar aquest estat de crisi ideològic que s'apuntava:

He recibido una carta de mi amigo Amadeo Hurtado. Cinco páginas que hacen llorar. No puede V. figurarse cuanto me gustaría que se pusiese V. en relaciones con este joven y al efecto voy a rogarle, cuando le conteste, que le escriba a V. No se trata de un sectario de ninguna idea, es un desengañado de la política, un exrepublicano federal, un hombre que, poseyendo grandes dotes de orador, mimado y aplaudido por el pueblo, ha sabido despreciar estos aplausos, incapaz de mentir, cuando ha perdido la fe en el ideal que propagaba. Tiene una inteligencia viva y refinado, ha leído mucho y bien: hace ocho años que nos conocemos y hemos estudiado en los mismos libros interpretándolos cada cual a su manera. Hace más de año y medio que le presenté a Brossa, y, en seguida, junto a

---

¹⁴⁵ Sobre la implicació de Manuel Duran i Bas, en la sort de Coromines, durant i després del procés, és interessant el que s'explica a la nota 37 de COROMINES, P. *op. cit.* 1974. pp. 108-109.

Vives (a quien creo que conoce V.), formamos un cuarteto rico de ilusiones y deseoso de vencer. Brossa y yo estamos en el destierro. Vives es un músico muy extraño, y el pobre Hurtado vive solo con sus angustias, que los otros jóvenes de Barcelona no sienten como él. Hay allí una juventud muy numerosa, pintores, músicos, poetas, dramaturgos. Pero casi todos se han recogido en un regionalismo que no puede resolver las dudas de Hurtado. Es un fenómeno que algún día le explicaré.

Pues bien, lo que me da nuevo valor es ver que Hurtado está más perdido que yo. Esa lepra asquerosa del individualismo le está royendo el cerebro, y me consuela pensar que no he llegado hasta aquí. [...]

Vive con sus padres y una hermana, mimado en su casa como un niño. Es abogado y no creo que haya llegado todavía a los veinte y cinco años, sin embargo, de lo cual es serio y formal como un viejo. Le protege un abogado de mucho dinero y fama (en el juzgado, se entiende), y sostiene las relaciones más puras y verdaderas que V. puede suponer con la hija de su protector.¹⁴⁶

Els paràgrafs transcrits per Coromines a Unanuno són útils per conèixer detalls biogràfics d'Hurtado en aquest moment concret, amb les seves pròpies paraules. Ahora, són especialment interessants com per entendre l'angoixa i abatiment vital que s'havia apoderat d'Amadeu Hurtado:

Saps quina vida porto? Treballo d'advocat tant com puc. Em preocupa formar un bon despatx, no tant per diners i sentir el goig de posseir-los, com per adquirir una posició que m'asseguri certa independència i en dongui medis per satisfer desitjos que tinc per preu de la meva felicitat. Además d'això, tinc relacions, i casi no cultivo altre amistat o tracte que el de la meva novia, una xicota algo intel·lectual, que sinó m'entén sempre, al menos m'estima. Estudio lo que puc i arreplego com no havia fet mai; però moltes vegades es més aviat per abstraurem de realitats que m'ofeguen. ¿Què penso i que em proposo? Concretament res: viure pel cantó que em portin els meus afectes o els meus instints, perquè no em fa moure cap entusiasme gran, ni em sento remoure el cor per cap ideal.

Sinó, m'emborratxo amb les petiteses del meu treball, o amb las delícies d'un amor que crec pur i sincer, o amb l'estudi d'algo que de moment m'interessi: en una paraula, quan penso i m'adono de que visc, com ara el escriure aquesta carta, estic molt trist, Corominas. Soc molt jove encara; no he fet res i em trobo cansat. Potser ja hi vaig néixer, i porto a sobre el resultat d'una pila d'esforços perduts, la sort d'algun vençut de la vida que m'ha

---

¹⁴⁶ Carta de Pere Coromines a Miguel de Unamuno. Hendaia, 27 de setembre de 1897. COROMINES, Joan. «Correspondance entre Miguel de Unamuno et Pere Corominas». *Bulletin Hispanique*, Tome LXII, núm. 1, gener-març 1960. pp. 412-413.

llegat la trista herència d'una voluntat aplanada per la convicció de la seva impotència. A vegades penso que la joventut se m'ha acabat, resumida tot els transcurs dels meus pocs anys, com si l'hagués gosada en extracte. Algo hi ha d'això. Per la meua ànima han passat de pressa tot un seguit d'ideals, més que en marxa constant, en constant fugida, empaitats els uns pels altres com si en mi no trobessin vida per alimentar-se. I ara em sento l'avorriment de l'home satisfet per força de l'ansia d'ideal.

La reflexió introspectiva que exposava a Coromines, li permetia descobrir que, a desgrat seu, s'havia convertit en un total individualista, i, alhora, posar de manifest com la detenció i judici de Coromines havien fet congriar en el seu esperit, un absolut escepticisme –quan no menyspreu– per la massa com a subjecte polític. Una distància absoluta cap a la multitud que, com veurem, s'anirà perfilant en el futur al llarg de la seva vida fins a convertir-se en un dels trets més característics del seu pensament polític:

Ha influït molt en mi la teua desgràcia. M'ha arrancat d'arrel fins a fer-me mal (t'ho dic amb absoluta sinceritat) un dels meus afectes més grans: l'amor pel poble, per la multitud. Avui l'avorreixo, l'odio, la desprecio aquesta multitud brutal, egoista i embustera, que va enlluernar-me amb falses bel·leses al dirigir al món les primeres mirades. No vull donar-li res, absolutament res, que m'ha fet plorar amb llàgrimes de l'ànima i m'ha robat tots els ideals que eren l'essència de la meua vida. Si trobo forces per reconstruir un altre món, haurà d'esser per mi tot sol. Els beneficis que de mi reculli la multitud seran las engrunes que deixi el meu egoisme satisfet.

I amb tot això, encara visc. Però es una vida artificial la meua. ¿Què dic? Potser té el mèrit d'estar-ne despullada del tot d'artificis, perquè ara visc en l'aïllament dels meus afectes íntims, i abans entregava part de las meves energies a ideals que eren l'artifici de la vida. Si estic trist es perquè els meus afectes no seran prou grans a satisfer i apagar les meves angúnies, i sento el dolor produït per l'amputació d'una part de la vida que abans em completava, i que no per creure-la necessària haig de viure. Mira sinó la falta que em fa a mi trobar-ne una que em distregui d'aquest malestar que em portarà tal vegada a l'absoluta aniquilació de las meves energies. La mentida, la poderosa mentida és l'essència de la vida social, com es l'artifici que no distreu del goig de la vida íntima.

El procés de Montjuïc havia estat un seriós advertiment, un escarment cap als joves intel·lectuals republicans amb vel·leïtats obreristes. A nivell personal, dels amics d'abans, Pere Coromines era a l'exili, d'on no va poder tornar fins l'any següent, quan va decidir traslladar-se a Madrid. Amadeu Vives aniria dedicant-se progressivament a la composició de sarsueles per als teatres madrilenys, fins a l'establiment definitiu a Madrid

l'any 1900.¹⁴⁷ I Salvador Dalí Cusí, que després de tres anys d'intens estudi i de nombroses dificultats relacionades amb la seva intervenció en el procés de Montjuïc, aconseguiria culminar les oposicions a notaria l'any 1900, es traslladaria a Figueres, d'on era originari i on havia obtingut la plaça,¹⁴⁸ després de casar-se amb Felipa Domènech Ferrés, mare de l'artista, en una cerimònia celebrada el 29 de desembre de 1900, en la qual va ser padrí Amadeu Hurtado.¹⁴⁹ L'any 1897, però, Hurtado encara es podia reunir amb els amics al Cafè de La Alhambra i anar amb els amics a sentir els Cors de Clavé que actuaven en motiu de les festes de la Mare de Déu de la Mercè. El mateix Hurtado en carta a la seva promesa: «I ara no la puc fer més llarga perquè els amics m'estan movent escàndol, que volen anar a la Plaça de San Jaume a sentir els coros que cantaran els *Nets dels Almogàvers*».¹⁵⁰

L'únic consol per aquell estat de malenconia era la relació que mantenia amb Anna Maria Martí Llorach, filla del seu patró. Els Martí Llorach van tenir cinc fills: quatre noies Anna; Dolors, casada amb l'advocat Joan Pascual Oliver; Rosalía, casada amb l'advocat Joan Salvatella Cubert, germà del qui va ser diputat i ministre Joaquim Salvatella i company de despatx en una etapa primerenca (p. 885); una altra filla, Rosa, i un fill, Rogeli.¹⁵¹ A tots ells, Odó Martí els va donar una bona educació, d'acord amb les convencions de la classe burgesa a la que pertanyia, i alhora, tan liberal com va poder tractant-se com era d'un prohoms del republicanisme. Els fills de l'advocat Martí també van destacar per la seva formació i interessos artístics. Per exemple, el professor de dibuix de les germanes Martí Llorach havia estat el pintor Modest Urgell, segons els quaderns que encara conserva Amadeu Cuito Hurtado. Anna Martí Llorach va guanyar una medalla de tercera classe en la secció de Tapisseria, Teixits, Estampats, Guadamacileria, Punes i Brodats, dins la Tercera Exposició General de Belles Arts i Indústries Artístiques, celebrada a Barcelona l'any 1896, amb uns dibuixos per a brodats.¹⁵² Aquell estiu de 1897, des de la casa d'estiueig dels Martí Llorach a Torredembarra, la jove li escrivia al

---

¹⁴⁷ Sobre el mestre Amadeu Vives, HERNÁNDEZ GIRBAL, Florentino. *Amadeo Vives. El música y el hombre*. Madrid: La Lira, 1971.

¹⁴⁸ Sobre les dificultats de l'aspirant a notari en la seva oposició, és interessant llegir la carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines de 10 d'abril de 1900. Fons Pere Coromines. BNC.

¹⁴⁹ GIBSON, Ian. *Dalí joven, Dalí genial*. Madrid: Aguilar, 2004. p. 65.

¹⁵⁰ Carta d'Amadeu Hurtado a Anna Martí, Barcelona, 24 de setembre de 1897. S'ha comprovat la programació festiva d'aquell dia, a *La Renaixença*, 25 de setembre de 1897.

¹⁵¹ «Esquela de Rosalía Martí Llorach de Salvatella» LV, 19 de desembre de 1914. «Esquela de Dolors Martí Llorach, viuda de Joan Pascual Oliver». LV, 3 de setembre de 1949.

¹⁵² LV, 17 de juny de 1896. La seva germana Rosalía va presentar dibuixos al certamen organitzat per la Junta de Belles Arts l'any 1903. LV, 3 de gener de 1903

seu promès una carta d'enamorada, plena d'enyorament per la distància i d'esperança en retrobar-se altre cop en la visita del cap de setmana, que és de gran interès per conèixer l'estat d'esperit dels joves:

Sí, la teva carta llegida ahir a la nit, al peu de la finestra a on vas somiar, ha esborrat els tristos pressentiments i negres perspectives, filles de la tristesa en què vaig quedar dilluns, i de la falta de carta teva l'endemà. Tot lo que em volta, la vida que duc i fins moltes coses teves fan oblidar-me d'aquest fondo gran, d'aquets somnis teus que a mi tan m'enamoren, i sento faltar algo, i no sé que. Tot ho veig petit res em satisfà, mols cops desconfio de tu, i em sembla que no ets com t'he conegut i t'estimo, i sense voler sento una tristesa inexplicable.

Ahir, después de llegir la teva carta i sent ja al llit, et veia assentat en el marc de la finestra, del que és avui quarto meu; amb una expressió de completa felicitat, t'he vist gran; petites les passions y misèries humanes per arrastrar-te i enfonsar-te; servint d'amparo als més dèbils que tu! Que ha de ser hermós ha de ser i tenir, per poder fer i consolar!¹⁵³

Després del punt d'inflexió que havia suposat a la seva vida la participació en els Processos de Montjuïc, arribava una època de retraïment social coincident amb el final d'una joventut marcada per l'apassionament i la fogositat política dels anys universitaris. L'esgotament després dels moments dramàtics viscuts poc abans, es reflecteix en la nul·la participació d'Hurtado en el procés de revisió del procés de Montjuïc. Una campanya en la que sí que hi va tenir un paper seu mentor polític i jurídic Odó Martí, que llavors presidia el Centre Federalista de Barcelona. Martí va ser, juntament amb la plana major del republicanisme barceloní –Valentí Almirall, Joan Sol i Ortega, Joan Salas i Antón, Josep Roca i Roca, Odón de Buen, Josep Maria Vallés i Ribot, etc. –, membre de la comissió gestora del moviment revisionista.¹⁵⁴ La campanya va prendre una gran volada, i Pere Coromines –des de l'exili, i posteriorment, una vegada amnistià pel govern de Sagasta, des de Madrid i Barcelona– hi va tenir una participació activa. L'exili de bona part dels processats va estendre el nom de Montjuïc entre els ambients progressistes i obreristes internacionals,¹⁵⁵ i aviat es va fer un clar paral·lelisme entre el procés viscut a Barcelona i l'afer Dreyfus (pp. 41-42). Com a eco del procés de Montjuïc, Amadeu Hurtado havia hagut d'intervenir en la defensa de l'escriptor i periodista Ramon Sempau –amic i

---

¹⁵³ Carta d'Anna Martí a Amadeu Hurtado, Torredembarra, 25 d'agost de 1897.

¹⁵⁴ *LV*, 2 de febrer de 1898 i 29 de maig de 1898. Sobre l'activitat política d'Odó Martí en aquell moment, *LV*, 2 d'abril de 1899.

¹⁵⁵ Abelló, Teresa. *Les relacions internacionals de l'anarquisme català (1881-1914)*. Barcelona: Edicions 62, 1987. pp. 158-178.

company de Coromines al Foc Nou— davant d'un tribunal militar que li havia demanat la pena de mort. El 3 de setembre de 1897, Sempau havia disparat als urinaris de la Plaça Catalunya contra el tinent Narciso Portas,¹⁵⁶ principal responsable de les tortures en el procés de Montjuïc, a resultes del qual el mateix Sempau havia hagut de fugir a França. Hurtado també va col·laborar amb la defensa portada per l'advocat republicà Josep Maria Serraclara i Costa davant del tribunal civil que finalment absolgué l'autor de *Los victimarios*.

És probable que Hurtado se sentís sol i, allora, fatigat després de l'apassionament i la intensitat dels anys immediats. Tot plegat mirava d'atenuar-ho amb l'entrada en nous grups i entorns on poder donar sortida a les seves inquietuds intel·lectuals. L'any 1898, Amadeu Hurtado es donà d'alta a l'Ateneu Barcelonès com a soci resident.¹⁵⁷ A l'Ateneu, Hurtado hi troba una plaça neutral on no haver de prendre partit en les divisions de la política catalana entre republicans federals i catalanistes que ja s'anaven afermant. El mateix Hurtado, refereix a les seves memòries aquella època on, com ell explica, va poder tractar «homes significants d'aquelles dues agrupacions i provar de descobrir entre ells afinitats espirituals o d'altra mena que permetessin arribar a un destriament més lògic o menys paradoxal de les forces polítiques del nostre país» (p. 87). A l'Ateneu, que llavors ocupava l'ala dreta de l'edifici del Teatre Principal, hi va conèixer un dels seus grans amics, Francesc Pujols.¹⁵⁸ El filòsof de la Torre de les Hores —«una de les personalitats més originals del pensament català», segons Hurtado (p. 87)— asseguraria que en etapa juvenil la relació entre tots dos era de «carn i ungla».¹⁵⁹ D'aquesta època que, segons Pujols, Hurtado i ell «anàvem sovint a tornajournals», n'ha quedat testimoni a l'*Anecdotologi de Francesc Pujols* recopilat per Isidre Clopas. Aquest escriu:

L'amistat de Francesc Pujols i Amadeu Hurtado ja és vella. Es van conèixer a l'Ateneu Barcelonès, i aviat van intimar tant, que, aficionats tots dos al passeig, van acordar que en havent dinat es trobarien cada tarda per anar a passejar. Sense itinerari fix, s'estenien

---

¹⁵⁶ Una vegada més, per a més informació sobre l'atemptat de Sempau, del qual Portas sortí pràcticament il·lès, hem d'acudir a DALMAU, A. *op. cit.* 2010. pp. 373-374.

¹⁵⁷ Registre de socis de l'Ateneu Barcelonès. AHAB.

¹⁵⁸ Sobre els inicis de Pujols a l'Ateneu en aquest context històric. PLA, Josep. «Francesc Pujols. Notes» a *Tres biografies. Maragall, Pijoan, Pujols*. Barcelona: Editorial Destino, 1968. p. 381 i 387. TERRICABRES, Josep Maria. *Realitat i veritat en Francesc Pujols*. Girona: Càtedra Ferrater Mora de Pensament Contemporani – Documenta Universitària, 2015.

¹⁵⁹ BLADÉ I DESUMVILA, Artur. «Francesc Pujols per ell mateix» dins Volum 11 de l'obra completa *Cicle de les Biografies III*. Valls: Cossetània Edicions, 2011. p. 348.

per tots els barris més distants de la ciutat. Tant els feia anar cap a la muntanya com al mar. No cal dir que aquests passeig anaven amenitzats de converses d'alta volada.

Un dia, elevats com de costum a les altres esferes de l'ideal passaven per darrera les Drassanes, i una dona repenjada al balcó d'una de les cases públiques que allà hi ha els va cridar dient:

–Nens, pugeu.¹⁶⁰

Segons rememorà Josep Pijoan al seu biògraf Josep Pla, Amadeu Hurtado –que llavors tenia una penya en un cafè del Passeig de Gràcia– fou qui li indicà qui va presentar Pujols a Joan Maragall, president dels Jocs Florals de l'any 1903, que van guardonar amb la Flor Natural al de Martorell.¹⁶¹ Un altre dels amics d'aquesta època, amb qui coincidia en la penya de l'Ateneu, va ser Ernest Vendrell, escriptor mort prematurament l'any 1907 a l'edat de 35 anys.¹⁶² Un altre personatge clau de la formació intel·lectual d'Amadeu Hurtado d'aquells anys a l'Ateneu és l'arquitecte Lluís Callén, que va influir decisivament en la formació de Pujols (p. 800-801). Precisament Pujols recorda a Pla com aquella penya de l'Ateneu encara no era catalanista, «Illas i Vidal era un pur castellà; Illas i Fabra i Llavallol creien que la tradició catalana autèntica, l'havien creada els Àustries i els Borbons; el doctor Pinyol escrivia versos en català i era un espanyolista delirant; Vendrell i Amadeu Hurtado sostenien la necessitat de la castellanització general; Callén aplicava a la qüestió el seu oportunisme sistemàtic; els qui eren autènticament republicans, com els germans Dalí, creien que sovint, a Madrid, eren més liberals que nosaltres».¹⁶³ De tota manera, però, amb el temps «la penya de l'Ateneu, que havia començat com un pinyol de l'espanyolisme, s'acabà en una ortodòxia catalanista perfecta –o gairebé». Dos elements més que Hurtado situa a la seva penya de l'Ateneu són Jaume Brossa –que també va haver de viure l'exili arran del Procés de Montjuïc–¹⁶⁴ i Alexandre Cortada, procedents de la revista modernista *L'Avenç* a la què havien donat una coloració anarquitxant i nacionalista radical, relacionats amb la revista *Catalònia*. Tots quatre, Vendrell, Cortada, Brossa i Hurtado, formaven un grup –«Peña de intelectuales

---

¹⁶⁰ CLOPAS, Isidre. *Anecdotologi de Francesc Pujols*. Barcelona: Editorial Duxelm, 2010. p. 101.

¹⁶¹ PLA, J. *op. cit.* 1968. p. 396.

¹⁶² La poca informació que tenim del personatge ens l'ofereix JARDÍ, Enric. *Quatre escriptors marginats. Jaume Brossa, Diego Ruiz, Ernest Vendrell i Cristòfor de Domènech*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1985. pp. 127-146. L'any 1926 l'Ateneu Enciclopèdia Popular va planificar un cicle sobre «la ecuánime y saborosa madurez de Ernesto Vendrell» amb Hurtado, Josep Artís, Jesús Pinilla, Santiago Valentí i Camp i Enric Jardí. *ED*, 16 de desembre de 1926.

¹⁶³ PLA, J. *op. cit.* 1968. p. 387.

¹⁶⁴ Sobre Brossa: JARDÍ, E. *op. cit.* 1985 i MARFANY, J.L. *op. cit.* 1986.

filoizquierdistas» – recordat per un testimoni de l'època, el crític, escriptor i pintor Josep Maria de Sucre: «Este grupo se creía hacer estudios sociológicos deambulando las tardes de los días festivos por las calles del distrito V, singularmente la de Mediodía, inquirendo datos del tipo de vida que allí se llevaba».¹⁶⁵ El mateix autor, i referint-se a Cortada, ens diu que el seu estil «no era tan conceptuoso como el de Ernesto Vendrell, ni tampoco puerilmente sociológico como el de Jaime Brossa y aún menos que el de don Amadeo Hurtado».¹⁶⁶ A tots quatre amics, Sucre els situa a l'entorn d'un cafè-cerveseria que havia obert les portes aquell 1897 de la mà de Pere Romeu, un personatge singular que havia passat per Le Chat Noir de París i que a Barcelona convertí el local del carrer Montsió en un dels nuclis irradiadors del Modernisme. Amadeu Hurtado va entrar en contacte amb el món artístic modernista de la mà de dos bons amics: Celestí Galceran i Miquel Utrillo,¹⁶⁷. A través d'ells, Hurtado va fer coneixença de Santiago Rusiñol, a qui ja havia vist a Sitges, Ramon Casas, a qui havia ajudat a resoldre un complicat problema jurídic relacionat amb l'adquisició del monestir de Sant Benet de Bages, Joaquim Mir, Hermen Anglada Camarasa, etc.

Sobre l'activitat política d'Amadeu Hurtado en aquells darrers anys del segle XIX, marcats per l'anomenat Desastre de 1898 i la irrupció del catalanisme polític, en tenim poques pistes. El 19 de març de 1898 tenim notícia de la seva participació en les sessions de l'Assemblea Federal celebrada a Figueres, elegit pel comitè municipal de Barcelona juntament amb Matías Fuster, Tirso Onrubia i Agustí Pla,¹⁶⁸ exercint el càrrec de secretari de la mesa de l'assemblea, presidida per Emili Monturiol.¹⁶⁹ L'assemblea se celebrà enmig del procés de superació i reunificació després de profunda divisió en el sí del republicanisme federal provocada per l'enfrontament estratègic i polític entre l'advocat i líder català Josep Maria Vallès i Ribot i el patriarca Francesc Pi i Margall, del qual s'ha ocupat abastament Pere Gabriel.¹⁷⁰ Com explica aquest historiador, una peça clau del procés havia de ser l'assemblea general de Figueres, on encara no hi participà activament

---

¹⁶⁵SUCRE, Josep Maria. «Memorias de José Maria de Sucre. Los Artís y sus actividades y amigos». Revista Europa, 23 de desembre de 1965. p. 9

¹⁶⁶ SUCRE, Josep Maria. *Memorias I: Del Romanticismo al Modernismo*. Barcelona: Editorial Barna, S.A., 1963. p. 144

¹⁶⁷ Sobre Utrillo, PANYELLA, Vinyet. (Dir.). *Miquel Utrillo i les arts*. Sitges: Ajuntament de Sitges – Consorci del Patrimoni de Sitges, 2000.

¹⁶⁸ LV, 19 de març de 1898.

¹⁶⁹ «Nuestro partido». *El Nuevo Régimen*, 26 de març de 1898.

¹⁷⁰ GABRIEL, Pere. «El republicanisme federal finisecular: la difícil construcció d'un catalanisme d'esquerres per al nou-cents» dins IZQUIERDO, Santiago (Coord.). *Els orígens del republicanisme nacionalista*. El Centre Nacionalista Republicà. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2009.

la plana major del vallesisme. De fet, aquest sector afí a Vallès havia publicat un manifest raonant els motius de la seva inassistència, tot i que deixava la porta oberta als seus militats a assistir-hi a títol individual. Com afirma Gabriel, tot sembla indicar que havien tingut un paper clau en les negociacions de l'entesa, l'advocat Joaquim Lluhí i Rissech, el mateix Amadeu Hurtado i el seu mentor i cap Odó Martí. Com a representant de la seva ciutat natal, Hurtado va signar el manifest de l'assemblea en el qual es proclamava la conclusió de la discòrdia que existia entre federalistes.¹⁷¹ Ara bé, com assenyala altra vegada Pere Gabriel, el document més decisiu per la certificació del final de les disputes entre vallesistes i piïstes, va ser el manifest signat el 5 de maig del mateix any per tots els noms del federalisme català –entre ells, Amadeu Hurtado– i amb la signatura del mateix Vallès i Ribot, del fill de Pi i Margall, Francesc Pi i Arsuaga, de Lluhí i Rissech o Odó Martí.¹⁷² En el text donat a conèixer pel diari *La Autonomia*, es ratificava el programa del 22 de juny de 1894, elaborat per Pi i Margall, a qui es reconeixia com a «preclaro maestro» i «alto símbolo y fiel intérprete de aquella doctrina redentora», i s'acceptaven per tots els sectors les conclusions de l'assemblea de Figueres, tot mantenint els comitès locals i comarcals subsistents fins que hi haguessin a poc a poc les corresponents i noves eleccions. En el nou comitè de Barcelona elegit l'11 de maig de 1899, Amadeu Hurtado ja no hi va figurar, tot i que sí que hi era present el seu cap, Odó Martí.¹⁷³ Com escriu a les seves memòries, «mentre tots els vells partits es dissolien com si estiguessin compresos en la derrota de la guerra, m'anava trobant separat, sense gairebé heur'esment, del partit federal que restava en peu en el qual havia estat secretari del Comitè de Barcelona, fins a deixar-lo quietament amb la lleugera recança del comiat de la primera escola» (p. 86).

El 1899, i segons conta a les seves memòries, va ser un any agitat, però encara no es pot dir que estigué en una primera línia política. Cal fer esment que en la sessió del 19 d'abril d'aquell any, el jove advocat Amadeu Hurtado era admès com a acadèmic a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació,¹⁷⁴ que compartia estatge amb el Col·legi d'Advocats a la Casa de l'Ardiaca. Des de l'Acadèmia, Hurtado visqué l'agitació política i social del conegut com Tancament de Caixes, la protesta d'empresaris i botiguers iniciada l'octubre contra l'augment dels impostos que el president del govern Francisco

---

¹⁷¹ «Nuestro partido: La asamblea de Figueras». *El Nuevo Régimen*, 2 d'abril de 1898.

¹⁷² «Nuestro partido: Un documento importante» *El Nuevo Régimen*, 7 de maig de 1898.

¹⁷³ *LV*, 12 de maig de 1899.

¹⁷⁴ Sessió del 19 d'abril de 1899. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. *AHAJL. LV*, 21 d'abril de 1899.

Silvela i el seu ministre d'Hisenda Raimundo Fernández de Villaverde havien establert arran de la guerra i la pèrdua de les colònies l'any anterior. La indignació davant el fet que l'augment de l'impost d'utilitats del capital i del treball i de les cèdules personals fos més alt a Barcelona que a Madrid va indignar àmplies capes de la societat, amb l'alcalde Dr. Bartomeu Robert, nomenat batlle de reial ordre pocs mesos abans, al capdavant. El mateix Amadeu Hurtado va donar suport al dictamen que un nombrós grup d'advocats va fer públic en suport al criteri del Dr. Robert, que s'oposava a la concessió de permisos per l'embargament dels qui no havien pagat l'impost de la contribució, i que acabaren essent detinguts i empresonats.¹⁷⁵ Van signar el text els noms més destacats de l'advocacia barcelonina, encapçalats pel degà Joaquim Almeda, i un bon nombre de joves advocats de la mateixa generació d'Hurtado que van tenir una activa activitat política, com Enric Prat de la Riba, Ildefons Suñol, Ramon d'Abadal, Francesc Cambó, Joaquim Lluhí i Rissech o Santiago Gubern. El 3 de novembre de 1899, a reunió de cada dimecres a la nit va reunir un gran nombre d'acadèmics, que van impulsar una moció de suport als contribuents que s'havien negat a pagar i que, en alguns casos, havien estat empresonats, i contra el rigor del Govern. Amadeu Hurtado hi va intervenir:

Diciendo que el haber acordado la Academia declarar que la resistencia al pago de la contribución no era delito, significaba que era ilegal toda manifestación en contrario, y como quiera que esta ilegalidad era posible estando suspendidas las garantías constitucionales, como eran y se dice han sido posibles otras muchas circunstancias parecidas a las presentes, se congratulaba de que la Academia se hubiese preocupado de salir esta vez en defensa del derecho, lamentado no hubiese procedido en igual forma anteriormente. Propuso el señor Hurtado que, al hacer la Academia las declaraciones que son consecuencia del primer acuerdo adoptado, se dirigiese a las otras Academias y Corporaciones análogas, conforme a lo propuesto por el señor Balagueró, para promover desde luego en el terreno científico un estado de opinión que determinase como necesario para la estabilidad del orden jurídico la supresión de la facultad que tiene el Gobierno de suspender las garantías constitucionales, y la limitación de las facultades del fuero de guerra de entender en los delitos militares cometidos por militares.¹⁷⁶

Segons el cronista d'*El Diluvio*, l'eloqüència d'Hurtado «arrancó varias veces merecidos aplausos al auditorio, y estas manifestaciones de asentimiento al orador parece

---

¹⁷⁵ LV, 11 d'octubre de 1899 i 12 d'octubre de 1899.

¹⁷⁶ «En la Academia de Jurisprudencia y Legislación. La cuestión de actualidad». ED, 5 de novembre de 1899. pp. 8-9. Per més informació, Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Sessió del 3 de novembre de 1899. AHJL.

que molestaron a la presidencia, quien dijo que aceptaba el voto de confianza que se le había otorgado y procuraría tener presentes las manifestaciones hechas por todos los académicos, añadiendo que no consentiría que sobre los mismos se formularan nuevas proposiciones ni se entablara más discusión». Tal com relata Hurtado i es pot comprovar al llibre d'actes de la corporació, el president de l'Acadèmia, el jurista Guillem Maria de Brocà, nerviós i molest, assenyalà que la intervenció d'Amadeu Hurtado estava fora de l'objecte de la sessió extraordinària, aixecà la sessió sense deixar acabar la seva intervenció a l'advocat i polític Josep Maria Vallès i Ribot ni esperar a la votació.¹⁷⁷ Un fet que va motivar, no només una gran cridòria, sinó la confecció d'una candidatura d'oposició per enfrontar-se a Brocà una vegada complert el primer any com a president, sense atendre al costum de reelegir per un segon any el qui ho havia estat només un any. A la sessió celebrada el 30 de maig de 1900, el candidat opositor que, finalment, no va poder desbancar a Brocà, va ser, justament, el criminalista i pròcer republicà Josep Maria Vallès i Ribot,¹⁷⁸ al voltant del qual Hurtado sosté que «tenia lloc la primera manifestació d'aquella solidaritat dels partits catalans que temps a venir havia d'ésser un dels moments culminants del moviment autonomista de Catalunya» (pp. 45-46).

L'imaginari polític d'Amadeu Hurtado és completament influït per la França republicana i per les mesures liberalitzadores, laïcistes i anticlericals que impulsaven els governs radicals, inspirats en la gran figura de Léon Gambetta, agitador republicà durant el II Imperi, responsable de la defensa de França després de la derrota de Sedan i principal home polític dels primers anys de la III República.¹⁷⁹ L'any 1899, regia els destins d'una França dividida per l'afer Dreyfus un gabinet republicà moderat encapçalat pel ministre de Gambetta i Jules Ferry, Pierre Waldeck-Rousseau. Uns mesos abans, donant mostra ja en aquella època de la seva total simpatia i admiració per França, Hurtado havia pres part en les manifestacions de simpatia a l'esquadra francesa de la Mediterrània comandada per l'almirall François Ernest Fournier, que va visitar Barcelona el juliol de 1899 i que de seguida van derivar en una protesta contra el govern espanyol d'un incipient catalanisme (p. 88).¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Sessió del 3 de novembre de 1899. AHJL.

¹⁷⁸ Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Sessió del 30 de maig de 1900. AHJL.

¹⁷⁹ BOUJU, Paul M. i DUBOIS, Henri. *Què sais-je? La Troisième République*. París: Presses Universitaires de France, 2000. 14e edition.

¹⁸⁰ ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *El nacionalismo catalán. Su aspecto político. Sus hechos, las ideas y los hombres*. Barcelona: Editorial Minerva, 1917. p. 134. També a «La Escuadra francesa en Barcelona» *Blanco y Negro*, 29 de juliol de 1899. p. 14.

3.5 ANITA I L'AGITADA VIDA SOCIAL DEL NOU SEGLE

Aquell 1899, però, hi hagué un canvi molt important en la vida del jove Amadeu Hurtado. A finals d'octubre es casava a l'església romànica de Santa Anna, situada al mateix carrer on vivia la seva família política, amb Anna Maria Martí Llorach, de vint-i-tres anys, filla del seu mentor i protector.¹⁸¹ Amadeu i Anita, com era coneguda l'esposa de l'advocat vilanoví, anaren a viure al domicili familiar dels Hurtado, a l'entresol del carrer Cervantes número 7 on l'advocat hi va situar el seu despatx, ben a prop del que llavors era el barri de la Justícia, amb l'Audiència provisionalment situada al Palau de la Generalitat i la seu del Col·legi d'Advocats, a la Casa de l'Ardiaca. Poc més d'un any després del casament, el 28 de març de 1901, naixia la primera filla de la parella, Adela Hurtado Martí. En carta al seu amic Pere Coromines, Hurtado li explica les noves sensacions de pare novell:

Sabràs que fa set setmanes que soc pare. Ja t'ho puc dir sense perill, per raó del temps transcorregut. Tenim una nena que ja es diu Adela. La cosa ha anat com una seda i com si no hagués passat res. Ja pots creure que n'estic de content, tant com desitjo que t'hi sentis tu quan arribi l'hora.

S'expliquen moltes coses de les emocions de la primera paternitat. Ara per ara, en res ha modificat la meua vida. Espero amb ànsia el moment en què la nena ens comenci a conèixer, que em sembla és el primer en què et pots donar compte de què comença una nova vida.¹⁸²

El 28 de novembre de 1902, naixia el segon fill i primer noi, Odó –futur advocat i polític, com el pare–, i el 2 de febrer de 1905 ho feia el benjamí, Víctor –futur advocat també, però més centrat en els negocis de premsa de la família–, batejat, presumiblement, en honor d'aquell venerable patrici que, com hem vist, havia anat a saludar la jove parella a l'estació de Vilanova, des d'on emprenien el seu viatge de noces.

Entretant, el 22 d'octubre de 1900 havia mort Odó Martí Grau a la vila de Gràcia.¹⁸³ Per a Hurtado, Odó Martí no només havia estat el seu sogre, sinó també el seu

---

¹⁸¹ Expedient matrimonial d'Amadeu Hurtado i Miró i Anna Martí Llorach. ADB

¹⁸² Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines, 18 de maig de 1901. Fons Pere Coromines - BNC.

¹⁸³ Va morir a la torre de la Travessera de Dalt i l'enterrament es va celebrar a l'església de Sant Joan Baptista, essent sepultat al Cementiri Nou. *LVC*, 23 d'octubre de 1900. Pere Coromines s'hi refereix en

mentor polític, el seu introductor en el món jurídic i judicial barceloní, el seu protector i el seu mestre. A partir de llavors, en un salt important en la seva carrera, Hurtado es va convertir en l'hereu del seu prestigiós despatx professional. De tota manera, si fem cas al que diu en carta al seu amic Pere Coromines, més enllà dels èxits professionals, la vida d'advocat no l'acabava de satisfer:

Dintre de la meua professió em defenso bé i amb un èxit inesperat. Algunes vegades m'he exhibit en altres manifestacions de l'activitat i he pogut constatar que tenia escampades més simpaties de les que em pensava. I a tu jo t'ho puc dir que això no m'afalaga. No estic gaire bé de salut i ho atribueixo principalment a que no visc satisfet perquè treballa d'advocat sense gust i quasi amb repugnància, mentre que per altra part se m'arrela cada dia amb més força la convicció de que la meua reputació científica, per insignificant que sigui, és tota de quincalla. Jo necessitaria tenir una mica més assegurada la vida per a poguer-me sostroure totalment per una llarga temporada en aquesta continua relació amb el món, anar polint totes les grosses deficiències de que he esdevingut conscient, restaurar amb cuidado els coneixement olvidats i fer-me'n de nous, apurant fins a quedar-me saciat la satisfacció egoista d'estar-me lluny d'aquí, i posar-m'hi més cada dia, dels amics de la rebentada que la mesquindat de tots fa constantment sobirans.¹⁸⁴

La carta, part d'un interessant epistolari conservat a l'arxiu Pere Coromines i que combina cartes molt personals amb d'altres de temàtica professional, és molt oportuna per entendre l'íntim estat d'esperit d'Amadeu Hurtado en aquests primers anys de segle XX. Amb 25 anys, començava a forjar-se una sòlida carrera d'advocat i alhora tenia una participació destacada, com veurem, en l'activitat de l'Ateneu Barcelonès, l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació i la premsa, mentre havia anat abandonant la política. El balanç de tota aquesta vida social, però, no l'acabava de satisfer. En concret, sobre aquesta activitat pública, a la mateixa carta a Coromines, Hurtado escriu:

Fins a tal punt n'estic convençut de tot lo que acabo de contar-te que estalvio, quasi amb avarícia, totes les ocasions que se'm presenten d'exhibir-me amb públic. N'he tingut a cents, i me n'hauria pogut buscar moltes, des de donar conferències (per neules que fossin) a l'Ateneu i centres semblants, fins a optar per ésser diputat i ésser-ne. Sempre m'ha fer por perdre lo que és avui el meu únic tresor: l'estima d'aquells que sols me la concedeixen al conèixer-me de per fora. Sé que podria brillar com molts altres, però em

---

carta a Amadeu Hurtado del 24 d'octubre de 1900. Pocs dies després, també en fa referència en una carta a Amadeu Vives de 17 de novembre de 1900. *Epistolari Pere Coromines i Amadeu Vives*. Barcelona: Fundació Pere Coromines – Ajuntament de Barcelona, 2014.

¹⁸⁴ Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines. Barcelona, 4 d'abril de 1902. Fons Pere Coromines, BNC.

sento viure un esperit analític interior que em destrueix (i penso que amb molta sort) totes les iniciatives que he tingut algunes vegades en aquest sentit. Seria la flor d'un dia, com ho han sigut tots els que no han tingut el do d'aguantar-se dintre el rotlló de la seva potència afectiva. Ompliria molts fulls d'aquesta carta si dintre el número de les nostres mútues coneixences volgués entretenir-me a recordar tots els ídols de fang caiguts a trossos.

En aquesta intensa correspondència amb Coromines, també es pot entrellucar la seva visió de la política catalana, en aquells moments epifànics del catalanisme polític. La publicació d'un article de Pere Coromines a *La Revista Blanca* de Madrid, fundada per Joan Montseny (*Federico Urales*) i Teresa Mañé (*Soledad Gustavo*), en què aquest criticava l'intel·lectualisme estrangeritzant dels escriptors catalans, va ser un motiu suficient perquè Hurtado posés per escrit la seva opinió sobre Catalunya. Defensant el seu amic Ignasi Iglésias davant dels que criticaven la seva poca profunditat intel·lectual, la manca de problemes psicològics, de filosofia social o de conflictes teòrics de la seva obra davant autors com Ibsen, Coromines afirmava:

Los intelectuales se reirán desde lo alto de su superhombria, pero yo les advierto que he comprado para ellos un látigo que levanta ronchas en la piel. Que vayan a París a hacer comedia. En Barcelona somos catalanes, somos hijos del Borne y estamos muy contentos con el lugar que la vida nos ha señalado. Nuestro positivismo consiste en querer ser todo lo que somos; y que todo lo que sea *parisien*, español, inglés, noruego o alemán y no sea nuestro, es malo para nosotros, por la sencilla razón de que no es nuestro. Eso que llamáis nuestros vicios y nuestras miserias, pues eso también lo queremos, que sin ello, no seríamos catalanes.¹⁸⁵

Aquestes afirmacions de Coromines –que la redacció de la revista s'afanyava a fer constar que eren responsabilitat de l'autor– trobaran resposta en el seu amic Hurtado, que escriu:

Anant a lo que volia dir-te, repeteixo que el teu article només l'aplaudeixo a mitges. Em va molt bé la rebentada que fas de l'estrangerisme dels intel·lectuals, i encara més de l'intel·lectualisme d'aquests. A mi fa molt temps, des de quan tu eres d'ells, que les dues coses em molestaven de debò.

Emperò, ja no m'agrada tant el teu exclusivisme català. Deixa un tuf aclaparador de mòmnia el pensament que revelen aquelles paraules de que els catalans som fills del Born,

---

¹⁸⁵ COROMINES, Pere. «Crónica artística». *La Revista Blanca*, núm. 43. 1 d'abril de 1900. pp. 543-547.

i que n'estem molt contents i que estimem les nostres misèries i els nostres vicis pel fet de ser nostres. Ja em penso que vols dir altres coses, i en altre sentit vàreig explicar les teves paraules a n'en Maragall, però entenc que és una exageració contrària a la que has aixecat com a bandera contra els estrangerismes.

Jo precisament penso en una Catalunya nova, que no tingui res de la nostra. Jo em sento català dintre d'Espanya només perquè em sembla que Catalunya encara es pot aixecar al nivell dels pobles grans, mentre que els demés pobles espanyols ja han fet tard. Penso i voldria fer una pila de coses per desterrar les nostres misèries, que tot i sent nostres avorreixo, i tinc el sentiment de confessar-te que aquestes mena de renaixença de l'esperit català que s'està fent ara la miro amb tristesa perquè s'enlairen massa, sense el contrapès de grans virtuts, aquestes misèries nostres.¹⁸⁶

Després de recriminar al seu amic l'expressió arrogant sobre el «látigo» pels intel·lectuals que afirmava que tenia preparat pel que tenia d'influència madrilenya –on «tothom es passa a mestre de seguida» i que «sembla que vagin, com als toros, a buscar l'alternativa per a plantar-se a primera espasa», es planyia del pes que la rebentada tenia en el món catalanista: «No obstant d'això, amic Coromines, voldria que tots plegats seguíssim un altre procediment que el de la rebentada. Em sembla millor fer alguna cosa que passar massa temps en desfer la dels altres. Aquí a Catalunya, el catalanisme té massa de negatiu. Dir mal de Madrid i d'Espanya és la professió de fe catalanista, i com que els defectes dels altres es retreuen quan hi ha virtuts pròpies, ens anem tornant molt portuguesos. Ara tots som eminències». Totes aquestes reflexions que la carta li va permetre posar per escrit, no van donar forma a l'article tal i com Hurtado hauria preferit. Es trobava que la seva ploma havia quedat atrapada en els vicis de la seva professió: d'advocat:

Temps endarrere volia publicar, o millor dit, enviar un article a *Vida Nueva* explicant el meu catalanisme, i no ho vaig fer perquè em trobo que no sé escriure. Acostumat a la feina embrutidora de la cúria, els meus escrits sonaran a curial de tres hores lluny. M'hi caurien sense volguer un grapat de terminatxos curialescos que malmeten l'estil literari, ja per naturalesa pobre en mi. Això és lo que més envejo a tu i a en Marquina. Aquest té un estil pastós, flonjo, que et penetra d'una manera suau, sense fer-te mal, i que un cop a dintre et dóna una cremor de salut que causa joia. Tu escrius amb més punxes, t'agafes fort en el que et llegeix, o millor dit, t'hi arrapes i te l'emportes amb una estrebada valenta.

---

¹⁸⁶ Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines. Barcelona, 24 d'abril de 1900. Fons Pere Coromines - BNC.

Jo no faig més que acoblar paraules, mitges amigues mig renyides, que es posen de renglera per fer sapiguer, sense interessar, lo que penso. I això em desespera, i això em priva d'escriure amb tot i les ganes que molts cops en tindria.

Com hem dit, un dels camps d'acció d'Amadeu Hurtado en aquell tombant de segle era l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. La primera intervenció destacada d'Hurtado a les reunions setmanals que la corporació va ser en els mesos de maig i juny, en el debat al voltant del tema «¿Sería conveniente reorganizar el ejercicio de la abogacía o ha de considerarse por el contrario la conservación del statu quo?», exposat i desenvolupat pel jurista Josep Maria Milà i Pi, que tot just acaba de rellevar al doctor Robert com a batlle de Barcelona, en forma de «Proyecto de bases para reorganizar el ejercicio de profesión de Abogado».¹⁸⁷ En aquest document, Milà i Pi proposava fixar a cada Col·legi un nombre de places admissibles per a l'exercici de la professió, cobrir les vacants per ordre de mèrits dels aspirants, concedir un nombre de torns d'ofici i pràctica forense exempts de contribució o revisar les edats mínimes d'ingrés al Col·legi i d'exercici de la professió. La primera intervenció d'Hurtado en el debat es va produir el 23 de maig i segons el periòdic *La Dinastía*, Hurtado va rebatre els arguments de Milà «en un discurso correctísimo y lleno de juvenil entusiasmo que fue escuchado religiosamente y con gusto por todos los oyentes que llenaban el lujoso salón de sesión de la docta corporación».¹⁸⁸ En el seu contundent discurs, Hurtado:

El orador impugna no solo las bases del Sr. Milà sino cuanto se ha dicho en la sesión de hoy pues todo tendía a salvar los tradicionales prestigios de la clase de abogados que son perjudiciales. Según el Sr. Hurtado se pretende hacer de la clase una especie de institución monacal y se quiere encerrar al abogado en una especie de vitrina para que no le alcance el contacto de la multitud cuando, por el contrario, se precisa que el vaho de la calle esté en contacto con él pues en la vida popular es donde el abogado debe escudriñar y aprender y en donde encontrará nuevos gérmenes de ciencia jurídica.¹⁸⁹

Com no podia ser d'altra manera tractant-se d'algú que, sense provenir d'una nissaga d'advocats havia accedit a la carrera amb una voluntat renovadora i idealista, Hurtado va defensar «la más absoluta libertad profesional con o sin título académico».

---

¹⁸⁷ Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Sessió del 16 de maig de 1900. AHAJL. PAGAROLÉS I SABATÉ, Laureà. *Història de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya*. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, 2000. p. 110.

¹⁸⁸ *La Dinastía*, 25 de juny de 1900. També en fa la crònica *El Diluvio*. «Al fin hay quién despierta. En la Academia de Jurisprudencia». *ED*, 25 de maig de 1900. pp. 5-6.

¹⁸⁹ Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Sessió del 23 de maig de 1900. AHAJL.

Per fonamentar el seu punt de vista, Hurtado va llegir alguns paràgrafs del catedràtic de Dret Penal de la Universitat de Salamanca Pedro Dorado Montero –introduïdor del positivisme jurídic a l'estat espanyol, format a Itàlia en la nova criminologia, que va ajudar a difondre, i en contacte amb la Institución Libre de Enseñanza–,¹⁹⁰ així com de diversos autors estrangers, «demostrando el disertante conocimientos nada comunes en la ciencias jurídico-social y en el tema que se discutía» i «proclamó elocuentemente el principio de la virtud como la primera y más sólida base de regeneración y dignificación de la abogacía, censurando a tanto joven frívolo e insubstancial, que nada estudia, ni nada sabe, sirviendo sólo para lucir el frac y la blanca crisantema, atento únicamente a vivir con regalo y sin trabajo porque esto suele romper las líneas estéticas de sus facciones y esos creen indudablemente que un abogado ha de conservar su físico»¹⁹¹ afirmant, per contra, que «el abogado debe ser el Apóstol del Derecho».¹⁹² El punt de vista que Hurtado havia defensat, va ser atacat a la sessió següent pel jurista i regidor de la Lliga Regionalista –on havia arribat procedent del carlisme– Francesc Albó i Martí, que sumant-se a la posició de Milà, advocà per l'accés a l'advocacia per mitjà d'oposicions com les de Notaris i Registradors, així com la instauració de Tribunals d'Honor «a fin de expurgar cualquier brote o elemento insano que deshonre la profesión». Aprofitant que el seu oponent havia defensat l'ensenyament universitari i havia criticat l'acabat d'instaurar tribunal del jurat, en la seva rèplica Hurtado:

dirigí càrrecs duríssims a l'ensenyança que avui es dona en les Universitats espanyoles, llegint en sa confirmació trossos d'un article d'un catedràtic de la de Salamanca, mantingué la idea del advocat higienista més atent a la justícia que al dret, i defensà calorosament el jurat, òrgan del poble en l'aplicació del dret, que amb sa intuïció fugí de la legislació escrita, per a penetrar en la justícia social, estenent-se en sa defensa en consideracions sobre el nou caràcter que a l'advocat exigeix i exigirà cada dia més el procediment penal, segons els nous principis d'aquest dret tot just en formació, ja que tindrà cada dia menys importància el simple coneixement de las regles escrites de dret a adquirir-ne els coneixements psicològics corresponents a la menor importància del fet criminal en sí, respecte a la persona mateixa del delinqüent.¹⁹³

---

¹⁹⁰ VALENTÍ CAMP, Santiago. *Ideólogos, teorizantes y videntes*. Barcelona: Editorial Minerva, 1922. pp. 101-105.

¹⁹¹ *La Dinastía*, 25 de juny de 1900

¹⁹² Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Sessió del 23 de maig de 1900. AHJL.

¹⁹³ *LVC [Diari de Catalunya]* 7 de juny de 1900, p. 2. També fa referència a aquesta sessió, *La Dinastía*, 8 de juny de 1900. Es pot llegir, igualment, el Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Sessió de 6 de juny de 1900. AHJL.

Amb aquestes intervencions en el debat, Hurtado s'anava creant una important reputació de jurista, especialment en el camp criminalista, amb lectures en la línia del pensament jurídic més avançat. Com ell mateix explica, havia entrat en la professió per aquesta via criminal, assistint com a advocat durant el primer any una trentena de processos orals. «Influïa en aquest aparent excés de treball, la major part de les vegades gratuït, una inclinació personal a les qüestions d'ordre penal, estimulada per les curiositats que havia desvetllat en el nostre grup d'estudiants l'obra o potser la propaganda dels penalistes italians de l'època» (p. 61). La lectura i discussió amb els companys de l'obra del metge i criminòleg italià Cesare Lombroso, pare del positivisme criminològic que, juntament amb els seus col·legues Enrico Ferri i Raffaele Garofalo formaven el que es va conèixer com la *Nuova Scuola*,¹⁹⁴ l'havia portat a visitar amb algun company «els tuguris més infectes dels barris baixos» (p. 61) per dur a terme enquestes experimentals en la línia de les teories lombrosianes sobre els trets físics i fisonòmics dels delinqüents, però també l'havia dut a assistir a les classes del doctor Artur Galceran a la Facultat de Medicina i a les lliçons clíniques dutes a terme al manicomí de Sant Boi de Llobregat, que aquest facultatiu dirigia. Tot i que el mateix Hurtado reconeix que la influència de Lombroso i els seus deixebles va ser efímera –en la seva intervenció en el debat de l'Acadèmia semblen traslluir-se algunes de les idees d'aquesta nova escola penalista–, l'advocat en destacà la utilitat que va tenir per a ell aquella pràctica forense. Aquesta formació científica, juntament amb l'assistència com a espectador a un nombre considerable de judicis orals en procediments criminals, havien fet que Hurtado es formés la seva pròpia pràctica processal: «Amb aquestes observacions m'havia acostumat a un sistema de defensa, utilitzable de certa manera en tota classe de debats judicials, que redueix informe a una exposició sintètica dels fets dintre del quadre psicològic que els explica i els justifica, apartant tots els accessoris tots els detalls que no serveixen estrictament per plantejar el problema que s'ha de resoldre» (p. 63). Tot plegat, havia de reportar al jove advocat Amadeu Hurtado una certa fama: «No diré que m'hagués fet una reputació de criminalista, però tenia el nom d'uns dels joves advocats que solien treballar en aquesta especialitat, si bé no tardava a deixar-la un cop passat el desfogament dels primers anys de carrera» (p. 64). En aquest sentit, abans d'abandonar l'especialització penal, Hurtado va tenir temps de demostrar la seva vàlua en diferents processos que van

---

¹⁹⁴ LOMBROSO, Cesare; FERRI, Enrico [et al.] *La escuela criminologica positivista*. Madrid: La España Moderna. 1900. MARISTANY, Luis. *El Gabinete del doctor Lombroso: delincuencia y fin de siglo en España*. Barcelona: Quadernos Anagrama, 1973.

captar l'atenció del públic.¹⁹⁵ Alguns dels casos en què actuarà com a advocat són el procés seguit contra Agustina Soler,¹⁹⁶ acusada d'haver impedit que la seva mare rebés els Sants Sacraments en un procés que va inflamar els ànims de la polèmica entre anticlericalisme i clericalisme, o el procés pels fets sagnants ocorreguts a Badalona l'1 de juliol de 1899 en anar a prendre possessió l'alcalde electe Joaquim Palay i Jaurès, industrial i representant local dels conservadors d'Antonio Cànovas del Castillo, a qui Hurtado es va encarregar de defensar de l'acusació d'haver provocat els fets,¹⁹⁷ i la resta de regidors conservadors, defensats pels llavors joves lletrats Joan Moles Ormella, Joan Ventosa i Calvell i Joaquim Salvatella (p. 84).¹⁹⁸ Com hem dit, intervencions com aquesta l'havien situat com un dels valors més destacats entre els joves juristes de Barcelona. Aquest fet li permetrà accedir a llocs de responsabilitat de l'Acadèmia, pel febrer l'any 1901.¹⁹⁹ Hurtado mateix ho explica:

Concurrents assidus a les sessions setmanals de la Corporació que s'animaven considerablement pel valor d'actualitat que amb alguns companys havíem fet prendre als debats, va arribar un dia que gairebé per sorpresa obteníem els càrrecs directius de la nostra secció juntament amb els amics Andreu Camprodon, un talent que s'havia d'anul·lar per un retraïment excessiu de la vida social; Enric Oliver que era més tard l'intel·ligent i erudit director de la Biblioteca del Col·legi d'Advocats, i Joan Garriga i Massó, futur diputat i senador de la Lliga.

El liberal Garriga i Massó, precisament, relata a les seves memòries aquests anys de «conquesta de les societats culturals i econòmiques», quan «la colla intel·lectual» entrava en totes les entitats i societats culturals, socials, jurídiques i econòmiques de la vida barcelonina i «un conglomerat catalanista, modernista, anarquista, progressista i intel·lectualista es posà en ebullició permanent».²⁰⁰ La tasca d'Amadeu Hurtado com a vicesecretari de la secció segona de l'Acadèmia, dedicada a l'estudi del Dret Internacional

---

¹⁹⁵ «Crònica judicial: Robo en cuadrilla». *ED*, 21, 22 i 23 de juny de 1898. «Tribunales: Mucho ruido y...» *ED*, 28 de març de 1899. *ED*, 19 d'agost de 1898. *ED*, 21 de febrer de 1899. «Crònica judicial». *ED*, 2 de març de 1899. «Crònica judicial». *ED*, 21 de maig de 1901. «Ante el jurado». *ED*, 21 de desembre de 1901.

¹⁹⁶ «Lo de la calle de la Corriibia» 12 d'abril de 1899. «El cas de Agustina Soler», *LCG*, 15 d'abril de 1899. «Lo de la calle de la Corriibia». *ED*, 16 d'abril de 1899. «Tribunales». *La Dinastia*, 30 de novembre de 1900. *ED*, 23 de desembre de 1899. «Lo de la calle de la Corriibia». *ED*, 1 i 3 de gener de 1900.

¹⁹⁷ *LV*, 28 de maig de 1904. HURTADO, Amadeu. *La causa de los sucesos de Badalona ante el jurado. Defensa de D. Joaquín Palay y Jaurés. Informe pronunciado en la sesión del jurado de 15 de mayo de 1904 por el letrado D. Amadeo Hurtado y Miró*. Badalona: Imprenta de A. Marcó, 1904.

¹⁹⁸ Sota l'epígraf «Los crímenes del caciquismo» es pot seguir la crònica del dia a dia del judici a *ED*, del 17 al 26 de maig de 1904.

¹⁹⁹ *LV*, 5 de febrer de 1901.

²⁰⁰ GARRIGA I MASSÓ, Joan. *Memòries d'un liberal catalanista, 1871-1939*. Barcelona: Edicions 62, 1987. p. 131-132.

Públic, Polític i Administratiu, havia d'acabar d'una forma abrupta i abans d'hora, com acabaran algunes altres de les intervencions d'Hurtado en la vida social i pública. Ell mateix n'explica els motius:

Des d'allí m'havia permès proposar d'introduir per a l'estudi d'importants problemes jurídics, especialment el dret penal, el sistema de les enquestes per mitjà de qüestionaris adreçats als acadèmics i a juristes de fama de fora de Catalunya, cosa que els companys acceptaren amb gust. Aquesta iniciativa, portada immediatament a la pràctica havia tingut més èxit del que de moment cabia esperar perquè s'havien ja rebut interessants respostes dels nostres companys i d'altres d'Espanya i de l'estranger que havien de servir de base al nostre treball, quan de sobte un grup d'acadèmics va dir que el text de la lletra de presentació del qüestionari i el contingut d'aquests eren herètics i havien d'ésser reprovats per l'Acadèmia (p. 90).

La disputa del grup d'Hurtado, Camprodon, Oliver i Garriga i Massó amb el grup clerical havia vingut determinada per la discussió sobre qui havia de suportar les despeses del qüestionari i sobre si la secció s'havia extralimitat en les seves funcions, abusant del nom de l'entitat a l'hora de publicar i publicitar aquest text.²⁰¹ En aquest sentit, a la reunió de l'Acadèmia de 27 de març de 1901, Amadeu Hurtado prengué la paraula per justificar la conducta de la Secció i la seva pròpia:

Explica lo que ocurrió en el seno de la Junta directiva de la sección segunda la que después de su elección convocó por medio de un anuncio oficial en el *Diario de Barcelona* a la Sección para proponer y discutir la publicación del cuestionario; a dicha sesión acudieron pocos académicos y en ella se acordó en principio la redacción del cuestionario encargando su redacción definitiva a la Junta Directiva de la sección. Entonces el Presidente de la Sección, Sr. Camprodon y el que habla fueron a visitar al Sr. Presidente de la Academia para darle cuenta de lo acordado, pedirle su autorización y los fondos necesarios para sufragar los gastos de la publicación del cuestionario, a lo que el Sr. Presidente contestó que daría cuenta de la petición a la Junta de Gobierno en la sesión que se celebraría dentro de pocos días. El Sr. Hurtado manifestó que si se creía oportuno asistirían él y el Sr. Camprodon a la sesión, contestando el Sr. Presidente que no lo creía necesario. El Sr. Hurtado preguntó entonces si entre tanto podían imprimir el cuestionario y el Sr. Presidente manifestó que no veía en ello ningún inconveniente y que en esta misma forma se hizo, siendo el orador el que lo llevó a la imprenta e hizo circular los

---

²⁰¹ «En la Academia de Jurisprudencia y Legislación. Triunfo de los clericales». *ED*, 26 d'abril de 1901. pp. 8-9. Es pot seguir la discussió a *Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Sessió del 27 de març de 1901*.

primeros creyendo que habían cumplido todos los trámites reglamentarios y cooperando con la publicación del cuestionario a dar vida a los estudios científicos de la Corporación.²⁰²

De tota manera, com el mateix advocat explica a les seves memòries, aquell assumpte en principi burocràtic va esdevenir un autèntic *casus belli* que els va enfrontar als sectors conservadors encapçalats per Àlvar Camín, Benet de Pomés i de Pomar, comte pontifici de Santa Maria de Pomés i Francesc Albó:

Tots ells es van prendre l'afer amb un apassionament injustificat i excessiu, i després d'unes setmanes de preparar la batalla, portaven la qüestió a unes sessions de l'Acadèmia, plenes a vessar, amb el pretext de decidir si ens havíem excedit dels drets estatutaris de la Secció, però amb el propòsit de fer una ostentació de força en un problema tan delicat com el respecte dels sentiments religiosos que sense ombra de raó es volien suposar ferits pel criteri científic de la nostra enquesta, titllat de positivista. En aquelles sessions érem materialment submergits en l'allau formidable dels adversaris, entre els quals es trobaven gran nombre d'amics catalanistes que havien anat a formar contra nosaltres per conveniències de partit. (pp. 90-91).

L'enfrontament, que es va allargar fins al mes següent, va acabar en una sonora derrota.²⁰³ De nou, Amadeu Hurtado explicava en carta al seu amic Coromines la vivència directa d'aquesta afer: «Els carcundas han format una pinya que ha lograt per ara derrotar-nos. Havíem tingut de pagar de la nostra butxaca els gastos ocasionats per la circulació del qüestionari, i ens han desautoritzat oficialment. El sentit de la nostra circular els ha fet sortir de la caixa. Un altre curs (perquè aquest s'acaba) prendrem la revenja amb la redacció de la ponència».²⁰⁴ La carta també fa esment a la iniciativa de posar en marxa un Laboratori de Criminologia dirigit pel catedràtic de Medicina Legal i Toxicologia de Barcelona Ignasi Valentí Vivó²⁰⁵, que no va reeixir, del qual Hurtado havia d'ocupar un càrrec a la junta, en tant que «sociòleg». Un dels episodis més sucosos que conté la carta d'Hurtado a Pere Coromines, és el relat dels últims temps d'un decrepit Francesc Pi i Margall:

---

²⁰² Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Sessió del 27 de març de 1901.

²⁰³ Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Sessió del 24 d'abril de 1901.

²⁰⁴ Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines, Barcelona, 18 de maig de 1901. Fons Pere Coromines. BNC.

²⁰⁵ Metge d'idees progressistes i republicanes, lloà Lombroso en motiu de la seva mort, amb una conferència pública donada per l'ocasió. Valentí Vivó, Ignasi. *La Obra de César Lombroso : conferencia de extensión universitaria dada en la Cátedra de Medicina Legal y Toxicología de la Universidad de Barcelona*. Barcelona : La Neotipia, 1909.

Pobre Pi! Es molt vellet i està molt acabat realment. Fa pena veure com el seu fill l'explota d'una manera innoble junt amb tota la federalada. Li fan fer lo que volen i el tracten amb un respecte que és un refinament d'egoisme. Te'n podria explicar un rengle de gent que li compareixen amb un sac de llibres perquè els hi posi una extemporània dedicatòria que els hi permeti explotar-lo i altres coses per l'estil fetes amb la criminal aquiescència del seu fill. La debilitat més grossa que la vellesa ha fet rebrotar en el pobre Pi és la vanitat malaltissa, i casi bé inconscient que, si algú l'estimés, pensaria curar-li, sense fer altra cosa que no fomentar-li. Està fet un *jefe republicano-federal* que fa llàstima.

Hurtado havia tingut oportunitat de tractar el patriarca republicà en el seu darrer viatge a Barcelona, aquell maig de 1901. Es produïa una darrera aproximació entre Pi i el seu país. Com l'advocat vilanoví narra a les seves memòries, «Pi i Margall havia tingut, a causa. Com explica l'advocat, «aquesta nova simpatia es manifestava als darrers anys de vida de Pi, quasi octogenari, amb el seu nomenament per a president dels Jocs Florals de Barcelona». (p. 85). Hurtado va fer de cicerone de l'ancià Pi i Margall en la seva estada a Barcelona, una experiència que no es va estar de comentar al seu amic Coromines:

El vàreig anar a buscar en cotxe l'altre dia per acompanyar-lo a veure la Sagrada Família. Quan hi anàvem, vaig comprendre que venia per compromís. Apenes es fixava en res, ni en les cases del Ensache que jo li ensenyava amb interès per haver-me dit que s'hi inspirava molt veure les construccions de la Barcelona moderna, ni l'obra de la Sagrada Família que el va deixar molt indiferent. Es cansava a cada pas, i casi bé a ratos s'adormia. Al tornar, el vàreig haver d'acompanyar a casa d'un retratista que li havia demanat permís per treure'n un cliché. Hi vàrem anar depressa per por de fer tard, i allí es va prestar a ésser l'objecte d'una explotació industrial veritablement indigna. Vàreig portar-lo després als Quatre Gats per haver-m'ho demanat, però sempre li vaig notar una visible fatiga, ocasionada per l'esforç de vèncer una natural indiferència per tot. Aquest home és el que ha trobat energia per anar a fer discursos i rebre ovacions a molts pobles de Catalunya, portat per amics sense consciència. És molt vellet!

Una evocació ben diferent de la que va fer *El Diluvio*, 27 anys després de la mort de Pi i Margall:

Por cierto, que, de vuelta de la visita hecha al templo de la Sagrada Familia y a la cumbre del Tibidabo, en compañía de don Amadeo Hurtado, al observar la grandiosidad del panorama que se divisa desde nuestra hermosa montaña, Pi y Margall exclamó:

- Qui m'havia de dir que ho havia de veure!

Tan enamorado quedó Pi y Margall de la Barcelona moderna que, de no haberle sobrevenido la muerte, hubieran sido muchas las temporadas que habría pasado al lado de su hijo Paco, que tenía establecido en un piso de la Rambla su bufete de abogado.²⁰⁶

El punt culminant del viatge de Pi va ser la festa dels Jocs Florals, celebrada, tal com manava la tradició, el primer diumenge de maig a la Llotja de Mar, adornada i engalanada per l'ocasió.²⁰⁷ Com explica Hurtado, l'acte se celebrà «enmig de les grans ovacions populars que enardides per la lectura del discurs presidencial, confiada a la veu potent de Vallès i Ribot, es reproduïen al carrer i provocaven una agressió de la policia que donava a l'acte una gran ressonància a tot Espanya» (p. 85). En la confiança de la correspondència privada, Hurtado no es va estar de criticar aquell discurs, i especialment la interpretació que en va fer el líder republicà Josep Maria Vallés i Ribot, encarregat de llegir el discurs per indicació del president del consistori:

El discurs els Jocs Florals em va produir una desil·lusió. D'haver donat més amplitud a l'exposició dels tres lemes hauria pogut fer obra sanitosa. És l'únic tros que vaig aplaudir, principalment les primeres ratlles de les que dedica a la pàtria. Em va semblar que la millor nota d'humanitat que convenia recalcar dintre d'aquell medi tan esquifit.

De contra, en Vallès i Ribot va llegir el discurs de la manera més desgraciada possible. Aquest home és positivament un neula. Va llegir-lo tal com estava escrit, en prosòdia castellana. Dames y cavallers, tal com diuen les lletres, pronunciades en castellà, així tot el treball. Després donava en els diferents conceptes una entonació tan alta, que te'n faries creus si sapiguessis com i perquè se'n varen aplaudir alguns. Només et diré que aquell estudiet que fa en Pi sobre les derivacions del llatí en el català i el castellà varen aplaudir-lo perquè en Vallès ho va llegir com si fos un xiste.

El jove advocat Hurtado en aquelles dates també havia de ser testimoni de la fulgurat però efímera glòria d'un dels polítics del moment, el diputat republicà Joan Sol i Ortega, que tindria el seu moment de glòria en la indignació popular del Tancament de Caixes.²⁰⁸ Sol va tenir un èxit rutilant defensant ardidament i entusiasta el Concert Econòmic, essent rebut a Barcelona triomfalment. Però, com observa Hurtado al seu escrit autobiogràfic: «Es veia clar que havia passat alguna cosa decisiva, de resultats encara imprecisos, però d'una transcendència que no seria passatgera. Era que el sotrac

---

²⁰⁶ COT, Pau. «Pi y Margall». *ED*, 4 d'octubre de 1928. p. 10.

²⁰⁷ *Jocs Florals de Barcelona*. Barcelona: Estampa de la Renaixensa, 1901.

²⁰⁸ Sobre Sol i Ortega. «Biografia de D. Joan Sol i Ortega. Treball llegit per son autor D. F. Cabré González, en l'acte de col·locació del retrat en la Galeria de Reusencs il·lustres, del Centre de Lectura, celebrat el 18 de juny de 1917». *Revista del Centre de Lectura*, 1 de novembre de 1924.

de la derrota a Amèrica havia fet sortir de casa la gran massa neutra, apartada tant temps voluntàriament dels afers públics, i ja se sap que, sempre que surt, s'hi coneix. [...] La massa neutra sortia a rescatar el poder polític que ella havia abandonat, i el caciquisme, que vivia de l'absència del poble, no podria existir si el poble estava present» (pp. 50-51). Emergia, enmig del desvetllament de la massa neutra –un terme usat amb profusió per Amadeu Hurtado, sempre amb una mirada de distància i incredulitat– «aquest poble aspirant al poder» (p. 51) que «es proposava, sens dubte, fer moltes coses, desitjava fer-ne moltes; però si no sabia quines haurien d'ésser, volia que fossin diferents de totes les fetes fins aleshores que havien portat al desastre» (p. 51), emergia el catalanisme. Després del breu miratge polaviejista i la caiguda del govern Silvela, les eleccions convocades pel govern Sagasta el maig de 1901 havien de permetre donar una forma política al catalanisme, amb la candidatura dels Quatre Presidents –El Dr. Robert, president de la Societat Econòmica d'Amics del País; Lluís Domènech i Montaner, president de l'Ateneu Barcelonès; Albert Rusiñol, de Foment del Treball Nacional i Sebastià Torres, president de la Lliga Industrial i Comercial–, que per Amadeu Hurtado exemplificaria molts anys després un gran moviment de la «massa neutra».

Potser un dels continguts més interessants de la carta d'Hurtado a Coromines, de 18 de maig de 1901, són les consideracions, opinions i noves de caràcter polític que ofereix. No debades, la carta està datada el dia abans d'aquelles històriques eleccions generals de 19 de maig de 1901, que havien de capgirar per sempre el mapa electora català. L'Hurtado de llavors, però, no era tan optimista sobre l'esdevenidor. A la carta, afirma que «tot plegat està ben desencadenat en aquest país. Ja ho havíem posat tot a l'altura de la política, de quina em sento més apartat cada dia». Precisament, Hurtado fa saber al seu amic Coromines que «he renunciat a la candidatura a Diputat a Corts per Vilanova, i en el lloc es presenta un tal Lladó, nebot d'en Vallès, que és un minyó de 23 anys que farà carrera. Ha començat per moretista, i ara actua de federal amb la protecció d'en Pi que l'ha recomanat a la gent de la meva terra. És un madrileny *muy echao palante y que habla muy bien*». Sobre les eleccions i el paper de la Lliga, a la carta dirigida a l'amic, escrivia:

Aquestes eleccions seran de soroll a Barcelona per la intervenció dels catalanistes. No tenim remei en aquesta terra. Una gent, els catalanistes de *La Veu*, que la millor manera d'ensorrar-los era deixar-los anar al Congrés, o simplement permetre que es fessin amb legalitat les eleccions perquè no haurien tingut cent vots, ara creixen que és un gust per

obra d'aquest beneit que és en Moret, que els ha donat la bel·ligerància perseguint-los com llops. Em sembla que se'ns gira feina llarga, fins que els de Madrid posin un dia de reflexió. Tanmateix és un animal en Moret. Jo em creia que ho era menys que els altres. A veure si entre tots precipiten l'hora de passar-nos al francès. La llàstima és que aquestes coses ens arriben a preocupar més que moltes altres que tinc per més interessants.

Les eleccions, però, van ser l'inici de la carrera política d'un vell conegut d'Hurtado, Alejandro Lerroux.²⁰⁹ Aquest antic progressista seguidor de Ruiz Zorilla, havia participat en la campanya per la revisió del Procés de Montjuïc, i aquell 1901 «L'emperador del Paral·lel» havia de comptar el seu primer èxit. Amadeu Hurtado, que en aquell moment i en carta, a l'amic Coromines es mostrava allunyat i escèptic respecte la política, afirmava que ell se sentia un derrotat després d'aquelles eleccions: «pressentia la impotència com a republicans catalans per remuntar un corrent que s'havia desviat per molt de temps». De tota manera, en aquest nou règim d'opinió que s'iniciava, la premsa havia de tenir-hi un paper clau i Amadeu Hurtado també hi havia de fer cap. A la carta repetidament citada a Pere Coromines, de 18 de maig de 1901, Hurtado es refereix a «el tema del diari» que «està un xic encallat» i que «després de les eleccions, potser hi podrem donar una bona empenta». No és possible saber, amb aquests pobres detalls, a quin diari o projecte de diari fa referència Hurtado, però denota ja en aquell moment la importància que hauria de tenir la premsa, com a mitjà d'expressió i influència, en la seva vida. És precisament en aquesta època quan el jove advocat va començar a freqüentar la redacció d'*El Diluvio*. Com escriu ell mateix:

Més interessant era per al meu gust freqüentar la redacció d'*El Diluvio*, situada en els baixos espaiosos, però foscos i una mica desmantellats, d'una gran casa del carrer, estret i poc avinent, d'Escudellers Blancs. Hi anava molt sovint, com a amic, i perquè era advocat del diari, juntament amb Eusebi Jover, ja d'edat avançada, antic progressista, figura importat de la carrera, i d'una forta posició econòmica, que després va ésser senador republicà de Solidaritat Catalana.²¹⁰

Fundat per l'escriptor romàntic Ferran Patxot i Ferrer el 15 de novembre 1858 amb el nom d'*El Telégrafo*, fou el seu deixeble i cunyat Manuel de Lasarte Rodríguez

---

²⁰⁹ Sobre Lerroux i el lerrouxisme, existeix una bibliografia essencial: ÀLVAREZ JUNCO, José. *El emperador del Paralelo. Lerroux y la demagogia populista*. Barcelona: RBA, 2011. CULLA I CLARÀ, Joan B. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1986. També en fa referència ALBERTÍ, S. *op. cit.* 1972.

²¹⁰ A la premsa es poden trobar diverses intervencions de l'advocat Hurtado en processos contra *El Diluvio*. Per exemple, *LVC*, 10 de març de 1914. *EPC*, 10 de març de 1906.

Cardoso, qui a partir de la mort accidental de Patxot l'any següent, en seria el propietari, inspirador i ànima fins la seva mort l'any 1901. Poeta i escriptor, assidu a la tertúlia de la rebotiga de la rellotgeria de Frederic Soler i home vinculat a totes les iniciatives periodístiques populars i satíriques del vuit-cents barceloní com *Un tros de paper*, Lasarte va ser el primer director d'*El Diluvio*. Aquesta va ser la darrera denominació de la capçalera, que, per problemes governatius i afers judicials que es va anomenar successivament *El Principado*, *La Imprenta*, *La Crítica*, *El Coliseo Barcelonés*, *Crónica de Cataluña*, *El látigo*, *El Teléfono*, etc., fins la denominació definitiva establerta l'any 1879. A partir de la Revolució de Setembre de 1868, el diari va apostar per uns continguts progressistes en la línia del pensament republicà federal dels seus propietaris amb uns preus populars que li permetien proclamar-se, ja l'any 1873, com el líder de la premsa barcelonina, amb deu mil exemplars. Tot i la seva fama republicana i anticlerical –fet que li feu guanyar la antipatia del món periodístic conservador i els atacs de la competència lerrouxista, com *El Progreso* que el batejà amb un sobrenom que feu fortuna, «el eco de las cloacas»– *El Diluvio* no era un diari de partit, ni de facció, sinó un diari d'empresa de la família Lasarte, independent i d'un caràcter molt barceloní.²¹¹ El mateix Hurtado ho explica:

La nota més típica d'aquell diari, sens dubte un dels més originals del món, era que el feia directament i personalment la gent de a Rambla, la gent del carrer. El nombre de cartes, notes, solts i articles que rebia diàriament era impressionant, i una bona part d'aquest material, si feia referències a coses del dia, era enviat directament a les caixes, després d'haver-hi passat els ulls el redactor en cap Jaume Clarament, o d'haver recomanat al corrector que llegís amb cura.

---

²¹¹ Sobre la història d'*El Diluvio*, hi ha una important bibliografia: en primer lloc, el número commemoratiu dedicat als cinquanta anys del diari, *El Diluvio*. Número Extraordinario, 10 de febrer de 1929. També a HUERTAS CLAVERIA, Josep Maria (Dir.) *200 anys de premsa diària a Catalunya*. Barcelona: Fundació Caixa Catalunya – Arxiu Històric de Barcelona – Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1992. pp. 128-129; TESIS, Rafael i TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Editorial Bruguera, 1966. pp. 116-122. I CULLA, Joan B. i DUARTE, Àngel. *La premsa republicana*. Barcelona: Col·legi de Periodistes, 1990. Sobre Manuel de Lasarte i la seva època com a factòtum del diari, PICH I MITJANA, Josep. «Manuel de Lasarte i Rodríguez Cardoso (1830-1901) i els inicis de la premsa catalana de masses. D'*El Telègrafo* a *El Diluvio*» *Treballs de Comunicació*. Societat Catalana de Comunicació. Núm. 18 (desembre de 2003). pp. 87-106. GUILLAMET, Jaume. «El segon Brusi, la propietat del *Diario de Barcelona* i l'aparició d'*El Telègrafo*». *Comunicació*. Revista de recerca i d'anàlisi [abans *Treballs de Comunicació*], 8 (octubre 1997). JARDÍ, Enric. «Les grans famílies de la premsa». *L'Avenç* núm. 18, juliol de 1979 i al mateix número, MONTANER, Jordi. «*El Diluvio*, centenari no celebrat». Finalment, cal assenyalar l'interès dels records del director i el cap de redacció d'*El Diluvio*, a CLARAMUNT, Jaime i PUJULÀ, Frederic. TOLL, Gil (ed.) *El Diluvio. Memòries de un diario republicano y federalista de Barcelona (1858-1939)*. Barcelona: Ediciones Carena, 2016. De fet, Gil Toll és l'autor del treball més complet i recent sobre aquest diari, TOLL, Gil. *El Diluvio, la premsa y la Segunda República*. Barcelona: Icaria Editorial, 2021.

Allí vaig conèixer gent de totes menes perquè era la casa de tothom. Hi anaven revolucionaris i conservadors, catalanistes i republicans, obrers i menestrals, tots els qui tenien alguna queixa o alguna protesta que volgués expansionar-se sense trobar un altre lloc, contra una injustícia, sovint del propi partit o del propi gremi.

Venia a ésser l'asil de tot l'esperit protestatari de la ciutat. Era norma quasi tradicional de la casa no aspirar a cap representació política, norma que no havia estat imposada però sí vista amb gust pel propietari, Josep Laribal, successor directe dels antics fundadors, home ja madur, molt independent, i amb aquest motiu, molt discutit per la seva fortuna i la seva vida retreta però despreocupada de vell galantejador. I aquest costum contribuïa que les converses i les discussions dels concurrents a la redacció fossin d'una llibertat de judici que no s'entrebancava en gaires aspectes. Això no impedia que el diari publicqués articles, amb signatura o sense, doctrinals i polítics, tan seriosos com els d'altres periòdics defensant tesis afirmatives d'idees i principis, entre els quals tenien molt de prestigi els del gran periodista madrileny Alfredo Calderón, si bé era freqüent que al costat d'un escrit radicalment catalanista n'aparegués un d'un altre amic de sentit contrari. Dintre de la mateixa redacció hi havia catalanistes com Sempau o Antoni Culleré, el més original i més actiu periodista de l'època, d'un localisme obsessionant, i furiosos anticatalanistes com el simpàtic biliós Adolf Marsillach, que s'havia fet un nom amb la seva fòbia, moltes vegades fingida per no perdre la firma. (pp. 94-95).

No n'ofereix una visió tan idíl·lica Claudi Ametlla, que com veurem més endavant va entrar anys després a treballar *El Diluvio* per indicació d'Hurtado: «*El Diluvio* no tenia bona reputació. Les seves campanyes, especialment en afers municipals, no sempre plausibles i sovint amb expressió barroera; l'anticlericalisme violent i de mal gust que conreava i la tendència a anar per les seves en totes les causes comunament acceptades, o la seva inspiració en principis que sols podien ésser els seus, li havien valgut l'hostilitat de molts sectors, àdhuc els republicans».²¹² I afegeix: «Freqüentment es barallava amb altres diaris, i aleshores emprava un lèxic de marmanyera, que li era tornat en la mateixa moneda». La redacció, on Amadeu Hurtado hi va conèixer tota mena de capellans secularitzats i frares exclaustrats, començant per Pere Sala Vilaret, a qui tothom coneixia com a Mossèn Pere, segons Ametlla, «era una olla, o era can seixanta, i empro expressions poc exquisides, que enlloc seran tan adequades. I perquè era així tenia importància a Barcelona, més de la que creia la gent de sa casa. [...] era la veu, el crit del carrer, sense control ni tria, desorbitat i contradictori, però viu i simple, una veu que parla clar que diu

---

²¹² AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques 1890-1917*. Barcelona: RBA La Magrana, 2013. p. 436.

pa al pa, i vi al vi, sense gaires escrúpols crítics ni miraments amb la veritat, i molt menys amb l'estil».²¹³ Tot plegat feia que *El Diluvio* fos «el diari popular per excel·lència»,²¹⁴ «Barceloní en grau superlatiu, defensava una tradició vuitcentista, xarona i satírica. [...] pintoresc, incongruent i anàrquic. Però que comptà en la vida barcelonina, i no solament en la política, sinó en els costums i tot».²¹⁵ Tot plegat, no només li feu tenir un gran tiratge, en competència en els primers anys amb el *Diario de Barcelona*, sinó que es podia assegurar que no hi havia «cap taverna, cap barberia, cap enllustrador on no el veiéssiu. Era el diari que un compra al carrer i no l'acull a casa. [...] era el diari barceloní per excel·lència, que anava poc fora de la ciutat, però que un cert tipus de gent, a Barcelona, no podia passar sense fullejar cada dia. I entre els lectors hi havia una barreja, en la qual entre l'empleat municipal, el petit botiguer, el dependent de comerç, l'obrer i de vegades homes importants i de la dreta, que se n'amaguen com d'un vici lleig».²¹⁶

Una de les especialitats d'*El Diluvio* van ser les campanyes, com les que havia encetat l'any 1879 contra l'impost municipal que gravava el consum gas i al caliu de la qual va acabar establint el nom d'*El Diluvio*. Com explica Ametlla, «qualsevol comissió que arribés al diari era atesa i capaç de fer desplegar una “campanya”, el gran ideal de Claramunt, que sostenia que *El Diluvio* era fet per a les “campanyes”, mot que en ell i en els altres de la casa adquiria un prestigi miraculós. I qualsevol amic –i per a ésser-ho només calia anar a passar una estona a la redacció– podia fer-hi publicar l'escrit que volia».²¹⁷ Les campanyes, com recorda Josep Pich, «normalment furibundes, vehements i, de vegades, demagògiques, s'originaven per motius diversos, però tenien com a objectiu recurrent el mal funcionament de l'Administració municipal barcelonina i la sistemàtica oposició a la política governamental de la Restauració».²¹⁸ En molts casos, a més, aquestes campanyes acabaven als tribunals, on sovint Amadeu Hurtado va actuar com a advocat dels seus redactors. N'hi ha forma força testimonis: L'any 1901, amb Miquel Laporta es va encarregar de representar al redactor Antoni Cullaré en la qüestió d'honor impulsada pel periodista madrileny José Luís Torres, ofès a les pàgines d'*El Diluvio*.²¹⁹

---

²¹³ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. p. 442.

²¹⁴ TESIS, R. i TORRENT, J. *op. cit.* pp. 121-122.

²¹⁵ *Ibidem*.

²¹⁶ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. pp. 447.

²¹⁷ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. p. 443.

²¹⁸ PICH I MITJANA, J. *op. cit.* 2003. p. 98

²¹⁹ Una aproximació biogràfica al controvertit periodista republicà Antoni Cullaré a NAVARRO, Emilio. *Historia de los hombres del republicanismo catalán de la última década 1905-1914*. Barcelona: Ortega&Artís, 1915. pp. 218-219.

Laporta i Hurtado, oposats a arribar al recurs de les armes com els ofesos reclamaven, van signar amb els seus agreujats una acta on exposaven la impossibilitat d'arribar a un acord.²²⁰ Quatre anys més tard, Hurtado participà en un altre arbitratge arran d'una forta i polèmica picabaralla entre l'editor de *La Campana de Gràcia* i *L'Esquella de la Torratxa*, Antoni López i Benturas, i el referit Antoni Cullaré.²²¹ Amadeu Hurtado, no només s'encarregà de la defensa dels periodistes d'*El Diluvio*, sinó de la pròpia empresa quan s'esdevenien les denúncies que evoca Frederic Pujulà, molt freqüents en la pràctica del periodisme de primers del segle XX, i que s'arreglaven ben sovint amb la institució del director de palla, «que por un sueldo mayor o menor, generalmente menor, ejerce la profesión de declararse autor de todos los textos que han motivado una querrela por injurias».²²² En el seu text sobre les denúncies, Pujulà evoca la que interposà Mariano de Foronda per un article publicat a *El Diluvio* crític amb els acords municipals relacionats amb el servei de tramvies que dirigia. El mateix autor assenyala que «el abogado del diario, en aquel tiempo, lo era don Amadeo Hurtado, que luego lo fue de la compañía de tranvías»²²³. Dos plets més, dels molts en què Hurtado hagué de defensar al diari dels Lasarte, foren el judici oral que s'instituí per l'article titulat «La lepra del Ayuntamiento»,²²⁴ i l'interposat per les Religioses de l'Asil de Santa Isabel de Gràcia, a través de la Secció Jurídica del Comitè de Defensa Social, en el cas de la menor Montserrat Íñiguez.²²⁵ Segons Amadeu Hurtado, a més d'advocat de la casa i d'habitual tertulià de la seva redacció al carrer Escudellers Blancs, «era a *El Diluvio* on jo publicava molt sovint articles, signats o no, per donar una opinió sobre esdeveniments polítics d'actualitat que em feien ésser conegut de nom a una part del públic català». Començava així la seva intensa relació amb la premsa.

Un altre dels personatges d'aquella Barcelona dels primers anys de segle, amb qui Hurtado havia de tenir relació és el pedagog Francesc Ferrer i Guàrdia, que va conèixer a través de Jaume Brossa, que s'acabaria casant amb la filla de Ferrer. Com el mateix Hurtado explica Vendrell i ell mateix van ser proposats per formar part del patronat de

---

²²⁰ L'acta és reproduïda íntegrament «Cuestión personal». *La Dinastía*, 1 de setembre de 1901. També es fa referència al cas a «Cuestión personal». *El Imparcial*, 2 de setembre de 1901. *El Diluvio* i Cullaré també hi diuen la seva, «Una acta». *ED*, 1 de setembre de 1901. *ED*, 4 i 7 de setembre de 1901.

²²¹ «Història d'una qüestió». *LET*, 7 d'abril de 1905. pp. 226-228. «El valent Cullaretas». *LCG*, 8 d'abril de 1905, p. 3. I «Acabem». *LET*, 14 d'abril de 1905.

²²² CLARAMUNT, J. i PUJULÀ, F. TOLL, G. (ed.) *op. cit.* p. 63.

²²³ CLARAMUNT, J. i PUJULÀ, F. TOLL, G. (ed.) *op. cit.* 2016. p. 66.

²²⁴ «Tribunals i jutjats». *EPC*, 21 de novembre de 1906.

²²⁵ *El Restaurador*, 13 de març de 1913. «Lo del convento de Santa Isabel». *ED*, 19 de març de 1914. «Tribunales». *ED*, 19 de març de 1914.

l'Escola Moderna. De tota manera, a través de la conversa amb la professora Clémence Janiquet, Hurtado «treia la convicció que no es tractava de crear una veritable institució de cultura, sinó un centre d'ensenyament d'un dogmatisme extremista, estret com tots els altres dogmatismes, però d'una qualitat tan migrada que me'l feia insuportable. En aquelles moments de formació d'un nou esperit del nostre poble, podia ésser curiós i certament ho era, conèixer aquest aspecte encongit i recelós d'una mentalitat doctrinària tan de segon ordre que aspirava a exercir una influència; però un cop satisfeta la curiositat, perdia tot interès com una cosa que queia fora de l'òrbita normal de la vida» (p. 94), i sense participar en cap reunió se'n va distanciar, sense trencar el vincle personal i professional amb Ferrer i Guàrdia.

3.6 ELS «RADICALS» DE L'ATENEU

A l'Ateneu Barcelonès Amadeu Hurtado hi va trobar un caliu i un interès propici en aquell moment de formació d'un nou esperit del poble català. Prou per implicar-s'hi a fons, va ser a l'Ateneu Barcelonès. Tal com conta l'advocat, amb el seu bon amic Ernest Vendrell, representant les noves i inquietes generacions de la casa «haviem remogut la vida interior de l'Ateneu, i ens havia estat possible, pel nombre creixent de les nostres relacions, organitzar unes sèries de conferències públiques segons uns programes acurats, sense exclusió de colors ni de tendències, i sense fer qüestió de l'idioma per compensar amb la tolerància dels nostres el respecte que podíem exigir dels altres» (p. 88). El 4 de gener de 1901, un grup de sis socis, entre ells Vendrell i Hurtado, es va adreçar al president de l'Ateneu, que en aquelles dates s'esqueia que ho fos el Dr. Robert, proposant-li un programa de dotze conferències, que es podrien celebrar cada divendres, des del 10 de gener al 12 d'abril.²²⁶ «Les conferències es referien principalment a problemes que eren l'actualitat dels pobles d'Europa, seguint en certa manera l'acció dels benemèrit grup de *L'Avenç*, la notable revista aleshores recentment desapareguda, de voler donar un contingut d'esperit universal a la renaixença catalana» (p. 88), afegeix Hurtado. El programa preparat per els «elementos radicales del Ateneo Barcelonés» que volien «imprimir nuevos rumbos a la marcha arcaica del Ateneo»²²⁷ i, segons Vendrell,

---

²²⁶ Carta signada per Josep Antich, Joaquim Boguerín, Ernest Vendrell, Amadeu Hurtado, Andreu Camprodón i Santiago Valentí i Camp al President de l'Ateneu, Dr. Robert, Barcelona, 4 de gener de 1901. AHAB.

²²⁷ *ED*, 13 de gener de 1901. p. 10.

«difondre l'esperit modern»,²²⁸ era el següent: el metge Josep Antich i Subirana va tractar de l'«Ideal de una sociedad civilitzada»; Joaquim Boguerín i Montoro, «La vida elemental»; Josep Cembrano, «La lucha por la vida y la asociación en los animales»; Francesc Piñol Pereantón va versar sobre «La célula social»; Vendrell sobre «Tipus representatius de l'acció moral moderna»; el professor valencià Vicenç Gay va parlar sobre «La traducción jurídica y los nuevos horizontes del Derecho»; Amadeu Hurtado, que va titular la seva intervenció «Cap a una justícia nova: Les sentències del magistrat francès president Magnaud»; Andreu Camprodon i Vidal, que es va encarregar de «Condiciones requeridas para que el movimiento de aproximación hispano-americano de los resultados que interesan el porvenir de la raza ibérica»; Marià Omedes, «Conflictos entra la Ciencia y el Arte. Su estado actual y porvenir probable de los mismos»; Santiago Valentí Camp sobre «La emancipación de la mujer»; el director d'*El Diluvio* i exsacerdot Pere Sala Vilaret va centrar-se en «El monismo» i Juan García Bravo en «El subjetivismo». L'1 de març de 1901 a dos quarts de deu del vespre, Hurtado va fer la seva intervenció al saló de càtedres de l'Ateneu. «El treball del senyor Hurtado, que és notabilíssim, fou rebut amb entusiastes aplausos» va assenyalar *Juventut*, que en publicà una llarga ressenya, com feren també *La Vanguardia* i *El Poble Català*. Segons el setmanari:

Va dir el conferenciant que la moral científica, enfront d'altres criteris de moral rutinària, prenent de la vida la regla de la conducta, es la sola amb la que es pot edificar un ideal de justícia que assegurí a tots els homes el dret a viure la vida en tota sa intensitat, no per medi de la caritat, sinó per medi del treball.

A un ideal de justícia apoyant-se en l'amor – va dir – s'ha dirigit la humanitat sense dar-se'n compte. Era precís que la ciència descobrís les lleis de la vida universal per a que els homes seguissin aquest camí amb perfecta consciència del seu fi.

El jurista Hurtado, ben atent a les novetats dels pensadors jurídics més avançats del seu temps, «va induir gran síntesi de la història del dret penal, demostrant que la humanitat se dirigeix constantment a un grau de sociabilitat més complert i més lliure, sense les institucions que s'oposen a viure lliurement la vida». I per donar suport a les seves tesis, va centrar la seva exposició en algunes de les sentències més conegudes del president del Tribunal de Dret Civil de Chateau-Thierry, Paul Magnaud, Aquest jurista

---

²²⁸ VENDRELL, Ernest. *L'acció moral moderna. Tipus representatius. Conferència llegida a l'Ateneu Barcelonès el 15 de febrer de 1901*. Barcelona: Tipografia L'Avenç, 1901.

francès era conegut com «le bon juge», sobrenom que li va ser atribuït per Georges Clemenceau arran de l'afer Menard, un dels judicis més cèlebres del magistrat francès. Louise Menard era una noia jove, pobre, sense feina i mare d'un nen de dos anys, que l'any 1898 va comparèixer davant el tribunal presidit pel jutge Magnaud acusada del robatori d'un panet. La jove va reconèixer que efectivament havia pres el pa del forner, després que la seva mare i ella no haguessin menjat res en 36 hores. En la seva sentència, el tribunal afirmava «qu'il est regrettable que dans une société bien organisée, un des membres de cette société, surtout une mère de famille, puisse manquer de pain autrement que par sa faute», i absolia Menard del seu delict.²²⁹ Segons les cròniques, Hurtado va comentar algunes de les innovadores sentències del jutge Menard en temes com la defensa del dret a la vida, del dret de la dona, del dret del nen, del dret de l'obrer, de la societat contra l'Església i del ciutadà contra la llei. Segons la crònica d'*El Diluvio*, «tan numerosa fue la concurrencia que asistió al Ateneo para oír hablar en liberal, que muchísimas personas se vieron obligadas a retirarse del local por no poder entrar en el salón de cátedras, que estaba completamente lleno. Como se ve, los “viernes del Ateneo” tienen a su lado el favor del público, que cada vez ve con mayor simpatía el esfuerzo de los organizadores de los mismos para propagar libremente las verdades científicas».²³⁰ L'organització d'aquelles conferències es veia des de la premsa liberal com una fita més en la disputa soterrada que dins l'entitat enfrontava el catalanisme de la Lliga – caracteritzat en aquell moment com un partit clerical, reaccionari, ultramuntà, etc.– i el món republicà, federal, liberal, àcrata o lliurepensador. Segons el representant primigeni d'aquest sector, *El Diluvio*, els catalanistes que controlaven l'Ateneu havien de «arrostrar el ridículo viendo como los elementos liberales del Ateneo, no catalanistas por descontado; los elementos avanzados que pretendían echar del Ateneo, haciendo imposible su vida en aquella casa, son los que hoy la honran con sus conferencias; los que llenan su salón de cátedras todos los viernes por la noche; los que oyen calurosos aplausos defendiendo el derecho moderno, la libertad en acción, la poligamia y el amor libre, la vida intensa, sin religión, si amo, sin Dios»²³¹. Aquest èxit s'exemplificava, segons les ditiràmiques cròniques del periòdic republicà en els aplaudiments rebuts per

---

²²⁹ La sentència es pot consultar a http://www.ca-amiens.justice.fr/art_pix/1_1_jgtmenard.pdf (visitada el 24 de febrer de 2016). Sobre el magistrat-president Magnaud en la premsa espanyola de l'època i amb referències a la conferència d'Hurtado, ALTAMIRA, Rafael. «Las sentencias del Presidente Magnaud». *Nuestro Tiempo*, abril de 1901.

²³⁰ *ED*, 3 de març de 1901. p. 15.

²³¹ «Los clericales del Ateneo». *ED*, 5 de març de 1901. pp. 8-9.

Hurtado i els seus predecessors, que «son, al tiempo tributo de admiración y de cariño a los oradores aludidos, una como a manera de ruidosa protesta contra esos hombres secos de corazón y de ideas, que pretendían convertir el Ateneo en una sucursal». De fet, el grup organitzador va protestar airadament quan la Junta de l'Ateneu va demanar-los de posposar la data de la darrera conferència que García Bravo havia de pronunciar, per coincidir la data prevista amb el Divendres Sant. L'escrit de protesta publicat, altra vegada, a *El Diluvio*, es lamentava que «que no era esperable otra cosa del grupo que compone la Junta directiva, el cual, siguiendo las prácticas antireglamentarias en el Ateneo imperantes, hace algún tiempo, no contento con haber introducido en la corporación el espíritu político, quiere ahora instaurar el espíritu religioso».²³² El grup d'ateneistes d'idees avançades –entre ells Hurtado, Vendrell, Adolf Marsillach, Joan Moles, Francesc Piñol, Conrado Rouvière, Andreu Camprodon, Josep Borrell i Sol, etc. –, es congratulava públicament pocs mesos després del nomenament com a rector de la Universitat de Barcelona del doctor Rafael Rodríguez Méndez, catedràtic d'Higiene de la institució i, anys després, vinculat amb el republicanisme radical.²³³

El 26 de maig de 1902, Amadeu Hurtado era elegit sotsdirector de la secció de Ciències Morals i Polítiques de l'Ateneu, en la candidatura «independiente y ateneista» que encapçalava el jurista republicà Secundí Coderch Manau, oposada a la presentada per la Lliga.²³⁴ L'entrada a la secció, aviat li va obrir les portes de la Junta de la casa: «En els moments de més activitat a l'Ateneu, uns grups d'amics decidien presentar la meua candidatura de membre de la Junta per la Secció de Ciències Morals a fi de suavitzar el partidisme excessiu del grup dominant de la Lliga, i era elegit enfront de Lluhí i Rissech» (p. 89). L'1 de juliol de 1902 el jurista i membre fundador de la Lliga Regionalista Raimon d'Abadal i Calderó era elegit president de l'Ateneu Barcelonès.²³⁵ Hurtado, que s'integrava a la Junta directiva de l'entitat com a vocal, juntament amb altres personatges destacats de la política i la cultura catalanes, com el catedràtic Antoni Rubió i Lluch.

Poques setmanes després, Amadeu Hurtado encapçalava una carta dirigida al President de l'Ateneu per un grup de socis, demanant-li que «se serveixi disposar que

---

²³² CACHO, José de; VALENTÍ I CAMP, Santiago; VENDRELL, Ernest; HURTADO, Amadeu; ANTICH, José; BEGUERIN, J. i GAY, Vicente. «Una protesta». *ED*, 5 d'abril de 1901. pp. 5-6.

²³³ *ED*, 26 de novembre de 1901 i *LV*, 26 de novembre de 1901. Martínez Vargas, Andrés. «Necrología del doctor don Rafael Rodríguez Méndez», *Anales de la Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona*, 1921, p.49-67.

²³⁴ *LV*, 27 de maig de 1902 i *La Dinastia*, 28 de maig de 1902.

²³⁵ Acta de la sessió reglamentària d'1 de juliol de 1902. Llibre d'Actes de l'Ateneu Barcelonès. AHAB

l'Ateneu manifesti públicament associar-se al condol que experimenta el món literari per la pèrdua del gran Émile Zola manant, de moment, fixar gases negres en els balcons, enviant un telegrama al representant de la família Zola i acordant celebrar pròximament una vetllada necrològica»²³⁶. La proposta va ser discutida en la sessió del dia 2 d'octubre, i li fou encarregat al mateix Hurtado d'organitzar la vetllada necrològica dedicada a l'autor de *La Bèstia Humana*. Hem de recordar que el pare del naturalisme literari havia mort el 29 de setembre asfixiat a casa seva després de tornar de l'exili, on l'havia comminat la condemna per difamació a resultes de la seva implicació en l'afer Dreyfus amb el celebèrrim article «J'accuse», publicat a *L'Aurore*.²³⁷ Aquesta implicació en el cas que havia remogut les passions polítiques de França i més enllà de les seves fronteres, havia convertit Zola en un mite per als sectors republicans i avançats. Especialment a casa nostra, on el cas havia tingut una forta repercussió a la premsa, i l'opinió s'havia dividit de la mateixa manera que la francesa.²³⁸ El 18 d'octubre Hurtado reuní «a varis de sos consocis per a tractar dels medis conduents a que dita feta sia digna de l'eminent escriptor francès i de la primera entitat literària de Barcelona», segons la revista *Joventut*, fundada pocs anys abans.²³⁹ La reunió, segona la mateixa publicació, va servir per a què, aprofitant la trobada de joves ateneistes de diferents opinions i tendències, Ernest Vendrell llegís una proposició ambiciosa i programàtica per a «enlairar l'Ateneu fins a posar-lo al grau que requereix la cultura de la moderna Barcelona». Per situar l'Ateneu en la línia d'aquesta cultura moderna que «ha pres caràcter més que de la quantitat i profunditat de coneixements, més que de la seva precisió –i sens dubte a causa d'elles–, de la immediata transcendència que tenen per a la voluntat, l'energia i la conducta», Vendrell proposava que la institució s'acostés i acollís la pràctica de l'esport; fes valer el cultiu dels jardins; impulsés el perfeccionament dels hospitals, de les Biblioteques, de la Universitat, dels Museus, etc.; invités anualment a professors, conferencians i publicistes estrangers i nacionals; exposés i organitzés tallers fotogràfics; dediqués especial atenció a la premsa en «la seva labor de revelació progressiva quotidiana»; subvencionés sales de teatre, amb entrades per a socis, a condició que es programessin obres d'autors estrangers i nacionals, preferentment d'autors poc coneguts i joves; mantingués contacte fluït amb les

---

²³⁶ Carta signada per Amadeu Hurtado, Ernest Vendrell, Francesc Piñol, Josep Roca i Roca, Celestí Teixidó, entre d'altres, al president de l'Ateneu, Ramon d'Abadal, Barcelona, 30 de setembre de 1902. AHAB.

²³⁷ ZOLA, Émile. «J'accuse...!». *L'Aurore*, 13 de desembre de 1898. En català, *Jo acuso. La veritat en marxa*. Barcelona: Angle Editorial, 2019.

²³⁸ COLL I AMARGÓS, Joaquim. *El catalanisme conservador davant l'afer Dreyfus. 1894-1906*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1994. pp. 129-136.

²³⁹ «Ateneu Barcelonès: Una proposició». *Joventut*, 23 d'octubre de 1902. pp. 693-694.

associacions de la ciutat; expressés la socialitat, transformació i influència dels casinos; contribuís en les inauguracions i festes de la ciutat «procurant expressar la bondat de la vida, l'excel·lència de la fraternitat, els beneficis de la cultura, la santedat de l'alegria»; «extraure els fets diaris en descripcions públiques el principi moral de la joia, energia i salut» homenatjant-los amb gasetilles als diaris i làpides col·locades a les parets de l'associació i, per últim, donar preferència, homenatge i suport, per sobre de tot a inventors i homes imaginatius. Tot aquest programa exposat per Vendrell, havia de servir, segons *Joventut*, per donar un nou to ja que «des d'aquell temps en què es lluità per a que la llengua catalana tingués allí el lloc que li pertocava, es pot dir que l'existència d'aquella entitat no té més expressió que la dels balanços: puges i baixes, però res productiu, res que respongui a les necessitats morals i intel·lectuals de Barcelona». La proposició dels joves intel·lectuals que havia sistematitzat Ernest Vendrell coincidí amb la presentació a la Junta d'una carta que on es denunciaven la rutina i decadència de la casa, es lamentava l'estat d'abandó de la Biblioteca –segons aquests, només hi havia una sola obra de Nietzsche, i cap volum d'Ibsen, Marx, Novicow, Marx Nordau, Carlyle, Emerson, Anatole France, Izolue...– i s'urgia a impulsar «la espiritualitat de la multitud a augmentacions morals de coratge, de justícia i de felicitat». Aquestes idees modernitzadores representades més grups més avançats de l'entitat van marcar, en bona mesura, l'activitat d'Hurtado a la Junta de l'Ateneu. A la mateixa reunió del 5 de novembre de 1902 on es va donar compte de la recepció d'aquesta carta, Amadeu Hurtado va presentar una exposició a la Junta Directiva «per a donar a la Biblioteca una organització complerta, baix un aspecte molt distint del que avui té que no respon ni a les necessitats de l'Ateneu ni a les exigències de la moderna cultura». D'acord amb aquesta proposta, a la mateixa reunió el Bibliotecari de la Junta va donar algunes explicacions dels propòsits que feia temps que abrigava respecte a la Biblioteca de l'Ateneu, les dificultats que havia trobat en portar-ho a la pràctica, i s'acordà impulsar un projecte de reforma de la Biblioteca, amb la conseqüent exposició pública i participació dels socis i el trasllat a la comissió de Biblioteca de l'entitat per la seva aprovació, tot i esperant la seva aprovació definitiva en Junta Directiva.²⁴⁰ A la reunió de 29 de novembre, el president de l'Ateneu donà compte als seus companys de junta de la reunió amb els firmats de la comunicació dirigida a la Junta, «relativa a l'organització dels treballs per al present curs i demés, encaminat a donar la major vida possible a l'Ateneu», Abadal

---

²⁴⁰ Acta de la sessió de la Junta Directiva del dia 5 de novembre de 1902. Llibre d'Actes de l'Ateneu Barcelonès 1902. AHAB

indicà que la Junta havia rebut amb simpatia els propòsits i de la reunió havia sorgit la creació de noves comissions dedicades a Teatres, Escoles, Tallers, Museus, Hospitals, Beneficència i Higiene, Jardins i Biblioteques i Universitats. Amadeu Hurtado s'enquadrà a la secció de Tallers, juntament amb els socis Ruiz, Brillas i Borrell i Sol.²⁴¹ A una de les darreres sessions de l'any 1902, Antoni Rubió i Lluch va proposar que l'Ateneu adquirís totes les obres publicades a l'estranger relatives a la història i la cultura de Catalunya, Amadeu Hurtado va intervenir acceptant la idea, dins el pla de reforma de la Biblioteca que ell havia proposat i que dirigia d'acord amb la Junta. De tota manera, com indiquen Coll i Llorens, els resultats no van especialment exitosos, ja que dos anys després, el president de l'entitat, l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner reconeixia la necessitat de reorganitzar i modernitzar la Biblioteca, «ara decaiguda i poc al corrent per falta de medis pecuniaris».²⁴²

Pel que fa a la petició d'homenatge a Zola, Amadeu Hurtado va presentar a la Junta la proposta que se celebrés un cicle de conferències en comptes d'una vetllada necrològica, amb el programa següent: La primera conferència la donaria Santiago Valentí i Camp, amb el títol «Naturalismo literario»; Andreu Camprodon s'encarregaria de la xerrada «Un capítulo de la historia contemporánea a propósito de Zola»; el doctor Antich dissertaria sobre «El germen de vida en la obra de Zola»; Frederic Pujulà seria responsable de la dissertació «Zola contra la cristallització dels primers idealismes humans»; Joan Garriga Massó oferiria la conferència «Zola, idealista»; Emili Tintorer i Vilaseca, «Zola en el teatre» i Ernest Vendrell, clouria amb «l'esperit del nostre temps en l'obra d'en Zola».²⁴³ Les conferències van començar el 6 de febrer de 1902, i van rebre l'elogi de *L'Esquella de la Torratxa*, que celebrava «l'esperit d'iniciativa de la joventut intel·lectual de l'Ateneu empenyada en demostrar que aquella casa és i ha de ser alguna cosa més que un club regionalista».²⁴⁴ Això potser explica que en el cicle no hi participés l'escriptor català que més havia connectat literàriament amb Zola, Narcís Oller, allunyat ideològicament dels joves admiradors de l'escriptor francès. Hurtado es reservava per parlar d' «Algunes idees jurídiques d'en Zola», en una sessió programada pel 6 de març

---

²⁴¹ Acta de la sessió de la Junta Directiva del dia 29 de novembre de 1902. Llibre d'Actes de l'Ateneu Barcelonès 1902. ABB

²⁴² COLL I AMARGÓS, Joaquim i LLORENS, Jordi. «L'Ateneu Barcelonès en la cruïlla del canvi de segle» a CASASSAS, Jordi (Dir.) *L'Ateneu i Barcelona. 1 segle i ½ d'acció cultural*. Barcelona: La Magrana, 2006. p. 190.

²⁴³ Acta de la sessió del 29 de novembre de 1902, i programa de les conferències presentat per Hurtado. AHAB.

²⁴⁴ *LET* núm. 1258, 13 de febrer de 1903.

de 1903.²⁴⁵ D'acord amb la revista *Juventut*, ben atenta a les novetats dels ateneistes més avançats, Hurtado:

Digué que l'obra de Zola –que presentà en síntesis– és el transsumpte de la societat del seu temps, llibertadora de pobles, emancipadora de consciències i defensora de la veritat. Després examinà les diferents obres en què Zola va exposar son pensament jurídic respecte a l'organització de la justícia legal, relacions de la societat amb la Iglesia, drets de la dona i el nen i reglamentació del treball. La transformació dels drets socials l'esperava Zola de les forces constructores de la massa, a la que aconsellà el treball i el foment de les cooperatives per arribar a una completa redempció.²⁴⁶

La Vanguardia també en va publicar una important ressenya. Pel cronista del diari dels Godó, Hurtado:

Dijo que Zola declara impotente la justicia reglamentaria para el descubrimiento de la verdad, llegando en su último libro a presentarla como obrera consciente de injusticia, patrocinando un error judicial cometido de intento y respecto a la idea igualitaria de los sexos, exalta los derechos de la mujer como distintos del hombre, para cumplir la misión que la ha impuesto la naturaleza al concederle los atributos de la maternidad de la misma manera que exaltando los derecho del niño a la verdad y al amor, ha modificado substancialmente la idealidad jurídica que preside en la organización de la familia.²⁴⁷

Un testimoni de l'època, Josep Maria de Sucre, a les seves memòries recorda la transcendència d'aquella sèrie de conferències:

Recordamos que con ocasión de la muerte de Emilio Zola organizaron unas conferencias que movieron la atención de su yerno Maurice Leblon, que, al efecto, estuvo en Barcelona para escucharlas. Este Leblon era un elemento de primer orden en la revista *La Plume* donde publicó su ensayo Émile Zola «Devant les Jeunes» adornándose la edición con un grabado apologético debido a Henri de Groux, que en París se cotizaba por su valía artística. Recordamos perfectamente que Eugenio d'Ors que ha sido siempre un buen paladeador de las obras bien hechas y de gusto, propagaba la valía del grabado. A Brossa y a Vendrell se añadieron el Dr. Antich y Amadeo Hurtado, ampliando el área de su labor educacional con unas representaciones teatrales que se dieron en el Teatro Principal.²⁴⁸

---

²⁴⁵ *EPC*, 5 de març de 1903. *ED*, 1 de març de 1903.

²⁴⁶ *Juventut*, 12 de març de 1903.

²⁴⁷ *LV*, 7 de març de 1903. També ho explica: *ED*, 8 de març de 1903. pp. 11-12.

²⁴⁸ SUCRE, JM, *op. cit.* p. 69.

Efectivament, tal i com explica Hurtado a les seves memòries «des de la Junta, ens va ésser més fàcil descabdellar una tasca d'acostament al poble per guanyar influències de simpatia que ajudessin a clarificar un ambient tan dens de discòrdies incoherents, i convertíem les conferències en discussions públiques de temes proposats per la nostra secció, mentre transportàvem les altres al gran públic amb el pretext d'unes vetllades teatrals organitzades en nom de l'Ateneu al Teatre Principal» (p. 89). D'acord amb el que havia exposat Vendrell en el document programàtic de les inquietuds i projectes de la joventut intel·lectual de la casa, i amb les pròpies gestions que el malaguanyat intel·lectual havia portat a terme amb l'advocat i periodista Jesús Pinilla,²⁴⁹ la primera vetllada teatral patrocinada per l'Ateneu es va programar pel 10 de desembre de 1902 al Teatre Principal, amb el qual compartia estatge. Les obres posades en escena per la Companyia de Maria A. Tubau van ser *La Escuela de Maridos* de Molière i Moratín, i el sànet en un acte de Ramón de la Cruz, *Las castañeras picadas*. Estava prevista una conferència d'Amadeu Hurtado sobre «L'acció social de l'Ateneu en el teatre». Les entrades, a la venta a socis i no socis de l'entitat, es van poder adquirir tant a l'Ateneu, com al Círculo Ecuestre que cooperà amb la iniciativa, així com a les llibreries López, Verdaguer i L'Avenç.²⁵⁰ *L'Esquella de la Torratxa* recull que «la vetllada primera de l'Ateneu resultà una agradable festa, de una cultura exquisida i plena de riques promeses»²⁵¹, les dues obrers «tingueren una interpretació esmerada individual i de conjunt». Com assegurava la revista satírica, «Ben clar se veia en que els actors tenien molt en compte que treballaven davant un públic escollit. I en just premi als seus esforços obtingueren merescuts aplausos». El cronista teatral de *L'Esquella* no es va estar d'assenyalar que «el *clou* de la festa sigué la conferència del jove ateneïsta Sr. Hurtado que versà sobre l'«Acció social de l'Ateneu en el Teatre». És un treball ric en idees noves, suggerides per l'estat present de Barcelona i per una noble aspiració a refinar la seva cultura i a elevar la seva intel·ligència i els seus sentiments. Tot ell respira un esperit ample, juvençà i ple d'amor a la vida i a la joia pura». Amb tot plegat segons la revista de la família López, «El Sr. Hurtado ha sapigut clavar una fita important en el camí que ha d'emprendre l'Ateneu Barcelonès, si no vol morir ensopit i enervat en mans dels que,

---

²⁴⁹ Acta de la sessió de la Junta Directiva del dia 29 de novembre de 1902. Llibre d'Actes de l'Ateneu Barcelonès 1902. AHAB. Vendrell i Pinilla van dirigir una àmplia carta on feien un informe de les gestions que se'ls hi havien encarregat com a comissionats per aconseguir una intervenció de l'Ateneu en la vida teatral. Barcelona, 27 de novembre de 1902. AHAB.

²⁵⁰ *LVC*, 8 de desembre de 1902, *LV*, 8 de desembre de 1902 i *La Dinastia*, 9 de desembre de 1902.

²⁵¹ N.N.N. «Teatros» *LET* núm. 1250. 19 de desembre de 1902.

desnaturalitzant el seu objecte, han acabat per convertir-lo en punt d'apoye de sas mesquines ambicions polítiques». Adolf Marsillach en va escriure una llarga crònica a *El Diluvio*, a la qual, més enllà del seu llenguatge recargolat, s'ha d'acudir per tenir una idea del contingut de la xerrada d'Amadeu Hurtado, en la qual assegurava que:

Que de un tiempo a esta parte no se ha oído en esta tierra catalana una disertación parecida. Acostumbrados al lenguaje de *chauvinisme* cómico y perturbador, cada vez más inconsciente, más necio y más extremado, el estudio que de nuestra vida social hiciera el señor Hurtado hízonos parecido efecto al que sentiríamos si de momento, como por arte mágico, aun zumbándonos en los oídos todas la pequeñeces de un espíritu provinciano, la fraseología de una prensa vacía y patriotera, los discursos de una docena de oradores de cal y canto que no podrían hablar si no halagaran la vanidad de sus oyentes, no halláramos transportados en el seno de una sociedad que, percatada de su degeneración y deseosa de educarse, elevarse y regenerarse por su propio esfuerzo, maldiciendo de los falsos ídolos que en busca de un nombre o de una posición en la política anestesiaran su cerebro y redujeran lo más posible su círculo de acción, hubiese hecho un llamamiento la Verdad para oír una vez, en medio de tanto engaño y mentira el juicio crítico, sereno y justo de su personalidad social, fuere la que fuere.²⁵²

Tot plegat, feia dir al periodista que «para hablar como el señor Hurtado hablara en aquella noche memorable se necesita tener mucho talento, haber estudiado mucho, poseer un don de observación extraordinario, renunciar a la efímera y deleznable popularidad y, más que nada, ser valeroso, tener el valor de las almas grandes, ahitas de ideal». En una altra publicació, *Joventut*, el crític Emili Tintorer –fundador de la revista i un dels joves de la colla de l'homenatge a Zola–, en un primers textos en català on apareix un tractament habitual per a referir-se a l'advocat, escriu:

Don Amadeu Hurtado llegí un notabilíssim treball en què historià a grans trets la vida de l'Ateneu des de sa fundació, fent notar que la característica, en ella, ha sigut la falta casi bé absoluta d'iniciatives que la fessin transcendir en el moviment intel·lectual, polític i social de la nostra ciutat.. [...]

De desitjar es que no parin aquí tals vetllades. Que es repeteixin sovint i que les desinteressades iniciatives de la comissió trobin ressò en totes aquelles persones aficionades a l'art dramàtic. L'èxit en aquest sentit podria traduir-se en iniciatives més amples, com seria la regeneració del Teatre, avui dia en tan llastimosa decadència.²⁵³

---

²⁵² MARSILLACH, Adolf. «Amadeu Hurtado». *ED*, 23 de desembre de 1902. pp. 15-17.

²⁵³ TINTORER, Emili. «Teatres». *Joventut*, 12 de desembre de 1902. p. 816.

Per a la segona vetllada teatral, que s'havia de celebrar el 30 de desembre, estava previst que es programés *La Risa de Grecia* d'Eduard Marquina. L'elecció de Marquina havia generat polèmica i resistència entre els elements catalanistes i conservadors, i *La Veu de Catalunya*, el *¡Cu-Cut!* i *El Diario de Barcelona* s'hi havien pronunciat en contra. Hurtado, impulsor de la campanya teatral de l'Ateneu escrigué a Joan Maragall, a qui segons sembla havia trobat la nit anterior a casa de Santiago Rusiñol, per demanar-li que publicés «un article al *Diario de Barcelona*, defensant que es posi en la vetllada del Ateneu *La Risa de Grecia* pels motius que li he exposat i que vostè explicarà amb molta més claredat i eloqüència, però també amb molta més autoritat. No hi ha necessitat de que vostè manifesti el judici que li mereix l'obra. Independentment d'això pot fer veure la conveniència de que es posi en escena en un moment com l'escollit per nosaltres, i ja sap vostè de quin modo, i amb quanta justícia l'opinió de vostè pot influir Barcelona, i principalment en el públic a qui anirà dirigit el seu article». ²⁵⁴ Hurtado no s'estava de dir que no ho demanava per ell, sinó pels propòsits de l'Ateneu, que havien de plaure a Maragall, i, especialment, per l'amistat d'aquest amb Marquina, a qui Hurtado considerava una víctima del medi de Barcelona, «no solament per l'apassionament amb què se l'acostuma a combatre, sinó també per la irreflexió amb què se l'exalta».

Cal assenyalar, que en uns moments convulsos, la Junta de l'Ateneu, gràcies a la influència d'Amadeu Hurtado, va saber adoptar una posició desapassionada i constructiva. Com escriu l'advocat: «I era en nom de l'Ateneu que, en un període d'agitació social que pertorbava la vida de Barcelona amb una profusió de vagues, proposàvem i Abadal signava coratjosament amb algunes esmenes d'ell i de Carner, cridat a consulta, una declaració prenent posició en favor de solucions pacificadores concebudes amb un sentit apartat dels odís de classe de molta de la seva gent» (p. 89). Però aquesta activitat frenètica d'Amadeu Hurtado en el sí de l'Ateneu es va veure truncada de forma sobtada. Mesos abans, Pere Coromines en carta al seu amic Amadeu Vives, li havia contat que «aquests magarrinyes que fan d'intel·lectuals a l'Ateneu comencen a fer llàstima. En Font té cada da més arrelada la bogeria que el durà al Cementiri; el paguenyo Cortés sembla un vellot de 60 anys; en Vendrell, que és més jove que tu, fa una cara passada, els cabells se li tornen blancs i risca molt de perdre la poca joventut que li queda en braços d'una vella; l'Hurtado comença a sentir entorn seu la

---

²⁵⁴ Carta d'Amadeu Hurtado a Joan Maragall, 26 de desembre de 1902. Arxiu Joan Maragall - BNC.

fredor de la desconfiança i el Galceran crida enfurismat que aquí ningú fa res».²⁵⁵ Com afirma a les seves memòries, «tota aquesta acció havia d'estroncar-se per una ridícula maniobra que el bon sentit d'Abadal no va poder o no es va atrevir a evitar» (p. 89). El final de l'activitat ateneïsta d'Amadeu Hurtado va començar a gestar-se en la sessió de la Junta Directiva del 23 de març de 1903, la qual segons les memòries es va avançar expressament un quart d'hora de l'hora prevista (pp.89-90). Com era habitual i preceptiu en totes les reunions, els aspirants van ser presentats a l'inici de la sessió per la seva aprovació com a socis de l'entitat. Entre els presentats per a formar part de la secció de literatura hi havia Alejandro Lerroux Garcia, en aquell moment en plena eufòria de la seva actuació política barcelonina que, contradient la tradicional obertura de l'entitat, no fou acceptat.²⁵⁶ L'endemà, Hurtado ple d'orgull com farà altres vegades, escriu al president Abadal:

Com sigui que en la sessió que va celebrar ahir la Junta Directiva es va prendre un acord que em sembla constitueix una ofensa per a tres bons amics meus que ni eren mereixedors d'una desatenció d'aquest estil, ni varen poguer ésser objecte de defensa per part meva a causa d'haver pres l'acord esmentat durant la meva ausència, em permeto comunicar-li que atencions de delicadesa em priven de continuar al costat de vostès, i pregant-li faci constar en l'acta de la sessió d'ahir que no estava present en l'instant d'ésser rebutjada la proposició de soci firmada pels senyors D. Santiago Valentí, D. Rafael Dalí i D. Josep Borrell i Sol, que és a la que volia referir-me, em permeto demanar a la Junta declari vacant el lloc que en la mateixa he vingut tenint fins ara perquè dimiteixo del caràcter seriament irrevocable.²⁵⁷

Com escriu a les seves memòries, «més que impedir que Lerroux tingués el títol de soci, cosa fàcil, encara que li hauria donat el vot favorable, s'havia aconseguit obligar-me a sortir de la Junta amb un acte irreflexiu de desconsideració personal que em creava una situació insostenible davant dels que m'havien elegit. La sospita que jo hagués ajudat a accentuar la política partidista de la Lliga fingint una absència calculada per no comprometre'm només la podia esvair renunciant a col·laborar amb els companys de Junta que m'havien donat aquell tracte» (p. 90). A l'acta de la sessió següent hi consta la recepció de la carta d'Amadeu Hurtado sol·licitant que constés en acta la seva absència a l'hora de no acceptar la sol·licitud com a soci de Lerroux, així com es declarés vacant el

---

²⁵⁵ Carta de Pere Corominas a Amadeu Vives, de 29 de gener de 1903.

²⁵⁶ Acta de la sessió de la Junta Directiva de 23 de març de 1903. Llibre d'actes de l'Ateneu Barcelonès. AHAB.

²⁵⁷ Carta d'Amadeu Hurtado al president de l'Ateneu Barcelonès, Barcelona, 24 de març de 1903. AHAB.

lloc que venia ocupant a la Junta. Així mateix, es fa avinent que «la Junta entenent que no existeixen els motius que han impulsat a presentar la dimissió del Sr. Hurtado i desitjar poder comptar amb el concurs de dit Sr., s'acorda per unanimitat no acceptar-la, fent-se saber aquest acord al Sr. Hurtado i al Sr. President de la Secció de Ciències Morals i Polítiques».²⁵⁸ La Secció de Ciències Morals i Polítiques, per la seva part, va convocar una reunió per a tractar el tema, el mateix dia 1 d'abril. La reunió va suposar una topada amb la Junta des de la primera decisió, ja que la Secció va acordar declarar, e n primer lloc, que li corresponia a ella i no pas a la Junta Directiva l'admissió de la renúncia d'Amadeu Hurtado, «implicando este acuerdo un voto de censura a la Junta, ya que ésta se había anticipado a resolver acerca del particular». A continuació, per vot nominal i per majoria, la Secció va acordar no admetre la dimissió de vocal de la directiva d'Amadeu Hurtado, declarar antireglamentari l'acord de la directiva rebutjant com a soci a Alejandro Lerroux, i en virtut d'això, demanar la revocació de l'acord i la conseqüent admissió del diputat republicà com a soci.²⁵⁹ Les conclusions de la reunió van ser transmeses al president de l'Ateneu pel president de la Secció Secundí Coderch.²⁶⁰ Una setmana després, el satíric *¡Cu-Cut!* ridiculitzava la reunió de la Secció a propòsit de la no admissió com a soci de «el amigo del obrero» i, especialment la crònica que n'havia fet el diari *La Publicidad*, a qui anomenaven amb el malnom de «La Perdida»: «Lo que no diu la Perdida és que, dels dos-cents cinquanta socis que componen la secció de Ciències Morals i Polítiques, no varen ser més que setze els que varen assistir a la reunió, dels quals quinze varen votar a favor de l'acord transcrit. De manera que de quinze socis, en una secció que com hem dit ne té dos-cents cinquanta, el diari d'en Corominas ne diu “majoria”. Si de cas deu ser “mayoría de rey”, que a quinze anys ja li reconeixen. I si és així, francament, a la republicana *Perdida* l'honra molt poc que s'aprovi una proposició dels seus per majoria... real».²⁶¹

A l'acta sessió de la Junta Directiva celebrada un mes després, es va fer constar que s'havia rebut una nova carta d'Amadeu Hurtado. Una carta en la qual Hurtado es permetia demanar a la Secció que ocupés el lloc que a la Junta havia deixat vacant, desentenent-se de qui era potestat l'admissió de la seva renúncia, i on reiterava que «atencions de caràcter preferent em priven de continuar a la Junta de la seva digna

---

²⁵⁸ Acta de la sessió de la Junta Directiva de l'1 d'abril de 1903. Llibre d'actes de l'Ateneu Barcelonès, 1903. AHAB.

²⁵⁹ *LP*, 2 d'abril de 1903.

²⁶⁰ Carta de Secundí Coderch al president de l'Ateneu Ramon d'Abadal, 4 d'abril de 1903. AHAB.

²⁶¹ *¡Cu-Cut!* núm. 67, 8 d'abril de 1903.

presidència. Sento molt tenir de deixar la companyia de vostès, i no ho dic per compliment, sinó per a donar a entendre que sense un motiu molt poderós no hauria dimitit».²⁶² D'aquesta manera, «entenent la Junta que la comunicació del Sr. Hurtado ve a ésser una reiteració de la dimissió presentada anteriorment que no li sigui admesa, lo que represa el propòsit de no intervenir dit Sr. en els treballs de la Directiva, aquesta acord admetre la dimissió del càrrec de vocal que ha desempenyat fins ara el Sr. Hurtado, admissió que es fa, no obstant, amb viu sentiment de la Junta, i que es comuniqui a la Secció citada aquest acord, per a que procedeixi a l'elecció corresponent».²⁶³ Dues setmanes després, després, la Junta donava compte del nomenament per part de la Secció de Ciències Morals i Polítiques de Joaquim Lluhí i Rissech,²⁶⁴ també advocat i veí del mateix carrer Cervantes on residien els Hurtado,²⁶⁵ el qual provinent també del republicanisme federalista l'any 1901 s'havia incorporat a la Lliga Regionalista.

L'1 de juliol de 1903, tal i com era costum, l'Ateneu va elegir un nou president. En aquest cas, l'escollit fou el poeta Joan Maragall. Mesos abans, el grup d'elements liberals va promoure una circular signada per diferents personalitats com Jesús Pinilla, Secundí Coderch, Joan Garriga i Massó, Josep Roca i Roca, Santiago Andreu i Barber, Josep Ricart i Giralt, Francesc Pujols i Amadeu Hurtado, en la campanya contra l'exclusivisme que s'havia iniciat a la Secció de Ciències Morals i Polítiques, i de cara a l'elecció de les candidatures de les diferents seccions.²⁶⁶ Les picabaralles partidàries en les quals es veurà envoltat Amadeu Hurtado no s'havien d'acabar encara. Les disputes entre catalanistes de la Lliga i republicans acabadillats per Lerroux havien deixat Amadeu Hurtado fora del joc de la política, desplaçat:

Per escrípols que en aquests casos fan nosa com una mania perquè traven la voluntat en lloc de brindar-la, no podia llançar-me a una lluita al costat dels republicans i en contra dels catalanistes que eren els nostres, ni podia anar amb aquests i els seus estols de bons botiguers a cridar que tots els republicans, que també eren nostres, fossin uns fills de bordell. Sense aquella meva ineptitud irremeiable, m'hauria fet a cara o creu o hauria

---

²⁶² Carta d'Amadeu Hurtado al President de l'Ateneu Barcelonès, 1 de maig de 1903. AHAB.

²⁶³ Acta de la sessió de la Junta Directiva de l'1 de maig de 1903. Llibre d'actes de l'Ateneu Barcelonès, 1903. AHAB.

²⁶⁴ Acta de la sessió de la Junta Directiva del 15 de maig de 1903. Llibre d'actes de l'Ateneu Barcelonès, 1903. AHAB.

²⁶⁵ Joaquim Lluhí i Rissech l'any 1902 vivia al carrer Cervantes núm. 6, 2n, mentre la família Hurtado i el despatx professional del cap de família ocupaven l'entresòl del núm. 7. Es pot comprovar l'adreça a la carta enviada per l'advocat a Joan Maragall el 22 de setembre d'aquell any i conservada al Fons Personal de Joan Maragall. BNC.

²⁶⁶ *ED*, 14 d'abril de 1903.

confiat la protecció d'alguna amistat influent decantar-me per una o altra de les dues formacions enemigues, esperant que els esdeveniments decidissin la meva sort. (p. 86)

Tanmateix, bé fos per la major simpatia amb el grup republicà que des de la no admissió de Lerroux com a membre de l'Ateneu havia promogut campanyes internes contra qualsevol exclusió ideològica davant l'hegemonia regionalista en els òrgans rectors, bé pel despit del seu final abrupte com a membre de la Junta, Amadeu Hurtado va tenir una petita però intensa activitat en una decisiva i tumultuosa assemblea de l'Ateneu Barcelonès en què se sotmeté a votació dels socis l'acord per la compra del Palau Savassona.²⁶⁷ Les negociacions per l'adquisició a l'hisendat arruïnat Juli Maria Parellada s'havien iniciat l'any 1902, essent president de l'Ateneu Ramon Picó, però la compra va passar per diferents contratemps –acords i desacords entre la Junta de l'entitat i el propietari del palau del carrer Canuda, amb altres comparadors i plets pel mig, a més dels canvis de president i directiva anuals. No va ser fins el 27 de març de 1905 que la Junta encapçalada per l'arquitecte Lluís Domènech i Muntaner va poder sotmetre un definitiu acord pel qual Parellada venia la seva casa a l'Ateneu per sis-centes vint-i-cinc mil pessetes, quantitat que incloïa els danys i perjudicis econòmics a que el propietari havia hagut de fer front pel temps perdut fins a la venda. L'acord seria ferm a partir de l'aprovació de l'assemblea. Per la part econòmica, l'Ateneu es comprometia a pagar per delegació del propietari quatre-centes mil pessetes al Banc Vitalici d'Espanya, entitat amb la qual tenia subscripta una hipoteca per aquesta quantitat, i a fer-se càrrec de totes les despeses i impostos d'extinció del deute amb el banc. Fins al tot del preu, el propietari en rebria cent vint-i-cinc en metàl·lic i per a les cent mil pessetes restants s'establí un crèdit entre l'entitat i el venedor a raó d'un interès del 5% durant sis anys. Com explica Joaquim Coll, «per a dur a terme aquesta operació l'Ateneu va haver de recórrer tant als seus valors en deute, al capital acumulat durant anys per a la tan somiada compra, com a una part dels ingressos ordinaris».²⁶⁸ Josep Maria Sagarra que llavors tenia 11 anys, recordà aquella assemblea a la qual havia assistit acompanyat el seu pare, Ferran de Sagarra i de Siscar, en la conferència que va fer en la inauguració del curs 1960-1961,

---

²⁶⁷ Sobre l'edifici. BARBA, Mateu. *Un palau de Barcelona. Història del palau Savassona, seu de l'Ateneu Barcelona*. Barcelona: La Magrana, 2017.

²⁶⁸ Acta de la reunió de la junta directiva de 23 de març de 1905. AHAB. Més informació a COLL I AMARGÓS, Joaquim. «De la Rambla dels Caputxins al Palau Savassona». A CASASSAS, J. (Dir.) *op. cit.* p. 209.

l'any del centenari de l'Ateneo Catalán, i davant del ministre d'Información Gabriel Arias Salgado i del ministre sense cartera i president de l'Ateneu Pere Gual Villalbí:

Esta Junta general del 27 de marzo de 1905 fue quizás el episodio más vivo y apasionante de toda la historia de nuestro Ateneo. En ella se enfrentaron dos marcadas tendencias: la de la mayoría de los socios que aspiraba al hogar digno y propio, y en la que se sumaban todos los elementos jóvenes y entre los maduros se distinguía el espíritu de los que regían la casa y que políticamente y culturalmente luchaban bajo la bandera de la Liga Regionalista, entonces en pleno auge, y la tendencia de los protestatarios porque precisamente no estaban en el poder y que por lo tanto tenían que manifestar su opinión ante las decisiones de los que mandaban. Entre ellos se sumaban los viejos republicanos y los nuevos simpatizantes con el partido radical, los residuos de los acabados caciquismos locales y todos los resentidos, los que formaban grupo aparte porque no coincidían con nadie, y aquel contingente, que siempre se produce en una colectividad, y cuya consigna es la de votar en contra por el solo placer de votar en contra. La Asamblea se reunió en el salón de la Lonja de Mar y enorme fue el alboroto que se armó en aquella Junta general, y grande el griterío que se levantó a placer de ambas partes. Menudearon las proposiciones y las subproposiciones en contra de los que presentaba la Junta directiva, y después de varias votaciones parciales, los que representaban la oposición juntaron sus cabezas y opiniones en la de Don Amadeo Hurtado, el cual formuló la siguiente proposición para que fuese votada: desautorizar a la Junta directiva por haber tomado decisiones en un asunto tan importante sin consultar previamente a la Junta general, y nombrar una comisión en las que estén representadas todas las tendencias del Ateneo para dictaminar si la casa Parellada reúne las condiciones que exige la entidad. La proposición de Don Amadeo Hurtado sufrió una aplastante derrota, y por enorme mayoría de votos se acordó, pues, la compra de la casa número 6 de la calle de la Canuda, y no habiendo otros asuntos de que tratar, la sesión se levantó a las cinco de la madrugada siguiente.²⁶⁹

Joventut, el «periòdich catalanista» que fins llavors havia aplaudit les iniciatives que havia sustentat i conduït Amadeu Hurtado dins l'entitat, va destacar en portada el rebombori ocasionat a la Junta del dia 27 de març, tot titllant els opositors a la Junta de «descastats», pel to marcadament anticatalanista d'intervencions com les de l'advocat republicà radical Josep Maria Serraclara. Pel que fa a la intervenció d'Amadeu Hurtado,

---

²⁶⁹ «Inauguración del Curso del Centenario. Discursos pronunciados por los Excmo. Sr. D. Pedro Gual Villalbí, Presidente de la entidad, y Excmo. Sr. D. José María de Sagarra, vocal de la Junta Directiva». Ateneu Barcelonès, 1960.

Joventut fou més indulgent. I és que a la proposició presentada per Amadeu Hurtado es demanava que es constituís una comissió o ponència composta per nou socis en la qual estiguessin representades totes les tendències de l'Ateneu, a fi i efecte que, amb una prèvia investigació escrupolosa i un estudi detingut de les gestions practicades formulés un dictamen sobre les responsabilitats de l'entitat i els seus representants, la conveniència o inconveniència de l'adquisició del palau Savassona i mesures que s'haurien de dur a terme per l'adquisició en les millors condicions i amb el menor gravamen pels socis de l'entitat, si es considerés convenient la compra.²⁷⁰ De tota manera, *Joventut* considerava, que:

D'ell sí que ens va estranyar força que vulgui posar-se a defensor de causes perdudes. Ell parlà en català, i ho feu eloqüentment, i meresqué l'atenció de l'auditori perquè es manifestà dins la més estricta correcció, presentant arguments que motivaren després explicacions i aclaracions de sos contraris: era per això que havíem anat a la Llotja, fins no estant convençut de lo que deia, la tasca impugnadora del senyor Hurtado fou profitosa per a tothom, puig serví per a oposar arguments als arguments i produir els fruits d'una discussió ordenada.

D'aquesta manera, i tot contradient el record que 55 anys després exposaria Sagarra, reconstruint el que ell havia vist i el que el seu pare li havia explicat:

Un sol argument del senyor Hurtado no fou impugnat, i és aquest el de la comissió dictaminadora qual nomenament proposava devia representar totes les tendències. A n'això sí que no ens podem estar d'oposar-li que l'Ateneu no està constituït per tendències, sinó per seccions que tenen por objecte determinades manifestacions de l'activitat humana. Si el senyor Hurtado volgués dir-nos quines són aqueixes tendències que no caben en alguna de les seccions actuals de l'Ateneu, potser arribaríem a la conclusió de que una d'elles és l'esperit de pertorbació que nosaltres atribuïm als descastats, i aquest sí que no hi té raó d'ésser a l'Ateneu.

I és que, segons l'autor de l'article, el bibliòfil i col·laborador de *Joventut* Ramon Miquel i Planas:

Cal dir-ho francament al senyor Hurtado i als seus amics de bona fe: l'Ateneu és un centre genuïnament català, i si no ho fos no tindria raó d'ésser a Catalunya en uns moments en què Catalunya reneix i es manifesta esplèndidament en moltes de les branques de la nostra activitat. Si és cert que hi ha un art català i una literatura catalana i un esperit català, tot

---

²⁷⁰ Acta de la Junta Directiva Extraordinària de 27 de març de 1905. AHAB. A la premsa es pot trobar la crònica a *ED*, 29 de març de 1905.

això ha de sintetitzar-ho l'Ateneu i això no exclou tot lo demás mentres no sia contrari de lo que deu constituir la finalitat d'una Acadèmia Catalana com ve a ésser-ho l'Ateneu Barcelonès. Convingui el senyor Hurtado amb nosaltres en que la tendència dels descastats no mereix representació dins d'aquella entitat per quant és una tendència virtualment oposada a la marxa progressiva de Catalunya. I no vulgui sostenir ningú que perquè en les seccions de l'Ateneu i en l'Ateneu considerat en son conjunt hi predomini el Catalanisme, sia això una mostra d'intransigència dels catalanistes, és que els catalanistes som més i la nostra influència determina les orientacions de l'Ateneu.²⁷¹

3.7 POLÈMIQUES REPUBLICANES DES DE LA BARRERA DE L'ESCEPTICISME

Tot i la tensió política que traspuava aquesta assemblea de l'Ateneu, que Pujols va relatar a Bladé Desumvila a ritme de vodevil, en el què «rere la cortina s'hi endevinava la mà de l'Hurtado»,²⁷² les intervencions polítiques d'Amadeu Hurtado en aquests anys són mínimes. Mínimes, però no inexistents com sembla despendre's de les memòries d'Hurtado, que passa a gran velocitat per aquests anys que no foren de cap manera buits ni estèrils si tenim en compte la ingent documentació de l'època a la qual hem pogut accedir. El 25 d'abril de 1903 se celebraren eleccions legislatives convocades pel govern Silvela-Maura a les que els republicans van concórrer-hi sota la forma d'Unión Republicana, liderada per l'històric dirigent republicà i expresident del govern la I República Nicolás Salmerón.²⁷³ Els resultats van ser especialment notables pels republicans, que van passar de quatre mil sis-cents a trenta-cinc mil vots a Barcelona, on se'n van endur els cinc llocs de les majories, així com a Tarragona i als districtes de Sabadell, Sant Feliu de Llobregat, Vilafranca del Penedès, Vilanova i la Geltrú, La Bisbal d'Empordà, Figueres i Lleida. A Catalunya, catorze actes de diputat foren pels republicans, mentre a la resta de l'estat n'obtenien sis a Madrid i cinc al País Valencià. En total, trenta diputats. Un èxit sense precedents des de l'inici de la Restauració, així ho afirmava Amadeu Hurtado a les pàgines d'*El Diluvio*: «Las elecciones generales quedaran caracterizadas en nuestra historia política por dos hechos de capital importancia. La sinceridad con que oficialmente se ha respetado el sufragio y los derechos constitucionales que promueven o aseguran su ejercicio; y el formidable movimiento republicano que ha otorgado a esta agrupación política la representación de casi todas las

---

²⁷¹ MIQUEL I PLANAS, Ramon. «Els “descastats” de l'Ateneu». *Juventut*, núm. 269, 6 d'abril de 1905.

²⁷² Bladé i Desumvila, A. op. cit. p. 174.

²⁷³ ALBERTÍ, S. op. cit. 1972. pp. 189-194.

grandes ciudades de España». ²⁷⁴ De tota manera, creia que era una victòria enganyosa, perquè: «Así, van al Parlamento, en nombre del republicanismo, hombres que lo han presentado otras veces en aquella asamblea o en los organismos directores del partido, y salvo alguna respetabilísima excepción, no han salido, empujadas por este movimiento popular, nuevas individualidades que encarnen la viviente movilidad de los ideales progresivos en contraste con el estacionamiento de la historia democrática que personifican aquellos». La campanya electoral ja no l'havia satisfet gens: «Ahora, la preocupación del éxito inmediato, que es la característica de la acción política dominante, se ha logrado que las multitudes republicanas vitoreen los ejércitos de la monarquía. Por igual motivo, y obedeciendo al propósito de reunir la mayor suma de fuerzas numéricas, se ha elevado a dogma indiscutible la unidad tradicional de la patria española, hasta el punto de preferir que la representación política de las minorías la hubiese alcanzado el carlismo en contra de los regionalistas».

Tot plegat, feia afirmar Hurtado que «de continuar como hasta aquí nuestra historia política, no serán los republicanos los que ayuden a rectificar la marcha de este desgraciado pueblo hacia su destino de sacrificio infecundo. El propio regionalismo, que, desaparecido como partido por mil fermentos destructores, es posible reviva como fuerza social para afirmar una convicción positivamente progresiva». I és que la Lliga, que havia estat decisiva per acabar amb el caciquisme a Catalunya, va bascular erràticament aquells primers anys entre la presentació de candidats de perfil més republicà i esquerrà com Jaume Carner i Ildefons Suñol, i les aliances electorals amb elements reaccionaris de Defensa Social i amb els carlins. Una indefinició que li havia fet perdre la primacia electoral davant els republicans. Tot i això, Hurtado no s'estava d'assenyalar que:

Si los descalabros de las últimas elecciones se repiten, perderá el partido regionalista la cohesión, que no debe a la virtualidad de sus ideas, sino a la fuerza de sus anteriores triunfos; pero entonces es posible que se descubra la fuerza transformadora de su afirmación fundamental. Hacer que todos los núcleos de vida social nacidos con independencia del Estado se desarrollen completa y libremente fuera de la acción oficial, reducida ésta a dictar la forma jurídica de su mutua convivencia, es la finalidad que persigue en el actual estado del conocimiento el sentido revolucionario de los hombres que constituyen el porvenir. Aplicarse cada cual, en la esfera de sus especiales aptitudes,

---

²⁷⁴ HURTADO, Amadeu. «Después de una campaña». *ED*, 10 de maig de 1903. pp. 17-20. L'article també va ser llegit i respost per l'advocat i cooperativista Joan Salas i Anton. SALAS I ANTON, Joan. «Por el progreso social». *ED*, 25 de maig de 1903.

a que todos los organismos colectivos realicen integralmente las funciones que los crearon es la acción más segura y eficaz para hacer en definitiva de cada individuo una resultante social en cuya autonomía descansa naturalmente la vida de la humanidad. Y el regionalismo, en cuanto signifique la afirmación de la libertad sustantiva de las agrupaciones humanas en que real y efectivamente se descubra el aliento de una vida, es la traducción práctica de aquella acción profundamente reformadora, imposible de realizar por un partido que actúe en una tendencia reaccionaria.

Esta orientación es la que debieran fomentar los elementos progresivos, aún aquellos que no crean en la realidad de los organismos regionales, que al fin este regionalismo es solo un aspecto de la doctrina positiva que funda la suprema armonía de la humanidad en el libre desenvolvimiento de las instituciones que concreten y realicen un fin para la vida. En una asombrosa variedad de manifestaciones se traduce la unidad fundamental de la naturaleza, y no han de ser los hombres quienes la desmientan, buscando la unidad en una ordenación superior que la imponga por decreto exterior a la consciencia.

Però, aquest punt de vista no hi havia gaires homes polítics disposats a entomar-lo i liderar els republicans, fins i tot enfrontant-se obertament a Salmerón. A Hurtado només si li acut un polític que, «procediendo por exclusión» ha arribat al republicanisme: «La afirmación de este sentido político solo don Joaquín Costa ha manifestado en intento de llevarla a los actuales partidos republicanos [...] Si el vertido de la popularidad no perturba las claridades de su cerebro, o influirá poderosamente en una completa rectificación de la política republicana o dejará de formar en su actual partido, incluyéndolo en la lista de sus esperanzas muertas». D'acord amb aquesta convicció, Amadeu Hurtado va dirigir una carta al «León de Graus». Costa havia llegit l'article. El biògraf del polígraf aragonès George J.G. Cheyne recorda haver-lo trobat entre els papers de Costa, retallat, datat a mà, i amb paràgrafs i frases subratllades o marcades al marge amb llapis blau o vermell. Enganxada amb una agulla de cap, la carta d'Hurtado a Costa, i també l'esborrany de la seva resposta.²⁷⁵ A la carta enviada, Hurtado confessava que: «Aun sin haber tenido hasta hoy el gusto de conocerle personalmente, había pensado antes de ahora y en más de una ocasión escribirle sin otro propósito que el de intentar una relación intelectual con V., que tanta influencia podría ejercer en la juventud de nuestro país». N'havia començat a sentir a parlar durant el procés de Montjuïc, que «me hizo intervenir activamente para ejecutar o dirigir desde esta ciudad los trabajos para la defensa

---

²⁷⁵ Es pot llegir tot plegat a CHEYNE, George J. G. «Una correspondència inèdita: Amadeu Hurtado i Joaquim Costa», *Vida Nova*, Montpeller, 1966. pp. 31-36.

de dicho amigo dirigían o ejecutaban en Madrid otros compañeros que tuvieron por esta circunstancia el gusto de conocerle a V». Precisament, «de entonces data mi relación con don Francisco Giner que algunas veces se ha dignado distinguirme como amigo, y nunca habría encontrado la oportunidad de trabar conocimiento con V. si los accidentes de las luchas políticas no me hubiesen procurado el atrevimiento de juzgarle públicamente en el artículo que me permito incluirle». Després d'aquestes explicacions de cortesia, Amadeu Hurtado afirmava:

Creo que por sus campañas le sería de alguna utilidad conocer el pensamiento catalán que tan equivocadamente se ha juzgado hasta hoy, pero dudo que consiguiera formarse un concepto exacto del mismo si, como el señor Salmerón en su reciente visita, sólo tratase a sus actuales correligionarios. No precisamente con el propósito de descubrirle lo que tal vez yo no supiera explicarle sino con el propósito de darle a conocer un aspecto del pensamiento de esta tierra, es por lo que me ha parecido prudente mandarle este artículo de acuerdo con las indicaciones de algunos amigos.

Por otra parte, no extrañará que atribuya a mi trabajo el valor que supone reclamar sobre la atención de V. sabiendo que por las consideraciones que contiene he podido sacrificar mi vanidad solicitando inesperadamente para otorgarle una representación en las próximas Cortes. En un país donde tan fácilmente se olvidan o perdonan los defectos de los hombres, creo que sólo por una convicción muy firme se puede llegar a esta clase de sacrificios que debieran estar a la orden del día.

Costa va respondre a Hurtado, agrait per la seva missiva i «el honor que me dispensa definiendo mi pensamiento político y la enseñanza que me proporciona definiendo el suyo», i afirmà que «efectivamente mi misión, si es que alguna me corresponde en la política republicana, sería procurar que sea ésta opulentamente dotada de contenido positivo adecuado a las necesidades del presente minuto de la patria y que ese contenido encarne rápidamente en los hechos». Però, pel que fa al nucli central de l'article hurtadià, és a dir, la predisposició gairebé única entre els republicans espanyols de Costa vers el regionalisme català, la resposta del pensador aragonès no l'havia de satisfer del tot: «Veo la fórmula orgánica de V. tan ingeniosamente expresada: “Hacer que todos los núcleos de vida social nacidos con independencia del Estado se desarrollen completa y libremente fuera de la acción oficial, etcétera”. Con ella he coincidido en mi prólogo a la monografía del catedrático don Antonio Royo y Villanova *La descentralización y el regionalismo*, Zaragoza, 1900; por lo cual le evitaré latas consideraciones. No sé si convendríamos del mismo modo cuando se tratara de

desarrollar y articular esa base para la Gaceta». Al pròleg a l'obra del jurista, escriptor i periodista d'origen aragonès Royo Villanova –autèntic martell d'heretges del catalanisme durant la seva longeva carrera política²⁷⁶, al qual es remet Costa, el pensador de Graus afirmava que: «Para mi, en ese el clamor de protesta que se levanta de las regiones menos sufridas contra los poderes centrales; en ese movimiento de despego, y aún de hostilidad de las provincias contra “Madrid”, que toma como grito de guerra o como bandera el regionalismo, hay que distinguir una parte legítima, que la razón justifica y abona, y otra que representa una reacción, y que en concepto de tal tiene explicación complicada».²⁷⁷ D'aquesta manera, Costa proposava «conjurar los peligros ciertos» del regionalisme, a través de la descentralització. És a dir, del reconeixement de la personalitat natural dels *concejos* i municipalitats, i de la personalitat natural o històrica de les regions en aquells casos on es conservi (Navarra, Biscaia, Astúries, Catalunya, Aragó...) per trencar la dependència centralista i canviar-la per «una moderada tutela» de l'estat. I és que, Costa era conscient que «aquel a quien se tiene secuestrado su derecho y encuentra sordos todos los oídos a sus quejas y a su reivindicación, acaba por irritarse y rebasar en su demanda el limite de lo justo, que antes le había satisfecho, y a poco, trocado en convicción el amor propio, ya no admite parlamento ni transacción, sino que lo quiere todo, y lo que es peor, de propia mano: retuvimos locamente a los antillanos lo suyo, que era la autonomía, y los antillanos se han tomado, ya no la autonomía, sino la independencia. Y no es cosa de olvidar que los hombres de aquí no son de pasta diferente que los de Cuba y que no faltan *yankees* en Europa». La segona proposta de Costa era governar l'estat i modernitzar-lo, ja que com recordava, Cánovas del Castillo havia dit que «el patriotismo desaparece de los pueblos cuando se convencen de que son mal administrados, de que no son gobernados como tienen derecho a esperar». D'aquesta manera, «hecha España nación europea y siglo XX, el regionalismo perderá la mucha o poca virulencia que lleve en la sangre, inclinándose la balanza del lado de la descentralización». De tota manera, tot i el que exposava, el mateix Costa avisava que «imponéense a España en estos momentos otros problemas harto más substanciales y de más urgente desenlace, aunque no muevan tanto ruido ni, desgraciadamente, acaloren tanto los espíritus [...] Entre los ocho números o enunciados de reforma en que la Liga Nacional de Productores tienen condensado lo más

---

²⁷⁶ PICH MITJANA, Josep; CONTRERAS RUIZ, José i PASTRANA PIÑERO, Juan. «A sangre y fuego. Antonio Royo Villanova, maestro de administrativistas y de anticatalanistas» *Historia Contemporánea* núm. 51. 2015.

²⁷⁷ COSTA, Joaquin. «Prólogo» a ROYO VILLANOVA, Antonio. *La descentralización y el regionalismo*. Saragossa: Librería de Cecilio Gasca, 1900.

fundamental del programa de Zaragoza, no figura el regionalismo». I és que com afirma Andreu Navarra en la seva síntesi sobre Costa i el regionalisme català, «Costa era enemigo del regionalismo político y partidario del regionalismo económico, esto es, del desarrollo local como factor decisivo de progreso nacional».²⁷⁸

Si Hurtado tenia alguna esperança en la postura cordial vers regionalisme de Costa i de la seva capacitat de lideratge, la seva resposta deuria ser com un gerro d'aigua freda. El biògraf del patriarca regeneracionista ho resumeix clarament en un altre article sobre les relacions entre Coromines i Costa, a propòsit del procés de Montjuïc: «Hurtado, cuyo conocimiento y apreciación de Costa se debió a la intervención de éste en favor de Corominas, intentó más tarde interesar al aragonés en los problemas catalanes. Intento infructuoso como haré notar en otro artículo».²⁷⁹ En aquest sentit, Max Cahner com a curador i editor dels *Diaris i Records de Pere Coromines*, assevera: «Costa es mostrà sempre fred o fins hostil envers les idees autonomistes o federalistes de Catalunya, [...] Tot i retirat a Graus, encara creia en Madrid, i féu tot el que pogué per fixar Pere Coromines a Madrid i apartar-lo de Barcelona. Salta a la vista que tant Pere Coromines com Hurtado ja veien venir llavors que Costa anava al fracàs i que, com a bon aragonès, –“noblote” y una mica soberg– acabaria amb el còmode paper de “solitario de Graus”, però mentrestant Costa els volia apartar de Catalunya».²⁸⁰

A la seva resposta, Costa reafirmava el seu menyspreu cap al parlament de la Restauració, pel qual precisament havia acceptat ser elegit diputat d'Unión Republicana: «Deploraría que por su modo de entenderla hubiese renunciado a ir a las Cortes, si no juzgase yo esta institución tan estéril para el bien y no la detestase tanto como la detesto: instrumento odioso de vanidad y de opresión, en cuyas manos se ha disipado la nación. Ni aun me parece tribuna desde donde se habla a toda la nación».²⁸¹ Hurtado, a la seva carta li havia anunciat que «no seré por voluntad propia compañero de V. en el Congreso», una confessió que ja havia deixat caure en l'article a *El Diluvio*, quan havia afirmat que: «Los buenos amigos de los distritos de esta provincia que me distinguieron con el inesperado ofrecimiento de su candidatura republicana hallarán en estas líneas

---

²⁷⁸ NAVARRA ORDOÑO, Andreu. *La región sospechosa. La dialéctica hispanocatalana entre 1875 y 1939*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, 2013. p. 98.

²⁷⁹ CHEYNE, George J.G. «La intervención de Costa en el proceso de Montjuich: Correspondencia inédita con Pere Corominas y otros». *Bulletin Hispanique*. Volum. 68, núm. 1-2, gener-juny 1966. p. 85.

²⁸⁰ Nota 109 bis, a COROMINES, P. *op. cit.* p. 251-252.

²⁸¹ Sobre les raons de l'elecció d'Hurtado i altres personatges, la renúncia a l'escó de Costa i l'abandonament del partit republicà. CHEYNE, George J.G. *Joaquín Costa, el gran desconocido*. Barcelona: Ariel, 2011. pp. 153-160.

expuestos, con la mayor claridad posible, los móviles que debieron impulsar mi consciencia a declinar un honor que les agradezco».

Una rebuig a ser candidat que no serà ni el primer –com hem vist, ja havia renunciat a ser candidat a les eleccions de 1901 pel districte de Vilanova– ni l’últim, ja que als següents comicis, tot i les especulacions de la premsa, com veurem, no fou candidat dels republicans federalistes. Caldria esperar a una situació radicalment nova i excepcional, per a que Hurtado es decidís a fer el pas definitiu cap a les Corts.²⁸² Entre 1903 i 1905, la seva activitat social-política és mínima. El 26 de juliol de 1903 va participar com a jurat del certamen literari-científic del Centre Lirich-Dramàtic de Sabadell, juntament amb el doctor Domènec Martí i Julià, Ignasi Iglésias, Ernest Vendrell, Francesc de Paula Bedós, Pere Martí i Peidró, presidit per Pompeu Gener.²⁸³ Un mes després, el 16 d’agost, fou proposat com a membre d’un tribunal revisionista del procés de Montjuïc juntament amb altres juristes i republicans eminents com Vallés i Ribot, Emili Junoy, Joan Moles o Josep Puig d’Asper, en el transcurs d’un míting celebrat a la plaça de braus de la Barceloneta.²⁸⁴ També se’l va proposar en un manifest dirigit «a los directores del republicanisme de Barcelona» per un grup d’antics militants republicans com a possible candidat a regidor.²⁸⁵

Un dels fets d’aquests anys foscos on val la pena aturar-se és en la participació d’Amadeu Hurtado en la fundació de la impremta obrera La Neotípia.²⁸⁶ L’any 1900, el tipògraf i editor Francesc Millà i Gacio havia conegut a París l’experiència de la impremta obrera L’Emancipatrice, creada gràcies a un donatiu filantròpic i instal·lada segons criteris comunals, amb igualtat de sous i reversió dels beneficis en la millora del taller i en un fons per tal d’ajudar a muntar altres tallers similars. En tornar a Barcelona, va impulsar amb un grup d’amics del seu mateix sector, com el tipògraf Ignasi Clarià i els caixista Francesc Sirvent, Ramon Larrosa i Josep Domènech, un projecte que pretenia «baix un nou concepte fomentar el comunisme en la producció. Crear una impremta comunista», és a dir, un nou concepte de treball cooperatiu. A les notes de la visita que feren els impulsors a Amadeu Hurtado del 14 de març de 1903, es diu que l’advocat:

---

²⁸² *LV*, 14 de febrer de 1905.

²⁸³ *LV*, 29 de juliol de 1903.

²⁸⁴ *LP*, 16 d’agost de 1903. «De dijous a dijous». *LCG*, 22 d’agost. «Crònica local» *La Dinastia*, 17 d’agost.

²⁸⁵ FORTESA, Pablo; PIÑERO, Antonio, PONS, B; ALBAREDA, Vicente [*et al.*] «A los directores del republicanisme de Barcelona». *ED*, 4 de novembre de 1903.

²⁸⁶ BARJAU, Santi. «La Neotípia. Una impremta obrera a la Barcelona noucentista». *L’Avenç*, núm. 304. Juliol/agost 2005.

«preferentemente se fija en el subtítulo de Imprenta Comunista, entendiendo que nos entorpecería en gran manera para llevar a cabo nuestra obra, discutimos después, punto por punto, todos nuestros propósitos, no estando siempre conforme con su oportunismo, pero mostrándonos siempre inteligente y voluntarioso, aunque no tan sincero como deseábamos. No obstante, comprendimos enseguida que este era el hombre que necesitábamos, y sin más ambages le invitamos a que cooperara en nuestra transcendental obra».²⁸⁷ El text acabava afirmant: «Nos dijo que estaba dispuesto a ello, y hasta ahora (10 de marzo 1904) no le tenemos más que reconocimiento por lo que ha hecho y está haciendo para La Neotipia». Com a fill de litògraf, Amadeu Hurtado havia viscut els primers anys de vida en una impremta i en aquella època estava molt influït per les idees sobre cooperatives i organització obrera que Zola havia posat per escrit a *Travail*. Per aquests motius no va dubtar en esdevenir el seu advocat. Com explica el mateix Millà en un text sobre la història de La Neotipia, escrit l'any 1955: «Visitarem, en un principi, els advocats Valentí Almirall, Jaume Carner i Amadeu Hurtado, els quals ens manifestaren la seva simpatia dient-nos coses interessants, però l'Hurtado feu més, doncs després d'escoltar-nos amb gran atenció, espontàniament s'oferí col·laborar a l'empresa com si fos un més dels nostres. I així és com fou ell qui plasmà l'ideal social que desitjàvem en l'articulat dels Estatuts de la Societat Anònima La Neotipia, ensenya que adoptarem per unanimitat».²⁸⁸ Fou justament el mateix Hurtado qui els aconsellà que es constituïssin en societat anònima, com a mesura de seguretat legal i econòmica, i que fessin una emissió d'obligacions per tal d'obtenir capital. Constituïda l'any 1902, l'arrencada s'endarrerí tres anys, durant els quals l'impulsor cercà protectors i socis entre els mitjans artístics, intel·lectuals, polítics, professionals liberals, però també entre banquers, fabricants i comerciants més destacats. La llista és un magnífic document per conèixer qui era algú la Barcelona de 1903.²⁸⁹ Després de moltes dificultats i suspicàcies, la impremta de la Neotípia va obrir les seves portes: «Llavors fou quan el sector dels intel·lectuals “avançats” al veure la Neotípia encarrilada, ens oferí la seva col·laboració, prenent convertir la realitat social nostra en una empresa de comunisme intel·lectual. Si bé no vàrem dubtar en la bona fe dels seus propòsits, no creïrem oportú fer-nos editors

---

²⁸⁷ *Impressions instantànees de les visites fetes als diguemne futurs protectors de La Neotipia. 1902-1906* (Manuscrit). Fons Bergnes de Las Casas. BNC.

²⁸⁸ MILLÀ, Francesc. *Història de la Neotipia. Barcelona.* (manuscrit) Gener de 1955. Fons Begnes de las Casas. BNC.

²⁸⁹ *Impressions instantànees de les visites fetes als diguemne futurs protectors de La Neotipia. 1902-1906* (Manuscrit). Fons Bergnes de Las Casas. BNC

responsables en les pèrdues i anar a partir amb els guanys, malgrat fossin col·laboradors els joves escriptors Xènius, Josep Pijoan, Francesc Pujols, Zulueta, Marquina, Josep Ma de Sagarra, Cebrià de Montoliu, etc.».²⁹⁰ És en aquest context, el 21 d'octubre, Hurtado pronuncià una conferència a l'Ateneu Enciclopèdic Popular sobre «el significat i transcendència de la nova societat d'obres impressors, fundada recentment amb el nom de La Neotípia», del qual no se n'ha conservat el text ni cap referència sobre el contingut.²⁹¹ Mentre es guanyava la simpatia dels intel·lectuals i artistes, el projecte avançat i cooperatiu de La Neotípia va topar aviat amb el sindicat d'arts gràfiques. Una topada que va esdevenir enfrontament obert en el context del xoc entre el radicalisme lerrouxista –Clarià treballava al diari *El Progreso*, dirigit per Lerroux– i els mitjans obreristes. Millà i els impulsors de La Neotípia van ser expulsats de la Sociedad del Arte de Imprimir, i en un context ben diferent com el de l'any 1919, aconsellats, altra vegada, per Amadeu Hurtado, van decidir dissoldre la cooperativa.

El 10 de setembre de 1905 hi havien hagut noves eleccions, a les quals la Unión Republicana va obtenir a Barcelona el primer lloc, els cinc diputats reservats a les majories i vint-i-cinc mil vots, deu mil menys que als anteriors comicis.²⁹² Des d'*El Diluvio*, Amadeu Hurtado posada el dit a la nafra d'aquests deu mil electors menys del republicanisme: «Si los hombres de la Unión Republicana no saben aprovechar esta lección, acomodado con urgencia su sentido político al estado en que acaba de revelarse la consciencia pública, o constituirán un estorbo para más útiles y saludables iniciativas, o fracasaran con estrépito. Es indispensable en bien de todos que, sin aguardar una centésima repetición de la misma experiencia, comprendan que su espíritu anticuado, bebiendo su inspiración en nuestras estériles tradiciones revolucionarias, es lo que hace ineficaz su obra y enteramente inútiles sus esfuerzos».²⁹³ Als dirigents del republicanisme barceloní els retreia que visquessin aliens al sentit modern de les lluites socials, «afirmando con nuevos radicalismos de palabra el mismo espíritu reaccionario» i que haguessin donat a la candidatura un sentit clarament espanyolista. «Si el criterio director de la política republicana hubiera sido esencialmente progresivo, como parecían indicar ciertos artículos de Lerroux, que ahora se nos antojan un ardid electoral, hubiera confeccionado una candidatura francamente y declaradamente catalana», ja que «el único

---

²⁹⁰ MILLÀ, F. *op. cit.*

²⁹¹ *LVC*, 20 d'octubre de 1905. *LV*, 21 d'octubre de 1905. *ED*, 21 d'octubre de 1905.

²⁹² BALCELLS, Albert; CULLA, Joan B. i MIR, Conxita. *Les eleccions generals a Catalunya. 1901-1923*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1982. pp. 89-115.

²⁹³ HURTADO, Amadeu. «Las elecciones republicanas». *ED*, 17 de setembre de 1905.

sitio en España donde existe el armazón de un pueblo, con la debida representación de las naturales jerarquías sociales y con el germen de las fuerzas internas cuyo desarrollo puede hacerlo apto para la vida de la civilización europea, es Cataluña». D'aquesta manera, avançant bona part del que serà el seu ideari en el futur immediat, assegurava:

Una revolución a la usanza española es un salto en el vacío. Llevamos hechas una infinidad, y en todos hemos caído de cabeza. Ya parece llegada la hora de rectificar el pasado actuando como hombres de nuestro tiempo, y en Cataluña se nos antoja posible rectificar el intento. Aquí, donde existe un embrión de pueblo, cabe la esperanza de darlo a luz para construya una nación. Pare ello es necesario convencerse de que la complejidad de la vida moderna impide esperar todo del descontento de un general que solo puede determinar un cambio de personas en la dirección del Estado, como impide creer en el éxito de una revolución armada por una determinada clase social o por un solo partido político. Hay que descubrir y despertar una pluralidad de aspiraciones que respondan a la variedad del compuesto social para que este se determine a sacudir con un esfuerzo violento el obstáculo de su realización. Los regionalistas, que han fomentado el afecto a las libertades regionales, han hecho obra mejor en este sentido que los viejos partidos republicanos fundidos en el de Unión. Hay que trabajar sinceramente para hacer inútil la revolución si se quiere hacerla necesaria. Hay que hacer un pueblo vivo sin preocupación de su régimen para que éste sucumba por incompatible con la vida nueva.

L'article va ser replicat amb promptitud des de *La Publicidad* per Emili Junoy, director del diari i mà dreta de Lerroux. El lloctinent del dirigent republicà assegurava que: «No, Sr. Hurtado. La Unión Republicana se mantiene fuerte, conservando sus posiciones gallardamente, sólidamente, aun en ese período de consolidación de los grandes movimientos sociales y políticos que, al pararse para contar su número, organizar sus huestes, descansando para proseguir la ruta, dejan apeados, rezagados, inutilizados, prófugos, prisioneros, desertores y cobardes que son bajas naturales en las filas. Después de las jornadas más gloriosas y de las victorias más decisivas tiene cualquier ejército triunfante menos contingente que el que se pusiese en pide de guerra al comenzar la batalla».²⁹⁴ És a dir, allò no era sinó un mal de creixement en el camí cap a la victòria. I pel que fa a les crítiques d'Hurtado a l'espanyolisme de la candidatura: «Podían haber sido las candidaturas más o menos, franca y declaradamente catalanas en el sentido que con tanto talento y delicadeza sabe deslizar el Sr. Hurtado, pero sobre reñir ese sentido con el dominante en la masa cada día y por fortuna, para honra y gloria del pueblo catalán

---

²⁹⁴ JUNOY, Emili. «Psicología de las cifras. Las elecciones republicanas». *LP*, 19 de setembre de 1905.

sea dicho, más cosmopolita y menos apegado a estrechas concepciones como Pueblo, Patria y Tierra, la observación del Sr. Hurtado, no se aviene con los hechos ni se compagina con los resultados». I, a banda de consideracions de xifres i dades sobre el cens d'obrers i immigrants i emigrants de la ciutat, Junoy conclouia preguntant-se «¿Quiere hacernos el favor el Sr. Hurtado de presentarnos a los seres superiores, a los superhombres que él debe conocer, capaces de dirigir con más acierto, patriotismo y fortuna al partido republicano, para que con toda urgencia procedamos a substituir a los hombres del pasado que no han aprendido nada, con esa falange redentora y gloriosa de jóvenes altruistas y abnegados cuyos nombres tan egoístamente reserva a sus contemporáneos? Que salgan, que salgan esos héroes, esos genios y esos sabios, que, si falta la primera acta, ahí va la mía».

Només dos dies després, Amadeu Hurtado tornava a la càrrega a les pàgines d'*El Diluvio*, responnent a Junoy que: «Ni me propuse sentar plaza de maestro, ni revelar al mundo admirado las posibilidades de mi acerada pluma, único caso en que tendría algún valor la sospecha de “haber descendido a flor de tierra entre las malezas del despecho y de la envidia” para desahogar mi mal humor contra el “trust exclusivista, feroz y codicioso que no ha elevado todavía a los buenos, sabios y bienintencionados a las altas cumbres del genio ignorado”. No me acuso de otra falta que de la de haber tenido la inmodestia de dar publicidad a las humildes impresiones que me sugirió el resultado de las últimas elecciones».²⁹⁵ I contradient qualsevol ombra d'insinuació que les seves paraules tenien a veure a l'enveja o al despit de no haver estat escollit diputat, Hurtado afirmava:

Ni ahora ni antes he mendigado a nadie este obsequio, y alguien muy próximo al señor Junoy podría informar a todo el mundo de que me he resistido muchas veces a ofrecimientos de esta índole por entender que no debía aceptarlos mientras el cuerpo electoral no rectificase el sentido actual de la política republicana. Está dicho con esto que solo habría aceptado el cargo de diputado si me lo hubiesen ofrecido por simpatía a mis opiniones. [...] Pero no tengo razón es desesperarme ni en sentirme despechado. Entre otros motivos, porque, como he dicho varias veces, no me reconozco bastante instruido para ser útil a mi país des del Parlamento en la medida de mis deseos. Y no crea el señor Junoy que esto es «una petulancia que una bien estudiada modestia sabe vestir elegantemente». Precisamente, recordando a muchos individuos que gracias al favor de

---

²⁹⁵ HURTADO, Amadeu. «Mi réplica». *ED*, 21 de setembre de 1905.

un acta han salido de la oscuridad, he tenido la inmodestia de soñar algunas veces que aun sin acta puedo abrigar la esperanza de llegar a ser alguien.

L'aludit Junoy respongué en un article assenyalant tots els èxits que la Unió Republicana havia recollit des de la seva fundació. Triomfs polítics electorals en un entorn encara dominat pel caciquisme i el diputat cunero, però també l'agrupació dels centres republicans en una sola direcció, la fundació d'escoles, cooperatives i entitats socials i recreatives, per acabar assenyalant que: «La Unión Republicana y sus directores no han hecho todo lo que el Sr. Hurtado convertido en su fiscal desea, por culpa de los...Hurtados».²⁹⁶ La mirada crítica i la suspicàcia cap als directors del republicanisme barceloní, en el què Lerroux hi tenia un paper destacat, convertia Hurtado en culpable a ulls del portaveu de la Unió. Ja hem vist que la premsa havia especulat amb el nom d'Hurtado com a candidat dels republicans federals a les eleccions provincials d'aquell any, en què el trencament entre Vallès i Ribot i els seus i Lerroux –a qui no feia pas gaire el vell patriarca federal havia encimbellat– es va fer patent.²⁹⁷ Finalment, una vegada rebutjada la candidatura, l'elegit va ser el «señor Masó, a quien recomienda el diputado a Cortes señor Nougués».²⁹⁸

Entretant, el fenomen lerrouxista ja ha esdevingut un partit de masses modern que se sustentava en una àmplia xarxa d'organitzacions i entitats republicanes, d'uns mitjans propis, d'un lideratge hiperactiu i professional i d'actes de masses que aconsegueixen crear consciència de partit, com les «meriendas fraternales», que arriben aplegar fins a seixanta mil persones en un sol dia.²⁹⁹ Tot plegat construït sobre la base teòrica d'una combinació d'un obrerisme que pretenia polititzar les masses davant l'anarquisme apolític, d'un anticlericalisme que feia d'amalgama identitària per la militància republicana, i d'un anticatalanisme que, en absència d'una sòlida i veritable esquerra catalanista, s'oposava a un regionalisme presentat com a dretà, retrògrad, reaccionari i burgès, amb un llenguatge demagògic, estripat i groller.³⁰⁰ Les disputes però, dins la Unió Republicana pel discutit lideratge del patrici Salmerón, i dins el republicanisme barceloní entre Lerroux i els seus quadres i els vells republicans van ser constants. Especialment, quan s'acostaven eleccions i s'havien de confegir les llistes electorals corresponents.

---

²⁹⁶ JUNOY, Emili. «Mi dúplica». LP, 23 de setembre de 1905.

²⁹⁷ LV, 14 de febrer de 1905.

²⁹⁸ ED, 22 de febrer de 1905. p. 10.

²⁹⁹ Com no podia ser d'altra manera, cal citar CULLA, JB. *op. cit.* 1986. p. 115 i ss.

³⁰⁰ CULLA, JB. *op. cit.* 1986.

Malgrat tot, Amadeu Hurtado es mirava totes aquelles batalles des de la barrera del seu escepticisme i la seva distància de la política populista i de masses.

El 17 d'agost de 1905, el setmanari satíric regionalista *¡Cu-Cut!* publicava que «Lerroux vol formar una mena de Lliga i crida per a iniciar-la els que tenen intel·ligència, o siguin Zulueta, Hurtado, Marquina (¡ah!), Miró, Pinilla, Bastardas (¿eh?), Costa (¡ih!, ¡ih!), Jordà (¡oooh!), Valentí, Callén, Palau, Pujol, Giner, Bernis, Garriga, Vendrell, Senties, Marsà, Morayta (¡ah!), Layret, Lladó, etc». Segons el setmanari satíric regionalista, Lerroux afirmà, que «Vosotros seréis los albañiles. Yo el peón que os acerque al andamio los materiales».³⁰¹ Aquest projecte, pel qual Lerroux se situaria darrera d'una llista d'homes il·lustres, no va reeixir, i de nou, en acostar-se les eleccions municipals de 1905, els plets alhora de fer llistes es van multiplicar. Davant dels atacs al seu lideratge i autoritarisme, el cabdill va reaccionar afirmant: «Declaro que tiro las muletas y que quiero gobernar. Si alguien me tachare de autoritario, sepa de antemano que me confieso pecador de este delito. [...] Mi autoritarismo no va más allá de la raya que me traza la profunda convicción que tengo de que mi voluntad es hoy intérprete e instrumento de la voluntad de mi partido».³⁰² Com afirma Culla, les reaccions van ser immediates i, mentre en el camp regionalista no s'està ningú de blasmar el caràcter «superbiós, despòtic, absorbent» de Lerroux, en el camp republicà l'article va caure com una bomba. Era l'enfrontament obert entre el líder i la vella guàrdia republicana, amagada darrera els articles i manifestos publicats a *El Diluvio* i les tertúlies de casinet. En aquest ambient de revolta, Amadeu Hurtado fidel al seu caràcter independent va publicar un article a *El Diluvio* amb el sorprenent títol de «En defensa de Lerroux», en el qual afirmava que: «Al fin y al cabo, Lerroux no ha cometido otro pecado que el de decir en voz alta lo que, con un derecho que todo el mundo le reconoce, podía pensar en secreto. De entre todos los que apetecen el cargo de concejal, ha escogido en igualdad de méritos a sus amigos, y ha dicho bajo su firma que en la designación de estos candidatos se creía autorizado para hacer sentir el peso de su opinión personal y, donde fuere necesario, la imposición de su voluntad».³⁰³ L'article, a més, amb l'excusa d'una conjuntural disputa dins el caïnita republicanisme barceloní, suposa una reflexió sobre la política, els polítics

---

³⁰¹ *¡Cu-Cut!* Núm. 190, 17 d'agost de 1905.

³⁰² LERROUX, Alejandro. «Al pueblo». *LP*, 12 d'octubre de 1905.

³⁰³ HURTADO, Amadeu. «En defensa de Lerroux». *ED*, 29 d'octubre de 1905.

i el comportament de la massa, molt en la línia dels paràmetre en què tota la vida Hurtado observarà aquests temes:

Lerroux no podía seguir otra conducta. Él como nadie sabe que no existe una democracia republicana, educada para grandes empeños de reforma social y política, sino simplemente una fuerza numérica que puede decidir con su voto el resultado de las luchas electorales. Hombres como Lerroux, que tal vez con menos arrestos los tienen todos los partidos, incluso el regionalismo, no vienen a crear un estado de opinión y menos un estado de consciencia pública. Aceptan como propios los prejuicios, los vicios y las grandes virtudes de la multitud, y todo su mérito, que es mucho, consiste en anular su propia originalidad para convertirse en una representación individual de la masa que por esta circunstancia les escucha y obedece. Esta soberanía les corresponde a costa de abandonar el derecho de pensar por cuenta propia más de la mitad de su vida. Todas sus palabras, todas sus opiniones, todos sus actos los inspira el efecto que han de producir en la multitud, con independencia de su verdad o de su justicia. De la masa solo les interesa la fuerza, indiferentes al fin a que debe aplicarla. Son los hombres de acción que no crean energías, pero las condensan, que no construyen un mundo, pero lo vivifican, que no transforman la Historia, pero tampoco la detienen.

En aquest sentit, Hurtado podia comparar la trajectòria política de Lerroux com a conductor de masses, amb la del cacic conservador Planas i Casals:

Se ha dicho con cierta razón que el señor Lerroux ha venido a suceder al señor Planas y Casals. Este creía de la masa conservadora lo de aquél de la republicana, pues todas las muchedumbres son iguales en su esencia, y al utilizarla en sus luchas por la conquista del poder, atendió también más a la fuerza que a la calidad del compuesto de sus huestes. Los agravios a la moralidad pública de que se acusó al señor Planas y Casals no eran obra espontanea suya, tanto como una necesidad impuesta por el legítimo deseo de mantener unida la multitud que le seguía. Hombre de acción el señor Planas, no debía crear una fuerza conservadora, sino someterse a la que existía para movilizarla y dirigirla. Si hubiera encontrado un elemento social dispuesto a dar estabilidad a nuestro orden de derecho, cumpliendo con ello la misión de las clases conservadoras, habría sido seguramente muy distinta la acción política de aquel hombre, obligado, por la indiferencia de los que hoy le censuran y por la falta de inteligencias que le completaran, a formar partido con el primer audaz que le vendiera sumisión y amistad.

Pel que fa al camp republicà pròpiament, Amadeu Hurtado –que ja feia temps que havia abandonat la política partidista – no podía ser més pessimista:

No hay más que cotejar el nombre de los proclamados con el de apeados para llegar a la conclusión que no existe motivo serio para oponerse a que triunfen los amigos del señor Lerroux.³⁰⁴ Hay cuanto menos entre éstos algunos que despiertan con justicia una esperanza de futura rectificación de la política republicana, mientras que no es posible señalar un nombre que represente otro tanto en los que han levantado el grito de la disidencia. Y destruir la soberanía del señor Lerroux para que recojan su herencia los hombres fracasados, restos inútiles de los antiguos partidos almacenados en esas Juntas de distrito, Comités de barrio, casinos y *casinejos* que el sentido anticuado de Salmerón ha elevado al honor de organismos directores del partido, es un daño mucho más grave que el de reconocer y aceptar como un hecho inevitable en el estado de nuestra educación política la hegemonía de un solo hombre como verbo, producto y ordenador a un tiempo de esa masa en que tal vez exista el germen de una democracia futura.

[...]

Solo el fracaso del partido puede determinar con justicia el fracaso de estos hombres. Como hemos dicho otras veces, la Unión Republicana es el último intento de restauración de nuestras tradiciones revolucionarias. Los que creen en su irreductible ineficacia, tantas veces por desdicha demostrada, no deben, procediendo honradamente perturbar con su intervención activa la acción política de tan numeroso partido. Si éste, por ley de su natural desarrollo como organismo humano, rectifica su pasado, podrá entonces aportar a él sus iniciativas. Si, por no rectificarse, el partido se disuelve o se destruye, habrá llegado el momento de emprender la obra de crear una democracia viva. En ambos casos, habrá terminado la misión que hoy asume el señor Lerroux, pero todos recordarán con respeto sus notables aptitudes, y aún es posible que, con ella, contribuya a vigorizar el esfuerzo de los futuros luchadores. Sigán éstos trabajando hoy oscuramente en la ruda y penosa labor de construir un nuevo medio social más culto. Los que combaten a Lerroux necesitan un Soriano,³⁰⁵ y les basta para proseguir su obra. Aquellos para enmendarla necesitarán un pueblo.

---

³⁰⁴ Com recull Culla, a la llista s'hi inclouen des de exmonàrquics com el sagastí Lluís Callén o el canalejista Jesús Pinilla, maçons com Salvi Casals i Francesc Esteva i «virtuals analfabets» com Joan Pich i Pon, que «li garanteixen una execució fidel dels seus plans polítics municipals i generals» però també d'altres candidats no incondicionals del líder i unànimement elogiats, com l'advocat Francesc Layret, l'escriptor Luis de Zulueta o el també escriptor i sociòleg Santiago Valentí i Camp. CULLA, JB. *op. cit.* 1986. pp. 135-136.

³⁰⁵ Rodrigo Soriano va passar d'amic a enemic i adversari acèrrim de l'escriptor i líder republicà Vicent Blasco Ibàñez dins el republicanisme valencià.

Quan va escriure això, faltava menys d'un mes perquè un fet ho capgirés tot, i l'escèptic Hurtado es veí obligat a participar activament en la vida política del seu país, intentant, tot parafrasejant-lo, convertir la multitud en poble.

4. LA VEU INDEPENDENT DINS LA SOLIDARITAT CATALANA (1905-1907)

4.1 «HEM D'ÉSSER UNA SOLA COSA TOTS ELS CATALANS».

El 25 de novembre de 1905, un fet va traspalsar la ciutat de Barcelona. Un nombrós grup de militars que s'havia reunit aquell vespre a la Plaça Reial, entre visques a l'Exèrcit i a Espanya, va assaltar la impremta i la redacció del setmanari satíric *¡Cu-Cut!* i també la redacció de *La Veu de Catalunya*, que es trobava a la Rambla de les Flors, a tocar del Palau de la Virreina.³⁰⁶ A més de les destrosses provocades, els militars exaltats van formar una foguera amb mobles, papers, diaris i altre material tret de les redaccions de les publicacions, i es van dedicar a atemorir els qui passejaven aquella hora per la part alta de la Rambla. Ben a prop del lloc dels fets, Amadeu Hurtado en va tenir notícia en l'entreacte de l'estrena de *Les garses*, d'Ignasi Iglésias, al teatre Romea:

Era durant el darrer entreacte que els fets es precipitaven, i produïen un astorament general i una efervescència d'indignació entre la gent aplegada al saló de descans del teatre. En un dels angles del saló trobava el conegut periodista republicà, excandidat dels lerrouxistes en les darreres eleccions pel districte de Terrassa, Josep Roca i Roca, i així que em veia em deia visiblement emocionat: «Això no pot continuar; s'han d'acabar d'una vegada les nostres baralles; hem d'ésser una sola cosa tots els catalans».

[...]

A la sortida, en arribar a la Rambla, vàiem cremar les brases del foc que s'extingia, mentre els agents d'autoritat invitaven els transeünts a circular sense aturar-se davant de la casa assaltada. No hi havia en aquell lloc cap manifestació ni se sentia un crit. La gent que passava feia en veu baixa comentaris que s'endevinaven iguals que els del públic del teatre. I la seva remor, que s'estenia d'un extrem a l'altre de la nostra Rambla espaiosa, semblava, i era cert, que repetia amb la cadència persistent d'una idea fixa les paraules de Roca i Roca: «Hem de ser una sola cosa tots els catalans» (p. 80).

Cal tenir en compte que, com recorda Claudi Ametlla –que també era a l'estrena de *Les garses* i en reporta l'ambient d'indignació–, en aquella època Josep Roca i Roca «era l'home que en aquells temps atacava amb més braó el catalanisme, des d'uns fulls

---

³⁰⁶ Els fets i les seves conseqüències són l'objecte a SANTOLARIA, Francesc. *El Banquet de la Victòria i els Fets del ¡Cu-Cut!. Cent anys de l'esclat catalanista de 1905*. Barcelona: Editorial Meteora, 2005. També són reportats a les memòries de diferents personatges. PUIG I CADAFALCH, Josep. *Memòries*. Barcelona: PAM, 2003. pp. 117-118. AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. pp. 305-307. NOGUER I COMET, Ramon. *Al llarg de la meua vida*. Barcelona: PAM, 2000. pp.57-58.

escrits en català, que ell dirigia».³⁰⁷ Per entendre l'abast d'aquest canvi sobtat de posició, i tot els grans esdeveniments dels quals l'acció dels militars va servir d'espoleta, cal situar-nos la polèmica entre l'antimilitarisme –que va guanyant adeptes no només entre els sectors obrers i republicans, sinó que, a partir de Desastre de 1898, també s'estendrà entre els sectors catalanistes i burgesos que veuen l'exèrcit com un dels causants de la crisi– i el militarisme d'un exèrcit sobredimensionat i de retorn a la metròpoli que s'abroga un paper més que actiu en la política, amb una forta connexió amb el Rei, i a qui es fa responsable de la defensa de la pàtria contra els enemics interiors, almenys des de 1895 –abans de la Guerra de Cuba.³⁰⁸ Cal tenir en compte, a més, que la suspensió de les garanties constitucionals era una solució habitual davant qualsevol mena d'incident de caràcter polític, social i d'ordre públic. L'exèrcit no tolerava cap mena de crítica, ja no només contra la pròpia institució, sinó contra tot allò que consideraven símbols de la pàtria: el Rei, la bandera, l'himne... El mateix Amadeu Hurtado es va encarregar diverses vegades de la defensa en diferents procediments militars, especialment contra el setmanari catalanista *La Tralla* (p. 81).³⁰⁹ El maig de 1905, *La Tralla* publica un número especial dedicat a commemorar la independència de Cuba. Tres redactors i el seu director, Josep Maria Folch i Torres seran processats; precisament aquest últim, pels volts de Nadal, marxarà a l'exili a Perpinyà, on s'hi estarà tres anys.³¹⁰ En aquest context, cal situar la reacció de l'oficialitat barcelonina contra el celebèrrim acudit de Junceda en el número del *Cu-Cut!* dedicat al Banquet de la Victòria, dut a terme al Frontó Comtal, amb el qual la Lliga Regionalista havia celebrat l'ascens de vots i de regidors –encara per darrera dels republicans– en les darreres eleccions municipals, celebrades el 12 de novembre de 1905. La celebració, a més, va tenir lloc en un moment de màxima tensió entre els republicans guiats per Lerroux i uns regionalistes que ja havien superat l'escissió dels elements més republicans i esquerrans (Jaume Carner, Ildefons Suñol, Joaquim Lluhi Rissech, etc.) produïda per la visita d'Alfons XIII a Barcelona, l'abril de 1904. Ametlla, llavors un jove periodista d'*El Poble Català*, diari nacionalista i republicà fundat pels dissidents de la Lliga, recorda a les seves memòries aquella època:

---

³⁰⁷ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. p. 306.

³⁰⁸ SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria i VILLAROYA I FONT, Joan. *L'exèrcit i Catalunya (1898-1936)*. Badalona: Llibres de l'Índex, 1990. Ballbé, Manuel. *Orden público y militarismo en la España constitucional (1812-1983)*. Madrid: Alianza, 1983.

³⁰⁹ N'hi ha exemples a *EPC*, 16 de juny de 1905, 24 de febrer de 1906 i 26 de juny de 1906. També defensà el setmanari nacionalista *La Revolta*. *LV*, 30 de setembre de 1908.

³¹⁰ FOLCH I TORRES, Josep Maria. *Cavalcant l'ideal*. Valls: Editorial Cossetània, 2004.

És l'època dels atacs desmesurats entre una força i l'altra, entre la «gent de bé» i la «terregada», segons expressions cares al regionalisme. Els mítings es fan amb còpia d'insults, enmig d'una passió duta al roig viu, com les campanyes de la premsa. *La Publicidad* i *La Campana de Gràcia* diran ceballuts, reaccionaris, clericals, enemics del poble i gent d'una edat ja morta, a aquests catalanistes entestats a aixecar fronteres noves, quan l'internacionalisme és la inevitable realitat del demà. *La Veu* i *Cu-Cut!* sostindran les rèpliques igualment acerbes, i en general, més enginyoses: tractaran llurs adversaris de «forasterada», «desarrelats», «femta forana», «púrria», «traïdors»... [...]

El carrer s'interessa per la disputa. L'obrer i el petit menestral, que més aviat són republicans, troben que, realment, el catalanista és un ésser anacrònic, que vol una política impròpia dels temps moderns. I Déu sap quin prestigi té ara la frase de «temps moderns»! L'home de professió liberal, l'industrial, el comerciant i llurs dependents, generalment guanyats a les noves idees, consideren que els republicans són uns dissortats retardataris, per bé que es creguin avançats, com uns suports de l'Espanya anquilosada i inconsútil, i com uns desertors de la lluita catalana. L'opinió pública, amb la sola excepció de grups selectes –com sempre de poca eficàcia– que deploren amb amargor el fals plantejament de la política, està barallada, polaritzada en dos extrems que tothom creu inconciliables.³¹¹

I així no va ser estrany que el diputat republicà Emili Junoy, lloctinent de Lerroux, portés al ple del Congrés la celebració d'aquest banquet, i les escaramusses violentes entre els joves catalanistes, a qui acusava de proferir crits contra Espanya, i els membres de la *Fraternidad Republicana*.³¹² Tot, però, va canviar amb l'atac contra el *Cu-Cut!* i *La Veu*, al qual van mostrar de seguida la simpatia els capitans generals de Sevilla i Madrid. Dos dies després dels fets, el govern del liberal gallec Eugenio Montero Ríos va presentar al Congrés dels Diputats la suspensió, una vegada més, de les garanties constitucionals a Barcelona. En el debat parlamentari del 29 de novembre, el veterà líder republicà Nicolàs Salmerón va pronunciar un discurs decisiu, que paga la pena reproduir:

Pues bien; si vosotros sois catalanes, si amáis á Cataluña, si no son indecisas ni vacilantes las declaraciones que hacéis aquí, si son espontaneas, nacidas del fondo de vuestra alma, con mis compañeros de representación republicana de Barcelona, yo, que no soy catalán,

---

³¹¹ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. p. 308.

³¹² En dona tots els detalls COLOMINES, Agustí. «Els Fets del *Cu-Cut!* i la política espanyola» dins el volum *Els fets del Cu-Cut! cent anys després*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2006. Segons explica Camps i Arboix, «A la sortida, una colla d'assistents a l'acte, en passar per davant la *Fraternidad Republicana*, a la confluència del carrer de Balmes amb la Ronda de la Universitat, cantant *Els Segadors*, foren apedregats i sonaren uns trets de revòlver. Es produí una baralla, en la qual fou colpit d'una ganivetada al ventre el ciutadà Jacint Garriga. També hi hagué algun ferit de bala». CAMPS I ARBOIX, Joaquim de. *Història de la Solidaritat Catalana*. Barcelona: Edicions Destino, 1970. p. 19.

pero que tengo como el más alto honor el de haber recibido aquella representación, y que creo que puedo servir a mi Patria, para evidenciar que la democracia catalana es fundamentalmente española, yo os digo: «Catalanistas, ¿os ponéis de acuerdo conmigo para llevar la paz a Cataluña? ¿Queréis que vayamos juntos del brazo republicanos y catalanistas a Barcelona, para decir: nuestras ideas difieren, nuestras opiniones pueden ir en sentidos divergentes; pero vamos a exponerlas, a sustentarlas en el santo y amoroso regazo de la madre común España?». Yo, que conozco aquella espléndida tierra catalana, os digo, Sres. Ministros, os digo, Sres. Diputados, que yendo yo del brazo con el Sr. Bertrán, yendo del brazo el Sr. Junoy con el Sr. Rahola, el Sr. Corominas con el Sr. Girona y el Sr. Lerroux con el Sr. Rusiñol, esto producirá una verdadera explosión de amor en Barcelona que se extenderá a toda Cataluña, y demostrará que en esta santa aspiración, lejos de requerirse la suspensión de garantías, lo que necesita es la intensidad del derecho que deben ejercitar libres, dignos y honrados ciudadanos y amantes patriotas de esta tierra española. (grandes aplausos en la minoría republicana. – Sensación en toda la Cámara).³¹³

Amb aquella sensacional invitació de l'antic president de la I República, acceptada de seguida pels regionalistes, naixia Solidaritat Catalana, que havia començat a gestar-se la nit del 25 de novembre.

Segons l'advocat, el primer acte de la protohistòria solidària, on ja hi van anar plegats homes de diferents partits, va ser la rebuda a Barcelona dels diputats catalans que eren a Madrid el dia de l'assalt i havien patit la violència patrioter. Si fins aquí el memorialista Hurtado només suggereix la seva participació veladament (pp. 82-83), a partir d'aquest «acolliment afectuós d'uns quants amics» (p. 83), ja parla en primera persona del plural de les seves activitats solidàries:

Seguidament ens reuníem al domicili del diputat Ignasi Girona, [...] i en la reunió ens informàvem de com, enmig dels incidents tumultuosos, els diputats catalans s'havien vist acompanyats i defensats per tots els diputats d'oposició del Congrés, especialment els republicans, dirigits per Nicolás Salmerón. La reunió continuava a la tarda al despatx de l'altre diputat de la Lliga, Frederic Rahola [...]. Allí hi havia amb nosaltres la majoria dels diputats, i quedava esbossat el nomenament d'una nombrosa comissió formada per delegacions de tots els partits polítics que tondria l'objecte concret d'assegurar el suport de l'opinió pública a l'acció dels diputats que combatessin la llei de jurisdiccions, com la

---

³¹³ Reproduït a COLOMINES, A. *op. cit.* 2006. Sobre el paper de l'ancià expresident de la I República en la Solidaritat, MARTÍNEZ LÓPEZ, Fernando. «Salmerón y las Solidaridades» a RUBÍ, Gemma i ESPINET, Francesc (ed.). *Solidaritat Catalana i Espanya*. Barcelona: Editorial Base, 2008.

manera única que es creia viable i eficaç de fer recular o d'imposar prudència al nou poder aixecat contra Catalunya. (p. 83)

D'aquesta manera, va ser amb la discussió de la «Ley de Represión de Delitos contra la Patria y contra el Ejército», presentada pel nou president Segismundo Moret, que havia substituït un Montero Ríos que havia gosat pretendre castigar els responsables dels fets de Barcelona abans de veure's obligat a dimitir davant l'abandó del seu propi partit, quan la unitat entre catalanistes, republicans i carlins començà a prendre forma. La llei, segons Jordi Casassas, «deixava poc marge al dubte»: El catalanisme era acusat de separatista, i podia ser condemnat a mort «el español que tomara las armas contra la Patria bajo banderas enemigas o bajo las de quienes pugnaran por la independencia de una parte del territorio español». S'amenaçava amb presó «los que de palabra, por escrito, por medio de la imprenta, grabados, estampas, alegorías, caricaturas, signos, gritos o alusiones ultrajen a la nación, a su bandera, himno nacional u otro emblema de su representación», així com l'exèrcit en la seva globalitat, establint la jurisdicció militar com a competent per jutjar aquesta mena de delictes.³¹⁴

Havia arribat el moment. Com escriu altre cop Claudi Ametlla, «*el negret de la Rambla* tornà a ésser el senyor Junoy; l'abrupte Cambó, un home vessant de simpatia, *Roca i Ruc* el respectable senyor Roca i Roca i el duc de Solferino un carlí ple de bonhomia».³¹⁵ A finals de gener, el rebuig a la llei va ser l'amalgama necessària per a constituir, en una reunió a casa del diputat Albert Rusiñol, el comitè executiu de la Solidaritat Catalana. En van formar part Francesc Cambó en nom de la Lliga Regionalista, Josep Maria Vallès i Ribot en representació dels federals, Jaume Carner pels nacionalistes republicans, Josep Roca i Roca pels republicans de la Unió Republicana, Miquel Junyent pels carlins i Amadeu Hurtado, en nom dels sense partit.

---

³¹⁴ CASASSAS, Jordi. «Efectes sobre el catalanisme polític dels fets del *Cu-Cut!*» i GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo. «El ejército y el orden público durante la Restauración. La lucha por el control gubernativo en Barcelona (1897-1923)» dins CASASSAS, Jordi, COLOMINES, Agustí i GONZÁLEZ CALLEJA, A. [et al]. *Els fets del Cu-Cut! cent anys després*. Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2006. Sobre la llei i amb el text complet als seus apèndix, LEZCANO, Ricardo. *La Ley de Jurisdicciones, 1905-1906. Una batalla perdida por la libertad de expresión*. Madrid: Akal Editor, 1978.

³¹⁵ AMETLLA, C. *op. cit.* 1963. p. 242.

4.2 EL CATALANISME SEGONS AMADEU HURTADO

Com reconeix el propi Amadeu Hurtado a les seves memòries, «la història dels sense partit havia estat naturalment poc brillant dintre l'acció política de Catalunya; però era un valor que en aquella hora d'aprofitament de tots els valors disponibles no podia ésser menyspreat perquè, entre altres coses, representava un aspecte del catalanisme que, enmig de les prèdiques i de les trifulgues dels partits era el qui feia camí. Si jo havia estat espontàniament escollit en representació dels sense partit, era sens dubte perquè en la meua manera de fer havia conservat algun rastre que es considerava útil del meu pas de joventut pel partit federal». (p. 84). Tot i el seu passat de joveníssim federal, a redós del seu sogre Odó Martí, i les fermes conviccions republicanes que l'havien fet participar en l'agitació intel·lectual dels sectors liberals barcelonins del tombant de segle, la seva al·lèrgia al partidisme feia que no fos membre de la Unión Republicana de Salmerón, ni seguidor del Consell Regional federalista de Vallès i Ribot, ni tampoc s'arreglerava amb els homes de Jaume Carner i Ildefons Suñol, dissidents progressistes de la Lliga Regionalista. En aquest sentit, val la pena aturar-se a la concepció del catalanisme que Amadeu Hurtado va anar perfilant en aquells anys. Una concepció original, urbana, vitalista, antidogmàtica i antiromàntica del catalanisme que ell mateix rememora a les seves memòries:

Totes aquestes coneixences, freqüentacions i amistats, variades i disperses, barrejades amb les de la meua vida professional, havien contribuït sense un propòsit reflexiu de la meua part, a donar-me, si no la noció clara, el sentiment, almenys, de la complexitat de la vida de Catalunya, que em permetia esplaïar el pensament cap a la concepció d'un catalanisme per a mi més viu i més humà que l'ortodòxia doctrinal del nacionalisme. No creia gaire que el fet històric d'una antiga sobirania nacional catalana fos prou ell sol per justificar el catalanisme com un moviment sentimental de restauració. La història, que ja és una càrrega prou feixuga per als vells pobles que en tenen massa, seria una trava si totes les Catalunyes espargides pel món, vives les unes, mortes les altres i eixamplades algunes amb noves terres que n'han fet uns grans Estats, no tinguessin altre objecte de la vida que maldar per a la restauració d'un moment del seu passat que els fos plaent. Tota la terra seria exclusivament una immensa tela de Penélope en un treball constant de fer i desfer. [...] La justificació del catalanisme la veia en el fet actual, el fet viu d'una riquesa creada amb l'esforç i d'una cultura que era el seu natural producte reclamant per dret propi una posició de primer pla en la direcció política i espiritual de la península de la qual formaven part com una força que es creia preparada per al redreçament d'una

caiguda i la contenció d'una decadència. Aquest catalanisme, que no cercava en la història de la pàtria un programa de restauració sinó d'esperança o la certitud d'una energia, era el que realment veia créixer davant meu. I en lloc de concretar l'aspiració a refer un petit estat, lliurat a la mercè dels interessos accidentals dels grans, el mateix catalanisme vivent, fora de les doctrines, desbordava el marc de la propaganda nacionalista i empenyia la nostra gent, es volgués o no, cap a noves expansions econòmiques i culturals per les terres hispàniques com a motor de tota la creixença triomfadora de la gran metròpoli catalana. (p. 98)

Un catalanisme que, entre d'altres influències, tenia ressons del pensament original i avançat de l'escriptor i polític Gabriel Alomar, que l'any anterior havia començat a publicar la seva sèrie «El lliberalisme català» a *El Poble Català*.³¹⁶ Pràcticament quaranta anys després, en el marc del debat organitzat per la revista *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, que ell mateix havia inspirat, Hurtado va pronunciar la conferència «¿Cal revisar el catalanisme?», en el qual afirmava: «Si jo soc catalanista, no ho he estat mai per doctrina. No he discutit mai si Catalunya és una regió o és una nació i gairebé començo per no saber què és una nació, perquè ningú no sap definir-la. Per aquest motiu, algunes vegades m'he sentit dir que soc poc catalanista. Pel damunt de les doctrines que són el pa espiritual dels militants, m'ha interessat el fet viu de Catalunya, perquè Catalunya sé ben bé el que és sense que ningú me la defineixi».³¹⁷ Com sintetitzaria Ramon Peypoch a la necrològica publicada en motiu de l'advocat: «Amadeu Hurtado no era home per fer una bandera del catalanisme. Català de soca arrel, aspirava per Catalunya la llibertat, però la considerava dintre del marc de les seves idees liberals i de la convivència harmònica amb Espanya. Aquesta convivència – única fórmula que també creiem políticament viable – necessita un instrument polític que la reguli i aquest instrument, més que ésser la conseqüència de teories de Dret polític, ha d'adaptar-se a la realitat i a la manera d'ésser dels dos pobles que s'han d'entendre».³¹⁸ Xavier Pla, a propòsit d'un dels grans amics i còmplices d'Amadeu Hurtado, Claudi

---

³¹⁶ Alomar, Gabriel. «El lliberalisme català» I. *EPC*, 19 de novembre de 1904). II. *EPC*, 24 de desembre de 1904. III. *EPC*, 4 de febrer de 1905. IV. *EPC*, 18 de febrer de 1905. V. *EPC*, 4 de març de 1905. VI. *EPC*, 22 d'abril de 1905. VII. *EPC*, 8 de juliol de 1905. Reunits al volum. ALOMAR, Gabriel i BROSSA, Jaume. *Assaig*. Barcelona: Edicions 62 - Ordis, 1987. pp. 83-109. En la mateixa d'Alomar, una altra influència que no podem passar per alt és la de Jaume Brossa, un dels antics components del grup del Foc Nou, que des de París, s'afegia a les idees d'Alomar. BROSSA, Jaume. «L'esperit universalista». *EPC*, 11 de desembre de 1907. ALOMAR, G. i BROSSA, J. *op. cit.* pp. 45-49.

³¹⁷ HURTADO, Amadeu. «¿Cal revisar el catalanisme? Discurs pronunciat a Perpinyà el 18 de març de 1945 en el debat organitzat per la revista *Quaderns*» dins d'*Abans del sis d'octubre. Un dietari*. Barcelona: Quaderns Crema, 2008.

³¹⁸ PEYPOCH, R. *op. cit.* 1950.

Ametlla, ha parlat d'un catalanisme possibilista, que bé podem aplicar a l'advocat vilanoví.³¹⁹

Tal i com evoca Hurtado a les seves memòries «amb aquest catalanisme, vaig entrar a la Comissió de Solidaritat Catalana com un exemplar, més que com un representant de la massa difusa que havia trobat escampada sense cap cohesió en tants centres d'activitats diferents» (p. 98). La seva presència en l'organització solidària va venir a representar aquest catalanisme de substrat liberal i origen republicà, encarnat més per personalitats que en grups o tradicions polítiques, i que havien d'intentar resoldre la paradoxa que el mateix Hurtado recull comentant el moment polític anterior de disputa entre els catalanistes de la Lliga i els republicans de Lerroux, segons la qual «els catalanistes fossin una força política de renovació radical del país, però de conservatisme social, i els republicans fossin una força aparent de revolució social però de tradicionalisme polític espanyol» (p. 70) i que ell ja havia intentat sintetitzar en la seva carta a Joaquin Costa, vista al capítol anterior. El catalanisme d'Hurtado s'anà construint en diverses intervencions públiques en aquells anys iniciàtics. El primer esbós de sistematització i presentació del seu pensament sobre Catalunya en els ambients espanyols més renovadors, predisposats a escoltar el que es deia des d'una Catalunya que podia ser motor d'aquest canvi polític, el trobem en una carta al diputat Gumersindo de Azcárate, un dels fundadors de la Institución Libre de Enseñanza. En ella, Hurtado assenyala l'opinió que li mereixia el debat sobre la qüestió catalana celebrat al Congrés a finals de 1905, i en el qual el mateix Azcárate havia intervingut:

El efecto producido por el último debate ha sido deplorable. La opinión en Catalunya no dogmatizada en un credo político ni sistematizada en un programa, la que vive en las capas más profundas de la consciencia popular y se manifiesta en los actos más sencillos de la vida ordinaria, no tiene por desgracia representación en el Congreso. A parte de mis buenos amigos los Sres. Zulueta y Rahola, el verdadero espíritu de Cataluña no tiene voz en el Parlamento, y aquellos señores se han especializado hasta el punto de serles punto menos que indiferente el problema debatido. El resultado es en parte debido a la acción del partido republicano, que ha cometido el error en Cataluña de afirmarse como una fuerza de resistencia al catalanismo sin estudiarlo ni descubrir su trascendencia reformadora. Mis advertencias, sin duda por ser tan modestas, han sido desoídas, y ahora, cuando quizá no es ya tiempo, han podido convencerse los republicanos catalanes del

---

³¹⁹ PLA, Xavier. *op. cit.*

inmenso daño que se han causado y han causado a todos no asociándose al esfuerzo que está desarrollando el espíritu de esta tierra. Si los diputados republicanos de Cataluña hubiesen sido elegidos con el criterio opuesto, hoy, con ocasión de los últimos debates, habrían podido alumbrar una gran esperanza en el porvenir de España.³²⁰

El catedrático Azcárate havia intervingut en debat sobre la qüestió catalana, amb una posició meritòria, però que no va satisfer gens ni mica Amadeu Hurtado. A la mateixa carta li expressava directament la seva opinió: «Uno de los mejores discursos ha sido sin duda el de V.; pero no se ofenderá seguramente si, olvidando la admiración que le profeso, me atrevo a decirle que revela un triste desconocimiento del asunto discutido. Este discurso tiene el mérito de expresar con la mayor suma de autoridad y elocuencia, cuál es el grado más alto a que puede llegar la mentalidad española en el estudio y resolución de los problemas que va a plantear en este país la vida moderna». Hurtado retreia a l'intel·lectual krausista lleonès que «en cuanto surge una cuestión cualquiera en cualquier orden de nuestra vida pública, lo primero que se les ocurre a los hombres estudiosos de España, es su clasificación ideológica» i en relació al catalanisme havia passat el mateix: «Ahora, con ocasión del debate catalanista, lo más serio, que es el discurso de V., reproduce el mismo caso. Como regionalismo se ha anunciado el catalanismo, y tomando pie de aquí, ha podido tratar V., con gran autoridad, explicando de un modo inimitable las teorías de derecho público que hacen referencia a este fenómeno social para afirmar en el orden de los principios la bondad de un sistema contra los otros: pero queda España sin saber si el problema de Cataluña responde efectivamente a alguna de esas teorías, ya que para saberlo es preciso estudiar directamente la vida del pueblo catalán, y eso no lo ha hecho nadie». A continuació, Hurtado afirmava:

Entonces. ¿qué es el problema catalán? Lo es todo menos un problema catalán. Es el problema de España.

¿No dice nada a nadie el hecho visible, palpable, evidente de que todas las ciudades y provincias españolas continúan hoy en el mismo estado que un siglo atrás, excepto Barcelona, que en veinte años se ha convertido en una de las más importantes de España? Cataluña, al producir a Barcelona, no ha estado sometido a un régimen privilegiado respecto al resto de España. Se habla mucho de la protección arancelaria concedida a sus industrias; pero fue debido a una ley general de la nación que podían aprovechar todas

---

³²⁰ Carta d'Amadeu Hurtado a Gumersindo de Azcárate, Barcelona, 1 de desembre de 1905. Reproduïda a AZCÁRATE, Pablo de (ed). *Gumersindo de Azcárate. Estudio biográfico documental. Semblanza. Epistolario. Escritos*. Madrid: Tecnos, 1969. pp. 394-399. També a Hurtado, Amadeu. *Pensament polític i social*. Barcelona: Edicions Ariel, 1977. pp. 14-19.

las provincias. Y no consiste en esto su positivo progreso, sino en el régimen librecambista que dio un gran impulso a nuestra industria, como se lo está dando ahora la pérdida de las colonias ante la necesidad de conquista nuevos mercados, ya conseguidos en gran parte este año. La exportación, durante el imperio colonial llegó a 73 millones anuales en la industria de tejidos de algodón, y este año llegará a los 60 millones porque ha rebaso ya los 50. Esto dice algo; dice que Cataluña es un pueblo vivo, que sabe vencer las dificultades y contrariedades y que quiere vencerlas. Y viéndola de cerca, observará todo el mundo como en medio de sus penosas crisis de todo orden, se levanta su espíritu soñando en un porvenir glorioso, acometiendo ahora la reforma de la gran ciudad para hacerla más europea y preparando con entusiasmo una nueva Exposición Universal.

Todo esto ha producido un estado del sentimiento público que nadie ha acertado a traducir en el Congreso. Este sentimiento empieza a concretarse ahora dentro del llamado movimiento regionalista. Este partido, al nacer como una afirmación del nacionalismo catalán, adoptó como banderas las famosas Bases de Manresa, programa anticuado de los antiguos catalanistas platónicos y literatos. Era chocante que el Congreso discutiera estas bases, ahora que ni en mitins ni en sitio alguno hay ya quien se atreva a recordarlas. El programa se ha abandonado, y la afirmación nacionalista va refugiándose de nuevo en las organizaciones fósiles del antiguo catalanismo. La vida y no el apego a esta o la otra teoría, es la que va determinado el sentido del regionalismo de acuerdo con el del pueblo catalán, y a medida que se precisa, va descubriendo como único aquel sentimiento que le decía no ha traducido nadie en el Congreso: el de que la gran misión de Cataluña es la de intensificar la vida catalana para construir luego una España nueva.

I què significava «intensificar la vida catalana»? Segons Hurtado, això suposava «un proceso de diferenciación de Cataluña que expurga todo dejo de sentido tradicional español, notoriamente infecundo. No es precisamente el derecho de la libertad regional lo que de verdad se pretende como solución definitiva, sino el hecho de catalanizar a Cataluña para que pueda esta desarrollar con éxito sus iniciativas». Hurtado era conscient que «puede derivarse de aquí cierta agresividad contra lo que no es de la tierra, pero esto es un accidente sin importancia en el gran proceso. Cónstele que no se rechaza a los demás españoles, sino que se rehúsa el auxilio de los que no pueden asimilarse al espíritu del país. Hay muchos españoles no catalanes que están absolutamente naturalizados. Es más: aparte este elemento trashumante del ejército y los empleados fugaces, el que arraiga aquí, se queda». Un altre dels perills que Hurtado trobada infundat era el del separatisme:

La idea del separatismo ha nacido en el resto de España, que ignora en absoluto y no puede comprender este estado íntimo del alma catalana. Cataluña conoce perfectamente

el grado de su potencia económica y social que la inhabilita para constituir una nación independiente. Su ideal es más grande que el de este mezquino porvenir en el mundo latino. Si no tuviese al lado Francia, que por la fuerza de su misión apostólica absorbe por completo todos los elementos de su nacionalidad, podría nuestra región soñar con la resurrección de la antigua Cataluña, pero esto es humanamente imposible, y bien definido está su objeto el renacimiento de España.

En quant a les comparacions amb el moviment autonomista cubà, que desatès i combatut va desembocar finalment en la pèrdua de les darreres colònies americanes, a la seva carta, Hurtado assegurava a Azcárate que «se ha lanzado la acusación sin detenerse a pensar si puede ser uno mismo el proceso de emancipación de una colonia que el de diferenciación de un componente nacional, pero lo peor es que, aun partiendo de este error, solo se han aprovechado las lecciones de la historia para adiestrarse en el modo de perder lo más rápidamente posible la pretendida colonia». D'aquesta manera, tot i confiar en el fet que Catalunya no abandonaria «sus grandes ideales de reformar a España», i no donar cap mena de virtualitat a la possibilitat d'una Catalunya independent –que, com assegura a la carta, acabaria voluntàriament annexionada a un altre estat més gran i fort, sense cap mena dubte, França– Amadeu Hurtado assegurava:

La algarada de los militares ha venido a decir a nuestro pueblo que España no le entiende ni quiere entenderle; que tampoco quiere transformarse, y que no hay otro remedio que el de someterse a continuar sin enmienda nuestra historia. Por lo dicho juzgará V. de la inoportunidad del hecho. El proceso se ha suspendido brutalmente, y a tanto puede llegar el empeño que de que Cataluña luche como una colonia o se someta como las demás regiones estacionarias, que antes de pasar por este segundo término se decida aceptar por fuerza el primero con todas sus consecuencias.

Aquesta era la visió política del catalanisme que Amadeu Hurtado feia en aquell moment, tot just uns dies després dels fets del *Cu-Cut!*, i que pretenia –segons assegurava a Azcárate– fer arribar a Francisco Giner de los Ríos i Joaquín Costa, però també als dirigents dels partits dinàstics Antoni Maura i Segismundo Moret, en qui buscava qui es decidís a reconèixer que «Cataluña no es hoy únicamente un conjunto de cuatro provincias españolas, sino el germen de una España nueva y radicalmente distinta de la que crearon los Reyes Católicos». A Azcárate li pregà que persuadís els republicans espanyols de no excloure Catalunya ni excloure's del moment que s'estava vivint impulsat pel catalanisme: «Los Sres. Junoy y Lerroux me han escuchado, han querido oírme; pero sus compromisos les impiden sumar su acción a la mía, seguramente porque

juzgan que de tan humilde sería estéril. Pero V. puede convencerles y puede ampararles con su autoridad. Los regionalistas militantes son, al fin y al cabo, un partido conservador creado principalmente en defensa de intereses catalanes dentro del movimiento que he intentado explicar-le. Los republicanos podrían ser el partido creador de la idealidad democrática de Cataluña».

Però Alejandro Lerroux, que el 9 de desembre de 1905 havia publicat un article a *La Publicidad*, titulat «El alma en los labios», no només no s'afegia a la indignació general i condemnava la militarada, sinó que amb el seu estil arravatat i inaugurant la retòrica anticatalanista, tòpic per tòpic, afirmava, que «si hubiese sido militar, hubiera ido a quemar *La Veu*, el *Cu-Cut!*, la Lliga y el palacio del Obispo, por lo menos».³²¹ Amb aquella reacció, es confirmava la trencadissa anunciada entre Lerroux i Salmerón, i per tant, la constitució, al cap d'uns mesos i al marge de la Unió Republicana, del que havia d'ésser el Partido Republicano Radical. Abans de tot, però, com assenyala Joan B. Culla, Lerroux era conscient de com de greu era el pecat de divisionisme en el sí del republicanisme espanyol, i es va proposar convocar una gran Assemblée Municipal Republicana de regidors antimonàrquics de Catalunya, València, Mallorca i Aragó, a Saragossa, «esperant que la nuvolada solidària s'esvaeixi ràpid».³²² Per aquest acte nonat, que havia de celebrar-se sota el patrocini de Joaquín Costa però que era organitzat i executat per Lerroux, van ser convocats, amb un criteri ampli i conciliador, representants polítics catalans, majoritàriament republicans com Josep Maria Vallès i Ribot, Francesc Pi i Arsuaga –fill de Francesc Pi i Margall–, Pere Coromines, Luis de Zulueta, Joan Salas i Antón, Francesc Layret, Josep Zulueta, Josep Maria Serraclara o Julià Nogués, però també d'altres orientacions, com el regionalista Frederic Rahola o el nacionalista Ildefons Suñol, al costat d'homes eminents del pensament regeneracionista o liberal espanyol, com Ramiro de Maeztu, Rafael Altamira, Miguel de Unamuno o Francisco Giner de los Ríos. Amadeu Hurtado també hi va ser convidat.³²³ De tota manera, en aquell moment Hurtado i bona part dels seus companys ja estaven treballant activament en la gènesi de Solidaritat Catalana.

---

³²¹ LERROUX, Alejandro. «El alma en los labios». *LP*, 9 de desembre de 1905.

³²² CULLA, JB. *op. cit.* 1986. pp. 141-142. De tota manera, segons el mateix autor, diversos amics i correligionaris van intentar fins al març de 1906, convèncer Lerroux perquè s'integrés dins la Solidaritat Catalana. p. 143. Nota.

³²³ LERROUX, Alejandro. «Asamblea Municipal Republicana». *El Porvenir* (Valls), 13 de gener de 1906.

El 28 de gener de 1906, *El Diluvio* publicava un manifest «A las Cortes» en què es recollien i s'aprofundia en alguna de les idees exposades pel jove advocat republicà a la seva carta a Gumersindo de Azcárate. No debades, l'autor era el propi Hurtado. Així ell mateix ho confessà a un altre dels patriarques del pensament krausista espanyol, Francisco Giner de los Ríos. Les relacions amb l'assagista i director de la Institución Libre de Enseñanza es podien remuntar als temps del procés de Montjuïc, com amb d'altres personalitats espanyoles, però va ser en aquella etapa quan Amadeu Hurtado cercà una major aproximació.³²⁴ En una carta de finals de 1905 dirigida a Coromines, Hurtado comentava el seu desig de poder parlar amb Giner en una visita d'aquest a Barcelona,³²⁵ un contacte que es concretà durant l'estada del pedagog a la ciutat i que farà referir a Hurtado que «hablo con V. como un amigo, y no sabe con que satisfacción». Dos mesos després, es dirigia al professor andalús, fent-li arribar un text publicat a *El Diluvio*: «A pesar de haberse publicado, y a pesar de haberse repartido gratuitamente por Madrid, ha caído en saco roto. El amigo Brossa tan propenso al entusiasmo decía sin saber que era obra mía que este manifiesto habría producido en Francia el efecto análogo del *J'accuse* de Zola. Yo no participo de esta opinión de Brossa; pero me duele en el alma que nuestra voz sea desoída de todo el mundo».³²⁶ Hurtado afirmava que tenia intenció de fer arribar el mateix text a Salmerón i a Azcárate, cap a qui privadament mostrava una certa decepció: «Tengo una cierta impresión de que estos señores no cumplen con su deber en este problema. Ellos son los llamados por prestigio a orientar la consciencia nacional, y empiezan por no orientarse personalmente. ¡Ay, Don Francisco! No sabe España lo que estos señores le niegan, y tampoco sabe lo mucho que V. hace por ella y lo bueno que no se decide hacer». El text escrit per Amadeu Hurtado i publicat al diari republicà barceloní insistia en les idees que havia traçat per carta: la inconsistència de l'acusació de separatisme que rebia el catalanisme i que fonamentava a ulls dels polítics de Madrid l'aprovació de la Llei de Jurisdiccions, la inacceptable i perillosa analogia amb el cas cubà i la ignorància dels dirigents espanyols de la veritable ànima del poble català

---

³²⁴ Sobre la relació de Francisco Giner de los Ríos amb el catalanisme és imprescindible. CACHO VIU, Vicente. *El nacionalismo catalán como factor de modernización*. Barcelona: Quaderns Crema – Publicaciones de la Residencia de Estudiantes, 1998. pp. 171-231.

³²⁵ Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines. Barcelona, 30 de desembre de 1905. Fons Pere Coromines.BNC.

³²⁶ Carta d'Amadeu Hurtado a Francisco Giner de los Ríos. Barcelona, 2 de febrer de 1906. A Hurtado, A. *op. cit.* 1977. p. 26.

i del moviment de renovació espiritual i política d'Espanya que significava el catalanisme:

¿Queremos una autonomía administrativa? ¿Aspiramos a una autonomía política, como base a una federación de las regiones españolas? ¿Pedimos simplemente la autonomía municipal? ¿Basta un régimen de descentralización que se concrete por el momento en resoluciones de carácter económico para el fomento de nuestra riqueza? Cada una de estas aspiraciones tiene realmente su voz en el mundo político de Cataluña; pero muy por encima de todas ellas, fórmulas frías de organización jurídica que esperan el aliento de una vida, está el alma catalana que sueña en el porvenir glorioso, confiante en la virtud de su esfuerzo, consciente de su deber en el mundo y segura de influir en el nacimiento de una nueva España.

[...]

Nunca se ha resignado el pueblo catalán al estacionamiento, que es la característica de algunas regiones españolas. Ha sufrido, como todas, los mismos dolores, ha participado en iguales crisis y ha debido sostener las propias luchas; pero nunca ha creído llegado el momento de rendirse. El desastre colonial dejó sus industrias sin mercado; pero, vencidos los primeros momentos de estupor, vuelve a la vida purificado por las lecciones dolorosas de la experiencia y, mejorando sus producciones y sus procedimientos de comercio, discute nuevas plazas en el extranjero. Adquirida en esta prueba una gran confianza en su propia vitalidad, Cataluña ha sentido la fiebre de nuevas actividades que han producido el actual renacimiento, visible en todos los órdenes de la vida y ha soñado y sueña venturosamente, en el ideal, sentido como una única justificación de su vida, de hacer de Barcelona la primera capital mediterránea, rica, fuerte y libre, como un centro de cultura mundial que irradie nueva vida para el rejuvenecimiento de la vieja España, haciéndola presente en el pensamiento de la Europa moderna.

Por muy infundada que se crea esta ilusión, la tenemos por digna de respeto. ¿Y no es lamentable que hasta hoy solo haya servido para dictar al Parlamento una ley que declare a Barcelona indigna de la Constitución vigente y para dictar al Gobierno un proyecto de ley encaminado a impedir el libre ejercicio de derechos tan esenciales como el de emisión del pensamiento?³²⁷

A banda de fornir-la de doctrina, Amadeu Hurtado s'implicà en l'organització del que va ser el primer acte públic de la Solidaritat Catalana. El 5 de febrer va formar part d'una comissió encapçalada pel diputat per Girona i dirigent republicà Eusebi Corominas

---

³²⁷ Hurtado, Amadeu [sense signar]. «A las Cortes». *ED*, 28 de gener de 1906.

que va visitar el governador civil per demanar-li autorització per la celebració d'un míting en contra de la suspensió de garanties a la ciutat i el projecte de llei contra els delictes d'impremta.³²⁸ La data escollida fou l'11 de febrer de 1906 –data especialment simbòlica pels republicans, ja que s'esqueia l'aniversari de la proclamació de la I República i no podent-lo celebrar a Barcelona, on les llibertats continuaven suspeses, la comissió va triar Girona com a escenari del míting.³²⁹ Pocs dies abans de l'acte, el 7 de febrer de 1906, es feia públic el primer manifest públic de la Solidaritat Catalana. El mateix dia 11 de febrer, Amadeu Hurtado assegurava en un article publicat a *El Diluvio*, que: «Van al mitin todas las representaciones de los partidos de oposición, y aun de meras tendencias políticas sin organización de partido. Van a afirmar y a pedir el respeto a las libertades públicas como condición esencial a la vida de los pueblos modernos. Van a declarar que Cataluña es y ha de ser siempre tenida por digna de los derechos constitucionales y que España no debe consentir ningún régimen legal de excepción contra el libre pensamiento».³³⁰ De nou, contra les acusacions de separatisme que ja creia que tenien preparades els sectors més anticatalanistes per atacar l'acte de Girona, Hurtado afirmava que «todos los que irán al mitin van con una perfecta consciencia de los deberes que al organizar este acto han contraído ante la opinión de España. Llevan como único propósito, firme y solemnemente manifestado, el de declarar que Cataluña es y quiere ser, al tiempo que una garantía para la libertad, un factor vivo de la necesaria transformación del pueblo español». De nou, l'article servia per a què Amadeu Hurtado fes una profunda reflexió política sobre Catalunya i el catalanisme que, en aquell moment, es dreçava:

El sentido político de Cataluña, manifestado por igual en los regionalistas que en los republicanos catalanes, ha venido a sentar de un modo definitivo en España la afirmación de siglos esperada de que en la consciencia popular está exclusivamente el derecho de toda soberanía, que la voluntad el pueblo ha de ser el único regulador de su vida, que las aspiraciones populares no deben resolverse con fórmulas teóricas inventadas por los redactores de la *Gaceta*, sino con la fórmula viva descubierta por el estudio directo de las necesidades colectivas que son producto de nuestra historia, de nuestra tierra, de nuestra cielo, de nuestros vicios o nuestras virtudes de raza. Estas afirmaciones pugnan con la educación política de los directores de la opinión de España, cuyo criterio tradicional se ha inspirado siempre, a despecho de la letra de nuestras Constituciones, en el sentido doctrinario y antinatural de las antiguas oligarquías que declaraban la voluntad del poder

---

³²⁸ *LP*, 5 de febrer de 1906. Edició Matí. *LVC*, 5 de febrer de 1906.

³²⁹ *LP*, 5 de febrer de 1906, Edició Nit, i 6 de febrer de 1906.

³³⁰ HURTADO, Amadeu. «El mitin de Girona». *ED*, 11 de febrer de 1906.

única fuente de vida social. Aún hoy predicán la revolución desde la *Gaceta*, como última palabra de ciencia social, sin haber intentado observar de cerca, ya que no estudiar, las energías transformadoras que en los núcleos vivos de la nación alientan.

Segons Josep Pla, en funcions de biògraf de Cambó, «la solidaritat fou confirmada davant el poble d'una manera esclatant».³³¹ De fet, l'acte havia de tenir lloc a la plaça de Braus però que un gran aiguat va fer que es traslladés al Teatre Principal. Aquell acte polític, on parlaren Francesc Albó, Josep Maria Vallès i Ribot, Marià Fortuny, Joaquim Salvatella i Albert Rusiñol –i que va haver de sortejar els impediments governamentals de l'alcalde liberal de Girona–³³², va tenir la seva continuació en la intensa activitat de combat contra la Llei de Jurisdiccions. Com explica Amadeu Hurtado:

En fer-se públic que el bloc de Solidaritat Catalana era definitivament format amb el nomenament d'una Comissió i un Comitè Executiu on apareixien barrejats els noms de partits i d'homes fins aleshores enemics, es produïa a Catalunya una veritable emoció popular i a tota Espanya un moviment de sorpresa, que en els medis governamentals de Madrid era d'astorament. L'efecte psicològic de l'esdeveniment va ser ràpid. Aquell poder que havia volgut executar un acte atrevit d'afirmació amb les violències del 25 de novembre, quedava desconcertat davant d'una reacció tan inesperada que sortia amb una força nova i misteriosa, plena de perills desconeguts per al cas d'una lluita immediata. Es veia així de clar en l'actitud del Govern i del Parlament. (p. 102)

D'acord amb Hurtado, el govern Moret, «que estava a les ordres de la sedició i venia amb el projecte de la llei de jurisdiccions com a primera exigència dels revoltats, trobava un Congrés més asserenat del que havia vist Montero Ríos amb la suspensió de les garanties constitucionals a Barcelona, i amb totes les minories d'oposició a la llei més fermes i preparades» (p. 102). Unes minories, en les quals van destacar els diputats republicans i regionalistes catalans, però també d'altres que no ho eren com el carlí Juan Vázquez de Mella, l'integrista Ramón Nocedal i els republicans Melquíades Álvarez i Gumersindo de Azcárate,³³³ que van convertir el debat en un tràmit llarg i accidentat, durant el qual es van aconseguir algunes esmenes valuoses pels contraris a la Llei, però que sobretot, en la duresa del debat, van conformar un bloc compacte que rebia

---

³³¹ PLA, Josep. *Cambó*. Barcelona: Editorial Destino, 1973. OC, volum 25. p. 271.

³³² En dona força detalls el gironí Camps i Arboix, anys a venir batlle de Girona. CAMPS I ARBOIX, J. *op. cit.* pp. 45-47. També es pot acudir a la premsa: *LVC*, 9, 10, 11 i 12 de febrer de 1906.

³³³ *Discursos contra la Ley de Jurisdicciones*. Barcelona: Solidaritat Catalana – Tipografia El Anuario de la Exportación, 1906. En dona també molts detalls, Camps i Arboix.

felicitacions i testimonis de simpatia des de Barcelona. Era una idea del Comitè de Solidaritat, tal com explica Amadeu Hurtado (p. 103).

Amb la comissió en ple funcionament, Amadeu Hurtado va pronunciar una conferència a l'Ateneo de Madrid sobre la qüestió catalana. *El Liberal* es va encarregar d'anunciar la conferència d'Amadeu Hurtado, titulada oficialment «El actual momento de la vida nacional» però que es reproduí a la premsa com «El problema catalán», prevista pel dilluns 5 de març a dos quarts de deu de la nit al saló d'actes de la prestigiosa entitat cultural madrilenya.³³⁴ Entre el públic, els seus referents madrilenys Gumersindo de Azcárate i Francisco Giner de los Ríos, acompanyats de Mael Bartolomé Cossío i el metge Lluís Comenge. També tots els diputats republicans i regionalistes, i un bon nombre de literats i artistes.³³⁵ La conferència va tenir més ressò entre els cenacles madrilenys del que havia tingut el manifest públic d'*El Diluvio*. El mateix Hurtado ho explica: «L'acte era per a mi una sorpresa. En sortir a l'estrada del saló, em trobava davant d'un públic nombrós, amb diputats i professors universitaris, atrets sens dubte per la notícia de la presència de personalitats tan respectades com Azcárate i Giner de los Rios; i en acabar, em trobava en un ambient de simpatia inesperat, estrany a l'hostilitat que de manera tan violenta s'havia revelat en els successos d'uns mesos abans. Això em permetia entrar en relació amb molta gent i fer la coneixença de molts homes interessants, amb moltes converses que tenien tot el valor d'una enquesta» (p. 98). L'endemà, el diari republicà *El País* en feia la crònica en portada,³³⁶ de la qual se'n va fer ressò *La Publicidad*,³³⁷ que aquell mateix dia dedicava la seva primera plana al discurs d'Emili Junoy contra la llei de jurisdiccions. Tres dies després, el 8 de març la dissertació d'Hurtado ocupava pràcticament tota la portada de l'*Heraldo de Madrid*³³⁸ i l'endemà, la del barceloní *La Publicidad*.³³⁹ S'hi van referir també, des de Barcelona, des de *Juventut*³⁴⁰ fins al codirector de *La Vanguardia*, Alfred Opisso,³⁴¹ passant per *La Veu de Catalunya*.³⁴² A la seva important intervenció davant el bo i millor de la intel·lectual madrilenya, tot i el poc ascendent que Amadeu Hurtado atorgava a la història com a font

---

³³⁴ *EL*, 5 de març de 1906. *LE*, 5 de març de 1906. *EL*, 5 de març de 1906.

³³⁵ *LVC*, 6 de març.

³³⁶ *El País*, 6 de març de 1906.

³³⁷ *LP*, 6 de març de 1906.

³³⁸ HURTADO, Amadeu. «El problema catalán». *HM*, 8 de març de 1906. D'aquesta publicació se'n va fer ressò *ED*, 8 de març de 1906.

³³⁹ HURTADO, Amadeu. «El problema catalán». *LP*, 8 de març de 1906.

³⁴⁰ «Noves». *Juventut*, 8 de març de 1906.

³⁴¹ OPISSO, Alfred. «Glosa». *LV*, 14 de març de

³⁴² *LVC*, 8 de març de 1906. Edició Vespre.

del seu catalanisme, no va poder fugir d'un repàs a les diferències jurídico-històriques entre els regnes de Castella i Aragó, la unió personal d'Isabel i Ferran, la construcció de l'imperi de Carles V, l'ascensió de la dinastia borbònica, les guerres napoleòniques que s'havien esdevingut cent anys abans i el darrer desastre colonial, com a fites incomplertes en la construcció de l'estat nacional espanyol. A partir d'aquí, afirmava: «Vosotros no conocéis a Catalunya, y nosotros no conocemos a los demás pueblos de España. Cuidad vosotros de descubrirnos, nosotros os diremos lo que es Cataluña. Y podemos exponer nuestra fe que ha de ser el pueblo catalán quien realice la obra de la construcción nacional de España, porque la historia de los pueblos que han pasado por trance análogo nos autoriza a ello».³⁴³ En aquest sentit, Hurtado esmentà dos exemples: «En Italia fue el reino de Cerdeña, y singularmente el Piamonte, quien hizo la unidad, porque por encima de sus cualidades y defectos tenía la virtud de haber mantenido vivo un sentimiento nacional contra toda influencia extranjera. Y en Alemania fue Prusia la creadora de la unidad, y lo hizo con un procedimiento político análogo al de Catalunya». Hurtado proclamà que «basta examinar las manifestaciones de la vida catalana para convencerse de su derecho a dirigir la formación de una unidad de España». Una indústria que «no es un producto artificial de las leyes del estado»; un comerç en expansió; uns obrers organitzats en un moviment societari distint de l'espanyol, amb «multitud de Asociaciones: unas, sin otra finalidad que la de resolver un conflicto determinado; pero otras, tan complicadas como ciertas cooperativas de producción, que no tienen paridad en España ni consta que la tengan idéntica en el Extranjero», però sobretot, una iniciativa privada que Hurtado considerava fonamental: «Cataluña ha producido Barcelona, una ciudad de grandes atractivos y de grandes defectos; pero se da el caso de que la Barcelona espléndida y rica es el producto de la iniciativa privada, como sus famosas edificaciones, y lo defectuoso es el resultado de la acción oficial del Estado o del Ayuntamiento, cuyos recursos reales y efectivos son deficientes dentro de la vigente organización oficial». Alhora, Hurtado no s'està de destacar davant el públic que omplí la magna sala de l'Ateneo, que «el movimiento artístico catalán es el más característico. Sus poetas, nacidos, casi exclusivamente del sentimiento nacional, aunque hoy en su inmensa mayoría no se reclamen de la paternidad de los Juegos Florales, es lo cierto que por la tradición artística del país, mantenida vigorosamente en aquella fiesta imprimen su sello gestorial, propio de la tierra, a los temas universales de inspiración poética pasados por el tamiz de su

---

³⁴³ El text complet, a banda del que va publicar la premsa de l'època, es pot llegir a HURTADO, A. *op. cit.* 1977. pp. 27-38.

alma». Però, de tota manera com ell mateix afirmà «hoy, por el momento, lo que importa más estudiar es el movimiento político de Cataluña», i si «se dice a menudo que los representantes del pueblo catalán no saben concretar la aspiración política de su país», Hurtado es congratulà que el regionalisme hagués creat un partit socialment conservador, representant d'una força social, que en començar a actuar en el món polític, havia fet desaparèixer el caciquisme. Al seu costat s'hi havia d'incorporar un partit republicà català viu que «todo induce a creer que constituirá la fuerza social, liberal y democrática con el mismo sentido fundamental de la conservadora», pel qual era bàsic comptar amb el concurs dels regionalistes «porque los conservadores de los que nunca ha habido en España, tienen la misión, como de un modo notable se observa en Inglaterra, de dar estabilidad al orden jurídico creado» i per tant, assegurar i afermar les noves fites assolides. Tot plegat feia afirmar a Hurtado, que: «Este sentido político había de influir necesariamente en un cambio radical de nuestras costumbres públicas. A la política de principios substituirá la política de asuntos, como ocurre hoy con la famosa ley de jurisdicciones, que ha juntado a elementos ayer distanciados en un esfuerzo común» encara no, però, en forma d'una única candidatura política. Tot seguit, Amadeu Hurtado es preguntava: «Ante esta renovación total que representa el llamado problema catalán, ¿dónde queda el menguado intento del Gobierno de reprimir un estado de opinión, confundiendo el gesto de pueblo moderno de Cataluña como un temor de desorden? [...] ¿Realizará Cataluña esta obra de constitución nacional de España?»:

Nosotros trabajaremos con creciente fe y entusiasmo, edificando una patria y labrando para la patria una reputación mundial, seguros de que este esfuerzo heroico no puede interrumpirse, y menos paralizarse, porque a un muchacho le dé la ocurrencia de hacer burla de vuestro pasado y escarnio de nuestro presente. Nosotros no vendremos con la espada en la mano a imponer a todo el mundo el deber de cantar la patria, porque sabemos que no deben cantarla los que cumplen el deber de constituirla.

Cataluña está en un momento religioso de su vida: el que precede al nacimiento de un nuevo mundo. Y de igual modo lo proclaman los que quieren dogmatizarlo que los que piensan en perturbarlo. Aquellos que no se sientan capaces de actuar en este gran momento, hágnanos a todos la caridad de un poco de amor para respetar la santidad de nuestro trabajo, y vuelvan a sus cuevas sin luz, en esperar de que alumbre nuestro ideal. Con él descubriremos en la consciencia de esta nación abatida el ideal colectivo que a la sombra de las libertades conquistadas iremos juntos elaborando.

Cataluña lleva una gran idealidad. Todos sus hijos, incluso el más humilde, sueña en hacer de Barcelona una gran ciudad, donde afluyen corrientes de vida europea, caracterizada por la nota catalana, ennoblecida por la nota española, como un centro de cultura mediterránea que tengan una voz un mundo y una influencia en la Europa moderna. Este debiera ser empeño de honor de todos los españoles, y cuando esta gran ciudad cumpla su misión creadora de una civilización nueva, irradiando su vida por toda España, llegará el momento de cantar la patria, toda nuestra, que no será ya más en la Historia el vehículo de un ideal frustrado, sino la voz de un ideal vivo.

Les idees presentades i expressades a Madrid per Amadeu Hurtado van ser una fita més en la destil·lació del seu pensament polític en referència a la qüestió catalana. Un pensament que un bon amic d'Hurtado com Francesc Pujols interpretarà vint anys després, d'una manera original, en la seva *Història de l'hegemonia catalana en la política espanyola*:

Si l'ideal hegemònic d'en Cases-Carbó i de l'Ors és imperialista, perquè parteix del principi que Catalunya ha d'imposar la seva política, la seva cultura i la seva llengua a la resta d'Espanya, havem d'assenyalar l'ideal contrari representat pel pensament hegemònic de l'Hurtado, que parteix del principi que Catalunya, per tal de dominar i colonitzar la resta d'Espanya, s'ha d'assimilar la cultura i la llengua castellana que són les més generals a la Península ibèrica, per tal de poder exercir la influència i la dominació política a tota la península, ajudant-la a la tasca d'imposar la seva pròpia cultura a totes les regions que en tinguin una de pròpia.

Aquest ideal agut i original, com tot el que ve de l'Amadeu Hurtado, és un ideal que, si per ara no té partidaris declarats, en canvi va ser de fet el que veurem realitzar en tot el segle XIX català que, mentre lluitava i assoliva la dominació política d'Espanya, s'assimilava la cultura i la llengua de Castella, però l'originalitat i agudeses de l'Hurtado consisteix en haver vist que aquesta influència política de Catalunya damunt d'Espanya durant tot el segle XIX, que era inconscient, involuntària i caòtica, podia ser conscient, voluntària i còsmica o sistemàtica, si els catalans sabéssim tenir ço que ell anomena la suprema elegància d'assimilar-nos el que hem de dominar i influir en el ram polític.³⁴⁴

I afegia, el singular filòsof de Martorell:

Naturalment que l'amic Hurtado no demana que Catalunya renunciï al seu pensament ni al seu geni ni científic ni polític, perquè si li fessin concretar què és el que els catalans

---

³⁴⁴ PUJOLS, Francesc. *Història de l'hegemonia catalana en la política espanyola*. Barcelona: Ramon Tobella Impressor, 1929. Volum I. p. 8-10.

ens hem d'assimilar dels castellans estem segurs que respondria que l'únic que demana és l'assimilació de la cultura literària, no pel seu contingut admirable precisament, sinó per la llengua, ço és, per la forma, perquè l'Hurtado parteix del principi que, sent el castellà un idioma dels més extensament parlats, perquè va ser importat a gran part de l'Amèrica durant l'hegemonia castellana mundial, Catalunya tindria molts més avantatges que usant l'idioma català, que està reduït a les nostres terres.

Com explica Amadeu Hurtado, abans de marxar de Madrid va visitar el venerable Nicolàs Salmerón, que no havia assistit a la conferència però n'havia pogut llegir la transcripció publicada a l'*Heraldo de Madrid*. En la conversa, «em delectava amb una meravellosa improvisació de la seva eloqüència excepcional per acabar dient que, si Catalunya despleguava dintre d'Espanya i dintre del marc dels problemes de la nostra vida una acció similar a la del Piemont a Itàlia i Prússia a Alemanya, ell la serviria amb fervor i Espanya la seguiria amb entusiasme. No podia sospitar aleshores la tragèdia que aquells dos noms representarien per a nosaltres molt abans que jo arribés a l'edat de Salmerón, ni la duríssima prova que hauria d'ésser per a Catalunya el futur despertar, fins i tot en el seu propi esperit, de les forces ocultes i potser permanents de la tradició d'aventures de totes les Espanyes» (p. 101).

4.3 PREPARANT L'ESCLAT SOLIDARI

L'estat d'excitació que es vivia com a conseqüència dels debats de la Llei de Jurisdiccions també es filtrà a les doctes sessions de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. A la sessió del dia 21 de febrer de 1906, un grup d'acadèmics, entre els quals Amadeu Hurtado, va presentar una proposició a l'Acadèmia en contra de la Llei de Jurisdiccions que s'estava tramitant i que fou aprovada per unanimitat.³⁴⁵ Hurtado intervingué per obrir el debat sobre si es podien o no castigar els denominats delictes d'opinió i proposà que l'Acadèmia fes extensiva la seva posició a les altres corporacions científiques i econòmiques, tal com s'havia fet set anys abans –i ell n'havia estat testimoni i part– davant les conseqüències del Tancament de Caixes. Alhora, va demanar que «l'Acadèmia procuri formar una base d'acció col·lectiva amb les altres entitats a fi d'oposar-se a qualsevulla llei especial que persegueixi la propaganda d'idees».³⁴⁶ La

---

³⁴⁵ Acta de la sessió de 21 de febrer de 1906. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHJP.

³⁴⁶ *Ibidem*.

discussió sobre aquest tema es va programar pel dia 7 de març de 1906, però com que Hurtado es trobava encara a Madrid, la sessió s'ajornà.³⁴⁷ A la sessió de la setmana següent, tot i que fou anunciat per la premsa, tampoc es tractà l'assumpte.³⁴⁸ No fou fins el 21 de març, que s'inicià la discussió de la proposició d'Hurtado, que demanava: «Que l'Acadèmia faci expressa declaració del seu criteri científic totalment contrari a qualsevol llei o projecte que tendeixi a castigar suposats delictes d'opinió, afirmant en conseqüència l'absoluta llibertat del dret de discutir totes les idees i tots els principis». Com afirma el cronista de *La Veu*: «Defensà la proposició son autor, sostenint les idees més radicals sobre la lliure emissió del pensament i la discussió, encarint la importància del tema en els moments actuals i interessant que l'Acadèmia es dirigeixi a les demés d'Espanya per a formar un estat d'opinió sobre aquest particular i contrari a més al règim al règim d'excepció per a certs casos».³⁴⁹ Per a Amadeu Hurtado, la discussió sobre la Llei de Jurisdiccions, contra la qual, i des del punt de vista jurídic, ja s'havia pronunciat l'Acadèmia, era una qüestió de llibertat. Un assumpte que l'interpel·lava fortament com a liberal, i que el va fer topar amb un vell conegut: el comte pontifici de Santa Maria de Pomés. El debat s'allargà, i «com que la discussió excità extraordinàriament l'interès dels senyors acadèmics» a proposta de Joan Moles i Ormella se suspengué la sessió fins a la setmana següent.³⁵⁰ Una setmana després, *La Veu* explicava que a la proposició d'Hurtado se li havia presentat una esmena per suprimir la darrera part, que deia «afirmant l'absoluta llibertat del dret de discutir totes les idees i tots els principis».³⁵¹ Però, ni la proposició ni l'esmena es van arribar a discutir. Com afirma *El Diluvio*, amb el seu estil característic quan es tractava de tractar temes on hi estaven implicats els elements clericals més destacats, «el Comité de Defensa Social tocó a rebato, y del más grande al más humilde acudieron todos sus secuaces a las sesiones de la Academia, acordando por una mayoría abrumadora que no había lugar a discutir siquiera lo propuesto por el señor Hurtado como atentatorio a los preceptos del *Syllabus*, según se encargó de declarar el beatífico señor Pareja».³⁵² Obstinat en la seva posició, Hurtado va tornar a presentar una proposició en

---

³⁴⁷ Acta de la sessió de 7 de març de 1906. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHJP. ED, 2 de març de 1906. Segons la premsa s'hauria d'haver celebrat el dia 28, però ja fou ajornada. LV, 28 de febrer de 1906.

³⁴⁸ LV, 14 de març de 1906.

³⁴⁹ LVC, 24 de març de 1906. LV, 23 de març de 1906.

³⁵⁰ Acta de la sessió de 21 març de 1906. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHJP.

³⁵¹ LVC, 28 de març de 1906. Acta de la sessió de 28 de març de 1906. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHJP.

³⁵² ED, 4 de maig de 1906.

el mateix sentit, demanant, a més, la celebració d'un Congrés Jurídic per a fixar l'opinió científica del país sobre l'extensió legal dels drets de pensament.³⁵³ Una nova proposició que també va ser tombada per la majoria d'acadèmics dirigits per Pomés, i que va motivar una tercera proposició, que incloïa la petició per celebrar una conferència sobre el tema.³⁵⁴ Segons *El Diluvio*, «esta insistencia dio resultado. La proposición fue tomada en consideración por unanimidad, poniendo fin al triste espectáculo que había venido dando hasta entonces la Academia». La reacció del sector més ultramuntà de l'Acadèmia fou intentar una maniobra burocràtica per deixar sense efecte l'acord. En aquest sentit, l'actitud decidida de l'advocat i membre de la Lliga Regionalista –a la qual havia tornat després d'haver exercit com a primer director d'*El Poble Català*, diari dels nacionalistes republicans dissidents de la Lliga– Joan Ventosa i Calvell, va mirar de desbaratar l'intent, presentant una proposició per tal que «l'Acadèmia declari que no es pot limitar per cap consideració política, social o religiosa la llibertat que dintre del Reglament tenen tots els senyors Acadèmics per a presentar proposicions, i que aquestes i les deliberacions de l'Acadèmia no tenen altres limitacions que les que el Reglament imposa a l'activitat científica d'aquesta».³⁵⁵ Com consignava *El Diluvio*: «Ya ven los del Comité de Defensa Social el resultado de su obra. No contaron con las energías de los elementos liberales de la Academia y, creyendo ahogar su voz con la fuerza de sus votos, se encuentran con que en la próxima semana dará su conferencia el señor Hurtado acerca de la extensión legal de los derechos del pensamiento con el criterio que todos podemos presumir, y se discutirá la proposición del señor Ventosa y Calvell, que les pone sencillamente en ridículo». De tota manera, una setmana després i amb el títol de {Cofradía de Jurisprudencia y Legislación», el mateix rotatiu es queixava amargaven de la victòria dels elements del Comitè de Defensa Social, que havien aconseguit introduir una esmena a la proposició de Ventosa que establia el dogma i la moral catòliques com a úniques limitacions a la llibertat de l'activitat acadèmica.³⁵⁶ De tota manera, la Solidaritat ja treia

---

³⁵³ Acta de la sessió de 4 d'abril de 1906. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHJJP.

³⁵⁴ Acta de la sessió de 25 d'abril de 1906. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHJJP.

³⁵⁵ Acta de la sessió de 2 de maig de 1906. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHJJP.

³⁵⁶ «Cofradía de Jurisprudencia y Legislación». *ED*, 13 de maig de 1906. Acta de la sessió de 9 de maig de 1906. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHJJP Sobre el context dins l'Acadèmia. PAGAROLAS I SABATÉ, L. *op. cit.* p. 116-117.

el cap més enllà dels salons i dels mitjans polítics, i es deixava veure, com feia pocs anys havia fet el catalanisme i les noves idees, en tot els àmbits de la societat civil catalana.

El dinamisme i hiperactivitat de Francesc Cambó van marcar l'actuació inicial de Solidaritat Catalana.³⁵⁷ Per a Amadeu Hurtado, el paper preponderant dins la moviment de la Lliga, ja es feia evident en el fet que aquesta tenia la seu al mateix edifici on s'havien instal·lat les oficines de Solidaritat Catalana, però sobretot en l'activitat frenètica de Cambó (p. 104), que va ser l'artífex de l'acte més sonat d'aquella primera etapa de la Solidaritat. Tot i l'impacte de la campanya contra la Llei de Jurisdiccions, abans de la votació de la llei ja es donava per descomptada la seva aprovació i el restabliment de les garanties constitucionals, per la qual cosa, d'acord amb Hurtado, la Comissió de Solidaritat va decidir com a primer acte públic tributar un homenatge a tots els diputats i senadors que votessin contra llei.³⁵⁸ En carta al seu corresposal a Madrid Gumersindo de Azcárate, Amadeu Hurtado va fer una síntesi de la reunió del 19 de març al domicili del diputat Girona, on destacava el protagonisme de Cambó i la Lliga en aquelles reunions:

Ha llevado la voz cantante el Sr. Cambó, vice-presidente de la Liga Regionalista, algo molesto de haberle hecho suspender el viaje que tenía anunciado a Madrid para invitar personalmente a los diputados que han hecho oposición a la ley de jurisdicciones a que vengan a Catalunya con objeto de recibir un homenaje que va a preparárseles. Es Cambó un muchacho muy listo, y al propio tiempo, muy activo y emprendedor. Esto, unido a que la actual campaña cuadra perfectamente a la significación de su partido, le da una autoridad inmensa en las reuniones que venimos celebrando, donde los regionalistas están en mayoría.

[...]

Comprenderá V. con esto cuál es el estado de animo de los que llevan este movimiento. Vamos a iniciar una campaña cuyas consecuencias no pueden preverse por el estado de las pasiones en el resto de España respecto de Cataluña, y la necesidad en que todos se hallen de no desertar en este momento de actividad, hace que los acuerdos los dirija el más audaz, que es naturalmente el más interesado en que el movimiento surja con la significación de su partido. Quiero decir con esto que, aun siendo muy interesante y estimado muy necesario demostrar que la opinión en Cataluña ha recibido con desagrado

---

³⁵⁷ CASASSAS, Jordi. *op. cit.* 2006. p. 26. RIQUER, Borja. «Construcció i destrucció de la Solidaritat Catalana: El paper de la Lliga Regionalista». dins RUBÍ, Gemma i ESPINET, Francesc (ed.). *Solidaritat Catalana i Espanya*. Barcelona: Editorial Base, 2008.

³⁵⁸ *ED*, 10 de març de 1906.

la ley aprobada y ha visto con simpatía la conducta de los diputados que la han combatido es, por otra parte, muy conveniente que los acuerdos se adopten sin precipitación para evitar que, en definitiva, el único resultado de esta agitación pública sea el predominio del partido regionalista en la próxima campaña electoral en Cataluña.³⁵⁹

Davant d'aquest risc i de com d'estèril seria tot plegat si només servís per a preparar la victòria d'un sol partit, Amadeu Hurtado també era conscient de quines eren les seves limitacions:

Yo asisto a estas reuniones sin llevar representación alguna. Fui invitado a ellas por consideraciones de afecto personal, y aunque supongo que, bien recibidas mis indicaciones, ya puede V. suponer con qué poca autoridad he de verme para influir en acuerdos que ha de llevar a cumplimiento una conjunción de partidos en ninguno de los cuales milito de un modo ostensible. Por este motivo, cuando me parece que voy a ser un voto discordante, me reservo, esperando la oportunidad de hablar luego con los que llevan la representación de alguna fuerza política. Hoy, al salir de la reunión, he hablado con el Sr. Junoy, exponiéndole mis recelos, y hemos coincidido en la necesidad de tener una mayor intervención en los acuerdos que se adopten, siquiera meditando un poco antes de adherirse los reunidos a las proposiciones de los regionalistas.

En aquest sentit, la reflexió que es feia Amadeu Hurtado a propòsit de l'acte era la següent:

La campaña actual puede tener dos significaciones. Una francamente catalanista, favorable de un modo casi exclusivo al partido de este nombre. Y otra nacional, favorable, en primer término, a Cataluña y al país en general. De estas dos significaciones estimo preferible la segunda, aunque circunstancias imprevistas pudieran convertir en provecho de los republicanos lo que parece organizado en provecho de los catalanistas. Para mí, esta no es una cuestión de partido, y hay que apurar todos los medios inimaginables para que de un modo ostensible resulte que no lo es. Si nos limitamos a invitar a los diputados a que vengan a Cataluña para que Cataluña les demuestre su gratitud, y a este propósito llevamos a cumplimiento el plan ideado, creo que el Gobierno puede provocar un conflicto de orden público y dar al resto de España la impresión de que, al reprimir el movimiento, lo ha hecho en defensa de la patria, de la integridad del territorio nacional, etc., etc.

[..]

---

³⁵⁹ Carta d'Amadeu Hurtado a Gumersindo de Azcárate, Barcelona 19 de març de 1906. AAH.

En este sentido, estimo que, aun cuando Cataluña es la que en primer término debe considerarse ofendida y amenazada por la ley que acaba de aprobarse, Cataluña no debería fundar en esto su protesta, sino en lo que la ley tiene de antiliberal y de contraria al proceso de la unidad de España que en Cataluña se ha iniciado, conforme expuse en mi conferencia del Ateneo. Esto es, la significación de la campaña no debería darle el deseo de alzarse contra una ofensa inferida a Cataluña por el Gobierno de España, sino la necesidad de alzarse contra un obstáculo que los políticos del régimen han opuesto a la obra de la unidad española, iniciado por el sentimiento nacional que está vivo en Cataluña.

En la reunió del dia 19 al domicili d'Ignasi Girona «amb la més complerta unanimitat de parers s'havia acordat organitzar un grandíós homenatge a tots els diputats a Corts, sense distinció de partits ni lloc de naturalesa i representació, que han combatut el projecte de llei de jurisdicció. Acte que serà el primer amb què Catalunya exterioritzarà sa unànime protesta contra la llei aprovada darrerament pel Congrés».³⁶⁰ A més, en la mateixa reunió els assistents havien decidit «designar els senyor Junyent, Roca i Roca i Cambó, com a comitè organitzador de l'acte, perquè ahir mateix formulessin un pla ben detallat, i avui, dimarts, a les tres de la tarda, el presentessin a la Comissió en ple, que es reunirà per a prendre una immediata resolució». Era pensant en aquesta segona reunió que Amadeu Hurtado pretenia aconseguir amb el concurs d'Emili Junoy, una modificació del pla que es traduïa en un viatge en corporació dels diputats i membres de la comissió solidària a Madrid, on s'organitzaria un gran míting amb la presència dels diputats que havien combatut la Llei de Jurisdiccions, per traslladar-se, finalment, tots a Catalunya on es ratificarien davant del poble català aquests mateixos sentiments i idees. A la seva carta, l'advocat demanava el concurs del mateix Azcárate i del grup de Giner de los Ríos, perquè amb la seva influència aconseguissin «contribuir al éxito de este acto formando opinión entre las personas serias de esa villa» i entre tots «impedir que nadie tome pretexto del actual momento para ahondar el divorcio entre Cataluña y el resto de España». La proposta va ser plantejada, com així havien acordat amb Junoy, a la reunió de l'endemà celebrada al domicili de Vallès i Ribot,³⁶¹ que Amadeu Hurtado, de nou, va relatar a Gumersindo de Azcárate:

Nosotros hemos aprobado en principio el plan, pero seguidamente hemos expuesto la conveniencia de modificarlo en el sentido que le indiqué.

---

³⁶⁰ *LVC*, 19 de març Ed. Matí.

³⁶¹ «La reunión de ayer». *ED*, 21 de març de 1906.

[...]

La discusión ha sido algo viva, no porque nadie discrepara de este criterio, sino porque acomodar a él la manifestación que se prepara envuelve una rectificación del pensamiento director del regionalismo militante, impuesto por un evidente influjo de los elementos republicanos o liberales. Esto explica precisamente el que la discusión haya sido viva. Es porque estaban en juego los intereses de un partido poco dispuesto a modificarle en un momento en que las circunstancias se mostraban favorables a su predominio. La modificación evidente del criterio republicano que surge con una nueva idealidad catalana es, para los hombres de los otros partidos, un contratiempo. Ellos piensan, en el fondo, como nosotros; pero su interés consiste en que nosotros evolucionemos al compás de sus evoluciones y no que el proceso se desarrolle a la inversa.

En algunos momentos parecía inevitable la ruptura, principalmente por parte de Cambó, que así lo ha manifestado a Junoy; pero nuestra persistencia en deshacer equívocos, desvanecer dudas, evitar objeciones y puntualizar los términos del asunto nos ha asegurado el éxito al conseguir que Carner, un nombre de serio prestigio entre los catalanistas de todas las procedencias, se decidiese a favor nuestro.

El plan acordado no es, en detalle, el que le anuncié; pero es en esencia el mismo. La comisión organizadora, con el mayor número posible de representantes de Cataluña, irá a Madrid a reunirse con los diputados invitados, publicará en Madrid un manifiesto dirigido a España explicando la significación, motivos y alcance del mitin de Reus³⁶² y, antes de partir para este punto, organizará un banquete en obsequio a los diputados invitados para ratificar la común inteligencia de todos los elementos favorables a la renovación de España iniciada en Catalunya.

El dia 23 de març, els principals diaris feien públic un manifest en el qual es convidava a homenatjar «als veritables héroes de la jornada» i, ahora, es feia pública la invitació dirigida als diputats Salmerón, Nocedal i Mella i tots els diputats no catalans que havien combatut la Llei de Jurisdiccions: «Catalunya té amb vós un deute de gratitud i vol pagar-lo. Veniu a rebre l'homenatge del nostre poble».³⁶³ L'èxit de la manifestació monstre del 20 de maig de 1906, per homenatjar els diputats i senadors catalans i no

---

³⁶² Com li comenta Hurtado a Azcárate, la possibilitat que les llibertats fossin suspeses a Barcelona feia als organitzadors plantejar el míting a Reus o alguna ciutat propera. Per això Hurtado es refereix diverses vegades al míting de Reus, tot i que els actes es van celebrar a Barcelona.

³⁶³ «Manifest» *LVC*, 23 de març de 1906. Ed. Matí. També el publicà *LV*, 23 de març de 1906.

catalans que havien combatut la llei,³⁶⁴ va ser total.³⁶⁵ El dia abans, una gran multitud enfervorida anà a rebre els homenatjats al baixador del Passeig de Gràcia –Hurtado, com a membre d’una nombrosa delegació solidària, havia anat a rebre els assistents a l’estació de Sant Vicenç de Calders–,³⁶⁶ i els acompanyà fins l’Hotel Colón, on a precés del públic, Nicolás Salmerón adreçà un breu discurs des del balcó. A continuació, segons Camps i Arboix, l’ancià republicà i el cap de la Comunió Tradicionalista de Catalunya, Manuel de Llanza i de Pignatelli d’Aragó duc de Solferino, es feren una efusiva abraçada, «quelcom d’impensat i extraordinari aquell gest que era tot un poema de civilitat».³⁶⁷ L’endemà, l’acció es concentrà al Saló de Sant Joan, on van desfilar representacions oficials, partits catalanistes, republicans i carlins de cada comarca, en una marxa iniciada per Hermenegildo Giner de los Rios, l’alcalde lerrouxista de la ciutat, davant una gran tribuna oficial aixecada davant el Palau de Justícia on es van situar els diputats i els seus acompanyants.³⁶⁸

Com va escriure Hurtado: «L’endemà, en un banquet al Tibidabo, Nicolás Salmerón cloïa les festes amb un gran discurs en el qual demanava, visiblement emocionat, la continuació del moviment de Solidaritat Catalana que deia que havia donat a Catalunya la categoria d’una escola vivent de civisme, cridada a presidir i a guiar la constitució interna dels pobles d’Espanya» (pp. 107-108).³⁶⁹ Però, aquell acte fundacional de Solidaritat Catalana, a més, va tenir com a conseqüència l’enfrontament ja directe i sense subterfugis entre els republicans solidaris, sota l’ègida del fins llavors líder de la Unió Republicana Nicolás Salmerón, i la Junta Municipal de Unió Republicana de Barcelona, on s’atrinxerà Lerroux amb els seus. Precisament, dies abans de les Festes de l’Homenatge, en enfrontament directe amb Lerroux i la Junta Municipal, que havia

---

³⁶⁴ Camps i Arboix en dóna la llista, completada amb el llibre *Discursos contra la ley de jurisdicciones*: diputats Nicolás Salmerón, Juan Vázquez de Mella, Ramón Nocedal, Salvador Canals, Albert Rusiñol, Emili Junoy, Frederic Rahola, Eusebi Corominas, Francesc Pi i Arsuaga, Melquíades Álvarez, Gumersindo de Azcárate, Tomás Balbás, José de Orueta, Menéndez Pallarés, Francesc Albó, Perojo, Joan Garriga i Massó, Luis Morote, Josep Bertran i Musitu, Joaquim Salvatella, Ignasi Girona, Julià Nogués, José del Perojo, Rodrigo Soriano, Ramon Mayner, Josep Zulueta, Lizama, marquès de Casa-Torre i els senadors marquès de Camps, Teodoro Arana, Rafael de Labra i Agustí Sardà.

³⁶⁵ Les peculiars condicions en què Amadeu Hurtado va escriure els seus records fan que afirmi que l’acte es celebrà «el diumenge 22 de maig», quan efectivament fou el diumenge, sí, però 20 de maig. Per més informació sobre l’acte, *Solidaritat Catalana (Recort de las Festas del Homenatge)*, núm. 1, 20 de maig de 1906.

³⁶⁶ *ED*, 21 de maig de 1906. p. 8.

³⁶⁷ CAMPS I ARBOIX, J. *op. cit.* p. 57. De tota manera, d’altres autors assenyalen que l’abraçada es produí en d’altres localitzacions i, potser, entre Salmerón i el regionalista Albert Rusiñol.

³⁶⁸ També es pot acudir al que diu AMETLLA. C. *op. cit.* 1963. pp. 246-247 o a les cròniques que hi va dedicar, per exemple, *El Diluvio*. *ED*, 21 de maig de 1906.

³⁶⁹ El discurs sencer de Salmerón el reproduïx *ED*, 23 de maig de 1906.

acordat adherir-s'hi però blasmant-ne la immoralitat que suposava aquella solidaritat, Amadeu Hurtado va escriure una carta oberta al cabdill republicà, en què afirmava amb rotunditat:

Me parece muy clara la situación de usted: Ha visto formarse a su alrededor una considerable fuerza numérica con la denominación republicana, mantenida el estado de permanente cohesión durante algún tiempo, más que por sus ideas por el afán de combatir al catalanismo en nombre del sentimiento tradicional de la vieja patria española. Distintas voces le habían hecho observar algunos, yo entre ellos, que no podía ser esta misión natural de los partidos avanzados. Era deber de éstos combatir a todos los elementos conservadores o reaccionarios, pero era un evidente contrasentido constituirse en fuerza política para luchar contra estos elementos por su denominación de catalanista, germen tal vez inconsciente de una profunda renovación nacional.³⁷⁰

I admetent la possibilitat que la campanya solidària afavorís el regionalisme conservador, «pequeñas miserias» davant la transcendència del que Hurtado considerava «la primera manifestación seria que ha habido en España de práctica realidad del *self government*, el primer momento claro de nuestra historia en que la intervención efectiva del pueblo en la dirección política ha sido un hecho», el republicà afirmava: «Vea, pues, señor Lerroux si no es injusto acusar de inmoralidad política a los que pensando menos en si propios que en su pueblo, se han prestado generosamente a secundar un movimiento que podía y poder dar a los republicanos una tan noble y tan hermosa orientación en sus luchas futuras». Dies després i des del punt de vista intern, passada l'apoteòsica jornada, semblava que els objectius de Solidaritat Catalana, nascuda per combatre la Llei de Jurisdiccions i homenatjar els seus heroics contraris, s'havien complert. Com escriu Amadeu Hurtado a les seves memòries, «l'objecte principal de la nostra conjunció política estava aconseguit. [...]. I les paraules de Salmerón al Tibidado convertien un bloc polític format per a una protesta en una força d'acció civil de Catalunya dintre d'Espanya. Una vegada més em semblava que la meva visió del catalanisme, enmig dels accidents de les lluites polítiques era el que feia camí per damunt de les creacions doctrinals» (p. 108). L'endemà de la festa es van trobar a casa del diputat Ignasi Girona tots els dirigents solidaris. Per la majoria d'ells, aquell intercanvi d'impressions després de la jornada era un comiat.³⁷¹ Francesc Cambó, però, des dels inicis creia en la possibilitat de convertir

---

³⁷⁰ HURTADO, Amadeu. «Carta abierta. Señor don Alejandro Lerroux, presidente de la Junta Municipal de Unión Republicana». *ED*, 19 de maig de 1906.

³⁷¹ PABÓN, Jesús. *Cambó*. Barcelona: Editorial Alpha, 1999. p. 217.

aquell moviment en una candidatura conjunta en la qual tots els partits acceptessin un programa de reivindicacions catalanes, formant un gran bloc parlamentari català, amb homes de tots els partits, abonat per altes personalitats no catalanes, consagrat a obrir camí de solució a les aspiracions catalanes. De fet, el mateix líder lligaire, escriu: «Jo tenia ben a la memòria el mapa electoral de Catalunya i vaig anar dibuixant un projecte de candidatura per a tots els districtes amb ponderació de totes les forces solidàries. I, amb gran sorpresa meva, vaig veure que la victòria no era impossible, caldria tacte, caldria disciplina; caldria, sobretot, provocar un formidable corrent d'opinió que ofegüés i fes callar tots els interessos de partit i les vanitats i les cobdícies personals».³⁷² Així ho va presentar per primer vegada als seus companys el líder catalanista. Segons constata a les seves memòries, va provocar més estupefacció que entusiasme. «Vaig aconseguir, però, el que jo volia: que el Comitè organitzador de l'homenatge i de tota la campanya de Solidaritat anés continuant. No hi havia eleccions a la vista i res no obligava a prendre una decisió; però calia que un organisme continués mantenint el contacte entre els qui s'havien ajuntat un dia i, en ajuntar-se, s'hi havien trobat a gust».³⁷³

Solidaritat continuava, però, de moment, un atemptat havia d'enterbolir momentàniament els esperits. El 30 de maig, l'anarquista sabadellenc Mateo Morral llançava una bomba al pas de la carrossa que conduïa els reis d'Espanya el dia del seu casament, que sortien il·lesos.³⁷⁴ La investigació del regicidi frustrat, portava a la detenció del vell republicà i lliurepensador José Nakens i del pedagog anarquista Francesc Ferrer i Guàrdia, a qui Amadeu Hurtado coneixia i a qui s'acusava de complicitat amb Morral, que feia de bibliotecari a l'Escola Moderna. De fet, ell mateix explica a les seves memòries el seu coneixement del cas:

Mentre seguia el curs de la causa, entrava un dia al meu despatx una dona jove d'una bellesa molt vistosa, alta, esvelta i elegantment vestida que, en presentar-se, em donava el nom de Soledad Villafranca. M'explicava que era amiga de Ferrer, i que venia a demanar-me un parer com a polític advocat sobre si seria millor sotmetre el procés al coneixement del jurat o portar-lo a un Tribunal de Dret com els havien aconsellat. Jo m'inclinava a favor del jurat per raons legals i per altres de conveniència de l'acusat; però aleshores em descobria que era precisament aquesta conveniència la que havia inclinat al

---

³⁷² CAMBÓ, F. op. cit. p. 156,

³⁷³ CAMBÓ, F. Op. cit. p. 162.

³⁷⁴ Per a més informació sobre el regicidi frustrat, ROMERO MAURA, Joaquín. *La Romana del Diablo. Ensayos sobre la violencia política en España*. Madrid: Marcial Pons, 2000. pp. 32-34.

Govern a suscitar el problema de la competència del Tribunal de Dret. Hi ha el temor – em deia– que el jurat, influït per l’horror de la tragèdia, condemni per sentiment en lloc de fallar per reflexió, i en canvi, es creu que un tribunal de magistrats serà fàcilment assequible a raons de justícia, coincidents amb un interès polític, per estudiar i dictar una sentència més serena. (p. 110-111).

Precisament amb l’anàlisi del conflicte de competència entre la jurisdicció ordinària i la militar en el cas del crim de Moral, Amadeu Hurtado reprendrà les seves col·laboracions de premsa a *El Diluvio*. A les pàgines del diari no s’estava d’opinar sobre el cas: «Por una cuestión de jurisdicciones se ha levantado recientemente el espíritu público de Cataluña, afirmándose en un sentimiento francamente democrático, de acuerdo con los sentimientos de los países libres, que tienen resuelto o definitivamente planteado, como en Francia, el problema de que el fuero de guerra sea solo competente para juzgar delitos militares cometidos por militares en caso de guerra. Es esta una buena ocasión para demostrar, con la defensa de la legalidad favorable a la jurisdicción ordinaria, que nuestro criterio de justicia se inspira en un interés general, sea quien sea el perseguido por la ley».³⁷⁵ Però, com diu Hurtado a les seves memòries, «passada l’emoció de l’atemptat de Madrid, i mentre s’instruïa l’inquietant procés, la vida reprenia els seus drets, i amb aquesta, les qüestions polítiques pendents» (p. 111). La Comissió de Solidaritat continuava els seus treballs, ara ja amb voluntat electoral, i la primera prova del seu èxit havien de ser les eleccions a diputats provincials que s’havien de celebrar a la tardor. El seu nom va ser un dels proposats per a realitzar un viatge al País Basc, seguint la invitació que havia fet la Lliga Foral de Guipúscoa als membres de Solidaritat Catalana.³⁷⁶ Sí que va acudir acompanyat pel lligaire Ferran Agulló a València per estrènyer-hi els llaços que Solidaritat ja havia travat un mes abans amb la participació en un míting autonomista encapçalat pel republicà Rodrigo Soriano, director d’*El Radical* enfrontat amb Vicent Blasco Ibàñez i el blasquisme, que s’organitzava al voltant d’*El Pueblo*.³⁷⁷ Abans, però, en aquell estiu de 1906, Amadeu Hurtado tindria l’oportunitat de polemitzar des de la premsa sobre el sentit de Solidaritat Catalana, amb aquella, en

---

³⁷⁵ HURTADO, Amadeu. «Un conflicto jurisdiccional». *ED*, 17 de juny de 1906.

³⁷⁶ Sembla, però, que Hurtado finalment no formà part d’un viatge en el qual només participaren membres de la Lliga i que estigué marcat per la controvèrsia. *EPC*, 4 i 8 de juliol de 1906. En tot cas, sobre el viatge, CAMBÓ, F. *op. cit.* 2008. pp. 165-166.

³⁷⁷ Sobre el viatge a València, *LVC*, 21 de juliol de 1906. Sobre el míting de València, *LVC*, 11 i 15 de juny de 1906. *EPC*, 11 de juny de 1906. Sobre València i la Solidaritat, CUCÓ, Alfons. *Repercussions de la Solidaritat Catalana al País Valencià*. Serra d’Or, agost-setembre 1963.

paraules seves, «solidaritat contrària» formada pels partits dinàstics i els republicans lerrouxistes. Al seu primer article, Amadeu Hurtado afirmava que:

Existen las dos solidaridades como representación de dos criterios políticos fundamentalmente opuestos, correspondiendo a la llamada solidaridad catalana el mérito de representar por primera vez en España el criterio vivo del pueblo frente al criterio abstracto y formalista de los antiguos partidos. Lo que sí aseguramos es que a solidaridad catalana constituye el primero acto de nuestra vida pública encaminado a empezar la historia política de España, substituida hasta hoy por la historia de los partidos políticos. Lo que sí aseguramos es que, al calor de la solidaridad catalana, viva o deshecha, habrá surgido la fuerza social que ha de obligar a España a seguir la corriente de los pueblos modernos, en lucha abierta contra los restos de los antiguos partidos que ni ante la última *debacle* nacional han sabido confesar la funesta esterilidad de sus disputas por el poder.³⁷⁸

Solidaritat venia a confirmar algunes de les intuïcions que Amadeu Hurtado havia defensat davant l'esterilitat i paràlisi política dels darrers anys:

La fuerza social representada en solidaridad catalana es Cataluña, y cada uno de los pueblos de España que llegue a tener de sí propio esta noción que tiene Cataluña, se afirmará también como una fuerza representándola en una agrupación semejante a la solidaridad catalana; y dentro de Cataluña, como dentro de los demás pueblos vivos de España, cada uno de sus componentes, burgueses, obreros, intelectuales, conservadores, revolucionarios, buscará la representación de sus respectiva fuerza en la agrupación natural de sus hombres. Y cuando este proceso llegue a un grado ostensible de desarrollo, formados ya por el pueblo sus partidos naturales, ¿dónde quedará el recuerdo de las intenciones, de las astucias, de las ambiciones que llevaron a los actuales partidos a iniciar el movimiento?

Però, a Hurtado li recava que el moviment no l'hagués iniciat el republicanisme, tal i com ell havia escrit anys abans a les mateixes pàgines d'*El Diluvio*, arran del triomf electoral de la Unió Republicana:

Nosotros hubiéramos preferido que hubiesen sido los republicanos los que, haciendo honor a su significación progresiva, hubiesen promovido esta acción profundamente renovadora. Desde estas mismas páginas tuvimos el honor de proponerlo antes y después de que el odio entre republicanos y catalanistas se manifestase en aquellas famosas elecciones de los cuarenta mil votos. Pero era nuestra voz tan humilde, que fue desoída,

---

³⁷⁸ HURTADO, Amadeu. «De la solidaridad». *ED*, 16 de juliol de 1906. Algunes de les idees expressades en aquest article Amadeu Hurtado ja les havia plantejat a *El País*, de Madrid. HURTADO, Amadeu. «Concepto de la Solidaridad Catalana». *El País*, 18 de juny de 1906.

sin gran molestia para nosotros, que teníamos puesta toda nuestra confianza en los imperativos de la vida, origen hoy de la solidaridad catalana, causa mañana del triunfo inevitable de su acción transformadora.

En aquest sentit, reblava l'afirmació sentenciant: «Triunfo inevitable decimos y repetiremos siempre. Fracasaremos individualmente muchos. Ni el sufragio del pueblo ni el aplauso de la multitud será para nosotros. Pero los que personalmente lo reciban, cualquiera que sea su denominación y su origen, seguirán nuestras mismas inspiraciones si ya son las propias o sucumbirán a ellas si les son ajenas. Todo esfuerzo en sentido contrario es enteramente inútil, y de un modo especial por parte de los republicanos, que, como elementos de progreso, serán los primeros en sentir los efectos del paso adelante que ha dado en nuestra historia política, solidaridad catalana». L'article d'Amadeu Hurtado no va agradar gens, precisament, als republicans encapçalats per un Lerroux ja totalment enfrontat a Salmerón i al vell republicanisme unitari, que assentava les bases del seu partit en l'atac frontal al projecte solidari –«la conjunción más absurda e immoral que hayan producido los siglos», segons definició del seu òrgan central, *El Progreso*– i en un espanyolisme rampant que deixava de banda les antigues vel·leïtats obreristes, anticlericals i, fins i tot, federalistes o autonomistes.³⁷⁹ Precisament, des de la tribuna d'*El Progreso* –fundat escassament quinze dies abans, dirigit per Emiliano Iglesias Ambrosio, inspirat directament pel cabdill Alejandro Lerroux i que encara s'autodenominava «Diario autonomista de la Unión Republicana»– s'atacà al «señor Hurtado, hombre muy hábil. Unas veces se escurre como una anguila y otros pretende volar muy alto, para no exponerse, en las regiones inaccesibles del cóndor, al encuentro de enemigos».³⁸⁰ Segons els seus oponents lerrouxistes, «la síntesis del artículo del señor Hurtado, es la siguiente: el movimiento de Solidaridad Catalana es un movimiento social hondo, de imposible percepción para los que viven en una superficie de la tierra, o tan elevado que solo los videntes y los profetas pueden desentrañar su contenido. De una u otra manera, el pobre vulgo, la masa indocta, se queda en ayunas de los que es y lo que significa la Solidaridad Catalana». A atacar l'article d'Hurtado, amb cites extreïtes del text i replicar les suposades mentides que s'hi contenien –«que no es lo mismo que llamarle a usted mentiroso, señor Hurtado» aclaria el portaveu radical– *El Progreso* hi dedicava un segon article l'endemà, dedicat a menystenir la idea hurtadiana de Solidaritat. L'advocat

---

³⁷⁹ CULLA, J.B. *op. cit.* 1986. pp. 155-171.

³⁸⁰ «La Solidaridad al día». *El Progreso*, 16 de juliol de 1906.

i membre del Comitè solidari no va deixar passar la càrrega lerrouxista, i dos dies després del primer article, en publicava un altre titulat «Discussamos», en què assegura que: «Yo admito la discusión de *El Progreso* conmigo; pero no, como ahora, asistir a una discusión de *El Progreso* consigo mismo, en la que mi nombre figure como caprichoso pretexto. Digo esto porque el artículo que acabo de leer no contesta a un solo punto esencial ni accesorio de mi trabajo, limitándose a barajar algunas palabras sueltas de mi escrito, a las que se atribuye un significado que no tienen, para darse el gusto de comentarlas con las cuatro frases hechas que vienen empleándose desde el principio contra la solidaridad catalana».³⁸¹ Alhora, la rèplica als atacs d'*El Progreso* li servia a Amadeu Hurtado per afermar algunes idees sobre el sentit renovador de Solidaritat que havia exposat en l'article inicial:

No lo dude *El Progreso*. Defiende un pleito perdido. Estando constantemente en la brecha, poniendo todas las actividades de sus hombres más eminentes al servicio de una propaganda y de una agitación permanentes, excitando los justos apasionamientos de la multitud con todos los temas que lo permiten, mantendrá a su favor más o menos tiempo, para siempre si quiere, la fuerza numérica en el mundo político. Pero es esto tan indiferente al problema que estudiamos, que si de mí dependiere se lo daría todo hecho para evitarle tantos afanes, ya que al fin y al cabo sus elegidos obedecerán quieran o no quieran a nuestro sentido político y esto es lo interesante para los que saben distinguir entre el éxito de sus ideas y el de su persona.

Amadeu Hurtado també aprofitava per explicar que això era el que volia dir quan havia escrit que «ni el sufragio del pueblo ni el aplauso de la multitud será para nosotros» no es referia al criteri polític de Solidaritat, sinó a la seva pròpia persona, i que això no era un cap motiu d'amargor, ja que el moment polític l'agafava en el moment de major optimisme de la seva vida. «Quizá sea esto lo que *El Progreso* cree que está por encima de su inteligencia, lo cual no sería ya tan extraño porque no concibiendo otra política que la de la disputa por el Poder, ha de antojársele absurdo y hasta cierto punto incomprensible que haya quien crea en una política de lucha por efectividad desinteresada de una aspiración popular. Me importaría poco, por ejemplo, el triunfo de los republicanos, sino triunfase la República», assegurava. A la seva rèplica, tornava a afirmar que:

La solidaridad catalana, según dije en mi anterior artículo, es un movimiento político que tienen por objeto afirmar la personalidad de Cataluña como una fuerza social

---

³⁸¹ HURTADO, Amadeu. «Discussamos». *ED*, 17 de juliol de 1906.

indispensable para la transformación de España, y que la consecuencia más trascendental de su constitución es la de señalar como una orientación definitiva del pensamiento nacional la de substituir los partidos artificiales, creados sobre bases teóricas, por los partidos naturales en los que se represente una fuerza social conservadora o reformista.

Este es el tema que debemos discutir, procurando demostrar que un movimiento iniciado con esta significación es inmoral en cuanto permite juntar en una misma aspiración a elementos políticos que en todas las demás cuestiones son contrarios. Para esto creo necesitaré demostrar que Cataluña no es como tal Cataluña una fuerza social dentro de España. Y entonces el problema quedará bien planteado, prescindiendo de aquellos juegos de palabras sobre hombres de la derecha y de la izquierda, porque esto podríamos discutirlo como republicanos, y juro saldría perdiendo el izquierdismo de *El Progreso*.

Sense mossegar-se la llengua, Amadeu Hurtado atacava les contradiccions d'aquella «solidaritat» antisolidària que formaven els republicans radicals de Lerroux i les forces dinàstiques:

Insisto que la solidaridad no es un pacto, y que no existe pacto entre los partidos que forman la solidaridad catalana, ni entre los que constituyen la contraria, debiendo advertir de paso que la heterogeneidad de los componentes de una y otra no he dicho que fuese defecto de ninguna de los dos, como caprichosamente firma *El Progreso* [...] Sin pacto votarán las dos solidaridades por sus respectivos hombres, y si algunos republicanos se llevan el voto de algún carlista que nada les obliga como republicanos; los de *El Progreso* se llevarán el voto de muchos empleados y de algunas clases pasivas.

[...]

Tan moral, tan natural y tan espontánea resulta la solidaridad catalana como la contraria. Y yo afirmo que aquella es la que triunfa, porque la segunda tiene en su contra la historia de los partidos políticos de España, que viene a continuar. En todo que no sea objeto único de nuestra solidaridad hacemos ahora lo que siempre, tan anticlericales y tan radicales como tuvimos los primeros asomos de razón. En cambio, los otros pueden verse en el caso de ser menos radicales en cuanto se interponga el temor de ofender la patria tradicional. De momento, flaquea el sentido liberal cuando tienen barruntos de que alguien pueda opinar en sentido contrario a esta tradición, y al grito de ¡Viva España! quieren imponer silencio. Nosotros creemos preferible, en vez de gritar ¡Viva España!, trabajar para que España viva y no nos asusta la libertad de opinión ni la del grito, cumpliendo como cumplimos a consciencia este deber.

Això era el que Amadeu Hurtado oferia debatre als seus oponents. I en aquest sentit, plantejava l'advocat el seu següent article a *El Diluvio*, dedicat a «El separatismo»³⁸², l'acusació que rebien «todos los que, unidos en el movimiento llamado de Solidaridad Catalana, hablan en favor de las reivindicaciones políticas de Cataluña», de part d'amics no catalans d'Amadeu Hurtado. Uns amics no catalans i uns enemics potser més propers, –com els d'*El Progreso*– que veien separatisme en tots els actes de Solidaritat, i consideraven que Salmerón era «un pobre hombre que sigue el movimiento catalán por seducciones del halago» i Azcárate, víctima d'un engany. Davant d'aquesta acusació, Hurtado assegurava que «estamos enfrente de una cuestión que no la puede ni la podrá resolver la lógica, porque hay un obstáculo pasional que impide a muchos comprender este momento de crisis social iniciado en Cataluña. Por igual motivo, los republicanos que me invitaron a discutir el tema de la Solidaridad Catalana desistieron al aceptar la invitación». En la mateixa línia, assegurava, que:

Nos llaman separatistas porque no comprenden nuestro lenguaje más que atribuyéndole ese nombre. Es para ellos un descanso cerebral dar con la santa palabra que lo diga todo de una vez, y el mote de separatismo les resuelve toda dificultad. La pasión hace el resto. Somos separatistas por lo que decimos, por lo que pensamos sin decirlo, porque el tono de nuestra voz, por la expresión de nuestra cara, porque no gritamos ¡Viva España!, porque lo gritamos sin entusiasmo. Y mientras se permita que la cuestión se ponga en estos términos y vayamos dando explicaciones, defendiéndonos de esta acusación, perderemos inútilmente el tiempo, ya que a reflexión no domina en el orden del sentimiento.

Al final de l'article, però, Hurtado hi va deixar anar una expressió contundent que va ser força utilitzada pels seus adversaris d'*El Progreso*, que no van trigar massa a tornar a fer acte de presència. I és que la referència als forasters es va veure des del món lerrouxista com un atac frontal a les bases i alguns dels dirigents (Emiliano Iglesias Ambrosio, Josep Jorge Vinaixa, Giner de los Ríos, els germans Ulled, etc.), d'un partit caracteritzat sovint, a vegades de manera simplista, com a propi d'immigrants. Amadeu Hurtado al seu article, però, deia:

Los que no nos entiendan cumplan cuando menos el deber de callarse. No agiten el espantajo del separatismo catalán porque acabar con él es cuenta nuestra, pacientes forjadores de un ideal digno de nuestro pueblo. Y los que no sean de esta tierra harán bien

---

³⁸² HURTADO, Amadeu. «El separatismo». *ED*, 29 de juliol de 1906.

en quedarse si quieren a contribuir a nuestra obra, que ha de ser de todos: pero harán mejor yendo a sus tristes comarcas, que también necesitan de hijos que las oigan, que comprendan sus pesares y que descubran el ideal de su vida. De lo contrario, podrán a lo sumo enseñarnos como se canta la patria con una bandera en la mano; pero esto ni es nuevo ni urge aquí, donde trabajamos para formar una patria grande y próspera que tenga cédula en el mundo.

L'endemà mateix, *El Progreso* ja avisava que per part seva no donaven pas per finida la discussió i que l'endemà mateix es proposaven «complaure» l'advocat solidari amb una refutació dels seus pensaments.³⁸³ Així, l'endemà el periòdic lerrouxista carregava contra Hurtado:

El acabose. Don Amadeo se siente patriarca de Cataluña, pastor de este rebaño, profeta de esta nueva Israel, papa y doctor, y excomulga y señala la puerta a los huéspedes en nombre del moderno y natural partido de la Solidaridad. El *delirium tremens*. A don Amadeo le ha hecho mucho daño el conversar con Giner, con Calderón, con Posada y con Cossío, y el delirio de la grandeza se ha apoderado de él. Así como es peligroso que ciertos libros caigan en manos inexpertas, también lo es el que ciertos cerebros se pongan en contacto con el de los grandes hombres, porque luego hay que lamentar casos como el del señor Hurtado, que era un hombre bueno, afable y mediano escrito y que, de pronto, se ha convertido en un Herodes de los forasteros y en un publicista empalagoso y picapedrero.

Obra de humanidad resultará el que los que no entiendan al señor Hurtado se queden en Cataluña y aquí laboren y prosperen, porque así, prácticamente dirá, esta hermosa región que continua en gloriosa tradición democrática, su ejemplarísima historia política y su robusta vida ciudadana, porque si así no fuera ya sabemos lo que iba a arrojar el censo de población del antiguo principado: un solo nombre, el de don Amadeo Hurtado, y sobre eso aún tenemos nuestras sospechas, porque dudamos que don Amadeo entienda al señor Hurtado o viceversa.³⁸⁴

La resposta d'Amadeu Hurtado, en aquest cas, no es va fer esperar i l'endemà mateix a *El Diluvio* publicava les seves «Contestaciones».³⁸⁵ Considerava la resposta inútil, ja que «destina *El Progreso* dos columnas de su primera página a demostrar que no me entiende y que yo soy un necio presuntuoso, ignorante en gramática, en lógica, en derecho y en filosofía política. Lo primero ya lo dije yo antes que *El Progreso*, y lo

---

³⁸³ *El Progreso*, 30 de juliol de 1906.

³⁸⁴ «Respuestas a un acertijo. Para el señor Hurtado». *El Progreso*, 31 de juliol de 1906.

³⁸⁵ HURTADO, Amadeu. «Contestaciones». *ED*, 1 d'agost de 1906.

segundo lo saben todos los que leen mis artículos». Però, la resposta no es dirigida només a *El Progreso* –a qui tornava a dir amb sorna que «firmo recibo que soy un tonto, y saldada esta deuda, repito, por si alguien quiere oírme: Discutamos»– sinó als amics que s’havien sentit ofesos per l’article «El separatismo» i la seva referència als forasters, ja que «dicen y repiten mis amigos que mi idea es la de excluir de los movimientos políticos del país a los que no sean catalanes». En contra d’això, aclaria:

Pero es que hay otro concepto en mi artículo. Es este: Los que no nos entiendan y no sean de esta tierra, si no quieren contribuir a nuestra obra harán mejor yendo a sus tristes comarcas, que también necesitan hijos que las oigan, que comprendan sus pesares y que descubran el ideal de su vida. En esto consiste, por lo visto, el agravio a los españoles nacidos fuera de Cataluña. Yo, en defensa de éstos, digo que no hay uno capaz de tomar por agravio estas palabras. Porque si fuese cierto lo contrario abría que abandonar toda esperanza de que las demás regiones españolas cumplan el deber de reunirse con nosotros para constituir por primera vez la nación, aquella soñada y deseada patria común, resumen de nuestras aspiraciones, ideal superior de nuestros ideales, formada por la suma de todos sus pueblos, por la aportación de lo que en cada uno de ellos ha puesto de eterno la vida. Si fuese cierto que es agravio para los andaluces recordarles que el hambre de sus paisanos humildes plantea en su tierra el mismo problema planteado por la historia en Cataluña; si fuese agravio recordar a los gallegos la miseria de los campesinos de Galicia y a los castellanos el horror de la emigración en Castilla; y si todos creyeran que es insultarles decirles que en Andalucía, en Galicia, en Castilla y en las demás regiones hay un derecho olvidado cuya reivindicación corresponde preferentemente a sus hijos, que es el de la propia soberanía, para influir eficazmente según su característica regional en la dirección de la vida de España, entonces toda nuestra fe en una posible resurrección nacional sería positivamente ridícula. Vayan aprendiendo los que nos tachan de separatistas cómo somos los únicos que conservamos la fe en una España grande y próspera y en unos españoles dignos de levantarla.

A pesar d’això, *El Progreso* va tornar a empunyar la destrala de guerra contra Amadeu Hurtado, a qui acusaven de ser com els *antidreyfussards* que cridaven a l’expulsió dels jueus, prenent, segons el diari, l’expulsió dels espanyols residents a Catalunya sota l’acusació d’anticatalanisme, de ser un patrioter a la manera dels nacionalistes francesos, de «tonto», i així, «de tumbo en tumbo, viene a parar por la derivación reaccionaria y estrecha de su pensamiento en un provinciano intolerante, descortés, inhospitalario, negando el agua, el aire y la tierra a los que no piensen como el, capaz de dictar, a tener poder para ello, ley más bárbara aun que la de las jurisdicciones

para cumplimentar su estupenda sentencia de extrañamiento de los forasteros».³⁸⁶ Precisament, el 12 de juliol de 1906, el Tribunal de Cassació havia revisat el cas d'Alfred Dreyfus i n'havia anul·lat el judici. Els liberals catalanistes, que havien participat amb entusiasme de la indignació contra l'antisemitisme i el militarisme que havia condemnat el militar jueu alsacià, van decidir enviar un missatge a Dreyfus. *La Publicidad* i *El Poble Català* van recollir signatures.³⁸⁷ El periodista Frederic Pujulà i Vallès, que es trobava de viatge a Ginebra per acudir a un congrés esperantista, fou l'encarregat d'entregar personalment al rehabilitat capità el missatge de «Barcelona a Dreyfus», signat per les noves personalitats de la política republicana, com Albert Bastardas, Joaquim Lluhi i Rissech, Emili Junoy o Amadeu Hurtado i joves periodistes o intel·lectuals com Antoni Rovira i Virgili, Claudi Ametlla, Eugeni Xammar, Gabriel Alomar, Enric Jardí o Josep Pous i Pagès.³⁸⁸

Amadeu Hurtado ja no va buscar més brega amb els redactors d'*El Progreso*, que també havien posat punt i final a la disputa amb noves desqualificacions,³⁸⁹ potser perquè la campanya solidària ja el començava a ocupar en mítings i conferències,³⁹⁰ però sí que va tornar a prendre la ploma per, en aquest cas, per felicitar l'escriptor i polític mallorquí Gabriel Alomar, a qui en aquell moment assegura que no coneixia, pels seus articles «En l'aniversari» publicats a *El Poble Català*.³⁹¹ Sssegurava que «difícilmente leeré otro en que de un modo tan claro, tan exacto y tan completo vea traducido mi propio pensamiento».³⁹² Hurtado trobava afinitat amb un Alomar que, passada la data simbòlica de l'11 de Setembre –ja llavors commemorada pels sectors nacionalistes–, declarava que «en aquelles diades èpiques de la guerra de successió, és molt possible que jo m'hagués sentit botifler», distanciant-se del nacionalisme romàntic que rememorava i sentia com a pròpia la caiguda de Barcelona i en l'actuació heroica del conseller en cap Rafael

---

³⁸⁶ «Peor está que estaba». *El Progreso*, 2 d'agost de 1906.

³⁸⁷ *LP*, 11 d'agost de 1906. *EPC*, 13 d'agost de 1906. *LP*, 21 d'agost de 1906.

³⁸⁸ *LP*, 2 de setembre de 1906. *EPC*, 2 de setembre de 1906. Enric Jardí i Casany referencia el missatge al seu llibre sobre el seu pare. JARDÍ, Enric. *El meu pare i el seu món*. Barcelona: PAMSA, 1999. p. 25. També ho fa Joaquim Coll i Amargós, especialista en la recepció de l'afer Dreyfus a Catalunya. COLL I AMARGÓS, Joaquim. «L'écho de l'affaire Dreyfus en Catalogne. Les intellectuels en face de la crise française» a DENIS, Michel; LAGRÉE, Michel i VEILLARD, Jean-Yves. *L'Affaire Dreyfus et l'opinion publique en France et à l'étranger*. Rennes: Presses universitaires de Rennes, 1995. pp. 173-182. Tot i que no hem pogut accedir al document, Coll –que sí que va poder accedir-hi– ens ha confirmat la presència d'Hurtado entre els signants.

³⁸⁹ «Punto final». *El Progreso*, 4 de agosto de 1906.

³⁹⁰ *EPC*, 20 d'agost de 1906.

³⁹¹ ALOMAR, Gabriel. «En l'aniversari». *EPC*, 13 de setembre de 1906 i «En l'aniversari (II)». *EPC*, 14 de setembre de 1906.

³⁹² HURTADO, Amadeu. «Los viejos dogmas». *ED*, 16 de setembre de 1906.

Casanova, perquè, en paraules seves, «la reivindicació actual o, millor, futura, és qualque cosa que no necessita de transfiguracions històriques ni llegendes sacres per a ésser forta i fecunda». D'acord amb la particular anàlisi històrica d'Alomar, que atribuïa a l'austriacisme endarreriment i tradicionalisme antimodern –representant la modernitat la casa de Borbó –, Amadeu Hurtado afirmava que «en la Cataluña de hoy, creadora de esta gran urbe que en toda su larga extensión del mar a la montaña solo evoca recuerdo de un ayer que aún no es histórico, el dogma del patriotismo tradicional es simplemente un estorbo». Però, no era aquest l'únic dogma polític del qual es pretenia deslliurar Hurtado, sinó que:

Como devotos de la libertad de los pueblos que pueden afirmar su existencia en el mundo con personalidad propia, no debemos erigir en dogma la descentralización política en los Estados en que conviven distintos pueblos para asegurar a cada uno de estos su completa autonomía. Nosotros, que seríamos autonomistas en Irlanda, en Hungría y en la actual Finlandia, hubiéramos sido unitarios en la Italia de Víctor Manuel y Garibaldi, como seríamos unitarios en la Bretaña francesa, y no nos indigna el dominio de Inglaterra en el Transvaal, ni el de Japón en la Corea, como tampoco nos indignaría el dominio de los Estados Unidos en la República cubana. [...] Si creemos en la necesidad de afirmar la personalidad política y social de Cataluña es porque tenemos puesta toda nuestra fe en sus aptitudes para crear un centro de cultura mundial en la Europa mediterránea con la total transformación de la vieja España.

El dogma nacionalista no era l'únic que volia trencar Amadeu Hurtado, sinó que, en el que és tota una declaració d'intencions política, afegia «como republicanos, denominación en que se resume nuestra repugnancia física a toda soberanía que no sea la del pueblo y nuestra convicción de que la actual monarquía está divorciada de los intereses nacionales, no hemos de erigir tampoco en dogma la sustancialidad de las formas de gobierno». Amadeu Hurtado també va fer servir la seva tribuna a *El Diluvio* per donar la benvinguda a «los ilustres representantes de la democracia europea invitados por la Junta Municipal de la Unión Republicana a tomar parte en la llamada Fiesta de la Libertad»,³⁹³ és a dir, la gran operació de legitimació llerrouxista a la qual assistiren els diputats francesos Maurice Violette i Jean Allemane i els socialdemòcrates russos exiliats Mzurenlo i Boris Kritchewsky.³⁹⁴ Hurtado els donava la benvinguda a la ciutat, perquè «uno de los deseos más vehementes de la Cataluña moderna es el estar en comunicación

---

³⁹³ HURTADO, Amadeu. «Sean bienvenidos». *ED*, 30 de setembre de 1906.

³⁹⁴ CULLA, J.B. *op. cit.* 1986. p. 150.

constante con los grandes núcleos de civilización europea, único medio de dar al mundo una viva impresión de lo que puede representar para el porvenir de la vieja España la vitalidad creadora de nuestro pueblo». I pregava als visitants que una vegada acabats els actes de partit a la Casa del Pueblo, visitessin els tallers dels artistes, els centres de cultura, la feina dels arquitectes en la transformació de la ciutat, parlessin amb intel·lectuals i obrers, «y entérense de los proyectos que se están incubando para hacer en este inmenso poblado la Ciudad, la indispensable constructora de la futura civilización ibérica». I després d'això:

Díganles los republicanos de la Junta municipal que esta idea es un error; díganles que, ellos aparte, todos cuantos han contribuido a levantar esta Barcelona de hoy han juntado sus voluntades en una sola para destruir todo principio de moralidad pública con pactos nefandos de mutua satisfacción de bajas ambiciones; díganles que, ellos aparte, todos los catalanes se han unido para matar a Barcelona, divorciándola del resto de España, que representa el progreso y la libertad; díganles que estamos todos preparándonos para convertir nuestra capital en centro de una reacción feroz que imponga la misa obligatoria y persiga despiadadamente toda confesión liberal o republicana. Díganles todo esto, como acostumbran, y no les creerán.

Com anunciava a l'article, però, ell no seria a la ciutat quan els il·lustres hostes hi possessin els peus. A primers d'octubre de 1906, Amadeu Hurtado realitza un dels seus primers viatges, un autèntic *Grand Tour* europeu. La documentació en forma de dietari que s'ha conservat d'aquell viatge comença el 7 d'octubre de 1906, a Coblença, a la riba del Rin.³⁹⁵ Segons s'anirà veient més endavant en el seu relat, l'acompanyen Dionís Millán, un tal Herberg, alemany, i un francès a qui no arriba mai a anomenar pel nom. Dionís Millán Albiac era un important client d'Amadeu Hurtado, a més d'«un bon amic d'una quinzena d'anys més que jo, que em plau recordar com un notable exemplar dels *self-made men* de la nostra terra, al qual m'unia un gran afecte des dels temps que ell era un modest corredor de comerç i jo un estudiant de dret». (p. 176). Millán, tot i que havia nascut l'any 1853 a Favara, al Matarranya, estava molt molt vinculat a Nonasp, d'on era la seva mare i on hi té un carrer dedicat per la seva vocació de mecenes. Després de treballar d'aprenent de tintorer a Casp, va marxar de jove a Barcelona, on gràcies a la sort d'una bona partida de cartes havia pogut comprar una mina de carbó a Mequinensa, que

---

³⁹⁵ Són diversos fulls de paper de carta dels diferents hotel son s'hostatjà –Hôtel Sisch, a Colònia; Park Hotel a Düsseldorf; el Victoria Hotel d'Amsterdam, L'Hotel des Indes, a La Haia i el Metropole de Brussel·les– i datats entre el 7 i l'11 d'octubre de 1906.

barrejava amb carbó anglès. Dotat d'un esperit emprenedor, va arribar a ser un dels grans importadors i magatzemista de carbó, a més d'important accionista de La Industrial Alcoholera, S.A., una gran societat dedicada a fabricar alcohol desnaturalitzat. En política, destacà com a membre de la Unión Republicana des de primers de segle, i a les eleccions provincials de 1907 fou escollit diputat provincial dins la llista solidària.³⁹⁶

A Königswinter, segons relata, pujà amb el tren cremallera fins al Drachenfels «La Muntanya del Drac», on la mitologia germànica assegura que Siegfried va matar aquella bèstia. Baixant de la muntanya, el grup es traslladà a Bonn, «pàtria de Beethoven» segons anota Amadeu Hurtado. Als carrers amples i espaiosos, amb xalets acabats de construir que li recorden el passeig de la Bonanova, hi veu, segons afirma, unes dones més boniques que les que havien vist en d'altres ciutats. «El francès diu que això obeeix a no ésser Bonn una ciutat industrial, motiu que li explica que hi hagi més dones guapes a Madrid que a Barcelona». Bonn li féu el pes: «és una de les ciutats que m'ha agradat més de visitar perquè de totes de la vora del Rhin és la més riallera. En aquí he vist realment riure algú, cosa que fins ara em semblava prohibit». Al dietari en descriu els hàbits i els costums dels estudiants, les baralles i les borratxeres. A Colònia, Amadeu Hurtado aprofita per reflexionar sobre el caràcter alemany i el desenvolupament industrial que ha pogut observar des del tren: «Hi ha que admirar dels alemanys la cohesió, la disciplina que hi ha entre ells, no imposada per ningú, sinó como una espontaneïtat del seu temperament. Individualment no són pas gran cosa fora d'una gran força de voluntat i una absoluta resignació a la seva sort. Cadascun d'ells fa lo que creu que ha de fer, i perquè ho creu el seu deber. Un home que dona pa als micos en el jardí de Frankfurt ho feia amb la mateixa solemnitat amb què l'emperador entra a les ciutats de l'imperi. Aquella és la seva feina com és aquesta la de l'emperador». També a Colònia assistí tot sol a una representació de *Carmen* interpretada per la mezzosoprano catalana Maria Gay, en unes escenes d'entreacte teatral d'una gran comicitat. A Colònia, on el grup visita la Catedral, Amadeu Hurtado trobà les dones boniques i els homes com «vestits per sastres de Vilanova». També li cridà l'atenció la presència de jueus. A Düsseldorf, d'on era la família Herberg, Amadeu Hurtado tingué l'oportunitat de visitar una escola elemental, que és el que més impressió li fa. El sorprengué negativament que l'escola se separés en una escola protestant i una catòlica. El director d'aquesta darrera els rebé i els féu una

---

³⁹⁶ RIU ROC, Mario. «Dionisio Millán Albiac (1ª parte)». *Lo Portal*, núm. 172, primer trimestre de 2010. RIU ROC, Mario. «Dionisio Millán Albiac (2ª parte)». *Lo Portal* núm. 173, segon trimestre de 2010. «Dionisio Millán Albiac». *L'Eixam*, núm. 12, abril 2006.

explicació detalladíssima de l'edifici i les aules. «I sense donar-me'n compte em va anar envaint la impressió de tot el que veia era un pressentiment de la força que s'estava covant en aquest cas per al dia de demà» anota. Després d'un viatge tortuós, els viatgers arribaren a Essen, la ciutat on els havia de portar el negoci que tenien entre mans Millán i Herberg. Els apunts d'aquesta ciutat versen sobre la indústria de la ciutat, especialment sobre el grup industrial de la família Krupp. Novament, després d'un accidentat viatge acomiadant-se d'unes ciutats del Rin que segons Amadeu Hurtado han fet Alemanya, el grup travessà la frontera cap als Països Baixos, on l'advocat barceloní descobrí un paisatge totalment diferent del que deixà enrere. La seva capital, Amsterdam, la descriu com la més original de totes les ciutats que ha vist llavors, amb les seves cases, els seus canals, els seus tramvies i les seves bicicletes, que –i això també el sorprèn molt– usen especialment dones. A Amsterdam, Amadeu Hurtado i els seus companys van visitar el barri jueu –i aquí Hurtado no s'està d'assenyalar l'antisemitisme de l'alemany Herberg, «que no els pot sofrir»–, l'Ajuntament, el Palau Reial i el Rijksmuseum, del qual va admirar especialment les obres de Rembrandt –i va adquirir una reproducció de «La ronda de nit»– i va trobar un mosso jueu d'origen sefardita, fet que li serveix per apuntar que havia tingut algunes males experiències amb alguns jueus que, al llarg del viatge, havien intentat alguna petita estafa. A La Haia, el grup es allotja a l'Hotel des Indes, on els van comunicar que esperaven el rei d'Espanya, i Amadeu Hurtado tingué l'oportunitat, després d'un agradable passeig per la ciutat, de visitar el museu i el Palau del Bosch, seu de les conferències de Pau de la Haia de 1899. Després d'una breu parada a Rotterdam, els viatgers van marxar cap a Bèlgica. D'Holanda, Amadeu Hurtado se'n portava la impressió personal que era «una nació molt tranquil·la, força rica i menos rígida que Alemanya». Allà hi van deixar Herberg, que tornà cap a Alemanya. En aquest punt, Hurtado no s'està de confessar al seu dietari l'alleujament que suposa deixar enrere els companys de viatge estrangers, que «m'han fet molt de servei en aquests països on parlen un idioma tan raro i on s'ha de conèixer molt bé les costums per a pogue-hi menjar. Però m'han privat de veure moltes coses que a ells no els interessien i m'han obligat a fer un viatge de simple turista amb una precipitació bestial». Sobre el seu company de viatge Dionís Millán, Hurtado no és indulgent, afirmant que és «poc educat, i per la franquesa que té amb mi em pot comprometre. Els burgesos catalans en fan un mèrit de no sapiguer altre idioma que el seu i d'ésser mal educats». A Brussel·les, Amadeu Hurtado s'hi troba com a casa, o més ben dit, com a la seva anhelada París. Tothom parla francès i la ciutat li fa l'efecte de ser una miniatura de la capital francesa, i els seus habitants com uns

francesos de segona classe. Precisament, des de l'hotel Metropole Brusel·les, Amadeu Hurtado escriu a la seva esposa Anita: «T'envio les notes del meu diari que se'm fa molt llarg. És, com veuràs, un viatge per a ésser fet en uns mes pel cap baix, i ara m'esvera pensar que l'hauré fet en quinze dies. Estic sotragat i rebentat». És probable que en aquest mateix viatge Amadeu Hurtado conegués per primera vegada París. Molts anys després, després d'haver-hi viatjat diverses vegades i, fins i tot, haver-hi passat part de l'exili, Hurtado escriu sobre París:

París ha estat per a mi una il·lusió gairebé d'infància. Veure París, i sobretot viure a París, un desig de joventut semblant a un deliri. Tenia la idea confusa que d'aquella llunyana ciutat de somni m'havien arribat les primeres emocions del desvetllament del meu esperit, i els amics de més edat i més sortosos, que anaven i venien d'aquell cenacle de ressonàncies universals, tenien als meus ulls el prestigi d'haver-hi conviscut mal fos el prestigi passiu de la moneda que ha passat pel tresor d'un ric.

Per fi vaig anar a París, i per primera vegada la realitat confirmava la il·lusió. No sé si eren les imponents bel·leses urbanes de la gran metròpoli o el contrast entre una multitud que m'era nova i la nostra de tots els dies. Però recordo la impressió inesperada del primer espectacle al qual vaig assistir. Més que el joc dels artistes, em va sorprendre fins arribar a commoure'm la presència d'un públic que, pel fet d'ésser parisenc, em feia reviure tota la història apresada d'aquells llocs on em provava de barrejar amb ell.³⁹⁷

Justament d'aquest viatge, *L'anecdotologi de Francesc Pujols* recull dues històries contades al de Martorell pel mateix Hurtado. En concret, sobre el ritme del viatge, «contava Hurtado que, en arribar a La Haia, meta del viatge, en posar-se tots a escriure postals a la família, va preguntar per encapçalar la data: –On som, ara?»³⁹⁸ En tornar a Barcelona, a Hurtado l'esperava la represa de l'activitat solidària. Calia comprovar si «l'aspecte sentimental i emotiu de les manifestacions al carrer eren l'expressió d'una real força política» (p. 111), i per això es convocà el gran míting de la Solidaritat a la Plaça de les Arenes amb el títol de l'Aplec de la Protesta.³⁹⁹ Dies abans, l'ambient ja estava excitat. Solidaritat Catalana va publicar una crida als ciutadans de Barcelona on es deia que «han corregut veus per Barcelona, i la premsa s'ha fet ressò d'aquestes veus, de que el diumenge vinent ha d'ésser pertorbat l'ordre en el Meeting a

---

³⁹⁷ HURTADO, Amadeu. «París ciutat perdurable» dins *Ofrena a París dels intel·lectuals catalans a l'exili*. París-Barcelona: Editorial Albor, 1948.

³⁹⁸ CLOPAS, I. *op. cit.* p. 101. El mateix Pujols incorporà la facècia, sense esmentar a Hurtado, en un article al *Papitu*. ARPOL [PUJOLS, Francesc]. «El món i el born». *Papitu*, 29 de desembre de 1909.

³⁹⁹ CAMPS I ARBOIX, J. *op. cit.* pp. 63-64.

que la Solidaritat Catalana té convocat al poble de Catalunya».⁴⁰⁰ Tal i com ja es sospitava, els «jóvenes bárbaros» de Lerroux, entre ells els germans Ulled, van mirar d'interrompre els oradors solidaris amb visques a Espanya, a Lerroux i a *El Progreso* i provocar aldarulls.⁴⁰¹ Com explica Hurtado, «la gentada que havia acudit a omplir la plaça era tan imponent que unes quantes rondes d'amics, molt ben distribuïdes pel conegut exregidor federal Juli Marial, que havia estat precisament el constructor de les Arenes, bastaven per ofegar amb rapidesa els primers intents de disturbis» (p. 112). Com afegeix l'advocat:

Aquest incident donava lloc a un dels més bells espectacles que he presenciat en reunions de grans multituds. Quan la gent va adonar-se que els avalotadors eren fora, va esclatar a la plaça un gran aplaudiment, i de sota, uns concurrents de la graderia agitaven els mocadors com una salutació a la massa amiga que es retrobava i per contagi espontani, va aixecar-se en tots els indrets de l'ample recinte un gran batec de milers d'altres mocadors. Durant uns minuts, sense sentir-se un sol aplaudiment, el públic es contemplava embadalit a ell mateix amb aquell immens voleiar d'ales blanques sota el cel blau d'un matí serè i lluminós de final d'estiu fins que retronava xardorosa una ovació delirant adreçada a la bellesa del gran moment viscut (p. 112).⁴⁰²

4.4 LA CAMPANYA ELECTORAL

En paral·lel a la frenètica agitació solidària, que es feia patent en multitud d'actes, mítings, intervencions públiques i publicacions a la premsa i revistes de l'època,⁴⁰³ un cas d'ordre públic va tornar a neguitejar Barcelona. La ciutat va viure sota el pànic dels explosius que esclataven a qualsevol racó de la ciutat. L'impacte del procés de Montjuïc havia fet canviar d'estratègia a l'obrerisme català de l'anarquisme romàntic a

---

⁴⁰⁰ «Alocución». *LV*, 18 d'octubre de 1906. *LVC*, 19 d'octubre de 1906. Sobre l'organització de l'aplec, *LVC*, 19 d'octubre de 1906. Ed. Vespre.

⁴⁰¹ CULLA, J.B. *op. cit.* 1986. p. 168. *LP*, 22 d'octubre de 1906.

⁴⁰² L'acte va acabar d'afermar la Solidaritat Catalana, tal com es posa de manifest al text publicat pels diferents diaris prosolidaritat per part de la Comissió de Solidaritat Catalana (Cambó, Roca i Roca, Junyent, Vallès i Ribot, Martí i Julià, Carner, Hurtado i Pere Rahola). *EPC*, 17 de novembre de 1906, *LVC*, 17 de novembre de 1906 i *ED*, 17 de novembre de 1906.

⁴⁰³ D'Hurtado en coneixem un míting al Centre Autonomista Fivaller, amb Carles de Fortuny, carlí; Ventosa i Calvell, de la Lliga; Suñol, nacionalista republicà; Roca i Roca, republicà, Govern, nacionalista republicà; el federalista Laporta i Joan Giralt Verdaguer, regionalista. *ED*, 15 de novembre de 1906. *EPC*, 15 de novembre de 1906. *EPC*, 16 de novembre de 1906 i *LVC*, 16 de novembre de 1906. I un altre al Centre Autonomista Gracienc, amb Ventosa, Suñol, Roca i Roca, Francesc Layret, Josep Pous i Pagès, Eusebi Coromines i Joaquim Salvatella, entre d'altres. *ED*, 29 de novembre de 1906. *EPC*, 25 de novembre de 1906. També continuà l'activitat a la premsa, com per exemple. HURTADO, Amadeu. «Las conferencias de Brossa». *ED*, 1 de desembre de 1906.

l'anarcosindicalisme, i a priori, la «propaganda pel fet» finisecular –i que tanta fama havia donat a Barcelona– havia estat substituïda per la vaga general com a instrument de lluita i com a mite revolucionari, amb l'any 1902 com a moment àlgic, però també com a inici d'un període de confusió i crisi dins un anarquisme català desorganitzat, que aniria prenent consciència, a partir de llavors, de la necessitat d'enquadrar-se col·lectivament. Com hem vist anteriorment, «l'acció directa» terrorista reviscolà en episodis com l'atemptat de Morral, que van conviure amb les explosions i petards que col·locà Joan Rull i Queraltó, el qual tot i haver fet les seves primeres armes en ambients anarquistes, esdevingué confident dels governadors civils i, posteriorment, un autèntic «traficant del terrorisme», tal com l'anomena Antoni Dalmau.⁴⁰⁴ Gràcies a la suposada informació que tenia sobre on i quan es col·locarien els artefactes, Rull havia aconseguit entrar en contacte per les autoritats i que aquestes li paguessin, sent ell i els seus còmplices i parents els principal responsables de la campanya de pànic i per la qual acabaria essent condemnat a mort. En aquest context de por i de misteri que abonava tota mena de teories⁴⁰⁵ i, alhora, d'enuig per la inacció del govern, el comitè de Solidaritat Catalana va convocar una reunió al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona pel dia 28 de gener de 1907.⁴⁰⁶ Una setmana abans, el 20 de gener, a 2/4 de 2 del migdia i després d'un míting carlí a les Arenes on s'havien produït trets i diversos ferits –i on segons sembla havia estat vist Joan Rull– va esclatar una bomba de bolcada o inversió carregada de metralla a l'entresol de la casa número 1 de la Rambla de Canaletes, on hi havia el Cafè Océano.⁴⁰⁷ Hi va haver ferits, entre ells un home que havia agafat la bomba amb la mà i que va perdre el braç. L'explosió va trobar Amadeu Hurtado, que des de feia poc més de tres anys havia canviat el seu domicili del carrer Cervantes per un segon pis sobre la Maison Dorée, a la plaça de Catalunya 22,⁴⁰⁸ prop dels lloc dels fets:

---

⁴⁰⁴ DALMAU, Antoni. *El cas Rull. Viure del terror a la Ciutat de les Bombes (1901-1908)*. Barcelona: Columna, 2008. L'autor aporta una enorme bibliografia i documentació sobre el cas.

⁴⁰⁵ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. pp. 375-376.

⁴⁰⁶ L'anunci de convocatòria, signat per Roca i Roca, Cambó, Carner, Vallès i Ribot, P. Rahola, Solferino, Hurtado i Martí i Julià. *LV*, 23 de gener de 1907. Amadeu Hurtado diu a les seves memòries que la reunió es va convocar pel dia 22 de gener, però en realitat ho fou pel dia 28 de gener. Aquest detall, fruit de les peculiars circumstàncies en què van ser escrites les memòries, comporta que l'explosió de la qual parla a continuació, no fou la registrada el dia 27 –parla del «dia abans del fixat per la convocatòria» – sinó 7 dies abans. A més, d'acord amb les dades de Dalmau, l'explosió a la qual es refereix Hurtado només pot ser la del dia 20 de gener.

⁴⁰⁷ *ED*, 21 de gener de 1907.

⁴⁰⁸ «Amadeo Hurtado y Miró, abogado, ha trasladado su despacho: Plaza Catalunya, 22, 2º 2ª. Telefono 1,001», es pot llegir a *ED*, 29 d'agost de 1903.

Feia uns moments que havia sortit de casa i em trobava a pocs metres del carrer Tallers quan va fer explosió la bomba. Passat el primer remolí de gent, m'atansava al lloc del succés, i tot de cop veia venir en direcció del grup el meu pare, sense abric i amb el cap descobert en aquell matí gelat del mes de gener, mirant per tot arreu amb cara esfereïda. Tot seguit anava a trobar-lo i comprenia que era jo la causa de la seva presència, perquè l'espant i el temor d'una desgràcia l'havien precipitat a sortir al carrer. L'endemà a la mateixa hora, gairebé minut per minut, queia ferit per l'atac que se l'havia d'endur en pocs dies. Al dolor de perdre'l s'afegia per a mi la impressió melangiosa que per les seves qualitats mereixia haver tingut una vida millor. (p. 113)

El dia 3 de febrer havia mort Marià Hurtado i l'endemà, el diari del qual era assidu col·laborador Amadeu Hurtado recollia la notícia. El rotatiu assegurava que «al entierro, que ha tenido lugar a las once de esta mañana, ha concurrido numerosa representación de todas las clases sociales, que han demostrado, una vez más la simpatías que goza nuestro afligido amigo en esta ciudad».⁴⁰⁹ L'endemà el mateix diari donava alguns noms que havien acudit al funeral: Pere Coromines, Emili Junoy, Josep Maria Serraclara, Jesús Pinilla, Adolf Marsillach, Joan Claramunt, Manuel Busquets, Joaquim Salvatella, Juli Marial i Francesc Pi i Sunyer.⁴¹⁰ En els dies de vetlla de la salut del seu pare i abans de la reunió del Saló de Cent, on es va decidir la participació de Solidaritat Catalana com acusació particular en els casos de terrorisme,⁴¹¹ Amadeu Hurtado havia escrit un article titulat «Mi protesta»,⁴¹² en què es referia als successos del diumenge 20 de gener, les conseqüències últimes dels quals havia viscut en pròpia persona. En ell comentava l'estat de nerviosisme i irritació que vivia la ciutat,⁴¹³ i que feia enyorar als barcelonins governs conservadors que substituïssin els governs liberals —«constituidos por los hombres más ineptos y más ridículamente incultos»—, i oferissin seguretat i respecte a la llei: «He recogido de las conversaciones de la calle, trasunto fiel del estado de alma de la ciudad, la triste impresión que estamos asistiendo a una quiebra de toda la idealidad de la democracia en este país». Per això demanava, davant l'excitació conservadora i repressiva, la reacció i el treball constant dels liberals catalans. En aquest sentit, Hurtado s'allunyava dels republicans radicals que coquetejaven amb l'aldarull i la violència, i era conscient que «la triste realidad de que una parte de nuestra masas populares vive

---

⁴⁰⁹ ED, 4 de febrer de 1907.

⁴¹⁰ ED, 5 de febrer de 1907.

⁴¹¹ «Reunió al Saló de Cent», EPC, 29 de gener de 1906. «Solidaridad Catalana: Reunión magna». ED, 29 de gener de 1906.

⁴¹² HURTADO, Amadeu. «Mi protesta». ED, 25 de gener de 1907.

⁴¹³ En fa referència CAMBÓ, F. *op. cit.* 2008. p. 169

divorciada del pensamiento político de las democracias modernas». No podem oblidar que pocs mesos abans, Lerroux s'adreçava als seus «Jóvenes bárbaros de hoy» amb un imperatiu: «entrad a saco en la civilización decadente y miserable de este país sin ventura, destruid sus templos, acabad con sus dioses, alzad el velo de las novicias y elevadlas a la categoría de madres para virilizar la especie, penetrad en los registros de la propiedad y haced hogueras con sus papeles para que el fuego purifique la infame organización social, entrad en los hogares humildes y levantad legiones de proletarios, para que el mundo tiemble ante sus jueces despiertos. [...] Luchad, matad, morid».⁴¹⁴ Per això, situant-se al costat de la indignació pels atemptats i la violència que s'adreçaven a un govern jutjat com a inepte i impotent, condemnant als radicals, evitava, però, aparèixer com a solidari amb l'opinió conservadora que necessitava la violència per a justificar-se, i a la conclusió de l'article afegia:

Contra la impunidad de los atentados del terrorismo y contra esa intolerable indisciplina en que por debilidad del Estado viven los elementos oficiales que de él dependen, me asocio a todos los ciudadanos, ya que por igual tienen derecho a que estas atenciones de buen gobierno sean cumplidas. Pero contra lo que por ciego espíritu de partido se empeñan en perturbar todas las manifestaciones de nuestra vida pública, no puede ser igual mi protesta a la de los elementos conservadores que, del desacierto de los que se llaman radicales nutren principalmente sus huestes.

En aquell gener de 1907, a més, Amadeu Hurtado signava amb diverses personalitats com Antoni Rubió i Lluch, Joan Maragall, Miquel dels Sants Oliver, Joan Massó i Torrents, Joaquim Casas i Carbó, Josep Pijoan, Josep Martí Sàbat, Manuel de Montoliu, Joan Givanell i Mas, Jaume Brossa, Miquel Utrillo, Arnau Martínez Serinyà, Joaquim Pena, Josep Carner, Santiago Rusiñol, Gabriel Alomar i Josep Pous i Pagès, un missatge de desgreu cap al polígraf càntabre i bon amic de la cultura catalana Marcelino Menéndez y Pelayo, que no havia assolit la presidència de la Real Academia de la Lengua Española, resposta pel mateix Menéndez y Pelayo.⁴¹⁵ Però la campanya electoral cada vegada atrapava més a Amadeu Hurtado. A finals de gener, les disputes intestines en el partit liberal de Moret, que havia format fins a quatre governs, van provocar la seva

---

⁴¹⁴ LERROUX, Alejandro. «Matad». *La Rebeldía*. 1 de setembre de 1906.

⁴¹⁵ «Homenatge a en Menéndez y Pelayo». *EPC*, 30 de gener de 1907. «Voces autorizadas». *EL*, 4 de febrer de 1907. Uns mesos abans també havia signat una carta d'homenatge a l'escriptor portuguès Teophilo Braga, signada per Joan Maragall, Francesc Matheu, Narcís Oller, Santiago Rusiñol, Ignasi Iglésias, Enric Morera, Jaume Massó i Torrents, Lluís Domènech i Muntaner, Pere Coromines, Enric Prat de la Riba, etc. *EPC*, 3 de març de 1906.

caiguda. El Rei va cridar llavors un polític mallorquí que aviat esdevingué un dels vectors més importants de la política espanyola, el líder conservador Antoni Maura i Muntaner. Com recorda Hurtado, «com de costum, dissolia les Corts i convocava eleccions generals per al mes d'abril d'aquell mateix any 1907. Havia arribat per a Solidaritat Catalana el moment d'afirmar-se com a la formació política més potent que havia conegut mai Catalunya» (p. 115) Abans de les eleccions general, el 10 de març se celebraren eleccions a diputats provincials. Hurtado ja va participar activament en la preparació de la campanya d'aquests comicis, en els quals concorregueren com a solidaris, entre d'altres l'amic d'Hurtado Dionís Millán, el republicà federal Baldomer Tona Xiberta i l'advocat Santiago Gubern.⁴¹⁶ A redós d'aquesta campanya, Hurtado va tornar a treure a la llum a seva ànima de polemista, en aquest cas en duel amb l'exdiputat Joan Sol i Ortega, a qui hem conegut unes pàgines abans i que en aquell 1907 s'havia aproximat a la campanya antisolidària de Lerroux, signant l'article «Enemigos de Cataluña», en què es mostrava indignat pel manifest electoral de Solidaritat Catalana, a qui atribuïa tota mena de perills. Hurtado, replicant Sol i Ortega, recordava el seu silenci davant els fets violents que havien portat a la constitució del moviment i feia avinent la seva absoluta desconexió del moment polític excepcional que estava vivint el país, recordant els seus apoteòsics triomfs del passat i la derrota a les eleccions de 1901, que significaren el final del caciquisme a redós del qual havia fet la seva carrera i que l'havien deixat absolutament descol·locat. Com deia Hurtado, si llavors Sol i Ortega, que creia indispensable pel seu triomf el de les agrupacions artificials del conservadorisme espanyol «va poguer veure com queien mortes a la primera embranzida de les forces socialment conservadores que al redós del regionalisme varen fer acte de presència en la nostra vida», ara «que creu en la potencialitat d'aquelles agrupacions artificials del revolucionarisme espanyol, última representació de la política buida i personal en aquesta terra, també les veurà caure mortes a la primera embranzida de les forces socialment progressives que, després de l'actual afirmació viva de Catalunya, entraran vigorosament en lluita».⁴¹⁷

Aviat va arribar el moment de fer el pas de l'organització d'aquest moviment abstracte que pretenia ser «afirmació viva de Catalunya» a la lluita electoral concreta. Durant els primers dies del mes de març de 1907, l'activitat política durant la campanya

---

⁴¹⁶ ED, 22 de febrer de 1907. NOGUER I COMET, R. *op. cit.* pp. 76-77. ALBERTÍ, S. *op. cit.* pp. 234-236. CAMPS I ARBOIX, J. *op. cit.* pp. 70-77.

⁴¹⁷ HURTADO, Amadeu. «La meva explicació». *El Poble Català*, 26 de febrer de 1907.

provincial fou incessant: Mítings al Nuevo Retiro,⁴¹⁸ al Teatre Modern de Gràcia organitzat Centre Republicà Autonomista Gracienc,⁴¹⁹ al Centre d'Unión Republicana, al carrer de la Guàrdia,⁴²⁰. Després del primer triomf solidari, l'activitat de campanya d'Amadeu Hurtado es tornà a posar en marxa al Vendrell, en la presentació del candidat per aquell districte Jaume Carner. Pel que fa a la seva pròpia candidatura, si bé en un primer moment es va parlar d'Amadeu Hurtado com a possible candidat pel districte de la Bisbal,⁴²¹ que per la seva tradició política havia estat adjudicat als republicans federals, finalment li fou adjudicat el districte de Terrassa, també de tradició republicana,⁴²² però en mans fins llavors del liberal Alfons Sala i Argemí.⁴²³ L'exregidor Juli Marial fou candidat per la Bisbal. Fos com fos, d'acord amb les instruccions adreçades el 12 de març de 1907 pel Comitè Executiu solidari, corresponia als elements solidaris de cada districte la proclamació d'un candidat. El 31 de març són convocades oficialment les eleccions a Corts pel diumenge 21 d'abril de 1907. Sobre el districte de Terrassa, *El Diluvio* el 3 d'abril de 1907, assegurava: «Constituida en la capital del distrito la Junta de Solidaridad Catalana, todo hace esperar que la candidatura de don Amadeo Hurtado logrará el triunfo».⁴²⁴ El setmanari local la *Fraternidad Republicana*, «Eco del Partido Republicano del Distrito» i portaveu dels republicans unionistes solidaris, dóna més detalls de com havia anat l'elecció d'Amadeu Hurtado: «Habiendo el Sr. Bastardas⁴²⁵ rehusado el ofrecimiento que le hizo el Comité de Distrito de Unión Republicana, siguió la comisión

---

⁴¹⁸ ED, 4 de març de 1907.

⁴¹⁹ ED, 5 de març de 1907. EPC, 5 de març de 1907.

⁴²⁰ ED, 6 de març de 1907.

⁴²¹ EPC, 26 de febrer de 1907.

⁴²² Sobre el republicanisme terrassenc. COLOM I BUSSOT, Juli. *Republicanisme i cultura republicana a Terrassa. De la I República a la Setmana Tràgica*. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 2003. I PUY, Josep. *Domènec Palet i Barba. Un prohóm de la Terrassa republicana*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2015.

⁴²³ Segons Josep Pla, Joaquim Lluhi i Rissech, del Centre Nacionalista Republicà, no confiava gens en les possibilitats del moviment i endossà els districtes que li havien ofert, Terrassa i Balaguer a Hurtado i a Felip Rodés i Baldrich, secretari del CNR. El cas d'Hurtado ens sembla improbable, ja que no formava part oficialment del CNR. PLA, J. *op. cit.* 1973. p. 282.

⁴²⁴ ED, 3 d'abril de 1907.

⁴²⁵ El jurista republicà nacionalista Albert Bastardas i Sampere havia entrat a l'Ajuntament de Barcelona l'any 1903. Tot i que fou pressionat a presentar candidatura a les eleccions, preferí concentrar-se en el seu paper de cap de la Solidaritat Municipal, en què creia que estava el seu deure. En una carta, recollida pel seu net i biògraf, «Ya sabes que no soy ambicioso. Me ha costado lo indecible que no me eligiesen Diputado a Cortes en las últimas elecciones en que ha triunfado soberanamente la voluntad de Cataluña. El cargo era tentador, pero, para cumplir bien, precisa una posición económica que no tengo. Prefiero terminar en el Ayuntamiento lo que resta de año, trabajar por Barcelona, y luego cultivar mi pobre despacho». Aquell 1907, els regidors de les agrupacions solidàries van aconseguir la dimissió del fins llavors primer tinent d'alcalde, el lerrouxista Giner de los Ríos. Bastardas ocupà el càrrec i, una vegada dimitit el Batlle de Reial Ordre, exercí la primera magistratura de la ciutat fins 1909. PÉREZ BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Barcelona: Edicions 62, 1987. La carta exposada és a la p. 111.

permanente del mismo sus gestiones para presentar candidato de valía y cuyas circunstancias le augurasen la probabilidad del triunfo. Convocose nuevamente para el domingo pasado a los delegados de los pueblos, y, por unanimidad se acordó de designar candidato al distinguido abogado y periodista de Barcelona, D. Amadeo Hurtado y Miró». ⁴²⁶ Proposada pels republicans unionistes –a qui corresponia l’elecció del candidat–, la resta de forces solidàries de districte van avalar la seva candidatura, que el mateix Hurtado –«Advocat de prestigi, orador brillantíssim i home d’idees equilibrades, és considerat de debò per tots quants se preocupen de l’avenir de la nostra aimada Catalunya»– i la Comissió de Solidaritat Catalana van acceptar, essent proclamat oficialment candidat el dia 2 d’abril de 1907. ⁴²⁷

Pel 5 d’abril s’organitzà el míting de presentació del candidat. Dos dies abans Hurtado va dictar la conferència «Els republicans en les properes eleccions de Solidaritat» a l’estatge social del Centre Nacionalista Republicà, als baixos del cafè Novedades. ⁴²⁸ El nou partit fundat a redós de la Solidaritat Catalana pels dissidents de la Lliga, elements procedents de la Unió Catalanista, republicans independents, joves intel·lectuals com Rovira i Virgili, Ametlla, Josep Pous i Pagès o Gabriel Alomar, federals i un sector de republicans unionistes, ⁴²⁹ presentat públicament el 26 de gener de 1907, volia superar, en paraules de Jaume Carner –que liderava el partit amb Joaquim Lluhí i Santiago Gubern– «el divorci que s’ha volgut establir entre Catalunya i la democràcia republicana». ⁴³⁰ Tot i això, Amadeu Hurtado no en va ser mai soci, tot i sí que reconeix a les seves memòries que n’era simpatitzant i un jove periodista i militant del partit, Noguer i Comet, li reconeix una notòria i forta influència en l’agrupació. ⁴³¹ Un altre jove periodista, el tarragoní Claudi Ametlla, fou l’encarregat de ressenyar l’acte per a *El Poble Català*, diari estretament vinculat a la gènesi del nou partit. Com confessa el mateix Ametlla, aquell va ser el primer treball important que Francesc Rodon, director del diari, li encomanà: «Em vaig posar a escriure com un desesperat, anotant allò que em semblava més rellevant del discurs. L’Hurtado, que hom suposava candidat a diputat a Corts, en les eleccions

---

⁴²⁶ *Fraternidad Republicana*, 6 d’abril de 1907.

⁴²⁷ *La Sembra*, 4 d’abril de 1907.

⁴²⁸ *EPC*, 1 d’abril de 1907. *EPC*, 3 d’abril de 1907.

⁴²⁹ IZQUIERDO, Santiago. «El Centre Nacionalista Republicà, un nou partit en la vida política de la Restauració» a *Els orígens del republicanisme nacionalista. El Centre Nacionalista Republicà a Catalunya (1906-1910)*, Barcelona, CHCC-Generalitat de Catalunya, 2009. ALBERTÍ, S. *op. cit.* pp. 230-234.

⁴³⁰ CARNER, Jaume. *Orientacions polítiques i socials del Centre Nacionalista Republicà*. Barcelona: Societat Cooperativa Obrera Impremta Comunal, 1907.

⁴³¹ NOGUER I COMET, R. *op. cit.* p. 123.

properes –les primeres de la Solidaritat– en representació dels republicans independents, o sense partit, feia la defensa d’aquesta posició en el punt central del seu parlament». Davant d’un públic que, segons les cròniques, omplia la sala a vessar, Hurtado va defensar, de nou, la política positiva, pràctica, inspirada en les realitats de la vida que encarnava Solidaritat contra la retòrica, l’idealisme i el dogmatisme estèril del republicanisme tradicional, incapaç de construir, com pretenia Solidaritat, un poble. I ho feia enquadrant-la en els corrents europeus antidogmàtics i antiidealistes, que a França havien enfrontat Jaurès i Clemenceau.⁴³² Quant a la seva pròpia actuació, Hurtado assegurava segons *El Diluvio*, que: «Yo he sido personalmente censurado ya por algunos porque entienden que no ha de tener voz en una lucha popular quien no vincule un nombre en la representación de algún partido histórico. No basta haber pasado la vida predicando y haciendo libertad. No basta decir cómo pienso, sino que es preciso decir quien soy. Estos son los que por espíritu de tribu que les tiene agarrotada el alma, solo distinguen al político por la etiqueta que lleva, al obrero por su blusa, al burgués por la chistera, al cura por su sotana, al militar por la espada y al pueblo por sus silbidos o sus aplausos».⁴³³ Amadeu Hurtado, que es considerava a sí mateix com un polític d’ocasió en un moment excepcional, s’hi negava. Ametlla evoca perfectament als seus records, aquests trets del caràcter polític d’Amadeu Hurtado:

Pretenia que l’home del carrer, la massa neutra, aquella que decideix el triomf en decantar-se cap a l’un costat o a l’altre, calia que fos interpretat per algú de fora de l’estret quadre partidista. Independent, des que s’havia separat, feia anys, del partit federal, però republicà insubornable i addicte a la Solidaritat, del comitè de la qual formava part, en aquests moments d’unió patriòtica refusava de posar-se una etiqueta o enregimentar-se en cap disciplina: tot plegat anticipació d’un caire de la doctrina d’aquest polític, un dels més originals del nostre temps, que després havia de desenvolupar manta vegades en actuacions posteriors. Amb una semblant posició independent, Aristide Briand féu la seva sorprenent carrera a França, i l’Hurtado en sentia l’encís que mai no el deixà, mentre aquell gran home d’Estat visqué. Només que la política francesa no és l’espanyola: Una de les raons sens dubte, per les quals el nostre polític no ha pogut deixar el solc fecund que era legítim d’esperar del seu talent i de la seva preparació.⁴³⁴

---

⁴³² «Conferència de don Amadeu Hurtado». *EPC*, 4 d’abril de 1907.

⁴³³ «La conferencia del señor Hurtado». *ED*, 5 d’abril de 1907.

⁴³⁴ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. p. 266.

Com avançàvem anteriorment, el 5 d'abril es va celebrar al teatre Retiro de Terrassa la presentació oficial d'Amadeu Hurtado com a candidat per aquell districte. amb la intervenció del diputat reformista Josep Zulueta, l'exdiputat regionalista d'origen carlí Francesc Albó, el líder de la Unió Catalanista Dr. Martí i Julià, el republicà federal Juli Marial i l'escriptor i advocat Arnau Martínez Serinyà, del CNR.⁴³⁵ Presidit per Francesc Morell en nom de la Unió Republicana de Terrassa, va prendre la paraula en primer lloc Martínez Serinyà, que va insistir en la defensa de Solidaritat com a expressió d'un poble viu contra la tradició morta dels partits, i, en aquest sentit, va referir-se a Catalunya com l'únic poble que s'ha pres seriosament el sufragi universal. D'Amadeu Hurtado va afirmar que era un dels homes que va a l'avantguarda de la intel·lectualitat catalana. Marial va anunciar que no faria l'apologia d'Hurtado, un dels primers advocats de Catalunya, perquè no era Hurtado el candidat sinó la Solidaritat Catalana. El president de la Unió Catalanista declarà que era la primera vegada que prenia part en un acte electoral, perquè havia professat sempre la idea que la política dividida en partits i capelletes no tindria cap força per a dur a terme la tan cacarejada regeneració. Pel que fa a l'exdiputat Albó, «referí l'estranyesa d'un seu amic, a l'enterar-se de que el catòlic Albó advoqués per la candidatura del radical Hurtado, i recordà el pacte de Solidaritat que l'obligava a fer-ho sense abdicar de les seves idees». El diputat Zulueta digué, referint-se al candidat, que els homes en el moviment de Solidaritat signifiquen tan poc como en «aquelles estampes on per a donar idea de lo elevat d'un monument arquitectònic s'hi endevinen més que veure's petits punts que resulten ser persones». Finalment, fou el torn d'Amadeu Hurtado, que llegí en primer lloc una carta de suport de Francesc Layret. El candidat assegurà que no pretenia ser diputat per Terrassa, sinó diputat de la Solidaritat, amb destinació a Terrassa, i afirmà que «ja s'han acabat, per sort, a Catalunya, aquells candidats que es presentaven parlant de tot lo opinable com si anessin a ser, més que diputats, presidents del consell, grans estadistes, que després no hem vist per enlloc». També expressà davant el públic terrassenc que el representant de Solidaritat a les Corts, «ha d'atendre més a les millores de caràcter moral que a la materialitat de carreteres, etc. perquè la riquesa dels pobles arrenca de l'existència dels mateixos». Com recullen les cròniques, els oradors foren interromputs amb aplaudiments, i el candidat Amadeu

---

⁴³⁵ *EPC*, 5 d'abril de 1907. *ED*, 5 d'abril de 1907.

Hurtado, ovacionat llargament.⁴³⁶ A propòsit d'aquest acte, el músic i poeta Joan Llongueras escrigué en una les seves *Ínfimes cròniques d'alta civilitat*:

Terrassa no podia pas, en aquestos dies de prova, prescindir en cap de les maneres del seu home en Solidaritat: ella és viva, ella és activa, ella comença a ésser complexa, ella va sentint ja les frissances de les modernes evolucions, ella té dret a ésser una força positiva en l'empresa arriscada on se juga el be o el mal de Catalunya, ella patia fundament no ésser compresa, ella ha esclatat al fi amb una gran gest despreocupat de dignitat i de confiança en sí mateixa. I l'Amadeu Hurtado, l'eloqüent, l'irònic Hurtado, fogós en el verb i mesurat en l'acció, ha recollit, per l'Espanya de l'avenir, el gest rebel de Terrassa. aquell gest vibrant, noble, sincer, seriós, magnànim, aspre com els penyals del Sant Llorenç, ample com els horitzons de ses altures, enèrgic i resolut com els traspàs de la llançadora i l'ha enarborat com a ensenya de les victòries futures

Terrassa no ha de suplicar el dret a la vida. Terrassa no ha de regradar a cap govern les concessions de justícia. Terrassa no ha d'anar vergonyosament al encasillat. Terrassa no ha d'ésser una ciutat de buròcrates que viuen amb l'esquena doblegada. El seu dever és molt més elevat que això: el terme de sa grandesa és infinitament més enllà. Terrassa ho pressentia de molt temps i de molt temps ho desitjava; més ara, amb la paraula franca i decisiva i amb el gest poderós i irresistiblement impulsiu de l'Amadeu Hurtado ha d'obrir-se les portes del seu pervindre redemptor i ha volgut imposar conscientment sa voluntat omnipotentia per dessorre totes les preocupacions, per dessorre totes les rutines, per dessorre tots els petits egoismes i fins prescindint en absolut, en la solemnitat d'aquest especialíssim moment històric, d'amistats i favors i compromisos i agraïments. Oh gest de llibertat! Ave Terrassa dels temps nous!⁴³⁷

Començava la campanya electoral al districte terrassenc i quedava el dubte sobre què faria el qui fins llavors havia estat reelegit successivament com a diputat pel districte, el cacic liberal monàrquic Alfons Sala i Argemí, que com a defensor dels interessos del districte, comptava amb un hegemònic suport polític conegut com a «salisme».⁴³⁸ El 26

---

⁴³⁶ ED, 6 d'abril de 1907. Ed. tarda. EPC, 7 d'abril de 1907.

⁴³⁷ CHIRON [LLOGUERAS, Joan]. «El gest de l'Amadeu Hurtado». *La Sembra*, 11 d'abril de 1907. CHIRON [LLOGUERAS, Joan]. *Ínfimes cròniques d'alta civilitat*. Terrassa-Barcelona: J. Horta, 1911. pp. 204-206.

⁴³⁸ MARCET I GISBERT, Xavier. *El salisme Moviment polític i bloc de poder. Terme*, núm. 5. Novembre 1990. pp. 15-34. GARRETA I CLUSELLA, Jordi. «L'actuació política del primer catalanisme a Terrassa. Un apèndix del salisme». *Terme*, núm. 5. Novembre 1990. pp. 35-48. I del mateix autor, GARRETA I CLUSELLA, Jordi. *Un cas de divergència entre catalanisme i burgesia. L'actuació política del primer catalanisme a Terrassa, 1886-1917. L'Avenç* núm. 158. Abril 1992. pp. 66-69. També s'ocupa de Sala i el salisme, PUY I JOANICO, Josep. Alfons Sala i Argemí : industrial i polític, 1863-1945. Terrassa: Arxiu Tobella, 1983 i BRUGUERAS I TORRELLA, Jan. *Terrassenquisme i catalanisme: singularitats ideològiques i polítiques en la Catalunya de la Restauració : Josep Soler i Palet i el salisme*. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 2018. I

de gener de 1907, Sala havia anunciat la seva intenció de no concórrer a les pròximes eleccions i abandonar la política.⁴³⁹ Com escriu el seu col·laborador i hagiògraf, el periodista i polític Aurelio Joaniquet: «Renunció a la popularidad momentánea a los halagos y adulaciones, y se encerró en su asa con los ideales intactos, seguro de que la tromba pasaría pronto y de que las nupcias solidarias tendrían una luna de miel breve. La educación cívica de un pueblo obliga muchas veces a sus hombres representativos a colocarse frente a él, mostrándole sus lacres y errores».⁴⁴⁰ El mateix Joaniquet, afegeix: «A partir de ese momento, Alfonso Sala se aísla y espera los acontecimientos. No quiere contaminarse y prohibí terminantemente que se presente su candidatura, a pesar de prohiarla todas las fuerzas vivas de la ciudad y todos los Ayuntamientos del distrito de Tarrasa. No quiso llevar la etiqueta de antisolidaro, pero tampoco quiso doblegarse ante la Solidaridad triunfante».⁴⁴¹ En aquest sentit, tot i les prevencions del futur comte terrassenc, *Egara*, publicació afí al salisme, es feia ressò dels treballs que estaven realitzant les forces vives de la ciutat per tal de presentar la candidatura del patrici egarenc. En aquest sentit, tal com explica Xavier Marcet, el salista Josep García-Humet havia arribat a un pacte amb els lerrouxistes, pel qual aquests li oferien els cinc-cents vots que controlaven per oposar-los a la candidatura d'Hurtado.⁴⁴² A més, van donar a conèixer un manifest, en què es recordava la tasca que durant catorze anys ininterromputs havia dut a terme Sala en favor de Terrassa, i s'afirmava que «en cada kilómetro de las carreteras que cruzan en hermosa nuestro distrito, está el recuerdo de su actividad prodigiosa y de su probado patriotismo».⁴⁴³ Una apel·lació que va ser directament comentava pel mateix Hurtado al míting de presentació, quan afirmà que: «els amics que acaben de sentir i que han vingut a recomanar la meva candidatura no ho fan pas per mi, no em necessiten per a res, ni tampoc necessiten carreteres puix ja disposen de magnífics passeigs per anar a sons respectius domicilis a la ciutat, i tampoc no tenen la molèstia de deixar-les perquè esperin que jo hagi de donar-los alguna credencial». I és que Amadeu Hurtado no es proposava seguir la dinàmica dels diputats «que feien districte»:

---

també es pot trobar informació sobre el diputat terrassenc i la seva influència, a VALERA ORTEGA, José. *El poder de la influencia. Geografía del caciquismo*. Madrid: Marcial Pons, 2001.

⁴³⁹ «Lo sentimos». *Egara*, 26 de gener de 1907.

⁴⁴⁰ JOANIQUE, Aurelio. *Alfonso Sala Argemí, conde de Egara*. Madrid: Espasa-Calpe, 1955. p. 178.

⁴⁴¹ JOANIQUE, A. *op. cit.* p. 184.

⁴⁴² MARCET, X. *op. cit.* Cita com a referència en aquest aspecte, USET, Salvador. *El procés del catalanisme a Terrassa*. Terrassa: Fundació Soler i Palet, 1970.

⁴⁴³ «Las próximas elecciones». *Egara*, 6 d'abril de 1907. *EPC*, 5 d'abril de 1907.

Alguns amics m'han dit que per a assegurar l'acte fóra bo que tractés aquí de tal o qual qüestió agradosa als electors. En una paraula, que, per lo vist, jo tenia de fer lo que se diu treballar el districte. Doncs no ho faig. Ni ho necessito ni vull fer-ho. No necessito ésser diputat perquè he sapigut viure fins ara sense ésser-ho i m'he sabut crear la meua manera de viure independent. Ni ho necessito ni vull per a mi els vots, de manera que no espereu que treballi pel districte. Ditxós el dia que acabi aquesta nissaga de treballadors de districte, origen de tots els mals!

Finalment, esperonats pel propi exdiputat, els patrocinadors de la candidatura salista van desistir de la seva intenció, deixant viu lliure a l'elecció d'Amadeu Hurtado.⁴⁴⁴ Només quedava aclarir què farien els republicans lerrouxistes, sobre els quals s'especulava que podrien presentar la candidatura de l'històric exguerriller republicà Josep Palet Riba, conegut com a Palet de Rubí.⁴⁴⁵ També s'especulà amb el nom de Carles Malagarriga, català resident a l'Argentina, com a oponent a Hurtado, què com a solidari convençut, va rebutjar la proposta feta per Lerroux.⁴⁴⁶

Durant les dues setmanes fins les eleccions, Amadeu Hurtado va fer una intensa campanya al districte terrassenc. El diumenge 7 d'abril va celebrar-se un míting a Olesa de Montserrat, en el qual, a més d'Hurtado, van prendre la paraula representants carlins, regionalistes, nacionalistes republicans i els diputats provincials republicans Tona Xiberta i Francesc Pi i Sunyer.⁴⁴⁷ Alhora, el candidat es presentava amb un manifest adreçat als electors on proclamava que, per a ell Solidaritat Catalana «és donar per acabava a Catalunya i a Espanya la història dels polítics per a començar la història dels pobles»⁴⁴⁸ i, per tant, «solament la força d'una vigorosa resurrecció de l'opinió catalana podia concedir-me i fer-me acceptar realment aquest honor. Perquè si no és com a representant de la Solidaritat catalana, jo no veig cap més títol en la meua que m'autoritzi a prendre els vostres sufragis». Pel que a quina seria la seva actuació política, assegurava als electorals del districte:

No vinc a fer-me portaveu d'una parcialitat en contra d'una altra. Per mi tots sou catalans i, com a veïns del districte de Terrassa, a tots us crec igualment interessants en la prosperitat d'aquesta comarca. Ja compreneu que les vostres rivalitats locals no poden

---

⁴⁴⁴ «Consecuencia y seriedad». *Egara*, 13 d'abril de 1907. *Fraternidad Republicana*, 13 d'abril de 1907. *ED*, 14 d'abril de 1907.

⁴⁴⁵ *Egara*, 6 d'abril de 1907. Sobre Palet, BATALLA I GALIMANY, Ramon. *Els casinos republicans: política, cultura i esbarjo. El casino de Rubí 1884-1939*. Barcelona: PAM, 1999. pp. 96-97.

⁴⁴⁶ COLOM I BUSSOT, J. *op. cit.* pp. 249-250.

⁴⁴⁷ *ED*, 7 d'abril de 1907.

⁴⁴⁸ *EPC*, 8 d'abril de 1907. *ED*, 7 d'abril de 1907.

interessar-me més que en el cas de merèixer la confiança de tots com a àrbitre de pau i de justícia.

Industrials amb preferència als pobles d'aquest districte, són per aquest motiu, dintre les especials aficions dels meus estudis, objecte per a mi d'una viva simpatia. En aquestes comarques industrials s'hi plantegen d'un modo permanent els problemes generals i nacionals de la producció i els de les relacions entre el capitals i els treball que són el tema principal de la meva atenció. Però ja sabeu que soc advocat, i no tinc ni puc tenir la pretensió de creure que el meu criteri personal sigui en aquest dos problemes de tan valor com el vostre, obrers i patrons de la indústria. Si alguna vegada l'ésser d'aquest diputat d'aquest districte porta a intervindre en alguna qüestió d'aquesta naturalesa, tingueu per segur que sereu vosaltres, absolutament vosaltres, els qui decidireu amb tota autoritat la pauta dels meus actes, perquè arribat a la conclusió que totes les teories no valen ni ensenyen el que un sol moment de vida.

[...]

I acabo fent-vos una forma i solemne promesa. La que mai, en nom d'un interès personal serà un destorb per la pau i la prosperitat d'aquest districte. Si en qualsevol moment se presenta una contracció entre el meu nom i el vostre interès col·lectiu, tingueu la seguretat de que no sabré aprofitar les simpaties personals, poques o moltes que reculli, per a sostenir-me enfront de les vostres aspiracions. El meu ofici no és la política, i jo poso la meva paraula en *prenda* de que tota hora em trobareu disposat a deixar la vostra representació en favor de qualsevol honorable ciutadà que, deixant de banda tot esperit de *banderia*, entengueu que pot ésser més útil a la defensa dels vostres interessos.

Voteu el meu nom tots els que tingueu posada la fe i els entusiasmes en l'esforç triomfant de Solidaritat catalana, perquè Terrassa, una de les comarques més cultes de la nostra terra, no té d'ésser la trista excepció d'aquest gran ressorgiment de Catalunya. Els altres faran bé de no votar-me, però faran millor de votar en contra perquè és condició essencial d'aquest moment de Catalunya que ningú deserti el seu lloc.

El dia 8 d'abril se celebrà un altre míting solidari a la Sala d'en Magí de Matadepera, les intervencions, entre d'altres, del seu cunyat Joan Salvatella, germà del diputat republicà Joaquim Salvatella. Una de les poblacions del districte que més es va abocar en la campanya de Solidaritat i d'Amadeu Hurtado va ser Rubí. Al teatre Domènech de la vila vallesana, s'hi celebrà un altre míting en què van acompanyar a Amadeu Hurtado, a més dels representants locals de les forces solidàries –Parellada, regionalista, Parés, carlí, Martínez Serinyà, nacionalista republicà i Josep Escudé,

republicà—, els regidors republicans de Barcelona Antoni Marsà i Francesc Layret i els diputats Josep Zulueta i Ignasi Girona, candidats per Vilafranca del Penedès i Igualada, respectivament. La comitiva va ser rebuda per l'alcalde i l'Ajuntament de Rubí en incorporació i per una multitud entusiasta entre els quals hi havia «les més distingides personalitats de la vida», d'acord amb les cròniques. «L'espaiós teatre estava materialment ple, envaint també la gentada corredors i *palcos*. I aquell públic presentava una única tonalitat de color: el blau de les vestimentes de treball. Eren tots obrers» assegurava *El Poble Català*. En el seu discurs, Amadeu Hurtado va recordar que la seva candidatura no tenia cap caràcter de personalisme, indicant que «si es tractés de lluitar aquí el nom d'Hurtado en contra el del senyor Sala, jo em retiraria». En aquest sentit, va agrair a Alfons Sala la seva retirada, perquè entenia que la seva candidatura no aniria contra ell, sinó contra el que representava Solidaritat Catalana. En aquell míting, per a combatre les crítiques dels republicans antisolidaris, Hurtado recordà els temps del procés de Montjuïc, que hem vist anteriorment, quan colpit pel processament del seu amic Pere Coromines, amb els seus amics iniciaren una campanya per la seva llibertat, trucant a totes les portes on els podrien atendre: «I anàrem a trucar, avui a la del ciutadà Lerroux, demà a la del carlí Barrio y Mier, recollint per tot adhesions per tot arreu. I si algú ens hagués dit que no podia firmar perquè hauria figurat el seu nom al costat del d'un carlí, nosaltres malgrat la nostra juvenesa, li hauríem dit: “Miserable! No s'han fet per a tu les coses de la justícia!”. Lo mateix digueu-li a aquell que no pot entrar a la Solidaritat perquè en ella hi ha carlins. I amb molta més raó perquè ja no es tracta de la llibertat d'un home, per molt estimat que fos, sinó de la de tot un poble!». ⁴⁴⁹ Durant aquells frenètics dies de campanya es van celebrar mítings i trobades amb els electors a Olesa (7 d'abril), Matadepera (8 i 16 d'abril), Rubí (10 d'abril), Viladecavalls (18 d'abril), Castellbisbal, Ullastrell, Vacarisses, Rellinars, Mura i Talamanca. (Diumenge 14 d'abril). El candidat Hurtado va visitar la Casa del Pueblo i l'Agrupació Regionalista de la capital vallesana, on va fer un discurs als interventors solidaris; la Societat Coral Els Amics, «on va fer atinades consideracions sobre l'obra d'en Clavé i sobre el sentiment artístic del nostre poble al qui devem tota la nostra personalitat» ⁴⁵⁰; així com les societats corals Joventut Terrassenca i la Llanterna i la cooperativa La Protectora Civil, ⁴⁵¹ i també va voler fer una

---

⁴⁴⁹ «El míting de Rubí», *EPC*, 12 d'abril de 1907. *ED*, 13 d'abril de 1907.

⁴⁵⁰ *La Sembra*, 11 d'abril de 1907.

⁴⁵¹ *EPC*, 10 d'abril de 1907. *Fraternitat Republicana*, 13 d'abril de 1907. *Egara*, 13 d'abril de 1907. *ED*, 15 d'abril de 1907. *ED*, 16 d'abril de 1907. *EPC*, 16 d'abril de 1907.

visita a les Escoles Industrials de Terrassa, una de les obres més destacades d'Alfons Sala.⁴⁵² A més del suport dels representats de les forces solidàries del districte, la candidatura d'Amadeu Hurtado a diputat va rebre el suport d'un grup d'intel·lectuals i artistes amics. L'11 d'abril, un singular grup, format per Ignasi Iglésias, Ramon Casas, Manuel de Montoliu, Feliu Elias, Josep Pous i Pagès, Lluís Bagarí, Josep Maria Junoy i Ismael Smith, entre d'altres, es desplaçà des de Barcelona en tres automòbils amb la intenció de fer una *tourné* en cotxe passant per tots i cadascun dels pobles del districte en suport del candidat Hurtado. Sortint de Barcelona i passant per Sant Feliu i Molins de Rei, el grup pretenia seguir el recorregut Castellbisbal, Ullastrell, Viladecavalls, Olesa, Terrassa, Matadepera, Rubí i tornada a Barcelona. Segons relata *Fraternidad Republicana*, un dels cotxes va patir una averia, fet que va retardar l'empresa. Arribat cap al tard a Terrassa, el grup va ser rebut a l'Ajuntament i visità la Casa del Pueblo i l'Agrupació Regionalista.⁴⁵³

El 14 d'abril de 1907 fou presentat al teatre Tívoli de Barcelona el programa polític de Solidaritat Catalana, escrit per Enric Prat de la Riba, que va llegir el periodista republicà Josep Roca i Roca.⁴⁵⁴ El dia abans, a les pàgines de *La Veu de Catalunya* el poeta i més alta veu intel·lectual del país, Joan Maragall, publicava un article paradigmàtic de la febre solidària, «L'Alçament».⁴⁵⁵ Prat de la Riba reblava el clau en un article publicat al mateix diari, uns dies després:

Tant se val on votem, tant se val que votem aquests o que votem uns altres dels noms d'aquesta candidatura; votant-ne un, el que hagin assenyalat al nostre col·legi, votem tots els altres. El pagès de l'Empordà que dona el seu vot a en Salvatella, advocat federal, vota en Raventós, president de l'Institut, perquè a canvi d'aquest vot l'obrer republicà de Valls dona el seu per a l'elecció del gran agricultor del Penedès. Els catalanistes de la Plana que treballen per en Junyent, els de Cervera, que lluiten per l'Alíer, en votar en Junyent o l'Alíer, voten en Cambó, en Puig i Cadafalch, en Ventosa, en Muntanyola, ja que en compensació aquests tindran els vots tradicionalistes de Barcelona, de Santa Coloma, de Tortosa. Els industrials, els elements de les classes neutres, els catòlics que a Barcelona votin en Salmerón, en Junoy, en Vallès, o a Girona, en Coromines, o a Terrassa l'Hurtado, o en Carner al Vendrell, en posar a l'urna la candidatura amb el nom d'aquests significats republicans voten en Ferrer Vidal que sortirà elegit amb els vots dels republicans de

---

⁴⁵² *Egara*, 20 d'abril de 1907.

⁴⁵³ *Fraternidad Republicana*, 13 d'abril de 1907. *EPC*, 13 d'abril de 1907.

⁴⁵⁴ El programa del Tívoli es troba reproduït a CAMPS I ARBOIX, J. op. cit. pp. 84-87.

⁴⁵⁵ MARAGALL, J. «L'Alçament» a op. cit. pp. 209-212. També a *LVC*, 13 d'abril de 1907,

Caldes, en Rahola, què tindrà els vots dels republicans d'Igualada, en Bertrand, en Bofarull, en Lloses, en Macià, l'Alier...

[...]

Patriòtica compensació de vots en virtut de la qual l'elector, amb la papereta d'un candidat, què és el candidat d'uns altres electors, vota en realitat el seu propi candidat, enlairant-se per aquesta acció combinada a una representació exacta de Catalunya.

Que la candidatura de Solidaritat ho és, una síntesi complerta i equilibrada de la vida catalana.⁴⁵⁶

La vibració solidària, segons Camps i Arboix es va convertir en una veritable febre que també es va manifestar en el districte de Terrassa. Tot i els intents de presentar una candidatura salista,⁴⁵⁷ i que van circular rumors que es presentaria com a candidat antisolidari Sol i Ortega o Giner de los Rios –finalment ho feu el republicà lerrouxista Pere Villanueva i Mas al darrera del qui alguns veien l'ombra del salisme⁴⁵⁸, Amadeu Hurtado rebé suports de tots els estaments i sectors socials de la ciutat: Des del portaveu del catalanisme intel·lectual *La Sembra*⁴⁵⁹ fins al salista *Egara* –que es va resistir, però, a demanar-ne el vot directament⁴⁶⁰, de *Fraternidad Republicana* que el presentava com a «una personalitat famèlica d'impersonalitat», «demòcrata de la gran sinceritat» que encarava «la fe patriòtica, la repulsió a tot lo vell i corcat de la política», aspirant a «crear vida nova» i emmotllar-la a les condicions de «progrés i de germanor»⁴⁶¹, al setmanari catòlic *La Creuada*, què assegurava que votar-lo era el deure dels catòlics «perquè en aquesta lluita no hi caben mitges tintes, ni neutralitats, ni passivitats, doncs votar a Solidaritat Catalana, és votar per Catalunya i no votar equival a apoyar als terroristes de Barcelona, als intolerants, als pertorbadors de l'ordre social».⁴⁶² Com recordà anys després *El Poble Català*, el mateix arquebisbe de Barcelona, cardenal Casañas, havia autoritzat als catòlics el vot pels candidats republicans com Salmerón i Hurtado.⁴⁶³ El

---

⁴⁵⁶ PRAT DE LA RIBA, Enric. «La candidatura de Catalunya». *LVC*, 17 d'abril de 1907. També a *Obres completes. V. II*.

⁴⁵⁷ El salista Josep Gotsens assegurà que després de la retirada del seu amo es posava a disposició del candidat antisolidari «para demostrar que los electores del distrito eran partidarios del señor Sala y no del candidato solidario». *La Comarca del Vallés*, 27 d'abril de 1907.

⁴⁵⁸ *La Sembra*, 11 d'abril de 1907. *EPC*, 20 d'abril de 1907. *Fraternidad Republicana*, 20 d'abril de 1907.

⁴⁵⁹ *La Sembra*, 19 d'abril de 1907.

⁴⁶⁰ *Egara*, 20 d'abril de 1907.

⁴⁶¹ X. «Qui és l'Hurtado». *Fraternidad Republicana*, 20 d'abril de 1907.

⁴⁶² PARELLADA, J. «Catòlics a votar». *La Creuada*, 20 d'abril de 1907.

⁴⁶³ *EPC*, 5 de setembre de 1908. A *La Crònica de Valls*, Joseph de Rocabruna escriurà: «republicans, que més que republicans són àcrates, com Amadeu Hurtado». *La Crònica de Valls*, 18 de maig de 1907.

propi Salmerón digué en el seu primer discurs al Congrés, fent apologia del gran moviment de Solidaritat, que «se ha visto al cura católico puesta la mano en la mano del pastor protestante para ir entrambos a defender la candidatura del señor Hurtado».⁴⁶⁴ Els carlins també li havien mostrat públicament la seva adhesió en els actes públics i mítings celebrats.⁴⁶⁵ Frederic Rahola i Trèmols, economista vinculat al Foment del Treball Nacional, diputat i candidat solidari per Igualada, envià una recomanació personal de la candidatura d'Amadeu Hurtado a l'Institut Industrial de Terrassa, què agrupava els fabricants de la ciutat: «El senyor Hurtado s'ha dedicat amb preferència a les qüestions econòmiques i socials; és un convençut de que la riquesa i la cultura són els fins que deu perseguir en primer terme la política positiva que priva en tots els pobles aventatjats. En les lluites que s'apropen, si vaig al Congrés com espero, me sentiré coratjós si tinc al costat meu un home com l'Hurtado, què per sa preparació i per sa intel·ligència preclara, està cridat a ésser un dels grans defensors de la mà d'obra i del capital de la nostra terra».⁴⁶⁶ La Junta de Solidaritat Catalana de Terrassa, cridava als electors del districte a votar la candidatura d'Hurtado: «El notable jurisconsult i pensador català és el qui hem triat tots a la una per a que porti enllà d'Espanya la veu de la nostra causa generosa i desvetlli en les regions germanes el sentiment d'amor i llibertat que ha de tornar-nos la vida i la grandesa, ensems que les demás avui, explotades i desvalgudes províncies hispàniques».⁴⁶⁷ I des de Barcelona, a la portada de *La Publicidad* es presentava al candidat Hurtado, fent un repàs de la seva trajectòria:

Pertenece a la generación nuevo, a la brillante juventud intelectual que es honra de Catalunya.

Empezó Hurtado en los comienzos de su carrera una labor fecunda de propagandista y de demócrata prodigando su palabra y sus escritos en centros y sociedades obreras, vulgarizando sus conocimientos y haciendo obra de sana y fértil cultura.

Republicano de siempre, vivía no obstante alejado de toda política activa, no queriendo encerrarse en los límites de ningún determinado partido que pugnaba con su carácter independiente y con la severidad absoluta e intransigente de sus principios.

---

⁴⁶⁴ Diari de Sessions del Congrés dels Diputats, 19 de juny de 1907. Si el capellà podia ser mossèn Parellada, el pastor protestant havia d'ésser Antoni Sancho, republicà rubinenc, mestre i pastor protestant. BATALLA I GALLIMANY, R, *op. cit.* CORTÉS, Samuel. *Cien años de historia evangélica en Rubí, 1881-1981*. Terrassa: Talleres Gráficos de la M.C.E. Horeb, 1981.

⁴⁶⁵ *LCG*, 20 d'abril de 1907.

⁴⁶⁶ *Egara*, 20 d'abril de 1907.

⁴⁶⁷ *La Sembra*, 19 d'abril de 1907.

Las solicitudes de sus amigos, los estímulos de las censuras enemigas, las súplicas y los halagos para hacerle ocupar los lugares que por su mérito le corresponden se habían estrellado siempre ante la voluntad inquebrantable de Amadeo Hurtado que había rechazado cargos honores, prefiriendo a ello decir su palabra serena y reflexiva en las ocasiones en que podía marcar una orientación o señalar un peligro.

Y es que las dos características de Hurtado son la independencia y la reflexión.

Una y otra cualidad han hecho de él un político a la inglesa que no podía avenirse antes de ahora al modo de ser los partidos españoles. Su cultura superior, su espíritu amplio y progresivo, se manifiesta en su oratoria, clara y precisa, de forma impecable, desprovista de viejas fórmulas retóricas, y de una lógica irrefutable.⁴⁶⁸

Tot això, però, havia canviat en produir-se el moviment de Solidaritat Catalana, què «halló en Hurtado a uno de sus más entusiastas partidarios». De fet, els redactors de *La Publicidad*, profetitzaven amb Unamuno un gran esdevenidor pel futur parlamentari:

Amadeo Hurtado tendrá en el Parlamento español un éxito extraordinario. Su voz, expresión de una consciencia serena, resonará como la voz de la verdad clara y sin eufemismos allí donde tanto se han prodigado las frases vacías y las palabras huecas. Así se lo profetizaba hace pocos meses a Hurtado, el ilustre rector de la Universidad de Salamanca, D. Miguel de Unamuno. Vaya V. al Parlamento –le decía– allí hacen falta hombres como usted. Obtendrá V. un gran triunfo. Pero tendrá V. un gran enemigo contra el cual debe precaverse. El éxito. Su único enemigo es el éxito que tendrá. Desconfíe usted de él.

El candidat Amadeu Hurtado no es va oblidar en aquest moment transcendental de la seva vila nadiua. En un «Missatge als vilanovins adherits a Solidaritat Catalana», personificats en els noms d'Andreu Xicola, Pere Fusté i Biel, Miquel Ventosa i Josep Roig i Ventosa, representants de cadascuna de les famílies solidàries de Vilanova i la Geltrú, datat el 17 d'abril de 1907, Hurtado afirmava:

Contra el meu desig, no vàreig poder acompanyar en el seu viatge en aqueixa vila al gran apòstol de la democràcia, Don Nicolau Salmerón. Les necessitats de la campanya electoral en el districte de Terrassa, em varen privar de veure com continuava en la meva terra el crit de triomf que per tots els indrets de Catalunya està saludant el pas del venerable defensor de la nostra renaixença.

---

⁴⁶⁸ «Candidatos catalanes: Amadeo Hurtado». *LP*, 16 d'abril de 1907.

Vosaltres que sabeu la part que he pres en aquest gran moviment de Solidaritat Catalana, i amb quin entusiasme he seguit els seus progressos, comprendreu la satisfacció que com a català i com a vilanoví ha de causar-me el sapiguer que esteu disposats a privar a Vilanova del trist paper de d'ésser l'única excepció de Catalunya en aquest esplèndid ressorgiment de les nostres energies.

El nom del meu amic Bertran, què va servir ahir en els regionalistes de Vilanova per a conduir-los a una victòria de partit, és avui mereixedor per tots nosaltres, com a consagració del nostre reconeixement pels seus serveis, de portar a una nova victòria als catalans de la meva estimada vila.⁴⁶⁹

L'èxit electoral de Solidaritat Catalana va ser esclatant. També el d'Amadeu Hurtado. El triomf, però, es va veure compromès pels successos esdevinguts dos dies abans de les eleccions a Barcelona, i que van repercutir directament en el districte terrassenc. Nicolás Salmerón havia arribat a Barcelona per participar en el final de la campanya que havia de culminar en la seva elecció com a diputat per Catalunya al capdavant de Solidaritat. Ho feia enmig de les acusacions virulentes del lerroxisme cap el seu antic cap de files dins Unión Republicana, al qui titllava de traïdor. El patriarca republicà tenia previst visitar el districte de Terrassa el dia 19 d'abril i donar el seu suport al candidat Hurtado, però el dia abans el faetó amb el qual, acompanyat del seu fill, Francesc Cambó, Odón de Buen i Emili Junoy, es dirigia a un míting al Casino de Sants, va ser atacat per uns pistolers a l'alçada de la carretera de Creu Coberta amb el carrer Consell de Cent.⁴⁷⁰ Salmerón, contra qui se suposa que anava dirigit l'atac, en va sortir il·lès, però Cambó va rebre un tret amb molt mal pronòstic. L'atemptat d'Hostafracs va ocasionar un gran moviment d'excitació i repulsa. Les responsabilitats aviat es van dirigir cap al mateix Alejandro Lerroux, què dies abans de l'atemptat havia augmentat l'habitual violència del seu verb, i d'aquesta manera, identificat quan una averia del cotxe en què viatjava l'havia fet aturar-se a Rubí, visqué en primera persona la ira dels vilatans indignats amb l'agressió antisolidària. Lerroux i els seus acompanyants foren agredits, se'ls hi destrossà el vehicle i se'ls intentà linxar, fins que es resguardaren a casa de l'històric Palet de Rubí,⁴⁷¹ que va ser apedregada i va estar a punt de ser incendiada. La

---

⁴⁶⁹ HURTADO, Amadeu. «Missatge als vilanovins adherits a Solidaritat Catalana». *Costa de Ponent*, 20 d'abril de 1907

⁴⁷⁰ Cambó en fa una descripció precisa a les seves memòries. CAMBÓ, F. *op. cit.*, 2008. pp 175-178, així com els seus biògrafs, PLA, J. *op. cit.* 1973. pp. 289-290 i PABÓN, J. *op. cit.* pp. 222-224. També en parla abundantment, CAMPS I ARBOIX, J. *op. cit.* pp. 88-92.

⁴⁷¹ Sobre Palet de Rubí. BATALLA I GALIMANY, R. *op. cit.* pp. 96.

intervenció de la Guàrdia Civil va impedir que els fets anessin a més, traslladant a Lerroux a Barcelona.⁴⁷² Pels fets de Rubí, com es conegué aquell incident del qual el mateix Lerroux afirmà que els seus atacants «reaccionaban contra el crimen y el contra el criminal por ese afán de justicia que alienta siempre en la consciencia del pueblo»,⁴⁷³ foren detinguts diversos rubinencs. De fet, com escriu el mateix Hurtado: «El primer acte com a representant de Terrassa, abans d'èsser diputat, era un acte professional perquè havia de gestionar la llibertat de set joves que havien estat detinguts i encarregar-me de la seva defensa en el procés que s'obria en contra d'ells fins a aconseguir que en el seu dia fossin absolts pel jurat» (p. 118).⁴⁷⁴ En parlarem en el seu moment.

El diumenge 21 d'abril els electors del districte de Terrassa van donar el seu suport clar al candidat Hurtado. D'acord amb la premsa egarenca el dia de les eleccions:

Las mesas se constituyeron sin dificultad a la hora señalada, llamada des de luego la atención por el escaso número de interventores antisolidarios que acudieron a ellas y en algunos ni siquiera interventor alguno. Frente a los colegios electorales no estaban situados como las otras veces los numerosos grupos de electores que constituían la característica de la lucha. Muchos elementos permanecieron alejados de la contienda cual si se hubieran impuesto una especie de retraining voluntario por efecto de tanta propaganda de solidarios y antisolidarios. No faltaron republicanos que atentos a la voz de la Comisión de Solidaridad Catalana votaron al Sr. Hurtado. Igual hicieron muchos monárquicos. Los elementos catalanistas acudieron a las urnas como un solo hombre, recibiendo el considerable refuerzo de los republicanos solidarios y el de otros elementos que en distintas ocasiones votaron en pro de candidatos opuestos.⁴⁷⁵

L'escrutini, celebrat el 25 d'abril de 1907 sota la presidència del magistrat Manuel Blasco Oliver –segons sembla, el mateix jutge que havia presidit el tribunal on Hurtado s'estrenà com a lletrat –, oferí el següent resultat:⁴⁷⁶

---

⁴⁷² ED, 20 i 21 d'abril de 1907.

⁴⁷³ LERROUX, Alejandro. *Al servicio de la República*. Madrid: Javier Morata, 1930. pp. 42-43.

⁴⁷⁴ ED, 24 d'abril de 1907. EPC, 24 d'abril de 1907. «Los sucesos de Rubí». *La Correspondencia de España*, 24 d'abril de 1907. ED, 25 d'abril de 1907.

⁴⁷⁵ «Las elecciones del Domingo». *Egara*, 27 d'abril de 1907.

⁴⁷⁶ Taula reproduïda a *La Sembra*, 26 d'abril de 1907, *Fraternidad Republicana*, 27 d'abril de 1907 i *Egara*, 27 d'abril de 1907.

Secció	Amadeu Hurtado i Miró	Pere Villanueva Mas
Castellbisbal	281	0
Matadepera	70	2
Mura	110	30
Olesa (3 seccions)	249	156
Rellinars	103	0
Rubí (3 seccions)	549	0
Talamanca	70	20
Terrassa (3 seccions)	1780	180
Ullastrell	147	0
Vacarisses	91	0
Viladecavalls	81	0
Total	3531	388

D'acord amb la credencial que se li expedí, tragueren un vot cadascú els candidats no presentats Josep Roca, Francesc Ciurana, Joan Vallès i Josep Freixa, i hi hagueren 5 vots en blanc. Amb una participació de 40,9 % del cens electoral, i un 89,8 dels vots emesos, Amadeu Hurtado fou proclamat diputat electe pel districte de Terrassa,⁴⁷⁷ com a part integrant de la candidatura de Solidaritat Catalana que resultà victoriosa en tots els districtes catalans excepte a Torroella de Montgrí –la posterior dimissió del diputat Marquès de Robert, permetria l'elecció del solidari Josep Torres i Sampol–,⁴⁷⁸ Tortosa,

---

⁴⁷⁷ A les eleccions foren cridats a votar 8.632 electors, dels quals efectuaren el seu dret a vot 3.982, dels quals, com hem vist votaren a la candidatura d'Amadeu Hurtado un total de 3.531. Dades proporcionades pel Congrés dels Diputats, a partir de les quals s'han efectuat els càlculs. Credencial de Diputat a Corts pel districte electoral de Terrassa lliurada per la Junta d'Escrutini General del districte.

⁴⁷⁸ RADRESSA I CASANOVAS, Joan. «Les eleccions de Solidaritat Catalana a Torroella de Montgrí» dins el *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1983.

Roquetes i Sort-Vielha –en aquests dos darrers no s’hi havien presentat candidatures.⁴⁷⁹ L’elecció va ser celebrada pel nou diputat, els interventors i un bon grup d’amics i entusiastes de Solidaritat a l’Hotel Pompadour de Terrassa, celebració que es va allargar a l’Agrupació Regionalista, on el diputat es va adreçar al públic. El triomf solidari i l’elecció d’Amadeu Hurtado van tenir una important repercussió a la premsa terrassenca. *La Creuada*, setmanari catòlic, afirmava:

Des d’aquestes modestes planes enviem nostra cordial salutació i enhorabona al diputat electe d’aquest districte D. Amadeu Hurtado per la brillant victòria que obtingué en les eleccions de diumenge. Millor dit nosaltres mateixos podem felicitar-nos, bo i remerciant a la Solidaritat Catalana per l’encertada elecció que feu amb dit candidat. Poques setmanes fa que Terrassa coneix de prop a l’Hurtado i no obstant amb tan poc temps s’ha guanyat de tal modo les simpaties de totes les classes socials d’aquí, que les arrels d’apreci que hi ha posades són tan fondes com si anys ha s’hi estenguessin. Esperem ben confiats que el successor de nostre digne exdiputat D. Alfons Sala sabrà com aquest representar i defensar dignament els interessos materials i morals d’aquest districte i serà conseqüent amb los principis de Solidaritat Catalana amb què se’ns ha presentat i lo poble sabrà agrair-ho millor. Avant i bon encert!⁴⁸⁰

Precisament, al mateix article es donava a conèixer el disgust del mateix Sala amb els seus amics i partidaris que havien fet campanya a favor del candidat lerrouxista derrotat. Un suport que, com denunciaria la Comissió local de Solidaritat a Olesa, s’havia fet patent especialment en aquesta localitat, on el candidat Villanueva havia tret un nombre inusitat de vots.⁴⁸¹ Precisament, des de l’*Egara* salista es felicitava per la correcció dels comicis, saludava als nous diputats electes i esperava que atendrien en primer lloc «a satisfacer esa ansia de orden y paz que es la principal aspiración de Cataluña», tot donant-los suport incondicional «para todo aquello que tienda a beneficiar los intereses generales de la región». L’entusiasta *La Sembra*, escrivia: «El nou diputat per Terrassa, l’elegit pels solidaris terrassencs és una garantia per la pau i la prosperitat de nostra benvolguda ciutat. Ell, solidari convençut, farà que el llaç d’unió que ens ha lligat per elegir-lo com a representant nostre, o es trenqui ni un sol moment, perquè com

---

⁴⁷⁹ RUBÍ, Gemma. «Les eleccions generals de Solidaritat Catalana del 21 d’abril de 1907». dins *Solidaritat Catalana i Espanya*. (op. cit.). IZQUIERDO, Santiago. «Significació política de la Solidaritat Catalana». *Butlletí de la Societat Catalana d’Estudis Històrics*. Núm. XIX (2008). pp. 43-69. BALCELLS, A. MIR, C. i CULLA, J. B. *op. cit.* pp. 117-153. RIQUER, Borja de. «Les eleccions de la Solidaritat Catalana a Barcelona». *Recerques: història, economia, cultura*, 1972.

⁴⁸⁰ PARELLADA, J. «Després de la victòria». *La Creuada*, 27 d’abril de 1907.

⁴⁸¹ «Una explicació». *La Sembra*, 27 d’abril de 1907.

ha dit públicament aquests dies, no ve a representat un partit polític determinant, sinó a tot el poble de Terrassa. El seu talent i la seva honradesa, són garantia de que no serà cap entrebanc al desenrotlló i la prosperitat iniciada des de alguns anys a Terrassa».⁴⁸² Però, és *Fraternidad Republicana*, qui perfila amb més claredat quin seria el capteniment del nou diputat, no només durant el seu exercici sinó durant tota la seva vida:

Si algo ha que nos haya complacido, más que complacido satisfecho plenamente, es la conducta observada estos días por el que ya podemos llamar Diputado por el distrito de Terrassa, es que ni una sola vez, una sola, haya incurrido en la vulgaridad de halagar a las masas con frases de relumbrón; ni una sola vez, ni una sola, haya dicho que pospondría los intereses generales de la nación o de la región a los particulares del distrito o de tal o cual pueblo; ni una sola vez, ni una sola, se haya considerado siervo del capricho de sus poderdantes, o de los que más figuran entre sus poderdantes. Todo lo contrario. Soy, ha dicho, uno de los ecos de Solidaridad Catalana, y por lo mismo, uno de los ecos de vuestras aspiraciones y de las aspiraciones de todos los que integran este grandioso movimiento, A quien no debéis pedir nada que remotamente se parezca a favor, porque con el favor va emparejada la obligación a la reciprocidad, la sumisión forzada, el servilismo, los vicios y corruptelas y banderías y desigualdades irritantes, lo que Solidaridad trata de destruir, lo que Solidaridad ha de destruir si ha de llevar a cabo su obra de reconstitución y de justicia.⁴⁸³

---

⁴⁸² *La Sembra*, 27 d'abril de 1907.

⁴⁸³ N.N. «La Típica». *Fraternidad Republicana*, 27 d'abril de 1907.

5. EL DIPUTAT HURTADO A LES CORTS (1907-1909)

5.1 L'ESTRENA PARLAMENTÀRIA

Pocs dies després de la seva elecció com a diputat a Corts, Amadeu Hurtado se sincerava amb el seu amic Pere Coromines:

T'haig de confessar que en els primers moments en va deixar del tot indiferent veure'm elegit diputat, i ara em té molt preocupat, i un sí és no és espantat. Em sembla que no serveixo, i alguns moments m'he penedit d'haver-me ficat en aquests quebrants. No tinc temperament polític, i per això em sento al damunt una responsabilitat que em fa témer al ridícul de no poguer-la satisfer després d'haver-la acceptada. Crec que és tremendo perdre el dret a ésser modest, sobretot, com per a mi, és un dret tan necessari. Veurem com acabarà aquesta nova situació que m'he buscat.⁴⁸⁴

De tota manera, la seva elecció va generar certa expectació, com es desprèn del resum biogràfic d'Amadeu Hurtado que publicà a *Las Cortes Generales: las de 1907*:

Es un ejemplar típico del intelectualismo refinado. Profunda y extensamente culto en Ciencias sociales y políticas, está específicamente preparado para el Parlamento y para la vida pública. Independiente de juicio hasta la rebeldía como hábito, estudia y liquida sistemas y escuelas, sin someterse totalmente a ninguna, ni siquiera a aquellas cuyo sentido general parece que acepta. Su propia consciencia es su único Señor, que le rige como un tirano; y es, como son los menos de los hombres, el único artífice de sus propias opiniones y juicios. Hombre de su tiempo, esta más que orientado, encarado, fijo, absorto ante el llamado problema social, ese enjambre de punzantes problemas, y da a todas sus propias combinaciones y fórmulas políticas, aunque no la tengan en su virtualidad ni en los propósitos de otros definidores y propagandistas, una finalidad inspirada en un sentimiento de humanidad extremadamente noble y simpático. Su oratoria es alta, sonora, de periodo amplio y redondo, llena de ideas, y recuerda, sin perder los matices originales, muy acusados, la de Salmerón. Es nacionalista republicano, y su programa político es de la Solidaridad Catalana. Empieza ahora su vida parlamentaria.⁴⁸⁵

Com coincideixen a afirmar Hurtado i Cambó, l'actuació parlamentària de Solidaritat Catalana potser no va estar a l'alçada de les expectatives creades.⁴⁸⁶ De tota

---

⁴⁸⁴ Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines. Barcelona, 4 de maig de 1907. Fons Pere Coromines. BNC.

⁴⁸⁵ SÁNCHEZ SANTOS, Modesto. *Las Cortes Españolas: las de 1907*. Madrid: Establecimiento Tipográfico de Antonio Marzo, 1908.

⁴⁸⁶ Hurtado assegura que «el període parlamentari de Solidaritat Catalana no va respondre a les esperances d'aquell alçament popular del qual parlava Maragall» (p. 120). Cambó la qualifica de «gris». CAMBÓ, F. *op. cit.* p. 186.

manera, no podem dir pas que l'activitat política d'Amadeu Hurtado, aquell fervent republicà catalanista, gelós defensor de la seva independència i llibertat d'esperit que detestava els partits polítics i la vella política, fos discreta. Emili Junoy a la influent revista *La Cataluña*, editada en castellà però amb el desig d'influir des de posicions solidàries, saludava la presència al Congrés d'«espíritus sueltos, independientes, desligados de los antiguos partidos políticos, genuino elemento joven, como Amadeo Hurtado, con vistas permanentes a Europa y disposición de ánimo benévola hacía todas las audacias de las idealidades modernas».⁴⁸⁷

El 13 de maig de 1907 el rei Alfons XIII obria oficialment les Corts davant dels diputats i senadors elegits setmanes abans en un acte solemne al Senat.⁴⁸⁸ El monarca ho feia llegint l'anomenat missatge de la Corona, en què de manera genèrica presentava el programa del govern Maura. El dia abans els senadors i diputats electes catalans, i entre ells Amadeu Hurtado, havien arribat a Madrid, on foren rebuts per membres de la colònia catalana a la capital espanyola, periodistes i alguns simpatitzants republicans. «Com des de anit la premsa anuncià la propera arribada dels diputats i senadors solidaris per tot arreu dominava certa expectació, conseqüència natural de l'interès que la qüestió catalana desperta a Madrid, no sols entre els polítics sinó en totes les classes socials» escrivia *El Poble Català*.⁴⁸⁹ Aquella mateixa tarda va reunir-se la ja anomenada minoria solidària i va elegir com a president per a unanimitat un Nicolás Salmerón que havia renunciat a la presidència del grup parlamentari republicà.⁴⁹⁰ «Es contava que Maura, en tenir notícia el fet i dels comentaris de la gent estranyada, havia dit que comprenia molt bé el gest de Salmerón perquè era preferible la representació d'un vell partit la de tot un poble» (p. 121) escriu Amadeu Hurtado. La premsa publicà una fotografia del grup solidari després de la reunió, en què al costat del venerable Salmerón es pot identificar un Amadeu Hurtado encara de llargs i perfilats bigotis.⁴⁹¹

---

⁴⁸⁷ Junoy, Emili. «Los solidarios en el Congreso». *La Cataluña*, núm. 1. 5 d'octubre de 1907. Sobre aquesta publicació. GUIRAO, Toni. *El somni de la modernitat. La Cataluña. Ideologia i poder a la Catalunya noucentista*. Barcelona: Fèlix Vilagrassa Editor, 2019.

⁴⁸⁸ *Sesión regia de apertura de las Cortes, celebrada el lunes 13 de mayo de 1907. Diario de Sesiones de las Cortes. Congreso de los Diputados. Legislatura 1907-1908*. Madrid: Establecimiento tipográfico de los hijos de J.A. García.

⁴⁸⁹ *EPC*, 13 de maig de 1907.

⁴⁹⁰ *HM*, 12 de maig de 1907. Edición Noche. *EL*, 13 de maig de 1907.

⁴⁹¹ *Nuevo Mundo*, 16 de maig de 1907.

A principis de juny, després d'una estada a Barcelona, durant la qual va presidir un certamen literari a la seva vila nadiua,⁴⁹² i d'haver donat suport a la candidatura de Joan Josep Permanyer i Ayats al deganat del Col·legi d'Advocats,⁴⁹³ Amadeu Hurtado va tornar a Madrid a per preparar l'inici de la seva activitat parlamentària.⁴⁹⁴ Durant la seva etapa de diputat a Corts, Amadeu Hurtado s'hostatjà a l'Hotel Bilbaino, situat a la Carrera de San Jerónimo número 29, en l'indret conegut com «Las Cuatro Calles». Segons els anuncis de l'època, l'establiment fundat l'any 1856 i regentat per Nemesia E. de García, oferia: «Cuarto de baño, salón de lectura, luz eléctrica en todas las habitaciones, salones y habitaciones amuebladas. Almuerzos y comidas por abonos. Pensión completa desde 8 pesetas diarias».⁴⁹⁵ El Palace, l'hotel tradicional dels diputats catalans encara no havia obert les seves portes. Els viatges a Madrid van ser habituals durant la seva etapa al Congrés. En aquell temps, els diputats no rebien altra contraprestació per la seva dedicació que un abonament ferroviari i els seus viatges en ferrocarril apareixien anunciats a la premsa. El 6 de juny es constituí el Congrés dels Diputats d'aquella històrica legislatura, sota la presidència del conservador Eduardo Dato. Aquell mateix dia, Amadeu Hurtado prometé el càrrec—d'acord amb la fórmula laica «por mi honor» i la mà al pit—⁴⁹⁶ i en una reunió posterior del seu grup parlamentari va ser designat per a la comissió de govern interior del Congrés.⁴⁹⁷ Començava de forma efectiva l'activitat del diputat Hurtado a l'hemicicle de la Carrera de San Jerónimo. El testimoni de primera mà del qui va ser diputat, ens dóna la impressió del moment:

Les Corts de 1907 semblaven diferents de les altres Corts. De primer cop d'ull s'endevinava que no comprenien més que dues forces polítiques; la majoria conservadora, compacta i unida, i la minoria de Solidaritat, igualment unida i compacta. Les altres minories d'oposició (entre les quals es distribuïen molts diputats dels nostres, segons la seva personal afiliació política, sense deixar de formar part al mateix temps de la que constituïem tots plegats per dret propi) es trobaven lligades amb nosaltres, tant perquè molts dels seus diputats eren dels elegits per Catalunya, com perquè tenien la impressió que els catalans representaven, per motius encara confusos, la part més viva del Parlament (p. 120).

---

⁴⁹² *EPC*, 20 de maig de 1907.

⁴⁹³ *EPC*, 27 de maig de 1907. *ED*, 28 de maig de 1907.

⁴⁹⁴ *EPC*, 3 de juny de 1907. *EPC*, 5 de juny de 1907.

⁴⁹⁵ Anunci de l'Hotel Bilbaino a *ABC*, 21 de gener de 1908.

⁴⁹⁶ Sessió del 7 de juny de 1907. *Diario de las Sesiones de Cortes. Congreso de los Diputados*.

⁴⁹⁷ *ED*, 8 de juny de 1907. *EPC*, 8 de juny de 1907.

Pel que fa als nous diputats, el memorialista també recorda la impressió que causaren a Madrid:

Amb tot i que bastants de nosaltres érem coneguts i què en èpoques diferents altres catalans havien passat amb dignitat i lluïment per les Corts, la notícia que venien una cinquantena d'homes entre diputats i senadors sortits de cop d'un gran moviment popular que havia fet creure que una bona meitat correspondria al tipus clàssic dels catalans de les comèdies madrilenyes, grollers, interessats, mal vestits i malparlats, amb els quals es faria difícil tenir tractes, i en canvi, havien comparegut uns homes, la majoria d'ells joves, què en distinció i en cultura podien alternar avantatjosament amb la majoria dels companys. Aquesta sorpresa no era exclusiva de Madrid. L'anomenada de les eleccions catalanes havia transcendit a fora, i amb aquest motiu, havien vingut a descobrir-nos alguns repòrters de la premsa estrangera que es quedaven estranyats i decebuts en fer la nostra coneixença. Recordo especialment André Morizet, què havia de veure més tard senador socialista i *maire* de Boulogne-Billancourt, el qual va resta ací prou temps per veure els nostres debuts al Parlament. Venia d'una llarga enquesta a Bulgària, què estava a punt d'obtenir la seva independència, i ens trobava molt menys balcànics del que esperava, sense cap mena pintoresca remarcable, sense guerrillers ni comitadjis i amb la dèria d'un de tants problemes interiors dels pobles de l'Occident europeu, semblants als de la seva França de cada dia. (p. 125)

Completa la impressió que van causar els diputats a Madrid, amb unes línies plenes de detalls, el llavors jove periodista republicà Claudi Ametlla:

Uns ja eren coneguts, parlamentaris antics com Vallès i Ribot, Junoy, Nougués, Frederic Rahola, Ignasi Girona, etc. amb els quals ja hi havia hagut diàleg. I els altres, els nous, tot just deixant de joventut o començant la maduresa, Cambó, Hurtado, Ventosa, Salvatella, Carner, Puig i Cadafalch, etc., els veien cortesos, ben abillats i movent-se dins el Congrés tan naturalment, que no semblaven ferotges com els havien pintat. Aviat van ésser famoses les armilles virolades de Laureà Miró, amb elegància de «nou ric», i les dites de l'humorista Eduard Calvet, el qual per saber l'èxit d'un míting preguntava si l'entusiasme havia estat «indescrïptible», o entrant en una sala de joc saludava: «Tots guanyant, eh? Tots guanyant?». I acabà de dissipar tota aprensió la presència dels més joves a la Bombilla, «marcant» un xotis sense moure's de dues rajoles, què va ésser interpretat com un senyal segur d'assimilació, o la barreja dels més incauts en alguna «juerga», de «Serafín el Pinturero», com deien a Felip Rodés, o del «tonto a la Federica», com fou motejat Bertran i Musitu per la gràcia innata dels madrilenys. No; no eren

bàrbars, aquests catalans. Més aviat massa civilitzats; vull dir massa sensibles a l'afalac cortesà.⁴⁹⁸

Precisament, Amadeu Hurtado va ser l'encarregat de presentar el programa del Tívoli, i per tant de contestar en nom de Solidaritat el missatge de la Corona. D'aquesta manera, el debut parlamentari d'Amadeu Hurtado era també el debut parlamentari de la Solidaritat Catalana. El mateix Hurtado ho explica: «Designat per defensar l'esmena, s'iniciava amb el meu primer discurs la presentació definitiva de Solidaritat Catalana al Parlament davant d'una Cambra plena en dies de solemnitat. Se m'havia escollit perquè, deslliurat com estava de les disciplines de partit, podia resumir el pensament de tots en el que tenia de comú, reservant als diputats de les diferents parcialitats la definició de les respectives posicions doctrinals» (p. 128). Com aclareix Camps i Arboix a la seva *Història de la Solidaritat Catalana*:

Generalment, seguint les tendències fictícies de la política a l'ús i d'anar tirant, els missatges de la Corona eren un documents més enumeratius i literaris que realistes. Aquella vegada, però, la cosa presentava una altra faisó, puix que Maura i el seu Govern feien una impressió de serietat, sinceritat i cohesió que no tenien ni havien donat els seus antecessors de tots els matisos i colors. Per això, la Solidaritat Catalana, que també es prenia la política seriosament, va veure que havia de dialogar amb el ministeri i que, per això, calia atorgar-li en principi un marge d'espera».⁴⁹⁹

Per a preparar i redactar l'esmena al missatge de la Corona, es va nomenar una ponència formada per Salmerón, Bofarull, Puig i Cadafalch, Ventosa, Junoy, Carner, Junyent i Hurtado. Aquest darrer, com hem dit, presentaria la resposta de Solidaritat, i després parlarien Puig i Cadafalch pels regionalistes, Vallès i Ribot i Pi i Arsuaga pels federals, Suñol pels nacionalistes republicans i pels carlins, el líder tradicionalista espanyol Juan Vázquez de Mella, un dels parlamentaris més entusiastes amb el revulsiu de Solidaritat, que havia engrandit notablement el seu grup carlí. Es van reservar tornd per Ventosa i Junoy, i es va preveure que tanqués les intervencions solidàries un discurs de Salmerón.⁵⁰⁰ El dimecres 12 de juny de 1907 va arribar el gran dia en què es va passar a discutir l'esmena al missatge de la Corona, en què es feia una crida a la regeneració de la vida política, l'autonomia regional i la derogació de la Llei de Jurisdiccions.⁵⁰¹ El

---

⁴⁹⁸ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. pp. 325-326.

⁴⁹⁹ CAMPS I ARBOIX, J. *op. cit.* p. 109.

⁵⁰⁰ *EPC*, 9 de juny de 1907.

⁵⁰¹ Sessió del 10 de juny de 1907. Apèndix quart. *DSCD*.

President del Congrés donà la paraula a Amadeu Hurtado perquè fes la defensa de l'esmena. L'estrena parlamentària de Solidaritat Catalana i d'Amadeu Hurtado havia generat una gran expectació. L'*Heraldo de Madrid* anunciava en portada que «Hoy comienza en el Congreso la discusión de la Solidaridad catalana con motivo o pretexto de la contestación al mensaje de la corona, y la curiosidad es extraordinaria entre todas las gentes políticas, lo mismo de la derecha que de la izquierda».⁵⁰² El mateix diari ja avisava, però, «es posible que la opinión se llame a engaño al oír el discurso del diputado por Tarrasa, encargado de exponer el problema de decir cuales son las aspiraciones de Solidaridad. El Sr. Hurtado es un orador muy elocuente y muy culto; pero se equivocan los que aguarden de él ataques ni a la patria ni al Ejército, de los que se vienen anunciando por todas partes». Segons el rotatiu madrileny:

No es ese el temperamento del Sr. Hurtado, sino todo lo contrario. De un espíritu completamente nuevo, suele hablar el diputado solidario a la razón y no a las pasiones. Recuérdese su conferencia del año pasado en el Ateneo, en la que dijo cosas muy graves y muy hondas sin lastimar ningún sentimiento ni siquiera ningún prejuicio. Recuérdese también que en la campaña electoral Hurtado decía en todos los mitines que no esperasen sus votantes ninguna gracia ni favor alguno de él: discurso de tal modo opuestos a su interés que se cuenta que hubo necesidad de que de detrás de él fuesen otros compañeros de Solidaridad a levantar los ánimos.

José Martínez Ruíz, *Azorín*, en la seva doble condició de diputat maurista pel districte de Purchena (Almeria) i de cronista parlamentari del diari *ABC*,⁵⁰³ en va estar molt atent al discurs i en va escriure la crònica l'endemà.⁵⁰⁴ L'escriptor alacantí es refereix a l'ambient que es respirava a la cambra: «Había una gran expectación por escuchar al Sr. Hurtado: sus compañeros fiaban mucho en su oratoria y en su talento; se sabia aquí que en Barcelona el Sr. Hurtado es un notable jurisconsulto; en el Ateneo dio este señor hace algún tiempo una conferencia que fue elogiada por los periódicos; había en resolución, un ambiente de curiosidad entorno a este diputado». Pel que fa al propi Hurtado, l'escriptor explica que «se levantó ayer a usar la palabra después de un debate apasionado; con anterioridad habíamos visto al orador excitado, nervioso, por los pasillos de la Cámara; él mismo no se recataba en decir un poco humorísticamente, que si se

---

⁵⁰² ««Comienza el combate». *HM*, 12 de juny de 1907.

⁵⁰³ FERRANDIZ LOZANO, José Luís. *Azorín, testigo parlamentario. Periodismo y política. 1904-1923*. (tesi doctoral). UNED, 2008.

⁵⁰⁴ AZORÍN [MARTÍNEZ RUÍZ, José]. «Anales de un diputado: El Sr. Hurtado». *ABC*, 13 de juny de 1907.

dilatava más su debut, que si en la tarde de ayer no usaba, por fin de la palabra, renunciaría a ella. Venía, pues, a la Cámara el diputado catalán muy preparado de antemano y venía ansioso de hacernos oír su palabra». Per emmarcar aquest esperat debut parlamentari, podem recordar el que molts anys després, Antoni Rovira i Virgili escrivia a Claudi Ametlla l'oràtoria hurtadiana:

Per la forma i el to, més que política, més que acadèmica, (com la de Bofill), més que parlamentària (com la de Cambó), magníficament forense, però amb imatgeria literària. Quant al pensament, el seu mètode dialèctic és aquest: presentar els fets com a manifestacions d'un principi general. La seva explicació parteix d'una teoria. És molt més deductiu que inductiu, molt més sintètic que analític. I és que la seva formació espiritual el fa tendir a explicar el món, la societat, la política i la història com el descabdellament d'unes quantes idees cabdals. És clar, el públic d'un míting, d'una conferència o d'una controvèrsia no s'adona gaire d'això, però té la sensació de l'altitud i sent, d'altra banda, l'emoció de *l'envolée*.⁵⁰⁵

Dos dies després de la intervenció d'Hurtado, i amb el retard propi de les comunicacions de l'època entre el corresponsal a Madrid i el diari de Barcelona, *Joan Rivera*, pseudònim de Joaquim Aguilera, escrivia una *Carta de Madrid* on comentava que «a l'escriure aquestes ratlles, en hora oportuna per a que agafin el correu, comença l'Hurtado el seu discurs en mig de l'expectació de tota la Cambra. Escons i tribunes estan plens d'una gernació encuriosida per a escoltar la paraula vibrant de l'orador català». ⁵⁰⁶ El diputat novell va començar el seu discurs de la següent manera:

Señores Diputados, a todos indistintamente, por ser esta la primera vez que me levanto a hablar en esta Cámara, saludo como compañero y me ofrezco como amigo; pues sea cual fuere vuestra procedencia y vuestra significación política, al fin y al cabo nuestro voto ha sancionado la representación que ostentáis de los distintos pueblos de España, y no necesitáis otro título para mi compañerismo y para mi amistad, principalmente en estos momentos en que al hablar de cosas de España estamos hablando de cosas de Cataluña.

Desde que fui elegido Diputado hasta hoy, ha fluctuado constantemente mi espíritu entre la necesidad de iniciar o de intervenir en este debate, y la convicción de la absoluta inutilidad del mismo, porque ya he dicho antes de ahora que mientras no se inicie una corriente de amor o simplemente de simpatía a favor de este movimiento de opinión de

---

⁵⁰⁵ Carta d'Antoni Rovira i Virgili a Claudi Ametlla. Montpeller, 30 de març de 1945. A ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Cartes de l'exili* (1939-1949). Barcelona: PAMSA, 2002. p. 270.

⁵⁰⁶ RIVERA, Joan [AGUILERA, Joaquim]. «Carta de Madrid». *EPC*, 14 de juny de 1907.

Cataluña, para investigar la causa íntima a que obedece, nosotros, los catalanes, no tendremos otro instrumento de convicción que la palabra y vosotros habéis perdido la fe en la palabra como expresión viva del sentimiento.⁵⁰⁷

Tot just començar el seu discurs, Amadeu Hurtado va dirigir als parlamentaris tota una declaració d'intencions:

Repetiremos constantemente aquí, porque es verdad, una y cien veces que somos representantes del pueblo; y vosotros, a pesar de oírlo, continuaréis juzgándonos como representantes de un partido. No somos realmente un partido que aspire a gobernar, somos un pueblo que aspira a vivir. Y es indispensable que os fijéis mucho en estas palabras, porque no tienen simplemente el valor gramatical de la frase, sino que expresan un pensamiento serio. Aquí está la verdadera esencia del problema: nosotros somos un pueblo; vosotros simplemente un partido.

No somos un grupo de hombre que por un concierto voluntario hayamos provocado un movimiento de opinión política en nuestro país. Somos un grupo que es producto, que es resultante de un movimiento social de un movimiento social operado en Cataluña, cuya concreción política en la actualidad es la Solidaridad catalana. Digo que en esto está precisamente la esencia del problema y lo repito para que os fijéis en ello.

Este problema consiste únicamente en que ahora viene por primera vez a influir en la política española un sentimiento, un sentimiento positivo de la realidad que destruye por completo el criterio tradicional de aquella política.

En aquest sentit, no s'estava de recordar al partits dinàstics que «vosotros, que sois un producto actualmente en decadencia de esta tradición política española, que desde la instauración de la Monarquía absoluta hasta hoy ha cambiado el nombre de las cosas, pero ha dejado viva la esencia, continuáis creyendo que el Estado es omnipotente y que el Estado omnipotente sois vosotros. Por vosotros perdura en los partidos actuales el espíritu de las antiguas camarillas palatinas». Per contra, «nosotros creemos que la fuente de toda vida política y social reside enteramente en el pueblo, y os estamos dedicando al trabajo indispensable de ir descubriendo cuanto de eterno ha puesto la vida en los pueblos de España, para ver si es posible procurar entre todos una gran convergencia espiritual de la que salga, y no de la voluntad de los políticos, la norma de la vida pública». Es donava la paradoxa, doncs, que «los que habíamos de venir a este Parlamento como

---

⁵⁰⁷ Sessió del 12 de juny de 1907. *DSCG*. Tot i que la intervenció d'Amadeu Hurtado es va publicar a la premsa (*EPC*, 15 de juny de 1907 i *ED*, 19 de juny de 1907) i es reproduïx al seu llibre *Pensament polític i social*, hem fet servir la versió que consta al *DSCD*. Així en totes les intervencions a les Corts.

representación del antipatriotismo, somos los únicos que afirmamos una fe viva, una esperanza decidida en el porvenir de España» i en la seva regeneració política, espiritual i social. Com a conseqüència d'això, i desgranant la voluntat autonomista del moviment solidari exposada a l'esmena programàtica de Solidaritat quan afirmava, que «es preciso vigorizar la vida local y restaurar las energías regionales, reconociendo en las leyes la personalidad de la región y atribuyendo á organismos que la representen muchas de las funciones sociales de enseñanza, beneficencia y obras públicas que indebidamente han venido a ser funciones administrativas, directas o delegadas del Estado», Amadeu Hurtado afirmava:

Dentro de nuestro criterio político, siendo como es un hecho que nosotros aspiramos a que todas las fuerzas sociales que puedan concretarse con los atributos de una vida tengan representación adecuada en el organismo político del país, es natural, como consecuencia traída por la misma lógica, que si nosotros creemos que Cataluña es realmente una fuerza social, llámese nación, región, comarca o provincia, queramos reivindicar para su personalidad moral y social la adecuada representación dentro de nuestro organismo político. Y aquí por qué viene la enmienda que defiende, como una consecuencia de esta nueva orientación política del pueblo catalán, a concretar este hecho y esta aspiración.

Amb tota rotunditat, el diputat solidari afirmava davant el Parlament que «actualmente en Cataluña toda la opinión política que se ha concentrado en este movimiento puede decirse que substancialmente aspira (me refiero al número, a la masa de los ciudadanos) a una administración honrada e inteligente y al mismo tiempo a que el Estado no sea un estorbo, no sea un obstáculo al libre desenvolvimiento de las energías populares, que con la característica de Cataluña se manifiesten dentro de España». En aquest sentit, per afermar amb l'exemple la seva argumentació afegia que

En todos aquellos otros órdenes de la vida pública, para los cuales pedimos en la enmienda la libertad de iniciativa de la región, existen actualmente en Cataluña, y esto se tiende a evitar, una contradicción patente entre la acción del pueblo y la acción del Estado. Esta contradicción puede observarla cualquiera de vosotros que visite Cataluña, pero donde está más patente es en Barcelona. Hay una diferencia extraordinaria entre lo que ha producido en aquella ciudad la iniciativa privada y lo poco o nulo que ha producido el estado. No existen absolutamente edificios públicos para los servicios públicos; existen, en cambio, grandes y soberbias edificaciones para los ciudadanos. Las calles de aquel ensanche, que tiene fama en toda España y fuera de España, están pobladas de brillantes

edificaciones, que son debidas a la iniciativa particular; la distribución del plano, en cambio, es detestable y es una imposición del Estado.

[...]

En Cataluña se ha podido producir, por obra de sus poetas, de sus artistas, de sus pensadores, una tradición peculiar de cultura, que ha de ser la base indispensable de la cultura ulterior de las nuevas generaciones, y es absolutamente preciso que esto se afirme y se concrete en los preceptos de la ley, dándonos la suficiente libertad para empalmar con esta tradición de cultura la nueva cultura catalana, que surge por el esfuerzo de cada día más generoso de nuestros hombres. No queremos obligar a las demás regiones españolas a que sometan su especial estructura mental y toda su espiritualidad a estas corrientes tradicionales de la espiritualidad catalana; pero pedimos que nuestra espiritualidad no quede subordinada a otras menos desarrolladas y menos perfeccionadas.

Davant d'aquesta contundent declaració d'intencions, Amadeu Hurtado va preocupar-se de desfer l'acusació de separatisme, l'espantall amb el qual havia estat rebut el moviment solidari, però amb una sonora advertència: «no existe aquí quien pueda levantarse, como no se ha levantado hasta ahora en Cataluña, afirmando el separatismo; pero si lo hubiese en Cataluña, si lo hay, no os debe extrañar a vosotros; y no os debe extrañar, porque, si es posible que aun llegue a la política nacional el espíritu perdurable del Conde Duque de Olivares, ¿qué de extraordinario tiene que pueda resurgir en Cataluña el espíritu de Pablo Claris? (Muy bien en la minoría solidaria)». Ahora, Hurtado va recuperar en la seva primera intervenció davant les Corts algunes de les idees expressades a la conferència de l'Ateneo, començant per afirmar que:

Nosotros venimos en cambio, no a afirmar ese concepto artificioso de la uniformidad española, sino a afirmar el concepto, el sentimiento vivo de la unidad, exaltando, como he dicho antes, esta obra de investigación que han hecho en Cataluña sus poetas, músicos y artistas, y que no se ha hecho aún en las demás regiones de España para descubrir, empezando por el lenguaje propio del pueblo, cuanto de eterno y de humano ha puesto en él la vida, hasta provocar entre los diversos componentes nacionales una superior convergencia espiritual que se afirme en una unidad de cultura con cédula en el mundo y voz en la humanidad moderna.

I després de recordar que «a esta obra de emancipación contra el criterio artificioso de los partidos obedece el movimiento de opinión de Cataluña», va reclamar la derogació de la Llei de Jurisdiccions —«Esta ley solo la puede derogar el pueblo, y el pueblo la derogará cuando tenga aquí su representación, de acuerdo con el ejército, que también a

esta institución llegará la invasión de este sentido positivo de la vida que ha tenido tan franca explosión en el alma catalana»— i va acabar la seva intervenció explicant una història:

Yo recuerdo que el día de las elecciones en Barcelona, un funcionario que lleva ya algunos años de residencia allí, cuando se enteró del triunfo de la Solidaridad catalana e iban voceándola por las calles los vendedores de periódicos, reunió a toda su familia, y poniendo sus manos temblorosas sobre el teclado de un piano, rompió a tocar la Marcha real, mientras toda su familia gritaba a coro ¡viva España! Y aquel buen señor, se asomaba de vez en cuando a las ventanas de su casa, esperando a las turbas desenfrenadas, ebrias de entusiasmo, que debían, correr por las calles dando gritos de muerte contra lo que representaba su vida. Y las turbas no venían. La ciudad, la gran ciudad que había dado aquel alto ejemplo de civilidad, reposaba tranquila y serenamente, preparándose para un nuevo trabajo. El pobre funcionario que veía morir su mundo artificioso, en que a costa de tanto afán había levantado su propia existencia, juntaba todas sus energías para vincular en él la representación de la Patria, concediéndole el único esfuerzo que podía, el único que había podido darle en su vida, un grito estéril hendiendo los aires, mientras el pueblo preparando su trabajo no gritaba, porque el rumor de su trabajo es el mejor canto a la Patria, y no tiene que cantarla, si cumple el deber de construirla. Este hecho, que tiene poca importancia para ser referido, tiene la alta representación de un símbolo.

Vosotros también al ver que este mundo artificioso se cuarteja, iréis tal vez, y si no vosotros, los que os secundan desde otros partidos afectos al régimen, iréis por el mundo tratando de adormecer las energías populares con estos cantos infecundos a la Patria. Nosotros continuaremos trabajando hasta hoy, para constituirla. Hombres de la vieja España, todos los que oís, si estas palabras de un catalán han conseguido, que es difícil, conmover por el breve tiempo de un segundo vuestra consciencia y sacudir vuestro escepticismo con un movimiento de repulsión o de simpatía, no os desesperéis como estos hombres que han desertado de sus sitios en este momento de lucha. Es que la vida vuelve a éste pobre cuerpo exánime, saludadla con respeto y seguidla con ilusión, que todo aquella que se oponga a su paso, por alto que esté, por alto que se crea, por muy hondas que vea en la Historia las raíces del poder, será arrollado.

Y ahora, Sres. Diputados, ahora, Sres. Ministros, decid si está claro este problema que nuestra presencia aquí plantea; pero antes de decirlo, medita si pueden faltar claridades en la explosión de vida de todo un pueblo, oes que realmente falta la claridad en vuestro juicio. (Aplausos en la izquierda).

«El discurs havia promogut en alguns dels seus passatges les protestes apassionades de la majoria, que eren contestades pels aplaudiments dels nostres, però també reprimides pel gest enèrgic de Maura que imposava silenci. Vaig tenir la impressió de no haver defraudat la confiança dels companys; però els comentaris dels diputats i de la premsa em feien creure que m'havia guanyat un bon lloc al Parlament» (p. 128), reflexionava anys més tard Hurtado. La mateixa nit, el cronista parlamentari de l'*Heraldo* assegurava la seva crònica que «habló hoy a nombre de la Solidaridad Amadeo Hurtado, y empecemos por advertir que su triunfo personal ha sido indiscutible. El Sr. Hurtado es un orador completo: la voz, la dicción, la altura del pensamiento, todo lo acompaña y todo le garantiza el triunfo. Además, el Sr. Hurtado se propuso hoy e hizo bien, plantear el problema con todos sus caracteres, dejarse de circunloquios y reservas, dar a la cuestión todo su alcance y exponerlo en su completa magnitud a la luz de la crítica».⁵⁰⁸ El mateix cronista assegurava que «no podemos en este instante, cerca de las siete y media de la tarde, cuando concluye el discurso del Sr. Hurtado, exponer nuestra opinión acerca de los distintos aspectos de lo dicho por el diputado solidario. Bástenos advertir, como en el artículo de fondo decimos, que, contra lo augurado por espíritus sobradamente impresionables, la composición de la doctrina se ha oído con gran atención y con absoluta serenidad. En el Congreso se está razonando, se empieza a discutir acerca del problema que tanto afecta a España». D'aquesta manera, «la pasión enmudece; el juicio sereno y enérgico se impone. Vamos a discutir, y ya verán algunos como se demuestra que la vida nacional no está tan concentrada, tan exclusivamente concentrada en determinadas pautas, y como en todas parte hay ánimo resuelto de dar a los problemas nacionales la solución que les corresponde». Segons *El Diluvio* de Barcelona, que va resumir la intervenció i va extractar la crònica de l'*Heraldo*, «el efecto producido por el discurso de Hurtado ha sido verdaderamente enorme, no sólo en el Parlamento, sino en la opinión. El público arrebató los periódicos de las manos de los vendedores, que vocean el discurso de Hurtado».⁵⁰⁹ Azorín no va ser tan entusiasta. Sí que va deixar constància de les capacitats oratories del diputat, però fent-ne el seu propi judici:

La palabra del Sr. Hurtado es rotunda, altisonante, enfática; no es un orador-ciclo, un orador que se sucede a sí mismo en variedad de tonos y matices. Es un orador de una pieza, simétrico, de una sola cuerda. El señor Hurtado no se recató en decirnos que la modestia no rezaba con él: «Yo señores diputados— dijo— tengo fe en mi valía». Este

---

⁵⁰⁸ «En el Congreso». *HM*, 12 de juny de 1907. Edición Noche.

⁵⁰⁹ «Discurso de Hurtado». *ED*, 13 de juny de 1907. També en va fer un resum *EPC*, 13 de juny de 1907.

sentimiento del Sr. Hurtado es el complemento, la esencia, el sustentáculo de su oratoria; no es un espíritu insinuante ondulante que comienza con una palabra suave, incisiva, íntima, que poco a poco va cambiando de tono; que lentamente con sus ironías, con sus desdenes, con sus confidencias, con sus audacias, se os va metiendo en el alma, fuerte y seguramente y que acaba por arrastraros en una persuasión profunda, espiritual, ineludible. El Sr. Hurtado, desde el principio se coloca de un salto sobre el plano en que permanece durante toda su oración; su tono es el mismo a lo largo del discurso; las imprecaciones suceden a las imprecaciones y los epifonemas a los epifonemas. Y como la inflexión de la voz es recia, la inflamada, la ardorosa, y resulta que hay muchas ideas pequeñas, muchas relaciones misteriosas de cosas, muchos matices que no pueden expresarse en esta tesitura altisonante, resulta, repito, que los oradores de esta naturaleza no puede expresar todo esto – caso de que su sensibilidad pueda recoger estos aspectos de la vida y el mundo – y se ven en la precisión de permanecer cerrados, sordos, insensibles a lo más hondo y lo más sugestivo en el arte: a la intimidad y a la poesía.

Pel que fa al contingut, va ser igualment crític, comparant les seves paraules amb la doctrina que Enric Prat de la Riba acabava de posar per escrit a *La Nacionalitat Catalana*, a més de jutjar el discurs d'Amadeu Hurtado de vague i inconcret. Per la seva banda, el cronista parlamentari d'*El Liberal* va destacar que «la Cámara entera siguió con excelente interés las manifestaciones del Sr. Hurtado, expuestas con gran elocuencia y dichas con una enérgica sinceridad en aquel recinto. La palabra cálida, vibrante, del diputado solidario fue escuchada por todo el mundo, no obstante decir cosas de mucha gravedad, con un respetuoso silencio».⁵¹⁰ *El Poble Català* es va fer ressò d'un breu publicat al mateix *El Liberal*, que deia: «Durante el discurso pronunciado por el señor Hurtado, los diputados solidarios se levantaban de sus escaños asintiendo con entusiasmo las brillantes frases del orador, y diciendo: “Molt bé!, molt bé!”. Este exceso de acaloramiento es objeto ahora de muchos comentarios, por cuanto existe disparidad de criterio por si las palabras pronunciadas en catalán, y que tomaron los taquígrafos, deben figurar en el *Diario de Sesiones*».⁵¹¹ Si malgrat tot, la crònica d'*El Liberal* –el més popular i republicà del Trust, format juntament amb *El Imparcial* i l'*Heraldo de Madrid*– es podia considerar neutra i amb una inicial bona predisposició cap al parlamentari català, la del maurista *La Época*, no podia ser més demolidora:

---

⁵¹⁰ «El día político». *EL*, 13 de juny de 1907.

⁵¹¹ *EPC*, 14 de juny de 1907. Segons assenyala *El Poble Català*, la nota telegràfica va aparèixer a l'edició nocturna del diari madrileny. Tot i intentar-ho, no hem localitzat la nota referida.

Pronunció el diputado por Tarrasa un discurso muy elocuente, pero totalmente dentro de las viejas prácticas del verbalismo madrileño. ¿Vale la franqueza? Pues escuchando al señor Hurtado, tan retórico y tan palabrero; rebuscando afanoso vulgares efectismos de forma, nosotros recordamos a su antecesor en el distrito de Tarrasa, al diputado caciquista señor Sala y parecíanos que éste, con su modesta *bonhomie*, respondía más y mejor al hablar *clar y català* de la tierra, que el flamante y flamígero D. Amadeo en su arranque de tartarinismo agudo.⁵¹²

Segons el diari conservador, «todo el mundo reconoció que es un orador elocuente, pero todo el mundo hubo de ver que es un hombre en exceso arrogante y eso, para empezar siempre estorba un poco». Sobre el fons del discurs, *La Época* va destacar que «muchos eran en la Cámara, fuera de los bancos solidarios, los que simpatizaban con todas esas aspiraciones a una España nueva y con aquellos trenos elocuentes contra el artificialismo y con todo lo que signifique aportación de sentido popular mediante los comicios, a la vida pública y a la eficacia parlamentaria; pero, francamente, esa simpatía y a un esa comunión de ideas se relajaban por los aires magistrales con que el Sr. Hurtado estuvo actuando toda la tarde, como si allí no hubiesen más que él y sus amigos en condiciones de hablar de esas cosas, y acaso de comprenderlas», recomanant als solidaris que «entren por caminos de serenidad. Nadie los provoca ni los lastima. Lejos de eso, en todas partes hallan una acogida simpática. Pero es preciso que no sean ellos los que se empeñen en ser provocados a fuerza de ser provocadores; que por mantener entre las masas la tensión pasional busquen por caminos de agravios y de injusticias los choques a que la serenidad de la mayoría se niega y que el Gobierno cuidadosamente rehúye, como ayer en su breve y discretísima intervención el ministro de Estado». Cal dir que al Parlament, la rèplica del discurs inicial d'Hurtado havia corregut a càrrec del president de la comissió del projecte de contestació al discurs de la Corona, el conservador valencià José Jorro, futur comte d'Altea, i del ministre d'Estat Manuel Allendesalazar, en defensa de les posicions conservadores que liderava Maura.⁵¹³ L'endemà, Amadeu Hurtado va tenir l'oportunitat de rectificar aquestes intervencions, i assegurar que:

Alguien pudo observar un cierto empeño por mi parte en atribuir a mis amigos una superioridad intelectual respecto de vosotros y de vuestro partido; y esto tampoco es exacto. Yo tengo de vuestros hombres eminentes, de su cultura y inteligencia, un grande y elevado concepto; de algunos de ellos leo con admiración sus discursos y artículos, y

---

⁵¹² «La Solidaridad en las Cortes. El Señor Hurtado». *EL*, 13 de juny de 1907.

⁵¹³ Sessió del 12 de juny de 1907. *DSCG*.

en ellos realmente hay materia abundante de perfecta y seria ciencia política. Pero he de hacer constar un hecho que, por ser cierto, debo manifestar aquí, y es que no tenemos respecto de vosotros superioridad intelectual; tenéis respecto de nosotros una inferioridad de civilidad, y ésta no se aprende estudiando, sino que se adquiere viviendo la vida de los pueblos. Mientras no existan pueblos en España que tengan noción de su existencia como pueblos; mientras no se formen ciudadanos que tengan noción y consciencia clara de sus deberes de ciudadanos, es absolutamente imposible que haya políticos y gobernantes que inspiren, aun dentro de una perfecta rectitud y honradez, su criterio y su conducta en los dictados de la consciencia popular.

Si al frente del banco azul se sentase un hombre de inteligencia tan poderosa como la de cualquiera de los grandes políticos que ha habido en el mundo (yo no niego esta cualidad al Sr. Maura); si estuviese sentado al frente de este banco azul una inteligencia tan poderosa como la de Glandstone, fracasaría como han fracasado todos nuestros gobiernos. Precisamente por esto digo que a este país hay que darle una educación de civilidad, que consiste en hacerle ver que no son agregados de hombres los pueblos, sino vidas íntimamente organizadas por la ley de su propia naturaleza, constituidos por ciudadanos que tienen noción de sus derechos y perfecta consciencia de sus derechos. [...] Hay que hacerlo fuera del Parlamento, fuera de los partidos, y a vosotros me dirijo, ya que además de políticos sois hombres y debéis ser ciudadanos, para afirmar que es absolutamente indispensable que esta obra de educación y de disciplina social sea emprendida sin retardar un instante.⁵¹⁴

I dirigint-se a les bancades de la majoria, assegurà que «yo creo que puede existir en esa mayoría un grupo de hombres, principalmente jóvenes, que puede, que deben realmente emanciparse de la rutina de los partidos políticos. Yo creo que estos jóvenes tienen una gran misión que cumplir en los actuales momentos políticos de España, y esta misión consiste en hacer que existan nuestros pueblos; que se conviertan en pueblos estos rebaños humanos a que ayer me refería y que están subordinados a la dirección de los hombres escogidos que tienen en sus manos el Poder». El Congrés dels Diputats al qual s'havia dirigit Amadeu Hurtado estava format per una majoria sòlida i compacte formada al voltant del president del consell, què havia reunit «en un gran partit a l'entorn de la seva persona totes les possibles forces d'opinió i d'interessos del país per formar un instrument de govern més sòlid, més potent i més constructiu que les antigues clientele polítiques» (p. 122), en el qual els liberals n'eren absents com a protesta per les maniobres

---

⁵¹⁴ Sessió del 13 de juny de 1907. *DSCG*.

del ministre de Governació Juan de la Cierva als darrers comicis, i que segons Hurtado demostraven l'hostilitat contra Solidaritat des de la premsa afí.

L'entusiasme per aquell inici de l'activitat parlamentària de Solidaritat es va fer patent en tota la premsa simpatitzant, com a *La Campana de Gràcia*, que publicava: «en el Congrés ha tingut principi el debat sobre la contestació al missatge. Amb tal motiu ha pronunciat un notable discurs el diputat republicà Sr. Hurtado. La raó de ser de la Solidaritat catalana i les aspiracions d'aquest moviment ha sigut concretat pel distingit diputat per Terrassa amb una transparència de judici, amb una valentia i una sinceritat que ha produït una impressió immensa. La Solidaritat se fa escoltar, se fa respectar... i es indubtable que es fa seguir».⁵¹⁵ Mentre continuava aquell debut solidari amb les intervencions dels diputats Puig i Cadafalch, Suñol, Ventosa, Pi i Arsuaga, etc. que clogué el verb del patriarca Salmerón, Amadeu Hurtado rebia telegrams i missatges de felicitació: «D. Amadeu Hurtado. Congreso de los Diputados. Madrid. Fraternidad Republicana de Tarrasa le felicita por su gran discurso y estamos orgullosos de tan digno representante», «Hurtado. Congreso de los Diputados. Madrid. Socios Fomento Autonomista Hospitalet de Llobregat felicítanle triunfo parlamentario y aplauden calurosamente». També arribaven comunicacions des del districte terrassenc:

D. Amadeu Hurtado. Madrid. Els elements solidaris d'aquest poble que tinguérem l'alt honor de votar-vos per al càrrec de diputat a l'enterar-nos del magistral discurs que haveu pronunciat enfront de la farsa central i caciquista i entusiasmat per lo que heu sapigut expressar amb vostra franca, clara i enèrgica paraula nostres sentiments de germanor per a tots els homes i nostres desitjos de pau social per implantar evolucionant les organitzacions radicals modernes, vos felicitem coralment i preguem que amb vostra intel·ligència i energia seguiu combatent el règim imperant i als seus puntals que amb molt d'encert qualifiqueu d'enterradors del país.

Visqueu molts anys per al bé de la Pàtria i de la democràcia catalana.

Olesa de Montserrat, 14 de juny de 1907.⁵¹⁶

Com escriu Ametlla, «el bon solidari devorava les extenses ressenyes dels diaris, les comentava i trametia milers de telegrams de felicitació als seus representants. Moltes penyes d'amics en centenars de cafès o societats catalanes, es lliuraven a aquest esport

---

⁵¹⁵ «La setmana. Ullada política», *LCG*, núm. 1988. 15 de juny de 1907.

⁵¹⁶ *EPC*, 14 de juny de 1907.

amb un cívic entusiasme que mai no s'havia vist».⁵¹⁷ La premsa solidària –els republicans d'*El Diluvio* i *La Campana de Gràcia*, els regionalistes de *La Veu* i el *¡Cu-Cut!* i els nacionalistes republicans d'*El Poble Català*– estava entusiàsticament satisfeta de l'arrencada solidària,⁵¹⁸ mentre la premsa republicana d'adhesió lerrouxista la blasmava i atacava amb fúria⁵¹⁹ i la conservadora i liberal la veien amb escepticisme o amb condescendència.⁵²⁰ Els diputats solidaris havien començat a fer-se un lloc a la política espanyola, però també en l'imaginari popular. I d'això n'és mostra la notícia apareguda al *¡Cu-Cut!* on s'informa que «hem rebut primorosament construïdes per en Santiago Ruiz González, unes figuretes de terra cuita representatives dels diputats solidaris senyors Raventós, Junyent, Pi i Arsuaga, Suñol, Hurtado i Macià, què presenten la particularitat de tenir moviment. Les figuretes esmentades no tindrien però, si no fos la circumstància de que l'esmentat moviment de testa està dirigit en sentit afirmatiu, quan lo probable és que en la seva campanya parlamentària els nostres diputats hagin de dir més vegades no que no pas sí».⁵²¹ Com recorda Hurtado, una de les qüestions, per exemple, que va motivar més telegrams d'encoratjament de part dels electors durant aquells primers mesos d'acció parlamentària va ser el combat contra un projecte de llei de protecció de les indústries del sucre, que els interessats creien excessiva,⁵²² «però en general, se'ns demanava una oposició enèrgica sense ésser violenta, audaç sense fer trencadissa, forta sense imprudència, prou reflexiva per no promoure disturbis, i prou exaltada per promoure emoció». (p. 126). Entretant, a la comissió de govern interior, Amadeu Hurtado va posicionar-se en contra de destinar setanta-cinc mil pessetes del pressupost de la Cambra Baixa a sufragar un monument al rei Alfons XIII⁵²³, i en la sessió del Congrés del 25 de juliol defensà tres esmenes a la Llei de Ferrocarrils, proposades per la diputació de Barcelona, presidida des d'aquell mateix any per Enric Prat de la Riba.⁵²⁴ De fet,

---

⁵¹⁷ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. p. 327.

⁵¹⁸ «La Solidaridad en las Cortes», *ED*, 14 de juny de 1907. «Crònica diària». *ED*, 15 de juny de 1907. «La Solidaridad triunfa», *ED*, 16 de juny de 1907. BULLANGA, Pep. «Ullada política», *LCG*, núm. 1989. 22 de juny de 1907. LLEIXIU. «Llista de Bugadera», *¡Cu-Cut!*, núm. 267, 27 de juny de 1907. *EPC*, 16 de juny de 1907.

⁵¹⁹ N'és una mostra aquest article del portaveu del blasquisme valencià: «Los que vienen». *El Pueblo*, 16 de juny de 1907. O aquest altre, d'*El País*. «Que cada palo...», *El País*, 17 de juny de 1907.

⁵²⁰ Revista de premsa sobre els principals diaris madrilenys a *EPC*, 16 de juny de 1907.

⁵²¹ *¡Cu-cut!*, núm. 265. 13 de juny de 1907.

⁵²² En aquest sentit, *El Poble Català* es feia ressò de l'acord del Gremi de Confeters i Pastissers de Barcelona d'aconseguir el suport dels diputats Carner, Suñol i Hurtado, que en aquell moment eren a Barcelona per evitar l'aprovació de la llei referida. *EPC*, 3 de juliol de 1907.

⁵²³ *EPC*, 23 de juliol de 1907.

⁵²⁴ En concret, les esmenes sol·licitaven que el termini de reversió dels ferrocarrils secundaris s'ampliés de 75 a 90 anys, que la concessió fos a perpetuïtat sempre que una diputació provincial o mancomunitat de diputacions provincials s'encarregués de construir els ferrocarrils sense subvenció de l'estat i quan si es

Amadeu Hurtado havia estat escollit membre de la comissió parlamentària que s'havia d'encarregar del projecte de llei autoritzant la concessió d'un ferrocarril econòmic entre Casa Gomis i Manresa.⁵²⁵ També va formar part de la comissió parlamentària encarregada del projecte de llei sobre nul·litat de certs contractes de préstec,⁵²⁶ on hi destacava la presència de Gumersindo de Azcárate, impulsor d'aquesta norma de repressió de la usura, promulgada el 23 de juliol de 1908 encara avui en vigor.⁵²⁷ Abans de la suspensió estival de les Corts, Amadeu Hurtado també va participar en la discussió sobre la reorganització dels jutjats municipals.⁵²⁸

El primer estiu d'Amadeu Hurtado com a diputat al Congrés va ser tranquil.⁵²⁹ La signatura d'Amadeu Hurtado va aparèixer, juntament amb la de Gabriel Alomar, Josep Carner, Enric Jardí, Arnau Martínez i Serinyà, Rafael Marquina, Alfons Maseras, Cebrià i Manuel de Montoliu, Joaquim Pena, Josep Pijoan, Manuel Rius i Rius i Joaquim Salvatella, en un missatge de resposta al que havia fet públic la joventut castellana, encapçalada per Leopoldo Alas García-Argüelles, fill de «Clarín», Joaquín Álvarez Pastor, Miguel Álvarez Ródenas, Domingo Barnés, Francisco Bernis, Enrique Díaz Canedo, Manuel García Morante, Gregorio Martínez Sierra o els germans Alberto i Gustavo Jiménez Fraud, en què aquests asseguraven que «el movimiento actual de Catalunya es hoy la expresión más aguda y educada de la voluntad nacional. Con su espíritu nos hallamos identificados, porque con él ha venido a la vida lo que era una apremiante necesidad de la Patria. Esperamos ansiosos una corriente que tratase de incorporar, a la comunión de los pueblos cultos y habiéndose iniciado en Cataluña queremos convertirla en alma de nuestra acción».⁵³⁰ A aquestes paraules, els catalans responien afirmant que «en estos instantes de lucha es un poderoso estímulo que viene a probarnos que en España no somos solo los jóvenes catalanes quienes tienen fe en la

---

construïa per part d'una empresa privada sense subvenció de l'estat però amb subvenció de la diputació o mancomunitat, la reversió fos a favor d'aquestes i no de l'estat. Esmenes totes elles que no van ser aprovades. Les esmenes i el debat a Sessió del 25 de juliol de 1907. *DSCD. ED*, 26 de juliol de 1907 i *EPC*, 26 de juliol de 1907.

⁵²⁵ Sessió del 25 de juny de 1907. *DSCD*.

⁵²⁶ Sessió del 25 de juliol de 1907. *DSCD*.

⁵²⁷ Ley de 23 de julio de 1908 sobre nulidad de los contratos de préstamos usurarios. *BOE*, núm. 206, de 24 de julio de 1908.

⁵²⁸ Sessió del 28 de juliol de 1907. *Diario de Sesiones. Congreso de los Diputados*.

⁵²⁹ Va assistir el 26 d'agost de 1907 en la Festa de l'Arbre de Sitges. *EPC*, 27 d'agost de 1907.

⁵³⁰ «A la juventud catalana». *LP*, 8 de juliol de 1907. Des de Londres, mesos després, Maeztu va saludar el naixement d'un nou moviment polític, del qual assenyalava Alomar, Zulueta, Marquina i Hurtado. «Gladstone y la obstrucción». *Nuevo Mundo*, 30 d'abril de 1908.

idealidad moderna, sino que existe también entre vosotros otra juventud ansiosa de la nueva vida necesaria a los pueblos que viven y trabajan».⁵³¹

5.2 L'ESQUERRA SOLIDÀRIA I LA DISCUSSIÓ DE LA LLEI D'ADMINISTRACIÓ LOCAL

Com recorda Amadeu Hurtado a les seves memòries:

Les Corts continuaven les sessions fins al darrer dia de juliol amb una producció legislativa insòlita i, abans d'acabar, vèiem dues novetats. La primera va ser la tornada dels liberals amb el pretext de demanar una esmena de la llei electoral per passar a la resolució del Tribunal Suprem l'aprovació de les actes dels diputats, donant així per acabat un retraïment que en definitiva havia estat una exigència dels candidats derrotats. La segona novetat era la presentació pel Govern d'un extens projecte de llei d'Administració Local, destinat a ésser el treball més important de la legislatura i que havia de fer de Catalunya i dels seus homes el tema permanent de l'actualitat parlamentària (p. 129).

El projecte de llei d'Administració Local va ser un punt d'inflexió en l'activitat solidària, ja que no només es tractava d'una llei sobre la qual Maura creia que es podia bastir tot el nou sistema administratiu necessari per a la transformació del país, sinó que en preveure la creació de mancomunitats provincials, obria la porta a la descentralització administrativa, primer pas cap a l'autonomia. Cal tenir en compte que la reforma de l'administració local havia estat un dels cavalls de batalla del sistema liberal espanyol, i com afirma l'historiador Agustí Colomines, «la reforma del règim de l'administració local, atorgant-li o no un caire regionalista, dotant-la o no d'un esperit democràtic, esdevingué la gran batalla per la modernització i la consolidació de l'Estat liberal espanyol»,⁵³² però alhora i com ell mateix afirma, «les discussions sobre l'administració local no tan sols foren un motiu important de discrepància, com diu Javier Tusell, entre els grups demòcrates i liberals i els que no n'eren, sinó entre els partidaris de la regionalització de l'Estat i els que la rebutjaven». Amadeu Hurtado resumeix el projecte maurista als seus records polítics:

El municipi era l'organisme essencial de la vida pública, d'acord amb les tradicions nacionals que l'absolutisme de l'Estat havia destruït i a la vegada, s'obria el camí, per a

---

⁵³¹ LV, 15 d'agost de 1907. *El Globo*, 18 d'agost de 1907. *El País*, 18 d'agost de 1907.

⁵³² COLOMINES, Agustí. *El catalanisme i l'estat*. Barcelona: PAM, 1993. pp. 131-132.

fins de pura administració, a la revalorització de les antigues nacionalitats que es mantinguessin vives, mitjançant el sistema de mancomunitats provincials amb delegacions expresses de funcions i serveis retinguts per l'Estat. Entre altres novetats, el projecte creava en els ajuntaments nombrosos un consell executiu encarregat de totes les funcions municipals, reservant a la Corporació un dret de control i la facultat de decisió en matèria de pressupostos, i per altra part, establia el sistema de cartes de règim, especial per als grans municipis i introduïa el vot corporatiu per a l'elecció d'una part dels regidors (pp. 129-130)

Ja als inicis de la legislatura, Hurtado va tenir accés a l'extens projecte, «imprès en forma de llibre, amb marges de l'amplada de mitja plana per anotacions per a fer esmenes, fet que demostrava el propòsit de Maura d'obtenir la màxima col·laboració de les Corts en la que ell considerava la base fonamental de tot el nou sistema administratiu exigint per a la transformació del país» (p. 129). *El Diluvio*, anunciava a primers de juny de 1907 que Frederic Rahola i Amadeu Hurtado havien llegit el projecte de Maura, del qual opinaven que «no resolverá ni mucho menos, el problema catalán».⁵³³ També se'l va llegir Jaume Carner, què augurava una gran decepció a Catalunya. Els responsables de dictaminar sobre el projecte l'estiu d'aquell 1907 foren Ildefons Suñol del CNR i Francesc Cambó de la Lliga Regionalista. La seva opinió va ser unànime: el projecte no satisfia ni poc ni molt les aspiracions de Catalunya.⁵³⁴ Entretant, aquell mateix estiu Joaquim Lluhí i Rissech ja s'havia oposat frontalment des del punt de vista polític i jurídic, des de les pàgines d'*El Poble Català*, a un projecte que considerava equívoc i francament antidemocràtic.⁵³⁵ Cambó va aconseguir convèncer Suñol, però, de la conveniència d'ajornar l'oposició al projecte fins a la fase d'esmenes, i aconseguir per aquesta via canviar substancialment el projecte.⁵³⁶ Per la seva banda, Lluhí es mantingué en el màxim grau d'intransigència respecte el projecte de llei. En aquell moment, però, com assenyala Camps i Arboix «l'actitud de Lluhí i Rissech, molt respectable per ben intencionada, no era compartida de fet pels seus correligionaris més conspicus: Ildefons Suñol, Jaume Carner i Amadeu Hurtado, tant pel que digueren fora de l'hemicicle, com pel que actuaren dintre d'ell, malgrat certes reticències motivades per motius adjectius

---

⁵³³ ED, 9 de juny de 1907.

⁵³⁴ CAMBÓ, Francesc. *Catalunya y la Solidaritat. Conferència donada al Teatre Principal el dia 26 de maig de 1910*. Barcelona: Estampa Fills D. Casanovas, 1910 (Edició Facsimil de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya).

⁵³⁵ LLUHÍ I RISSECH, Joaquim. «Les esmenes». *EPC*, 30 de juliol de 1907.

⁵³⁶ Així ho escriu a les memòries i així ho afirma a la conferència esmentada.

explicats per incidències secundàries inevitables de la feblesa humana valorant més el que separa que el que uneix». ⁵³⁷

El nou període de sessions després de l'estiu, iniciat el 10 d'octubre de 1907, ja estava lligat a la discussió del projecte de Maura. Els diputats solidaris reunits aquell mateix dia van decidir crear un ponència formada per Vallès i Ribot, Hurtado, Cambó, Alier i Carner (substituint durant la seva absència pel seu company Rodés) i presidida per Salmerón, per tal d'estudiar el projecte i redactar-ne les esmenes. ⁵³⁸ «El trabajo es concienzudo. Artículo por artículo la ponencia ha examinado el proyecto aportando un caudal inapreciable, lleno de doctrina, de datos y observaciones. Las enmiendas que van preparando, una vez termino el estudio total, serán sometidas a la aprobación de las minorías que componen la Solidaridad». ⁵³⁹ El 13 d'octubre la ponència donà compte dels seus treballs en la reunió de la minoria solidària, a la qual ja s'havia incorporat Cambó. En ella, es va plantejar la necessitat que els solidaris rebutgessin de ple tot el projecte de Maura abans de discutir-lo, davant d'aquells, com Salmerón, que en pro del respecte a les tradicions parlamentàries consideraven inoportú aquell posicionament. ⁵⁴⁰ La discussió va ser reportada pel cronista parlamentari, «de Madrid estant», d'*El Poble Català*, Antoni Rovira i Virgili, en una crònica que va contribuir a les suspicàcies entre els grups solidaris. Segons afirmà Cambó en la seva conferència «Catalunya i la Solidaritat», pronunciada una vegada dissolta l'agrupació l'any 1910, ell havia estat l'instigador d'aquesta declaració d'oposició inicial, criteri avalat per Carner i Hurtado. A la seva crònica, Rovira i Virgili obvià aquesta autoria, i va fer esment que davant el criteri dels qui creien que els solidaris havien de fer declaracions de conformitat amb el fons del projecte i els qui ho creien inoportú «el diputat per Terrassa senyor Hurtado ha plantejat també la qüestió de que els diputats solidaris rebutgin tots els projectes del senyor Maura, declarant que igualment no s'acceptaven els d'Hisenda». ⁵⁴¹ Fos com fos, el mateix Rovira assenyalava dies després que «no s'arribà a prendre un acord a causa de l'opinió contrària dels senyors Salmerón i Junoy. Però en la voluntat de tots quedà el propòsit de combatre fortament el projecte d'Administració Local. Es aquest fet un remarcable i positiu triomf de l'esquerra nacionalista, lo qual he fet veure que la projectada llei, àdhuc amb les simples esmenes introduïdes per la Comissió no conté pas aquell germen d'autonomia

---

⁵³⁷ CAMPS I ARBOIX, J. *op. cit.* p. 120.

⁵³⁸ *EPC*, 11 d'octubre de 1907.

⁵³⁹ *ED*, 12 d'octubre de 1907.

⁵⁴⁰ *EPC*, 14 d'octubre de 1907

⁵⁴¹ ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «De Madrid estant. Cròniques parlamentàries». *EPC*, 14 d'octubre de 1907.

que algú havia cregut trobar-hi dies enrere».⁵⁴² De tota manera, «aquest criteri d'oposició radical i de disconformitat irreductible, que no ha arribat a concretar-se en la declaració que el senyor Hurtado demanava serà exposat i sostingut pel senyor Suñol en el discurs que pronunciarà contra la totalitat, discurs que segurament produirà sensació i serà comentadíssim». Aquella primera divergència de criteri, serà l'esquerda a través de la qual començarà a separar-se la dreta de l'esquerra solidària. De fet, dos dies després d'aquella reunió *El Poble Català* ja explicà que «els senyors Carner i Hurtado estan ocupats redactant nombroses i importantíssimes esmenes al projecte que sintetitzaran el criteri dels que formen l'esquerra de Solidaritat».⁵⁴³ Les intervencions dels solidaris sobre el projecte de llei d'Administració Local, la discussió del qual s'allargaria més d'un any, va començar el 18 d'octubre, amb una primera intervenció del diputat regionalista per Vilanova i la Geltrú Josep Bertran i Musitu. L'endemà va ser el torn d'Ildefons Suñol,⁵⁴⁴ que com preveia Rovira i Virgili al diari dels republicans nacionalistes, va causar sensació. Ho recorda Amadeu Hurtado:

El seu eloqüent discurs, d'una correcció perfecta de llenguatge, pronunciat amb una veu clara i amb una elegant sobrietat de gest, era realment una lliçó de dret administratiu, d'una crítica implacable contra el projecte del Govern, exposada amb una amenitat i un color tan matisat que a tothom va semblar breu malgrat la seva duració. L'èxit era magnífic i definitiu, sense que el membre de la Comissió encarregat de contestar aconseguís retenir l'atenció de la Cambra. El vell marquès de la Vega de Armijo, que havia estat president del Consell els dos darrers mesos de la situació liberal i que encara es ressentia d'haver estat substituït per Maura, deia després del discurs: «Que vengan los criados a barrer el proyecto, que está aquí hecho pedazos en el suelo». Era el primer símptoma d'un canvi d'actitud dels liberals envers nosaltres, que havia estat el motiu secret del seu retorn al Congrés (p. 131).

Sis dies després, en un interludi en què van fer els seus discursos Junoy i Pi i Arsuaga, va ser el torn de Cambó, restablert i guarit de l'atemptat sofert durant la campanya electoral i que s'integrava llavors a la Cambra amb els seus companys solidaris.⁵⁴⁵ Li tocava parlar després de l'èxit aconseguit per Ildefons Suñol, i hi havia

---

⁵⁴² ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «De Madrid estant. Cròniques parlamentàries». *EPC*, 19 d'octubre de 1907.

⁵⁴³ *EPC*, 15 d'octubre de 1907.

⁵⁴⁴ Sessió del 19 d'octubre de 1907. *DSCD*. En fa la crònica ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «De Madrid estat: Cròniques parlamentàries». *EPC*, 22 d'octubre de 1907.

⁵⁴⁵ Sessió del 25 d'octubre de 1907. *DSCD*. Havia estat treballant activament en la ponència encarregada de les esmenes a la Llei. *EPC*, 20 d'octubre de 1907. *EPC*, 22 d'octubre de 1907. *ED*, 22 d'octubre de 1907.

gran expectació. Segons Hurtado, el parlament de Cambó no superà les expectatives (pp. 131-132), però l'endemà, les coses van ser diferents. Segons recorda el mateix Hurtado, «Cambó en el segon discurs, tornava a situar la qüestió de Catalunya amb molta claredat al pla terreny dels fets sense gaires disquisicions doctrinals i amb afirmacions terminants d'un veritable cap de partit sobre possibles solucions de Govern. Malgrat el to agre i l'aspecte cantellut del discurs, el Congrés va escoltar-lo amb una gran atenció i un veritable interès, meravellat de la força dialèctica i de persuasió d'aquell orador mig apagat del dia precedent» (p. 132). Camps i Arboix, a la seva *Història de la Solidaritat Catalana*, i a propòsit d'aquestes paraules d'Amadeu Hurtado referides al segon discurs de Cambó, afirma: «el qui sàpiga allò que signifiquen en la ploma d'un home tan auster d'adjectius com Amadeu Hurtado valorarà els justos termes de qualitat de la peroració camboniana, més expressiva per l'origen del judici, a la vegada que desvirtuarà els supòsits gratuïts d'animositats personals entre dues figures cabdals de la política catalana del primer terç de centúria». ⁵⁴⁶

Més enllà de la diferència de criteri davant de la llei, entre el possibilisme dels regionalistes, que creien necessari aprofitar el debat parlamentari per mirar d'assolir avenços cap a l'autonomia de Catalunya, i els nacionalistes republicans, que s'oposaven a qualsevol transigència amb el govern conservador –«Sortosament per a Catalunya, la nostra actitud i molt més que ella, l'esforç patriòtic realitzat pels diputats nacionalistes republicans i en especial pel senyor Hurtado, que sigui qui primer portà a Madrid la bandera d'intransigència, han aconseguit decantar als demés diputats a lo que nosaltres des del primer moment cregueren indispensable» escribia *El Poble Català*–⁵⁴⁷, la rivalitat personal entre Cambó i Suñol, entre la Lliga i el CNR, s'aguditzà en els dies posteriors, i tingué el seu apogeu en el discurs que tancà el debat, pronunciat pel president del Consell. L'escena és evocada tant per Hurtado com pel propi Cambó en les seves respectives memòries. El 29 d'octubre, Antoni Maura tancava el debat sobre el projecte de llei d'administració local,⁵⁴⁸ que establia, en un diàleg amb Cambó, l'inici d'una política d'atracció de la Lliga (p. 132).

---

⁵⁴⁶ CAMPS I ARBOIX, J. *op. cit.* p. 133.

⁵⁴⁷ «De Política: Pel bon camí». *EPC*, 20 d'octubre de 1907. La ferma oposició d'Hurtado a la llei i la diferència de criteri entre el que ja es començava a anomenar la dreta i l'esquerra solidàries, queda reflectit a l'article AVINYÓ, Joan d' [POUS I PAGÈS, Josep] . «En defensa de la veritat». *EPC*, 24 d'octubre de 1907.

⁵⁴⁸ Sessió del 29 d'octubre de 1907. *DSCD*.

Rovira i Virgili, a la seva obra en castellà *El nacionalismo catalán*, fa un relat d'aquells moments:

Los dos criterios tenían su razón de ser. Correspondían perfectamente a la significación de los dos eminentes políticos. Cada cual obedecía a la lógica de sus ideas. Lo extraño es que la casi totalidad de los diputados solidarios, y especialmente los republicanos, se pusieran al lado de Cambó. [...] Suñol quedóse solo, o casi solo. El más convencido defensor del criterio regionalista fue Salvatella, quien ha sido siempre, ya desde su adolescencia, un perfecto conservador.

Tan sólo dos diputados no coincidieron con Cambó: Hurtado, que no era partidario de hacer campañas de descrédito contra los regionalistas, pero que entendía que los elementos izquierdistas de la Solidaridad no debían ir a remolque de aquellos, y Caballé y Goyeneche, unido a Suñol por una incondicional amistad.⁵⁴⁹

Molts anys després, a la seva hagiografia de Cambó, Josep Pla interpretava l'actitud de l'Esquerra com a resultat de l'odi generat per l'emergència política del polític de Verges:

Els uns es deien de dreta i els altres d'esquerra, és cert. Però, ¿fins quin punt tenien un significat real aquestes paraules en els homes que componien la Solidaritat? ¿Fins a quan havia de durar a Catalunya aquest sinistre joc de criatures de les esquerres i les dretes fet per persones que són pràcticament iguals? Des del punt de vista social, tan conservador era Sunyol com Cambó, com Hurtado com Bofarull. Des del punt de vista polític, tan conservadors eren els homes de la Lliga Regionalista com els del C.N.R. Des del punt de vista religiós queda concedit, si us hi feu fort, que els del C.N.R. creien una mica menys en Déu que els de la Lliga. Però, ¿quina relació insospitada hi pot haver entre el grau de deisme dels diputats solidaris i el programa del Tívoli? S'arriba sempre a la mateixa conclusió quan es té la força de no donar valor als problemes que no existeixen: la qüestió personal de Cambó, l'anticambonisme, explica la fantàstica política de disgregació practicada per l'Esquerra.⁵⁵⁰

L'endemà d'aquell incident, Cambó i Hurtado es van reunir amb el president del govern, per a tractar de l'aplicació de la Llei de Jurisdiccions en les causes que es tramitaven a Barcelona contra alguns periodistes.⁵⁵¹ Però, segons reportava *El Diluvio*, a

---

⁵⁴⁹ ROVIRA I VIRGILI, A. *op. cit.* 1917. pp. 164-165.

⁵⁵⁰ PLA, J. *op. cit.* 1973. pp. 308-309.

⁵⁵¹ *EPC*, 31 d'octubre de 1907.

la reunió també hi haurien assistit Vallès i Ribot i Suñol, i l'objecte de la trobada havia estat diferent:

Hablaron extensamente con Maura del proyecto de Administración Local. Maura les refirió minuciosamente las modificaciones que piensa introducir en el proyecto y las disposiciones complementarias que está dispuesto a adoptar para que los organismos locales hagan efectiva la autonomía en ciertos asuntos. [...]

A su vez los solidarios expusieron a Maura los principales extremos en que propondrán enmiendas al proyecto de Administración local. La conferencia fue solo un cambio de impresiones, sin que ni Maura ni los solidarios adquiriesen compromiso de ningún género, reservándose los solidarios discutir el proyecto con toda amplitud y estudiar y someter a la consideración de la Cámara y a las minorías los anuncios que les había hecho Maura.

Los solidarios, cuya ponencia encargada de redactar las enmiendas se reúne con frecuencia, se proponen desarrollar en ellas todo el sentido del programa proclamado en Tívoli: autonomía y descentralización, así en lo municipal como en lo regional.⁵⁵²

De tota manera, l'endemà el madrileny *La Época* informava que Amadeu Hurtado marxava cap a Barcelona, i aviat ho faria el seu company Suñol: «Ambos han manifestado que por ahora no piensan regresar a Madrid, entendiendo que no es necesaria aquí su presencia; pues creen que la derecha solidaria puede seguir a campaña y acaso obtener algunas concesiones que no pasaran de dar a Cataluña la autonomía administrativa».⁵⁵³ El mateix Suñol sembrava la confusió, negant la seva assistència a la reunió referida, tal i com havia assegurat una nota oficiosa dels solidaris, i afirmava que es disposava a marxar a Barcelona, i no pensava tornar a Madrid fins després d'aprovat els pressupostos i, especialment, la llei d'Administració Local, al mes de gener.⁵⁵⁴ Segons havia afirmat a *La Época*, el diputat nacionalista negava qualsevol desavinença amb entre nacionalistes i regionalistes: «Lo único que hay –dijo– es que las clases populares no pueden transigir con que por la derecha se trate de obtener algunas concesiones, prefiriendo la defensa del ideal supremo de Cataluña». La veritat és que Suñol no va tornar al Parlament, i com burxava *El Imparcial*, «podrán decir los solidarios que existe entre ellos la unión más perfecta; pero el menos observador advierte fácilmente que esa unión deja mucho que

---

⁵⁵² «Los solidarios y Maura. Cambiando impresiones». *ED*, 31 d'octubre de 1907.

⁵⁵³ *LE*, 1 de novembre de 1907.

⁵⁵⁴ «Más de la suposada conferencia». *EPC*, 2 de novembre de 1907.

desear».⁵⁵⁵ Hurtado es disposava també a allunyar-se de Madrid durant una llarga temporada. Entretant, s'eixamplava la divisió entre la Lliga i el que s'anava constituint com a «Esquerra solidària» o «Esquerra Catalana». Com recull el diputat per Terrassa, «als homes de la Lliga, l'èxit els havia reprès, i sens dubte amb el propòsit de fer més eficaç l'acció de Solidaritat Catalana, refermaven la tendència, ja insinuada en altres ocasions, de convertir aquest conglomerat en un partit únic català sota la seva direcció» (p. 133). En aquest és il·lustrativa l'anècdota que explica el mateix Hurtado, viscuda en primera persona:

Recordo que un dia Cambó em consultava el text d'una esmena a la Llei d'Administració Local que tenia per objecte impedir que en Consell Executiu dels ajuntaments tingués cap intervenció la minoria municipal, i em deia amb aquell propensió seva a teoritzar les situacions personals que el govern de les ciutats necessitava una direcció homogènia i que un sol lerrouxista dintre del Consell podria fer impossible el govern de Barcelona. Jo em permetia observar que aquesta teoria pressuposava la permanència de la nostra coalició amb prou força per guanyar sempre la majoria municipal, però s'exposava que un simple desplaçament d'uns centenars de vots en alguns districtes electorals exclougués totalment els catalanistes del govern de Barcelona pel sol fet de tenir un regidor menys que els lerrouxistes. L'objecció li va semblar tan absurda que no valia la pena d'ésser contestada, i ni l'un ni l'altre no podíem preveure que en les primeres eleccions municipals, retardades aleshores en espera de l'aprovació de la llei que discutíem, havien d'ésser els lerrouxistes els que guanyarien la majoria a l'ajuntament barceloní. (p. 133)

La tensió entre els regionalistes i els nacionalistes republicans –que derivava, en primer lloc, del fet que aquests darrers n'havien estat en bona mesura una escissió, fet que motivava l'oposició sistemàtica als seus antics companys d'alguns dels seus dirigents com Lluhí i Gubern, però també l'absolut menyspreu que es desprèn dels records de Cambó, tant a les seves memòries com a les seves biografies d'encàrrec– anava en augment. El mateix Hurtado explica les particularitats i dificultats d'aquesta divergència entre uns i altres:

Un dels principals retrets que feien a la Lliga era la seva col·laboració en la llei d'Administració Local, perquè, segons deien amb el sistema de mancomunitats provincials escamotejava o burlava l'autonomia de Catalunya. Precisament per marcar bé aquesta diferència entre la posició doctrinal d'uns i altres, s'havien donat el qualificatiu

---

⁵⁵⁵ «Los solidarios». *El Imparcial*, 2 de novembre de 1907. També s'hi recreà *El País*, 2 de novembre de 1907.

de nacionalistes en oposició al de regionalistes que conservaven els de la Lliga. Però el cas era que havien de comptar per a tota acció de combat amb la cooperació dels altres republicans, i aquests no solament no eren nacionalistes, sinó que també es ressentien pel seu cantó d'èsser una dissidència del lerrouxisme. No és que aspirassin a semblar més republicans que Lerroux, a fi de captar-li les masses. Sabien prou que aquestes masses, amb el seu gran contingent de personal no català, no els havien de seguir i que es quedarien amb els amics que havien ingressat amb ells a Solidaritat Catalana sense tenir més força efectiva que els prestigis de Salmerón. La seva posició estava condicionada per aquest fet, i el que desitjaven per damunt de tot era la continuació del bloc català com a única garantia de la seva existència política. Era natural que, amb tot i no poder repudiar els nacionalistes perquè eren republicans com ells, ajudessin l'acció de la Lliga, encara que arribes a la formació d'un partit únic, com era natural que sentissin pel dinamisme autèntic de Cambó la mateixa devoció que havien sentit per Lerroux quan era aquest el que assegurava l'adhesió de les masses populars. (p. 134)

Aquest comportament de la vella guàrdia de l'extinta Unió Republicana, com Eusebi Corominas, Josep Maria Vallès i Ribot o Emili Junoy, era especialment notori en el cas d'aquest darrer, què «acabava d'irritar amb les seves oficiositats infatigables dintre del grup republicà del qual formava part en favor de tots els plans i de totes les iniciatives de la Lliga» (p. 135). Davant d'aquesta situació, Amadeu Hurtado va anunciar una nova conferència al Centre Nacionalista Republicà, partit del què val la pena recordar que com ell mateix fa explícit «no era soci però sí simpatitzant» (p. 136),⁵⁵⁶ titulada «Impressions de l'actual campanya parlamentària».⁵⁵⁷ L'acte se celebrà el 8 de novembre a dos quarts de nou del vespre, avançant-se al que estava previst per tal que els prohoms del CNR poguessin assistir a un míting al Centre Nacionalista Republicà de Sant Martí.⁵⁵⁸ Uns dies abans, al mateix CNR i durant un conferència del periodista d'*El Poble Català* Josep Pous i Pagès, s'havia anunciat la conferència d'Hurtado,⁵⁵⁹ per la qual cosa l'expectació era creixent. El diari afí al CNR, *El Poble Català*, feia avinent «una concurrència veritablement extraordinària» que ja havia omplert la sala d'actes del Centre estona abans de l'inici de l'acte, i que feren que la resta del públic hagués de seguir la conferència a peu dret: «Era gran expectació que hi havia per a escoltar la paraula autoritzada del conferenciant. Les seves qualitats oratòries, la seva significació política i el tema que

---

⁵⁵⁶ Ramon Noguer i Comet, llavors un jove del CNR el recorda com a soci. NOGUER. R. *op. cit.* p. 75.

⁵⁵⁷ *EPC*, 7 de novembre de 1907.

⁵⁵⁸ *Ibidem*

⁵⁵⁹ «Conferència d'en Josep Pous y Pagés». *EPC*, 4 de novembre de 1907.

devia desarotllar, donaven interès excepcional al discurs del senyor Hurtado». Com rememora el propi Hurtado, la conferència, després de fer un ampli repàs a la tramitació fins al moment de la Llei d'Administració Local, en la qual el diputat per Terrassa es referí al discurs de Cambó – «per la impressió que va causar, tindria en la història política de la nostra terra el valor d'una cosa definitiva»⁵⁶⁰– i a l'actitud constructiva de Maura, venia a dir «que la qüestió general de Catalunya exigia als catalanistes aprofitar totes les situacions favorables a la nostra ascensió cap a l'autonomia i que una d'aquestes situacions s'havia creat a les Corts pel desig evident del Govern conservador de captar-se les simpaties de la Lliga, que considerava un partit afí» (p. 136). Pel polític republicà, aquest no era «el plet dels lliberals catalans. En aquesta obra no hi som cridats. Si els nostres conservadors la realitzen, nosaltres lleialment la respectarem en nom de Catalunya. Però nosaltres haurem de complir un altre dever, que ja es hora de que es compleixi, o sigui, constituir i organitzar la força lliberal catalana que asseguri en la funció de la nostra vida social i política el nostre sentit que triomfa en el món». En aquest sentit, com recordà anys després a les seves memòries, en aquell acte havia volgut assegurar que «els homes de Solidaritat –deia– no deuen fer res que pugui contrariar l'acció actual de la Lliga, per obtenir el màxim del que per la simpatia del Govern li sigui possible d'aconseguir en favor de les nostres comunes aspiracions; però per la nostra part, hem de reforçar a posició de les nostres conviccions polítiques per mantenir una personalitat i una força que ens asseguri dintre d'unes Corts, d'una significació més liberal o més d'esquerra que les d'ara, la mateixa influència almenys que les simpaties i l'interès polític del Govern assegurin avui a la Lliga» (p. 136). Però, no s'estava d'alertar contra l'estratègia seguida pels liberals dinàstics retornats al Parlament i liderats pel mateix Moret que amb la Llei de Jurisdiccions havia activat el moviment solidari:

Els lliberals són actualment els que més ens afalaguen, els que prometen donar a Catalunya tot lo que pugui donar-li en Maura i molt més, arribant al reconeixement explícit de la regió. Pensen que si en Maura treballa per atreure els conservadors catalans, ells han de treballar per atreure'ns a nosaltres. Fins ens fan amable ofrena d'un lloc en el banc blau. Els seus afalacs m'entristeixen. O creuen que hi ha un parentiu llunyà de dogmatisme entre ells i nosaltres, o pensen que no mosseguem. Jo els hi deia: el vostre oferiment porta amagada la condició de que siguem inofensius en l'acció transformadora que prediquem i practiquem; però per una oda qualsevol en un diari de Catalunya trauríeu a empentes de tots el bancs a qualsevol de nosaltres que tingués la trista debilitat

---

⁵⁶⁰ «Conferència de don Amadeu Hurtado». *EPC*, 9 de novembre de 1907.

d'acceptar-lo. L'acció fonda i persistent de l'esquerra ha de realitzar-se aquí, a Catalunya. La nostra tasca actual es afirmar la gran força lliberal catalana, amb independència de totes les forces que en la política espanyola actuen. Es aquesta una feina magna.

Tornarem a veure més endavant, aquesta estratègia d'atracció dels liberals espanyols i la reacció del propi Amadeu Hurtado. Com recollien les cròniques, «una ovació llarga coronà les paraules darreres de l'eloqüent discurs del senyor Hurtado, que en els cinc quarts que durà ja havia estat interromput diferents vegades pels aplaudiments i mostres de aprovació de la nombrosíssima concurrència. El conferenciant rebé una pluja d'enhorabones, i, formant rotllos animadíssims, el públic comentava les importants declaracions del diputat per Terrassa». De tota manera, com assevera Hurtado, «La conferència va ésser aplaudida per bona part del públic barrejat que l'escoltava, però no va ésser del gust del partit, que la trobava innocent i massa favorable a la Lliga. Només faltava per refermar aquesta impressió que Cambó, en comentar-la en unes declaracions de premsa, digués com va dir que hi estava d'acord. Potser eren aplicables a la meua tesi les paraules de Waldeck-Rousseau que era quimèrica per massa raonable perquè la política, sobretot en períodes de transformació, no admet sil·logisme» (p. 136) De tota manera, la premsa se'n va un ampli fer ressò.⁵⁶¹ Pous i Pagès a *El Poble Català*, què a la seva columna *Tot passant*, declarà: «La conferència de l'Hurtado, [...] inaugura una nova època en la manera d'esser de la nostra política—.⁵⁶² Segons Pous i Pagès:

Actualment la política no pot ésser lo que ha vingut essent fins ara: a la transformació substantiva dels elements que en la seva marxa intervenen, hi ha de correspondre per força una modificació de manera, de modalitat: nosaltres tenim un poble a orientar i no un partit a conduir. Per això nosaltres no podem dividir la nostra acció política en dues fases distintes: una interna, secreta, de gestació i de resolució en la intimitat dels cenacles; L'altra externa, conseqüència visible de la primera, per la qual s'imposi a la multitud l'obligació de seguir la via traçada en petit comitè. No: nosaltres no podem fer política de sala i alcova. El nostre dever de conductors, més ben dit, d'educadors d'un poble, ens imposa treure totes les qüestions d'interès col·lectiu de dintre els cenacles per a resoldre'ls en plena plaça pública, a fi de que la gent nostra tingui sempre plena consciència de lo que fa i de les raons que aconsellen fer-ho; a fi, sobretot, de que lo que es faci sigui la resultant completa del pensament col·lectiu. I això és necessari en els moments de crisi, en aquells moments en què es palpa l'esterilitat de la conducta seguida,

---

⁵⁶¹ ED, 9 de novembre de 1907. LVC, 9 de novembre de 1907. *La Correspondencia de España*, 10 de novembre de 1907. LE, 11 de novembre de 1907. *El País*, 12 de novembre de 1907.

⁵⁶² POUS I PAGÈS, Josep. «Tot passant: Diem-hi tots la paraula nostra». EPC, 10 de novembre de 1907.

i la necessitat d'adoptar una direcció nova. Per això, després de les declaracions de Suñol, després de la conferència de l'Hurtado, jo desitjaria que altres homes de les esquerres catalanes intervinguessin en la discussió del problema plantejat per les paraules d'aquesta dos amics. D'aquesta manera, exposant cadascú la seva visió del moment actual, de tota la sèrie de temperaments i d'opinions, de tota la suma de criteris individuals, sorgiria naturalment, per reacció dels uns sobre els altres, el criteri determinatiu de lo que ha d'esser la futura acció de la democràcia catalana.

Precisament, en aquest sentit de reflexió sobre l'esquerra catalana que demanava Pous i Pagès, l'article d'Hurtado va suscitar la resposta de l'intel·lectual republicà Luis de Zulueta des de les pàgines de *La Publicidad*.⁵⁶³ Fent-se ressò de les paraules pronunciades al CNR sobre l'emergència de l'esquerra catalana, Zulueta es preguntava: «¿Cual va ser este contenido de nuestra izquierda? ¿Qué posición deben tomar ante las cuestiones urgentes del momento actual, religiosas, culturales o económicas?». Segons Zulueta: «Nuestro querido amigo hizo un llamamiento a todos los catalanes “liberales” y repitió hasta una docena el adjetivo “liberal” con exclusión de cualquier otro (demócrata, republicano, radical, etc.) siempre que quiso caracterizar la izquierda catalana. Por lo visto, el terreno común en que los hombres de izquierda nos vamos a encontrar es el “liberalismo», sin duda porque “el criterio liberal es el que triunfa en todo el mundo”» i en aquest sentit, es tornava a preguntar:

¿Cual es el criterio liberal? Del tono general de la conferencia parecía deducirse que Hurtado entiende el liberalismo como se entiende por lo común en todas partes. Se trata de aquella política muy prestigiosa en la Europa de mediados del siglo pasado, anterior al advenimiento de las izquierdas radicales y socialistas. Se trata de la vieja ortodoxia liberal fracasada hoy, impotente para afrontar el nuevo aspecto de la lucha por la emancipación de la democracia obrera. Sobre los intereses de las masas trabajadoras de Barcelona y de los demás núcleos industriales de Cataluña, sobre el porvenir de nuestro proletariado rural, sobre los otros temas palpitantes de la hora presente, la Iglesia, el feminismo, etc. nada dijo Hurtado, fuera de aquellas santas vaguedades a la Jules Simon, acerca de la educación del pueblo.

Seguidament, Zulueta enumerava les correlacions de forces governants i opositores de França, Bèlgica, Anglaterra i Alemanya, on el vell liberalisme ni governava ni representava la força preferent de l'oposició: «Y no es ese criterio liberal el que triunfa

---

⁵⁶³ ZULUETA, Luis de. «El criterio liberal». *LP*, 12 de novembre de 1907. La polèmica va ser reproduïda a *La Catalunya*, núm. 8. 23 de novembre de 1907.

en todo el mundo. Es ese, por el contrario, el que en todo el mundo está en crisis. La política, de constitucional se ha hecho social. La democracia socialista interviene en el poder, provocando de rechazo un robustecimiento de las derechas conservadoras y capitalistas. Entre esas dos formidables corrientes del mundo contemporáneo flotan a la ventura los restos inútiles de los antiguos partidos liberales». Aquesta anàlisi crítica de l'esgotat liberalisme europeu feia afirmar al republicà Zulueta que:

O la izquierda catalana cuenta con el proletariado o mañana el proletariado se organizará en Cataluña sin contar con esa pseudo-izquierda catalana, la cual quedará en el centro en la posición difícil y equívoca de una fracción apoyado sobre dos principios tan fuertes ayer y tan débiles hoy como la clase media en lo económico, y en lo político, el liberalismo. No; la izquierda catalana ha de ser como las izquierdas de todos los países civilizados y semi-civilizados del globo, ha de llevar un peculiar contenido de principios radicalmente opuestos a los de la derecha, si no quiere ser un partido artificial, una escisión de esa derecha, de la que sólo se diferenciaría, como dijo muy bien Hurtado, por estar frente a ella.

El debat plantejat per Zulueta entrava de ple en el moll de l'ós del debat que s'obria dins l'esquerra catalana, quan l'agost del mateix any s'acabava de constituir a Barcelona la Solidaridad Obrera, com a unió de totes les societats obreres de la ciutat i precedent de l'anarcosindicalista Confederació Nacional del Treball (CNT) fundada l'any 1910.⁵⁶⁴ La nova organització, que prenia un nom que calcava o s'oposava al de Solidaritat Catalana, es proposava l'emancipació obrera per la qual es preconitzava la instrucció i la cultura els treballadors, l'ensenyament gratuït, racional i científic modern per als nens, l'organització dels treballadors en branques de producció, en agrupacions locals, en federacions regionals i en la confederació internacional del treball, tenint com a fi l'emancipació total dels treballadors del sistema capitalista, que havia de ser substituït per l'organització obrera transformada en règim social del treball. Aconseguir constituir en un sol partit d'esquerra hegemònic, capaç d'arreglar les masses obreres i la classe mitjana i petit burgesa serà un objectiu frustrat fins a la fundació l'any 1931 d'Esquerra Republicana de Catalunya. D'intents n'hi va haver diversos en les dècades subsegüents, però d'entre els solidaris, ni els republicans nacionalistes del CNR com Carner, Suñol, Lluhí, Gubern o Rodés, ni els vells republicans federals com Vallés i Ribot, o unionistes, com Corominas i Junoy, ni tampoc personalitats com Josep Zulueta, Salvatella, Marial o

---

⁵⁶⁴ TERMES, Josep. *Història del moviment anarquista a Espanya (1870-1980)*. Barcelona: L'Avenç, 2011. pp. 210-221.

Hurtado, podien –ni per adscripció social ni per filosofia política– fer aquest pas que exigia Luis de Zulueta. Tampoc l’acabaria de fer, tot i els intents més o menys reeixits, un Partit Republicà Radical cada vegada més tebi socialment i més radicalitzat en la qüestió catalana, decidit a atreure el vot antisolidari vingués d’on vingués. Des d’*El Poble Català*, en e qual hi va col·laborar com abans ho havia fet amb *El Diluvio* –síntoma del seu acostament al CNR– Amadeu Hurtado replicà l’article de Zulueta, recordant que abans de les eleccions havia pronunciat al mateix Centre Nacionalista Republicà «explicant quin era o quin devia ésser el contingut de la nostra acció liberal», i que en la seva darrera intervenció només va considerar oportú sotmetre la consideració de l’auditori:

Si l’esquerra catalana s’havia d’accentuar en sentit nacionalista o en un sentit més general de civilització i d’humanitat que, desenrotllat per nosaltres, seria forçosament català. I amb observacions de la nostra realitat vaig creure que devem optar per lo segon afirmant com en Zulueta que «la izquierda catalana ha de ser como las izquierdas de todos los países civilizados o semi-civilizados del globo, ha de llevar un peculiar contenido de principios radicalmente opuestos a los de la derecha si no quieren ser un partido artificial, una escisión de esta derecha de la que solo se diferenciaría por estar enfrente de ella».

Com es possible que escoltant aquesta part de la meva conferència cregui en Zulueta, per la suggestió d’un nom que troba mal empleat, que el meu pensament sigui el dels antics partits lliberals? Justament jo vaig dir que el lliberalisme sofria una crisi de transformació de la que en sortiria victoriós en aquest país com en tot el món; però que nosaltres personalment en sortiríem anul·lats perquè l’estat d’educació del nostre poble fa que perduri aquí el sentit historio d’aquest lliberalisme, contra el que hauríem d’esgotar totes les nostres energies. I en Zulueta, que sap de quin modo he estat voluntàriament allunyat de tota cooperació amb els republicans que representen aquest sentit històric, no necessitava certament d’aquesta conferència per a descobrir el meu pensament.⁵⁶⁵

Per últim, Amadeu Hurtado no s’oblidava de les paraules finals de Zulueta:

A jutjar per algunes paraules d’en Zulueta, me sembla que tem trobar-me poc inclinat a fer obrerisme. Per aquest problema vaig insistir en la santa vaguetat de l’educació del poble. Ho es tot ell entre nosaltres un problema exclusiu de educació. I no crec que, usat aquest terme com a comprensiu de tota una acció social, sigui en Zulueta qui necessiti la aclaració de que no es tracta d’ensenyar en els ciutadans a llevar-se la gorra pera saludar a una dama. Estic segur de que en Zulueta reconeixerà que, sense voler, ha donat un pas

---

⁵⁶⁵ HURTADO, Amadeu. «La força lliberal». *EPC*, 13 de novembre de 1907.

en fals. Trobant-nos tant a prop que els dos quasi bé som un, no hi ha raó pera mostrar-nos separats. No oblidí que devem treballar pera constituir una força.

La ràpida rèplica hurtadiana no va trigar gaire a tenir la contrarèplica de Zulueta, molt més matisat que en el seu primer article, què després de reproduir tot sencer l'article d'Hurtado a *El Poble Català*, afirmava: «¿Quiere Hurtado una izquierda catalana como las izquierdas europeas, americanas o australianas, con el espíritu y la acción de las izquierdas de todos los pueblos civilizados de la tierra? ¿Llama Hurtado liberalismo a lo que según el momento y el lugar se llama democracia social, socialismo, radicalismo, laicismo, República? Entonces, olvidando el equívoco del nombre estamos de acuerdo en que eso es una fuerza, la única fuerza viva frente a las oligarquías conservadoras».⁵⁶⁶ Afegint: «Hay en Cataluña un pueblo trabajador, todavía ineducado y desorganizado, parte la más grande y tal vez la más sana de nuestra tierra, en cuya educación y organización políticas está el porvenir de la izquierda y en definitiva el porvenir de Cataluña. No olvidemos que Cataluña es “liberal” según el tecnicismo de Hurtado. Siempre que la batalla se da netamente en este terreno, gana la izquierda. Y, ¡ay de Cataluña si no gana!». Però, Zulueta no s'estava d'alertar, de nou:

Si las masas obreras no se organizan a la catalana, tal vez algún día se organizan independientemente de las aspiraciones de Cataluña y aún contra Cataluña. Volveremos quizás a aquellos días trágicos en los que lo catalán era antidemocrático y lo democrático anticatalán. Ahí está en la democracia viva, en la acción social y no en un tibio liberalismo mesocrático, la fuera enorme, la fuerza perdida que los políticos como Hurtado tienen el deber de orientar. Eso es, para las izquierdas de todo el mundo, la obra humana de los días presentes, y esa es para nuestra izquierda la obra de un patriotismo catalán mucho más hondo, difícil y moderno –no lo ignora ni lo oculta Hurtado– que el patriotismo de las sardanas, los aniversarios y las percalinas.

La dissertació del CNR no va ser l'única que va dictar Amadeu Hurtado en aquell novembre de 1907. El 15 de novembre va pronunciar la conferència «La nostra campanya parlamentària» a la Fraternidad Republicana de Terrassa.⁵⁶⁷ Dies després, Rovira i Virgili, al mateix lloc on havia parlat Hurtado, es referí a la polèmica entre aquest i Zulueta, participant en el debat obert sobre què havia de ser l'Esquerra Catalana. El tarragoní detectava «una certa confusió al senyalar el camí de l'esquerra catalana. El

---

⁵⁶⁶ ZULUETA, Luis de. «La fuerza liberal». *LP*, 15 de novembre de 1907. Va ser reproduïda a *EPC*, 16 de novembre de 1907.

⁵⁶⁷ *ED*, 15 de novembre de 1907. *EPC*, 15 de novembre de 1907.

senyor Zulueta barrejava en una sola categoria les esquerres radicals i radicals-socialistes amb les esquerres obreres, amb els partits de classe socialistes o treballistes. Cal distingir les unes de les altres. Està clar que l'esquerra catalana no pot ésser una esquerra que contingui i organitzi el proletariat català. Ha d'ésser, en tot cas, una força com el partit lliberal anglès o com el radical francès. Un partit simplement lliberal amb un programa de reformes polítiques, econòmiques, religioses i socials». ⁵⁶⁸ El debat va continuar ben viu a les pàgines d'*El Poble Català*. L'escriptor i advocat noucentista –talment així va ser declarat pel propi Xènius– Enric Jardí i Miquel hi feu la seva aportació en l'article «L'esquerra catalana»: «Ens trobem doncs, davant d'un desplaçament dels conceptes fonamentals que fins ara han modelat les agrupacions polítiques de l'esquerra a Catalunya, i davant de la necessitat imperiosa de la formació de nous organismes de lluita, que acoblin els elements dispersos d'aquelles agrupacions. Així es palpa en l'ambient: les conferències de l'Hurtado i en Rovira i Virgili, els articles d'en Zulueta, el pròxim Congrés de les joventut republicana, tot respon a aquest sentit». ⁵⁶⁹ I en referència a les paraules d'Amadeu Hurtado al CNR, Jardí afirmava: «Nosaltres no dubten ni per un moment davant la qüestió proposada per l'Hurtado en son darrer discurs, en creure com a primordial per a Catalunya que somniem la necessitat de fer obra de cultura i civilització, a la de ressuscitar l'esperit tradicional. Però no dubtem tampoc, puix per això som catalanistes que l'ús de la nostra llengua es un medi indispensable, insubstituïble per a l'obra de civilització i de cultura que ha de donar-li contingut de personalització enfront dels demés pobles». L'activitat d'Hurtado en el magma de l'esquerra catalanista no es deturà. El 2 de desembre de 1907 s'anuncià una pròxima conferència sobre actualitat política al Centre Autonomista Republicà de Mataró, en un cicle en el qual havien d'intervenir el Dr. Martí i Julià, l'astrònom Comas i Solà, el diputat provincial Jaume Cruells, Dídac Ruiz, Lluhí i Rissech, en aquell temps president de l'Ateneu, el professor i senador Odón de Buen i Pous i Pagès. ⁵⁷⁰ Un cicle molt semblant es va preveure al Foment Republicà de Reus. ⁵⁷¹ Entretant, la polèmica entre Hurtado i Zulueta a propòsit del liberalisme es mantingué viva a les pàgines d'*El Poble Català*, en les aportacions

---

⁵⁶⁸ «Centre Nacionalista Republicà: Conferència d'en Rovira i Virgili». *EPC*, 24 de novembre de 1907.

⁵⁶⁹ JARDÍ, Enric. «L'esquerra catalana». *EPC*, 28 de novembre de 1907.

⁵⁷⁰ *EPC*, 2 de desembre de 1907.

⁵⁷¹ *EPC*, 21 de desembre de 1907.

sobre el catalanisme de Gabriel Alomar,⁵⁷² i a les del republicà antisolidari madrileny *El País*.⁵⁷³

Un nou article publicat a *El Poble Català* a finals de desembre pel jove periodista i polític Antoni Rovira i Virgili, va promoure un nou diàleg entre aquest i Hurtado sobre el futur de l'esquerra catalana, en el marc del debat que s'havia generat unes setmanes abans. Com el mateix Rovira explica, l'origen del seu article es troba en una llarga conversa a casa d'Hurtado –«hores ideològiques, consagrades per enter als afers cabdals de la política catalana. Examinarem, serens, la realitat d'avui; i estenguérem la mirada, inquiets, vers el demà» – i en ell es revoltava contra aquells vells dirigents republicans que creien que era moment de fer només política solidària d'acord amb la dreta: «Entenc que els elements radicals de Catalunya han de desenrotllar, paral·lelament a la comunal acció solidària, una pròpia i distintiva acció de esquerra. Crec que això es necessari, i oportú, i patriòtic. Crec que no hem d'esperar més, i que es aquesta l'hora propícia. Potser dintre dos anys serà tard. I aleshores ens trobarem davant d'una feina difícil i perillosa, que ara podríem començar amb facilitat i sense perills». Rovira, escrivia:

I l'imperi de la realitat imposa als elements de les esquerres catalanes una política de radicalisme patriòtic La política radical catalana ha d'existir forçosament. Si no la realitzen les forces solidàries de significació democràtica, altres forces noves la realitzaran. I heus aquí el gran perill de les actituds expectants i inactives: el perill de que, davant de la inacció dels elements solidaris de l'esquerra, se formi, part defora de la Solidaritat, el nucli radical català que l'ambient social genera i exigeix...

[...]

Hem de constituir l'esquerra catalana. Si no la constituïm els radicals de la Solidaritat, uns altres, fora de la Solidaritat, la constituiran. Hem de constituiria, més que per la propaganda teòrica, per la propaganda de l'acció. Hem de juntarnos, senyalant una orientació de doctrina i un programa d'acció. Hem d'aplegar un conjunt de coses a fer: a fer en el Parlament espanyol, en els Municipis catalans i en la vida social de Catalunya. L'única raó d'existència de les forces polítiques és el tenir una feina immediats. Per a realitzar l'obra tenim les forces, els ideals, la feina immediata i tot. ¿Per què, doncs, no sorgeix, radiant i gloriosa, l'esquerra nostra? Què ens falta en aquest moment polític? Ens falten –vull dir-ho!– els homes, els homes de l'esquerra, els que han d'aprofitar i coordinar

---

⁵⁷² ALOMAR, Gabriel. «L'escola filosòfica del catalanisme (Utopia i paradoxa) I». *EPC*, 15 de desembre de 1907.

⁵⁷³ GOMILA, Sebastián. «Lo de Cataluña. Prosa moderna». *El País*, 20 de desembre de 1907.

les forces disperses, els que han de canalitzar les aigües desviades que es perden estèrilment. Ens falten els homes de voluntat, d'acció. Lo que té la dreta, precisament.

Interpel·lat per l'article del seu jove amic i confident, Hurtado va prendre la ploma per respondre en un article publicat cinc dies després –el mateix dia de Nadal de 1907– on centrant-se en aquest lament de Rovira i Virgili sobre la manca d'homes d'acció en l'esquerra catalana, responia:

Els homes d'acció! A la manera com els desitja l'amic Rovira és cosa ben certa que no en tenim. Però falta afegir-hi en aquesta veritat la de que no en podem tenir. No hi ha cap fet social que es degui a la casualitat. Tot té la seva raó natural d'esser, i és un pobre sentit de la realitat el d'atribuir a faltes d'altri la culpa de que les coses no vagin pel camí que un voldria.

Jo que instintivament regulo les meves admiracions per les meves ineptituds, sento un gran respecte pels homes d'acció. Però no els enyoro perquè mai falten a l'hora. Ells no venen al món per a crear energies, sinó per a condensar-les quan ja estan creades. Són un accident de tot procés d'evolució social, i per lo tant, sempre transitoris. Concreten un moment actiu de la vida col·lectiva, i passat aquest, ells desapareixen. I casi sempre desapareixen amb dolor perquè els creadors han fet vida nova al seu entorn, i ells no se n'adonen fins que un altre moment de l'activitat social, amb altres idees i amb altres homes, els deixa sols.

L'esquerra catalana no té aquests homes perquè no és la seva hora. Som en moment de creació, i falta per a veure viva i potent una força d'esquerra que trobi qui la condensi i concreti la seva acció, un començament d'unitat espiritual, sense la qual és impossible tota vida col·lectiva. Heus aquí el treball a fer que compleixen com ningú els nostres joves intel·ligents amb aquell no conformisme i aquella inquietud de que parlava.⁵⁷⁴

En aquest anàlisi d'Hurtado sobre el perquè de la manca d'homes d'acció al capdavant de l'esquerra catalana, ben diferent del que feia el seu amic Rovira, hi feia una proposta de futur ben diferent als joves d'aquesta esquerra catalana:

Posats en clar els termes del problema, ¿a què venen les lamentacions de l'amic Rovira? Tinguem una mica més de respecte a la nostra obra, que és ben vist que no està abandonada. Seguim estudiant com fins ara, pensant en veu alta i discutint amb ardiment la veritat de cada un de nosaltres. La nostra unitat espiritual se farà inevitablement, necessàriament, perquè la divisió fonamental de les societats civilitzades en dreta i

---

⁵⁷⁴ HURTADO, Amadeu. «Els homes d'acció». *EPC*, 25 de desembre de 1907.

esquerra és un fet que no depèn del voler de quatre homes, sinó que és el compliment d'una llei natural. I creieu que ens ajudaran tant o més que nosaltres mateixos els homes de la dreta, que tard o d'hora tindran d'afirmar la seva personalitat amb tota la independència que els donarà dret la força adquirida, provocant per contra-cop la cohesió indispensable a la nostra defensa.

[...]

Perquè això ho penso no prenc part en les desesperances de l'amic Rovira i altres companys de nostra esplèndida joventut. Miro al pervindre amb grans il·lusions, i aquests joves afanyosos d'acció immediata en són la causa. Per això vaig llençar fa alguns temps la idea d'un Congrés de la joventut catalana. Jo hauria desitjat veure reunida a tota la nostra joventut. En un pròxim Congrés hi són cridats només els joves republicans adherits a la Solidaritat. Encara que l'etiqueta hi sigui de més, jo n'espero molt de la paraula dels homes nous.

Pel que fa en aquest Congrés proposat per Amadeu Hurtado, què ja hem vist que era referit a l'article d'Enric Jardí, havia estat anunciat com a Congrés Català de Joventuts Republicanes a finals de novembre. A la reunió preparatòria del congrés, celebrada al Círcol Republicà de la plaça del Teatre el 23 de novembre, s'havia acordat la llista de ponents, entre els quals hi havia personalitats capdavanteres del republicanisme catalanista com Gabriel Alomar, Joaquim Salvatella, Luis de Zulueta, Arnau Martínez Serinyà, Laureà Miró, Antoni Rovira i Virgili o Albert Bastardas, així com el psiquiatra i escriptor Dídac Ruiz o el federal Baldomer Tona i Xiberta. Amadeu Hurtado també figurava entre els ponents previstos amb una intervenció sobre «L'acció dels partits polítics».⁵⁷⁵ El manifest dirigit «Als joves republicans de Catalunya», signat per representants de la Unió Republicana, entre ells Francesc Layret, de la Unió Catalanista, encapçalats per Eugeni Xammar, dels nacionalistes republicans, amb Felix Griera, Ramon Noguer i Arnau Martínez Serinyà, i dels federals, es feia a crida a «vosaltres, joves republicans de Catalunya, siguin quins siguin els ideals polítics i socials que serveixin de matís a la vostra idea fonamental de la República, al Congrés de la Joventut Republicana que, de comú acord tots els representants d'aquests diferents matisos republicans, agermanats en la idea mare de Solidaritat Catalana, hem decidit celebrar properament en la nostra ciutat de Barcelona».⁵⁷⁶ L'objectiu del Congrés, fruit del debat generat a finals de l'any en l'esquerra solidària, era iniciar el procés de diferenciació entre

---

⁵⁷⁵ «El Congrés Català de Joventuts Republicanes». *EPC*, 24 de novembre de 1907.

⁵⁷⁶ «Els joves republicans de Catalunya». *El Porvenir*, 25 de gener de 1908.

la dreta i l'esquerra dins el marc de solidaritat –«de clarificació» segons el manifest–, i de convergència entre els diferents sectors republicans en un sol bloc que agrupés a tota l'esquerra catalana. Juntament amb el manifest, s'aprovaven les bases d'organització del congrés i el programa de les jornades. Entretant, acaba el primer any de Solidaritat a les Corts, en començava un de nou, i seguia el debat a la premsa afí, amb articles com el del lleidatà Humbert Torres⁵⁷⁷ i del jove Josep Maria Folch i Torres.⁵⁷⁸ Comentant l'actualitat polític de l'any que es deixava enrere, *L'Esquella de la Torratxa*, afirmava: «l'Hurtado voldria que els lliberals, els republicans, cuitessin a formar l'esquerra amb programa idèntic al dels partits lliberals o avançats de les nacions civilitzades. El parer de l'Hurtado és el de molts altres, no de tots els que han fet professió de fe democràtica republicana dins de la Solidaritat. La constitució de la famosa esquerra és, a les darreries de l'any, encara una qüestió. ¿Qui la resoldrà? ¿Com se resoldrà?». ⁵⁷⁹

5.3 LA CAMPANYA DEL SUFRAGI I LA PRIMERA CRISI DE SOLIDARITAT

El dia 29 de desembre de 1907 la major part dels senadors i diputats solidaris van participar en una llarga reunió a les oficines de Solidaritat Catalana, on en aquell moment d'impàs es va discutir sobre l'actitud a prendre davant dues de les propostes més controvertides del projecte de Maura: els regidors corporatius i l'elecció de les Diputacions provincials per sistema indirecte. Com expliquen Balcells, Pujol i Sabater: «Els presidents de les corporacions i associacions culturals, professionals, empresarials i obreres reconegudes serien regidors delegats. El mandat dels regidors era per sis anys renovables per meitat de cada tres. Per Maura la representació corporativa era una manera d'implicar la societat civil en l'administració municipal i sostreure-la de la lluita de bàndols. Els diputats provincials tindrien un mandat de cinc anys i es renovarien en la seva totalitat en finalitzar el quinquenni, però serien elegits de manera indirecta pels regidors municipals en un col·legi únic». ⁵⁸⁰ Com explicava *El Diluvio*:

Respecto a los concejales corporativos, los que Maura quiere que lo sean sin que el pueblo los vote y como representantes de distintas corporaciones clericales en su mayoría,

---

⁵⁷⁷ TORRES, Humbert. «L'Esquerra Catalana. El partit republicà i el Nacionalisme». *EPC*, 2 de gener de 1908

⁵⁷⁸ FOLCH I TORRES, Josep Maria. «L'esquerra catalana». *EPC*, 7 de gener de 1908.

⁵⁷⁹ T. «La vida política». *LET*, núm. 1514. 3 de gener de 1908.

⁵⁸⁰ BALCELLS, Albert, PUJOL, Enric i SABATER, Jordi. *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Edicions Proa, 1996. p. 48.

acordóse dejar en libertad a los grupos que la Solidaridad componen de hacer lo que les parezca. En virtud de dicho acuerdo mientras los elementos avanzados como los republicanos federales y de la Unión y los nacionalistas combatirán la farsa maurista encaminada a meter en los Ayuntamientos a gentes que el pueblo jamás elegiría, los solidarios de la Lliga Regionalista se concretarán a presentar enmiendas para modificar la forma en que tales intrusos podrán colarse en los Municipios.⁵⁸¹

A partir d'aquell moment, el combat del sufragi corporatiu esdevenia el cavall de batalla de l'esquerra solidària. Ho explica Amadeu Hurtado a les seves memòries: «El nostre grup republicà va creure necessari emprendre una campanya de mítings a tot Catalunya a favor del sufragi universal i en contra del sufragi corporatiu que introduïa la nova llei. La campanya va molestar molt, sense cap raó, els de la Lliga i no va ésser de cap profit per a nosaltres, que havíem muntat un equip d'oradors diputats, del qual jo formava part, junt amb Carner, Vallès i Ribot, Salvatella, Felip Rodés, Eduard Calvet i Laureà Miró» (p. 135). Amb les Corts suspeses en motiu del període de vacances nadalenc, el primer míting de la campanya a favor del sufragi, en el qual ja hi va participar Amadeu Hurtado, es va celebrar el 5 de gener de 1908 al teatre Principal de Tarragona.⁵⁸² Hurtado va afirmar davant el públic tarragoní: «Jo no creia mai, al sortir diputat, que haguéssim de combatre pel sufragi universal, la conquesta del qual agabellà la feina dels avis, per a que trobéssim nosaltres el camp aplanat pera aporta-hi les noves orientacions socials i polítiques que nosaltres representem. Aquest fet me ve a donar la raó en aquella amistosa conversa que vaig sostenir amb una de les més brillants personalitats de la joventut catalana, que creia que els partits lliberals havien fracassat per tot. No, no, ja ho veieu hem de tornar a sostenir i afermar l'esperit lliberal, merament lliberal». L'endemà la comitiva republicana es va traslladar a la ciutat de Reus, on després de dinar es va celebrar el míting al teatre Circ, en el què Hurtado va tornar a prendre la paraula per clamar contra el projecte de Maura: «Me sento petit com a català, indignat com a home d'haver de reproduir lluites ja per sempre passades. Però avui, en aquesta campanya, no ploro, sinó que beneixo aquesta desgracia, puix ella pot significar que es impossible que es robin al poble aquesta drets que se li han donat una vegada, i que nosaltres amb vosaltres estem disposats a defensar fins l'últim moment».⁵⁸³ La premsa addicta saludà la campanya: «Empunyada per mans vigoroses la bandera del sufragi universal sigui

---

⁵⁸¹ «Reunión de Solidaridad». *ED*, 30 de desembre de 1907.

⁵⁸² *EPC*, 6 de gener de 1908. *ED*, 6 de gener de 1908.

⁵⁸³ «El míting de Reus». *EPC*, 7 de gener de 1908.

desplegada al vent en les dignes poblacions tarragonines, i el poble que escoltà els discursos dels Srs. Carner, Hurtado, Corominas, Vallés i Ribot, Mayner, Caballé, Calvet, Salvatella i Rodés pogué veure amb quin calor amb quin entusiasme ha emprés la Solidaritat la tasca de lliurar el dret fonamental de les societats modernes dels paranyes que amb son inoportú projecte de llei pretén armar-li la conservaduría maurista.⁵⁸⁴ El cap de setmana següent la campanya es traslladà a les comarques gironines.⁵⁸⁵ Al mateix Teatre Principal gironí on s'havia celebrat el primer míting solidari, va tenir lloc l'11 de gener el míting prosufragi universal, presidit pel diputat del districte. Allà, el diputat per Terrassa va tornar a combatre les idees que sustentaven el vot corporatiu i defensà el sufragi universal,⁵⁸⁶ com ho va fer l'endemà a Figueres, on atacà als conservadors i afirmà, que: «No consentiremos –dijo– que los preceptos muertos de una ley escrita creen una ficción de vida corporativa para subyugar al pueblo. El sentimiento de la patria catalana –terminó diciendo el señor Hurtado– no se opone a nuestra libertad individual. Si, por el contrario, así fuera, yo catalán de corazón, que amo ardientemente mi tierra, yo renegaría de la patria en la que para vivir fuera preciso hacer renuncia de la libertad».⁵⁸⁷ *La Campana de Gràcia* continuà aplaudint la campanya –«El poble vol sufragi universal i el vol tot, sencer, tal i com amb llargs anys de lluites i sacrificis ha sabut guanyar-se'l» –⁵⁸⁸, mentre *La Veu de Catalunya* combatia les «inexactituds» dels discursos d'Amadeu Hurtado.⁵⁸⁹ Abans de continuar la campanya a Lleida, Amadeu Hurtado va presidir el míting a favor del sufragi al seu propi feu electoral, celebrat al Teatre Principal de Terrassa, amb el suport de les entitats nacionalistes, republicanes i federals de la vila i rodalia, i amb l'assistència dels diputats Calvet, Salvatella, Moles, Rodés, Carner i Vallés i Ribot, què havien viatjat el mateix dia en tren, acompanyats de personalitats amigues com Santiago Rusiñol, Miquel Utrillo, Lluís Bagaría o Arnau Martínez Serinyà. Segons *El Diluvio*, Hurtado a l'acte: «Recuerda que al presentarse el proyecto de ley de Administración vino a Tarrasa, en cuya casa consistorial recogió el parecer del pueblo y éste pudo oír la voz de su diputado en defensa de la pureza del sufragio. Ataca el voto corporativo, que nos quieren presentar como un signo de progreso, como si en este orden

---

⁵⁸⁴ «Batallades». LCG, núm 2018. 11 de gener de 1908.

⁵⁸⁵ *EPC*, 9 de gener de 1908. *La Lucha*, 9 de gener de 1908. *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*. 9 de gener de 1908.

⁵⁸⁶ «En pro del sufragi universal». *La Lucha*, 13 de gener de 1908. «El míting de Girona». *EPC*, 13 de gener de 1908.

⁵⁸⁷ «Por el sufragi universal: El mítin de Girona - El mítin de Figueras». *ED*, 13 de gener de 1908.

⁵⁸⁸ «Batallades». LCG, núm. 2019. 18 de gener de 1908.

⁵⁸⁹ «Inexactituds». *LVC*, 14 de gener de 1908.

nos estuviera reservado el papel de marchar a la cabeza. Manifiesta que las Sociedades obreras no están hoy constituidas para llevar concejales a los Municipios, sino para tratar de otros problemas. De ser tal cosa –termina diciendo– la última calle de Tarrasa tendría la misma autoridad que una Corporación».⁵⁹⁰ El mateix grup es traslladà l'endemà a la capital del Segrià, on pronunciaren els seus discursos al Teatre dels Camps Elisis.⁵⁹¹ Hurtado manifestà «que el sufragi és el triomf del poble contra les velles fórmules polítiques al mateix temps que el producte de l'alçament català».⁵⁹² Mentre s'anunciava el míting final al Teatre Tívoli de Barcelona pel 26 de gener,⁵⁹³ se celebrà un dels darrers mítings amb la participació d'Hurtado a Sabadell.⁵⁹⁴ El 27 de gener els diputats a Corts de l'esquerra solidària ja havien marxat cap a Madrid per a participar en les imminents sessions on es discutiria precisament la Llei Maura i el controvertit sufragi corporatiu,⁵⁹⁵ mentre els diaris d'aquell dia apareixien les cròniques del gran míting en pro del sufragi universal celebrat el dia abans al Tívoli –el mateix espai on s'havia presentat el programa solidari, la tria no sembla a l'atzar – al qual assistiren tots els diputats i senadors de l'esquerra solidària. Presidí el míting el veterà Vallès i Ribot i intervingueren Moles per les comarques de Lleida, Suñol per les de Barcelona, Carner per les de Tarragona i Coromines per les de Girona.⁵⁹⁶ Com escriu el propi Hurtado: «El públic assistia nombrós als mítings per conèixer de la vora els diputats de Solidaritat, però no manifestava cap interès per la qüestió del sufragi, de la qual havíem de parlar fent salvetat de mantenir intacte el nostre bloc català. La mateixa manifestació fèiem a l'hora de la discussió al Parlament amb disgust dels que esperaven la nostra escissió, i per fi, el sufragi corporatiu, limitat a l'elecció d'una part dels regidors, era votat pel Congrés» (p. 135).⁵⁹⁷

A Madrid, la represa de l'activitat parlamentària estava marcada per la discussió del projecte d'Administració Local. Van tornar les reunions i les comissions per discutir les esmenes solidàries al projecte.⁵⁹⁸ En un dels viatges a Barcelona, Hurtado i els seus companys Corominas i Junoy van acompanyar una comissió de l'Ateneu Enciclopèdic

---

⁵⁹⁰ «Alcance. Por el sufragio universal. El mitin de Tarrasa». *ED*, 19 de gener de 1908. *EPC*, 20 de gener de 1908.

⁵⁹¹ «Por el sufragio universal. El mitin de Lérida». *ED*, 20 de gener de 1908.

⁵⁹² *EPC*, 20 de gener de 1908. *EPC*, 21 de gener de 1908.

⁵⁹³ *EPC*, 22 de gener de 1908. *EPC*, 24 de gener de 1908.

⁵⁹⁴ *EPC*, 22 de gener de 1908. *ED*, 22 de gener de 1908. *EPC*, 24 de gener de 1908.

⁵⁹⁵ *ED*, 27 de gener de 1908.

⁵⁹⁶ «En pro del sufragio universal. El mitin del Tívoli». *ED*, 27 de gener de 1908. «El míting del Tívoli. La capital catalana pel sufragi universal». *EPC*, 27 de gener de 1908.

⁵⁹⁷ No obstant, anys després encara en quedaria memòria d'aquesta campanya. *Paradox* [AGUILAR, Màrius]. «L'Estatut Municipal». *LCG*, núm. 2856, 15 de març de 1924.

⁵⁹⁸ *EPC*, 29 de gener de 1908. *ED*, 29 de gener de 1908. *EPC*, 30 de gener de 1908.

Popular en visita al Governador Civil arran d'una denúncia efectuada contra Rovira i Virgili per la conferència que havia pronunciat a l'entitat titulada «L'acció del socialisme a Europa».⁵⁹⁹ La discussió sobre l'esquerra catalana que d'alguna manera el mateix havia provocat amb la seva conferència al CNR, encara ressonava i aquells dies i des de Madrid, Amadeu Hurtado escrivia al seu amic i confident Pere Coromines, llavors al capdavant del Negociat d'Ingressos i Despeses de l'Ajuntament de Barcelona:

Jo no crec que sigui veritat que un poble pugui tenir un pensament uniforme. És indubtable que té d'haver-hi, per raó natural que no depèn de cap home, diferents tendències i distintes agrupacions en cada compost social. Per això m'estranya que tu atribueixis a un petit interès de grup aquest procés de diferenciació de les forces polítiques catalanes que s'està fent ara sortosament. Però jo també crec que en el nostre problema local, regional o nacional (digues-li com vulguis) de fet no n'hi ha de diferències de pensament i d'aspiració entre els diferents grups polítics. Precisament perquè ho crec així vaig donar una conferència al C.N.R. que va caure en aquella gent com una bomba per haver entès que jo m'avenia a aixecar els homes de la Lliga pel damunt de tots els demés polítics catalans. De modo, que ni mereixo lo que dius en la teva carta respecte a que es tingui de rebutjar tota solució avantatjosa a Catalunya si la proposta en Cambó, ni puc ésser sospitós en lo que vaig a dir-te.

Em penso que dintre d'aquesta qüestió que no admet diferències entre nosaltres, se'ns hi està dibuixant una, cada vegada més accentuada, però que en definitiva no és més que una diferència de matís, casi bé la mateixa que hi ha entre els partits espanyols de govern. Els uns es preocupen de fer les coses per lo que valen en favor dels interessos públics, i els altres pensen en fer-les com un motiu de conquesta del poder o de satisfacció de personals ambicions. Encara que aquests últims hi poso a la majoria d'homes de la Lliga, no per això és cert que deixin de constituir una força positiva, seriamment aprofitable en favor de Catalunya; però al mateix temps, em penso que és perillós posar-hi massa confiança en demèrit dels altres.⁶⁰⁰

Hurtado, aprofitava l'oportunitat de comentar amb Coromines els seus punts de vista polítics en aquell moment de debat a l'entorn de la nova política de Catalunya, per jutjar alguns dels seus companys d'escó: «La gent no se'n dóna compte, per exemple, de l'espantosa lleugeresa d'en Cambó, i jo que en aquests coses m'equivoco poques vegades, perquè mai m'han apassionant, tinc per segur que aquesta lleugeresa és la que farà caure

---

⁵⁹⁹ *EPC*, 5 de febrer de 1908. *ED*, 5 de febrer de 1908.

⁶⁰⁰ Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines. Madrid, 2 de febrero de 1908. Fons Pere Coromines. BNC.

aquest xicot dintre d'un parell d'anys. Juraria que en Prat, el dia que se'n vulgui despendre, no farà altra cosa que deixar d'emparar-lo. Deixat anar, s'estimba en quatre dies». Mentre el tràmit parlamentari de la Llei Maura anava fent el seu camí, Hurtado i els republicans catalanistes es van veure immersos en una conxorxa ordida pels liberals dinàstics. Com explica Amadeu Hurtado:

Les coses van continuar com abans, però durant la discussió interminable de la llei d'Administració Local, que els de la Lliga seguien amb interès i els nostres amb certa retraïment que s'adeia amb el sentit d'oposició que havia marcat el memorable discurs de Sunyol, els liberals anaven accentuant de manera ostensible el desig d'aproximar-se al nostre grup, com si aquella idea exposada a la meva conferència de Barcelona hagués tingut entre ells alguna repercussió. I Carner, què se n'havia adonat com tothom, es decidia a acceptar una entrevista que se'ns havia indicat que plauria molt a Moret, cap del partit liberal. Vàrem anar a visitar-lo a casa seva i el vàrem trobar molt deferent i amable, interessat vivament a conèixer l'abast de la nostra posició política; però ens semblava bastant desplaçat, com si els seus bons desitjos no es responguessin a una preparació suficient per situar-se bé en el nostre problema. Quedàvem amics sense altres conseqüències de moment. Al cap d'un temps, alguns membres importants del partit, entre els quals recordo el diputat periodista i futur ministre Julio Burell, em feien la confiança que els prohoms liberals veurien amb gust que algun de nosaltres, que podia ser jo mateix, o més d'un si convenia, entrés a formar part del primer Govern que fossin cridats a constituir. La cosa em va venir tan de nou, confirmant la meva impressió de l'entrevista amb Moret sobre la seva desorientació, que em vaig permetre respondre que prenien un camí errat i, el que era pitjor, contraproduent. Al nostre poble, aquesta solució inesperada hauria semblat una traïció. Però tot s'hauria acabat aquí si no hagués corregut de sobte pels passadissos del Congrés el rumor d'una entesa nostra amb els liberals per a futures col·laboracions dintre del Govern. El rumor era desconcertant, i com que m'afectava personalment perquè podia projectar una falsa claror sobre el que havia dit en la meva conferència, vaig aprofitar la primera intervenció parlamentària per esvair-lo sense referir-me a les confidències que se m'havien fet i al·ludint només a les converses dels passadissos (pp. 137-138)

La primera intervenció d'Amadeu Hurtado en el nou període de sessions de la legislatura 1907-1908 va ser en la discussió del dictamen que proposava al congrés l'aprovació del reial decret de suspensió de les garanties constitucionals a les províncies de Barcelona i Girona. La discussió arribava en un moment de tensió, quan s'estava debatent en comissió la suspensió del Jurat a les mateixes províncies de Barcelona i

Girona⁶⁰¹ i s'havien produït diversos incidents, entre ells la referida denúncia contra Rovira i Virgili o la suspensió d'un míting del Centre Republicà Autonomista Gracienc al Teatre Modern de la vila.⁶⁰² Centrant-se en el tema posat a discussió, Hurtado atacà les polítiques dels conservadors com la dels liberals, què havien usat la mateixa suspensió de garanties constitucionals en les èpoques que havien governat: «Ya veis señores, que yo no distingo entre el partido conservador y el partido liberal. Hay entre estos dos partidos nada más que una diferencia de matiz en la conducta; en la orientación fundamental de su pensamiento son perfectamente iguales».⁶⁰³ Hurtado atribuï als governs conservadors i liberals que havien regit Espanya, l'ús arbitrari de la força i la repressió desmesurada contra obrers, catalanistes i republicans per part dels governadors civils, el desconeixement de la ciutat i del país per part de jutges, funcionaris i policies, la manca d'instrucció i d'ús de criteris científics moderns, els pals a les rodes posats pel govern a l'actuació de l'Ajuntament i la Diputació –que havia fet venir Mr. Arrow d'Scotland Yard per a posar-se al capdavant de l'Oficina d'Investigació Criminal per combatre el terrorisme–... polítiques que, en paraules del diputat, feien que «una de las ciudades más aptas y más capacitadas para el ejercicio de los derechos constitucionales, [...] para cubrir defectos, únicamente imputables al Estado, se la tenga constantemente en esos estados de excepción». Però, cap al final del discurs es va reservar una part important a esvair dubtes sobre «las alusiones que concretamente ha dirigido alguno de los Sres. Diputados de la minoría liberal a los que vosotros llamáis Diputados de la izquierda solidaria; alusiones que nos habéis dirigido reiteradamente invitándonos a una cooperación a favor de estos principios democráticos y de estas libertades constitucionales que están en constante crisis, como he dicho antes, en manos de Gobiernos conservadores». Dirigint-se, doncs, als bancs liberals, Amadeu Hurtado digué:

Ahora mismo, señores de la minoría liberal, hemos juntado las voces, hace muy pocos días, nosotros y vosotros, para pedir a este Gobierno que no tuviese en suspenso el Jurado en las provincias de Barcelona y Gerona, y en mi tierra habrá de recordar que vosotros, no sólo suspendisteis el Jurado, sino que excluisteis de su conocimiento aquellos delitos que habéis llamado contra la Patria y el ejército, sometiendo a la aprobación del Congreso la ley de Jurisdicciones. Ahora estamos levantado la voz junto con vosotros para pedir a este Gobierno que no suspenda las garantías constitucionales en Cataluña, y allá, en mi

---

⁶⁰¹ *ED*, 7 de febrer de 1908. *EPC*, 7 de febrer de 1908. *ED*, 8 de febrer de 1908. *EPC*, 9 de febrer de 1908. *EPC*, 10 de febrer de 1908. *EPC*, 11 de febrer de 1908. *EPC*, 12 de febrer de 1908.

⁶⁰² «En el teatro Moderno». *ED*, 12 de febrer de 1908.

⁶⁰³ Sessió del 13 de febrer de 1908. *DSCD*.

tierra, van a recordar que vosotros no habéis sabido gobernar sin tener para ella en constante eclipse a la Constitución; juntos también levantaremos la voz para defender el sufragio que se trata de restringir con esa ley de Administración local, y también mis paisanos van a recordar los que vuestros hombres y vuestros periódicos decían contra el Gobierno, porque en 21 de abril el sufragio universal consagraba el triunfo de la Solidaridad catalana; juntos también en el proyecto de Administración local vamos a defender la libertad de los alcaldes, y también mis paisanos de Barcelona recordarán que vosotros exigisteis a este Gobierno que dictase un decreto para imponer a todos los alcaldes, sea cual sea su filiación política, entusiasmos monárquicos en las fiestas reales.

Nosotros y vosotros levantaremos la voz aquí, para exigir la supremacía del poder civil, y mis paisanos recordarán que vosotros pusisteis ese mismo poder civil a los pies de otro que no tiene lugar en la clasificación de los poderes del Estado.

Per continuar afirmant, dirigint-se als liberals de Moret, que ells no serien un obstacle per fer canvis profunds a l'estat si es produïa una rectificació per part dels liberals:

Ved, por tanto, señores del partido liberal, como no somos nosotros los que vamos a rehuir la cooperación con que nos brindáis; pero esta exigiría, ante todo, una rectificación vigorosa de vuestros sentimientos por lo que respecta a vuestras relaciones con Cataluña y de vuestras convicciones por lo que afecta a vuestra significación liberal. Así puede tener todo el mundo la perfecta seguridad de que no faltará nuestra modesta cooperación para un propósito común. Estamos reunidos en solidaridad catalana, dando un gran ejemplo de tolerancia al juntar nuestros esfuerzos, sea cualquiera la opinión de cada uno, para luchar con un objeto común, e ¿íbamos ahora nosotros, liberales y demócratas, a negar nuestro concurso a cualquier obra seriamente encaminada a restablecer en este país los verdaderos principios y los sentimientos liberales?

Esta cooperación la obtendréis de nuestra parte mediante una rectificación de vuestra conducta. Yo temo que para esto tropecéis con el grave inconveniente a que me refería al principio de este discurso, que es la distinta manera como vosotros apreciáis los problemas políticos y sociales de nuestro país. Vosotros no tenéis una noción como tenemos nosotros de cómo influye la intervención del pueblo en la resolución de estos problemas políticos y sociales. Y esto no es cuestión de cultura ni de inteligencia. El que no tiene hijos, por muy culto y eminente que sea, no puede formarse una cabal idea del sentimiento de la paternidad. Al que no ha tenido la fortuna de vivir en un medio social compuesto por ciudadanos que tengan noción de sus derechos y de sus deberes, no se le

puede dar una impresión siquiera aproximada de lo que es vivir en constante comunión con el pueblo y sintiendo las palpitaciones de la opinión.

De tota manera, hi havia algú d'entre els liberals amb qui la seva intuïció li feia creure que es podrien arribar a acords en el futur:

Ahora no está aquí vuestro elocuentísimo correligionario y uno de los más simpáticos y queridos amigos míos, el Sr. Alcalá-Zamora; pero permitid que le salude como una representación de esa juventud que yo creo que existe, que ha de existir necesariamente en España, una juventud liberal, que puede juntarse con la juventud liberal de Cataluña para inspirar toda su fuerza y su prestigio en la necesidad de levantar la consciencia del pueblo la noción de sus deberes y de sus derechos como la tiene el pueblo catalán.

A esta juventud podría yo dirigirme para establecer una base, no ya de mutua inteligencia, sino de efectiva y continua cooperación en la defensa de los principios liberales y democráticos. Si esto fuese posible, ya verían como no son los Diputados de Cataluña los que rehuían el concurso.

Yo creo que alguno de esos jóvenes, aludido directamente, algún día por compromisos de partido, se verá en la necesidad de repudiar toda clase de solidaridad con las palabras que acabo de pronunciar ahora; pero no me importa, porque nosotros los Diputados de significación liberal y progresiva de Cataluña, o tenemos aquí el deber, que venimos a cumplir, de hacer que todos los liberales de España funden su honor y su prestigio (o de lo contrario, serán una negación más en la historia) en una continua vigorización y ennoblecimiento de la consciencia popular, o tenemos nada absolutamente que hacer aquí (Muy bien, en la minoría solidaria); porque al fin y al cabo, como catalanes, para las reivindicaciones de Cataluña, tenemos toda la confianza puesta en cualquiera de nuestros compañeros, llámese como se llame; y para lo demás, para obtener que el partido conservador inspire su fuerza en la manera de pensar y sentir de las fuerzas conservadoras de Cataluña, ¡ah! Para esto, señores, nuestros compañeros de solidaridad que actúan en una tendencia conservadora saben de antemano que no pueden pretender ni pueden aspirar a nuestro concurso.

Com afirma el llavors diputat a les seves memòries, «no podia ni somniar el valor profètic d'aquestes paraules que m'havien d'ésser recordades més de vint anys després pe cap de l'Estat Alcalá-Zamora, que les havia retingudes en la seva portentosa memòria» (p. 139). Tocarà parlar-ne al seu moment. La intervenció d'Amadeu Hurtado davant les Corts va tenir, de nou, una important repercussió a la premsa. Diversos mitjans la van

reproduir o en van fer recensions,⁶⁰⁴ però el més sucós pels diaris de Madrid i de Barcelona va ser el debat a propòsit de la col·laboració amb el partit liberal. No debades, el mateix dia de la interpel·lació d'Hurtado, *El Imparcial* es feia ressò que el dia abans, un cop acabada la sessió els solidaris Hurtado, Carner i Salvatella s'havien quedat parlant a la cambra l'influent liberal Álvaro de Figueroa y Torres comte de Romanones, i el diputat Julio Burell. Segons havia especulat el rotatiu madrileny «hablaron de los puntos en que pueden coincidir dichos solidarios con la minoría liberal y no sería extraño que llegara a puntualizarse una inteligencia en determinados extremos de orden político».⁶⁰⁵ L'endemà, el republicà *El País* assegurava: «Hace tiempo que viene hablándose de gestiones encaminadas a establecer una inteligencia entre la izquierda solidaria y el partido liberal, sin duda como contrapeso a la que en todo momento ha existido entre los Sres. Cambó y Maura».⁶⁰⁶ En concret: «Nosotros anunciamos el año pasado las conferencias que a tal fin celebraba casi a diario un ilustre periodista, íntimo del señor Moret, con el Sr. Suñol. Después publicamos unas declaraciones del conde de Romanones acerca de la actitud del partido liberal respecto de Solidaridad, que no ratificó el jefe, muy contra su deseo, por temor a la polvareda que levantaron entre sus amigos, singularmente entre los monteristas, las palabras del conde. Y ahora resulta que éste, más perspicaz que todos sus correligionarios, es el único que ha acertado». *El País* també es feia ressò, com havien altres diaris de les entrevistes d'Hurtado i els demés dirigents de l'esquerra solidària amb Moret i els *pourparlers* amb Romanones, qui feu declaracions al respecte recollides per diferents mitjans:

En ocasiones –decía– sus palabras produjeron un movimiento de disgusto entre mis correligionarios; pero todos hemos oído con respeto sus censuras enérgicas, porque eran producto de una convicción. Precisamente el talento de los hombres políticos consiste en recoger lo útil de un discurso y dar como no oído –en el sentido de no agraviarse por ello– todo lo que hiere y mortifica. De todos los hombres políticos yo he sido el que más injustamente combatido por los diputados catalanes, y no solo no tengo por ello agravio, sino que entiendo que mi partido debe rectificar en absoluto su política respecto a Cataluña, fomentado las relaciones de cooperación y cordialidad a que podríamos llegar, según las manifestaciones de Hurtado.

---

⁶⁰⁴ EPC, ED, *El País*, *La Correspondencia Militar*, etc. 14 de febrer de 1908.

⁶⁰⁵ «Información política. El Congreso». *El Imparcial*, 13 de febrer de 1908.

⁶⁰⁶ «Política del día: Solidarios y liberales». *El País*, 14 de febrer de 1908.

El partido liberal ha sido siempre víctima de la fatalidad respecto a Cataluña. Unas veces se ha visto obligado a hacer todo lo contrario de lo que quería, como cuando la ley de jurisdicciones; otras se le han atribuido cosas que no ha hecho. Luego, el desconocimiento del problema catalán, del que ahora comenzamos a darnos cuenta exacta, fue también causa de muchos errores.

Romanones encareció después la importancia de los diputados solidarios. Tienen fe –dijo–; creen y esperan lograr por su esfuerzo cuanto desean, y esto por sí solo les da una gran fuerza política; la prueba es que cuando hablan, y cuando callan también, son los árbitros del Parlamento; la política gira a su alrededor desde que comenzaron a funcionar estas Cortes y además preciso es reconocer que constituyen un grupo parlamentario de exquisita intelectualidad; trabajadores, estudiosos, atentos al cumplimiento de su deber y a la defensa de los intereses que representan. ¡Ojalá los partidos políticos, liberales y conservadores, conserváramos, como ellos, la fe! Ellos son intransigentes porque creen y esperan; nosotros acomodaticios por falta de fe.

Creen ustedes –terminó diciendo– que son envidiables aquellos tiempos en que liberales y moderados ni siquiera se saludaban; entonces había lucha y el pueblo tenía fe en los políticos.⁶⁰⁷

Com hem vist, després de la intervenció d'Hurtado, els liberals encara mantingueren l'expectativa d'arribar a acords amb els diputats de l'esquerra solidària, mentre el president Maura, també preguntat pels periodistes, afirmava que «encontraba muy natural la coincidencia de los solidarios de la izquierda y los liberales, por tener ambos una orientación común en muchas líneas generales de la política». *El Liberal* de Madrid, que dedicava un article de portada a la intervenció parlamentària d'Hurtado i un altre al comentari de la mateixa, afirmava que «unánimemente se reconocían dos cosas; una, que el discurso del Sr. Hurtado, diputado de la izquierda solidaria, había sido verdaderamente notable; y otra, que su llamamiento a los liberales era el primer paso para una inteligencia en todos aquellos puntos que les son afines». Segons el rotatiu de la capital, «los liberales acogieron estas manifestaciones del diputado solidario con grandes muestras de asentimiento y de satisfacción, que más tarde exteriorizarían en los pasillos. En cuanto a los ministeriales, se dividían las opiniones. A unos les parecía mal esta aproximación de la izquierda solidaria a los liberales, por el solo hecho de que el partido liberal tendrá un amigo más; pero los otros, los que juzgan con alteza de miras la política,

---

⁶⁰⁷ Declaracions recollides a l'article referit anteriorment, i a «El discurso de Hurtado». *ED*, 14 de febrer de 1908.

consideraban lógic y natural lo que ayer comenzó a esbozarse». *El Globo*, diari nascut castelarià, passat per la propietat de Romanones i posteriorment a mans de l'empresari i polític català Emili Riu i Periquet –diputat liberal pel districte Sort-Vielha, un dels únics on no s'havia presentat Solidaritat– publicava a tres columnes de portada l'article «Los liberales y Cataluña», en el qual es lamentava la l'actitud dels liberals envers Catalunya i Barcelona, marcada per la indiferència, l'hostilitat, la tosquetat i la irrellevància, arribant la «reliquia del antiguo partido liberal» a posar totes les seves esperances en les possibilitats de Lerroux per aturar Solidaritat Catalana. El diari de Riu saludava la nova etapa dient «hoy los liberales empiezan a rectificar y a comprender que deben hacer suyas muchas de las aspiraciones solidarias. Ayer, el discurso del Sr. Hurtado, oído atentamente por toda la Cámara, lo fue con visible interés por la minoría liberal»⁶⁰⁸ i després de transcriure una versió extensa del comentari de Romanones al discurs d'Hurtado, assegurava: «Las palabras del conde de Romanones, oídas con agrado y aplauso por cuantos le rodeaban, reflejan el pensamiento del señor Moret, que ¡al fin! Se penetra de la necesidad de ir al encuentro de los solidarios de la izquierda, como el Sr. Maura ha ido a encontrar a los de la derecha. Hora es ya de comprender que las orientaciones catalanas son las de España entera; y aunque fuesen únicamente las de Cataluña, en ellas deben tener intervención y acción los partidos políticos y más los en turno de Gobierno, por muchas y muy altas razones que no hay para qué enumerar». *El Diluvio* de Barcelona s'encarregà de llençar aigua al vi:

Algunos corresponsales de provincias y varios periódicos de Madrid, singularmente *El Imparcial* de esta mañana interpretan como un síntoma de inteligencia más o menos tácita entre liberales y la izquierda de Solidaridad lo ocurrido en el debate de la suspensión de garantías. [...] Nosotros nos hemos abstenido de recoger estas impresiones políticas, hartos conocedores de la facilidad con que una especie cualquiera, lanzada a correr por mero capricho, prende en todas las informaciones periodísticas, hasta conocer por nosotros mismos el criterio de los liberales y solidarios de izquierda, y podemos asegurar que no hay tales corrientes de aproximación ni tampoco hubo jamás negociaciones encaminadas a lograrla.⁶⁰⁹

A la redacció d'*El Poble Català* tampoc va caure gens bé la precipitació d'*El Liberal* –que havia anomenat a Hurtado «solidarista de los nuestros»– i la resta de la premsa madrilenya a atribuir a les paraules d'Hurtado acords entre els solidaris de

---

⁶⁰⁸ «Los liberales y Cataluña». *El Globo*, 14 de febrer de 1908.

⁶⁰⁹ «Liberales y solidarios». *ED*, 14 de febrer de 1908.

l'esquerra i els de Moret. «Els diputats solidaris deien que aqueixa col·laboració, en el cas que el partit liberal rectificui lleialment la seva conducta, no aniria més enllà del respecte del sufragi, interès comú de tots els demòcrates i de l'estímul de la intervenció del poble en els negocis públics», insistia l'òrgan nacionalista republicà. Des d'*El Diluvio* es feia referència a aquells que creien que Solidaritat estava dirigida a embarrancar entre Scila i Caribdis, és a dir, a fracassar entre els conservadors de Maura i els liberals de Moret:

Si para la Solidaridad lo primero, lo esencial, es la autonomía regional, la autonomía municipal y la autonomía o libertad de los ciudadanos, para liberales y conservadores lo esencial, lo principal, es disfrutar de la posesión del Poder, aunque sea a costa de la nación entera. Votará, pues, la Solidaridad según le convenga a la causa regionalista. La nave sigue su derrotero a todo vapor y viento en popa, y su experto capitán, entusiastamente secundado por su intrépida y experta tripulación, llegará seguro a puerto, pasando de largo y sin el menor peligro por delante de los pretendidos escollos de la derecha y de la izquierda. ¡Bien la nave, sin riesgo de que pueda atascarse y naufragar entre Scila y Caribdis! ⁶¹⁰

El tema va continuar viu a la premsa, als salons del Congrés i als cenacles polítics durant dies. L'endemà, va ser comentat el silenci del diputat republicà Joaquim Salvatella, que va seguir Amadeu Hurtado en el debat sobre la suspensió de garanties a Barcelona i Girona, sobre les paraules adreçades als liberals.⁶¹¹ Dos dies després de la seva primera intervenció, que havia aixecat tanta polseguera i que havia provocat les rèpliques del demòcrata José Francos Rodríguez i del mateix Moret, Amadeu Hurtado va tornar a demanar la paraula al Congrés, per aclarir les seves paraules:

Yo no sé en que ambiente se ha formado vuestro espíritu para que haya podido atribuirse a mis palabras una segunda intención ni otro sentido que el puramente gramatical a las mismas. Al terminar mi discurso la otra tarde, y desde aquel día hasta hoy se han acercado a mi una porción de personas, unas amigas y otras desconocidas, alargándome la mano y diciéndome: «¡Qué intención!», «¡Qué habilidad ha tenido usted!», «¡Qué palo a sus compañeros de la derecha!», «¡Ya he visto el cable a los liberales!». Una porción de comentarios de este orden he oído a cada uno de los que se han acercado a mi alargándome la mano, y yo, Sres. Diputados, ni tengo intenciones segundas, ni tengo habilidad, ni doy palos, ni reparto dones (El Sr. Álvarez, D. Melquiades: Pido la palabra); no soy más que

---

⁶¹⁰ «A todo vapor y viento en popa». *ED*, 15 de febrer de 1908.

⁶¹¹ «Comentarios». *ED*, 15 de febrer de 1908.

un buen hombre, estaba por decir un pobre hombre que ha tomado en serio el venir aquí a decir honradamente lo que piensa (El Sr. Macià: Muy bien, muy bien). Yo por lo tanto, quiero, Sres. Diputados, que si mis palabras os interesan algo, las prestéis tal atención que os permita ver en todo su sentido la perfecta transparencia de mi pensamiento en términos que no queda absolutamente oculta para nadie una segunda intención, ni ninguna habilidad.⁶¹²

Tot aquell ambient li feia recordar, al diputat Amadeu Hurtado, les lluites polítiques de la seva joventut, i de passada li permetien fer una presentació del seu pensament i del grup solidari:

Cuando en Cataluña (seré muy breve, Sr. Presidente) los regionalistas mejor disputaban que discutían con los republicanos catalanes, yo estaba en mi casa, porque aquellas luchas no eran ni podían ser las luchas de mi espíritu.

Los regionalistas representaban una fuerza substancialmente conservadora, que por el solo hecho de serlo tenía una gran influencia transformadora y revolucionaria en este país de doctrinarismos; pero no podía sumarme a ella en la esperanza de que se crearía una fuerza socialmente progresiva, que no era ciertamente el partido republicano que entonces existía en Barcelona. Sentía gran simpatía por toda la obra substancialmente liberal y democrática que aquel partido republicano pudiese en todo momento realizar, pero no podía asociarme a su obra porque tenía la convicción profunda de que siendo un partido artificialmente creado, como todos los partidos que hasta la fecha ha habido en España, llevaba en su propia entraña la muerte, y el tiempo ha venido a confirmar mis previsiones. Y esa actitud de entonces es en definitiva la actitud nuestra en este caso concreto.

Nosotros estamos reunidos en Solidaridad catalana, y no es misterio para nadie el que ésta la forman hombres de distintas ideas, desde los carlistas a los republicanos, como corresponde a la variedad de matices y de ideas que hay en el pensamiento y en el sentimiento del pueblo que representamos. Esto no es un secreto para nadie ¿Por qué habéis de extrañar, pues, que aquí pueda levantarse un compañero a hablar en conservador y me levante yo luego a hablar en liberal o en republicano, cuando así lo exija el debate? ¿Por qué ha de sorprender a nadie? Por lo tanto, si vosotros los hombres del partido liberal, los hombres de la minoría democrática, queréis algún día hacer una obra sustancial y seriamente liberal y democrática, no tendremos que hacer de nuestra parte absolutamente esfuerzo alguno para sumar nuestra voz y nuestro voto a vuestra voz y vuestro voto.

---

⁶¹² Sessió del 15 de febrer de 1908. *DSCD*.

Alhora que tornava a allargar la mà als liberals i als demòcrates per a portar a terme veritables polítiques liberals i democràtiques, Amadeu Hurtado no s'estava d'afegir que allò no volia dir de cap manera una aliança política de cap mena –i menys que aquesta aliança comportés un futur ministerial per a ell mateix:

Si por ahí alguien dice que es consecuencia lógica y natural de estas palabras mías y de nuestra conducta que debemos incorporarnos a determinadas agrupaciones políticas de este régimen, decidle que absolutamente os engaña. Si los halagos de la propia vanidad pudiesen tanto en nosotros, en mí, por ejemplo (y aludo a mí porque no quiero hacer pesar sobre ninguno de mis compañeros la ofensa de una sospecha ridículamente absurda), si yo, por ejemplo, pudiese ceder a los halagos de esa propia vanidad mía, aun prescindiendo del obstáculo, del impedimento de mis convicciones republicanas, tened por seguro que me impediríais vosotros mismos por razón de un hecho que es común a todos, lo mismo a las derechas que a las izquierdas; y es que nosotros, personalmente, no somos enteramente nada; no representamos nada. No es nuestra valía, nuestro mérito personal lo que nos ha sentado en estos escaños. Nosotros tenemos detrás un pueblo y por su voluntad estamos aquí; y si alguno de nosotros, yo por ejemplo, como decía antes, salvase la pequeña distancia que hay desde este banco al que estáis vosotros, yo iría solo, enteramente solo, porque el pueblo no vendría detrás de mí. ¿Y qué haríais de un individuo que fuese a vuestra colectividad, con el depósito de sus ambiciones, a compartir con vosotros las prebendas del poder?

Sois vosotros los que me rechazaríais en absoluto, aun cuando repito que a esto no habrá lugar, porque me lo impediría, nos lo impediría antes nuestro respeto a la representación de Cataluña y a la absoluta voluntad de mi pueblo, a la que nunca podemos faltar.

L'endemà la premsa barcelonina es feia ressò de la breu però aclaridora intervenció d'Hurtado. *El Diluvio* assegurava que «prensa y políticos habían concedido caprichoso alcance a la excitación hecho por el señor Hurtado al partido liberal, singularmente a su juventud, para la defensa de los principios democráticos, la libertad y el sufragio, ofreciendo para este empeño común la cooperación desinteresada de la izquierda solidaria. La malicia puso segunda intención en las palabras de Hurtado y éste ha aclarado hoy su concepto rechazando con indignación cuanto se decía de pactos y alianzas que significaran de momento o de futuro la abdicación de ideales y menos aún la deserción de la defensa de todos los intereses catalanes, morales y materiales, vinculados en la Solidaridad».⁶¹³ El mateix dia, a les planes d'*El Globo*, Amadeu Hurtado

---

⁶¹³ «La actitud de Hurtado». *ED*, 16 de febrer de 1908.

va poder llegir una glossa dels republicans catalans, què «son antes catalanes que republicanos» i de la seva actitud, arran de la nova picada d'ullet des del món liberal:

Por regla general, todos nuestros partidos, todos nuestros políticos, han antepuesto siempre el efecto a la causa, el fin al medio, poniendo –como suele decirse– el lugar antes que la horca y el tejado antes que los cimientos. La aspiración unánime de todos los irreflexivos del republicanismo ha sido:

–Hagamos la Revolución primero, lo demás ya vendrá. Hagamos la República primero, lo demás ya vendrá. Hagamos la República, que luego ya veremos de afirmarla y sostenerla. Los catalanes se han convencido de la inutilidad del procedimiento y lo han invertido. Primero, aseguremos dicen, la confianza del país en nosotros, después, veremos la manera de que el país se asimile nuestras convicciones. Lo demás, se hará por si solo.

Por esto vemos dentro de la Solidaridad a federales y unitarios, a revolucionarios y evolucionistas, colaborando en la acción inicial, preparatoria, de liberalizar democratizar a todos las clases sociales catalanas. Por esto vemos que republicanos como Hurtado y Salvatella requieren a los liberales a compartir sus tareas y sus opiniones y sus propósitos; porque lo principal no es ahora, republicanizar, lo principal es afirmar el mantenimiento del sufragio, conquista liberal y democrática, y a ese mantenimiento están obligados los liberales que en la Monarquía creen y los que a la República rinden culto; lo principal es impedir que los conservadores impongan un régimen arcaico, restrictivo, anulación y muerte de los derechos individuales.⁶¹⁴

No serà tan benvolent la visió que en donarà de tot plegat l'escriptor Josep Pla, a la seva biografia de Cambó, coincident amb la valoració que el mateix líder regionalista fa de l'actitud dels liberals i l'Esquerra a les seves memòries. Segons Cambó, «els diputats solidaris d'esquerra s'associaren gairebé sempre amb els lliberals en la tasca d'obstruir el projecte d'Administració Local, facilitant, ensems, la tasca anticatalana i antidemocràtica dels lliberals».⁶¹⁵ D'acord amb el cap de files lligaire, «en l'actitud de molts dels diputats esquerrans, sobretot dels trànsfuges de la Lliga, a més del despit i l'enveja, hi contribuïa un pregon provincialisme que els duïa a entusiasmar-se amb totes les més baixes intrigues del Parlament espanyol. Creien que això feia “madrileño” i per els, en el fons, semblar “madrileño” era com un títol de noblesa».⁶¹⁶ El seu biògraf, i referint-se concretament a la figura d'Amadeu Hurtado, escriu:

---

⁶¹⁴ «Los republicanos y Cataluña». *El Globo*, 16 de febrer de 1908.

⁶¹⁵ CAMBÓ, F. *op. cit.* p. 199.

⁶¹⁶ CAMBÓ, F. *op. cit.* p. 201.

El temperament més curiós que tingué el C.N.R. fou indubtablement Amadeu Hurtado. Aparentment fou el més polític; de fet fou el valor més utòpic i fantasiós del moviment. El senyor Hurtado, com a perfecte liberal a la francesa que era, sentia l'angoixa dels problemes de to i significació semblants al problema d'aquest país. Aquesta angoixa de trobar-se entre la impossibilitat gairebé física d'ésser espanyolista i tenir entre peus el problema catalanista el portà a cercar una solució de la qüestió que estigués en harmonia amb el seu temperament. El senyor Hurtado féu un raonament d'una lògica impecable. «El problema català –digué– és un problema de llibertat, de comprensió, de justícia. Ara bé: com que el problema català és un problema de la política interior d'Espanya, els únics espanyols que el comprendran i es trobaran, per aquest fet, en una situació favorable per a resoldre'l seran els liberals espanyols. ¿Què hem de fer, doncs? Molt senzill: hem de crear un catalanisme i lliurar el moviment, per a la seva resolució, a les mans del sector de Madrid que té més afinitat amb el liberalisme». Aquest argument és perfecte, però és més un argument de temperament que una construcció sobre dades objectives. L'argument d'Hurtado, a Anglaterra, país en què la paraula liberalisme té el seu sentit literal, hauria estat veritat (recordeu la política dels liberals anglesos davant Irlanda). A França, país en què la paraula liberalisme està deformada pel jacobinisme, l'argument hauria fallat (vegeu la política dels liberals francesos davant Alsàcia). A Espanya, país en què el liberalisme no ha estat més una bandera per amagar una set inextingible de corrupció i bandarreria, l'argument és d'una falsedat tan gran que revela en el seu autor una sorprenent puerilitat. Revela simplement un desconeixement de la clau de la història moderna de Catalunya, que ve donada, com tothom sap, per l'observació de l'esforç enorme fet pel pseudo-liberalisme peninsular per ofegar la personalitat del país. És per això que ara, vistos a distància, fan riure els escarafalls d'Hurtado davant la política maurista de Cambó. Però, ja que es feren aquests escarafalls, ¿què s'hauria de dir de la política moretista d'Hurtado, de la seva correspondència amb Moret? Sense els entrebancs mortals posats per l'Esquerra a la política de contacte amb Maura que Cambó preconitzava, hauríem tingut la Llei d'Administració Local i per tant hauríem pogut tenir la Mancomunitat una pila d'anys abans de la data en què fou atorgada, i potser aquests anys d'avantatge haurien permès a l'organisme de tenir una resistència que no tingué davant la dictadura paternal que vingué després –vull dir de Primo de Rivera. ¿Que era poc la Llei d'Administració Local? ¿Que era poc la Mancomunitat? Era tan poc com vulgueu, però ho tinguéssim! Entre aquesta mica de realitat i les esperances gratuïtes basades en la utopia lògica d'una solució del cantó liberal, per mi no hi ha problema: prefereixo una mica de realitat.⁶¹⁷

---

⁶¹⁷ PLA, J. *op. cit.* 1973. pp. 235-237.

Aquestes pàgines, anys a venir quan foren publicades, van provocar una viva polèmica entre el seu autor i Amadeu Hurtado a les pàgines de *La Veu de Catalunya* i *Mirador*. Alhora, el judici sever des del punt de vista regionalista –gràcies a les diferents biografies i memòries cambonianes– ha quedat força assentat en la memòria popular com un dels motius del fracàs de Solidaritat. En aquell moment i des del punt de vista de l'esquerra, les intervencions de Salvatella i Hurtado van ser qualificades d'autèntic «triomf de l'esquerra catalana».⁶¹⁸ Pous i Pagès escrivia que «les seves paraules, tant per l'eloqüència com per la sinceritat amb què foren dites, produïren fonda sensació en la Cambra. Era la joventut, era la vida, era l'avenir que trucaven a les portes d'aquell temple de tots els convencionalismes, reclamant el dret a destruir i substituir tot lo que ha produït el desballestament i la ruïna de l'Estat espanyol».⁶¹⁹ El CNR felicità als diputats pels seus èxits.⁶²⁰ *La Campana de Gracia* va resumir, al costat d'una caricatura on la mà de l'esquerra –amb els dits representats per Suñol, Carner, Hurtado, Salvatella i Vallès i Ribot– ofegava la reacció al coll de Maura, els episodis d'aquells dies:

D'aqueix debat del Congrés se'n podrien fer comentaris interessants, d'ordre polític. ¡Però queda tan superficial la política davant de les sotragades fondes del nostre poble! S'hi han fet discursos magnífics, crítiques encertades, raonaments eloqüentíssims. Però la nació no s'hi reconeixerà cap millora. Ni en podrà tirar un tros a l'olla, ni se n'aprofitarà per a gaudir una miqueta de llibertat o per enrobustir-se moralment. L'únic que transcendí a la pràctica, ¡és vergonyós!, per aquella genteta parlamentària fou l'aliança dels diputats republicans solidaris amb els liberals (!) i els demòcrates (!). L'Hurtado els deia que si fossin lo que es diuen ser, sens haurien d'ajudar a conquerir les llibertats. ¡Que va haver dit! De seguida es despertà la vella innoble política de pactes i de clientelismes per a la proporcionada partició de diners i d'influències. ¡Quina saragata per aquells corredors! «En Moret torna a ser poder», «A l'Hurtado el faran ministre, és clar», «si ell s'ho porta...». Tres dies de dolços insomnis fins que se'ls ha fet entendre que l'Hurtado no volia dir més que lo que va dir.⁶²¹

El mateix número, el setmanari satíric emfatitzava: «el diputat solidari senyor Hurtado, amb son admirable discurs de l'altre dia va demostrar que a demés de ser polític d'alçària i de no carèixer d'eloqüència posseeix el do del gest que podríem dir-ne contundent parlamentari com cap més orador de la càmera. Efectivament encara no va

---

⁶¹⁸ «De Política». *EPC*, 17 de febrer de 1908.

⁶¹⁹ POUS I PAGÈS, Josep. «Cròniques madrilenyes». *EPC*, 18 de febrer de 1908.

⁶²⁰ *ED*, 20 de febrer de 1908.

⁶²¹ PONS, Magí. «El terrorista i l'estadista». *LCG*, núm. 2024. 22 de febrer de 1908.

començar a parlar, tot van ser gestos contundents. Al primer gest: plantofada a n'en Maura. Al segon gest: clatellot a n'en Moret». Entretant, la qüestió del vot corporatiu, consagrat a l'article 35 del projecte de llei d'Administració Local va entrar en discussió a la Cambra, en què intervingueren diferents diputats solidaris, entre ells tant Hurtado com Cambó. El primer combaté el vot corporatiu,⁶²² i el segon va mostrar-se'n favorable.⁶²³ En la segona de les dues intervencions que va fer al debat, Hurtado va tornar a manifestar que la divisió en aquells assumptes no era pas un símptoma de divisió dins de Solidaritat:

Yo creo no haber disimulado en lo más mínimo el calor de mis convicciones al combatir el pensamiento del Sr. Cambó. Tengo, en cambio, también la absoluta seguridad de no haber puesto en mis palabras pasión ni encono contra él; y no puedo haberlo puesto, porque no lo he sentido. Pero aunque así fuese, aunque no tuviéramos otro propósito que el de molestarnos, el de mortificarnos –y perdone mi querido amigo lo absurdo del supuesto–, no temáis: que si al cabo de un minuto de esta lucha enconada se presentase un problema que afectase al interés, al porvenir de la alta misión que atribuimos a nuestro pueblo, cruzaríamos sin querer una mirada, y leyendo en el fondo de nuestras almas, veríamos que se inspiran en un mismo amor y que las mueve y dirige un mismo impulso, y estrecharíamos otra vez nuestras manos para proclamar ante vosotros la absoluta indestructibilidad de la solidaridad que hemos constituido de sentimiento y de propósito.

Per si hi havia cap dubte, el llavors liberal Ramiro de Maeztu escrivia des de Londres a *Nuevo Mundo*: «El otro día los ex ministros liberales ofrecieron carteras a los solidarios de la izquierda, y Hurtado les contestó: «Nosotros personalmente, no representamos aquí nada, pero tenemos detrás un pueblo. Si yo me confundiera con vosotros lo haría solo; no vendría tras de mí el pueblo que ahora represento. ¿Cómo queréis, pues, que vayamos a compartir con vosotros las prebendas del poder?».»⁶²⁴ Aquell hivern, Hurtado va formar part d'una expedició de l'esquerra solidària a l'Empordà, feu tradicional del republicanisme,⁶²⁵ mentre s'anava acostant la data del Congrés de Joventuts Republicanes, que ell mateix havia ajudat a formular i que s'havia d'inaugurar el 18 d'abril.⁶²⁶ Les adhesions al Congrés arribaven de totes les organitzacions i agrupacions locals republicanes –tant federals, com unitàries, com nacionalistes i d'Unió

---

⁶²² Sessions del 21 i el 26 de febrer de 1908. *DSCD*.

⁶²³ Sessions del 24 i el 29 de febrer de 1908. *DSCD*.

⁶²⁴ MAEZTU, Ramiro. «Des de Londres: El reglamento del Congreso». *Nuevo Mundo*, núm. 738. 27 de febrer de 1908. Reproduït a *La Catalunya*, núm. 23. 7 de març de 1908.

⁶²⁵ *La Lucha*, 31 de març de 1908.

⁶²⁶ *ED*, 3 de març de 1908. *LCG* núm. 2026, 7 de març de 1908.

Catalanista – de tot Catalunya.⁶²⁷ Amadeu Hurtado hi presentà la seva ponència, titulada «Acció dels partits polítics», en la qual va defensar que:

Els partits polítics, que deuran constituir-se com a representació de les forces socials, no tenen per missió única la conquesta del poder, sinó la imposició de sons ideals en la consciència del poble. Per aquest motiu, així se formen per a fins transitoris de la vida pública com per a fins més complexes d'una total organització social, deuen desenrotllar una secció d'estudi i de pràctica solució dels problemes que afectin d'un modo directe a la vida del poble pels quals s'han creat. Tots els partits transformadors són substancialment revolucionaris, sense haver d'aspirar a la revolució violenta com a sistema per a acceptaria com a necessària per a vèncer la consistència del règim social o polític a una positiva y viscuda aspiració popular. Els partits conservadors catalans, orientats en aquest sentit de l'acció positiva, s'aprofiten de l'estat de sentimentalisme romàntic dels partits avençats per a desenrotllar iniciatives que els hi assegurin la dominació política i social per la fuita d'una intel·ligent oposició que s'inspiri en el coneixement dels problemes de la nostra realitat. Mentre els partits avençats no transformin substancialment la seva significació política i social, dirigint-la a tenir una influència intel·ligent i activa en la consciència del poble, els partits conservadors trobaran una font inesgotable de poder en la falsa modernització dels antics dogmes de la democràcia.⁶²⁸

El primer apartat va rebre una esmena d'adició, proposada per Balmas, Gambús, Mallafré i Ametlla i acceptada pel ponent, consistent en afegir: «...per lo qual aquests deuen presentar-se al poble amb tota sinceritat concretant sempre ben clarament les seves aspiracions». Un grup de congressistes federals, en presentà una altra demanant a Hurtado que aclarís la frase «en la falsa modernització dels antics dogmes de la democràcia». Encara se'n presentà una altra, de la mà de Dídac Ruiz, que deia: «El Congrés declara: 1. Que l'acció dels partits polítics de Catalunya és inseparable de la qüestió social. 2. Acorda adherir-se entusiàsticament a la festa del Primer de Maig». La primera part de l'esmena va ser acceptada per Hurtado, que en va rebutjar la segona part, establint-se, segons les cròniques, un viu intercanvi dialèctic entre ponent i replicant. Finalment, la proposta de Ruiz fou rebutjada per 63 vots contra 44, amb l'abstenció de molts dels presents.

---

⁶²⁷ *LCG*, núm. 2030, 4 d'abril de 1908.

⁶²⁸ «Congrés de la Juventud Republicana. Quarta sessió». *EPC*, 21 d'abril de 1908.

5.4 L'ESQUINÇAMENT DE SOLIDARITAT

Com explica el mateix Amadeu Hurtado, després d'aquesta etapa turbulenta dins Solidaritat Catalana, «tots ens adonàvem que calia esvaïr l'atmosfera depriment que anaven creat a l'entorn de la massa popular els incidents, que es començaven a conèixer, de les nostres diferències, i posats d'acord, decidíem plantejar dues qüestions d'interès general que no eren agradables a la Lliga pel que tenien d'oposició al Govern, però a les quals no podia refusar el seu concurs» (pp. 136-137). La primera qüestió va ser una dura interpel·lació sobre la deficiència governativa en el problema del terrorisme, que havia tornat a reaparèixer i sembrar el pànic entre els barcelonins. L'altra, va ser la petició de la derogació immediata de la Llei de Jurisdicció, que havia estat un dels punts clau del programa del Tívoli, anunciant que la negativa a donar satisfacció a la demanada comportaria la retirada de la minoria solidària del Parlament, com va acabar passant (p. 137).

Entretant, un nou assumpte a la capital de Catalunya va polaritzar les forces polítiques del país i, de retruc, la Solidaritat. La renegociació del deute crònic de l'Ajuntament de Barcelona —on ja funcionava una autèntica solidaritat municipal que havia portat a l'elecció del republicà nacionalista Albert Bastardas i Sampere com a primer tinent d'alcalde, en substitució del lerrouxista Hermenegildo Giner de los Ríos— havia permès al consistori disposar d'un sobrant de més de trenta milions de pessetes de 1907, fet que li permetia encarar tot un projecte de reforma de la ciutat que es proposava bastir Barcelona com a capital de Catalunya. Aquest ideal passava per un ambiciós projecte d'ensenyament i educació exemplar, moderna i municipal. Va ser el conegut com a Pressupost Extraordinari de Cultura.⁶²⁹ En la seva elaboració hi intervingueren el funcionari municipal Pere Coromines, els regidors republicans Bastardes i Layret i el regionalista Francesc Puig i Alfonso, l'intel·lectual Josep Pijoan, el pedagog Joan Bardina i fins hi donà el seu parer el president la Diputació de Barcelona Enric Prat de la Riba. En el camp educatiu, el pressupost preveia quatre grans grups escolars dotats de tota classe de material i infraestructures (biblioteca, gimnàs, menjadors, dutxes,

---

⁶²⁹ Per a tot aquest assumpte, PÉREZ BASTARDAS, Alfred. *Barcelona davant el Pressupost Extraordinari de Cultura de 1908*. Barcelona: Editorial Mediterrànea, 2003. Pérez Bastardas, Alfred. «El Pressupost Extraordinari de Cultura de 1908: Entre Solidaritat Municipal i Solidaritat Catalana». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XIX. 2008. pp. 71-84. Sobre l'època i sobre el propi Bastardas, PÉREZ BASTARDAS, Alfred. *L'Ajuntament de Barcelona a primers de segle (1904-1909)*. Barcelona: Edicions 62, 1980 i *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Barcelona: Edicions 62, 1987.

laboratoris, etc.) que deixessin enrere les endarrerides escoles nacionals, amb mestres formats en la pedagogia més avançada. El programa educatiu d'aquestes escoles es basava en la gratuïtat, l'ensenyament en català, la neutralitat religiosa i l'ensenyament religiós per aquells alumnes que ho sol·licitessin –el punt més polèmic del projecte i l'origen dels futurs enfrontaments–, i l'educació mixta (anomenada «bisexual» a l'època) com a experiment pedagògic. Tot plegat influenciat per les novetats formulades a la Institución Libre de Enseñanza, en un projecte que, com afirma Alfred Pérez-Bastardas, es podia percebre com una alternativa republicana i progressista al Noucentisme tot just en voga. El Pressupost fou aprovat per vint-i-sis vots contra set, però de seguida va rebre l'oposició aferrissada dels sectors conservadors i clericals, encapçalats pel propi arquebisbe de Barcelona, el cardenal Casañas, que llançaren els seus atacs contra la famosa base cinquena, que establia la neutralitat religiosa. Els lerrouxistes també lluitaren contra el Pressupost pel que tenia de catalanista i nacionalitzador. Tornaven els ressos de les velles polèmiques polítiques finiseculars. En aquest context, els nacionalistes republicans van ser els encarregats de defensar el projecte aferrissadament, davant de la indiferència de la Lliga, que tot i que havia ajudat a elaborar el projecte i a aprovar-lo, se'n desentengué aviat. Pel 7 d'abril de 1908 s'anuncià un míting al Centre Republicà Autonomista de Gràcia on intervingueren Hurtado, Salvatella, Corominas, Gubern i Bastardas.⁶³⁰ L'acte se celebrà al Teatre Modern de la vila, i Amadeu Hurtado hi va fer un discurs que resumia l'actitud del republicanisme catalanista davant del conflicte suscitat per l'aprovació del Pressupost. Hurtado hi contraposà la manca de passió pròpia d'una culta democràcia que entrava pels camins dels pobles moderns, representada pels defensors del Pressupost –és a dir, aquells que creien «que els nens tenen els mateixos drets que els homes: dret a la veritat, a totes les veritats del nostre temps, que els savis que les han descobertes no ho han fet amb fins exclusivistes o egoistes; dret a que no se'ls ensenyin irracionals temors d'ultratomba; dret a que se'ls ensenyi a estimar a tots els homes, sense idees de pàtries imposades ni diferències religioses»–, i l'agitació dels seus contraris, que el censuraven en nom d'una pàtria o d'un dogma religiós:

Els primers se diuen radicals; però són radicals a sa manera. Són radicals perquè anaven al davant; però seguien el mateix camí dels que anaven a darrera. Per això el nostre radicalisme que s'inspira en el d'altres països i va per altres camins no l'entenen. Per això aquesta gent que fa uns quants mesos estava frec a frec de negar totes les pàtries i parlava

---

⁶³⁰ EPC, 4 d'abril de 1908. EPC, 5 d'abril de 1908. EPC, 7 d'abril de 1908

a tothora en nom d'una pàtria universal, ara vol negar als nen, en nom d'una pàtria tradicional, el dret de parlar en català a l'escola, com ho fan a casa seva. (Ovació).

[...]

Els altres combaten el pressupost de cultura en nom de la religió. Perquè totes aquestes escoles han d'esser neutres, va publicar l'autoritat eclesiàstica superior una pastoral, dient que l'obra era atemptatòria als sentiments religiosos dels veïns de Barcelona. I això, ademés de no ésser cert, es una gran impertinència.

Aquesta mateixa qüestió de l'ensenyança religiosa, la resolen a França no demanant, com aquí, una situació de privilegi. Allà demanem un regim de llibertat, pera, mercès en ell poder furgar les tendres intel·ligències dels escolars. De manera que lo que aquí volen resoldre pel regim de privilegi, allí, que tenen les coses més mal parades ho volen resoldre per un règim de llibertat que és precisament el que vol establir l'Ajuntament (Aprovació). Així se continuarà la història trista del lliurepensament espanyol, que no ha sabut fer altres escoles que les escoles anticatòliques, no neutres o laiques (molt bé).⁶³¹

Quatre dies després, al Centre de Viatjants i Representants del Comerç i de la Indústria, Amadeu Hurtado hi pronuncià la conferència «La cultura del poble de Barcelona».⁶³² En ella es va tornar a centrar en el tema de l'educació, afirmant que «tenim escoles oficials, escoles dels partits polítics i escoles religioses; l'única cosa que no ha creat Barcelona són escoles d'humanitat»,⁶³³ i lamentant que la iniciativa particular no s'hagués ocupat d'una qüestió importantíssima que ara l'Ajuntament es disposava a arranjar. Davant del públic reunit al Centre de Viatjants, Hurtado va recordar el seu viatge a Alemanya i la seva visita a l'escola de Düsseldorf:

Una volta en una ciutat alemanya vaig visitar l'escola. És un edifici gran, de dos cossos; a l'un l'escola protestant. I a l'altre l'escola catòlica amb un sol pati per a jugar rels deixeble d'ambdues.

Les classes grans, espaioses. Va sorprendre'm en una d'elles veure-hi un forat a la porta. No era per a espisar, sinó per a vigilar el termòmetre i poguer regular el calor de la sala, en benefici dels nois i dels mestres.

El professor parlava correctament el francès, vestia bé; no tenia res a veure amb el mestre que a nosaltres ens pinten a les comèdies. I com aquella escola n'hi ha deu en el poble del que us parlo. Són les deu del poble.

---

⁶³¹ «Pel Pressupost de Cultura. El Mítting del Teatre Modern de Gràcia». *EPC*, 9 d'abril de 1908.

⁶³² *LV*, 9 d'abril de 1908. *EPC*, 9 d'abril de 1908. *EPC*, 11 d'abril de 1908.

⁶³³ «Conferència del senyor Hurtado. La cultura del poble a Barcelona». *EPC*, 13 d'abril de 1908.

Al sortir d'aquella escola fins vaig plorar, no per enveja en aquell país ditxós, sinó de llàstima pels nois d'aquí condemnats a eterna ignorància.

Heus aquí el meu patriotisme; no estimo lo típic del nostre poble, sinó perquè el nostre grau de cultura sigui lo més gran possible.

Seguidament, Hurtado es referí als problemes que s'havien plantejat en quant a la iniciativa municipal: l'ús de la llengua catalana –«això ja ho diran els pedagogs. Farà mal l'estat si es fica en aquesta qüestió, com també farà qualsevol partit polític que vulgui ficar-se allà on ningú el demana»–, la neutralitat religiosa, i la coeducació, sobre la qual s'aventurava que faria augmentar els vicis que ja hi havia a les escoles unisexuales. Sobre aquest tema, Hurtado afirmà: «avui hi ha un abim complet entre el pensament dels homes i el de les dones. Se considera a la dona com la directora de la funció domestica, però sense cap relació amb el món intel·lectual. Portem dintre una educació que ens ha fet avorrir les relacions de la corn com a pecat. Es impossible demanar que els homes educats d'aquesta mena, estableixin amb les doncs relacions d'altra mena, que no siguin les sensuals. Heus aquí una de les coses que amb la coeducació podran evitar-se».

El mateix diari que donava compte de la conferència del diputat per Terrassa, explicava en portada que s'havien reunit per parlar sobre el projecte d'administració local i altres assumptes polítics els diputats de l'esquerra solidària a casa de Josep Maria Vallès i Ribot, a qui s'havia encarregat convocar d'acord amb els parlamentaris de la dreta una reunió general de diputats i senadors solidaris.⁶³⁴ Val a dir, que el domicili del dirigent federal a la Ronda de Sant Pere, 5 principal, va ser punt de reunió habitual dels representants catalans durant l'etapa solidària. Com recorda el llavors jove periodista adherit al CNR Ramon Noguer, aquestes reunions «constituïen esdeveniments polítics que eren seguits amb interès per preferent per la nostra premsa i per un eixam de corresponsals de la resta d'Espanya i àdhuc de l'estranger..., i que ens obligaven a nosaltres a anar al llit molt tard, ja que aquelles reunions acostumaven a durar fins cap a la matinada un xic abans que tanqués les portes el cafè de la Maison Dorée, què estava instal·lat en una casa que ocupava el solar on avui està bastit l'edifici de la Banca Arnús, i on acostumaven a perllongar la reunió la major part d'aquells senyors diputats, especialment els republicans clients habituals de la casa». ⁶³⁵ La reunió plenària se celebrà dos dies després, amb l'assistència de diputats i senadors solidaris, i entre d'altres temes,

---

⁶³⁴ «Reunió de diputats solidaris». *EPC*, 13 d'abril de 1908.

⁶³⁵ NOGUER, R. *op. cit.* p. 76-77.

es nomenà una comissió, de la qual formà part Amadeu Hurtado, per a l'estudi de la forma més eficaç d'obtenir la derogació de la llei de Jurisdiccions, assumpte que com hem dit, provocà la retirada dels solidaris del Parlament.⁶³⁶ Quinze dies després, al mateix lloc, es va celebrar una nova reunió centrada en el tema del Pressupost de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona i les possibles accions dels parlamentaris en favor pressupost aprovat pel consistori, i es van posar sobre la taula els criteris divergents dels diferents sectors dins de Solidaritat Catalana: Puig i Cadafalch, el duc de Solferino es posicionaren en contra del pressupost, mentre Carner i Cambó defensaren l'autonomia municipal, amb major o menor intensitat.⁶³⁷ L'endemà, *El Diluvio* i fent-se eco de la nota oficiosa facilitada per l'Ajuntament als periodistes, es feia ressò de la visita dels parlamentaris republicans a l'alcalde nomenat per Reial Ordre, Domènec Sanllehy, durant la qual se li demanà el manteniment del Pressupost de Cultura, que el batlle havia suspès basant-se en la seva polèmica base sobre la neutralitat religiosa.⁶³⁸ Mentrestant, durant la primera quinzena de maig, van continuar a Madrid, tal com s'havia acordat, les gestions davant dels principals dirigents polítics espanyols per aconseguir, com hem dit, la derogació de la Llei de Jurisdiccions, punt principal del Programa del Tívoli.⁶³⁹ Amadeu Hurtado també va fer gestions a Madrid en favor del Pressupost de Cultura, que aviat es va convertir en una arma política en mans dels polítics madrilenys.⁶⁴⁰

Mentrestant i en paral·lel a les moltes hores dedicades al seu càrrec de diputat, Amadeu Hurtado continuava ocupant-se del seu despatx d'advocat i dels casos que li encarregaven, així com mantenint una intensa vida social i intel·lectual. El 24 de maig de 1908 va assistir al banquet d'homenatge que la joventut del barri de Sant Andreu del Palomar tributà al dramaturg andreuenc Ignasi Iglésias, amic d'Hurtado des dels temps de joventut, i en el seu parlament evocà la vibrant estrena de *Les garses*, sacsejada pels fets del 25 de novembre de 1905.⁶⁴¹ També va participar en l'homenatge a Émile Zola que organitzà l'Ateneu Enciclopèdic Popular en motiu del trasllat de les restes del novel·lista al Panteó,⁶⁴² en el banquet de comiat a l'actor Enric Borràs que partia de gira

---

⁶³⁶ «Informació política». *EPC*, 15 d'abril de 1908.

⁶³⁷ *EPC*, 30 d'abril de 1908.

⁶³⁸ *ED*, 1 de maig de 1908. *LV*, 1 de maig de 1908.

⁶³⁹ *EPC*, 10 de maig de 1908. *EPC*, 13 de maig de 1908. *EPC*, 14 de maig de 1908. *EPC*, 15 de maig de 1908. *EPC*, 16 de maig de 1908.

⁶⁴⁰ «Mítin de la Tolerància». *EPC*, 18 de maig de 1908. «En pro del proyecto de cultura». *ED*, 18 de maig de 1908.

⁶⁴¹ «En honor de l'Ignasi Iglésias». *EPC*, 25 de maig de 1908. «Homenaje a Ignacio Iglesias». *ED*, 26 de maig de 1908.

⁶⁴² *EPC*, 31 de maig de 1908. *El Imparcial*, 2 de juny de 1908. *ED*, 2 de juny de 1908.

a Amèrica, celebrat a la Maison Dorée i presidit per l'alcalde Bastardas,⁶⁴³ i en l'homenatge a Gabriel Alomar on com assenyalava *El Poble Català* «s'hi congregà la Catalunya jove, la Catalunya lliberal».⁶⁴⁴ Alhora, com a diputat, mantingué una intensa activitat social, amb contactes i reunions amb Foment del Treball Nacional⁶⁴⁵ o l'Automòbil Club de Barcelona.⁶⁴⁶

5.5 L'ACTIVITAT AL DISTRICTE EGARENC

Com havia dit durant la campanya, ell no volia ser un diputat dels que feien districte i s'ocupaven exclusivament de les peticions, interessos, necessitats del districte que l'havia escollit. Creia que havia estat escollit com a representant del moviment d'opinió i regenerador català que suposava Solidaritat, no exclusivament com a representant del districte de Terrassa. De tota manera, tot i aquest punt de partida no va poder evitar certes obligacions amb el districte que l'havia escollit i, alhora, es van anar teixint vincles importants entre la capital vallesana i el diputat. Joan Llogueras escrigué «El Diputat nou i els vells alcaldes»:

És una delícia. Sembla que els alcaldes dels petits pobles del districte estan verament trastornats. No saben pas per quin cantó girar-se. Tanmateix el món ha fet un canvi ben sobtat. Qui ho havia de dir que les coses anessin per aquest cantó i que hi anessin tant de pressa...! No hi ha pietat per ells. D'on ha sortit aquest home inflexible que els diu aquestes coses tan crudels? El Diputat nou! Aquest home seriós, de mirada penetrant, de paraula concisa i enèrgica, terriblement coneixedor de les pacífiques martingales: aquest home de gest acusador que, clar i català, els diu coses que no s'havien oït mai; aquest home que no els afalaga parlant-los de projectades famoses carreteres, que no els vol pagar dinars, que els predica l'esforç propi, que els parla de desinterès i humanitat, que vol unir els de dalt amb els de baix, que els arenga en nom de Catalunya, que representa això de la Solidaritat.⁶⁴⁷

Poques setmanes després d'obtenir l'acte de diputat, Amadeu Hurtado va patrocinar amb vuitanta pessetes un dels premis poètics de la primera edició dels Jocs Florals de Rubí, organitzats per l'Associació Joventut Nacionalista,⁶⁴⁸ amb un jurat

---

⁶⁴³ «L'ambaixada d'en Borràs». *EPC*, 11 d'agost de 1908.

⁶⁴⁴ «El homenatge a l'Alomar». *EPC*, 4 d'octubre de 1908.

⁶⁴⁵ *EPC*, 9 d'octubre de 1908.

⁶⁴⁶ *EPC*, 10 d'octubre de 1908.

⁶⁴⁷ *CHIRON* [LLOGUERAS, J.] *op. cit.* p. 212-213.

⁶⁴⁸ BATALLA, R. *op. cit.* p. 95.

format per Antoni Sansalvador, president, Lluís Manau i Avenaller, Joan Redondo i Eugeni Xammar, vocals, i Joan Marcet, secretari.⁶⁴⁹ El premi va recaure en una obra poètica titulada «Doble poesia» i signada per «L. Brocken».⁶⁵⁰ El 29 de juny se celebrà al teatre Domènech la festa dels Jocs, part dels actes de la festa major dedicada a Sant Pere, i a la qual assistí Amadeu Hurtado. El guanyador del premi ofert pel diputat del districte va resultar ser Gabriel Alomar, el qual també havia guanyat la Flor Natural del certamen, guardons tots dos recollits pel jove Eugeni Xammar. Després de la lectura del poema guardonat, Amadeu Hurtado es dirigí al públic reunit, excusant-se per haver de marxar tot seguit a la inauguració del nou local de l'Agrupació Regionalista de Terrassa.⁶⁵¹

En aquell acte s'hi respirava un ambient de pàtria i germanor ben agradable per cert; això quedà demostrat per l'atenció i entusiasme amb què el públic escoltà la lectura de les poesies premiades, amb tot i fer en el local on s'hi celebraren els Jocs Florals una calor extraordinària. Però quan l'entusiasme pujà al seu més alt grau fou quan entrà a la sala nostre digníssim diputat, don Amadeu Hurtado, que fou rebut amb una xardorosa salva d'aplaudiments que interrompé la celebració de la festa per alguns moments. I a propòsit del nostre diputat, podem dir que fou causa de grans elogis el seu discurs al Congrés, apoiant l'estrena al Missatge. Els rubinencs ens sentim orgullosos d'ésser representats en Corts per una persona com el senyor Hurtado, que tant bé ha plantejat el problema de Catalunya a Madrid i que tant pot fer per la nostra causa.⁶⁵²

Pel que a la inauguració del nou estatge social regionalista de Terrassa, que també es feu coincidir amb la festa de Sant Pere, Amadeu Hurtado feu un discurs «seré i despullat de fullaques retòriques com tots els seus», segons *El Poble Català*.⁶⁵³ «Parlant de les impressions que duia de Madrid i dels resultats probables de les nostres campanyes solidaries digué que més que embrancar-se en discussions teòriques per a fer acceptar les nostres doctrines, convenia fer-se forts per a imposar-les de fet, ja que l'hostilitat amb la que els polítics a l'antiga espanyols les miraven no consentiria establir-les de dret. Més clar: que en comptes de reclamar teòricament la nostra autonomia, lo que hem de fer és posar-nos en condicions de que la nostra vitalitat, sobrepujant la llei que li vingui estreta

---

⁶⁴⁹ *LV*, 3 de juny de 1907. *EPC*, 5 de juny de 1907.

⁶⁵⁰ *EPC*, 25 de juny de 1907. *LV*, 28 de juny de 1907.

⁶⁵¹ «Jocs Florals de Rubí». *EPC*, 1 de juliol de 1907.

⁶⁵² «Informació de Catalunya». *EPC*, 7 de juliol de 1907.

⁶⁵³ «Festes a Terrassa». *EPC*, 9 de juliol de 1907. Sobre aquest acte i l'edifici, PI DE LA SERRA I JOLY, Paulina. *L'ambient cultural a Terrassa 1877-1977*. Terrassa: Caixa d'Estalvis de Terrassa, 1978. pp.135-136.

ens porti a disfrutar d'un veritable règimen autonòmic, no per preceptes legals, sinó per imposició de les realitats de la vida». En aquells primers dies com a diputat, Amadeu Hurtado va impulsar una assemblea d'alcaldes del districte, que se celebrà a Terrassa el dia 15 de setembre de 1907, per tal de debatre el projecte d'Administració Local,⁶⁵⁴ on ja aventurar davant dels regidors del districte la dificultat de posar-se d'acord tots els diputats solidaris.⁶⁵⁵ Durant aquelles setmanes de setembre de 1907, abans no es reprenguessin les Corts, tal i com informava *El Diluvio*, els diputats solidaris van realitzar visites als respectius districtes: «No hay que decir que este tacto de codos entre los representados y los representantes está dando grandes resultados, por cuanto mientras por una parte los diputados recogen las palpitations de la opinión, ésta agradece tan saludable sistema distinto del que empleaban los diputados del caciquismo que cuando estaban en posesión de las actas no se acordaban más de sus electores».⁶⁵⁶

Un altre dels actes obligats a la ciutat de Terrassa, va ser la inauguració del curs a l'Escola Industrial de la capital vallesana, que se celebrà el 2 d'octubre de 1907, presidida pel governador civil Àngel Ossorio y Gallardo, l'exdiputat Alfons Sala en funcions de comissari regi i el diputat Hurtado, què va fer un discurs. Segons *La Vanguardia*, «sus palabras estuvieron dedicadas a ensalzar la ciudadanía y a considerar el título alcanzado, no como un medio de lograr un sitio en la nómina oficial, sino como confirmación de un saber que dé energía a las empresas personales. “No es la Escuela, manifestó, la que ha creado la industria de Tarrasa, antes al contrario, el florecimiento de ésta ha impuesto la necesidad de aquella”».⁶⁵⁷ Al desembre de 1907, va presidir, acompanyat dels artistes Ramon Casas, Rafael Martínez Padilla i Miquel Utrillo, la inauguració d'una exposició de caricatures originals del dibuixant Lluís Bagarí –que havia participat en la campanya electoral donant suport a Hurtado juntament amb un grup d'artistes i intel·lectuals–, que representaven a gairebé un centenar de veïns de la ciutat.⁶⁵⁸

L'any següent, Amadeu Hurtado va assistir als actes de la festa major de Terrassa.⁶⁵⁹ Malgrat tot, aquell estiu les visites del diputat a la capital del districte van tenir un contingut més polític que festiu. Pels primers dies d'agost es va programar la conferència «Gestió parlamentària de la Solidaritat Catalana» a l'Agrupació

---

⁶⁵⁴ «De Política». *EPC*, 17 de setembre de 1907. *LE*, 18 de setembre de 1907.

⁶⁵⁵ COLOM I BUSSOT, J. *op. cit.* p. 255.

⁶⁵⁶ *ED*, 25 de setembre de 1907.

⁶⁵⁷ «Escuela Superior de Industrias de Tarrasa». *LV*, 3 d'octubre de 1907.

⁶⁵⁸ «Informació de Catalunya». *EPC*, 6 de desembre de 1907.

⁶⁵⁹ «Les festes de Terrassa». *EPC*, 6 de juliol de 1907.

Regionalista.⁶⁶⁰ En ella Amadeu Hurtado havia de fer balanç del primer any com a diputat davant dels seus electors. Tot i això, des de primers de juliol anà creant-se un clima de polèmica i acusacions de desatenció dels interessos del districte per part de la premsa salista. Alfons Sala continuava mantenint la seva influència política i clientelar a través del càrrec de Comissari Regi de les Escoles Industrials, que ell mateix havia fet possible, i la seva premsa addicta no s'estava de comparar-ne els triomfs en el càrrec amb els pobres resultats d'Hurtado com a encarregat dels interessos egarencs. La tensió entre l'*Egara* salista i *La Sembra* n'és la millor mostra. Va començar el primer setmanari, afirmant:

La Solidaridad no puede juzgarse por lo que ha sido y ha hecho hasta ahora, sino por lo que será y ha dejado de hacer: pero sería ser miope de entendimiento, sería no querer ver lo que sucede, negar que Tarrasa ha salido perdiendo y no poco, con el movimiento antes citado. Hoy por hoy no podemos apuntar en su favor más que haber logrado deshacer un bloque cuyos beneficiosos resultados prácticos por todos los tarrasenses conocidos; hemos visto de dos años a esta parte, ahondarse diferencias, sembrado odios y rencores, que tan fatales resultan en todas las poblaciones; y en cambio, que nosotros sepamos, no se ha conseguido nada práctico, nada eficaz y positivo, nada que signifique un adelanto, y que pueda satisfacer los justos anhelos, de todos los que de veras quieren a la ciudad que han nacido.⁶⁶¹

El setmanari catalanista va replicar «el portaveu del caciquisme local» –com no s'estava de qualificar a *Egara* –, demanant-li «que es lo que ha deixat de fer la Solidaritat des de la seva existència, per què ha perdut Terrassa amb el triomf de la mateixa».⁶⁶² En quant a l'odi que la revista rival creia que s'havia estès per la població després del triomf solidari, *Sembra* afirmava que ells també sentien l'odi, «però no l'odi de qui veu acabar-se el seu domini i la satisfacció de les seves concupiscències, sinó el de qui lluita per implantar a casa seva un règim de llibertat individual i un deslliurament moral». En la seva rèplica, el liberal *Egara* va fer servir la informació publicada pel seu rival *La Comarca del Vallés*, què es feia ressò de la inauguració de la «Manifestación de arte y Exposición de Industrias» de Terrassa, sense haver-se obtingut la subvenció estatal que havia de gestionar el diputat Amadeu Hurtado, i comparant-la amb les 3.000 pessetes que per a l'anterior exposició havia obtingut Sala. «Para pequeñeces como lo recordaba el colega, se tienen agentes en Madrid a sueldo fijo; esto es lo modernista; no olvide que

---

⁶⁶⁰ *EPC*, 1 d'agost de 1908. *ED*, 2 d'agost de 1908.

⁶⁶¹ «Obras son amores». *Egara*, 4 de juliol de 1908.

⁶⁶² «¡A n'ells!». *La Sembra*, 9 de juliol de 1908.

*atrafegats pel molt treball que tenen per lograr el deslliurament moral d'aquest poble, no les queda tiempo para más, ni pueden exigirse más sacrificios...»*⁶⁶³. *La Sembra* va contraatacar, posant de manifest la «solidaritat entre els representants terrassencs de la política madrilenya», i afirmant que aquests «odien als catalanistes i a *La Sembra* perquè es rebel·len, perquè primerament amb la paraula, després amb la ploma, i posteriorment amb l'acció, hem imposat a Terrassa la independència de les idees; i ens temem perquè sense màcula en la nostra història política, amb el braó de la joventut, amb la fe en els nostres ideals i amb l'honradesa de les nostres lluites, tenim el valor de parlar sincerament, sense les habilitats que exigeixen les llurs consciències retorçades».⁶⁶⁴ L'*Egara* de la setmana següent, anunciava la concessió d'una subvenció del Ministre d'Instrucció Pública per a l'Escola Elemental i de Arts i Oficis de Terrassa, gestionada pel comissari regi Sala, que no havia pogut evitar que es reduís en mil pessetes respecte a l'any anterior, i subratllava, atacant directament la gestió d'Hurtado, que: «si la responsabilidad de estas funestas consecuencias, hijas de una política suicida, pudiesen cargarse sobre los verdaderos culpables de ellas, a buen seguro que pronto veríamos a los entusiastas partidarios de la regeneración de los pueblos, entonar el mea culpa; más como no es así, sino será el paciente erario municipal quien va a cargar con las quiebras, tenemos entusiasmo patriótico para días».⁶⁶⁵ Alhora en el mateix número, no va perdre tampoc l'oportunitat de contraatacar «al órgano de los superhombres» –com batejà a *La Sembra*–, escrivint: «Puede continuar el *orgue* de los *que han imposat a Terrassa la independència de les idees*, llenando cuartillas, y segregando... lo suyo; nosotros seguiremos como hasta hoy *per que judiquin els terrassenchs imparcials*, eso per a que judiquin...y comparen. Por lo demás, Dios nos libre del mal gusto de perder tiempo, conteniendo *amb els que treballen pel deslliurament moral d'aquesta població*».⁶⁶⁶ *La Sembra*, al seu torn, va voler respondre a la qüestió de les subvencions estatals als establiments formatius de Terrassa:

No anem a batallar, com ja tenim dit i repetit, en defensa del sistema del favor oficial, únic medi que fins fa poc s'havia estilat a Terrassa. En contra d'això podem oposar el treball de Solidaritat al Congrés, abogant ferma i valentament per l'autonomia municipal, per la supressió del contingent provincial i la del cupu de consum pel Tresor. Aquest

---

⁶⁶³ *Egara*, 11 de juliol de 1908.

⁶⁶⁴ «A n'ells». *La Sembra*, 16 de juliol de 1908.

⁶⁶⁵ «Crónica local». *Egara*, 18 de juliol de 1908.

⁶⁶⁶ *Egara*, 18 de juliol de 1908.

treball interpreta fidelment el desig del Catalanisme i de Solidaritat, i es la base d'una positiva independència econòmica pel futur de la nostra terra.

Les energies esmerçades en aquesta feina de constància pacientíssima i de bon zel, són segurament més productives que les esmerçades en la consecució d'una subvenció pidolada en tots els tons possibles.

Que, entretant no sigui un fet la independència econòmica de Catalunya, s'hagi d'apel·lar a les sol·licituds de subvenció, ens guardarem de combatre-ho, però sempre que es faci dignament, sense mai ocultar el nostre voler i el nostre pensar.⁶⁶⁷

Per això, *La Sembra* reproduïa una carta del ministre de Foment Augusto González-Besada, en què s'informava positivament de la subvenció a les Escoles d'Arts i Indústries de Terrassa, sol·licitada per l'Ajuntament per a l'Exposició abans referida, i que havia estat negada per *La Comarca del Vallès* i *Egara*. En quant a la rebaixa de la subvenció de l'Escola Elemental i d'Arts i Oficis, el setmanari catalanista recordava que l'anterior quantitat havia estat atorgada ja essent Amadeu Hurtado diputat del districte, el qual s'informava que estava fent gestions per aconseguir una subvenció igual que la d'anys anteriors i fins augmentar-lo. Alhora, criticava l'actuació de Comissari Regi i comparava l'actitud del antics caciquistes vilanovins, què donaven suport a l'actuació del diputat solidari Bertran i Musitu, amb la dels prohoms salistes, de qui se'n criticava la conducta. Per respondre-hi, *Egara* va contraatacar amb un llistat d'actuacions particulars en favor dels seus districtes dels diputats Llosas, del districte d'Olot, Bertran i Serra, de Puigcerdà, Marial, de la Bisbal, Girona, de Granollers, Soler i March, de Manresa i Cambó i Puig i Cadafalch, en favor de Barcelona, afegint: «Se conoce que los diputados solidarios antes citados, no se han apercibido todavía *que això de blincar l'espinada*, de buscar el favor especial para obtener carreteras, subvenciones..., etc. etc.... con el objeto de satisfacer las necesidades y aspiraciones de los respectivos distritos que representan, ha pasado ya de moda; es más serio de más *chic*, du *cachet* y da mucha más importancia, tener agentes en la Corte que cuiden de estas pequeñeces. ¡¡Es lamentable que Bertrán i Musitu no opine como sus correligionarios de Tarrasa!!».⁶⁶⁸ Al seu torn, *La Sembra* va reaccionar amb un nou article, en el què es responia al comentari dels salistes de la forma següent:

---

⁶⁶⁷ «A n'ells». *La Sembra*, 23 de juliol de 1908.

⁶⁶⁸ «Crónica local». *Egara*, 25 de juliol de 1908.

No hi ha que buscar, per consegüent, diferències entre el treball de tots els representants de la Solidaritat. Tots demanen lo que creuen convenient als districtes que representen, i excusat es dir que així ho fa el de Terrassa. Lo que per ara ha deixat de fer l'Hurtado, és preparar-se els autobombos que tan avesats estan els caciquistes quan representava el districte de Terrassa el senyor Sala. Perquè si cada gestió que fa, cada pas que dona el diputat per una població, deu anunciar-se amb el corresponent telegrama o B.L.M., llavors haurem de confessar que el prestigi dels diputats depèn solsament de la seva pròpia propaganda.⁶⁶⁹

A les vigílies de la conferència d'Amadeu Hurtado, la tensió entre solidaris i salistes estava arribant al màxim nivell d'excitació, en la qual els primers acusaven els segons d'haver donat suport al rival lerrouxista d'Hurtado, de no haver sabut entomar la derrota, de fer el buit al diputat i de propagar mentides per desprestigiar-ne la gestió. L'ideal d'aquests era expressat al mateix número de *La Sembra* al·ludit: «L'ideal del diputat protector, del diputat factòtum, el catalanisme el considera un ideal migrat. L'autonomia municipal i provincial la volem entre altres raons per perquè ha de disminuir en gran part la prepotència personal del diputat. I això ho obtindrem mitjançant l'educació política del nostre poble, que per obra del catalanisme, fins en els districtes més minats pel caciquisme es va deixondint».⁶⁷⁰ Com dèiem, el dia 2 d'agost de 1908, Amadeu Hurtado es disposà a dirigir-se als seus electors reunits a l'Agrupació Regionalista, en aquest clima d'agitació política, i amb un salisme que mica en mica anava sortint del seu retraïment inicial per fer oposició veritable. Des de les primeres paraules, el diputat va dirigir-se als seus oponents:

Al cloure's aquesta legislatura vaig voler, com en la primera, venir a parlar amb vosaltres de la tasca realitzada al Congrés. Però aquesta vegada m'he trobat amb la novetat que algú se m'ha avançat a dir-vos lo que jo pensava manifestar. Un periòdic que no combrega amb la Solidaritat ha escrit ja lo que, segons ell, havia d'ésser objecte del meu discurs. Un periòdic que no combrega en la Solidaritat ha escrit ja lo que segons ell havia d'esser objecte del meu discurs. I ha endevinat el tal periòdic. Lo qual prova que certa gent, no més quan fa mofa de la veritat, pot dir la veritat.⁶⁷¹

---

⁶⁶⁹ FÈNIX. «Al vol». *La Sembra*, 30 de juliol de 1908.

⁶⁷⁰ Un viatjant. «El Diputat-providència». *La Sembra*, 30 de juliol de 1908.

⁶⁷¹ En fan resums *El Diluvio* i *El Poble Català*, però hem usat la transcripció realitzada per *La Sembra*, 6 d'agost de 1908.

I referint-se a les campanyes de descrèdit, va recordar un fet ocorregut al districte per afirmar el seu punt de vista amb un to enèrgic:

Vosaltres sabeu que en la nit de la seva Festa Major, una tempestat desfeta va destruir les collites de tota la comarca d'Olesa. Lo que no sabeu és que la gent senzilla del poble, commoguts i desesperats per la desgràcia irreparable, varen volguer-ne atribuir la responsabilitat al senyor rector, perquè el que tenien abans, que devia esser un gran coneixedor dels homes, els havia promès que mentre ell fos allí, mai ocorrerien tempestats que destruïssin els camps. I volgué la casualitat que en sis o set ans aquestes tempestats no ocorreguessin.

A vosaltres això us farà riure. Doncs el meu cas és el mateix. Els que volen ésser directors espirituals de Terrassa, d'aquesta ciutat oberta a la civilització, la reputació de la qual ha traspasat les fronteres, diuen que de tot lo dolent que passa a Terrassa, en té la culpa l'haver vosaltres canviat de rector. (Ovació)

A n'aquests que diuen, a n'aquests que volen representar l'espiritualitat de Terrassa, els voldria davant per veure si eren capaços de dir, com volen donar a entendre, que tota la vostra riquesa, que tot el vostre poder, és producte del favor oficial i de l'esforç i del treball del poble (Gran ovació). Que ho diguin a la llum i davant de tots, en lloc de propagar-ho des de les coves fosques on s'amaguen.

Jo no he dit mai, com algú ha fet córrer, que no em volia preocupar dels interessos materials del districte. O crec que el diputat, com a procurador del districte, s'ha de preocupar d'aquests interessos. Però jo he dit i ara repeteixo, que del compliment d'aquest dever no se n'ha de fer arma per a rebre els sufragis del poble.

I en aquest sentit, un cas que exemplificava «la manera baixa i mesquina a que han pogut arribar les funcions del diputat»: el de Nunzio Nasi, home polític italià, exministre d'Instrucció Pública, processat i condemnat per apropiació indeguda, després d'haver sostret grans quantitats del tresor públic per omplir de subvencions el seu districte de Trapani, a Sicília, on va ser elegit repetidament, tot i estar inhabilitat. I comparava aquesta actitud amb la del salisme terrassenc, què «no pot entendre que vulguem intervenir en la direcció espiritual del poble, en nom de coses superiors als negocis i interessos materials. Fan com a Madrid, quan no poden capir que lluitem per coses que no són el poder». I tampoc es va oblidar de les acusacions de sembrar odis: «això, dir-ho després de la Solidaritat en què aconseguirem agermanar aquí antagonismes irreductibles, és una gran iniquitat. Quan veuen que el poble actua i vol dirigir-se ell, aleshores parlen

d'odis i rancúnies». Les rancúnies i els odis venien, doncs, dels sectors salistes, i Hurtado no es va estalviar cap crítica:

Són ells, la pobra gent, els qui senten aquests odis. Nosaltres havem fet sempre, des del primer dia una campanya d'idees i ara hi contestan amb una campanya personal contra nosaltres i contra mi, com si la marca de la Solidaritat Catalana en aquest districte no hagués degut ésser la mateixa encara que un altre home que jo hagués sigut el vostre elegit.

No es tracta d'una diferència d'home a home entre el diputat d'abans i d'ara. No és entre persona i persona que s'estableixen les distincions i es fan les comparances. La diferència està entre un diputat que representa un estat d'opinió i un diputat que representava les seves amistats del districte.

I en aquest punt, va fer una acurada descripció els usos i costums de la política madrilenya, amb exemples de diputats que representaven cadascun els pitjors vicis de la política clientelar del caciquisme. Alhora, va negar que no s'hagués preocupat dels interessos concrets del districte i va enumerar una llarga llista de gestions efectuades, entre elles, la carretera de Terrassa a Monistrol –i aquí va fer riure a l'auditori en afirmar que també feia carreteres, amb una picada d'ull al seu discurs de presentació com a candidat–, la de Rellinars i el pont d'Olesa sobre el Llobregat, aprovat des de 1896, projectat diverses vegades i sempre ajornat, la darrera vegada «misteriosament» tot just haver pres possessió de l'acta de diputat, però pel qual va aconseguir un pressupost d'estudis per a un nou projecte. I, evidentment, no es va poder estar de referir-se a les darreres acusacions: No haver aconseguir subvenció per a l'Exposició –«des del President del Consell de Ministres fins als individus del Consell de la Producció, he tingut de moure tota la màquina de l'Estat per a recollir 1.000 pessetes»– i haver-se reduït el pressupost de l'Escola Industrial, on va tornar a referir-se a la mà misteriosa que havia fet que la subvenció de l'exposició es restés de la de l'Escola. En aquest sentit, va assegurar a l'auditori que «jo veuré si és cert que una mà misteriosa entrebanca els nostres passos. Si jo la trobo, tingueu la seguretat de que l'agafaré ben fort i arrastrant a qui la porti fins al davant vostre, sabrà el poble donar-li el premi que mereixi». Per acabar, i havent dedicat pràcticament tota la vetllada a la política local, Amadeu Hurtado es va referir a la política general, refermant la seva opinió que sota el gran moviment solidari que havia fet que «per sempre més els problemes a Catalunya tinguin una denominació catalana», calia que

emergissin «una dreta, representació d'interessos conservadors, i una esquerra, encarnació d'aspiracions radicals i transformadores». I va acabar afirmant:

Nosaltres fem pàtria, no per un escut o per un emblema, ni per romàntics sentimentalismes. La fem, perquè creiem representar una major suma de civilització, una superior noció d'humanitat i per això volem exercir sobre Espanya una fecunda dictadura espiritual. Si aquesta influència de Catalunya ha d'ésser per a fins de civilització, per a donar a Espanya una cèdula davant del món, benvinguda sigui la nostra acció benefactora. Guanyarà l'esquerra o guanyarà la dreta, en la disputa de l'hegemonia espiritual, però tots al crit de Catalunya ens unirem i sempre Catalunya qui vencerà a la fi.

Un discurs tan contundent com aquest d'Amadeu Hurtado va despertar, de nou, comentaris absolutament contraposats. Per *La Sembra*, la conferència fou «el clou de la nostra campanya. El digne diputat d'aquest districte va saber interpretar i expressar de ma mestre el nostre comú sentiment, amb sinceritat, precisió i eloqüència».⁶⁷² La mateixa setmana feia avinent que «les ovacions entusiastes es succeïren durant tota l'estona que la seva sonora veu va absorbir l'atenció dels oients». Per contra, *Egara* va jutjar molt negativament el discurs d'Hurtado, assenyalant que «el conferenciante no supo conservar la serenidad y acierto que habíamos podido apreciar en otras ocasiones y su discurso, bien mantenido en algunas situaciones, rayó en lo ridículo al ocuparse de la política local; frases efectistas y alguna que otra acusación artificial, fue lo que entusiasmo a un auditorio dispuesto a aplaudir cuanto satisficiera sus apasionamientos».⁶⁷³ En l'article de fons, titulat «Ante un reto», el portaveu salista es va defensar iradament de les acusacions que havia fet Amadeu Hurtado, i va deixar escrit:

Mentira parece que haya entre nosotros quienes en vez de sentir cariño por la ciudad que sus intereses y sus afecciones cobija, aliente deseos de perturbar la paz moral y labore por quebrantar la armonía que jamás debiera interrumpirse entre convecinos. Cualquiera creería que las personalidades contra quienes así se pretende entablar la guerra, tienen una pésima hoja de Servicios, que han sido una rémora para el progreso y desarrollo de la población, y sin embargo, bastará que volvamos la vista atrás y comparemos la Tarrasa de hoy con la de hace veinte años, para deducir la justicia de ciertas actitudes.

No, no somos amantes de la guerra. Sistemática e instintivamente la aborrecemos. Pero si para evitarla hemos de *blincar l'espinada* ante deleznablez ídolos de impuro barro, pese a nuestro deseo la aceptaremos, porque nuestra espinada podrá *blincarse*, pero es solo

---

⁶⁷² «Al vol». *La Sembra*, 6 d'agost de 1908.

⁶⁷³ »Cronica local». *Egara*, 8 d'agost de 1908.

cuando altos de razón hemos de confesar un yerro, o a impulsos de nobles causas, jamás por cobardía ni obedeciendo a móviles de moralidad dudosa.⁶⁷⁴

A qui tampoc no va agradar gens el discurs va ser a *El Imparcial* de Madrid, que amb el títol de «Desvarios catalanistas» afirmava que «D. Amadeo Hurtado fue el lote que correspondió a Tarrasa en el sorteo electoral de la solidaridad. Desconocido y extraño en la populosa ciudad fabril y en su distrito, no hubo otra razón para su candidatura que la voluntad de los que en la Lliga mangonearon el encasillado. Ahora algunos vecinos de Tarrasa mostrábanse disgustados del hombre superior que les había correspondido en surte, y el señor Hurtado se ha creído en el caso de hablar a sus electores».⁶⁷⁵ I després de citar el paràgraf final del discurs d'Hurtado, afegia: «El doctor Robert dijo en el Ateneo barcelonés aquello de los “cráneos superiores” de los catalanes; Cambó dijo en la Lliga regionalista que apetecían más que la independencia la hegemonía sobre el resto de las regiones españolas. Ahora Hurtado quiere civilizarnos y proveernos de cédula ante Europa», assenyalant que el que s'havia de fer era ampliar el manicomi de San Baudilio de Llobregat, «o de San Boy, como dirían los llamados a ocupar aquellas celdas». Aquests atacs anticatalanistes, van ser ràpidament contestats per *El Poble Català*, que assegurava: «Dintre l'Hurtado no hi ha ni un pedant megalòman ni un paradoxal desvariador. Si la seva ampla i equilibrada visió de les coses li força a parlar de superioritat és perquè se fan tangibles davant d'ell, perquè creu que la vida és selecció y avui li pertoca a Catalunya un grau de humanisme superior al de les terres que antany en humanisme la guanyaren».⁶⁷⁶

Pocs dies després de l'acte de l'Agrupació Regionalista que va aixecar tanta polseguera, el 8 d'agost, Amadeu Hurtado va tornar al districte que representava dins la campanya empresa contra la Llei d'Alcohols, impulsada per la Federació Agrícola Catalano-Balear.⁶⁷⁷ Celebrat al Teatre Domènech de Rubí, amb l'assistència de representants dels ajuntaments de la comarca, Amadeu Hurtado parlà contra la llei aprovada pel ministre d'Hisenda Guillermo de Osma i que limitava la llibertat de destil·lar, acompanyat del diputat per Vilafranca i expert en temes agrícoles Josep Zulueta. Com va confessar Hurtado, era la tercera vegada que es dirigia al poble de Rubí

---

⁶⁷⁴ «Ante un reto». *Egara*, 8 d'agost de 1908.

⁶⁷⁵ «Desvarios catalanistas». *El Imparcial*, 7 d'agost de 1908.

⁶⁷⁶ «Tonteries». *EPC*, 9 d'agost de 1908.

⁶⁷⁷ PLANAS MARESMA, Jordi. *Els propietaris i l'associacionisme agrari a Catalunya (1890-1936)*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines. Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC-Secció Vicens Vives) de la Universitat de Girona i Documenta Universitària, 2006. p. 116.

des d'aquell teatre, i si la primera vegada havia estat durant la campanya, a l'inici de la redempció política, la segona durant els Jocs Florals, inici de la redempció cultural, ara ho feia en aquell míting, inici de la redempció econòmica. «Té, doncs, aquesta vila, per a mi, una alta significació. En la redempció de Catalunya, en el camp ascendent del nostre poble, Rubí ha dit sempre la primera paraula i ha donat, ardit, el primer pas».⁶⁷⁸ En el mateix míting, va anunciar la celebració d'un altre acte contra la llei a la ciutat de Terrassa, on, com va dir el diputat, s'havia de demostrar que els interessos industrials no estaven renyits amb els agrícoles.⁶⁷⁹

5.6 SOLIDARITAT EN CRISI

El 20 de setembre de 1908 moria Nicolás Salmerón a la ciutat bearnesa de Pau, en aquell moment coneguda internacionalment pel seu clima curatiu, on s'havia traslladat buscant cura per les seves dolències. Era un cop dur per Solidaritat Catalana (p. 139). Com escriu Camps i Arboix, «amb la seva autoritat, la seva posició lliure de partidisme el seu seny, tenia títols i oferia sobrades garanties per a arbitrar les diferències que havien de sorgir inevitablement entre homes que, si sustentaven ideologies comuns, presentaven en altres camps del pensament i de la idiosincràsia remarcables diferències. Tant és així, que tots els solidaris, a més de plànyer-se de la insigne desaparició, se sentiren en certa manera orfes per la seva pèrdua, és a dir, sentien perdre a més de l'home bo, d'un baró preclar, un polític de marca, el confessor i pare».⁶⁸⁰ Compungits, els diputats solidaris es van reunir per decidir quina mena de tribut s'havia de dedicar al seu líder. En aquest sentit, s'acordà encarregar a l'arquitecte i diputat Puig i Cadafalch el disseny d'una corona fúnebre que es preveia dipositar sobre el taüt, assistir en corporació a l'enterrament de Salmerón i convidar a les entitats i centres solidaris a enviar representacions al funeral del patrici.⁶⁸¹ En aquells dies de dol, diversos diputats, entre ells Hurtado, es van dirigir a la família Salmerón per afirmar que la ciutat de Barcelona estaria honrada en rebre les despulles del patriarca republicà, si no definitivament, com en aquells dies s'havia publicat a la premsa, sí almenys de pas cap a Madrid, per a poder-les homenatjar, fet que

---

⁶⁷⁸ «Contra la Llei d'Alcohols». *EPC*, 10 d'agost de 1908.

⁶⁷⁹ «Contra la Llei d'Alcohols. El míting de Terrassa». *EPC*, 24 d'agost de 1908.

⁶⁸⁰ CAMPS I ARBOIX, J. *op. cit.* pp. 149-150.

⁶⁸¹ «Solidaridad Catalana a Salmerón». *ED*, 22 de setembre de 1908.

va ser impossible per problemes amb l'embalsamament.⁶⁸² Hurtado recorda a les memòries el funeral del pròcer i les conseqüències immediates d'aquella desaparició: «Amb aquesta mort, els republicans de Solidaritat es trobaven més desemparats que mai, i el temor de perdre la seva posició electoral havia de fer més greu aquella crisi interna del nostre bloc que s'havia manifestat després del primer discurs de Cambó a les Corts» (p. 139)

L'octubre de 1908, Amadeu Hurtado havia de pronunciar, segons confessió pròpia, «un dels discursos més difícils que he hagut de pronunciar mai» (p. 126), contra el viatge dels Reis d'Espanya a Barcelona, «projectat per Maura amb el mateix fi que durant el seu primer govern de provocar una manifestació a favor del règim en una ciutat que tenia fama d'adversa» (p. 126). Com confessa el mateix Hurtado, «la protesta s'havia de fer per complaure els nostres partits republicans fundant-la en el fet que era incorrecte demanar adhesions populars quan estaven en peu sense ombra de solució els problemes que més afectaven el poble que per ells ens havia donat la representació; però s'havia de fer de manera que no semblés una amenaça, perquè la ciutat, en general volia que el viatge es fes i tingués èxit a fi que el cerimonial d'unes grans festes, fora de tota preocupació política, donés la impressió d'una pau pública favorable als beneficis socials i econòmics d'un esdeveniment d'aquest ordre» (p. 126). La iniciativa, però, va incomodar els diputats conservadors de Solidaritat, què es van avançar a dir que allò era una iniciativa particular dels republicans.⁶⁸³ En aquest sentit, Hurtado va dirigir-se al president del Consell de Ministres Antoni Maura –en el primer i únic intercanvi dialèctic que van mantenir a les Corts– per tal d'expressar-li que si la significació política del viatge era procurar que Alfons XIII, amb la mediació i sota la responsabilitat del govern, es posés en contacte directe amb el país, calia tenir en compte que a Barcelona, més enllà de ser rebut amb mostres de respecte d'uns i d'entusiasme d'uns altres, «no asistirán al lado del Gobierno, no tendrán ocasión de oír el Monarca, ni el Presidente del Consejo de Ministros que le acompañe, las manifestaciones de una gran parte de la opinión catalana que está aquí representada. Esta opinión catalana recibirá, como he dicho, con todo respeto al Rey; pero su respeto será el silencio. Estamos nosotros aquí, aquí tenemos su voz, y aquí antes de emprender el viaje, hemos de hablar al Gobierno, que es el responsable de él».⁶⁸⁴ Segons

---

⁶⁸² «El cadàver d'en Salmerón a Barcelona». *EPC*, 23 de setembre de 1908. Sobre el desig que Salmerón fos enterrat al Cap i Casal, AGUILAR, Màrius. «El darrer llore». *EPC*, 22 de setembre de 1908.

⁶⁸³ «La interpel·lació Salvatella – Discusión aplazada». *ED*, 17 d'octubre de 1908.

⁶⁸⁴ Sessions del 19 i 20 d'octubre de 1908. *DSCD*.

Hurtado, «a esto obedece nuestra interpelación, a que no pueda deducirse de estos actos, completamente inútiles en sus resultados, una adhesión por nuestra parte, y menos por parte de la opinión catalana que representamos, ni a la obra del régimen, ni a la del partido que gobierna». El matí després de la primera intervenció, i abans del torn de rectificació a la sessió de la tarda, Amadeu Hurtado va escriure a la seva dona Anita: «Ja deus suposar ara el motiu de no haver-te escrit abans. M'he encarregat de parlar en el Congrés, com ja deus haver llegit, i això m'ha privat de tot altra feina. Avui s'acaba la discussió, i probablement demà dematí sortiré cap a Barcelona en el ràpid de dia. De modo, que és casi segur que jo arribi el mateix dia que aquesta carta, unes hores més tard. Suposo que en aquestes hores el meu discurs no haurà fet cap efecte. Quan el llegixin sencer ja serà una altra cosa. Jo n'estic content; però és també cert que me'n vaig encarregar sense cap entusiasme».⁶⁸⁵

La premsa també es va fer ressò de les paraules d'Hurtado. Des de *La Cataluña*, Joan Pardo Wehrle assenyalava que el discurs «ha tenido la virtud de sacar de quicio a los diarios del “trust”, los cuales ven de nuevo la ruptura de Solidaridad Catalana, que a decir verdad y atendiéndonos a lo que aquellos han predicado, debe de estar ya hecha añicos. Desgraciadamente para los “trusistas” los hombres de Solidaridad están tan unidos como lo estaban el 20 de mayo de 1906».⁶⁸⁶ I és que aquell mateix matí, *El Liberal* havia tornat a furgar a la ferida de la separació entre esquerra i dreta dins de la Solidaritat Catalana, assenyalant que «Hurtado, que tiene palabra fácil y hermosa, se expresó con cierto embarazo, no por falta de medios, sino porque en su fuero interior media la responsabilidad del paso a que se lanzaba, e su nombre y en el de sus amigos. Su discurso era el primer corte dado a las ligaduras de la Solidaridad Catalana, que han mantenido violentamente entrelazados durante año y medio dos organismos tan antitéticos como la izquierda liberal democrática y la derecha clerical conservadora».⁶⁸⁷ *El Imparcial*, refermava aquest punt de vista, escrivint en portada: «Las cosas han cambiado esencialmente y desde ayer ya nadie puede dudar del cambio. La interpelación del Sr Hurtado, incongruente, en verdad, con el tema que le servía de título, acaso haya producido el efecto que su autor y los demás diputados de la izquierda solidaria buscaban, fortaleciendo la opinión de las huestes que le siguen en Barcelona; pero desde luego ha

---

⁶⁸⁵ Carta d'Amadeu Hurtado a Anna Martí. Madrid, 20 d'octubre de 1908. Arxiu Amadeu Hurtado.

⁶⁸⁶ PARDO WEHRLE, Joan. «La Semana: La interpelación de Hurtado y la Solidaridad». *La Cataluña*, núm. 56. 24 de octubre de 1908.

⁶⁸⁷ «Escisión de Solidaridad». *EL*, 20 d'octubre de 1908.

revelado la disparidad de criterios entre el grupo conservador y el grupo republicano. Ya no podrá el señor Hurtado hablar en nombre de la solidaridad. Ya no podrá el señor Cambó afirmar que sus palabras son el eco del unánime sentir de los solidarios».⁶⁸⁸ I des del republicanisme antisolidari, *El País* reblava:

Después de la interpelación Morote, la interpelación Hurtado. Este elocuente diputado solidario pronunció un hábil y muy parlamentario discurso. Toda su táctica consiste en apuntar al banco azul para disparar sobre la Lliga en amagar a Maura y dar a Cambó. También el señor Hurtado no decía galones, sino botones. Difícil era el empeño y de él salió con lucimiento el orador. Los republicanos catalanes no se suman al entusiasmo monárquico de los catalanistas. El condecorado Prat de la Riva, al humillarse, al doblar la rodilla, no representa a toda la Solidaridad: la izquierda se pone en pie cuando la derecha dobla el espinazo. El viaje de los reyes ha tenido, pues, la virtud de exteriorizar la ruptura de la Solidaridad.⁶⁸⁹

Des de Barcelona, les coses es veien diferent, i *El Diluvio* va atacar durament aquells antisolidaris, què a parer seu, estaven«condenados a no ver claro en los asuntos que a Solidaridad Catalana atañen»,⁶⁹⁰ que després d'un any i mig no havien acabat de comprendre el seu significat, el seu objectiu, la seva essència i, especialment, la seva especialíssima estructura: «No les cabe en la mollera eso de que elementos de la izquierda catalana de pura raza y elementos de la derecha, de igual suerte, catalanes de pura raza, puedan vivir amigablemente y mancomunadamente llevados del principalísimo deseo de salvar los intereses regionales, seriamente amenazados de continuo por los interesados en que el actual régimen unitario no sea muy pronto substituido por el federativo o el autonómico». I es preguntava: «¿Se habían figurado, acaso, esos unitarios que en el campo de la Solidaridad habían de producir algún efecto esas habilidades propia de la política cursa, tan en boga en Madrid, y que inútilmente se dirigen a descubrir escisiones y divisiones donde sólo existe la más perfecta unidad de miras?». I pocs dies després, una vegada esdevingut el viatge regi, *El Diluvio* també assegurava que «mientras la politiquería al uso da por deshecha y triturada a Solidaridad, después de las manifestaciones hechas recientemente en las Cortes por los señores Hurtado, Calvet y Salvatella, por haber visto disparidad de criterio entre sus ideas y las de los solidarios de la derecha, los dinásticos dan por monarquizada a Cataluña porque nuestro pueblo ha

---

⁶⁸⁸ «Las interpelaciones de ayer». *El Imparcial*, 20 d'octubre de 1908.

⁶⁸⁹ «Botones y galones. Bizkaitarras y catalanistes». *El País*, 20 d'octubre de 1908.

⁶⁹⁰ «Soñó el ciego que veía». *ED*, 23 d'octubre de 1908.

recibido con cortesía a los reyes a su llegada y después de la función de gala, celebrada antenoche en el Liceo».⁶⁹¹

Tot i que Amadeu Hurtado va mantenir sempre el seu caràcter independent respecte dels partits, no podem obviar la seva proximitat i influència, fins i tot preponderància intel·lectual, dins el Centre Nacionalista Republicà. El 5 de novembre de 1908 va ser l'encarregat de pronunciar la conferència inaugural de les activitats de la Secció d'Estudis Polítics i Socials del Centre⁶⁹² –a la pràctica, les joventuts del partit– presidida per la jove promesa del republicanisme nacionalista, Manuel Rius i Rius, fill del qui havia estat batlle de Barcelona, Francesc de Paula Rius i Tauler.⁶⁹³ Hurtado dedica la seva lliçó als joves al sentiment de pàtria, al seu concepte de catalanisme, un tema al qual ja s'havia dedicat anteriorment i on va recordar algunes reflexions anteriors. Sobre el patriotisme, va dir:

En la meva infantesa se'm parlava de la pàtria a l'escola, com un seguit de fets sagnants que començaven en Indibil i Mandoni i acabaven en la Guerra de la Independència. La pàtria se m'apareixia aleshores com una mena de cosa estranya a mi, com un terrible déu Moloch que sempre necessitava el sacrifici de vides humanes. Per això me semblava que la pàtria era una gran carrega per a els homes. Però ara aquest sentiment de pàtria ha canviat en mi.

Jo soc català perquè aquí he nascut, perquè l'espiritualitat catalana ha format la meua espiritualitat, tot jo. La pàtria és, doncs, quelcom meu; la pàtria està en mi, soc jo mateix.

Si jo no puc renegar de la pàtria, perquè fora renegar de mi mateix, puc renegar d'un moment d'espiritualitat de la pàtria, d'un moment que no és el que jo sento. La meua pàtria és, en definitiva la Catalunya d'ara. També l'escrivim nosaltres una història, tan excelsa i gloriosa com la que realitzà don Jaume el Conqueridor.

Si aquesta pàtria m'impedís assolir un major grau de civilització, no en tindria de pàtria. Parlant en castellà o en català seré lo mateix, si amb la llengua que sigui puc expressar exactament la meua mentalitat.

I pareu compte, amics, que això no són divagacions, sinó principis transcendents en els quals deueu inspirar tota la vostra acció.

---

⁶⁹¹ «Ilusiones». *ED*, 25 d'octubre de 1908.

⁶⁹² *EPC*, 29 d'octubre de 1908. *EPC*, 4 de novembre de 1908. Sobre la Secció d'Estudis Polítics i Socials: IZQUIERDO, S. *op. cit.* 2009, p. 105. NOGUER, R. *op. cit.* p. 89.

⁶⁹³ *EPC*, 8 de març de 1908. Sobre Rius i Rius el mateix Hurtado en dona detalls, però és especialment interessant llegir NOGUER, R. *op. cit.* pp. 89-96.

I afegia, centrant-se en el moment actual:

Els lliberals espanyols han combatut el nacionalisme català, perquè el creuen cosa vella, resurrecció d'una pàtria de sigles passats. I el combaten en nom d'un sentiment igual, en nom d'un nacionalisme patriòtic tant ranci i tant vell com l'altre. La vostra acció, joves de la Secció que avui ve a la vida, s'ha d'inspirar en la transformació d'aquest sentiment de la pàtria.

Precisament la força de la dreta catalana se deu a haver sabut prescindir de la rigidesa del sentiment patriòtic. De teoritzant s'han sabut fer humans; de romàntics han devingut pràctics. I jo no m'explico per quina raó hem d'ésser nosaltres, els lliberals, els servadors d'aquesta rigidesa patriòtica.

Alguns, després de sentir-me parlar, han dit que em trobaven poc català, perquè no demostrava gaire afecte a aquella teoria, per la qual alguns tenen simpaties cerebrals, de les nacions naturals. Efectivament, jo no tinc afecte en aquella teoria perquè jo, per exemple, no crec en la nacionalitat extremeña; perquè jo fóra autonomista a Finlàndia i no ho hauria estat a l'Italià de Víctor Manuel. I ho soc ben convençut a Catalunya, perquè crec ben morta i desapareguda la civilització espanyola que visqué al costat de Catalunya, damunt de Catalunya. Algú m'ha dit a Madrid que érem separatistes, que ho érem tots els catalans. I un dels que això deia, ho justificava creient conèixer lo que passà a Cuba. Jo els he tingut que dir que no me'n preocupava d'aquesta qüestió. Dos elements d'igual valor, podran lluitar com iguals i separar-se. Però si tenim la personalitat forta, grossa, potent, superior, per que m'he de preocupar de si en el final del procés de la evolució del meu poble hi ha el separatisme o l'imperialisme?⁶⁹⁴

Uns dies després, acompanyant precisament un dels assistents a l'acte del CRN Gabriel Alomar –a qui es va dirigir, recordant el seu polèmic article sobre l'aniversari del 1714– Amadeu Hurtado va participar en una excursió a Tarragona, on l'intel·lectual mallorquí va pronunciar una conferència sobre la intervenció del tarragoní Pere Martell en la conquesta de Mallorca «acabant amb unes transcendents paraules cantant la nova conquesta espiritual que Catalunya ha de fer a les Balears». Hurtado va intervenir en l'acte, remarcant la significació d'Alomar en el catalanisme, «que és la d'orejar de lliberalisme el primer moviment romàntic i tradicionalista de Catalunya».⁶⁹⁵

---

⁶⁹⁴ «Centre Nacionalista Republicà. Inaugural de la Secció d'Estudis i Propaganda. Conferència del Sr. Hurtado». *EPC*, 6 de novembre de 1908. També se'n fa ressò *ED*, 6 de novembre de 1908. «L'Alomar al camp de Tarragona». *LCG*, núm. 2062. 14 de novembre de 1908. *Papitu*, núm. 1. 25 de novembre de 1908.

⁶⁹⁵ «L'Alomar a Tarragona». *EPC*, 7 de novembre de 1908. «L'Alomar a Tarragona». *EPC*, 9 de novembre de 1908. «L'Alomar a Tarragona». *EPC*, 11 de novembre de 1908.

Entretant, la política i, especialment, la lluita electoral tornava a primera pàgina. Com recorda el propi Hurtado, amb la mort de Salmerón i la renúncia a l'escó de Barcelona per part de Macià, què optava pel del seu feu de les Borges Blanques, calia convocar eleccions parcials (p. 140). Com explica Camps i Arboix, «els alts i baixos de la Solidaritat Catalana que anem historiant; el desgast que el temps ocasiona; la inquietud de la trista condició humana, en fi, tots els condicionaments que són regla de l'avatar que afligeix i complica l'existència col·lectiva, crearen un complex que determinà el convenciment dels solidaris de reforçar d'una manera més visible que les assemblees abans descrites, com un nou bateig de vitalitat i nova consagració esclatant del seu venturós destí».⁶⁹⁶ Per això la Lliga va voler aconseguir un nou cop d'efecte amb la presentació d'una candidatura al copo, és a dir, obtenir com en les eleccions del 21 d'abril de 1907, els quatre diputats que corresponien al districte de Barcelona ciutat. La renúncia definitiva a l'acta per part d'Ildefons Suñol, què *de facto* ja l'havia abandonada, i la d'Emili Junoy, a qui se li va oferir una plaça de senador, va permetre a Solidaritat disposar de quatre escons per guanyar els llocs destinats a la majoria i a la minoria, través de les combinacions electoral a que obligava el complex sistema electoral de caire majoritari vigent en aquell moment. Dins la comissió solidària, Hurtado es va pronunciar contra l'anomenat «copo»: «Primer perquè entenia que el votar només dos diputats justificaria als ulls de tothom que en sortís un de minoria sense acusar cap afebliment de la nostra força, i després, perquè una llarga experiència demostrava, encara més especialment des de 1901, que els moviments de l'opinió s'alteraven cada dos anys i era perillós, trobant-nos tan a prop d'aquell termini crític, refiar-se que el cos electoral es mostrés tan unit i tan vibrant com a l'abril de 1907» (p. 140). De tota manera, els advertiments d'Hurtado no van ser escoltats –«l'amic Junoy es va prendre la cosa en broma parlant de la llei Hurtado dels dos anys» (p. 140)– i Solidaritat Catalana va presentar una candidatura formada pel regionalista conservador Ramon Albó i Martí, el nacionalista republicà Jaume Cruells i Sallarés, l'advocat republicà Francesc Layret i Foix i l'històric federal resident a l'Uruguay, Francesc Sunyer i Capdevila.⁶⁹⁷ Com escriu Camps, «era una llista de sentit predominantment esquerrà, capaç de restar vots de les dretes i àdhuc, dels sectors del moderantisme conservador. Si es té en compte que per guanyar el “copo” calia posar la carn a l'ast i no desapropitar cap circumstància favorable, esgarrapar vots d'arreu,

---

⁶⁹⁶ CAMPS I ARBOIX, J. *op. cit.* p. 167.

⁶⁹⁷ «Reunión de Solidaridad Catalana». *ED*, 26 de novembre de 1908. «Proclamació dels candidats». *EPC*, 26 de novembre de 1908.

aquella significació predominant no era un encert tàctic, com no ho era ja l'intent d'acaparar els quatre llocs elegibles». La candidatura antisolidària la van formar els radicals Hermenegildo Giner de los Ríos, Alejandro Lerroux i Joan Sol i Ortega. Tot i la seva visió contrària a l'estratègia seguida, Amadeu Hurtado va participar activament a la campanya electoral, amb mítings al Centre d'Unió Republicana del Poble Sec,⁶⁹⁸ als teatres Novetats i Tívoli,⁶⁹⁹ al Foment Andreuenc,⁷⁰⁰ al Centre Republicà Autonomista Gracienc,⁷⁰¹ Els resultats electorals, però, no foren els esperats. Per les majories sortien escollits Giner, Lerroux i Sol, mentre que el lligaire Albó era elegit com a representant de la minoria. L'estratègia de la Lliga havia fallat i la llei Hurtado semblava complir-se inexorablement: «La desil·lusió dels catalans va ésser fatal i la cridòria dels adversaris va ésser delirant» (p. 140). Com recull Camps i Arboix, els principals dirigents polítics espanyols i els seus respectius portants periodístics s'hi rabejaren.⁷⁰² Amadeu Hurtado no es va estar de fer palesa la seva opinió a la premsa. A l'article «Diguem-hi la nostra», el diputat per Terrassa confessava que estava avergonyit per la derrota, però més enllà de la ferida en l'amor propi que reconeixia tenir, però en va voler extreure ensenyances i una esperança. L'anàlisi que en feia era el següent:

De la Solidaritat catalana, estat de sentiment, se n'ha volgut fer un estat permanent d'opinió; i per això creien molts que tots havíem d'ésser uns, sempre i a tot hora. Veus aquí perquè al davant del poble no s'ha transparentat mai prou clar el perquè de les nostres diferències en dreta i esquerra. Bé ho dèiem, i en veu ben alta, que ningú en la Solidaritat havia abdicat dels seus principis i de les seves idees. Però lo cert és que si nosaltres, els republicans, fèiem algun acte de significació nostra, l'opinió solidària s'esvalotava perquè hi havia qui cuidava de dir-li que volíem rompre la conjunció catalana. Com és natural, i per contracop, si els nostres conservadors creien beneficiós a Catalunya l'anar a fer acte d'acatament al rei, el poble es cridava a engany perquè creia que els nostres companys ens comprometien a tots.

D'aquest equívoc han nascut els recels del poble; i ens ha dit en les eleccions del propassat diumenge que els lliberals de la Solidaritat catalana, a més de dir-nos-ho, devem ésser-ho. Si, dintre d'un comú respecte a la lleialtat de tots per la pàtria nostra, cada un dels dos blocs polítics de la Solidaritat catalana afirma amb valentia la seva

---

⁶⁹⁸ *ED*, 28 de novembre de 1908. *LV*, 28 de novembre de 1908. *LVC*, 28 de novembre de 1908. *EPC*, 28 de novembre de 1908.

⁶⁹⁹ *EPC*, 6 de desembre de 1908. *EPC*, 7 de desembre de 1908.

⁷⁰⁰ *EPC*, 8 de desembre de 1908. *EPC*, 9 de desembre de 1908.

⁷⁰¹ *EPC*, 11 de desembre de 1908.

⁷⁰² CAMPS I ARBOIX, J. *op. cit.* pp. 169-170.

significació pròpia de dreta o d'esquerra, l'obra comú se farà per la convergència natural de dues forces. De lo contrari, la Solidaritat serà un pacte en què una de les dues parts, segons les circumstàncies, serà depenent de l'altra. Ara el poble ha cregut que era la força lliberal la que estava sotmesa i ha parlat com ha parlat en les eleccions del diumenge.⁷⁰³

Alhora, l'esperança es trobava en el fet que:

Ara, tota aquesta representació anticatalana del lerroixisme se'n pot anar ben fàcilment al diable. No solament la nostra gent veurà que els lerroixistes, sense la desesperació de general despreci no mosseguen, sinó que els diputats elegits per ells compliran la nostra profecia d'obeir a la veu de les aspiracions francament catalanes. El nucli de patrioters que tant s'ha engrescat aquests dies per la nostra derrota, no tardarà en comprendre que ha fet un pa com unes hòsties. No és que jo cregui que els diputats lerroixistes vindran amb nosaltres per carinyo. No: hi vindran sense donar-se'n compte, del mateix modo que nosaltres ens vàrem ajuntar en la Solidaritat catalana; perquè sense sapiguer com, ens empeny a tots una misteriosa corrent espiritual que, nascuda en les profunditats de la història, ha vingut a l'hora de la nostra generació a obligar-nos a fer un poble.

A través d'aquesta força irresistible que faria que els diputats lerroixistes anessin temperant l'anticatalanisme per participar en l'empresa de construcció de Catalunya, Amadeu Hurtado aventurava que «d'una a una les aspiracions nostres passaran a ésser les dels nostres contraris. Una campanya en favor d'una autonomia ben entesa els portarà amb el temps a declarar que el programa del Tívoli no els complau per poc autonomista. Tots aquests tabernacles de Madrid que els han saludat com a redemptors d'Espanya se sentiran defraudats una vegada més; i si aleshores encara queda a Barcelona algun grupu de patrioters disposats a anar a trencar els vidres de les cases dels nous "traïdores", ja tothom se hauré convençut de que cap home ni cap partit pot res contra les lleis naturals que presideixen la naixença d'un poble». El mateix Hurtado conclouïa amb optimisme: «Algun escèptic dirà: Qui no s'aconsola és perquè no vol. Doncs jo, al confirmar-me en la meva fe, tanco amb doble clau el record del disgust d'amor propi que vaig passar el diumenge, per a saludar amb joia el nou pervindre que va il·luminar-se en aquest dia de la nostra aparent derrota». De fet, just abans de les eleccions havia publicat al setmanari nacionalista *Metral·la* un breu article on afirmava, què: «D'ara endavant, els catalans, vulguin o no, ho compreguin o no, actuaran en la vida pública en el sentit d'afirmació de la personalitat social, moral i política de la nostra terra. Tota altra idea, home, institució

---

⁷⁰³ HURTADO, Amadeu. «Diguem-hi la nostra». *EPC*, 20 de desembre de 1908.

que vulga oposar-s'hi serà arrollat, i si casualment aconsegueix la victòria, no podrà desenrotllar altre acció que la de seguir a gratcient a fer forta l'obra començada en honor de Catalunya». ⁷⁰⁴

Els ànims no s'acabarien d'asserenar, però l'inici del nou període de sessions obligava a tornar al ritme de reunions i viatges a Madrid ⁷⁰⁵ i a fer acte de presència als salons i cenacles del Congrés, autèntics centres de la política nacional. ⁷⁰⁶ Dels tres nous diputats elegits el 13 de desembre, només el professor Hermenegildo Giner de los Ríos prengué possessió l'acta, ja que el seu correligionari Alejandro Lerroux havia marxat del país arran del triomf de Solidaritat i es trobava en aquell moment a Sud-Amèrica, mentre que Sol i Ortega aviat va permutar l'acta de diputat per la seva senadoria per Gualajara proporcionada el comte de Romanones. El debut parlamentari de Giner va ser ja dirigit directament contra els diputats solidaris, davant de qui va fer un panegíric sobre el seu cap de files Lerroux, l'acta electoral del qual estava en discussió en aquell moment per culpa d'una sentència judicial condemnatòria. Amadeu Hurtado va ser l'encarregat de respondre Giner des de les files de l'esquerra solidària, a qui el diputat lerrouxista havia dirigit bona part dels seus atacs. Hurtado va assenyalar des del principi de la seva intervenció que no tenia cap inconvenient que Lerroux ocupés el seu escó, sol·licitant alhora al govern que si es duïen a terme mesures de gràcia cap al diputat republicà, també s'ampliessin a tots aquells condemnats per delictes d'opinió sobre els quals encara pesava la pena. Al seu parlament, Hurtado va qualificar el lerrouxisme com el principal obstacle amb el que topa la constitució definitiva de les forces liberals de Catalunya, a qui va llençar en cara la ridícula obsessió de qualificar tothora els solidaris com enemics de la unitat d'Espanya i va titllar a l'absent Sol i Ortega de «pobre Sr. Sol y Ortega», amb gran escàndol a la Cambra, replicant les seves desqualificacions al Senat:

En Barcelona. Sres. Diputados, existe como en todas las ciudades populosas, como en todas las ciudades cosmopolitas, una población flotante que aumente el triste contingente de los vencidos en la vida; y éstos, individualmente, débiles para luchar contra una sociedad más fuerte, tienen necesidad de agruparse al amparo del hombre que les protegí y les alienta con la promesa de irrealizables venturas. [...] De este espíritu de las multitudes sufrientes en estas ciudades populosas surge el caudillaje, como antes surgió, en los grupos humanos primitivas, el culto a los héroes, el culto a los dioses.

---

⁷⁰⁴ HURTADO, Amadeu. «Una data més». *Metralla*, núm. 96. 12 de desembre de 1908.

⁷⁰⁵ *ED*, 10 de gener de 1909. *EPC*, 28 de gener de 1909. *EPC*, 4 de febrer de 1909.

⁷⁰⁶ *ED*, 6 de febrer de 1909.

¿Qué podemos hacer nosotros si se quiere acumular por el caudillo sobre nuestra conducta y nuestras personas todos los odios que e estas gentes ha de inspirar su triste impotencia en las luchas por la vida? ¿Qué le vamos a hacer? Nada más que esperar pacientemente, no a que la luz de nuestras propagandas ilumine sus inteligencias, sino a que el desarrollo natural de este gran proceso de formación de un pueblo acabe en las ciudades populosas con el espíritu de caudillaje, como acabo en los pueblos y en las aldeas con el caciquismo.

Nosotros hemos de esperar tan tranquilamente a que este hecho ocurra, en la absoluta seguridad, no ya en la esperanza, de que han de ser absorbidos por este proceso los lerrouxistas de Barcelona, y, entre ellos, el Sr. Giner de los Ríos, y, entre ellos, el mismísimo Sr. Lerroux. De quien no tengo la misma seguridad –y sentiría que con esto molestase nuevamente a la Cámara– es de su compañero de Diputación, el Sr. Sol y Ortega; porque crea el Sr. Giner los Ríos que es mucho más irreductible que una convicción un despecho (Murmullos).⁷⁰⁷

Aquesta seria la darrera intervenció al ple del Congrés del diputat Amadeu Hurtado. De nou, la premsa se'n feu ressò i en publicà la intervenció.⁷⁰⁸ Un mes després, el diputat Hurtado era cridat de nou al seu districte per a pronunciar una conferència a la Casa del Poble de Terrassa.⁷⁰⁹ Aquesta vegada el tema proposat fou la gestió parlamentària de Solidaritat Catalana i l'orientació de l'esquerra catalana, i va obviar deliberadament les qüestions locals per enfocar la seva visió de la política catalana. En la seva intervenció des de la tribuna vallesana, Amadeu Hurtado es va referir a la llarga discussió de la Llei d'Administració Local –que coneixia com a membre de la comissió especial encarregada d'estudiar les esmenes i redactar-ne la versió definitiva, reunida a «el consejo» o «el cine»⁷¹⁰, i especialment a una de les novetats que s'havia introduït en la discussió, un nou terme que havia de fer fortuna: Les mancomunitats provincials. Sobre aquestes, Hurtado va dir:

Les províncies poden associar-se creant un organisme nou, amb les mateixes facultats que ara té cadascuna, i altres que ara són només que de l'Estat. Aquest principi ha vingut a suposar per alguns que és l'autonomia. No és pas veritat. El mateix Maura ho ha dit així en un discurs recent. Nosaltres que tampoc ho creiem, hem vist, no obstant, que amb les mancomunitats es crea un organisme sol que representa tota la Catalunya i pot tenir atribucions que avui té detentades el Govern central. Aquest principi tant modest, tant

---

⁷⁰⁷ Sessió del 12 de febrer de 1909. *DSCD*.

⁷⁰⁸ *ED*, 13 de febrer de 1909. *ED*, 14 de febrer de 1909. *EPC*, 17 de febrer de 1909. *LET*, núm. 1573. 19 de febrer de 1909. *LCG*, núm. 2076. 20 de febrer de 1909.

⁷⁰⁹ *EPC*, 4 de març de 1909

⁷¹⁰ JARDÍ, Enric. *Cambó, perfil biogràfic*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1995. p. 74.

mesquí, si aquí hi ha, com hem predicat sempre una unitat nacional i social, pot fer que sigui un fet i no una somni i la realitat de Catalunya. D'aquesta unitat depèn que sigui un començament i un camí d'un règim autonòmic aquella migrada concessió.

La mancomunitat ha produït forta oposició entre els enemics de Catalunya. ¿Perquè s'ha produït aquest agitació? Certament no han combatut aquell principi per la seva mesquina o per la seva lliberalitat. Que digués o que digués menos l'article de la llei hauria trobat la mateixa oposició. Perquè s'ha combatut per veure darrera d'ell a Catalunya, a la força de Catalunya, que és la que fa por a tots els sustentadors del règim imperant.

I ens vérem trobar amb un problema: ¿Havíem de col·laborar en una llei que no satisfà ni de lluny les nostres aspiracions o l'havíem d'ofegar sota la nostra oposició?

Si a Espanya hi hagués una opinió viva com a Catalunya, hauríem pogut ofegar la llei. Aleshores hauríem realitzat una campanya per tota Espanya, agitant aquesta opinió per a que imposés una llei millor. Però com que a Espanya no hi ha aquesta opinió, vàrem creure que, abans de deixar darrera nostra l'esterilitat d'una obra negativa, devíem col·laborar en la llei per a millorar-la en lo possible. Si hem fet bé o no amb aquesta decisió, el poble de Catalunya ho dirà després de que sigui implantada.⁷¹¹

L'altre gran tema que del qual es va ocupar Hurtado va ser de la transformació del vell republicanisme i l'acció de l'esquerra:

Però a demés de català, jo tinc al Parlament una altra representació; a demés de català soc republicà. I com a tals, que hem de fer d'ara en avant? En aquesta general desorientació, quines coses d'immediata aplicació hem de fer?

Passa el lliberalisme per una agudíssima crisi. La nostra generació ha de fer, potser sense glòria, la transformació d'aquest lliberalisme, per a que la generació següent trobi resolt un dels problemes més greus de la nostra de la nostra democràcia.

El vell republicanisme està influït de la concepció escolàstica de la vida, filla directa del dogma religiós. No podia capir més idees abstractes, més clar, tot ho fiava a l'esforç sobrehumà d'un moment, que obrava un miracle. La seva gràfica representació està en aquell quadro de casino republicà, on una matrona, amb la sola eficàcia del braç extès enderroca l'edifici d'un règim vell i fa aparèixer sota el sol de llibertat, el treball deslliurat i la cultura dignificadora.

Però el món ha canviat i ha dit que ara ja no hi ha miracles. Ara ja no es creu en l'eficàcia d'una paraula, que pot ésser revolució. La revolució nostra ha d'ésser una obra

---

⁷¹¹ «La gestió parlamentària de la Solidaritat i l'orientació de l'esquerra catalana. Conferència de D. Amadeu Hurtado». *EPC*, 15 de març de 1909.

perseverant, llarga, de cada hora, per a canviar la terra. Aquesta acció és la que hem de realitzar nosaltres.

La revolució és un drama humà que té raó d'ésser en civilitzacions inferiors. Pèrsia, per exemple; però el vell sentit revolucionari no pot ésser el dels poble que senten la vida moderna. La nostra revolució és aquella que deia ara mateix, l'acció persistent, en cada hora, en sentit lliberal, acció que tant poc poden comprendre aquells romàntics que no saben substituir el fet per la idea que abans han predicat. Fem aquesta feina i confiïm en l'obra de la ciència i de la vida per a eliminar de la nostra terra les injustícies seculars.

En aquest sentit, el consell d'Amadeu Hurtado als republicans de la Casa del Poble terrassenca era molt clar: «Lo que hauríem de fer aquí, enlloc de predicar-la, és viure com si la tinguéssim la República, no esperar-la, fer-la», animant al poble de Terrassa a abordar urgentment la manca d'educació i l'extensió de la cultura, així com no perdre de vista el gran assumpte de l'Europa del moment: la qüestió obrera. Curiosament, a banda dels elogis de la premsa republicana –singularment *El Poble Català*, *El Diluvio* i *La Campana de Gràcia*, què assegurava que «poques vegades s'ha parlat des de la tribuna pública amb tan noble sinceritat ni amb tan clara visió del pervindre».⁷¹² – qui glossà en portada les paraules d'Hurtado va ser el diari dels regionalistes, *La Veu de Catalunya*.⁷¹³ Aprofitant que es trobava al seu districte vallesana, Hurtado tornà a Rubí, on de nou davant l'auditori del Teatre Domènech parlà sobre «les orientacions polítiques a seguir i últimes gestions parlamentàries». Precisament, pocs dies després començava a l'Audiència Provincial el judici pels coneguts com a «Fets de Rubí» del 19 d'abril de 1907, per suposats delictes de desordres públics, incendis i danys esdevinguts per la presència a la població de Lerroux. Eren processats els veïns de Rubí Eduard Cortina Pons, Ricard Rosés Llugany, Francesc Cañameres i Debesa, Josep Artigas Camproví, Eduard Puig Saló, Antoni Segura Marcet i Carles Valls Escudé, pels quals el fiscal demanava vuit anys i un dia de presó major. Els diputats Amadeu Hurtado i Joaquim Salvatella, juntament amb el lletrat Joan Montllor, s'encarregaren de la defensa dels set acusats pels quals sol·licitaren la lliure absolució. Celebrat el judici els dies 29, 30 i 31 de març i 1 d'abril, tots els processats foren absolts pel jurat.⁷¹⁴

---

⁷¹² «Batallades». *LCG*, núm. 2080, 20 de març de 1909.

⁷¹³ «El discurs de l'Hurtado». *LVC*, 16 de març de 1909.

⁷¹⁴ «Judiciales», *ED*, 25 de març de 1909. «Los sucesos de Rubí». *LV*, 27 de març de 1909. *ED*, 28 de març de 1909. «El procés de Rubí». *EPC*, 30 de març de 1909. «El proceso de Rubí». *ED*, 30 de març de 1909. «El procés de Rubí». *EPC*, 1 d'abril de 1909. «El procés de Rubí». *LCG*, núm. 2082. 3 d'abril de 1909.

A finals de març de 1909, *El Poble Català* anunciava una campanya en favor de l'amnistia dels 17 exiliats, 3 presos i 7 processats per delictes polítics en aplicació de la Llei de Jurisdicció, entre ells els periodistes del diari Antoni Rovira i Virgili i Josep Pous i Pagès.⁷¹⁵ Precisament sobre aquesta nova campanya, a preguntes d'*El Poble*, Amadeu Hurtado afirmava:

La llei de jurisdiccions és la llei més viva que ha produït el règim actual. No s'ha fet precisament contra Catalunya, sinó en ocasió de Catalunya, perquè aquí s'hi ha format una opinió que respon a un estat de pensament europeu sobre els temes del militarisme i el patriotisme i que el règim ha cregut en el cas de combatre per a la seva pròpia defensa.

En Maura no deroga aquesta llei perquè no pot; perquè s'hi oposa tot un règim, tota una tradició, una història, un ambient que sense donar-se'n compte troba representat en l'esperit de la llei. Per això en Maura, quan se li demana aquesta derogació, se sent dèbil i busca i troba l'ajuda de les colles polítiques de Madrid que en aquesta qüestió l'apoiem sense regateig.

Per aquesta mateixa raó, dissimulada en un fingit sentiment de la dignitat del poder, en Maura no donarà una amnistia general per molt que se li demani. Potser la concediria un Govern presidit per en Moret, i és que em penso que comptaria més que en Maura amb la confiança de tots els elements que es troben representats en l'esperit de la llei de jurisdiccions. Aquesta confiança faria semblar inofensiva en aquells elements l'amnistia si la decretés en Moret; mentres que en Maura té por de que en ell no li seria tolerada.

Nosaltres, que tenim el compromís formal de demanar la derogació de la llei, havem tingut ocasió de conèixer l'estat del problema. Amb una gran campanya d'opinió podrem arribar a aconseguir que la llei de jurisdiccions desaparegui com a llei especial; però quedant inclosos els seus preceptes penals en els Codis comú i militar. I això no resol el problema, que entenc no tindrà solució fins que l'educació civil del nostre país faci impossible el manteniment d'aquests estats morbós del dret.

Solament sigui per a contribuir a formar aquesta educació i a produir un moviment d'opinió favorable a la reforma que conceptuo possible, havem de veure amb simpatia i amb entusiasme qualsevol campanya que es faci en favor de les víctimes de la llei de jurisdiccions. Però la definitiva derogació d'aquesta, la mort del sentiment que l'ha creada, és cosa llarga i de tanta complexitat com la total transformació del règim, entenent

---

⁷¹⁵ *EPC*, 29 de març de 1909.

per règim, no precisament les institucions monàrquiques sinó tot el sistema polític del país, comprenent-hi a tots els partits.⁷¹⁶

Ventosa i Calvell i Cambó secundaren les paraules d'Hurtado quan se'ls va preguntar a ells també.⁷¹⁷ El combat contra la Llei de Jurisdiccions havia fet possible la constitució de Solidaritat Catalana, i com a tal aquesta s'afegia a la campanya popular. Hurtado, juntament amb Carner i Ventosa, van ser comissionats per Solidaritat per a ocupar-se d'aquest assumpte de cara a l'actuació parlamentària a seguir, mentre Rahola, Rodés i Salvatella s'ocupaven d'estudiar els antecedents i casos concrets de cadascun dels processats, condemnats o exiliats.⁷¹⁸ En plena campanya, però, el cop arribava en forma de detenció del periodista i escriptor Josep Pous i Pagès, condemnat per injúries als tribunals militars.⁷¹⁹ L'empresonament de Pous acabava de donar volada a la campanya per l'amnistia, i tres dies després, quan la Comissió acabava de sol·licitar a les societats i periòdics de Catalunya i Espanya que els fessin arribar informació sobre les causes tramitades durant els darrers quatre anys,⁷²⁰ el Consell de Ministres decidia concedir l'amnistia als condemnats per delictes polítics.⁷²¹ Novament, Amadeu Hurtado fou entrevistat per *El Poble Català*, per a valorar la concessió de l'amnistia. Com deia el diari «trobarem a l'eloqüent diputat per Terrassa disposat, com sempre, a manifestar- nos la seva opinió. Pocs homes senten i viuen tant intensament com ell la vida pública; pocs, com ell, són aficionats a estudiar, en la complexa realitat viventa en què es produeixen, els fenòmens socials i polítics. Per a l'Hurtado, parlar de la cosa pública, és quasi una necessitat; Per això no refusa mai una entrevista; per això li plau donar sempre el seu parer honrat sobre aquells episodis que es destaquen i marquen moments de la nostra lluita».⁷²² En un dels primers fragments de l'entrevista, podem llegir:

Algú ha volgut veure –diguérem– una equivocació dels diputats solidaris al judicar la possibilitat de que en Maura amnistiés els nostres presos. ¿Què penseu vos d'això, i quines causes us semblen que han motivat la sobtada determinació del Govern?

Es difícil respondre a la pregunta. La intervenció que jo he tingut en la qüestió de la derogació de la llei de jurisdiccions, fa que pugui parlar-ne amb algun fonament de judici; però no que pugui precisar aquestes causes que em demaneu. Per lo que fa

---

⁷¹⁶ «En pro de l'amnistia. Pels presos i exiliats polítics». *EPC*, 28 de març de 1909.

⁷¹⁷ «En pro de l'amnistia. Pels presos i exiliats polítics». *EPC*, 29 i 30 de març de 1909.

⁷¹⁸ «Reunió de Solidaritat». *EPC*, 2 d'abril de 1909.

⁷¹⁹ «En Pous i Pagès a la presó». *EPC*, 2 d'abril de 1909.

⁷²⁰ «En pro de l'amnistia. Pels presos i exiliats polítics». *EPC*, 5 d'abril de 1909.

⁷²¹ «L'amnistia concedida». *EPC*, 5 d'abril de 1909.

⁷²² «La concessió de l'amnistia. Declaracions del senyor Hurtado». *EPC*, 7 d'abril de 1909.

referència a la primera part de la interrogació, jo crec que analitzen superficialment, els que volen trobar desacord entre les manifestacions dels diputats i la decisió d'en Maura. Més que endinsar-se en la qüestió i apreciar-la en tota sa complexitat, se fixen els que així creuen en l'externitat dels fets.

En Maura ha donat l'amnistia, perquè no ha volgut crear-se un conflicte més, que anés a juntar-se als molts que es drecen ara ja davant d'ell i dificulten la seva vida ministerial. Però és que tal vegada ara ha pogut donar-la, perquè li han proporcionat, inconscientment, medís pera fer-ho, uns elements, els elements que podríem dir patrioters, que abans eren, segons ell, l'obstacle visible de tota mesura encaminada a satisfer aspiracions catalanes.

Ampliant aquesta afirmació, Amadeu Hurtado va compartir amb el reporter *d'El Poble Català* la seva visió de les causes que havien portat a Maura a concedir aquella amnistia:

Personalment en Maura no crec que sigui partidari de la llei anticatalana. Més de totes les gestions fetes pera arribar a la derogació, se'n treia el convenciment de que en Maura no la proposava la derogació, per por de que aquests elements patrioters haguessin provocat una agitació i una oposició ruda contra el Govern, si aquest hagués imposat una disposició de satisfacció a Catalunya. En Maura, que es un home superb, dissimula aqueixa por. I per això li va bé el poder-se acollir a la seva oposició a concedir amnisties generals, fundant-se en un fingit sentiment de la dignitat del poder.

En canvi, al discutir-se el cas Pous i Pagès, veherent an en Burell, més per esperit d'oposició que per amor a Catalunya, apostrofar al ministre de la Guerra per l'enormitat comesa amb l'escriptor català. I darrera d'en Burell, segons ens han dit els corresponents, s'hi podia veure an en Melquiades Álvarez, animant an en Salvatella i an en Moles, dient-los «¡Aprieten! ¡Aprieten!» I també es pogué observar com en Moret feia seure a un diputat lliberal militar, que volia parlar pera defensar an en Linares.

Sobre el que havia de fer la Comissió creada pels tres diputats solidaris per encarregar-se d'aquest assumpte, Hurtado considerava que havia de «seguir decididament els treballs. És molt més que una amnistia lo que s'ha d'aconseguir ert aquest sentit. I crec també que hauria de continuar la Comissió Executiva per aconseguir la lliberació per els presos i exiliats. La nostra acció necessita l'apoi i l'impuls de l'opinió, i és necessari, absolutament necessari si es vol fer obra fecunda, que el poble lliberal doni als seus representants una cosa que ara li regateja, la seva adhesió. Es dolorós aquest ambient d'allunyament, de vegades d'oposició a nosaltres, que es congria no al carrer, sinó en les penyes en què es fa política». Pocs dies després, Carner, Ventosa i Hurtado emplaçaven

als seus companys de representació parlamentària per a que fossin presents al Congrés quan fos presentat el projecte de llei d'amnistia.⁷²³ Però l'alliberament de Pous i Pagès calia celebrar-lo, i el 5 de maig a la Maison Dorée se l'obsequià amb un banquet.⁷²⁴ També fou el protagonista d'un acte polític a l'Avenç Nacionalista Republicà de Sant Andreu, on també hi va participar Amadeu Hurtado, prenent-hi la paraula.⁷²⁵ Com va assegurar *La Campana de Gràcia*, «del discurs –que discurs va ésser– del nostre amic Hurtado, sols direm que va estar a l'altura de la seva reputació de mestre de pobles i que sapigué interpretar meravellosament el pensar i el sentir de l'esquerra catalana».⁷²⁶ En el mateix acte, el dramaturg Ignasi Iglésias acceptà l'acta de regidor que acabava de guanyar a les eleccions municipals i exercir com a tal. Precisament, el *lunch* –en terminologia de l'època– va acabar esdevenint un acte polític de l'Esquerra Catalana.⁷²⁷

Per això jo crec en aquesta nova força que es diu l'esquerra catalana, perquè resumeix els dos ideals més arrelats en la nostra terra, l'ideal republicà i l'autonomista, perquè, a més, tinc la certesa de que es la sola força que pot desfer el lerrouxisme. Dintre d'aquesta concentració política, del lerrouxisme, hi ha un nucli compost per colles forasteres, refractaries a tot lo català i a tot lo positivament i oportunament lliberal, que restaran irreductibles en front de les nostres predicacions. Són pobres gents que arriben a la nostra ciutat en pelegrinatge de misèria i que trobant-se davant de qui, pessigollejant sensualment els seus dolors, els hi parla de futures revenges i de conquestes de paradisos, s'entreguen desesperadament als aprofitats cantors de les seves misèries. Aquesta gent, és el fons cosmopolita, foraster, de totes les grans ciutats, gent inassimilable, més encara aquí, a Barcelona, on prescindint de les prèdiques utòpiques, s'allunya de nosaltres per una incompatibilitat de visió de la vida, i de temperament ètnic. Però entorn de aquest nucli n'hi ha un altre, sincer i català, que té de venir cap a nosaltres forçosament. Però no vindrà, mentre se'ls hi ofereixi tant sols orientacions que res els diuen i paraules que facin no més que negar lo que els altres afirmen. És amb fets, amb fets tangibles, realitzats en totes les esferes de la vida que l'esquerra s'atraurà en aquest nucli de lerrouxistes catalans. I quan els vegin aquests fets res podran les prèdiques de la gent directora del lerrouxisme: Perquè el lerrouxisme director és ridícul. No té cap consistència, ni social, ni intel·lectual, ni revolucionària. I és precís que la Ciutat vegi que és impossible que en uns homes així estigui vinculat el sentiment de llibertat. L'esquerra catalana és ja un fet

---

⁷²³ *EPC*, 13 d'abril de 1909.

⁷²⁴ «Banquet per en Pous i Pagès». *EPC*, 7 de maig de 1909.

⁷²⁵ *ED*, 10 de maig de 1909.

⁷²⁶ «Entre amics». *LCG*, núm. 2088. 15 de maig de 1909.

⁷²⁷ «En honor d'en Pous i Pagès». *EPC*, 10 de maig de 1909. *ED*, 10 de maig de 1909. *LET*, núm. 1585. 14 de maig de 1909.

trionfant i ara la seva tasca és aquesta: la reivindicació per a ella de les idees de llibertat, explotades fins ara per una agrupació fonamentada en els deliris demagògics i en els odis del forasterisme, de manera que doni un evangeli de patriotisme, però també de radicalisme al poble i en aquesta joventut nostra, tan ben orientada i que no pot, per deixadesa de ningú, ni caure en les buidors del radicalisme lerrouxista, ni acceptar les transigències i immobilitats conservadores.⁷²⁸

Quan va pronunciar aquest discurs, havien passat moltes coses en el món republicà. Pel gener de 1909, Joaquim Lluhí i Rissech havia rellevat a Jaume Carner al capdavant del CNR, amb la fita d'aconseguir «la unió de les forces republicanes de Barcelona i de Catalunya». Per aconseguir aquest propòsit, Lluhí havia de comptar amb els envellits dirigents de la Unió Republicana, que tant sovint havien anat a remolc de la Lliga i que mostraren reticències a la unificació, i els més actius i més proclius a l'acord de la Junta Municipal de Barcelona, en la qual hi destacaven Bastardas i Layret. Els federals amb Vallès i Ribot al capdavant, s'hi van mostrar a favor, però sempre que hi fossin acceptats els principis del programa de 1894. Malgrat tot, el nou i llarg període electoral que s'obre el 1909 va afavorir la constitució d'una nova aliança. Aquell 1909 s'havien de celebrar tres conteses electorals: les municipals ajornades des de 1907, les provincials, i per acabar, les municipals que corresponien al 1909. Com explica Santiago Izquierdo: «Els republicans solidaris entenen que Solidaritat és només un compromís parlamentari, que pot ser mantingut encara que no hi hagi bloc de Solidaritat en les eleccions que s'han de celebrar en el decurs de 1909, les quals només tenen efectes dintre de Catalunya i no tenen transcendència al Parlament. La tesi és defensada amb convenciment pel CNR. Atès que les raons adduïdes són irrefutables, la Lliga les ha de donar per bones».⁷²⁹ D'aquesta manera, Joaquim Lluhí, que sempre va ser més ideòleg que líder polític, aconseguí formar una coalició electoral dels tres partits republicans – nacionalistes, unionistes i federals – que va rebre el nom d'Esquerra Catalana. Les eleccions municipals extraordinàries són convocades pel 2 de maig de 1909 i l'Esquerra Catalana presenta una candidatura formada pels nacionalistes encapçalats per Lluhí, amb Trinitat Monegal i Ignasi Iglésias; els unionistes Roca i Roca i Antoni Marsà i el vell periodista federal Conrad Roure. Com afirmava *El Poble Català* «la fórmula de l'Hurtado s'ha de ratificar ara: “Davant d'Espanya, catalans; dintre de Catalunya, homes”».⁷³⁰

---

⁷²⁸ «En honor d'en Pous i Pagès. Declaracions dels senyors Hurtado i Iglésias». *EPC*, 11 de maig de 1909.

⁷²⁹ IZQUIERDO, Santiago. «El nacionalisme republicà a Catalunya (1904-1910)». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XXIII, 2012. p. 39.

⁷³⁰ «Eleccions municipals. Solidaritat i les eleccions». *EPC*, 18 d'abril de 1909.

Precisament Amadeu Hurtado, simpatitzant del CNR però ben relacionat amb la resta de famílies republicanes, va donar suport a la candidatura i va participar activament en la campanya. El seu nom va ser un dels elegits per parlar a l'acte central del Tívoli.⁷³¹ «L'Esquerra Catalana en marxa» titulava *El Poble Català* la seva informació sobre el míting, què reproduïa les paraules que adreçà al públic Amadeu Hurtado:

L'aplegament solidari fongué els elements teòrics i històrics dels vells partits, per a donar lloc a la formació d'aquests dos grans blocs, l'esquerra i la dreta, que a tot arreu del món se disputen el predomini i la direcció dels negocis públics. Però aquests dos grans blocs, que fatalment devien venir i que ara comencen a actuar, tindran com origen comú l'amor a la terra catalana. Davant dels enemics de Catalunya, així serem per sempre més, catalans i res més que catalans. Aquí, dins de Catalunya, a un costat els conformats, els retardataris; a l'altre, els innovadors, els que volem realitzar reformes progressives i justicières. (Llarga ovació).⁷³²

Així doncs, en aquell moment s'estava operant un canvi històric en el procés de construcció política de Catalunya, ja que «quan l'esquerra va a les eleccions, vol dir que es un partit de govern. Nosaltres, fills també dels partits vells, no esperem res d'aquest dia miraculós que havia de portar la revolució dels nostres pares. Nosaltres, que som un partit de govern, ho repeteixo, un partit de govern, no esperem aquest dia miraculós, ja hi som. (Ovació). A Barcelona ja la tenim la República. (Ovació). S'ha de fer desaparèixer la vella tradició, segons la qual els partits avençats no podien fer mai cap obra positiva no podien deixar més que un rastre estèril d'impotència». Malgrat les ovacions, des de la premsa, *El Diluvio* es queixà que:

En las filas autonomistas de la izquierda solidaria no se siente apenas el afán de ensalzar a sus hombres de merito para que reciban el debido homenaje del aplauso público. El pasado domingo, sin ir más lejos, se pronunciaron dos discursos, uno en el Tívoli y el otro en Novedades, ambos notables, ambos chefs d'ouvre dentro del punto de vista de cada mitin. El primero, del señor Cambó, fue taquigrafiado, bombeado, difundido por todos los ámbitos de esta capital. El segundo, del señor Hurtado, en concepto nuestro superior, murió en la misma cuna donde había nacido, sin alcanzar más honores que un aplauso, eso sí, ardiente en el local, y un breve extracto en los periódicos. Esto pinta nuestra idiosincrasia en relación con los hombres que honran las filas de la libertad.⁷³³

---

⁷³¹ *EPC*, 24 d'abril de 1909.

⁷³² «L'Esquerra Catalana en marxa. El gran míting del Tívoli». *EPC*, 26 d'abril de 1909.

⁷³³ *ED*, 28 de maig de 1909.

Aquell no va ser l'únic míting de la campanya on va parlar Hurtado. Va participar en un acte al Centre Republicà Autonomista Gracienc,⁷³⁴ on va reblar algunes de les idees exposades al míting del Tívoli,⁷³⁵ o al Centre Autonomista Republicà d'Horta.⁷³⁶ També va signar un manifest a favor de la candidatura autonomista i republicana de l'Esquerra Catalana. En ell s'assegurava que «sense destruir la conjunció solidària en lo que constitueix la seva intangible finalitat, és precís, ara com ara, advocar intensament per les aspiracions progressives, actuar ardidament en el sentit de la democràcia, posar en marxa les forces vives de la nostra ciutat» i que, «fent efectiva aquesta acció alhora catalana, autonomista i lliberal, serà prompte un fet la creació del partit republicà català propulsor de les reivindicacions del nostre poble».⁷³⁷ Amadeu Hurtado va esperar els resultats des de l'estatge social del CNR amb els seus companys diputats i un grup de notables del republicanisme nacionalista. En saber-se que les eleccions les havien guanyat els lerrouxistes amb 16 regidors, però que a continuació havia quedat l'Esquerra Catalana amb 8 regidors per davant de la Lliga, que quedava relegada a 4 regidors, el diputat per Terrassa prengué la paraula i digué al públic que celebrava els bons resultats obtinguts: «la nostra acció, que hauria continuat encara que el poble no l'hagués ratificada amb els seus vots, serà amb la victòria obtinguda més perseveranta que mai fins a fer que cap català deixi de dir-se i ésser liberal ni cap radical deixi de dir-se català».⁷³⁸ Dies després, Hurtado tornava a referir-se a les eleccions en una entrevista publicada a *La Correspondencia de España*. En ella va afirmar que:

como enseñanza de las últimas elecciones, los partidos catalanes deben organizarse en forma que les capacite para intervenir en las modernas luchas de opinión, que siempre más serán propias de nuestra democracia; lo que equivale a decir que han de dejar de ser partidos teóricos, definidores de dogmas intangibles, para convertirse en instrumentos de realización práctica e inmediata de aspiraciones populares. Nuestra distinción en derecha e izquierda sirve para determinar la orientación inicial de cada uno de los dos grupos; y si en nuestros problemas públicos las circunstancias de cada momento podrán influir en que el voto de los ciudadanos se incline a favor de una orientación conservadora o a favor de una orientación liberal, tengo la seguridad que los dos partidos y la totalidad de la

---

⁷³⁴ *EPC*, 26 d'abril de 1909. *EPC*, 27 d'abril de 1909.

⁷³⁵ *EPC*, 30 d'abril de 1909. *ED*, 30 d'abril de 1909.

⁷³⁶ *EPC*, 1 de maig de 1909. *ED*, 1 de maig de 1909

⁷³⁷ «Manifest», *EPC*, 2 de maig de 1909.

⁷³⁸ «Al Centre Nacionalista Republicà». *EPC*, 3 de maig de 1909.

opinión catalana seguirán una misma y única corriente cuando se trate de resolver problemas que afecten a la totalidad de los intereses de Cataluña.⁷³⁹

Però, tot i que ocupava bona part de la seva jornada, no tot era política en l'activitat d'Amadeu Hurtado. Com hem vist en capítols i pàgines anteriors, Amadeu Hurtado va tenir una destacada participació en afers culturals, artístics i literaris del seu temps. Assidu de la penya de la Maison Dorée –que tenia just sota casa seva i on es reunia amb d'altres diputats republicans i personalitats com el Dr. Turró– tingué relació amb un gran nombre d'escriptors i intel·lectuals. *El Papitu* reproduïx l'ambient d'aquella Penya, en motiu d'un viatge a Barcelona de Jaume Brossa, un vell amic d'Hurtado:

La penya de la Maison té l'apacibilitat d'un recó de xocolateria. Semblen diputats de la Trapa. En Brossa crida, braseja, i per damunt dels caps beatífics, aixeca el seu cap de traïdor de melodrama, i quan se fa un silenci, ell fa una frase. Perquè en Brossa és l'home de les frases. Se passa un any a París i quan ne té fabricades quatre o sis, se'n ve cap aquí a col·locar-les. D'ell és aquella de que en Lerroux tindrà sempre èxit perquè és «el sargento de la Dolores». I referint-se an en Xènius i la seva col·laboració a *La Veu*, diu que li fa l'efecte «d'en Cristòfol Colom banyant-se a la piscina dels Orientals».

Penseu en aquest home que pren rap a la catalana mentres parla de Sèrbia, de l'Unamuno, d'en Clemenceau i de l'ànima d'Escòcia comparada amb la de Catalunya, en plena penya de la Maison. Tots se'l miren. D'on vindrà aquest home que no es talla els cabells i que es deixa créixer les idees? En Vilumara no fa xistos, tot cohibit; deixa de parlar d'en Ferran el Dr. Turró; en Marial no crida; l'Hurtado, de tant en tant, fa an en Brossa una pregunta i mig somriu, com dient, «jo ja ho sabia»; en Calvet, escolta, ingènua, aquelles xarades, i l'Utrillo, se mira tot content al foraster, com si fos un escarabat d'Egipte, portat per en Junyent o una nova pipa.⁷⁴⁰

Una de les intervencions cíviques més destacades d'Amadeu Hurtado va ser la participació en l'Homenatge nacional a l'escriptor i poeta Àngel Guimerà. La idea havia sorgint en un homenatge tributat al dramaturg Ignasi Iglésias, en motiu de l'estrena de la seva obra *Foch Nou*, celebrat al Mundial Palace.⁷⁴¹ Segons Joan Martori, l'esdeveniment significa històricament, juntament amb l'expres reconeixement del poble català de

---

⁷³⁹ FIGUEROLA. «Política Catalana. Las pasadas elecciones». *La Correspondencia de España*, 11 de maig de 1909.

⁷⁴⁰ «Aurenets intel·lectuals». *Papitu*, núm. 15. 3 de març de 1909. També Oleguer Junyent seria rebut càlidament a la Maison, amb un banquet decorat per Miquel Utrillo. *EPC*, 19 de març de 1909.

⁷⁴¹ «Homenatge a Ignasi Iglésias». *EPC*, 21 de febrer de 1909.

Guimerà com a poeta nacional, la jubilació estètica de l'escriptor.⁷⁴² Les noves generacions oferien un tribut al vell mestre en retirada. Amb Hurtado i Iglésias, formaven la Comissió Executiva de l'Homenatge, un grup transversal de personalitats format pel president de la Unió Catalanista Domènec Martí i Julià, el periodista i dirigent de la Lliga Regionalista Ferran Agulló, el jove escriptor Ramon Vinyes, el músic Enric Morera, el director teatral Adrià Gual, el poeta Josep Carner, el periodista teatral Pere Bohigas Tarragó i l'actor Lluís Puiggarí. El 12 de març de 1909, aquesta comissió va iniciar la seva activitat amb una visita a Guimerà, a qui es va donar coneixement oficial de l'Homenatge previst. També van enviar un telegrama al president del Consell de Ministres, informant-lo de l'acte i lamentant que encara estigués en vigor la Llei de Jurisdiccions, i van visitar l'alcalde Albert Bastardas, què va rebre amb total entusiasme la idea. Bastardas va donar suport a les iniciatives que li van presentar i va prometre cedir un local com a oficines de la Comissió. També van veure el president de la Diputació de Barcelona, Enric Prat de la Riba, que va oferir el seu suport i el de la corporació que presidia.⁷⁴³ El 8 de maig la Comissió va fer públic un manifest on feia saber la data del 23 de maig com dia d'homenatge a Àngel Guimerà.⁷⁴⁴ També es va fer públic el programa d'actes de l'Homenatge, consistent en gran acte a la Plaça de Catalunya amb l'entrega per part de l'Ajuntament del títol de fill adoptiu de la ciutat, la interpretació per part d'orfeons i societats corals de l'*Himne al Poeta*, d'Emili Guanyabens i Enric Morera, un festival coral al mateix lloc i la inauguració a Montjuïc de l'estàtua de Manelic, obra de l'escultor Josep Montserrat. També estava prevista una sessió literària per part dels poetes joves, i pels dies 24 i 25, representacions gratuïtes a diferents teatres de Barcelona amb presentacions de les obres a càrrec de diferents escriptors i una funció d'honor al teatre Novetats de l'obra *Gal·la Plàcidia* de Guimerà, dirigida per Adrià Gual, amb estudi de Vinyes i decorats dels escenògrafs Vilumara, Moragas, Alarma i Junyent. També va preveure la publicació d'un llibre, amb un tiratge de cent mil exemplars destinats a les escoles de tot Catalunya, compost de fragments de les obres més cabdals de l'autor amb un pròleg de Joan Maragall.⁷⁴⁵ Els actes d'homenatge aviat van començar a agafar volada, rebent-se milers d'adhesions i preparant-se actes d'homenatge arreu del país. Diaris i revistes anunciaven números especials dedicats a Guimerà i les agrupacions polítiques,

---

⁷⁴² MARTORI, Joan. *La projecció d'Àngel Guimerà a Madrid (1891-1924)*. Barcelona: PAMSA, 1995. p. 187.

⁷⁴³ «L'homenatge an en Guimerà». *EPC*, 12 de març de 1909 de 1909.

⁷⁴⁴ «L'homenatge a Guimerà. Manifest». *EPC*, 8 de maig de 1909.

⁷⁴⁵ «L'homenatge a Guimerà». *EPC*, 9 de maig de 1909.

com el CNR, animàvem a participar als seus simpatitzants en els actes previstos.⁷⁴⁶ Els actes van ser multitudinaris, dignes d'un autèntic homenatge nacional al seu literat més afamat. Amadeu Hurtado, com a membre de la comissió, acompanyà l'escriptor en els actes de reconeixement, tant a Plaça de Catalunya com a Montjuïc.⁷⁴⁷ Ell mateix recorda a les seves memòries que com a representant dels parlamentaris catalans a la comissió, li havia tocat presidir «enmig d'una profusió de banderes, de flors i d'aplaudiments, l'homenatge de tot Catalunya al venerable poeta Àngel Guimerà, el qual em semblava encara veure, emocionat davant la desfilada immensa d'una multitud de festa amb tota l'alegria i tot el color dels nostres aplecs populars» (p. 152). També va fer una aportació de vint-i-cinc pessetes per sufragar les despeses ocasionades.⁷⁴⁸ Alhora, en la seva doble condició de diputat pel districte i de membre de la Comissió va acompanyar Guimerà durant els homenatges tributats per la ciutat de Terrassa,⁷⁴⁹ i al poble de Matadepera, on el poeta havia passat llargues estades a la casa que hi tenia la família Aldavert.⁷⁵⁰

El prestigi intel·lectual, l'experiència política i la rellevància social que havia consolidant Amadeu Hurtado en aquells dos anys com a diputat va tenir com a colofó la seva elecció com a president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular. Fundat l'any 1902 pels obrers Eladi Gardó i Ferrer i Josep Tubau i l'estudiant de dret Francesc Layret, a casa del qual es reunien, la finalitat fundacional de l'entitat havia estat l'educació i la cultura dels obrers, però aviat esdevingué un centre de prestigi que atreia a les classes populars, menestrals i estudiants tan per les seves aules d'alfabetització, cultura, ciències i idiomes o als col·loquis i conferències oberts a tota les noves idees de l'època.⁷⁵¹ L'any 1906 l'Ateneu Enciclopèdic obria la seva seu definitiva fins l'any 1939, al principal carrer del Carme 30-32, un estatge social que disposava de quatre aules per a classes, sala d'actes, laboratori fotogràfic, laboratori científic, sala de museu, biblioteca, secretaria, sales per a

---

⁷⁴⁶ *EPC*, 15 de maig de 1909. *EPC*, 20 de maig de 1909. *EPC*, 21 de maig de 1909. *EPC*, 22 de maig de 1909. Un exemple de número especial, *EPC*, 23 de maig de 1909. El llibre: GUIMERÀ, Àngel. *Glorioses. Joies literàries tretes de l'obra de l'Àngel Guimerà que la Comissió Executiva de l'Homenatge a l'excels poeta, celebrat a Barcelona el dia 23 de maig de 1909, dedica als nois de Catalunya*. Barcelona: Impremta L'Anuari, 1909.

⁷⁴⁷ «L'Homenatge an en Guimerà. Grandiosa manifestació catalana». *EPC*, 24 de maig de 1909.

⁷⁴⁸ *ED*, 7 de juny de 1909.

⁷⁴⁹ «Terrassa an en Guimerà». *EPC*, 25 de juny de 1909. «Terrassa an en Guimerà». *EPC*, 26 de juny de 1909. *CHIRON* [LLONGUERAS, J.] «En Guimerà entre nosaltres». *op. cit.* pp. 349-351.

⁷⁵⁰ «L'homenatge an en Guimerà». *EPC*, 4 de juliol de 1909. «L'homenatge an en Guimerà». *EPC*, 13 de juliol de 1909. «L'homenatge an en Guimerà». *EPC*, 21 de juliol de 1909.

⁷⁵¹ Sobre l'Ateneu Enciclopèdic Popular: AISA, Ferran. *Ateneu Enciclopèdic Popular. Una història de Barcelona*. Barcelona: Virus, 2000. SOLÀ, Pere. *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939. L'Ateneu Enciclopèdic Popular*. Barcelona: Edicions La Magrana. 1978.

les seccions, petit taller, sala de tertúlies, dispensari, ambulatori mèdic, consultori oftalmològic, bany i cuina. D'acord amb un manifest de l'època:

l'Ateneu s'obria a tots els homes de bona fe i bona voluntat; no als d'una creença, classe o partit, sinó a tots, ja que es proposa treballa sobre lo que tots tenen en comú, sobre lo que a tots uneix i els fa germans. No és l'Ateneu una capelleta més, ni altre Casino, ni una nova societat obrera: és un centre de lliure ensenyança, de mútua cultura, fet per a contribuir a l'educació d'aquelles facultats, en qual desenrotllament i imperi sobre la terra consisteix la missió humana de l'espècie. El fi immediat de l'Ateneu és la instrucció, i sobretot, la instrucció dels que, per viure de les seves mans, es veuen privats d'ella, aspirant a ser amb el temps una veritable universitat popular.⁷⁵²

Com enumerava el mateix text, els mitjans havien de ser les lectures i converses públiques, l'ús d'una biblioteca, un laboratori, un museu i un gimnàs, els sosteniment de diverses classes, les excursions científiques «i tots aquells treballs que sorgeixin del bon desig i espontània iniciativa dels socis». Aquell mateix any, l'Ateneu Enciclopèdic arribava a la xifra de 800 socis, passant per l'entitat a donar conferències els principals intel·lectuals, polítics, escriptors i artistes de diversos tarannàs i idees. El mateix Amadeu Hurtado, que no era pas un desconegut a la casa, havia pronunciat diverses conferències sobre «Qüestions Socials» (1907), «La personalitat d'Émile Zola» (1908), «El sentit patriòtic de Catalunya» (1908), etc. La seva arribava a la presidència, càrrec que havien ocupat amb anterioritat Francesc Layret o Luis de Zulueta, però no va ser pas pacífica i va mostrar les fortíssimes tensions que hem vist entre el republicanisme autonomista o catalanista i el món lerrouxista. El 19 de juny de 1909 l'Ateneu Enciclopèdic Popular celebrà Junta General ordinària per una nova junta directiva. Una candidatura l'encapçalà Amadeu Hurtado i l'altra el periodista reusenc Cristóbal Litrán. Litrán tenia una llarga carrera com a lliurepensador i agitador entre l'anarquisme i el republicanisme federal a la seva vila natal, era molt pròxim Ferrer i Guàrdia de qui era secretari, i tenia el suport dels lerrouxistes.⁷⁵³ Segons explica *El Poble Català* a l'Ateneu «l'animació era extraordinària com en poques juntes generals s'ha vist».⁷⁵⁴ Ara bé «al primer cop d'ull ja es veien quines elements estaven en majoria i se podia assegurar, sense por de desengany, un gran triomf per a la candidatura de l'Hurtado. [...] els primers que s'adonaren d'això foren els

---

⁷⁵² *Ateneu Enciclopèdic Popular/Ateneo Enciclopédico Popular* (document bilingüe) 1906. Citat a AISA, F. *op. cit.*

⁷⁵³ Sobre Litrán <http://www.portaloaca.com/historia/biografias/8489-cristobal-litran-canet-entre-la-pedagogia-y-la-revolucion.html> (darrera visita l'agost del 2016)

⁷⁵⁴ «Darrera hora. De l'atropell lerrouxista». *EPC*, 20 de juny de 1909.

mateixos lerrouxistes». Com explica la mateixa crònica, des de l'inici de l'assemblea, els elements lerrouxistes dugueren a terme una actitud d'obstrucció, fins que arribat el punt de l'ordre del dia dedicat a l'elecció de la nova junta «quan tot d'una al fons de la sala s'aixecà un formidable avalot. Al primer moment fou impossible saber-me la causa. No és veien més que braços i bastons enlaire, estenent-se els quadros ben aviat per tota la sala». A l'origen de l'avalot, segons la revista, hi havia un lerrouxista anomenat Posa, que «tot d'una, sense com va ni com costa, s'havia llançat a sobre un soci –amic seu precisament– que tenia sentat davant d'ell. [...] L'avalot fou com hem dit tan formidable que, atrets pels crits pujaren al local de l'Ateneu tres o quatre policies, el sereno, el vigilant i els vianants que posaven pel carrer del Carme a aquella hora. No cal dir que la sessió no és reanudà». Com rebla *L'Esquella de la Torratxa*:

Per si tot això no fos encara suficient i no bastés a provar el matonisme intolerable dels lerrouxistes, aquests donaren el passat dissabte una prova més de la seva incivilitat en la junta general de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, en a que promogueren un tan fort escàndol que sonaren xiulets pel carrer i pujà al local la policia, serenos vigilants. Lo de l'Ateneu Enciclopèdic és un fet a propòsit per a formar-se concepte de la manera com busquen bronquina els antisolidaris i la lògica que gasten en les seves discussions. L'Ateneu és un racó seré de cultura, en el qual no haurien d'entrar mai els odís barbres i els apassionaments partidistes entenent-ho així, els socis solidaris d'aquella casa, que van allí a fer cultura i no a fer política, no tingueren res que dir quan en la junta general anterior s'elegí president al divertidíssim i inintel·ligible sociòleg senyor Valentí i Camp. Els lerrouxistes en canvi, cregueren que ells no devien tolerar que enguany la candidatura prestigiosa de don Amadeu Hurtado triomfés en lluita contra la de don Cristòfol Litran, un senyor molt entès en merceria, tot just arribat de Reus, de cultura rànica i ridícula, coautor dels gravíssims delictes de traducció que la biblioteca valenciana d'en Sampere perpetra. Convençuts de que el dissabte a la nit don Cristòfol perdria, decidiren impedir la reunió per la violència i un de la seva colla porta el determini a la pràctica per medi segons *El Progreso* diu textualment, de «un simple bufetón dado en la cara de un imbécil».⁷⁵⁵

Finalment, el 4 de juliol es va tornar a celebrar Junta General a l'Ateneu Enciclopèdic Popular per a l'elecció d'una nova junta directiva. La candidatura

---

⁷⁵⁵ «Crònica. El flagel de Barcelona». *LET*, núm. 1591. 25 de juny de 1909. El soci de l'Ateneu J. Bertrán i Ballet es dirigí a *El Poble Català* per refermar aquesta versió dels fets, ocasionats per «la intemperància d'un individu qui tothom coneix a l'Ateneu pel seu fanatisme i intransigència». BERTRÁN I BALLETT, J. «Lo de l'Ateneu E. Popular». *EPC*, 26 de juny de 1909.

d'Amadeu Hurtado estava conformada per ell mateix com a president; Joaquim Campamà com a vicepresident; Sadurní Bondia, secretari de l'interior; Josep Serra, visecretari de l'interior; Ramon Martínez Gras, vicesecretari de l'exterior, Maria Devalillos, vicesecretària de l'exterior; Pau Bastida, tresorer; Lluís Duran, comptador i Jaume Roca, comptador. Com assegurava *El Poble Català*, «s'ha de tenir en compte per apreciar la noblesa i la tolerància dels patrocinadors d'aquesta candidatura que en ella hi figuren no sols elements solidaris, sinó socialistes com el senyor Bondia, àcrates com el senyor Roca, i fins se'ns va dir que en ella hi ha elements antisolidaris».⁷⁵⁶ Avalaren la candidatura els seus companys diputats Eusebi Corominas i Laureà Miró, el diputat provincial Eduard Micó, Francesc Layret –en aquell moment alcalde accidental de la ciutat– i el seu germà Eduard o Màrius Aguilar, entre d'altres, mentre s'hi oposà una altra candidatura anomenada «ateneïsta» encapçalada per Josep Bordas, que fou «abandonada pels prohoms lerrouxistes sens dubte disgustats per la retirada de la candidatura legítimament lerrouxista». D'aquesta manera, Hurtado obtingué 120, mentre que Bordas només n'obtenia 57. «El triomf de la primera candidatura no sorprengué a ningú, però sí sorprengué la grandiositat de la mateixa [...] Jamai a l'Ateneu cap president havia obtingut el nombre de vots que obtingué ahir el nostre estimadíssim i admirat amic Amadeu Hurtado», segons explica la crònica d'*El Poble Català*; «a la sortida una nombrosa comissió entre la que hi figuraven els senyors Miró, Micó, Esteva, Noguer, Vallverdú, Sagués, Ferrer i Cantallops, anà a visitar el senyor Hurtado per a donar-li compte del resultat e la junta i pregar-li que acceptés la presidència, puig s'ha d'advertir que per a res se donà comte al senyor Hurtado per a ocupar el lloc esmentat. El senyor Hurtado, després d'agrair a tots l'esforç que feren a fer triomfar el seu nom, acceptà el càrrec prometent posar tota la seva voluntat per a tornar a l'Ateneu a l'actuació meritíssima que havia aconseguit».⁷⁵⁷

---

⁷⁵⁶ «A l'Ateneu E. Popular». *EPC*, 5 de juliol de 1909.

⁷⁵⁷ Donaren compte de la victòria d'Hurtado: *ED*, 5 de juliol de 1909; *EL*, 7 de juliol de 1909 i *LVC*, 8 de juliol de 1909.

6. UN ESPERIT INQUIET RECLÓS AL DESPATX (1909-1914)

6.1 AQUELL JULIOL

Les Corts havien acabat el seu període de sessions amb la votació de la Llei d'Administració Local, que era enviada al Senat, i la insistència en la derogació de la Llei de Jurisdiccions. El temps de Solidaritat s'anava esllanguint i tot tenia un gust de final. Com escriu Hurtado evocant aquells dies:

En arribar l'estiu i anar a passar les vacances a casa, ningú preveia el pròxim acabament de la nostra vida política. En el mes de juliol, un greus incidents al Rif, derivats de l'ocupació espanyola d'aquella regió del Marroc, van determinar unes mesures del Govern que provocaven a tot el país una protesta violenta. A Barcelona, començava el dia 26, amb una vaga general revolucionària, la que havia de rebre el nom de Setmana Tràgica. No sabíem ni ens adonàvem que aquell mateix dia començava l'agonia de Solidaritat Catalana (pp. 141-142)

Perdudes totes les colònies d'ultramar, l'imperialisme espanyol havia girat la vista cap al Marroc. Exploradors, geògrafs i empresaris van fer despertar al país una autèntica febre africanista, que cobrava les suposades i desconegudes riqueses que allotjava el Marroc. L'any 1906, la conferència d'Algecires havia delimitat els interessos de les diferents potències –França, Anglaterra, Alemanya i Espanya – sobre el Marroc, amb una total ingerència política sobre el regne alauita. D'aquesta manera, i a l'entorn de les antigues possessions de Ceuta i Melilla, Espanya duia a terme una política de penetració pacífica que va convertir el Rif en l'objecte de desig de les companyies inversores espanyoles, paradigmàticament la Compañía Española de Minas del Rif, fundada a Barcelona l'any 1908 per Joan Antoni Güell i López, comte de Güell. Aquesta zona, dominada per diferents tribus i cabiles que respectava l'autoritat religiosa del soldà marroquí –amb una posició molt debilitada per la constatat ingerència hispano-marroquí– i reconeixia la seva autoritat política en la mesura que aquest respectes els seus costums, era font de contínua inestabilitat. Les pressions de banquers i inversos i de l'exèrcit colonial havien empès el president Maura cap una política activa a la zona del Marroc. La tensió va anar en augment amb la construcció del ferrocarril que havia de traslladar al port de Melilla els minerals –ferro i plom– que es trobaven a les mines de Desula, a 20 quilòmetres a l'interior. A partir d'aquí, els enfrontaments de les tribus rifenyas rebels i l'exèrcit espanyol que protegia els treballadors de la via fèrria es van anar succeint. El 9 de juliol, cabilencs armats amb ganivets atacaren les obres del ferrocarril de la Compañía

Norteafricana, matant quatre obrers i ferint-ne uns quants més. Les tropes enviades des de Melilla per fer front als rifenys es van trobar més resistència de l'esperada, i aviat es va témer una insurrecció. Els atacs se succeïren el 18 i 20 de juliol i des de la metròpoli es va fer una crida als reservistes, què foren embarcats cap a Melilla, mentre arribaven les notícies de nous enfrontaments en els contraforts del mont Gurugú, a les portes de Melilla, que van culminar amb el conegut com a «desastre del Barranco del Lobo». S'iniciava la segona guerra de Melilla, final de la penetració pacífica i l'inici d'una època turbulenta que tindria com apogeu el desastre d'Annual de 1921. A Barcelona, principal port d'embarcament de tropes cap al Marroc, aquelles setmanes de juliol la partida de reservistes, molt sovint casats i amb fills, per anar a defensar uns difusos interessos patriòtico-econòmics de la impopular «aventura del Marroc», donaria lloc a una revolta espontània, què ha passat a la història amb el nom de Setmana Tràgica.⁷⁵⁸ Com escriu Amadeu Hurtado: «En aquell juliol de 1909, jo assistia per primera vegada en la via a un assaig de revolució, i estava a punt de presenciar episodis i escenes que coneixia o pensava conèixer per les meves lectures de pàgines històriques» (p. 143). Precisament, deu dies abans Hurtado havia enviat un petit escrit a la revista dels catalans de Cuba *La Nova Catalunya*, fundada a redós del Centre Català de l'Havana pel nacionalista Josep Conangla i Fontanilles, en el qual, tot referint-se a la «revolució catalana», havia escrit: «La revolució és un drama humà que té raó d'ésser en civilitzacions inferiors, Pèrsia, per exemple; però el vell sentit revolucionari no pot ésser els dels pobles que senten la vida moderna. La nostra revolució és l'acció persistent, de cada hora, en sentit lliberal, acció que tan poc poden comprendre aquells romàntics que no saben substituir el fet per la idea que abans han predicat. Fem aquesta feina i confiïm en l'obra de la ciència i de la vida per eliminar de la nostra terra les injustícies seculars».⁷⁵⁹

---

⁷⁵⁸ La bibliografia sobre la Setmana Tràgica és àmplia i variada. Els clàssics de CONELLY ULLMAN, Joan. *La Semana Trágica. Estudio sobre las causas socioeconómicas del anticlericalismo en España (1898-1912)*. Barcelona: Editorial Ariel, 1972. BENET, Josep. *Maragall davant la Setmana Tràgica*. Barcelona: Edicions 62, 1963. I els més recents, publicats a l'entorn del centenari dels fets: TERMES, Josep et.al. *Els fets de la Setmana Tràgica. Actes de les Jornades pel CHCC*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2010. DALMAU, Antoni. *Set dies de fúria. Barcelona i la Setmana Tràgica (juliol de 1909)*. Barcelona: Columna, 2009, 28 i 29 de maig. MARTÍNEZ FIOL, David. *La Setmana Tràgica*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 2009. DOMÍNGUEZ ÁLVAREZ, Alexia. *La Setmana Tràgica de Barcelona, 1909*. Valls: Cossetània Edicions, 2009. GARCÍA RODRÍGUEZ, José Carlos. *¿Arde Barcelona? La Semana Trágica, la prensa y la caída de Maura*. Astorga: Editorial Akron, 2010. CORTS I BLAY, Ramon. *La Setmana Tràgica de 1909. L'Arxiu Secret del Vaticà*. Barcelona: PAMSA, 2009. A més del testimoni del qui fou governador civil de Barcelona. OSSORIO Y GALLARDO, Ángel. *Barcelona. Julio de 1909 (Declaración de un testigo)*. Madrid: Imprenta de Ricardo Rojas, 1910.

⁷⁵⁹ «Informació política. Paraules de l'Hurtado». *EPC*, 15 de juliol de 1901.

El nacionalisme republicà va secundar de seguida l'oposició cap a una aventura bèl·lica africana en la qual Catalunya no guanyava res, i hi tenia molt a perdre.⁷⁶⁰ Especialment les vides humanes del més humils, que eren els qui eren embarcats cap al Nord d'Àfrica, cap a una guerra «renyida totalment amb les més clares i apremiants conveniències patriòtiques» segons Lluhí i Rissech.⁷⁶¹ Els nacionalistes republicans creien que aquesta guerra només serviria per consolidar règim i per satisfer els interessos d'alguns membres de l'elit política dinàstica –el mateix Romanones era sabut que tenia interessos miners a Melilla– i de l'alta burgesia barcelonina. Com assegura González Casanova, «l'ala esquerra del CNR, encapçalada per Rovira i Virgili, intentà d'atreure's el suport obrer patrocinant una campanya popular contra la guerra. El 19 de juliol hom inicià les manifestacions d'obrers joves al carrer, que foren aplaudides des de les oficines d'*El Poble Català*».⁷⁶² El periodista d'aquest diari Rovira i Virgili va ser el capdavanter de la campanya contra la guerra i d'aproximació al món obrer protestatari. Com escriu el seu company de redacció i bon amic Claudi Ametlla, «va fer aquesta campanya com si fos la seva personal, amb més violència que cap altra i amb la punta de demagògia que demanen els escrits d'aquest to. Més que més quan el públic seguia i el tiratge augmentava. I pensàvem nosaltres si, per un canvi tan arriscat, el nacionalisme republicà assoliria l'obsessió perdurable d'atreure's el poble obrer».⁷⁶³

El 21 de juliol de 1909 els diputats de l'esquerra solidària van reunir-se per abordar els esdeveniments del Marroc, i van acordar enviar un telegrama al President del Consell de Ministres, signat també pels representants regionalistes.⁷⁶⁴ En ell, s'afirmava:

Las operaciones militares que lleva a cabo el ejército español en el territorio del Rif constituyen de hecho una situación de guerra que no ha sido constitucionalmente declarada y para la cual no ha votado recursos el Parlamento, sumado a las condiciones en que se practica el reclutamiento de las tropas expedicionarias ha conmovido hondamente el sentimiento popular hasta el punto de que creemos que exige la inmediata reunión de las Cortes al objeto de que el Gobierno pueda dar al país las explicaciones

---

⁷⁶⁰ Sobre el paper del nacionalisme català, cal referir-nos a IZQUIERDO, Santiago. «Els nacionalistes republicans i la Setmana Tràgica a Barcelona» a TERMES, Josep et.al. *Els fets de la Setmana Tràgica. Actes de les Jornades pel CHCC*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2010.

⁷⁶¹ LLUHÍ I RISSECH, Joaquim. «La nostra protesta». *EPC*, 22 de juliol de 1909.

⁷⁶² GONZÁLEZ CASANOVA, José Antonio. *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)*, Barcelona, Curial, 1974, p. 200-201.

⁷⁶³ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. p. 334.

⁷⁶⁴ «Els diputats catalans i la guerra». *EPC*, 22 de juliol de 1909.

debidas y todas las representaciones parlamentarias exponer su criterio ante los graves acontecimientos.

Com explica el mateix Hurtado a les seves memòries, els diputats i senadors solidaris van acordar publicar un manifest adreçat al poble i al govern en que donaven suport a la protesta popular, que se li va encarregar a ell de redactar, i es van citar el dimarts 27 de juliol per tal de llegir-lo i aprovar-lo (p. 145). Però, entretant, l'agitació de protesta, que de primer s'havia manifestat en mítings, articles i agitació dels sectors republicans, socialistes i obrers, havia pres un nou caràcter amb la declaració el dia 26 de juliol de la vaga general revolucionària. Va ser declarat l'estat de guerra i el capità general Luis de Santiago va prendre l'autoritat, davant la impotència de les forces militars, que es resistien a disparar contra els revoltats i que, per això, foren victorejades, i l'absència del governador civil Ossorio y Gallardo. Les comunicacions s'havien suspès i la ciutat restava paralitzada. El dia de la reunió, Amadeu Hurtado es va haver de dirigir a peu des de la seva residència d'estiu a Vallvidrera al domicili familiar i professional de Vallès i Ribot –lloc habitual de trobada dels parlamentaris– a la ronda de Sant Pere, un camí que li va permetre captar l'estat de la ciutat en aquelles hores de vaga. Ell mateix va oferir a les seves memòries una llarga, inestimable i única crònica del que va succeir durant la reunió, en una escena que el cineasta Antoni Ribas va recrear i incloure a la seva pel·lícula *La ciutat cremada*, en la qual el polític catòlic-marxista Alfonso Carlos Comín interpretava el paper d'Amadeu Hurtado.⁷⁶⁵ Aquest és el text:

Els més excitats dels nostres companys eren els conservadors, entusiasmats per l'extensió de la vaga. Recordo especialment el diputat Trinitat Rius, gerent d'una de les més importants cases comercials catalanes, que deia horrors del govern, dels militars i de la situació del Marroc, que coneixia personalment, i el senador integrista Gomar, de natural reservat i gairebé taciturn, que estava loquaç i fins eloqüent en una requisitòria severa contra la guerra del Rif. De primer moment, designàvem una delegació amb Puig i Cadafalch com a diputat per Barcelona, per anar a l'Ajuntament a informar-se i fer l'ofertament del nostre concurs en qualsevol acció que en aquells greus moments es cregués útil. I mentre quedàvem esperant el retorn dels delegats, decidíem llegir el projecte de manifest per fer-ne, vista la impossibilitat de publicar-lo, una comunicació col·lectiva al Govern. Contenia una queixa vehement per haver-nos estat escamotejada la posició d'Espanya en el problema del Marroc, de la qual només sabíem que el país es

---

⁷⁶⁵ *La ciutat cremada* (1976). Dirigida per Antoni Ribas. El guió de la pel·lícula es pot consultar a RIBAS, Antoni. Sanz, Miquel. *La ciutat cremada. De 1899 a la Setmana Tràgica*. Barcelona: Editorial Laia, 1976.

trobava en l'encreuament d'unes rivalitats internacionals amb unes obligacions concretes, l'abast de les quals ignoràvem, sense cap noció dels mitjans disponibles per complir-les, i al mateix temps, aixecàvem la nostra protesta per la cria dels reservistes i per haver-se refiat de les tropes metropolitanes en una empresa que en tot cas s'hauria hagut d'escometre amb unes forces especialment organitzades al seu temps a de base del voluntariat d'unes tropes colonials.

Però no vàrem passar de la lectura ni ens n'haviem de recordar més, perquè la senyora de Vallès i Ribot, obrint d'una revolada la porta del despatx, ens va comunicar que estava cremant el gran edifici dels escolapis a la ronda Sant Pau, i que de la seva cambra es veia l'incendi. Tots ens apropàvem al balcó i vàiem una espessa columna de fum que sortia pel damunt de les primeres cases de la Rambla, i a la vegada, passava pel carrer una colla d'una trentena de xicots que, amb crits de mort i de protesta contra la guerra, es dirigien molt atrafegats cap al passeig de Gràcia amunt. En abandonar el balcó, l'aspecte de la nostra reunió havia canviat. El senador Gomar calmava els ímpetus, i tornava a ésser l'home reservat de sempre que, amb una veu sorda, es deia a ell mateix: «Això no, això no». Alguns parlaven d'anar a telefonar a les famílies i d'altres, que havien pogut venir a Barcelona des dels seus punts d'estiueig, volien anar a informar-se de si trobarien les comunicacions tallades. Hi havia un desig manifest de desfer-se de la reunió, però retenia a tothom de moment el compromís d'esperar que tornessin de l'Ajuntament els nostres delegats. (pp. 146-148).

Dos joves amics, periodistes i militants republicans nacionalistes, Antoni Rovira i Virgili i Claudi Ametlla, van fer cap al lloc de reunió dels diputats catalans. Els ho havia demanat el socialista Antoni Fabra i Ribas –professor de llengua anglesa d'Ametlla i Romà Jori–, un dels organitzadors de la vaga, molt preocupat en veure el caire totalment descontrolat que prenien els esdeveniments, per tal que oferissin a Jaume Carner de prendre la direcció del moviment:

L'endemà a la tarda, el meu amic i jo anàrem al domicili de Vallès i Ribot, a la Ronda de Sant Pere, on hi havia reunida la minoria republicana de la difunta Solidaritat. Vam trametre l'estrany missatge a Jaume Carner, el qual el comunicà a l'acte als seus companys. Encara recordo algunes reaccions. Laureà Miró, excitat, volia anar a Sant Feliu de Llobregat, que era el seu districte, i portar no sé quants milers d'homes armats, Salvatella objectava molt prudentment que calia parar compte en aquest joc, en el qual es travessava només que el cap. Vallès semblava consternat davant l'aparició real d'una revolució que durant quaranta anys havia evocat amb eloqüència. Junoy mastegava el seu cigar, un poc absent, i com un estrany que mai no hagués estat posseït de cap dèria

revolucionària. Eduard Calvet, fabricant i gran burgès, considerava la contingència revolucionària amb el seu elegant escepticisme aparentment amb més calma que altres que tenien poc a perdre. I Carner digué com quan jo l'anava a visitar per demanar-li una opinió: «Això és molt greu, molt greu, i cal pensar-ho molt».⁷⁶⁶

Però, Rovira i Virgili i Ametlla no van ser els únics visitants d'aquella casa:

Al cap de poca estona, entraven de sobte al lloc de la nostra reunió mitja dotzena de joves federals, suats i agitats, amb els ulls fora del cap, que venien a demanar al líder del seu partit, Vallès i Ribot, ordres i armes per a la revolució, perquè acabaven d'assistir a l'incendi d'altres convents i el poble es volia batre, segons deien, de totes passades. El bon Vallès, que n'havia vist d'altres, els responia paternalment que no es podien prendre resolucions impremeditades, i que si no disposava d'armes de moment tampoc no podia donar-los ordres fins que els diputats reunits resolguessin el que calia fer, i acabava demanant-los que es retiressin per no interrompre de la nostra deliberació (p. 149).

Finalment, com explica Hurtado, el porter de la casa, esverat per aquell anar i venir de gent, va tancar la porta de la finca, per impedir que entressin noves comissions, fins que va tornar la comissió que s'havia traslladat a l'Ajuntament: «Per ells ens informàvem que els incendis de convents i d'esglésies s'havien anat estenent durant tota la tarda, que la Corporació municipal no disposava de cap element per a la pròpia defensa, desconnectada com estava de l'autoritat militar, també per altra part desproveïda de forces, i per últim, que el ministre de la Governació La Cierva, per impedir el contagi de la insurrecció, havia publicat als quatre vents que a Barcelona havia esclatat una sublevació separatista» (p. 149). A partir d'aquí, els diputats que encara restaven a la reunió van decidir donar-la per acabada. Com reflexiona Hurtado, «la nostra posició no tenia res de lluïda. Podia ésser cert –i després va resultar que ho era – que tots els incendis, com es deia a l'Ajuntament, fossin l'obra d'unes petites colles de xicots, per l'estil de les que havíem vist durant el dia, que es valien de l'absència total de l'autoritat i de les seves forces, però el fet culminant era que nosaltres, els més autèntics representants del poble, ens trobàvem com els nostres antecessors de set anys enrere, sense saber res del drama que vivíem del poble revoltat» (pp. 149-150). S'aguditzava la sensació que els diputats –«els més autèntics representants del poble»– no sabien res del drama del poble revoltat. Quan Amadeu Hurtado va arribar a casa seva, a l'altra banda de la Plaça de Catalunya, cremaven prop d'una trentena de temples i convents. Durant els dies següents, es

---

⁷⁶⁶ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. pp. 341-342.

visqueren les escenes més cèlebres d'aquells estranys dies de revolta: els tirotejos des dels terrats, les barricades, els incendis, la profanació de les mògies de religioses d'alguns dels convents que fumejaven, davant la passivitat i la impotència de l'exèrcit i la deserció de les autoritats. Dimecres 28 a la tarda, Amadeu Hurtado observava els moviments de tropes i el tronar dels tirotejos des del balcó de casa seva. «Vaig escapar per miracle d'unes bales que van venir a petar a les persianes del meu balcó» (p. 151), escriu abans de relatar un episodi que li va permetre descobrir quin tipus de revolucionari hi havia al darrere del que estava passant:

Al més fort del desori, sentia trucar amb violència a la porta de casa. Era un correligionari de Terrassa que havia vingut a peu, tot sol, per demanar armes i ordres al diputat. Volia fer la revolució en nom de Catalunya i, en saber que la pensada de La Cierva era per aixecar l'hostilitat de tots els pobles espanyols contra nosaltres, decidia a l'acte fer la revolució per la República i s'oferia a anar a trobar Emiliano Iglesias, lloctinent de Lerroux, per una acció conjunta. Era el revolucionari típic de tots els temps que he recordat al començament, que fluctuava aleshores entre Catalunya i Lerroux perquè eren els temps coneguts per ell de la seva època, i que vint-i-set anys després, gairebé dia per dia, l'havia de veure fixat i enquadrat dintre del partit de la guerra civil que fos predominant al lloc d'Espanya on el sorprengué l'exposició de violència (p. 151).

La revolta també tingué rèpliques a d'altres ciutats catalanes, com Mataró, Sabadell, Terrassa, Granollers, Manresa, Badalona o Vilanova i la Geltrú, però al final de la setmana, l'arribada de noves tropes amb un esperit ben diferent de les de Barcelona va donar per acabat l'esclat iniciat per una indignació àmpliament compartida però que s'havia anat desfigurant en una demostració d'estèril violència anticlerical, enmig de la incredulitat ciutadana. Hurtado recorda com va acabar aquella experiència de revolució fallida:

En arribar la tarda de divendres, sense saber per què, la gent sortia sobtadament en massa als carrers amb aire de passeig, i anava en gran nombre a veure les ruïnes dels incendis amb el delit habitual dels espectacles gratuïts, fins que a entrada de fosc les tropes reprenien el tiroteig a discreció per a dispersar tothom i deixar altres cops desertes les vies de la ciutat. L'endemà al matí, la revolució es donava definitivament per acabada. [...] Si bé era cert que la unanimitat de la protesta, i especialment l'adhesió dels estaments conservadors havia fet possible la vaga general amb els desgavells que l'havien seguida, es veia clar que les causes desconegudes que determinen les grans explosions o no havien comparegut o no havien estat fortes per fer caure els sustentacles permanents de la nostra

estructura social. I en lloc de les masses sedicioses que arrasen les construccions caigudes amb el seu pas tumultuós, havien sortit atacades per la febre de la devastació unes reduïdes colles de les zones extremes de la població sollevada.

Els esdeveniments havien canviat l'estat d'ànim de la ciutat: «Un cop apaivagada la tempesta, l'esperit públic s'aixecava rancuniós i venjatiu en contra dels causants ignorats d'uns dies d'inquietud i de tortura. Volia que la repressió fos severa fins a deixar el rastre d'un escarment i associava d'instint els autors dels excessos viscuts amb els qui semblaven pels nostres carrers el terror de les bombes misterioses» (pp. 152-153). Els fets acabaven amb un centenar de morts –entre ells tres religiosos–, dos-cents ferits i més d'una setantena d'esglésies, convents i escoles religioses cremades i més de dues-centes barricades aixecades. Començava una etapa de repressió, impulsada pels sectors conservadors de Barcelona, encarregada pel Govern Maura al nou governador civil Evaristo Crespo Azorín, arribat a Barcelona el 8 d'agost de 1909. Aquell mateix dia, els diputats de l'esquerra solidària feien pública una declaració desmarcant-se i condemnant els fets ocorreguts la setmana anterior. Se'n va fer ressò *La Vanguardia*, ja que *El Poble Català*, que s'havia destacat com un clar i actiu portaveu en la campanya contra la Guerra del Marroc, restava suspès i no tornaria a aparèixer fins al novembre del mateix any. La declaració, signada també per Amadeu Hurtado, deia:

Després dels gravíssims successos ocorreguts la setmana passada a Barcelona i en altres indrets de Catalunya, enteníem que cap representació genuïnament catalana tenia cap necessitat de fer pública la seva protesta. El pillatge, l'incendi, la profanació de cadàvers i altres actes de vandalisme comesos en aquells dies, no poden ésser considerats per ningú com una manera d'expressar la seva voluntat la democràcia catalana, que té conquesta un lloc d'honor entre els pobles moderns més aptes per la vida del dret.

Però, davant de la interpretació inesperada i totalment inexplicable que s'ha donat en aquells successos fora de Catalunya, ens creiem obligats a dir amb veu ben alta que, reservant-nos tot judici respecte les causes de l'excitació popular que va servir de pretext a les turbes de violència en la setmana sagnanta, condemnem en nom dels nostres representats la perpetració de crims comesos. Aquesta condemna és tan més enèrgica en nosaltres en quant, representant el modern esperit lliberal de Catalunya, entemen imprescindible ara com sempre, marcar una diferència essencial entre el sentir positiu de la nostra democràcia, tan ferm i enèrgic en la lluita com intel·ligent i actiu en els afers ordinaris de la vida, i el sentit d'aquell desacreditat revolucionarisme que ha tingut en alguns llocs llastimosa manifestació aquests dies.

Disposats a complir en el Parlament el deber de dir amb tota claredat quina és la voluntat del nostre poble enfront dels problemes que ha plantejat el govern a dintre i a fora d'Espanya, protestem de que les turbes de malfactors, desvetllant en la consciència pública l'horror als excessos, hagin aconseguit ofegar la serena manifestació de la opinió unànime del país. I recollint aquesta opinió, procurarem com correspon als representants del poble, trobar i proposar en els poders constituïts la forma que entenguem més humanitària i decorosa de contribuir a conjurar els conflictes actuals.⁷⁶⁷

De tota manera, la repressió governamental, que va comportar la detenció d'una xifra pròxima a les 1.700 persones entre els mesos d'agost i setembre, uns 2.000 exiliats a França i, com veurem, diverses condemnes a mort, també va dirigir-se cap al nacionalisme republicà. Com evoca Amadeu Hurtado:

Un dia del mes d'agost, després de llegir la notícia que s'havia aixecat l'estat de guerra, rebia un minúscul paquet que el repòrter de *La Publicidad* Lluís Companys havia portat a casa per encàrrec del redactor Romà Jori. El paquet era una vulgar capsa de llumins, molt gastada, que contenia un paper rebregat amb unes curtes paraules escrites a llapis i firmades amb el nom de Baró, en les quals el signant deia a un destinatari casual que acabava d'ésser condemnat a mort per un Consell de Guerra a Montjuïc i demanava pietat. Amb l'emoció natural, corria cap al Govern Civil per comprovar l'autenticitat de la notícia i fer el que calgués per acudir a la crida del condemnat si realment ho era però la sentència de mort, no solament havia estat pronunciada, sinó que ja estava executada. (p. 153)

Josep Miquel i Baró, conserge de l'ajuntament del districte i afiliat al Centre Autonomista Republicà de Sant Andreu, d'on era veí, havia intervingut en els fets en aquesta barriada barcelonina, on els esdeveniments havien tingut un marcat caràcter republicà, i havia estat enviat a la recerca d'informació per ordre del regidor del barri Ignasi Iglésias. Se l'acusà d'haver-se apoderat d'armes del sometent i dels guàrdies de consum, d'haver atacat la caserna de la Guàrdia Civil i disparat als agents i d'haver dirigit l'incendi de la parròquia, i fou, efectivament, afusellat el 18 de setembre, el primer dels cinc condemnats aquells dies. Havia escrit abans de morir: «No se escribir. Queridos amigos. Antes de air se prnto la guarida con barrios testigos falsos. Me abisaron a las 8 que tenia el consejo a las 3 y que abisara los Testigos me desorientaron hasta aquella misma hora no sabía por qu me habian detenido de loque me an acusado sio ignosente

---

⁷⁶⁷ «Los diputados de la izquierda». *LV*, 8 d'agost de 1909. «Los diputados de la izquierda. Una declaración». *El País*, 10 d'agost de 1909.

porque los testigos declararon mui mal contra mi. [...] No me bandoneis. Soi inocente».⁷⁶⁸ Una altra intervenció d'Amadeu Hurtado davant les autoritats, com recorda a les seves memòries, va ser motivada per haver molestat uns socis de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, fet que va motivar una conversa amb el governador Crespo Azorín, a qui Hurtado havia conegut com a diputat conservador i el qual apuntava contra Pere Coromines, llavors cap de Negociat de Finances de l'Ajuntament. Perplex es va dirigir al govern per protestar contra el que considerava absurditats del governador civi (p. 155). Tot i que com diu Hurtado la repressió esbojarrada es va suspendre després d'aquesta visita, la campanya de reacció encara havia de tenir el seu colofó. El 31 d'agost era detingut al seu municipi natal d'Alella el pedagog Francesc Ferrer i Guàrdia, a qui, com hem vist, Amadeu Hurtado coneixia des de molts anys abans: «el segon procés Ferrer estava a punt de començar en un atmosfera de passió hostile que em recordava els temps del procés de Montjuïc. Per la propensió natural de les multituds a simplificar tots els seus problemes amb una fórmula o amb un home, Ferrer esdevenia el cap director de totes les malvestats que estava sofrint Barcelona des de feia anys, i s'esperava que la seva liquidació d'un sol cop totes les culpes dels crims terroristes i de les atrocitats de la Setmana Tràgica» (p. 154). Com explica el mateix diputat, a Barcelona s'estengué la desconfiança cap al Govern –a qui no es creia prou valent per condemnar a mort a Ferrer, amb l'argument de la seva anterior absolució en el procés per l'atemptat de Morral– i d'hostilitat cap al detingut. Un estat d'ànim ciutadà que Hurtado detectà al seu entorn immediat:

Podria referir mil detalls de dintre el cercle de les meves relacions per descriure aquell ambient d'odiositat passional contra Ferrer i Guàrdia; però em limitaré a recordar-ne alguns que fan referència als diputats republicans del temps, i m'abstindré de dir nos per no suscitar judicis sobre actituds i paraules que, com a producte de les influències del moment, no poden pesar sobre l'estima que mereixen les persones. Feia escassament una setmana de la detenció de Ferrer quan una tarda del mes d'agost, en passar per la Rambla del Centre en companyia de Francesc Macià, trobàvem el capità de cavalleria, català, Josep Calderón, amic del meu temps d'estudiants, que anava amb vestit de campanya.

---

⁷⁶⁸ MARTÍNEZ DE SAS, Maria Teresa i PAGÈS, Pelai. (Coord.) *Diccionari del moviment obrer als Països Catalans*. Barcelona: UB – PAMSA, 2000. p. 905. RABASSA MASSONS, Jordi. «La Setmana Tràgica a Sant Andreu de Palomar», a *Plecs d'Història Local*, núm. 134, juliol-agost 2009, p. 5-7. SEP ampliat a «Els fets de juliol de 1909 a l'antic municipi de Sant Andreu del Palomar. <http://www.sant-andreu.com/historia/fetsjuliol1909.htm> (darrera visita agost de 2016). «100 anys de la Setmana Tràgica. Que va passar a Sant Andreu?» a *L'Eixida*. Informació crítica i andreuca. <https://eixida.wordpress.com/2009/07/19/100-anys-de-la-setmana-tragica-que-va-passar-a-sant-andreu/> (darrera visita, agost de 2016). 5 anys després, encara hi havia memòria d'aquestes gestions. MARSILLACH, Adolfo. «Por una vez». *EL*, 23 de juny de 1914.

Tot seguit ens va explicar el motiu d'aquella indumentària, dient-nos que anava a recollir la seva gent a la caserna i pujar a Montjuïc perquè aquella nit hi havia el Consell de Guerra en la causa contra Ferrer, i a primera hora del matí s'executaria l'acusat. No vaig poder reprimir un gest de sorpresa i de disgust, i em vaig permetre de dir-li a Calderón que s'equivocava perquè seria segurament interès del Govern rodejar de totes les garanties de legalitat i de publicitat la vista del procés, sobretot en previsió d'una sentència condemnatòria. Comentant aquest incident amb Macià, arribàvem a la plaça de Catalunya i a la terrassa del Cafè Continental trobàvem uns diputats republicans als quals vàrem comunicar la desagradable notícia. Un d'ells va respondre ràpidament amb l'assentiment dels altres: «Si no es fa així, aquest subjecte es tornarà a escapar. Vindrà la pressió de fora com l'altra vegada i el deixaran anar perquè ens pugui continuar empipant».

Els vaticinis de l'amic Calderón no es van realitzar, i el procés Ferrer seguia el seu curs normal (p. 155-156).

L'animadversió cap a Ferrer era la tònica dominant en aquells dies. Antoni Rovira i Virgili, en una carta escrita gairebé 40 anys després a Hurtado, recordava «la famosa sortida de l'Eduard Calvet davant dels comentaris de certs homes de l'antiga Esquerra sobre la Setmana Tràgica a les taules de la desapareguda Maison Dorée de Barcelona: «Senyors, me'n vaig al Círcol Carlí per veure si trobo algun liberal».⁷⁶⁹ Només el poeta i influent intel·lectual Joan Maragall, com és conegut, va gosar escriure «La ciutat del perdó», que no seria publicat a *La Veu de Catalunya*, com havia estat la intenció, per decisió del mateix Enric Prat de la Riba.⁷⁷⁰ I, entre els republicans catalanistes, tot i la pietat cap a l'home reu de pena de mort, no cal repetir els judicis d'Amadeu Hurtado cap a l'Escola Moderna i la figura pública de Ferrer, com hem vist anteriorment. O de Pere Coromines, que escriu:

Aquest home m'era antipàtic: sense tenir cap prova, pel que un sent per les converses del carrer, el tenia per inductor o complicat en la bomba del Rei a Madrid, i creia que en el dilluns de la darrera setmana de juliol havia estat un dels principals a decidir el caràcter incendiari del moviment. M'inspirava una gran repugnància l'origen de la seva fortuna, i la coincidència de que tots els successos que es parlava d'ell influïssin en la cotització de borsa. És molt possible que la meva impressió fos injusta. Jo a ell no el coneixia personalment, ni he tingut conversa amb ningú que el conegués ben bé. Per això mateix

---

⁷⁶⁹ Carta d'Antoni Rovira i Virgili a Amadeu Hurtado, Perpinyà, 3 de maig del 1948. Publicada a ROVIRA I VIRGILI, A. *op. cit.* 2002. p. 270

⁷⁷⁰ MARAGALL, Joan. *La Setmana Tràgica. Tres articles*. Barcelona: Fragmenta Editorial, 2009. BENET, J. *Op.cit.* Barcelona: Edicions 62, 1963.

dóna un caràcter social a la meua convicció: la meua consciència l'acusava perquè l'acusava la consciència pública. Fins, darrerament, havia arribat a creure que ell sabia alguna cosa de les bombes que es tiren a cada punt.⁷⁷¹

La mateixa manca de sensibilitat cap a Ferrer, com reporta Hurtado, és la que tampoc van tenir els diputats en el cas del carboner dement Ramon Clemente García, a qui s'acusava d'haver profanat les mòmies de les monges jerònimes i d'haver ballat al carrer amb una d'elles, quan se'ls va demanar la seva intercessió per part dels veïns el carrer de Roig. Com assenyala Hurtado, es va decidir no accedir a la petició, argumentant que una petició d'indult col·lectiva podria ser un precedent en el cas d'una futura condemna a mort de Ferrer i Guàrdia. Finalment, el 9 d'octubre va començar la vista oral del procés contra Ferrer. Com explica Amadeu Hurtado: «Cedint al prec d'uns amics, havia ofert els meus serveis professionals al defensor militar, el comandant d'enginyers Francesc Galceran, que era un amic d'infància, natural, com jo, de Vilanova i la Geltrú; però Galceran refusava discretament i jo comprenia bé que no era igual per a un militar acceptar l'assessorament i la col·laboració d'un obscur advocat d'ofici que era jo en el temps del procés de Montjuïc que del diputat catalanista i republicà d'una certa anomenada del temps del procés Ferrer». Tot i la tasca coratjosa del defensor Galceran, després d'un judici sense garanties legals fou dictada la sentència de mort contra el fundador de l'Escola Moderna.⁷⁷² Aquell mateix vespre, Amadeu Hurtado va viure el mateix estat d'absoluta indiferència per la sort del condemnat:

La nit anterior a l'execució, nit plujosa de mitjans de setembre, la ciutat estava desperta com si tothom vetllés el mort a casa; però a la Maison Dorée, amb tots els llums encesos, uns diputats juntament amb altres amics, estaven reunits prop d'una renglera de taules, al mig d'aquell cafè sense concurrents, per celebrar la festa onomàstica d'un company. En passar per anar a casa, que era al segon pis del mateix establiment, vaig saludar el grup d'amics sense aturar-me; però cridat per tots ells, m'acostava a les taules per dir que no em sentia amb cor de participar a la festa en uns moments que un home de la nostra coneixença estava en capella. Em vaig avergonyir d'haver dit aquestes paraules, tot just pronunciades,

---

⁷⁷¹ COROMINES, Pere. *Diari i Records II: De la Solidaritat Catalana al Catorze d'Abril*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1974. p. 105.

⁷⁷² A més de la bibliografia esmentada sobre la Setmana Tràgica, sobre Ferrer: AVILÉS FARRÉ, Juan. *Ferrer i Guàrdia, pedagog, anarquista y mártir*. Madrid: Marcial Pons, 2006. BERGASA, Francisco. *¿Quién mató a Ferrer i Guàrdia?* Madrid: Aguilar, 2009.

perquè les mofes els donaven l'aspecte ridícul d'una sensibleria de melodrama de tesi; però el cert és que em vaig retirar (p. 157).⁷⁷³

6.2 EL FINAL D'UNA POLÍTICA

L'endemà, Francesc Ferrer i Guàrdia va ser executat al castell de Montjuïc. I mentre a tot Europa començava la campanya del cas Ferrer, associant la seva mort a la memòria de la Inquisició, a Catalunya amb la primera explosió a la Rambla, «aquells mateixos diputats que he recordat abans, no uns altres, sinó exactament els mateixos, estaven indignats contra Maura, l'assassí que no havia comprès la gravetat de la condemna de Ferrer» (p. 158). Amb el crit de «Maura, no», començà el principi del final del «gobierno largo» del polític mallorquí, a qui Hurtado, però, no s'estava de considerar com un autèntic estadista. Amb l'obertura de les Corts l'octubre de 1909, va començar el procés contra Maura, al qual se sumarien des dels liberals dinàstics a republicans i socialistes. El president del govern va presentar la dimissió al Rei, que li acceptà i va nomenar president a Segismundo Moret. Com escriu Amadeu Hurtado:

El que ens acabava de passar a tots plegats amb la nostra desfeta per la tragèdia de Barcelona i de Ferrer havia d'ésser una lliçó de modèstia per a judicar l'acció dels nostres homes i dels seus partits, abstenint-nos de condemncions d'incapacitat o d'impotència dels altres, quan els atzars de la vida acabaven de condemnar-nos a tots. Havíem quedat bé com a actors en l'escenari de les nostres gestes, però el públic se'ns havia escapat, esporuguit per una tempesta que desfeia sobtadament l'espectacle. Jo mateix havia tingut a les taules alguns èxits d'una brillantor que no esperava, i que eren una promesa d'envejables ascensos en el cartells dels nostres equips; però la vida del polític, tan semblant a la de l'actor, projectada sempre de cara al públic, que és el qui imposa els seus gustos, se m'havia fet pesada per la convicció que l'esforç personal no serveix per decidir ni per endevinar la sort dels drames en els quals hem de desenvolupar un paper. La Setmana Tràgica n'era un exemple per les seves conseqüències. D'una manera inesperada, i per motius diferents, havia provocat la caiguda simultània de Solidaritat Catalana i de Maura, i havia interromput el moviment ascensional de la nostra vida civil, i ens havíem despenyat a mig camí, per tornar a començar com en un nou suplici de Sísif (p. 172-173).

---

⁷⁷³ Amadeu Hurtado es confon a l'hora de situar el dia de l'execució de Ferrer, que no va ser a mitjans de setembre, sinó la matinada del 13 d'octubre. Aquest dia se celebra Sant Eduard, per la qual cosa, l'homenatjat a la Maison Dorée és molt probable que fos el diputat Eduard Calvet.

I és que, la divisió entre regionalistes i republicans, que ja havia tocat fons al febrer amb l'elecció del dinàstic Sostres enfront de Santiago Gubern com a vicepresident de la Diputació de Barcelona –substituint el republicà Jaume Cruells, elegit diputat a Corts rellevant al diputat per Sabadell, Francesc Pi i Arsuaga–, s'acabà d'afermar amb la Setmana Tràgica i els esdeveniments posteriors. El bloc solidari, doncs, acabava d'agonitzar i ho feia entre disputes també entre els homes de l'esquerra solidària. El 7 de setembre, *La Vanguardia* havia publicat unes declaracions del diputat per Gandesa Joan Caballé Goyeneche, que van portar cua. Caballé afirmava als periodistes que:

De la Solidaridad Catalana y de sus representantes a Cortes no hay para que hablar ya.

Totalmente desorientados, sin más norte ni guía que el culto a nuestra propia personalidad, no hemos sabido colocarnos a la altura de nuestros deberes y responsabilidades.

Cual los infusorios de Bartrina en la gota de agua, para nosotros no ha existido más tema ni espacio que las peñas del Ateneu Barcelonès, la Maison Dorée y Continental. Fuera de ellas Cataluña y la Solidaridad, y su significación y misión, han sido palabras vacías de todo sentido.

Realmente la «feina dels inútils» de antaño, que *La Veu de Catalunya* y sus hombres echaron en cara de Rusiñol y demás espíritus cultivadores de la izquierda catalana, puede en justicia aplicársenos a todos, derechas y izquierdas.

Y como en nuestro bagaje, ni aun podemos registrar (lo que habría sido glorioso para nosotros, los diputados catalanes y provechoso para España) el intento siquiera de presentación de un modesto ante-proyecto de presupuestos generales del Estado, creo sería obra acertada que coincidiera la renuncia de verdad de nuestras actas con la próxima apertura del Parlamento.

Sería éste, me parece el mejor y el más útil de nuestros actos.⁷⁷⁴

Els diputats de l'esquerra solidària, atònits, van enviar un telefonema al seu company: «para saber a qué atenemos y proceder en consecuencia, necesitamos nos diga si son ciertas las declaraciones que le atribuye *La Vanguardia*»,⁷⁷⁵ respost amb un altre del diputat per Gandesa en què assegurava desconèixer el contingut de les declaracions que el rotatiu barceloní li atribuïa, però assumint-ne la responsabilitat. Dies després, havent pogut llegir el text, es ratificà en les seves opinions davant dels seus companys.

---

⁷⁷⁴ «Declaraciones del señor Caballé». *LV*, 7 de setembre de 1909.

⁷⁷⁵ «Les declaracions del diputat per Gandesa». *LCG*, núm. 2106. 18 de setembre de 1909.

Però, tot i que la Solidaritat Catalana s'havia esquinçat definitivament, no era moment de disputes dins el bloc d'esquerra. *El Diluvio* escrivia: «por más que bueno será que el señor Caballé como sus demás compañeros de diputación, como todos los liberales catalanes vayan con mucho cuidado para no ser juguete de la reacción».⁷⁷⁶ El cicle electoral no s'havia acabat i amb unes noves eleccions provincials, assenyalades pel 26 d'octubre, i les municipals ordinàries, pel 12 de desembre de 1909, calia tornar a encarrilar la tasca d'unificar el republicanisme catalanista. Ho recordava l'humorístic *Papitu*, recreant una suposada farsa de Josep Carner –les crítiques a La Lliga Regionalista i als seus dirigents havien allunyat aviat el *Príncep dels Poetes* de la revista, en què havia col·laborat en un inici⁷⁷⁷ titulada «¡¡Fem-la l'esquerra!!»: «Figurin-se vostès en Marial, en Suñol, en Carner, en Moles, a l'Hurtado, tots ells volgient-la fer, l'esquerra, tots ells amb caps de nano, i tots ells ensenyant llurs misèries».⁷⁷⁸ L'expressió recordava aquell «que facin l'esquerra», adreçat per Prat de la Riba als dissidents republicans de la Lliga, segons Cambó.⁷⁷⁹ En aquest sentit, Amadeu Hurtado també evoca una conversa amb Prat al seu despatx de la Diputació, on aquest es lamentava que «els nacionalistes republicans no sabessin descabdellar l'acció política que s'havien emprès i tinguessin tan poc èxit, deixant les masses republicanes a les ordres de Lerroux. Em deia que tenien el defecte de no ésser homes d'esquerra com ells creien, perquè si ho fossin ja haurien comprès que la seva feina era atraure amb un cert radicalisme social, entès i practicat a la catalana, les nostres multituds populars, en lloc de pensar i voler actuar amb matisos d'homes de govern» (p. 171-173).

De tota manera, a finals de 1909, Amadeu Hurtado –que llavors tenia 34 anys–, va tancar «el parèntesi polític» que havia obert a finals de 1905, amb la seva participació en el naixement de Solidaritat Catalana: «Quatre anys d'experiència m'havien curat del gust de ficar-me en el que no entenia, i tornava a la carrera professional, massa abandonada en aquest període, deixant a la majoria dels companys definitivament encarats cap a la carrera política. El conjunt de Solidaritat Catalana s'havia desfet sense soroll, com si s'hagués desinflat, i els partits que el componien passaven altre cop al seu

---

⁷⁷⁶ «Vivamos prevenidos». *ED*, 9 de setembre de 1909.

⁷⁷⁷ Ho havia explicat en en una carta: «Amic Apa: Els deus no volen que jo escrigui en el vostre *Papitu*. Per què heu permès aquestes coses? N'estic verdaderament apesarat; artísticament el *Papitu* era una gran victòria. Vostre ben afectíssim, creyeu-ho, Josep Carner» publicada a «Indiscrecions». *Papitu*, núm. 3, 9 de desembre de 1908.

⁷⁷⁸ «Aristofanes-Carner». *Papitu*, núm. 93. 22 de setembre de 1909.

⁷⁷⁹ CAMBÓ, F. *op. cit.* p. 136.

respectiu centre per reproduir les antigues baralles en forma de baralles noves» (p. 164). Fins les noves eleccions, tot i la seva retirada política, mantenia l'escó de diputat, i com a tal, tot i que el Parlament hagués suspès les seves funcions fins la seva dissolució el març de l'any 1910, tenia el deure d'obtenir la llibertat dels electors terrassencs encausats per la justícia militar arran dels fets de la Setmana Tràgica (p. 164).⁷⁸⁰ Tot i que la població obrera havia seguit la vaga durant sis dies, els actes violents foren molt menors en relació al que havia succeït a Barcelona o fins i tot a la veïna Sabadell —es van produir desperfectes a la via del tren, es van cremar les casetes dels burots i es van causar desperfectes als ponts de les Arenes i del Palau. El predomini de la moderació entre els obrers terrassencs, que es van mantenir en contacte permanent amb unes autoritats encapçalades pel batlle regionalista Josep Rigol i Casanovas, i el bon criteri dels caps militars destacats i la ràpida mobilització del Sometent van fer que els incidents fossin escassos. De tota manera, això no va evitar que fos objectiu de la repressió desfermada. Foren acusats i detinguts diversos obrers. El paleta Francisco Muñoz Jordán va ser acusat d'amenaçar el cap d'estació; l'obrer metal·lúrgic Jaume Valls Creus va ser acusat de l'assalt a una armeria; el flequer Joan Sabaté, també se l'acusà de l'assalt a l'armeria i de calar foc a la caserna de la Guàrdia Civil; Josep Canals va ser encausat amb sis companys per haver exercit presumptament coaccions i impedit el trànsit de carruatges. En total, a finals de setembre hi havia 33 detinguts a les presons de Terrassa a causa dels fets de juliol.⁷⁸¹

El 14 d'octubre, Amadeu Hurtado escrivia a Albert Bastardas, què acaba de ser designat candidat pel districte electoral de Terrassa-Sabadell a les eleccions provincials, en una candidatura encara solidària en què participarien el sabadellenc Jaume Brutau i Manent i el terrassenc Joan Vallès i Pujals, de la Lliga, i Manuel Folguera i Duran, de la Unió Catalanista. Bastardas, provinent de la Unió Republicana, hi representava el nou nacionalisme republicà que s'estava construint. Amadeu Hurtado trametia a Bastardas l'interès de l'Agrupació Regionalista en la seva presència a la candidatura, però a més, tenia un interès més personal que Bastardas disputés un dels escons de diputat provincial:

Fins aquí, lo que diuen els altres. Ara, lo que dic jo. I lo que jo dic és que entenc d'una gran transcendència la seva candidatura. Jo penso retirar-me definitivament de la política,

---

⁷⁸⁰ Referències a gestions per l'amnistia dels presos de juliol de 1909 a *EPC*, 15 de gener de 1910, També trobem viatges a Madrid d'Amadeu Hurtado durant aquells primers mesos de 1910. *ED*, 6 de març de 1910. *ED*, 15 de març de 1910. *EPC*, 15 de març de 1910

⁷⁸¹ COLOM I BUSSOT, J. *op. cit.* pp. 271-272.

i la única cosa que em neguiteja és la situació en què queden els solidaris de Terrassa, especialment els republicans. La principal dificultat que se'ls presenta és la de trobar un nom per a substituir el meu quan en unes noves eleccions generals vulgui intentar fortuna el caciquisme d'en Sala. En les eleccions passades, l'excitació sentimental del poble feia acceptable qualsevol nom; però ara les coses han canviat i el nom del candidat és un valor essencial en la lluita. Si aquest fos jo; no hi haurien problemes perquè continuarien en favor meu les simpaties guanyades. Si no fos jo, se'n tindrà de buscar un altre que tingui també aquesta base segura d'èxit, per lo que es necessita que, no solsament sigui conegut el nom, sinó personalment. Havia parlat diferents vegades de vostè, quin nom havia sonat abans que el meu en les eleccions passades, i no hi veien altra dificultat que el fet de no tenir relació personal amb el districte; doncs fora d'aquest detall, el tenen per un candidat casi bé insubstituïble. Per tot això, comprendrà l'interès en què vostè entri en aquest districte com diputat provincial.⁷⁸²

Com assegurava Hurtado: «Cregui que serà un contratemps la meua retirada, si no tenim la fortuna de preparar amb temps un substitut que s'imposi; i les circumstàncies ens afavoreixen posant-lo a vostè en condicions de ser-ho. D'altre modo, tinc per segur que entreguem el districte a n'en Sala i a un candidat de dreta. Per evitar-ho, hi hauria el remei de la meua continuació; però amb aquest no podem contar-hi». La candidatura solidària va fracassar davant la candidatura avalada per Sala, què es preparava pel seu retorn polític, coincidint amb l'arribada al poder dels liberals.

De tota manera, més enllà de la seva determinació d'abandonar la política, Hurtado assistí a noves reunions dels republicans solidaris a casa de Vallès i Ribot,⁷⁸³ va fer gestions davant del Governador Civil⁷⁸⁴ i encara viatjà a Madrid per assistir a les sessions que van significar la caiguda de Maura⁷⁸⁵ i posteriorment, s'entrevistà amb el nou president del Consell de Ministres Moret i el liberal Santiago Alba, intercedint pels presos i gestionant la resolució d'altres assumptes d'interès per a Terrassa.⁷⁸⁶ Al districte de Terrassa també assistí als actes protocol·laris que el seu càrrec obligava, com la inauguració del curs acadèmic de les Escoles Industrials de la ciutat, que serví per honorar

---

⁷⁸² Carta d'Amadeu Hurtado a Albert Bastardas, 14 d'octubre de 1909. Fons Albert Bastardas i Sampere. AHCB.

⁷⁸³ ED, 28 de setembre de 1909. ED, 1 d'octubre de 1909. ED, 7 d'octubre de 1909. LCG, núm. 2109, 9 d'octubre de 1909.

⁷⁸⁴ ED, 3 d'octubre de 1909.

⁷⁸⁵ ED, 19 d'octubre de 1909. ED, 21 d'octubre de 1909. ED, 22 d'octubre de 1909. ED, 23 d'octubre de 1909.

⁷⁸⁶ EPC, 3 de novembre de 1909. ED, 17 de novembre de 1909

la memòria de Bartomeu Amat, primer director del centre educatiu.⁷⁸⁷ La determinació d'Amadeu Hurtado d'abandonar la política era ferma, i aquesta es feia notòria a la premsa, també en la satírica. El *Papitu* dedicà a Amadeu Hurtado l'article «Vir prudents», en què afirmava:

Encara que s'hagués dit Juli Cèsar, l'Hurtado no hauria arribat mai a emperador; l'Hurtado mai s'hauria decidit a passar el Rubicó. L'acció, el moviment, li fan por, i es per això que essent ultra liberal sembla conservador, i que tenint l'esperit més àgil de Catalunya, no ha sigut més que un *commis-voyageur* de la Solidaritat.

I vés qui ho diria: l'Hurtado és el nostre Unamuno en lo que respecta a la mort. Com el professor de Salamanca, la mort constitueix per ell una obsessió. Un enconstipat, per a ell té proporcions de pulmonia; un vas d'aigua és un cultiu de microbis, i una resistència en la darrera de les funcions nutritives, un començament de tifus. L'Hurtado ni dient-se Cèsar hauria estat emperador.

Mireu si en té de por a la mort: quan d'estudiant no feia més que estudiar, ni billar, ni tabernes, ni mosses. De vegades els companys el comprometien: «Vine, home, vine. Deixa't de cabòries!». I l'Hurtado un cop cada sis mesos se deixava de cabòries. Aquelles expedicions semestrals eren per ell un martiri. Ells, els companys, tornaven contents com unes castanyoles. I ell, tot moix els hi deia:

Voleu dir que no em ressentiré de la medul·la?

No, l'Hurtado mai no ha passat el Rubicó.

Però l'intel·lectualisme el perd. Un dia menjava raïm. «Sembla mentida –deia– que en aquests divins granets s'hi amagui la mort». I cuidadosament, anava remullant el raïm per netejar-lo. Va parlar de bacteriologia, de profilaxis i altres profundes coses. Al final de la *causerie*, va beure's inadvertidament l'aigua del got on havia remullat el raïm.

Tenim por de que un dia, sorprengui la Seca al senyor Hurtado mentre's desenrotlla una teoria profunda sobre la mort.⁷⁸⁸

Pocs dies després de publicar-se el text, Amadeu Hurtado va escriure al seu amic i confident Pere Corominas, en què assegurava: «Et confesso que l'acudit del *Papitu* no m'ha molestat. Suposo que és cosa d'algun amic que ni m'interessa ni em preocupa averiguar qui és. Ha estat una nota més o menys picaresca pel periòdic, i ni ell ni jo hi

---

⁷⁸⁷ «Escuelas Industriales de Tarrasa» *LV*, 4 d'octubre de 1909. «En la Escuela de Industrias de Tarrasa» *ED*, 6 d'octubre de 1909.

⁷⁸⁸ «Vir prudents». *Papitu*, núm. 49. 3 de novembre de 1909.

hauríem donat altra importància que aquesta: la d'haver omplert un espai en el *Papitu*. Coses pitjors s'han de sentir els que tenen alguna representació pública». En la mateixa carta, Amadeu Hurtado aprofitava per comentar amb Coromines la decisió d'aquest de deixar l'Ajuntament de Barcelona per adherir-se al CNR i assumir el lideratge nacionalista, i alhora per sincerar-se sobre el seu propi estat d'ànim davant la situació política:

Si el fet és realment exacte, et desitjo molta sort. Jo que, desil·lusionat del tot, em retiro ara de la política, no puc comunicar-te entusiasmes que no sento, però crec que si algú està ben armat per a portar a la política catalana el nostre sentit, aquest ets tu. Ja fa algun temps que ho vinc dient i veig que a l'últim els altres també ho han comprés. Afortunadament, portes amb el teu nom un prestigi merescut que et donarà una autoritat que ens ha faltat a tots nosaltres. Si la sort t'acompanya, podràs fer una feina profitosa.

Respecte del teu èxit, tinc molts dubtes que no vull exportar per a no contribuir en lo més mínim a refutar els teus entusiasmes. Jo no tinc confiança en el meu poble, i això explica tot lo que em passa i totes les meves presumpcions de que els homes més ben intencionats són els primers que tenen de fracassar. Però si tu tens aquesta confiança, podràs indubtablement fer molt. Tot serà que hi siguem a temps.⁷⁸⁹

Després de les retirades o les indecisions de Sunyol, Carner, Lluhí i Gubern per a liderar una esquerra que acabava de guanyar les eleccions provincials, el CNR es quedà sense un líder que fes aquesta tasca. Pere Coromines, que per amplis sectors del nacionalisme republicà era considerat tot un líder natural i que en aquell moment tenia 39 anys, era un alt funcionari municipal, un prestigiós intel·lectual, col·laborador d'*El Poble Català*, escriptor notable i un dels vuit fundadors de l'Institut d'Estudis Catalans i a més, tenia al darrera l'aureola esquerrana i revolucionària del seu processament a Montjuïc, havia de ser l'home capaç d'atreure la massa obrera i republicana cap al nou partit que s'anava a crear.⁷⁹⁰ Com explica Amadeu Hurtado:

Cap dels homes directius no es trobava disposat a canviar el propi sistema de viure pel del polític professional a la manera, per exemple, de Cambó, i creguts tots ells de bona fe que l'èxit d'un partit depèn de les activitats d'un home que vulgui dirigir-lo, van tenir la idea de proposar aquesta feina a Pere Coromines, que deixava la seva plaça de cap de Negociat a l'Ajuntament de Barcelona per la de director d'*El Poble Català*, amb el ben entès que aquest càrrec en el diari significava la direcció del partit. No s'adonava cap

---

⁷⁸⁹ Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines, 7 de novembre de 1909. Fons Pere Coromines. BNC.

⁷⁹⁰ IZQUIERDO, S. *op. cit.* p. pp. 45-46.

d'ells, ni el mateix Coromines, que el que tenia d'artificiosa aquesta solució li tria tota l'eficàcia d'un espontani gest popular. Per altra part, Coromines acabava d'arribar a la quarantena i s'havia tornat ja un home obès, de pell esblanqueïda i de formes rodones de buròcrata sedentari que el feien calmos i reflexiu sense cap rastre dels atreviments de la seva joventut. Però la trava principal per a una acció sostinguda era que cap de les pròpies activitats la considerava prou important com a objecte de la vida. Ésser polític de primera fila el complaïa si al mateix temps podia obtenir la fama de gran economista i financer que havia aspirat a fer-se des del seu lloc a l'Ajuntament i si podia guanyar-se el renom d'un dels primers escriptors de la Catalunya de l'època, amb una producció literària abundosa, des de la novel·la fins a l'assaig filosòfic. Eren molt difícils de conciliar tantes ambicions alhora, i era natural que fos el partit el primer que se'n ressentís; però si Coromines hagués estat més diligent i menys preocupat per les seves altres afeccions, la sort del partit hauria estat la mateixa (p. 170)

Finalment, Amadeu Hurtado es va decidir a fer públic aquest estat d'esperit que el corsecava, amb un article publicat a *El Poble Català*, que havia pogut reparèixer el 8 de novembre. Com el mateix diari s'afanyava a deixar constància que l'article «és expressió ben original de l'estranya pertorbació produïda pels aconteixements polítics d'aquest any. El senyor Hurtado vol cobrir sota una capa de finíssima ironia un estat d'indecisió i amargura del que esperem veure'l sortir aviat amb aquella simpàtica empenta d'altres temps, quan peleiava per la creació de les noves escoles o quan senyalava del Parlament estant noves orientacions a l'esquerra catalana». El títol de l'article feia referència a les declaracions que el nou Governador Civil, el liberal Félix Suárez Inclán, havia fet a la premsa en el sentit que les peticions de llibertat dels presos pels fets de juliol, havien d'estar avalades a Barcelona pel nou l'alcalde de Barcelona, el també liberal Josep Collaso i Gil i a Terrassa, per l'exdiputat Alfons Sala i Argemí,⁷⁹¹ però de fet, contenia una pessimista reflexió sobre la Solidaritat i la seva gestió política:

La vàrem errar en creure que el moviment de Solidaritat Catalana era una afirmació, quan, en realitat, no era més que una protesta. Com a motiu d'una agitació sentimental, era cosa fàcilment assequible a tots els que participaven dels nostres sentiments. Com a tema d'una acció política corresponent a un estat d'opinió, era una cosa massa complicada pel nostre país. [...] Esmorteïda la foguera de passió que ens va fer hèroes un dia, la realitat ens ha demostrat que si és cert que estem en camí de fer a Catalunya un poble de ciutadans, ens

---

⁷⁹¹ Sobre aquest tema, *EPC*, 19 de novembre de 1909 i 20 de novembre de 1909.

fa falta encara un bon tros per arribar-hi. I les multituds sofrentes de les ciutats enyoren el cabdill, com els poblets i les viles enyoren el cacic.

Quan nosaltres ens crèiem tocar el cel amb les mans i ens omplíem la boca parlant d'aquest sentiment de ciutadania que, sorgit a Catalunya, havia de fer una Espanya nova, contribuïem sense volguer a retardar la mateixa obra que ens pensàvem portar a terme. El cabdill i el cacic eren, segons nosaltres, la ronya de la nostra vida pública; i donant per fet el poble, els volíem combatre sense pietat. Avui, amb més serenitat, podem dir que l'un i l'altre d'aquells personatges representen una mateixa funció social, indispensable ara com ara a l'estat de la nostra consciència col·lectiva. Destruir-los es deixa sense empar un poble que no es pot valdre per si mateix, i si ni el poble ni nosaltres que volem representar-lo, podem fer bona feina. El progrés a que tenim d'aspirar ara, com a preparació natural d'avenços futurs, és el de aconseguir que tant el cabdill com el cacic, en lloc de desaparèixer realitzin la seva alta funció sentint-se personatges adherits als nostre desig d'una nova idealitat.⁷⁹²

I referit a ell mateix i a la seva tasca com a diputat, Amadeu Hurtado cloïa al seu article, afirmant:

Jo crec que això no pot dir-ho tothom; però tinc el dever de dir-ho jo, que no puc desvetllar recels ni desconfiances, conegut el meu propòsit de no intervenir en les lluites polítiques. I tinc el dever de dir-ho, perquè els que es quedin ho facin i els demés els ho deixin fer. Jo no crec que sigui necessari tornar en aquell temps de divertiment i de la vida fàcil en què en Cambó cantava «Els Segadors» quan en Lerroux cantava «La Marsellesa», i que ballava sardanes si l'altre feia berenades; però sí que em sembla que l'un i l'altre s'haurien de prendre menys en serio el paper d'estatistes i deixar-se de discursos transcendents que, sobre no ésser-ho, són impropis dels homes de la Catalunya actual. Tot vindrà en el seu temps, a condició de que, prenent exemple de lo passat, cadascú procuri no excedir-se de la tasca que li sigui pròpia.

Jo, fa més d'un any, que pensava retirar-me del districte de Terrassa, perquè tenia una consciència molt clara de lo que convenia fer i de la meva incapacitat per a fer-ho. No crec que durant aquests tres anys m'hagi guanyat cap antipatia; fora les naturals dels nostres adversaris; però em donava perfectament compte de que tampoc produïa cap entusiasme. A la ciutat, on el nucli més important es obrer, la meva propaganda havia d'ésser més radical i més ardenta; com si fes oposicions a un cabdillatge vagant. En la majoria de pobles, la meva acció havia d'ésser la de caciquejar per a substituir el que abans ho feia. Heus aquí les dues tendències, les dues forces que tindran de lluitar en

---

⁷⁹² HURTADO, Amadeu. «Sobre paraules de D. Félix». *EPC*, 23 de novembre de 1909.

aquell districte, com a tot Catalunya. I jo, per a guanyar les simpaties del senyor Suárez Inclán, m'avanço a dir que si el triomf a Terrassa se decideix en favor del cacic i en contra del cabdill, prefereixo que surti victoriós un senyor Mariano com don Alfons Sala, que no pas un home massa llest.

Acabat de llegir l'article, Amadeu Hurtado va escriure al seu amic Coromines, què tot just acabava d'assumir el càrrec de director d'*El Poble Català*,⁷⁹³ on li assegurava que «en la capçalera, segons m'ha semblat entendre, presenten el meu treball com una forma d'expressar la pertorbació que m'han produït els successos polítics d'aquest any. I un cop llegit l'article baix aquesta impressió desagradable, m'ha sembla que la capçalera era una ironia que només jo podria entendre».⁷⁹⁴ I aprofitava per afegir que «la pertorbació no està en el que ha escrit l'article, sinó en el diari que l'ha inserit. Tal és el nombre d'errades que, si no teniu per corrector un manobre, forçosament s'ha de creure que l'home estava excitat». Però qui aquell mateix vespre s'ocupà de l'article d'Amadeu Hurtado va ser el diari anticatalanista i antisolidari *La Tribuna*, dirigida per l'exredactor d'*El Diluvio* Antoni Cullaré –a qui l'advocat havia defensat manta vegades– i que atacà Hurtado anomenant-lo «nuestro petit Jaurès» i preguntant-se «Quo vadis, Hurtado?»:

¡De manera que ahora salimos con estas! ¡Y para esto hemos perdido tres años! ¡Valía la pena de que el señor Hurtado, en su condición de intelectual clarividente nos hubiese avisado antes, si es que antes lo había descubierto, porque la verdad, descubrir ahora que Solidaridad fue sencillamente una negación y decirlo quienes usufructuaron, dirigieron y defendieron denodadamente la gestión de sus hombres cuando nosotros combatíamos sus grandes yerros!

¡Para ese viaje, señor Hurtado, no necesitaba usted alforjas!

[...]

Por último, nuestro «petit Jaurès» declara solemnemente que no quiere intervenir en las luchas políticas y abogaba para que Tarrasa elija diputado a cualquier «señor Mariano», como Alfonso Sala, llevado de celos mal comprimidos por el hecho de que en tres años de diputado no haya sabido desalojar el caciquismo del distrito de Tarrasa.

No appena ver al señor Hurtado andar desorientado por esta senda del fracaso, él, un hombre de tanto porvenir según habíamos convenido todos, el señor Hurtado el primero.⁷⁹⁵

---

⁷⁹³ «El nostre director». *EPC*, 19 de novembre de 1909.

⁷⁹⁴ Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines, 23 de novembre de 1909. Fons Pere Coromines. BNC.

⁷⁹⁵ «¿Quo vadis, Hurtado?». *La Tribuna*, 23 de novembre de 1909.

L'irreverent *Papitu* no va perdre l'ocasió de tornar a ironitzar a costa d'Amadeu Hurtado i reprendre la humorada que li havia dedicat setmanes abans: «El dia que l'Hurtado va publicar l'article que tantes felicitacions li ha fet rebre de Terrassa, se passejava per les Rambles, tot sol i sense abric. Feia una tarda terriblement freda. Al veure'l diguérem: ¡Vaja, el senyor Hurtado no vol que sigui dit, com fa el *Papitu*, que té por a la Mort, i desafia les pulmonies amb el mateix valor que a D. Félix i a l'Alfons Sala! Un amic va respondre que allò era res, que aquell dematí, llegint el seu article, l'havia vist fins amb les mànigues arremangades». ⁷⁹⁶ Amadeu Hurtado va agafar de nou la ploma per dirigir-se en una carta oberta a l'amic Coromines, un dels noms més destacats de la candidatura de l'Esquerra Catalana. En ella, comunicava al candidat que no l'acompanyaria als mítings de Sant Andreu en defensa de la candidatura: «Ja pots suposar que no és que em falti el fervent desig de que surtis triomfant. Tu saps millor que ningú amb quin viu interès t'he vingut demanant que et decidissis a intervenir en les lluites polítiques de la nostra terra; i no hi ha cap motiu per a que en el moment precís de decidir-te et giri les espatlles» ⁷⁹⁷ perquè «em penso que sobre no ésser necessari el meu concurs pel teu triomf, faig més bona obra per a la causa nostra mantenint-me allunyat de la peleia que no pas barrejant-me altre cop entre els lluitadors. I si hagués pogut ésser em sembla que hauria tingut una alta influència educadora el fet de retirar-se com jo tots els homes amb quins va florir aquell moviment popular de la Solidaritat Catalana». Però, Amadeu Hurtado volia aprofitar aquella carta oberta per a «desfer la llegenda de que m'aparto de la vida pública per raó d'un desengany. No he perdut mai la fe en el pervindre de la nostra terra, on sé que s'hi arribarà a fer un poble pel propi esforç si les coses marxen normalment i si no amb l'ajuda d'altri. En lo que no crec, avui per avui, és en l'eficàcia de la única acció política que jo sento, i menys encara si la porten a cap els mateixos homes que hi havem fracassat una vegada». I continuava afirmant:

Tu, que vens a seguir-la, tindràs algun dia ocasió de comprendre el servei que faig ara al meu país i el servei més que li faria els que varen ésser els meus companys si em seguissin. Perquè jo no em retiro per a quedar-me vagarós. Si em deixes un lloc al diari que dirigeixes, i si no en un altre, penso explicar tan clar com sàpiga tot el procés intern de la Solidaritat Catalana per a demostrar com la falta de preparació en el poble va fer casi bé estèril l'intent més sèrio realitzat fins avui pels nostres homes en favor d'un millorament positiu de Catalunya i d'Espanya. Jo no puc dir aquesta veritat en el poble mentre pidoli

---

⁷⁹⁶ «Gazetilles». *Papitu* núm. 53. 1 de desembre de 1909.

⁷⁹⁷ HURTADO, Amadeu. «Una carta d'Hurtado a n'en Pere Coromines». *ED*, 8 de desembre de 1909.

representacions i càrrecs que el poble estima com un honor. Per a conquistar-me davant d'aquest sobirà nostre l'autoritat que no podem tenir els seus cortesans és per lo que deixo la palestra i aquesta autoritat la desitjo per a posar-la sencera en la defensa dels homes que, com tu, vinguin a prosseguir la nostra obra.

Vet aquí per quines raons em sembla millor acompanyar-te ara en els mítings. Dia vindrà en què la meva paraula et podrà ésser d'una major utilitat. Perquè ara et serviria de ben poc. Tal com s'entrebanquen les coses en la nostra història política aviat el votar serà un ofici i el fer-hi anar un altre. Vol dir això que ja són molts els que hi tenen pràctica i no ve d'un. És la única funció ciutadana que havem pogut aprendre i la única de que amb justícia ens podem sentir orgullosos davant els demés pobles d'Espanya. Ja disfruto pensant en lo admirat que es quedarà el governador nou, que no ha vist votar en sa vida.

I afegia Amadeu Hurtado, amb un to entre confidència i averany assegurava a Coromines:

Aquesta vegada tinc la impressió de que guanyarà l'esquerra catalana. [...] Si em preguntes per què m'ho penso, no més te podré contestar que el cor m'ho diu.

I m'ho diu perquè, sigui com sigui, conservo un bon llevat d'entusiasme per les que han sigut cabòries de tota la nostra vida. En mig de tantes empentes, desil·lusions i fracassos, elles van fent amb lentitud la seva via. Ara ja es pot començar a dir sense fer riure, com en el Manifest de l'Esquerra, que la nostra força democràtica ha d'ésser un instrument de govern, i ara es pot dir sense protesta, com en el teu article *Adéu-siau*, que els homes de la dreta no s'han de combatre per mals patriotes, sinó per antiliberals. No fa gaire temps que lo primera era rebut com una ironia pels nostres devots de la ciència governanta de la Lliga i lo segon era rebut com un mancament de catalanisme pels nostres devots del patriotisme de les Bases de Manresa. Està vist, doncs, que va fent-se la nostra obra: la de constituir dues grans forces de govern, naturalment diferenciades per ideals i aspiracions, que no són el desig d'enaltiment de Catalunya com a força constructora d'Espanya, perquè aquest desig és de tots.

Però el meu entusiasme no s'alimenta com abans, de l'esperança de realitzacions immediates, llevat de la de guanyar les eleccions. El treball de convertir el sentiment en idea, i el més penós de convertir la idea en fet, no és treball que pugui encara portar a cap avui el nostre poble. Darrera del nostre fracàs en vindran d'altres fins qui sap quan: però hi ha més dies que llonganisses, i tot ve que s'acaba i tot ve que s'adoba. Potser sí que, com diuen alguns agorrrers, el pitjor dia entrarà tot d'una en la nostra sala de discussions un subjecte desconegut que ens trencarà el llum d'una garrotada. Aleshores serà un campí qui puga. Però mentres aquest anunci no es compleixi, bo és que els uns després dels

altres cadascú aportí a la obra col·lectiva l'ajuda del seu esforç. Avui ets tu un dels cridats. En hores de triomf, com en hores d'aplanament, quan damunt s'acumulin responsabilitats de culpes que no seran teves, trobaràs com sempre, l'estreta de mà confortant d'un bon amic

De nou, l'article li va valer a Amadeu Hurtado la rèplica irada de *La Tribuna*, on van aparèixer ja alguns dels tòpics amb què va ser atacat durant la seva llarga vida pública. A més d'anomenar-lo, de nou, «petit Jaurès» i de tractar-lo irònicament de «oráculo», el diari de Cullaré el qualificava de «Waldeck Rosseau de la Maison Dorée» i de «Clemenceau inédito» –sempre amb referències burlesques als polítics francesos, notòriament seguits, estudiats i en molts casos admirats, per Hurtado. L'article, a més, assegurava que: «La soberbia de nuestra buen “petit Jaurès” llega a su grado máximo. El pueblo no está a la altura, no está educado para confiar su representación a hombres como Hurtado, mientras este pueblo crea conceder un honor al conferir tal representación a tales hombres. Aquí no hay más honro que el concedido por nuestro genio no comprendido a los pueblos como el distrito de Tarrasa, dignándose a ostentar su representación» i per acabar, i dirigint-se directament a Hurtado, li preguntava: «¿Es que no se da cuenta de que con sus pretendidas “superhombradas” está constantemente haciendo reír a la gente, a sus mismos amigos, a sus propios correligionarios? ¿Cuándo entraremos en vereda, amigo? Porque ya va siendo hora».

Com hem vist a la carta oberta d'Hurtado, per a les eleccions del 12 de desembre de 1909, la candidatura que aplegava els republicans nacionalistes, exunionistes solidaris i federals va presentar un «Manifest de l'Esquerra Catalana als ciutadans de Barcelona», què era tot un programa de govern detallat i reformista, alhora, que establia una diferenciació clara entre l'esquerra, a qui es presentava com a forces reprimides després de la Setmana Tràgica, i la Lliga –que havia proposat anar plegades a les eleccions–, a qui se li retreia el seu paper en la repressió. Els resultats van tornar a atorgar la victòria als lerrouxistes –que havien fet de l'Ajuntament de Barcelona el seu feu– amb catorze regidors, però a continuació els republicans catalanistes que emergien amb set regidors i la Lliga es quedava només amb cinc regidors. Pere Coromines, què havia confeccionat els documents programàtics, va ser escollit regidor.⁷⁹⁸ L'endemà de les eleccions, tot just coneguts els resultats, Amadeu Hurtado escrigué al regidor electe Coromines:

---

⁷⁹⁸ ALBERTÍ, S. *op. cit.* pp. 281-283.

Et felicito de tot cor pel triomf que tenia, com tothom, descomptat. No és que em pensi que l'ésser regidor augmenti els teus prestigis. Des d'aquest punt de vista tan era que guanyessis com no; però havent donat el nom per a la candidatura, era empeny d'honor per a tots que triomfessis.

Sé que pel teu optimisme encoratjador la victòria lerrouxista no serà motiu de desengany. I tu, més que en ningú, s'ha de confiar per a vèncer definitivament algun dia en aquest partit de cabdillatge, però vull apuntar el fet per a que compreguis la raó que tenia al parlar com vaig parlar públicament referint-me a l'estat actual de la opinió en la nostra terra.

Casi tan com pel teu triomf, et felicito per la teva campanya, verdaderament esplèndida. A veure si entre la gent nova trobes l'ajuda entusiasta que et mereixes, i arribeu a portar una renovació ben necessària en la vida de la nostra força lliberal.⁷⁹⁹

Amb el nou any, el ja quasi exdiputat Amadeu Hurtado va decidir canviar d'aspecte, afaitant-se el bigoti que fins llavors havia lluit. Se'n va fer ressò la premsa i tot satírica –«L'Hurtado sense bigoti! Però, ¿per què se l'ha tret? –Ben fet... No veus que els col·legues en tot li trobaven pèls...»⁸⁰⁰ però també ho va destacar *El Poble Català*, en una entrevista que li va fer «De Madrid estant»: «Afaitat, un xic rejuvenit, una mica més grassó, el polític que no vol ésser-ne passà ahir per Madrid. Venia d'Andalusia i marxava cap a Barcelona».⁸⁰¹ Al periodista, li respongué que no passaria pel Congrés ni volia saber res dels propers comicis: «No vull saber-ne res. Me fa fàstic sentir parlar d'eleccions respongué». Va ser el polític liberal valencià Rafael Comenge, tot just nomenat governador civil de les Canàries, qui glossà la figura d'Hurtado al periodista català i qui es preguntà qui seria el seu successor:

Digué que el considerava una de les mentalitats que més honren a Catalunya; lamentà la seva falta de vocació per la lluita parlamentària i preguntà si és cert que l'Hurtado no pensa presentar-se candidat en les eleccions vinents.

– Desgraciadament és cert – li contestarem.

---

⁷⁹⁹ Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Corominas, 13 de desembre de 1909. Fons Pere Corominas. BNC.

⁸⁰⁰ «Repics». *LCG*, núm. 2129, 26 de febrer de 1910». També se'n feia ressò «Potins barcelonins». *Papitu*, núm. 65, 23 de febrer de 1910». Ho recordà 24 anys després, Rafael Moragas al *Mirador*, en un article dedicat al vol de l'aviador Julien Mamet a l'hipòdrom de can Tunis, on Hurtado havia fet una de les seves primeres aparicions rasurat. MORAGAS, Rafael. «Els vols de Mamet a l'hipòdrom de can Tunis», *Mirador*, núm. 262, 8 de febrer de 1934.

⁸⁰¹ «De Madrid estant. L'Amadeu Hurtado». *EPC*, 17 de març de 1910. Es conserven dues fotografies d'Amadeu Hurtado, encara amb bigoti, a Granada, en una d'elles vestit amb l'exotisme dels antics musulmans. Es pot veure a l'annex fotogràfic.

- «Pero los electores de Tarrasa no lo consentirán» – digué en Comenge, que te un concepte casi èpica de la manera d'èsser de Catalunya.
- Els electors de Terrassa ho contentiran i fins potser se n'alegraran – li vaig contestar jo que conec el meu poble i sobretot conec als electors de Terrassa
- «Y enviaran otra vez al fabricante aquél, a Sala?» – seguí preguntant tot estranyat en Comenge.
- «Si, señor, si. Enviarán al fabricant aquél...».

En Comenge feu un gest; jo li vaig contestar amb un altre gest. Un parell de ganyotes moltes vegades són més eloqüents que dos discursos.

En Sala... Pocs encasellats han sigut tan ben acollits per determinats centres madrilenys com en Sala.

No cal dir que aquests centres no són ni l'Ateneu, ni els que freqüenta en Comenge i els homes del seu nivell de cultura; són les secretaries dels ministres, alguna «peña» de periodistes de poc preu, la central de telègrafs i el menjador de l'hotel de París.

En aquests llocs del senyor Sala, recorden amb gust els cigarros havans esplèndids, les convidades i alguns «cortes» de roba, que envia, de tant en tant.

Pel Saló de Conferències se n'han lluit molts de trajos procedents de la fàbrica Sala Germans. El senyor Sala és un senyor que no molesta: li parlen mal de Catalunya i paga l'agravi amb un cigarro; li donen un cop a l'esquena, i contesta convidant a esmorzar se'l contradiu en qualsevol de les converses trivials en què pren partit quan no troba un argument, gira full i contesta: «– ¿Dónde vive usted? Escribiré a Tarrasa para que le envíen un corte de levita».

Abans se burlaven d'ell, i fins li van treure-li el mot de «diputado Isidro». El senyor Sala lluny d'enfadós, deia: «–Ya se que me llaman el “diputado Isidro!; pero no me incomoda».

Al Congrés hi parla cinc o sis vegades en deu anys; i quan parla, ho fa sempre a primera hora, Mai ha produït cap conflicte ni mai ha donat cap disgust a ningú.

A Terrassa volen per diputat al senyor Sala. A Terrassa se troben més a gust representants pel fabricant don Alfons Sala que l'Amadeu Hurtado.

A Madrid, exceptuant en Rafael Conange, l'Azcarate i mitja dotzena de senyor per l'estil, també creuen més propi que els terrassencs facin diputat en Sala que no pas que votin a homes com l'Hurtado.

La prova la teniu en la premsa, sempre fidel intèrpret del sentit del poble: Parlen els diaris de l'Hurtado «el diputado catalán». Parlen del senyor Sala: «El digno representante de Tarrasa».

Pràcticament un mes després, el 14 d'abril, el president del Consell de Ministres, el liberal demòcrata José Canalejas va dissoldre les Corts i va convocar eleccions pel 8 de maig de 1910.⁸⁰² L'últim servei d'Amadeu Hurtado com a diputat va ser signat juntament amb alguns companys republicans una carta al President, protestant per les diferents abusos i atropellaments electorals que havia denunciat Joan Moles al seu districte de Lleida.⁸⁰³ El 24 d'abril es va constituir la nova Unió Federal Nacionalista Republicana, el partit resultat de la unificació de les tres grans famílies de l'Esquerra Catalana: els nacionalistes del CNR, els antics membres d'Unión Republicana i els federals. La presidència del nou partit va recaure en el líder federal Josep Maria Vallès i Ribot, tot i que Pere Coromines n'era el líder més destacat.⁸⁰⁴ La premsa es va apressar a especular amb quins seran els candidats que la nova agrupació republicana presentaria als pròxims comicis, i *La Vanguardia* assegurava que un d'ells seria Amadeu Hurtado.⁸⁰⁵ També *La Campana de Gràcia* proposava una candidatura formada per Luis de Zulueta, Albert Bastardas, Pere Coromines, Gabriel Alomar i Amadeu Hurtado.⁸⁰⁶ De tota manera, Amadeu Hurtado no només no s'adherí a la nova formació, sinó que es mantenia ferm en la decisió de no tornar a la vida política. Com ell mateix explica:

Dissoltes les Corts per Canalejas, insistia jo prop dels electors de Terrassa a no tornar a demanar-los el vot. Tots em pregaven que presentés de nou la candidatura, però tenia la impressió que en realitat els treia un pes del damunt. Mentre era diputat, havia pogut alternar les visites i les conferències públiques sobre el compliment del meu mandant entre els republicans de la Casa del Pueblo i els catalanistes de l'Agrupació Regionalista, si bé el casal d'aquests darrers havia esdevingut el meu lloc habitual, entre altres raons d'amistat, per la freqüència de les festes culturals que organitzava l'escriptor i notable mestre de música Joan Llongueras, afortunat introductor a Catalunya del sistema educatiu de Jacques Dalcroze amb les seves gentils exhibicions de gimnàstica rítmica. Però un cop desfet el nostre bloc, tenia el deure, si volia continuar, d'acantonar-me a la Casa del Pueblo, separant-me dels altres partits, i m'adonava prou per fer-me desistir que les clarors de la de la Setmana Tràgica havien descobert indicis de lluita social amb assaigs

---

⁸⁰² Real Decreto de 14 de abril de 1910.

⁸⁰³ «Política electoral» *EPC*, 15 d'abril de 1910.

⁸⁰⁴ ALBERTÍ, S. *op. cit.* pp. 288-296.

⁸⁰⁵ *LV*, 24 d'abril de 1910.

⁸⁰⁶ JEPH DE JESPUS. «Insistent». *LCG*, núm. 2138. 30 d'abril de 1910.

de mobilització del sometent que havien de posar front a front, per la força dels nous odis, els amics polítics de la vetlla. Renunciada la candidatura de Terrassa, em refusava a acceptar-ne cap altra, i el meu darrer acte polític va ésser prendre part en el míting electoral de Barcelona, al Teatre de Novetats, a favor de la candidatura que presentaven plegats els nacionalistes i els vells republicans (pp. 168-169).

Sí que va fer gestions, però, en favor d'una candidatura republicana nacionalista a Terrassa, com es desprèn de la seva correspondència amb Pere Coromines. El 17 d'abril, Hurtado va escriure a Coromines una missiva que servia de carta de presentació d'un representant del republicanisme terrassenc, amb qui el nou líder nacionalista havia de tractar dos temes: l'un, l'organització d'un míting en motiu de la inauguració de la Joventut Republicana Nacionalista de la ciutat vallesana. L'altre, trobar un candidat «per fer impossible l'aplicació de l'art. 29 en favor d'en Sala». Com escrivia Hurtado, «jo crec que el districte es podria aixecar si trobéssim un home d'empenta i que sentís la política de l'engrescament. En un principi havia pensat en en Lletget, que és un que la primera vegada de presentar-se no sap perdre, però sembla que en aquí no va caure gaire bé aquest nom i no es va poder tirar endavant. Si tu en sapiguessis un altre, aquell es deixaria caure, però si no, jo n'hi parlaria per a convenir-lo que ho acceptés. [...] Val la pena que no deixeu escapar tan del tot aquell districte, i em sembla que encara hi som a temps».⁸⁰⁷ Pocs dies després, Hurtado feia a mans de Coromines una altra carta, portada pel primer tinent d'alcalde de Terrassa Estanislau Jo, per amb Coromines «arreglar lo de la candidatura d'en Martorell. Com ja em creia, sembla que la cosa s'adoba; i en Martorell està ben disposat a fer un cop de cap, inclòs pot tenir un èxit». Finalment, davant la negativa a presentar-se del president de la Joventut Republicana Nacionalista i membre de la UFNR Joan Graells Roviroa,⁸⁰⁸ i la decisió dels republicans nacionalistes d'adoptar el retraïment, els electors terrassencs van haver d'escollir entre l'obrer Jaume Valls Creus, darrer empresonat terrassenc dels diversos detinguts arran dels fets de juliol de 1909 i presentat en una «candidatura humanitària» com a forma de pressió per obtenir la seva llibertat⁸⁰⁹ i Alfons Sala, que va tornar al càrrec de diputat després del parèntesi solidari.⁸¹⁰

---

⁸⁰⁷ Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines, 17 d'abril de 1910. Fons Pere Coromines. BNC.

⁸⁰⁸ GARRETA I CLUSELLA, J. *op. cit.*

⁸⁰⁹ MARTÍNEZ DE SAS; M.T. *op. cit.* p. 1411. També a COLOM I BUSSOT, J. *op. cit.* pp. 280-281.

⁸¹⁰ BALCELLS, A., CULLA, J.B. i MIR, C. *op. cit.* p. 169.

Abans de participar en la campanya electoral, però, Amadeu Hurtado va publicar un llarg article al diari *La Publicidad*, en què acomplia el propòsit expressat en la carta oberta a Pere Coromines d'«explicar tan clar com sigui sàpiga tot el procés intern de la Solidaritat Catalana, per demostrar com la falta de preparació en el poble va fer casi bé estèril l'intent més serio realitzat fins avui pels nostres homes en favor d'un millorament positiu de Catalunya i d'Espanya». L'article el va titular «El final d'una política» i en ell va fer pública la seva intenció d'explicar «per què s'ha mort la Solidaritat Catalana», en un moment que el líder regionalista Francesc Cambó preparava la seva conferència «Catalunya i la Solidaritat», dictada el 26 de maig de 1910. En el seu article, Hurtado deia:

Amb la nostra Solidaritat, lo que va fracassar no va ser un poble, ni un partit, ni uns homes, sinó principalment un sistema polític. Els elegits sense donar-se'n ben bé compte, a trobar-se per primera vegada amb el fet que la representació integral del poble sorgia per la força d'un pensament únic, varen tenir la impressió de que a Catalunya no hi havia altre poder que el nascut directament de la voluntat popular i que aquesta l'havia posat tot en les seves mans. Tenir el poder, ara i sempre voldrà dir tenir el govern; i govern és responsabilitat, és consciència, és idea, coses igualment complexes que es lliguen malament amb la simplicitat d'una passió o amb la negació d'una protesta. En aquesta impressió nostra hi ha el motiu fonamental de la gran errada de la Solidaritat Catalana.

Lo que va ésser un esclat de sentiment ho vàrem confondre amb un moviment d'opinió, i vàrem donar a la que creïem idea del poble tot l'esforç que hauríem tingut de posar al servei de la seva passió. En Maura, que intentava establir en el nostre país el règim parlamentari, ens va invitar a discutir tècnicament en el Parlament el problema de la nostra autonomia. Nosaltres vàrem acceptar la discussió creguts de que per això anàvem i amb el pensament posat en el govern de Catalunya que teníem per nostre com a homes de govern vàrem voler discutir. A fora, en la nostra terra, la multitud que no s'havia adonat de la seva transformació en poble, que en realitat no l'havia feta encara, seguia amb el cor inflat de passió esperant amb ànsia l'hora de les venjances promeses, i va sentir el més gran dels desenganys al veure els cabdills de la revolta convertits en doctors de la llei.⁸¹¹

D'aquesta manera, segons argumentava el fins llavors diputat solidari amb una bona dosi d'autocrítica:

---

⁸¹¹ HURTADO, Amadeu. «El final d'una política». *LP*, 17 d'abril de 1910.

Aquest divorci espiritual entre el poble i nosaltres ho explica tot. Lo demás és accidental. Tindrà un interès d'anècdota, més per la gràcia de qui ho conti que pel valor del fet. La preponderància d'en Cambó, ajudada per la confiança absoluta dels seus amics que sostenien un criteri uniforme en la qüestió cabdal de la Llei d'Administració local; les afinitats polítiques i socials dels homes de la Lliga amb el govern conservador que els hi van dictar el desig d'un predomini impossible a Catalunya; la falla natural d'educació del nostre sentit polític que tot just ara començava a fer-se; les lleugereses dels uns i les debilitats dels altres són coses sense importància per a la història d'aquell moviment popular. Els fets s'haurien desenrollat d'altra manera i el resultat hauria sigut el mateix a Catalunya.

És el sistema que ha fracassat. El dia que ens vàrem sentir més seduïts per la idea que pel sentiment la vàrem ben esguerrar. I això no vol dir que el sistema sigui dolent. Ara, després de l'experiència passada, si tornéssim a començar, jo tornaria a cometre voluntàriament el mateix pecat segur de la desfeta. És a força de sacrificis i fracassos personals, mantenint la independència del propi pensar, com s'ha d'anar fent l'educació cívica del poble fins que es faci el trànsit de multitud inarticulada a democràcia viva. Si no pensés així, ja en l'any 900 hauria acceptat la invitació de fer-me lerrouxista, que és cosa més fàcil i, sobretot, més divertida.

I consti bé que no hi ha en res de lo que dic l'amargor de cap pessimisme. Solsament que ara no crec en l'èxit de cap política de idees, i em fa somriure l'empenyo d'alguns en prendre per lluites d'aquesta mena el joc de les nostres passions. L'experiència ja està feta. Al menos aprofitem-la per a no posar la il·lusió més enllà del nostre esforç.

I contradient algunes de les idees més optimistes que havia expressat durant el seu mandat com a diputat, especialment en el cèlebre discurs al Centre Nacionalista Republicà, finalitzà el seu article:

Aquí ens falta en primer terme un partit conservador intel·ligent. Ens crèiem que el teníem a Catalunya i els successos de Juliol amb el seu seguici d'odis de repressió ens van demostrar que el nostre partit conservador era una filfa. Mentre en el lloc d'aquest continuï havent-hi com fins ara un nucli de forces de reacció, estretes de cervell i negres d'ànims, no cal pensar en que les lluites populars es puguin plantejar en l'ordre de les idees, ni en que les forces de progrés puguin actuar en sentit positivament reformista. Serà necessari de molt temps aprofitar com a única força de combat els odis i les passions de la multitud perquè no en serveix cap altre. La nostra política és acabada per ara al menos. Els homes que ens substitueixin tindran potser amb el Govern d'en Canalejas, molt més pintoresc que el d'en Maura, ocasió de fer més bullit que nosaltres; però no pensin que

pot començar el seu fracàs el dia en què deixin d'ésser preponderantment emotius. Si el cas arriba, que no el temin. Aquestes derrotes no són cap desgràcia, ni pel qui les sofreix, ni per la causa que defensa. Són un accident natural d'aquest gran procés de formació d'un poble que s'ha iniciat en la generació nostra.

Aquesta vegada, la rèplica a les seves reflexions no va venir de la premsa antisolidària ni de periodistes rancuniosos, sinó d'un periodista de la premsa afí. El jove republicà Màrius Aguilar –castellà d'origen però criat a Figueres– que havia arribat a Barcelona provinent de València durant l'etapa exultant de Solidaritat Catalana, va ser l'encarregat de comentar l'article on Amadeu Hurtado havia exposat «el rosari de les seves lamentacions»:

Cada vegada que apareixen els pasquins de l'Hurtado jo m'indigno contra la seva joventut pessimista i meticulosa, perquè fa ràbia que podent ésser el seu pensament una font viva d'enfortidors idealismes, es dediqui a posar anotacions de frare de la Trapa al marge de la nostra vida.

L'Hurtado ens acusa de que som un poble meridional, que es mou per sensacions i no pas per idees, i un poble així, per a l'Hurtado, passa gairebé sense donar-se'n compte del 20 de Maig al 26 de Juliol. En Briand, en George, els practicistes de la democràcia, tindrien de seguir aquí el camí del senyor Hurtado, dedicant-se, sense les glòries de Cincinnatus, al conreu de les clàssiques lletugues de l'hèroe romà. Podem, doncs, proclamar l'amic Hurtado, el Francesc Silvela de Catalunya. Ens pren el pols i no ens el troba.⁸¹² Després fa unes ironies i se'n va a casa. La decisió no pot ésser més plàcida. El filòsof Pirrón admiraria a l'Hurtado.

L'Hurtado encara que ell no ho vulgui, defensa el criteri i el procediment polític de la Lliga Regionalista. Bé és veritat que tots els pessimistes acaben així, donant la raó a lo conservador, a lo que no va gaire depressa, menyspreuant lo romàntic. Els diputats solidaris tenien un poder conferit pel poble, i el poder és govern, i el govern representa l'adaptació de les idees a la vida, no en un grau absolut, sinó e lo que bonament dongui lo circumstancial. El projecte d'Administració tenia d'ésser acceptat per Catalunya i sancionada tita l'acció dels nostres diputats. El nostre poible no ho va fer perquè no es regia per idees, com els seus diputats, i L'Hurtado, com un estigma li llença un adjectiu d'intel·lectual: ¡emotiu!⁸¹³

---

⁸¹² El polític Francisco Silvela havia publicat «España sin pulso». *El Tiempo*, 16 d'agost de 1898.

⁸¹³ AGUILAR, Màrius. «Comentaris». *LCG*, núm. 2137, 23 d'abril de 1910.

Francesc Cambó també va llegir l'article d'Amadeu Hurtado i en la seva conferència «Catalunya i la Solidaritat», dictada al teatre Principal el 26 de maig, afirmà que «l'Hurtado, en un article molt lleal, molt sincer, molt notable, que va publicar quan per primera vegada es va anunciar aquesta conferència meua, parlava de la desfeta de la Solidaritat dient que havia sigut la mort d'una política; i l'Hurtado tenia tota la raó al fer aquest declaració seva».⁸¹⁴ Però abans, la campanya electoral per a les noves eleccions a Corts Generals s'inicià amb la profusió de mítings i actes públics de costum. Amadeu Hurtado, que havia refusat prendre-hi part com a candidat, sí que va participar, però, en la campanya, intervenint a favor de la candidatura de la UFNR al Foment Republicà Català de Sants,⁸¹⁵ al Teatre Foment de Sant Andreu⁸¹⁶, al Teatre Modern de Gràcia⁸¹⁷ i, especialment, al míting central de campanya, el 5 de maig al teatre Novetats, on va intervenir juntament amb el president de l'UFNR i candidat Vallès i Ribot, tres candidats, l'advocat Carles Maria Soldevila i Boixader, el metge Josep Tarruella i Albareda i Pere Coromines. El també candidat Luis de Zulueta hi va fer arribar un missatge. En la presentació d'Hurtado, Vallès i Ribot va tornar a dir «que no és candidat perquè no ha volgut». I aquest va afirmar que parlava no sols pels requeriments polítics, sinó pels de l'amistat i, especialment, en l'amistat amb Coromines, unida als primers records de la seva joventut, marcats pel Procés de Montjuïc: «Avui precisament fa 13 anys que s'atemptava a Montjuïc aquella sentència cruel, que tots recordem amb horror. I l'emoció dolorosa d'aquella sentència s'ajunta amb una altra emoció falaguera, la d'haver contribuït a arrencar a la mort i a la deshonra la persona d'un amic estimadíssim. Quan la ciutat ara se disposa a glorificar en aquest home que estigué a punt de maleir, la veu meua que fou de consol en dies dolorosos de prova, vull que ressoni triomfal aquí com (Una ovació sorollosa impedí oir el final del paràgraf hermosíssim de l'Hurtado)»⁸¹⁸. El fins llavors diputat va evocar també que:

A l'hora en què ell, cor ferit, se n'anava de la lluita, hi entrava jo ple d'entusiasme. I ara que hi entra ell, anunciant al poble una munió d'esperances, me'n retiro jo. Però això no haurà d'impedir que jo compleixi els meus devers de ciutadà i de català i per això vinc aquí simplement com a elector de Barcelona.

---

⁸¹⁴ CAMBÓ, F. *op. cit.* 1910.

⁸¹⁵ *EPC*, 3 de maig de 1910. *EPC*, 4 de maig de 1910.

⁸¹⁶ *EPC*, 5 de maig de 1910.

⁸¹⁷ *ED*, 7 de maig de 1910.

⁸¹⁸ «L'Esquerra Catalana en marxa. El gran míting de Novetats». *EPC*, 6 de maig de 1910.

Com a tal us dic que jo votaré íntegra la candidatura de la Unió Federal Nacionalista Republicana, per lo que representa, primer, i per l'amistat que m'uneix amb tots ells. Amb en Coromines i en Zulueta hi he lluitat tantes diverses vegades per la causa de la Llibertat; amb en Soldevila hi he treballat contra els reaccionaris al Col·legi d'Advocats i a l'Acadèmia de Jurisprudència, i amb Tarruella en l'Ateneu Barcelonès, hi he lluitat per la causa de Catalunya. Amb en Vallès, qui és que no hi ha treballat i lluitat per tot Catalunya? En Vallès és el nostre candidat per dret propi.

I a continuació hi afegí en un to més polític:

Hi ha qui diu que jo soc pessimista. El problema és així tal, tal com jo el plantejo: Anem a construir una democràcia apta per a governar, per a implantar aquí totes les grans reformes que es plantegen al món o som encara un poble dèbil subjecte a qualsevol tirania?

Catalunya, per a mi, constitueix una democràcia amb tants títols com el poble més culte d'Europa. Per creure-ho així vaig entrar en la Solidaritat catalana, en aquella gran força que uní amb l'amor a Catalunya a tots els partits que hi entraren. Amor que ai més podran deixar.

Vull repetir lo que vaig dir en un altre míting, quan les eleccions municipals en què per primera vegada anàvem a la lluita separats de la dreta.

La Lliga té la gran missió de destruir la demagògia negra; L'Esquerra té l'aniquilar la demagògia roja, per així poder fer veritat la democràcia catalana (forta ovació).

I com un consell als nous diputats i una herència que els deixava, Amadeu Hurtado acabà dient:

A Madrid hi trobareu molts vestigis de la nostra acció, una gran quantitat de valor moral i de respecte a Catalunya. És el patrimoni que us entreguem. Conserveu-lo i augmenteu-lo, encara que hi deixeu en la tasca, trossos de la vostra ànima.

Si el poble se torna enrere o es mostra recelós, conserveu la integritat de la vostra consciència. Perquè encara que el poble és sobirà no us haveu de rebaixar a ésser cortesans seus, que d'aquesta feina ja hi ha qui se'n cuida.

Des del camp contrari, *La Veu de Catalunya* –que anunciava la candidatura de la Lliga, formada per Abadal, Cambó, el Marquès de Camps, Puig i Cadafalch i Verdaguer i Callís – es fixà en el discurs del diputat cessant, afirmant: «L'Hurtado complí tot son dever de polític sincer. La seva gosadia fou enorme. Però vindrà dia que ell podrà parlar

clar i molt fort».⁸¹⁹ De moment, Hurtado se'n tornava al seu despatx d'advocat i deixava per un llarg període la primera línia política. «Em semblava que no havia de ser útil al meu país ni a ningú en aquell ofici accidental d'actor polític que m'havia resultat tan estèril, i menys encara com a actor de l'única companyia possible per mi, la dels republicans catalanistes, que, per causes conegudes però invencibles, gaudien de tantes simpaties a canvi de no tenir el favor del públic» (p. 175). De tota manera, a les eleccions del 8 de maig de 1910 –en què els lerrouxistes tornaren a guanyar a Barcelona, essent les minories per la UFNR que també guanyà 11 escons més arreu de Catalunya–,⁸²⁰ Amadeu Hurtado va rebre, tot i no haver presentat candidatura, tres-cents vuitanta-sis vots (d'altres parlen de sis-cents o fins de set-cents) al districte terrassenc dels «fidels electors de Rubí», què van voler mostrar d'aquesta manera el seu agraïment i la seva simpatia al seu exrepresentant a Corts.⁸²¹ Fins i tot aconseguí 8 vots als comicis del 8 de març de 1914.⁸²²

Gaudint de la seva ja condició d'exdiputat i dirigint-se a qui acaba d'ésser-ne escollit, Pere Coromines, Amadeu Hurtado –abans de marxar passar el dia a la casa de Vallvidrera – refermava la seva idea que «tenim una multitud, però és mentira que tinguem un poble», i referint-se concretament a la UFNR, prevenia a l'amic esdevingut líder de les dificultats de l'empresa:

Els homes del teu grupo (de tu faig abstracció de moment) obeeixen amb preferència a un sentiment que, per molt que s'esforcin, no conseguiran veure compartit per la nostra multitud, i com que tot gira a l'entorn d'aquest sentiment, o al menos la gent ho creu, se'ls hi trencarà tot a les mans. Ja deus pensar que faig referència a la mania que tenen contra a Lliga. Això els hi fa semblar que tots els que no malparlaren dels homes de la Lliga és que els prefereixen als nostres homes i aquesta és tota la explicació dels recels i de les desconfiances que separen els uns dels altres dintre de la nova unió.

[...]

Lo succeït és senzillament que els de la Lliga varen afirmar dintre de la Solidaritat un criteri més modern que el nostre i això va suggestionar a tots els qui vivien a fora del moviment i a tots els que estant a dintre no portaven una passió que els destorbés. Els nostres esforços, ben estèrils, per cert, tendien a convèncer a la nostra gent de la necessitat

---

⁸¹⁹ «L'Hurtado a Novetats. La filosofia d'un discurs. Veu profetitzadora». *LVC*, 6 de maig de 1910.

⁸²⁰ ALBERTÍ, S. *op. cit.* pp. 296-301. BALCELLS, A. CULLA, J. B. i MIR, C. *op. cit.* pp. 157-189.

⁸²¹ «Els fidels electors de Rubí». *EPC*, 13 de maig de 1910. «Los republicanos de Rubí». *LP*, 13 de maig de 1910.

⁸²² «De les eleccions. Junta Provincial del Cens». *LVC*, 13 de març de 1914. *EPC*, 13 de març de 1914. *ED*, 13 de maig de 1910 parla de 600. *LVC* pujarà fins a 700.

de fer nosaltres el mateix canvi de criteri que els de la Lliga, i evidentment, la influència del passat ens en va privar i ens en privarà durant molt de temps. En qüestions de llibertat, com en qüestions de pàtria, com en tota mena de qüestions havem d'ésser apòstols, i els apòstols no governen enlloc del món. En tot cas fan revolucions; però fer la revolució i governar és un problema que no l'ha resolt ningú i menos nosaltres que no podíem fer ni una cosa ni l'altra.

I aquest irracional odi a la Lliga que enterbolia el nacionalisme republicà l'exemplificava amb experiències viscudes el darrer any:

Això exigia una rectificació en el criteri polític del poble que ens permetés donar a la nostra acció tota la ductilitat necessària per a fer un partit liberal de govern. Semblava que en les eleccions municipals de maig de 909 ens havíem posat en el bon camí. Nosaltres, representants d'aquest modern criteri polític, ens separàvem en dreta i esquerra per a lluitar cada un contra la seva demagògia. Teníem un camp d'acció ben delimitat i et juro que m'hi vaig llençar amb tot el coratge contra el parer de tots els demés companys que tenien por de les responsabilitats. A l'endemà de la victòria, dic mal, la mateixa nit ja me'n vaig penedir. Els únics auxiliars que havíem tingut eren els anti-lliguistes que no hi portaven a la lluita cap altre ideal que un odi, i com és natural, la victòria va encaminar les aigües cap aquest cantó, començant per alguns dels que havien desertat. Encara recordo que, mentre jo sentia tota la vergonya i la responsabilitat d'haver fet sortir triomfant en Vinaixa, al Centre Nacionalista rebentava d'alegria per haver desfet el copo del districte tercer. Lo demés ho saps tu tan bé com jo. L'Ajuntament actual és una conseqüència ben clara de lo succeït.

[...]

Viure en el marge dels partits és mala cosa; però viure dintre d'una colla és terrible. A mi m'han succeït casos verdaderament còmics, que no t'explico per no allargar massa aquesta carta i que revelen en molts dels teus grupus un grau d'antilliguisme senzillament ridícul, i comprenc que l'esperit de la colla arribi a enterbolir de vegades la visió clara de les coses a la intel·ligència més desperta.

Anys després, Ramon Peypoch en l'esborrany d'una conferència sobre Amadeu Hurtado, reflexionava sobre la relació del jurista amb la política, i escrivia:

En les seves memòries manifesta en repetides ocasions un cert desmenjament per la política, a la qual sembla llençar-se obligat sempre per circumstàncies especials. He al·ludit abans l'atracció que el recobriment nacional i el catalanisme han exercit per fer actuar en política a homes que en país de vida normal s'haurien dedicat a les seves

activitats professionals, deixant als polítics la missió d'intervenir i regir la vida pública. No crec que sigui aquest el cas d'Hurtado. Sentí profundament l'atracció de l'activitat política, que exercida honestament i amb ideals jo diria que és la més noble de totes les professions i només circumstàncies especials expliquen que no s'hi dediqués de manera contínua.

Profundament liberal, troba en la democràcia la conseqüència obligada del seu liberalisme; home de lleis, veu en l'ordre dins de la llibertat i del respecte a la jerarquia moral, l'instrument per a l'evolució humana. Tenia, respecte a la massa, l'actitud del qui creu que té el deure de servir-la, sense deixar-se influir per les seves reaccions. Aquesta postura, més que de desconfiança en la seva capacitat de discerniment i selecció, és originada pel fet de veure-la propensa a un «primarisme espiritual que no s'avé amb les creacions de la intel·ligència massa evolucionada i al qual les nostàlgies ancestrals fan tornar a les vells fórmules de l'absolutisme polític i social que pugui estalviar-li l'esforç de les col·laboracions voluntàries confiades pel dret modern a la dignitat de tots els homes.

Quan un home amb vocació política com Hurtado arriba a aquesta conclusió sembla que només té tres camins a seguir: prendre la política com un apostolat o una escola, renunciant a l'ambició més important que ha de tenir un polític, que és governar; retirar-se per deixar el pas lliure als polítics i recloure's en activitats professionals que li permetin influir en la vida pública al marge de l'exercici directe de la política, o recórrer a la dictadura. El liberal té tancat el darrer camí; dels altres dos, que pot escollir lliurement, el seu temperament l'allunyava de la intervenció en política sense esperança de dirigir-la i influir-la. Quedava l'altre camí, que és el que seguí durant molts anys.

[...]

El seu entusiasme es concentrà aleshores en la vitalitat de Catalunya, concentrada en Barcelona, i sentí la il·lusió d'ésser part activa en el seu creixement. Les seves activitats li permetien de tenir una influència política –que no deixava de ser una manera d'intervenir-hi– sense compromisos de partit i sense renunciar a les seves predileccions ideològiques, que continuaren essent les dels republicans catalanistes «que, per causes conegudes, però invencibles, gaudien de tantes simpaties a canvi de no tenir el favor del públic».⁸²³

---

⁸²³ PEYPOCH, Ramon. Esborrany de conferència sobre Amadeu Hurtado, dictada dins un cicle del ICC (s.d.). Arxiu Ramon Peypoch.

El mateix Peypoch havia escrit en motiu de la mort d'Amadeu Hurtado, l'any 1950:

Si després de la Solidaritat Catalana, Amadeu Hurtado –per referir-nos concretament al seu cas– no s'hagués reclòs en el seu despatx d'advocat i unit a d'altres elements no directament responsables del Pacte de Sant Gervasi, hagués contribuït a mantenir l'organització republicana, és segur que hauria influït molt més en la vida pública i no s'hagués donat la paradoxa que Catalunya, on hi ha hagut sempre un sentiment republicà de filiació esquerrana, estigués òrfena d'una organització política central que la unifiqués i encarrilés. L'atracció de les idees, el prestigi personal dels qui les professen, per merescut i autèntic que sigui, assoleixen sempre una àrea d'influència limitada; no arriben a les masses, sensibles al martelleig d'una propaganda continuada, carregada de concessions, o a un miratge sentimental. Però el temperament de don Amadeu Hurtado no s'avenia a cap de les dues coses.

Per a qui va ser secretari general d'Acció Catalana, a Hurtado com a polític li faltava esperit de continuïtat, un tret que no lligava amb el seu caràcter: «I això fou una llàstima, perquè si Jaume Carner i Amadeu Hurtado haguessin actuat amb llurs idees i personalitat en la política catalana, el binomi que representaren Prat de la Riba i Cambó, hauria pogut tenir un equivalent en aquells dos». Sembla coincidir aquesta apreciació amb el que escrivia per aquelles mateixes el periodista Maximiano García Venero a la seva biografia de Cambó, quan deia que aquell «hombre finísimo, de espíritu republicano» que era Hurtado «si hubiese tenido el don polémico y audaz, habría sido el más poderoso antagonista de Cambó».⁸²⁴ Si bé és cert que els dos personatges eren de la mateixa edat i tenien punts en comú, com el fet de ser tots dos llicenciats en Dret, tenir el do de l'oratòria, haver-se procurat una sòlida formació intel·lectual i estretes relacions amb escriptors, intel·lectuals i periodistes, hi havia entre ells notables diferències, més enllà del seu pensament i ideari polític. Hurtado no va tenir mai la precoç vocació política de Cambó, un autèntic i modern professional polític, ni va aconseguir la fortuna multimilionària del de Verges, que va convertir-lo en un magnat a la americana amb una particular i agitada vida sentimental, ni tampoc va poder desplegar la tasca de mecénatge d'aquest autèntic empresari cultural, que alhora va treballar per la creació i projecció d'una imatge pròpia

---

⁸²⁴ GARCÍA VENERO, Maximiano. *Vida de Cambó*. Barcelona: Editorial Aedos, 1952. p. 112.

d'estadista, home de negocis, filantrop i intel·lectual.⁸²⁵ Una imatge de líder omnipotent que el sempre discret Hurtado, amant d'actuar entre bambolines, va defugir tota la vida.

Precisament Cambó, segons relata Hurtado, en aquella època de reculada de la Lliga, el va anar a veure per motius professionals i li va confessar: «Mai no m'ha sabut tan de greu com ara trobar-me en un partit de dretes. L'ésser de dreta o d'esquerra és com un gep que no es pot deixar o prendre; però si ara jo pogués passar a una formació d'esquerra, canviaria el curs de la política catalana. Està vist que les esquerres són la força, i que no saben aprofitar les seves grans possibilitats» (p. 171). Segons explica Hurtado, li va respondre: «Si fóssiu un home d'esquerra, donat el vostre temperament batallador i les vostres aptituds, ja us trobaríeu com ara al cap d'un partit de dretes. Aviat us hauríeu adonat que la posició dels homes del catalanisme d'esquerra els obliga a posar en joc tantes tecles que de fet han de tocar el piano, i aquest és un instrument que no servirà mai per caminar d'una multitud i fer-la seguir. Tant vós com Lerroux podeu, en canvi, caminar a so de clarí, que té una més simple i més forta tessitura» (p. 171).

6.3 LA PREOCUPACIÓ PER L'EDUCACIÓ

En abandonar definitivament la política, Amadeu Hurtado continuava tenint un fort ascendent social, fruit de la seva condició d'exdiputat, col·laborador de premsa, president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular i advocat. En aquest sentit i durant el seu mandat com a president de l'entitat del carrer del Carme, Amadeu Hurtado impulsà el debat sobre la creació d'escoles i el model educatiu que aquestes havien de seguir amb intervencions de personalitats tan diferents com Ignasi Iglésias, Josep Roig i Bergadà, Laureà Miró, Manuel Rius, Francesc Layret, Joan Ventosa i Calvell, Hermenegildo Giner de los Rios, Odon de Buen, Pere Coromines, Albert Bastardas i del mateix Hurtado, que en feu la lliçó inaugural.⁸²⁶ La premsa anunciava que «essent el propòsit de l'Ateneu interessar a tots els ciutadans amants de la cultura popular, els invita a concórrer en aquestes conferències a fi de promoure un estat d'opinió que obligui a les corporacions populars a la implantació de mètodes moderns d'ensenyança i a la construcció d'edificis

---

⁸²⁵ Sobre la polièdrica i fascinant biografia de Cambó i les dificultats alhora d'aproximar-s'hi, RIQUER, Borja de. «Biografia versus memorias: El caso de Francesc Cambó». A: DAVIS, J.C. i BURDIEL, Isabel. *El otro, el mismo. Biografía y autobiografía en Europa (siglos XVIII-XX)*

⁸²⁶ *LVC*, 7 de gener de 1910. *EPC*, 8 de gener de 1910. *EPC*, 12 de gener de 1910. Conferència de Coromines, *EPC*, 28 de febrer de 1910. 9 de març de 1910. I de Bastardas, *EPC*, 19 de març de 1910.

escoles»⁸²⁷. El 15 de gener de 1910, en una jornada en què per malaltia es va haver de suspendre la xerrada de Francesc Layret a l'Ateneu i que es convertí en una «sessió de controvèrsia» entre els assistents, el president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular va afirmar que «s'ha de fer dels deixebles de les escoles forts, bons i alegres, car en aquests condicions s'inclou tot el que cal. Per a realitzar l'obra de cultura que anhelem, digué, són necessàries dues coses: mestres i diners. En quant als diners tenim a Barcelona uns rics que criden y protesten sempre que se'ls vol treure algun quarto de les butxaques. Fets com aquest són encara possibles aquí perquè no se sent la necessitat de la Cultura col·lectiva. Deixeu que se sentit aquesta necessitat i ja veureu com se faran escoles, com se desenrotllarà la cultura i com se trauran per a realitzar aquesta obra els diners d'allà on n'hi han».⁸²⁸ A banda de les gestions fetes durant el seu mandat de diputat en favor de les beques a l'estranger de la Junta de Ampliación de Estudios,⁸²⁹ de la seva presència en la inauguració de l'Institut de Pedagogia Experimental⁸³⁰ i la seva intervenció durant la campanya del Pressupost Extraordinari de Cultura, Amadeu Hurtado s'havia interessat i havia donat suport a la proposta pedagògica de l'Escola Horaciana. El «*Deletando pariterque monendo*» del clàssic Horaci va ser la màxima inspiradora de Pau Vila i Dinarés, llavors un mestre pràcticament autodidacte però apassionat per les novetats pedagògiques, per a la fundació d'aquesta nova escola l'any 1905, que volia ensenyar divertint, en una escola mixta, amb activitats a l'aire lliure, excursions, intercanvis escoles, jocs, teatre, lectures i cançons i que, alhora, es volia distanciar i diferenciar de l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia.⁸³¹ Com explica el mateix Pau Vila, l'escola rebé l'estímul de personatges com Joan Maragall, Ignasi Iglésias o Amadeu Hurtado. Establerta en diferents locals, el darrer d'ells l'Ateneu Enciclopèdic Popular –a la qual estarà estretament vinculada– tenia com a mestres, entre d'altres, Manuel Ainaud, professor de dibuix, i Joan Llongueras, què hi impartí música i hi introduí la gimnàstica rítmica.

---

⁸²⁷ *EPC*, 15 de gener de 1910.

⁸²⁸ «Ateneu Enciclopèdic Popular». *EPC*, 16 de gener de 1910. ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «La vida barcelonina». *EPC*, 17 de gener de 1910.

⁸²⁹ Telegrama enviat al Ministre d'Instrucció Pública pel regionalista Puig i Cadafalch, el carlí Llorenç Alier i el republicà Hurtado. *ED*, 10 de novembre de 1907.

⁸³⁰ *ED*, 10 de novembre de 1907.

⁸³¹ ROVIRA, Bru. *Pau Vila. He viscut!* Barcelona: Edicions La Campana, 1989. pp. 45-55. Sobre la tasca pedagògica de l'Horaciana, DOMÈNECH I DOMÈNECH, Salvador. *Manuel Ainaud i la tasca pedagògica a l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona: PAMSA, 1995. pp. 63-85. RUCABADO, Ramon. «La Fundación Horaciana de Enseñanza» a *Miscel·lània Pau Vila. Biografia. Bibliografia. Treballs d'Homenatge*. Barcelona: IEC – Societat Catalana de Geografia, 1975.

Però per a Hurtado, pare de tres fills, el tema de l'educació dels infants no va ser només un assumpte polític o social, sinó també una preocupació familiar. Com d'altres membres de la burgesia il·lustrada barcelonina, els Hurtado-Martí van portar als seus fills pàrvuls Adela, Odó i Víctor Hurtado a l'Escola Mont d'Or, «un dels primers intents més seriosos fets a Catalunya en aquest aspecte social» (p. 701), fundada l'any 1905 per Joan Palau i Vera, «un jove molt docte, que s'havia format en centres culturals de diferents països d'Europa» (p. 701). L'escola estava especialment orientada cap als sectors més dinàmics de la burgesia barcelonina, també amb un projecte pedagògic modern i ben allunyat de la tradició imperant, en paral·lel al projecte de la Horaciana de Pau Vila, que s'havia dirigit als sectors menestrals i a les classes populars. El col·legi es trobava en una torre de la Bonanova, al carrer de Modolell, funcionava com a internat amb pensionistes i semipensionistes, i en paraules del seu fundador: «se dirige principalmente, a aquella parte de la nuestra sociedad que anhela una educación francamente moderna: se dirigió a todos aquellos padres que desean conducir a sus hijos por la senda de los hombres de iniciativa, de invención, de salud y fuerza; en una palabra, por el camino de los que triunfan en la vida. Nuestra burguesía empieza a tener consciencia del papel que le toca desempeñar dentro de nuestra renaciente vida nacional, y ahí las nuevas y más complicadas necesidades que se crea y que hay que satisfacer».⁸³² L'escola estava inspirada en els mètodes i en els centres educatius més modernes d'Europa, llavors encara desconeguts a Catalunya, amb especial interès en la formació humana i moral, però amb un caràcter elitista i, en conseqüència, classista, econòmicament parlant. Les despeses d'estudi eren de 15 pessetes al mes pels més petits i 35 pels alumnes del cicle de Primària. Com escrigué Alexandre Galí: «Joan Maragall, Amadeu Hurtado, Josep Rogent, etc. li confiaren els seus fills. Clientela benestant però que no sentien la formació pròpia de les congregacions religioses».⁸³³ La premsa i els principals intel·lectuals se'n van fer ressò amb admiració. De tota manera, quan consolidat el col·legi Palau i Vera va decidir traslladar l'Escola Mont d'Or a la Masia de can Bogunyà de Terrassa,⁸³⁴ un grup de pares encapçalat per Amadeu Hurtado proposà als professors de l'Horaciana Manuel Ainaud i Josep Colomé que es fessin càrrec del Mont d'Or, seguint la seva tasca pedagògica. A les seves memòries, Hurtado atribueix, equivocadament, la seva intervenció a la mort de

---

⁸³² Josep Palau i Vera citat a *Nuevo Colegio Mont d'Or. Resumen del curso 1911-1912*.

⁸³³ GALÍ, Alexandre. *Història de les Institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936. Llibre II. Ensenyament Primari., primera part*. Barcelona: Fundació A.G., 1978. p. 65.

⁸³⁴ PI DE LA SERRA, P. *op. cit.* p. 168.

Palau, «quan la seva pèrdua podia ésser més sensible per als qui li havíem confiat l'educació dels nostres infants l'educació dels nostres infants i que ens havíem de veure obligats a imposar-los un canvi lamentable de procediments pedagògics» (p. 702). Malgrat aquest error, després de la marxa de Palau, 'amb alguns dels pares interessats, va decidir d'emprendre al nostre càrrec la continuació del col·legi Mont d'Or i va voler ajudar-nos el meu amic del temps d'estudiant Joan Carulla, un home extraordinari que mereixeria per ell sol tot un capítol. [...] I l'amic Carulla, que tot i la seva irreductible solteria havia volgut col·laborar per amariat en l'empresa gravosa de sostenir el col·legi Mont d'Or, va ésser el qui va descobrir Manuel Ainaud i ens el va presentar per fer-ne el director de la institució, a la qual pertanyia també, entre d'altres, Dolors Vigneux, cunyada de Pere Coromines» (p. 702). Ho comentà precisament Coromines a Joan Maragall:

Em vénen a veure perquè us parli a vós i ja podeu comptar s m'agrada això que jo sigui persona grata per a una recomanació a En Joan Maragall.

Es tracta del Mont d'Or, a on vos heu portat els vostres fills i la vostra voluntat. Ara En Palau se'n va a Terrassa i els pares d'aquí es poden quedar sense el Mont d'Or per als seus fills.

Una colla de joves intel·ligents guiats per l'Hurtado, procedents de L'Horaciana, es queden el Mont d'Or. Serà director de l'Escola En Manuel Ainaud. Potser n'haureu vist alguna cosa en el Saló de les Arts i els Artistes. També hi haurà En Vila i En Colomé. És molt probable que s'hi quedi la meua cunyada Lola Vigneaux. No volen canviar els mètodes del Mont d'Or. N'estan enamorats i no ho han de canviar. De moment els guiarà En Palau, que fa les circulars. Jo que sé com han sostingut L'Horaciana, quasi bé us dic que seran capaços de fer anar bé el Mont d'Or i així en tindrem dos, un a Terrassa i un a Barcelona.

Però diuen: Si En Maragall no ens ajuda semblarà que tot és canviat, que un altre esperit domina aquella casa, i les dificultats de renovació seran quasi impossibles de vèncer. Us demanen que els ajudeu, que vós, tenint-hi els fills, ho vigileu.⁸³⁵

Pere Coromines assenyala en una nota a la carta transcrita: «En Maragall va atendre el meu prec i va seguir enviant els seus fills al Col·legi Mont d'Or». És així com nasqué l'escola Nou Mont d'Or, sota la direcció d'Ainaud, què n'assumia la direcció

---

⁸³⁵ Carta de Pere Coromines a Joan Maragall, 1 de juny de 1910. A Coromines, Pere. «Del meu comerç amb Joan Maragall». *op. cit.* 1972. p. 1169.

tècnica i pedagògica, i d'Amadeu Hurtado, què assumí la part jurídica i econòmica,⁸³⁶ com a representant de les famílies que asseguraven l'obertura i el manteniment i que es constituïren una associació-patronat, amb el mateix nom de l'escola, amb un capital social de 35.000 pessetes, a raó de participacions de 500 pessetes per a cada soci col·laborador.⁸³⁷ Formaven el patronat de l'escola, Antoni Sanz, Màrius Comas, Josep Barba, Joan Carulla, Manuel Armet, Joan Romagosa, Ricard Meifrén, Antoni Pladellorens i Amadeu Hurtado. El mateix Amadeu Hurtado es va dirigir a Maragall, setmanes després que ho fes Pere Coromines, per pregar-li que: «Sigui quina sigui la seva intenció respecte a portar-hi al seu nen, no deixi de visitar el local. Em permeto recomanar-li després d'haver-lo visitat. És una cosa digna d'una ciutat de la importància de Barcelona, i val la pena d'anar-la a veure, sols sigui per curiositat. Sembla que no sigui la mateixa casa de l'antic Mont d'Or, i representa un esforç que es mereix la protecció de de tothom que es preocupi de fer alguna cosa seria en qüestió d'ensenyança en la nostra terra, doncs el Mont d'Or pot ser un bon començament».⁸³⁸ Josep, Joan Antoni, Ernest, Guillem i Raimon Maragall i Noble van ser alumnes del Nou Mont d'Or. També en van ser alumnes els fills del diputat Joan Moles i Ormella, Joan, Lluís, Manuel i Maria Moles i Marquina, nebots del també professor de l'escola Pere Moles; el futur metge i polític Cristian Cortés i Lladó, els nebots de Manuel Ainaud, Juli, Enric i Santiago Ainaud i Soler –fills del músic Enric Ainaud i Sánchez–, els fills de Manuel Lasarte i Aran, de la família propietària d'*El Diluvio*, Joan i Josep de Lasarte Busquets, el fill del pintor Eliseu Meifrén, Xavier Meifrén i Pajarín, i del seu germà Ricard, Ricard Meifrén i Caralps; els germans Antoni i Mercè Pladellorenc i Rocamora, de la burgesia manresana, els nets de l'empresari i mecenes d'artistes Avel·lí Trinxet i Casas, Avel·lí i Antoni Trinxet i Pujol.⁸³⁹ A més del director Manuel Ainaud formaven el claustre de professor Josep Colomer, Fèlix Foguet, Miquel Fornaguera, Dolors Vigneaux, Teresa Ventura, Felip Ferrer, Raphael Maistres com a professor de francès, Joaquima Sánchez com a professora de música, Pere Papiol com a professor de gimnàstica i la direcció espiritual del caputxí Fra Jaume Maria de La Cot. L'any 1913 Ainaud va deixar l'escola, que havia deixat encarrilada. «Les seves iniciatives no caben dintre de la nostra modèstia i la seva visió

---

⁸³⁶ Amadeu Hurtado signava una circular als pares del Nou Col·legi Mont d'Or convocant-los a una reunió el 26 de juny de 1911. Es conserva la que s'envià a Joan Maragall, el 22 de juny de 1911. Arxiu Joan Maragall. BNC.

⁸³⁷ DOMÈNECH, S. *op. cit.* p. 103.

⁸³⁸ Carta d'Amadeu Hurtado a Joan Maragall, 25 de setembre de 1910.

⁸³⁹ *Nuevo Colegio Mont d'Or. Resumen del curso 1911-1912.*

era d'una amplitud que anunciava com a inevitable el destí d'una funció més alta», escriu Amadeu Hurtado. «Quan els nostres fills van arribar al grau d'instrucció suficient per començar els estudis de batxillerat i deixar l'escola de primer ensenyament, Ainaud havia ja tingut temps de completar pràcticament la seva formació, i d'aquell Mont d'Or on mestres i deixebles havien complert simultàniament el treball de la pròpia educació, sortien uns i altres cap a noves orientacions, les quals havien de portar Ainaud amb el temps a director general de cultural de l'Ajuntament, a l'hora just de la seva màxima expansió» (p. 703). Pau Vila, «que s'havia fet una reputació de geògraf i de pedagog integral en funció permanent» (p. 702) retornat de Ginebra on havia estat pensionat, va ser el nou director.

L'escola va ser motiu de comentaris i articles, en general d'aprovació i elogi, com el de Llorenç Jou i Olió al *Calendari Pedagògic*, on assegurava que: «El Mont d'Or no és una empresa particular, sinó un patronat de pares de família qui ajuntaren diners i posen esforços perquè llurs fills tinguin una ensenyança de la confiança de les famílies. Nosaltres, que creiem que l'Estat sols ha d'intervenir en l'ensenyança quan la descuiden els poders regionals, i que dit poders sols han d'intervenir quan són descuidats els municipis, i que els municipis sols han d'intervenir per abandonament de les famílies, posem el Nuevo Colegio Mont d'Or com a un model, perquè se l'organitzen i dirigeixen els pares mateixos, sense subvencions ni intromissions de les autoritats».⁸⁴⁰ Des d'un punt de vista totalment diferent, Andreu Nin, tot i criticar el caràcter burgès i l'elitisme del centre, no s'estava de reconèixer-ne el seu valor: «Avui per avui, sols és possible l'existència d'una escola sostinguda per les classes adinerades. I heus aquí lo que és el Mont d'Or. [...] El Mont d'Or, deia, és una escola aristocràtica, però és avui l'única institució pedagògica de Barcelona, dirigida i organitzada en harmonia amb les orientacions modernistes de l'ensenyança, per lo qual, malgrat els defectes que hem fet observar, enorgulleix i honra la nostra ciutat».⁸⁴¹

Al resum del curs 1911-1912, es recollien sengles treballs d'Odó i Víctor Hurtado i Martí. El primer hi feia una descripció personal i una descripció d'una llimona, mentre el segon explicava que durant l'estiu «Iremos a Vallvidrera y por la mañana iré al bosque a dibujar y a trabajar y a coger piñas y piñones, y volviendo del bosque, a jugar; después

---

⁸⁴⁰ JOU I OLIO. *Calendari Pedagògic 1910-1915*. Barcelona: Impremta Elzeviriana i Llibreria Camí, 1930.

⁸⁴¹ NIN, Andreu. «De Pedagogia. El Nou Col·legi Mont d'Or». *EPC*, 22 de setembre de 1912.

por la noche, a la plaza del funicular, a jugar, y cuando llega papá, a comer caramelos».⁸⁴² Els petits fills d'Amadeu Hurtado van ser notícia en motiu de la subscripció popular oberta en favor de les víctimes del terrible temporal ocorregut entre el 31 de gener i l'1 de febrer 1911, que va afectar de ple els pescadors des del Maresme fins a València, amb un balanç de cent quaranta morts.⁸⁴³ Com feia avinent *El Poble Català*: «Coses sentimentals però ben belles i humaníssimes coses, aquestes. Abans d'ahir era el nostre director en Coromines el que es deia: «El meu nen ha trencat la guardiola per a portar els diners al mestre, que obre una subscripció per als naufrags». Aquell mateix dia eren els nostres bons amics en Francesc de A. Planas i l'Amadeu Hurtado, els que ens portaven els diners de les guardioles dels seus nois. En les llargues llistes publicades, quantes guardioles trencades hi haurà?». ⁸⁴⁴ Efectivament, a la llista hi figuraven Adela, Odó i Víctor Hurtado amb una contribució cadascun d'una pesseta, mentre el seu pare n'aportava vint-i-cinc.⁸⁴⁵ Amadeu Hurtado també va contribuir a les colònies organitzades per l'Ateneu Integral.⁸⁴⁶

6.4 UN LIBERAL SENYOR DE BARCELONA

En iniciar-se la nova dècada del 1910, Amadeu Hurtado ja ha esdevingut, com hem vist, tot un senyor de Barcelona. Un senyor de Barcelona en la seva versió més liberal i progressista, però que gràcies al prestigi aconseguit en els anys anteriors des dels àmbits culturals, intel·lectuals i polítics i al seu important despatx d'advocat, va gaudir no només d'una presència social considerable sinó també d'una vida folgada que des de 1913 li va permetre residir de de l'any 1913 al núm. 49 del Passeig de Gràcia, on va establir el seu nou despatx d'advocat, amb mobiliari dissenyat pel decorador Joan Busquets –una gran taula escriptori en forma de ronyó, realitzada amb fusta de caoba negra, amb filets de boix i ornaments de metall d'estil neoimperi, acompanyats de butaques de pell model

---

⁸⁴² *Nuevo Colegio Mont d'Or. Resumen del curso 1911-1912.*

⁸⁴³ Exposició temporal al Museu Marítim de Barcelona «1911. Sobreviure a la tempesta».

⁸⁴⁴ «El cor de Catalunya. Les guardioles trencades». *EPC*, 6 de febrer de 1911.

⁸⁴⁵ «Subscripció popular. Pels pobres pescadors». *EPC*, 5 de febrer de 1911.

⁸⁴⁶ *ED*, 3 de juliol de 1912. *EPC*, 7 de juliol de 1912.

Chesterfield de forma corbada⁸⁴⁷, i gaudir de l'estiueig a Vallvidrera⁸⁴⁸ i a Sitges.⁸⁴⁹ A la muntanya barcelonina, on també hi tenien segona residència el banquer Francesc Mas Sardà, el dramaturg Ignasi Iglésias, el polític Enric Prat de la Riba⁸⁵⁰ i hi passaven temporades Miquel dels Sants Oliver o Santiago Rusiñol,⁸⁵¹ organitzava amb els seus col·legues Carner, Moles i Lluhí tertúlies a la voravia de Can Trampa –tertúlies que els veïns anomenaven «el senat»⁸⁵². Aquest folgat nivell de vida li permetia mantenir una bona relació amb artistes i, exercir de mecenes, adquirir-ne algunes obres. Un dels pintors a qui Amadeu Hurtado va comprar obra va ser Isidre Nonell. Com escrivia Francesc Pujols al *Papitu*, «l'Amadeu Hurtado ha comprat la primera que en Nonell ha pintat en aquest món. L'Hurtado sempre és el primer de totes les coses. Als que li critiquen la falta de voluntat, se'ls hi pot respondre que un català com l'Hurtado serà el primer en tot, encara que no en tingui voluntat».⁸⁵³ Efectivament, Hurtado va adquirir l'obra *Gitaneta*, encara avui propietat de la família, que presidia el seu despatx juntament amb un retrat d'Adela Hurtado, de Ricard Canals. De fet, va assistir a l'enterrament de l'artista, mort prematurament de tifus el 21 de febrer 1911.⁸⁵⁴ També havia assistit a sengles homenatges a Ramon Casas –que l'havia retratat en la seva cèlebre col·lecció de retrats al carbó⁸⁵⁵, en tornar l'any 1909 d'un viatge,⁸⁵⁶ a l'escultor Josep Clarà⁸⁵⁷ i al pintor i escriptor Santiago Rusiñol.⁸⁵⁸ No s'escapava, però, de ser objecte de les bromes i acudits de les revistes satíriques, com el *Papitu*,⁸⁵⁹ que l'any 1911 passà a dirigir el seu amic Francesc Pujols.

---

⁸⁴⁷ SALA, M. Teresa. *La Casa Busquets. Una història del moble i la decoració del modernisme al déco a Barcelona*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona. Girona: Universitat de Girona. Servei de Publicacions. Lleida: Edicions i Publicacions de la Universitat de Lleida. MNAC. P. 243. A la pàgina 242 hi ha una imatge del despatx i del menjador de la residència d'Amadeu Hurtado. El MNAC conserva un esbós de la taula fet per Joan Busquets.

⁸⁴⁸ Sobre la Vallvidrera de l'estiueig, SALA, M. Teresa «Estiueig i esbarjo a la corona de Barcelona. La colònia Busquets de Vallvidrera, un exemple singular» a *Pensar i interpretar l'oci. Passatemps, entreteniments, aficions i addiccions a la Barcelona de 1900*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2012.

⁸⁴⁹ *L'Eco de Sitges*, 23 de març de 1913.

⁸⁵⁰ «El feminisme de Vallvidrera». *Papitu*, núm. 147. 20 de setembre de 1911. «En Vallvidrera. Homenaje al maestro Vives». *ED*, 16 d'agost de 1915.

⁸⁵¹ PORCEL, Baltasar. *Arran del mar*. Barcelona: Editorial Selecta, 1969. pp. 259-260.

⁸⁵² POBLET, J.M. *op. cit.* p. 180.

⁸⁵³ ARPOL [Pujols, Francesc] «Vida i morts artístiques. Nonell». *Papitu*, núm. 64. 16 de febrer de 1910.

⁸⁵⁴ «L'enterrament d'en Nonell». *EPC*, 24 de febrer de 1911.

⁸⁵⁵ Retrat d'Amadeu Hurtado. MNAC, núm. de catàleg 027594-D.

⁸⁵⁶ «En honor d'en Casas». *EPC*, 20 de maig de 1909.

⁸⁵⁷ «En honor d'en Clarà». *EPC*, 27 de maig de 1911.

⁸⁵⁸ *LVC*, 28 de juny de 1912.

⁸⁵⁹ *Papitu*, núm. 108. 21 de desembre de 1910. *Papitu*, núm. 172. 13 de març de 1912. *Papitu*, núm. 181. 15 de maig de 1912.

A vegades, però, reapareixien personatges i fets de la joventut, com Jaume Brossa, què no s'estava d'anomenar ja –com farà més endavant– a Amadeu Hurtado, «el Hamlet del catalanisme»,⁸⁶⁰ o l'Homenatge a *L'Avenç*⁸⁶¹ celebrat l'any 1910, en els rengles del qual el situaria Pérez Jorba l'any 1912 en un article dedicat a un altre amic íntim de la primera joventut, el malaguanyat Ernest Vendrell.⁸⁶² Ecos d'un món que desapareixia, com el periodista d'*El Diluvio* Ramon Sempau,⁸⁶³ membre de la Colla del Foc Nou i que com hem vist intentà venjar els condemnats a Montjuïc amb un atemptat contra el comissari Portas o l'advocat i poeta, entusiasta durant la campanya electoral d'Hurtado, Arnau Martínez Serinyà,⁸⁶⁴ morts tots dos l'any 1910. Aquell 1910 també fou requerida la seva opinió per *La Catalunya*, en ple debat sobre la necessitat d'una gran biblioteca a Barcelona protagonitzat a les seves pàgines Luis de Zulueta per una banda, i per l'altra, Eugeni d'Ors. La publicació demanava el parer d'Hurtado entre una llarga llista d'intel·lectuals i polítics, com Pere Coromines, Marcel·lí Domingo, Ildefons Suñol, Francesc Cambó, Josep Carner, Agustí Calvet, Lluís Domènech i Montaner, Cebrià de Montoliu Romà Jori, Alexandre Plana, Eladi Homs, Josep Pijoan, Josep Puig i Cadafalch o Lluís Nicolau d'Olwer.⁸⁶⁵

Un altre record o fantasma del passat que tornava insistentment era el de la política. Els periodistes de *La Publicidad* el van anar a veure per comentar la primera assemblea de la UFNR, celebrada a Barcelona el 6 de gener de 1911:

Desde ha tiempo que el ex diputado por Tarrasa se encuentra alejado de la política activa. No obstante, este alejamiento, que tiene un aspecto real y otro aparente, quisimos conocer la opinión que tenía el señor Hurtado de la Asamblea de la Unión Federal. La palabra del señor Hurtado puede tener una gran autoridad. Lo elevado de sus ideales, siempre republicanos, liberales, modernos, pueden dar tan gran relieve a la opinión ilustrada de nuestro colaborador.

Le visitamos en su despacho. Recibíonos dibujando un su labio una atractiva sonrisa. Pero no quiso contestar a nuestras preguntas, alegando que no se considera capacitado para hablar no interviniendo en las luchas políticas. Únicamente puedo decir –añadió,

---

⁸⁶⁰ *Papitu*, núm. 104. 23 de novembre de 1910.

⁸⁶¹ «L'Homenatge a *L'Avenç*». *EPC*, 7 de febrer de 1910.

⁸⁶² PÉREZ JORBA, Joan. «Llegint llibres catalans: "Escrits" d'Ernest Vendrell». *EPC*, 13 de gener de 1912.

⁸⁶³ *EPC*, 24 de gener de 1910.

⁸⁶⁴ *ED*, 6 de novembre de 1910.

⁸⁶⁵ «Una informació». *La Catalunya*, 24 de setembre de 1910. Pels inicis de debat, *La Catalunya*, 9 de juliol de 1910.

remarcando más su sonrisa— que creo y confío que la constitución de la Izquierda Catalana puede ser provechosa para el advenimiento de los ideales republicanos.⁸⁶⁶

«Y no pronunció una palabra más. Como pueden comprender nuestros lectores las declaraciones del señor Hurtado, tan lacónicas no nos han satisfecho», afegia el periodista. I, per tant, hi va afegir antigues declaracions a la premsa, idees extrems de discursos i confidències dites a tercers. L'Assemblea, a banda de l'elecció dels nous càrrecs –sota la presidència de Vallès i Ribot, s'integraven Carner, Coromines, Bastardas i Layret – i d'establir les noves orientacions del partit, s'acordà l'adhesió de la UFNR a la Conjunción Republicano-Socialista creada l'any anterior com a candidatura electoral entre el republicanisme i el Partit Socialista Obrer Espanyol, fet que havia permès l'entrada al Congrés al seu líder, Pablo Iglesias. Els republicans catalans hi feren la seva entrada una vegada n'havien sortit els radicals lerrouxistes, essent els primers la meitat de tot el contingent republicà de les Corts i mantenint, alhora, la seva personalitat i independència en qüestions territorials.⁸⁶⁷ Des de Madrid, rebé l'acord el diputat asturià Melquiades Álvarez, què no s'estigué de dir que no s'havia de retardar el retorn al Parlament d'Amadeu Hurtado i Ildefons Suñol.⁸⁶⁸ El regionalista *¡Cu-Cut!* ironitzava sobre aquest desig d'immediata reincorporació a la política: «Me sembla que aquests senyors no li estimaran gran cosa la seva protecció, car més aviat hi perdien que no hi guanyaven sent diputat. ¿Que no veu el senyor Álvarez que aquests senyors tenen tot un altre concepte del càrrec de diputat? Per a vostè, el càrrec de diputat va des del districte als Consells de les Companyies i per aqueixos senyors no passa d'un sacrifici».⁸⁶⁹ Així com en els comentaris de premsa, també era sol·licitada la intervenció d'Amadeu Hurtado en conferències i actes públics, com per exemple per part de la Secció d'Estudis Socials de l'Ateneu Enciclopèdic Popular que inaugurà les seves activitats el 1911, essent presidida pel periodista Ramon Noguera i Comet.⁸⁷⁰ Convidat per aquesta entitat, què presidí fins a finals de 1910, hi pronuncià les conferències «Fets d'ahir i qüestions actuals» l'any 1910, «Catalunya davant d'Espanya» celebrada al teatre Principal també l'any 1910 i «El dret de vaga», l'any 1911, entre d'altres.⁸⁷¹

---

⁸⁶⁶ «La Unión Federal ante la opinión. D. Amadeo Hurtado». *LP*, 11 de gener de 1911.

⁸⁶⁷ ALBERTÍ, S. *op. cit.* pp. 314-318.

⁸⁶⁸ *ED*, 12 de gener de 1911. *EPC*, 13 de gener de 1911.

⁸⁶⁹ *¡Cu-cut!*, núm. 452. 19 de gener de 1911.

⁸⁷⁰ «A.E.P. Una secció important». *EPC*, 29 de gener de 1911. *ED*, 31 de gener de 1911.

⁸⁷¹ Informació facilitada per Manel Aisa, responsable de l'Ateneu Enciclopèdic Popular. (Comunicació l'any 2012).

És un context de predomini lerrouxista a l'Ajuntament, producte de la desfeta de Solidaritat i l'enfrontament entre la Lliga i els republicans nacionals, es va organitzar un homenatge als regidors de la Unió Federal Nacionalista Republicana, per agrair la seva tasca d'oposició al lerrouxisme, i especialment al seu líder Joaquim Lluhí. Com asseverava *El Diluvio*: «La minoría de la UFNR, al igual que la regionalista, está prestando señalados servicios a la capital. De no ser las dos minorías, espanta pensar lo que sería de Barcelona a estas horas».⁸⁷² Hi van assistir molts dels qui tot i simpatitzar amb el partit feia anys que no feien vida política. Un d'ells fou Amadeu Hurtado.⁸⁷³ La seva presència va motivar un nou acudit del *Papitu*, repetit anys després, durant l'època republicana al mateix setmanari eròtico-satíric:

Quan l'Hurtado va entrar en el gran menjador del Mundial Palace, li vàrem preguntar de seguida quin era el motiu de trencar, primer, la seva activitat famosa i, segon, la seva expectativa política. L'Hurtado ens va treure de seguida de dubtes.

– Vinc a veure la glorificació d'en Lluhí.

[...]

Una vegada se feia un míting a Vilanova, al qual assistiren en Pere Coromines, en Pinilla i en Rovatti, passant de l'Hurtado, que milita en el partit radical. A l'endemà del míting, en Coromines preguntà a en Pinilla:

– Escolta, aquest xicot, en Rovatti, que és passant de l'Hurtado?

– Sí –respongué en Pinilla.

– ¿I és radical?

– Sí, sí, radical.

– Dimoni d'Hurtado –digué rient en Coromines– volia dirigir a tot un poble i no ha pogut convèncer al seu passant.

També en Lluhí vol dirigir a tot un poble, però comença pels seus innumerables passants. Ells col·laboren en la seva obra, ells estudien els pressupostos municipals, ells, en fi, tenen la mateixa forta idealitat que en Lluhí. El passant d'un home públic és la seva pedra

---

⁸⁷² «Unión Federal Nacionalista Republicana. El banquete de esta noche». *ED*, 13 de maig de 1911.

⁸⁷³ «El sopar dels regidors». *EPC*, 12 de maig de 1911. «L'homenatge als regidors». *LCG*, núm. 2193. 20 de maig de 1911.

de toc. I en Lluhí ne té divuit o vint i els té muntats jurídicament i electoralment, havent realitzat lo que podríem dir-ne municipalització dels passants.⁸⁷⁴

L'estiu de 1911, Amadeu Hurtado es trobava a París, on el sorprèn l'anomenat Cop d'Agadir, la crisi desencadenada entre França i Alemanya a resultes de l'enviament per part del país germànic d'una petita unitat de la flota Panther al port marroquí amb el pretext de protegir de possibles agressions els súbdits alemanys, i que tingué un caràcter d'amenaça bèl·lica (pp. 179-180). De tornada a Catalunya, Amadeu Hurtado assistí als funerals del vell líder federal Josep Maria Vallès i Ribot, mort a Vallvidrera l'1 d'agost de 1911.⁸⁷⁵ Tot i que feia més d'un any que havia deixat d'ésser diputat (i una mica més encara que havia decidit abandonar la política), el nom d'Amadeu Hurtado tornava a aparèixer en una llista que *L'Esquella de la Torratxa* a la UFNR en un moment que es trobava amb dificultats per «confeccionar una candidatura que, essent grata al partit, acobli en sa defensa totes les voluntats i sigui prenda segura d'una sorollosa i tota victòria» en les eleccions municipals.⁸⁷⁶ Acompanyaven Hurtado –a qui poques setmanes abans *El Poble Català* es referia com a director d'*El Diluvio*–⁸⁷⁷ els exdiputats Eduard Calvet, Emili Junoy, Ildefons Suñol, el regidor Francesc Layret, el diputat provincial Santiago Gubern, però també homes del món del periodisme com Antoni Rovira i Virgili o Josep Miró i Folguera, de la ciència, com August Pi i Sunyer, de la música com Enric Morera, de l'educació com Pau Vila o de la pintura com Miquel Utrillo.

Aquell 1911 havia estat marcat per la represa de l'acció autonomista, que havia trobat un moment propici amb l'arribada al poder d'un president com Canalejas disposat a encarar els grans temes oberts del país: el diplomàtic, amb les negociacions amb França que culminarien amb l'acord que establí el protectorat sobre el Marroc; el militar amb la instauració del servei militar obligatori; el social amb la supressió de l'impopular impost dels Consums i el religiós amb el decret de llibertat de cultes i l'anomenada «Ley del Candado» que limitava l'establiment de nous ordes religiosos sense l'autorització expressa del Ministeri de Justícia, fins que no fos regulada la seva condició jurídica. En la discussió d'aquest darrer assumpte, com assenyala Amadeu Hurtado a les seves memòries, Canalejas actuava seguint les directives «de l'acció intel·ligent i assenyada de

---

⁸⁷⁴ «La glorificació d'en Lluhí». *Papitu*, núm. 129. 17 de maig de 1911. «Ara fa vint anys». *Papitu*, núm. 1212. 8 de juny de 1932.

⁸⁷⁵ «L'enterrament d'en Vallès i Ribot». *EPC*, 3 d'agost de 1911.

⁸⁷⁶ «Trieu». *LET*, núm. 1713. 27 d'octubre de 1911.

⁸⁷⁷ «La mala fe de de *La Veu*». *EPC*, 9 d'agost de 1911.

Waldeck-Rousseau en una qüestió semblant, completa pel nou astre de la política francesa, Aristide Briand, com a ponent i defensor de la llei de separació de l'Església i de l'Estat votada el 1905» (p. 179). L'any 1909 el jove ministre radical-socialista Aristide Briand accedí per primera vegada a la presidència del Consell de Ministres francès. Com veurem, Amadeu Hurtado en va seguir la trajectòria i en va admirar la determinació i la gran qualitat política, la seva moderna evolució centrista i pragmàtica i l'europeisme i la visió diplomàtica de postguerra. Pel que fa a l'homòleg de Briand, també en l'assumpte del catalanisme contra el qual s'havia expressat des de l'oposició, Canalejas va voler mostrar una actitud diferent dels antics usos liberals, que permetia recuperar la idea de Prat de la Riba de constituir una mancomunitat de províncies catalanes. La llei de mancomunitats provincials es va acabar aprovant al Congrés, el 17 d'octubre de 1912. Hurtado recorda amargament que:

A Barcelona es feia una gran rebuda als diputats catalans que havien votat la llei, entre els quals només faltaven els radicals. En sentir des del meu retir les ovacions de la multitud, recordava amb una emoció atenuada pel transcurs del temps que tres anys endarrere el meu aplaudiment era l'únic que havia sortit dels nostres bancs al Congrés, el dia de la votació definitiva de la llei d'Administració Local que creava aquella mateixa Mancomunitat tan aclamada, aplaudiment ofegat aleshores per la reprovació dels companys que l'havien combatuda i pel silenci prudent dels que l'havien defensada (pp. 181-182)

Amadeu Hurtado fou consultat per *La Publicidad*, juntament amb Cambó, Frederic Rahola o Carner, sobre aquest projecte de llei de mancomunitats provincials. En una resposta genèrica de les diferents entrevistes, el diari republicà afirmava que «su pensamiento es el mismo reflejado en la proposición aprobada por la Diputación de esta provincia, por virtud de la cual la Mancomunidad será un hecho. Creen que las cuatro diputaciones catalanas harán una gran obra llevando a cabo esta transcendental empresa».⁸⁷⁸ Però, el 12 de novembre de 1912, José Canalejas –a qui Amadeu Hurtado, com a exdiputat havia pogut escoltar des del peu de la tribuna, pocs dies abans durant el debat sobre la vaga ferroviària d'octubre (p. 181)– era assassinat mentre mirava l'aparador d'una llibreria a la Carrera de San Jerónimo, per Manuel Pardiñas. Qüestionat pel sempre proper *Diluvio* sobre el crim –respecte del qual, anys després, escriurà que

---

⁸⁷⁸ «La Mancomunitat Catalana». *LP*, 27 de juliol de 1911.

«havia suprimit el darrer home d'Estat que li quedava a la monarquia» (p. 183)–, Amadeu Hurtado va assegurar que:

Ignoro en estos momentos quién es el asesino; pero, sea quien sea, no veo la finalidad en matar al hombre más liberal de todos los gobernantes que teníamos y más contemporizador de los presidentes de Gobierno. Si había de ser siempre una desgracia grandísima para España este asesinato, más aún en estos momentos de lucha para resolver proyectos que afectan directamente a Cataluña. Respecto a substituto creo que el único posible en estos momentos es García Prieto, porque Weyler, a quien se indica, dicen que es enemigo de las Mancomunidades. García Prieto podría quedarse con la cartera de Estado y la presidencia hasta aprobar los presupuestos y resolver el asunto de Marruecos... y luego la crisis inevitable.⁸⁷⁹

Efectivament, com vaticinava Hurtado, el successor de Canalejas fou el ministre d'Estat Manuel García Prieto, gendre del cacic liberal gallec Montero Ríos i fet marquès d'Alhucemas per les seves gestions diplomàtiques en l'assumpte marroquí, però que no podien aturar el «despenyament imprevist en l'ascensió de la vida civil d'Espanya» (p. 183). Pel que fa al nacionalisme republicà, també el mes agost –com Vallès i Ribot, com Prat de la Riba–, però de 1913, moria a Barcelona Ildefons Suñol, retirat de feia anys de la política, com hem vist, i al qual acomiadà el seu antic company de Parlament.⁸⁸⁰ Entretant, la figura d'Antoni Rovira i Virgili, periodista i agitador polític des d'*El Poble Català*, continuava emergint, essent-li tributat un homenatge organitzat pels seus amics i admiradors. Amadeu Hurtado, què havia estat padrí del seu casament amb Teresa Comas i Aixelà,⁸⁸¹ hi va enviar la seva adhesió.⁸⁸²

6.5 LA DEDICACIÓ PRIVADA A L'ADVOCACIA

En aquells anys intensos, Hurtado havia anat passant d'advocat penalista a advocat-consell, advocat d'empresa, amb una actuació destacada en els grans afers de les corporacions industrials i, especialment, de serveis de la ciutat. Hi havia arribat, tal i com explica, després d'obtenir una sentència judicial que solucionava favorablement diverses situacions d'interessos de l'agrupació d'importadors de carbó mineral i les Companyies

---

⁸⁷⁹ «Lo que dicen dos hombres políticos». *ED*, 13 de novembre de 1912.

⁸⁸⁰ «L'enterrament de l'Ildefons Suñol. Barcelona de dol». *EPC*, 23 d'agost de 1913.

⁸⁸¹ ROVIRA I VIRGILI, A. *op. cit.* Nota. 3 p. 112.

⁸⁸² «En honor de Rovira i Virgili». *ED*, 14 de febrer de 1913. «El banquet an en Rovira i Virgili». *EPC*, 14 de febrer de 1913.

d'Aigües i Electricitat, essent advocat de Dionís Millán,⁸⁸³ de qui hem parlat anteriorment, i que encapçalava el sector carboner. «En reprendre amb l'activitat d'abans les meves tasques quotidianes, podia restablir les relacions mig abandonades amb aquelles tres societats i em trobava ficat de sobte en qüestions que afectaven de maneres diferents l'interès general, des dels conflictes de treball del port⁸⁸⁴ fins al règim dels serveis públics» (p. 176) Aquests afers, doncs, aviat van fer-lo tornar a entrar en els assumptes públics, encara que fos des del punt de vista del jurista: «En abandonar per aquests motius el teatre polític, la professió m'havia d'obligar a ésser un dels entrants habituals de l'escenari per l'índole dels afers en què intervindria» (p. 176).

El gran assumpte en què va haver d'intervenir Amadeu Hurtado en la seva condició d'advocat-consell de la Societat General d'Aigües de Barcelona, propietat de la francesa Société Lyonnaise des Eaux et de l'Éclairage –avui part del gegant industrial franco-belga Suez–,⁸⁸⁵ va ser el tumultuós i fracassat intent de municipalització de les aigües de la ciutat. El procés s'havia iniciat l'any 1910 amb un escandalós procediment que havia tramitat la majoria lerrouxista amb l'oposició dels regidors regionalistes i nacionalistes republicans a l'oposició. Després de l'escàndol que havia suposat l'any 1910 la resolució del concurs d'adquisició d'aigües, on s'havien intentat afavorir negocis tèrbols vinculat amb els interessos lerrouxistes, la denúncia dels diputats catalanistes a les Corts havia motivat la intervenció governamental, amb la constitució d'una comissió tècnica i una comissió dictaminadora, on participaven representacions polítiques i els presidents de les corporacions econòmiques i científiques de la ciutat.⁸⁸⁶ L'objectiu del consistori era municipalitzar el servei d'aigües de Barcelona i acabar amb la posició de domini que tenia la SGAB com a via per estendre el consum d'aigua i per millorar l'estat higiènic de Barcelona. Un objectiu que ja s'havia intentat assolir amb un concurs d'adquisició d'aigües fallit l'any 1896. El 12 d'abril de 1911 es constituïa la comissió, què havia de convocar un nou concurs d'adquisició d'aigües. La SGAB, fundada a París el 1882 i de capital francès, era la principal societat destinada al servei privat d'abastiment d'aigua. La Societat tenia com a antecedent la Compagnie des Eaux de Barcelone, creada

---

⁸⁸³ Les cartes amb Pere Coromines d'aquell temps continuen fent referència a afer on hi intervingué Dionís Millán. Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines, 10 de maig de 1911. Fons Pere Coromines. BNC.

⁸⁸⁴ «El conflicte obrer». *EPC*, 24 de gener de 1911.

⁸⁸⁵ Lloc web de Lyonnaise des Eaux, <http://www.lyonnaise-des-eaux.com/Profil/Notre-histoire> (darrera visita setembre de 2016).

⁸⁸⁶ Tot aquest llarg procés es pot seguir a MARTÍN PASCUAL, José Manuel. *Barcelona: aigua i ciutat. L'abastament d'aigua entre les dues Exposicions (1888-1929)*. Barcelona: Fundació Agbar – Marcial Pons, 2009.

a Lieja el 1867, que havia adquirit els drets d'aprofitament de la conca hidrogràfica de Dosrius per fer arribar l'aigua fins a Barcelona.⁸⁸⁷ Com explica Amadeu Hurtado, l'enginyer francès Eugène Bruniquel, pare del llavors director de la SGAB i que Hurtado havia conegut en una de les seves estades a Barcelona, on passava temporades una vegada retirat, «era qui havia concebut i executat la idea d'aprofitar la situació providencial de Barcelona, entre el Besòs i el Llobregat per dotar-la d'un doble abast d'aigües procedents de les capes subterrànies dels dos rius per assegurar en tot temps aquest important servei urbà» (p. 208). Per tant, en principi, la SGAB no tenia cap interès a perdre aquesta posició i recelava dels treballs de la comissió. Fou Amadeu Hurtado qui convencé la Société Lyonnaise de no persistir en aquesta actitud i acudir al concurs obert, perquè «el prestigi socials dels components d'aquestes comissions i l'autoritat professional dels tècnics eren una garantia que l'afer seria portat amb el màxim respecte a l'interès públic, i em semblava perillós per a una societat estrangera acantonar-se en una actitud de desconfiança que es podia prendre com una mostra d'egoisme en contra dels interessos de Barcelona, valent-se del monopoli de fet que li procurava la seva posició per fer fracassar la solució d'un problema esdevingut qüestió de Govern» (p. 208). Les reticències de la SGAB tenien a veure amb el projecte fallit de municipalització i l'escandalós concurs que els radicals havien seguit en franca oposició i atac a la companyia. El 27 d'agost de 1911, la SGAB realitzava una visita a les seves instal·lacions del Besòs i el Llobregat per als membres de la premsa, en una mostra de relacions públiques, i on Amadeu Hurtado s'encarregà dels brindis, acompanyat del director, Mr. Bruniquel, i del director d'*El Poble Català*, Pere Coromines en nom dels periodistes.⁸⁸⁸

La SGAB va presentar una proposta al concurs, en què no oferia el seu sistema d'abastament per cap preu concret, sinó que es limitava a posar-se a disposició del municipi o de la Comissió per si es desitjava municipalitzar el servei de proveïment. És a dir, oferia la venda a l'Ajuntament del seu negoci d'abastament per un preu suficient que justificués desprendre-se'n i abandonar la seva presència preponderant en el mercat de l'aigua barceloní. El procés va seguir el seu curs. Els enginyers i tècnics realitzaren

---

⁸⁸⁷ Ramis Nieto, Josep. «Aguas de Dosrius: La iniciativa privada empresarial al servei de les emergents necessitats hídriques de la ciutat de Barcelona (1857-1882)», dins *Trobada d'Entitats de Recerca Local i Comarcal del Maresme*, núm. 12, 2018. p. 252-63,

⁸⁸⁸ «La Compañía General de Aguas». *ED*, 27 d'agost de 1911. «La portada d'aigües». *LVC*, 27 d'agost de 1911.

l'estudi a fons del servei d'aigües i dels diferents projectes de proveïment presentats al concurs:

La comissió dictaminadora disposava d'uns elements de judici que no s'havien reunit mai per aquest problema, ni amb més competència, ni amb tanta autoritat. En nom de les corporacions econòmiques i científiques representades a la Comissió portava el pes dels debats Lluís Sedó, la personalitat més considerable del nostre món industrial, amb una gran reputació d'economista, i en nom de l'Ajuntament, al costat de Ramon d'Abadal i de Joaquim Lluhi i Rissech, dues eminències del nostre fòrum, intervenia amb preferència Juli Mairal, que al seu títol oficial de mestre d'obres unia el renom d'un dels nostres primers tècnics en l'art de la construcció, d'un talent natural molt remarcable que el feia temible per la brusquedat dels seus atacs i l'agudeses de les seves rèpliques (p. 209).

Aviat, la Comissió va entendre que el problema d'abastament d'aigua a la ciutat només es podia solucionar amb el major grau d'intervenció possible del municipi en el proveïment. Per tant, calia convertir el proveïment d'aigua en un servei públic, aconseguint el control de la principal empresa del sector: «Tots havien cregut que el problema de la municipalització era insoluble mentre l'Ajuntament no disposés abans que tot del monopoli de fet que tenia la societat propietària del servei, amb la seva enorme xarxa de distribució de més de set-cents quilòmetres que comprenia tota l'extensió dels carrers de la ciutat» (p. 209). Les negociacions entre el municipi i la SGAB s'havien iniciat poc després de constituir-se la Comissió, que va decidir no acceptar la compra sinó era per un preu que es pogués pagar amb un emprèstit, les carregues financeres del qual per interessos i amortització quedessin totalment cobertes amb el rendiment normal del servei, assegurat per la societat venedora per un cert temps.⁸⁸⁹ «Per fi, al cap de dos anys d'estudis, de càlculs i de discussions, s'havia arribat a un acord sobre aquesta base amb la societat venedora: per un preu global de setanta milions, lliure de tota obligació per part de l'Ajuntament» (p. 209), escriu Hurtado sobre aquest assumpte. En una carta enviada per l'advocat al seu amic Coromines, el primer demanava l'ajut i el consell de l'antic cap del Negociat d'Ingressos i Despeses de l'Ajuntament de Barcelona per tancar l'assumpte de l'emprèstit.⁸⁹⁰ Com explica Hurtado, aquell acord de municipalització presentat per les comissions va despertar tota mena de rancúnies d'aquells que en quedaven fora. Un d'ells era l'empresari i exdiputat solidari per Solsona Pere Milà i

---

⁸⁸⁹ La premsa dona referències de reunions, viatges i contactes d'Amadeu Hurtado, en tant que advocat de la SGAB i els membres de la Comissió. *LVC*, 30 d'octubre de 1912.

⁸⁹⁰ Carta d'Amadeu Hurtado a Pere Coromines, 15 de febrer de 1913. Fons Pere Coromines. BNC.

Camps –que havia presentat un projecte basat en la portada d'aigües del Valira–, què va iniciar una duríssima campanya des de *La Tribuna* adquirida expressament, contra el seu dictamen que finalment es va tirar endavant el gener de 1913.⁸⁹¹ Darrera la campanya no s'hi podia amagar la mà de la política municipal i de la política general espanyola. Aprovat el projecte pel consistori, calia la validació del govern, i en ésser presentat per la Comissió en ple i l'alcalde Joaquim Sostres Rey, aquest hi va trobar la malfiança del ministre de la Governació, el liberal Santiago Alba Bonifaz, què en fase de formació de la seva base política havia estat persuadit pels seus partidaris a Barcelona –entre ells, l'antic regidor nacionalista republicà Manuel Rius i Rius, amb el títol ja de marquès d'Olèrdola tot just acabat de rehabilitar– d'usar l'afer de Barcelona com la base per a constituir el seu grup a Catalunya. Aquesta tèrbola estratègia política va impedir solucionar l'assumpte, fent inviable un acord en interès de la ciutat.

Antoni Rovira i Virgili a la seva obra *Els polítics catalans* destaca el paper de Joaquim Lluhí en l'afer, que després d'oposar-se enèrgicament a les pretensions inicials de la Companyia defensada per Hurtado, havia aconseguit un acord que ell creia favorable als interessos de la ciutat. Rius i Rius, llavors encara regidor del seu mateix grup, va oposar-se a l'acord, amb el suport del seu mentor Jaume Carner i de Corominas: «Cap d'ells, ni ningú, no discutia l'honorabilitat de Lluhí, ni la seva recta intenció; però opinaven que l'afer no era convenient per a la ciutat i seguiren considerant-lo com un afer lleig per part d'alguns dels qui hi intervenien».⁸⁹² Per a Rovira, aquell assumpte va ajudar a ensorrar la UFNR: «Les diferències entre els prohoms s'accentuaren gradualment. A l'oposició dels temperaments personals i les orientacions polítiques s'afegí, en determinades ocasions, l'oposició dels bufets d'advocats». El mateix periodista i historiador afegeix a la crònica d'aquell assumpte, una reflexió com els diversos papers dels dirigents republicans sovint van convertir-se en conflictes d'interessos que van llastar la seva acció política, que potser va escriure pensant també en el seu amic Amadeu Hurtado:

Els qui han intervingut en les lluites d'aquell període i han conegut de prop les seves figures, poden ésser testimonis dels greus inconvenients que té la personalitat múltiple de molts prohoms que són polítics i advocats, homes de partit i homes de negocis, conductors de l'opinió i administradors de Bancs i empreses. Àdhuc dins els límits de a

---

⁸⁹¹ Ho referma el *Papitu*, amb l'humor habitual i sense deixar estar l'oportunitat de referir-se, novament, a Amadeu Hurtado. «Tercerilles. ¡Aigua!». *Papitu*. Núm. 227. 2 d'abril de 1913.

⁸⁹² ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Els polítics catalans*. Barcelona: Tipografia Occitània, 1929. p. 145.

més estricta honestetat, l'exercici simultani d'aquestes activitats diverses es fa perillós i porta de vegades a situacions equívokes. La gent, de fora estant, s'imagina fàcilment les pitjors coses, i la maledicència fa via tan bon punt hi ha algú que surt a atiar-la. Però fins en els casos que donen lloc a la murmuració i són nets de concupiscències, les gelosies de professió i els interessos contraposats creen, de tant en tant, situacions delicades i lamentables.

El fet és que no es pot escriure la història completa del període de la Solidaritat i del que seguí sense tenir en compte els bufets barcelonins de les primeres quotes.⁸⁹³

Com explica Amadeu Hurtado, tot i el fracàs, «afortunadament, la Societat d'Aigües no em recriminava pel meu consell sinó que, amb tot i estranyar el poc cas que es feia del nom i l'honor dels nostres homes més il·lustres, es considerava satisfeta d'haver pogut donar prova de bona voluntat a l'interès de Barcelona, sense necessitat de desposseir-se d'un afer que la ciutat preferia que continués en poder seu» (pp. 210-211). Per acabar-ho d'adobar, la guerra que aviat s'escampà per Europa va impossibilitar qualsevol tipus d'operació municipalitzadora, perquè la SGAB era el negoci més important i segur de la vintena que tenia la Société Lyonnaise (p. 211). Com evoca el mateix Hurtado, l'administrador-delegat de la companyia francesa Albert Petsche havia demanat durant la negociació la introducció d'una clàusula que deixés sense efecte el contracte si abans de la seva execució França entrava en guerra. El fracàs d'aquesta operació comportà, d'acord amb Martín Pascual, la consolidació definitiva del domini de la SGAB sobre el servei d'aigua de Barcelona.⁸⁹⁴

Un altre dels afers professionals amb transcendència pública que va ocupar-lo en aquells anys va tenir com a protagonista el potentat nord-americà Charles Deering, amb qui Hurtado va entrar en contacte com a assessor jurídic per mitjà de l'enginyer i crític d'art Miquel Utrillo, com hem vist, amic i introductor de l'advocat en el món artístic. Un vincle través del qual també s'aniria fent una petita col·lecció artística, de la què també és testimoni la interessant correspondència entre Utrillo i Hurtado.⁸⁹⁵ Després que Santiago Rusiñol no li volgués vendre el Cau Ferrat (p. 263), Deering va adquirir l'antic Hospital de Sant Joan de Sitges el 3 d'abril de 1910, en un acte jurídic on van signar per part de l'Ajuntament el seu alcalde Pere Carbonell i Mestre, el síndic Josep Parera i

---

⁸⁹³ ROVIRA I VIRGILI, A. *op. cit.* 1929. p. 145-146.

⁸⁹⁴ MARTÍN PASCUAL, M. *op. cit.* p. 265.

⁸⁹⁵ Carta d'Amadeu Hurtado a Miquel Utrillo. Barcelona, 4 de desembre de 1910. En ella fa referència a l'adquisició d'un quadre de Ramon Casas, d'un de Joan Colom i d'un d'Iu Pascual.

Ynglada i el secretari Claudi Mas i Jornet, mentre que pel comprador ho van fer Utrillo, Hurtado i el pintor Ramon Casas, què havia estat qui havia descobert Sitges a l'industrial nord-americà. A partir d'aquí, Utrillo, home de confiança del magnat americà i impulsor del projecte de Maricel, va tenir en Hurtado el seu més estret conseller jurídic, amb qui va intercanviar una important correspondència, vital per conèixer aquest controvertit episodi de la història cultural de Catalunya.⁸⁹⁶

Entretant, el 4 i 5 de juny de 1911 s'havia elegit una nova junta del Col·legi d'Advocats de Barcelona en què Amadeu Hurtado ocupava el càrrec de diputat tercer en el lloc que deixava vacant Narcís Verdaguer i Callís.⁸⁹⁷ En la mateixa elecció, era elegit degà el jurista Guillem Maria de Brocà i Montagut en substitució de Joan Josep Permanyer i Ayats, què ho havia estat durant els darrers vuit anys. Completaven la junta de Brocà, Pere Puig Subirana com a diputat primer; Joan Bassols i Prim, diputat segon; Ildefons Suñol com a diputat quart; Josep Rogent i Padrosa, tresorer i secretari Lluís Serrahima i Camín.⁸⁹⁸ Amadeu Hurtado escriu a les seves memòries que: «En entrar a la Junta, ja definitivament deslligat des de feia un any de compromisos electorals i polítics, se'm feia més viva la sensació de tornar a trobar-me a casa i entre els meus després d'un llarg viatge d'aventures» (p. 185).

---

⁸⁹⁶ El desembre de 1910 hi ha el primer testimoni de la relació professional, un rebut de la minuta d'honoraris de l'advocat, fixada en 250 pessetes, pagada per Utrillo.

⁸⁹⁷ *LVC*, 6 de juny de 1911. *LV*, 4 de juny de 1911.

⁸⁹⁸ JARDÍ, Enric. *Història del Col·legi d'Advocats de Barcelona*. Barcelona: ICAB, 1989. Referències a *LV*, 4 de juny de 1911, *LVC*, 6 de juny de 1911 i *LV*, 8 de juny de 1911.

7. «MÉS COMPENETRATS AMB L'ESPERIT DE FRANÇA, QUE AMB EL D'ESPANYA» (1914-1916)

7.1 UN FRANCÒFIL DAVANT L'ESCLAT DE LA GRAN GUERRA

L'any 1914 ressona en la història de la Catalunya contemporània com l'any fundacional de la Mancomunitat de Catalunya. Després d'una llarga i tortuosa negociació amb els governs de Madrid que s'allargava des dels temps de la Solidaritat Catalana, el 6 d'abril de 1914 es constituïa oficialment la Mancomunitat de Catalunya presidida per Enric Prat de la Riba. S'iniciava una nova etapa d'optimisme i d'incipient construcció institucional sota la direcció d'una Lliga Regionalista que de l'hegemonia política dins el moviment catalanista. L'esquerra catalanista, per la seva banda, s'esllanguia –una fatalitat augurada pel mateix Hurtado en abandonar la política activa– fins al cop final que suposarà la coalició electoral de la Unió Federalista Nacionalista Republicana, hereva de l'antic Centre Nacionalista Republicà i liderada per Pere Coromines, amb el Partit Republicà Radical, conegut com a Pacte de Sant Gervasi, per haver estat signat a la casa del regidor radical Hermegildo Giner de los Ríos, en aquest barri barceloní.⁸⁹⁹ Durant la campanya per aquelles eleccions, el nom d'Amadeu Hurtado va tornar a sortir a primera pàgina dels diaris, en forma de polèmica. En concret i sota el títol «Una carta de l'Hurtado», el portaveu dels republicans nacionalistes publicava en primera plana un aclariment de l'exdiputat a Corts:

No sé d'on ha sortit la llegenda de que jo influeixo en certes campanyes contra la coalició de nacionalistes i radicals. Li agrairé molt que'm deixi desmentir des del seu diari aquesta suposició que em molesta.

Ni tinc res que veure amb cap campanya política, ni he manifestat a ningú una opinió contrària a l'actual coalició republicana. Crec que els directors del nacionalisme són els qui millor poden resoldre lo que convingui fer per a no anul·lar-la com a força parlamentària. I per ajudar a entrebancar-los en el moment de la lluita em fóra precís vèncer la meva repugnància aquest constant esperit de protesta que és la desgràcia de la nostra vida pública.⁹⁰⁰

Tres dies després de la publicació d'aquest aclariment d'Hurtado, *La Veu de*

---

⁸⁹⁹ SAFONT PLUMED, Joan. «D'El Poble Català a La Publicidad passant per Iberia. La trajectòria d'uns periodistes a la Barcelona de primers de segle». Ponència presentada a las Jornades «La fi de la Belle Époque i l'inici de la Gran Guerra a debat», organitzades per l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives de la Universitat Pompeu Fabra el 7 d'abril de 2014. Reproduït a PICH MITJANA, Josep. *Els llums s'apaguen a tot Europa. La fi de la Belle Époque*. Barcelona: Nova Editorial, 2014.

⁹⁰⁰ «Una carta de l'Hurtado». *EPC* 22 de febrer de 1914.

Catalunya ficava el dit a la nafra de la crisi en el sí de la UFNR i *El Poble Català*, afirmant que «*El Poble Català* es dedica a prestidigitar fragments de ressenya i de vegades ressenyes senceres d'actes oficials del seu partit, i tan gran és l'ambient de disfavor que respira, que ha hagut de publicar com un triomf una lletra de l'Amadeu Hurtado, on l'acutíssim ex-diputat els dedica l'ironia més incisiva i delectable»⁹⁰¹. De tota manera, *El Poble Català* –ja sense cap dels membres de l'antiga redacció que havien dimitit com a protesta⁹⁰² publicà el 5 de juny de 1914, després de l'Assemblea de la UFNR on s'havia ratificat l'estratègia de coalició amb els radicals, un apunt sense confirmar segons el qual «se diu que també un català de soca-rel, una de les més lluminoses intel·ligències de la política catalana, l'Amadeu Hurtado, que ha sostingut de fa molt de temps la conveniència d'aquesta actitud de confraternitat amb els radicals, està fent manifestacions de conformitat absoluta amb la orientació empresa, fins a haver-hi persona de la seva intimitat que assegura que si es pogués desempallegar d'alguns assumptes del seu bufet d'advocat, que li retenen la seva atenció, tornaria a la palestra política per a dur a les nostres fileres la alta col·laboració del seu talent i la seva eloqüent paraula».⁹⁰³ Fos com fos, la derrota de l'heterogènia candidatura republicana a les eleccions d'aquell 1914, va significar el trencament definitiu dels joves redactors d'*El Poble Català* i nous talents del republicanisme catalanisme amb el partit. Entre aquests futurs dirigents del republicanisme catalanista i personalitats de la premsa catalana dels anys 20 i 30, homes ben propers a Hurtado, com Claudi Ametlla o Antoni Rovira i Virgili.

Però, el fet més transcendental d'aquell 1914, i presumiblement de la dècada, fou l'esclat de la Gran Guerra. En esclatar la que serà coneguda com a Primera Guerra Mundial, Hurtado té trenta-nou anys, i com hem vist, ja era un personatge rellevant a la Barcelona i a la Catalunya del moment. Segons explica a les seves memòries, els seus contactes sovintejats amb personalitats franceses i, especialment, amb els dirigents de la Société Lyonnaise, ben relacionats aquests amb els mitjans polítics i governamentals de la III República, l'havia fet seguir amb més interès els diferents incidents de la política francesa. A les seves memòries, Amadeu Hurtado recorda a bastament les jornades que van seguir a l'assassinat de l'arxiduc Francesc Ferran i la seva esposa Sofia a Sarajevo el 28 de juny, de Barcelona estant. Així, si de primer el públic va preparar-se per seguir un

---

⁹⁰¹ «La muda deserció». *LVC*, 25 de febrer de 1914.

⁹⁰² Bernades, Vicenç. «La vida d'uns diari. *El Poble Català*». *Serra d'Or*, núm. 194. 15 de novembre de 1975. *La Bandera. Fulla escrita pels ex-redactors d'El Poble Català*. Núm. 1. 25 d'abril de 1914.

⁹⁰³ *EPC*, 5 de juny de 1914.

procés judicial sucós com corresponia a un magnicidi d'aquella categoria, les previsions sobre una hipotètica guerra eren considerades ridícules i rebudes entre rialles. Fins i tot per part de personalitats ben informades, com el diputat Felip Rodés. El mateix Hurtado recorda com van ser objecte de befa la seva predicció d'una guerra imminent entre els amics de la colònia d'estiuejants de Vallvidrera (p. 229). El neguit, però, s'apoderà de Barcelona a conseqüència del pànic borsari iniciat a finals de juliol amb el tancament de la Borsa de París, coincidint amb la declaració de guerra d'Àustria a Sèrbia. L'advocat, ja situat com un dels lletrats d'empresa més apreciats, evoca aquells «dies tenebrosos a tot el nostre món dels negocis», en que es preveia entre els seus clients, la paralizació total de la indústria (p. 230).

Un altre dels records dels primers dies del conflicte narrats per Amadeu Hurtado és l'emocionat comiat a l'estació de França del personal francès mobilitzat de la Societat d'Aigües de Barcelona, de la qual era advocat. De Barcelona, on la colònia francesa representava el gruix més important dels residents estrangers,⁹⁰⁴ partien en un tren especial els joves que també havien de fornir l'exèrcit francès juntament amb els companys d'armes de totes les regions de l'Hexàgon, l'ultramar i les colònies africanes i asiàtiques (p. 233). Quan la divisió entre francòfils o aliadòfils i germanòfils es va fer patent a casa nostra, íntimament i públicament, Hurtado no va tenir cap dubte sobre quin era el seu bàndol. Educat en la cultura francesa, com bona part de la seva generació, bon coneixedor dels seus clàssics i lector dels seus diaris i revistes, admirador de la III República Francesa, a més de les particulars vinculacions familiars amb França, se li poden aplicar perfectament les paraules d'Antoni Rovira i Virgili, que afirmarà la francofilia de la seva generació a *Les valors ideals de la guerra*: «La França és la pàtria de tots els homes. Tots som ciutadans de França [...]. Les qüestions franceses fora de la França, no són qüestions exteriors, són qüestions interiors de cada país [...]. Les grans dates de la història francesa són també grans dates per als altres pobles, per a tots els homes».⁹⁰⁵ Precisament, quatre anys abans de l'esclat guerra, un dels col·laboradors de *La Campana de Gràcia* afirmava en un article:

---

⁹⁰⁴ Sobre la colònia francesa a Barcelona, HORN, M. Guillaume (Coord.). *Les Français de Barcelone. Ombes et lumières – du XVe au XXe siècle*. Barcelona: Bienfaisance Barcelona, 2021. Sobre la mobilització general, p. 96.

⁹⁰⁵ ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Les valors ideals de la guerra*. Barcelona: Societat Catalana d'Edicions, 1916. p. 97

Jo estic més enamorat de la França que l'Hurtado i en Rovira i Virgili, que li tenen un amor de trenta cèntims diaris, amb els quals compren dos o tres periòdics francesos. Per a un amor platònic, trenta cèntims me sembla una quantitat bastant important. Jo, al menos no conec a ningú que sigui capaç de donar trenta cèntims diaris per Catalunya o per la República, durant anys i anys, com els senyors Hurtado i Rovira i Virgili els donen per la França, comprant amb delectació els seus periòdics com si fossin declaracions amoroses de la pròpia Donya Mariana.⁹⁰⁶

Anys després, a la seva biografia de Francesc Cambó, Josep Pla satiritzaria l'admiració profrancesa dels progressistes catalans, quan escriu: «els esquerrans, els extremistes i certs intel·lectuals han trobat sempre un terreny de coincidència en el moment de judicar la política francesa. Ha estat, en un mot, la francofilia el comú denominador d'aquests elements». L'escriptor en funcions de biògraf, afegia:

Si des del punt de vista, doncs, de l'extremisme, resulta que la francofilia gratuïta no té cap sentit, encara en té menys la dels esquerrans. Aquests són francòfils perquè creuen que les idees abstractes que formulà la Revolució francesa no solament han creat el poble més lliure del món, sinó que són exportables a pleret, poden anar bé a tot arreu i fer d'una manera matemàtica la felicitat dels països que les apliquen. Hom suposa, dient això, que la història del món començà el dia de l'obertura dels Estats Generals a Versalles, i que els pagesos de Vic, de Berga, de la Seu d'Urgell o de Garrotxa deixaren d'ésser unes rèmores medievals i esdevingueren uns àngels cívics el dia que descobriren que a París hi havia hagut uns senyors anomenats Mirabeau, Danton, Robespierre, Collot d'Herbois i Babeuf, i que aquests pagesos se sentiren lliures, iguals i fraterns el dia que a França proclamaren –sense, ben entès, establir-ho– la Igualtat, la Llibertat i la Fraternitat. Aquestes fantasies, a les quals confesso que en la meva extrema joventut, que és l'època de la inconsciència, vaig donar un cert crèdit, només poden sortir de l'elucubració d'un seguit de generacions enlluernades per una mena d'intel·lectual cul de cafè situat a mil quilòmetres de la realitat.⁹⁰⁷

Tornant a 1914, Hurtado destaca el compromís francòfil de la penya de la Maison Dorée, on compartia tertúlia amb els diputats Francesc Macià, Pere Rahola, Juli Marial, el Dr. Turró o Amadeu Vives, «i se seguien els incidents de la guerra amb la mateixa tensió que devien sentir els francesos en veure els avanços de la invasió de Bèlgica,

---

⁹⁰⁶ Chantecler. «El flagrant delict». *LCG* núm. 2146. 25 de juny de 1910. p. 3.

⁹⁰⁷ PLA, J. *op. cit.* p. 242-244. A la mateixa època, Pla insistiria en el provincianisme dels francòfils catalans en una sèrie d'articles publicats a *LVC* entre el 16 i el 18 de juliol de 1930, i aplegats al volum PLA, Josep. *Cròniques parlamentàries (1929-1932)*. Barcelona: Edicions Destino, 1982. pp. 81-89.

portada a sang i foc» (pp. 231-232). Són temps en què «la gent assaltava materialment els venedors de diaris i es formaven grups per comentar les informacions amb una passió que solia acabar en disputes violentes» (p. 232) entre aliadòfils o francòfils i germanòfils s'havia produït. Com afirma August Rafanell a *La Il·lusió occitana*: «Allò que a mig continent es manifesta amb les armes i amb la cridòria nacionalista, Espanya ho fa amb les idees i els papers de diari».⁹⁰⁸ Com escriu Rafanell, defensar França suposava «defensar el sistema de llibertats, la democràcia avançada, l'aconfessionalisme, fins i tot el contracte republicà. Però també, en contrapartida, també podia significar la benedicció del jacobinisme, l'anorreament regional, la negació de la vella particularitat familiar. [...] Davant la disjuntiva, el catalanisme no tenia una opció fàcil».⁹⁰⁹ Malgrat això, pels republicans catalanistes com Hurtado que formaven una part important de la petita burgesia liberal, la III República francesa era el paradigma de la democràcia, de la separació de l'Església i l'Estat, i l'encarnació dels valors republicans de 1789 –llibertat, igualtat i fraternitat, i associant el destí de Catalunya als aliats, que des del primer moment havien fet bandera del principi de les nacionalitats –per això, la guerra també va ser coneguda com *La Guerra de les Nacions*–, amplis sectors polítics, culturals i intel·lectuals podien pensar que, en finalitzar el conflicte, especialment França apostaria clarament per ajudar els catalans a realitzar els seus anhels de llibertat o, si més no, d'àmplia autonomia dins la corona espanyola. Fins i tot l'existència d'una Catalunya francesa a l'altra banda dels Pirineus serví d'argument de confraternització francocatalana.⁹¹⁰ Per aquests sectors francòfils, la batalla del Marne, el setembre de 1914, marcarà un punt d'inflexió en el curs d'una guerra que encara es creia breu. La victòria comandada pel català Joffre allunyava el perill d'una ràpida ocupació alemanya

---

⁹⁰⁸ RAFANELL, August: *La il·lusió occitana*. Volum I. Barcelona: Quaderns Crema, 2006. p. 455. Tot el capítol «1914-1919 Entre Espanya i França» és d'enorme interès. pp. 441-530. Sobre Catalunya i Espanya davant la Gran Guerra, són imprescindibles els treballs de Maximiliano Fuentes: FUENTES CODERA, Maximiliano. *España en la Primera Guerra Mundial. Una movilización cultural*. Madrid: Akai, 2014 i *El campo de fuerzas europeo en Cataluña. Eugeni d'Ors en los primeros años de la Gran Guerra*. Lleida: Pagès Edicions, 2009. També cal revisar els monogràfic FUENTES CODERA, Maximiliano (coord.). «La Gran Guerra de los intelectuales: España en Europa». *Ayer*, núm. 91, 2013 i AMAT, Jordi. «Las palabras de la guerra, la guerra de las palabras (1914-1918)». *Ínsula*, núm. 804, desembre 2013, coordinat per Jordi Amat, i el catàleg de l'exposició *Flames a la frontera: Catalunya i la Gran Guerra*, comissariada per Francesc Montero i Maximiliano Fuentes Codera, al Museu d'Història de Catalunya del 29 de juny al 18 de novembre de 2018. MONTERO, Francesc i FUENTES, Maximiliano (Coord.). *Flames a la frontera: Catalunya i la Gran Guerra*. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, 2018.

⁹⁰⁹ RAFANELL, A. *op. cit.* 2006. p. 456.

⁹¹⁰ JORI, Romà. *Voces de guerra. 1914-1916. Recopilación escogida de crónicas*. Barcelona: Ediciones La Neotípi, 1916. p. 7.

de París i era viscuda a Barcelona amb una especial significació, perquè coincidia amb el bicentenari dels fets de l'11 de setembre de 1714 (p. 234).

Els amics de França, també a Barcelona, respiraren alleujats amb la victòria francesa al Marne. La penya de la Maison Dorée adreçà un telegrama de felicitació al general Joffre: «Los catalanes españoles que siguen con atención y emoción los movimientos de vuestro ejército, os ruegan que aceptéis sus respetuosas y entusiastas felicitaciones. Orgullosos están los catalanes de ver que es un grande hombre de su raza quien hace retroceder al imperialismo germánico cerca de los históricos campos de Chalons, donde en otros tiempos fue salvada la civilización latina».⁹¹¹ La signatura d'aquest missatge de francofilia entusiàstica i triomfal –amb els diputats Pere Rahola, Joan Garriga i Massó, Felip Rodés, Josep Zulueta, Joaquim Salvatella i Emili Riu i Periquet, el senador Joan Moles i Ormella, l'exdiputat Juli Marial, Santiago Rusiñol i el Dr. Turró– li comportà a Hurtado un imprevist greuge personal. Segons relata a les seves memòries, l'aparició del seu nom en la missiva d'encoratjament a l'heroi del Marne, li va suposar haver de trencar la relació que mantenia com advocat amb el Banc Alemany Transatlàntic, situació a la qual havia arribat com a conseqüència del pas de la Companyia Barcelonesa d'Electricitat, constituïda per l'Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft (AEG), el Banc Alemany Transatlàntic i la Société Lyonnaise des Eaux et de l'Éclairage –societat amb la què, com hem vist, Hurtado tindrà una llarga relació professional–, a mans de la societat canadenca Barcelona Traction, Light and Power, fundada per l'enginyer Frederick Stark Pearson, què moriria en l'enfonsament del vaixell *Lusitania*, torpedinat per un submarí alemany. Com explica el mateix Hurtado, l'endemà de la publicació de la nota, el visità el subdirector del banc, davant el qui sostingué la seva posició fundant-la en conviccions íntimes de tota la vida. Les separacions de la guerra també es feien patents i, tot sovint suposaven perdre grans i futures oportunitats: «Ens separàrem com dos bons amics que el destí desviava cap a camins oposats. M'havia tancat una porta de la meva carrera professional, molt més important del que podia imaginar, però en qüestions de sentiments es més dur desdenyar la veu del propi esperit que abandonar un interès» (p. 235). Anys després però en plena guerra, Hurtado va compartir vagó-llit en un viatge a Madrid amb el dirigent bancari alemany, que, com recordarà Hurtado «parlant-me amb tristesa dels canvis soferts, em refregava per la cara la fortuna

---

⁹¹¹ «Felicitación a Joffre». *El Día Gráfico*, 20 de setembre de 1914.

de Cambó per fer-me penedir de la nostra separació els dies de la batalla del Marne com el motiu d'haver perdut aleshores la confiança dels seus» (p. 386).⁹¹²

7.2 EL DIETARI DE GUERRA

La guerra no només trasbalsà Europa sinó que també ho feu al mateix Hurtado i la seva família. El seu net Víctor recorda que el seu pare, Odó Hurtado, li explicava com a casa seva la guerra se seguia amb un gran mapa on el patriarca i els seus fills anaven assenyalant les evolucions del conflicte. Més íntimament, Hurtado va escriure un diari personal d'aquells dies. Fins ara només se n'ha localitzat un dels volums d'aquest dietari, un petit quadern d'oficina de 100 pàgines foliades i indexades, numerat amb un 4, intitulat «Dietari» i amb l'explicitació inicial que es tracta d'una continuació d'un volums precedents. El volum corresponent al període comprès entre el 9 d'octubre i l'1 de novembre de 1914, s'inicia tot just després de la decisiva Batalla del Marne, que, com hem vist, va suposar no només una injecció d'entusiasme als francesos, sinó també als contertulians de la Maison Dorée. Res d'estrany, tractant-se d'un grafòman com Hurtado, habituat a anotar tot tipus d'idees, viatges o lectures, i de conservar tota mena de papers, malgrat el gran trauma de l'exili. Tot i que només se'n conserven les anotacions d'uns escassos vint dies, el volum és d'un gran interès per conèixer els sentiments i visions de la guerra d'un dels francòfils més destacats de la Catalunya del seu moment. Un aliadòfil que segueix el dia a dia del conflicte, que llegeix *Le Matin*, *La Dépêche* i d'altres quotidians francesos, a més de la premsa barcelonina, que fa anàlisi sobre el desenvolupament i les repercussions del conflicte, que recull opinions dels seus amics i que no s'està de deixar anar la seva pròpia emotivitat.

A la primera pàgina del dietari, del 9 d'octubre de 1914, ja s'hi veuen ben clarament reflectides algunes de les tesis d'Amadeu Hurtado sobre la guerra i, especialment, sobre el combat dialèctic i polític entre aliadòfils i germanòfils en el context català. D'aquesta manera, no s'estarà d'exclamar-se contra el que ell interpreta com a passivitat o indiferència davant el «problema europeu», i atakarà durament, la germanofilia local:

---

⁹¹² En aquest sentit, és interessant llegir el que explica LLATES, Rossend. «Cambó, multimillonario (III)». *Destino* núm. 1709, 4 de juliol de 1970. pp. 20-21.

Jo em penso que si la batalla de l'Aisne acabés aviat amb un èxit dels aliats, la situació nostra es normalitzaria sense donant-se'n compte de quina manera s'hi arribava, perquè pesi a la nostra indiferència davant del problema europeu i a la germanofília d'alguns diletants, el cert és que les impressions de França repercuteixen en aquí d'una manera mecànica. Avui mateix s'ha sabut que algunes famílies vingudes de París quan el perill del setge, se'n tornen a casa seva amb tranquil·litat, i això ha animat molt a tots els qui n'han tingut esment.

Precisament aquesta observació fa inexplicable perquè hi ha germanòfils. És a dir, ho faria inexplicable si no sabéssim que en el fons la gran massa dels nostre país està fora de l'òrbita espiritual d'Europa, verdadera causa de tot lo que ens passa. Hi ha germanofília per odi a França, sense calcular les conseqüències d'un desastre a la veïna República, i aquest odi, que en alguns és per motius d'ordre espiritual i polític, està principalment fundat en la mesquinesa de tractar-se d'un veí que tenim empenyo en creure igual que nosaltres, i que ens molesta que resulti tan immensament superior. Però la significació real de l'actual moment, i la transcendència del triomf d'Europa damunt de l'Imperi Germànic és cosa que escapa a la consciència de la gent, els de dalt i els de baix, que no tenen altre preocupació que les molèsties, i les qüestions d'ordre local que s'estan produint a pesar nostre per la situació europea.

Deia ahir en Llovet, què acaba d'arribar d'un viatge per Europa que a l'arribar aquí es va sentir sorprès de trobar germanòfils perquè no n'ha trobat enlloc. I s'hi pot afegir en aquesta observació que només en trobaria a Turquia, perquè Espanya i Turquia són els pobles extrems d'Europa que no senten la influència de la civilització continental, i en això obeeix aquesta indiferència que en els obrers es manifesta franca i en els conservadors i carlins es manifesta amb germanofília per afecte purament arbitrari a la representació de la farsa.

L'arribada de la notícia de la caiguda de la ciutat flamenca d'Anvers li suposa un gran abatiment. L'11 i el 12 d'octubre de 1914 escriu:

A Barcelona. Havent fet un temps esplèndid, hi ha calma. Sembla que hi ha hagut gent en els toros i no ha faltat la de costum en els demés espectacles. Així m'ho ha fet entendre el moviment de cotxes que hi ha hagut en el Passeig de Gràcia, doncs a causa de trobar-me malament no he sortit de casa. Per aquesta mateixa raó, no he pogut veure a ningú i no he pogut formar concepte de la impressió que ha causat la caiguda d'Anvers. A mi m'ha aclapat fins a fer-me perdre l'interès en conèixer les noves notícies d'última hora.

Confirmada per tots els conductes oficials la notícia de la caiguda d'Anvers, tot lo demés es ressent de la penosa impressió que causa aquest fet i que projecta ombres molt tristes

sobre la sort dels aliats. [...] Ara no sé què passarà, ni ho sap ningú, com és natural, per l'accident d'Anvers em fa estar molt intranquil. Fins el meu nen (L'Odón) em deia avui: «Tinc por, tinc la mateixa por que aquells dies que es deia que els alemanys entraven a París».

El pessimisme s'apodera dels aliadòfils membres de la penya de la Maison Dorée, tal i com escriu el dia 15 d'octubre:

Dia núvol i plujós com el d'ahir, i com el d'avui, propens a tota mena de pessimismes. Estarà o no justificada aquesta impressió penosa que dura des de la caiguda d'Anvers, però lo cert és que als diaris d'aquí tornen a prendre el lloc preponderant de primers de setembre les notícies d'origen alemany que presenten les coses del color més negre pels aliats.

Els amics de la Maison Dorée mantenen viva encara la seva confiança en la victòria definitiva perquè no succeït res d'un valor definitiu, i amb aquesta orientació d'esperit, adquiria molt relleu la notícia, per cert ben modesta, de que les tropes anglo-franceses han ocupat Iprés, que és a dintre de Bèlgica, en el nord d'Armentières.

[...]

Fins en Macià, què ha arribat de Lleida, se sent preocupat per la sort de la Marina anglesa. Agrupats tots els amics en un racó de taula en la Maison Dorée, en mig de la fosca anormal que projecta la gran nuvolada, mentre a fora bat l'aigua i corre amb fúria el vent fort, escoltem la paraula d'en Macià que creu perduda per tothom la dominació del mar davant del misteriós interrogant de la navegació submarina i aèria.

El persistent pessimisme, les notícies i rumors sense contrastar i els pitjors presagis són a punt de torçar l'íntima esperança dels aliadòfils:

He trobat a en Rodés, i per primera vegada l'he vist francament pessimista. La força d'Alemanya el té preocupat, i està a dos dit de creure-la invencible. Per ell, la presa d'Anvers ha sigut un luxe, un desig de demostrar al món que Alemanya està sobrada de força i d'homes per fer lo que li convingui i, encara més, de l'estrictament necessari. Sembla que ha tingut algunes converses amb en Montañés, què ha arribat d'Anglaterra, i no l'han satisfet gaire. En Montañés és el que va parlar primer en carta de Londres de l'arribada de russos a França, i en la mateixa carta deia que el Kàiser seria mort o tancat al manicomi entre el 14 i el 18 d'octubre. Estem allà, i no se sap res dels russos ni el Kàiser porta camí de perdre la vida o la raó per culpa d'una revolta.

[...]

En Macià té una verdadera obsessió amb els submarins, obsessió compartida pels dirigibles, i això li fa témer que una batalla naval sigui desastrosa per Anglaterra,

[...]

Perquè no en faltaria d'altre sinó que Anglaterra perdés per mar. És quasi bé la nostra única esperança el domini anglès del mar, i si aquest falla, estem ben llestos.

De totes maneres, en Macià té confiança en els aliats i creu molt en França, no sols per en Joffre, sinó també la mestria que tenen amb els submarins i l'ajuda que poden donar a Anglaterra.

En aquest context, l'orgull germanòfil creix davant l'astorament d'un francòfil com Hurtado, què no s'està d'exclamar-se dels perills que es poden augurar si triomfa Alemanya:

No cal dir de quina manera els alemanys d'aquí i els seus admiradors exalten aquesta demostració de força, per ells invencible, d'Alemanya. Res la detura ni podrà deturar-la fins al fi victoriós d'aquesta guerra que li assegurarà la dominació del món. I tot és parlar de la cultura, de la disciplina social, de la ciència, de la història i de la filosofia alemanya que s'han resumit en aquesta convenció gegantina de la força.

Jo confesso que tinc molta por, però no em dono per vençut. Aquesta guerra, amb el temps que fa que dura, ha desfet moltes llegendes i ha destruït molts mites, fins els que tothom tenia per més lògics i indiscutibles. ¿No desfarà també la llegenda de la força alemanya?

Les novetats tècniques i militars que aquella guerra que tothom creia curta estava produint, també tenen presència en les pàgines d'Hurtado. Unes novetats i una planificació industrial de la guerra que canvien les dimensions de les guerres vistes fins al moment, convertint-les en autèntics carnatges:

Em sembla que aquesta guerra no s'acabarà mai. M'explicava la nit passada en Jonquières (que ha tornat de França) el sistema que tenen un i altre exèrcits. Han situat dipòsits d'homes en tres o quatre grans concentracions prop de la línia de foc, i cada dia reben quota de les baixes, i hi envien una quantitat igual d'homes per substituir-la. És el carnatge motoritzat, quasi mecànic, regular i uniforme com un treball ordinari. Mentre hi hagi homes disponibles, la cosa anirà seguint així, i em sembla que els homes no se'ls acabaran ni els uns ni els altres.

Una tardor freda i hivernal, no només s'apropia del clima, sinó que serveix per reflexionar sobre les penalitats dels soldats als camps de França, en una guerra que ja no és ni curta, ni breu, ni decisiva:

Després de la tempestat que va esclatar ahir a la tarda damunt de Barcelona, semblava que s'havia acabat aquesta temporada de pluges que ja es va fent més llarga que la batalla de l'Aisne, però avui no ha parat de ploure en abundància tot el dia i estem com si ja hagués començat l'hivern. Fa dies que ja es veuen abrics pel carrer i van desapareixent els barrets de palla. Aquesta anunci de l'arribada de l'hivern més aviat que de costum fa pensar en els soldats que en les nits fredes hauran de dormir al ras, i en els dies núvols hauran de lluitar amb inclemències atmosfèriques com les que tant ens molesten als que vivim tranquil·lament en la nostra casa de sempre.

I la guerra no es presenta amb ganes d'acabar, ni tant sols de precipitar la seva marxa. Els comunitats d'ahir són calcats en els de fa dies.

En aquest estat, Hurtado escriu una anotació ben personal el 20 d'octubre de 1914, en què mostra els signes de la fatiga que provoca la guerra:

Aquest mes d'octubre se m'arribarà a fer insuportable. A la decepció que va causar-me el curs de la guerra els primers dies del mes s'hi ajunten les angúnies d'aquesta situació insuportable creada per la intensitat passada de les operacions successives, i a la vegada, la mala impressió que produïa el veure minvar el treball sense anuncis de millora pròxima. Només em faltava la nota d'avui: L'Adela i l'Odón s'han tingut de ficar al llit malalts, que és de totes les coses del món lo que més m'amoïna. I a casa i al carrer hi fa un fred impropri del temps, amb dies núvols que sembla que no es tinguin d'acabar mai. Aquest mes és d'aquells que s'esperava amb tant ànsia a últims de setembre perquè les coses havien de prendre un aire tan falaguer per a nosaltres... ¿I la guerra? Com sempre.

Seguit a continuació per una de les pàgines més impactants d'aquest petit quadern, en què descriu una visita amb la seva dona a Madame Bruniquel, mare del gerent de la Societat d'Aigües que fugint de la guerra s'ha traslladat a la ciutat:

Al parlar de la guerra (que és naturalment el seu tema principal) ho ha fet amb una serenitat tan absent de tota afectació que m'he arribat a donar compte de que cauria en el ridícul davant d'ella si hi parlés tal com penso. Agraïx les paraules d'encoratjament amb una interrogació, «vous croyez?» dita tan a temps i amb tanta senzillesa que un dubta de contestar que sí que tenim de dir una tonteria. Els belgues –diu– ens han salvat, la seva pàtria ha sigut desfeta, devastada, i això ha impedit que França fos destruïda. Els alemanys són tant forts, senten amb tanta passió la guerra i estan tan ben preparats que és tonteria pensar que França pugui destruir-los, si al menys es poguessin entendre! Al veure no arrossen ni reculen, potser a l'últim s'arreglaran ¿Per què es fan les guerres? Quan veig aquesta ciutat tan tranquil·la, on la gent va i ve als seus quefers, i a reunir-se amb les seves famílies se'm fa trist pensar en que una guerra pot desfer-ho tot en un moment, com

ara a França. Joestic bé en aquí amb els meus fills, amb dies de bon sol que són més freqüents que a París, però no puc menys que sentir-me trista pel motiu que em té aquí i pel pensament que tinc posat en els que són a la guerra, un fill, un gendre i altres. Ara amb aquests freds la guerra serà més cruel. Jo em quedo cada tarda a casa per escriure als meus i per a treballar un xic pels soldats. Els hi faig coses de llana per abric. ¿Qui sap quan s'acabarà per ells el sofrir? Anar a França és ja un viatge preciós per una persona de molta edat com jo, ¿De quina manera podria anar-hi encara que acabés avui la guerra? Diuen que potser per Nadal s'acabarà. Esperem. Cap paraula d'odi pels enemics; cap exaltació patriòtica; tristesa per estar apartada dels seus, però resignada, sense una llàgrima i esperant, però sense impaciències. És admirable. I segurament el seu escepticisme té més valor que tots els entusiasmes i tots els pessimismes.

Però, una dels temes preferits en les anotacions d'Hurtado és l'encès discurs contra els germanòfils locals. La seva visió dels alemanys és pot titllar de marcada per prejudici antigermànic i, perquè no, de veritable fòbia, d'acord amb el que predicava el nacionalisme francès de l'època. Un antigermanisme que li fa escriure:

Des de la publicació el famós manifest dels savis alemanys, hi ha en tota la premsa francòfila una mena de falta de respecte a totes les coses d'Alemanya que és molt digne d'observar-la. Jo que de tota la vida he tingut els alemanys per tontos, i que he temut la seva força pel que tenia de força però mai per lo que tingués de representació d'una ciència i d'una cultura superior, em sento molt satisfet d'aquest gir que ha pres el judici públic respecte al valor d'aquesta gent. Des d'en Camba, què diu als intel·lectuals alemanys cervells del 42, fins a en Blasco Ibáñez que en un article a *La Publicidad* d'avui posa en solfa amb molta gràcia als alemanys i a les alemanyes («ametralladoras de maternidad»), hi ha tota una literatura que fa el gasto dels diaris des de fa un dies, resta d'una literatura igual en els demás països, en la que es pren el pèl a Alemanya des del punt de vista cultural, com d'un país d'un pedantisme ridícul. La mateixa carta d'en Rolland, de què parlava parlàvem ahir, tot i conservant un to de respecte que ja es pot dir «ancient régime», feia notar als intel·lectuals alemanys que des de feia quaranta anys no han fet res que valgui la pena, i han adquirit un gran relleu els russos. Per primera vegada he vist públicament compartida la meva opinió que els russos tenen millor condicions espirituals de raça però assimilable a la nostra cultura.

En el dietari d'octubre de 1914, hi ha traces de dos temes que, també per aquelles dates, amoïnaven la ciutat de Barcelona, i de les quals, Hurtado no restarà al marge. La primera d'elles són les protestes obreres esdevingudes en un moment d'incertesa sobre el futur de la indústria a catalana, sobre la qual tothom creia s'havien de notar les

repercussions del conflicte mundial. Els pitjors pronòstics sobre l'economia catalana havien portat a la Mancomunitat a constituir poc després de l'esclat de la guerra, el 6 d'agost de 1914, una Junta Econòmica que aconseguís del govern central mesures per normalitzar la situació de pànic davant la restricció del crèdit i les dificultats d'importació.⁹¹³ Paral·lelament, també s'havia constituït la comissió municipal pro Zones Franques, perquè el port de Barcelona tingués una zona de comerç neutral que afavorís l'exportació. A primers d'octubre de 1914, la situació era prou tensa per a preocupar un home com Amadeu Hurtado, què escriu:

A Barcelona preocupa molt la qüestió obrera. El *meeting* d'ahir a Belles Arts va ésser molt nombrós, hi va haver-hi carregues a la sortida. Varen donar quinze dies de temps per a resoldre el conflicte, amenaçant amb una altre cop amb la vaga general. No es poden fer pronòstics. La gent és covarda, però espera els esdeveniments que per lo general es creuen inevitables en sentit de revolta. Avui hi ha hagut noves carregues de policia contra obrers que s'havien anat a reunir a Montjuic. Sembla que el Governador vol pegar de debò contra els promotors de desordres, i com sempre, hi ha els que ho creuen un bon servei i els que ho tenen per contraproductent.

I ha alguna esperança que la massa dels obrers no en vol de soroll com si presentís que no hi guanyarà res, però tot depèn de l'empenta que tinguin els esvalotadors, ajudats pels forasters i per alguns rebenta-pisos que ja han aprofitat les circumstàncies per fer-ne alguna de les seves.

Però lo més greu és la falta de tot instint de solidaritat ciutadana. Continuen als diaris, els polítics i els particulars discutint el problema de la crisi en el sentit d'atribuir l'un a l'altre la responsabilitat del que passa. Els uns diuen que en té la culpa el Govern; els amics d'aquest acusen del desordre a la Mancomunitat, i no falta qui ho creu tot obra d'en Lerroux. En fi, el farcell de sempre. Tothom ho arreglarà tot, i ningú sap com arreglar-ho.

Els mals presagis i les primeres protestes i tensions aviat es van dissipar, i l'aturada de les principals indústries productives mundials, o bé la seva reconversió en indústries de guerra, van fer que aquells sectors de consum massiu, com era el tèxtil, que havien quedat desatesos fossin una oportunitat d'or per la indústria catalana. Aquesta, afavorida per la neutralitat espanyola, obrí nous mercats i aconseguí un creixement espectacular de les exportacions als estats bel·ligerants, podent comerciar amb tots dos

---

⁹¹³ BALCELLS, A., PUJOL, E. i SABATER, J. *op.* p. 78-83.

bàndols alhora. Abans, però, una gravíssima i nova preocupació prendrà la ciutat. El 27 d'octubre de 1914, Amadeu Hurtado escriu: «A Barcelona no es parla d'altra cosa que de l'estat sanitari. Una terrible epidèmia de tifus sembla que ens ha envaït amb fúria. ¿Serà per les pluges? Deu fer tres dies que tornem a tenir sol». L'endemà, al seu quadern, afegeix: «Des d'avui vespre ha plogut sense interrupció fins a mitja tarda. Això ha fet augmentar l'alarma pel tifus, una preocupació de la ciutat que atribueix a les pluges la causa de l'epidèmia. En les converses, aquesta tema té més importància que la guerra i que la crisi del treball, doncs la guerra comença a fatigar i la crisi comença a cedir, encara que de tant en tant els agitadors obrers tornen a tractar de cridar l'atenció amb amenaces de desordres que per ara no es produeixen».

L'augment desorbitat de casos de febres tifoides als diferents barris de la ciutat, havia despertat l'alarma dels metges, i la forma explosiva en què s'havia manifestat aquesta epidèmia, va traspalsar la ciutat.⁹¹⁴ L'epidèmia, causada per la infecció de les aigües, aviat va esdevenir un escàndol, en què Hurtado, com a advocat de la SGAB, també hi va tenir una petita intervenció, al costat de l'eminent doctor Ramon Turró, esdevingut la columna vertebral i l'ànima de tertúlia a la Maison Dorée.⁹¹⁵ Com apunta Hurtado, els qui havien fet campanya contra el projecte de municipalització del servei d'aigües van aprofitar per tornar a atacar la SGAB. La descoberta feta pel Laboratori Municipal, dirigit pel Dr. Turró del focus de la infecció a l'aqüeducte Baix de Montcada, propietat de l'Ajuntament i que abastia d'aigua, a través de fonts públiques i servei particular, la Ciutat Vella, la dreta de l'Eixample i d'altres barris com Sant Andreu o Sant Martí, i les recomanacions del prestigiós biòleg que es tallés el servei de Montcada, no només no van aclarir els dubtes sobre l'origen de la infecció, sinó que l'escàndol va persistir, perquè com escriu Hurtado, «els qui el feien estaven persuadits que les aigües infectades havien d'ésser les de la Societat» (p. 237). A partir d'aquell moment, i davant la manca de decisió municipal, la tensió social instigada pel comitè Pro-Barcelona –on s'arregleraven tots aquells qui havien vist frustrades les seves pretensions en el procés de municipalització i que acusaven la companyia francesa de l'epidèmia del tifus– no parava de créixer. Les corporacions i interessos particulars que s'oposaven amb virulència a qualsevol acció contra el subministrament d'aigua de Montcada, interpretaven aquestes com a maniobres de l'Ajuntament –assenyalat per aquests sectors com el principal responsable del

---

⁹¹⁴ Per un relat exhaustiu de l'epidèmia del tifus de 1914 i el projecte de municipalització del servei d'aigua, Martín Pascual, M. *op. cit.*

⁹¹⁵ COROMINES, Pere. «Una nit a la Masion Dorée». *ET*, 11 de juny de 1926.

problema – per convèncer la ciutat de la necessitat d’adquirir la societat francesa. Tal i com explica a les memòries, amb la voluntat d’ajudar a Turró, però especialment per la preocupació natural que, com a advocat de la SGAB, li causava el problema, Hurtado va dedicar-se a assenyalar en un mapa de Barcelona les defuncions causades pel tifus, gràcies a la informació del Registre Civil que publicava diàriament *Las Noticias*. Aquest treball de senyalització de les morts per tifus, comparat amb el plànols de les fonts servides per la SGAB, permetia localitzar les defuncions en aquells barris servits per les aigües de Montcada i, segons el testimoni de l’advocat, van esdevenir claus per acabar de convèncer l’Ajuntament per actuar.

7.3 EL COMBAT ANTIGERMANÒFIL DES DE LA REVISTA *IBERIA*

L’any 1915, l’advocat Amadeu Hurtado figura com un dels primers signants del *Manifest dels Catalans*, publicat a *L’Esquella de la Torratxa*, amb les signatures d’altres prohoms del republicanisme catalanista com Jaume Carner, Francesc Layret, Pere Coromines o el Dr. Martí i Julià, però també per personalitats properes a la Lliga, com Josep Carner, Pere Rahola, Albert Rusiñol o Josep Bertran i Musitu, a més de bona part del món literari, intel·lectual, artístic o musical.⁹¹⁶ El text, atribuït a la ploma de Rovira i Virgili, afirmava:

Els qui signem, catalans dedicats als espirituals treballs de l’art, les lletres, la ciència i la política, volem alçar la veu en aquesta hora tràgica de l’història del món. Volem dir la nostre convicció i alhora declarar les nostres simpaties. Ens hi creiem obligats, com a ciutadans de la República universal de l’Esperit, i així mateix, com fills de Catalunya, la qual per heretatge riquíssim de la seva vella glòria i per les clares i fortes esperances en son esdevenidor no pot desinteressar-se de la gran pugna que omple avui Europa.

[...]

La nostra convicció és que en la guerra actual els suprems interessos de la justícia i la humanitat demanen la victòria dels Estats de la Triple Intel·ligència. I el nostre amor, és

---

⁹¹⁶ «Manifest dels Catalans». *LET*, 25 de març de 1915. Entre la resta de signants: els intel·lectuals, escriptors o periodistes Màrius Aguilar, Feliu Elias *Apa*, Prudenci Bertrana, Pere Ynglada, Alexandre Plana Gabriel Alomar, Santiago Rusiñol, Rafael Marquina, Joaquim Muntaner, Carles Riba, Alexandre de Riquer, Pompeu Fabra, Santiago Vinardell, Pompeu Gener, Francesc Pujols, Pere Aldavert, Josep Maria López-Picó, Carles Soldevila, Josep-Maria de Sagarra, Ignasi Iglésias, Josep Puig i Ferrater, Nicolau d’Olwer, Apel·les Mestres, Narcís Oller, els artistes Manuel Utrillo, Josep Clarà, Joaquim Sunyer, Enric Casanovas, Domènec Carles, Josep Aragay, Josep Llimona, Manuel Humbert, o els músics Amadeu Vives, Enric Morera i Enric Granados.

per la França i l'Anglaterra, posseïdores segles ha de l'alt mestratge civil, per la Bèlgica i la Sèrbia, petits pobles que acaben de donar immortals exemples. La simpatia nostra no podia mancar a aquests pobles. I, sobretot, no podia mancar a la França, veïna de Catalunya per la terra i per l'ànima, on, Pirineu enllà, tenim germans nostres, gent de la nostra raça, de la nostra sang, de la nostra llengua. Raça, sang i llengua, que són les del més enlairat cabdill dels soldats francesos.

[...]

Aquests són les nostres afirmacions categòriques. Estem al costat, en esperit i anhels, de l'Anglaterra, la França i son aliats. Pel seu triomf fem vots cordials des de la terra de Catalunya, a la qual la mar llatina recorda tothora quin és el seu lloc.

El text va ser enviat pel cònsol francès a Barcelona als seus superiors del Quai d'Orsay, indicant que el manifest havia estat:

Signé d'un grand nombre de noms connus dans la politique, les lettres et les arts, qui me paraît une manifestation très importante, et à laquelle il serait politique faire, en France, une publicité appropriée. Il serait certainement d'un meilleur effet, pour la cause des alliés dans cette partie de l'Espagne, de relever ce qui se fait en notre faveur que de s'attacher, avec une sortie de soin jaloux, comme n'y manquent pas certains journaux français très lus à Barcelone, à relever scrupuleusement tout fait, ou tout geste, favorable, de près ou de loin, à la cause de nous ennemis.⁹¹⁷

També apareix la seva signatura, en un lloc destacat, al *Manifiesto de Adhesión a las Naciones Aliadas*, fet públic a França, reproduït a la revista *España*, que s'atribuïa a Ramon Pérez de Ayala i comptava l'adhesió dels principals homes de lletres i intel·lectuals espanyols.⁹¹⁸ El manifest va ser motiu de polèmica en la premsa germanòfila. Des de Tortosa «el diario de propaganda católico-social y de avisos» *El Restaurador*, atacava els intel·lectuals aliadòfils —«unos cuantos escritores y artistas de talla muy desigual, dándose o dejando que les den el titulo de intelectuales»— fent-se

---

⁹¹⁷ Carta del cònsol general de França a Barcelona, Mr. Édouard Gaussen al Ministre d'Afers Estrangers, Mr. Teophile Delcassé, de 28 de març de 1915. Ministère des Affaires Étrangères. Archives Diplomatiques. Correspondence politique et commerciale. Nouvelle Série – Guerre 1914-1918. Dossier Espagne, núm. 485

⁹¹⁸ «Manifiesto de Adhesión a las Naciones Aliadas». *España*, núm. 24, 9 de juliol de 1915, p. 5-6. Va ser signat per personalitats com Gumersindo de Azcárate, Américo Castro, Gregorio Marañón, Ramón Menéndez Pidal, José Ortega y Gasset, Fernando de los Ríos, Miguel de Unamuno, Manuel de Falla, Amadeu Vives, Hermen Anglada Camarasa, Ramon Casas, Santiago Rusiñol, Ignacio Zuloaga, Josep Clarà, Joaquí Sunyer, Màrius Aguilar, Gabriel Alomar, Luis Araquistáin, Manuel Azaña, *Azorín*, Josep Carner, Antonio Machado, Ramiro de Maeztu, Benito Pérez Galdós, o Ramón Maria del Valle-Inclán. Més informació a Fuentes Codera, M. *op. cit.* p. 93-94.

valdre d'un article de Matías Cirici Ventalló a *El Correo Catalán*, on analitzant cadascuna de les categories professionals dels signataris, afirmava:

Salvando los nombres egregios de Valle-Inclán, Palacio Valdés y Azorín, aparte de la firma pródiga de don Benito Pérez Galdós, ese buen señor que da cuento le piden y hace todo lo que le mandan, el resto de escritores que se adjudican la representación de las letras españolas parece el sumario de cualquier numero malo de *Nuevo Mundo*. Firmas de 15 pesetas por articulo, con derecho a devolución de cuartillas en el caso de que no agraden. De algunos de leo que aparecen como escritores, entre ellos el abogado catalán D. Amadeo Hurtado, que no sabemos que redacte otra cosa que demandas y minutas.⁹¹⁹

Anys més tard, i amb alguna de les personalitats catalanes i castellanen signants d'aquell primer manifest, Amadeu Hurtado afegirà la seva signatura a un nou manifest aparegut a *España*, què afirmava:

No admiran a Alemania en lo que tiene de admirable, que lo desconocen, a lo sumo les exalta lo que tiene de despreciable: su fuerza mecánica más que orgánica [...]. En conjunto, admiran a Alemania porque es enemiga de Francia, Inglaterra e Italia, ilustres cunas de tantas libertades político-religiosas [...]. La Liga Antigermanófila viene a dar batalla a los enemigos intestinos de España, a los que se están sirviendo de la tragedia europea para desviar al pueblo español de la única ruta de sus libertades, de sus intereses y de su seguridad internacional.⁹²⁰

Així doncs, el dijous 15 de febrer de 1917, al Círculo Reformista de Madrid, es constituí definitivament la Liga Antigermanófila, sota la presidència d'honor de Pérez Galdós i amb la presidència efectiva de Luis Simarro, i amb Amadeu Hurtado entre els membres del Directorio Central Nacional, els qual també formaven part Miguel de Unamuno, Manuel Azaña, Marcel·lí Domingo o Luis Arasquistain.⁹²¹ El 27 de maig, Hurtado va formar part de la presidència del míting de les esquerres espanyoles a la plaça de Toros de Madrid contra en resposta al que havia pronunciat poques setmanes abans el polític conservador Antonio Maura, en el que havia volgut reunir tot l'espectre conservador a través de l'afirmació antialiadófila. L'acte de rèplica, organitzat pels homes que es reunien entorn de l'Ateneo de Madrid, la revista *España* i la Liga Antigermanófila, segons Maximiliano Fuentes «demostró que la causa aliada y las izquierdas estaban

---

⁹¹⁹ «El manifiesto de los intelectuales españoles». *El Restaurador*, núm. 2053. 8 de juliol de 1915.

⁹²⁰ «La Liga Antigermanófila». *España*, núm. 104. 18 de gener de 1917.

⁹²¹ «Liga Antigermanófila». *España* núm. 109. 8 de febrer de 1917. p.7. Sobre la Liga Antigermanófila, FUENTES CODERA, M. *op. cit.* pp. 149-152.

unidas».⁹²² Per la seva part, la revista barcelonina *Iberia* va considerar el míting unitari com la unió de «la Casa del Pueblo con el Ateneo, es decir, de obreros e intelectuales».⁹²³ Precisament, el combat intel·lectual al costat de les nacions aliades, el seguiment de l'actualitat de la guerra i la rèplica a la germanofilia espanyola i catalana són alguns dels objectius d'aquesta revista, dirigida per un periodista bon amic d'Hurtado, el catalanista i republicà tarragoní Claudi Ametlla.⁹²⁴ *Iberia* va néixer l'abril de 1915, a redós de la Penya Gran de l'Ateneu Barcelonès, un dels nuclis aliadòfils de la ciutat, i ben relacionada amb la comunitat francesa i el consolat general de França a Barcelona. No debades, Claudi Ametlla explica a les seves memòries, com planyent-se del poc entusiasme francòfil a Catalunya amb un industrial francès –possiblement el dirigent patronal d'origen francès Eloi Detouche–, va tenir la idea de fundar la revista, que comptaria amb la subscripció inicial de dues mil famílies franceses residents al cap i casal.⁹²⁵ Sobre la revista, el cònsol francès Edouard Gaussen, comentarà als seus superiors que «j'ajoute que la revue hebdomadaire illustré qui va être fondée ce jours-ci, avec le secours pécuniaire de Français dévoués que j'ai pu grouper à cette réunit intention, réunit les noms d'hommes politiques et de littérateurs sérieux qui ont offert eux-mêmes leur collaboration».⁹²⁶ Unes setmanes després, el mateix cap de la legació diplomàtica francesa, donarà més detalls: «Grâce à la collaboration de quelques Français dévoués, j'ai favorisé la création, à Barcelone, d'une revue hebdomadaire, dont la rédaction est très éclectique, *Iberia*, et qui publie, alternativement, des numéros ou des suppléments, tirés à un grand nombre d'exemplaires, d'une "tonalité" différente, si je peux dire, selon que nous désirons les envoyer dans tel ou tel milieu social».⁹²⁷

A la redacció d'*Iberia*, situada al carrer Portaferrissa número 28, s'hi reunien personalitats tan destacades com l'historiador i polític Antoni Rovira i Virgili, els

---

⁹²² L'autor explica amb tot detall la gestació, organització, desenvolupament i ressò de l'acte. FUENTES CODERA, M. *op. cit.* pp. 162-170. Sabem de l'assistència d'Amadeu Hurtado, gràcies a la premsa. «El gran mitin de Madrid». *ED*, 28 de maig de 1917.

⁹²³ «El mitin de Madrid». *Iberia*, núm. 133. 2 de juny de 1917.

⁹²⁴ SAFONT PLUMED, Joan. *Per França i Anglaterra. La Primera Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*. Barcelona: Acontravent, 2012.

⁹²⁵ AMETLLA, C. *op. cit.* 2013. p. 426-434.

⁹²⁶ Carta del cònsol general de França a Barcelona, Mr. Édouard Guassen, al Ministre d'Afers Estrangers, Mr. Teophile Delcassé, de 28 de març de 1915. Ministère des Affaires Étrangères. Archives Diplomatiques. Correspondence politique et commerciale. Nouvelle Série – Guerre 1914-1918. Dossier Espagne, núm. 485.

⁹²⁷ Carta del cònsol general de França a Barcelona, Mr. Édouard Guassen, al Ministre d'Afers Estrangers, Mr. Teophile Delcassé, de 6 de juny 1915. Ministère des Affaires Étrangères. Archives Diplomatiques. Correspondence politique et commerciale. Nouvelle Série – Guerre 1914-1918. Dossier Espagne, núm. 485.

periodistes Romà Jori –que aviat passarà a dirigir *La Publicidad*, quan, com veurem, sota la influència d’Hurtado els germans Tayà comprin el vell diari barceloní– i Màrius Aguilar, l’escriptor i antic passant del despatx d’Hurtado, Alexandre Plana –a qui l’advocat aconseguirà una feina com a secretari de l’Associació Patronal de Metal·listes que presidia, precisament Detouche i de la qual Hurtado era advocat-consell–, el novel·lista Prudenci Bertrana, el poeta avantguardista Josep Maria Junoy, els artistes Feliu Elias *Apa* i Pere Ynglada o el reporter Eugeni Xammar. En aquest grup, la figura patriarcal d’Hurtado sobre la jove generació de nous periodistes reunits a *Iberia*, esdevindrà, en paraules d’Ametlla, la d’un autèntic «padrí espiritual» i la seva influència anirà més enllà dels articles que hi escriurà. De fet, Hurtado publicarà sis articles entre el 15 de maig i el 9 d’octubre de 1915, més un darrer article el juliol de 1918, dedicat a la Ley de Represión del Espionaje aprovada el 7 d’agost d’aquell any.⁹²⁸ A banda, també es reproduirà el seu text de defensa del periodista Enrique Díaz-Retg en el procés judicial seguit contra ell arran d’un article de protesta contra l’afusellament de la infermera anglesa Miss Calvell.⁹²⁹ Hurtado també havia estat el defensor del periodista quan va ser denunciat per l’article «Un kaiser kursi» publicat a *El Diluvio*.⁹³⁰

Als articles a *Iberia* durant l’any 1915, Hurtado atacarà vehementment la política imperialista i militarista d’Alemanya, a la que associarà als pitjors exemples de la història universal, inclosos la conquesta i l’imperi espanyol, alhora que combatrà enèrgicament la germanofília autòctona, defensant en tot moment la posició pro aliada que des del primer moment havia manifestat. En el seu primer article a la revista, titulat «La debilidad germánica», escriu:

Nueve meses lleva Europa de lucha sangrienta. Ni un solo pueblo del mundo civilizado ha levantado, su voz en favor de los austro-alemanes, mientras que las masas revolucionarias de los países beligerantes, antipatriotas y antimilitaristas, han acudido a incorporarse a sus ejércitos como si en vez de una guerra de patrias les llamase una sublevación. Y si recordamos que la Francia de Napoleón, con un ejército improvisado, surgido de un pueblo desangrado, arruinado y deshecho, llevó durante años sus armas victoriosas a tierras lejanas, derribando tronos y dictando su ley a media Europa, sorprende que la Alemania de Hohenzollern, con un ejército preparado durante más de

---

⁹²⁸ HURTADO, Amadeu. «La ley de protección al espionaje». *Iberia*, núm. 168. 6 de juliol de 1918.

⁹²⁹ HURTADO, Amadeu. «Una bella defensa». *Iberia*, núm. 53, de 8 d’abril de 1916. Sobre el judici a Díaz-Retg, «Vida judicial». *LP*, 30 de març de 1916.

⁹³⁰ «Un artículo perseguido». *ED*, 2 de desembre de 1915. DÍAZ-RETG, Enrique. «Me han denunciado». *ED*, 20 d’abril de 1918.

cuarenta años, reclutado en un país próspero y organizado totalmente para la guerra, sólo haya podido dictar su ley al Gran Ducado de Luxemburgo y cifre todo su orgullo en haber conseguido construir en territorio de los países vecinos el campo atrincherado de sus propias fronteras.

[...]

Estos síntomas crueles de agonía se nos antojan las pruebas de que nuestros idealismos, ridículos o no, devienen realidad. Si la fuerte Alemania es débil, es porque, aún llevando *La Iliada* en su mochila, no lleva en la punta de la espada ninguna de esas promesas de mejoramiento humano, de esas aspiraciones generosas que las razas creadoras han derramado con su sangre por el mundo. Lo que promete Alemania es una invasión de su carne sobrante lo que derrama es su grasa que mata el espíritu.

Y toda la fuerza de ideal reside en los países que luchan contra Germania, que una vez más habrá cumplido su destino de detener con una reacción violenta la evolución espiritual de Europa en el momento en que con más vigor se anunciaba una positiva transformación social.

[...]

Nuestro, pobre país no tiene fuerzas pero tiene voz y tiene alma. Una y otra, en esta hora solemne para la humanidad, habrán de cumplir el deber que les imponen la dignidad de su raza y la nobleza de su historia.⁹³¹

A «El error de los hombres cultos», una setmana després, Hurtado atacava la germanofília intel·lectual d'aquells que consideraven Alemanya culturalment superior a la resta de nacions europees, i per tant, mereixedora del triomf de l'expansió de la seva *Kultur* a tot el continent:

Era para ellos toda Alemania una vasta Universidad. Las inteligencias más fuertes laboraban silenciosamente en ella desde muchos años para arrancar a la naturaleza secretos insondables cuya revelación causaría asombro. Sería la guerra el paseo triunfal de una cabalgata de soldados y doctores que, repartiendo lecciones y puntapiés a un tiempo, impondría a la Europa ignorante, charlatana y bullanguera el dominio de una cultura superior a su menguada inteligencia.

[...]

Desde mediados de Septiembre, empezaron a sospechar nuestros hombres cultos que había pasado algo con que no contaban. Era indudable que las cosas no iban como estaba

---

⁹³¹ HURTADO, Amadeu. «La debilidad germánica». *Iberia*, núm. 6 de 15 de maig de 1915.

previsto. La Francia no se presentaba como un país declamatorio, superficial y decaído. Tampoco venían en francés, sino en alemán, las fanfarronadas de Matamoros. En cambio, era en Francia donde se dibujaba el núcleo central de las simpatías espirituales de Europa, y donde surgía el Estado Mayor de los hombres eminentes de esta epopeya. Mientras tanto, los grandes diplomáticos alemanes les servían a los franceses para jugar a los bolos con ingleses e italianos, y los estupendos generales teutones, desconcertados por un gran caudillo catalán, iban sucediéndose unos a otros en la tarea de llevar a sus hombres a la muerte como si fuesen rebaños.

¿Qué había ocurrido que de tal modo desbarataba las previsiones de los hombres cultos? Muy sencillo. Ellos habían tenido en cuenta todos los factores externos del gran problema europeo; pero habían olvidado uno que es la entraña viva de éste y de todos los problemas. Habían olvidado el poder del único factor que no ha sabido crear la gran cultura germánica: el hombre. Y al surgir este poder en la sublevación general de la humanidad contra Germania, quedó descompuesto el cuadro de todas las profecías.⁹³²

A «La firma insolvente», tot criticant la política d'aliances impossibles d'Alemanya, posarà sobre la taula la similitud entre els germanòfils espanyols i els Joves Turcs que havien portat l'Imperi Otomà a combatre al costat d'alemanys i austríacs:

¿Hasta dónde llegará el desvarío de este poder en quiebra? Cada día lanza al mundo pagarés con la fecha en blanco ofreciendo amparar sin regateos las más opuestas pretensiones. A los musulmanes, les promete la resurrección del Imperio del Salim. A los católicos, la restauración del poder temporal de los Papas. A Suecia, la anexión de la Finlandia. A España, todo Marruecos, Portugal y Gibraltar. A Norte América, el aniquilamiento del Japón. A Chile, el dominio de la América latina. A La India, su independencia. A la China, la hegemonía de su raza.

Y hasta hoy sólo, ha encontrado crédito en el grupo de jóvenes turcos que capitanea Enver-Pachá y en un grupo de hidalgos españoles que, según me escribe un amigo desde Madrid, sueñan ya con el Gobierno Civil de Oporto o la Delegación de Hacienda de Coimbra. Así se desmorona un gran prestigio mundial. El que hacía pagar cara su simpatía a los poderosos de la tierra, convertido por su culpa en seductor de nuestros clásicos cesantes para conquistar la simpatía de los humildes.⁹³³

Un any després de la decisiva victòria de l'exèrcit francès, hi reflexionarà a «En el aniversario del Marne»:

---

⁹³² HURTADO, Amadeu. «El error de los hombres cultos». *Iberia*, núm. 7. 22 de maig de 1915.

⁹³³ HURTADO, Amadeu. «La firma insolvente». *Iberia*, núm. 8. 29 de maig de 1915.

Desde que la famosa batalla del Mame contuvo la invasión germánica del occidente europeo, la guerra, que continúa interesando como el drama sangriento de la generación actual, ya no apasiona como antes. Se ha producido en todo el mundo la impresión de que está ya definitivamente salvado el aspecto más angustioso de la guerra, es, a saber, el temor de que la obra de las democracias de la Europa occidental, resultado de tantas guerras, revoluciones y luchas del espíritu, herencia sagrada de las primeras civilizaciones humanas, pudiese ser interrumpida por el dominio de los discípulos de Bismark, ese Narváez prusiano que por las condiciones de su raza pudo triunfar en el empeño de elevar el caporalismo a sistema de gobierno. Pero esta angustia ya pasó como pasó en otros tiempos para los destinos del mundo el peligro de Cartago, cuando las huestes victoriosas de la república africana aplazaron la invasión de Roma. Las tropas alemanas rechazadas a las puertas de París, repitieron el hecho que tantas veces han visto reproducido los hombres de retroceder la fuerza de las armas ante el poder misterioso de aquellos imponderables que fueron la superstición del propio Bismark.

[...]

Y así como algunos se afanan en presagiar futuras grandezas alemanas a cada alternativa favorable de la lucha, nosotros creemos que, por encima de los accidentes pasajeros, va adquiriendo esta guerra la esplendorosa magnificencia del nacimiento, de nuevas razas en el solar de la civilización europea.⁹³⁴

Finalment, a l'extens «¿Por qué hay germanófilos españoles?», Amadeu Hurtado ataca, una vegada més la germanofília hispana que basa la seva opció en la superioritat intel·lectual, cultural i política d'Alemanya, intentant trobar en la història de l'imperi espanyol i les seves llegendes més fosques, les causes profundes del seu interrogant:

¿No comprendéis ahora la germanofilia en España? Es el espectro de la Casa de Austria, que aun hoy nos da figura en Europa. Fue nuestra gloria y nuestra deshonra.

Es la del siglo de Oro de la literatura española, de aquella cultura española en pocos aspectos igualada o sobrepasada por la de la Alemania de hoy, pero es también la de las vergüenzas de Flandes, la de la incapacidad colonizadora, la de los horrores de la conquista, la de los desvaríos místico-imperialistas como enviada de Dios para la salvación de su reino en la tierra. Es este espectro el que se conmueve al ver sus propias hazañas reproducidas al cabo de dos siglos por la raza de su estirpe.

Prusia combate a los enemigos seculares de nuestra Casa de Austria por iguales motivos de ambición y de misticismo. Un fraile con una espada fue su héroe legendario entre

---

⁹³⁴ HURTADO, Amadeu. «En el aniversario del Marne». *Iberia*, núm. 22 de 4 de setembre de 1915.

nosotros. En Prusia es un sargento con una cruz. Culto y feroz a un tiempo, religioso y guerrero, conquistador e incapaz de toda seducción espiritual del vencido, equilibrado y loco, ambicioso de bienes terrenos y sonador de delicias celestes, espíritu de esta raza, atormentada por ilusiones irrealizables, tiene una representación tan auténtica en El Escorial de España como en la Colonia Krupp de Prusia. Lo ha dicho uno de los suyos, Friedrich Naumann, uno de los más altos personajes políticos del país:

– Alemania es políticamente una España con prosperidad.

No puede ser, pues, un misterio para nadie la germanofilia muchos españoles. Aunque todos damos por descontado que ese pobre Imperio germánico lo van a hacer cisco, como al nuestro, y probablemente más pronto que al nuestro, la vieja España le agradece en el fondo del alma esa especie de veranillo de San Martín con que ha venido a remozarle su vida soñolienta. De todas maneras, bueno será que nos preocupemos de que la gente no ahonde mucho en el estudio de estas semejanzas psicológicas, porque si Alemania ha demostrado que dos siglos de intensa labor cultural no sirven para modificar instintos ancestrales, podría proporcionarnos un disgusto la creencia europea de que la Casa de Austria es algo más que un espectro entre nosotros.⁹³⁵

En una línia diferent a la resta de la seva petita producció de combat antigermanòfil, a l'article titulat «La buena tierra», Amadeu Hurtado escriurà una oda idealitzada sobre la base de l'anècdota d'uns soldats francesos que cavant una trinxera, a l'inici de la guerra de trinxeres, localitzen un tresor ocult, consistent en una gran quantitat de monedes d'or amb l'efígie d'Enric IV, monarca que hauria de servir d'inspiració i estímulo als *poilus*, alhora que la terra que proveeix tresors és vista com un símbol de les bondats del solar francès.⁹³⁶

7.4 PARÍS, 1916: UNA ENTREVISTA AMB ARISTIDE BRIAND

L'activisme aliadòfil d'Amadeu Hurtado en un 1916 que quedaria en la memòria de la seva generació i del món per ser el de la batalla de Verdun, la més mortífera i simbòlica de la Gran Guerra, tindria com a moment culminant el seu viatge a París i el front de guerra a la Xampanya. Abans, però, Hurtado va tenir una intervenció en l'acte d'agraïment i homenatge tributat per la colònia francesa de Barcelona a l'escriptor Àngel

---

⁹³⁵ HURTADO, Amadeu «¿Por qué hay germanófilos españoles?». *Iberia*, núm. 27 de 9 d'octubre de 1915.

⁹³⁶ HURTADO, Amadeu. «La buena tierra». *Iberia*, núm. 25 de 25 de setembre de 1915.

Guimerà després de l'expedició dels intel·lectuals catalans a Perpinyà de febrer de 1916, on el dramaturg i poeta fou nomenat Cavaller de la Legió d'Honor.⁹³⁷ En el banquet celebrat a la Maison Dorée el 25 de març, presidit pel cònsol Gausson, «se confundieron los sentimientos y se diría que entre franceses y catalanes solo había una viva llama dentro de un corazón», segons la revista *Iberia*.⁹³⁸ Amadeu Hurtado intervingué al sopar, després del president de la Colònia Francesa, Mr. Dorgebray, el president de l'Ateneu Josep Maria Roca, l'economista Frederic Rahola i els poetes Apel·les Mestres, Josep Carner i Josep Pin i Soler. Segons la revista aliadòfila:

El ilustre abogado y exdiputado a Cortes, expresando su asombro, porque se le invita a hablar se levanta en medio de un gran silencio y expectación.

- No es la vez primera –dice– que se levanta mi voz en medio de un homenaje en honor y gloria del ilustre Guimerà; no es esta la vez primera, tampoco, que tengo que hablar para asociarme a un homenaje en honor y gloria de Francia. Pero no me cupo nunca la satisfacción, que hoy se me brinda, de unir en un mismo acto la consagración de ambos tributos.

En estos momentos trágicos, cuando Francia está dando al mundo el ejemplo admirable de heroísmo sin igual, en estos momentos de dolor, de angustia y de esperanza, debemos recordar más que la tragedia de Bélgica y de Serbia aniquiladas, más que la tragedia de la Francia invadida, la tragedia de ese pueblo germánico, que parece condenado por los siglos de los siglos a verter constantemente su sangre en una obra estéril como si sobre su cabeza pesara una maldición. Hace mil años marcha errante por el mundo una raza sin pueblo y sin patria, que no tiene un solar para reposar, expiando el crimen de la sangre vertida en la cumbre del Gólgota. Y hay otra raza que parece maldecida también, la germánica, desde los días aquellos que quisieron entrar a saco, destruyendo la grandeza de Roma, el poderío de la raza latina. La maldición le acompaña. Ya nunca más ha tenido sosiego. Consumida por su ambición tiene que abrevarse con la sangre de sus propios hijos. Apenas rehecha tiene que volver de nuevo sobre las armas, como si buscara su propio aniquilamiento, como

---

⁹³⁷ «Festa de germanor franco-catalana. Homenatge a l'Àngel Guimerà». *EPC* 27 de març de 1916. Sobre aquest acte, CORTADE, Eugeni. *Catalunya i la Gran Guerra*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 1969. p. 23. I a MARTÍNEZ FIOL, David. *Els "voluntaris catalans" a la Gran Guerra (1914-1918)*. Barcelona: PAMSA, 1991. p. 71-74.

⁹³⁸ Sobre aquest acte també en va parlar la premsa francesa, fent-se'n ressò com un exemple de la francofilia catalana el periodista i home polític Georges Clemenceau. CLEMENCEAU, Georges. «L'attitude de l'Espagne». *L'Homme Enchaîné*, 5 d'abril de 1916.

si estuviera condenado por el destino a purgar el horrendo crimen contra el pueblo latino.

El primero de los Habsburgos, que era un hombre muy modesto y de claro entendimiento decía siempre, señalando hacia Italia, que Roma era la cueva del león: «Se ven las huellas de los que van, ninguna de las que vuelven».

Roma, representa el genio y la civilización latina. Y ahora una vez más se está cumpliendo la profecía. Ante Francia, ante Verdun, verán las huellas de los que van; pero no de los que vuelven. Porque allí está la cueva del león de la voluntad de una raza enérgica que sabe decir: ¡No pasarán!

Y no pasan. Es imposible que vuelvan a sus hogares de Alemania los que marchan contra los otros pueblos. Llevan sobre su frente el estigma del castigo. Quisieron hacer sus directores un pueblo, y han hecho una tribu: quisieron crear una patria y han creado una secta. Y con esos elementos no se vence.

El discurso del Sr. Hurtado, que hemos resumido al azar, causó una viva impresión, prorrumpiendo al final todos los asistentes al banquete, en una grandiosa salva de aplausos. Muchos de los comensales abrazaron al orador.⁹³⁹

L'acte es va celebrar sota l'impacte de la notícia que acabava d'arribar a Barcelona de la tragèdia viscuda el dia anterior al Canal de la Mànega: El músic Enric Granados i la seva esposa havien mort en el torpedinament per part dels alemanys del vapor anglès Sussex. (p. 256). Pocs dies després, *El Diluvio* publicava l'article «La muerte de Granados. Nuestra protesta» com una queixa formal adreçada al president del Consell de Ministres: «Confirmada definitivamente la noticia de esta desgracia irreparable, no solo para Cataluña sino para toda España, conmueve tanto como la desaparición del artista eminente, el silencio de su país ante el crimen que le arrebató la vida. España produce una penosa sensación de debilidad y de abandono, como si el cadáver del glorioso maestro, flotando al amparo de las aguas del mar inmenso, fuese una triste representación de su desdichada patria». En una apel·lació directa al comte de Romanones, s'afirmava: «¿Permitirá el Gobierno que preside V.E. la vergüenza de pasar en silencio este crimen sin pedir las reparaciones necesarias?».⁹⁴⁰ El diari republicà madrileny *El País* va reproduir l'article en portada, assenyalant que «nos adherimos a esta digna protesta que

---

⁹³⁹ «El banquete de la colonia francesa a don Ángel Guimerá». *Iberia*, núm. 52. 1 d'abril de 1916.

⁹⁴⁰ «La muerte de Granados. Nuestra protesta. Al Excmo. Presidente del Consejo de Ministros». *ED*, 6 d'abril de 1916.

parece escrita por la pluma de un pensador ilustre, D. Amadeo Hurtado».⁹⁴¹ El que sí que anava signat de puny i lletra per Amadeu Hurtado era un article a *Le Télégramme* de Tolosa de Llenguadoc —«que se ocupa de un tiempo a esta parte con singular atención de las cosas de Cataluña y de España», segons *La Publi*— que va reproduir, en la seva versió catalana, el diari dels Tayà en portada. En ell, Hurtado afirmava, una vegada més: «Sembla que la veu de la raça, sortida de les profunditats de la història, ens hagi manat a francesos i catalans que ens ajuntem perquè tenim un mateix patrimoni espiritual a defensar en aquesta hora decisiva de la vida dels pobles. Tinc la certesa de que aquest patrimoni espiritual nostre, sortirà engrandit de la lluita gegantina d'ara pel triomf esclatant de les armes franceses. Certesa que en mi és una fe inspirada en la visió d'una tragèdia de que us vull parlar. [...] Es la tragèdia de l'ànima germànica».⁹⁴² Amadeu Hurtado va assenyalar altra volta, com havia fet a l'homenatge a Guimerà: «L'Alemanya de Guillem II, que davant de les muralles de Verdun ha sentit altra cop la veu de la historia que, implacable, sense desmai, obeint a la sentència fatal, ha dit als seus soldats la paraula del nostre poeta: No passareu». Però, el colofó de l'activitat pro aliada d'Amadeu Hurtado serà el viatge a França, la tardor del 1916. Segons explica Hurtado a les seves memòries, el mes d'octubre de 1916 es va haver de traslladar durant prop de dos mesos a París per atendre uns afers professionals d'uns industrials catalans. Allà va poder copsar l'ambient d'una capital coneguda i estimada, en guerra, del qual Amadeu Hurtado en recordava a les memòries «Les nits sense llum, les alarmes dels zepelins, la presència dels soldats amb permís que omplien els teatres i altres llocs d'esbarjo i el pas de gent de tots els pobles aliats que n'havien fet la capital del seu món». (p. 263)

L'advocat vilanoví aprofita l'ocasió per a fer una excursió de tres dies el front de guerra de la Xampanya, arribant fins la zona del bosc de l'Argonne, en companyia del coronel d'enginyers Marian Rubió i Bellver, pare de l'advocat del seu despatx Marià Rubió i Tudurí, i del pintor i dibuixant Feliu Elias, que amb el pseudònim *Apa*, amb gran èxit havia satiritzat els alemanys a les pàgines d'*Iberia*. D'aquesta excursió n'és testimoni la postal enviada per Hurtado a la seva esposa des de Chalons-sur-Marne, escrita en francès, en la que és veu un dels cementiris militars instal·lats al poble i hi escriu: «Voici

---

⁹⁴¹ «La muerte de Granados. Nuestra protesta». *El País*, 11 d'abril de 1916. *El Diluvio* es va fer ressó de la reproducció, donant validesa a l'atribució. *ED*, 12 d'abril de 1916.

⁹⁴² HURTADO, Amadeu. «Un artículo de Hurtado». *LP*, 16 d'abril de 1916.

la première et bien poignante impression de notre expédition sur le front». ⁹⁴³ A les seves memòries, Hurtado rememora aquella excursió:

No té cap interès ara la descripció del front de guerra que, per altra part, jo no sabia fer; però la visió del *no man's Land*, la terra de ningú que podíem contemplar des d'un observatori avançat a poca distància de les línies alemanyes, és per no ésser oblidada mai més com un espectacle de desolació sense cap senyal de vida i d'un silenci tan absolut que feia més mal a les orelles que un soroll infernal. De tant en tant se sentia el canó, que semblava com un retorn a la vida, i potser perquè així li semblés al soldat enterrat a la trinxera el disparaven. Però va venir un moment que ens va semblar tot el contrari. Per comprovar la informació d'un soldat, un oficial va pujar al parapet i alguns de la nostra colla cometien la imprudència de fer igual que ell, ja que així denunciaven als observadors de l'altra banda la presència d'una comissió d'homes civils que era una temptació per fer-los passar un mal quart d'hora. El cas és que, sense haver sentit el xiulet característic del pas del projectil, va petar una bomba amb un estrèpit metàl·lic i eixordador darrere d'una penya que vorejava el caminet per on passàvem, cosa que ens va obligar a tots a refugiar-nos en un gran abric subterrani que es trobava a prop mentre continuaven petant altres bombes que ja no ens podien arribar. La facècia es repetia més tard quan anàvem a prendre els cotxes a una avinguda del bosc situada alguns quilometres darrere la primera línia; però aleshores se sentia venir l'obús pels aires i ens podíem ajeure tots a terra per evitar el dany. I recordo, com una mostra de la confraternitat dels homes del front, que en aquells instants passava un soldat en bicicleta i deia als oficials que ens acompanyaven: «Em sembla que us tiren aigua». Els oficials eren el futur acadèmic Louis Gillet, amb grau de comandant, i l'editor Rieder, amb el de capità, juntament amb altres de la carrera de les armes. [...] En tornar, trobàvem una corrua de camions plens de soldats que venien en direcció contrària i es desviaven de la carretera en una bifurcació diferent de la nostra. Dies més tard sabíem que eren soldats que anaven a Verdun i que aconseguien reprendre el fort de Douamont. (pp. 264-265)

Pocs dies després del retorn d'Amadeu Hurtado a Barcelona, el setmanari *La Campana de Gràcia* es va fer ressò d'aquest episodi, satiritzant l'esdeveniment i el seu protagonista: «L'Hurtado ve del front, on junt amb l'Apa i En Rubió, ha estat a punt de morir per un obús imprudent que va caure a quatre passes de la comitiva. Tota l'esperança de l'esquerra en perill! – Què vàreu sentir? – Un buit – respon l'Hurtado – una sensació igual a si ens buidessin. Els amics han ofert un sopar íntim a l'Hurtado per a que expliqués el succés insòlit. I oh, poder de la guerra! L'Hurtado, tan subtil, tan home

---

⁹⁴³ Postal d'Amadeu Hurtado a Anna Martí d'Hurtado, s/d. Arxiu família Hurtado.

de ciutat i de sosegades meditacions haurà començat a parlar: “Les bales plovien però nosaltres...”⁹⁴⁴ Més enllà de les ironies, el director d’*Iberia*, Claudi Ametlla, va fer una entrevista amb l’advocat, acabat de tornar del seu viatge França, on Amadeu Hurtado recordava la seva visita al front i afirmava:

Traigo de mi viaje la seguridad de la victoria absoluta de Francia. Vaya eso por delante. Y vengo maravillado de los mil prodigios que, como la cosa más natural del mundo, se producen cada día en Francia: la organización militar, el gran espíritu público, el derroche de heroísmo, la serenidad, la confianza. Pero el soldado es sobretodo ponderación. El material humano es superior, digno de Francia, sencillamente. He visto a este soldado en la trinchera, con un humor inalterable, con una paciencia para esperar el fin, con una aceptación del sacrificio y la penalidad, que solo puede haber nacido de saber hasta qué punto le asiste a él y a su pueblo la razón y de tener una fe inquebrantable en el favorable resultado final.⁹⁴⁵

Sobre el seu gran cavall de batalla, la passivitat general i el combat contra la germanofília local, Hurtado exclama:

De España se piensa muy poca cosa en Francia. Interesa poco. Estos desgraciados germanófilos de por aquí, que creen que continuamente se están tramando complots para que España salga de la neutralidad en favor de los aliados pueden estar tranquilos. Los aliados no piensan en nosotros. La campaña de la parte de la prensa española al servicio de la causa alemana ha hecho mucho mal a nuestro país. La neutralidad sanchopancesca, la neutralidad sorda y ciega y muda que la mayoría quiere como norma española frente al conflicto internacional, nos ha presentado como un pueblo que se desliga de todos los grandes intereses europeos, que quiere vivir solo, apartado, recogiendo las migajas que puedan tocarle de la lucha pero sin saber nada de ella no ya para intervenir, ni siquiera para decir una opinión o declarar una preferencia. Algo se sabe de nuestra Cataluña. Y de la casi unanimidad que hay aquí favorable a los aliados. Pero no lo bastante.

Para mí, que creo firmemente que en un acercamiento a Francia está nuestro porvenir, que veo con horror los manejos de los alemanes en nuestra casa y la acogida que encuentran por parte de algunos españoles, esta indiferencia –demasiado merecida,

---

⁹⁴⁴ «Repics». *LCG* núm. 2484. 11 de novembre de 1916. p. 3-4.

⁹⁴⁵ AMETLLA, Claudi. «Briand y España. Palabras de Amadeo Hurtado». *Iberia*, núm. 84. 11 de novembre de 1916. L’entrevista també es publicarà a *El Diluvio*: AMETLLA, Claudi. «De Francia, de la guerra y de España. Una conversación con don Amadeo Hurtado». *ED*, 10 de noviembre de 1916. I se’n va fer ressò el *Bulletin Quotidien de Presse Étrangere*, publicat pels ministeris de Guerra i d’Afers Exteriors i de distribució confidencial. *Bulletin Quotidien de Presse Étrangere*, 17 de novembre de 1916.

ciertamente— me causa vivísimo dolor. Y a vencerla en la medida de lo poco que, a m
pudo serme posible, dediqué algunos trabajos

Gràcies als treballs per al mecenes de Maricel, Charles Deering, Hurtado havia fet amistat amb dos polítics rossellonesos molt ben connectats amb el govern francès i fortament lligats amb el Principat, on van sintonitzar de seguida amb els sectors francòfils, com Jules Pams, excandidat presidencial radical-socialista derrotat per Poincaré i futur ministre d'Interior, i Emmanuel Brousse, diputat pels Pirineus Orientals i futur sotssecretari de finances.⁹⁴⁶ A través d'aquests dos impulsors de l'activitat proaliada a Catalunya per ordre del president del consell Briand, entrarà en contacte amb diferents personalitats de la política francesa. En concret, gràcies a la intermediació de Pams i Brousse, Hurtado va poder conèixer el secretari del Ministeri d'Afers Estrangers Philippe Berthelot (p. 265), que li va procurar una entrevista privada al *Quai d'Orsay* amb el seu superior President del Consell i ministre d'Afers Exteriors Aristide Briand. Segons explicarà a *Iberia*:

Algunos amigos políticos distinguidos de Francia a quienes expuse algo de lo que a mi juicio son y deberían ser las relaciones hispanofrancesas, quisieron que viese al presidente del Consejo, M. Briand. Tuve el honor de conversar con él y fue, naturalmente, este tema el que nos ocupó. A pesar del enorme trabajo que pesa sobre el gran hombre, tuve la suerte de que distrajese lo bastante de su tiempo para tratar este asunto.⁹⁴⁷

El polític francès serà sempre un autèntic referent polític per a Hurtado, qui trobarà en ell «un dels exemplars més selectes d'aquell gènere de polítics i estadistes que m'han interessat sempre per la seva resistència intel·ligent i coratjosa a la deshumanització pròpia de l'ofici» (p. 265). Aquesta admiració es troba a bastament a les memòries d'un Hurtado que, en moments en què la política el situa en situacions semblants a les que va viure l'estadista francès no s'està d'emmirallar-s'hi. Una admiració tan pública i notòria, que Francesc Cambó en una anotació a les seves *Meditacions* sobre l'ocàs de Briand, escriu: «I pensar que l'Hurtado deia de Briand que era el Richelieu dels nostres temps!».⁹⁴⁸

---

⁹⁴⁶ Sobre Emmanuel Brousse i les seves relacions amb el catalanisme, MOLINER PRADA, Antoni. «Identitats compartides: Emmanuel Brousse i la nacionalitat catalana». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XXVIII (2017). P. 401-439.

⁹⁴⁷ AMETLLA C. *op. cit.* 1916.

⁹⁴⁸ CAMBÓ, Francesc. *Meditacions (Dietari) 1936-1940*. Barcelona: Editorial Alpha, 1982. p. 260.

El cert és que Briand podia ser un mirall i un exemple per la seva pròpia vida i hi ha diversos i sorprenents punts de contacte entre ambdues biografies.⁹⁴⁹ Nascut l'any 1862 a la ciutat bretona de Nantes, fill d'una família menestral, Briand va estudiar Dret a París, on va conèixer la intel·lectualitat i la bohèmia de la capital, compaginant el Dret amb el periodisme —«Avocat et journalistes, il devient l'avocat des journalistes, puis le journaliste des avocats» escriu el seu biògraf Christophe Bellon, en una definició que encaixaria perfectament en el cas d'Hurtado—, mentre es donava a conèixer políticament com a efimer radical, fidel al socialisme reformista de Jean Jaurès i promotor del sindicalisme revolucionari i la vaga general, però sense militar mai a la Secció Francesa de la Internacional Obrera. Solitari i allunyat de l'instint gregari, fugiria dels partits polítics i esdevindria un brillant parlamentari que iniciaria un ascens polític que el portaria cap a una evolució centrista de la seva política. Anticlerical, però no antireligiós, seria l'artífex de la Llei de Separació de l'any 1905, que amb la seva aplicació moderada, conciliadora i pragmàtica, tancaria el conflicte obert entre la República i l'Església, i que li obriria la porta al govern francès, del qual seria onze vegades president i vint-i-sis vegades ministres. Els alts càrrecs que va ocupar i una vida sentimental agitada, combinada amb una impenitent solteria, serien les grans diferències amb la vida d'Amadeu Hurtado, què fins a la mort de Briand va demostrar la seva devoció per l'estadista francès.

Tot i que durant aquesta estada a França també entra en relació, gràcies a l'advocat francès de l'afer que l'havia dut a París, amb el ministre de l'Interior Louis-Jean Malvy —a la petita tertúlia del qual participarà en algunes ocasions—, i amb Henri Ponsot, llavors director de la *Maison de la Presse*, òrgan clau en la propaganda francesa i futur resident general francès al Marroc i a Síria, el que més impressiona Hurtado és la trobada amb el seu admirat Briand (p. 265). D'aquella trobada amb Briand en tenim tots els detalls gràcies al periodista Màrius Aguilar, què com recorda Josep Maria de Sagarra a les seves memòries, considerava Hurtado com «el cervell més fi d'aquell moment»⁹⁵⁰ i a qui, sovint, visitava al seu despatx per orientar-se políticament i intel·lectual. En un entusiàstic article de portada al diari madrileny *El Imparcial*, reproduceix amb el seu estil característic el que Hurtado li explicà sobre aquella trobada:

---

⁹⁴⁹ Sobre Briand, Bellon, Christophe. *Aristide Briand*. París: CNRS Editions, 2016. UNGER, Gérard. *Aristide Briand. Le ferme conciliateur*. París: Fayard, 2005.

⁹⁵⁰ SAGARRA, Josep Maria. *Memòries*. Barcelona: Edicions 62, 2012. p. 600.

Mientras la solemne embajada de nuestros académicos y de nuestros profesores alzaba una vez más con una ceremonia un poco fatigada el cristal donde deshojaban sobre el vino de Francia las flores de España, otro español entraba sobriamente en el Quai d'Orsay. Este español lleva el nombre eufónico de Amadeo Hurtado y aun cuando un día aquí lo vindicamos con todas las predestinaciones, por decisiva voluntad suya no decora su tarjeta con otro título casi colectivo de abogado. Superior al medo, aleja actas y comandancias, por un desdeñoso buen gusto de selecto. Pero cuando aparece en alguna tribuna, su verbo justo y sutil, recoge la pasión del gentío y los escritores, los artistas, los intelectuales, la mozería toda de la izquierda, siempre ardiente a pesar de las realidades desconcertantes, suspira oyéndole: ¡Si Hurtado quisiera, si Hurtado se decidiese a ser nuestro capitán! Pero Hurtado no quiere y este hombre que podría ser más que diputado y senador, este hombre que con sólo presentarse en el ágora agruparía en torno suyo a todas las democracias catalanas se limita a sostener diálogos platonianos, a ser señor por una última coquetería política, en nuestros dos grandes periódicos de izquierda, y a adorar a Francia. Azorín ya no podría hablar del énfasis de Amadeo Hurtado.

Y sin énfasis, devotamente, me ha hablado de la fe en Francia, de la fuerza maravillosa de Francia, de la guerra convertida en costumbre cordial, de que se habla del año 18 y del año 20 como años futuros de guerra, de que las ofensivas del Somme y de Verdún, que aquí hacen sonar las fanfarrias francófilas, no son para los franceses más que unos placenteros incidentes. Pero todo esto, repetido y presentado por todos, no acucia mi curiosidad, que se enciende al iniciar Hurtado su visión de Briand y su dialogo con el Presidente más digno de llevar mayúscula.

Segons afirma Hurtado en l'interviu que li feu Màrius Aguilar per al periòdic madrileny:

En Francia pedían un Napoléon. Pues bien: ya lo tienen –me dice Hurtado–. El nuevo Napoleón es Briand. En diez años ha pasado de la calle al Quai d'Orsay. [...] Un Napoleón civil, claro está, porque los otros ya no son posibles, pero con la misma genialidad, con idéntico espíritu organizador, con semejante don de conducir las multitudes seducidas que el Emperador. Y esto lo reconocen sus mismos adversarios. Cuando iba a dejar París, uno de esos profesionales de la crisis, que existen en París como en Madrid, me anunciaba que aquella noche «lo derribarían» exigiéndole cuentas por no se qué supuestos errores cometidos en Rumania. En aquella reunión, Briand volvió a triunfar. Y es que en él se produce aquella gracia de que Mirabeau alardea ante Barnave. Contestaba éste a un discurso del gran orador. Cargaban a fonos los párrafos enardecidos contra Mirabeau, y éste, impasible, interrumpió: «Inútil todo lo que digas, Barnave. Te falta la divinidad». Briand tiene divinidad.

Cuando entré en el Quai d'Orsay fui atravesando salas con tapices y muebles dorados a semejanza de las de los palacios de nuestros Reyes. Ni una mesa, ni un mueble burocrático que denunciase que estaba atravesando un ministerio. Esperé en un saloncito Imperio, dijeron mi nombre, abríole una puerta y me hallé ante Briand, de pie, tras una mesa, me saludaba con una levita «à bon marché», el bigote de sindicalista recortado y muy pegado al labio, el pelo greñado y un aire decidido de plebeyo. En medio de lo rococó, un albañil endomingado. Pero ya en marcha el dialogo, al cabo de segundos, uno sentía que aquel hombre con facha excesivamente popular nunca se le podría tratar de tú. Los ojos eran absorbentes y la voz, una voz antes singular, aquella voz que ha seducido a Francia y domado el Parlamento. Estaba en presencia de Napoleón, el nuevo. Aquel hombre era el árbitro de Europa. El otro, Guillermo II, el de los Imperios y los ungimientos providenciales, era su rival. ¡El rival de un ministro que llegaba de la calle! Fui hablando precipitadamente. Ante Briand me llevaba un asunto profesional que fue resuelto con una rapidez vertical.

–¿Y España? ¿Qué hace España?

Briand –dice Hurtado– se inclinó para escuchar. Y seguí hablando en tiempo que no se podría fijar.

– Todo esto que usted dice y propone ¿Atañe a Catalunya o a toda España? – preguntó Briand.

– A toda España.

– Tan interesante es que le ruego me haga un *rapport*.⁹⁵¹

Tant Màrius Aguilar com Claudi Ametlla van poder llegir aquest memoràndum, què aquest darrer resumeix a les pàgines d'*Iberia*:

Nuestro amigo ha hecho en este escrito una exposición clarísima, sobria y verídica de la situación española frente a la guerra y de lo que en relación a España puede hacer Francia. Es una lástima que el carácter confidencial del documento nos prive el publicarlo íntegramente. Con todo, como no se trata de grandes secretos de Estado ni siquiera de secretos pequeños, podemos en extracto y esencialmente, publicarlo.

El señor Hurtado empieza por hacer resaltar el hecho del apartamiento de España de la vida internacional y de los grandes negocios de la diplomacia. Al estallar la guerra se

---

⁹⁵¹ AGUILAR, Màrius. «Briand recibe una nota espanyola». *El Imparcial*, 13 de novembre de 1916. El diari *La Acció*n, criticarà durament tant a Màrius i el seu article, com al propi Hurtado, «nos parece que aun no tiene bastante autoridad –aun siendo persona respetable– para elevar al Gobierno francés una nota española». *La Acció*n, 13 de noviembre de 1916.

encontró España sin orientación y bajo la sola impresión del pánico que la catástrofe le produjo.

Algunas voces imprudentes hablaron de intervenir al lado de los aliados y éste, cinco años de un levantamiento del pueblo contra la empresa colonial de Marruecos y ante la consciencia de la incapacidad militar española, produjo un malísimo efecto en el país. La multitud simplista creyó que se la quería tratar como a los cipayos y a los *spahis*. Y aprovechándose de esta situación de ánimo empezó la propaganda germanófila, que sin aquel equívoco no habría encontrado más que escaso eco en la opinión.

Ahora bien, la situación así presentada es falsa. Hay que hacer ver a toda España que el peligro de una intervención en la guerra no viene de la amistad con los aliados, sino de la amistad con Alemania.

Los germanófilos han formulado un programa bien claro de guerra. Han hablado de una reivindicación de Gibraltar, de una dominación en el estrecho, de una hegemonía española en Marruecos, de una influencia sobre Portugal para contrarrestar a Inglaterra. Este programa, formulado en nombre de la neutralidad, es un verdadero programa de guerra, que espera para ser puesto en ejecución el día, por fortuna imposible, del triunfo de Alemania.

Hay que decir ante el país que para el mantenimiento de la paz hay que desear la derrota de Alemania.

¿Pero, entonces –se pregunta Hurtado– como puede Francia interesarse por esta nación? A lo que responde con esta obra pregunta: ¿Por qué Alemania gasta cada día más oro en la propaganda germanófila en España?

Es precisamente la visión de su derrota en Europa lo que inspira hoy a política alemana en España. Quiere crear aquí una fuerza económica para defenderse, con un pabellón neutral, del boicot que le hará el mundo.

Después de la guerra la situación de España resultará ideal para una acción alemana. En el camino de las vías naturales de la expansión de la Europa occidental hacia Asia y África, con un mercado natural en la América de origen español, hoy insuficientemente explotado, España puede constituir una magnífica vanguardia hacia los mares lejanos, eterna ambición germánica. Esta idea, que empieza a tener manifestaciones tangibles en España, puede llegar a ser compartida por los españoles. Ante los beneficios materiales puede haber quien olvide que España ha sido la cabeza de turco de Alemania en el Occidente.

Si Francia e Inglaterra deben tratar de combatir en España la intromisión alemana, vale más que empiecen hoy, que la tarea es más fácil. Una política de amistad y compenetración mutua sería mucho para ella-

Propone después el señor Hurtado que serie de medidas periodísticas y económicas para lograr el objetivo de evitar a España la vergüenza de convertirse en una colonia comercial alemana.

– Tuvo la suerte –nos dice después– que estas consideraciones interesaran no solo al presidente sino a otros políticos colocados muy alto en la vida pública francesa.⁹⁵²

Claudi Ametlla va acabar l'interviu al seu amic Hurtado amb unes paraules d'aquest, resum dels seus temors: «Persistir en la postura de indiferencia actual, que no excluye el avance alemán en nuestra casa, en nuestro periodismo, en nuestro comercio, me parece peligrosísimo. Es como una entrega a ese pueblo insaciable». El viatge d'Hurtado també va servir per fer les gestions necessàries davant les autoritats militars i de premsa, per tal que el diputat i ex coronel d'enginyers Francesc Macià pogués traslladar-se a França com a enviat especial del diari *La Publicidad*, del qual Hurtado n'era editor i factòtum, «amb totes les consideracions degudes a la seva jerarquia militar i a la seva categoria política de diputat a Corts» (p. 255). Francesc Macià va publicar entre el 10 de desembre de 1916 i el 17 de gener de 1917 dotze cròniques al sota el títol «Des de Francia, carta del señor Macià», a primera pàgina, excepte pel Nadal de 1916 que s'inclou a les pàgines interiors.⁹⁵³ El 25 de novembre de 1915, deu anys després dels fets del *¡Cu-Cut!* que havien determinat la seva entrada en política, el diputat Francesc Macià va abandonar el Congrés de Diputats, decebut amb un sistema polític irreformable i desenganyat en sentir-se menystingut en les seves intervencions sobre la reforma de l'exèrcit, especialment l'Armada, en un context marcat per la guerra que viu Europa.⁹⁵⁴ L'endemà, el seu amic i antic company Amadeu Hurtado va escriure-li:

L'acte que ha realitat vostè em sembla d'una innegable transcendència i d'un gros efecte en tot el país. Així ho debrien preveure tots els que en sessió pública varen invitar-lo a desistir de la seva actitud que era una condemnaió de la dels altres.

---

⁹⁵² La revista *Estvdio* va resumir el raport d'Hurtado, publicat originalment a *La Nouvelle Revue*, núm. 103. 15 de novembre de 1916. «Revista de revistes». *Estvdio*, núm. 48. Desembre de 1916.

⁹⁵³ MACIÀ, Francesc. *Des de França, carta del senyor Macià : les cròniques de Francesc Macià com a corresponsal a la Primera Guerra Mundial*. Edició i introducció a cura de Jaume Ciurana i Llevadot. Barcelona: Editorial Símbol, 2003

⁹⁵⁴ ROIG I ROSICH, Josep Maria. *Francesc Macià. De militar espanyol a independentista català (1907-1923)*. Barcelona: L'Esfera dels Llibres, 2006. pp. 111-124.

Que s'allunyi del Parlament un home vos jo és una cosa natural i lògica, com diem en català, ni fa ni fot. Un advocat més o menys en un lloc on ne sobren tants, i un escèptic de més allí on ho és casi bé tothom resulta una gota d'aigua en el mar. Però un home com vostè, que a demés d'una competència especial, té un caudal de sentiments tan gros, crec que en el Parlament hi pot fer molt, encara que no sigui més que per a tenir una tribuna des d'on més que des de cap d'altre, pot commoure el país, tant sovint indiferent pels seus interessos.

Però ja està fet. Per una coincidència singular, el seu acte s'escau en el 25 de novembre, data que recorda el començament de tantes il·lusions desaparegudes. És possible que vostè les hagi fer reviure. Tinc notícia d'alguns telegrams de felicitació que ho fan creure així. Però l'aplanament de l'hora és tan gran que es fa difícil endevinar fins on podria arribar una nova explosió sentimental, a lo que tan propensa és l'ànima catalana.⁹⁵⁵

Pocs dies després de tornar de França, Amadeu Hurtado va respondre les preguntes de Felicién Court, redactor de *La Dépeche* de Tolosa de Llenguadoc. L'entrevista, publicada al diari de la capital occitana, va ser reproduïda per *La Publicidad*.⁹⁵⁶ En ella, Court presentava Hurtado com a membre de «esa falange, por cierto, muy numerosa de catalanes que, conscientes de las afinidades que unen nuestras razas y de la comunidad de sus aspiraciones, consideran a nuestro país como una segunda patria. Desde que las hordas germánicas franquearon la frontera belga, esos hombres nos lo han dado todo –hasta su sangre. Y entre ellos el ilustre abogado era de los que, por su situación y su valer podían darnos más». Després d'aquesta presentació, el periodista no s'estava de dir que «las primeras palabras que me dirigió el señor Hurtado fueron para exaltar a Francia, expresando la profunda admiración de mi interlocutor por el genio de nuestra nación, por la generosidad de sus actos, por el heroísmo de sus soldados. ¡Ah, y como me emocionó, como marcha recta al corazón, la elocuencia del señor Hurtado!». A l'entrevista, Hurtado desgranava algunes dels *leitmotiv* de la seva francofília davant la guerra: Espanya no estava en disposició d'entrar al conflicte, no tenia tampoc res a oferir res d'útil ni militarment, ni financer o moral, recordant, per una banda, l'existència del conflicte al Marroc i el record de la Setmana Tràgica, i alhora, recordant que si l'exèrcit tinguessin intenció d'intervenir no seria pas per combatre amb els aliats. En aquest sentit, Hurtado aprofitava per recordar quina havia estat la tasca del moviment proaliat:

---

⁹⁵⁵ Carta d'Amadeu Hurtado a Francesc Macià. Barcelona, 26 de novembre de 1915. ANC. Fons Francesc Macià.

⁹⁵⁶ «Declaraciones que ha hecho don Amadeo Hurtado a un periodista francés». *LP*, 18 d'octubre de 1916.

El pueblo, antes de crearse el gran movimiento aliadófilo, en el cual he tenido el honor de participar, no era ni francófilo ni germanófilo, recogido sobre sí mismo, hipnotizado por sus propias desgracias, se mostró indiferente a todo. Mal instruida en los acontecimientos, leyendo poco, la masa no piensa nada, víctima de su apatía. La propaganda alemana se ha aprovechado de esto, Y ha sido necesario obrar enérgicamente para contrarrestar esto, porque los teutones han trabajado y han intervenido en España muchas más que en ningún otro país. Ya veremos porqué.

Como que les convenía acusarnos de algo, aquellos que impulsan una aproximación con los Imperios Centrales, nos han tratado de intervencionistas. Y no es difícil demostrar que por el contrario, una inteligencia con Alemania y con Austria es lo que fatalmente nos hubiera conducido a la guerra. Pero no podemos pedir buena fe a los germanófilos. Hacen como el ratero que se salva gritando: ¡Al ladrón!

D'acord amb el que acabava d'exposar al president del consell Briand, Hurtado també va reflexionar a preguntes de Court sobre el futur d'Espanya en la postguerra, i en la seva relació amb una França que creia victoriosa:

España en una curva de su historia. Atraviesa una crisis, de la que no se tiene idea. Está en camino de renovarse. Créame usted, el momento es difícil, peligrosos, un momento psicológico.

Francia debe tener confianza en su hermana latina. Debe pensar que la neutralidad amistosa para los Aliados, hasta los límites de lo posible, es obligatoria. Pero Francia no debe despreciar la Península como ha hecho hasta ahora... Debe ser la amiga, la amiga más íntima.

Court se n'anà satisfet: «Hurtado no ha dicho más, pero su fisonomía joven se ha iluminado, como evocando el momento en que España, habiendo fortificado su ala y encontrado su prosperidad podrá hablar alto y firme en el concierto de las naciones, mezclando su voz generosa con la de Francia, amiga». A finals de 1916, Hurtado té dues intervencions més en l'ambient francòfil de Barcelona. L'una és l'encàrrec frustrat de portar a Barcelona l'escriptor belga Maurice Maeterlink, de visita a Madrid convidat pel director d'*El Liberal* Enrique Gómez Carrillo. Com explica Hurtado:

El pretext de la invitació era de fer una visita a Sitges, que és on feia una vintena d'anys s'havia donat la primera representació a Espanya de la seva obra *La intrusa*, traduïda per *L'Avenç*. [...] Com que Maeterlink vivia al mateix Palace Hotel que jo, em va ésser fàcil posar-m'hi en relació per mediació d'un amic; però malgrat la cordialitat de l'acolliment, l'escriptor es resistia a fer el viatge perquè, amb aquella cara bondadosa que tothom

coneixia i que vista de prop, amb tot i haver depassat els cinquanta, tenia un no sé què d'infantil, es mostrava recelós de sortir-se de l'itinerari que seguia en missió gairebé oficial per parlar del martiri de Bèlgica. Va ser Georgette Leblanc, que l'acompanyava, el que el feia decidir, recordant amb gust una actuació teatral a Barcelona, on havia donat a conèixer, entre altres obres del mestre, el seu darrer drama, *Monna Vanna*, en una temporada al Teatre Principal, que per cert acabava d'ésser destruït per un incendi l'octubre de 1915. (p. 261-262).⁹⁵⁷

Finalment, però, tot i l'organització d'un viatge a Catalunya i la preparació d'una rebuda triomfal, Maeterlink no va arribar a trepitjar terra catalana. Com es pot seguir a la premsa de l'època, l'estada del dramaturg belga a la capital espanyola havia comportant manifestacions i aldarulls aliadòfils, fins a tal punt que el president del govern comte de Romanones havia demanat com a favor personal a l'escriptor de cessar qualsevol manifestació que pogués comprometre la neutralitat oficial i d'acurtar el seu viatge. A més, la diplomàcia francesa, cada vegada més pròxima al govern espanyol, volia evitar qualsevol excés de l'aliadofilia catalana. De tota manera, *El Liberal* va publicar el text que Maeterlink havia de llegir a Barcelona, i va inserir el telegrama de simpatia signat per Amadeu Hurtado, Josep Zulueta, Josep Carner, Josep Llimona, Santiago Rusiñol, Josep Clarà, Marià Adreu, Joaquim Pena, Miquel Utrillo i Joaquim Sunyer.⁹⁵⁸

També, a les darreres setmanes de desembre de 1916, Amadeu Hurtado va participar en la fundació de la Societat d'Amics de França, què es marcava com a objectiu estrènyer les relacions amb la veïna nació i amb tots els països llatins del món. Formaven part del nucli impulsor, a més d'Hurtado, l'escriptor Àngel Guimerà, el poeta i dibuixant Apel·les Mestres, el doctor Joan Solé i Pla. Ànima dels voluntaris catalans, els periodistes Marcel·lí Domingo i Jaume Brossa, el pedagog Oriol Martorell, el doctor Ramon Turró i el diputat Pere Rahola, elegit president.⁹⁵⁹ Poques setmanes després, la mateixa Societat va impulsar l'homenatge dels pobles de parla catalana al mariscal Joffre, l'heroi català del Marne, consistent en un àlbum de signatures decorat i embellit pels principals artistes i escriptors catalans. Entre els membres del comitè de l'homenatge, Amadeu Hurtado no

---

⁹⁵⁷ Curiosament, Hurtado situa aquest episodi a la primavera, quan d'acord amb l'hemeroteca, es va produir entre el 10 i el 16 de desembre de 1916.

⁹⁵⁸ «Maeterlink en España: El gran poeta ofrece a los lectores de *El Liberal* el texto de la conferencia que debía pronunciar hoy en Barcelona». *EL*, 16 de desembre de 1916. «Un telegrama de Barcelona». *EL*, 14 de desembre de 1916.

⁹⁵⁹ *EPC*, 22 de desembre de 1915.

hi va faltar.⁹⁶⁰ Tampoc va dubtar a signar un missatge d'honor a l'arquebisbe de Tarragona Dr. Antolín López Peláez que havia mostrat la seva decidida aliadofília en unes declaracions a la premsa que havia recollit el *New York Herald*.⁹⁶¹ Durant el 1917 i 1918, Hurtado va continuar analitzant els esdeveniments per diversos mitjans, com *Iberia, Democracia* de la seva Vilanova i la Geltrú natal⁹⁶² o *El Autonomista*⁹⁶³, dels germans Rahola de Girona, però, sobretot per *La Publicidad*, diari en el qual tindria un vincle estret a partir de 1916, tal com veurem al proper capítol.

---

⁹⁶⁰ «Cataluña a Joffre». *ED*, 1 de gener de 1917. «El homenaje a Joffre». *LP*, 21 de gener de 1917. «El Homenaje a Joffre». *LP*, 5 de febrer de 1917.

⁹⁶¹ «Missatge d'honor a l'Arquebisbe de Tarragona». *EPC*, 29 de gener de 1917.

⁹⁶² HURTADO, Amadeu. «El acuerdo franco-brasileño». *Democracia*, 27 de maig de 1917.

⁹⁶³ HURTADO, Amadeu. «Las conferencias de Brest-Litowsk». *El Autonomista*, 24 de gener de 1918.

II. UNA CATALUNYA IMPOSSIBLE

«He passat uns dies llegint i rellegint aquelles planes que encara vibren amb l'esperit optimista d'una joventut tan rica de realitats com d'esperances, i, en tombar cada full, se m'enduuia la tristesa d'algun nom tràgicament desaparegut o d'alguna il·lusió sacrificada a la voracitat d'un drama cruel que no sabíem que amenaçava tota aquella jove generació tan densa en valors espirituals».

AMADEU HURTADO, *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps*.

8. DES DE LA REDACCIÓ DE LA PUBLICITAT (1916-1920)

8.1 LA FORTUNA DELS TAYÀ I L'ADQUISICIÓ DE *LA PUBLICIDAD*

Com hem vist al capítol precedent, a partir de 1915, esvaït el pànic inicial i havent descobert que la guerra seria llarga, un autèntic riu de l'or va envair la capital catalana.⁹⁶⁴ Uns dels beneficiats per aquesta prosperitat van ser els germans Tayà. Hurtado, el seu advocat, recordarà:

De tots ells es destacava amb una personalitat molt original Antoni Tayà, el menor de tres germans que havien continuat un gran comerç de fusta en gros fundat pel seu pare estava destinat, sense que ho semblés a fer-se un gran rotlle enmig de la fúria d'aquelles noves lluites, i jo, com a advocat de la casa, m'havia de trobar situat en un lloc de primer rengle per veure passar des del marge el riu de d'or que començava a penetrar a la nostra terra en lloc del riu de misèria que s'esperava i en lloc dels rius de sang i de llàgrimes que el monstre de la guerra havia obert en altres terres. Una vegada més l'activitat professional m'havia de portar entre bastidors de la política del país, com m'havia de permetre de veure molt de prop els estralls de la riquesa quan el riu d'or va esdevenir riuada (p. 236)

Els germans Josep, Antoni i Ricard Tayà eren fills de l'artesà ebenista Josep Tayà Llopart convertit en magatzemista de fusta. L'any 1909, després de la mort del patriarca, els germans Josep –mort l'any 1913– Antoni i Ricard Tayà Raich constituïren la raó social Hijos de José Tayà, Sociedad Colectiva, dedicada al «comercio de maderas y corte de chapas a cuchilla»,⁹⁶⁵ una sòlida empresa dedicada a la importació de fustes de tot tipus. Amb la casa Tayà, Amadeu Hurtado hi va tenir una estreta relació, iniciada l'any 1915

---

⁹⁶⁴ TERMES, Josep. *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*. Barcelona: Edicions 62, 1999. p. 269.

⁹⁶⁵ GARCÍA DOMINGO, Enric. *Hijos de José Tayà S. en C. (1915-1926). El miratge de la Gran Guerra*. Barcelona: Museu Marítim de Barcelona, 2007. (Col. Estudis núm. 11). pp. 27-29.

amb l'ascensió al món de la navegació, amb la compra a la naviera basca Sota&Aznar de l'*Aizkarai-Mendi* (ex*Minerva* que rebatejarien com a *Luisa*), un vapor de 3.603 tones fabricat a Glasgow l'any 1897, que en principi havia de servir com a mitjà de transport pel seu negoci, els Tayà van iniciar una meteòrica carrera com a armadors. A partir de llavors, els comerciants de fusta van ampliar la flota pròpia amb nous vaixells, establint rutes i destacant representants i apoderats tant als ports d'Espanya com de l'estranger. Acabava de néixer la Tayà Line. Per l'historiador Enric Garcia Domingo, estudiós del cas d'aquesta naviliera catalana, «els Tayà van crear una naviliera que va començar gairebé per casualitat però que va arribar a ser una de les més importants del nostre país, i a més a més una de les més emblemàtiques del final d'una època».⁹⁶⁶ A més, com ha documentat Fernando García Sanz, els Tayà tenien una relació molt estreta amb el Regne d'Itàlia, clau pel transport de mercaderies durant la guerra, durant la qual actuaren sovint al servei d'aquesta potència aliada.⁹⁶⁷ Però els interessos d'un Antoni Tayà esdevingut un home de negocis van anar més enllà, a la recerca d'un lloc d'influència i prestigi dins la societat catalana. Per això van recórrer a l'advocat de la casa per un nou projecte:

Tayà va tenir la idea de fundar un gran diari i em va demanar que l'ajudés, amb el propòsit, segons deia, de donar-me manera d'intervenir en l'opinió del nostre país en us moments tan decisius. No em passava per alt que ell esperava del diari una nova personalitat social i una influència que no havia de donar-li la seva carta de comerciant; però era temptadora per a i la idea de poder seguir la política d'aquells hores emocionants sense compromisos de partit ni entrebancs de comitès, i em vaig decidir a col·laborar en l'empresa, ben segur que mentre el meu pensament coincidís amb el seu interès tot aniria bé. (p. 242)

Tot i això, anys després del trencament de les relacions entre el navilier i l'advocat, el mateix Tayà n'oferirà una versió totalment diferent: «*La Publicitat* no la volgué mai la casa Tayà, fou a títol de joguet perquè Hurtado lluis les seves gales i sols se n'emparà la casa Tayà quan l'Administració no consciensudament portada encara que honorablement, *des de luego*, ho feu necessari».⁹⁶⁸ Com afirma Garcia Domingo, «resulta poc digne de crèdit que la casa entres una inversió tan gran només per satisfer el caprici de l'advocat de la casa. Resulta més versemblant atribuir la iniciativa a la imatge que Antoni Tayà

---

⁹⁶⁶ GARCÍA DOMINGO, E. *op. cit.* p. 31.

⁹⁶⁷ GARCÍA SANZ, Fernando. *España en la Gran Guerra. Espías, diplomáticos y traficantes*. Barcelona: Galaxia Gutenberg – Círculo de Lectores, 2014. p. 171.

⁹⁶⁸ Es pot llegir el testimoni d'Antoni Tayà, a GARCÍA DOMINGO, E. *op. cit.* p. 44.

tenia d'ell mateix i del paper que volia jugar en el sector marítim».⁹⁶⁹ Afegir als negocis familiars la propietat d'un diari volia dir guanyar protagonisme en la societat, prestigi econòmic i influència política en un moment de grans canvis i transformacions, de suculentos negocis i de posicions polítiques i internacionals rotunds com el de la Gran Guerra, des de la Barcelona neutral.⁹⁷⁰ El consell que donà Hurtado als seus clients va ser que era millor l'adquisició d'un vell diari que no pas la fundació d'un de nou: «Des de tots els punts de vista creia millor i més fàcil remuntar un vell diari caigut que portés a la capçalera la indicació d'un nombre d'anys d'existència amb un nom conegut del públic que presentar-se de cop a cos nu i sense història». (p. 242) L'elecció, després de fer gestions prop de diferents diaris existents, va recaure en *La Publicidad*, «Eco de la industria i el comercio», fundat pel republicà castelarià Eusebi Pascual i Casas, que havia llançat el seu primer número el 25 de febrer de 1878.⁹⁷¹ Des de la seva fundació i durant vint-i-vuit anys havia estat dirigit per Eusebi Corominas, el qual va donar acolliment a Alejandro Lerroux al diari. Com escriu el qui en fou director en l'etapa catalanitzada, Carles Capdevila:

Durant uns quants anys *La Publicidad* fou l'òrgan anticatalà per antonomàsia. Quan després del desastre colonial Lerroux venia a conquistar Barcelona i a neutralitzar la ufana catalanista, el seu primer refugi i la seva primera trinxera fou *La Publicidad*, eb qy apareixien els seus articles més violents i més caracteritzats. En aquells temps, però, *La Publicidad*, on concorria un grup selecte del republicanisme unitari barceloní, acollia una part de la intel·lectualitat formada a Barcelona, fora dels dominis del catalanisme. Es pot dir que l'intel·lectualisme atemperava l'aspror de les lluites polítiques, obria un clos neutral, on els intel·lectuals d'un camp i altre es donaven les mans i on es retia homenatge a les personalitats de les nostres lletres i de les nostres arts. Sota l'ègida mundana i un punt faceciosa d'Emili Junoy i els seus amics escriptors i artistes, les grans figures del catalanisme hi eren combatudes políticament però respectades com a home si admirades com a artistes.⁹⁷²

Entre aquests intel·lectuals que van conformar una brillant redacció a la primigènia *Publicidad*, cal destacar els noms d'Eusebi i Emili Corominas, Carles Costa,

---

⁹⁶⁹ *Ibidem*.

⁹⁷⁰ Sobre la burgesia, l'exportació i aquesta nova febre de l'or: CASALS, Muriel. «La burgesia industrial i la guerra» *L'Avenç* núm. 69, març 1984. P. 42-45 i MARTÍN RAMOS, José Luís. «L'expansió industrial» al mateix número. p. 39-40. Així com CABANA, Francesc. *La burgesia emprendora*. Barcelona: Edicions Proa, 2011. pp. 97-100.

⁹⁷¹ TESIS, R. i TORRENT, J. *op. cit.* pp. 133-136.

⁹⁷² CAPDEVILA, Carles. «La creació i vida de *La Publicidad*». *LP* 1 d'octubre de 1935. p. 3.

Eduard i Rafael Marquina, Luis de Zulueta, Adolf Marsillach, Francesc Aguirre, Florenci Vilaseca i Rafael Moragas, què hi va ingressar com a repòrter l'any 1902.⁹⁷³ A més, hi van col·laborar homes polítics com el referit Lerroux, Emili Junoy, director en diferents ocasions, Eusebi Corominas, Pere Pi Sunyer, Laureà Miró i Marcel·lí Domingo⁹⁷⁴. Com escriu Capdevila:

Insisteixo en aquest aspecte una mica paradoxal de la primitiva *Publicidad*, on Eduard Marquina i Lluís de Zulueta publicaren els seus primers versos, on mossèn Cinto sostingué la memorable campanya que commogué tot Catalunya, perquè per un designi del destí, diríem que aquest séc personal no li ha esborrat mai del tot, com tampoc mai no ha desconegut del tot la seva naixença catalana. Per això en produir-se el moviment de la Solidaritat, mentre Lerroux se separava dels seus amics i els combatia, els homes de *La Publicidad* s'hi sumaven i al Congrés formaven amb els diputats solidaris.

Quan va ser adquirit per Tayà, el diari es trobava en hores baixes, després que un grup de joves addictes a la política del líder reformista Melquíades Álvarez amb Laureà Miró i Lluís Companys al capdavant, hagués intentat convertir el diari en instrument del partit.⁹⁷⁵ Des del gener de 1915, sota la direcció de Marcel·lí Domingo, el diari havia esdevingut l'òrgan del Bloc Republicà Autonomista. En aquell moment, segons reporta Amadeu Hurtado, el principal accionista de *La Publicidad* era un bon i vell amic d'Hurtado, Dionís Millán, de qui ja hem parlat anteriorment. La compra, segons aventura Garcia Domingo, es deuria efectuar la primavera de 1916. El 25 d'agost de 1916 va ser inscrita al Registre Mercantil de Barcelona la societat La Publicidad de Barcelona S.A., que tenia per objectiu la compra i explotació del diari del mateix nom i que constituïa amb un capital social de cent mil pessetes Antoni Tayà Raich, el qual amb el seu germà Ricard era nomenat gerent de la societat.⁹⁷⁶ Antoni Tayà, com a símbol de la nova etapa i de la seva potència i energia d'home d'acció, va fer ampliar els tallers d'impremta situats als números 11 i 13 del carrer de Barberà per a la instal·lació de màquines de linotípia que va comprar de segona mà, per a l'emmagatzematge de paper i per a l'acoplament de dues rotatives que havien de permetre fer un diari de 12 planes. Alhora, obria unes oficines d'administració i redacció a l'entresòl del número 34 del Passeig de Gràcia, prop del carrer Consell de Cent, i llogava un local al carrer de Barberà, amb comunicació

---

⁹⁷³ MORAGAS, Rafael. «La vella *Publicidad*». *Mirador*, 15 d'agost de 1935. p. 3.

⁹⁷⁴ TESIS, R. i TORRENT, J. op. cit.

⁹⁷⁵ SOLÀ, Lluís. *Història dels diaris en català: 1879/1976*. Barcelona: Edhasa, 1978. p. 53. «Companys, President de Catalunya. Retalls d'un reportatge». *LCG*, núm. 3363, 5 de gener de 1934. p. 5.

⁹⁷⁶ Volum 96, foli 77, full 10.260 del Registre Mercantil de Barcelona.

directa amb la impremta, com a redacció de nit (p. 242). Josep Pla, incorporat a *La Publicidad* l'any 1919, recorda:

El diari tenia dues redaccions: una al carrer de Barberà, al local on hi havia la impremta, i l'altra al Passeig de Gràcia, tocant al Consell de Cent pujant a la dreta, en un entresòl molt agradable i distingit, però molt castigat dels grinyols del tramvia de via estreta que passava pel carrer a què acabo de fer referència. A la redacció del carrer de Barberà, que era bruta i infecta, hi anàvem els qui treballàvem a la nit; al Passeig de Gràcia els qui treballaven de dia. Aquest últim local fou la primera redacció neta i presentable de la història del periodisme barceloní, segons afirmació del menut senyor Bo i Singla.⁹⁷⁷

L'1 d'agost de 1916, el diari oferia els lectors una «Presentación», tot un manifest programàtic de la nova etapa:

La Publicidad viene hoy a renovarse, a mezclarse en la vida moderna, para hacerse intérprete fiel de las palpitaciones sociales, que no están ni pueden estar localizadas en un grupo político, sino que quedan diluidas en el ambiente de toda la ciudad y la democracia. Y no es solo el pequeño espacio local lo que ha de constituir su campo de visión. Por el sistema nervioso del Universo circulan sensaciones nuevas. Y diariamente se repite en el Mundo una historia.

No es solo pasto periodístico el movimiento político, sino las actividades económicas, los problemas urbanos, de salubridad y ornato, la producción literaria y artística, la nota amena, el comentario diario de los pequeños accidentes y de las grandes acciones, haciendo del periódico una guía, un consejo y una historia. Ho se plantean en el mundo los problemas del mañana de la guerra y se plantea para España, sobre todo, el gran problema del mar. Barcelona, especialmente, vive de espaldas al mar. Y *La Publicidad* hará un esfuerzo, en su nueva etapa, para que se vuelva de cara a ella. *La Publicidad* ha de ser una crónica de los hechos y seguirá en su orientación política modernizada la tradición de su primitivo espíritu democrático que le inculcó don Eusebio Pascual y Casas. No quiere mezclarse en disputas de la calle en esta nueva vida, ni en las querellas personales. Atenta a la curiosidad del lector y al interés del público, un diario que refleje el optimismo de las amables cosas y no el ceño adusto de las agrías contiendas.⁹⁷⁸

---

⁹⁷⁷ PLA, Josep. «Joaquim Pena, un perfecte wagnerià (1873-1944)» A: *Homenots Primera Sèrie*. 3ª Edició. Barcelona: Edicions Destino, 2001. pp. 606-607.

⁹⁷⁸ «Presentación». *LP* 1 d'agost de 1916.

Com escriu el mateix Hurtado: «pel mitjà de *La Publicidad*, estava jo a punt altra vegada d'intervenir o presenciar de prop la vida política del nostre temps» (p. 244). Aquesta vegada, Hurtado hi va intervenir des dels llocs de comandament d'un diari.

8.2 UN MODERN EDITOR DE PREMSA

Com recorda a les seves memòries Claudi Ametlla, els Tayà «posaren el diari a disposició de l'Hurtado, perquè hi fes i desfés a condició de combatre al costat dels aliats. Hurtado, què fou sempre un esperit influïdíssim per França, acceptà l'ofrena a mans besades, i sota la seva inspiració el vell periòdic fou renovat en moral i en material, de tal manera que poc després era un dels òrgans d'opinió més dignes d'ésser llegit».⁹⁷⁹ Com afegeix el tarragoní, «aquell gran inspirador d'empreses reeixí admirablement».⁹⁸⁰ I és que Hurtado no era un neòfit en el camp de la premsa. Com hem vist, des de ben jove havia freqüentat la redacció de l'històric popular diari barceloní *El Diluvio*, on precisament recomanà encaminar-se a Ametlla l'any 1915: «L'Amadeu Hurtado, què n'era advocat i àdhuc col·laborador, quan no tenia diari propi, em proposà que hi entrés: gairebé m'ho demanà. L'únic redactor verament francòfil els deixava, i amb la poquesa de caràcter del propietari i certes tendències de gent influent de la casa, la trinxera podia caure en mans de l'enemic. La contingència ens apareixia pocs menys que una catàstrofe. Màrius Aguilar també hi anava, i Miró i Folguera passava a director. Una petita combinació, com tantes n'havia muntades aquest home, a qui tant abellia de treballar entre bastidors».⁹⁸¹ En aquest sentit, Jaume Passarell, què va treballar com a ninotaire i redactor en tres èpoques diferents del diari, al seu llibre sobre *La Publicitat* reconeix que Amadeu Hurtado va refer el diari de dalt a baix: «Potser, però, estaria més bé dir que la féu ressuscitar».⁹⁸²

Hurtado no només tenia experiència, sinó que va demostrar el seu talent a l'hora de repartir responsabilitat al diari i organitzar una redacció amb els millors talents de la seva època. L'endemà que *La Publicidad* anunciés el nom del nou director, i que cessessin del seu càrrec de director i redactor en cap, respectivament, Marcel·lí Domingo i Lluís Companys,⁹⁸³ *El Poble Català* es lamentava que «l'il·lustre publicitari i digníssim

---

⁹⁷⁹ AMETLLA, C.: *op. cit.* 2013. pp. 430

⁹⁸⁰ AMETLLA, C.: *op. cit.* 2013. p. 425.

⁹⁸¹ AMETLLA, C.: *op. cit.* 2013. pp. 435-436.

⁹⁸² PASSARELL, Jaume. *La Publicitat, diari català*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1971. pp. 149-150.

⁹⁸³ *LP*, 23 de juliol de 1916. p. 5

diputat» hagués deixat la direcció del diari, i jutjava que «Ramón Bori», com transcrivien el nom del nou responsable màxim del rotatiu, seria «un simple executor de les orientacions que assenyali al confrare el conegut advocat don Amadeu Hurtado».⁹⁸⁴ És evident que l'elecció del nou director va ser una decisió personal d'Amadeu Hurtado, tal com ell i els seus contemporanis ho assenyalen: «Don Amadeu Hurtado era l'eminència, no precisament grisa, del diari; i ell imposà de director un aficionat a la crítica artística, que es deia Romà Jori, home borrós i trist, però excel·lent persona i amic nostre de la Peña de l'Ateneu», escriu Josep Maria de Sagarra.⁹⁸⁵

De tota manera, Romà Jori no era un periodista qualsevol.⁹⁸⁶ Nascut al Camp de Tarragona l'any 1877, fill d'un metge que exercí a Reus, des de l'època d'estudiant va unir les seves dues vocacions: el periodisme i la lluita política. Formà part de l'Associació Escolar Republicana i de l'Aula d'Extensió Universitària, fundades a començaments del segle XX, i del Club dels Girondins. L'any 1905 va traslladar-se Girona per dirigir *La Lucha* i formà grup intel·lectual amb Xavier Montsalvatge, Miquel de Palol, Carles Rahola i Prudenci Bertrana. Retornat a Barcelona, entrà a *La Publicidad*. L'any 1914 va marxar a *El Liberal* fins que va tornar de nou al diari, ara com a director. Poques setmanes després del seu nomenament, ja se li va tributar un homenatge presidit per Antoni Tayà i Amadeu Hurtado.⁹⁸⁷ La seva gran passió, però, va ser l'art. Jori dedicà un llibre a l'obra del seu amic l'escultor Josep Clarà, dirigí la revista artística noucentista *Vell i Nou*, propietat de l'amo de les Galeries Laietanes i el Faiança Català, Santiago Segura, fou professor d'Història de l'Art i Secretari de l'Escola de Bells Oficis de la Mancomunitat de Catalunya i traduí diferents obres d'Oscar Wilde. Francòfil ardent, Josep Maria Junoy recorda: «Els jorns més propers, de la Guerra Gran, veig encara en Jori –el *cher directeur*– en el seu despatx, amb l'auricular del telèfon incrustat a l'orella atenta al darrer comunicat d'en Joffre, d'en Nivelles o d'en Foch, amb tots els amics frisosos a l'entorn».⁹⁸⁸ Ara bé, Carles Soldevila, un dels joves publicitaris, ens en dóna la clau de volta per comprendre el binomi Hurtado-Jori:

---

⁹⁸⁴ *EPC*, 24 de juliol de 1916. p. 2.

⁹⁸⁵ SAGARRA, JM. *op. cit.* p. 817.

⁹⁸⁶ SAFONT PLUMED, J. *op. cit.* pp. 149-156.

⁹⁸⁷ «Banquete a Román Jori» *LP*, 28 de setembre de 1916.

⁹⁸⁸ JUNOY, Josep Maria. «Del llibre de l'amistat i de la mort. Romà Jori» *La Publicidad – Edició Noche* (10 de octubre de 1921). Reproduït, també a *El gris i el cadmi*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1926. pp.144-145 Més detalls a PLA, Josep. «La Peña de l'Ateneu» A: *Prosperitat i rauxa de Catalunya*. 3ª Edició. Barcelona: Edicions Destino, 2003. p. 510.

El director no era una ploma brillant, ni s'interessava de debò per la política, ni per l'economia, ni pels problemes socials: era un sensible amador de les arts i, enfora de la pintura i l'escultura i les revistes que en parlaven, se sentia incòmode. Posseïa tanmateix unes vagues disposicions per al comandament i era amic d'Amadeu Hurtado, el qual, en definitiva assumia la veritable direcció de la casa. Seia tots els vespres davant la taula d'En Jori. Jo solia conversar una estona amb tots dos i amb els altres companys, que entraven i sortien del despatx sense demanar llicència ni trucar a la porta.⁹⁸⁹

I és que Amadeu Hurtado no es va limitar a exercir només d'advocat dels Tayà i, mogut per la seva curiositat, a visitar de tant en tant per la redacció, sinó que, com ell mateix explica, com a home de confiança dels propietaris en el diari va exercir la funció d'un modern editor de premsa, encarregant-se d'organitzar la redacció i de renovar la plantilla. Així el considera l'historiador del periodisme català Josep Maria Casasús.⁹⁹⁰ En motiu del 50è aniversari de la mort d'Hurtado, i dins d'un article global dedicat a les commemoracions de l'any 2000, el mateix Casasús afirma que l'advocat i polític «destacó también en el mundo periodístico como gran modernizador de la gestión empresarial de diarios en la Cataluña de entreguerras». ⁹⁹¹ Com afirma Gómez Mompert, entre final del segle XIX i la Primera Guerra Mundial, apareix la figura de l'empresari-editor que combina la funció executiva amb la de ser l'ànima del diari. Com Ramon Godó Lallana, amb *La Vanguardia* (1903), Torcuato Luca de Tena, amb l'*ABC* (1905), Àngel Herrera Oria, amb *El Debate* (1911) o Nicolás Maria de Urgoiti, amb *El Sol* (1917) i *La Voz* (1920).⁹⁹² Anys més tard, Amadeu Hurtado confessà què l'havia mogut a participar en tota aquella operació, durant el discurs d'un homenatge que li fou tributat pel personal del diari:

En una de mis correrías por París, hace unos años, me encontré solo, como español, en un hotel. El regente del hotel, queriéndome hacer un obsequio, al conocer mi nacionalidad hizo poner en la sala de lectura, junto con todos los grandes periódicos del mundo, algunos periódicos españoles. Todos los días hacía yo comparaciones entre lo que era la Prensa de nuestro país con la Prensa extranjera, y al encontrar tan grande la diferencia, sentía que el obsequio del «*maître d'hotel*» era para mí una humillación, pues por las hojas periódicas veía cada día el signo evidente de nuestra inferioridad. Desde entonces

---

⁹⁸⁹ SOLDEVILA, Carles. *Del llum de gas al llum elèctric. Memòries d'infancia i joventut*. Barcelona: Editorial Aedos, 1951. p. 269.

⁹⁹⁰ CASASÚS, Josep Maria. *El periodisme a Catalunya*. Barcelona, Plaza y Janés, 1988. p. 123.

⁹⁹¹ CASASÚS, Josep Maria. «Aniversarios». *LV*, 3 de gener de 2000.

⁹⁹² GÓMEZ MOMPART, Josep Lluís. *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 1992. pp. 55-71.

me entró en mi un deseo, cada vez más creciente, de contribuir y puse todo mi esfuerzo en la obra, a la creación o a la transformación de un gran diario, Esa obra de educación social hoy la hemos podido hacer gracias a la generosidad del señor Tayà, que en lugar de encerrarse en el egoísmo de su riqueza, hace que el oro solo pase por sus arcas para expansionarlo.⁹⁹³

Si tenim en compte que l'any 1918 l'edifici de la Maison Dorée –on es reunia la tertúlia que freqüentava Amadeu Hurtado– l'havia comprat la Banca Arnús,⁹⁹⁴ és lògic que l'advocat concentrés totes les seves hores fora del seu despatx professional a la redacció del diari. En ella, l'editor Amadeu Hurtado i el director Romà Jori van saber reunir una notable plèiade de redactors, començant pel seu redactor en cap Manuel Fontdevila, Antoni Rovira i Virgili, Feliu Elias *Apa*, Miquel Sarmiento, Carles Soldevila, Àngel Ferran, Josep Artís o Manuel Brunet i Andreu Nin, encarregats de la secció internacional –quan ambdós compartien fe revolucionària i anticlerical, a més de feina a la delegació de l'Agència Fabra dirigida per Ametlla. A més, la nova *Publicidad* comptava amb les col·laboracions de Josep Maria de Sagarra, del crític musical i fervorós wagnerià Joaquim Pena, del noucentista uruguaiàno-català Joaquín Torres-García i de Francesc Pujols o Pompeu Fabra, i algunes de les plomes més importants d'Espanya, com Gabriel Miró, Luis Araquistáin o Salvador de Madariaga. Alhora, *La Publi* establia corresponsalia a Madrid, per tenir comunicació pròpia, i contractava el servei de les agències de notícies internacionals, entre elles, evidentment, Havas-Fabra. Escrita majoritàriament en castellà, Hurtado explica a les seves memòries les raons d'aquella opció:

El diari va sortir, com abans, en castellà. En aquell temps, un diari en català era la marca d'un diari de partit i de propaganda nacionalista, amb una difusió molt limitada que no responia al nostre propòsit. Tots érem catalanistes, però el nostre idioma passava per aquella crisi de transformació que ja hem recordat altres vegades, més accentuada aleshores, pel caràcter oficial que les autoritats acadèmiques de la Mancomunitat acabaven de donar a les normes ortogràfiques sortides de les lliçons de Fabra i que, en desconjuntar el vell mecanisme d'un mal llenguatge escrit, havien despertat un afany de novetat de mots i de sintaxi prou frenètic per desconcertar el gran públic com si li parlessin una llengua estrangera. Van ésser les immediates generacions d'escriptor catalans, entre ells els nostres redactors Soldevila, Brunet i Rovira i Virgili, amb Llates,

---

⁹⁹³ «Un banquete a Hurtado». *LP*, 16 de gener de 1919.

⁹⁹⁴ *Papitu*, núm. 499. 26 de juny de 1918.

Pla, Llor, Sagarra, Cabot, Riba, López-Picó, Ametlla, Plana, Capdevila i tants altres ben coneguts avui de tothom, els que donaven a l'idioma, ja refet, les formes clares i flexibles d'expressió que ha aconseguit (p. 243).

Aquestes reflexions a posteriori, són força coincidents amb les del director de *La Vanguardia*, Agustí Calvet el juliol de 1927, més de deu anys després i en plena dictadura primoriverista. A «La prensa en catalán», Gaziel assegurava que «la prensa en catalán, además de ser escasa, ha sido siempre una prensa partidista. Sus exponentes, órganos de determinadas agrupaciones políticas, fueron ante todo portavoces de la doctrina y de los intereses de un partido»,⁹⁹⁵ per la qual cosa, reclamava un diari en català «veraz, discreto, comprensivo, ameno, abierto a todo el mundo». Un diari mirall i no reflector, d'acord amb la teoria exposada al mateix article, segons la qual aquests serien diaris concentrats i entusiastes, d'escassa amplada lumínica, que es projecten cap al futur com un reflector, diaris de partit, al capdavant. Els altres, per la seva banda, serien diaris que com un mirall es limiten reflectir amb exactitud i amenitat tot el que és immediat, passatger i circumdant, diaris independents que tenen un gran nombre de lectors i depenen de la societat de masses, de la que pretenen ser denominar comú. De tota manera, en el moment d'aquelles paraules de Gaziel, només faltaven dos anys per a què Amadeu Hurtado impulsés la creació de *Mirador*, un setmanari totalment català i en català que esdevindrà el gran catalitzador de la modernitat en la premsa de Barcelona.

La Publicidad, segons les dades que ofereix Gómez Mompert, tenia un tiratge de 30.000 exemplars, i l'any 1918 era el tercer diari amb més exemplars, precedit de *La Vanguardia*, amb gairebé 100.000 exemplars, i *Las Noticias* amb 50.000 exemplars.⁹⁹⁶ Tot i això, aviat es va convertir en un dels periòdics més influents de Catalunya. Sota l'ègida d'Hurtado, *La Publi* estigué marcada per l'influx d'una vocació clara de modernitat i dinamisme, amb una vocació europea i cosmopolita on es donava gran importància a la informació internacional i que tindria un èxit innegable com a publicació innovadora, de gran qualitat literària i estètica, de la qual tenia cura el cap de redacció Manuel Fontdevila. Com recorda Passarell, «*La Publicidad* del temps d'en Jori, com ja he

---

⁹⁹⁵ GAZIEL [CALVET, Agustí]. «La prensa en catalán». *LV*, 1 de juliol de 1927.

⁹⁹⁶ Per darrera de *La Publicidad*, se situaven *El Día Gráfico*, amb 26.000, *El Noticiero Universal*, amb 25.000, *El Liberal*, amb 21.000, *El Diario de Barcelona*, amb 20.000; *El Diluvio*, amb 17.000; *El Correo Catalán*, amb 15.000; *El Progreso*, amb 10.000; i els primers diaris en català de la llista, *La Veu de Catalunya* i *El Poble Català*, amb 8.000 exemplars cadascun. L'autor elabora els càlculs a partir de les dades de tirades màximes subministrades per Urgoiti l'any 1918, completades amb aquelles pàgines dels periòdics que no apareixen en aquests arxius, però sí que hi són en les estadístiques oficials de l'Instituto Geográfico y Estadístico de 1920. Quadre núm. 6.6 a GÓMEZ MOMPART, *op. cit.* p. 124.

dit, era informativa i aliadòfila La d'en Rovira i Virgili, en canvi, era essencialment política i d'aquí. La raó d'aquesta diferència de matís és deguda, d'una banda, a la influència de don Amadeu Hurtado, i al fet que no era encara l'òrgan de cap partit polític, com ho fou després en temps d'en Rovira i Virgili». ⁹⁹⁷ En el perfil necrològic que li va dedicar a la revista de l'exili *España Republicana* Francesc Madrid, un altre periodista que va conèixer de ben jove aquella *Publicidad*, escriu: «El viejo órgano periodístico, ora reformista, ora republicano, se convirtió de la noche a la mañana en un diario internacional. *La Publicidad* fue, bajo la orientación de Amadeo Hurtado un gran exponente del periodismo peninsular. En sus páginas, Hurtado señalaba el rumbo que España debía tomar si quería dejar de ser una *kabila* africana». ⁹⁹⁸ La premsa va ser el principal camp de batalla entre germanòfils i aliadòfils i *La Publicidad* va encapçalar un estol de publicacions proaliades, com *El Poble Català*, *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*, *El Progreso*, *El Liberal* o *El Diluvio* i publicacions nascudes a redós del conflicte com *Iberia*. I és per aquest compromís amb la causa dels aliats, combinat amb la gran transformació del diari i amb el prestigi de les seves signatures que, com escriu Claudi Ametlla, «*La Publicidad* va fer sensació en el clos de la premsa i en el de la francofilia». ⁹⁹⁹ Ho sintetitza, reblant el clau, el mateix Hurtado: «Aquest estat d'opinió l'havia pogut observar jo pel gran favor que trobava en el públic *La Publicidad* amb la seva política addicta als aliats. Tenia sens dubte la redacció més brillant de Barcelona, i era dintre de la nostra premsa una novetat per la presentació tipogràfica de les informacions abundants que acreditaven l'art del jove compaginador Manuel Fontdevila; però aquestes qualitats no haurien explicat l'adhesió creixent de l'opinió sense aquell corrent de simpatia que s'havia produït per França i els seus amics» (p. 249). ¹⁰⁰⁰ Ara bé, també hi haurà qui, des dels sectors germanòfils, en aquesta proximitat a França hi veurà les més malignes intencions. Gairebé vint anys després, el diari carlí *El Siglo Futuro* publicava un article sobre «*La Publicitat* y su influencia exterior», en què acusava al «funesto político catalán Amadeo Hurtado» de connexions amb la maçoneria –el Gran Orient francès– i submissió a la política del país veí. Segons aquest diari:

[Hurtado] ha sido siempre el hombre gris que desde el diario *La Publicitat* ha procurado orientar a la juventud catalanista hacia el lacayismo afrancesado admitiendo e infiltrando

---

⁹⁹⁷ PASSARELL, Jaume *op. cit.* Barcelona, 1971. p. 15.

⁹⁹⁸ MADRID, F. *op. cit.* 1950.

⁹⁹⁹ AMETLLA, C. *op. cit.* Barcelona, 2013. p. 430.

¹⁰⁰⁰ TORRA, Quim. *Un bohemí al cabaret del món. Vida de Manuel Fontdevila, un senyor de Granollers.* Barcelona: Acontravent, 2013.

todo cuanto de malo se podía importar de Francia, a través de la sumisión masónica. Así, *La Publicitat* puede vanagloriarse ante las sectas de haber logrado envenenar una generación cuya juventud, atraída por la exaltación del sentimiento catalán se desprendió, como lastre inútil, de la virtud primaria, la fe religiosa, para caer, de concesión en concesión en un nacionalismo pagano, hechura y proyecto de las Logias.

[...]

En efecto, cuando la guerra mundial, *La Publicitat* con Hurtado representaba la política francesa: el chovinismo inoculado convertía al diario en un órgano muy dócil a la exacerbación de la propaganda francesa.

Las campañas de *La Publicitat* inspiradas por Hurtado contra la neutralidad española y a favor de la intervención están en la memoria de todos. Después de la guerra, *La Publicitat* inspirada por Hurtado ha hecho constantemente el juego de todos los gobiernos franceses. Los intereses de Francia a través del diario, parecían nuestros propios intereses.¹⁰⁰¹

Els nous aires de *La Publicidad*, però, no satisfien a tots els membres de a redacció. Com escriu Hurtado: «Aquestes novetats trastornaven alguns antics de la casa, tan ben avinguts amb aquell seu diari de subscripció reduïda i de venda nul·la que els procurava el plaer de veure traduïdes en lletra d'impresament les seves petites preocupacions de cada dia. Era un cas, per cert, molt freqüent, de submissió a la servitud del costum, més forta que totes les altres il·lusions d'una vida millor i que aleshores ens va obligar a prescindir d'estimables col·laboracions per imposar l'autoritat del director Romà Jori, sistemàticament befada». (p. 243). La nova *La Publicidad* també rebia crítiques, en aquest cas des de la premsa satírica, que no s'estava de retreure a la històrica capçalera el caràcter dels seus màxims responsables i les vinculacions del diari amb les empreses del seu propietari. Ramon Reventós Bordoy, amb el pseudònim *Moritz*,¹⁰⁰² escrivia:

Quan la nova *La Publicidad* es reviscolà ningú com jo va tenir una alegria. Vaja, per fi tindrem un diari a la moderna, amb elements de primera, tant en part material com en la dels que confeccionen el diari. Al principi la cosa anava bé, però aviat uns defectes greuissims començaren a fer-nos la tinyeta als constants llegidors del diari nàutic.

- a) El pessimisme dels senyors Hurtado, Jori & C^a.
- b) Que defensava massa l'amo.

---

¹⁰⁰¹ PARVISSIMUS. [SARRADELL, Enric]. «*La Publicitat* y su influencia exterior». *El Siglo Futuro*, 28 de gener de 1935.

¹⁰⁰² MANENT, Albert i POCA, Josep. *Diccionari de pseudònims utilitzats a Catalunya i a l'emigració*. Lleida: Pagès Editors, 2013. p. 330.

Això de dir sempre que tot anirà malament és un truc més vell que l'anar a peu. Si el senyor Amadeu hagués viscut a pagès em pensaria que rebé lliçons d'algun comparet. També per a ells tot va malament sempre, si plou perquè plou, si fa sol perquè fa sol i si fa boira perquè ajuda a les malures.

Si després la collita va bé, el pagès menja i calla; si una se'n esguerra aleshores diu:

– No vos ho som dit? Aquelles plujotes de març per força tenien de fer-nos perdre les guixes.

És molt fàcil fer de pessimista; sempre es té raó perquè com les coses d'aquest món tan imperfecte sempre, profetitzar que sempre seran dolentes del tot no té cap mena de mèrit, quasi és segur acertar.

En lo referent a l'amo, el defensen massa. No és pas que trobi bé que la dependència digui mal del principal, mai de la vida; no és que no pensi mal i deixi de maleir als pirates alemanys que torpillegen als vaixells nostres, però... no sé com explicar-ho i vosaltres ja m'enteneu. Lo que du *La Publicidad* potser seria millor que ho digués un altre diari, el propietari del qual no tingués naus a la mar, unes guanyant milions sobre les ones i les altres criant musclos en el país de les sirenes.¹⁰⁰³

Però, les dificultats no van ser només producte de les reticències al canvi dels antics redactors o a les crítiques dels seus lectors i col·legues, sinó que com ell mateix explica, Amadeu Hurtado va haver de fer front a les dèries del propietari del diari:

Hi havia dies, però, que el diari era impresentable. Tayà s'havia entossudit que l'administració que ell dirigia tingués tant o més relleu que la redacció, demostrant que havia aconseguit un crèdit publicitari igual al de *La Vanguardia*, i s'havia pres a la valenta fer anuncis que obligaven a combinar uns números de vint-i-quatre planes, en dos plecs separats de dotze cada un, la meitat d'elles amb anuncis de plana entera que eren una desgràcia.

Aquest aspecte de les interioritats del diari era molt divertit, perquè Tayà, a més d'ésser un home molt ocurrent, donava als seus negocis, en marxa ascendent accelerada, un aire de facilitat que no s'entrebancava davant de res ni donava importància a cap accident. Tenia la preocupació de l'organització, sobretot davant d'aquell estol de periodistes que per definició suposava desordenats, i no s'adonava que en aquella hora única de la nostra història comercial la sort de les seves empreses estava precisament en la seva absoluta falta d'organització, que li permetia saltar d'un afer a l'altre sense cap disciplina que li través els moviments, com passar-se, per exemple, unes setmanes fent personalment

---

¹⁰⁰³ MORITZ III. [REVENTÓS BORDOY, Ramon] «Sonata IX». *LCG*, núm. 2565. 1 de juny de 1918. p. 3.

anuncis per a *La Publicidad*. Recordo un detall, que feia les delícies de tots començant pel mateix Tayà, i era que, segons deia, havia organitzat un magnífic servei de corredor d'anuncis, acceptant tots els que es presentaven a raó de 3 pessetes a cobrar a l'acte i una comissió sobre els anuncis que portessin d'una llista que se'ls donava. Tots els desvagats de Barcelona que necessitaven tres pessetes venien a corrua feta al diari, la majoria per llançar la llista d'anunciant en sortir al carrer i no tornar i més i altres per fer durar aquella modesta paga tant com podien fins que els deien prou. Però tot això quedava entre nosaltres i no afectava per a res, com és natural, la massa de lectors simpatitzants amb la nostra política aliada, que s'anava fent cada dia més extensa (p. 249-250).

8.3 LES CRISIS DE 1917 DES DE *LA PUBLICIDAD*

A l'estat espanyol, la triple crisi de 1917, militar, política i obrera, va marcar un punt d'inflexió en aquells anys frívols i tumultuosos de la Gran Guerra.¹⁰⁰⁴ Aquell 1917 a Barcelona va estar marcat pel gran nombre d'homenatges celebrats –la llista ens la dona el mateix Hurtado, què va assistir a alguns d'ells (p. 279)–, d'enterraments i pel nombre de jornades cèlebres i tràgiques viscudes. I és que la ciutat va convertir-se en l'epicentre de les Juntes de Defensa militars que encapçalava el coronel d'infanteria Benito Márquez, de les l'Assemblea de Parlamentaris i del moviment vaguístic en el que es va anomenar, per contrast amb els fets de 1909, la Setmana Còmica. Alguns dels actes d'aquesta comèdia en diferents actes –que amb morts, ferits i detinguts, potser no mereix aquest nom– es van viure de prop des de la redacció de *La Publicidad*, des del despatx d'advocat d'Amadeu Hurtado i des del saló on tenia lloc la penya de la Maison Dorée.

En aquest ambient despreocupat de la primera meitat del 1917 que mica en mica s'aniria enfosquant, es va celebrar una representació benèfica i d'homenatge a l'autor de *L'Auca del senyor Esteve* de Santiago Rusiñol, en motiu d'haver arribat a la cinquantesena de representacions de l'obra al teatre Victòria de Barcelona (p. 279) Com va publicar *L'Esquella de la Torratxa*, l'actuació del 18 de juny «semblava un ball de *trajos* sense música, un carnaval sense careta, un vell quadro de costums sense pintures. En honor d'en Rusiñol, totes les forces vives de Barcelona sortiren en la processó del quart

---

¹⁰⁰⁴ MARTÍNEZ FIOL, David i ESCULIES, Joan. *1917. El año que España pudo cambiar*. Sevilla: Editorial Renacimiento, 2018. MARTÍNEZ FIOL, David i ESCULIES, Joan. *L'Assemblea de Parlamentaris de 1917 i la Catalunya rebel*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Centre d'Història Contemporània de Catalunya. Departament d'Afers i Relacions Institucionals i Exteriors i Transparència, 2017. POBLET, Josep Maria. *Aquell any 1917... (Les assemblees de parlamentaris. La vaga general. Les Juntes de Defensa). La mort de Prat de la Riba*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1971. BALCELLS, A., PUJOL, E. i SABATER, J. *op. cit.*

acte».¹⁰⁰⁵ *L'Esquella*, amb mordacitat i amb alguns dels tòpics habituals amb els que la premsa satírica atacava sovint l'advocat, afegia que «aquella nit, a demés, se celebraren varis miracles. L'Amadeu Hurtado, tornà a fer acte de públic apareixent en l'escenari. Dubtà, se'n penedí, sospesà el pro i el contra, se llençà a la processó, on li va anar molt bé, perquè a l'Hurtado o el pessimisme, sempre li va bé en processó». Aquell 1917, una altra de las activitats públiques d'Hurtado va ser la festa en honor dels artistes francesos participants a l'Exposició d'Art francès.¹⁰⁰⁶

Entretant, la guerra europea continuava, especialment al mar, on els vaixells espanyols com els de la Tayà Line patien les conseqüències de la campanya marina sense restriccions dels submarins alemanys contra tot tipus d'embarcacions. Com explica Enric Garcia Domingo al seu llibre sobre els negocis de la família Tayà, des de l'adquisició per aquesta del diari *La Publicidad*, les campanyes contra els atacs alemanys als vaixells espanyols havien anat pujant de to. Com escriu l'autor: «L'objectiu aparent de les campanyes de *La Publicidad* era aconseguir que el govern espanyol fes alguna cosa sobre aquest problema, però hi ha una doble lectura. Per un costat un servei als interessos aliadòfils, i per l'altra és clar que hi havia una gran part d'operació d'imatge per part dels Tayà, erigint-se en portaveus d'uns certs interessos i sensibilitats».¹⁰⁰⁷ Aquestes campanyes i el to marcadament aliadòfil del diari li van valdre, com reporta el mateix autor, la resposta airada dels mitjans germanòfils, i fins i tot atacs directes contra la seva redacció, com l'artefacte que va esclatar el 17 de maig a la porta de la redacció o el tiroteig i els aldarulls esdevinguts deu dies després.¹⁰⁰⁸

Aviat, els grans temes de conversa i de debat als diaris van ser el desafiament al govern de les Juntes de Defensa militars que tenien la seva Junta Superior de l'Arma d'Infanteria a Barcelona, on el magma de crisi política, social i militar, provocà la creació de l'Assemblea de Parlamentaris catalans, dirigida per la mà experta de la Lliga de Cambó que davant el rebombori militar creia, com afirma Hurtado, que «calia fer alguna cosa» (p. 284) i es proposava reunir-se com a cambra extraoficial per forçar l'obtenció de l'autonomia i la reobertura d'unes Corts que en funció de constituents resolguessin els greus problemes del país.¹⁰⁰⁹ Aquella primera Assemblea de Parlamentaris catalans va

---

¹⁰⁰⁵ «La glorificació d'en Rusiñol». *LET*, núm. 2008, 22 de juny 6 de 1917. p. 472.

¹⁰⁰⁶ «Los artistas franceses». *LP*, 9 de juliol de 1917.

¹⁰⁰⁷ GARCIA DOMINGO, E. *op. cit.* p. 52.

¹⁰⁰⁸ *LP*, 18 de maig de 1917 i *LP*, 28 de maig de 1917.

¹⁰⁰⁹ Més detalls a la bibliografia sobre el líder de la Lliga: CAMBÓ, F. *op.cit.*, PABÓN, J. *op. cit.*, PLA, Josep. *op. cit.*, entre d'altres.

ser declarada facciosa pel govern, què s'oposà a acceptar les demandes dels parlamentaris. Com explica Hurtado: «Nosaltres, que des de *La Publicidad* ens havíem resistit fins a darrera hora a prendre partit per les Juntes de Defensa, deixàvem de navegar contra corrent i jugàvem com tothom la carta de l'Assemblea, i vam aconseguir un gran èxit d'anomenada per les mostres d'enginy en la manera de burlar la censura, fins que per la imprudència imprevista d'un linotipista havíem de caure en la suspensió governativa. Tot plegat, des d'un punt de vista polític, feia rodar el cap, però des d'un punt de vista popular feia molt bonic» (p. 286)

La segona sessió de l'Assemblea, a la qual s'havia convidat tots els parlamentaris espanyols, es va celebrar el dia 17 de juliol, en un ambient de gran entusiasme popular, amb els parlamentaris intentant burlar els controls governatius i el públic intentant descobrir on es reunien els seus representants. Hurtado s'ho mirava, com sempre, des de la seva particular posició: «Vist a distància, tot això sembla d'una ingenuïtat encantadora i costa d'entendre que fos cosa d'homes grans; però per als que ens hi trobàvem tenia certament un interès i una emoció que avui ens sembla explicable». Reunits al Palau del Governador de la Ciutadella, els parlamentaris van aprovar les seves demandes abans de ser dissolts pel Governador Civil, què, començant pel republicà Felip Rodés –un dels líders de l'Assemblea–, va anar detenint un a un a cada diputat pel mètode de posar-los una mà a l'esquena, entre el fervor popular que aclamava els diputats. Macià i Pere Rahola, membres de la penya de la Maison Dorée, van donar tots els detalls als seus amics d'aquelles «escenes de la dissolució de l'Assemblea eren les que havien fet més reeixida la diada, apagant amb la seva brillantor tots els altres incidents. Pel que deia la gent, eren comparables amb les millors hores del Parlament de París de la Fronda o del Parlament Llarg de Londres, com un gran esdeveniment de la nostra història». Tot i que el primer estava un xic pansit, «com si no estigués satisfet del poc lluïment del seu paper des que els companys no li havien volgut seguir el consell de fer coincidir l'Assemblea amb una vaga general» (p. 289).

En aquest ambient revolt, *La Publicidad* va patir la fèrria censura d'aquell moment i, com mels diaris de la ciutat, suspensions i retallades, especialment entre el 12 i el 27 de juliol, així com les primeres setmanes d'agost.¹⁰¹⁰ El dia 8 d'agost, *La Publicidad* anunciava que interrompia el servei informatiu del govern civil, «por no prestarse

---

¹⁰¹⁰ GARCIA DOMINGO, E. *op. cit.* p. 54.

indirectament a convertir-se en òrganu oficiosu del Gobierno». ¹⁰¹¹ La vaga general revolucionària, que Macià esperava per fer coincidir amb l'Assemblea de Parlamentaris, no trigarà a arribar. L'1 d'agost de 1917, en aquell ambient prerevolucionari on es van posar en marxa tres moviments amb una mateixa causa, però que finalment s'anul·larien mútuament, Catalunya perdia el seu primer president. Aquella mort i el record del seu enterrament, anys després, farà reflexionar Hurtado: «Potser enterràvem tot un període i tota una concepció de la nostra vida política que s'havia vist inspirada pel famós seny català. I mentre formava part del gran seguici, tenia com una mena d'aprensió que el nou període que començàvem amb concepcions més expeditives fos menys venturós, que convertiria l'hora hegemònica somniada en una absorció de l'esperit de Catalunya per les tradicions polítiques de la vella Espanya» (p. 291). ¹⁰¹² D'alguna manera, aquella nova etapa de la política catalana que s'albirava, semblava que podia venir a donar la raó a Hurtado en algunes de les seves tesis sobre el catalanisme, però, el polític vilanoví no en va estar del tot segur. Tal i com escriu a les seves memòries, sense estalviar crítiques velades al lideratge polític de Francesc Cambó: «En el fons de l'agitació que vivíem, d'aquell voler fer alguna cosa sense mirar prim per no estar sense fer res, hi havia el desig que Catalunya entrés de pressa al Govern d'Espanya perquè algunes joventuts impacients passaven ja a la maduresa i consideraven que el moment era bo perquè la majoria dels catalanistes s'havien convençut per fi, com jo des de sempre, que la seva força política no era a les doctrines del particularisme, sinó en la realitat viva de la puixança catalana» (pp. 291-292).

La vaga general revolucionària, com dèiem, esclatà aquells primers dies d'agost, precipitada per la vaga ferroviària que aviat s'estengué a tot l'espai obrer, esdevenint la primera jornada de vaga general secundada per la poderosa Confederació Nacional del Treball, l'any 1910, i la Unió General de Treballadors, vinculat al Partit Socialista Obrer Espanyol de Pablo Iglesias. La idea que albergaven els assemblearis era que, la força de la vaga –que es preveia pacífica i respectuosa amb la propietat– i l'abstenció de l'exèrcit a l'hora de reprimir-la farien caure el govern i obrir un nou període polític. Pels vaguistes, l'èxit de la jornada havia de significar, també la caiguda del govern i fins de la monarquia, i per això també s'apel·lava, com feia Marcel·lí Domingo al seu cèlebre «¡Soldados!» a

---

¹⁰¹¹ *LP*, 8 d'agost de 1917.

¹⁰¹² L'estiu de 1917, Amadeu Hurtado va assistir a dos enterraments més d'homes polítics del seu temps, al del president de la Unió Catalanista, el metge psiquiatra Domènec Martí i Julià, ¹⁰¹² i al de l'empresari cotoner, expresident del Foment del Treball i polític republicà nacionalista Eduard Calvet i Pintó, antic company a les files de Solidaritat Catalana. *EP* 4 d'agost de 1917.

la infanteria perquè secundés l'onada revolucionària. El que no van preveure uns i altres, és que l'exèrcit, a pesar del seu malestar, no només no tolerava que ningú més que ells es posés en joc al govern, sinó que aquell era l'escenari idoni per mostrar la seva fidelitat a la corona i la seva capacitat de repressió. El mateix Domingo seria detingut i processat, i moltes publicacions, com la mateixa *Publicidad*, suspeses. En aquell moment, però, les coses es veien d'una altra manera, tal i com explica el mateix Hurtado:

La gent va rebre amb gust la notícia de la vaga, i el dilluns 13 d'agost, a la meua residència d'estiu de Vallvidrera, on també vivia Felip Rodés, presenciava escenes que recordaven els primers moments d'aquella altra vaga de 1909, tan ben vista per tothom. Encara que Rodés procurava estar retret, la gent important del nostre veïnat mirava d'acostar-s'hi per recollir impressions directes d'un esdeveniment del qual se suposava que coneixia tots els secrets. L'endemà se sabia que a la ciutat hi havia hagut soroll i trets, principalment per aturar la circulació de tramvies, i que les tropes eren al carrer. (p. 297-298)

Al quart dia de violència, Hurtado mateix va ser testimoni de la descoordinació insurreccional. Com recorda, Cambó, líder de l'Assemblea, feia cridar Romà Jordi per demanar-li si, valent-se de les comunicacions directes del diari amb Madrid i Bilbao, aconseguia esbrinar que passava a la resta d'Espanya. Un fet que per l'advocat i editor feia augurar el fracàs de la coincidència dels tres moviments insurreccionals (p. 298). L'últim acte de l'Assemblea de Parlamentaris es va viure a Madrid, on se celebrava la darrera reunió dels diputats i senadors abans que, en un cop de gràcia palatí, dos membres de l'Assemblea, Joan Ventosa i Calvell i el referit Felip Rodés fossin nomenats ministres del govern de concentració presidit per Manuel García Prieto. Cambó es va reservar per més endavant, a l'espera de com podia avançar la situació. Sobre aquesta original resolució de la crisi política que havia fet córrer tinta i paraules, Hurtado en recorda l'ambient, de la redacció de *La Publicidad* estant, que havia estat un dels llocs de referència dels barcelonins per seguir el dia a dia d'aquelles jornades:

A Barcelona, la solució de la crisi, si no va causar un gran entusiasme, va fer molta gràcia perquè, bé o malament, els catalans formaven part del Govern i tothom recordava que, després de Prim i la República, la nostra terra no havia tingut altres ministres que Victor Balaguer en una època que es veia ja remota, i més recentment Manuel Duran i Bas al Govern Silvela. Aquest estat d'esperit l'havíem pogut comprovar des de *La Publicidad* per l'actitud del públic que durant la crisi s'aplegava nombrós cada vespre davant la pissarra de la nostra redacció, on trobava les notícies més ràpides i més completes, i nosaltres, per traduir-lo, publicàvem al diari la informació sobre la constitució del Govern

com si fos el resultat de la loteria, amb aquest títol a tota l'amplada de la primera plana: «Llista oficial del Nou Ministeri. La segona i la tercera a Barcelona». Els lectors van rebre bé aquesta broma amable perquè en el fons, prescindint de les irregularitats de la forma, consideraven una sort enmig de tot que fos Catalunya la que, amb Ventosa i Rodés, entres per al Govern d'Espanya. (p. 304-305)

Una vegada més, des dels ambients polítics més avançats i compromesos amb els fets revolucionaris de 1917, s'havia trobat a faltar una actitud més decisiva i menys passiva d'una figura com la d'Amadeu Hurtado, que des de la redacció de *La Publicidad* i inspirant les seves planes, havia tornat a fer gala d'aquell escepticisme amb el qual sovint se'l retratava. Jaume Brossa, des de les pàgines d'*El Diluvio* —on havia arribat per ocupar el càrrec de director, precisament, gràcies a la relació d'Hurtado amb els propietaris del diari, a la mort de Pere Sala Vilaret¹⁰¹³ va ser l'encarregat d'atacar el «pesimismo sistemático de hombres como Amadeo Hurtado, quien desde el púlpito de *La Publicidad*, está sembrando de manzanilla pulverizada el camino de la redención de España» que venia a representar la crisi revolucionària. En el seu atac gens dissimulat contra el seu amic de joventut, Brossa recordava l'epítet de «Hamlet del catalanismo»,¹⁰¹⁴ que havia dedicat a Hurtado en plena decadència de la Solidaritat Catalana, i hi afegia que avui aquell Hamlet era només un diletant de la democràcia, un nihilista que juntament amb el director de *La Publi* Romà Jori representava una perniciosa tendència *obermanista*, tan buida i morta com el datisme que s'amagava darrera una literatura d'un maurisme amablement atenuat, però que en el fons era pròpia d'un maniqueu com Sant Agustí o d'un fatalista como Luter. En definitiva, Brossa trobava que el pensament d'Hurtado, «un briandismo anodino», crític amb la redempció d'Espanya que el primer defensava era més antic que la Lliga Regionalista, que procurava adaptar-se a les exigències del moment i s'havia declarat federalista, i propi d'un possibilisme tènue com els representats per Gumersindo de Azcárate o Melquiades Álvarez.¹⁰¹⁵

Aquesta vegada, Amadeu Hurtado es defensà amb un article a la portada de *La Publicidad* titulat «Hablemos de revolución», en què es mostrà sorprès que, per haver publicat algun comentari sobre l'actualitat política al diari, «resulta que he abandonado

---

¹⁰¹³ Dóna aquesta informació i fa una breu explicació de la breu carrera de Brossa a *El Diluvio*. SUCRE, J.M. *op. cit.* p. 125-126

¹⁰¹⁴ *La Campana de Gràcia* va fer referència al hamletisme hurtiadà —«La calavera amb la qual l'Hurtado fa de Hamlet»— tot referint la broma dels fantasmes protagonitzada per Eugeni Xammar durant el seu pas per *La Publicidad*. «El darrer fantasma». *LET*, 11 de gener de 1918.

¹⁰¹⁵ BROSSA, Jaume. «La nueva República». *ED*, 23 de juny de 1917.

mi retiro y he salido a la hora precisa en que se reparten bofetadas para recibirlas indistintamente de todos los lados a la vez».¹⁰¹⁶ Encara més sorprenent era per Hurtado que el seu vell amic Brossa, «tan ingenuamente accesible a las sugerencias del ambiente no ha podido resistir a la tentación y ha decidido tomar parte en el vapuleo», donant la lleugera impressió que l'advocat i la seva distant posició crítica envers l'ambient d'insurrecció d'aquell 1917, eren responsables de «algo así como de que no haya en España la República». Al seu article va aprofitar el seu dret a rèplica per explicar perquè desconfiava del moviment revolucionari que s'estava congriant aquell estiu:

Lo que hay, es a que a mi, por razones que no quiero averiguar, el profesionalismo político me reviente; y como en España durante cuatro siglos, des de la Monarquía absoluta a la Monarquía constitucional pasando por la República, toda la vida política ha quedado exclusivamente reducida a la lucha de los partidos por el poder, resulta que todo cuanto se relaciona con este aspecto de la vida nacional me es indiferente cuando no me divierte. Yo no quiero decir ahora si esta historia de España es buena o mala. Me basta con saber que no interesa para quedarme en casa donde puedo ser más útil.

¿Qué ahora se han puesto las cosas de tal modo que hay que hacer una revolución para que manden los republicanos con los soldados y los obreros, en vez de los fantoches que gobiernan? Pues hacerla. No será la primera, ni la probablemente la última. Pocos pueblos han hecho más ruido que el nuestro en estas cosas y quizá en ninguno se ha escogido con tanta predilección la calle o la montaña para ordenar los intereses nacionales o disputarse el poder a pretexto de estos intereses.

Amadeu Hurtado suggeria que el que s'hauria d'haver fet és «poner en valor todas las fuerzas orgánicas del país para establecer un régimen sólidamente democrático como resultado de una voluntad nacional en la que todos los intereses como todas las ideas tuviesen su influencia y su voz». Però, lamentava que aquest nou règim era impossible a Espanya, perquè totes les forces orgàniques eren en mans dels partits, que només comptaven amb el ciutadà quan s'enquadrava dins el dins partit: «Fuera de los partidos existe una masa fósil que ha abdicado toda su soberanía». De tota manera, no abdicava de dir que s'hi podia fer. I en aquest sentit, «solo la influencia de un contacto directo y constante con Europa puede obrar este milagro; y más aún después de la gran guerra en que la generalización del dolor ha sellado en todas las consciencias ese sentimiento de solidaridad nacional superior a todas las disputas de los profesionalismos políticos

---

¹⁰¹⁶ HURTADO, Amadeu. «Hablemos de la revolución». *LP*, 24 de juny de 1917.

amenazados definitivamente de muerte». Per acabar la seva contundent resposta als atacs de Brossa, Hurtado deixava una porta oberta a l'esperança d'un canvi de cultura política a llarg termini, gràcies, evidentment, a aquesta decisiva influència europea i als nous nuclis intel·lectuals i polítics gestats durant la Gran Guerra:

Por fortuna, a despecho de los partidos, ha habido durante estos tres años de guerra algunos hombres que, sin darse cuenta de que estaban poniendo los cimientos de una nueva España, han asegurado con su esfuerzo personal, aislado, disperso, la vida de un país que tenía empeño en morir de hambre. Es posible que el futuro movimiento revolucionario se convierta en una pelea de los unos contra los otros sin saber fijamente a quién daremos ni de quién recibiremos los golpes y sin explicarnos muy claramente por qué pegamos ni por qué nos pegan. Una especie de liquidación de todos los profesionalismos políticos. Pero cuando ninguna bandera quede en pie, ni ningún partido pueda sostenerla, los futuros pobladores de esta tierra encontrarán como único núcleo vital para la constitución definitiva de un pueblo, el resultado del esfuerzo de aquellos hombres ignorados que habrán dejado modestamente en distintos puntos de España la huella de su trabajo oscuro.

El ressò d'aquest article es pot observar en la crònica de Màrius Aguilar a *L'Esquella de la Torratxa*, sobre un tema tan allunyat de l'agitació política com l'actuació dels Ballets Russos al Liceu barceloní: «I així se compliran les profecies. Passaran les inquietuds polítiques, posarà l'estiu la seva mandra en les exaltacions cívico-militars, acabarà tenint raó l'Hurtado, però aquí haurà passat alguna cosa; almenys una revolució coreogràfica portada pels russos».¹⁰¹⁷ Passades aquestes jornades revolucionàries mancades, a *La Campana de Gràcia*, encara hi havia qui es mostrava «molt enfadat amb l'Hurtado»:

No hi ha dret. És un dir, potser sí que n'hi ha (ell és misser i jo no) però encara que n'hi hagi no deu fer-se'n us d'apagar sistemàticament el foc de l'entusiasme de les il·lusions que en algú o en alguns poguéssim haver posat, mal que no fos una minoria dels innombrables lectors de *La Publicidad*.

Larra altre cop, però don Amadeo ja sap que vostè no'n té res, si sincerament vol parlar, de Larra. De qui té és del Amadeo reu d'Espanya, del qual devia ser entusiasta el seu padrí. Com ell, al veure-les mal dades ha fugit de fam i feina. Quedi's vivint molt honorablement

---

¹⁰¹⁷ PARADOX [Aguilar, Màrius]. «Balls russos». *LET* núm. 2009. 29 de juny de 1917. p. 482.

del seu treball, com nostre ex-sobirà vivia de ses rentes, però no ens vingui a diari a fer d'estripa-grues. No hi ha dret! Què tenim de fer doncs? Res?

Ai, don Amadeo ! Una vegada que a un noieta que em demanava foc del meu cigarro per encendre'n un de seu vaig contestar-li: –Espera't que llampegui– el meu professor em reptà dient-me que havia mort una il·lusió i creat un odi.

Vostè ho veu molt malament, eh? Doncs si encara resta una il·lusió d'anar pel bé, perquè vol desvaneixer-la? Sinó tenim res més deixi'ns viure d'això. ¹⁰¹⁸

8.4 EUGENI XAMMAR I ELS «PUBLICITARIS»

El juny de 1917, Eugeni Xammar, assabentat del delicat estat de salut de la seva mare, tornava a Barcelona. Des de 1916, Xammar era corresponsal de *La Publicidad* a la capital britànica, on havia iniciat la seva carrera professional en el món del periodisme a les pàgines d'*El Día Gráfico*. Quan va tornar a Barcelona, Xammar portava set anys «anant pel món»: «En arribar a Barcelona vaig trobar, diguem-ho així, totes les portes obertes i molts braços obertes, els de la família per començar, els de molts amics d'antiga data i àdhuc el de moltes persones amb les què em topava per primera vegada, entre les quals citaré [...] el ja esmentat de don Amadeu Hurtado, què em féu passar sense perdre un dia de corresponsal de *La Publicidad* a Londres a redactor del diari». ¹⁰¹⁹ L'amistat amb Amadeu Hurtado, a qui Xammar sempre va considerar el seu eminent amic i mestre –tal com queda reflectit a la dedicatòria de les seves memòries– ¹⁰²⁰, el portarà a incorporar-se, només arribar, a la redacció de *La Publi*, on va trobar una bona colla d'amics. El mateix Xammar ens ofereix un retrat de l'ambient de la redacció, i de l'actitud –i alguns costums– d'Amadeu Hurtado dins la redacció:

Don Amadeu Hurtado venia a fer un tomb gairebé cada vespre. S'asseia al voltant de la taula com un redactor més i prenia part a les nostres converses. D'un home tan superiorment intel·ligent com don Amadeu Hurtado seria injust dir-ne que era un home «supersticiós». És un fet, però, que era un home manifestament sensible a les supersticions àdhuc a les més puerils. Era costum dels redactors de *La Publicidad*, per exemple, «tocar ferro», cada vegada que a la conversa sortia el nom d'una persona considerada com a portadora de missatges tètrics. «Tot venint –deia un redactor – m'he encreuat a la Rambla amb el senyor Lluhí i Rissec» i tot seguit sorgia al voltant de la taula

---

¹⁰¹⁸ MORITZ XXIV, *op. cit.*

¹⁰¹⁹ XAMMAR, Eugeni. *Seixanta anys d'anar pel món*. Barcelona: Quaderns Crema, 2007. pp. 174-175.

¹⁰²⁰ XAMMAR, E. *op. cit.* 2007. p. 9

un crit unànime: «Ferro! Ferro!», i cada redactor s'apressava a tocar l'objecte o el tros de ferro que tenia més a mà. Era una escena que es repetia diàriament. Don Amadeu Hurtado la contemplava impassible i al cap de deu minuts o un quart demanava unes tisores per tal de retallar d'un altre diari – *El Liberal* o *El Noticiero* – una gasetilla sense importància. Don Amadeu Hurtado dipositava les tisores altra vegada sobre la taula i donava la gasetilla a un redactor per tal que en redactés una altra de semblant. Tots coneixíem aquesta maniobra de don Amadeu Hurtado per tal de defensar-se contra el poder malèfic de Lluhí i Rissec, del baró de Bonet o del marquès d'Alella, i l'observàvem rient per sota el nas, amb un respectuós silenci.¹⁰²¹

Com a membre de la redacció de *La Publicidad*, el reporter Eugeni Xammar va fer anàlisis de política internacional i de l'actualitat de la guerra, va cobrir unes eleccions a Figueres, va entrevistar el ministre d'Afers Exteriors francès i als intel·lectuals francesos de visita a Barcelona o va desplaçar-se a Vic per entrevistar al canonge Jaume Collell a propòsit de l'entrada de l'exèrcit britànic a Jerusalem.¹⁰²² Però, va ser la crònica de societat signada amb el pseudònim de Douglas Flint, una de les millors aportacions del pas de Xammar per redacció de *La Publicidad*. D'alguna manera, aquest Xammar cronista de societat, era fruit de la dèria d'Amadeu Hurtado. Segons Josep Maria Casasús, «l'estil de Xammar no era tan acurat com el de Carles Soldevila, ni tan ric d'expressió com el de Josep Maria de Sagarra, ni tan esnob com el de Llorenç Villalonga, ni tan directe com el de Josep Pla, mostrava en canvi unes peculiars dots d'observació que donaven al treball periodístic una amenitat extraordinària i una gràcia exquisida».¹⁰²³ Tot va començar, tal i com explica Xammar, arran de l'estrena de l'obra *La baronessa*, de Josep Pin i Soler, al Teatre Romea, dirigit artísticament Ignasi Iglésias –col·laborador del diari–, de la qual en van signar la crítica Miquel Sarmiento i Eugeni Xammar. Després de l'èxit de la crònica teatral, «a don Amadeu Hurtado se li va ficar al cap que jo era un home amb dots particulars per a la crònica de societat».¹⁰²⁴ La primera pàgina d'aquella nova faceta del repòrter Xammar va ser una entrevista amb Isabel Llorach i Dolsa, una singular dama de l'alta societat que no s'estava de proclamar-se aliadòfila.¹⁰²⁵ Segons

---

¹⁰²¹ XAMMAR, E. *op. cit.* pp. 193-194. Curiosament, Josep Pla diu que era el nom d'Amadeu Hurtado el que feia exclamar «toqui ferro» a l'intel·lectual de l'òrbita cambonia Joan Baptista Solervicenc. PLA, J. *op. cit.* 2003. p. 528.

¹⁰²² TORRA, Quim. *Periodisme? Permetin! La vida i els articles d'Eugeni Xammar*. Barcelona: Símbol Editors, 2008. pp. 93-94.

¹⁰²³ CASASÚS, Josep Maria. *Periodística catalana comparada*. Barcelona: Pòrtic, 1993. p. 246.

¹⁰²⁴ XAMMAR, E. *op. cit.* p. 182.

¹⁰²⁵ FLINT, Douglas (XAMMAR, Eugeni). «Ideas y opiniones de una elegante barcelonesa». *LP*, 14 d'octubre de 1917.

Xammar, «L'èxit de la troballa de don Amadeu Hurtado, executada per les meves mans i signada amb el pseudònim de *Douglas Flynt*, fou clamorós». A partir de llavors:

Es reberen cartes a dotzenes i don Amadeu Hurtado concebé tot seguit la idea que jo continués entrevistant totes les senyores més o menys riques, més o menys elegants, més o menys boniques (o lletges) de l'alta societat barcelonina, idea contra la qual jo no em vaig rebel·lar (me n'hauria guardat prou), però a la qual vaig oposar una eficaç resistència passiva, considerant que unes certes facècies més valia no repetir-les. Don Amadeu va aclucar els ulls davant la meva indisciplina, però me'n tenia preparada una de les seves davant la qual no em va quedar altre remei que resignar-me: fer la crònica social de la temporada de carreres de cavalls, cinc reunions a l'hipòdrom del Prat de Llobregat, freqüentades pel bo i millor de Barcelona. Cinc diumenges de primavera durant els quals el programa fou sempre el mateix; jo anava a prendre cafè amb don Amadeu i la seva família al seu pis del passeig de Gràcia i a dos quarts de quatre ens venia a cercar, a don Amadeu i a mi, una victòria de dos cavalls amb cotxer i lacai de calça curta i barret de copa i tots dos fèiem cap a l'hipòdrom del Prat de Llobregat. «En el Hipòdromo» era el títol de la crònica que cada dilluns signava Douglas Flynt a *La Publicidad* per a donar compte dels aspectes socials de la reunió hípica del diumenge: que si aquesta senyora o aquella anava molt ben vestida però no portava un vestit apropiat, que si aquest o aquell senyor en comptes de portar un barret de copa alta negre l'hauria hagut de portar gris, que el barret de copa alta gris o negre era únicament compatible amb el jaqué però no amb l'americana, etcètera, etcètera, etcètera. De bestieses tantes com vulgueu. El joc era divertit i don Amadeu, amb les seves observacions i les seves remarques, m'incitava a jugar fort. Les cròniques de Douglas Flint eren materialment devorades cada dilluns al matí per la «societat» barcelonina, «l'alta», la mitjana i una part, molt més petita, de la baixa. Veure avui amb jaqué negre un senyor que vuit dies abans havíem vist amb jaqué gris –o viceversa–, veure com tal senyora havia abandonat un capell que jo havia trobat d'ales massa amples per un altre de més modest o una ombrel·la negra per una de verda, eren coses que si a mi em divertien, a don Amadeu Hurtado el feien cent vegades més feliç que a mi.¹⁰²⁶

A les seves memòries, Hurtado recorda aquella època i escriu: «Les curses de cavalls van ser un gran succés i permetien a Eugeni Xamamar de revelar-se a *La Publicidad* com un original cronista de societat, d'un bon humor i un bon gust que feien de les seves cròniques un dels complements més reeixits de la festa» (p. 320). Xammar,

---

¹⁰²⁶ FLINT, Douglas. «Las carreras. Segunda reunión». *LP* 10 de maig de 1918. «Las carreras. Tercera reunión. La tarde del Gran Premio». *LP*, 13 de maig de 1918. «Las carreras. Cuarta reunión». *LP*, 17 de maig de 1918.

amb íntima delectança i agraïment pel seu mentor, assegura que Hurtado «parla amb gran generositat i benvolença de les meves aptituds de cronista de societat. Però, modestament, no parla de les seves. Una veritable autoinjustícia, puix sense el seu concurs activíssim jo no sé pas si me n'hauria ensortit».¹⁰²⁷ Aquest ambient de camaraderia de la redacció de *La Publicidad* i de la generació de periodistes que s'hi van aplegar, ha quedat força ben traçada en els records d'alguns «publicitaris», com Carles Soldevila, funcionari de la Mancomunitat i incipient periodista a *La Publi* –on iniciarà amb el pseudònim *Myself* les seves *hojas de dietario*, posteriorment catalanitzades–, el qual recorda:

L'atmosfera de la redacció era tan excitant, garlaire i divertida que meravellava de veure'n sortir un diari passablement llegendari. Amb qualsevol motiu ens aplegàvem en un àpat al qual solien afegir-se alguns artistes, amics particulars del director i de tots nosaltres i de tant en tant col·laboradors del diari. Els qui més recordo són el gran Ricard Canals, amb el seu posat una mica absent i ocellívol, i el gran Xavier Nogués, que signava amb el pseudònim de Babel unes caricatures personalíssimes en les quals tanmateix no sempre s'endevinava el seu somriure bondadós, la seva ingenuïtat i el seu lirisme subjacent. Sovint, al capdavant del banquet, un trio format per En Fontdevila, En Xammar i En Ferran cantava a *chor* i amb la mínima corresponent el romanço a la «Muerte del Espartero», el gran espasa que pásabase la vida, jaciendo caridá. Presidia sempre, per dret de prestigi, Amadeu Hurtado, personatge singular de la Barcelona del noucents.¹⁰²⁸

Precisament, a les memòries de joventut de Soldevila s'hi pot veure reproduïda la fotografia d'un d'aquests dinars de germanor de la colla de *La Publicidad*, celebrat a Les Planes de Vallvidrera l'any 1918, en què sota la presidència d'Amadeu Hurtado i del director Romà Jori, s'hi poden observar Feliu Elias *Apa*, Ricard Canals, Xavier Nogués, Antoni Rovira i Virgili, Claudi Ametlla, Joaquim Pena, A. Quintana, Santiago Valentí i Camp, Enric Vilalta i Comas, l'escriptor valencià Miquel Duran i Tortajada, Àngel Ferran, Carles Soldevila, Manuel Fontdevila, Miguel Sarmiento i Eugeni Xammar.

Un altre dels escriptors que van arribar a la redacció de *La Publicidad* va ser Josep Maria de Sagarra, un dels escriptors més destacats d'aquesta generació fortament marcada per la Gran Guerra: «Era a *La Publicitat* on fatalment tot m'inclinava, perquè una hora o altra comencés a manifestar-me com a periodista, ja que la meua presència als diaris, fins aquell moment, no havia estat altra que una alegre col·laboració literària, retribuïda amb

---

¹⁰²⁷ XAMMAR, E. *op. cit.* p. 183-186.

¹⁰²⁸ SOLDEVILA, C. *op. cit.* 2012. p. 270.

copets a l'esquena».¹⁰²⁹ Sagarra, llicenciat en dret sense massa vocació, recorda que «al despatx de don Amadeu Hurtado, m'hi vaig deixar caure moltes tardes, però era per prendre xocolata amb la seva senyora i amb la seva filla Adela, i a darrera hora per xerrar amb don Amadeu de tot el que no fes referència a la professió d'advocat».¹⁰³⁰ Aspirant a diplomàtic a Madrid, Sagarra recorda que fou llavors quan es van iniciar les seves col·laboracions al diari: «abans d'aquesta aventura, Romà Jori, que venia cada tarda a la nostra penya, i a qui fer de director donà de seguida uns aires plutocràtics i proteccionistes, m'oferí les pàgines de *La Publicidad* per si volia enviar-li alguna cosa des de Madrid, i em precisà que, de cada article, me'n donarien cinc duros».¹⁰³¹ Anys després, en una conversa amb Melcior Font, Sagarra resumeix la seva vida com a periodista:

En el periodisme diari, ultra unes quantes col·laboracions esporàdiques a *La Veu de Catalunya*, pot dir-se que vaig debutar com a redactor de *La Publicidad*, en temps d'en Teià, l'Hurtado i en Jori. Era l'època de les vaques grasses. Hi feia la crítica teatral i hi publicava, de tant en tant, algun article. [...] Després d'un temps de fer de redactor de *La Publicidad*, *El Sol* em fa anar de corresponsal a Alemanya. Era l'època d'un periodisme fàcil i ben retribuït. Amb un parell d'hores d'escriure cada setmana, justificàveu el sou. [...] Després d'un rengle de «bolos» periodístics per Barcelona, Madrid i Alemanya, en fer-se *La Publicitat* en català, vaig entrar a la casa, i d'ençà d'aleshores no me n'he mogut.¹⁰³²

El qui no va formar part d'aquesta etapa en què *La Publicidad* estigué regida i inspirada per Amadeu Hurtado, sinó que hi va arribar just després va ser Josep Pla. Hi va començar a col·laborar al diari dels Tayà pel novembre de 1919, quan, com veurem Hurtado ja feia mesos que havia abandonat l'empresa. De tota manera, en diferents pàgines de la seva obra completa, l'autor fa referència en aquella etapa. Com quan, al volum *Sobre París i França*, comentant les seves relacions amb la Maison de la Presse i l'article que va escriure sobre la conferència de San Remo, afirma que «a la casa, a Barcelona, l'article havia caigut bé. El senyor Hurtado, factòtum del diari, m'havia enviat una carta amable, més amable, potser, de les que solia enviar».¹⁰³³ O quan escriu:

---

¹⁰²⁹ SAGARRA, JM. *op. cit.* 2012. p. 817-818.

¹⁰³⁰ SAGARRA, JM de. *op. cit.* 2012. p. 957.

¹⁰³¹ SAGARRA, JM. *op. cit.* 2012. p. 818.

¹⁰³² FONT, Melcior. *La nostra gent. Josep Mª de Sagarra*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1933. p. 50-51. Els articles publicats a *La Publicitat* estan editats a SAGARRA, Josep Maria. *L'ànima de les coses*. Barcelona: Quaderns Crema, 2001.

¹⁰³³ PLA, Josep. *Sobre París i França*. Barcelona: Editorial Destino, 1967. p. 20.

A París vaig tenir ocasió de conèixer alguns grans savis. Vaig conèixer M. Paul Painlevé, que ho era positivament i que arribà a president del Consell de Ministres. El meu amic Duran Reynals, llavors treballava a l'Institut Pasteur amb una beca obtinguda pel doctor Turró. Aquest Institut contenia una gran quantitat d'investigadors, alguns d'ells de dimensió mundial. Vaig assistir a les conferències filosòfiques de Bergson, llavors la més gran personalitat intel·lectual internacional del país, a l'Institut de França. Vaig haver de fer entrevistes —els que em manaren— a grans savis, entre ells a De Broglie, que no s'ha publicat mai perquè Hurtado el refusà per intel·ligible i Pujols el defensà. Tots aquells grans homes em semblaren persones d'una naturalitat perfecta, persones molt fines i agradables.¹⁰³⁴

D'alguna manera, és com si Josep Pla hagués volgut que, en els seus escrits posteriors i, especialment, al fixar la seva obra completa, els seus inicis periodístics quedessin lligats a una època de *La Publicidad* marcada per la personalitat i la figura d'Amadeu Hurtado, que segons el mateix escriptor fou «un home d'esperit molt elegant i considerable agudesia, molt més fort en la displicència que en l'entusiasme, lleugerament impregnat de malenconia, fou el català més escèptic dels seus anys».¹⁰³⁵ Això no obsta per a què, en un altre text —«L'Acció Catalana: una invenció de Carner»— tornés a refermar que ell va treballar a *La Publicidad* quan «el propietari de *La Publicidad* era el senyor Tayà, de grans negocis marítims: el director era el senyor Jori, i el qui ho governava tot era el sinistre senyor Amadeu Hurtado, advocat, polític, degà del Col·legi d'Advocats i gran personatge», afegint aquest epítet tan poc considerat cap a la figura d'Hurtado, amb qui com veurem va tenir algun enfrontament periodístic, a banda de les divergències polítiques, que podrien explicar-lo.

8.5 EL ZENIT DELS ANYS DAURATS

L'1 d'agost de 1918, el sociòleg i polític català Santiago Valentí i Camp va escriure per a la influent revista madrilenya *España*, fundada per José Ortega y Gasset l'any 1915 i dirigida en aquell moment per Luis Araquistáin, un important perfil biogràfic d'Amadeu Hurtado, dividit en dues parts, publicades amb dues setmanes de diferència.¹⁰³⁶ Sota el títol «Mentalidades y caracteres» que ja havia utilitzat per parlar de

---

¹⁰³⁴ PLA, Josep. *Notes del capvesprol*. Barcelona: Editorial Destino, 1979. p. 190.

¹⁰³⁵ PLA, Josep. *op. cit.* 2001. p. 607. PLA, Josep. *Darrers escrits*. Barcelona: Editorial Destino, 1984. p. 207.

¹⁰³⁶ VALENTÍ I CAMP, Santiago. «Mentalidades y caracteres. Amadeo Hurtado». *España*, núm. 173. 1 d'agost de 1918. p. 14.

dos altres pròcers del progressisme català com eren Gabriel Alomar i Joaquim Lluhí i Rissech en sengles articles, Valentí i Camp apuntava que: «En la primera línea entre los espíritus más cultivados y abiertos a los efluvios de la existencia social figura Amadeo Hurtado, uno de los *leaders* de la democracia catalana y que acertó a encarnar desde los comienzos de su gestión las ansias renovadoras y el anhelo de cordialidad». Segons l'autor de *Ideólogos, teorizantes y videntes*, «Hurtado no es propiamente, un hombre combativo: es más bien, por temperamento y por formación intelectual, un crítico de espíritu ágil y amable que aspira a reconstruir Cataluña transfundiendo al cuerpo social los alientos de europeísmo occidentalista que informan la cultura de Francia». En la seva presentació d'Amadeu Hurtado com una figura singular de la política catalana del moment, Valentí recordava alguns trets del caràcter i l'actuació pública d'Hurtado, com el seu escepticisme «cualificado de burgués por algún crítico superficial», el seu apassionament francòfil, la seva amargor davant la descoratjadora insuficiència de la mobilització proaliada a Catalunya, el seu temperament moderat i la seva admiració per la política francesa:

Hurtado es fundamentalmente un idealista dinámico. Su pensamiento es siempre ondulante y su visión de los problemas de la sociedad amplia y comprensiva. Cree que en la época actual deben rehuir las cristalizaciones y, habituado a la metodología de la filosofía positiva de Francia, procura comprender directamente, buscando en la realidad y sorprendiendo los fenómenos que a nuestro alrededor se producen. Diríase que forjó su concepción política estudiando la labor de las grandes figuras del reformismo templado. Por esto ha seguido con simpatía la obra que en Francia realizara, así en las horas de paz como en las horas trágicas del primer año de guerra, Aristide Briand.

Dues setmanes després, Valentí i Camp completava el seu estudi sobre Hurtado, amb un segon article, que aprofundia en la idea que Hurtado no era ni havia estat un polític d'acció, tot i les seves qualitats intel·lectuals i oratòries: «Habría podido inflamar con su verbo cálido el alma de las muchedumbres, dadas sus condiciones de tribuno, pero le repugna cuanto atañe a la organización de los partidos y agrupaciones y quiere librarse de la contrariedades y sinsabores que acarrear las luchas políticas entre nosotros despiadadas y crueles. Diríase que tiene también un cierto temor a la crítica callejera». El perfil de Santiago Valentí i Camp resulta el millor testimoni per conèixer l'actitud política i social d'Amadeu Hurtado a la darrereria de la Gran Guerra. El sociòleg català va buscar les raons profundes del seu ideari, tant en la seva biografia com en les seves lectures, fent alhora un pronòstic:

Muchos amigos de Amadeo Hurtado han lanzado la especie de que su apartamiento de lides políticas se debe a motivos de índole subjetiva, cuando en realidad, es hijo de la desconfianza que tiene de que las fuerzas organizadas, tal como hoy están constituidas, puedan representar una actuación fecunda, sin que se incorporen a los programas principios de verdadera substantividad. Tampoco es ajena a esta actitud semiespectante de Hurtado su posición espiritual. Sus lecturas de las obras de Anatole France –de quien es devoto apasionado, si bien no acepta las conclusiones, porque no se compagina con su manera de ser el refinamiento perverso que se advierte en la obra del incomparable estilista francés – le han vuelto un tanto escéptico, no pesimista como creen los que sólo a medias conocen a Hurtado. Con la idiosincrasia del jurisconsulto catalán chocan las afirmaciones rotundas, «el todo o nada». Es Hurtado un hombre de matices; por esto lo mismo su ideario que su conducta, se acercan al eclecticismo hasta confundirse en él.

Aquest eclecticisme i escepticisme d'Hurtado, segons l'articulista d'*España*, no era en cap cas un camí de pura contemplació d'un polític d'una altra època, sinó que era una actitud expectant davant un autèntic canvi d'època:

No es pues, Hurtado un ecléctico al uso, sino más bien un espíritu armónico que se ha propuesto honradamente hacer penetrar en España el criterio de un evolucionismo continuado y sin limitaciones. Diríase que Hurtado, convencido de que en la hora actual toda labor tiene en España un carácter de accidentalidad y de cosa interina, espera reincorporarse a la vida pública una vez terminada la gran guerra en que con el triunfo de los aliados seremos fatalmente arrastrados por una corriente general y el despertar de nuestro país será un resultado, una mera consecuencia de la nueva Europa, basada en los principios del humanismo, que se está forjando en las trincheras merced al heroísmo de los hijos de la Francia inmortal y de sus aliados.

El perfil en dos lliuraments que Valentí i Camp va fer d'una personalitat política i social que en aquell moment no era a primera línia, però gaudia de gran influència des de les pàgines de *La Publicidad*, és d'un interès absolut a l'hora d'abordar la biografia del personatge, però alhora, denota la perspicàcia de l'assagista en intentar descabdellar la política catalana des de l'esquerra. Però, la proximitat entre Santiago Valentí i Camp i Amadeu Hurtado no es va limitar, només, als articles del primer sobre el segon i a la col·laboració de Valentí a *La Publicidad* que inspirava Hurtado. Com es pot observar en un anunci aparegut a *La Vanguardia* i *La Veu de Catalunya*, Amadeu Hurtado, com a president del Consell d'Administració d'Ediciones Minerva S.A., convocava junta general d'accionistes pel dia 27 de desembre de 1918, «per a tractar de la liquidació de

l'Entitat o prendre l'acord que les circumstàncies exigeixin». ¹⁰³⁷ Es tractava, doncs, de la segona incursió d'Hurtado en el món editorial després de l'assessorament als impulsors de La Neotípia. El director literari de l'editorial Minerva era el mateix Santiago Valentí i Camp, que juntament amb la «Biblioteca de cultura moderna y contemporánea» de Minerva, havia dirigit la «Biblioteca sociològica internacional», de la casa Henrich y C^a adquirida l'any 1910 per l'editor Manuel Mucci. ¹⁰³⁸ Un dels primers llibres que va editar Minerva, segons un catàleg conservat al fons Bergnes De las Casas de la Biblioteca de Catalunya, ¹⁰³⁹ va ser *El Nacionalismo Catalán*, d'Antoni Rovira i Virgili, publicat l'any 1917 juntament amb títols de caire polític, científic, filosòfic o sociològic de Ralph Waldo Emerson, August Pi Sunyer, Ramon Turró, Rafael Altamira, Julio Senador Gómez o Ramiro de Maeztu, i amb títols tan significatius del moment internacional que es vivia, com *Aspectos económicos de la Gran Guerra* de Frederic Rahola o *Filosofia de la guerra europea* de Marià Rubió i Vellver. En preparació, s'anunciaven títols de Luis Araquistáin, Margarita Nelken, Eugeni d'Ors o Gabriel Alomar. Rovira i Virgili –que també va dirigir l'*Anuari de Catalunya* editat per la mateixa editorial Minerva ¹⁰⁴⁰– oferia a *El Nacionalismo Catalán*, un estudi «completo, fuerte y definitivo» sobre el moviment catalanista. En el volum, l'estudiós hi va incloure un capítol dedicat a «Los pensadores y los jefes políticos» en el que, al costat de Pi i Margall, Almirall, Torras i Bages, Prat de la Riba, Coromines, Suñol i Cambó, hi destacava el nom d'Amadeu Hurtado. Segons el teòric del nacionalisme català, que havia demostrat les seves credencials amb la *Història dels moviments nacionalistes* –«Rovira i Virgili ha sido el primer tratadista de nuestra tierra que ha dado al nacionalismo catalán un carácter internacionalista [...] Presenció el espectáculo de las nacionalidades luchando para conservar su personalidad. Y haciendo el estudio y historia de sus luchas políticas, dio un carácter completamente nuevo, europeizado, a nuestro problema político»– ¹⁰⁴¹ Amadeu Hurtado era la presentació de l'autonomisme liberal català que creia innecessari el plantejament del problema des del punt de vista nacionalista:

---

¹⁰³⁷ *LV*, 19 de desembre de 1918 i *LVC*, 20 de desembre de 1918.

¹⁰³⁸ LLOBET DOMÈNECH, Jordi. *Lectura i biblioteques populars. Model de col·lecció i lectura a les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya: 1918–1922*. Tesi doctoral. UB, Facultat de Biblioteconomia i Documentació. Barcelona, 2008. pp. 205-206. Sobre els projectes editorials de Santiago Valentí i Camp: SOTELO VÁZQUEZ, Marisa. «El proyecto editorial de Santiago Valentí i Camp a través de su correspondencia con algunos escritores españoles». *Boletín de la Biblioteca de Menéndez y Pelayo*. LXXXIV, 2008. Pp. 295-319.

¹⁰³⁹ Carpeta «Editorial Minerva». Fons Berges De las Casas. BC.

¹⁰⁴⁰ *Anuari de Catalunya 1917*. Barcelona: Edicions Minerva, 1917.

¹⁰⁴¹ «El nacionalismo catalán». *LP*, 28 de març de 1917.

Hurtado –junto con los que como él piensan – admite todas las reivindicaciones políticas del catalanismo. Siente la fuerza de la personalidad catalana y la justicia de sus demandas. Pero le parece de interés secundario el hecho que Cataluña sea o no sea nación.

[...]

El movimiento catalán, no lo ve Hurtado como un movimiento patriótico, sino como un movimiento cívico. Cataluña es una nación afirma el nacionalismo. Hurtado opina que basta afirmar que Cataluña es un pueblo. De los elementos de la personalidad catalana, él aprecia sobretodo la voluntad, el derecho democrático.

Su ideario político está oreado por los aires de Europa. Si se resiste a aceptar el puto de vista, ya que no las soluciones prácticas del catalanismo, es por situarse, no en una posición españolista, sino en una posición europeísta.

[...]

Hurtado, según sus palabras, es partidario del liberalismo catalán, no del catalanismo liberal. La distinción es interesantísima.¹⁰⁴²

Com faria mesos després Santiago Valentí i Camp, Rovira i Virgili situava Amadeu Hurtado com un dels homes polítics, que no home de partit, més representatiu del moviment catalanista, com un líder possible de l'esquerra catalanista, i com un dels pensadors més originals del debat d'idees d'aquells anys d'eclosió i redefinició d'un catalanisme en aquell moment hegemonitzat per la Lliga. La inclusió d'Amadeu Hurtado en el frontispici dels líders del nacionalisme català no va agradar a tothom. En un més que depauperat *El Poble Català* que vivia el seu últim any, Francesc Rossell va escriure una dura crítica contra l'autor de *El Nacionalismo Catalán*, en què afirmava:

Més el senyor Rovira i Virgili ens deixa perplexes a l'incloure en el capítol dels homes del Nacionalisme el senyor Amadeu Hurtado, inspirador de *La Publicidad*, a la que pertany també l'autor del llibre. Nosaltres reconeixem tot el valor polític i intel·lectual, que és molt, del senyor Hurtado, però també hem de dir i això ho sap tothom i, que no és ni ha estat mai nacionalista, que cap influència ha aportat al Nacionalisme de Catalunya. I la millor prova del que diem està en que no ha escrit mai en català ni ha figurat en cap organisme més o menys nacionalista. Com es comprèn, doncs, que un home com En Rovira i Virgili tant coneixedor del problemes nacionalistes hagi volgut prescindir del

---

¹⁰⁴² ROVIRA I VIRGILI, A. op. cit. 1917. pp. 270-274.

Dr. Martí i Julià, però en canvi hi hagi inclòs l'Hurtado que el mateix autor qualifica de no nacionalista?¹⁰⁴³

Retirat de la política però influint-hi i marcant-hi un perfil propi, Hurtado continuava essent un personatge polític.¹⁰⁴⁴ En un altre ordre de coses, aquell 1918 també marcaria el zenit dels anys daurats de la Tayà Line, *La Publicidad* i el seu advocat-editor Amadeu Hurtado. Ens pocs anys, el *holding* de la casa Tayà no havia parat de créixer al ritme dels riu de l'or de les oportunitats que havia provocat la Gran Guerra. En aquest creixement, hi ha un parell d'esdeveniments que van quedar en la memòria de l'advocat de la casa. L'un va ser l'adquisició de dos vapors de luxe que havien de permetre a la casa naval entrar en el negoci dels viatges transatlàntics. Les naus, –els vapors *Miguel Jover* i *J. Jover Serra* que serien rebatejats per Tayà amb els patriòtics noms de *Pau Claris* i *Roger de Llúria*–, van ser comprades al marquès de Gelida, Joaquim Jover i Costas. Com explica Garcia Domingo, els tractes amb el marquès de Gelida no es van aturar en les dues embarcacions de vapor, sinó que van comportar el traspàs de la propietat de la fàbrica de paper La Gelidense amb tots els seus elements: la finca amb dos molins paperers (coneguts com el «Molí Nou»), l'aigua annexa a la finca, una gran parcel·la i, especialment, una marca prestigiosa en el ram de la indústria del paper. Per a un empresari de la premsa, disposar de la seva pròpia fàbrica de paper, suposava pujar un esglaió important el món dels diaris, podent deslligar-se del subministrament pràcticament monopolístic de la Papelera Española de Nicolás Maria de Urgoiti, i podent jugar al mateix nivell que Ramón Godó Lallana, que havia fundat l'any 1912 la seva pròpia fàbrica, la Papelera Godó S.A.¹⁰⁴⁵

Pel que fa al negoci de la navegació marítima, els Tayà van arribar a disposar de línies regular a Cuba i Estats Units (Nova York i Mobile, Alabama), una línia que unia ports del Mediterrani amb ports nord-americans, una línia fins a Alexandria i una altra amb escales a Las Palmas, Puerto Rico, Santo Domingo i Cuba. Els vaixells de la companyia, però, no s'escapaven del terror infrangit pels torpedinaments, fet que va portar a Tayà i a Hurtado a protestar davant les autoritats per l'enfonsament de vaixells en la

---

¹⁰⁴³ ROSSELL, Francesc. «Al marge d'un llibre». *EPC*, 4 d'abril de 1917.

¹⁰⁴⁴ En una carta de suport a la candidatura del Bloc Autonomista, dirigida a Jaume Brossa, el fill de Nicolás Salmerón havia lamentat que en ella no hi figurés Amadeu Hurtado, «al cual conceptúo lo mejor y más bueno que dejó la Solidaridad». SALMERÓN GARCÍA, Nicolás. «Una adhesió valiosa». *LCG*, núm. 2452, 7 d'abril de 1916. També a *ED*, 8 d'abril de 1916. El desig que Hurtado formés part d'una candidatura republicana també s'expressà a *LCG*, núm. 2437, 22 de gener de 1916.

¹⁰⁴⁵ GARCIA DOMINGO, E. *op. cit.* p. 78-79 i 131-132.

campanya submarina duta a terme per Alemanya.¹⁰⁴⁶ En paral·lel, els problemes de La Compañía Mallorquina de Vapores Isleña Marítima, que s'ocupava dels viatges entre la península i les Balears, i la constitució de la Compañía Transmediterránea l'any 1916, van servir d'esclatxa per l'entrada de la Tayà Line en aquestes rutes. Rogelio Martí, cunyat d'Amadeu Hurtado, va ser l'encarregat, com a delegat de Tayà, d'obrir les noves oficines de la companyia a Palma.¹⁰⁴⁷ Aquest desembarcament en el tràfic marítim mallorquí havia d'enfrontar els interessos dels Tayà amb els d'una altra figura del sector, just llavors en plena ascensió: Joan March Ordines. Com a advocat de la casa, Amadeu Hurtado, va poder tractar «últim pirata del Mediterrani», i en reporta l'escena a les seves memòries:

Havia tingut al meu despatx amb Tayà una llarga entrevista que va ésser una lluita molt interessant d'enginy i d'astúcia per part dels dos, amb la qual ell començava la seva nova carrera de navilier. Recordo que mentre va durar la conversa March va estar fumant sense parar uns grossos cigars que encenia nerviosament amb la brasa de l'anterior quan arribava a la meitat i, sense que per la meua distracció me n'adonés, va omplir el despatx d'un fum tan dens que, quan al darrera d'ell, van entrar uns joves de l'Ateneu Enciclopèdic Popular que venien a parlar-me d'un pla d'acció pedagògica, alguns que eren de complexió feble van tossir desesperadament mentre jo em precipitava a obrir el balcó per renovar l'aire. I no sé què tenia de còmic i de trist alhora que aquell lluitador desmanegat i prepotent com una força de la naturalesa hagués deixat el fum luxós d'una hora voluptuosa de lluita per fer tossir uns joves apòstols de l'educació del poble (p. 309-310).

8.6 INSATISFACCIÓ EN L'HORA DE LA VICTÒRIA

El 29 d'octubre *La Publicidad* anunciava en portada que «El Imperio austro-hungaro ha dejado de existir». L'11 d'agost Alemanya capitulava davant dels aliats. La signatura de l'Armistici al bosc de Compiègne es visqués a *La Publicidad* gairebé com una victòria pròpia per la qual havien treballat incansablement. Com explicaria el diari l'endemà: «La noticia de la firma del armisticio y de la sumisión de Alemania a los aliados produjo, como es natural, inmenso júbilo en Barcelona. Desde antes de ayer, muchas casas de comercio y residencias de súbditos de países aliados estaban adornadas con

---

¹⁰⁴⁶ Diversos diaris madrilenys es van fer ressò del viatge a la capital del navilier Tayà i el seu advocat després de l'enfonsament del mercant Guadalquivir. *ES*, 23 de març de 1918 i *El Imparcial*, 23 de març de 1918.

¹⁰⁴⁷ GARCIA DOMINGO, E. *op. cit.* p. 58.

banderas, pero ayer por la mañana al conocerse por las pizarras de *La Publicidad* la noticia de haberse suspendido las hostilidades, aumento enormemente el número de los que quisieron mostrar el entusiasmo producido por la paz con la victoria aliada».¹⁰⁴⁸ La victòria es va celebrar amb un banquet improvisat la seu del diari, al Passeig de Gràcia, en què hi va assistir M. Jules Rateau, periodista de *L'Écho de Paris*, què es trobava a Barcelona de pas i que va ser convidat per l'industrial Eloi Detouche a compartir l'àpat amb els membres de la redacció de *La Publicitat*. Entre ells, el director Romà Jori «que no sabía disimular la inefable satisfacción con que al fin veía triunfar todos los objetivos de los aliados, reiteradamente definidos por los cuatro hombres que la guerra inmortaliza: Mr. Lloyd George, MM. Briand y Clemenceau y Mr. Wilson», i, evidentment, Amadeu Hurtado «el hombre ilustre que al iniciarse la guerra tuvo de ella una visión diáfana que pudo predecir el actual desenlace: el hombre que encarna con mayores títulos el espíritu izquierdista de Catalunya, el que ha dado un alma a *La Publicidad*, dotando a Cataluña de un gran diario europeo a la altura de su causa». Segons el redactor Joan Vilalta i Comas, l'advocat Hurtado «se sentó con nosotros y hombre poco propicio al entusiasmo, sintió con todos el frenesí de la emoción que anidaba en todos nosotros y que rebasaba como néctar delicioso de la henchida copa de nuestra alma».¹⁰⁴⁹ Es van dirigir telegrams de felicitació als victoriosos nordcatalans: el mariscal Josep Joffre, el ministre d'Interior Juli Pams i el diputat Emmanuel Brousse i es va rebre la visita dels representants consulars d'Estats Units, Sèrbia, Cuba i Grècia, què van oferir banderes dels seus països i s'hi va cantar *La Marsellesa* i el *Typperary*.¹⁰⁵⁰ La redacció de *La Publicidad* i els tallers del carrer de Barberà van esdevenir, a partir de llavors, un dels punts neuràlgics de la celebració i de l'entusiasme de la victòria. El diari explica que el públic congregat a la porta aviat es va desbordar, malgrat la presència de la policia, i que a quarts de sis de la tarda es va organitzar una manifestació improvisada amb els redactors del diari al capdavant, entre crits i visques a França i als aliats, que va arribar a Canaletes com un grup compacte. En aquesta manifestació d'entusiasme va ser detingut el redactor d'informació marítima de *La Publi*, Joan Quintana,¹⁰⁵¹ i Amadeu Hurtado i el diputat Josep Zulueta, què també havia visitat la redacció del diari, van haver d'anar a fer gestions davant el Governador Civil per alliberar-lo.¹⁰⁵² Un jove articulista destacat del diari, Josep

---

¹⁰⁴⁸ «La victoria de los aliados». *La Publicidad*, 12 de novembre de 1918.

¹⁰⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁵⁰ VILALTA I COMES, Joan. «¡La victoria! Nuestra fiesta de ayer». *LP*, 12 de novembre de 1918.

¹⁰⁵¹ «La victoria de los aliados». *La Publicidad*, 12 de novembre de 1918.

¹⁰⁵² «L'armistici». *La Veu de Catalunya*, 13 de novembre de 1918.

Maria de Sagarra en unes pàgines delicioses de les seves memòries, recorda l'ambient d'aquelles hores.¹⁰⁵³

Polítics, escriptors, artistes, intel·lectuals, empresaris i periodistes enviaren un nou telegrama al mariscal Joffre –a qui ja s'havia enviat un missatge de felicitació després de la victòria del Marne per part dels membres de la Penya de la Maison Doreé, Amadeu Hurtado i Pere Rahola, entre ells¹⁰⁵⁴– on ja se li demanava que visités la ciutat. El Consell Permanent de la Mancomunitat va acordar felicitar als governs aliats per la firma de l'Armistici i s'adherí a aquesta invitació a l'heroi del Marne.¹⁰⁵⁵ Una petició que el vell militar nordcatalà compliria un any i mig després, quan vingué a Barcelona a presidir els Jocs Florals de 1920, en un ambient d'exaltació catalanista que esdevingué l'epíleg de la mobilització proaliada.¹⁰⁵⁶ Signaven el missatge, l'alcalde de Barcelona Manuel Morales Pareja, el diputat i president de l'Associació d'Amics de França Pere Rahola, i, entre d'altres, Antoni i Ricard Tayà i Amadeu Hurtado.¹⁰⁵⁷

A banda dels missatges, a les seves memòries, Hurtado recorda que «durant un parell de setmanes, vam banquetejar i discursejar amb amics de totes menes» (p. 324). En aquest sentit, dos dies després de la victòria aliada se celebrà un gran «banquet de la victòria» organitzat pels propietaris de *La Publicidad* al restaurant del Parc de la Ciutadella, amb l'assistència de tot el personal de les seves empreses i amics i devots del diari, les autoritats consulars de les nacions aliades i amics catalans, francesos, belgues i italians, i entre aquests els cantants del Liceu capitanejats pel tenor Tito Shippa, protagonista de *Manon* al coliseu operístic. En total, sis centes persones, presidides per Antoni i Ricard Tayà i el seu home de confiança Amadeu Hurtado, acompanyats del consol general de França, *Monsieur* Charles Philippi, i d'Itàlia, *Commendatore* Vittorio Lebrecht. La casa Regàs s'encarregà de servir l'àpat per aquell grup heterogeni format per oficials i mariners, periodistes, diplomàtics, obrers de magatzem, moll i fàbriques,

---

¹⁰⁵³ SAGARRA, J.M. *op. cit.*, 2012. p. 1041.

¹⁰⁵⁴ «Felicitación a Joffre». *El Día Gráfico*, 20 de setembre de 1914.

¹⁰⁵⁵ *La Publicidad*, 15 de novembre de 1918.

¹⁰⁵⁶ SAFONT I PLUMED, Joan. «El viatge del Mariscal Joffre a Barcelona. L'epíleg de la francofilia catalana durant la I Guerra Mundial». *L'Avenç*. núm. 392. Juliol-agost de 2013.

¹⁰⁵⁷ «El mariscal Joffre en Cataluña. Un telegrama». *La Publicidad*, 14 de novembre de 1918. A través del marxant Ambroise Vollard s'adreçà un telegrama «au peintre français par excellence» Auguste Renoir, signat per diferents escriptors, pintors i amants de l'art catalans, entre ells alguns de vinculats a *La Publicidad* com Amadeu Hurtado, Romà Jori, Josep Maria Junoy, Feliu Elias, així com Domènec Carles, Rafael Benet, Xavier Nogués, Joaquim Folguera, Alexandre Plana, Jaume Brossa, Màrius Aguilar, Francesc Vayreda, Joan Llaverias, Enric Casanovas, Joaquim Borralleras, Joan Colom, Ricard Canals, Joan Togores, Ramon Pichot o Joaquim Sunyer. «Telegrama de los artistas». *La Publicidad*, 15 de novembre de 1918.

oficinistes, intel·lectuals, secretàries...¹⁰⁵⁸ L'orquestra executà els himnes dels països aliats i l'hora dels brindis *La Marsellesa* i *Els Segadors*, pronunciant-se visques a França, Catalunya, Espanya i les nacions aliades, a més dels dedicats al patrons, els germans Tayà. Joan Quintana, què havia sostingut la campanya a la premsa contra l'enfonsament de vaixells per part dels submarins alemanys, va ser el primer a parlar, seguit del representant consolar del Regne d'Itàlia, amb qui els Tayà tenien estrets vincles, també va intervenir per agrair l'adhesió material i moral de la companyia, i especialment a l'advocat Amadeu Hurtado «apòstol de la fe y *grande* propagandista de la causa aliada». El cònsol va acabar el seu discurs amb visques a Espanya, als aliats, a Catalunya i a Barcelona. També intervingueren els còsols de França, Cuba i Sèrbia, el qual pronuncià el seu breu parlament en català. Antoni Tayà, visiblement emocionat, va pronunciar unes breus paraules, en les quals feu referència als mariners presents: «La grandiosa victoria de los aliados que hoy celebramos tiene en nosotros un doble motivo de satisfacción, por cuanto podemos asegurar que en la ayuda que hemos prestado, han contribuido de una manera especial nuestros marinos mercantes. Yo transmito estos inmerecidos aplausos que me tributáis a estos valientes marinos que nos honran con su presencia». Hurtado hi va pronunciar el discurs de més contingut polític i molt simptomàtic del que esperava el catalanisme que succeís amb aquella guerra:

Companys,

Després d'agrair als representants de les nacions aliades la seva presència en aquesta festa fraternal us dirigiré la paraula en català per a parlar-vos també amb un cor català

No és la primera vegada que els que som aquí ens reunim per aixecar la copa en honor de les tropes aliades; però altres vegades a l'aixecar la copa plena de vi de França, se pronunciaven paraules de tristesa per a plorar la vergonya de no haver sabut aixecar una espasa. Avui no direm paraules tristes; l'heroisme d'aqueixos pobles ha tingut u cop de gràcia pels enemics de la pau i de la llibertat dels homes; tots ens sentim igualment feliços i més dignes d'ésser homes perquè de tres dies, en tots els indrets de la terra és l'home qui reneix (Aplaudiments).

Això demana un gran treball i un treball és el que ve sobre nosaltres.

Jo crec que l'espant d'aquest gran treball és el que explica la germanofília d'Espanya que, com tots els senyors que han vingut a menos fan de lacais d'un poderós. Espanya, l'Espanya trista, esperava també ésser la vassalla preferida del poderós de l'Europa

---

¹⁰⁵⁸ «La victoria de los aliados. Una gran fiesta». *La Publicidad*, 14 de novembre de 1918.

perquè no tingués més que atendre a les seves necessitats físiques ja que se li portarien tots els seus pensaments, la seva cultura i àdhuc les armes amb què se la dominés. (Aplaudiments).

Però dins d'aquesta Espanya hi ha una Catalunya jove (grans aplaudiments) i si és cert, si és cert que hem tingut sempre com a estima principal de la nostra raça l'amor al treball, ara és l'hora de demostrar-ho.

Aquest treball que espanta a Espanya, no pot espantar a Catalunya. En nostres mans està el que dins d'Espanya, Catalunya sigui una Prússia o un Piemonte. (aplaudiments).

Aquells que tremolaven e por quan el canó prussià disparava sobre París, no són aquí perquè confiaven que Catalunya fos la Prússia d'Espanya. Nosaltres, que som aquí al costat de la Itàlia que amb la seva unitat moral constitueix l'ideal de grandesa d'aquesta guerra, volem que Catalunya, dins Espanya, siga el lliure i lliberador Piemonte (aplaudiments).¹⁰⁵⁹

Acompanyats com estem per la França immortal, per la Itàlia mare de tots nosaltres, per l'Anglaterra mestra de democràcies, per l'Amèrica país de la llibertat, la Bèlgica i la Sèrbia escoles viventes d'energia moral per l'Espanya i per Catalunya aixequem la copa i diguem: ¡Victòria! (Ovació)

[...]

¡Glòria a tots els aliats!

(Grans ovacions)

La premsa satírica retratà el banquet d'una manera ben diferent: «Allí, en Ricard Tayà, amb trajo de pana, pilós vermell, gesticulador, semblant un pintor de Montmartre i no un navier; altre, l'Hurtado, episcopal, no mancant-li més que una ametista en la mà per a beneir tota la jovenalla; allí En Jori, fent més ganyotes que mai que mai i escrivint més, els redactors reposaven, que és el que haurien de fer tots els directors, allí l'Apa, impertorbable però amb el cor que se li sentia; allí En J.M. Junoy, radiant, malgrat anar de negre, allí en fi, En Brunet, l'eclesiàstic; En Nin, carregat d'antiparres i de socialisme...». ¹⁰⁶⁰ La festa va acabar amb nous visques, nous cants de la Marsellesa i aclamacions als Tayà, a Hurtado, Jori i els representants dels països vencedors. L'entusiasme del banquet es va convertir aviat en noves manifestacions on es cridaren visques als aliats i a Catalunya, que discorregueren fins les Rambles, amb noves

---

¹⁰⁵⁹ «La Victoria de los aliados. Una gran fiesta». *LP*, 14 de novembre de 1918.

¹⁰⁶⁰ *LET*, núm. 2081, 15 de novembre de 1918.

intervencions de les forces d'ordre públic. El mateix diari va convidar al personal d'Administració al seu particular banquet al restaurant Martin de la Rambla, al qual van assistir un gran nombre de redactors, personal d'impremta, tancament, repartidors, etc. Presidiren Amadeu Hurtado, el redactor en cap Manuel Fontdevila, el gerent Bertran i Vallet, el primer –presentat per Fontdevila com un «pare espiritual»– va fer un petit parlament on va agrair la invitació del personal administratiu, responsable que el que escrivien els periodistes arribés al públic, i va assegurar que «ahora más que nunca es necesario que todos estemos compenetrados para formar un foco importante de opinión, pues se acercan horas de grades luchas en que habrán de reñirse series batallas en pro del Derecho y de la Justicia, de las cuales *La Publicidad* ha de ser el más firme campeón». Però, el banquet de gala –amb ball posterior– més important dels que s'esperaven aquell final de novembre i que va tancar les celebracions era el de la Associació d'Amics de França, presidida pel diputat de la Lliga Pere Rahola, celebrat amb tota mena de gales i luxes al Majestic, amb l'assistència de cap a cinc-cents convidats, entre ells, Amadeu Hurtado que va seure a la presidència sota les banderes aliades.¹⁰⁶¹

La celebració d'àpats havia estat una constant en els anys de la Gran Guerra. El grup d'*Iberia* –Ametlla, Xammar, Jori, Ynglada, Nicolau d'Olwer, Soldevila, etc... - n'havia celebrat, entre d'altres, un en *petit comité* presidit per Amadeu Hurtado en honor de l'hel·lenista i diplomàtic Victor Bérard, que havia donat a Barcelona una sèrie de conferències.¹⁰⁶² Després del que va celebrar la molt francòfila Penya Gran de l'Ateneu a l'Hotel Orient de Barcelona, la revista *Iberia* també va organitzar el seu propi banquet de la victòria al restaurant Martin de la Rambla, presidit pel director d'*Iberia* Claudi Ametlla, amb el cònsol general de França Charles Philippi i el cònsol auxiliar Raymond Lavondés. Al seu voltant, la redacció en pes: Jori, Aguilar, Antoni Rovira i Virgili, Plana, Junoy, Apa, i Hurtado, òbviament. Només hi va faltar Xammar, convalescent en un hospital a França i el pintor Pere Ynglada, que vivia a París. Completaven el grup August i Carles Pi i Sunyer, els pintors Joan Colom i Ricard Canals, l'impressor encarregat de la revista Avel·lí Artís, el veterinari Pere M. Rossell i Vilar, l'enginyer August Matons i l'exregidor de l'Ajuntament de Barcelona, Santiago Andreu i Barber. No hi faltaren tampoc Eloi Detouche, ni el representant de la colònia anglesa, Ernest Bendir. El director

---

¹⁰⁶¹ «Fiesta en honor de los aliados. Gran banquete de la victoria». *LP*, 22 de novembre de 1918.

¹⁰⁶² «Banquete a M. Bérard». *ED*, 26 d'abril de 1918. Pocs dies abans, Hurtado no va assistir però va enviar la seva adhesió a l'homenatge al cònsol Édouard Gausson, que havia estat apartat de Barcelona i traslladat com a ambaixador a la República Argentina. *ED*, 8 d'abril de 1918.

d'*Iberia*, en el seu discurs, després d'assegurar que aquell grup havia estat aliadòfil de primera hora i d'elogiar la producció de cadascun dels seus amics i col·laboradors acabà el seu discurs amb un missatge molt clar, que resumia el fons del discurs aliadòfil català: «La major part de Catalunya ha estat, per esperit de justícia, al costat dels aliats. Nosaltres, ara, demanem als representants estrangers que facin saber aquest fet als seus països. I si algun dia Catalunya ha de resoldre un plet que és de justícia, els hi demanem que no oblidin aquest moviment, aquest gran moviment de solidaritat de l'ànima catalana».¹⁰⁶³

En el seu parlament en francès i català, Amadeu Hurtado, però, no podia estar tant satisfet ni tan segur com el seu amic Ametlla. Al seu discurs, no es va estar de descriure el grup de la revista com a representants d'una elit «més compenetrada amb l'esperit de França que amb el d'Espanya» –al capdavant, la seva pròpia posició davant el conflicte europeu–, que al defensar els aliats ho feia per una part del seu propi patrimoni espiritual. Però, alhora comparava aquest grup proaliat amb l'actitud general de Catalunya davant la guerra, de la qual afirma que no en pot estar satisfet. Tal com transcriu la revista *Iberia*:

Yo no puedo quedar satisfecho con la actitud de Cataluña ante la guerra. España ha sido indiferente ante el tremendo conflicto. Pero Cataluña no ha cumplido con su deber. Cataluña no se ha sentido lo suficientemente solidaria de Europa, en el gran momento. Un gran egoísmo de huir el dolor la ha dominado. Ningún ideal colectivo, ninguna visión de pueblo conocedor de sus destinos, ha demostrado durante la tragedia.

No hemos redimido a nuestros hijos. Ellos irán por el mundo sin poder decir que pertenecen a un pueblo que ha ayudado a la transformación de la humanidad. Irán por el mundo con la marca de su nacionalidad insignificante, privados de la superior ciudadanía que podíamos haberles conquistado.

Es verdad que aquí se han producido manifestaciones aliadófilas importantes. Pero no ha venido este momento de madurez que yo esperaba, este momento en que los pueblos se funden en un gran ideal.

A la hora del armisticio hemos visto un movimiento del alma catalana. Pero este movimiento, por lo tardío y por su sentido de egoísmo, no es la florecencia espiritual que esperábamos. Este movimiento no puede redimirnos, sino todo lo contrario. Queríamos una definitiva y total incorporación espiritual de nuestra patria a Europa. No

---

¹⁰⁶³ «Nuestro banquete de la victoria. Señor Ametlla». *Iberia*, núm. 189, 30 de novembre de 1918.

la hemos visto durante la guerra Trabajemos para que se produzca ahora y brindemos por este ideal supremo, que es, seguramente, el de todos los presentes. (Grandes aplausos).¹⁰⁶⁴

D'alguna manera, aquell discurs ja presagiava el que Hurtado escriuria a les seves memòries, anys després, sobre el pobre resultat de la campanya aliadòfila catalana:

L'àlbum de firmes de catalans a Joffre, les nostres campanyes de premsa i la llegenda de dotze mil voluntaris eren actes de simpatia que potser no compensaven l'afecte de l'acció humanitària que amb tant reclam s'havia atribuït a Alfons XIII a favor dels presoners, però de tota manera se sabia que no tenien res a veure amb els dirigents de la situació política a Catalunya. [...] El fet és que per aquest conjunt de circumstàncies, Romanones havia tornat de París no solament alliberat de tota preocupació, sinó amb l'oferiment d'un lloc segur per a Espanya en el Consell de la futura Societat de Nacions. (p. 331).

En aquell ambient d'insatisfacció que es va apoderar de Catalunya amb la realitat de l'Armistici i la nul·la transcendència de la campanya aliadòfila catalanista, ningú s'escapava de rebre retrets. Pocs dies abans del final de la Gran Guerra, en plena darrera ofensiva italiana, un article sense signar a la portada de *La Publi*, apel·lava als «nacionalistas catalanes» recordant la poca mobilització aliada, la tebior neutralista i la germanofilia a Catalunya, en el que hauria pogut ser una signe de diferenciació respecte l'opinió general a favor dels imperis, i preguntant-los em nom de qui parlaven, ara que els dirigents de la Lliga s'apuntaven al carro triomfant, com acabava de dir el president Wilson al canceller alemany Max de Baden, quan aquest havia demanat negociar la pau:

Pero en España existía Cataluña, la nueva, la fuerte, la constructora, la de las reivindicaciones nacionalistas, la que suspira por su libertad y siente como propia la desdicha de los pueblos oprimidos de la tierra. Alguien esperó que Cataluña, confirmando la misión que se ha impuesto de guía espiritual de España, sentiría el llamamiento de las democracias mundiales y conseguiría galvanizar con su entusiasmo por la libertad de los pueblos a toda la raza ibérica o se levantaría sola para sellar con su sangre una indestructible solidaridad con los soldados de su causa.

Alguien lo esperaba; pero este alguien no éramos nosotros. Sabíamos que, en las cumbres del florecimiento espiritual de Cataluña, nuestros entusiasmos por el gesto heroico de Francia eran ridiculizadas como la última muestra de una degeneración verbalista que no tiene en cuenta ni conoce la substancial realidad de la vida. Era cierto que Francia había desenvainado la espada por la libertad de Serbia, representación moral de todos los

---

¹⁰⁶⁴ «Nuestro banquete de la victoria. Señor Hurtado». *Iberia*, núm. 189, 30 de novembre de 1918). El discurs, originalment i com s'indica al text va ser pronunciat en francès i català.

pueblos eslavos y de todas las razas sometidas; pero Francia era un país superficial y decadente, que iba a la guerra engañado por otros más fuertes interesados en una combinación de reparto de negocios y territorios. Era verdad que Inglaterra se lanzó a la lucha por la libertad de Bélgica, representación moral de los pueblos humillados por el crimen de la fuerza; pero Inglaterra era un país astuto que iba a lo suyo, tomando pretexto de la humillación de Bélgica para engañar a Francia y al mundo. La guerra era en la opinión general de Cataluña una gran maniobra para una nueva distribución geográfica de la tierra que no podía interesarnos hasta saber al final de la contienda quien seria el amo del cotarro.¹⁰⁶⁵

Per a Hurtado, només hi havia hagut dos fets que havien despertat l'interès dels catalans. L'un, l'homenatge dels catalans a Joffre impulsat per *La Publicitat*, del qual n'era una mica responsable. L'altre, el suport a la causa irlandesa, amb l'Aixecament de Pasqua, sobre la qual hi havia l'ombra de la intervenció alemanya, que més aviat el feia arrufar el nas. Un migrat balanç que feia evident la desconexió de Catalunya i Espanya amb els grans problemes socials i polítics europeus. Un fet que semblava canviar ara que s'acabava la guerra, per part d'aquells dirigents catalanistes que havien menat una política neutralista, com Cambó, a qui sense anomenar-lo, li retreia el pas de l'oportunisme germanòfil a l'interessat wilsonisme que el portaria a preparar les maletes per traslladar-se al París de les negociacions de pau:

Ahora sí nos acordamos de Europa; ahora sí. De Europa y de América. Es natural. Ya se dijo en Cataluña al principio de la contienda que el resultado de la guerra nos indicaría nuestro camino, porque como se ha repetido hace poco, también en nombre de Cataluña, y remedando palabras del príncipe de Bólow, no es la simpatía, ni la comunidad de sentimiento, sino la propia conveniencia, la única norma posible de la política internacional. Y los idealismos de Wilson ofrecen ahora una ancha plataforma que todos los oportunistas y todas las hipocresías pueden escalar siguiendo la corriente iniciada por el príncipe Max de Baden.

No negamos que existían nacionalistas catalanes que desde el principio de la guerra confundieron sinceramente sus sentimientos con los de la democracia universal; pero habrán de esforzarse mucho para convencer a todos de que existe otra Cataluña distinta de la que se ha revelado ante el mundo. Porque la que ha hablado, la que ha llevado toda nuestra representación y nuestra voz, es la que ha despreciado la alta significación liberadora de la alianza democrática, la que ha patrocinado una germanofilia ruin, fría,

---

¹⁰⁶⁵ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «En nombre de quién habláis?». *LP*, 31 d'octubre de 1918.

calculadora, esencialmente balcánica, que no ha tenido siquiera la triste espiritualidad que las ruinas históricas de la patria infundieron a otros germanófilos españoles. Y cuando esta es la representación más alta de un pueblo es lógico suponer que el pueblo le falta una idealidad superior.

Per això demanava al nacionalisme català un acte reparador que esvaís qualsevol dubte sobre l'aliadofília catalana: «Los nacionalistas catalanes que en nombre de la libertad de Cataluña aspiran a tener voz en el concierto de las nacionalidades renacientes, deben antes redimir a la patria de su reciente historia bochornosa». Aquesta petició no passar desapercebuda a un conspicu representant del nacionalisme català més radical, el Dr. Solé i Pla, ànima del Comitè de Germanor amb els Voluntaris Catalans i president de la Unió Catalanista a la mort del Dr. Martí Julià,¹⁰⁶⁶ que va escriure:

Un famós periodista, distingit advocat i llavors inspirador d'un diari com *La Publicitat* francament francòfil, però quin advocat tot i dient-se federal, escriu en castellà i casi podem dir hi pensava tot i ésser català, un dia posà en dubte que els catalanistes fóssim qui parléssim alt i penséssim ferm, com després es vegué acabada la guerra, llavors Macià, Folguera, Martí i Julià i demés no eren considerats per els polítics més que com a somniadors i no com a precursors i çó que devia venir i un dia es depenjà en un famós article de tota una plana del seu diari dient «¿En nombre de quién habláis?» que fou contestat l'endemà mateix per el qui era en el temps que parlem President de la Unió Catalanista, amb tot humor, i tal com transcrivim «En nom de qui parlem?»¹⁰⁶⁷

Efectivament, Solé i Pla replicava amb indignació des de les mateixes pàgines de *La Publicidad* els retrets d'Amadeu Hurtado, assegurant contundent «en nom de qui parlem? –pregunta el pregon publicista; –en nom de centenars d'homes catalans que són fa quatre anys batent-se contra Alemanya, dels que han lluitat contra turcs i búlgars fentlos pagar car l'assassinat d'altres catalans en èpoques llunyanes d'ara»¹⁰⁶⁸ i en nom de la Unió Catalanista – i assenyalant que «no comptem amb grans diaris, ni amb capitalistes que tot fent gran negoci la guerra, ajuden honorablement els que escriviu amb noble fi i altesa de mires per a els exèrcits aliats, els que porten a la motxilla la raó, la justícia, la llibertat i la pau perdurable»– recordava:

---

¹⁰⁶⁶ ESCULIES, Joan. *Joan Solé i Pla. Un separatista entre Macià i Companys*. Barcelona: Edicions de 1984, 2011.

¹⁰⁶⁷ SOLÉ I PLA, Joan. Fons Solé i Pla. Volum V. 1. Catalunya en guerra. (manuscrit).

¹⁰⁶⁸ SOLÉ I PLA Joan. «En nom de qui parlem?». *LP*, 1 de novembre de 1918.

Que a Catalunya hi hagi un partit que acapara nominalment i indegudament el nom de la pàtria, que té molts de diputats a les Corts de l'Estat espanyol, que té ministres de la de la Corona del Borbó, descendent d'aquell que ens esclavitza?

Sí, és cert; més són ells Catalunya? Ells són un partit que si alguna volta, la gent catalana els empara i treu d'apuros, és degut a que tenim enfront els enemics de la nostra terra, a partits centralistes, desitjant un mal menor, ajuden i treuen enlaire els homes de la Lliga.

Que ells, millor dit, alguns de sos prohoms, han parlat i obrat vergonyosament de la Bèlgica, de la França i de l'Anglaterra, que han defensat lo indefensable, cometent la baixesa de admirar als bàrbars i ses costums, pròpies dels temps d'Àtila, que han dit que calia esperar per on se decantava la victòria per obrar? Vol dir això, que els que són catalanistes han d'anar-se'n al camp contrari? Els impúdics cauran encara que vosaltres els aguanteu, la taca ignominiosa serà eternament escrita sobre ells.

En canvi vosaltres sabeu que plomes nostres no s'han venudes jamai ni a pes d'or a l'enemic, plomes centralistes, espanyolistes a dotzenes han buscat la calor de l'*argeniarum*.

La *Union Sacrée* dels aliadòfils catalans arribava a l'Armistici esquerdada, i apareixien, de nou, els retrets i les divisions entre els diferents grups del catalanisme aliadòfil, que en general compartia el desencís pel poc rèdit obtingut després de quatre anys de campanya. La guerra, però, havia marcat un punt d'inflexió amb conseqüències de tota mena. Començava una nova etapa política, social i cultural per a Catalunya, Espanya i Europa.

8.7 EL CAS HURTADO

A l'inici de 1919, la casa Tayà havia arribat al seu màxim esplendor. En aquell moment, les empreses d'Antoni i Ricard Tayà comprenien la importació de fusta, l'activitat naviliera i consignatària, l'empresa paperera La Gelidense i unes mines de carbó d'Ariño, a Astúries. I el diari, és clar. El periodista Josep Maria Planes, recorda aquella «època fantàstica, en la que els germans Tayà perdien cada dia un milió de pessetes i l'Eugeni d'Ors s'ofereix en vedette a les amistats, cantant cuplets francesos per celebrar el 14 de juliol... I presidint tot aquest tragí, el sorollet sec de la ruleta que devora els bitllets de mil i els duros que *La Publicidad* paga als seus redactors per cada “nota

breve” que fan». ¹⁰⁶⁹ A partir de la victòria aliada, i vistes les frustracions i oportunitats fallides que aquesta va portar i de les quals hem parlat en el capítol anterior, aquell riu de l’or va aturar-se en sec. Aviat es van poder veure els primers símptomes de les conseqüències que la postguerra europea havia de tenir per a la desenfrenada economia catalana, estroncada en sec pel final de les hostilitats. Els estralls d’aquelles fortunes improvisades que trontollaven, es van fer visibles en forma de lluita social (p. 337).

Com explica el mateix Amadeu Hurtado, la nova etapa de violència social s’havia iniciat poc abans de l’armistici, ¹⁰⁷⁰ amb l’assassinat de l’enginyer Joan Albert Barret, director i professor de l’Escola Industrial, el 8 de gener de 1918. Des de la *Solidaridad Obrera*, Ángel Pestaña va demostrar que l’assassinat responia a les activitats d’espionatge alemany que portava a terme el comissari de policia Manuel Brabo Portillo. ¹⁰⁷¹ El diari catòlic *El Siglo Futuro* va publicar que «Se sabe que Brabo Portillo ha mostrado deseos de que lo defienda el letrado D. Amadeo Hurtado, fundador y verdadero director de *La Publicidad*». ¹⁰⁷² Hurtado –que havia conegut a Barret a l’Ateneu i hi havia intimat arran d’un litigi en el qual Hurtado havia exercit d’àrbitre (p. 339)– no es faria càrrec d’aquest assumpte i el comissari seria processat, condemnat, destituït i empresonat, després alliberat i pres al servei del governador Milans del Bosch, fins que va ser assassinat per un grup anarquista–, però, de tota manera, aquell confús assassinat que va commoure tot Barcelona iniciava una etapa en què, com va titular la seva novel·la Oller i Rabassa, «mataven pels carrers». ¹⁰⁷³ El punt culminant de l’agitació social de la postguerra europea va ser la famosa vaga de La Canadenca decretada pel Sindicat Únic, què va paralitzar Barcelona i les seves indústries, a partir del 5 de febrer de 1919 i que s’allargaria 44 dies. Com explica Amadeu Hurtado, mentre es constituïa aquesta organització sindical única en la qual creia veure la prefiguració dels sistemes totalitaris de partit únic, «naixia la idea de muntar seriosament una Federació Patronal segons el model del Sindicat Únic» (p. 343). La creació d’aquests dos blocs en lluita social era el final no nat de la lluita per l’autonomia de Catalunya que el discurs de Wilson i la victòria aliada havien esperonat. La paradoxa observada per Hurtado en el catalanisme conservador, que pretenia capgirar les tradicions polítiques d’Espanya, convinant-ho amb un «esperit de conservatisme

---

¹⁰⁶⁹ PLANES, Josep Maria. *Nits de Barcelona*. Barcelona: Edicions Proa, 2001. pp. 156-157.

¹⁰⁷⁰ Sobre aquesta etapa, BALCELLS, Albert. *El pistolerisme*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 2009. BENGOCHEA, Soledad. *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*. Barcelona: PAM, 1994.

¹⁰⁷¹ PESTAÑA, Ángel. *Terrorismo en Barcelona. Memorias inéditas*. Barcelona: Editorial Planeta, 1979.

¹⁰⁷² *El Siglo Futuro*, 20 d’agost de 1918.

¹⁰⁷³ OLLER I RABASSA, Joan. *Quan mataven pels carrers*. Barcelona: Editorial Selecta, 1955.

social», es va fer patent en aquell moment (p. 343). A l'inici de 1918, quan res feia presagiar un trencament entre l'advocat-editor i els amos de la naviliera i del periòdic, el personal de Redacció, Administració i Tallers de *La Publicidad* obsequiava amb un banquet a Amadeu Hurtado, «por el concurso, por la intervención, por la dirección espiritual que ha dado, en su etapa de renovación, *La Publicidad*». L'homenatjat, en el seu discurs, s'havia desfet en elogis cap al propietari, que presidia l'àpat, celebrat a la Maison Dorée:

He aceptado con gusto el ofrecimiento de este banquete –dijo– porque celebrando con este acto el éxito de *La Publicidad*, podemos rendir homenaje a nuestro común amigo don Antonio Tayá, que nos ha proporcionado los medios para obtenerlo. El éxito de *La Publicidad* se ha debido, en primer lugar, justo es reconocerlo, después del éxito que habéis hecho todos vosotros con vuestro talento y vuestra laboriosidad, al prestigio del antiguo nombre de *La Publicidad*. El viejo diario democrático que tantas y tantas ideas había acogido necesitaba sólo el impulso de un rejuvenecimiento. Sólo hemos tenido nosotros que redoblar en un principio nuestras energías para quitar el descredito en que había caído durante los últimos años para que volviese a ser lo que había sido, pero más acomodado a la época actual, modernizado, libre de trabas. Y se ha debido después el éxito de *La Publicidad* a la generosidad de un hombre como el Sr. Tayá, que no ha regateado ningún medio para poder dotar a su pueblo de un gran órgano de opinión, sin que haya querido para nada intervenir en sus ideas, ni en sus orientaciones políticas, coincidiendo solamente en este gran amor que nos une a todos por la causa del derecho que se está ventilando en la gran guerra.

La guerra que se ha desencadenado en Europa ha contribuido a crear la riqueza de unos cuantos conciudadanos nuestros. Uno de ellos – de cuyo nombre no quiero acordarme–, decía con petulancia y sin escrúpulos de consciencia que entre todos cuantos se habían enriquecido debían hacer una suscripción para fundir una estatua de oro del Káiser alemán, en agradecimiento del gran cataclismo que ha promovido, desatando el terrible azote. Por ese solo indicio podéis juzgar la mentalidad de ese hombre que creía –y estaba satisfecho de ello– que media humanidad se estaba matando con la sola finalidad de aportar unos millones a sus arcas. Al lado de ese hombre yo opongo la figura del señor Tayá. También han llegado hasta los pies del señor Tayá algunas olas de espuma sangrienta, de ese mar revuelto de la guerra, convirtiéndose en oro al estrellarse en las rocas. Pero el señor Tayá en lugar de pensar en ofrecer dones y sacrificios al Káiser alemán, nos ha ofrecido a nosotros un medio para que pudiéramos echar a la cara del autor del oprobio de la guerra toda la ignominia de su crimen. Este es el único lujo que

se ha permitido nuestro amigo, dotando al propio tiempo con ello de un órgano de educación social a nuestro pueblo. Porque nuestro pueblo, atado por una prensa de partido, no comprende la independencia de criterio que informa todos nuestros actos y que ha llegado a veces a desorientar a la opinión, defendiendo sin obedecer a consignas de partido de ninguna clase o atacando, ya a unos u a otros, de la izquierda o de la derecha, según su modo de proceder fuese acreedor del aplauso o la censura¹⁰⁷⁴

Aquestes paraules però, aviat quedarien sense sentit quan la violència, l'enfrontament i l'agitació social entre patronal i sindicat, es van escolar dins la vida diària del rotatiu que Hurtado inspirava i dirigia per compte dels seus clients, van trencar aquesta harmonia i van provocar de la seva sortida del diari i trencament amb els germans Tayà. Amadeu Hurtado, explica a les seves memòries la seva visió dels fets, que es pot enriquir i completar amb l'intercanvi d'articles que es va produir entre l'advocat i els seus antics patrocinats, a les capçaleres d'*El Diluvio* per part d'Hurtado i *La Publicidad*, òbviament, per part dels Tayà. Segons afirma Hurtado, les desavinences van començar en plena vaga, quan fou decretada pel Sindicat Únic la denominada «censura roja» implantada per la Sindicat d'Arts Gràfiques, Paper i Cartró que agrupava el personal de tallers dels diaris i publicacions, i que bàsicament comportava la supressió per part dels obrers de «toda nota o comentario relacionada con el movimiento de La Canadiense, venga por el conducto que sea, en la inteligencia de que en el momento en que aparezca algo de dicho asunto, nos arrogaremos el derecho de retirar el personal de esa casa, sin perjuicio de exigir una indemnización como correctivo de dicha infracción».¹⁰⁷⁵ Segons Hurtado, el diari havia seguit fins al moment una política de pacificació que, si no complaïa cap dels dos camps adversaris, era ben vista pel gran públic. A partir de llavors, es van viure les conseqüències de la «censura roja» que el memorialista recorda amb un testimoni de primera mà, quan va haver d'acudir a la redacció davant l'amenaça d'un jove obrer, que va fer retirar un article que considera desfavorable (pp. 346-347). L'article no es va publicar, però el dia 11 de març, *La Publicidad* publicava la nota següent: «Con el propósito de ejercer una contra-censura para neutralizar los efectos de la censura gubernativa, el Sindicato de Artes del Libro ha prohibido a los obreros de la Sección de Prensa la composición de toda noticia o comentario que haga referencia a la huelga de la

---

¹⁰⁷⁴ «Un banquete a Hurtado». *LP*, 15 de gener de 1919.

¹⁰⁷⁵ PRADAS BAENA, Amàlia. *L'anarquisme i les lluites socials a Barcelona 1918-1923. La repressió obrera i la violència*. Barcelona: PAM, 2003. p. 62. L'autora reproduceix aquest el text aparegut a COMÍN COLOMER, E. *El anarquismo contra España. De la mano negra a la huelga de la Canadiense*. Madrid: Editorial Española, 1955.

Canadiense. En su virtud, los periódicos no publicaran, desde hoy, información sobre este conflicto».¹⁰⁷⁶ El conflicte obrer a *La Publicidad* estava servit. Tal i com continua relatant Amadeu Hurtado, només havia estat un preludi, i aviat en el Sindicat Únic decretava la vaga de totes les empreses de la casa, comprenent en primer terme el diari perquè la seva suspensió era la que havia de donar més relleu al conflicte. Segons el testimoni d'Hurtado, alguns obrers qualificats de la impremta es van oferir com a mitjancers entre Tayà i el Sindicat Únic, però la mateixa organització els va desautoritzar i amenaçar. No hi havia una altra solució, com recora Hurtado: «si la casa Tayà volia discutir la solució de la vaga, ho havia de demanar directament en carta adreçada al Sindicat» (p. 348). Segons recorda Hurtado:

Va ésser-li difícil a Tayà decidir-se a fer la carta, però davant de la persistència del conflicte, va donar una nota escrita a màquina en la qual feia constar que la casa estava disposada a escoltar la delegació del Sindicat Naval que volia tractar. La nota va ser rebutjada [...] No sé perquè em va semblar de sobte que tot plegat era un joc en el qual la cosa aparatosa suplía la falta de substància, i se'm va ocórrer proposar a Tayà la reproducció textual de la nota sense afegir-hi una paraula més, però posant-li l'adreça al Sindicat Naval i la firma de la casa. El resultat va ésser, com esperava, la fixació d'una entrevista; però hauria de tenir lloc a la redacció de *La Publicidad* a les deu de la nit, quan ja les cases del carrer eren tancades, i sense la presència de cap obrer de les empreses afectades per la vaga, perquè ja els representaven els delegats dels respectius sindicats. A l'hora convinguda, vaig anar a la redacció del diari, on m'havia de trobar amb el director Jori, els dos germans Tayà i un dactilògraf de l'administració. (p. 348)

La reunió, plena d'entrebancs i presagi del que havia de passar aviat entre Hurtado i propietari de la casa Tayà, va començar amb imprecacions del delegat des tipògrafs, Àcrata Vidal, que no veia amb bons ulls la presència de l'advocat, que va haver de justificar la seva assistència a la reunió en qualitat de periodista del diari:

La discussió de les reclamacions del Sindicat Naval va ser llarga i minuciosa. Des que va començar, tenia la impressió d'assistir a un de tants debats sobre qüestions d'interessos que havia hagut de presenciar o d'arbitrar centenars de vegades amb motiu del meu ofici, i em costava un esforç imaginar que en aquelles nimietats es volguessin concretar les essències doctrinals de tots els sistemes que els homes, en els seus mil·lenaris, han inventat per provar d'ésser feliços. Però havia intervingut en tants afers similars, especialment en la solució de conflictes del port amb els carboners, que sabia de memòria

---

¹⁰⁷⁶ *LP*, 11 de febrer de 1919.

que aquells homes discutien en rigor un problema de sobirania; i quan ells exigien que no hi haguessin represàlies per les agressions i els sabotatges que havien tingut lloc en el curs de la vaga com accidents naturals de la lluita, evocaven l'exemple històric d'altres homes tan petits com nosaltres, que amb pretextos tant o més nimis, havien contribuït a desencadenar guerres monstruoses només perquè la seva insignificància representava també accidentalment, per raó de la naixença o del destí, algun problema de sobirania. (p. 349)

Tal com escriu l'advocat Amadeu Hurtado, amb aquella reunió accidentada a la casa Tayà s'havia resolt el conflicte, però en l'ànim del propietari naixia un malestar creixent, en considerar-se vexat i traït pel seu advocat. Segons aquest intueix, el seu client hauria esperat d'ell una actitud intransigent per adoptar ell una de magnànima:

Per altra part, durant aquella llarga entrevista, Tayà havia tingut la impressió ben clara que els sindicalistes es valien del diari com a instrument de pressió damunt d'ell perquè deixar de publicar-se donava al conflicte, davant de l'opinió, un ressò que no hauria tingut per si sol, fet que convertia el cas en un nou acte de propaganda sindical. I aquell home de natural animós i despreocupat se sentia de sobte influenciat per l'excitació del carrer i envejava la independència i el coratge amb què es altres capitans d'indústria defensaven les pròpies posicions. El diari, que havia d'ésser un element d'influència, se li havia tornat una nosa en una hora decisiva, i aquesta decepció l'induïa a voler fer-ne una arma de combat. (p. 349-350)

El conflicte entre un propietari que havia donat ales a un diari proaliat, liberal i republicà mentre aquesta postura coincidia amb els seus interessos personals i empresarials, però que atemorit per l'acció sindical a la qual s'havia d'enfrontar en unes empreses que entraven en dificultats, estava decidit a donar un gir d'autoritat al diari i un advocat que havia actuat com a editor, inspirador, editorialista i quasi-director, marcant-ne la línia política en uns anys convulsos com aquells i que aspirava a continuar sent-ho en la nova etapa que s'albirava, estava servit. Com escriu Josep Pla, «*La Publicidad* havia perdut ja la seva línia inequívocament republicana i, tot i disposar, en la seva llista de col·laboradors, d'una bona part de la massa encefàlica peninsular de sentit contraopinant (Unamuno, Turró, Madariaga, Maeztu, Brossa, etc), s'havia convertit en un negoci d'una certa categoria de venda de paper imprès». ¹⁰⁷⁷ La incomoditat de qui n'havia estat el principal referent amb el propietari del diari es a anar fent cada vegada més palesa: «Vaig comprendre la crisi moral que els trastornava, i per no pertorbar-lo, vaig proposar-li una

---

¹⁰⁷⁷ PLA, J. *op. cit.* 2001. p. 606.

separació que ell també volia; però per un motiu que no m'explico, va prohibir que *La Publicidad* donés compte del meu apartament. Per salvar la meua responsabilitat d'actuacions futures en què no havia d'intervenir, em vaig decidir a fer públic el desacord en terme prou agres perquè fos ben visible la ruptura» (p. 351). Aquí va començar el que es va conèixer com «El cas Hurtado». El 29 d'abril *El Diluvio* anunciava que «en la vida de nuestro colega *La Publicidad* acaba de producirse un hecho importante» ja que «acaba de separar-se de *La Publicidad* el que fue su inspirador des de que este órgano fue adquirido por la casa Tayà: Don Amadeu Hurtado. Han sido despedidos del diario algunos redactores con el pretexto de profesar ideas demasiado avanzadas o ser amigos en exceso del señor Hurtado».¹⁰⁷⁸ Tal com anunciava el periòdic, el que passava a *La Publicidad* «escapa a los límites de un suceso de orden interior» i aviat esdevindria un escàndol públic. L'endemà, a les mateixes pàgines Hurtado hi publicava la seva carta oberta dirigida «A mis amigos de *La Publicidad*»,¹⁰⁷⁹ on l'advocat es dirigia als companys del diari, per acomiadar-se'n públicament i exposar la seva visió de l'enfrontament. En aquest sentit, Hurtado afirmava que:

Estamos pagando ahora un pecado original que a tantos otros antes que a nosotros las había sido perdonado. Creíamos que era lícito aprovechar la coincidencia de que nuestros sentimientos llevasen el mismo camino que una codicia ajena; y el destino nos castiga cruelmente destruyendo el fruto de tres años de trabajo intenso.

Todos sabíamos que cuando la guerra dejaría de ser un negocio, la vida de *La Publicidad* estaría en peligro; pero estábamos también seguros que, a pesar de todos los obstáculos de una administración grotescamente incapaz, cuyo entusiasmo haría el milagro de que antes de que la guerra dejase de ser productiva el periódico dejaría de ser una carga para la empresa. Estas previsiones nuestras se confirmaron; pero no pudimos presumir que, a pesar de ello, se nos exigiese una abdicación de sentimientos tan inmediata que no pudiese detenerse ante ningún escrúpulo de consideración personal.

Vosotros sabéis mejor que yo de qué manera solapada llegó hasta la nosotros la impresión de la inevitable catástrofe. Las campañas de *La Publicidad* perjudicaban los intereses de la casa, mal avenidos desde la forma del armisticio con un periódico de una extrema significación aliadófila y peor avenidos aún con un periódico que, por respeto a su público, no sabía variar su política al compás de los cambios del ministerio de Abastecimientos.

---

¹⁰⁷⁸ «El caso de *La Publicidad*». *ED*, 29 d'abril de 1919. p. 8

¹⁰⁷⁹ HURTADO, Amadeu. «A mis amigos de *La Publicidad*». *ED*, 30 d'abril de 1919. p. 9.

Era posible, dentro de la orientación general de *La Publicidad*, servir en determinados intereses particulares de la Empresa; y nadie dejó e someterse a este deber de lealtad. Pero, mientras se ignoraba cual era fijamente el interés de la empresa, que por falta de una normal inteligencia directora varía cada dos horas, se nos hizo saber que lo que se exigía de nosotros era un cambio radical de orientación.

Com diu Hurtado, en aquesta confusió d'interessos i amb el rerefons del conflicte social, Tayà va començar un gir de *La Publicidad* cap a una política més conservadora i favorable a la política de la Federació Patronal, acomiadant obrers i redactors suspectes o eliminant les caricatures antigovernamentals d'*Apa*, Tayà va voler, «en una paraula, canviar la fesomia del diari» (p. 351). Aquests canvis comportaven, com recorda Claudi Ametlla, represàlies i acomiadaments: «Alguns patrons, quan es cregueren protegits per llur Sindicat Lliure, esporgaren llur personal. Ho feren així a *La Publicidad* els germans Tayà, què ja havien renyit amb l'Hurtado i començaren llur davallada comercial, tan sensacional com llur ascensió. Dos dels esporgats per sindicalistes eren els redactors Andreu Nin i Manuel Brunet».¹⁰⁸⁰ Hurtado també es refereix a aquesta política d'esporgada, a la seva primera carta oberta:

Sentí miedo por todos vosotros. Cada día me llegaba la noticia de una nueva víctima. Primero los obreros de la imprenta que habían ofrecido lealmente su mediación para solucionar un conflicto sindicalista con otros negocios de la empresa, eran despedidos a pretexto de complicidad con los promovedores del pleito. Luego era dos inteligentes redactores los que eran lanzados a pretexto de sus simpatías obreristas. Más tarde otro redactor, acusado de ser amigo mío de infancia, era también despedido. Y por último se amenazaba con echar a la calle a algunos obreros que por llevar en la imprenta más de treinta años, eran considerados afectos a la significación política del diario, y se daba orden de substituir a todos los redactores por los de *La Jornada*, que es el nuevo diario que la empresa edita en la Corte.

Efectivament, el 15 de desembre de 1918 va sortir a la venda el primer número de *La Jornada*, un nou diari madrileny de cuidada qualitat estètica, d'inspiració catalana i que havia de servir com a instrument polític en els ambients polítics de la capital. Com assenyala Garcia Domingo, la llarga mà dels Tayà estava darrera d'aquesta publicació. El gerent era Ernesto Ruiz de Arana, home vinculat als negocis dels Tayà, i el director era Rafael Morayta. Segons Garcia Domingo, no es pot negar ni confirmar la vinculació

---

¹⁰⁸⁰ AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques 1918-1936*. Barcelona: Distribucions Catalonia, S.A., 1979. p. 32.

de l'efímer diari –acabà la seva vida l'octubre del 1919–, però Amadeu Hurtado es referirà, com veurem, a la vinculació de Tayà amb aquest diari, dins la nova postura política i social que volia donar a les seves empreses. A més, no deixa de ser significatiu que, tot recordant el brevíssim nomenament ministerial com a ministre de Finances de Josep de Caralt i Sala, comte de Caralt, Amadeu Hurtado evoqui la tertúlia del hall de l'Hotel Palace –«un bon centre d'informació per a les coses de Catalunya», segons Josep Pla–,¹⁰⁸¹ on s'allotjava durant les temporades que els seus afers l'obligaven a estar-se a Madrid, on «venia moltes vegades per parlar amb Tayà o amb mi el meu antic amic Rafael Morayta, que jo havia posat al cap de la nostra corresponsalia a Madrid, juntament amb l'altre conegut periodista Emilio Herrero» (p. 313) La vinculació entre tots tres personatges –Tayà, Hurtado i Morayta– sembla evident. Hurtado atacava aquest nou diari i les noves orientacions de *La Publicidad*, reivindicant la seva orientació i el caràcter que havia aconseguit donar a la publicació, enfront del nou enfocament que exigia el gir a la dreta que semblava menar Antoni Tayà:

El sacrificio ya está hecho. Pero presumo que la empresa de *La Publicidad* se equivoca si cree que con mi ausencia ha vencido todos los obstáculos para convertir su periódico en un órgano conservador y germanófilo. Queda la coacción moral de la opinión pública que pesa sobre vosotros si la Empresa lo ignora, y queda vuestra dignidad personal que ha de ofenderse de ser instrumento de un engaño.

Le habrá sido posible a la empresa editar en Madrid *La Jornada*, mezclando campañas bolcheviki y artículos del panegirista de von Bernhardi con burlas anticatalanas y elogios a Luca de Tena porque todo el mundo sabe que se trata de un diario de negocios y nadie le hace caso. Pero es difícil intentar algo parecido con *La Publicidad*, que se ha creado un honradamente un público atraído por la fuerte sinceridad y la noble independencia de los que avalaron con su honor y con su nombre sus campañas, encaminadas a dar a la democracia catalana, oportunista, casera y recelosa, un ideal de vida exterior sin el cual ningún pueblo ha conseguido levantarse. Se puede con dinero hacer muchas cosas, incluso ponerse en ridículo. Lo que no puede hacerse es comprar una ficción de idealidad cuando se tiene seco el corazón y enjuta el alma.

Finalment, Hurtado s'acomiadava dels seus antics redactors i companys de *La Publicidad*, prometent-los que:

---

¹⁰⁸¹ PLA, Josep. «Madrid, 1921. Un dietari». A: *Primera volada*. Barcelona: Edicions Destino, 1972. p. 592.

Si la guerra hubiese puesto un poco de oro en mis cajas como ha puesto un poco más de honor en mi nombre, yo os invitaría a continuar juntos en otro sitio nuestro trabajo, y sé que todos, redactores y obreros, desertaríais de una casa donde ha salido conmigo la efusiva cordialidad que era el secreto de nuestro entusiasmo y de la emoción de nuestra obra.

Efectivament, la carta d'Hurtado va caure com una bomba en els ambients periodístics,¹⁰⁸² i, especialment, a la redacció del Passeig de Gràcia. A *La Publicidad* de l'endemà, s'hi va publicar un article de portada on s'exposava «A la opinión» la visió del conflicte del propietari del diari.¹⁰⁸³ La defensa del diari va ser atacar les contradiccions d'Hurtado, negant qualsevol de canvi d'orientació i considerant el comiat de l'antic editor com una humiliació per a la plantilla del diari:

Por una cuestión de amor propio, tal vez por despecho, el señor Hurtado, sin poner medida en sus palabras, ha cambiado su punto de observación y no tan sólo ve ahora las cosas del otro lado, sino que las mira con otros ojos. Y creyendo que fuera de su órbita no hay espacio, afirma, que ahora nada puede desenvolverse ni desarrollarse sin su concurso. Y por esto examinando su separación anuncia un cambio de orientaciones en el periódico que está muy lejos de sufrir, presentando a los redactores de *La Publicidad*, con conmiseración humillante, como hombres incapaces de sentir la dignidad y la independencia espiritual, sólo sujetos a la mezquindad de un sueldo. Los redactores de *La Publicidad*, que continúan siendo los mismos que han hecho su historia aliadófila, tienen sobrada independencia para no soportar nada contrario a la idealidad de su espíritu.

Al mateix article, es justificaven els acomiadaments de Brunet i Nin,¹⁰⁸⁴ sense citar-los tampoc, i d'altres membres de la redacció, negant que aquests fossin a causa d'un canvi d'orientació del diari: «No, no representa ningún cambio de orientación la separación de algunos redactores que por desviar sus campañas hacia el campo bolchevista han tenido que romper su conformidad con la dirección del periódico, precisamente porque el bolcheviquismo es cómplice de la germanofilia. No, no representa ningún cambio de orientación la separación de un redactor, que desde hace mucho tiempo

---

¹⁰⁸² «*La Publicidad* i els seus exredactors». *LVC*, 1 de maig de 1919. «*La Prensa catalana*». *ES*, 3 de mayo de 1919.

¹⁰⁸³ «A la opinión». *LP* 1 de maig de 1919.

¹⁰⁸⁴ El mateix dia, Andreu Nin i Manuel Brunet afirmaven a *El Diluvio* que: «Hem estat despedits de *La Publicidad* per socialistes. I per bolxevics! En entrar-hi encara que suposàvem que l'Empresa, els germans Tayà, per la llur fama de senyors lleugers, eren perfectament capaços de posar les idees a la cotització, el sòlid prestigi liberal i d'honestat de don Amadeu Hurtado fou sempre per a nosaltres una garantia de rectitud i bona fe en la orientació del diari». NIN, Andreu i BRUNET, Manuel. «El nostre cas: *A La Publicidad*». *ED*, 1 de maig de 1919. p. 9.

no se amoldaba al ambiente de *La Publicidad* y que sólo se toleraba su presencia en la misma por una deferencia particular con el señor Hurtado». No només es negava qualsevol canvi d'orientació del diari i les conseqüències d'aquest en la redacció i els tallers, sinó que s'acusava a Hurtado, com hem vist, d'un canvi d'opinió total pel que fa a la consideració de Tayà com a empresari, i la vinculació del diari als negocis d'aquest:

Quiere el señor Hurtado mezclar ahora las campañas y la significación de *La Publicidad* con los negocios comerciales de sus propietarios. Nadie tanto como el señor Hurtado sabe la absoluta independencia que la empresa de *La Publicidad* ha dejado siempre a su dirección de una manera tan extremada que llegó a ser presentado el caso como un caso extraordinariamente raro en Cataluña por el propio señor Hurtado. Era ayer que el señor Hurtado presentaba a los ojos maravillados del vulgo como un factor social moderno que creaba en la ciudad una vida nueva, esa Empresa que hoy ataca atribuyéndole mezquinos móviles.

En aquest sentit, el text reproduïa diverses cites d'Amadeu Hurtado, en discursos pronunciats en banquets i articles reproduïts al diari,¹⁰⁸⁵ on l'advocat afirmava que Tayà «no ha regateado ningún medio para poder dotar a su pueblo de un gran órgano de opinión, sin que haya querido para nada intervenir en sus ideas ni en sus orientaciones políticas, coincidiendo solamente en este gran amor que nos une a todos por la causa del Derecho que se está ventilando en la guerra».¹⁰⁸⁶ La defensa de la propietat a les pàgines de *La Publicidad* acabava afirmant:

En poco más de un año el criterio del señor Hurtado ha cambiado en absoluto. Lo que ayer eran nobles virtudes hoy son feos pecados. Y no porque al terminar la guerra haya terminado el negocio, sino porque al variar el criterio del señor Hurtado ha querido ahora ver en *La Publicidad*, aquellos concursos misteriosos, aquellas complicidades tenebrosas, aquellas intervenciones secretas, que antes le atribuía el vulgo.

Ni sufrimiento moral ni humillación para los redactores. Una gran independencia de espíritu, como la que hasta ahora ha gozado el personal de *La Publicidad*. Ni cambio de conducta ni de doctrina. Un gran amor a la causa de la justicia continuará inspirando todas sus campañas.

La resposta del seu antic diari no va satisfer gens ni mica Hurtado, que l'endemà va tornar a publicar a *El Diluvio*, una segona carta oberta, titulada aquesta vegada «El

---

¹⁰⁸⁵ Per exemple, el discurs d'Amadeu Hurtado reproduït a «Un buen ejemplo». *LP*, 20 de gener de 1918.

¹⁰⁸⁶ «Un banquete a Hurtado». *LP*, 15 de gener de 1918.

caso de *La Publicidad*». ¹⁰⁸⁷ El contingut de la defensa que feia *La Publicidad* va desconcertar Amadeu Hurtado:

De sus explicaciones resulta que no es la empresa del periódico sino yo quien los trata «como hombres incapaces de sentir la dignidad y la independencia espiritual, sólo sujetos a la mezquindad de un sueldo». Quise con mi carta defender esta su dignidad y su independencia espiritual, llamando en su auxilio la coacción moral de la opinión pública para poner freno a las humillaciones con que les amenazaba la Empresa; y me contestan mandándome a paseo porque mis palabras son hijas de un despecho. Me he lucido.

Davant l'acusació que s'havia fet d'un canvi en l'opinió d'Hurtado, que fins poc abans havia lloat públicament Tayà, Hurtado va respondre:

Una de las cosas que dije era que el propietario de *La Publicidad* destinó una parte del dinero a ofrecernos un medio para echar en cara al autor de la guerra toda la ignominia de su crimen, y que dejó en absoluta libertad a la dirección del diario sin intervenir hasta entonces en sus ideas ni en sus orientaciones políticas. En esto precisamente está la mayor condenación de la actitud de la Empresa después de la firma del armisticio. Porque será siempre indecoroso aprovechar el entusiasmo con que un grupo de hombres honrados sirven a sus sentimientos para crear un gran órgano de opinión, y una vez la obra levantada, echarlos a puntapiés para recoger su fruto en provecho propio. Y será siempre correcto decir la verdad en el mes de Enero de un año dedicado a aquel trabajo honrado y lamentar públicamente en Mayo del año siguiente haber sido víctima de una incalificable burla.

La decepció d'Amadeu Hurtado amb el que fins llavors havia estat casa seva i, especialment, amb els qui considerava els seus amics, va anar en augment:

Sinceramente creo que estos amigos hubieran podido contestar con un poco más de acierto a mi carta, limitándose a afirmar que quedaban espiritualmente donde estaban. Nadie tenía el derecho a exigirles el sacrificio de su situación personal mientras no fuesen objeto de su agravio directo de la Empresa: y con decir que hasta hoy no habían recibido este agravio, en lo cual me consta ha influido mucho mi actitud, quedaban bien con todo el mundo.

Por esto, agradeciendo el noble gesto de mi buen amigo Tarragó y Romeu, que en una sentida carta me anuncia haberse separado de *La Publicidad* por incompatibilidad moral con el periódico, no puedo aprobarle, como no aprobé el rasgo del amigo Jori, ofreciendo romper la pluma antes de escribir una palabra que pudiese ser molesta para mí. Estas

---

¹⁰⁸⁷ HURTADO, Amadeu. «El caso de *La Publicidad*». *ED*, 2 de maig de 1919.

heroicidades están bien cuando sufre de un modo grave la dignidad personal, o cuando se tienen una situación de trabajo como la mía que permite echar por la ventana sin el menor quebranto a cualquier nuevo rico que quiere humillarme. En otras situaciones más modestas, que personalmente he conocido, basta para defenderse el respeto del propio decoro.

Y me parece que esto es lo que no han sabido hacer mis buenos amigos. No tenían necesidad de rebajarse a defender lo que dentro de la menos rigurosa honestidad política no tiene defensa posible; y mucho menos prestarse al juego de explicar la crisis interior de *La Publicidad* con la farsa del bolcheviquismo a riesgo de delatar como peligrosos a dos dignos compañeros de trabajo.

Aquesta pujada de to en l'escalada dialèctica entre Hurtado i el seu antic periòdic, va ser contestada amb el mateix to per part de *La Publicidad*, què responia a l'endemà amb un significatiu «El caso Hurtado: Para terminar».¹⁰⁸⁸ Les paraules del diari que havia aixecat i inspirat per compte dels Tayà, havien de sonar com un autèntic atac per algú com Hurtado. En concret, a primera plana del diari s'hi podia llegir:

El señor Hurtado no está acostumbrado a presenciar actos de independencia y considera escandaloso que los redactores de *La Publicidad* con la única excepción del señor Tarragó Romeu no se hayan prestado a acatarle servilmente. Porque servitud hubiera sido, y no independencia, que el cuerpo de redacción de *La Publicidad* y su dirección, que no han recibido de la Empresa del periódico ninguna orden contraria a su dignidad ni a la libertad de sus ideales hubieran seguido sumisamente al señor Hurtado en su retirada por un accidente que no afectaba para nada la marcha recta y serena que desde hace dos años y medio ha venido llevando *La Publicidad*. Todos los redactores de *La Publicidad* han tenido para el señor Hurtado muestras de consideración, afecto y aprecio, que, por lo visto, ese señor estima muy poco porque en el artículo que a este asunto dedica en *El Diluvio* de ayer, haciendo algunas consideraciones sobre el decoro y el concepto de honor, parece que solo quiere acercarse a «sus amigos de *La Publicidad*» para humillarles y en este concepto parece que olvida las convenciones de consideración debidas entre personas bien nacidas.

Tal vez el señor Hurtado, por el esfuerzo de su talento y de su trabajo y por los azares de la suerte, puede gozar de una situación económica envidiable. No lo negamos puesto que así lo afirma. Pero hombres de más modesta posición podrían darle un ejemplo –en este caso mismo que se discute– de su independencia de espíritu.

---

¹⁰⁸⁸ «El caso Hurtado: Para terminar». *LP*. 3 de maig de 1917.

Algo muy significativo debe haber ocurrido cuando solo ha acompañado al señor Hurtado en su retirada de *La Publicidad* el redactor mercantil Tarragó Romeu. Y continúan prestando su concurso al periódico –dejando aparte todos sus colaboradores de una tan grande significación francófila– personas reputadas en el mundo de las letras y las artes, que han demostrado, en su vida artística y periodística, la independencia de espíritu.

I aquí l'article hi feia constar, expressament, els noms d'Antoni Rovira i Virgili i Carles Soldevila, dos puntals del diari i dues persones properes en aquella etapa a Amadeu Hurtado, de qui es recordava que havien marxat d'*El Poble Català* disconformes amb la nova política de Pere Coromines al capdavant del diari i el partit. A més, es comparava la marxa en solitari d'Hurtado de *La Publicidad*, amb l'abandó del *Diario de Barcelona* de Joan Maragall, Miquel dels Sants Oliver, Frederic Rahola, etc., arran de la Solidaritat o la d'Urgoiti i mitja redacció d'*El Sol* de Madrid, després del trencament amb Gasset. El seu antic diari insistia: «Algo, por tanto, muy significativo debe haber ocurrido cuando no ha seguido en su retirada al señor Hurtado nadie más que el señor Tarragó». I l'article acabava dient: «La soledad ha amargado tal vez al señor Hurtado. Y de ahí la hiel de sus palabras que procurar encubrir con un tono de consideración humillante, creyendo tal vez que la protección que brindaba con apariencias de amistad, tenía que pagársele con una absoluta sumisión y con un vergonzoso servilismo».

És evident que amb aquesta resposta, algú tan segur d'ell mateix com Amadeu Hurtado havia de sentir-se ferit i traït. D'alguna manera, la resposta dels redactors del diari en què havia esmerçat tres anys d'esforços, perquè la resposta pública apareguda en portada sense signar es podia interpretar com la resposta del diari no només del seu únic accionista, no era l'esperada. De nou, Hurtado es va dirigir als seus antics subordinats, als qui sempre havia tractat d'amics, però aquesta vegada no podia amagar la decepció per una resposta que no s'esperava rebre. Aquell contraatac va ser rebut com una infàmia. L'article, de gran duresa, es podia considerar com un trencament públic entre un home que havia aspirat a ser un cap bonhomí, més aviat un company inspirador i respectat, i els seus antics amics. Hurtado escriu a *El Diluvio*:¹⁰⁸⁹

No puedo negar que he tenido ayer al leer *La Publicidad*, la mayor decepción de mi vida. Apenas me doy cuenta de que hayan podido leer mis ojos lo que acaban de leer. Venían a mi memoria mil recuerdos de escenas de íntima camaradería durante tres años de trabajo, y de otras escenas de afectuosas protestas de amistad después de la catástrofe; y

---

¹⁰⁸⁹ HURTADO, Amadeu. «El caso de *La Publicidad*». *ED*, 4 de maig de 1919.

me parecía imposible que las mismas manos que habían estrechado las mías con tanta efusión hubiesen podido escribir, componer e imprimir a la vuelta de tres días, unas palabras de infamia contra mi nombre.

Tengo ahora encima de mi mesa las cartas de felicitación con que me han honrado amigos y desconocidos; y todas ellas no bastan para borrar la tremenda impresión de este inesperado desengaño. ¿Qué me importaba lo que pudiesen inventar ciertas gentes descalificadas en el concepto público para explicar de algún modo la pérdida de mi amistad? Lo que me llega al alma, lo que no puedo resignarme a aceptar, como una cosa natural y merecida es el insultante desprecio de unos amigos que por una continua comunidad de sentimientos eran para mí como una prolongación de mi propia familia

Parece que les he ofendido brindándoles públicamente desde fuera de *La Publicidad* la amistad que tantas veces, como saben todos ellos, hubo de proteger dentro de aquella casa su independencia espiritual. Si no tuvieron la libertad ni el valor de dar cuenta de mi separación del diario, como se hace con el último reportero, ¿no era natural que creyese que era cierto, como cuidaban de decirme que estaban dolidos de la situación? Y al decidirme a hacer pública por mi cuenta mi separación, ¿no podía serme permitido hablar de mis amigos en los mismos términos en que ellos hablaban conmigo en aquellos días?

Per a Hurtado, aquella era una ofensa massa grossa, i especialment li dolia perquè entenia feta per aquells qui eren els seus amics:

Para terminar, publicaron ayer mis amigos su escrito en *La Publicidad*. No estamparon sus nombres, pero me los recuerdan. Habremos realmente terminado y difícilmente podré olvidar unos nombres que llevan envuelto el agravio que por primera vez en la vida se ha intentado contra mi honor. Yo solo quiero que conste que no sólo no he pedido que abandonasen conmigo su situación en *La Publicidad*, sino que les aconsejé renunciases incluso a visitarme para evitarse una represalia. Todos se negaron indignados a esta renuncia, y al cabo de unos días se han hecho solidarios de una ignorada infamia para repudiar en público mi amistad. Ahora mejor que nunca podrá decir que están donde deben estar.

L'article d'Amadeu Hurtado no va tenir resposta pública per part dels redactors *La Publicidad*. El que sí que va respondre, per carta privada feta pública pel mateix Hurtado a *El Diluvio*,¹⁰⁹⁰ fou el director, Romà Jori. Amb un to desesperat, –«¿On i de quina manera, Hurtado, s'ha dit la paraula infamant? Dieu-me, senyaleu-me-la, i em

---

¹⁰⁹⁰ HURTADO, Amadeo. «Lo de *La Publicidad*». *ED*, 6 de maig de 1919.

cremaré la mà» – Jori intentava posar pau entre el seu antic amic i el cos de la redacció del diari que dirigia:

No teniu ni idea de l'amargura que m'ha causat la vostra carta. No teniu idea del dolor que m'ha causat tot això. Però, Hurtado, poseu-vos la mà sobre el cor i veieu la manera que heu tractat a tots els redactors de *La Publicidad*, a qui consideràveu com una prolongació de la família des del primer dia, com a lacaios, com a homes sense dignitat ni decoro. Us havia dit que no escriuria res insultant contra vós. Poc podia preveure que'l primer dia haguéssiu escrit tan fort contra nosaltres. [...] Mai podia imaginar que lo que va començar d'una manera tan cordial acabés en aquesta forma tan dolorosa.

La carta no només no va servir per refer ponts ni com a bàlsam per la ferida profunda que s'havia produït, sinó que l'acompanyava el propi comentari d'Hurtado, que severíssim, afirmava: «A esto conduce el haberse prestado al juego de darse por molestados conmigo para servir de escudo a una culpa ajena, conocida y en privado vituperada. ¡Y pensar que si los hombres de *La Publicidad* llegan a apoyarse en mi carta para hacerse fuertes ante el público la Empresa no hubiera sabido qué hacer para darles la sensación de respeto! No tenia otra finalidad ni escrito; y yo, que conozco bien el terreno que piso, estaba seguro de haber acertado. Mientras que ahora... Lo malo en el orden de las abdicaciones morales es empezar. Al tiempo». Amb aquesta contundent última paraula, la relació entre Amadeu Hurtado i el diari dels Tayà estava definitivament trencada. Poques setmanes després, *La Publicidad* publicava una gasetilla en la qual s'informava que el govern de la República Francesa havia concedit la creu de cavaller de la Legió d'Honor al Dr. Solé i Pla, a Marià Rubió i Tudurí i a Amadeu Hurtado. Tant del Dr. Solé com de Rubió se'n destacaven els mèrits que els havien fet mereixedors de la condecoració, fins i tot destacant la col·laboració de l'enginyer militar amb el diari. Dels mèrits d'Hurtado i del seu paper al diari, ni una paraula.¹⁰⁹¹ En una carta a Miquel Utrillo, l'advocat comentava que en rebre la distinció havia escrit als seus amics Pams i Brousse, i s'estranyava del silenci d'aquest darrer, vinculant-ho a la seva col·laboració amb *La Publicitat*.¹⁰⁹² Els germans Tayà van prendre com a advocat el dirigent lligaire i exministre Joan Ventosa i Calvell, però com escriuria anys després Hurtado, la catàstrofe estava servida:

---

¹⁰⁹¹ «La Legión de Honor». *LP*, 17 de juliol de 1919. «La Legión de Honor francesa». *ES*, 17 de juliol de 1919.

¹⁰⁹² Carta d'Amadeu Hurtado a Miquel Utrillo. Barcelona, 4 de setembre de 1919. En una missiva del dia 21 d'octubre, Hurtado donava notícia de la resposta «carinyosa» de Brousse, i la intenció de visitar Pams a París. Arxiu Museus de Sitges.

Quan un temps després, ja en plena davallada, Tayà m'enviava emissaris per demanar-me que volgués ajudar-lo en l'esforç de salvar-se, jo no el podia complaure. No el tenia cap rancúnia perquè sabia prou que el nostre dissentiment era degut a una pertorbació momentània del seu esperit, que l'ambient de l'època havia fet inevitable. Però també sabia que el meu modest ajut no el serviria de res. El seu cas era un cas personal. Era el desastre d'aquella inundació de l'or que, en destruir els contraforts de la producció, del tràfic i principalment del crèdit, s'enduia fatalment riu avall les tendres fortunes poc arrelades, com algunes centenàries que tenien les arrels corcades. (p. 351)

A partir d'aquell moment, *La Publicidad* endurí en un sentit conservador i de classe la seva posició davant el greu conflicte social que es produí a Barcelona i les ciutats industrials de la rodalia, fins la seva venda definitiva a la Federació Patronal Española, a principis de 1922.¹⁰⁹³ En el seu perfil del crític Joaquim Pena, Josep Pla recorda: «Passaren uns quants mesos, i el capvespre de la casa Tayà, que durava tant, es consumà. Entràrem en una obscuritat total. *La Publicidad* fou venuda a una organització patronal que s'havia hagut de crear d'urgència per fer front d'una manera o altra a l'anarquia social que la crisi crònica de l'autoritat en aquest país havia instaurat. Aquest canvi de propietat produí una gran convulsió en la redacció barcelonina. Alguns elements se n'anaren i la casa quedà desmembrada».¹⁰⁹⁴ El poeta Josep Maria López-Picó anota el 20 d'abril de 1922 al seu dietari: «La Patronal ha comprat *La Publi* i tots els nostres amics fan la maleta per anar-se'n a una altra banda. A menys que amb una puja de sou es coordinin els criteris! De més fortes n'hem vistes».¹⁰⁹⁵ Però la propietat patronal, durà poc. El dia 11 d'agost de 1922, Antoni Rovira i Virgili anunciava que «una colla d'amics hem guanyat aquest diari per Catalunya».¹⁰⁹⁶ L'1 d'octubre la capçalera fou catalanitzada. Nasqué *La Publicitat*.¹⁰⁹⁷ I és que, com explica un altre home de premsa i política com Claudi Ametlla, Acció Catalana «va adquirir *La Publicidad*, que els germans Tayà havien venut uns mesos abans a la Federació Patronal, la qual en ple deliri de vagues, locauts i atemptats, volia disposar d'un diari, i quan el va tenir, no sabé que fer-ne».¹⁰⁹⁸ Segons escriptura pública, entre els fundadors del nou diari s'hi trobaven Lluís Nicolau d'Olwer, Pelai Vidal de Llobatera i Lliurella, Manuel Reventós i Bordoy, Jaume Bofill i Mates,

---

¹⁰⁹³ En concret, s'hauria venut a Felip Pons i Solanes, secretari de la Federació Patronal. MARSILLACH, Adolfo. «De nuestro redactor en Barcelona: La Publicidad». *Suplemento gráfico de El Imparcial*, 29 d'abril de 1922.

¹⁰⁹⁴ PLA, J. *op. cit.* p. 637.

¹⁰⁹⁵ LÓPEZ-PICÓ, Josep Maria. Dietari. Barcelona: PAMSA, 1999. P. 121.

¹⁰⁹⁶ ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «El Picarol». *LP*, 11 d'agost de 1922.

¹⁰⁹⁷ *LP*, 1 d'octubre de 1922.

¹⁰⁹⁸ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 42.

Estanislau Duran i Reynals, Martí Esteve i Guau, Ramon d'Abadal i de Vinyals, Josep Barbey i Prats, Carles Soldevila, Rafael Closas i Cendra, JV Foix o Josep Maria Pi i Sunyer.¹⁰⁹⁹ Com veurem més endavant, Amadeu Hurtado va tornar a fer-se càrrec de *La Publicidad* en una altra etapa ben diferent, l'any 1933, quan l'advocat va esdevenir, també, un dels dirigents principals d'Acció Catalana i un dels més destacats empresaris periodístics de Barcelona. Entretant, *L'Esquetlla de la Torratxa* es preguntava: «*La Publicidad*, de qui és? D'en Tayà? De la Patronal? De l'Acció Catalana?» i responia:

La Publi és d'En Tayà, la dirigeix la Patronal, gairebé la té Acció Catalana, i no obstant, no és d'en Tayà, ni de la Patronal, ni de l'Acció Catalana, sinó d'uns anglesos, acreedors d'en Tayà. Aquests acreedors tenen per advocat l'Amadeu Hurtado, i la gent diu: *La Publi* tornarà a ser de l'Hurtado. Aleshores, s'aixeca un *chor* aprovatiu: millor, millor! Però, si els anglesos acreedors d'en Tayà són clients de l'Hurtado, i aquest recobra *La Publicidad*, com portarà la seva política internacional, que és la seva política, si els anglesos seran Lloyd George i l'Hurtado serà la França?¹¹⁰⁰

En el terreny més personal, la ruptura traumàtica d'Amadeu Hurtado amb els seus amics i col·legues del diari tindrà demostracions palpables. El 7 d'octubre de 1921, *La Publicidad* ocupava tota la seva portada amb una esquela pel seu director, Romà Jori, mort a l'edat de 44 anys. La notícia va commoure tota la premsa barcelonina i, especialment, els seus amics i companys de *La Publi*, que li van dedicar articles i elegies.¹¹⁰¹ El dol del qui també fou vicepresident de l'Associació Catalana de la Premsa, estava presidit per Ventosa i Calvell i Antoni Tayà, i hi figuraven el tinent d'alcalde Lluís Nicolau d'Olwer, el director de la delegació d'Havas, Claudi Ametlla, el professor Rafael Campalans, l'escultor i gran amic del difunt Josep Clarà i un gran nombre de periodistes com Josep Maria Junoy, Joan Costa i Déu, Ramon Noguer i Cornet, Rafael Moragas, Josep Pla, Josep Amich *Amichatis*, Màrius Aguilar, Santiago Vinardell, Alexandre Plana, Josep Maria de Sagarra, Brauli Solsona, etc. En la llarga llista, només hi faltava un nom: el d'Amadeu Hurtado.¹¹⁰²

---

¹⁰⁹⁹ Escripura de constitució de la Societat Anònima *La Publicidad*, atorgada davant el notari Josep Maria Aguirre i Serrat-Calvó, el 6 d'octubre de 1922.

¹¹⁰⁰ «Les tribulacions d'un diari». *LET*, núm. 2265, 4 d'agost de 1922. p. 500.

¹¹⁰¹ BERTRANA, Prudenci. «Romà Jori». *LP*, 7 d'octubre de 1921. Rovira i Virgili, Antoni. «En Romà Jori». *LP*, 7 d'octubre de 1921. Edició Nit. JUNOY, Josep Maria. «De llibre de l'Amistat i de la Mort. Romà Jori» *LP*, 10 d'octubre de 1921. PLA, Josep. «Del periodismo y del arte. Román Jori». *LP*, 11 d'octubre de 1921.

¹¹⁰² «La muerte de Don Román Jori». *LP*, 8 d'octubre de 1921.

8.8 «L'ACTUAL DEPRESSIÓ DE L'ESPERIT PATRIÒTIC I CIVIL DE CATALUNYA»

Després de l'armistici que havia acabat amb la Gran Guerra i tot i la seva sortida al capdavant de *La Publicidad*, Amadeu Hurtado no es pot dir que es retirés del tot del debat públic del seu temps. Al contrari, es pot dir que el seu paper preponderant en aquells anys li havia conferit un prestigi intel·lectual encara més gran que el que tenia abans del quadrienni 1914-1918. La seva influència requeria un nou mitjà per expressar-se, i es pot dir que hi va haver diversos intents per a construir-los. Entre ells, un de no reeixit de continuar l'experiència a la revista *Iberia*, reconvertida en una revista econòmica. Al número 200, el darrer, de la revista aliadòfila, s'hi anunciava que «con el último número de febrero acaba la *Iberia* de la guerra, apasionada, luchadora, ardiente. De aquí a poco su gloriosa historia se reanuda con una gran Revista de Economía. [...] *Iberia, Revista de Economía*, aparecerá como una gran publicación órgano de los intereses materiales. Se propone ser la revista amplia, documentada, extensa, que falta en ese orden periodístico». Aquesta nova publicació, havia de tenir «extensa informació comercial, industrial y financiera», «crónicas de las plazas más importantes del mundo», «copiosa informació de mercados» i «colaboraciones de primer orden», en 60 pàgines.¹¹⁰³ Per impulsar, doncs, aquesta nova publicació econòmica, l'exdirector de l'anterior *Iberia*, Claudi Ametlla, els empresaris d'origen francès Octave Lecante Pallison, Albert Marty Lafábregue, Eloy Detouche Berland¹¹⁰⁴ i Amadeu Hurtado Miró van constituir el 4 de juliol de 1919 una societat anònima, amb un consell d'administració presidit pel mateix Hurtado.¹¹⁰⁵ De tota manera, en aquells anys especialment delicats pel que fa a la situació social, en plenes tensions obreres i patronals, *Iberia Revista de Economía* no va reeixir, i presumiblement no se'n va arribar a publicar cap número.

Ara bé, això no vol dir que la projecció pública d'Amadeu Hurtado no fos, en aquells anys, i especialment per la seva condició de jurista, expolític, periodista i home

---

¹¹⁰³ «*Iberia. Revista de Economía*». *Iberia*, núm. 200, 22 de febrero de 1919. p. 6

¹¹⁰⁴ Tots tres eren personatges distingits de la colònia francesa de Barcelona i de la indústria catalana: l'industrial pelleter Octave Lecante era el fundador de la Tenería Moderna Franco-Española, a Mollet del Vallès. PLANAS I MARESMA, Jordi. «De poble agrícola a ciutat industrial: els inicis de la industrialització a Mollet del Vallès». *Notes*, vol. 19. 2004. Albert Marty, originari de Prada de Conflent, era el gendre d'Amadeu Cros Nubiola, fundador de la química Cros S.A. «Acte Institucional d'Inauguració del Centre d'Estudis Transfronterer Pau Casals, amb residència de l'UCE» (opuscle) http://uce.cat/Opuscle_CentrePauCasals.pdf. LV, 24 de maig de 1916. El ja referit Detouche, de la societat Hijos de Emilio Detouche, era un alt dirigent patronal del sector metal·lúrgic, president de la Unió Industrial Metal·lúrgica, que havia participat activament en la fundació d'*Iberia*. LV, 3 de setembre de 1915. p. 3. BENGOCHEA, S. *op. cit.* p.336

¹¹⁰⁵ «*Iberia S.A.*». Volum 111, foli 118. Registre Mercantil de Barcelona.

de premsa, rellevant, al marge de les pàgines de *La Publicidad*. A les eleccions dels dies 1 i 2 de juny de 1919, Amadeu Hurtado tornava a la Junta del Col·legi d'Advocats, altra vegada, com a diputat tercer, càrrec que havia deixat quatre anys abans.¹¹⁰⁶ En aquests anys, les coses havien canviat molt. Com escriu el mateix Hurtado: «Aquesta segona etapa del meu pas per la Junta o havia d'ésser tan plàcida i quieta com la primera. Tanmateix, els temps eren uns altres. El Col·legi ja no era la torre de marfil dels juristes catalans, abstrets pels seus problemes professionals. Hi havien penetrat en formes directes les inquietuds del carrer, que ens afectaven de manera directa». (p. 358) L'agitació obrera ressonava al Col·legi amb la detenció de diversos lletrats Josep Puig d'Asprer, Rafael Guerra del Río, José del Río, Rafael del Val –tots ells, pertanyents al Partit Radical– i Lluís Companys, provinent del Partit Republicà Català, acusats d'haver actuat com a advocats d'obrers.¹¹⁰⁷ Alhora, joves advocats provinents de la Lliga Regionalista, i en procés de creació del seria Acció Catalana, feien entrar l'agitació nacionalista d'aquells anys a la casa, coincidint amb l'elecció de Francesc Maspons i Anglasesell com a president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.

Pel que fa a la seva vocació d'influència pública, sostinguda durant els anys convulsos i apassionants de la guerra, Amadeu Hurtado la va recuperar a través de les pàgines d'*El Diluvio*, el diari en què havia col·laborat més de 10 anys abans i on havia tornat a publicar arran de la tempestuosa sortida de *La Publicidad*. A partir de la tardor de 1919, des de la tribuna recuperada a *El Diluvio*, Hurtado s'ocupà de diferents temes internacionals, com les primeres eleccions franceses després de l'Armistici¹¹⁰⁸ o l'evolució de la Revolució Russa, o nacional, com la situació social i política catalana. Per algú com Amadeu Hurtado, inclinat sempre a dir-hi la seva, l'estat d'esperit de la Barcelona de postguerra europea –una ciutat on «el ambiente tiene pesadez de plomo. Todo esfuerzo colectivo es lento y penoso, Cada farol de la vía pública representa el objeto de una vida. La urbanización de una calle el problema de toda una generación»– era un tema impossible defugir. D'aquesta manera, a finals de 1919, Hurtado es mirava la Barcelona de la seva època i es preguntava:

---

¹¹⁰⁶ JARDÍ, Enric. Història del Col·legi d'Advocats. Barcelona: Col·legi d'Advocats de Barcelona, 1989. Volum I. p. 249. Acompanyaven Hurtado a la Junta presidida pel jurisconsult Joan Maluquer i Viladot, degà; Lluís Serrahima i Camín, diputat primer; Josep Griera i Dulcet, diputat segon; Josep Bertran i Musitu, diputat quart; Miquel Barella i Arraut, Tresorer i Josep Nolla i Badia, Secretari. Les referències a la premsa es troben a *LV*, 28 i 29 de maig de 1919 i *ED*, 2 i 4 de juny.

¹¹⁰⁷ *ED*, 25 de febrer de 1920.

¹¹⁰⁸ HURTADO, Amadeu. «Las elecciones de Francia. Una decepción injustificada». *ED*, 23 de novembre de 1919.

¿Por qué nos pasa lo que nos pasa? ¿Será un reflejo de los trastornos que ha producido en todo el mundo la gran guerra? Evidentemente no lo es porque, según nuestra memoria llevamos más de veinte años soportando una vida así. Es verdad que des del armisticio no hemos tenido hora de sosiego, reclamada nuestra atención por agitaciones políticas y sociales que han puesto al rojo vivo el sentimiento público. Pero ¿Y antes? Mientras el mundo sufría los horrores de la guerra, nosotros estuvimos sometidos tres veces al estado de sitio cinco veces a la suspensión de garantías constitucionales, dos huelgas generales, dos de ferroviarios, dos de Correos y tres de empleados, tres asambleas de parlamentarios fuera del Parlamento, cincuenta atentados personales, y seis campañas electorales, sin contar los motines provocados por dos epidemias, que si son enfermedades en todas partes, aquí suelen ser además problemas políticos.¹¹⁰⁹

«Y sin embargo, pocas ciudades del mundo se hallan tan espléndidamente dotadas para las dulzuras de una vida fácil y pocos pueblos son más naturalmente sensatos», afegia a continuació l'autor. Tot plegat, no el treia de dubtes. Què li passava a la ciutat: «¿Qué extraña ciudad es esta, tan risueña por fuera y tan triste por dentro? ¿Qué mal misterioso la agita y la perturba?». Hurtado intentava oferir una resposta:«Sin duda, abajo el efecto de una crisis de crecimiento excesivo, Barcelona está triste, cada día más triste, porque está fatigada. Es una gran aldea que, por ser grande, ha de vivir como las ciudades mundiales antes de haberse sacudido los resabios de su modestia reciente. Y el pequeño espíritu de pueblo que subsiste no puede con una carga tan pesada». Un esperit de poble que feia que els problemes de la ciutat s'eternitzessin i no es resolguessin mai, absorbint tota la força com una idea fixa i deixant a tothom esgotat en una ciutat plena d'injúries, greuges, desconfiança, etc. I per superar aquest estat de coses a Barcelona li calia que arribés l'ànima absent de la gran ciutat per a ennoblir-li les lluites, que obrís el prisma al que passava a les ciutats grans, de vida complexa, on l'atenció es distribuïa en mil temes, cadascun amb una esfera pròpia d'acció que formava un conjunt harmònic, «que embellece el ambiente y aligera el corazón y el pensamiento de preocupaciones torturantes».

Y, entretanto, procuremos situarnos en el plano modesto que ocupamos en el mundo para que nuestros asuntos no salgan de sus naturales proporciones. Las mismas cuestiones sociales aquí, donde no existe la gran industria y la plutocracia es una broma, son simples cuestiones locales a resolver como pleitos de intereses. Por no vamos a cambiar el régimen de la propiedad, por muy comunistas que sean los obreros, ni vamos a impedir

---

¹¹⁰⁹ HURTADO, Amadeu. «Dando vueltas la noria». *ED*, 4 de desembre de 1919.

que el trabajo reivindique la totalidad de sus derechos, por muy federados que estén los patronos. Los grandes centros morales del mundo donde se elabora el derecho nuevo nos dictarán su ley a su hora. Para tener derecho a influir en este ley hemos de subir más alto; y con un poco menos de ruido un mucho más de sosiego podríamos aspirar a conseguirlo, en vez de pasar el tiempo dando vueltas a la noria como castigo de haber creído unos y otros que nuestras manos ya tocaban al cielo.

La nova etapa d'agitació social que s'havia iniciat, Hurtado mateix ho deixa ben clar a les seves memòries que no es podia desentendre de les «influències exòtiques que tenien el seu origen en l'esclat enlluernador de la revolució de Rússia» (p. 339). A resultes de la revolució van arribar a Barcelona notícies i idees d'una Rússia ignota de la qual Hurtado n'havia tingut coneixement anys abans. Va ser gràcies a la visita al seu despatx d'advocat d'un noble oficial rus l'any 1916, que, suposadament, fugit del captiveri alemany havia estat expulsat pels francesos cap a Espanya, on buscava una manera de traslladar-se a un tercer país, perquè, com havia assegurat a Hurtado, «la guerra actual no és la nostra guerra, i recordeu-vos de la seguretat que us dono que Rússia està vençuda» (p. 268). Va ser, segons l'advocat, «la primera alenada directa que m'arribava d'aquell Orient desconegut i incompès que, a través dels seus escriptors i de les seves figures representatives de la seva història, m'havia semblat sempre desdenyós de la vida i de l'esperit dels nostres pobles occidentals» (p. 268). En aquest sentit, Hurtado considerava Rússia com un poble allunyat de la tradició cultural europea i influïda per les formes de fer asiàtiques, que en feien inevitables el despotisme i la submissió a l'autocràcia i la tirania, la última expressió de les quals seria el règim bolxevic. Una visió encara deutora de la lectura de les *Cartes de Rússia*, del Marquès de Custine, escrites l'any 1839 però d'una influència que havia de perdurar i que havia de ser considerada profètica quan la dictadura soviètica s'anava assentant.¹¹¹⁰ Aquest judici sobre el vast país eslav s'expressava en els dos articles titulats «Las cartas del capitán Sadoul», a propòsit de *Notes sur la révolution bolchévique* del capità Jacques Sadoul,¹¹¹¹ enviat l'any 1917 en missió oficial pel ministre d'armament francès, el socialista Albert Thomas, a la Rússia revolucionària. Sadoul, que havia estat comissionat per fer tot el possible per mantenir els russos dins el conflicte mundial, va acabar esdevenint un conseller molt pròxim a Trotsky, abandonant el seu socialisme inicial per passar a militar dins els rengles comunistes i formar part de la nova estructura militar i política soviètica. Als seus articles,

---

¹¹¹⁰ CUSTINE, Marquès de. *Cartas de Rusia*. Barcelona: Acantilado, 2019.

¹¹¹¹ SADOUL, Jacques. *Cartas desde la revolución bolchevique*. Madrid: Turner Publicaciones, 2016.

Hurtado comenta l'emmirallament candorós de Sadoul envers la Revolució d'Octubre, una fascinació que s'estenia a molts nuclis progressistes europeus, que li serveix per aprofundir en el seu judici de l'endarreriment i pobresa espiritual russes, que comparava amb la turca:

La masa de estos pueblos orientales es un gran rebaño humano, extremadamente bueno, dócil, sumiso, incapaz de toda posibilidad de acción. Su misticismo esencial, que por la quimera de una justicia absoluta convierte a cada hombre en su propio mundo, impide a la colectividad tener un alma y un ideal común creado por su genio. Una vaga aspiración mesiánica lo levanta como una nube de arena alrededor del hombre de voluntad que lo fascina o lo domina como un Talaat, un Rasputín o un Lenin.

[...]

¿Son comunistas los bolcheviques? Seguramente y con la misma sinceridad con que eran demócratas los jóvenes turcos que habían sufrido por la libertad de su pueblo bajo el régimen de Abdul Hamid más que los rusos bajo el dominio del zar. Pero unos y otros, una vez desarrollada la acción necesaria para imponer por la fuerza su poder, son lo que las condiciones morales de su pueblo les permite ser; lo que fueron Abdul Hamid en Turquía y el zar en Rusia, jefes de una oligarquía que vive sobre el país con la resignación de un pueblo ausente.¹¹¹²

Setmanes després, en la segona part de l'article dedicat al llibre sobre Rússia del capità Sadoul, Hurtado insistia en el sever judici sobre la nova Rússia leninista:

Rusia hizo su revolución en el mes de marzo de 1917 para emanciparse del zarismo, agrupando en una misma acción a todos los elementos políticos y sociales susceptibles de asegurar la constitución democrática del vasto Imperio. «Tierra y Libertad» fue el grito de aquel gran sacudimiento que el mundo saludó como una bella esperanza. La tierra para los campesinos y la libertad para las nacionalidades y las ciudades. Era el programa histórico de los socialistas revolucionarios escogido como norma de acción régimen.

Pero la revolución tenía un gravísimo defecto. Además de ser una revolución honrada, quiso ser inteligente sin tener en cuenta la incapacidad esencial de aquella pobre masa para seguir las inspiraciones de un ideal de libertad. La emancipación inmediata de los campesinos, el esbozo de un plan de República federal y la apelación al sufragio libre del pueblo para la fundación de las nuevas instituciones democráticas no tuvieron la menor

---

¹¹¹² HURTADO, Amadeu. «Las cartas del capitán Sadoul». *ED*, 30 de novembre de 1919.

eficacia para crear siquiera un vago sentimiento de unidad en el espíritu incoherente de aquella sombra de pueblo sin voluntad.¹¹¹³

I d'aquesta manera, Lenin i els seus bolxevics foren la contrarevolució que, en aquest panorama, es feia inevitable: «Por el hecho importante es la contrarrevolución; no su nombre, que es lo secundario. Destruir las nacientes libertades de un pueblo recién emancipado de una tiranía secular para someterlo a un nuevo despotismo que le impida darse la ley de su constitución, es un crimen político para el que no necesita precisamente una bandera, sino un criminal que quiera perpetrarle». L'escèptic Hurtado no s'estava de pronosticar, a la vista dels esdeveniments que arribaven de Rússia, que:

La evolución de los bolcheviques hacia la vieja idealidad burguesa será más o menos rápida según la mayor o menor estabilidad de su Gobierno. Abandonada definitivamente toda veleidad comunista en el régimen de la propiedad agraria que los campesinos retienen para sí desde la revolución de marzo, y reducido el trabajo industrial a un trabajo forzado de los antibolcheviques, porque los hombres del partido se ganan la vida en el ejército y en los empleos, con mayor corrupción que en el antiguo Imperio; como deplora Sadoul, toda la preocupación de los comisarios es la de mantenerse en el Gobierno. O el Poder o la muerte es el dilema que se ha planteado a los bolcheviques, según afirma Sadoul cuando en sus cartas de Mayor de 1918 recurre a este argumento para avalar ante los aliados la sinceridad con que Trotzky pide su apoyo.

Per acabar, el que encara era més incomprendible per a Hurtado era que «esta farsa que, como todas las tiranías asiáticas, se sostiene por la ausencia absoluta de un pueblo capaz de una rudimentaria unidad de acción se la ha querido presentar como un modelo para las excelsas democracias que acaban de vencer a otra tiranía mucho más fuerte porque era mucho más culta». En aquest sentit, Hurtado no es podia desentendre de la lluita social que havia esclatat a Barcelona i que provocava un espiral de violència alimentat pel Sindicat Únic obrerista i el Sindicat Lliure, organitzat per la Patronal i auxiliat pel govern civil i les forces d'ordre públic, entre vagues, locauts, discussions i intents de mediació. Les experiències i idees del seu amic i contertulià Juli Marial i Tey, polític republicà i, alhora, mestre d'obres i constructor, serveixen a Hurtado per escriure «Un aspecto de la lucha social», el primer d'una sèrie d'articles que van tenir una certa repercussió, especialment en la lectura que en feu el periodista i escriptor Ramiro de

---

¹¹¹³ HURTADO, Amadeu. «Las cartas del capitán Sadoul (II)». *ED*, 28 de desembre de 1919. A les crítiques d'Hurtado i de Xènius a Sadoul s'hi referí tres anys després Màrius Aguilar, en un article on defensà de l'amistat de França i la Rússia soviètica. PARADOX [AGUILAR, Màrius]. «El retorn del seny?» *LCG*, 21 d'octubre de 1922.

Maeztu, llavors en plena evolució del seu liberalisme primigeni a posicions tradicionalistes i antiliberals.¹¹¹⁴ Al primer article, Hurtado recull les assenyades i raonables idees que Marial havia exposat com a propostes als obrers de la construcció –a qui Marial coneixia perfectament– exportables a tots els rams de la indústria, com a forma d’assolir la pau a Barcelona. De tota manera, Hurtado considera que aquestes propostes no satisfarien de cap manera als treballadors, ja que «les parecería mal por lo que tiene de solución concreta de un problema de trabajo, ya que podría apagar por algún tiempo los estímulos de la lucha, que para nuestro proletariado organizado es lo principal [...] Y en este error tan propio de las condiciones morales de nuestra ciudad, está el motivo esencial de que las cuestiones sociales sigan entre nosotros la misma suerte de todas las demás cuestiones públicas, convirtiéndose, al igual que estas, en tema de agitaciones periódicas de resultado desproporcionado a la magnitud del esfuerzo».¹¹¹⁵ Però, segons Amadeu Hurtado, el problema no era només la intransigència obrera, sinó que també en responsabilitzava la burgesia que no aprofitava els períodes de pau social per dur a terme les reformes i els plans que reparessin les injustícies socials: «Unos y otros necesitan el acicate de una contienda pasional que, cuando estalla, remonta el problema a los orígenes de la lucha de clases, haciendo imposible toda inteligencia». Una dinàmica endimoniada que Amadeu Hurtado no acaba de comprendre, ja que:

Las condiciones de nuestra vida económica parecen las más indicadas para que estas cuestiones pudieran resolverse como de simple interés profesional. Aparte de que nuestra modestia como ciudad y como nación nos impide aspirar a una influencia en la transformación jurídica del mundo, es evidente que nuestra antigua Constitución democrática y nuestro régimen de industria doméstica nos llevan a soluciones anticomunistas, y, en consecuencia, hacía fórmulas de justicia social que otorguen al mayor numero el derecho de acceso a la riqueza. ¿Por qué siendo esta la inevitable orientación de nuestras contiendas sociales, tan inevitable que ni la voluntad de los hombres podrá enmendarla, nos atormentamos la existencia batiéndonos por abstracciones más o menos comunistas que no responden a ninguna de nuestras realidades sociales?

Per a Amadeu Hurtado, el comunisme no tenia res a fer en un país com Catalunya: «El comunismo es una palabra que la oportunidad del momento ha elevado a grito de guerra, pero no hay nadie en Cataluña que sienta el comunismo, nadie que acepte esa

---

¹¹¹⁴ MAEZTU, Ramiro de. *La crisis del humanismo*. Barcelona: Editorial Minerva, 1919.

¹¹¹⁵ HURTADO, Amadeu. «Un aspecto de la lucha social». *ED*, 21 de desembre de 1919.

renuncia general a la riqueza a favor de una burocracia dominadora, como no sea el caso de algún sindicalista literario que en una organización monacal de nuestra vida se adjudica el papel de prior». I es que «incluso los comunistas militantes, mintiendo el concepto por el vocablo, se inclinan de hecho, por influencia invencible de la Historia y de la raza, a la formula democrática de asegurar una mayor participación de todos en la posesión de la riqueza que es precisamente todo lo contrario del comunismo». L'article, com dèiem, va ser llegit sens dubte per Maeztu, què des de finals de 1919 havia dedicat les seves columnes «La España de Hoy» a *La Correspondencia de España* a la turbulenta actualitat social de Barcelona.¹¹¹⁶ Precisament, dies després, el periodista i assagista navarrès dedicava un dels seus articles escrits des de Barcelona mateix a comentar el darrer article d'Amadeu Hurtado.¹¹¹⁷ Després de repassar els motius pels quals Hurtado assenyalava les causes de la conflictivitat social, i alhora, el que suposarien les possibilitats d'acord a les que es podia arribar pels dos bàndols contendents, Maeztu s'aturava a les consideracions socials i de caràcter que, segons l'advocat, feien impossible que el comunisme arrelés a Catalunya: «Cuando el señor Hurtado dice que los catalanes son individualistas y “concretistas” está haciendo una generalización tan vaga como las que censura. Unos son individualistas y otros no. Unos gustan de abstracciones y otros no las entienden. Lo mismo que los demás pueblos del Mundo. ¿No es también un problema abstracto el de la “personalidad de Cataluña?”». Segons Maeztu:

En todos los pueblos hay hombres que anteponen los ideales a los intereses y otros que suelen hacer lo contrario. Y en todas las organizaciones humanas se da a menudo el caso que los Quijotes se hagan seguir de Sanchos. A veces los conducen, como Brandt, a un desierto de hielo, y entonces se sublevan los Sanchos. Pero estoy seguro de que no son los Sindicatos obreros las únicas organizaciones en que los Sanchos siguen a los Quijotes. Lo mismo sucederá en la Federación Patronal. Los Quijotes y los generalizadores se dan en todas las clases sociales, como en todos los climas.

Incorre en error el Sr. Hurtado cuando, después de decirnos que las masas trabajadoras consideran como «adormideras» las reformas sociales, trata de solucionar el problema creado por ese tipo de mentalidad, con esas mismas reformas sociales anticipadamente rechazadas. Y la causa del error debe de consistir en haber pensado, indistintamente, en la masa obrera sindicada y en sus «sindicadores».

---

¹¹¹⁶ MAEZTU, Ramiro de. «Intransigencia». *La Correspondencia de España*, 26 de diciembre de 1919.

¹¹¹⁷ MAEZTU, Ramiro de. «Análisis». *La Correspondencia de España*, 31 de diciembre de 1919.

Son los «sindicadores» los que llaman «adormideras» a las reformas sociales. Los indicadores se han tomado el trabajo de sindicarse por virtud de su mayor idealismo. Los sindicados, en cambio, se han sindicado por razones más económicas que ideales: primera, porque el alza de los precios hizo valientes a los tímidos, y segundo, porque las grandes cantidades de dinero que con ocasión de la guerra se repartieron los de arriba tentaban a los de abajo. Y los indicadores se dedicaron a los sindicados por razones más ideales que económicas: primero, porque la acción directa era más simpática a los societarios catalanes de tradición anarquista o libertaria que el fatalismo marxista, y segundo, porque el ejemplo de la revolución rusa les hizo creer que la revolución social era posible casi inmediatamente.

Entretant, Amadeu Hurtado tornava a publicar un article sobre el creuament de manifestos i documents entre la Federació Patronal i la Federació Obrera, profusament censurat. En ells, les dues organitzacions antagonistes es mostraven més diametralment oposades que mai, els patrons demanaven la dissolució del sindicat i la negociació individual amb els obrers, mentre els obrers defensaven l'enrobustiment de l'organització. Però, com escrivia Hurtado:

Va ganando el favor del sentimiento público una opinión que el alcalde, señor Martínez Domingo, acogió honradamente, haciéndola propia, des del sitio más alto de la representación de la ciudad, y es que la Federación Patronal ha errado el camino al pretender, en el preciso momento en que ella se afirma como una organización de lucha, subordinando todo interés particular al de clase, que la organización obrera sea disuelta, restaurando el sistema de los contratos individuales del Trabajo como régimen de la producción. El obrero que trate individualmente con el patrono –decía el alcalde con el aplaudo del Consistorio– estará siempre en condiciones de inferioridad.¹¹¹⁸

A partir d'aquí, Hurtado reclamava una actuació decidida de les autoritats per a solucionar el conflicte social, posant fi al problema del terrorisme, «simple cuestión de policía, que autoridades expertas podrían resolver fácilmente si no amalgamasen con ella la vasta complejidades de las discordias sociales que le sirven como pretexto». Per acabar, Hurtado adreçava novament un avís escèptic sobre la impossibilitat que les idees comunistes poguessin quallar a Catalunya: «Si pudiesen oír un consejo desinteresado, les diría que no se hagan grandes ilusiones sobre el éxito de estos procedimientos para ensayos comunistas en nuestra tierra catalana». I és que «no existe en el mundo otra clase de hombres como los catalanes, con más apego a su propiedad que a su vida. Una raza que

---

¹¹¹⁸ HURTADO, Amadeu. «El preludio de la paz social». *ED*, 4 de gener de 1920.

ha llegado a fabricar viñedos transportando en espuestas la tierra vegetal desde el llano al monte, para conquistarse una propiedad cuyo valor no compensaba el trabajo de adquirirla, es una raza que puede llegar por el terror a todas las renunciadas y a todas las abdicaciones de su libertad; pero aún ha de inventarse el terror que pueda arrancarle una renuncia a su propiedad». Al final de l'article, Amadeu Hurtado agràia la lectura que Maeztu feia dels seus articles, i desitjava tenir l'ocasió d'establir un diàleg sobre l'actualitat social de Catalunya. Precisament, Hurtado va dedicar un dels seus articles a *El Diluvio*, a matisar algunes de les interpretacions que Maeztu havia fet de les seves opinions a l'article «Análisis»:

No sé si podré explicar bien al señor Maeztu que estamos hablando de cosas diferentes. La diferencia entre los hombres de acción y los pasivos, entre los Quijotes y los Sanchos —como los llama él— no tiene nada que ver con el problema a que quise referirme. Aquella diferencia, como dice con razón el señor Maeztu, es propia de todos los pueblos y de todos los climas. Pero los Quijotes y los Sanchos de cada pueblo son distintos de los Quijotes y Sanchos de los demás., así en la manera de producirse como en el ideal que les inspira. Y yo creo que los Quijotes del sindicalismo catalán no son comunistas por la misma razón que, aunque quieran, no pueden serlo, y que esto aparte, ni ellos ni los Sanchos, por más que rechacen las reformas sociales, encontrarán la fuerza en sus idealismos, sino únicamente en la conquista de aquellas reformas.¹¹¹⁹

«Y esto es así, porque será siempre así en Cataluña, personalidad mucho menos abstracta de lo que cree el señor Maeztu», afirmava l'advocat i polític, tot recordant l'experiència de la Unió Federal Nacionalista Republicana —«el partido más importante, más entusiasta y más inteligente que surgió en otro tiempo en el catalanismo político»— quan l'èxit momentani del nacionalisme republicà va donar pas a la llarga hegemonia de la Lliga: «Bastaba conocer un poco la psicología de nuestro pueblo para anunciar, como me permití hacerlo en daño propio, que los accidentes de la lucha conducirían al partido a constituir una fuerza negativa que sería repudiada por su propia masa». Tot plegat li permetia afirmar que:

No negamos que existe ahora aquí, como en todas partes y como siempre, un sentimiento revolucionario alimentado por los idealistas y por la masa de los sufrientes, y tampoco negamos que este sentimiento revolucionario ha de tener forzosamente el color de la época. Pero no sabemos de ninguna revolución que haya cambiado la naturaleza de un

---

¹¹¹⁹ HURTADO, Amadeu. «La actualidad social de Cataluña». *ED*, 11 de gener de 1920. p. 13.

pueblo, y los catalanes que no han nacido para hacer grandes cosas, pero sí para resistirlas todas, no sacrificarán ninguno de los atributos esenciales de su vida a un idealismo exótico que repugna a los mismo que circunstancialmente lo profesan. Durará la agitación actual hasta que nos rinda el cansancio, para empezar luego otra vez del mismo modo, porque todos los movimientos populares adquieren en extensión lo que no tienen de intensidad: pero como único fruto apreciable de las interminables contiendas quedaran tan solo en el amor de las masas las reformas sociales que ahora la pasión repudia y los hombres que las hayan obtenido.

En l'apogeu d'aquesta nova etapa de reflexió i anàlisi del país que l'abril de 1920 Amadeu Hurtado va ser convidat per la Secció Permanent de Propaganda Autonomista del Centre Autonomista de Dependents de Comerç a pronunciar una conferència de caràcter polític. Com recorda Hurtado a les seves memòries, «era aquest Centre una gran associació de fins professionals, culturals i benèfics que per la seva importància, recentment instal·lat en un immoble propi de molta capacitat a la Rambla de Santa Mònica, havia esdevingut el casal predilecte de totes les manifestacions catalanistes d'ençà que la Lliga estava un poc al marge de les agitacions del moment» (p. 365). En aquell moment, el CADCI acabava de reprendre les activitats després de la clausura del local, i ho va fer en un context ben diferent. L'agitació nacionalista, que havia insuflat la primavera de les nacions posterior a la Gran Guerra havia minvat, per donar pas a un context marcat per l'agitació obrera.¹¹²⁰ «“La depressió de l'esperit patriòtic” s'imposava com una realitat pesant», afirma Manuel Lladonosa Vall-Llosera, historiador de l'activitat del CADCI.¹¹²¹ Com afirmava el butlletí *La Acció*: «Els esdeveniments d'ordre patriòtic, d'ordre civil i d'ordre social que ens aquests dos anys darrers s'han succeït a Catalunya, evidenciant – pel sol fet de consumir-se – la feblesa de l'esperit de ciutadania nostra, han fet que aquesta Secció intentés aixecar veus de protesta contra aquesta observada depressió moral».¹¹²² Aquestes veus calia que fossin «de màxima autoritat i solvència».

Uns dies abans de la intervenció d'Hurtado, va conferenciar davant l'auditori del CADCI Eugeni d'Ors, el qual després d'un temps de desavinences per aquelles dates, acabava de protagonitzar una estrepitosa i sorollosa sortida de les institucions de la Mancomunitat de Catalunya i estava una nova etapa, marcada per la necessitat de

---

¹¹²⁰ LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, Manuel. *El catalanisme i el moviment obrer. El CADCI entre 1903 i 1923*. Barcelona: PAM, 1988. pp. 406-411.

¹¹²¹ LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, Manuel. «El Centre Autonomista de Dependents de Comerç i de la Indústria entre 1903 i 1923». Universitat Autònoma de Barcelona Tesi doctoral. pp. 494-495.

¹¹²² *Acció*, abril de 1920. Citat a LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, M. *op. cit.* p. 495.

ressituar-se en el món intel·lectual català, prèvia a la seva deserció definitiva.¹¹²³ Finalment, el 13 d'abril a les deu de la nit¹¹²⁴ i davant d'una sala plena de gom a gom i amb la presència de «personalitats polítiques i intel·lectuals»,¹¹²⁵ va ser el torn d'Amadeu Hurtado, que va dissertar sobre el mateix tema que havia intentat desgranar *Xènius*: «L'actual depressió de l'esperit patriòtic i civil de Catalunya». El text, editat per *La Novel·la Nova*,¹¹²⁶ s'iniciava amb un exordi en què Hurtado es lamentava de l'onada de peresa intel·lectual que havia envaït el món de la postguerra – «la Humanitat es mou com si el fracàs de totes les ciències i de tota mena fos un fet definitiu»– que li semblava més cruel encara a Catalunya, on es vivien escenes que li recordaven la seva adolescència joventut –la detenció dels advocats obreristes li havia d'evocar, sens dubte, la seva participació en els processos de Montjuïc– i, per tant, «al donar-me compte de que el temps sembla que hagi passat endebades, sentia una gran inquietud i una gran angúnia, quan vosaltres vàreu invitar-me a parlar-vos de la depressió de l'esperit patriòtic i civil de la nostra terra. Sense temps de rumiar una resposta, vareig allargar les mans per dar-vos una encaixada i poguer-vos dir: amics meus, soc dels vostres». La lliçó magistral d'Amadeu Hurtado en aquelles sessions anomenades «d'orientació» es dividí en tres parts. A la primera d'elles, Hurtado exposà la crisi de civilització que havia donat lloc a la darrera guerra, i els desenganys de la postguerra:

La pau per la Victòria no fou com creïem, el renaixement de l'home, sinó que tornaren a sorgir els antics dogmatismes disposats a tornar a la revenja. A nosaltres se'n ha dit que no era home del seu temps el que no era nacionalista o socialista, dos idealismes d'abans de la guerra, en quina crisi de transformació, sense que la gent se'n dongui cabal compte, és la causa de la depressió del nostre esperit patriòtic i civil.

Nosaltres no creïem en l'eficàcia humana d'aquests dogmantismes. Quan la religió es fa església; quan la pàtria es fa secta; quan la justícia social es fa classe, l'acció política guanya una força, però la Humanitat perd molt més en dignitat i noblesa. No hi ha una diferència essencial entre un Torquemada i un Lenin, com no hi és entre les teories de Bernhardi sobre les excel·lències de la guerra i les teories de Sorel sobre la virtut de la violència en les lluites socials. Canvia el tema, però el pensament, inclòs la paraula,

---

¹¹²³ JARDÍ, Enric. *Eugeni d'Ors. Vida i obra*. Barcelona: Aymà, 1967. p. 198. FUENTES CODERA, Maximiliano. «La defenestració de Xènius: Una qüestió política i ideològica». *Cercles. Revista d'Història Cultural*. Núm 15, 2013. pp. 137-164.

¹¹²⁴ *ED*, 10 d'abril de 1920. «La conferència de Hurtado». *ED*, 13 d'abril de 1920

¹¹²⁵ «Conferència de Amadeu Hurtado. En el Centre Autonomista de Dependents». *ED*, 14 d'abril de 1920.

¹¹²⁶ HURTADO, Amadeu. «Conferència donada per D. Amadeu Hurtado sobre el tema L'actual depressió de l'esperit patriòtic i civil de Catalunya en el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria». *La Novel·la Nova*. Núm. 136, 1920.

d'aquests homes de visió limitada, és sempre el mateix. Un sentiment de solidaritat humana és l'únic que pot ajudar-nos a descobrir lo que cada idealisme té de noble i eficaç com a norma de vida.

A continuació, i partint de la idea que «el nacionalisme, com a expressió de sentiment de la nostra terra, és irresistible», l'orador es va disposar a centrar-se en la pregunta «Quin és l'ideal de Catalunya?» en un moment, aquell 1920, marcat per l'explosió del principi de les nacionalistes i en que dins el catalanisme es vivia una sensació, després de la participació de la Lliga als governs d'Espanya, la fallida campanya autonomista i l'explosió social als carrers, que temperava i atemoria als directors del nacionalisme. Començava la seva aproximació al tema, preguntant-se:

Catalunya com a nació, ¿de quina manera concreta les seves aspiracions? Examinant la nostra història, han tingut el seu moment el dret a la llibertat d'un estat independent; el desig d'una autonomia per a sa federació amb altres pobles ibèrics igualment autònoms; l'anhel d'una autonomia com a règim d'excepció dins d'un estat unitari, i la inclinació a formar una superior unitat política amb el restant d'Espanya.

Però cap d'aquests moments ha estat sigut decisiu i cap d'aquestes aspiracions té avui força suficient, no ja per inspirar una política nacional, sinó ni tant sols per donar una norma fixa d'acció al partit que la representa.

A continuació, Amadeu Hurtado va exposar la seva visió sobre la política catalanista feta fins al moment:

En realitat, Catalunya s'ha preocupat d'una manera exclusiva de veure respectada la seva personalitat, com una mena de patrimoni material susceptible de perdre's si no se la defèn Això, que és una debilitat, una llastimosa falta de fe en la força del sentiment nacional, ha donat a Catalunya un encongiment, un esperit casolà i recelós, que les generacions actuals no han lograt desvanèixer. La nostra vida política és una llarga queixa, un continu demanar la protecció d'un afalac. I sense haver formulat mai la pregunta de si la nostra personalitat reconeguda té un objecte com a factor de la vida universal, hem fluctuat entre sotmissions i rebeldies des de l'origen de la nostra nacionalitat fins avui, fent exclamar a Voltaire que, siguent Catalunya el poble més celós de la seva llibertat, sempre ha sigut sotmès per un altre.

Per a Hurtado, «la crisi actual del nacionalisme català», era «un episodi més del procés interminable d'unitat política espanyola, que no és necessàriament uniformitat», i que tenia el seu inici en la casa d'Àustria, què havia entrat en crisi el segle XVII. A partir de llavors, «Catalunya havia cercat, debades, un ideal propi», sense ser una excepció a

Espanya davant «els grans problemes morals de la Humanitat». Ni la Reforma, ni la Revolució Francesa, ni les guerres napoleòniques, havien «fet vibrar Catalunya d'una manera distinta de la resta d'Espanya». Per això, i prenent l'exemple de Sèrbia que havia impulsat la «unitat política superior de Iugoslàvia», Amadeu Hurtado considerava que Catalunya havia de prendre el lideratge d'Espanya. Davant d'aquesta panorama, doncs, assegurava que «a Catalunya li toca decidir si el nacionalisme deu orientar-se cap a una nova defensa de la seva personalitat, buscant nous empars que la protegeixin, o si ha arribat el moment de que aquesta personalitat vulgui enrobustir-se i ennoblir-se ofrenant-se com una força per a la formació de la Nova Espanya Europea». La tercera part de la conferència, Hurtado la va dedicar a mirar de posar llum sobre el bolxevisme. Com assegurava al pòrtic d'aquest punt del seu discurs: «En la crisi del socialisme, que tanta influència té en la depressió el nostre esperit civil, pot fer-nos molt mal per a les necessàries i inevitables transformacions del dret el bolxevisme rus, o per lo que té de bolxevisme, sinó per lo que té d'específicament rus». En aquest sentit, Hurtado considerava el nou règim de Rússia –així com el moviment revolucionari en la convulsa alemanya de postguerra, on es començava a covar el sentiment de revenja contra la humiliació de Versalles– com a continuacions dels règims anteriors: «El sentiment de la disciplina interior d'Alemanya, fonament essencial de l'Imperi que viu com el primer dia, i la resignació a la disciplina exterior del fuet a Rússia, que perdura com sempre, són els dos elements que aflueixen a la formació d'una sola força». Per aquesta especificitat russa, Hurtado trobava grotesc i provincià l'estat de passió que la Revolució d'Octubre havia provocat a Barcelona. De tota manera, el liberal Hurtado era conscient que s'estaven vivint moments de canvi de paradigma en el model econòmic, que comportaven una major intervenció estatal en l'economia, que s'allunyava tan del socialisme doctrinari com del credo clàssic liberal, i que a la llarga havia de produir una autèntica transformació social:

Anem inevitablement a una limitació i a un acondicionament de l'antic dret de propietat; a la desaparició del patronatge de dret diví i a la solidaritat de tots els elements de producció, amb iguals drets de sobirania, restituint a l'Estat la seva funció d'orgue suprem del dret en un grau superior de desenrotllament de la societat democràtica.

Si no prenem partit amb tota serenor a favor d'aquesta corrent, la depressió actual del nostre esperit civil s'accentuarà per una reacció ferotge, que restablirà els odis de les antigues guerres religioses.

Les darreres paraules d'Hurtado són una autèntica declaració d'intencions, un resum de la seva personal i profunda reflexió política, alhora que una resposta a tots els qui intentaven esbrinar la raó del seu escepticisme i de la seva enretirada de la primera línia política:

Algunes vegades s'ha dit que soc pessimista o escèptic. Qui sap si en rigor estic desplaçat. Deia Gambetta que França vol ésser governada amb paraules fortes i actes de moderació. Jo diria de la meua pàtria que vol ésser governada amb himnes i banderes, exigint dels seus homes una certa aptitud per a la tramoia, que és difícil adquirir. No, no sento com problemes exclusius cap particularisme nacional ni de classe. Crec, pel contrari, que la vida que no s'ofereix generosa per a contribuir en un ideal superior humà, s'ofega com a flama més viva que s'apaga tancada en una campana. Per això no sento a la meua Pàtria catalana dirigir-se al món amb a estesa com una captaire, no, sinó ofrenant el seu braç com una força, i el crit de ¡Visca Catalunya! no pot sortir dels meus llavis om un crit de guerra contra una Espanya pobra i abatuda, sinó com expressió de joia per haver trobat la meua terra un ideal propi, que per les terres d'Espanya arriba a les terres d'Europa, com anunci gloriós d'una nova vida.

La transcripció del discurs publicada, aclareix que «una carinyosa ovació ressonà a les darreres paraules de l'orador, i essent molt felicitat», però és a *El Diluvio* –al qual Hurtado estava vinculat– que va reproduir la conferència íntegrament–,¹¹²⁷ el qui dos dies després n'oferia una breu crònica amb el títol «Un gran discurso».¹¹²⁸ Segons aquest cronista, la conferència d'Hurtado «constituye algo nuevo en nuestra monótona vida pública», «un acto de leal sinceridad, aun a trueque de desperdiciar con ella aplausos que fácilmente pueden conseguirse cuando se dispone de las soberbias condiciones oratorias del conferenciante. Fue también, y sobretodo, un ennoblecimiento de la tribuna, llevando a ella temas altos y vastos que en este país de política de corto alcance, no es corriente tratar». Segons *El Diluvio*, «nuestro problema internacional fue tratado por el señor Hurtado con sentido de estadista. Se acepten o no sus ideas –para nosotros muchas de ellas no pueden ser formuladas con exactitud mayor– habrá de reconocerse que pocos hombres sabrán demostrar mayor preparación en estas materias, ni expresar con mayor originalidad y clarividencia la visión de nuestro futuro internacional». Però, com ja deia a l'inici, Hurtado no havia buscat la complaença de l'auditori, i així ho deixava patent el cronista:

---

¹¹²⁷ «Conferencia de Amadeo Hurtado. En el Centre Autonomista de Dependents». *ED*, 14 d'abril de 1920.

¹¹²⁸ «Un gran discurso». *ED*, 15 d'abril de 1920.

La acción que Hurtado señaló al nacionalismo catalán no fue, sin duda, del agrado de una parte del público que le escuchó. Esta parte del público, nacionalista a ciegas, aplaudió no obstante muchos de sus puntos de vista, y aquellos que no aplaudió escucháronse con religioso silencio y creemos que serán objeto de meditación. Porque hay en el examen de esta gran cuestión de nuestra tierra hecho por Hurtado una cantidad imponderable de amor a Cataluña, a Cataluña en sí, prescindiendo del gobierno que pueda darse, y en una emoción patriótica tan honda que, sin duda, no podrán expresar tan sinceramente otros que pasan por representantes del catalanismo ortodoxo.

En esta parte del discurso, el señor Hurtado dijo cosas que molestarán a los representantes oficiales del catalanismo. Pero entre éstos y entre los otros, si hay buena fe y preocupación verdadera por la suerte de nuestra tierra, cuanto dijo en este punto Hurtado será considerado y hará peso en decisiones y orientaciones futuras.

Un altre dels temes polèmics que Hurtado no havia evitat, i així ho significava també el redactor d'*El Diluvio*, era el seu judici del comunisme soviètic. En definitiva, el cronista considerava que «como orador, en muchos de los pasajes de su discurso, el señor Hurtado resucitó aquella su soberana elocuencia, completa como pocas haya producido Cataluña», ahora que lamentava que «hombres como el que anteayer peroró en el Centro de Dependientes no tengan una fuerte influencia en los destinos de su país». Dies després, el mateix diari publicava una valoració de les dues conferències organitzades pel CACDI, en què s'afirmava que «flotaba en ambas veladas por la gran sala de actos el espíritu de Pi y Margall. [...] Cada uno de estos oradores [Ors i Hurtado] sitúa en el pináculo más elevado de su patriotismo y a pesar de la extremidad partidista que separa a uno y otro, a pesar de la diferencia en apreciar el humanismo de lo de las teorías adversas, va a dar la razón a realzar las excelencias federalistas que por muchos políticos estimábanse enterrados con el cuerpo del maestro».¹¹²⁹ De tota manera, la tria del CACDI va despertar, de nou, l'ànima crítica i sarcàstica de *L'Esquella de la Torratxa*, què afirmava enfurismada: «Després de l'Ors, l'Hurtado, després de l'Hurtado, en Pere Coromines, després d'en Pere Coromines, segurament en Lluhí i Rissech... El centre de Dependents va triant per a les seves conferències tots els homes més individualistes i més allunyats de les nostres lluites. Qui haurà tingut la pensada de cercar an els nostres solitaris per explicar les causes de la depressió civil i patriòtica de Catalunya? Un humorista».¹¹³⁰ Setmanes després, era *El Diluvio* on apareixia una crítica a les opinions d'Hurtado sobre

---

¹¹²⁹ COSTAS ÁLVAREZ, Carlos. «Después de unas conferencias». *ED*, 18 d'abril de 1920.

¹¹³⁰ «Les conferències del C.A. de D». *LET*, núm. 2145, 16 d'abril de 1920. pp. 196-197.

el règim soviètic, al qual s'emparentava amb les llums i les ombres de Revolució Francesa,¹¹³¹ en paral·lel a les que un bon amic d'Hurtado com Màrius Aguilar havia escrit a *La Campana de Gràcia*, defensant-se de l'acusació de germanofília que s'havia estès cap als simpatitzants catalans de la Revolució Russa.¹¹³²

Allunyat del dia a dia de la redacció, com havia estat durant dos anys i mig a *La Publicidad*, Amadeu Hurtado no va negligir en cap cas l'oportunitat de posar per escrit les seves reflexions sobre els assumptes públics. Aquell 1920, sense tenir participació activa en la premsa ni en la política, la seva opinió continuava sent una referència dins l'opinió catalanista. Precisament, a l'article «Cataluña y yo somos así»,¹¹³³ l'advocat reflexionava sobre el caràcter català i el seu futur com a poble:

- ¿Qué les pasa a los catalanes que están siempre tan inquietos? – me preguntaba hace algún tiempo un viejo profesor de la Universidad de Madrid con ocasión de alguna de nuestras habituales turbulencias.

Yo que era entonces muy joven, sintiéndome orgulloso de pertenecer a una tierra que preocupaba a las otras por sus inquietudes, puse mi suficiencia al servicio del viejo profesor y con ademán de cariñosa protección, le conté nuestra verdad.

- No pasa algo que ustedes no pueden comprender. Estamos haciendo un pueblo. De las profundidades de la historia de la historia ha surgido una voz que impone a nuestra generación este deber indeclinable.

Han transcurrido desde entonces algunos años. El viejo profesor ha muerto y yo empiezo a enterarme de que voy dejando de ser joven. Los catalanes continúan tan inquietos como en aquella fecha. Sólo que ahora comprendo de otro modo lo que nos pasa. Estamos inquietos de no tener inquietud.

Quisiéramos tenerla, pero no podemos. Por encima de nuestra voluntad hay algo superior que gobierna la vida de esta bendita tierra que desde mosén Jacinto Verdaguer venimos llamando con razón la «dolça Catalunya». Este algo es la necesidad física de una emoción, y principalmente, de una bella emoción.

Des de les pàgines de *La Campana de Gràcia*, Màrius Aguilar emparentà l'article d'Amadeu Hurtado amb el d'un altre influent observador, Gaziell, què per aquelles mateixes dates havia dedicat un article al mateix viatge reial que havia motivat aquell text

---

¹¹³¹ «Crónica diaria. Unas apostillas». *ED*, 29 de maig de 1920.

¹¹³² PARADOX [Aguilar i Diana, Màrius]. «La doble França». *LCG*, 17 d'abril de 1920.

¹¹³³ HURTADO, Amadeu. «Cataluña y yo somos así, Señor». *ED*, 29 de juny de 1920.

d'Hurtado, atribuïnt a la força emotiva dels catalans l'èxit de la reial estada.¹¹³⁴ Justament aquest desig d'emoció com a tret característic dels catalans, quedava exemplificat segons l'autor en els fets esdevinguts durant el viatge que el rei Alfons XIII acabava de fer a Catalunya, on havia estat rebut –com en la cèlebre visita de 1904, immortalitzada per Joan Maragall al seu text «De les reials jornades»–¹¹³⁵ de manera triomfal, malgrat els desitjos dels polítics catalans, que esperaven convertir el viatge en acte de protesta. Hurtado descriu l'arribada del Rei a la cursa de braus dedicada a la premsa, on va ser victorejat i aplaudit i homenatjat amb la Marcha Real exigida pel públic a la banda de la plaça. Però el mateix Hurtado alertava: «Tierras adentro de España el eco de las jornadas reales de Cataluña habrá llegado como un éxito de la monarquía y e la unidad política de la patria. Tierras adentro de España ignoran que el motor esencial de nuestra vida pública es el placer de una emoción, sin la cual las cuestione de interés colectivo nos resultan de un aburrimiento insoportable». Perquè, com hem vist, per a Hurtado, el caràcter definitori de Catalunya és el gust per l'emoció, tant pel que tenia de positiu i constructiu, com el que tenia de negatiu i estèril:

A pesar de las inevitables turbulencias que acompañan nuestras rebeldías, Cataluña vive y prospera. Pocos pueblos del mundo pueden exhibir una muestra de vitalidad como la sorprendente improvisación de esta gran ciudad de Barcelona. No podremos compararnos con la historia de otras tierras, sentirnos tal vez muy orgullosos de la nuestra; pero antes se hundirán los grandes núcleos nacionales donde se deciden ahora los destinos humanos que se desvanecerá la gracia de esta movilidad de emoción que es nuestra fuerza.

Pequeños como pueblo, incoherentes como raza, todos los catalanes, conscientes de la finalidad de nuestra vida perdurable en su modestia, estrepitosa en sus fugaces afanes, podemos apropiarnos la famosa frase de nuestro Marquina para contestar a los que nos manden o nos aconsejen: –Cataluña y yo somos así, Señor.

El pensament esbossat en articles i conferències durant aquell període, així com la presència constant del seu nom entre les personalitats destacades del liberalisme català,¹¹³⁶ posen de manifest que, després de la sortida traumàtica de *La Publicidad*, la influència d'Amadeu Hurtado no havia minvat. Altra vegada, *L'Esquella de la Torratxa*

---

¹¹³⁴ PARADOX [Aguilar i Diana, Màrius] «La tornada dels viatges». *LCG*, 3 de juliol de 1920. GAZIEL. «Soberanía y Política». *LV*, 30 de juny de 1920.

¹¹³⁵ Reproduïdes a MARAGALL, Joan. *Llum als ulls i força al braç*. Barcelona: RBA-La Magrana, 2013. pp. 152-170.

¹¹³⁶ A la revista *España* defineixen el seu pensament com a «internacionalismo, de signo laboralista». ORS, Juan. «El catalanismo liberal». *España*, núm. 192. 12 de desembre de 1919.

ofereix una imatge ben gràfica de la inquietud d'Amadeu Hurtado a inicis de la dècada de 1920. Un Hurtado en plena represa de les activitats i sensible a noves idees i projectes:

Dotze xicots –xicots sempre, encara que alguns galopin vers la quarantena – varen rebre una inesperada invitació, per a que assistissin el passat dissabte a un sopar que'ls hi oferia l'Amadeu Hurtado. Els dotze se digueren:

– L'Hurtado, a l'inrevés de Jesús, fa el sopar després de la resurrecció.

En aquell salonet del restaurant Martin que ha sabut recollir el nostre fin de siècle i el nostra començament de segle, anaven entrant els convidats.

Entrà en Rossell, pilós i romàntic; entraren els Pi i Suñer; entrà en Brunet, amb *L'Action Française* perquè mentre no hi arribin diaris bolxevics, és el diari *royaliste* el més bolxevic que troba; entrà en Claudi Ametlla, gros, vermell, no mancant-li més que un Romeu i Julieta per semblar M. Le Budget; entrà en Campalans com un Cherubini gras; entrà en Borralleras, com entra per tot arreu per dret propi; entrà l'Alexandre Plana...

Varen seure; varen menjar; varen beure; varen escoltar l'Hurtado, que semblava el professor oferint un sopar als bons xicots del curs, i ningú sabia per a què se'ls feia seure entorn d'un menú.

– Els brindis ens ho diran – pensaren.

I els brindis no arribaven, però l'Hurtado, com en els temps de la guerra, va prendre la paraula.

– Senyors, hem de fer una revista, una revista que torni a donar el sentit del lliberalisme perdut, que aplegui a tots aquells elements dispersos pels tèrbols doctrinarismes, en un punt de coincidència democràtica. És a dir, una revista democràtica que no acabi d'entrar en la demarcació del Socialisme.

– Molt bé... Ens sembla molt bé – digueren els dotze apòstols.

– I com se dirà? – preguntà un.

A totes les revistes nacionalistes foranes i districtívoles se'ls hi ha posat *El Clam*. Hi va haver un silenci. Alguns feren una petita ganyota. Un, recordant el programa, murmurà:

– Em sembla que aniria millor posar-li «el paño caliente».

Rebutjat el nom, continuà el programa. Un faria una mica de socialisme, un socialisme d'empleat de la Mancomunitat; un altre imitaria a en Lysis, una mena de Salas Anton de França; altre secundaria, exclòs el monarquisme, idees de *L'Action Française*, sobre tot

en política internacional. L'Hurtado, com un Millerand, seria el president d'aquella república de les lletres, però amb presidència intervencionista.

S'inicià una subscripció. Continua l'encoratjament. Davant la vacil·lació apostòlica, se nomenà una ponència. Finalment l'Hurtado, per posar una flama de fe en aquells joves que amb *La Publicidad* –¡Oh, Hurtado!– ja en tenien prou, insinuà el pervindre:

– I qui sap senyors, qui sap, si la revista serà el començament d'un partit.¹¹³⁷

És molt probable que l'escena referida a *L'Esquella* fos apòcrifa, però en tot cas desmenteix la imatge que el mateix Hurtado dona d'ell mateix, com d'algú totalment allunyat de la vida pública, completament dedicat al seu bufet d'advocats i sense cap mena d'aspiració de rellevància ni influència. Aquell home actiu, reflexiu, sempre envoltat d'un grup d'amics i fidels companys, tampoc semblava correspondre's del tot amb la imatge de l'home que es tanca a casa amb doble clau, rebutjat per una ingrata Catalunya que Gaziel caracteritzava com «La devoradora de hombres» en el seu cèlebre article homònim, que l'inclou com a exemple de la implacable teoria.¹¹³⁸ Una víctima d'un país on «no se consagra nadie jamás», sinó que «escoge a los mejores, no para coronarlos, sino para hundirlos», i on «diríase que cada generación nuestra necesita para vivir, apoderarse egoísta y exclusivamente de toda la estrechez de nuestra tierra, expulsando con violencia a las generaciones todavía vivientes y útiles, que la precedieron». Desdibuixant, doncs, la imatge de l'home de dret que només veu passar els esdeveniments des del seu despatx al Passeig de Gràcia, la humorada de *l'Esquella* sembla profetitzar de manera ben encerta el que succeirà només nou anys després, amb un Hurtado absolutament protagonista d'un projecte periodístic de gran influència cultural i política.

---

¹¹³⁷ «Els dotze apòstols de l'Amadeu Hurtado». *LET*, núm. 2177. 26 de novembre de 1920. p. 724.

¹¹³⁸ GAZIEL. «La devoradora de hombres». *LV*, 20 de juny de 1923. Gaziel li va dedicar, també, un llarg comentari sobre la política francesa del moment, titulat «Una doble lección». *LV*, 13 de juny de 1924.

9. DON AMADEU, JURISTA (1920-1929)

9.1 EL PRESTIGI DEL JURISTA

Amb l'inici de la segona dècada del segle XX, i en paral·lel a les seves activitats periodístiques i socials, Amadeu Hurtado ja gaudia d'un prestigi professional reconegut per tothom. Des de feia una desena d'anys havia reorientat el seu bufet d'advocat cap als afers empresarials, que l'havien situat com un dels primers de la ciutat, amb clients com la Papelera Española, S.A., la Sociedad General Española de Librería. Diarios, Revistas y Publicaciones, S.A., i Almacenes Generales de Papel dedicades al món del paper i la premsa; Mútua Barcelona i Mútua de Descargadores del Puerto i les empreses Hijos de José Tayà S. en. C. (fins l'any 1919); Busquets Hermanos, dedicada als derivats del petroli; la Sociedad de Comerciantes de Carbón Mineral, vinculada a Dionís Millán; la Caixa d'Estalvis de Gràcia i la Banca Mir del sector bancari; la SGAB, la Compañía Barcelonesa de Electricidad (fins l'any 1914) i la Companyia General dels Ferrocarrils Catalans; la Compañía de Aguas de Sabadell del sector dels serveis públics; la barcelonina Stevenson, Romagosa y Cía, la italiana Lancia i la francesa Unic del sector automobilístic; Autowagon S.A. dedicada a les pells i subministres de pells per a carrosseries i Rubí Industrial S.A., dedicada als teixits i tapisseries d'automòbil; la Société Anonyme pour Tous Appareillages Mécanique (S.A.T.A.M.) dedicada a la fabricació de sortidors de benzina, Unión Química Lluch S.A. –una de les precursoras de la Bayer España–, Unión Salinera Española S.A. i Sociedad Española de Carburos Metálicos S.A. del sector químic; Cinematográfica Astrea, la companyia de licors Martini Rossi, i clients particulars com l'escriptor Jaume Massó i Torrents, el músic Enric Morera o el pintor Ramon Casas.¹¹³⁹

Després de la non nata municipalització de la SGAB, aquell 1920, l'advocat Hurtado va intervenir en l'afer de la naturalització de la Societat General d'Aigües de Barcelona, que convertida legalment en societat espanyola continuava essent de capital francès. Acabada la guerra que tants guanys havia reportat a l'economia catalana, l'acumulació de capitals durant el conflicte i les expectatives de pèrdua de posicions, comportà una orientació nacionalista del capitalisme espanyol, l'objectiu fonamental del qual va ser arribar a controlar les activitats econòmiques que des de les darreres dècades del segle XIX pertanyien a empreses estrangeres. Els agents econòmics i financers de

---

¹¹³⁹ Clients localitzats als llibres de clients del bufet d'Amadeu Hurtado, conservats al seu arxiu particular.

Catalunya no foren aliens a aquesta tendència general, i els principals bancs dugueren a terme una política d'adquisició de determinades indústries i empreses foranies ubicades a Barcelona, on les companyies d'abastament d'aigües, gas, electricitat i transport urbà tramviari pertanyien a societats estrangeres.¹¹⁴⁰ Segons explica Hurtado, l'advocat i antic regidor de la Lliga Regionalista, el seu amic Josep Rogent i Pedrosa va ser l'ideòleg de l'operació que, aprofitant, la baixada del franc, permetés comprar les accions de la SGAB per part d'un grup bancari català. Com explica Amadeu Hurtado, «va tenir la idea d'aprofitar la baixa del franc per intentar que la naturalització de dret passés a ésser naturalització de fet mitjançant la compra de les accions socials per un grup bancari del país. Va venir a trobar-me com a advocat i conseller de la casa per exposar el seu pla, i amb tot i semblar-me difícil, vaig oferir-li el meu concurs. La gestió va durar una colla de mesos, i posà a prova la tenacitat infatigable de Rogent i la meua activitat; el mes de juny de 1920 l'operació quedava ultimada per un grup de banquers que s'havia format sota la direcció de Josep Garí Gimeno, nomenat per tothom Pepe Garí, de la casa Arnús Garí, aleshores un jove de poc més de trenta anys» (pp. 373-372).¹¹⁴¹ Aquesta compra per part del grup bancari català va quedar fixada en 45 milions de pessetes, per la qual els propietaris francesos i belgues de la companyia rebien una suma de pràcticament 100 milions de francs francesos de l'època. L'octubre d'aquell mateix any, acompanyat de la seva esposa, Hurtado va fer un viatge a París estretament lligat amb aquest afer. El mateix dia de l'arribada a París, on va ser rebut a l'estació pels directius de la SGAB Maurice Bruniquel, fill de l'enginyer Eugène Bruniquel, i Eugène Raison, l'advocat va començar les trobades, reunions i àpats de treball el seu col·lega Rogent, el directiu de la Companyia Albert Petsche i el banquer Pepe Garí, que també era a París. Durant el viatge, el matrimoni Hurtado va aprofitar per visitar museus, exposicions, galeries d'art, botigues d'antiquaris i llibreries, i assistir al teatre, el cinema i l'òpera, així com fer un viatge de dos dies a Brussel·les. De tot plegat, el grafòman Amadeu Hurtado en va deixar constància per escrit en unes breus però interessants notes de viatge.¹¹⁴² Per cert, d'aquest viatge va sorgir el rumor que Amadeu Hurtado havia patit un accident de trànsit a la capital francesa, a resultes d'un telegrama de l'Agència Havas que parlava del «señor

---

¹¹⁴⁰ MARTÍN PASCUAL, M. *op. cit.*

¹¹⁴¹ Sobre el banquer, GOROSTIZA LANGA, Santiago. «Josep Garí Gimeno (1886-1965). Un banquer victoriós». *Recerques*, núm. 67. (2013). p. 141-159.

¹¹⁴² SAFONT I PLUMED, Joan. «Amadeu i Anita Hurtado al París de 1920. Notes de viatge durant les "Années Folles"». *L'Avenç*, núm. 410. Març de 2015.

Hurtado, personalidad española muy querida en París».¹¹⁴³ Amb l'ai al cor, la delegació dirigida a Barcelona per Claudi Ametlla va poder aclarir, després de demanar més informació, que es tractava d'un senyor canari. Com explica a les pàgines de les seves memòries, una vegada tancada la compra-venda, els banquers barcelonins de Barcelona, que havien viscut l'afer de la municipalització anys abans, pretenien oferir a l'Ajuntament el traspàs del servei de les aigües, actuant més aviat com uns simples intermediaris, però aviat els va descobrir com de profitós podria ser el negoci (pp. 373-374). Garí va ser nomenat conseller delegat de la SGAB i Amadeu Hurtado hi va mantenir una estreta relació, com accionista i advocat.

En aquells dies, però, el gran tema de conversa a Barcelona eren els rumors sinistres sobre la situació del Banc de Barcelona (p. 374). Com explica a les seves memòries, Hurtado va tenir l'oportunitat de conèixer l'abast d'aquells rumors de primera mà. Havia actuat com a mediador en un conflicte del Col·legi Sindical d'Agents de Canvi i Borsa amb els banquers i, en les converses mantingues per tal d'assegurar la circulació i cotització d'uns nous valors de a SGAB, es donava per segur el crack del Banc insígnia del sistema financer català, pels excessos que s'atribuïen a una sucursal del Passeig de Gràcia (p. 374). Com rememora Amadeu Hurtado, en aquell moment, «molts desgraciats, entre els quals malgrat tot em comptava, pensaven de bona fe que tots aquests rumors i aquestes contalles podien ésser la veritable causa de la ruïna anunciada, perquè atacaven la confiança de la gent, que era la força principal d'aquell gran establiment de crèdit» (p. 374) Finalment, el 27 de desembre de 1920, l'endemà de les festes de Nadal, el Banc de Barcelona declarava la suspensió de pagaments.¹¹⁴⁴ Els rumors sobre la solvència de l'entitat després de les operacions arriscades dutes a terme amb moneda estrangera durant la Gran Guerra havien fet impossible atendre els reemborsaments de comptes corrents i dipòsits, portant a la dràstica fallida del banc, fundat l'any 1844. La fallida del Banc de Barcelona va ser un cop dur per l'economia catalana i per la seva burgesia, que a partir de llavors es va sentir incapaç de tenir una gran banca al nivell de la seva indústria. El mateix Amadeu Hurtado rememora aquells dies d'indignació davant les portes tancades del banc, on es parlava de culpes i responsabilitats que s'havien d'exigir, especialment,

---

¹¹⁴³ «Un falso rumor». *ED*, 22 d'octubre de 1920.

¹¹⁴⁴ Per conèixer l'episodi, CABANA, Francesc. *La fallida del Banc de Barcelona (1920). El fracàs financer de la burgesia catalana*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 2007.

quan van començar a córrer rumors de crèdits «fabulosos» atorgats a beneficiaris desconeguts, i d'una administració poc prudent (p. 375).

El 16 d'octubre de 1921, *El Diluvio* informava de la presentació per part d'Amadeu Hurtado d'una demanda a nom d'un dels comptecorrentistes del Banc de Barcelona basada en la idea que els comptes corrents sense interès constituïen veritables contractes de dipòsit, sense que, per conseqüència, les entitats bancàries poguessin disposar dels fons, sinó que havien de reintegrar-los, encara que el banc es trobés en suspensió de pagaments. La demanda va crear molt de rebombori, i segons comentava Hurtado en un article pocs dies després, durant els dies que havia passat fora havien estat molts els qui havien acudit al seu despatx a informar-se sobre la demanda presentada. Les maniobres dilatòries de la representació del banc, ostentada per un altre jurista d'alt prestigi, l'exministre Josep Roig i Bergadà, van dur Amadeu Hurtado a usar la tribuna a la premsa com a forma de defensa del seu parer. En ell, també carregava contra els propis comptecorrentistes, a qui considerava que havien fet tot el possible per merèixer el tracte de «pedigüeño inoportuno» que els dispensava el banc:

Desde el primer día se colocaron voluntariamente en la situación de acreedores ordinarios del Banco de Barcelona, esperando acongojados el curso de los acontecimientos. Ni por un instante se les ocurrió pensar que legalmente el Banco no era su deudor, sino el detentador de su dinero, que en ningún momento había dejado de pertenecerles en plena propiedad. Y como un rebaño de llorones, fueron clamando por el mundo su desgracia y mendigando la protección de todos los figurones de nuestro clan financiero.

Si, por fin, se ha decidido uno de ellos a pedir a los tribunales el explícito reconocimiento de su derecho, que impide confundirle con los acreedores del Banco, ha sido después de perdida toda esperanza de reparación del desastre, y, aún así, ha debido comparecer solo, porque el rebaño continúa implorando el favor del cielo, sin la menor noción de la calidad de sus títulos jurídicos.

Banqueros, banqueroïdes y auxiliares están absolutamente convencidos y han logrado convencer a los propios interesados de que el infeliz que ingresa sus fondos en la cuenta corriente de un Banco aporta de hecho al Banco un capital para que éste lo invierta libremente en sus negocios, corriendo el riesgo de las pérdidas, sin participar en los beneficios y sin derecho alguno de control, convirtiéndose de dueño de su dinero en simple acreedor del dinero del Banco.¹¹⁴⁵

---

¹¹⁴⁵ HURTADO, Amadeu. «Un pleito con el Banco de Barcelona». *ED*, 6 de novembre de 1921.

L'actuació d'Amadeu Hurtado com a advocat de José María Iñareta va motivar certa polèmica. Pocs dies després, l'advocat va haver de respondre un article on es considerava la demanda contra el Banc de Barcelona absurda i el seu autor es mostrava indignat pel fet que, essent Hurtado comptecorrentista del mateix Banc, hagués comès la mala acció de plantejar l'acció contra el Banc en nom d'un client i no en nom propi, a més de desqualificar jurídicament la demanda. A la rèplica, Hurtado es despatxava contra «la intrusión en todos los órdenes de nuestra vida pública de una gente audaz, que con sus desconcertantes improvisaciones montadas sobre el abismo de su inconsciencia malogra los mejores esfuerzos».¹¹⁴⁶ Una categoria hi incloïa des del Banc de Barcelona fins aquells que, cridats a reparar el dany, s'hi veien incapaces de fer-ho i llançaven els impositors a la cua dels creditors, reafirmant la teoria abans exposada que els diners dels comptes corrents eren propietat del banc, i no dels seus impositors. La defensa del seu punt de vista jurídic per part d'Amadeu Hurtado va ser recompensada a mitjans de febrer de 1922 amb una sentència del jutjat del Nord, on el jutge de primera instància Luis Emperador declarava que els comptes corrents bancaris sense interès constituïen un dipòsit del qual no es podien incautar els bancs, havent de ser posats els fons a disposició dels comptecorrentistes, com a béns de la seva propietat, fos quina fos la situació moratòria del banc dipositari.¹¹⁴⁷ Pocs dies després, la defensa del Banc de Barcelona interposà recurs d'apel·lació a l'Audiència de Barcelona.¹¹⁴⁸ Pel juny del mateix any, s'havia de celebrar la vista d'incidents d'execució a l'Audiència d'un judici amb tanta expectació que *La Campana de Gràcia* comparava amb el procés per l'escàndol de Panamà.¹¹⁴⁹ Ajornada la vista per malaltia de l'advocat Roig i Bergadà,¹¹⁵⁰ aquesta no començar finalment fins el 3 de març de 1923,¹¹⁵¹ i el 18 d'abril de 1923 es va declarar l'apel·lació vista per a sentència.¹¹⁵² L'Audiència Provincial, com veurem més endavant, va revocar la sentència, absolent el Banc de Barcelona per motius extrajudicials.¹¹⁵³

El 1921, a més, tot i els precís i homenatges del poble de Sitges i les condecoracions i medalles rebudes, el magnat Charles Deering decidia abandonar Sitges

---

¹¹⁴⁶ HURTADO, Amadeu. «Del Banco de Barcelona». *ED*, 20 de novembre de 1921.

¹¹⁴⁷ «Las cuentas corrientes del Banco de Barcelona. Una sentencia transcendental». *ED*, 19 de febrer de 1922. *LV*, 21 de febrer de 1922. La sentència, a «Banco de Barcelona. La sentencia del Juzgado del Norte». *ED*, 21 de febrer de 1922.

¹¹⁴⁸ *ED*, 22 de febrer de 1922.

¹¹⁴⁹ «Lo que passa». *LCG*, núm. 2766. 23 de juny de 1922.

¹¹⁵⁰ *ED*, 21 de juny de 1922.

¹¹⁵¹ *ED*, 4 de març de 1923.

¹¹⁵² *LV*, 19 d'abril de 1923.

¹¹⁵³ *LV*, 27 d'abril de 1923.

emportant-se amb ell la seva col·lecció cap als Estats Units.¹¹⁵⁴ El retorn de Deering després de tres anys d'absència provocada per la guerra, va ser l'inici d'un calvari de dubtes sobre el futur de les col·leccions i el mateix edifici de Maricel, esdevingut sota l'impuls d'Utrillo, en una referència indiscutible. Hurtado recorda que Deering li va encarregar que estudiés amb Pams un projecte de constitució d'una fundació privada a favor de Sitges, a partir de la seva col·lecció d'art: «Això em va permetre de comprovar que l'ofici d'advocat es millor que el de polític per conèixer els homes perquè em permetia de descobrir, contra el parer de Pams, que el que tenia més lluny del pensament Deering era realitzar aquell projecte, com havien de demostrar més tard els fets amb dany injust i immerescut de Miquel Utrillo. El que no podia esdevenir era que totes les magnificències de Deering fossin els episodis d'un gran afer d'exportació d'antiguitats espanyoles que a Nord-Amèrica valen unes trenta vegades més del que costen aquí» (p. 263).

De les gestions d'Amadeu Hurtado se'n conserven diverses cartes amb Miquel Utrillo, en les quals començaven a aparèixer interrogants sobre les intencions del financer a l'hora de definir aquell projecte. A banda del seu amic i advocat, Utrillo va consultar Francesc Cambó sobre les possibilitats de constituir una fundació que assegurés la permanència de la col·lecció a Sitges. Cal tenir en compte que Deering havia tornat a Sitges després del trasbals de la Gran Guerra, envellit i fet un mar de dubtes sobre de quina manera encarar el futur de les seves cases i col·leccions. En aquest sentit, s'hi barrejava una malfiança típicament nord-americana cap al sector públic i el poder de l'estat –que començava a protegir, encara tímidament, el patrimoni històric i artístic– amb les influències de familiars i amics, com el jutge Elbert H. Gary, què el van girar en contra del seu home de confiança. En concret, a més de les diferències entre la senyora Deering i la temperamental esposa d'Utrillo, acusaven de prendre's massa llibertats, d'administrar el patrimoni de l'americà com si fos seu, d'haver instal·lat el seu habitatge familiar i el de la de la seva cunyada –que també treballava a Maricel– dins les instal·lacions del palau, i d'haver fet pràctiques irregulars en l'adquisició dels diferents immobles. Així per exemple, l'any 1917, i mentre l'americà era als Estats Units impossibilitat de tornar a

---

¹¹⁵⁴ Sobre el tema, PANYELLA, Vinyet (Dir.). *Maricel. Cent anys d'art i cultura a Sitges*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2021. SÁNCHEZ SAULEDA, Sebastià. «La col·lecció d'art de Charles Deering al palau Maricel de Sitges (1909-1921)» a A: BASSEGODA, Bonaventura; DOMÈNECH, Ignasi (ed.). *Mercat de l'art, col·leccionisme i museus*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona; Sitges: Consorci del Patrimoni de Sitges, 2018. COLL MIRABENT, Isabel. *Charles Deering and Ramón Casas: A friendship in art / Una amistad en el arte*. Evanston: Northwestern University Press, 2012

Catalunya per temor de la guerra submarina, Hurtado va aconsellar Utrillo que, mancat de poders suficients, fes la compra d'una de les cases que havien de conformar Maricel al seu nom, i quan el promotor fos al país, fer una escriptura d'adquisició bona fe, reconeixement que la compra s'havia fet en el seu interès.¹¹⁵⁵ Segons els Deering, Utrillo havia adquirit aquestes cases al seu nom, comprant-les inicialment a través d'amics seus i després comprant-les, amb els diners de Deering, a un preu superior. Un fet que, com veurem, Hurtado entenia d'una manera ben diferent.

Les diferències irreconciliables i insostenibles entre els dos homes, abans marcades per la confiança, serien decisives per abonar la decisió de Deering d'emportar-se la col·lecció a Amèrica. Mentre Utrillo tenia al cap un projecte de caire públic-privat, com la pionera Biblioteca-Museu Víctor Balaguer, amb participació de l'Estat i de la Mancomunitat, Deering era partidari de fundar una institució privada anàloga a la Hispanic Society, fundada l'any 1904 per Archer Milton Huntington, i amb qui mantenia un tipus de rivalitat pròpia de rics filantrops. És en aquest context que Utrillo va demanar a l'advocat un informe sobre qüestions legals, tributàries i financeres davant una possible transmissió dels béns mobles i immobles a una fundació.¹¹⁵⁶ Aquesta indecisió, feia que el projecte s'hagués anat dilatant, mentre començaven a córrer els primers rumors d'un abandonament de Sitges per part del magnat. En aquest context, a l'arxiu de Maricel s'hi conserva una comunicació particularment interessant d'Hurtado amb Charles Deering, després d'un període llarg d'incomunicació,¹¹⁵⁷ que val la pena transcriure:

No participo de la opinión de los amigos que le han dicho que su proyecto de convertir Marycel en Museo es muy distante de ser fácil, e impracticable por la situación confusa de las varias casas que forman en conjunto la finca. Si estas personas, cuyo juicio respeto, encuentran difícil este asunto me permito aconsejarles que se dediquen a otro oficio porque es probable que se les presente otro de más fácil solución.

Ya le dije en mi carta anterior que el traspasar a nombre de V. las casas compradas a su nombre del Sr Utrillo es trabajo de un cuarto de hora que puede hacer fácilmente el Notario de Sitges aprovechando la presencia de V. Lo que me sorprende, y se lo digo con toda lealtad, es que V. censure ahora el que dichas compras se hubiesen hecho a nombre

---

¹¹⁵⁵ Carta d'Amadeu Hurtado a Miquel Utrillo. Barcelona, 15 de març de 1917. Arxiu dels Museus de Sitges.

¹¹⁵⁶ Carta de Miquel Utrillo a Charles Deering, datada aproximadament l'any 1920. Arxiu dels Museus de Sitges.

¹¹⁵⁷ A la missiva, datada el 26 de març Hurtado agraeix a Deering la seva carta del 18 de març «con la que se digna a contesta a mi última del día 11 y a mis anteriores de principios del año último».

del Sr. Utrillo; y me diga además que no se ha enterado de ello hasta el momento de recibir mi carta.¹¹⁵⁸

A partir d'aquí, Amadeu Hurtado aprofitava per defensar el seu consell a Utrillo i explicar com havia anat aquell assumpte, en què havia intervingut personalment com a assessor jurídic:

Me permito recordarle que, cuando estuvo V. en Sitges en el año 1915, firmó V. una escritura ante el Notario Sr. Soldevila, de fecha 3 de Septiembre, en la que aceptó el traspaso a su nombre de 14 casas que estaban a nombre de del Sr. Utrillo, con la particularidad de que entonces el Sr. Utrillo no fue el comprador directo, sino que par obtener ventaja en el precio, hizo comprar dichas casas por distintos amigos suyos que luego las traspasaron a su favor, con lo cual no se pagaron solo derechos dobles como ahora, sino triples, creyendo con razón que estos pagos tenían muchísima menos importancia que el mayor precio que hubieran exigido por sus casas los propietarios si hubiesen sabido que eran para V.

Si todo esto ocurrió en el año 1915 con la absoluta conformidad de V., no podía remotamente sospechar que pudiese parecerle a V. censurable que se hiciesen a nombre del Sr. Utrillo las compras de 1916 y 1917, sobre todo teniendo en cuenta que en estas fechas la guerra hacia difíciles o imposibles las comunicaciones con América y que, fuese cual fuere la amistad de V. con el embajador de España, nadie podía asegurar que llegasen los poderes que V. otorgase para hacer las compras a su nombre. Pero es que, además, según carta del Sr. Riaño que me mostró el Sr. Utrillo, le aconsejaba a V. dicho Sr. que no otorgase poderes, lo cual hacía imposible otra solución para las compras que la adoptada por nosotros, o sea, la de hacerlas a nombre del Sr. Utrillo para traspasarlas a favor de V. como se había hecho en 1915.

No era de temer con esto ningún embrollo, como dice V. en su carta, aunque hubiese muerto alguno de los interesados, pues si bien ignoro lo que acostumbra a pasar en América en casos análogos, presumo que lo mismo que aquí, donde las personas honorables, como el Sr. Utrillo y su familia, suelen cumplir lealmente sus obligaciones. Aparte esto, a nadie se le hubiera ocurrido que unas casitas compradas como ampliación de Marycel iban a ser de propietario distinto del resto de la finca, lo cual quiere decir que, aun contando con una deslealtad absurda por parte del Sr. Utrillo, éramos muchos los que podíamos impedirla.

---

¹¹⁵⁸ Carta d'Amadeu Hurtado a Charles Deering. Barcelona, 26 de març de 1921. Arxiu dels Museus de Sitges. Tenim la carta gràcies a l'esborrany enviat per l'advocat a Utrillo. Carta d'Amadeu Hurtado a Miquel Utrillo, 26 de març de 1921. Arxiu dels Museus de Sitges.

Pero, de todos modos, si V. creía por razones que no comprendo que la situación actual de las casas compradas en 1916 y 1917 era cosa tan grave como parece revelar su carta, podía V. sin reparo ni molestia para nadie, durante el año y medio que lleva de residencia en Sitges, dar orden de que se hiciera lo que se hizo en 1915, pues si V. sabía que no había firmado la escritura de compra y que no había dado poderes para firmarla en su nombre, de alguna manera debía pensar que se había hecho la operación desde el momento en que se disponía como propias de las casas compradas. En cambio, se comprende que el Sr. Utrillo no se haya preocupado de este asunto, porque no representando como no representa dificultad alguna, bastaba media hora antes de salir V. para su país para dejarlo arreglado.

Deering también es referia a les cases d'Utrillo i la seva cunyada, que, pertanyents a aquestes dues persones, estaven comunicades amb Marycel pels soterranis. Una qüestió que Hurtado, amb la seva ironia proverbial resolía responent que ho podia resoldre millor un paleta que no pas un advocat. Però, com que Deering preferia comprar les cases, Hurtado li responia amb el parer d'Utrillo:

Que, si él no tuviese hijos con muy escasos bienes, cedería gustoso a V. sus casas para la ampliación de Marycel, pero la obligación de atender las necesidades de su familia, le mueven a aceptar el ofrecimiento de V. de comprarle dichas casas por un precio razonable que fácilmente pueden fijar de común acuerdo. De todos modos, entiendo que puede venderle sus casas si V. va a realizar el proyecto de convertir Marycel en una Institución de Cultura nacional, pues en otro caso, no tendría la venta ningún objeto que la justificase y bastaría, como antes he dicho, construir una pared para separar las fincas de dos particulares. Pero, al mismo tiempo, se ofrece a no tener la menor intervención personal en el proyectado Museo, pues todo cuanto ha hecho para el mayor esplendor Marycel, ha sido inspirado en fines exclusivamente patrióticos y de devoción a V., pensando en que podía enaltecer el nombre de Deering pasando a la posteridad con as gloria que el de algunos pretendidos filántropos americanos de gran renombre. Y esto puedo justificarlo afortunadamente con el testimonio de amigos ilustres como Mr. Pams, el Marqués de Vega-Inclán, el alcalde de Sitges, Sert, Cambó, Bertrán y Musitu, Casas, el profesor Soler, Alberto Fontana, Mir y Miró, el presidente de la Mancomunidad, y el mismo Rey de España. Por estos motivos, quiere conste que está dispuesto a ceder y abandonar su casa y la de su cuñada si se formaliza el proyecto de Museo Marycel antes de primero de diciembre de este año siendo su resolución de dejar dichas fincas, en tal caso, irrevocable, pues si ahora está aun trabajando en esta obra es causa de recelos el tener su habitación junta a su trabajo, no quiere exponerse mañana a dudas o reticencias que está seguro de no merecer

Finalment, Hurtado s'acomiada de Deering assegurant que les dificultats que exposava per convertir Maricel en un Museu no havien existint mai:

Y crea que deseo sinceramente por V. y por mi país que la actitud un poco inexplicable que su carta revela no sea debida a la influencia que puedan ejercer en su animo algunas personas que, ante la obra de Marycel, tengan la idea de que, empezada con una alta finalidad de cultura, puede ser para sus futuros propietarios un esplendido negocio. No se le ocultará a V. que, si esto fuese así, el Sr. Utrillo y los que se han interesado por la obra que ha llevado a termino con la generosidad de V. podían considerarse burlados por haber contribuido a un acto antipatriótico y antiartístico.

La resposta no va agradar gens a Deering, que va considerar que l'advocat prenia partit per un Utrillo caigut en desgràcia. És possible que Hurtado se sentís estafat per aquell home que, a ulls catalans, venia a representar la imatge típica, ben viva a l'imaginari popular, del ianqui nou ric que s'emporta la història i el patrimoni europeu amb els seus dòlars. Hurtado, a més, se sent particularment impotent per no haver pogut concretar el projecte amb el seu client i se n'acaba fent una opinió absolutament negativa, com d'algú que ha construït un capital a Sitges per poder endur-se'n al seu país, on les antiguitats europees tenien un valor incalculable. Després de més de deu anys assessorant el projecte, Hurtado se sentia traït i enganyat per Deering i mantenia intacta la confiança amb Utrillo, amb qui va continuar comentant les qüestions relacionades amb l'afer, amb judicis cada vegada més severos. Així, en una carta a Utrillo, Hurtado titllava a Deering de «fresc» i assegurar que «lo de convertir Marycel en una institució de cultura era un qüento de Deering, que amb aquest sistema us haurà pres el pèl a vos i a tots els que ens havíem interessat per la casa»¹¹⁵⁹ i quan un misteriós anglès enviat per Deering li responia que només tenia previst endur-se les catifes del palau, Hurtado assegurava a Utrillo, «començaran naturalment per les alfombres –li vaig replicar– però acabaran amb els claus de les parets, tot el treball de l'Utrillo haurà sigut un mal somni, del que només en quedarà una torre per anar-hi a passar l'estiu». A partir de llavors, el dirigent de la Lliga Josep Bertran i Musitu quedava encarregat dels assumptes del nord-americà,¹¹⁶⁰ mentre un molt ofès Hurtado es negava ja a tenir qualsevol tracte amb ell: «Està bé que en Deering faci lo que millor li sembli, perquè des del punt de vista de la seva correcció fa temps que sé a que aténir-me i no li envejo el concepte que em mereix i que ben clarament exposar al

---

¹¹⁵⁹ Carta d'Amadeu Hurtado a Miquel Utrillo. Barcelona, 19 de març de 1921. Arxiu dels Museus de Sitges.

¹¹⁶⁰ Carta d'Amadeu Hurtado a Miquel Utrillo. Barcelona, 29 d'abril de 1921. Arxiu dels Museus de Sitges.

Sr. Jaumandreu. Però ja que la intervenció de companys honorables m'estalviarà de tenir tracte directe amb aquell subjecte, lo menys que puc esperar és que els deures de companyerisme pugin més que el desig de complaure els capritxos del seu client».¹¹⁶¹ Finalment, després de la partida de l'empresari americà, Hurtado escrivia a Utrillo: «Acabo de llegir que en Dolar se n'ha anat cap al seu país. Me sap greu que l'hagin deixat escapar sense cantar-li les quaranta. Però queda el cas d'en Bertran i Musitu i queda el de la vostra reivindicació davant dels sitgetants. ¿Es que definitivament voleu deixar-ho córrer?».¹¹⁶²

9.2 DEGÀ DEL COL·LEGI D'ADVOCATS

Des de 1919, Amadeu Hurtado tornava a ser diputat tercer de la Junta del Col·legi d'Advocats presidida per Joan Maluquer i Viladot.¹¹⁶³ Durant la seva segona etapa com a la Junta del Col·legi, Amadeu Hurtado visqué dos canvis importants: L'un, l'adéu de la històrica seu de la Casa de l'Ardiaca, adquirit per l'Ajuntament de Barcelona com a seu de l'Arxiu Històric de la ciutat, després d'una llarga negociació amb els marmessors de la propietària i, abandonat definitivament, amb l'enfonsament que va obligar a avançar el desallotjament, i la instal·lació provisional en un xalet del carrer Provença, 279.¹¹⁶⁴ L'altra, l'aprovació d'uns nous i exclusius estatuts del Col·legi –fins llavors es regien per un règim general– aprovats en una Junta General extraordinària celebrada l'abril de 1921, i que va significar l'ampliació de la Junta de set a onze membres, passant de quatre a sis diputats, reservant-se dos llocs als advocats més joves acabats d'incorporar, i afegint els nous càrrecs de comptador i bibliotecari. S'establí que els càrrecs durarien tres anys en lloc de quatre i les eleccions de renovació serien anuals enlloc de biennals. També s'inclogué la possibilitat de formar Tribunals d'Honor i la possibilitat d'imposar el pagament de quotes extraordinàries per despeses indispensables.¹¹⁶⁵ Aprovats per R.O. del Ministre de Gràcia i Justícia de 7 de novembre, el desembre de 1921, quedava constituïda la nova Junta, en la qual Hurtado mantenia el seu càrrec de diputat tercer.¹¹⁶⁶

---

¹¹⁶¹ Carta d'Amadeu Hurtado a Miquel Utrillo. Barcelona, 4 de maig de 1921. Arxiu dels Museus de Sitges.

¹¹⁶² Carta d'Amadeu Hurtado a Miquel Utrillo. Barcelona, 30 de setembre de 1921. Arxiu dels Museus de Sitges.

¹¹⁶³ *ES*, 23 de maig de 1919.

¹¹⁶⁴ Per seguir tot aquest assumpte, JARDÍ, Enric. *op. cit.* pp. 250-251, pp. 262-263, p. 265, pp. 271-272.

¹¹⁶⁵ JARDÍ, E. *op. cit.* pp. 268-267.

¹¹⁶⁶ *LV*, 22 de desembre de 1921.

La violència desencadenada, tot just acabada la Gran Guerra, continuava sembrant el terror. A mitjans d'abril, els advocats Josep Ulled i Josep Lastra eren atacats al seu propi despatx en sengles atemptats, com indica Hurtado, un per les seves intervencions prop dels obrers del Sindicat Únic i l'altre, per les seves relacions en el camp oposat. Davant d'aquest greu atac, la Junta va decidir fer pública la seva protesta i la seva solidaritat amb els ferits (pp. 382-383). Com explica Jardí, a la Junta del 16 d'abril s'acordà trametre telegrams al President del Consell de Ministres, al Ministre de Gràcia i Justícia i a la Fiscalia del Tribunal Suprem, fent una enèrgica protesta per aquells inqualificables atemptats i exigint que fos degudament assegurada la llibertat i la independència en l'exercici de la professió; fer-se càrrec de les despeses que ocasionés l'hospitalització de Lastra; visitar el Governador Severiano Martínez Anido per manifestar-li la protesta del Col·legi per aquells fets i que el diputat tercer, és a dir Amadeu Hurtado, s'encarregués de redactar «una vibrant nota de condemna d'uns atemptats personals que constituïen, també, un atemptat moral a l'advocacia».¹¹⁶⁷ Amadeu Hurtado va escriure el manifest datat el 21 d'abril de 1921, que va ser publicat a tota la premsa de Barcelona. En ell, el Col·legi deplorava els atemptats contra els col·legiats i afirmava que, tot i que no tenia cap autoritat per acabar amb la violència social «pronunciar paraules de pacificació social enmig de l'actual desbordament de les passions pot semblar inútil, però fins essent-ho, hem de dir als homes lliures de la nostra pàtria que l'única reacció saludable contra l'obcecació sagnant de les nostres lluites està a mantenir viu el sentiment del dret que impedeix confondre la justícia social amb el propi interès». D'aquesta manera, al text escrit en nom del Col·legi, Hurtado assegurava que:

Els juristes del nostre temps, i més especialment els del nostre poble, es troben amb dos problemes d'igual transcendència. El primer que consisteix en el desig d'aconseguir una organització tècnica de la producció de forma que assegurï una major i més equitativa participació de tots en la riquesa natural i en la creada pels homes, és l'anomenat problema social que per servir de tema o de pretext a les nostres lluites públiques no interessa essencialment a les multituds, fent inútil tota intervenció intel·ligent dels cultivadors del dret. El segon que és el del terrorisme, constitueix en una forma tràgica el problema eterna de la disputa dels homes per a conquerir un poder de domini sobre els altres homes.

En front del primer problema no tenim altre instrument d'acció que el d'una col·laboració, que fins avui no hem vist, ni demanada ni desitjada, en l'estudi dels conflictes d'interessos

---

¹¹⁶⁷ JARDÍ,, E. *op. cit.* pp. 266-267.

que es plantegin. En front del segon, tenim l'exercici de la nostra professió, que ens autoritza i ens obliga ensems, a emparar amb la nostra defensa el perseguit per la justícia legal. I ja que no és possible derivar les nostres lluites socials cap a solucions jurídiques, perquè els interessos en pugna les repudien, hem d'aconseguir que el furor homicida dels bàndols contendents no anul·li la nostra funció de rescatar les vides dels perseguits per error.¹¹⁶⁸

De tota manera, les bones intencions que el document expressava no van tenir la comprensió que s'esperava. Amadeu Hurtado havia cregut de bona fe que aquella declaració seria compresa com una mostra de valor cívic davant l'augment de la violència i es va trobar que aquell mateix vespre, a la llotja del Liceu on es reunia amb reunit amb alguns amics, aquella iniciativa va ser rebuda amb mofa: «“Noi –em deien– com grinyoleu els advocats perquè han tocat algun dels vostres! Sembla que aquests siguin els primers atemptats. I us ho preneu com si tots haguéssim de plorar per vosaltres”» (p. 384).

També com a membre de la Junta del Col·legi, Amadeu Hurtado va participar en la constitució de la Unió Jurídica Catalana. El propòsit de la nova associació era «aconseguir el dret d'autodeterminació de Catalunya en les reformes reguladores de l'organització judicial en el seu territori per aconseguir que una i l'altra siguin adaptades a les seves necessitats i manera d'ésser, garantint-se a més plenament que els funcionaris que encarin l'estament jurídic tindran sempre la deguda compenetració amb les lleis, costums i llengua de Catalunya».¹¹⁶⁹ Tot i que el dret civil català, supervivent del Decret de Nova Planta, havia estat un cavall de batalla del catalanisme finisecular, la qüestió encara no s'havia aconseguit resoldre davant l'esperit uniformador i codificador impulsat des del govern espanyol. Aquest era un exemple més de la persistència en la defensa d'allò que es considerava un tret distintiu del país. Una defensa que havia estat i seria en el futur especialment zelosa per part dels juristes catalans.¹¹⁷⁰ Com ell mateix indica, aquell grup de joves juristes van plantejar a la Junta General de gener de 1922 diverses proposicions, entre elles la declaració del català com a llengua oficial en tots els actes del Col·legi, aprovats per unanimitat.

---

¹¹⁶⁸ «El Col·legi d'Advocats». *LVC*, 22 d'abril de 1921. «Una protesta de los abogados. Por la dignidad de la toga». *ED*, 23 d'abril de 1921. «El Colegio de Abogados». *LP*, 23 d'abril de 1921. *LV*, 23 d'abril de 1921.

¹¹⁶⁹ *LVC*, 1 d'abril de 1922. *LV*, 1 d'abril de 1922.

¹¹⁷⁰ JARDÍ, E. *op. cit.* p. 276.

Pel juny de 1922 estava prevista l'elecció d'un nou degà i la renovació de diversos membres de la Junta. L'única candidatura presentada a les eleccions el dia 5 de juny fou l'encapçalada per Amadeu Hurtado pel deganat, Josep Claveria i Echave com a diputat tercer i Josep Maria Ginesta i Pons, com a diputat cinquè. Van avalar la candidatura d'Hurtado una llarga llista d'advocats de totes les edats i tendències, en la que destaquen noms com els de Jaume Carner i Romeu, Josep Rogent i Pedrosa, Narcís Pla i Deniel, Trinitat Monegal i Nogués, Joan Garriga i Massó, Albert Bastardas i Sampere, Pere Coromines i Montanya, Francesc Ripoll i Fortuño, Miquel Junyent i Rovira, Santiago Andreu i Barber, Joan Moles i Ormella, Santiago Gubern i Fàbregas, Josep Bertran i Musitu, Pere Rahola i Molinas, Llorenç Alier i Cossí, Enric Maynés i Gaspar, Joan Vallés i Pujals, Alexandre Plana i Santaló, Manuel Carrasco i Formiguera, Josep Maria Pi i Sunyer, Vicenç Soler de Sojo, Rafael Closas i Cendra, etc.¹¹⁷¹ Efectivament, l'advocat Amadeu Hurtado i Miró era elegit degà de la prestigiosa institució jurídica barcelonina.¹¹⁷²

No puc negar que em va commoure trobar-me als quaranta set anys d'edat al cap de la nostra corporació professional amb els atributs de la primera autoritat representativa i disciplinària de la classe. Abans de l'elecció m'enlluernaven el títol i l'honor; però un cop acabada, en veure'm proclamat sense contrincant, em va aclaparar de sobte la responsabilitat que havia contret. [...] Potser el tenir el cabell blanc des d'abans dels quaranta anys era el mèrit que em valia aquella compensació d'ancianitat prematura. Però pensant en els moments de transformació que vivíem, m'adonava que se m'havia escollit justament perquè encara era jove. En la crisi de totes les pràctiques tradicionals, al Deganat deixava d'ésser exaltació d'un nom per esdevenir un lloc de combat (pp. 403-404).

Conformaven la Junta presidida pel degà Hurtado, Lluís Serrahima i Camín, diputat primer; Josep Oriol Anguera de Sojo, Diputat segon; Josep Claveria i Echave, diputat tercer; Josep Maria Vilaseca i Pujadas, diputat quart; Josep Maria Ginesta i Pons, diputat cinquè; Josep Maria Ribalta i Álvarez, diputat sisè; Casimir Casagran i Duran, Jaume Trabal i Martorell, comptador; Joan Martí i Miralles, bibliotecari, i Josep Nolla Badia, secretari,¹¹⁷³ pràcticament tots integrants de la junta anterior.

---

¹¹⁷¹ «Eleccions al Col·legi d'Advocats». *LVC*, 3 de juny de 1922.

¹¹⁷² *LVC*, 6 de juny de 1922. *LV*, 6 de juny de 1922. *ED*, 6 de juny de 1922.

¹¹⁷³ JARDÍ,, E. *op. cit.* p. 278.

Com explica Amadeu Hurtado, el problema més urgent que va plantejar-se resoldre a ser donar un estatge definitiu i permanent al Col·legi d'Advocats de Barcelona, una qüestió que havien anat arrossegant les diferents juntes (p. 405). L'anterior Junta havia arribat a un acord amb la Caixa de Pensions per instal·lar el Col·legi en un edifici de nova construcció a Via Laietana, però el lloguer anual de trenta-cinc mil pessetes, «obligava a recórrer a les quotes dels companys, i era evidentment preferible demanar aquest esforç als col·legiats per adquirir un immoble que per arrendar-lo» (p. 405). Com explica Jardí a la seva *Història del Col·legi d'Advocats*, la Junta reunida l'1 de juliol acordà redactar una circular a tots els advocats per veure quina acollida tindria la proposta de subscriure unes obligacions emeses pel Col·legi per tal de finançar l'adquisició d'un immoble destinat a ser-ne la seu. Abans, però, Amadeu Hurtado hagué de viure la seva primera Junta General com a degà. L'assemblea, celebrada el 3 d'agost de 1922 a la sala de sessions del Col·legi de Notaris, venia motivada per la petició d'un grup de col·legiats que demanaven l'adopció de «resolucions pertanyents a la anormalitat amb què venien funcionant els jutjats municipals de Sarrià, degut a vexacions i molèsties per part de l'Ajuntament», especialment en la persona del tinent d'alcalde catalanista Bonaventura Plaja en aquest antic poble acabat d'agregar a Barcelona. Aquest en va ser el pretext, però com consigna Hurtado, el veritable propòsit era crear desori contra una junta que es tenia per catalanista (p. 408). Enric Maynès, cap dels regidors catalanistes a l'Ajuntament, va ser el blanc dels atacs dels promotors de la reunió, però va contraatacar afirmant que «el que passa a Sarrià no són més que qüestions polítiques derivades de la campanya antiagregacionista apoiada per un conglomerat polític ben conegut» –en referència als membres de la Unión Monárquica Nacional promotors de l'incident– «contra el tinent d'Alcalde Sr. Plaja pel fet d'ésser nacionalista».¹¹⁷⁴ Aquella reunió tumultuosa va fer que Amadeu Hurtado descobrís que tenia unes condicions desconegudes per «presidir amb autoritat i energia una assemblea de passions excitades, imposant la regla inflexible d'un ordre en les discussions, reprimint les investides de caràcter polític contra la Junta i aconseguint en definitiva una calma que es traduïa en la proposició d'un vot de confiança que ens concedit unànimement per solucionar la qüestió. No cal dir que aquest vot era una manera de sortir del pas per la senzilla raó que no hi havia qüestió; però evidentment representava el fracàs de la primera conjura contra la nova Junta de Govern» (p. 408).

---

¹¹⁷⁴ «Les maniobres de la U.M.N. La Junta general del Col·legi d'Advocats». *LVC*, 5 d'agost de 1922.

Entretant, les gestions per l'adquisició d'una nova casa pel Col·legi d'Advocats prosseguien. Hurtado visità el director de la Caixa de Pensions, Francesc Moragas i Barret, per desistir del compromís de l'anterior Junta respecte al lloguer de l'edifici que l'entitat estava construint als carrer Ortigosa i Cameros, l'actual carrer Amadeu Vives. Com comenta Hurtado, després de visitar diversos palaus particulars, la Junta es va decidir pel Palau Casades, al carrer Mallorca, un emplaçament que alguns col·legiats consideraven que quedava massa lluny de l'antic barri de la justícia dels inicis de la carrera d'advocat d'Hurtado. El mateix Hurtado va dubtar si el fet que ell visqués des de 1913 a Passeig de Gràcia amb Aragó l'havia fet equivocar-se en escollir el palau Casades, però, «examinada la llista del Col·legi, es va descobrir que el vuitanta-cinc per cent dels col·legiats vivia en els meus barris i només quedava un quinze per cent des de la plaça de Catalunya fins al mar, on està comprès el barri antic» (p. 409). En la reunió de la Junta del dia 2 d'agost, s'acordà constituir sis ponències per estudiar, separadament cadascuna d'elles, els diferents problemes que plantejava l'adquisició de l'immoble en les condicions més favorables per la institució, tant a nivell jurídic, com fiscal i econòmic i de finançament de l'operació. D'aquesta manera, el 26 de setembre es celebrà una reunió on assistiren els exdegans Josep Vilaseca i Magarre i Joan Maluquer i Viladot, i on Amadeu Hurtado avançà que l'arquitecte Juli Batllell, a qui s'havia encarregat valorar la finca, donava una xifra màxima d'un milió de pessetes. A la reunió següent, l'informe definitiu de l'arquitecte encarregat de la valoració xifrava el preu de l'immoble en 775.000 pessetes –un preu acceptat pel propietari Carles Casades de Còdol–, que amb les despeses d'escriptura, d'emprèstit, mobiliari i obres ascendia al milió previst. Com explica Hurtado, el capital disponible, procedent dels estalvis del Col·legi invertits en valors, arribava a les 145.000 pessetes i calien 855.000 per culminar l'operació. Per això es va calcular un emprèstit de 900.000 pessetes amb títols de 500 pessetes nominals al 6% anual lliure d'impostos, amortitzables en quaranta anys. Com assenyala també el qui era degà, el Banco Urquijo Catalán s'encarregava de la gestió i tresoreria de l'emprèstit, constituint-se com a depositari dels títols-obligacions emesos.¹¹⁷⁵ Per aprovar l'operació es convocà una nova Junta General extraordinària pel dia 18 de novembre, per la qual es preparà un opuscle amb fotografies de l'interior del Palau Casades, i amb el text de la proposta d'adquisició, que comprenia l'acord de compra, la imposició de quotes, l'emissió de l'emprèstit, el pressupost extraordinari i la conversió de la biblioteca en

---

¹¹⁷⁵ Anuncis de venciments: *LV*, 12 de maig de 1923, 10 de novembre de 1923, 13 de febrer de 1924, 13 de maig de 1924. *LVC*, 12 de maig de 1923, 11 d'agost de 1923, 11 de novembre de 1923.

institució pública de cultura jurídica de la ciutat per afavorir futurs acords amb l'Ajuntament de Barcelona. El projecte va ser aprovat per unanimitat dels presents, i Jaume Carner en nom dels col·legiats va demanar que es donés un expressiu vot de gratitud a la Junta.¹¹⁷⁶ El 5 de gener Amadeu Hurtado com a degà signava l'escriptura d'arres per la compraventa de la futura seu del Col·legi, el Palau Casades del carrer Mallorca 283.

9.3 UN EPÍLEG A LA PREMSA DE MADRID

Quatre anys després de l'aventura fallida a *La Publicidad*, a Amadeu Hurtado se li va presentar una nova i temptadora oportunitat d'intervenir en la premsa, i, alhora, d'influir políticament en les altres esferes de l'estat. Aquesta va venir, una vegada més, a través d'un client del despatx, Manuel Busquets George, de la companyia Busquets Hermanos, que liderava juntament amb el seu germà Gaspar,¹¹⁷⁷ dedicada a la comercialització de productes químics derivats del petroli a través de les seves estretes relacions amb la Standard Oil del magnat John D. Rockefeller. Descendent d'indians que havien fet fortuna a Cuba però educat a França –d'on era la seva esposa–, Busquets tenia antecedents i experiència en el món de la premsa. El seu germà Josep havia muntat una impremta on editava *Pluma y Lápiz*, una revista il·lustrada pels artistes de l'època i en color. Alhora, era cunyat de l'hereu d'*El Diluvio* Manuel de Lasarte Arán, fill de l'inquiet Manuel de Lasarte Rodríguez Cardoso, casat amb una de les seves germanes. Aquesta proximitat familiar l'havia portat a ser administrador del popularíssim rotatiu barceloní. És en aquesta època quan van començar les relacions amb Amadeu Hurtado, col·laborador i advocat del diari.¹¹⁷⁸ Amb el seu advocat, Busquets hi compartia el tarannà i les idees liberals, a més de l'admiració per la França republicana.

Com explica el periodista Gil Toll, descendent de la família Busquets i autor d'una monografia sobre l'*Heraldo de Madrid*, l'any 1922, l'històric diari madrileny acumulava un deute de més de dos milions de pessetes, i un dels seus principals creditors era la societat Busquets Hermanos, subministrador de tinta al trust periodístic format per *El Heraldo de Madrid* i *El Liberal*.¹¹⁷⁹ Segons Toll, l'administrador Antonio Sacristán

---

¹¹⁷⁶ LV, 21 de novembre de 1922.

¹¹⁷⁷ Gaspar va morir l'agost de 1925, essent enterrat el dia 22 d'agost de 1925.

¹¹⁷⁸ LET núm. 1370 i 1371, 7 i 14 d'abril de 1905.

¹¹⁷⁹ TOLL, Gil. *Heraldo de Madrid. Tinta catalana para la II República*. Sevilla: Editorial Renacimiento, 2013. Xavier Benguerel, que havia treballat a l'empresa Busquets Hermanos, va ficcionar la seva

Zabala va plantejar als Busquets l'entrada al capital de la Sociedad Editorial de España, per salvar la independència de les capçaleres de les intencions d'alguns socis de posar-les sota l'òrbita d'alguns dels partits dinàstics. L'emprenedor Busquets va creure que era una bona oportunitat per retornar a la seva antiga inquietud periodística, però subordinava l'acceptació de la proposta al resultat d'un estudi que havia de fer Hurtado sobre les possibilitats de transformar la societat editorial sense haver de passar per la fallida i amb la idea que s'incorporés al projecte si això era possible (p. 405). Aquest encàrrec professional va anar engrescant Hurtado per tornar a intervenir en afers de la premsa, d'on tres anys abans n'havia sortit escaldat. Com ell mateix explica, a mesura que s'endinsava en l'estudi del cas i en trobava una solució, s'engrescava amb la possibilitat que ells vells diaris del Trust, manifestament anticatalans, podien passar a mans catalanes i convertir-se en un instrument d'influència a Madrid, «en aquella acció que jo havia atribuït sempre al catalanisme d'impulsar l'ascensió civil d'Espanya» (p. 406). Com ell mateix escriu, «no era cosa d'anar a fer catalanisme a Madrid com si fóssim a Barcelona, sinó d'intervenir en la vida espanyola pensant en català» (p. 406).

La intervenció d'Hurtado va ser decisiva per poder portar a bon port aquell feixuc afer, ordenant el deute per tal de poder-lo liquidar en termini de vint anys i constituir una nova societat, la Sociedad Editorial Universal, constituïda per Busquets i Hurtado, que adquiria la majoria absoluta de les accions de la vella societat, la qual arrendava les capçaleres del trust. Amb aquella operació, Hurtado tornava a l'ull de l'huracà de la política i el periodisme ja que, una vegada més, no es va limitar a ser l'advocat de la casa, sinó que, en aquest cas, a banda de participar-hi com a soci –segons consta en les escriptures i estatuts de la societat– tingué un paper destacat al consell d'administració de la companyia,¹¹⁸⁰ i una influència directa en el dia a dia de les publicacions. Tot plegat, calia compaginar-ho amb el Deganat del Col·legi d'Advocats, però com escriu el mateix Hurtado:

Des del començament de la gestió per la compra dels diaris havia pogut ordenar-me les coses de manera que no hagués de passar a Madrid més d'una setmana mensual perquè, durant la meua absència, l'execució entretinguda del nostre pla quedava en mans de Busquets, ajudat d'Antonio Sacristán, administrador general de la societat antiga que

---

experiència en una obra on els Busquets s'anomenen Remisa i els diaris *El Mensajero* i *El País*. No hi ha cap personatge que es pugui interpretar com un alter ego d'Amadeu Hurtado. Benguerel, Xavier. *Gorra de plat*. Barcelona: Edicions Alfaguara, 1967.

¹¹⁸⁰ Escripura davant el notari de Madrid don Vicente Colomer Sanz, de 12 de desembre de 1923, aportada molt amablement per Gil Toll.

passava a la nova, catedràtic de l'Escola General de Comerç i president gairebé perpetu de la Unión Mercantil de Madrid, amb vastes relacions en tots els medis polítics i comercials de la cort. De manera que el Deganat i els diaris venien a ésser, per a la meua capacitat de treball, dos nous afers que havien entrat a la mateixa hora al meu despatx i que podia dirigir sense dificultat, com qualsevolga altre company acostumat a dirigir a la vegada una varietat d'assumpes professionals (p. 407).¹¹⁸¹

Amadeu Hurtado també rememora a les seves memòries quines eren les intencions que tenia en iniciar aquella empresa:

En emprendre la nostra acció de premsa, m'havia situat en els medis periodístics de Madrid en una posició que no tingués res de relleu personal, per evitar els perills de donar a un públic recelós la impressió desastrosa d'un home vingut de fora a fer carrera a la Cort des de la plataforma visible d'uns diaris. No vaig firmar ni un sol article, ni vaig permetre que els diaris parlessin mai de mi. El meu objecte era per damunt de tot fer dels diaris un prestigi que arribés a ésser una força d'opinió, prou popular per guanyar el gran públic i prou intel·ligent per a una funció de dignitat civil d'acord amb les orientacions del pensament polític de la nostra terra. (p. 479)

Com el mateix Hurtado explica, mentre Manuel Busquets s'ocupava de la direcció de l'empresa, ell es va fer càrrec de les redaccions dels dos diaris. El primer que va fer va ser, com havia fet a *La Publi*, reorganitzar-les. Per dirigir *El Liberal* va ser nomenat el redactor més antic, Manuel Rosón, mentre que a l'*Heraldo* es va nomenar José Rocamora, incorporant-hi Rafael Morayta com a redactor en cap del primer i Rafael Marquina al segon.¹¹⁸² Manuel Fontdevila, a qui Hurtado havia descobert en la seva època a *La Publi*, va ser fitxat per tal que hi aportés els seus coneixements com a compaginador (p. 407). L'any 1927, quan Hurtado ja no estava estretament vinculat al diari, Fontdevila va ser nomenat director de l'*Heraldo*, càrrec que ocupà fins 1936. En un reportatge de 1928, Fontdevila recordava que quan va ser nomenat director, el diari no tenia la tirada que correspondria amb el valor dels seus capdavaners: «Tanto Rocamora como Marquina a partir del año 23, tienen aciertos innegables que caen enteramente en el vacío (Se vislumbra en este período principalmente el fino espíritu irónico, inteligente y sagaz de D. Amadeo Hurtado)».¹¹⁸³ Com explica Francesc Madrid a la seva necrològica d'Amadeu

---

¹¹⁸¹ Carta d'Amadeu Hurtado a Antonio Sacristán, Barcelona, 4 de gener de 1925.

¹¹⁸² Rafael Marquina seria homenatjat el 25 d'abril de 1925 pels seus companys del diari en motiu de la concessió del títol d'Acadèmic de les Belles Arts. Amadeu Hurtado hi va assistir amb Joan Busquets com a representant de la Societat Editora Universal. *HM*, 27 d'abril de 1925.

¹¹⁸³ MASSA, Pedro. «Como se rehacen los grandes diarios». *HM*, 30 d'agost de de 1928.

Hurtado: «Estos periódicos se convirtieron merced a la orientación de Hurtado en dos grandes órganos de opinión liberal. Llevó a sus páginas firmas notables y dio al periodismo madrileño una nueva voz –no un eco de otras voces– serena y justa. Enfrentóse a la dictadura de Primo de Rivera (La primera palabra contra el golpe de Estado el 13 de septiembre salió en la primera página de *El Liberal* de Madrid y la firmaba un hombre ilustre y por todos llorado: Ángel Ossorio y Gallardo».¹¹⁸⁴ I és que l'etapa a l'*Heraldo de Madrid* i *El Liberal* va coincidir amb la instauració de la dictadura de Miguel Primo de Rivera. El 13 de setembre de 1923, quan a Barcelona encara era viva la protesta pels excessos de policia contra els manifestants nacionalistes de l'11 de Setembre, quan el capità general Miguel Primo de Rivera va proclamar l'estat de guerra, destituïa el govern i posava les bases del seu govern dictatorial. El mateix dia, el nou home fort del país presidia la inauguració de l'Exposició Internacional del Moble, amb el president de la Mancomunitat Josep Puig i Cadafalch i l'alcalde i comissari regi Joan Pich i Pon: «Aquell dia m'adonava altra vegada de la meva dificultat a seguir les reaccions sentimentals de la multitud perquè vaig creure de bona fe que la indignació popular encara vibrant pels successos de quaranta-vuit hores abans es manifestaria a l'acte de l'Exposició amb disturbis o amb un retraïment hostil del públic i em decidia a privar a la meva filla d'assistir-hi com tenia projectat de dies amb unes amigues; però la gentada que va acudir al parc de Montjuïc va rebre amb grans ovacions la presència del general Primo de Rivera com el salvador providencial del país» (p. 422).

De fet, aquells mateixos diaris liberals no s'havien escapat de la febre pels homes forts que governaven a diversos països europeus, com Benito Mussolini.¹¹⁸⁵ Per a l'advocat i editor, es tractava d'un cop de la massa neutra que havia fet possible l'arribada al poder d'un militar que, malgrat tot, «no tenia, com altres del seu temps o que han vingut després, la mania grotesca de creure que la seva voluntat ordenava el curs de la vida» (p. 453). Es tractava, segons Hurtado, d'una «dictadura per la dictadura sense l'enfarfec de la vestimenta doctrinal, que sol ésser la part anecdòtica d'aquesta mena de facècia» (p. 450), i que, tot i situada en el context autoritari dels anys vint, tenia el propòsit principal de tancar la qüestió de les responsabilitats del Marroc. Per a Hurtado, l'emergència responia al drama de «l'abdicació general del poble, que, com a final d'un llarg procés de

---

¹¹⁸⁴ MADRID, F. op. cit.

¹¹⁸⁵ «El ejemplo de Mussolini». *HM*, 9 de març de 1923.

dissolució del poder públic, havia perdut la confiança en l'acció dels partits i d'ell mateix» (p. 452).

El caràcter pintoresc del Dictador i el seu règim era motiu de broma general a les tertúlies malgrat el programa autoritari del règim (p. 454), i en aquest ambient general i trobant-se al capdavant de dos diaris de gran influència en el medi periodístic madrileny, Hurtado va decidir adoptar aquesta visió gairebé humorística per judicar a diari el moment polític. Amb una redacció on destacaven periodistes cridats a fer una gran carrera com Manuel Chaves Nogales, Vicente Sánchez-Ocaña, Juan González Olmedilla, o César González Ruano, els diaris dels Busquets eludien la censura fèrria del règim els exemples d'altres dictadures per criticar el Directori Militar. El mateix Hurtado assegura que «com que totes les dictadures són iguals prescindint de les cabòries ideològiques, teníem el que els francesos en diuen l'*embarras du choix* per atribuir a qualsevol d'ella els fets de la nostra que volíem comentar» (p. 454). Així, quan la censura va vetar-los els comentaris sobre Mussolini i el seu règim, van adoptar el règim soviètic com a mirall per avergonyir el règim espanyol: «Només calia llegir els discursos dels congressos del partit i dels soviets que publicava estentòriament un butlletí en francès amb el nom *Correspondance Internationele* per trobar matèria abundant que facilités la nostra feina» (p. 454-455). I van continuar amb la dictadura grega, la portuguesa i el govern del bisbe Fan Noli d'Albània. Un dels casos més celebrats va ser quan l'*Heraldo de Madrid* va donar notícia de l'escàndol de la Caoba, una prostituta andalusa vinculada al tràfic d'estupefaents i relacionada amb el Dictador, a qui aquest va voler protegir quan va ser detinguda pressionant al jutge Prendres Pando –a qui va destituir juntament amb el president del Tribunal Suprem Buenaventura Muñoz–, situant l'acció a Bulgària i com a protagonista al primer ministre Aleksandar Tsankov.¹¹⁸⁶ L'exdiputat Rodrigo Soriano portaria la polèmica a la tribuna de l'Ateneo de Madrid i ell i Miguel de Unamuno, que també s'hi va afegir, serien deportats a Fuerteventura. Però, no era la única estratègia que van usar. Hurtado també recorda com Sánchez Ocaña va iniciar una sèrie d'entrevistes als ministres del Directori, format íntegrament per militars, per presentar-los al lector tal com eren, i del qual només se'n pogué publicar una.

De la crítica dels diaris de la SEU, inspirats per Hurtado, no se'n va escapar ningú. Tampoc el seu competidor, *El Sol*, inicialment favorable al Directori d'acord amb el punt

---

¹¹⁸⁶ «Cosas de Bulgaria». *HM*, 5 de gener de 1924.

de vista que havia adoptat el grup d'intel·lectuals que hi intervenia sota la influència del pensador José Ortega y Gasset. Eren les idees del «cirurgià de ferro» que havia d'amputar de l'organisme nacional els mals dels vells partits i els antics polítics per regenerar el país. L'advocat, que no el coneixia personalment, va mostrar discretament la seva opinió negativa cap a aquestes idees del prestigiós escriptor als diaris que aconsellava. En aquest sentit, Ortega van ser objecte d'una crítica sibil·lina, en motiu del viatge a la Itàlia feixista d'Alfons XIII, que havia pronunciat davant Pius XI «un discurs d'un ultramuntanisme antiquat i d'un absolutisme incivil» (p. 456), quan van aprofitar per recuperar fragments d'un article a *El Sol*, en què el filòsof donava suport a la dictadura en contrast amb d'altres personalitats internacionals.¹¹⁸⁷ L'antagonisme entre Hurtado i un Ortega que, segons el primer, «no va tardar a adonar-se del seu error» (p. 456) s'aniria aprofundint al llarg dels anys. En aquest sentit, el judici d'Hurtado sobre l'error d'Hurtado no es pot desentendre de les topades entre els dos en el futur. (p. 456).

9.4 TOPANT AMB LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA

L'agitació política que va motivar aquella primera Junta General extraordinària del mandat d'Hurtado no va ser més que créixer durant les darreries de 1922 i el 1923. La situació de crisi generalitzada a tot l'estat, la violència social, els ressos de la Guerra del Marroc, el nou rumb que el catalanisme havia pres amb la constitució d'Acció Catalana i Estat Català, tot el que portaria al pronunciament de l'antic capità general de Catalunya, es filtraven en la vida de la corporació. Com havia passat en la polèmica sobre els jutjats de Sarrià, el catalanisme de la Junta va ser el motiu d'una campanya sorda contra ella, especialment arran de l'acord que estipulava el català com a llengua oficial del Col·legi (p. 426). Aquest estat d'agitació el va abordar el degà a la tradicional i estatutària sessió que va llegir a la Junta General ordinària celebrada el 31 de gener de

---

¹¹⁸⁷ «Hoy llegan a Madrid los Reyes: ¿Su viaje a Italia ha afirmado la unidad del pensamiento latino?». *EL*, 4 de desembre de 1923. S'inclouen cites o declaracions de Primo de Rivera, el president francès Raymond Poincaré, Aristide Briand, Pius XI, el president argentí Marcelo Torcuato de Alvear i el *duce* Benito Mussolini. Tot i que incloïa, però, cap declaració d'Alfons XIII, les paraules d'Ortega, on assegurava que «para rehacer España es forzoso resolverse a no contar con el español medio», extretes de l'article ORTEGA Y GASSET, José. «Contra la vieja política». *ES*, 27 de novembre de 1923, primer article publicat després del cop d'estat i on el filòsof mostrava el seu suport al Directori. Un suport discutit, a la llum d'inèdits apareguts i publicats els darrers anys. FONCK, Béatrice. «Ortega y el poder bajo la dictadura de Primo de Rivera a la luz de los inéditos del tomo VII de las Obras completas». *Revista de Estudios Orteguianos*, núm. 20. 2010. L'article complet i els inèdits, a ORTEGA Y GASSET, José. *Obras completas*. Madrid: Fundación Ortega y Gasset – Editorial Taurus, 2004- 2010.

1923.¹¹⁸⁸ En ella va fer el panegíric del degà sortint Maluquer que havia impulsat amb entusiasme els nous estatuts de la corporació i havia incorporat als joves col·legiats al govern de la casa, i dedicà paraules emotives als companys difunts, entre ells l'exdegà Josep Milà i Pi i al jurista Isidre Lloret i Massaguer, impulsor de l'Escola de Funcionaris de la Mancomunitat. També va referir-se la dissolució de la Junta Local de Presons, contra la que s'havia pronunciat el Col·legi.¹¹⁸⁹ Alhora, va introduir les següents manifestacions sobre el polèmic assumpte de la llengua:

Alguns companys s'han mostrat queixosos que el Col·legi on la incorporació és obligatòria per a tots els professionals, aparegui com havent volgut donar a la seva acció col·lectiva una accentuada tendència de col·laboració en el moviment general de la renaixença catalana que cristal·litza en l'aspiració a la llibertat política de Catalunya. Estic segur que les queixes d'aquests estimables companys no provenen del fet d'haver aixecat l'idioma de la terra a l'honor de llengua oficial del Col·legi. No pot ésser que els qui conviuen agermanats amb nosaltres, siguin o no fills de Catalunya, se sentin ofesos de sentir parlar als seus companys la mateixa llengua que parla la gran ciutat que han escollit per viure amb el seu treball i els seus amors. I si una llei de cortesia mana que gent de llengües diferents parli la que tots entenen, una llei superior de cordialitat obliga a entendre i a respectar l'idioma que com a instrument de relació ha donat la naturalesa a la terra que és el lloc del nostre viure. Les queixes d'aquests companys provenen sens dubte de la significació política que atribueixen a la nostra parla catalana i a la temença que una col·legiació obligatòria els faci contribuir per força a la defensa d'una idealitat que no senten. No. El Col·legi, per llei de la seva constitució, lleialment respectada, és la casa de tots els companys sense excepció, i per molt fervorosa que sigui la devoció de la majoria a la causa de la llibertat política de Catalunya, el Col·legi no podrà ésser l'instrument d'un partit, ni la Junta de Govern un Comitè. Algú dirà que aquesta prevenció no ha de fer-se perquè tractant-se de la defensa de reivindicacions patriòtiques és injust qualificar de partit o d'instrument d'un partit les forces socials que ajudin a una aspiració nacional. El que així discorri oblida que en la turbulència espiritual d'aquesta hora ni les reivindicacions patriòtiques, ni la pàtria mateixa, no poden emparar-se en la intangibilitat d'un dogma. Tot està subjecte a la discussió; i totes les idees, com tots els sentiments, per universals que semblin, són tema de lluita i de divisió entre els homes. En aquesta casa, on s'ajunten, per manament de la llei i per solidaritat professional, tots els nostres juristes, no hi haurà una sola manifestació del pensament jurídic del món que no hi trobi estada

---

¹¹⁸⁸ *ED*, 2 de febrer de 1923.

¹¹⁸⁹ *LVC*, 21 de desembre de 1922.

per dret propi. Ningú no sap, en aquest revolt de història en què estem situats, quina direcció prendran els homes i els pobles. Potser és una sort poder reduir totes les inquietuds espirituals del moment a l'exaltació d'un pàtria. Però pot existir entre nosaltres mateixos qui no se'n trobi satisfet. De mi sé dir-vos que jo no veig ni voldria veure el meu poble, acoblat amb els altres pobles dèbils de la terra anant pel món, amb la mà estesa i la cançó d'una protesta amenaçadora o ploranera, a demanar de porta en porta l'almoïna d'una pietat o el favor d'una protecció. Jo el voldria veure amb el braç aixecat oferint-lo al món com una força. M'és igual la bandera que tremoli si l'arbora una mà catalana, i si per ella s'incorporen a la corrent general del món civilitzat terres i pobles que avui no la segueixen.

Companys: Mentre les multituds decideixen sobre els seus destins en la lluita encesa del carrer, treballem nosaltres en el nostre clos, esperant del contrast entre el pensament de tots els naixement de la nova fórmula del Dret, expressió de la consciència jurídica d'un demà que amb tan confoses remors s'està formant a l'entorn nostre.¹¹⁹⁰

Amadeu Hurtado suggereix a les seves memòries que potser aquelles paraules de no van satisfer del tot els desitjos dels qui l'havien proposat com a degà, però alhora la fermesa de caràcter que havia semblat representar en el discurs, va quedar en entredit en un incident que tingué, a més, conseqüències evidents per la seva activitat com a advocat. El mes de febrer de 1923, alguns membres de la Junta van denunciar una maniobra per afavorir un grup de curials addictes al comte de Romanones, llavors ministre de Justícia, en una de les sales de l'Audiència (p. 428). Amadeu Hurtado es va oferir per anar a veure el cap liberal al ministeri de Gràcia i Justícia, mentre els membres de la Junta Claveria, Anguera i Serrahima redactaven un informe. Entretant, el Col·legi enviava un telegrama al ministre:

La Junta de Gobierno del Colegio de abogados cediendo a reiteradas e insistentes reclamaciones de gran número de señores colegiados y a lamentaciones de dignísimos funcionarios judiciales se ha reunido en sesión extraordinaria para tomar acuerdos relacionados con la situación tal, y a reserva de obtener la necesaria cooperación de las más altas representaciones de la ciudad, ha acordado por unanimidad elevar a V.E. la súplica de que suspenda toda nueva combinación de personal en el territorio de esta Audiencia, hasta recibir una exposición razonada de esta Junta, esperando que la rectitud

---

¹¹⁹⁰ HURTADO, Amadeu. «Ressenya llegida per l'Il·lustre Sr. degà D. Amadeu Hurtado en la Junta general ordinària del 31 de gener de 1923». *Revista Jurídica de Catalunya*. Març 1923. pp. 52-70. Text fragmentàriament reproduït també a les memòries d'Amadeu Hurtado. p. 427-428.

de V.E. hará inútiles los demás acuerdos que la dignidad del Colegio y el respeto a la función judicial ha exigido adoptar para acciones ulteriores.¹¹⁹¹

Amadeu Hurtado confessa que el telegrama va causar sensació, però que l'informe que li van preparar per endur-se a Madrid, el va fer veure's mort (p. 429). Contrariat, el degà va decidir seguir amb la idea de visitar el ministre, per no posar-se en ridícul, carregant la responsabilitat d'haver sucumbit al moment d'excitació produït per l'enrenou dels companys de junta: «Si hagués tingut prou serenitat sense preocupacions d'amor propi, m'hauria conformat amb aquell informe, esperant que el comte de Romanones, un polític que n'havia vistes de totes, el rebés com una de tantes desaprensions que s'obliden, i atribuís el meu telegrama a algun cop d'efecte d'interès local» (p. 429). Però Hurtado no va actuar així i com confessa, «vaig carregar amb la responsabilitat de la meva imprudència que em revelava a mi mateix una feblesa de caràcter en haver sucumbit a un moment d'excitació» (p. 429). Com explica Amadeu Hurtado, el veterà dirigent liberal va rebre'l en una segona entrevista després de llegir l'informe amb un ampli somriure, assegurant que en qualsevol debat parlamentari se li feien acusacions més greus. El degà Hurtado li replicà que li havia fet a mans l'informe personalment per satisfer el desig dels companys i explicar-li de viva veu els càrrecs, i després de fer-ho, li lliurà una nota on s'exposaven els consideracions sobre la combinació judicial projectada i la capacitat professional d'aquells funcionaris:

«Sé –vaig dir-li– que em jugo la carrera, i la seva discreció depèn que la perdi o no». «Doncs se l'ha de jugar –em responia– sense pensar en les conseqüències». Ni un ni l'altre ja no vam riure més a propòsit d'aquest afer que afectava directament un dels íntims del comte. La combinació originària de la protesta era desfeta al cap de pocs dies amb el nomenament d'un nou president de l'Audiència, el magistrat Àngel de Vera, que tenia fama de rectitud; però jo m'havia guanyat l'enemistat de gairebé tot el personal de la judicatura de Barcelona, solidaritzat en un moviment general de defensa. (p. 430).

Haver-se interposat en els plans dels amics del ministre, i de la confabulació planejada, el va fer guanyar l'enemistat del personal dels jutjats de Barcelona, aplegats en un moviment de defensar corporativista (p. 430). En aquest sentit, cal entendre la revocació de la sentència en el cas del Banc de Barcelona que hem vist anteriorment. El tema de fons havia estat controvertit, amb la publicació de la primera sentència a la *Revista Jurídica de Catalunya* i amb un intents debat a la premsa –fins i tot el jurista italià

---

¹¹⁹¹ «Telegrama». *ED*, 27 de febrer de 1923.

Leone Bolaffio li expressà per carta el seu parer contrari— però la resolució tenia un altre motiu. Segons Hurtado, tot i que l'apel·lació de la sentència havia causat un gran rembori amb dues vistes on havia pogut debatre el cas amb Roig i Bergadà, després de les quals havia sortit de l'Audiència ovacionat, un dels magistrats, afectat directament pel fracàs de l'operació romanonista, li va dir personalment que aquella revocació era una venjança pel cop rebut (p. 431).

Les relacions del Col·legi d'Advocat amb les autoritats judicials es van anar tornant cada vegada més complicades. Després de l'afer abans esmentat, va arribar una inspecció de Tribunals ordenada per Romanones arran dels fets denunciats per la Junta presidida per Amadeu Hurtado, per a supervisar l'actuació de l'Audiència, la Fiscalia i els Jutjats de Barcelona. L'inspector Sr. Avellán va demanar visitar el Col·legi, petició que li fou negada però a la qual se li adjuntava una petició d'entrevista per part de la Junta. El 30 d'agost de 1923, Amadeu Hurtado va visitar l'inspector per traslladar-li verbalment totes les irregularitats observades i aplegades per part del Col·legi, però, les relacions amb l'inspector també es van trencar, quan aquesta va carregar contra la Junta, dubtant de la seva honorabilitat i titllant-la de «separatista» (p. 432). Tot plegat va fer esborronar a Amadeu Hurtado, si ens atenem al seu record escrit vint anys després:

No em sabia avenir que jo fos el causant d'aquest malestar. Era el desmentiment de tota la meva història professional, que, si tenia alguna característica, havia estat, per motius temperamentals, la de voler evitar o solucionar conflictes. En els plets que portava dirigits, no passaven d'un deu per cent els que havia promogut com a actor pel gust que em donava el treball de negociar transaccions que ofeguessin els litigis. Tot per venir a parar al punt que la meua presència al Deganat fos per ella sola una causa permanent de conflicte i discòrdia (p. 432).

Tot i el vot fet per evitar nous conflictes, el cop d'estat de Primo de Rivera era el presagi de nous enfrontaments. Com a degà del Col·legi d'Advocats va formar part de la Junta del Cens de les darreres eleccions de la Restauració, celebrades el 29 d'abril de 1923, i on a Rovira i Virgili li va ser llevat l'escó de diputat per Acció Catalana per un grapat de vots dubtosos a favor d'Emiliano Iglésias. El lligaire Pere Rahola va defensar l'elecció de Rovira davant la Junta, formada pels presidents de les corporacions barcelonines però sense atribucions més enllà de presenciar el recompte de vots: «Mentre escoltava des de la taula presidencial les vehements protestes de Rahola, no pensava ni pressentia que aquelles eleccions, les primeres de la meua intervenció en la Junta del

Cens, havien d'èsser les darreres legislatives de la monarquia però no hauria pogut ni somniar que tornaria tretze anys més tard a la mateixa Junta, com a president de l'Acadèmia de Jurisprudència per a unes altres eleccions que serien les darreres de la República» (p. 416). Als Col·legi d'Advocats Amadeu Hurtado va trobar entre els seus companys de Junta una majoria que va veure amb bons ulls el gest de força del futur dictador (p. 422), fet que li permet recordar a les seves memòries les paraules de «l'ambaixador Saint-Aulaire en parlar de l'acció de Talleyrand en els preparatius del 18 de brumari, la tècnica del cop d'Estat exigeix guanyar la confiança i, i fins on sigui possible, el concurs de les seves víctimes. No tardaríem a veure comprovada pels fets aquesta lliçó de la història» (p. 424-425). De fet, es primeres mesures anticatalanes impulsades pel règim, amb decrets contra la llengua i la bandera catalanes, despertarem una onada d'indignació, evocada per Claudi Ametlla a les seves memòries:

Ací introduiré una anècdota que il·lustrarà prou la indignació col·lectiva i servirà, de passada, per a perfilar un traç de la desconcertant personalitat d'Amadeu Hurtado, el polític original que en aquest escrit ha tingut i tindrà molta referència. L'anècdota el presenta a l'inrevés de com va ésser jutjat pels catalanistes, i per això, també, em sembla que no és pas baldera la seva inserció.

De la Solidaritat ençà, jo visitava en tant en tant l'Hurtado, primer en el seu pis damunt de la vella Maison Dorée, després en un de més gran al Passeig de Gràcia. M'abellia sentir el seus comentaris sobre l'actualitat política; de vegada els trobava excessius, de vegades paradoxals. Mai no concordaven gaire amb els altres comentaris, però sempre eren plens d'intel·ligència. També a ell semblava agradar-li la meva conversa, per bé que sovint li expressava alguna disconformitat. Li agradava tant, que no poques vegades li anunciaven la meua visita, mentre jo veia l'avant despatx ple de clients i em volia retirar, llavors em feia passar davant de tothom, presentant-me com un col·lega, excusa que com sabeu era una petita mentida.

La meua vista d'ara coincidia amb la publicació del decret anticatalà del qual estic parlant. El meu amic em rebé excitadíssim, irat del tot. Mai no l'havia vist així. Res de la seva ironia, de l'escepticisme tan seus. El català net i pelat, el català primitiu, sense dissimuls, politiqueria ni literatura: «El brètol, el lladre! I entre aquests amics de vostè, aquests que criden tant, ¿no n'hi ha cap per a respondre a l'afront? Perquè cal fer alguna cosa, no li sembla?»

Ningú no va fer res. Hom encaixà el cop com tants d'altres. La visita serví per a conèixer un Hurtado inèdit. Era tan catalanista com el primer, però no un catalanista com tants

d'altres. Ni conservador com els regionalistes, ni protestari sistemàtic, el protestari que es complau en la protesta, que vol moure's de la protesta, com ho eren molts de la Unió Catalanista. El seu catalanisme era eficaçia, realització, realisme. D'aquesta feta, la meua estima per l'amic, que ja era molta, pujà uns quants graus encara. I quan algun d'aquests concessionaris de catalanisme li negava aquesta professió, jo, recordant la violentíssima reacció que no vaig veure parella en cap de tants «racons sagrats» com em tractaven, els deixava dir tot rient per sota el nas o bé engegava el censor amb alguna paraulada.¹¹⁹²

Aviat aquest indignació contra el nou Directori, l'havia de protagonitzar en primera persona, malgrat aquestes prevencions d'alguns sectors catalanistes cap a la seva figura. El 4 de juny s'havien celebrat noves eleccions on eren escollits Francesc d'Assís Ripoll i Fortuño com a diputat primer i Isidre Duran i Balada com a secretari, i es reelegien Josep Maria Ribalta i Casimir Casagran com diputat sisè i tresorer, respectivament. Durand i Balada era un jove advocat proper a Acció Catalana –gran amic i cunyat de Lluís Nicolau d'Olwer– que liderava el grup més combatiu de la Junta, que estava decebut amb el to del deganat d'Hurtado, per «la preferència que es donava a les coses pròpies de la nostra vida corporativa, com l'afer absorbent de la compra d'un palau» (p. 433). Com escriu anys després a les seves memòries, «em vaig abstenir de fer mai cap al·lusió a l'autoritat moral que pogués donar-me davant de la Junta la meua posició des del primer dia enfront de la dictadura; però vaig invitar els companys a prendre cura amb preferència de la nostra vida corporativa amb el propòsit principal de salvar la integritat del Col·legi» (p. 436). Les primeres conseqüències del caràcter anticatalà que Primo de Rivera havia volgut donat al seu Directori i que afectaven els advocats barcelonins es feren notar en el cas de Manuel Carrasco i Formiguera, contra qui des del mes d'abril se seguia un procés davant la Jurisdicció militar per la publicació de dos gravats que feien befa de l'exèrcit espanyol al setmanari *L'Estevet*, impulsat per Carrasco i dirigit per Antoni Hurtado Monrós –cosí germà d'Amadeu Hurtado–,¹¹⁹³ i pel qual el primer seria traslladat al penal de Burgos per agreujar la pena imposada en consell de guerra i que complia a Barcelona. L'octubre de 1923, el degà del Col·legi d'Advocats acompanyà Carrasco i Formiguera a ingressar a l'establiment penitenciari «a fi de demostrar amb la presència del degà que estava assistir per tots els companys».¹¹⁹⁴ També foren visitats en corporació els advocats detinguts, entre ells els regidors d'Acció Catalana Estanislau

---

¹¹⁹² AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 56-57.

¹¹⁹³ RAGUER, Hilari. *Divendres de passió. Vida i mort de Manuel Carrasco i Formiguera*. Barcelona: PAMSA, 2015. P. 145.

¹¹⁹⁴ *LVC*, 15 d'octubre de 1923.

Duran i Reynals, Martí Esteve i Salvador Bremon¹¹⁹⁵. Hurtado detalla les gestions en favor dels companys processats, que el van portar a entrevistar-se amb el general Godofredo Nouvilas, secretari del Directori Militar, fet li va permetre veure que en «els règims totalitaris el desordre i el desconcert interiors són gairebé inevitables perquè el poder, a força de voler ésser absorbent amb una excessiva unificació, es parteix entre una pluralitat de magnats o buròcrates que fan el que volen com a representants en el seu camp d'acció de la totalitat del poder únic (p. 436).

La Junta General ordinària de 1924 ja es va celebrar al nou estatge social del carrer Mallorca. A la seva ressenya, Amadeu Hurtado va donar compte a l'assemblea dels treballs d'adquisició del palau Casades, va recordar els companys difunts i no es va estar de comentar els darrers esdeveniments, especialment l'empresonament de Carrasco i Formiguera i Bremon, Esteve i Duran i Reynals. El to de la ressenya va ser més breu i sumari que l'any anterior. El mateix Hurtado ho va assenyalar a les seves darreres paraules, d'acord amb l'ambient dictatorial que ja es vivia: «El Degà, comprenent en una síntesi de l'esperit col·lectiu, deuria en el començament de cada Curs fixar l'aspecte sobresortint del pensament dels nostres homes de Dret com una fita que deixés marcat el camí que ha anat seguit l'evolució de la consciència jurídica del nostre país. Jo m'excuso davant vostre de no haver sapigut respondre en aquesta finalitat del nostre Estatut. Aquest any no tindrà fita, com si hagués estat un any sense pensament. Els que vinguin darrera nostre, diran si això es també una manera de deixar senyalat el camí».¹¹⁹⁶ A l'assemblea va tornar a sortir el tema lingüístic. El col·legiat Ròmul Rocamora va prendre la paraula per protestar pel fet que una corporació oficial de matriculació obligatòria per tots els qui volguessin exercir la professió, emprés com a llengua d'ús exclusiu el català, i no l'idioma oficial. Hurtado va replicar-li que, independentment que el Col·legi fos o no una corporació oficial, aquest es regia per uns estats propis pels quals els acords presos per les juntes dels seus membres eren obligatoris i per un acord de Junta General havia estat decidit que l'idioma del Col·legi fos el català. La resposta no va satisfer el grup de col·legiats hostils a la línia catalanista de la Junta, com Rocamora o Josep Sitjas que intervingué preguntant maliciosament en quina llengua es col·locaria el rètol de la casa, després que desaparegués el rètol català de l'anterior seu. Hurtado respongué que el rètol del carrer Provença desaparegué en compliment del R.D. promulgat per Primo de Rivera

---

¹¹⁹⁵ LVC. 4 de gener de 1924. LV, 4 de gener de 1924.

¹¹⁹⁶ HURTADO, Amadeu. «Ressenya llegida per l'Il·lustre Sr. Degà D. Amadeu Hurtado en la Junta general ordinària del 31 de gener de 1924». *Revista Jurídica de Catalunya*. Gener-Febrer 1924. pp. 1-11.

on es prohibia la utilització de llengües distintes de l'espanyol per part de les entitats públiques, i pel que feia al nou afirmà que «s'hi posarà el que les circumstàncies permetin». Hurtado recorda a les seves memòries les intervencions a l'assemblea: «La presència d'un delegat governatiu que per primera vegada assistia a les nostres reunions feia odiosa la interpel·lació per la mala intenció que la inspirava però no si no m'havia abstingut en la meua ressenya llegida a l'Assemblea de retre un tribut de pública simpatia al nou company Julio Martínez Gimeno, expulsat de la magistratura per animositat de les autoritats dictatorials i refugiat a casa nostra, tampoc no vaig deixar de contestar amb breus paraules l'interpel·lant per dir que no havia rebut cap exigència que, si venia, seria contestada en forma compatible amb la llibertat i dignitat del Col·legi. (p. 437)

L'exigència d'ús dels castellà per part del Directori va arribar per part del governador civil Carlos de Lossada y Canterac. El general adreçà al Col·legi l'ordre de publicar la Guia Judicial de Catalunya –editada pel Col·legi de forma voluntària i lliure– en castellà. En conseqüència amb l'acord de la Junta General, l'edició de 1923 es va fer en català, i en aquesta llengua s'havia previst editar la guia de l'any en curs. A la reunió següent, els ànims de la Junta estaven exaltats, però Amadeu Hurtado va demanar als seus companys autorització per portar personalment l'afer amb una política de negociació directa prop del governador per aconseguir que l'ordre fos retirada o abandonada. «Queda oberta –deia als meus companys – una lluita entre el poder de la força i el d'uns juristes que, a falta de força, tenen el deure social de representar la intel·ligència, i em sembla innocent acceptar el combat en els dominis de l'adversari quan amb alguna traça pot ésser vençut en els nostres». Amb aquest criteri, Hurtado va visitar per primera vegada Lossada, amb qui va detenir tota una sèrie de trobades (p. 438).

Amb aquesta sèrie d'entrevistes, Hurtado explica que es va anar guanyant la confiança del governador, de qui anava aconseguint nous ajornaments a l'ordre. «Recordo que un dels dies, en comentar Lossada la seva ordre, em deia que li semblava una ofensa personal resistir-se a usar el castellà perquè era el seu únic idioma i l'havia après dels llavis de la seva mare; però em vaig permetre de replicar-li que no era aquest el motiu sentimental que podia haver-li inspirat aquella ordre, sinó el desig d'imposar un criteri de sobirania, perquè d'altra manera hauria comprès no solament que té d'ofensiu sinó d'humiliant i depriment que per parlar l'idioma de la nostra mare s'hagi de demanar permís» (p. 439). També Hurtado comenta que el general va desistir de la proposta de publicar la Guia en els dos idiomes, quan li fa va fer veure que al no ser un text, sinó una

l·lista de noms i de carrers, la majoria invariables, «la publicació doblada posaria en evidència l'autoritat que l'ordenés» (p. 439). De tota manera, aquesta confiança guanyada a través d'interminables converses i entrevistes, es va acabar de cop per un malentès sense importància aparent que va desencadenar la ira del general, a qui els advocats afins burxaven l'orella dient-li que Hurtado l'enganyava (p. 439).

Així, el dia 15 d'abril el general Lossada adreçava una comunicació al degà Amadeu Hurtado, en què s'ordenava que: «Con esta fecha he acordado hacer presente a Usía que la lista de señores colegiados y la Guía oficial ha de publicarse en el año actual en idioma castellano con exclusión de otro alguno». L'ordre del governador va caure com una bomba al Col·legi. Com explica Jardí, a la reunió del 26 d'abril es plantejà quina havia de ser la resposta de la corporació a les autoritats de la Dictadura. Hurtado va proposar continuar la via diplomàtica oberta amb Lossada, però dins la Junta els ànims anaven en un altre sentit. Durand i Balada va proposar sotmetre la qüestió a una Junta General extraordinària, proposant que la Guia no es publicqués com a ostensible mostra de protesta davant el règim. Tot i defensar la seva gestió, que havia anat ajornant l'ordre dictatorial, tots els membres de la Junta van defensar unànimement el criteri de convocar l'assemblea i sotmetre la decisió al seu parer. Aquesta disparitat de criteris va provocar la dimissió d'Amadeu Hurtado, efectiva després de la Junta General convocada pel 10 de maig de 1924. La resta de components de l'òrgan rector van acordar dimitir i foren convocades noves eleccions pel 2 de juny. Com escriu Hurtado:

Eren uns bons amics que no havien cregut encertat el meu modest assaig de govern perquè, en lloc de sentir l'emoció de la pròpia força, preferien l'altra emoció més adient al temperament nacional de sofrir la força de l'adversari. Un poble acostumat a anar a sota té un gust tan viu de la protesta que li sembla poc menys que un crim evitar l'ocasió d'aixecar-ne alguna, i la meva gestió els resultava ensopida i gairebé antipatriòtica quan teníem al nostra abast la manera fàcil de rebre una trompada que ens donaria motiu a una protesta per compte propi i de lluïment per la nostra casa. No hi havia altre remei que respectar aquesta natural disposició d'esperit que una pràctica secular n'ha fet una qualitat (p. 441).

El 10 de maig, al hall del casal del palau Casades es celebrà la Junta General extraordinària. Amadeu Hurtado presidí l'acte, donant-li inici amb una exposició detallada de la situació, les gestions realitzades per esquivar la prohibició d'editar la Guia en català, assegurada per part de les autoritats amb l'escorcoll de la impremta on s'havia editar. A continuació, es donà lectura a la proposta d'acord elaborada per Durand i

Balada, en què s'afirmava que la Corporació no tenia altres lleis i normes per la seva vida interior que els acords presos per la Junta d'acord amb els Estatuts, que la Junta sempre s'havia ajustat a aquests principis, essent voluntat d'aquesta mantenir els acords sense admetre cap altra autoritat per a modificar-la que els seus col·legiats, acordant «aprovar l'actuació de la Junta de Govern, donant-li tota l'assistència del Col·legi, representat en aquesta Junta general, encoratjant-la a seguir defensant la dignitat i la llibertat del Col·legi fins que es cregui impossibilitada per un acte de força, en el qual cas en doni compte al Col·legi de la manera que es cregui més convenient; i d'es d'ara, per aquestes raons, es relleva la Junta de Govern de la publicació de la Guia Judicial, acordada en aprovar-se els pressupostos en la Junta general ordinària de 28 de gener d'enguany». La proposició va ser defensada per l'advocat i polític Jaume Carner, però s'inicià un tumultuós debat per part dels sectors anticatalanistes del Col·legi. Com consigna Hurtado:

Com era d'esperar, el grup hostil havia acudit amb la intenció de pertorbar l'acte per impedir un acord que preveia favorable a la Junta,; però no havia comptat que jo era encara massa jove perquè poguessin abaixar-me les agalles i tenia massa pulmons per poder ser ofegada la meua veu. Les escenes tumultuoses es produïen amb freqüència, tant per l'agressivitat dels adversaris com per la nerviositat dels addictes fins arribar en alguns moments a la imminència de l'agressió personal. Com que per falta de tarima la taula presidencial estava al mateix nivell dels concurrents, no vaig dubtar a pujar de peus al seient per dominar el desordre amb tota la força de la meua veu fins a imposar un silenci absolut (p. 442).

L'acord s'aprovà per 192 vots a favor, 39 en contra i 5 en blanc, El degà dimissionari que ja era Hurtado va cloure l'acte amb una invitació a la unitat del Col·legi per evitar escenes com aquelles. Posteriorment, a la reunió de Junta de Govern del 17 de maig, Amadeu Hurtado insistí en la seva determinació de dimitir, actitud deplorada pel diputat primer Francesc Ripoll, convocant-se eleccions per cobrir els càrrecs de degà (per dimissió), diputats segon i quart, comptador i bibliotecari (per renovació estatutària). La decisió de dimitir en bloc per part de la Junta, es declarà sense efecte. També s'acordà que el nou degà ocupés el càrrec només pel termini que mancava al degà dimissionari. El 2 de juny de 1924, s'elegí com a degà el prestigiós jurista i polític Ramon d'Abadal i Calderó, amb una junta formada per Francesc d'A. Ripoll com a diputat primer; Albert Bastardas i Sampere, diputat segon; Josep Claveria, diputat tercer; Manuel Carrasco i Formiguera, diputat quart; Josep M. Ginesta, diputat cinquè; Josep M. Ribalta, diputat

sisè, Casimir Casagran, tresorer; Víctor Blajot i Romero, comptador, Ferran Valls i Taberner, bibliotecari, i Isidre Durand i Balada, secretari.¹¹⁹⁷

Aprofitant un dels seus viatges a Madrid, per obligacions del seu paper en l'empresa editora de l'*Heraldo de Madrid* i *El Liberal*, l'endemà de les eleccions Amadeu Hurtado continuà fent gestions a favor de la resolució de l'afer de la Guia i en benefici de la Junta. D'una banda, s'entrevistà amb el president del Col·legi d'Advocats de Madrid, l'exministre La Cierva, de qui no obtingué més que tebior i fugida d'estudi; i de l'altra, aconseguí una entrevista amb el mateix Dictador. Gràcies a les gestions del redactor d'*El Liberal* Leopoldo Bejarano, antic militar, prop de l'ajudant del general Primo de Rivera, coronal Ibáñez, Amadeu Hurtado va ser introduït a les oficines que el cap del Directori ocupava al Ministeri de la Guerra. El dictador es va mostrar amable amb el visitant —«em va rebre molt amablement, com si ens haguéssim conegut de temps» confessa Hurtado (p. 446)—, però que, una vegada li fou presentat l'objecte de l'entrevista, no es va estar de dir-li que «si jo ordenés ara l'empresonament dels advocats de Barcelona, em guanyaria una ovació. Al poble li agraden aquestes coses. Que en lloc dels pobres es castigui els que no ho són és sempre d'un gran efecte» (p. 446). De tota manera, el general —a qui va trobar «d'idees simplistes, de justícia distributiva al peu d'un arbre, amb el sentit polític de l'home del carrer que no coneix altres dificultats que la seva pròpia imaginació» (p. 447)— el va adreçar a visitar Severiano Martínez Anido, sots-secretari de Governació i superior directe de Lossada, amb el determini que allò que decidís ho donava per ben fet. A través d'un altre redactor d'*El Liberal*, amic del fill artista de l'antic governador de Barcelona, va entrevistar-se amb Martínez Anido, el qual el va adreçar a una acord amb el vell conegut Alfons Sala i Argemí, nomenat president de la Mancomunitat per les autoritats de la Dictadura. Hurtado no va persistir en aquestes gestions, i l'assumpte es va anar enverinant de mala manera per part de Lossada, què havent provocat el conflicte l'abonà amb la seva intransigència, essent sancionats els cent noranta-dos advocats que havien votat a favor de la protesta favorable al parer de la Junta del Col·legi, i l'any 1926, amb una nova acció hostil dels enemics de l'acció catalanista i d'oposició a la dictadura va arribar fins a la destitució sense previ avís la Junta d'Abadal, el nomenament Joaquim Dualde com a nou degà per ordre governativa, l'empresonament i desterrament de l'antiga Junta a dos-cents quilòmetres de distància, separats els uns dels altres, per ordre

---

¹¹⁹⁷ LVC, 2 de juny de 1924. JARDÍ, E. *op. cit.* 309.

del nou governador Joaquim Milans del Bosch.¹¹⁹⁸ Com explica a les seves memòries, Amadeu Hurtado va assistir a la presa de possessió de la nova Junta nomenada pel Directori i presidida pel catedràtic valencià Joaquim Dualde, per donar suport a la junta cessant i protestar per aquell atropellament: «La meua protesta va ésser a la vegada una invitació als companys de la Junta de nomenament governatiu a no acceptar un càrrec que, segons una nota difamatòria de Primo de Rivera, els era confiat per substituir uns col·legiats que abusaven de les seves posicions polítiques per abassegar els grans afers. La protesta, malgrat els aplaudiments i els crits dels reunits, no va produir cap efecte, entre altres raons, perquè el decret de nomenament de la Junta feia obligatòria l'acceptació amb l'amenaça acostumada de sancions personals» (pp. 493-494). Aquest seria el cas de l'advocat Albert Bernis, nomenat governativament diputat primer i processat en negar-se a prendre possessió.

Amadeu Hurtado abandonà abans d'hora el càrrec de degà, com ell mateix reflexiona a les seves memòries «semblaven escrit per a mi, com una norma que ja havia seguit i hauria de seguir altres vegades a la vida, les paraules llegides en un article de Sainte-Beuve que s'han de deixar les coses abans que les coses ens deixin» (p. 444). De tota manera, tot i la desil·lusió de no complir amb el mandat complet pel qual havia estat elegit, Amadeu Hurtado tenia la satisfacció d'haver ben encarrilat l'assumpte del nou estatge social, de retirar-se mantenint el lloc a la Comissió de l'Apèndix de Dret Català al Codi Civil, i especialment, d'haver firmat l'ingrés al Col·legi del seu fill Odó Hurtado i Martí, què havia obtingut la llicenciatura en dret el febrer de 1924¹¹⁹⁹, mentre el fill petit Víctor, acabava els estudis:

No havíem demostrat certament entre tots una gran imaginació a escollir carrera, però en el nostre Col·legi eren diverses les parelles de germans a les quals calia afegir els tres Trias de Bes. Els companys m'havien felicitat, tot dient-me que no podia entrar Odó més ben acompanyat com a signe de bon auguri. Però també en això ens havíem d'equivocar ells i jo. Al cap d'uns anys, els que havien desencadenat la guerra civil al nostre país ens

---

¹¹⁹⁸ Sobre aquest assumpte, hi ha una àmplia bibliografia. S'hi ha ocupat a la seva monografia sobre la dictadura de Primo de Rivera, GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo. *La España de Primo de Rivera (1923-1930): La modernización autoritaria*. Madrid: Alianza Editorial, 2005. p. 109. BEN AMI, Shlomo. *El cirujano de hierro*. Barcelona: RBA, 2011. pp. 183-184. ROIG I ROSICH, Josep Maria. *La dictadura de Primo de Rivera. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: PAMSA, 1992. pp. 346-373. «La qüestió del Col·legi d'Advocats de Barcelona en 1924-1926». *Revista Jurídica de Catalunya*, juliol-agost-setembre 1927. pp. 258-277 i pp. 352-363. PERUCHO, Artur. *Catalunya sota la dictadura*. Badalona: Edicions Proa, any, 1930. PÉREZ BASTARDAS, A. *op. cit.* pp. 141-240. TUSELL, Javier. «Abogados catalanes contra la Dictadura (1924)». *Historia 16*, núm. 42. Octubre de 1979.

¹¹⁹⁹ ED, 19 de febrer de 1924. LVC, 26 de novembre de 1926.

expulsaren del Col·legi, el pare i els fills, per creure que no érem dignes de representar el dret que ells i la seva història simbolitzen (p. 449).

9.5 TEMPS D'IMPÀS

Després de deixar el Deganat, Amadeu Hurtado va retornar al seu despatx d'advocat –on havia actuat com a passant l'advocat i futur polític Marià Rubió i Tudurí–¹²⁰⁰ i a les obligacions periodístiques concretes amb la Sociedad Editora Universal, que el feien visitar Madrid sovint. Després del seu pas pel Col·legi en un temps de turbulència, el seu prestigi jurídic i polític va créixer. El mateix 1924 va ser consultat, juntament amb Josep Bertran i Musitu pels seus convilatans de Vilanova i la Geltrú afectats per la suspensió de pagaments del Banc de Vilanova, la històrica entitat de crèdit fundada pel patrici Francesc Gumà l'any 1881 i que seria absorbit pel Banco Urquijo Catalán.¹²⁰¹ També participà com a advocat del Col·legi d'Advocats al judici promogut pel notari Antoni Par contra els exdiputats Eduard Casanova Jordana i Marià Bordas i Flaquer.¹²⁰²

Entretant, Amadeu Hurtado ajudava discretament a la continuïtat de l'activitat científica i cultural de l'Institut d'Estudis Catalans, després que la Dictadura hagués deixat de finançar-lo, com feien d'altres mecenes, com Rafael Patxot, Francesc Cambó, Josep Garí Gimeno, Joan Ventosa i Calvell, Josep Barbey, Jaume Carner, Josep Suñol, Raimon d'Abadal o Lluís Duran i Ventosa.¹²⁰³ A nivell familiar, mentre el fill gran Odó s'encarregava dels assumptes del despatx professional, el fill petit Víctor, després de complir el servei militar a Mallorca, –on va entrar en contacte amb Gabriel Alomar, antic amic del seu pare–¹²⁰⁴ i continuar els seus estudis a Madrid, s'encarregava dels assumptes periodístics.¹²⁰⁵ Un dels periodistes a qui Amadeu Hurtado va incorporar als diaris que controlava i amb qui més va sintonitzar va ser Carles Esplà. El periodista alacantí va conèixer personalment Amadeu Hurtado a París, però des del seu Alacant natal ja n'havia sentit parlar i n'havia seguit la seva estela, a través de les ensenyances d'Àlvar Botella, ànima amb el seu germà Joan del diari *El Luchador*, en contacte amb els republicans més

---

¹²⁰⁰ LVC, 20 de desembre de 1921.

¹²⁰¹ «La reunión de acreedores del Banco de Villanueva». *ED*, 18 de desembre de 1924.

¹²⁰² «La querrela del notario Par contra dos exdiputados». *ED*, 22 d'abril de 1927. «En la Audiencia. Causa por estafa contro dos exdiputados». *ED*, 24 d'abril de 1927.

¹²⁰³ Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans MCMXXVII – XXXI. Barcelona: IEC, 1931.

¹²⁰⁴ Carta de Gabriel Alomar a Amadeu Hurtado, Palma, 23 de març de 1924. Arxiu Amadeu Hurtado.

¹²⁰⁵ Carta d'Amadeu Hurtado a Víctor Hurtado, Barcelona, 23 de maig de 1926. Arxiu Amadeu Hurtado.

notables del Principat, en qui veien un model de renovació, europeisme i modernitat.¹²⁰⁶ Com ell mateix escriu al parlament d'homenatge a l'Orfeó Català de Mèxic, celebrada a Mèxic DF l'any 1952: «Més endavant jo arribaria a saber, per explicar-me l'atracció que aquell moviment exercia en nosaltres, com catalanisme i liberalisme es fonien fins a ser tot una mateixa cosa en el pensament i el sentiment de don Amadeu Hurtado».¹²⁰⁷ Un anys més tard, amb l'esclat de la Gran Guerra, el nom d'Hurtado i la seva campanya des de *La Publicidad* es fa encara més fascinant per al jove Esplà, què recorda el ressò del nom d'Amadeu Hurtado: «Des de la nostra València veiem com el liberal català prenia als nostres ulls les proporcions del liberal europeu». Per a Esplà, «el liberalisme català és una explicació de l'europeu. El català, el valencià, són l'essència d'una tradició mediterrània, grega, llatina, europea. Avui en diríem occidental, per l'extensió del món europeu a altres continents».¹²⁰⁸ La coneixença i l'entrada d'Esplà als diaris dels Busquets es produeix l'any 1925, quan Francesc Madrid, amic i company d'Esplà a la capital francesa, d'on era corresponsal d'*El Liberal* i l'*Heraldo*, va proposar el seu nom com a substitut. Hurtado en tenia referència pels seus articles i per la confiança de Madrid, què en un article de 1927 feia esment a la influència que havia rebut de l'editor:

Jo he rebut molts i sanitoses lliçons d'un dels homes que més influències haurien d'haver tingut a Catalunya i que per la seva manera d'ésser, més s'ha estimat viure al marge que actuar de ferm. Estic parlant de l'Amadeu Hurtado. Quan jo vaig anar a París, per primera vegada, vaig topar amb el règim nacionalista de *l'après-guerre*. De seguida em vaig indignar, sense recordar l'ambient forçat d'on sortia. I Amadeu Hurtado em va dir:

– Fixi's bé, abans de criticar, en les coses que veu del país d'on ve.

Des d'aquell moment vaig començar a estimar França amb coneixement de causa. Abans d'això, l'estimava per l'esperit.¹²⁰⁹

El record d'Esplà sobre Hurtado, a qui el biògraf de l'alacantí Pedro L. Angosto defineix com «el seu millor amic, el seu mestre incondicional»,¹²¹⁰ és molt semblant al del seu antecessor a la corresponsalia parisenca:

Comença llavors la meva relació epistolar amb don Amadeu. Com orientador dels periòdics, ell estava atent al meu treball de corresponsal a París i jo rebia amb molta

---

¹²⁰⁶ ANGOSTO, Pedro L. i PUIG, Júlia. *Carles Esplà, un periodista republicà. Cròniques, conferències i correspondència amb Tarradellas*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2007.

¹²⁰⁷ ESPLÀ, C. *op. cit.* p. 19.

¹²⁰⁸ *Ibidem*. P. 20.

¹²⁰⁹ MADRID, Francesc. «Davant del deure». *LET*, núm. 25.000. 20 de maig de 1927.

¹²¹⁰ ANGOSTO, P. L. i PUIG, J. *op. cit.* p. 31.

freqüència cartes en les quals em feia indicacions, em suggeria temes, em demanava aclariments de certs fets polítics, examinava aspectes del moment internacional i feia la crítica, sempre benvolent i afectuosa de les informacions i comentaris que jo trametia als periòdics. Les seves cartes, escrites sempre a mà –amb aquella lletra seva, petita, regular, plena de vida, sense cap correcció, com si la forma expressiva del pensament fos en el una cosa espontània, natural, sense la més petita vacil·lació– eren un prodigi de nitidesa, de profunditat, de coneixement de la situació internacional i no mancades, sovint de sentit profètic. Eren cartes minucioses, denses i clares, en les quals tot estava explicat i raonat en les quals no hi havia cap paraula sense sentit; estaven escrites en una prosa viva, directa, lluminosa.¹²¹¹

Aquest intercanvi epistolar i telefònic es va produir en aquells anys marcats pel triomf del Cartel des Gauches i del primer govern Herriot a França, el primer triomf laborista a Anglaterra i les lluites per aconseguir estabilitzar la República de Weimar, mentre s'obria pas l'esperança multilateral i pacifista de la Societat de Nacions, amb la figura destacada de Briand: «Anys d'esperances frustrades temps després pel triomf del neototalitarisme, però que en aquells moments tenia una gran força de realitat i de futur. L'organització de la pau en el món anava lligada a l'obra del liberalisme europeu. I en aquest moment jo vaig tenir el privilegi de poder escoltar i llegir la paraula i comptar amb el consell i l'orientació magistral del gran liberal que era don Amadeu Hurtado. Recordo amb quina claredat, amb quina fina percepció examinava l'evolució de cada moment, els errors o els encerts polítics europeus».¹²¹² Com confessava el periodista, aquella influència va ser molt profitosa per entendre el moment que estava vivint:

Obligat pel meu treball periodístic a viure enmig mateix dels problemes, a assistir des de la tribuna d'informador a les grans conferències internacionals i a estar a prop dels protagonistes dels fets polítics importants, dels quals jo havia de ser espectador directe, confesso que molts vegades no arribava a veure clar els fons d'una qüestió fins que rebia carta de don Amadeu Hurtado o parlava amb ell en algun dels seus viatges a París. La seva relació dels fets tenia sempre una agudesesa, una penetració, una lluminositat, una transparència, que donaven claredat fins als detalls més recòndits i misteriosos. Era com si fets i homes vinguessin a quedar de sobte dins d'una llum mediterrània. La intel·ligència d'Hurtado tenia, en efecte, una claredat que semblava reflexe del nostre cel i del nostre mar.¹²¹³

---

¹²¹¹ ESPLÀ, C. *op. cit.* pp. 20-21.

¹²¹² ESPLÀ, C. *op. cit.* pp. 21-22.

¹²¹³ ESPLÀ, C. *op. cit.* pp. 22.

Els consells d'Amadeu Hurtado van fer de Carles Esplà un dels periodistes més ben informats de la política internacional europea –en aquest sentit, el periodista recorda «amb quin encert em va assenyalar els errors en els quals incorrien les esquerres franceses en una política financera que finalment els va portar a la baixa del franc i a la crisi de 1926– i la seva opinió era sovint requerida pels delegats que acudien a les assemblees de la Societat de Nacions.¹²¹⁴ També va ser ell qui va poder explicar la lamentable impressió que va causar a Ginebra la retirada d'Espanya de la SdN, per la pretensió del Dictador d'aconseguir un lloc permanent al Consell de l'organització» (p. 490). Les dues-centes cartes d'Amadeu Hurtado que conservava Esplà van desaparèixer en el bombardeig de casa seva, al carrer Marqués de Urquijo de Madrid, durant la Guerra Civil.¹²¹⁵ En la conferència de 1952, el deixeble evoca el seu mentor i amic Amadeu Hurtado amb un retrat suggestiu, ple de detalls costumistes i reflexions sobre la seva personalitat:

Des del seu observatori del Passeig de Gràcia, don Amadeu no perdia detall del món i amb molta freqüència ens el descobria als que n'estàvem a prop.

Aquell balcó del seu despatx de Barcelona, ¡quina magnífica pantalla de televisió anticipada, oberta als fets presents i futurs del món! I aquella poltrona prop del balcó ¡quantes hores de lectura, d'observacions, d'estudi i meditació! Don Amadeu quan especulava sobre fets i ideals, donava una gran força a la realitat, a les il·lusions polítiques. El que en altres casos quedava en divagació, en ell es feia creació. Però el seu treball creador no apagava mai en els seus llavis el somriure comprensiu, ni en els seus ulls l'espurna irònica.

La seva intel·ligència era brillant i el seu pensament fluïa sempre ordenat, metòdic, clar. El seu joc mental era essencialment cartesià. Solia veure nets, clars, els factors d'un problema i arribava naturalment a solucions de la mateixa claredat i precisió. Podríem dir que era l'anticonfusió.¹²¹⁶

També Antoni M. Sbert, en aquell temps un jove estudiant mallorquí ple d'inquietuds, conegué Amadeu Hurtado, segons refereix ell mateix, en l'època de *El Liberal* i l'*Heraldo de Madrid*, en què Sbert hi publicava una doble pàgina titulada Vida Universitària.¹²¹⁷ Per la seva banda, un altre amic i col·laborador d'Hurtado, Eugeni

---

¹²¹⁴ ANGOSTO VÉLEZ, Pedro Luis. *Sueño y pesadilla del republicanismo español. Carlos Esplá: Una biografía política*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, 2001. Universidad de Alicante. Asociación Manuel Azaña. P. 96.

¹²¹⁵ ANGOSTO, P. i PUIG, J. *op. cit.* p. 36.

¹²¹⁶ ESPLÀ, C. *op. cit.* pp. 22-23.

¹²¹⁷ SBERT, Antoni Maria. «Introducció». A: ESPLÀ, C. *op. cit.*

Xammar, fa referència en carta a Josep Pla, a una missiva adreçada a Amadeu Hurtado, en què exposant-li algunes queixes sobre les campanyes d'*El Liberal* –on presumiblement també hi va col·laborar o tenia la il·lusió de fer-ho–, escriu que aquest diari «no passa de ser un diari madrileny que és incapaç d'escriure correctament el nom de cap ministre francès o anglès, ni tan sols el de la Isadora Duncan. Fa tres dies a sortir-hi aquesta notícia: “El Rey ha recibido al corresponsal de *Le Temps* señor Gautier” –era, naturalment. En Joseph Galtier. Veurem com reaccionarà. A mi, tant me fot: La Editora Universal ha deixat d'interessar-me». ¹²¹⁸

La seva presència més o menys estable, més o menys sovintejada, a Madrid, el va fer conèixer de prop el Hall del Palace, convertit «en una mena de borsa de negocis oficials i de projectes econòmics de tota mena que adquiria amb rapidesa un gran moviment» (p. 506). Com a advocat dels Busquets, Amadeu Hurtado va viure de prop l'afer del monopoli del petroli, que el va fer tractar José Calvo Sotelo, ministre d'Hisenda de la Dictadura ¹²¹⁹ i els magnats del petroli, a París. El juny de 1927 es publicava el decret de creació del monopoli de la venda del petroli i s'obrí el concurs per l'arrendament a una societat amb participació de l'Estat, adjudicat a la Compañía Arrendataria del Monopolio de Petroleos Sociedad Anónima (C.A.M.P.S.A.). Hurtado, advocat dels homes de l'Standard Oil a Espanya, va intervenir en l'afer de les indemnitzacions que havien de rebre les empreses importadores afectades per la creació del monopoli (pp. 516-517).

Una de les campanyes de premsa portada personalment pel mateix Hurtado durant el seu pas per l'*Heraldo* i *El Liberal* va ser la de la qüestió del Marroc, «una amenaça directa per a tots els que teníem fills en edat de servei militar i una gran inquietud per a la vida general del país» (p. 456). Per a Hurtado, Alfons XIII, a qui alguns havien volgut anomenar «L'Africà», havia afavorit el cop militar per allunyar els perills imprevisibles de l'agitació política provocada pel Desastre d'Annual de 1921, i la recerca de responsables amb l'Expedient Picasso, amb la qual cosa, els militars, acceptant-lo, havien perdut l'escut protector dels governants sobre la seva acció de guerra, que els permetia atribuir a la ineptitud o la malvolença dels polítics els resultats negatius. Per a Hurtado, en aquest sentit, la Dictadura era més una possibilitat que un fre per resoldre la crisi (p. 457).

---

¹²¹⁸ XAMMAR, Eugeni. *Cartes a Josep Pla*. Barcelona: Quaderns Crema, 2000. p. 73.

¹²¹⁹ *LV*, 5 de maig de 1928.

A partir d'aquell moment, la qüestió marroquina es va convertir en una obsessió per Amadeu Hurtado, i va preocupar-se de conèixer els especialistes que havien viscut la guerra per conèixer de primer mà totes les incidències d'aquell conflicte que sagnava el país des de feia dècades, i procurava conèixer els cronistes estrangers que passaven per Madrid en direcció a l'Àfrica, com l'excoronel francès Reginald Khan, corresponsal de *L'Illustration Française*. «Ajutat per l'experiència de la vida pública del nostre país, podia amb aquestes informacions i lectures que em proporcionaven, tenir una impressió que em semblava bastant clara de l'acció espanyola a l'Àfrica per explicar-me la llarga duració de la guerra» (p. 457), escriu Hurtado, per qui això es devia, en primer lloc, a la imprudència d'haver emprès l'aventura marroquina amb un exèrcit metropolità i no amb tropes colonials, formades expressament per les campanyes africanes, fet que no es corregiria fins la formació les Forces Regulars Indígenes. Però a nivell estratègic, el gran problema era el destacament a tot el territori ocupat del Rif d'una extensa xarxa de petites posicions amb un nombre reduït de soldats, a qui calia aprovisionar amb combois que esdevenien la causa principal de topades amb les forces rifenyes. A nivell polític, Hurtado també jutjava equivocada i imprudent la política de l'Alt Comissariat del Marroc, que fluctuava entre l'atracció i la persecució dels cabdills del Rif i Yebala. Una política d'atracció que no buscava sinó una submissió personal que convertís aquests influents líders en simples agents de la dominació colonial espanyola a les ordres de les autoritats de la metròpoli, sense tenir en compte la reacció de la població sotmesa i les pròpies ambicions de personatges com Adb-El-Krim, què de líder amic havia passat a principal enemic tant d'Espanya com de França, provocant dures derrotes a les dues potències i creant la República del Rif en la seva lluita per l'alliberament del Magrib. Després del replegament de les tropes espanyols atacades pels rifenys, que havien reduït el control espanyol Ceuta, Melilla, Tetuan i Larratx trencant l'statu quo amb França —els interessos de la qual aviat també serien atacats pels homes d'Abd-El-Krim—, per a Hurtado era més que evident que la qüestió marroquina esdevenia una qüestió internacional, amb interessos de les diverses potències i en aquest sentit va orientar la campanya de premsa (p. 465). Fins i tot Cambó va abonar la tesi d'abandonar el Marroc una vegada salvat l'honor de l'exèrcit, amb un article que, per coincidir amb el pensament del Dictador, els diaris inspirats per Hurtado no van poder comentar, però que és recollida per Esplà:

Doncs bé, en aquell moment en què el problema del Marroc, convertit de nou en problema internacional, de col·laboració franco-espanyola, estava plantejat, aparegué en els periòdics espanyols una carta de don Francesc Cambó adreçada al general Primo de

Rivera, a qui tractava de «querido amigo», i en la qual assenyalava com a solució per al problema del Marroc l'aplicació en aquell territori del règim de mandat establert com institució jurídica internacional a l'Estatut ginebrí.¹²²⁰ Com a mitjà o expedient perquè Espanya sortís del Marroc – el que, per cert, donava satisfacció a la posició llavors abandonista del dictador espanyol–, en Cambó proposava que la zona marroquí del protectorat espanyol quedés en règim de mandat sota la fiscalització de la Societat de Nacions. A don Amadeu Hurtado li va interessar la proposta, perquè representava la internacionalització d'un problema espanyol, i en aquesta internacionalització veia ell un ajut, un reforç pel liberalisme espanyol. Però al mateix temps comprenia que aquella solució no podria tenir realitat. El règim de mandat s'aplicava a les antigues colònies alemanyes, que en acabar la guerra no havien passat simplement de domini a mans dels vencedors, sinó que havien estat confiades a aquests per tal que tinguessin cura de la seva evolució i del seu progrés, sota la vigilància internacional. Però el cas del Marroc era diferent. El protectorat espanyol està considerat pels altres països interessats com una mena de subarrendament i en cas d'abandó per part d'Espanya, en aquell moment, a l'aspiració francesa a ocupar-lo –aspiració que hauria de trobar, naturalment, l'aprovació d'Anglaterra– s'oportaria l'ambició colonial d'Itàlia en ple deliri imperial aleshores, i també la d'Alemanya, que demanava compensacions per les seves colònies perdudes. Vol dir que l'abandó del Marroc per part d'Espanya obriria una disputa internacional. El que Espanya cedia, doncs, no era un territori, sinó un conflicte, les conseqüències dramàtiques del qual –això ho veia clar don Amadeu– recaurien sobre la mateixa Espanya. No comprenia ell com una persona tan intel·ligent com Cambó havia proposat una solució tan carregada de perills.¹²²¹

I afegeix, Esplà, referint-se a un «intel·lectual espanyol» que no anomena pel seu nom, però que és fàcil identificar com a Salvador de Madariaga:¹²²²

Per aquells dies don Amadeu vingué a París i el seu viatge va coincidir amb una reunió extraordinària a la capital francesa del Consell de la Societat de les Nacions. Entre les persones que vingueren a París per assistir-hi, figurava un distingit intel·lectual espanyol, amic nostre, que segons vaig saber per casualitat, era el que havia inspirat a en Cambó la fórmula de que hem parlat. «¿Com és això? –em va dir, intrigat, don Amadeu–. Hauríem de parlar amb el nostre amic perquè ens expliqués com veu possible aquesta solució». Ens reunírem una nit els tres a sopar i don Amadeu li va plantejar la qüestió amb unes preguntes mot clares i concretes. L'intel·lectual amic nostre va donar una contestació

---

¹²²⁰ Sobre l'intercanvi epistolar entre Cambó i Primo de Rivera, PABÓN, J. *op. cit.* pp. 976-980.

¹²²¹ ESPLÀ, C. *op. cit.* pp. 23-24

¹²²² Així l'identifica Angosto, P.L. *op. cit.* p. 131.

brillant, però confusa. Don Amadeu va anar apretant, apretant les preguntes fins el moment que el nostre amic no sabia ja què dir davant aquella lògica implacable. Recordo que l'autor de la fórmula camboniana va deixar de parlar del Marroc i va acabar parlant-nos del geni espanyol, que ell comparava a un guitarrista, perquè la guitarra és tota una orquestra, i el geni espanyol és tot integral, etc. El nostre interlocutor era, i és, un home espiritual, paradoxal, i la seva conversació resultava interessant i ameníssima però el que no va quedar demostrat era que el règim de mandat oferís la solució al problema espanyol del Marroc. Quan aquella nit jo acompanyava don Amadeu a l'hotel on residia, el vaig veure somriure en recordar les seves preguntes i la contestació de la guitarra. «¿I com és això que Cambó ha acceptat aquesta solució?», li vaig preguntar. «Això és una altra qüestió. Estic segur que Cambo no hi creu. Potser ha volgut adreçar-se públicament a Primo de Rivera per algun altre motiu i el Marroc (aquesta fórmula o una altra) li ha brindat el pretext. Cambó és un home complicat».¹²²³

Com explica el mateix Hurtado en llargues i detallades pàgines de les seves memòries, l'ofensiva periodística que més influència va tenir en l'Espanya del Directori de Primo de Rivera va ser la defensa –contra la opinió majoritària dels opositors a la Dictadura– de la col·laboració amb la República Francesa al Marroc com a forma de pacificar el Rif:

L'actitud que va sostenir el diari respectant aquest sentiment de dignitat nacional era contrària a l'abandó, però a força d'entendre la pacificació del Rif com una empresa d'interès comú amb França, que s'havia d'executar conjuntament. No inventàvem res en parlar d'una col·laboració francesa. D'altres ja havien vulgaritzat la frase de la defensa en comú d'una paret mitgera. I és que aquesta posició era lògicament la més ferma perquè responia a una situació de fet que, després de la retirada de les tropes espanyoles, no permetia cap altra solució. Mai no havíem cregut que França tingués cap interès a substituir l'acció d'Espanya al Marroc, i no per falta de ganes, sinó perquè la seva situació internacional ho feia impossible. No podia ni devia ésser un secret per a ningú la història de les negociacions i els tractats que havien abocat al reconeixement d'una zona d'influència espanyola al nord del Marroc, ni tampoc havia de ser un secret per a ningú que França, a fi de no tornar a remoure una qüestió que li havia donat tants maldecaps, tenia interès a consolidar la situació creada pels tractats que feien de la presència d'Espanya a l'Àfrica la clau de volta d'un sistema d'equilibri aconseguit amb tantes penes. (p. 466)

---

¹²²³ ESPLÀ, C. *op. cit.* pp. 25.

La gran dificultat per als dos diaris madrilenys era aconseguir influir en l'opinió pública en un règim de censura, però Hurtado se les va enginyar per aconseguir presentar l'assumpte apel·lant a l'esperit patriòtic i no ferint els sentiments dels militars, «demostrant que França tenia més necessitat de nosaltres que Espanya dels francesos per mantenir les respectives posicions al Marroc» (p. 467). La campanya, però, va ser rebuda amb escepticisme fins i tot entre els especialistes en les qüestions internacionals i africanes del diari, per allò que pogués ser esdevenir un triomf polític per a Primo de Rivera que l'acabés reforçant, fet que no el va fer canviar de criteri, decidit a portar personalment la campanya per dues raons:

La primera per creure que una dictadura militar amb la desorientació que revelaven les seves incoherències hauria d'acabar acceptant, pel perill de la responsabilitat, una solució que realment li donés una sortida viable del pas en què es trobava. I la segona, per entendre que en el cas, que em semblava segur, de l'èxit militar de terminar la guerra, la dictadura no l'aprofitaria perquè havia estat creada per Alfons XIII per liquidar com fos el problema del Marroc, i un cop aquest solucionat ja no tindria objecte, mentre que la recobrada normalitat de la nostra vida pública faria més difícil un govern anòmal. (p. 467)

Aviat, però, podria començar-se a veure com s'anava generant una posició favorable a aquest punt de vista. Fins i tot, el contingut d'un article escrit per Hurtado en defensa d'aquesta postura de col·laboració, amb un to marcadament patriòtic, que va ser rebutjat per la censura, al cap de pocs dies el contingut va aparèixer com a part del contingut d'una nota personal del Dictador: «Des d'aquell moment, que es va reproduir alguna altra vegada, vaig creure salvada la nostra campanya i jo guanyava autoritat davant dels especialistes de la casa» (p. 467). Com recorda Esplà, don Amadeu Hurtado era partidari de la col·laboració francoespanyola, «no sols pel fet concret del Marroc, sinó per la influència que ell esperava que tindria el contacte dels militars francesos servidors del poder civil, amb els militars espanyols, aficionats al pronunciamiento (paraula espanyola que Espanya ha exportat a tot arreu, però conservant el privilegi de practicar-la a casa)». Una vegada més, Hurtado va moure les seves influències entre periodistes i polítics de la seva admirada i ben coneguda França. Aquell apropament diplomàtic va cristal·litzar en la conferència hispano-francesa de Madrid, iniciada el 18 de juny de 1925, durant la qual Hurtado va freqüentar els corresponsals desplaçats a la capital espanyola què li va presentar Léon Rollin, un periodista francès establert a Madrid i bon amic seu. L'acord francoespanyol va concretar-se el 8 de setembre de 1926 en el conegut com a desembarcament d'Alhucemas, en què l'Armada i les forces terrestres i aèries de l'exèrcit

espanyol, comandades directament per Primo de Rivera, amb el suport naval francès, van aconseguir donar per acabada la guerra iniciada l'any 1909, sufocar la rebel·lió de les cabiles rifenyes capitanejades per Abd-El-Krim, què, derrotat, es rendiria a les forces franceses. «Els que modestament havíem defensat des del dia de la retirada espanyola la solució triomfadora sentíem la íntima satisfacció d'haver contribuït com havíem pogut a salvar amb la pau per fi guanyada les vides de molts joves i la tranquil·litat del nostre poble», assenyala orgullós Amadeu Hurtado a les seves memòries (p. 475). Gràcies a aquesta campanya del Marroc, l'any 1925, arribava el nomenament d'Oficial de l'Ordre de la Legió d'Honor a títol estranger, un grau més del de cavaller que ja ostentava, com a «Avocat, ancien Bâtonnier de l'Ordre des Avocats de Barcelona».¹²²⁴ L'*Heraldo de Madrid* publicà la notícia en portada amb una gran satisfacció:

Nuestra convivencia espiritual con el letrado insigne permite estimar la justicia con que se ha deferido tan honrosa distinción. Don Amadeo Hurtado es uno de los más fervorosos admiradores de la nación francesa. En sus vastos y hondos conocimientos de política internacional, que tan interesantes aspectos brinda a la atención de los estudiosos, ocupa lugar preferente el relativo al desarrollo exterior y a las proyecciones exteriores de la vida política de Francia. Una tan selecta personalidad a quien no es extraño matiz alguno de las manifestaciones de la política y de la cultura del pueblo francés, merecía la valiosa clasificación en que ha sido colocado por la República.¹²²⁵

Ara bé, tot no podien ser alegries, ja que amb el final de la campanya del Marroc s'havia de complir el presagi que als diaris de Madrid també arribaria l'hora de pegar abans que el fessin fora. (pp. 476). Tal com posa de manifest Toll, a propòsit de l'enviament o no d'un corresponsal a la guerra del Marroc van produir-se les primeres desavinences entre Busquets i Hurtado.¹²²⁶ Aviat, i com havia passat amb els Tayà, les diferències de criteri entre el propietari del rotatiu i l'advocat inspirador del mateix es van anar fent més evidents. De fet, Hurtado rememora que tenia el pressentiment que el dia arribaria: «Era el mateix cas, sense remuntar-me a records més remots, de *La Publicidad* i del Deganat del Col·legi d'Advocats. No sabia d'on vindria el cop, però no podia faltar perquè era la seva hora» (p. 476). Després de l'afer del Marroc i amb els diaris en ple

---

¹²²⁴ Decret de 30 d'agost de 1925. Comunicació de la Grande Chancellerie de la Legion d'Honneur a l'autor d'aquest treball, 2011.

¹²²⁵ «D. Amadeo Hurtado, oficial de la Legión de Honor». *HM*, 26 de novembre de 1925.

¹²²⁶ TOLL, Gil. *op. cit.* p. 81. La proximitat fins llavors d'Amadeu Hurtado a la família Busquets s'exemplifica en el fet que fou el padri de noces de la filla de Manuel Busquets, Amparo Busquets Salomó, i l'home de negocis francès Camille Arnoult. *ED*, 23 de desembre de 1926.

rendiment, la divisió del treball entre els socis de la SEU va començar a esquarterar-se. Els problemes no venien ni pel final de la campanya marroquina ni per l'antic personal de la casa, contrari al catalanisme del nou orientador de la casa, sinó per «una estranya gelosia que hauria acabat per posar-lo malalt» que es va apoderar de Manuel Busquets (p. 476). Qui llavors era la mà dreta de Busquets a la premsa, Amadeu Hurtado, explica a les memòries que Busquets era «un bon home de cap a peus, d'unes possibilitats de treball sense límit i d'una generositat que li havia permès de protegir amb eficàcia un bon nombre d'amics poc afortunats, ajudant-los a esdevenir al costat seu directors d'indústria o de negocis comercials» (p. 476). Això precisament havia fet que, com a mostra d'estimació personal, Busquets li proposés ser el seu soci a la SEU: «Havia pensat que jo li resoldria la qüestió complicada d'adquirir els diaris i que quan en tinguéssim la possessió ell els convertiria en un gran negoci del qual em volia fer participar, perquè els homes de carrera no saben guanyar diners i ell en guanyaria per tots dos com havia fet per a altres amics menys volguts»(p. 477). Però, «mentre havien durat les difícils negociacions per el traspàs de l'empresa, va ésser un fidel executor de les meves instruccions, però tot just el problema resolt, va agafar tot seguit el negoci amb les seves mans més destres. Conveníem aleshores que dirigiria tota l'empresa i jo la redacció dels dos diaris de Madrid» (P. 477). De moment, aquest tracte entre l'empresari i el seu advocat, va rutllar mentre Busquets creia que la dedicació als periòdics del seu soci Hurtado era una afició passatgera pel gust de publicar alguns articles, com en els temps del *Diluvio*, però quan va veure que es tractava d'una autèntica divisió del treball van arribar els dubtes: «Això sortia dels seus costums, perquè els socis havien estat sempre per a ell uns auxiliars més que uns col·laboradors, i no havia imaginat trobar aquest col·laborador en l'advocat amic, del qual, si bé no esperava que fos un auxiliar com els altres, havia cregut que es limitaria a conèixer el balanç del negoci i a prendre una renda» (p. 477). Aquesta idea, va començar a anguniejar Busquets. Segons el seu advocat, «sense voler i sense atrevir-se a dir-m'ho, es va sentir vexat que l'èxit que creia segur de la nova empresa pogués emblar que no era exclusivament seu com havia estat el de moltes altres que dirigia. El cert es que va anar sentint una alarmant desgana dels diaris i passava temporades sense anar a Madrid amb el pretext de les seves ocupacions a Barcelona, i li semblaven malament els homes i les coses que procedien de mi» (p. 478). I si bé en el primer moment, segons evoca, va creure que es tractava de la influència perniciosa d'una petita part de l'antic personal de la casa «que abusava de la bona fe del meu amic per posar obstacles a la nova orientació que havíem donat als diaris de Madrid, més irritant per als sentiments d'afecció al passat

d'aquell personal com més s'accentuava la simpatia dels redactors i dels amics a favor nostre» (p. 478), el mateix Busquets va acabar demanant-li que li deixés dirigir el diari tot sol: «Ni ell ni jo hauríem pogut seguir en les mateixes condicions, que s'haurien anat agreujant com més crèdit guanyessin els diaris, ni jo no havia de deixar el meu bufet i la meva carrera per anar a dirigir un negoci industrial a Madrid tan fora de les meves aptituds, ni era decorós que em valgués de la meva posició d'accionista minoritari per entrebancar una empresa que havia ajudat a crear» (p. 478). Finalment, però, es va produir la separació, molt més amistosa que no pas s'havia esdevingut amb els Tayà. Amb data 31 de desembre de 1927, Amadeu Hurtado pacta amb Joan Busquets George, gerent de la SEU, la venta de la meitat de la propietat d'una rotativa de segona mà de la casa Koenig&Bauer que s'havia comprat a Ramon Godó, editor de *La Vanguardia*.¹²²⁷ Amb Hurtado fora del diari, Busquets es tornava a sentir lliure i alguns dels homes i coses introduïts pel seu antic soci passaven ràpidament de ser considerats una calamitat a esdevenir els millors elements del diari. Així mateix, l'*Heraldo de Madrid* emprèn les necessàries novetats que el seu principal propietari havia anat frenant com a resistència a les iniciatives del seu advocat i amic.

L'octubre de 1927, Víctor Hurtado havia arribat a París,¹²²⁸ acompanyat de Xavier Regàs i Castells i Josep Clapés. A París, hi va trobar amb alguns dels amics de l'època d'estudiant de Dret que ja eren a la capital francesa, com Joan Casanellas i Ibars o Pere Comas i Calvet, així com d'altres intel·lectuals i exiliats, com Domènec Pallerola (conegut pel pseudònim Domènec de Bellmunt), Alfons Maseras, Joan Casanovas i Maristany o Carles Esplà, amb qui freqüentà La Rotonde i Aux Deux Magots.¹²²⁹ Segons Casanellas, Víctor Hurtado arribà a París decidit a estudiar Periodisme, i rebé les ensenyances i el mestratge d'Esplà, corresponsal de diferents diaris, entre ells *L'Heraldo* i *El Liberal*. És Casanellas qui recorda que «amb Víctor Hurtado mantenia una forta amistat, nascuda en els anys que estudiàvem el batxillerat. Anàvem sempre junts, ens interessaven els mateixos problemes i les mateixes coses. Intel·ligent i preparat, igual que tota la seva família, tenia molt aguditzat el sentit de l'humor, cultivant la ironia de vegades de forma despietada i sarcàstica». Com recorda el futur dirigent republicà, «tots tenien la mateixa agilitat intel·lectual, si bé la més brillant i simpàtica, per mi, era la seva germana

---

¹²²⁷ Disposem d'aquest contracte gràcies, una vegada més, a l'amabilitat de Gil Toll.

¹²²⁸ *La Nova Revista* dona notícia d'un viatge a París de Víctor, el febrer de 1928. *La Nova Revista*, núm. 14. Febrer de 1928.

¹²²⁹ Josep Fontbernat recorda que «ja ho mirava tot per fer *Mirador*». FONTBERNAT, Josep. «Roda el món i torna al Born: Les Deux Magots». *La Rambla de Catalunya*, 8 de setembre de 1930.

Adela. En canvi, qualsevol petita crítica o broma que algú s'atrevis a fer a qualsevol d'ells era rebuda pel "clan Hurtado" amb gran indignació. No ho toleraven. Però l'ambient de casa dels Hurtado era encisador. S'hi respirava un esperit liberal agradabilíssim, diferent del tancat i intransigent de la majoria de les altres cases burgeses». ¹²³⁰ En carta des de Madrid al seu fill Víctor, esdevingut ja periodista de l'*Heraldo de Madrid* a París, ¹²³¹ Amadeu Hurtado escriu: «Vaig arribar ahir i no he anat al diari ni em sembla que em vingui bé d'anar-hi. Em sembla mentida que en altre temps aquests diaris nostres m'haguessin arribat a interessar. De totes maneres, en aquells temps, cada cop que arribava a Madrid em causaven una certa desil·lusió que s'esvaïa al cap d'uns dies de treballar-hi. Ara només en queda la desil·lusió. ¡Quina cosa més ensopida i més pobre! El país hi contribueix molt perquè em dono compte de que no s'interessa ben bé per a res». ¹²³² En el fons, però, Hurtado va quedar entristit per aquell final que semblava presagiar una repetició d'altres cops en què no s'havien pogut culminar tots els esforços: «Sobretot per aquella il·lusió que considerava perduda de crear un instrument prestigiós d'influència catalana en la premsa de la capital que equivalia a tenir-la en el públic de tot Espanya» (p. 478).

L'experiència en la premsa madrilenya li havia servit per comprendre millor que mai el mecanisme de la política espanyola, com no havia ni en els seus temps de diputat ni durant anys de contacte amb els medis polítics per motius professionals (p. 481). Alhora, el desenllaç amarg li servia per comprendre qüestions de la psicologia de Catalunya i els catalans com a poble, o dit d'una altra manera, «la penosa dificultat de Catalunya a fer-se valer els seus mèrits», que Hurtado atribuïa a «la influència d'un provincianisme secular que afecta per igual una gran massa de catalans, des dels extremistes del nacionalisme fins a inhibits com Busquets, i que els fa encongits per refractaris a l'ambient de la capital quan no són absorbits» (p. 479). Separat de la gestió dels dos diaris madrilenys que ell havia ajudat a remuntar i a situar com a capdavanters de l'opinió liberal i antidictatorial a Espanya, l'opinió d'Amadeu Hurtado sobre la trajectòria posterior de les capçaleres no és gaire falaguera:

---

¹²³⁰ CASANELLAS I IBARS, Joan. *Memòries i biografia* (A cura de CULLA, Joan B.). Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1991. p. 47.

¹²³¹ Carnet de premsa de Víctor Hurtado, emès pel president del Sindicat de la Presse Étrangere à Paris, per l'any 1928.

¹²³² Carta d'Amadeu Hurtado a Víctor Hurtado, Madrid, 10 de febrer de 1928. Arxiu Amadeu Hurtado.

No sabia ni sap encara l'amic Busquets, l'obra que va impedir sense voler per la mania de senyorejar en uns dominis que no eren els seus perquè eren els de tot el prestigi espiritual de Catalunya, al qual tenia el deure d'oferir en una col·laboració intel·ligent les seves qualitats d'home d'empresa. L'afer va ésser econòmicament un gran triomf per Busquets, però a canvi d'un sacrifici innecessari dels diaris que haurien pogut triomfar igualment sense esdevenir, com van ésser amb la meua absència, l'instrument d'una demagògia cridanera amb fins de negoci (p. 481).

Durant el seu pas per l'*Heraldo de Madrid* i *El Liberal*, Amadeu Hurtado va participar en l'organització d'una exposició d'art català, què va comptar amb una conferència a càrrec de Francesc Pujols, presentat per Eduard Marquina, i on el filòsof va dir, amb el seu estil paradoxal, que «Catalunya era un país amb més pintors que admiradors».¹²³³ L'exposició fou clausurada amb un gran acte al Palau de Gel de Madrid, clos per José Ortega y Gasset amb paraules en honor a l'art català i a Catalunya.¹²³⁴ Eren moments d'aproximació entre les cultures castellana i catalana, aquesta darrera hostilitzada pel règim de Primo de Rivera, fet que havia motivat l'any 1924 un missatge de protesta dirigit al Dictador, redactat per Pedro Sainz Rodríguez i signat per més d'un centenar d'intel·lectuals, acadèmics i escriptors, entre ells Gregorio Marañón, Ángel Ossorio y Gallardo, Ortega y Gasset, Ángel Herrera, Ramón Menéndez Pidal, Azorín, Luís Bello, Federico García Lorca, Melchor Fernández Almagro, Alberto Insúa, Luis Araquistáin, Gustavo Pittaluga, Claudio Sánchez Albornoz, Ramón Pérez de Ayala, entre d'altres. Els intel·lectuals catalans, encapçalats per Àngel Guimerà, Santiago Rusiñol, Víctor Català, Josep Pin i Soler, Joaquim Ruyra, Nacís Oller, Ignasi Iglésias, Gabriel Alomar o Pere Coromines, van respondre amb una lletra de gratitud, signada també per Amadeu Hurtado.¹²³⁵ A Catalunya, qualsevol activitat cultural també tenia un caràcter d'oposició a Primo de Rivera. Com l'enterrament d'Àngel Guimerà o d'Ignasi Iglésias¹²³⁶, –«el poeta dels humils», a qui pocs mesos abans amics i admiradors havien

---

¹²³³ Els mitjans de la S.E.U. van donar notícia del sopar amb què l'*Heraldo de Madrid* va homenatjar l'escriptor, que havia pronunciat la conferència «Las características de la pintura catalana». Un sopar presidit per Amadeu Hurtado. *HM* i *EL*, 2 de febrer de 1926.

¹²³⁴ *LVC*, 29 de gener de 1926. *LV*, 29 de gener de 1926.

¹²³⁵ Sainz, Pedro [et al.]. *Missatge d'elogi i defensa de la llengua catalana que els escriptors de Madrid han lliurat al President del Govern militar d'Espanya el mes de març de 1924 i lletra de gratitud dels escriptors de Catalunya tramesa el 7 d'abril del mateix any*. AHCB. «Mensaje de agradecimiento y simpatía. Los escritores catalanes a los intelectuales de Castilla». *ED*, 8 d'abril de 1924. «El missatge dels escriptors castellans. Una resposta». *LVC*, 8 d'abril de 1924. Recuperat anys després a *Homenaje a los intelectuales castellanos*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Delegació del Govern de la Generalitat a Madrid, 1995.

¹²³⁶ *LVC*, 10 d'octubre de 1928

homenatjat en motiu de l'estrena de *La llar apagada* amb un programa d'actes celebrats els dies 4 i 6 de febrer, iniciats amb una funció especial del seu darrer drama al teatre Novetats on l'acompanyà Amadeu Hurtado, un vell amic.¹²³⁷ En l'apartat de defuncions, dos anys abans havia mort un altre vell amic d'Hurtado, el Dr. Ramon Turró.¹²³⁸ Temps d'homenatges i banquets a diversos amics, com els oferts a Francesc Madrid en motiu de la publicació exitosa del seu llibre *Sangre en Atarazanas*,¹²³⁹ al músic Amadeu Vives en motiu de l'estrena de la suite per a cor «Follies i paisatges»,¹²⁴⁰ al periodista Claudi Ametlla, en motiu dels 10 anys que portava al càrrec de director de l'Agència Havas-Fabra¹²⁴¹ o l'escenògraf Maurici Vilumara.¹²⁴² Cal dir que, com havia demostrat des de jove, Amadeu Hurtado era un gran amant del teatre, i juntament amb la seva família era abonat al Gran Teatre del Liceu¹²⁴³ i a les sessions el Teatre Nacional i Estranger que se celebraven al Teatre Romea¹²⁴⁴, fins i tot exercia de protector d'un jove tenor anomenat Antonio Casamor, que obsequià el seu padrí amb un concert al teatre Principal de Gràcia.¹²⁴⁵ En la carta anterior al fill Víctor, Hurtado es refereix a aquest «luxu» d'apadrinar al tenor, per veure «si podem ajudar a sortir un altre Fleta. Si no farem un paper ridícul. És un bon xicot que canta molt malament per ara».¹²⁴⁶ El seu fill Odó era més aviat afeccionat a l'esport, formant part de l'equip d'hoquei a la secció d'aquest esport de l'Athlètic Club Galeno,¹²⁴⁷ i participant als campionats de Catalunya de Tennis.¹²⁴⁸

Entretant, el 18 de febrer de 1928 apareixia el primer número del setmanari *L'Opinió*, fundat per un grup de joves entre els quals destacava l'advocat Joan Lluhi i Vallescà, fill de Joaquim Lluhi i Rissech, Joan Casanellas –que n'era el mecenes–, Pere Comas i Antoni Xirau i Palau, tots ells joves advocats amics de Víctor Hurtado,

---

¹²³⁷ MARULL, Martí. «L'Homenatge a N'Ignasi Iglésies. Records de l'estrena de *Les garses*». *LVC*, 6 de febrer de 1927. *LVC*, 30 de gener de 1927.

¹²³⁸ «La mort del Dr. Turró». *LVC*, 7 de juny de 1926.

¹²³⁹ «Homenatge a Francesc Madrid». *LET*, núm. 2458. 30 de juliol de 1926.

¹²⁴⁰ «El sopar en honor del mestre Amadeu Vives». *LVC*, 28 de desembre de 1928.

¹²⁴¹ «Homenatge a Claudi Ametlla». *LVC*, 5 de desembre de 1928.

¹²⁴² «L'homenatge a Maurici Vilumara». *LVC*, 18 de juny de 1928.

¹²⁴³ «De Societat». *LVC*, 13 de novembre de 1922. «De Societat». *LVC*, 26 d'abril de 1926.

¹²⁴⁴ «De Societat». *LVC*, 26 de novembre de 1922.

¹²⁴⁵ «Música y teatres». *LV*, 5 de juliol de 1928.

¹²⁴⁶ Carta d'Amadeu Hurtado a Víctor Hurtado, Madrid, 10 de febrer de 1928.

¹²⁴⁷ «Hockey». *LVC*, 6 d'octubre de 1928.

¹²⁴⁸ *LP*, 6 de desembre de 1925.

encarregat de l'administració i, eventualment, autor d'alguns articles.¹²⁴⁹ Joaquim Ventalló també va formar part del grup capdavanter, mentre que Just Cabot exercia de corrector tècnic i literari, mentre que Ignasi Armengou, antic cofundador de *Justícia Social*, aportava la seva veterania i coneixement de l'ofici. En declaracions a la premsa, Comas havia anunciat que, entre d'altres, col·laboraria al nou diari Amadeu Hurtado,¹²⁵⁰ tal com ja s'havia anunciat setmanes abans.¹²⁵¹ De fet, Granier-Barrera al seu article de 1957 a la introducció, aprofundeix en aquesta relació amb *L'Opinió*, assegura haver conegut Amadeu Hurtado, «home de rauxes, de pensades, d'impulsions sobtoses, seguides sempre d'abandons displicents o descoratjaments de decepció», quan aquest havia decidit fundar un setmanari literari polític que «participés en l'expressió general de l'opinió republicana d'aquells anys».¹²⁵² Segons el periodista, «l'ànima material en seria Lluhí i Vallescà –poc després el cronista va esdevenir accidentalment secretari d'aquell periòdic que havia de fer-se famós i es deia, precisament, *L'Opinió*. Però de seguida van omplir aquella tribuna de revolucionaris de tots els sectors: Peiró, Campalans, Domingo, etc., etc. I això no s'hi valia. Hurtado es va retirar de seguida amb els seus fills, d'aquella “perillosa” aventura i va fundar el setmanari que corresponia amb el seu punt de vista».

Fos com fos, com escrigué Hurtado al seu fill, quan Lluhí li demanà un article per la nova publicació «naturalment, no el vaig fer perquè no tenia temps, ni de pensar-hi». De fet, Hurtado afegia: «em va fer un xic l'efecte de que els teus amics, ara com ara, no saben ben bé on van ni el que es proposen. Sembla que no tenen ni un cos de redacció, i que es refien només de les col·laboracions, un xic contradictòries».¹²⁵³ Entre les col·laboracions de la nova revista s'hi comptaven les de Josep Maria de Sagarra, Josep Pla, Rossend Llates, Carles Soldevila, Josep Maria Planes, Manuel Brunet, Marcel·lí Domingo, Humbert Torres, Joan Casanovas, Jaume Aiguader i Miró. Josep Fontbernat, Emili Granier i Barrera, Mauel Serra i Moret, Josep Xirau i Palau, Joaquim Maurín, Andreu Nin, Joan Peiró, Àngel Pestaña, Jordi Arquer o Jaume Miravittles. Pràcticament tot l'espectre catalanisme polític, cultural i literari que conformava el país. I contra les acusacions de caos i d'indefinició ideològica, *L'Opinió* respongué que: «Malgrat la

---

¹²⁴⁹ CULLA, Joan B. *El catalanisme d'esquerra (1928-1936)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1977. pp. 11-19. Sobre *L'Opinió*, GUILLAMET, Jaume. *El setmanari L'Opinió i la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya (1928-1931)*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2021.

¹²⁵⁰ «El nuevo semanario *L'Opinió*. Entrevista con uno de sus directivos». *ED*, 15 de febrer de 1928.

¹²⁵¹ *ED*, 15 de gener de 1928.

¹²⁵² GRANIER-BARRERA, E. *op. cit.* 1957.

¹²⁵³ Carta d'Amadeu Hurtado a Víctor Hurtado, 10 de febrer de 1928. Arxiu Amadeu Hurtado.

tribuna lliure que havem donat i continuarem donant a tots els homes avançats de Catalunya, la nostra coherència interna és molt més forta del que Amadeu Hurtado es pensa. Tenim una visió pròpia dels problemes del nostre poble. I estem d'acord, també, sobre la seva terapèutica».¹²⁵⁴ Tot i el que havia dit, a finals de 1928 va tenir temps, però, per publicar un article sobre el plet presentat per la filla de Grigori Iefimovitx Rasputín contra els homicides del seu pare, el príncep Fèlix Felixovitx Iussúpov i el gran duc Demetri Paulovitx Romanov, i dilucidat a París, on tots ells restaven exiliats, i on traça un retrat paral·lel del místic Rasputín i el revolucionari Lenin.¹²⁵⁵ L'article va ser replicat, seguint el mateix esquema judicial i en forma de defensa de Lenin, per Joan Lluhí i Vallescà al seu setmanari *L'Opinió*, el qual no s'estava de titllar Hurtado de «mestre i amic».¹²⁵⁶ Amb una gran recança sobre la seva experiència en el camp de la premsa i els nous diaris que apareixien, i sempre amb la inquietud de fer ús de la premsa com a mitjà d'influència política, com veurem més endavant, Amadeu Hurtado prendrà un paper més enllà de moure's entre bambolines en futurs negocis de premsa. Arribava l'hora d'esdevenir protagonista.

---

¹²⁵⁴ *LO*, 27 de juliol de 1929. Citat a CULLA, J.B. *op. cit.* 1977. pp. 19-20.

¹²⁵⁵ HURTADO, Amadeu. «Un plet sensacional a França». *LP*, 7 d'octubre de 1928. L'article va ser reproduït per la revista francesa *Chantecler*, segons confirmen *Le Figaro*, 23 de febrer de 1929, i *Paris Soir*, 17 de febrer de 1929.

¹²⁵⁶ LLUHÍ I VALLESCÀ, Joan. «Lenin». *LO*, núm. 35. 13 d'octubre de 1928.

10. **MIRADOR: UN HAPPY FEW CATALANISTA (1929-1931)**

10.1 UN MIRADOR A LES DARRERIES DE LA DICTADURA

La dictadura de Primo de Rivera encarava el seu darrer any amb el fracàs de dotar un nou caràcter civil al règim. Feia sis anys de l'inici de la Dictadura, i tot plegat tenia un to de final d'etapa. Amadeu Hurtado, «un empresario inspirador que descubría periodistas como un buen perdiguero levanta piezas»¹²⁵⁷, preocupat per l'enconyiment espiritual del país i els perills d'una cultura excessivament tancada en ella mateixa, va decidir fer un pas endavant:

La seva intel·ligència desperta, el seu horror enfront dels localismes pastats de sentimentalisme tou i utilitari, i el seu europeisme, que el feia admirador integral de la Societat de les Nacions, d'Arístides Briand i de l'esperit de Locarno (que en deien aleshores), li feien albirar una solució dels problemes de Catalunya i de tot Espanya, més que fundada en una dialèctica rancuniosa i polèmica, en un clima intel·lectual de superació i síntesi. Veient el moment espanyol, cregué que havia arribat l'hora de treure la política general i la catalana de les velles roderes on s'havia encallat. Prèviament –i tenia tota la raó–, pensà que calia inspirar una mentalitat europea al nostre periodisme, i, amb aquesta idea, va fundar i va inspirar el setmanari *Mirador*, que començà a sortir l'any 1929 i durà fins al 1936.¹²⁵⁸

Tot i que la premsa feia dies que ho anunciava,¹²⁵⁹ el 31 de gener de 1929 va aparèixer el primer número d'un nou setmanari: *Mirador*. Amadeu Hurtado també ho recorda a les seves memòries: «En començar l'any 1929, jo iniciava una nova intervenció a la premsa, però aquesta vegada per compte propi, amb la publicació a Barcelona del setmanari català *Mirador*, de vuit planes acuradament presentades, d'art, literatura i política, que sense el transcendentalisme d'una revista, amb un estil fàcil i un esperit modern, entre seriós i divertit, tan lluny del setmanari satíric com de la predicació dogmàtica dels fulls doctrinaris, traduís el sentit humà de les lluites i dels sentiments populars en les formes més amables i més assequibles al gran públic» (p. 515). Dos dies abans, Amadeu Hurtado, Claudi Ametlla i Odó Hurtado i Martí havien constituït davant el notari Eladi Crehuet l'Editorial Mirador S.A. Els estatuts de la societat establien que Editorial Mirador S.A. tindria com a objecte la publicació de diaris, revistes, llibres i tota classe de publicacions, a més de qualsevol altres negocis editorials. El capital social es

¹²⁵⁷ SENTÍS, Carles. «Mirada retrospectiva a *Mirador*». *LVC*, 17-18 d'abril de 1987.

¹²⁵⁸ LLATES, Rossend. *30 anys de vida catalana*. Barcelona: Editoria Aedos, 1969. p. 525.

¹²⁵⁹ *LVC*, 1 de gener de 1929, *LVC*, 18 de gener de 1929

fixà en cent mil pessetes, representades per cent accions al portador de mil pessetes cadascuna. Els fundadors subscrigueren per si i per altres la totalitat de les accions i nomenaren Claudi Ametlla com a president del consell d'administració i Odó i Víctor Hurtado, vocals. Les oficines s'instal·laven al carrer Pelai número 62, quart pis, porta segona.¹²⁶⁰ Domènec de Bellmunt, col·laborador de la revista i amic parisenc de Víctor Hurtado, defineix a *Cinquanta anys de periodisme català*, Amadeu Hurtado com un «prohom indiscutible en la història del Renaixement polític de Catalunya», i recorda que «la redacció, situada a la Rambla de Canaletes, cor de Barcelona, era el lloc de reunió de gent de la ploma que hi anava a continuar, en certa manera, la “penya” de l'Ateneu Barcelonès, del carrer de la Canuda, a quatre passes. S'hi feia “*esprit*”, s'hi contaven anècdotes, es deia mals dels uns i poc bé de ningú, però amb intenció satírica sense verí, a part de raríssimes excepcions».¹²⁶¹

L'arxiu personal de la família Hurtado, conservat per Víctor Hurtado i Cuevas, el qual li fou llegat pel seu oncle Víctor Hurtado i Martí, conserva una carpeta amb documentació diversa i inèdita sobre la revista *Mirador*. De fet, entre aquesta documentació apareix la maqueta feta a mà d'una revista setmanal de 12 planes, datada l'1 de gener de 1929, però amb el nom de *Garba*,¹²⁶² en comptes de la capçalera *Mirador*. *Garba* havia estat el nom de la «revista setmanal d'Arts, Literatura i Actualitats» fundada a Barcelona per Josep Bagunyà i Martra el 18 de novembre de 1905.¹²⁶³ Bagunyà, director i editor de la revista també havia estat l'editor del *¡Cu-Cut!* i molts dels seus col·laboradors també s'aplegaren a *Garba* després dels fets del 25 de novembre de 1905, i a partir del número 11 la revista va canviar totalment d'imatge i de to, més humorístic i satíric que el cultural, artístic i literari que havia tingut a l'inici.¹²⁶⁴ Amb el canvi, *Garba* va ser suspesa pel governador Duc de Bivona per assemblar-se massa al *¡Cu-Cut!*. Representant del Modernisme que es resistia a ser substituït pel Noucentisme, d'entre els col·laboradors de *Garba* destaquen Joan Maragall, Víctor Català, Joan Oller i Rabassa i el seu pare, Narcís Oller, Pompeu Crehuet, Fèlix Escalas, Josep Pous i Pagès, Manuel i

---

¹²⁶⁰ Informació extreta de SINGLA, Carles. *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2006. A banda d'aquesta obra de referència, també cal consultar l'obra pionera de HUERTAS, Josep M. i GELI, Carles. *Mirador: La Catalunya impossible*. Barcelona: Edicions Proa, 2000.

¹²⁶¹ BELLMUNT, Domènec de. «Cinquanta anys de periodisme català». Andorra la Vella: *Mirador del Pirineu*, 1975. P. 100.

¹²⁶² Maqueta de «Garba. Revista Setmanal». Arxiu Amadeu Hurtado.

¹²⁶³ TESIS, R. i TORRENT, J. *op. cit.* p. 387-388. *Garba*, núm. 1. 18 de novembre de 1905.

¹²⁶⁴ *Garba*, núm. 11. 10 de febrer de 1906.

Josep Maria Folch i Torres, Enric Suriñach Senties, Josep Morató, Enric de Fuentes, etc. a més dels il·lustradors Ricard Opisso, Joan Llaveries o Feliu Elias *Apa*. Aquest darrer també seria l'autor de les caricatures que es van publicar a *Mirador*, més de 20 anys després. L'altra similitud entre les dues revistes, més enllà de les col·laboracions literàries i les pàgines dedicades al teatre i les arts escèniques, és l'apartat «Indiscrecions»,¹²⁶⁵ a càrrec de Jordi Miranius, una mena d'eco del cèlebre «*Mirador indiscret*» de la nova revista. És probable que a l'hora de fundar una nova revista, els Hurtado sospesessin la possibilitat de comprar una vella capçalera, que, a més, durant la seva brevíssima vida, havia volgut representar els mateixos objectius que ara es pretenia amb la nova publicació. Després de descartar aquesta opció, *Mirador* fou el nom escollit. Una capçalera de la qual es conserven també diversos dissenys, previs a la finalment escollida i icònica de la revista, subtitulada «Gran hebdomadari català» de clara ressonància francesa.¹²⁶⁶ I és que la influència de les revistes franceses en la fundació de *Mirador* era patent. Ho afirma un dels periodistes que va passar per la casa, Sempronio –nebot d'Avel·lí Artís i Balaguer, un gran amic d'Amadeu Hurtado, amb qui es tutejaven–, quan escriu: «El seu creador, Amadeu Hurtado, advocat i polític, va inspirar-se en els hebdomadaris que contemporàniament feien forrolla a França: *Les Nouvelles Litteraries, Candide, Gringoire, Marianne...* A Catalunya la premsa encara no s'havia després del tot de l'engavanyadora cotilla noucentista. Els qui tenien una ploma a la mà sovint es creien elegits dels déus, pertànyer a la confraria dels exquisits. Entre els intel·lectuals, la desimboltura era malvista. *Mirador* representà una finestra oberta no solament a Europa, sinó també a la vida planera i corrent de casa nostra».¹²⁶⁷ Per a Rossend Llates al pròleg de l'edició de *L'aperitiu* –que recollia els articles de de Josep Maria de Sagarra al setmanari– de 1964 a Editorial Vergara, assegurava que:

El criteri inicial de *Mirador* –que seguí durant tots els anys de la seva existència periodística fins que, l'any 1936, aquest setmanari fou expropiat– era de modelar el seu estil segons l'exemple dels periòdics de cultura, pensament i art que abundaven i abunden per tot Europa. I, dins d'aquests tipus europeu, inspirant-se especialment en els setmanaris francesos. Havia de defugir el to «savi» de les publicacions erudites i especialitzades, sense caure no en un localisme baix de sostre ni en un cosmopolitisme abstracte i sense

---

¹²⁶⁵ MIRANIUS, Jordi. «Indiscrecions». *Garba*, núm. 6. 30 de desembre de 1906. Jordi Miranius es tracta probablement d'un pseudònim.

¹²⁶⁶ Models de capçalera de «*Mirador. Gran hebdomadari català*». Arxiu Amadeu Hurtado.

¹²⁶⁷ SEMPRONIO [ARTÍS I TOMÀS, Andreu-Avelí]. *Del Mirador estant*. Barcelona: Edicions Destino, 1987. p. 10.

cap substància pròpia. Havia de tenir un to –i el tenia– intel·ligent sense resultar «intel·lectual» en excés. En una paraula, calia que fos una equilibri de contraris ben dosificat, com escau a les coses civilitzades. L'existència, a Catalunya, d'unes classes mitja i menestral receptives, cultes i amigues d'estar al corrent del pensament mundial, sense perdre de vista tot allò que hi hagués d'interessant a casa nostra, i un cert gust que sempre hem tingut alguns sectors per la moderació i l'amenitat poc o molt acidulada amb unes gotes d'ironia –coexistent aquí, d'una forma inexplicable, amb altres mentalitats més radicals i esbojarrades, també nostres i autèntiques– van ser una causa de l'èxit de *Mirador*, publicació d'unes característiques que s'adiuen perfectament i solament amb les exigències d'un grup social com el que acabem de descriure. No fou mai, ben mirat, una lectura de majories; no ens fem il·lusions. Però sí d'una minoria que feia el pes i exercia a seva influència mentre tot no anés al botavant, com sol dir-se.¹²⁶⁸

Carles Singla, al seu estudi, assenyala les influències de *Candide*, fundada l'any 1924 per Arthème Fayard, impressionat per l'èxit d'un altre setmanari *Les Nouvelles Litteraires*, creat dos anys abans per André Grillion i Charles Peignot, de la Librerie Larousse, i dirigit per Maurice Martin du Gard. *Candide* era també literari com el seu model i competidor, però més polític, inclinat cap a la dreta. Tant un com l'altre podrien ser models consolidats i d'èxit per a la fundació d'un setmanari i de cap i de nou. Pel que fa a *Gringoire*, d'un caràcter més polític i d'una orientació progressivament cada vegada més d'extrema dreta, havia estat creada per Horace de Carduccia l'any 1928, mentre que *Marianne*, situada clarament a l'esquerra, era un nou projecte del prestigiós editor Gaston Gallimard, l'editor de la mare de totes les revistes literàries i intel·lectuals d'entreguerres, la influent *La Nouvelle Revue Française*.¹²⁶⁹ El setmanari vallenc *Acció Comarcal*, afirmava:

Fa poques setmanes, el benivolgut company que signa F.C.M. parlava de la necessitat que existís a Catalunya un equivalent de la *La Fiera Letteraria* de Milà, El *Candide* o *Les Nouvelles Litteraires* de París, i de *La Gaceta Literaria* de Madrid. Aquest projecte, que de molt temps ha preocupat a diversos sectors intel·lectuals, no havia cristal·litzat en obra positiva. Ara però, un nucli intel·lectual de la major solvència es proposa dotar el nostre mercat d'un setmanari de gran volada, l'orientació i el contingut del qual pot judicar-se llegint el fullet de la propaganda que ens plau transcriure a continuació.¹²⁷⁰

---

¹²⁶⁸ LLATES, Rossend. «Pròleg» a SAGARRA, Josep Maria. *L'aperitiu*. Barcelona: Editorial Vergara, 1964. p. 10-11.

¹²⁶⁹ SINGLA, C. *op. cit.* pp. 25-29. Domènec de Bellmunt també assenyala la inspiració en *Les Nouvelles Litteraires*. Bellmunt, D. *op. cit.* p. 100.

¹²⁷⁰ «Mirador». *Acció Comarcal*, 26 de gener de 1929.

D'acord amb el fulletó transcrit, *Mirador* anunciava que «tindrà el format de diari i publicarà originals dels millors escriptors de Catalunya; comentarà els fets socials i polítics importants de tot arreu; publicarà també, extenses informacions barcelonines i ecos, en els quals seran registrats tota mena de rumors; tindrà corresponsal literaris a Madrid, Lisboa, París, Londres i Berlín; publicarà un conte o una comèdia, sovint tan important en qualitat i extensió com els que es publiquen en les col·leccions de novel·les setmanals; comentarà extensament el moviment literari, el teatre nostre i foraster, etc.». El fundador de *Mirador*, escriu als seus records:

Totes les inquietuds del món trobaven el seu ressò en aquells fulls amables que potser no han tingut fins ara el seu equivalent en altres publicacions de la nostra terra. No tenien el valor de construcció intel·lectual d'aquella revista del temps de la nostra adolescència, *L'Avenç*, d'una influència tan profunda en la formació del nou esperit de Catalunya, ni aspiraven a ésser doctrinals o didàctics com els de les revistes del nostre temps joves, *Joventut*, dels amics Oriol Martí, Lluís Via i Emili Tintorer, tribuna predilecta del wagnerià integral Joaquim Pena, d'una autoritat considerable en el públic musical de Barcelona, i *Catalònia*, dirigida per l'abundós escriptor Pérez-Jorba, que havia de morir a París abans d'arribar a la maduresa, o com el de la *Revista de Catalunya*, que va seguir-les més tard. Eren uns fulls més àgils, volanders, que, enmig d'anècdotes i d'ironies de bon gust sobre la societat catalana del seu temps, portaven el fruit d'un papalloneig viu i intel·ligent damunt de totes les floritures espirituals de l'època en la vastitud del món artístic i literari o de la vida política i social. Sorpren el nombre de creacions de l'esperit de tots els pobles que passen per aquelles planes curosament il·lustrades, amb noms de valors consagrats per la fama o altres d'incipients que el temps havia d'exaltar. (pp. 561-562)

D'acord amb el ditirambe posterior d'Eugeni Xammar en una entrevista amb Josep Maria Huertas i Jaume Lorés: «*Mirador* fou la millor revista catalana de tots els temps, juntament amb *L'Avenç* que sortia al segle passat sense redacció homogènia, i *Joventut*, una revista ja del nostre segle. No hi ha hagut més d'aquesta categoria. Era un mirador de cara a Europa».¹²⁷¹ El mateix Xammar havia escrit a *La Publicitat* cinc anys abans un article titulat «Les revistes catalanes i la revista que ara es vol fer» i que responia a la proposta llançada des del mateix diari de fundar una revista com *Revue des Deux Mondes* o *Revue Universelle*, com a mesura indispensable dins d'una estratègia per tal

---

¹²⁷¹ HUERTAS, Josep Maria i LORÉS, Jaume. «Eugeni Xammar, un dels homes de *Mirador*» dins el reportatge «*Mirador*. Ells també van fer Catalunya». *Oriflama*, núm. 129. Abril de 1973.

que «Catalunya afirmi la seva personalitat en el camp de la cultura i que la labor prengui una intensitat i una extensió plenament», per la qual es necessitaven un miler de subscriptors i 5.000 pessetes de capital. El corresposal a Berlín escrivia una llarga reflexió que denota el seu profund coneixement del medi periodístic internacional i que es centrava molt específicament en la qüestió del finançament i continuïtat de la publicació, un dels punts flacs de la premsa catalana: «Si la revista que ara es vol fer arriba a ésser un fet, el més probable és que, un cop s’hagi esgotat el fons inicial recollit, es plantegi el problema de saber si Catalunya és un país capaç de mantenir una publicació d’aquesta naturalesa pels mateixos mètodes que es mantenen les publicacions anàlogues a tot arreu del món. Això és, amb els diners d’un senyor o de diversos senyors que en tingui i se’ls vulguin gastar».¹²⁷²

Els precedents d’Hurtado a l’hora de fundar el setmanari *Mirador*, segons Carles Singla, també caldria buscar-los, ni que fos remotament, en la *Iberia* que ell havia animat durant la Gran Guerra, exercint, com hem vist, un padrinatge espiritual, experiència a la qual caldria afegir el seu pas com a editor de *La Publicidad* –on ja hi seran alguns dels homes de *Mirador*, com Brunet o Sagarra– i pels diaris madrilenys *Heraldo de Madrid* i *El Liberal*. *Mirador* apareix en un moment d’expansió de la premsa i el periodisme català. Des d’abans de l’ascens de Primo de Rivera, a Barcelona s’editaven dos grans diaris en llengua catalana, *La Veu de Catalunya* i *La Publicidad*, òrgans polítics respectivament de la Lliga Regionalista i d’Acció Catalana, mentre que durant la Dictadura havien aparegut *La Nau*– l’any 1927, de la mà d’Antoni Rovira i Virgili– i *El Matí* –promogut per Josep Maria Capdevila i Josep Maria Junoy i aparegut poc després de *Mirador*. En el conjunt del Principat, segons Singla, entre el 1923 i el 1927, es va passar de 7 a 10 diaris editats en llengua catalana. Feia només 13 anys que Amadeu Hurtado considerava, com hem vist, el país encara poc preparat per a uns mitjans en català, fora de la premsa de partit. Pel que fa a les revistes aparegudes en aquest període, cal destacar *Justícia Social* (1923), *La Paraula Cristiana* (1925), *Ciència* (1926), *La Nova Revista* (1927) i *L’Opinió* (1928), a qui ens hem referit al capítol precedent a propòsit de la intervenció d’Hurtado. El magazín *D’Ací i d’allà*, fundat l’any 1918, seguia la seva tasca de model de modernitat i bon gust europeu per les classes burgeses de la ciutat de la mà de l’escriptor Carles Soldevila i l’editor Antoni López Llausàs, impulsor també del setmanari gràfic

---

¹²⁷² XAMMAR, Eugeni. «Les revistes catalanes i la revista que ara es vol fer». *LP*, 26 de maig de 1924.

d'actualitat *Imatges*,¹²⁷³ aparegut el 1930, el mateix any que *La Rambla* ho feia de la mà de l'empresari i polític Josep Suñol i Garriga.

Precisament López Llausàs, tercera generació de la dinastia dels López de *La Campana de Gràcia* i *L'Esquella de la Torratxa*, fundador de la llibreria i editorial Catalonia en establir-se pel seu compte, va l'encarregat de presentar un pressupost als dirigit a Claudi Ametlla, impulsor de *Mirador* i, des de 1918, director de l'oficina de l'Agència Fabra, propietat de la totpoderosa agència francesa Havas, a Barcelona.¹²⁷⁴ Aquesta agència tenia la seva seu a la Rambla de Canaletas –dalt del Bar Núria, vestigi d'aquella època– on López Llausàs havia treballat com a responsable de publicitat.¹²⁷⁵ Després de fer els càlculs pertinents del que costaria editar 2000 exemplars d'un periòdic format 38x54 cm, 8 pàgines «compostes amb el vuit i nou», amb un paper del qual s'adjuntava la mostra «i amb molts desitjos de fer-ho», López calcula un preu que «passaria de les 650 pessetes, però no crec que arribés a les 700» amb un preu addicional de 160 a 170 ptes. més per cada mil exemplars. Pel que fa als terminis, López assegurava a Ametlla que per una revista d'aquelles característiques es necessitava de 2 a 3 dies per comprendre i un més per tirar:

Aquesta feina en sí i per fer-la una vegada sense data fixa de sortida, no té per la meua impremta com podeu suposar, cap dificultat, però fer una revista d'aquesta extensió setmanalment requereix no sols organitzar-se per fer-la, sinó fins i tot adquirir quelcom de material, especialment de titulars, que potser el que tinc curteja. Ara ja sabeu, com diem vulgarment, de quin mal heu de morir en la qüestió d'impremta, si és que decidíssi que jo fes el periòdic, però us repeteixo que veuré el seu èxit amb la mateixa simpatia i fins hi contribuiré en lo que de mi depengui, si la vostra decisió és portar-la a un altre taller.¹²⁷⁶

Finalment, la decisió serà aquesta, ja que *Mirador* s'edità, primer a La Neotípia de la Rambla de Catalunya núm. 116 i, posteriorment a partir del número 71, a Impresos Costa, a Nou de la Rambla núm. 45. Amb tot això, Amadeu Hurtado va fer números:

Venta a 20 cèntims – 13 cèntims ingrés

Pressupost de 4.000 exemplars – 7.300 ptes. mensuals

Correspon per a cada edició – 1.700 ptes.

---

¹²⁷³ DÒRIA, Sergi. *Imatges 1930. Barcelonins i moderns*. Barcelona: La Campana, 2004.

¹²⁷⁴ AMETLLA, C. *op. cit.*, 1979. pp. 17-28.

¹²⁷⁵ GUILLAMON, Julià. *Barcelona – Buenos Aires. Llibres d'anada i tornada. Llibreria Catalònia. Editorial Sudamericana. Edhasa*. Barcelona: Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona, 2019.

¹²⁷⁶ Carta d'Antoni López Llausàs a Claudi Ametlla, 8 de novembre de 1928. AAH.

Augmenta a 85 ptes. cada 1.000 exemplars

Es destinen 1.000 exemplars a retorn en cada edició

		Venta	Dèficit
4.000 exemplars	1.700	340	1.310
5.000 “ “	1.785	520	1.265
6.000 “ “	1.870	650	1.220
7.000 “ “	1.955	780	1.175
8.000 “ “	2.040	910	1.130
9.000 “ “	2.125	1.040	1.085
10.000 “ “	2.210	1.170	1.040

Venta a 30 cèntims – 20 cèntims ingrès

		Venta	Dèficit
4.000 exemplars	1.700	600	1.100
5.000 “ “	1.785	800	985
6.000 “ “	1.870	1.000	870
7.000 “ “	1.955	1.200	755
8.000 “ “	2.040	1.400	640
9.000 “ “	2.125	1.600	520
10.000 “ “	2.210	1.800	410

Un dèficit mensual de 5.000 ptes. representa 1.165 addicionals.¹²⁷⁷

Un mes després d’iniciat el projecte, la Sociedad General Española de Librería, Diarios, Revistas y Publicaciones S.A., es dirigia a l’administració de *Mirador* per

¹²⁷⁷ Càlculs de puny i lletra d’Amadeu Hurtado. AAH.

queixar-se de «perjuicio que irroga a la venta de *Mirador* el hecho de que no puedan entregarnos los ejemplares con la anticipación debida para que los correspondientes de provincias lo tengan en tiempo oportuno».¹²⁷⁸ *Mirador* durant els seus 8 anys de vida (7 en mans de la família Hurtado i, partir de la Guerra Civil, en mans de periodistes vinculats al PSUC), arribà als quioscos cada dijous. El 19 d'abril era el gerent de la Librairie Française de la Rambla del Centre qui s'adreçava a Amadeu Hurtado per proposar-li i oferir-li fer-se càrrec de totes les subscripcions de la revista, gràcies a un cobrador que ja exercia la mateixa tasca per *La Veu de Catalunya* i *El Día Gráfico*. També li proposà una campanya per aconseguir nous subscriptors, als quals s'obsequiaria amb una ploma estilogràfica.¹²⁷⁹ També es conserva un pressupost de l'impressor Oliva de Vilanova, per a «una revista setmanal, tamany 43x31'5 cm., composta de 16 planes il·lustrades impreses amb heliogravat a una sola tinta en paper setinat», que no es correspon, però a *Mirador*, sinó a un altre projecte editorial.¹²⁸⁰ D'altra banda, la comptabilitat d'Editorial Mirador S.A. es conserva completa des de febrer de 1929 a juliol de 1934.¹²⁸¹ En ella es pot observar que *Mirador*, tot i el seu èxit i prestigi, fou sempre un negoci deficitari, una dada que concorda amb el que expressa a les seves memòries Amadeu Hurtado, quan diu que el seu paper a *Mirador* es limitava a «sostenir-lo amb molt de gust» (p. 955). Xammar afirma a Huertas i Lorés que «va ser una revista vuit anys deficitària, però la va finançar exclusivament ell [Hurtado] per les raons que acabo de donar. Era home d'una economia estricta –la qual cosa feia que no anés millor la revista– però generós».¹²⁸² Segons Tasis i Torrent, les accions de la SEU que tenia Hurtado foren redimides a un bon preu: «Això permeté a Amadeu Hurtado de realitzar una idea que feia temps que tenia: la de crear un periòdic de tipus europeu, però ben català, que recordés, en la confecció i presentació, els que per aquell temps sortien a França o a Itàlia, però que prestés una atenció preferent als temes d'interès barceloní o català».¹²⁸³ Tot i la preeminència d'Amadeu Hurtado, tal i com assenyalen Huertas i Geli també van participar en el projecte, a més d'Ametlla i els fills d'Hurtado, diversos amics, com el joier Rogeli Roca –la publicitat del qual, des del

---

¹²⁷⁸ Carta de la Sociedad General de Librería, Diarios, Revistas y Publicaciones S.A. a l'Administrador de *Mirador*, Barcelona, 27 de febrer de 1929.

¹²⁷⁹ Carta de La Librairie Française y Librería General Española a Amadeu Hurtado, Barcelona, 19 d'abril de 1929. AAH.

¹²⁸⁰ Oferta de Oliva de Vilanova, impressor a J. Hurtado (probablement Víctor Hurtado). Barcelona, 8 de maig de 1930. AAH.

¹²⁸¹ Comptabilitat de la revista *Mirador* (1929-1934). AAH.

¹²⁸² HUERTAS, J.M. i LORÉS, J. *op. cit.*

¹²⁸³ TASIS, R. i TORRENT, J. *op. cit.* pp. 643-644.

primer número gaudirà d'una preeminència evident–, l'advocat manresà Ignasi Armengou o l'industrial Fèlix Capella.¹²⁸⁴

Pel que fa a la tria dels col·laboradors, s'han conservat dues llistes atribuïbles a Amadeu Hurtado, en què s'anoten els noms dels possibles redactors i col·laboradors de cada secció. Sota l'epígraf «Informacions» hi trobem els noms de Rafael Marquina, Josep Maria de Sagarra, Carles Esplà, Joaquim Ventalló, Francesc Madrid, Jaume Passarell, Rossend Llates, Domènec de Bellmunt, Josep Maria Planes, Manuel Brunet, Vicenç Bernades, Xavier Regàs, Xavier Picanyol, Joan Alavedra, Àngel Ferran, Ramon Xuriguera, Josep Maria Mir i Mas de Xexàs, Jaume Miravittles, Joan Tomàs, *Crítias* (pseudònim del periodista esportiu Antoni Vila i Bisa) i Marian Foyé. Sobre el de «Literats» trobem els noms d'Antoni Rovira i Virgili, Carles i Ferran Soldevila, Josep Pous i Pagès, August Pi i Sunyer, Ignasi Armengou, Marcel·lí Domingo, Francesc Pujols, Jaume Aiguader i Miró, Martí Casanovas, Joaquim Xirau, Alfred Gallart, Juli Just, Nicolau M. Rubió i Tudurí, Aurora Bertrana, Ventura Gassol, Domènec Guansé, Alexandre Plana, Pere Màrtir Rossell i Vilà i Joan Ors. Sobre el de «Lletres» hi trobem Just Cabot, Cèsar August Jordana, altre cop Marquina, Miquel Llor, Sebastià Sánchez Juan, Francesc Trabal i Lluís Montanyà. Pel que fa al de «Teatre» s'hi poden trobar els noms de Carles Capdevila, Josep Maria Millàs-Raurell, Ramon Pei, Jaume Pahisa i Robert Gerhard. Pel que fa al «Cine», s'hi anoten els noms de Josep Palau, Guillem Díaz Plaja, Apol M. Ferry, Carles M. Claveria i Domènec Pruna i sota el d'«Arts», Màrius Gifreda, Joan Sacs, Joan Cortés i Vidal, Francesc Domingo i Sebastià Gasch. Sense cap títol, s'hi anotaren també els noms de l'escriptor André Beucler, el cineasta André Cayatte, l'escriptor i periodista Henri Jeanson i l'advocat i pensador Philippe Lamour, tots quatre de nacionalitat francesa.¹²⁸⁵ Un altre document de dues pàgines, conté alguns dels noms del primer document, més el d'Artís (Josep o Avel·lí, pare i oncle d'un altre Artís, Andreu-Avel·lí Artís i Tomàs, *Sempronio*), Adolphe Falgairolle, Marcel Brion, Juan Piqueras i Ernest Martínez-Ferrando. En aquest segon document, alguns dels noms, que es llisten sota les denominacions de «2 plana», «Plana de lletres», «Plana de teatre = música=music hall», «Plana de cine», «Plana d'arts», «Tercera plana», van acompanyats de la periodicitat de les col·laboracions. De Jeanson se n'esperava un article al mes; de Díaz Plaja, també un al mes, com de Piqueras, Lamour i Martínez Ferrando. Esplà es

---

¹²⁸⁴ HUERTAS, J.M. i GELI, C. op. cit. p. 26.

¹²⁸⁵ Tots els noms anotats van col·laborar amb més o menys quantitat i periodicitat a *Mirador*, d'acord amb el llistat d'autors de Huertas i Geli.

comprometia a una carta des de París al mes i Ferran Soldevila, un article cada dos mesos. Com escriu el propietari a les seves memòries: «Sota la direcció literària de Manuel Brunet, l'antic redactor de *La Publicidad*, escriptor dilecte del nostre idioma, i amb la redacció en cap de Just Cabot, el més agut i el més intencionat entre els nostres escriptors més cultes, el meu fill Víctor s'encarregava de l'edició del setmanari posant a prova les seves qualitats de treball i de bon gust i un do de gents que li permetia atraure la joventut del nostre món intel·lectual a la redacció que teníem muntada en un quart pis de la plaça de Catalunya» (p. 515). Llates recorda que Víctor Hurtado a més d'encarregar-se de l'edició i compaginació, escrivia, de tant en tant, notes de política internacional.¹²⁸⁶ A l'article corresponent al número 100 publicat el Cap d'Any de 1931, en què fa una descripció de les intimitats de *Mirador* i afirma que «no seria cap imbecilitat afirmar que sense l'Ateneu no hi hauria *Mirador*, Josep Maria de Sagarra descriu Víctor Hurtado, al càrrec de la sotsdirecció del setmanari, «encetant i estripant quartilles i mastegant idees genials en estat embrionari».¹²⁸⁷ Dotat d'una gran simpatia i do de gents, Víctor Hurtado també era un dels organitzadors, amb Josep Maria de Sagarra o Màrius Gifreda, de la Festa de la Modista,¹²⁸⁸ impulsada des de les pàgines de *La Publicitat* per Domènec de Bellmunt per Santa Llúcia de 1928¹²⁸⁹, i en la Festa de la Mecnògrafa, celebrada per primera vegada el 9 febrer de 1929.¹²⁹⁰

Manuel Brunet,¹²⁹¹ nascut a Vic l'any 1889, havia arribat a la literatura i al periodisme barceloní en l'esplendor del Noucentisme, pels quals abandonà el Seminari. «Descargolador de telegrams» –segons afirmació pròpia– a l'Agència Fabra dirigida per Claudi Ametlla –«uns dels inspiradors de *Mirador* i gran amic de don Amadeu» segons Llates–¹²⁹², redactor de *Las Noticias* i *La Publicidad*, a les pàgines d'aquesta darrera publicació havia anat seguint l'actualitat de la Gran Guerra, amb què es va guanyar un

---

¹²⁸⁶ LLATES, R. *op. cit.* A SAGARRA, J.M. *op. cit.* 1964. p. 13. En són exemple, les cròniques de Víctor Hurtado des de Ginebra, «Mirador a Ginebra». *Mirador*, núm. 34. 19 de setembre de 1929 i «De La Haia a Ginebra», *Mirador*, núm. 51. 16 de gener de 1930. També en va dedicar un altre a la responsabilitat de Puig i Cadafalch en l'ascens del dictador de Primo de Rivera, «Feixisme romànic». *Mirador*, núm. 58. 6 de març de 1930. Al primer número del *Mirador* impulsat per Amadeu Cuito, net d'Amadeu Hurtado, l'any 1966, Víctor Hurtado passa el relleu generacional recordant que el seu pare li va confiar l'ordenació general de la publicació. HURTADO, Víctor. «Presentació». *Mirador*, núm. 1. 1 de juny de 1966.

¹²⁸⁷ SAGARRA, Josep Maria. «Mirador nocturn». *Mirador*, núm. 100. 1 de gener de 1931.

¹²⁸⁸ *LP*, 30 de novembre de 1930.

¹²⁸⁹ *LP*, 13 de desembre de 1928. BELLMUNT, Domènec de. «La segona diada de la Modista». *LP*, 13 de desembre de 1930. Més detalls BELLMUNT, D. *op. cit.* p. 95.

¹²⁹⁰ *LP*, 9 de febrer de 1929.

¹²⁹¹ MONTERO I AULET, Francesc. *Manuel Brunet. El periodisme d'idees a l'ull de l'huracà*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2016.

¹²⁹² LLATES, R. *op. cit.* A SAGARRA, J.M. *op. cit.* 1964. p. 11.

sòlid prestigi com a comentarista d'assumptes internacionals, fins, com hem vist, en va ser expulsat juntament amb el seu amic Andreu Nin, amb qui compartia ideari socialista, al mateix temps que Hurtado trencava amb els Tayà. Autor de la celebrada novel·la *El meravellós desembarc dels grecs a Empúries*, l'any 1929 era un dels periodistes més prestigiosos del país. «Un periodista de raça», un hàbil polemista que havia excel·lit en el comentari i l'article d'opinió sobre temes internacionals i de política interna. Segons el seu biògraf Francesc Montero: «Periodista amatent, a les palpitations del temps, la seva versatilitat li permetia conrear amb solvència els diversos gèneres en els quals la seva opinió tingués un paper rellevant».¹²⁹³ Segons Domènec Guansé, col·laborador de la revista com hem vist: «Brunet fou el primer dels directors de *Mirador*. Gran periodista, de prosa fresca, acolorida, molt de l'Empordà, conversador pintoresc, amb aires de suficiència, efervescent i pirotènic, donava un rendiment professional molt considerable».¹²⁹⁴ En una entrevista al diari *La Nau*, publicació en què havia col·laborat anteriorment, Brunet assegurà: «Encara que en efecte, soc l'encarregat de coordinar el setmanari, el director, si voleu, no m'hi acabo de considerar ben bé de director. Flanquejat com soc en aquest càrrec per Amadeu Hurtado i Claudi Ametlla, no passo de creure'm el que se'n podria dir redactor en cap».¹²⁹⁵ Al seu costat hi havia Just Cabot, periodista i crític literari procedent de *La Nau*, *L'Opinió* i *L'Esport Català*, que exercí des del principi una mena de codirecció amb Brunet, substituint-lo a partir de l'agost de 1931.¹²⁹⁶ Cabot jugà un paper central al setmanari, arribant a escriure Amadeu Hurtado que «per la seva direcció intel·ligent i aguda es podia considerar el veritable propietari del diari» (p. 955). Sempronio, altra cop, és qui recorda que «Just Cabot era de l'autor de *Mirador*, el seu factòtum. No dic l'amo per no escrostonar la figura del veritable propietari, don Amadeu Hurtado, mentor d'empreses de premsa que, finalment, volgué tenir un periòdic propi. Provincià de França, com érem tots els catalans d'aquell temps, es va inspirar pel que feia el format en els setmanaris parisencs. [...] I *Mirador*, ja de sortida, fou una porta per on van penetrar a Catalunya aires europeus. Va declarar la guerra a la pedanteria, a l'encarcarament».¹²⁹⁷ D'aquesta manera: «Ateses aquestes premisses, era en Cabot

---

¹²⁹³ MONTERO, F. *op. cit.* p. 65.

¹²⁹⁴ GUANSÉ, Domènec. *Abans d'ara*. Barcelona: Edicions Proa, 1966. p. 137.

¹²⁹⁵ «Una conversa amb el director de la revista *Mirador*». *La Nau*, 23 de gener de 1929.

¹²⁹⁶ Sobre Cabot. CABOT, Just. *Indignacions i provocacions*. Barcelona: Edicions 62, 1992. SOLER, Valentí. *El periodisme silenciós: Just Cabot, vida i cartes de l'exili (1939-1961)*. Barcelona: Acontravent, 2008. GUANSÉ, D. *op. cit.* pp. 135-141. SAGARRA, Josep Maria. «Los que se van. Just Cabot». *LV*, 12 de març de 1961.

¹²⁹⁷ SEMPRONIO. *Aquella entremaliada Barcelona*. Barcelona: Editorial Selecta, 1978. pp. 150-151.

l'home ideal per a realitzar la idea del senyor Hurtado. En ell, l'extensa cultura, l'erudició literària, eren compatibles amb un esperit agut i mofeta, d'arrel popular». Vint anys després de l'aparició del primer número de *Mirador*, des de París on havia establert el seu exili, Just Cabot escrigué un missatge a l'antic propietari de la revista, en què hi deia:

Estimat don Amadeu,

Aquesta darrera setmana de gener es compleixen els vint anys de l'aparició del primer número de *Mirador*. Vostè va ser, per dir-ho vulgarment, el pare de la criatura. Una criatura que ha deixat un senyal bastant marcat en la història espiritual del nostre país. Si tot el nostre esforç ha estat en va, no és pas per culpa vostra. Potser anys a venir es reconeixerà que fórem una gent ben orientada, però sense gran ressò en aquell gran desert ibèric. Però no en parlem més; no serveix de res plorar sobre el passat. Per la meua banda, només vull dir-li que a tot allà on he arribat, gairebé tot el que soc ho dec a *Mirador* obra seva de la qual vaig ser el darrer, si es vol, però el més entusiasta dels col·laboradors.¹²⁹⁸

Signaven la carta, a més de Víctor Hurtado –soci de Cabot en la llibreria-galeria d'art batejada amb el nom de *Mirador* que obriren a la Place Vendôme de París –, Lluís Montanyà, el pintor i escenògraf Antoni Clavé, i les parelles de Cabot i Hurtado, Rosita Castelucho i María Elisa Morales. La missiva finalitzava amb un «*Mirador*, 1929-1949». Es conserva un esborrany de la resposta que envià un emocionat Amadeu Hurtado a la colla del *Mirador* de París, i especialment a Just Cabot:

Crec com vostè que *Mirador* haurà deixat un senyal en la història espiritual del nostre país, i per modest que sigui, serà per a tots els que hi vam contribuir una recompensa suficient del nostre esforç. Veritat és que l'espectacle d'ara no ajuda gaire a reforçar aquesta creença, ni la nostra posició personal no permet massa de parlar de la recompensa, però l'esperança que fa tant de temps que ens aguanta ens promet alguna imprevisible compensació. De moment, el nom de *Mirador* retruny al cor de París amb una manifestació d'un cert caràcter cultural que no desdiu de l'esdeveniment de fa 20 anys. I les circumstàncies volen que siguin els mateixos i amb el mateix esperit els que van sostenir-lo a la capital d'Europa com el van sostenir a la capital de Catalunya.

El missatge rebut m'ha recordat que, en preparar la sortida del primer número de *Mirador*, vam acabar a les tres de la matinada la feina de compaginar. La primera meitat per hagut de vèncer les resistències i l'hostilitat dels tècnics. I això m'ha fet pensar que les

---

¹²⁹⁸ Carta de Just Cabot, amb paraules de Víctor Hurtado, Lluís Montanyà, Rosita Castelucho, María Elisa Morales i Antoni Clavé, a Amadeu Hurtado, 31 de gener de 1949. AAH.

dificultats que em figuro inevitables d'aquest nou començament es poden transformar com aquelles resistències que es van tornar simpatia i devoció.¹²⁹⁹

D'aquell primer número, Amadeu Hurtado recorda a les seves memòries que la portada tenia molt a veure amb la situació política del moment, ja que estava dedicada a la proclamació del rei Alexandre de Iugoslàvia com a nou dictador, en el moment en que la dictadura espanyola agonitzava. (pp. 514-515).¹³⁰⁰ Però és el primer «*Mirador* indiscret» el que donava més pistes del caràcter i del sentit de la revista:

MIRADOR, Pelai 62, és en el lloc més cèntric de la ciutat. És en el mateix coll de l'embut que forma la Plaça de Catalunya i la Rambla. Des del nostre terrat veiem el panorama d'aquesta plaça de dimensions considerables, freda com un solar en construcció i animada d'un formigueig constant de tramvies, d'automòbils i de persones. Tota aquesta animació aflueix a la Rambla i es torna densa, bigarrada, comunicativa, torrencial i fa sorgir una sèrie de problemes de circulació urbana cada dia més intrincats i difícils.

MIRADOR, a vint metres sobre el nivell de la Rambla, és un estratègic i admirable punt d'observació d'aquest aiguabarreig tèrbol i vital dels burgesos que es passegen, dels ocellaires que trafiquen, dels turistes que baden i dels carteristes que actuen, del tumult dels futbolistes i de les modistes, dels còmics i del les entretingudes, de tota mena de manifestacions i de corrues, de processons i d'avalots.¹³⁰¹

La pretensió de *Mirador* de ser un observador de la vida ciutadana queda clara a la seva primera salutació al lector:

No sortim a omplir un buit ni per a fer lliçó a ningú. Ens hem ajuntat amb el propòsit de parlar amablement amb els nostres lectors, un cop per setmana, de totes les coses del món que despertin una inquietud, remoguin una idea o desvetllin una emoció. I heus aquí per què de la nostra revista en diem *Mirador*.

Mirador és el lloc des del qual és mira i activament, és també l'home que mira. Les dues accepcions escauen a aquesta publicació que ve a mirar damunt el panorama universal i a reportar a casa nostra, objectivament, informativament, tot el que ha vist. *Mirador* vol ésser un espectador que observa amb els ulls de tothom i que interpreta amb un temperament i un criteri propi, acostat, però, al temperament i al criteri del centre-occident europeu. *Mirador* vol ésser també un clos enlairat des del qual s'esguarda amb

---

¹²⁹⁹ Esborrany de carta d'Amadeu Hurtado a Just Cabot, Perpinyà, 5 de febrer de 1949. AAH.

¹³⁰⁰ «El cop d'estat de Sèrbia». *Mirador*, núm. 1. 31 de gener de 1929.

¹³⁰¹ «*Mirador* indiscret». *Mirador*, núm. 1. 31 de gener de 1929.

interès ironia, amb passió i comprensió, més aviat amb la serena contenció d'un contemplatiu que no pas amb l'ardent fuga d'un home d'acció.

[...]

Banal o intranscendent *Mirador* parlarà amb els seus amics de tot el que cregui que els ha d'interessar, encara que només sigui com una senzilla curiositat, i procurarà fer-ho tan bé com sàpiga i en forma tan àgil i tan suportable com pugui. No bastirem segurament un món nou, però ningú pot dir si, tot parlant, i fins jugant o rient, no ajudarem des de *Mirador* a fer-lo veure. Entretant, lectors amics, salut.¹³⁰²

L'Opinió, el setmanari polític aparegut un any abans de la mà de la colla de Víctor Hurtado,¹³⁰³ va donar la benvinguda a la nova revista, escrivint: «La premsa catalana s'ha vist enriquida amb l'aparició d'aquest nou periòdic. *Mirador*, setmanari preferentment literari, ha estat presentat amb molt de luxe i bon gust. La seva ironia i gràcia en la ressenya d'anècdotes i potins de la vida barcelonina, així com els seus contes, crítiques d'art, literatura, cinema, etc. el fan força mengívol. Felicitem els seus elements directores i li desitgem el bon acolliment que mereix per part del públic català».¹³⁰⁴ També en va parlar *La Publicidad*, en què col·laborava bona part de la nova redacció de *Mirador* i on l'empremta que hi havia deixat Hurtado encara devia ser important, en parlà fins i tot abans de la seva aparició. En una dels seus fulls de dietari dedicat a les florida de noves publicacions, Carles Soldevila escrivia:

Entre totes aquestes iniciatives no vull pas amagar que la que m'inspira més confiança és la fundació del setmanari *Mirador*. Té, en primer lloc, una tendència que, tot no estar de moda aplega excel·lents i nombrosos sufragis. Té, en segon lloc, el propòsit de mesclar, en dosis assimilables, la literatura, l'art i la política... No és que pretengui realitzar l'operació, no gaire ben vista, de daurar la píndola. No. Des del primer anunci, *Mirador* ha ensenyat les cartes. És que els seus dirigents saben que no cal, ni convé, servir massa aïlladament les substàncies elementals... El periòdic exclusivament polític, com la fulla exclusivament literària o artística, pequen sovint d'indigestos. Una monotonia i fins llur pretensió de desvincular violentament coses que la realitat ofereix íntimament barrejades. solen produir aviat el cansament o, cosa pitjor, el mesellisme dels lectors.

[...]

---

¹³⁰² MIRADOR. «Bon dia». *Mirador*, núm. 1. 31 de gener de 1929.

¹³⁰³ Víctor Hurtado hi figura com a col·laborador fins l'any 1931. *LO*, 13 de juny de 1931.

¹³⁰⁴ *LO*, 9 de febrer de 1929.

En tercer lloc, m'inspira confiança aquest nou setmanari, perquè compta amb un ajut financer suficient i efectiu. La seva naixença, gràcies a la munificència d'Amadeu Hurtado, no és anguniosa: vindrà al món en bon estat; seré. Grat sia a Déu!, l'infant que neix perfecte.¹³⁰⁵

La redacció de Pelai la descrigué un dels periodistes estrella del setmanari, el jove Josep Maria Planes,¹³⁰⁶ en un «*Mirador* vist per dins» publicat en escaure's el primer aniversari de la publicació del primer número: «Pelai 62, si sou servits. Agafeu l'ascensor: tram, tram, tram, quatre pisos. Un cartell a la porta de mà dreta: *Mirador*. Setmanari de Literatura, Art i Política. Entreu: Sou a casa vostra. Una mica de rebedor. La sala de Redacció (això és un dir). A la dreta, les oficines del Director. Al fons una galeria que té la particularitat d'abocar-se sobre un paisatge urbà atapeït i confusionari. Al capdavant de tot, una mica de mar, una mica de port, un bon tros de Montjuïc i, als vespres, les llums de l'Exposició».¹³⁰⁷ En aquell despatx:

En un certs dies i en unes determinades hores, Manuel Brunet, Just Cabot i Víctor Hurtado es tanquen en el despatx de la direcció. Van armats amb un llapis blau i comencen a fer ratlles sobre un exemplar endarrerit del periòdic. – Que passa? – ens preguntem els que ens hem quedat a fora. – Calleu!... És que fan projectes... Al cap de mitja hora, els tres personatges surten del despatx, embellits per l'aureola del misteri. No hi ha pas res a fer. Mai no se sabrà el que en Brunet, en Cabot i l'Hurtado han acordat allí dintre. Són d'aquella mena de gent que s'emporta els secrets a la tomba.

Segons Carles Sentís, un dels joves de la revista que publicà a les seves pàgines el cèlebre «Viatge en Transmiserià»¹³⁰⁸, Víctor Hurtado estava «dotado de una actividad y simpatía quizás indispensable para “mover” cualquier publicación».¹³⁰⁹ Alhora, «Don Amadeo Hurtado era un hombre que hablaba poco y sonreía casi siempre socarronamente. Personalmente escribía poco. Hacía escribir a los demás. Fecundaba una editorial exponiendo, como si fuera una tertulia, unas ideas, por ejemplo, a Rossend Llates, quien las cogía al vuelo y si no se cansaba demasiado –era tan inteligente como perezoso– escribía una de las mejores editoriales que se hayan publicado en este país». Precisament, Llates al pròleg referit anteriorment, recorda que Hurtado «sense aparèixer al primer pla,

---

¹³⁰⁵ SOLDEVILA Carles. «Natus perfectus». *LP*, 22 de gener de 1929.

¹³⁰⁶ FINESTRES, Jordi. *Jospe Maria Planes. Set trets al periodismo a la Rabassada*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 2008. pp. 58-77.

¹³⁰⁷ PLANES, Josep Maria. «Mirador vist per dins». *Mirador*, núm. 53. 30 de gener de 1930.

¹³⁰⁸ SENTÍS, Carles. *Viatge en Transmiserià*. Barcelona: La Campana, 1994.

¹³⁰⁹ SENTÍS, C. *op. cit.* 1987.

donava l'orientació general del setmanari a l'equip de redactors, al qual, d'altra banda, permetia una gran llibertat en matèria cultural i artística». L'escriptor feia memòria a les generacions que no havien conegut l'època explicant que:

Amadeu Hurtado era un dels primers advocats de Barcelona i un home d'una gran intel·ligència. Intel·ligència fina, subtil, reflexiva, del tipus més indicat per no entendre's mai amb la barroera i candorosa efervescència dels qui aleshores removien l'opinió pública i que, successivament, foren cridats a allò que se'n deia, en el llenguatge d'aquells dies, «remenar les cireres». Fou una llàstima que, entre tants de talents com tenia don Amadeu, no hi hagués el de saber pactar amb la mediocritat —on la mediocritat ho podia tot—: però per dissort, li mancava en absolut aquesta gràcia. És més, al costat d'aquest tipus de gent es posava malalt, i la seva sensibilitat aguditzada l'empenyia cap a l'individualisme, que era el fons autèntic del seu caràcter. Un caràcter noble i combatiu, que passat el moment de fàstic, el cridava de nou a l'acció, per recaure novament en el desengany.¹³¹⁰

El mateix Llates, en unes pàgines memoralístiques plenes d'admiració on es declara deixeble de l'advocat, que «don Amadeu Hurtado, acompanyat del seu fill més petit, Víctor, es presentava de tant en tant, sobretot a la impremta, quan s'enllestia el número. Discretament, don Amadeu donava el cop de polze que endega les coses. I parlava amb els qui feien *Mirador*. La seva conversa era amena i tenia autoritat sense aquella comèdia que era la tara de la Lliga. De vegades la seva ironia resultava un bon tros coent; però era cara a cara i no ofenia».¹³¹¹ El mateix Llates assegura que «potser el tret més curiós del personatge que ha estat el senyor Amadeu Hurtado és aquest aire que tenia de no anar mai enfeinat, i això que havia fet i feia moltes coses. Era un d'aquells a qui agradava treballar de nits; no s'ufanava —tot i ésser-ho— d'home dinàmic, com tants del seu temps. En Cambó havia posat de moda aquest aire, que li esqueia encara que no el fes precisament simpàtic (però Cambó sostenia que la simpatia feia perdre el caràcter; ho deia literalment). L'intolerable era l'eixam de “tifes” que, a la Lliga i un xic pertot arreu, l'anava escarnint, sense mèrit ni causa».¹³¹² Molts anys després, a propòsit de la publicació del segon volum de *Quaranta anys d'advocat*, Pere Mas i Perera escrivia:

Jo diria que don Amadeu Hurtado era, per damunt de tot, més que un polític de relleu, més que un jurista competent [...], un periodista consumat. Ho era per temperament. Duia

---

¹³¹⁰ LLATES R. *op. cit.* A SAGARRA, J.M. *op. cit.* 1964. p. 9-10.

¹³¹¹ LLATES, R. *op. cit.* p. 526.

¹³¹² LLATES, R. *op. cit.* p. 528.

l'esperit periodístic a la massa de les sangs. Per aquesta raó, féu de *La Publicitat* un diari viu, àgil, europeu. Per aquesta raó, aquell inoblidable *Mirador* que edità tenia –tal com remarca Francesc Pujols– «tota la originalitat i la finesa aguda que són les característiques del seu fundador i propietari». Setmanari de crítica política, era realment un mirador –un lloc de guaita–; tothom era observat un catalanisme intel·ligent. «El més intel·ligent de tot Catalunya i alhora el menys sentimental –afirma el propi Pujols. Per aquesta raó, Hurtado adoptà, de bona hora, la posició –que algú ha judicat còmoda– del gran periodista, de no llançar-se de ple, com a polític, en la lluita de partits i de mirar-s'ho tot de la torre de vori estant, la qual, tal com podem veure ara, a través de les pàgines de les seves memòries pòstumes, fou sempre una torre d'observació formidable: amatent, rigorosa i intel·ligent.

[...]

I es que, tal com testimonia Francesc Pujols –que era íntim amic seu–, «l'Hurtado pot ésser definit [com] un home al marge, conscient d'ell mateix i dels altres. El to de la seva crítica és judicar l'obra dels altres com si fos pròpia. L'actuació de l'Hurtado per haver tingut l'extrema delicadesa de l'apartament discret, no deixa d'esser una obra ferma i sòlida. Les crítiques de l'Hurtado no són fetes des del pati ni des de les llotges. Són fetes entre bastidors. Els actors el veuen i el públic no».¹³¹³

Mirador, la inspiració més cèlebre d'Amadeu Hurtado, va preconitzar els aires de modernitat que havien d'arribar amb la República, i mentre servia d'agrupació i presentació dels talents més dotats de la nova generació postnoucentista, va exercir d'educadora de les classes urbanes i cosmopolites, d'introdutora de les noves idees, costums, lectures i modes europees i dels nous mitjans de la cultura de masses (el cinema, la ràdio, els discs, l'esport, el circ, el jazz, l'oci noctàmbul, etc.), i d'orientadora política en un liberalisme catalanista i republicà que fugia alhora tant del conservadorisme reaccionari com de la retòrica revolucionària. Huertas i Geli consideraren *Mirador* com la creació més genuïna de la «Catalunya impossible». Una revista «pulcra, de regust francès, que apostava per una Catalunya refinada, intel·ligent, sempre à la page, culturalment parlant, racionalment catalanista i molt europea».¹³¹⁴ Un *happy few* que va bastir una idea de país i va ser pionera en la renovació periodística a Catalunya en els

---

¹³¹³ MAS PERERA, Pere. «Lectures i comentaris: “Quaranta anys d'Advocat. Història del meu temps (volum II)”». *Ressorgiment*, núm. 520. Novembre de 1959

¹³¹⁴ HUERTAS, J.M. i GELI, C. *op. cit.* p. 5.

anys republicans.¹³¹⁵ Els qui hi van col·laborador en guarden un record quasi mitificat: Sempronio escrigué que *Mirador* «va declarar la guerra a la pedanteria, a l'encarcament».¹³¹⁶ Sentís, seixanta anys després, assegurava que *Mirador* havia estat una revista d'una qualitat fins llavors irrepetible.¹³¹⁷

D'aquesta voluntat de renovació periodística que abanderava *Mirador* n'és un exemple la conferència que Víctor Hurtado va dictar a l'Ateneu Polytechnicum del carrer Sant Pere Més Alt, constituït per un grup de professors de les escoles tècniques de la Mancomunitat de Catalunya destituïts per la dictadura, sobre el tema «Periodisme»,¹³¹⁸ en un cicle de juny a setembre, en el qual estava prevista la intervenció d'intel·lectuals com Carles Soldevila, Pere Bosch Gimpera, Jaume Serra Hünter, Josep Millàs-Raurell, Nicolau d'Olwer, Josep Maria de Sagarra, August Pi i Sunyer, Leander Cervera, Josep Maria Junoy, Rafael Campalans, Joan Estelrich o Ferran Valls i Taberner. També hi intervenien els amics de Víctor Hurtado, Casanellas, Lluhí i Vallescà, Comes i Regàs.¹³¹⁹ Gràcies als seus coneixements, adquirits a les classes de Periodisme de la Universitat de París, i la visió de prop de les grans agències i mitjans que de França i d'altres països, Hurtado fill presentà davant el públic les diferències entre el periòdic d'informació i el periòdic d'opinió, assenyalant les característiques, tècniques, formats, organització i model de cadascun, considerà tots dos necessaris per a un poble, i assegurà que «des d'un punt de vista periodístic és evident que els moderns diaris d'informació tenen actualment un valor molt superior als diaris d'opinió. El diari d'informació és indubtablement el que constitueix el veritable periodisme. El periodisme considerat com un ofici i com una indústria ben definida».¹³²⁰

Cal dir que *Mirador* no va ser l'única empresa que fundà Amadeu Hurtado aquell any. Davant del mateix notari Eladi Creuet i amb l'advocat, financer i polític d'origen mallorquí Fèlix Escalas i Chamení, president del Banco Urquijo Catalán, com a soci cofundador, constituí el 13 d'agost de 1929 Materiales de Construcción y Tubos Bonna S.A., empresa dedicada a l'explotació de la patent dels tubs per a construcció fluïda que

---

¹³¹⁵ CASASÚS, Josep Maria. «La renovació periodística a la Catalunya de la Generalitat Republicana». *Anàlisi*, núm. 13. 1990.

¹³¹⁶ SEMPRONIO. *op. cit.* 1978. p. 151.

¹³¹⁷ SENTÍS, Carles. «Josep Maria Xicota». *LV*, 28 de juny de 1990.

¹³¹⁸ *ED*, 20 d'agost de 1929. *ED*, 23 d'agost de 1929.

¹³¹⁹ *LP*, 22 de maig de 1929.

¹³²⁰ «“Periodisme”, conferència de Víctor Hurtado». *LP*, 22 d'agost de 1929. «Ateneu Polytechnicum: Periodisme». *LVC*, 21 d'agost de 1929. Per a Casanellas, l'experiència parisenca va ser clau per fundar *Mirador*. CASANELLAS, J. *op. cit.* p. 47.

fabricava l'industrial francès Amado Bonna a Cornellà de Llobregat des de 1923, i vinculada a la SGAB i al Banc Urquijo.¹³²¹

10.2 «UN LLIBRE LLASTIMÓS»

El 6 juny de 1929 la Llibreria Catalònia posava a la venda el segon volum de *Francesc Cambó. Materials per a una història d'aquests últims anys*, de Josep Pla.¹³²² En el pròleg del volum de l'obra completa publicat per Destino l'any 1973 i que aplegava els tres llibres apareguts entre 1928 i 1930, Pla escriu: «Aquest enorme llibre –i dic enorme per la quantitat de planes que conté– està dedicat al senyor Francesc Cambó. En realitat és una biografia essencialment política del senyor Cambó, o sigui, una història del catalanisme polític amb tots els matisos, situacions i detalls, intrigues, lluites i transaccions que aquestes paraules impliquen [...]. La publicació dels tres volums fou objecte de sorolloses polèmiques polítiques i periodístiques. La majoria dels atacs foren obra de l'esperit de partit concebut com a simples formes de personalisme».¹³²³ Com assenyala Borja de Riquer, el llibre formava part d'una ambiciosa operació política («La solució Cambó») que pretenia ressituar Cambó com cervell i director d'una sortida pacífica a la dictadura de Primo de Rivera que permetés salvar la monarquia d'Alfons XIII i assolir l'autonomia per a Catalunya. Per això calia recuperar el prestigi perdut de Cambó com a líder catalanista, especialment entre el món intel·lectual i, tot difonent la imatge d'un «nou Cambó» presentar-lo «com un polític dinàmic, amb projectes de futur ambiciosos i possibles, amb capacitat de dirigir gent jove i amb autoritat i prestigi per unificar tots els catalanistes». Pla, que acabava de trencar amb el món d'Acció Catalana

---

¹³²¹ LVC, 4 d'octubre de 1929. Sobre la patent d'Amado Bonna, Boletín Oficial de la Propiedad Intelectual e Industrial, 16 de setembre de 1886. Sobre la fàbrica LV, 28 abril de 1928 i *Descobrim els barris de Cornellà: El Pedró*. Departament de Patrimoni Cultural de l'Ajuntament de Cornellà de Llobregat, 2009. I sobre la relació amb l'Urquijo i la SGAB, CABANA, Francesc. «Els grans bancs espanyols i llur penetració a Catalunya». *Recerques: Història, economia i cultura*, núm. 2, 1972. MARTÍN PASCUAL, José Manuel. *Aigua i Societat a Barcelona entre les dues exposicions (1888-1929)*. Tesi doctoral. UB, 2007. LV, 1 de desembre de 1965.

¹³²² PLA, Josep. *Cambó. Materials per a una història d'aquests últims anys*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1929. El primer volum ja havia comportat una notable polèmica. BADOSA, Cristina. *Josep Pla. El difícil equilibri entre literatura i política. 1927-1939*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1994. pp. 52-64. Sobre el llibre i la relació entre ambdós personatges, RIQUER, Borja de. «Cambó i Pla, el “mecenes” i el “convers”». A: GRANELL, Glòria i PLA, Xavier (eds.). *Josep Pla, memòria i escriptura. Actes del col·loqui de l'any Pla. Universitat de Girona (octubre de 1997)*. Girona: Universitat de Girona, 2001. Gustà, Marina. Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla. Barcelona: Curial, 1995. PANYELLA, Vinyet. «L'home de Cambó». Una lectura de Cambó. *Materials per a una història dels últims anys*. A: PLA, Xavier (ed.) *La diabòlica mania d'escriure*. Barcelona: Fundació Josep Pla – Editorial Destino, 1997.

¹³²³ PLA, Josep. *op. cit.* 1973. pp. 7-8.

i amb les publicacions esquerranes, com *L'Opinió*, amb les quals havia col·laborat,¹³²⁴ va posar-se a disposició d'aquesta operació, projectant una biografia que finalment va esdevenir «d'encàrrec» i que Riquer no s'està de judicar com «l'obra d'un convers», mogut bàsicament per la voluntat de fer una esmena a la totalitat al pensament i la figura dels seus antics amics i protectors, com Antoni Rovira i Virgili, director de *La Nau*, un Pla havia col·laborat fins llavors. O figures destacades del món catalanista republicà, que en algun moment havien pogut rivalitzar amb Cambó, com Amadeu Hurtado. Com hem vist anteriorment, un dels passatges més polèmics del llibre –i que va motivar, posteriorment, la intervenció d'Hurtado a la polèmica– va ser la referència a la crònica d'Antoni Rovira, corresponsal d'*El Poble Català*, de la reunió solidària del 13 d'octubre de 1907, en què es va discutir la posició inicial dels solidaris davant la proposta de Llei d'Administració Local del president del consell Antoni Maura. Rovira i Virgili, escriví:

Alguns sostenien el criteri que des del primer moment els solidaris fessin declaracions de conformitat amb el fonamental de l'esmentat projecte: altres opinaven que tals declaracions no eren oportunes en aquests moments. Aquest darrer criteri és el que ha degut triomfar segurament, com ja es veia presumint des de fa dies, en què els elements de la dreta plantejaren el problema sostenint la primera opinió indicada, a la qual s'oposaren els senyors Salmerón, Vallès i Ribot altres. El diputat per Terrassa senyor Hurtado ha plantejat també la qüestió que els diputats solidaris rebutgin tots els projectes del senyor Maura, declarant que igualment no n'acceptaven cap dels d'Hisenda.¹³²⁵

Segons Pla, «el sentit i a gravetat d'aquest document són notoris. El seu autor, a través d'ell, atribueix la proposició de Cambó als diputats de l'Esquerra i la presenta com una proposició de sentit oposat a una proposició –inventada– de Cambó. Segonament, atribueix a Cambó la proposició de Salmerón, però no ho fa per raons de conveniència, de correcció parlamentària –que aquest era el sentit que tenia pel líder republicà–, sinó que li dóna per base una mena de desig imprudent de traïció de la causa de Catalunya».¹³²⁶ Cambó, en la conferència «Catalunya i la Solidaritat», afirmà: «A base d'aquest telegrama fals, que sabia que era fals el qui l'escrivia, el qui el rebia i el qui el publicava, des del 14 d'octubre endavant en *El Poble Català* varen començar a aparèixer diàriament una sèrie d'articles parlant de les nostres conspiracions tenebroses per anar a lliurar a Maura tota

---

¹³²⁴ GUILLAMET, Jaume. «El gir polític de Josep Pla». *L'Avenç*, núm. 466, març de 2020.

¹³²⁵ ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «De Madrid estant. Cròniques parlamentàries». *EPC*, 14 d'octubre de 1907. Citat a PLA, J. *op. cit.* 1973. pp. 296-297.

¹³²⁶ PLA, J. *op. cit.* 1973. p. 297. Sobre aquesta polèmica, BADOSA, C *op. cit.* pp. 96-109.

l'obra col·lectiva de Catalunya». Segons afirmen Pla i Cambó, aquest darrer va pregar a Jaume Carner que desfés aquell assumpte –falsedat segons el polític i el seu biògraf– però «la rebel·lió –rebel·lió inspirada, ben entès– dels elements no ja secundaris, sinó de cinquè ordre de l'Esquerra, era completa. Pesà més llavors la falsedat grollera d'un subordinat que el criteri just i recte d'un home de la talla de Jaume Carner, de l'home que pel fet d'ésser un dels pocs elements actius de l'esquerra solidària era una de les figures més altres del moviment català». I afegeix «així la discussió dels projecte s'obrí en una perfecta unanimitat [...] mentre a Barcelona *El Poble Català* continuava l'obra de disgregació tenaç i persistent amb una lleugeresa inconcebible i usant el procediment de repartir certificats de patriotisme i d'honradesa basats en falsedats». ¹³²⁷ L'incident permetia judicar negativament l'actitud i fins la capacitat política dels homes de l'Esquerra, motivats únicament pel seu odi cap a la Lliga. La rèplica d'Antoni Rovira i Virgili no es va fer esperar, i des de *La Nau* i després d'assegurar que la crònica no fou telegràfica sinó telefònica, assegurà:

Primera: La versió que nosaltres trametérem era del tot verídica i exacta: l'havíem recollit aquella nit mateixa de llavis d'Amadeu Hurtado, que havia assistit a la reunió dels representants solidaris.

Segona: El qui a Barcelona rebé la conferència entengué «declaració de conformitat» en lloc de «disconformitat» i a causa d'aquest error –cada dos per tres en passen d'anàlegs als diaris– el paràgraf essencial deia el contrari del que havia de dir.

Tercera: Tan bon punt nosaltres vam rebre el número d'*El Poble Català*, vam escriure rectificat la part equivocada de la ressenya, i la nostra lletra rectificada fou publicada tot seguit.

Quart: Quan Jaume Carner, en anar nosaltres a la tarda al Congrés, ens comunicà que Cambó se li havia queixat de la informació d'*El Poble Català*, li contàrem el que havia succeït li diguérem que ja havíem tirat al correu la lletra en què aclaríem el cas. És fals, doncs, que en aquella qüestió la indicació de Carner fos desatesa.

Quinta: Que és igualment fals que, com diu Pla, davant l'al·lusió continguda en la conferència de Cambó, «tothom callà com un mort». Amb la nostra signatura desmentirem, des d'*El Poble Català*, la versió que, sens dubte per deficiències de la memòria i dels seus dossiers, donà el cabdill regionalista.

---

¹³²⁷ PLA, J. *op. cit.* 1973. pp. 298.

I bé: aquest afer, aleshores liquidat a favor nostre, és reproduït avui per Pla en forma de falsa. Es una forta ensopegada, però a ell no li ve d'una. L'improvisat historiador «d'aquests últims anys» retreu la versió de l'imaginari telegrama, definitivament desmentida fa divuit anys. Esperem d'ací a divuit anys més algun altre Pla la tornarà a retreure i que encara podrem tenir el gust de tornar-la a desmentir.¹³²⁸

El Diluvio, fent-se ressò de les paraules de Rovira i Virgili, assegurà: «Cuantos no hemos perdido la memoria, recordamos que el señor Cambó fue un resuelto partidario del proyecto de Administración local de Maura. [...] El señor Rovira y Virgili pudo haber telefonado la conformidad de Cambó con el proyecto y hubiera acertado. Al telefonar la disconformidad de la derecha solidaria pecó de inocente, pues el tiempo se encargó de demostrar lo contrario».¹³²⁹ Una setmana després, va ser el mateix Amadeu Hurtado qui va reaccionar des de les pàgines de *Mirador* a les crítiques que hi feia Josep Pla a la seva actuació política durant els anys de Solidaritat Catalana, i que hem destacat anteriorment, en què se l'assenyalava com l'inspirador de la política moretista de l'esquerra solidària, disposat a crear un catalanisme al servei dels liberals espanyols. A l'article, «Un llibre llastimós», atacava sense miraments l'autor de *Cambó. Materials per a una història del nostre temps*:

A l'amic Pla tothom li reconeix –i jo entre els primers– unes grans qualitats d'escriptor que li assegurin un lloc brillant en un període de transició de la literatura catalana, en el qual la forja d'un magnífic instrument d'expressió ha suplert en alguns escriptors el treball de fer-se una cultura, i encara més, el de donar-se un pensament. El desballestament espiritual de Pla no és pas una cosa volguda. És una fruita del temps i de l'ambient que l'han format, i encara que té condicions ben remarcables per a prendre la revenja de si mateix sempre que vulgui, no és d'estranyar que hagi posat ara al servei de la Lliga la seva gràcia descordada i barroera.¹³³⁰

L'expolític es sorprenia de la interpretació que havia fet Pla del que li havien pogut explicar sobre la seva actuació política, ja que donava per descomptat que no havia examinat a fons el que havia dit i escrit llavors, i assenyalava ple de malícia que «fa l'efecte que Pla no ha posat atenció en res per a escriure el seu llibre i que molts cops ha arribat de mala gana, amb penes i treballs, al final d'un capítol parlant de coses que no

---

¹³²⁸ ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «El telegrama fals de Rovira i Virgili». *La Nau*, 12 de juny de 1929. Hi tornaria a ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «Una vella conferència de Cambó». *La Nau*, 28 de juny de 1929.

¹³²⁹ «Notas políticas: Otra caída de José Pla». *ED*, 13 de juny de 1929.

¹³³⁰ HURTADO, Amadeu. «Un llibre llastimós». *Mirador*, núm. 21. 20 de juny de 1929. Va tenir ressò a *ES*, 25 de juny de 1929.

l'interessen gota». L'oportunitat de recordar els seus trenta anys li permetia precisar la seva teoria sobre «la massa neutra, el monstre de milions de caps, sense figura ni color, que assegut en el pati contempla amb indiferència l'espectacle dels qui lluiten per la seva sort» i que era qui realment, aquí i arreu, mana: «Els partits i els seus homes són l'instrument circumstancial del voler d'aquesta massa, però cap d'ells no sap a quina llei secreta obeeix. Passa anys i panys sense donar ni senyals de vida. Els actors s'escargamellen, l'afalaguen, la insulten, li peguen, la martiritzen i res no li fa res. Però de sobte, sense saber per què, per un malestar o per cansanci, fa un moviment per a canviar de postura, i s'ha acabat la comèdia. No queden en peu ni les taules ni els actors». Així assegurava que havia succeït després de les guerres colonials, quan la massa neutra anà a trucar a la porta d'un pis del carrer Portaferrissa on un grup de joves –La Lliga Regionalista– arraconà el caciquisme i plantà cara a la «bretolada popular», formada per les forces lerrouxistes. D'aquesta manera, el catalanisme polític esdevenia un instrument d'acció política de la dreta, mentre en quedava fora l'extremisme nacionalista i social, el liberalisme democràtic i el liberalisme social, que havia de conformar l'esquerra nacionalista i republicana, quan «l'acció d'aquells homes intel·ligents i nobles va poder, amb un treball penós i sense lluïment, estendre la influència del pensament polític català fins on no haurien arribat mai els homes massa sospitats de l'altra banda». Una feinada en la qual Amadeu Hurtado reconeix que no hi va participar, i per això encara l'admira més: «Sabia que, donada la nostra posició en l'ordre de les realitzacions polítiques, féssim el que féssim, tenien de fracassar si un accident imprevist i sempre insegur no feia de la nostra aglomeració un instrument aprofitable per la massa neutral del poble». Augurant aquest fracàs, s'havia retirat pronunciant abans un discurs en què aconsellava no destorbar l'acord entre Maura i la Lliga, i que li havia fet perdre, segons confessa a l'article, «la poca popularitat que em quedava». Hurtado creia llavors que l'esquerra havia d'aconseguir la unitat en el seu espectre per tal d'esdevenir una força liberal tan organitzada i d'un pes tan decisiu com ho era la Lliga en el camp conservador, capaç d'encapçalar unes reivindicacions catalanes «que fem el que vulguem, seran sempre per a tots les mateixes». I d'acord amb aquesta tesi de la massa neutra, es preguntava: «Si és cert el que s'ha fet escriure a la ploma disponible del senyor Pla; si és cert que els moviments polítics d'un poble són el que volen els homes dirigits dels seus partits; si és cert que tota la renaixença política de Catalunya i tots els seus triomfs són el resultat de la clarividència de Cambó i de la voluntat dels seus amics de la Lliga, què fan parats? Abstinents o adherits, també fan ara el que volen?». I afegia:

La vida els ha donat una terrible lliçó de modèstia que, per poc intel·ligents que siguin, hauran tingut temps de meditar. Però, per una aberració que, si no la veiéssim, costaria de creure, s'han escollit precisament aquests dies per revifar, a favor d'una vanitat que s'enyora, la rancúnia de lluites passades que la realitat que vivim hauria de fer respectables per a tots. I sense donar-se compte que la pròpia impotència ve del mateix allunyament de la massa neutra que patiren els homes de l'esquerra catalana, s'ha anat a cercar una ploma que volgués omplir d'insults el record nobilíssim d'uns homes, des de Pi i Margall a Sunyol, que per rectitud de consciència, es varen resignar a lluitar en camins plens d'entrebancs i de maleses, fora de la vida que una força ja feta va obrir ben ampla des de la porta de la Lliga fins al cim del poder i de la fortuna.

És sensible tenir de dir aquestes coses, però es més sensible encara haver donat motiu a que tothom les pensi. Els que han tingut la mala idea d'aprofitar unes hores de recolliment per a llençar al carrer els volums de la fundació «Cambó», no saben pas el que han fet. Comprenem que callin perquè els temps no permeten altra cosa; però que facin parlar als insolvents de la colla per a cobrir d'immundícia els vells companys de lluita és un mancament a l'honor dels combats que la malícia pot vendre com una dolorosa revelació del veritable motiu del seu antic poder.

Al mateix número de *Mirador* apareixia una crítica al llibre de Josep Pla, publicat a la secció «Les lletres» tot i l'advertiment al mateix article que s'inclouïa malgrat el punt de vista polític del comentari. En ell, l'anònim crític assenyalava el to hagiogràfic de la biografia planiana, i assegurava que se'n treia una clara conclusió:

Al mateix temps que aquest gran català maldava per tal de salvar el país, uns altres mals catalans, uns traïdors, envejosos de la glòria de Cambó, respirant només que odi contra l'home central i providencial de Catalunya, funden l'Esquerra per a destruir la gloriosa obra camboniana. Està clar que aquests homes que es deien Ildefons Sunyol, Jaume Carner, Joaquim Lluhi i Rissech, Amadeu Hurtado, Pere Corominas, Antoni Rovira i Virgili, Santiago Gubern, etc., etc., o no valen ben bé res, no saben res de política, ni s'inspiren en cap ideal, car no els mou altra cosa que l'odi a Cambó.¹³³¹

Rovira i Virgili reproduí l'article d'Hurtado a *La Nau*,¹³³² amb un editorial de suport on qualificava Pla de tastaolletes, d'ultralleuger, d'irresponsable, de joglar, de ploma disponible, d'insolvent ideològic, d'indocumentat, d'escuder, de servent i de secretari de Cambó.¹³³³ Una setmana després, Just Cabot judicava el llibre a la secció de

---

¹³³¹ X.X.. «Aquests darrers temps segons Josep Pla». *Mirador*, núm. 21. 20 de juny de 1929.

¹³³² *La Nau*, 26 de juny de 1929.

¹³³³ «L'honor dels combats». *La Nau*, 26 de juny de 1929.

crítica de *Mirador*, i afirmava que aquell seria un llibre del qual no se'n podria aprofitar pràcticament res i que no afegia res al seu renom d'assagista i literat.¹³³⁴ Dos dies després era el torn de l'autor Josep Pla, qui des de *La Veu de Catalunya* i a través de l'entrevista que li va fer Josep Ganiguer, director del setmanari de la seva localitat natal *Baix Empordà* –que s'havia referit a les «*boutades*, no massa dignes del bon gust i refinament del notable advocat del Passeig de Gràcia»¹³³⁵ on també es publicà la conversa amb l'autor de *Cartes de Lluny*. La primera rèplica que va fer Pla va ser a l'estil i als qualificatius que li havia dedicat Amadeu Hurtado:

Del magnífic article que don Amadeu Hurtado ha escrit a *Mirador* –comença dient-nos el nostre amic– se'n podria discutir a fons diversos extrems. Prèviament, però, se n'hauria de negligir certes expressions i qualificatius. En el punt de l'elegància de forma, a quin extrem hem arribat!

Jo tinc fama d'ésser un escriptor salat i càustic, discordat. Desafio, però, tothom a trobar en algun dels meus escrits l'ombra d'una expressió injuriosa, l'indici d'un tracte groller. Així i tot, he hagut de rebre de tots els moralistes indígenes, grans i petits, rurals o vilatans, considerables lliçons de bona criança i d'urbanitat. I bé: considereu ara la prosa d'aquests escriptors tan bons, que es presenten a sí mateixos davant del poble com el desideràtum de totes les gràcies civils i socials. Recordeu la frase de l'any passat de l'il·lustre Rovira i Virgili; mireu-les a l'article de l'Hurtado: «Ploma disponible», «Fundació Cambó»...

[...]

Fa riure parlar de «ploma disponible»! Una ploma disponible, és una ploma de la qual tothom pot disposar. I bé: per què no fa la prova el senyor Hurtado? Per què no es decideix a disposar de la meua ploma disponible? –ens diu amb vivesa l'amic– Endavant! És per a dir que, de vegades, el mateix calor de la retòrica fa escriure coses impròpies d'una persona seriosa i formal.¹³³⁶

Pel que fa al fons de les reflexions d'Hurtado, la teoria de la massa neutra exposada a la seva rèplica i que, d'alguna manera, rebaixava el paper polític del líder regionalista, no li mereixia cap crèdit: «Això, que sembla una facècia, és, segons l'Hurtado, el mecanisme de la història. És un mecanisme que a qualsevol taula de cafè pot fer una certa impressió. Si l'Hurtado, de tota manera, hagués tractat el tema a la faisó

---

¹³³⁴ CABOT, Just. «Cambó, per Josep Pla (volum II)». *Mirador*, núm. 22. 27 de juny de 1929.

¹³³⁵ FLIRT. «A l'entorn del segon volum de Cambó, per Josep Pla». *Baix Empordà*, 29 de juny de 1929.

¹³³⁶ GANIGUER, Josep. «A l'entorn del llibre Cambó. Nova conversa amb Josep Pla». *LVC*, 29 de juny de 1929. Reproduït a *Baix Empordà*, 7 de juliol de 1929. També se'n va fer ressò la publicació cerdana *Ceretània*, 9 de juliol de 1929.

dels vulgaritzadors de la premsa francesa de boulevard, hauríem pogut tenir un article de diari modèlic i escolar. L'ha tractat massa castissament i l'article ha quedat retòric inflat i paorosament sentimental». A més, Pla considerava fatalista la tesi de la massa neutra que es desperta i ho engega a rodar tot, per tornar a adormir-se com a motor històric. La trobava «falsa de dalt a baix» i sense «cap base històrica ni real», preguntant-se com seria possible explicar d'aquesta manera «la Revolució anglesa, la francesa, la russa, posem per cas, el moviment constitucionalista del segle passat, les guerres, la diplomàcia, l'activitat creadora en general, dels estats?». Hurtado, interpel·lat, va replicar a «l'amic Josep Pla –amic *quand même*» des de les pàgines de *Mirador*:

Sembla que s'ha enfadat una mica amb mi perquè segons diu vaig usar paraules que depassen els límits de la correcció amb una manca d'elegància que fa difícil sostenir una polèmica. Em sembla que Pla exagera. És cert que vaig parlar de la seva ploma disponible, però no sé d'on treu que vaig voler dir ploma venal. Jo em referia –i l'explicació era ben clara – al desballestament espiritual de Pla que li permet posar les seves grans qualitats d'escriptor al servei dels blancs com dels negres. Hi ha susceptibilitats que desconcerten i escamen. Potser tot és degut a que Pla, neòfit en qüestions de correcció i d'elegància, ara fila massa prim.¹³³⁷

Més enllà d'això, l'article significava «una defensa dels homes d'esquerra catalans» i, alhora, dels seus punts de vista política. D'aquesta manera, Hurtado argumentava que «El qui mana aquí i a tot arreu, fins en aquestes mateixes hores que vivim, és la massa neutra; i quan aquesta ens gira l'espatlla, el millor que es pot fer –jo diria, l'únic que es pot fer– és esperar per si en un moment decisiu de la seva voluntat insegura ens escolleix per a interpretar-la. Perquè la massa neutra decideix, però no és un instrument d'acció. Aquesta és funció dels partits polítics i dels seus homes, que podran desenrotllar-la lliurement si la massa neutra els ho permet, i hauran de plegar si no està per ells». I, interpel·lat per les referències a la Revolució, exemplificava aquest tret de la massa neutra amb l'exemple de la fi de Robespierre i el decantament decisiu dels neutres en favor dels conjurats de Termidor. El dirigent jacobí francès, a ulls d'Hurtado, era l'exemple de la il·lusió d'omnipotència que volgué ignorar aquesta llei inexorable: «Però els exemples són a milions. Tota la vida política dels pobles de la terra és un exemple permanent. I per haver-se entestat a no voler entendre-ho, cal veure les penes que s'ha

---

¹³³⁷ HURTADO, Amadeu. «Sobre una rèplica de Pla». *Mirador* núm. 24, 11 de juliol de 1929. Cal tenir en compte que Josep Pla havia passat de *La Publicitat* i *La Nau* a escriure a *L'Opinió*, abans de posar-se a escriure el primer volum de la biografia de Cambó. Badosa, C. *op. cit.* P. 31-43.

donat Pla per a poder explicar el cas actual dels homes de la Lliga, reduïts a una impotència que per a tots és un dolor». I centrant-se en l'objecte d'estudi de la biografia camboniana, Hurtado aprofitava per ajustar comptes:

Però ara que ja han passat alguns anys; que l'amic Pla, sortit dels partits d'esquerra, ha pogut conèixer els homes i els arxius de Lliga i compta amb l'ajut de la seva clarividència; que estem lluny del soroll de les baralles i que en la soledat de l'estudi pot el qui vulgui plantejar-se i resoldre el problema com un problema d'escacs. ¿ha pensat quina hauria pogut ser l'actuació de la vella esquerra catalana si hagués estat dirigida –com es diu que no va ésser-ho– per polítics de qualitat, despullats d'enveges i de rancúnies? Després de llegir la crònica de Pla, recopilació anecdòtica d'antigues disputes, només sabem com ja sabíem, que l'acció dels homes d'esquerra no era agradable als de la Lliga. Però coneguda la seva posició política, la composició heterogènia dels seus partits, la força coherent i apassionada de l'esquerra anticatalanista i l'actitud de la massa neutra, ¿quina llei d'acció un historiador crític podia assenyalar com més encertada? El pobre llibre de Pla no pica tan alt i els seus Chanteclers estan muts.¹³³⁸

Hurtado confessava que llegint, com feia sovint, els articles polítics de *L'Opinió*, veia que els debats continuaven allà mateix on havien quedat feia vint-i-cinc anys i que l'esquerra catalanista encara estava en formació. Per això trobava lamentable que la Lliga, que no havien de passar per aquest procés, permetés que «en nom seu un home sense cap idealitat insulti per imbècils i envejosos els vells companys que un quart de segle enrere no varen deixar enllestit el que encara els seus fills no han pogut fer», i els advertia amb clarividència de que era a punt de succeir:

Però no es facin il·lusions. Si la massa neutra torna –com fatalment tornarà– a prendre una de les seves decisions inapel·lables, ningú no sap quin instrument d'acció escollirà. Tot dependrà de l'hora. La colla que avui ens pot sembla la més modesta o la més infeliç pot resultar l'única aprofitada. Si és així, un cop el corrent popular l'empenyi, es tornarà coherent si no ho és i tindrà la força que avui li manca. I els homes de la Lliga podran conèixer hores més doloroses que la d'ara o més ridícula del que diuen que va ésser la vella esquerra.

I contestant a alguns dels caràcters que li atribuïa Pla a l'hora de definir-lo, Hurtado escrivia:

---

¹³³⁸ Com ell mateix explica al text, es refereix al gall que creu que surt el sol perquè ha cantat, protagonista de l'obra homònima del dramaturg francès Edmond Rostand.

Escepticisme? Pessimisme? Manca d'intuïció política? Tot això em penja l'amic Pla per mor de les meves teories, i no me'n queixo, perquè no faig ni penso tornar a fer política. Però tinc ara a la taula uns estudis sobre un polític eminent la personalitat del qual és definida amb aquests termes: «Té tot l'optimisme necessari per actuar i tot l'escepticisme per a posar-lo a cobert de desil·lusions. El seu escepticisme no el priva del gust de lluitar pel triomf de les seves idees, però fa que quan sent que són incompreses o que la massa del país no està per a seguir-les, no s'entossudeix, i abans d'ésser vençut, se'n va sense rancúnia, i espera». Aquest polític només es diu Briand, i sense pertànyer a cap partit ha estat nou vegades president del Consell a França i és una de les figures polítiques més considerables del món.

Així, aprofitava per tornar a demostrar la seva afinitat política i ideològica amb el seu ídol polític en zenit de la seva llarga carrera. El «pelegrí de la pau» Aristide Briand, en aquell ocupava el càrrec de President del Consell per darrera vegada i acabava d'obtenir el premi Nobel de la Pau de 1926, juntament amb el canceller i ministre d'Afers Exteriors de la República de Weimar Gustav Stresemann, pels seus esforços pacifistes rubricats en el Tractat de Locarno de l'any anterior.¹³³⁹ A més, no s'estava de veure-hi les intencions al polèmic llibre de Pla, en la línia del que assenyala Borja de Riquer:

No sé si serà cert, com es diu, que tota la campanya de Pla respon al desig de preparar futures rehabilitacions de prestígitos en conserva per a quan pugui produir-se un nou moviment de voluntat de la massa neutra. No hi hauria res a dir si la forma fos més digna. Però em sembla una feina deplorable, sigui qui sigui el qui la faci o l'inspiri, passar-se els dies que corren agitant les velles discòrdies dels partits catalans. Quan la massa del poble cerqui altre cop algú que vulgui enquadrar-la, se li podran donar els volums de la fundació «Cambó» perquè aprengui qui són els seus homes. En trobarà de dues menes. Els uns, una colla d'imbècils o de miserables que, per petites enveges, no s'hi miren a malmetre la causa més santa. Els altres, una colla de vius que, tenint totes les capacitats per a dirigir com vulguin la vida del poble, només volen quan hi ha alguna cosa a guanyar. Sí realment és aquesta tota la classificació que, segons la doctrina de Pla, pot fer Catalunya de les seves eleccions, serà millor que no es mogui. Ja està bé com està. Però sortosament en aquesta massa neutra a la qual estic incorporat hi ha molta gent d'altra mena que, sense ferides de vanitat, té posada en els nostres homes tota una altra fe.¹³⁴⁰

---

¹³³⁹ UNGER, G. *op. cit.* pp. 471-597.

¹³⁴⁰ La polèmica es mantenia viva en el record poques setmanes després. Lluís Nicolau d'Olwer exemplificava en les posicions de Pla i Hurtado el debat entre els qui defensaven els homes genials com a descabdellament de la història i els qui consideraven que era la massa anònima la que provoca les grans

La idea fins a cert punt fatalista i estoica –que no teoria, categoria rebutjada pel mateix Hurtado– de la massa neutra o anònima, «el monstre de mil caps» sense ideologia pròpia ni factors històrics, polítics, socials ni racionals que expliquin el seu comportament com a motor de canvis i transformacions, que esgrimia Hurtado contra el llibre de Pla, coincideix en el temps amb la publicació, aquell mateix 1929, d'una obra cabdal del pensament polític d'entreguerres, *La rebelión de las masas* José Ortega y Gasset. És probable que la lectura d'aquesta obra donés més força i gruix a la idea hurtadiana sobre la massa. A les primeres línies de l'obra, el filòsof espanyol assegura: «Hay un hecho que, para bien o para mal, es el más importante en la vida pública europea de la hora presente. Este hecho es el advenimiento de las masas al pleno poderío social».¹³⁴¹ En el context posterior a la segona revolució industrial, la Gran Guerra, la Revolució Russa i l'auge del totalitarisme les masses reclamaven un nou paper contraposat a l'individualisme o l'elitisme del món del pensament, seduït o malfiat davant d'aquestes. A les idees hurtadianes es poden trobar ressons del pensament del metge i sociòleg francès Gustave Le Bon, autor de la influent *Psychologie des foules*, consagrada a la psicologia social de l'home dins la multitud, esdevingut ànima col·lectiva i que es va editar en castellà també en aquells anys,¹³⁴² i que retornarien a primera plana a *Psicología de las masas i anàlisi del jo*, de Sigmund Freud, aparegut originalment l'any 1921.¹³⁴³ Les idees sociològiques d'Hurtado madurades al llarg dels anys, no es poden entendre sense parlar atenció a un dels llibres més influents de l'Europa d'entreguerres, com és *La decadència d'Occident*,¹³⁴⁴ de l'alemany Oswald Spengler, publicat per primera vegada a l'estat espanyol l'any 1923 traduït pel filòsof Manuel García Morante amb pròleg d'Ortega,¹³⁴⁵ ni es pot desprendre del context d'elitisme intel·lectual i neohumanisme aparegut a l'Europa de postguerra, de la mà de pensadors com el filòleg i comparatista

---

convulsions, a propòsit del llibre *Les hommes d'État pendant la guerre*, de William Martin. NICOLAU D'OLWER, Lluís. «Els fets i els homes». *LP*, 16 d'agost de 1929.

¹³⁴¹ ORTEGA Y GASSET, José. *La rebelión de las masas*. Madrid: Espasa Calpe, 2005. També consultat «La rebelión de las masas», dins *Obras Completas Tomo IV 1926-1931*. Madrid: Taurus i Fundación José Ortega y Gasset, 2004.

¹³⁴² LE BON, Gustave. *Psicología de las masas*. Madrid: Ediciones Morata, 2014. Edicions de l'època consultades: LE BON, Gustave. *Psicología de las multitudes*. Madrid: Daniel Jorbo Editor, 1931. LE BON, Gustave. *Leyes psicológicas de la evolución de los pueblos*. Madrid: Daniel Jorbo Editor, 1929.

¹³⁴³ FREUD, Sigmund. *Psicología de las masas ; Más allá del principio del placer ; El porvenir de una ilusión*. Madrid: Alianza Editorial, 1984

¹³⁴⁴ SPENGLER, Oswald. *La decadencia de Occidente*. Barcelona: Editorial Espasa, 2011-2013.

¹³⁴⁵ SPENGLER, Oswald. *La decadencia de Occidente*. Madrid: Calpe, 1923.

alemany Ernst Robert Curtius,¹³⁴⁶ o el professor rus exiliat Nikolai Berdiàiev.¹³⁴⁷ L'apel·lació al misteris indestriables que regien el comportament de la massa neutra, responsable d'encimbellar líders i d'ensorrar-ne d'altres, d'atorgar victòries i provocar derrotes, crear estats d'opinió i desencadenar canvis i revolucions quan es despertava del letargia en què estava sumida, és habitual a les memòries d'Amadeu Hurtado, com ja hem vist en capítols precedents, això com en diferents textos dedicats a analitzar els fenòmens històrics contemporanis als fets que li va tocar viure o protagonitzar. Valgui com a exemple, una escena relatada l'any 1935 pel periodista i advocat Pablo Vila San-Juan, sobre les eleccions de 1931:

Yo recuerdo haber oído de los labios del ilustre abogado don Amadeo Hurtado, que con ocasión de las famosas elecciones municipales que trajeron la República paseaba días antes por la barcelonesa calle del Obispo, con dos amigos periodistas. Se hacían cábalas y vaticinios sobre las elecciones que debían celebrarse al día siguiente, y los amigos de Hurtado profetizaban –cada uno des de su punto de vista– lo que resultaría de ellas. Al fin, le preguntaron al notable jurisconsulto, y éste, señalando a un buen señor que tras los cristales de su balcón y con la gorra calada, miraba pacíficamente a la calle, les dijo.

- El resultado será el que ese señor quiera. Porque ese buen hombre, a que no conozco, y que quizá no esté enterado de la política como nosotros, que tal vez ni lee varios periódicos, es el ciudadano a secas, el que con su voto puede más que todas las organizaciones, que todos los discursos y que todas las teorías... El es el único que pulsa el ambiente desinteresadamente, y desde luego –esto es lo principal– el que juzga la obra de los políticos desde su hogar, tras los cristales y con la gorra calada de buen burgués independiente.¹³⁴⁸

La tensió de *Mirador* i per extensió del seu propietari Amadeu Hurtado amb el món del catalanisme conservador, simbolitzat pel polític Francesc Cambó, *La Veu de Catalunya* i l'escriptor i col·laborador del diari Josep Pla, no va es quedar on hem vist. Comentant els llibres més venuts en la diada del llibre d'aquell 1929, celebrada encara i per última vegada el 7 d'octubre –dia del naixement de Miguel de Cervantes– abans de passar a celebrar-se el 23 d'abril, el setmanari lligaire *Baix Empordà*, de nou, destacava

---

¹³⁴⁶ CURTIUS, Ernst Robert. *Crisi de l'humanisme*. Girona: Edicions de la Ela Geminada, 2012.

¹³⁴⁷ BERDIÀIEV, Nikolai. *Una nueva edad media. Reflexiones sobre el destino de Rúsia y Europa*. Barcelona: Editorial Apolo, 1932. L'època està molt ben estudiada a MOLLA, Guillem. «Humanisme o humanitarisme? Fallida d'imponderables a l'entorn d'una discussió propedèutica entre Ramon Esquerra i Manuel Cruells». *Caplletra*, núm. 70, 2021, pp. 195-220. I a la seva tesi doctoral, MOLLA, Guillem. *Ramon Esquerra (1909-1938?): Geografia vital d'un comparatista*. Tesi doctoral. UdG, 2010.

¹³⁴⁸ VILA SAN-JUAN, Pablo. «Partidos nuevos en Cataluña». *Mundo Gráfico*, 27 de febrer de 1935.

Les Dictadures de Francesc Cambó i *Cartes Meridionals* de Josep Pla com a més venuts de la jornada, assegurava:

El favor popular a l'entorn d'aquests dos llibres evidencia el sòlid prestigi dels seus autors; més que res, és un referèndum al seu favor i això vol dir, essent un dels autors Francesc Cambó i l'altre el seu biògraf, la poca consistència i solidesa de certes campanyes de premsa, tendint a tirar per terra els prestigis polítics de l'un i els literaris de l'altre. Per damunt de la massa anònima o les agudeses de redacció que col·loquen a Pla i a Cambó en el «tubo de la risa» del concurs de *Mirador*, hi ha el fet incontrovertible de que tot un públic, tota l'opinió conscient de Catalunya que llegeix i, per tant, pensa, té en aquests dos noms els seus autors favorits, fenomen degut tal volta, a la manca de llibres d'Amadeu Hurtado.¹³⁴⁹

A banda del retret per la manca d'obra d'Amadeu Hurtado, la referència al «tubo de la risa» era deguda a un concurs satíric estival emprés per la revista l'agost-setembre de 1929 i consistent a demanar als seus lectors «Quines cinc persones voldríeu veure dintre el Tubo de la Risa», és a dir, dins de la popular atracció de fira consistent en un cilindre de grans dimensions que gira lentament i que al ser travessat és fàcil caure i més si ho fan diverses persones, quan es produeixen situacions còmiques.¹³⁵⁰ El 5 de setembre de 1929, es publicaren els resultats de la facècia: el més votat va ser el publicista i polemista catòlic Ramon Rucabado, seguit del polític Francesc Cambó, Josep Pla, el periodista i lingüística conservador Joaquim Civera i l'intel·lectual i director de la Fundació Bernat Metge Joan Estelrich, el principal agent cultural i polític del cambronisme. Fora del rànquing, els seguia un home de la revista, el poeta Sagarra. D'entre els «guanyadors», tots cinc eren personalitats catòliques o conservadores, en bona mesura protagonistes de polèmiques o aparicions al «*Mirador* indiscret», però la revista, sorneguerament, en negava qualsevol lectura política: «El nostre intent en organitzar aquest concurs ha estat purament el de procurar als nostres lectors un divertiment estival. [...] És difícil de destriar les intencions de molts dels votants, que han combinat els cinc noms obeint a raons, capritxos o antipaties impossibles de determinar. Alguns d'ells semblen haver donat preferència en la seva tria a la plàstica dels personatges. Però el nom del senyor Cambó obeeix segurament a la seva popularitat perdurable».¹³⁵¹ Sembla evident que a l'entorn de la Lliga, que és preparava per la nova situació, aquesta mena de

---

¹³⁴⁹ G.R. «El llibre que cal llegir. Les Dictadures de Francesc Cambó». *Baix Empordà*, 12 d'octubre de 1929. Reproduït a *LVC*, 15 d'octubre de 1929.

¹³⁵⁰ *Mirador* núm. 28, 8 d'agost de 1929. També explicat a SINGLA, C. *op. cit.*, pp. 258-259.

¹³⁵¹ «El concurs de *Mirador*», *Mirador*, núm. 32, 5 de setembre de 1929.

bromes no li van fer gaire gràcia. El setmanari *Baix Empordà*, es referí al «concurso grotesc» i al seu resultat: «L'esperit que revela aquesta resposta és una cosa en descoratjadora i indica quina mena de mentalitats està forjant la lectura del setmanari de la Fundació Hurtado. *Mirador*, malgrat totes les brillantors, malgrat tots els enlluernaments d'agilitat espiritual, va fent covar en l'ànim pairal, un lamentable esperit d'escepticisme, d'ironia negativa, de rebentisme inconsiderat, que és del tot alarmant».¹³⁵² I comparant els mèrits d'Estelrich amb els del propietari de *Mirador*, afirmava: «Hom podrà criticar la seva egolatria, però és sempre preferible això, a l'escepticisme descoratjador de l'home que sosté *Mirador* i qual actuar ha estat sempre un teixit de negacions. Què deu el nostre país a D. Amadeu Hurtado? Un parell de discursos al Congrés i un abandó dels seus companys en plena lluita!». Les crítiques cap a *Mirador* des de les pàgines de *La Veu*, i les rèpliques o contrarèpliques entre tots dos mitjans, eren habituals.¹³⁵³ De tota manera, cal assenyalar que *Mirador*, tot i la personalitat política del seu propietari i la vinculació d'alguns dels seus homes amb partits com Acció Catalana, no fou un setmanari de combat polític. Com assegura Sempronio:

[Hurtado] Mai no va junyir el setmanari *Mirador* a la seva política personal [...] La veritat és que fins i tot a *Mirador*, que era casa seva, el senyor Hurtado hi representava el paper d'eminència grisa. Gran advocat, ha restat a la història catalogat d'home de consell. I no pas perquè li manquessin qualitats d'home públic, car, entre altres coses, era un esplèndid orador. Però jo crec que, com passava a Cambó, no creia en les multituds. Desconfiava del carrer.

– Fins per afaitar-se crida el barber a casa – comentava un mofeta.

[...]

Naturalment, *Mirador* no era portaveu d'Acció Catalana. S'anunciava «Setmanari de literatura, d'art i política». A aquell maurasià «*Politique d'abord*», Hurtado, en crear *Mirador*, hi anteposava l'art i la literatura. Repeteixo que confiava en les virtuts taumatúrgiques de l'educació com a fonament de la democràcia. Conseqüentment, a les pàgines miradorianes, s'hi aplegaven firmes vingudes de tots els horitzons polítics. Els adherits o bé simpatitzants d'Acció Catalana hi tenien majoria, sí, però l'ocurrència era natural, puix que dominaven, almenys, la parcel·la intel·lectual del país. L'objectivitat i la cavalleriesitat foren les consignes donades el senyor Hurtado al periòdic. Don Amadeu era equilibrat i salomònic en tot. Fins en les opcions polítiques dels seus dos fills. Un

---

¹³⁵² G. «Un concurs grotesc». *Baix Empordà*, 21 de setembre de 1929.

¹³⁵³ «Una impertinència típica» i «Un exemple d'aticisme» a *LVC*, 23 d'agost de 1929.

d'ells, Odó, afiliat a Acció Catalana, fou regidor representant aquest partit; l'altre, Víctor, comptà entre els fundadors d'Esquerra Republicana de Catalunya.¹³⁵⁴

10.3 ANÀLISI POLÍTIC I INTERNACIONAL

Domènec Guansé, un dels homes de *Mirador*, escriu a les seves memòries *Abans d'ara*: «Don Amadeu, amb nom de rei liberal i liberal com un bon rei, amb la seva blanca perruca de lord anglès, però de cabell natural que tant de prestigi donava, més que manar, es complaïa a moure els fils invisibles de la faràndula política. D'aquí que s'embarqués sempre en empreses periodístiques. La seva summa aspiració política era la d'assumir el paper de Papa gris. Escrivia, altrament, uns articles ben pensats, substanciosos i paternalístics que, segons Manuel Brunet, molt entès en qüestions eclesiàstiques, tenien el to de veritables pastorals».¹³⁵⁵ Per a Ramon Peypoch, «els seus articles eren sempre apreciats per la claredat d'exposició, per la correcció de l'estil, pel to incisiu que, de convenir, sabia donar-hi i per l'estructura ordenada dels seus raonaments».¹³⁵⁶ Sempronio ho rebla dient que «el liberalisme era la Bíblia de don Amadeu Hurtado».¹³⁵⁷ D'escrits signats pel seu propietari *Mirador* en va publicar només sis: els dos dedicats al *Cambó* de Pla, i quatre més, un d'ells publicat abans al diari *Ahora*, de Madrid. De tota manera, la seva mà i les seves idees es troben darrera d'alguns dels articles sense signar que va publicar el setmanari de la seva propietat. El seu fill Víctor en va identificar una bona part en els papers preparatoris del volum *Pensament polític i social*. Tal i com es pot comprovar a les seves memòries, Amadeu Hurtado tenia un gran interès en l'actualitat europea, enfocant sempre la mirada cap a les democràcies liberals –especialment França i, en menor mesura, la Gran Bretanya– enfront a l'ascens del totalitarisme feixista i comunista, mentre la República de Weimar vivia els seus últims sospirs abans de l'ascens del règim nazi. Com escriu Amadeu Hurtado, anys després a l'exili revisant la seva obra: «El que m'ha corprès d'aquesta col·lecció de *Mirador*, vista ara a la claror de l'incendi que té abrandat el món, és la fidelitat amb què registra els incidents més notables de la política internacional d'aquell període, tan oblidat per molts i tan greu per a la vida de tots els nostres pobles» (p. 564).

---

¹³⁵⁴ SEMPRONIO, *op. cit.* 1987. pp. 21-23.

¹³⁵⁵ GUANSÉ, D. *op. cit.* p. 137.

¹³⁵⁶ PEYPOCH, R. *op. cit.* 1950.

¹³⁵⁷ SEMPRONIO. *Barcelona a mitja veu*. Barcelona: Editorial Selecta, 1991. p. 178.

Com explica el mateix Hurtado, Briand comprenia que França, tot i haver guanyat la guerra, n'havia sortit exhausta i li calia una política d'entesa amb els vencedors i els vençuts per tal de crear un clima general de pau. Amb aquesta política d'aproximació i entesa «el ministre francès Briand, amb el cop de vista genial de comprendre que França havia sortit vençuda pels seus aliats en la victòria de la guerra, havia emprès coratjosament una política d'aproximació, que «amb les seves facultats excepcionals de persuasió li va servir per aixecar-se el primer i ser l'àrbitre de la SDN» (p. 490). Aquesta política de Briand destinada a modificar les conseqüències del Tractat de Versalles i afermar la pau europea va cristal·litzar en la conferència de Locarno, on l'octubre de 1925 es van reunir els representants de França (Briand), la Gran Bretanya (Joseph Austen Chamberlain), Alemanya (Gustav Stresemann), Bèlgica (Émile Vandervelde), Itàlia (Benito Mussolini), Txecoslovàquia (Edvard Beneš) i Polònia (Alexander Skrzynski), signants tots ells dels Tractats que, per a Briand, «eren l'inici d'uns Estats Units d'Europa». Poques setmanes de la signatura de l'acord i en motiu d'una decisiva votació al Parlament, l'editorial de *La Publicitat* havia traspuat entusiasme briandista, amb especial menció al seu admirador català:

Si un dia l'editorialista troba el seu amic Amadeu Hurtado pel passeig de Gràcia, podran felicitar-se mútuament. Des de fa vint anys, tots dos són «briandistes». Prou ens ho ha retret, de vegades, algun amic i company. Incorporats idealment a la política interior francesa, ens afiliàrem al briandisme, que potser té més addictes a fora de França que a França mateix. La mútua felicitació s'imposa: Aristide Briand acaba de guanyar a la Cambra francesa una batalla que tenia perduda per endavant, i que hauria perdut qualsevol altre que no hagués estat ell.

Declarem la nostra satisfacció personal per aquest fet memorable en els anals del Parlament francès. La nostra satisfacció té dos motius: Primer, veure que la República francesa ha sortit d'un dels passos més difícils de la seva història. Segon, comprovar que no ens enganyàvem en la valoració que havíem fet de la personalitat de Briand. El prestigi que Aristide Briand adquirí en els dies en què era ponent de la llei de Separació i que va créixer en les seves primeres etapes ministerials, s'havia enterbolit després considerablement als ulls de molta gent política i no política. I quan Amadeu Hurtado o l'editorialista seguien dient: «Crec en Briand» alguns amics i companys ho consideraven com l'expressió d'una fidelitat romàntica. Aquests creien que Briand no és sinó un polític de primera fila i que la seva hora ha havia passat a França i al món.

En els dos anys últims i sobretot en aquests dos últims mesos, la figura de Briand com a polític, com a diplomàtic i com a parlamentari ha pres, als ulls de tothom, l'altíssim relleu que li pertoca. El mateix Briand que ens els dies de la Conferència de Cannes va ésser acomiadat com un servent per Millerand, ha tornat com a vencedor al Ministeri d'Afers estrangers i ha pogut completar a Locarno l'obra començada a Cannes i interrompuda a París.¹³⁵⁸

El mateix Hurtado escriu en un altre passatge de les seves memòries: «L'acció d'aquests tres homes [Briand, Chamberlain i Stresemann] discutida i combatuda pels nacionalistes dels seus països, semblava destinada a assegurar una pau duradora a Europa amb la possible reconciliació de França i Alemanya» (p. 564). Amadeu Hurtado sintonitzava amb aquest europeisme de Briand i el deixava traslluir a la seva revista:

No mancarà més d'un que em dirà que l'europeisme, des dels temps llunyans de *L'Avenç* i *Juventut*, havia estat un dels ideals i dels orgulls de la cultura catalana. Però es tractava d'un europeisme amb una forta càrrega pedagògica i crítica, per l'estil del que manifestaven alguns dels homes i les publicacions de la generació del 1898 madrilenya. Mirador no va parlar, que jo recordi, sinó molt poques vegades d'aquest europeisme com a mostra d'erudició o codi d'una ètica europeística. Simplement es limità a fer-se l'eco amable (el qualificatiu és del mateix Hurtado) del que passava pel món, i li va escaure d'existir en un dels períodes més larvadament tràgics de la història del país i del món. L'absència d'enravenament; l'elecció d'una temàtica viva, actual i amena; l'exclusió de tot treball de rata de llibreria a les seves pàgines, el convertiren en un oasi simpàtic i revelador del que podem ser quan tots plegats ens desempalleguem de certes passiones, d'envejoles, de fatuïtats d'orgulls set-ciències a casa nostra.¹³⁵⁹

Escrits de puny i lletra o bé dictats o suggerits a algun redactor, com el mateix Rossend Llates, el punt de vista d'Amadeu Hurtado sobre l'actualitat política i, especialment, sobre la política internacional, va treure el cap des dels primers números. D'acord amb els articles identificats per Víctor Hurtado, era del seu pare l'article dedicat als acords entre el Regne d'Itàlia i el Papat signats l'any 1929.¹³⁶⁰ Els anomenats Pactes de Laterà, signats per Mussolini i el secretari d'estat cardenal Pietro Gasparri, resolien del conflicte entre Itàlia i la Santa Seu, nascut l'any 1870 arran de la Unificació italiana i la desaparició dels Estats Pontificis, i suposaven el naixement de l'Estat del Vaticà, el

---

¹³⁵⁸ «La victòria de Briand». *LP*, 6 de desembre de 1925.

¹³⁵⁹ LLATES, R. *op. cit.* 1969. p. 525.

¹³⁶⁰ HURTADO, Amadeu. [sense signar]. Solució de la Qüestió Romana. Una victòria dels catòlics internacionalistes». *Mirador*, núm. 3. 14 de febrer de 1929.

reconeixement per part d'aquest del regne italià i la instauració d'un concordat que establia les relacions entre l'Església i l'estat italià, a més d'una compensació a la Santa Seu per les pèrdues sofertes. Aquest era un tema que l'interessava especialment, com es veurà quan parlem del seu paper durant la discussió de la Constitució republicana i les relacions entre l'Església i l'Estat. En l'article, Hurtado destacava el paper dels anomenats «internacionalistes», encapçalats pel pare general dels Jesuïtes, Wlodomir Ledochowski, enfront dels eclesiàstics italians, i tot el triomf que suposava per a Mussolini tancar l'assumpte pendent de la història italiana —«els amics de Mussolini recorden a honor seu les paraules de Crippi, segons les quals l'home que resolgués la qüestió romana, seria el gran home d'Estat d'Itàlia»—, en destacava la necessitat d'independència de la Santa Seu respecte la política italiana. Com escriu a les seves memòries: «la coneguda finor de Pius XI feia creure que era ell el qui havia ofert la renúncia a un poder hipotètic a canvi d'una independència, que dintre d'un territori propi i de la seva exclusiva jurisdicció obria al Papat la perspectiva d'una acció espiritual i política, emancipada de la Itàlia feixista, que no havia estat mai del seu gust» (p. 543). Precisament al feixisme va dedicar un altre article, també sense firmar, titulat «Les dues apoteosis. Foch-Mussolini», i on assegurava que: «aquestes modalitats de l'absolutisme polític tenen una certa gràcia amb el seu afany de donar un aspecte de modernitat a la restauració d'un vell pensament. Tenen alguna cosa de disfressa que, malgrat moltes aprensions, els desfà ben sovint l'efecte tràgic que es proposen. La teoria de la unitat espiritual de poder polític de l'Estat, que és la base dels sistemes electorals d'Itàlia i de Rússia, es tradueix a fi de comptes en una imitació simiesca dels vells procediments del caciquisme predemocràtic».¹³⁶¹

El 20 de juny de 1929, *Mirador* donava compte en portada del resultat de la reunió del Consell Permanent de la Societat de Nacions a Madrid, i que havien portat a Briand i a Stresemann a la capital espanyola.¹³⁶² L'Exposició Internacional de Barcelona s'inaugurà el 20 de maig de 1929, essent presidit l'acte pels Reis i el dictador Primo de Rivera. Pocs dies després de la inauguració de l'Exposició Internacional de Barcelona, presidida pels Reis i el dictador Primo de Rivera, es celebrava la reunió de Madrid. Setmanes després, l'1 d'agost de 1929, Domènec de Bellmunt era l'encarregat d'elaborar un qüestionari a diverses personalitats del país sobre el darrer projecte d'Aristide Briand, una proposta de federació econòmica d'Europa, que el mandatari francès havia de

---

¹³⁶¹ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Les dues apoteosis. Foch-Mussolini». *Mirador*, núm. 10. 4 de març de 1929.

¹³⁶² «Les converses de Madrid. Cap a la liquidació de la guerra». *Mirador*, núm. 21. 20 de juny de 1929.

presentar a la SDN i que, malgrat que no la crisi econòmica iniciada aquell 1929 i la turbulència política dels anys 30 van enterrar, fou un dels antecedents directes de l'europeisme de postguerra.¹³⁶³ El primer dels entrevistats era el més entusiasta briandista de Catalunya, Amadeu Hurtado, que responia:

Sabem molt poc del projecte Briand per a poder tenir des des d'ara una opinió. Però segurament el propòsit de voler preparar una federació econòmica d'Europa, preliminar d'una federació política, mereixerà la simpatia de tots els homes que han viscut les terribles angoixes dels últims quinze anys que en voldrien veure l'acabament.

[...]

Em sembla que Briand, que és un home de realitzacions, no anirà a l'Assemblea de Ginebra amb un estatut sàviament estudiat, sinó que proposarà un procediment de col·laboració per estudiar un pacte entre les nacions europees sobre algunes qüestions de pràctica solució. Potser una unió duanera d'efectes limitats o una major extensió dels cartels internacionals d'algunes grans indústries, o una decisió raonable de la producció amb la fixació de contingents nacionals. [...]

Però, més que res, fa l'afecte que es tracta marcar de la manera més clara possible una orientació de conjunt a la nova política europea, de substituir per un esperit de cooperació entre els pobles la vella política de rivalitats rancunioses que encara domina. És la necessitat d'aixecar el nivell de les qüestions europees que insensiblement anaven baixant de to perquè anaven reproduint amb noves formes les divergències nacionals de sempre. [...]

I no hi ha dubte, per altra part, que en el pensament de Briand influeix per molt el desig de donar una mena de personalitat jurídica a Europa per fer viables els tractats futurs amb els Estats Units d'Amèrica, que sistemàticament es volen desentendre de tota intervenció directa en els afers que no són americans.

[...]

No sé si estem prou ben situats nosaltres per a comprendre tota la importància actual del projecte Briand. Fa l'efecte que, avui per avui, és més aviat una qüestió del centre-europeu, fortament interessat a avançar tot el que es pugui la definitiva aproximació franco-alemanya, que és la base essencial de la nova política. Es veu venir un capgirament de tots els partits polítics d'aquests pobles, i dels que volten entorn els seus problemes,

---

¹³⁶³ RIPOL CARULLA, Santiago. «La semilla de Europa (la propuesta de Aristide Briand de una federación económica europea)» dins GAMARRA CHOPO, Yolanda; FERNÁNDEZ LIESA, Carlos R. (coord.). *Los orígenes del Derecho internacional contemporáneo. Estudios conmemorativos del Centenario de la Primera Guerra Mundial*. Saragossa: Institución Fernando El Católico, 2015. pp. 389-396.

els quals senten el desig de desprendre's d'una vegada de totes les preocupacions de la guerra. I les conseqüències d'aquest fet, que obre de bat a bat les portes als homes de les noves generacions polítiques, són incalculables de la via de tota l'Europa, sense excloure Anglaterra i Rússia.¹³⁶⁴

Abans de complir-se el primer aniversari de *Mirador*, Amadeu Hurtado encara va publicar noves reflexions de caire internacional. Dues de no signades, però identificades pel seu fill Víctor, i una de signada. La primera era dedicada al conflicte sino-soviètic que enfrontà els nous estats sorgits de les dues mil·lenàries cultures, la URSS i la República de la Xina a propòsit de la gestió del Ferrocarril Transmanxurià i en un context de lluita del Koumingtang contra els comunistes xinesos i de conflicte del senyor de la guerra de la Manxúria contra els russos. El fet va permetre a Hurtado reprendre el seu sever judici sobre el país dels soviets i sobre el caràcter absolutista i endarrerit del món oriental: «L'Orient està tan ple de misteris per tots nosaltres i la literatura occidental l'ha disfressat sovint de tantes maneres que ningú no pot estar segur del que farà de l'un dia l'altre. L'únic que sembla clar, avui per avui, és que dos dels nacionalismes nous, tot just sortits de l'ou i que comencen a caminar de quatre grapes arrosseguen amb treballs el pes d'un cos enorme, ja treuen tots els egoismes, els vicis i les preocupacions dels vells nacionalismes dels quals descendeixen».¹³⁶⁵ L'altra sense signar feia referència a Georges Clemenceau, mort pocs dies abans. En la necrològica dedicada a l'home polític francès, Hurtado assenyalava les llums i les ombres del «Tigre»: la seva carrera política de patriota i de radical demagog tocat per la derrota de Sedan i la pèrdua d'Alsàcia i Lorena, la seva determinació en arribar al poder d'una França en guerra –i els seus excessos– fins a ser anomenat «Pare de la victòria»– i en judicava de manera severa la seva actuació menys brillant en la diplomàcia durant la negociació de la Pau a Versalles. «Clemenceau, l'home que havia de salvar la França, o de contribuir d'una manera decisiva a la victòria de França, resumeix totes les qualitats i totes les tares d'un país i d'una època».¹³⁶⁶

El 30 de gener de 1930, en el número dedicat al primer aniversari de la revista, el seu propietari Amadeu Hurtado signava un article dedicat a l'escriptor romanès en llengua

---

¹³⁶⁴ BELLMUNT, Domènec de. «Vers la Federació Econòmica d'Europa? Què pensen els nostres homes del projecte de Briand?». *Mirador*, núm. 27. 1 d'agost de 1929. També van respondre l'enquesta de Bellmunt Antoni Rovira i Virgili, Ferran Valls i Taberner i Lluís Duran i Ventosa.

¹³⁶⁵ HURTADO, Amadeu. [sense signar] «Un conflicte russo-xinès. Els drames de l'Orient». *Mirador*, núm. 26. 25 de juliol de 1929.

¹³⁶⁶ HURTADO, Amadeu. [sense signar]. «Georges Clemenceau». *Mirador*, núm. 44. 28 de novembre de 1929.

francesa Panaït Istrati, el qual després d'una llarga estada a la Unió Soviètica, que s'avançava a les crítiques i defeccions que farien a l'estalinisme d'altres personalitats com André Gide, Arthur Koestler o Victor Serge. En ell i després de la lectura de la seva trilogia *Envers l'altra flama*, i especialment els dos darrers volums titulats *Soviets 1929* i *La Rússia nua*, Hurtado assenyalava la visió absolutament negativa que es donava de la Unió Soviètica, però retreia a Istrati la seva ingenuïtat i adhesió inicial al comunisme, una adhesió que per a Hurtado, l'autor intentava amagar rere vagues referències a Troski i crítiques a Stalin:

El cas de Panaït Istrati, deixant de banda el que hi hagi de temperament racial, no és nou. Ell era bolxevista i comunista perquè el bolxevisme rus era la força espectacular d'un odi. Del comunisme no en sabia ni en sap gran cosa. Ben considerat, Marx el molesta i el Lenin doctrinari l'embafa. [...] I es venja contra la doctrina que, segons ell, ha ofegat la revolució. El proletariat revolucionari diu que se li ha tornat espès, pesat, ensopit a força de creure que té de realitzar un dogma construït per l'esperit llibresc de quatre homes sense ànima. I Panaït Istrati, com tants d'altres, enyora els que en diu temps heroics del comunisme.¹³⁶⁷

Tot plegat, permetia concloure a Hurtado, fidel a l'anticomunisme amb el qual ja havia rebut els fets d'octubre-novembre del 1917:

El cop d'estat bolxevista ha portat a les experiències socials el factor fins avui desconegut entre nosaltres del vell despotisme oriental. Per ara, mentre es mou en el seu ambient, amb tot i haver destruït la primera florida de les llibertats populars a Rússia, sembla que fa l'ofici d'un estímul d'inflació nacionalista que, per imitació de l'Occident, pot ajudar a construir una pàtria. Trasplantat entre nosaltres, és una amenaça de regressió social i política. Els que sempre l'hem vist això podem pensar a contenir l'estrall, i algun dia, si ens vaga, parlarem d'aquest aspecte de les informacions que es troben reunides en els llibres de l'escriptor romanès. Però els Panaït Istrati han de baixar el cap, com Trotski s'ha de sotmetre. No tenen dret a parlar com a homes a l'oposició per pensar com a dèspotes del poder.

El to de l'article, crític amb un intel·lectual enlluernat per una ideologia com el comunisme a la manera del Julian Benda a *La traïció dels intel·lectuals*,¹³⁶⁸ era el mateix que el d'un altre publicat a *La Publicitat* uns dies abans, titulat, sense cap prevenció, «Els

---

¹³⁶⁷ HURTADO, Amadeu. «Panaït Istrati a Rússia». *Mirador*, núm. 53, 30 de gener de 1929.

¹³⁶⁸ BENDA, Julien. *La traïció dels intel·lectuals*. Alzira: Bromera, 1995.

feixistes del Kremlin»,¹³⁶⁹ i centrat en la «política d'oportunisme nacionalista» del nou dirigent soviètic, Ióssif Stalin, que després de Lenin estava refent la pàtria russa i, a través del comunisme, establint l'absolutisme ancestral. Segons Hurtado, la URSS era «una dictadura que traspasa el domini de totes les formes possibles de la vida social a l'Estat, i en nom d'ella, a la burocràcia del partit que s'apodera de la representació dels obrers, dictadura d'una duració indefinida fins al dia insegur i llunyà en què desapareguin totes les diferències de classe, sembla la concepció més ardida i més astuta de l'absolutisme polític. No sols s'assegura l'obediència, sinó l'esclavitud dels homes, justificant-la com el sacrifici necessari per assolir l'ideal d'una hipotètica i sempre futura nivellació de classes». Per això no s'estava de comparar el règim d'Stalin amb «aquest inflament nacionalista que els italians han batejat de feixisme».

La mateixa pàgina de *Mirador* on Hurtado es referia a la qüestió soviètica, oferia una darrera hora de gran transcendència: «El general Primo de Rivera, que feia de cap del Govern des del cop d'Estat del setembre de 1923, ja no en fa. Segons es dedueix de la nota oficiosa que ha publicat, el motiu immediat de la seva sortida és l'haver volgut consultar a les autoritats de l'exèrcit i la marina si comptava amb la seva confiança per a continuar la dictadura».¹³⁷⁰ El fins llavors Dictador marxava a París i era designat president un altre militar, el general Dámaso Berenguer. El règim de Primo de Rivera havia volgut bastir un govern basat en un partit de govern, com diu Hurtado «a l'estil dels que havien fet els totalitaris de Rússia i Itàlia» (p. 504). Un intent que cristal·litzà en la fundació de Unión Patriótica –«el nou partit no recollia altres adeptes que tots els saldos inservibles dels antics caciquismes locals amb una regular aportació d'aspirants a tota mena de funcions retribuïdes» (p. 504)–, i fer el trànsit d'un Directori militar a un Govern amb presència civil, mentre s'inspirava en el feixisme italià i el seu programa econòmic i polític corporatiu. La següent evolució del règim havia estat l'intent de crear un Parlament «que no fos un Parlament, o que almenys no tingués la llibertat de discussió i de fiscalització de les Corts suprimides» (p. 507), l'Assemblea Nacional Consultiva, de la qual Amadeu Hurtado en fa un retrat ple de sarcasme gràcies a l'oportunitat d'haver pogut assistir a una de les sessions. El següent pas en l'evolució de la Dictadura cap a una sortida va ser l'elaboració d'una nova Constitució, el projecte de la qual va ser presentat el 5 de juliol de 1929. El text, més semblant a una Carta Atorgada de l'Antic Règim que

---

¹³⁶⁹ HURTADO, Amadeu. «Els feixistes del Kremlin». *LP*, 10 de gener de 1929.

¹³⁷⁰ «La darrera hora. Canvi de Govern». *Mirador*, núm. 53. 30 de gener de 1929.

no pas a una Constitució democràtica, concedia amplis poders al Rei, retallava àmpliament els de les Corts, que passaven a ser unicamerals i elegides la meitat per sufragi universal i la meitat pel Rei, i creava un Consejo del Reino, format per aristòcrates, l'alt clergat, alts oficials de l'exèrcit i alts funcionaris de l'Estat, a més de representats de corporacions i universitats, tots ells presidits pel Rei i amb amplis poders en tots tres poders, executiu, legislatiu i judicial. El projecte constitucional restringia fortament els drets i llibertats i establia un sistema territorial centralista i corporatiu.¹³⁷¹ Pocs dies després de la presentació del projecte constitucional, Amadeu Hurtado va ser requerit per la premsa, per a què donés la seva opinió, juntament amb Emilio Ortuño i José Rivera Pastor. A preguntes de l'agència de notícies Febus, fundada per Nicolás M. de Urgoiti i que servia als seus diaris *El Sol* i *La Voz*, Hurtado va assegurar, que:

Después de lo que han dicho la Prensa y las personalidades consultadas sobre el proyecto de Constitución, podía limitarme a decir que estoy de acuerdo con la mayoría, porque, a parte de algunos de los autores del proyecto, no recuerdo que nadie haya dado una opinión favorable. El texto publicado no responde al concepto político de una Constitución. Todo el mundo sabe, y por eso todo el mundo espera, que una Constitución ha de ser una ley o un pacto que, declarando los derechos del pueblo a su propia soberanía, garantice su ejercicio contra poderes abusivos del Poder, que debe limitarse a ser su instrumento. Todo el mecanismo de este proyecto consiste en fijar las limitaciones y las restricciones con que el pueblo puede intervenir en la función política del Estado.¹³⁷²

En aquest sentit, Amadeu Hurtado assenyalava al periodista que el va entrevistar, que:

Una de las cosas que más han llamado la atención en este aspecto del desarrollo de los principios del nuevo proyecto es la Cámara única, con facultad legislativa muy limitada, y el Consejo del Reino, con una Comisión Permanente de facultades casi omnívoras. Es realmente esto una novedad en un país que tiene ahora promulgada una Constitución de régimen bicameral y de responsabilidad material ante un Parlamento libre; pero es remedo de otras instituciones históricas muy similar a la Cámara del Imperio napoleónico, al Consejo del Imperio de la Alemania de los Hohenzollern y a la Duma y al Consejo del Imperio de la Rusia zarista. Se dirá que estos ejemplos no deben ser los más adecuados para entusiasmar a los monárquicos que han redactado el actual proyecto; pero dentro del

---

¹³⁷¹ GONZÁLEZ CALLEJA, E. *op. cit.* pp. 148-152. BEN AMI, S. *op. cit.* pp. 217-218.

¹³⁷² «Ante el proyecto de reforma constitucional». *ES*, 17 de juliol de 1929. «La propuesta de Constitución. Opiniones de escritores, políticos y periodicos». *La Voz*, 17 de juliol de 1929. Repercussions a *LVC*, 17 de juliol de 1929. *LVC*, 18 de juliol de 1929. *LV*, 18 de juliol de 1929.

sistema poco queda por inventar. En las constituciones absolutistas de la Italia fascista y la Rusia soviética se ha adoptado el mismo sistema. El Gran Consejo fascista en Italia, pero más especialmente el «presídium» del Comité central ejecutivo en Rusia tienen facultades ante las cuales el proyectado Consejo del Reino hace un papel de pariente pobre.

D'acord amb aquest context de creixement dels sistemes totalitaris —«de retorn a l'absolutisme» en expressió d'Amadeu Hurtado—, aquest considerava que:

En esencia, el proyecto cumple el fin que se propone de seguir la corriente actual de la restauración del absolutismo; pero sin duda, por la especialidad técnica de sus autores contiene una abundancia de fórmulas y de casuismos jurídicos que le quitan gran parte de su valor. Este mismo defecto el que ha obligado varias veces al mariscal Pilsudski a subordinar el precepto de la Constitución de Polonia a su interpretación personal, poniéndose con frecuencia en conflictos con una parte de los parlamentarios. Esta clase de textos deben ser claros y concisos para evitar complicaciones. Establecer, por ejemplo, recursos legales contra un decreto anticonstitucional, como se hace en el nuevo proyecto, no puede tener otro resultado que el de crear una dificultad puramente formularia a un Gobierno que, con las atribuciones que el propio proyecto le reconoce, puede perfectamente pasarse de esta preocupación. Conviene que tanto el Poder ejecutivo como los ciudadanos sepan a qué atenerse una vez aceptado un régimen de esta clase. Lo contrario es crear una confusión que no puede aprovechar a nadie.

Sota el govern Berenguer s'iniciava un nou i breu període històric conegut com a «dictablanda» en què l'intent de tornar a la normalitat constitucional monàrquica toparia amb la voluntat dels opositors al règim de crear un nou estat de cap i de nou en forma de República. Francesc Cambó creia arribat el seu moment. Com escriu el mateix polític regionalista a les *Memòries*, sota l'epígraf «Tothom veu en mi la solució»:

Per un conjunt de circumstàncies, durant el període de la Dictadura el meu prestigi havia anat creixent, no sols a Catalunya sinó a tot Espanya. A Madrid, probablement, és on assolía el nivell més alt. Entre la burocràcia, em donava prestigi el record de les meves gestions ministerials. Entre els intel·lectuals, la meva actuació d'home preocupat per la cultura i el seu foment. Entre els homes de negocis, l'atenció que sempre havia portat als problemes econòmics. A l'opinió en general, la meva actitud de ferma, però serena, oposició a la Dictadura. Els elements avançats veien en mi l'enemic de la Dictadura; els elements conservadors recordaven el governant prudent, entès i enèrgic. Tots tenien

presents les profecies del meu llibre *Les Dictadures* i els perills que hi assenyalava per a fer el trànsit vers la normalitat constitucional.¹³⁷³

Berenguer insistí per incorporar-lo al seu govern com a ministre de Finances, però Cambó es negà a fer el pas. En un article publicat la mateixa setmana de la formació del nou govern postdictatorial, el propietari de *Mirador* afirmava:

Ignorem els motius que ha tingut en compte el senyor Cambó per justificar la seva actitud. Només coneixem les seves declaracions públiques. Segons elles, creu que aquest no és el seu moment, i que abans de voler governar amb eficàcia s'han de constituir els partits de govern. Amb aquestes o amb altres paraules, tots els homes de la seva categoria s'han recusat per motius semblants. Això dóna al ministeri Berenguer l'aspecte d'una mena de govern provisional, destinat a preparar, si és possible, el camí dels que no han volgut acceptar el poder de mans de la dictadura. Tot plegat –potser som massa innocents– fa l'efecte que els polítics espanyols han arribat a un grau d'educació cívica que no era el corrent i que els dóna un cert to europeu.¹³⁷⁴

I després d'evocar l'exemple del polític grec Venizelos, que també havia refusat governar en acabar la dictadura del general Pangalos, refent-se a Londres d'una afecció cardíaca i esperant que es constituïssin els partits polítics i s'esborrés el record de la dictadura:

Els polítics tenen la personalitat que els fa el poble, i siguin els que es vulguin els sentiments que personalment ens inspiri Cambó, no serem pas nosaltres els que li farem un càrrec si en moment culminant de la seva vida es deixa portar per un corrent popular a fer un servei que li demanen. Potser si que la gran burgesia, força incipient en el nostre país de menestrals, té encara una missió a complir i ha trobat en Cambó l'home d'aquesta hora que passa. Si és una exigència de la nostra vida actual, no la impediran els vells dogmes ni les velles disciplines d'una política pairal; i és possible que la intervenció dels nostres homes en la política general d'Espanya, aconsellada per un propòsit d'altres realitzacions, deixi d'ésser una vegada per causa de tot, un nou fracàs.

Ni Hurtado ni els mitjans polítics catalans i espanyols i la premsa podien afigurar-se que el motiu del refús de Cambó a prendre un paper preponderant en el nou ordre polític era la descoberta i tractament d'un càncer de laringe que limità greument l'activitat del polític. De fet, però, com ha posat de manifest Borja de Riquer en el seu llibre sobre

---

¹³⁷³ CAMBÓ, F. *op. cit.* 2008 p. 541. PABÓN, J. *op. cit.* pp. 1038-1039.

¹³⁷⁴ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «El ministeri Berenguer. L'actitud de Cambó». *Mirador*, núm. 54, 6 de febrer de 1930. Tot i que no és dels identificats pel seu fill Víctor, ens atrevim a incloure'l dins la seva producció.

les relacions del polític català i Alfons XIII, més enllà dels problemes de salut, foren claus per la decisió de Cambó les amenaces i insinuacions que sobre el monarca llançaren antics col·laboradors de Primo de Rivera, tant militars (Martínez Anido, Barrera, etc.) com polítics, especialment vinculats a l'antiga Unión Monárquica Nacional (Baró de Viver, comte del Monseny, marquès de Foronda, etc.).¹³⁷⁵ De tota manera, el mateix Cambó escriu: «¿Que hauria passat si jo hagués pogut prendre el govern efectiu d'Espanya a la caiguda de Primo de Rivera? Dificil és fer profecies, però una cosa pot dir-se amb certesa: que no hauria passat el que passà o com passà, car jo era exactament tot el contrari del general Berenguer i de l'Almirall Aznar!»¹³⁷⁶

Amb el títol «El punt de vista d'Amadeu Hurtado», Llorenç Monturiol detallava a la secció «Del matí al vespre» de *La Nau*, reproduït en portada a *La Veu de Catalunya*, les reflexions que el propietari de *Mirador* havia desgranat durant el sopar d'aniversari de la revista, celebrat a la Bodega del Colón, en una conversa «iniciada per Carles Capdevila, en la qual varen prendre part els amics Hurtado, Barbey, E. Duran i Reynals, C. Soldevila, Pous i Pagès, Joan Ors, López Llausàs, Brunet i Ametlla, i que va durar fins que a mitja nit hi va posar terme el jazz de la casa».¹³⁷⁷

El tema principal del discurs íntim d'Amadeu Hurtado fou l'actuació nova de Francesc Cambó en la política general espanyola. Amb una d'aquelles al·lusions a la política internacional que tan cares són a Hurtado, l'orador presenta el paper de Cambó dins la política peninsular com a semblant al de Briand dins la política europea. Tenint, en compte la fidel admiració que Hurtado sent per Briand tot seguit s'endevina que aquell, en assenyalar la similitud, ho feu amb un esperit de simpatia o almenys de benvolença per l'actuació que el cabdill regionalista ha iniciat.

Hurtado veu Cambó com un polític que vol fondre la vella dualitat catalano-castellana en una avinença que assegurí la solució harmònica dels problemes històrics peninsulars, tal com Briand vol aconseguir la reconciliació de França i Alemanya, a fi que les dues grans nacions puguin col·laborar a la creació d'una Europa pròspera i pacífica. I afegia Amadeu Hurtado que les acusacions llançades per certs elements catalans contra Cambó són comparables a les que certs elements francesos llancen contra el ministre d'Affers Estrangers de França. Creu Amadeu Hurtado que Cambó no mereix aquestes acusacions

---

¹³⁷⁵ RIQUER, Borja de. *Alfonso XIII y Cambó. La monarquía y el catalanismo político*. Barcelona: RBA, 2013. pp. 158-159.

¹³⁷⁶ CAMBÓ, F. *op. cit.* 2008. P. 570.

¹³⁷⁷ «Coses del moment: El nostre aniversari». *Mirador*, núm. 56. 20 de febrer de 1930.

per part dels catalans, com no les mereix Briand per part dels francesos. Els qui els motegen de traïdors veuen la veritable finalitat de llur política respectiva.

Amadeu Hurtado troba que és just i convenient que es concedeixi a Cambó, en l'etapa que ara comença, un crèdit de confiança il·limitat? No tant com això. Fins a quin punt, doncs? Aquest extrem no arribi a concretar-lo.

La nostra opinió, naturalment, no coincideix prou bé amb l'expressada dies enrere per Amadeu Hurtado i reflectida en un llarg article del darrer número de *Mirador*. En allò que pertoca a la part essencial del problema català, nosaltres mirem la recomençada feina de Francesc Cambó amb un seriós escepticisme. Reconeixem, tanmateix la noblesa dels seus propòsit, i la força admirable del seu esperit. No podem ajudar-lo. Però tampoc el destorbem!¹³⁷⁸

Aquesta defensa del moment de Cambó en la política espanyola, li seria retreta diverses vegades quan es judicava el seu compromís als albors de la República. Entretant, una de les primeres decisions del nou govern va ser la reintegració dels regidors i diputats provincials destituïts per la Dictadura. L'oportunitat no va ser desaprofitada per Amadeu Hurtado, el qual va escriure un article sense signar però identificat pel seu fill Víctor com del seu puny i lletra, en què acomiadava a Darius Rumeu i Freixa baró de Viver, un dels fundador de la Unión Monárquica Nacional, desballestador de l'obra educativa i cultural de la Mancomunitat i batlle de Barcelona. En la carta oberta, Hurtado deia a Viver:

¿Per què heu esperat que us vinguin a treure? ¿Per què no us en heu anat en caure la dictadura que us va fer batlle? Públicament us heu dolgut d'unes crítiques que creieu injustes. D'altres segurament en vindran; però ara hauríeu pogut rescatar amb un gest la protecció dels primers silencis. En renunciar la nostra primera magistratura, hauríeu reconegut que no us l'havia donada el poble, i encara que tard, hauríeu demostrat que l'haver dut el nom d'Alcalde de Barcelona us havia encomanat un sentiment de respecte al voler de la ciutat.

[...]

En lloc de la vostra arrogància de voler fer apel·lació al poble, us en hauríeu hagut d'anar sense que ningú se'n donés compte. Ara entraran a l'Ajuntament alguns dels que foren expulsats per la Dictadura. Si haguéssiu deixat la vara a un recó semblaria que l'han

---

¹³⁷⁸ MONTORIOL, Llorenç. «El punt de vista d'Amadeu Hurtado». *La Nau*, 8 de febrer de 1930. Reproduït a «L'actitud del senyor Cambó». *LVC*, 9 de febrer de 1930.

trobada on va deixar-la l'alcalde del poble quan la força se'l va endur. Però la veuran a les vostres mans i tot un passat dolorós reviurà per la vostra presència.

[...]

Senyor Baró de Viver: el poble està en camí de tornar a ésser lliure. Ja no us pertany com fins ara perquè es pertany a si mateix. No l'amoïneu amb les vostres quimeres, ni amb la vanitat de serveis que no us va demanar. Si per la força el privàreu d'escoltar la justificació dels seus elegits, es pot passar ben bé d'escoltar la vostra. En té prou amb saber que sou dels que l'han volgut esclau. Aneu-vos-en sense fer remor i demaneu que el silenci de la vostra absència protegeixi el vostre nom.¹³⁷⁹

Sobre la gestió de l'Ajuntament primoriverista, Amadeu Hurtado i l'advocat Albert Bernis van signar un informe que considerava lesiu per l'interès municipal l'acord del 17 de juliol de 1924, i tots els acords derivats a partir d'aquesta data, referents a la construcció i habilitació del Palau Reial de Pedralbes com a residència barcelonina de la família reial.¹³⁸⁰ Una setmana després del primer article dedicat al baró de Viver, i també des de l'anonimat, Amadeu Hurtado es tornava a referir des de la portada de *Mirador* als homes de la Dictadura que abandonaven el seu càrrec, fet que li permetia fer una àmplia reflexió sobre les dictadures:

Durant la dictadura hem usat i hem abusat de la crítica de la dictadura russa, no perquè tingui un major interès per nosaltres el despotisme oriental, sinó perquè no teníem ni trobàvem una manera més justa, amb els lligams de la censura, de confondre en un mateix odi a tots que són iguals. El nostre tenia l'avantatge de no haver-se complicat l'existència amb transcendentalismes polítics i socials. El seu sistema tenia la gràcia d'un cos nu, sense les plomes, medalles i altres ornaments de rei negre que tant plauen a Mussolini, ni l'aparell messiànic del bon mongol. Era la dictadura per la dictadura per la dictadura, l'art per l'art, com es deia en aquells temps que s'escrivia vida en majúscula. Però la gent que va poder llogar era de la mateixa qualitat que el bon feixista italià o el bon comunista rus, amb la sola diferència que aquests juguen el paper del bàrbar amb totes les seves conseqüències mentre que els de casa tiraven més caricatos.

Cal veure per dintre una dictadura com l'hem vista nosaltres per comprendre que totes – deixant de banda el que puguin tenir de cruels segons el grau de resistència que trobin– siguin en definitiva una selecció a l'inrevés. És una institució tan baixa de sostre que es homes no hi caben amb el cap alt i s'han de refiar dels que no en tenen o dels que el duen

---

¹³⁷⁹ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Carta oberta al senyor Baró de Viver». *Mirador*, núm. 56, 20 de febrer de 1930.

¹³⁸⁰ «Sessió del Ple Municipal». *LVC*, 12 de desembre de 1930.

arran de terra pilotejant amb les deixalles dels que se n'han anat. L'odi contra tot sentiment de dignitat intel·lectual és comú en totes les dictadures conegudes. En aquest ram no i ha cap diferència, perquè la dictadura és la revolta d'una veritat simplista contra la densitat espiritual del seu temps. [...]

Si algun valor tenen les dictadures és el de formar-se a desgrat d'elles en el recolliment interior del poble un sentiment de solidaritat social contra el perill d'una nova humiliació col·lectiva. Per això el millor que tenen és l'acabament. Aleshores es pot saber si el poble que l'ha sofert és digne o no d'ésser lliure. Però el dictador, que va ésser l'amor per la força en una hora de deserció, porta penjat al coll per sempre més aquell rètol escrit pel gran Cavour: «amb un estat de força i sense llibertats públiques, qualsevol ximple pot fer figura d'home d'estat».¹³⁸¹

Precisament, l'exdictador espanyol moria a París el 16 de març de 1930, un mes i mig després de deixar el poder a Espanya. Dies després, a la portada de *Mirador* es publicava un article dedicat a la seva memòria, que també està identificat per Víctor Hurtado com a obra del seu pare. En ell, Hurtado acomiada aquell militar decimonònic que havia cregut tenir una missió providencial com a «salvador d'Espanya». Un dictador que «va accedir al miratge del Poder a fi d'evitar un greu afer de responsabilitats. Ha mort emportant-se tota la responsabilitat de sis anys i quatre mesos de govern. I ara serà facilíssim carregar sobre les seves responsabilitats dels grossos comparses. El seu govern ha estat goiesc i el final, shakespearia».¹³⁸² A Barcelona, el jurista Joan Maluquer i Viladot, a qui Hurtado havia rellevat, era nomenat el 24 de febrer de 1930 nou president de la Diputació de Barcelona:

La tarda anterior al seu nomenament havia tingut amb Maluquer una junta a casa seva i havíem comentat la notícia del dia que anava a ésser president el conegut home de negocis Lluís Bosch Labrús, amb el qual jo havia tingut relació per afers professionals que m'havia sotmès en nom de la societat propietària de l'Hotel Ritz, de la qual era president. Ni l'un ni l'altre no esperàvem que al cap d'unes hores, tot just acabada l'entrevista, Maluquer rebria l'oferiment de la presidència que per a ell i per al públic en general va ésser, més que de la Diputació de Barcelona, de Catalunya. (p. 532).

L'ancià president monàrquic va portar a terme una política catalanista, recuperant el català com a llengua de la institució i la bandera catalana, restablint tradicions com la

---

¹³⁸¹ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Les corporacions dissoltes. El nostre comiat». *Mirador*, núm. 57. 27 de febrer de 1930.

¹³⁸² HURTADO, Amadeu [sense signar]. «La mort del general Primo de Rivera». *Mirador*, núm. 60. 20 de març de 1930.

festa de Sant Jordi, els Jocs Florals o l'ofrena a Rafael Casanova l'11 de setembre, rebent i portant personalment les signatures que reclamaven l'Amnistia pels condemnats per la Dictadura, especialment pels empresonats pels fets del Garraf, impulsant la redacció d'un Estatut d'autonomia, i guanyant-se l'apel·latiu honorós i afectuós de «President de Catalunya», fets tots ells que reivindicà anys després durant la República.¹³⁸³ «Es veu que per al nostre poble té un encant especial la vellesa que es manté àgil, amb una figura esvelta i una intel·ligència prou desperta per servir el sentiment general del país. El cas és que Maluquer, amb tot i passar bastant dels setanta i ésser ignorat de les generacions noves fora dels seus companys professionals, es va fer popular amb la seva sola presència, i de punta a punta de Catalunya el reclamaven per tenir el gust de veure'l de prop i d'encoratjar-lo per encoratjar-se» (p. 533), escriu Hurtado a les seves memòries, que també recorda com Maluquer va posar-se al capdavant de la petició d'amnistia pels perseguits per la dictadura, presentant al govern les signatures a favor de la llibertats d'exiliats i empresonats i aconseguint l'indult pels condemnats pel complot del Garraf. Per a l'advocat, «aquesta popularitat de Maluquer era la prefiguració de la d'un altre català d'edat semblant que, portat per la massa del poble, recolliria la presidència de les seves mans» (p. 533). És a dir, de l'arribada al palau de la Generalitat del seu vell amic Francesc Macià.

Com explica ell mateix, una de les primeres reparacions que el govern Berenguer va voler tenir amb Catalunya va ser la restitució de la Junta del Col·legi d'Advocats destituïda i condemnada per Primo de Rivera, com hem vist anteriorment. El fet es va voler celebrar amb un acte de desgreuge i homenatge a la Junta reintegrada i a l'advocat Albert Bernis, que s'havia resistit a substituir els companys desposseïts del càrrec, organitzat al Restaurant del Parc pel dia 18 de març, quatre anys després de la destitució. La convocatòria va ser signada pels exdegans Maluquer i Hurtado, i juristes de totes les tendències.¹³⁸⁴ Aquesta deia: «L'obligació que tenim els advocats de Barcelona d'homenatjar els membres de la nostra Junta de govern que per a defensar el prestigi del Col·legi contra la intromissió del poder dictatorial varen sofrir la presó i l'exili, és tan evident que no caldrà cercar paraules ni arguments per a demanar-vos que la compliu. N'hi haurà prou amb recordar-vos-la».¹³⁸⁵ L'homenatge, presidit pel president Maluquer,

---

¹³⁸³ MALUQUER I VILADOT, Joan. *Una mica d'història. La catalanitat de la darrera Diputació Provincial de Barcelona (24 de febrer de 1930-14 d'abril de 1931)*. Barcelona: Lluís Gili, 1934. MALUQUER I SOSTRES, Joaquim. *Joan Maluquer i Viladot. Jurisconsult i polític*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 1995.

¹³⁸⁴ LV, 9 de març de 1929.

¹³⁸⁵ LP, 9 de març de 1930.

els homenatjats i l'exdegà Hurtado, va tenir una assistència massiva, de més de 600 col·legiats segons les cròniques i amb llistes interminables d'assistents entre el tot Barcelona.¹³⁸⁶ Amadeu Hurtado s'encarregà de l'ofertament del banquet, preveient que Maluquer, per raons d'edat no hi podria assistir ni pronunciar el discurs. Sobre aquest discurs, Hurtado en té un record molt especial a les seves memòries: «Encara que sigui en pecat de vanitat, he de reconèixer que les paraules d'ofertament adreçades als companys són el discurs que recordo haver pronunciat amb més goig, i segurament influenciat per l'entusiasme de l'auditori, em va sortir d'una brillantor que em va enlluernar a mi mateix. No tinc memòria d'un altre èxit personal tan estrepitos, ni per a mi tan emocionant» (p. 537). «Fa tants que no faig discursos –començà dient– que tinc por d'haver-ne perdut la mena», seguidament va explicar el motiu del seu parlament, i va voler homenatjar a Maluquer, que finalment havia assistit a l'acte. A continuació, evocà:

El record d'aquell matí desapacible de març al pati de la presó de Barcelona. Tots nosaltres l'hem travessat una pila de vegades, solitaris, en compliment del nostre deure professional. Però aquell dia no hi anàvem a complir un deure professional. Hi havia darrera les reixes, tota la nostra dignitat ofesa. (Ovació) Hi havia presos els nostres companys, la nostra Junta, per haver mantingut ben alt el sentiment de llur dignitat d'homes i de defensors del Dret. S'havien negat a subscriure una declaració que els vexava en aquests dos aspectes. Eren doncs, a la presó per nosaltres. Quan lliurarem les nostres targes a l'amic Bernis ens sentíem, en certa manera, humiliats. El seu lloc era el de tots. Quan el Dret és humiliat, és cosa normal que totes les presons es vessin enfora i que tota la ciutadania entri reixes endins (Ovació)¹³⁸⁷

Alhora, Amadeu Hurtado va aprofitar per reivindicar les gestions fetes com a Degà en l'enfrontament amb el general Lossada. Com ell mateix explica «vaig voler arriscar-me a fer aplaudir al Col·legi en massa la política que jo havia seguit prop de les autoritats dictatorials durant el meu Deganat. Per molts dels presents va ésser una revelació inesperada la història de la meva actitud davant de la dictadura, que subratllaven amb ovacions pel fet d'estimar-la coratjosa i atrevida, sense pensar ni saber que havia fracassat desautoritzada pels companys que van preferir l'actitud més fàcil i en el fons més resignada de la protesta» (p. 537). Va recordar la conversa amb el capità general en què Hurtado li havia fet veure quant d'humiliant i de revoltant hi havia en el fet que

---

¹³⁸⁶ *ED*, 19 de febrer de 1930.

¹³⁸⁷ «L'apat d'homenatge a la Junta del Col·legi d'Advocats destituïda per la Dictadura». *LVC*, 19 de març de 1929. Reproduït també al llibre de MALUQUER I VILADOT, J. *op. cit.* pp. 45-47.

calgués demanar permís per parlar la llengua materna, i la visita a Primo de Rivera, en què aquest li havia indicat que el plet s'havia de resoldre a Barcelona, i els fets esdevinguts després: «Entre nosaltres, al nostre costat, hi havia gent que, com el personatge de la cançó, “sempre els burxava l'orella”.¹³⁸⁸ Per rancúnia, per amargor d'il·lusions juvenils mancades amb la força de la Dictadura arribava per a ells l'hora de la venjança. Què havia passat? Que havíem fet la nostra Junta. I aquest era el gran delictes. I no veien que, si nosaltres us vam donar els vots, ells amb la seva actitud us han erigit a la categoria de símbol. De símbol de la rebel·lió del Dret contra la brutalitat de la Dictadura». Per acabar, va prevenir als presents dient: «Poden venir –pensem-hi– noves situacions de força. Siguin del color que siguin, seran igualment abominables. Contesteu-les amb gallardia, com heu fet ara, homes de la nostra Junta. Contesteu-les amb la força i l'astúcia de la intel·ligència. El Col·legi d'Advocats no és una barricada. A la seva façana podeu penjar-hi tots els domassos, mentre a dintre hi cremi l'ideal de la fidelitat al Dret. Això no vol pas dir que siguem exclosos del moviment sentimental de la nostra terra. Els que hi hem nascut no podem quedar-nos al marge de les seves aspiracions». L'endemà, *La Veu de Catalunya* publicava les paraules dels discursos i un editorial titulat «Unió i Solidaritat» on afirmava que: «La unió que aplegà tants representants, molts d'ells il·lustres i tots ells meritíssims de la nostra advocacia, proclama que el Col·legi no és fòrum buit d'ideal, ni un cos sense ànima. Proclama també que la injustícia no pot prevaler i que tota infracció de la llei demana inexorablement la seva reparació. Hi ha quelcom en la mateixa naturalesa de les coses que rebutja l'arbitrarietat». ¹³⁸⁹ A més, destacava, entre d'altres coses, «la veu assenyada i justa d'Amadeu Hurtado, gràvida de sentit humà i de sentit polític, conscient de la responsabilitat aclaparadora de l'instant polític». Com explica l'advocat, d'aquell sopar en va sortir la idea de ratificar Abadal i la seva junta al Deganat.(pp. 537-538).¹³⁹⁰

En un altre institució clau de la ciutat com era l'Ateneu Barcelonès es vivia també una situació agitada. Aquesta vegada per culpa d'una conferència del pintor surrealista Salvador Dalí, nebot d'un actiu membre de la Penya Gran, el metge Rafael Dalí, i fill de l'amic de joventut d'Amadeu Hurtado, que a les seves memòries recorda que el jove pintor no tenia bona fama entre la gent de *Mirador* (p. 563). El 22 de març Dalí hi havia

---

¹³⁸⁸ Referència al text històric dels *Segadors*: «Lo gran comte d'Olivar/sempré li burxa l'orella: –Ara és hora, nostre rei,/ara és hora que fem guerra». CAPMANY, Aureli. *Cançoner popular*. Barcelona: Ketres Editora, 1980 p. 75.

¹³⁸⁹ «Unió i Solidaritat». *LVC*, 19 de març de 1930.

¹³⁹⁰ «Les eleccions al Col·legi d'Advocats». *LVC*, 25 de maig de 1930.

pronunciat la conferència «Posició moral del surrealisme», en la qual havia qualificat el difunt escriptor i expresident de l'Ateneu Àngel Guimerà de «gran porc», «pederasta» i «immens putrefacte pelut», en presència del mateix Pere Aldavert, amic íntim de Guimerà, va envuar la seva queixa a la Junta per l'actitud d'aquell «Don Nadie, tarambana, boca d'infern», i d'un grup de joves, entre els quals Tomàs Roig i Llop o Domènec de Bellmunt, que van intentar agredir al pintor.¹³⁹¹ Davant l'enrenou, la Junta encapçalada per Pere Coromines va avançar la celebració de la Junta General, i el president va presentar la dimissió (que no va ser acceptada). Per aquest motiu, la premsa va especular sobre si el nou president de l'Ateneu seria Amadeu Hurtado.¹³⁹²

Entretant, va tenir lloc a Barcelona un nou acte de desgreuge amb els pesars de la Dictadura i de rehabilitació de la catalanitat. Amb Joan Estelrich al capdavant però ideat per Francesc Cambó, s'organitzà un homenatge als signants del missatge en favor de la llengua catalana i en desgreuge per les vexacions sofertes que, com hem vist, intel·lectuals i professors castellans havien tramés al Dictador l'any 1924.¹³⁹³ Els actes s'organitzaren pel dia 23 de març i consistiren en un concert de l'Orfeó Català, clausurat durant el règim, al Palau Nacional, una recepció a la Casa de la Ciutat i a la Diputació i un banquet al Ritz. Com conta Hurtado, els organitzadors li van pregar que volgués oferir el banquet en nom de la intel·lectualitat catalana, però ell va refusar la idea perquè «vaig tenir la impressió que em demanaven com a concertista per l'èxit recent del sopar del Col·legi i em sufocava pensar en la vanitat d'exhibir-me com un solista local en una festa que no havia contribuït a preparar» (p. 538).

Els actes van ser apoteòsics des de l'arribada dels homenatjats a Barcelona, com rememora el mateix memorialista, que en va ser testimoni. Al sopar del vespre del dia 23 de març, al qual també va assistir l'advocat, hi van intervenir Ernesto Giménez Caballero, creador de *La Gaceta Literaria* i en aquell moment tan fascinat pel feixisme com abrandat catalanòfil; Pedro Sainz Rodríguez, l'impulsor del missatge; el Dr. Gregorio Marañón; Ramón Menéndez Pidal, president de la Real Acadèmia Espanyola; Àngel Ossorio y Gallardo; Fernando de los Ríos; José Ortega y Gasset i August Pi i Sunyer, en nom dels catalans. Durant aquells dies, un Víctor Hurtado esdevingut un dels principals defensors

---

¹³⁹¹ Exposició «Tocats» per Dalí. Ateneu Barcelonès. <https://www.ateneubcn.org/tocats-dali> (Darrera visita 14 de febrer de 2021)

¹³⁹² «La presidència del Ateneu Barcelonès». *EL*, 26 de març de 1930. *HM*, 25 de març de 1930.

¹³⁹³ PERICAY, Xavier. *Compañeros de viaje. Madrid-Barcelona, 1930*. A Coruña: Ediciones del Viento, 2013. VENTALLÓ, Joaquim. *Los Intelectuales castellanos y Cataluña : tres fechas históricas: 1924, 1927 y 1930*. Barcelona: Galba, 1976.

del cinema d'avantguarda que presumiblement havia conegut a París, va aprofitar per organitzar una sessió de cinema a la Sala Mozart, on es va projectar, entre d'altres, *Un chien andalou* de Luis Buñuel, en un acte amb Giménez Caballero i Ramon Gómez de la Serna, i en què Josep Maria de Sucre va llegir unes paraules de Salvador Dalí.¹³⁹⁴ Però, la confraternització cultural també tenia alguna cosa de conxorxa política, ja que alguns dels assistents van aprofitar per buscar aliances en les seves conspiracions contra el règim. Hurtado recorda, en aquest sentit, el sopar que es va celebrar al restaurant Patria, que va reunir republicans catalans i castellans, encapçalats pel futur president republicà Manuel Azaña, al qual no va poder assistir, i on es van posar les bases de la futura col·laboració dels republicans catalans en el canvi de règim, associant les seves reivindicacions a l'Estatut (pp. 539- 540). Paradoxalment, el que havia d'ésser un pas en la campanya camboniana que es materialitzava en aquells mateixos dies amb la publicació de *Per la concòrdia*,¹³⁹⁵ servia per establir llaços entre el republicanisme espanyol i els sectors catalanistes d'esquerra catalans de cara a un futur de canvi. Un fet del qual el líder de la Lliga, a qui la malaltia va impossibilitar d'assistir als actes, se'n lamenta a les seves memòries, quan, de nou, critica la poca qualitat moral, el sectarisme i la informalitat dels homes d'esquerra, i de qui jutja com a incorrecte que celebressin reunions amb els sectors afins catalans de cara a la futura proclamació de la República: «Pot dir-se que aprofitaren el convit per iniciar la conspiració contra els qui els havien convidat».¹³⁹⁶ Amb els hostes de retorn a Madrid, Amadeu Hurtado va publicar, de nou sense signar-lo, un article en portada a *Mirador* sobre «La visita dels intel·lectuals». En ell, esmentava l'article publicat per Gaziel a *La Vanguardia* dies abans de l'homenatge, en què assegurava que per resoldre el problema català calia aparcar el sentimentalisme del catalanisme radical i del castellanisme intransigent, i per tant, advocava per la intel·ligència i l'enteniment.¹³⁹⁷ Al seu article, Hurtado, tot i mostrar-se bastant d'acord amb el director de *La Vanguardia*, assegurava que:

Les nostres diferències sentimentals amb els castellans no són pas d'ara ni les hem creades nosaltres. Daten almenys de quatre segles. Quan es va intentar la unitat espanyola,

---

¹³⁹⁴ *Helix*, núm. 10. Març de 1930. BONET, Juan Manuel. *Diccionario de las vanguardias en España. 1907-1936*. Madrid: Alianza Editorial, 1995. P. 342. Una carta del periodista Pau Guimet i Prats, en nom de Vida Lleitadana al director de *Mirador*, Manuel Brunet, el 12 de novembre de 1929 (AAH), dona testimoni de l'èxit de la projecció de *Un chien andalou* per part de *Mirador*, celebrada el 29 d'octubre de 1929 al Cinema Rialto, i que es va haver de repetir l'endemà degut a l'elevada demanda d'entrades. SINGLA, C. *op. cit.* Annex. p. 318.

¹³⁹⁵ CAMBÓ, Francesc. *Per la concòrdia*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930.

¹³⁹⁶ CAMBÓ, F. *op. cit.* 2008. pp. 571-572.

¹³⁹⁷ GAZIEL. «Los precursores». *LV*, 21 de març de 1930.

Castella en va prendre la direcció amb la idea d'assimilar tots els components nacionals al seu tipus propi de civilització, i Catalunya va quedar al marge de la carrera triomfal de Castella, resistint amb gran tenacitat tot intent d'assimilació, refugiada principalment en l'especialitat del seu idioma fins en les hores més tristes de la seva decadència li va donar prou força per a continuar l'obra de la seva tradició cultural.

Ara que Catalunya ha renaixut amb una personalitat ben destacada i amb una voluntat ben resolta, hem de pensar que no ens podem pas sostroure a aquestes influències històriques. Sempre que es parli de la possibilitat d'una acció comú amb els castellans s'ha de tenir en compte el que representa en la vida espiritual d'un poble una protesta o un no conformisme que dura des de fa més de quatre segles; però nosaltres també haurem de tenir molt en compte el que representa en la vida espiritual de Castella i fins dels seus homes més eminents, la tradició secular d'un poder d'assimilació.¹³⁹⁸

Amadeu Hurtado aprofitava per situar el moment històric en què s'havia produït la trobada amb «els esperits més emancipats de tot prejudici tradicional», en el context de concòrdia europea i no amagava les dificultats de l'empresa:

Sentirem en aquest els primers contactes molts punts de fricció i s'ha de tenir l'ànim molt ben preparat per a perdonar els uns als altres recíproques molèsties. La història vol que visquem junts; però la vida vol que en drets i en consideracions siguem iguals. Aquesta és la nostra feina.

Molt més difícil, i en alguns aspectes ben cruel, és la concòrdia que per ajudar a crear la personalitat política d'Europa ens proposen aconseguir alguns homes selectes de França i d'Alemanya. Aquests homes topen sovint, i es comprèn, amb els esperits tradicionals dels seus pobles. Els diuen a tothora que el sentiment de part dels altres és fingit, que l'amor que els ofereixen és fals i que tot plegat es una maniobra per aprofitar un moment de feblesa sentimental i donar amb més seguretat el cop de gràcia. Unes coses per l'estil els diran als intel·lectuals castellans els esperits tradicionals de casa seva i ens les diran també els nostres, que tenen sempre desperta la susceptibilitat secular.

Però no hi fa res. Tot els que esperen i desitgen la possibilitat d'una concòrdia i d'una acció comú entre les intel·lectualitats castellana i catalana, com precursora d'una concòrdia popular, poden estar ben segurs que si s'equivoquen, n'hi haurà prou que l'error vingui d'una intenció honorable perquè el poble i la història els absolguin.

Com escriu a les seves memòries, els vells rivals Santiago Alba i Francesc Cambó prenien posicions de cara a la nova situació, disposats a encapçalar les opcions liberal i

---

¹³⁹⁸ HURTADO, Amadeu. «La visita dels intel·lectuals». *Mirador*, núm. 61. 27 de març de 1930.

conservadora un cop tancat el parèntesi dictatorial. El biògraf de Cambó Jesús Pabón detalla les trobades i reunions entre ambdós personatges aquell 1930. En una trobada a l'Hotel Crillon de París, Alba li va confessar que pensava en «un Gobierno de altura», format per personalitats com el jurista Rafael Altamira, el sindicalista Manuel Llana, el general Manuel Goded, el doctor Marañón i Jaume Carner o Amadeu Hurtado com a representant català.¹³⁹⁹ El mateix Hurtado admet haver-se reunit a París amb Alba, que s'hostatjava a l'hotel Claridge (p. 550). Mentrestant, Estelrich confessava per carta al seu conterrani, el periodista Josep Maria Ruiz Manent, el seu enuig amb Hurtado, a qui situava a l'organització d'una assemblea de catalans i castellans, que s'hauria de celebrar com a conseqüència dels actes del 23 de març, i de la qual no en tenien notícia als homes de la Lliga que l'havien impulsat: «Es intolerable que mangonegi tot això, en silenci, en nom dels catalans, un home com l'Hurtado que feu ostensible propaganda a Madrid i a Barcelona contra la celebració dels actes del 23, que ens prometé hores abans del banquet, que abans havia refusat de signar la nostra invitació als castellans i de fet no signà».¹⁴⁰⁰

I és que aquells dies de març, una personalitat que s'acostà a Amadeu Hurtado va ser el filòsof José Ortega y Gasset. En declaracions a *La Vanguardia* durant el seu viatge a Barcelona per participar als actes del 23 de març, el filòsof assegurava que «el único sistema que está por ensayar en España es el de probar a ver lo que pasa haciendo un poco de caso a los intelectuales».¹⁴⁰¹ Preguntat sobre aquell acte d'aproximació entre Catalunya i Castella, assegurà que «se trata de un hecho nuevo y dual, y la grande y mejor mayoría de los intelectuales no catalanes han modificado su actitud respecto a las aspiraciones de Cataluña y parejamente la grande y mejor mayoría de los intelectuales catalanes modifican el tono de su relación con el resto de España», i afegí: «este es el hecho. Su importancia consiste en que a esa modificación de las actitudes solo se ha podido llegar merced al convencimiento de que ninguno de los problemas substantivos de España podía resolverse si no es con una profunda y total reforma del cuerpo nacional del Estado y de lo que no es Estado». D'acord amb el seu biògraf, Jordi Gracia: «Ese es el runrún que delata un movimiento conspirativo que se ha puesto en marcha en aquellos encuentros multitudinarios y del que nace el borrador de “Llamamiento a la nación” que Ortega redacta a su regreso a Madrid. Está pensando en reunir cien o ciento cincuenta personas bajo el título de “Conversación sobre España”. El plan tiene mucho de

---

¹³⁹⁹ PABÓN, J. *op. cit.* p. 1085.

¹⁴⁰⁰ Carta de Joan Estelrich a Josep Maria Ruiz Manent. Sense data. Fons Joan Estelrich. BC.

¹⁴⁰¹ «Manifestaciones del señor Ortega y Gasset». *LV*, 29 de març de 1930.

resurrección de la Liga de 1914 y es el primer embrión de la Agrupación al Servicio de la República. Propone contactos discretos, reuniones sin publicidad, primeros guiones de nuevos proyectos para pensar el futuro».¹⁴⁰² Ortega busca i troba en Amadeu Hurtado un còmplice en la seva intervenció conspirativa, amb la idea de constituir una anomenada «Junta Magna». A les seves memòries, i amb una certa confusió temporal –situa els fets a partir de l'octubre de 1930, quan s'esdevingueren durant els mesos posteriors a l'acte de març de 1930–, l'advocat recorda que va fer desenes de gestions, entre elles amb un Cambó conveslescent (p. 554). Segons assenyala: «El resultat de la meva enquesta, sense ésser contrari als propòsits d'Ortega, no era gaire afalagador perquè, enquadrat gairebé tothom més o menys en algun partit, es creia difícil, amb tot i ésser desitjable, que els partits s'avinguessin a una acció que, si havia d'ésser un èxit popular, afectaria l'existència de tots ells» (p. 554). Existeix una carta a la Fundación Ortega y Gasset, dirigida per Amadeu Hurtado a Ortega, en què el primer detalla l'estat d'algunes d'aquestes gestions, d'acord amb August i Pi Sunyer, i on es refereix al «resultado favorable de nuestras gestiones para la realización del proyecto aceptado en principio en el almuerzo del Ritz».¹⁴⁰³ En ella es posa a disposició del promotor de la idea y assegura que «hoy me ha preguntado por el estado del asunto el Sr. Duran y Ventosa, quien me ha comunicado al mismo tiempo que esta noche sale para Madrid el Sr. Cambó; bastante mejorado de su dolencia. Tengo anunciada la visita del Sr. Capdevila, director de *El Matí*, periódico de los católicos del Dr. Cardó, que desea participar en esta iniciativa; pero no me apresuro a señalarle cosas para la entrevista porque ignoro si han surgido ahí dificultades que obliguen a aplazar definitivamente el proyecto». Hurtado afegia cap al final de la carta: «¿Creen Ud. que ha cambiado la situación política en España o la orientación del pensamiento político en condiciones que hacen imposible o inviable su iniciativa? Aquí han variado poco las cosas; pero si algún cambio pudiese apreciarse, seria en el sentir de buscar soluciones de concordia que arreglen la cuestión política sin grandes estrépitos. No sé lo que pasaría si la vida pública fuese más activa y la intervención popular más libre; pero por ahora el tono general es de reflexión y espera». Quan tots dos es van trobar a Madrid, aprofitant un dels viatges d'Amadeu Hurtado a la capital pels afers de l'Apèndix del Codi Civil, complicitat es va esquerdar. En una d'aquestes visites, Ortega y Gasset li va demanar parer sobre els seus articles al *El Sol*,

---

¹⁴⁰² GRACIA, Jordi. *José Ortega y Gasset*. Madrid: Taurus – Fundación Juan March, 2014. p. 444.

¹⁴⁰³ Carta d'Amadeu Hurtado a José Ortega y Gasset, Barcelona 10 d'abril de 1930. Archivo Fundación José Ortega y Gasset – Gregorio Marañón.

especialment el titulat «El error Berenguer»¹⁴⁰⁴ que acabava amb un contundent «Delenda est Monarchia» que es va fer cèlebre. Davant la contundència de la crítica a la monarquia d'Ortega, Hurtado li va recordar que «la culpa del rei no era haver governat malament, sinó haver volgut governar en lloc dels representants del país, sostenint un règim constitucional que era una ficció» (p. 555), i que com a monàrquic, Ortega li hauria d'haver recordat al rei quins eren els seus deures i funcions, «perquè d'altra manera els patriotes monàrquics haurien d'abandonar-lo i passar a la República per haver-se fet incompatible amb l'exercici dels drets constitucionals del poble» (p. 555). Per a Hurtado, aquesta actitud «tindria per altra part el valor de no córrer el perill de portar a la República un pensament monàrquic» (p. 555). Aquesta opinió sembla que no va agradar al filòsof que, segons Hurtado, li va improvisar una reflexió sobre la monarquia:

Em meravella –deia– el desconeixement que aquestes paraules demostren del que és el Palau Reial. Perquè no és el rei, sinó el Palau, tot el problema d'ara. El Palau és una vella construcció política, aixecada amb aportacions d'interessos seculars, de sentiments de casta, de prejudicis nobiliaris, de dominació religiosa, de privilegis i de drets asprament conservats, i tots aquests factors innombrables s'apuntalen recíprocament per sostenir l'edifici del qual el rei és la cúpula on s'aguanta el pavelló. Si el rei personalment volgués seguir una suggestió com la de què ara parlem, el Palau no li ho permetria. Ell és el transitori i el Palau el permanent. Penetrar en aquesta fortalesa per portar-hi, amb l'aire del carrer, la força d'un poder popular, és impossible. L'únic remei és prescindir-ne i aixecar al seu lloc una República (p. 555).

Aquesta reflexió, ben diferent de l'expressada per Ortega a l'article d'*El Sol*, va plaure molt més a Hurtado, que de tota manera, hauria de veure anys després –i com veurem–, com Ortega y Gasset utilitzava l'episodi «amb fins purament polèmics» en plena discussió de l'Estatut, quan va acusar Amadeu Hurtado, llavors ja un enemic polític, d'haver volgut salvar la monarquia. Mentrestant, a mitjans de juny de 1930, *Mirador* tornava a proposar un concurs als seus lectors.¹⁴⁰⁵ La idea era fer un «assaig d'eleccions», en què els lectors assenyalessin els quin noms que votarien en unes eleccions com a representants de Catalunya. El 26 de juny es van donar els resultats, encapçalats per Lluís Nicolau d'Olwer, d'Acció Catalana; Antoni Rovira i Virgili, d'Acció Republicana de Catalunya; Francesc Macià, d'Estat Català; Jaume Bofill i Mates, d'AC; Francesc

---

¹⁴⁰⁴ ORTEGA Y GASSET, José. «El error Berenguer». *ES*, 15 de novembre de 1930.

¹⁴⁰⁵ Sobre aquest concurs, «Concurs electoral de Mirador». *Mirador*, núm. 74. 26 de juny de 1930. Més informació a SINGLA, C. *op. cit.* pp. 259-263.

Cambó, de la Lliga Regionalista; Jaume Aiguader, d'EC i Raimon d'Abadal, de la Lliga. Molt més avall, i darrera d'altres personalitats com Joan Maluquer, Marcel·lí Domingo, Ferran Valls i Taverner, Gabriel Alomar, Manuel Serrat i Moret, Joan Ventosa i Calvell, Pere Coromines, Manuel Carrasco i Formiguera i Lluís Companys, apareixia un Amadeu Hurtado que no tenia cap mena d'actuació política ni la pretenia tenir. De tota manera, la seva opinió continuava sent preuada pels periodistes, com Pedro Massa d'*El Liberal*, que tot i que Amadeu Hurtado li argüís el seu allunyament de la política, va aconseguir que en fes una anàlisi de la situació actual de Catalunya:

- Era de esperar —comienza diciendo D. Amadeo Hurtado— que después de los seis años largos de Dictadura, la fuerza latente de la política catalana se hubiera manifestados con caracteres realmente vivaces, siquiera fuera en signo de protesta y de apetencia de combate en lo por venir. Ya ha visto usted que nada de esto ha sucedió, lo que prueba que los hombres representativos de Cataluña no están por el extremismo ni por nada que pueda implicar esta tendencia de actuación. ¿Porque en realidad o sienten ni creen en los movimientos radicales? No. Acaso porque no considera que ha llegado su momento, el del desarrollo de esos últimos términos del problema, y prefieren sacar todo el provecho posible de las circunstancias actuales, antes de arriesgarlo todo en una empresa insegura. Sea por lo que fuere, lo cierto es que en lugar de los vientos huracanados que parecían inminentes cuando desapareciera el rigorismo dictatorial, hoy corre por Cataluña un suave aire de concordia que sin excluir la posibilidad ni el deseo de mayores logros, se atempera de maravilla a lo existente y de ello trata, como le decía, de obtener los mejores frutos dentro de una limitación obligada.
- ¿Cuál cree que es la razón de esta prudencia posibilista?
- Yo no veo más que una: el miedo a una nueva dictadura al través de una revolución sin tino ni medida. Tenga usted en cuenta que ninguno de estos hombres ha de hacer la revolución ni espiritual ni material. Y ante la incógnita de los que este hecho signifique, incapaces para alumbrar el alcance, modalidad y consecuencias del movimiento revolucionario, mientras éste se produce o no al influjo de fuerzas extrañas a su disciplina, ellos laboran en el claroscuro de la posibilidad, a despecho de su peculiar matiz político más o menos acusado. Una prueba elocuentísima de esto que le vengo diciendo es la siguiente. Usted sabe que el presidente de la Diputación Sr. Maluquer, basándose en un artículo del Estatuto provincial elaborado por la Dictadura, trata en estos momentos de resucitar en substancia la antigua Mancomunidad catalana, y para ello procura incorporar a su idea cuantas fuerzas organizadas puedan aportar apoyo y consejo positivos. Pues bien; a pesar de que el

propósito tiene como punto de origen una disposición dictatorial, pocos son los grupos políticos que, a estas fechas, no han mostrado su beneplácito ante la idea del señor Maluquer, por ver en ella –dicen– el principio de la solución de un problema secularmente difícil: el catalán. Confirmando lo que dije antes: que allí donde se ve un rayo de luz acuden nuestros hombres políticos, de cualquier matiz que sean, ganosos de nuevas avanzadas, siempre que estas afecten a los asuntos privativos de Cataluña.

1406

Quan Massa li va preguntar sobre els seus pronòstics sobre els resultats de futures eleccions, Amadeu Hurtado li respongué parlant-li l'enquesta de *Mirador* que acabem de referir, en la qual eren escollits set personalitats representatives del catalanisme de filiacions ben diferents. «Es decir, la Acción Catalana en todos sus sectores, el nacionalismo, la Acción Republicana, la Lliga, el grupo obrerista, etc., etc. El hecho que en esta elección ideal no haya predominado una tendencia determinada evidencia también este suave aire de concordia que en mi opinión caracteriza hoy día la política catalana», afegia Amadeu Hurtado, advertint que l'enquesta no reflectia cap a on decantaria la gran massa obrera. En resum, i per *La Veu*, «continua manifestant el senyor Hurtado que tot això demostra que és arribava l'hora de la concòrdia».¹⁴⁰⁷ Per al diari regionalista, era important destacar l'ús del terme «concòrdia» com a divisa, que com hem vist, era a la base del programa polític que anunciava Francesc Cambó per a després del període dictatorial,¹⁴⁰⁸ i que des del nacionalisme liberal d'Acció Catalana era contestat per Jaume Bofill i Mates amb *L'altra concòrdia. Per una revisió del problema català: la solució liberal i democràtica*, també publicada el 1930.¹⁴⁰⁹

En aquest intent de represa de la vida civil després de la dictadura de Primo de Rivera, hi va jugar un paper menor, però rellevant per a la carrera d'Hurtado, el nou impuls als treballs per aconseguir l'aprovació de l'apèndix de Dret Català al Codi Civil espanyol. Durant el segle XIX, a Catalunya, els juristes i polítics s'havien oposat tenaçment al procés codificador del dret civil durant els inicis de l'estat liberal, per tot allò que tenia d'uniformitzador d'un dels trets diferencials del país supervivents després

---

¹⁴⁰⁶ MASSA, Pedro. «Don Amadeo Hurtado nos hace un clarísimo diseño de la actual situación política de Cataluña». *EL*, 20 de juliol de 1930.

¹⁴⁰⁷ «El senyor Amadeu Hurtado diu, en unes declaracions, que ha arribat l'hora de la concòrdia». *LVC*, 22 de juliol de 1930.

¹⁴⁰⁸ CAMBÓ, F. *op. cit.* 1930.

¹⁴⁰⁹ BOFILL I MATES, Jaume. *L'altra concòrdia. Per una revisió del problema català: la solució liberal i democràtica*. Barcelona: Publicacions de la Revista de Catalunya, 1930. Sobre aquest llibre i el programa polític que contenia, CASASSAS I YMBERT, Jordi. *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1980. pp. 320-326.

del Decret de Nova Planta. Manuel Duran i Bas, eminent jurista i ministre de Gràcia i Justícia del govern Silvela l'any 1899, va redactar una *Memòria* sobre les institucions del dret català que calia preservar durant la codificació. Tot això va fer que el Codi Civil aprovat el 1888 compregués només el dret de Castella, restant com a vigent en cadascun dels territoris el dret històric foral, i essent només supletori en aquelles qüestions no regides per aquest. Per culminar el procés, s'establia la necessitat d'aprovar uns apèndix al Codi Civil que especificuessin les institucions del dret civil dels territoris amb dret propi. El decret de 24 d'abril de 1899 va ordenar la formació de comissions especials formades per juristes procedents de cadascun dels territoris per redactar els respectius apèndixs.¹⁴¹⁰

En qualitat d'exdegà del col·legi d'Advocats, Amadeu Hurtado formava part de la Comissió redactora de l'Apèndix de Dret Català. Com ell recorda a les seves memòries, José Estrada, ministre de Gràcia i Justícia del govern Berenguer va enviar una carta el 27 de juny de 1930 als presidents de les Diputacions catalanes «en la qual els demanava el seu parer sobre la conveniència de portar a l'estudi de la Comissió de Codis, com a projecte de l'Apèndix de Dret Català al Codi Civil, l'articulat que Manuel Duran i Bas havia formulat en la conclusió de la seva notable i famosa *Memòria* sobre les institucions del nostre dret que haurien d'ésser incorporades al Codi Civil espanyol per ésser conservades». (p. 542). L'objectiu d'Estrada era fer una ràpida revisió de l'articulat a fi d'adaptar-lo al sistema d'Apèndix previst en aquest codi i donar-li immediatament efectes legals per deixar resolt el problema del dret civil català. Maluquer, president de la Diputació i de la Comissió Oficial de l'Apèndix, es posà mans a l'obra, reclamant per aquesta el treball encomanat pel Ministre. Com explica altra vegada Hurtado:

Convocats per Maluquer ens reuníem al Col·legi els membres de la Comissió que érem presents a Barcelona, i el nostre president ens va dir amb tota claredat que si per qualsevolga motiu no creïem possible o convenient el treball de revisió que se'ns demanava ell prendria la responsabilitat de presentar al Govern com a projecte d'Apèndix l'articulat Duran i Bas tal com va deixar-lo el seu il·lustre autor per convertir-lo en llei. Tots vam comprendre que Maluquer estava molt decidit a executar aquest pla perquè de totes passades volia deixar com a rastre del seu pas per la presidència de Catalunya la promulgació legal de l'Apèndix, pendent des de la vigència del Codi Civil feia quaranta anys. De moment, es van iniciar algunes resistències fundades en els mateixos motius

---

¹⁴¹⁰ Sobre el procés de codificació. MONTAGUT ESTRAGUÉS, Tomàs de (coord.) *Història del Dret espanyol*. Barcelona: Editorial UOC, 1998.

d'ordre jurídic i potser més d'ordre sentimental que per tant de temps havien impedit la formació de l'Apèndix, i més encara havent de prendre com a pauta forçosa l'articulat Duran i Bas, que tenia les naturals deficiències –ja assenyalades per aquell eminent jurisconsult– d'uns senzills preceptes que a la seva època havien de limitar-se a ésser incorporats com a excepcions al Codi de caràcter general aleshores en projecte. La tenacitat de Maluquer, però, no acceptava dilacions, i em vaig permetre de manifestar una adhesió absoluta al seu propòsit, la qual, secundada a l'acte per Abadal, va ésser causa que en aquella mateixa sessió del 9 de juliol comencés el treball de revisió amb el compromís de tenir reunió diària cada tarda fins acabar-la. (p. 543).

Les crítiques als treballs empresos per la Comissió no es van fer esperar i això va fer que la Comissió publicés una nota en què defensava aferrissadament la seva tasca, tot i afirmant:

És una idea desconcertant i pertorbadora voler que les velles fórmules es conservin amb el mateix desordre d'ara per por que en ordenar-les se'n pugui perdre alguna per oblit, sense adonar-se que la vida no es detura i que és ella la que a cada dia que passa mutila per raó del desordre actual el nostre patrimoni jurídic. Els que volen esperar decisions de conjunt difícilment demostraran que les comprometi el fet de voler donar des d'ara un coneixement clar i concret de les nostres normes jurídiques, i la comissió té el deure de donar una fórmula definitiva, ràpida, immediata, sense noves esperes, per a aquesta claredat del nostre règim civil.¹⁴¹¹

Formaven la comissió a banda dels degans Maluquer, Hurtado i Abadal, els presidents de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació Antoni M. Borrell i Soler, Francesc Maspons i Anglasesell, Joan Martí Miralles i Oriol Anguera de Sojo, tal com aparegueren en la portada de *Mirador* del 4 de setembre de 1930.¹⁴¹² Els treballs s'havien enllestits a finals d'agost, essent repartit imprès en un període d'informació per rebre comentaris o observacions de les Diputacions, les corporacions jurídiques i els juristes catalans: «La informació va ésser ben acollida i vam rebre un nombre considerable de respostes i d'observacions que van ésser acuradament examinades, començament des de principis d'octubre la redacció definitiva de l'Apèndix, que quedava enllestida el dia 11 de novembre d'aquell any 1930» (p. 545). El 18 de novembre es va celebrar l'acte oficial

---

¹⁴¹¹ Reproduït a les memòries d'Amadeu Hurtado. p. 544, però publicat a la premsa. Per exemple, *LVI*, 16 de juliol de 1930.

¹⁴¹² «La publicació de l'Apèndix. El dret català codificat». *Mirador*, núm. 84, 4 de setembre de 1930.

de signatura del projecte, immortalitzat a la premsa amb fotografies on es veu la cabellera blanca d'Amadeu Hurtado al costat del president Maluquer:¹⁴¹³

La Comissió va encarregar a Abadal l'escrit de presentació del nostre Apèndix al Govern i em feia l'honor de confiar-me la redacció en català de l'exposició de motius de la nostra obra amb un resum dels antecedents del problema, que, degudament examinada pels companys, passava a ésser la introducció que precedeix el text de l'edició posada a la venda. He de remarcar que en aquella època els correctors de proves eren per consentiment general una mena d'agents de l'autoritat encarregats de l'execució de les normes ortogràfiques i gramaticals del nostre idioma literari en formació, i per obra del nostre corrector, en la introducció de l'Apèndix se substituïen sistemàticament el verb «haver» pel verb «tenir» sempre que serveix per expressar algun concepte obligatori o imperatiu (p. 547).¹⁴¹⁴

Però, quan a finals de novembre Maluquer, Abadal i Hurtado van traslladar-se a Madrid per a presentar el projecte al Ministeri de Justícia, no hi van trobar Estrada, sinó el nou titular, Joaquín Montes Jovellar, que no tenia massa idea de la qüestió. (p. 547).¹⁴¹⁵ Des de Barcelona, *La Veu de Catalunya* afirmava que «els noms il·lustres de Maluquer, Abadal i Hurtado, com de tots els altres juriconsults catalans que han constituït la meritíssima Comissió de l'Apèndix, representen la voluntat autèntica de la gran majoria del poble català en aquest problema fonamental. La publicació de l'Apèndix vindrà a posar terme adequat a les perturbacions jurídics i els perills socials que la seva absència representava. I en el camí de la reconstrucció de la personalitat col·lectiva s'haurà donat un pas decisiu».¹⁴¹⁶ A primers de desembre els comissionats tornaven a Barcelona, i ho foren rebuts per un nombrós grup de juristes i personalitats polítiques al Baixador del Passeig de Gràcia.¹⁴¹⁷ Però la sensació dels juristes catalans no va fer massa falaguera. El ministre havia enviat el projecte a la Comissió de Codis per a que l'examinessin, un destí que per a Hurtado era «com enterrar-lo» (p. 548). Com explica ell mateix: «Les nostres enèrgiques reclamacions van aconseguir que entres a formar part d'aquesta comissió en nom de la nostra l'amic Abadal per impedir l'enterrament, i en efecte, la Comissió de

---

¹⁴¹³ *LV*, 19 de novembre de 1930. *LVC*, 19 de novembre de 1930.

¹⁴¹⁴ Aquesta introducció, a més del projecte, la Memòria de Duran i Bas i d'altres treballs es pot trobar a *Projecte d'apèndix i materials precompilatoris del dret civil de Catalunya*. Barcelona: Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya, 1995. Sobre el procés, MIRAMBELL I ABANCÓ, Antoni i SALVADOR CODERCH, Pau. *Estudi introductor* dins la mateixa obra.

¹⁴¹⁵ «La Comissió de l'Apèndix del Dret Català al Ministeri de Gràcia i Justícia». *LVC*, 29 de novembre de 1930. «En Gracia y Justicia». *LE*, 29 de novembre de 1930.

¹⁴¹⁶ «Pel Dret Català». *LVC*, 30 de novembre de 1930.

¹⁴¹⁷ *LVC*, 2 de desembre de 1930. *LVC*, 3 de desembre de 1930.

Codis va començar tot seguit l'estudi del nostre treball. No va tardar Abadal a comprovar que aquest es veia amb poca simpatia. Trobaven deficient el castellà de la redacció dels articles, i sobretot, segons deien, massa antiquat el contingut» (p. 548). La caiguda de la monarquia i la proclamació de la República ho va aturar tot. Com explica Amadeu Hurtado, ja amb el nou règim:

Vaig aprofitar la primera ocasió de parlar amb el nou ministre de Justícia, Fernando de los Ríos, per demanar-li el decret de promulgació del nostre Apèndix que, com totes les codificacions, tindria el valor de fixar amb claredat la situació del nostre dret especial, sense prejutjar les futures reformes que les noves institucions polítiques del país volguessin decidir; però quan unes setmanes després em va ésser possible anar al seu despatx i renovar-li la mateixa demanda, em va dir que no havia trobat rastre del famós Apèndix a la casa, segurament perquè el retenia algun membre de la Comissió de Codis, i tot seguit em vaig aixecar per agafar de damunt la xemeneia aquell paquet d'exemplars que hi havia posat amb la seva mà l'anterior ministre Montes Jovellar. Durant tots els trastorns d'un canvi de règim, amb la desaparició d'una monarquia secular, aquella representació de la nostra obra no s'havia desplaçat ni d'un centímetre, com si el ministre del rei li hagués trobat simbòlicament un sepulcre. Malgrat la sorpresa de De los Ríos en veure desenterrat amb el meu gest l'Apèndix que dormia el somni de la mort en el seu propi despatx, ja no era possible ressuscitar-lo. La idea d'un pròxim Parlament català amb facultats per ordenar tot el nostre dret civil destruïa abans que la nova institució nasqués l darrer esforç perdut per clarificar l'estructura desordenada del nostre dret. (p. 549)

10.4 DAVANT LA IMMINÈNCIA DELS CANVIS

Mentre els governs de la monarquia intentaven retornar a una impossible normalitat constitucional com si no hagués passat res, els opositors al règim conspiraven i s'aplegaven per a proclamar la República i convocar Corts Constituents. El 17 d'agost de 1930, a Sant Sebastià s'havien aplegat diferents representacions republicanes per preparar la instauració de la República, a la qual els catalans donaven suport a canvi d'aconseguir donar satisfacció a les reivindicacions catalanes, que serien portades a les Corts Constituents amb el suport del Govern.¹⁴¹⁸

Com explica Amadeu Hurtado, a través de l'advocat Felip de Solà Cañizares, el 27 d'octubre de 1930 va rebre la visita de Miguel Maura, fill de l'expresident del Govern

---

¹⁴¹⁸ LV, 19 d'agost de 1930.

Antoni Maura i membre del Comitè Republicà, que li portava una carta de Niceto Alcalá-Zamora, exmonàrquic declarat com a republicà, en que li recordava el seu discurs de 1908, « quan vaig dir que amb ell, joves com érem els dos, podríem arribar a termes de coincidència i m'invitava a donar realitat a aquesta previsió» (p. 551). L'oferiment era per integrar-se en representació de Catalunya en el Comitè format per Alcalá-Zamora, Fernando de los Ríos, Lerroux, Domingo, Prieto, Albornoz, Azaña, Francisco Largo Caballero i Diego Martínez Barrio, i que es preparava com a govern provisional de la República.¹⁴¹⁹ Els membres del

- Vinc, en realitat – em deia – a oferir-li una cartera de ministre i creiem tots nosaltres molt necessari que l'accepti. És el cas que possiblement el canvi de règim s'haurà de fer amb intervenció de l'exèrcit, que en bona part, principalment els joves, està amb nosaltres, i tenim la natural aprensió que, disposats com estem a respectar els nostres compromisos amb els catalans, els militars es mostrin de moment hostils a aquesta part del nostre programa i vulguin accentuar a Catalunya una actitud contrària. En previsió d'aquesta contingència, creiem indispensable que al Govern de la República hi hagi un català de prestigi que sigui una garantia per als catalans que, malgrat el que pugui passar entre militars i catalanistes, està assegurat el compliment per la República de tot allò convingut a favor de l'autonomia de Catalunya.
- Agraeixo molt a Alcalá-Zamora i a tots vostès –li vaig respondre– la distinció que em fan; però desgraciadament jo no soc el català que vostès desitgen. No soc un home popular i des de fa vint anys estic separat de tota intervenció directa en la política dels partits. L'acció d premsa que he fet algunes vegades en aquest període, i que faig encara, ha estat generalment anònima, sense cap moment espectacular personal que hagi pogut cridar l'atenció de la multitud. Si realment es produís la topada que temen entre els catalanistes i l'exèrcit, la meua presència al Govern no seria per a cap català la garantia que vostès voldrien fer extensiva a tot Catalunya. Vostès haurien perdut el temps i jo alguna cosa millor que el temps. (p. 552)

Davant la negativa, Maura, que a les seves memòries recordava «el escepticismo, casi burlón, con que hombres de talento y fama de hábiles políticos (como Hurtado) contestaban a nuestros requerimientos»,¹⁴²⁰ li demanà el nom d'un català que es pogués integrar al Comitè i esdevenir ministre en un futur govern provisional republicà. El primer nom va ser el de Francesc Macià, que l'any 1926 havia protagonitzat l'intent d'invasió

---

¹⁴¹⁹ ALCALÁ-ZAMORA, Niceto. *Memorias*. Barcelona: Editorial Planeta, 1977.

¹⁴²⁰ MAURA, Miguel. *Así cayó Alfonso XIII*. Barcelona: Ariel, 1966. p. 92.

de Catalunya per Prats de Molló¹⁴²¹ i que Hurtado recorda, com un senyal de la futura popularitat del seu vell amic, haver viscut des de París d'aquells dies de l'intent militar:

Justament el dia abans la noia encarregada del telèfon de l'hotel, a la qual havia hagut de dir amb ocasió d'un servei que jo era català, m'havia demanat alguna referència de Catalunya, que no havia sentit anomenar mai. L'endemà m'esperava encuriosida per preguntar-me si els detinguts de Prats de Molló eren d'aquella Catalunya de la qual havíem parlat, i en tenir-ne la confirmació, s'adreçava atrafegada als personal del *bureau* per fer-se valer l'erudició que sobre les coses catalanes havia demostrat en comentar amb ells el fet del dia. Va ésser el primer símptoma que descobria de l'interès amb què l'opinió de París havia acollit la notícia. I que va mantenir fins al final del procés obert contra els detinguts. (p. 467)

Així com els dirigents dels partits catalanistes s'havien exclamat per aquella «atzagaiada», Hurtado no s'està de recordar que aquests «no s'adonaven de la força simbòlica que aquell conat de protesta violenta contra la dictadura tindria per a una massa de tanta capacitat d'emoció com la nostra perquè hi havia tota la gallardia d'un gest espectacular sense els perills d'un trastorn per al país» (p. 497). Una emoció que ressonaria arreu del món gràcies al fet de jutjar-se a París, un dels grans escenaris mundials de l'Europa d'entreguerres, gràcies al fet que «va prendre de seguida la volada d'un gran afer, que és l'especialitat de la premsa parisenca» (p. 498). El judici, en el qual Macià va ser defensat per Henry Torrès, va servir, segons recorda Hurtado, per assentar l'aureola romàntica dels conjurats, mentre el net de l'heroi dels dos mons, Riccioto Garibaldi era bescantat com el traïdor que com a agent doble dels feixistes i que havia alertat les autoritats dels plans dels catalans. Macià esdevenia l'encarnació del vell Quixot, unes metàfores literàries a propòsit del gran personatge de la literatura castellana que Hurtado, que va seguir el procés amb interès, no s'està de comentar irònicament, però com escriu ell mateix, l'aventura «havia fet fer al nom de Catalunya la volta al món, llançant-lo als quatre vents des d'aquell centre d'irradiació que és París, i preparava els seus actors per dintre de pocs anys les jornades apoteòsiques de la representació i el poder de la seva terra» (p. 500).

Aquell 1930, Macià, retornat a Barcelona pocs abans des de l'exili, havia estat expulsat pel governador, acreixent el seu prestigi popular entre les masses, però en no

---

¹⁴²¹ CATTINI, Giovanni C. *El gran complot. Qui va trair Macià? La trama italiana*. Barcelona: Ara Llibres, 2009. CATTINI, Giovanni C. *L'aixecament de Prats de Molló*. Barcelona: Rosa dels Vents, 2021.

satisfere el seu nom als revolucionaris espanyols, Hurtado va suggerir-lo el de Lluís Nicolau d'Olwer, d'Acció Catalana, que amb la caiguda de la monarquia, esdevingué Ministre d'Economia al Govern Provisional presidit per Niceto Alcalá-Zamora (p. 553). Tal com explica el dirigent català de la Dreta Liberal Republicana Solà Cañizares, després del refús d'Amadeu Hurtado, les altres opcions foren altres veterans exdirigents de l'esquerra catalana: Jaume Carner, Pere Coromines i Albert Bastardes. El refús d'aquests altres, determinà la tria de Nicolau.¹⁴²² En dona detalls un dels dirigents d'Acció Catalana, Claudi Ametlla, reproduint una conversa el setembre de 1930 amb el seu amic Antoni Rovira, llavors director de *La Nau* i màxim líder de l'efímera Acció Republicana, que s'havia de fusionar amb Acció Catalana, d'on havia sortit anteriorment: «Maura també ha parlat amb Jaume Carner i Amadeu Hurtado. Tots dos s'han excusat, al·legant que no tenien partit ni ningú al darrera. En el fons són tan escèptics com nosaltres quan a les esperances republicanes dels de Madrid».¹⁴²³

Entrats a 1931, se succeïren els actes amb una alta significació política. Pere Coromines retornava d'un viatge a Amèrica, que l'havia portat a donar un cicle de conferències a la Institución Hispano-Cubana de Cultura de l'Havana i que li permeté fer un ampli viatge per l'illa, abans de passar als Estats Units, on va dictar conferències, tant a Tampa (Florida) com a la Universitat de Columbia, a Nova York, i era homenatjat el 24 de gener de 1931 per la plana major de la intel·lectualitat catalana.¹⁴²⁴ El seu vell amic Amadeu Hurtado es trobava entre els impulsors de l'acte,¹⁴²⁵ la convocatòria del qual, deia: «Amics i admiradors de Pere Coromines: avui que la neu dels cabells corona la seva testa en el punt culminant d'aquesta vida tan notable i plena; per tots els llibres que ens ha donat, per totes les inquietuds espirituals que ha desvetllat, per totes les obres diverses que el seu pensament ha fecundat, ajuntem-nos a dir cert al seu entorn i diguem-li tots a la una: Moltes gràcies de les coses que heu fet fins avui! I que per molts anys pugueu dur endavant encara la vostra tasca a joia i profit de tots plegats i l'honra de la pàtria». Com escrivia *L'Esquella de la Torratxa*: «Més de cent cinquanta comensals pertanyents a tots els estaments i colors polítics comparegueren, dissabte, a l'hotel Ritz, per tal de provar llur adhesió a la persona de Pere Coromines. A l'hora dels discursos, don Amadeu

---

¹⁴²² SOLÀ CAÑIZARES, Felip de. *El moviment revolucionari a Catalunya*. Barcelona: Editorial Base, 2016. pp. 14-15.

¹⁴²³ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 66.

¹⁴²⁴ COROMINES, Pere. *op. cit.* 1972. p. 65.

¹⁴²⁵ «A honor de Pere Coromines». *LVC*, 16 de gener de 1931.

Hurtado, oferí el banquet amb un parlament admirable, modèlic».¹⁴²⁶ L'advocat va començar el seu discurs recordant la seva estreta relació, assegurant que «el nom i la persona» de Coromines havien acompanyat la seva vida: «No puc oblidar que en el meu despatx de jove advocat de 25 anys, Pere Coromines va llegir-hi els primers capítols del seu primer llibre. I no puc oblidar que el meu primer discurs va ser en un míting escolar que presidia Pere Coromines».¹⁴²⁷ D'entre totes les facetes de «l'advocat il·lustre, literat excel·lent, periodista remarcable, financer, polític honest» homenatjat, Hurtado en volia destacar la seva aportació com a escriptor:

Ja de molt jove sentí una gran vocació per les lletres. Cal evocar l'època turbulenta i confosa en què es formà com a escriptor i com a home. Era el temps del nostre embalament al teatre d'Ibsen, que En Coromines va presentar a Barcelona; era el temps de Zola i de Maupassant; era el temps de Verhaeren, era el temps de les invasió de les teories positivistes; en les esferes del dret i en què el nom de Lombroso s'emportava els nostres entusiasmes; aquell temps era el que el nostre país assistia a l'esclat de Mossèn Cinto, a l'albada de Maragall, a la puixança de Pous i Pagès, els inicis brillants del mestre Vives. Fou aleshores que es produí l'ingrés de l'estament intel·lectual als grans corrents ideològics que trasbalsaren el món. I en aquell ambient començà En Coromines. D'allí li ve la pluralitat de vocacions, d'allí li ve el contacte amb el poble. Ell ha conviscut amb l'obrer i amb el que sofreix; ha conegut els drames de la misèria i després amb l'alta finança ha conegut també els drames de la riquesa.

Ell ha conegut la crueltat de la ciutat en moments transcendents de la seva vida, i el, que més tard va rebre la reparació triomfal, ara assisteix al triomf de la seva plenitud.

La Veu de Catalunya oferí un resum del discurs d'Hurtado, aprofundint en l'evocació de la seva joventut compartida:

Recordà les penyes de joventut, les reunions del Grup de *L'Avenç*, en el qual Pere Coromines, ja es proposava en una època d'intel·lectualitat caòtica, enriquir el llenguatge, aliar la seva riquesa popular amb la més gran puresa d'estil.

L'orador va fer evocació admirable d'aquells moments turbulents de la nostra espiritualitat i de la nostra vida ciutadana, en què prenia uns aires transcendents per les influències dels intel·lectuals europeus del temps: Ibsen, Maeterlinck, Nietzsche, Fouillée, Lombroso, Kropotkin; Maragall publicava les seves poesies, Iglésies començava de donar obres al teatre, En Cases i En Rossinyol començaven de fer parlar de llurs pintures.

---

¹⁴²⁶ «Don Pere Coromines, homenatjat». *LET*, núm. 2691. 30 de gener de 1931.

¹⁴²⁷ «El banquet d'homenatge a Pere Coromines». *LP*, 27 de gener de 1931.

Coromines, al Teatre Olímpic presentava *Els espectres* d'Ibsen, en una famosa, revolucionària conferència. L'afer Dreyfus apassionava tothom amb un ardent desig de purificació de la vida pública. Coromines, qui aleshores es posava en contacte fervorós amb les classes obreres, després s'ha posat en contacte fecund amb totes les classes de la nostra societat.¹⁴²⁸

La Veu també feia esment a la comparació que havia traçat Hurtado entre Coromines i un il·lustre heroi que acabava de morir pocs dies abans a París¹⁴²⁹: «Com en la vida gloriosa del general Joffre, qui va servir la seva pàtria al moment oportú, i després va retirar-se tranquil, s'ha homenatjat el general, però sobretot l'home, així és l'home admirable que cal homenatjar sobretot en Pere Coromines». Un altre sopar celebrat pocs dies després va ser el tradicional àpat de celebració de l'aniversari de la revista *Mirador*.¹⁴³⁰ Com relata Hurtado al seu llibre de memòries:

En aquells primers mesos de 1931, els partits en general s'esforçaven a accentuar actitud de combat al voltant del problema polític de si el Govern tenia o no autoritat per convocar eleccions d'un nou Parlament. Allò natural era que es fessin les eleccions i com més aviat millor per aclarir la situació política del país amb unes Corts, fossin o no constituents, que tractessin amb tota llibertat les qüestions vitals del moment. La primera República havia sortit d'un esdeveniment ordinari i res no impedia que se'n reunissin aleshores unes altres d'iguals a fi de resoldre a fons l'aguda crisi que estava passant Espanya. Nosaltres sosteníem aquest punt de vista, compartit per la Lliga, a *Mirador*, i la qüestió va ser molt discutida durant el sopar que, com cada aniversari, reunia al voltant dels nostres col·laboradors, un bon nombre d'amics, artistes, escriptors i polítics de diferent filiació (p. 571).

Com recorda el memorialista, era habitual que als aniversaris de *Mirador*, una animada conversa de sobretaula substituïa els discursos habituals en aquests sopars, com subratllava en la crònica posterior el mateix setmanari:

Durant l'àpat les conversacions es fan particulars; cadascú amb veu modesta, parla amb els seus veïns. No hi ha crits ni gresca, perquè –com va dir molt bé *L'Esquella de la Torratxa* en certa ocasió– la gent de *Mirador* tots són nois de casa bona o podrien esser-ho per dret propi. L'alegria mai no ofèn el bon to. Però, de sobretaula, després d'alguns breus parlaments, escoltats entre el cigar i el cafè, s'inicia la conversa general. *Mirador*

---

¹⁴²⁸ «L'homenatge a Pere Coromines». *LVC*, 27 de gener de 1931.

¹⁴²⁹ «A les 8'30 del matí d'ahir morí a París el gloriós Mariscal Joffre, vencedor del Marne». *LVC*, 4 de gener de 1931.

¹⁴³⁰ «En el segon aniversari de *Mirador*». *Mirador*, núm. 105. 5 de febrer de 1931.

té un gran punt que hi col·laborin tots els amics de la casa, els quals aportaran orientacions i suggestions valuosíssimes: és l'únic tribut que exigeix dels que volen seure a la seva taula; l'únic regal d'aniversari que accepta. I, de vegades, aquesta estona de conversa, assoleix interès i vibració.¹⁴³¹

D'aquesta manera, al saló de l'Hotel Colón, «acabades les quatre paraules del nostre Director, Manuel Brunet, oferint l'àpat, don Amadeu Hurtado va obrir el debat recordant el costum implantat l'any passat de canviar impressions sobre les orientacions a seguir durant l'any». Un dels intervinents al debat va ser el filòsof Francesc Pujols, que va exposar el parer que posaria per escrit al seu llibre *La solució Cambó*,¹⁴³² publicat en aquells mesos previs a la proclamació de la República, en el sentit que Catalunya havia de governar Espanya, en una missió que encomanava a Cambó, fent realitat la seva idea d'hegemonia catalana: «Catalunya dominarà Espanya. I, tot allò que no vagi per camí, són divagacions al marge. Naturalment que, filòsof com és, Francesc Pujols no pot prendre en consideració la lentitud d'aquesta evolució hegemonia. Per ell, àvid de l'absolut, cent any no són res. No li ve de cent anys, ni de dos-cents –digué textualment. I, per altra banda, ja sap que no veurà el triomf de les seves idees; però un amant de la veritat ja en té prou amb estar-hi casat en secret». Les idees cambonianes de Pujols van ser replicades pels representants d'Acció Catalana –a qui Pujols atorgava la tasca de recompondre la personalitat del país, Catalunya endins– Estanislau Duran i Reynals i Josep Barbey, que defensaven l'abstencionisme i el canvi de règim a través de l'entesa amb els republicans espanyols. Després d'aquests, «don Amadeu Hurtado assenyala la tendència que hi ha a Espanya de combinar-se, els de la dreta i de l'esquerra, torn a torn, amb els elements de cop d'Estat, i, en canvi, la falta de convicció, per part de molts elements de l'esquerra, quan es tracta de posar-se en contacte amb el poble; la sobirania nacional costa d'ésser reconeguda per les forces polítiques».¹⁴³³ Com recorden tant les memòries d'Hurtado com l'article de *Mirador*, agents governatius van invitar als presents a aixecar la reunió, per la qual no s'havia considerat necessari demanar permís, aturant «la bullida d'una conversa, tot just començava a bullir».

Més enllà d'aquestes reflexions en petit comitè, Amadeu Hurtado va tornar a signar un dels seus escadussers articles a *Mirador*, per respondre a l'aparent contradicció

---

¹⁴³¹ «El segon sopar anual de Mirador». *Mirador*, núm. 106. 12 de febrer de 1931.

¹⁴³² PUJOLS, Francesc. *La solució Cambó*. Barcelona: L'esfera dels llibres, 2005.

¹⁴³³ Les paraules d'Amadeu Hurtado van tenir repercussió als diaris de Madrid. *EL*, 13 de febrer de 1931. *HM*, 12 de febrer de 1931.

que hi havia, aquell hivern de 1931, entre l'agitació republicana que hi havia en l'ambient polític de Madrid i la tranquil·litat del de Barcelona. El propietari de *Mirador* observava aquesta diferència com a conseqüència natural de la participació diferent de les dues ciutats en el govern d'Espanya, i en general, en la funció de governar: «A Madrid, com en altres capitals d'Estat, fa molt de temps que fer política és una carrera. A Barcelona això data de tan poc temps, que potser no passa d'un quart de segle. [...] Els polítics de Madrid, de cara a les qüestions de caràcter general, estan acostumats a manar el poble i es preparen per a saber manar, mentre que els de Barcelona estan més acostumats a protestar i tota l'autoritat els ve de la manera com han sabut representar les protestes de la multitud».¹⁴³⁴ I per tant, «es pot comprendre que a Madrid una qüestió de règim polític o de forma de govern tingui la importància d'una cosa essencial, i que preocupin molt menys les qüestions concretes que en l'ordre social o polític solen ésser el motiu de les nostres agitacions locals. Com també es pot comprendre la contrària, o sigui que a Barcelona apassionen més les qüestions concretes de la nostra vida pública que la del canvi de de règim o de govern». Perquè, «aquest canvi pot ésser per Madrid en un moment donat la solució de tots els problemes vius que poden resumir-se en saber qui ha de governar; però a Barcelona, vulguem o no, el que preocupa la gran massa a l'hora d'aquest canvi és pensar com voldrà entendre i tractar les coses el que vingui a governar». Per això, Hurtado negava que la manca d'agitació republicana a Barcelona fos causada per la manca de republicans, sinó al contrari la manca absoluta de monàrquics, més enllà dels gratificats amb el poder transitori durant la monarquia, fins i tot els homes de la Lliga, bescantats per monàrquics, no els considerava monàrquics de sentiment sinó monàrquics pragmàtics per por al desconegut del que seria la República. En canvi, el fet que l'aparell polític a Madrid reposés sobre la monarquia i, especialment sobre el Rei –a diferència del que hauria de ser una monarquia parlamentària com l'anglesa– feia que apareguessin gran nombre d'antics monàrquics o fills o parents d'antics monàrquics que, trencant amb la monarquia, passaven a engruixir les files republicanes, portats sovint guiats per greuges o ofenses personals: «La doctrina més inofensiva s'inflama si es posa en contacte amb el foc d'una passió personal, i és evident que aquesta passió no pot tenir a Barcelona el mateix grau d'intensitat que a Madrid. Els greuges d'aquí són tot una altra mena que els greuges personals d'una ruptura de pacte, i són d'una tal naturalesa que, sense cap confiança en el règim que els ha produït, la gent vacil·la a posar massa

---

¹⁴³⁴ HURTADO, Amadeu. «Les dues ciutats». *Mirador*, núm. 105. 5 de febrer de 1931.

confiança –que si no es cega no pot ésser apassionada– en el tracte futur d'un règim distint». Josep Pla comentà l'article al seu article polític a *La Veu de Catalunya*, relacionant-ho amb la *Història de l'hegemonia catalana* de Pujols, i posant com a exemple la política de la Lliga enfront d'Acció Catalana,¹⁴³⁵ i l'economista Manuel Reventós que a *La Publicitat* situava el debat sobre la monarquia i la república, que per a ell sí que tindria un caràcter decisiu a Barcelona, en el context internacional de postguerra.¹⁴³⁶

El mateix febrer de 1931 Francesc Macià tornava triomfalment a Barcelona definitivament indultat, llavors ja esdevingut un símbol popular conegut com «L'Avi». Novament, Amadeu Hurtado va escriure un article sense signar a *Mirador*, en el qual donava la benvinguda al vell amic. Mesos abans, quan havia estat expulsat del país en el seu primer intent de tornar a casa, el periodista Brauli Solsona havia entrevistat Hurtado per demanar-li la seva opinió, en un article on també hi deien la seva Joan Moles i Julio Martínez Jimeno:

Don Amadeo Hurtado es uno de los hombres que se entregan al trabajo con toda el alma. No dispone de un minuto. Sus instantes son preciosos, para decirlo con una frase de esos rótulos a la norteamericana que hoy lucen en los despachos donde hay poco que hacer. Una visita. Un recordatorio telefónico. Otra visita. Otro golpe de teléfono.

Al señor Hurtado le es difícil distraer un momento. Su bufete, uno de los, uno de los más acreditados de Barcelona, ocupa toda su actividad, que no es poca. Lo asombroso es pensar cuando este hombre que trabaja tanto puede leer lo que es preciso para estar al tanto, como él lo está, de la política, de la literatura, del teatro, de todo el mundo.

[...]

- ¿Qué opina del caso Macià en su aspecto jurídico?
- Que en los años que llevo de abogado no conozco un caso tan absurdo. Tratar de encontrarle una justificación con cierta apariencia de legalidad equivaldría a perder el tiempo. No le encuentro precedentes, ni aquí ni fuera de aquí, ni puede darse un caso semejante en un país normalmente constituido. No vale la pena de enjuiciar el asunto en su aspecto jurídico, porque para producirse ha sido preciso hacerse cuenta de la que ley es un mito.

Y ahora otra cosa, que no extrañará que yo lo diga a nadie que me conozca y sepa de mi francofilia; se ha censura a Francia porque se ha hecho cargo de Macià en

---

¹⁴³⁵ PLA, Josep. «Provincianisme, decadencia, abstencionisme». *LVC*, 6 de febrer de 1931.

¹⁴³⁶ REVENTÓS, Manuel. «Recapitulant». *LP*, 28 de març de 1931.

Perpignan y lo ha trasladado a la frontera belga. Se ha dicho con tal motivo que Francia rompía su tradición liberal, colaborando en un desafuero despótico. Y esto es injusto. Don Francisco Macià está expulsado de Francia en virtud de sentencia firme, y al quebrantarse la condena tenía que ser detenido por fuerza. Y lo que ha hecho Francia, por consideración a Macià, ha sido prescindir del delito en que incurría y dejarle libre el paso hacia Bélgica.¹⁴³⁷

Retornat Francesc Macià definitivament a Catalunya, Amadeu Hurtado des de la revista *Mirador*, escrivia:

La venerable figura de l'ancià, llavors s'ha magnificat i esdevenia un símbol. Era l'home que ha nodrit el seu ànim de les virtuts més substancials de la ciutadania; i, si és possible d'ultrapassar la pròpia valor, per comunió amb les idees bàsiques de dignitat humana, es supera a si mateix. Macià havia superat Macià. Havia desaparegut l'individu davant l'home representatiu. Perquè Macià vol dir tot això: rebel·lia contra la injustícia; elegància moral menyspreant les trapelleries; bondat, valentia, fermesa.

[...]

És perquè ha estat cavaller servent d'aquest ideal de Catalunya que resum aquests trets de justícia, veritat i llibertat, que Francesc Macià arriba entre nosaltres de l'exili. Tot el seu valor consisteix en el fet que no s'ha apartat mai d'aquest punt on convergeixen totes les nostres voluntats. En retre-li homenatge, els nostre poble entenia retre'l a l'esperit de concòrdia que ell representa; i l'aplaudien perquè en aquests moments, ell, com ningú, simbolitza totes les divisions més o menys profundes, i, a la inversa, els aplaudiments a ell dirigits no reforcen tal o tal altre, sinó que donen més vivor a tots plegats i a cadascú de nosaltres.

[...]

És per això, perquè sou el Macià de tots, que *Mirador* us dona la benvinguda; i perquè essent el Macià de cadascú, teniu prou força de cohesió per a poder fondre les voluntats individuals en una de global. Així són els homes representatius.¹⁴³⁸

Amadeu Hurtado, com hem vist, coneixia des de petit Macià, i la seva relació s'havia fet més estreta essent tots dos diputats solidaris. Com recorda Hurtado, tots dos compartien tertúlia a la penya de la Maison Dorée, «per on havia passat el tot Barcelona de la vida pública: polítics, escriptors, artistes, actors, periodistes i amics de tots ells» (p.

---

¹⁴³⁷ SOLSONA, Brauli. «El aspecto jurídico del caso Macià». *Crónica*, 16 de novembre de 1930.

¹⁴³⁸ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «En el retorn de Macià». *Mirador*, núm. 108. 26 de febrer de 1931.

590), trasllada després al Cafè de Catalunya,¹⁴³⁹ i on es reunien Ramon Turró, Joan Moles, Juli Marial, l'escenògraf Maurici Vilomara, Marian Ventosa i Calvell –que morí, precisament, aquell hivern de 1931,¹⁴⁴⁰ i de qui Hurtado recorda que era «d'una personalitat tan acusada que el nostre Pujols la feia remarcar donant sempre al ministre el nom de «germà de Ventosa»–, Miquel Utrillo, Amadeu Vives, Joaquim Salvatella, Eduard Calvet, Pere Rahola o el Dr. Solé i Pla:

L'amic Juli Marial, que tenia per Macià una viva simpatia d'ençà que havia estat diputat amb ell a les Corts de Solidaritat, li interpretava el pensament polític en una forma pintoresca, proposant-li formar tots dos un partit amb el programa concret de «Poques pastetes i tiro limpio», si bé amb una consonant més expressiu del nom modest de les pastetes. A Macià, li feia molta gràcia aquest resum xiroi del seu radicalisme, i algunes vegades solia repetir-lo en broma per compte propi; però el cert és que el seu gust era una acció pacífica per una confiança gairebé mística en l'eficàcia miraculosa de la sensibilitat d'aquella gran massa popular que era el reflex del seu esperit (p. 591).

Poc després de tornar a Catalunya, Francesc Macià esdevenia el líder d'un nou partit, Esquerra Republicana de Catalunya, fundada en la Conferència d'Esquerres celebrada entre el 17 i el 19 de març de 1931 al barri de Sants de Barcelona, en la qual hi va participar el fill petit d'Amadeu Hurtado, Víctor. D'aquell món que començava a canviar acceleradament en marxava un altre vell conegut, Emili Junoy i Gelabert.¹⁴⁴¹ En un article necrològic probablement escrit per ell mateix –signat amb les inicials equivocades A.M., però assenyalat com a propi a les seves memòries (p. 588)–, Hurtado acomiadava un home que havia estat la representació viva de mig segle de vida catalana, «gran periodista i bon orador», del qual se'n destacava la seva volubilitat ja que era com «un bon baròmetre que fixava al dia les variacions sentimentals del nostre ambient».¹⁴⁴² Segons l'article: «Junoy tenia per damunt de tot el gust, i encara la necessitat física de la popularitat. I com que la popularitat va a tongades i la necessitat d'ell era permanent, el seu esperit, ajudat d'una sensibilitat molt desperta, va trobar la manera que no l'afectessin els eclipsis inevitables de totes les modes del temps. En lloc de voler guanyar-se la popularitat per si mateix –que suposa el risc de perdre-la– va preferir orientar les seves amistats, que semblaven amors, segons la popularitat passatgera dels escollits».

---

¹⁴³⁹ PERMANYER, Lluís. «El popular café Cataluña». *LV*, 6 de juliol de 1997.

¹⁴⁴⁰ «L'enterrament d'en Marian Ventosa i Calvell». *LVC*, 16 de gener de 1931.

¹⁴⁴¹ «La mort d'Emili Junoy i Gelabert». *LVC*, 16 de gener de 1931. «El entierro de Don Emilio Junoy». *LV*, 18 de gener de 1931.

¹⁴⁴² HURTADO, Amadeu [signat A.M.]. «Emili Junoy». *Mirador*, núm. 103. 22 de gener de 1931.

D'aquesta manera, segons la necrològica, havia estat un dels «coristes de la part esquerra de la massa que diria Planas i Casals», el cacic conservador que dominà la política barcelonina fins el segle XX, per a passar a ser diputat a Madrid i admirador del general Weyler. En quedar noquejats els partits dinàstics a Catalunya, va fer parella amb Lerroux fins a convertir-se en amic incondicional i admirador de Cambó ens els anys de Solidaritat: «Quan més tard els catalanistes van començar a fer de ministre, Junoy va sentir la frisança d'ésser amic del rei. [...] I pel rei, va ésser amic i admirador de Primo de Rivera». La mort li havia arribat «en un període trist de crisi de vedettes» però assegurava, de forma paradoxal, «que tenia posades totes les esperances en el rei i totes les efusions del cor en Moscou». D'aquesta manera, i amb expressions tan pròpies del pensament d'Amadeu Hurtado, «potser aquesta barreja aparent de dos sentiments oposats volia dir que la intuïció darrera d'aquest home, tan sensible a les emocions populars, va ésser la de veure aixecar-se com una força el vell esperit de la reacció absolutista en una corba perillosa de defalliment de les democràcies liberals».

Finalment, l'almirall Juan Bautista Aznar, que havia substituït Berenguer formant un govern de vells monàrquics, militars i un representant de la Lliga, Joan Ventosa i Calvell, va convocar eleccions pel 12 d'abril de 1931. Com recorda Amadeu Hurtado, la campanya la va iniciar a Barcelona Acció Catalana Republicana que presentava en aquells comicis municipals com a candidats a regidor el fill d'Amadeu Hurtado, Odó Hurtado i Martí, el periodista i president del consell d'Administració de la revista, Claudi Ametlla i un col·laborador de *Mirador* com Màrius Gifreda. Un fet que feia preguntar-se a la revista, si aquesta era la «Candidatura Mirador?» i exclamar: «D'amics en tenim d'altres escampats per totes les candidatures; però, en la impossibilitat de desitjar el triomf de tots, perquè no som tan optimistes com el difunt diputat solidari Calvet, no cal dir com ens plauria veure els nostres tres candidats convertits en regidors pel bé de la ciutat».¹⁴⁴³

Com escriu el qui llavors era un jove advocat –company d'estudis d'Odó Hurtado–, entusiasta propagandista i president de la Joventut Nacional d'ACR, Tomàs Roig i Llop: «la Lliga Regionalista –massa embarcada en la política governamental– sentia més que una espina un punyal clavat al seu cos els atacs més que dels elements esquerrans, els que li provenien d'Acció Catalana, per allò de “cria corbs que et trauran els ulls”».¹⁴⁴⁴ Això feia que *La Veu de Catalunya* apel·lés a unes paraules d'Amadeu Hurtado –que no tingué

---

¹⁴⁴³ «Mirador indiscret: Candidatura Mirador?» *Mirador*, núm. 114. 9 d'abril de 1931.

¹⁴⁴⁴ ROIG I LLOP, Tomàs. *Del meu viatge per la vida. Volum I*. Barcelona: Pòrtic, 1975. p. 270.

cap paper en la campanya ni en els partits contendents— per posar de manifest l'obsessió, que al seu parer, tenien els republicans catalanistes contra la Lliga:

Al temps que jo feia política, les esquerres tenien massa l'obsessió de la Lliga. De fet, donaven a l'adversari la iniciativa del moviment polític i de passada entrebancaven la pròpia acció. Això donava lliure curs a l'oposició passional de la massa i obligava al partit a combatre per sistema tota actuació de la Lliga. Era tal el temor d'una possible coincidència amb la Lliga, que fins es fugia del perill que això es produís en els terrenys pur del catalanisme. Quan aquesta coincidència es produí, també es combaté la Lliga. D'ací prové que la política de les esquerres resultés incoherent, que és el pitjor mal per l'eficàcia de totes les polítiques.¹⁴⁴⁵

Tres dies abans de les eleccions, *Mirador* proclamava que era «El moment del poble»¹⁴⁴⁶ perquè n'eren unes eleccions municipals com les altres. *La Publicitat* ho subratllava al seu editorial «La gloriosa soledat»: «Demà la ciutat de Barcelona decidirà el seu destí polític, que serà el destí de Catalunya. És per la llibertat o contra la llibertat de la pàtria que demà es pronunciaran els barcelonins. Cap altra elecció, doncs, podria tenir ni ha tingut mai la transcendència de la de demà».¹⁴⁴⁷ I com evoca el mateix Hurtado:

En arribar el diumenge 12 d'abril, tots els àugurs van caure d'esquena. La nova Esquerra Republicana s'enduia la totalitat dels llocs de majoria amb una votació aclaparadora. Es deia per explicar d'alguna manera aquesta sorpresa que les masses obreres apolítiques, sota la pressió dels extremistes, s'havien decidit a votar en bloc la candidatura d'Esquerra, introduint en la lluita un factor imprevist que havia trastornat tots els càlculs, però això, que podia ésser cert en alguns barris extrems de la ciutat, no justificava que en districtes com el quart i el sisè, que comprenien la dreta i l'esquerra del passeig de Gràcia i que invariablement donaven les majories a la Lliga, el cos electoral hagués votat també aquells homes desconeguts del nou partit (p. 577).

Aquell 14 d'abril en què els principals diaris anunciaven la gran victòria republicana de diumenge,¹⁴⁴⁸ estava a punt de produir-se un gir històric en el qual Amadeu Hurtado hi tindria un paper decisiu, amb alegries i decepcions, i quedarien ben patents les seves idees sobre la influència en la política.

---

¹⁴⁴⁵ «L'obsessió de la Lliga». *LVC*, 14 de març de 1931.

¹⁴⁴⁶ «El moment del poble». *Mirador*, núm. 114. 9 d'abril de 1931.

¹⁴⁴⁷ «La gloriosa soledat». *LP*, 11 d'abril de 1931.

¹⁴⁴⁸ «La gran victòria republicana de diumenge». *LP*, 14 d'abril de 1931.

III. LA REPÚBLICA IMPREVISTA PER UN VELL REPUBLICÀ

«La meva carrera professional em llançava altre cop a la vida pública. Continuava en una forma inesperada aquesta característica del meu ofici d'advocat. Però no podria preveure que aquella vegada havia d'ésser el començament d'un final que al cap de pocs anys arribaria d'una manera tràgica per al meu país i lamentable per a mi».

AMADEU HURTADO. *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps.*

11. ENTRE BARCELONA I MADRID (1931)

11.1 MISSIÓ DIPLOMÀTICA

Dos dies després del triomf de les forces republicanes a les principals capitals Lluís Companys i un grup de regidors electes va proclamar la República el migdia del 14 d'abril.¹⁴⁴⁹ Amadeu Hurtado no hi va tenir res a veure, com hem vist no havia participat en la conspiració que preparava el canvi de règim ni en les eleccions. De fet, un vell amic, Joan Garriga Massó, en ofereix el testimoni de l'estat d'ànim d'Amadeu Hurtado en aquelles primeres hores de República:

A la Plaça Nova vaig trobar l'Amadeu Hurtado, que venia de tafanejar a la Plaça Sant Jaume i me'n va informar dient-me que a la plaça no hi havia ningú i que tot es produïa en el més complet buit, de manera que ell, malgrat ser un dels capitosts del republicanisme, donava tan poca importància al fet, que no s'hi havia volgut sumar ni fer acte de presència i adhesió, i se n'anava al seu despatx a treballar com de costum.

En reemprendre el camí el camí ens trobarem amb Francesc Puig i Alfonso, que ens va dir que se n'anava al seu establiment de llibreria pròxim d'allà.

Ens digué que a Madrid les coses eren greus i que en aquells moments Romanones i Alcalá-Zamora estaven combinant la fórmula de transició dels poders de la monarquia al govern provisional que assumís la responsabilitat de l'ordre públic.

Tant l'Hurtado com jo quedàrem sorpresos de com els fets s'estaven produint i solament llavors compenguérem que la cosa anava de debò. Hurtado em digué: «Ves per on Macià i Companys s'estan convertint en personatges històrics!». I jo vaig respondre-li, fent brometa: «Decididament els republicans de tota la vida quedeu arraconats». I ell

---

¹⁴⁴⁹ Sobre l'episodi de la proclamació de la República Catalana el 14 d'abril, SOLDEVILA. Ferran. *Història de la proclamació de la República Catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1977.

respongué: «*Rira bien qui rira le dernier*». I enmig d'una tranquil·litat absoluta a tota la ciutat ens en vàrem tornar cap a casa.¹⁴⁵⁰

A les seves memòries, Amadeu Hurtado n'ofereix un record força diferent del que retingué Garriga. En les pàgines corresponents al 14 d'abril, Hurtado evoca l'àlbum de fotografies de la jornada que li regalà el fotògraf Josep Brangulí. Aquest, —«el repòrter fotogràfic de més anomenada», segons Hurtado—, li feu a mans l'àlbum de 25 fotografies, amb una carta que deia: «Essent sortosament testimoni dels primers moments de la implantació de la nostra República i seguits de minut a minut, junt amb alguns dels més importants actes històrics de la mateixa, als que he fotografiat. Al recopilar-los en formo un àlbum que el dedico al meu distingit amic ciutadà Sr. Amadeu Hurtado, conseller del Govern de la Generalitat». L'àlbum va desaparèixer de la biblioteca d'Hurtado durant l'ocupació de Barcelona l'any 1939, i va ser localitzat el 2008 a l'Archivo Historico Nacional de Madrid per un grup d'historiadors manresans.¹⁴⁵¹ L'advocat recorda que es trobava a primeres hores de la tarda entre la gentada de la plaça de Sant Jaume, després d'haver rebut la notícia a l'hora de dinar i haver travessat la plaça Catalunya, des del seu domicili de Passeig de Gràcia, on una secció de la Guàrdia Civil muntada era ovacionada per la multitud: «Descriure l'esbojarrament de la ciutat en les hores del capvespre i de la nit d'aquell inoblidable 14 d'abril m'és senzillament impossible. No recordo un espectacle igual de multitud en cap altre moment de la meua vida. La Rambla anava plena de gom a gom, i els crits, els aplaudiments, els cants i els sorolls de tota mena eren una simfonia discordant de totes les emocions populars que es desbordaven Però aquella massa enorme estava de festa més que en revolució» (pp. 579-581). Ja a casa, els crits de «Mori Cambó», l'entristien i el feien entendre la clarividència de fons dels articles que havia escrit un any abans, parlant de la massa neutra i els seus moviments, i malgrat les seves diferències substancials amb a Lliga, no pot evitar escriure anys després que va ser «una crueltat del destí que, a l'hora d'anar a triomfar l'autonomia de Catalunya, una massa barcelonina pogués saludar l'esdeveniment amb crits de mort contra els qui amb més tenacitat havent preparat amb una acció sostinguda de trenta anys aquella hora triomfal» (p. 580-581)

---

¹⁴⁵⁰ GARRIGA MASSÓ, J. *op. cit.* p. 282.

¹⁴⁵¹ Lloc web consultat el 28 d'agost de 2017 <http://www.memoria.cat/localitzem-un-album-de-fotografies-de-brangul%C3%AD-sobre-la-rep%C3%B9blica-que-ell-mateix-va-regalar-amadeu-h>

En tot cas, com queda clar als seus records, la seva actitud en el 14 d'abril va ser de mer testimoni. Aviat, però, passaria a la acció. Els seus crítics, però, no es van estar de recordar-ho en el moment de la seva mort o, anys després, quan aparegueren les seves polèmiques memòries. En aquest sentit, Emili Granier i Barrera a la revista dels catalans de l'Argentina *Ressorgiment*, escriu: «La gràcia innata dels “pícaros” de Madrid ja l'havia conegut. Entre d'altres jocs de paraules —àdhuc algun, injust i groller, sobre ell mateix— en feia un de força expressiu a base dels seus dos cognoms: —Se proclamó la República. ¿Qué hizo Hurtado? —Amadeo Hurtado, miró». ¹⁴⁵² El que sí que sembla evident és que Amadeu Hurtado va prendre la ploma per a escriure l'article de primera pàgina de *Mirador*, que saludava «A l'Honorable President de la República Catalana, Francesc Macià», dos dies després que aquest la proclamés com a «estat integrant de la Federació Ibèrica» des del balcó de la Generalitat: «En aquesta hora solemne en què en representació de tots aneu a passar per la porta gran de la Història, ja no sou per nosaltres el lluitador auster que escapava per totes les terres del món el ressò de les velles protestes catalanes, ni el cabdill d'un partit que, en santa rebeldia contra les imposicions de la força aixecava els entusiasmes patriòtics del poble i el fervor democràtic de les multituds. Pel damunt de tot sou el fundador de la República Catalana i el nostre President». ¹⁴⁵³ Després d'anys de suportat «tantes majestats maleïdes i tantes autoritats indignes» el poble tenia el deure de respectar «la primera autoritat que ha nascut del seu voler i que per llei del destí s'ha escaigut en una home com vós que sou tota una vida d'honor». Per això, assegurava Hurtado des de *Mirador*, «tots sabem que aquesta autoritat serà exercida amb dignitat dintre les més pures normes democràtiques, que són l'essència de l'ànima catalana; però en aquestes hores decisives, que desitgem glorioses per la nostra història, volem que l'autoritat sigui prou lliure i prou ample perquè, sense altra inspiració que el vostre amor a la terra, pugueu mantenir amb l'energia que us calgui la defensa de la República», i celebrava la concòrdia de la proclamació de Macià de comptar amb els altres pobles d'Espanya, ja que «quan en les hores tèrboles de tantes esperances decebudes albiràvem entre boires el dia futur de la nostra llibertat, no podíem esborrar l'angúnia d'una possible lluita entre pobles germans, sotmesos a una mateixa humiliació però sentida d'una manera

---

¹⁴⁵² GRANIER-BARRERA, E. *op. cit.* 1958. Agustí Cabruja a la mateixa asseguraria que quan Unamuno va poder evadir-se de les Canàries, on havia estat desterrat, Amadeu Hurtado li va enviar un missatge de felicitació i el rector de Salamanca li va respondre «Amic Hurtado, menys felicitacions i més fets. Perquè si tothom fes com vós tindríem Dictadura per cinquanta anys!». CABRUJA, A. *op. cit.* 1957.

¹⁴⁵³ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «A l'Honorable President de la República Catalana, Francesc Macià». *Mirador*, núm. 115. 16 d'abril de 1931.

diferent. I ha vingut l' hora de l' alliberament en una comunió cordial entre tots els poble hispànics que omple l' ànima de goig». I, al bell mig del text, s' hi feia present una nota personal:

No anem a la vostra residència presidencial a saludar l' «Avi» que en les emocions de la lluita rebia les besades de les joventuts entusiastes, ni a saludar l' amic Macià de les antigues reunions de companys per a reprendre les velles converses. Sou el Cap de Catalunya, el títol més august que hi pugui haver avui a la nostra terra i sense desmerèixer l' amistat de sempre, que durarà tant com la vida, anem avui amb aquest missatge a fer un acte d' acatament al President de la República, per a donar al poble, malgrat la nostra modèstia, la sensació viva que el cesarisme de Carnaval dels anys darrers ha estat substituït amb vós per la legítima majestat d' un poble lliure.

Segons explica a les seves memòries, el 17 d' abril –mentre Francesc Macià i el seu govern, acompanyats del governador Companys, l' alcalde Jaume Aiguader i el president de l' Audiència Oriol Anguera de Sojo es reunien amb els tres ministres del govern provisional de la República, els catalans Lluís Nicolau d' Olwer i Marcel·lí Domingo i l' andalús Fernando de los Ríos, enviats per a reconduir la situació provocada per la proclamació de la República Catalana–, Amadeu Hurtado era a l' altra banda del despatx del president, a la petita secretaria, on esperava la resolució dels esdeveniments amb altres amics com Joan Moles, amb qui visitava per primera vegada el palau de la Generalitat des de la proclamació de tres dies abans.¹⁴⁵⁴ Era allà quan es van obrir les portes i es va anunciar l' acord que convertia la República Catalana en la Generalitat provisional. També va ser la primera trobada amb l' amic Macià després del gest que l' havia portat a la presidència, i a qui va trobar «content i radiant», malgrat el sacrifici: «La veritat és que, fossin les que fossin les propagandes dels partidaris de Macià, aquest havia manifestat des del primer moment el propòsit de mantenir incorporada a Espanya una Catalunya autònoma en harmonia amb els altres pobles espanyols» (p. 583). Quan l' acord va ser anunciat des del balcó de Palau, Amadeu Hurtado era a la plaça, on s' havia format un grup d' unes dues-centes persones que esperaven les paraules del President, amb aplaudiments, perquè com diu l' advocat, «tant amb un nom com amb un altre, Macià era el president de Catalunya» (p. 584).

---

¹⁴⁵⁴ El seu nom apareix a la llista d' autoritzacions d' entrada al Palau de la Diputació en el moment de proclamar-se la República Catalana (14 d' abril de 1931) conservat a l' AMTP i recollit a ESCULIES, Joan. *Josep Tarradellas. Dels orígens a la República (1899-1936)*. Barcelona: Edicions DAU, 2012. p. 175. El seu passi té el número 311.

Durant els primers dies del nou règim, Amadeu Hurtado va mantenir molt poca activitat pública. Únicament tenim notícia que el 24 d'abril va formar part de la comitiva com a exdegà del Col·legi d'Advocats, juntament amb el degà Abadal i el també ex degà Maluquer i Viladot –fins l'adveniment de la República, president de la Diputació–, que va rebre al president de l'Audiència Anguera de Sojo en la seva primera visita a la institució després del seu nomenament.¹⁴⁵⁵ El dia abans, diada de Sant Jordi, havia visitat al governador civil interí Lluís Companys,¹⁴⁵⁶ i havia vist publicat un segon article de primera plana del seu setmanari. En ell, tornava a parlar d'un concepte polític que li era genuí i propi: el poder de la massa neutra. Hurtado escriu:

Deixeu-nos recordar que nosaltres, sense haver previst mai ni la forma ni l'hora del canvi, teníem i havíem donat sempre la sensació que aquella mena de procediment revolucionari havia passat a la història, sense que el verbalisme modern tingué prou eficàcia per donar-li una nova vida. Mentre la massa neutra no –havíem dit i repetit– no es resolgui a fer el gest decisiu, totes les prèdiques revolucionàries i tots els verbalismes truculents serien inútils. I, efectivament; en les eleccions del dia 12, la massa neutra es va moure amb un monstruós sacseig d'espatlles que va sorprendre per igual tots els partits.

[...]

L'interessant ara és que tots els que d'una manera o d'una altra intervenim o he intervingut en la formació d'aquest pensament, ajudem els homes representatius a l'hora de descobrir el que ha volgut expressar amb el seu gest la massa neutra que decideix sempre però que no parla mai.

[...]

Anem tots amb molt de compte. La nostra massa neutra, la mestressa de tots, pot ésser lenta en les seves decisions, però és molt sensible, tant com pugui ésser-ho la més civilitzada del món. És una massa essencialment liberal i racialment democràtica, acostumada de segle, com cap altre nucli europeu, a les normes del viure. Massa que és complexa i variada, amb una gradació de matisos que, sense la misèria negra del pària n l'opulència del gran magnat, representa la concreció més viva de la humanitat mitja de tots els temps, sentimental i protestatària, generosa i egoista, idealista i prudent, incapaç de les grans rancúnies però sensible a les grans venjances. Sembla pensada per nosaltres aquella idea de Gambetta: poble que vol ésser guiat amb paraules fortes i actes de moderació. I és que la tradició democràcia de la raça no permet concebre el govern a la

---

¹⁴⁵⁵ «El President de l'Audiència al Col·legi d'Advocats». *LP*, 25 d'abril de 1931.

¹⁴⁵⁶ «Visites al governador». *LVC*, 23 d'abril de 1931. Edició matí.

manera cesarista, sinó com una col·laboració de tots els estaments que contrabalanceden recíprocament per a trobar l'equilibri de la síntesi espiritual.¹⁴⁵⁷

I pensant en el futur, destacava el seny del govern català per esdevenir «una síntesi catalana», entre aquells que haurien volgut una major fermesa de l'extremisme nacionalista i uns altres que haurien volgut una major audàcia en l'extremisme social:

El Govern de la Generalitat, que sent millor que tothom en aquests moments, la força invencible de la cohesió nacional, ha sabut mantenir-se en una admirable serenitat que, consolidant l'esforç del dia, deixa obert el camí del demà.

[...]

Ningú no sap ni pot saber quina mena d'inquietuds tindran d'ésser la preocupació dominant de la República naixent. Queda amplament obert un període històric, ple d'esperances i ideals nous. Les generacions d'ara comencen la sèrie de les que vindran a conèixer les transformacions insospitades de la vida catalana. Però el cor ens diu que totes les revolucions futures, tard o d'hora inevitables, seguiran el mateix ritme que la d'ara i les de sempre. Els idealismes universals que sembla que moguin el món són com un esperanto universal, que pren a cada poble l'accent de la terra. Poden venir contra la nostra República multituds d'un sentiment gregari a voler imposar en nom d'una pàtria o d'un concepte de justícia social un cesarisme nou. Sortiran sens dubte, en tal cas, dels nostres mateixos rengles uns homes sensibles a les popularitats espectaculars, que es deixaran endur per les futures torrentades fins voler arrabassar la Generalitat de Catalunya la direcció de la República. Però l'endemà mateix, l'esperit etern de la raça dictarà a tothom la seva llei, com l'ha dictada ara.

Tres dies després, el diumenge 26 d'abril, el president del govern provisional de la República Niceto Alcalá-Zamora va visitar la ciutat de Barcelona.¹⁴⁵⁸ El polític andalús recordava a les seves memòries, que: «aunque faltó por completo al recibimiento la preparación, porque fue en la noche del sábado 25 cuando los periódicos barceloneses pudieron dar la noticia, ni Barcelona ha dispensado jamás a nadie ni yo podré encontrar muestra de simpatía y de entusiasmo comparables».¹⁴⁵⁹ L'acte, que va desbordar totes les previsions, va tenir com a clímax l'abraçada entre els dos presidents, i a la tarda es va

---

¹⁴⁵⁷ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Als deu dies de República. El Govern de la Generalitat». *Mirador*, núm. 116. 23 d'abril de 1931.

¹⁴⁵⁸ MASSIP, Josep Maria. «Sota la República: Ha passat Don Niceto Alcalá-Zamora, un cavaller de la civilitat ibèrica». *LR*, 27 d'abril de 1931.

¹⁴⁵⁹ ALCALÁ-ZAMORA, Niceto. *La victoria republicana 1930-1931. El derrumbe de la monarquía y el triunfo de la revolución pacífica*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2012.

celebrar una festa esportiva multitudinària a l'Estadi de Montjuïc, amb l'assistència de cinquanta mil persones. Amadeu Hurtado, refereix a les seves memòries una anècdota sobre aquell acte: «Quan algun temps després es preguntava davant meu a Alcalá-Zamora quin havia estat per ell el moment més emocionant de la República, deia sense vacil·lar amb el seu accent andalús: “el veintiséi de abril”» (584). Com proclamava *Mirador*, quatre dies després, en un article presumiblement sorgit de la ploma d'Hurtado: «La concòrdia és un fet». En ell, Hurtado hi destacava que:

La capital de Catalunya va demostrar a qui sàpiga llegir, als qui coneguin aquest país, que el separatisme només pot existir si és abonat per la incomunicació, per la dèria de l'unitarisme i el centralisme, o per una manca d'esperit liberal que comprometria seriosament el programa que pretén construir una Espanya nova. Diumenge varen victorejar Espanya milers de persones que durant tota la seva vida haurien considerat aquest víctor com la pitjor blasfèmia política. Si s'ha viscut a Catalunya, i si no es té la mentalitat d'un *ABC*, us adonareu de seguida que en una Espanya que tingués la voluntat i la intel·ligència suficients per resoldre els problemes de llibertat, una Catalunya lliure seria l'alcaloide de l'espanyolitat.¹⁴⁶⁰

De tota manera, malgrat l'èxit, no s'estava d'assenyalar perills. Perills que es trobaven dins de Catalunya —«El pitjor perill, en aquests moments, podem ésser els catalanistes, la majoria dels catalans». L'un era que: «d'una manera més o menys directa i immediata, les qüestions de sentiment poden determinar una situació política. Alerta, doncs, perquè és tan perillós jugar amb els sentiments dels altres, com seria perillós que de l'Ebre enllà juguessin amb els nostres sentiments». L'altre perill seria que «a l'hora d'establir i presentar un estatut d'autonomia cometéssim el primer pecat contra el liberalisme i sentíssim més l'esperit de partit que l'esperit del poble». La divisió dels catalans, que Hurtado comparava amb Polònia, faria que es digués que els catalans «no ens sabem entendre, que som incapaços de governar-nos. Si l'esperit de poble, que en aquest moment ens ha de salvar, fos substituït per un esperit de partit, l'esperit d'una ortodòxia partidista, potser ens exposaríem a perdre-ho tot i a fer el major dels ridículs».

Segons afirma Amadeu Hurtado a les seves memòries, va ser el 28 d'abril —dos dies després del viatge presidencial a Barcelona— quan Francesc Macià va cridar-lo al seu costat com a amic i advocat: «La meua carrera professional em llançava altre cop a la vida pública» (548). Com escriu unes pàgines més endavant: «No era estrany, doncs, que

---

¹⁴⁶⁰ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «La concòrdia és un fet». *Mirador*, núm. 117. 30 d'abril de 1931.

la nostra amistat tan llarga, sense cap núvol que l'hagués enterbolida, induís Macià, ja president de la Generalitat, a demanar-me parer sobre coses del meu ofici, en el qual ell, com altres, m'atribuïa el prestigi d'haver exercit el deganat» (592). La relació entre Hurtado i Macià no només era fruit d'un origen vilanoví comú, ni d'una vella amistat assentada a l'època compartida al Congrés o a les estones de tertúlia al Cafè Catalunya, sinó que també s'estenia a les relacions entre les dues famílies. La filla petita de l'excoronel, Maria Macià, comptava entre les seves més íntimes amigues a Roser Moles, filla de Joan Moles, i Adela Hurtado, la primogènita d'Amadeu Hurtado.¹⁴⁶¹

A la reunió s'hi trobà amb un altre jurista d'antiga carrera política, Jaume Carner, i l'economista lligaire Josep Maria Tallada. La consulta de Macià tenia a veure amb la reorganització financera i la resolució de les dificultats que havien sorgit després del canvi de règim sobtat a la Generalitat provisional i l'Ajuntament de Barcelona. Carner, Tallada i Hurtado es van posar a disposició del president, tan aviat com els funcionaris tècnics de les dues institucions poguessin exposar la situació. Però, Macià tenia interès a parlar en privat amb Hurtado, i una vegada acomiadats els altres dos visitants, li va parlar amb franquesa sobre «les seves inquietuds per les responsabilitats que pesaven damunt d'ell en les hores difícils del començament d'un nou règim que havia d'improvisar tantes coses» (p. 593). Passada les jornades d'excitació festiva, al carrer, els treballadors del Port i el personal de telèfons havien iniciat protestes, mentre que els desocupats demanaven empara a la nova Generalitat, amb manifestacions a la plaça Sant Jaume, i Macià volia consultar amb Hurtado la necessitat d'ordenar el funcionament del nou govern, i l'advocat li va recordar que la Generalitat s'assentava sobre la base del decret del govern de la República de 21 d'abril, que reconeixia la Generalitat, i que calia donar-li una organització provisional fins l'aprovació de l'Estatut, en definiria la definitiva (p. 593). Així doncs, Amadeu Hurtado es va oferir a redactar un esborrany de projecte articulat d'organització de la Generalitat provisional. El mateix 28 d'abril va redactar aquest esborrany, prenent com a base el decret de 21 d'abril, i el va sotmetre al parer de Carner i d'Anguera de Sojo, per a revisar-lo i fer-ne el redactat final. L'1 de maig –Festa del Treball– es van reunir a l'Audiència, aquests tres juristes, a més de Martí Esteve, d'Acció Catalana, convidat per Anguera, i el conseller Joan Casanovas, d'ERC, convidat per Hurtado. En tot moment va comptar amb la col·laboració de l'escriptor i funcionari de la Generalitat Josep Millàs-Raurell. L'endemà, Amadeu Hurtado va lliurar al President

---

¹⁴⁶¹ SARDÀ, Z. *op. cit.* p. 235

el projecte, «en el qual la Generalitat quedava provisionalment constituïda amb el president, el Consell i una Assemblea elegida pels Ajuntaments de Catalunya, a fi, principalment, d'aprovar l'Estatut d'Autonomia i, al mateix temps, es fixaven les atribucions dels consellers, es reunien a la Generalitat totes les matèries de competència de les suprimides diputacions i s'ordenaven les relacions del Govern de Catalunya amb el de la República i amb les seves autoritats judicials i governatives» (p. 594). El dia 3 de maig, el projecte redactat per Hurtado es publicava oficialment al primer número del Butlletí de la Generalitat de Catalunya, en forma de decret signat pel president Macià, el dia 28 mateix.¹⁴⁶² El text –ordenat en vint-i-cinc articles i quatre títols dedicats a la Generalitat, al govern i a l'Assemblea, anomenada Diputació provisional de la Generalitat de Catalunya– va ser reproduït a la premsa de Madrid i va encendre les alarmes al govern republicà, que observava amb recel i suspicàcia els moviments de la Generalitat, i va creure que s'havia promulgat l'Estatut sense ni avisar-los.¹⁴⁶³ Per desfer l'embolic, es va acordar una conferència telefònica personal entre els dos presidents per l'endemà, a la qual va ser convidat Amadeu Hurtado. Alcalá-Zamora va deixar escrit a la seves memòries, un testimoni d'aquelles comunicacions entre Macià i ell, amb la intervenció d'Amadeu Hurtado:

Generalmente bastaba una conferencia telefónica de Macià conmigo para disipar inquietudes y restablecer la armonía. Acudía yo siempre a esta insospechada especialidad que sobre mí vino a recaer para templar cuerdas catalanistas, porque Miguel Maura no tenía paciencia y los dos ministros catalanes imploraban con ademán de estar anonadados que se les relevara de acudir al teléfono cuando éste avisaba la llamada de Macià. Marcelino se llevaba las dos manos a la cabeza como si sobre ella fuera a caerse un umbral; Nicolau extendía los brazos en la más correcta y apremiante de las súplicas y tenía que ser yo quien al cabo de media hora de diálogo telefónico dejara desvanecida la tormenta. Cuando D. Amadeo Hurtado comenzó a intervenir en la redacción de acuerdos y propuestas de la Generalitat, su temperamento y significación más moderados, su sentido de las realidades, su excelente amistad desde 1907 cuando vaticinó en las Cortes que conmigo sí podrían entenderse, facilitó mucho la tarea de limar o suprimir énfasis y demasía de lenguaje, aclarar actitudes equívocas y prescindir de textos no admisibles.¹⁴⁶⁴

---

¹⁴⁶² *Butlletí de la Generalitat de Catalunya*, núm. 1. 3 de maig de 1931.

¹⁴⁶³ «Hoy ha aparecido el primer número del *Boletín de la Generalidad* con varios decretos importantes». *HM*, 4 de maig de 1931.

¹⁴⁶⁴ ALCALÁ-ZAMORA, N. *op. cit.* pp. 242-243.

A les seves memòries, Hurtado recorda que: «després de les primeres paraules encreuades entre els dos presidents, que difícilment s'entenien, Macià va anunciar a Alcalá-Zamora que, a la seva instància, jo anava a posar-me a l'aparell. La manera com el president va contestar la meua salutació em va sorprendre per les seves mostres vehements de satisfacció de poder parlar en aquells moments difícils amb un vell amic que no esperava» (p.595). Durant la conversa, com recull Hurtado, havia fet veure al president del govern espanyol que el contingut del decret tant sols era la transposició del decret de 21 d'abril. Alcalá-Zamora, però, havia insistit a veure'l personalment, preguntant-li que agafés l'expressió d'aquella mateixa nit, per a poder parlar en persona de les qüestions de Catalunya. Macià va ordenar que immediatament se li proporcionés una plaça al vagó-llit. Al baixador de Passeig de Gràcia, a mesura que va començar a córrer la notícia de la missió diplomàtica encomanada, Amadeu Hurtado va esdevenir el centre d'atenció:

No m'esperava pas una tan viva manifestació de simpatia i de confiança com si depengués de mi evitar la ruptura que, segons vaig veure, es temia entre Catalunya i la República. Tothom em recomanava que amb el seny i la prudència que m'atribuïen m'imposés als atreviments catastròfics que s'imputaven als altres i veia el goig amb què m'escoltaven assegurar-los que es tractava d'un conflicte imaginari que s'esvairia amb cinc minuts de conversa. Molts dels presents eren dels qui amb el temps em recriminarien d'haver posat els meus serveis professionals a disposició de Macià i dels seus homes; però en aquells moments tot eren lloances per haver acceptat l'encàrrec de desfer la nuvolada que tenia inquieta tanta gent. (pp. 595-596)

Aquell nou paper d'Hurtado i la proximitat amb Macià –amb qui havia mantingut diverses reunions, algunes d'elles acompanyat de Carner– van començar a despertar la curiositat de la premsa,¹⁴⁶⁵ que va atribuir-li diversos nomenaments imminents. Joaquim Ventalló, a *La Rambla*, deixava caure que seria nomenat governador civil.¹⁴⁶⁶ *El Diario de Gerona*, ambaixador a París.¹⁴⁶⁷ En arribar a Madrid, Hurtado va visitar Marcel·lí Domingo, i al diari *La Época*, el ministre d'Instrucció Pública, afirmava que havia rebut a «don Amadeo Hurtado, figura de las más prestigiosas de la política catalana, que alejada de ella, vuelve hoy a la reintegrarse. Dicho señor me ha hecho presentes su posición de cordialidad con respecto al Gobierno provisional de la República y Generalidad Catalana, cuya única finalidad estriba en disponer el Estatuto que conforme al acuerdo de San

---

¹⁴⁶⁵ *Diario de Gerona*, 7 de maig de 1931. *ED*, 8 de maig de 1931. *La Correspondencia Militar*, 8 de maig de 1931.

¹⁴⁶⁶ VENTALLÓ, Joaquim. «De la necessitat de tornar-se mut». *LR*, 4 de maig de 1931.

¹⁴⁶⁷ «Se indica al Sr. Hurtado para la embajada en París». *Diario de Gerona*, 6 de maig de 1931.

Sebastián ha de ir a las Cortes Constituyentes. Esto quiere decir que no existe ni en la intención ni en los hechos acto ninguno que represente desconocimiento o desacato al Pacto de San Sebastián».¹⁴⁶⁸ Però, la visita més important va ser el mateix 7 de maig, tot just arribat a Madrid, quan Amadeu Hurtado va ser rebut pel president del govern provisional Niceto Alcalá-Zamora. Vell amic des de feia més de vint anys, com a bon jurista havia estudiat el decret i no hi veia cap inconvenient, però lamentava no haver-lo conegut abans i haver-se'n hagut d'assabentar pels diaris, assegurant-li que una comunicació de cortesia hauria evitat el malentès. De tota manera, el president li va mostrar la seva inquietud respecte la política catalana (p. 596). Alcalá-Zamora li va expressar la seva desconexió de qui eren i què es proposaven els homes de l'Esquerra, de qui només tenia una llarga coneixença amb Macià, i desconfiava dels propòsits del nou partit fort de Catalunya. La nova presència d'Hurtado a la política catalana, feia creure als dirigents republicans de Madrid que podia obeir a un canvi en l'orientació política i a l'entrada d'elements apartats fins llavors: «Amb tota sinceritat vaig procurar esvaire aquestes aprensions del Govern, fent-li veure que el poder de Macià no era el resultat d'una coalició electoral, sinó el d'una exposició sentimental de la gran massa catalana que s'havia de respectar amb una força de valor decisiu per a millor conduir-la, i que l'error més gran que podia cometre el Govern provisional era creure que en les coses de Catalunya es podia prescindir de Macià i els homes que aixoplugava sota l'autoritat del seu prestigi» (p. 597). Alhora, Hurtado va expressar al president republicà que en aquell moment el que calia era donar el màxim suport a Macià i procurar reforçar-lo amb el concurs del major nombre de col·laboradors, com el seu mateix cas, «sense oblidar que tot el que s'intentés per eliminar els qui han estat els seus companys de lluita portaria a una pertorbació que, ultra ésser innecessària per tractar-se d'uns homes nous que no es poden judicar encara per les seves obres, obligaria al mateix Macià a donar-los més poder per defensar la seva posició» (p. 597). Satisfet per les observacions d'Hurtado, Alcalá-Zamora li pregà que procurés utilitzar la seva influència per evitar possibles nous malentesos entre governs.

Gairebé cinquanta anys després de la visita d'Amadeu Hurtado, l'escriptor ebrenc Artur Bladé i Desumvila, biògraf de Francesc Pujols, feia públic el testimoni que li havia tramés a l'exili el filòsof d'aquelles gestions, explicat confidencialment pel mateix Hurtado al seu gran i vell amic. Una versió absolutament diferent de la que va publicar la

---

¹⁴⁶⁸ *LE*, 7 de maig de 1931. *El Imparcial*, 8 de maig de 1931.

premsa i la que va recollir a les memòries, que val la pena transcriure pel contrast que suposa amb la versió oficial i per la pròpia prosa de Pujols-Bladé:

Camí de Madrid, l'Hurtado devia pensar que no era pas una tasca fàcil de portar a terme la que li havia estat encomanada. Coneixedor de l'ambient (havia viscut força temps a la capital d'Espanya) i del tarannà de la gent a la qual havia de temptejar, no es feia il·lusions. El primer d'entrevistar fou Alcalá-Zamora. El president de la República va rebre cordialment el prohoms català. Eren vells amics. Feia molts anys, quan «don Niceto» combatia a les Corts, el projecte de la Mancomunitat, l'Hurtado, també diputat aleshores, ja va intentar de convèncer-lo que anar contra Catalunya era fer el mec. Intent infructuós. Però aquell dia del mes d'abril de 1931, Alcalá-Zamora, en veure entrar l'Hurtado al despatx presidencial, s'alçà precipitadament i l'abraçà, mentre li deia: «Qué alegría, Hurtado, verle a usted por aquí, en estos momentos, cuando yo, precisamente, deseaba hablar con usted, tan ponderado, de Cataluña, porque este Macià, señor Hurtado, este Macià...!».

El visitant hagué de dir-li de seguida, pietosament, que era en representació de Macià que es trobava allí. El polític andalús va quedar fet de pedra, sobretot quan l'Hurtado li assegurà que dir Macià era com dir Catalunya i que a Catalunya no havia més home que Macià, que calia comptar-hi, perquè altrament...

Cal recordar que en aquelles hores, Macià feia nosa, com n'havia fet sempre, als polítics espanyols, però davant l'evidència del que passava a Catalunya i del panorama presentat per l'Hurtado, l'Alcalá-Zamora no va saber què dir. La seva actitud evidenciava que, del problema català en sabia tampoc com quan combatia el projecte de Mancomunitat. I és que als polítics espanyols són incapaçs d'aprendre mai res del que s'esdevé fora de Madrid.¹⁴⁶⁹

Però, segons Pujols explicà a Bladé, les visites i les decepcions madrilenyes, seguien:

Amb aquesta impressió, l'Hurtado anà a veure Prieto. Sense ni tan sols allargar-li la mà, el ministre socialista, fent veure que estava molt enfeinat, li preguntà: «¿qué deseaba?». El català engegà el seu disc, o sigui, que Catalunya era Macià, etc.

– No estoy autorizado – digué «don Inda» – para hablar del problema catalán. Tendría que consultarlo con el partido. De momento, nada más puedo decirle.

---

¹⁴⁶⁹ BLADÉ I DESUMVILA, Artur. «La incomprensió». *Avui*, 5 d'octubre de 1978. Com hem vist, la trobada al Congrés d'Alcalá-Zamora i Hurtado es va produir l'any 1908, no pas quan es discutia, l'any 1919, el projecte d'Estatut d'Autonomia de la Mancomunitat i Hurtado no era diputat.

L'endemà, l'Hurtado anà a parlar amb Lerroux, el qual, després d'escoltar-lo educadament (perquè d'això, quan volia, en sabia), li donà tres copets a l'espatlla i va dir: «Nada, amigo Hurtado, déjelo usted para mi y váyase tranquilo. Yo conozco el paño. No hay problema».

El català va comprendre que tot continuava igual a Madrid i que el canvi de règim no havia canviat gens la mentalitat d'una gent que, pel que toca a Catalunya, vivia, com sempre, a la lluna. Però el curiós és que no tenien ni ganes de documentar-se.

Alhora, a propòsit d'una d'aquestes visites als ministres del govern provisional, Pujols reafirmava una escena que hem vist anteriorment:

L'Hurtado tenia el propòsit de parlar amb Maura, però ja no hi anà. «A quoi bon?». Recordava que pocs mesos abans de la proclamació de la República, el senyor Maura va fer un viatge expressament a Barcelona per oferir-li, en nom del govern republicà provisional, una cartera de ministre... Davant del refús de l'Hurtado, Maura li demana el nom d'un català de prestigi i veritablement popular: «Francesc Macià», va respondre l'altre. Macià acabava de ser expulsat del país i el seu nom anava de boca en boca. I Maura va creure que es tractava d'una broma: «¡Pero si es un hombre que sólo sabe provocar conflictos!» (Després, durant algun temps, Maura, quan li parlaven de l'Hurtado, mormorava: «¡Ah, si, aquel coñón!»).

Fos com fos la trobada, el president Alcalá-Zamora va comunicar les seves impressions de la conversa amb l'emissari de la Generalitat al Govern, i, segons les memòries d'Hurtado, al vespre, quan es van tornar a reunir a la Presidència per estudiar l'aspecte legal de la qüestió i va poder parlar amb els ministres Maura i Larga Caballero —que li va ser presentat per primera vegada—, l'ambient era un altre (pp. 597-598). A la nota oficiosa facilitada pel Govern després de la reunió del Consell, i publicada per l'edició de nit de *l'Heraldo de Madrid*, aquest assegurava:

El Gobierno ha examinado el acuerdo publicado por la Generalidad catalana. Ha distinguido en él la parte que corresponde al régimen y vida anterior de la misma y la que afecta al deslinde de las relaciones y atribuciones durante el periodo provisional con el propio Gobierno de la República. Habida cuenta de que en este último el acuerdo de la Generalidad sólo puede tener, y de hecho tiene por manifestación expresa de su presidente, los caracteres y propósitos de un proyecto, por referirse a materias propias de la competencia del Estado, declara el Gobierno que dentro de las normas de la cordialidad que insistentemente alude el expresado acuerdo de la Generalidad, dictará las resoluciones que transitoriamente durante el periodo provisional regulen las relaciones

entre las distintas autoridades, a que ínterin no se establezca la nueva Constitución y el Estatuto definitivo de Cataluña, subsistan las leyes y atribuciones fundamentales del Estado, del que es primordial deber el mantenimiento de la unidad de mando del orden público.¹⁴⁷⁰

L'endemà, als periodistes nacionals i estrangers, Don Niceto va comentar que havia mantingut una extensa entrevista amb Hurtado, del qual assenyalava que havia assessorat a la Generalitat en la redacció del decret, i de qui desitjava conèixer més exhaustivament el parer per a les disposicions que hauria de dictar el Govern. I va tornar a afegir que «el Sr. Hurtado es un gran amigo mío y un abogado muy notable y recuerdo que en el año siete dijo en el Parlamento que con quien sería más fácil entenderse sería conmigo, y esta extraña profecía ha venido a confirmarse ahora en la realidad».¹⁴⁷¹ Per la seva banda, Maura assegurava que «en esto no hubo discrepancia alguna en el seno del Gobierno, pues todos los ministros se limitan a cumplir el pacto de San Sebastián».¹⁴⁷² La presència d'Amadeu Hurtado a la capital espanyola va despertar l'interès de la premsa:

Un canvi d'estil semblava haver-se produït en els medis polítics de Madrid en divulgar-se que el delegat de la Generalitat en la solució del problema pendent no era un desconegut, sinó un home d'extenses i antigues relacions personals amb la majoria dels del Govern i de molts altres de la situació, i sobretot amb la premsa madrilenya, en la qual havia deixat un nom que es considerava honorable. Molts periodistes, principalment els que havien estat col·laboradors meus, venien aquella nit a visitar-me al Palace Hotel, on ens havíem vist tan sovint en altres èpoques, per informar-se del suposat conflicte. (p. 598)

Així, per exemple, l'*Heraldo*, va publicar una entrevista a primera pàgina realitzada pel periodista Luis E. de Aldecoa, en què explicava el contingut de la seva missió:

– Su representación...

Me ataja:

– No he de hablar aquí en nombre de la Generalidad de Cataluña. No puedo ni debo. Esta tiene representantes legítimos que son los únicos autorizados para hacerlo.

---

¹⁴⁷⁰ «El Gobierno provisional de la República en el consejo de anoche insistió en mantener sus atribuciones con respecto a la Generalidad de Cataluña». *HM*, 7 de maig de 1931.

¹⁴⁷¹ *HM*, 7 de maig de 1931, entre d'altres diaris van reproduir les declaracions presidencials.

¹⁴⁷² «El ministro de la Gobernación». *LV*, 8 de maig de 1931.

- Entonces usted...
- Soy ahora un ciudadano movilizado al servicio de su país que ha venido a cumplir el encargo de dar verbalmente al Gobierno provisional de la República todas las explicaciones necesarias, difíciles de transmitir de otro modo, sobre el contenido de los acuerdos de la Generalidad referentes a su organización provisional.

[...]

¿Su misión en Madrid concretamente?

- Yo he venido, no para resolver conflictos que no han existido, sino para dar explicaciones y reanudar afectos que consoliden una obra que a todos nos interesa por igual porque nos es común. He sido siempre optimista porque no se me ha ocurrido nunca la posibilidad de dejar de serlo, y reconozco lealmente, aunque ya estaba seguro de ello, que por parte del Gobierno de la República, y especialmente de su ilustre presidente, señor Alcalá-Zamora, con quien me une de joven una sincera amistad, he encontrado una disposición de ánimo tan contraria a ese supuesto de estado hostil a Cataluña que ha hecho innecesaria gran parte de mis explicaciones.

D'altres diaris també van publicar declaracions i entrevistes amb Hurtado. Per exemple *Ahora*, que al seu editorial de de portada afirmava «nos alegra mucho que el juicio de un político tan agudo y tan profundamente conocedor de su tierra como el señor Hurtado coincida con la opinión que ya hemos expuesto aquí varias veces sobre el problema catalán»,¹⁴⁷³ va entrevistar-lo:

- No hay –le ha dicho– motivo para ningún recelo, para ninguna inquietud. El que pronuncie la palabra «separatismo», hablando de Cataluña, en estos momentos, es un agente provocador. Cataluña, en estos momentos, está llena de cordialidad hacia el resto de España, y entre el Gobierno central de la República y la Generalidad no existe ninguna discrepancia en lo esencial. Se discuten detalles... y aun la palabra «discutir» resulta excesiva; se conciertan detalles, sería más justo decir...
- ¿Nos puede usted indicarme qué detalles?
- No. He prometido al jefe del Gobierno –que por cierto es un querido amigo mío desde hace muchos años– no hacer declaraciones periodísticas... No es prudente hacerlas; en esta cuestión, en la que todos estamos en el fondo del acuerdo: lo único que a veces engorra un poco son las palabras...

---

¹⁴⁷³ «De acuerdo en lo esencial». *Ahora*, 8 de maig de 1931.

Si –insiste el señor Hurtado–, los menudos engorros que pueden haber surgido son puramente verbales... Lo cual demuestra que no tienen mucha importancia. ¿verdad?¹⁴⁷⁴

A Barcelona, els diaris també es van fer ressò de la missió d'Amadeu Hurtado a Madrid, i en van publicar declaracions. A *La Publicitat*, Hurtado va explicar que tot just arribar a Madrid s'havia reunit amb el president del govern provisional:

He vingut – ha seguit dient – a explicar-li el decret de constitució de la Generalitat, puix que per telèfon no hi havia acord entre els senyors Macià i Alcalà Zamora, i la Generalitat va decidir enviar un comissionat per a explicar-li verbalment, i em designà a mi.

[...]

El senyor Hurtado ha contestat que seria indiscret respondre sense abans veure el senyor Alcalà Zamora, amb el qual tornarà a reunir-se aquesta tarda, a les set, i tinc la impressió –ha afegit– que d'aquestes entrevistes en sortirà un arranament favorable.

Hom li ha preguntat quina seria la fórmula, i ha contestat que seria un parèntesi fins a les Corts Constituents, tal com ja defineix el decret de constitució de la Generalitat, que diu ben clar que fins llavors el privatiu del Poder central dependrà d'ell i de la Generalitat dependran els assumptes provincials.

Li hem preguntat com es resoldrà aquest afer, i ha contestat:

Crec que amb cordialitat; amb un decret del Govern provisional, que en línies generals determini el mateix que el decret de la Generalitat.

Hom li ha preguntat sobre la seva impressió, i ha contestat que creia que han quedat favorablement impressionats amb les explicacions que ha donat.

Contestant a una altra pregunta sobre si es trigaria molt en arribar a una fórmula ha dit que en un parell de dies. El president –ha seguit dient– consultarà el Govern i jo la Generalitat. I crec que les converses es concretaran en una fórmula que serà aquest decret. Jo he portat el de la Generalitat i sobre aquest es farà l'acord.¹⁴⁷⁵

L'endemà, Amadeu Hurtado va continuar les seves gestions amb el Govern per trobar una sortida a la crisi.¹⁴⁷⁶ D'acord amb Alcalá-Zamora, van treballar en la redacció del decret del govern provisional que ratifiqués el de la Generalitat, i que es pogués

---

¹⁴⁷⁴ «El señor Hurtado, comisionado de la Generalidad, dice: “El que hable de separatismo es un agente provocador”». *Ahora*, 8 de maig de 1931

¹⁴⁷⁵ «Declaracions d'Amadeu Hurtado». *LP*, 8 de maig de 1931.

¹⁴⁷⁶ *HM*, 9 de maig de 1931.

discutir aquell mateix vespre a la reunió del Consell de Ministres, però quan va arribar-hi el president li va comunicar que s'havia aprovat gràcies al suport d'Azaña, que havia decidit el vot de la majoria, però que s'havia hagut de transigir en la petició de la minoria que demanava que el referèndum o plebiscit dels ajuntaments, previst per aprovar l'Estatut presentat per l'Assemblea de la Generalitat, fos substituït pel de tot el poble de Catalunya, canvi substancial pel qual es necessitava el consentiment de la part catalana (p. 599). Com explica Hurtado a les seves memòries, al darrera d'aquesta modificació hi havia la idea d'alguns sectors hostils al catalanisme que creien que l'autonomia de Catalunya era una invenció dels polítics barcelonins que pretenien centralitzar el poder de les antigues províncies catalanes. De seguida, Hurtado es va posar en comunicació telefònica amb la Generalitat i el president Macià, acompanyat del conseller Joan Casanovas, va acceptar sense dilacions el canvi. El decret quedava tancat i l'endemà, preparat per a ser publicat.¹⁴⁷⁷ El ministre de la Governació Miguel Maura, declarava a la premsa al sortir de la reunió:

Había que introducir unas modificaciones, que consisten en incorporar al decreto los términos precisos de lo que constituye el pacto de San Sebastián, para que de una vez queden claros los puntos del mismo de los que venía hablándose sin conocerlo. Así, para que de una vez para siempre quede escrito lo que el pacto es.

En esencia –prosiguió el ministro– lo que pone término al problema de Catalunya otorga a la Generalidad las funciones propias de las diputaciones, y nada más.

En cuanto al Estatuto, los procedimientos que se señalan ofrecen las máximas garantías para todos, por cuanto los ayuntamientos de las cuatro provincias catalanas, constituidos en asamblea, estudiarán la ponencia que hagan los diputados que elijan. Si hay voto particular, la ponencia, unida a éste, será sometida a plebiscito, y después el Gobierno hará suyo lo que acuerdo Cataluña con mayoría de votos.

Es decir –agregó – voto a voto.

Después el Gobierno lo presentará haciéndolo suyo, a las Cortes constituyentes. Este problema está virtualmente resuelto. Lo que a mí me importaba, que era la dualidad de funciones, queda perfectamente aclarado. En Barcelona no hay más autoridad que el gobernador civil, con el que acabo de conferenciar por teléfono, y pueden ustedes decir que se ha acabado ya esas pequeñas molestias, porque en lo fundamental el Gobierno, el

---

¹⁴⁷⁷ El decret va ser signat el 9 de maig de 1931. Aquell mateix vespre, l'*Heraldo de Madrid* el publicava a la seva edició de nit. «El decreto que regula las relaciones de la Generalidad y el Gobierno de la República». *HM*, 9 de maig de 1931.

sr. Hurtado y el señor Macià hemos estado de completo acuerdo. Es decir, que no hay más Poder ni autoridad que la del Gobierno.¹⁴⁷⁸

Amadeu Hurtado era de nou entrevistat, aquesta vegada a la portada d'*El Liberal* pel periodista Pedro Massa, al qual confessava que el resultat de les seves gestions era «el más satisfactorio que cabia imaginar».¹⁴⁷⁹ El negociador també explicava que havia llegit per telèfon a Macià el contingut del decret i «puede usted decir que le satisfizo penamente, encargándome en nombre propio y en el de la Generalidad de Cataluña, testimoniar al Gobierno provisional de la República, su profundo agradecimiento y beneplácito por el gran acierto y cordialidad que informa el decreto en cuestión». Hurtado també aprofitava per esvaïr recels i assegurava que «Cataluña vive su hora más efusivamente cordial para todos los pueblos de España», afegint en un sentit que ja havia deixat clar en d'altres entrevistes:

- También ha llegado a mis oídos –añade el Sr. Hurtado– la opinión francamente desfavorable que se ha formado en torno a la personalidad de D. Francisco Macià. Se le tiene por un valor improvisado, por un extremista con fortuna, que si hoy asume la más alta representación de la política catalana debido a la inhibición de los mejores y a la audacia de sus falanges, que comprometen el crédito moral de Cataluña en una acción inconsiderada de desafecto a España y perturbación de la República. Y esto, se lo aseguro, es una falsedad. D. Francisco Macià en trance de aquilatar acontecimientos puede ostentar una de las historias políticas más limpias y dilatadas de nuestra época. Su rectitud moral, su perseverancia en mantener a fuerza de sacrificios una de las más poderosas aspiraciones populares, su distinción natural, si afabilidad extrema i la tensión constante de su espíritu, difícilmente los encontraría en un hombre de su influjo no solo en España, sino fuera de ella. Ello hace que, en este momento histórico, Macià representa la más alta unidad del sentimiento catalán, en todas sus fases y perfiles.

[...]

- Concretamente, ¿cuál es ahora la noción de Macià?
- Procurar convertir el sentimiento de cordialidad española, tan intenso en Cataluña, en fuerza constructiva de una nueva unidad de España fundada en el respeto a la libertad de todos los pueblos nacionales que el absolutismo político de la Monarquía ha

---

¹⁴⁷⁸ «Declaraciones del ministro de la Gobernación». *HM*, 9 de maig de 1931.

¹⁴⁷⁹ «El problema catalán, visto a la nueva luz del pensamiento de D. Amadeu Hurtado». *EL*, 9 de maig de 1931.

impedido durante siglos. Para la ingente y nobilísima labor Macià no ha acudido sólo a sus viejos amigos; ha llamado junto a si a la flor de las juventudes catalanas endurecidas en la amarga lección de los ocho años sin ley, y de falanges tan preparadas y cultas se promete los mejores frutos, ya que las finas inteligencias que las integran arriban a la vida política llenas de una generosidad en indecible y limpias de toda mácula de inconfesables apetitos. Esta es la turbia maraña de fuerzas que se dice rodea al Sr. Macià y cuyo depurado patriotismo da fe elocuentísima cuanto se viene forjando en el seno de la Generalidad.

Sobre aquestes paraules de confiança en els joves d'Esquerra Republicana, Amadeu Hurtado escriu, anys després, a les seves memòries: «No sé si els interessats, que en bon nombre eren aleshores a Madrid, em van agrair aquestes manifestacions, perquè, tan poc com ens coneixíem, era difícil que em concedissin cap autoritat per influir en l'opinió política de la capital, però almenys vaig evitar que veiessin amb disgust la gestió que m'havia demanat Macià i que per raó de les circumstàncies esdevenia massa pública» (p. 598). L'altre problema que hi havia sobre la taula era el nomenament efectuat per Macià d'Oriol Anguera de Sojo com a president de l'Audiència de Barcelona, que el govern provisional considerava fet per l'autoritat inexistent de la República Catalana. La solució aportada per Hurtado, i acceptada pel ministre de Justícia, va ser que, ja que tradicionalment el president de l'Audiència de Barcelona era magistrat del Tribunal Suprem, el govern nomenés el jurista Anguera pel torn de lliure elecció i avalés legalment la presidència que ja exercici.

Hurtado encara es va quedar a Madrid uns dies mes, tal com havia declarat a la premsa de Barcelona.¹⁴⁸⁰ Allà el sorprengué la crema de convents i esglésies produïda a Madrid el diumenge 10 de maig, quan una manifestació republicana en passar pel carrer Alcalá cantonada Castellana, es va creure provocada per un grup de socis d'un centre monàrquic situat en aquell indret, i que van seguir l'endemà. De tota manera, tot i ser testimoni d'un espectacle poc falaguer que recordava els viscuts a Barcelona l'any 1909, la missió d'Hurtado a Madrid va continuar tenir un paper protagonista a la premsa que, en general, en va lloar l'èxit. L'editorial d'*El Liberal*, per exemple, afirmava:

No tenemos por qué asustarnos de la personalidad regional bajo los auspicios de la República. A la vista está lo ocurrido con Cataluña. Ni alentada la estridencia en la forma que lo fue por los enemigos del nuevo régimen; ni herido en su fibra más sensible el

---

¹⁴⁸⁰ «Interessants declaracions del senyor Amadeu Hurtado». *LP*, 9 de maig de 1931.

sentimiento de la patria, una e indivisible, por la argucia artesa de los que siembran vientos para desatar nuevas tempestades contra España; ni aun así, repetimos, se ha podido producir un conflicto con el Gobierno provisional. Un catalán tan significativo como nuestro ilustre amigo D. Amadeo Hurtado vino de Barcelona a Madrid para deshacer el equívoco y lo deshizo en pocas horas.¹⁴⁸¹

A Barcelona, a la revista *Mirador*, Rossend Llates escribía: «Heus aquí l'esperit de San Sebastián en marxa: la presencia d'un assessor català, el nostre amic Amadeu Hurtado, que ha sabut dur les negociacions amb tanta de prudència com de fermesa, ha bastat per esvaïr, si n'hi havia, els malentesos. És evident que prenent-se les coses pel cantó del sentimentalisme, mai no s'hauria pogut arribar a un resultat positiu».¹⁴⁸² I l'endemà, des de les pàgines de *La Vanguardia*, Gaziel posava Hurtado com a exemple dels homes que necessitava Catalunya:

Los hombres a que me refiero, y que ahora Cataluña necesita con más urgencia que el maná los hebreos, caminando hacia la tierra de promisión, son de la clase de ese que la Generalidad de Cataluña ha enviado a Madrid. No abundan mucho entre nosotros, sino todo lo contrario. Si quisiéremos contarlos nos sobrarían dedos de las manos. Después de nombrar a Hurtado, a Jaime Carner, a Salvador Albert y a alguno más, nos quedaríamos atascados con la boca abierta y mirando inútilmente a todas partes. Son hombres sólidos e inteligentes, probos a machamartillo, hábiles sin cuquería, finos con la más estricta honradez, que conocen hondamente nuestras cosas sin ignorar las ajenas, gozan de prestigio e independencia personal y de un prestigio legítimo, y tienen el buen gusto de no sentir los partidismos estrechos ni la demagogia de relumbrón. Son de la mejor madera de donde sales los buenos diplomáticos, aunque sólo uno de ellos, Salvador Albert, haya llegado a serlo por casualidad, sin él soñarlo ni proponérselo. Pero en el total replanteo de las fuerzas políticas, que en Cataluña como en toda España es un fenómeno inevitable e inminente, será necesario que esta clase de hombres desempeñe un papel considerable, si es que el nuevo estado de cosas ha de fortalecer y perdurar.¹⁴⁸³

---

¹⁴⁸¹ «La personalidad de las regiones». *EL*, 10 de maig de 1931.

¹⁴⁸² LLATES, Rossend. «L'esperit de San Sebastián». *Mirador*, núm. 119. 14 de maig de 1931.

¹⁴⁸³ GAZIEL. «La hora diplomática». *LV*, 15 de maig de 1931.

11.2 CONSELLER A BARCELONA

Les bones gestions d'Amadeu Hurtado a Madrid com a delegat català davant les autoritats republicanes per harmonitzar les relacions entre tots dos governs van fer que, tot just tornat a Barcelona, i presentat a Macià el resultat de la seva missió, fos convidat a entrar a l'executiu de la Generalitat de Catalunya per tal de poder desenvolupar el decret d'organització de la Generalitat i encarregar-se de les relacions entre els dos governs: «Encara que es tractava d'una activitat política poc adient amb els meus gustos, no vaig saber dir que no, i des de l'endemà tenia a la meva disposició un dels despatxos del Saló de Sant Jordi, immediat i en comunicació directa amb el despatx particular del president» (p. 605). Amb un decret de 13 de maig de 1931, Francesc Macià va nomenar el seu vell amic Conseller Adjunt, com a representant de les comarques de Barcelona, amb veu i vot d'acord amb l'article 4t del decret de 28 d'abril.¹⁴⁸⁴ Com escriu el seu fidel Claudi Ametlla, «vell amic de Macià i acostumat a acordar pledejants, organitzar empreses comercials i desembolicar afers embrollats, Hurtado havia de donar òptims resultats. I els donà certament. Ell posà en marxa la Generalitat, li trobà recursos econòmics i l'organitzà per a viure interinament fins que fos possible una estructura més definitiva».¹⁴⁸⁵ D'aquesta manera, a la Generalitat, Hurtado s'encarregà d'ordenar-la i organitzar-ne la vida interna. En primer lloc, va establir un nou funcionament a les reunions del Consell Executiu, que, fins llavors, havia estat més aviat «una reunió d'amics al despatx de Macià, interrompuda sovint per delegacions obreres o del partit, i dedicada a comentar l'actualitat i a fer plans polítics segons el cas que es discutia. Entretant, els assumptes de tràmit s'anaven acumulant. D'acord amb el secretari Josep Vega i March va preparar en una sala isolada de Palau una taula llarga, amb una cadira i una carpeta per conseller a la qual es portava el despatx pendent dels afers de la Diputació Provincial –els assumptes de la qual la Generalitat s'havia fet càrrec–, expressant els acords que les seccions tècniques de cada departament proposaven. Alhora, va establir que es designés un conseller que substituís Macià a la presidència de les reunions quan aquest hagués d'absentar-se del Consell per rebre alguna delegació o atendre alguna visita. Com a secretari personal va prendre el periodista de *Mirador* Joan Tomàs i Rosich.¹⁴⁸⁶ Així doncs:

---

¹⁴⁸⁴ *Butlletí de la Generalitat de Catalunya*, núm. 2. 20 de maig de 1931.

¹⁴⁸⁵ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 88

¹⁴⁸⁶ *ED*, 7 de juliol de 1931.

Amb l'acceptació d'aquestes propostes i donant per aprovats sense discussió tots els acords que corresponien als expedients endarrerits de la Diputació, posàvem al dia el despatx normal i podíem encarregar al secretari que tingués preparat i repartit a tots els consellers abans de la sessió obligatòria setmanal l'ordre del dia dels afers en curs i que els caps de les seccions estiguessin a punt per informar el Consell en totes les matèries que no hagués pogut estudiar abans el conseller del departament. No havíem perdut el temps del tot, i, tal com era de preveure, en les sessions successives, després dels afers de la Diputació, s'anaven sotmeten en progressió creixent a la deliberació del Consell els problemes que de manera inevitable sorgien d'una Generalitat en funcions. (p. 606)

Amadeu Hurtado estava en el moment pletòric de la seva carrera política. Com escriví anys després Carles Esplà, «mai un nom no ha estat tan ben aplicat a una funció: don Amadeu era home de consell, de bon consell. Era el conseller ideal».¹⁴⁸⁷ Ametlla afegeix: «Era el conseller universal de la Generalitat, però a l'ombra, condició que ell, tan amic d'actuar entre bastidors, acceptà amb gust. Els decrets eren signats per aquells que no els havent redactat, però això no tenia importància per a llur autor. La qüestió era assegurar la vida a la criatura que venia al món tan carregada de promeses».¹⁴⁸⁸ És en aquest moment que l'advocat pot desplegar la seva teoria del poder de la influència en la política simbolitzada en la idea de l'«Eminència grisa». Es tractava d'una referència popular al caputxí François Leclerc du Temblay, també conegut com a Père Joseph, conseller i mà dreta del cardenal Richelieu, a qui s'anomenava d'aquesta manera en contraposició a la vestimenta i el tractament corresponent al títol cardenalici del seu superior, per l'hàbit marró, descrit com a gris, que vestia com a fra menor-, i que va ser objecte d'un dels llibres d'Aldous Huxley, publicat l'any 1941.¹⁴⁸⁹ Tal com expressa Carles Soldevila en el retrat que li fa a les seves memòries, *Del llum de gas al llum elèctric*:

La seva intel·ligència, no gens ordinària, la varietat de les seves lectures, el seu domini de la paraula, que li permetia amb la mateixa facilitat d'elevant-se a l'eloqüència tribunicia que de descendir al to conversatiu, semblava destinar-lo a un paper de primer rengle en la política catalana. I no l'ha representat pas. Les seves intervencions han estat brillant, però meteòriques. Per què? El seu escepticisme pregon no basta per explicar el fenomen. D'altres tant o més escèptics que ell han trobat en aquesta mateixa posició espiritual un

---

¹⁴⁸⁷ ESPLÀ, C. *op. cit.* p. 25.

¹⁴⁸⁸ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. pp. 88-89.

¹⁴⁸⁹ HUXLEY, Aldous. *Eminencia gris. Estudio sobre religión y política*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana, 1945.

ajut per reeixir. ¿Serà que don Amadeu creia de debò en la seva caríssima teoria de l'«Eminència grisa» i que per això defugia els papers de protagonista? La dita teoria, que ell trobava confirmada en la vida de Lenin com en la de Richelieu, rebaixava fins a gairebé anul·lar-los els mèrits dels homes que més han brillat en l'escena política. Opinava que els sobirans, primers ministres, dictadors, líders, eren moltes vegades una mena de gegants de la processó del Corpus duts a coll per invisibles, però molt hàbils, tenaços i clarividents camàlics. Sentint-ho semblava que la seva ambició no fos altra que exercir aquesta funció obscura, sense aspirar a més premi que una satisfacció íntima. Ara bé: les seves condicions personals no pertanyien pas a la gamma opaca, sinó a la gamma brillant, i no semblaven predisposar-lo al paper de conseller secret. Hi havia entre el seu caràcter i la seva teoria una contradicció que tal vegada doni la clau de les seves repetides retirades i ens expliqui el secret dels odís que ha provocat en els estats majors polítics. No volia o no podia apel·lar a la demagògia per a obtenir els favors de la massa, però tampoc apel·lar a l'adulació dels titulars del poder perquè el deixessin fer i li perdonessin la seva superioritat. Era, en tot cas, un portador de gegants olímpic, massa despectiu i massa desmenjat per a passar impercebut i consolidar-se en el càrrec.

També un bon amic i deixeble com Esplà assegurava a la conferència que va dictar l'any 1952 en memòria del seu mestre, assegurava:

En ell hi havia un gran home de govern. Com a escriptor, com a polític, aspirava a influir en la opinió, a formar el pensament del poble i el seu esperit, per realitzar els seus ideals liberals. Aquesta obra de creació la veia amb cert optimisme, però les frustracions de la realitat el decantaven a vegades al retraïment. Això explica la intermitència de la seva actuació política. Però el moment de la República va ser per ell un moment d'acció generosa i esperançada.

A la política portava a més la seva ciència jurídica i es servia, de la seva preparació d'advocat, de gran advocat. Veia el dret com creació mora., la llei com element de convivència, el plet com camí per l'acord. De la lluita i la discrepància arribava sempre a la coincidència i la col·laboració. Aquests principis aplicats a la política feren de don Amadeu un home d'una gran eficiència, perquè la política és l'art de buscar solucions, i la política de don Amadeu oferí solucions. Solucions basades en la claredat i en l'harmonia. No es cregui, però, que la inclinació a la conciliació i a l'acord feia fred el seu pensament, apagava les brases de l'entusiasme. Darrera de la seva ponderació ¡quin

desig d'acció! Com sota de la neu dels seus cabells blancs, ¡quin foc, quina passió creadora!¹⁴⁹⁰

La premsa va publicar aquells dies elogis a la seva nova vida política. El diari *La Ciutat* – propietat del qui havia estat passat del seu despatx, Marià Rubió i Tudurí, i dirigit per Josep Maria Massip, de vida efimera en aquell 1931 republicà – va saludar la incorporació d'Amadeu Hurtado a la política catalana, de la qual se'n destacava que havia restat separat i a la qual havia tornat «purament i simplement per servir a Catalunya»:

De primer, Hurtado ha servit d'ambaixador extraordinari a Madrid; i d'allà ens ha dut un text legal, base jurídica inestimable per fonamentar-hi el nostre Estatut. Mirador ha retret oportunament el record de l'esperit de Locarno, en comentar es resultats d'aquesta ambaixada. Sigui'ns permès de veure en Amadeu Hurtado, el Briand d'aquest Locarno ibèric, que ha de permetre el desenrotllament pacífic de la política catalana dins d'un quadro federal i liberal.

I després d'aquest primer servei, Hurtado accepta col·laborar, d'una manera seguida i decidida, com a Conseller del Govern de la Generalitat de Catalunya. Ell aporta a aquest Govern les qualitats que alguns hi trobaven a faltar, i que ara, després de la incorporació d'Amadeu Hurtado ni els més difícils d'aconterar podran regatejar al Govern de Catalunya. La política del President Macià, sentimental de primer, ferma i hàbil després, espiritual i realista sempre, acaba de guanyar un nou combat i una nova posició favorable. Felicitem-nos-en.

Felicitem-nos-en, sobretot, que aquesta incorporació del saber polític s'hagi realitzat amb un home de primer ordre, que consentint a sacrificar els seus interessos particulars, ha fet innecessari l'utilitzar els serveis polítics del personal de segon ordre, ben intencionats, sens dubte, però per força deficients. «Quan els déus arriben – diu Emerson – els semidéus s'amaguen». I això que és vàlid pels déus, és també vàlid pels homes.¹⁴⁹¹

Però, no tot eren elogis, el diari *La Noche*, propietat del magnat radical Joan Pich i Pon i dirigit per Màrius Aguilar, antic devot d'Hurtado, assegurava: «El señor Don Amadeo Hurtado intenta actuar de eminencia gris en la Generalidad, convirtiéndose en el tutor de Macià. El señor Hurtado fue a Madrid como embajador de Macià. Se llevó una Generalitat y nos trajo una Diputación provincial. Se llevó un plebiscito, el de los municipios, y le impusieron dos, el de los municipios y el de todos los catalanes. Voto a voto. Si ese embajador continúa un día más en Madrid, se trae como presidente de la

---

¹⁴⁹⁰ ESPLÀ, C. *op. cit.* pp. 25-26.

¹⁴⁹¹ «Amadeu Hurtado». *La Ciutat*, 16 de maig de 1931.

Generalidad a Royo Villanova».¹⁴⁹² *La Publicitat*, al comentar aquest estirabot, no s'estava de recordar que aquell mateix dia *Mirador* havia publicat una foto d'Alfons XIII acompanyat de Pich i Pon: «És natural que el senyor Pich i el seu director el senyor Mariano Aguilar no vulguin que sigui recordat que *La Noche*, la republicaníssima *La Noche* d'avui, era en temps de la Dictadura, l'òrgan ultramonàrquic del general Barrera».¹⁴⁹³

Sobre aquesta tasca soterrada d'eminència gris que estava desplegant, el mateix Amadeu Hurtado en donaria un extens testimoni en una carta a Miquel Utrillo:

Jo no crec, amic Utrillo, que arribi a ésser mai popular ni tingui mai partit, ni partidaris. Em manquen moltes qualitats per aquest resultat, i em sobra la meva propensió a fer les coses sense ésser vist. Quan repasso la feina que m'han imposat d'ençà de la República, jo mateix no em dono compte de com l'he pogut fer. Principalment aquella que els castellans en diuen *templar gaitas*. Val a dir que és la que m'agrada més, i per això sens dubte l'he poguda suportar. Posar les coses de manera que els que en tenen la responsabilitat pública les puguin resoldre el millor possible sense que ningú faci esment del treball amagat de preparació és per mi una veritable delícia. Si algunes vegades he fet actes públics com el que ha motivat la vostra carta, ha estat també obeïnt a un treball de preparació d'altres coses que aparentment no hi tenen res que veure. I gairebé sempre aquells actes públics, encara que tinguin èxit, em donen més motiu per arrepentir-me que per estar-ne joiós. La meva posició actual és molt ferma si no és vista de fora; però quan les circumstàncies m'obliguen a sortir, tinc de passar una temporada de penitència per impedir que aquella posició trontolli o la perdi. No us puc amagar que algun cop em resulta desagradable tenir de bregar en aquestes condicions, però una vegada salvat el temporal, afortunadament me n'oblido tot seguit. Les qüestions variades i complexes, es presenten amb tanta rapidesa, les unes després de les altres, que no hi ha temps a rumiar sobre el passat.¹⁴⁹⁴

Tot just incorporat a l'engranatge de la Generalitat, el ministre de Justícia del govern provisional Fernando de los Ríos, en nom del govern, li oferí amb insistència la presidència del Tribunal Suprem: «Acceptar aquest alt càrrec em va semblar d'una incongruència massa estrident amb la posició que se m'havia creat a la Generalitat i, a la

---

¹⁴⁹² *La Noche*, 21 de maig de 1931.

¹⁴⁹³ *LP*, 23 de maig de 1931. Per la fotografia del monarca i Joan Pich i Pon, *Mirador*, núm. 120, 21 de maig de 1931. Al mateix número, i a la mateixa pàgina, un article signat només amb una V. s'ocupava de la derrota d'Aristide Briand en l'elecció presidencial davant Paul Domeur.

¹⁴⁹⁴ Carta d'Amadeu Hurtado a Miquel Utrillo, 17 d'octubre de 1931. Arxiu Museus de Sitges.

vegada, una desconsideració a la confiança i a l'amistat de Macià, que, en nom de la Generalitat, m'havia fet sortir de casa, i fundant-me en aquestes raons, tot agraint al ministre la seva distinció, em vaig veure obligat a demanar-li que em rellevés del deure de complaure'l» (p. 607). De tota manera «si hagués pogut suposat el que m'esperava hauria aprofitat l'atenció del meu vell amic De los Ríos com una escapatòria que, passats els primers moments d'estranyesa, tothom m'hauria aprovat» (p. 607). Anys després, el memorialista Hurtado era conscient que aquella decisió havia tingut conseqüències: «Sense adonar-me'n, m'havia eliminat de la política general espanyola –en la qual, per altra part, no havia pensat– i passat a ésser un factor massa visible de la política catalana; però al mateix temps havia privat a Catalunya d'una alta representació directa prop del Govern de la República» (p. 607).

L'entrada d'Hurtado al govern de la Generalitat provisional marcava el moment d'incorporació a la política de Macià de l'anomenada «vella guàrdia». Així es conegué popularment als veterans polítics de l'antiga Esquerra Catalana de la primera dècada del segle XX allunyats de la política i reincorporats al projecte republicà pel president de la Generalitat: Jaume Carner, Pere Coromines, Santiago Gubern, Albert Bastardas i Amadeu Hurtado. El setmanari *La Rambla*, propietat del nebot d'un dels membres de més destacats de la generació republicana de Solidaritat, Ildefons Suñol, escrivia en un llarg article de contraportada titulat «1906-1931. La vella guàrdia», en què assegurava:

Ara és l'hora del Dret, de l'administració. Les promocions que hem tingut la glòria magnètica de fer la Revolució imprescindible no podem refusar cap concurs. La vella guàrdia, reserva latent de la Revolució inacabada, prestigi popular servat sense minva, força capacitada i honesta, s'ha posat de seguida al nostre costat. ¿Quina altra aportació pot ésser més útil a la República pot ésser més útil a la República nova, a la revolta triomfant.

Carner, el doctrinari; Hurtado, el jurista; Bastardas, l'administrador; Gubern, el dinàmic; Coromines, l'ingenu, il·luminat i sapient. Tots. La vella guàrdia incompleta, però activa. És la seva hora, llur moment. Nosaltres els hem fet la plasmació viva dels ideals, amb un coratge de joves. I ells s'arreglaren, sense sol·licitar res, al costat del Poder popular. Serveixen el poble. I mereixen, per tant, el salut agrait i emocionat de la joventut que desconeix en la part més vivent llurs gestes pretèrites.¹⁴⁹⁵

---

¹⁴⁹⁵ «1906-1931. La vella guardia». *LR*, 18 de maig de 1931.

A les seves memòries, Amadeu Hurtado reflexiona sobre la voluntat de Macià de comptar amb els vells amics, a qui volia tenir ben a prop, perquè «com un bany reconfortant després d'una llarga fatiga, necessitava el contacte i la simpatia d'antigues amistats per restaurar la confiança en la força eficient del seu esforç. I quan em va demanar que volgués quedar-me al seu costat per ajudar-lo, creia que al darrere meu vindrien tots els que esperava, sense haver imaginat que entre els que havien nascut enmig de la pols de la seva marxa triomfal n'hi havia un gran nombre que els barraria el pas» (p. 612). Però, pels joves dirigents d'ERC – «una colla de bons xicots que, amb la sorpresa d'una situació política arribada a les seves mans com un patrimoni, creien de bona fe que els el volia prendre per fer una carrera que a la seva edat ja tenia feta i que en aquells moments hauria pogut coronar amb esclat ben lluny del seu suport» (p. 609) –, van desconfiar de seguida d'aquella proximitat entre el mandatari i el seu conseller. Per a Hurtado, Macià:

S'adonava millor que tothom que havia estat per al seu país una desventura que en l'hora tan esperada de recobrar una sobirania exigida per la força de les riqueses, del treball, de la cultura i de la magnitud de la metròpoli de Catalunya, el moviment emocional de la massa que amb tantes esperances havia contribuït ell a aixecar hagués escollit per fer-li rebuda uns bons xicots formats al marge de tots aquells factors de la nostra grandesa. Volia, com era natural i just, que aquests companys dels darrers temps tinguessin en els honors de la victòria la part que els pertocava pels seus afanys; però més enllà dels honors veïa una pàtria a mig fer que reclamava per continuar la gloriosa construcció altres artesans de més aptituds que una simple expressió sentimental.

[...]

De tot això, no en tenia una idea gaire exacta quan vaig entrar a la Generalitat. Coneixia les inquietuds de Macià que l'havien induït a cridar-me, i comprenia els recels dels seus companys en adonar-se de la meva presència en un lloc que no era merament decoratiu; però em semblava que la meva actitud prudent durant el recent viatge a Madrid i les declaracions públiques a favor de tots ells havien satisfet els nostres deures de mútua consideració. Un cop instal·lat, em venia de gust de trobar-me, ja sortit de la maduresa, col·laborant amb aquells homes, la majoria d'ells joves, encara estordits pels esdeveniments històrics que acabaven de viure, els quals podia ésser útil en els primers

moments la funció gairebé tècnica que havia d'acomplir al seu costat amb renúncies de tota retribució. (pp. 610-611)¹⁴⁹⁶

A l'entrevista que va concedir a *La Rambla*, a la pregunta sobre si estava disposat a reintegrar-se plenament a la política activa de Catalunya, Amadeu Hurtado va assegurar que «ja no és cosa a pensar. M'hi he trobat reintegrat automàticament pel sol fet de la proclamació de la República. La confiança amb la qual ha tingut la bondat d'honorar-me el President senyor Macià i la sort d'haver pogut complir a satisfacció l'encàrrec m'ha incorporat des d'ara a les responsabilitats de Govern».¹⁴⁹⁷ Alhora, no es va estar de dir que aquell moment li recordava «els temps de la Solidaritat Catalana, però amb un esperit de realització que aleshores no podia esperar d'una esperança». Com a conseller, Amadeu Hurtado es va fer càrrec de l'organització de l'Assemblea de la Generalitat que preveia el decret d'organització i que havia de redactar el projecte d'Estatut, i, alhora, es va dedicar a dotar de la dignitat que es mereixia la institució de la presidència, fins llavors, a parer seu «massa a peu pla». Són exemples d'això, la decisió que Macià fes d'intermediari entre obrers i patrons del port –un dels temes socials candents al moment– a la Generalitat, i no pas al saló d'àncing de l'Hotel Orient com havia estat fins ara, substituint al president quan aquest estava ocupat en d'altres assumptes, especialment en les reunions amb representants obrers que el feien rejuvenir, com confessa a les memòries, perquè li feien reviure els seus temps d'estudiant quan participava en els debats setmanals al Centre Federalista de la Portaferrissa» (p. 618). O bé la arrançant amb la societat propietària del qual tenia relacions professionals la instal·lació de Macià, la seva esposa Eugènia i la seva filla Maria a l'Hotel Ritz, fins que no estigués disponible la Casa dels Canonges com a residència oficial del President.¹⁴⁹⁸ Com a amic, advocat i col·laborador directe va ser l'encarregat, també, de resoldre uns afers relacionats amb la finca de Vallmanya, la propietat familiar de la família Macià Lamarca.

Com hem dit, l'assumpte de més rellevància política de les tasques encomanades a Hurtado van ser les eleccions de la Diputació Provisional de la Generalitat, que es van celebrar el 24 de maig de 1931 a tots els ajuntament de Catalunya, en les quals s'havien d'elegir d'entre tots els regidors de Catalunya els 46 representants municipals que

---

¹⁴⁹⁶ Molts anys després, Miquel Ferrer asseguraria que la col·laboració d'Hurtado amb Macià havia estat motivada per a intenció de «tirar aigua al vi». FERRER, M. *op. cit.* 1956.

¹⁴⁹⁷ *Ibidem*.

¹⁴⁹⁸ SARDÀ, Z. *op. cit.* p. 214.

formarien la nova Assemblea, la facultat més important de la qual era redactar el projecte d'Estatut d'Autonomia:

Aquell dia Macià havia anat a la Garriga a passar el diumenge, com feia algunes vegades, i m'havia demanat que li telefonés al vespre el resultat de les eleccions. Bon punt vaig tenir les dades completes, les hi vaig comunicar amb la xifra total dels elegits del partit, i ell, abaixant la veu com si parlés amb el mateix, em deia: «Vol dir que no n'han sortit massa, d'aquests?» –«No es preocupi –va ésser la meva resposta–; és natural que tinguin la majoria perquè és la posició que els correspon com a partit, i ja n'han sortit prou, per altra part, dels que poden fer l'Estatut». En efecte, tot guardant amb rigor la proporció de la majoria van entrar a formar part al seu dia de la ponència encarregada de preparar el projecte d'Estatut Jaume Carner, Pere Coromines, Rafael Campalans i Martí Esteve, que, juntament amb el jove Antoni Xirau Palau com a representant de l'Esquerra, són es qui, prescindint dels altres ponents elegits, van anar a reunir-se a Núria, assistits dels funcionaris de la Generalitat Millàs-Raurell i Cases, per enllestir en unes setmanes de treball, en la quietud d'aquella apartada muntanya, la redacció del codi futur de les llibertats polítiques. (p. 616)

Com a conseller responsable de l'organització de l'Assemblea, Hurtado anuncià als periodistes després d'una reunió a la Generalitat que el dia 9 es constituiria l'Assemblea i l'endemà, en segona sessió, es nomenaria la ponència encarregada de redactar l'estatut.¹⁴⁹⁹ La premsa especulà sobre si la presidiria ell o Carner, que fou finalment l'escollit.¹⁵⁰⁰ També concedí una llarga entrevista a l'*Ahora* de Madrid, sobre l'Estatut:

- Este Estatuto, ¿qué contenido político tendrá?
- En principio, puede decirse que el Estatuto servirá para delimitar las funciones reservadas a cada poder. Desde ahora se sabe ya, claro, que algunas corresponden en absoluto al poder central.
- ¿Usted cree que la República debe ser federal?
- En vigor, no. La solución del problema de Cataluña no exige para nada una estructura federal. Naturalmente que ésta resolvería automáticamente la cuestión de la autonomía, pero no es necesario. Cataluña puede convivir perfectamente con una

---

¹⁴⁹⁹ «El que diu el Sr. Hurtado». *LP*, 31 de maig de 1931.

¹⁵⁰⁰ «El presidente de la asamblea de la Generalidad». *LV*, 6 de juny de 1931.

República de tipo unitario, con la condición precisa de que le sea reconocida su personalidad mediante la aprobación del Estatuto.

- Estatuto cuyo contenido... –insistimos.
- Será ampliamente liberal y democrático, e, indudablemente, de un gran espíritu de cordialidad e inteligencia.

La cuestión catalana radica en el reconocimiento y garantía de su libertad de acción. Cataluña quiere realizarse interiormente de una forma plena. De ahí que, en realidad, el problema de su autonomía pase a ser un problema de administración y cultura. Si, tomando como punto de referencia esta cuestión última, se intentase obstaculizar el desenvolvimiento de la cultura catalana, el problema adquiriría mayor virulencia de la que ha tenido en otras ocasiones. Es necesario, pues, que Cataluña pueda libremente desenvolver sus actividades en bien de nuestra región y de toda España.

La República tendrá, con la solución del problema catalán, la máxima garantía de su seguridad. Y no se hable de radicalismos y de exigencias. [...] Hoy el sentimiento de la personalidad catalana ha pasado de ser un sentimiento de pura ideología [a] una cosa viva y biológica, con la que ha perdido en nocividad todo cuanto ha ganado en viabilidad.¹⁵⁰¹

El día 9 de juny van començar els seus treballs l'Assemblea o Diputat Provisional de la Generalitat, que començà, tot i que semblí mentida pel caràcter laic dels partits que impulsaven el nou règim republicà, amb una missa de l'Esperit Sant a la capella de Sant Jordi de Palau. El cerimonial solemne fou cosa d'Hurtado. La primera sessió va començar a les sis de la tarda, amb la constitució de la mesa d'edat presidida pel lerrouxista Josep Maria Serraclara, acompanyat de Carner i Coromines, i els joves Joan de Garganta i Josep Andreu. «El petit espai dedicat al públic és ple del tot. Són impressionades pels repòrters gràfics diverses fotos. A la taula del Consell hi ha els senyors Casanovas, Gassol, Hurtado, Serra Moret, Carrasco, Comas, Vidal, Bosch, Nogués i Santaló», explica *La Veü*.¹⁵⁰² Després de resoldre algunes actes protestades, Jaume Carner i Romeu va ser elegit president de l'Assemblea. L'endemà, 10 de juny, es va celebrar la segona sessió. Després del discurs del president de l'Assemblea, aquest acompanyat de la mesa i un grup de diputats i precedit dels macers, va anar a buscar al president de la Generalitat al seu despatx per entrar junts a l'Assemblea, on Macià –que fou rebut amb els diputats, els

---

¹⁵⁰¹ «Don Amadeo Hurtado dice que el problema de Catalunya puede resolverse dentro de una república unitaria». *Ahora*, 4 de juny de 1931.

¹⁵⁰² «La Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya». *LVC*, 10 de juny de 1931.

consellers i el públic a peu dret i passà a ocupar la presidència– va pronunciar un emocionat discurs que va ser transmès per ràdio.¹⁵⁰³ Un discurs que Enric Jardí sosté que deuria escriure el seu conseller i confident Amadeu Hurtado, ja que conté «escaients referències al nostre Dret Públic i al nostre gloriós passat que no és probable que procedissin d'un home que ultra la seva poca fama d'orador, era més donat a l'acció que a no a l'erudició».¹⁵⁰⁴ El protagonisme d'Hurtado en aquella sessió, començà a ser incòmoda per alguns:

Tenia la impressió que les circumstàncies m'havien obligat a exhibir-me massa en aquella primera manifestació oficial de les noves institucions polítiques de Catalunya. Els funcionaris que s'acostaven al banc del Consell a consultar-me sobre detalls d'execució del procediment establert, els diputats que em demanaven per arbitrar la discussió d'algunes actes impugnades i els periodistes que venien a trobar-me per a les informacions, havien contribuït a donar un relleu perillós a la meva actuació, fins aleshores tolerable per haver estat reclosa modestament al meu despatx. Un vell estava bé en un lloc de representació, però molestava en un lloc d'acció, i, encara que jo només tenia set anys més que Companys, aquests són els que tenia de massa perquè el cabell blanc, les galtes caigudes i la llarga història professional em feien semblar més vell del que era als 56 anys com si pertanyés a la promoció de Carner i Coromines, que feia temps que havien passat dels seixanta. I l'agilitat en la conducta dels afers, tan natural per als del nostre ofici, prenia l'aspecte d'una oficiositat impertinent que un grup de bons xicots, malavinguts amb un treball ordenat, atribuïen a un propòsit interessat i maliciós. (pp. 623-624)

Es pot dir que en aquest moment comencen les males relacions d'Hurtado amb el que ell identifica com a membres d'Esquerra que volien donar al govern i a l'Estatut «un to ben manifest de radicalisme polític i social» (p. 620). Havia tingut constància que aquest petit grup no veia amb bons ulls la seva presència al govern en motiu de la resolució del pagament del cupó del deute municipal de Barcelona, a través de les relacions d'Hurtado amb el seu col·lega Josep Rogent, del consell de la Caixa de Pensions, i el seu director, Francesc Moragas i Barret. Alhora, també es va veure immers en les discòrdies soterrades entre el president Macià i el governador civil Lluís Companys, derivades de les seves diferències polítiques i estratègiques i va aconseguir desactivar el

---

¹⁵⁰³ LP, 11 de juny de 1931.

¹⁵⁰⁴ JARDÍ, Enric. *Francesc Macià. President de Catalunya*. Barcelona: PAMSA, 1981. p. 123. El discurs sencer a MACIÀ, Francesc. *El president Macià en els seus textos*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència. Secretaria de Coordinació Interdepartamental, 2005. pp. 39-46.

conflicte provocat per la suposada marginació de Companys al govern civil, que aquest atribuïa al seu gest de proclamar la República el 14 d'abril (p. 621). Abans de la reunió del 28 de maig, en que s'havia de fixar l'orientació del govern i tement una topada, Hurtado va reunir-se amb ell, en una trobada que es va allargar fins la matinada i el va trobar trist i decebut, amb la intenció de plantar batalla i tornar a situar el partit com un moviment republicà de tendències radicals el que llavors havia acabat desviat cap a ser un moviment catalanista. Amb l'exemple de les penúries de Trotski, que també havia iniciat la revolució i havia liderat l'exèrcit i creia que li corresponia el lideratge, i fent-li veure que Macià encarnava com cap altra la força sentimental de Catalunya, va intentar fer entrar en raó a Companys. L'endemà, Hurtado va tornar a reunir-se amb el dirigent d'ERC,¹⁵⁰⁵ a qui havia deixat reflexionant sobre aquestes paraules. Acompanyant-lo en cotxe, Hurtado rememora la pregunta que li feu: «Aneu ara a la reunió per defensar una política d'Esquerra o d'Estatut?». Companys va triar aquesta segona opció, va fer costat a Macià i va desactivar la crisi dins el partit. Alhora, va decidir deixar el càrrec de governador per retornar a la lluita política en vistes de les futures eleccions a Corts constituents.

La dimissió efectiva de Lluís Companys encara es va allargar uns dies, fins que el seu substitut no va ser nomenat pel govern i va prendre possessió.¹⁵⁰⁶ La premsa especulà sobre qui seria i si seria català o no. Amadeu Hurtado assegura a les seves memòries que el govern provisional no va poder acceptar per motius polítics el nom que els havia suggerit. El qui va ser secretari de Companys, el periodista Francesc Madrid al seu llibre *Ocho meses y un día en el Gobierno Civil de Barcelona* afirma que el govern es va negar a nomenar a Joan Moles,¹⁵⁰⁷ polític de llarga trajectòria, com a diputat i senador per Lleida, i advocat, bon amic de Macià –de qui n'havia estat advocat durant els anys d'exili– i company de tertúlia, que seria governador civil només un any després. El mateix Madrid pàgines després, s'hi torna a referir quan assegura que per substituir a Esplà, que va ser escollit diputat, el govern va negar per segona vegada el plàcet a Joan Moles, «candidato moral de la Generalitat y de todos los partidos catalanes».¹⁵⁰⁸ També Hurtado desvetlla que aquest era el seu candidat primerenc quan comenta la substitució d'Esplà

---

¹⁵⁰⁵ *EL*, 29 de maig de 1931.

¹⁵⁰⁶ *LO*, 5, 6, 7, 9, 10 i 11 de juny de 1931.

¹⁵⁰⁷ MADRID, Francesc. *Ocho meses y un día en el Gobierno Civil de Barcelona (Confesiones y testimonios)*. Barcelona-Madrid: Las Ediciones de la Flecha, 1932. p. 167. Madrid parla de «Lluís Moles», però unes pàgines després s'esmena i es refereix a Joan Moles.

¹⁵⁰⁸ MADRID, F. *op. cit.* p. 181.

(p. 646). *La Publicitat* afirmà que el càrrec s'havia ofert a l'advocat Albert Bernis, que el refusà per motius de salut.¹⁵⁰⁹ L'escollit, finalment, va ser el periodista Carles Esplà,¹⁵¹⁰ un bon amic d'Hurtado¹⁵¹¹, el qual a com a encarregat de les relacions entre la Generalitat i República, que va ser consultat sobre la seva designació. La llarga amistat amb la família Hurtado va fer que el nou governador Esplà, que va arribar a Barcelona –on va ser rebut per diversos consellers, entre ells Hurtado–¹⁵¹² acompanyat del ministre Marcel·lí Domingo el 13 de juny, nomenés Víctor Hurtado com a secretari polític, càrrec que el va fer coincidir amb Madrid i un altre periodista valencià, Brauli Solsona.¹⁵¹³ De fet, les seves velles amistats amb dirigents catalanistes com Macià, Hurtado o Nicolau d'Olwer va ser determinant en el seu nomenament.¹⁵¹⁴ El mateix Esplà recordava l'encert i la generositat amb la qual Amadeu Hurtado l'havia aconsellat i ajudat durant el temps que va ocupar el Palau de la Duana.¹⁵¹⁵

Entre l'inici dels treballs de l'Assemblea i l'arribada d'Esplà la premsa va especular sobre les llistes electorals que es presentarien a les eleccions del diumenge 28 de juny de 1931, que havien de configurar el primer parlament de la II República. *Ahora* donava per fet que Amadeu Hurtado seria candidat per Barcelona ciutat, amb Macià, Companys, Ventura Gassol, Gabriel Alomar i el comandant d'aviació Ramon Franco Bahamonde.¹⁵¹⁶ La notícia era donava com a procedent d'una reunió de la direcció d'ERC encarregada de confeir les llistes de les Esquerres als comicis.¹⁵¹⁷ La inclusió de Franco i altres militars no catalans d'idees i actituds revolucionàries –i l'absència de persones tan properes a Macià, com Moles– van causar certa perplexitat i contrarietat entre els membres de la «vella guàrdia». El 15 de juny de 1931, Pere Coromines escriu als seus diaris:

Tenim una llarga entrevista en Carner, l'Hurtado i jo amb en Macià. L'Hurtado i en Carner voldrien que jo formés part de la candidatura de diputats a Corts.

---

¹⁵⁰⁹ *LP*, 9, 10 i 11 de juny de 1931.

¹⁵¹⁰ ANGOSTO VÉLEZ, P. L. *op. cit.* 2001. pp. 179-194. PLA, Josep. «Don Carles Esplà». *LVC*, 19 de juny de 1931.

¹⁵¹¹ Així ho afirma el mateix Esplà. «Arribada del senyor Carles Esplà nou governador de Barcelona». *LO*, 14 de juny de 1931.

¹⁵¹² *LVC*, 13 de juny de 1931.

¹⁵¹³ «Esta mañana ha llegado el ministro de Instrucción Pública y el nuevo gobernador civil, señor Esplá». *HM*, 13 de juny d 1931.

¹⁵¹⁴ REILA, Lluçia. «El nou governador civil de Barcelona. Vida i anecdotari de Carles Esplà». *LR*, 15 de juny de 1931.

¹⁵¹⁵ ESPLÀ, C. *op. cit.* p. 25.

¹⁵¹⁶ *Ahora*, 11 de junio de 1931. *Diario de Gerona*, 11 de juny de 1931.

¹⁵¹⁷ *LVC*, 10 de juny de 1931.

En Macià diu que no m'hi pot ficar. S'ha reservat un lloc, però l'ha dat a un Sr. Bordes de la Cuesta. S'excita molt quan li critiquen que hagi ficat en [Ramón] Franco a la candidatura.

Jo dic que he d'anar amb ells o no vaig en cap candidatura. Pregunto si els obstacles que s'oposen a la meva presentació signifiquen una desconfiança o una rectificació de conducta de la majoria respecte a mi. En Macià diu que no.

Faig constar que si no hi vaig no és per culpa meva.

L'Hurtado pregunta si no anirà a Corts l'autor de l'Estatut. En Carner diu que jo seria molt útil per a defensar el punt de vista de la hisenda catalana. L'actitud d'en Macià no m'acaba de convèncer. La discussió i sobretot l'actitud d'en Macià em fan un efecte força grotesc.

Es necessita tota la meva lleialtat a la causa de Catalunya per a no trobar humiliantment ridícul que em supediti als personatges que ha posat en Macià a la seva candidatura.¹⁵¹⁸

Finalment Coromines va ser inclòs a la candidatura per Lleida. I Amadeu Hurtado, com diu a les seves memòries, es va fer eliminar de la llista de Barcelona ciutat que encapçalava Macià —«perquè uns quants d'aquells altres noms que l'acompanyaven tenien estridències massa discordants amb el tema principal d'unes eleccions catalans» (p. 625)—, i per tant, va ser inclòs a les de Barcelona província, encapçalada per Lluís Companys. Com vint-i-quatre anys abans, Hurtado ho feia com a independent.¹⁵¹⁹

En aquella vigília d'eleccions, el nom d'Hurtado no només molestava a certs sectors d'ERC, sinó també aquells que s'escapaven del consens republicà d'esquerres i optaven per camins més extremistes, com Daniel Domingo i Montserrat, militant del Bloc Obrer i Camperol provinent del nacionalisme radical, que escrivia contra aquells capitalistes plutòcrates que volien copar els principals llocs de poder la República burgesa:

Per altra banda, l'Estatut català, redactat per tres representants de l'alt capitalisme de Catalunya, per Coromines, Hurtado i Carner, representants i membres dels Consells d'Administració dels Bancs, Companyies d'Aigües, monopolis, etc., i els quals col·laboren amb homes que no tenen altra missió que concentrar el capital en benefici d'un reduït nombre de persones ingrates, noms de la dictadura, enemics de Catalunya,

---

¹⁵¹⁸ COROMINES, Pere. *Diari i records III: La República i la Guerra Civil*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1975. pp. 19-20.

¹⁵¹⁹ LP, 16 de juny de 1931; *Diario de Gerona*, 16 de juny de 1931; LV, 16 de juny de 1931; ES, 16 de juny de 1931; LVC, 16 de juny de 1931;

enemics del proletariat i sobre els quals pesa l'acusació de l'assassinat de Seguí i Layret. L'Amadeu Hurtado no pot pertànyer en aquesta Comissió de l'Estatut, perquè ell, que figurava en el Consell d'Administració de la «Sociedad para el Alumbrado de Málaga», junt amb el suposat inductor de l'assassinat dels dos grans homes citats, En Carles Muntades, podria ésser un entorpidiment a l'hora de les responsabilitats. L'Hurtado personalment ens mereix tots els respectes, però l'aplicació de la justícia ens en mereix encara més.

Mentre no s'aclari la situació del Muntades, l'Hurtado no pot col·laborar a establir l'Estatut.

Altre tant podem dir de Carner, membre dels Consells d'Administració de les grans Companyies i Bancs i també de Corominas, representant de Recasens, al qual atanyen les responsabilitats pel monopoli del petroli i altres especulacions.¹⁵²⁰

Mentre la campanya capitanejada per l'ERC avançava, una setmana abans dels comicis va visitar Barcelona el ministre d'Estat Alejandro Lerroux, a qui Amadeu Hurtado feia més de trenta anys que coneixia. Justament ell, mentre els seus companys de Govern estaven íntegrament dedicats a la campanya, va ser l'encarregat d'esperar-lo al baixador de Passeig de Gràcia, on ser rebut pels fidels amb «una de les típiques arribades del vell cabdill republicà» (p. 626), i després de presidir un míting a la plaça de toros Monumental va fer-li els honors en nom del President a la Generalitat.¹⁵²¹ *El Liberal* de Madrid, va escriure:

El Sr. Lerroux se ha enfrentado con el problema catalán, dando a Cataluña su preferencia para la lucha electoral.

Catalán en Castilla i castellano en Cataluña, puede ser un excelente mediador el ministro de Estado.

Cierto que luchó mucho en la ciudad condal; pero por esto mismo conoce el problema mejor que nadie.

Los fotógrafos le han sorprendido en una entrevista con el consejero de la Generalidad, Sr. Hurtado.

---

¹⁵²⁰ DOMINGO MONTSERRAT, Daniel. «Les Constituents». *L'Hora*, núm. 23. 13 de juny de 1931. Reproduït a MARTÍNEZ FIOU, David. *Daniel Domingo i Montserrat. Entre el marxisme i el nacionalisme radical*. Barcelona: PAMSA, 2001. P. 167-168.

¹⁵²¹ «El senyor Lerroux visita la Generalitat». *LP*, 24 de juny de 1931.

Y contemplando nosotros esa fotografía, hemos alentado esperanzas en la solución del arduo problema, porque los Sres. Lerroux y Hurtado son los dos Hombres de mayor capacidad que pueden entender en un problema de esta naturaleza.

Los poderes del ministro de Estado están ya contrastados como los del Sr. Hurtado; pero como al Sr. Lerroux no le duelen prendas, ha tenido la gallardía de revalidarlos lanzando su candidatura por la capital de Cataluña. El discurso de lanzamiento ha sido magistral. Del efecto causado tenemos las mejores impresiones. Lo enigmático es el resultado, porque Barcelona, como toda España, es un caos electoral de insospechada cristalización.¹⁵²²

Un mes abans, tornant de Ginebra on havia assistit a la 63a sessió ordinària del Consell de la SdN, el ministre d'Estat Alejandro Lerroux posava punt i final a una iniciativa de l'Ajuntament de Barcelona que l'havia fet entrar en contacte amb Amadeu Hurtado, pocs dies després de proclamar-se la República. El 30 d'abril, Hurtado havia escrit al ministre d'Estat comunicant-li que a rel de la proclamació de la República havia assumit un càrrec diplomàtic –i així ho deia, subratllant la paraula– com a membre d'una comissió municipal per portar a bon port les gestions, iniciades pel darrer Ajuntament monàrquic, per aconseguir que la Conferència Internacional del Desarmament se celebrés a Barcelona.¹⁵²³ La iniciativa havia estat presentada al ple de 4 de març del 1931 al per l'alcalde Joan Antoni Güell, recollint una iniciativa de les entitats oficials, econòmiques i culturals de Barcelona¹⁵²⁴, i proposava que s'oferís el Palau Nacional de Montjuïc per celebrar les sessions i tots els elements d'organització, treball i allotjament necessari per a l'èxit de la gestió.¹⁵²⁵ Per a dur-ho a terme, s'edità un opuscle de presentació de la candidatura, amb el qual «La ville de Barcelone est à même d'offrir l'hospitalité à la Conférence Générale du Désarmement, fixée par le Conseil de la Société des Nations immédiatement après la séance du Conseil dont l'ouverture est prévue pour le 25 Janvier 1932, avec toutes les conditions requises, et les corporations publiques sont disposées, dans le cas où la ville serait honorée par le choix du Conseil de la Société des Nations, à prendre toutes les dispositions nécessaires pour combler les vœux exprimés par la Société des Nations et les journalistes».¹⁵²⁶ Una vegada constituït l'Ajuntament republicà presidit per Jaume Aiguader, els regidors Pere Comas, d'ERC, Casimir Giralt, radical, i Joaquim

---

¹⁵²² «Castilla y Cataluña. Los Sres. Lerroux y Hurtado». *EL*, 24 de juny de 1931.

¹⁵²³ Carta d'Amadeu Hurtado a Alejandro Lerroux. Barcelona, 30 d'abril de 1931. ANMH

¹⁵²⁴ *LVC*, 3 de febrer de 1931

¹⁵²⁵ *Gasetta Municipal de Barcelona*, any XVIII, núm. 10. 9 de març de 1931.

¹⁵²⁶ *Barcelone à la Société des Nations*. Ajuntament de Barcelona, 1931.

Pellicena, de la Lliga, van presentar una proposició al ple del 27 d'abril per tal de constituir una comissió per portar a terme les oportunes gestions a fi d'aconseguir que Barcelona fos designada per acollir la Conferència. D'aquesta comissió, presidida per l'alcalde, en formaven part els regidors Lluhí, Campalans, Duran i Ollé, així com dos vocals no regidors, Ferran Patxot i Amadeu Hurtado.¹⁵²⁷ Hurtado s'hi va posar de seguida, escrivint a Lerroux, ja que «de un primer cambio de impresiones, en el que intervino nuestro amigo Don José Pla de la S.D.N., resulta que la solución de este asunto depende en su mayor parte de la buena voluntad de V., no solo como Ministro de Estado, sino como Ponente de la Conferencia del Desarme, y me he creído obligado a recurrir a nuestra vieja amistad para rogarle que nos preste su valioso concurso en el en el éxito de nuestro propósito».¹⁵²⁸ El 18 de maig era previst que es reunís el Consell de la Societat de Nacions, i era necessari avançar totes les gestions possibles –també el finançament de la República de la despesa aparellada a la trobada internacional, valorada en cinc milions de pessetes–, i preparar la presentació a Ginebra:

Falta solo que la gestión cerca del Consejo de la S.D.N. se lleve a cabo con la tenacidad necesaria para vencer la rivalidad de Ginebra, que parece ser la única seria. No quiero ofenderle exponiéndole las razones que justifican nuestro esfuerzo en este sentido porque V. apreciará seguramente mejor que yo la enorme trascendencia del acto en los actuales momentos. Según parece, Inglaterra no nos es muy favorable, pero lo era mucho Francia en tiempos de Quiñones de León. Había entonces la probabilidad de contar con una mayoría favorable en los 14 votos del Consejo, contando con los seguros de los consejeros sudamericanos y de Francia y sus amigos. Todo esto puede haber variado, y aunque nosotros podemos hacer investigaciones y mover un poco la prensa en nuestro favor, es evidente que tiene V. medio de poner en claro la situación probable del asunto por medio de los Embajadores de los países representados en el Consejo. Y perdone me atreva a hacerle esta indicación; pero es que hemos creído todos, de acuerdo con el Sr. Pla, que V. juzgará sin duda peligroso para el crédito de la República exponerse a una negativa demasiado rotunda por parte del Consejo de la S.D.N. y que estimará preferible hacer un tanteo de probabilidades antes de dar estado definitivo a la invitación de Barcelona. Entendemos, como seguramente entenderá V., que conviene saber por lo menos si podemos contar con un número decente de votos para que la negativa, caso de producirse,

---

¹⁵²⁷ *Gaseta Municipal de Barcelona*, any XVIII. Núm. 3. 27 d'abril de 1931.

¹⁵²⁸ Per evitar confusions precisem que es tracta de José Pla Cárceles, capità d'infanteria de Marina i funcionari de la SdN i no pas de l'escriptor empordanès. PLA, Xavier. «José Pla Cárceles, esbozos para un perfil», dins PLA CÁRCELES, José. *Así fue mi Londres. Recuerdos de uno del 98*. Sevilla: Editorial Renacimiento.

pueda quedar justificada por una pugna de intereses y no pueda atribuirse a una desconsideración a nuestro nuevo régimen.

Malauradament, al ple de de l'Ajuntament de 20 de maig es donà compte d'un telegrama del ministre Lerroux des de Ginebra, en el qual manifestava que en el Consell de la Societat de Nacions d'aquell mateix dia havia insistit en l'ofertament de Barcelona com a seu de la Conferència del Desarmament, però que «després d'haver ratificat la majoria del Consell l'acord anterior, designant la ciutat de Ginebra, va mantenir l'ofertament per una altra ocasió que es pugui presentar, unint-se a la majoria per deferència a la ciutat de Ginebra».¹⁵²⁹ Com assegurava *La Noche*, «el sr. Lerroux, deseando no estorbar la unanimidad de la decisión, ha retirado la candidatura de Barcelona para celebrar en ella la conferencia del Desarme que se efectuará en Ginebra el año próximo».¹⁵³⁰

Com declara el candidat Amadeu Hurtado a les seves memòries, els dies abans i el mateix dia dels comicis va passar-los a la comarca del Berguedà, acompanyat de Pere Comas.¹⁵³¹ Des d'allà va saber del triomf i li van arribar les falses notícies de disturbis de caràcter revolucionari a Manresa. El dia abans de les eleccions, *La Rambla* publicava una entusiasta portada donant suport a la llista electoral de les esquerres catalanes i en una segona pàgina oferia uns perfils-entrevista amb alguns dels candidats (Gassol, Campalans i Hurtado):

En aquests dies de febre i d'activitat política, no ha estat possible als nostres repòrters – i no per falta de bona voluntat i de gestions – d'obtenir un entrevista reposat i minucios amb Amadeu Hurtado un dels noms de les Esquerres Catalanes.

El seu prestigi polític i la seva capacitat civil donen al nom d'Amadeu Hurtado una singularíssima estima davant del Cos electoral de Catalunya, que sap fins on arriba el liberalisme i la clara visió d'aquest home, vell militant –vella guàrdia – de les forces esquerranes de Catalunya.

No essent possibles unes declaracions d'ell, ens haurem de limitar a saludar afectuosament Amadeu Hurtado i a esperar, confiadament, que els vots i la confiança de Catalunya faran honor a aquest home.

---

¹⁵²⁹ *Gasetta Municipal de Barcelona*. Any XVIII, núm. 7. 25 de maig de 1931.

¹⁵³⁰ *La Noche*, 20 de maig de 1931.

¹⁵³¹ En dóna fe, *L'Opinió*. LO, 1 de juliol de 1931.

L'honor que mereix la seva capacitat i el seu liberalisme posat a prova durant llargues anyades de lluita i d'actuació.¹⁵³²

Tots aquests motius, exposats per *La Rambla*, van fer que Amadeu Hurtado obtingués 109.728 –de 152.385 vots totals– a les eleccions del 28 de juny de 1931. Va ser el quart candidat més votat de la llista dels dotze noms que formaven la llista d'Esquerra Republicana –amb candidats de la USC i ACR– a la circumscripció de Barcelona província, després de Suñol, Companys i Serra i Moret.¹⁵³³ A Vilanova i la Geltrú, la seva ciutat natal, va ser el candidat a diputat més votat, amb tres mil tres-cents trenta-sis vots.¹⁵³⁴

11.3 I DIPUTAT A MADRID

Les revistes il·lustrades, especialment en boga durant la República, a través de la qual s'anà filtrant la política del nou règim, presentaven els diputats electes. *Mundo Gráfico*, en un text de Brauli Solsona i sota un retrat d'Amadeu Hurtado, assegurava que «una de las más amplias capacidades políticas de Cataluña, que vuelve al Parlamento y está en el Consejo de la Generalidad, y de quien se espera confiadamente una labor fructífera». Així, el 9 de juliol de 1931, Hurtado tornava a Madrid com a diputat. Entretant, la ponència de l'Estatut havia enllestit els seus treballs i havia presentat el text al Govern, que l'havia fet seu. Hurtado s'havia compromès a presentar l'Estatut a Alcalá-Zamora abans del seu lliurament oficial, per evitar qualsevol mena de sorpresa, i tot seguit sortia amb Jaume Carner, i d'acord amb Macià, per donar-lo a conèixer al govern: «El viatge havia d'ésser reservat, però Alcalá-Zamora va voler de totes passades que anéssim plegats amb ell a presentar al Congrés les nostres respectives actes de diputat, i els periodistes ja no van de deixar de seguir-nos fins que els vam trobar esperant-nos en una dependència del restaurant Lhardy en sortir de dinar» (p. 631).

---

¹⁵³² «Els homes de les Esquerres Catalanes davant les Corts Constituents de la República». *LR*, 27 de juny de 1931.

¹⁵³³ Credencial de diputat a Corts Constituents electe per la circumscripció de Barcelona-Província, a favor d'Amadeu Hurtado. AHGD. GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. *Els diputats catalans a les Corts Constituents republicanes (1931-1933)*. *Nacionalisme, possibilisme i reformisme social* Barcelona: PAMSA, 2006. pp. 54-55.

¹⁵³⁴ SOLER, Raimon. «El Centre Democràtic Federalista de Vilanova i la Geltrú, 1931-1936. Una entitat d'Esquerra Republicana de Catalunya». s/n. Treball acadèmic. Maig de 2015.

Oficialment, els emissaris eren a Madrid per presentar les seves credencials de diputats i tractar amb el govern la suspensió del Mercat de Valors.¹⁵³⁵ En aquell moment s'acabava de produir la suspensió de pagaments del Banc de Catalunya, del qual Pere Coromines n'era secretari, i aquest tancament n'era una conseqüència. Tot plegat amb un rerefons eminentment polític, vinculat al context del moment, com assenyala Francesc Cabana.¹⁵³⁶ De la vinculació d'Hurtado amb l'assumpte del Banc de Catalunya n'ha deixat testimoni el mateix Coromines, que en una anotació del seu diari situa una reunió al seu domicili entre els germans Eduard i Francesc Recassens Mercadé, fundadors del banc juntament amb el president del Banc, Evarist Fàbregas –que havia proclamat la República a Reus i n'havia estat escollit alcalde–, l'administrador Enric Lossantos i Vilaseca, Jaume Carner i Amadeu Hurtado. La suspensió del Mercat de Valors havia estat una decisió impulsada pel ministre d'Hisenda Indalencio Prieto –sospitós d'afavorir la banca basca en detriment de la catalana i responsable de la retirada del fons de CAMPSA, decisió que havia condemnat el Banc de Catalunya–, en contra del criteri del ministre d'Economia, Lluís Nicolau d'Olwer. Carner i Hurtado es van entrevistar amb diferents ministres, entre ells Prieto i Nicolau, en la seva gestió.

De tota manera, a ningú se li escapava el veritable objectiu de l'anada a Madrid, i la seva presència a la capital espanyola va captar l'interès dels periodistes: «El motiu d'aquest viatge es digué que era per a gestionar a Madrid la reobertura del Mercat Lliure de Valors, però nosaltres sabem que l'anada dels dos prohoms a la capital espanyola té per objecte afers relacions amb l'Estatut, en la redacció del qual ells tan directament hi ha intervingut», assegurava *La Nau*¹⁵³⁷. També *El Noticiero Universal*, apuntava que: «Aunque en los centros oficiales nada se nos ha dicho acerca de la finalidad de tal viaje, es creencia de personas que pueden saberlo que los dos miembros de la Comisión del Estatuto se han trasladado a la capital de España para enterar al Gobierno provisional, y muy especialmente a su presidente, del proyecto de Estatuto que ha de ser sometido al plebiscito del pueblo catalán muy en breve».¹⁵³⁸ En aquest sentit, *La Publicitat* i en portada feia saber que «en el transcurs de l'àpat s'ha examinat àmpliament l'Estatut, del text del qual és portador. El president ha portat al dinar nombrosos papers, que possiblement consistien en l'expressió del pensament del Govern en aquest assumpte».

---

¹⁵³⁵ *LP*, 10 de juliol de 1931.

¹⁵³⁶ CABANA, Francesc. *La banca a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1966. pp. 132-160.

¹⁵³⁷ Reproduït a *LP*, 10 de juliol de 1931.

¹⁵³⁸ Reproduït a *LP*, 10 de juliol de 1931.

A més, el diari transcrivía les paraules de Niceto Alcalá-Zamora a la premsa que esperava a la sortida de Lhardy:

- Hem parlat molt, amb lleialtat i amb franquesa.
- Amb el senyor Carner ens coneixem de molt de temps i sempre ens hem entès bé.
- En resum, hi ha hagut lleialtat i bon desig. Crec que d'això, per ara, no podem passar.

Hem exposat els nostres punts de vista i hem explicat els nostres desigs de mútua cordialitat, però no s'ha d'oblidar que aquests senyors no són tota la Generalitat, ni molt menys tot Catalunya, com jo no represento tot el Govern.

A les Corts Constituents és on s'estudiarà l'assumpte.

En arribar a aquest punt ha intervingut a la conversa el senyor Hurtado, el qual ha afegit:

- A més, no cal oblidar que no hem vingut en comissió oficial.¹⁵³⁹

Segons Hurtado, el prestigiós jurista que era Alcalá-Zamora va presentar algunes observacions de redacció per fer més precisos els termes de determinats articles i va proposar algunes esmenes de caràcter administratiu i d'importància secundària. D'acord amb el diputat electe, «aquest estudi fet en comú, amb el contrast natural d'idees oposades o almenys diferents, havia de tenir una gran influència en l'actitud coratjosa que hauria de prendre Alcalá-Zamora a favor dels Estatuts d'Autonomia en discutir-se la Constitució» (p. 631). Com dèiem anteriorment, el programa de visites dels tres diputats catalans van incloure trobades amb el ministre d'Hisenda Prieto, a qui també van presentar el projecte estatutari i amb qui van tractar l'assumpte del Mercat Lliure de Valors, amb el de Governació, Miguel Maura, amb el de Justícia, Fernando de los Ríos, amb el d'Economia, Lluís Nicolau d'Olwer, amb el d'Instrucció Pública, Marcel·lí Domingo i amb el de la Guerra, Manuel Azaña. Hurtado recorda que va ser en aquesta ocasió que va tenir l'oportunitat de conèixer Azaña. El llavors ministre de la Guerra ho reporta als seus *Diarios*.¹⁵⁴⁰ En el mateix dietari, i comentant una visita dels diputats Lluís Companys i Antoni Xirau, escriu: «Les repito algo de lo que dije a Carner y a Hurtado: que los castellanos debemos dar ejemplo de magnanimidad, y que si Cataluña no supiese corresponder, peor para ella».¹⁵⁴¹ Segons la premsa, la cordialitat havien presidit les trobades entre la delegació catalana i els membres del Govern republicà. Ara bé, com

---

¹⁵³⁹ «Alcalá-Zamora convida a dinar Carner, Hurtado i Campalans». *LP*, 11 de juliol de 1931.

¹⁵⁴⁰ AZAÑA, *Manuel. Diarios Completos*. Barcelona: Crítica, 2000. p. 162.

¹⁵⁴¹ AZAÑA, *M. op. cit.* p. 167.

assenyalava *El Diluvio*: «No puede decirse que el Estatuto catalán no haya de encontrar resistencia en el Parlamento. Atavismos y consideraciones de carácter histórico, cuando no de carácter puramente político habrían de bastar para producir discusiones más o menos acaloradas. No creemos, sin embargo, que las dificultades sean insuperables».¹⁵⁴²

Sobre les converses mantingudes, el popular rotatiu barceloní assegurava:

No nos ha sido posible obtener detalles concretos acerca de las conversaciones mantenidas por los representantes catalanes. Hemos podido saber, sin embargo, que los puntos del Estatuto que mayores dificultades encuentran en los centros políticos madrileños son los que se refieren al orden público y a la justicia, que el Estatuto reclama para sí. Hemos podido saber también que otros puntos interesantes, tales como el de la enseñanza, que parecían un poco difíciles y acerca de las cuales se suponía habría de levantarse una oposición bastante fuerte, han sido acogidos con expresiva cordialidad.

En tornar amb la feina feta de Madrid, es va reunir la subponència de l'Estatut, amb l'assistència, del conseller Hurtado, que, amb Carner i Campalans, va presentar els resultats de la reunió amb els diferents membres del Govern i personalitats de la vida política espanyola, amb impressions optimistes. Seguidament, el conseller Amadeu Hurtado va atendre a un periodista del *Full Oficial del Dilluns*, que li feu una entrevista. En primer lloc va declarar que s'havia produït una veritable sorpresa respecte a l'Estatut: «El Govern esperava, segons sembla, una cosa estrident, fora de lloc, en certa manera inacceptable, i els parlamentaris, per la seva part, tenien por que el projecte que duïen fos rebut amb alguna hostilitat. Els ministres van veure tot seguit que el projecte d'Estatut era un treball meditat, de sòlida estructura i base ferma i els senyors Carner, Hurtado i Campalans trobaren aquells molt ben disposats i plens de comprensió».¹⁵⁴³ De tota manera, com ja havien avançat alguns diaris, «hi hagué discrepància en alguns punts, especialment els relatius a l'ordre públic i a l'administració de justícia. Aquestes dissensions, sorgides de les entrevistes celebrades amb els senyors Alcalá-Zamora, Maura i Prieto, foren raonades en un sentit que els esmentats senyors consideren profitós per a Catalunya. El senyor de los Ríos oposà, també, d'una manera molt raonada, algunes objeccions a la qüestió d'ordre públic, però, contràriament al que s'ha dit, no mostrà cap mena de disconformitat a la part que fa referència a l'administració de justícia». Uns dies després, de los Ríos, però, en una conversa amb els periodistes matisà que:

---

¹⁵⁴² *ED*, 12 de juliol de 1931.

¹⁵⁴³ «De retorn de Madrid, els senyors Carner, Hurtado i Campalans es mostren optimistes. Interessants declaracions del senyor Amadeu Hurtado». *Full Oficial del Dilluns de Barcelona*, 13 de juliol de 1931.

Sin duda no recogieron bien en Barcelona las palabras de don Amadeo Hurtado, porque en ellas se decía que había hecho alguna observación respecto a las atribuciones de orden público, pero no había hablado nada sobre los tribunales de justicia, siendo así que mis palabras en la citada conversación versaron sobre ambos extremos, es decir, sobre la organización de la justicia y sobre el orden público y yo les dije que ni afirmativa ni negativamente comprometía mi palabra, puesto que en aquel instante tenía un leve conocimiento del Estatuto.

Lo que les dije fue que con todo cariño y con el deseo de comprensión que un gobernante debía tener, con la convicción en mi añeja de que las peculiaridades deben ser tenidas en cuenta, cuando se elabora un Estatuto de derecho público, yo estudiaré el proyecto de Estatuto, con toda serenidad.

La primera impresión es que se trata de una cosa seriamente elaborada, aunque no puedo emitir juicio alguno, pues sería hecho de un modo fragmentario y la cuestión requiere tener una visión orgánica para fundamentar la debida apreciación.¹⁵⁴⁴

A l'entrevista, Amadeu Hurtado també es mostrava, segons el periodista, encisat per Azaña, de qui destacava la seva preparació política i el seu temperament: «Un extraordinari home de govern». Com confessa a les memòries, aquell protagonisme va fer que comencés a sentir, de part dels seus adversaris dins el govern, acusacions d'abusar de les seves «relacions amb el Govern Civil i em feia un reclam com si fos un representant autoritzat de la situació política catalana. La cosa era tan infantil i tan absurda que no en vaig fer cap cas, sense imaginar la reproducció que tindria al cap de poc temps» (p. 631). Poc dies després, era Alcalá-Zamora qui donava la seva versió de l'entrevista amb els diputats catalans i reflexionava sobre la tramitació de l'Estatut en una entrevista realitzada per Juan González Olmedilla i publicada a l'*Heraldo de Madrid*:

- Sí, he vuelto a entrevistarme recientemente con los consejeros de la Generalidad, señores Hurtado, Carner y Campalans, para cambiar nuevas impresiones sobre la orientación general del proyecto de Estatuto, y también sobre los aspectos más importantes del mismo; y esto no ha sido sino continuación de otras conferencias más extensas que ya celebré con D. Amadeo Hurtado, antes de redactarse el texto, y que nos llevaron, de momento, a la solución conciliadora que hubo de determinar el decreto de la República que dio a Catalunya el régimen provincial en que todavía se desenvuelve en tanto se promulga su Estatuto.

---

¹⁵⁴⁴ «Manifestaciones interesantes de don Fernando de los Ríos». *ES*, 16 de juliol de 1931.

- Y... ¿ha habido también acuerdo completo, compenetración total en la última entrevista, ya con la ponencia de Estatuto entre ustedes?
- Yo hice algunas indicaciones y tengo la satisfacción de que hayamos concordado en varias de ellas. Otros extremos que todavía ofrecen discrepancia, espero que, discutidos lealmente en el Parlamento, se resuelva con la misma sencillez que la totalidad, por las Cortes.
- ¿Depende el resultado de la cordialidad o de la técnica?
- Ahí iba yo a parar –contesta don Niceto–; Aun siendo interesantes para el profano todos los aspectos del Estatuto, y dignos de despertar la curiosidad apasionada de toda España, todos los problemas que entraña el mismo son puramente de técnica de derecho político y administrativo; ninguno, de sentimiento popular, de los que se llaman «problemas candentes», no queman al tocarlos y por lo tanto pueden discutirse con pelan confianza, con entera cordialidad.¹⁵⁴⁵

Alcalá-Zamora va recordar en aquest punt la seva llarga dedicació a la qüestió catalana, per la qual s’havia interessat durant tota la seva carrera –«de los hombres públicos actuales, soy, fuera de los propios catalanes, el que más se preocupó siempre del catalanismo, y por eso precisamente he sido yo quién más discutí siempre con los catalanes»– y va recordar novament la profecia d’Amadeu Hurtado a les Corts de 1907. Entretant s’havien celebrat comicis parcials per ocupar els escons que, reservats a les minories, no havien obtingut prou vots per obtenir aquests llocs. Eduard Layret, germà del malaguanyat Francesc Layret, fou proposat com a candidat per Barcelona província, essent presentada la seva candidatura en un acte celebrat al Cercle Republicà Federal de Sabadell, en el qual intervingué Víctor Hurtado.¹⁵⁴⁶ Durant la campanya, Joaquim Maurín, del Bloc Obrer i Camperol, havia dit que: «Els diputats que vosaltres elegíreu el dia 28 –digué– perden el temps deixant que els opressors vagin prenent posicions. En lloc d’entretenir-se traient morts del cementiri, com Hurtado, Pere Coromines i d’altres, per a fer un Estatut que serà discutit, retallat i no servirà per altra cosa que per a fer-vos passar amb raons, s’havia d’anar al Parlament amb un article únic que digués: Catalunya s’organitza com dóna la gana (aplaudiments)».¹⁵⁴⁷

---

¹⁵⁴⁵ GONZÁLEZ OLMEDILLA, Juan «Declaraciones de Alcalá-Zamora. El presidente del Gobierno de la República espera que los Estatutos se discutirá amplia y serenamente en el Parlamento, en un ambiente de cordialidad, por los legisladores competentes en Derecho político y administrativo». *HM*, 18 de julio de 1931.

¹⁵⁴⁶ «Don Eduardo Layret, candidato por la provincia». *El Autonomista*, 11 de juliol de 1931.

¹⁵⁴⁷ «A la Joventut La Falç. Conferència de Joaquim Maurín» *LP*, 11 de juliol de 1931.

El 14 de juliol, finalment, la Diputació Provisional de la Generalitat va celebrar la sessió en què s'havia d'aprovar el projecte d'Estatut d'Autonomia que seria votat pels Ajuntaments i referendat pels ciutadans abans de ser presentat a les Corts de Madrid. El dia abans havia estat presentat als diputats i a la premsa el projecte que havien ultimats els ponents i el Govern de la Generalitat, en el qual s'havien afegit les esmenes proposades per Alcalá-Zamora. Segons Hurtado, durant aquella reunió prèvia, Lluhí i Vallescà va trucar desesperat per demanar en nom propi i en el de Marcel·lí Domingo i Gabriel Alomar, l'ajornament de l'aprovació de l'Estatut fins a que es constituïssin les Corts i es conegués l'actitud dels diferents partits. Aquí o bé Hurtado avança esdeveniments que succeiran uns dies després, o bé confon dates. Sí bé és cert que Domingo i Alomar van protagonitzar un episodi en aquest sentit, no tindria lloc fins setmanes després.

En el ple previst, Macià va donar per presentat en nom del Consell el projecte d'Estatut i se suspengué la sessió fins l'endemà per a que pogués ésser estudiat. Com afirma Hurtado, «Macià va demanar-me que defensés el projecte d'Estatut davant l'Assemblea perquè entenia que la naturalesa del seu càrrec, equivalent a la d'un cap d'Estat, no s'adeia amb la seva assistència personal a la discussió i no havia cap altre conseller que conegués en detall l'Estatut». De tota manera, l'endemà, abans de començar la sessió, Joan Casanovas li pregà que s'abstingués de fer-ho perquè hi havia indicis de protestes desagradables si així es produïa:

- No us amoïneu per mi – li vaig respondre –, perquè no hi ha re tan fàcil ni que em vingui tan de gust com no pronunciar un discurs; però val la pena que algun de nosaltres es prepari a parlar en nom del Govern, perquè no es doni el cas grotesc que un projecte tan transcendent com el de l'autonomia de Catalunya, presentat en nom nostre, passi sense que el Govern digui el que en pensa. (p. 632)

La solució va ser que Jaume Carner, des de la presidència, fes el discurs de defensa com així va ser. De tota manera, com confessava Amadeu Hurtado en el moment d'escriure les seves memòries, «el que jo havia de fer era prescindir d'aquesta impertinència i aixecar-me a defensar l'Estatut amb la seguretat que no hauria passat res però l'absència de Macià, que havia anat a passar el dia a la Garriga, i el temor de Carner a la possibilitat d'un incident lamentable que hauria hagut de presidir i resoldre davant del públic i de la premsa eren factors que ajudaven a la meva natural inclinació a no perdre el temps en aquestes nicieses» (p. 633). Hem de tenir en compte que qui parlà en nom de l'Esquerra va ser Lluhí Vallescà, una de les bèsties negres d'Amadeu Hurtado. Com diuen

els biògrafs de Lluhí, Enric Ucelay-Da Cal i Arnau González i Vilalta, «Amadeu Hurtado, figura amiga i veïna del pare de Lluhí, si bé fou l'antagonista principal de l'etapa inicial de la vida de la República de Lluhí i els seus "lluhins"». ¹⁵⁴⁸ De fet, com hem vist, Lluhí era el líder del grup impulsor de *L'Opinió* –al voltant del qual havia orbitat Víctor Hurtado, participant als inicis de la publicació i en la fundació d'ERC– i per tant, el conflicte generacional, a més de polític, estava servit.

Aprovat l'Estatut per l'Assemblea, ¹⁵⁴⁹ *Mirador* va publicar, de nou, un article sense signar, però fàcilment atribuïble a Amadeu Hurtado. A «Catalunya vertebrada», Hurtado afirmava que:

Catalunya per primera vegada, després de molt de temps molt llunyans dintre la història, es dona a ella mateixa una estructuració amb caràcter definitiu. De primeries del segle que som ençà, diverses vegades havia intentat caminar evolutivament per tal de retrobar el que ara troba; projectes parcials, graons per ascendir al temple de la seva llibertat, projectes sovint fracassats i rebutjats i que, tot i ésser acceptats, haurien tingut dues tares: de no resoldre definitivament el problema i d'ésser una cosa atorgada i no reconeguda com un dret inviolable. ¹⁵⁵⁰

D'aquesta manera «ha bastat la liquidació de tota una època d'ignomínies, perquè el nostre problema deixés de ser un problema. Car no era problema de Catalunya, sinó problema de manca de justícia i de decència». L'Estatut, a més, suposava per Hurtado un canvi definitiu del catalanisme:

I heus aquí que d'avui endavant tota la política de Catalunya prendrà un altre tomb; fins ara viscut de la flama de la fe; de present s'haurà de confirmar per les obres; l'havia empès la gran força del desig; i ara haurà de suportar el gran esforç de la possessió. Havia obert les mans per sembrar, i ara li caldran braços per fer collita. Oposàvem; ara governarem. Tot el neguit i la passió que ens convenien i ens esqueien s'haurà de convertir en seny i serenitat que ens il·luminin. I, a la inversa, tot aquell núvol que el dolor i l'odi ens posaven als ulls ara s'esboira i s'escampa; al voltant nostre tot abonança; som lliures ciutadans d'un Estat lliure dintre una República lliure i, sorians i responsables de les nostres coses, col·laborem notablement i francament a la construcció d'una major sobirania.

---

¹⁵⁴⁸ UCELAY-DA CAL, Enric i GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. *Joan Lluhí i Vallescà, l'home que va portar la República*. Barcelona: Editorial Base, 2017. p. 33.

¹⁵⁴⁹ «L'assemblea de la Diputació Provisional de la Generalitat aprovà ahir, per aclamació, el projecte d'Estatut». *LP*, 15 de juliol de 1931.

¹⁵⁵⁰ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Catalunya vertebrada». *Mirador*, núm. 128. 16 de juliol de 1931.

En una altra publicació, *L'Esquella de la Torratxa*, Francesc Madrid també donava la benvinguda a un Estatut que per a ell contenia:

El seny i aquella claror jurídica que han tingut en la seva obra i la seva vida tres homes que durant trenta anys han estat políticament arraconats per la Lliga Regionalista – Amadeu Hurtado, Jaume Carner i Pere Coromines– i que nats en aquella esquerra més que morta pels seus defectes, liquidada per seva inquietud i precipitació espiritual, no han tornat a la vida pública per obra i gràcia de qui, com Francesc Macià, en l’hora altament responsable, han sabut escollir els homes que donarien un major contingut jurídic a les aspiracions de l’Esquerra Republicana de Catalunya.¹⁵⁵¹

Madrid no s’estava de reprovar les paraules de Maurin, que, com hem vist, havia considerat els tres veterans republicans com uns morts ressuscitats: «El que s’ha fet, ha estat rendir justícia a tres homes que, pel seu esperit liberalíssim, s’han vist vexats i allunyats de tota activitat política per les dretes, que en l’hora de cercar col·laboradors o aliats, s’estimaven més l’amistat de les restes carlines que no pas qui pel seu sentit democràtic podien capgirar el moviment nacionalista cap a l’esquerra».

Amb l’aprovació de l’Estatut a l’Assemblea de la Generalitat, Amadeu Hurtado s’encarregà d’organitzar el plebiscit de l’Estatut «amb unes regles d’adaptació de la llei electoral, simplificant els models de les actes de votació i les formalitats de l’escrutini» (pp.633-634). La pregunta era: «Accepteu el projecte d’Estatut aprovat per la Diputació de la Generalitat?». Alhora, d’acord amb Josep Tarradellas, secretari polític de Macià i diputat electe, el conseller Hurtado s’encarregà de la propaganda i els actes electorals de cara al referèndum. Entre aquests, hi destacà el cicle de conferències que van protagonitzar els tres diputats de la vella guàrdia, que en aquell moment actuaven amb plena coordinació i amb unitat d’acció, tal com queda patent als dietaris de Pere Coromines. Carner va pronunciar una conferència al CACDI, mentre que Coromines i Hurtado ho va fer a l’Ateneu. Totes elles eren previstes que fossin transmeses per ràdio.

El 28 de juliol va ser el torn del conseller adjunt Hurtado, que va iniciar el cicle. La conferència es va celebrar a la sala d’actes de l’Ateneu Barcelonès davant un nombrós públic que ocupava la casa. Francesc Macià, que hi acudí acompanyat de la seva filla Maria, va ser rebut amb una gran ovació, i entre el públic s’hi comptaven Jaume Carner, Carles Esplà, Oriol Anguera de Sojo, el governador civil de Girona Claudi Ametlla i el

---

¹⁵⁵¹ MADRID, Francesc. L’Estatut. *LET*, núm. 2715. 17 de juliol de 1931.

dirigent de la Lliga Pere Rahola. També el vell amic Pere Coromines, que hi assistí acompanyat de cinc dels seus fills, i que qualificà al seu dietari l'acte com «d'una eloqüència severa. Elegant. Oportú».¹⁵⁵² Segons la premsa, Coromines va ser qui va fer saber que a causa d'una averia estava incomunicat l'Ateneu de la resta de la ciutat, fent impossible la difusió de la ponència per ràdio, i que es retardava l'hora d'inici a l'espera d'ésser reparada la línia. De tota manera, el mateix autor de *La vida austera* ressenya a les seves anotacions que més aviat es tractava d'un sabotatge, ja que «algú havia tallat les línies telefòniques que van de l'Ateneu a l'estació emissora».¹⁵⁵³ El conflicte a la Telefònica feia dies que s'anava arrossegant i es va atribuir aquesta operació als vaguistes. Segons Amadeu Hurtado, «el governador Esplà, que estava present, es va sentir molestat per no haver tingut coneixement per cap dels seus serveis d'un acte d'aquesta naturalesa, i, en voler posar-se en comunicació amb les centrals emissores de la ràdio, no va poder obtenir cap resposta perquè no hi havia ningú» (p. 634). Per al conferenciant era evident que, «senzillament, els nostres amics de la Generalitat havien ordenat suspendre les emissions per impedir la transmissió de la meua conferència» (p. 634), tot assenyalant els seus adversaris dins la institució com a culpables del sabotatge. De tota manera, les informacions de la premsa van continuar parlant «d'un acte de sabotatge realitzat abans d'ahir en les línies telefòniques al Tibidabo, de l'Emissora Ràdio Barcelona, li impedí radiar l'anunciada conferència del Sr. Hurtado, sobre l'Estatut de Catalunya»,¹⁵⁵⁴ extrem refermat pel mateix governador en declaracions a la premsa,¹⁵⁵⁵ i que va permetre a *L'Esquella* fer-ne broma: «Per no perdre'n el costum, ens quedarem amb les ganes. La Ràdio no funcionarà... per les coses catalanes».¹⁵⁵⁶ Carles Soldevila va dedicar un «full de dietari» a l'afer, explicant que sortint tard de casa i preveient la incomoditat es va decidir escoltar l'orador per ràdio:

Un quart de deu. Abans ja vaig imaginar que no començaria perquè tots plegats ens hem avesat a fer les coses amb una puntualitat que no té res d'astronòmica. Començo a girar l'onda. Res. Deixo passar uns minuts. Hi torno. Res. Dos quarts. Torno a manipular... Res. Com que dóna l'agradable casualitat que el meu telèfon no funciona no podia informar-me de les causes d'aquella obstinat mutisme. Vaig sortir al balcó i vaig parar l'orella a dreta i esquerra. No vaig sentir cap remor d'altaveus. Això va indicar-me que si

---

¹⁵⁵² COROMINES, P. *op. cit.* 1975. p. 46.

¹⁵⁵³ *Ibidem.*

¹⁵⁵⁴ *LP*, 30 de juliol de 1931.

¹⁵⁵⁵ *HM*, 29 de juliol de 1931.

¹⁵⁵⁶ «Film de la semana». *LET*, núm. 2718. 7 d'agost de 1931.

el meu aparell no pescava res, els dels meus veïns es trobaven en la mateixa situació. Però aleshores ja era tard per agafar un taxi i davallar a Barcelona. I sense telèfon, ¿quina seguretat tenia de disposar d'un vehicle?

L'endemà matí vaig saber que hi havia hagut un acte de sabotatge, gràcies al qual la conferència del senyor Amadeu Hurtado no havia pogut ésser radiada.

Aleshores, ple de fervor, vaig recitar la següent oració: Benaurada època i benaurat país el que ens ha pertocat de conèixer! Una meravellosa civilització material col·loca a l'abast dels nostres dits increïbles facilitats mai somiades... I una lamentable incultura moral i política ens en priva dia per altre, amb pretextos alternativament ínfims i grandiosos... Feu senyor, que o bé les actuals meravelles elèctriques i mecàniques es combinin amb un seny més ens i una sensibilitat més fina, o bé que una vida més rústica més simple lligui millor amb els nostres instints primaris i les nostres intel·ligències sense lubricar... Feu, Senyor, aquest miracle i no ens mantingueu més temps en aquest suplici que és una ampliació retocada del que va patir el pobre Tàntal.¹⁵⁵⁷

De tota manera, a dos quarts d'onze de la nit, Amadeu Hurtado va pujar a l'escenari entre ovacions. Després d'agrair a l'Ateneu que acollís aquell acte, va fer una referència al passat, des de Ramon Llàtzer de Dou, diputat a les Corts de Cadis, que «cedint al corrent unificador del temps, l'acceptaren en el dret polític, i constituïren un nucli de resistència contra la unificació del dret civil» i afegint que «des d'aquelles Corts a les d'ara, en les quals la voluntat de Catalunya va a donar-se com a llei el Codi de les seves llibertats, h ha tot un món de diferències que l'han omplert amb els seus esforços, primer els juristes, després els poetes, els escriptors, els artistes i els polítics, els quals donaren el màxim impuls a la Renaixença al començ d'aquest segle, tot just ara fa trenta anys». A continuació va evocar el nom de Francesc Macià, present a la sala, «el meu amic de tota la vida»:

Hem passat llargues temporades sense veure'ns, altres també molt llargues sense més emocions que les de la monotonia de la vida diària i hem participat sovint en les mateixes lluites. Em vaga conèixer les seves qualitats millor que les de molts dels seus amics d'ara, però e totes elles només he de remarcar-ne una considero essencial. Dintre una gra rectitud, una gran tenacitat en el propi ideal, una tensió constant del seu esperit vers un objecte únic com a finalitat exclusiva de la seva pròpia vida. Aquesta tensió espiritual li ha permès de passar indiferent per damunt les decepcions de la realitat, escoltar sense sentir-les les befes i les rialles que semblaven més humanes que la seva visió, i li ha

---

¹⁵⁵⁷ SOLDEVILA, Carles. «Tàntal, 1931». *LP*, 30 de juliol de 1931.

permès de veure impassible com els anys anaven caient un darrera l'altre, damunt el seu cos, deixant els rastres que no perdonen; però mentre els cabells se li feien blans i l'esperança semblava allunyar-se, amb un redreçament vigorós de les seves energies es mantenia sempre en la mateixa fe.

Quan trobeu en el curs de la vida un home d'aquesta qualitat, si no us convenç, podeu deixar de seguir-lo; si la seva intel·ligència no us sedueix, deixeu-lo passar; si la seva mirada penetrant o la seva paraula no us commou, deixeu d'escoltar-lo; però quan passi, quan ja hagi passat i quan el veieu al lluny, sempre, respecte-u-lo, perquè quan passa ell passa una força, i de nosaltres depèn que aquesta força es perdi o que pugui aixecar tot un poble.

Sobre l'Estatut, Hurtado va fer avinent que havia desil·lusionat a Catalunya als qui havien orientat la seva vida cap a la protesta i «potser es donen compte que, una vegada l'Estatut aprovat, la protesta s'ha de convertir en treball» i a fora, sorprès als qui creien que Catalunya era la pertorbació de la República. Segons Hurtado, l'Estatut era »la constitució normal d'un Estat autònom dintre d'una República Federal»:

És el que sempre havia demanat Catalunya i els que en nom seu havien parlat autoritzadament. Nosaltres voldríem, que la República fos una República Federal, que la unitat política de la República no fos una cosa imposada, sinó el resultat d'una concordança espiritual entre els diferents pobles components d'Espanya, cada un restituït a la seva llibertat dintre un ambient cordial de respecte recíproc. Però si els altres pobles d'Espanya no tenen viu el sentiment de la pròpia personalitat, no desitgen tenir una llibertat com a tal poble, i es troben bé confosos dintre un Estat, que els confongui a tots, nosaltres no podem imposar a aquests pobles la República Federal, que seria tan teòrica i artificiosa com era la uniformitat imposada per l'absolutisme monàrquic.

És a dir, per a Hurtado, «el nostre Estatut pot ésser la constitució d'un Estat autònom dintre la República Federal, com dintre una República federable, és a dir, una República que permeti a tots els pobles que la formin, quan tingui consciència de la seva personalitat i vulguin amb la intensitat de Catalunya un règim de llibertat, amb facultats similars a les d'aquest Estatut». Un dels temes sobre els quals s'estengué, abans de detallar el contingut de l'Estatut, va ser sobre la qüestió lingüística. En aquest sentit, va deixar clar que «hem fet l'afirmació clara que el català és l'idioma de tota la vida catalana i l'idioma únic de la vida política i administrativa de Catalunya, però al mateix temps, perquè siguin viables i normals les nostres relacions amb l'Estat central, fem declaració que l'idioma propi d'aquestes relacions serà el que ha estat fins ara idioma comú de tots

els pobles d'Espanya, o sigui la llengua castellana». Va recordar la persecució de la llengua per part de la dictadura de Primo de Rivera i el corrent de solidaritat entre el món intel·lectual castellà –«Sotmesos els pobles d'Espanya a una mateixa humiliació, suportada al mateix temps amb la mateixa vergonya, s'establí entre ells un corrent de simpatia que abans no existia, i va ésser l'idioma català l'objecte d'una persecució tan brutal per part de la dictadura, que a quedar elevat a la categoria d'una gran víctima»– i el cas de Miguel de Unamuno, qui acabava de fer manifestacions contràries al català, de qui va considerar que «ha nascut a Bascònia, però a ell aquest problema se li ha esfumat, i jo que el conec, que també conec la seva propensió natural al misticisme i seu prurit de mortificació espiritual, crec que quan s'encara contra nosaltres pel nostre amor a l'idioma propi, de fet vol revenjar-se contra ell mateix, que té la desgràcia d'haver perdut aquest amor». El nucli de la conferència va ser el que va anomenar l'objecte principal de l'Estatut, «la fixació de les facultats de sobirania», classificades en tres tipus: matèries en les quals l'Estat central té la facultat de legislar i d'executar, d'altres en què l'Estat central té la facultat de legislar i l'Estat autònom d'executar-la, i finalment, aquelles sobre les quals l'Estat autònom té facultat de legislar i executar lliurement. En aquest sentit, va resseguir les competències en Ensenyament –sobre les que va dir «volem fer-nos per nosaltres la pròpia cultura» –, Obres Públiques, Dret i Justícia i Ordre Públic, deixant les facultats d'aspecte financer per a Coromines, i va plantejar i donar resposta tant les objeccions dels catòlics catalans en quan a la salvaguarda com a competència de l'Estat central de les relacions amb l'Església –versant sobre un tema del qual ja havia escrit a propòsit dels Tractats de Laterà dos anys abans, i que amplià durant la discussió de la Constitució a les Corts– i del món obrer davant la competència legislativa de l'Estat central en matèria social i executiva de l'Estat autònom. Finalment, va anar cloent l'exposició amb una consideració personal que no pretenia vincular ni comprometre al Govern del qual formava part i en el que confessava que «ajudo modestament i lleialment, a fer els treballs de la casa sempre que hi ha feina per a tots»:

Aquest Estatut, com hem vist, no és la constitució interna de Catalunya: serveix per a marcar el clos dintre el qual s'han de desenrotllar les nostres lluites futures; per aquest motiu és i ha d'ésser l'obra de tots els catalans; però la constitució interna de Catalunya haurà d'ésser l'obra dels partits. Jo que soc un sense partit, no puc preveure ni endevinar com seran els partits nous que hauran de fer o aplicar la constitució interna de Catalunya. És la vida, amb els seus misteris i les seves realitats, la que forma els partits, que són els instruments d'acció. És un fet que l'impuls revolucionari està donat a Catalunya i que per

molt temps sembla difícil que els elements conservadors tinguin políticament una preponderància a casa nostra: però jo recordo unes paraules de Gambetta, parlant de les seves terres de França, i especialment de les de la costa mediterrània, que són tan semblants a la nostra. «Poble –deia– que vol ésser governat amb paraules fortes i actes de moderació». Això vol dir que, cedint tot allò que cal cedir a l'extremisme verbal, els partits que demà vinguin a regir la vida política de Catalunya, si volen guanyar i conservar la voluntat del poble hauran de garantir un mínim d'aptitud i de capacitat de governar.

I en aquest sentit, Amadeu Hurtado va finalitzar la intervenció a l'Ateneu, afirmant:

Aquest Estatut, que és la carta dels nostres drets, és un instrument de treball. De les seves planes fredes i dels seus articles no en sortirà pas un poble fet. Només hi ha probabilitats de fer-ho. De vosaltres, del vostre encert i de la vostra constància depèn que les hores que vivim siguin un llampec en la nostra història o el començ d'una construcció gloriosa.

Des de fa alguns segles, especialment des d'en fa dos, han passat per la nostra terra moltes de generacions de catalans que somiaven aquests moments. Se n'anaren del món amb el puny clos per la ira i el cor trist de desesperança, a nosaltres ens ha escaigut l'honor i la responsabilitat d'haver vingut al món, just al moment en què el somni secular d'aquelles generacions pot esdevenir realitat. Ja no tenim els punys closos, sinó la mà ben estesa per a una encaixada fraternal amb els pobles d'Espanya que vulguin ajudar-nos i que vulguin ajudar-se. Permeteu que, en nom vostre, sentint la veu d'aquelles generacions passades que sota la terra tremolen de l'emoció de l'hora que passa, jo digui a Espanya i al món, que el deure que ens imposa la vida de fer una Catalunya nova dintre una Espanya redimida, les generacions catalans d'ara el compliran.

«Sigui perquè aquell públic sabia el que havia passat, o per algun altre motiu semblant, l'acte va transcórrer enmig d'unes ovacions desproporcionades al to gairebé acadèmic de la meua dissertació» (p. 634), confessa Amadeu Hurtado amb certa modèstia. Els diaris van elogiar les seves paraules i en van publicar resums i extractes.¹⁵⁵⁸ Com recorda el mateix Hurtado, per ordre de Francesc Macià –que va quedar impressionat per un públic diferent al de les seves ovacions, que va rebre entusiàsticament les paraules que Hurtado li havia dedicat– es va publicar la conferència en forma de fullet

---

¹⁵⁵⁸ «Don Amadeo Hurtado habla de las futuras relaciones entre Cataluña y la República, y expone su punto de vista sobre las libertades que piden los catalanes». *HM*, 29 de juliol de 1931. «Una conferencia política de don Amadeo Hurtado, en el Ateneo Barcelonés, acerca de las libertades que desean los catalanes». *ES*, 29 de juliol de 1931. «El Estatuto de Cataluña. La conferencia del señor Hurtado en el Ateneo». *LV*, 29 de juliol de 1931. «Per l'Estatut. La conferencia d'Hurtado a l'Ateneu». *LVC*, 29 de juliol de 1931. «La conferencia de Don Amadeo Hurtado». *ED*, 29 de juliol de 1931.

editat per la Generalitat. Tot i això, com confessa Hurtado, només van circular una cinquantena que se n'havia reservat.¹⁵⁵⁹ Tot i això, l'ubic Francesc Madrid va escriure una crònica de les tres conferències, amb un text que esdevé un perfil de cadascun dels oradors:

Amadeo Hurtado es en la vida del país un producto específicamente francés. Su oratoria, por lo mismo, es muy «Quai d'Orsay». Discreta, de un mismo tono, temerosa del compromiso o la indiscreción, apoyada en razones históricas o de utilidad inmediata, procurando desarmar al enemigo dándole razón al principio en un punto para debilitarlo en los restantes... El público descubría un nuevo hombre. Se hallaba ante una oratoria nueva y despierta, en la que desaparecían los tópicos, las frases de barítono y los conceptos energúmenos de que han llenado el ambiente los innumerables mítines preelectorales. Era un razonamiento llano, claro, conciso, permeable a todas las sensibilidades. Y don Amadeo Hurtado termino su conferencia y el público puso este comentario a sus palabras:

- Pero ¿cómo ha sido posible que este hombre haya estado veinte años apartado de la cosa pública?¹⁵⁶⁰

El mateix Madrid, en una altra revista il·lustrada, es referia a Hurtado i Carner en aquests termes similars:

Dos antiguos parlamentarios que han renacido a los veinte años de retiro. Formaron en la vieja guardia del Partido Federal Nacionalista Republicano, fracasaron entonces en su intento de democratización del catalanismo, y la Lliga Regionalista los tuvo en el ostracismo, hasta que la llegada de don Francisco Macià les sacó del Olvido, para que con su genio político crearan el articulado de las ilusiones políticas de Cataluña... Al paso de don Amadeo –«muy Quai d'Orsay»– y de don José –«muy derecho romano»– todos se retiran y deja espacio libre. Son más que unos «padres de la Patria»: los «tíos de América» de la política, ricos y austeros.¹⁵⁶¹

Hurtado, Coromines, Carner, eren les llavors del nou espai central de la política catalana, l'embrió d'una nova agrupació liberal i democràtica, després del diluvi de les

---

¹⁵⁵⁹ HURTADO, Amadeu. «Conferència sobre l'Estatut de Catalunya. Fou pronunciada a l'Ateneu Barcelonès, la nit del 28 de juliol de 1931 per Amadeu Hurtado, Conseller de la Generalitat i Diputat a les Corts Constituents de la República». Barcelona: 1931. Hem consultat l'exemplar conservat a la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès. Al Fons Macià de l'ANC es conserva una carta del funcionari Miquel Cases, referent a aquests exemplars.

¹⁵⁶⁰ MADRID, Francesc. «Los autores del Estatuto de Cataluña». *Mundo Gráfico*, 12 d'agost de 1931.

¹⁵⁶¹ MADRID, Francesc. «Impresiones periodísticas durante la celebración de la Asamblea de parlamentarios catalanes, bajo la presidencia de don Francisco Macià». *Crónica*, 2 d'agost de 1931. És obvi que Madrid rebateja com a Josep a Jaume Carner.

darrers eleccions segons Gaziel.¹⁵⁶² L'estat major de Catalunya, segons Francesc Madrid a *L'Esquella de la Torratxa*, juntament amb Anguera de Sojo, Salvador Albert –diputat per Girona i ambaixador republicà a Bèlgica–, Gabriel Alomar i liderats per Francesc Macià.¹⁵⁶³ Hurtado és en aquell moment, un dels pilars de l'esquerra catalana, com assenyala la revista *Messidor*, que en fa una visió més aviat crítica amb la seva condició de prestigiós advocat i home de negocis: «Amadeo Hurtado, de la vieja escuela individualista y pseudorepublicana, abogado astuto, también de primera cuota, con clientela plutocrática y, como tantos abogados de allende y aquende el Ebro, hábil en el manejo del actual Código y ley de Enjuiciamiento civil (“arma en manos del malvado para burlar al confiado”, y para violar por lo tanto, aquel principio fundamental de la moral y del Derecho que dice: “Dar a cada cual lo que le pertenece”».¹⁵⁶⁴ Com havien fet els seus amics i companys, Hurtado va assistir a la conferència de Coromines, i aquests dos van assistir a la de Carner al CADCI. Coromines en fa un breu apunt al seu dietari: «L'Hurtado i jo fem companyia a en Carner a la taula d'on enraona, l'Hurtado a l'esquerra i jo a la dreta. Crida massa. Algunes vegades sembla que li cau la dentadura postissa. Els conceptes estan molt bé, són clars i contundents. El que hi ha és que en Carner és un romà, però no té res d'elegant».¹⁵⁶⁵ Abans del dia del plebiscit, Amadeu Hurtado encara va participar en un últim acte de campanya a Girona, acompanyant al president Macià.¹⁵⁶⁶ El 26 de juliol la pràctica unanimitat dels ajuntaments de Catalunya va aprovar l'Estatut de Núria. El referèndum va ser igualment absolutament favorable: amb una participació del 75% al 80% del cens s'aconseguí un 99% de vots favorables. Les dones, que encara no podien votar, van reunir 400.000 signatures de suport a l'Estatut.¹⁵⁶⁷ L'endemà del plebiscit, al *Full Oficial del Dilluns* de Barcelona que recollia els resultats, Amadeu Hurtado assegurava:

Es impossible sostraure's a l'emoció de la jornada d'avui. El poble de Catalunya acaba de donar-se la llei de la seva llibertat amb una votació esplendorosa: però s'ha de tenir molt en compte que en aquesta votació han volgut tenir la seva part els homes les dones dels altres pobles hispànics que viuen a Catalunya. Tant com un honor de la raça és aquesta jornada una glòria de la terra, que és la que fa el geni dels pobles. S'haurien

¹⁵⁶² GAZIEL. «El diluvio». *LV*, 3 de juliol de 1931.

¹⁵⁶³ MADRID, Francesc. «El president Macià». *LET*, núm. 2717. 31 de juliol de 1931.

¹⁵⁶⁴ «Ecos y murmuraciones». *Messidor*, núm. 1, agost de 1931.

¹⁵⁶⁵ COROMINES, P. *op. cit.* 1975. p. 47.

¹⁵⁶⁶ *ED*, 30 de juliol de 1931. *LVC*, 29 i 30 de juliol de 1931.

¹⁵⁶⁷ ROIG I ROSICH, Josep Maria. *L'Estatut de Catalunya a les Corts Constituents (1932)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1978. pp. 38-39.

d'arrasar les nostres muntanyes, entelar el nostre cel i enretirar el nostre mar perquè Catalunya deixés d'ésser una terra de llibertat. El triomf de l'Estatut n'és una demostració esclatant, que convencerà per sempre més Espanya i el món.¹⁵⁶⁸

Amb l'Estatut aprovat, *La Rambla* tornava a lloar i saludar el paper de la «vella guàrdia» en la política catalana: «La “vella guàrdia” –vella guàrdia d'anys, no pas d'esperit i d'intel·ligència– acaba de demostrar plenament, en aquesta setmana històrica que acabem de cloure, com és de viva i d'eficaç la seva intervenció activa en la vida política de Catalunya».¹⁵⁶⁹ I afegia: «Carner, Hurtado, Coromines... Noms il·lustres, lligats a un passat d'austera dignitat republicana i a un present pletòric de possibilitats immediates. Algú —no saben per què— ha pogut parlar, en comentar la feina d'aquests homes, de guardià vella, de guàrdia fracassada, de guàrdia inservible. Qui ha dit això, si s'ha dit, no parla amb serenitat ni, sobretot, amb justícia. Si aquests homes – que van prendre part en la redacció de l'Estatut, mereixen o no la confiança del poble, els resultats d'ahir ho diuen amb una eloqüència superior a totes les paraules».

Però, els maldecaps amb els seus enemics dins l'Esquerra, el grup de *L'Opinió* encapçalat per Lluhí i els anomenats «lluhins», que s'havien materialitzat aquells dies, eren un greu problema per a Hurtado. A les seves memòries arriba a confessar que «m'arribava a fatigar el fet de trobar-me cap a les meves velles en aquest fantàstic retorn a les baralles dels jocs de la quitxalla, i em començava a penedir de no haver acceptat a temps la presidència del Tribunal Suprem, que, almenys, m'hauria estalviat aquesta mena de molèsties» (p. 634). Hurtado atribueix aquella antipatia quasi infantil que s'encaminava cap a l'odi amb Lluhí i la seva colla –«un petit grup, muntat amb una mitja dotzena d'amics que tenien la petita història d'haver publicat el setmanari *L'Opinió* i que obeïen la vanitat exuberant del menys dotat i més ambiciós»– al fet «d'haver-me fet una fama d'orador superior a les meves condicions, i aquells bons xicots, que sembla que se sentien febles per guanyar-se cap fama que no els donés feta el partit, tenien un temor pueril a l'efecte públic dels meus discursos, i començant per una antipatia, estava ja en camí de tenir-me odi» (p. 635). En aquest sentit, Amadeu Hurtado creia que hauria pogut acabar amb les enveges i odis, «amb uns quants cops fàcils i amb quatre sortides a parlar des del balcó de la Generalitat, escenari sempre obert a les exhibicions espectaculars del règim, m'hauria fet una anomenada que cap d'ells no hauria pogut impedir; però ni em

---

¹⁵⁶⁸ «Comentaris a la jornada d'ahir». *Full Oficial del Dilluns de Barcelona*, 3 d'agost de 1931.

¹⁵⁶⁹ «La vella guàrdia i l'Estatut». *LR*, 3 d'agost de 1931.

seduïa la popularitat ni sentia ganes de passar-me la vida bregant en unes feines impròpies de la meua carrera i dels meus gustos» (p. 635)

Però no tot eren motius i enveges personals, o amb aquests s'hi barrejaven qüestions de caire polític. Joan B. Culla al seu llibre sobre el grup de *L'Opinió*, amplia els motius de discòrdia, recordant la discrepància dels «lluhins» amb el paper d'ERC dins el govern de Macià i amb l'obertura d'aquest no només a d'altres partits i matisos del republicanisme català i a les personalitats liberals, com Hurtado:

El grup de *L'Opinió*, oposat, abans del 14 d'abril a les «solidaritats nacionals», s'oposava ara a les «solidaritats republicanes» mercès a les quals els vençuts del 12 d'abril, els que no tenien la confiança popular –Partit Catalanista Republicà, Radicals, PSOE o «independents»– participaven, així i tot, en les responsabilitats del poder. L'oposició de *L'Opinió* a aquest «intrusisme polític» consentit per Macià, i que, segons els «lluhins» privava a l'ERC de complir les seves promeses electorals i d'orientar el govern català en una direcció homogènia i decididament esquerrana, es va concentrar sobretot en la figura d'Amadeu Hurtado.¹⁵⁷⁰

I és que el grup de *L'Opinió*, que creien que havien estat decisius per portar la República, i d'acord amb Companys, que l'havia proclamada i amb qui compartien una visió de la República orientada a l'esquerra i socialment avançada, «no estaven ara disposats a consentir que “eminències grises” que no havien fet res per res per a implantar el nou règim, se n'apropiessin i el desfiguressin en un sentit moderat i centrista, només perquè tenien la confiança del president».¹⁵⁷¹ Aquesta seria una de les primeres discrepàncies entre el grup encapçalat per Lluhí, que creia en un partit de govern modern i estructurat i un ideari esquerrà de tall laborista i el lideratge de caire capdillista i paternalista del president Macià, que exercia de lligam dins una ERC dividida en grups i bàndols, que els portaria a l'enfrontament directe.¹⁵⁷² «El millor hauria estat tornar-me'n a casa; però Macià em demanà amb tanta d'insistència que no deixés d'ajudar-lo, que vaig prendre la resolució de passar per totes les incomoditats fins a arribar a la promulgació legal de l'Estatut de Catalunya» (p. 635), escriu Amadeu Hurtado davant d'aquest panorama. Així doncs, a partir de llavors l'acció es va traslladar a Madrid, on Hurtado tornava com a diputat després de 20 anys. Des de la seva elecció, el nom d'Hurtado ja va ser un dels més habituals entre els diputats electes que havien de tenir un

---

¹⁵⁷⁰ CULLA J. B. *op. cit.* p. 79.

¹⁵⁷¹ CULLA J. B. *op. cit.* p. 80.

¹⁵⁷² UCÉLAY-DA CAL, E. i GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.* pp. 143-156.

paper decisiu a les noves Corts Constituents de la República. El 28 de juliol va tenir un sol vot –com Ortega y Gasset o Sánchez Román– per formar part de la Comissió encarregada de redactar la Constitució,¹⁵⁷³ i dos dies després, era escollit per formar part de la Comissió d'Estat de la cambra.¹⁵⁷⁴ Encara no havia pres possessió ni promès el càrrec, la premsa ja li consultava l'opinió, com l'*Ahora*, que li preguntava sobre el projecte de reforma agrària.¹⁵⁷⁵ El 8 d'agost, com assenyala Pere Coromines al seu dietari, els tres veterans diputats electes que formaven grup es van reunir amb Macià per analitzar la situació política després de l'aprovació de l'Estatut de Núria.¹⁵⁷⁶ En ella, Coromines va defensar que Macià havia d'anar a Madrid a presentar l'Estatut, que no s'havia d'acceptar la discussió de la Constitució per capítols, ni cap altre procediment que avancés la discussió de la Constitució, i va exposar la seva teoria sobre el valor jurídic de l'Estatut, que havia esbossat en una conversa amb Anguera de Sojo uns dies abans: «L'Estatut és un pacte federal, pacte entre dos, i ni un ni l'altre dels dos pot decidir per ell tot sol. No tenen, doncs, raó els que declaren intangible l'Estatut ni els que reserven a les Corts Constituents la suprema decisió. En realitat, així com ara tenim el projecte de Catalunya, Espanya o les seves Constituents poden també fer el seu. Coneguts els dos aleshores vindrà el pacte, la negociació per establir el pacte, per posar-los d'acord».¹⁵⁷⁷ Discutit aquest punt de vista amb els dos companys juristes: «En Carner diu que ell no està per teories, i que més val anar al bulto demanant que ens diguin les dificultats que hi troben, i en vista d'això vegem què es pot acceptar i què no» mentre que «L'Hurtado diu que l'Estatut és intangible en les seves parts essencials, però que és susceptible d'ésser reformat en la seva redacció i fins en lo més accidental».

L'endemà d'aquesta reunió entre els quatre vells amics, es van reunir els parlamentaris catalans per preparar la presentació de l'Estatut a les Corts Constituents i el possible viatge de Macià, en una trobada que va durar fins quarts de quatre de la matinada. En sortir, Amadeu Hurtado s'excusà de parlar amb els periodistes per culpa d'una oportuna «laringitis», mentre Companys ho atribuïa a una afonia. Jaume Carner fou l'encarregat de parlar amb la premsa, davant la qual confirmà que s'havia tingut notícia oficiosa de la carta de Domingo i Alomar preguntant que s'ajornés la presentació de

---

¹⁵⁷³ DSCC, 28 de juliol de 1931.

¹⁵⁷⁴ DSCC. 31 de juliol de 1931.

¹⁵⁷⁵ «Lo que opinan sobre la reforma agraria las más destacadas personalidades de Cataluña». *Ahora*, 25 de juliol de 1931.

¹⁵⁷⁶ COROMINES, P. *op. cit.* 1975. p. 52.

¹⁵⁷⁷ COROMINES, P. *op. cit.* 1975. p. 49.

l'Estatut.¹⁵⁷⁸ I és que entre l'aprovació de l'Estatut de Núria en referèndum i el seu lliurament a les Corts, va esclatar l'afer Domingo-Alomar, quan aquests dos històrics dirigents republicans van signar una carta, redactada pel primer, dirigida a Macià i als diputats de Catalunya, en què expressaven la necessitat d'adoptar una posició «fecunda i fraternal» davant la presentació de l'Estatut de Núria a les Corts i suggeria un text considerat «d'altíssima conveniència» per acompanyar aquesta presentació, en què els representants de Catalunya haurien de mostrar una posició eminentment conciliadora, confiant en la «grandesa d'ànim» de les Corts per triar el moment oportú per aquest tràmit, «l'instant en què, deixeu-nos acariciar-ne l'esperança, el nostre Estatut constitucional rebrà la complaença solemne de la vostra aclamació», aquest no es redactar fins a primers d'agost.¹⁵⁷⁹ El text, què feia esment reiterat a la «incalculable responsabilitat» dels catalans davant la fràgil estabilitat del nou règim en un context especialment complex, socialment parlant, contenia frases com «els interessos de tots els germans hispànics tenen preferència ineludible i absoluta» o «un règim feble no se'l pot agreujar amb l'esperoneig d'un ultimàtum ni amb una improrrogable intimació», i que va ser interpretat de la manera que deia Hurtado en referir la trucada de Lluhí, va causar una crisi d'aquests dos dirigents republicans amb l'Esquerra i el republicanisme català. Els records privats de Coromines ens permeten saber com va ser rebuda la carta mentre els parlamentaris estaven reunits:

Quan ja estàvem llestos, algú ha dit que en Marcel·lí Domingo i en Gabriel Alomar havien enviat una carta, que no s'havia rebut. Fetes les investigacions necessàries, ha resultat que en Tomàs ha telegrafiat la carta de Madrid estant, i ha dit que ja la tenien els diaris.

En la carta ens proposen que deixem per ara de banda i que supeditem les aspiracions de Catalunya el bon voler del govern espanyol. En llegir això tothom ha protestat. Jo he dit que això podia ésser apòcrif i que, encara que no ho sigui, podria ésser que no estès destinat a la publicació.

L'Hurtado ha proposat una redacció que tothom ha aprovat. Però no es publicarà fins a saber que s'ha publicat l'altra.

En Carner ha dit que si acceptàvem això, i teníem vergonya, haviem de renunciar a l'acte de diputat. En Macià diu que això és una punyalada a l'Estatut, i proposa l'expulsió dels

---

¹⁵⁷⁸ «La reunió dels parlamentaris catalans». *LP*, 11 d'agost de 1931.

¹⁵⁷⁹ PUJADAS I MARTÍ, Xavier. *Marcel·lí Domingo i el marcel·linisme*. Barcelona: PAMSA, 1996. p. 314. També es troba reproduïda a «La carta autèntica que els senyors Domingo i Alomar adreçaren a la Generalitat». *LP*, 16 d'agost de 1931.

autors. En Gassol diu que ara hem de publicar la resposta, i que després cada partit ha de procedir en conseqüència.

És una indelicadesa que no té nom la publicació d'una carta així abans de rebre-la els diputats de Catalunya als quals va dirigida.¹⁵⁸⁰

Entre d'altres rumors sobre l'actuació de Marcel·lí Domingo, alhora ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts –càrrec des del qual havia autoritzat l'ensenyament en llengua catalana– i membre del Consell Executiu d'ERC en tant que dirigent del Partit Republicà Català –un dels partits fundadors de l'Esquerra–, adscrit al Partido Republicano Radical Socialista i líder d'una potent força hegemònica a les Terres de l'Ebre anomenada «marcel·linisme», apareixia el que pretenia fundar un nou partit amb Hurtado i Carner, i que aquest era l'objectiu dels seus viatges a Barcelona.¹⁵⁸¹ La presència de Domingo dins d'ERC era especialment irritant pels sectors més nacionalistes, com Estat Català, que li retreien la seva pertinença a un partit d'obediència espanyola. De tota manera, en declaracions a la premsa després de reunir-se amb Carner, Macià i Hurtado, Domingo va afirmar la seva pertinença i sintonia ideològica amb ERC.¹⁵⁸² En una carta a Marcel·lí Domingo, l'inquiet Francesc Madrid –que també pertanyia al PRC– li explica les interioritats d'ERC:

La reunió va ser dura i apassionada. Encara que s'han dibuixat dues posicions: Macià-Aiguadé-Gassol i la de Companys-Hurtado-Carner, jo no em fio gens ni mica de la posició d'aquests dos darrers que encara que es fan el comprensiu i el ponderat sembla que juguen a la puta i la Ramoneta [...] Els Srs. Hurtado i Carner donen la raó a Companys, donen la raó a vostès, però quan és l'hora de fixar una posició el Sr. Hurtado col·labora amb Macià i el Sr. Carner que no li surt una nota contestant la lletra de vostès.

[...]

Això està en mans de bojos i ens mans de gent que no saben el que volen, ni el que representa la responsabilitat de tenir a les seves mans els organismes governamentals directius. Si no fos, però, tot i amb el que els censura, per la intervenció dels Hurtado i Carner ja no sé pas on pararíem.¹⁵⁸³

---

¹⁵⁸⁰ COROMINES, P. *op. cit.* 1975. p. 53.

¹⁵⁸¹ SÁNCHEZ I CERVELLÓ, Josep. «Marcel·lí Domingo una figura cristal·lina i polièdrica», dins de SÁNCHEZ I CERVELLÓ, Josep (Ed.) *Marcel·lí que torna*. Tarragona: Autoritat Portuària de Tarragona. Amics de l'Ebre, 1995. pp. 42-44.

¹⁵⁸² *HM*, 3 d'agost de 1931. *LP*, 4 d'agost de 1931.

¹⁵⁸³ Carta de Francesc Madrid a Marcel·lí Domingo, 10 d'agost de 1931, reproduïda a SÁNCHEZ CERVELLÓ, J. *op. cit.* pp. 43-44.

Dos dies després, l'Oficina de la minoria catalana facilità a la premsa una nota – presumiblement la que havia suggerit Hurtado– en què es posava en coneixement que en nom dels diputats reunits el president de la Generalitat havia respost a Marcel·lí Domingo i Gabriel Alomar, assegurant que confiava en la lleialtat, cavallerositat i significació sincerament democràtica de les Corts Constituents i del govern provisional «sense que l'entelin els temors de possibles actituds desfavorables a les aspiracions catalanes», i assegurava que després de donar compliment al decret pel qual el govern provisional ordenava el procediment per a formular l'Estatut no creia que els representats catalans tinguessin altra missió que «convertir l'Estatut de la seva autonomia en llei constitucional de la República».¹⁵⁸⁴ Pel que fa a la carta de Domingo i Alomar, en una reunió del primer amb Hurtado i Carner es va acordar no fer-la pública, adreçant per contra una nota explicativa.¹⁵⁸⁵ La reunió es va celebrar a les Corts, perquè Amadeu Hurtado ja havia marxat a Madrid, per preparar el viatge de Macià. Segons Azaña, la intenció inicial havia estat una altra, «que don Niceto fuese a Barcelona “con cualquier pretexto” y allí recibiría el Estatuto».¹⁵⁸⁶ Un propòsit que va ser rebutjat per Alcalá-Zamora, però que no va calmar els temors catalans respecte la rebuda de la capital republicana, on la premsa i les organitzacions polítiques anticatalanes havien començat a agitar els ànims:¹⁵⁸⁷ «La venida de Macià es un compromiso, porque hay gentes en Madrid que proyectan darle una silba. El comercio había proyectado cerrar, en señal de protesta. Parece que se conseguido que no lo hagan. El Presidente queda en hacer lo posible para conseguir que aplacen el viaje».¹⁵⁸⁸ Tal com deia *La Publicitat*, Hurtado era a Madrid per fer «una exploració de l'ambient madrileny».¹⁵⁸⁹

D'aquesta manera, tot just arribat a Madrid, l'11 d'agost de 1931, el vilanoví prometia el càrrec de diputat.¹⁵⁹⁰ Aquell mateix dia *El Liberal* feia seva la proposta de Domingo i Alomar i assegurava que primer s'havien d'abordar tres debats: el constitucional, l'econòmic i el de la reforma agrària, «y para todo lo demás ya vendrá en tiempo oportuno. Con Marcelino Domingo, Gabriel Maura y es posible que también

---

¹⁵⁸⁴ «El senyor Macià ha contestat la carta dels senyors Domingo i Alomar». *LP*, 12 d'agost de 1931.

¹⁵⁸⁵ «No es facilitarà la carta dels senyors Domingo i Alomar». *LP*, 12 d'agost de 1931. Text de la nota de Domingo i Alomar i de Macià a aquests a *HM*, 12 d'agost de 1931.

¹⁵⁸⁶ Azaña, M. *op. cit.* p. 217.

¹⁵⁸⁷ Exemples recollits per JARDÍ, E. *op. cit.* p. pp. 148-150.

¹⁵⁸⁸ Azaña, M. *op. cit.* p. 217.

¹⁵⁸⁹ «Sembla que en els darrers consells s'ha parlat del viatge del senyor Macià a Madrid». *LP*. 12 d'agost de 1931.

¹⁵⁹⁰ *DSCC*. 11 d'agost de 1931.

como los Sres. Hurtado y Carner, son muchos los que opinan que el Estatuto catalán no debe tener estado parlamentario en las circunstancias actuales. No debe ahora discutirse ese Estatuto ni ningún otro, porque las circunstancias no le son propicias y porque es lógico que a la discusión de los estatutos preceda la de la Constitución, ya que de ella dimana la estructuración del nuevo Estado».¹⁵⁹¹ Però, Amadeu Hurtado no donava suport la a dilació, i des de Madrid va comentar als periodistes que era optimista «porque estoy convencido de la lealtad de los firmantes del pacto de San Sebastián, y porque creo sinceramente que España sabrá respetar la voluntad del pueblo catalán, tal clara y reiteradamente manifestada».¹⁵⁹² L'arribada d'Hurtado al Congrés dels Diputats va coincidir amb una reunió de la Comissió d'Estat de la cambra, en la que s'elegia el president i vicepresident. La presidència es va oferir a Hurtado, perquè com assegurava la premsa «los conocimientos que ha demostrado tener el Sr. Hurtado en el campo de la política internacional, y que en muchísimas ocasiones ha demostrado tener son, en efecto, muy vastos». De tota manera, el diputat per Barcelona no va acceptar la presidència al·legant que el fet de viure a Barcelona no li permetria atendre degudament el càrrec, i va proposar que fossin elegits el filòsof i diputat José Ortega y Gasset i Carles Esplà –que acabava d'abandonar el govern civil de Barcelona. El que sí que va acceptar, com veurem, és ser nomenant delegat d'Espanya a l'Assemblea de la Societat de Nacions que s'havia de celebrar el mes de setembre a Ginebra, condicionant el nomenament, això sí, a l'aprovació de l'Estatut.¹⁵⁹³ D'aquesta manera ho va manifestar al mateix ministre d'Estat Lerroux, dient que si la discussió de l'Estatut coincidia amb l'Assemblea, ell hauria de quedar-se a Madrid.¹⁵⁹⁴ Des de Barcelona, Domènec de Bellmunt veia aquest nomenament com una mostra de la predisposició del govern de la República cap a Catalunya.¹⁵⁹⁵

Una part de la tasca d'aquesta primera jornada com a diputat va servir per preparar el viatge imminent de Francesc Macià a Madrid per presentar l'Estatut. Va participar en una reunió amb la minoria federal, que encapçalava el dirigent canari José Franchy Roca,¹⁵⁹⁶ amb les minories radical i d'Acció Republicana¹⁵⁹⁷ i amb el president del

---

¹⁵⁹¹ «La prioridad de los debates». *EL*, 11 d'agost de 1931.

¹⁵⁹² *HM*, 12 d'agost de 1931.

¹⁵⁹³ «Don José Ortega y Gasset, presidente de la comisión de Estado». *HM*, 12 d'agost de 1931.

¹⁵⁹⁴ *LVC*, 12 d'agost de 1931.

¹⁵⁹⁵ BELLMUNT, Domènec. «El dia polític a Madrid». *LP*, 12 d'agost de 1931.

¹⁵⁹⁶ «Los catalanes son federales». *HM*, 12 d'agost de 1931. Fotografia de la reunió a *HM*, 13 d'agost de 1931.

¹⁵⁹⁷ «Explicaciones de l'Estatut a les minories». *LVC*, 13 d'agost de 1931.

govern provisional Alcalá-Zamora, acompanyat de Carner i Companys.¹⁵⁹⁸ Com assegurava *El Sol*, «los trabajos que realizarán durante estas horas los Sres. Carner, Hurtado y Companys, más que una exploración del ambiente gubernamental y político para aquilatar el grado de simpatía que puede rodear el viaje –simpatía que con mayor o menor volumen de efusividad se considerada descontada–, consistirán en organizar los últimos detalles del viaje»,¹⁵⁹⁹ i afegia «ello no será difícil, toda vez que el señor Alcalá-Zamora ha aconsejado siempre la necesidad del desplazamiento por creer que un cuarto de hora de conversación directa con el presidente de la Generalidad será políticamente más productivo que la profusión de comunicaciones indirectas». De nou, una confusió en el moment d'escriure les memòries sembla donar a entendre que Macià, que viatjava acompanyat de la seva filla¹⁶⁰⁰ i d'un nombrós grups de polítics, acompanyants i periodistes, va sortir el 13 d'agost de Barcelona també amb el seu conseller, quan sabem que aquest l'esperava l'endemà a l'estació del Mediodía, amb els ministres Marcel·lí Domingo, Álvaro de Albornoz, Nicolau d'Olwer i una munió de polítics catalans i catalana. Tenint en compte els temors d'Azaña i el govern, i com escriu Hurtado, el viatge va començar «després de vençudes les inevitables aprensions dels qui temien una catàstrofe en aquest contacte amb el poble de Madrid» (p. 639). De fet, Domènec de Bellmunt, a la seva crònica madrilenya, assenyalava: «Cal confessar que l'anunci del viatge del senyor Macià a Madrid ha desenrotllat una certa inquietud. Des de fa uns quants dies, els elements pertorbadors que treballen a l'ombra i fan tot el que poden per crear obstacles a la República, feien una campanya d'excitació d'ànims contra el president de la Generalitat. Encara ahir, hom podia abrigar la temença que avui, a l'arribada de l'express, es podia produir algun incident desagradable».¹⁶⁰¹ També Brauli Solsona en la seva crònica del comiat de Macià a Barcelona, recordava l'ambient de temor abans d'emprendre'l:

Hay el temor de que la serenidad magnífica del Gobierno de la República, firme en la lealtad del cumplimiento de su compromiso no sea compartida en algunas zonas, donde subsiste la incomprensión de otros tiempos. Arrecían otra vez los ataques consabidos: *ABC*, Royo Villanova, *El Debate*. Se insiste en hablar en hablar otra vez de separatismo, cuando en Cataluña ha caído en desuso la palabra. Se intenta desvirtuar el sentimiento de

---

¹⁵⁹⁸ «El jefe del gobierno contesta a un ataque personal». *Crisol*, 12 d'agost de 1931.

¹⁵⁹⁹ «Sobre el viaje oficial de don Francisco Macià a Madrid». *ES*, 12 d'agost de 1931.

¹⁶⁰⁰ Maria Macià ofereix el seu propi testimoni sobre el viatge a Zeneida Sardà. SARDÀ, *Z. op. cit.* pp. 221-226.

¹⁶⁰¹ BELLMUNT, Domènec. «El dia polític a Madrid». *LP*, 15 d'agost de 1931.

cordialidad que pasa sobre el Ebro. Un momento parece que vamos a volver a las andadas. Se llega a pensar en la conveniencia de suspender el viaje de Macià y hay un momento que se llega a la triste conclusión de que acaso haya sido estéril el camino recorrido con afán de aproximación.¹⁶⁰²

La realitat no podia ser més diferent, malgrat algun episodi aïllat: «Des de l'arribada a l'estació de Madrid ja ens vam trobar amb una gran gentada que envaïa tots els llocs disponibles, sobretot els vagons aturats en les línies mortes i en els trens en formació, penjant com raïms humans des dels sostres» (p. 639). Lluís Aymamí va ser enviat especial per *La Publicitat* a seguir el viatge i en va escriure un reportatge publicat després en forma de llibre, escriu: «Podem dir que l'arribada fou cordialíssima, malgrat d'algun xiulet de sobres ofegat per les manifestacions afectuoses de la immensa gentada que omplia l'estació d'Atocha i els seus voltants. Hi havia tota la colònia catalana i també una gran gernació del poble madrileny amb gran entusiasme».¹⁶⁰³ Un altre periodista, Juan G. Olmedilla, de l'*Heraldo de Madrid*, va acompanyar Macià des de Guadalajara fins a Atocha, i va poder parlar amb el president i captar, també, l'ambient de la rebuda: «Por encima de todos los nombres, el primer personaje que invade los andenes en las recepciones oficiales y anula y oscurece con su personalidad desbordante cualquier otra: el pueblo, el pueblo de Madrid, que es, por su composición peninsular, el pueblo autentico de España, de toda España, que grita y vitorea, enardecido, en catalán, en castellano, en andaluz, en vasco, en gallego, en valenciano y en extremeño: –¡Viva el abuelo! ¡Viva Macià! ¡Viva Catalunya! ¡Viva España libre!».¹⁶⁰⁴ Com afegeix Hurtado, «romput el glaç ja no havien d'estrancar-se les manifestacions de simpatia al president de Catalunya». (p. 639). Només el comandant Franco rebria alguns xiulets.¹⁶⁰⁵ Olmedilla, en un reportatge posterior a *Nuevo Mundo*, afegeix: «Al saber-se en las pizarras, los transparentes y los altavoces de las Ramblas que Madrid había sido todo cariño y amiganza para el Avi, el delirio crispado de los barceloneses por su ídolo – por el símbolo de sus anhelos que es Macià –, se deshizo, apaciguado y negado por una ola –como un óleo– de auténtica

---

¹⁶⁰² SOLSONA, Brauli. «Como despidió Barcelona a Don Francisco Macià, que venia a Madrid con los brazos abiertos». *Nuevo Mundo*, 31 d'agost de 1931.

¹⁶⁰³ AYMAMÍ, Lluís. «El viatge». *LP*, 15 d'agost de 1931. Les cròniques a AYMAMÍ I BAUDINA, Lluís. *Amb els braços oberts... (Reportatge de l'Estatut)*. Barcelona: Editorial Políglota, 1932.

¹⁶⁰⁴ G. OLMEDILLA, Juan. «Macià en Madrid. El presidente de la Generalidad de Cataluña es recibido cordialísimamente por el hidalgo pueblo madrileño, generoso y comprensivo». *HM*, 14 d'agost de 1931. Edición Noche.

¹⁶⁰⁵ *LP*, 15 d'agost de 1931.

mentalidad sedante».¹⁶⁰⁶ Aquesta apoteòsica rebuda era observada anys després amb curiositat per Hurtado, que al seu text autobiogràfic, escriu: «L'espectacle era desconcertant fins per als més optimistes, i era difícil d'endevinar a quina misteriosa reacció podia obeir aquesta actitud d'un poble tantes vegades refractari, si no hostil, a les aspiracions polítiques de la nostra terra. Influa molt, sens dubte, juntament amb el fet de la intervenció activa de Catalunya en la instauració de la República, la figura senyorívola de Macià d'una elegància natural i d'una acurada pulcritud en el vestir, que no s'adeia amb la fama que en altres moments de la seva vida pública li havien fet d'un demagog extremista» (pp. 639-640). Al Palace, Macià i els seus companys atengueren la premsa congregada. Hurtado va assenyalar que «estava segur que no ocorreria res i que ha estat la ratificació de l'abraçada entre Catalunya i Espanya. El poble, abans que els polítics, s'ha convençut de la cordialitat catalana, i a mi, que conec el poble de Madrid, puix que he viscut en ell molt de tems, m'hauria sorprès el contrari. Ara hi haurà una correspondència natural. Tots som uns».¹⁶⁰⁷

Amadeu Hurtado va acompanyar Macià, durant els deu dies d'estada presidencial a Madrid, no només a les reunions polítiques, sinó també a les visites de caire més privat. El primer acte va ser, després del dinar al Ritz ofert pel Alcalá-Zamora a Macià i un petit grup de polítics catalans,¹⁶⁰⁸ el lliurament oficial de l'Estatut al president del govern republicà al Palau de la presidència del govern, on Macià va pronunciar un discurs en què hi havien intervingut alguns dels seus amics i consellers, com Anguera, Coromines o el mateix Hurtado, contestat amb un altre parlament d'Alcalá-Zamora, en què aquest va demostrar que coneixia fil per randa el text de l'Estatut.¹⁶⁰⁹ Els discursos van ser radiats i seguits a Barcelona, des de la redacció de diferents diaris i l'acte va cloure's amb una abraçada dels dos presidents. En una fotografia d'aquell moment, que va aparèixer ocupant tota la portada de *Nuevo Mundo*, es veu Amadeu Hurtado sostenint l'Estatut davant la mirada dels dos presidents. Seguidament, la comitiva es traslladà a la Carrera de San Jerónimo, on Macià i un grup de diputats prometeren del càrrec de diputat: «En entrar a la sala de sessions, tota la Cambra s'ha aixecat a peu dret, mentre Macià pujava a saludar a Besteiro, i ha estat objecte d'una llarga ovació. Restaren asseguts

---

¹⁶⁰⁶ G. OLMEDILLA, Juan. «Madrid, la ciudad de los brazos abiertos... Macià, símbolo de Cataluña, en Castilla, corazón de España». *Nuevo Mundo*, 31 d'agost de 1931.

¹⁶⁰⁷ «El senyor Macià rep els periodistes. D'altres personalitats catalanes fan declaracions». *LP*, 15 d'agost de 1931,

¹⁶⁰⁸ *HM*, 14 d'agost de 1931. *LP*, 15 d'agost de 1931.

¹⁶⁰⁹ Els dos discursos a *LP*, 15 d'agost de 1931.

Unamuno i Royo Villanova. Després Macià s'ha assegut en el seu escó, entre Amadeu Hurtado i Jaume Carner, i ha presenciat part de la sessió».¹⁶¹⁰ Excepte amb Alcalá-Zamora, «perquè la recíproca amistat havia esdevingut amistat entre les dues famílies, que no necessitava cap mena de protocol» (p. 640), Amadeu Hurtado va acompanyar el president en les trobades amb diferents ministres del govern i líders polítics espanyols.

El dissabte 15 d'agost, festa de l'Assumpció, Hurtado va acompanyar Macià i la seva filla Maria, les filles d'Alcalá-Zamora, el ministre Nicolau i un grup de companys com Gassol a una excursió a Àvila –en una visita demanada i preparada per les organitzacions republicanes locals, segons apunta el llavors conseller adjunt–, on foren rebuts pel governador, el president de la Diputació i diversos regidors (p. 642). L'endemà la visita va ser a Aranjuez, on havia mort no feia gaires setmanes Santiago Rusiñol –al funeral del qual, Amadeu Hurtado, que el coneixia des de la seva joventut, havia representat al govern català juntament amb Gassol, Carrasco i Formiguera i Casanovas.¹⁶¹¹ Al costat d'aquestes escapades turístiques –que el mateix President havia anunciat que tenia ganes de fer al periodista Olmedilla–, hi havia el programa polític de la visita. De fet, aquest era el moll de l'ós del programa. Com escrivia *La Publicitat*:

Les converses d'alguns diputats amb el president del Govern; les reunions de catalanistes de diversos colors amb els radicals i amb Acció Republicana, en cerca d'una forma federalista, són preludis interessants de les converses que a Madrid tenen avui els dos presidents. Tota la dificultat està enclosa en una qüestió de paraules i una qüestió de pessetes; més en aquella que en aquesta. Els fets catalans no han fet cap mal; algunes paraules catalana per altre cap absolutament innecessàries, n'han fet mal. Paraules, doncs, ho han d'arranjar: el començament és, avui, penyora d'excel·lent resultat final.¹⁶¹²

El 18 d'agost, Niceto Alcalá-Zamora va presentar l'Estatut a les Corts, que va passar a la Comissió Constitucional de les Corts Constituents, amb un discurs de continues referències als acords de Sant Sebastià.¹⁶¹³ Aquell mateix dia, Macià va celebrar reunions amb els diputats catalans. L'endemà, començà les visites als diferents ministeris, en les quals hi va anar amb Amadeu Hurtado: «En el curs d'aquestes visites vaig endevinar que, tot volent atènyer-se a la formalitat d'anar assistit d'un conseller, desitjava sentir-se lliure de tota intervenció partidista» (p. 640). En concret, Hurtado el va

---

¹⁶¹⁰ ALAVEDRA, Joan. «L'acollida cordial i efusiva que Espanya ha fet al President Macià». *LO*, 15 d'agost de 1931.

¹⁶¹¹ «L'enterrament de Santiago Rossinyol». *LO*, 17 de maig de 1931.

¹⁶¹² AGRÉ. «El correu de Madrid». *LP*, 18 d'agost de 1931.

¹⁶¹³ *LP*, 19 d'agost de 1931.

acompanyar en les visites al titular de Guerra Azaña i al de Justícia, de los Ríos, «i com que amb el primer va parlar de la seva situació personal a l'exèrcit i amb el segon de la necessitat que considerava imperiosa de no provocar amb extremismes imprudents reaccions de violència en la qüestió religiosa, em va ésser fàcil descobrir que el motiu de la meva presència al costat de Macià era permetre-li sense fiscalitzacions inoportunes aquests expressions dels seus sentiments més íntims i de les quals no vaig parlar mai amb ningú, com ell, amb raó, havia suposat que jo faria» (p 640). Azaña va confirmar a la premsa que havia tractat amb Macià i Hurtado «un asunto personal».¹⁶¹⁴ Al seu dietari només anota telegràfica: «Conversación reducida a palabras corteses».¹⁶¹⁵ De tota manera, Macià no s'estigué d'anunciar que Azaña «en breu farà cessió a l'Ajuntament de la muntanya de Montjuïc i a l'ajuntament de Girona de les muralles de dita capital. Ambdues concessions es faran eixamplar les ciutats».¹⁶¹⁶ Pel que fa a Amadeu Hurtado, també parlà amb la premsa sobre la visita als diferents ministres:

– Hem vist els ministres – ha dit – d'Economia, Justícia, Guerra i Estat.

La conversa amb el senyor de la Ríos fou més llarga per l'estreta amistat que ens uneix. En aquesta tractarem d'assumptes latents de la política nacional i particularment parlarem de l'Estatut.

El ministre de Justícia ens exposà els seus punts de vista en diverses qüestions.

En definitiva, la impressió que hem tret de totes les conversa és la de què existeix una gran compressió i cordialitat, així com una set boja en tots d'acabar d'una vegada amb un problema que ha vingut pertorbant la política espanyola durant cinquanta anys.

Això ho comprenen els que ha passat pel Govern, en trobar-se sempre amb aquest problema; però el que ara fa falta és que els diputats se'n donin també compte.

En les entrevistes amb els ministres hi ha hagut les naturals reserves en les qüestions referents als temes tècnics de l'Estatut; però en el conjunt d'aquest tots els nostres visitats s'han manifestat de forma falaguera per a les nostres aspiracions.

El Sr. Lerroux, particularment, ha estat molt expansiu.

– Hi ha hagut acords concrets? – preguntarem al Sr. Hurtado.

– No. No n'hi ha hagut – ens respon – perquè a fons no s'ha entrat en l'assumpte.

---

¹⁶¹⁴ *Crisol*, 19 d'agost de 1931.

¹⁶¹⁵ AZAÑA, M. *op. cit.* p. 227

¹⁶¹⁶ «El senyor Azaña diu al senyor Macià que aviat serà cedida la muntanya de Montjuïc a l'Ajuntament de Barcelona i al de Girona les muralles de la ciutat». *LP*, 20 d'agost de 1931.

Totes les conversacions han examinat la qüestió en les seves línies generals i des d'aquest punt de vista estem conformes. Si algunes sorpreses poguessin sorgir, ja s'aniran llimant i per a tal fi se celebraran encara algunes reunions que anirem convocant i organitzant successivament.¹⁶¹⁷

El ministre de Justícia Fernando de los Ríos també comentà les seves impressions de la trobada amb Macià i Hurtado, assenyalant que havien parlat de la qüestió agrària, de l'Estatut i d'aquelles parts d'aquest relacionades amb el ministeri de Justícia, així com del moviment obrer català: «En una palabra: no hubo ningún problema palpitante al que no consagrásemos el tiempo necesario para su examen. La conversación fue cordialísima, pues me une con el señor Hurtado una larga amistad y con el señor Macià una relación de cariño y respeto».¹⁶¹⁸ Però, com assegura Hurtado a les seves memòries, la visita de més caràcter polític va ser la que van fer al president de les Corts, Julián Besteiro, que havia convocat a la trobada el seu correligionari, el ministre Prieto (p. 640). Com confirmava *El Sol*, es va tractar d'una sorpresa per les dues parts, i s'havia preparat la trobada d'aquesta forma hàbil, com afegeix Hurtado, per tal d'assegurar un contacte directe entre Macià i els líders socialistes, les relacions dels quals no eren bones, especialment amb Francisco Largo Caballero, ministre de Treball i secretari de la UGT, pels vincles i suport a ERC per part de la CNT, sindicat majoritari a Catalunya.¹⁶¹⁹ En aquest sentit, el periodista Luís de Armiñán preguntava a l'*Heraldo* –en una portada on s'hi veia una imatge de la reunió– si com es deia havien estat elegits per la Confederació i si el president n'era un presoner:

Eso es una tontería, porque ni ella – la Confederación– se somete ni trata con nosotros, ni nosotros tenemos que estas sometidos a nadie. Lo que pasa es que los obreros que siguen a esa organización consideran que sus ideales se acercan más a nosotros que a cualquier partido, y como son apolíticos, colectivamente, al quedar en libertad de acción nos votan, porque tienen más confianza en la Esquerra que en los demás. Ni ellos se someterán nunca a nadie ni admitirían que nadie se introdujera en sus organizaciones, ni nosotros tenemos que intentar lo que no debe hacerse.¹⁶²⁰

D'aquesta manera, aquella trobada amb Besteiro i Prieto, sense la presència de Largo Caballero, permetia liquidar vells recels (p. 641). D'aquesta manera ho va explicar

---

¹⁶¹⁷ «De les converses amb els ministres es desprèn una excel·lent impressió». *LP*, 20 d'agost de 1931.

¹⁶¹⁸ *HM*, 20 d'agost de 1931

¹⁶¹⁹ D'aquesta pugna se n'ocupa GONZÁLEZ I VILALTA, A. 2006. pp. 145-148.

¹⁶²⁰ ARMIÑÁN, Luis de. «El presidente de la Generalitat catalana nos da su impresión sobre las ciudades y los campos castellanos». *HM*, 20 de maig de 1931.

la premsa, que es referí a les «pruebas reiteradas de su espíritu diplomático y presidencial»,¹⁶²¹ que permeté superar les dificultats dels primers moments de conversa, en què els visitants catalans –també el Dr. Aiguader, a qui Hurtado no refereix ni apareix a les fotografies de la jornada, però que la premsa informà que hi havia assistit– van poder comprovar l’actitud esquiva que ja suposaven a Prieto. Besteiro va ajudar a resoldre els conflictes i malentesos que la premsa s’havia encarregat d’accentuar entre la minoria catalana i el PSOE, i es poder entrar en matèria: la discussió dels assumptes econòmics i financer de l’Estatut. Davant la voluntat catalana d’entrar a discutir aspectes tècnics referents a aquestes matèries, Prieto va quedar sense arguments contra l’Estatut. «Lo que se puede afirmar es que en el curso de la misma quedaron limadas, muchas asperezas y se obtuvo la sensación de que el problema del Estatuto había dado un paso verdaderamente positivo».¹⁶²² Un dels ministres amb qui Macià no s’entrevistà va ser el titular de Governació, Miguel Maura. Es tractava també d’un polític refractari a les aspiracions catalanistes –com posarà de manifest durant el debat estatutari– i, com a encarregat de les forces de seguretat, partidari de la mà dura contra les organitzacions obreres. Com escriu Josep Pla, el fet que el president de la Generalitat no conferenciés amb Maura, «tenia relació amb els suposats compromisos que té el senyor Macià amb el Sindicat Únic. Així s’ha donat a entendre, en tot cas, de manera molt oficiosa».¹⁶²³ Però, com assenyala el mateix cronista parlamentari, «el cert és, però, que durant l’estada del senyor Macià a Madrid –concretament divendres a la nit– el senyor Maura tingué una llarga conversa, naturalment, política, amb el senyor Hurtado, que és, com tothom sap, l’agent més oficiós i més actiu del senyor Macià a Madrid. La visita passà desapercibuda, i fou discretament tractada per la premsa de Madrid; la recollim perquè és un fet que considerem de la més indubtable importància política». També Coromines ressenya que, durant una reunió de la minoria catalana la nit del divendres 21 d’agost, Hurtado es va fer fonedís: «Després ha dit que havia anat a parlar amb en Maura».¹⁶²⁴

El 24 d’agost, Francesc Macià era rebut triomfalment a Barcelona. S’havien acabat deu dies d’acostament amb el republicanisme espanyol que preparaven el terreny per a la discussió de l’Estatut. Amadeu Hurtado comentà el viatge a les pàgines d’*Ahora*, assegurant que «el viaje no ha sido un sencillo acto político. Tiene un alto valor de

---

¹⁶²¹ «De Macià a Prieto. Actitudes en torno al Estatuto». *ES*, 21 d’agost de 1931.

¹⁶²² *Ibidem*.

¹⁶²³ PLA, Josep. «El viatge del senyor Macià a Madrid» *LVC*, 28 d’agost de 1931. Ed. Vespre. Recollida a *op. cit.* 1982. p. 360.

¹⁶²⁴ COROMINES, P. *op. cit.* 1975. p. 56.

acercamiento, y su resultado más notable no ha de ser otro que una íntima colaboración del pueblo de Cataluña con todo el resto de España. Hace poco, la aportación política de Cataluña a la vida española, quedaba reducida a la de unas cuantas personalidades, pero en adelante, será Cataluña entera la que colabore en la formación de esta España nueva que todos anhelamos»,¹⁶²⁵ i afegia, sobre el futur debat de l'Estatut i la possibilitat que fos aprovat íntegrament o modificat substancialment, «las obras de los hombres nunca salen perfectas y es precisamente con la discusión como esas cosas se comprenden, Yo creo que de la discusión del Estatuto no puede salir otra cosa que su aprobación. Pero modificaciones sustanciales, ninguna. Yo puedo decir, que las que se introduzcan, no serán más que de detalle». En aquells dies en què Macià es trobava a Madrid, la política a les Corts no s'havia aturat. En concret, s'estava discutint projecte de llei presentat com a dictamen per la Comissió de Responsabilitats i que havia de regular les seves facultats. Des de la proclamació de la II República, l'aclariment i examen dels governs de la Dictadura havia estat una de les promeses més fermes del govern d'Alcalà-Zamora. Però, una vegada constituïda la Comissió parlamentària, aquesta va pretendre poders especials per investigar, jutjar, definir les penes i jutjar els delictes i faltes dels polítics de l'antic règim, molt més enllà del previst.¹⁶²⁶ El govern va entrar en pànic davant del que Azaña va definir al seu diari com «Convención. Confusión de poderes. Peligro de la República. Amenaza de terror», i va témer no poder controlar el parlament i suavitzar aquella proposta quasi de plens poders. Va ser, doncs, en plena discussió de la llei, que el ministre de governació Maura va demanar la intervenció d'Amadeu Hurtado com a representant de la minoria catalana i d'acord amb el criteri governamental de combatre la proposició de la Comissió: «el Govern preveia un període passional que, un cop començat, no es podia esdevenir on arribaria ni on s'aturaria» (p. 643). Es tractava de la seva primera intervenció a les Corts molts anys després d'haver finalitzat la seva activitat com a parlamentari en els temps de Solidaritat Catalana, i com diu va accedir a intervenir-hi «perquè el tema m'interessava, però confesso que em feia una certa angúnia aquell segon debut a les Corts després de vint-i-quatre anys del primer sense haver seguit de prop les

---

¹⁶²⁵ «Don Amadeo Hurtado cree que de la discusión del Estatuto no puede salir más que su aprobación». *Ahora*, 25 d'agost de 1931.

¹⁶²⁶ Un bon resum sobre la Comissió de Responsabilitats a la biografia d'un dels investigats, Joan March i Ordines. CABRERA CALVO-SOTELO, Mercedes. *Juan March (1880-1962)*. Madrid: Marial Pons, 2011. pp. 200-205. També n'aporta informació, CONTRERAS CASADO, Manuel. «Responsabilidad regia, memoria histórica y transiciones a la democracia en España». *Revista de Estudios Políticos*, núm, 121, 2003.

evolucions naturals del Parlament en un període tan llarg ni conèixer el personal del nou Congrés» (p. 643).

Així doncs, la tarda del 18 de maig de 1931, després de les intervencions de diversos diputats, entre ells Eduardo Barriobero, un dels exaltats «jabalíes» del Congrés, i del catedràtic de Dret Civil Felipe Sánchez Román, Salvador de Madariaga o l'alcalde Madrid Pedro Rico –aquests darrers contraris a les facultats excepcionals de la Comissió– que havien alertat de l'extralimitació de les Corts i els perills per la República, Hurtado s'aixecà a parlar, no en nom de la minoria de l'esquerra catalana, sinó com a diputat elegit per Catalunya, per a qui una qüestió com aquella, «que en definitiva, consisteix en la discussió de una ley de garantías para la consolidación de la República», era essencial. Sobretot, perquè per a Catalunya, la caiguda de la República seria un veritable suïcidi. I, per tant, com a diputat no podia atorgar unes facultats excepcionals per a la Comissió que podien pertorbar la constitució normal de la República, pel que tenien de desconeixement de l'origen de la República i de perill de desfiguració del procés revolucionari del 14 d'abril. Va ser llavors, quan Hurtado va desgranar a la Cambra la seva personal teoria de la massa neutra:

Vale la pena recordar el origen de la revolución y el origen de esta República. No fue – lo sabéis – la obra de un solo partido. Se debe, realmente, de un modo principal, al gesto audaz y generosos de algunos hombres, de los hombres que ahora están en el banco azul y de los hombres que están a mi lado, de la izquierda republicana de Cataluña; gesto audaz y generoso, he dicho, que consistió en ejecutar, en dar cumplimiento a un decreto de la soberanía popular antes de las cuarenta y ocho horas de haber sido dictado.

[...]

Este decreto de la soberanía popular, que se manifestó en las elecciones del 12 de Abril, no fue la obra de éste ni del otro partido, no fue la voluntad de los políticos, ni siquiera de una reunión de partidos; fue el decreto de la totalidad del pueblo español, de la inmensa masa neutra española, que aquí, como en todos los países, es el único soberano, cuyos decretos se ejecutan fatalmente y sin enmienda.¹⁶²⁷

En aquest sentit, rememorava una de les seves imatges predilectes per definir la massa neutra que havia portat la República:

---

¹⁶²⁷ DSCC. 18 d'agost de 1931.

Ese monstruo de millones de cabezas que a nosotros nos parece tranquilo, como si estuviese siempre dormido, que es lento en sus decisiones, que nadie sabe lo que piensa, que nadie sabe lo que siente, porque nunca habla. Frente a él, o encima de él, los partidos pueden levantar sus castillos y sus fortalezas, para abrigo de armas y de combatientes, pero el día en que, por una molestia, o por una congoja, o por un dolor, quiere cambiar de postura, lanza un gemido y basta un sacudimiento de espaldas para que derribe de una vez todos los castillos y todas las fortalezas, con sus armas y sus combatientes.

I, davant d'aquesta massa neutra, d'aquest monstre de milions de caps «vamos a construir un instrumento de justicia popular, con unas facultades excepcionales que, como he dicho antes, recuerdan en sus términos algunos Decretos de la pasada Dictadura. Y ¡ay de los partidos, ay de los gobernantes, y ay de las instituciones que no saben o no creen que tienen como único deber el de estar atentos a las palpitaciones de la masa para escrutar sus ansias y sus dolores y para impedir un trágico sacudimiento de espaldas!». Segons Hurtado, un gest de la massa neutra contra els vells partits havia permès la dictadura de Primo de Rivera, un altre gest l'havia fet caure i un altre s'havia emportat la Monarquia i havia portat la República. El risc que l'excitació, podia provocar de nou un gest dràstic de la massa neutra. I va acabar el discurs, amb una vibrant petició:

No tengo ninguna autoridad para dar consejos; estoy en sazón de recibirlos; pero puedo dirigir un ruego; yo me atrevería a dirigirlo a la Comisión: que dando a su dictamen el carácter que realmente tiene, de consulta dirigida a las Cortes, aceptase de buen grado, sin resquemores, sin molestias de amor propio, la contestación de las Cortes Constituyentes en el sentido de que hoy la República no necesita y cree peligroso restablecer facultades excepcionales, que no corresponden a instituciones como la nuestra. Y esto es, Sres. Diputados, lo que quiere realmente esa masa neutra a que me refería. Yo conozco, creo conocer bien, el pueblo de Madrid; conozco mejor el pueblo de Cataluña. Días pasados acompañando al venerable Presidente de la Generalidad, señor Macià, he visitado unos pueblos de Castilla; en todas partes encuentro los militantes de los partidos que están todavía saboreando las alegrías del triunfo; pero a su lado veo a los representantes de la masa popular que está esperando los resultados del triunfo, y no espera, estad seguros que no espera como resultado que se renueven las discordias y las querellas de partido sobre problemas de Poder; no pide nadie la restauración de poderes excepcionales; si algo pido realmente excepcional es el trabajo de rehacer una patria. Mi pueblo ha creído y ha querido con su voto dar una pauta; será buena o será mala, para nosotros la mejor: que cada cual trabaje su huerto. Con el esfuerzo de cada uno, ni superior ni inferior a sus propias posibilidades, del esfuerzo de todos saldrá el producto

de este resultado que la masa espera. De lo contrario, si renovamos las antiguas luchas, si damos a estas luchas las derivaciones que vosotros pretendéis, parad desde ahora atención en algo que está ocurriendo. Dispersos en el país, confundidos entre la multitud, hay algunos hombres que esperan nuestro fracaso precisamente de estas luchas de los partidos por el Poder, y están ya despertando la desconfianza en la masa, porque su intuición, por lo visto superior a la nuestra, les dice que en ella está nuestro peor peligro. Yo no sé si estos hombres llevan ahora espada al cinto o llevan en la mano un látigo o un báculo; yo no sé si visten la camisa negra o blusa roja; de cualquier modo que se disfracen serán siempre los mismos. En esta hora que puede ser grave, no arrojéis en el camino esta piedra minúscula, que puede empezar, sin querer, siendo piedra de escándalo, para convertirse en piedra de discordia.

Es necesario que todos nosotros apretemos las filas para que estas Cortes sean la primera muralla, o si queréis, la primera trinchera, contra este enjambre de dictadores en ciernes, y proteger contra ellos este trabajo fecundo de rehacer toda una patria. Que al fin podamos, no por vano efecto retórico, sino como un grito salido del alma, conscientes de haber cumplido el deber de esta jora que pasa, decir a este enjambre de dictadores aquellas palabras severas, de epopeya, que se pronunciaron contra otros invasores hace algunos años: «No pasaréis».

El discurs va ser aplaudit, però no agradà gens a un dels diputats catalans que formava part de la Comissió, curiosament l'enemic d'Hurtado, Joan Lluhí i Vallescà. Aquest, demanà la paraula per atacar de manera mordaç el discurs del seu company i la seva teoria de la massa neutra, i reivindicar la seva posició com la pròpia de l'Esquerra Republicana catalana:

Conocida era de todos los catalanes la teoría de la masa neutra que el Sr. Hurtado aplica, como explicación, «a posteriori», de las grandes transformaciones políticas que sufren los pueblos. Esa teoría de la masa neutra, llevada a sus últimas consecuencias por el propio Sr. Hurtado, quería decir, a mi juicio, exactamente lo siguiente: las responsabilidades deben ceñirse al aspecto estrictamente político, y estas responsabilidades, en el fondo, no deben exigirse, porque esta teoría permite afirmar que el responsable del golpe de Estado de Primo de Rivera fue la masa neutra. Esto exactamente ha dicho el Sr. Hurtado. La masa neutra, el día 13 de septiembre de 1923, en uno de esos movimientos fantásticos que hace, provocó la Dictadura, hizo fácil el advenimiento de la Dictadura.¹⁶²⁸

---

¹⁶²⁸ DSCC, 18 d'agost de 1931

I, en aquest sentit, va afirmar que el discurs d'Amadeu Hurtado venia a demanar la impunitat dels responsables de la Dictadura:

Tengo que decir eso, porque hoy se ha planteado aquí el problema del impunismo a favor de la clase neutra (Nuevas denegaciones y protestes), de la masa neutra, que ha sido una figura brillantísima del Sr. Hurtado, a quien ya otras veces he oído yo colocar esa responsabilidad de la masa neutra, que le sirve admirablemente para estos casos, y en nombre de la cual, no sé con qué derecho, pero con una percepción política que yo le admiro se ja creído lo suficiente perspicaz para venir a decirnos que esta masa neutra nos pide casi un impunismo. No; esta masa neutra se movió; le costó trabajo moverse, pero si una vez se movió, siguiendo algunos momentos a una minoría activa, fue porque creyó que, al fin en este país, en que todo era mentira, había nacido un conjunto de hombres sinceros que defendían la verdad.¹⁶²⁹

No cal dir que el disgust i l'enuig d'Amadeu Hurtado va ser majúscul. El diputat va afirmar en el breu torn de rectificació que el jove diputat Lluhí havia respost a un discurs diferent del que ell havia pronunciat i va negar qualsevol vellitat impunista ni qualsevol desconfiança en la Comissió: «En ninguno de los distinguidos y honorables amigos que forman parte de ella tenemos la menor desconfianza; pero en las facultades excepcionales de enjuiciamiento que destruyen y pueden destruir, con la mejor buena de del mundo, toda garantía de derecho y toda garantía de justicia, en eso, sí, una desconfianza absoluta». Com diu el mateix Hurtado, «el discurs va plaure al Govern i a la majoria de la Cambra, [...] però a mi havia de valer-me noves incomoditats en el tracte amb la gent de casa. És que se m'havia creat una posició personal que m'incorporava, encara que no volgués, al grup que hi ha en tots els Parlaments i que mantenia la necessària col·laboració entre les Corts i el Govern, i això era una nova causa d'irritació per a alguns dels meus companys» (p. 644). De tota manera, la premsa es va fer un gran ressò del discurs d'Hurtado, que va ser reproduït a les principals capçaleres.¹⁶³⁰ Segons l'*Heraldo* –on encara hi tenia encara bons amics i que il·lustrava la portada amb un retrat al natural del diputat vilanoví durant el discurs– don Amadeu havia elevat el nivell del Parlament, com ho havia fet Ortega: «Ni en el señor Ortega y Gasset ni en el Sr. Hurtado viene en auxilio el tópico o la frase hecha. Fluye su palabra sin galas multicolores y superfluas, propias de fiestas florales, y el pensamiento aparece transparente y adornado

---

¹⁶²⁹ *DSCC*, 18 d'agost de 1931.

¹⁶³⁰ «Interviene don Amadeo Hurtado y pronuncia un importante discurso en contra del dictamen». *HM*, 19 d'agost de 1931.

con esa sobriedad que caracteriza a la verdadera elegancia». ¹⁶³¹ En el mateix sentit, també Heliófilo –pseudònim del periodista Félix Lorenzo– a la seva crònica va comparar el discurs dels joves diputats, que segons ell han pogut jugar a la Revolució Francesa, amb la intervenció del veterà Amadeu Hurtado:

Afortunadamente, de los escaños catalanes se alza una voz magistral, y nuevamente se eleva el debate a su altura de gran problema. La Cámara escucha con atención reconcentrada, dichosa de haber salido de desierto de la palabrería. Don Amadeo Hurtado –cabellos blancos, recia contextura, dura y fuerte voz– es hoy el verbo de la ponderación. Frases conmovedoras para brindar todos los sacrificios a la defensa de la República (– Solo el temor a perderla... – exclama con voz casi sollozante). Frases justas para defender del principio de la responsabilidad. Frases prudentes para impedir que la República se deshonre, dejándose arrancar leyes excepcionales que la emparejen con los poderes desaforados. No importa que luego el Sr. Lluhí logre aplausos de la Cámara – y sobretodo de la minoría de la Izquierda, que aísla al Sr. Hurtado– cubileteando hábilmente con el impunidad y la moderación. Una brevísima rectificación del Sr. Hurtado –¿De dónde saca su señoría que yo defiende el impunidad? – devuelve a los ánimos la necesaria firmeza. Nada de impunidad. Pero ya hemos oído bastante a los Robespierre de complemento. Nada de «¡Ca ira!». Con el Himno de Riego podemos ir arreglándonos por ahora. ¹⁶³²

En un comentari de passadissos, el diputat radical Emiliano Iglesias, exposà: «Cuando a esta Cámara se le habla en nombre de la razón, como ha hecho el Sr. Hurtado, se deja dominar por el hecho lógico y aplaude. Cuando se le habla en nombre de la pasión política y se le recuerda que debe sostener su papel extremista, aplaude también». ¹⁶³³ Fos com fos, Amadeu Hurtado havia causat sensació en la seva primera intervenció, en què va parlar de la seva estimada teoria de la massa neutra. Una teoria que fou criticada, a bastament, al diari dels «lluhins». Joaquim Ventalló, a la primera pàgina de *L'Opinió*, desgranà en què consistia la massa neutra:

La massa neutra vindrien a constituir-la –el seu nom ja ho indica – les persones que ordinàriament viuen desinteressades de tot el que afecta la vida del país, els lectors de *La Vanguardia*, els senyors que durant la setmana només van de casa a la feina i de la feina a casa, i els diumenges surten a airejar la dona i les criatures; és a dir, totes aquelles

---

¹⁶³¹ «El gran discurso del señor Hurtado». *HM*, 19 d'agost de 1931.

¹⁶³² HELIÓFILO [LORENZO, FÈLIX]. «Charlas de las Cortes: La música oportuna». *Crisol*, 19 de agosto de 1931.

¹⁶³³ «En los pasillos de la Cámara». *HM*, 19 d'agost de 1931.

persones que viuen sense saber en quin dia de la setmana es troben, a les quals tot els és pàtria, com se sol dir; i que igualment se senten felices amb un règim com amb un altre perquè el seu únic és que no les empipin gaire i que les deixin viure tranquil·les.¹⁶³⁴

Segons el periodista terrassenc:

En aquesta teoria només hi poden creure, dit sigui amb tots els respectes, els polítics sense fe. I sia'ns perdonat el confusionisme. Com que no concebim un polític sense fe, perquè quan un home es llança a la lluita per anhels i per uns ideals, és que té tota la fe en que el seu triomf representaria una millora col·lectiva per al seu país, alhora posa tota la seva fe en el seu esforç per a contribuir a fer possible aquest triomf, resulta que l'home que no té fe, no és polític.

Deixem al marge els que són polítics per interès, no pas per ideals, en els quals la fe no és, naturalment, indispensable, perquè no tracten d'aconseguir cap guany col·lectiu per al país. Aquests no són polítics, són simplement comerciants. I no és pas el cas de que tractem perquè si considerem el senyor Hurtado com un home sense fe, el tenim per un home d'una absoluta bona fe.

I és que, no obstant això, segons Ventalló, «dels homes que intervenen en política a Catalunya els que han fet més mal a Catalunya són els que no creuen en el poble de Catalunya». Un poble que «és una cosa viva encara que algú no li hagi plagut que en parlem, perquè diu que la paraula «poble» té una mena de regust demagògic. Massa neutra. És una cosa morta encara que ens la vulguin representar adormida. Una Catalunya amb massa neutra àrbitre dels nostres destins no la sabem concebre, perquè tenim Catalunya per una cosa viva». D'acord amb el periodista de *L'Opinió*, «només poden negar l'existència del poble aquells que no s'hi ha acostat a escoltar els seus bleix [...] Nosaltres l'hem escoltat aquest bleix del poble. L'hem escoltat, hem sentit per què es delia, l'hem vist que coincidia amb els nostres anhels i els nostres sentiments. I només hem hagut de badar la boca per tenir-lo al nostre costat», per això li era intolerable que, com havia fet Hurtado, es digués que la massa neutral havia fet caure el règim: «I el poble de Catalunya, on és? No n'hi ha. I si n'hi ha, no els mereix cap respecte». I quan utilitzava aquest plural, ho feia també incloent-hi els homes d'Acció Catalana, com Antoni Rovira i Virgili, Jaume Bofill i Mates o Lluís Nicolau d'Olwer. I no ho feia de bades, ja que el dia abans, una breu gasetilla especulava sobre la possibilitat que:

---

¹⁶³⁴ VENTALLÓ, Joaquim. «No creuen en el poble». *LO*, 28 d'agost de 1931.

Alguns elements dispersos de la que fou Acció Catalana aplegats amb alguns amics del senyor Rovira i Virgili es proposen aprofitar l'oportunitat d'haver-se reintegrat amb tant d'èxit a la política activa les figures prestigioses dels senyors Pere Coromines, Amadeu Hurtado i Jaume Carner, que durant tants anys n'havien estat al marge, per a demanar-los que es posin al front d'un partit que tindria per objecte sostenir-se en una política de centre que permetés endur-se'n les simpaties de la massa neutra tan abundant i generalment tan abandonada». ¹⁶³⁵

Liderat pel triumvirat d'Acció Catalana i els tres membres de la vella guàrdia republicana, segons *L'Opinió*, el partit portaria per nom «Partit Demòcrata Català». El breu va tenir ressò a la premsa catalana i espanyola ¹⁶³⁶ i va obligar a Amadeu Hurtado a negar les informacions aparegudes a la premsa. El to de l'article de Ventalló, reivindicant el grup de *L'Opinió* com la veritable veu del poble, concorda amb l'anècdota que explica Amadeu Hurtado, al voltant d'una conversa al hall del Palace –feu tradicional de tertúlies, confidències i conxorxes polítiques de la política catalana a Madrid:

Estàvem reunits en amigable conversa al hall del Palace Hotel després de sopar un grup d'amics, entre els quals hi havia Macià, Carner, que ja havia pres possessió del Ministeri, Lluhí, jo i d'altres, quan, de sobte, Lluhí, adreçant-se a Carner, li digué sense embuts aquestes paraules:

– Al capdavant, Carner, tot el que sou, ho deveu a *L'Opinió*.

Sens dubte Carner va veure desfilat com un llampec per la seva memòria tota la llarga vida de treball que era la base sòlida dels prestigis que acabaven d'imposar el seu nom per al Govern de la República. El cas és que, posant-se les mans al cap amb un gest que li era característic, va respondre ràpidament:

– Que dieu ara? Que sou boig?

– No soc boig – replicà Lluhí – Vull dir que, si *L'Opinió* no hagués portat la República a Catalunya, vós no seríeu ministre.

El qui va esclatar en una franca rialla com si acabés de sentir un acudit graciós, va ésser Macià.

– ¿De manera – deia – que *L'Opinió* ens ha donat la República a Catalunya? Quants exemplars tiràveu?

– En aquell temps, que era un setmanari, en tirava més de deu mil.

---

¹⁶³⁵ «Ressuscita “Acció Catalana”?». *LO*, 27 d'agost de 1931.

¹⁶³⁶ *HM*, 29 d'agost de 1931. «Futuro partido demócrata catalán». *ABC*, 29 d'agost de 1931.

- Ja ho veu, Carner. Deu mil persones llegint el setmanari de Lluhi han fet més en una temporada que tots nosaltres amb trenta anys de brega. Vostè, que es veu capaç de governar un país, no sabia res d'aquest miracle! (p. 673)

Això no treu que, més enllà del que semblava una facècia, el mateix Hurtado no en tragués una ensenyança punyent: «ben mirat, no era aquell un pas tan còmic com semblava, perquè resumia l'explicació veritable de la vida política de Catalunya en mans d'uns bons xicots, prou inhibits dels moments que travessàvem per creure de bona fe i sense obra de ficció que el nou règim era una obra personal i que eren uns intrusos els cridats a intervenir fora dels qui l'havien creat» (p. 673). El cert és que el grup dels «lluhins» havia desplegat una campanya periodística i política decisiva per l'adveniment de la República des de *L'Opinió*, tal com han ressaltat els estudiosos del grup,¹⁶³⁷ i a l'hora de desplegar la política després de l'hora del triomf, no es van estar d'atacar tots aquells que consideraven uns elements estranys, principalment algú amb tanta seguretat en ell mateix i tant disposat a jugar la carta de la influència com Amadeu Hurtado.

Abans de marxar a Ginebra, on havia de representar a Espanya com a delegat – una plaça per la qual havia estat confirmat durant aquells dies d'estada de Macià a Madrid¹⁶³⁸, Amadeu Hurtado va haver d'intervenir en una nova qüestió jurídico-política parlamentària. En concret, el jurista i diputat català va participar en l'operació impulsada per Alcalá-Zamora per modular el migrat i rígid model d'articulació competencial entre l'Estat i les regions autònomes en el projecte de Constitució presentada per la Comissió presidida pel professor i diputat socialista Luis Jiménez de Asúa, que topava clarament amb les previsions del projecte d'Estatut de Núria, i que haurien impedit la seva aprovació.¹⁶³⁹ El miratge d'una aprovació de l'Estatut ràpida en una Constitució federal, s'esvaïa. Tot i que a la Comissió hi havia els diputats catalans Alomar i Antoni Xirau – redactor de l'Estatut i membre del grup de *L'Opinió*– i que aquests havien presentat una esmena al títol primer del projecte constitucional, que va ser rebutjada, va ser decisiva la intervenció del president del govern provisional, que va comptar amb la complicitat d'Amadeu Hurtado en la tasca reservada de donar una forma adequada al repartiment competencial.¹⁶⁴⁰ Com escriu Hurtado: «La competència excepcional d'Alcalá en

---

¹⁶³⁷ Ens hem de remetre novament a UCÉLAY-DA CAL, E. i GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.* i CULLA, J.B. *op. cit.* 1977.

¹⁶³⁸ «La delegació espanyola a l'Assemblea de la S. de N.». *LP*, 20 d'agost de 1931.

¹⁶³⁹ BERNADÍ GIL, Xavier. «La distribució de les competències d'execució en l'Estat autonòmic». Tesi doctoral. UPF, 2003.

¹⁶⁴⁰ GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.* pp. 162-176.

aquestes matèries i el seu coneixement a fons de l'Estatut votat pels catalans que tantes vegades d'ençà del primer projecte de Núria havíem analitzat junts, li van permetre de redactar una esmena als articles des de l'onze al vint de la Constitució, calcada gairebé de la ostra llei, tant en la classificació com en el contingut de les facultats de sobirania reservades a l'Estatut i a les regions autònomes» (p. 645). Per a portar a terme l'operació, que es preveia que fos duta a terme mitjançant una esmena redactada pel mateix Alcalá-Zamora i presentada pel diputat César Juarros –amic i diputat de confiança del president del govern–, Amadeu Hurtado va voler comptar amb la col·laboració del lluhí Xirau, per tal que s'encarregués d'assegurar la col·laboració dels diputats de la minoria catalana: «El bon Xirau va sortir de la nostra conversa entusiasmat i disposat a convocar els companys per a començar tot seguit els treballs que calien a favor de l'esmena; però al cap d'unes hores, quan ja havia parlat amb els del seu grup, va venir a trobar-me als passadissos del Congrés molt enfadat perquè Alcalá-Zamora no havia cridat ni a ell ni Alomar, o els representants dels diferents grups de la minoria, i em digué que sense aquesta gestió prèvia no es podia acceptar l'esmena en la qual no havien col·laborat» (p. 645). Aquesta qüestió d'orgull, agreujada per la mala maror del grup polític de Xirau vers Hurtado i la seva proximitat amb el govern central, que semblava intuir l'anterior picabaralla entorn les Responsabilitats, va estar a punt de fer perillar el pla d'Alcalá-Zamora:

Amb tota la suavitat possible vaig voler demostrar-li que la conducta d'Alcalá-Zamora no havia obeït a cap consideració de partit sinó de simple confiança en una amistat de vint anys que no es podia improvisar; però Xirau va mostrar-se tan tancat dintre l'esperit de colla dels seus amics que, per evitar molèsties absurdes en un home que ens era tan cordialment addicte com Alcalá-Zamora, em vaig creure obligat, davant la imminència del meu viatge a Ginebra com a delegat a l'Assemblea de la SDN, a informar de tot Carner i Macià perquè amb la seva autoritat poguessin resoldre l'afer (pp. 645-646).

Com assegura Hurtado, aquella enrabiada de Xirau es va asfixiar per falta d'aire, però, de nou, va afegir més llenya al foc a la disputa oberta entre «lluhins» i Hurtado, que amb el nomenament del nou governador civil de Barcelona augmentaria en tensió. Efectivament, a primers d'agost, Carles Esplà havia abandonat el càrrec de governador en ser elegit diputat.¹⁶⁴¹ L'havien acomiadat a l'estació el conseller Hurtado i el governador interí Oriol Anguera de Sojo. Aquest darrer, per mediació d'Hurtado –que de

---

¹⁶⁴¹ LV, 5 d'agost de 1931.

nou havia intentat que fos nomenat Joan Moles– seria l’escollit per rellevar al polític i periodista alacantí. El conseller va convèncer Esplà i el seu superior Maura, que va acceptessin Anguera, a qui corresponia la substitució automàtica al càrrec com a president de l’Audiència, com a governador interí de durada indefinida. Ametlla, que seria també governador de Barcelona mesos després, recorda l’arribada d’Anguera al càrrec: «Poc després el Govern Civil restà vacant per la dimissió de l’auster Carles Esplà, i ell l’ocupà interinament, en una interinitat que durà molts mesos. Ací es revelà l’home: un gran caràcter, un tremp indomable, un autoritari inflexible, sota l’aparença d’un cos desnerit i malaltís». ¹⁶⁴² El dirigent d’Acció Catalana dóna abundants detalls del caràcter i les gestes del seu predecessor, que aviat aconseguí una gra popularitat «i una fama de governador enèrgic, amb mà ferma que manté l’ordre i fa complir la llei». ¹⁶⁴³

El nou governador va comptar amb el suport d’Hurtado, encara al Palau de la Generalitat. ¹⁶⁴⁴ La seva arribada va coincidir amb uns moments d’una important agitació obrera, que va fer que la col·laboració es convertís en força intensa (p. 648), i juntament amb el conseller d’Economia Manuel Serra i Moret van passar llargues hores de vetlla per trobar la solució al problema del sector metal·lúrgic. ¹⁶⁴⁵ Anguera de seguida es va revelar com un home enèrgic sense por a enfrontar-se als sectors més extremistes del sindicalisme, fet que li va valdre, en un primer moment, l’aplaudiment dels homes d’ERC, però no va trigar gaire a topar amb els mateixos sentiments que havia excitat la preeminència d’aquella «eminència grisa» al voltant de Macià. El suport a Anguera, ja en guerra oberta amb ERC, seria un dels factors de la caiguda del conseller Hurtado.

11.4 NOTÍCIES DE GINEBRA

En els dies que Amadeu Hurtado era a Madrid preparant l’arribada de Macià i la presentació de l’Estatut al president del govern provisional Niceto Alcalá-Zamora, un decret de 10 d’agost i signat per aquest el nomenava, a proposta del ministre d’Estat Alejandro Lerroux, delegat a la XII Assemblea de la Societat de Nacions, que s’havia de reunir el 7 de setembre. ¹⁶⁴⁶ El ministre Lerroux presidiria la delegació, formada per l’ambaixador a Washington i diputat Salvador de Madariaga, Hurtado i l’ex sotssecretari

---

¹⁶⁴² AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 93.

¹⁶⁴³ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 94 i 183-184

¹⁶⁴⁴ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 189.

¹⁶⁴⁵ FOIX, Pere. *Serra i Moret*. Mèxic D.F.: Editores Mexicanos Unidos, 1967. p. 150.

¹⁶⁴⁶ *Gaceta de Madrid*, núm. 224. 12 d’agost de 1931.

d'Hisenda i catedràtic Leopoldo Palacios Merini, com a delegats; l'economista i secretari general del Consell Superior Bancari Francisco Bernis Carrasco; el cap de secció del ministeri d'Estat Julio Casares Sánchez i la diputada Clara Campoamor com a delegats suplents; el diplomàtic Julio López Oliván, cap de la secció de Política del ministeri, secretari de la delegació, i Carles Esplà com a delegats adjunts i diversos assessors, tècnics, funcionaris i secretaris fins a un total de divuit membres.¹⁶⁴⁷ Com hem dit anteriorment, Hurtado va condicionar l'exercici de la delegació a l'aprovació de l'Estatut. El seu amic Esplà va aclarir a la premsa que «el Sr. Hurtado aceptó, desde luego, el cargo, y que sólo insinuó la posibilidad de que se discutiera el Estatuto mientras él se hallaba en Ginebra, dificultad que puede obviarse con un rápido viaje a Madrid, para la votación o para intervenir en el debate y en algún punto concreto del Estatuto».¹⁶⁴⁸ Tot just nomenats, els delegats es van reunir amb Lerroux al seu despatx del Palau de Santa Cruz, per estudiar els temes que s'havien de tractar a l'Assemblea.¹⁶⁴⁹

El 9 de setembre, després d'una vaga general revolucionària en el context de conflictivitat social que Anguera de Sojo havia hagut d'atallar des de l'arribada al govern civil,¹⁶⁵⁰ Amadeu Hurtado va marxar cap a Ginebra, acompanyat del seu fill Víctor. L'acomiadaren el governador, precisament, i alguns amics.¹⁶⁵¹ L'11 de setembre, mentre a Barcelona es celebrava la primera diada després de la proclamació de la República, Hurtado arribava a punt per assistir a les primeres sessions de l'Assemblea.¹⁶⁵² Lerroux era a Ginebra des de feia dies, ja que havia de presidir el Consell de la Societat de Nacions, on va rebre espantat al delegat republicà català. Les notícies escandalitzades que havia rebut dels seus correligionaris sobre la preparació de l'esmena Juarros el feien creure que Alcalá-Zamora havia traçat una estratagema per aprovar l'Estatut per sorpresa. Hurtado, que coneixia de primera mà l'assumpte i havia participat en la gestació de l'operació president, va tranquil·litzar-lo en una reunió al seu hotel, redactant una nota per enviar als radicals més exaltats (p. 646).

Per a la II República espanyola aquella presència a Ginebra era de vital importància per al seu reconeixement i aval internacional. Espanya, neutral durant la Gran

---

¹⁶⁴⁷ La llista completa a *HM*, 19 d'agost de 1931. Fotografies de la delegació, a *ABC*, 22 d'agost de 1931.

¹⁶⁴⁸ «Lerroux, presidente de la delegación española en la Sociedad de Naciones». *HM*, 13 d'agost de 1931.

¹⁶⁴⁹ «La delegación de España en la próxima Asamblea de la Sociedad de Naciones». *LV*, 13 d'agost de 1931.

¹⁶⁵⁰ *LO*, 7 de setembre de 1931.

¹⁶⁵¹ *LVC*, 10 de setembre de 1931.

¹⁶⁵² *HM*, 11 de setembre de 1931.

Guerra, era membre de la SdN des del 1919, de la qual va ser elegida com a membre no permanent del Comitè Executiu.¹⁶⁵³ Tot i que la notable intervenció del regne d'Espanya en l'organització internacional era una forma d'assegurar-se un prestigi i el trencament del tradicional aïllament i nul·la incidència internacional que havia tingut el seu clímax amb l'any 1914, Primo de Rivera va pretendre tensar la corda fent el paper de gran potència per aconseguir un lloc permanent al Consell, com també pretenia el Brasil, en comptes del lloc semipermanent que se li havia ofert. Una decisió que va acabar amb la retirada d'Espanya de la SdN, tot i que hi tornà dos anys després, a petició del Consell i animada per d'altres països. L'adveniment de la República va produir un canvi en la política internacional i en la intervenció dins la SdN. Es va voler construir un autèntic discurs internacional i europeu, hereu del regeneracionisme i del pensament europeista de l'anomenada generació del 14. Les línies mestres de la política exterior republicana, que feien que volgués assumir un paper al món, eren la neutralitat i el pacifisme, l'acostament a Portugal i Hispanoamèrica, la relació de col·laboració amb Estats Units, l'amistat amb les grans democràcies europees com França i Anglaterra i la concentració d'energies en els assumptes de Tànger, el Marroc i Gibraltar. En aquest esquema, la SdN no esdevenia només un aparador de prestigi i un instrument ocasional de política exterior com havia estat amb el règim anterior, sinó l'eix vertebral de la seva política.¹⁶⁵⁴ Ginebra i la seva diplomàcia multilateral va esdevenir el marc prioritari de l'acció exterior. D'aquesta manera, l'esperit dels pactes de la Societat de Nacions van quedar reflectits en una Constitució que reconeixia la primacia del dret internacional i renunciava a la guerra com a instrument de política nacional.

L'Assemblea General era el gran moment de la nova política exterior republicana, que arribava en un context marcat per les primeres conseqüències del Crack del 29 i de crisi de les democràcies liberals. Més enllà del paper de Lerroux com a cap, l'home clau de la delegació era Madariaga –antic funcionari de la SdN–, que, com diu Hurtado, hi estava com a casa (p. 649). Va ser l'autor del discurs que llegí Lerroux davant

---

¹⁶⁵³ Sobre Espanya i la SdN: QUINTANA NAVARRO, Francisco. *España en Europa 1931-1936. Del compromiso con la paz a la huida de la guerra*. Madrid: Editorial Nerea, 1993. ALGUACIL CUENCA, Pedro. «España: de la Sociedad de Naciones a Naciones Unidas». *Anales de Derecho*. Universidad de Murcia. Núm. 24. 2006. pp. 303-318. GAMARRA CHOPO, Yolanda. «La ilusión española de la Sociedad de Naciones», dins GAMARRA CHOPO, Yolanda y FERNÁNDEZ LIESA, Carlos (coord.) *Los orígenes del derecho internacional contemporáneo. Estudios conmemorativos del centenario de la Primera Guerra Mundial*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2015. pp. 289-312.

¹⁶⁵⁴ A banda de les referències anteriors sobre la política exterior de la República, SAZ, Ismael. «La política exterior de la Segunda República en el primer bienio (1931-1933): Una valoración». *Revista de Estudios Internacionales*, núm. 4. Octubre-diciembre, 1985. pp. 843-858.

l'Assemblea i, de fet, el veritable definidor de l'actuació espanyola davant la SdN i de l'organització del programa de la delegació.¹⁶⁵⁵ Tot i això, Amadeu Hurtado, de fet, no era la primera vegada que trepitjava l'Assemblea de la SdN. Com deixa constància al seu text memorialístic, s'havia trobat dos anys seguits a Ginebra amb motiu d'afers professionals en dies de reunió ordinària de l'Assemblea i havia pogut presenciar els debats de les Comissions. De fet, és probable que ho fes acompanyat del seu fill Víctor, que va escriure una crònica de l'Assemblea a *Mirador*.¹⁶⁵⁶ Com a delegat tercer li va correspondre formar part de la Secció Sisena, corresponent als assumptes de dret públic i relacionats amb els refugiats. En primer lloc, Hurtado va assistir a la discussió sobre l'adaptació del pacte general de la SdN al pacte Briand-Kellogg de 1928, en què es proscriu la guerra com a instrument de política nacional en les relacions entre països. Amadeu Hurtado tingué l'oportunitat de compartir una estona de conversa durant l'Assemblea amb el seu admirat Aristide Briand. Van seure de costat, i «va acceptar amablement conversa sobre els records de la nostra coneixença del temps de la guerra i sobre l'actualitat espanyola; però em va fer, com a tothom, l'efecte d'un home excessivament fatigat, sens dubte encara ressentit de la incomprendible derrota del mes de maig de la seva candidatura a la presidència de la República francesa» (pp. 653-654).

L'altre tema que va tractar la Sisena Secció va ser els drets de les minories, un assumpte clau des de la constitució de la SdN d'acord amb l'esperit del president nord-americà Woodrow Wilson. Seguint les estela dels moviments que havien maldat perquè els Aliats guanyadors de la Gran Guerra donessin algun tipus de suport a les aspiracions catalanistes, havien estat diverses les iniciatives d'internacionalització del cas català per tal de presentar davant la SdN la qüestió, a través dels instruments de protecció de les minories. Aquesta activitat diplomàtica del catalanisme s'havia vehiculat a través del moviment internacional pro-Societat de Nacions –com la Union International des Associations pour la Société des Nations– o les organitzacions de minories europees, com el Congrès de Nacionalitats Europees (CNE).¹⁶⁵⁷ Durant la Dictadura de Primo de Rivera, Joan Estelrich, al capdavant de l'Expansió Catalana, o el jurista Francesc Maspons i

---

¹⁶⁵⁵ Ell mateix ho ratifica a les seves memòries. MADARIAGA, Salvador de. *Amanecer sin mediodía. Memorias 1921-1936*. Madrid: Espasa-Calpe, 1974. pp. 272-289.

¹⁶⁵⁶ HURTADO, Víctor. «Mirador a Ginebra». *Mirador*, núm. 34. 19 de setembre de 1929.

¹⁶⁵⁷ Sobre aquest tema, NÚÑEZ SEIXAS, Xosé Manuel. «Nacionalismo y política exterior: España y la política de minorías de la Sociedad de Naciones (1919-1936)». *Hispania*, núm. 189. 1995. I, del mateix autor NÚÑEZ SEIXAS, Xosé Manuel. *Internacionalitzant el conflicte. El catalanisme polític i la qüestió de les minories nacionals a Europa (1914-1936)*. València: Editorial Afers, 2010.

Anglasell, vicepresident del CNE, s'havien mogut a l'entorn de la SdN, amb resultats infructuosos, ja que els seus intents més o menys reeixits havien estat curtcircuitats la diplomàcia espanyola amb José Maria Quiñones de León, home molt proper al Rei, al capdavant. El fet que per primera vegada un catalanista figurés dins la representació oficial espanyola, obligava a Amadeu Hurtado a intervenir al debat. No era una qüestió fàcil, tal com recull a les seves memòries: «Confesso que vaig passar una mala estona durant la preparació del meu discurs perquè el problema era molt delicat, i més encara perquè volia associar-lo amb el cas de les autonomies regionals que anava a reconèixer en la seva Constitució la República espanyola, havent d'exposar en francès davant d'un auditori de polítics i de juristes eminents unes idees que havien d'ésser molt matisades per passar sense dificultats». El francès no era un problema –Hurtado dominava la llengua francesa pràcticament com un natiu– sinó, sobretot, el marcatge i els dubtes de Pablo de Azcárate, funcionari de la SdN des de 1922, membre del Departament d'Assumptes de Protecció de Minories Ètniques i director del mateix entre 1930 i 1933, «que em va atabalar amb els perills que corriem tots plegats per qualsevolga indiscreció meva en un afer que era un vesper» (p. 652). Malgrat això, com detalla a les seves memòries, «vaig anar a la sessió sense avisar els amics del meu propòsit de parlar perquè tenia el trac d'una manera tan viva com no recordo haver-lo tingut mai en cap altra ocasió i no sabia si gosaria decidir-me; però, tot just vaig haver entrar, sense altra companyia que el funcionari del Ministeri d'Estat corresponent a la meva delegació i dos periodistes de l'Agència Havas de Madrid, vaig fer el punt d'home de demanar la paraula. Afortunadament, feia una temporada que tenia el sant de cara i vaig sortir del pas amb més lluïment que no podia esperar» (p. 652). Com detalla l'*Official Journal* de la SdN corresponent, el matí del 16 de setembre Hurtado va parlar després dels ministres d'Afers Estrangers alemany Julius Curtius i romanès Dimitrie I. Ghica, dels representats hongarès, el comte Albert Apponyi; canadenc, Charles-Philippe Beaubien; anglès, el diplomàtic angle i premi Nobel de la Pau Lord Robert Cecil i francès, Maurice Petsche – fill de l'enginyer Albert Petsche i net d'Eugène Bruniquel, tots dos vinculats a la Societat d'Aigües de Barcelona, i a qui Hurtado coneixia molt bé com a advocat de la companyia. Segons el butlletí:

M. Hurtado (Spain) would no suggest any change in the procedure followed hitherto or in the legal situation relative to minorities problem. The minorities would obviously feel greater confidence in the decisions of the Minorities Committees were made more widely known. All that was needed was to find a way of giving the decisions of the Committees

greater publicity without wounding the susceptibilities of the States concerned. The important point was to made them understand that it was to their advantage to assent to publicity.

Whatever the procedure adopted, the main thing to be borne in mind was the psychological aspect. M. Hurtado might cite his own country to illustrate his meaning. The new Spanish Republic was far more seriously affected by the mistrust felt abroad as to the stability of the Government than by internal difficulties. Two important Bills had been placed before the Cortes: a Bill for the Constitution of the Republic and a draft Charter of Catalonian autonomy. These two Bills embodied all the principles enunciated by the League with regard to the right of minorities. It followed that, whereas last year the Spanish minorities had come to the League and tried to obtain protection against the sovereign State, they now formed part of the League and felt in an honour to represent the State of which they had previously had cause to complain.

In conclusion, M. Hurtado drew attention to the practical lesson which might be learnt from the example of the Spanish Republic and which he summed up in the following rule: The surest method of overcoming the supposed or real disaffection of national minorities is to have confidence in them and to grant and respect their due rights.¹⁶⁵⁸

La intervenció d'Amadeu Hurtado va ser rebuda amb aplaudiments i felicitacions, tal com ell mateix ressenya, entre les que recorda del representant quebequès de la delegació canadenca, del txecoslovac Beneš, i d'un grup de macedonis que hi havia entre el públic. De qui no en va rebre cap comentari va ser del delegat alemany, el ministre Curtius, visiblement poc complagut pel discurs, ja que «tot i que la que seva posició era teòricament la nostra, però segurament havia vist una al·lusió molesta en aquella evocació que havíem fet de les amenaces de guerra que s'aixoplugaven sota la qüestió de les minories» (p. 653). A Barcelona i a Madrid les notícies que van arribar de Ginebra transmeses per l'Agència Fabra i que donaven compte el discurs d'Amadeu Hurtado també van ser rebudes amb entusiasme, i se'n transcrivé el discurs, en què Amadeu Hurtado havia assenyalat que «Espanya ha fet un canvi radical de règim polític sense els trastorns que s'havien profetitzat, però corre la llegenda de que la jove República està amenaçada per uns separatismes que reclamen els drets de minories nacionals, més

---

¹⁶⁵⁸ *League of Nations. Official Journal. Special Supplement no. 99. Records of Twelfth Ordinary Session of the Assembly. Meetings of the Committees. Minutes of the Sixth Committee (Political Questions – Questions Concerning Refugees)*. Ginebra, 1931. p. 15. Arxiu de la SdN.

concretament es parla del separatisme català»¹⁶⁵⁹ i que «la meua presència aquí, és la demostració vivent de que aquest perill és una llegenda, perquè represento amb gran honor la delegació d'Espanya que m'ha atorgat la República. Ostento també el càrrec de diputat de les Corts Constituents per Catalunya i el de membre del Consell constituït a Catalunya per preparar l'autonomia», al que afegia «sense una gran compenetració d'ideals entre la República i Catalunya i jo hagués pogut ser nomenant ni hauria pogut formar part de la delegació». Els elogis per la intervenció d'Hurtado a Ginebra van tenir continuïtat una vegada retornat precipitadament a Madrid, on es va dirigir directament per a seguir la tramitació de l'esmena Juarros, que defensà el mateix Alcalá-Zamora.¹⁶⁶⁰ Xavier Regàs, per exemple, a *La Rambla* comparava l'actuació d'Espanya a la SdN en els anys de la Dictadura —«aquella paròdia de representació diplomàtica que, presidida pel massa conegut Quiñones de León, simulava que representés Espanya»—, amb la brillant intervenció de la delegació republicana:

I el del senyor Hurtado, no menys brillantíssim, va ésser el colofó adequat. L'il·lustre advocat, al qual hem d'agrair que parlés explícitament a Ginebra en nom de Catalunya, va demostrar, posant de relleu els resultats pràctics, com era veritat que l'Espanya republicana era diferent d'aquella Espanya de pandereta que fins ara s'havia conegut en els nuclis internacionals. Va demostrar que la nostra República pot ésser un deis puntals fermes de l'obra de Ginebra, ja que ha sabut resoldre els seus problemes interns portant a compliment els principis d'aquesta, sense que en passar de la teoria a la pràctica, perdessin un través de dit de la seva virtualitat ni de la seva puresa.

I ens sembla que cal insistir encara, per la importància del fet, en les paraules pronunciades per l'il·lustre advocat barceloní, de les quals es desprenia que parlava en nom de Catalunya. Es indiscutible que, davant del públic internacional, que té, en aquests dies, la vista fixa en el que passa a Ginebra, el nostre plet secular ha acabat per prendre categoria oficial. Ha estat una resposta contundent per a la política (?) de la Dictadura; que es complaïa a donar per mortes i enterrades les aspiracions de Catalunya, el fet que en la primera representació diplomàtica que la República Espanyola ha enviat a la Societat de les Nacions figures un element català catalanista tan destacat, en el terreny de la lluita política i en el terreny de la representació oficial, com el senyor Amadeu Hurtado.

Les declaracions que va fer a la premsa en arribant, en les quals deixava ben sentat que mai no hauria pogut, ni hauria volgut, ell acomplir la seva tasca diplomàtica com a

---

¹⁶⁵⁹ «El problema de les minories en la Societat de Nacions. Amadeu Hurtado en un brillantíssim discurs posa com a exemple l'Estatut d'Autonomia». *LO*, 17 de setembre de 1931.

¹⁶⁶⁰ «Don Amadeo Hurtado regresa de Ginebra a Madrid». *HM*, 17 de setembre de 1931.

representant de la República si el problema català no hagués entrat en vies de franca solució, d'acord, precisament, amb les normes bàsiques i essencials (amb quanta de raó ha pogut dir-ho a Ginebra mateix el senyor Hurtado) de la Societat de les Nacions.¹⁶⁶¹

La Campana de Gràcia també destacava el discurs d'Hurtado, per la seva precisió i eloqüència «aplaudida unànimement per l'Assemblea i elogiada per tota la premsa internacional». ¹⁶⁶² Unes setmanes després, Salvador de Madariaga entrevistat per Francisco Viu, explicava: «En el antiguo régimen, el delegado de España en la Sociedad de Naciones tenía que dirimir con frecuencia conflictos de minorías en nacionalidades de Centroeuropa, y era evidente que carecía de autoridad moral por representar una marcada tiranía centralista opresora de Cataluña. En este aspecto, el señor Lerroux tuvo un formidable acierto con la excelente idea de nombrar delegado en Ginebra a D. Amadeo Hurtado, quien en la Sección sexta pronunció un gran discurso en representación de España». ¹⁶⁶³ Això havia fet pel diplomàtic i polític que «nuestra nación ha ganado en personalidad internacional y que hoy somos actualidad simpática en el mundo». Sense cap referència al paper d'Hurtado, i potser escrit pel seu fill Víctor, *Mirador* també feia la seva crònica del paper de la delegació espanyola a Ginebra. Segons el setmanari dels Hurtado, «la delegació de la República Espanyola no va defraudar. Tant des de la tribuna de l'Assemblea com a les Comissions, les seves paraules foren escoltades i acollides amb gran simpatia. Espanya estructurava la seva política interior d'acord amb l'esperit de la S. de les N.; les declaracions dels delegats espanyols no podien, doncs, deixar de produir molt bon efecte». ¹⁶⁶⁴ Sobretot perquè «en una Assemblea on ningú no gosava dir res, on tots els problemes eren escamotejats; sense comparació amb les altres Assemblees, perquè les preocupacions polítiques, socials i econòmiques eren massa fortes per a fer declaracions decisives, l'actuació de la delegació espanyola potser hauria pogut més valenta. Però no va voler tampoc posar el fet d'Espanya com a exemple per produir una pertorbació en l'Assemblea ja el primer any de presentar-se». D'aquesta manera, «l'actuació de la delegació espanyola a la S de les N. ha estat el plantejament i l'inici d'una política nova», enfront de la de l'antic règim, totalment apartat del concert de les nacions, davant del qual aquest reintegrament suposava un paper de primera categoria.

---

¹⁶⁶¹ REGÀS, Xavier. «La diplomacia republicana. La representació espanyola a Ginebra». *LR*, 28 de setembre de 1931.

¹⁶⁶² «Correu de l'Estranger: La qüestió de les minories a la Societat de Nacions». *LCG*, núm. 3244. 26 de setembre de 1931.

¹⁶⁶³ VIU, Francisco. «Todas las horas». *La Voz*, 12 d'octubre de 1931.

¹⁶⁶⁴ W. «A la Societat de Nacions. La delegació espanyola». *Mirador*, núm. 139. 1 d'octubre de 1931.

«Perquè els primers papers estan destinats no als nacionalismes ferotges com abans, sinó als defensors de la ideologia pacifista i paneuropea que la República Espanyola pot representar amb autoritat».

A tall d'anècdota, Hurtado recorda com un dels «moments sensacionals» que era a Ginebra quan va arribar la notícia que les Corts, que debatien el títol preliminar de la Constitució, havien aprovat que Espanya era «una República de trabajadores de toda clase, que se organizan en régimen de Libertad y de Justicia», a proposta del diputat socialista Luis Araquistáin i esmenada pel president del govern provisional. Una declaració que, si bé en un primer moment, va tenir una interpretació pràcticament soviètica, «cap al vespre ja gairebé tothom s'ho prenia a broma, i quan, a la nit, vam entrar amb Esplà a la cervesa on es reunien els periodistes, érem rebuts amb una ovació irònica i amb veus de: «Voici les travailleurs» (p. 654).¹⁶⁶⁵ Ja a Madrid, Amadeu Hurtado va ser abordat per un periodista que li demanà impressions de Ginebra: «El senyor Hurtado li contestà que eren immillorables, car es presta una gran atenció a tots els assumptes espanyols i demostren una consideració extrema als delegats d'Espanya».¹⁶⁶⁶ També li preguntà quina impressió havia causat la fórmula «República de treballadors»:

- Home –contesta el senyor Hurtado. Va fer molta gràcia això. Es va fer una mica de broma.
- Hi havia algú que creia que la fórmula tindria una funesta repercussió.
- Res d'això – digué el senyor Hurtado – Va fer molta gràcia a tothom, i sobretot als que portem treballant molts anys sense aquesta denominació.

11.5 UNA VEU DE CONCÒRDIA EN LA QÜESTIÓ RELIGIOSA

---

¹⁶⁶⁵ Segons Josep Pla, les paraules les hauria pronunciat el mateix Briand en veure arribar una hora tard la delegació espanyola. PLA, Josep. «L'adveniment de la República» a *Notes per a Silvia*. Barcelona: Destino, 1974. p. 130. OC volum XXVI.

¹⁶⁶⁶ «L'efecte a l'estranger de la “República de treballadors”». *LP*, 26 de setembre de 1931.

Amadeu Hurtado va arribar a Madrid, a temps per assistir a la defensa que Alcalá-Zamora va fer de l'esmena al projecte constitucional que havia d'assegurar pas franc a l'Estatut, a través de la introducció de tres articles (14, 15 i 16) que prefiguraven constitucional la divisió de competències entre l'estat i la regió autònoma. Com escriu el diputat a Corts Constituents català, l'esmena va ser defensada per ell mateix en un discurs que qualifica de magnífic, «al qual féu costat Jaume Carner, amb un de massís i contundent, segons el seu estil, i per un altre de més àgil de l'intel·ligent professor de la ostra universitat i diputat socialista Josep Xirau Palau, germà gran del jove Antoni de la Comissió» (p. 655). Aquestes sessions maratonianes, anomenades a *Mirador*, «el debat de les setze hores» van ser una fita pel tràmit estatutari, en què Alcalá-Zamora va esdevenir clau: «amb més autoritat que qualsevol dels nostres, el senyor Alcalá-Zamora va fer els dos papers: va fer el discurs de fons i les intervencions polèmiques. Ningú com ell té un prestigi decisiu sobre la Cambra. Els catalans recordarem sempre la defensa feta pel president Alcalá-Zamora, la seva lleialtat, el seu entusiasme i la seva força de convicció. Certament no podem aspirar a tenir un defensor tan ben situat i de tant prestigi moral». ¹⁶⁶⁷ Com apunta *Mirador* i assenyala Hurtado, els moments més tensos del debat –i que van fer perillar l'aprovació de l'esmena– van ser protagonitzats pels socialistes:

Pels termes exagerats amb què Largo Caballero volia sostroure a Catalunya tota mena d'atribució en les qüestions socials o obreres, i per la tenacitat de Prieto a voler liquidar la suposada deslleialtat de l'Esquerra amb la proclamació de la República catalana, la nostra minoria va estar a punt, en un moment passional de la discussió, de retirar-se de les Corts a causa principalment dels compromisos de partit amb els sindicalistes de la nostra terra, i és curiós de recordar que, per les coses gruixudes que es van dir per part d'aquells ministres en el debat, el mateix Carner va arribar a aixecar-se i anar de dret a la porta de sortida (p. 655).

Després de l'aprovació del títol primer de la Constitució, Amadeu Hurtado va atendre diversos periodistes. Entre ells, el cronista de l'*Heraldo* Juan G. Olmedilla, que aprofitava per retre tribut personal...

... al maestro que transformó en mi la ególatra responsabilidad del poeta –Narciso anárquico, señor de lo arbitrario– en el culto democrático a la responsabilidad periodística; gracias a él aprendí, para no olvidarlo jamás, que el periodista ha de ser, ante todo –y aún con menoscabo, a las veces, de su personal lucimiento personal–, fiel

---

¹⁶⁶⁷ «El debat de les setze hores». *Mirador*, núm. 139. 1 d'octubre de 1931.

intérprete de lo que ve o de lo que oye; que el triunfo cierto del periodista no está en el pasajero escándalo, sino en el lento crédito que adquiere por la probidad de su ministerio informativo; que lo primero que ha de amar el periodista es la verdad y que lo que más ha de temer es el prejuicio, la pasión, el sectarismo, que le cegarán los ojos para ver aquella en toda su pureza, o entorpecerán su pluma para proclamarla en toda su integridad y aún a costa de sus sentimientos más caros...¹⁶⁶⁸

Olmedilla es dirigida a Hurtado –«uno de los cerebros mejor organizados, no ya de Cataluña, sino de España entera»– en nom de «los millares de españoles de mentalidad media que, aun simpatizando con el ansia de libertad, de vida propi que enardece en el pueblo catalán ven en el Estatuto presentado a la Asamblea Constituyente un verdadero cúmulo de peligros para la soberanía del Estado español, para la integridad de nuestro territorio, para la economía nacional...». Amadeu Hurtado es va esmerçar en tranquilitzar el seu antic pupil i als lectors madrilenys, en unes declaracions que posen de manifest el seu pensament:

- Ese temor de que la soberanía del Poder central quede mermada por la del Poder autónomo de Cataluña –me contesta Hurtado–, temor que veo muy extendido en la opinión, nace del concepto «monárquico todavía», que de la soberanía del Estado se tiene aún en España. Cuando la unidad nacional se representaba en un monarca y la soberanía del Estado se vinculaba al rey, todo poder que de este no dimanase menoscababa, evidentemente, aquella soberanía y desgajaba, evidentemente también, aquella unidad. Pero hay que pensar que tenemos la República para algo más que para cambiarle los colores a la bandera y darle un profundo sentido humano a la justicia social; la tenemos, en primer término, para que el Derecho político pueda desarrollarse en un terreno de realidades y no de ficciones. Y hemos de empezar por desechar el concepto de la soberanía monárquica para saber que, residiendo en el pueblo la única soberanía del Estado y en su voluntad de libre unión el único espíritu de unidad nacional, no hay merma alguna de aquella soberanía ni peligro alguno para esta unidad mientras el Estado, o sus representantes, mejor dicho, se limiten a cumplir la voluntad soberana del pueblo. Y el pueblo de Cataluña –cosoberano del Estado español, como pueden serlo todos los pueblos de España que tengan una personalidad moral, histórica, étnica, idiomática, tan acusada como la suya– desea, soberanamente su autonomía administrativa y, así mismo, soberanamente, su relación de continuidad

---

¹⁶⁶⁸ OLMEDILLA, Juan G. «Una conversación con don Amadeo Hurtado, consejero y diputado de las Constituyentes. La autonomía de Cataluña no puede disminuir la soberanía nacional del pueblo español, porque es parte integrante de ella». *Crónica*, 27 de setembre de 1931.

con el resto de España. Ir contra esta voluntad soberana de un pueblo es ir contra una parte de la soberanía nacional.

Olmedilla també va qüestionar a Amadeu Hurtado, què considerava com a «personalitat moral» d'un poble. Una pregunta que va permetre, de nou, al conseller i diputat català a exposar el seu punt de vista polític:

- La comunidad de características, de aspiraciones; el sentimiento unánime de la justicia, el ritmo isocrono de su progreso. Usted conoce a un catalán, aunque hable en francés o un ruso, por su manera de ser, por su carácter, por sus impulsos, por sus ideales. Y todos los catalanes que hay diseminados por el mundo le dará a usted, si previo acuerdo entre ellos, que sería lo mismo y piensan de idéntica manera frente a los temas fundamentales. Esta «personalidad moral» es tan fuerte, como producto que es del medio en que se ha nacido, que en aun cuando se desterrase ahora de Cataluña a todos los catalanes y se substituyera su población totalmente por castellanos, y se arrasaran nuestras bibliotecas, y se suprimiera nuestra Prensa, y se borrarse, en fin, toda huella de nuestro sentimiento de catalanidad, la generación que surgiera a la vida ciudadana dentro de veinte, de treinta años en tierra catalana, sería catalanista, con idénticas características que la actual. Y esto no ocurre sólo en Cataluña, sino en todo el mundo; allí donde hay un paisaje singular, y unas costumbres peculiares, y una idiosincrasia propia y un clima, y una fauna y una flora autóctonos, brota, inextirpablemente, un pueblo que no podrá confundirse con otros, una lengua que no podrá perecer, una personalidad étnica que no ha de extinguirse. Es la teoría de Keyserling; es decir: la resultante, formulada por él, de una experiencia multiseccular: el hombre es producto del medio, de la tierra, y ésta y sólo ésta establece las diferencias de razas...

Però, Amadeu Hurtado va deixar anar la seva opinió sobre el comportament del PSOE davant l'Estatut en una altra publicació. Segons va dir a l'*Ahora*:

No puedo negar que me ha desconcertado la actitud de la minoría socialista, que en algunos momentos, a pesar de haberles pronunciado en un sentido favorable a contribuir a la unanimidad de la Cámara, se ha manifestado francamente hostil a las aspiraciones autonomistas contra el criterio personal de algunos de sus miembros más esclarecidos. Francamente, no lo entiendo. Si alguna minoría hay en la Cámara actual que pueda tener un mayor interés político en coadyuvar al buen éxito del Estatuto de Cataluña es, a mi juicio, la minoría socialista, que es la única que puede aspirar a una mayor influencia en la democracia obrera catalana.

Aquesta darrera idea, Hurtado la trobava francament impossible, ja que de les converses amb els dirigents socialistes s'havia adonat que creien com un dogma que el sentit apolític de l'obrerisme català els hi suposaria un obstacle insuperable per a la influència socialista a Barcelona «y, sin darse cuenta, por una reacción casi instintiva, se sienten colocados en una situación de rivalidad, y por tanto, de hostilidad contra unas fuerzas obreras que creen irreductibles». Per a Hurtado, això no només suposava –i no sense ironia– reconèixer el fet diferencial català, sinó que revelava una falta de fe en la virtualitat de les essències obreres i polítiques del socialisme. L'advocat aprofitava per reflexionar sobre l'obrerisme català, a partir de la seva experiència personal: «No conozco personalmente a los dirigentes de la masa obrera catalana; pero tuve durante bastante tiempo contactos tan continuos con los obreros de mi juventud, que ahora que he debido tener relaciones con algunos representantes de esta masa, me ha parecido que reanudaba una vieja amistad, porque no existe diferencia alguna». D'aquesta experiència viscuda, en treia la conclusió que «el sentido apolítico del obrerismo catalán obedece más que a la influencia de una doctrina a una enfermedad local, poco menos que aislada en el mundo, que responde al ambiente general de Cataluña. Si el pueblo en masa, por su posición protestataria contra el Estado representado hasta ahora por una Monarquía hostil y sostenida por la fuerza, ha vivido durante siglos en un estado de divorcio permanente con todos los organismos estatales, no tiene nada de extraordinario que lo mismo les haya ocurrido a los obreros que son fruto de un mismo árbol». A tot això, Hurtado afegia:

Pero además estoy seguro de que en el mundo –y nuestras relaciones con el mundo se desarrollan más todos los días–, el partido socialista, si persiste en sus actuales perjuicios, no será bien juzgado. No hace muchos días estuvo en el Congreso un diputado socialista belga que me fue presentado por mi amigo Fabra Ribas, y recuerdo la sorpresa que tuvo este amigo cuando hablando de la posición de su partido –el socialista– ante el problema catalán, se encontró con que su colega de Bélgica le decía claramente que estaba desplazado de las corrientes espirituales del mundo. Pero recuerdo mejor aún que, con motivo de mi intervención en los debates de la Comisión política de la Sociedad de Naciones, tuve ocasión de apreciar que el motivo de la impresión, para mi inesperada, que produjo mi modesto discurso, fue el de haber dado sobre este problema del reconocimiento del derecho de los distintos núcleos nacionales de mi país a desarrollarse, según la ley de su naturaleza una sensación vigorosa de sanidad espiritual y de libertad de sentimientos que por desgracia no pueden dar los Estados que tienen planteado este problema con las torturas y las congojas de una amenaza de guerra extranjera. Y es curioso que cuando regresé a España con la emoción del resultado conseguido y con el

orgullo de haber representado ante la Sociedad de Naciones un pueblo que podía dar al mundo una lección tan clara de serenidad en la solución de este problema y un ejemplo tan vivo de fortaleza interior, me haya encontrado con la novedad que sean los partidos de más intensa significación democrática, como el socialista los que me hayan desmentido, recogiendo como propia la triste herencia uniformista del despotismo dinástico. Estoy seguro de que esto no puede ser más que el resultado de una obcecación circunstancial que inevitablemente desaparecerá quieran o no los actuales dirigentes del socialismo español.

El Socialista, òrgan del PSOE, es va encarregar de negar les suposades afirmacions que el diputat per Mons i redactor de *Le Peuple* de Brussel·les, Louis Pierard, hauria fet al socialista Fabra Ribas.¹⁶⁶⁹ En general, les paraules crítiques d'Amadeu Hurtado no van fer cap gràcia als rengles socialistes. Un dels seus líders, el ministre de Treball i màxim dirigent de la UGT, Francisco Largo Caballero, va ser l'encarregat de fer-hi front en declaracions a la premsa:

Habrán visto ustedes que la ofensiva contra la minoría socialista continúa. He leído unas declaraciones del Sr. Hurtado, que tengo que calificar de inexactas cuando dice que nosotros somos enemigos de las aspiraciones de Cataluña. El señor Macià, por otra parte, ha dicho en Barcelona que agradecía a todas las minorías, aún a las más reaccionarias, su actuación favorable a Cataluña, excepto a la socialista. Creo que esto es un error porque es envenenar la cuestión. Ni la minoría socialista se opone a los propósitos autonomistas de Cataluña, ni ello está en su ideología y en su programa, pero en algunos puntos necesariamente hay que discrepar y discutirlos.

[...]

Me extraña micho que el Sr. Hurtado, que dicen que es un hombre ecuánime, haga esas afirmaciones que ha recogido la prensa. Creo que está mal informado, porque de cuarenta a cincuenta enmiendas que se ha presentado a la fórmula del Sr. Alcalá-Zamora tan sólo dos pertenecen al grupo socialista. Tengo que reiterar que lo que no podemos es aceptar a ojos cerrados, especialmente en aquello que se refiere a la materia social.

Siento que el señor Hurtado haga esas manifestaciones porque la minoría socialista está dando muestras de una conducta flexible. Cuando se presentó la cuestión de las responsabilidades, nuestro grupo, a pesar de discrepar en algún punto, cedió. Cuando una vez aprobada la enmienda referente a la República de trabajadores, hubo oposición, cedió

---

¹⁶⁶⁹ *El Socialista*, 30 de setembre de 1931.

tambien a pesar de estar votada, y lo mismo hizo con la enmienda que yo defendí, por lo cual no creo que haya derecho a hacer esas afirmaciones.¹⁶⁷⁰

A *El Socialista*, el ministre de Treball va aprofundir en la polèmica, afirmant: «Los diputados catalanes –agregó– se quejan de falta de cordialidad y por lo que respecta a la minoría socialista, eso no es exacto. Con estas cosas se desorienta a la opinión de Cataluña y a la del resto de España. Esa táctica de los diputados catalanes no hará más que dificultar las soluciones armónicas y puede dar motivo, de persistir en esa actitud, a sucesos desagradables. La minoría socialista no es enemiga –ya se ha repetido varias veces– de que se conceda autonomía a aquellas regiones que expresen razón para obtenerla».¹⁶⁷¹ Però, una entrevista d'Enric Palau a Amadeu Hurtado publicada a *La Nau*, va acabar d'enverinar, si això era possible, la polèmica. En ella, el diputat mostrava el seu optimisme respecte l'aprovació de l'Estatut «que porta una empenta que està per damunt de nosaltres. El fruit ha madurat i ha de caure, igual que l'home que ha arribat a la maduresa, ja no pot tornar enrere», i lloava de nou, la intervenció decisiva d'Alcalá-Zamora i la lleialtat d'Azaña i Lerroux. En canvi, lamentava la posició de la minoria socialista: «Aquesta és, veritablement, una minoria de ciment armat; disciplinats, aguanten hores i més hores sense moure's de l'escó. Això és degut, més que res a la seva genuïna constitució, puix que es tracta d'uns diputats sortits d'unes quantes “gotes” de suplement que es varen posar a totes les candidatures de la coalició republicano-socialista. Són individus que va al Parlament com a un espectacle pel qual en lloc de pagar per presenciar-lo, cobren mil pessetes de dietes. Gràcies a aquestes especials circumstàncies, els socialistes mantenen aquest bloc tan potent».¹⁶⁷² *La Publicitat* es va fer ressò de l'entrevista i la publicà íntegrament, però amb un aclariment d'Amadeu Hurtado, en què assegurava:

He llegit les meves declaracions a *La Nau*. M'he quedat de pedra. El redactor que va parlar amb mi recull l'essencial del que vaig dir-li, però m'atribueix un concepte sobre la minoria socialista del Parlament que és senzillament una injúria contra una de les representacions més respectables pel seu idealisme que hi ha a les Corts Constituents. El fet és que, un cop acabada l'entrevista amb el redactor de *La Nau*, vàrem fer conversa de comentaris i acudits de tota mena que durat la sessió de setze hores havien fet els diputats

---

¹⁶⁷⁰ «El señor Largo Caballero dice que son inexactas las afirmaciones de los catalanes de que el grupo socialista sea contrario a las aspiraciones de Cataluña». *HM*, 28 de setembre de 1931.

¹⁶⁷¹ «Por los pasillos. Declaraciones de Largo Caballero». *El Socialista*, 30 de setembre de 1931.

¹⁶⁷² PALAU, Enric. «El que opina Amadeu Hurtado». *La Nau*, 28 de setembre de 1931

en els moments de descans pels passadissos del Congrés, i vaig cometre la imprudència de referir una broma de més o menys bon gust que es va fer sobre la tenacitat amb la qual la minoria socialista compleix els seus deures parlamentaris. Mai no hauria pogut suposar que un periodista d'ofici recollís aquesta broma posant-la en els meus llibres com una apreciació personal que, feta seriosament per un altre, em semblaria senzillament indigna. El meu judici exacte sobre l'actitud de la minoria socialista ha estat publicada al periòdic *Ahora* de Madrid, i és el que sostinc i sostindré davant de les observacions que ha meregut de part del ministre de Treball, Sr. Largo Caballero.¹⁶⁷³

El Sol de Madrid va reproduir les paraules d'Hurtado publicades a *La Nau*,¹⁶⁷⁴ que va córrer com la pólvora. Va ser el mateix Largo Caballero qui es va encarregar de comentar-les, abans d'entrar a la reunió del Consell de Ministres, en una resposta que va recollir la premsa del vespre: «Se habla mucho de cordialidad, dijo el ministro, y no es ese el camino de conseguirla al ofender, injuriar y calumniar, porque jamás se han empleado términos de tanta violencia como esos, contra nuestro grupo político. Pueden ocurrir cosas lamentables...».¹⁶⁷⁵ També l'altre líder socialista al govern, Prieto, va lamentar el que considerava una «agresión del diputado catalán a la minoría socialista».¹⁶⁷⁶ Però, tot no va quedar en declaracions a la premsa. Després d'una reunió de la minoria socialista celebrada aquell mateix vespre, el diputat Manuel Cordero, com a portaveu dels parlamentaris socialistes, va assegurar que aquests es solidaritzaven amb la resposta del ministre Largo Caballero.¹⁶⁷⁷ El periodista i diputat socialista per Còrdova, Gabriel Morón –que en un article a *El Socialista* havia posat el crit al cel contra les campanyes de «viejos políticos desacreditados, de nuevos politiquillos ambiciosos, en vergonzoso contubernio con gentes maleantes, profesionales del timo político y social»–,¹⁶⁷⁸ es va dirigir per carta a Amadeu Hurtado per expressar-li que:

He leído en la prensa unas declaraciones de V. contra las cuales, y por haberme parecido impertinencias de intelectual bilioso, yo quisiera elevar mi protesta como diputado de la minoría socialista; de esa minoría socialista tan mal conceptuada por V. y por el grupo en

---

¹⁶⁷³ «L'Estatut serà aprovat. Declaracions d'Amadeu Hurtado». *LP*, 29 de setembre de 1931.

¹⁶⁷⁴ «Don Amadeo Hurtado cree que a pesar de todo será aprobado el Estatuto de Cataluña». *ES*, 29 de setembre de 1931.

¹⁶⁷⁵ *HM*, 29 de setembre de 1931.

¹⁶⁷⁶ *HM*, 30 de setembre de 1931.

¹⁶⁷⁷ «Anoche celebró una importante sesión del Grupo parlamentario socialista». *El Socialista*, 30 de setembre de 1931.

¹⁶⁷⁸ MORÓN, Gabriel. «No hacía falta». *El Socialista*, 30 de setembre de 1931.

que V. figura y a la que debieren enjuiciar de distinta manera si no tuviesen Vdes. conturbada la sensibilidad por la tragedia de sus propios particularismos...

De paso quiero advertirle, que muchos diputados de la minoría socialista no han salido de ninguna generosidad suplementaria de las fuerzas de la conjunción republicano-socialista, pues el mismo que firma, ha obtenido el acta en unión de otros compañeros, por muy cerca de 60.000 sufragios y frente a todos los republicanos aliados.¹⁶⁷⁹

El líder parlamentari de la Minoria Catalana a les Corts, Lluís Companys, va sortir a afirmar a la premsa que les declaracions que tant de rebombori havien generat a les files socialistes, eren sens dubte «apócrifas, pues el señor Hurtado tiene suficiente concepto de la reciprocidad política para pronunciar ni una sola frase que pudiera molestar a la minoría socialista» i va anar a trobar el ministre de Treball als passadissos de la Cambra per manifestar-li aquest parer, el qual li respongué que, en tot cas, això ho havia de dir Hurtado. El diputat català, que ja havia enviat als diaris un aclariment,¹⁶⁸⁰ va reaccionar a la polèmica enviant una carta de disculpa a Largo Caballero, que el mateix dirigent socialista va facilitar a la premsa i que es va reproduir a tots els diaris:

Acabo de leer en la Prensa de esta noche un telegrama de Madrid que da cuenta de unos comentarios de usted sobre unas nuevas declaraciones mías contra la minoría socialista, que han sido publicadas en un periódico de la mañana.

No sé cuáles pueden ser estas declaraciones porque no he hablado con otro periodista que con el redactor de *Ahora*, que publicó mis manifestaciones en el número del domingo. Yo me temo que se trata de alguna transmisión telegráfica de unas manifestaciones que me fueron atribuidas en su edición de anoche por el periódico de esta ciudad *La Nau*. Digo que lo temo porque estas declaraciones han motivado una protesta enérgica de mi parte y han salido en la edición de esta mañana de *La Publicitat*.

No sólo se me atribuye un encono contra la minoría socialista, si no una verdadera injuria que o puedo ni debo tolerar.

Por este motivo al leer ahora los comentarios de usted me apresuro a ponerle estas líneas para que conozca directamente por el haber hecho pública mi protesta y para rogarle con el mayor encarecimiento que, aceptando personalmente las satisfacciones que me complazco en darle, se signe hacer intérprete cerca de sus correligionarios de la minoría

---

¹⁶⁷⁹ Carta de Gabriel Morón a Amadeu Hurtado, Madrid, 29 de setembre de 1931. CDMH.

¹⁶⁸⁰ «Un aclariment del Sr. Hurtado». *LO*, 29 de setembre de 1931.

del profundo disgusto que me causa el verme envuelto sin querer en una lucha de mutuos agravios que sinceramente deploro.

La minoría socialista es precisamente para mí una de las más respetables de la Cámara por sus individualidades y en ella cuento con muchos y muy queridos amigos. Por eso publiqué mis declaraciones de Ahora, destinadas a comentar los motivos fundamentales de nuestra actuación social, con el propósito de estimular el estudio de las diferentes modalidades del movimiento obrero de nuestro país y llevar a ustedes el convencimiento de que pudieran ser un factor decisivo, en beneficio de todos, para la transformación del sentido apolítico de nuestras masas obreras si ustedes se hubieran decidido a adoptar una orientación más favorable a las aspiraciones catalanas que en nada afecta a la consubstancialidad de las ideas de su partido.

He visto que no tuve la fortuna que esperaba de mis declaraciones de Ahora, las cuales fueron comentadas por usted en el aspecto anecdótico, pasando por alto lo esencial de mi propósito. Yo espero que tendremos sobrada ocasión de encauzar serenamente el estudio de nuestras actuales discrepancias siempre pasajeras. Lo importante de momento para mí es evitar que pueda usted y puedan sus compañeros creerme capaz de molestar a su partido, que merece mis máximos respetos.¹⁶⁸¹

Largo Caballero va donar per tancada la crisi: «Lo que hace falta y no dudo que así ocurrirá —dijo el señor Largo Caballero— es que lo que se dice en ella sea exacto. Por lo demás, está bien la rectificación aun cuando desde luego la conversación existió, porque no hay periodista capaz de haberla inventado. Yo celebro mucho, ya digo, el contenido de la carta del señor Hurtado».¹⁶⁸² Un dels redactors de *Mirador* i íntim col·laborador d'Amadeu Hurtado, Rossend Llates, rememora aquesta història, comparant-la amb els maldecaps que el mateix Hurtado admet que va tenir amb *El Be Negre*,¹⁶⁸³ publicació que van impulsar algunes de les principals plomes de *Mirador*, i a la qual, erròniament, s'hi atribuïa la seva intervenció (pp. 732-733). Llates, que era un d'aquests escriptors que compaginaven la revista d'Hurtado i el setmanari satíric, comenta que la seva intenció no va ser mai posar entrebancs a l'amo de *Mirador*, ni li va passar pel cap que pogués ser així, i que en realitat, aquest li va fer mai cap indicació ni al·lusió al tema: «Penso que, essent ell un home que sabia molt de ventar-se les mosques, se sortí airós dels conflictes i de les queixes —i m'atreviria a jurar-ho— més d'un cop degué

---

¹⁶⁸¹ «El señor Hurtado desmiente terminantemente las declaraciones que se han atribuido hostiles a la minoría socialista». *HM*, 1 d'octubre de 1931. També es va publicar a *El Socialista*, 2 d'octubre de 1931.

¹⁶⁸² «El ministro de Trabajo comenta la carta del señor Hurtado». *Ahora*, 2 d'octubre de 1931.

¹⁶⁸³ Hurtado és esmentat per primera vegada a *EBN*, núm. 4. 14 de juliol de 1931.

riure per sota el nas, tot mirant de sortir-se del pas amb tota cortesia». Així, sobre la polèmica amb el PSOE, Llates assegura que *El Be Negre* mai li va fer tan grossa com l'enviat a Madrid, que ell atribueix erròniament a *L'Opinió* o *La Humanitat*:

El jove i no gens expert periodista féu quatre preguntes qualsevol a don Amadeu i, després, es quedà a badar una estona. De tan insignificant que era ell i el seu tipus, l'Hurtado no s'adonà que aquell repòrter no s'havia anat. Continuada, doncs, la conversa amb els amics que l'havien anat a acomiadar. Un d'ells li preguntà:

- I els socialistes, què fan?
- Arreplegar tants càrrecs com poden –respongué Hurtado, al·ludint a la pràctica socialista d'aleshores. El periodista apuntà la resposta, convençut d'haver fet un cop sensacional.

No cal dir que l'interviuat tingué una gran sorpresa i una enrabiada considerable en llegit l'indiscret interviu. Naturalment, li calgué anar a trobar Largo Caballero i desmentir, tant en el sector privat com en el públic, aquestes declaracions massa exactes i tan categòriques.

- Cosas así – li digué «don Paco» – no se inventan.¹⁶⁸⁴

Com a conseqüència d'aquesta polèmica, Llates hi afegeix consideracions polítiques profundes. Segons el periodista i confident d'Amadeu Hurtado –com no s'està d'assegurar a les seves memòries– aquest estava realment preocupat per la vinculació dels partits republicans amb els socialistes i «preveia un moment o altre en què es trobarien – els republicans– en l'alternativa d'haver de partir peres amb un socialisme que, en els seus sectors més avançats, no s'amagava d'anunciar els seus propòsits d'anar a una revolució social de tipus rus leninista o, si no, de supeditar-se a una força revolucionària, amb totes les conseqüències (com es veié més tard)» i segons Llates, no només estava preocupat sinó que portà a terme algunes gestions: «Era evident que les forces autènticament republicanes, febles i poc actualitzades, no podien prescindir del reforç socialista si no obtenien l'ajut del partit radical, que els era més afí. Altrament, els radicals, també massa febles per a caminar amb les seves cames, cauriem dins l'òrbita dels qui militaven sota la direcció de Gil Robles i, d'una manera més o menys indirecta, dels grups antirepublicans». Això el portà a plantejar el problema tant a Azaña com a Lerroux «i tant els predicà que, finalment, l'Azaña s'avingué a trobar-se amb en Lerroux, un

---

¹⁶⁸⁴ LLATES, Rossend. *Ésser català no és gens fàcil*. Barcelona: Editorial Aedos, 1971. p. 59

vespre havent sopat, a casa d'uns amics comuns, i allí, tenir un diàleg privat sobre el tema d'una possible avinença. Lerroux i Azaña es trobaren després de sopar, per parlar a soles:

A la sortida de la casa, Hurtado acompanyà en Lerroux. Lerroux estava decebut i més aviat empipat. «Per què m'han fet sortir de nits, que no em prova gens?», digué. I explicà al seu company que l'Azaña no li havia parlat de res del que hi havia convingut. S'havia limitat a fer-li unes preguntes sobre algun extrem de l'Estatut de la Generalitat, que aleshores estava en debat a les Constituents, i tot en to sec i tallant, que feia impossible la més petita insinuació per part del cap radical.

Hurtado quedà molt contrariat, tot i conèixer el tarannà esquerp de l'Azaña. Azaña, quan li parlà de l'afer mancat, es limità a respondre-li: «Perdóneme don Amadeo; pero ha sido más fuerte que yo. No puedo con ese hombre».¹⁶⁸⁵

Un dels debats constitucionals en el qual Amadeu Hurtado s'hi implicà personalment i política, va ser la qüestió religiosa «que per una elemental intuïció creia la és substancial i possiblement la més greu per la vida de la República i del nostre país» (p. 656). No era pas un tema menor, sinó potser un dels moments més crítics i determinants dels anys republicans. Tot i que pocs dies després de la proclamació de la República el nunci del Vaticà a Madrid, Federico Tedeschini, havia escrit als bisbes espanyols demanant-los, d'acord amb la Santa Seu respecte i obediència al nou poder constituït i que havien seguit pràcticament tots els bisbes, clergat i fidels, les friccions no van trigar massa a arribar. Diversos factors, com el conflicte obert pel cardenal Pedro Segura, intransigent i molt vinculat a la monarquia i a la persona d'Alfons XIII, finalment expulsat, com va succeir amb el bisbe de Vitòria Mateo Múgica; la crema de convents i esglésies iniciada a Madrid el 10 de maig –a la qual ens hem referit i respecte la qual el govern va mantenir una gran passivitat, per temor a enfrontar-se al carrer, tal com se'n va lamentar el mateix ministre de la Governació, el catòlic Miguel Maura¹⁶⁸⁶ i la polarització de l'opinió pública entre l'anticlericalisme esqueixat d'arrel vuitcentista de bona part del món republicà i la estretíssima vinculació entre poder polític –el tron– i Església –l'altar– que defensava la dreta més dura; va convertir en un camí tortuós no només la relació entre les noves autoritats i l'Església catòlica, sinó, especialment, la discussió sobre com s'havien d'establir aquestes a la nova Constitució.¹⁶⁸⁷ El cardenal

---

¹⁶⁸⁵ *Ibidem*, pp. 60-61.

¹⁶⁸⁶ MAURA, M. *Op. cit.* pp. 249-64.

¹⁶⁸⁷ Sobre aquest tema, ARBELOA, Víctor Manuel. *La semana trágica de la Iglesia en España (1931)*. Barcelona: Galba Edicions, 1976. BATLLORI, Miquel. *L'Església i la II República Espanyola*. Obra

arquebisbe de Tarragona Francesc d'Assís Vidal i Barraquer –la figura més destacada de l'Església catalana que tenia el prestigi d'haver estat atacat per Primo de Rivera–, esdevingué de seguida una de les principals veus conciliadores, que va treballar infatigablement per arribar a un acord favorable pels catòlics, en una República que havia promès la separació entre l'Església i l'Estat.¹⁶⁸⁸ El 18 d'abril, acompanyat del bisbe de Barcelona Manuel Irurita, Vidal va visitar al president Francesc Macià i va enviar sengles notes de felicitació al president del govern provisional Niceto Alcalá-Zamora i al ministre de Justícia, el socialista Fernando de los Ríos, dos dels seus més importants interlocutors en les setmanes decisives fins l'aprovació del text constitucional, per acord del mateix consell de ministres.

El darrer dictamen de la comissió constitucional encapçalada pel jurista i diputat socialista Luis Jiménez de Asúa, establia la separació de l'Església i l'Estat en el seu article 3r, dins les disposicions generals, i als articles 24 i 25, considerava totes les confessions religioses per igual com a associacions sotmeses a les lleis generals, prohibia el manteniment o sosteniment estatal d'aquestes i la dissolució dels ordes religiosos i la nacionalització dels seus béns, així com assegurava la llibertat de consciència i el dret de professar i practicar lliurement qualsevol religió.¹⁶⁸⁹ La campanya dels sectors catòlics en contra del projecte va començar immediatament. Hurtado assegura a les seves memòries que no estava en desacord amb els principis generals del projecte constitucional, però que creia que l'Església tenia una posició secular de prou importància moral i social per no tractar-la com una de tantes confessions religioses, i que calia procurar, com havien intentat per exemple a França homes de conviccions laiques conegudes com Waldeck-Rousseau, primer, i Briand, després, una adaptació del rigor dels principis a les possibilitats d'una gestió intel·ligent per fer-los pràcticament viables» (p. 657).¹⁶⁹⁰ Com assegura el llavors diputat, aquests opcions eren ben reals, sobretot a partir de la coneixença –a través del seu bon amic Anguera de Sojo– dels sentiments de l'episcopat català. És en aquest moment, i a través d'Anguera, que Hurtado i Vidal i Barraquer es van conèixer i van començar a travar una relació de relació, respecte i confiança. No ho confessa, però sí que diu que no li va ser difícil comprovar que l'Església catalana,

---

Completa volum XVIII. València: Edicions 3 i 4, 2002. També els primers capítols de RAGUER I SUÑER, Hilari. *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps (1931-1939)*. Barcelona: PAMSA, 1976.

¹⁶⁸⁸ MUNTANYOLA, Ramon. *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*. Barcelona: PAMSA, 1976.

¹⁶⁸⁹ *DSCC*, apèndix 4t al núm. 22. 18 d'agost de 1931. Reproduït a ARBELOA, V.M. *op. cit.* pp. 331-337.

¹⁶⁹⁰ Sobre el cas francès, TORRES GUTIÉRREZ. Alejandro. *La ley de separación de 1905 y la génesis de la idea de laicidad en Francia*. Madrid: Editorial Dickinson, 2014.

d'acord amb les orientacions del Vaticà, «preferia de molt la situació d'independència, que representava la separació, a aquella altra posició de servitud que, a canvi d'una protecció aparent, havia hagut de suportar durant els darrers temps de la monarquia» (p. 657). Com escriurà anys després Amadeu Hurtado al seu amic Antoni Rovira i Virgili, «s'havia marcat en un nucli de la clerecia catalana una tendència a permetre a l'Església de conuiu amb totes les opinions que afirmessin un respecte, per escèptic que fos, a les creences religioses dels altres. La religió passava a ésser un problema íntim de consciència que, si podia per una part imprimir una certa serenitat i rectitud de sentiments a la vida mundana dels creients, permetia per altra part a aquests un ample camp de col·laboració ciutadana en tots els problemes polítics i socials del seu temps dintre d'un ambient de recíproca tolerància».¹⁶⁹¹

Per aconseguir un acord de conciliació, en una reunió al domicili d'Alcalá-Zamora amb l'assistència de De los Ríos, Vidal i Barraquer i el nunci Tedeschini, s'arribà a un propòsit d'acord de cinc punts, condicionat a la dimissió del cardenal Segura, la veu més incòmoda i intransigent de l'Església espanyola. Es tractava d'assegurar el reconeixement de la personalitat jurídica de l'Església, és a dir, l'acceptació de la jerarquia, el lliure exercici del culte en privat i en públic, i el respecte a la propietat i a l'ús dels béns eclesiàstics; el conveni entre la República i la Santa Seu, bé via concordat, bé via «modus vivendi»; respecte a les congregacions religioses i als seus béns; llibertat d'ensenyament i pel que feia al pressupost de culte i clerecia, conversació dels drets de tots els qui els percebien en aquell moment, amortització del pressupost a mesura que es produeixin vacants, cessació del pressupost per a culte i, en el seu lloc, subvenció global per a la conservació i reparació de temples històrics o artístics.¹⁶⁹² Vidal el trameté al cardenal Secretari d'Estat Pacelli –futur Pius XII–. Com assegura Hurtado, «vaig tenir ocasió de llegir un magnífic informe, clar i lluminós, adreçat al cardenal Pacelli, que descapdellava aquesta idea amb una valentia i una força dialèctica impressionants. No era el principi de la separació el que anava a combatre i a discutir aquesta part intel·ligent de l'Església, sinó les modalitats de realització dintre un ambient de digna convivència, i a ésser una desgràcia que la República no estigués en condicions de comprendre els avantatges d'aquesta posició per tal d'evitar ruptures perilloses» (p. 657). Tedeschini, havia escrit el

---

¹⁶⁹¹ Carta d'Amadeu Hurtado a Antoni Rovira i Virgili, Perpinyà, 25 de novembre de 1947. ANC. Reproduïda a *Recerques: Història/Economia/Cultura*, núm. 7 (1978)

¹⁶⁹² VIDAL I BARRAQUER, Francesc d'Assís. *Església i Estat durant la Segona República Espanyola, 1931-1936 : textos en la llengua original*/edició a cura de BATLLORI, Miquel i ARBELOA, Víctor Manuel. Barcelona: PAMSA, 1971-1991. pp. 313-333.

2 de setembre a Vidal i Barraquer animant-lo en les seves gestions prop dels diputats catalans:

La composición de la Cámara es tal que, sin cuidado especialísimo, corremos el riesgo de no lograr la mayoría que es absolutamente necesaria para desechar tantas injurias que en proyecto se irrogan a la Iglesia. Pues bien: al objeto de obtener que esta mayoría se realice, es de todo punto necesario que los miembros de la Esquerra Catalana no nos sean adversos, y que por lo menos la mitad voten en favor de la Iglesia [...] Para conseguirlo [...] es necesario y urgente que V. Emcia. hable con varios de la Esquerra, para que ellos y sus amigos den su voto [...] debería hablar, además del Sr. Macià, los Sres. Hurtado, Carner, Anguera de Sojo, gobernador de Barcelona, Carrasco Formiguera, los directores del *Matí*, y, finalmente, el Sr. Ministro Nicolau d'Olwer.¹⁶⁹³

En aquest sentit, per treballar prop dels diputats d'esquerra en favor de l'Església, s'havia format una comissió de clergues qualificats, ben relacionats i bons negociadors, entre els què va destacar el Dr. Lluís Carreras, representant de Vidal i Barraquer. Amadeu Hurtado va arribar a lligar una bona amistat amb el doctor Carreras, a través de qui havia pogut fer una coneixença més profunda de Vidal i Barraquer, i que amb el cardenal primat eren «unes figures eminents de l'Església catalana que semblaven destinats a donar-li una influència decisiva i hegemònica en l'Església espanyola i que havien de fracassar per diferents motius, reduïts en el fons a la mateixa feblesa col·lectiva que impedia una influència semblant dels catalans en la política general d'Espanya» (p. 713). 713). Com recorda el diputat, l'Església de Catalunya estava al corrent de les noves orientacions del catolicisme en relació amb el món i tenia personalitats de primer ordre que comptaven amb «extenses simpaties en els medis intel·lectuals del país per una natural propensió a trobar termes de col·laboració i d'entesa amb totes les tendències de la vida secular que, afirmant aspiracions d'interès general, respectessin el marge d'acció que està reservat a les forces tradicionals del poble» (p. 713).

Segons les notes de Carreras, en plena preparació de l'ofensiva parlamentària que s'havia de materialitzar en discursos i esmenes, aquest va estar en comunicació amb Hurtado, que havia d'intervenir abans del discurs d'Alcalá-Zamora. El primer a intervenir en el debat de la totalitat dels articles referents a religió, família i ensenyament, el 8 d'octubre, va ser el ministre de Justícia, amb un discurs que, com comenta Hurtado, va rebre més aplaudiments en els passatges de combat, que no pas en els de concòrdia (pp.

---

¹⁶⁹³ Citada a RAGUER, H. *op. cit.*, pp. 153-154.

657-658). Les intervencions parlamentàries es van anar succeïnt en aquella setmana que Víctor Manuel Arbeloa ha denominat com la més tràgica de l'Església a Espanya. El 9 d'octubre, el Dr. Carreras –i possiblement el cardenal Vidal i Barraquer– va dinar amb el diputat a Corts de la Lliga i president d'aquest partit, Raimon d'Abadal. Aquest li va explicar que Amadeu Hurtado havia demanat al president Alcalá-Zamora que no parlés abans que ell, ja que així podria preparar l'ambient. Com escriu Hurtado, «l'atmosfera que es respirava a les Corts era tan hostil i d'una manera pública es feien tats presagis sobre la caiguda sorollosa del president que em vaig oferir a parlar abans que ell per fer sentir una altra veu que atenués la tensió en el moment del seu discurs» (p. 658). El mateix president del govern provisional va manifestar a la premsa que aquell dia 10 d'octubre faria el discurs més difícil de la seva vida, sense preparació i fins sense veu, en el debat sobre la qüestió religiosa, després de la intervenció d'Amadeu Hurtado.¹⁶⁹⁴

El dissabte 10 d'octubre, després de les intervencions de l'anticlerical Barriobero i de l'alcalde de Girona Miquel Santaló, es va aixecar a parlar Amadeu Hurtado. Era un moment molt esperat pels defensors de la política de la conciliació, encapçalats per Alcalá-Zamora i Vidal i Barraquer, els quals li havien dipositat la confiança i l'amistat. Hurtado, que de ben jove havia format part dels estudiants lliurepensadors i anticlericals en disputa amb els tradicionalistes, esdevenia en les Corts Constituents de la República una veu civil que predica la concòrdia. Va començar la seva intervenció d'aquella tarda fent referència a l'episodi polèmic amb la minoria socialista, demanant disculpes i oferint públicament una reparació pel greu infringit en el seu nom, i afirmant que «estoy a disposición de todos los Señores diputados socialistas para explicarles, en la forma que crean necesaria, la realidad de lo ocurrido, para que vea con cuánta facilidad es posible que a través del estado pasional de un buen muchacho, desprovisto de toda malicia, hubiese tomado el aspecto de acto hostil una manifestación cuya única finalidad era la de pedir, si no ganar, la simpatía de la minoría socialista».¹⁶⁹⁵ A continuació va aclarir que parlaria a títol exclusivament personal, sense compromís amb la Minoria Catalana, «respondiendo a excitaciones directas de algunos sectores importantes de la opinión de mi país, que, por lo visto, creen que pueden estar dignamente representados por mí en este debate» i convençut que calia arribar a una solució de concòrdia entre les opinions més allunyades, «como es urgente, como es necesario que lleguemos en todas las

---

¹⁶⁹⁴ *LVC*, 10 d'octubre de 1931.

¹⁶⁹⁵ *DSCC*, 10 d'octubre de 1931.

cuestiones que afectan al problema constitucional de la República». I afegí, a tall de presentació, la seva condició d'agnòstic respectuós amb el fet religiós:

Con esta esperanza de hablar para la concordia, yo he de declarar que, al levantarme, no lo hago en nombre de ninguna confesión, porque, sin estar adscrito a ninguna, yo las respeto todas. Mientras los hombres necesiten un consuelo para sus dolores, una esperanza para sus ilusiones, alguna verdad dogmática que limite en sus horizontes mentales el anhelo insaciable de conocer la verdad absoluta serán necesarias confesiones religiosas en las cuales encuentran este consuelo, esta esperanza y este anhelo de verdad; y si alguien puede decir con honor que hay que respetar todas las confesiones, es todo aquel que, con razón o sin ella, cree que en la fortaleza del propio espíritu está la fuente de todos los dones que se piden a una confesión.

Hurtado estava segur que les Corts havien arribat a un acord sobre el respecte a totes les confessions i que la discrepància era només en la fórmula d'aquest respecte. De la mateixa manera, assegurava que s'havia arribat a l'acord de que l'única possibilitat de les relacions entre l'Estat i l'Església era la separació absoluta, en la qual estaven d'acord catòlics i no catòlics, i que en aquest cas també la discrepància es trobava en la forma d'aquesta separació. En aquest sentit, Hurtado es trobava entre els partidaris no només d'una separació, sinó d'una «independencia absoluta, sin que el Estado invada las funciones espirituales que se atribuya a la Iglesia i la Iglesia invada ni perturbe las funciones propias del Estado». I en aquest sentit, Hurtado es mostrava totalment contrari a la fórmula de incorporació de Dret Públic per a l'Església, «porque no quiero la Iglesia sometida a la soberanía y al poder del Estado». Aquesta Església sotmesa, segons Hurtado, representava el plantejament, reduït en aquest cas a l'aspecte exclusiu de les relacions Església-Estat, del problema més transcendental del moment que vivia el món: «la creación de un nuevo absolutismo de un Estado omnipotente en el momento crítico en que la democracia se hace orgánica». Un absolutisme de l'Estat omnipotent que Hurtado trobava encarnat, caiguts els Imperis, en l'URSS de Lenin, la Bulgària d'Aleksandr Stamboliski, la Grècia del general Plastiras, la Turquia kemalista, la Itàlia feixista i les dictadures ibèriques dels generals Primo de Rivera i Carmona. I en aquest context de dictadures en l'Orient i el Sud d'Europa, Hurtado hi destacava un fet transcendental, al qual s'havia referit anteriorment en un article publicat a *Mirador*: la signatura dels Pactes del Laterà, entre Mussolini i la Santa Seu, que resolien la qüestió romana i restituïen al Papa la seva jurisdicció sobre la Ciutat del Vaticà. Segons Hurtado:

Por una política de prestigio espectacular, el fascismo cayó en el error de resolver con estrépito la cuestión romana, y al día siguiente de firmados los pactos de Letrán, pudo observarse cómo la Iglesia católica, que ya era por su naturaleza de irradiación universal, quedó convertida de hecho, según la predicción de Sonnino, en una institución pública universal; y ahora quiéralo o no lo quiera, por la fuerza abrumadora de los hechos, se siente cada día que pasa más empujada a afirmar una política de independencia total de los Estados nacionales. Y veremos, avanzando el tiempo, por influencias internacionales, como la Iglesia católica en su actual orientación, es una nueva brecha abierta en la construcción del nuevo absolutismo de Estado, acentuando su política de pedir y exigir la independencia absoluta de todos los Estados nacionales. Sus declaraciones constantes son y serán estas: sumisión absoluta de los ciudadanos al poder legítimo de su Estado, cumplimiento fiel y exacto de todas las leyes del Estado al cual pertenezcan los católicos; nada de partidos políticos que en nombre del catolicismo perturben ni influyan en la vida civil de los Estados. Pero, en cambio, exigir de todos los Estados el mismo respeto absoluto a la independencia espiritual de la Iglesia, sin consentir ninguna invasión.

En aquest nou context, les velles idees de l'anticlericalisme, que van ser motor de tantes agitacions revolucionàries, i del clericalisme reaccionari, que era la seva antítesi, anaven desapareixent, empeses per les noves preocupacions que sorgeixen de la transformació substancial de l'Església davant l'absolutisme estatal. «No auguro nada bueno, ni para los católicos, ni para los Estados que se opongan a esta transformación de la Iglesia» afegí Amadeu Hurtado. I parlant del cas espanyol, Hurtado ho exemplificava comparant, sense citar-los, les actituds dels cardenals Segura i Vidal i Barraquer:

Sabemos bien que en nuestro país una gran parte de la jerarquía eclesiástica, representada por un alto dignatario, se degradó poniéndose al servicio de la monarquía, y durante la dictadura poniéndose al servicio inmediato del dictador, y que otra parte de la jerarquía se situó en actitud de franca intransigencia, de rebeldía o de desdén para la monarquía y su dictador. Cuando la monarquía fue derribada, el servidor, el dignatario de la Iglesia que se hizo servidor de la dictadura, quiso sublevarse, sin éxito, sin fuerza, sin alma, por cuenta del amo; pero el dignatario de la Iglesia, que en vez de servidor fue ciudadano, no sólo reconoció la República, sino que puso toda su influencia moral para conseguir que la República ya instaurada se afirmara y fuera respetada por todos sus fieles. Esta lección del antiguo régimen debe servir de lección al régimen nuevo, para que los que piden la sumisión de la Iglesia se convenzan de que pueden introducir en su propia casa un elemento de perturbación de la República por una honda y grave protesta de libertad.

També es va dirigir als membres de la Minoria Basconavarresa –a qui va lloar «por la sinceridad de sus convicciones, por la tenacidad con la que saben defenderlas, por la resignación con que soportan las manifestaciones hostiles y algunas veces tumultuosas de una opinión que les es adversa» i «por su amor a su tierra vasca, que es una aportación de Fortaleza al patriotismo espiritual de España»– recordant-los que:

La Iglesia, vuestra Iglesia, que por su historia se ha hecho maestra en sabiduría y en conocimiento de la vida ha seguido una divisa: o renovarse o morir. Pero como cree que es eterna, porque por eternas tiene sus propias verdades, ha cambiado el segundo término y ha afirmado: renovarse para no morir. Y ahora se está refugiando en lo íntimo de su consciencia, con desdén de todo aparato, sin alardes de poderes externos, repudiando toda intervención política. Prevé o presiente la proximidad de la profunda crisis religiosa, probablemente en las inmediatas generaciones que sucedan a estas juventudes activas de ahora, porque las crisis religiosas se presentan infaliblemente, inevitablemente, después de los largos períodos de preocupaciones puramente materialistas de la vida, y para esa hora de crisis, vuestra Iglesia quiere tener –así lo dice– el brazo fuerte, la cabeza despierta, las manos libres, sin preocupaciones ancestrales de poder político. Por eso, cuando alguna vez se os ha requerido desde aquí (según vosotros, se os ha provocado desde aquí) a contestar con una guerra civil la irreligiosidad de España, aunque nunca lo he creído, he pensado, y me permito deciros que tengáis por seguro que, si esa idea pasase por vuestra mente, tanto como la protesta del país liberal, caería sobre vuestras cabezas la condenación del Romano Pontífice (Rumores). Esta es la situación de vuestro problema.

De nou referint-se al projecte, refutat per ell, de considerar l'Església com a corporació de Dret Públic, Amadeu Hurtado va posar sobre la taula la dificultat de determinar qui estaria sotmès a la jurisdicció d'aquesta corporació, és a dir, la necessitat de fer un cens de fidel de l'Església. Una idea que, no només topava frontalment amb el projecte de precepte constitucional que assegurava que ningú seria requerit a declarar les seves creences, sinó que representaria una veritable font de discòrdia –de guerra civil, assegura Hurtado– dins les famílies i les comunitats. L'altre gran tema referit a la qüestió religiosa era què fer amb les congregacions religioses. En aquesta punt, Amadeu Hurtado assegurar que:

Yo soy de los que creen, como creen muchos Diputados de esta Cámara, si no todos, que hay un número excesivo de Congregaciones religiosas en España, sobre cuya utilidad muchos católicos y aun algunos jercas de la Iglesia tienen muy vehementes dudas. No creo que estas Corporaciones haya salido por capricho ni de la orden subterránea de un poder oculto; estas Congregaciones existen por lo mismo que existen todas las

instituciones humanas. La complejidad de fines sociales que tiene la vida, abandonados los unos por dejación del Estado, abandonados los otros por inhibición privada, determinan unas funciones para cumplirlas, y si el órgano que requiere la función no existe por dejación, por inhibición, por abandono, por lo que sea, como que la función de la vida no espera, acepta como órgano adecuado el primero que tiene al alcance de su mano. Por esto han nacido las congregaciones religiosas; por esto se han sostenido; por esto han vuelto cuando se las ha echado del territorio nacional; por esto volverán si de nuevo se las echara.

En el seu discurs, Hurtado va recordar que les congregacions sovint havien despertat en la consciència popular una actitud de recel, de desconfiança, que a vegades arribava a l'hostilitat o, fins i tot a l'odi. Però que al costat d'això, per una altra gran part de la consciència ciutadana, les congregacions eren quelcom a protegir, a conservar, com a representació de les creences més íntimes de la seva consciència. I, per tant, per a conciliar aquests sentiments tan oposats, calia trobar una solució jurídica que impedís una solució de venjança. Per inspirar aquesta solució, Amadeu Hurtado va recuperar un projecte de llei firmat per una comissió parlamentària de 1906, de la qual formaven part dos diputats d'aquelles Corts Constituents: el diputat gallec Manuel Portela Valladares i el president Niceto Alcalá-Zamora. En ella s'establia la necessitat d'autorització especial, per mitjà d'una llei, per a que les comunitats s'establiessin a Espanya o creessin filials; la possibilitat de l'autoritat civil per a intervenir en les corporacions de vida claustral; prohibició de posseir més benes dels indispensables per a l'exercici de les seves funcions, declarant nuls els mitjans per altres adquisicions; restitució, en cas de dissoldre's la comunitat, dels béns als seus antics posseïdors; revisió pel consell de ministres de les associacions dels ordes religiosos i de «cuantas impliquen renuncia perpetua de cualquiera de los derechos, que al ciudadano corresponden por el título primero de la Constitución del Estado y de los que integren la plena capacidad civil» i que podrien ser dissoltes per un simple decret quan no estiguessin ajustades i sotmeses als preceptes de la llei. Per a Hurtado, aquestes solucions eren més eficaces i justes que algunes de les propostes més radicals que s'havien llançat, com ara l'expulsió de totes les congregacions. Una mesura que considerava que havia esdevingut ja esport nacional: «hemos expulsado muchas veces las Congregaciones y otras las hemos disuelto; pero las Congregaciones han vuelto tanto o más fuertes que antes. Es que la expulsión se hace por un simple decreto, que no dice absolutamente nada más, y lo eficaz y lo importante es estructurar orgánicamente la vida de estas Congregaciones. Fuera de nuestro país pueden

ser un elemento de resistencia, enemiga de la seguridad del estado; dentro de nuestro país, controladas por el poder público, organizadas y estructuradas por el Poder público dejan de ser una amenaza».

Per acabar, Amadeu Hurtado va dirigir-se al seu amic Alcalá-Zamora per oferir paraules d'afecte i homenatge cap al president, recordant que «cuando vine por primera y única vez a las Cortes de la Monarquía, igual que ahora, como Diputado republicano por Cataluña, yo dije, en plena Cámara, que separados entonces los dos –que éramos tan jóvenes como los más jóvenes de estas Cortes– por un mundo de ideas y sentimientos, llegaría un día en que nos encontraríamos en muchos puntos de coincidencia». I després d'esmentar reverencialment la figura de Salmerón, va recordar que ell mateix havia profetitzat que quan aquest mateix moviment d'explosió de l'esperit de ciutadania que havia estat Solidaritat s'estengués a tota Espanya, els partits del vell règim desapareixerien, el sistema polític caduc seria destruït i només alguns joves, com Alcalá-Zamora, per la seva sinceritat, sensibilitat i aptituds personals sabrien adaptar-se al procés d'incorporació de la massa popular a la vida política:

Y en esto estamos, mi querido presidente y amigo. Hemos coincidido en muchas cosas; por encima de todas, en nuestro amor por la República, que fue el sueño de mis años jóvenes, y, además, en la noción del deber. Corresponde a los hombres de nuestra generación, que han asistido a la formación de la conciencia popular de nuestro tiempo, a esta generación que es la que ahora en el mundo, y especialmente en Europa, dirigí la vida pública el deber de dar a los pueblos la noción y el sentimiento de la propia responsabilidad de Gobierno. Esta o es tarea fácil; por encima de los apasionamientos de los partidos, que son fecundos, pero que pueden cegar la visión del mundo, hay que penetrar en la entraña del pueblo para arrancarle el secreto de su vida en cada hora que pasa, porque en este secreto, que es el motor de todas las pasiones, está en germen la fórmula de las grandes cooperaciones ciudadanas, y S.S., que está templado para la abnegación y para el sacrificio, podrá y sabrá cumplir con dignidad el deber que como hombre de esa generación le corresponde.

Tractant-se d'un debat sobre la transcendental qüestió religiosa, Amadeu Hurtado no podia acabar sense fer esment al seu admirat i estimat Aristide Briand –el qual assegurà que «le he tomado como maestro de mi juventud y le he seguido en los momentos más dramáticos de su vida»– que havia estat l'autor de la llei de separació francesa de 1905, «primera revelación también de su capacidad prodigiosa para convertir en fórmulas de derecho la solución de los grandes problemas pasionales». I en aquest sentit, prenent

Briand com a exemple i model, es va adreçar al president del govern provisional, que havia de parlar a continuació:

Su señoría, Sr. Alcalá-Zamora, tiene ganado el derecho de mirarse al espejo en el que puede ver la reproducción de su figura moral; que si nuestra situación no es tan dramática ni tan trágica (El Sr. Alcalá-Zamora, pide la palabra), lo cierto es que su figura surgió en medio de una tempestad de pasiones, de odios, de rencores, también de alegrías, y aun de burlas y chanzas personales, y ha tenido S.S. la serenidad suficiente para servir con lealtad el supremo interés de la República.

En este viraje peligroso de la ruta de nuestros destinos encontrará S.S. a cada paso, al acecho de una debilidad o de un desmayo, el espectro del pasado. Pero hay que tener el ánimo templado para saber que no es más que un espectro.

Señor Alcalá, cuando S.S., en este problema que discutimos, dé su opinión personal, autorizada, es posible que sin que nadie lo quiera, sin que nadie se lo proponga, obedeciendo también a estímulos íntimos de consciencia, en algunos sectores de esta Cámara se atienda más al rumor de la calle que a la serenidad del Parlamento. Pero cada cual oirá el rumor de su propia calle, que es la única que conoce, y corresponde a S.S. – permítame–, a usted, mi noble amigo; el trabajo, la pena, el honor de recoger y interpretar la armonía gloriosa de todos los rumores de España. He dicho. (Grandes aplausos).

Com recorda Amadeu Hurtado, «el discurs va ésser escoltat amb molta atenció per la Cambra plena a vessar, i, si bé no va ésser del gust de la majoria, va preparar l'auditori per sentir amb respecte l'altre discurs que tot seguit pronunciava Alcalá-Zamora des d'un escó de diputat, fora del banc del Govern». La majoria de diaris van reproduir el discurs.¹⁶⁹⁶ *La Vanguardia* en va fer la crònica, assenyalant que «los señores Alcalá-Zamora y Hurtado llevaron otra vez el debate sobre la cuestión religiosa al cauce de la serenidad y del agua clara y lenta, que es su lugar», afegint:

Amadeo Hurtado habló luego y reivindicó a los catalanes en sus últimas intervenciones en la Cámara y sobre todo de la verdadera inenarrable del señor Santaló, perpetrada esta misma tarde. Y el señor Alcalá-Zamora pronunció luego el discurso de la prueba de su vida, como él mismo lo calificó. Y uno y otro siguieron una misma pauta y entraron en el corro de los Buenos parlamentos del día. Ambos sostuvieron parecidas tesis, dando el señor Hurtado al sentido común y a la observación serena de las realidades su imperio, y el señor Alcalá-Zamora resaltando especialmente la extremada importancia política que

---

¹⁶⁹⁶ A tall d'exemple *LV*, 11 d'octubre de 1931. *ED*, 11 d'octubre de 1931. *El Imparcial*, 11 d'octubre de 1931. *LP*, 15 d'octubre de 1931.

tiene la cuestión religiosa, lo mismo en los compromisos y en las luchas por la República que a ésta precedieron –con impresionantes palabras recordó que hay una cruz sobre la tumba de uno de los fusilados en Huesca – y para la vida normal de la República.

Ni el señor Alcalá-Zamora, ni el señor Hurtado provocaron el entusiasmo, porque la Cámara es de hielo estos días, pero el silencio fue un resultado de triunfo.¹⁶⁹⁷

Al diari madrileny *El Sol*, Francisco Lucientes apuntava a la seva crònica, escriu: «Pasa, entre chasquidos de risas nuestro Voltaire “de bolsillo”, Barriobero. Le reemplaza Santaló; después, Hurtado. Y viene el esperado “harakiri” de don Niceto. Su voz, hoy de un timbre sombrío, principia a pasearse por alameda de cipreses retóricos que ha traído Hurtado»,¹⁶⁹⁸ mentre que el cronista de l'*Heraldo*, anotava que «la calle, los pasillos, las tertulias arden; la Cámara fría y escueta, comienza a tomar altura en las palabras de Hurtado». ¹⁶⁹⁹ Als passadissos de la Cambra, els periodistes van recollir l'opinió d'alguns diputats, entre ells la d'Ossorio y Gallardo, que va assegurar que «me han parecido magníficos los dos discursos: el del presidente y el del señor Hurtado. En este último hay que tener en cuenta, que el orador no es un creyente». ¹⁷⁰⁰

Des de Barcelona, pel satíric de dreta *D.I.C. (Defensa dels Interessos Catalans)*, Hurtado havia tingut «el gest d'un gran patrici romà vindicant els altíssims furs de la justícia»¹⁷⁰¹ i el líder d'Acció Catalana Jaume Bofill i Mates, catòlic de tarannà liberal, per a qui «aquesta revifalla d'una Qüestió Religiosa –superada a Europa – fa somriure», que exigia a l'Església catalana un paper propi i que reclamava repassar la història del catolicisme liberal francès en aquest moment de tensió, escrivia justament que «ha estat una veu catalana, la del senyor Amadeu Hurtado –no sospitós de confessionalisme– la que ha donat la més objectiva nota liberal». ¹⁷⁰² Però, una de les opinions més interessants sobre el debat a tenir en compte és la del Dr. Carreras, l'home més actiu entre bastidors en la defensa de la concòrdia entre l'Església i la República. Al seu dietari, anota: «Sesión de la tarde. Admirables Hurtado y Presidente». ¹⁷⁰³ El diari catòlic i catalanista *El Matí* –assenyalava en portada que «cal fer constant que la qüestió religiosa es debat en un

---

¹⁶⁹⁷ «Impresiones parlamentarias». *LV*, 11 d'octubre de 1931.

¹⁶⁹⁸ LUCIENTES, Francisco. «Igual que anteayer. – Como en los folletines de Eugenio Sué». *ES*, 11 d'octubre de 1931.

¹⁶⁹⁹ «Don Amadeo Hurtado interviene elocuentemente en el debate sobre la cuestión religiosa». *HM*, 10 d'octubre de 1931.

¹⁷⁰⁰ «Algunas opiniones del discurso presidencial». *ES*, 11 d'octubre de 1931.

¹⁷⁰¹ «Després de tres dictadures, una primera tirania». *D.I.C.*, 17 d'octubre de 1931.

¹⁷⁰² BOFILL I MATES, Jaume. «Una visió catòlica». *LP*, 29 d'octubre de 1931.

¹⁷⁰³ VIDAL I BARRAQUER, F. *op. cit.* p. 381.

ambient més seré i que entre els elements hostils al catolicisme, es van accentuant el sentit la responsabilitat. Això es deu, entre altres causes, als parlaments del President del Govern i del Sr. Hurtado. S'estan fent gestions prop de diverses persones comprensives del camp liberal». ¹⁷⁰⁴ I el mateix Lluís Carreras, afegia en un article:

Quatre veus dominen fins ara el tumult passional de la Cambra. I porten un to tan persuasiu, fan tanta claror a l'esperit que només una voluntat cega d'enfonsar la República i d'ésser inhumans pot empènyer la majoria a votar el text indigne. Cadascú, des del seu particular punt de mirar, ha obert camí a una transacció. Ferran de los Ríos, conciliador més per l'accent pel desig, que les solucions, nega drets als seus per ressentiment i venjança. Gil Robles, ferm en la doctrina catòlica, comprensiu de la realitat, convida i tot, per després del cisma espiritual, a l'efusió evangèlica de la caritat germanívola. D'aquest suavíssim i noble esperit civil, que és Amadeu Hurtado, brollen dos advertiments de perspectives històriques: «L'absolutisme d'Estat que hom prepara, ço que veritablement prepara és una futura revolució»; i això altre: «L'Església té paciència, sap esperar». I, el cor gement, heroic el gest, en veure el President que se'ns vol imposar d'ésser fora de la Constitució, demana als uns el triomf de la justícia per a la República i convida els altres a la lluita legal per guanyar a la fi la fórmula de la pau. Són tan pures aquestes veus, són tan alts aquest prestigis, que els qui s'esperen el darrer combat encara no ha perdut l'esperança; tot i les defalliments de molts i les evasions d'aquells qui potser veuen el guany polític de demà, si no ajuden generosament el bé possible d'avui. Qualsevulla, però, que sigui la fi, la lleialtat suprema del President de la República, voltat de nobles voluntats, és honorança i esperançament. ¹⁷⁰⁵

En el despatx enviat per Vidal i Barraquer al secretari d'Estat Pacelli, el cardenal també parla dels quatre discursos referits per Carreras, referint-se concretament al discurs de «De Don Amadeo Hurtado, diputado catalán, acatólico, reputado jurista y político (su intervención impresionó por su elevación y sensatez hacia la exigencia de una verdadera formula de concordia, expresión de criterio liberal, necesaria para el bien de la República y respetuosa para con la Iglesia)». ¹⁷⁰⁶ El mateix Hurtado fa esment a les seves memòries a la sorpresa de veure publicat el text íntegre del seu discurs al diari catòlic *El Debate*, «com a expressió d'un criteri tolerant de convivència» (p. 659), així com dels elogis despertats entre els sacerdots diputats, com l'inclassificable radical galleg Basilio

---

¹⁷⁰⁴ «Impressió del nostre enviat especial». *El Matí*, 13 d'octubre de 1931.

¹⁷⁰⁵ CARRERAS, Lluís. «Entorn del problema constitucional religiós. L'angoixa». *El Matí*, 13 d'octubre de 1931.

¹⁷⁰⁶ VIDAL I BARRAQUER, F. *op. cit.* p. 375.

Álvarez¹⁷⁰⁷ o el canonge Antonio Pildain, de la Minoria Basconavarresa, i d'altres diputats catòlics que elogiaren la seva intervenció. Un fet, que segons Hurtado, demostra que «contenia una base essencial d'entesa per al nou règim de les relacions entre l'Església i l'Estat» (p. 659). De tota manera, tot i que Hurtado va continuar en contacte directe amb Carreras i Vidal i Barraquer, la majoria del Congrés apostà per solucions extremes, en comptes de les fórmules de concòrdia proposades per Hurtado i Alcalá-Zamora, i en aquest sentit, la discussió tingué el seu punt àlgid en el discurs del ministre de la Guerra Manuel Azaña, la tarda del 13 d'octubre de 1931, que va conduir a l'aprovació del polèmic article 26 de la Constitució, que decretava la dissolució d'aquells ordes religiosos que «imponga además de los tres votos canónicos, otro especial de obediencia a autoridad distinta de la legítima del Estado», en un precepte clarament dirigit a la Companyia de Jesús, de la qual s'establí la nacionalització dels bens. També s'establíen límits severos a la resta de congregacions, a les quals se'ls prohibia l'ensenyança. Tot i que Josep Pla destaquí a la seva crònica els aplaudiments de Carner i Hurtado al discurs d'Azaña –en interès de l'aprovació de l'Estatut–¹⁷⁰⁸ el nom d'Hurtado no apareix a la llista dels que van participar a la votació de l'article, i, per tant, és probable que, veient que les posicions de concòrdia no tenien suports, s'abstingués de donar suport a la majoria.¹⁷⁰⁹ Com escriu el diputat català, «Azaña, amb les seves primeres afirmacions fonamentals, s'havia complicat sense voler la seva futura actuació de president del Consell com hauríem de tenir ocasió de comprovar després, perquè la que havia estat una posició polèmica se li convertia en una regla de Govern que li havia de fer impossible la solució intel·ligent del greu problema religiós» (p. 660). Retrospectivament, Amadeu Hurtado escriuria que «desgraciadament per a tots, com havien de demostrar més tard els fets», l'entesa que hauria canviat la sort de la República no havia estat possible (p. 659). Anys més tard, a l'exili, Amadeu Hurtado es lamentava d'aquest fet en carta a Rovira i Virgili, assegurant:

Vull al·ludir més concretament al contratemps que va ésser per a molts de les coses que el cop de poble, d'on va sortir la República i l'autonomia de Catalunya, eliminés de primer antuvi les seleccions que d'altra manera s'haurien aplegat a l'entorn del grup del qual personalment vós formàveu part. No s'ha mesurat prou –i les experiències desgraciadament no falten– la gravetat del dany que aleshores va sofrir Catalunya. Potser

---

¹⁷⁰⁷ LP, 15 d'octubre de 1931.

¹⁷⁰⁸ PLA, Josep. «El debat religiós i els diputats catalans. El moviment revisionista». *LVC*, 20 d'octubre de 1931. A *op. cit.* pp. 402-404.

¹⁷⁰⁹ ARBELOA, V.M. *op. cit.*

de moment se'n va evitar de pitjors a risc d'haver aconseguit incorporar al catalanisme unes capes socials que li eren hostils o indiferents, però els danys van venir més tard de totes maneres, i aquella incorporació es va demostrar transitòria, encara que pugui senyalar un avenir esperançador. Amb referència a la qüestió que tractem, aquella ensopegada va ser lamentable. No es va produir el clima que hauria fet possible de donar a la posició adoptada per l'Església catalana millors conseqüències, principalment la d'atribuir-li de dret i de fet una hegemonia saludable dintre l'Església espanyola, poc preparada en general per a contrariar la influència d'aquella.

[...]

El cas és que parlar en aquella època de cap hegemonia era un contrasentit quan els quadres que podíem exhibir de la nostra formació política eren tan deficients a ulls de tothom. I mentre l'Església de Catalunya, sota l'autoritat metropolitana de Vidal i Barraquer, tan directament influït pel grup intel·ligent del seu clero, aconseguia de tots els bisbes espanyols la firma d'una pastoral col·lectiva de respecte al nou règim i recolzava amb una activitat permanent l'obra d'aquell mateix grup per a obtenir simultàniament del Vaticà i de la República una entesa que, dintre del respecte d'una mútua independència els assegurés un conviure correcte, nosaltres els vàrem deixar caure amb una obtusa indiferència, vençuts per l'integrisme de l'Església de guerra civil, sense preveure, ni els perills d'una represa dels tradicionals fanatismes vencedors, ni la pèrdua que aquesta caiguda significava per als futurs prestigis de Catalunya. La intervenció que vaig tenir en aquell procés m'autoritza a parlar-ne en la forma que acabeu de veure, com és també la que va inspirar el meu discurs sobre aquesta qüestió a les Corts Constituents, d'un sentit que va sorprendre els diputats sacerdots, segons va manifestar públicament, i el grup de catòlics que va fer inserir el discurs a *El Debate*, però jo sabia prou aleshores, per observació pròpia, que tot plegat no havia de passar d'una simple expressió verbal sense la ressonància necessària d'una opinió mitjanament interessada en el problema.¹⁷¹⁰

Tornant a aquell moment, l'aprovació de l'article 26 va precipitar la dimissió d'Alcalá-Zamora com a president del govern provisional, acompanyada de la de Miguel Maura com a ministre de Governació. El nou govern va ser encapçalat precisament per Azaña, que acompanyat de tot el gabinet, va anar a testimoniar la seva simpatia al president dimissionari, que es trobava al seu domicili acompanyat d'Hurtado i Carner (p. 661).

---

¹⁷¹⁰ Carta d'Amadeu Hurtado a Antoni Rovira i Virgili, Perpinyà, 25 de novembre de 1947. ANC. Reproduïda a *Recerques: Història/Economia/Cultura*, núm. 7, 1978.

L'anomenat afer Zulueta va motivar una nova intervenció d'Hurtado en la qüestió religiosa després de l'aprovació del polèmic precepte constitucional. Luis de Zulueta, amb qui Hurtado mantenia una vella amistat, havia estat nomenat ambaixador davant la Santa Seu, què li havia negat el plàcet al·legant com a excusa que havia escrit textos herètics quan era jove. Com escriu a les seves memòries: «No sé per quin motiu –perquè em sembla que jo no era encara president de la Comissió parlamentària d'Estat – se li a ocórrer a Zulueta de venir a consultar-me el seu cas, molt dolgut pel desdeny del Vaticà i de la pèrdua d'un càrrec important que li feia una gran il·lusió» (pp. 666-667). Zulueta, que ja havia estat proposat el mes de maig de 1931 sense obtenir el corresponent plàcet, pretenia fer veure a la Santa Seu que aquells textos, si bé no eren d'una pura ortodòxia, no contenien cap heretgia que fes impossible un tracte de lleial cordialitat amb l'Església com a representant de la República. Per a Hurtado, en canvi, aquell assumpte no estava tan relacionat amb la persona de Zulueta, sinó amb el problema de les relacions entre l'Església i la República des de l'aprovació de l'article 26. El diputat català assegura que va proposar a Zulueta que tots dos plantegessin el cas a la consideració del nou cap de govern, Manuel Azaña. Aquest, a les seves memòries, descriu la trobada celebrada el 22 d'octubre:

Ya muy tarde me visitaron, en mi despacho del Congreso, Amadeo Hurtado y Luis de Zulueta. Traían una consulta. El cardenal de Tarragona, Vidal i Barraquer, le ha dicho a Hurtado que le gustaría hablar con Zulueta sobre los asuntos de Roma. Vidal i Barraquer es el único obispo español con quien el Nuncio se entiende bien. Parece que es hombre transigente. Vidal quisiera saber si el Gobierno español, en el caso de que Roma concediese por fin el *placet* a Zulueta, accedería a enviarlo aún de embajador. Vidal aconsejó que se admitiera a Zulueta, cuando se dio su nombre, pero el Vaticano desoyó el consejo. Zulueta ha venido a preguntarme si yo veo algún inconveniente en que hable con Vidal le he contestado que no veo más que ventajas. También me pregunto si hay algún asunto de especial interés sobre el que convenga explorar al cardenal. Yo le indico las asociaciones diocesanas; conviene averiguar si están dispuestos a implantarlas con lealtad.¹⁷¹¹

L'estil especialment mordaç dels dietaris íntims del president del govern es posa de manifest en aquest mateix passatge, quan afirma:

---

¹⁷¹¹ AZAÑA, M. *op. cit.* p. 324.

El catalanismo de los catalanes llega a extremos muy chistosos. Vidal i Barraquer no ve con malos ojos la disolución de los jesuitas; pero estima que ha podido hacerse una excepción con los jesuitas de Cataluña, «que son de otra manera, y, por supuesto, mejores».

La conversación con Hurtado y Zulueta dura mucho rato. Hurtado me dice que Macià tiene una hermana monja, en Madrid, que le abraza con quejas y lamentaciones, y que Macià, si bien no es devoto, está muy apurado y preferiría no ahondar en estos asuntos.

Me divierte mucho oír la opinión que Vidal i Barraquer tiene de mí. Cree que soy un feroz tragacuras, una especie de salvaje ¡qué sé yo! Hurtado ha querido sacarle de su error. Si tengo que hablar con Vidal, me prometo divertirme mucho.

Tot i l'aparent lleugeresa amb què Azaña despatxa l'assumpte, Amadeu Hurtado va prendre personalment i amb la major entrega la interlocució amb el cardenal,¹⁷¹² d'acord amb la importància que atorgava a l'assumpte:

Del meu punt de vista era que calia aprofitar aquella ocasió per entrar en tractes amb el Vaticà, insistint que fos acceptat sense reserves l'ambaixador designat per la República però insinuat que la reiteració de la negativa s'hauria de considerar com un desig de ruptura en el qual cas es donarien els passaports al nunci a fi de no tolerar la situació irregular d'una relació diplomàtica unilateral com era la de tenir el Vaticà un ambaixador reconegut prop de la República i no tenir-lo aquest prop del Vaticà per motius políticament i jurídicament inadmissibles. Com és natural, el propòsit que amb aquesta actitud es demostraria d'una represa de relacions normals havia de respondre a la finalitat més alta de voler estudiar a serenitat i de potència a potència les fórmules d'una possible entesa entre la República i l'Església dintre les normes de la nostra Constitució; però la transcendència més immediata i més eficaç era la d'un altre pla simultani d'acció. (pp. 667-668)

Aquest pla simultani d'acció, cal relacionar-lo, tal com confirma el mateix Vidal i Barraquer en carta al Secretari d'Estat vaticà, amb l'arribada a Roma de dos sacerdots catalans que havien treballat amb Vidal i el Nunci, des de Madrid, durant els mesos d'agost setembre i octubre: Lluís Carreras i Antoni Vilaplana, canonge arxipreste de Girona, que s'havia format a l'Escola Diplomàtica del Vaticà. Això fa que Hurtado pugui dir que sabia de bona font que el cardenal Pacelli hauria preferit solucionar el problema donant suport a la part de l'Església espanyola favorable al respecte i el reconeixement al

---

¹⁷¹² Aquesta «representació diplomàtica» queda confirmada per la carta de Vidal i Barraquer al secretari d'Estat cardenal Pacelli, Madrid, 22 d'octubre de 1931. VIDAL I BARRAQUER, F. *op. cit.*

poder constituït, i que la negativa a Zulueta es devia a la influència encara destacada dels sectors intransigents (p. 668). Per el diputat de la minoria catalana Amadeu Hurtado la solució passava per donar tot el suport al que anomena «l'Església addicta» —«que representava la possibilitat d'aixecar en benefici comú, a l'ombra del nou règim de separació de l'Església i l'Estat, una Església de pau civil tal com desitjava el Vaticà en lloc de l'Església tradicional de la guerra civil, que era vista dintre l'ambient de Roma com un anacronisme lamentable» (p. 668)— per l'obtenció del plàcet, la qual es podria endur un primer triomf: «Això seria el començament de la nova entesa a canvi de la garantia moral que la República donava de correspondre a aquest gest amb una política d'amistat prop d'aquella Església pacifista per establir sense conflictes insolubles l'ordre jurídic de la separació» (p. 668). Precisament, els sacerdots doctors Carreras i Vilaplana, van presentar a la Secretaria d'Estat un llarg report, en què asseguraven que:

La persona che porto a S. Eminenza il Signor Card. Di Tarragona l'incarico ufficioso del Presidente del Governo, a cui si riferisce il telegramma cifrato della Nunziatura, data 22 corrente, è il deputato indipendente D. Amadeo Hurtado. Perciò questa gestione fu vista come rivestita di sufficiente guarentigie per essere presa in considerazione, poichè, durante tutto il periodo costituzionale questo deputato è stato in contatto molto intimo col Governo e gode de l'eccezionale che gli dà la sua colta intelligenza, il suo alto senso politico, la sua indipendenza dai partiti o la sua costante ed efficace intervento moderatrice nei diversi e difficili problemi nei quali ha dovuto intervenire dalla instaurazione della Repubblica in qua. Toccante il problema religioso, la sua rilevante posizione proviene dal discorso pronunziato nella discussione generale, e che fu, senza dubbio, la voce più equanime ed elevata che si fece sentire al Parlamento. Se non ci fossi stata l'intervenzione pubblica e private del Sgr. Hurtado, lo stesso ex-Presidente Alcalá-Zamora non avrebbe potuto prendere l'atteggiamento sereno ed energico con cui si situò nella discussione. E, d'altra parte, era ben conosciuto dalla Gerarchia l'interesse pacificatore del Sr. Hurtado nella questione religiosa, per essere lui chi, d'accordo coll'ex-Presidente Alcalá ed elementi cattolici, doveva sostenere in caso estremo la formula minima de transazione.

Com resumeix el pare Batllori, les raons de la Nunciatura per aconsellar l'acord amb el govern eren que «atès que no semblava possible un canvi immediat de la situació, la presència d'un ambaixador a Roma serviria per atenuar l'aplicació de l'article 24 (26), tant més que ja es podia preveure que, amb el temps, hi hauria governs més moderats; la veritable situació religiosa social d'Espanya no permetia d'ésser gaire optimistes; el pas fet espontàniament pel govern, si era secundat, podria estalviar molts mals, sobretot una

ruptura total entre l'Església i l'Estat; finalment, la permanència d'un nunci a Madrid no era gaire segura sense la presència paral·lela d'un ambaixador a Roma». ¹⁷¹³ Com es pot veure, eren unes idees molt semblats a les exposades per Hurtado a les seves memòries. A més, el rebutjat Zulueta presentava aspectes favorables a tenir en compte: estava casat per l'Església, havia donat educació catòlica als fills i tenia una dignitat personal i moral fora de dubtes. Com a ideòleg, professor i publicista, es mostrava agnòstic, però propugnava la síntesi entre el cristianisme i l'hel·lenisme, i el seu tarannà respectuós havia estat recogut per personalitats eclesiàstiques. A més, es preveia que com a ambaixador la seva situació conciliadora i es tenia en compte la seva relació familiar amb Besteiro, possible president de la República si no triomfava la candidatura d'Alcalá-Zamora.

Tot i que les gestions amb els representats eclesiàstics es van allargar encara algunes setmanes, ¹⁷¹⁴ de la primera entrevista amb Azaña Amadeu Hurtado en va entreveure les dificultats que era pel president del govern el fet de sentir-se «travat per les afirmacions contundents que havia fet a les Corts durat la discussió d'aquest problema i temia ésser desautoritzat pels partits de la majoria si, contra el que havia dit, apuntava el propòsit d'una negociació directa amb l'Església com a organisme d'una confessió religiosa més important que les altres» (pp. 668-669). A més, com apunta a les seves memòries:

Aquella llarga entrevista em va il·lustrar molt sobre algunes de les condicions personals d'Azaña. Vaig comprendre en primer terme que, tot i la visió de gran home d'Estat del president del Consell, els problemes polític, per interessar-lo de debò, havien de prendre una posició polèmica que era l'aspecte més fort del seu esperit i la realitat més completa de la seva formació. Aquell treball obscur de captació de simpaties dintre l'Església addicta, encara tan greument ressentida de les humiliacions de la dictadura i aquella preparació laboriosa d'un camí d'entesa per consolidar una pau sense la justificació espectacular d'una guerra prèvia no li deien gran cosa perquè queien fora del camp de la discussió pública, que li era tan necessari per pensar i executar una acció com li era l'aire per respirar. (p. 669)

---

¹⁷¹³ BATLLORI, M. *op. cit.* p. 127.

¹⁷¹⁴ En dona testimoni Carreras en diferents cartes i textos. VIDAL I BARRAQUER, F. *op. cit.*

A les seves memòries, Hurtado lamenta que totes aquelles gestions van ser inútils, tot i els intents del sector de Vidal i Barraquer d'impulsar una carta col·lectiva de respecte al règim republicà, Azaña va deixar passar el problema sense resoldre'l.

D'aquesta manera, com se'n lamenta als seus records: «Totes les altres gestions que van seguir a aquella primera entrevista havien de resultat inútils, i, malgrat que algunes jerarquies de l'Església amiga es va anticipar a usar de la influència que se'ls suposava prop dels medis oficials per aconseguir que la majoria de bisbes espanyols signessin una pastoral col·lectiva de transigència i de respecte al poder constituït, Azaña va deixar passar l'oportunitat de penetrar en aquest problema» (p. 669). La no-solució del problema va ser «conformar-se amb el refús del Vaticà a acceptar l'ambaixador de la República consentint la presència del nunci com si la ignorés, i va deixar caure davant la Cúria de Roma com un valor negligible els representants de l'Església espanyola favorable, que van haver de sucumbir sota la força i el predomini reconquistats pels intransigents» (p. 669). En aquest sentit, en carta del cardenal Vidal al Nunci Tedeschini, del 25 de novembre, el primer recomana usar el conducte personal que s'havia servit Azaña per comunicar-se amb l'Església –és a dir, Amadeu Hurtado– per a fer arribar de manera oficiosa al President l'opinió de la Santa Seu sobre el nomenament de Zulueta, textualment: «Actualmente no parece oportuno dar solución definitiva».¹⁷¹⁵ Finalment, tot i que inclús li va proposar d'aprofitar la seva entrada en sectors influents de l'Església per entrevistar-se a Roma amb el cardenal Pacelli, Hurtado va refusar-ho, «i potser vaig fer un disbarat en no haver acceptat però m'inclinava a creure aleshores, com ara, que, fora del gran interès de conèixer un personatge tan il·lustre de l'Església, m'estalviava una ocasió de posar-me en ridícul davant d'ell i en evidència davant de la nostra gent per la presumpció absurda d'haver pensat, quan ja sabia tot el contrari, que la meua modesta intervenció aïllada podia capgirar en aquesta qüestió la política de la República». (p. 670) Aquells primers mesos del nou règim van fer-lo entendre, amb posterioritat que el nou règim a l'estat espanyol havia arribat en un moment fatídic per assentar-se en un context europeu on s'albiraven els núvols del totalitarisme:

Una República liberal, democràtica i parlamentària venia a ésser una dissonància en una Europa en bona part envaïda, com hem recordat altres vegades, per l'esperit primitiu del gregarisme oriental, que ja havia produït en un cert nombre de pobles una rebrotada de

---

¹⁷¹⁵ Carta de Vidal i Barraquer a Federico Tedeschini, Madrid, 25 de novembre de 1931. VIDAL I BARRAQUER, F. *op. cit.*

l'absolutisme polític amb les formes encara incipients dels sistemes totalitaris. Prou dèiem nosaltres tothora, i ho volíem creure sincerament, que el cas del nostre país era una rèplica a aquella invasió, rèplica nascuda d'una lenta evolució espiritual que, precisament per haver sortit d'una tradició d'arbitrarietat política amb tant vigor superada, ens immunitzava. La realitat era tota una altra, i no hauríem de de trigar gaires anys a veure que la nostra República era un mur de contenció massa feble per aturar una invasió que havia de trobar molta de la nostra gent més disposada a rebre-la que a resistir-la (p. 664).

11.6 LA CAIGUDA DEL CONSELLER HURTADO

El 15 de novembre de 1931, Manuel Brunet destapava a *La Publicitat* l'anomenat cas Bloch, un presumpte cas de corrupció en què hi hauria implicats el conseller de Finances de la Generalitat provisional, el radical Casimir Giralt, i els diputats Rafael Campalans i Lluís Companys.¹⁷¹⁶ El francès d'origen jueu Lazare Bloch era un expert financer de mala reputació al seu país, on s'havia vist implicat en el cas de la *Gazette du Franc*, pel qual havia estat processada Marthe Hanau, la seva exdona. Acabava de passar per Barcelona, on, fent gala de les seves amistats amb polítics francesos, havia presentat a diversos dirigents catalans de primera fila els seus plans de reacció especulativa davant una imminent davallada de la pesseta provocada per una fallida del Banc d'Espanya, com a conseqüència de la inestabilitat política de la República. Macià s'hauria negat a rebre'l, però l'especulador s'hauria reunit amb l'alcalde Aiguader, els consellers Giralt i Pere Comes, i els diputats Companys, Lluhí i Tarradellas. Segons Brunet, l'objecte del viatge i les reunions de Bloch era provocar aquest ambient desfavorable contra la pesseta i aprofitar per fer negoci, usant les influències d'aquests personatges polítics, que com denunciava, havien estat a punt de creure's les teories financeres de Bloch i caure en la trampa de l'estafa. L'escàndol no es va fer esperar i durant dies va ocupar pàgines i pàgines de la premsa de Barcelona i de Madrid, amb *La Publicitat* seguint diàriament l'afer en portada i recopilant tot el que es publicava sobre l'assumpte.¹⁷¹⁷ Des d'Acció Catalana Republicana es van demanar dimissions i responsabilitats, i Companys, líder de

---

¹⁷¹⁶ BRUNET, Manuel. «Una maniobra de la finança internacional contra la pesseta». *LP*, 15 de novembre de 1931. Abastament a MONTERO, F. *op. cit.* pp. 99-109.

¹⁷¹⁷ «La maniobra de la pesseta». *LP*, 17 de novembre de 1931. «L'afer Bloch. Una maniobra contra la pesseta». *LP*, 18 de novembre de 1931. «L'afer Bloch». *LP*, 19 de novembre de 1931. «L'afer Bloch. La nostra posició». *LP*, 20 de novembre de 1931. «L'afer Bloch». *LP*, 21 de novembre de 1931. «L'afer Bloch. L'actuació del senyor Campalans». *LP*, 22 de novembre de 1931. «L'afer Bloch». *LP*, 24 de novembre de 1931. «L'afer Bloch». *LP*, 25 de novembre de 1931. «L'afer Bloch». *LP*, 26 de novembre de 1931.

la Minoria Catalana al Congrés, es va arribar a plantejar la dimissió.¹⁷¹⁸ Giralt, Companys i Campalans ens van defensar des dels respectius diaris, acusant Brunet, *La Publicitat* i Acció Catalana de posar en perill l'Estatut alimentant la reacció de la premsa centralista contra Esquerra. En aquest sentit, a *Justícia Social*, un article de portada atribuït al mateix Campalans assegurava:

L'Estatut de Catalunya perilla vegeu el que diuen els diaris de Madrid. Cal que sàpiga tothom fins a quins límits pot arriar el jesuïtisme partidista. Cal que sàpiga tothom, també, que el senyor Brunet és el director del *Mirador*, el periòdic del senyor Hurtado. Quin bell cas per a assolir un efecte polític! Hi ha a Barcelona homes d'una tal vilesa, que són capaços, amb les armes més innobles, de posar en perill el reconeixement de les llibertats catalanes. Amb l'afer Brunet, el partit d'Acció Catalana Republicana té contret davant del poble una responsabilitat molt feixuga.¹⁷¹⁹

Tot i que Amadeu Hurtado no tenia cap vincle amb ACR, el seu nom aparegué implicat en el cas –més enllà del govern, a la reunió del qual s'especulava també s'havia comentat el cas–¹⁷²⁰ per una segona reacció que va anar més enllà de les paraules: El seu secretari particular Joan Tomàs va ser agredit per Artemi Aiguadé, germà de l'alcalde de Barcelona, al Palau de la Generalitat, davant la passivitat dels Mossos d'Esquadra. Tomàs, també responsable de l'Oficina de Premsa de la Generalitat, va ser acusat pels mitjans d'ERC d'haver difós malèvolament la informació de l'afer Bloch entre la premsa internacional, valent-se de la seva relació amb l'Agència Havas.¹⁷²¹ Per contrarestar aquests intents d'involucrar Amadeu Hurtado en l'assumpte destapat per Brunet, *Mirador* es va veure obligat a publicar una nota en portada i parlar de qüestions de règim interior de la publicació:

El nostre amic, el senyor Amadeu Hurtado, fundador, inspirador i propietari de *Mirador*, va deixar de pertànyer a l'empresa d'aquest setmanari a partir del seu nomenament de conseller a la Generalitat de Catalunya. Per la seva qualitat de col·laborador d'aquest organisme, sense pertànyer a l'Esquerra i no volent que *Mirador* pogués servir-li per

---

¹⁷¹⁸ Sobre la repercussió de l'afer Bloch a la Minoria Catalana, GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.* pp. 114-119.

¹⁷¹⁹ «L'Afer Brunet – El jesuïtisme de *La Publicitat*». *Justícia Social*, 21 de novembre de 1931. «L'afer Bloch. Resum històric de l'afer». *LP*, 27 de novembre de 1931.

¹⁷²⁰ *LP*, 17 de novembre de 1931.

¹⁷²¹ «L'afer Bloch. Incident a la Generalitat – El cap de l'Oficina de Premsa és agredit pel germà de l'alcalde – Això provoca una gran excitació dintre el Palau». *LP*, 19 de novembre de 1931. També se'n feu ressò la premsa de Madrid. «El hermano del alcalde abofetea al jefe del Negociado de Prensa de la Generalitat, y ésta toma partido por el agresor y destituye al Sr. Tomás». *ES*, 19 de novembre de 1931.

afavorir una política personal –constituir-li una «plataforma» com es sol dir – va creure's amb el deure de despendre's de totes les accions que posseïa de Mirador S.A.

L'actual empresa de *Mirador* no va creure oportú fer-ho constar públicament. Ens dolia que el nom d'Amadeu Hurtado deixés de figurar entre nosaltres i teníem l'esperança que algun dia volgués reprendre la direcció espiritual del nostre setmanari. Però, a motiu de les al·lusions que s'han fet en alguns diaris de l'Esquerra, que, com s'ha vist, eren absurdes, creiem que per part nostra i com un deure de lleialtat ha arriat l'hora de donar a conèixer aquest fet per evitar futurs equívocs.

A més a més,, hem de fer una altra aclaració que ens interessa per afermar la nostra independència davant els partits polítics catalans. Des del mes d'agost, el director de *Mirador* no és el nostre benvolgut company Manuel Brunet sinó Just Cabot, canvi efectuat d'acord amb aquell precisament perquè Mirador pogués produir-se deslligat de tot partit polític.

Davant la crisi provocada per l'afer Bloch i amb la necessitat de rellevar el conseller socialista d'Agricultura i Foment Salvador Vidal i Rossell, que havia dimitit el 9 de novembre per discrepàncies amb els seus companys sobre l'Estatut i l'ús de la llengua catalana, els diputats Bofill i Mates i Bastardes, de la minoria d'Acció Catalana, van demanar a Macià la convocatòria de l'Assemblea.¹⁷²² Hurtado no hi va trobar cap inconvenient i, de fet, ho va trobar oportú, «pues siempre es preferible que las discusiones públicas y apasionadas tengan este cauce parlamentario que la vía pública».¹⁷²³

Ignacio Carral en un reportatge publicat a *Estampa* sobre la tasca de les Corts Constituents, afirmava que: «Los debates son el motivo de los discursos ponderados, de los grandes prestigios de la Cámara: un día es don José Ortega y Gasset el que se levanta; otro día es don Amadeo Hurtado; otro don Felipe Sánchez Román; otro, el propio jefe del Gobierno... La Cámara, entonces, guarda un silencio religioso. Las respiraciones mismas parecen haberse suspendido. Todos los ojos se fijan en el orador. Los ujieres cruzan el hemiciclo de puntillas Los periodistas escriben rápido, afanosamente, procurando no perder ni una sola sílaba... Al final, se escucha siempre una gran ovación, que dura largo rato».¹⁷²⁴ De tota manera, Amadeu Hurtado ja no va participar en cap més debat sobre l'articulat de la Constitució, tot i que afirma a les seves memòries que estava preparat per

---

¹⁷²² «Els diputats d'Acció Catalana demanen la reunió urgent de l'Assemblea». *LP*, 25 de novembre de 1931.

¹⁷²³ «El consejero de la Generalidad señor Hurtado no ve inconveniente en que funcione el Parlamento provisional catalán». *HM*, 25 de novembre de 1931.

¹⁷²⁴ CARRAL, Ignacio. «Como es una jornada en las Cortes Constituyentes». *Estampa*, 24 d'octubre de 1931.

defensar l'existència d'una segona Cambra o Senat, però que no pogué prendre part en el debat per malaltia. En aquest sentit, *La Veu de Catalunya* del 9 de novembre informà que «el conseller adjunt de la Generalitat senyor Amadeu Hurtado, que ha hagut de fer uns dies de llit a conseqüència d'una afecció gripal, es troba ja molt millorat». ¹⁷²⁵ El 9 de desembre, la Constitució era aprovada per les Corts i l'endemà, l'expresident del govern provisional Niceto Alcalá-Zamora era elegit primer President de la República. El flamant cap d'estat designà a Manuel Azaña per a que formés el primer govern constitucional, amb l'encàrrec de mantenir la mateixa composició política que els gabinets provisionals. Malgrat el desig presidencial, i la voluntat d'Azaña de mantenir no només la mateixa coalició de govern, sinó els mateixos ministres, diferents pressions ho van fer impossible. L'únic canvi previst era substituir el ministre d'Economia Nicolau d'Oliver per «posar les finances públiques en mans d'un ministre que, pel seu prestigi personal, per la seva posició de fortuna i per l'èxit indiscutible d'una vida de treball, restablís la confiança del país i vigoritzés el crèdit de l'Estat» (p. 671), i l'elegit va ser Jaume Carner «una de les primeres figures del fòrum que, després d'una llarga i brillant carrera de jurista, s'havia revelat d'una gra competència en el món dels negocis» (p. 671). L'elecció de Carner va provocar una petita crisi dins del grup dels vells republicans que conformaven el mateix Carner, Hurtado i Coromines. Aquest darrer es va sentir agreujat perquè donada la seva categoria d'economista no fos qui ocupés el nou ministeri i d'alguna manera es va trencar l'entesa i unitat d'acció entre els tres personatges. En els seus records, Coromines escriu:

Em sento dominat per l'opressió que em produeix la conducta deslleial d'en Carner. Jo vaig tornar a la política per una intel·ligència entre en Carner, l'Hurtado i en Gubern. També fou convidat en Bastardas al sopar del Majestic Hotel, però no es trobava i no va venir.

Des del primer antuvi va ésser descartat en Gubern, i jo de què no resto a fora de la combinació. Després la meua intervenció en les discussions econòmiques del Parlament em crearen en una situació de ministrable, fins al punt de rebre felicitacions de persones molt coneixedores de la intriga política, a compte del meu futur nomenament.

No sé com va anar, però el cas el cas és que fou nomenat Ministre d'Hisenda en Carner, que no tenia en l'actiu de la vida parlamentària més que un discurs pronunciat en la discussió de la llei d'ordenació bancària, entre la més gran indiferència dels diputats. ¹⁷²⁶

---

¹⁷²⁵ LVC, 9-10 de novembre de 1931.

¹⁷²⁶ COROMINES, P. *op. cit.* 1975. p. 92.

Però, Lerroux, pressionat pel seu partit, exigia per continuar el govern que fos reduït el pes dels socialistes al nou executiu. La crisi de govern va ser motiu d'una entrevista feta per Domènec de Bellmunt a *La Rambla*, en què Hurtado assenyalava que l'heterogènia composició de la Cambra i la manca d'una sòlida majoria només permetia la constitució d'un govern format pels socialistes que busqués el suport de les minories o un govern de concentració republicana amb els socialistes a l'oposició. La seva opinió, però, era que «donarem moltes voltes a aquestes dues solucions per acabar finalment a la continuació del Govern actual o amb un altre de ta semblat que per ésser ta semblant és preferible que sigui el mateix».¹⁷²⁷ La solució, en aquest cas, va ser la substitució de Lerroux per Zulueta, que rebutjada la seva representació diplomàtica pel Vaticà era elevat a ministre d'Estat. Les dificultats més grans, però, van venir per la part catalana. La substitució de Nicolau era desitjada pels diputats d'ERC, que havien hagut de suportar un ministre català que no era del seu partit, més després de la mala maror entre Acció Catalana i ERC, i ara volien que el nou ministre fos del seu partit.¹⁷²⁸ Una pretensió a la qual es negà Azaña i que retardà la sortida de la crisi. Com recorda Hurtado:

Afortunadament, es trobava a Madrid aquells dies Macià, que havia anat a votar la candidatura d'Alcalá-Zamora a la presidència de la República, i a instàncies de Carner vaig acceptar l'encàrrec de demanar-li que amb la seva autoritat prop del partit fes possible la solució proposada de la crisi. Com era de preveure, Macià estava encantat que fos ministre Carner i comprenia les raons que imposaven el seu nom al cap de les finances públiques; però aquell temor a contrariar la seva gent, que havia influït tant en la confecció de la candidatura de les Corts constituents, va privar-lo de prendre cap resolució sense l'aquiescència dels diputats del partit. Aquest incident va allargar la crisi uns dies amb reunions repetides de la minoria de l'Esquerra en un dels salons de l'Hotel Palace, les quals serien per la seva publicitat el tema de tots els comentaris de Madrid. (p. 672)

Convençuts que cap d'ells seria cridat al ministeri, els dirigents i diputats d'ERC van acceptar la candidatura de Carner, traslladant l'objecte de les seves ires cap al governador civil Anguera de Sojo, de qui en demanaven el relleu. Però aquest comptava amb tot el suport del ministre Casares Quiroga i d'Azaña (p. 672). Bo i resignant-se a la decisió del president del govern, i una vegada constituït aquest, els mitjans d'ERC van iniciar una dura campanya contra Anguera, que es va posar de manifest en motiu de la

---

¹⁷²⁷ BELLMUNT, Domènec. «Amadeu Hurtado creu que, al capdavant, continuarà el mateix Govern actual». *LR*, 7 de desembre de 1931.

¹⁷²⁸ AZAÑA, M. *op. cit.* pp. 388-389. En motiu de la crisi, Companys assegurarà a Azaña que Amadeu Hurtado no els mereixia confiança.

visita d'Azaña a Barcelona per l'estrena al teatre Goya de la seva obra *La Corona*, amb Margarita Xirgu, que culminà amb un banquet ofert per la intel·lectualitat catalana al president del govern, al qual hi assistí Amadeu Hurtado.¹⁷²⁹ Com recorda el llavors col·lega d'Anguera a Girona, Claudi Ametlla, «la veritable topada entre Anguera i la Generalitat vingué amb motiu de l'agitació rabassaire» iniciada el mes de setembre.¹⁷³⁰ Com afegeix Hurtado, «el governador, seguint la política d'enteresa enfront del desordre però de pacificació social amb la solució jurídica dels problemes dels temps, havia intervingut en l'agitació produïda al camp per un decret del Govern de la República sobre revisió dels contractes de conreu i no havia pensat prou que aquella agitació interessava per motius electorals al partit d'Esquerra sobretot Lluís Companys, que, des d'abans de formar-se el partit, havia tingut una part olt directa en la qüestió dels rabassaires» (p. 674). Com relata Ametlla, «Lluís Companys havia creat una organització de pagesos, prenent peu d'una antiga reivindicació de rabassers o conreadors de la vinya, en veritat oblidada i quasi extingida. Ell la ressuscità, hi afegí altres demandes d'arrendataris i parcers i ajudat pels aires nous que fa bufar la República, reeixí a constituir una força agrària d'una certa importància, a la província de Barcelona». D'aquesta manera, «la Generalitat es declarà padrina d'aquesta nova força. Empara les seves peticions i fa que una comissió, en la qual figura precisament Anguera com a president de l'Audiència, les estudiï satisfereix-les. En sortí una avinença –la llei petita, com se'n va dir– per la qual s'augmentava automàticament i amb una proporció apreciable la participació en els fruits de la terra a favor del conreador, i en detriment del propietari. [...] I amb això el conflicte semblava resolt».¹⁷³¹ Segons Hurtado:

El decret del Govern es va interpretar, més que com un dret a demanar la revisió dels contractes, com un deure d'exigir-la, i s'havien escampat pel camp de Catalunya unes demandes impreses que feien arribar en pocs dies a alguns milers els judicis de revisió que implicaven la suspensió del pagament de les rendes al propietari. El desori havia pres tals proporcions que Anguera va creure prudent explicar en una nota l'abast del decret, i, fent ús de les facultats que aquest li donava va dictar unes normes d'aplicació que reduïen el problema a una qüestió de dret civil sense els trastorns d'un conflicte social» (p. 674).

---

¹⁷²⁹ «Banquete ofrecido por los intelectuales». *LV*, 22 de desembre de 1931.

¹⁷³⁰ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 94.

¹⁷³¹ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 95.

L'11 de setembre apareixia al Butlletí Oficial de la Província la circular amb les indicacions sobre els decrets del govern de la República d'11 de juny i 6 d'agost.¹⁷³² Entre els papers personals d'Amadeu Hurtado es troba, casualment, un text manuscrit, del seu puny i lletra però presumiblement escrit per a Anguera, que pel seu interès reproduïm a continuació:

Les dificultats de govern de la nostra República son de molt inferiors a les de tots els pobles del món els quals s'ha produït un canvi radical del règim polític, i es pot dir que aquestes dificultats serien encara menors si el nostre canvi de regim no hagués coincidit amb la crisi mundial de desinflació de valors i conseqüent paralització que segueix, ni amb un any de mala collita a causa d'un eixut sense precedents.

Però si no hi ha cap motiu seriós per a prendre les nostres coses pel cantó tràgic, cal que tots els ciutadans, els del cap igual que els de les viles, s'acostumin a pensar que ha arribat per a tots nosaltres l'hora de reconstruir un poble en el qual, per una llarga submissió al despotisme estèril de la monarquia, tot o gairebé tot està per fer i si no ens convencem de la necessitat d'una constant cooperació de tothom en la consolidació de la República, les dificultats augmentaran per culpa nostra i haurem donat, contra tota previsió, una mostra llastimosa d'impotència per a fer-nos dignes de la llibertat aconseguida.

Ens dicta aquestes paraules l'espectacle de l'agitació que s'ha produït des de fa unes setmanes entre la nostra gent del camp. El Govern de la República, amb el desig d'ajudar als pagesos a suportar la crisi d'aquest any, va donar uns secret que permeten revisar els contractes d'arrendament de les terres per a poder rebaixar els preus que en justícia es puguin creure exagerats i per a fer més equitativa la distribució de fruits en els contractes d'aparceria. Però hi ha algú que, com si hagués volgut fer befa d'aquests decrets de la República i fer escarni de la República mateixa ha estès pel camp la notícia falsa que els decrets del govern permeten als pagesos no pagar preus d'arrendament ni fer partició de fruits, excitant-los a quedar-se amb les rendes i a els fruits com si la propietat de les terres que conreen hagués passat de cop a ésser d'ells.

Aquesta burla indigna dels decrets del Govern de la República faria creure que no es pot intentar cap obra de justícia sense topar amb les males passions dels agitadors que tenen per ofici destorbar la consolidació del nou règim, si no tinguéssim confiança en la dignitat ciutadana del nostre poble. Però el fet és que un gran nombre de pagesos de les comarques barcelonines, malgrat la seva reconeguda vivor d'esperit, ha caigut al parany i ha seguit les excitacions dels agitadors d'una manera inesperada. Alguns d'ells, s'ha quedat amb

---

¹⁷³² «El problema agrario». *LV*, 12 de setembre de 1931.

tots els fruits venent-los sota preu als primers aprofitadors que s'ha presentat i altres ha volgut portar la verema a la casa dels propietaris i disposar dels cups i de la casa en profit seu; altres ha portat el fruit a cups de lloguer, perdent en el camí més del que val la part que deuen, i altres es resisteixen a pagar els arrendaments. Davant d'aquests actes de veritable sabotatge dels decrets de la República he procurat des del Govern Civil explicar amb la major claredat possible l'abast d'aquells decrets en una circular que es va fer pública el dia __ d'aquest mes, i per altra part, he pres totes les disposicions que m'ha semblat necessàries per a establir la normalitat al camp i fer prevaldre l'imperi de la llei.

No m'ha guiat ni em guiarà mai en el compliment d'aquest deure el propòsit de posar-me al servei d'un interès enfront d'un altre. El meu propòsit és aconseguir que les lleis de la República sigui respectades per tothom i que ningú no se'n valgui se'n valgui per a aconsellar ni per a cometre, en nom de la República un crim contra la riquesa pública.

Jo sé prou bé que dintre de poc, quan els pagesos es donin compte d'haver produït per a si mateixos la seva pròpia misèria, la feina principal de l'autoritat serà la de protegir els agitadors que pel gust de befar-se de la República i del seu Govern ha intentat aquesta mala obra. És desconèixer la nostra gent del cap creure que es prendran demà amb resignació la seva ruïna. Quan per manca de capital disponible les terres no puguin esser conreades i quan per manca de crèdit les propietats agrícoles quedin ermes i quan en el lloc dels actuals propietaris vinguin demà l'usurer o l'Estat a quedar-se amb les terres i a convertir els arrendataris i els aparcers en simples jornalers i quan els aparcers i els rabassaires, que son propietaris a mitges i socis dels propietaris es trobin transformats en obrers assalariats per haver cregut en l'engany que la República havia decretat un traspàs de propietat, la revenja del camp serà molt dura, i val la pena que l'autoritat es prevegi des d'ara d'impedir aquesta tragèdia de demà, obrint els ulls als pagesos de Catalunya perquè es deturin en el camí del seu enfonsament.

El Govern de la República, i jo en el seu nom, farà una vegada més complir la llei; però estic segur que els pagesos, que sortosament no son a la nostra terra ni jornalers ni esclaus, faran del tot inútil que l'autoritat tingui de recórrer a procediments de coacció i de força perquè de la dignitat d'ells mateixos sortirà el respecte a la llei ofesa. Revisió de contractes per a reparació de possibles injustícies, és tot el que permeten els decrets de la República. Apoderament de les terres per a canviar de mans la propietat amb el sol objecte d'un canvi que deixi les terres sense capital pel conreu, no ho vol ni ho pot voler la República. Ningú no ha pensat, i el Govern menys que ningú, en cometre aquest atemptat contra la riquesa comú, perquè mai no ha pensat la República en implantar a la ostra terra cap sistema social que vulgui convertir els pagesos de ciutadans lliures i dignes que són

avui, en miserables esclaus d'un Estat, propietari únic de les terres de conreu, que pagui el treball dels pagesos amb sous de misèria.

Si hi ha algú que conscientment i no vulgui aixecar damunt de l'esquena del poble el poder d'una nova dictadura, val la pena que comenci des d'ara a malfiar-se del poble nostre. En un moment de sorpresa o de desvari com el d'ara pot aquest poble ajupir-se a un manament de revolta que prepari l'esclavatge de demà, però quan l'efecte de la sorpresa passi i el poble, sobretot la pagesia catalana, s'adoni de la baixesa que s'ha volgut cometre a ella, no em cap el més dubte que els qui preparen la dictadura promovent la ruïna d'ara; pagaran la misèria dels pagesos com no l'han pagada en cap altre poble del món. És per això que, amb aquestes ratlles, més que adreçar-me als pagesos perquè respectin dignament la llei i segueixin les normes per mi publicades per complir com deuen els decrets de la República, em permeto aconsellar, si es vol paternalment, a tots els agitadors del camp que pel bé propi, tant com per la riquesa catalana, deixin de banda les seves propagandes de sabotatge de la República perquè es veu ben bé que no coneixen ni saben quina mena de gestes ha deixat escrites a la història contra els greuges d'una befa els pagesos de Catalunya.¹⁷³³

Com anota Amadeu Hurtado, la decidida i gens temerosa actuació d'Anguera va fer que esclatés l'hostilitat dels homes d'ERC i el seu apèndix, la Unió de Rabassaires, que van demanar al govern de la República que hi intervingués: «El primer a manifestar el seu disgust va ésser Companys, que, amb un d'aquells impulsos irreprimibles que alternaven en el seu temperament amb grans depressions, va pronunciar a la ràdio una allocució contra el governador i va adoptar tot seguit el procediment, que havia de tenir tants continuadors com havia tingut tants predecessors en la monarquia, de demanar al poder central una intervenció directa en la solució dels nostres problemes interiors» (p. 674). En aquesta mateixa línia *Mirador* afegia:

Si hem protestat quan el Foment ha comès l'error d'acudir a Madrid, ara també ens cal dir que hem vist amb disgust el pas donat pel senyor Companys. No hi havia necessitat ni de tanta demagògia, ni d'una actuació d'un estil tan antic règim. Ens hem d'acostumar a governar-nos i a resoldre els nostres afers per pròpia iniciativa. Des de Madrid no ho faran millor que nosaltres, perquè no coneixen tan bé com nosaltres els nostres problemes. O ho faran tan bé ni amb tanta autoritat. Des dels punts de vista catalanista i liberal, la qüestió no ofereix cap mena de dubte.¹⁷³⁴

---

¹⁷³³ Esborrany. AAH.

¹⁷³⁴ «L'agitació dels rabassaires». *Mirador*, 24 de setembre de 1931.

Gràcies a la seva estreta relació amb Anguera i el seu lloc de govern de la Generalitat, i a instàncies del conseller Casanovas –fill del Penedès i diputat pel districte de Vilafranca a l'Assemblea de la Generalitat–, Amadeu Hurtado va aconseguir que, amb la mediació de Francesc Macià, s'aprofités l'orientació jurídica de la circular del Governador per fixar un límit just a les rendes, reduint les revisions als contractes que l'ultrapassessin o no hi fossin voluntàriament sotmesos, però llavors ja es tractava d'un assumpte entre ERC i Anguera. «però si aquesta solució va prevaler més tard, aleshores la qüestió ja no era un problema del camp, sinó del partit d'Esquerra contra Anguera» (p. 675). La campanya definitiva d'atacs va iniciar-se a *Solidaridad Obrera*, òrgan de la CNT, en motiu de l'interminable conflicte del port de Barcelona,¹⁷³⁵ que comparava Anguera de Sojo amb Martínez Anido i l'acusava d'aplicar la temible «lleï de fugues»:¹⁷³⁶ El 18 de desembre, *Solidaridad Obrera* recordava a Macià les seves promeses, i el dia de l'arribada d'Azaña a Barcelona, els anarconsindicalistes reiteraven la seva crida a acabar amb Anguera,¹⁷³⁷ a la qual que com si s'hagués donat per al·ludida per la *Soli*, s'hi va afegir ERC, des del que llavors era el seu òrgan oficiós, *L'Opinió*:

Aprovada la Constitució que s'ha donat la República i format el primer govern que ha de regir-la, Esquerra Republicana de Catalunya creu que entrant ja el país en la via de la normalitat, ha arribat el moment de prendre posicions ben concretes per tal d'imprimir a tots els aspectes de la seva política la ideologia del partit, és per això que es creu en el deure ineludible de proclamar la seva disconformitat amb l'actuació del governador civil de Barcelona, aquesta inconformitat, latent ja fa molt de temps ha estat notablement agreujada aquests darrers dies en virtut de la divergència de criteri pel que fa a la pretesa solució donada al conflicte del Port.

Esquerra Republicana de Catalunya creu, i ha de declarar-ho lleialment, que el reglament de treball que el governador aplica al Port de Barcelona no respon a l'esperit de justícia que ha d'informar sempre tota actuació social i per aquesta raó, en denunciar-ho, manifesta que des d'aquest moment, dedicarà totes les seves forces a que les facultats avui atorgades pel govern de la República al governador civil de Barcelona siguin transferides a la Generalitat de Catalunya.¹⁷³⁸

---

¹⁷³⁵ «La codificación fascista del trabajo» i «Anguera de Sojo y sus genízaros». *SO*, 16 de desembre de 1931.

¹⁷³⁶ «Aplicación de la ley de fugas en el Puerto». *SO*, 18 de desembre de 1931. Aun quedan hombres en el Puerto de Barcelona». *SO*, 16 de desembre de 1931.

¹⁷³⁷ «Los sucesos del Muelle». *SO*, 19 de desembre de 1931.

¹⁷³⁸ «Esquerra Republicana de Catalunya». *LO*, 19 de desembre de 1931.

Finalment, els rumors de dimissió del governador que van marcar l'estada d'Azaña a Catalunya,¹⁷³⁹ es van fer efectius i Oriol Anguera de Sojo va deixar el seu càrrec. El governador dimissionari va fer pública la seva dimissió davant l'enfrontament amb ERC –que declarava que Anguera «no és un home per a Catalunya»¹⁷⁴⁰ i la CNT –que celebrava «la caïda del tirano»¹⁷⁴¹ en una extensa nota publicada a la premsa.¹⁷⁴² *Mirador*, en canvi, assegura que «hem hagut d'esperar que ocupés el Govern Civil un catalanista per veure-hi un home de mèrits excepcionals. Aquest detall seria suficient per demostrar que quan ens governem nosaltres, si ho volem fer bé, disposem de gent preparada i capaç de fer sentir el pes de l'autoritat».¹⁷⁴³ El setmanari dels Hurtado ressaltava el paper d'ERC en la dimissió i la seva submissió a la CNT i la FAI, i en aquest sentit afegia que:

No s'ha pogut dir d'ell que hagi governat a favor de cap partit, ni que hagi pecat per omissió ni per excés. La violenta contradicció d'opinions és potser el millor elogi que pot fer-se a la seva gestió.: ha estat just, ha estat imparcial. En contra d'ell, els seus adversaris només poden al·legar que no ha fet política de partit, del seu partit. En concret: només se l'acusa de no haver concedit un tracte de favor al Sindicat Únic, de no haver estat parcial, de no haver acatat les imposicions d'una organització que podria ésser utilíssima el dia que es decidís a abandonar la tàctica de la clandestinitat.

Com a representant de la Generalitat i conseller responsable de les relacions amb el govern de la República, Hurtado va ser l'encarregat de proveir de noms la successió d'Anguera. Aquesta vegada sí que triomfà el nom de Joan Moles, a qui havia proposat en les dues darreres ocasions per substituir a Companys i Esplà, a qui Hurtado hagué de convèncer davant els dubtes que li generava el final del seu antecessor. Joan Moles nomenà el seu fill Joan i a Víctor Hurtado –condeixebles del Mont d'Or– com als seus secretaris.¹⁷⁴⁴ Aquesta va ser la darrera intervenció d'Amadeu Hurtado des de la Generalitat, perquè «com m'havia anunciat el bon amic Josep Irla, els influents de l'Esquerra exigien la meva separació pel fet de no haver abandonat Anguera en els moments de la crisi» (pp. 675-676). En aquest sentit, Joan B. Culla assenyala el paper decisiu del grup de *L'Opinió* en la caiguda d'Amadeu Hurtado, emmarcada en la voluntat

---

¹⁷³⁹ *LH*, 21 de desembre de 1931.

¹⁷⁴⁰ «No és un home per a Catalunya». *LO*, 24 de desembre de 1931.

¹⁷⁴¹ «La caïda del tirano». *SO*, 22 de desembre de 1931

¹⁷⁴² «Dimissió del Governador». *LO*, 23 de desembre de 1931. «El senyor Anguera de Sojo dimiteix el càrrec de Governador de Barcelona». *LH*, 23 de desembre de 1931.

¹⁷⁴³ «La dimissió del Sr. Anguera». *Mirador*, núm. 151. 24 de desembre de 1931.

¹⁷⁴⁴ «Breus manifestacions del senyor Moles». *LP*, 5 de gener de 1932.

de Lluhí i els seus de «convèncer la direcció de l'Esquerra perquè, d'acord amb els seus objectius fundacionals la seva posició de partit àmpliament hegemònic, assumís, totalment i amb veritable mentalitat de govern, les responsabilitats del poder». ¹⁷⁴⁵ El fins llavors conseller Hurtado recorda a les seves memòries, l'escena del final seu comiat amb el President:

No van passar gaires dies que Macià, quan ens va trobar sols al seu despatx, no iniciés afectuosament la conversa amb aquestes paraules:

- Ja sap que l'estimo molt, i no precisament d'ara..
- No es preocupi – vaig dir-li permetent-me d'interrompre'l –. Vostè necessita que me'n vagi del Consell i jo no sabia com dir-li que ja en tinc prou. A la pròxima sessió, prenent peu d'estar ja constituïda la República, proposaré la dimissió col·lectiva del Consell per facilitar a vostè la solució política que més convingui, i així podré sortir sense que sembli que em treuen. I ja sap que sempre que em necessiti em tindrà disposat a fer al que pugui per ésser-li útil. (p. 676)

Amadeu Hurtado va assistir encara com a conseller a la reunió del govern del 28 de desembre, en consell en què, com assenyala Manuel Serra i Moret als periodistes:

Acabada la sessió del Consell de Govern de la Generalitat, en la qual ha quedat resoltes totes les qüestions de l'ordre del dia i especialment l'adaptació de la pròrroga dels pressupostos i la ratificació dels acords presos pel Consell durant la seva actuació que ha deixat degudament organitzada la vida econòmica de la Generalitat dins a la pròxima aprovació de l'Estatut, els senyors consellers ha decidit unànimement manifestar llur ferma adhesió a la persona i a la gestió de l'honorable President de la Generalitat i posar col·lectivament els seus càrrecs a la seva disposició perquè pugui refer el Consell en la forma que ell estimi convenient d'acord amb les necessitats polítiques del moment segons el senyor President vulgui apreciar-les. ¹⁷⁴⁶

El President va decidir suprimir les conselleries adjuntes, que eren substituïts per tres comissaris representant les comarques de Girona, Tarragona i Lleida. D'acord amb aquesta proposta, a la sessió la de l'endemà ja no hi va assistir. Tal com assenyala el llibre d'actes:

El senyor President saludà als senyors Consellers manifestant que tenia la satisfacció de donar-los possessió de llurs càrrecs, amb la qual cosa quedava resolta la crisi motivada

---

¹⁷⁴⁵ CULLA, J.B. *op. cit.* 1977. p. 80.

¹⁷⁴⁶ «S'ha resolt la crisi del Govern de la Generalitat. El senyor Macià ha comunicat aquest matí als periodistes la forma com ha estat solucionada». *LH*, 29 de desembre de 1931.

per la gallardia dels antics consellers que varen deixar en llibertat d'acció a la Presidència que com a conseqüència de la solució (a part de la sortida del senyor Hurtado que, per les seves moltes ocupacions no ha pogut continuar, però el consell del qual, donada la seva amistat, no els faltará mai, segurament), sols ha determinat la substitució del senyor Carrasco pel senyor Tarradellas i el canvi dels titulars d'alguns Departaments.¹⁷⁴⁷

Macià va parlar amb la premsa sobre els canvis de govern i, sobre la separació de l'executiu d'Amadeu Hurtado, va dir que no el preocupava gens, perquè no era una separació real: «El señor Hurtado –dijo– es un gran amigo a quien aprecio de verdad y él también me aprecia a mí, y su consejo y valioso concurso no me faltaran, como el mismo me ha dicho, siempre que los necesite».¹⁷⁴⁸ *La Publicitat*, vinculada a Acció Catalana –partit en què militava el seu fill Odó, però no pas ell–¹⁷⁴⁹ tributava un elogi cordial al conseller cessant:

Per les seves intervencions en el període constituent de la República i en la reconstrucció de la unitat catalana. Ell fou el lligam més intel·ligent entre la Catalunya trepidant dels primers dies del règim nou i el Govern provisional de la República; ell és l'autor de les normes jurídiques que emmotllaven la vida política de la Generalitat i les relacions amb l'Estat espanyol; ell era qui concretava en fórmules escrites les exigències de la vitalitat política catalana en les hores de confusió victoriosa. I ell ha estat l'home que en moments delicadíssims ha interposat tot el seu prestigi i la seva força persuasiva a favor dels destins de Catalunya.¹⁷⁵⁰

Com escriu a les seves memòries, escrites anys després a l'exili: «Ningú no va heure esment de la meua sortida. Potser ni jo tampoc, perquè veig ara –i m'ha fet molta gràcia– que el nostre setmanari *Mirador*, en comentar la solució d'aquella crisi, la trobava encertada i afegia que encara havia estat millor amb el canvi d'algun altre conseller perquè es tractava d'un Govern que no havia fet res de bo». És refereix sens dubte al comentari –que també va motivar que Sempronio recordés anys després que Amadeu

---

¹⁷⁴⁷ *Llibre d'Actes del Consell Executiu de la Generalitat de Catalunya (16.10.1931 - 31.12.1931)*. Sessió del 29 de desembre de 1931. ANC

¹⁷⁴⁸ «El señor Macià resuelve la crisis planteada ayer en la Generalitat». *El Siglo Futuro*, 29 de desembre de 1931.

¹⁷⁴⁹ Odó Hurtado i Martí era el vicepresident de la Joventut Catalanista Republicana del Partit Catalanista Republicà, la marca electoral d'ACR. *LP*, 17 d'octubre de 1931. La JCR estava presidida per Tomàs Roig i Llop, company d'estudis d'Hurtado fill. ROIG I LLOP, Tomàs. *Del meu viatge per la vida 1931-1939*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 1978. p. 32.

¹⁷⁵⁰ «Reserves d'optimisme». *LP*, 3 de gener de 1931.

Hurtado «mai no va junyir el setmanari *Mirador* a las seva política personal»¹⁷⁵¹ sobre «El temporal polític» en què el setmanari assegurava que:

La rapidesa amb què ha estat resolta aquesta crisi ha impedit potser que es fes la deguda atenció en l'abast que tenia, o que podia haver tingut. Les possibilitats eren extraordinàries: es podia fer un govern d'unitat catalana, un govern només amb elements d'Esquerra, un govern de notables o un govern com el que s'ha fet. La composició de l'actual Govern és com l'anterior: hi ha l'Esquerra i la Unió Socialista de Catalunya, un radical i un socialista de Madrid desautoritzat pel seu partit i que només pot representar-se a ell mateix. Surten els senyors Hurtado i Carrasco i hi entren els senyors Terradellas i els comissaris de Girona, Lleida i Tarragona. Si la solució hagués estat més fonda, potser hauria estat més eficaç.¹⁷⁵²

El darrer dia de 1931, el ja exconseller escriu una carta al nou conseller de Governació de la Generalitat, que és alhora de comiat i de felicitació i encoratjament per la carrera governamental que tot just iniciava el jove Josep Tarradellas, amb qui havien compartit etapa a la Generalitat:¹⁷⁵³

No m'ha estat possible anar aquests dies per la Generalitat. Penso tenir el gust de fer-ho per a saludar als amics, especialment al Sr. Macià, i despedir-me dels de la casa. Però no vull passar més temps sense adreçar-li aquestes ratlles de felicitació pel seu nomenament de Conseller que trobo molt encertat. Ja sap que aquestes paraules no son per la meua part un compliment. Del temps que hem passat plegats a la Generalitat, és vostè un dels millors records que en guardo i una de les amistats més volguts. Tinc motius per a confiar en l'èxit de la seva gestió perquè conec bé les seves qualitats i puc apreciar-les en tot el que valen.¹⁷⁵⁴

Al fina d'un 1931 un trepidant, Amadeu Hurtado posava fi a set mesos al govern de la Generalitat provisional. Continuava sent diputat a les Corts i havia de continuar intervenint en la vida política de la República i la Catalunya autònoma, però ja no ho faria des de la proximitat al poder. Ja no podria exercir aquella posició d'eminència grisa que tant li agradava.

---

¹⁷⁵¹ SEMPRONIO. *op. cit.* p. 21.

¹⁷⁵² «El temporal polític». *Mirador*, núm. 152. 31 de desembre de 1931.

¹⁷⁵³ Amb paper de carta de la Generalitat, Amadeu Hurtado s'adherí a l'homenatge que La Falç tributà el 23 de novembre al seu soci Josep Tarradellas. «El sopar-homenatge de La Falç al seu soci i diputat Josep Tarradellas». *LH*, 24 d'octubre de 1931. Carta d'Amadeu Hurtado a Josep Tarradellas. Barcelona, 23 de novembre de 1931. AMTP.

¹⁷⁵⁴ Carta d'Amadeu Hurtado a Josep Tarradellas. Barcelona, 31 de desembre de 1931. AMTP

12. LA VISIÓ BILATERAL D'UN PACTISTA (1932-1933)

12.1. EL LLARG DEBAT ESTATUTARI

En començar aquell 1932, Amadeu Hurtado continuava sent un diputat independent dins la minoria catalana, però després de la seva sortida del govern la relació amb ERC s'havia anat refredant. Havia hagut de deixar la conselleria per la seva proximitat amb el governador dimitit Anguera de Sojo, i aquest, militant d'Acció Catalana, havia deixat el govern civil «mentre la casa se li omplia de cartes, targetes i telegrams d'adhesió com cap altre governador no havia aconseguit mai» (p. 675) i gaudia d'una enorme popularitat. A partir d'aquí les especulacions sobre una nova força política liderada per ambdós van començar a aparèixer als diaris de Madrid, i van arribar, fins i tot, a *L'Écho d'Alger*. Segons es rumorejava, Anguera de Sojo –de qui s'especulava que podia ser nomenat pel sensible càrrec d'ambaixador davant la Santa Seu– podria ocupar la presidència d'un nou partit polític resultat de la fusió d'Acció Catalana Republicana, Unió Democràtica de Catalunya i personalitats independents com Hurtado.¹⁷⁵⁵ Aquell mateix dia en què aquestes enraonaries polítiques sortien als diaris, se celebrava un acte d'homenatge a l'exministre d'Economia i líder del Partit Catalanista Republicà (les sigles polítiques d'Acció Catalana) Lluís Nicolau d'Olwer,¹⁷⁵⁶ al qual Amadeu Hurtado s'hi adherí –juntament amb Anguera, Pere Coromines o August Pi i Sunyer–, amb una nota que es va llegir durant l'àpat i en què lamentava:

No poder assistir a l'homenatge a un home l'actuació del qual ha tingut la virtut d'incorporar definitivament el prestigi personal a la direcció dels nostres destins. És molt de doldre que l'acte d'aquesta nit no vingués a ésser la consagració pública de la vostra missió dirigent. (Ovació). El fet de la proclamació de la República ha produït l'ingrés a la política catalana d'una capa social allunyada d'ella que reclama justícia. Comprenem que no se'ls lliuri l'obra que hem bastit tots, perquè les seves experimentacions no la malmetin, però pitjor és creure que totes aquestes aspiracions són cridòries dels postergats. Fora els inadaptats de dreta i d'esquerra, la democràcia catalana se sentirà enfortida.¹⁷⁵⁷

---

¹⁷⁵⁵ *ES*, 9 de gener de 1932. «El senyor Anguera no va d'ambaixador al Vaticà». *LH*, 11 de gener de 1932. *L'Écho d'Alger*, 9 de gener de 1932.

¹⁷⁵⁶ «L'homenatge a Nicolau d'Olwer». *LP*, 10 de gener de 1932. «L'homenatge de dissabte a L. Nicolau d'Olwer». *LP*, 12 de gener de 1932.

¹⁷⁵⁷ «El sopar d'homenatge a Nicolau d'Olwer». *LP*, 10 de gener de 1932.

Segons Hurtado, ell mateix personalment havia hagut de fet fracassar «la idea poc meditada» (p. 677) que, en ocasió del banquet, havien tingut alguns dirigents del PCR de «voler aprofitar la fama recent d'Anguera per fer de la seva figura una mena d'anti-Macà a qui tots els descontents fessin costat» (p. 677). Des de la Lliga, i el seu periòdic, també s'havia vist aquesta intenció, que retreia al rival catalanista i republicà :

Després d'haver-ne renegat quan era més catalanista ara vol anar a derivar el seu prestigi de la col·lectivitat del prestigi d'un home representatiu. Després d'haver tractat de posar al pedestal En Bofill i Mates una relativament llarga temporada, ha volgut aprofitar el prestigi d'Anguera de Sojo. Per raons diverses, aquest no ha pogut servir per al seu objectiu, i ara s'inicia la campanya d'inflament d'aquest excel·lent intel·lectual i hel·lenista il·lustre, però governat infeliç i adotzenat polític, que es diu Nicolau d'Olwer. Demà, potser, i qui sap si llavors trobarà més el que convé a Acció Catalana assajarà a En Marcel·lí Domingo.¹⁷⁵⁸

El PCR es trobava en plena reorganització després de la sortida del govern de Madrid de Nicolau i de Carrasco de la Generalitat, la defecció dels sectors confessionals del partit després del vot de l'article 26 –i la posterior expulsió formal de Carrasco i Formiguera del partit–, la retirada de la direcció de Jaume Bofill i Mates i l'ascensió del diputat Martí Esteve.¹⁷⁵⁹ La idea era renovar el partit per a consolidar-se com a força de centre que fos alternativa a la política de Macià, en el camp republicà, substituint a la Lliga Regionalista. En una carta de Josep Carner a Jaume Bofill d'aquelles dates i recollida per Montserrat Baras, el primer afirma que: «Veig amb plaer les noves de la vostra renovada activitat política. Teòricament em sembla que hauríem de combatre ensems el conglomerat macianista i la Lliga».¹⁷⁶⁰ En aquest context, des de la seva prestigiosa tribuna de *La Vanguardia*, el seu director Gaziel –d'una manera semblant al que havia escrit poc després de les eleccions de juny del 1931–¹⁷⁶¹ apostava perquè el PCR ocupés el centre ampli deixat per una ERC i una Lliga abocada als seus extrems, malgrat que li retreia la seva manca d'eficàcia política i la manca de veritables polítics, més enllà dels seus directors, «excelentes patriotas y hombres de gabinete o ateneo, pero atribulados políticos, con más buena intención que recursos». Aquell era el seu moment:

---

¹⁷⁵⁸ «Acció Catalana i el senyor Nicolau d'Olwer». *LVC*, 7 de gener de 1932.

¹⁷⁵⁹ BARAS, Montserrat. *Acció Catalana 1922-1936*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1984. pp. 164-182.

¹⁷⁶⁰ Carta de Josep Carner a Jaume Bofill i Mates, 28 de desembre de 1931. A: BARAS, M. *op. cit.* p. 183.

¹⁷⁶¹ GAZIEL. «El diluvio». *LV*, 3 de juliol de 1931.

Desde que se proclamó la república, con el profundo y constatable cambio en la configuración total de España, del que tantos españoles parecen empeñados suicidamente en no darse cuenta, vengo señalando –lo único que puede y debe hacer un publicista puro y simple– lo que a mi entender es de inmediata urgencia en la política catalana. Hay que formar el cuadro entre los dos extremismos, el de izquierda y el de derecha. Equidistantes de ambos, algunos catalanes eminentes por su significación personal y sus dotes, y desligados de todo partido político ha prestado ya al nuevo régimen, y a Cataluña en especial, grades servicios cuya verdadera importancia sólo aparecerá con el tiempo. El Partido Catalanista Republicano, por otra parte, vuelve a encontrarse en uno de esos períodos en que el azar propicio le sonrío inútilmente. Hay, además, en toda Cataluña, hombres y organizaciones que no dan debido rendimiento porque están dispersos. ¿Y no ha llegado ya la hora de aunar todo eso? Jaume Carner, Amadeo Hurtado, Pedro Corominas, Luis Nicolau d’Olwer, Oriol Anguera de Sojo, Antonio Rovira y Virgili, Alberto Bastardas, Bofill y Matas, Augusto Pi y Sunyer, y tantos otros que no importa recordar aquí, porque están en la memoria y el respeto de muchos catalanes; esos hombres, republicanos auténticos, catalanistas probados y enemigos acérrimos de todo exceso extremista, ¿no podría constituir, superando sus posiciones actuales, en bien de Cataluña y de España una fuerte agrupación política central, un verdadero cuadro contra la reacción imposible y la demagogia abominable?¹⁷⁶²

L’article de Gaziel va ser reproduït a *El Sol* de Madrid,¹⁷⁶³ i contestat per *La Veu de Catalunya* de qui en destacaven «la monomania de mentor de tots els partits polítics catalans i de constructor de partits que altres haurien de construir seguint les seves instruccions».¹⁷⁶⁴ En aquest cas, el comentarista regionalista assegurava que «no mancarà en Gaziel a la seva fatalitat profètica d’equivocar-se en totes les seves prediccions de caràcter polític. Això de construir un gran partit a Catalunya d’en Bofill i Mates i l’Hurtado, en Pere Coromines i en Rovira i Virgili, l’Aguera de Sojo i l’August Pi i Sunyer... té tot l’aire d’una “pensada”. Si en Gaziel tingués una obsessió anàloga a Madrid, ens proposaria un partit d’en Miquel Maura i en Lerroux, l’Azaña i en Melquiades Álvarez, en Marcel·lí Domingo i en Gil Robles». La sortida del govern d’Amadeu Hurtado encara va tenir cua l’Assemblea de la Generalitat, on Jaume Bofill va comentar a la sortida del govern català de Carrasco i Hurtado «i dels termes de gran afectuositat amb què foren acomiadats. Llegeix unes declaracions del senyor Macià

---

¹⁷⁶² GAZIEL. «Hay que formar el cuadro». *LV*, 15 de gener de 1932.

¹⁷⁶³ «Un artículo de Gaziel sobre política catalana». *ES*, 14 de gener de 1932,

¹⁷⁶⁴ *LVC*, 16 de gener de 1932.

referent a la sortida del senyor Hurtado, i diu que això li recorda a la tramitació de la crisi francesa, en la qual Tardieu i Laval, enamorats de Briand, el deixaren extra-murs»,¹⁷⁶⁵ referint-se a la darrera crisi de govern francesa, en la qual el veterà estadista francès va ser destituït del seu càrrec de ministre dels Afers Estrangers, abandonant la política poques setmanes abans de morir. El mateix Bofill i Mates, en una llarga entrevista de Joaquín Montaner a *El Sol*, tornava a elogiar Amadeu Hurtado per haver donat la nota més autènticament liberal en el debat sobre la qüestió religiosa,¹⁷⁶⁶ un tema que havia provocat una crisi important en el sí del PCR, amb la presa de la direcció del partit per part de l'ala «laica» del partit, encapçalada per Lluís Nicolau d'Olwer i Martí Esteve, i el pas al Consell Consultiu del partit del sector confessional encapçalat per Bofill. El 6 de febrer s'havia celebrat la reunió anual reglamentària de l'entitat central del PCR, Acció Catalana Republicana, que va renovar el seu consell directiu, format a partir de llavors per Josep Barbey i Prats, Rafael Closas i Cendra, Ferran Cuito i Canals, Estanislau Duran i Reinalts, Odó Hurtado, Amanda Llebot i Jaume Mestres i Fosses.¹⁷⁶⁷ Tot i la militància i compromís del seu fill Odó –i del què serà el seu gendre Ferran Cuito–, Amadeu Hurtado es va mantenir ferm en el seu desig d'independència política i, de moment, no va tenir cap relació amb el PCR i ACR. Això no vol dir que no es pogués mantenir allunyat de la polèmica, especialment a *Mirador*, publicació que complia aquells dies 3 anys.¹⁷⁶⁸ Per exemple, a propòsit del número de 25 de febrer, l'article principal de portada del qual era dedicat al míting d'Alejandro Lerroux a la plaça de toros Monumental de Madrid i la secció «De dijous a dijous» a l'aniversari del retorn de Macià de l'exili. *Fornal*, publicació propera a ERC, assegurava:

Dels tres setmanaris inspirats pel senyor Amadeu Hurtado, s'ha de confessar que el *Mirador* és el més ben reeixit. Ens plau trobar intel·ligència encara que se'n faci un mal ús. I és a remarcar com baixa el nivell dels mateixos redactors que es posen a fer animalades. Hom ha de creure en una doble personalitat, en una manifestació infraconscient quan els veu actuar de pistolers de la sàtira D'una sàtira innoble, desfetista, que dispara tant o més contra els entusiasmes i sentiments enlairats dels ciutadans, que contra

---

¹⁷⁶⁵ «L'Assemblea de la Diputació Provisional de la Generalitat». *LP*, 17 de gener de 1932.

¹⁷⁶⁶ MONTANER, Joaquín. «En la cuestión religiosa pugnan las propensiones ibéricas al confusionismo. En la caverna mítica yacen confundidos cráneos de cavernícola y colmillos de jabalí. Coloquios con D. Jaime Bofill y Matas». *ES*, 21 de febrer de 1932.

¹⁷⁶⁷ *LP*, 9 de febrer de 1932.

¹⁷⁶⁸ «El tercer aniversari: Continuïtat de labor». *Mirador*, 158. 11 de febrer de 1932.

els ciutadans prestigiosos mateixos. Ja no parlem de quan entronquem amb l'infantilisme raquíctic dels que restaran per sempre patufetistes i patufets.¹⁷⁶⁹

El motiu d'aquesta contundent andanada era un fragment de l'article dedicat al «caudillo» Lerroux, en què l'editorialista de *Mirador* parlant del personalisme del Partit Radical, afirmava: «En honor a la veritat, cal dir que, en la manera de funcionar, el partit radical no és pas una excepció. A hores d'ara no hi ha en tot Espanya cap partit dels anomenats burgesos que funcioni democràticament, que tingui una massa de cotitzats, una junta d'elecció i que celebri normalment unes assemblees rigorosament democràtiques». Per a *Fornal*, això volia dir que Esquerra no era un partit burgès i, per tant, tenia un funcionament democràtic, «els que queden més malparats són tots els seus amics de la dreta i centre liberals. Els hi diu burgesos i antidemocràtics. Que ho aprengui el senyor Anguera, el senyor Nicolau i demés família més o menys desconeguda». L'altre motiu de crítica i el principal, era el breu «De dijous a dijous» dedicat a Macià i molt probablement escrit o influït per Hurtado, que havia escrit l'article dedicat a Macià d'un any abans, tal com hem vist.¹⁷⁷⁰ Segons aquesta columna:

L'arribada de Macià a Barcelona marcà una nova orientació de la política catalana que l'havia de portar a la presidència de la Generalitat, creada gràcies al seu cop audaç del 14 d'abril.

D'aleshores ençà ha passat un any, ple d'esdeveniments d'importància per a la història del nostre poble. D'aleshores ençà les circumstàncies han canviat totalment. Però, repassat el que dèiem ara fa un any, no ens podem estar de dir que la nostra apreciació era justa.

No tothom ho a jutjar igualment. Els dirigents d'un sector republicà de Catalunya no se'n varen voler adonar i no va aprofitar la veritat que resta encara en peu, del que sobre Macià dèiem un any enrere.

La política catalana encara pateix les conseqüències d'aquesta equivocació, que ha tingut la seva importància en el curs dels esdeveniments posteriors.

Quan Macià era el Macià de tots, com deia *Mirador*, arribà a Catalunya després de fundada l'Esquerra Republicana el seu primer gest fou d'allargar la mà als seus amics d'Acció Catalana. Aquesta la hi van refusar. La lluita entre vencedors i vençuts ha estat,

---

¹⁷⁶⁹ VIR. «El joc confessat». *Fornal*, núm. 5. 5 de març de 1932. Se sobreentén que el vinculaven també a *La Publicitat* i *El Be Negre*.

¹⁷⁷⁰ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «En el retorn de Macià». *Mirador*, núm. 108. 26 de febrer de 1931.

després, aferrissada Però no tota la culpa és dels que van guanyar les eleccions, si la política catalana ha empès la ruta que segueix ara

Aquest aniversari del retorn de Macià convida a una meditació sobre els fets posteriors.

Macià no pogué ser el Macià de tots. I la culpa no és seva. S'ha trobat entre les lluites de partits, lluita que atès més els interessos d'uns quants que els de la totalitat del poble de Catalunya. La mateixa lluita que ha separat –momentàniament?– Anguera de Sojo de la política i que no ha permès que rendissin tot el que poden homes com Amadeu Hurtado, Pere Coromines i d'altres.

Davant d'aquesta lluita Macià s'ha decantat sempre pels que han estat sempre al seu costat. Pretendre d'ell una altra actitud és no conèixer el seu caràcter ni la seva història.¹⁷⁷¹

Segons *Mirador*, «comparant la política catalana a la política seguida a Madrid, hem de confessar que allà ha tingut més criteri polític que aquí. Totes les forces republicanes es presentaren unides i portaren a la presidència del Govern un home d'una tendència determinada, però que per la seva actuació enfront de la monarquia fou considerat com l'home representat d'aquella hora». *Fornal* no s'estava de dir que:

Nosaltres creiem tot el contrari i que aquesta opinió a *Mirador* li tornarà més d'un cop a la boca. Apel·lem al temps i gosem a profetitzar que l'Esquerra sap i sabrà interpretar els imperatius del cos electoral. Aleshores *Mirador* i els seus amics, si no saben veure la realitat i rectificar a temps, serà relapses i reincidentes en el fracàs. En aquestes hores, tothom s'ha adonat dels maquièvalismes dels nostres enderiats detractors. Cal posar l'obra nacional per damunt d'un nom i d'un home. És inútil pretendre des d'un còmode *Mirador* de la Plaça de Catalunya que tot un poble s'ajegui per a fer de peanya a un home».

Dos mesos després de la sortida d'Amadeu Hurtado del govern, des de l'entorn d'ERC es continuava atacant aquell que havia estat vist com un intrús. Per a Amadeu Hurtado aquell mes de febrer, però, havia estat marcat per un fet personal: la mort el dia 2 de la seva mare, Adela Miró i Lleó a l'edat de 85 anys.¹⁷⁷² El seu fill evoca que l'«havia tingut malalta uns anys a casa, i que se'n va anar amb una expressió d'amor que no he oblidat ni oblidaré mai més» (p. 713). *El Diluvio* informava que tot just coneguda la mort de la senyora Miró, s'havia traslladat a la casa mortuòria de Passeig de Gràcia 49 el governador Joan Moles, «a asociarse al dolor que en estos momentos embarga a su gran

---

¹⁷⁷¹ «De dijous a dijous. Al marge d'un aniversari». *Mirador*, núm. 160. 25 de febrer de 1932.

¹⁷⁷² *LP*, 3 de febrer de 1932.

amigo don Amadeo, hijo mayor de la finada».¹⁷⁷³ L'*Heraldo*, recordava els llaços que unien el diari amb Hurtado:

Con nosotros compartió D. Amadeo varios años, como consejero que fue de la Sociedad Editora Universal, lo más arduo y difícil de la misión que nos impusimos al querer renovar a tono con los tiempos modernos, la forma externa y el espíritu del *Heraldo*. Y a su rápida inteligencia sintética –que no excluye la escrupulosa precisión del análisis–; a su palabra magistral y amistosa de su camarada cordial mejor que de superior jerárquico; a su consejo, justo sereno, oportuno, empapado siempre de liberalismo sin mácula; a su aportación de escritor de límpido y fácil estilo –gran estilo de periodista político a la europea–; incluso a su sola presencia en nuestra Redacción, que animaba y ennoblecía con su prócer sonrisa madura y bondadosa, debe *Heraldo de Madrid*, en parte principalísima, su espléndida resurrección, iniciada al advenir la dictadura y con ella el ímpetu espiritual que tanto nos ha servido para llegar al apogeo presente.

Ciudadano integral, además de varón íntegro, no podía D. Amadeo Hurtado limitar las actividades a su talento extraordinario a su bufete del Paseo de Gracia –que le valió por sus dotes personales y profesionales, el decanato del Colegio de Abogados de Barcelona– alternándolo exclusivamente con las tareas periodísticas con nosotros compartidas, mientras España pasaba atormentada, por unos de sus más graves períodos políticos y sociales: el que va del 13 de septiembre del 23 al 14 de abril del 31. Y Hurtado –sin dejar de ser, para siempre, nuestro amigo, se apartó poco a poca del periodismo para extender el radio benefactor de su inteligencia al campo de la política, principalmente en Cataluña, donde al proclamarse la República y desde el cargo de consejero de la Generalidad ha representado la templanza, la serenidad, el equilibrio clásico de la tradición mediterránea, frente a las energías jóvenes y desbordantes que nutría la masa del partido de Esquerra, dueño de los destinos catalanes por la voluntad popular, expresa en las elecciones del 12 de abril último. Hurtado hacía falta al país, como nos había hecho falta a nosotros, no sólo en Barcelona, sino en el Parlamento, donde sus intervenciones han sido memorables por lo elevadas y patrióticas, y en la Sociedad de Naciones, donde su consejo ha prestigiado con el máximo decoro la intervención de la delegación española en cuantos temas internacionales confió la Liga a nuestros representantes.¹⁷⁷⁴

Un altre diari molt vinculat a la biografia d'Amadeu Hurtado, com a advocat i publicista, oferia la crònica del funeral de la vídua Hurtado «en el que figuraban desde los más altos representantes de la Banca a los más humildes obreros. Todos en absoluto,

---

¹⁷⁷³ «Los que mueren. Doña Adela Miró Lleó». *ED*, 3 de febrer de 1932.

¹⁷⁷⁴ «La madre de don Amadeo Hurtado». *HM*, 3 de febrer de 1932.

sin distinción de clases, rindieron homenaje de pleitesía en el último momento a la que tuvo la virtud de ser virtuosa esposa y amantísima madre».¹⁷⁷⁵ Amadeu i Odó Hurtado van presidir el dol, acompanyats del seu bon amic Joan Moles, l'alcalde Aiguadé, el cap superior de policia Arturo Menéndez i el conseller de Justícia Pere Comes. També van assistir al sepeli, els antics companys de govern Manuel Serra i Moret, Casimir Giralt i Josep Tarradellas, l'exgovernador i president de l'Audiència Anguera de Sojo, els regidors Felip Solà Cañizares i Joan Casanellas, els diputats i amics Pere Coromines i Pere Rahola, periodistes, fotògrafs, escriptors i artistes com Manuel de Lasarte, representant d'*El Diluvio*, Josep Maria de Sagarra, Josep Maria Planas, Josep Brangulí, Feliu Elías, Xavier Nogués, Cristòfor de Domènech, l'escriptor Joaquín Montaner Castaños –acompanyat del seu germà Antonio, exgovernador civil de Sevilla i Saragossa i membre del Partit Radical– i del món jurídic i empresarial, com el jurista i expresident de la Diputació Joan Maluquer i Viladot, l'advocat Albert Bernis, el director de la Societat d'Aigües de Barcelona Josep Maria de Soler Nolla, el catedràtic Josep Maria Trias de Bes, l'advocat i expresident del Futbol Club Barcelona Gaspar Rosés, l'empresari Bartomeu Amigó Farreras, etc. Poc després, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana s'afegia al dol dels seus associats, entre ells Amadeu Hurtado, fet que ens permet conèixer la seva vinculació a la popular entitat catalanista.¹⁷⁷⁶

No era l'únic mort que colpiria Amadeu Hurtado. El 7 de març de 1932 moria a París Aristide Briand i el seu admirador català li va dedicar un sentit article a la primera plana de *Mirador*.¹⁷⁷⁷ Per a Hurtado, la figura de Briand presidia tota la política mundial de la postguerra. Era «l'apòstol de la pau» que havia donat França al món. L'home que, no només havia canviat la política internacional francesa, fent política de cara al món, donant un sentit nou a la política internacional, sinó que fins llavors «ningú havia parlat en llenguatge europeu en dirigir-se a Europa, en un llenguatge universal en dirigir-se al món». El polític francès havia estat una de les principals figures de la Societat de Nacions, el qui havia pogut dialogar serenament amb els alemanys i els havia fet col·laborar en l'obra de la pau, i, amb el Tractat de Locarno, havia aconseguit «conciliar els interessos del món amb els interessos dels vencedors i els vençuts, crear lentament un ordre nou de coses, una llei nova sense destruir d'una manera anàrquica la única garantia existent de pau i de seguretat, basada en l'autoritat del vencedor», i havia posat les bases de la unitat

---

¹⁷⁷⁵ «Sepelio de doña Adela Miró, viuda de Hurtado». *ED*, 4 de febrer de 1932.

¹⁷⁷⁶ *LVC*, 1 de març de 1932.

¹⁷⁷⁷ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «La mort de Briand». *Mirador*, núm. 162. 10 de març de 1932.

europèa: «Briand no era un doctrinari ni un home de quadrícula, Però el fet és que el seu pensament i l'habilitat va transformar llavors l'esperit del món, l'atmosfera política es va aclarir, i quan les nacions es parlaven no es feien mala cara. La tàctica de l'home lleial i honest havia convençut al món que encara era possible de creure en la virtut de la confiança mútua com a mètode de treball en les relacions internacional». Amadeu Hurtado, que l'havia tractat al París de la guerra i a la Ginebra de la pau, va cloure la seva necrològica, afirmant: «La seva obra durarà és del que molts pensen. A Ginebra serà molt difícil esborrar la memòria de Briand. Sovint els delegats pensaran en "l'home de la pau", i l'home de la pau estarà en esperit a la sala del Consell i al saló de l'Assemblea».

Mentrestant, a Madrid, la Comissió d'Estat nomenava Amadeu Hurtado com a vicepresident.¹⁷⁷⁸ La política internacional havia estat un dels seus interessos al llarg dels anys, mantenia bons contactes amb els mitjans polític i econòmics francesos a través de la seva professió d'advocat d'empresa, i havia representat amb èxit a la República espanyola a la Societat de Nacions. De fet, sovint li tocava presidir les sessions de la Comissió, nominalment encara presidida per Ortega.¹⁷⁷⁹ Això va fer que intervingués en l'intent del diplomàtic i poeta Josep Carner de ser nomenat cònsol a la ciutat occitana de Tolosa de Llenguadoc.¹⁷⁸⁰ En una carta al seu amic i còmplice Jaume Bofill i Mates, de 22 de febrer de 1932, Carner escriu: «Afer Tolosa. Agraïdíssim a les teves gestions, amb en Carbonell, prop de l'Hurtado. Entén bé que jo no em penso merèixer cap especial gentilesa dels fets republicans, ni em sento decebut ni em migro de cap manera. Però la combinació de Tolosa em plauria i em convindria per diversos motius».¹⁷⁸¹ L'occitanista Josep Carbonell, director de l'Oficina de Relacions Meridionals de la Generalitat de Catalunya, que promovia els contactes i la normalització de la llengua d'oc, va ser l'encarregat d'iniciar aquests contactes en els mitjans diplomàtics, des de finals de 1931. Carbonell va interessar en l'assumpte al conseller Gassol i a l'alcalde Aiguadé, que s'emportà a Madrid una carta de Carbonell per tal d'ensenyar-la al ministre Zulueta.¹⁷⁸² Uns mesos després, Carbonell escrivia a Carner:

---

¹⁷⁷⁸ DSCC, núm. 124. 26 de febrer de 1932.

¹⁷⁷⁹ «El Sr. Zulueta informa nuevamente ante la Comisión de Estado de las Cortes». *HM*, 6 d'abril de 1932.

¹⁷⁸⁰ FERRER, Miquel. «Els intel·lectuals i la política». *La Nostra Revista*, Mèxic, núm. 75. 1954. MANENT, Albert. *Josep Carner i el Noucentisme*. Barcelona: Edicions 62, 1968. p. 251.

¹⁷⁸¹ Carta de Josep Carner a Jaume Bofill i Mates. El Havre, 22 de febrer de 1932. MANENT, Albert. MEDINA, Jaume (Cur.) *Epistolari Josep Carner (I)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1994. p. 101-102.

¹⁷⁸² Carta de Jaume Aiguadé a Josep Carbonell. Barcelona, 29 de febrer de 1932. A MANENT, A. i MEDINA, J. (Cur.) op. cit. p. 193

Per la lletra que en Bofill i Mates us adreçà ja fa alguns dies, us considero al corrent de les gestions que ha fet el senyor Hurtado pel vostre trasllat a Tolosa. Sembla que no hi ha obstacle per aquest trasllat ni en la consideració que us tenen al Ministeri d'Estat, ni en el bon desig de complaure-us del Ministre i del Sub-secretari ni en res; l'única dificultat momentània és, sembla, la que suposa situar en una altra plaça el cònsol actual d'allà on vós heveu d'anar. I és en això que vós mateix, potser, si teniu amistat amb ell i us hi podíeu mig entendre ja fos per intentar-lo a intentar també un millorament o un simple canvi de lloc, podríeu ajudar a trobar el més ràpid desllorigador del propòsit que ens havem forjat. Ja me'n direu quelcom.

No fóra per demés, tampoc, que si no ho heveu fet, escrivíssi quatre ratlles a l'Hurtado, mal no sigui sinó per dir-li que sabeu els passos que fa i que espereu un felix i prompte reeiximent. A par que soc segur que aquesta lletra li plaurà, anirà bé per refrescar-li el record que en Bofill i jo anem fent d'aquest assumpte.¹⁷⁸³

Carner va respondre a Carbonell, unes setmanes després, posant-lo al dia de l'assumpte:

Caríssim: volia esperar, per escriure-us, alguna nova de l'Hurtado: no m'ha contestat –i comprenc que l'agavellen afers més importants–. Així i tot, després de les amables noves que em féreu saber deu haver-hi hagut algun embús: a Tolosa no hi vaig escriure, perquè En Bofill, en lletra que vaig rebre pel mateix temps que la vostra, tan agraïda, em deia que el Ministeri tindria compte de fer la gestió oportuna de tanteig prop del cònsol actual, a qui d'altra bada jo no conec. Ara he escrit a un amic que tinc al Ministeri perquè em digui quin caient pren, tot plegat, la carrera: no em dirà res, segurament de l'afer de Tolosa perquè això segurament no haurà traspuat.¹⁷⁸⁴

Un mes després d'aquesta carta, Josep Carner era nomenat cònsol a Hendaia,¹⁷⁸⁵ i així ho explicava a Carbonell:

Estic preparant els meus bagatges per a Hendaye. Aqueix mateix lloc em fou ofert, per si el volia pel Ministre, i verament és un lloc ideal per als exàmens dels meus fills: hom va en tramvia, en 20 minuts, d'Hendaye a S. Sebastián. L'Hurtado m'escriu que hi havia dificultats per anar a Toulouse: es veu que el senyor D. De la Tuesta hi viu a gust. Però

---

¹⁷⁸³ Carta de Josep Carbonell a Josep Carner. Barcelona, 9 de maig de 1932. A MANENT, A. i MEDINA, J. (Cur.) *op. cit.* p. 185.

¹⁷⁸⁴ Carta de Josep Carner a Josep Carbonell. El Havre, 23 de juny de 1932. A MANENT, A. i MEDINA, J. (Cur.) *op. cit.* p. 187.

¹⁷⁸⁵ Manent. A. *op. cit.* p. 253. El nomenament oficial no arribaria fins el 22 de desembre de 1932, signat pel president de la República Niceto Alcalá-Zamora i el ministre d'Estat Luis de Zulueta. BNC. Fons Josep Carner.

aviat, d'Hendaye estant, li pregaré que em rebí en un dia dat, i escandallaré ben bé quin és el seu estat d'esperit. Això d'Hendaye, que de totes passades agraeixo, ha vingut, encara que de retruc, per les vostres incansables gestions i us n'estic, doncs, ben agraït.¹⁷⁸⁶

Un altre que havia estrenat nou càrrec era Víctor Hurtado, fill d'Amadeu Hurtado, que era nomenat pel conseller de Governació Josep Tarradellas director de l'Assessoria d'Administració Local, que havia de coordinar els problemes que afectessin la vida municipal de Catalunya entorn la Generalitat.¹⁷⁸⁷ Sobre el nomenant de Víctor Hurtado, i a propòsit dels comentaris de sorpresa expressats per alguns diaris i particulars pel nou càrrec del fill del diputat català i les sospites de nepotisme, Tarradellas va dir a la premsa que aquest no entrava a la Generalitat com a funcionari, sinó com a col·laborador seu i «si s'ha fet sense concurs és degut a què es tracta d'un càrrec que depèn directament del Departament de Governació i, per tat d'un càrrec de confiança».¹⁷⁸⁸

Més enllà de participar en el debat de la llei d'associacions professionals obreres a propòsit d'una esmena del diputat basc Leizaola, posant sobre la taula que en el cas de Catalunya els rabassaires, que no entraven ni en la consideració de patrons ni d'obrers,¹⁷⁸⁹ Hurtado es preparava pel debat de l'Estatut de Catalunya, que es tramitava en paral·lel a l'altra gran projecte republicà, la reforma agrària, i que començaria a discutir-se en un ambient general de recel (p 677). El 14 d'abril de 1932, en el primer aniversari de la República, Amadeu Hurtado tornava a prendre la ploma per fer una anàlisi dels primers 365 del nou règim, i escrivia:

Evidentment, l'obra del govern –entengui's bé, no del règim– durant aquest primer any de República, no està exempta de crítiques. Ha estat una obra formidable, però, no obstat, afinant molt sempre es poden trobar observacions a fer, de les quals en triarem dues.

Ho diem, primerament, com a catalans: no neguem que s'ha donat un gra pas vers la resolució del problema de la convivència de Catalunya dins la resta d'Espanya i aquest gra pas ens dóna esperança que en vindran d'altres però, en canvi, amb l'excusa de la legislació social, hom ha comès greus atemptats contra el dret genuí de la nostra personalitat col·lectiva, i el qual, precisament ara amb una major llibertat d'acció, cal que prepari la seva evolució i adaptació a l'època actual, d'una manera autonòmica i catalana.

---

¹⁷⁸⁶ Carta de Josep Carner a Josep Carbonell. El Havre, 2 d'agost de 1932. A MANENT, A. i MEDINA, J. (Cur.) *op. cit.* p. 188.

¹⁷⁸⁷ «L'Assessoració d'Administració local». *LVC*, 1 d'abril de 1932.

¹⁷⁸⁸ *Ibidem.* I «El conseller de Governació, senyor Tarradellas, fa uns aclariments sobre la creació de l'Assessoria d'Administració local». *LP*, 1 d'abril de 1932.

¹⁷⁸⁹ *DSCC*, núm. 149. 5 d'abril de 1932,

Si continués aquest criteri agressiu per banda del govern de Madrid, aviat se'n seguirien desagradables conseqüències, car no pot sortir res de bo de donar a un poble unes lleis civils pensades per a un altre poble i que són en desacord amb la manera d'ésser de les persones damunt les quals hom vol implantar-les.¹⁷⁹⁰

Aquell abril tornaven els rumors que situaven Amadeu Hurtado en un nou partit liderat per Marcel·lí Domingo i format per Jaume Carner i Josep Suñol, diputat i director *La Rambla*, que provenia d'Acció Catalana. Precisament segons aquests rumors, publicats per escrit a *El Noticiero Universal* i difosos per *El Diluvio*, el nou partit havia d'entrar en negociacions amb ACR de cara a constituir una nova coalició de centreesquerra.¹⁷⁹¹ Entretant, la inquietud pels pocs avenços en l'aprovació de l'Estatut s'anava escolant a la política catalana. Com escriu Hurtado:

Ningú no es deia contrari a l'autonomia de Catalunya, però quan venia l'hora de concretar, ningú no acceptava l'autonomia que demanàvem nosaltres, i no per excessiva, sinó per raó de principi. Constava d'entendre aquesta paradoxa fins que vam arribar a descobrir que el concepte que generalment es tenia de l'autonomia era el d'una concessió graciosa de l'Estat, que per raons de conveniència podia atorgar-la, restringir-la o suprimir-la, i no com un reconeixement de la sobirania de Catalunya en les qüestions reservades a la seva competència (p. 678).

De cara a la preparació de la discussió de l'Estatut a les Corts,¹⁷⁹² els parlamentaris catalans, reunits al Palau de la Generalitat, van decidir aprovar el vot particular dels diputats Lluhí i Xirau presentat al sí de la Comissió d'Estatut, presidida per Luis Bello, quedant com a vot de la minoria catalana el dictamen lliurat per la Comissió a les Corts, «representatiu del mínim d'aspiracions de Catalunya que els diputats defensaran formant un front únic».¹⁷⁹³ Per a tal empresa, va ser nomenat un Comitè que, juntament amb la presidència de la minoria –que ostentava Lluís Companys–, estava format per un representant de cada grup polític –Lluhí, Nicolau d'Olwer, Serra i Moret i Abadal–, Amadeu Hurtado en representació dels independents i el secretari de la minoria, que s'encarregarien d'ordenar els debats i designar les persones que havien d'intervenir en representació de Catalunya a la discussió dels punts essencials de l'Estatut. Com explica

---

¹⁷⁹⁰ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Aniversari de la República». *Mirador*, núm. 167. 14 d'abril de 1932.

¹⁷⁹¹ «La política de Marcelino Domingo en Cataluña». *ED*, 6 d'abril de 1931.

¹⁷⁹² Per aquest tema, ROIG I ROSICH, J.M. *op. cit.* I GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.*

¹⁷⁹³ «Les reunions d'ahir a la Generalitat. Els parlamentaris catalans, reunits sota la presidència del senyor Macià, acordaren formar un front únic en defensa de les aspiracions de Catalunya». *LP*, 19 d'abril de 1932.

Amadeu Hurtado, «la minoria d'Esquerra es va decantar en principi per no participar en la discussió, car entenia que era més hàbil deixar la nostra defensa en mans del Govern, que havia presentat com a ponència pròpia de l'Estatut. Sense discutir la suposada habilitat d'aquesta actitud, em semblava una prova tan absurda d'impotència per part dels catalans el fet de deixar passar l'Estatut amb la seva inconcebible inhibició que vaig anunciar tot seguit el propòsit d'intervenir, encara que fos a títol individual» (p. 678). Hurtado pretenia que no es repetís el que havia succeït a l'Assemblea de la Generalitat en el moment d'aprovar el projecte, i, a més, que passés la situació estranya que l'Estatut només fos defensat pels diputats de la Lliga Joan Estelrich, Raimon d'Abadal i Pere Rahola, i no pas pel partit hegemònic de Catalunya. Esquerra va delegar en Xirau i Lluhí la seva representació en un debat que havia de començar a primers de maig. Abans, però, es va celebrar a Barcelona una multitudinària manifestació en favor de l'Estatut, impulsada pel CADCI, i *La Rambla* en va fer un ampli desplegament demanant la col·laboració de diferents protagonistes polítics, entre ells Amadeu Hurtado –que veié la manifestació des del Palau de la Generalitat–,¹⁷⁹⁴ que escrigué un text autògraf publicat a la portada:

No m'ha preocupat mai perquè l'he creguda inevitable. L'aprovació de l'Estatut de Catalunya per les Corts Constituents. Els moments passionals d'aquest problema ja han passat. Per l'opinió pública d'Espanya va ésser una hora difícil la proclamació de la Generalitat i la seva organització com a Govern Provisional de Catalunya. Per l'opinió catalana va ésser una hora d'angúnia la discussió de la Constitució de la República en el capítol referent a les facultats dels pobles autònoms. Ni en un cas ni en l'altre, no vaig dubtar mai del resultat. I és que en prendre una resolució definitiva, tothom es dona compte del que pesa la voluntat innegable de tot un poble.

Ara es pot dir que la qüestió està resolta. Hi haurà probablement molts debats, però l'acord final no ofereix dubte. Per la nostra part, més que la declaració teòrica, d'una gran autonomia doctrinal, ens interessa aconseguir un estat viable, ajusta a la capacitat política de Catalunya. I ja vàrem quedar fixats els límits d'aquest Estatut en votar-se la Constitució de la República, acceptada per tots nosaltres. Per part de les Constituents, estic segur que es voldrà aconseguir el mateix, perquè tothom sap que si ens quedéssim amb menys facultats que les que dels límits constitucionals, el problema del nostre poble continuaria obert com fins ara, i això no agradar a ningú.¹⁷⁹⁵

---

¹⁷⁹⁴ LR, 26 d'abril de 1932.

¹⁷⁹⁵ LR, 25 d'abril de 1932.

El diputat per Barcelona província també va oferir la seva opinió a la portada d'*El Liberal*, que li va demanar el seu parer. La pregunta del diari madrileny era: «¿Cómo ve usted el problema catalán y en qué forma debe resolverse constitucionalmente?», i Hurtado va respondre amb un llarg text, publicat la primera setmana de maig.¹⁷⁹⁶ En ell hi feia una distinció entre les dues concepcions de la vida pública espanyola a l'entorn del problema català: «La primera, que tiene sus más hondas raíces en la tradición de todos los pueblos españoles, es una concepción democrática que arranea toda soberanía de la voluntad de los propios pueblos, dispuestos a regirse por sí mismos, según ley de su naturaleza. La segunda, importada a España por el imperialismo de la dinastía austríaca, es la concepción autocrática que atribuye al Estado una soberanía anterior y superior a los pueblos, reducidos a la condición de súbditos». La República, i prenent les paraules d'Azaña, venia a «poner punto a una digresión monstruosa de la historia española que empezó en el siglo XVI». Segons Hurtado, era indiscutible que Catalunya havia estat «el pueblo de España donde empezó a manifestarse el sentimiento de protesta y de revancha de la soberanía popular contra la concepción autocrática de nuestra vida pública». I recordava, que: «El primero que –dicho sea, en su honor– que se dio cuenta de que el sentimiento inspirador del catalanismo político había de producir en plazo más o menos largo, pero fatal e inexorable, la transformación radical de la España dinástica, fue el eminente repúblico D. Nicolás Salmerón», el qual, «con una visión genial del porvenir español se sumó con todos sus grandes prestigios al movimiento catalanista, sin regatear ninguna de sus reivindicaciones políticas, arrastrando la impopularidad momentánea de las masas españolas, porque estaba seguro de que todas las teorías, todas las luchas de partido, todas las revoluciones para un cambio político no equivalían a la fuerza vital de un pueblo puesto en marcha para recabar con su propia soberanía la de todos los pueblos peninsulares». I ell, en primera persona, podia dir que «la visión profética de Salmerón, modestamente traducida por nosotros, sus más jóvenes discípulos, en las Cortes de 1907, se ha cumplido. A la misma hora en que una nueva capa social, la casi totalidad de la gran masa popular de Cataluña, se incorporaba al catalanismo político, la Monarquía se declaraba vencida y se hundía con todo su sistema y todos sus partidos». Segons Hurtado, «decir que la República es obra de Cataluña sería exageración y locura; pero negar el impulso inicial de la revolución profunda, a cuyos albores estamos asistiendo, surgió en el momento en que la conciencia catalana afirmó la necesidad de restituir su soberanía a

---

¹⁷⁹⁶ «Con motivo del Estatuto. ¿Cómo ve usted el problema catalán y en qué forma debe resolverse constitucionalmente?». *EL*, 8 de maig de 1932.

los pueblos españoles, es no tener noción de la historia que hemos vivido y que continuamos viviendo». No s'estava de recordar l'anticatalanisme desencadenat pel que ell considerava «la revancha monárquica», a és dir, la idea que «levantar el ánimo de estas buenas gentes contra la Cataluña iniciadora del movimiento libertador puede ser tarea más fácil que levantarlo para una acción descarada contra una República que acaba de vengar los agravios de un rey desleal. Y confían en que, si la Monarquía está ausente, su espíritu perdura y puede llamarla otra vez». També s'ocupava de la qüestió del separatisme, l'acusació d'aquells que creien que «se empieza por reclamar, en nombre de la propia soberanía, un privilegio y se acaba por recabar una soberanía completa, que es la propia independencia. Es preferible –añaden– plantear la solución definitiva, claramente, y separarnos a las buenas o a las malas». Sobre això, escrivia:

Estas palabras impías se han dicho más de una vez creyendo o fingiendo creer que así deber hablar la voz de España. Nadie ha pedido en Cataluña, ni ahora ni nunca, una situación de privilegio. Si de Cataluña ha venido un proyecto de Estatuto, en vez de una Constitución federal de España, es porque las representaciones políticas españolas no han estimado viable el federalismo para los pueblos que representan, y han preferido la solución intermedia de hacer posible, con el sucesivo reconocimiento de las autonomías regionales, una futura federación española. Pero en el fondo de aquellas palabras late, no sólo la desconfianza monárquica en la libertad popular, sino un sentimiento de altivez que repugna someterse a toda ley de convivencia entre pueblos. Antes que vivir juntos como iguales prefieren la separación. La íntima comunión de afectos entre pueblos hermanos se les antoja una humillación.

Aquella no va ser l'única vegada que la premsa es va acostar a Hurtado en vistes a l'inici del debat de l'Estatut. El periodista valencià Enrique González Fiol, *El Bachiller Corchuelo*, va entrevistar-lo per la revista *Nuevo Mundo*, en un reportatge sobre l'Estatut en què també parlava amb el més veterà i cèlebre dels adversaris de les aspiracions catalanes, don Antonio Royo Villanova. Fiol, explicava:

Más que por predilección de añeja y vieja amistad y que por su excepcional talento, le escogí para esta encuesta, por parecerme el hombre de más *seny* –pronúnciese *señ*, y entiéndase seso o sentido–, y aun de más buen *seny* de cuantos sesudos *homes* envió el catalanismo al actual Parlamento. Tanto, que podría simbolizarse en él el cerebro de Cataluña. Y como al propio pensamiento catalán, fui a escuchar a este espíritu sutil, cuya sonrisa y cuyas corteses maneras tienen toda la afabilidad señorial, entre condescendiente

y socarrona, revenciosa y altiva, de un elegante cardenal de aquella corte pontificia, toda exquisiteces y sutilezas,

Di considerazioni e di discorsi,

Di piú, di ma, di si, di forsi,

Di pur...

Del irreverente soneto de Berní. Y tan es así, que me lo imagino vistiendo la púrpura cardenalicia y prodigando sonrisas versallescas y bendiciones pastorales.¹⁷⁹⁷

El diàleg, més o menys va anar així:

- ¡Contra vostè vinc! –le dije afectuosamente en valenciano y hablando yo en mi lengua vernácula y él en la suya, ligamos este diálogo, que extractado y traducido dice así:
- Siento que me haya usted preferido como catalanista para tratar nuestro problema en las Cortes, porque hay un acuerdo de los parlamentarios catalanes prohibiéndonos toda manifestación, prescribiendo extrema prudencia con el más mudo silencio. Y ya se me ha llamado la atención por el artículo que publiqué el domingo en *El Liberal*.
- Pero hay casos, éste, en que puede ser más temerario y peligroso para un ideal el silencio que la locuacidad aun apasionada.
- Eso creo yo, y eso pienso decir mañana cuando empiece la semana parlamentaria y nos halleemos todos aquí. Yo soy lo más opuesto a ese silencio, que creo dañino para nuestra causa. Pienso que se debe ceder a toda clase de interviús, prodigar los artículos en la Prensa de toda España para explicar bien el alcance de nuestro Estatuto, para contarle la comprensión y hasta la simpatía de toda la opinión española. Porque observe usted que lo que pedimos no es ningún privilegio, sino algo que todas las demás regiones pueden solicitar igualmente, y está ahora en trámite el Estatuto vasco, que llegará dentro de poco al Parlamento, y habrá que aprobarlo también. Por eso digo, y creo que, con razón, que ha de hacerse esa propaganda de nuestro Estatuto, para que todas las regiones tengan igualmente el suyo y hagamos una España nueva, más libre y más grande.

[...]

- ¿Usted cree que se aprobará el Estatuto íntegro?
- ¡Qué duda cabe! Se presentarán muchas enmiendas, pero lo fundamental, lo esencial habrá que aprobarse, porque es perfectamente constitucional.
- ¿Pero no se conformarían ustedes con menos? ¿No se conformaría el pueblo catalán?

---

¹⁷⁹⁷ EL BACHILLER CORCHUELO [GONZÁLEZ FIOL, Enrique]. «¿Se aprobará el Estatuto de Cataluña?». *Nuevo Mundo*, 13 de maig de 1932.

- El pueblo catalán y sus representantes son una misma espiritualidad.
- ¿Cree usted que durará mucho la discusión?
- ¡Ah! ¡Que duré cuanto quiera!
- ¿Y no cree usted peligroso que la discusión se prolongue? ¿No teme usted, por de pronto, que entretanto y después, si el Estatuto aprobado no fuera del agrado del resto de España, estallara algo peor que una guerra civil, una guerra comercial en la que las demás regiones se negasen a adquirir producción catalana, lo que sería un daño enorme para Cataluña y otro no menos enorme para España, a la cual interesa la prosperidad de todas las regiones, incluso la catalana?
- ¡Ah! Las consecuencias son difíciles de calcular.

El 6 de maig havien començat les discussions a la totalitat del projecte d'Estatut, sense vots particulars a la totalitat. El debat estatutari s'alternaria amb la discussió de la Llei de Bases per la Reforma Agrària: Dimarts i dimecres les sessions parlamentàries estaven dedicades a la qüestió agrària i els dijous i divendres, a l'Estatut. Hi van intervenir vint-i-sis diputats de pràcticament totes les tendències, entre ells Maura, Sánchez Román, José Ortega i Gasset, Lerroux i Azaña.¹⁷⁹⁸ La discussió de l'Estatut va ocupar pàgines i pàgines de la premsa, que recollia totes les opinions, actituds i comentaris a l'entorn d'aquest apassionant debat parlamentari, recollint el moviment de personatges com Lerroux pels salons de les Corts:

Más tarde mantuvo otro dialogo el jefe radical con el diputado catalán D. Amadeo Hurtado. Asistían a la conversación algunos otros diputados radicales y varios periodistas.

- ¿Qué va usted a decir en el salón? – preguntó el Sr. Hurtado.
- ¡Ah! Esto no lo puedo adelantar. Lo único que puedo decidirle es que en la minoría se ha llegado a un acuerdo completo y que lo que yo diga responde a la manera de pensar de todos nosotros.
- Y lo más importante –añadió un radical– es que detrás de nosotros hay 18 millones de españoles.
- De eso no se fie usted –replicó el Sr. Hurtado– Esos movimientos de unanimidad nacional pasan, y lo que nosotros representamos queda. Cuando la Solidaridad, también tuvimos enfrente a España, y pasó. Yo me acuerdo que Maura oponiéndose a aspiraciones catalanas dijo que España estaba frente a ellas. Maura y lo que él significaba pasaron y nosotros estamos aquí, en nuestro puesto y manteniendo las

---

¹⁷⁹⁸ ROIG I ROSICH, J.M. *op. cit.* pp. 53-54

mismas aspiraciones. No se puede desconocer el hecho de un pueblo puesto en pie, que pide una autonomía. Yo creo que debajo de todo lo que se ve está la España que ha de surgir, y ese día la verdadera unidad espiritual, la unión de todos, será más estrecha.

- Yo creo –arguyó D. Alejandro – que llegaremos a un acuerdo, pero será señal que ustedes han llegado a ponerse de acuerdo con nosotros, y no nosotros con ustedes.¹⁷⁹⁹

Amadeu Hurtado escriu a les seves memòries que, abans d'intervenir, va deixar passar les intervencions dels principals impugnadors del text, Maura, Sánchez Román i Ortega y Gasset (p. 679). Sobre la intervenció del catedràtic de Dret Civil de la Universitat Complutense, Hurtado va afirmar a la premsa que «acostumat a informar davant els tribunals, el senyor Sánchez Román ha informat aquesta tarda davant els diputats. Ha fet un discurs d'advocat, però el problema polític l'ha esbiaixat»,¹⁸⁰⁰ afegint-hi que era «tot un sofisma. Segueixo creient que l'Estatut s'aprovarà, pesi als seus contraris».¹⁸⁰¹ A *l'Heraldo de Madrid* s'esplaià més sobre el discurs, conclouent que «el discurso de Sánchez Román es la obra de un jurista que parte de puntos de vista opuestos a la Constitución y a todo régimen de autonomías regionales; pero no es el discurso de un político ni de un gobernante, el cual debe reservarse para si mismo los escrúpulos jurídicos en la interpretación de los textos legales para enfrentarse con la vida, y ésta le demostraría al Sr. Sánchez Román la enorme dificultad de gobierno que representa el deshacer a capricho el orden político ya constituido y en plena eficiencia».¹⁸⁰²

«Escoltats aquests discursos, quan ha havia fet la seva declaració Xirau i havien intervingut a favor nostre el diputat federal Franchy i Roca i pels catalans Nicolau d'Olwer i Abadal [...], vaig demanar a Besteiro que m'inscrivís per al debat i va reservar la tarda del 20 de maig al meu discurs, seguit del d'Alejandro Lerroux» (p. 679) escriu el memorialista. Efectivament, la tarda del 20 de maig de 1932, Amadeu Hurtado es va aixecar de l'escó per pronunciar un dels discursos més importants de la seva carrera.

Requerido por un importante sector de la opinión catalana para intervenir en este debate, mis compañeros de la minoría me han hecho el honor, que agradezco, de incluir mi nombre entre el de los Diputados que, en representación de todos, han de hablar en esta discusión de totalidad. Me levanto en malas condiciones, porque estoy seguro que vuestra

---

¹⁷⁹⁹ «La emoción del Estatuto». *ES*, 11 de maig de 1931.

¹⁸⁰⁰ *LP*, 13 de maig de 1932.

¹⁸⁰¹ *LO*, 13 de maig de 1932

¹⁸⁰² «Don Amadeo Hurtado habla de la intervención de Sánchez Román». *HM*, 13 de maig de 1932.

atención viva está esperando el discurso de mi querido amigo D. Alejandro Lerroux; pero mi posición en la minoría catalana me obliga a no ocultar ninguna parte de mi pensamiento procurando en lo posible no llegar a fatigar a la Cámara. Y al levantarme, yo no puedo substraerme, ya que por primera vez hablo en esta Cámara del llamado problema de Cataluña, a la emoción, que aún conservo viva, de aquellos tiempos de mi juventud, que hube de presenciar el nacimiento de este movimiento político de Cataluña. Tampoco puedo substraerme a la tentación de evocar el recuerdo de aquella emoción.¹⁸⁰³

Per començar, Amadeu Hurtado va fer una evocació de la seva joventut i dels intel·lectuals castellans que havia conegut en els seus primers desvetllaments polítics, marcats pel procés de Montjuïc.

Era al cerrar el último siglo. Cumplidos los veinte años, salíamos de la Universidad para enfrentarnos con la vida. [...] Había ocurrido algo nuevo en el mundo: los intelectuales, dirigidos por una pléyade de universitarios, de artistas y escritores, habían abandonado su antigua torre de marfil para ponerse en contacto con el pueblo, variando los cuadros de dirección de las muchedumbres y empujándolas hacia una acción revolucionaria que en Francia produjo el estallido del proceso Dreyfus, de resonancia mundial. Y en aquellos días, en aquellos tiempos de inquietud, de zozobra, de vacilación, de duda, de tanteo, de generosidades que pusieron a algunos de los nuestros muy próximos a los pelotones de ejecución, nosotros, los jóvenes catalanes, tuvimos el honor de conocer y tratar a un español eminente, D. Francisco Giner de los Ríos, a cuyo magisterio debe tanto la formación espiritual de muchos hombres de esta República.

Decíamos a aquel maestro, maestro del cual fuimos discípulos, nuestras inquietudes y nuestras dudas. En el general desquiciamiento, nosotros, que éramos federales, veíamos también como se derrumbaban los dogmatismos del partido; pero quedaba de estos dogmatismos lo que realmente en ellos había de vivo, quedaba la idea, más que vista presentida, de que en las energías espirituales de nuestra tierra podía estar el núcleo inicial del renacimiento de España. Cuando le comunicábamos esto al maestro, nos decía, con aquella voz tan sugestiva, con palabras de elocuencia inimitable, algo parecido a esto: «Estas tinieblas que aturden vuestro espíritu en formación marcan la hora germinal de una Patria nueva. Yo la he buscado en vano en todo el ámbito peninsular, y ahora me parece que la veo llegar por primera vez en esta tierra catalana. Afirmad con valentía lo que tiene de energía creadora vuestro pueblo; afirmad con valentía su personalidad. Y no temáis. Vendrán contra vosotros las multitudes populares con sus prejuicios ancestrales

---

¹⁸⁰³ DSCC, 20 de maig de 1932. Reproduït a CUCURULL, Fèlix. *La defensa de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*. Barcelona: Editorial Undarius, 1976.

y os odiarán y os repudiarán; pero si estaría explicado que yo, que estoy muy cerca de los umbrales de la vejez, desmayara, no tendría explicación que desmayarais vosotros, que ahora empezáis a vivir».

Com assegurà Hurtado, no van ser, efectivament ells els que van liderar del moviment catalanista, sinó que va ser la Lliga, aquells que comptaven amb el suport de la força d'una opinió addicta, «una opinió un poco confusa, con aportaciones del viejo nacionalismo catalán, que había conservado intacto el tesoro de las tradiciones patrióticas; pero con una aportación mayor de elementos sociales que iban empujados por el deseo de conservar y defender un orden social. Aquellos hombres dirigieron el movimiento y nosotros quedamos a un lado, para trabajar, en silencio y sin fruto, esperando la hora de que aquellas masas populares que nos habían repudiado se incorporasen a nosotros». I això s'havia esdevingut feia poc més d'un any: «El movimiento catalán dio un rodeo (vosotros lo sabéis, ¿para qué recordarlo?), y así hemos llegado al 12 de abril. La fusión se ha hecho; una nueva capa social, la casi totalidad o la totalidad de las masas de Cataluña, han invadido realmente el campo del movimiento político catalán, y ha venido la República». Però, perquè havia fet aquell excurs retòric i històric? Doncs, per comparar aquells mestres com Giner de los Rios, Gumersindo de Azcárate i Nicolás Salmerón, als intel·lectuals castellans presents en aquelles Corts Constituents: «En el momento, digo, en que se realiza el sueño de aquellos grandes universitarios, los más ilustres representantes en un su época de la Universidad castellana, de la Universidad de Madrid, es curioso que, por una paradoja singular, por un azar del destino, se levante en estos bancos la misma Universidad, con sus ilustres representantes actuales, para intentar un gesto como de volvernos la espalda, después de un acto reverencial es que es difícil distinguir lo que hay de ironía y de respeto». Es referia, és clar, a les tres veus que s'havien pronunciat contra l'Estatut, és a dir, Miguel Maura, José Ortega y Gasset i Sánchez Román que, a diferència dels vells professors de formació republicana, conservaven l'esperit de la seva procedència monàrquica:

En estos discursos que yo he oído, que, he seguido con la máxima atención el curso del pensamiento, atractivo por la gran elocuencia con que fue expuesto; pero el propio tiempo, y esto era lo importante, me parecía que estos discursos eran una proyección en la pantalla de nuestros tiempos, de las torturas morales que debieron pasar los monarcas absolutos cuando llegaron a sus alcázares las primeras reivindicaciones democráticas. Al monarca absoluto le hablaban de derechos del pueblo. «¿Mi grey patrimonial tiene derechos? ¿Qué otro derecho puede tener que el de ver protegida su vida por mi poder

tutelar y paternal?». Pero la reclamación fue tan insistente, la conmoción social tan fuerte, que el monarca vaciló y pidió consejo a sus políticos, a sus juristas y a sus doctores. Los políticos le contestaron como hablaba aquí nuestro querido amigo el señor Maura; los juristas le respondieron como hablaba aquí mi querido amigo el Sr. Sánchez Román, y los doctores le contestaron como habló aquí mi querido amigo el Sr. Ortega y Gasset.

Per aquests diputats, l'autonomia era entesa com a una concessió de l'Estat a la manera d'un monarca absoluta, mentre que Hurtado, tal com assegura a les seves memòries, hi oposava «la nostra concepció d'una autonomia reconeguda com un dret de sobirania del nostre poble» (p. 680). Tal com deia:

Ahora estamos exactamente en la misma situación; ahora que la democracia de atómica se convierte en orgánica; ahora que, además de los derechos populares que asisten al hombre como individuo, ha nacido la idea de que el hombre tiene también derechos en función del organismo natural al cual pertenece para realizar un fin para la vida y que estos organismos tienen a su vez sus derechos y deben tener también su libertad, se levanta otra vez la vieja teoría de la Carta otorgada, y nos dice. «No, no sois vosotros, los representantes de esos pueblos, los que debéis formular el Estatuto de vuestros derechos; es el Estado, el actual representante de la antigua soberanía, el que dirá la extensión y el límite de esos derechos y se reservará la facultad de concederlos, de controlarlos y de quitarlos, si le place, una vez los haya otorgado». (Rumores)

Este es, señores, el actual proceso, que literalmente, es la repetición de un proceso conocido, vulgar como una frase hecha y que sabemos todos cómo tiene fatalmente que acabar. ¿A qué perder el tiempo con sutilezas, discutiendo el valor de palabras y de conceptos y la extensión de esta y la otra competencia, si todos estamos en el secreto de que ya no está en nuestra voluntad ni plantear ni resolver el problema, porque, queramos o no, el curso de la vida nos llevará fatalmente a que este proceso termine como termino el otro, con un acuerdo, con el pacto entre la región autónoma y el Poder del Estado? (Muy bien, en la minoría catalana).

El pacto entre dues parts era la base de la concepció que Amadeu Hurtado tenia de l'autonomia, pròpia de la seva formació jurídica. El pacto no era entre Catalunya i Espanya, com havien exclamat alguns oponents a l'Estatut: «Aquí nadie ha hablado de la posibilidad de ese pacto porque aquí nadie ha hablado de Cataluña y España como dos personalidades distintas que pueden pactar, como con tanta facilidad se admite en estos discursos, que no sé por qué se llaman unitarios. Nosotros hablamos de un pacto entre la región autónoma y el Estado; dos organismos de Derecho, dos personalidades jurídicas

que pueden y que deben pactar y que, según la Constitución, son los que realmente pueden y deben pactar». A continuació, Amadeu Hurtado va fer una llarga explicació jurídica, basada en la pròpia Constitució republicana:

Hay un art. 8 que dice cuáles son los elementos que integran el Estado, y son éstos: los Municipios, las Mancomunidades municipales que forman provincia y las regiones autónomas. Estos son los tres elementos que integran el Estado, de tal modo que fuera de ellos no queda nada. Por lo tanto, porque existen estos tres elementos: Municipios, Mancomunidades municipales que forman provincia y regiones autónomas, existe el Estado. El Estado está en el Municipio, el Estado está en la provincia, el Estado está en la región, y tan órgano del Estado es un Ayuntamiento como una Diputación provincial, como la Generalidad e Catalunya, como este Gobierno y como este Parlamento (Muy bien). Esto es lo que resulta de la Constitución. Y luego añade: los Municipios se constituirán con arreglo a una ley votada en Cortes, que regulará sus funciones; las Diputaciones se constituirán con arreglo a una ley que dictarán las Cortes regulando su funcionamiento. Aquí se acaba. ¿Y las regiones autónomas? ¡Ah! Estas no serán reguladas por una ley votada en Cortes, sino con arreglo a lo que determinan los artículos 11 y 12 de la Constitución. ¿Y qué dicen éstos? Que para constituir una región autónoma es preciso que lo «quieran» provincias limítrofes de fisonomía similar y de intereses análogos, y si realmente lo «quieren», tendrán que expresar su voluntad en forma inequívoca. En los indicados artículos también se dice cuáles son las circunstancias que han de concurrir para que la voluntad de las provincias para organizarse en región autónoma pueda estimarse como inequívoca, y sin éstas: que los Ayuntamientos formulen su Estatuto; que lo aprueben una con una mayoría que en la Constitución se determina; que sea sometido a plebiscito, al cual ha de concurrir el número de electores que también en la Constitución se señala. Entonces se sabrá cuál es la voluntad de las provincias que «quiere» organizarse en región autónoma. ¿Y para qué se quiere conocer esta voluntad? ¿Para tener el gusto de saber los anhelos de unas provincias y entablar sobre ellos una conversación o una discusión académica? No; es para algo concreto –ya lo dice la Constitución–: para que venga aquí, a las Cortes, y éstas aprueben la voluntad expresada por la región, siempre que no contenga derechos contrarios al precepto constitucional. He aquí cómo el pacto se establece. En la Constitución de la monarquía no había ningún artículo que dijese: esto es un pacto entre el rey y el pueblo; pero según aquella Constitución, gobernaban las Cortes con el rey y eran las Cortes las que formulaban la Constitución y el rey el que la juraba y la sancionaba. Había un pacto tácito. Aquí es expreso; aquí, antes de que exista la región autónoma, las provincias que han de constituir la han de expresar su voluntad en este sentido; luego este deseo viene al

Parlamento y éste dice a su vez cuál es su voluntad, libremente, ¡no faltaba más! Allí, en Cataluña, los catalanes han expresado su voluntad de constituirse en región autónoma, y aquí, en el Parlamento, que es el otro miembro del pacto, libremente, cordialmente, se analiza el Estatuto catalán y se expresa cuál sea a su vez la voluntad de las Cortes, y una vez que el Parlamento haya dado su aprobación, el pacto queda establecido. Porque pacto es el concierto de dos voluntades con una causa lícita y para un objeto cierto, y este es el pacto que establece la Constitución.

Evocant de nou els seus temps de diputat de Solidaritat Catalana, Amadeu Hurtado va recordar que

Cuando yo vine aquí por primera vez a las Cortes, siendo muy joven, con un grupo de Diputados catalanes, estaba al frente del banco azul el ilustre padre de mi querido amigo D. Miguel Maura. Dirigiéndose a nosotros nos decía, como ahora algunos diputados: «Esto tendréis, pero nada más... Fuera de este límite, ni el diálogo». Y alguien entre nosotros, yo, con la inexperiencia y la audacia de mis pocos años, me permití decirle: «¿Quién es S.S. para decir lo que hemos de tener? Nos lo dirá España. España es la que tiene que hablar, y si habla...»(Fuertes rumores impiden percibir el final del párrafo.) Este mismo reproche que me hacéis ahora vosotros, me hacía D. Antonio Maura: «Gracias a nosotros –decía– tendréis esto, que España os daría menos.» Y yo le replicaba: «Cuando nuestras inquietudes pasen a todos los pueblos de España, vosotros desapareceréis de este banco, y todo lo que representáis desaparecerá con vosotros». Ya lo veis. Yo entonces era muy joven, ahora estoy en los umbrales de la vejez; todo lo que representaba D. Antonio Maura está ya fuera, seguramente para siempre; los Diputados catalanes están todavía aquí, el mismo número de entonces, diciendo exactamente lo mismo y proclamando claramente ante España y claramente ante la República que la expansión del espíritu ciudadano, cuyo impulso salió de las tierras catalanas hace más de treinta años, hará desaparecer, como profetizaba D. Nicolás Salmerón, no ya la monarquía, que ya está ausente, sino el sentimiento monárquico que ha quedado aún dentro de España. (Muy bien).

Y també va aprofitar per dirigir-se a qui havia de parlar després d'ell, el líder radical Alejandro Lerroux

Yo he sido amigo de D. Alejandro Lerroux y no he pertenecido nunca a su partido político; le conocí, siendo yo un muchacho todavía, antes de que D. Alejandro Lerroux tuviese una representación en Cataluña. Ya entonces entendí que nuestras vidas no seguirían líneas convergentes; vino él para una coalición revolucionaria, con el partido federal y otros partidos republicanos; y entonces yo le dije, en un acto público, me atreví

a decirle –era un muchacho– lo mismo que he dicho siempre: que yo no creía en revoluciones del tipo de las del siglo pasado; que yo esperaba que las energías populares de mi tierra, las energías populares de las tierras españolas, serían la única fuerza constructora de la nueva Patria y que en ellas ponía mi fe, y únicamente en ellas. Pasado algún tiempo, el Sr. Lerroux fue a Cataluña y obtuvo la investidura de Diputado que pidió al Cuerpo electoral. Desde entonces el señor Lerroux representó en Barcelona una tendencia totalmente opuesta a las reivindicaciones del catalanismo; recogió todas las masas populares que nos habían repudiado a los jóvenes republicanos; pero le dije entonces a D. Alejandro Lerroux, y le he dicho reiteradas veces, li que voy a repetir aquí: «Su señoría ha sido un factor esencial para el desarrollo del catalanismo político.» Allí, en Cataluña estableció el su cuartel general, utilizó para sus luchas fuerzas catalanas, e instituyó un partido tan catalán que llegó a desentenderse de los problemas de política general de España, como si previese que en aquel pequeño volcán en erupción era donde estaban realmente fraguándose las energías que habían de utilizarse para la reconstitución de España. Y mientras la gente decía que él era como un cartel de desafío contra las multitudes catalanistas, levantado contra sus reivindicaciones el espíritu de las masas populares, yo recuerdo, y toda Cataluña recuerda, que en la torre más alta de la residencia de D. Alejandro Lerroux se levantaba en los días festivos una bandera que sorprendió a mucha gente y que a mí personalmente no me sorprendió: era la bandera tricolor republicana; pero junto al asta de la bandera, en la línea de arranque de los tres colores, intercaló las cuatro barras de la bandera catalana.

I per acabar, va recordar la seva presencia a l'Assemblea de la Societat de Nacions, on va participar en els debats sobre minories:

Me permití ante aquella reunión del mundo, hablar, como de una lección de coas, de los que estaba pasando en España: «Vosotros habréis oído hablar (entonces se extendía por todo el mundo lo que era una leyenda) de un separatismo catalán que va a desgarrar a España y que va a perturbar la República. Esto es una pura leyenda. Aquí está el proyecto de Constitución que están elaborando las Cortes Constituyentes, inspirado en los principios de la Sociedad de las Naciones, donde la libertad de Lengua y Cultura está respetada. Detrás de todos estos movimientos de libertades colectivas está siempre el problema de sentimiento. Tened confianza en vuestras minorías y vosotros veréis, aprovechando esta lección de cosas, cómo se funden en un solo afecto las minorías y los Estados». La impresión que produjo este discurso a mí me asombró antes que a nadie; mereció la adhesión de los Estados interesados; de las Potencias protectores de las minorías, e incluso de las mismas minorías que estaban representadas entre el público. Yo recordaré siempre con una gran emoción que al día siguiente, al entrar en el edificio

del secretariado, una numerosa Comisión de estas minorías vino a darme las gracias, y el que llevaba la voz recitó de memoria el último párrafo de mi discurso diciendo: «Bendito país este país de España, que no con la palabra, sino con una lección de cosas, está llevando un consuelo y una esperanza a tantos hogares doloridos como hay en Europa!» Y un español ilustre que está en la Sociedad de las Naciones me dio la clave de lo que a mí me había sorprendido y me dijo: «es que detrás de cada minoría nacional está una potencia enemiga que la protege; cada reclamación de esta minoría es una amenaza de guerra y se teme como una agresión, cada gesto cordial del Estado parece una capitulación. Y cuando usted ha hablado de este problema con esa limpieza de sentimientos, sin sentir esos recelos ni esos resquemores de guerras extranjeras, ha dado una tal sensación de sanidad espiritual que ha sido este discurso como una corriente de aire puro en una habitación de enfermo». ¿Y ahora va a resultar que todo fue una ilusión?

[...]

Ahora mismo estoy recibiendo a diario invitaciones para ir a dar conferencias en pueblos muy apartados de España, y la razón que se me da siempre es ésta: debemos conocernos, establecer relaciones entre unos y otros, relaciones de conocimiento, relaciones espirituales (Rumores.) Si esto es verdad hoy; si ahora, al cabo de tantos siglos, aún no nos conocemos los unos a los otros, ¿queréis decirme qué ha sido de esta unidad? Fue una enorme digresión de la Historia, dijeron unas palabras ilustres, y ahora la rectificamos para encontrar la tradición de los pueblos españoles, que es tradición de libertad. Durante esta unidad no hemos sido ni catalanes, ni castellanos, ni vascuences, ni extremeños, ni españoles; hemos sido súbditos de una dinastía imperialista (Aplausos). Y los súbditos no tienen nombre, no tienen estirpe, no tienen derecho... (El Sr. Fanjul: El que no tiene derecho es S.S. Fuertes protestas); los súbditos son números. Y ahora se trata, señores, de que los hijos de los pueblos de España no sean números, tengan un nombre, tengan una personalidad como pueblo, tengan un derecho, tengan una libertad y, restituidos todos a sus libertades, en un gran sentimiento de solidaridad no impuesta por nadie, podamos levantar aquella España que decimos que es la España de nuestros sueños.

¿No lo queréis? ¡Ah! Entonces yo invito a todos los republicanos que tengan fe en las energías de su pueblo, a que ante España y ante el mundo digan conmigo que esta joven República viene llamada a recoger la bandera abandonada de las libertades de los pueblos y las libertades de los hombres, y contra todas las fuerzas del pasado, el que quiera seguirnos, que nos siga. He dicho. (Grandes aplausos)

L'oració parlamentària d'Amadeu Hurtado va ser rebuda amb aplaudiments i contrarietat a parts iguals i va merèixer l'atenció de la premsa, que el va reproduir en els

dies successius.¹⁸⁰⁴ Com escriu Amadeu Hurtado a les seves memòries, «el discurs va sorprendre als impugnadors pel to diferent que tenia de les nostres converses amistoses i sobretot pel caràcter d'una ofensiva decidida que vaig donar-li en bona part dels seus passatges a fi de respondre a la forma vigorosa dels atacs, i va produir, com era de preveure, algunes reaccions apassionades, sobretot dels antics monàrquics i els seus afins» (p. 680). Entre ells, Miguel Maura, que, després de la menció que havia fet al seu pare, va considerar que havia estat un discurs ple d'insídies. «Si segueixen per aquest camí, per la meua banda no hi ha cap inconvenient: jo estic disposat a esclatar», havia manifestat el fill de l'expresident tant al cap de la minoria catalana, Lluís Companys, com recollia la premsa.¹⁸⁰⁵ Com escriu el polític vilanoví:

Van donar la nota curiosa d'aquells moments els amics Lluhí i Xirau, que, asseguts al banc de la Comissió, amb els colzes posats damunt el pupitre i amb el cap a les mans, feien gestos de consternació per donar entenedor a la Cambra que els catalans no acceptaven i lamentaven els disbarats del meu discurs; però es va produir la sorpresa, que jo esperava, de veure que les protestes dels diputats de les dretes eren replicades amb vehemència pels radical-socialistes i pels socialistes i que eren aquests els qui iniciaven al final del discurs els aplaudiments, que es van estendre a gairebé la unanimitat de la Cambra, amb els catalans compresos. (p. 680-681)

Hurtado va quedar convençut que el seu discurs havia aconseguit dotar de passió i emoció al debat parlamentari de l'Estatut: «No es ara una vanitat de retardament, sinó la simple constatació d'un fet, afirmar que aquell discurs va capgirar per aquest motiu l'orientació sentimental del debat en una Cambra formada en gran nombre per homes del poble vinguts de tots els indrets del país» (p. 681). A continuació va intervenir Alejandro Lerroux, de qui es deia que tenia preparat el cop d'efecte d'exhibir unes fotografies que li havien estat enviades des de Catalunya d'uns actes realitzats aquells en uns camps prop de Barcelona com una mena de maniobres militars d'un grup de nacionalistes extremistes, però que va quedar condicionat per les paraules anteriors d'Amadeu Hurtado, recordant la joventut del vell cabdill, que va acabar oferint el seu vot favorable a l'Estatut (p. 681-682). I ho va repetir quan va ser preguntat pel discurs del cabdill radical, posant de manifest l'emoció amb què aquell havia recollit l'al·lusió a la seva intervenció en la

---

¹⁸⁰⁴ *HM*, 20 de maig de 1932. *LP*, 21 de maig de 1932. *Ahora*, 21 de maig de 1932. *ES*, 21 de maig de 1932. *LO*, 21 de maig de 1932. *LV*, 21 i 22 de maig de 1932. *LO*, 24 de maig de 1932. *LR*, 23 de maig de 1932.

¹⁸⁰⁵ «Opinions sobre els discurs d'Hurtado i Lerroux». *LVC*, 21 de maig de 1932.

política catalana.¹⁸⁰⁶ La important intervenció d'Hurtado va tenir un amplíssim ressò a la premsa. Per l'editorial de l'*Ahora* de Madrid: «La intervención del señor Lerroux ha contribuido a que el debate sobre el Estatuto catalán se desarrollase en términos de concordia y moderación. Con su discurso y el pronunciado antes por el señor Hurtado, la discusión, que en sesiones anteriores había bajado de tono, vuelve a cobrar la altura necesaria para que el problema se aborde serenamente y en toda su integridad».¹⁸⁰⁷ Per l'*Heraldo de Madrid*, que glossava el discurs de Lerroux com «las palabras de un buen republicano», descrivia d'aquesta manera la intervenció prèvia d'Hurtado: «Emocionada la palabra, tribunicio el gesto, rotundos los conceptos, la oración parlamentaria del diputado catalán va, por derecho propio, a las antologías de las Constituyentes».¹⁸⁰⁸ El cronista parlamentari d'*El Sol*, Francisco Lucientes, va escriure sobre aquella tarda:

Un discípulo del verbalismo de Víctor Hugo, D. Amadeu Hurtado, defiende las aspiraciones de Cataluña. El Sr. Hurtado, sin pretenderlo, nos convence que Cataluña es un poco Grecia. Maniobra con el sofisma elocuentemente. Aunque con una oratoria – ¡perdone Sr. Albornoz!– casi sagrada. Y es fino, muy fino, el abogado. Alba le interrumpe: «¿Eso quiere decir que el Estatuto es intangible?» Se encrespa el salón. ¿Por qué? El Sr. Hurtado aclara que de ningún modo es intangible el Estatuto. ¡Más vale así! Sin embargo, el Sr. Alba me ha convencido de su sutileza política: consigue con su florete que D. Amadeo rectifique a Nicolau. ¿Se olvidó ya que ayer nos dijo que Cataluña quería el Estatuto y no un Estatuto?¹⁸⁰⁹

Però va ser la premsa catalana, que seguia amb profusió de pàgines i densitat d'articles la qüestió de l'estatut, qui més va seguir la intervenció d'Hurtado. *La Humanitat*, el diari d'ERC, va reproduir el seu retrat en portada, amb una frase extreta del discurs –«Nosotros arbolamos la bandera de la libertad para todos los pueblos. El que quiera seguirnos, que nos siga»– i un titular on deia «Al Parlament de la República, Amadeu Hurtado rebaté els arguments dels adversaris de Catalunya, i Lerroux afirmà que els catalans han complert lleialment el pacte de San Sebastián». Precisament, als dos discursos estava dedicar l'article que sota l'epígraf «un espectador a les Corts», publicada pel membre d'ERC Joan Antoni Trabal:

---

¹⁸⁰⁶ «Don Amadeo Hurtado estima el acento cordial y la emoción que el jefe radical puso al recordar su actuación política en Cataluña». *HM*, 21 de maig de 1932.

¹⁸⁰⁷ «Elevación del tono». *Ahora*, 21 de maig de 1932.

¹⁸⁰⁸ *HM*, 21 de maig de 1932.

¹⁸⁰⁹ LUCIENTES, Francisco. «El siglo XIX». *ES*, 21 de maig de 1932.

Denses fileres de gent estretament apretades, un silenci absolut, una llum discreta i una calor formidable. La Cambra dels Diputats, el Parlament de la República i el públic que l'acompanya en llurs deliberacions, escolten amb atenció concentrada el discurs del senyor Hurtado en el qual la lògica tancada de l'argumentació, s'uneix bellament a la valentia del concepte i a la rotunditat de l'expressió.

Hi ha moments en què podia sentir-se el vol d'un insecte; tothom escolta retenint l'alè i quan l'orador acaba els seus períodes, el brogir de les respiracions contingudes, subratllat per diversos estossecs, posa un comentari sorollós a l'emoció del moment.

Què diu, de què parla aquest català de Vilanova que corona la morenor terrosa de la seva cara amb la blancor magnífica d'una cabellera totalment blanca? Hem tingut la desgràcia de no poder sentir la totalitat del seu parlament. Quan hem arribat, la seva veu sonava clara, amb un to lleugerament alt, en l'àmbit del vell hemicicle. Sentíem la veu, però no ens era dable de veure el gest i amb això perdíem una bona part de la influència sentimental del discurs. Creiem, però, endevinant-lo en algun moment aquest gest, contingut i, alhora, enèrgic, quan adreçant-se al senyor Alba –exponent arcaic d'un anticatalanisme fòbic– li recordava, ensems, la sobirania de les Corts i el dret de Catalunya emparat per la Constitució.

La Cambra escolta amb creixent atenció el senyor Hurtado. Fins a cert punt podria dir-se que admira la seva franquesa i la seva sinceritat de diputat se l'emporta, àdhuc en aquella part de la ideologia mateix, que no comparteix totalment. En més d'un aspecte, el seu discurs ha tingut un to francament nacionalista, però ha sabut, en tot moment, associar el seu sentiment catalanista a una visió generosa de la futura Espanya, plena de respecte per els seus pobles i de fe en l'esdevenidor dels mateixos.

Tal volta l'accent i la construcció del període recorden, en més d'una ocasió, l'estil de l'advocat i l'eloqüència del fòrum. Però, en tot cas, ahir va defensar el senyor Hurtado la més bella de les causes i encara recordem amb emoció pregon, aquelles paraules seves,, al final mateix del seu bell parlament que feren saltar al senyor Maura, dues vegades seguides, sobre el seu seient, mentre que el senyor Fanjul intentava una interrupció ofegada per la Cambra: «Los hombres todos de las regiones españolas quieren hoy conocerse los unos a los otros y se sienten ciudadanos de un común estado, como antes se sentían súbditos de una monarquía imperialista. Nosotros arbolamos la bandera de la libertad para todos los pueblos. El que quiere seguirnos que nos siga». El Congrés va aplaudir gairebé unànime. La causa de Catalunya acabava d'apunar-se un nou tanto.¹⁸¹⁰

---

¹⁸¹⁰ TRABAL, Joan Antoni. «Hurtado i Lerroux: dos homes, dos discursos». *LH*, 21 de maig de 1932.

Per a C.A. Jordana, que seguia els debats per a *L'Opinió*, un dels millors elogis del discurs d'Hurtado era la irritació que havia produït a Maura: «Aquest senyor és un representant característic d'aquells reaccionaris que, en veure perduda la monarquia, es van fer republicans amb l'esperança de conservar l'esperit dins la República. La constatació que aquest esperit és el que anima els enemics de l'Estatut, a la força ha de treure de polleguera aquest madrileny que es vol fer passar per bon republicà manifestant-se com un veritable fill del seu pare».¹⁸¹¹ Per *La Publicitat*, «el discurs del senyor Hurtado va prendre un relleu que, mirat només el discurs en sí, havia d'ésser i va ésser en realitat molt superior a Lerroux. El senyor Hurtado va fer un parlament admirable, arriscadíssim, però salvant tots els esculls no sols amb habilitat sinó amb una sinceritat i una valentia exemplars».¹⁸¹² Josep Maria Massip també era a l'hemicicle, i en va fer una crònica a *La Rambla*:

Don Amadeu Hurtado. Una fina silueta de senyor. Una testa expressiva, nevada, nerviosa. Bon exponent d'una generació catalaníssima –barceloníssima– de grans advocats. Tall europeu a la roba i a l'esperit. Vella guàrdia amb grau de capità.

Mentre parlava, don Jaume Carner des del banc blau, contemplava fixament don Amadeu Hurtado. Darrera les gafes d'or, sota la cella dura i grisa, en els ulls de don Jaume deu haver-hi passat el record de llargues hores de brega i d'emoció, que ara venen a culminar aquí en aquest honor de la vellesa. Don Amadeu, don Jaume... «don». Darrera d'ells, revivint en ells, en aquests «dons», grans senyors, hi ha el millor –filtrat en el temps– d'aquells Sunyol, d'aquells Lluhí, d'aquelles cares inicials del C.N.R., neta executòria d'una hora catalana.

Don Amadeu Hurtado. Vella guàrdia. Grau de capità. Avui la seva veu tan ponderada sempre, el seu gest tan cenyir a tothora, han adquirit asprors desaconstumades. La passió i l'emoció han posat ombres dures en els tombants del seu discurs, que trobava, com en altres hores que ja podien pensar-se superades. La tossuda irritació dels Alba, de tots els Alba, –amb rei o sense– de la més infeliç política espanyola.

La fina silueta de senyor dreta en el seu escó al mig d'un hemicicle tempestejat, on la forta marejada contradictòria i passional del debat podia repetir, per actualitzar-lo, la lliçó de don Antoni Maura, viscuda en les primeres lluites de parlamentari:

- ... jo aleshores era molt jove, ara soc al dintell de la vellesa, tot el que representava don Antoni Maura es fora ja, segurament per sempre; els diputats catalans són encara

---

¹⁸¹¹ JORDANA, C.A. «El debat apassionant». *LO*, 24 de maig de 1932.

¹⁸¹² «La setmana parlamentària». *LP*, 22 de maig de 1932.

aquí, en igual nombre, essent exactament el mateix i proclamant clarament davant d'Espanya i davant de la República que l'expansió de l'esperit ciutadà, l'impuls del qual sortí de terres catalanes fa més de trenta anys, farà desaparèixer com profetitzava Salmerón, no ja la monarquia, que ja és absent, sinó el sentiment monàrquic que ha quedat encara dins d'Espanya.¹⁸¹³

Des de l'hemicicle, el diputat i cronista Joan Estelrich també va escriure les seves impressions a les pàgines de *La Veu de Catalunya*:

Amadeu Hurtado ha estat, avui, l'heroi de la jornada. Ningú no li ha negat vigor ni eloqüència. Potser la seva formació retòrica no és molt moderna; aquest cop fou viva, tibant. Potser no totes les frases, ni totes les argumentacions eren prou clares de bell antuvi; però no deueia mai l'interès. És a dir, podia haver-hi trossos obscurs, raonaments febles, informacions parcials o explicacions incompletes; el que no hi havia – ni en l'obscuritat ni en la feblesa, ni en la imperfecció – era grisor.

Hurtado féu portar els nervis de la Cambra a la més alta tensió. En molts passatges, especialment difícils, arribàrem a témer la relliscada fatal. Durant gairebé una hora – en la part central del discurs, i cap al final – s'esmerçà en arriscades temeritats a la vorera de l'abisme. En sortirem com qui surt d'un salt damunt del precipici. I no és que per l'energia apassionada de l'orador es domés major relleu a grans afirmacions radicals, o a grans vituperis, no; l'energia no era en els mots, ni en el radicalisme dels conceptes; era més aviat, en el to i en la vigoria de la frase, quan expressava justament pensaments moderats. En doctrina catalanista és tal volta aquest discurs del sentor Hurtado el més moderat de tots els que han dit els catalans; en atac republicà en protesta enèrgica contra la persistència dins la República i entre gent responsable i oficialment republicana, de tots aquells errors doctrinaris contraris a la democràcia i a les diversitats hispàniques que el nou règim havia d'extirpar, sens dubte no hi ha hagut ni hi haurà, en aquest debat, ni en els altres, res que s'assembla a aquest discurs del senyor Hurtado, per la punxada penetrant, la ira i la fúria, gosàriem dir.

Els discurs estava enfocat en la primera part, contra els universitaris que no han seguit la tradició dels Giner, Salmerón i Azcárate. La Cambra no rebia bé aquesta crítica. Creiem – i algunes vegades hem tractat ja aquest tema – que l'actitud actual de certs eminents intel·lectuals obeeix a raons més complexes, àdhuc més íntimes que les que adduïa el diputat català. L'enfocament perfecte el trobà aquest quan denuncià l'arrel que ell diu monàrquica, i que nosaltres diríem feixista, del concepte de sobirania que aquells intel·lectuals oposen a la nostra autonomia. I arribà al cim de l'emoció i de la llum sobre

---

¹⁸¹³ MASSIP, Josep Maria. «La pesada broma que el destí ha jugat a Lerroux». *LR*, 23 de maig de 1932.

el nostre problema polític, quan recordà que més de vint-i-cinc anys enrere, Maura deia a la representació unànime de Catalunya «sobre esto ni dialogo», i els catalans tornem unànims, mes forts que mai, amb la petició i la convicció de sempre.

Hurtado sabé utilitzar la seva participació, el setembre passat, a les tasques de la Lliga de les Nacions, com a representant d'Espanya, recordant l'emoció amb què arreu d'Europa són esperades les soluciones espanyoles als problemes de minories; aquell respecte degut als ciutadans pertanyents a col·lectivitats de religió, llengua o cultura distintes de les majoritàries. A Ginebra, el senyor Hurtado encara havia pogut anunciar que la Constitució espanyola garantitzaria el dret intel·lectual i col·lectiu a les tres característiques: religió, llengua i cultura. En el resum d'avui només han estat esmentades la llengua i la cultura. Segons alguns primmirats, hauria estat millor que el senyor Hurtado hagués deixat per a un altre el comentari a la seva acció a Ginebra. L'encert, però, és indiscutible en la seva apel·lació als socialistes, i al sentit de llur internacionalisme, encert que contrastava amb l'apel·lació que ahir els adreçà el senyor Nicolau.¹⁸¹⁴

Un altre dels diputats presents a la sala, Josep Suñol i Garriga, escrivia en una crònica al seu diari *La Rambla*:

El tercer discurs català anà a càrrec d'aquest patrici il·lustre, home de la vella guàrdia. El seu discurs –i consti que la nostra opinió és compartida amb molts que l'escoltaren– ha estat una de les millors peces oratòries de les pronunciades a les Corts actuals. Hurtado havia estat acusat recentment pels acaparadors del patriotisme de «poc catalanista». Què diran després d'haver llegit el seu discurs? Va tenir la virtut de revoltar els gèrmens biliosos dels més acusats adversaris de Catalunya. Va tenir l'honor d'ésser interromput violentament per Alba, exministre del rei, per Miguel Maura, el dels «aullidos», per Ortega y Gasset, el dels coets a la lluna, i l'ovació més gran que va aconseguir va ésser contestant enèrgicament a una d'aquestes interrupcions. Dues hores abans de pronunciar aquest discurs el senyor Hurtado, un vell amic nostre, diputat català, ens deia que havia estat un desencert el designar l'Hurtado per parlar aquella tarda en la qual tota la Cambra estava pendent de Lerroux. No sabem el que devia pensar aquell vell amic, al cap d'una estona, però estem segurs que ja no pensava el mateix. Si hi havia d'haver un arrepenit aquella tarda no havia pas d'ésser, no podia pas ésser, el senyor Hurtado.¹⁸¹⁵

La revista *Mirador*, també s'ocupà de la intervenció parlamentària del seu fundador, amb una crònica en portada il·lustrada amb el seu retrat:

---

¹⁸¹⁴ SPECTATOR (ESTELRICH, Joan). «Jornada passional». LVC, 23 de maig de 1932.

¹⁸¹⁵ SUÑOL I GARRIGA, Josep. «La setmana catalana». LR, 28 de maig de 1932.

Hurtado insistí molt en el caràcter de pacte entre Catalunya i l'Estat que té l'Estatut català. Quan feia aquesta afirmació, més que un advocat, parlava un polític però és que al Parlament hom hi va per fer política.

Fa riure pensar que ningú que tingui sentit històric pugui dubtar un sol moment que, en concret, la tramitació de l'Estatut és un concert de dues voluntats; i, allà on hi ha dues voluntats, hi ha pacte. En dret polític, això es soluciona mitjançant la interpretació dels textos constitucionals, els quals fonamenten, en la lletra, el pacte.

Però, cal fixar-s'hi bé: què són les lleis constitucionals sinó articulacions de fets polítics? Una Constitució no és un invent de la imaginació, sinó que neix de realitats vivents. Si no, potjor per la Constitució.

Així vèiem que, durant la confecció de la present, hom tingué compte d'evitar que barrés la porta a l'Estatut de Catalunya; és a dir, si ens situem a l'estadi anterior a la llei escrita, a la realitat esperant ésser legislada, és a dir, reconeguda i mesurada; què hi vèiem sinó un pacte, una convenció de dues voluntats? una mútua seguretat, basada en una doble confiança real i una doble desconfiança metòdica; car, sense aquesta darrera, les lleis i els convenis entre els homes mai no assolirien una forma precisa, i el món seria com una immensa herència de confiança.

I aquest pacte, qui pot alterar-lo? Doncs, qui l'ha creat; i qui l'ha creat? La realitat profunda del país. Llavors, mai que aquesta mudí, mudarà el pacte; i això, tant si es preveu com no a la llei escrita. És ociosa, per consegüent, tota la gran qüestió de les garanties que Sánchez Román reclama. Car, o l'Estatut es basa dins la realitat, i, aleshores, fatalment com digué Hurtado, caldrà que tard o aviat s'imposi; o bé no s'hi basa, i llavors ja ni s'hauria hagut de presentar, el pacte de San Sebastián hauria representat una trista comèdia.¹⁸¹⁶

Al mateix número de *Mirador*, l'escriptor Josep Maria de Sagarra va publicar un article dedicat a Amadeu Hurtado, que per la seva qualitat i valor i pel retrat que fa del personatge val la pena de reproduir *in extenso*:

Hurtado és una de les persones més originals d'aquest país. Per una gràcia de la naturalesa ha arribat a posseir una figura física i moral com no en trobaríem cap més que s'hi assembles en el nostre clima. Algú que el conegui personalment i estigui assabentat de la seva obra, algú com aquell famós àngel de Wells que arriba a la terra i només judica la gent per la seva sensibilitat es pensarà que Hurtado és un tipus d'intel·lectual polític de selecció, d'aquells que, per exemple, es troben a França; producte si es vol d'una

---

¹⁸¹⁶ «La batalla de l'Estatut. La tercera setmana». *Mirador*, núm. 173. 26 de maig de 1932.

democràcia, però amb una disciplina i una tradició que pesen en el cervell. Dirà d'Hurtado que és l'home que ha arribat a la política després d'una burocràcia colonial i havent passat abans per una febre literària, i abans encara per una disciplina escolar en la qual no s'estalvia humanisme. I després de totes aquestes experiències en surt un home de món amb una gran personalitat, amb un físic i una roba especials, un *causeur* entre dialèctic i fantasista que no deixa mai de tocar de peus a terra. Fa pensar en aquestes polítics que tenen un peu a la tribuna pública, un peu a l'arxiu o a l'acadèmia, la mà per tenir-la sobre el cor, el nas per olorar les coses i els ulls per compondre escèpticament i delicadament la vida, sense defugir el patètic i sense defugir la sinceritat.

Però l'Hurtado no és cap polític francès, doblat d'hel·lenista o de matemàtic, no ha perdut hores pels salons ni pels temples annamites. És un senyor de Vilanova i un barceloní com una casa. Hurtado és absolutament català i el seu catalanisme potser és la cosa que dóna més noble agressivitat als seus cabells blancs i a les seves faccions.

Hurtado és un gran advocat que té un concepte elegant i científic de la seva professió. Si en les hores juvenils es dedicà a la política inflamada, es retirà després per convertir-se més que res en un home de despatx aficionat a la política i al comentari polític, alternant aquestes aficions amb la literatura i el periodisme. El periodisme d'Hurtado, jo considero que és dels més sòlids i dels més respectables que s'han fet a Barcelona. Els seus articles sempre tenen un estil. Utilitza una prosa clara i neta aparentment freda, però amb una passió continguda i correcta. Hurtado ordena els períodes de la seva prosa en actitud estratègica, els fa avançar en un ritme àgil cap a un punt determinat, i els vesteix d'arguments inexpugnables. I és que Hurtado, a més d'ésser un prosista de gust, quan ha escrit un article, ha tingut sempre una cosa per dir i un bagatge de cultura i d'experiència per donar-li gust.

Hurtado, entre la seva complexitat de valors, té el de posseir una oratòria personal de la millor qualitat, única també entre les oratòries del nostre país. Per moltes persones que no el coneixien, Hurtado passa com un home fred. Jo no conec ningú que en un discurs administri la nota de l'emoció i de la passió d'una manera tan selecta i tan graciosa com Amadeu Hurtado. Jo no conec cap dels nostres millors oradors que sàpiga distribuir la mateixa oratòria com ell, que mesuri els efectes, que sàpiga resumir i condensar una sèrie de fets escampats i d'idees escampades dintre una arquitectònica meravella de paraules més cenyida que Amadeu Hurtado.

Totes les vegades que l'he sentit –que no són moltes, perquè és un orador que es prodiga molt poc– el discurs d'Hurtado m'ha fet aquest efecte.

Ara jo no sabia dir la satisfacció enorme que he tingut en llegir la reproducció taquigràfica de la seva intervenció al Parlament. Hurtado, des de la República, com sap tothom, ha tornat de ple a la lluita política i s'ha lliurat en cos i ànima al servei de Catalunya. Des d'aquesta nova etapa política d'Amadeu Hurtado no s'havia potser encara presentat l'ocasió perquè es produís en tot el seu valor, la figura d'aquest home original. Últimament, els diputats de les Constituents se n'han pogut fer càrrec.

Després dels discursos de Sánchez Román i d'Ortega y Gasset, molts senyors es varen quedar amb la boca badada. Els semblava que aquelles filigranes de rossinyol metafísic, amb tota la cuina lexicogràfica de literatura de gran altura, havien anorreat les reserves espirituals del Parlament. Ortega y Gasset és un virtuós imponderable de l'oratoría, alguna cosa excepcional i màgica; és un professor i un literat de primer ordre, però no crec que el senyor Ortega y Gasset sigui un polític formidable. Suposant als senyors Ortega y Gasset i Sánchez Roman una antipatia declarada per tot el que representi personalitat política nostra i llibertat nostra, estic convençut que els arguments que els pugui inspirar aquesta antipatia, diluïts en el malabarisme d'un brillant discurs al Parlament, no estan a l'alçada, ni el discurs ni els arguments, del valor que tenen aquests senyors com a literats i com a homes de ciència. I això ho crec per la senzilla raó que els senyors Ortega y Sánchez Román em fan l'efecte d'uns polítics improvisats, que es pensen que amb la metafísica i la literatura, encara que sigui literatura jurídica, en tenen prou per commoure un Parlament.

Amadeu Hurtado els ha demostrat que no es commovia i contra la literatura d'ells tenia una literatura tant o més eficaç...

Amadeu Hurtado, per mi, ha fet el discurs més difícil, més brillant, més agressiu, més noble i més intel·ligent de tots els discursos que s'han fet a les Corts. I aquest discurs ha tingut també la seva punta d'humor, com una mena de nervi finíssim dintre la poderosa musculatura jurídica.

Hurtado, tingut equivocadament per home fred i escèptic, ha donat la nota intel·ligent, sense dissimular gens, sense voler-la dissimular, una flexible cabellera de flames apassionades. En aquesta batalla de l'Estatut, Hurtado no sols s'ha produït com un gran patriota, s'ha produït a més a més com un gran advocat i un gran artista.¹⁸¹⁷

El protagonisme d'Hurtado aquella setmana de maig de 1932 va ser arreu. A les revistes il·lustrades, per exemple, com *Crónica* en què Pedro Massa escrivia «Don Amadeo Hurtado –excelsa palabra, mente lúcida, pura consciencia de patricio– pronuncio

---

¹⁸¹⁷ SAGARRA, Josep Maria de. «Amadeu Hurtado». *Mirador*, núm. 173. 26 de maig de 1932.

la otra tarda un discurso de tan vigorosa arquitectura, de dialéctica tan ejemplar, que sus efectos cuajaron en una admiración vivísima»,¹⁸¹⁸ afegint:

Siempre es un regalo inapreciable la oratoria de este caballero catalán, que sin mermar un punto sus devociones regionalistas, sabe poner sobre ellas su grande amor a España, en esa leal convicción de que al defender el todo defiende y ampara la parte con las armas más eficientes y briosas. Una vez más habló Cataluña por boca de uno de sus hijos más señeros. Su discurso fue un cálido homenaje a las esencias que deben nutrir su catalanidad española. “El separatismo es un mito”—dijo. “Hay espíritus separatistas en Cataluña como los hay aquí. Contra estos elementos rencorosos y lívidos queremos ir nosotros con el Estatuto de nuestra autonomía”.

Fins i tot el president Francesc Macià es va referir al discurs d’Hurtado en una entrevista feta per Masa al mateix número de *Crónica*.¹⁸¹⁹ És probable que la nota de felicitació de Macià a Hurtado que es troba a l’ANC, correspongui a la tarda del 20 de maig.¹⁸²⁰ Alhora, Hurtado també era protagonista de les revistes satíriques, com *El Be Negre*, que ressenyava la cotització a l’alça dels «Hurtados sense romanços», ja que «després de la filípica de Hurtado els Sánchez Romansos i Ortega-ga-gasetes han baixat uns quants enters».¹⁸²¹ Al mateix satíric, i fent referència a les amenaces de Maura de «saltar» davant les paraules del diputat català, es mostrava Hurtado amb un cercol per on fer passar una bestiola amb el rostre del polític republicà: «Un, dos, tres, salta Miquel!».¹⁸²² Des de la dreta, com el *D.I.C.* no eren tan cortesos, en un moment en què l’Estatut semblava encallar, la revista feia hipòtesis sobre què farien els diputats catalans quan s’acabés la discussió de l’Estatut: «L’Hurtado tornarà al despatx i s’ocuparà de mantenir la maçoneria en un terreny irònic i elegant».¹⁸²³ Malgrat no existir cap evidència que vinculí Amadeu Hurtado a aquesta obediència, des de la dreta serà sistemàticament blanc d’acusacions de maçó (i de jueu), com veurem. L’acusació lliga amb el fet que a *D.I.C.* hi estava vinculat el sacerdot Joan Tusquets i Terrats, autor d’*Orígenes de la revolución española* i autèntic martell d’heretges dels anys republicans —la seva influència serà decisiva en el bastiment del nacionalcatolicisme franquista,

---

¹⁸¹⁸ MASSA, Pedro. «Lerroux, o la fidelidad a una doctrina». *Crónica*, 29 de maig de 1932.

¹⁸¹⁹ MASSA, Pedro. «Don Francisco Macià habla para *Crónica* y enjuicia la marcha de debate parlamentario en torno al Estatuto catalán». *Crónica*, 29 de maig de 1932.

¹⁸²⁰ Carta de Francesc Macià a Amadeu Hurtado, Oficina de la Generalitat a Madrid. 1931-1933. Fons President Francesc Macià (documentació institucional). ANC.

¹⁸²¹ «La borsa o la vida». *EBN*, núm. 49, 24 de maig de 1932

¹⁸²² *EBN*, 24 de maig de 1932.

¹⁸²³ «De Madrid estant». *D.I.C.*, núm. 49, 28 de maig de 1932.

furibundament antimaçonic. La mateixa revista satírica, en la crònica sobre els debats de Madrid, escrivia sobre les relacions d'Hurtado amb ERC:

L'Hurtado estigué molt maquiavèl·lic i féu el discurs amb una daga a la mà i picant l'ullet. Tingué moments de sentimentalisme i altres moments de fredor i féu un discurs amb una de freda i una de calenta, això és, el que s'anomena, un cuplet complet.

– ¡Qué hombre más inteligente! – deia la gent sortint del Congrés—. No será de la Esquerra...

I calgué emprar una gran quantitat de persuasió per demostrar que ho era. Molts malgrat tot, no s'ho cregueren i diversos diputats de la colla del coronel – els mateixos que separen l'Avi del diputat del Passeig de Gràcia i les seves respectives famílies i que avui necessiten l'Hurtado com el pa que mengem – haurien estat disposats a demostrar qualsevol cosa, per exemple, que l'Hurtado era un ase, a condició que els haguessin fet l'honor de considerar-lo del seu partit. La política és divertida.¹⁸²⁴

El moment culminant del debat estatutari en aquella primera fase va ser el discurs del president de consell Manuel Azaña la tarda del 27 de maig de 1932. Al matí, Hurtado havia estat rebut al Palau Nacional –l'antic Palau Reial– per Alcalá-Zamora.¹⁸²⁵ Per al diputat català, la intervenció d'Azaña va ser «el discurs sens dubte més important i més meditat de tota la seva vida parlamentària», que a les seves memòries analitza en comparació amb el que ell mateix havia dit una setmana abans:

Vaig comprendre tot seguit que el meu discurs, al qual no va fer mai cap referència concreta tot i tenir-lo present en el seu record, no solament no l'havia satisfet, sinó que havia contribuït a excitar-lo a exposar amb tota la seva amplitud una posició espiritual oposada. De bona gana li hauria agradat impugnar-lo. Enfront de la meva tesi, no recollida ni contestada expressament, segons la qual la renaixença política de Catalunya era la causa originària de l'ascensió civil d'Espanya que havia fet possible en un període de trenta anys l'Estatut d'autonomia dintre la República, va aixecar el gran pensament que respirava des de la seva primera paraula a la darrera, que el cas de Catalunya era el d'un particularisme persistent que obeïa a una necessitat gairebé física d'un poble sentimental com el nostre, al qual calia donar satisfacció i deixar-lo així complagut i aquietat com una part interessant d'Espanya però que per damunt d'aquestes aspiracions populars fragmentàries, insuficients per omplir les apetències de més alta jerarquia de Castella,

---

¹⁸²⁴ CANTELLUT. «De Madrid estant». *D.I.C.*, 50, 4 de juny de 1932.

¹⁸²⁵ «Palacio Nacional». *Luz*, 27 de maig de 1932.

el seu s'oferia magnànim a reconèixer les llibertats que volguessin tots els pobles espanyols (p. 683).

L'emoció que va generar el president amb el seu discurs va ser enorme. Hurtado recorda una ovació sense precedents que va seguir-lo als passadissos del Congrés a la sortida del saló de sessions i que esdevingué apoteòsica en arribar al saló de conferències. Als passadissos els diputats eren abordats per la premsa. Com recollien diversos diaris: «al acercarse los periodistas al señor Hurtado para que diera su impresión sobre el discurso del jefe del Gobierno el diputado catalán estaba tan emocionado que las lágrimas asomaron a los ojos».¹⁸²⁶ Aquestes llàgrimes seran motiu de molts comentaris, caricatures, acudits...¹⁸²⁷ *La Rambla*, que obria portada amb la crònica que Massip, «Un castellà a bufetades amb la història d'Espanya», assegurava que «l'Hurtado feia broma de vegades amb Gabriel Alomar perquè aquest era molt sensible a les grans emocions i de vegades plorava... Ahir, un vell diputat català, que per cert feia grans elogis del discurs de l'Hurtado, en parlar de les llàgrimes d'aquest en ocasió del discurs d'Azaña deia: – Mai es pot dir d'aquesta aigua no en beuré».¹⁸²⁸ D'altres cròniques asseguraven que Hurtado, Nicolás Salmerón fill, Albornoz i altres diputats havien tingut la idea d'imprimir el discurs d'Azaña per repartir-lo per tot l'estat:

El señor Hurtado decía

- Ha empezado en España una política y una era nueva. El día de hoy entrañaba grandes peligros, no para la República, pero sí para la orientación de los españoles, en un problema de esta naturaleza. El jefe del Gobierno, en su maravillosa conferencia política ha puesto, no los jalones, sino la mayor eficacia para que España destierra absolutamente todo lo viejo.

El señor Salmerón comentó las palabras del señor Hurtado en este tono:

- Todo lo que quedaba de la política vieja ha desaparecido esta tarde para siempre. Del catarroso Montero de los Ríos ya no queda nada. Se ha demostrado que en este Parlamento cada una obra con arreglo a sus sentimientos y emociones.¹⁸²⁹

Al diari *L'Opinió*, C.A. Jordana assegurava a la seva crònica del discurs d'Azaña:

---

¹⁸²⁶ «Opiniones al discurso de Azaña». *LV*, 28 de maig de 1932.

¹⁸²⁷ Com per exemple, dos acudits a *EBN*, núm. 50, 31 de maig de 1932; *D.I.C.*, núm. 50, 4 de juny de 1932; *D.I.C.*, núm. 51, 11 de juny de 1932; *D.I.C.*, núm. 52, 18 de juny de 1932; *D.I.C.*, núm. 53, 25 de juny de 1932; *D.I.C.*, núm. 59, 6 d'agost de 1932; *D.I.C.*, núm. 65, 17 de setembre de 1932.

¹⁸²⁸ «Reflector». *LR*, 30 de maig de 1932.

¹⁸²⁹ «En los pasillos del Congreso». *LV*, 28 de maig de 1932.

He llegit que Amadeu Hurtado després d'escoltar emocionadíssim, el gran discurs de Manuel Azaña, va dir aquestes paraules: «Ara ja no ens fa res que ens donin més o menys; el que importa és l'esperit», Si és veritat que va dir-ho, caldrà que li demanem que miri de no emocionar-se per a no perdre aquell control de les paraules que va demostrar en el seu discurs del dia 20. No s'ha de dir «que ens donin». Azaña, parlant de «concesiones», ha rectificat dues vegades aquest paraula, que no li semblava apta. Pel que fa a «l'esperit que importa», la sessió parlamentària de divendres ens demostra que el té Manuel Azaña, però serà precisament el «més o menys», el que ens dirà fins a quin punt el tenen els altres representants del poble espanyol.¹⁸³⁰

Per donar compte de la transcendència del discurs d'Azaña, Amadeu Hurtado va publicar un article publicat al diari *Ahora*, titulat «Por fin Castilla está aquí». En ell, explicava que:

Por un azar que aún no sé explicarme, no tuve el honor de conocer personalmente a Manuel Azaña hasta algunos meses después de haberle llevado la República al Ministerio de la Guerra. Amigo de sus amigos más íntimos, en trato frecuente con todos ellos, no se presentó nunca la ocasión de un encuentro pasajero con él. [...] Pero ya despierta la curiosidad, un día leímos un discurso político dirigido a sus correligionarios en una reunión de partido y descubrimos tal número de coincidencias entre su pensamiento y el nuestro, pero al mismo tiempo, un conocimiento de los problemas vivos de la España actual tan profundo, tan clara y tan sencillamente expuesto, en un lenguaje tan puro y unas palabras de tan noble elección, que podemos asegurar que no hemos perdido desde entonces una sílaba de cuanto ha dicho de cara al pueblo.

Hemos tenido, a pesar de todo, con Manuel Azaña un trato digno y poco frecuente. Sus ocupaciones de gobernantes y mi falta de representación de una fuerza política, han reducido nuestra relación a una docena de conversaciones amistosas en los pasillos del Congreso. No he estado en la Presidencia del Consejo desde que él tan dignamente la ocupa. Y le he visitado una sola vez en el ministerio de la Guerra. Y, no obstante, un poco aturdido aún por la enorme complejidad espiritual de este hombre singular, ninguno de sus actos políticos me ha cogido por sorpresa hasta ahora, y menos que ninguno, su gran discurso del viernes último en las Cortes constituyentes. Este político español, que es de la estirpe de los Waldeck-Rousseau y Briand, no podía pronunciar otro discurso que el que tuvimos el placer de oír y el honor de esperar los que estamos de tiempo incorporados

---

¹⁸³⁰ JORDANA, C.A. «Sobre el gran discurs». *LO*, 31 de maig de 1932.

a las muchedumbres ciudadanos que siguen la trayectoria espiritual de hombres de este linaje.¹⁸³¹

Aquest discurs d'Azaña, segons Amadeu Hurtado

Habrà removidu prejuicios ancestrales de muchos ciudadanos que, a pesar de la revolución, no han conseguido desterrarles de su espíritu. El sueño de Giner y Salmerón, maestros y guías de aquella juventud catalana de hace más de treinta años, que asistió a los orígenes del actual renacimiento español, iniciado en Cataluña, es un sueño que toma cuerpo real en el pensamiento y en la acción de Azaña con un vigor que levantará las mismas resistencias de entonces. A esto es debida aquella emoción que nos produjeron las palabras de Azaña, exagerada adrede por algunos estimables periodistas. No fue debida al hecho de que el primer ministro de la República hubiese tenido el gesto de cordial comprensión a favor de las aspiraciones catalanes, que era cosa descontada, sino por aquella magnífica revelación de una fe viva en las energías constructoras de los pueblos españoles, que nos hizo exclamar sin querer, oyéndola de labios castellanos: «Por fin Castilla está aquí».

I és que, després d'escoltar-lo, segons Hurtado el Congrés dels Diputats s'havia adonat que:

Es que por primera vez desde quién sabe cuánto tiempo un castellano de pura cepa, había invocado la fuerza de la propia raza, sin ponerla al servicio de la monarquía despótica ni de idealismos exóticos, como factor esencial de la vida de España y de su influencia en el mundo.

Es posible que algunos diputados que aplaudieron el discurso y el público de la tribuna que se asoció al entusiasmo de la Cámara no llegasen a distinguir toda la transcendencia del momento de nuestra historia que hizo posible que este discurso fuese posible desde la Presidencia del Gobierno: pero todos tuvimos la sensación de que había ocurrido algo nuevo, y singularmente todos los que durante una vida entera hemos estado esperando que los pueblos españoles hablasen con un lenguaje propio su propia verdad. Era el sacudimiento energético de la opresión histórica que, a pesar de posibles reacciones de defensa, está caída para siempre.

¿Y qué papel jugó en esta hora emocionante el famoso Estatuto de Cataluña? Es obligado confesarlo. Fue el papel modesto de un motivo ocasional, y en todo caso, el de un estímulo. ¿Regionalismos, nacionalismos, particularismos? — venía a decir Azaña—.

---

¹⁸³¹ HURTADO, Amadeu. «Por fin Castilla está aquí». *Ahora*, 1 de juny de 1932. Reproduït a *LP*, 1 i 3 de juny de 1932, i referenciat a la portada de *LH*, 1 de juny de 1932 i a l'interior d'*ED*, 1 de juny de 1932 i *LVC*, 1 de juny de 1932.

¿Por qué no, si, al fin, enriquecen con nuevos matices el tesoro espiritual de España? Donde quiera que esto sea una fuerza positiva, un valor de vida, que salga en buena hora a dar todo lo suyo, que al fin será de todos; que goce con toda holgura de plena libertad para que los pueblos españoles vivan a gusto su vida en común. Pero no habléis —añadía— de un nacionalismo castellano. Esta no es cosa para Castilla. Cada pueblo vive lo que es y como es. Castilla lo ve todo en el estado, y, esté bien o esté mal, así es su vida y la razón de su genio, que sólo los pueblos que son capaces de subir fácilmente al orbe del estado pueden algún día ser cabeza de una política de valor universal. No pueden temer nada de Castilla contra sus libertades los pueblos de la periferia española. ¿Por qué ha de importarles, si le basta a Castilla con su destino, que es llevar sobre los hombros la universalidad del nombre de España?

Palabras de profundo orgullo racial que hacen temblar de emoción. Ante ellas, todos los que escriben, hablan, discuten o gesticulan, regateando en nombre de una unidad española, sentida sin grandeza o imaginada sin dignidad, las aspiraciones de libertad de un núcleo nacional se nos antojan una triste decadencia defendiéndose contra un fantasma que marga sus postreras flaquezas. Parece imposible que sean catalanes los que, contra algunos castellanos impermeables a la sensibilidad del momento, se hayan sentido emocionados por las palabras altivas del hombre de Castilla, que es esencialmente Azaña.

L'articulista acabava escrivint:

Manuel Azaña. No sabemos la suerte que nos prepara el destino: pero este nombre quedará impreso en la Historia como el signo de una noble emulación entre los pueblos de España. Ambicioso en su empresa, pero generoso y gallardo el gesto con que va empezarla. Nosotros, los catalanes, que llevamos también a rastras una pequeña masa insensible a las transformaciones espirituales del día, menos numerosa que la suya, aceptamos el gesto y cordialmente estrechamos su mano. Castilla es en él, por encima de todo, una inteligencia despreocupada y serena. Al final de la jornada la Historia dirá cómo en la nueva España que amanece se habrán fundido el genio castellano que se anuncia creador y la gracia mediterránea que, por ahora, ha sido el impulsor de este renacimiento que con tanta esperanza saludamos a la vez.

«Ell ens va agrair l'article amb paraules molt efusives, però en el fons una mica sentit que, en lloc d'una veu castellana, fos una ploma catalana la que descobria la veritable essència del seu pensament com una nova ocasió d'insistir en l'eficàcia dels valors nostres» (p. 684) escriu Hurtado a les seves memòries. Però, aquest no va ser l'únic article que va publicar Amadeu Hurtado sobre el discurs d'Azaña en el debat de l'Estatut.

Segons els apunts del seu fill Víctor Hurtado, el seu pare era l'autor de l'article sense signar titulat «Azaña, el castellà», publicat a *Mirador*, i on deia:

«Estoy aterrado», digué Maura; podia estar-ne, en efecte; no li mancaven raons. A mesura de l'avenç formidable de la host dialèctica del president del Consell, era un no parar de trencadissa. Volaven textos dels tòpics més memorables per llur ancianitat, olles buides i fràgils, encertades per una mà destra. Les columnes del temple, enderrocant-se, feien un terrabastall diabòlic. Les bombes inflades d'hidrogen metafísic i les «salsitxes» plenes de vent curialesc espetegaven i queien empenellades per unes efímeres crineres de flama i fum. Era l'apoteosi. I, a través de tanta desolació, i de tanta mort, el discurs d'Azaña, endavant, endavant, com si res.

Maura no somreia; estava esverat. Literalment, ni ell, ni cap dels de la seva corda, no sabien pas què els passava pel damunt. Naufrags a la perduda en mig d'un oceà de bon seny i d'història, no els restava ni un mal tòpic sense per poder-s'hi arrapar, com un tauló. I, si conservaven llur equilibri, amb prou feines com volen doncs, que els sobrès gota d'esma per penetrar aquell discurs que els feia rodar el cap?

Amb tot i això que el parlament del senyor Azaña no era pas poc entenedor ni complicat. Es limitava, simplement, a explicar els fets que havien determinat la situació de l'actual moment polític d'Espanya. Només que la cultura històrica de l'orador era prou per esbocinar totes les falsedats de la història empescada pels polítics de la monarquia pretèrita. Demostrava, després, com el pes d'aquests fets havia donat forma a la llei Constitucional de la República; rebutjava, consegüentment, tota subtil exegesi que volgués apartar la lletra del seu esperit vivent i barallar-lo amb la realitat. I arribava a la solució del problema català única. Car tota la solució consisteix en un bon planteig. Una vegada ben plantejat, és el mateix problema que ajuda a la seva pròpia solució.

I aquest planteig estava en una sincera declaració del fet Catalunya, del fet unitat d'Espanya i del fet Castella. Eren els mateixos pobles, no llurs conceptes jurídics ni metafísics, qui paraven i entraven en joc amb una plàstica dramàtica i d'una manera tan directe que podem definir com a noblement ingènua. Azaña digué al Parlament i tot el país, *urbi et orbi*, la seva visió de Catalunya, la de Castella i la de l'Estat. Com si cregués que, de no mitjançar una clara confessió de cadascun de llurs elements històrics, Espanya no podria sortir del marasme i de la confusió dels malentesos en què ha viscut segles sencers, amb perjudici de tots.¹⁸³²

---

¹⁸³² HURTADO, Amadeu. «Azaña, el castellà». *Mirador*, núm. 174, 2 de juny de 1932.

Segons la conclusió de l'article: «Com a catalans només ens interessa una cosa: que hi hagi castellans ben castellans dintre Castella; homes com Azaña, que tinguin l'orgull de la seva terra i que sàpiguen veure'l ben clar i que gosin dir-ho d'una manera franca. Homes que no tenim fer política a la llum del sol. Car, si cadascú neix al seu pany de terra, de sol només n'hi ha un. I a la claror ens trobarem tots». Passat el ressò de la intervenció d'Azaña, van arribar les rèpliques d'alguns dels principals atacats per Hurtado. Tal com anunciava *La Publicitat*, el dijous següent tornaria a parlar «la massa encefàlica», Ortega y Gasset i Sánchez Román, «que contestaran al senyor Hurtado i mantindran íntegrament els punts de vista que mantingueren en la primera intervenció. Possiblement intervindrà també el senyor Maura, que, segons frase seva, en la sessió de divendres, “estubo a punto de estallar”».¹⁸³³ El primer dia de les noves sessions dedicades a l'Estatut, el mateix diari recollia del seu cronista les següents frases:

El moment més interessant de la sessió d'avui ha estat la intervenció del senyor Sánchez Román, que ha reivindicat el primer projecte en el qual va intervenir, enfront de l'aprovat pel Govern, que la Comissió fa seu.

La sessió de demà, represa la discussió de l'Estatut, s'espera que serà interessant. En primer terme, perquè rectificarà segurament el senyor Maura. La impressió d'aquella nova intervenció del cap dels conservadors és que més que referida a l'Estat ho serà als diputats que han intervingut en sentit favorable al dictamen, especialment els senyors Hurtado i Azaña. Tindrà per sant una base o una intervenció absolutament política.¹⁸³⁴

Com hem vist en capítols anteriors, Ortega y Gasset va aprofitar per ajustar comptes amb Amadeu Hurtado, ja que com el mateix diputat assenyala, el pensador en tasques de diputat «es va prendre poc menys que com una ofensa personal la combativitat que no esperaven en la meua defensa de l'autonomia catalana» (p. 682). Segons va saber després, la susceptibilitat d'Ortega es devia a la comparació que Hurtado havia proposat amb la generació de Giner de los Ríos i Azcárate, i la referència a la formació monàrquica de la seva joventut (p. 682-683). De tot això, Hurtado diu que se'n va assabentar pels amics comuns, perquè Ortega havia preferit refredar l'amistat, «en una forma que, sabent-me molt de greu, vaig comprendre que no tenia remei donada la seva susceptibilitat d'home per tants conceptes eminent» (p. 683). En la seva segona intervenció al Congrés, Ortega assegurava que després del seu primer discurs li havia «caído una lluvia de

---

¹⁸³³ *LP*, 25 de maig de 1932.

¹⁸³⁴ X.X. «El debat de l'Estatut». *LP*, 2 de juny de 1932.

discursos» sobre les seves paraules, que l'havien obligat a tornar a parlar: «Al contestar a mis adversarios quisiera ser muy breve, mas debe recordar la Cámara que han sido muchos los discursos dedicadas a desvirtuar, machacar y porfirizar mis razonamientos». Entre ells «un ataque personal que, insinuado ya en el discurso del Sr. Xirau, repercutido en la oración del Sr. Franchy, ha sido lanzada por el Sr. Hurtado tan a fondo y con tal amplitud, que vino a ocupar casi la mitad de su intervención». A la intervenció d'Hurtado es va dedicar amplament:

¡Curiosa actitud la del Sr. Hurtado! Había yo puesto toda mi alma y mis sentidos en el esfuerzo de presentar el problema catalán, no sólo peraltado sobre toda incidencia personal, sino libertándolo de todos aquellos detalles transitorios y enturbiadores que trae siempre la actualidad, presentándolo en su aspecto más puro y respetable, dignificado por la perspectiva y resonancia de una historia entera, de un destino multiseccular; había yo renunciado radicalmente a cuanto pudiera parecer fácil tergiversación y halago a cualquier pasión anticatalana y había podido hablar, durante hora y media, sin que una sola de mis palabras hubiese podido herir la epidermis más sensible de un catalán, hablando de su historia desde el fondo de ella misma, porque cuando pase esta lucha aguda de ahora, bien puedo asegurar –cierto estoy en ello– que una generación de jóvenes coincidirá, al sentir y escribir su historia, con lo que yo insinué rápidamente en mis palabras. Y a todo esto respondió el Sr. Hurtado con un ataque personal con una serie de argumentos sobre el hombre, peor aún, porque tal vez por no encontrar argumentos sobre el hombre, fue más allá de él a buscarlos en la familia del hombre y un poco hiena se puso a escarbar en las tumbas. Y todo por someter a análisis mi sangre, y no sólo la mía, sino la de otros compañeros a los cuales no tengo por qué defender yo, e insinuar a la Cámara que sus ingredientes ancestrales hacían que la inexorable química de que nacen mis opiniones tuviera que ser fatalmente monárquica.

Señores, aunque yo no he aspirado nunca precisamente a poner los puntos al Cid, no me asustan los ataques personales. Llevo un cuarto de siglo en puro e incesante combate público, de cariz tal, por el modo de mis opiniones, que he recibido constantemente golpes de un lado y de otro, de suerte que no es fácil haya en mi persona cuadrante alguno que no presente callo.¹⁸³⁵

I, a continuació d'aquesta llarga introducció de descàrrec personal, va fer referència a l'episodi que hem vist anteriorment, tergiversant al seu favor, segons

---

¹⁸³⁵ DSCC, 2 de juny de 1932.

Hurtado, la realitat i afirmant a la Cambra que en una conversa privada de dos anys enrere a casa seva havia volgut captar-li la voluntat a favor de la monarquia:

No me preocupa, pues, lo que el Sr. Hurtado haya dicho, ni que el Sr. Hurtado lo haya dicho; lo que me preocupa es otra cosa, porque eso, dicho por él, a lo sumo lo hubiera podido traer consigo es que, oyéndole, automáticamente se incorporase en mi mente yo no sé si un vago recuerdo o pura fantasía involuntaria de una fecha poco anterior al 15 de diciembre de 1930 y poco posterior a los días en que yo había publicado ciertos artículos en *El Sol*, que dieron algo que hablar, y en esa fecha una figura muy parecida a la del señor Hurtado, que viene a convencerme de que lo hecho por mí era una insensatez, que la República no vendría nunca a España y que lo que debíamos haber hecho, y hacer aún, era intentar un ensayo con la monarquía. (Grandes y prolongados rumores).

Pero repito que esto no tiene importancia. Sea recuerdo vago o pura fantasía mía, no tiene importancia ni para mí, ni para el Sr. Hurtado; pero si la tiene no para la Historia de España, ni para la República, sino para mi persona, la actitud que mientras aquello se decía adoptaba la Cámara, porque mientras el Sr. Hurtado echaba fuera de su pecho aquellos ataques personales, una gran parte de la Cámara aplaudía o mostraba, al menos subrayaba complacencia, y el resto, salvo muy pocos no hacía alarde alguno de displicencia, bien entendido que tampoco eso me ofende o me irrita.

El filòsof va assegurar que no faria cap mena de defensa del seu republicanisme i que separaria la seva argumentació d'aquesta ofensa, però és evident que va parlar per la ferida durant la seva dura rèplica, que també s'ocupà a fons de les idees jurídiques i polítiques que el diputat català havia exposat:

Y lo inconcebible es que, aprovechando distracciones de la Cámara, como de contrabando, se haya podido dar a entender aquí, según lo hizo el Sr. Hurtado, como si esa inmensa mayoría del pueblo español representado en su Estado quisiera mandar sobre los catalanes, cuando lo que quiere, es mandar con los catalanes, es que permanezca intacta esa fusión de raíz, es el seguir siendo una unidad profunda de destino histórico con ellos. Si se hubiese planteado la cuestión en forma tal que no existiese en este punto equívoco alguno, veríais que poca discusión habría nacido y cómo el forcejeo hubiera sido nulo. Por eso yo os proponía que la planteaseis, no en términos de soberanía, sino en estrictos y puros términos de autonomía.

Porque, ¿cómo no va a pensar inquietamente esa incontrolable mayoría del pueblo español si tras el dictamen de la Comisión, donde existen algunos artículos por lo menos amenazadores de esa unidad de soberanía, oye que el Sr. Hurtado se entrega a juegos de palabras, hablando de un extraño pacto entre la región autónoma y el Estado? Pacto que,

aparte la cuestión principal y como algunas de las otras cosas que el Sr. Hurtado dijo, parece completamente incomprensible. Porque el Sr. Hurtado dijo estas palabras: «Nosotros hablamos de un pacto entre la región autónoma y el Estado, dos organismos de Derecho, dos personalidades jurídicas que puede, y que deben pactar y que, según la Constitución, son las que realmente pueden y deben pactar».

Señores, repito que yo no sé una palabra de Derecho; pero sé, cuando llega la hora, quedarme atónito. (Risas) Porque, señores, el Estado de que habla nuestra Constitución se compone de muchos organismos, entre ellos las regiones autónomas, las provincias y los municipios; y ahora resulta que la región autónoma, que es el Estado mismo en una de sus partes, que es una institución del estado, bien que en la jerarquía de las instituciones ocupe un orden segundo, se pone a pactar con el Estado, es decir, consigo misma, puesto que ella no es sino un elemento del Estado. Yo creía que para que dos pudieran pactar era menester por lo menos que fuesen dos y además que preexistiesen al pacto, y la región no existe antes de ser engendrada por el Estado el Estado al engendrarse, engendra las regiones autónomas. Lo que pasa es que nuestra Constitución, padeciendo a mi juicio un error, pero, en fin, siendo lo que hoy rige y lo que tenemos que acatar, nuestra Constitución, en vez de obligar a que se creen desde luego y fulminantemente las regiones, deja a las provincias franquía para acogerse a esa permisión que ella de da formarlas. ¡Y porque no obliga, y Cataluña o Andalucía son libres de constituirse o no en región autónoma, se llama al uso de esa opción legal un pacto! Esto es cosa que yo no entiendo; no entiendo cómo se puede llamar tal cosa un pacto. Yo creía que los antiguos juristas distinguían de la ley obligatoria la que ellos llamaban «lex permisiva», en la que se da a los ciudadanos la libertad de acogerse o no a ella; y este acogerse a una ley y ejercitar una norma es a lo que el Sr. Hurtado llama pacto, como podía haberle llamado rapsodia húngara. (Risas.) No, señores, no es concebible un pacto entre la región autónoma y el Estado; es el libre acogimiento de una ley del Estado.

Amadeu Hurtado, com es pot veure al diari de sessions, va demanar la paraula per al·lusions per tal de respondre el que Ortega havia volgut insinuar, però com recorda a les seves memòries,¹⁸³⁶ «quan l'endemà jo hauria pogut consumir el meu torn de rectificació, n'havia passat l'oportunitat. Hauria hagut de reprendre en fred una discussió, limitada a qüestions de caràcter personal que, ultra ferir innecessàriament l'alta personalitat d'Ortega, queien fora del tema central del debat, i ho vaig deixar córrer, perquè, so es tractava de coses que ja havien deixat d'interessar-me, difícilment hauria

---

¹⁸³⁶ *Ibíd.*

pogut desvetllar l'interès dels altres, destruint l'eficàcia de la meva primera intervenció» (pp. 685-686).

En pàgines anteriors, escriu que «no sé si a Ortega y Gasset li sap greu haver portat a aquell extrem passional la rèplica al meu discurs perquè les complicacions polítiques del país no ens han permès de tornar a veure. Per respecte al seu alt valer, em vaig abstenir de recollir a les Corts aquella desconcertant al·lusió al nostre diàleg de casa seva perquè hauria derivat cap a un lamentable debat personal el del problema constitucional que interessava als dos com a tothom» (p. 556). De tota manera, abans d'aquest episodi –i suposem que abans del seu discurs– havia intentat un acostament més cordial a Ortega, després del discurs que aquest va fer davant les Corts el 13 de maig, en què va assegurar que «el problema catalán, como todos los parejos a él, que han existido y existen en otras naciones, es un problema que no se puede resolver, que sólo se puede conllevar, y al decir esto, conste que significo con ello, no sólo que los demás españoles tenemos que conllevarnos con los catalanes, sino que los catalanes también tienen que conllevarse con los demás españoles».¹⁸³⁷ En carta privada, sense datar, el diputat català li deia:

¿Pero cree V. tan necesario dramatizar el problema declarándolo irresoluble por culpa de un nacionalismo particularista, excepcional al principio del discurso y pluralizado en tono general a la mitad de la sesión? Si al fin y al cabo la solución de V. es, como la nuestra, la de conllevar el problema, quizá hubiera sido más cordial, y sin duda tan elocuente y más eficaz, pensar y decir que no existe, y si existiese, desaparecería por el curso natural de la vida, ningún elemento vivo, irreductible que constituya un obstáculo para la unidad hispánica.

Perdone estas ligeras observaciones, inspiradas en el deseo de sumar entre V. y nosotros mayores motivos de coincidencia que de discusión.¹⁸³⁸

Jordi Gracia, biògraf d'Ortega, vol veure en la carta una sintonia entre les idees d'Hurtado i les d'Ortega, malgrat tot.¹⁸³⁹ Fos com fos, Hurtado també li pregava en una targeta potser adjuntada a la carta i abans de trencar-se definitivament les relacions entre ells, de veure's al Palace, l'hotel on s'allotjaven els diputats catalans –on ho feia, evidentment, l'advocat vilanoví–¹⁸⁴⁰, lloc clau de la política republicana. Precisament,

---

¹⁸³⁷ DSCC, 13 de maig de 1932.

¹⁸³⁸ Carta d'Amadeu Hurtado a José Ortega y Gasset. Archivo de la Fundación José Ortega y Gasset-Gregorio Marañón.

¹⁸³⁹ GRACIA, J. *op. cit.* P. 474.

¹⁸⁴⁰ A banda de les referències que el mateix Hurtado fa a les seves memòries, ho testimonia el paper de carta usat en comunicacions al seu fill Víctor.

sobre el Palace van coincidir dos articles semblants a les pàgines de dos diaris catalans tan diferents com *La Veu de Catalunya*, vinculada a la Lliga, i *La Humanitat*, d'Esquerra Republicana. L'un el signava Josep Pla:

El «Palace» és l'hotel dels catalans. [...] No hi ha català de posició –banquer, comerciant, polític, secretari de corporació important, industrial– que no hi posi i que s'hi mogui amb la llibertat amb què es podria moure al carrer d'Àusias March. En aquesta tongada de República, els polítics catalans han tingut al «hall» del Palace el seu campament general. Quan el senyor Macià vingué a Madrid també portà els mossos d'Esquadra. Els mossos s'instal·laren a la porta del «Palace» i tot plegat feia un efecte molt gran. Abadal i Rahola, Companys i Hurtado, Estelrich i Aguadé, posen al «Palace». El senyor Carner, que hi estava, se n'anà a viure al Ritz, quan acceptà la cartera de ministre.

– Em fan por les indiscrecions – deia Carner, amb el seu posat de capità Manaia del «Pastorets» – En aquest hotel hi ha massa catalans!¹⁸⁴¹

Llucià Vinyes, d'una manera semblant a Pla –a qui fa referència com a «col·laborador del diari albista *El Norte de Castilla* i futur redactor de *El Debate*» i a qui descriu, fent referència a la seva «cara manxuriana» com «cada dia més rialler, més financer, més absurd i més fantàstic»– parla de la presència catalana al Palace i descriu les diferents tertúlies:

Allà, en un altra penya: Amadeu Hurtado, Pere Coromines, Pere Rahola, Nicolau d'Olwer. Coromines explica una història divertida i amable. Hurtado parla de Briand – encara, després de mort!– Nicolau dorm, amb la mateixa tranquil·litat que quan era ministre d'Economia... Pere Rahola repeteix ací els acudit que ha dit cent-trenta vegades a la penya del Catalunya.

Penya de bonhomia, de bona gent, de gent de no pas gaire mala jeia... Amable... i pensar que tota la gent que els volta deuen estar pensant que aquests homes preparen tenebroses combinacions per a enfonsar «la unidad», la «integridad», etc., etc...¹⁸⁴²

El hall del Palace, de fet, era l'escenari habitual dels acudits de la premsa satírica de dreta madrilenya, com els de *Gutiérrez*, què reproduïa una escena apòcrifa esdevinguda quan el grup català va abandonar l'hotel després de l'aprovació de l'Estatut: «El contable del hotel habla con don Amadeo Hurtado: “la dirección ha dispuesto que se le haga a usted una bonificación de un quince por ciento y que se fume este cigarro por

---

¹⁸⁴¹ PLA, Josep. «El Hall del Palace». *LVC*, 3 de juny de 1932. Ed. Vespre.

¹⁸⁴² VINYES, Llucià. «Ambients». *LH*, 3 de juny de 1932.

haber traído a este hotel a tantos señores diputados. Muy agradecidos”». ¹⁸⁴³ Molt més transcendental, Gaziel carregava a *La Vanguardia* «contra la política de género chico», que dominava la vida de la República i en què s’estava convertint el debat sobre l’Estatut:

En ningún país serio del mundo –fijaos bien: en ninguno – los problemas públicos son tratados tan populacheramente como entre nosotros. En ninguna parte el presidente del Consejo, los ministros, los jefes de partido y los demás personajes parlamentarios son interrogados todos los días, una o varias veces, por los chicos de la Prensa. En ninguna capital política se hacen tantos y tan copiosos comentarios y declaraciones como en Madrid. En ningún Parlamento hay tantos pasillos como en el de España, ni se lanzan en ellos tantas majaderías, tantos chistes, tantas frases sensacionales, tantos pronósticos, tantas incongruencias. En ningún país se pasan los días, las semanas, los meses esperando si un político hablará o dejará de hablar, o comentando si ha querido o no decir, esto o aquello o suponiendo si mañana ratificará o rectificará lo que ha dicho. Una inmensa hojarasca de comadreo inútil, de chismografía efímera y malsana, ahoga en España el tronco y las raíces de los intereses públicos. Política de portería, política de tienda de barrio, política de mesa de café con tertulia de vecindad. Primitivismo, provincianismo, tipismo. ¹⁸⁴⁴

Semblava que Gaziel es podia referir al to que havia pres la discussió de l’Estatut amb intervencions com la d’Ortega y Gasset –i el rebombori que havia generat l’anterior d’Amadeu Hurtado. Estelrich, sota el pseudònim d’*Spectator*, escrivia la seva crònica a *La Veu de Catalunya* sobre aquella tarda que havien de parlar «tots els ofesos pel senyor Hurtado, el qual, aspirant a fer-se una figura de diplomàtic i de conciliador, ens ha resultat un noi terrible». ¹⁸⁴⁵ En concret, sobre el discurs del diputat filòsof, assegurava: «Aquesta tarda ha volgut liquidar el senyor Ortega algunes ofenses: l’ofensa del senyor Hurtado, al qual ha arribat a qualificar de “hiena”; vaja! La hiena ploranera. L’ofensa del Parlament, que no el considera prou, i al qual amenaçar amb la pròpia retirada; així un adolescent creu venjar-se d’aquells que, obligats a estimar-lo, no l’estimen prou. L’ofensa dels catalans desagraïts, que no han llegit a bastament les obres i els escrits de l’eminent professor sobre el nostre tema». I sobre un altre dels ofesos, afegia: «El senyor Maura deixa per a més endavant la liquidació de les ofenses amb el senyor Hurtado; roman en

---

¹⁸⁴³ «Crónica del “Hall” del Palace. Adioses... y monchetas a la familia». *Gutiérrez*, 17 de setembre de 1932. «Crónica seria. La política, los toreros y el “Hall” del Palace hotel, o todos somos unos”. *Gutiérrez*, 2 de juliol de 1932. «Crónicas del “Hall” del Palace. Era una tarde de julio..., o la corrida del Estatuto». *Gutiérrez*, 6 d’agost de 1932.

¹⁸⁴⁴ GAZIEL. «La política género chico». *LV*, 3 de juny de 1932.

¹⁸⁴⁵ SPECTATOR. «Grisor i melancolia». *LVC*, 3 de juny de 1932.

l'aire una amenaça. (Ai, senyor Hurtado, i com s'ha complicat la vida!)». Des de l'altre banda de l'espectre polític del catalanisme, *La Humanitat* coincidia en destacar el mateix: «El senyor Ortega y Gasset que ha iniciat els parlaments ha fet un discurs d'home amargat i incomprès. Les seves coalicions sobre el concepte de la sobirania han resultat confuses i arbitràries. Mancat d'arguments, el senyor Ortega y Gasset ha buscat l'èxit amb un atac al senyor Hurtado, al qual ha volgut recordar que fins a darrers de l'any 30 era, encara, partidari de modernitzar la monarquia. Amb aquest motiu, i prenent peu de les al·lusions d'Hurtado al pare de Miquel Maura, li ha dit “hiena” que “remueve los cadáveres”». ¹⁸⁴⁶ En canvi, *La Noche* pichiponiana, i el seu corresponsal Antonio Cacho Zabalza, asseguraven que: «La serena palabra del señor Ortega no se convirtió en ataque al Estatuto, se ciñó a advertencias, a detalles y límites del Estatuto. Su figura menuda se agigantó con su palabra. Al comenzar en tono suave y en ritmo pausado, se nota ese gran silencio que precede a las grandes solemnidades. Poca fortuna diplomática tuvo el señor Hurtado. Logró herir a las personalidades más destacadas que habían aportado su concurso, dando un gran realce a la discusión del Estatuto. Ha hecho que los que mostraban su mano franca de amistad en el asunto, casi la retiraran». ¹⁸⁴⁷ I, afegia: «El señor Maura comenzó con su habitual gesto, grave y arriscado, su discurso. La atención fue creciendo y en el orador se notó por de pronto un afán de cordialidad. “Nadie habla contra el Estatuto, sino sobre el Estatuto”. Y de eso habla y hablará el señor Lerroux, a quien nadie puede negar su gran pasión republicana. Mucho cuidado señor Hurtado. No son momentos de herir susceptibilidades. Porque las cañas se vuelven lanzas con facilidad». Per part seva, *Mirador* defensava la contundència d'Amadeu Hurtado, escrivint:

Amadeu Hurtado, que té més aviat fama de suau i de subtil, sorprenué a més d'un per l'energia i la franquesa sobtada de la seva paraula. Però és que hi ha casos –i aleshores n'era un– que la diplomàcia, paradoxalment, demana la sinceritat i l'energia. «Colpiu una campana amb un guant –digué Napoleó– i romandrà muda; si voleu saber de quin metall té la veu, cal picar fort, amb un martell». I, certament, calia saber de quin metall era la campana.

És clar que a molta gent que voldria solucionats els problemes plantejats, però que no tenen una confiança absoluta en la República, això els va preocupar una mica. Però si hi ha confiança en el règim els discursos d'Amadeu Hurtado i Manuel Azaña han de

---

¹⁸⁴⁶ *LH*, 3 de juny de 1932.

¹⁸⁴⁷ Reproduït a *LP*, 4 de juny de 1932.

considerar-se com a beneficiosos. Efectivament, des d'aleshores cada dia s'ha fet més clar al voltant de l'Estatut. I les coses ja s'han fixat, després de la rectificació de Lerroux i la darrera intervenció del President del Consell.¹⁸⁴⁸

El *Be Negre*, fidel al seu propi estil, imaginava com seria «la conllevància» entre un *Be Negre* i un «Bien Negro», en què aquest darrer Amadeu Hurtado faria un elogi encès de Miguel Maura i del seu pare. Entretant, amb aquells discursos, es va acabar la discussió de la totalitat de l'Estatut i va començar la discussió de l'articulat. Amadeu Hurtado va formar part de la comissió que havia d'encarregar-se de Justícia. Abans, però, *El Imparcial* va situar Amadeu Hurtado en una de les polèmiques anticatalanes pròpia del rotatiu madrileny. En concret, ho feia referint les acusacions que Lerroux havia fet sobre els plans d'aixecament catalanista en cas de no aprovar-se l' ja hem recordat anteriorment:

Al hablar de esto, bien grave por cierto, el jefe del partido radical, se dirigió al señor Hurtado, por ser uno de los más cualificados diputados catalanes, quien parecía extrañarse de las manifestaciones del señor Lerroux.

A consecuencia de esta alusión, el señor Hurtado visitó a don Alejandro Lerroux celebrando con él una entrevista que duró más de una hora.

En la conversación que sostuvieron ambos políticos sabemos que el señor Hurtado preguntó al jefe radical por qué se había dirigido a él como en solicitud de una confirmación de sus palabras.

El señor Lerroux le dijo que le hizo por suponerle enterado del movimiento, pues a él le constaba que era verdad y por esto lo había dicho.

Don Amadeo Hurtado manifestó que no sabía nada, pero que más tarde pidió noticias, y por ellas ha podido comprobar que, efectivamente, lo dicho por el señor Lerroux es exacto, pero sin que tenga la importancia que se la atribuía.

D'això, *El Imparcial* en treia la següent conclusió:

Sólo dos palabras de comentario. Los catalanistas públicamente preparan un movimiento cuyas consecuencias nadie puede prever. Lo reconoce el diputado catalán señor Hurtado, a quien tantas consideraciones guardan los diputados por su seriedad. Esto la sabe el Gobierno, quien no dudamos habrá tomado las más enérgicas medidas contra esos elementos. De lo contrario, el Gobierno no estaría con su deber, y si está ligado de tal

---

¹⁸⁴⁸ «Democràcia parlamentària». *Mirador*, núm. 176. 9 de juny de 1932.

manera, a los cuarenta votos de la Esquerra, que le impida toda acción contra los revolucionarios catalanes, no le queda más que una solución: marcharse en el acto.¹⁸⁴⁹

Un altre dels problemes amb què es va trobar Hurtado, en tant que diputat de la minoria catalana, va ser l'expulsió de Carrasco i Formiguera d'aquest grup parlamentari, que en el seu discurs del 10 de juny va defensar la integritat de l'Estatut de Núria i va sostenir que no era competència de les Corts dictar un Estatut, sinó tan sols comprovar que havia estat aprovat legalment pels catalans.¹⁸⁵⁰ L'anomenat «Cas Carrasco» va omplir pàgines de la premsa catalana i madrilenya.¹⁸⁵¹ A Barcelona, Francesc Madrid des de *L'Esquella de la Torratxa* sortia al pas de les suposades desavinences dins la minoria catalana al Congrés:

No hi ha, doncs, escissionisme. Tots van a la una. Com a la una varen anar a en expulsar el senyor Carrasco Formiguera, des del senyor Coromines al senyor Gassol; des del senyor Hurtado al senyor Dencàs; des del senyor Palet al senyor Puig i Ferrater; des del senyor Bellí al senyor Aiguader. I si els homes més dretans fins als més radicals nacionalistes convingueren en treure de la minoria a qui volia fer el «radical» per fer un paper més lluït que els altres, no és qüestió de voler fer creure ara que els nacionalistes «a outrance» estan sotmesos a homes d'un altre matís. Les coses que diuen al Parlament els senyors Companys, Lluhí, Xirau i Torres, abans han estat aprovades pels senyors Aiguader, Dencàs, Gassol i Puig i Ferrater, i qui vulgui fer creure altra cosa és que voldria veure dividida l'Esquerra Republicana de Catalunya, que per ara i per molt temps, sota la figura de Francesc Macià, és la garantia més viva i perfecta de l'esperit liberalíssim i democràtic de Catalunya.¹⁸⁵²

El satíric *D.I.C.* feia una reconstrucció de l'escena parlamentària que havia provocat la controvèrsia:

- Señores diputados –digué el Carrasco amb la pompa i la pedanteria que el caracteritzen–. (I seguí el discurs interminable, confús parlant de l'Estat, la nació, la regió, el federal i l'unitari, és a dir, el galimaties més enorme explicat per un dels

---

¹⁸⁴⁹ «Los separatistas catalanes preparan un movimiento revolucionario en Cataluña si no se aprueba el Estatuto». *El Imparcial*, 3 de juny de 1932. D'altres diaris se'n va fer ressò, amb d'altres tons: «La organización bélica catalana: El señor Hurtado confirma que existe, aunque carece de importancia». *Luz*, 7 de juny de 1932. «Els “manejos” denunciats pel senyor Lerroux». *LP*, 8 de juny de 1932. «Informació referent a una organització catalana». *LVC*, 8 de juny de 1932. «Amadeo Hurtado, Lerroux y el Coco catalán». *ED*, 8 de juny de 1932. «Unas supuestas entrevistas de los señores Hurtado y Lerroux». *Ahora*, 8 de juny de 1932.

¹⁸⁵⁰ Sobre l'afer, a més de GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.* pp. 250-252, el clàssic DE RAGUER, H. *op. cit.*, 1984.

¹⁸⁵¹ «Revista de premsa». *LP*, 14 de juny de 1932.

¹⁸⁵² MADRID, Francesc. «Unitat esquerrana». *LET*, núm. 2767. 15 de juliol de 1932.

esperits més confusos del país. Es veié de seguida que el Carrasco anava a fer un discursset de cara als ex-estevets i sobretot de cara al Rovira i Virgili, un discursset demagògic, absurd i genial–.

Els de l'Esquerra es miraven astorats.

- Què fa aquest ximple? –digué l'Hurtado a l'orella de l'Abadal–. Tot està arreglat i aquest home ho espatllarà.

El Carrasco anà parlant. Començaren amb això les clàssiques estirades d'americana pel darrera, l'enviar paperets suggerint brevetat, algun «Feu-ne via!» comminatori i intencionat. Però com que el Carrasco fent jocs amb l'Estat, la regió, i la nació, el federal i l'unitari, Espanya, Ibèria i Catalunya, s'escalfa com un malabarista que l'entusiasmés fent ballar els plats, anà tirant –vull dir, anà parlant–. En Companys no era a la sessió Si hi hagués estat, l'il·lustre rabassaire s'hauria estripat les vestidures i hauria fet callar per força l'energumen. Què s'hi podia fer? L'Hurtado estava lívid. L'Abadal s'anava refilant el bigoti i pensava segurament en l'eterna renovació de què és capaç la ximpleria humana. En Lluhí estava desesperat, enervat.

[...]

- L'Estatut el tindrem, és clar... –deia l'Hurtado sortint del Congrés–. Però serà a pesar nostre, completament a pesar nostre. Som uns olles complets, acabats.¹⁸⁵³

Mentrestant, Amadeu Hurtado es movia entre bambolines per mirar d'aconseguir destensar les reticències dels radicals a l'Estatut, entrevistant-se amb Lerroux i, a continuació, anant explicar els resultats al president del govern Manuel Azaña, que als seus diaris ressenya, amb l'habitual i esmolada acidesa que traspuen els seus diaris, aquelles gestions:

Poco después me ha visitado Amadeo Hurtado, hombre tortuoso, afable y *gaffeur*. Me cuenta que ha hablado de política con Lerroux y que se han ocupado de mí. «Azaña –le ha dicho Lerroux – es más culto que yo, pero tiene menos sentido político». Hurtado le ha hecho muchas reflexiones sobre la inconveniencia de mantener la enmienda presentada por Salazar Alonso, en nombre de los radicales, al dictamen de la Comisión del Estatuto, y que por efecto de sus reflexiones, la retirarán. Añade que sería muy conveniente que Lerroux y yo hablásemos, para llegar a un acuerdo. «No tengo ningún inconveniente –le digo a Hurtado – y estoy dispuesto, si llegamos a un acuerdo, a que sea Lerroux o su

---

¹⁸⁵³ CANTELLUT. «De Madrid estant». *D.I.C.*, 18 de juny de 1932.

partido quien propongan la transacción en tema candente (enseñanza, universidad, etcétera) y dejarles la gloria y la satisfacción y el provecho político de resolverlo».

Como Hurtado me dice al hablar conmigo no ha pedido autorización a Lerroux para contarme estas cosas ni para tomar su nombre, le contesto que le pida permiso para ello y que prepare la entrevista.¹⁸⁵⁴

Arribat el mes de juliol, Amadeu Hurtado va renunciar a la designació que havia fet la minoria catalana per a què formés part del Tribunal de Responsabilitats.¹⁸⁵⁵ Les setmanes passaven i els avenços en la tramitació de l'Estatut eren migrats, fruit de la política obstruccionista de l'oposició:

Vam arribar a la tercera desena de juliol sense haver aprovat més que quatre articles quan l'Estatut en tenia prop de quaranta. És cert que entre els articles aprovats hi havia el primer, que, redactat pel professor de dret Mariano Ruiz Funes, diputat del partit d'Azaña, és la solemne confirmació del concepte d'autonomia, no com una concessió de l'Estat, sinó com un dret de la sobirania del poble que es constitueix per pròpia voluntat en règim autònom. Però malgrat aquest èxit i el de la declaració d'oficialitat de l'idioma català, no es veia el final de la discussió de l'Estatut, ofegat pel volum de les esmenes que l'oposició acumulava en nombre imponent a cadascun dels articles. (p. 686)

Per solucionar aquesta pesada lentitud, Amadeu Hurtado va tenir una idea –«un procediment expeditiu l'anomena a les seves memòries–, que va proposar a Luis Bello, president de la Comissió parlamentària de l'Estatut: «Consistia en reduir el nombre d'articles a la meitat redactant-los en forma que cadascun d'ells resumís tot allò referent a una determinada matèria. Així quedaven de cop eliminades totes les esmenes ja presentades perquè desapareixien els articles que volien esmenar i, de passada, es limitava la facilitat de proposar-ne d'altres» (pp. 686-687). Com explica Hurtado, «era regla de la discussió que les esmenes s'havien de formular abans i no després d'ésser obert a debat l'article a què feien referència, i l'oposició aprofitava aquesta regla durant la discussió d'un article per anar preparant les esmenes al següent» (p. 687). Això feia la discussió inacabable, perquè cada matèria estava dividida en diversos articles, en el detall dels quals hi havia un tema diferent: «Amb el nostre sistema, no solament s'aconseguia l'avantatge de disminuir el nombre d'articles, sinó que l'oposició, en començar a discutir-ne un, havia d'haver presentat de cop les esmenes referent a la totalitat de la matèria que contenia, en

---

¹⁸⁵⁴ AZAÑA, M. *op. cit.* p. 528.

¹⁸⁵⁵ «Les responsabilitats: El senyor Hurtado no vol formar part del Tribunal». *LP*, 6 de juliol de 1932.

comptes d'entretenir-se còmodament a acumular-les sobre cada fragment mentre es discutia l'anterior» (p. 687). Azaña, a qui Hurtado i Bello van consultar aquesta estratègia antiobstruccionista, va donar la seva aquiescència, i el diputat català es va posar mans a l'obra:

Una nit, aprofitant les notes particulars i reservades de Bello sobre cada matèria, vaig fer la nova redacció de l'articulat d'acord amb el criteri de la Comissió com un text provisional, i a la mateixa hora que li lliurava el meu treball preparàvem amb Esplà, sotssecretari de Governació, l'article referent als serveis d'ordre públic, que vam haver de dividir en dos per la seva excessiva extensió, i que passaven a ésser, com esmena acceptar per la Comissió, el text dels articles 8 i 9 del seu dictamen. Quedava amb tot això alterada la primitiva estructura de l'Estatut perquè desapareixia el rigor d'aquella classificació de les competències segons que la legislació o l'execució correspongués a l'Estat o a la Generalitat, i cadascun dels nous articles, des del 6 fins al 12, especificava les funcions respectives dels dos organismes. (p. 687)

Havent fet aquest treball, i preveient el disgust evident de l'oposició davant una maniobra reglamentàriament inatacable, Amadeu Hurtado va marxar a Barcelona, però tot just arribar va haver de tornar a Madrid, entre preparacions de protestes i vagues, perquè es deia que els partits majoritaris de la cambra havien constituït unes ponències que redactarien l'Estatut sense comptar amb la representació catalana:

Vaig sortir precipitadament cap a Madrid sense poder imaginar el que havia passat. No vaig trigar gaire a saber-ho. Era que alguns representants autoritzats dels partits, per suplir deficiències de la Comissió de l'Estatut, s'havien ofert a constituir realment unes ponències per redactar en forma d'esmenes, com havíem fet amb Esplà, el text definitiu dels nous articles segons el procediment convingut per Bello i Azaña, però ningú no havia pensat a excloure els catalans, sinó que eren els nostres representants a la Comissió els qui per amor propi es consideraven exclosos. El mateix dia de la meua arribada, a l'hora de prendre cafè al hall del Palace hotel, va entrar Ruiz Funes, que era de la ponència de Justícia i en acostar-me a preguntar-li per quin motiu els catalans no havien de participar en els seus treballs em va manifestar tal sorpresa que immediatament vaig quedar incorporat a la ponència i vam anar junts a la reunió que tenia lloc aquella mateixa tarda en una secció del Congrés. D'aquesta manera tan simple va quedar esvaïda aquella atmosfera perillosa de pessimisme i de protesta que s'havia creat a Barcelona. (p. 688)

Malgrat tots aquests contratemps que havia anat sortejant en la tramitació de l'Estatut, a preguntes de *La Rambla*, Amadeu Hurtado es mostrava optimista:

- No hi ha motius per aquest pessimisme que, segons vós, ha planat damunt l'opinió catalana –ens diu el senyor Hurtado.

I afegeix:

- Els agraris han desplegat totes les seves forces fins ara, per tal de veure si s'atreien els radicals, i debilitaven així la posició del Govern, però després de la votació de dijous passat deuen haver quedat convençuts de a inutilitat dels seus esforços.
- Aleshores, ja no creieu que arribi a plantejar-se el debat polític?
- No ho sé, però el que es produeixi es produirà a l'entorn del manifest socialista. De totes maneres no crec que després d'aquella votació els radicals tinguin gaire interès a promoure'l.
- Com creieu que es resoldran les dificultats creades a l'Estatut?
- Jo segueixo mantenint el meu punt de vista. No s'ha produït cap catàstrofe, ni crec que es produeixi. El que ha passat és el següent: Azaña va fixar el criteri del Govern respecte a l'Estatut en el seu memorable discurs: però va afegir que en una qüestió nacional com la de l'Estatut, voldrà l'adhesió de totes les minories republicanes. D'aleshores ençà s'han passat algunes setmanes fent gestions i temptatives encaminades a aconseguir aquella adhesió fins que s'ha vist clarament que no era possible i que el Govern només pot comptar amb la seva majoria parlamentària. Ara bé: si durant aquest temps hi havia motius per témer que el Govern es pogués decidir a rebaixar massa per complaure aquestes minories, ara aquest temor ha desaparegut. Comptant només amb la majoria governamental, no cal sacrificar res per complaure les minories de l'oposició.
- Aleshores, ara...
- Ara tot el problema –l'únic problema– consisteix a saber si les minories governamentals mantindran aquest bloc al costat del Govern. I jo no tinc motius per creure que no sigui així; és més, a l'hora que aquest bloc ha demostrat la màxima solidesa no se m'acut de tenir pessimismes.
- I si aquest bloc es desfà?
- Si aquest bloc es defès, no hi hauria Estatut, ni Govern, ni Corts. Però us repeteixo que jo no crec que es defaci aquest bloc. Ja sabeu que els partits governamentals han nomenat unes comissions per convertir els punts de l'Estatut en articles del nou dictamen de la Comissió.
- Confieu que anirà de pressa?

- Estem sobre la marxa. Aquesta setmana mateix s'enllestirà la feina de les ponències i a l'hora de fer definitives les conclusions és quan se sabrà si realment el discurs d'Azaña serà l'Estatut o si es produirà una ruptura amb nosaltres o si es faran algunes transaccions sobre detalls.

El senyor Hurtado s'acomiada de nosaltres dient:

- No soc pessimista. El manifest socialista en el qual s'afirma la necessitat d'aprovar l'Estatut i la votació de dijous darrer són bons símptomes.¹⁸⁵⁶

A finals de juliol, però, es va produir una tensa discussió fora dels debats públics de les Corts i en l'àmbit del Consell de Ministres, a propòsit de l'ensenyament. El projecte presentat pel ministeri d'Instrucció Pública era tan limitatiu que deixava l'autonomia en pràcticament res. Amadeu Hurtado ho va viure en primera persona, tal com demostren les nombroses referències a la premsa sobre la seva presència en una reunió del gabinet celebrada al Saló de Consells el 21 de juliol, a la qual va acudir en representació de la Minoria catalana, acompanyat de Carner:¹⁸⁵⁷

Devia estar escrit que la qüestió catalana m'havia de contrapuntar amb els intel·lectuals, perquè quan ja portava al damunt el pes dels greuges o les molèsties que contra tot propòsit que contra tot propòsit havia ocasionat a Sánchez Román i a Ortega y Gasset, aquella discussió de l'article de l'ensenyament havia de contrariar la susceptibilitat del ministre d'Instrucció Pública, el meu bon amic Fernando de los Ríos. En el curs de la conversa, vaig fer al·lusió al gran discurs de Manuel Azaña en defensa de l'Estatut i em vaig permetre de dir que el president del Consell es trobava sol dintre el Govern en el nostre problema perquè es exigències de la política obligaven a tots a discutir i regatejar detalls que no responien a la magnitud de la visió que tenia Azaña d'aquest important aspecte de la vida nacional, i no em vaig adonar prou que aquesta minimització de l'actitud del ministre l'havia de mortificar, però el cert és que ell, que tenia amb mi una amistat del temps de la seva joventut, passada a Barcelona, tampoc no havia tingut en compte la mortificació que havia de causar-nos veure que a darrera hora prenia una posició tan desfavorable a les aspiracions catalanes i tan posada al seu propi esperit per les preocupacions d'alguns funcionaris anquilosats del Ministeri (p. 691)

Sobre aquest episodi amb Fernando de los Ríos, Azaña en dona la seva versió als dietaris:

---

¹⁸⁵⁶ «El doctor Aiguader, don Amadeu Hurtado i M. Serra i Moret ens parlen de l'actual moment polític respecte de l'Estatut». *LR*, 18 de juliol de 1932.

¹⁸⁵⁷ «Buscando una fórmula». *Luz*, 21 de juliol de 1932.

En las Cortes, me he reunido con Carner, Hurtado, los Xirau, Domingo, Prieto, Fernando. Dificil discusión sobre si es no es constitucional la adición catalana sobre la expedición de títulos académicos. En el curso de la conversación los dos Xirau dicen que ellos no son catalanistas. Interviene Hurtado, sin duda con buena intención, pero como sobre este señor parece pesar el sino de cometer indiscreciones y acumular *gaffes*, pronuncia una especie de discurso, en el que después de citar a Vandervelde, se le ocurre decir que mis colaboradores «me dejan solo». Naturalmente, Fernando se enojó con razón, y al poco rato se marchó. Lo mismo hizo Prieto.¹⁸⁵⁸

L'agost de 1932 va quedar marcat per l'anomenada «Sanjurjada», l'intent de cop d'estat fracassat encapçalat pel general José Sanjurjo, director general de la Guàrdia Civil fins al febrer del mateix any i enfrontat al govern per les reformes militars de Manuel Azaña. La motivació del cop de la matinada del 10 d'agost, però, va tenir com a pretext l'Estatut: «A Madrid, la insurrecció, reduïda a un intent d'assalt al Ministeri de la Guerra i la Casa de Correus, va quedar sufocada en unes hores per les forces de la policia, dirigides per Arturo Menéndez, aleshores cap superior, sense que els qui dormíem al Palace Hotel, situat a poca distància, n'haguéssim hagut esment» (p. 689). L'endemà, Hurtado afirmava a la premsa que la reacció de les autoritats li havien causat «excelente impresión, en el sentido de que ha de servir para consolidar el régimen y demostrar que el Gobierno ha actuado con gran serenidad y mucha previsión».¹⁸⁵⁹ Hurtado, a més, s'adherí juntament amb els també diputats independents Carles Pi Sunyer i Josep Suñol, a la nota dels diputats del PCR Lluís Nicolau d'Olwer i Martí Esteve, en què asseguraven:

Sortosament el règim republicà està tan fermament arrelat a Espanya que els elements contrarevolucionaris podran pertorbar-lo, però no destruir-lo. Convé, no obstant, que aquestes pertorbacions no es repeteixin; per això els diputats catalanistes republicans creuen que el Govern de la República ha de mostrar-se inexorable contra els pertorbadors, si a això l'exciten. Manténir l'ordre és fortificar la República; aquesta República per la qual, com a republicans i catalanistes, hem lluitat i estim disposats a lluitar amb el mateix entusiasme de les primeres hores, segurs de col·laborar al triomf definitiu de la llibertat dels ciutadans dels pobles d'Espanya.¹⁸⁶⁰

Com assegura Hurtado a les seves memòries, el fracàs del cop va ser clau per l'aprovació definitiva de l'Estatut, perquè va apaivagar la campanya d'hostilitat que

---

¹⁸⁵⁸ Azaña, M. *op. cit.* p. 569.

¹⁸⁵⁹ «España entera vibra de emoción republicana ante la criminal intentona monárquica. Los parlamentarios enjuician los acontecimientos». *HM*, 10 d'agost de 1932.

¹⁸⁶⁰ «Nota dels diputats catalanistes republicans». *LP*, 11 d'agost de 1932.

s'havia posat en marxa contra el govern, per part dels contraris a l'Estatut (p. 698). Després del discurs d'Azaña explicant els detalls de la rebel·lió, i d'obtenir la confiança unànime de les Corts, el debat va prendre un altre to (p. 690)

El 16 d'agost, Amadeu Hurtado va presentar una esmena a l'article 12 del Dictamen de la Comissió sobre l'Estatut, signada juntament amb Ramon Nogués, Eduard Layret, Martí Esteve, Epifani Bellí, Joan Selvas i Raimon d'Abadal.¹⁸⁶¹ Precisament, en aquella mateixa sessió, el diputat català va intervenir amb una defensa del dret català i a la pluralitat de drets civils propis. Aquella intervenció tenia una gran importància per un jurista com Amadeu Hurtado, i volia fer constar la emoció que havia d'experimentar la minoria catalana:

En éste que es para ella uno de los momentos más solemnes de la discusión del Estatuto, porque restituye a Cataluña una facultad legislativa que le fue arrebatada violentamente; de esto hace más de dos siglos. Desde entonces, todas las generaciones de juristas que se han sucedido han mantenido viva la protesta, y es esta aspiración la que se ha sostenido no sólo con más intensidad, sino también con más éxito contra los propósitos absorbentes de la monarquía. Han caído todas las libertades políticas, una después de otra, pero las instituciones de Derecho privado, destrozadas a veces por la ley, mutiladas por la jurisprudencia, se han defendido bravamente como si defendiese algo íntimo de la sociedad catalana; núcleo inicial quizá en el pensamiento de aquellos hombres de un futuro renacimiento. Yo había de levantarme únicamente para rendir el tributo de nuestro respeto a estas generaciones de juristas que son los que han trabajado en Cataluña para preparar este movimiento de resurgimiento español, de gloriosa transformación de España, a que asistimos, y rendir al propio tiempo un testimonio de reconocimiento a estas Cortes Constituyentes, que se disponen con este artículo del Estatuto a reparar un agravio secular, con un gesto generoso que estimo que ha de ser fecundo.¹⁸⁶²

La intervenció de Sánchez Román amb una esmena a favor de la unificació del dret civil, va fer que Amadeu Hurtado intervingués al debat per defensar la capacitat legislativa del futur Parlament català en matèria de dret civil :

Efectivamente, como recordaba muy bien este querido amigo, nosotros creemos, como dijo aquí el Sr. Carner, en la existencia de estas corrientes unificadoras del Derecho privado y creemos más; que para incorporarnos definitivamente a esas corrientes unificadoras, el mejor medio, el único medio es el que establece este artículo del Estatuto

---

¹⁸⁶¹ DSCC, 16 d'agost de 1932.

¹⁸⁶² DSCC, 16 d'agost de 1932.

que estamos ahora discutiendo, porque nos pone en la misma posición en que se han colocado para ello todos los pueblos del mundo que han seguido o que siguen aquellas corrientes.

Si no tuviese otro fundamente en que apoyar esta opinión, bastaría recordar lo que ha pasado en Cataluña. Como hemos dicho antes, hace dos siglos, más de dos siglos, exactamente en 1716 se promulgó por Felipe V el decreto de Nueva Planta de la Audiencia de Cataluña. Desde entonces aquella compilación de Constituciones catalanas que se había realizado doce años antes continuó en vigor, pero únicamente en cuanto las declarasen vigentes las leyes generales del Reino que con carácter general se dictasen. De modo que desde aquel día quedó suprimida la facultad legislativa de Cataluña, y aquellas leyes catalanas no pudieron modificarse por otras leyes catalanas, dictadas por Cortes catalanas.

¡1716! Estamos ahora en 1932 y la protesta que surgió al día siguiente de la publicación de aquel decreto es la protesta que subsiste, y el problema de la unificación del derecho privado se plantea hoy exactamente en los mismos términos en que se planteó entonces. Una experiencia que tiene más de dos siglos de duración es, a mi juicio, suficiente para convencer a todo el mundo de que el procedimiento que se ha seguido es, por lo menos, un procedimiento totalmente ineficaz.

Parlava Amadeu Hurtado, no només com a jurista català, sinó, recordant la tasca de la Comissió de l'Apèndix de Dret Català del Codi Civil espanyol de 1889, presidida per Joan Maluquer i Viladot, i de la qual formava part, també, el diputat d'Abadal, observant els casos de França –com a règim unitari– i de Suïssa –com a exemple federal–, a més del cas anglès –on no existia codi civil com a tal– i defensant la pervivència del que, recollit a la Constitució catalana de 1559, era dret supletori a Catalunya, «como expresión jurídica de su vida civil». En aquest sentit, i posant de manifest que era més una qüestió política que jurídica, Hurtado, assegurava:

Y no se preocupe el Sr. Sánchez Román de las consecuencias que pueda tener, en el orden que he intentado exponer, la libertad legislativa que se restituye a Cataluña. ¡Crear que sólo porque tenga Cataluña esta libertad ha de ahondar las divergencias entre Cataluña y el resto de España por un prurito político o por un prurito sentimental! Estamos hablando de la vida civil, de la vida de relación entre intereses y personas, y entre pueblos y pueblos, en lo que afecta a lo más esencial de la vida, que son las necesidades esenciales. ¿Y cree realmente el Sr. Sánchez Román, ni nadie, que en esta materia, sólo por afán de distinguirnos, vamos a regular de una manera distinta una institución o un contrato de cómo van a regularlo en España?

Finalment, la tarda del 9 de setembre de 1932 es van votar la Llei de Bases per a la Reforma Agrària i l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Amadeu Hurtado hi va votar afirmativament en tots dos casos:¹⁸⁶³ «Feta la votació, Lluís Companys va pronunciar unes paraules molt sentides en nom de tots, i la Cambra en pes va prorrompre en una ovació adreçada als diputats catalans, a la qual corresponguérem tots nosaltres aixecant-nos en bloc a saludar els qui acabaven de consagrar el nou Codi de les llibertats de Catalunya» (p. 692). L'endemà, a la portada del diari *Ahora*, s'hi reproduïen les paraules que Amadeu Hurtado havia dit a un dels reporters del diari:

Las Cortes Constituyentes al votar el Estatuto de Cataluña, han hecho algo más que solucionar un problema regional o nacional. Han dado al mundo y para el mundo una nueva fórmula de Derecho público. El interés que despertó este asunto en una gran parte de la opinión mundial no era motivado por lo que pudiesen decir o hacer los defensores del Estado unitario, los cuales a pesar de su talento, sólo podían recitar una vieja lección que el mundo tiene desde tiempo aprendida de memoria. Lo que interesaba, y continuará interesando, es la solución que diese la República al problema de las autonomías.

Es que en Europa y en gran parte del universo hay planteadas algunas docenas de cuestiones catalanas, de cuestiones análogas al problema catalán, que no tienen solución. La única conocida es el federalismo y muchos estados unitarios repugnan, como repugna en buena parte de España, hacer en frío su conversión de Estado unitario a federado, con el trastorno consiguiente de sus organismos internos. La gloria de estas Cortes constituyentes será la de haber encontrado una fórmula que, dejando en pie el Estado unitario con lo que tiene de vivo, permite reconocer y respetar las autonomías político-administrativas de los núcleos nacionales que puedan afirmar una voluntad y una capacidad de energía constructiva. Si las autonomías, por un proceso normal se multiplican en un mismo país, pueden llegar los Estados a una federación, caso de apetecerla, que se habrá construido con el ritmo regular de todos los procesos vitales.

El Estatuto de Cataluña pasará al estudio de todos los hombres de Derecho, dará la vuelta al mundo y tendrá inevitables repercusiones en múltiples en múltiples Estados modernos, sobre todo en los tiempos inmediatos, en que la tendencia, más o menos trascendente, a una federación universal, obligará a los Estados a tener las manos libres para cumplir sus nuevas leyes de convivencia internacional asegurando la solidez de su constitución interna, que no se consigue por la coacción de una unidad impuesta sino por la solidaridad nacional entre pueblos libres.

---

¹⁸⁶³ DSCC, 9 de setembre de 1932.

¿Fracasará la autonomía de Catalunya en su implantación? Sería un dolor para todos; pero, aunque la fe de los catalanes en el éxito de su nuevo régimen no fuese tan absoluta como es, las Cortes constituyentes hubiesen debido acometer con igual valentía la solución del problema aceptando todos los riesgos del ensayo. Cuando apareció en el horizonte político universal nuestra República, todas las miradas de los pueblos civilizados de la Tierra convergieron hacia ella, entre sorprendidos y asombrados, para escudriñar su secreto; y al plantearle el primer problema vivo no podía contestar con la vulgaridad de una nueva negación. El secreto que ha revelado la joven República es que, en los actuales tiempos de crisis espiritual, de florecimiento de tantas formas de absolutismo viene a construir una fuerza nueva puesta al servicio de los hombres y de los pueblos.¹⁸⁶⁴

També el diari *El Sol* recollia unes declaracions del diputat català, en les quals assegurava aquest que: «Yo siempre he tenido confianza completa en que el Estatuto de Cataluña sería aprobado. Porque que había un gran espíritu de comprensión dentro de Cataluña y de los hombres liberales y demócratas que hoy están en el Gobierno de la República. El Estatuto de Cataluña tiene un gran valor político y puede ser la base de un porvenir glorioso. Lo que es necesario es saber aprovecharlo».¹⁸⁶⁵ Després de la solemne signatura de l'Estatut per part del president de la República, el 15 de setembre a Sant Sebastià, a finals d'aquell mes, i per celebrar l'aprovació de l'Estatut, Manuel Azaña, el govern i un bon nombre de diputats que havien votat a favor del text, van visitar Barcelona per rebre l'homenatge de Catalunya després de l'aprovació del text autonòmic. El diumenge 25 de setembre es va produir l'apoteòsica rebuda als hostes il·lustres de Castella, que Hurtado descriu vivament a les seves memòries. Des de l'estació de França fins al Palau de la Generalitat la gent omplia els carrers amb banderes. S'instal·laren altaveus que anunciaven els noms dels diputats, ministres i parlamentaris a mesura que arribaven a la Plaça de Sant Jaume, on l'entusiasme es va desbordar en arribar en cotxe els dos presidents, Azaña i Macià. Hurtado escriu:

Jo estava persuadit d'ésser un desconegut de tot aquell públic, entre el qual només els qui havien seguit els debats de l'Estatut tenien un vague record del meu nom per uns discursos ja remots, vaig creure que els actes de simpatia als parlamentaris eren deguts especialment als que per les seves activitats partidistes tenien un nom més popular, i vaig acceptar un lloc en la Comissió que havia de rebre el cap del Govern al pau de la gran escala del Palau

---

¹⁸⁶⁴ «Dice don Amadeo Hurtado». *Ahora*, 10 de setembre de 1932.

¹⁸⁶⁵ «En Barcelona se festeja con entusiasmo la aprobación del Estatuto. Declaraciones de prohombres catalanes, exclusivas para *El Sol*». *ES*, 10 de setembre de 1932.

de la Generalitat. En arribar Azaña, vam saludar-lo per donar-li la benvinguda i el vam deixar al moment de sortir al balcó amb Macià per rebre l'ovació unànime del poble congregat a la plaça. Presenciava amb la meua família aquella gran escena d'apoteosi des d'una de les finestres del Palau amb l'estranyesa de l'esposa de Macià, que, de totes passades, volia que anés al balcó, on em deia que no m'havia vist mai, però en aquells moments, tot i no haver-me mogut de la meua finestra, m'adonava de sobte que sortia realment al balcó sense que ningú en parés esment. (p. 696)

Com explica Hurtado, Manuel Azaña en el seu discurs va usar l'argumentari de les seves declaracions a *Ahora*, què deia que l'Estatut era una nova fórmula de dret públic que Espanya ofería al món per satisfer les inquietuds de tants pobles que no tenien obert el camí del federalisme per a la seva convivència cordial amb els altres pobles d'un mateix país. El diputat català comenta moltes interioritats del viatge d'Azaña a Barcelona, especialment la part més íntima –i menys cordial– de la visita que va conèixer gràcies al seu amic Joan Moles. Però, especialment memorable és recordar l'escena viscuda després del concert celebrat al Palau Nacional de Montjuïc, en què l'Orfeó Català va interpretar la Novena Simfonia de Beethoven, amb l'orquestra dirigida per Pau Casals. L'escena – evocada també a la conferència «¿Cal revisar el catalanisme?», pronunciada a Perpinyà l'any 1945 i, incorporada a les seves memòries– va ser compartida amb el diputat Luis Bello, que estava assegut a la terrassa, de cara a Barcelona:

Què fa aquí tot sol? – vaig preguntar-li. He vingut precisament –em deia– per estar sol – Si és així me'n vaig. –No; no sen vagi perquè m'agradaria dir-li el que he pensat quan estava solt. Hem treballat amb vostè moltes hores durant la discussió de l'Estatut d'ara; però em sembla que hem treballat al marge del veritable problema, perquè l'Estatut és això. I assenyalava de punta a punta tot l'àmbit de Barcelona. Sense aquesta metròpoli – afegia– ningú no parlaria de l'Estatut, però davant d'aquesta obra magna no es podrà fer altra cosa que parlar de l'Estatut. Ho deia commogut, i com que expressava el meu propi pensament, em va commoure. Era un homenatge als constructors de la gran capital catalana; aquells homes que no sabien ben bé si eren catalanistes ni havien passat gaires hores pensant en les doctrines del nacionalisme, però que sabien que eren catalans i que amb el seu treball de cada dia feien Catalunya.¹⁸⁶⁶

---

¹⁸⁶⁶ HURTADO, A. *op. cit.* 2008. p. 233.

12.2. DE L'AUTONOMIA A LES ELECCIONS DE 1932

El mateix dia que Alcalá-Zamora sancionava l'Estatut, la revista *Mirador* publicava un article de puny i lletra del seu fundador, però sense signar, què esbossava el futur, després d'«El primer pas de Catalunya»:

Mirador creu que és arribat el moment de dir, i el bon ordre ho demana, que, de totes les feines i missions possibles a Catalunya, avui per avui només hem d'enfocar-ne una de primordial i bàsica. Virtualment conté totes les altres, i si es resoldrà bé, podrà dir-se que tot, aleshores, caurà per la seva pròpia força.

Aquest problema és el de la formació del pròxim Parlament de Catalunya. És una Assemblea Constituent; té interès, doncs, que estigui ben constituïda; qualsevol tara de la seva composició passaria fatalment a l'organisme de la nostra pàtria. Mai no estarà de massa que concentrem la nostra atenció sobre quina política electoral és més favorable a l'interès comú, i, un cop ben esbrinat, caldrà que acumulem totes les nostres energies a l'assoliment d'aquell objecte.

[...]

Com a resultat de tot el que diem, quasi esdevé ociós concretar que s'imposa fatalment una política de front únic de partits que siguin ensems republicans, liberals, catalanistes i esquerrans. La Unió Socialista, Esquerra i el Partit Catalanista Republicà han de menar totes llurs hosts de front i a la una. La lliçó de passats errors ha de guarir les petites nafres de l'amor propi, si n'hi ha. A l'hora present només hi ha l'interès suprem de Catalunya.

Si no, dividits els vots dels uns i dels altres, Catalunya es trobarà en front de dos perills molt greus: caure sota el poder les dretes, sense tradició republicana ni liberal, recentment despullades de llurs casaques palatines d'última hora, o bé d'esdevenir una fàcil presa d'un partit de fora de casa nostra quant a la naixença, però tan conegut entre nosaltres com si l'haguéssim posat al món. Seria lamentable que el primer acte de llibertat de Catalunya consistís en declarar-se, per la veu dels seus electors, sotmesa i tributària de cap organització política no catalana.

Catalunya i la República, l'una per l'altra, diuen ben alt quina conducta és la millor, l'única acceptable, la dels bons catalans.¹⁸⁶⁷

---

¹⁸⁶⁷ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «El primer pas de Catalunya». *Mirador*, núm. 189. 15 de setembre de 1932.

Encara amb la ressaca de les celebracions, el periodista Pedro Massa d'*El Liberal*, arribat a Barcelona amb la comitiva de Madrid, va voler entrevistar una personalitat catalana per analitzar el moment polític que s'obria amb l'aprovació de l'Estatut:

¿Quién será el hombre que mejor pueda ver en la penumbra de loa que se avecina en estas tierras? ¿Cuál la voz, ni indiferente ni apasionada, que a modo de experto capitán de augurios y signos atalaye con más clarividencia los rumbos a seguir por la cosa pública en el viejo principado? Hay, entre tanto ilustre varón como aquí como aquí florece superlativamente señero que ha realizado el milagro de andaré entre los fuegos de la política militante sin más lumbres que le quemen ni consuman. Este hombre es D. Amadeo Hurtado, cerebro lúcido sobre toda ponderación y el equilibrio mismo en cuanto a enjuiciar las cosas se refiere. Vayamos a su casa del paseo de Gracia, apagados ya los ecos de la gran jornada triunfal y recojamos de sus labios, más que la nota presente, el alborear indeciso de un inmediato porvenir.¹⁸⁶⁸

A preguntes de Massa, Hurtado assegurava que les primeres eleccions al Parlament de Catalunya se celebrarien abans de novembre, amb tota seguretat, i que la futura cambra estaria formada per vuitanta nou diputats –quaranta dos per Lleida, Girona i Tarragona, vint-i-sis per Barcelona ciutat i vint-i-un per Barcelona província. Davant la pregunta del periodista sobre si hi hauria una coalició d'esquerres, Hurtado especulava que sí, d'acord amb les paraules de Nicolau d'Olwer, líder del PCR, i de Companys, i valorava el pas de la Lliga cap al camp republicà. A més, el diputat a Corts Constituents es mostrava segur de la victòria de l'esquerra i no tenia cap dubte que Francesc Macià seria el president de la Generalitat. Al seu parer, la primera tasca del nou Parlament havia de ser aprovar la Constitució interna de Catalunya, que havia de comprendre les atribucions i prerrogatives del president, del consell executiu i del Parlament, i l'organització territorial del país en municipis i comarques, deixant enrere l'organització provincial. Finalment, preguntat sobre com veia l'esdevenidor de l'autonomia catalana, Amadeu Hurtado assegurava:

Lo veo esplendido, porque ha de informar el ejercicio de esta autonomía una positiva honestidad y buena fe. Y lo más interesante de todo esto es que España ha resultado un problema que parecía insoluble en el mundo: el de las minorías nacionalistas, como señaló muy atinadamente el Sr. Azaña en su discurso desde el balcón de la Generalidad. Trasciende, pues, nuestro Estatuto del área de lo local para alcanzar categoría de ejemplo

---

¹⁸⁶⁸ MASSA, Pedro. «Don Amadeo Hurtado nos habla de los nuevos rumbos de la política en Cataluña, de las próximas elecciones y de los inicios de aplicación del Estatuto». *EL*, 29 de setembre de 1932.

internacional, que acaso, no tarde en imitarse en otros pueblos. Algo también por el estilo hube ya de apuntar en Ginebra, representado a España en la Sociedad de Naciones, y mis palabras produjeron una impresión profunda, prueba de que abordará un tema candente a la luz de una teoría humana y nueva. Si además de poner un punto de cordialidad en el pleito de Cataluña, resulta que hemos dado al mundo la pauta resolutive en conflictos gemelos nuestra satisfacción, la de las Cortes españolas, no podrá ser más grande ya que no siempre le cupo a España el don de la originalidad.

Sobre les manifestacions d'Hurtado en el sentit d'organitzar-se un front únic d'esquerres, i en declaracions a la premsa, el president Macià no va voler comprometre's a opinar. Tampoc sobre la resta d'assumptes tractats per Hurtado, que tornava a sonar – juntament amb noms diversos, des de Josep Maria de Tallada, de la Lliga, fins a Anguera de Sojo, Nicolau d'Olwer o Lluís Massot, d'Acció Catalana, o Antoni Xirau, d'ERC– per formar part del consell de la Generalitat provisional, després de la crisi de govern esdevinguda després de l'aprovació de l'Estatut i la sortida del conseller radical de Finances Casimir Giralt.¹⁸⁶⁹ De tota manera, l'especulació sobre on es reuniria futur Parlament i sobre el futur govern ocupava pàgines de premsa de tota mena. *La Rambla* feia una enquesta sobre la primera qüestió, en el qual Hurtado s'inclinava per habilitar el palau del Governador del Parc de la Ciutadella o la sala d'exposicions del Palau de Belles Arts.¹⁸⁷⁰ Des d'una òptica totalment oposada, el setmanari satíric dretà *Gutiérrez*, situava a Amadeu Hurtado com a futur conseller d'Hisenda de la Generalitat.¹⁸⁷¹ El mateix dia que l'entrevista es publicava a *El Liberal*, Amadeu Hurtado tornava a «inspirar» un article de *Mirador*, titulat Catalunya davant d'Espanya:

Acomplida la tasca de cortesia i de justícia que ens ha convertit en un espectacle civil grat als homes de la República, el panorama polític, on encara ressonen vitors, se'n gira sobtadament. Ens trobem un cop hem liquidat alegrement el passat, en un terreny absolutament divers. Tot el que es digui per a remarcar la transcendència i magnitud del canvi ha de semblar-nos poc. Hem substituït l'actitud, sempre irresponsable, del pidolaire, que ha manipulat sempre palanques sentimentals, per la de l'home que té, és cert, el duró i la clau però que sap que, sinó ell, cap altre no li guardarà la casa. No cal pas dissimular que aquest és un moment dramàtic, com tots els moments de la biologia, en que una vida es posa en moviment.

---

¹⁸⁶⁹ «Davant la crisi de la Generalitat». *LH*, 28 de setembre de 1932. «Declaracions del president de Catalunya». *LH*, 30 de setembre de 1932.

¹⁸⁷⁰ «On es reunirà el pròxim Parlament català?». *LR*, 3 d'octubre de 1932.

¹⁸⁷¹ «Crónica del “Hall” del Palace. La lista del nuevo gobierno catalán». *Gutiérrez*, 1 d'octubre de 1932.

D'acord amb el que havia dit a *El Liberal*, per a Hurtado Catalunya era avui un exemple:

Un primer pas; un exemple; el catalanisme es proposava donar el primer lloc d'Espanya a Catalunya, i bo ho ha aconseguit. Ara són els primers per camins de la nova història. El títol és recent. Només cal consolidar-lo. Primer, col·laborant lleialment amb l'obra de la República que va retornant la llibertat i el vigor a les terres hispàniques; després, per una noble emulació, volent dintre els camps de la veritable grandesa i la veritable glòria, que és la cultura i benestar ciutadà, sempre seguir al cap de les regions espanyoles. Aquesta és l'hegemonia que volem merèixer. Tenim, de moment, a favor nostre, la gran voluntat d'ésser del nostre poble, que l'ha fet triomfar de la ignorància i el despotisme. La perseverança dintre els nostres ideals seguirà portant-nos davant, ben endavant; i aquesta prosperitat no anirà contra ningú; de la mateixa manera que la nostra llibertat anunciava la de la resta d'Espanya, els nostres avenços en tots els ordres precediran els dels nostres germans; Catalunya no vol ésser més, a base que els altres siguin menys; vol simplement, anar al davant al lloc d'honor i de perill. Ésser molt exigent amb ella mateixa; això és tot. Catalunya de temps ençà no s'ha resignat a fer la viu-viu; ha triat una nora exemplar. Fuig de la política fàcil i ama la més difícil i, aparentment, inassolible. El germen de la nostra grandesa són aquells ambiciosos que perquè tenien fam i set de justícia, feien viure els senyors Canons, plens de bon sentit i mala voluntat, embrutits sota els pinxos d'En Planas i Casals i En Comes i Masferrer, sota els quals Barcelona era el Paradís de les ànimes flonges i dels esperits baixos de sostre.¹⁸⁷²

En paral·lel i com a vicepresident de la Comissió d'Estat del Congrés, Amadeu Hurtado mantenia una activitat parlamentària i política vinculada als assumptes internacionals i diplomàtics.¹⁸⁷³ Fins i tot apareixia en llistes i travesses de nous governs, com a hipotètic ministre d'Estat.¹⁸⁷⁴ Un dels afers amb els quals va topar va ser amb l'assumpte de la jubilació dels diplomàtics no afectes al nou règim republicà.¹⁸⁷⁵ En aquest context s'entén la carta de Fernando Alcalá Galiano y Smith, comte de Torrijos i net de l'heroi liberal, en què aquest aristòcrata, ambaixador des de 1926 davant el rei de Iugoslàvia, fa grans vots de fe republicana.¹⁸⁷⁶ I, de nou, Amadeu Hurtado era nomenat representant de la República Espanyola a la XIII Assemblea de la Societat de Nacions,

---

¹⁸⁷² HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Catalunya davant d'Espanya». *Mirador* núm. 191, 29 de setembre de 1932.

¹⁸⁷³ *DSCC*. Apèndix 15 al núm. 191. *DSCC*. Apèndix 16 al núm. 200. *DSCC*. Apèndix 11 al núm. 209. *LP*, 29 de juliol de 1932.

¹⁸⁷⁴ «¿La lista del futuro Gobierno?». *ED*, 19 de juliol de 1932.

¹⁸⁷⁵ *DSCC*, 7 de setembre de 1932.

¹⁸⁷⁶ Carta de Torrijos a Amadeu Hurtado. Belgrad, 19 de juliol de 1932. AGMH.

juntament amb el ministre Zulueta i l'ambaixador a París, Salvador de Madariaga.¹⁸⁷⁷ Tot i que pensava desistir del viatge, després de les festes de l'Estatut que l'havien privat de preparar-se com cal, Zulueta li va pregar que substituís el delegat Madariaga, per resoldre un afer en que ell no hi podia intervenir. Com consigna Hurtado, després de la mort de Briand, l'ambient de Ginebra era molt diferent: «La SDN tenia un aspecte gairebé desolat, potser perquè l'Assemblea estava institució estava a les acaballes i havia passat el període d'actuació de les seccions i de l'exhibició de les primeres figures, però també perquè aquella institució internacional passava per una crisi que s'anunciava molt greu» (p. 707).

Finalment, Amadeu Hurtado va marxar cap a Ginebra el 7 d'octubre.¹⁸⁷⁸ Com explica a les seves memòries, el motiu que l'havia portat a Ginebra era la substitució de Sir Eric Drummond al capdavant de la secretaria general de l'organització internacional, després de la seva dimissió.¹⁸⁷⁹ El relleu de Drummond per part del qui fins llavors era secretari general adjunt, el francès Joseph Avenol, va comportar un notable enrenou, especialment entre el grup de professionals de la SdN i que n'encarnaven l'esperit, com Salvador de Madariaga. Aquests van intentar dissenyar un organigrama per al secretariat que satisfés tots els pobles presents a l'organització, que va acabar despertar els orgulls i els interessos de diferents estats, entre ells Alemanya. Els entebancs pel nomenament de Avenol van portar que el govern francès –que tant d'ascendent tenia sobre la política internacional republicana– es dirigís a Espanya per interessar-se pels motius de l'actitud que Madariaga, en nom d'Espanya, sostenia d'acord amb aquest grup. Hurtado, al capdavant de la delegació espanyola, es va veure obligat a trobar una sortida:

Com és natural, vaig sostenir com a just i encertat el criteri de Madariaga, però amb el propòsit d'evitar dificultats a la SDN, i singularment a França com a principal interessada, vaig fer constar que el Govern d'Espanya estava disposat a col·laborar en qualsevolga altra solució harmònica que es volgués adoptar. I després d'unes conferències amb Paul Boncour, delegat permanent de França, i Osuski, de Txecoslovàquia, ponents de l'afer, vaig assistir a les reunions de la Comissió i del Consell General per fer constar la conformitat d'Espanya en l'acord que en aquelles conferències privades s'havia aconseguit. (p. 711)¹⁸⁸⁰

---

¹⁸⁷⁷ Decret del Ministeri d'Estat signat pel President de la República Espanyola de 19 de setembre de 1932. *La Gaceta de Madrid*, núm. 264. 20 de setembre de 1932.

¹⁸⁷⁸ «Un diputat que surt cap a Ginebra». *LVC*, 8 d'octubre de 1932. Els diaris també van donar compte de la seva arribada. *LVC*, 9 d'octubre.

¹⁸⁷⁹ *Boletín mensual de la SdN. 1 al 30 de diciembre de 1932. Sección de Información.*

¹⁸⁸⁰ Efectivament, la premsa va informar de les reunions d'Hurtado amb els delegats francesos Paul Boncour i René Massigli i el txecoslovac Štefan Osuský. *HM*, 12 d'octubre de 1932.

Hurtado –a qui acompanyava el seu fill– va exercir de primer delegat de la República Espanyola a partir de la seva arribada a Ginebra i va estar acompanyat d'Isabel Oyarzábal Smith de Palencia durant la resta de debats de l'Assemblea. La participació en la resolució de la crisi de la secretaria general li havia permès introduir-se en el més íntim de la vida de la SdN, en organismes que no coneixia com el Consell Permanent i els Comitès especials dels quals formava part Espanya. En concret, el diputat català va participar en el sí de la Cinquena Comissió en un debat sobre els estupefaents,¹⁸⁸¹ en el qual va presentar un projecte de resolució sobre el comerç de l'opi. El dirigent republicà recorda que aquella iniciativa:

Va tenir la virtut, per mi inesperada, de provocar prop d'una dotzena de discursos en contra, entre d'altres els dels delegats xinesos, amb aquella ironia tan fina i a estones divertida amb què solien tractar tots els afers. Vaig sortir de la situació aixecant-me a dir que, en vista d'un èxit tan complet, retirava el meu projecte, tot esperant que la mesa el recolliria en les conclusions del debat perquè, al capdavall, s'havia de reconèixer que eren més nombrosos els delegats que no havien dit res que no pas els que m'havien combatut. Vaig tenir sort de caure en gràcia perquè estalviava a tothom una nova discussió i tant els delegats com la mesa van acollir amb simpatia la meua fugida d'estudi (p. 712).¹⁸⁸²

Hurtado i Olazarbál van participar en la reunió plenària de l'Assemblea on, entre d'altres qüestions es va aprovar un informe sobre la nacionalitat de la dona casada, en el debat del qual va participar la delegada espanyola.¹⁸⁸³ Abans de començar la cimera, en un article publicat a *Mirador* en motiu de l'Assemblea, l'exiliat italià antifeixista Giuseppe Torre Caprara, que signava amb el seu pseudònim *Tiggis*, s'havia referit al paper d'Espanya:

El paper que ara pot assumir Espanya és de primer pla.

Espanya no té lligams que la vinculin de cap mena. No té pactes, ni aliances, ni compromisos. És lliure en les seves relacions internacionals, com és lliure la seva constitució estatal. Les simpaties generals no li manquen, i és segurament l'únic país del món que pugui comptar-ne tantes. Pot, per tant, descabdellar una acció que inevitablement ha de portar fruits considerables, ja en assumir iniciatives directes, ja recolzant les que tinguin la mateixa finalitat pacífica i democràtica.

---

¹⁸⁸¹ «El Sr. Hurtado asiste a la reunión de la Comisión Social». *Ahora*, 9 d'octubre de 1932.

¹⁸⁸² «El señor Hurtado asiste a la reunión de la Comisión Social». *Ahora*, 9 d'octubre de 1932.

¹⁸⁸³ «La Asamblea de la Sociedad de Naciones aprobó, después de animada discusión, el informe sobre la nacionalidad de la mujer casada». *Ahora*, 13 d'octubre de 1932.

A hores d'ara, Espanya, demés pot predicar amb l'exemple. Com va dir Amadeu Hurtado, en unes declaracions a *Ahora*, com ha dit recentment Azaña des del balcó del Palau de la Generalitat, la solució que s'ha donat a l'Estat de Catalunya pot ésser un model de solucions per a tots els problemes semblants. Espanya –com proclamà Zulueta a Ginebra– ha fet seus en el codi fonamental de la República els principis de la S. de N.

Els representats d'Espanya poden i deuen, doncs, defensar aquest esperit de pau que anima la jove República Espanyola.¹⁸⁸⁴

En aquest mateix sentit, el pedagog Pere Rosselló, corresponsal de *La Vanguardia* a Ginebra –on exercia de director adjunt del *Bureau international d'Education*– escrivia en clausurar-se l'Assemblea:

Durante más de una semana la Delegación española ha estado presidida por un catalán y por primera vez un catalán ha ostentado la representación de la República en el seno del Consejo de la Liga. Ya dijimos el año pasado cuan acertado nos parecía asociar directamente a Catalunya en la política extranjera de la República. La segunda aparición de Amadeo Hurtado en Ginebra ha confirmado aquella primera impresión. Su labor al frente de la delegación española no solo ha honrado a Cataluña y la República, si no que ha servido para que aumentara todavía más allá del Pirineo el interés por esta solución inédita que la República acaba de dar al problema de la convivencia política de pueblos de tendencia autonómica y pueblos de tendencia centralizadora.¹⁸⁸⁵

El mateix Hurtado, en tornar de Ginebra –d'on havia sortit el 16 d'octubre–¹⁸⁸⁶ havia escrit a *Mirador* un article signat, en què assegurava:

Una de les impressions més falagueres que m'emporto de Ginebra es el coneixement que es té i el cas que es fa de la solució donada per la República a la qüestió de catalana. Malauradament no vaig arribar a temps per a prendre part en la discussió del tema de les minories nacionals i poder anunciar com una realitat la solució que l'any passat vaig explicar com un propòsit de la República.

Aquella idea que el dia de la votació de l'Estatut vaig exposar en el periòdic madrileny *Ahora* en dir que les Corts Constituents havien lliurat al món una nova fórmula de Dret públic que donaria la volta a tots els pobles per a resoldre molts problemes semblants al nostre és una idea que es comença a veure realitzada en una part considerable de l'opinió de Ginebra. Fins allí han arribat les paraules de Manuel Azaña, pronunciades des del

---

¹⁸⁸⁴ TIGGIS [TORRE CAPRARA, Giuseppe] «Espanya i la S. de les N. La XIIIa Assemblea». *Mirador*, núm. 191, 29 de setembre de 1932.

¹⁸⁸⁵ ROSSELLÓ, Pere. «Clausura». *LV*, 18 d'octubre de 1932.

¹⁸⁸⁶ «Sale para Barcelona el señor Hurtado». *Ahora*, 16 d'octubre de 1932.

balcó de la Generalitat, que amplificaren amb la força de la seva autoritat el mateix concepte. Vaig trobar algú que creia imprudent presentar el nostre Estatut com un exemple a seguir per altres estats d'Europa perquè es tracta d'un problema que afecta en diferents indrets a prop de trenta milions d'homes i pot resultar perillós que prenguin com a bandera la nova fórmula que no s'ha fet pel seu cas. Però aquest escrúpol és infundat, perquè l'Estatut existeix i és un deure de la República presentar-lo com una de les seves realitzacions.

Per aquest motiu, em va semblar millor que enlloc del discurs que no s'ha pogut fer a l'Assemblea d'aquest any, el Govern de la República comunicui l'Estatut de Catalunya i els articles de la Constitució que l'han fet possible al Secretariat de la S.D.N. perquè els publiqui al Butlletí Oficial de la Institució, on s'inserten totes les lleis especials dels Estats que ho demanen sobre problemes sotmesos a l'estudi de la Societat. Obtingut des d'ara la conformitat del Secretariat, només manca que el Govern de la República espanyola, d'acord amb les paraules de Manuel Azaña, demani la publicació perquè l'Estatut passi a la documentació oficial sobre el problema de les minories per a les deliberacions de les futures assemblees. I ningú no pot preveure quin paper li està reservat a la República espanyola en la vida internacional per a la solució dels nous problemes de dret públic, quan ja vull en altres matèries ha aconseguit reunir al seu entorn vuit potències no representades permanentment al consell.

I cal saber que l'obra més considerable, per tots conceptes seriosa, que ha fet fins ara la S.D.N. és la bibliografia importantíssima que ha format i està formant sobre els problemes universals de la vida pública. No deixarà d'ésser un honor per Catalunya i per la República que en aquesta bibliografia, cada dia més extensa entre els homes d'estudi, ho tingut un digne lloc la llei de les noves llibertats catalanes.¹⁸⁸⁷

Poc després de la clausura de l'Assemblea de la Societat de Nacions, la participació d'Amadeu Hurtado encara va tenir un epíleg en la previsió per l'any 1933 de la celebració a Madrid de la Conferència Internacional de Premsa, com la que s'havia celebrat l'any anterior a Copenhagen. El 9 de novembre de 1932 l'agència Fabra difonia un breu en què s'afirmava que Amadeu Hurtado estimava d'utilitat la celebració d'aquesta trobada i que la Societat de Nacions hi estava disposada a col·laborar-hi.¹⁸⁸⁸ De fet, ja la sessió del 7 d'octubre de la Sisena Comissió, la senyora de Palencia va proposar

---

¹⁸⁸⁷ HURTADO, Amadeu. «Impressions de Ginebra: L'Estatut de Catalunya». *Mirador*, número 194. 20 d'octubre de 1932.

¹⁸⁸⁸ «Se proyecta para la primavera próxima la celebración en Madrid de una conferencia internacional de Prensa». *Ahora*, 9 de novembre de 1932.

la celebració a la capital de la República Espanyola d'aquesta trobada internacional.¹⁸⁸⁹ El 15 d'octubre, l'*Heraldo de Madrid* publicava una nota de l'Agència Fabra, en què es feia públic que:

Firmado por el Sr. Hurtado, como primer delegado de España en la actualidad, se ha enviado una carta a la Secretaría general de la S.d.N. diciendo que en la XIII Asamblea actual se ha aludido a la conveniencia de celebrar una conferencia análoga a la de gabinetes gubernamentales de Prensa y representantes de la misma de Copenhague, acogiéndose favorablemente por la correspondiente comisión la posibilidad que esa reunión se celebrara en Madrid. En estas condiciones, y para demostrar de nuevo el interés que concede a la colaboración de la Prensa para la organización de la paz, el Gobierno de la República española ultima que podría convocarse útilmente en Madrid la mencionada conferencia».¹⁸⁹⁰

Sobre la qüestió, a *El Siglo Futuro*, el capellà integrista Antonio Sanz Cerrada – un personatge important en les batalles religioses de Mèxic que signava la seva secció «Mesa Revuelta» com a *Fray Junípero*–, escrivia:

Leemos con una miajita de asombro que don Amadeo Hurtado, miembro de la Delegación española, ha manifestado a la Secretaría general de la Sociedad de Naciones que el Gobierno español estima de ultimidad la convocatoria de una conferencia internacional de prensa análoga a la celebrada en Copenhague en 1932. Que el Gobierno de Madrid... Conferencia internacional de Prensa... Aquí falta algo que es el A B C, de cualquier reunión de Prensa, aunque *Ahora* todo es posible bajo el poder de Casares, Azaña y Martín Guzmán, el español recién nacido, reencarnación del soldado Pancho Villa, el humano.¹⁸⁹¹

Com explica el mateix Amadeu Hurtado, tot just tornats de Ginebra es va celebrar l'enllaç matrimonial de Víctor Hurtado amb Molly Hyssen, «una noia filla d'anglès i de mare andalusa que parla el català com nosaltres» (p. 713). Com recull el memorialista, el casament el va oficiar el doctor Carreras –amb qui Hurtado havia travat amistat arran de la seva intervenció en l'afer de la separació Església-Estat– a l'ermita de Sant Genís dels Agudells, al Tibidabo. Víctor, el fill petit, que compaginava els càrrecs administratius amb la gestió de les empreses editorials familiars, era el primer a casar-se. Fruït d'aquest matrimoni van néixer Joan i Marc Hurtado, els primers nets d'Amadeu Hurtado. Pel que

---

¹⁸⁸⁹ *Ahora*, 9 d'octubre de 1932.

¹⁸⁹⁰ «Para celebrar una Conferencia de los Gabinetes gubernamentales de Prensa». *HM*, 15 d'octubre de 1932.

¹⁸⁹¹ FRAY JUNÍPERO [SANZ CERRADA, Antonio]. «Mesa revuelta». *El Siglo Futuro*, 9 de novembre de 1932.

fa als seus germans, Adela, la primogènita, havia estat escollida vocal del Lyceum Club, que presidia Carme Monturiol i que tenia a Enriqueta Sèculi com a secretària. Odó, el fill que seguia la carrera de jurista del pare, va ser escollit diputat cinquè de la Junta del Col·legi d'Advocats en les eleccions celebrades el 6 de juny de 1932, que portaren a Ramon d'Abadal, altre cop, al deganat.¹⁸⁹² Com explica un altre advocat jove i company seu al Col·legi, Maurici Serrahima –també fill d'un destacat jurisconsult–, els estatuts recentment aprovats establien que els càrrecs de diputat cinquè i sisè havien de ser per a lletrats amb menys de deu anys d'exercici.¹⁸⁹³ A més, Odó feia temps que militava al Partit Catalanista Republicà, pel qual havia estat candidat a regidor a les eleccions del 1931, i participava als seus actes com a orador i membre del consell general del partit.¹⁸⁹⁴ Un partit que aviat va comptar amb la presència del patriarca dels Hurtado als seus rengles.

De fet, l'advocat i polític explica a les seves memòries el rerefons de la seva decisió de formar part de les llistes electorals del PCR a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya. El polític retrotreu la seva decisió a una conversa amb Josep Dencàs, poc després de l'aprovació de l'Estatut. Segons recorda, el diputat d'ERC se li havia costat per dir-li «que d'aquella hora en endavant a Catalunya no hi hauria d'haver més que un partit i no se n'hauria de consentir cap altre, perquè el sistema d'un pluralisme de partits responent a una varietat d'opinions anava desapareixent dels pobles moderns» (p. 714). La sorpresa va ser, per a Hurtado, descobrir que aquella «expressió del pensament individual d'un bon xicot, tocat per la influència d'aquell gregarisme oriental que cristal·litzava en altres pobles d'Europa en els règims totalitaris cada dia més absorbents» (p. 714), s'escolava dins l'Esquerra Republicana de Catalunya, que en un dels seus congressos, «havia proclamat a primers d'octubre que tots els altres partits republicans de Catalunya s'havien de fusionar amb ell perquè rebutjava en bloc tota entesa electoral amb base a partits diferents» (p. 715). Es refereix al II Congrés del partit celebrat per ERC l'1 i el 2 d'octubre de 1932 al Palau de la Metal·lúrgia de l'Exposició de Barcelona, amb l'assistència de 640 delegats que representaven més de cent-mil afiliats, i que, sota la presidència de Joan Lluhí, acordà, amb vista a les eleccions, rebutjar tota aliança electoral a Tarragona amb el partit de Marcel·lí Domingo, que havia participat

---

¹⁸⁹² «Eleccions al Col·legi d'Advocats». *LP*, 8 de juny de 1932. JARDÍ, Enric. *Història del Col·legi d'Advocats de Barcelona* Barcelona: Col·legi d'Advocats de Barcelona, 1989. Volum II. p. 9.

¹⁸⁹³ SERRAHIMA, Maurici. *El passat des del present. 1902-1935*. Barcelona: PAMSA, 2008. pp. 255-259.

¹⁸⁹⁴ Per exemple: *LP*. 1, 7, 24 i 26 de juny de 1932 i 14 de setembre de 1932.

en la fundació del partit, del qual havia estat vicepresident.¹⁸⁹⁵ Tampoc li podia passar inadvertida l'anomenada Crida de Lleida de Francesc Macià, efectuada el 14 d'octubre des de la capital del Segrià –des d'on havia convocat eleccions pel 20 de novembre– en què el president havia convidat a engruixir el partit governant a les altres forces republicanes, el també president del partit havia afirmat: «passant per damunt de discrepàncies que, de vegades en el fons, no són més que lleugeres matisacions del mateix ideari, crido tots aquells partits i tots aquells elements que, sentint-se catalanistes i sentint-se esquerrans, vulguin venir a les nostres files».¹⁸⁹⁶ Com assegura Hurtado, contra aquest intent de partit únic que podia tenir conseqüències imprevisibles «va reaccionar el Partit Catalanista Republicà negant-se resolutament a una fusió amb el de l'Esquerra i cridant tots els altres partits republicans a formar un bloc a fi de veure de portar al Parlament una representació integral de la terra que respongués a les esperances que res creia que havia desvetllat amb tanta emoció la conquesta de l'autonomia» (p. 715).

El 24 d'octubre, responent a la crida, s'adhereixen a ERC Jaume Serra i Hünter, Antoni Rovira i Virgili, Carles Pi i Sunyer, Josep Suñol i Garriga, Francesc Xavier Casals, Vicenç Bernades, Lluís Aymamí i Baudina, Carles Gubern, Ferran Llardent, Ramon Suriñach Senties i Pere Coromines, que feia temps que s'havia distanciat del grup que formava amb Hurtado i Carner. El nomenament d'aquest darrer com a ministre ja havia estat interpretat per aquest vell amic d'Hurtado com una deslleialtat:

Des d'aleshores he observat una constant pressió cap al meu enfonsament. En arribar aquest trist mes d'octubre, m'he trobat que m'ho discuteixen tot i m'ho neguen tot. Ni és segur que em deixin formar part de la Comissió Mixta, a pesar de d'ésser la persona més indicada per tots. El públic em designava obertament per a Conseller d'Hisenda de la Generalitat. Ningú pot presentar, com jo, una vida d'experiències i de treballs en matèria d'administració local. I això no obstant, a pressió per eliminar-me és brutal. Nos é veure entorn meu ningú que pugui exercir-la més que en Carner.

Per això he determinat dues coses: rompre amb la mena de compromís moral que lligava la meva acció política amb en Carner i l'Hurtado; i renunciar a formar part del Parlament català, on la meva presència podria tenir el caràcter d'un embotellament.

---

¹⁸⁹⁵ Sobre ERC i aquest moment concret de la seva història. POBLET, Josep Maria. *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya*. Barcelona: Editorial Dopesa, 1976. pp. 121-122. SALLÉS, Anna. *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Barcelona: Edicions 62, 1986. pp. 184-189. IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Barcelona: PAMSA, 1988. Volum I. P. 222-240.

¹⁸⁹⁶ JARDÍ, E. *op. cit.*

La crida d'en Macià a tots els que vulguin entrar a formar part d'un gran partit d'esquerra, m'ofereix una ocasió per a desfer-me d'una companyia deslleial. En fer-ho saber a l'Hurtado em diu que ell ja està entès amb Acció Catalana Republicana, que l'ha posat a la seva candidatura.¹⁸⁹⁷

Efectivament, Amadeu Hurtado, finalment, estava decidit a concórrer a les primeres eleccions al Parlament de Catalunya:

Jo no tenia partit ni sentia cap entusiasme per aquesta mena de disciplines, m'havia desinteressat d'una lluita electoral que com una facècia partidista sense cap sentiment apreciable d'una aspiració nacional; però quan després de la crida del Partit Catalanista Republicà vaig ésser requerit com tants d'altres a entrar a títol personal en el bloc que se'n deia Concentració Catalanista Republicana, em va seduir aquella possibilitat que se m'oferia de posar-me en contacte directe amb el nostre poble en un moment transcendental de la seva vida. Potser –pensava– que d'ençà de la República havia estat massa prudent, conformant-me amb el paper d'un convidat de l'Esquerra, prou correcte o prou desmenjat per no disputar als companys d'ocasió els seus drets de popularitat, i no faria cap mal sortir davant del poble al qual acabava de prestar alguns serveis per parlar-hi de tot el que havia vist i de tot el que em semblava del futur de Catalunya. (p. 716)

De fet, el seu nom feia setmanes que sonava a les travesses d'Acció Catalana. El 12 d'octubre, quan encara era a Ginebra, el seu nom ja apareixia a la premsa juntament amb el de Nicolau d'Olwer, Martí Esteve, Santiago Gubern o Pere Domingo.¹⁸⁹⁸ El 25 d'octubre el seu nom ja apareix en un anunci publicat a *La Publicitat* on s'anuncia que «pròximament els diputats a Corts Lluís Nicolau d'Olwer, Amadeu Hurtado i Martí Esteve exposaran en conferència pública, en el lloc i dia que s'assenyalarà, la significació d'una candidatura catalanista republicana d'esquerra liberal».¹⁸⁹⁹ Abans d'aquesta conferència, el mateix diari va sol·licitar l'opinió d'Amadeu Hurtado, que va contestar amb un llarg article aparegut en portada en què explicava perquè havia fet el pas de prendre part en les eleccions, quan no era el seu propòsit:

La meva posició fins ara independent i la circumstància de no tenir un interès personal en la lluita m'havien permès de fer pública de molt abans de l'aprovació de l'Estatut la meva opinió francament favorable a una coalició de les forces republicanes d'esquerra de Catalunya per al cas de no ésser possible fer unes eleccions amb representació

---

¹⁸⁹⁷ COROMINES, P. *op. cit.* pp. 92-93.

¹⁸⁹⁸ *El Autonomista*, 12 d'octubre de 1932.

¹⁸⁹⁹ *LP*, 25 d'octubre de 1932.

proporcional. I un cop aprovat l'Estatut, que fixa com a procediment electoral per al nostre primer Parlament el mateix de les Corts Constituents, segons el qual correspon a la majoria el vuitanta per cent dels llocs i es reserva a les minories un vint per cent, em va semblar inevitable i forçosa la coalició de totes les esquerres perquè cap matís d'aquesta orientació política no deixés d'ésser representat.

El Partit Catalanista Republicà va prendre la iniciativa de proposar aquesta coalició que va ésser refusada pel Partit d'Esquerra Republicana. Aquest lamentable contratemps semblava que no volia tenir altra transcendència que la de liquidar una antiga baralla dels dos partits en forma poc elegant, més pròpia del comentari del caricaturistes que del poble, i que una vegada satisfeta la vanitat provinciana dels autors d'aquest cop d'efecte, les coses tornarien al camí normal de la conjunció electoral. Però la solució no ha estat aquesta, sinó la més inesperada en un règim democràtic. La solució d'un sol partit, un sol pensament i una sola disciplina. Res de coalicions, ni de matisos d'opinió republicana d'esquerra. Els homes i els partits que aspirin a una representació popular amb aquesta significació no poden fer-ho si no ingressen públicament al partit d'Esquerra Republicana de Catalunya, amb el formal acatament a les ordres dels organismes del partit.

És natural que aquest fet inexplicable hagi provocat una reacció inexplicable en els partits republicans de Catalunya. No hi ha cap organització política que accepti el suïcidi col·lectiu per salvar la posició personal d'alguns dels seus homes, ni pot haver-ho homes de partit que, sense comprometre la pròpia dignitat, s'avinguin a llicenciar o abandonar els seus companys de lluites per poder caçar al vol unes actes de diputat. Es comprèn que el Partit Catalanista Republicà i tots els seus dirigents, per molt intens que sigui, com ha estat i és, el desig de no dividir les forces republicanes d'esquerra, hagi hagut de resignar-se a aquesta fatalitat del nostre actual moment polític, presentant una candidatura pel propi compte, com l'única manera d'evitar davant els seus i el poble una anul·lació deshonrosa.

Quan aquests homes, per no donar el seu gest inevitable la simple expressió d'una ambició partidista, han sol·licitat el concurs d'antics i provats republicans, entre els quals m'han volgut fer l'honor d'incloure el meu nom, per a una ampla concentració de les forces catalanes d'esquerra, no he cregut decorós negar-m'hi. Si es coses haguessin passat a l'inrevés, i fos el Partit d'Esquerra Republicana el que es trobés ara en el mateix cas d'haver de promoure una concentració republicana per a la pròpia defensa, tampoc li negaria el meu modest ajut. Perquè considero funest per a la República i per a Catalunya que els partits republicans es vulguin anul·lar els uns als altres, de tal maner que, davant

el possible fracàs monumental de qualsevol d'ells, no quedés en peu altra organització de govern a la nostra terra que la Lliga Regionalista.¹⁹⁰⁰

I afegia, quin podria ser el resultat de la candidatura en la qual es presentava i quines eren les seves intencions davant la campanya:

Per aquestes eleccions d'ara, el dany d'haver dividit les forces republicanes de Catalunya les forces republicanes de Catalunya sembla irreparable; però em penso que no hi serà d'una manera definitiva. La nova aportació d'homes que representa la candidatura patrocina pel Partit Catalanista Republicà pot millorar d'una manera considerable l'ambient polític de la nostra terra i el del govern de la Generalitat. Perquè al mateix temps que pot contribuir a enrobustir l'autoritat del President Macià, aixecant-lo pel damunt de tots els partits com la representació viva de la unitat sentimental de Catalunya, pot també influir en què molts homes de bona voluntat encertin a trobar una orientació espiritual que avui cerquen un xic a les palpentes entre el desori i l'atabalament de les petites colles que neutralitzen la seva acció.

[...]

Si els deures de candidat m'obliguen a prendre part en una campanya electoral, procuraré fer-ho amb l'únic propòsit de contribuir amb el meu petit esforç a aixecar el nivell de les nostres lluites. Crec que el que ha passat amb motiu de les vinents eleccions no respon a l'exquisida sensibilitat política del poble de Catalunya i que és una nova mostra de la necessitat d'esforçar-nos tots a procurar que la representació catalana nos sigui inferior en cap ordre a la força espiritual de les multituds ppulars d'aquesta terra que, malgrat les desviacions provincianes d'algunes hores de depressió, han adquirit dintre Espanya la jerarquia d'un valor universal.

Pocs dies després d'aquest article, els diaris publicaven la llista electoral format pel periodista i governador civil de Girona Claudi Ametlla, el químic Miquel Àngel Baltà, l'advocat i exbatlle de Barcelona Albert Bastardas, el catedràtic Ferran Boter i Mauri, l'enginyer Ferran Cuito –futur gendre d'Amadeu Hurtado–, Pere Domingo, metge i germà de Marcel·lí Domingo, l'advocat Estanislau Duran i Reynals, el diputat Martí Esteve, David Ferrer i el professor Eudard Fontserè –tots dos amics de joventut d'Hurtado–, l'advocat Santiago Gubern, Hurtado, l'enginyer August Matons, Nicolau, el periodista i governador civil de Tarragona Ramon Noguer i Cornet, Manuel Reventós, exdirector general de Comerç i l'advocat Josep Tomàs i Piera.¹⁹⁰¹ La llista

---

¹⁹⁰⁰ HURTADO, Amadeu. «Manifestacions del senyor Amadeu Hurtado». *LP*, 1 de novembre de 1932.

¹⁹⁰¹ *LV*, 3 de novembre de 1932.

s'acompanyava de la indicació que la llista era patrocinada pel consell directiu del partit d'acord amb la delegació regional de Barcelona-ciutat i seguint les normes fixades en l'assemblea general, però no com a llista de partit sinó de concentració d'esquerres catalanes. Com diu Amadeu Hurtado a les seves memòries, «recordo que un bromista de l'Esquerra, en conèixer la candidatura, va dir que per la seva qualitat s'hauria de votar en paper cuixé» (p. 716). Al mateix anunci de la candidatura es pregava, a més, als votants –que com havia dit Hurtado– «per respecte al primer president de la Generalitat» la completessin amb el nom de Francesc Macià. Hurtado també ho explica a les seves memòries, quan escriu:

Des del començament m'havia permès d'indicar als companys un punt de vista que potser no seria del gust de tots, però que considerava essencial. Era que Catalunya havia aconseguit una unitat sentimental simbolitzada per la figura de Macià, i que no seria ni oportú ni desitjable destruir-a quan se'n podien esperar tantes promeses. El que calia, al meu entendre, en bé de tots, era crear a l'ombra d'aquesta unitat sentimental els instruments d'acció política que exigien les necessitats del Govern del país, vàries i contingents com les de la vida, que no es poden sotmetre al pensament i a la direcció d'un partit únic perquè responen en cada cas a matisos de l'opinió pública que són la riquesa espiritual del sentiment comú de pàtria. Per aquesta idea la nostra candidatura va sortir encapçalada com la d'Esquerra amb el nom de Francesc Macià. Ell, en el fons, hauria preferit el nostre triomf, perquè pel sol fet d'ésser triomf li hauria assegurat la permanència d'aquella popularitat tan estimada que aleshores el tenia sotmès del tot a un sol partit improvisat i poc consistent sense l'esperança de comptar amb els altres més afins al seu esperit (p. 716).

Abans de l'acte públic al Coliseu Pompeia de Gràcia, Amadeu Hurtado va aprofundir en l'exposició dels motius que l'havien portat a formar part de la llista d'Acció Catalana. Ho va fer en una entrevista al diari *Ahora* de Madrid. Davant el comentari del diari, que afirmava que la inclusió d'Hurtado a la llista promoguda per Acció Catalana havia causat sorpresa, ja que tothom donava per fet que si anava a una llista ho faria a la d'ERC, el diputat explicava quina havia estat la seva actuació des que havia estat cridat per Macià:

- Actué de enlace –nos dice– entre Madrid y Cataluña, redactando con el señor Alcalá-Zamora el proyecto de organización del Gobierno catalán; luego con el mayor entusiasmo, pretendí dar forma y cuerpo a varios problemas existentes de capital importancia, pero siempre conté con la enemiga de un pequeño grupo demasiado

influido por el espíritu del partido. Apercibiéndome de esto hube de limitarme, pues, a trabajar desentendiéndome por completo de muchos asuntos y sometiéndome a las decisiones de la minoría catalana en el Parlamento. SE me ha ido alejando de la Esquerra, impidiendo mis propósitos de ser el lazo de unión de Madrid y Cataluña. Ahora, cuando se anunciaron las elecciones, no se me hizo indicación alguna. Poco interés tenía yo en ir a ellas; pero esto no obstante abogué des del primer momento por una solución de izquierdas. La Esquerra Republicana, rechazando esta idea, propuso que los partidos ingresasen en el suyo. Como se sabe, no aceptaron, y fue entonces cuando los amigos de Acción Catalana determinaron ir a las elecciones por mayorías si yo me prestaba a figurar en su candidatura. No debía negarme y es muy posible que continúe en este partido con carácter definitivo, una vez formado el Parlamento catalán.¹⁹⁰²

Era la primera vegada que l'home que havia fet de la independència i l'absència de partit una bandera, assegurava que veia possible entrar a militar a Acció Catalana. A més, a l'entrevista, se li preguntava per l'ingrés a ERC del seu amic Coromines, sobre qui assegurava que «es un gran estadista y un excelente conocedor de la economía catalana. Su deseo de prestar a Cataluña las ventajas de estos conocimientos que posee le han hecho aceptar el ingreso en la Esquerra sin otra representación que la de esos estudios». Com explica el mateix candidat, el 4 de novembre «vam inaugurar la campanya electoral amb un gran míting al Teatre Pompeia, de Gràcia, que es va omplir a curull. Feia més de vint anys que no havia pres part en cap acte semblant i vaig veure que la maquinària no havia sofert alteració en tot aquest temps. La incògnita per a mi era, com a les Corts, l'alteració què tal vegada hagués sofert el públic davant el qual tornava a debutar» (p. 717).¹⁹⁰³ Havien parlat abans que ell Tomàs i Piera, Baltà, Domingo, Esteve i Nicolau, i, per raons d'edat, li va ser reservada la clausura. Els vint anys que feia que no parlava en públic en un míting polític els va usar a la manera de *Captatio benevolentiae* del seu discurs:

He vingut a prendre part a aquest acte per invitació del P.C.R. He vingut amb recta aprensió, perquè refugiat de temps dintre de casa meva, seguint i servint les coses del poble amb un treball de cada dia, però sense contacte directe amb les multituds, avui, quan al darrera de la taula la contemplava, em feia l'efecte de retrobar una vella coneixença, que era el mateix ambient de la meva joventut. Però, al mateix temps em preguntava: Em coneixeran també a mi? I ara en atansar-me a aquesta altra taula per

---

¹⁹⁰² «Don Amadeo Hurtado pone de manifiesto las razones que han motivado su inclusión en la candidatura de Acción Catalana». *Ahora*, 4 de novembre de 1932.

¹⁹⁰³ «Actos del P.C.R.» *LV*, 4 de novembre de 1932.

adreçar-vos la paraula he sentit com un cop el clamor de la vostra salutació i amb na gran emoció he interpretat que dieu: Benvingut republicà de la vella guàrdia entre nosaltres! Que tots sabem que ets dels nostres! (Ovació)¹⁹⁰⁴

A partir d'aquí, Amadeu Hurtado va definir la candidatura de la qual formava part com de «defensa republicana», «àdhuc de la mateixa Esquerra, que amb les seves errades han donat lloc a la formació d'aquesta candidatura», en referència a la voluntat hegemontitzadora d'ERC. Alhora, va afirmar que amb una victòria de la dreta «un ample clam d'indignació s'aixecaria contra nosaltres i una gran imprecació contra l'Estatut sorgiria arreu d'Espanya. [...] Tota l'obra social i laica de la República se sentiria amenaçada» si triomfés la Lliga, i la Generalitat anés a parar «a mans d'uns homes que han estat a Catalunya fins al darrer moment el suport de la monarquia». A més, Hurtado va assegurar que si «no pot de cap manera que ací triomfin les dretes. Tampoc no ha de triomfar la demagògia. El que vol la República és que la formin les esquerres capaces de governar». En aquest sentit, el candidat va afegir, també referint-se a l'Esquerra:

Es que algú pot suposar que no fem demagògia perquè no en sabem? (Rialles) Cada un de nosaltres en pot posar càtedra (Més rialles). No en fem perquè altrament fóra tenir un concepte envilit, tronat, del nostre poble, fins a creure'l incapaç de tota acció de progrés i de justícia si no sent petar a les orelles el cargolament d'un reneç o no se li exciten els nervis amb visions de sang. Però si en tinguéssim aquest concepte, abans de consentir que el poble envilit es passi mandrosament les hores de cara al sol esperant un Messies que li doni la feina feta, vindríem ací i allà on calgués a llançar els renecs més estridents i a presentar els plats més succulents de sang i fetge (Aplaudiments, rialles i mostres d'adhesió)

Però el que mai no faríem perquè no s'ha de fer mai, és predicar demagògia el dilluns i votar dimarts una llei de repressió. I, menys encara, amenaçar amb la revolució social, en cas de perdre (Molt bé!).

Amadeu Hurtado va recordar la tramitació de l'Estatut i el cèlebre discurs d'Azaña, i va recordar «quan més tard van venir els parlamentaris espanyols amb l'Estatut, i la multitud catalans els aclamava els preguntàrem quina impressió els feia i entre emocionats i somrients ens deien que el millor de tot és el poble. Això és cert aquí i a tot arreu; però el que deien realment era que la representació catalana era inferior al poble. I això, catalans, no pot ésser que es torni a dir mai més (Aplaudiments i crits

---

¹⁹⁰⁴ «L'acte del Partit Catalanista Republicà al Coliseu Pompeia. Discurs d'Amadeu Hurtado». *LP*, 6 de novembre de 1932.

d'adhesió i entusiasme». En aquest to, sense rebaixar ni un mil·límetre la crítica al partit hegemònic, el polític va reblar l'argument:

Per això nosaltres no farem propaganda pels taulats de les fires dels nostres específics; no vindrem a pidolar vots per a fer de personatge. Venim a dir-vos que si creieu que cal aixecar el nostre nivell polític perquè arribi a ésser tan alt com el que més ho sigui, hem de fer-ho tots plegats. Si el que voleu és continuar una política provinciana que, malgrat tots els extremismes, passa les hores entre les queixes ploraneres i amenaces de jocs florals, no val la pena que voteu aquesta candidatura i tan amics com abans. Perquè sense el vostre concurs, sense la contribució activa del poble, no hi ha ningú que pugui intentar ni aconseguir que Catalunya refermi, com aspirem, la categoria que li correspon dintre d'Espanya d'un valor universal.

Després d'aquest discurs tan vibrant com punyent, no és estrany que Amadeu Hurtado escrigués a les seves memòries, anys després que:

Pels meus cabells blancs i pel lloc d'honor que m'havien assenyalat, no s'esperaven ni aquella veu forta ni el gest que en alguns moments va ésser excessiu fins a fer trontollar el micròfon de la ràdio, que vaig haver d'aguantar perquè no caigués, i, com és natural, em beneficiava llargament d'aquest efecte de sorpresa. El míting, en conjunt, va ser un èxit superior a totes les previsions, i l'endemà i els dies successius rebíem tots molts cartes d'encoratjament de molts indrets de Catalunya on s'havien escoltat els discursos per ràdio. Però els conceptes que havien arrencat les ovacions més grans i que havien motivat tantes cartes eren les censures contra la conducta de l'Esquerra, sense adonar-nos prou que, amb això l'acte havia pres l'aspecte poc prometedor d'una dissidència. És que un públic addicte, teníem al davant una massa de descontents amb l'Esquerra que esperava trobar en els nostres parlaments l'ocasió des desfogar-se. (p. 717)

Per part seva, *La Veu de Catalunya*, no s'estava de presentar la candidatura del PCR com «la candidatura macianista d'Acció Catalana», i criticava que «el sistema majoritari de tipus feixistes que regirà en aquestes eleccions, exclourà de tota representació parlamentària a Catalunya la major part de matisos. Àdhuc podria donar-se el cas, molt probable, que el partit que aconseguís la majoria de llocs al Parlament no tingués la majoria de vots al país».¹⁹⁰⁵ Com recordaven, la Lliga –a través de *La Veu*– havia iniciat una campanya –paral·lela a la seva defensa del vot femení–¹⁹⁰⁶ durant la

---

¹⁹⁰⁵ «La representació parlamentària de Catalunya». *LVC*, 8 de novembre de 1932.

¹⁹⁰⁶ MARTÍN BERBOIS, Josep Lluís. *Desitjades però ignorades. La dona política durant les eleccions de la Segona República a Catalunya*. Barcelona: Acontravent, 2013.

tramitació de l'Estatut per tal que les primeres eleccions al Parlament de Catalunya fossin regides per un sistema proporcional que no va ser seguida per la resta de forces,¹⁹⁰⁷ a qui declaraven culpables de la situació:

Cal reconèixer que en primer lloc són responsables d'aquesta situació els homes que redactaren a Núria el primer projecte de l'Estatut. Entre aquests homes hi havia els d'Acció Catalana, que avui se'n planyen, encara que no han fet res per evitar-ho. En tenen la culpa, també, els que, com el senyor Amadeu Hurtado, intervingueren en negociacions no gaire llunyanes en la forma políticament equívoca que ho feren. Aquestes antecedents pròxims no són, per dissort, una executòria d'aptitud política ni per a les funcions de govern.

Però el principal responsable que les primeres eleccions per al Parlament de Catalunya no siguin fetes sota el signe de la representació proporcional és el senyor Francesc Macià.

El mateix Hurtado recorda la qüestió en les seves memòries, quan rememora el seu treball en l'elaboració de la Llei electoral de Catalunya:

Aquesta darrera va topar amb la incompatibilitat entre els qui volien el sistema proporcional i els qui, sota la pressió del partit d'Esquerra, exigien el sistema majoritari amb un màxim del vint per cent dels llocs elegibles a les minories. Designat per arbitrar el conflicte, després d'unes gestions prop de Macià i del Consell a favor dels proporcionalistes, vaig proposar un sistema mixt, que era el proporcional amb una prima a la majoria que adjudicava un percentatge fix de llocs a la llista que tingués la major votació i aplicava la mateixa regla i el mateix percentatge per l'adjudicació dels llocs restants a la les llistes de les minories per ordre de major a menor votació. Els de la Lliga em van motejar de feixista per aquesta solució, perquè l'Esquerra, en fixar el percentatge de llocs, va imposar la xifra absorbent del seixanta-cinc, però oblidaven que quedava establert el principi del sistema proporcional que totes les oposicions demanaven i havia obligat al partit dominant a abandonar l'exigència que semblava irreductible d'un vuitanta per cent dels llocs (pp. 730-731).

L'advocat es refereix concretament a l'editorial titulat precisament, En concret, a propòsit de l'editorial «El Sr. Hurtado, feixista?», en què aclarint-ne un altre d'anterior – «El senyor Macià contra les dones catalanes»–,¹⁹⁰⁸ s'assegurava que «Si no fos que tothom sap que el senyor Macià no parla per compte propi sinó que repeteix el que li han

---

¹⁹⁰⁷ DURAN I VENTOSA, Lluís. «Catalunya ha de ser governada per tots els catalans». *LVC*, 27 d'abril de 1932. «La representació proporcional i les Constituents de Catalunya». *LVC*, 29 d'abril de 1932. «El criteri de la Lliga Regionalista sobre les eleccions del primer Parlament català». *LVC*, 6 de maig de 1932.

¹⁹⁰⁸ «El senyor Macià contra les dones catalanes». *LVC*, 13 de maig de 1932.

encarregat que digués els senyors Aragay, Lluhí i Vallescà i altres propagandistes de l'amor lliure, la contesta donada a les senyores catalanes fóra incompressible», es deia:

Els amics d'Esquerra Republicana de Catalunya van dient que no són els senyors Lluhí i Aragay els inventors del procediment electoral feixista, d'exclusió de les dones i d'agabellament de les majories dels llocs del futur Parlament de Catalunya, sinó que el responsable de la invenció és don Amadeu Hurtado, principal mentor polític del senyor Macià. Ells ho diuen. No ha arribat fins a nosaltres cap notícia que el senyor Hurtado defensi, com hauria semblat natural, el principi que al Parlament de Catalunya tinguin tots els catalans la proporció deguda a les respectives matisacions de llurs ideologies; però confessem que ens estranya molt que el senyor Hurtado pugui defensar una solució electoral de tipus feixista.

Potser mai no hem cregut gaire en el catalanisme del senyor Hurtado, almenys en el sentit que nosaltres hem donat al catalanisme. Creiem, per altra banda, que ell tampoc no se n'ha volgut dir mai, de catalanista. Però el senyor Hurtado ha estat tota la vida republicà, i no pas com la immensa majoria dels actuals components de l'Esquerra que ho han estat tot abans d'ésser republicans. A més, el tenim per un demòcrata convençut. Per això ens ha d'estranyar que oblidí que, si la República ha d'ésser el govern de tots i per a tots, més encara ho ha d'ésser l'autonomia de Catalunya, ja que mai cap problema, i menys un poble com el català, podrà assegurar un nou règim nacional sense fer entrar tothom a compartir proporcionalment les responsabilitats i els perills d'un canvi tan transcendental de la vida política.

Diuen que el senyor Hurtado és partidari que les majories monopolitzin la representació parlamentària perquè solament comptant amb majories que ofeguin les altres veus polítiques poden realitzar-se les respectives concepcions de cada partit. Aquest és el criteri dels comunistes russos, tipus Lenin, i dels feixistes italians, tipus Mussolini. Els exemples no són gaire encoratjadors per a un demòcrata com el senyor Hurtado. Però el senyor Hurtado, ultra ésser republicà i demòcrata (que no ho són ni els russos ni els italians), és català i viu a Catalunya, i ens coneix a tots. I la imposició de les majories, mai no acceptable, és comprensible quan es porten grans concepcions, com les dels «Sòviets» i dels «Fascio»; però no una majoria ofegadora de tot, per anar a realitzar les «grans concepcions» de l'Esquerra Republicana.

No comprèn, el senyor Hurtado, el ridícul d'una proposició semblant?

Seguim resistint-nos a creure que el senyor Hurtado, demòcrata i republicà, s'oposi a la representació proporcional, neta i pura, com s'ha implantat en les noves República. La fe en el feixisme és comprensible en els esperits violents, apassionats, arbitraris. Però en un

home comprensiu, més aviat escèptic en el fons, poc convençut que hi hagi cap ideologia absolutament bona, ni sobretot, cap partit completament apte, no pot ésser partidari de jugar-se la llibertat de Catalunya a una sola carta, mitjançant un procediment electoral feixista.¹⁹⁰⁹

L'endemà, *La Veu* havia tornat a assegurar que «sempre suposant que tinguin raó els amics del senyor Macià, en atribuir a senyor Hurtado d'ésser l'obstacle a la implantació de la Representació proporcional en les eleccions per al primer Parlament de Catalunya, seguim sense comprendre que una mentalitat política com la del senyor Hurtado defensi cap procediment de tipus feixista».¹⁹¹⁰ I, des d'aquesta incomprensió, l'editorialista havia afegit de *La Veu*:

La primera estranyesa ens prové que el senyor Hurtado no es faci càrrec de com serveix de cobertura a pretensions que no tenen cap relació amb la seva il·lusió que un procediment electoral favorable a les majories relatives hagi de contribuir a la formació de governs forts, capaços de realitzar les «grans concepcions» de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Per bona fe que tingui el senyor Hurtado, i la hi reconeixem tota, és estrany que no vegi que aquí no es tracta sinó de la por del senyor Macià de no ésser elegit per a la Presidència de la Generalitat, i del desig d'una colla d'il·lustres amics seus de seguir agabellant les funcions oficials a que han vingut prenent tant de gust.

[...]

És de doldre que el senyor Hurtado no s'adoni que no fa sinó deixar el seu prestigi intel·lectual de cobertura d'aspiracions personals, més o menys respectables unes, com la indicada, no gens respectables altres, com es de molts aspirants a omplir càrrecs en la futura burocràcia de la Catalunya autònoma.

Però el senyor Hurtado –que, més il·lustrat que tants de companys seus de l'Esquerra, sap que hi ha algun altre país a Europa, a més de França– no ignora que gairebé totes les noves Repúbliques han implantat el sistema electoral de representació proporcional pura i neta, com a garantia de llur estabilitat i fermaça de l'adhesió viva de tots els ciutadans, sense aturar-se davant les dificultats de formació parlamentària de governs forts. És clar que existeixen dificultats. Però en bona democràcia, i podríem dir en bona política, les dificultats no es salven pas amb mesures artificials i arbitràries, sinó reconeixent la realitat.

---

¹⁹⁰⁹ «El senyor Hurtado, feixista?». *LVC*, 16 de maig de 1932.

¹⁹¹⁰ «Feixisme incompreensible». *LVC*, 17 de maig de 1932

Continuant amb la mateixa polèmica, dos dies després del primer article, a *La Veu* insistia en els motius que feien que Hurtado no donés suport a la seva aposta pel sistema proporcional. Un dels que trobaven era la gran fragmentació de partits que impediria la formació d'un govern fort. A tot això, hi deien:

Què és un mal, que a Catalunya, com en altres poble, hi hagi tantes matisacions d'opinió? No ho negarem; però una cosa és que el senyor Hurtado trobi que és un mal que tothom no pensi com ell o que nosaltres trobem que és un mal que tots els electors de Catalunya no segueixin les orientacions de la Lliga Regionalista, i un altre ben diferent que ens entossudim ell i nosaltres en negar la realitat.

Sobretot, quan aquesta mateixa, més sàvia que els homes, per intel·lectuals que siguem, ens dóna ja remei. En els pocs pobles on la vida funciona a base de pocs grans partits, els ciutadans s'hi agrupen per grans ideals complets i grans organitzacions completes, que estableixen diferenciació marcada entre els dos grans partits. Així i tot, quan arriben moments transcendents en la història de cada poble, com aquestes diferenciacions s'esborren, ofegades per un gran sentiment o gran interès nacional comú, sovint tenen d'entrar a compartir tots ells la responsabilitat del govern... Però on hi ha tantíssima diversitat de partits (cas Catalunya), no existeixen aquelles grans, absolutes, definitives diferenciacions entre ells; i, conservant, cada partit, una personalitat, acusadora d'una matisació, poden coincidir circumstancialment els uns amb els altres en qüestions concretes per a la direcció de la vida pública. I això salva les dificultats que el senyor Hurtado veu per a la formació de governs forts: que tan fort, o més, pot ésser un govern constituït per representacions de diferents partits coincidents que un govern d'un sol partit. Sovint és més forta una corda formada amb múltiples fils, que un fil del mateix gruix...¹⁹¹¹

I acabava afirmant: «Deia no fa pas gaire, amb tota raó, En Rovira i Virgili, que amb el temps, la gent no se sabrà explicar com s'ha trigat tant a establir en tots els pobles de règim parlamentari el sistema de representació proporcional, que serà tan generalitzada amb el sufragi universal mateix. Serà curiós, llavors, que es pugui comprovar que la glòria d'haver retardat a Catalunya la seva implantació, tot servint humilment la rutina, hagi correspost a homes d'esperit modern, "avançats" com el senyor Hurtado». La sèrie va continuar amb un altre article dedicat a Hurtado per *La Veu de Catalunya*, en què el diari regionalista feia un anàlisi del sistema electoral de la Itàlia feixista, tot afirmant que

---

¹⁹¹¹ «L'obsessió dels governs homogenis i el Sr. Hurtado». *LVC*, 18 de maig de 1932.

l'adopció del sistema majoritari en seria una adaptació,¹⁹¹² i tindria ecos encara entrat l'any 1933.¹⁹¹³ Tornant, però, al novembre de 1932, *L'Opinió* criticava el nou to que havia adoptat *Mirador* des que el seu fundador era candidat:

Els editorials d'aquest setmanari de política, art i literatura s'havien caracteritzat sovint, en el comentari de l'actualitat política, per un esperit de finesa, una elegància en la manera de dir les coses, àdhuc les més cruels i un estil literari acurat.

D'altra banda, la posició del comentarista polític de *Mirador*, al marge aparent de tota disciplina de partit, donava a aquells editorials una agilitat de crítica i un to d'home que veu les coses des d'un pla no sotraguejat pel xoc de tendències, sobretot en qüestions de tàctica,, que es manifesten dintre de qualsevol partit viu.

No tots els editorials de *Mirador* han estat escrits per una mateixa mà. Però tots els dedicats al comentari d'una actualitat política important han estat inspirats per Amadeu Hurtado o llegits o revisats per ell.

Alguns sembla que han estat escrit per ell mateix. S'han caracteritzat per una gran elegància en l'estil i una gran ponderació en el judici. Les crítiques més dures han sortit de la ploma d'Amadeu Hurtado sense aspereses, sense caires tallants per a la pell fina.

Des de la primera pàgina de *Mirador* s'havia criticat sovint l'Esquerra Republicana, com s'havia criticat l'actuació de gairebé tots els partits catalans, en alguns aspectes o ne la seva actuació global. Però a l'Esquerra Republicana es pot dir que més que criticar-la se li donaven consells amorosos, gairebé paternals. El senyor Hurtado, vell lluitador de l'Esquerra Catalana, havia estat incorporat novament a la política catalana i general de la República per l'Esquerra Republicana de Catalunya.

El senyor Hurtado ha mantingut sempre la seva independència política. Dels seus consells alguns hauran estat acceptat i d'altres rebutjats –però tots escoltats.¹⁹¹⁴

Això, com dèiem, passava abans que Hurtado fos inclòs a la llista d'Acció Catalana, o més ben dit, de la Candidatura de Concentració Republicana. Tant el candidat com el partit havien propugnat una coalició amb Esquerra Republicana de Catalunya, però aquesta, com hem vist, va optar durant el seu II Congrés per rebutjar aquesta opció i convidar a l'ingrés al partit a totes les persones i grups que ho desitgessin. Per tant, *L'Opinió* assegurava: «El senyor Hurtado propugnava des de la seva torra de vori, una coalició amb l'Acció Catalana. Aquesta coalició no ha estat possible. El senyor Hurtado

---

¹⁹¹² «L'adaptació del sistema electoral feixista que algú voldria». *LVC*, 19 de maig de 1932.

¹⁹¹³ «L'Esquerra antidemocràtica». *LVC*, 11 de febrer de 1933.

¹⁹¹⁴ «El per què de la violència d'un editorial de *Mirador*». *LO*, 5 de novembre de 1932.

ha perdut, en aquesta incidència de la lluita política catalana. Però això no és motiu suficient per fer-lo parlar en un estil violent –que repugna a la seva tradició d’home elegant i de fina intel·ligència, de conversa reposada, de faccions correctes–, de “famèlics”, ni que sigui “políticament parlant”, d’“actuacions egoistes”, de “manca d’ètica política”, de “manca de dignitat”, de “desmesures i exemples còmics”. El diari republicà feia referència a l’editorial de *Mirador* titulat «Centralisme electoral» on s’assegurava que: «L’Esquerra, com tots els partits de creixença ràpida, s’ha omplert de gent improvisada, crescuda durant els anys famèlics, políticament parlant, de la Dictadura, escarransida mentalment i migrats en llur visió de les coses i els partits».¹⁹¹⁵ Per a l’autor de l’article –no consta que fos escrit pel fundador del periòdic–, eren aquests els que havien obligat al partit a rebutjar acords i proposar la simple fusió dins d’ERC. Per *L’Opinió*, era la prova que Amadeu Hurtado no sabia perdre. D’aquesta manera, si Amadeu Hurtado centrava les seves crítiques en l’Esquerra, aquesta, per part seva, centrava tots els atacs contra l’altra llista republicana en la figura del veterà diputat. Es podia comprovar en una nota breu al mateix diari *L’Opinió*, que deia: «Don Amadeu Hurtado ha fet el seu petit manifest, ha dictat un editorialet per *Mirador* i ha fet un discursset al Coliseu Pompeia. Encara farà més manifestos, més articles i més discurssets, tots, naturalment, contra l’Esquerra, gràcies a la qual pel juny de 1931 va ressuscitar de la tomba on s’havia sepultat uns quants lustres abans per la seva ineptitud política. El cas d’Amadeu Hurtado, gran admirador i gran amic íntim del senyor Anguera de Sojo, és un altre cas de misèria».¹⁹¹⁶ O als mítings d’ERC, en els quals Joan Lluhí i Vallescà, una de les seves bèsties negres, aguditzava les crítiques contra Acció Catalana quan es referia a Amadeu Hurtado.¹⁹¹⁷ Al Coliseu Pompeia, per exemple, dos dies després que hi parlés el candidat d’Acció Catalana, Lluhí va assegurar que: «Ja que parlem de l’escepticisme d’aquells homes, no estarà de més recordar que Amadeu Hurtado, en ser-li oferta una cartera pel Govern Provisional de la República l’any 1930, quan aquest era encara un comitè revolucionari, va renunciar-hi. Realment l’acceptació de l’oferiment suposava la realització d’un moviment revolucionari i, per tant, sacrificis personals. Al senyor Hurtado, que amb tanta decisió s’ha situat ara enfront del nostre partit, mai no el trobareu quan calgui posar en perill quelcom més que l’ambició».¹⁹¹⁸ També des de la dreta

---

¹⁹¹⁵ «Centralisme electoral». *Mirador*, núm. 196, 3 de novembre de 1932.

¹⁹¹⁶ *LO*, 6 de novembre de 1932.

¹⁹¹⁷ *LH*, 6 de novembre de 1932. *LP*, 8 de novembre de 1932.

¹⁹¹⁸ «Cap a la victòria!» *LO*, 8 de novembre de 1932.

s'agafava Amadeu Hurtado com a ase dels cops de la propaganda electoral. I, quan ho feia la Lliga, els mitjans d'ERC hi sucaven pa. Quan *La Veu* escrivia amb ironia que «El senyor Hurtado va emplenant el país, com tothom sap, d'obres enormes i considerables»,¹⁹¹⁹ *L'Opinió* se'n delectava i afegia que «*La Veu* troba que els candidats de l'Acció Catalana no tenen cap personalitat. Es riuen del senyor Amadeu Hurtado dient que omple el món d'obres considerables. Tothom sap que el senyor Hurtado no ha escrit mai res».¹⁹²⁰

Entretant, *Mirador* continuava la campanya contra el que *La Publicitat* –amb qui estava a punt d'estrènyer llaços – anomenava «el feixisme d'Esquerra». La breu nota, publicada sota l'epígraf de «De dijous a dijous» recordava, sense anomenar-los, l'agressió al secretari d'Amadeu Hurtado Joan Tomàs per part del germà de l'alcalde Aiguadé dins el Palau de la Generalitat. I afegia: «Comentant el fet, un membre de l'Esquerra –encara que no tan significat com voldria – i diputat de la Generalitat, va parlar, sense donar-se'n vergonya, de la necessitat d'implantar un feixisme». L'anècdota és molt semblant a la conversa amb el doctor Dencàs que reporta Hurtado a les seves memòries. *Mirador* els assenyalava com a indicis d'un comportament de tall feixista que estava començant a ensenyar les dents. Com hi afegia *La Publicitat*, referint una nota d'*El Diario de Barcelona*: «El periodista don Rossendo Llatas, con motivo de haber publicado en *La Publicitat* un artículo combatiendo a la Esquerra y al señor Macià, ha recibido un anónimo en el que se le amenaza y se le ruega salude a su compañero Brunet, que es quien mejor puede explicarle el contenido que encierran las líneas transmitidas».¹⁹²¹ La virulència de la campanya anava en augment, mentre el candidat Hurtado feia el seu segon míting al teatre circ Olympia de la Ronda de Sant Pau ¹⁹²², i continuava al Teatre Principal de Gràcia, pocs dies després.¹⁹²³ Els mitjans pròxims a l'Esquerra van continuar focalitzant els atacs en la figura d'Hurtado. *L'Opinió*, comentant el míting de l'Olympia, assegura que: «El senyor Hurtado es lamentava, en el seu discurs, del paper de convidat que diu que li feien fer els homes de l'Esquerra. Diu que aquest paper no el vol tornar a fer mai més. Per això –digué– ha entrat a formar part de la candidatura de concentració catalanista i republicana. Fins a quan durarà aquest desvarieg del senyor Hurtado? Que en la

---

¹⁹¹⁹ «La candidatura macianista d'Acció Catalana». *LVC*, 10 de novembre de 1932.

¹⁹²⁰ «La campanya electoral». *LO*, 11 de novembre de 1932.

¹⁹²¹ «El feixisme de l'Esquerra». *LP*, 12 de novembre de 1932.

¹⁹²² «Candidatura de Concentració Catalanista Republicana. L'acte d'ahir a l'Olympia». *LP*, 11 de novembre de 1932.

¹⁹²³ *LP*, 11 de novembre de 1932.

candidatura de l'Acció Catalana no serà un convidat? Naturalment, com que s'hi ha convidat ell mateix!». ¹⁹²⁴ De la mateixa manera, el diari d'ERC feia referència a un altre comentari que havia fet Hurtado al míting sobre l'apel·latiu de «papa gris» amb què sovint se'l titllava i que havia utilitzat Lluís Companys en un discurs. Segons el resum del míting que oferia *La Publicitat*, Hurtado va contestar-li que «si volen dir que era l'home obscur que obscurament treballava per Catalunya i per la República, ell ho accepta perquè des del primer moment, amb Nicolau i Martí Esteve varen estructurar el Govern de la Generalitat i, després, de manera personalíssima, estructurava per a fer viable l'Estatut. I quan vingueren notícies alarmants que hi hagué perill de fracàs de l'Estatut, es resistiren a donar al nostre poble l'opinió depriment que la República fos tan enemiga de Catalunya com la monarquia, i amb la fe i l'optimisme aconseguiren l'Estatut de les llibertats catalanes». Per als d'ERC, «la humilitat del senyor Hurtado s'ha sentit tan ofesa que posat a explicar tot el que ha fet per Catalunya i per la República, resulta que ell tot sol ho ha fet tot. En què quedem, senyor Hurtado vós éreu un convidat o éreu el déu de l'Esquerra, la sal i el pebre, la paraula rectora i la definitiva? Si éreu això darrer, com és que us sentíeu un convidat de pedra?». En la mateixa línia crítica amb el diputat català, la veterana *La Campana de Gràcia*, esdevinguda «Periòdic Nacionalista d'Esquerra», assegura que «era el carrer la lluita senyor Hurtado, i no pas al darrera dels vidres de vostre *Mirador*, tan tebi i confortable, amb aquella escalforeta de casa» durant la Dictadura. ¹⁹²⁵ La mateixa revista es referia a «la petulància còmico-recreativa d'un senyor Amadeu Hurtado» i el definia com «un mort ressuscitat, i ressuscitat per aquesta Esquerra que ara ell ha atacat i insultat ta baixament. Crieu corbs i us trauran els ulls», i tenia espai pes acudits en forma de dibuix, com un en què sortia Hurtado vestit de col·legial ploraner: «L'advocat Hurtado, burgès del *Mirador*: –Jo vull ésser diputaaat... Jo vull ésser diputaaat. L'Esquerra: – Calla, maco, calla!... Ja et compraré un “jo jo”!...» ¹⁹²⁶ Els acudits, però, no eren patrimoni de l'Esquerra, des d'un dreta tocant a l'extrema dreta, l'humorístic *D.I.C.* representava Hurtado, també entre llàgrimes, coronat del triangle maçònic, un símbol que també apareixia a la taula, en referència a una adscripció que la publicació —en una inquietant premonició del “contubernio judeomasonico” franquista— s'esteserà a atribuir-li, com veurem més endavant. ¹⁹²⁷ Les coincidències en els atacs entre l'Esquerra i la Lliga a

---

¹⁹²⁴ S. «Una concertació que va de bòlit». *LO*, 12 de novembre de 1932.

¹⁹²⁵ «La candidatura tacada de sang». *LCG*, núm. 3303, 13 de novembre de 1932.

¹⁹²⁶ *LCG*, núm. 3303, 13 de novembre de 1932.

¹⁹²⁷ *D.I.C.* núm. 73, 12 de novembre de 1932.

Amadeu Hurtado feien que sovint es doblesin els arguments: Així, mentre Joan Ventosa i Calvell, cap de llista de la Lliga,¹⁹²⁸ recordava en míting les paraules d'Ortega al Congrés en el sentit que Hurtado li havia aconsellat d'intentar canviar la monarquia l'any 1930, que ja hem vist, també ho feia *La Humanitat*, que d'aquesta manera ironitzava que era «un republicà de sempre que quan els republicans anaven a la presó ell estava tranquil·lament al seu despatx d'advocat».¹⁹²⁹

Malgrat aquests atacs, Amadeu Hurtado continuava fent campanya electoral i atenent a la premsa. Un reporter de l'Agència Fabra li va fer una entrevista que van reproduir diversos mitjans de Madrid. En ella assegurava que malgrat que havia fet el propòsit de no formar part del nou Parlament català, un esforç que necessitava de gent jove, l'actitud d'Esquerra l'havia obligat a modificar la seva idea. Preguntat sobre la seva previsió, augurava una victòria de la Concentració: «El primer indicio es la facilidad con que podido presentar una candidatura de antiguos y nuevos prestigios republicanos y la profunda impresión que ha causado en la opinión pública. Existía en Cataluña una gran corriente favorable a la renovación de nuestro ambiente político, la cual no se manifestaba claramente por el temor de derivar hacía un movimiento de derechas, que un pueblo de tanto abolengo republicano como el catalán repudiaba por adelantado, y la posibilidad de que esta renovación se haga a favor de una izquierda republicana gubernamental de tipo europeo ha despertado grandes esperanzas». De tota manera, Amadeu Hurtado preveia que la composició de la cambra catalana seria molt complexa.¹⁹³⁰ De tota manera, en aquest augment del nivell d'ebullició de la campanya, Hurtado no es va quedar curt en els seus atacs als rivals. Al míting del Teatre Principal de Gràcia va replicar els atacs rebuts per part d'Esquerra i va augmentar el to cap al partit amb el qual havia col·laborat fins llavors:

Començà dient que en tots els mítings havia parlat amb tota claredat i amb la màxima cortesia, explicant el per què d'haver col·laborat amb el Govern de la Generalitat. Afegí que ell creia que la cortesia, si no agraïda, almenys fóra corresposta. Però des d'aquell moment han contestat amb una absoluta barroeria, apartada de les regles de tot torneig on primer se saluda l'adversari. I després se li dóna la mà. Si volen, nosaltres també baixarem de cavall i ens traurem la cota de malla estreta, segons Dencàs, del forn del déu Vulcano.

---

¹⁹²⁸ *LVC*, 14 de novembre de 1932.

¹⁹²⁹ *LH*, 15 de novembre de 1932.

¹⁹³⁰ «Unas declaraciones de D. Amadeo Hurtado. El pueblo catalán repudiaba una renovación política que pudiese derivar hacía un movimiento de derechas». *HM*, 15 de novembre de 1932.

Amb frases iròniques, que provocaren riallades entre els assistents, va descriure el què significa per als homes de l'Esquerra saber llegir i escriure i, humorísticament, va relatar les «espantàs» a les Corts, quan elements destacats de la representació catalana deien que el millor era no moure brega.

Alguns homes del partit d'Esquerra, per alguns pobles són un espectacle de festa major; van fent els gegants pels pobles de Catalunya. Nosaltres més que fer els gegants sabem portar-los, i és fàcil que els haguem de portar a coll, si el cas ve. Demanarem, però, que ens deixin oberta la reixeta, perquè si no, voltats de quitxalla ens tirarien pols als ulls, no sabríem on posar els peus (Ovació entusiàstica). Ara hem deixat els gegants a terra.¹⁹³¹

Aquesta referència a l'expressió «fer els gegants», és a dir, a presumir com a actitud dels polítics de l'Esquerra, va fer que Ventura Gassol en un míting a la Sala Bohèmia, digués que més valia «fer els gegants com l'Esquerra Republicana de Catalunya que no pas anar amb nanos com el Noguer i Comet», en referència a la baixa estatura del governador civil de Tarragona i candidat a diputat.¹⁹³² En un altre míting, a l'Iris Park, va ser el torn de replicar a la Lliga i –especialment– a les paraules de Ventosa i Calvell:

El dia de la mobilització de les tropes de la Lliga, l'exministre de la monarquia a ell, republicà de tota la vida, sembla que li havia fet unes insinuacions de monarquisme. Retreia unes paraules d'Ortega y Gasset –em dol parlar d'això tan personal i, que a més, fa referència a aquest bon home que és a Madrid i no hi té cap culpa– que li adreçà en ocasió de dir-li que el seu concepte d'Estat era monàrquic; l'home –digué l'orador– és molt susceptible, malgrat que el meu discurs fos cordialíssim, m'arribà a dir que era una hiena perquè havia remogut els cadàvers dels seus ascendents a causa que jo li vaig fer present l'educació i l'ambient de la seva joventut, viscuda en una llar decantadament monàrquica.

L'orador seguí explicant amb els més íntims detalls la visita que féu, durant el Govern Berenguer, a casa del senyor Ortega y Gasset. La seva relació fou acollida amb gran complaença, puix que d'ella sorgien remarques estimables.

Acabà de liquidar aquest tema referint-se a Joan Ventosa, que no en tingué prou amb formar part del darrer govern d'Alfons XIII i d'acompanyar-lo en la seva sortida d'Espanya, sinó que en tornà al cap de poc temps per dedicar-se a una campanya derrotista

---

¹⁹³¹ «El míting de Concentració Catalanista Republicana a Gràcia». *LP*, 15 de novembre de 1932.

¹⁹³² *LO*, 16 de novembre de 1932. També hi respondria *LCG*, núm. 3304. 19 de novembre de 1932.

contra la República arreu d'Espanya. Més tard, encara, el seu partit intentà una aliança a les Corts amb el partit agrari, enemic irreductible i sistemàtic de l'Estatut.¹⁹³³

Però, el dubte sobre el veritable republicanisme d'Hurtado no era l'únic atac que se li feia des de les files de la Lliga. *La Veu de Catalunya* acusava Acció Catalana d'haver passat d'un nacionalisme espiritualment separatista que els havia fet sortir de la Lliga a esdevenir un partit sucursalista de Madrid: «Trist espectacle, el de la conversió d'un partit que, encara que equivocat en moltes matèries, era fortament catalanista, en sucursal del món polític de Madrid, sota la direcció espiritual del senyor Hurtado!». En aquest sentit assegurava que el govern d'Azaña veia amb pànic la continuació de l'hegemonia de l'Esquerra i l'eventual «restabliment de l'equilibri polític de Catalunya amb l'augment de força de la Lliga»,¹⁹³⁴ per això «hom suggerí a alguns elements de la barreja incomprendible de la candidatura anomenada de Concentració, en la qual figuren, al costat de noms del més extremat catalanisme, algun màrtir i tot de l'extremisme, homes que pensen molt més en Madrid que en Catalunya». I en aquest sentit, apuntaven directament a Hurtado, que en el míting de l'Iris Park havia dit que «Catalunya no pot anar contra la República; així exactament fora si dissortadament guanyés la Lliga», i havia afegit: «Imagineu –proseguí– que a lliçó que vindria a ésser arreu d'Espanya si la República triomfés a Catalunya. En canvi, evoqueu quin efecte tindria a la mateixa Espanya el que Catalunya es convertís en mandat d'aquells homes enemics de la mateixa República que ens ha donat les llibertats». L'argumentari hurtadista, «migrat ressò de l'opinió dels altres», pel diari lligaire «no suposa solament una negació de catalanisme, sinó una impressió de tota conveniència política. Precisament tota la força política li ha derivat de la independència del seu pensament; de predicar i imposar en cada moment el que ella ha entès millor, sense escoltar cants de sirenes de Madrid; d'ésser ella la iniciadora, fins atraure l'opinió dels altres. ¡Quina diferència amb el pensament del senyor Hurtado, qui no té altre argument que convertir de bell nou els elements polítics catalans en acòlits de Madrid». Però, aquesta no era l'única trompada que va rebre el candidat de l'entorn mediàtic de la Lliga. Al primer número d'*El Considerat*, setmanari polític i social de tall satíric sorgit de l'entorn lligaire i que havia batejat i ajudat a crear Josep Pla,¹⁹³⁵ s'hi va

---

¹⁹³³ «Els parlaments del Míting de Concentració Catalanista Republicana a l'Iris Park». *LP*, 18 de novembre de 1932.

¹⁹³⁴ «De separatistes a provincians». *LVC*, 18 de novembre de 1932.

¹⁹³⁵ BADOSA, *C op. cit.* pp. 247-248. El mateix Pla admetria la seva col·laboració assídua en un setmanari del qual admet que no sabia qui pagava, però que fos qui fos demanava «més radicalisme, més vociferació», i que per l'escriptor seria «la primera premonició de la inevitable guerra civil». PLA, Josep. *Notes disperses*. Barcelona: Destino, 1969. OC, núm. XII.

publicar «Les variacions de don Amadeu» un text íntegrament dedicat a fer-ne un retrat negatiu –o directament desprestigiar-lo– però que tocava alguns dels punts biogràfics més importants del personatge i dels trets del seu caràcter, malgrat les exageracions i les falsetats:

Ara els anem a presentar, senyors, aquesta eminència que es diu don Amadeu Hurtado. No els el presentarem com un exemple, perquè si tothom fes com don Amadeu no tindríem República ni autonomia, ni res que s’hi assemblí.

Don Amadeu és l’encarnació típica de l’antiheroi, la negació de l’entusiasme i de la fe, qualitats que *El Considerat*, per considerat que sigui, no pot recomanar als seus lectors. El senyor Esteve, que és el nostre sant Patró, no té res a veure amb les virtuts casolanes de don Amadeu. El senyor Esteve va fer la ciutat i tenia unes idees molt clares dels homes i de la política. Don Amadeu no ha construït res, ni construirà res.

Però si que veiem arribada l’home de presentar don Amadeu Hurtado com el Sant Patró contra els desastres, cremes i calamitats. Quan veieu que don Amadeu se’n va d’un lloc, que dimiteix algun càrrec o es retira a remugar a domicili, penseu que en passarà alguna de grossa. Perquè ja ho he dit, don Amadeu és el tipus perfecte de l’antiheroi, i amb això no volem pas dir que don Amadeu sigui un covard. Això no. Si li trepitgen la dignitat dona la cara i amb tota honra.¹⁹³⁶

I, a partir d’aquí, l’articulista anònim –molt probablement el mateix Pla amb qui l’advocat havia polemitzat feia pocs anys– feia un recorregut biogràfic passant per la seva joventut obrerista fins al Procés de Montjuïc –«va ensumar que tot allò acabaria malament i va donar-se de baixar de l’anarquisme per dedicar-se a ésser un ciutadà exemplar i un digníssim advocat. Un cop millorada la seva situació econòmica don Amadeu va donar proves d’ésser un home d’idees conservadores, un francòfil com una casa, un home considerat, si no considerable»–; Solidaritat Catalana –«Una casualitat el va portar al Congrés [...] Però a les Corts va fer un discurs que no va produir tan bon efecte com els que feia als anarquistes del Clot, i a conseqüència d’aquest desengany i, veient que tota aquella agitació no era natural, es va retirar a la vida privada»–; els anys allunyat de la política –«Com que llegeix *Le Temps* quotidianament es va anar formant cada dia més francòfil i li va augmentar l’afició a la política. De tota aquesta gran afició no en quedarà res, i és una llàstima, perquè don Amadeu podria evidenciar que és capaç de fer un llibre amb més fum que lletres»–; el pas pel deganat –«Durant la Dictadura don Amadeu fou

---

¹⁹³⁶ «Les variacions de don Amadeu». *El Considerat*, núm. 1. 18 de novembre de 1932.

elegit president del Col·legi d'Advocats, però va sospitar que hi hauria bugada amb les autoritats i va dimitir. Don Raimond d'Abadal s'encarregà de liquidar dignament la qüestió entre el Col·legi d'Advocats i les autoritats de la Dictadura i sabé anar a la presó i a l'exili amb els seus companys. Entretant, don Amadeu s'havia retirat altra vegada a domicili— i l'etapa final de la monarquia —«Quan la monarquia agonitzava, don Amadeu, que era molt amic de don José Ortega Gasset, era partidari de donar una injecció d'homes nous a la monarquia. Preconitzava la participació ministerial intensa de la Lliga i ell i don Santiago Alba havien acceptat l'honor d'ésser ministres de la monarquia. Però la combinació va fallar i don Amadeu no pogué ser ministre». Evidentment, el perfil s'entretenia especialment en destacar la seva actuació durant la República:

Proclamada la República, don Amadeu es va tornar d'un macianisme que commovia tothom. I a títol d'eminència gris, fou nomenat conseller de la Generalitat i, més tard, fou elegit diputat a Corts. El seu treball d'intriga va arribar a exasperar els homes d'Esquerra. Se n'anava a tot arreu de Madrid a dir que els de l'Esquerra són uns infeliços, que no saben llegir no iescriu i que ell els feia tota la feina delicada. Al Palace es feia molta broma amb les insinuacions malèvols de don Amadeu, molta broma a les costelles dels diputats catalans i del propi don Amadeu. [...] Totes aquestes històries varen determinar una situació de violència entre 'Esquerra i don Amadeu. I veient que l'Esquerra no el ficava a la seva candidatura va decidir prestar el seu valuós ajut als d'Acció Catalana, de la qual havia malparlat des de l'any 1922. I ha estat don Amadeu qui ha decidit els d'Acció Catalana a donar aquesta gran batalla que dilluns farà riure tothom.

Amb tot això, seria inexacte que el lector cregués que don Amadeu ha renyit amb el senyor Macià. Continuen essent amics i ha estat obra d'ell que a la candidatura de la Confusió Catalana hi hagués una ratlla en blanc per a posar-hi el nom del senyor Macià.

Ara, don Amadeu és azañista i macianista. La única cosa que don Amadeu no ha estat mai és catalanista. Recordeu que l'antiga *Publicidad* en els temps que hi intervingué don Amadeu era essencialment anticatalanista i partidària que Espanya entrés en guerra amb els aliats. És que llavors don Amadeu servia els interessos del navilier senyor Tayà, el qual va abandonar quan va sospitar que el navilier perdria les naus.

Aquesta és, en línies generals, la vida anti-heroica de don Amadeu. Idees clares, ni una. Però el que és admirable en don Amadeu és aquest do de fugir de la crema abans de calar-se foc. Entesos?

Aquestes eleccions hauran estat l'únic acte valent de don Amadeu. L'ha mogut el despit, la por de quedar aniquilat i ridiculitzat. En sa vida no s'havia bellugat cap vegada. El que el mou ara és una posició negativa. Pobre don Amadeu!

Però, no era l'única referència a Hurtado en aquella nova publicació. En una altra pàgina, *El Considerat* publicava «La cançó del senyor Hurtado», també d'autoria anònima i amb un reguitzell dels tòpics habituals esgrimits pels conservadors –en aquest sentit, i com el seu col·lega *D.I.C.* no hi mancava la referència a la maçoneria:

El senyor Amadeu Hurtado, mentre espera l'Ambaixada
l'Ambaixada sospirada, l'Ambaixada de París,
fa política amb defici, fa política tronada,
i va embolicant la troca com si hi tingués compromís.

L'ex-apòstol i ex-oracle del remot C.N.R.
que es desfeu com un bolado després del pacte amb Lerroux,
ara, vist que fracassaven les ofertes a l'Esquerra,
ha trobat, sembla, un sistema perquè no el voti ningú

Tant que lluita i que s'esforça el senyor Amadeu Hurtado,
tant que crida en els discursos, fets amb veu tonitotant,
tants papers i sacrificis per muntar-se un bon tinglado,
i la gent d'aquesta terra tan distreta, mentrestant!

Serà per la companyia que el segueix i l'atia?
No són aquests saviassos que han espantat el país
i que, si sempre han fet ells, han combatut l'anarquia,
i a les Corts guanyaven mèrits amb l'article vint-i-sis?

Ai, pobre Amadeu Hurtado! Ai, obra Acció Catalana,

la dels Tomassos Pieres i els Lluïsos Nicolaus!

Pel pedregam i la boira heu malmenat la tartana

i en sortireu fets uns llàtzers i amb les carns plenes de blaus.

I el senyó Hurtado no ho veia, tan fina que té la vista,

tan expert que és en les corbes i en la fuga tangencial!

Ell que feia marxa enrere com un hàbil maquinista

poc abans que el directori empresonés l'Abadal!

Què mou ara el senyó Hurtado? Què l'empeny o què l'inflama?

És el seu liberalisme, tan discret i ben entès,

o aquella convicció laica que en tots els actes proclama

amb un zel i amb un coratge quasi de grau trenta tres?

El senyó Amadeu Hurtado, mentre espera l'Ambaixada,

treballa tot el sant dia pel bé de la Confusió.

No vindrà la clatellada i després la retirada?

No vindrà la retirada del senyó Hurtado i Miró?¹⁹³⁷

Mentrestant la campanya arribava a la seva fi. Al míting de la Concentració Catalanista Republicana a la sala de cinema La Bohèmia, hi van intervenir el poeta Josep Maria de Sagarra, Josep Tomàs i Piera, Estanislau Duran i Reynals, Ramon Noguer i Comet, Martí Esteve, Amadeu Hurtado i, cloent l'acte, Lluís Nicolau d'Olwer. Al final de l'acte, en el qual havia respost l'excompany de govern Ventura Gassol, Hurtado va afirmar que «en el llibre de la Història hi ha una pàgina que nosaltres hem d'omplir. La Història ha fet un salt que va des de la pèrdua de les llibertats catalanes (1714) al reconeixement d'aquestes llibertats (1932). Dins d'aquesta història és possible que passin per alt els motius d'haver obtingut a nostra llibertat. És perquè no se sap la part que cada generació i que cada persona hi ha tingut. El que té importància és veure el poble

---

¹⁹³⁷ «La cançó del senyor Hurtado». *El Considerat*, núm. 1. 18 de novembre de 1932.

d'aquesta llei que és un text compte i aquest és la pàgina que hem d'omplir».¹⁹³⁸ I va afegir per acabar: «Catalans! Recordeu que la cançó vella deia: “És l'hora de fer guerra!”. Ara cal dir: “És l'hora de fer feina”! I per fer la feina, per construir la nostra Pàtria, no necessitem escamots, sinó un poble que sàpiga treballar. Aquesta és la significació de les eleccions de demà passat. Republicà, tu has volgut proclamar que eres ciutadà d'una República de treballadors de tota mena. Entre els primers treballadors d'aquesta República, els més generosos, els més ardis, han d'esser els de la nostra Catalunya. Adéu-siau (Tota la sala, a peu dret, aclama l'orador ovacionant-lo llargament)». El candidat, encara va intervenir en un darrer míting, en el qual va tornar a demostrar les seves dots per la polèmica i l'oratòria, defensant-se contra aquells que el consideraven contraindicat per convèncer els obrers com ells feien i amb les paraules que ells usaven:

Exacte, mai faré semblant cosa, és qüestió de temperament. Dir allò equivalia a ofendre l'esperit conscient de l'obrer.

A partir d'ací, l'orador adoptà un to confidencial a tall de conversa, i explicà a grans trets molts períodes de la seva vida, i particularment de la seva joventut, durant la qual convivia i gaudí de gran popularitat entre els obrers sense que mai els hi demanés un favor, i encara menys un vot. Digué que de la seva experiència n'havia extret una observació: que tots, com a homes, com a catalans, no érem altra cosa que branques d'un mateix tronc.¹⁹³⁹

De la mateixa manera, tot atacat el que ell en va dir «la colla de la mandra» – aquell sector de l'ERC a la Generalitat que «si bé deixava transcórrer els dies gandulejant, quan s'apropava un moment com el present, sabien activar i moure's com el primer, per més tard, una vegada aprofitat el seu interès personal, tornar a fer el mateix que abans»– i reivindicant l'obra i el treball constant, allunyava qualsevol interès personal de la seva candidatura:

Amb frases sinceres, dites amb gran simplicitat, digué si no tenia interès particular de sortir ell elegit –puix des de casa no deixaria d'influir com fins ara ha fet, en la marxa del nostre poble– en canvi sí que el tenia i tots, com a catalans, l'havien de tenir, el desig que sortissin els altres noms de la candidatura, que representaven una nova idea i tot uns nous procediments per a la nostra Catalunya.

---

¹⁹³⁸ «El míting de la “Concentració Catalanista Republicana” a La Bohèmia». *LP*, 19 de novembre de 1932.

¹⁹³⁹ «Enmig de gran concurrència se celebrà ahir un míting al Cinema Coloreu, de Sant Andreu». *LP*, 20 de novembre de 1932.

Malgrat aquest final de campanya, dos dies després les eleccions del diumenge 20 de novembre van fer bons els pitjors presagis. Com escriu Hurtado, «La campanya va seguir amb un èxit creixent fins a la vigília de les eleccions. L'endemà, el poble en massa votava la candidatura de l'Esquerra i deixava les minories a la Lliga. Nosaltres ens partíem la derrota amb els lerrouxistes, que, en alguns llocs, passaven davant nostre» (p. 717). En concret, segons les dades dels diaris de l'endemà, Amadeu Hurtado era el segon candidat més votat de la Concentració, amb 19.382 vots, darrera el 19.500 de Nicolau.¹⁹⁴⁰ Dos dies després, encara en resultats oficinosos, la xifra arribava als 21.264 darrera els 21.7654 de Nicolau.¹⁹⁴¹ Aquestes serien les dades definitives.¹⁹⁴² Com va escriure a les seves memòries:

Manifestament teníem el poble girat d'esquena i els candidats de la Concentració no li fèiem cap falta. No esperàvem vèncer els de l'Esquerra i menys que ningú jo, que era un desconegut per les noves generacions populars, a les qual m'havia presentat unes setmanes abans; però que el poble no n'hagués volgut cap, ni els més coneguts com l'exministre Nicolau d'Olwer, o el químic Baltà, famós entre totes les víctimes de la dictadura, o el sotssecretari Barbey amb els directors generals Reventós i Cuito, o l'exalcalde de Barcelona Bastardas o el governador de Girona, Ametlla, o el exregidors Duran i Reynals i Martí Esteve, era una demostració evident que la qualitat del factor personal no entrava en joc. Totes les pensades nostres sobre els matisos de l'opinió i sobre la representació integral dels valors de la nostra terra al Parlament català imaginat durant tants anys enmig d'un encens de glòria era una estampa nacionalista que no li deia res en uns moments que només li interessava ratificar el triomf del 12 d'abril de l'any passat on fos i com fos amb la mateixa colla escollida per representar-lo. Al capdavant, la figura de Macià, que era l'encarnació del sentiment popular, sortia altra cop victoriosa i eren ell i la seva gent els qui a ulls del poble havien guanyat les noves llibertats de Catalunya. (p. 718)

Precisament, aquell mateix 21 de novembre –l'endemà de les eleccions– en què la derrota era patent, Amadeu Hurtado va escriure una carta adreçada a Francesc Macià:

Estimat president i amic: El felicito molt principalment pel triomf esclatant i definitiu de les eleccions d'ahir. Impossibilitat per resistències que vostè coneix tan bé com jo de continuar prestant-li la meua modesta col·laboració, vaig creure que no podria ni devia refusar el meu concurs als amics que volien intentar la constitució d'un partit republicà

---

¹⁹⁴⁰ LP, 22 de novembre de 1932.

¹⁹⁴¹ LV, 23 de novembre de 1932.

¹⁹⁴² LP, 23 de novembre de 1932.

català de govern que, pel cas d'un fracàs sempre possible del que governa avui, allunyés el perill de posar Catalunya davant l'única alternativa d'haver d'acudir a la Lliga. He fet tan dignament com em devia la meua campanya electoral, sense escatimar la crítica dels defectes que, a judici meu, tenen alguns dels homes que més han contribuït a provocar aquesta situació, però guardant a tots a els altres, i especialment a vostè, el respecte que li dec com a President i la consideració que li dec per la vostra inalterable i vella amistat. El poble ha dit clarament que no estava per aquestes filigranes i ha ratificat sense reserves la seva confiança al partit triomfant. Una vegada més, rebí la meua cordial felicitació per la part personal i decisiva que en aquest triomf li correspon.¹⁹⁴³

A continuació, hi afegia una consideració molt més personal, derivada de la relació d'Hurtado com a advocat particular de Macià:

Tot això apart, em sembla que em puc permetre sotmetre-li una consideració que crec convenient per a vostè. Tal com estant les coses, és necessari evitar suspicàcies dels seus amics més crítics que veurien, com han vist sempre, amb mals ulls la meua relació personal amb vostè, motivada principalment pels afers de Vallmanya. Crec que durant una temporada és millor no donar lloc a noves desconfiances. D'acord amb el company Rodés, em sembla que la qüestió de les parcel·lacions l'hauria de tractar vostè directament amb el Sr. Florensa que sembla espera que vostè li faci una indicació per anar tot seguit a visitar-lo. Entenc que l'hauria de cridar això que les seves ocupacions li permetin, i seguint la forma com tractessin l'afar, hauria de demanar vostè l'assessorament d'un altre advocat que no fos jo, amb preferència del seu partit, sense perjudici de les consultes que vostè o Dª Eugènia creguin en qualsevol moment que fos necessari fer-me perquè ja pot suposar que a tota hora estic personalment a la seva disposició per aquest i tot altre afar que els hi convingui. El que cal evitar en aquests moments és únicament que em vegin massa sovint prop de vostè.¹⁹⁴⁴

Passades les eleccions tocava analitzar els resultats. Una tasca que no només s'estengué als diaris catalans, sinó que també va arribar als editats a Madrid. L'*Heraldo de Madrid*, per exemple, demanava opinió als principals líders polítics: Cambó, Macià, Lerroux i Hurtado, que apareixia retratat amb un caricatura de Manuel del Arco. El diputat, afirmava: «El resultado de las elecciones para el primer Parlamento de Cataluña aclara y simplifica el panorama político La gran cantidad de candidaturas políticas que se ofrecían al votante y que se prestaban a confusionismos, han quedado reducidas a dos:

---

¹⁹⁴³ Carta d'Amadeu Hurtado a Francesc Macià. Barcelona, 21 de novembre de 1932. ANC.

¹⁹⁴⁴ A les seves memòries detalla alguna intervenció en els afers de Vallmanya, durant els primers temps de la presidència de Macià. pp. 614-615.

una de izquierdas, representada por la Esquerra, y otra de derechas, representada por la Lliga. El triunfo de la opinión republicana era de esperar, como reconocimiento al régimen que ha concedido las libertades de Cataluña». ¹⁹⁴⁵ Com assegurava als periodistes:

El Partido de Concentración catalana presentó su candidatura ante la posibilidad de que el predominio de un grupo fuera excesivo y con la esperanza de que estuvieran representadas en el Parlamento catalán todas las tendencias republicanas, para evitar que los republicanos catalanistas que no son partidarios del partido de Esquerra republicana emigraran a la Lliga, formando con ello un bloque republicano catalán que alternara con la Esquerra republicana. Hoy no hemos logrado nuestro deseo y, por lo tanto, no está representada toda la opinión republicana entre los instrumentos del Gobierno de Cataluña.

Però, aquell no era l'únic comentari postelectoral. L'azañista *Luz* reproduïa una conversa entre el President del Consell amb diversos diputats catalans, encapçalats per Joan Lluhí i Vallescà, en què Hurtado no hi sortia especialment ben parat:

Jamás ha habido un partido político tan atacado como la Esquerra, de tal manera que esos ataques fueron los que hicieron reaccionar a la masa electoral. Decir como el Sr. Hurtado que nadie de la Esquerra había hecho nada por el Estatuto, sin salvar ningún nombre, ni siquiera, por ejemplo, el de Antonio Xirau, era grotesco.

- Además – advirtió un contertulio – empleaban en sus campañas su nombre.
- ¿El mío? – preguntó el Sr. Azaña.
- Ah, sí. –siguió el Sr. Lluhí– aunque sin decirlo claramente. No hubo campaña en que no sacaran a relucir su nombre, incluso considerándose algo representantes. Por ejemplo, se decía: «A Castilla le ha salido un hombre y a Cataluña le falta otro». A lo mejor se consideraba él. Y decía que usted había dicho que lo mejor de Cataluña era el pueblo, haciéndole suponer que con esta frase menospreciaba usted a sus directores y actuales representantes, considerándolos incapaces.
- Yo no sé quién puede haber dicho eso –manifestó el Sr. Azaña– pero no deja de ser una majaderearía y nadie está autorizado para llevar y traer mi nombre directa ni indirectamente.
- Lo suponíamos –dijo el Sr. Lluhí– y cuando se decía que a Castilla le había salido...

---

¹⁹⁴⁵ «Cómo ven el resultado de las elecciones catalanas los prohombres de los principales partidos en lucha». *HM*, 22 de novembre de 1932.

– Un grano – dijo sonriendo el señor Azaña, interrumpiendo la frase.¹⁹⁴⁶

També *La Humanitat* recollia un retall de conversa de passadissos a les Corts, a propòsit de les eleccions catalanes. En aquest sentit, posaven en boca de Miguel Maura, un dels enemics més fermes del catalanisme les següents afirmacions:

Sí, señor, me equivoqué. Yo creía que iban a salir lo del señor Hurtado, porque casi me dio la garantía que así lo veía. Me he equivocado de los vaticinios que hice de la derrota de la Esquerra. Pero ahora me alegro de la equivocación. Me alegra que haya salido la Esquerra. Ahora sabrá lo que es bueno. Ahora sabrá lo que es gobernar y tener las responsabilidades íntegras del poder, porque ahora no podrá decir que es este partido o esta minoría la que no le deja gobernar. Ahora tendrá que gobernar y mandar. Ya veremos qué es lo que pasará.¹⁹⁴⁷

Mirador també comentava les eleccions, i afirmava mordaç «ningú podia suposar que la República i l'Autonomia, confoses en una sola realitat, serien l'apanatge dels homes de l'actual lerrouxisme català que, salvant excepcions molt estimables, tenen com a principal mèrit el d'haver arribat a l'hora precisa de repartir els panellots que amb tant de sacrificis i de tenacitat havien vingut coent durant molt de temps els altres».¹⁹⁴⁸ Unes frases que van fer saltar *L'Opinió*, que va respondre amb un article on denunciava que Amadeu Hurtado no sabia perdre:

Caldria preguntar quins panellots coïa el senyor Hurtado fins que l'Esquerra el va anar a convidar perquè sortís de casa seva, on vint anys enrere s'havia vist obligat a tancar-se per culpa dels seus fracassos.

Caldria preguntar quins panellots coïa el senyor Hurtado durant la dictadura, mentre els homes més destacats avui de l'Esquerra eren perseguits, exiliats, empresonats, processats i es jugaven la llibertat, la tranquil·litat, el seu bufet o la seva clientela i arriscaven i tot la vida.

Seria curiós saber quins panellots coïa el senyor Hurtado abans de a dictadura, quan alguns homes destacats de l'Esquerra d'avui eren marcats per les bandes de l'Anido, precisament perquè defensaven la llibertat i perquè es dreçaven contra l'explotació de que feia objecte els obreres la burgesia catalana.

Seria curiós de saber quins panellots coïa el senyor Hurtado quan Companys i Martí Barrera eren a la Mola, quan Macià i Gassol eren a l'exili, quan Casanoves i tants d'altres

---

¹⁹⁴⁶ «Después de las elecciones catalanas». *Luz*, 23 de novembre de 1932.

¹⁹⁴⁷ «Amics de Catalunya». *LH*, 24 de novembre de 1932.

¹⁹⁴⁸ «El diumenge electoral». *Mirador*, núm. 199. 24 de novembre de 1932.

eren acorralats pels pistolers del Lliure, quan Aiguader, Lluhí i Companys eren a la Model, quan Xirau, Casanellas, Comes i Lluhí, des de l'*Opinió*, aguantaven ferma la bandera de la llibertat i de la rebel·lió, en uns moments d'acoquinament general i aquell modest setmanari era objecte de processos, setmana rere setmana.

On l'ha tingut la pastisseria de panellets el senyor Hurtado tot aquest temps? On són aquests panellets que ell diu que coïa i que ara diu que els altres se li mengen sense haverlos cuït?

Ah! De pastisseria ja en tenia el senyor Hurtado, ja. Però quins pastells en sortien de la pastera!¹⁹⁴⁹

Recordant, una vegada més, la suposada anècdota explicada per Ortega y Gasset a les Corts –tantes vegades referida– *L'Opinió* continuava dient:

El senyor Hurtado pateix el mal de l'egolatria. Es pensa de bona fe que és indispensable. També es pensava el senyor Lerroux que Catalunya autònoma no faria res de bo sense el concurs dels lerrouxistes espanyols. Però el cos electoral ha entès que podia prescindir dels lerrouxistes i del senyor Hurtado.

El senyor Hurtado diu, des del seu setmanari, que l'opinió republicana ha portat al Parlament català molt escassos valors. Naturalment com que l'ha votat a ell, els altres no valen res, i el cos electoral ha demostrat tenir molt poc nas.

És una llàstima que «la massa neutra» en la qual tanta fe té posada el sentor Hurtado, aquesta vegada no s'hagi sentit emocionada pels seus discursos i no l'hagi votat.

Quan el senyor Hurtado va anar a la candidatura de l'Esquerra –el lerrouxisme català que li diu ell– va tenir 109.728 vots. Això li ha permès anar a Madrid a fer algun discursset al Parlament i àdhuc li ha donat ocasió de poder tenir l'bonor que el senyor Azaña li hagués de dir que callés, perquè amb les seves teories feia més mal que bé a la discussió de l'Estatut.

Ara que el senyor Hurtado no ha volgut anar convidat, només ha tingut 21.264 vots. Si l'haguéssim posat a la nostra candidatura diria que els electorals són una gent de tant i tant lluc i que realment el nostre partit tenia un gran to europeu dintre de la democràcia universal. Ara que no el vàrem voler i que ha perdut diu que som el lerrouxisme català.

El 12 d'abril i el 28 de juny del 31, havíem guanyat perquè, segons el senyor Hurtado, ens havia votat la massa neutra. La gent d'Esquerra no comptava per a res. Ara que hem tornat a guanyar, no és perquè ens ha votat la massa neutra, però la gent d'Esquerra

---

¹⁹⁴⁹ «Els panellets del senyor Hurtado». *LO*, 25 de novembre de 1932.

tampoc no apareix enlloc, i el senyor Hurtado diu que «la minva de vots lerrouxistes coincideix matemàticament en moltes seccions amb l'augment de vots de l'Esquerra», és a dir, ara hem guanyat perquè ens han votat els lerrouxistes.

I que això ens permet menjar-nos els panellets que el senyor Hurtado havia estat coent durant tant de temps.

Comprenem que una desfeta com aquesta, sigui de mal pair, però d'ací uns quants dies, quan el senyor Hurtado s'hagi assossegat i raonin sense passió, esperarem que s'adonarà que l'única representació política que avui ell té, la de diputat a les Corts de la República, la deu precisament al que ell en diu «lerrouxisme català», és a dir, l'Esquerra.

I si tan fàstic li fa, i es dóna vergonya d'ostentar-la, ja sap quin camí més elegant se li obre: el de renunciar a l'acta i anar a coure panellets.

Ah, I aquesta vegada vigilar que després els altres no se'ls hi mengin!

Afegint-se als analistes electorals, Josep Pla des de *La Veu de Catalunya*, afirmava que aquelles eleccions tenien dos grans derrotats: Lerroux i Hurtado.¹⁹⁵⁰ Una opinió que compartia *El Considerat*, afegint-hi a Nicolau i Domingo.¹⁹⁵¹ Tal com escrivia l'empordanès al diari lligaire: «Hurtado i Nicolau d'Olwer a Barcelona, Marcel·lí Domingo a Tarragona, la conjunció Carles Jordà – Isern Dalmau a Girona, malgrat l'extravagància indiscutible d'aquestes aproximacions, han pretès encarnar un punt de vista de catalanisme rígid, colorejat per un azañisme de to molt pujat». Uns candidats que «s'han presentat a si mateixos com a corresponsals de don Manuel Azaña i dels elements polítics que a Madrid tenen en aquest moment una situació preponderant. Han afirmat reiteradament que el traspàs de serveis es faria amb facilitats excepcionals si aquests treballs poguessin éssers confiats a ells; a més a més, han dit que el seu triomf seria el de la *caterie* republicana, ortodoxa i autèntica. En realitat han tractat de representar aquells vells partits que intermitentment tenien la paella pel mànec governamental». Per contra, pel seu company de files –i diputat per Girona- Joan Estelrich, el fracàs de la candidatura d'Acció Catalana era deguda al personalisme d'Amadeu Hurtado:

La presència del senyor Hurtado al davant de la coalició electoral complicava el confusionisme. En el moment que calia més que mai extirpar tot personalisme, en el moment que la necessitat política catalana exigia significacions netes de corrents d'opinió, es posava al davant de la candidatura el política solitari, mai vinculat a cap

---

¹⁹⁵⁰ PLA, Josep. «Els factors del resultat». *LVC*, 25 de novembre de 1932. A: *op. cit.* 1982. p. 534-537. També en parla a PLA, Josep. «Elecciones en Cataluña». *Las Provincias*, 26 de novembre de 1932.

¹⁹⁵¹ *El Considerat*, núm. 2. 25 de novembre de 1932.

partit, que –a part els valors que li reconeixem– venia a representar el vell personalisme que, de la Solidaritat ençà i abans i tot, havia fet tant de mal a l'evolució política de Catalunya.¹⁹⁵²

Amadeu Hurtado era al centre de tots els comentaris, també dels acudits de dreta i esquerra.¹⁹⁵³ *El Considerat*, per exemple, assegurava que «després de l'èxit del senyor Hurtado», aquest maniobrava per arribar a ser nomenat ambaixador a París. I ho reblava fent un de la ficció i imaginant el nomenament:

El senyor Hurtado se'n va anar a París com un sol home, disposat a demostrar com es manega això de la diplomàcia.

Posat a París, el senyor Hurtado va treballar com un negre per implantar la idea del senyor Azaña de tenir una política exterior. Però, com que ni ha guerra al Marroc, la francofilia de senegalès, que tan relleu ha donat al senyor Hurtado a Barcelona, no trobava una ocasió de lluïment. Això el va decidir a col·laborar decididament a l'obra de la pau del món, cosa que en opinió seva ha de fer-se clavant una pallissa monumental i colossal a l'Alemanya. Tota aquesta maniobra, com aquell qui res contribuïa a donar a la república espanyola una situació de diplomàcia brillantíssima.

Aplicant els seus vells procediments, don Amadeu va decidir maniobrar pel seu compte sense consultar gaire coses a aquells ximples de Madrid, que en això de la diplomàcia no hi entenen res. I dit i fet: don Amadeu va posar en joc el Marroc, les Balears i les Canàries. El pobre Mussolini ja tremolava.

Quan el govern de Madrid es va donar compte de la magnitud de la maniobra pacifista, antifeixista i antialemanya de don Amadeu ha quasi no hi havia temps de parar el cop. L'esquadra britànica ja s'havia concentrat a Palma de Mallorca per si un cas.

La cosa es va arreglar amb un telegrama del senyor Zulueta, al senyor Hurtado, ambaixador a París:, que deia: «Ordénole regrese a Barcelona en avión sin detenerse ante tumba soldado desconocido, sin pasar por Madrid, pues preferimos ahorrarnos explicaciones podrían complicar asunto. Recuerdos a Briand – Zulueta».¹⁹⁵⁴

---

¹⁹⁵² ESTELRICH, Joan. «El fracàs del personalisme». *LVC*, 2 de desembre de 1932.

¹⁹⁵³ *LCG*, núm. 3306. 3 de desembre de 1932. *El Considerat*, núm. 2. 25 de novembre de 1932. *El Considerat*, núm. 4. 9 de desembre de 1932. *D.I.C.*, núm. 76. 3 de desembre de 1932. *LCG*, núm. 3307. 10 de desembre de 1932.

¹⁹⁵⁴ «Fantasies d'*El Considerat*: El Sr. Amadeu Hurtado, ambaixador a París». *El Considerat*, núm. 3, 2 de desembre de 1932.

12.3. DE NOU A *LA PUBLICITAT*

Malgrat aquella dolorosa derrota, que encara ressonaria una temporada als diaris i tribunes periodístiques, Amadeu Hurtado no va retirar-se de la política. Aquesta vegada no. De fet, aquell revés el va portar a una major implicació:

La lliçó de la nostra derrota ens aconsellava de persistir en la primera idea de no contrariar el corrent sentimental del poble i acceptar de bona fe l'aixopluc que era per a tots els republicans catalans el nom de Macià, l'heroi popular o simple mite, però en tot cas una força, marcant una posició política addicta al president que li convertís, de desitjada, en indispensable la nostra col·laboració. Allò interessant era entrar amb un nom propi i un gest visible a l'escenari preferit dels grans espectacles populars. Tota la resta, que per a nosaltres era la formació d'un partit de govern capaç de substituir o d'ajudar segons les necessitats del país, l'únic que tenia disponible Macià o Catalunya, dependria de la gràcia i l'encert dels actors. I aquest pensament em va donar corda per més d'un any encara de vida pública, fins que els vaivens de la brega havien de poder més que tots nosaltres. (p. 719)

Com deia el sempre punyent i agressiu *Considerat*, «el senyor Hurtado sembla que encara no en té prou».¹⁹⁵⁵ En aquest sentit, el mateix pamflet satíric conservador assegurava que:

Després del desastre que per als elements directors del Partit Catalanista República, ex Acció Catalana, representa el resultat de les darreres eleccions, encara hi ha elements d'aquest partit que volen persistir i volen continuar al·legant que no és el partit el que s'ha equivocat, sinó el poble! Hem de dir en honor de la veritat que no són pas tots els que pensen d'aquesta manera, tot el contrari [...] Altres elements han examinat la qüestió (comencen a descobrir coses estranyes. No serà –es pregunten, que l'Hurtado ens ha enredat? Tot aquest optimisme que regnà en el partit durant la campanya electoral pot tenir per ventura –donats els resultats– un origen diferent de la «mise en escéne» més artificiosa i muntada amb la intenció més personal? De fet, tothom comença a sospitar que l'Hurtado es volia convertit en «jefe político» de l'azañisme a Catalunya. Volia fer el mateixa paper que en Planes i Casals feia en temps d'En Cánovas. Els homes no canvien mai.¹⁹⁵⁶

Com escriu el mateix Hurtado a les seves memòries, a partir de la derrota electoral es va sentir desautoritzat per a seguir a les Corts una política diferent de la de la minoria

---

¹⁹⁵⁵ *El Considerat*, núm. 4. 9 de desembre de 1932.

¹⁹⁵⁶ «El cas tràgic del Partit Catalanista República». *El Considerat* núm. 4. 2 de desembre de 1933.

d'Esquerra i «des d'aquell dia em vaig abstenir de tota intervenció en les qüestions catalanes menys en la de donar el meu vot de diputat a favor dels qui representaven la veritable voluntat del cos electoral de Catalunya» (p. 732). Ara bé:

Això no em privava de voler influir en l'opinió del meu país per donar a la Generalitat l'instrument de Govern d'un segon partit republicà catalanista. Com és natural, això m'obligava, prop de les portes de la vellesa, a ingressar en un partit que va ésser el que ja existia amb el nom de Partit Catalanista Republicà i que va reprendre el nom primitiu d'Acció Catalana Republicana, presidit per Nicolau d'Olwer. Al mateix temps, prenia al meu càrrec el diari *La Publicitat*, del qual es desprenia Ramon d'Abadal, nebot del degà del Col·legi d'Advocats del mateix cognom, juntament amb d'altres amics que tornaven a la Lliga, entre els, com a més destacat, el gran escriptor i poeta Jaume Bofill i Mates. (p. 732)

Hurtado, amb la seva experiència anterior a la premsa, confessa a les seves memòries que «el diari és el que em va interessar en primer terme» (p. 732). Aquest interès va tenir com a conseqüència l'entrada en l'accionariat del diari i el control de la majoria absoluta de la societat, a través de la compra massiva de participacions a alguns dels socis, en bona mesura, antics lligaires dissidents que havien participat en l'operació fundacional d'Acció Catalana i que després de les eleccions tornaven al vell partit o, si més no, marcaven distàncies amb la nova Acció Catalana Republicana.¹⁹⁵⁷ Com hem vist anteriorment, havien constituït La Publicitat Societat Anònima un grup de professionals, empresaris i polítics sota el lideratge de l'industrial paperer Lluís Guarro i Casas, l'enginyer i activista nacionalista Manuel Massó i Llorens, l'exdiputat i empresari tèxtil sabadellenc Ramon Picart i Felip, l'enginyer i polític Pelai Vidal de Llobatera, l'advocat, economista i col·leccionista d'art Josep Barbey i Prats i l'historiador i polític Raimon d'Abadal i de Vinyals. A finals de 1932, quan els Hurtado comencen la seva operació d'entrada a la societat editora del diari, aquesta estava formada per més de 90 socis diferents. Per fer-nos una idea de la procedència social dels socis, destacarem els noms de l'empresari Pere Sacrest, de Filatures Dusol de Les Planes d'Hostoles, l'industrial vinculat a Sant Joan de les Abadeses Jaume Espona i Brunet, els també industrials Lluís Jover i Castells, Narcís Clavell i Planas, Josep Botey i Riera, Domènec Cantí Canals, Josep Viladomiu i Josep Planells i Santonja, l'advocat i membre de l'Institut Agrícola de

---

¹⁹⁵⁷ Sobre el retorn de Bofill i Mates a la Lliga i la captació d'antics membres d'Acció Catalana, CASASSAS I YMBERT, Jordi. *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1980. pp. 369-384. MANENT, Albert. *Jaume Bofill i Mates. Guerau de Liost. L'home, el poeta, el polític*. Barcelona: Edicions 62, 1979. pp. 185-187.

Sant Isidre –futur conseller de Governació de la Generalitat intervinguda després del 6 d'octubre del 34– Lluís Jover i Nonell, el fundador de la Sociedad Electro-Química de Flix Josep Mansana i Tarrés, l'hereu de la masia de Can Freixa de Terrassa, Josep Maria Freixa i Ubach, el també terrassenc –havia estat alcalde de la ciutat– Emili Soler i Anglada, el promotor del cooperativisme agrari Carles Jordà i Fages, l'empresari Eduard Rifà, l'advocat i exdiputat provincial Josep Maria Bassols i Iglesias, l'empresari de l'hostaleria Miquel Regàs, l'argenter i exdiputat provincial Joaquim Cabot i Rovira, el comerciant i dirigent esportiu Rafael Morató, l'advocat Josep Rogent i el financer Josep «Pepe» Garí –que hem conegut anteriorment–, el dirigent del RACC Salvi Iborra, l'advocat Baldiri Rahola, l'arquitecte Lluís Girona i Cuyàs, l'enginyer tèxtil Ramon Soler Vilabella, el fabricant paperer d'Olot Joan Capdevila Raurich, els doctors Joan Puig Sureda i Pere Nubiola, el farmacèutic Josep Maria Rossell i Domènech, el president de la Cambra Oficial d'Indústria, Andreu Oliva i Lacoma, el banquer reusenc Eduard Recasens, l'exdiputat Carles Maristany i Benito, fill i hereu del marquès de l'Argentera Eduard Maristany, el financer Pere Arnó Maristany, l'empresari i exalcalde d'Hospitalet de Llobregat Just Oliveras, l'empresari pierenc Martí Estany, l'escriptor i compositor de sardanes Miquel Roger i Crosa, l'impressor mataroní Antoni Marfà Serra, el militant nacionalista Amadeu Peig, ... i noms més coneguts, com els de Lluís Nicolau d'Oliver, Lluís Massot, Martí Esteve, Ramon d'Alòs-Moner, Ferran Valls i Taberner, Josep Suñol i Garriga, Josep Maria Batista i Roca, Josep Carner o l'empresari Cinto Puget, «El senyor de la Terra del Foc», protagonista de llibre Josep Pla. I, dos vells coneguts, els germans Antoni i Ricard Tayà, que encara tenien 50 accions de la societat, cadascun.¹⁹⁵⁸ A través de les notes manuscrites d'Amadeu Hurtado podem veure el procés de compra de participacions socials, directament, o a través del seu fill Odó Hurtado i el seu futur gendre –i dirigent d'Acció Catalana–, Ferran Cuito. A més, una ampliació de capital li permetria ser el principal accionista del diari, amb 169 accions de 868, a més de totes les altres que podia controlar. D'aquesta manera, a la reunió de la Junta d'accionistes de LA PUBLICITAT S.A. del 7 de gener, convocada entre d'altres temes per proveir les vacants per dimissió dels consellers Abadal i Picart, s'elegia un nou consell d'administració

---

¹⁹⁵⁸ Accionistes de la S.A. La Publicitat el 31 de desembre del 1932 (Document mecanografiat). AAH. També formaven part de l'accionariat Manel Boadella, Felip Bonatti, Antoni Cantí Casanovas, Joan Creus Vila, Joaquim Costa Nonell, Ramon Curulla i Vallès, Martí Estany, Feliu Fages, Jaume Fonolleda, Josep Grant, Miquel Izard, Joan Marín, Martí Marín, Josep Mestres Mitjans, Miquel Matafi, Martí Morató, Francesc i Joan Ordeix, Enric Panadés, Artur Pibernat Martí, Marian Planas Cubos, Josep Prat Feliu, Adrià Preses Piquer, Armengol Puig i Saiz, Josep Rovira i Rovira, Josep Saureda, Cinto Serra, Joan Sorribas, Francesc Tusquets, Joan i Josep Valls i Valls. Josep Viladevall i Mateu i Josep Xicoy.

format per Josep Barbey, com a president, Guarro –que fins llavors n’havia estat el president– com a vicepresident, Ferran Cuito, l’empresari Josep Ensesa i Gubern i Jaume Cabarrocas com a vocals, i Odó Hurtado, com a secretari.¹⁹⁵⁹ Naixia un hòlding periodístic, amb *La Publicitat* i *Mirador*. Com era d’esperar, els diaris i revistes d’esquerra i dreta que el tenien com a autèntica bèstia negra, van reaccionar a la seva entrada a *La Publicitat* amb hostilitat manifesta. *La Humanitat*, d’ERC, per exemple, comentava en portada ja poc després de les eleccions:

La nova és certa. *La Publicitat* tornarà a ésser òrgan del Partit Catalanista Republicà des del primer d’any

- Com ha estat això? – hem preguntat a qui podia saber-ho. ¿No dèieu que el partit es dissolia?
- Sí, així ho creïem. – ens responen– que ja és la tercera– tothom estava aplanat i no es parlava d’altra cosa que de plegar. Però ha intervingut el senyor Hurtado, el qual, tossut, no ha volgut conformar-se amb el tall del poble i, per tant, a quedar arraconat.
- I com s’ho ha fet?
- Molt senzill. Ha destinat molts diners. – hom diu que vint mil duros – en comprar de sota mà accions de *La Publicitat*, fins a tenir-ne la majoria. I ara ja amb el diari al seu poder pensa actuar de nou.
- Però... amb quines possibilitats?
- És cert que el P.C.R. no té masses, però encara queden vots per a treure un parell de regidors en les properes eleccions municipals. .. Sobretot si pot aconseguir-se que prosperi el sistema proporcional enlloc de l’altre.
- Però ¿No veuen que constituir partidets és treballar contra Catalunya i contra la República? ¿No s’han adonat que el poble vol partits forts i no capelletes? Si fins Cambó ho demana així...
- Sí, sí, tot el que vulgueu. Però el senyor Hurtado no es resigna...
- Qui el seguirà?
- Els senyors Nicolau d’Olwer i Esteve, els senyors Ametlla i Noguer i Comet.

---

¹⁹⁵⁹ *LP*, 11 de gener de 1933. Sobre la història d’aquest gran diari, a l’espera que les novetats que exposem en aquest treball serveixin per il·luminar-ne alguns aspectes rellevants, caldria destacar la bibliografia existent: CAPDEVILA, C. *op. cit.* *LP*, 1 d’octubre de 1935 i la resta d’aquest número especia dedicat a l’aniversari de la catalanització del diari. GUILLAMET, Jaume. «Significació de *La Publicitat* en els grans canvis del periodisme català». *Butlletí de la Societat d’Estudis Històrics*. Núm. XXIX, 2018. P. 41-52. BELLMUNT, D. *op. cit.*, 1975. p. 87-90. BERNADES, Vicenç. «De *La Publicitat* republicana a *La Publicitat* catalana». *Avui*, 12 de setembre de 1976. FIGUERES, Josep Maria. «Conversió de diaris: el cas de *La Publicitat*». *Punt Diari*, 12 de juny de 1980. GIVANELL I MAS, Joan. *Bibliografia Catalana*. Barcelona: Fundació Patxot, 1937. Vol. I. pp. 457-459 i 513. SOLÀ, L. *op. cit.* pp. 52-60. TESIS, R. i TORRENT, J. *Op. cit.* pp. 133.136 i 472-476.

- Deuran haver-hi baixes?
- Segurament, segurament...¹⁹⁶⁰

L'Opinió, feia una repassada a les anades i vingudes de *La Publi*, assegurava que «*La Publicitat*, diem, tornarà, des del primer de gener provinent, a ésser òrgan del Partit Catalanista Republicà, disposat a aprendre unes quantes eleccions i totes les que calgui, sota la inspiració del senyor Amadeu Hurtado que sembla que està disposat a actuar amb decisió al davant de les restes disperses del partit per aplegar-les i dur-les endavant, procurant ensems, atreure's la massa neutra».¹⁹⁶¹ A l'altre extrem, *El Considerat* recollia una anècdota protagonitzada per un dels millors (i més antics) amics d'Amadeu Hurtado:

L'altre dia en una penya periodística de la nostra ciutat, algú comentant amb evident desconeixement de causa els canvis administratius que s'han produït a *La Publicitat*, atribuïa a l'Hurtado un paper importantíssim:

- Mireu si hi ha fet l'Hurtado que pràcticament queda amo de *La Publicitat*.
- En Francesc Pujols, que assistia casualment a la reunió, recordà que l'Hurtado ja ho havia estat anys enrere d'amo de *La Publicitat*. I immediatament afegí:
- Bé. Vaja «Dos veces niño...».¹⁹⁶²

Amadeu Hurtado tornava més d'una dècada després al diari *La Publicitat*, ara, però, com a propietari.¹⁹⁶³ Com a director va ratificar Carles Capdevila al capdavant d'una redacció formada per Carles Soldevila, Manuel Brunet, JV Foix, Josep Maria Planes, Domènec Guansé, Àngel Ferran, Emili Granier i Barrera, Lluís Aymamí, Vicenç Bernades, Pere Mialet, Josep Olivera, Enriqueta Manyé, Baltasar Samper, Carles Sentís, Josep Creus, Artemi Rom, Mateu Pou, Antoni Vilà *Crítias*, Antoni del Cerro, Agustí Vilarnau, Victòria Delclós, Joaquim Teixidor, Antoni Trigo, Marian Foyé o Josep Oncins.¹⁹⁶⁴ Amb l'entrada d'Hurtado hi van arribar Avel·lí Artís –gran amic del nou propietari i que hi exerciria de secretari de redacció–,¹⁹⁶⁵ Just Cabot, Joan Tomàs, Josep Mas i Vidal, Jaume Passarell, Francesc Fontanals,¹⁹⁶⁶ a més del fill petit d'Hurtado, Víctor.

¹⁹⁶⁰ «El senyor Hurtado no es resigna a quedar arraconat». *LH*, 10 de desembre de 1932.

¹⁹⁶¹ «*La Publicitat*, altra vegada òrgan del Partit Catalanista Republicà, inspirada pel senyor Hurtado». *LO*, 10 de desembre de 1932.

¹⁹⁶² «Una bona frase d'En Pujols». *El Considerat*, núm. 6. 23 de desembre de 1932.

¹⁹⁶³ «La nova orientació de *La Publicitat*». *LR*, 23 de gener de 1933.

¹⁹⁶⁴ Nòmines de desembre de 1932 i gener de 1933. AAH.

¹⁹⁶⁵ PASSARELL, J. *op. cit.* P. 25.

¹⁹⁶⁶ Tal com es pot observar de la documentació del diari procedent del Fons Amadeu Hurtado. AAH.

Coindicint amb aquell moment de canvi, va deixar el diari un dels membres destacats de la redacció, l'exdirector de *Mirador* Manuel Brunet. Evolucionat cap a posicions conservadores i catòliques –de fet, havia recuperat la fe dels seus anys de seminarista– plegava en disconformitat amb la línia política republicana, i laica del diari i del partit, i en clara contraposició a qui havia estat un dels seus mentors periodístics, ja des dels temps de *La Publicidad*, quan el jove Brunet es va fer un lloc a la premsa. Com escriu el seu biògraf, Francesc Montero: «Brunet realment se sentia incòmode a la redacció de *La Publicidad*, on gaudia d'un prestigi professional forjat a còpia d'anys d'experiència en l'ofici, malgrat que el terreny ideològic hi era un estrany».¹⁹⁶⁷ Especialment després de l'afer Bloch, que ja hem comentat anteriorment. Brunet va ser per *La Veu de Catalunya*, on acabava d'entrar com a director Ramon d'Abadal, el que fins feia ben poc era al capdavant de *La Publi*. El 22 de febrer de 1933, el diari conservador feia constar que «El conegut periodista Manuel Brunet, que ha tingut fins ara un lloc important a *La Publicidad*, s'ha adherit a la política de la Lliga Catalana, signant una proposta d'ingrés a l'entitat corresponent a la seva demarcació». Ell mateix ho explicava, dos dies abans, en una carta molt sentida enviada a Hurtado, en què sembla indicar que la sortida de la direcció de *Mirador* –no desitjada per Brunet– havia refredat les relacions:

Avui he anat a la Lliga de Gràcia i m'he donat d'alta. Demà miraré si lligo caps amb *La Veu*, aprofitant una indicació que data del desembre passat. Me'n vaig, doncs, de la manera més romàntica: no he vist l'Abadal des que se'n va anar de *La Publi* –el dia del sopar que li vam dedicar no hi vaig parlar apart– i ni sé el que guanyaré. No hem dit i escrit tantes vegades que cal estructurar els partits?

Sempre li agrairé les atencions que va acaba de tenir vostè amb mi a *La Publicidad*, que quasi m'havien fet oblidar la meua sortida de *Mirador*. He provat de bona fe de fer-me amb *La Publi* nova, però, francament, no m'hi sabia avenir. Per altra banda jo, que soc catòlic, no puc conformar-me amb certes coses que s'han dit al diari sobre la qüestió religiosa. Per altra part no m'agrada la política del diari, i no em veig amb cor de secundar. Ara, jo, a *La Publi*, més aviat seria una nosa. Li dic tot això francament, tal com ho penso, i espero que aquest episodi no refredarà les nostres velles relacions que ara acabàvem de reprendre. Cregui que me'n vaig amb molta recança d'un diari on he posat tanta bona fe. I justament ara que hi ha entrat vostè! En Granier està suficientment entrenat per

---

¹⁹⁶⁷ MONTERO, F. *op. cit.* p. 112.

substituir-me a les nits. No obstant això sempre estic a les ordres de vostè per tot el que calgui ara i sempre.¹⁹⁶⁸

Precisament, el llavors redactor Granier i Barrera ens ofereix un retrat magnífic de l'Amadeu Hurtado d'aquesta època, a l'article que va publicar l'any 1957 a *Ressorgiment*, en motiu de la publicació del primer volum de memòries i d'un cert debat sobre la seva figura a la premsa d'exili:

Aleshores Hurtado es distingia per una preciosa cabellera totalment nívica. Semblava que es tenyís el cap de blanc. D'estatura mitjana, ceapat, tenia un rostre obert, agradable, amb la pell fina i rosada i un seguit d'arruguetes malicioses –una miqueta de de to de poma camosina de Feliu Elias o Puig i Ferrer. Un tic curiós donava la impressió que us feia l'ullet. Però, cosa encara més curiosa, aquest detall no li desapareixava la fisonomia ni produïa cap efecte còmic que en disminuís la dignitat. Era no sols correcte, sinó afable amb tothom, àdhuc un nouvingut joveníssim com el cronista. Però ja d'antuvi donava la sensació d'una mica inabordable, com si un tel tenuíssim l'envoltés.

Entre nosaltres li dèiem «el senyor Hurtado» (rarament ens sortia, per mitja facècia, «el pare Hurtado», cosa que li donava un aire clerical absolutament imprevist). [...] Confessem que aquest punt també ens va fer reflexionar, i vam arribar a la conclusió imprecisa que podem resumir a posteriori en una fórmula condensada: «Don Amadeu», com també li deien alguns, a la castellana, no era del nostre món. No pas del nostre braç, ni del nostre criteri, ni de la nostra situació material, que en això era un home planer, sinó del món de les persones senzilles que anaven pel carrer. Ens feia l'efecte que, davant d'un problema viu, una exposició popular, ell veia només una qüestió de jurisprudència. Observant els juristes d'aquesta escola, que consulten els articles d'un reglament abans de prendre una decisió i sempre van a remolc dels fets, els joves parlàvem, irreverents, de «la jurisprudència».¹⁹⁶⁹

El periodista, amplia el seu retrat de qui va ser el seu editor a *La Publicitat*, assegurant:

És que Hurtado tenia, fonamentalment, alguna cosa que el distingia? No, ni el seu nom d'aparent consonança espanyola no semblava correspondre a altra cosa que a una deformació poc adient d'Hortadó o bé Ortedó català, de nissaga nostradíssima. Excel·lent orador i escriptor, es posava de seguida al nivell dels qui l'escoltaven o el llegien. Era, al

---

¹⁹⁶⁸ Carta de Manuel Brunet a Amadeu Hurtado. Barcelona, 20 de febrer de 1933. AAH.

¹⁹⁶⁹ GRANIER-BARRERA, E. *op. cit.* 1957.

mateix temps, popular i prestigiós. Era ric, àdhuc molt ric, però sabia despendre diners quan bo creia útil.

[...]

En la novel·la riu –igualment pòstuma i en curs de publicació– *El pelegrí apassionat*, de Puig i Ferrater, el cinquè i darrer volum publicat és el més apassionat fins ara. Hi surt un personatge que recorda molt Amadeu Hurtado I, a part raons que no ens semblen aplicables a ell potser per desorientar el lector, l'explicació que dóna el novel·lista podria ésser excel·lent: aquell home era, a la vegada, un artista i un polític, però no es decidia ni a fondre les dues activitats (cosa perfectament conciliable en el noble art de moure les masses) ni a triar-ne definitivament una. I així es va passar la vida. Cal dir que la seva democràcia era formal, i no es proposava d'eleva la multitud a la categoria de massa.

Setmanes més tard, a la segona part de l'article, Granier ofereix noves dades sobre aquella etapa a *La Publicitat*:

La seva entrada al diari es va fer remarcar per una aportació de fons i també de dinamisme.

Hi havia hagut excel·lents directors, com Martí Esteve i Carles Capdevila –del qual pensem fer l'elogi que es mereix. Algun redactor jove, la major profusió de gravats i altres aspectes superficials donaven la impressió d'un renovellament: allò anava a ésser una espècie de Mirador quotidià. Aleshores el cronista, era, sense haver-ho sol·licitat i en ujn periòdic al qual no l'unia ni tan solament una solidaritat de partit, secretari de la vella Publi –cosa que considera sempre un honor. En qualitat de tal va cridar-lo el senyor Hurtado, li exposà els seus plans: informació objectiva, àgil, no partidista, etc. Tot pegat estava molt bé. I Hurtado va precisar accidentalment que posarien un altre corrector. El cronista va escoltar-lo, amb el respecte degut, i a la fi es va limitar a dir:

– Si no teniu inconvenient, podríeu disposar del meu lloc de secretari de redacció i jo me n'aniré a baix a corregir proves.

Nova sorpresa de l'il·lustre advocat. Només va saber dir:

– Que és estrany, un jove com vós! Que no teniu ambició?

És possible que ell no en tingués, més per fredor mental que per manca de cobejança. Però no concebia això en els altres. En realitat s'equivocava també, i ens va costar no posar-nos a riure. A vint-i-cinc anys volíem imposar l'ideal socialista a tot el món, i ens acusava de no tenir ambició! Aquell home confonia, en els altres, l'ambició amb l'apetit

personal, i es pensava que l'ambició consistia, en un jove, en esdevenir un instrument seu.¹⁹⁷⁰

Segons la nota d'agència que publicava el madrileny *Luz*, després d'haver passat el diari a la propietat d'Amadeu Hurtado, havien cessat els redactors Aymamí i Bernades, que acabaven d'ingressar a ERC.¹⁹⁷¹ Uns marxaven i uns altres arribaven. Jaume Passarell, que ja col·laborava al *Mirador*, hi va arribar empès per Brunet i Just Cabot, que s'encarregà de lligar el fitxatge amb Víctor Hurtado.¹⁹⁷² No era l'única arribada en aquella redacció. En una entrevista pel llibre *12 periodistes dels anys trenta* de Josep Maria Figueres, Josep Maria Xicota recorda com va esdevenir periodista de *La Publicitat*:

Mirador va convocar un concurs de reportatges. Hi participo amb un reportatge sobre Santa Fe del Montseny. L'Amadeu Hurtado, que era l'amo, i Just Cabot, el director, s'anaven mirant els textos i em varen cridar. L'Hurtado no em coneixia. Jo era poc conegut. Fora de *L'Hora*, *L'Estudiant* i algun article a *La Nau* –essent director en Rovira i Virgili–, no havia publicat res més. El meu reportatge es veu que va agradar. Rebo una targeta d'Amadeu Hurtado i Miró pregant-me que passi pel seu despatx tal dia a tal hora. La mare quan ho veu, comenta: «Mira, es veu que has tingut bones notes, i ara et voldrà de passant al seu despatx». L'Hurtado era degà del Col·legi d'Advocats i era una de les «llumbreres del foro». Hi arribo, potser eren les quatre o les cinc de la tarda i al vespre encara parlàvem. Em va fer un test d'aptitud exhaustiu, com acostumava a fer quan volia conèixer una persona, la seva vida, el seu pensament... Imagini's que estic parlant del 1931 o 1932, d'una conversa de tres o quatre hores que em va impressionar. Recordo una pregunta clau. Ell demanava sobre qualsevol cosa, el que primer li venia al cap. Digué sobtadament:

- Escolti, de l'Ajuntament de Barcelona, què en pensa de Josep Cabré?
- Molt bé. És el germà de la meva mare.
- Ah! Vostè és nebot de...

Cabré era el president de la Cambra Mercantil i de la Cambra de Comerç. La Cambra Mercantil estava molt ben organitzada. Tenia un estol jurídic dirigit per Martí Esteve, que havia contractat el meu oncle, i un dels altres advocats era el seu fill, el meu cosí, que també havia col·laborat a *Mirador* amb articles de música. Era secretari de l'Associació

---

¹⁹⁷⁰ GRANIER-BARRERA, E. *op. cit.* 1958

¹⁹⁷¹ *Luz*, 11 de gener de 1933. Bernades ho confirma a BERNADES, V. *op. cit.* 1976.

¹⁹⁷² PASSARELL, J. *op. cit.* p. 25.

Íntima de Concerts, que va connectar les eminències mundial de l'època. Amb aquests antecedents familiars em van obrir les portes:

- Li va demanar la seva opinió, què en pensava de *Mirador*?
- Sí. Em va dir que aquest concurs de reportatges no servia per res. Era l'excusa per trobar nous valors del periodisme català. Gràcies al reportatge vaig poder entrar a *La Publicitat*. Hurtado em parlà del diari: «Miri, jo vull fer un gran diari i busco gent que valgui. Vostè m'ha agradat. De manera que si vol, vostè serà algú a *La Publicitat*. Li ofereixo ja el formarem, el càrrec de redactor polític. Demà a dos quarts de vuit sigui a la Gran Via. Era la redacció, allà on ara hi ha l'Institut Nacional de Previsió. A l'última escala, s'hi entrava per anar a *La Publicitat*.¹⁹⁷³

Aquest desig de convertir el diari en un rotatiu modern i de masses estava en l'ideari periodístic d'Amadeu Hurtado, com hem vist en les experiències anteriors, i queda fixat en les seves memòries, quan diu:

Entre tots vam emprendre la transformació de *La Publicitat* a fi de fer-ne un diari d'informació general destinat al gran públic però a favor del partit enlloc d'ésser, com havia estat, un butlletí entre doctrinal i oficial d'Acció Catalana, i vam aconseguir que fos sens dubte el diari que va tenir en la premsa del seu temps la més gran influència en la renovació dels procediments periodístics. Recordo amb motiu d'un esdeveniment polític, va venir a Barcelona una nombrosa delegació de periodistes estrangers, i, trobant-se renuit en una penya del Cafè Colom amb periodistes locals, el nostre Josep M. Planes, que estava entre joiós i desconfiat del seu treball de compaginador, els va preguntar el seu parer sobre la premsa de Barcelona i es va sufocar en respondre-li que els havia cridat l'atenció un diari de factura europea que no imaginaven com es podia sostenir sortint en un idioma de tan poca difusió com el català, i que se'n deia *La Publicitat*. (p. 733)

El ja referit Passarell, que va treballar com a ninotaire i redactor en tres èpoques diferents del diari i hi va conèixer de prop la intervenció i inspiració d'Amadeu Hurtado, reflecteix al seu llibre sobre *La Publicitat* el paper i la filosofia periodística d'Hurtado:

Quan l'Amadeu Hurtado es va decidir a actuar en els rengles d'Acció Catalana, després d'haver romàs una colla d'anys apartat de la política, el partit i el diari es van revifar. No caldria que repetís, em sembla, que el que ara se'n diu un hobby, una dèria, per a ell, era el periodisme. Ho havia demostrat anys abans durant la Guerra Europea, amb la intervenció que va tenir a *La Publicidad* castellana i a *El Heraldo* i a *El Liberal* de Madrid.

---

¹⁹⁷³ Entrevista a Josep Maria Xicota a FIGUERES. Josep Maria. *12 periodistes dels anys trenta*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, D.L. 1994. pp. 33-34.

A l'Amadeu el contacte amb el periodisme el rejuvenia. Tant era així quan tenia un diari a les mans deixava gairebé tots els seus afers de caràcter jurídic a càrrec del passant que tenia al seu despatx, i no es podia estar cada dia d'acudir al diari per tal de posar-se al corrent del que passava pel món, per saber notícies fresques que ens havien arribat, i a fi de comentar-les.

Els diaris, per a ell, havien de vibrar. Havien de tenir ànima. Si no era així no valia la pena de publicar-los ni menys de llegir-los. El periodisme, per a ell, era una feina de creació i no pas d'ofici. Si els qui s'hi dedicaven no tenien vocació o no hi posaven entusiasme, tan se valia que es dediquessin a unes altres feines més còmodes o més rutinàries.

Quan a França es produïen esdeveniments polítics d'importància compareixia a la redacció cada dia, tarda i vespre. Cap al tarda de la tarda a la de la Granvia i al vespre, i a darrera hora, a la del carrer de Barberà.¹⁹⁷⁴

El periodista i ninotaire, que ja l'havia conegut els anys del diari dels Tayà, recorda l'actitud d'Hurtado a la redacció, sempre en contacte amb els periodistes:

Cada vegada que hi venia ens demanava notícies, o si no era així, detalls relacionats amb la feina que fèiem. En alguns casos ens indicava la manera com ell entenia que s'havien d'enfocar les informacions o els reportatges per tal que resultessin interessants i no pas literatures rutinàries o insípides. Més aviat que no pas el patró de la barca era un company més, més granat que nosaltres, amb els cabells ja blancs, carregat d'experiència i que ja es mirava moltes de les coses que passaven pel món a través d'un vel ple d'escepticisme comprensiu i, per tant, tolerant. El seu tracte amical feia que deixéssim de banda el bri de paternalisme que posava a les seves converses, a les seves indicacions i als seus consells.

També el recordava d'una manera molt sembla Rafael Tasis, que a l'obituari publicat a *La Nostra Revista*, escrivia: «El recordo revisant proves i discutint la compaginació d'un número de *La Publicitat*, amb el seu vell amic i conciutadà –un altre vilanoví– que és el director de *L.N.R.* És una època que el vell diari català es renova d'aspecte, esdevé més àgil, més europeu».¹⁹⁷⁵ I afegeix: «El veig després presidint amb Josep Pous i Pagès els sopars anuals de *Mirador*, i esguardo els enormes volums de la col·lecció –set anys, densíssims de signatures i d'informacions– d'aquell setmanari que encara és enyorat per tanta gent que, enganyada per la identitat de tants noms, cerca un pà·lid substituíu en l'ex-botifler i mansoi *Destino*»

---

¹⁹⁷⁴ PASSARELL, *op. cit.* pp. 149-150.

¹⁹⁷⁵ Es tracta d'Avel·lí Artís i Balaguer, que era de Vilafranca del Penedès, no pas de Vilanova i la Geltrú.

Xicota, a qui acabem de referir-nos, donava més detalls sobre el diari a l'entrevista que hem esmentat:

Tornant al diari, diria que potser dels millors redactors destacaria l'Àngel Ferran. Era molt bo, com era bo *El Be Negre*. També Vicenç Bernades –que després va passar a *La Humanitat*–, Josep Maria Planas, Domènec Guansé, Joaquim Ventalló –que va passar a *L'Opinió*–, Eugeni Xammar, Pere Mialet, etcètera, en fi, un bon equip. Les col·laboracions eren molt bones: Jaume Bofill i Mates, Pompeu Fabra i les seves «Converses filològiques», J.V. Foix (*Focius*), Tomàs Garcés –gairebé no va fer res–, Josep M. De Sagarra, Josep Carner, Josep Pla, *Domènec de Bellmunt* (Domènec Pallerola) –va desertar, va fugir de l'exèrcit i sen va haver d'anar a França per no fer el servei militar, i no anar al Marroc–, Xavier Regàs, Carles Sentís, Claudi Ametlla, Puig i Ferrater, Fermí Vergés..

Tornant a *La Publicitat*, Amadeu Hurtado em presenta en aquesta reunió la redacció. El 1932 era jovenet. Escric reportatges a *Mirador*. Per exemple, el publicat el 26 de desembre de 1933 sobre la mort de Macià, fet amb Carles Capdevila. També començo, presentada la plana major dels redactors, al diari fent-hi relació sense cap problema. Un bon dia, no obstant, en Josep M. Planas, només arribar, em pregunta el que més tard serà una objecció: «Escolti, vostè és, per casualitat, parent d'en Miquel Xicota?». El meu germà era aleshores dirigent d'Estat Català. *La Publicitat* era d'Acció Catalana.

[...]

Li responc afirmativament, que és el meu germà. I ve la demanda clau: «Vostè creu que tindrà prou independència?». Amadeu Hurtado hi és present i intervé: «Escolti Planas, vostè a Xicota el coneix d'ara, jo vaig ser amb ell tota una tarda amb una llarga conversa i dic que sí». Planas va haver de rendir-se. «Be, bé, conforme no he dit res». Vaig començar l'endemà. Si aquesta conversa era a les vuit de la nit, a les nou marxava cap a casa.

L'experiència de Xicota dona moltes pistes sobre els criteris innovadors que Hurtado i el seu fill van implantar al diari d'acord amb els periodistes més joves de la casa:

L'Àngel Ferran feia la secció de l'Ajuntament. Em va presentar els periodistes d'informació de la Generalitat. I al cap de dos o tres dies, quan s'obre el Parlament, hi entro. La meua primera labor fou en aquesta secció. També vaig ocupar-me de la crònica política. En les dues institucions volia fer un model nou, més àgil de l'habitual, molt ensoïtat per la simple descripció ambiental i el relat dels discursos. Víctor Hurtado, el fill

d'Amadeu Hurtado, que era el responsable del diari i un gran animador em va dir una vegada:

- Escolta, per què no compres *L'Intransigent*. Fixa't com fan una cosa viva, en les sessions del Parlament.
- Sí, home, ara mateix el compraré.

Em va agradar tant que vaig posar-me a seguir el seu model. L'endemà de la primera crònica fet en aquest estil viu, Víctor em felicita: «Xicota, sensacional!». Tot seguit va haver-hi lectors que protestaven: el primer dia dos o tres, el segon trenta, i al cap d'una setmana cinquanta i donant-se de baixa perquè deien que es tractava en broma el Parlament de Catalunya. Aquesta transcendentalisme dels catalans.. Davant d'aquesta resposta en Víctor em diu: «No continuem, no continuem... Noi, què vols fer-hi, no en tens cap culpa». Però vaig seguir aquest model.

Sobre les interioritats del diari, el periodista Josep Maria Xicota també en dona detalls interessants:

Format: 57 centímetres. Espai útil: 52. Columnes: 8. Sap per què ho tinc tan present? Perquè el 1935 vaig «fer el diari», és a dir, la compaginació, posar a la primera plana això, fer els títols, etc. Anava també al carrer Barberà. Allà hi anava a escriure a la nit, perquè com que era redactor polític feia la sessió del Parlament de Catalunya. Aleshores la sessió del Parlament es feia a punta de ploma. Agafi la col·lecció de *La Publicitat* i veurà aquest estil que tenia. «S'inicia la sessió. El president, senyor Joan Casanovas, agita la campaneta». Eren unes cròniques a punta de ploma, tres o quatre columnes diàries. No era broma, eh?

[...]

- Érem molt lliures, no estàvem lligats. Per exemple, no hi havia correctors, aquests eren els linotipistes. Eren molt bons, sabien interpretar el que escrivíem a mà. A màquina escrivia només Antoni Vila –*Critias*–, Mateu Pou –que era el de comarques –, i para de comptar. Ni en Cabot ni jo, ni ningú ho feia. Tots escrivíem a mà. La temporada que vaig fer el diari, me'n recordo d'una anècdota. Un dia, Carles Soldevila feia una columna diària d'editorial, el famós «Full de dietari, que tenia l'espai just, clavat, sempre el mateix. Em diu
- Escolti Xicota. Avui sí que he estat just, no he notat cap canvi. Oi que he estat exacte?
- No, Vaig llegir el que vostè deia i ho he posat en menys paraules tot salvant la seva idea.

Cada dia havia de fer-li. Ho vaig fer sempre mentre vaig estar al diari. Simultaniejava les dues accions, fer el diari i la redacció, tot i que anàvem a fer coses fora. Ens ajudava, però, un servei que era el d'Antonio del Cerro, que cobria tribunes, tot i que se n'ocupava per part del diari Jaume Passarell.

Malgrat tots els canvis introduïts, el mateix Hurtado confessa a les seves memòries que el diari «estava lluny de ser un èxit»:

Els correligionaris, habituats al seu butlletí al seu butlletí, amb dos articles doctrinals i un tema lleuger a primera plana, cada dia al mateix lloc i gairebé de les mateixes dimensions, que, firmats o no, sempre sabien de qui era, sense que en les altres planes, fora d'algunes de setmanals sobre poesia, els interessats res més que el noticiari del partit, estaven molestos de trobar-se amb un diari per al públic que era com una profanació e la pròpia llar. I, en canvi, el públic, també acostumat a saber que era un diari de partit, en prescindia perquè creia que no era per a ell. Tenia molt més crit el diari de l'Esquerra *La Humanitat* que havia crescut ràpidament com, abans, *El Progreso* de Lerroux, pel mateix motiu que el fet de tenir-lo com a subscriptor o comprador equivalia a tenir per deu cèntims el títol de company de causa dels qui manaven.

No era aquesta la falla més important del diari, sinó la seva política. Al bon correligionari li semblava massa republicà i poc catalanista, i sobretot, molt confús en qüestions de conducta. Recordo una caricatura d'un periòdic local amb la imatge d'un partidari que llegia *La Publicitat* mentre el cap li donava voltés com un molí. (p. 733-734).

De nou, des de les revistes d'ERC –com *La Campana de Gràcia*, adquirida per aquest partit als López–, però especialment des de la conservadora *El Considerat*, s'atacava el nou propietari de *La Publicitat*, que aviat va traslladar *Mirador* a les dependències de *La Publicitat*, a Gran Via 589 –seu també d'Acció Catalana Republicana.¹⁹⁷⁶ El primer, per exemple, assegurava que:

Aquest tuf de podridura, de descomposició, avui encara lleu, però ben perceptible per als nassos delicats aquesta lleu sentor pestilencial que emana de les pàgines de *La Publicitat* nosaltres pensem que prové d'alguns cadàvers embalsamats que hi ha a la casa, alguns cadàvers que no es conserven prou bé (tot i la tasca dels embalsamadors), i que comencen a produir emanacions. El Sr. Carles Capdevila no serà un d'aquest? Potser és que tenen amagada la mòmia del senyor Hurtado? Potser les emanacions venen de rebost dels fracassos de *La Publicitat*, un dels més proveïts de Catalunya. Homes tornats agres, cares

---

¹⁹⁷⁶ *Mirador*, núm. 217. 30 de març de 1933.

verdes de floridura, cors podrits de tants anys d'esperar l'èxit en política, en literatura, en art? D'esperar inútilment l'aire sec i refrescant de la glòria i de l'eficàcia?¹⁹⁷⁷

Per la dreta, el segon semblava trobar l'essència de la possible influència d'Amadeu Hurtado al diari, que assegurava que passava a ser «l'òrgan de azañisme i de la francofilia senegalesa»:

Si el senyor Hurtado inspira *La Publicitat*, el vell diari del carrer de Barbarà, farà aquella política tan olla a que s'han acostumat els lectors de *Mirador*. En política interior farà azanyisme i dirà que el senyor Azaña és la República. En política exterior farà el que els francesos diguin. I callarà quan augmentin el pressupost de guerra. I llavors dirà, amb aquella gràcia que té el senyor Hurtado, que ja és hora que Espanya tingui una política internacional. El lector badoc s'anirà creient que tot això és veritat i tot seguit veurem altra vegada aquell tipus de francòfil, més francòfil que els francesos, el tipus del franco-senegalès, que és l'ideal d'aquest gran «hermano» que és el senyor Hurtado.

La primera manifestació de la influència hurtadiana a *La Publicitat* la notarem en la baixa del to catalanista. No oblideu que el senyor Hurtado no ha estat mai catalanista, que plora quan sent el senyor Azaña fent l'elogi de Castella, i que és l'autor de l'article «Castilla está aquí» amb el que va comentar un discurs castellanista del senyor Azaña.

Quan l'entrada d'Amadeu Hurtado al diari va ser definitiva, el mateix setmanari va insistir en la mateixa idea de presentar el polític com el representant de Manuel Azaña a Catalunya i com a eina de la política exterior del primer ministre espanyol, vinculada tradicionalment a la política francesa, assenyalat contínuament –i això era una novetat en aquest paper– com a «hermano», és a dir, membre de la maçoneria, a la qual pertanyien (o se suposava que pertanyien) un bon nombre de polítics republicans catalans i espanyols, però de la qual, com hem dit, no hi ha cap vinculació que ens faci sospitar que Hurtado també ho era:

Vam dir fa quinze dies que *La Publicitat* havia estat adquirida pels nacionalistes francesos o pels nostres afrancesats i que passava a ésser òrgan dels franco-senegalesos tipus Hurtado. Aquesta és l'obra dels azañistes catalans: hem perdut un diari catalanista per fer lloc a un diari que ha de servir la política exterior del senyor Azaña, que coincideix amb la dels colonitzadors francesos.

[...]

---

¹⁹⁷⁷ «Esquerra Republicana de Catalunya. Moralitat». *LCG*, núm. 3308. 17 de desembre de 1932.

Els «hermanos» d'Acció han aconseguit expulsar del diari els elements conservadors que ja havien estat foragitats del partit i creien que el senyor Hurtado els posaria definitivament el diari a les mans. Però el senyor Hurtado ha tret més diners, se'ls ha apoderat del diari i ha deixat als homes d'Acció Catalana un modest raconet d'on seran aviat trets a puntades de peu. Tot això demostra que entre «hermanos» també hi ha jocs fraticides.¹⁹⁷⁸

Com veiem a *El Considerat*, no s'estava de presentar Hurtado com un «franco-senegalès», és a dir, un partidari del colonialisme francès –en aquest cas sobre Catalunya –, un francès mancat, un «negre bo» a ulls de l'ocupant.¹⁹⁷⁹ O bé, se'l considerava responsable d'haver convertit l'històric diari republicà catalanitzat per Acció Catalana en una «sub-*Dépêche* en català», «una *Dépêche* de Tolosa en petit»¹⁹⁸⁰, un diari que imitava el diari radical-socialista del Migdia francès, «en l'ordre d'idees, en el seu laïcisme i en el fet d'ésser l'òrgan, més o menys franc, de la maçoneria» i que era «molt inferior i de molt més mal gust que els diaris de les porteres de París».¹⁹⁸¹ A més, s'atacava la francofilia del diari i del seu nou propietari d'una manera que evocava directament la disputa entre francòfils i germanòfils en el clima de neutralitat oficial d'Espanya durant la Gran Guerra, però situada en el context d'entreguerres:

Però això no és el pitjor de l'afer. Una vegada més. I tenim motius per dir-ho –volem cridar l'atenció del públic sobre la gravetat de fet que hi hagi un diari català al servei de pensament francès. No ens ha de fer cap gràcia que França necessiti un diari a Barcelona. No ens fa cap gràcia que el funest grup dels «hermanos» liquidi un diari catalanista i el posi al servei del pensament d'una potència estrangera. Tot això indica que la política europea està molt malament i que especula amb eventualitats desagradables.

Davant d'aquests fets, en el moment en què el senyor Hurtado necessita un diari, creient que això és de mal averany, comencem per dir que vigilarem aquest senyor i farem les campanyes que siguin necessàries a favor de la neutralitat d'Espanya.

Tothom recorda encara que quan el senyor Hurtado era director de *La Publicidad* en temps de la guerra, el diari era intervencionista, o sigui partidari que ens anéssim a fer matar a Verdum. En aquell temps, el senyor Hurtado defensava els interessos d'un famós navilier, els interessos de la guerra, primer, que els interessos del país. I ara què defensa,

---

¹⁹⁷⁸ «Els franco-senegalesos han adquirit *La Publicitat*». *El Considerat* núm. 10. 20 de gener de 1933.

¹⁹⁷⁹ La mateixa acusació a la premsa política de Valls. N. «L'espill al llarg del camí». *El Temps*. 29 d'abril de 1933.

¹⁹⁸⁰ «Els rumors que circulen». *El Considerat*, núm. 16. 3 de març de 1933

¹⁹⁸¹ «Una sub-*Dépêche* en català». *El Considerat*, núm. 16. 3 de març de 1933.

què vol el senyor Hurtado? Fa uns quants dies, *La Publicitat* dedicava unes ironies a unes conferències pacifistes. És un debut del vell soldat de la «Legion d'Honneur»?

Repetim, cal vigilar de prop l'«hermano» Hurtado.

Dues setmanes després, el mateix setmanari satíric insistia en la crítica a la nova posició d'Hurtado dins del diari i el seu poder al partit:

La Publicitat estava destinada a conèixer per segona vegada el domini del senyor Hurtado. Hi haurà hagut l'època franco-senegalesa de *La Publicitat* castellana i l'època franco-senegalesa de *La Publicitat* catalana. Durant la primera època, els senyor Hurtado es dedicava als afers; durant l'època d'ara es dedica a la política. Però tan senegalesa i provinciana és *La Publi* d'ara, com la d'abans.

L'entrada del senyor Hurtado a *La Publicitat* l'ha erigit en una mena de pontífex de l'Acció Catalana o millor dit del que ha quedat de la dispersió de l'Acció Catalana. Els elements d'aquest partit que erigí en dogma, ja fa uns quants anys, el manteniment a Catalunya d'un antic provincianisme han hagut d'anar a raure a les idees i a les persones més provincianes de Catalunya.¹⁹⁸²

Pel que feia concretament al darrer gir del diari, *El Considerat* assegurava què:

El darrer esforç del senyor Abadal i Vinyals de convertir el vell diari en un òrgan preponderantment informatiu i catalanista posat per sobre de les ideologies dels partits polítics ha fracassat completament. *La Publicitat* és completament avui en diari d'una capelleta, absolutament tendenciós, servidor d'uns interessos personals. *La Publicitat*, a Catalunya, serveix els interessos azanyistes representats pel senyor Hurtado i la seva petita cort d'aduladors i d'arribistes democràtics.

La situació, a parer dels redactors anònims del setmanari conservador, era molt més general i formava part d'una operació de l'esquerra republicana espanyola governamental per controlar la premsa d'una manera «feixista»:

L'entrada del senyor Hurtado a *La Publicitat* forma part del pla més vast de feixitzar, de sotmetre tota la premsa d'Espanya a les vel·leïtats del senyor Azaña. Aquest pla, que era políticament molt ambiciós, ha fracassat totalment a la pràctica. *El Sol* i *La Voz* de Madrid, d'ençà que estan sota el control de Guzmán, representant d'Azaña, han perdut més de la meitat del seu tiratge. La gent no els vols i es dona de baixa en massa. A Espanya l'opinió és absolutament contrària a aquests treballs per matar la independència de la premsa. Prefereix la censura prèvia o la persecució sistemàtica. Entén el periodisme com

---

¹⁹⁸² «*La Publicitat* del senyor Hurtado». *El Considerat*, núm. 12. 3 de febrer de 1933.

a funció noble i franca abans que un treball de despatx per servir un grup de milionaris que compren un diari com qui compra un cotxe, un ministre o un subsecretari.

Entre aquests milionaris que actuaven sobre la premsa de Madrid la revista hi feia constar els casos d'Indústries Agrícolas S.A. –propietat de les famílies Carner i Suñol, estretament vinculades a la política republicana, no debades Jaume Carner era en aquell moment ministre d'Hisenda –, Uralita S.A. –propietat de Josep Maria Roviralta, magnat amb un passat de vel·leïtats artístiques, membre del Rotary Club i que es declarava públicament republicà, i el seu germà Manuel¹⁹⁸³ i l'industrial tèxtil i filantrop de Cardona, Josep Compte i Viladomat. L'esment feia referència a la compra dels diaris *El Sol i Luz* –a través de l'Editorial Fulmen–, fundats tots dos per l'empresari periodístic Nicolás María de Urgoiti, per part de l'empresari català Lluís Miquel, accionista ja d'*Ahora* –al qual estava vinculat per llaços familiars– per constituir el que es va anomenar com a trust azañista –tot i que realment, com assenyalen Seone i Saiz es va tractar de dues operacions d'adquisició diferents, mitjançant les quals les dues publicacions van continuar sent jurídicament independents.¹⁹⁸⁴ En aquesta operació, que va tenir com a ideòleg i mediador el mexicà Martín Luís Guzmán –íntim amic d'Azaña– hi intervingueren els ministres d'Hisenda i Governació Jaume Carner i Santiago Casares Quiroga, que van aconseguir l'entrada d'empresaris catalans i gallecs, respectivament. Un d'aquests serien els germans Roviralta, d'Uralita S.A. *El Considerat* ho tenia clar:

A La Publicitat li passarà igual que a *El Sol* i *La Voz*: quan el públic es doni compte del que hi ha sota el diari, el deixarà. El senyor Hurtado va fent el trànsit d'una manera molt lenta, però la gent ja comença a dir que aquesta *Publicitat* és diferent de la d'abans. El diari fatalment perdrà interès perquè no hi ha res més avorrit i més contrari a la manera d'ésser d'aquest país que l'azanyisme. I l'azanyisme passat pel provincianisme més o menys perpinyanenc d'Hurtado, esdevindrà un producte indigerible i francament repulsiu.

En tot cas, *La Publicitat* és ja avui el portaveu del provincianisme català. S'ha tornat un diari considerós i solemne i es dedica a al·lçonar el país amb un aire de seriositat còmica. El senyor Macià, el senyor Lluhí, el senyor Companys i l'Esquerra en general han rebut aquests últims dies del senyor Hurtado, a través de *La Publicitat*, lliçons terribles i

---

¹⁹⁸³ BELLMUNT, Domènec. *Figures de Catalunya*. Barcelona: Catalònia, 1933. pp. 191-212.

¹⁹⁸⁴ Sobre aquesta operació periodística de la premsa republicana de Madrid, SEOANE, María Cruz i SÁIZ, María Dolores. *Historia del periodismo en España*. vol. 3: El siglo XX, 1898-1936. Madrid: Alianza Editorial, 1983. pp. 411-423. SEOANE, María Cruz. «Las empresas periodísticas y el poder en la II República» a AUBERT, Paul i DESVOIS, Jean-Michel. *Presse et pouvoir en Espagne. 1968-1975*. Maison des Pays Ibériques – École des Hauts Études Hispaniques – Casa de Velazquez. Bordeaux – Madrid, 1996.

documentades. Aquests lliçons deuen haver fet a aquests ciutadans unes rialles esplendoroses. El senyor Hurtado, per la marxa que ha agafat, és capaç de donar lliçons al propi senyor Macià. D'aquest home es pot esperar qualsevol cosa: que doni lliçons al senyor Macià, que demostrï que el senyor Nicolau fou un ministre magnífic o que el senyor Martí Esteve i Grimpa és un polític excepcional.

De nou, la coincidència amb el que deia *La Campana de Gràcia*, vinculada a ERC, era exacte. En aquest cas, el poeta Agustí Esclasans era qui a l'article «Intel·lectualisme», assegurava:

Si volguéssim fer una imatge miquel-angelesca, diríem que *La Publicitat*, eixida del ventre de sa mare, al cap de deu anys ha tornat al ventre de sa mare, que en aquest és son pare. *La Publicitat* sortida de les mans d'Amadeu Hurtado, torna a les mans d'Amadeu Hurtado. El final de l'any 1932 s'ha assemblet al de l'any 1922. Lògicament, *La Publicitat*, avui, ha de de fer tot el que pugui per ésser escrita novament en castellà, defensant l'azañisme. Però deu anys no han passat en va. I avui les joventuts catalanes liberals saben on van i què volen. Per això en fa tanta de tristesa la liquidació total de *La Publicitat*, diari que un dia gairebé fou la concreció quotidiana dels nostre anhels de normalitat intel·ligent i comprensiva.¹⁹⁸⁵

També eren molt similars les caricatures que un i altre setmanari feien d'Amadeu Hurtado en relació *La Publicitat*. Així, a *El Considerat* apareixia un gegantí Amadeu Hurtado que treia a puntades de peu els catalanistes del diari¹⁹⁸⁶ o amb el diari a sota el braç i un grapat de militants d'Acció Catalana intentava obrir-se pas a ERC, mentre des de dins els membres del partit asseguraven «És l'Hurtado! és l'Hurtado! No el deixeu entrar que trenca tot el que toca!».¹⁹⁸⁷ I *La Campana* una il·lustració titulada «Els fracassats» volia representar el casament d'un *Mirador* personificat vestit com un pallaso de forma bufonesca i amb bigoti de Charlot amb una *Publicitat* vestida de blanc oficiat pel mateix Hurtado, sota la llegenda: «*La Publicitat* – Fem un pacte. D'ara endavant jo seré el *Mirador* de cada dia. *Mirador* – D'acord. Però amb una condició. D'ara endavant jo seré *La Publicitat* de cada dia. El senyor Hurtado – Feu el que vulgueu, fills meus... A fi de comptes, l'ensopiment quedarà sempre a casa»,¹⁹⁸⁸ o un Hurtado assegurat a la taula de *La Publicitat* sota dos cartells en què es pot llegir «Macià, sí» i «Macià, no», tot envoltat de cartes de subscriptors donant-se de baixa del diari, escrivint a dues mans

---

¹⁹⁸⁵ ESCLASANS, Agustí. «Intel·lectualisme». *LCG*, núm. 3318. 25 de febrer de 1933.

¹⁹⁸⁶ *El Considerat*, núm. 10. 20 de gener de 1933.

¹⁹⁸⁷ *El Considerat*, núm. 12. 3 de febrer de 1933.

¹⁹⁸⁸ *LCG*, núm. 3320. 11 de març de 1933.

sucant les plomes en els tinters de l'odi i la bilis, titulada «Els editorials de *La Publicitat*»: «Maquiavel Hurtado: “... I sobretot, procura sempre que la teva mà dreta no sàpiga mai el que escriu la teva mà esquerra”». ¹⁹⁸⁹ *D.I.C.* també s'afegia a la caricatura i representava un Azaña especialment lleig que, des de la tribuna d'un edifici, es mirava una jove representació de Catalunya –cofada amb barretina– que passava pel carrer i que li assenyalava Hurtado. Aquesta deia: «Veu's ací perquè serveix el *Mirador* de l'Hurtado. Perquè aquell senyor em pugui guaitar millor. Potser sí que es creu fer un bon partit!». ¹⁹⁹⁰ Per part seva, *L'Esquella* representava dos personatges que comentaven: «Ja saps que el burgès del *Mirador* ha comprat *La Publicitat*? – Quina colla de pepes! Déu els cria i ells s'ajunten. Deixem que els morts enterrin els seus morts». ¹⁹⁹¹

Mentre *La Publicitat* començava una nova etapa, a les darreries del govern provisional de la Generalitat s'havia aprovat la constitució de la Comissió Jurídica Assessora, ¹⁹⁹² encarregada de la redacció dels estudis dels projectes de llei del Govern de la Generalitat, presidida per Joan Maluquer i Viladot i de la qual formava part Amadeu Hurtado juntament amb els juristes Ramon d'Abadal i Calderó, Oriol Anguera de Sojo, Antoni Par i Tusquets, Josep Roig i Bergadà, Santiago Gubern i Fàbregas, Eugeni Coello i Calon, Josep Xirau i Palau, Francesc Maspons i Anglasesell, Joan Martí i Miralles, Josep Maria Pi i Sunyer, Manuel Raventós i Bordoy, Pere Mias i Codina, Pau Font de Rubinat, Lluís Emperador Félez, Antoni M. Borrell i Soler, Ramon M. Roca i Sastre, Pompeu Quintana i Serra, Ramon Coll i Rodés i Enric Febrer i Prades. Hurtado va ser elegit per formar part de la comissió de Dret Públic, encarregada de la redacció de l'avantprojecte de Constitució interna, la Llei Municipal, la Llei Reguladora del Tribunal Superior i la Llei electoral, juntament amb Maluquer, Roig, Gubern, Mias, Xirau i Pi Sunyer:

Ens reuníem a la mateixa residència del Parlament, magníficament instal·lat al Palau Reial de la Ciutadella, que havia deixat de servir de museu d'art d'ençà que aquest havia traslladat les seves riqueses al Palau Nacional de l'Exposició de Montjuïc i teníem habilitades unes dependències molt espaioses als locals de la Conselleria de Justícia, situats als baixos de l'ala dreta de l'edifici. Quan els diferents projectes passaven de la secció corresponent al ple de la Comissió, semblava que aquell grup de juristes fos el veritable Parlament en la seva funció més alta de fer les lleis del país (p. 728).

---

¹⁹⁸⁹ *LCG*, núm. 3315. 4 de febrer de 1933.

¹⁹⁹⁰ *D.I.C.*, núm. 86. 11 de febrer de 1933.

¹⁹⁹¹ «El pobre Hurtado». *LCG*, núm. 3313. 21 de gener de 1933.

¹⁹⁹² *Butlletí de la Generalitat de Catalunya*. Acords del Consell Executiu, sessió del 24 d'octubre de 1932.

Com recorda el jurista i diputat, un dels primers estudis encomanats a aquesta secció de la Comissió va ser el projecte de Constitució de la Generalitat –«que encara no sé per quin motiu el Consell va voler motejar d'Estatut interior, com si l'altre, que és l'únic de la nostra autonomia no ho fos igualment interior, i com si la confusió de noms ajudés a aclarir les coses» (p. 729) – que havia de regular el funcionament institucional. En va ser el ponent Josep Roig i Bergadà, president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, i es va començar a discutir en el ple de la Comissió el 12 de desembre de 1932,¹⁹⁹³ només dos dies abans de l'elecció solemne de Francesc Macià com a primer President de la Generalitat estatutària per un Parlament de Catalunya –presidit per Lluís Companys– i que havia obert les seves sessions solemnement sis dies abans.¹⁹⁹⁴ Precisament l'endemà de l'inici de les discussions, el diputat a Corts Josep Grau i Jassans, des del diari d'ERC *La Humanitat*, no s'estava de dubtar de l'esperit revolucionari dels juristes que formaven la Comissió Jurídica Assessora, encarregada de la redacció d'aquesta Constitució de la Generalitat.¹⁹⁹⁵

Poc després, el 19 de desembre de 1932, Macià va nomenar un govern amb el jove Joan Lluhí i Vallescà com a Cap del Consell Executiu i conseller d'Obres Públiques. Lluhí, líder del grup de *L'Opinió* i «enemic íntim» d'Amadeu Hurtado, va rebre de Macià la delegació temporal de totes les funcions executives establertes a l'Estatut i delegables segons l'article 14 del mateix text, que s'establia que el President «podrà delegar temporalment les seves funcions executives, però no les representatives, en un dels consellers». Aquest fet que semblava que el convertia en el veritable cap de l'executiu – a la manera d'un primer ministre–, mentre Macià esdevenia un President de caràcter representatiu. Almenys aquesta, la constitució d'una bicefàlia amb un Macià com a president merament representatiu i un cap de govern executiu, era la pretensió de Lluhí, tal com asseguren els seus biògrafs.¹⁹⁹⁶ Com escriu Hurtado:

No sé per quines interioritats del partit, Macià havia hagut de donar el Govern al jove Lluhí, que no era sant de la seva devoció, amb la facultat delegada de representar-lo al Parlament, i Govern, que era íntim de Lluhí, ens va plantejar el problema de fer més

---

¹⁹⁹³ Comissió Jurídica Assessora. Acta de la sessió del Ple celebrada el 12 de desembre de 1932 sobre l'Avantprojecte de Constitució de Catalunya (futura Llei d'Estatut Interior de Catalunya, de 25 de maig de 1933). ANC

¹⁹⁹⁴ PITARCH, Ismael E. *El President Macià i el Parlament de Catalunya*. Barcelona: Parlament de Catalunya – Departament d'Edicions, 2009.

¹⁹⁹⁵ GRAU I JASSANS, Josep. «¡Cal plasmar els anhels del poble!». *LH*, 13 de desembre de 1932.

¹⁹⁹⁶ UCELAY DA CAL, E. i GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.* pp. 143-156.

completa la delegació del president per alliberar-lo de la responsabilitat de governar. Tot seguit em vaig fer càrrec dels seus desitjos i els companys de la secció em van confiar la redacció dels articles pertinents. Segons el meu projecte, que va ésser aprovat, el president no podia delegar en part, sinó totalment, les seves funcions, amb la sola excepció de les merament representatives, i en aquest cas podria presidir els Consells però sense vot, perquè no l'afectessin els possibles blasmes del Parlament. En conèixer aquest text de la nostra secció, Lluhí es va prendre la cosa tan a la valenta que va donar l'ordre d'ésser ell qui havia de rebre les comissions que acostumaven a anar a la Generalitat a veure Macià per coses del Govern. Nosaltres vam comentar el cas en un article a *La Publicitat* com una conseqüència natural i lògica de la projectada delegació de facultats (p. 730)

Poques setmanes després que comencés a governar el primer executiu estatutari, encapçalat per Lluhí, *La Publicitat* comentava en un dels editorials sense signar que tot sovint s'atribuïen a la ploma d'Amadeu Hurtado –o a la d'algun redactor inspirat pel propietari del diari–, l'evolució de l'Esquerra, i especialment, la considerable influència i poder del grup dels lluhins:

Dins el partit que ara govern, la llei inexorable de les coses ha conduït al primer terme del seu conglomerat un sector format pel Sr. Lluhí i pels seus amics (grup *Opinió* com l'anomenen), sector que dins de l'Esquerra, representa, no direm la intel·lectualitat, que seria massa dir, ni tampoc la intel·ligència que potser no seria del tot exacte: però com sigui que els que el formen gairebé tots són homes de carrer que han escrit en algun setmanari i que donen la sensació que algun cop exageren de gent instruïda, han assolit la màxima autoritat i la màxima popularitat dintre el partit. Hi ha, certament, en aquests altres homes de més sentit polític, de preparació més intensa per a les lluites d'aquest ordre i d'un altre saber fer més expeditiu en sortir del pas; però l'evolució natural de la massa els ha anat empenyent cap a una mena de reserva que ja ha fet la seva feina; i insensiblement, cada dia que passa els porta a una probable eliminació.

Aquesta evolució natural explica els canvis d'actitud que progressivament ha experimentat l'Esquerra de les eleccions ençà. Per una estranya paradoxa, els personatges que, a bell ull, hauríeu dit que tenien menys força han abassegat ara tots els llocs de govern i de responsabilitat; i són els que donen to a l'acció política del partit, que gairebé unànimement assenteix amb la seva confiança i els assegura el prestigi de la seva representació.

Algun petit grup de descontents, com n'hi ha a tots els partits, vol explicar aquest fenomen, tan perfectament normal, com un cas de captació de la voluntat del Sr. President Macià. Els qui fan córrer aquest rumor, que ha arribat fins a nosaltres, no coneixen l'Honorable

Senyor President de la Generalitat. El senyor Macià no és home per a portar la contrària a la voluntat d'un partit que ha considerat com el propi des del primer moment, i a les disciplines del qual mai no ha deixat de subjectar-se, ans sempre ha tingut punt a què tothom s'hi subjectés. A la veritat, si no hagués comprovat personalment, amb la penetració que tothom li reconeix per a aquestes coses, que és el partit qui ha iniciat, i vol seguir l'evolució que és objecte del nostre comentari, no hauria donat mai el govern de Catalunya als que actualment el tenen, ni molt menys hauria consentit, - com ha fet, mogut pel seu respecte a la voluntat general – aquesta mena de disminució de la seva personal autoritat que se segueix de la present distribució de funcions de govern, la qual alhora que li permet gaudir d'un honorable i ben guanyat repòs, l'ajuda a fer pas als nous valors de popularitat i de prestigi que s'han donat al seu partit.¹⁹⁹⁷

«Com temien els qui coneixien bé Macià, el president va reaccionar contra aquesta amenaça de postergació, i fulminantment va ésser dimitit [Lluhí] amb tot el seu equip» (p. 730) La causa d'aquesta trencadissa, però, no va ser –només– aquest article de *La Publicitat*, sinó la causa profunda que assenyalava, la qual tindria com a derivada el nomenament del substitut del governador civil Joan Moles, quan aquest va ser nomenat Alt Comissari d'Espanya al Protectorat del Marroc.¹⁹⁹⁸ Les frustrades aspiracions de Josep Tarradellas –Conseller de Governació i Sanitat–¹⁹⁹⁹ d'ocupar aquest càrrec el van portar a coincidir o acostar-se al grup de *L'Opinió*, del qual no formava part inicialment, i a dimitir amb Lluhí, Pere Comas i Antoni Xirau, quan aquests van sortir del govern en disconformitat amb el presidencialisme i l'autoritarisme de Macià, que, alhora, recelava del poder d'aquest grup dins l'executiu i les ambicions del seu antic secretari.²⁰⁰⁰ Finalment va ser nomenat el dirigent d'Acció Catalana Claudi Ametlla –que havia plegat del govern civil de Girona després de la derrota del seu partit–²⁰⁰¹, que a les seves memòries consigna les poc dissimulades ambicions de Tarradellas de succeir Moles, que van portar a una situació on «el president no va fer ni un pas, que hauria pogut ésser molt operant, a favor de seu antic i devot secretari».²⁰⁰² El govern central recelava d'un

---

¹⁹⁹⁷ «L'evolució de l'Esquerra». *LP*, 15 de gener de 1933.

¹⁹⁹⁸ «¿Qui serà el nou Governador de Barcelona?». *LP*, 8 de gener de 1933. SOLDEVILA, Carles. «El Govern civil de Barcelona». *LP*, 18 de gener de 1933.

¹⁹⁹⁹ «De política catalana». *LH*, 13 de gener de 1933. «Qui serà Governador de Barcelona?». *LP*, 11 de gener de 1933.

²⁰⁰⁰ UCELAY DA CAL, E. i GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.* ESCULIES SERRAT, Joan. *Josep Tarradellas (1899-1936) Dels orígens a la Guerra Civil*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona – Institut d'Història Jaume Vicens Vives, 2012.

²⁰⁰¹ RAHOLA, Carles. «Mots de comiat i d'arreveure» i «Àpat de comiat a Claudi Ametlla». *El Autonomista*, 5 de desembre de 1932.

²⁰⁰² AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. pp. 180-181.

governador d'Esquerra –i hauria preferit que el seu interlocutor com a primer partit català fos Acció Catalana–, tot i que el més lògic era que fos nomenat entre els dirigents del partit dominant i, entre aquest, el més ben situat era el futur president de la Generalitat, tal com documenta profusament el seu biògraf Joan Esculies,²⁰⁰³ ja que aquest tenia un bon coneixement dels assumptes d'ordre públic que s'havien de transferir a la Generalitat i sobre els quals feia mesos que hi treballava. A més, havia demostrat els seus bons dots d'organitzador i tenia la confiança tant de Moles com del ministre Santiago Casares Quiroga. Macià, però, va vetar aquesta possibilitat, fet que va precipitar el trencament entre el president i el seu conseller, que en un context de divisió dins ERC entre els dirigents d'Estat Català, partit fundat pel mateix Macià, i el grup emergent de *L'Opinió*, que van sortir del govern. A partir d'aquí, Ametlla no s'està d'afegir que «les seves innombrables intrigues, gestions i viatges [de Tarradellas] als quals el seu dinamisme el porten sense remei, més aviat serviren la meva candidatura. [...] Una candidatura que jo mai no havia pensat presentar; car, per molt que m'abellís l'honor, mai no havia pensat copsar-lo. I quan el meu gran amic Amadeu Hurtado me'n parlà per primera vegada – penso que fou ell qui donà el meu nom – i afegí que Carles Esplà, sots-secretari de Governació, ho veia amb molt bons ulls, la meva sorpresa fou gran i la meva esperança petita».²⁰⁰⁴ Finalment, descartades les candidatures de Tarradellas, Dencàs Josep Irla i Joan Selves –alcalde de Manresa i qui acabaria succeint-lo en un càrrec que havia de desaparèixer amb les noves competències de la Generalitat–²⁰⁰⁵ el govern espanyol nomenà Ametlla governador civil de Barcelona, un mes després de cessar en el càrrec de Girona.²⁰⁰⁶ Si Hurtado hi tenia molt o poc a veure –hem de suposar que sí–, l'antic governador Anguera li va donar un consell, que Ametlla assegura que li va servir de molta ajuda: «si mai teniu un dubte, consulteu l'Amadeu Hurtado. Però, eh!, ningú més».²⁰⁰⁷ Tot plegat, enmig d'un daltabaix dins el govern català que tingué conseqüències en la

Fos com fos, l'endemà que fos anunciat el nomenament de Claudi Ametlla com a nou governador, *L'Opinió* assegurava al seu editorial que aquest era «un triomf personal del senyor Hurtado i, també del Partit Catalanista Republicà. Altrament no afavoreix ni facilitat el ràpid traspàs dels serveis d'ordre públic a la Generalitat de Catalunya».²⁰⁰⁸

---

²⁰⁰³ ESCULIES, J. *op. cit.*

²⁰⁰⁴ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 181.

²⁰⁰⁵ «¿Qui serà el governador de Barcelona?» *LP*, 21 de gener de 1933.

²⁰⁰⁶ «El Sr. Claudi Ametlla, governador civil de Barcelona». *LP*, 25 de gener de 1933.

²⁰⁰⁷ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 189.

²⁰⁰⁸ «El governador nou». *LO*, 26 de gener de 1933.

Segons el diari del grup de Lluhí, després del triomf d'ERC a les eleccions catalanes i la dimissió d'Ametlla a Girona, aquest gràcies «a la influència política de l'actual editorialista de *La Publicitat*, senyor Hurtado, prop del ministeri de la Governació i a la concurrència d'altres factors polítics de tothom coneguts, és nomenat governador civil de Barcelona, sense oposició de l'honorable senyor President de la Generalitat». I, després de reivindicar la candidatura de Tarradellas i la seva implicació en el traspàs de les competències d'ordre públic, esmenava la plana a *La Publicitat*, quan aquesta assegurava que Ametlla era l'únic candidat en qui confiava el ministeri per ocupar aquest càrrec, fent avinent que «el Govern de la República ha tingut altres candidats, com li consta al senyor Hurtado. Candidats que si no han triomfat no ha estat precisament per la falta de confiança del Govern de la República», assenyalant clarament al President. L'endemà, *La Publicitat* replicava *L'Opinió*, recordant les paraules de Macià, quan davant la premsa es manifestà satisfet del nomenament d'una catalanista reconegut però, alhora, no militant del seu partit, ja que «de l'Esquerra no podia ésser cap diputat ni conseller. Car –conclou el senyor Macià– pot venir, posem per cas, una vaga i haver-hi discrepàncies entre Madrid i Barcelona. Llavors el governador es trobaria en una postura violenta», furgant en la ferida oberta.²⁰⁰⁹ De fet, per al corresponsal a Barcelona del diari *Luz*, Francisco Aguirre –que signava amb el pseudònim FUK – «el hecho que haya sido nombrada gobernador de Barcelona D. Claudio Ametlla con el consentimiento de la Generalidad indica para muchos el prólogo de la incorporación de elementos del Partido Catalanista Republicano a la Esquerra y se fundan para creerlo en la actitud de *La Publicitat*, actualmente inspirada por D. Amadeu Hurtado, que se ha inclinado resueltamente a favor del criterio del Sr. Macià en su desacuerdo con los consejeros dimisionarios».²⁰¹⁰ I és que com hem dit, el 21 de gener es va produir una crisi de govern que va suposar la sortida dels lluhins –i Tarradellas– del govern de la Generalitat.

Malgrat que la mala maror al sí de l'Executiu s'havia congriat a propòsit de la negativa de Macià d'avaluar el nomenament del seu conseller com a governador civil, el trencament era molt més profund i, com hem vist, s'hi afegia la discutida delegació de funcions del President de la Generalitat i el paper institucional que jugava Lluhí com a «cap del Consell Executiu». La interpretació d'aquesta delegació va fer que des del principi les relacions entre el President i el seu Cap del Consell Executiu s'anunciessin

---

²⁰⁰⁹ «Contra l'obra negativa». *LP*, 27 de gener de 1933.

²⁰¹⁰ FUK [AGUIRRE, Francisco]. «Crónica de nuestro redactor-corresponsal». *Luz*, 25 de gener de 1933.

traumàtiques. Per al primer, aquesta delegació pressuposava que el qui rebia la delegació executaria la seva voluntat presidencial i s'ocuparia de comparèixer al Parlament per donar explicacions sobre les decisions de l'executiu –Recordem que Macià no era un bon orador i l'enutjava la possible fiscalització parlamentària. Per a Lluhí, la delegació era completa i suposava la possibilitat d'executar la seva pròpia política, tenint l'última paraula de les decisions del govern, de les quals Macià se'n podia mantenir allunyat i conservant intacte el prestigi i la solemnitat del càrrec.²⁰¹¹ Això feia que la qüestió del govern civil i qui havia de donar el plàcet s'hagi de situar dins aquesta polèmica, malgrat que les coses no es plantegessin públicament i obertament d'aquesta manera. Si bé Lluhí avalava l'opció Tarradellas, Macià es va encarregar de vetar-lo, com hem vist, al·legant una qüestió de duplicitats i, alhora, per reivindicar el seu càrrec i la seva última paraula presidencial. La diferència de generacions i tarannàs, a més de la lluita entre els sectors de *L'Opinió* i d'Estat Català, que se sentia menystingut malgrat ser el partit fundat per Macià l'any 1922 davant uns lluhins que havien copat el govern, va fer insuportable l'equilibri. En la crisi del 21 de gener, la frustrada operació Tarradellas va ser la gota que va vessar el got de la paciència de Lluhí davant un Macià que es resistia a esdevenir, només, un símbol.

El sempre viu Josep Pla assegurava des de l'històric rotatiu valencià *Las Provincias*, en un article dedicat a «las últimas intrigas» de la política catalana, després de comentar la crisi provocada pel trencament del grup de *L'Opinió* i les maniobres de Lluís Companys per situar-se en una hipotètica successió de l'ancià president de la Generalitat, assenyalava com a «intrigas laterales», la portada a terme per Hurtado, «que ha contribuido a reforzar el poder personal del señor Macià, a base de insinuar en la prensa que el señor Lluhí le estaba minando el terreno con intenciones malignas».²⁰¹² I afegia: «Se afirma en las tertulias que estos artículos del señor Hurtado llegaron a hacer que el señor Macià perdiera el apetito y contribuyeron a que dicho señor diera un rápido desenlace a las funciones de consejero delegado del señor Lluhí. Todos los hombres tienen un punto débil que, excitado convenientemente, produce resultados infalibles. Toda cuestión consiste en localizar ese punto y actuar sobre el mismo de una manera diplomática y fina». El fet era que des de *La Publicitat* es va atacar de manera especialment notòria al conseller Lluhí a propòsit d'aquest i d'altres temes, com el traspàs

---

²⁰¹¹ UCELAY DA CAL. E. i GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.* ESCULIES, J. *op. cit.* pp. 269-270.

²⁰¹² PLA, Josep. «Política catalana. Las últimas intrigas». *Las Provincias*, 8 de març de 1933. Recopilat a Pla, Josep. *La Segunda República Española. Una crónica 1931-1936*. Barcelona: Edicions Destino, 2006.

de serveis a la Generalitat, que s'havia aprovat en el consell de ministres del 14 de gener i publicat a *La Gaceta* el dia 16 i que les agències de notícies que feien el servei de política catalana des de Madrid no havien fet arribar –només ho va publicar *La Vanguardia*, al disposar d'un altre servei de notícies.²⁰¹³ *La Publi* se'n feia creus de com aquesta notícia no havia arribat a la premsa catalana a través de la Generalitat, i més quan el cap del Consell Executiu havia rebut la primera visita dels periodistes al seu nou despatx, que ocupava l'antiga secretaria del President: «Segurament es refiava que els ho dirien a les oficines del servei de premsa, però hauria estat més el seu punt d'aprofitar el primer contacte oficial amb els periodistes per comentar la importància d'un decret que equival gairebé al començament de l'autonomia de Catalunya».²⁰¹⁴ Per al diari d'Acció Catalana, com assegurava a l'editorial tan sovint inspirat per Hurtado, aquell fet era símptoma de la «certa indiferència en alguns sectors de la massa, com també en alguna esfera de la Generalitat, concretament el Govern, per tot allò referent a l'Estatut i als seus problemes i aspectes pràctics. Hi ha un contagi d'irreflexió i abúlia dels més perillosos».²⁰¹⁵ El text feia una dura revisió de l'actitud política del partit guanyador de les eleccions, a qui acusava d'actuar amb la grisor i la indecisió de la Lliga dels darrers temps de la monarquia, que feia que el país es trobés decebut, orfe d'un pensament d'esquerres, ara que més el necessitava:

I ens estem dins d'aquest aiguamoll. Potser això explica aquesta atonia del nostre poble davant les seves qüestions vitals, com ho és ara l'articulació de l'Estatut. Tot el nostre poble es troba desorientat i sense nodriment polític. Sent que l'han enganyat; però no encerta encara com. És un dels estats sentimentals més perillosos que pot travessar un poble.

Per això cal reaccionar-hi i de pressa. Cal que tots els catalans, sobretot el jovent que ara puja, faci un esforç cap a la llum. Que es desentenguin dels que ho donen tot per fàcil. Que fugin d'aquells falsos profetes que, en sortir de llur presència, deixen un hom amb l'ànima excitada i el cervell a les fosques. I sobretot, una norma: siguin quines siguin les conviccions de cadascú, la primera pregunta que hem de fer-nos no és pas: «¿Què he de dir?», sinó: «¿Què he de pensar, què he de fer, què he de saber?». La resta és mera agitació

---

²⁰¹³ Efectivament *La Vanguardia* havia publicat la notícia del traspàs dels serveis de règim local –LV, 17 de gener de 1933– mentre que *La Publicitat* només havia anunciat el traspàs dels serveis d'assegurances socials. LP, 15 de gener de 1933.

²⁰¹⁴ «Decret del traspàs de serveis de règim local a la Generalitat». LP, 18 de gener de 1933.

²⁰¹⁵ «La guspira que il·lumina un abisme». LP, 19 de gener de 1933.

estèril i mai com en aquests moments no s'havia pogut dir que Catalunya necessitava l'honorat esforç dels seus fills.

El mateix Joan Lluhí va respondre a *La Publicitat* l'endemà, en una conversa amb periodistes, reaccionant contra el que ell considerava una campanya de la premsa contra ell. *La Publicitat*, li va respondre: «La cosa no té remei. El senyor president del Govern de Catalunya està demostrant definitivament que els problemes de la nostra autonomia no li inspiren un gran interès. Una fredor com qualsevol altra dirà algú; però una fredor, respondrem nosaltres, inadmissible en un personatge que ocupa el primer lloc de la política catalana».²⁰¹⁶ El diari d'Acció Catalana, es preguntava què hauria fet Prat de la Riba, amb un decret com aquell amb el qual «que “de fet” començava l'autonomia de la nostra pàtria», mentre assegurava que Lluhí ho havia passat per alt a la premsa, se n'havia oblidat, i havia preferit ensenyar-los el seu nou despatx. Però, a l'hora d'atacar Lluhí, no només el comparava amb Prat, sinó que ho feia també amb el mateix Macià. «Amb aquella seva efusió cordial, àdhuc excessiva, hauria donat ressonància a l'esdeveniment, perquè n'hauria intuït la transcendència. És molt probable que fins i tot hagués estat extremós amb l'afany de trobar l'escalf directe de les masses; no ho sabem; però el que sabem és que el dia de sortir el decret a *La Gaceta* no hauria dit que no passava res» assegurava *La Publicitat*, que afegia amb total duresa:

Però la manca d'atenció del senyor Lluhí no arriba encara a la meitat de la que pateix el diari oficiós *L'Opinió*, batejat pel públic amb el nom exactíssim de *L'Opi*. És sens cap mena de dubte l'ús i abús d'aquest narcòtic, que molt sovint retransmet als lectors, els que els ha fet inserir a la seva edició d'ahir aquells grans titular amb què, de la manera més seriosa del món, ens renten perquè ens hauríem d'alegrar per la publicació d'uns decrets tan dignes d'ésser celebrats, nosaltres botzinem i busquem brega.

Ep! No s'hi val fugir d'estudi. Perquè es dona el cas que *L'Opi*, dut de la seva gran alegria, és l'únic diari que encara no ha publicat aquest decret ni ha fet cap glossa, i en ens retreu com un malfet l'haver dit que els seus homes no s'han adonat del decret engrescador.

Tres dies després d'aquest editorial es consumava la crisi total de govern, amb la sortida dels cinc consellers dimissionaris i la constitució d'un nou executiu encapçalat per Carles Pi Sunyer, que no tenia, però, les mateixes àmplies potestats de les quals havia gaudit Lluhí.²⁰¹⁷ Com assegurava *La Publicitat* al seu editorial –com tots d'una manera o

---

²⁰¹⁶ «Ep! ¡No s'hi val fugir d'estudi!». *LP*, 21 de gener de 1933.

²⁰¹⁷ «Crisi total». *LP*, 24 de gener

altra inspirats pel seu propietari–, «per unes declaracions del senyor Lluhí, publicades en la premsa d’ahir la a tarda i confirmades pel senyor Terradellas, la crisi estava plantejada de dimecres ençà; la designació del governador civil de Barcelona, doncs, no ha estat sinó la causa ocasional de la crisi; sense aquesta circumstància, la crisi hauria esclatat igualment perquè la causa veritable és més profunda i anterior a la urgència d’haver de proveir el govern civil de Barcelona».²⁰¹⁸ Sobre el nou govern, el diari, tot comentant el nomenament dels nous consellers –entre ells Josep Irla, conseller de Governació, càrrec al qual renunciaria pocs dies després per motius de salut, i Joan Selves, d’Agricultura, que el substituiria– assegurava que l’ascens del nou conseller de Sanitat i Assistència Social Josep Dencàs, màxim responsable del sector més nacionalista d’Estat Català i president de les JEREC –esdevinguda sota el seu mandat una força de xoc enquadrada en escamots de caire paramilitar, que els feia rebre sovint la malfiança i l’acusació de feixistes, com veurem al seu moment– fracassaria en els seus plans hegemònics «com han fracassat els del grup de *L’Opinió*» –als quals estava enfrontat dins el sí del govern i el partit. «Primerament perquè aquest estil aquest estil de requetè o de “jóvenes bárbaros” mai no ha donat resultats gaire estimables. Segon, perquè les visions caciquils, quan hi ha la precisió de fer política de veres, solen donar uns resultats migradíssims».²⁰¹⁹ Però, si *La Publicitat* intentava mantenir un to dur i crític, però dins els paràmetres de l’anàlisi polític, *Mirador* llançava un atac directe contra el grup caigut i el seu líder, a qui proposava tota una «llició de modèstia»:

Tots els actes del senyor Lluhí i els seus amics, d’ençà que nasqueren a la vida pública, han dut el segell de la intolerància i de l’exclusivisme. Enmig de tot, però una sensació de llur impotència els feia recelosos; no contents amb abassegar tots els càrrecs del govern d’una situació dintre la qual ells comptaven com a ínfima minoria, fent tort al sentir gairebé unànime del partit, en defensaven amb totes les forces les fronteres, convertides en una mena de muralla de la Xina, per aquests minyons tan esporuguits. Xenofòbia ridícula i suïcida al capdavant! Perquè, creixent aquesta passió, com totes les històries, han arribat a voler-se bastir una ciutadella dintre llur propi partit, i en un moment donat han volgut privar-ne l’entrada a llurs correligionari. Llur petulància els ha impedit de veure el perill que representava aquesta línia de conducta ensems insolent i poruga. I, ara, un cop caiguts, rondinant i botzinant, se’n tornen al raconet d’on havien sortit.

---

²⁰¹⁸ «La primera crisi». *LP*, 24 de gener de 1933.

²⁰¹⁹ «Els problemes vivents». *LP*, 26 de gener de 1933.

I, aleshores, si no ens enganyen els sentiments que ens feren anunciar l'existència, dintre l'Esquerra, d'un esperit patriòtic cordial, d'uns homes presoners d'aquesta colla exclusivista, potser sí que s'acosta el dia d'una compenetració sentimental de totes les esquerres catalanes.²⁰²⁰

I és que *Mirador* considerava que «la desaparició d'aquesta colla facilita extraordinàriament l'evolució normal de la vida política de casa nostra. Amb ella cessa d'actuar un obstacle que feia impossible una ampla col·laboració de totes les forces d'esquerra de Catalunya, precisament en aquells moments històrics que era urgent que no es malversés ni una de les energies del país». Al mateix número, un Joan Lluhí derrotat – amb els trets inconfusibles que li sabé veure Valentí Castanys – era el protagonista de la caricatura que feia referència a la sàtira històrica de 1931 *El congrés es diverteix*, dirigida per Erik Charell, en què el polític català evocava el personatge interpretat per la diva alemanya del cinema Lilian Harvey i assegurava «Només ha estat un somni». La mateixa frase que usava la revista per comentar, en la secció «*Mirador* indiscret», el pas de Lluhí pel Palau de la Generalitat, on havia ocupat els principals despatxos i estances, situant la seva taula sota els retrats de Pau Claris i Prat de la Riba, alhora que especulava sobre el possible retorn de l'exconseller a l'Ajuntament.²⁰²¹ *L'Opinió*, no podia deixar passar l'oportunitat de respondre a l'afront rebut pel grup, i es dirigien directament al fundador de *Mirador* i propietari de *La Publicitat*, les «petites maniobres» del qual consideraven que feien riure:

Aquest bon senyor li ha semblat que aquest era el moment més oportú per a tractar d'escindir l'Esquerra, i tot el seu petit esforç ha anat encaminat aquests dies a tractar de crear cismes en el nostre Partit, a aparencar l'existència de grups que no es podrien veure els uns amb als altres, a inventar maniobres que uns homes del nostre partit realitzarien contra altres per anul·lar-los i batre'ls. Quina tasca més mesquina, i quina pena que fa veure-a realitzada per un home de cabells blancs, un home que fins i tot durant un temps havia produït una certa impressió entre els catalans joves que no li coneixen a seva primera actuació en la política a començos de segle!

Però, una maniobra tan mesquina, només cap en les intel·ligències reduïdes que tot ho mesuren aleshores amb la seva mentalitat minúscula. Aquells que com els de *La Publicitat* s'han trobat en tres eleccions consecutives amb què no passaren dels quatre gats, s'imaginem que un partit sòlid i disciplinat com l'Esquerra, un partit europeu – i una

---

²⁰²⁰ «Una lliçó de modestia». *Mirador*, núm. 208. 26 de gener de 1933.

²⁰²¹ «Mirador indiscret». *Mirador*, núm. 210. 9 de febrer de 1933.

prova d'aquest europeisme és la forma com es presenta més compacte que mai, després d'aquesta discrepància d'ara –, pot ésser maniobrable pel primer senyor que passi pel carrer i que es proposi partir-lo en tres o quatre trossos i veure de fer-se l'amo d'un d'ells.

No. La maniobra és massa vista. El senyor Hurtado des de *Mirador* assenyala pomposament que «que potser s'acosta el dia d'una compenetració sentimental de totes les esquerres catalanes». El senyor Hurtado i els dos o tres militants que encara li queden a Acció Catalana, sembla que es proposen entrar a l'Esquerra. En bona hora entrin al partit tots aquells que se subjectin al seu programa votat per les Assemblees democràtiques. Però no es pensin que el nostre partit s'hi ingressa així com així. S'ho entrar, després d'una depuració severa, i sobretot s'ha d'acreditar un esquerranisme El senyor Hurtado ha anat en les candidatures no pas en qualitat d'esquerrista, sinó en qualitat de personatge, perquè la figura l'acompanya per a fer aquest paper. L'Esquerra estarà sempre disposada a totes les compenetracions sentimentals amb les persones i els partits que tinguin una ideologia comuna amb ella, però com a partit seriós que és, no admetrà així com així, i menys perquè li entrin en qualitats de mentors, aquells que fa quatre dies encara la qualificaren de «lerrouxisme en català», com havia escrit el senyor Hurtado des de *Mirador*.

Això és el que sempre fa un partit que es respecti. És clar que aquest sistema no entra segurament en els plans del senyor Hurtado, que per notícies que tenim i que no seran desmentides, sembla que el que aspira, amb aquesta gran pressa que té a entrar dins el lerrouxisme català altrament qualificat per Esquerra Republicana de Catalunya, és a què a les eleccions vinents el presentin per a regidor per a poder ésser, després, alcalde de Barcelona.

La maniobra és massa petit, per una tan gran ambició. Asseguï's el senyor Hurtado. I no s'impacienti. I si vol entrar a l'Esquerra, truqui bonament a la porta, que sortirà el porter i el farà entrar, i després que ell hagi exposat el que vol serà escoltat i li diran el que calgui.

Com ha dit un ministre del Govern de la República, l'exemple de disciplina que acaba de donar l'Esquerra, sòlida i compacta després de la crisi de la Generalitat –més sòlida i compacta que mai– representa per al nostre partit un èxit major que qualsevol èxit electoral. Els que tot ho veuen petit no se'n saben avenir. És que s'han equivocat de porta. Ací no ha escissions, ni cisma, ni baralles. Un altre dia, germà.²⁰²²

---

²⁰²² «Un altre dia, germà». *LO*, 27 de gener de 1933.

El cert és que el rumor d'un intent d'aproximació d'Hurtado cap a ERC, que posava sobre la taula *L'Opinió*, es va estendre més enllà. Encara setmanes després, *D.I.C.* mostrava un dibuix on Hurtado, com a encarnació de *La Publicitat* es postulava pel tron de la premsa d'ERC –coronat pel triangle maçònic– davant Macià, mentre Joan Lluhí fugia amb una pesant bola de metall –la «desautorització»– lligada a peu amb grillons.²⁰²³ Un Joan Lluhí que, entrevistat per Lluís Aymamí a *La Rambla*, comentava les paraules d'aquest periodista –que havia estat membre de la redacció de *La Publi* fins poques setmanes abans–, quan deia:

El bon lector de *La Publicitat*, que llegeix cada dia aquest diari perquè se sent identificat amb la seva política, passa uns moments de desconcert extraordinari. Cada dia sap menys on posa els ulls. Fins ara li havien fet creure que a l'Esquerra només hi havia un grup selecte: el grup Lluhí, Terradelles, Xirau, etc. Tot el restant era per al lector conscient de *La Publicitat* una cosa gairebé infecta, l'obstacle que no permetria establir cap mena de contacte amb Esquerra. I bé: quan ja n'estava convençut, quan el diari anava a situar-se posant-se enfront del «l'errouxisme català», quan per millor fer aquesta feina acabaven d'ésser acomiadats els dos únics redactors del diari afiliats a l'Esquerra [Bernades i ell mateix], quan ja el bon lector havia fet un cert entrenament llegint articles contra Macià, Companys, Dencàs i altres figures del partit, e la crisi del Govern de la Generalitat i amb la crisi un canvi radical de posició de *La Publicitat*. Els indesitjables esdevenen desitjats i viceversa. La mateixa ploma que escrivia penjaments escriu elogis i així estem.

El senyor Hurtado –i amb ells tres o quatre senyors del P.C.R. – no creuen que la sinceritat sigui una cosa essencial i perdudes les esperances de situar-se donant la batalla cara a cara, opten per la política del «divideix i venceràs». Perquè si els elogis d'avui com els elogis d'ahir fossin sincers, la seva actitud seria signa de totes les consideracions. Però com que no és possible que una cosa sigui i no sigui al mateix temps, hem de creure que no són sincers els elogis d'avui ni ho eren els d'ahir. Mirallets per a caçar aloses, a tot estirar.²⁰²⁴

L'exconseller i cap del consell executiu, responia a aquesta suposada pretensió d'Amadeu Hurtado d'entrar a ERC:

Home, això el partit ho hauria de dir. No tinc, però, cap inconvenient. De dir-vos que si era consultada la meva opinió, seria desfavorable. Jo votaria en contra. Per molts motius: perquè no el considero home d'esquerres, perquè és massa aficionat als procediments

---

²⁰²³ *D.I.C.*, 25 de març de 1933.

²⁰²⁴ AYAMAMÍ, Lluís. «El moment polític. Joan Lluhí i Vallescà». *LR*, 30 de gener de 1933.

tortuosos i gens amic de donar la batalla d'una manera oberta. A més, recordaria la seva actuació en la darrera campanya electoral combatent d'una manera d'una manera aferrissada l'Esquerra Republicana de Catalunya, des del President Macià fins als darrers dels seus homes representatius. Hi ha alguns homes a Acció Catalana d'una certa vàlua, evidentment, i jo no seria cap obstacle, ans al contrari, si volien ingressar a l'Esquerra. En general, però, no hi veig entre els homes que queden en aquest partit –salvant algun cas excepcional– cap home de tremp polític. I si us he d'ésser sincer us diré que em fa més il·lusió que ingressin a l'Esquerra xicots joves que no hagin actuat d'una manera preeminent en política que prestigis relatius fracassats. Són els joves els que poden fer més bona feina i els que convenen al partit.

Ara – continua referint-se a la posició de *La Publicitat* – tot és fer elogis del nou Govern. Si aquests elogis fossin sincers no hi hauria res a dir. Ben aviat, però, aprofitant qualsevol ocasió, iniciarà la virada. Dirà, potser, que alguns consellers són massa joves i mancats d'experiència; insinuarà que tot aniria millor fent una concentració d'Esquerres..., i si ens ho creiem, ja hauran aconseguit el que volien uns quants senyor, i si no ens ho creiem..., aleshores, aquest Consell d'ara serà pitjor que l'anterior i... l'Esquerra tornarà a ésser una cosa infecta... Política tortuosa, ja us ho he dit.

L'endemà, un dels líders d'Acció Catalana, el diputat Martí Esteve, es referia en una entrevista a *La Publicitat* a aquests comentaris:

No sento pels Consellers dimitits cap antipatia personal, però em sembla ben clar que han tendit a identificar els interessos polítics del seu grup amb els de l'Esquerra i els de l'Esquerra amb els interessos de Catalunya i de la República i ni la una cosa ni l'altre no són certes i, per tant, la seva política, no podia prosperar.

Per això el seu diari, l'endemà de la solució de la crisi, remarcava que havent pogut tenir un governador de l'Esquerra n'haurien de suportar un d'Acció Catalana i comentava el canvi de Govern com un triomf del senyor Hurtado i del nostre partit, comentaris que no tenien pas cap intenció d'afalac per a nosaltres sinó de censura... ¿Contra qui? No cal pas dir-ho.

Podem dir que la nostra intervenció en tots aquests problemes interns de l'Esquerra ha estat nul·la en absolut, i l'haver acceptat el nostre amic senyor Ametlla el càrrec de governador no obeeix a cap combinació sinó a les finalitats que prou clarament ha exposat ell mateix.

Em sembla que no cal pas desmentir noves tan infonamentades com la pròxima participació d'homes d'Acció Catalana al Consell de la Generalitat, i aquella altra, tan pintoresca, d'ambicionar el senyor Hurtado l'alcaldia de Barcelona.²⁰²⁵

El Considerat, des de la barrera de la sàtira, gairebé un mes després insistia en la mateixa idea: atribuir la responsabilitat de la dimissió de Lluhí a Amadeu Hurtado i *La Publicitat*, a través d'un diàleg imaginari, en el qual el propietari de *La Publi*, assegurava: «Lluhí tenia raó –diu a l'intimitat–. Però era un govern que em molestava. I el vaig fer caure. No costa pas gens. La tàctica consistí a fer agafar por a aquest infeliç de l'Avi. És el que vaig fer en uns articles de *La Publi* demostrant –millor dit afirmant– que Lluhí segava l'herba sota els peus del President. Els efectes foren terminants. Macià es desprengué del conseller delegat valent-se del fresquívol esquirolo Espanya. Fou un joc molt bonic».²⁰²⁶ A partir d'aquí, la pregunta que es feia el satíric dretà era què faria Amadeu Hurtado: «A l'Esquerra hi ha gent s'asseguren amb la més gran serietat que les desferres d'Acció Catalana s'aliaran amb Lluhí i Terradellas i es posaran a la reserva esperant que Macià hagi desaparegut i puguin substituir-lo. En el grup Lluhí s'afirma per contra, que Hurtado se n'anirà a l'Esquerra pura i simplement. Potser no passarà res d'això. Hurtado farà probablement una cosa més senzilla: destruirà *La Publicitat* i després se n'anirà a casa per sempre més a llegir *Le Journal* i *Le Matin*».

Davant de tot plegat, Amadeu Hurtado va fer ús de les pàgines del diari que controlava per desplegar el seu parer sobre l'afer. Començava afirmant, que després de la presa de possessió del nou Govern de la Generalitat –després que Josep Irla fos substituït per malaltia- no pretenien que se'ls atribuís una actitud d'oposició sistemàtica a la política del partit governant, i es feia ressò del que alguns diaris consideraven «campanyes desconcertants»: «Si amb això volen establir una diferència entre la política que havia seguit aquest diari d'ençà de la promulgació de la Constitució de la República i la que ve seguint des del començament d'aquest any, tenen tota la raó. Són les dues polítiques ben diferents en molts aspectes. Però tothom sap que els elements directius de *La Publicitat* durant aquell temps, tant no són els d'altra, que alguns d'aquells han passat al diari de la Lliga, partit d'on havien sortit i cap on les pròpies inclinacions espirituals els conduïen».²⁰²⁷ És a dir, a partir de la sortida del grup d'Acció Catalana que va (re)turnar a la Lliga Catalana i la seva entrada al diari, «el nostre diari és el que han estat els homes

---

²⁰²⁵ J.M. «Interessants declaracions de Martí Esteve». *LP*, 31 de gener de 1933.

²⁰²⁶ «El destí de don Amadeu». *El Considerat*, núm. 16. 3 de març de 1933.

²⁰²⁷ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Les nostres campanyes desconcertants». *LP*, 12 de febrer de 1933.

que han dirigit o han secundat les orientacions d'Acció Catalana i del Partit Catalanista Republicà, ben clarament exposades davant del poble en la darrera lluita electoral». A l'article, es referia a la col·laboració amb l'Esquerra i Macià durant la tramitació de l'Estatut d'Autonomia, i potser parlant en primera persona, sobre el grup de *L'Opinió*, assegurava:

I l'hora va venir més de pressa del que esperàvem i volíem. Els que havien fet penosa la nostra col·laboració i refusat les altres varen abassegar el primer govern de la Catalunya autònoma. Sabíem, per les nostres experiències, que no podien durar; que si no topaven amb el President toparien sense remei amb el Parlament. Van topar amb tots dos. El motiu? No ve d'aquí. N'havia de sortir fatalment un a cada hora. No pas per mala fe ni per causes inconfessables. Lluny d'això. És únicament que aquells homes, ben estimables per molts conceptes però inexperts i sense hàbits de treball, se senten interiorment febles, i per por de perdre la posició d'un dia de somni, cerquen l'isolament de tot contacte que els sembla perillós.

Petites causes han produït grans efectes, entre ells, la dissociació de les forces republicanes del catalanisme. El partit d'esquerra s'ha deixat envair per un esperit pueril de colla i des del més modest aspirant a una futura representació popular fins al President, han sucumbit a l'encongiment d'un clos tancat que els priva de tot ajut.

Quina havia estat, al seu parer, la intervenció de *La Publicitat* i, per descomptat, la seva?

Quan fatalment va produir-se la crisi del primer Govern de la Generalitat, ens vam trobar en una posició que teníem des de feia més d'un any. No intervinguérem, ni poc ni molt, en el descabdellament de la crisi ni en l'apreciació del tema que n'era la causa aparent. Pocs dies abans havíem publicat un editorial fent-nos propi el punt de vista dels homes del Govern i reconeixement que el partit els assistia amb l'adhesió i la confiança com una consagració dels seus mèrits. Els fets ens van desmentir a ells i a nosaltres, i ens limitàrem a donar una informació copiosa del que passava, recollint sense reserves els comentaris més adversos que favorables dels ambients de la Generalitat.

Aquestes han estat les nostres campanyes desconcertants. De fet, parlàvem en mig d'un desconcert general, cada un amb la seva dèria o la seva preocupació. Uns volien posar-se al costat del Govern dimitit per a afeblir els prestigis populars del president Macià. D'altres esperaven una campanya a fons contra la tendència al poder personal que s'atribuïa al President. Alguns fins haurien desitjat una entesa amb *L'Opinió* i *La Veu*, en una mena de bloc de suposada defensa democràtica. I eren molts els que haurien preferit

el comentari, fred i doctrinal de l'home que es corseca, sense voluntat ni emoció, amb l'entreteniment metòdic i ordenat, de posar els punts sobre totes les is.

Res d'això. Seguim una línia recta i clara i no ens en volem separar. Hem d'aixecar la massa popular, incorporada al catalanisme, a la dignitat d'una democràcia republicana que sàpiga i vulgui governar-se i que sentia la frissança d'ésser un guiatge per als pobles hispànics i un exemple per a tots els del món. Tenim el deure d'ajudar a aquesta massa a fer-se coherent i orgànica declarant la guerra a la poca-solta que per dominar-la vulgui envilir-la, i cridant al costat nostre tots els que sentin l'impuls d'aportar un concurs diligent a aquesta obra comuna de la nostra renaixença. Per tal d'aconseguir-ho, combatrem fins a vèncer totes les resistències que trobem al pas.

L'article d'Hurtado va valdre reaccions de la resta de diaris. *El Progreso* assegurava què: «Ayer presentó la dimisión de su cargo el director de *La Publicitat*, Carlos Soldevila.²⁰²⁸ De hecho, el Sr. Capdevila ya estaba alejado de la dirección del órgano de Acción Catalana, desde que se hizo encargo de dicho periódico don Amadeo Hurtado. El Sr. Hurtado escribía los editoriales e indicaba, dictatorialmente la orientación política del periódico». Segons, el diari lerrouxista, «Así las cosas, el domingo último *La Publicitat* insertaba un artículo de fondo que produjo gran disgusto a Carlos Capdevila puesto que era una rotunda desautorización de las campañas llevadas a cabo por *La Publicitat* en estos últimos tiempos. Y ayer, el Sr. Capdevila comunico a don Amadeo Hurtado su firme deseo de abandonar el periódico. Podemos asegurar que la noticia es absolutamente cierta».²⁰²⁹ *L'Opinió* sucava pa i deia: «També s'assegurava que Manuel Brunet entrava a *La Veu*. Els nostres lectors ja recordaran que a ran de l'entrada del senyor Hurtado a *La Publicitat*, cessaren, també, els redactors senyors Vicenç Bernades i Lluís Aymamí i Baudina. Hom es pregunta què queda de *La Publicitat*».²⁰³⁰ *La Publicitat*, però, s'ho prenia de forma irònica i se'n feia ressò en portada, afirmava sarcàsticament que «no hem pogut comprovar aquesta informació».²⁰³¹ Per *La Veu*, l'article de fons que hauria originat les suposades friccions amb el director de *La Publi*, era «veritablement interessant, és a dir, interessant el sentit literal de la paraula. L'article és llegit amb un interès creixent d'arribar a comprendre el què vol dir. Com és llarguíssim, l'interès va en

---

²⁰²⁸ Transcrit amb la confusió entre el director Carles Capdevila i l'articulista Carles Soldevila.

²⁰²⁹ *El Progreso*, 14 de febrer de 1933

²⁰³⁰ «L'obra del senyor Hurtado». *LO*, 16 de febrer de 1933.

²⁰³¹ *LP*, 15 de febrer de 1933

crescendo. Què deurà voler dir? – es demana el lector-. Com deurà acabar? Tot ell sembla un trencaclosques».²⁰³²

Només en acabar-lo el lector es troba que l'autor de l'article –que diu que parla ben alt i ben clar – diu una cosa fantàstica. Esperem que sortirà de nosaltres l'impuls d'una gran força republicana de govern...– diu.

Així estem, senyor Hurtado? Al cap de dos anys, encara estem en aquesta situació? I per arribar-hi, ha hagut d'engrescar-se amb la constitució d'un govern dels senyors Selves i Dencàs? El senyor Hurtado no en té prou amb enterrar el partit que li deixa en Nicolau d'Olwer. Deu voler que desaparegui en el ridícul.

Per part seva, Cèsar August Jordana, a la portada de *L'Opinió* –que uns dies abans ja s'havia ocupat de «la càtedra del Sr. Hurtado»²⁰³³– escribia un article titulat, precisament, «Polítiques desconcertants»: «La flor de la política desconcertant del país, que fa mes fulla actualment a Catalunya (davant l'admiració de la massa massa neutra), és l'engendrada i nodrida, amb el suc preciós del seu cervell, pel senyor Hurtado Amadeu».²⁰³⁴ Per l'articulista:

El que fa més gràcia d'aquests desconcertants de la política catalana es que s'han cregut que llurs campanyes han desconcertat el públic en el sentit que aquest no ha sabut el com i el perquè del desconcert de les campanyes. La veritat és que el públic, que té una llarga experiència dels intel·lectuals purs, no s'ha estranyat gens que les mateixes plomes que interpel·laven els desigs polítics del prohom que ha anat a parar a la Lliga ara glossin fidedignament les pensades del prohom que no va enlloc perquè roman sempre en la glòria de la seva papagrisor. Si algú dimiteix, serà per qüestió de sou o d'amor propi: no per falta de flexibilitat intel·lectualista.

Ni desconcertaran tampoc ningú les puerils temptatives de desconcert a casa d'altri, fetes a base d'intervius per ací per allà, per si es poden obtenir declaracions que es contradiguin i xoquin entre grups en què hom suposa dividit l'adversari. Briand és mort. I la seva política pacificista era massa delicada perquè pugui ressuscitar-se amb èxit en la política catalana qui palesament no és cap Briand, no per falta d'antigor espiritual sinó d'habilitat per guarir-la.

---

²⁰³² *LVC*, 14 de febrer de 1933.

²⁰³³ «La càtedra del Sr. Hurtado». *LO*, 14 de febrer de 1933.

²⁰³⁴ JORDANA, Cèsar August. «Polítiques desconcertants». *LO*, 16 de febrer de 1933.

12.4. I, DE SOBTE, ACCIÓ CATALANA

En tot aquest temps, des de les eleccions de desembre de 1932, Acció Catalana o d'una manera més precisa, el Partit Catalanista Republicà, tenia pendent una reorganització en profunditat. Calia posar el dia al partit després d'una nova derrota electoral i de la sortida d'un sector destacat del mateix, així com actualitzar el seu ideari després que aspiracions històriques com l'obtenció de l'autonomia i la proclamació de la República haguessis estat assolides. Es tractava de diferenciar-se en un moment en què el catalanisme republicà semblava patrimoni, més o menys sincer de tots els partits catalans, tal com assegurava un alt dirigent del partit com Lluís Nicolau d'Olwer.²⁰³⁵ És en aquest context que es va convocar una assemblea extraordinària del partit pel 12 de març de 1933. El 7 de març la premsa va publicar una declaració convocant a l'assemblea, signada pels principals dirigents del partit, com Nicolau, Martí Esteve o Claudi Ametlla, però també per personalitats més o menys lligades com Pompeu Fabra, així com per Amadeu Hurtado i un bon nombre de noms vinculats al diari *La Publicitat* o a *Mirador*, com Rossend Llates, JV Foix, Just Cabot, Rafael Tasis, Carles Sentís, Mateu Pou, Josep Maria Planes, Feliu Elias, Avel·lí Artís, Josep Encesa. També, òbviament, hi figuraven els noms d'Odó i Víctor Hurtado, així com el de Ferran Cuito, futur gendre d'Hurtado., El partit havia de matisar aspectes que ja l'havien anat llastant, com la qüestió confessional que havia provocat l'expulsió de Manuel Carrasco i Formiguera i la marxa del grup de Bofill i Matas.²⁰³⁶ Tal i com assegura Montserrat Baras al seu llibre sobre Acció Catalana, es tractava de presentar un nou programa de govern i prendre una nova empenta, a través d'una reorganització, per «a ser un partit capaç de governar» encara que aquest objectius s'hagués d'assolir a través de coalicions forçades pel sistema electoral.²⁰³⁷ Com assenyala també aquesta autora, aquest procés de reorganització és dirigit tant des de dins el mateix partit per Nicolau i Martí Esteve, responsable del secretariat i, per tant, de l'organització interna del mateix, juntament amb un *staff* de quadres mitjans com Ramon Peypoch i Odó Hurtado, com des de fora, per Amadeu Hurtado «la personalitat política del qual, fonamental durant aquest període formació institucional de la Generalitat, és seduïda per la idea de tenir un partit propi i intentar de garantir així a seva participació política sense necessitat d'entrar a l'Esquerra

---

²⁰³⁵ LP, 28 de febrer de 1933

²⁰³⁶ BARCELÓ, Jordi. «Els que segueixen el senyor Bofill i Mates». LH, 16 de febrer de 1933.

²⁰³⁷ BARAS, M. *op. cit.* pp. 195-210.

Republicana partit que fins ara li havia donat suport, però no de manera unànime».²⁰³⁸ Com hem vist, aquesta relació tensa amb ERC havia motivat la seva participació a les últimes eleccions celebrades –les primeres de la Generalitat– dins la candidatura d'Acció Catalana. En l'assemblea, Amadeu Hurtado és elegit vicepresident del partit, que pren el nom d'Acció Catalana Republicana, que presideix Nicolau, amb un consell executiu format per David Ferrer com a tresorer, Claudi Ametlla, Carles Jordà i Pere Lloret com a vocals i Martí Esteve com a secretari, això com un comitè consultiu del qual formen part Fabra, Josep Barbey, Pere Domingo, Estanislau Duran i Reynals, Josep Briansó, Ignasi Mallol, Joan de Garganta, Francesc Salses i Pere Sacrets, un secretariat format per Ramon Peypoch i Ferran Cuito i un comitè d'organització i propaganda format per Jaume Cabarrocas, Felip Fontova, Hermínia Ramon, Jaume Valero, Josep Coll i Mas i Odó Hurtado. Amb l'entrada al partit i ascensió d'Hurtado com a nou home fort, Acció Catalana assegurava que «la incorporació de líders polítics prestigiosos de l'esquerra liberal per tal de donar credibilitat a l'intent de renovació teòrica i tàctica que ja es pretén, sense èxit, a les eleccions al Parlament de Catalunya de l'any anterior».²⁰³⁹ Per a Ametlla, el nou vicepresident «ens assistia amb els fruits d'una llarga experiència i d'una gran capacitat política, en la seva magnífica maduresa».²⁰⁴⁰ Setmanes després, *La Humanitat* feia mofa d'aquell «fitxatge»: «Porten pecats anteriors que no han netejat les desercions. L'únic adherit que poden presentar com una innovació és el senyor Hurtado, però, creguin-nos, no es facin massa escarafalls, perquè el senyor Hurtado ja ha servit abans i el retiraren per inservible. És de segona o tercera mà».²⁰⁴¹

A l'assemblea, celebrada el 12 de març al teatre del Foment Autonomista Català, Amadeu Hurtado hi pronuncia el discurs de clausura, fet que dona la prova de la seva nova importància al partit. Aquell era va ser la seva definitiva entrada en un partit des de feia pràcticament quaranta anys, i ho va fer arribar a la cota més alta del partit per sota la presidència de Nicolau. Ho va explicar davant els assemblaristes:

Des de l'edat de vint anys he fet internament vida política sense estar subjecte a cap disciplina de partit. Per una política d'opinió i de crítica, única que les pròpies conviccions em permetien amb la monarquia, podia fer-la ben sol; però ara que hi ha la República i que la República ha reconegut les llibertats de Catalunya;, no hi pot haver cap republicà

---

²⁰³⁸ BARAS, M. *op. cit.* p. 199.

²⁰³⁹ BARAS, M. *op. cit.* p. 207.

²⁰⁴⁰ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 240.

²⁰⁴¹ «La nova traïció de la Lliga». *LH*, 7 d'abril de 1933.

catalanista que pugui mantenir-se en aquest isolament, perquè la nostra política ha d'ésser política de govern, i cal enrolar-se en els instruments de govern que són els partits.

Alguns amics m'han dit que no comprenien que m'anés a enrolar en el partit d'Acció Catalana Republicana en període de decadència, Aquí em porten les meves inclinacions sentimentals i no sé què deurà tenir aquest partit que essent, com diuen, tan pobre i esmirriat, és el turment i la preocupació constant de dreta i d'esquerra. Serà que una i altra tenen la convicció i el pressentiment per tot el que han viscut, que l'impuls espiritual que més ha contribuït a fer possible l'actual etapa del catalanisme la proclamació de l'estatut i a donar-li tota l'emoció d'una creació popular és aquí, en aquest partit, precisament, i cal que ningú no ho desconeixi. Perquè la creació que ara ve d'una nova Catalunya no serà un fet ni tan solament una esperança mentre no es trobi, altre cop, el camí de la integració de les forces republicanes del catalanisme.²⁰⁴²

Per a Hurtado, l'absència –segons ell, temporal– dels homes d'Acció Catalana Republicana al nou Parlament de Catalunya era una «amputació», una «mutilació desastrosa» que patia la nova cambra catalana, en un context de crisi política. Però, no s'hi resignava i en el seu discurs, va assegurar que: «L'esperit de la nova Acció Catalana Republicana farà que sigui en un esdevenidor pròxim una de les forces més eficients de la nostra vida pública perquè no solament representa una possibilitat d'ideals, sinó una emoció, que és el que principalment manca a les altres organitzacions polítiques». Una ovació va cloure les paraules del flamant nou militant i vicepresident de la formació. Perquè, malgrat que el seu tarannà polític s'ha identificat tradicional amb el partit, Hurtado no va entrar-hi com a militant fins aquell moment. L'any 1922, acabat de fundar «l'aplec de patriotes» d'Acció Catalana a la Conferència Nacional Catalana, un acudit de *L'Esquella* l'havia tingut com a protagonista en una anècdota que desconeixem si és apòcrifa:

En Vidal de Llobatera anava cridant d'un a un els assembleistes per a què diguessin sí o no.

Arribà a un, i cridà, una mica estranyat:

– Amadeu Hurtado!

Tothom aixecà el cap. Com? L'Amadeu Hurtado, el constant confeccionador de conjectures, era allà, i anava a dir rodonament sí o no? Però, si ningú l'havia vist. Si no havia dit ni paraula, ell, gran orador, ell, en permanent diàleg des del seu isolament.

---

²⁰⁴² «L'assemblea d'Acció Catalana Republicana. Discurs del senyor Hurtado». *LP*, 14 de març de 1933.

En Vidal de Llobatera, s'inclinà cap a En Massó i Llorens:

– ¡Si que és estrany! L'Hurtado an aquí...

Però als pocs segons d'aquests dubtes, responia una veu:

– Present:

I afegia:

– Sí.

No era l'Hurtado, però se deia Amadeu Hurtado. En Vidal de Llobatera, indicà, molt caute, que s'hauria d'haver posat el segon cognom, per a estalviar sorpreses emocionants.²⁰⁴³

Nou anys després, l'Esquella era un més ferm adversari de les pretensions d'Hurtado i Acció Catalana Republicana, que esdevenien la riota del setmanari, que no estalviava cap epítet per considerar el partit com «La colla de bilis»:

Els homes de l'Esquerra es pregunten com és possible que encara hi hagi gent que es digui catalanista i republicana i pugui perdre el temps fent el ridícul i enderiant-se a aguantar el paper de fracassat de tota la vida. S'ha celebrat una altra Assemblea, no sabem ja la número quants, del Partit d'Acció Catalana. La grisor que pesa damunt dels homes que la presideixen ha seguit essent la mateixa de sempre. El pobre senyor Amadeu Hurtado, propietari de *La Publicitat* i *Mirador*, segueix fent el paper de capa que tot ho tapa, i afluixant diners fins el dia que se'n cansi. L'ensopiment crònic d'aquests dos setmanaris, que de mica en mica va encomanant-se als noiets que redacten *El Be Negre*, persisteix en el Partit Catalanista Republicà. En un dels editorials de ciment armant que surten cada dia a *La Publicitat* d'ençà que l'ha adquirida el senyor Hurtado, arribaven a tenir l'aplom de dir que l'Esquerra Republicana de Catalunya no podria fer mai res de bo mentre prescindís dels elements d'Acció Catalana.²⁰⁴⁴

Entre aquests elements, *L'Esquella* destacava en primer lloc Amadeu Hurtado, de qui assegurava que «en temps de la monarquia, va fer tots els papers de l'auca, arribant fins a fer de cambonista vergonyant. El seu maquiavel·lisme de via estreta ha cristal·litzat ara en una fracàs, que és la darrera Declaració i Assemblea d'Acció Catalana!». A la resta de la premsa satírica del moment, també hi va haver temps pel protagonisme d'Amadeu Hurtado. *D.I.C.* el feia protagonista de dos acudits en un dels seus números,²⁰⁴⁵ i

---

²⁰⁴³ «A cau d'orella». *LET*, núm. 2257. 9 de juny de 1922.

²⁰⁴⁴ ROIG, Alexandre. «Acció Catalana Republicana o La colla de la bilis». *LET*, núm. 2802. 18 de març de 1933.

²⁰⁴⁵ *D.I.C.*, núm. 88. 25 de febrer de 1933.

s'assegurava que «ha estat nomenat campió, en el difícil art de fer solitaris el senyor Amadeu Hurtado. Aquest esdeveniment sembla que repercutirà en la consolidació del Partit Catalanista Republicà». ²⁰⁴⁶ Però, els acudits arribaven fins al republicà *El Be Negre*, més o menys afí al nou partit d'Hurtado, que va publicar unes «Caramelles d'El Be Negre» –sobre les quals s'assegurava que calia llegir amb la música del romanço de «L'Opéra de Quat sous», és a dir, el «La balada de Mackie el Navalla» de *L'òpera de tres rals* de Kurt Weill i Bertolt Brecht –, que deia: «El senyó – Amadeu Hurtado/és mig líder-d'un partit/Fa l'aleta – al venerable/ i la guitza –al noi Lluhí», amb l'aclariment que el vers «mig líder d'un partit» era capicua i es podia llegir «És líder d'un mig partit». ²⁰⁴⁷ Des de *L'Opinió*, Cèsar August Jordana entonava un «Sherzo antipapagris», que irònicament es referia a l'assemblea d'Acció Catalana com «l'inici del gran papagrisament nacional»:

En aquell temps (potser serà a mitjans de segle, si la massa neutra deixa de ser neutral per a enderiar-se en algun símbol papagris), els comentaristes diran ara fa vint anys, ningú no va tenir el nas de flairar l'empenta de papagrisament que naixia en una assemblea dominical, sinó un escriptor, tan modest com simpàtic, que responia al nom harmoniós de Jordana. Els qui tenien l'obligació d'ocupar-sen van fer-hi només quatre comentaris desesmats per sortir del pas, Els mateixos papagrisos, en llur diari, no hi van posar sinó el sabó ordinari que solien emprar en els draps de la casa. Fins van tenir l'atreviment de publicar una fotografia de llurs caps, on no hi havia sinó llurs caps (volem dir els caps de llurs caps); per a la qual cosa havien d'haver-los decapitat prèviament en efígie. Jordana, però, amb aquella cura amatent que el caracteritzava anotà les seves reaccions antireaccionàries davant de la fira de papagrisos decidits a avalar la terra catalana. El fet és tant més d'admirar i agrair que aquest escriptor, cada vegada que veia un papagris i el volia estudiar, havia de vèncer un impuls molt fort d'anar a cercar un insecticida. ²⁰⁴⁸

D.I.C., un mes abans de l'Assemblea ja parlava d'«El partit del senyor Hurtado», arran de la marxa del Partit Catalanista Republicà del grup de Bofill i Mates:

Del Partit Catalanista Republicà, llevada la influència i les directrius determinades per alguns homes, no en queda mes que un partit d'esquerra pura, que no es distingeix en res, ni per res, del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya. I tan sols la tossuderia el conté

---

²⁰⁴⁶ «Noves en quatre ratlles». *D.I.C.*, núm. 89. 4 de març de 1933.

²⁰⁴⁷ «Els Bens Florals». *El Be Negre*, núm. 95. 11 d'abril de 1933.

²⁰⁴⁸ JORDANA, C.A. «Scherzo antipapagris». *LO*, 17 de març de 1933. La fotografia a la qual fa referència és la que es va publicar a la portada de *LP*, 14 de març de 1933, on apareixen els caps de Claudi Ametlla, Carles Jordà, Amadeu Hurtado, David Ferrer, Pere Lloret, Martí Esteve i Nicolau d'Olwer.

que no sigui absorbit com pel seu natural centre d'atracció. Però els homes solem ésser molt tocats de l'amor propi. Majorment un home com l'Hurtado, qui ja ha estat cèlebre en vida, si més no pels seus fracassos.

Per això, cèlebre i vell, ell ha anat a implorar la mercè d'un modest seientet dins de l'Esquerra Republicana de Catalunya? Ell ha d'acceptar allò que refusà dos, o tres cops, malgrat l'invitatori amable de l'Avi? Però de totes maneres, qui sap si a hores d'ara se'n penedeix i plora aquella frase en el teatre Pompeia durant la darrera campanya electoral: La primera condició d'un que convida, és que tingui la casa neta. – Es referia a l'esquerra.

No sabem pas a quina netedat feia al·lusió, puix veiem com Esquerra Catalana i Desferra Catalana defensen el mateix ideari: Antiliberalisme a tot estrip i intervencionisme econòmic; tiranisme centralista, politicisme provincià, escola laica, i única supeditació de la política catalana als interessos dels partits que avui govern; en fi: ésser emissaris d'Azaña a Catalunya. [...]

Després d'això, tan sols una monomania de polític gueto, desplaçat de la realitat, explica com s'entesta a fer creure a la gent, malgrat disposar d'un diari, que representa alguna cosa a Catalunya. I que la millor llei del nacionalisme és conduir-lo a ésser un consentani ministerialisme governamental. I un mansuet provincianisme, tot resignat i sense pretensions.

I aqueixa gent encara volen fer-nos creure que governen segons el meridià d'Europa. Possiblement menen la nau de l'estat com el pitjor cap de tribu senegalès.

Aqueix és el partit del senyor Hurtado.²⁰⁴⁹

Amadeu Hurtado, però, recorda l'ambient del partit d'una altra manera:

L'ambient del partit d'Acció se m'havia des dels primers moments molt simpàtic. Era una agrupació de gent escollida entre la qual hi havia un gran nombre de noms que per un concepte o altre representaven valors positius de la nostra terra, acompanyats d'una massa intel·ligent sensible a les vibracions més pures de l'ascensió espiritual de Catalunya. Com més els anava coneixent amb un tracte gairebé diari, més deplorable em semblava la dissort del nostre país de no haver pogut aprofitar en l'hora històrica del seu renaixement polític aquella força tan rica de possibilitats i tan oberta afinitat natural a altres valors que continuaven l'obra mig secular de la reconstrucció nacional» (p. 735).

En aquest sentit, segons Hurtado, hi havia dins d'Acció Catalana la ferida encara oberta de la derrota de l'abril de 1931, «el record violent d'un drama íntim que li impedia

---

²⁰⁴⁹ «El partit del senyor Hurtado». *D.I.C.* núm. 87 18 de febrer de 1933.

de veure i d'acceptar la realitat política de Catalunya» (p. 734). Aquest ressentiment, en relació especialment a la figura de Macià feia que Hurtado tingués la sensació que s'havia equivocat de casa, malgrat compartir-hi idees:

Ni ells ni jo creïem que Macià fos un home d'Estat perquè sabíem que les seves aptituds polítiques responien més a una altra funció; però jo acceptava el fet innegable del seu prestigi popular com una força sentimental que no era patriòtic de combatre ni era oportú desdenyar per construir a la seva ombra un nou instrument de Govern de Catalunya –que, per altra part, ell desitjava i esperava–, mentre que els amics d'Acció Catalana no reconeixen a Macià altra qualitat que la d'un vell polític provincià que, amb moltes maniobres de baix estil, ajudat per les campanyes descordades dels seus seguidors, havia destruït en dany de Catalunya la formació més seriosa del catalanisme polític (p. 734).

En aquest sentit, com confessa Hurtado, «es comprèn la confusió gairebé irritant del lector correligionari de *La Publicitat* en veure la crítica de les inèpcies de l'Esquerra al costat d'unes per ell inexplicables consideracions de respecte a Macià com a cap de Catalunya» (p. 734). Claudi Ametlla, a les seves memòries, recorda com ERC i AC es comportaven en aquell moment com a enemics acarnissats: «*La Publicitat*, òrgan d'Acció Catalana, surt cada dia engegant sagetes enverinades contra el partit governant, retraient-li la demagògia, la irresponsabilitat i fins la grolleria d'alguns dels seus dirigents. I cada setmana, un periòdic procaç i enginyosíssim, *El Be Negre*, afegeix mala intenció a les investides. *La Humanitat* i *La Opinió* en nom de l'Esquerra, no es queden curts en la resposta: “els savis de la Lligueta”, són còngruament bescantats».²⁰⁵⁰ Segons Hurtado, existia una amargor per «aquell error que els retreien massa sovint d'haver menyspreat amb una altivesa inoportuna la coalició demanada modestament per Macià en les eleccions catastròfiques del 12 d'abril». (p. 736). Macià i la seva força simbòlica, doncs, esdevenien un recordatori constant d'aquella manca de visió: «De tota manera, si la majoria d'aquests amics era refractària a transigir amb l'hegemonia sentimental de Macià i preferia, per amor propi, en cas extrem, entendre's amb els homes de l'Esquerra abans que amb aquell que els havia posats al món, alguns es feien càrrec de la posició real del partit i comprenien que el concurs de Macià podia ésser-los profitós per esdevenir una força indispensable per al Govern de Catalunya». (p. 736). Un d'aquests era precisament el seu amic Ametlla, que segons Hurtado «estava millor preparat que molts d'altres per

---

²⁰⁵⁰ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 200.

comprendre les possibilitats d'una acció intel·ligent d'entesa o de simpatia amb el que representava la força popular del president». (p. 736) i que segons les seves memòries rebre rebutjar diverses invitacions a afegir-se a ERC. Ametlla assegura que creia fermament en l'entesa amb el partit hegemònic de Catalunya:

Acció Catalana, malgrat les desercions soferts, encara podia oferir un floret d'homes capacitats per a una obra de govern. El partit majoritari oferia la seva universalitat dins del país: el miracle, sempre anhelat i mai no assolit pel catalanisme, d'atraure la major part de les forces obreres i, potser l'atòt major, la fabulosa popularitat de Francesc Macià. Fossin quines fossin les seves falles, i precisament per aquestes falles, calia aquella entesa, ja que l'Esquerra era, per ara i tant, el partit que disposava de la majoria dels catalans i, per consegüent, l'únic detentor del poder, en bona vigència democràtica. Una conjunció dels qui era la força i dels qui eren la tècnica apareixia com una solució possible, i la millor, puix que la solució òptima per fer participants tots els partits en la patriòtica empresa, era pura utopia.²⁰⁵¹

Ametlla va començar l'empresa de la unitat aproximant-se a Carles Pi i Sunyer, conseller primer de la Generalitat i amic i excorreligionari, del qual va obtenir una rotunda negativa, i va continuar les gestions amb el ministre Jaume Carner, en qui per contra, va trobar un aliat i qui va suggerir d'afegir Hurtado en aquesta gestió. Hurtado, recorda com Ametlla, «sovintejava l'organització d'unes reunions íntimes al Govern Civil amb homes dels dos partits, invitant especialment Macià i la seva família amb les nostres, amb pretext de l'exhibició de films sensacionals en la sala de projeccions que els serveis de censura tenien instal·lats al segon pis de l'edifici. En aquestes reunions, que solien acabar al voltant de la taula del governador amb un lleuger sopar de mitjanit, parlàvem de l'actualitat política, procurant eliminar els punts de fricció i fixar-nos més en els de coincidència» (p. 736). Segons l'home fort d'Acció Catalana «aquests contactes, que Ametlla podia estendre a d'altres homes de la Generalitat per raó del seu càrrec, van arribar a interessar Carner, que pensava com nosaltres i en un viatge d'Ametlla a Madrid va combinar una entrevista de tots tres a Barcelona a fi de parlar d'un pla a seguir prop de Macià» (p. 736). Alhora, com evoca Ametlla, en aquella època, Hurtado «deixava fer la campanya antiesquerrana de què acabo de parlar; exigia, però, que Macià no hi fos al·ludit personalment. El seu ver propòsit era alliberar el President dels cortesans que el voltaven, i que en certa manera el tenien presoner dins un cercle d'afalacs i adulacions

---

²⁰⁵¹ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 200.

ultranceres. Un cop atès això, ell creia que fóra possible l'entesa que jo cercava per un altre costat».²⁰⁵² Cal esmentar que, abans d'arribar a *La Publicitat* i aquestes primeres setmanes de 1933 en què s'inscriuen aquestes estratègies, Hurtado ja havia inspirat o escrit directament l'article «El President de Catalunya», a *Mirador*, què en motiu de l'elecció parlamentària de Macià com a primer president de la Generalitat estatutària, assegurava que «a través dels anys i les circumstàncies aquest home que avui tot bon català té el deure de contemplar amb respecte, ha vist convergir damunt la seva anciana i venerable testa la simpatia de tots els cors. Avui ell realitza la unitat sentimental de Catalunya. Tots els fills de Catalunya, allà d'allà de tota de divisió i preferència, es troben i s'apleguen en l'afecte envers Macià».²⁰⁵³ La missió d'aquest home quasi providencial era «centralitzar el sentimentalisme de Catalunya i permetre que tots els catalans, malgrat llurs divisions, trobin un denominador comú que faci possible una tasca fecunda». Per Hurtado, «cap altra personalitat de Catalunya no sabria substituir-lo. Tret d'ell tots els altres noms sonen a partit, a lluita, a divisió; és a dir, a coses necessària però inútils si no hi ha una base ferma, àmplia, generosa, construïda damunt de tots els cors i resistent a totes les discussions, que a la vegada sostingui, enquadri i posi límit a les divergències i que impedeixi una total escampadissa de la política fora de l'òrbita dels interessos de Catalunya i de la República». Però, al costat d'aquest capítol simbòlic de Francesc Macià, l'autor de l'article no s'estava de recordar que hi havia alguns dirigents polítics que «intenten, a la veritat, de servir-se d'aquests alts prestigis per a dissimular llurs ambicions i pal·liar una inèpcia i una manca de to que el cor els diu que tenen. Creuen que Francesc Macià, que és una força –indubtablement– servirà de puntal a llur demagogia carrinclona que, d'altra banda, ells no saben com descabdellar convertida en programa de govern. Macià –pensen– els llençarà un salvavides cada cop que naufraguin. Macià saldarà tots els deutes envers l'opinió. Cada cop que s'entrebanquin vindrà Macià i els aixecarà de terra». Per a l'autor, el president s'havia de mantenir allunyat d'aquests interessos dels membres del seu partit i no involucrar-se en les tasques de govern, perquè «Francesc Macià no s'adiu gens amb les exigències de la funció de govern. Governar és discutir i, sobretot, fer-se discutir. Per governar cal un entusiasme fred, un sentit pràctic i rígid, una aplicació a les realitats immediates. Un governant mai no ha de dubtar de fer-se antipàtic quan calgui». Per això, si fos així, «la primera cosa que hauria de fer Macià en funcions

---

²⁰⁵² AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. pp. 202-203.

²⁰⁵³ HURTADO, Amadeu. [sense signar]. «El president de Catalunya» *Mirador*, núm. 202. 15 de desembre de 1932.

de governant seria destruir la unitat sentimental de Catalunya, unitat que ell representa i que és la seva glòria». Unes setmanes després, en un article-editorial sense signar en primera pàgina de *La Publicitat*, el seu propietari feia tota una declaració:

Nosaltres, els que portem ara la responsabilitat política d'aquest diari, hem estat sempre i continuem situats d'altra manera, i no solament per lligams d'amistat o afecte, sinó per consideració al que ha representat i representa a Catalunya el nostre President, que és la unitat sentimental de la massa popular incorporada al catalanisme republicà. No cal més que imaginar el que hauria estat la República a la nostra terra, amb la lluita per les llibertats catalanes, sense una força de cohesió com la que ha personalitzat el senyor Macià, lliurats tots els partits i totes les colles a una baralla aferrissada per l'hegemonia. El nostre respecte al President de la Generalitat no va tant a la persona com a la massa del poble que n'ha fet el símbol d'un sentiment, a la influència del qual ni com a catalans ni com a republicans no podem ésser estranys. Tots els que aspirin amb dignitat a voler constituir un instrument de govern democràtic han de saber que el primer i, en rigor, únic deure és formar el seu esperit amb el contacte del poble, pel poble i de cara al poble; i és una mala preparació per al compliment d'aquest deure voler allunyar-se d'un sentiment popular perquè desplaui a la pròpia finesa intel·lectual.²⁰⁵⁴

Malgrat això, segons Ametlla, Hurtado s'equivocava en plantejar la qüestió: «desconeixia sens dubte l'amor i la debilitat que Macià sentia per tots aquells que li havien estat fidels en totes les peripècies per què havia passat, per tots aquells que li deien estadista i pare de la Pàtria. Per aquests lleials, fossin homes de vàlua o no –que de tot hi hagué– era d'una indulgència i d'una benignitat fora de tota mesura. Per això el camí periodístic no menà a cap resultat si al contrari: va fer més atapeïda la pinya entre el President i aquella cort d'amor».²⁰⁵⁵ Però, a més, el governador civil de Barcelona ofereix un judici tan sever com precís sobre el caràcter del seu amic: «L'Hurtado, a vegades tenia aquests falles inexplicables: cercar solucions per vies intricades o de marrada, explicar situacions que tothom veu clares amb raons complicades i inversemblants. Era el taló d'Aquil·les d'aquest gran home, al qual l'originalitat, a vegades genial, portava algun cop

---

²⁰⁵⁴ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «El cor del poble». *LP*, 19 de febrer de 1933. De nou, el satíric de dreta *El Considerat* es fa ressò de l'article, assegurant que «El senyor Hurtado ens enganya quan parla del senyor Macià i quan parla de l'Ignasi Iglésias. El senyor Hurtado té un setmanari que es diu *Mirador* on el senyor Macià fou pres a broma fins que va arribar a la presidència de la Generalitat. El senyor Hurtado té un setmanari on el poeta Ignasi Iglésias fou combatut i quasi ridiculitzat després de mort». «El cor del poble i el cor del senyor Hurtado». *El Considerat*, núm. 15. 24 de febrer de 1933.

²⁰⁵⁵ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 203.

a aquestes caigudes».²⁰⁵⁶ L'article, en què establia un paral·lelisme entre Macià i l'escriptor andreuenc Ignasi Iglésias –de fet, el títol de l'article feia referència a una obra teatral d'aquest darrer, *El cor del poble*–, apareixia el mateix dia que *La Publicitat* anunciava l'arribada del ministre Carner a Barcelona, amb qui Hurtado i Ametlla s'havien de reunir per endegar l'aproximació entre els dos partits:²⁰⁵⁷ «El dia convingut, a primers de març, va arribar Carner a Barcelona, però poc abans de l'hora fixada, ens telefonava per dir-nos que els metges acabaven de diagnosticar-li una malaltia greu, que després sabíem que era mortal, i que anava a començar amb urgència un tractament que el privava de tota activitat. El destí ens era manifestament advers». (pp. 736-737) Tot i que Hurtado parla del mes de març, la notícia de la malaltia de Jaume Carner va aparèixer el 21 de febrer, just dos dies després de la seva arribada per passar el cap de setmana a Barcelona, i quan, segons Ametlla havia de proposar el pla al mateix Macià.²⁰⁵⁸

---

²⁰⁵⁶ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 203.

²⁰⁵⁷ «El senyor Carner a Barcelona». *LP*, 19 de febrer de 1933.

²⁰⁵⁸ «La salut del senyor Carner». *LP*, 21 de febrer de 1933. «El ministre de Finances, malalt». *LP*, 22 de febrer de 1933.

13. ACR: L'INTENT DE DISPOSAR D'UN PARTIT PROPI (1933-1934)

13.1 APRESENTANT DE LÍDER

Aquell intent infructuós d'unitat que Ametlla i Hurtado havien volgut ordinar per conciliar la poderosa Esquerra governamental i hegemònica i la nova ACR, però, no va desanimar un Amadeu Hurtado que de seguida va ser conscient que no era, potser la persona més indicada per liderar el partit: «Volgués o no volgués, venia a ésser per als meus amics un d'aquells homes madurs, dels quals tots hem conegut algun, que a la vetlla de retirar-se dels negocis volen començar una segona joventut barrejats amb els qui encara són a la primera. Són simpàtics, perquè fan oblidar la respectabilitat amoïnosa dels anys, però una mica inconvenients perquè fan esforços que no els escauen» (p. 737). Però, la tasca com a vicepresident i home fort de la formació, darrera Nicolau d'Olwer, comportava diverses obligacions: «El partit em va obligar a multiplicar els actes de propaganda per tal de complaure els correligionaris forans que tenien curiositat de sentir parlar el nou hoste. Vaig esguerrar molts discursos perquè n'havia de fer un gran nombre i en fred, i en vaig encertar alguns altres» (p. 737). L'1 d'abril de 1933 es va celebrar al Teatre del Bosc, de Gràcia, el primer míting de la nova ACR on el partit havia de presentar la seva nova declaració de principis, sota la presidència d'Albert Bastardas, i amb discursos del mateix exalcalde de Barcelona, de Pere Domingo, Martí Esteve i Amadeu Hurtado.²⁰⁵⁹ «No recordo haver-me vist tan atrapat, desconectat d'un públic que veia lluny del meu pensament i sense trobar manera d'establir un contacte espiritual amb ell, que esperava manifestament una altra cosa. El començament de la meua activitat partidista no era brillant i ja em semblava difícil que ho fos al final. Era massa tard, per a mi». (pp. 737-738). *La Humanitat*, sempre presta a treure-li punxa als moments crítics del seu rival polític, aprofitava una duríssima crítica que Amadeu Hurtado a *La Publicitat*, en un article sense signar, feia a un acte d'homenatge a l'home fort de les JEREC, Josep Dencàs, celebrat al Palau de Belles Arts per diverses entitats polítiques,²⁰⁶⁰ per atacar-lo durament: «El que és llastimós és voler assenyalar normes d'orientació política i celebrar un míting al Teatre del Bosc davant la buidor de la sala i entre la indiferència general. És inútil recrear-se en aquests procediments «selectes», que tan bé han perfilat el caràcter

---

²⁰⁵⁹ «El Míting del Bosc. Amb el teatre ple a vessar va celebrar-se el primer acte de la campanya d'A.C.R.». *LP*, 3 d'abril de 1933.

²⁰⁶⁰ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Una diada depriment». *LP*, 11 d'abril de 1933.

del senyor Hurtado, etern fracassat en totes les iniciatives de reparació en la vida pública, per tal de, burxant, produir recels i divisions».²⁰⁶¹

Com el mateix Hurtado explica, aquell primer discurs al teatre Bosc va ser l'inici d'una campanya política que el va portar a intervenir en diversos escenaris d'arreu de Catalunya com a orador destacat. En aquella primera intervenció, en què va destacar que era la primera vegada que tornava a afiliar-se a un partit des dels temps d'estudiant quan havia format part del Partit Federal –on figurava també el seu amic David Ferrer, ara tots dos dins d'ACR–, Amadeu Hurtado va atacar tant la Lliga com l'Esquerra, això sí sempre deslligant la figura de Macià –«símbol de la unitat sentimental de Catalunya»– del seu partit, i va combatre aquells que creien que ACR estava a punt de desaparèixer.²⁰⁶² Abans, però, va tenir un sentit record per Jaume Bofill i Mates, el fundador d'Acció Catalana que poc abans havia retornat a la Lliga arran de la qüestió confessional, i que acabava de morir.²⁰⁶³ Tot i que Amadeu Hurtado havia defugit la política partidista fins llavors, aquella nova obligació com a home fort d'un partit polític que s'acabava de refundar l'obligaria a fer un gran nombre d'actes públics amb militants arreu de Catalunya: aplecs comarcals, mítings, conferències, trobades amb militants, etc.

Mentre construïa la seva carrera com a líder polític a Catalunya Hurtado, continuava sent diputat a Madrid i era escollit president de la Comissió permanent d'Estat del Congrés després de la dimissió de José Ortega y Gasset.²⁰⁶⁴ Un nomenament ratificat al setembre del mateix any,²⁰⁶⁵ i que portava aparellat ser, de nou, membre de la delegació espanyola a l'Assemblea de la Societat de Nacions encapçalada pel ministre d'Estat Luis de Zulueta, i l'ambaixador a París Salvador de Madariaga,²⁰⁶⁶ tot i que com veurem aquell any els esdeveniments polítics li impediran assistir a la cita diplomàtica de Ginebra. Aquell nou càrrec faria que un bon amic d'Hurtado, el periodista Eugeni Xammar aprofités l'avinentsa per mirar que els bons oficis del seu amic fossin decisius per aconseguir un nomenament diplomàtic que esperava amb delit:

---

²⁰⁶¹ *LH*, 11 d'abril de 1933.

²⁰⁶² «El míting d'Acció Catalana Republicana al Bosc». *LP*, 4 d'abril de 1933.

²⁰⁶³ «La mort de Jaume Bofill i Mates». *LP*, 4 d'abril de 1933.

²⁰⁶⁴ *HM*, 11 de febrer de 1933.

²⁰⁶⁵ *Ahora*, 1 de setembre de 1933.

²⁰⁶⁶ *HM*, 2 de setembre de 1933.

L'Esplà em va dir per telèfon que havia complert l'encàrrec de molestar-lo en nom meu i que vostè estava disposat a parlar a Zulueta en favor del meu nomenament com agregat de Premsa a l'Ambaixada de Berlín. Moltíssimes gràcies.

Vaig fer-li donar l'encàrrec per l'Esplà enlloc d'escriure-li directament com faig ara, perquè un altre candidat va sortir precisament de Berlín cap a Madrid a fer gestions directes i era qüestió de no perdre temps. L'Araquistáin apoya la meua candidatura –no a la manera Madariaga– i si vostè i l'Esplà fan el mateix em sembla que haurem de poder-ne sortir.²⁰⁶⁷

Com assegurava el mateix Xammar a Claudi Ametlla, per mitjà de qui havia fet arribar la carta a Hurtado: «És una qüestió essencial per mi en aquests moments. Si no es resol favorablement, aixecaré la casa vers la fi de juliol, passaré els mesos d'agost i setembre a l'Ametlla orientant-me, i per l'octubre em reintegraré a la vida barcelonina, catalana i –si és necessari– peninsular. Alguna cosa farem».²⁰⁶⁸ Responent potser a una invitació d'Ametlla per a què el corresponsal català es reintegrés a la nova *Publicitat*, Xammar deixava la qüestió a expenses de com es resolgués el seu nomenament a la legació espanyola a Berlín. En aquest mateix sentit, cloïa la missiva assegurant: «D'ací estant s'olora que aviat tornarà a ésser necessari defensar la República. No badeu! Necessiteu un bon secretari general de la Prefectura de Policia? Estic a la vostra disposició. Si no em nomenen agregat de Premsa a Berlín» Fos gràcies a les gestions dels seus amics Esplà i Hurtado, fos per altres motius, Eugeni Xammar va ser nomenat efectivament responsable de premsa de l'ambaixada espanyola a la República Alemanya, des d'on seria testimoni de l'ascens de Hitler al poder.²⁰⁶⁹

En paral·lel a tot això, Amadeu Hurtado tenia temps per a escriure una d'aquelles reflexions que tan li agraden escriure en llargs articles de fons. Especialment de política internacional, que com testimonia Rossend Llates, eren els predilectes del propietari de *Mirador* –«en els nostres passeigs després de prendre cafè, gairebé es pot dir que la conversa girava mes al votant del tema internacional que no pas de res del país»–.²⁰⁷⁰ En aquest cas, el tema escollit –que es repetiria en sengles articles sense signar a *La Publicitat* i *Mirador*– era el cinquantenari de la mort de Karl Marx, teòric del socialisme, autor d'El

---

²⁰⁶⁷ Carta d'Eugeni Xammar a Amadeu Hurtado. Berlín, 12 d'abril de 1933. CDMH. Xammar, Eugeni. *Cartes d'un polemista*. Barcelona: Quaderns Crema, 2019. p. 134.

²⁰⁶⁸ Carta d'Eugeni Xammar a Claudi Ametlla. Berlín, 12 d'abril de 1933. CDMH. Xammar, E. *op. cit.* 2019. p.132-133.

²⁰⁶⁹ XAMMAR, Eugeni. *Crónicas desde Berlin*. Barcelona: Acantilado, 2009.

²⁰⁷⁰ LLATES, R. *op. cit.* 1971. P. 134. També a p. 41.

capital i pare, en definitiva, de la doctrina que porta el seu nom. A *Mirador*, Hurtado escrivia:

La commemoració de la mort de Karl Marx arriba com el Déu del Sinai, enmig d'un cercle de meteors en fúria. Rússia, Alemanya, Itàlia, l'Extrem Orient forneixen la lluminària dels llampecs, la música dels trons i el dosser barroc dels nimbes. Cap sessió acadèmica, ni cap exhibició mitinesca, ni la demagògia, ni la ciència, no podrien proclamar tan clar i tan net el ressò de la paraula d'aquell home, ni l'energia de les forces que ell intentà d'explicar-se. Karl Marx, dues síl·labes en boca de les dues classes treballadora i patronal que avui polaritzen el camp de la lluita política. La commemoració arriba just al moment que les idees del patriarca de la sociologia fins suara desades i preservades del contacte amb la realitat, dansen al ple aire la dansa de l'experiment decisiu de tots els dogmes i de totes les hipòtesis; la corrosió per lleis anteriors i superiors; les que govern la natura i la humanitat. Podem, doncs, dir que Marx celebra el cinquantenari de la seva mort el mateix dia que compareix davant dels homes, en una mena de Vall de Josafat absurda i inversa, on un sol home es fa jutjar per tots.²⁰⁷¹

A més de negar que l'experiment soviètic tingués res a veure amb els plans de Marx —«Un cop, a Rússia, hom s'ha volgut constituir segons Karl Marx, hom s'ha vist obligat a forçar els fets per a obligar-los a simular aquella evolució que havia de venir per ella mateixa... I afegiríem nosaltres, el mer fet d'haver començat per Rússia el triomf del marxisme ja és un desmentiment de les teories del mestre»—, Hurtado assenyalava que l'origen prussià del filòsof en determinava una visió «casernària» de la societat «on l'home és un mer element» i que per tant, aquest «havia de sentir força repugnància per tot allò que no fos enregimentar i uniformar les persones i substituir el cervell individual per l'autoritarisme d'un Estat absolut. Tots els somriures calia que emigressin de la seva República ideal. La qüestió era d'imposar la felicitat als homes, si us plau per força. I, sobretot, evitar l'imprevist, com en un campament». I afegia: «Aquesta sequedat li dona l'aparença d'una gran precisió. Tot ell és dogmàtic de cap a peus. No deixa cap part al sentiment, ni dona marge a la ironia. I això explica el seu èxit. Al contacte entre el dolor del món i l'ideal marxià no han nascut colònies, sinó organitzacions internacionals, i no d'il·luminats sinó de fanàtics, que juren pel *Capital*, com d'altres per l'Alcorà o els Evangelis». I comparant-lo amb Luter o Frederic el Gran de Prússia, l'autor assegurava que «de la mateixa manera que la Reforma en escampar-se es dividí en multitud d'esglésies nacionals i no aconseguir d'esdevenir un moviment únic, el marxisme tot i les

---

²⁰⁷¹ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «La beatificació de Marx». *Mirador*, núm. 215. 16 de març de 1933.

seves doctrines internacionalistes, té un caràcter divers segons les nacions on està radicat. [...] Per ara, l'únic lloc on ha passat a l'experiència, ja forma una capella a part, renyida gairebé amb tots els marxistes del món i presentant característiques de la Rússia eterna, la del tsarisme». En resum, per a Hurtado, «Marx, definitivament, puja al cel dels grans homes i cada apòstol predicarà en nom seu la doctrina que bé li plagui, interpretant a la seva manera peculiar la del mestre. Més que un savi era un sant prussià». En aquest sentit, a *La Publicitat* escrivia:

Indubtablement aquesta commemoració és la rèplica del marxisme a la guerra que li han declarat alguns estats europeus: en recordar d'una manera solemne la mort de Marx, els marxistes pensen aprofitar aquesta efemèride per exaltar el fervor dels seus adeptes. I es comprèn que recorrin a expedients sentimentals perquè el marxisme més que una doctrina científica és una fe: els marxistes no són marxistes com d'altres són darwinistes, posem per cas, sinó que la seva posició és igual que la d'un adepte d'una religió. La seva adhesió a la doctrina pot justificar-se per raons científiques, tal com ho fa l'apologètica cristiana, si voleu: en el fons, però, no és una adhesió científica, ni tan sols racional, sinó religiosa.²⁰⁷²

Una idea molt semblant a la que exposava en un article sense signar quinze dies després a la primera pàgina de *Mirador*, en què comparava els tres tipus de «feixismes» o totalitarismes del moment —el rus,²⁰⁷³ l'italià i l'alemany, just quan feia exactament dos mesos de l'arribada d'Adolf Hitler a la Cancelleria. A les seves memòries, recorda com amb l'ascens nazi «aquella invasió de primitivisme oriental que ens amenaçava des de feina una quinzena d'anys venia reforçada per la influència que podria tenir damunt els altres pobles un triomf tan sonat en un país d'una magnitud i història tan imposant com Alemanya. El mimetisme de l'ambient no tardava a traduir-se en actes públics de la vida interior de diferents nacions ja afectades per la invasió o allunyades encara aparentment de la seva força expansiva» (p. 748). El seu confident Rossend Llates recorda una profecia que un dia li va fer: «un dia em digué profèticament, que, a la fi, s'aliarien els soviètics amb els nazis, perquè les afinitats que les dues concepcions polítiques tenien eren superiors a les diferències. El que era impossible era una aliança sincera entre una dictadura com la que hi havia a Rússia, amb uns països veritablement democràtics. A mi, el seu punt de vista em convencé; però, en realitat mai no vaig situar-lo en un pla de futur possible, sinó com a visió remota. Mai no hauria dit que la profecia arribés un dia a ser

---

²⁰⁷² HURTADO, Amadeu [sense signar]. «El cinquantenari del marxisme». *LP*, 14 de març de 1933.

²⁰⁷³ Recordem el que deia a HURTADO, Amadeu. «Els feixistes del Kremlin». *LP*, 10 de gener de 1929.

fet real».²⁰⁷⁴ Anys abans de redactar les seves memòries, aquell març del 1933, Hurtado escrivia:

A Rússia el despotisme és una religió, amb els seus dogmes, els seus misteris, ah!, i sobretot amb sants i relíquies. Icons del tsar o de Sant Aleix, icons de Lenin o de Marx. Cos incorruptible d'Anastasi o Trofemi, mort en olor de santedat, mòmia de Lenin. Tant se val. La qüestió és crear un poder sobrenatural, en nom del que hom pugui exercir l'autocràcia. Com totes les religions, el marxisme il·luminat tendeix a preocupar-se més de donar esperança i fe al poble que no pas tranquil·litat i bons aliments. No desconeix tampoc, el govern dels Sòviets, la gran suggestió que damunt de les masses poc cultes obra l'ascesi i el sacrifici; de manera que, mig per necessitat, mig per càlcul, el governant soviètic, amb una fanàtica crueltat sacerdotal, es preocupa que el poble treballi força, mengi poc i no rigui gaire. Sap que només així conservarà el candor dels infants i no s'aburgesarà. En argot soviètic, aburgesar-se vol dir demanar algun confort i alguna solidesa al moment present i és sabut que tota a dèria de Stalin i dels comissaris és de fer entreveure només una punta de paradís al poble, darrera d'una sèrie sempre renovellada de plans quinquennals.

Si el despotisme, a Rússia, és religiós, a Alemanya és filosòfic. Ja fa uns tres segles que els alemanys volen convertir llur essència en valor universal. Aquesta aspiració, que dugué els grecs a transformar-se segons la veritat, no trobà igual resultat a Alemanya. L'alemany vol que la seva pàtria sigui l'univers, però sense que ell hagi, per això, de canviar i de fer-se més raonable. La manera més senzilla seria destruir tot allò que no fos alemany, o si més no, fer-lo passar per un adreçador tan sever que només que només restés Alemanya i coses alemanyes. Llavors Alemanya ho seria tot, perquè les altres coses ja no serien. El grec anava a la veritat, cosa que vol intel·ligència i pensament. L'alemany vol crear la veritat, exterminant o torçant tot allò que no vagi al seu albir. Això demana força i voluntat. D'aquí que, de la veritat, hom dins Alemanya, en digui força. Si la força és la veritat, l'exèrcit el seu braç i la violència la seva mora. Tota una lírica filosòfica, que sovint és aclaparadora, com en Hegel, o enlluernadora, com en Nietzsche, no fa més que predicar això: la brutalitat com a veritat transcendent. Davant d'aquest idealisme tràgic i ferotge, l'home és un mer individu, és a dir, un no-res metafísic que, per un misteri, lligat amb els altres no-res dels seus germans, forma una realitat transcendental, Alemanya, o sigui l'univers.²⁰⁷⁵

---

²⁰⁷⁴ LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 134. Ho referma a p. 321.

²⁰⁷⁵ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Els feixistes i altres curanderos». *Mirador*, núm. 217. 30 de març de 1933. També s'ocupava del feixisme italià i el nazisme alemany a HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Els sistemes arbitraris». *Mirador*, núm. 236. 10 d'agost de 1933.

En canvi, «a les ribes de la Mediterrània, on encara pren peu de tant en tant l'enginyós Ulisses, magnificació del frau combinat amb la intel·ligència i audàcia», la cosa era, segons Hurtado, ben diferent:

Itàlia és un país d'història i de política. L'italià és un home de molta imaginació; però que mai no s'és víctima. El despotisme, a Itàlia, viu dins el concret de la ciència de l'home i és fred i únic. Ni religió, ni metafísica, ni versos. Amb un himne rònec, servit per una tonada al nivell de la lletra, Mussolini es va fer l'amo... ajudant-hi el *maganello* i l'oli de ricí; i la por dels uns i la cobejança dels altres. L'únic teoritzant d'aquest ordre de fets era el vell Maquiavel amb allò de «Els homes són dolents, i si tu no els la fas, ells te la faran a tu». I el que mana la fa a tothom; i és un no viure organitzat.

Tot el feixisme cap dintre la màxima que hem dit. Només que el poble d'Itàlia és artista i ama les formes plàstiques i magnífiques de totes les arts i, a més, té un diletantisme històric una mica explicable, quan s'ha fet un cert paper a la història; com el de Roma, posem per cas. D'ací els discursos, la salutació romana, els superlatius, els ditirambes i tota la gresca de punyals i de pinyols que faria somriure si la cosa no passés de comèdia.

A partir d'aquests tres exemples, Amadeu Hurtado es plantejava com podria ser el feixisme a casa nostra —«sentim parlar de feixisme; uns invoquen Mussolins, d'atres Hitler, d'altres, Lenin. Però essent a Catalunya, de què formaríem el nostre feixisme?»—:

Per ara no hi veiem cap d'aquestes grans il·lusions col·lectives que poden decorar el crim polític; parlant entre nosaltres, només hi veiem incultura i pànic. Un pànic estúpid i no gens justificat. Una ignorància tan gran que no s'adona que voldria tornar a formes fracassades. I, sobretot, una gran mandra. Mandra de pensar, d'obrar, de millorar-se interiorment. Al fons de tots els que prediquen violència a casa nostra, o Senyors Canons o pistolers, no hi ha gota de virtut privada o civil; ni tan solament les falses virtuts d'un il·luminisme o d'una exaltació patriotesca. No; ací hom és feixista perquè cerca la manera de no haver d'incomodar-se a fer història.

Per a l'editor en funcions d'analista polític: «A nosaltres, catalans que tenim consciència del lligam que hi ha entre la nostra catalanitat i la llibertat, ens fa estupor. Obriu la història; veureu les institucions catalanes dels temps de la nostra esplendor, basades damunt les virtuts civils i no la voluntat dels dèspotes. Ve el dèspota, es marceix l'esperit civil i Catalunya s'aclofa. Reneix la llibertat? Doncs amb ella Catalunya!». I afegia com a conclusió:

Ho diu la història; el sentit comú també ens ensenya que un feixisme espanyol desfaria, i a corre-cuita, l'obra cabdal de la República, la nostra autonomia. No sabem si tots els

feixistes són anticatalans; però tots els anticatalans, això sí, són feixistes o hi simpatitzen. Nosaltres, com a catalans, doncs, som antifeixistes, i, com a gent que pensa, també. Car, amb la falta d'idealitat i de contingut, un feixisme a casa nostra no tindria ni el fals esclat d'altres règims tirànics. Seria una cosa tan tronada que, vegeu, estem segurs que ni podrà aixecar un pam de terra. No posem tants els nostres conciutadans en guàrdia contra una revolució feixista com contra una molesta infecció de bandes. Ací, tot el que no sigui serietat, acaba en anarquia.

Per aquelles mateixes dates en què Amadeu Hurtado s'ocupava del cinquantenari de Marx i de l'ascensió dels règims totalitaris, el govern Azaña vivia les seves primeres crisis profundes. Com assegura a les seves memòries, «la desaparició de Carner havia estat un contratemps pels nostres plans polítics a Catalunya, però havia estat també una pèrdua lamentable per a la República, i especialment per al Govern Azaña», però no era pas l'únic. Pel gener del mateix any s'havien esdevingut els coneguts com a fets de Casas Viejas. La intervenció sagnant de les forces de l'ordre davant un aixecament anarquista al camp andalús que van sacsejar la vida de la República.²⁰⁷⁶ Aviat, les notícies dels successos van arribar a Madrid i davant l'actitud confusa del govern Azaña –que va mirar de negar primer la gravetat dels fets i, posteriorment cap mena de responsabilitat– i la campanya agressiva de l'oposició de dreta i esquerra, que va arribar a acusar el president del govern d'haver donat l'ordre de disparar als revoltats «a la barriga», es va constituir una comissió d'investigació per investigar els fets i depurar possibles responsabilitats polítiques. El director general de Seguretat Arturo Menéndez, que havia presentat la seva dimissió arran dels fets, va ser empresonat. Menéndez era un militar de carrera de provada fidelitat republicana i que havia estat cap de policia de Barcelona durant els primers anys de la República, fet que li havia fet teixir amistat amb Amadeu Hurtado, que es va posar a la seva disposició per mirar d'aconseguir-ne l'alliberament. Això es desprèn d'una carta escrita pel propi Menéndez des de les presons militars de Madrid a l'advocat barceloní, en què aquest assegurava que:

Ya sé cuanto se ha interesado en favor mío, y tenga la deguridad de mi gratitud por su cordialidad y amables ofrecimientos.

Confío que mi situación se resolverá en breve, de un modo favorable, pues tengo la consciencia muy tranquila de haber cumplido siempre con mi deber. Pero le aseguro que

---

²⁰⁷⁶ SÉNDER, Ramón J. *Viaje a la aldea del crimen*. Barcelona: Asteroide, 2016.

nada ha hecho mella en mí, pues continúo sintiéndome más republicano que nunca y dispuesto a defender la República como sea necesario.

Cuando alguna vez tenga oportunidad de verle y hablarle detenidamente, le referiré cosas que le harán comprender el «trato especial» de que he sido objeto. Pero he recibido en cambio tantas pruebas de afecto y simpatía que doy por bien empleado todo lo demás. Especialmente de Catalunya, han llegado a centenares las cartas y los telegramas.²⁰⁷⁷

I Menéndez afegia a mà, sota la signatura a la carta mecanografiada: «Muy agradecido y querido D. Amadeo a todas sus atenciones y ofrecimientos a los que correspondo con mi leal amistad». El mateix Hurtado explica la seva intervenció, juntament amb l'exgovernador Oriol Anguera de Sojo, en l'afer:

En anar a visitar Menéndez a les presons militars, vaig haver d'esperar una llarga estona perquè el pres estava conferenciant amb el seu advocat defensor, i, en sortir aquest, vaig quedar sorprès en veure que era Sánchez Román, que no s'havia distingit en aquell problema de Casas Viejas per la seva assistència al Govern, sinó per tot el contrari. Després Menéndez em deia que no l'havia designat ell, sinó el ministre Casares, pel seu gran prestigi en el Tribunal Suprem, que era la jurisdicció que entenia en el procés. Aquesta explicació, confirmada més tard pel sotssecretari Esplà, em va deixar de pedra, i encara és en veure l'ansia amb què tots esperaven si Sánchez Román, després d'aquella conferència a la presó, voldria acceptar la defensar. No semblava pas que l'interessat en l'afer fos el Govern, sinó alguna família de províncies que, en tenir una qüestió judicial pendent a Madrid, escollia l'advocat de la capital amb més fama d'ésser ben acollit pels jutges. L'endemà Sánchez Román acceptava l'encàrrec i preparava l'escrit de reforma del processament de Menéndez.

Estava sota la impressió desagradable d'aquests incidents en tornar a Barcelona quan va venir a trobar-me Anguera de Sojo, que per haver estat superior jeràrquic de Menéndez i mantenir bona amistat amb Casares Quiroga, a instàncies del qual preparava aleshores la nova llei d'Ordre Públic, tenia un interès especial en la causa oberta a Madrid i volia informar-se per mi del que passava. A conseqüència de la nostra conversa, va decidir servir-se del eu caràcter de magistrat del Suprem per intervenir oficiosament en el procés i vam sortit tots dos cap a Madrid, on vaig preparar-li una entrevista amb Sánchez Román la mateixa tarda de la nostra arribada. (p. 742-743)

---

²⁰⁷⁷ Carta d'Arturo Menéndez a Amadeu Hurtado. Prisiones militares de Madrid, 22 de març de 1933. CDMH Fons Amadeu Hurtado.

La intervenció decidida d'Anguera va aconseguir, malgrat l'estat d'atordiment d'Azaña i el seu govern, que no confiava massa en les gestions del jurista català –que aviat seria nomenat Fiscal de la República–, va aconseguir alliberar Menéndez de la presó. De tota manera, la crisi era un fet just quan s'esqueia el segon aniversari de la proclamació de la República. A propòsit d'aquesta celebració, i del seu nou partit, Amadeu Hurtado escrivia una peça breu, signada, a *La Publicitat*:

Passats uns dies de la proclamació de la República –que era la realització d'una esperança mantinguda durant tota una vida– requerit personalment pel nostre amic Macià, anàrem a portar-li el concurs del nostre modest esforç per ajudar-lo a guiar els primers passos vacil·lants i difícils del règim a Catalunya i posant després a contribució velles amistats i simpaties meves, vàrem poder prestar a tots els companys des de les Corts Constituents els serveis que la nostra autoritat ens va permetre fins al reconeixement de la llibertat de la nostra terra.

Un cop aprovat l'Estatut de l'autonomia, la nostra experiència del treball comú ens va convèncer que calia per l'eficiència de l'obra a fer, que la massa catalana, vària i complexa, trobés com a instrument d'expressió i de govern altres partits republicans que poguessin representar tots els matisos del seu pensament. Ni és possible confondre en un aglomerat incoherent homes de diferències ideològiques i temperamentals, que han de mal conviure en un ambient de recel recíproc, ni és possible que el Govern de Catalunya es descabdelli sense l'estímul del contrast entre l'acció de diferents partits republicans i catalanistes. El perill principal de no voler entendre així les coses està en que la massa del poble, que és la que es en definitiva decideix sobre tots els problemes de la seva vida, es cansi de la monotonia d'una obra sense color i se'n vagi a cercar motius d'emoció en les oposicions antirepublicanes.

En començar el tercer any de la República, sòlidament constituïda, tenim la seguretat que tots els nostres companys d'ideari, igualment compromesos a assegurar l'èxit de l'autonomia catalana que va a estructurar-se, deixaran de banda prejudicis de la vella tradició casolana, per enfrontar-se resoltament amb els problemes de la vida, i saludaran el nou partit d'Acció Catalana com un instrument republicà de govern que ajudi a una lluita noble i lleial en tots els partits republicans del catalanisme l'emoció creadora que el nostre poble, per llei de la sang i de la terra, necessita sentir per no aturar-se mai.²⁰⁷⁸

Justament «El tercer any de la República» era el títol d'un article de fons a portada de *Mirador*, que segons Víctor Hurtado hauria escrit el seu pare. En aquesta llarga

---

²⁰⁷⁸ HURTADO, Amadeu. «Comença el tercer any». *LP*, 14 d'abril de 1933.

reflexió, el propietari de la revista i de *La Publicitat*, vicepresident d'Acció Catalana, assegurava que «per a Catalunya, aquest segon aniversari, al costat de la seva significació política en té una de patriòtica. La consagració de la nostra llibertat, si no en els detalls, almenys en esquema. L'aparició en el poble català d'una visió cada cop més clara del seu ideal i de les seves ambicions. La selecció que va fent-se d'una manera silenciosa, però certa, dels polítics, segons llur actitud o manca d'aptitud a servir amb eficàcia aquells ideals. El trontoll de les aparentment inderrocables ideologies».²⁰⁷⁹ Poques setmanes després, Hurtado participava en un curs organitzat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació al Col·legi de Notaris,²⁰⁸⁰ on el jurista i diputat aprofundia en les possibilitats d'intervenció de l'Estat en el règim autonòmic català, és a dir, en les relacions entre govern de la República i Generalitat en cas de conflicte. Hurtado aprofitava l'exposició per recordar en primera persona etapes de l'elaboració de l'Estatut en què ell havia intervingut, i escrivia: «L'autonomia dintre d'un règim unitari, o bé s'ha d'aconseguir amb un acte revolucionari que posi el país davant d'un fet consumat, amb totes les conseqüències que es deriven d'un estat de revolta subsegüent, o bé s'ha d'aconseguir amb una lluita noble, amb una discussió lliure al voltant d'una taula; i en aquest cas, que ha estat el nostra, s'ha de trobar necessàriament en cada article de l'Estatut el rastre d'una victòria obtinguda o d'una transacció pactada».²⁰⁸¹ Hurtado va reflexionar sobre la diferent classificació competencial que es feia a l'Estatut de Núria, inspirada en la Constitució de Weimar. És a dir, les matèries sobre les quals la República podia legislar i la Generalitat executar, aquelles altres en què la República podia legislar i executar i aquelles que era la Generalitat la qui podia legislar i executar. Una divisió que al seu pas per les Corts es va complicar amb una confusió entre matèries i funcions. També es va aturar a reflexionar sobre les facultats d'inspeccions reservades a l'Estat en matèria social i en matèries de competència legislativa estatal, a l'article 6, que Hurtado confessà que era resultat d'un dels moments més dramàtics de la discussió estatutària, i en què es va tenir en tot moment la vista posada en els exemples alemany i austríac. Un altre assumpte espinós que va desenvolupar va ser la representació de l'Estat dintre de Catalunya, que

---

²⁰⁷⁹ HURTADO, Amadeu [sense signar] «El tercer any de la República». *Mirador*, núm. 219. 13 d'abril de 1933.

²⁰⁸⁰ Hi participaven juristes com Ramon d'Abadal, Oriol Anguera de Sojo, Ramon Coll i Rodés, Santiago Guvern, Joan Maluquer i Viladot, Ramon M. Roca Sastre, Josep Maria Trias de Bes o el mateix president de l'Acadèmia Josep Roig i Bergadà. «El curset de l'Acadèmia de Jurisprudència. Intervenció de l'Estat en el nostre règim autonòmic. Conferència del senyor Amadeu Hurtado al Col·legi de Notaris de Catalunya». *LP*, 25 d'abril.

²⁰⁸¹ ABADAL I CALDERÓ, Ramon [et al.] *Conferències sobre l'Estatut de Catalunya*. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Barcelona, 1933

va quedar fixat que correspongués al president de la Generalitat, fet que esvaïa la possibilitat de la instauració d'un Governador General a la manera d'Irlanda. Per acabar, Hurtado assegurava que:

El nostre Estatut, malgrat que respon a un reconeixement clar de l'existència d'un règim autonòmic, nascut d'un acte d'autodeterminació de Catalunya, es per ara un règim de recel recíproc. Recel per part de l'Estat que nosaltres no fem l'ús que és d'esperar de les nostres facultats autonòmiques; recel per part nostra reflectit, entre d'altres, en aquell article del qual us he parlat abans, que suprimeix per Catalunya el càrrec de Governador General de la República per allunyar la possibilitat que l'Estat envaeixi les atribucions de la nostra autonomia. Però per recelós que sigui l'establiment d'aquest nou règim, representa dintre del dret públic una novetat que pot donar i que donarà la volta al món, perquè no conec res actualment dintre el dret públic constituït que s'assembla al sistema d'autonomia que s'ha acabat de donar Catalunya.

I afegia: «A mida que es vagi divulgant la fórmula que ha estat articulada per a Catalunya, nascuda de la sobirania del poble, fórmula que permet que tots els pobles hispànics es trobin en igual situació que nosaltres guanyin la pròpia autonomia, i junts arribin a constituir una República federal no imposada per ningú, sinó sortida de baix a dalt, és molt possible que s'estengui per altres Estats i que nosaltres puguem dir que Catalunya i les Corts Constituents han donat una nova llei al món». D'aquesta manera, «hi ha estesos per Europa algunes dotzenes de problemes catalans, de problemes iguals que el nostre, que fins ara no tenien solució, perquè no tots els països unitaris es troben disposats a fer la revolució que suposa la seva conversió en repúbliques federals, i pel camí que assenyala el nostre Estatut poden arribar-hi paulatinament com hi pots arribar Espanya, si els altres pobles hispànics segueixen les petjades de Catalunya». En aquelles setmanes d'aniversari republicà, visitaven Barcelona tres personalitats internacionals destacades en el món cultural i polític d'entreguerres: el poeta Paul Valéry, l'escriptor Emil Ludwig i el polític rus, expresident del govern provisional revolucionari Alexandr Kérenski, que el 9 de maig va pronunciar una conferència al Saló Victòria, va concedir una entrevista a *La Publicitat*²⁰⁸² i que com testimonia una fotografia de l'època, es va reunir a l'estació de França amb Amadeu Hurtado.²⁰⁸³

---

²⁰⁸² J. T. I.C. «Kerenski a la redacció de *La Publicitat*». *LP*, 25 d'abril de 1933.

²⁰⁸³ Les visites de Paul Valéry i Kerensky. «El senyor Macià no va per ara a Madrid». *LP*, 9 de maig de 1933. Fotografia al fons Josep Maria Sagarra i Plana de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

El dia abans de la conferència de l'expressident rus exiliat, Amadeu Hurtado participava en un míting del partit al Foment Republicà de Gràcia, que celebrava la seva adhesió a Acció Catalan Republicana, i amb el qual s'iniciava un reguitzell de convocatòries que el portaria a intervenir davant diversos auditoris: De Vilafranca del Penedès²⁰⁸⁴ a Mataró,²⁰⁸⁵ passant per Tarragona,²⁰⁸⁶ Terrassa,²⁰⁸⁷ Tàrraga,²⁰⁸⁸ Igualada,²⁰⁸⁹ Manresa,²⁰⁹⁰ i Sabadell,²⁰⁹¹ a més dels barris de Sarrià²⁰⁹² i Les Corts²⁰⁹³. En el seu parlament, el vicepresident del partit carregava contra la política hegemònica i hegemonista d'ERC, assenyalant que: «Un sol partit vol dir confondre la República i Catalunya amb el partit, el qual posa fatalment damunt de tot la necessitat que té de mantenir-se aparentment unit per no perdre el poder. El partit damunt de tot és excloure tot idealisme polític, i no pot ser ésser ben bé ni d'esquerres ni de dretes ni del mig, perquè totes les seves orientacions han d'ésser necessàriament de política electoral, subjecta a les fluctuacions sentimentals de cada hora». En aquest sentit, ironitzava dient que dins del partit governant, «desconfien els uns dels altres i en una actitud de recel recíproc, sense voler s'entrebanquen i acaben per no poder desenrotllar seriosament cap acció». Davant d'aquesta hegemonia, Hurtado i els seus companys volien fer emergir el paper del seu partit, «confiàvem que Acció Acatana podria ser una força que tractés de fer el possible per impedir els estralls de la invasió absolutista de Catalunya, país d'una tradició democràtica tan notòria i encara tan viva en la seva consciència jurídica, refractària per sentiment a tota concepció cesarista del poder i de la llei» (p. 751). Per a Hurtado, «en parlar del nostre partit, pensàvem que també el nostre era un estat d'esperit de la societat catalana formada principalment per una classe mitjana amb un fort contingent rural, on el treball, a falta d'aristocràcies històriques, és un títol de noblesa i un valor de cohesió que ha servit per aixecar una metròpoli com a base de les més altes aspiracions de l'ànima d'un poble» (p. 751). Però en aquell moment el català mitjà –que era el nucli central al

---

²⁰⁸⁴ «Un sensacional discurs del senyor Amadeu Hurtado sobre el problema del camp produeix una forta emoció». *LP*, 11 de maig de 1933.

²⁰⁸⁵ «Un míting emocionant a Mataró i una doble conferència a Manresa». *LP*, 5 de juny de 1933.

²⁰⁸⁶ «La croada d'A.C.R. ». *LP* 16 de maig de 1933.

²⁰⁸⁷ «La campanya d'A.C.R. El més gran dels mítings celebrats fins ara, tingué lloc abans d'ahir a Terrassa», *LP*, 28 de maig de 1933

²⁰⁸⁸ *LP*, 19 de juny de 1933.

²⁰⁸⁹ «El míting d'A.C.R. a Igualada». *LP*, 13 de juliol de 1933.

²⁰⁹⁰ «El gran míting de Manresa». *LP*, 18 de juliol de 1933.

²⁰⁹¹ «El grandios míting de Sabadell». *LP*, 30 de juliol de 1933.

²⁰⁹² «El darrer míting d'A.C.R. confirma l'interès cada dia creixent amb què són acollits els seu ideari i els seus homes». *LP*, 18 de maig de 1933.

²⁰⁹³ «Diumenge A.C.R. prosseguí la seva croada patriòtica». *LP* 11 de juliol de 1933.

qual es volia adreçar el partit–, «fluctuava entre les emocions espectaculars d'un moviment sentimental de l'esquerra sense contingut i la ràbia irreflexiva dels de la dreta, que no volien ni sabien avenir-se a les exigències inevitables de l'establiment d'un règim nou» (p. 751-752). Pel que fa a aquelles excursions de propaganda dels primers mesos de 1933, Amadeu Hurtado es recorda acompanyat per Martí Esteve, Estanislau Duran i Reynals, Pere Domingo i Josep Coll i Mas, i que «trobàvem reunides a tot arreu unes multituds desitjoses d'escoltar-nos amb afecte i simpatia, però en acomiadar-nos tornaven tots allà on eren abans amb una curiositat satisfeta, moltes vegades amb emoció, molt poques amb enuig i gairebé sempre dolguts que no fóssim dels seus perquè ells no podien ser dels nostres» (P. 752). Aquell, però, no era l'única forma de contacte amb els possibles votants: «Simultaniejàvem amb aquelles excursions no solament l'acció constant del nostre diari, sinó unes converses sobre temes d'actualitat deixats a la iniciativa dels presents que, començades a la casa central del partit, es van haver d'estendre per raó de l'èxit a altres centres polítics de la ciutat i als grans cafès de les barriades populars» (P. 752). Claudi Ametlla també recorda aquella innovadora forma de fer campanya electoral que reconeix que s'havia empescat el vicepresident del partit:

Consistia a fer acte de presència, després de sopar, preferentment els dissabtes o vigílies de festa, en qualsevol cafè, com més concorregut i popular millor. Allí era qüestió de fer parlar la gent. Calia adreçar-se-li i convidar-la a formular preguntes, a suggerir qüestions de les que interessin al públic. La iniciativa, completament nova, assolí un cert succés. Els col·loquis i taules rodones que s'estilen avui no tenen l'espontaneïtat i la universalitat de temes d'aquelles converses, en el sentit que no eren preparades, ni es cenyien a cap qüestió prèviament anunciada, ni obeïen a cap presidència o formulisme. La llibertat a escollir l'objecte de discussió i la franquesa a tractar-la eren llur manera.²⁰⁹⁴

També Rafael Tasis ho té ben present a la seva necrològica, quan recorda «aquelles reunions en tavernes de barriada, en contacte directe amb el poble barceloní, sense témer la polèmica amb anarquistes o comunistes, defensant amb coratge i enginy la posició catalana i liberal del seu partit i procurant de donar-li una base més popular».²⁰⁹⁵ Peypoch també recorda aquelles converses públiques en centres de barriada i cafès, on «els anarquistes eren els més assidus concurrents a aquests controvèrsies».²⁰⁹⁶ Amadeu Hurtado resumeix a les seves memòries l'esperit d'aquell tipus inusual de campanya

---

²⁰⁹⁴ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 243.

²⁰⁹⁵ TASIS, R. *op. cit.*

²⁰⁹⁶ PEYPOCH, R. *op. cit.* 1950.

electoral: «La nostra idea principal era, naturalment, la necessitat d'aixecar una força política que flanquegés el nou règim de Catalunya per no deixar-lo al descobert amb un sol instrument de Govern; però tots els problemes del dia, socials, econòmics, religiosos, nacionalistes o polítics, passaven per l'examen de les nostres multituds amb vista a realitzacions pràctiques immediates que l'experiència ens havia mostrat amb alguna aptitud per entendre i contribuir a resoldre-ho». (p. 752).

El nou paper polític d'Amadeu Hurtado va despertar de seguida els comentaris d'un vell amic, ara esdevingut adversari polític: Antoni Rovira i Virgili. Eren molts anys d'amistat, però en aquell moment els separava la política de partit. Hurtado era vicepresident d'Acció Catalana i Rovira i Virgili, que n'havia estat un dels fundadors l'any 1922, era llavors diputat d'ERC al Parlament de Catalunya. Aquesta proximitat entre els dos personatges feia que els atacs encara fossin més afilats. D'aquesta manera, cal entendre el que Rovira i Virgili escrivia a *La Humanitat*:

El nostre vell amic Amadeu Hurtado s'ha llançat decididament a la vida política i a l'actuació de partit. El novell partit d'Acció Catalana Republicana té el senyor Hurtado per guia, per verb i per profeta. Els discursos del senyor Hurtado són la nota més interessant –gairebé l'única nota interessant– dels actes que el partit celebra. I nosaltres, que sempre hem admirat el senyor Hurtado com a orador i com a conversador²⁰⁹⁷ (diguem *causeur*, que una mica de francès sempre plau al nostre amic) l'admirem avui més que mai en veure'l sexagenari i capblanc, posant-se a la feina feixuga de dirigir un partit i de recórrer les comarques en actes de propaganda.²⁰⁹⁸

Després d'aquesta *captatio benevolentiae*, el polígraf tarragoní no era tant benivolent amb el seu vell amic:

Amadeu Hurtado conserva la gallarda i pomposa oratòria de la seva joventut. En conserva les qualitats i els defectes. És grandiloqüent, fa paràgrafs magnífics i de molt efecte, amb trons i llamps i figures plàstiques. Però és també conceptuós i inflat. Dues coses, inflen l'Hurtado orador: el retoricisme dels llargs paràgrafs preparats i compostes, i el to de superioritat.

El senyor Hurtado que és un esperit ponderat en moltes coses, n té prou ponderació en jutjar-se ell mateix i en jutjar els altres. Hi ha una evident desmesura en el seu orgull i en

---

²⁰⁹⁷ Tot i que a l'original es pot llegir «conservador», no tenim dubtes que, més enllà d'interpretacions malicioses, es tracta d'una errada.

²⁰⁹⁸ Rovira i Virgili, Antoni. «L'orador i el polític: La desmesura del senyor Hurtado». *LH*, 16 de maig de 1933.

el seu menyspreu. Aquesta tara personal li enterboleix sovint la visió política i dificulta sovint el propi èxit. La seva actuació parlamentària l'any 1907, com la de l'any 1932, restaren perjudicades per aquesta desmesura. Allò que fa vint-i-cinc anys digué Azorín de l'oratoria hurtadiana ho digueren molts polítics i periodistes l'any passat. Al cap d'un quart de segle, si la figura física del senyor Hurtado ha canviat, la seva figura espiritual es manté íntegrament. Segueix essent un gran orador, un escriptor mitjà, un mal polític.

I al darrer paràgraf de l'article de Rovira i Virgili, venia l'estocada final contra qui havia estat, en altre temps, un respectat company:

Un bon polític –oh, amic Hurtado! – no aniria per les viles i ciutats de Catalunya a exhibir el seu menyspreu, agreujat pel ressentiment contra els homes que avui governen el clos encara petit de l'autonomia catalana. Ni diria, com ell ha dit a Tarragona que la vida de les llibertats catalanes es descabdella en mig de «l'ensopiment, la carrincloneria i la misèria espiritual». No diria que l'autonomia i la República a Catalunya estan en perill imminent de caure perquè es recolzen damunt un «suport únic, feble i tronat». No diria, referint-se als homes que dirigeixen la Generalitat que «la seva feblesa espanta i ha d'espantar tot el poble».

Un bon polític no diria això. I no diria molt menys si com en el cas del senyor Hurtado, la fórmula de solució proposada consistís, de fet, en una coalició de govern amb els homes bescantats, denigrats i befats.

Les frases desmesurades del senyor Hurtado, impròpies d'un cap de partit i d'un home de la seva categoria intel·lectual, són profundament injustes. I són, per damunt de tot, antipolítiques. Amb els seus discursos contra els governants de Catalunya, el senyor Hurtado fa la mateixa feina que el senyor Lerroux i el senyor Maura contra els governants d'Espanya.

Però encara que el senyor Hurtado sigui injust amb els homes d'Esquerra Republicana de Catalunya, nosaltres no cometrem la injustícia de dir, per combatre'l a ell, que els mòbils de la seva actitud són els mateixos dels lerrouxistes i els mauristes. Ell és, avui com ahir, un home que no sap superar els aspectes personals, que no participa dels grans sentiments col·lectius i patriòtics, per als quals té més ironia que comprensió, i que surt al carrer, no quan el deure cívic ho exigeix, sinó quan l'amor propi l'empeny. I amb aquesta empenya un home pot fer eloqüents discursos, però no pot conduir un poble.

Contra aquests atacs, que Amadeu Hurtado havia anat veient com s'agreugen a mesura que l'article arribava al seu final, el líder d'ACR i editor de *La Publicitat*, va prendre la ploma per replicar. Replicar de puny i lletra, no com altres vegades deixant les

rèpliques sense signar, tot i escriure-les o inspirar-les ell mateix. La resposta, publicada una setmana després a la portada de *La Publicitat*, és un bon exemple de la ironia hurtadiana:

I ara! ¿Què li ha passat a l'amic Rovira i Virgili? Ho pregunto perquè l'altra dia, trobant-me a Madrid, vaig llegir amb una sorpresa que encara no m'ha deixat, un escrit retolat «L'orador i el polític. La desmesura del senyor Hurtado», en el qual em dona consells per a arribar a ésser un bon polític. Aquesta sí que és bona! Em recorda aquell client dels meus primers temps d'advocat, un bon home que no tenia ni havia tingut mai una pesseta, però que havia escrit un llibre explicant un sistema infal·lible de la seva invenció per arribar a fer una fortuna.

Res. Que no es capfiqui l'amic Rovira. El que hagi estat, hagi estat. I faci compte que he anat a Tarragona, causa, segons sembla de la pertorbació que li ha fet escriure totes es coses lletges que em diu, i de les quals no li perdono la de sexagenari, que m'ha trasbalsat. Pot estar ben segur el senyor Rovira que no vaig anar a Tarragona amb el propòsit de fer-li cap mal. Ja sé n'ha fet prou ell mateix entre els seus bons amics, segons conten despreciant-los quan va creure que no li podien servir de res, amb l'oblit de totes les consideracions i de tots els sacrificis d'un llarg afecte. Si ara aquests amics del senyor Rovira refan sense ell un nou partit amb un braó inesperat que el desconcerta, farà bé el de desfogar el seu malhumor contra ell mateix, en lloc de desviar-lo contra mi, que no tinc cap culpa en el seu disgust.²⁰⁹⁹

I afegia, l'advocat i polític al seu article contrarestant els atacs de Rovira i Virgili a *La Humanitat*:

De totes maneres, aquest disgust del senyor Rovira haurà servit per donar-me compte de com em deuen veure la bona gent que segueix el partit d'Esquerra Republicana. Un home inflat, orgullós ple de rancúnia perquè no l'han deixat surar, que es burla dels grans sentiments col·lectius i patriòtics i que no surt al carrer per un deure cívic, sinó quan l'empeny l'amor propi, com un Maura i un Lerroux. Aquest retrat que fa el senyor Rovira com es veu és de pronòstic, i no hi ha dubte que davant del partit d'Esquerra vaig ben servit. Però, deixant de banda la influència que pugui tenir en aquest retrat la visió persistent que el senyor Rovira té de la seva pròpia imatge, em sembla que n'ha fet un gra massa. I que després li sabrà greu d'haver-se excedit. El seu judici, sotmès amb massa freqüència a impulsos temperamentals, passa d'un extrem a l'altre sense cap ponderació, i li fa dir, per exemple, durant gairebé tota la vida, que el meu vell amic Macià està mancat

---

²⁰⁹⁹ HURTADO, Amadeu. «L'escriptor i el polític. La desventura del Sr. Rovira». *LP*, 21 de maig de 1933.

de la intel·ligència més elemental, mentre que ara, per esborrar el passat, no en té prou amb totes les hores del dia per dir-li que és un estadista genial.

Per cert, que no sé el que deu pensar l'amic Macià de la pintura que m'ha fet el senyor Rovira. Dubto que m'hagi reconegut, i en canvi, tinc per segur recolzat en el testimoni de tota una vida, que avui com sempre es refia molt més de mi que del meu retratista, perquè pot creure que el senyor Rovira i Virgili per la reiteració d'un seu impuls temperamental es vegi obligat a tornar a desdenyar-lo com ha hagut de fer amb els seus amics de Tarragona.

La batalla dialèctica començaria a agafar embranzida, i de nou des de *La Humanitat*, Antoni Rovira i Virgili responia a qui havia estat un dels seus íntims –prou, com hem assenyalat per fer-lo padrí del seu casament– sota el rètol «Conversa d'amics» i dirigit cap al que havia estat el seu diari, *La Publicitat*:

Dies enrere, un estimat company em va dir: «Veig que *La Publicitat* no contesta el vostre article sobre l'Hurtado». I jo vaig observar: «Em penso que contestarà l'Hurtado mateix quan torni de Madrid». I així ha estat en efecte. El senyor Hurtado, amb la pròpia signatura autèntica, ha publicat en el seu diari un article que comença amb la lleu facècia de parodiar els epígrafs del que jo vaig dedicar-li. El meu article duia per epígraf següents: «L'orador i el polític – La desmesura del senyor Hurtado». El seu duu aquests altres: «L'escriptor i el polític – La desventura del senyor Rovira».

Aquesta paròdia inicial que no és d'un gust gaire recomanable, ha influït notablement en l'estil dels primers paràgrafs de la contesta. Hi trobem expressions com: «Aquesta sí que és bona», «no es capfiqui el senyor Rovira», «El que hagi estat hagi estat», «aquest retrat és de pronòstic» (Això és estil Joaquim Montero). Hi trobem, encara, una anècdota d'una vulgaritat de forma i de contingut que és indigna d'un esperit amb pretensions de selecte. Briand no contava anècdotes així.²¹⁰⁰

Després d'aquesta primera repassada, Rovira i Virgili continuava esplaïant-se, preguntant-se: «¿Com pot sorprendre's el senyor Hurtado per l'article que li vaig dedicar? ¿És que ell no es considera prou important per a ésser objecte del comentari d'un periodista polític que escriu un article quotidià? ¿És que no ha vist que el seu diari porta que els discursos de míting del senyor Hurtado són sensacionals, literalment sensacionals, i que traspalsen els propis organitzadors dels actes de propaganda? És injust que uns discursos de tanta categoria passin sense altre comentari periodístic que el de *La*

---

²¹⁰⁰ ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «Conversa d'amics. El senyor Hurtado ha contestat». *LH*, 25 de maig de 1933.

Publicitat. I per això, hi he volgut afegir el meu comentari». El periodista i polític, assenyalava que potser era que al rival no li havia agradat el retrat que havia compost, i per això esmentava el nom de Macià, «en una forma que constitueix una tristíssima indelicadesa. Si el senyor Hurtado no s'adona de la inoportunitat i de la imprudència d'aquesta invocació, haurem de creure que dins la seva ànima s'ha trencat un ressort important». Alhora, i abans d'anunciar un altre article sobre el contingut polític de la rèplica d'Hurtado, Rovira no s'estava de dir que «no tinc cap interès a recarregar el seu retrat, ni em proposa de baixar al terreny d'un de denigament mutual. Segueixo veient molts i mèrits i qualitats en el senyor Hurtado, que és un Josep Ortega i Gasset català sense filosofia, amb més retòrica i amb menys poètica». Tot era a punt pel següent article, publicat l'endemà al mateix diari, i on Rovira i Virgili, després de repetir la idea que Hurtado era un mal polític, un escriptor mitjà –«la seva mediocritat literària es revela en els seus articles, pomposos però encaironats, amb un lèxic enlletgit pels vulgarismes i els castellanismes»– i, només, un bon orador, s'entretenia a exculpar-se de l'acusació que Hurtado li feia d'haver impossibilitat la coalició electoral entre el Partit Catalanista Republicà –unió d'Acció Catalana i l'Acció Republicana roviriana–, però tot just al final, suggeria: «Vol tornar a acostar-se a l'Esquerra, el senyor Hurtado? ¿Vol tornar a entrar per certes portes? Doncs per mi no estigui. ¿Per què em diu que jo vull impedir-ho? No s'ho cregui. Jo no tinc vocació de porter».²¹⁰¹

Pocs dies després a rel d'un article titulat «Els maldecaps de l'Esquerra. Rumors a la Generalitat» publicat en portada al diari d'Acció Catalana Republicana, l'òrgan del partit governamental torna a burxar en el seu rival, amb un llarg article sense signar on s'assegura que: «El diari *La Publicitat* convertit d'un temps ençà amb l'òrgan dels despitats, a manca de feina més patriòtica a fer es dedica amb una constància digna de les millor causa a la tasca d'escampar la insidia com a principal arma contra els seus adversaris». Segons *La Humanitat*, «De totes aquestes xafarderies no valdria la pena ni ocupar-se'n si es tractés d'un simple desfogament d'un reporter massa “viu” o endut per les aficions a la literatura humorística. Però és la repetició d'una intensa campanya que ve promovent des del seu diari l'etern descontent de Catalunya, aquell home que un dia va ésser batejat per “Papa gris”, motiu que tanta escola ha fet perquè li escau ben arrodonit». I afegia:

---

²¹⁰¹ ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «Del 1931 al 1933. Els errors del senyor Hurtado». *LH*, 23 de maig de 1933.

La trista figura d'Amadeu Hurtado s'està movent dintre de la política catalana amb una missió ben poc escaient en qualsevol polític que s'estimi de patriota. Ell no persegueix més que la divisió de l'adversari i no reparar en emprar les armes més baixes de to per tal d'aconseguir-ho. La insídia, la falsedat, la calúnnia, tot s'hi aboca en les columnes del diari amb un entusiasme que no fa més que palesar la baixa mentalitat d'aquest advocat de grans afers, però que no corre el perill de rompre les vestidures per la causa de Catalunya.

No hem pas de fer ací el panegíric del tristament famós ex-diputat de Terrassa, quan la Solidaritat; no hem pas de recordar el paper covard que féu davant els Cambó i elements de la Lliga, desertant de l'antiga Esquerra Catalana; no hem pas de recordar que a la caiguda de Primo de Rivera, des del *Mirador* primer i en un basquet després, demanava un ampli vot de confiança de Catalunya per en Cambó, no hem pas de recordar que ell no féu res ni intervingué gens en la preparació de l'adveniment de la República; és cert que se'l va anar a treure d'aquella actitud contemplativa i estàtica, que s'havia mantingut des de la seva deserció de l'Esquerra i només interrompuda quan els grans afers de la guerra europea, brindant-li un lloc d'honor en les directives de Catalunya. Va sortir diputat per l'Esquerra Republicana, però prompte hom s'adonà de qui era l'incorregible Amadeu Hurtado; la seva baba xafardera, malsana i molesta per als companys de minoria aviat fou conegut per tots els diputats del Parlament espanyol. L'home que vessava més verí contra els homes i les coses de Catalunya, l'home més festejat pels enemics de l'Estatut i el que, a no dubtar, hauria desvirtuat tota l'obra perseguida per l'Esquerra en la seva campanya per l'autonomia de Catalunya, si hagués imperat el seu punt de vista; l'home que ha corregut adelerat darrera el lloc d'ambaixador d'Espanya a París; l'home de les crisis constants i que va repartint patents de suficiència, aquest és Amadeu Hurtado.²¹⁰²

L'anònim redactor del diari fundat i dirigit per Lluís Companys l'any 1931, li arribava a dir que era un inadaptat abans de requerir «al biliós Amadeu Hurtado» que retornés l'acta de diputat aconseguida a les llistes d'ERC: «Ara s'ha rodejat de totes les escorrialles d'Acció Catalana per crear-se un pedestal, els mateixos homes que li fan esqueneta, seran objectes dels seus fàstics i de les seves diatribes, el dia que ell cregui bonament que ja no li serveixen per a res. L'Hurtado no és dels homes que es cregui haver-se sacrificar per a Catalunya ni per cap ideal. Cap ideal, ni la Pàtria és prou considerable per l'honor que ell li fa d'ocupar-se'n encara que només sigui de tant en tant,

---

²¹⁰² «La vera efigie del senyor Hurtado». *LH*, 25 de maig de 1933.

en els ocis del seu bufet d'advocat». Aquesta bufetada va fer reaccionar *La Publicitat*, que sota el rètol «Una rèplica necessària», assegurava :

A la tercera plana de *La Humanitat* d'ahir a la nit hi havia una *boutade* contra el nostre amic senyor Amadeu Hurtado amb motiu de a nostra informació d'ahir sobre les dificultats internes del partit d'Esquerra. Seguint el procediment emprat fins ara pels diaris de l'Esquerra, en lloc de referir-se als fets o als arguments que hem escrit, la contestació ha estat omplir d'insults Amadeu Hurtado perquè creuen que una campanya de difamació és el millor per a fer emmudir un diari. Els de *La Humanitat* es queixen que ataquem l'Esquerra sense reparar en procediments ni arguments. No es deuen haver fixat que tot el que hem dit en aquest diari és molt lluny del vocabulari que els diaris de l'Esquerra han emprat sempre per atacar no el partit polític contrari, sinó els homes que el componen.²¹⁰³

I, des de *La Publicitat*, dirigint-se directament al President de la Generalitat Francesc Macià, afegien:

Si no es tractés d'un diari que passa per l'òrgan oficiós del Govern, ni diríem res; però entenem que quan es parla en nom dels que realment governen un poble, aquestes facècies són la major demostració que el poble no està ni pot estar dignament governat.

I amb tots els respectes, ens atrevim a dir que potser ja comença a ésser hora que l'Honorable Senyor President de la Generalitat Francesc Macià, que ha merescut de nosaltres les màximes consideracions degudes a la seva representació i el màxim afecte degut a la seva persona, mediti serenament t si els homes que el volten poden, sense caure en el seu menyspreu, portar la passió de partit fins a l'extrem que suposa l'exabrupte de *La Humanitat*. El senyor Macià [il·legible] té un petit deute moral contret amb els amics que, sense adulacions ni baixeses interessades, l'han servit lleialment amb el propòsit ferm de servir Catalunya en hores que els destins de la pàtria estaven vinculats en l'alta representació del nostre President. Si el record d'aquests serveix mereix el tracte de *La Humanitat*, que es fingeix ofesa per una lleugera informació nostre que sap fundada i certa, serà cosa de pensar si tothom haurà d'esperar que Catalunya tingui una representació presidencial més humana i comprensiva per a poder oferir-li un ajut o un servei.

Comprendrem fins on arriben els compromisos de partit. El que no podem comprendre és que el senyor Macià no tingui sobre la seva gent l'autoritat necessària per a demanar-

---

²¹⁰³ «Una rèplica necessària». *LP*, 26 de maig de 1933.

li un comportament de decència personal en el tracte dels que han estat els seus col·laboradors.

Aquell mateix dia arribava la resposta del president Macià, que responia a la polèmica en una trobada amb periodistes a la Generalitat, recollida *per La Humanitat*, diari vespertí:

- Heu llegit un article de *La Publicitat* en què es fa referència a certs atacs dels diaris del partit?
- Sí. El senyor Hurtado, ell ja ho sap, és un íntim amic meu, és un home que jo aprecio molt. Ara que del que pugui dir el seu diari i del que puguin contestar-li els meus amics jo no en puc dir res.

Jo no puc evitar que si amics meus són atacats ells per la seva banda es defensin i ataquin també. S'hauria de veure primerament qui és el que ha començat i de qui és la culpa.

Sembla que vulguin posar-me la condició que si els meus homes ataquen els de *La Publicitat*, ells m'atacaran a mi. A mi encara que em diguin que sempre m'han respectat, m'han atacat com han volgut, sense que jo per la meua banda, hagi fet el més mínim per evitar-ho. Ni tan sols en atacs en els quals hauria estat possible, he recorregut als tribunals i no penso fer-ho mai.

Què em volen atacar? Que ho facin. Naturalment que ho sentiré i encara més tractant-se d'un diari que depèn d'un amic meu, però: Què hi farem? Jo procuro no fer res que ningú em pugui demanar comptes. Allà ells!²¹⁰⁴

Unes declaracions que van ser ampliades en una segona trobada amb periodistes abans de marxar cap a Madrid, quan el periodista de *La Publicitat* va demanar si podia ampliar el que havia dit sobre la qüestió: «Jo no soc partidari que les discussions degenerin en atacs personals», va assegurar el mandatari, que reprovava tant el procedir de *La Humanitat* com el de *La Publicitat*, que «sembla que em perdonin la vida. Això no és correcte. Hom diria que em posen condicions, volent dir que si *La Humanitat* fa això, ells faran allò. Si volen atacar, que ho facin en bona hora».²¹⁰⁵ Unes i altres paraules del President de la Generalitat no van satisfer el nucli dur de *La Publicitat* i Acció Catalana

---

²¹⁰⁴ «L'actual moment polític. Al Palau de la Generalitat ha tingut lloc una important reunió. Els senyors Macià, Companys i Casanovas fan interessants manifestacions als periodistes». *LH* 26 de maig de 1933.

²¹⁰⁵ «El senyor Macià o està conforme ni amb *La Humanitat* ni amb *La Publicitat*». *LP*, 28 de maig de 1933.

Republicana, que l'endemà replicava amb «Un comentari obligat a unes declaracions del senyor Macià», que no feien sinó pujar de to la polèmica:

L'Honorable President de la Generalitat, senyor Francesc Macià, ha tingut la deferència de voler recollir una indicació nostra sobre el to que dóna a les discussions polítiques un diari del seu partit. Agraïm la gentilesa del senyor President per l'honor que ens fa. I ens abstenim de comentar el que ha dit sobre el dret de defensa contra un atac, perquè el respecte que devem al Primer Magistrat de Catalunya ens priva de voler dialogar amb el senyor Macià.

De totes maneres, com que ens les declaracions del senyor President llegim que fa referència a uns atacs que ha estat objecte en el nostre diari, li agrairíem que pel mitjà que estimés més adient ens volgués fer l'honor d'indicar alguns conceptes, una frase o una paraula publicada en les nostres planes que pugui prendre per un atac o una molèsties personal. En tot cas, haurà de referir-se al temps en què dirigia *La Publicitat* l'avui correligionari del senyor Macià, l'escriptor senyor Rovira o Virgili o bé l'època en què l'orientació d'aquest diari s'acordava amb les inspiracions del Comitè format pel senyor Abadal i Vinyals, avui pertanyen a la direcció de *La Veu de Catalunya*, època que el correligionari del senyor Macià, el filòsof Agustí Esclasans, deia públicament en els diaris de l'Esquerra que ha estat la millor de *La Publicitat*. Però és evident que, i tot el nostre públic ho reconeix, que d'ençà que els nous correligionaris del senyor Macià ni participen, ni administren el nostre diari, les coses han canviat de tal manera que mai més s'ha pogut dir res que de prop ni de lluny sigui una manca de consideració i de respecte al nostre President.²¹⁰⁶

I, al mateix article, hi afegia al·ludint directament a la polèmica endegada des de *La Humanitat* contra Amadeu Hurtado:

Però en unes noves declaracions d'ahir, el senyor Macià insistia que és ara, i en la nota per ell al·ludida, que nosaltres l'hem volgut ofendre, amenaçant-nos d'alguna manera pel cas que *La Humanitat* segueix en la seva actitud. I això ens obliga a una explicació perquè ens ha causat una gran sorpresa. Mai no hem volgut lligar el nostre respecte al President al que facin o deixen de fer els diaris del seu partit. Ens vàrem permetre fer-li avinent que si els homes que parlen en nom d'aquest partit menyspreen i denigren els amics que desinteressadament han servit amb tota lleialtat el President, només pel fet d'haver-lo servit, es farà molt difícil a tots els bons catalans anar a fer al senyor Macià l'ajut del seu concurs si no procura que els seus homes tingut un comportament de decència personal

---

²¹⁰⁶ «Un comentari obligat sobre unes declaracions del senyor Macià». *LP*, 28 de maig de 1933.

en el tracte de tots. Potser es vol veure l'amenaça, com se'ns assegura en haver dit que s'haurà d'esperar una presidència més comprensiva i cordial per poder oferir-li servei? Si és així ens permeten esperar que el senyor Macià voldrà entendre les nostres paraules en el sentit que és ell mateix, i no un altre, el qui pot ésser amb els amics que vagin a servir-lo més comprensiu i cordial del que la seva premsa el suposa.

Com recordava *La Publicitat*, l'escriptor Agustí Esclasans també s'havia afegit a la bastonejada cap al líder d'ACR, caracteritzant-lo com una figura del segle passat, membre de l'anomenada vella guàrdia, incapaç de donar pas als joves. Per aquests volia presentar, segons el seu parer, la seva figura en un llarg article ple de bilis:

Intel·lectualment, Amadeu Hurtado és allò que el vell Horaci en diria una daurada mediocritat. Políticament. Amadeu Hurtado és l'home que es pensa guiar un sector més o menys vast del nostre poble i que en realitat no sap mai on va. Ja és un símptoma alarmant veure que quan Amadeu Hurtado s'ha decidit a actuar intensament en el catalanisme modern, o ha fet després d'esperar que els altres fessin triomfar la República.

I encara alarma més veure que per fer-ho ha escollit les escorrialles d'un grupet tan tronat i escanyolit com la pobra Acció Catalana Republicana. Amadeu Hurtado és un aficionat a la política del segle dinou, que fa tot el que pot per adaptar-se a la nova política del segle vint, i que no ho aconsegueix pas mai. La seva oratòria, parlada i escrita, és la de les coses més passades de moda i que més indiferents deixa als joves catalanistes republicans d'avui. Jo, catalanista intel·lectualista, sento una esgarripança de malestar i una molèstia física i mental indomable cada vegada que escolto o llegeixo alguna elucubració política d'Amadeu Hurtado. Parlant de totes les tares de la trista oratòria, mirífica i llepada dels polítics carrinclons de la vella política madrilenya. I aquell encaramel·lament tan insuportablement pedant i vanitós, de les imatges empolvades i dels paràgrafs que sembla que surtin del Forn de Sant Jaume.²¹⁰⁷

I continuava, afirmant amb una insòlita ràbia contra el periòdic i el seu propietari i inspirador:

Per tant, no m'interessa absolutament gens Amadeu Hurtado com a polític. I crec que, als joves intel·ligents de Catalunya, les seves entremaliadures més o menys maquiavèl·liques no els trauran ni una hora de son. Però Amadeu Hurtado controla directament les pàgines de *La Publicitat*. I això sí que és una desventura màxima per a tots plegats. Des de primers d'anys, *La Publicitat*, que innegablement tingué alguns moments gloriosos durant la funesta Dictadura, s'ha convertit en el màxim diari provincià de Catalunya. I ara veiem

---

²¹⁰⁷ ESCLASANS, Agustí. «Amadeu Hurtado». *LH*, 26 de maig de 1933.

com els periodistes catalans que Amadeu Hurtado ha escollit per ajudar-lo van encomanant-se de mica en mica la insignificança del seu to periodístic. Cada dos per tres, *La Publicitat* avisa els lectors que s'ha assegurat una sèrie de col·laboracions de primer ordre, triades entre les primeres signatures de Catalunya. Jo, catalanista intel·lectualista, cada vegada que llegeixo aquestes afirmacions, prenc el diari i cerco des del títol al peu d'impremta allò que els prohoms de *La Veu* en diuen, seràficament, qualitat, sense trobar-la enlloc.

Tot el xanguet intel·lectual de Catalunya s'ha refugiat a les pàgines grises de *La Publicitat*. I el deplorable estil d'Amadeu Hurtado, barreja de populisme biliós i de marmanyerisme jurídic, no és prou per animar la manca d'interès del diari. Fa una pena immensa veure que mentre nosaltres treballem heroicament, any rere any, per a fundar un intel·lectualisme amb cara i ulls, periòdics com *La Publicitat* s'entretenen fent a Catalunya i al catalanisme un mal enorme amb els seus enderiments de safareig i les seves petites rancúnies de cel-obert. Amadeu Hurtado és culpable de desorganitzar tot un sector del nou catalanisme i d'acollir l'esnobisme d'unes quantes mediocritats que enlloc d'ajudar destorben. Mentre ells s'entretenen donant consells que ningú escolta ni segueix, nosaltres treballem prescindint dels set-ciències que només saben criticar i trobar-ho tot mal fet sense fer mai res. Pobra Catalunya i pobra República si haguéssim de refiar-nos d'ells!

Mesos després, en una entrevista feta per una jove Mercè Rodoreda, Esclasans afegirà en la mateixa línia:

Jo crec que, si aquest cop perden, el senyor Hurtado es retirarà i el diari canviarà de mans, com altres vegades. I si l'Esquerra guanya, no anirà en proporció gaire allunyada del total de vots obtinguts per la Lliga. Amadeu Hurtado, ha ajuntat una colla que s'han ben trobat. Els de la *Publi*, en el fons, no són altra cosa que una colla de fracassats. És clar que, entremig, hi ha persones dignes de tot el respecte, homes que s'avergonyeixen d'aquest to de baixa política, d'aquesta lluita indigna... *La Veu*, almenys, conserva un cert to més o menys elevat de sentimentalisme, però el despit fa fer moltes coses. Una colla de fracassats que ja han arribat a una mitja edat i no han aconseguit allò que s'havien proposat perquè, en el fons, no sabien què havien de proposar-se. *Mirador*, *El Be Negre*, *La Publicitat*, han acoblat aquest grup de gent, que són un mal per a Catalunya. Els del *Be*, a Rússia, a Itàlia, posem per cas, gent com la qui fa el *Be*, ja estaria tancada o eliminada; però, ací, sembla que només prevalgui aquest to de poca-solta... La penya del «Colón» és del més insidiós que es coneix, i és el mal més gros per a un país. De vegades, he parlat amb homes dels d'Acció. —Però vosaltres on aneu, quina política és la vostra? —Oh, la nostra és una política de puresa... —Però quin ideal perseguiu, quina finalitat

voleu aconseguir?... —Oh... nosaltres som purs... —Bé; tots ho som de purs... jo també crec ésser-ho, però no n'hi ha prou d'això; cal quelcom més... —i no surten d'això; no els entenc!²¹⁰⁸

En paral·lel a aquesta dura campanya contra qui s'estava convertint en l'home fort d'Acció Catalana Republicana, s'anava congriant una defecció en el partit hegemònic, Esquerra Republicana, protagonitzada pels sectors del grup de *L'Opinió* que des de la crisi de gener de 1933 —resolta amb la sortida del govern dels consellers Joan Lluhí, Pere Comes, Antoni Xirau i Josep Tarradellas— mantenien una forta tensió amb el nucli dur macianista.²¹⁰⁹ Una crisi que s'aniria fent irreversible fins el trencament definitiu. Abans que es produís, però, *L'Esquella* especulava que aquell afer acabaria amb l'ofertament del grup al seu antic rival, Amadeu Hurtado:

Els senyors Lluhí, Pere Comes, Terradellas i Xirau Palau, han fet gestions d'ofertament a Acció Catalana.

Es diu que el senyor Hurtado rebé l'emissari com rebia Lluís XIV de França els enviats del Tibet (Asia). La indicació la fem pels de Múrcia.

— No necessitem aquests senyors, per ara — va manifestar a l'enviat.

Després diu que el senyor Hurtado, ja entre els íntims, no parava d'exclamar a tota veu:

— Què s'ha cregut semblant terregada!²¹¹⁰

Una setmana després, *L'Esquella de la Torratxa* insistia amb la mateixa idea de pacte entre els dissidents i Hurtado, tot parlant de la situació política general:

Els de *L'Opinió* enforteixen el seu grup. Ara parlen de lentituds i del que no ha pogut fer l'Esquerra per culpa dels radicals i els regionalistes.

La gent riu. Que aviat s'obliden els viatges a Anglaterra, les disbauxes carnívores, els negocis, etc., etc.

Companys balla la dansa de la cartera.

Decàs va caient, va caient. El senyor Macià no rep en Badia.

La Falç demana que se la consulti en el nomenament del Comissari. I amenaça cada moment amb separar-se de l'Esquerra.

---

²¹⁰⁸ RODOREDA, Mercè. «Entreviu amb Agustí Escclasans». *Clarisme*, 18 de novembre de 1933.

²¹⁰⁹ CULLA, Joan B. *op. cit.* 1977. pp. 111-214.

²¹¹⁰ «A cau d'orella. Ofertament». *LET*, núm. 2811. 19 de maig de 1933.

El càrrec de Comissari de Policia fa aixecar moltes mans. Els uns parlen de l'Espanya. Altres d'en Terradelles. Altres del senyor Companys. Carai amb el senyor Companys, surt per tot!

Al Govern de Madrid, per la seva part, marca la predilecció que té pels d'Acció Catalana. Càrrecs a l'Anguera de Sojo. Càrrecs a Nicolau d'Olwer. Càrrecs a l'Ametlla.

Els cos a cos intern dels prohoms polítics és intens.

L'Hurtado fa la «Puna i la Ramoneta».

Els de *La Rambla* fan volar l'estel. I esperen.

Uns i altres parlen d'ideals, de Catalunya, de liberalisme, de democràcia i d'amor al poble.

Com abans, el mateix d'abans.²¹¹¹

La mateixa publicació satírica, després de fer esment als regals que havien deixat les candidates a Miss Europa de pas per Barcelona, i en què Amadeu Hurtado rebia «una cartera pel demà i una rel de malví per anar fent gana», recreava una suposada conversa de Josep Pla al hall del Palace, amb el banquer Figueras Dotti, en què el primer assegurava:

- Noi, és que no es cobra d'enlloc. Abans, quan era a *La Publi* em pagaven per allà el dia 18 o 20 i sempre fent-me rebaixes. Ara que soc a *La Veu*, el diari dels rics, em paguen més poc i més malament. El senyor Pellicena em volia fer fer el viatge per Catalunya en tercera. Vaig protestar. Em van pagar el viatge en primera. Clar, jo vaig fer el viatge en tercera per estalviar uns cèntims. Si no ho arribo a fer així, tampoc hauria pogut menjar perquè no em donaven diners per l'esmorzar i el dinar. Quina misèria. I després encara aquests ximplers de l'Esquerra diran que estic venut a la burgesia. Estic disposat a fer el salt que ha fet en Brunet, però al revés. I és que ara, de debò, em molesta haver de freqüentar la gent d'Acció Catalana. Un dia d'aquests trobareu de redactor de *La Veu* a Martí Esteve i de pare espiritual a mossèn Hurtado.²¹¹²

Mentre s'havia esdevingut aquesta amarga polèmica entre Amadeu Hurtado i els mitjans d'ERC, el 25 de maig de 1933 el Parlament havia aprovat solemnement l'Estatut Interior, o Estatut de Règim Interior de Catalunya,. Hi van votar a favor els diputats la majoria republicana d'esquerra –ERC, USC i ACR– i el vot en contra de la minoria de la Lliga Catalana –nova encarnació de l'antiga Lliga Regionalista– i l'únic diputat d'UDC,

---

²¹¹¹ «A cau d'orella. En plena descomposició». *LET*, núm. 2812. 26 de maig de 1933.

²¹¹² «A cau d'orella. Les queixes d'en Pla (Josep)». *LET*, núm. 2812, 26 de maig de 1933.

Pau Romeva.²¹¹³ Amadeu Hurtado, que des de la seva posició a la Comissió Jurídica Assessora havia participat en la redacció de la llei que regulava l'organització interna i institucional de la Catalunya autònoma, va tornar a agafar la ploma per saludar aquest pas endavant des de l'article de portada de *Mirador*. Pel jurista, polític i publicista «l'Estatut Interior representa un nou avenç de la vida històrica de la nostra terra. Tenim des d'ara un Parlament, un Consell i un President. Aquests tres termes s'estructuren cadascun i tots en combinació els uns amb els altres. Del seu joc ha de néixer tota la vida autònoma del país. No discutim si són mes o menys del que es mereix Catalunya. Però són suficient. Si els catalans volem, l'autonomia pot engendrar una plenitud creixent de la personalitat de la nostra pàtria».²¹¹⁴ L'article responia a una visió optimista del moment polític de Catalunya:

La causa de Catalunya, com veiem, va fent la seva via. El camí avançat és molt. Algú guiant-se pel sentiment, el trobarà encara escàs. Però, dins la pràctica, arriba a sorprendre la ruta ascensional de les nostres llibertats. I també de les nostres responsabilitats, de les nostres obligacions.

Aquesta reflexió ens dona peu a tractar d'una opinió bastant estesa per certs sectors, que atribueix un descens de to als sentiments catalanistes dins l'hora actual. Per nosaltres, aquesta opinió, més que una realitat, respon a una il·lusió d'òptica.

Realment, n'hi a prou amb considerar allò que calia per a ésser catalanista als inicis de la nostra renaixença i el que avui cal. Tot es reduïa, llavors, a escriure poesia catalanes i a sospirar damunt els infortunis de la nostra pàtria, sobretot a la guerra de Successió. No negarem que aquest estat d'ànima, força intens, produïa obres meravelloses. Però nosaltres no discutim pas les excel·lències de tal o altra fórmula de catalanisme a través de la història. Cuitem a dir, al contrari, que tots han estat perfectes i necessàries als seu temps. Només establím un gradació de dificultat i complexitat. En aquest sentit l'obra del catalanisme polític, primer teòric i elegíac, més endavant més pràctic, assenyala un progrés. També és més difícil i llença la nostra pàtria a alternatives violentes d'il·lusió i depressió. Es clar que com a ideal treballant a l'oposició, el catalanisme encara té totes les facilitats i tots els reclams del sentiment. Amb tal que vibri el cor sota la paraula de l'orador i l'espiguet de la tenora, un hom pot creure's perfectament catalanista.

Però de la República ençà, el catalanisme ha fet una nova creixença. Ha pres un altre aspecte. Per ésser catalanista és necessari saber que és el que pertany al bon govern de

---

²¹¹³ Sessió del 25 de maig de 1933. *DSPC*.

²¹¹⁴ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «La Catalanitat en marxa. L'Estatut interior». *Mirador*, núm. 226. 1 de juny de 1933.

Catalunya. Resten com a coses lloables, i àdhuc necessàries, el culte a la nostra poesia; però més aviat com a forma d'alta cultura estètica que no pas massa lligada a festes oficials. Oficialitat i poesia són dos termes que solen repel·lir-se. També aquell baticor patriòtic, aquell entusiasme d'on surten la força i la perseverança. Però, a més, hi ha una tasca grisa, obstinada, a través d'inevitables errors, fruits de la inexperiència. Tasca d'ordenar i estructurar. Feina de cada dia. Fins ara, el catalanisme sovint ha estat una cosa dels dies de festa. A present s'ha de portar cada dia. De la contemplació hem passat a l'acció.

Per això, veient que minven les tirallongues líriques –i encara no prou, per al nostre gust– i, en canvi sovintegen temes de política de tràmit, algú ha pogut parlar, il·lusòriament, de la mort del catalanisme, just en el moment que ens donem una constitució autònoma; que el català penetra als graus de l'ensenyament. Que, quant a la història, no estarem condemnats més els catalans a guaitar amb enyor el fons del pou màgic del passat, si ja no és per cobrar-hi energies per fer la història del nostre present i atansar-nos a un gran esdevenidor.

I si certes formes de cultura vulgaritzada es marceixen, què us direm? Comença en canvi, allà on ha de començar, una cultura de veres. Una cultura que afirmarà el valor universal dels catalans. No enyoreu massa les coses que fan passar l'estona. Ara catalanisme vol dir caminar trepitjant terra ferma.

13.2 INFLUENT, MALGRAT LES CRÍTQUES D'UNS I ALTRES

Amb el començament del mes de juny, esclatava la crisi al Govern de la República. Les males relacions entre el president de la República Niceto Alcalá-Zamora i el cap de govern Manuel Azaña, intensificades arran de l'aprovació de les lleis en matèria religiosa, com la Llei de Congregacions Religioses votada majoritàriament a les Corts pocs dies abans, i una oposició que havia intensificat la seva hostilitat contra el gabinet progressista arran dels fets de Casas Viejas, havien provocat aquell atzucac. El 8 de juny, Manuel Azaña va dimitir com a president del govern, després que Alcalá-Zamora li comunicés que creia necessari convocar una consulta amb tots els partits republicans per calibrar els suports que disposava el govern i evitar que la signatura d'un decret de reorganització del gabinet s'interpretés com un suport explícit, que tampoc se li havia demanat, a l'acció política del cap de l'executiu (p. 745). D'aquesta manera, «Alcalá-Zamora va inaugurar aleshores el sistema que havia de seguir sempre més de cridar a consulta, juntament amb els caps o delegats dels partits, altres homes significats de la

política nacional, i em va fer l'honor d'incloure'm entre els consultats» (pp. 745-746). *La Publicitat* va poder parlar amb Hurtado el vespre mateix d'anunciar-se la crisi i ser cridat a consultes pel president, quan estava a punt de pujar a l'express de Madrid al baixador de Passeig de Gràcia:

- Avui a quarts de sis he rebut un telegrama de la secretari de la Presidència de la República, notificant-me que el senyor Alcalá-Zamora em cridava a consulta. He decidit sortir amb el primer tren.
- ¿Quina impressió té de tot plegat?
- Crec fermament que la solució ha de ser parlamentària. Un gabinet que representi les principals forces que tenen predomini al Parlament. Tota altra solució que no fos així implicació una dissolució de les Corts, al meu parer prematura i arriscada. Com més s'ajusti el nou govern a la composició del Parlament, millor.
- Una paraula encara: ¿Creieu que l'Esquerra ha de tenir algun representant al nou ministeri?
- Del que acabo de manifestar es desprèn que sí. El nombre de diputats d'aquesta minoria al Parlament fa possible i fins i tot obligada aquesta representació. És un corol·lari del criteri parlamentarista.²¹¹⁵

La reunió del líder d'Acció Catalana i encara diputat a la cambra amb el seu amic Alcalá-Zamora es va produir la tarda del dia 9 de juny, a l'anomenat llavors Palau Nacional, on el President de la República tenia el seu despatx oficial. Va ser convocat a quarts de sis de la tarda, després de ser consultats Àngel Ossorio y Gallardo, Felipe Sánchez-Román, José Ortega y Gasset, el doctor Gregorio Marañón i Miguel de Unamuno.²¹¹⁶ Els diaris van consignar que s'allotjava, com era habitual, a l'Hotel Palace de Madrid.²¹¹⁷ En arribar al palau de la plaça d'Orient, Hurtado es va trobar el grup de periodistes que seguia el desenvolupament de les consultes presidencials, que li van preguntar si havia acordat el seu punt de vista amb algú, admetent que s'havia reunit amb Nicolau d'Olwer, president d'ACR, amb qui es van posar d'acord sobre l'apreciació del moment. Els reporters li van preguntar si també havia consultat el president de la Generalitat, pregunta a la qual Hurtado va respondre que aquest ja estava representat pel diputat d'ERC, Miquel Santaló, també arribat a Madrid per les consultes.²¹¹⁸ Els diaris en van reportar les declaracions, una vegada efectuada la trobada:

---

²¹¹⁵ «Declaracions dels Srs. Hurtado, Coromines i Santaló». *LP*, 9 de juny de 1933.

²¹¹⁶ «Las consultas de esta tarde». *HM*, 9 de juny de 1933.

²¹¹⁷ *ES*, 10 de juny de 1933.

²¹¹⁸ *ES*, 10 de juny de 1933.

El senyor Hurtado ha sortit a dos quarts de set de la tarda.

¿És costum dir el que s'ha parlat aquí dins? – ha preguntat, fent broma, als periodistes.

Doncs us diré que he aconsellat la continuació del mateix Govern actual, ampliant la seva base parlamentària amb l'aportació proporcional de l'esquerra catalana i dels radicals fins la terminació de l'obra constitucional de la República i fins que l'estat de l'opinió permeti arribar a la consulta del país.

El que ha de rebutjar-se és resoltament és tot partidisme, car qualsevol Govern orientat en aquest sentit realització una obra nefasta per als interessos nacionals, que són els primers que s'han de salvar.²¹¹⁹

Com escriu ell mateix, «aquesta opinió, compartida per altres, és la que va prevaler en la solució de la crisi». Abans, però, hi va haver un encàrrec infructuós del president Alcalá-Zamora al president del Congrés dels Diputats Julián Besteiro de formar govern, en tant que un dels líders del principal partit del parlament. Malgrat l'encàrrec, es feia evident que el dirigent del PSOE no acceptaria l'encàrrec, i *El Sol* comentava que una vegada rebutjat l'ofertament, i intentat que un altre dirigent del mateix partit –com Largo Caballero o Prieto, com va ser el cas– intentessin formar govern, seria probable que Alcalá-Zamora encarregués formar gabinet a «un parlamentario más o menos independiente que bien pudiera ser D. Amadeo Hurtado el Sr. Sánchez Román, u otra personalidad análoga. No parece probable que ni el Sr. Hurtado ni el Sr. Sánchez Román lleguen a formar Gobierno en el supuesto que acepten el encargo».²¹²⁰ Mentrestant, el president del Govern dimissionari continuava escrivint el seu dietari, que conté el següent apunt:

El Presidente ha enviado un telegrama a Carner, pidiéndole opinión sobre la crisis. Y otro a Amadeo Hurtado, que es uno de los casos más sorprendentes de esta jornada. A Hurtado ¿Por qué? Y, sin embargo, se comprende dado lo enrevesado de las decisiones de don Niceto, que Hurtado, no menos enrevesado y *gaffeur* que él, le guste y quiera emplearlo en algo.

El nombre de Hurtado ha empezado a sonar por ahí, a consecuencia del telegrama y de unas palabras de Maura, como solución de la crisis.

---

²¹¹⁹ «La consulta del Sr. Amadeu Hurtado». *LP*, 10 de juny. També reproduïda a *Ahora*, 10 de juny de 1933, que inclou fotografia del moment. *LV* també va publicar-ne una imatge d'agència, *LV*, 11 de juny de 1933.

²¹²⁰ «La solución de la crisis y sus caminos». *ES*, 10 de juny de 1933.

Maura ha dicho a los periodistas que si Besteiro no forma Gobierno, el Presidente llamará a «una modesta personalidad parlamentaria, que no es Franchy Roca». Aquí aparece el segundo de los caminos de Pepe Centeno, si bien desviándose de la meta Sánchez Román anunciada. Maura debe de habérselo oído al propio don Niceto. Y el público está ya haciendo adivinanzas. Se fijan en Hurtado y en otros.

Al volver esta noche al ministerio, después de la visita a Palacio, y al enterarme de estas cosillas que me cuentan algunos periodistas en la secretaría, le digo bromeando a Saravia:

– Saravia, si viene mañana una modesta personalidad parlamentaria a pedirme concurso para el Gobierno, le dice usted que hable con el portero Martín, que es una modesta personalidad en el ministerio de la Guerra.

Aunque dicho en broma, esto corresponde al temor que tengo que don Niceto se eche en brazos de hombres de tercera fila, a quienes pueda manejar a su antojo. Eso está en la pendiente que lleva, y cubriría de ridículo a la República.

En fin, mañana sabremos más, y cuando circule por ahí lo de la modesta personalidad, como posible Presidente de un Gobierno, los comentarios no serán gratos al bueno de don Niceto.²¹²¹

Això no obstava perquè *La Veu de Catalunya* assegurés que, entre els consultats per Don Niceto, «ningú no s'ha mostrat tan azanyista com el líder d'Acció Catalana, senyor Hurtado». Segons el rotatiu conservador, «ja està bé el Govern Azaña –ha dit el senyor Hurtado– i encara estaria millor si hi hagués una mica d'Esquerra Catalana i una mica de lerrouxisme. D'aquest conglomerat que imagina el senyor Hurtado, sembla que no se n'hauria de dir concentració republicana, sinó confusió hurtadiana. Ben mirat, el líder d'Acció Catalana ha estat conseqüent amb els actes del partit. El partit ha votat al Parlament les lleis més absurdes dictades per l'azanyisme, entre elles les deportacions i la de Congregacions».²¹²² En consonància al comentari privat que acabem de veure, Hurtado va trobar l'ambient de Madrid especialment desagradable, amb un ministres que «no s'estaven d'exterioritzar el seu disgust en termes molt durs contra el president de la República, com si els hagués desposseïts violentament d'un patrimoni», i que havien marxat del seu lloc de treball «fent petar les portes amb enuig». (p. 746). Hurtado va ser testimoni de l'especial enuig dins el Partit Socialista, on Largo Caballero es mostrava contrariat per la preferència en l'elecció presidencial dels seus rivals al PSOE, Besteiro i

---

²¹²¹ AZAÑA, M. *op. cit.* p. 861

²¹²² «Llanterna política: L'azanyisme català». *LVC*, 11 de juny de 1933.

Prieto (p. 757). L'hostilitat d'Hurtado cap al qui va ser conegut com «El Lenin espanyol» —«En rigor, Largo Caballero no se sentia ministre de la República a la manera dels altres, ni en concepte de republicà, ni de socialista, sinó que era el secretari de la Unión General de Trabajadores (UGT) qui feia de ministre, i veia tots els problemes socials i polítics del país a través del seu Secretariat» escriu a les seves memòries (p. 757), a les quals afegeix que Largo Caballero i el seu grup «començaven a sentir el cansament d'ocupar dintre de la República una posició que creien inferior a la seva força» (p. 758)— va tenir com a conseqüència una nova topada que semblava reviure la que havien tingut els primers mesos de vida del nou règim (vegeu capítol 11). En aquest sentit, el 12 de juny, *La Veü de Catalunya*, entre d'altres mitjans, es feia eco d'un incident als passadissos de la Carrera de San Jerónimo:

Aquesta tarda es sabé al Congrés, que en un dels passadissos del pis principal va ocórrer un incident entre el diputat català senyor Amadeu Hurtado i el senyor Largo Caballero.

Sembla que el senyor Hurtado reprovà als socialistes les dificultats que oposaven a la solució del problema polític, per no voler abandonar el Poder i per estimar, segon ell, molt secundàriament a la República.

El senyor Largo Caballero li contestà que no li reconeixia cap autoritari per parlar-li de republicanisme.²¹²³

El mateix article incloïa el desmentiment d'Hurtado a una suposada gasetilla de la *Hoja Oficial del Lunes*, que no hem aconseguit localitzar malgrat poder consultar el número d'aquesta publicació de la Asociación de la Prensa de Madrid corresponent al dia 12 de juny.²¹²⁴ D'altres diaris també van publicar el desmentit,²¹²⁵ ampliat a *La Publicitat* amb l'explicació del que havia passat per part del mateix Hurtado:

Les agències telegràfiques comuniquen la notícia que *La Hoja del Lunes*, de Madrid, dóna compte d'un suposat incident entre els senyors Largo Caballero i Hurtado en els passadissos del Congrés. Segons ens informe el senyor Hurtado, es tracta senzillament d'una estupidesa, inventada segurament per algun pobre diable, que ha sorprès la bona fe de la *Hoja Oficial*.

Tot el que va passar va ésser un diàleg sobre el fracàs de la combinació Prieto. El senyor Hurtado opinava que els socialistes haurien hagut de facilitar la gestió del sentyor Prieto

---

²¹²³ «Incident entre Hurtado i Largo Caballero». *LVC*, 13 de juny de 1933.

²¹²⁴ *Hoja Oficial del Lunes*. 12 de juny de 1933.

²¹²⁵ *HM*, 13 de juny de 1933. *LV*, 13 de juny de 1933.

de reconstituir el Govern dimissionari ampliant-lo amb altres elements polítics, tal com el mateix Hurtado havia indicat en la seva consulta al President de la República, mentre que el senyor Largo Caballero entenia que els socialistes no podien transigir amb la presència dels radicals al Govern després de tot el que havia passat entre els dos partits

Es necessita ésser molt infeliç –ens diu el senyor Hurtado– per a suposar, després de tot el que s’ha fet públic, que pogués produir-se un incident sobre una suposada actitud contrària a la permanència dels socialistes al Govern, com diu l’autor de la novel·la de la *Hoja Oficial del Lunes*.²¹²⁶

Les memòries d’Hurtado, escrites anys després dels fets, sense material de suport a mà i malgrat la prodigiosa memòria del seu autor, no recullen l’incident en aquesta data, sinó que situen efectivament una topada entre el polític català i el líder socialista a l’entorn del 12 setembre de 1933, quan va caure el govern Azaña i es va constituir el primer i brevíssim govern d’Alejandro Lerroux. Segons l’advocat, Largo Caballero es resistia a cedir el ministeri de Treball al seu successor designat Ricardo Samper, fins que la *Gaceta* no va publicar el decret de nomenament d’aquest darrer:

Com a mostra d’aquest estat d’ànim, recordo que em va interpel·lar personalment sobre la crisi en trobar-nos al saló de Conferències el dia abans de la solució, i havent-me permès de respondre-li que em semblava fàcil sortir del pas si tots subordinaven les preocupacions de partit a la necessitat de refer un Govern de conjunt semblant al primer de la República, em va replicar amb una violència tan intempestiva i qualificant tan durament la composició d’un govern d’unió entre els partits que els diputats presents van tallar la conversa perquè van comprendre que aquella exasperació anava contra tots ells com a còmplices de Lerroux encara que jo en fos el pretext (P. 764).

El mateix número de *La Publicitat* anunciava en portada que Manuel Azaña havia tornat a formar govern amb els mateixos ministres, excepte les absències de Jaume Carner, José Giral i Luís de Zulueta, i l’entrada del director general del Timbre Agustín Viñuales a Hisenda, del radical-socialista Francisco Barnés a Instrucció Pública, el federalista José Franchy Roca a Indústria i Comerç i del president del Parlament, Lluís Companys, que deixava el càrrec per ocupar el Ministeri de Marina, «departament que li va ser comunicat al moment que pujava al tren cap a Madrid», com assenyala Hurtado amb la seva habitual ironia (p. 747). En aquella portada es podia veure, justament, Companys acomiadat a l’estació pel president Macià. Però el més destacat per nosaltres

---

²¹²⁶ «Una estupidesa». *LP*, 13 de juny de 1933.

és el comentari que oferia en portada Amadeu Hurtado, a preguntes dels periodistes del seu diari:

Ahir al vespre –ens ha dit– en sortir jo de Madrid, començava les seves gestions Marcel·lí Domingo, després d’haver desistit de formar Govern el senyor Indaleci Prieto. La meva impressió recollint l’estat d’ànim de tothom era que el senyor Domingo tampoc donaria la solució i que només el senyor Azaña, tornat a cridar, podria resoldre el problema reconstituïnt l’anterior ministeri, ampliant-ne la base parlamentària.

Per comprendre més clar els motius d’aquest convenciment, cal fer una mica d’història dels darrers dies. Deixant de banda els motius que l’haguessin provocada, era ben viable –i a mi m’ho semblà des del primer moment– que l’única solució que podia justificar la crisi era aquella que eixamplés la superfície de sustentació del govern dins les Corts Constituents amb l’entrada dels elements de l’oposició com és ara els radicals, que així no podran emprendre les seves ofensives parlamentàries, i d’altres, no d’oposició, sinó de governamentals però que no trobaran llur expressió dintre d’un ministeri el qual havíem defensat sempre amb tota lleialtat i desinterès: és a dir, l’Esquerra. Un gabinet enrobustit així podria afrontar tranquil·lament tot el seu comès d’obra constitucional i, en el seu dia, calmades les passions, preparar les coses per una consulta general a l’opinió pública.

En consonància amb això vaig sostenir davant el senyor Alcalá-Zamora el criteri d’un Govern Azaña semblant a l’anterior i reforçat amb la col·laboració radical i de l’Esquerra. Criteri, al començament, no compartit per ningú. Davant el públic –i d’això en trobareu algun ressò a certs sectors de premsa madrilenya d’aquells dies– semblava que l’opinió d’un home que ve de lluny i no està ben posat sobre els antecedents de la qüestió. Però, al capdavall, les coses han anat pel camí de les meves observacions.²¹²⁷

Després d’analitzar com s’havien desenvolupat les gestions de Prieto, Marcel·lí Domingo i, finalment, Manuel Azaña per aconseguir aquest gran acord que ampliés la base del govern amb l’entrada d’ERC, els federalistes i, especialment, el Partit Radical, Hurtado afegia: «L’eliminació d’aquest to continu de baralla al nostre parlament és d’una essencial importància. Estic segur que un període de pau a la Cambra retornaria l’equilibri moral al país. Si no, el públic no percep matisos i veu només que els polítics es barallen i conclou contra tots indistintament. Una cambra caòtica és el caos de l’opinió general». *La Publicitat* tornaria a treure pit del protagonisme del seu líder en la crisi, en un article

---

²¹²⁷ «El senyor Amadeu Hurtado ens parla de la crisi». *LP*, 13 de juny de 1933.

que reblava l'opinió que Hurtado havia donat al seu entrevistador²¹²⁸, afirmant que «després de la sessió parlamentària d'abans d'ahir, on es pogué comprovar l'ambient d'harmonia que existeix a la Cambra, cap persona no podrà negar la clarividència que, després d'oberta la crisi, ha mostrat el president de la República». El paper d'Alcalá-Zamora vetllant per una solució parlamentària que augmentava la solidesa del govern contrastava, per a l'editorialista polític de *La Publicitat*, amb «la miopia de la major part dels polítics madrilenys» i el fet que «els diaris com *El Sol* hagin batut el “rècord” de la intemperància verbal i de l'estretor de mires». Per contra, calia destacar «la satisfacció que sentim davant el fet que hagi estat Catalunya, a part de la resta del país, l'únic lloc on hagi prevalgut la sana doctrina de la República parlamentària. I que un partit català, el d'A.C.R., per boca del senyor Amadeu Hurtado, hagi portat a Madrid la indicació que aconsellaven la raó i les circumstàncies,; la qual, a la primeria, semblà perdre's en el buit i en l'estranyesa –tant era lluny de la realitat l'ambient de la capital de la República! Però a poc a poc, els fets anaren demostrant l'exactitud de la tesi catalana».

Des del diari de la Lliga, s'atacava aquest protagonisme que *La Publicitat* atorgava a Amadeu Hurtado durant la crisi –«Tenien raó, doncs, els viatgers de l'express que feien córrer que aquell senyor que era assaltat pel fotògraf de *La Publicitat* anava a solucionar la crisi» –,²¹²⁹ com dies abans recordaven que, «d'ençà de la proclamació de la República, cada vegada que s'ha produït una crisi governamental, el nom de don Amadeu –de don Amadeu Hurtado– ha sonat com el d'un possible ministre. –¡L'Hurtado va Estat! – heu sentit dir en el moment dels interrogants i les incerteses. –¡L'Hurtado va a Justícia!– heu sentit repetir, i a desgrat d'això, cada vegada don Amadeu es va quedant sense cartera».²¹³⁰ I afegia, «li hauria passat per sempre l'ocasió d'ésser ministre, a don Amadeu Hurtado», recordant que ho havia pogut ser si hagués acceptat participar al Comitè Revolucionari quan emissaris d'aquest li ho van proposar i que «don Amadeu amb el somriure als llavis va declinar l'honor amb la seva habitual prudència i digué unes quantes paraules d'humor que foren allò que correctament se'n diu una galleda d'aigua freda». Per a *La Veü*, «sembla que don Amadeu s'ha penedit mil vegades d'aquell refús. Ara tot és anar d'una banda a l'altra, d'una posició política a l'altra, en cerca de la cartera, però la cartera se li fa sempre esquerpa. ¿Tornarà l'ocasió per a don Amadeu? Qui sap!

---

²¹²⁸ «El camí de la República». *LP*, 16 de juny de 1933.

²¹²⁹ «Llanterna política: La solució de la crisi ministerial». *LVC*, 17 de juny de 1933. En el mateix sentit anava un acudit del *D.I.C* aparegut el mateix dia, on es parlava de «La fal·lera fotogràfica de l'Hurtado» amb una caricatura del polític retratat per un avesat retratista». *D.I.C.* núm. 104, 17 de juny de 1933.

²¹³⁰ «Llanterna política: Tornarà l'ocasió?». *LVC*, 14 de juny de 1933.

Sovint les ocasions no passa més que un cop». Des de l'altra banda de l'espectre ideològic, als satírics d'esquerra, es feien els mateixos comentaris. *L'Esquella de la Torratxa* recordava el suposat incident amb Largo Caballero,²¹³¹ fent befa de les paraules d'Amadeu Hurtado a *La Publicitat* en què deia la seva opinió havia estat escoltada pel President de la República, «Carai de senyor Hurtado! Es tot “un oracle de Delfos”, com diria *La Humanitat*», i es posava el dit a la nafra en la infructuosa possibilitat d'esdevenir ministre: «El que és de dordre és que malgrat tantes aptituds demostrades, els de Madrid no l'hagin utilitzat. El senyor Hurtado també en sap de Marina». ²¹³² A la seva germana, *La Campana de Gracia*, que titllava al seu editorial el líder d'ACR de «figura borrosa» i «cadàver vivent»,²¹³³ criticava l'interès de *La Publi* en destacar la figura del seu propietari en la crisi —«Només han convençut una sola persona. O sigui, el propi don Amadeo»—²¹³⁴ i dedicaven un llarg article a la qüestió:

Don Amadeu és l'Hurtado, aquest pobre senyor d'Acció Catalana que juga a maquiavel·lismes i es fa dir el «Papa Gris»; aquell pobre senyor tan còndid, tan innocent, que sempre diu que «ell és de la vella guàrdia», d'aquella guàrdia que de tan vella ha esdevingut rànica i cal arraconar al recanvi dels mals endreços; aquest advocat que, quan a Barcelona estava en mans dels Martínez Anido, dels Arlegui, dels Barrera, dels Fernández Valdés, es dedicava tranquil·lament als negocis del seu bufet; aquell republicà que cantava les excel·lències de la monarquia a l'Ortega Gasset... quan la monarquia, de tan corcada, estava a punt de caure, ço que ens prova, una vegada més, la gran vista de don Amadeo.

Don Amadeo, que en temps de la monarquia vivia d'una manera obscura fent negocis en el seu bufet d'advocat —mentre els altres conspiraven i anaven a la presó o a l'exili— ha aprofitat la crisi per anar a Madrid. La qüestió és aprofitar-ho tot.

Al viatge de don Amadeo, Acció Catalana és molt possible que hi doni proporcions d'epopeia. I és possible que fins i tot es parli de sacrificis puix don Amadeo ja és vellet —la vella guàrdia, amics— i als seus anys un viatge a Madrid és un sacrifici.

Com que a don Amadeo li agrada presumir —coses de vell— i les ocasions de presumir no es presenten gaire sovint—, s'ha fet retratar a l'andana de l'estació. No pot dir-se que hagués anat molta gent a acomiadar-lo; no pot dir-se que es tracti d'una marxa apoteòsica,

---

²¹³¹ «De la passada crisi». *LET*, núm. 2815. 17 de juny de 1933.

²¹³² «El senyor Hurtado ha tingut un gran èxit a Madrid». *LET*, núm. 2815, 17 de juny de 1933. *La Campana de Gràcia* també faria un joc de paraules sobre la possibilitat que Hurtado fos nomenat ministre d'Estat, uns números més endavant. *LCG*, núm. 3336, 1 de juliol de 1933.

²¹³³ «Editorial». *LCG*, núm. 3334, 17 de juny de 1933.

²¹³⁴ *LCG*, núm. 3334. 17 de juny de 1933.

com ell hauria volgut. Al poble li és indiferent que don Amadeo marxi o es quedi. Pobre don Amadeo!²¹³⁵

De tota manera, anys després, Amadeu Hurtado hauria d'escriure que aquella crisi que semblava tancada d'una manera harmoniosa i sincera, revelava un estat molt greu de la República, en trencar-se la bona relació entre el Govern i el cap de l'Estat, «però més encara la cordialitat de relacions personals entre Alcalá-Zamora i Azaña». De tota manera, en aquell inici d'estiu de 1933 –que Hurtado recorda com de relativa tranquil·litat, després de tot–, l'advocat i líder d'ACR va continuar escrivint i intervenint en el debat, rebent els embats de conservadors i republicans. Ell, però, no s'arrugava pas i des de la portada de *Mirador*, escrivia de nou un d'aquells llargs articles sense signar – que tothom sabia que sortien de la seva ploma– on tampoc deixava res per verd. En concret, Hurtado, escrivia:

Hi ha un fet indubtable. Així com els historiadors del segle XIX francès ens parlen de la «dictadura de la incompetència» cap als començaments de la tercera República, els que facin la història dels temps actuals a casa nostra s'haurien de referir a una «hegemonia de la inconsistència». Probablement serà un tema de futures disquisicions acadèmiques perquè, per quina raó els catalans, raça progressiva i seriosa, en un moment d'efusió van obrir un crèdit de confiança a gent inexperta, d'una vanitat primària, amb un bagatge de quatre sentimentalismes, que es mantenen per la por de les escissions i la por de perdre les masses electorals.

De programa cap. La necessitat de plaure a mant demagog contractista de vots. De vegades, tímidament intenten fer passar alguna disposició legal per endegar alguna cosa. Però el demagog fa petar la tralla i aleshores tothom «muts i a la gàbia».

[...]

Serà possible que Catalunya pugui trobar alguna mà que la salvi d'aquest «predomini de la inconsistència»?

Dins l'ànima dels catalans hi ha el desig d'un destí més perfecte. Potser aquest mateix neguit, després del gran desengany ocasionat per les dretes, llença els nostres compatriotes en braços del primer curandero que es vanta de tenir l'elixir que guareix tots els mals.

I, qui sap? Potser i tot la mateixa rusticitat, el to impreparat, ignorant, dels nous Messies inspirava confiança. Hom cercava un contrast amb les figures meloses i guineusques de

---

²¹³⁵ «Don “Amadeo” va a Madrid a fer el personatge». *LCG*, núm. 3334. 17 de juny de 1933.

La Lliga. «Qui sap si aquestes homes ordinaris –es feia el poble– ho faran més bé que aquells senyors guarnits de ministres?». Heus ací per on els desencerts i claudicacions de la Lliga han causat, a més d'un mal directe, un d'indirecte per contracop.²¹³⁶

Amadeu Hurtado ho tenia clar: «Lliga i Esquerra són l'expressió de les dues malalties del nou règim», perquè dins el vell règim «només eren possibles dues coses: col·laborar amb els oligarques i treballar per tal d'anar tirant entre caigudes i vergonyes o bé formar una colla barrilaire amb una falsa mística que el mateix servia per una revolució que per a una costellada», però resulta la proclamació de la República ho havia capgirat tot: «La de la Lliga no cal dir que ja s'havia desacreditat durant el règim monàrquic. De manera que no ha tingut més remei que colgar-se sota terra. L'altra mentalitat, la baladrera, necessitava encara complir una etapa per marcar-se- Havia de governar. I un cop liquidada, no ho ha cap inconvenient perquè comenci la tasca republicana dels veritables republicans». Als editorials de *La Publicitat*, quan no li tocava de rebre a la Lliga, Amadeu Hurtado atacava l'ERC. Aquells textos ja s'havien convertit en una mena de tradició, com assenyalava en una de les seves rèpliques *La Campana de Gràcia* «coincidint amb l'entrada de don Amadeu a *La Publicitat*, començaren a publicar-se els diumenges articles llargs, espessos de contingut i atapeïts de lletra menuda que foren ben aviat el trenca-closques polític de la setmana. Hom començà a designar-los “encíclicues”, tant per a fer honor a la grisenca fama papal que s'ha guanyat el seu autor, com per llur incoherència».²¹³⁷ L'històric satíric, vinculat ara a ERC, estava molest en aquesta ocasió per l'article titulat «Esquerra», en què Hurtado dubtava de la política esquerrana del partit governamental, assegurant que la divergència entre el nom i els fets era evident i assenyalant la satisfacció de l'oposició dretana la Lliga amb el Govern.²¹³⁸ L'editorialista de *La Campana*, replicava:

Els enemics del vell Hurtado, són la gent de l'Esquerra. No hi fa res que sigui gràcies a l'Esquerra que va sortir de l'ostracisme en què se'l tenia; no hi fa res que sense haver fet mai res per la causa de Catalunya (la seva participació en empreses editorials havia estat sempre, de diaris castellans), gràcies a la magnanimitat de la gent de l'Esquerra ocupés llocs d'honor en els primers moments de la República; no hi fa res que gràcies als vots de l'Esquerra ell sigui diputat a les Corts Constituents. Tot això no compta, perquè el senyor

---

²¹³⁶ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Discussions de família». *Mirador*, núm. 229. 22 de juny de 1933.

²¹³⁷ «Un Amadeu fals». *LCG*, núm. 3337. 8 de juliol de 1933. Dos números més endavant, el mateix setmanari satíric incidia en la mateixa idea. *LCG*, núm. 3339. 22 de juliol de 1933. També rebia crítiques a *LCG*, núm. 3340, de 29 de juliol de 1933.

²¹³⁸ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Esquerra». *LP*, 2 de juliol de 1933.

Hurtado el que volia, pel que es veu, era que el fessin no res menys que cap de la minoria de l'Esquerra al Parlament, per arribar als més elevats llocs d'honor dins del Govern de Catalunya... si abans no podia arribar a Ministre d'Estat, que és el seu somni daurat...

En lloc de l'agraïment que hauria de tenir per als homes de l'Esquerra, ell se sent enravenxinat, disgustat i malhumorat per la injustícia que li ha estat feta en tornar-lo a arraconar al quarto dels mals endressos com potser hauria estat millor no treure'l.

Ara el senyor Hurtado, per l'expressió del seu òrgan personal troba malament que l'Esquerra es digui Esquerra, perquè l'actuació política d'aquest partit no respon a aquesta ideologia. L'Esquerra correspon pels noms i pels fets als senyors Hurtado, Martí Esteve i tota la trista caravana que forma la flamant Acció Catalana d'avui dia.

Tot tornant a retreure-li la seva tebior republicana durant la Dictadura de Primo de Rivera i el seu escepticisme durant el govern Berenguer, i afirmant que «a les Corts de Madrid intentava amb les seves burdes xafarderies dividir la minoria catalana: el que anava malparlant de la competència dels diputats de l'Esquerra perquè prescindien de la seva tutela», l'anònim autor de «Un Amadeu fals», assegurava que:

Tot això ho sabem prou bé, com sabem totes les maniobres que entre bastidors es dedica a fer en descrèdit dels seus adversaris polítics de l'Esquerra. Que faci, que faci si tant li agrada perdre el temps: en darrera instància qui ha de fallar ha d'ésser el poble i ja veurem si aquest s'emociona gaire quan en les pròximes eleccions el senyor Hurtado presenti el seu nom o surti a recomanar el dels seus amics. Si entretant, el redactor d'aquest novíssim full dominical de caràcter laic que ens ha resultat, creu que ha de continuar despotricant contra els homes de l'Esquerra, que es dongui aquest gust, perquè nosaltres continuarem fent-nos un tip de riure de comprovar les bajanades que el despit i el malhumor fa escriure en homes que era fama que tenien el cervell molt clar... cosa de la que hom té els seus dubtes.

Com hem dit, quan no eren els diaris i revistes de l'òrbita governamental els que l'atacaven, eren els de la dreta –*La Veu de Catalunya* i els satírics *D.I.C.* o *El Considerat*. Era habitual que, en un estranya pinça que no s'estava de denunciar el mateix Hurtado, el seu nom aparegués, també, a l'apartat de breus comentaris polítics sense signar retolat «Llanterna política»²¹³⁹ i era una de les bèsties negres de l'antic director de *Mirador*, Manuel Brunet.²¹⁴⁰ Brunet, retornat al redol catòlic i conservador atacava el seu antic

---

²¹³⁹ Un exemple *LVC*, 26 de juliol de 1933. També, *LVC*, 5 de setembre de 1933.

²¹⁴⁰ BRUNET, Manuel. «Un llibre sobre Espanya». *LVC*, 25 de juliol de 1933.

partit, diari i patró amb contundència, a qui no perdonava el decantament d'Acció Catalana cap a les posicions laïcistes i de separació de l'Església i l'Estat, d'acord amb la intervenció del mateix Hurtado al debat constitucional, que l'havien fet abandonar-lo. Amb el seu estil exaltat i polèmic, definit pel seu biògraf Francesc Montero com a «corrosiu, pamfletari i no tenia contemplacions, fins al punt d'excedir-se en algunes ocasions de les seves paraules»,²¹⁴¹ Brunet aprofitava la rèplica de l'editorialista de *La Publicitat*²¹⁴² a un article seu²¹⁴³ –a propòsit d'un article anterior de *La Publi*,²¹⁴⁴ en què s'hi deixava anar un elogi al propi partit d'ACR–, per atacar i insultar Hurtado i el partit que liderava mitjançant una paràbola o apòleg, ple de bilis:

Una vegada una senyora que es deia Massa Neutra, veïna de Damasc, volia anar en peregrinació a La Meca. I només hi havia dos camells disponibles en tot Damasc. Eren alts com catedrals i l'un es deia Lliga i l'altra Esquerra. Els dos camelleres es disputaven ofertant llurs serveis a la dama. Però heus del que, com si ja no hi hagués prou cridòria en aquella placeta, va sortir un jueu entremaliat i especulador a desacreditar els camells i els camellers. Deia que era temerari d'embarcar-se en el camell Lliga, perquè havia fet centenars de travessies pel desert i tenia la dèria de passar sempre pel mateix camí. Deia que era insensat pujar dalt del camell Esquerra, perquè era massa jove i la podria fer caure. Jo, senyora, tinc una bèstia –deia– de tota confiança. És a submissió en persona i lo ofereixo pel mateix preu. Tant va esdernegar-se cridant aquell home que la dama es resignà a seguir-lo. La conduí en una quadra molt esquifida on hi havia un humil ase burrell, amb un morret preciosíssim, penyora del candor que li pujava de dins. L'home va intentar fer de l'humil ase –apel·lat justament Lumilase– dient que si tot plegat s'aturava en ple desert no fes cap cas. La dama va fugir mentre l'especulador anava dient: I li donaré pel mateix preu que un camell.²¹⁴⁵

El comentari de tornada de *La Publicitat*, en què l'editorialista s'equivocava en la identificació dels personatges canviant el sentit original de l'article, va permetre a Brunet aclarir a qui es referia al seu article anterior, assenyalant Amadeu Hurtado en la figura del jueu especulador, en un atac de caire antisemita que no serà l'únic que rebrà des dels rengles de la dreta catalana, i clavant-li una altra coça a propòsit de la seva teoria de la massa neutra:

---

²¹⁴¹ MONTERO, F. *op. cit.* p. 128.

²¹⁴² «El desbordament per la dreta». *LP*, 5 de juliol de 1933.

²¹⁴³ BRUNET, Manuel. «Meravelles del confusionisme». *LVC*, 2 de juliol de 1933.

²¹⁴⁴ «Advertiment a tots els catalans». *LP*, 30 de juny de 1933.

²¹⁴⁵ BRUNET, Manuel. «Apòleg dels dos camells i l'ase». *LVC*, 7 de juliol de 1933.

L'editorialista em fa dir que la Lliga i l'Esquerra són dos camells i que l'Acció Catalana és un home entremaliat, amo d'un ase. També em fa dir que l'ase és el poble català.

No, senyor editorialista. La senyora Massa Neutra, precisament inventada per *La Publicitat*, és el poble català. La senyora Massa Neutra vol anar a La Meca, l'ideal d'un gran viatge. El desert és el camí perdedor que haurà de recórrer el poble català. Per travessar aquest desert hi ha dos mitjans de transport, dos camells, l'un es diu Lliga, i té la dèria de passar sempre pel bon camí. L'altre camell es diu Esquerra: és jove i esbojarrat. Els camells són els partits i els líders dels dos partits. Però hi ha un jueu especulador que és el cabdill d'un altre partit. Crida molt, sempre parla d'ell, però a l'hora d'oferir un mitjà de transport capaç de travessar, carregat, un immens desert i de seguir uns camins incerts, sota la cala del sol, ofereix un humil ase. I aquest ase, de morret blanc i escotorit, apel·lat Lumilase, és, per la seva insignificància, un retrat exacte de Confusió Catalana.²¹⁴⁶

Per les mateixes dates, l'advocat Francesc d'Assís Vendrell, vicepresident de la Joventut Nacionalista de la Lliga, per exemple, comparava Hurtado amb els representants catalans dels partits dinàstics madrilenys del temps del comte de Romanones o Santiago Alba, o, fins i tot, amb el seu antic rival egarenc Alfons Sala i Argemí, l'home de la Unió Monàrquica Nacional i Primo de Rivera a Catalunya.²¹⁴⁷ Fins i tot, el cronista polític estrella del diari, Josep Pla, li dedicava un llarg article de Madrid estant, a propòsit del nomenament del conseller de Governació, l'advocat manresà Joan Selves, com a substitut de Claudi Ametlla al govern civil de Barcelona, en el nou càrrec de Governador General de Catalunya, com a resultat del traspàs de les competències de policia i ordre públic. Per a Pla, el nomenament de Selves significava «un triomf polític del senyor Companys i l'enterrament decisiu de la intriga portada a cap durant més de dos anys a Madrid i Barcelona pel senyor Hurtado, intriga contrària a les directives polítiques que durant aquest temps ha mantingut l'actual ministre de Marina». Segons el cronista amb unes innegables dots per l'anàlisi i la fabulació, sobretot si tenim en compte les molt pobres opinions que Azaña tenia sobre Hurtado:

Durant aquests dos anys –d'ençà que el senyor Azaña passà a ésser el valor polític més consubstancial amb la República– el senyor Hurtado ha gaudit, pel que fa referència als afers de Catalunya, d'enorme influència. Ha estat consultat copiosament. Els seus consells han estat, per part del Govern, escoltadíssims. Cosa que ha dit el senyor Hurtado,

---

²¹⁴⁶ BRUNET, Manuel. «Identificació de l'ase». *LVC*, 9 de juliol de 1933.

²¹⁴⁷ VENDRELL, Francesc d'A. «L'actuació d'Acció Catalana Republicana». *LVC*, 15 de juliol de 1933.

cosa que s'ha fet. Quan hi ha hagut una vacant per donar a un amic, el candidat del senyor Hurtado ha estat sempre el preferit. Gairebé sempre, el que ha insinuat, dit o fet el senyor Hurtado ha estat en contraposició amb les directives del senyor Companys. Entre aquests dos homes hi ha hagut, darrera la cortina, una lluita llarga i despietada. Aquesta lluita l'ha guanyada, l'acaba de guanyar el senyor Companys fa ara poques hores. Azaña, lliurat fins ara al senyor Hurtado, ha canviat totalment de criteri pel que fa referència als afers de Catalunya.²¹⁴⁸

Segons Pla, exagerant la influència d'Amadeu Hurtado en la política de la República en referència a Catalunya:

Durant el primer any de la intriga, el senyor Hurtado insinuà sempre que l'Esquerra no era una cosa seriosa, ni consolidada. Ell i els seus adlàters, sobretot el senyor Nicolau, presentaran aquesta hipòtesi copiosament. El senyor Esplà, sots-secretari d Governació – que es troba encara sota el *charme*, que alguns suposen subtil i que en realitat no és sinó pura confusió, del senyor Hurtado– entrà fàcilment al joc. Estant pràcticament encarregat, el senyor Esplà, de la política de l'Estat en els afers de Catalunya, això significà per part del senyor Hurtado, aquesta enorme cosa: tenir carta blanca al Ministeri de Governació. Totes les insinuacions del senyor Hurtado, passades per aquest magnífic canal, arribaven a la taula del senyor Azaña esplèndidament treballades. Amb dir que el senyor Azaña ha cregut també durant gairebé dos anys que el partit seriós i d'esdevenidor a Catalunya era Acció catalana, està dit, em sembla, la filigrana que hom realitzà.

Hi ha tres o quatre fets que demostrat fins a quin punt la influència del senyor Hurtado a Governació i a la Presidència fou forta: el manteniment de la figura del senyor Anguera de Sojo, és obra del senyor Hurtado i el nomenament del senyor Ametlla per al càrrec de Governador és obra del senyor Hurtado; el naufragi del projecte del senyor Lluhí de concentrar en la persona del senyor Terradelles el govern civil i la delegació de governació, és obra del senyor Hurtado; el naufragi del projecte del senyor Companys de fer el senyor Selves substituït del senyor Moles és obra del senyor Hurtado; el nomenament del senyor Nicolau com a primer delegat a la Conferència de Londres, és obra del senyor Hurtado; la majoria dels obstacles essencials acumulats davant de la política de l'Esquerra a Madrid, són obra del senyor Hurtado.

Per al cronista polític estrella de *La Veu*: «Si durant aquests últims anys, les hipòtesis del senyor Hurtado respecte de l'esdevidor de l'Acció Catalan s'haguessin pràcticament confirmat, el senyor Hurtado hauria arribat a tenir, respecte d'Azaña, a

---

²¹⁴⁸ PLA, Josep. «La lluita Hurtado-Companys». *LVC*, 18 de juliol de 1933.

Catalunya, la mateixa influència que Planas i Casals tingué relativament a Cánovas. Però el cert és que cap hipòtesi –sobretot cap hipòtesi electoral avançada pel senyor Hurtado– no s’ha confirmat. En realitat, el senyor Azaña s’ha convençut que el senyor Hurtado és allò que els italians en diuen un venedor de fum» i, segons Pla, «d’aquí ve la minva d’influència del senyor Hurtado i, sobretot, d’ací ve el canvi d’opinió que respecte de les qualitats del senyor Azaña com a home de govern ha sofert el senyor Hurtado. El senyor Azaña, que pel senyor Hurtado era, fa un any, un geni, ara ha esdevingut... quelcom insuportable». La crítica superlativa i totalment desaforada arribava des de l’esquerra a l’article de Joaquim Grau Latorre, que dedicava un article a Acció Catalana «partit que, segons ells mateixos està curull de gent de talent, cosa –sempre segons confessió pròpia– amb la qual no compta altra agrupació política, es belluga sota la capriciositat d’uns senyors Hurtado, Esteve i quiscun que altre talentàs encertadament anomenats Papagrisos, que no s’amaguen de vantant-se, immerescudament, del que saben, tan en el camp polític, com el literari, artístic, musical, etc. Els quals no amaguen tampoc –única veritat de la vida festejada que porten– de barallar-se entre ells per tal de fer patent d’èsser, cadascú, el Papa-gris, que és idèntic que dir pare de la papagrisada». ²¹⁴⁹ En aquest sentit de deliri, Grau assegurava que «si hom es fixa en la boca, ja del senyor Hurtado, ja del senyor Esteve, d’un d’ells en el moment que es troba parlant, lloant-se –cosa correntíssima– a sí mateix, mateix veurà les ganyes que fa, el qual és un pal·liatiu de la vergonya que passen les mateixes paraules tot just han sortit del territori que en podem dir desvergonyístic d’aquell ésser més desvergonyístic encara que el territori. El que vol dir, sense cap mena de dubtes ni temences, que sofreixen un excés de saviesa, del qual prou pena en deuen, si els resta un xic de decència, passar ells». I, sobre Amadeu Hurtado, afegia: «Si a Amadeu Hurtado –sense el senyor don– li diguessin que totes aquestes consultes que se li fan són un acte més de consideració vers els necessitats de compassió, què diria? Res; li sobrevindria un treball que el deixaria mut».

En aquest estat d’opinió agitada contra el líder d’ACR –incrementada pel fet de ser l’orientador del seu diari de referència–, el 19 de juliol de 1933, *La Publicitat* anunciava la conferència que l’endemà havia de pronunciar el líder d’Acció Catalana durant la inauguració del Foment Republicà de Catalans d’Esquerra, entitat vinculada a Acció Catalana situada al carrer Còrsega 339 entre Pau Claris i Roger de Llúria, sobre una qüestió que havia conegut de prop i encara llavors eren una de les pedres de toc de la

---

²¹⁴⁹ GRAU LATORRE, Joaquim. «Curulls de saviesa». *LCG*, núm. 3341. 5 d’agost de 1933.

República i motiu de discussió dins el mateix partit: La qüestió religiosa i la política catalana.²¹⁵⁰ Amadeu Hurtado va començar la seva intervenció posant-se a la butxaca el públic assistent amb una referència a l'article que havia publicat el dia abans Josep Pla a *La Veu de Catalunya*:

Hem arribat avui en aquest acte d'inauguració i em sembla que és un moment propici perquè sigui jo qui us parli del que he de dir-vos, puix que segons haureu llegit en algun diari de la premsa catalana, resulta que soc un dels homes més importants de la República; que he tingut a les meves mans els valors més alts de la República a Catalunya; que he fet i desfet governants i autoritats; tot el que pot fer un home que disposi dels destins d'un poble. Cert és que quan hem sabut això, també hem sabut que m'ha fet baixar del pedestal la prestigiosa figura del meu amic Companys però això, a nosaltres no ens ve d'aquí, i potser és millor havent de parlar entre amics poder aprofitar una estona que vaig a peu, perquè el parlar de dalt d'un pedestal pot ésser a la vegada tan inconvenient per al que parla com enutjós per al que escolta.²¹⁵¹

Després d'aquesta broma, i abans d'entrar al fons de la qüestió, Hurtado va comentar la seva idea que «els vells partits polítics catalans, concretament, l'Esquerra i la Lliga, no sols van en camí d'establir un pacte, sinó que de fet han realitzat una aliança política». Una idea que venia a confirmar el presagi, que segons va explicar, havia fet després de les eleccions al Parlament, quan havia augurat que desaparegut l'interès electoral, desapareixeria l'extremisme que semblaven mostrar i aviat es posarien d'acord. Per a Hurtado, l'emergència d'Acció Catalana havia produït que aquesta unió es fes realitat més ràpid del que hauria imaginat. Segons el dirigent d'ACR: «Els dos partits s'han dividit la clientela del públic com podrien fer-ho dues fàbriques d'electricitat. A l'Esquerra li corresponen els obrers i els rabassaires i a la Lliga els botiguers i les dones. La massa fluctuant, o no serà per a ningú o es distribuirà entre els que han de guanyar, i no quedarà clientela lliure per a la nova fàbrica que creuen que és l'Acció Catalana». Pel que fa a la qüestió del vot de la dona, que havia generat un ingent debat i que s'havia d'estrenar a les properes eleccions, Hurtado relativitzava la influència decisiva del vot femení a l'hora de capgirar els resultats electorals: «Quan es parla de la dona amb dret de vot sembla que es parli d'un gremi, d'una classe, i, encara més, d'un partit i no és això. Es tracta de de persones que viuen com els altres la vida del mateix poble, que s'interessen

---

²¹⁵⁰ «Conferència de demà del senyor Amadeu Hurtado». *LP*, 19 de juliol de 1933. Sobre la qüestió, BARAS, M. *op. cit.* pp. 360-369.

²¹⁵¹ HURTADO, Amadeu. *La qüestió religiosa i la política catalana. Conferència del senyor Amadeu Hurtado al Foment Republicà de Catalans d'Esquerra. 20 de juliol de 1933.* s/n. 1933.

pels mateixos problemes i es mouen pels mateixos sentiments, i no s'explica per quin motiu pel fet d'ésser dones han de pensar i han de votar diferent dels homes».

Pel que fa a la qüestió que havia congregat els assistents, la relació entre religió i política en el context de la II República, Amadeu Hurtado va començar el seu discurs recordant la declaració de principis del partit, instituïda el març de 1931 i revisada dos anys després, en què s'afirmava «el dret de tot home a professar la seva religió o creença mentre la pràctica no sigui incompatible amb l'ordre públic i els bons costums» i s'advocava per la separació entre l'Església i l'estat,²¹⁵² i la seva postura a les Corts, sintetitzada en la idea que «l'Estat ha de ser lliure en matèria religiosa, amb una Església també lliure, o sigui, separació total de l'Estat i l'Església, amb independència absoluta de l'acció de l'un i de l'altra». Per a Hurtado, la idea que l'Estat no té ni pot tenir religió, perquè la religió no és cosa de l'estat, sinó del poble, un afer purament i simplement de consciència, era una postura que s'obria camí arreu del món, i d'acord amb la política que estava seguint l'Església catòlica a través del Papa i la Cúria Romana: «Aquesta és, amics la política que actualment segueix l'Església, o sigui, separació absoluta del que és temporal i del que és espiritual, independència absoluta del de l'Església per tal que pugui complir lliurement els seus propis fins». I, en aquest sentit, feia un llarg repàs històric, per assegurar que l'experiència de l'absolutisme i la seva antiga submissió al poder reial, feia que l'Església es desentengués d'una nova etapa d'estatisme absolut influït pel totalitarisme:

Per a nosaltres, homes del temps, l'actualitat és essencial. Per a l'Església que es creu eterna, és un episodi i espera. Però la vella experiència amb l'absolutisme monàrquic fa que davant l'absolutisme de l'estat digui ben alt i ben clar: «No, jo no vull saber res d'aliances. Cadascú a casa seva. Jo soc eterna i no vull mai més llaços que em junyissin a la sort de coses temporals i contingents com són els homes i com és el poder material dels homes; L'estat a la seva feina i jo a la meva». En parlar així vol separar-se absolutament de l'esfera d'acció del poder temporal per mantenir la independència d'una força purament espiritual com és l'Església (Aplaudiments).

En aquest sentit, Hurtado recordava el cas de la condemna vaticana de l'Action Française l'any 1926, els Pactes de Letrà –que val a dir que, com es lamentava, van

---

²¹⁵² Desenvolupat tot dient que «Per tant, cooperació ciutadana a fi que la llibertat constitucional de les pràctiques religioses o de llur abstenció, no sigui compromesa amb fanatismes ni sectarismes deformators. Per tant, i atès el fet de la religió catòlica a la península, plena distinció de les dues esferes –la civil i l'eclésiàstica– que procuri mantenir llur deferent convivència, l'acord en matèries que les afectin alhora i l'abstenció de recíproques i perturbadores intromissions». *LP*, 11 de març de 1933. *LP*, 14 de març de 1933.

obligar al Papa a sacrificar el Partit Popular Italià de Don Luigi Sturzo, «l'única oposició liberal que havia trobat Mussolini a Itàlia»– o el Reichskonkordat entre la Santa Seu i l'Alemanya nazi que s'havia signat aquell mateix dia a Roma per vicecanceller Franz Von Papen i el cardenal Secretari d'Estat Pacelli, «signat per donar una garantia legal als drets dels catòlics a la lliure professió de la seva fe, però al mateix temps ha estat dissolt el Partit Catòlic Alemany, el famós Centre, que des de la República ha estat moltes vegades l'àrbitre dels destins d'Alemanya».

En aquest punt, Hurtado va vincular la seva intervenció a les Corts en el debat sobre l'article 26 de la Constitució com una conseqüència d'aquestes idees, i va recordar el respecte amb què van escoltar la seva intervenció els diputats sacerdots de la minoria agrària (monàrquics), o l'entusiasme dels diputats sacerdots Luís López-Dóriga (Partit Radical-Socialista), Basilio Álvarez (Partit Radical) i el canonge Antonio Pildaín (de la minoria basco-navarrera), aquests darrers arribant a citar el discurs d'Hurtado en les seves intervencions. Un fet que li servia per distingir dues tendències dins l'Església espanyola:

La primera és la dels integristes, o sigui la dels partidaris de la unitat de la fe catòlica, per als quals totes les veritats que ni siguin les veritats eternes de l'Església no poden tenir el dret a manifestar-se, perquè són veritats impures i falses. Segons ells, correspon a l'Estat imposar amb la seva força la unitat de la fe catòlica al poble d'Espanya i necessiten i volen restaurar el poder d'un rei que compleixi aquesta missió a canvi de servir-lo com sempre. Aquesta tendència integrista representa l'Església tradicional d'Espanya que ha motivat que en el món, tingui la història d'Espanya el mal nom que tots vosaltres sabeu que té. Ha tingut molta importància a Espanya i té encara molt influència dintre de l'Església espanyola, perquè manté les seves tradicions. Des del segle XVI, que marca el punt culminant de l'aliança entre l'altar i el tron dintre d'Espanya, amb la figura de Felip II, fins ara, aquesta Església ha exercit una influència enorme.

I després de recordar una anècdota viscuda per Jaume de Borbó i els seus acòlits, molt més papistes que el papa en una discussió sobre l'ensenyament de la religió a Espanya, contada per un seu condeixeble que formava part de la secretaria particular del pretendent carlí, Hurtado prosseguí:

La constant apel·lació d'aquesta Església a l'ajut dels poders de l'Estat ha produït per contracop la submissió al poder del rei. Jo he tingut l'honor de llegir un informe respecte a l'estat de l'Església catòlica durant la monarquia i, especialment, durant la dictadura, molt interessant. S'endevina fins on havia arribat la degradació de l'Església en aquella actitud de submissió; amb quina desconsideració eren tractats els alts dignataris de

l'Església pel Palau reial, del qual eren servidors humils i obedients, i com s'anava abandonant la funció espiritual de l'Església perquè s'atenia amb preferència el deure de servir el rei. L'Església era, aparentment, una expressió de poder, però de fet era una dependència de l'Estat monàrquic.

En aquest sentit, Hurtado no s'estava de preguntar a què s'havia degut la fúria anticlerical del 1909, de la qual havia estat testimoni, com hem vist, o la més recent, de la primera setmana de República: «¿Què té a veure amb el fet el motiu de la protesta? ¿A què és degut això? És sens dubte un resultat de la història. El poble revela, d'una manera massa tràgica, però clara, que l'Església catòlica no és per al poble la casa ni l'obra de Déu; és la casa i l'obra dels servidors del rei, i la fúria popular en els moments d'apassionament irreflexiu cau injustament damunt l'Església per la mateixa raó que cau damunt dels criats indefensos la fúria del poble que es vol venjar d'algun greuge rebut de l'amo». Contra aquesta «Església de tendència integrista», el conferenciant veia emergir una Església que volia trencar amb aquesta història de dependència amb el tron, i que ell havia conegut a través de Vidal i Barraquer, a qui, no obstant, no esmenta:

És la dels catòlics que prefereixen la força espiritual d'una Església emancipada de la força material aparent d'una Església sotmesa. Consideren com un greuge la protecció del rei i de l'Estat, que exigeix en canvi la humiliació d'un servei. Al capdavall, els catòlics d'aquesta tendència tenen presents a la memòria experiències més recents que les del Pontífex, com són les injúries de la dictadura que ací, a Catalunya, havia atemptat contra els seus sentiments més íntims, prohibint a l'Església i els seus fidels de resar en català i impedit a la jerarquia eclesiàstica d'ordenar, d'acord amb la seva consciència, l'exercici del seu alt ministeri.

A partir d'aquí, Hurtado arribava al nus de la seva argumentació, que era perquè es resolvia la relació entre la República espanyola i la Santa Seu d'una manera moderna i civilitzada, d'acord amb els diferents acords que el Vaticà havia signat amb els diferents estats, que creia fruit de la influència nefasta del cardenal Segura, principal veu monàrquica de l'episcopat espanyola i la poca fe de l'Església en l'estabilitat del nou règim espanyol. A partir d'aquí, l'advocat assenyalava que havia estat la seva posició i la del partit, el plantejar la qüestió com un «gran afer d'Estat que ha de ser resolt i tractat amb el criteri d'homes d'Estat» i que consistia en que «tenint la República Espanyola els mateixos drets que tenen tots els Estats del món civilitzat s'avingui [la Santa Seu] a seguir aquí la mateixa política que segueix arreu del món». Per aconseguir això, al seu parer, hi havia dues maneres:

O bé tractant de modificar el Concordat que existia o bé esborrar-lo i deixar la taula neta per tractar després la manera d'establir noves regles de convivència entre una Església independent i un Estat també independent. Però, en qualsevol dels dos sistemes que es vulgui seguir, l'home d'Estat ha de creure necessari el concurs d'aquella part de l'Església catòlica d'Espanya, d'aquella part de la jerarquia eclesiàstica que, seguint la tendència de l'esperit renovador, creu que pot i li convé acceptar la República laica com una garantia de la dignitat d'una Església redimida pel reconeixement de la pròpia llibertat. Recolzar l'acció de la futura convivència en aquests catòlics era acabar amb l'hegemonia tradicional de l'integrisme.

En aquest punt, va recordar la seva participació entre bastidors en el nomenament frustrat de l'exseminarista Luis de Zulueta com a ambaixador davant la Santa Seu –ho arribaria a ser just abans de la Guerra Civil– pel seu passat herètic i la seva vinculació al krausisme de Giner los Ríos i la Institución Libre de Enseñanza. Un refús darrera el qual Hurtado creia esdevenir una mà negra, que feia que la Santa Seu, no volgués ni aquell ni cap ambaixador que no estigués al servei de la tendència integrista, contra les tendències pragmàtiques i accidentalistes de Vidal i Barraquer i del mateix nunci Tedeschini, que donaven suport al candidat proposat per Madrid. Tot plegat –com hem vist al capítol 11– el feia afirmar:

Confesso que entre les satisfaccions que m'ha produït l'haver pogut ajudar modestament els primers passos de la República, una d'elles és la intervenció que respecte a aquest problema van voler les circumstàncies que jo tingué. Discretament, es va dir que el Vaticà hauria de prendre l'ambaixador proposat per la República perquè la República sols tenia aquest i aquest era el que s'havia d'acceptar. Es clar que es podia dir que era el Pontífex en persona que l'havia refusat, però si bé el Pontífex, dintre dels dogmes de l'Església es té per infal·lible, només ho és quan de matèries del dogma es tracta, però no de qüestions polítiques. Si el Pontífex s'havia equivocat per error d'informació, podia dignament rectificar i acceptar l'ambaixador proposat.

Jo no puc pas explicar les gestions que s'haguessin pogut fer ni com s'haguessin pogut fer si les conegués per aconseguir aquest objecte, però sí vull dir que va mancar, al meu judici, l'energia d'un ultimàtum. L'ultimàtum era ben clar: cridar l'ambaixador del Papa a Espanya, que és el Nunci de Sa Santedat, per dir-li: «Vós sou aquí l'ambaixador del Vaticà prop de la República i la República no té ambaixador al Vaticà perquè aquest no el vol. Si dintre de quatre hores no ha estat acceptat l'ambaixador nostre, vós sortireu del territori de la República» (Aplaudiments).

Aquest fracàs en la resolució de la qüestió de l'ambaixada davant la Santa Seu – encara que fos amb procediments diplomàtics aparentment contundents com els plantejats per Hurtado– havia provocat per l'advocat una derrota de «l'Església catòlica nova», és a dir, «la jerarquia eclesiàstica renovadora ha estat vençuda pels integristes. Avui aquells homes intel·ligents, els més intel·ligents de l'Església catòlica espanyola es troben vençuts per no haver tingut els partits republicans aquella energia de la qual us he parlat, i el problema s'ha quedat reduït a la pugna de sempre. Entre l'integrisme per un cantó i per l'altre, el vell anticlericalisme –que encara no s'ha donat compte de quina manera la vida ha transformat els termes del problema religiós a tots els pobles del món–». Aquest enquistament en l'anticlericalisme més arnat, segons Hurtado, no era tan degut a la feblesa del govern republicà, sinó al fet que «alguna vegada pot més el sentit també tradicional dels antics partits republicans, que no pas l'esperit que informa els estats moderns». Contra això, Hurtado assegurava potser massa entusiàsticament que «si a les Corts Constituents hi hagués hagut tan sols deu diputats d'Acció Catalana Republicana, que són els necessaris per a constituir legalment una minoria parlamentària, hauríem estat suficients per a resoldre aquest problema, perquè hauríem portat als homes d'Estat de la República l'ajut d'una força al seu pensament, més viu i més eficaç que les idees tradicionals, contribuint a posar a llum una Església d'esperit renovador, capaç de recolzar amb la seva força per pròpia dignitat la República». I afegia: «Deduïu vosaltres mateixos quines conseqüències n'haurien esdevingut per a la vida de la República i per a la vida total d'Espanya si haguéssim tingut la sort de comptar amb una força parlamentària que ens hagués permès d'ajudar un criteri que no tenia altre suport que el d'unes opinions personals». Per això, abans d'acabar, presentava ACR com «l'única possibilitat de tornar a restablir els termes del problema religiós com un gran afer d'Estat per ésser resolt per homes d'Estat», una opció electoral per als catòlics catalanistes partidaris de la separació política entre l'Església i l'Estat: «Nosaltres hem votat les lleis laiques de la República, primer, per convicció, per la convicció que defensàvem la llibertat religiosa del nostre país, i en segon lloc, perquè hem preferit donar els nostres vots per a recolzar un Govern que s'ha jugat la vida en defensar i sostenir les llibertats de Catalunya, que no pas anar a aixecar la dictadura de la mitra de Toledo, que en el cap d'un altre cardenal Segura pot tornar a perseguir els catòlics del nostre país. Per això hem votat les lleis laiques de la República». Tot això permetia a Hurtado acabar el seu discurs amb una llarga però clara defensa del catalanisme d'Acció Catalana, «un catalanisme que

s'interessa perquè fins i tot l'Església Catòlica pugui ser un favor de grandesa a Catalunya»:

Fa trenta anys que alguns homes de la meua generació han esperat l'hora de poder fer aquest catalanisme. Fins ara només eren catalanistes els qui portaven una etiqueta al front que ho feia o usaven en el llenguatge polític l'argot de les velles assemblees. Es pot ésser catalanista per adhesió a un dogma o una doctrina i se'n pot ésser per un patriotisme que fa passejar per valls i muntanyes una bandera barrada amb una estrella solitària. Però els primers, si van a les Corts de la República desvetllaran un interès de curiositat per l'exposició d'una doctrina i els segons potser desvetllaran un odi; però seran al mateix temps una revelació més de la influència que ha tingut en l'educació del nostre poble el patriotisme de sarsuela de la vella Espanya que se'n va.

Som catalanistes perquè el fet viu de Catalunya, pel damunt de tots els dogmes i de totes les doctrines, ens estimula a treballar per la grandesa d'un poble. Quan parlem del nostre catalanisme als altres pobles d'Espanya no escolten una doctrina sinó que senten desvetllar-se en el cor una emoció i en el profund de la consciència un desig i un anhel. ¿Fins on arribarem en el nostre destí? ¿A crear un sentiment i un ideal que faci de Barcelona el clos d'una civilització? ¿Ens estendrem a totes les terres on hi hagi algun poble on es parli el català? ¿Potser més enllà encara, per les terres pròximes que s'estenen fins l'Atlàntic? Aquesta és el secret de demà. Benaventurats els pobres d'esperit que saben des d'ara que tot l'objecte de la seva vida és una baralla de veïnat amb els pobles de parla castellana fins a formar un clos per a nosaltres sols.

La nostra feina és posar a llum tots els valors de Catalunya que en qualsevol ordre que sigui representin una capacitat d'energia i de creació. I alguna cosa nova deuen veure, alguna cosa deuen sentir en la nostra paraula els nacionalismes d'altres pobles d'Espanya, tan diferents del nostre, quan amb tanta insistència ens reclamen per a escoltar la nostra veu. És que tots els pobles s'entenen quan parlen, sense preocupacions dogmàtiques ni bullangues patriòtiques, de l'emoció del propi viure. Nosaltres voldríem, amics, que aquest catalanisme fos tot el nostre estímulo d'acció. I que en un moviment ascensional del nostre poble, poguéssim dir als altres pobles d'Espanya i del món: Aparteu-vos els febles i els vençuts, aixequen el cor els pobles vius mireu que passa una força; mireu que passa una vida; és amics, que passa Catalunya.

La conferència va tenir una important transcendència mediàtica, a jutjar per les referències que va ocasionar a la premsa. *Mirador* en feia en resum, assenyalant que la conferència emplenava «un buit que fins ara s'havia produït en el pensament polític de la

República»,²¹⁵³ ja que «tothom fins ara s'havia preocupat de no tocar el fons del problema. I era més fàcil, per als uns, d'explotar-lo com a bandera sentimental. Per als altres, de donar-lo com a no existent, en nom de cert ingenu anticlericalisme que, tret d'Espanya, no es porta enlloc. La mandra i la incivilitat, defectes característics del Pirineu en avall, s'havien conjurat a favor d'una posició i l'altra. Però cap anàlisi no sustentava les paraules poc profundes dels uns i dels altres». *La Veu de Catalunya*, indignada, assegurava en la seva secció Llanterna política que «després de la conferència de don Amadeu Hurtado a Gràcia sobre política religiosa, han plogut moltes baixes a *La Publicitat* i en els tres o quatre casinets de barriada amb què compta Acció Catalana».²¹⁵⁴ Manuel Brunet aprofitava l'ocasió per analitzar, des del seu punt de vista, els orígens intel·lectuals del seu antic patró i atacar el partit que anomenava «Confusió Catalana»:

Soc el primer admirador de la capacitat primfiladora de la intel·ligència del senyor Hurtado, però crec de bona fe que ell no entendrà mai el poble, ni el poble l'entendrà a ell. I això potser és culpa de vint-i-cinc anys de soliloqui i encara més per culpa de les idees que varen informar la seva joventut. Amb tot el respecte per la seva persona, he de dir que necessito que el lector m'entengui, que encara no he vist cap home de la fornada anarquista d'ara fa trenta anys que, en deixar-se convèncer per les idees socials conservadores, s'hagi pogut dir d'ell que l'anarquisme no l'ha marcat per sempre. Sembla que hi hagi en els ex-anarquistes una incapacitat invencible per acatar l'ideari i la disciplina d'un partit d'esquerra o de dreta. I si arriba a aclimatar-se en un partit, no aconseguireu mai veure clar el seu pensament. El cas de Pere Coromines és un exemple de l'home que es passeja tota la vida amb el cap ple de boires perpètues.

Però el senyor Pere Coromines, que no és tan primmirat com el senyor Hurtado, s'ha sabut aclimatar a l'Esquerra.. El senyor Hurtado no es va saber conjuminar amb l'Esquerra ni l'Esquerra va saber conviure amb ell. I consti que el senyor Hurtado va fer tota mena de sacrificis per complaure el monstre, i que àdhuc va brindar-li les seves conviccions proporcionalistes decantant-se contra el sistema de representació proporcional, en aquella famosa reunió de la Generalitat.

Molt l'honora que no pogués entendre's amb l'Esquerra, però aquesta virtut encara no és programa positiu per a donar vida a un partit. I no s'estranyi que el poble no l'entengui aquest programa sense sang ni ossos. Si els homes de la Lliga o de l'Esquerra van a fer mítings als suburbis de Barcelona, el poble els entendrà: és fàcil d'entendre les idees

---

²¹⁵³ «El moment actual del problema religiós». *Mirador*, núm. 234. 27 de juliol de 1933.

²¹⁵⁴ «Llanterna política». *LP*, 25 de juliol de 1933.

d'ordre de la Lliga i la demagògia de l'Esquerra. Però, si un públic del suburbi, el públic del carrer, pot entendre un pamflet del senyor Hurtado contra l'Esquerra o la Lliga, en canvi no pot entendre el programa de Confusió Catalana que vol ser una idea d'ordre basada en principis de desordre.²¹⁵⁵

Sobre la qüestió religiosa, el renascut clerical Manuel Brunet, s'esplaiava assegurant:

El senyor Hurtado em permetrà de dir-li que s'ha fet una confusió, una barreja de veritats i d'heretgies. Evidentment, hi ha una política de respecte al règim al règim, la política aconsellada ja per Lleó XIII, però no és lícit als catòlics votar un partit indiferent en matèria religiosa. I no és lícit als catòlics votar les lleis laiques, ni per convicció –com ha dit el senyor Hurtado–, ni per conveniència. L'Església²¹⁵⁶ no se sotmetrà mai a la prohibició de tenir escoles, ni es voldrà convèncer que el que l'interessa és treure el Sant Crist de les escoles. El senyor Hurtado s'ha confós i si no em vol creure pot consultar textos oficials.

Des del satíric dretà i clerical *D.I.C.*, s'assegurava que Hurtado «pretengué carregar el mort de l'actual laïcisme a la poca comprensió de les dretes. El qual demostra, una vegada més, el seu sectarisme i la seva esquivada oportunitat política»²¹⁵⁷ i, alhora, es deia que s'havia dedicat a «ensabonar el ram eclesiàstic i els catòlics, i no per a res, no només a les envistes de les eleccions més properes. Ja et coneixíem, herbeta, que et dius marduix!».²¹⁵⁸ Per part seva, *La Campana de Gràcia*, deia:

Don Amadeu el «malo» ha volgut donar a conèixer la seva opinió sobre la matèria religiosa. Ningú no li preguntava, és clar, però ell entossudit a fer-nos-la conèixer. I no en tingué prou amb els articles que a més a més es féu escriure pels seus acòlits, que encara ordenà a un seu redactor que preguntés quina «impressió» li havia produït el discurs al senyor Macià.

El nostre President, que a estones és un gran humorista, va contestar:

- Home, jo només he llegit el que diu *El Matí* que hi entén més que l'Hurtado amb això dels capellans.

---

²¹⁵⁵ BRUNET, Manuel. «Les dèries de Confusió Catalana». *LVC*, 23 de juliol de 1933.

²¹⁵⁶ Tot i que a l'article hi diu «L'Esquerra» el més probable és, pel sentit de la frase, hagi de ser «L'Església».

²¹⁵⁷ «Manxiules». *D.I.C.*, 29 de juliol de 1933.

²¹⁵⁸ «Barreja: El cant de la sirena». *D.I.C.*, 29 de juliol de 1933.

Diuen que don Amadeu ho va saber, es va posar vermell com un perdigot. Per poc que es fereix.²¹⁵⁹

En efecte, va ser el diari catòlic *El Matí* el qui va polemitzar més llargament sobre el fons de la qüestió plantejada per Amadeu Hurtado, en una sèrie d'articles que van tenir les seves rèpliques pertinents a *La Publicitat*. El documentat comentarista anònim d'*El Matí*, comença la seva sèrie assegurant que si el conferenciant suposava que hi havia dins d'Espanya dues Esglésies diferents i oposades, «per als catòlics hi ha una sola Església, la de Roma i no podem admetre ni la més mínima separació de Roma. ¿És que a Espanya l'autoritat eclesiàstica està dividida? ¿És que un sector eclesiàstic parla d'una manera i el Papa dóna unes normes diferents? [...] Si el Sr. Hurtado aconseguia demostrar-ho, és segur que Roma hi posaria un remei contundent i decisiu».²¹⁶⁰ Per demostrar-ho, *El Matí* comparava les pastorals col·lectives dels bisbes espanyols (de 20 de desembre de 1931 i 23 de maig de 1933) amb l'encíclica de 16 de febrer de 1892 de Lleó XIII als catòlics francesos i la *Dilectissima nobis*, de Pius XI, publicada el 3 de juny d'aquell mateix any, sobre la situació de l'Església a Espanya després de l'aprovació de la Llei de Confessions i Congregacions Religioses, i amb la mateixa comparació responia a la pregunta d'Hurtado sobre perquè el Vaticà no seguia la mateixa política de tolerància amb la República que amb d'altres estats. Al segon article, el comentarista anònim repetia que no havia cap divergència entre l'Església espanyola i la Santa Seu, ni dues doctrines, ni dues tendències, ni dues Esglésies, només la de Roma, però admetia que «hi ha sords de conveniència que no volen sentir la veu de Roma i la dels Bisbes; que hi ha polítics interessats a confondre el seu partit amb l'Església, estatuïnt-se ells en Església i convertint l'Església en un partit polític»,²¹⁶¹ però «en tot cas seria un accident desagradós i passatges. El Sr. Hurtado que ha viscut temps dins la política, sap bé com de vegades alguns polítics son desaprensius. Més no pot confondre mai aquests desaprensius amb una Església». I afegia, «no cregui el Sr. Hurtado que uns polítics, es diguin com vulguin, per la sola audàcia d'abusar del nom de catòlics, anul·lin la doctrina de l'Església i triomfin mai, constituïts en una fantàstica "Església espanyola". No s'ho cregui. Els catòlics saben la doctrina claríssima de Roma i de l'Episcopat, la volen acatar i obeir. I també sabrien defensar-la contra qualsevol impostura». Al tercer article, es pretenia

---

²¹⁵⁹ «Repics», *LCG*, núm. 3341. 5 d'agost de 1933. També apareixia la mateixa anècdota apòcrifa a BARRETINA. «Perfiles». *Mundo Gráfico*. 23 de novembre de 1933.

²¹⁶⁰ «Comentaris al discurs del senyor Amadeu Hurtado». *El Matí*, 25 de juliol de 1933.

²¹⁶¹ «Comentaris al discurs del senyor Amadeu Hurtado (II)». *El Matí*, 26 de juliol de 1933.

rebatre, amb profusió de cites d'autoritat dels Sants Pares, dues afirmacions contingudes al discurs d'Hurtado: «que l'Església vol un Estat laic i absolutament separat d'ella» i que «l'Església dins d'Espanya és lliure».²¹⁶² Per últim, el quart es dedicava a contestar l'afirmació d'Hurtado que va votar les lleis laiques («anticlericals», pel diari democratacristià) de la República perquè desitjava la independència de l'Església de l'Estat i la llibertat de Catalunya: «No creiem pas –i el senyor Hurtado tampoc, si vol reflexionar-hi– que siguin favorables a la llibertat de l'Església unes lleis que la subjuguen al poder civil; no veiem pas –i tampoc deu veure el Sr. Hurtado– que siguin favorables a la llibertat de Catalunya, si posen els nostres temples i monestirs en mans del poder central. No podem creure que per temor a Toledo [...] ens sotmeti a Madrid».²¹⁶³ Per a *El Matí*, Amadeu Hurtado deuria haver votar aquelles lleis «dolent-li les injustícies que contenen i dolent-li el centralisme que involucren», i per això havia de plànyer-se tant de l'integrisme que denunciava, com «el vell anticlericalisme», que, com deia l'orador, informava el republicanisme espanyol: «El Sr. Hurtado sap bé que, des dels primers moments de la República s'ha atiat l'odi contra els catòlics, suposant-los infundadament enemics del règim, i presentant-los amb insistència, com a pertorbadors i subversius, essent així que IMMEDIATAMENT els Bisbes d'Espanya –i fins el Cardenal Segura– reconegueren el nou règim. Més el “vell anticlericalisme” volia l'exclusiva de la República; cim si una forma de govern es pogués confondre amb un partit sense esdevenir una dictadura!». Tot recordant les paraules de Lleó XIII als catòlics francesos per tal que acatessin el poder constituït i treballessin per abolir les lleis injustes, acabava dient:

Els catòlics units en les normes de la Jerarquia –de l'única que tenim– treballarem per abolir les lleis injustes, complint ensems un deure religiós i patriòtic. Els deures conflueixen i no s'anul·len, com volen suposar alguns que novament ens calumnien. Perquè és una veritable calúnnia fer creure que la defensa de l'Església ens dugui mai a traïr els deures patriòtics. El país veurà en els catòlics els complidors més exactes de les lleis, els més abnegats i més actius... I tal vegada els nostres enemics d'avui, a l'últim, hauran de reconèixer noblement que la causa que defensem es miri com es miri, és la més generosa i la més justa.

L'endemà del primer article, *La Publicitat* es felicitava de l'aparició d'aquella polèmica d'*El Matí* sobre la conferència del seu propietari i editor, assenyalant que l'anàlisi seriós i en profunditat del diari vinculat a Unió, contrastava amb les «quatre

---

²¹⁶² «Comentaris al discurs del senyor Amadeu Hurtado (III)» *El Matí*, 27 de juliol de 1933.

²¹⁶³ «Comentaris al discurs del senyor Amadeu Hurtado (IV)». *El Matí*, 28 de juliol de 1933.

beneiteries i mirant de de fugir d'estudi» amb què despatxava la qüestió *La Veu de Catalunya*, rotatiu vinculat a la Lliga: «Per al *Matí* la religió té interès per ella mateixa. *La Veu*, en canvi, i els seus homes, la consideren només com un trampolí bo per a llançar-se a l'espai de les divagacions demagògiques. Per això els uns tenen ganes de parlar-ne i els altres només aspiren a no dir-ne res sinó enmig de qualsevol gatzara mitinesca o pujant i baixant les escales, a la cacera del vot de la dona. Els uns creuen, els altres maniobren. Heus ací com es manifesta una nova dualitat de tendències en la política catòlica».²¹⁶⁴ El mateix editorialista anònim –influït de ben segur per Hurtado, bé escrit per ell mateix o bé per Rossend Llates,²¹⁶⁵ que s'ocuparia de la qüestió en un article en les mateixes planes, pocs dies després– no s'acontentava amb aquest atac a la Lliga, sinó que afegia que la jerarquia catalana calia que aclarís si se sentia ben defensada i representada pels qui, «com la Lliga, usen i abusen del nom de la religió catòlica amb vistes a l'urna dels vots» i a la Lliga mateix que «ens expliqui com és que, de sobte, s'ha fet seu el credo integrista, cesarista i anticatalà en matèria religiosa. I no pas per ploma únicament lleugera i xiroia, sinó solvent i autoritzada. I no tants sols a través d'homes com el senyor Valls i Taberner, catòlic practicant, sinó d'altres com els senyors Estelrich, Vidal i Guardiola i Duran i Ventosa, que ja seria l'hora que contribuïssin a l'obra d'aclariment i d'elevació de la polèmica político-religiosa que el senyor Hurtado ha iniciat amb la seva conferència». La resposta va arribar pocs dies després, no pas a *La Veu* sinó al setmanari *El Temps* de Valls, amb un article signat per N., en què s'atacava el Sr Amadeu Hurtado i Miró, ungit cap i verb del partit d'Acció Catalana i Republicana, que pel seu confusionisme característic se'l podia apel·lar partit de la Confusió Catalana»²¹⁶⁶, i de qui s'assegurava que:

Els qui tenen més de 30 anys recordaran prou bé la seva aferrissada campanya a favor dels aliats en la Gran Guerra, a l'extrem que la seva il·lusió més preuada hauria estat que els catalans haguessin lluitat al costat de França, formant un cos de senegalesos blancs, Després de vint-i-cinc ans de mutisme polític, amb l'adveniment del nou règim que al costat d'alguns homes de vàlua, ha arrossegat tantes brosses, el Sr. Hurtado eixí del seu voluntari ostracisme i es lliurà tot d'una a una gran activitat política, la qual s'ha

---

²¹⁶⁴ «Una altra doble tendència». *LP*, 26 de juliol de 1933.

²¹⁶⁵ Les rèpliques d'*El Matí* tindrien la seva resposta als articles «Els comentaris d'*El Matí*: Altra vegada la qüestió religiosa». *LP*, 28 de juliol de 1933 i LLATES, Rossend. «L'Església i l'Estat. Doctrines polítiques». *LP*, 29 de juliol de 1933.

²¹⁶⁶ N. «L'espill al llarg del camí: Coses del Sr. Hurtado». *El Temps*, núm. 96. 30 de juliol de 1933.

caracteritzat essencial per algunes falles considerables que acrediten la presència més aviat de l'aficionat que no pas de l'estadista.

Sobre la conferència, *El Temps* assegurava que havia estat una «veritable filigrana per evitar de tocar els punts neuràlgics de la qüestió»:

El nervi de la dissertació fou un atac a la Lliga Catalana per la seva campanya feminista, que comparà a la dels rabassaires que ha emprès l'Esquerra. Per a convertir en fum les afirmacions del Sr. Hurtado n'hi haurà prou en recordar que aquell partit certament que no invoca la religió com a bandera de combat; per tal com no correspon als partits dogmatitzar en matèria religiosa, ni en sentit positiu ni en sentit negatiu, però proclama que el fonament més sòlid de la nostra civilització és i ha d'ésser l'esperit cristià. Per aquesta causa –segueix la Declaració afirmant– exigeix que tots els seus components el màxim respecte als sentiments religiosos, procurant per tots els mitjans legals la derogació de totes les disposicions legislatives que contrariïn aquest criteri i l'adopció de les mires encaminades a assegurar la pau religiosa i de les consciències entre els ciutadans.

És evident que un govern catòlic o que practiqués amb honradesa una política de neutralitat religiosa no hauria de témer res de les campanyes de la Lliga Catalana en aquest aspecte. Però el Sr. Hurtado s'ha oblidat un petit detall i és que el Govern ha practicat una política francament persecutòria dels interessos de l'Església. N'hi ha prou recordant la llei de Confessions i Congregacions Religioses que el Sr. Hurtado va votar juntament amb els altres dos diputats d'Acció Catalana. Els metropolitans espanyols en una Pastoral col·lectiva condemnaren la llei inquina i per acabar de reblar el clau el Sant Pare publicà la famosa Encíclica *Dilectissima Nobis* que en termes concisos i clars denuncia la disposició legal atemptatòria dels drets de l'Església. Davant aquests autoritzadíssims precedents, el menys que pot fer un partit que, per declaració explícita proclama que la religió és el fonament més sòlid de la nostra civilització, és fer campanya de divulgació entre els elements sans del país denunciant la política jacobina i sectària del Govern i de les Corts Constituents. I és molt natural que aqueixa campanya vagi directament adreçada a desvetllar la consciència de les dones, que en el dia de demà, per mitjà de la papereta depositada a l'urna poden canviar d'una manera radical la faç política i religiosa de la nostra terra. Això és el que porta a cap Lliga Catalana, en compliment de la seva Declaració de principis i d'acord amb les orientacions donades pels Arquebisbes i el Sant Pare de Roma... encara que no li vingui bé al Papa Gris Sr. Amadeu Hurtado i Miró.

Tot i que *L'Esquella de la Torratxa* havia assegurat en un article titulat «On es banyen els nostres grans homes i on passen l'estiu» que Amadeu Hurtado «es banyarà en

felicitat quan els seus pugin, que diuen que serà aviat. (Hauran de pujar aquí dalt)»,²¹⁶⁷ l'advocat assegura que aquell estiu l'únic descans que es va permetre va ser una excursió a l'Alt Urgell. Acompanyat de l'advocat i banquer Bonaventura Rebés i Castella –dirigent local d'Acció Catalana, alcalde de la capital urgellenca a més de president de la Cooperativa Cadí–²¹⁶⁸ va poder visitar «el llogaret d'Ortedó (o Artedó), origen del neu nom i dels meus avis, i arribar-nos després a conèixer Andorra, on ens van servir en comprimit tot un procés revolucionari» (p. 754). Es tractava dels esdeveniments de l'estiu de 1933 a les Valls andorranes,²¹⁶⁹ que van tenir el seu moment àlgid en l'entrada de la gendarmeria francesa al petit país, per acabar amb la inestabilitat provocada per les peticions democratitzadores dels joves i l'agitació dels obrers de la FAHSA, i de la qual Hurtado i el seu acompanyant Rebés en van ser testimonis:

Dintre d'aquell espai tan reduït, no faltava res del procés ordinari de totes les transformacions de la vida pública. Els polítics catalans de la situació, que no coneixien un mot de l'afer, però que en feien un gran plat com una continuació de la nostra gesta, ho atribuïen a una explosió d'anticlericalisme contra la sobirania del bisbe d'Urgell i epilogaven abundantment sobre aquesta tesi. Era una prova més dels aspectes imaginatius que solien prendre en el nostre país les realitats del temps i la impossibilitat de d'obtenir res per vies de persuasió. (p. 754-755)

Aquesta presència aparentment casual enmig d'aquesta episodi essencial per la història del Principat d'Andorra, potser no ho és tant si tenim en compte que el fill d'Amadeu Hurtado, Odó, havia estat implicat en un afer que va tenir ressonàncies de la política interior catalana i espanyola. Efectivament, el lletrat Odó Hurtado Martí –net per part de mare d'un cabaler d'Ordino– va ser l'autor d'un informe jurídic, encarregat pel Consell General destituït pels Coprinceps episcopal i francès, sobre la legalitat de la Sentència del Tribunal de Corts de 10 de juny de 1933, que decretava aquesta destitució. Un Consell que, després d'acceptar a contracor les reclamacions democràtiques dels joves andorrans, molts d'ells residents a Barcelona i influïts per l'experiència republicana, havia tirat pel dret i havia anat afegint tensió a les relacions amb París i la Mitra d'Urgell, mentre s'intensificava la ingerència de Barcelona i Madrid en l'afer, des d'on es llegia el

---

²¹⁶⁷ «On es banyen els nostres grans homes i on passen l'estiu». *LET*, núm. 2823, 11 d'agost de 1933.

²¹⁶⁸ Sobre Rebés: <http://www.espaisdememoria.udl.cat/?q=node/473> (consultat l'11 de gener de 2016).

²¹⁶⁹ Sobre la qüestió hi ha una abundant bibliografia: GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. *La cruïlla andorrana de 1933*. Fundació Julià Reig-Cossetània Edicions, 2009. LANG-VALCHS, Gerhard. *Andorra entre las dos guerras*. Madrid: Círculo Rojo, 2018. MORELL, Antoni. *52 dies d'ocupació? Agost-octubre 1933*. Lleida: Pagès Editors, 2018. GALLART, Amadeu. *La lluita per la República a la Seu, a l'Alt Pirineu i a Andorra*. Edicions Salòria, 2019.

moviment de protesta com una reacció revolucionària i anticlerical contra el sistema feudal encara vigent, i amb la gran influència de la FHASA, encapçalada per l'empresari Miquel Mateu i Pla. Sembla probable la presència d'Hurtado fill a l'assemblea popular magna convocada pel Consell General de les Valls d'Andorra destituït, encapçalat pel Síndic Roc Pallarès, celebrada el 29 de juliol,²¹⁷⁰ i que el seu informe va servir de base per la protesta del Consell depositada davant el Consell de la Societat de Nacions, i redactada a l'hotel Victoria de Barcelona –tal com s'indica, «per impossibilitat de fer-ho a Andorra»– el 28 d'agost de 1933.²¹⁷¹ L'informe assegurava que: «La Sentència de 10 de juny de 1933 dictada pel M.I. Tribunal de Corts a la Vila d'Andorra la Vella, representa un anacronisme i una supervivència de drets feudals que estan cridats a desaparèixer ràpidament, però, principalment, una múltiple infracció dels drets i costums de les Valls d'Andorra. I si bé les facultats del Tribunal de Corts fan que no hi hagi recurs possible contra la Sentència, haurien tingut de portar com a conseqüència el compliment de la Sentència per Exm. Consell General. Els fets ocorreguts recentment a Andorra als quals poden interpretar-se com un plebiscit popular, obliguen a l'Advocat que dictamina a que prescindeixi d'aquesta qüestió».²¹⁷² A partir d'aquí, ¿podem considerar casual la visita a Andorra d'Amadeu Hurtado –en aquell moment diputat i president de la Comissió d'Estat del Congrés i delegat espanyol a l'Assemblea de la Societat de Nacions– i que això li permetés ser testimoni directe de la insòlita entrada dels 50 efectius de la Gendarmeria francesa comandades per René Baulard, i enviades pel veguer francès, Henri de Samalens, el 19 d'agost de 1933? Tal com recull González i Vilalta, el diari *jeltzale El Día* de Sant Sebastià assegurava que «los elementos disidentes han encomendado su defensa a personalidades del catalanismo, entre ellas al diputado Amadeo Hurtado. Se asegura que los detenidos piensan elevar una protesta a la Sociedad de las Naciones por la intervención armada de Francia».²¹⁷³ Un altre dubte que se'n genera, en relació a l'estada d'Hurtado a Andorra, és qui va escriure els diversos articles que el seu diari, *La Publicitat*, va dedicar al tema, sense signar. El dia 20 d'agost, per exemple, *La Publi* destacava en portada i sota el titular principal amb fotografia, en una peça de tres columnes signades per «el nostre enviat especial» des d'Andorra, que «avui

---

²¹⁷⁰ Si més no així ho afirma LANG-VALCHS, G. *op. cit.* p. 249.

²¹⁷¹ Segons Lang-Valchs, va ser rebuda a Ginebra l'1 de setembre de 1933.

²¹⁷² L'informe complet es pot trobar al llibre d'Antoni Morell, referit a la nota anterior. Incomprendiblement, el text està signat i així es refereix al text com a Dot Hurtado.

²¹⁷³ «Atacando la independencia de un pequeño país. Francia interviene militarmente en Andorra». *El Día*, 20 d'agost de 1933.

haurà estat una jornada històrica en la veïna República d'Andorra. Per primera vegada han entrat dins el territori andorrà forces armades de França, amb l'objecte de fer respectar un decret dels coprínceps», en què resumia com s'havia arribat a la situació, i s'explicava que «prop de les onze han entrat a les Valls forces de la República Francesa. Dues seccions de gendarmeria mòbil, procedents de Perpinyà. Formaven una caravana avant de la qual anaven dos cotxes de turisme, amb l'oficialitat, seguits cadascun d'ells de dos gendarmes en motocicleta, casc i tercerola. I venien després dos autocars totalment ocupats per gendarmes també amb casc i tercerola, amb un regular nombre de bicicletes i altres aparells».²¹⁷⁴ Una entrada que havia despertat «una gran sensació, especialment a Les Escaldes on els carrers eren plens de turistes i d'andorrans com sol succeir tots els dies d'estiu i aquella hora». El cronista explicava l'arribada de les forces franceses a la capital i la seva instal·lació a l'edifici de la FHASA, enmig de la sorpresa i la curiositat dels vilatans:

Seria molt difícil en aquestes primeres hores d'emoció voler esbrinar el veritable estat d'esperit del poble andorrà. Tothom es dona compte que ha passat un fet excepcional en la història del país i té l'aprensió que comença una història nova plena de misteris i d'imprevist. Els comentaris de la gent del carrer són variats i contradictoris. La nota general és més aviat de disgust perquè el poble tem per les seves llibertats, que li semblen amenaçades. Però no hi ha la mateixa unanimitat en apreciar l'actitud del Consell general de les Valls. Són molts els que haurien cregut preferible que el Consell hagués respectat la sentència del Tribunal de Corts i hagués dimitit sense donar lloc al decret de destitució dels coprínceps reduint el problema a un afer d'ordre intern dels propis andorrans. Els que opinen així creuen que s'hauria estalviat a Andorra la intervenció armada d'avui, que és cobreix amb la manca de respecte a un decret dels coprínceps recolzat en una sentència del Tribunal Suprem del país. Hi ha, naturalment, partidaris de l'actual Consell de les Valls, entre els quals s'hi barregen molts que en són contraris, però no passen per una destitució no acordada pel poble. Però sembla que en unes noves eleccions la majoria del Consell no hauria estat reelegida perquè no compta amb prou simpaties al país, i alguns atribueixen els fets d'avui a la temença del Consell, el qual potser hauria ajornat indefinidament les eleccions per la por de perdre.

Segons *La Publicitat*, però, les causes serien molt més socials, vinculades als problemes de la FHASA, que no pas polítiques. De tota manera, aquella primera crònica

---

²¹⁷⁴ «La gendarmeria francesa entra a Andorra per fer complir un decret dels coprínceps». *LP*, 20 d'agost de 1933.

es tancava dient que «l'opinió s'anirà formant en dies successius, un cop passat l'efecte immediat de la sorpresa d'avui, no és pot assegurar que l'actual Consell de les Valls surti amb un prestigi reforçat i que els coprínceps, que tothom suposa que estan d'acord, guanyin en el respecte del poble. La situació és molt confusa en un país són en gran nombre els que amaguen el que pensen i encara més els que callen per prudència. Tot dependrà, segurament, del tacte dels que han pres el seu càrrec la defensa de la petita República veïna, tan treballada anteriorment per interessos oposats». *La Publi* oferí cròniques des de «L'Andorra envaïda» i transmeses telefònicament pel «nostre enviat especial» anònim, acompanyades d'una bona selecció de fotografies, algunes d'elles datades a la Seu d'Urgell, on s'assegurava que la intervenció francesa havia indignat els andorrans, i que aviat es convertiren en informacions d'agència que feien referència a fets succeïts pes enllà de les Valls, posant de manifest les implicacions internacionals de l'assumpte.²¹⁷⁵ El 31 d'agost, l'article editorial que Amadeu Hurtado solia usar com a vehicle d'expressió predilecte, habitualment sense signatura, estava dedicat a les eleccions andorranes.²¹⁷⁶ Sembla obvi que aquest article va ser inspirat o va sortir directament de la ploma del propietari del rotatiu, com també podríem aventurar que havia escrit ell les primeres cròniques sobre el terreny. Començava aquest llarg article repassant irònicament què havien escrit els altres diaris sobre la qüestió, amb una crítica especialment dirigida a *La Vanguardia*, que per boca del seu director, Agustí Calvet, *Gaziel*, havia qualificat Andorra de «uno de los últimos paraísos que todavía podían visitarse en Europa»:²¹⁷⁷

El costum d'embalar-se i no pensar –la gran moda dels nostres dies a casa nostra– ha donat una pila de resultats pintorescos amb motiu d'haver passat el port d'Envalira uns quants gendarmes francesos. Sense encomanar-se a ningú, tant la premsa com l'opinió han reaccionat de la manera més absurda, ingènua, i ni cal dir-ho, indocumentada. Cadascú ha engegat com el tarannà li ha donat a entendre. Els uns jugant a l'alta política i altres fent literatura a la J.J. Rousseau. El serpent del progrés, una altra vegada, esvania un dels pocs paradisos que encara resten a la terra. Almenys algú ho afirma. I, certament, no cal pas poca fe en els cromos de la xocolata per veure el món amb aquestes

---

²¹⁷⁵ «La intervenció francesa és unànimement censurada pels andorrans». *LP*, 22 d'agost de 1933. «La pau regna a Andorra...». *LP*, 23 d'agost de 1933. «A Andorra s'accentua la tranquil·litat». *LP*, 24 d'agost de 1933. «A Andorra hi ha normalitat». *LP*, 25 d'agost de 1933. «La FHASA suspèn indefinidament els treballs». *LP*, 29 d'agost de 1933.

²¹⁷⁶ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «El paradís d'Andorra: Les eleccions d'avui». *LP*, 31 d'agost de 1933.

²¹⁷⁷ GAZIEL. «Un paraíso perdido». *LV*, 25 d'agost de 1933.

perspectives. ¡Un paradís, Andorra! No mai. Una societat humana tancada en unes valls isolades, però amb totes les passions i llurs conseqüències o grans o miserables. Una part de la terra on no fa gaire subsistien els més anacrònics abusos feudals. Una raça retreta i astuta, ben arrapada a la terra. Certament Andorra és més que un paradís: és un petit món, tan complicat com l'altre. I precisament aquests dies s'hi descabdella una lliçó d'esgrima política tan viva, tan interessant, que fa semblar encara més insípides les divagacions i les literatures que s'han vessat aquests dies. Al paradís d'Andorra el serpent quedaria ridícul. I això és el que fa bonic.

Per a Hurtado, el règim andorrà es podia explicar de la manera següent:

Tothom sap que aquesta vall—o més exacte— aquestes valls— està sota la sobirania de dos coprínecs d'ascendència feudal. El bisbe de la Seu d'Urgell i el president de la República francesa, hereu dels drets dels reis de la França, al seu torn hereus de la casa de Foix, hereva de la casa urgellenca de Caboet. La categoria dels coprínecs, un d'ells cap d'estat i l'altre sovint cardenal, membre per tant, de la Cort Pontifícia, projecta damunt d'Andorra un cert esclat, i els andorrans ho creuen així i se n'afalaguen. Això pot explicar que fins ara no s'hagin mai revoltat contra els coprínecs, com no haurien deixat de fer-ho si es tractés d'uns senyors menys eminents. Afegim-hi també que l'autoritat coprínecsca de sempre s'ha manifestat més nominal que efectiva i els andorrans estan encantats de tenir uns prínceps que es carreguin la responsabilitat del poder sense, però, exercir-lo. Al capdavant són de raça catalana, i els catalans, com observa un conegut nostre, no volen manar, però tampoc toleren que els manin. Històricament fins ara ha estat el nostre caràcter.

Potser, doncs si els coprínecs fossin el prefecte de Perpinyà i el governador de Lleida o l'alcalde de la Seu, ja fa temps que no se'n cantaria gall ni gallina. Potser, també, l'haver nomenat França un subveguer, que pot residir permanentment a les Valls, ha refredat l'amor que els andorrans tenien per a uns coprínecs decoratius. França ho fa per protegir millor els interessos francesos, compromesos en algunes noves empreses industrials. Els andorrans no hi veuen més que un acte de poder efectiu i, per tant, desagradable.

Per a Hurtado, el que havia passat recordava els temps joves, quan s'havia esquerdat el caciquisme de Planes i Casals. En el context andorrà, «el Consell General de les Valls és el recer dels cacics d'aquella terra. I els joves que els volen fora, formaren un partit que demanaven entre no gaires coses més, el vot per a tothom i la facultat d'ésser elegible a la mateixa edat que elector i, a més, que les sessions del Consell de les Valls fossin públiques, cosa que no s'era vista». Per acabar-ho d'adobar:

Els coprínceps malcontents del Consell veien amb simpatia l'actitud dels joves. Volien desfer-se del vell Consell, però abans procurar que l'altre no fos pitjor. I conceberen de prometre'ls el sufragi universal, a reserva de fer-ne aplicació quan els vingués bé. Però com que no són andorrans, no amagaren bé els cartes.

I des de llavors començà una sèrie de maniobres del vell Consell, poc popular i enemic dels coprínceps, per salvar-se i esdevenir popular. Per primera providència s'anticipà als coprínceps i concedí als jove tot allò que demanaven amb l'ànim d'anar ajornant indefinidament l'efectivitat de les concessions.

Llavors els coprínceps, un xic enutjats decidiren tirar pel dret. Prenen peu en alguns actes poc legals, com és ara el nomenant d'un notari i altres, feren reunir el Tribunal de Corts –que és el Tribunal Suprem d'Andorra–, el qual dictà una sentència destituït els consellers i colpint d'inhabilitació els dos síndics. Tothom cregué que el cop era definitiu. Però llavors el Consell ideà una altra tàctica.

La qüestió era obligar els coprínceps a fer un acte de govern i provocar així una reacció patriòtica entre el poble. De primer feren el desentès respecte a la sentència de Tribunal de Corts. Llavors els coprínceps no tingueren més remei que decretar la destitució dels consellers.

Els consellers no es donaren per destituïts i respongueren declarant il·legal el decret dels coprínceps i ordenant formar llistes per al sufragi universal i les eleccions i declarants traïdors a la pàtria els que no volgueren obeir-los.

Amb aquest context, «vingué el cop de força que tots coneixem. Les informacions de *La Publicitat* del dia 20 i 22 donaren compte de les repercussió moral de l'episodi entre els andorrans. Primer d'enuig contra els que per llur imprudència havien provocat un acte de força. Però després, com a reacció natural i obligada, un corrent nasqué a favor dels que a ulls del poble representen la resistència a l'estranger. El Consell vell ha obtingut el seu propòsit». I Hurtado augurava: «No volem fer de profetes però no tindria res d'estrany, al contrari, és molt probable, que surtin elegits els homes del Consell que, a la primera, tingué en contra tot el poble i ambdós coprínceps. Si és així, els habitants del paradís d'Andorra haurien donat al món un exemple de finor diplomàtica i d'astúcia i una lliçó a les ànimes bucòliques que ignoren que en racons del món i entre gent que no sap de lletra existeixen les mateixes passions i combinacions que als més grans imperis».

Dos dies després, un cop celebrats els comicis, *La Publicitat* –en una peça que d'alguna manera continuava l'editorial sense massa dubtes atribuïble a Hurtado– comentava que «nosaltres no sabem veure en el resultat de les eleccions del dia 31 altra

cosa que la confirmació del que abans-d'ahir dèiem: “que els andorrans volen que continuï el govern dels coprínceps això sí, desobeint-los copiosament”», i afegia «el més probable és que uns i altres s'adaptaran al nou estat de coses i Andorra, en vies de transformació política i econòmica, seguirà el seu curs normal i harmonitzarà el passat amb el present, de forma que, continuï com fins ara, tenint uns coprínceps vistosos, gent principal dintre del món que li donin anomenada i desobeir-los sempre que li vingui bé. Fórmula al capdavall plena de bon sentit i de sana visió de les coses».²¹⁷⁸ Aquell 2 de setembre, a la mateixa portada de *La Publicitat* que anunciava els resultats de les eleccions a Andorra, en un racó de la portada es feia referència al nomenament dels representants de la República espanyola a l'Assemblea de la Societat de Nacions. Per tercer any consecutiu, Amadeu Hurtado –que acabava de ser ratificat com president de la Comissió d'Estat–²¹⁷⁹ formava part de la Delegació, encapçalada pel ministre De los Ríos i l'ambaixador Madariaga.²¹⁸⁰ A banda del comentari sobre els comicis a les Valls andorranes, la portada de *La Publi* també s'ocupava del nomenament de Joan Selves com a Governador General de Catalunya i Comissari d'Ordre Públic, rebent de Claudi Ametlla els poders fins llavors ostentats pel Governador Civil, i dels traspassos del govern centra a la Generalitat (pp. 755-756). Els rumors d'una nova crisi al govern de la República, però, no trigarien gaire a fer-se evidents. Com escriu ell mateix a les seves memòries, després de l'elecció dels membres del nou Tribunal de Garanties Constitucionals –en l'elecció al Congrés de vocals del qual, Amadeu Hurtado va obtenir un vot–²¹⁸¹, que determinarien una clara majoria conservadora, el 3 de setembre de 1933, es va desencadenar la crisi provocada per la manca d'una majoria homogènia que dones suport al govern (pp. 762-763). Sortint del Consell de Ministres del 7 de setembre, i abans d'aquesta dimissió, tot eren especulacions i alguns dels rumors tenien com a testimoni Amadeu Hurtado. Segons alguns d'aquests rumors, el ministre de Marina Lluís Companys n'hauria parlat amb el diputat al hall del Palace, lloc predilecte de la política catalana, fent-li evident que la crisi de govern seria presentada aquella mateixa tarda a les Corts.²¹⁸² Companys va haver d'explicar als periodistes que no s'havia tractat de cap entrevista, sinó una conversa trivial als salons de l'hotel, i que preguntat per Hurtado

---

²¹⁷⁸ «Andorra i els seus comentaristes». *LP*, 2 de setembre de 1933.

²¹⁷⁹ «En los pasillos de la camara». *ES*, 1 de setembre de 1933.

²¹⁸⁰ «El ministre d'Estat junt amb els senyors Madariaga i Hurtado representaran Espanya a l'Assemblea de la S.d.N». *LP*, 2 de setembre de 1933.

²¹⁸¹ *Luz*, 14 de juliol de 1933.

²¹⁸² «Una conversa entre els senyors Companys i Hurtado». *LP*, 8 de setembre de 1933.

sobre «si hi havia quelcom de crisi», li havia respost que el President havia ratificat la confiança en l'executiu, i que aquesta era àmplia i il·limitada. Fos com fos, l'endemà el tercer govern Azaña presentava la dimissió i s'obria una nova tanda de consultes a les quals era cridat, novament, Amadeu Hurtado.²¹⁸³ *La Publicitat*, explicava en portada:

A l'hora que escrivim aquest comentari no es pot preveure encara quina serà la solució que tindrà la crisi plantejada pel Govern Azaña. Dos mesos després de resolta l'anterior, molt més laboriosa que segurament no serà la d'ara, totes les personalitats consultades pel President de la República i tots els comentaris que es fa a Madrid entre la gent que té una mica de sentit polític i assisteix amb la deguda equanimitat al desenvolupament dels esdeveniments, coincideixen en el criteri que en aquell altre moment compromès exposà al Cap de l'Estat el representant d'Acció catalana, Sr. Amadeu Hurtado, quan fou cridat a consulta. Això és: que calia, com ara, anar a la formació d'un govern d'ampla concentració republicano-socialista, en el qual tinguessin llur representació tots els grups que tenen una força dins del Parlament.²¹⁸⁴

Varen ser consultades personalitats com Felipe Sánchez Román, Ángel Ossorio y Gallardo, Melquíades Álvarez, José Ortega y Gasset o Miguel de Unamuno. Amadeu Hurtado també va ser cridat de nou per Alcalá-Zamora. A les seves memòries, l'advocat recorda que «em vaig permetre de donar el parer que s'havia de constituir com fos un Govern d'unió republicana que pogués sostenir-se amb la majoria del Parlament perquè considerada més imprudent encara que tres mesos endarrere la dissolució de les Corts, tenint en compte que el desori d'aquelles hores estava més en la massa que en Congrés, cada dia més capacitat per a funcions d'ordenament» (p. 763). Aquell 9 de setembre a quarts d'1 del migdia, sortint de l'entrevista amb el President de la República, Amadeu Hurtado va lliurar a la premsa una nota sobre la seva trobada amb el cap d'Estat:

M'he permès repetir al President de la República la mateixa indicació que vaig tenir l'honor de fer-li en la crisi de juny.

Aleshores vaig aconsellar la continuació del govern dimissionari ampliant-lo amb l'aportació de radicals i de l'Esquerra. Avui, crec que hauria de formar-se el govern que havia d'haver-se format al juny, govern de concentració republicano-socialista, amb una constitució anàloga a la del primer govern de la República, sense altres eliminacions que les dels que voluntàriament s'eliminaven per situar-se enfront de la Constitució.

---

²¹⁸³ «Consultas para mañana». *Luz*, 8 de setembre de 1933.

²¹⁸⁴ «El tercer Govern Azaña ha dimitit». *LP*, 9 de setembre de 1933.

Afortunadament, aquesta vegada no estic sol com al juny en la defensa d'aquest criteri. L'experiència dels mesos transcorreguts ha alligonat la majoria dels partits per a coincidir en la mateixa opinió.

Falta la conformitat dels radicals, que prefereixen un govern exclusivament republicà amb dissolució de les Corts, però tinc la seguretat que si mediten una mica sobre la situació política del país s'adonaran de la responsabilitat que van contraure i del risc a què poden exposar l'autoritat del cap de l'Estat, si com a àrbitre d'una política de partits ha de resoldre l'arbitratge dissolent les Corts Constituents, perquè un dels partits convoqui les primeres Corts ordinàries de la República.

Un govern d'igual composició que el que reuní les Corts Constituents ha de procedir a la seva dissolució quan arribi l'hora.

Comprenc que les lluites recents entre els partits hagin produït molèsties i incomoditats de grups que costen esforç de vèncer; però totes les lluites poden acabar amb una poa i ara és necessària, perquè les eleccions vinents es desenrotllin en un ambient de seguretat i confiança en la República.

Els vells partits, vulgui's o no, hauran de transformar-se perquè responen a un estat de coses anterior a la República, i és una llei inevitable que a situacions noves corresponen partits nous i procediments nou; però aquesta transformació no s'improvisa, s'ha de donar temps a què el país adquireixi consciència del canvi operat, i mentre els nous partits no es formin, sorgint espontàniament de la complexitat de la vida pública, és una imprudència pretendre que cap dels vells partits no pugui excloure'n cap.

L'exclusió del partit radical del Govern és una experiència bastant penosa perquè ara és pensi a reincidir per l'exclusió dels socialistes.

El partidisme ha fet la seva obra, en molts aspectes necessària i fecunda, encara que se l'estimi perjudicial.

És hora que tots, en una treva serena, intentin edificar el fet en l'obra nacional.²¹⁸⁵

Semblava aquella l'hora en què el vell cabdill radical Alejandro Lerroux arribaria finalment a la presidència del Consell de Ministres, i els periodistes volien saber l'opinió d'Amadeu Hurtado:

---

²¹⁸⁵ «El senyor Hurtado aconsella un govern d'àmplia concentració republicano-socialista». *LP*, 10 de setembre de 1933. Reproduït a la majoria de diaris de Barcelona i Madrid.

A primera hora de la tarde un redactor de *La Vanguardia* sostuvo con el diputado don Amadeo Hurtado una interesante conversación sobre el desarrollo de la crisis y sus repercusiones en la política catalana.

- ¿Qué impresión causaría en Catalunya la formación de un Gobierno Lerroux? – le preguntamos.
- Desagradable. Pero si esto fuera así, una vez que el señor Lerroux forme su Gabinete, se dará rápidamente cuenta de que por lo que respecta a la política catalana debe seguir una orientación exactamente igual a la seguida por el Gobierno del señor Azaña. Al decir esto no hago más que recordar lo que ya manifestado en un discurso que pronuncié durante la discusión del Estatuto –y al decirlo me dirigía especialmente al señor Lerroux, recabando en una historia por la que le creía incorporado al movimiento favorable al Estatuto– y es que si él llegaba a gobernar y aprovechaba la circunstancia para hacer partido propio, lograría el propósito que él parecía tener de congraciarse las simpatías de Catalunya con una política en pro del Estatuto.

Por ello tengo la seguridad de que la política que desarrolle el Gobierno que sustituya al actual, será exactamente igual a la iniciada en relación con el problema estatutario.

Com escriu ell mateix a les seves memòries, «davant la impossibilitat de restablir la confiança recíproca entre Alcalá-Zamora i Azaña de tant temps interrompuda, el cridat a formar nou Govern el dia 12 de setembre va ésser Alejandro Lerroux» (p. 763). Abans de constituir-se formalment el Govern i amb un Lerroux que acabava d'acceptar el repte de governar, Amadeu Hurtado signava un llarg article al *El Liberal*, què ampliava els seus punts de vista i se sorprenia de l'actitud dels partits republicans que creien no només necessari excloure els socialistes del govern, sinó també dissoldre les Corts Constituents per tal que convoqués eleccions un govern exclusivament republicà, amb preponderància del que partit que sembla més nombrós –és a dir, el Radical de Lerroux:

Creen que esta solución viene impuesta por el desprestigio de las Cortes que consideran evidente, y estiman que la disolución seria recibida con júbilo por la opinión pública casi por entero divorciada del Parlamento. Cabe en lo posible que un cambio político espectacular diese satisfacción a una parte considerable del país que atribuye a la política, en muchos momentos, partidista de las Cortes, la inquietud y el malestar de que se quejan algunas clases intermedias: pero no se puede ni se debe tener la menor confianza en que tal satisfacción sea duradera, ni siquiera para cubrir la vida normal de unas nuevas Cortes.

Sufrimos un poco el error de creer que por haber derribado una Monarquía secular hemos de emparentar el actual momento político de España con las grandes revoluciones.²¹⁸⁶

Hurtado, bon coneixedor de la política francesa, comparava la situació espanyola amb la crisi política que havia portat de nou al poder l'expresident Raymond Poincaré com a cap d'un govern d'unitat nacional:

La República es demasiado joven para poder contar con un prestigio como el de Poincaré, y ningún viejo partido puede esperar a sustituirle. El único sustitutivo posible es lo que entonces representó Poincaré o sea, un gesto de todos los partidos adictos al régimen – que podría ser también espectacular– abdicando de sus particularismos para realizar juntos una obra de pacificación política y de reconstrucción de del país. Tan súbitamente como en Francia el supuesto desprestigio de las Cortes se desvanecería, restableciendo, dentro de un ambiente de severidad, la confianza popular en el libre juego de las instituciones republicanas.

Esta serenidad y esta confianza son necesarias antes que el pueblo sea consultado directamente en unas elecciones. Intentar la consulta en un ambiente de lucha, de recelos y de negaciones recíprocas, es sumamente peligrosos. El pueblo, aquí como en todo el mundo, quiere la paz y la prosperidad en el trabajo. Corresponde a los partidos dar a este anhelo un contenido espiritual y una orientación eficaz; pero en momentos como los de ahora puede el pueblo desconfiar de todas las orientaciones y de todos los partidos que no le aseguren de un modo inmediato la tranquilidad en las calles y en los campos. Ande con cuidado el partido que por manifestaciones parciales y fragmentarias cree que el pueblo lo estima como una esperanza de esta tranquilidad, porque cualquier accidente que la perturbe bajo el gobierno del partido puede ser catastrófico para éste.

[...]

No veo en el partido que se cree objeto del favor actual de la masa, la preponderancia de juicio necesaria para precisar con claridad su exacta situación. Que paguen con su propia desgracia su ceguera es un mal que debemos deplorar pero la posibilidad que la paguemos todos en daño de la República nos obliga a llamarles la atención sobre la grave responsabilidad que van a contraer.

Resolta la crisi i de nou a Barcelona, continuaven les befes de la premsa satírica de d'esquerra i dreta, que tenia en el líder d'Acció Catalana un dels seus blancs predilectes. El *D.I.C.*, escrivia:

---

²¹⁸⁶ «Una luz en las tinieblas. Ampliación de la consulta de D. Amadeo Hurtado con ocasión de la crisis». *EL*, 10 de setembre de 1933.

El senyor Hurtado és el més ferm puntal de la República, és el republicà intangible i introntollable, malgrat les males llengües assegurin que havia fet la Ramoneta amb la monarquia. Si el Sr. Hurtado tingués un partit, encara que en ell sols hi figuressin tres socis, la situació estaria salvada; però el Sr. Hurtado no té cap partit, puix el que es creia tenir està repartit, talment com si ja imperés un règim comunista. Però com que la vida és una constant paradoxa, un home com el Sr. Hurtado havia d'ésser forçosament consultat, encara que fos solament per a donar gust a la direcció de *La Publi* de publicar la seva gentil i suggestiva fotografia, que més de quatre vegades ha fet sospirar damisel·les i el darrer «conserje» d'Acció Catalana, el qual, com un desesperat, està cercant col·locació. El formidable oracle mut feu les següents manifestacions:

- Pecaria d'immodèstia, si no li diguéis que jo soc l'home que pot salvar Espanya de la gran catàstrofe que representa ni trobar ningú per a governar-la. Jo soc l'home que he donat més proves de saber governar un partit quan els socis i correligionaris en fugen com d'una mala cosa, car el fer equilibris és el meu fort, però crec que treure, així com així l'Azaña, és una cosa que està molt mal feta, perquè *La Publi*, si això esdevingués, no sabria a qui lloar, i això seria fatal per al meu partit, i per això és el meu criteri que deu haver de continuar, l'Azaña, els socialistes i eliminar en Companys, perquè no el puc veure ni en pintura, i en lloc d'ell hi podria anar en Martí Esteve o jo mateix, si tant s'hi empenyessin. Un sacrifici, a mi, ja no em ve d'aquí. Tants n'hagi de fer.-ne per a mantenir el partit! De totes maneres, els vots d'Acció Catalana, que sumen dos-cents mil, menys cent noranta nou mil, nou-cents noranta-set, amb tota seguretat els donaré al govern que pugui, si ens dóna una mica d'oli per fer cremar una llàntia.²¹⁸⁷

Des de l'altra costat del tauler polític –però coincident en tenir Amadeu Hurtado com a objecte predilecte dels seus atacs–, *La Campana de Gràcia*, també s'inventava un suposat «Entreviu amb el Sr. Hurtado»:

Quan el nostre director va fer-nos l'encàrrec de visitar el senyor Hurtado per tal de conèixer el seu lluminós pensament «sobre la situació política» (eh, que fa bonic això) vaig sentir aquella mena de satisfacció que senten els homes que han assolit «el pinàcul de la glòria». (No, si a paraules boniques no ens guanyaran). Entreviuar «Don Amadeu» és per al repòrter com assistir al part d'una reina pel tocòleg. És la satisfacció suprema... Per no donar-vos la llauna passaré per alt tot allò de «l'emoció que m'embargava, l'amabilitat exquisida, el despatx sever i acollidor i el rostre venerable». Aniré al gra, ja

---

²¹⁸⁷ «El Sr. Hurtado». *D.I.C.*, núm. 117. 16 de setembre de 1933.

que suposo els lectors freturosos de conèixer el com i el què del pensament del nostre gran home.

- Jo, senyor Hurtado venia per a oir dels seus llavis...
- Ja ho sé. Vostè vol saber el que vaig dir a Sa Excel·lència.,,
- Home, per ara no. Jo, sap? Volia que em digués quelcom sobre...
- És que vaig estar molt bé. M'hauria agradat que ho hagués vist! Després de saludar-lo amb una reverència...
- Veurà, senyor Hurtado: parlem de la situació política...
- ¿No ha vist la fotografia de quan un servidor surt de Palau? Estic natural, oi? Doncs mira: males llengües fan córrer que és la mateixa de l'altra vegada. Quines animetes, eh?
- Si, està clar... però voldria...
- I el pitjor és que, quan tornin a comentar-me i em retratin, em diran també que és la mateixa.
- Bé, no s'hi enfondi. ¿Què li sembla a vostè de...?
- El President m'escolta embadalit –Quin pico– devia pensar– el d'aquest senyor! –vaig estar eloqüent, vet-li aquí. Sobretot quan...
- Què opina de la situació?
- Jo estic segur que a cada crisi hauré d'ésser cridat. Això fa patxoca, oi? És el que diu Nicolau d'Olwer: cal fer-se remarcar.
- I de les eleccions, què?
- Ell, en Nicolau, és massa senzill. No farà mai res.
- Hi anirà?
- Qui? En Nicolau? A on?
- No. El seu partit a les eleccions!
- I que n'és de pesat vostè! Li parlo de coses interessants i em surt amb nicieses! Si hagués oït de quina manera més carinyosa el President...

Confesso la meva flaqueza. Atabalat, vaig mancar a allò que de petit en dèiem la «Urbanitat» i vaig fugir escales aval.

Ja al carrer, sento una veu que em crida:

- Eh, jove! Que es descuida una cosa.

Em giro esverat. És el senyor Hurtado...

– Sí, home. Encara no li he explicat el que Sa Excel·lència va dir-me...

Encara corro.²¹⁸⁸

Però no era qüestió dels satírics, sinó que a «La Llanterna Política» de *La Veu* s'afegia a la festa assegurant que Amadeu Hurtado estava gestionant un pacte amb els lerrouxistes: «Aquesta sospita ha pres versemblança en saber-se que durant molts dies i moltes nits l'auto d'un conegut radical ha fet innumbrables viatges des del Club Republicano al local d'Acció Catalana Republicana situat al carrer Corts. Les primeres negociacions –segons el nostre informador– han estat del tot satisfactòries. Don Amadeu ha recaptat llibertat d'acció per simular des del seu diari una campanya antilerrouxista: així el pacte podrà esdevenir més eficaç, perquè l'opinió pública anirà despistada».²¹⁸⁹ I afegia: «El senyor Pich per la seva banda, ha dit –segons ens asseguren– que té una gran confiança en don Amadeu i aquest –és clar– no ho ha desmentit. Amb tot, si cal, ho desmentirà, perquè per damunt de tot cal salvar el secret del pacte. Hi ha una gran expectació...».

13.3 L'ART DE PERDRE ELECCIONS

De tota manera, aviat es va veure que la crisi s'havia tancat en fals i el nou govern va saltar pels aires en no obtenir el suport de la cambra, que li va negar la confiança per la contundent xifra de 189 contra i 91 vots a favor. Sobre aquella sessió memorable, en que s'havia viscut un nou enfrontament entre Lerroux i Azaña, Hurtado en va fer arribar al seu diari una nota que anava més enllà del que acabava de passar per fer un presagi sobre el que havia de passar, que van reproduir també alguns diaris de Madrid:²¹⁹⁰

Els qui han assistit a la sessió d'aquesta tarda al Congrés han sortit en general amb l'ànim deprimat, lamentant com a espectacle deplorable tot l'ocorregut a partir del moment en què el senyor Lerroux ha anunciat la dimissió del Govern prescindint del judici que pot merèixer la tramitació que ha tingut el procés parlamentari. No veig en l'aspecte polític del que ha ocorregut res que indueixi al pessimisme ni a la lamentació sobre l'esdevenidor de la República. Estem assistint a un procés inevitable i fecund a la vegada de transformació dels ells partits, incloent en aquesta denominació tots els que existien abans

---

²¹⁸⁸ TANET. «Un interviú amb el Sr. Hurtado». *LCG*, núm. 3348. 25 de setembre de 1933.

²¹⁸⁹ «Llanterna política». *LVC*, 21 de setembre de 1933.

²¹⁹⁰ «El momento parlamentario y político juzgado por diversas personalidades». *HM*, 4 d'octubre de 1933.

de l'adveniment de la República. Tots aquests partits, complint una llei inexorable, van morir el dia 14 d'abril com una reproducció humana del vol nupcial de les abelles en què la fecundació d'una nova vida acaba amb la del qui la crea.

Partits constituïts per enderrocar la monarquia o col·laborar amb ella des de l'oposició perden tota la seva raó d'existir en el punt i hora en què la monarquia és enderrocada i queden com a ombres més o menys venerable que esperen per esvair-se l'aparició de nous partits que exigeix la construcció de la República.²¹⁹¹

Per a Hurtado, calia «ésser cec per no veure que a les sessions d'avui i d'ahir s'han iniciat al voltant del pensament i l'actuació del senyor Azaña la formació d'un gran partit republicà de govern, que transformant vells idearis alterant velles disciplines sigui un instrument per a governar l'Estat amb el nou estil de la República», i avisava que «com aquest se'n formaran altres de diferent matis dintre del joc normal polític i és un error creure que els nous partits. Han de formar-se per un acord de quatre amics reunits al voltant d'una taula. Sorgiran al voltant d'actes com els de les darreres sessions parlamentàries que solament un menyspreu per la vida permet que es jutgin com una desgràcia». Tot i que no havia pogut expressar públicament a les Corts el seu punt de vista, jutjava que: «Encara és temps de mantenir vives les actuals Corts perquè pugui dissoldre-les un Govern de composició igual al que les va convocar. És indispensable que en un moviment espectacular tots els partits que es va unir per pactar la República tornin a una aliança per a complir el deure de lleialtat amb el poble, de posar a les seves mans l'obra constitucional bona, dolenta o mitjana, que entre tots hem fet, perquè el poble decideixi lliurement els destins de la República». Per això calia la formació d'un govern limitat a complir aquest encàrrec de preparar les eleccions a les primeres Corts ordinàries de la República quan fos el moment indicat: «Sembla que l'hostilitat dels partits actuals faci impossible la solució, però s'erigeixen els partits en les seves hostilitats fugaces com l'ombra que cadascun ha de fer passant. Ningú no s'escaparà de la transformació que amenaça i ningú no és capaç d'endevinar quines seran les reaccions de l'esperit pública contra la resistència a aquesta transformació». I fent esment la defensa que havia fet Azaña dels partits polítics, com a únic instrument de la democràcia, recordava, de cara a les consultes que el President de la República havia d'iniciar per formar aquest nou govern, que una de les principals funcions d'aquests partits era «endevinar els moments de crisi que exigeixen de tots ells l'abdicació de les seves disputes». Hurtado conclouia

---

²¹⁹¹ «La nota del senyor Hurtado». *LP*, 4 d'octubre de 1933.

dient: «La República fou dirigida per ells en néixer, però la creà el poble. Cal restituir-la al poble en un gest de concòrdia. D'altra manera, algun d'ells carregarà amb la responsabilitat d'haver infringit aquest gran deure i haver posat el cap de l'Estat en el trànsit que les consultes que hauran de seguir la dissolució vagin sota el signe d'una parcialitat que llenci a la disputa del carrer el prestigi de la primera magistratura que és el símbol més alt de la República».

Com explica a les seves memòries, Hurtado considerava llavors que no s'havien d'exagerar les excitacions d'alguns líders polítics ni les amenaces revolucionàries, en referència especialment a l'actitud de Largo Caballero i els socialistes, sinó que «el veritable perill d'aquell moment en què s'havia ja ultrapassat el bienni era un possible canvi sobtat de l'opinió de la massa nacional al marge dels partits, i el que s'havia d'evitar era una immediata apel·lació al sufragi, molt més tenint en compte els efectes de la llei electoral que donava a la majoria el vuitanta per cent dels llocs elegibles» (p. 765), en referència a la seva llei dels dos anys. Com recorda a les mateixes pàgines, aquells dies es reunia a Madrid una Conferència Internacional parlamentària que tenia lloc al Palau del Senat, i en entrar al Palace, va trobar esperant-lo alguns dels delegats. Aquells diputats de diferents països estrangers, volien aconsellar Hurtado i tots els qui havien d'ésser consultats pel cap de l'estat, sobre la situació espanyola a la llum de les seves pròpies experiències. Segons Hurtado, el missatge era que «els moments d'un canvi de règim, causa inevitable de molèsties i greuges en diferents sectors de l'opinió no eren els més indicats per a cridar el país a pronunciar-se perquè era materialment impossible que les novetats introduïdes en l'organització nacional haguessin donat tot el que se n'esperava, i que els interessos afectats haguessin encara superat la momentània repulsió» (p. 766). El diputat per Barcelona els va respondre que «parlaven amb un convençut i que pensava sostenir el mateix punt de vista en la meua resposta al cap de l'Estat, però que, agraint-los molt el reforç de la seva observació, que seria degudament tramesa, temia que la major part dels consultats es decantarien per la dissolució del Parlament» (p. 766). Abans de traslladar-se al Palau Nacional, on l'esperava Alcalá-Zamora, els periodistes van intentar que Amadeu Hurtado els donés alguna pista sobre què diria al President:

Inquirimos de D. Amadeo Hurtado su impresión acerca de la solución de la crisis y nos contesta que no puede hablarnos sobre el particular, ya que antes ha de dar esta opinión al presidente de la República, del cual ha recibido una citación para las seis de la tarde.

- Se habla –insistimos– de un Gobierno de amplia concentración, incluso con ministros socialistas, aunque sin cartera.
- Pues me parece muy bien. Mi solución es esa.
- ¿Para hacer elecciones inmediatamente
- No sé si sería conveniente.
- Hay dos criterios: la disolución inmediata y aplazarla dos o tres meses que se aprovecharían para una labor eficaz y formular los nuevos presupuestos.
- Lo de los presupuestos, desde luego, es muy conveniente. También puede serlo que las pasiones se encalmen un poco.²¹⁹²

Efectivament, Amadeu Hurtado va trametre aquesta opinió al president Alcalá-Zamora en la que va ser potser la trobada d'aquestes característiques més intensa i de més profunditat de les que van protagonitzar els dos polítics i amics. També va ser l'ocasió en què el polític català es va trobar més a prop d'ésser nomenat President del Consell de Ministres, és a dir, President del Govern o Primer Ministre de la República Espanyola, un càrrec que només havien i han ocupat fins ara catalans durant el Sexenni Democràtic –Joan Prim i Prats i els republicans Estanislau Figueres i Francesc Pi i Margall. Una idea que es pot trobar tant a les seves memòries com a la premsa de l'època. El mateix president de la República li va suggerir, segons les seves memòries, durant la consulta, dient-li que «no considerava cap obstacle ésser català i catalanista per formar part d'un Govern ni per presidir-lo» (p. 766). De tota manera, malgrat l'afalac inicial, els punts de vista entre els dos polítics eren ben diferents. Aquella oferta «era una invitació a donar-li una resposta d'acord amb el seu propi criteri favorable a la dissolució del Congrés, però resoludament em vaig permetre de dir-li que una vegada més creia indispensable formar un Govern que assegurés la continuació de les Corts perquè la seva substitució podia ésser catastròfica» (p. 766). Segons Hurtado, Alcalá-Zamora creia que les Constituents havien complert la seva missió perquè es podia donar per esgotat el programa polític que les havia portat a convocar, una consideració que el català es va veure obligat a refutar: «em vaig atrevir a dir-li que aquest argument legalista, ultra ser defectuós perquè faltaven encara lleis de caràcter constitucional com la de Règim Local i altres de caràcter polític tan important com la llei electoral, no responia a realitats sentimentals del país que calia tenir en compte. Algú em deia haver-li sentit sostenir que l'elecció d'unes noves Corts

---

²¹⁹² «El Sr. Hurtado cree conveniente una amplia concentración y también que se demoren las elecciones aprobándose los presupuestos». *HM*, 4 d'octubre de 1933.

transformaria l'ambient massa enrarit de la política, que havia convertit la República en una societat anònima amb accions preferents a favor d'un reduït nombre de polítics de la situació» (p. 766). Malgrat tot, Hurtado no s'està d'assenyalar que:

La nostra conversa, més llarga que de costum, va mantenir-se en un altre to, traient tota importància a les qüestions personals que jo creia sempre de possible solució i tractant sempre de demostrar l'evolució que havien fet i continuaven fent visibles les Corts, cada dia més experimentades, per convertir-se en un factor eficaç de govern. En canvi, li deia que la massa del país, com m'havien fet observar amb raó els parlamentaris de la Conferència Internacional, passava per la crisi perillosa de tots els canvis sobtats de règim en el moment que jo sempre havia cregut delicat de final d'un bienni (p. 767).

Així com havia passat ja en entrar a Palau i com d'altres vegades, els periodistes esperaven la sortida dels consultats pel cap de l'Estat. Eixint del Palau a les set i deu minuts del vespre, Hurtado els va explicar que: «La solución de esta crisis debe estar inspirada esencialmente en la necesidad de no dar al pueblo la sensación que las Cortes constituyentes han sido funestas para el interés de la República. Habrán cometido errores imputables al estado pasional, bien legitimo, por cierto, del momento en que nacieron; pero son bastantes más sus aciertos. Sobre todo, la indiscutible honestidad de su actuación que ha dado tono a la República para que pueda pensar nadie en despedirlas como un estorbo. Esto sería una debilidad y una deslealtad».²¹⁹³ Per això assegurava que «es indispensable formar un Gobierno que con plena autoridad pueda señalar el momento en que las Cortes deban ser disueltas por haber llenado su cometido y pueda en su día a día dar a esta disolución la solemnidad de la fecha histórica en que la República habrá quedado definitivamente consolidada». Al seu parer, el nou Govern hauria de tenir una composició igual que la del primer executiu de la República –incloent-hi republicans, radicals, socialistes i catalanistes– que havia convocat les Corts constituents «y habrá de durar hasta que, estimando llegada la hora de disolver las Cortes constituyentes pueda hacer entrega de su obra constitucional al pueblo para que éste decida con la elección de las primeras Cortes ordinarias los destinos de la República. Debe, en consecuencia, desaparecer el día de la reunión de las nuevas Cortes para dar paso al que forme el

---

²¹⁹³ «El señor Hurtado: Un Gobierno con plena autoridad análogo al provisional que viva con estas Cortes hasta que éstas ultimen su labor». *Ahora*, 5 d'octubre de 1933. Amb algunes diferències, «Don Amadeo Hurtado opina que el Gobierno que se forme debe ser de concentración igual que el primer Gabinete de la República». *HM*, 4 d'octubre de 1933.

representante de a las fuerzas políticas que hayan merecido la mayoría del sufragio popular». En resum:

No hay derecho a dar a las molestias naturales de un cambio como el que ha sufrido España las proporciones que pretende darle de una desgracia nacional, que el mundo actualmente en crisis no comprende ni explica. Contra este pensamiento absurdo deben reaccionar todos los partidos, abdicando momentáneamente sus particularismos para una obra conjunta de solidaridad social. Lo contrario sería sucumbir a la acción deprimente de los adversarios del régimen y negar a España el derecho a vivir dignamente, porque si no pudiera soportar las consecuencias de la actual transformación, demostraría que le faltaba el mínimo de resistencia necesaria para las transformaciones que anuncia el momento actual del mundo.

Aquell mateix dia 4 d'octubre de 1933 al vespre alguns diaris es van ocupar dels rumors sobre l'encàrrec de formar govern que de manera imminent rebria el diputat Amadeu Hurtado per part del president de la República. *El Siglo Futuro*, fent un joc de paraules amb l'exrei de la família Savoia, assegurava en portavda que «para resolver el grave momento político se ha hablado esta mañana de la posibilidad de traer a Don Amadeo... Hurtado a la presidencia del Consejo». ²¹⁹⁴ L'endemà mateix, *Ahora* donava compte en portada que com, seguint fil per randa a la idea que havia indicat el mateix rotatiu el dia abans sobre la formació d'un govern presidit per una personalitat neutra «que no inspire los celos que ha inspirado –injustamente– el jefe radical» i la convocatòria d'eleccions,²¹⁹⁵ es disposava a formar govern el diputat Felipe Sánchez-Román, «hombre neutro, sin compromisos de partido y con una posición equidistante de todos». El mateix diari assegurava que si Sánchez-Roman no ho aconseguia, «lo intentarían otros hombres colocados en análoga situación política: don Ángel Ossorio y Gallardo, don Amadeo Hurtado o don Manuel Pedregal». ²¹⁹⁶ Aquell intent de Sánchez-Román no va arribar a bon port, segons apunta Hurtado pel rebuig del candidat a incloure ministres catalanistes (p. 767). Precisament, sobre la qüestió catalana i la formació del govern apareixia un article sense signatura en primera pàgina de *La Publicitat* –d'aquells tan habitualment inspirats pel seu propietari i sens dubte atribuïble fins i tot a la seva ploma–, que advertia sobre els perills per a Catalunya d'un govern presidit per algú que,

---

²¹⁹⁴ «Perfil del día». *El Siglo Futuro*, 4 d'octubre de 1933.

²¹⁹⁵ «Después de un violentísimo debate entre los señores Lerroux y Azaña, el jefe del Gobierno plantea la crisis total». *Ahora*, 4 d'octubre de 1933.

²¹⁹⁶ «El señor Sánchez Román recibe el encargo de formar un Gobierno de concentración y se toma un plazo para aceptar el encargo». *Ahora*, 5 d'octubre de 1933.

com Sánchez Román, havia estat un dels màxims oponents de l'Estatut acabat d'aprovar a les Corts: «És evident que, almenys per uns quants anys, no pot encarregar-se ja no de presidir un govern, sinó de qualsevol cartera un polític que essent diputat a les Constituents no hagi votat o hagi votat en contra la llei fonamental de l'Estat: la Constitució. Però hi ha una llei que forma part del tot orgànic de les lleis fonamentals de l'Estat: L'Estatut de les regions autònomes».²¹⁹⁷ Per això, «el senyor Sánchez Román, votant en contra de l'Estatut s'incapacità per a ésser ministre, almenys per una llarga temporada. I encara menys per presidir el Consell de Ministres. I molt menys, per a obtenir aquesta dignitat ensems amb el decret de dissolució». Però, aquest no era l'únic motiu de censura de la solució Sánchez Román, ja que «descendint del terreny de la constitucionalitat al de la pràctica, creiem que de cap de les maneres aquest home, que viu al marge de la política d'una manera egoista, sense que mai s'hagi volgut prendre cap molèstia pel país, presidint comissions o acceptant ponències, sinó que, de tant en tant, davalla olímpicament a les Corts a fer-hi sentir una paraula plúmbia i eixarreïda, que no hi duu cap cordialitat ni cap comprensió, sigui la persona més indicada per resoldre un problema de l'envergadura dels que ara volten la República». A més, la mateixa voluntat de formar govern només amb partits «nacionals» i, per tant, «el seu propòsit d'ignorar Catalunya», només aconseguiria, per *La Publi*, «complicar les qüestions afegint dificultats a la dificultat i problemes al problema. Car fins ara s'han pogut veure dues polítiques espanyoles envers en nostre fet viu: la monàrquica de combatre'ns i la república de comprendre'ns. I no és el senyor Sánchez Román prou hàbil advocat per empescar-se'n una tercera: ignorar-nos». Si fos així, donat que només «s'ignoren les coses mortes; però si es volgués ignorar l'existència d'una cosa que ja existeix, ella mateixa s'encarregaria de presentar-se als desmemoriats. I Catalunya, unànimement, s'alçaria en peu i s'adreçaria a qui fos de llei perquè haguessin de comprendre-la o combatre-la. I és ben cert que si ens compreguessin diríem: "Això és la República", però si se'ns combatés, lluitaríem fins a la mort, perquè sabríem que ens les hem de tenir amb el vell i arnat esperit de la monarquia». El cert és que l'advocat madrileny va haver de llençar la tovallola sense aconseguir formar govern, com tampoc ho aconseguiria Manuel Pedregal:

Aleshores es va produir un episodi que no esperava. Era al saló de Conferències del Congrés parlant amb uns amics, quan se'm va acostar el director d'El Sol, Luís Martín

---

²¹⁹⁷ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «El Sr. Sánchez Roman i Catalunya». *LP*, 6 d'octubre de 1933.

Guzmán, l'home de l'íntima confiança d'Azaña, i en veu baixa, quasi a cau d'orella, em va dir: «Prepari's, que d'un moment a l'altre serà cridat a Palau per formar Govern» (p. 767). Malgrat la procedència de l'avís, no en vaig fer cas perquè sabia millor que ningú la diferència substancial de pensament que em separava d'Alcalá-Zamora en el problema polític; però es veu que la notícia es va escampar ràpidament pel Congrés tot just desfeta la combinació Sánchez Román i que havia caigut bé dintre de la casa, sens dubte perquè el meu nom volia dir la continuació de les Corts (p. 767-768).

El «seu» diari explicava en portada el que anunciaven alguns diaris de Madrid:²¹⁹⁸

L'opinió emesa per tots els caps de minoria, excepte el senyor Casares, coincidia amb la nota del senyor Amadeu Hurtado, publicada aquest matí per la premsa de Madrid.

Això va fer que, donat que el Govern es creia que havia d'ésser presidit per un polític apartat de la lluita de partits, tothom assenyala el senyor Hurtado com el més indicat per formar govern. Tant és així que a darrera hora de la tarda ja es donava per segur que seria cridat pel President de la República i alguns diaris de la nit arribaven a donar-ho com una notícia certa.

No és d'estranyar, doncs, que tant en sortir de Palau com entrar al Congrés, el senyor Hurtado hagué de defugir les felicitacions de gran nombre de diputats de diferents partits.

Als passadissos del Parlament, la solució Hurtado es donava per tan segura, que la notícia d'haver estat encarregat de formar govern el senyor Sánchez Román ha causat molta estranyesa. I no precisament per la seva personalitat, ja que el senyor Sánchez Román era un dels més indicats per a presidir un govern de concentració, sinó per les seves manifestacions contra les Corts i contra els partits en la consulta evacuada avui.²¹⁹⁹

El Liberal titulava «Una designación no confirmada» la notícia sobre com s'havia viscut al palau de la Carrera de San Jerónimo el possible encàrrec de formar govern al diputat català: «Los diputados de los diferentes grupos políticos que había en el Congreso acogieron la noticia con verdadera satisfacción, estimándola como una de las soluciones más aceradas que podía darse al grave problema político planteado. Cuando más animadamente comentaban los diputados la supuesta solución a la crisis, llegó al

---

²¹⁹⁸ *HM*, 5 d'octubre de 1933. *El Siglo Futuro*, 5 d'octubre de 1933. Segons *LP*, 7 d'octubre de 1933, se n'haurien fet ressò diaris tan diferents com *El Socialista*, *El Debate* i *La Nación*, i fins i tot *Le Journal*.

²¹⁹⁹ «Sánchez Román ha rebut l'encàrrec de formar Govern». *LP*, 5 d'octubre de 1933.

Congreso el Sr. Hurtado».²²⁰⁰ A partir d'aquí, el rotatiu comentava que: «Rápidamente se acercaron a saludarle numerosos diputados y periodistas, que después de felicitarle efusivamente le preguntaron a la hora que habría de volver a Palacio. El ilustre diputado catalán, que desconocía el rumor, quedó sorprendido ante aquella manifestación de simpatía de que era objeto por parte de tan distintos elementos políticos, manifestando que ningún fundamento tenía el rumor que tan favorablemente había sido acogido y del que le informaron después el señor Moles y algunos periodistas a quienes se les había dado la noticia». El mateix Hurtado recorda alguna anècdota d'aquella tarda en què va sonar el seu nom per la presidència del govern:

Cap a la caiguda de la tarda, venia a trobar-me al passadís del Congrés un grup de diputats d'una circumscripció andalusa, conduit per un company i amic socialista que me'ls va presentar d'un a un i féu constar que eren tots els de la província sense excepció, i em va demanar que els destinés l'hora més pròxima possible per parlar-me d'un afer local de gran importància que els interessava unànimement. Com és natural, vaig posar-me a la seva disposició, però en preguntar-los què podria fer a favor seu em van respondre molt estranyats que no s'adreçaven al company si no al cap del Govern. Els vaig desenganyar assegurant-los que es tractava d'un rumor dels passadissos sense cap fonament, però van quedar ben persuadits que volia dissimular». (p. 768).

La Voz, el vespertí fundat per Nicolás Maria de Urgoiti —i no pas el seu germà seriós i oficialista de primera hora, *El Sol*, com creu recordar el memorialista a *Quaranta anys d'advocat*—, era l'encarregat de tirar l'aigua al vi amb un argument d'incontestable anticatalanisme: «El Sr. Hurtado tiene una personalidad legítimamente ganada y asentada sobre virtudes poco comunes, pero la catalanidad del Sr. Hurtado en estos momentos desataría recelos y desconfianzas que harían estéril y aun peligroso el intento. El Sr. Hurtado, que puede ser el hombre de otro momento, no lo puede ser el de este».²²⁰¹ Amb aquesta contundència s'anaven dissolent les opcions que fos Amadeu Hurtado el candidat per a resoldre la crisi, fet que permet al polític i advocat fer la següent reflexió a les seves memòries:

Després he sabut que Alcalá-Zamora es penedia de no haver-se decidit a assajar una continuació de les Corts amb el meu modest concurs perquè creia que circumstancialment el meu nom hauria pogut refer la unió de la primitiva majoria parlamentària. Sembla haver pensat que hauria aconseguit apagar molts odis o molèsties personals amb el desinterès

---

²²⁰⁰ «Una designación no confirmada». *EL*, 5 d'octubre de 1933.

²²⁰¹ «Después de la renúncia del señor Sánchez Román». *La Voz*, 5 d'octubre de 1933.

del qui no en participa. Encara alguns anys més tard, l'amic Llates es trobava a Andalusia, en situació ben difícil per ambdós, un antic professor i diputat socialista que, en saber que era amic meu, li deia el seu pesar i de molts companys de minoria per no haver-se pogut fer la prova que s'havia intentat d'un Govern amb la meua intervenció per fer rendir totes les seves possibilitats constructives a les Corts constituents. Aquestes visions de les coses *après coup* permeten totes les perspectives perquè es saben en factors hipotètics que la imaginació pot jugar a plaer, i em sembla que en el nostre cas oblida un altre factor més real i decisiu malgrat el bon desig d'Alcalá-Zamora, com era aquell sentiment imprecís, previst pel nostre Pujols, d'una limitació dels catalans en la direcció general d'Espanya d'ençà de l'Estatut. I s'ha de dir que aquesta limitació no era imposada expressament pels homes de les altres terres hispàniques, sinó també pels nostres, unes vegades per timidesa provinciana i altres per gelosies personals que els feien preferir l'abstenció a una direcció catalana. (P. 768-769).²²⁰²

Sense que arribés a materialitzar-se el rumor que el situava com a candidat explorar les possibilitats d'un govern que mantingués la vida de les Corts i quan qui havia substituït Sánchez-Román en el propòsit, l'exministre monàrquic Manuel Pedregal també anava cap al fracàs, Hurtado no es va estar quiet: «Em vaig permetre de fer arribar a Alcalá-Zamora una carta adreçada a tercera persona per mediació del meu amic Emilio Herrero, cap de la Secció de Premsa de la presidència. Deia que, abans d'incórrer el president en un cas perillós com el de Mac Mahon a França de dissoldre un Parlament contra la voluntat de la majoria, podria intentar un darrer esforç per mantenir l'autoritat de les Corts encarregant a una persona de la seva confiança, en lloc de la formació immediata de Govern, la missió d'unir voluntats per fer-lo possible, cosa que no esqueia personalment al cap de l'Estat, reduït a les consultes d'informació que incloïen tota idea de gestió» (p. 769). Va ser per aquesta «coincidència singular de pensament», tal com l'anomenava Hurtado, que el president va encarregar aquella gestió al doctor Gregorio Marañón, que tornava de València per posar-se mans a l'obra: «Però quan va venir a visitar-me a l'Hotel, vaig veure que la missió de Marañón era la d'unir voluntats per a un Govern de dissolució de les Corts i que, malgrat les seves generals simpaties no aconseguiria res perquè no era home de gestió i es limitaria a recollir impressions com

---

²²⁰² El mateix Hurtado es tornaria a referir a la qüestió a les seves memòries, quan assegurava que «alguns dels nostres van arribar a creure, com creuran altres que llegeixin aquesta relació, que va ésser una invenció dels medis polítics de Madrid que Alcalá-Zamora es proposés, per l'octubre de l'any anterior, confiar-me la formació d'un govern. Es tractava d'un català d'una història personal i política massa magra per a un càrrec reservat a estadistes com Martínez Barrio, que per a tots nosaltres tenia la qualitat que no admet bromes de no ésser català». (p. 804-805)

hauria pogut fer el president amb les seves consultes». (P. 769-770). Aquella mateixa tarda del 6 d'octubre de 1933, diaris com *La Voz*, van poder parlar amb Amadeu Hurtado sobre la seva trobada amb el metge i polític, celebrada a l'Hotel Palace a propòsit de la qual l'*Ahora* es permetia un simpàtic i innocent acudit, explicant que el diputat català estava afectat d'un fort catarro que l'havia obligat a fer llit i que la visita del cèlebre fisiòleg l'havia fet creure que algú s'havia pensat que estava més greu del que realment estava:²²⁰³

- El doctor Marañón – nos ha dicho el diputado catalán– realiza ahora un modo de exploración y ha venido a exponerme sus orientaciones y a pedirme las mías. Como hombre que tienen a su cargo un cometido delicado, quiere reunir los mayores consejos.
- ¿Y qué impresión ha sacado usted?
- Satisfactoria. Creo que el doctor Marañón es la persona más autorizada, dada su simpatía, para realizar el fin que persigue.
En la resolución de la crisis caben dos orientaciones: una, a base de constituir una especie de Comité electoral, y otra que persiga el recobramiento del prestigio de estas Cortes que, a mi juicio, es lo que procede para que ellas, después de vivir todavía lo que los acontecimientos aconsejasen, acordaran por un acto solemne como corresponde a la grandeza de su significación Para esta labor yo le prestaría mi concurso decidido.
- ¿Entonces, el doctor Marañón ha solicitado ya concursos personales?
- No. No quiero decir eso, sino que en las dos orientaciones que caben para remediar la crisis yo simpatizo con una de ellas. Yo no soy hombre de partido y, por tanto, el doctor Marañón no puede solicitar de mi un apoyo de importancia. Creo, en fin, que para la orientación que él sigue, sobre la base de disolver las Cortes, que para mí significa una especie de encogimiento de los partidos republicanos, es el hombre más adecuado, dadas sus cualidades.
- ¿Cree usted que cuenta con apoyo suficiente? – le preguntaron los periodistas al Sr. Hurtado.
- Me parece que cuenta con las suficientes colaboraciones para conseguir su cometido.²²⁰⁴

---

²²⁰³ «La consulta del doctor». *Ahora*, 14 d'octubre de 1933.

²²⁰⁴ «El diputado catalán Sr. Hurtado cree que el doctor Marañón cuenta con apoyos suficientes». *La Voz*, 6 d'octubre de 1933.

Hurtado va deixar clar en tot moment que la trobada amb Marañón havia estat en qualitat d'amic, ja que no disposava d'una força política al darrera i que, malgrat que no compartia la solució de formar un govern per dissoldre les Corts, no hi havia ningú com ell —«un hombre rodeado de prestigios y que cuenta con la simpatía general de toda España»—²²⁰⁵ per aconseguir-ho. De tota manera, l'endemà *El Liberal* ampliava i aclaria algun dels comentaris d'Hurtado:

La solución que ahora se propone es debida al miedo que la República tiene a sus adversarios, pues en rigor es confirmar la campaña depresiva y de desprestigio que han hecho contra las Cortes y la República los opositores o los derrotistas. De hecho son éstos los que triunfan ya que limitarse a constituir un Gobierno como un simple comité electoral es colocarse en una actitud defensiva, montando una especie de blocajo con elementos de fortuna para esperar el golpe, cuando lo que en realidad procedería consiste en agredir al adversario antes de que él pueda aperebirse de la defensa. De todos modos, si se persiste en esta actitud de debilidad y de encogimiento lo mejor que puede hacerse es escoger un hombre como el Sr. Marañón, que con las grandes simpatías que merecidamente despierta en toda España puede ser una garantía que el daño quedará reducido a la mínima expresión.²²⁰⁶

I segons afegia el diputat català al diari al qual havia estat vinculat en el passat:

Lo que no comprendo es por qué una parte de la opinión y de la Prensa se alarma por la duración de esta crisis. Es laboriosa por la preocupación absurda de pretenser que fuera rápida, cuando lo alarmante sería que realmente lo fuera; ello demostraría que en España no había pasado nada.

Estamos asistiendo al tránsito de lo viejo a la nuevo. Esto no puede hacerse de una manera frívola, sino trabajando con tenacidad para vencer las dificultades y la resistencia con que hay que tropezar fatalmente si España es un cuerpo vivo. En cada una de estas crisis muere definitivamente algo de ese pasado que se defiende. Quince días, como duró la última de Bélgica, equivaldría a un año de trabajo para la destrucción de muchos obstáculos de los cuales le conviene a la República deshacerse.

Y, en definitiva, lo importante no es la rapidez en resolverla, sino el acierto.

Fidel al seu propòsit, Amadeu Hurtado encara va tenir temps de fer una darrera intervenció, després que Marañón també fracassés en l'intent de formar govern, en favor de la continuïtat de les Corts, quan ja semblava que la idea d'unes noves eleccions s'obria

---

²²⁰⁵ «Don Amadeo Hurtado confía en el éxito del doctor Marañón». *HM*, 6 d'octubre de 1933.

²²⁰⁶ «Al Sr. Hurtado no le alarma la lentitud de la crisis». *EL*, 7 d'octubre de 1933.

pas, Hurtado va proposar la signatura d'una declaració pública de tots el partits de a majoria, en la qual sense discutir la facultat del president de nomenar el cap de govern, es recusaven d'acceptar l'oferiment si aquest era només per dissoldre les Corts (p. 770). Reunits els diferents representants dels partits per redactar la proposata d'Hurtado en una dependència de la biblioteca del Congrés, «es va sentir un rebombori de veus i de passos com si s'hagués produït un fet anormal. Era senzillament que havia arribat la notícia d'haver sortit del Palau amb l'encàrrec de formar Govern Diego Martínez Barrio, del partit de Lerroux i ministre del Govern dimissionari» (p. 770). D'aquella proposta d'Hurtado no se'n va tornar a sentir parlar –«tothom se'n va anar a sopar i tornar després a seguir els incidents de la crisi» (p. 770)–, i després d'una jornada parlamentària que va acabar de matinada, amb la visita d'Azaña al domicili de Lerroux per desencallar la crisi i els dubtes dels socialistes sobre entrar o no entrar al nou executiu, aquella mateixa nit va quedar constituït un Govern interí d'unitat republicana presidit pel dirigent radical sevillà, que es va presentar l'endemà juntament amb l'aprovació del decret de dissolució de les Corts constituents, redactat pel mateix president de la República, que fixava les noves eleccions pel 19 de novembre de 1933 (p. 772-773). L'endemà, 10 d'octubre, *La Publicitat* portava en primera plana el final de la vida de les Corts Constituents i un article de fons titulat «Els derrotistes de la República guanyen a primera ofensiva»,²²⁰⁷ coincident amb la línia de pensament d'Hurtado expressada anteriorment, i, a més, unes declaracions del mateix polític sobre la solució de la crisi:

El senyor Hurtado ens ha dit que la solució del problema polític ha confirmat la impressió que es va permetre de fer pública des dels primers moments de la seva tramitació: és a dir, que actualment assistim a un procés de transformació dels vells partits i al naixement de les noves formacions que exigeix la Constitució de la República.

En realitat, el problema, tal com havia estat plantejat, era una pugna entre ell partit radical i les Corts, convertit aquell, contra la seva voluntat, en el nucli central de tots els descontents de la tasca de les Corts.

El resultat resol aquesta pugna en forma que implica la transformació substancial de l'ideari i de la disciplina del partit radical i només es pot témer que pugui al mateix temps implicar un trencament de la vida de les Corts Constituents si el Govern que s'ha format cau en l'equivocació de dissoldre-les d'una manera immediata.

---

²²⁰⁷ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Els derrotistes de la República guanyen la primera ofensiva». *LP*, 10 d'octubre de 1933. S'hi referirà PLA, Josep. «La setmana a Madrid: La història i la novel·la». *La Veu del Vespre*, 1 de novembre de 1933.

Tots els avantatges que per a la formació d'un partit republicà representaria la primera part d'aquest resultat, serien neutralitzades pel dany, tal volta irreversible que ocasionaria la descomposició, sense pena ni gloria, d'unes Corts que són el valor més alt de la República.

A més, aquesta dissolució seria inoportuna perquè hom aniria a una consulta popular i a la elecció d'unes Corts ordinàries abans que la recent intel·ligència hagi pogut produir els seus efectes i amb la impressió depriment d'haver estat reconegut, d'una manera explícita, que tenien raó tots els derrotistes que no s'han cansat mai d'afirmar l'existència d'un divorci entre les Corts i l'opinió del país.

Les Corts –afegí el senyor Hurtado– no moren per haver-les mort ningú, sinó que d'aquesta manera moren per por a l'adversari o, almenys, per manca de confiança en elles mateixes.

I és, senzillament, una mala acció donar lloc a que això pugui ésser adduït, quan la funció principal de les Corts en els moments actual és la d'alçar l'esperit del país, mostrant-se agermanats tots els que foren republicans en un moment de solidaritat, reivindicant com un honor l'haver fet una tasca que si ha pogut ésser apassionada ha estat sempre honesta i digna de la representació popular.²²⁰⁸

I afegia, sobre el líder radical Alejandro Lerroux, foragitat de la presidència del Consell de Ministres: «És possible que amb la crisi del partit radical algú temi la desaparició com a valor polític del senyor Lerroux. Molts dels seus adversaris, en lloc de sentir-ho, ho celebrarien. Jo crec –tal com vaig tenir l'honor de dir-ho fa unes quantes mesos– que quan hom té la sort d'arribar a l'edat del senyor Lerroux ple de vida i de salut, només es pot i s'ha d'aspirar a ésser un d'aquests prestigis que la República que no poden improvisar-se i que són extraordinàriament útils per a resoldre crisis i conflictes que d'una manera inevitable es presenten en període de confusió com els presents». De tota manera, advertia que «per mantenir-se en aquesta posició de prestigi, el que cal fer primer de tot és allunyar- de les petites lluites de partits».²²⁰⁹

L'endemà, *La Publicitat* iniciava una campanya combativa sobre la sortida de la darrera crisi, que no s'estava de sobretitular amb un alarmant «La República en perill». Segons *La Publicitat*, en un article inspirat, com era habitual, per Amadeu Hurtado, a qui

---

²²⁰⁸ «El senyor Hurtado comenta la solució de la crisi». *LP*, 10 d'octubre de 1933.

²²⁰⁹ El satíric madrileny *Gutiérrez* es feia ressò d'aquestes declaracions en un dels seus acudits, titulat «La grave cogida de Lerroux obliga a la empresa a modificar el cartel del abono». *Gutiérrez*, 14 d'octubre de 1933.

l'editorialista es referia sense anomenar-lo directament, «els homes d'Acció Catalana, que han tingut una intervenció personalíssima en la tramitació de la crisi i que, tot i no comptar amb una força parlamentària, van poder utilitzar amb eficàcia el prestigi personal d'una austeritat republicana, valoren amb especial satisfacció com al voltant del seu pensament i de la seva acció, fracassaren l'una darrera l'altra les combinacions que no responien a una efectiva col·laboració de totes les forces republicanes».²²¹⁰ El que havia passat, però, era que «un cop feta la unió d'aquestes forces, que si no era per a descabdellar una intensa acció conjunta de solidaritat política havia de resultat supèrflua, s'ha produït el fet inexplicable del llicenciament sobtat de les Corts Constituents, on aquella acció havia de rendir els màxims efectes». Per això, i de manera contundent, el diari íntimament lligat a Acció Catalana es preguntava si «la unió dels republicans ha estat una farsa, o bé que els homes que la representen al Govern s'han sentit covards davant d'una maniobra dels enemics de la República». I en aquest punt, assenyalant directament al President de la República, afegia «tothom estava convençut que la conjura dels derrotistes havia arribat a impressionar les més altes direccions de la República, i que eren molts els que tenien por d'enfrontar-s'hi». D'aquesta manera, com que els partits republicans no es volien enfrontar al desig d'Alcalá-Zamora de liquidar les Corts Constituents, «el millor camí era per aquests el d'una capitulació dissimulada, prenent una actitud encongida, de gent que prefereix defugir la lluita per a salvar el que bonament permeti la generositat de l'adversari. I és aquest encongiment, amb la natural depressió d'esperit que se'n segueixi, el que ha dictat el primer acte del nou Govern». Perquè «al moment precís en què, feta la unió dels republicans al Govern, s'havia d'emprendre una tasca eufòrica de redreçament del prestigi de les institucions republicanes i donar la sensació que el Parlament de la República havia superat la crisi d'aplanament i de fatiga, per a consolidar el que tingués de definitiva per al poble l'obra apassionada dels vells partidisme, hem topat amb a manca inesperada d'entusiasme en els nous ministres, resignats a la funció modesta d'un comitè electoral, sota les ordres i el control del derrotistes del règim». Tot plegat es devia, segons s'afirmava a l'article, al fet que el sentiment republicà d'Espanya era encara feble: «Vulguem o no, s'ha de reconèixer que l'únic nucli fortament republicà, absent de tota influència de sentiment monàrquic, és per ara Catalunya». Per tant, *La Publicitat* clamava que «és de cara a Espanya, catalans, que hem d'emprendre les futures campanyes de defensa republicana», perquè de moment «no

---

²²¹⁰ «La República en perill: De cara a Espanya». *LP*, 11 d'octubre de 1933.

hem pogut donar la sensació d'una força o d'un pensament coherent ni la manya encara d'una capacitat de direcció. Ens han faltat al respecte perquè en moments transcendents per la República hem fet riure». Per això, ACR assegurava que «ben alt i ben clar» que «tots els responsables d'aquesta vergonyosa capitulació davant la conjura dels derrotistes» –en la qual hi havia intervingut ERC, amb l'exmilitant d'ACR Carles Pi i Sunyer com a ministre de Treball– «hauran de donar compte al poble»: «A tots exigirem una explicació categòrica d'una conducta que posa greument en perill la República», clamava el diari d'ACR, que ja plena lògica preelectoral, acabava l'article-manifest dient que «sols o acompanyats de les esquerres catalanes que es creguin dignes d'aquest nom i d'aquest moment, volem demostrar que Catalunya és encara cridada a sostenir la República i a estendre-la per totes les terres hispàniques. Sabem que som una força. Sabem que les resistències a vèncer també ho són. Però sabem igualment que, per molt baixa que sigui la sensibilitat d'un poble, i per molt tronada que sigui la seva representació política, el prestigi d'uns homes o d'un partit, acaba per imposar-se si l'empeny un corrent que, sortit de la profunditat de la història, porta l'empenta de donar al poble un destí gloriós».

L'endemà, un article titulat «Un govern d'interventors», *La Publicitat* tornava a la càrrega, pujant el voltatge contra l'esquerra catalanista hegemònica a qui es dirigia dient-los: «Tímides i desorientades esquerres de Catalunya: ¿Tant heu perdut l'impuls que el poble us comunicava el 14 d'abril gloriós, que ja ni teniu esma per a reaccionar contra els perills que amenacen l'obra que heu dit que era vostra? ¿Tant us preocupen als uns, les querelles domèstiques i, als altres, els torns per als grans càrrecs i el pa de la família, que us presteu amb la vostra col·laboració o amb el vostre silenci, que un Govern d'interventors faci més planer a la reacció el camí que ells mateixos han triat?».²²¹¹ D'aquesta manera, com a «govern d'interventors», definia *La Publi* el govern Martínez Barrios, constituït amb «la aquiescència de les esquerres espanyoles i de l'Esquerra Republicana de Catalunya». Tres dies després de la solució de la crisi, *La Publicitat* feia un pas més definint la convocatòria d'eleccions com «Un cop d'estat a la quieta» i n'assenyalava com a principal executor el cap d'estat: «Com més intimitats es coneixen del curs de la crisi que desembocava en l'actual Govern més clara es va fent la sensació que la República ha patit un cop d'estat a la quieta. Perquè el complot contra les Constituents reeixís calia que la idea de la dissolució penetrés en l'esperit de les altes

---

²²¹¹ «A la vella usança: Un govern d'interventors». *LP*, 12 d'octubre de 1933.

esferes de la jerarquia republicana, i la fortuna afavorí talment els conspiradors que la idea de llicenciar el Parlament es convertí en veritable obsessió per part de l'única persona que podia realitzar-lo amb una aparença de legalitat». ²²¹² Segons l'editorial, com sempre inspirat per la visió d'Hurtado, sent conscients d'aquesta culpabilitat del President s'entenia perquè «venien de dalt els pitjors entrebancs que dificultaven qualsevol fórmula conciliatòria que permetés a les Constituents separar-se amb el mínim de dignitat que tocava a la seva alta representació popular. És evident que era no podrien trigar gaire a donar per finit el mandat que els era encomanat el 28 de juny de 1931; però eren elles les que havien de fixar l'hora de dissoldre's i no sucumbir a la voluntat dels seus enemics emparats per una feblesa incomprendible». Aquesta idea quedava confirmada per les primeres declaracions del nou i efímer president del Consell:

El senyor Martínez Barrios, amb un candor temerari, ha descobert que, en plantejar-se la crisi, el Parlament tenia la sentència feta; amb una ingenuïtat que no li fa cap favor com a polític i home de govern, ha revelat detalls que demostren que en la consciència presidencial, la necessitat de dissoldre el Parlament s'havia fet ineludible. Ha declarat que li havia estat encomanada la formació d'un Govern l'única missió del qual era la de dissoldre les Constituents i convocar eleccions això vol dir que en acceptar l'encàrrec s'avenia amb aquella convicció indeclinable que, posada en aquella forma, i contra la voluntat dels representants populars, era l'equivalent a un cop d'estat.

Una solució que «només podia afavorir dues menes de polítiques: la francament antirepublicana d'agraris i monàrquics i la republicana estil Lerroux i Maura, que en el fons es diferencia molt poc d'aquelles dues polítiques que en són una de sol en quant representen el vell esperit d'Espanya, monàrquic o monarquitzant i unitarista. És a dir, oposició al que hi ha de nou i de transformador en la República encarnada en les constituents dissoltes, i oposició, per tant, a l'esperit autonòmic de Catalunya». ²²¹³ Lluny de Madrid, on s'havia resolt la crisi, la Lliga de Catalunya celebrava un míting multitudinari a l'autòdrom de Terramar, a Sitges, amb un discurs de Francesc Cambó com a plat principal. L'exministre i dirigent conservador català, va fer una referència a Amadeu Hurtado, assegurant: «Hi ha un polític, cabdill d'un partit català, el meu bon amic don Amadeu Hurtado que fa un temps que s'ha convertit en un gran humorista. Hom dubta sovint si és que es burla dels altres o si és que és burla de sí mateix. Un dels tòpics

---

²²¹² «Catalunya a la bretxa: Un cop d'estat a la quieta». *LP*, 13 d'octubre de 1933.

²²¹³ «Després de la dissolució. Una posició única davant l'escomesa mauro-agrario-lerrouxista». *LP*, 14 d'octubre.

que més repetidament predica el senyor Hurtado és que la Lliga no vol la responsabilitat del govern de Catalunya, que l'espanten aquestes responsabilitats, que la Lliga s'acontenta amb una posició minoritària: això sí, amb tenir la primera de les minories». ²²¹⁴ I prosseguia, assegurant: «Comprendreu vosaltres que si la Lliga volgués una posició minoritària no hauríem de fer els esforços que estem fent per anar augmentant les nostres forces: amb les sobres de les forces que tenim, després d'assegurar-nos la posició minoritària que ens atribueix el senyor Hurtado podríem assegurar un bon paper al seu partit», per acabar dient: «la Lliga –pot estar tranquil el meu vell amic– tenint plena consciència de les dificultats del moment present, coneixent a fons la situació en què es què estan els afers de la Generalitat, i de l'Ajuntament de Barcelona, i les dificultats immenses que [les] ambigüitats de l'Estatut i deixament i abdicacions a la Comissió de Traspàs de Serveis; han creat a Madrid, coneixent la Lliga totes aquestes dificultats, la Lliga està disposada a prendre la integritat del govern de Catalunya». En coincidència amb aquest discurs, *La Veu de Catalunya* –òrgan del catalanisme conservador– i el seu periodista estrella, Manuel Brunet –vinculat estretament a Amadeu Hurtado fins feia menys d'un any– van iniciar una nova i intensa campanya contra Acció Catalana i el seu líder. Al seu primer article, titulat «El cas d'Acció Catalana», Brunet recordava que quan Hurtado es va fer amb el lideratge del partit i la propietat del diari, «vaig anunciar que la sort del partit estava decidida: el partit d'Acció Catalana entraria a l'Esquerra». ²²¹⁵ El periodista, llavors encara a *La Publicitat*, recordava el seu pronòstic, centrat en qui s'havia passat de ser el seu editor i cap a la seva bèstia negra, i de qui assegurava que en sabia les intencions: «M'he adonat fa temps que el personatge Amadeu Hurtado, que he anat estudiant minuciosament, ara cap al tombant de la vida està decidit a fer-se una celebritat i que no tolerarà que el Qualsevol sigui ministre, mentre ell es queda per vestir sants. El primer graó d'una carrera política és l'acte de diputat. Allunyat de l'Esquerra perquè el grup de *L'Opinió* no s'avenia a les innocentades diplomàtiques del senyor Hurtado, el nostre personatge es quedaria sense acta. Es necessari, doncs, que el senyor Hurtado es torni a acostar a l'Esquerra». Aquest acostament a Esquerra es donaria, segons Brunet, amb «aquella tàctica dissimulada, característica del personatge, i que a mi em fa tanta gràcia, que s'aproximaria a l'Esquerra, atacant-la i insultant-la, però raspallant el senyor Macià». Segons el periodista conservador, que reportava una conversa amb un amic d'Acció Catalana, ERC encaixaria els atacs de *La Publicitat*, per por de perdre, i

---

²²¹⁴ «El gran aplec de Terramar». *LVC*, 10 d'octubre de 1933.

²²¹⁵ BRUNET, Manuel. «El cas d'Acció Catalana». *LVC*, 13 d'octubre de 1933.

que l'actual campanya, que titllava de divertidíssima, no era sinó per propiciar aquesta aliança electoral: «La innocència diplomàtica del senyor Hurtado li aconsella de presentar-se ara com el cabdill de l'únic partit republicà d'Espanya. Tots els partits republicans i catalans –diu *La Publicitat*– han traït la República pel sol fet de tolerar la dissolució d'un Parlament que, a més de donar l'Estatut a Catalunya, ha votat les lleis laiques i la Reforma agrària, i per haver donat ministres a un Govern reaccionari. La campanya és duta amb tanta energia que àdhuc s'arriba a demanar la dimissió del president de la República». Així a l'article «L'ofensiva contra el Palau d'Orient», Brunet comentava sobre les arrels d'aquest atac d'Amadeu Hurtado a Alcalá-Zamora, que segons ell només responien al fracàs de l'operació per fer-lo president del goern:

Vaig prometre als meus lectors que explicaria les causes personals que han induït el senyor Hurtado –don Amadeu, li diuen a *La Publicitat*– a emprendre la campanya que fa contra el president de la República. No vaig cap inconvenient a explicar aquestes causes. No es tracta de cap secret: el fet és públic.

Qualsevol que ha llegit *La Publicitat* aquests dies de la crisi ministerial, haurà pogut adonar-se que l'òrgan d'Acció Catalana s'havia fet la il·lusió de veure un govern presidit per don Amadeu Hurtado. El diari havia publicat despatxos fantàstics de Madrid, textos de redacció que no procedien de cap agència llançant la candidatura Hurtado. Un diari de Madrid contribuïa a fer aquest joc. Persones que militen a l'Acció Catalana no s'havien recatat de dir per les penyes que venia un govern Hurtado. Aquesta espècie circulava un mes i mig abans de la crisi. Quan la crisi va ésser un fet, *La Publicitat*, com si la solució de la crisi depengués d'ella, trobava inconvenients en tots els homes que acceptaven l'encàrrec de formar gabinet. El senyor Hurtado tenia una idea que podia salvar Espanya. El país cercava un home, i l'home era ell i el president no se'n va donar compte. I ara, el senyor Hurtado vol salvar el país començant per enfonsar l'home que no va adonar-se que pel firmament polític de la República passava un astre de primera magnitud, l'home providencial que havia de salvar les Espanya.

¿Què podia haver alimentat aquesta il·lusió grandiosa? Aneu-ho a saber. El fet és que hi ha una campanya demagògica contra el President i que jo no hauria cregut mai que el senyor Hurtado fos capaç d'arribar a aquests extrems. Com canvien els homes! El senyor Hurtado deu trobar que joestic desconegut i jo el veig a ell completament desfigurat. ¿Què s'ha fet d'aquella repugnància que li produïen les campanyes demagògiques en temps de la monarquia? El perill d'un trasbals li feia una por horrible i això el decantava pel febrer de 1931 cap a la Lliga, cap a una solució Cambó, quan jo estava encara molt lluny de comprendre la Lliga i en Cambó. Ara no li fa por res a aquesta lluitador de la

darrera hora Davant la possibilitat de produir un daltabaix que commogui la suprema magistratura de la República, ell no vacil·la. No dubta a anar-se'n a l'Esquerra vuit dies després d'haver deixat dit que l'Esquerra és un conglomerat de gent inepta i d'homes sortits de les clavegueres. Però ell hi va, decidit, hi va amb el seu partidet –l'únic partit republicà d'Espanya?– disposat a salvar Catalunya i la República. I, de passada, arregarà una acta de diputat i tornar-se a fer-se la il·lusió que tot el país gira el seu voltant.

La campanya electoral, si no hi intervé una Providència, es farà contra aquest suposat «cop d'Estat» de la dissolució del Parlament, contra la persona del President de la República. La consigna de defensar les lleis laiques ho ha volgut així i ha trobat en l'òrgan d'Acció Catalana terreny abonat, un personalisme ofès pel daltabaix d'una gran il·lusió.

Quan M. Alexandre Millerand era president de la República Francesa, un periodista, Pierre Bertrand, el va fer marxar de l'Elisi amb uns quarts articles al *Quotidien*. El motiu era molt semblant al que inspira ara aquesta campanya contra el senyor Alcalá-Zamora. M. Millerand havia retirat la confiança a M. Briand. Sembla que el senyor Hurtado li faci il·lusió ser el Pierre Bertrand que foragiti el senyor Alcalá-Zamora del palau d'Orient. Trista feina! I total per defensar les lleis laiques del senyor Azaña. Però jo no sé si es molt esposat sotmetre aquesta República a un règim de patalletes. L'ofensiva va contra el palau d'Orient. A veurem què passa. Però jo, humil «calet», en protesta, i si no em sentís tan «calet» enviaria un telegrama d'adhesió al senyor Alcalá-Zamora, president de la República.²²¹⁶

La rèplica li va venir des de la nova secció prèvia a les eleccions, retolada amb un «A 33 dies de les eleccions» i que aniria reduint la xifra a mesura que s'acostés el 19 de novembre, data dels segons comicis generals de la República. Des d'aquell espai de l'interior del diari, es responia al segon article de Brunet: «En les estones que li deixa la delicada feina de prendre apunts sobre la psicologia dels amics que ara l'escolten per tal de fer-ne brillants articles quan hagi marxat de *La Veü*, el Sr. Manuel Brunet prossegueix la inquietant tasca de cultivar la seva mania de torn; és a dir: parlar malament del senyor Amadeu Hurtado».²²¹⁷ Segons l'autor de la secció –que *La Veü* atribuïa al propietari del diari i els seus fills Odó i Víctor–,²²¹⁸ «en el seu article de diumenge, el reverend Brunet s'esgarrafa del fet que en la passada crisi del Govern de la República, una de les figures que més es cotitzaven a Madrid per a resoldre el greu conflicte política era, precisament,

---

²²¹⁶ BRUNET, Manuel. «L'ofensiva contra el Palau d'Orient». *LVC*, 15 d'octubre de 1933.

²²¹⁷ «A 33 dies de les eleccions». *LP*, 17 d'octubre de 1933.

²²¹⁸ «Llanterna política». *LVC*, 18 d'octubre de 1933.

la del Sr. Amadeu Hurtado. El Sr. Brunet sap perfectament que això és veritat, però el seu esperit infraprovincià es revolta davant la possibilitat que un senyor de Barcelona, que ell coneix i que l'ha rebut a casa seva, pugui jugar, en un moment donat, un paper de primera magnitud en els destins de la República. Si el Sr. Hurtado en lloc d'ésser de Barcelona fos un fantasmal personatge de Sòria o de Pontevedra, el senyor Brunet trobaria naturalíssim tot el que ha passat». La rèplica, acabava recomanant, en el to gruixut de tot el text, que a Brunet li fos posada «una sotana de força». No sabem qui va escriure aquesta rèplica, però sí que sabem que el dia abans d'aquell inflammat article de Brunet, Amadeu Hurtado, de puny i lletra, havia signat un article titulat «Passament de comptes» sortint al pas del que havia escrit el seu antic pupil, a qui descrivia d'una manera especialment feridora, i aprofitava per atacar els mitjans d'ERC. Amb el seu sarcasme habitual, replicava que el «Pobre Brunet», tal com l'anomenava, «tota la vida ha estat i serà un infant. El seu talent indiscutible d'escriptor, mancat d'una cultura que no ha tingut temps de fer-se, es perd en una incapacitat congènita de la vida dels homes i les coses. Gairebé tots els qui han tingut el gust de tractar-lo, s'han divertit amb ell. Els seus odis irreflexius, sense mesura ni control, però sempre de temporada, i les seves pors desafortades, el fan objecte propici de les bromes de les penyes d'amics», i afegia: «sembla que ara s'hi diverteixen alguns esmolets de la Lliga, que són els seus amics de tanda, i que jo soc la seva mania de torn. Espero que li passarà quan trobi substituït».²²¹⁹ Sobre el que havia escrit Brunet de les maniobres del líder d'ACR, per tal d'aconseguir, a través de la crítica a ERC, ingressar el partit dins de la força liderada per Macià, Hurtado no s'estava d'exclamar que «no es pot negar que és una pensada. Es comprèn que l'amic Brunet hagi estat sempre tan poc afortunat si es complica d'aquesta manera les coses més fàcils. Per a ser diputat amb els vots de l'Esquerra, el més senzill era ingressar a l'Esquerra quan ho varen fer altres amics. Avui ja hauria estat ministre de Comunicacions i seria candidat segur a diputat». Perquè, més enllà de respondre irònicament a la *boutade* de Brunet, l'article també servia de rèplica als atacs de *La Humanitat*, diari d'ERC fundat per Lluís Companys, que comentant en l'editorial de portada les dures paraules de *La Publicitat* cap a la solució de la crisi, assegurava que tot es devia al temor d'Amadeu Hurtado de perdre l'acta de diputat, aconseguida gràcies a ERC, a qui es retreia, una vegada més, un passat poc compromès en els mesos de gestació de la República.²²²⁰

---

²²¹⁹ HURTADO, Amadeu. «Passant comptes». *LP*, 14 d'octubre de 1933.

²²²⁰ «Acusacions de què? Al servei de Catalunya i de la República». *LH*, 13 d'octubre de 1933.

Una vegada més pregunta *La Humanitat*, com un retret, on era jo, i què feia, a les hores revolucionàries. Feia senzillament el que he fet sempre: treballava. I mentre treballava, feia de poble, sense altra aspiració que ajudar al cop de poble que es produiria, de la mateixa manera que el ciutadà desconegut que anava al meu costat confós amb la multitud. ¿Potser resulta ara una simple acció haver fet el mateix que la totalitat del poble, però amb una convicció republicana que m'acompanya des de la infantesa? Si l'haver pres part personalment ara en unes conspiracions iguals que les que fèiem sovint sense èxit en la meua joventut és l'únic que dóna dret a parlar en nom de la República i a treballar per a consolidar-la, potser serà hora que el poble ho sàpiga, perquè s'acabaria pensar que la República no és per al poble que l'ha feta, sinó per als que varen conspirar abans per a rebre-la com un patrimoni.

Però encara que això explica moltes cosa ben lamentables, sàpiguen els amics de *La Humanitat* que s'equivoquen si creuen que jo també m'he pres la República com un patrimoni. He estat diputat, sense haver-ho pretès. Un cop ho he estat, he complert com he pogut el meu deure. No em fa fred ni calor deixar-d'ésser-ho, per ara o per sempre He dit moltes vegades al poble i ho repeteixo ara, que no necessito personalment pera res els vots de ningú. Estaria ben fresc si arribés a creure que per a seguir treballant pel meu país em manca la voluntat dels altres. En tinc ben bé prou amb la meua.

[...]

Tinc massa orgull per a perdre amb temps en aquestes misèries. Penso que els partits vells estan cridats a transformar-se o a desaparèixer, el vostre entre ells, i procuro contribuir modestament a aixecar les noves formacions que necessita la República.²²²¹

De nou, en una estranya aliança, els satírics de dreta i esquerra tenien en Hurtado el seu blanc predilecte. Si per *La Campana de Gràcia* les dèries d'Hurtado eren «considerar que tots els partits són vells i caducs, menys el seu», «ésser ministre» i «creure que en Martí Esteve és l'home que, després d'ell, val més de Catalunya»,²²²² *D.I.C.*, que considerava una promesa impossible que Hurtado fes propòsit formal de «no ficar-se mai més de peus a la galleda», li dedicava uns versos:

Segons diu, don Amadeu

Hurtado el gran «august»

---

²²²¹ *La Humanitat* insistia «El senyor Hurtado s'ha enutjat». *LH*, 15 d'octubre de 1933.

²²²² «Les dèries del Sr. Hurtado». *LCG*, núm. 3351. 14 d'octubre de 1933. També se'n fa referència a «Controvèrsia ful o una conversió fulminant», al mateix número, i a *LCG*, núm. 3353, 28 d'octubre de 1933.

té un disgust que no té preu;
puix es creia el cireneu
per portar un nou govern
i s'ha trobat enganyat
davant del que s'ha format:
i la gent l'ha motejat
en dir-li el Fracàs Etern.²²²³

La Publicitat, però, no va deixar passar l'oportunitat de respondre a aquesta campanya de desprestigi iniciada per *La Veu*, i la Lliga, a qui qualificava com «el partit dels fracassos», en un article que assegura que «*La Veu* de la Lliga ens dóna lliçons de republicans. Els seus redactors, moguts d'un zel honest, ens delaten al fiscal com a suspectes de maniobres contra el règim, i és des de les columnes on debutà l'anarquista de Terrassa i per la ploma d'un nostre antic company que ens hem de sentir aquestes coses. Ho trobem més natural del que es podria creure. I, de més a més, divertit sobre tota ponderació».²²²⁴ Segons afegia, «volem avui que els catalans, davant dels quals, una gent tradicionalment enemiga de la República i amiga molt tèbia de Catalunya ens vol fer passar per antirepublicans i anticatalans, meditin una mica quin perill per a Catalunya, per a la República i fins i tot per a l'ordre social i la tranquil·litat pública no representaria la revifalla de l'antiga Lliga Regionalista amb el pseudònim de Catalana». Perquè, el partit conservador «darrera d'una façana d'enganyifa i sota una comèdia d'organització és, en realitat, un cos raquític i feble, mal proporcionat, que va la deriva, sense govern ni empena. Partit al servei més absolut de la plutocràcia, afecta a uns ideals que contínuament ha de sacrificar. Partit antiheroic, sense cap sentit de lluitar i plantar cara, és tou i estova tot allò que se li acosta. Quan ha pogut manar, per tal de mantenir la injustícia social de què vivia no posseint prou elements de coacció per a imposar-la, ha llogat (i per tant, s'ha venut) totes les forces indesitjables del sindicalisme groc i el militarisme». Llavors, menys d'un mes abans de les eleccions, la campanya electoral

---

²²²³ KIKO. «Mosaic». *D.I.C.*, núm. 121. 14 d'octubre de 1933. També apareixia al núm. 122. 21 d'octubre de 1933.

²²²⁴ «La Lliga: El partit dels fracassos». *LP*, 15 d'octubre de 1933.

començava a escalfar motors,²²²⁵ així com els rumors sobre hipotètiques coalicions electorals. Com escriu Hurtado a les seves memòries:

Acció Catalana Republicana es trobava en el moment més difícil de guanyar-se penosament un lloc en la massa nacional de Catalunya. Per a aquest partit, que era el meu, havia arribat més aviat, i més sobtadament que no esperàvem, l'hora de posar a prova el fruit d'una campanya que havia durat exactament un any amb les orientacions que hem explicat abans d'ara; però, l'hora, ni l'havíem escollida nosaltres, ni havíem pogut retardar-la. I seguint la pauta que m'havia imposat des del començament, vaig proposar al partit demanar una coalició electoral amb el seu» (p. 779).

Però, la idea d'una coalició a la que abocava el sistema electoral majoritari vigent no era ben rebuda perquè «la nostra gent, en general, era refractària a la coalició perquè perdurava contra Macià el mal humor de la desfeta de 1931, i es creia ingènuament que el partit havia conquistat en l'opinió prou simpaties per poder arriscar-se a combatre per compte propi» (p. 779). Com afegeix el líder del partit, «cada vegada que en les converses públiques de la nostra casa central es plantejava aquest problema, es feia patent la repugnància dels amics a sol·licitar una coalició que els semblava una claudicació i no faltava mai algú que s'atrevia sense cap èxit, però amb convicció, a manifestació la seva preferència per una entesa amb la Lliga» (p. 779). El 13 d'octubre s'havia celebrat a l'estatge central d'ACR un Consell General per tractar de la situació oberta amb la convocatòria d'eleccions. El president del partit, Lluís Nicolau d'Olwer, va exposar quina ha estat l'actuació dels diputats d'ACR a les Corts acabades de dissoldre i fa esment a l'adhesió a aquest grup d'Amadeu Hurtado: La política seguida ha estat donar suport als governs que eren una continuació del primer govern de la República i que presidits per Manuel Azaña havien defensat i aprovat l'Estatut i eren, «els que millor podien tenir una política convenient per a Catalunya». Pel que fa a l'estratègia de cara a les properes eleccions, el partit propugnava, tal com va presentar Josep Barbey davant el Consell General, «donada la llei per la qual es regiran les eleccions, l'entesa de totes les forces catalanistes i republicanes que dins les Corts de la República puguin convergir en la defensa i desplegament dels principis autonòmics i d'esquerra liberal».²²²⁶ Es tractava, segons asseguraven alguns mitjans, d'una aposta del vicepresident del partit, Amadeu Hurtado, que va ser aprovada per aclamació amb l'objecció durant el debat d'algun dels

---

²²²⁵ El 15 d'octubre se celebrava un míting d'ACR a Lleida. LP, 15 d'octubre de 1933.

²²²⁶ «Acords adoptats pel Consell General d'Acció Catalana Republicana en la reunió d'ahir». LP, 14 d'octubre de 1933.

assistents, entre ells els representants de Sabadell encapçalats per Ferran Casablanca.²²²⁷ Per portar a bon terme aquest desig d'entesa, tal com assenyala Montserrat Baras al seu estudi sobre ACR, es va convocar una reunió a la qual van assistir representants dels partits catalans d'esquerra (ERC, Unió Socialista de Catalunya, el Partit Republicà Radical-Socialista Català de Marcel·lí Domingo, els federals del Pacte, el grup de *L'Opinió*, que s'havia escindit d'ERC i havia fundat el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra i ACR, que com a impulsora del pacte acollia la trobada al seu local social i la qual van assistir Nicolau i Hurtado. Els representants d'ACR, sol·licitaven que es formés una coalició per a les cinc circumscripcions catalanes (Barcelona-ciutat, Barcelona-província, Tarragona, Lleida i Girona) integrada tots cinc partits (ERC, ACR, USC, PRRSC i els federals). Una coalició que, com a tal, hauria de tenir un nom específic i que en la seva composició hauria d'atorgar a ERC la posició majoritària, 23 dels 42 llocs de la majoria, reservant-ne 10 per a ACR, per tal de poder constituir minoria pròpia al Congrés.²²²⁸ Segons Hurtado, aquest nombre, el mínim legal per poder constituir grup propi, va ser una idea seva, amb la qual va intentar allunyar el recel dels qui creien que estava disposat a sacrificar el partit a Macià (p. 779). El fracàs de l'aposta d'ACR és rotund. ERC i la USC, que ja havien pactat en les darreres eleccions, no tenien cap interès a formar una coalició, i aquesta només es va poder portar a terme amb els petits partits, inclosos els lluhins del PNRE, l'antic grup de *L'Opinió*, escindit d'ERC. Hurtado sembla descarregar la responsabilitat del fracàs del front catalanista i d'esquerres impulsat pel seu partit en el president d'ACR, l'exministre Nicolau d'Olwer i en el diputat Martí Esteve. O més ben dit en l'esposa d'aquest, Maria Lluïsa Cortés, la molt influent cap de la secció femenina del partit:

Un cop acceptada la proposta, es va encarregar al president del partit, Nicolau d'Olwer, gestionar prop de Macià l'acord de coalició, però el grup protestari, en el qual tenia una influència preponderant l'esposa de Martí Esteve, va procurar que aquesta dama fes saber al seu cunyat Jaume Aiguader que el partit no admetria cap entesa amb l'Esquerra sense obtenir un nombre de llocs entre un mínim de setze i un màxim de vint. Com era de témer,

---

²²²⁷ La «Llanterna política» de *La Veu de Catalunya* burxava en aquesta crítica, publicant unes suposades declaracions d'un representant de Sabadell no identificat: «Després de tan combatre l'Esquerra, després d'haver-li dit de tot, hem acabant retent-nos-hi. Dèiem que l'Esquerra havia desprestigiada l'autonomia i la República i ara fem el trist paper d'oferir-los la nostra aliança. Aquest dona Amadeu ens ha ben servit! És clar que a aquest don Amadeu que va comprar el diari i de torna li van donar el partit, hom no sap fins a quin punt pot negar-li el dret de portar-los a vendre. Però vaja, ja farem bona fila anant de colla amb els escamots i els rabassaires, amb els Riera, els Aragays, els Canturris i els Graus Janssans». *LVC*, 15 d'octubre de 1933.

²²²⁸ BARAS, M. *op. cit.* pp. 213-214.

Nicolau va trobar Macià, influït pels seus, en una actitud molt tancada sense altre oferiment que respectar els llocs dels tres diputats de les constituents afiliats a Acció Catalana. S'ha de reconèixer, però, que Nicolau havia acceptat l'encàrrec d'aquesta gestió per pura disciplina, sense cap entusiasme i amb la passivitat a parent de tota la seva acció política. Ell mateix, en donar compte al Consell Directiu del fruit de la seva entrevista amb Macià, es va limitar a explicar que, després d'aquell oferiment dels tres llocs, havien liquidat el problema amb aquest diàleg diplomàtic:

- «Els nostres en volen deu».
- «No pot ésser de cap manera».
- «Doncs mireu; en volen deu».
- «Així no hi haurà coalició».
- «Ja els ho diré». (pp. 779-780)

Per a Amadeu Hurtado, aquell fracàs «era la ruïna total del meu pla polític i la negació dels meus esforços d'un any de brega» (p. 780). De tota manera, això no va desanimar del tot al polític:

Com que tenia descomptada la poca sort d'aquest primer intent de coalició, m'havia preparat per una intervenció personal amb un estudi detallat de la minoria catalana a les constituents a fi de demostrar a Macià que, amb els deu llocs per a Acció Catalana, no solament es mantenien tots els llocs de l'Esquerra que de dret li corresponia conservar, sinó que podien ésser argumentats perquè els nostres, que eren en definitiva set llocs nous, voldrien a substituir una part dels candidats estranys al partit d'esquerra i a Catalunya, com el comandant Franco, els capitans Jiménez i Sediles i altres desapareguts (p. 780).

De tota manera, «un pressentiment estrany que encara avui no m'explico em va desarmar; aquell primer fracàs em semblava una indicació que hauria d'aprofitar per alliberar-me de la política, en la qual manifestament ja no tenia res a fer, perquè la confusió general dels esperits exigia una acció incoherent i descordada, a la que salta, que no per als meus gustos ni per la meua capacitat; i renunciant a tota altra gestió, em vaig abandonar al corrent general del partit» (p. 780). Qui sí que ho va intentar va ser el seu amic Claudi Ametlla, que acompanyat de Martí Esteve, precisament, va anar a veure Macià. El dirigent d'ACR, recorda a les seves memòries que es trobaren que «l'Esquerra estava ensuperbida per la constant assistència de l'electorat; d'altra banda, se sentia molesta pels continus atacs de *La Publicitat* o les punxades setmanals de *Mirador* i *El Be*

Negre, escrits o inspirats per homes del nostre partit». ²²²⁹ Aquestes gestions també van fracassar, i van precipitar el partit a un pacte amb els altres partits republicans, exclosos per ERC, que Amadeu Hurtado valorava anys després d'una manera molt negativa: «Com si m'hagués de convèncer de l'ensorrada definitiva d'aquell propòsit meu de facilitar a Macià un nou partit que en moments de necessitat pogués suplir les deficiències visibles de l'Esquerra, em vaig obligar a anar aliat contra Macià amb els bons xicots de *L'Opinió*, que eren l'expressió més típica d'aquelles deficiències» (p. 780). Per al líder d'ACR, l'agrupació política dels seus vells enemics de *L'Opinió*, ara aliats conjunturals, era «un partit que cabia sencer dintre la meitat d'un quart pis que havien llogat al carrer de la Canuda» (p. 781) que malgrat tot va aconseguir un nombre paritari de candidats a les llistes electorals de la coalició. Amb amargor, Hurtado confessa que «tot m'havia sortit al revés de com ho tenia pensat» (p. 781).

Entretant, un acte polític anunciat en una d'aquelles portades de *La Humanitat* que es dedicaven a burxar a Amadeu Hurtado, anunciat com pel dia 22 d'octubre a l'Estadi Municipal de Montjuïc i en el que, després de les «Grans jornades atlètiques organitzades per la Joventut d'Esquerra Estat Català», hi parlarien Jaume Aiguader, Humbert Torres, Ventura Gassol, Lluís Companys i el president Macià, a banda de Miquel Badia i Josep Dencàs, en nom de la JEREC, ²²³⁰ va fer córrer rius de tinta i va acabar tenint conseqüències a l'entorn del dirigent d'Acció Catalana. És l'acte que Enric Ucelay-Da Cal assenyala com l'inici d'una «baralla periodística vehement», ²²³¹ i que va fixar la imatge més controvertida dels homes (i dones) de les Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català, els coneguts com a Escamots d'Estat Català, desfilant uniformats cap a l'Estadi. Després de la sortida del grup de l'*Opinió* i del conseller Tarradellas, el duo format per Badia, que era a punt d'ocupar el càrrec de Secretari General de la Comissaria d'Ordre Públic, i Dencàs, conseller de Sanitat i Assistència Social, van ocupar l'espai més proper al president Macià, impulsant una secció juvenil del partit governamental que tenia també quelcom de milícia, a mig camí de grups de xoc parapolicial usat en vagues i aldarulls amb elements de la FAI i de llavor d'un exèrcit català. Enardits per la proximitat amb l'acte de Montjuïc, *La Humanitat* publicava un avís

---

²²²⁹ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 231.

²²³⁰ *LH*, 15 d'octubre de 1933.

²²³¹ UCELAY-DA CAL, Enric. «Com es fixa la imatge dels “dolents”: Les Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català i la problemàtica d'un “feixisme català”», a UCELAY-DA CAL, Enric, GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau i NÚÑEZ SEIXAS, Xosé Manuel (Ed.) *El catalanisme davant del feixisme 1919-2018*. Maçanet de la Selva: Editorial Gregal, 2018.

amb noms i cognoms a Josep Maria Planes, Àngel Ferran, Màrius Gifreda, Valentí Castanys, Antoni López Llausàs «i algun altre», responsable d'*El Be Negre*, a qui el diari d'ERC havia dedicat vuit dies abans l'article «Qüestió d'higiene»,²²³² sense signar però atribuït pel setmanari satíric a l'alcalde de Barcelona i dirigent d'Estat Català Jaume Aiguader, objecte predilecte dels seus comentari, al qual no dubtaven de desqualificar també com a marit.²²³³ Com havia fet Aiguader en l'article inicial, ERC assenyalava, a més d'*El Be*, *La Publicitat*, en la qual col·laboraven bona part dels homes del setmanari dirigit per Josep Maria Planes:

Esperàvem, per part de la direcció del diari català que compta com a redactors a alguns dels individus de referència, i per part de les persones dignes que treballen en la redacció i col·laboració de l'esmentat diari, una nota pública declarant-se incompatibles amb ells. Fins ara no ha estat així. Ho lamentem profundament. Ni com a cavallers ni com a periodistes esperàvem una actitud semblant de la direcció d'un diari responsable, ni de redactors i col·laboradors com Carles Soldevila, Domènec Guansé, Feliu Elies, Carles Capdevila, etc. Poc honor els fa aquesta solidaritat implícita amb covards i amb immorals, que ells consenten com a companys de treball i toleren com a companys d'amistat.²²³⁴

L'article acabava afirmant: «Els sabran que fan. Per la nostra banda, en prenem nota i sabem perfectament com haurem de classificar-los, a ells i al diari de referència». La defensa dels seus companys que va fer *La Publi*,²²³⁵ portà a *La Humanitat* a fer un pas més i a atacar el seu propietari:

El diari del senyor Hurtado, en un solt que publica l'edició d'ahir, ve a justificar l'actuació d'un setmanari al qual hem hagut d'al·ludir aquestes dies repetidament. De la covardia immoral dels subjectes que redacten –alguns dels quals també redacten *La Publicitat*, com vam fer observar en el moment oportú– el diari de don Amadeu en diu «jocs d'humor». Bé, no anem a discutir per això amb el senyor Hurtado. Cadascú tria la gent que li va bé. A ell, pel que es veu, li va perfectament tenir com a redactor i defensar com a redactor i com a persona honesta, el subjecte conegut per Josep Maria Planes, poesem per cas. Ho lamentem pel senyor Hurtado. I de passada prenem nota de la solidaritat existent entre el diari d'A.C.R. i el setmanari al·ludit. És un bon punt de referència per a saber a què atendre'ns políticament i periodísticament quant a *La Publicitat*.²²³⁶

---

²²³² «Qüestió d'higiene». *LH*, 12 d'octubre de 1933. La referència a la higiene sembla remetre directament a la seva activitat mèdica.

²²³³ «*La Humanitat* i el Dr. Aiguader ens han descobert». *EBN*, 18 d'octubre de 1933.

²²³⁴ «A tots els periodistes dignes». *LH*, 20 d'octubre de 1933.

²²³⁵ «Unes paraules a *La Humanitat*». *LP*, 21 d'octubre de 1933.

²²³⁶ «Unes paraules a *La Publicitat*». *LH*, 22 d'octubre de 1933.

Però, potser enardits per l'entusiasme de la desfilada d'aquell diumenge 22 d'octubre, un grup d'Escamots va passar de les amenaces als fets. El mateix vespre de l'acte de l'Estadi, un grup encapçalat per Jaume Anton Aguadé, fill de l'alcalde de Barcelona ofès pel setmanari, va anar a buscar al director del *Be*, Josep Maria Planes, a la tertúlia del Colón, i dos dies després la mateixa colla va assaltar la impremta NAGSA, on s'imprimia el setmanari Aquell acte de «matonisme» –que no era el primer atac que rebia l'entorn del *Be* o els seus redactors per part de les forces de xoc esquerristes, ja que el mateix mes de gener Planes havia dirigit una carta oberta al president Macià denunciant amenaces i coaccions–,²²³⁷ va esdevenir de seguida un escàndol polític i periodístic. Al Parlament es va debatre i censurar la violència dels Escamots i al mateix bar de la cambra es va viure un nou episodi violent:²²³⁸ Alexandre Forcades, funcionari de la Generalitat i membre dels Escamots que els treballadors de la NAGSA havien identificat d'entre el grup d'assaltants,²²³⁹ va bufetejar dos periodistes, entre ells el redactor de *La Publicitat* Josep Maria Xicota.²²⁴⁰ En paral·lel, el jutjat que investigava el cas rebia una carta d'inculpació del fill Aguadé –menor d'edat– en què reconeixia que havia volgut defensar l'honor familiar davant els qui havien insultat grollerament la seva mare, personificats en Josep Maria Planes, que se sentia de nou amenaçat.²²⁴¹ A partir d'aquí, com en una mena de sàinet, les coses pujaren de to, amb la participació intel·lectual destacada d'Amadeu Hurtado, en una mostra de l'originalitat irònica del seu pensament aplicat en una qüestió tal delicada com l'honor ferit, tal com conta Rossend Llates:

Amadeu Hurtado, que jo veia, com he dit, gairebé a diari, m'indicà una solució que va ser la bona. Hurtado mai no es volgué ficar en les coses de *El Be Negre*, i per les seves *Memòries* m'he adonat que més aviat li feien nosa que no pas l'afavorien; però en aquest cas va fer una excepció, primer, perquè ens tenia una bona amistat, com a col·laboradors formats a *Mirador* i, en certa manera, deixebles seus, i segon perquè trobava molt perilloses i irresponsables les fatxenderies dels Dencasos i companyia en un moment crucial de Catalunya (els fets del 6 d'octubre de 1934 li donaren plenament la raó).

---

²²³⁷ PLANES, Josep Maria. «Per al senyor Macià, president d'Esquerra Republicana de Catalunya». *LP*, 7 de gener de 1933.

²²³⁸ «El Parlament, malgrat la majoria d'Esquerra, ha censurat l'acció dels “escamots” a una impremta. Els escàndols promoguts per diputats de la majoria debaten la posició falsa d'un partit “democràtic” que s'ha de refiar del feixisme», titulava *LP*, 26 d'octubre de 1933.

²²³⁹ «El feixisme de l'Esquerra: Els obrers de la impremta NAGSA reconeixen alguns dels seus assaltats que resulten ésser coneguts militants de l'Esquerra». *LP*, 26 d'octubre de 1933.

²²⁴⁰ «Un incident greu al Parlament: Un periodista de *La Publicitat* agredit». *LP*, 27 d'octubre de 1933.

²²⁴¹ Reproduïda a «El feixisme de l'Esquerra: El jutjat ha començat a instruir el sumari per l'assalt a la impremta de la NAGSA». *LP*, 27 d'octubre de 1933.

Aquesta solució era molt clara, per bé que sorprenent. Ens recomanà que Planes tornés de seguida a Barcelona i que a *La Publi*, hi fes sortir una nota signada per ell, desafiant en duel l'alcalde de Barcelona. Digué més: que no vacil·lés a desafiar-lo a mort. Aquest truc no fallava i havia estat emprat sovint al vuit-cents. Era més que segur que l'altre no hi voldria saber res; i, si es manifestava un brau dels que no en corren, sempre es trobava com eixir del compromís, sobretot en el segle actual, més aviat burleta quant als punts d'honor i d'altres galindaines d'aquesta mena.²²⁴²

Així, en una «Carta oberta» de Planes a l'alcalde Aiguader, el primer assegurava que era amb ell amb qui havia d'aclarir qualsevol qüestió, posant-s'hi a disposició «en el terreny que vulgueu».²²⁴³ Un duel en què foren nomenats padrins (Llates i Estanislau Duran i Reynals per part de Planes i Dencàs i Lluís Companys per part del batlle Aiguader) i àrbitres i fins i tot es van començar a fer assajos d'esgrima, que aturaria *in extremis* el mateix Niceto Alcalà-Zamora. Alarmat per la notícia que Jaume Aiguader abandonava València, on havia acudit als actes d'homenatge a l'escriptor i polític Vicent Blasco Ibáñez, presidits pel cap d'estat, per batre's en duel amb un periodista, el President havia trucat a Amadeu Hurtado perquè fes aturar aquell espectacle. Finalment, com explica Llates, després de prendre-hi cartes el mateix president Macià, la qüestió d'honor va acabar sense sang. De tota manera, aquella anècdota era el símbol d'un estat de coses que preocupava enormement Amadeu Hurtado: la influència política del feixisme i les formes polítiques totalitàries a casa nostra. De fet, a les seves memòries hi ha clares i llargues referències la influència de Dencàs, el protagonisme de Badia i els «procediments a la manera feixista dels escamots de l'Esquerra» (p. 789) que, al seu parer, que «revelaven l'estat perillós d'exasperació de bona part d'un partit que tenia la responsabilitat de governar Catalunya» (p. 789). De fet, el que preocupava més Hurtado era, però, com aquella «moda» feixista s'anava estenent, fins i tot entre els seus correligionaris:

Havia tingut ocasió de comprovar amb alguna sorpresa que dintre el nostre propi partit, on les agressions i amenaces contra amics periodistes havien estat reprovades, naixia de sobte en alguns dels seus homes un visible entndriment per altre actes d'audàcia combativa d'aquells grups perquè deien que el catalanisme demostrava per fi que podia sortir de les habilitats i els moviments emocionals de les lluites públiques i entrar en una acció de violències indispensables per a la defensa de la pàtria, entndriment que era

---

²²⁴² LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 99. L'autor dedica de la pp. 90 a la 116 a la qüestió d'honor.

²²⁴³ «Una carta oberta: Del Sr. Josep Maria Planes al Sr. Jaume Aiguader». *LP*, 27 d'octubre de 1933.

l'inici gairebé clàssic de totes les expansions del feixisme en els pobles que n'havien fet el seu règim (p. 751).

A banda dels articles sense signar i en portada del seu diari que va poder més o menys inspirar,²²⁴⁴ Amadeu Hurtado es va pronunciar sobre la qüestió en un text publicat en un *Mirador* que dedicava bona part de la seva secció «*Mirador indiscret*» al duel fallit i a la qüestió dels Escamots. Ho va fer en un dels textos més irònicament punyents de la producció hurtadiana, en què assegurava que «Cal riure, però seriosament» del que ell anomenava el feixisme d'ERC. Un feixisme del que el partit de Macià només n'havia copsat «la part exterior de desfilades i cerimònies espectaculars pel carrer; l'ús d'uniforme llampants i d'un gest de salutació ridícul; la fraseologia retumbant i buida, de pura demagògia. També n'han copsat un altre aspecte diríem intern: el de la impunitat de certs actes i el parasitisme de l'erari públic. Ara, quant al contingut doctrinal que uns teoritzadors han elaborat per a ús i justificació del feixisme, ni un borrall».²²⁴⁵ Justament per això, per a Hurtado, «aquest feixisme d'estar per casa indigna alhora que fa riure». Però, el mateix autor no s'estava d'advertir que malgrat l'aire poca-solta, demagògic i electoral d'ERC, molta gent podria trobar exagerat el qualificatiu de feixista: «Però malgrat tot, les característiques feixistes de l'Esquerra són evidents, fins prescindint dels escamots i tot: el cabdillatge polític; aquesta crida constant al poble, amb el convenciment implícit que el partit és tot el país; la irritabilitat davant la crítica més lleugera; la supremacia dels organismes del partit sobre els organismes de govern del país; l'organització d'una burocràcia a base de militants del partit... Tot això són símptomes ben clars de feixisme, dels quals l'Esquerra mateixa, en la seva ignorància, no acaba d'adonar-se ben bé». I afegia, amb la mateixa voluntat d'alertar davant qualsevol relativització del problema: «no us penséssiu pas que aquest debut grotesc a l'Estadi faci menys temible el feix d'Estat Català i els escamots. És un fet demostrat que la ridiculesa no ha servit mai de fre als avenços del feixisme, moviment que, per definició, s'obre pas entre persones poc sensibles al ridícul. Tots els grans líders feixistes han començat fent riure. Rient i només rient, no es combat amb prou eficàcia el feixisme. Cal que a la rialla

---

²²⁴⁴ «La indignació de la ciutat». *LP*, 25 d'octubre de 1933; «El partit dels grocs diu que és obrerista». *LP*, 26 d'octubre de 1933; «De l'emoció a l'amenaça». *LP*, 27 d'octubre de 1933; «Després dels grocs, els negres: Una segona edició de l'Estadi a la Monumental». *LP*, 28 d'octubre de 1933; «Escamots i llistes negres: Conra els perills del llevat feixista». *LP*, 29 d'octubre de 1933; «Els fantasmes es defensen». *LP*, 31 d'octubre de 1933

²²⁴⁵ «Fent feix: Cal riure, però seriosament». *Mirador*, núm. 248. 2 de novembre de 1933.

s'hi afegeixi la serietat. Riure en tot allò de riure. Però combatre-ho com si ja no fes riure. Destruir aquella larva risible, perquè, un cop feta gran, ella es riarà de nosaltres».

Arribat al 2 de novembre, l'anomenada Coalició d'Esquerres catalanes es presentava en públic en un míting a la Sala Bohèmia del carrer Casanova 5, en un acte on hi intervenien Lluís Nicolau d'Olwer, encarregat de presentar la coalició, Antoni Vilalta, Martí Esteve, Antoni Xirau, Joan Lluhí i Vallescà i Amadeu Hurtado.²²⁴⁶ Era l'inici d'aquell «matrimoni de conveniència», en el qual pel dibuixant de L VWU Valentí Castanys, Hurtado era el nuvi i Lluhí, la núvia.²²⁴⁷ A dreta i esquerra, als òrgans de la Lliga i d'ERC, àdhuc als satírics, es feia referència a aquest nou «matrimoni» entre antics rivals polítics, fent bona aquella dita que la política fa estranys companys de llit.²²⁴⁸ Hurtado recorda que la campanya de premsa i actes va arribar a preocupar a ERC, que va buscar tota mena d'acords, fins i tot oferint a Azaña el primer lloc de la llista. Per al polític d'ACR, això era especialment humiliant per a Macià, a qui «no li havien permès d'acceptar la nostra col·laboració, i havia de sucumbir a la humiliació tan dolorosa, donat el seu temperament d'emparar-se en la popularitat que havia valgut a Azaña l'aprovació de l'Estatut» (p. 781).²²⁴⁹

Per al dirigent d'Acció Catalana això era «la confessió d'una falta de confiança en la força sentimental del seu propi nom, i a la vegada un reconeixement de la nova potència d'Acció Catalana» (p. 781). Manuel Azaña va rebutjar l'ofertament del primer lloc de la candidatura d'ERC per no dividir les esquerres catalanes –i perquè el seu representant, Faustí Ballvé anava a la llista d'ARC i el PNRE– i *El Diluvio* proposava el vot a una candidatura amb els noms barrejats d'ambdues llistes, Hurtado escriu resignadament que tot i aquests «síntomes evidents que la coalició proposada tenia un ambient propici fora de les interioritats dels partits, ens vam haver de presentar separats

---

²²⁴⁶ *LP*, 2 de novembre de 1933. La crònica a «La Coalició d'Esquerres Catalanes ha fet la seva presentació en un míting emocionant». *LP*, 3 de novembre de 1933.

²²⁴⁷ «Casament de conveniència». *LVC*, 1 de novembre de 1933.

²²⁴⁸ «Llanterna política». *LVC*, 8 de novembre de 1933. «El maridatge Lluhí-Hurtado». *LCG*, núm. 3354. 4 de novembre de 1933. La mateixa publicació, que feia referències a Lluhí i Hurtado en diverses pàgines, situava en portada una representació de l'ERC com una elegant i formosa pubilla, assetjada per una colla d'enemics: Cambó, Lluhí i Hurtado, un carlí amb trabuc, boina i «detente bala», un anarquista de Terrassa amb pistola, un capellà i dos personatges habituals de la revista, el senyor Esteve i Don Clodoaldo. Hi tornaven la setmana següent. *LCG*, núm. 3355. 11 de novembre de 1933 i l'altra, núm. 3356 19 de novembre de 1933. També referències a *D.I.C.* núm. 124. 4 de novembre de 1933 i núm. 126 18 de novembre de 1933.

²²⁴⁹ Segons Josep Pla, es tractava d'una maniobra d'Amadeu Hurtado, que «demanava que les diferents llistes d'esquerra –cas de no anar-se en coalició– fossin encapçalades amb el nom de l'expresident del Consell de Ministres». PLA, Josep. «Crònica de Madrid: El senyor Azaña no vol encapçalar cap candidatura esquerrista de Catalunya ni totes al plegat». *LVC*, 1 de novembre de 1933.

en dos blocs al cos electoral» (p. 781). Recordant aquella campanya, Hurtado es lamenta als seus records del fet de no haver-se vist mai tan maltractat, «perquè l'Esquerra i la Lliga em van prendre per testafarro en descarregar l'enuig de la pertorbació que deien que representava les esperances de la nostra gent que pensava, com el poeta castellà, "Ladran señal que cabalgamos". La veritat és que, pel soroll que fèiem, eren els adversaris els qui creien que anàvem a cavall quan anàvem modestament a peu sense que ens moguéssim de lloc» (p. 782). Hem vist a bastament la campanya dels mitjans d'ERC –*La Humanitat*, *La Campana de Gràcia* i *L'Esquella de la Torratxa*²²⁵⁰ i de l'entorn de la Lliga contra la seva persona. Valgui com a exemple la virulència dels versos que *D.I.C.* li dedicava per aquelles dates:

Vull cantar unes trobes al gran Hurtado,
amb música de tango o bé de fado,
patum de patums.
Supèrbia immaculada; quinta essència
de l'estat perennal de la demència
sublim apagallums!

¿Qui sou don Amadeu, vella carcassa,
tot barreja de llonzes i carbassa,
tibat i presumit?
¿Que no veieu que ja no toqueu vores?
Adéu sublimitats encisadores
de fer un gran partit!

Protector de guillats i criatures
nus i lligam de tots els cara-dures
xiraus o bé lluhins;
si no sou lloca, sou incubadora

---

²²⁵⁰ «Un home de lleialtat: Macià. Un home de vanitat: Hurtado. Un home de traïció: Cambó» *LH*. 17 de novembre de 1933.

de tot aquell que cerca menjadora
puix té els budells ben prims!

Teniu tan rovellades les frontisses
que fins el sabut «timo» de les misses
faríeu –i és en cert– per figurar,
remenar les cireres cada dia
esguerrar a cada hora alguna cria
com un bastaix vulgar

Artista en paper de «ramoneta»
per embrutat tota cosa neta
i estrènyer el corbatí d'en Nicolau;
i demostrar, entre badalls de gana,
que és i serà Acció Catalana
el lloc del més babau.

Bé prediqueu en contra de l'Esquerra
i alçar amb vós tota la nostra terra
contra la Lliga i contra Macià;
si Macià és olla, vós caldera;
si és ell safareig, vós bugadera
i ambdós sou ben iguals en enganyar!

Deseu-vos, Amadeu, sou una runa.
no heu davallat encara de la llum
on vivíeu temps ha, fent el badoc!
¿Que no veieu, Quixot, trista figura

que teniu la derrota més segura,
oh cantar sense broc?

Deseu-vos Amadeu, feu vida auster,
puix ja ningú no va al vostre darrera,
si no és per rifar-vos d'amagat:
deseu els nicolaus, els lluhins i els esteves
xiraus-palaus i altres manlleves
seguici ben tronat!

Puix no sou capaç de cap miracle,
carbassa prejutjada com a oracle
que us creieu quasibé un semi-déu;
jo us dic, Hurtado amb tota franquesa,
que aquest cop –i no us vingui per sorpresa–
tampoc no guanyareu!²²⁵¹

La campanya electoral portà a Amadeu Hurtado a intervenir en diversos mítings.²²⁵² Ell mateix assegura que «teníem certament en els nostres mítings més gentada que les altres eleccions i rebíem més manifestacions de simpatia, però ens passava el mateix que tostemps ha estat la característica dels partits intermedis a Catalunya, que arrenquen l'aplaudiment però no el vot de les multituds simpatitzants perquè no fan la sensació d'una força que pugui guanyar» (p. 782). En dona testimoni el periodista Manuel Ibàñez Escofet, llavors un jovenet de setze anys, quan recorda els actes d'Acció Catalana, «plena de caps privilegiats – Hurtado, Nicolau d'Olwer, Bofill i Mates, Martí Esteve,

---

²²⁵¹ KIKO. «Trobades al senyor Hurtado». *D.I.C.*, núm. 125. 11 de novembre de 1933.

²²⁵² «L'Ateneu Nacionalista "Llibertat" del Poble Sec, inaugura el seu nou local. Interessants discursos dels senyors Andreu, F. Pi i Sunyer, Martí Esteve i Amadeu Hurtado». *LP*, 7 de novembre de 1933. També mítings al Centre Republicà Democràtic Federalista, al carrer Marià Aguiló del Poble Nou; *LP*, 10 de novembre de 1933; Casal d'Acció Republicana, Centre Democràtic el Pacte, a l'Olympia, *LP*, 14 de novembre de 1933, o al Teatre Bosc. *LP*, 17 de novembre de 1933.

Ramon d'Abadal, Soldevila, Sagarra...— però que no sintonitzava amb el poble sobirà»,²²⁵³ i en concret:

Un míting a l'Olympia cap allà l'any 33 del qual guardo una inesborrable memòria. Quatre oradors d'Acció Catalana exposaven el seu programa electoral: Josep Maria de Sagarra, Martí Esteve, Lluís Nicolau d'Olwer i Amadeu Hurtado. Jo tenia setze anys i una considerable afecció a la política. No era d'Acció Catalana, però els quatre noms prometien un gran espectacle d'intel·ligència, un perfecte castell de focs artificials. Bofill i Mates i d'Abadal havien tornat a la Lliga després de ser perdonats. Confesso que no he vist mai res que superés allò. Déu, quin devesall d'enginy, de força dialèctica, de profunditat! Cap òpera del Liceu, ni els ballets russos, ni les més grans pel·lícules de la història del cinema em feren brillar els ulls com aquella nit. Naturalment, l'Olympia estava mig buit i cap dels quatre oradors fou elegit diputat.²²⁵⁴

El vicepresident d'ACR va intervenir en aquest acte —«va ser el succés més important del nostre bloc, i a la sortida érem ovacionats pel públic de fora que havia escoltat pels aparells de ràdio les nostres discursos amb les mostres d'entusiasme de l'auditori» (p. 782)—, però s'equivoca en considerar-lo l'últim de la campanya i l'últim de la seva vida política. Encara va intervenir en el míting que tancava la cursa electora al Teatre Bosc, però potser sí que va ser el discurs de més profunditat política de tots els que va pronunciar en aquella campanya. Al cloure la seva intervenció a l'Olympia, la penúltima de la nit abans del tancament de Nicolau d'Olwer, va voler llegir als qui l'escoltaven el seu singular pensament polític sobre el catalanisme, «una posició nacional enfront de tots els extremistes, els quals, malgrat estar representats en aquella multitud, no van replicar a l'escomesa per l'expressió fervorosa d'acolliment general, potser més reservat a l'orador que a les idees» (p. 782). Val la pena transcriure aquesta part final del discurs:

I per acabar vull parlar d'aquells que creien que havien de mantenir un catalanisme extremista perquè l'Estatut no és res.

El que passa és que a la seva habitud protestatària li fa nosa l'Estatut, que requereix un esforç.

Jo no vull anar pel món reclamant la nostra llibertat com una gràcia de caritat. La força ha d'estar en el poble de Catalunya, que ha donat amb l'Estatut una nova fórmula jurídica

---

²²⁵³ IBÁÑEZ ESCOFET, Manuel. *La memòria és un gran cementiri*. Barcelona: Edicions 62, 1990. p. 26

²²⁵⁴ Sobre aquest míting evocat per Ibáñez Escofet, «El míting de la Coalició a l'Olympia, fou un èxit apoteòsic». *LP*, 16 de novembre de 1933.

al món. És amb el nostre treball i amb el nostre esforç que ens havem d'imposar a la resta dels pobles hispànics.

Més enllà de Catalunya s'estenen unes terres fins a la mar lliure de l'Atlàntic. Jo no sé l'esperit que les dirigirà, però vull proclamar el meu somni mediterrani. És la gràcia mediterrània del nostre poble que ha de marcar el camí a seguir a la República i que representa els pobles hispànics davant del món sota un altre aspecte que el que ha tingut fins ara.

Estem travessant un moment que per tot Europa hi ha una crisi de la llibertat. I jo espero que Catalunya, en aquesta hora greu, sabrà exercir les seves llibertats, donant un exemple al món del que pot un poble mediterrani, que té la confiança en la seva pròpia terra.

Jo aspiro a què quan passi el nostre poble, els altres es descobreixin i diguin: Ara passa un passa un poble. Passa Catalunya.

(El públic acull les darreres paraules de l'orador amb una formidable ovació a peu dret).²²⁵⁵

Per contra, al Bosc –on va evocar la tradició republicana de Gràcia i la figura de Salmerón–, Amadeu Hurtado va aprofitar per respondre als adversaris en una mena de resolució de comptes pendants:

Tant els uns com els altres han cregut fer una gran cosa volent dir cada dia que la Coalició és una obra personal. I no sé perquè s'han enamorat de mi. L'Esquerra em diu si no me'n recordo que fins fa poc he anat junt amb el senyor Cambó. No sé pas quants anys fa que no l'he vist. Ara diuen que soc l'amo dels tramvies, amb la qual Companyia tinc menys relacions que ells, que tenen tots passí. Fa poc, a Sabadell, vaig trobar uns prospectes que deien que era jo era un espia germanòfil. Abans resultava que m'havia venut als francesos. I tot això ho fan córrer, pobres, perquè creuen que desacreditant una persona desfaran un partit.²²⁵⁶

Sobre les acusacions de l'Esquerra de no haver lluitat per a República, va voler respondre d'una vegada i per totes en públic, assegurant que «si jo no vaig tenir un lloc al Comitè Revolucionari fou per consideració personal amb els homes d'Esquerra. El problema consistia en el prestigi republicà. Jo portava la meua vida independent sol, fent premsa a Madrid i a Barcelona contra l'oposició. Jo soc un vell republicà. Però no ho representava a ningú. Per això jo vaig considerar que tenien més drets els que tenien

---

²²⁵⁵ «El míting de la Coalició a l'Olympia, fou un èxit apoteòsic». *LP*, 16 de novembre de 1933.

²²⁵⁶ «Amb el míting del Bosc, que obtingué un èxit esclatant, es donà per acabada a Barcelona, la campanya electoral de la Coalició d'Esquerres». *LP*, 18 de novembre de 1933.

popularitat. I per això no jo no vaig participar al comitè revolucionari». Ara bé, això no volia dir que no treies pit que «durant els dos primers anys de la República, sense tenir cap càrrec he governat més que ningú i no he hagut d'explotar el meu prestigi». Si d'aquella manera responia als atacs de l'ERC, també responia als atacs de la Lliga:

Ahir vaig sentir per ràdio que el senyor Ventosa deia «Sí, l'Hurtado és un bon amic, però un mal polític. Sempre s'equivoca. És un home que sempre fracassa». I aquestes consideracions, tan personalíssimes seves, les va explicar. Va explicar tots els fracassos de Hamlet, com va matar Polonio darrera la cortina, etc. ¿Però què tinc jo va veure amb aquests fracassos? No són pas els meus!

Si l'esperit de Shakespeare és el que anima el senyor Ventosa, ens podria també explicar el deliciós idil·li, Romeo i Julieta, que està jugant amb L'Esquerra.

Hurtado feia referència a la unitat d'acció en atacar la Coalició, però també, en als plans del partit conservador d'incloure el nom d'un candidat d'ERC per assolir el quòrum mínim necessari i no anar a una segona volta,²²⁵⁷ com finalment va esdevenir el 19 de novembre, quan davant la impressió que cap candidatura arribaria al 40% dels vots, la Lliga va donar la instrucció de substituir el nom de qualsevol dels seus candidats pel de Lluís Companys, ja que sí un sol candidat arribava a superar aquesta xifra, s'assegurava l'elecció i s'impedia el *ballotage* —o segona volta—, com així va ser, assegurant el triomf dels conservadors (pp. 782-783). Sobre les causes d'aquesta victòria de les dretes, Amadeu Hurtado rebutja a les seves memòries una de les teories que més fortuna van fer en els mitjans polítics i intel·lectuals: l'estrena del sufragi femení en aquelles eleccions, ja que per a ell «la intervenció de les dones no va tenir altra conseqüència que doblar la voluntat de cada partit. Ho deia prou clar la xifra de vint mil vots en les eleccions al Parlament català de novembre de l'any anterior a la de quaranta mil, que representava de fet mantenir la mateixa posició» (p. 783). Amadeu Hurtado obtenia, segons les dades de la Junta Provincial del Cens, 38.786 vots, just per sota dels 41.179 de Nicolau d'Olwer, el candidat més votat de la Coalició d'Esquerres, però molt lluny dels vots obtinguts pels candidats de la Lliga i Esquerra,²²⁵⁸ fet que l'impedia revalidar l'escó obtingut dos anys abans. Per a l'advocat i polític, vistos els resultats la gran derrotada era Catalunya, «perquè havia desfet totes les seves forces polítiques.

---

²²⁵⁷ «La Lliga confessa la seva por». *LP*, 17 de novembre de 1933. «Maniobres que maten» i «El senyor Macià troba molt bé que en Cambó l'inclogui en la seva candidatura». *LP*, 18 de novembre de 1933. *La Publicitat* també denunciava les sospites de comportament fraudulent d'ERC, amb falsificació de cèduls d'identitat i arrancament de cartells dels rivals. *LP*, 18 de novembre de 1933. *LP*, 19 de novembre de 1933.

²²⁵⁸ «Proclamación de diputados por Barcelona». *LV*, 28 de novembre de 1933.

Desviada del partit majoritari per la seva ineptitud a convertir en acció de govern la força sentimental que l'havia creada, l'opinió catalana, sota la influència de la llarga rutina de les seves lluites, va girar els ulls cap a l'antic campió de les victòries catalanistes sense adonar-se que era ja un invàlid, en lloc de forjar un instrument adequat a les exigències del nou règim» (p. 783). Per a Hurtado, això s'hauria pogut evitar amb un pacte entre ERC i ACR, factible en una segona volta:

Sense la maniobra de la Lliga amb el nom de Companys, el *ballottage* que exigia la repetició de les eleccions al cap de quinze dies hauria permès de fer la coalició natural de l'Esquerra i Acció Catalana per haver-se demostrat, com preteníem que el partit dominant necessitava indispensablement comptar amb el nostre concurs per sostenir en mans dels republicans el govern de la Catalunya autònoma. Però aquesta satisfacció d'amor propi per a nosaltres, que era una lliçó severa contra les pretensions totalitàries de l'Esquerra, no podia esborrar el fet evident de la nostra derrota.

I, efectivament, com recorda a les seves memòries –tot i no encertat concretament el títol de la peça–,²²⁵⁹ el dimarts 21 de novembre *La Publicitat* publicava un article amb on s'assegurava que «El poble no ha optat per nosaltres»:

Hem volgut crear una força republicana de govern, convençuts que la grandesa de Catalunya està lligada amb la causa d'una República democràtica dins la qual la nostra pàtria lliura fos guia i exemple d'un estol de pàtries lliures. Aquesta manera d'entendre el paper històric del nostre país ens fa repugnar l'esperit d'indiferència republicana de la Lliga i la feblesa del partit d'Esquerra Republicana de Catalunya. La primera, que no s'ha mogut de lloc des de fa vint anys i respira totes les receptes i misèries de l'antic règim. El segon perpetua aquesta noció, també tan antiquada, d'un republicanisme només apte per a l'oposició i la destrucció; protestatari i negligent; sentimental i enemic de la intel·ligència; en un mot: la visió que de la República tenen els monàrquics.

També hem dit, i ho repetim, que dins aquesta Europa sofrent i trontollada de la postguerra no hi havia altra solució que de la que propugnem o el feixisme. Fer com les nacions d'Occident, que encara són la flor de la civilització humana, i viuen en democràcia o resignar-se a patir la fèrula dels Estats autocràtics, com Rússia, Alemanya o Itàlia. Només amb una diferència: que essent l'ànima dels feixisme l'ideal imperialista i no existint aquest ideal al nostre país tot es reduiria a una de tantes paròdies a la portuguesa o a la sud-americana; perquè, així com en república democràtica hauríem

---

²²⁵⁹ Hurtado en diu «El poble no ha estat per nosaltres» (p. 784)

d'ésser els catalans naturalment cridats a l'hegemonia, dins un feixisme, adulterat o no, caldrà que anem lligats a la cua del cavall d'un autòcrata foraster i anticatalà.

Volíem crear, doncs, una força republicana i de govern i posar-la a un feixisme amenaçador. Ho volíem però ens hem equivocat. El poble no ha optat per nosaltres. El dia 19 fou la primera passa que pot menar al feixisme. Seguiran fatalment les altres. A la Península l'allau antirepublicana és impressionant. I aquesta Catalunya de la Lliga indiferent i, com sempre, esllavissadissa, i del partit d'Esquerra, desorientada i en liquidació, ¿quin pensament, quina força podrà posar contra la riuada monarquitxant?

Fa angúnia pensar en tot això, i voldríem que fossin temences equivocades. Però no ho creiem; veiem el nostre poble ficat en un camí que arreu ha conduït a la tirania. En sentim un gran dolor; però creuríem covardia inexcusable no expressar-nos amb tota franquesa. És l'únic bé que ens està permès de fer al país. La resta, el sofriment, l'experiència i el temps tant de bo ho facin! Nosaltres, malgrat tot, no desertarem.²²⁶⁰

El dijous següent, Amadeu Hurtado escrivia l'article principal de *Mirador*, amb un títol que semblava més aviat un propòsit personal: «Després de diumenge: Altra cop a la feina de cada dia». En ell assegurava que «la República no ha trobat el seu camí. En comptes de produir partits republicans que la governessin en un sentit democràtic, s'entesta a realitzar-se dins el temps per salts violents d'un extrem a l'altre. D'un esquerranisme encara poc cuit, ha oscil·lat cap un dretisme negre. Amb una marxa com aquesta, cap situació no pot aprofitar res de l'obra anterior. L'actual Parlament, si és conseqüent amb ell mateix, no té més remei que destruir tota de l'anterior».²²⁶¹ Augurava, però, que «l'absència forçada d'obra constructiva, per falta de temps i energies, esmerçades únicament a desfer, donarà com a conseqüència un malestar i per tant, un altre bot sentimental del poble a una esquerra ben primària i negativa» i que la classe neutra, fatigada «d'aquests desplaçaments tan rabiosos» abdiqués dels seus drets en favor de «qualsevol dictador, amb la particularitat que a Espanya, el feixisme, com tots els moviments polítics que perden graduació envers els de la resta d'Europa, seria un feixisme lil·liputenc, un migrat militarisme burocràtic». Pel que feia a Catalunya, es lamentava que Macià no hagués transformat la força sentimental congriada en motor d'un partit de govern, i davant el fracàs d'ERC a l'hora de construir el país, el poble català havia optat de manera irreflexiva per donar el seu suport a l'anti-Esquerra, és a dir, la

---

²²⁶⁰ «El poble no ha optat per nosaltres». *LP*, 21 de novembre de 1933.

²²⁶¹ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Després de diumenge: Altra cop a la feina de cada dia». *Mirador*, núm. 251. 23 de novembre de 1933.

Lliga, un partit que Hurtado augurava que, amb la seva història de claudicacions forçades per una necessitat interna, a la que s'emboliquessin les coses cediria el pas a un militarisme o un dretisme negre i que a les Corts quedaria devorada pels agraris com en el passat havia quedat sepultada pels mauristes. I acabava dient:

I bé. Catalunya no pot ésser tot això. Catalunya encara no s'ha retrobat a ella mateixa. Però existeix; desorganitzada, caòtica; i ensems viva i plena d'il·lusions. Hi és tot; només falta que la multiplicitat és sàpiga reduir a unitat. No hi ha la idea patriòtica prou clara.

Quan un català vol servir Catalunya només s'imagina quines paraules trobarà que siguin més estridents per a simbolitzar aquest propòsit i, de passada, fer quedar malament els altres catalanistes. Rarament se li acut que ha de fugir d'aquest patriotisme de «sepulcre del Cid» traduït al català. No n'hi ha gaires que s'hagin adonat que el veritable patriotisme comença per l'elevació del to moral d'un mateix i que una nació no es pasta solament a les urnes i els dies d'eleccions, i que és una pobra consciència la del ciutadà que se la forma exclusivament en reunions mitinesques. Fins que cada català no tingui una «vida interior» catalana i no sàpiga discernir entre el fet i el crit, no reeixirem del tot a ésser un poble lliure.

El dirigent d'Acció Catalana va acabar de perfilar la seva opinió sobre el nou escenari polític en una enquesta de l'*Heraldo de Madrid*, a la qual va respondre juntament amb l'exministre socialista Indalencio Prieto, el líder dretà José Maria Gil Robles i l'exministre monàrquic afiliat al Partit Radical Santiago Alba:

- ¿Qué opina del resultado de las elecciones?
- Es el resultado que estaba previsto desde que se consintió la disolución de las Cortes Constituyentes. Me extraña que haya podido sorprender a nadie. No pudo haberse realizado un acto de eficacia más decisiva para el triunfo de las derechas que el acuerdo, adoptado por la casi totalidad de los partidos republicanos, de formar parte de un Gobierno para despedir como un estorbo las Cortes Constituyentes. Era declarar, conforma con la campaña de los derrotistas de la República, que aquellas Cortes se reputaban inservibles por males. Y esperar después de esto que podría levantarse la opinión republicana para defender la obra de las Cortes disueltas me parece sencillamente una locura.

[...]

Lo grave de estas elecciones, con serlo mucho, no es el triunfo de las derechas monarquizantes, sino el fracaso de los republicanos que aspiraban a constituirse en partido de gobierno. Han sido como siempre unas elecciones negativas o protestarias

que retrasar una vez más la constitución interna del país. Ha votada la gran masa ajena a los partidos para expresar su descontento, pero sin ninguna afirmación concreta; y esta masa se ha desviado en su mayor parte de la República, [...] quedando enfrente otra parte que no cree todavía que la República sea un instrumento de gobierno sino una simple continuación del viejo sistema de lucha opositora. La derrota del grupo Azaña y la nuestra en Cataluña son una demostración palpable de una falta absoluta de sentido de gobierno en la masa republicana, que hubiese podido enmendarse con la continuación de las Cortes Constituyentes. Si éstas no se hubiesen disuelto no hubiesen tardado en darse cuenta de la necesidad de subordinar las particularidades partidistas al interés supremo de la construcción nacional, como revelaban varios aspectos de los últimos días de su existencia.²²⁶²

A la seva resposta al qüestionari de l'*Heraldo*, recordava els vaticinis dels diputats estrangers que havien acudit a les conferències de la Unió Interparlamentària, que havien recomanat continuar la tasca de les Corts Constituents si no volien anar al desastre, fruit d'haver danyat vells interessos sense haver-ne consolidat de nous. I després d'afirmar que potser Lerroux, intervingut i mediatitzat per la dreta, acabaria sent, com ell mateix havia profetitzat, víctima de la lluita que havia encapçalat contra les Corts Constituents, Hurtado, a la pregunta sobre com veia el futur polític d'Espanya, assegurava que:

No pueden hacerse profecías en ningún sentido. En tiempos normales cabría esperar una reacción inmediata de las izquierdas contra el triunfo de las derechas, sobre todo si éstas pretendiesen abusar de su fuerza transitoria. Pero los tiempos actuales no tienen nada de normal en el Mundo, y todo depende del reflejo que puedan tener en nuestro país los acontecimientos de afuera. Se ha hablado, por ejemplo, de posibles intentos de revolución social. Me parece muy difícil que la masa que no ha sabido resistir sin protesta las molestias naturales de un cambio de régimen político pueda tolerar esta clase de intentos. Pero me parece mucho más difícil mientras subsista la actual constelación el Mundo. El caso es que en todos los pueblos donde se ha querido ensayar una revolución social se ha convertido súbitamente en un movimiento nacional agresivo, de tipo antidemocrático e imperialista, al que han sucumbido por un misterio inexplicable los elementos más revolucionarios. Si no llegamos a tiempo para construir un grandes partidos republicanos con un sentido constructivo, de gobierno democrático, y continúan actuando las viejas formaciones con sus incoherencias absurdas y sus verbalismos sin contenido, creo que la desesperación de las clases medias, que son la nueva fuerza que se está levantando en el Mundo, y a las cuales llama Vandervelde masas trabajadoras, podrá hacer que la

---

²²⁶² «Tres preguntas a las personalidades políticas». *HM*, 27 de noviembre de 1933.

República derive hacia las nuevas formas del absolutismo político que constituyen la más grave de las actuales amenazas.

13.4 L'OCÀS D'UN POLÍTIC

El fracàs electoral –i la pèrdua de l'escó de diputat– va suposar l'inici del retorn d'Amadeu Hurtado a la solitud del despatx, d'on havia sortit en proclamar-se la República. Continuava essent nominalment vicepresident del partit i màxim accionista del diari de referència d'Acció Catalana, fet que el continuava convertint en diana favorita dels seus crítics,²²⁶³ però la seva intervenció en el dia a dia va començar a esvair-se. Fins i tot algun diari va anunciar la venta imminent del rotatiu als germans Busquets, amb qui Hurtado havia participat en l'aventura de l'*Heraldo de Madrid* i *El Liberal*: «Don Amadeo Hurtado el último refuerzo político y económico que recibió Acción Catalana, empieza a dar muestras de un abatimiento parecido al que le llevo en otra época a retirarse de la política. Y en estas circunstancias, *La Publicidad* se resiente de lo que ocurre en el seno de su partido. Cada día llegan bajas a la Administración. Escasean los anuncios. El texto del Periódico es gris, como la posición política de Acción Catalana. Todo respira allí pesimismo y desesperanza».²²⁶⁴ El desembre, com escriu Hurtado a les seves memòries, «un esdeveniment transcendent que havia de transformar en aquell acabament de 1933 el destí de la Generalitat» (p. 789). Es tracta de la ràpida malaltia i mort, el dia de Nadal, del president Francesc Macià: «La notícia va ésser rebuda amb veritable consternació per gairebé la totalitat del poble, com si s'hagués adonat que en aquella mort inesperada podia haver tingut una part de culpa la desviació del fervor sentimental de la multitud que havia estat per a Macià la raó suprema de la seva vida» (pp. 789-790). Malgrat l'allunyament dels dos amics, Amadeu Hurtado va estar pendent de l'evolució del seu vell company de política.²²⁶⁵ La filla del president de la Generalitat, Maria, quan relata l'agonia del seu pare a la Casa dels Canonges:

També va venir Amadeu Hurtado, l'amic d'infantesa del pare amb el qual tant s'havia avingut sempre, però la política dels darrers temps els havia malauradament separats. El servent va entrar a l'habitació on ens estàvem la mare i jo fent companyia al pare i va dir

---

²²⁶³ Els acudits satírics de la dreta i l'esquerra eren curiosament idèntics, amb la presència destacada de Josep Maria de Sagarra, integrant de la candidatura d'ACR. *D.I.C.*, núm. 127. 25 de novembre de 1933. *LET*, núm. 2841, 15 de desembre de 1933.

²²⁶⁴ «*La Publicidad* canviarà d'amos?», es preguntava *La Humanitat* citant *Renovación*. *LH*, 16 de desembre de 1933. Responia *La Publicidad* assegurant, «*La Publicidad* és allà on era». *LP*, 17 de desembre de 1933.

²²⁶⁵ *LVC*, 19 de desembre de 1933. *LVC*, 21 de desembre de 1933. *LVC*, 26 de desembre de 1933.

que hi havia el senyor Hurtado. Jo vaig alçar-me de seguida per anar-lo a veure, però el meu pare, tot i que en aquells moments patia molt, va deturar-me amb un gest de la mà i dirigint-se a la meva mare li va dir: «Eugènia, per l'Amadeu vull que baixis tu. Digues-li de part meva que, a ell i tots aquells amics que la política ens ha separat, desitjo tornarlos a veure per aquesta casa quan em posi bo». La meva mare es va alçar complaent, però vaig veure que feia un gest amb l'espatlla que volia dir: «Ara que jo no hi ha remei el vénen a veure». ²²⁶⁶

L'endemà d'aquell Nadal en què moria el primer President de la Generalitat republicana, diada de Sant Esteve, *La Publicitat* s'afegia al «dolor que sent Catalunya per la pèrdua del President Macià»:

Tots els catalans hem perdut fins mai més un gran català que assolí la unió sentimental de tots els fills de la pàtria. I és que el seu sentit d'elegància moral i aquella tenacitat cavalleresca que posà a servir la sagrada causa de Catalunya, el seu únic i suprem ideal, havien penetrat endins del cor del poble i havien fet moure de la indiferència i agregar-se al fresc del nostre moviment patriòtic, masses considerables de gent senzilla i dreturera, per a les quals la blanca testa de l'avi nimbava d'una apaivagadora llum apostòlica. ²²⁶⁷

A més d'aquest text d'absoluta inspiració hurtadiana, el rotatiu d'Acció Catalana reproduïa un fragment de la conferència sobre l'Estatut que Hurtado havia llegit a l'Ateneu Barcelonès el 25 de juliol de 1931, en la qual feia referència a la seva amistat amb Macià:

En algunes ocasions he dit que Francesc Macià era un amic meu de tota la vida. No estranyareu aquesta mostra de confiança (la de nomenar-me conseller de la Generalitat) si us dic que, amb molts anys de diferència, Francesc Macià i jo hem nascut al mateix carrer de la mateixa vila catalana. Hem passat llargues temporades sense veure'ns, altres també molt llargues sense més emocions que les de la monotonia de la vida diària, i hem participat sovint en les mateixes lluites. Em vega conèixer les seves qualitats millor que molts dels seus amics d'ara, però de totes elles només he de remarcar-ne una que considero essència. Dintre una gran rectitud, una gran tenacitat en el propi ideal, una tensió constant del seu esperit vers un objecte únic com a finalitat exclusiva de la pròpia vida. Aquesta tensió espiritual li ha permès de passar indiferent per damunt de les decepcions de la realitat, escoltar sense sentir-les les befes i les rialles que semblaven més humanes que la seva visió, i li ha permès de veure impassible com els anys anaven caient, un darrera l'altre, damunt el seu cos, deixant els rastres que no perdonen; però mentre els

---

²²⁶⁶ SARDÀ, Z. *op. cit.* p. 246. Sobre la mort de Macià, JARDÍ, Enric. *op. cit.* pp. 440-441.

²²⁶⁷ «El dol de Catalunya». *LP*, 26 de desembre de 1933.

cabells se li feien blancs i l'esperança semblava allunyar-se, amb un redreçament vigorós de les seves energies es mantenia sempre en la mateixa fe.

Quan trobeu en el curs de la vida un home d'aquesta qualitat si no us convenç, podeu deixar de seguir-lo; si la seva intel·ligència no us sedueix, deixeu-lo passar; si la seva mirada penetrant o la seva paraula no us commou, deixeu d'escoltar-lo; però quan passi, quan ja hagi passat i quan el vegeu al lluny, sempre respecteu-lo, perquè quan passa ell passa una força i de nosaltres depèn que aquesta força es perdi o que pugui aixecar tot un poble. Em plau de poder retret aquest homenatge de simpatia a Francesc Macià a les portes d'aquesta Estatut que sota la seva presidència hem aixecat entre tots.²²⁶⁸

Hurtado va participar en els funerals del seu vell amic,²²⁶⁹ presidits pel cap d'Estat Niceto Alcalá-Zamora. Aquest fet va permetre el retrobament entre l'exdiputat i el president, que no s'havien vist des de les consultes i les desavinences que havien acabat amb la constitució d'un govern presidit per Diego Martínez Barrio encarregat de dissoldre les Corts Constituents i organitzar les eleccions: «Així que em vaig acostar per estrènyer-li la mà, les seves primeres paraules, després de les usuals de salutació entre amics, van ésser per dir-me: «Ja ha vist com no he estat un Mac Mahon». Feia naturalment referència a la meua carta de durant la crisi, que retenia en la seva memòria excepcional. Tenia part de raó, perquè no havia dissolt el Parlament contra la voluntat de la majoria, sinó amb el consentiment unànim dels partits que la formaven, però desgraciadament per a ell i per a la República, el resultat de les eleccions, més temut que previst per mi, havia produït el mateix efecte d'una ruptura entre partits ofesos» (p. 791), i afegeix a les seves memòries, recordant aquella trobada que, «com que no estava autoritzat a discutir de política amb el cap de l'Estat, em vaig limitar a dir-li que desitjava per a ell i per a tots que la desaparició de les Corts constituents no alterés la vida normal de la República» (p. 791). Després d'aquesta trobada al Ritz, Amadeu Hurtado va tenir ocasió de dinar amb un grup de polítics —exministres i diputats o exdiputats a Corts— que no amagaven l'hostilitat cap al president de la República, a qui retreien la traïció d'haver atorgat el govern a la coalició dretana encapçalada per Alejandro Lerroux, d'acord amb els resultats electorals, i no impulsar una nova dissolució del Parlament: «Aquestes converses inoblidables em van demostrar que, com havia pressentit durant la campanya electoral, ja no tenia res a fer en la política del meu país. Comprovava una vegada més que em faltaven per a l'acció

---

²²⁶⁸ HURTADO, Amadeu. «Francesc Macià» (De la conferència sobre l'Estatut de Catalunya pronunciada a l'Ateneu Barcelonès el 28 de juliol de 1931). *LP*, 26 de desembre de 1933.

²²⁶⁹ *LVC*, 28 de desembre de 1933.

qualitats que no encertava a descobrir que em sobraven defectes que no em coneixia, però, potser, com diu la frase cèlebre, no tenia el «defecte necessari» (p. 792). Alhora, per a Hurtado la mort de Macià també havia destruït el pla polític d'Acció Catalana, d'aprofitar la debilitat d'ERC per aconseguir un acord de govern. Com escriu el seu líder alguns anys després: «Haver de tornar a començar, adaptant-nos a la nova situació de l'Esquerra, fatalment cridada a refer-se amb agitacions espectaculars, era una feinada massa pesada i massa estranya a les meves aptituds. No vaig comunicar a ningú ni cap manera deixar traslluir aleshores ni després aquest estat d'ànim, disposat a continuar dintre del partit fins que insensiblement, limitant cada dia més les meves intervencions, me'n trobés fora i reintegrat altra vegada a la meua vida professional» (p. 793). Aquestes pàgines de les seves memòries tenen un aire crepuscular. De final d'etapa. També una nova conversa amb Alcalá-Zamora al Ritz:

Vam estar unes hores de conversa sobre temes allunyats de la política, a menys que fos el de comentar les possibles derivacions de la mort de Macià en la futura composició de la Generalitat, i sense fer cap referència a res del que respecte d'ell havia sentit dir. Va venir a saludar-lo un condeixeble seu dels seus temps universitaris que per la seva amistat havia estat una curta temporada governador civil d'una província, i, en retirar-se el company i preguntar-me Alcalá-Zamora si jo havia fet bona carrera, em vaig permetre de dir-li que, entre altres èxits, havia tingut el d'arribar a president com ell, perquè ho era d'una associació de propietaris d'una barriada de la ciutat (p. 793).

L'endemà del solemne enterrament, com cada dijous, apareixia un número de *Mirador*, aquest associat «al dol general per la mort de Francesc Macià, president de la Generalitat de Catalunya», i amb un article sense signar però escrit de puny i lletra per Amadeu Hurtado dedicat a «Francesc Macià. El seu caràcter i la seva força», que només podia haver escrit algú com ell, que el coneixia de temps i de prop. Hurtado assegurava que amb la seva mort, Catalunya perdia un polític diferent dels altres polítics, que deixà una empremta per allà on passà i augurava que la figura de Macià «ofereix unes característiques especials que la faran digna d'estudi per als futurs historiadors de la lluita de Catalunya per les seves llibertats i no menys per als que escriguin sobre la implantació i consolidació de la República Espanyola».²²⁷⁰ Advertia, però, que «per nosaltres l'anàlisi serà molt més difícil el que serà per ells. Judicar serenament no pertany a aquestes hores», però de tota manera, admetia que hi havia alguns elements per traçar «una modesta teoria

---

²²⁷⁰ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Francesc Macià. El seu carácter i la seva força». *Mirador*, núm. 256. 28 de desembre de 1933.

sobre la figura i el caràcter del President suara traspasat que Catalunya plora». En primer lloc, Hurtado assenyalava que Macià, «dins la turba de revolucionaris i reformadors que es movien abans de l'adveniment de la República i àdhuc després, era l'únic que manipulava una cosa real»:

En veritat no és mogué mai de la idea de Catalunya; és a dir, d'un poble existent, amb història composta de present, passat i futur i amb homes de carn i ossos. Fins i tot quan feu política de cara al poble és que s'adonà que l'única massa de combat era la gent senzilla, tractada de manera paternal i absent de cabòries. Era impermeable a ideologies buides o ventureres que tant solen apassionar per Espanya la gent revolucionària. Fou Macià un revolucionari sense teories, i, probablement sense proposar-s'ho, l'únic dels revolucionaris que tocaven de peus a terra i que representava una força de debò. No s'erra, doncs, Charles Maurras, quan afirma que sense ell que projectà l'enorme força que és Catalunya contra el règim, potser Alfons XIII encara residiria al Palau d'Orient.²²⁷¹

Aquestes qualitats i la seva posició «pràctica i realista» havien permès aconseguir, per a Hurtado, «l'agregació de grans masses obreres al moviment catalanista» a qui Macià «predicant-los un sentiment catalanista, els assenyalà un deure, una tasca i, naturalment, unes possibilitats d'acció i entusiasme». A més, l'altra característica de Macià era no defallir davant l'allunyament de l'èxit, perquè «intuïa que la primera cosa que calia a Catalunya, per a obtenir que fos una força política eficaç, era un cert clima sentimental dintre les ànims. La resta vindria sola. Ho faria ell, o entre tots plegats, però al damunt de tots, ell». Per a Hurtado, no hi havia dubte que Macià «per atzar o per mèrit, va pertànyer a la classe dels polítics que preparen la construcció dels pobles. A Catalunya, Prat de la Riba, home més pràctic però menys suggestionador, el precedeix amb un caràcter antagònic, però amb certes semblances» i es pregunta sobre la qüestió de la seva successió: «Quan cau un home-símbol, s'ha d'esperar pacientment que en surti un altre; mentrestant s'ha de conservar el seu esforç i evitar que es perdin les posicions guanyades, tot i procedint a certes feines de detall que han restat enlaire durant els moments de l'allau sentimental dels pobles». Per al polític, «conservar les adquisicions obtingudes per a la pàtria en l'hora sentimental de Macià i arrodonir-les d'una manera intel·ligent no és pas una feina petita. L'autonomia, ell va obrir-la. Coratjosament precedí el nostre poble pels camins de l'alliberança i plantà la bandera molt endavant. Ara és l'hora de bastir al voltant de l'avançada i de consolidar la força naixent creada a l'entorn del gran català que ara

---

²²⁷¹ Hurtado fa referència l'editorial de Charles Maurras del dia de Sant Esteve. MAURRAS, Charles. «La politique». *Action Française*, 26 de desembre de 1933.

reposa després d'haver presidit la victòria de tot el poble que el tingué com a símbol i estendard».

Precisament *La Veu de Catalunya* d'aquell mateix es dia es preguntava qui substituiria el president difunt i aventurava «¿El senyor Companys, president de la Generalitat?», i assegurava que malgrat en vida de Macià el nom de Lluís Companys no era ben vist ni pel grup de *L'Opinió* ni per l'Acció Catalana d'Hurtado, «hom no sap el que ha passat, però ara semblant designació es vista agradablement per aquell grup i pel que resta d'aquest».²²⁷² Amadeu Hurtado fa un ampli retrat de Companys, que ens permet consignar la seva relació els anys previs a l'arribada d'aquest a la presidència de la Generalitat, que suposaria també «el període més tràgic de la seva vida atzarosa» (p. 794), en què reconeix que «en recordar ara la seva elecció, és impossible apartar del pensament la fi immerescuda que un destí cruel li tenia reservada» (p. 794):

No puc i encara menys negar que m'havia inspirat sempre gran simpatia precisament per raó del que molta gent creia els seus defectes, els quals eren els propis d'una vida poc ordenada i bohèmia, perquè són defectes que tenen la contrapartida natural d'un tracte afable, d'un desinterès espontani i sense afectació i d'una ingenuïtat que és més atractiva quan vol ésser maliciosa. La seva dèria principal havia estat la política per la política amb la mateixa devoció dels qui senten i practiquen l'art per l'art, però que no tenen ni temps ni humor de formar-se a manera o estil que pugui donar a l'obra pròpia el signe d'una creació personal. (pp. 795-796).

El judici, tot i la benevolència patrícia d'Amadeu Hurtado, no és gaire diferent del que expressa algú tan pròxim a ell com Claudi Ametlla, amic de joventut de Companys quan tots dos freqüentaven una penya «de periodistes intoxicats per la política i afectats per les coses de l'esperit» al Cafè Suís de la Rambla, que no dubta en titllar-lo a les seves memòries com un «inquiet, inestable, un extremista temperamental, que mai no consentia estar a la dreta de ningú en cap programa, empresa o acció política. Era, en conjunt, un arrauxat, poc proveït d'aquell sentit de responsabilitat que tant mancava, també, als polítics d'aquests temps».²²⁷³ Fos com fos, Companys es va saber moure per arribar a substituir Macià davant d'altres opcions que en aquell moment s'havien pogut posar sobre la taula, i arribava a la presidència de la Generalitat el darrer dia de 1933. L'endemà començaven les consultes amb els diferents partits d'esquerres, entre els quals van ser

---

²²⁷² «El senyor Companys, president de la Generalitat?». *LVC*, 28 de desembre de 1933.

²²⁷³ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 240.

convocats Lluís Nicolau d'Olwer i Amadeu Hurtado, president i vicepresident respectivament d'Acció Catalana Republicana, per a formar un govern de coalició.²²⁷⁴ Com explica a les seves memòries, a Acció Catalana li havia estat ofert un lloc i va ser designat per ocupar-lo Martí Esteve, que ocuparia la conselleria de Finances. L'exigència de dos llocs per part dels dirigents del minúscul PNRE, format pel grup de *L'Opinió*, va fer que Companys confiés en Hurtado la solució del conflicte, que passava per assegurar que ACR no cediria davant l'ambició dels altres i reclamaria també dues carteres en cas de no retirar l'exigència. L'estratègia va funcionar i els lluhins havien d'acabar acceptant la única presència al govern del seu líder, com a conseller de Justícia (p. 807). *La Publicitat* recollia una conversa del polític amb la premsa, abans d'entrar al Palau de la Generalitat:

- Pels volts de les set va arribar a la Generalitat el senyor Amadeu Hurtado. Els periodistes li preguntaren per la fórmula que aconsellaria al President, a la qual pregunta va respondre que la seva proposta coincidiria amb l'emesa pel senyor Nicolau d'Olwer.
- Com que en aquells moments el President es trobava reunit amb els diputats socialistes, els repòrters conversaren breus moments amb el senyor Hurtado:
- I els de la Lliga què feu? – va preguntar a un redactor de *La Veü*.
- Nosaltres no hem estat cridats a consultes.
- ¿Que us agradaria tenir participació en aquest Govern?
- En aquest moment, no, perquè entenem que aquesta és l'hora de les esquerres
- En això coincidim – va fer faceciosament el senyor Hurtado–; i el que hauríeu de fer és no presentar candidatura a la propera lluita electoral. O tot si més aspirar únicament a les minories.
- Això de les eleccions és una altra cosa– contestà el company.
- Ah! ¡Com que dèieu que era l'hora de les Esquerres!

En arribar ací la conversa girà a l'entorn del perill que representa per a l'autonomia de la nostra terra el triomf de les dretes espanyoles.

- Després de les declaracions de Gil Robles – va fer el company abans esmentat – tots els catalans hem d'estar a l'aguait.
- ¿Però que vosaltres no aneu junts amb Gil Robles – va fer-li el senyor Hurtado.

---

²²⁷⁴ «El señor Companys comienza las consultas para resolver la crisis». *HM*, 1 de gener de 1934.

- Em sembla que no.
- No – intervingué un altre periodista–. Ací a Catalunya Gil Robles no hi té res a fer. Ha manifestat reiteradament que la seva tendència política està ben representada per Lliga Catalana.

I ací finí la conversa, car el senyor Hurtado fou cridat a la Presidència.

En sortir, eren les 7'55, el senyor Hurtado va dir que s'havia expressat en termes idèntics als exposats pel senyor Nicolau d'Olwer, i que no podia afegir més.²²⁷⁵

El consell de Nicolau havia estat «una àmplia concertació de forces d'esquerres, catalanistes i republicanes». *La Veu de Catalunya*, que en un aclariment negava la conversa entre Hurtado i el seu repòrter –que atribuïa irònicament a l'emoció del redactor de *La Publi* en saber que el seu editor havia estat cridat a consultes a la Generalitat²²⁷⁶, afegia que se li havia preguntat a Hurtado sobre si anirien junts a la properes eleccions municipals, que s'havien de celebrar el 14 de gener de 1934.²²⁷⁷ L'ambient d'unitat republicana aconseguit per Companys, venia beneït pel míting organitzat per presentar les candidatures de coalició republicanes, al qual van ser convidats els caps de files dels partits d'esquerres espanyols, entre ells Manuel Azaña i Indalencio Prieto. Malgrat que voluntàriament no va prendre part en la campanya –el seu fill Odó era candidat a regidor,²²⁷⁸ segons diu el seu pare en «una decisió personal contra el meu consell»– els atacs de la dreta van ser constants.²²⁷⁹ Fins i tot, la seva bèstia negra Manuel Brunet, acusava Hurtado de ser l'inspirador del bloc d'esquerres de la Monumental.²²⁸⁰ *D.I.C.* publicava un sagnant retrat d'Odó Hurtado:

El noi de l'Hurtado va per regidor. El noi de l'Hurtado és un advocadet, més o menys elegant, més o menys eixerit, que de tant de pressa que vol anar, sembla que tingui una formigor a les cames. Una vegada, tot apressant-se d'aqueixa manera, havia aconseguit

²²⁷⁵ «Sembla que avui hi haurà nou Govern». *LP*, 2 de gener de 1933.

²²⁷⁶ «Un aclariment». *LVC*, 3 de gener de 1934

²²⁷⁷ «El senyor Hurtado». *LVC*, 2 de gener de 1934.

²²⁷⁸ *LVC*, 9 de gener de 1934.

²²⁷⁹ «Llanterna política». *LVC*, 2 de gener de 1934. «L'hora de les esquerres en l'administració electoral». *LVC*, 3 de gener de 1934. «Ja estan tots junts». *LVC*, 5 de gener de 1934. «Llanterna política». *LVC*, 5 de gener de 1934. *D.I.C.*, núm. 133. 6 de gener de 1934.

²²⁸⁰ BRUNET, Manuel. «El míting de la Monumental». *LVC*, 9 de gener de 1934. Hi tornaria a BRUNET, Manuel. «Les esquerres al servei del feixisme». 26 de gener de 1934. Abans, en la mateixa línia, sense signar. «On van les esquerres catalanes?». *LVC*, 9 de gener de 1934. Al costat, una caricatura de Castanys mostrava Hurtado fent reverències a un castís representant castellà. També apareixia en una caricatura, juntament amb Companys i Lluhí, l'endemà, 10 de gener de 1934, en una pàgina on es podia llegir un «Això no és lícit, senyor Hurtado». *LVC*, 10 de gener de 1934. Entretant, *La Veu* insistia que *La Publicitat* «no vibra» i «les baixes de socis plouen a Acció Catalana». *LVC*, 12 de gener de 1934.

d'arribar a certa oficina ben remunerada de la Generalitat. Però, com que encara no hi estava ben agafat, en va caure com un sabatot.

Ara va de regidor... Guanyarà, no guanyarà? La croada que cada candidat mobilitza pel seu cantó, perquè no es quedi a terra dins la minoria! El noi de l'Hurtado deia en un cercle d'amics:

– Ara, si m'agafo encara que el carenell sigui de vidre, no em deixaré anar!

Nosaltres li aconsellaríem que abans, de totes maneres, s'estengués un matalàs. Així almenys no es farà tant de mal, i a més, no sentirà tant el catacruc.²²⁸¹

Odó Hurtado, que llavors tenia 32 anys, era llicenciat en Dret²²⁸² i advocat com el pare i militava a ACR des d'abans de l'arribada del patriarca a la direcció del partit. De fet, ja s'havia presentat per aquesta agrupació política a les eleccions municipals de 1931, que havien portat la República. Professionalment, treballava al despatx patern i s'encarregava d'assumptes mercantils, com la secretaria de la Societat Espanyola de Carbur Metà·lics,²²⁸³ a més de ser diputat cinquè del Col·legi d'Advocats de Barcelona.²²⁸⁴ *La Veu de Catalunya* assegurava maliciosament que l'elecció d'Odó Hurtado com a regidor, que assumiria la responsabilitat d'Abastiments, era una operació promoguda pel seu pare, en detriment de Ferran Boter, un altre correligionari d'ACR.²²⁸⁵ Gràcies a les cròniques dels diaris *La Vanguardia* i *La Publicitat* sabem com es va viure la victòria electoral de la Coalició d'Esquerres Catalanes a l'estatge social d'ACR, a la Gran Via de les Corts Catalanes 589 –a l'edifici del costat del Coliseum–, on durant tot el dia hi havien passat personalitats, candidats i afiliats per recollir impressions o evacuar consultes. A la tarda, tancats els col·legis hi van acudir els prohoms del partit, com Nicolau, Martí Esteve, David Ferrer, Josep Barbey, Ferran Cuito i, òbviament, un dels primers en arribar va ser Amadeu Hurtado –que va ser rebut amb «entusiàstics aplaudiments»–, per seguir els primers resultats parcials que anaven arribant des de la sala d'actes de l'edifici, des d'on els anaven transmeten al públic reunit al carrer que els acollia amb aplaudiments i mostres de satisfacció per l'elecció d'Estanislau Duran i

---

²²⁸¹ *D.I.C.* núm. 134. 13 de gener de 1934.

²²⁸² S'havia llicenciat l'any 1924, com el seu amic i company d'estudis Tomàs Roig Llop. *LV*, 17 de febrer de 1924.

²²⁸³ *LP*, 7 de febrer de 1934. També exercia de secretari del consell d'administració de la Colonizadora de la Guinea Continental S.A. (*LV*, 17 d'abril de 1931) i de Manantiales y Tubos Bonna, S.A. (*LV*, 24 d'abril de 1931). De l'estreta relació entre Carbur Metà·lics i la família Hurtado en dona testimoni la carta del patriarca Amadeu Hurtado al diputat radical i secretari d'Alejandro Lerroux, l'enginyer militar Ubaldo de Azpiazu Artazu, de 24 de gener de 1934, en què es fa referència a Víctor Riu, fundador de la societat.

²²⁸⁴ *LV*, 4 de juny de 1932.

²²⁸⁵ «Llantera política». *LVC*, 27 de gener i 2 de febrer de 1934.

Reynals, Ferran Boter, Tomàs Pumarola i Odó Hurtado. A quarts de nou els reunits ja havien augmentat fins a dificultar el trànsit de l'artèria barcelonina, i els dirigents del partit es van veure obligats a sortir al balcó per a dirigir-se als concentrats, que els reclamaven entusiastes. Va parlar Nicolau d'Olwer, president del partit, que va assegurar que aquella victòria, a la qual havien contribuït decisivament els homes d'ACR, constituïa una lliçó que no es podia oblidar: «el motor que mou la política espanyola és Catalunya i l'empenta nostra se sent al recó més amagat de la resta de la Península».²²⁸⁶ Odó Hurtado es dirigí als congregats en nom dels regidors electes, mentre el seu pare parlava amb un reporter de *La Vanguardia*, valorant la importància d'aquella candidatura victoriosa, una coalició inèdita en els gairebé tres anys de República: «No sé si todos se han dado cuenta de la transcendencia de este acontecimiento. Los hechos vendrán a demostrarlo. No era posible que la democracia catalana actual se hallase siempre en la alternativa de tener que escoger para su gobierno para su gobierno un solo partido republicano y un partido monarquizante como la Lliga. Era absolutamente indispensable ayudar a la creación de partidos de gobierno republicanos que se repartieran la opinión del país para representarla, juntos o por separado, según las necesidades de cada hora».²²⁸⁷ Aquest triomf venia a reforçar la idea que al costat d'ERC calien d'altres partits republicans que fossin socis o alternativa i amb els quals es poguessin constituir aliances com la que acabava de guanyar, que per a Hurtado, havia de ser «un estímulo y una esperanza» per als partits republicans espanyols en formació, als quals Catalunya assenyalava la norma per l'enfortiment de les forces que havien de consolidar la República.

Aquella victòria va fer que la premsa comencés a parlar de «Cataluña, baluarte inexpugnable de la República», tal com titulava la seva portada l'*Heraldo de Madrid* de l'endemà dels comicis.²²⁸⁸ Al mateix diari, Amadeu Hurtado feia un primer comentari sobre el resultat, assegurava que la victòria de les esquerres catalanes demostrava que la unió de les esquerres era un fet que responia a una realitat popular i que el seu assoliment era desitjat veritablement pel poble catalanista i republicà. A més, considerava que «el triunfo de las izquierdas en Barcelona y en toda Catalunya, como casi se prevé por los datos que se van recibiendo, es de una importancia transcendental en cuanto al desarrollo ulterior de la política catalana y tendrá una resonancia profunda respecto a la política

---

²²⁸⁶ «Les eleccions a la ciutat de Barcelona». LP, 16 de gener de 1934.

²²⁸⁷ LV, 16 de gener de 1934.

²²⁸⁸ HM, 15 de gener de 1934.

general española».²²⁸⁹ Potser per l'antiga vinculació entre el diari madrileny i l'advocat barceloní era el motiu que, juntament amb unes declaracions del president Companys, ell fos l'única personalitat que analitzava aquella victòria esquerrana a la portada del diari l'endemà de les eleccions municipals celebrades a Barcelona. L'endemà hi tornava amb un nou comentari a l'edició nocturna del rotatiu republicà madrileny, en què insistia en el que havia anat dient des de la nit electoral.²²⁹⁰ Més extensament es va esplaïar en dos llargs articles publicats a *Mirador* en dues setmanes consecutives. Especialment el primer, dedicat a l'escenari obert amb les eleccions municipals, era un resum del seu pensament polític en aquell moment.²²⁹¹ En ell deixava constància que en poques setmanes, la majoria electoral havia passat de la dreta a les eleccions generals a l'esquerra a les municipals, i que «n'hi hagut prou amb dues o tres manifestacions dels enemics de la República i de Catalunya per deixondir tot un poble en massa i corre-cuita». En aquest sentit, les multituds havien mostrat un senyal d'alarma perquè «volien que l'esquerrisme republicà de primera hora, turbulent i desarticulat, es convertís en constructiu i desarticulat», apostant per un «ordre vell, tan decrepit com vulgheu, però un ordre al capdavant», que podia «ser una mena de miratge, semblar un ideal progressiu mentre no creéssim el nou estat de coses». Ho desenvolupava quan afegia: «Mentre el partit del 12 d'abril cregué que n'hi havia prou amb haver encetat la revolució, però que no calia acabar-la d'arrodonir, donant més importància a una sentimentalitat republicana que a l'obra d'estructuració de la República, fou impossible de dotar el poble de prou matisos de republicanisme de prou matisos de republicanisme esquerrà concret, pràctic. Fora d'aquest torbellí d'energies en naixença, només hi havia l'ordre vell de la Lliga». Sobre l'històric partit catalanista conservador, a qui dedicava el següent article, Hurtado assegurava que «la seva indiferència enfront de les formes de govern els era una facilitat en la monarquia i una dificultat en la República». A la famosa sentència de Cambó, «aparentment imparcial, hi havia més sentit favorable a l'ordre de coses que la República malda per destruir o per transformar» que no pas als que venia a establir la República. I, pel que feia al catalanisme, Hurtado assegurava que si aquesta ja s'havia anat tornant feble durant la monarquia, quan «s'anava congriant un nou sentiment de catalanitat enmig

---

²²⁸⁹ «Declaraciones de don Amadeo Hurtado sobre el triunfo de las izquierdas». *HM*, 15 de gener de 1934.

²²⁹⁰ «Don Amadeo Hurtado habla de la jornada electoral». *HM*, 16 de gener de 1934.

²²⁹¹ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Després de diumenge: Guiatant enllà». *Mirador*, núm. 259. 18 de gener de 1934.

de gentades tradicionalment apartades del moviment patriòtic»,²²⁹² la catalanitat de la Lliga «avui és pràcticament nul·la, un mer sentiment colgat al fons del pit sense cap expressió real; només un confort de consciència individual, una devoció sincera, per bé que tèbia i poc activa». Per això no considerava aquesta —a qui en el segon article en retreia l'actitud al Parlament de Catalunya, d'on amenaçava de retirar-se— alternativa de poder a l'Esquerra, sinó que calia «estructurar un nou ordre i esbandir l'antic. El remei únic estava a aplegar els esforços de tothom per a fer impossible el retorn de les coses velles i prescrites. I els polítics ho han entès. Els partits d'esquerra s'han coaligat i la Lliga, encertadament d'esma, s'ha arreplegat amb els carlins. Els camps han estat clars, i el poble dictant sentència, opta per la república, el nou règim i esbandeix el vell ordre de coses». Quan aquesta tasca d'eliminar tot rastre de l'antic règim hagués estat finida, cada partit republicà podria anar per la seva banda i «el torn, fatal a tota política democràtica, serà entre partits d'essència republicana i el nou ordre de coses, llavors, serà un fet perfecte. Canviaran els matisos, però no hi haurà la por, com fins ara, de fer canviar el color essencial de la nostra autonomia i la República connatural amb ella».

Entretant, Amadeu Hurtado es va refugiar, sobretot, al diari, des d'on va seguir l'afer Stavinski²²⁹³ —«d'una transcendència semblant, encara que per motius diferents, a la del remot procés Dreyfus» (p. 811)—, un escàndol de corrupció política que va posar en joc la III República francesa i que aixecà protestes tumultuoses animades per l'extrema dreta antiparlamentària que amenaçà de prendre l'Assemblea Nacional i per les forces obreres, que cridaren a la vaga general, i que suposà la renúncia del govern d'Édouard Daladier —que havia rellevat Camille Chautemps— i la formació d'un govern d'unitat nacional encapçalat per l'expresident Gaston Domergue. Bon coneixedor de la política i els intel·lectuals francesos, l'editor de *La Publicitat* va publicar diversos articles sobre el cas. En el primer anunciava que «Comença un gran drama polític»,²²⁹⁴ i assegurava que si l'afer Dreyfus havia suposat la consolidació de la república democràtica davant el

---

²²⁹² HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Uns conservadors prudents». *Mirador*, núm. 260. 25 de gener de 1934.

²²⁹³ Tot i que a França el cas Stavinsky havia esclatat els darrers dies de 1933, amb la detenció del director del Crèdit Municipal de Baiona, Gustave Tissier, el 23 de desembre, la mort de Macià i l'elecció de Lluís Companys com a president de la Generalitat van fer que les primeres referències al cas no apareguessin a *La Publicitat* fins al dia 4 de gener: «Una estafa de 200 milions de francs: El rus Stavinsky, príncep dels estafadors, habitual de les platges de moda, n'és l'autor». *LP*, 4 de gener. A partir d'aquí es fa referència al cas i a la crisi política que es tancaria amb el gabinet Domergue, els dies 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 19, 20, 21, 23, 25, 26, 27, 28, 29 i 31 de gener i 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15 i 16 de febrer.

²²⁹⁴ HURTADO, Amadeu. [Sense signar] «L'afer Stavinsky: Comença un gran drama polític». *LP*, 27 de gener de 1934.

tradicionalisme absolutista, l'escàndol Stavinsky suposava «la batalla de totes les forces antidemocràtiques, en barreja pintoresca des del “camelot du Roi” fins al comunista, contra el liberalisme i el Parlament», i afegia «els que volen ser acusadors són els antics antisemites, amb l'afegitó dels comunistes, que hi posen la mateixa salsa picant dels vells revolucionaris a la Rochefort, també antridreyfussistes. Aquests inculpen llurs acusadors d'ahir, els homes de l'actual política francesa, en un moviment de revenja. El poble entre ambdós, bull i s'agita. ¿Què pot sortir-ne de tot plegat?». Anant més enllà de l'afer en sí, Hurtado hi veia en joc la democràcia francesa i el seu sistema financer, judicial, funcional i parlamentari, davant la lluita plantejada pel nazisme, el feixisme i el comunista soviètic, i augurava que si els polítics francesos aconseguien mantenir el cas dins els límits de la justícia davant «els que interessats empastifar-ho i desorbitar-ho», deturarien «no tant sols per a ells, sinó per al que encara resta de nacions lliures al món civilitzat, els progressos de l'onada absolutista que avui submergeix bella part del territori de la nostra Europa». En vigílies dels disturbis del 6 de febrer, en què manifestacions d'extrema dreta van amenaçar l'Assemblea Nacional, Hurtado feia una altra reflexió en defensa de la democràcia liberal en crisi arreu d'Europa:

El carrer, que és simplista, exigeix que sigui l'Estat el que controli tots els actes de la vida dels homes i del poble. Són molts els que pensen que si l'Estat fos més abassegador no passarien aquestes coses i malparlen del règim democràtic i liberal com l'únic propens a la corrupció i al desordre. No veuen que el mal de l'Estat no és la impotència inherent a les grans organitzacions humanes, que són màquines difícils de moure i de dirigir. La lliure intervenció, activa i personal dels ciutadans en els afers de a pròpia vida troba més fàcilment l'organització en cada cas adequada per a complir un fi d'interès comú. I ultra aquest avantatge del règim liberal i democràtic, té el de facilitat la publicitat de l'abús per a netejar l'ambient. No hi ha cap Estat feixista o comunista, dictatorial en una paraula, que funcioni millor, perquè la pròpia corrupció, més fàcil que en cap altre, el podreix per dintre per manca d'aire que el sanegi.²²⁹⁵

I augurava: «Ningú no pot saber el que sortirà de l'afer Stavinsky. Nosaltres voldríem que, per tractar-se de França, en surti un redreçament del valor espiritual de les democràcies per a lluitar contra les envestides del vell absolutisme, que està prenent en els pobles d'ara formen tan diverses de combat». *La Veu de Catalunya* s'apressà a ironitzar sobre el seguiment d'Hurtado i *La Publi* dels esdeveniments de França, amb

---

²²⁹⁵ «Derivacions de l'afer Stavinsky: El drama polític de França». *LP*, 6 de febrer de 1934.

elements clàssics del clixé antifrancès, però també tocs antisemites propis de l'autoritarisme que s'anava inoculant a la dreta parlamentària catalana:

Acostumat don Amadeu Hurtado a donar notes a la premsa sempre que es produeix alguna crisi, encara que ningú no les hi demani, sembla que ara, amb motiu de la crisi francesa, ell que se sent ciutadà de la França esquerrana i laica, ha fet pensament de donar a conèixer la seva il·lustrada opinió amb una nota.

Ja no cal dir que engegarà el clixé de sempre. Recomanarà un govern d'esquerra, una mica més d'esquerra. I ell que té com a màxim mentor *La Dépeche* de Tolosa, segurament indicarà que qualsevol dels eminents israelites, els germans Sarraut, Maurice o Albert, podria formar ministeri.

La nostra Esquerra espera el resulta de la consulta que don Amadeu ja s'imagina que li ha fet M. Lebrun.

I no cal dir que *La Publicitat* expressarà el pensament de l'home, nodrit per la cultura de *La Dépeche* i que l'eminent aspirant a exministre deurà equivocar-se com sempre.²²⁹⁶

Més enllà de la política internacional, però, Hurtado també esdevé un bon comentarista de l'actualitat política per periodistes de diversos diaris que s'interessen per la seva experimentada opinió. L'*Heraldo de Madrid*, per exemple, l'inquireix sobre la nova tàctica del PSOE, que agomboiat pel seu sector més radical liderat per Largo Caballero insistia en la revolució com a forma d'aconseguir el poder després de la victòria de les dretes, enfront dels moderats encapçalats per Julián Besteiro. En ella, aprofita per aprofundir en les seves idees crítiques amb les idees marxistes i l'estratègia revolucionària del socialisme, que jutja passada de moda:

En los primeros años de la postguerra esta actitud hubiese parecido natural a todo el mundo, porque estaban en auge los viejos dogmas de las luchas de clase; pero la experiencia ha demostrado luego que aquellos dogmas, como todos los que han inventado los hombres, se han disuelto al ponerse en contacto con la vida. No han fracasado los movimientos revolucionarios de clase por falta de audacia, como se supone por algunos, sino que han fracasado porque en la vida actúan factores muy superiores sobre la diferencia de clases, que son cosas imprecisas, siempre contingentes. El hecho es que por un misterio todavía inexplicado todas las agitaciones revolucionarias de tipo socialista se convierten súbitamente en revoluciones de tipo opuesto, sin que nada ni nadie pueda impedirlo.

---

²²⁹⁶ «Llanterna política». *LVC*, 8 de febrer de 1934. Hi tornarien l'endemà, *LVC*, 9 de febrer de 1934.

No es lugar adecuado para estudiar este fenómeno desconcertante estas ligeras notas sobre la impresión del día. Pero me parece que se necesita vivir un poco al margen de los grandes movimientos espirituales y políticos de nuestro tiempo para salir ahora con el candor de que una revolución social puede dar el poder a la masa proletaria que lo promueva. Lo inevitable aquí y en todas partes, mientras dure la actual constelación del Mundo, es que toda agitación revolucionaria de esta índole atribuye de modo inmediato el Poder a una dictadura de nacionalismo agresivo que, convirtiendo la patria en una secta, nos incorpore a todos, empezando por la masa proletaria, a la disciplina feroz de un Poder tiránico.²²⁹⁷

Per a Hurtado davant els temors d'involució a Espanya i l'amenaça dictatorial a Europa no hi havia una altra solució que restaurar enèrgicament i ràpidament la força democràtica que havia fet possible la República liberal i parlamentària, tasca a la qual s'havien de comprometre els socialistes, lluny de qualsevol temptació revolucionària. I afegia:

Un país que no ha podido soportar sin una reacción violenta la molestia de un cambio de régimen, difícilmente podría tolerar sin una reacción no menor las perturbaciones de una agitación revolucionaria como la que se anuncia. Al fin y al cabo, lo ocurrido ahora es reflejo de lo que está ocurriendo en el mundo y un presagio de lo que puede ocurrir mañana si la revolución se pone en marcha. De todos modos, creo que nuestro destino está vinculado a la suerte general de los pueblos de Europa, cuyas graves preocupaciones deberían interesarnos más que hasta ahora para orientar la vida de la República.

Aquest comentari era ampliat uns dies després en una entrevista al també madrileny *Ahora*, que, en un moment de turbulències on es temia el fantasma de la guerra civil, oferia una enquesta a diverses personalitats de la política espanyola i catalana: el president del govern Alejandro Lerroux, el líder monàrquic Antonio Goicoechea, el carlí comte de Rodezno, el líder de la CEDA José Maria Gil Robles, l'agrari José Martínez de Velasco, el vell reformista Melquiades Álvarez, el radical Diego Martínez Barrio, l'expresident Manuel Azaña i el seu correligionari gallec Santiago Casares Quiroga, el sindicalista Ángel Pestaña, el fundador de la Falange José Antonio Primo de Rivera, Félix Gordón Ordás, del Partit Radical-Socialista, el federalista José Franchy Roca, el dirigent de la Lliga Joan Ventosa i Calvell, Joaquim Maurín, del Bloc Obrer i Camperol, i Andreu

---

²²⁹⁷ «Ante la nueva táctica socialista. Don Amadeo Hurtado dice: “Un país que no ha podido soportar sin una reacción violenta las molestias de un cambio de régimen, difícilmente toleraría sin una reacción no menor las perturbaciones de una agitación revolucionaria”». *HM*, 2 de febrer de 1934.

Nin, del POUM.²²⁹⁸ Hurtado veia com una possibilitat inevitable que un moviment revolucionari que empenyés les masses a la violència donés ales al feixisme a Espanya, i feia memòria que la qüestió nacional era sempre més poderosa que la social, com per a ell exemplificava la revolució russa –«unas razas en busca de una patria», per a dir que «las patrias comienzan por defenderse de una amenaza de disolución, y acaban por imponerse. Lo grave es que se imponen atropellándolo todo, incluso la libertad y la dignidad de los hombres. Por eso digo que el fascismo no me parece posible ni imposible. No dependen de los fascistas, sino de que los otros exciten con sus imprudencias y sus verbalismos ese temor monstruoso de disolución de la patria que el causante del crimen fascista»,²²⁹⁹ i seguint amb la mirada al món introduïa una reflexió sobre el paper de les classes mitjanes com a factor determinant de la política:

Estamos asistiendo desde hace tiempo a una verdadera revolución de la clase media, que es el factor esencial de la vida de nuestro tiempo. Contra todas las antiguas previsiones, resulta que las clases medias, condenadas a desaparecer, se han afirmado como fuerzas nacionales invencibles y has trastornado el rumbo de los problemas políticos y sociales. [...] La masa se resiste a ser proletarizada y se revuelve igual contra el gran capitalismo y contra los dogmas de un colectivismo mortal. Si los partidos democráticos de izquierda no aciertan a orientar este movimiento en busca de las fórmulas que en cada caso den solución a los problemas concretos que plantea, no podrá sorprendernos que el sentimiento nacional, vinculado en la fuerza social de las clases medias, derive hacia situaciones antidemocráticas como las que ensombrecen el porvenir político de muchos pueblos de Europa.

Amb la qüestió del feixisme –Falange Española s’havia presentat en públic el 29 d’octubre de 1933 al Teatro de la Comedia de Madrid i el 15 de febrer s’havia fusionat amb les Juntas Ofensivas Nacional-Sindicalistas per formar Falange Española i de las JONS– present a tots els diaris, Amadeu Hurtado també va ser convidat a dir la seva en una enquesta del diari *Las Noticias* de Barcelona, en què va respondre a la qüestió si la propaganda feixista estava dins la llei. Per a Hurtado, el feixisme més que una idea política o social era una malaltia de les democràcies dèbils que no poden superar una crisi de transformació: «Podría decirse que las leyes prohíben o tienden a evitar la propagación de enfermedades y en este sentido, por razones de higiene social, cabría considerar ilegal

---

²²⁹⁸ «¿Qué va pasar en España?». *Ahora*, 16 de febrer de 1934.

²²⁹⁹ «Don Amadeo Hurtado, *leader* de Acció Catalana, dice que el país debe confiar la solución de sus problemas al ejercicio de sus derechos de soberanía en su régimen realmente democrático». *Ahora*, 16 de febrer de 1934.

la propaganda del fascismo, como una medida de protección de la dignidad ciudadana».²³⁰⁰ De tota manera, «esto supondría una previa calificación legal del fascino que no puede hacerse dentro de un régimen de libertad. Las leyes prohíben y castigan la ejecución de actos atentatorios a la tranquilidad pública y la integridad del Estado, pero no se opone a la libre difusión de todas las formas de pensamiento, mientras no se conviertan en actos punibles. Por este motivo, la propaganda fascista puede ampararse en nuestras leyes liberales, aunque sea la negación de todas las libertades. Contra ella no hay otra arma utilizable que el sentimiento de la propia dignidad».

Aquell 1934 va arribar al tercer aniversari de la proclamació de la República, i aprofitant l'esdeveniment Amadeu Hurtado va tornar a publicar un d'aquells llargs articles sense signar a la portada de *Mirador*, per comentar la situació política en un moment en què els tres anys des del 14 d'abril coincidien «amb moments de preocupació per a tots aquells que volen que no sigui [La República] un nom sense contingut». El govern de Lerroux amb el suport de la dreta, s'afanyava a revertir les grans conquestes del Bienni Progresista (Reforma agrària, reforma militar, etc.) i, alhora, preveia una amnistia pels participants en cop d'estat del general Sanjurjo. Per a Hurtado, el moment era seriós, però no desesperat: «Per una banda encara resta en peu la força republicana de Catalunya. Per altra, la victòria de les dretes a la Península, més que una adhesió del país a aquest ideari, significa una protesta contra la situació anterior. Cal no oblidar que la República vingué com una protesta contra el rei i, en general, a Espanya, el gran públic mai no vota a favor d'una cosa, sinó en contra d'una altra. L'explicació d'aquest temperament és senzillíssima. Espanya és un país on és molt difícil que mai arrelhi cap doctrina basada en idees generals».²³⁰¹ Per això mateix, augurava que «quan sentim parlar del marxisme o del feixisme, ens cal somriure una mica. Els ismes no tindran cap influència si no es produeix cap escena d'aquestes que mouen sentimentalment el poble. Ara, que ja és prou d'estar a la mercè d'un atzar d'aquesta mena». Per al propietari de *Mirador*, es complia «un any més de República amb un perillós decantament a la dreta i a l'antidemocràcia. Però, com a compensació, una força republicana creixent per tot

---

²³⁰⁰ *Las Noticias*, 27 de març de 1934.

²³⁰¹ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Un altre any de República». *Mirador*, 271. 12 d'abril de 1934. *La Rambla* també interrogava Hurtado sobre la conveniència de la minoria d'ERC de retirar-se del Congrés, extrem al qual es mostrava contrari. «Si totes les minories republicanes es retiren del Parlament de la República, ¿pot quedar-s'hi la minoria catalana d'Esquerra?». *LR*, 9 d'abril de 1934. Amadeu Hurtado també va participar, per aquelles mateixes dates, en la celebració de l'aniversari de la República organitzat per la Joventut d'Acció Catalana Republicana del districte IX. *LV*, 14 d'abril de 1934.

Catalunya. Per ara l'estabilitat del règim està assegurada i la seva tendència, amb lleugeres separacions del camí, també».

Però si per a Hurtado l'estabilitat del règim estava garantit, poc després del tercer aniversari del naixement de la República el govern vivia una nova crisi. Els dubtes expressats pel president Alcalá-Zamora a l'hora de signar la llei d'amnistia, provocaven la dimissió del gabinet Lerroux, que era substituït pel fins llavors ministre de Treball, el valencià Ricard Samper. Hurtado era de nou requerit per la premsa, en aquest cas *La Vanguardia*, per donar el seu parer sobre la crisi del govern Lerroux, que per a l'encara líder d'Acció Catalana, no tenia més remei que dimitir, i formar-se un nou gabinet d'acord amb la correlació de forces del Parlament. Ara bé, la possibilitat d'una dissolució de les Corts, desitjada per l'esquerra, obria un escenari que se li feia molt difícil de pronosticar. De fet, Amadeu Hurtado continuava nominalment al capdavant d'Acció Catalana, tot i anava fent per manera de desvincular-se del partit. Com explica a les seves memòries, aquell allunyament també es devia a la mala maror contra ell d'un sector del partit, encapçalat per la nova estrella política del partit, el conseller Martí Esteve i especialment la seva dona, la molt influent presidenta de la secció femenina del partit, Maria Lluïsa Cortès:²³⁰²

Recordo que feia poc, amb motiu d'una festa d'Acció Catalana, havia assistit en un banquet al gran restaurant del parc, i a l'hora dels parlaments m'havia semblat oportú, per ésser agradable amb una nota d'encoratjament als correligionaris, de fer observar que la seva força s'havia demostrat decisiva en les lluites polítiques de Catalunya per la influència del resultat electoral; i que podien tenir l'esperança d'anar guanyant en proporció creixent les simpaties de l'opinió. Aquestes paraules, contra el que suposava, van produir un descontentament en el grup preponderant; vaig comprovar-ho personalment després perquè, en acabar el banquet, sorprenia per casualitat una conversa en què l'esposa de Martí Esteve, amb la seva veu de natural aguda, deia als qui l'escoltaven: «Aquest home ens farà fracassar el partit». Com que era el mateix grup que havia impedit l'entesa amb l'Esquerra per hostilitat a Macià, no m'havia d'ésser difícil comprendre l'evolució que estava fent o havia fet. En el nou estat de coses, creat amb la desaparició del difunt president, l'antiga enemistat contra l'Esquerra passava a ésser una submissió perquè era més fàcil i més planer, en lloc de crear un partit que permetés a Catalunya d'ésser governada normalment, participar com a segon en les empreses del partit que disposava del poder. Ben mirat, tenien més raó que jo, els d'aquest grup. Un

---

²³⁰² BARAS, M. *op. cit.* p. 333.

partit d'una innegable qualitat des de la seva fundació més de deu anys endarrere no havia tingut mai la sort de guanyar ni podia ésser condemnat a continuar vivint de l'esperança de conquerir un dia l'opinió que tan sense raó se li mostrava esquerpa. A mi mateix em semblava una impertinència que, per falta d'ambicions immediates, contribuís a contrariar impaciències massa temps contingudes. (p. 809).

Aquell dinar que el polític i advocat no situa en el temps, era el banquet amb el qual es va cloure la IV assemblea del partit.²³⁰³ L'anterior assemblea havia estat l'any passat, quan Amadeu Hurtado havia entrat oficialment al consell executiu del partit. Reelegit pel càrrec, el vicepresident d'ACR va ser un dels dirigents del partit que es van dirigir als assistents. Tot just alçat pel brindis, Hurtado va recordar que havia assistit amb anterioritat a dos banquets en aquell Restaurant del Parc, on havia parlat també als assistents: per celebrar la victòria aliada i en l'homenatge a la Junta del Col·legi d'Advocats destituïda per la Dictadura.²³⁰⁴ Si el primer representava el renaixement de l'home, el segon era el renaixement de la vitalitat ciutadana i aquest tercer, era el renaixement d'ARC. La demostració de la vitalitat d'un partit amb personalitat pròpia i una tasca ben definida davant els qui creien que calia que tots els partits republicans s'enquadrassin en una sola força. L'advocat va defensar que el partit era un instrument de govern per a governar tot un el poble: «Aquesta. –diu– és la significació d'A.C. aquí a Catalunya. La d'una política per a tots els catalans. Fa notar, a continuació, que precisament per això la política d'Acció Catalana és la força més gran contra el feixisme (o una paròdia de feixisme representada per un cop de força), perquè no pretén posar una força enquadrada contra una altra, sinó que vol oposar-hi el redreçament de tot un poble que vol ésser lliure i guiar els seus destins». Hurtado assegurava als partits republicans sempre trobarien Acció Catalana disposada a prestar la seva col·laboració quan siguin en discussió els alts interessos de Catalunya: «És millor, cent i mil vegades millor, sacrificar-se i desaparèixer si el poble no està disposat a secundar-nos, que no pas recollir les engrunes del banquet de la victòria».

De fet, aquest distanciament de la política l'anava corsecant de feia temps.²³⁰⁵ Mesos abans, un dinar a la Font del Lleó, organitzat pel Govern de la Generalitat i els

---

²³⁰³ «L'Assemblea d'Acció Catalana». *LP*, 4 de maig de 1934. «L'Assemblea d'Acció Catalana», *LP*, 6 de maig de 1934. «Importants discursos dels senyors Hurtado i Nicolau d'Olwer». *LP*, 9 de maig de 1934.

²³⁰⁴ «El dinar de companyonia». *LP*, 9 de maig de 1934.

²³⁰⁵ De tota manera, continuarà fent actes polítics al llarg d'aquell 1934. *LP*, 14 i 30 de juny de 1934. A més, la seva opinió era recollida per *La Rambla* en sengles enquestes sobre la reunió del president Companys amb representants de la CNT (*LR*, 14 de maig de 1934) i sobre el valor d'eficàcia de la pena de mort (*LR*, 9 d'abril de 1934).

representants dels partits republicans que havien assistit al míting de la Monumental, l'havia desanimat profundament: «És curiós com es transformen totes les coses quan s'extingeix el sentiment que les ha fet viure en el nostre esperit. Vaig trobar reunits en plena discussió de plans polítics basats en la lliçó de la derrota passada o en la victòria que s'esperava segura de les eleccions catalanes, i aquella conversa, que pocs mesos abans m'hauria apassionat o almenys interessat com a tots ells, em semblava un soroll molest per a una oïda distreta, i se'm feia difícil de seguir» (p. 810). De ben segur que Hurtado tenia ganes de tornar a tancar-se al bufet d'advocat,²³⁰⁶ després del parèntesi obert per la política l'any 1931. No li ho deixarien pas.

---

²³⁰⁶ Com a jurista se'l va inquirir també en una enquesta sobre la qüestió de l'adopció d'infants. BENAVIDES, José D. «Veintiséis mil niños abandonados...». *Estampa*, 5 de maig de 1934. Cal fer esment al fet que, des del 3 de novembre de 1932 era membre de la Junta provincial de Beneficència. LV, 3 de novembre de 1932. L'any 1936 la seva filla Adela seria nomenada vocal de la Junta de la Casa de la Caritat, amb la seva amiga Maria Macià. LV, 1 de març de 1936.

14. AL MIG DE LA CRISI (1934-1935)

14.1 ADVOCAT DE LA GENERALITAT AL PLET DAVANT EL TGC

L'11 d'abril de 1934, el Parlament de Catalunya, d'acord amb les seves competències en legislació civil, aprovava i promulgava la coneguda com a Llei de Contractes de Conreu, publicada l'endemà al Butlletí Oficial de la Generalitat. La Llei pretenia revisar les rendes per fer-les més justes, establir terminis més llargs pels arrendaments amb dret a les millores que s'hi realitzin per donar estabilitat al rabassaire, a qui també se li volien donar facilitats per accedir a la propietat.²³⁰⁷ La presència d'Hurtado a la Comissió Jurídica Assessora de la Generalitat, li havia permès ser testimoni de l'elaboració de la llei, per part de juristes eminents, com Antoni M. Borrell i Soler, Joan Martí Miralles, Francesc Maspons i Anglasesell i Ramon Roca i Sastre: «Tots quatre es van posar en contacte amb el Consell de la Generalitat i van acabar confeccionant una llei que, no pas pel seu contingut, perfectament acomodada a l'esperit del nostre dret i a les exigències socials del dia, sinó per les campanyes que s'havien fet en nom seu abans de néixer, va promoure un desori» (p. 731). Hurtado recorda a les seves memòries que aquella era una reforma important en el règim jurídic del camp català, que no tenia, ni pels juristes que l'havien elaborada, ni pel seu contingut que responia a una llarga reclamació dels pagesos catalans, el caràcter revolucionari que la propaganda electoral més descordada havia promès: «Però l'efecte d'aquella llei, i seguint la norma habitual de les protestes catalanes, els qui es van considerar afectats pels verbalismes de les arengues populars van aixecar-se iradament contra aquell primer acte de la nostra autonomia legislativa, reclamada amb tanta constància des de feia més de dos segles» (p. 814). En plena campanya dels propietaris agrupats a l'entorn de l'Institut Català Agrícola de Sant Isidre, pocs dies després de la seva aprovació, al Congrés dels Diputats, es presenta una proposició incidental dels diputats Cambó i Ventosa, el radical ampostí Joan Palau i Mayor i els carlins Joaquim Bau i Casimir de Sangenís demanant a les Corts que declarassin procedent la interposició d'un recurs d'inconstitucionalitat contra la Llei per part del Govern, per considerar que la normativa catalana podria envair competències estatals. El 4 de maig de 1934 el president del govern Samper —que acabava d'arribar al càrrec i necessitava els vots dels diputats catalans de la Lliga—, impulsat per la majoria de

---

²³⁰⁷ Sobre la Llei de Contractes de Conreu, a banda del text de la llei, CAMPS I ARBOIX, Joaquim de. *Història de la llei de contractes de conreu*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1971.

la CEDA, agraris, radicals, monàrquics i lligaires, interposava el recurs davant el Tribunal de Garanties Constitucionals. Hurtado assenyala que:

Aleshores semblava descobrir-se que si s'havia demanat incansablement que es reintegrés a Catalunya la facultat de fer-se les pròpies lleis era perquè s'esperava que les lleis catalanes afavoririen els interessos particulars de tots els catalans i que en un altre cas els ofesos podrien rebutjar-les comptant amb la protecció del poder central. No s'havia pensat que el pagès de la nostra terra podria tenir prou força per aconseguir una llei diferent de les velles lleis que tots dèiem estimar per ésser nostres i no per ésser velles i aquesta novetat va semblar intolerable. (p. 814)

Josep Pla, com a corresponsal polític a Madrid de *La Veu*, escrivia un article paradigmàtic d'aquesta posició caracteritzada per l'advocat:

Sembla que l'esdeveniment màxim d'aquest final de setmana ha estat la presentació per part del govern que presideix el senyor Samper, del recurs de competència contra la llei de contractes de conreus, elaborada al Parlament català exclusivament per l'Esquerra Republicana de Catalunya, davant del Tribunal de Garanties Constitucionals. Aquesta llei constitueix una espoliació de la nostra petita propietat i destrueix els nostres contractes agrícoles bàsics, aquests contractes modèlics desconeguts en gran part a la resta d'Espanya i la implantació dels quals en aquest país necessitarà llargs anys. És d'observar, a més a més, que les personalitats de l'Esquerra que no són uns purs bohemis han guanyat llargs diners defensant en el curs de llur carrera professional, les institucions que aquesta llei destrueix amb la tàcita o explícita complicitat d'aquests advocats. Recordeu els noms de Carner, Hurtado, Lluhí, Coromines, Gubern, etc., etc., tots ells defensors fa ben pocs anys de les qualitats socials de les nostres institucions jurídiques. Aquests catons han abandonat les seves conviccions pel plat de lleties de la demagògia electoral.²³⁰⁸

Aquell conflicte jurídic tornava a introduir Amadeu Hurtado, que es trobava «en la situació intermèdia del polític que es va desfent de la seva acció partidista i de l'advocat que va reprent els seus afers professionals» (p. 814), al centre de la política catalana i espanyola. De fet, l'endemà de la interposició del recurs, Lluís Companys rebia Hurtado a la Casa dels Canonges,²³⁰⁹ i pocs dies després s'anunciava que el consell executiu de la havia aprovat el nomenament de l'advocat com a Comissari de la Generalitat davant el

---

²³⁰⁸ PLA, Josep. «El salvament de l'economia agrària catalana». *LVC*, 9 de maig de 1934. *LVC*, en tant que portaveu de la Lliga, va ser un òrgan propagandístic de la posició d'aquest partit en el conflicte. *LVC*, 11 de maig de 1934.

²³⁰⁹ *LVC*, 5 de maig de 1934.

Tribunal de Garanties Constitucionals (TGC) per la qüestió de competència interposada, i que es demanava per part del govern català que se substancies en una vista oral,²³¹⁰ fixada pel dia 1 de juny.²³¹¹ Com recorda Rossend Llates, Amadeu Hurtado «visqué intensament els fets i es prengué una feina extraordinària i meritòria a atenuar dins els possibles les conseqüències de les follies comeses pels qui devien guiar el nostre poble en moments difícils i, al contrari, es deixaren arrossegar per les circumstàncies. Hurtado ha estat molt més que la Cassandra intel·ligent que molts volen creure».²³¹² El mateix Llates, col·laborador i amic d'Hurtado, destaca els mèrits de l'advocat per l'encàrrec assignat: «Era la persona indicada, tant per la seva ponderació i subtilitat com per les excel·lents relacions que tenia a Madrid. Hurtado s'apressà a anar a Madrid, a exercir-hi tant la seva missió de comissari de la Generalitat, designat pel Govern de Catalunya, com els bons oficis d'un diplomàtic dotat com poques persones d'uns dots de persuasió i com que se les havia d'haver amb professionals del Dret, advocat complet pels quatre cantons, coneixedor com pocs, no solament de la lletra de les disposicions legals, sinó encara del seu esperit».²³¹³ El periodista i escriptor també resumeix la seva forma de treball: «La seva màxima, que procurava inculcar als passants, era que “si un punt de vista té raó, sempre hi haurà un text legal per a sostenir-lo”. En estudiar un afer procedia anant de la qüestió de fons a les de forma i procediment, a la inversa de molts advocats, i dels grossos, que només consideren tecnicismes exclusius del dret processal i de la llei escrita».²³¹⁴ És en parlar d'aquest afer, quan la monumental biografia de Cambó de l'historiador i polític Jesús Pabón, fa una magnífica definició d'Amadeu Hurtado:

Hurtado era un hombre de talento y de cultura notables, con una clara consciencia del propio valer: parecía orgulloso, pero carecía de toda vanidad; y la afabilidad no era una constante, pues dejaba paso a la dureza tan pronto la convicción o el deber la exigían entonces, y con frecuencia, por tanto, llamaba a las cosas por su nombre y decía las verdades sin rodeos. Era un gran abogado, cuyo paso por la política estuvo limitado y condicionado por sus preocupaciones y sus ocupaciones de hombre de Derecho, sentidas a veces como incompatibles con la vida pública en curso. A los hombres que ocupaban los primeros puestos en la vida pública catalana, no podía considerarles superiores, ni pensaba disputarles el mando, ni creía razonable negarles una determinada asistencia en

---

²³¹⁰ *LP*, 19 de maig de 1934.

²³¹¹ *HM*, 24 de maig de 1934.

²³¹² LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 131.

²³¹³ LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 185.

²³¹⁴ LLATES, R. *op. cit.* 1971. pp. 185-186.

los trances difíciles. Fernández Almagro echaba de menos el libro que estudiase las «eminencias grises» de la España contemporánea en toda su variedad: Giner de los Ríos, Simarro, el segundo marqués de Comillas, Ángel Herrera, Amadeo Hurtado... Ni su bufete, ni sus clientes padecían precisamente de una mala fortuna. Y la independencia de la profesión ejercida con pleno éxito le permitía la presencia y la ausencia, la conformidad y la discrepancia, sin concesiones interesadas u oportunistas.²³¹⁵

De moment, la Junta General Ordinària de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, celebrada el 28 de maig de 1934, l'elegia com a President per 24 vots afirmatius i un en blanc, al capdavant d'una junta formada per Rafael Gay de Montellà, com a vicepresident; Josep Borrell i Sol com a vicepresident segon; Cristòfor Massó i Escofet com a tesorer-comptador; Lluís G. Clot i Junoy com a bibliotecari; Ramon Delgar i Ventosa com a vocal primer; Feliu Duran i Canyameres com a vocal segon; Frederic Marimón com a secretari segon i Emili Colom, que ja formava part de l'anterior junta, com a secretari primer.²³¹⁶ A la següent Junta de Govern, en què es va produir el traspàs de poder entre l'anterior president Josep Roig i Bergadà i el nou president Amadeu Hurtado, el primer va lloar «el jurisconsult de formació sòlida i d'expressió brillant» que el succeïa amb el qual l'Acadèmia havia de continuar la tasca d'estudi dels cursos anteriors.²³¹⁷ El flamant president va agrair les paraules afirmant que ell era més que un home d'estudi, un home de treball, recordant els seus anys de joventut, «quan els homes de Dret plasmaven la seva formació jurídica en les lluites aferrissades dins de les tesis diversament plantejades en el sí d'aquesta corporació i que afectaven les qüestions més vitals d'aquells dies» i va assegurar que «si aconseguim despertar l'atenció de tothom vers els problemes d'ordre social i jurídic que són el nervi de les preocupacions actuals, haurem fet molt per reprendre la brillant història i continuar sense defallences el brillant mereixement que ens ha portat la presidència del senyor Josep Roig i Bergadà».

Podem seguir la gestió de la crisi derivada de la impugnació Llei de Contractes de Conreu gràcies a un document d'un testimoni de gran valor, el dietari intítulat «Abans del sis d'octubre», redactat de puny i lletra per Amadeu Hurtado i publicat l'any 2008. Els seus nets, Amadeu Cuito i Víctor Hurtado, al pròleg que acompanya l'edició de Quaderns

---

²³¹⁵ PABÓN, J. *op. cit.* pp. 1323-1324.

²³¹⁶ Acta de la Junta General Ordinària de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació del dia 28 de maig de 1934. Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. *LVC*, 30 de maig de 1934.

²³¹⁷ Acta de la Junta de Govern de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació del dia 9 de juliol de 1934. Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. *AAJIL*.

Crema –i que va esdevenir un notable esdeveniment, com hem vist a la introducció–, assenyalen que:

El dietari que escriu del 29 de maig al 15 de setembre de 1934, com totes les coses que queden escrites sense modificacions posteriors, té el mèrit de la sinceritat i, si algunes opinions poden semblar extremades, ens apropen a la intensitat i a la passió d'aquells dies. Redactat a peu de canó, posa igualment de relleu la tenacitat amb què, tot i el desinterès o la demagògia dels que li havien encarregat el cas, persisteix en la negociació i acaba trobant una solució al conflicte que oposa els dos governs, però posa també de manifest el drama d'un home partidari de la concòrdia que se sent impotent per detenir el clima de creixent confrontació que s'apodera dels partits i porta el país a una crisi de conseqüències catastròfiques que veu inevitable.²³¹⁸

El mateix Hurtado es refereix a les seves memòries a l'existència d'«unes notes diàries que vaig prendre aleshores per enregistrar totes les incidències d'aquell període interessant de la nostra vida pública», què no té a mà a l'hora de redactar *Quaranta anys d'advocat* (p. 831). També en parla Rossend Llates, que confessa que va tenir temptacions de copiar per al seu ús «aquell dietari interessantíssim cobert per la lletra menuda d'Hurtado», però que finalment se'n va desdir per manca de temps i per no semblar-li prou delicat fer-ho.²³¹⁹ El dietari s'inicia el 29 de maig, amb el comiat amb el conseller de Justícia i Dret Joan Lluhí i Vallescà, un dels protagonistes de la crisi, abans de marxar a Madrid. En la conversa s'entreveu ja el fet que la composició majoritàriament conservadora del Tribunal feia preveure una sentència adversa als interessos catalans. Segons Hurtado, davant la proposta del conseller de promoure una campanya per aixecar el poble, li va aconsellar que, en aquest cas, el que havia de fer el govern català era complir la sentència amb la major serenitat i donar per anul·lada la llei i seguidament presentar al Parlament una nova llei que sigui còpia textual de l'anul·lada, amb efectes retroactius, però que al ser una nova norma no seria afectada per la nul·litat: «I així –li deia– aniria repetint el joc tantes vegades com fos necessari per demostrar que les sentències del Tribunal de Garanties són inoperants. És de creure, però, que el govern s'abstindrà d'anar

---

²³¹⁸ CUITO, Amadeu i HURTADO, Víctor. «Un catalanista partidari del pacte» a HURTADO, Amadeu. *Abans del sis d'octubre*. Barcelona: Quaderns Crema, 2008. p. 12. A partir d'ara les referències a aquest dietari s'assenyalaran amb el número de pàgina seguit del signe ¢.

²³¹⁹ LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 189. Llates malgrat que va conèixer l'afer de primera mà, sembla confondre alguns detalls de la seqüència dels fets, indicant un primer viatge d'Amadeu Hurtado on s'hauria entrevistat amb Sàmpser, Alcalá-Zamora, el fiscal Gallardo o el president Alvaro de Albornoz. p. 186. Preferim cenyir-nos al testimoni, escrit a cremadent, del mateix Hurtado per elaborar la cronologia d'aquells dies, malgrat que el testimoni de Llates, molt pròxim a Hurtado, però escrit tres dècades després, sigui de gran valor.

presentant nous recursos i es decidirà a plantejar el problema polític de la nostra llibertat del Parlament, que serà quan caldrà prendre les actituds que exigeixi el moment» (p. 18ç). Per a Hurtado, amb aquella estratègia «es posaria el Govern de la República en el cas d’haver de presentar un nou recurs o d’executar un acte imperatiu contra la Generalitat, i es podia tenir per certesa que, convençut del seu error polític, no faria cap de les dues coses» (p. 816). Com ressenya tant al dietari com a les memòries, com a veí de cabina del vagó llit del tren que el portava a Madrid es va trobar amb Francesc Cambó, diputat des de les darreres eleccions, i li va mostrar la seva estranyesa per la maniobra de la Lliga, «tan contrari a la història política de la Lliga» (p. 815). Segons el comissari català, Cambó es va excusar assegurant que aquella actitud havia donat una derivació legal a una qüestió que provocada, al seu parer, imprudentment per la Generalitat hauria pogut tenir d’altra manera conseqüències catastròfiques. Al dietari assenyala que la resposta de Cambó havia estat que era «la millor manera d’acabar d’un cop amb un problema que fa massa que dura. El Tribunal dirà la seva darrera paraula i no se’n tornarà a parlar» (p. 18ç). Per a Hurtado, molt crític amb l’actitud de Cambó, s’havia aconseguit situar el govern de la República en confrontació amb el govern català i, volent com deia Cambó –o com li havien assegurat els dirigents de l’Institut Agrícola Santiago de Riba i Josep Cirera– convertir un problema polític en una simple qüestió jurídica, havien aconseguit convertir una qüestió legal en un greu problema polític (p. 816).

A Madrid, segons el dietari, Hurtado es va trobar un ambient no especialment interessat en la qüestió, que no debades havia de ser el primer acte públic del Tribunal. Els diaris sí que dedicaven part de la portada al cas²³²⁰ i els periodistes s’interessaven per entrevistar l’advocat català encarregat de la defensa de la Generalitat davant el tribunal presidit per Álvaro de Albornoz, a qui Hurtado tenia previst visitar tot just arribat a la ciutat a la seu provisional del tribunal situada al palau del duc de Parcent. Hurtado parla amb Soto, d’*El Liberal* i corresponsal d’alguns mitjans de Barcelona, de qui en transcriu una conversa al dietari, en què el periodista li retreu que no aprofiti per fer campanya a favor de la legalitat i conveniència de la Llei de Contractes de Conreu davant una opinió pública formada en contra, esforç que l’advocat considera que haurien d’haver fet els

---

²³²⁰ «La Ley de Cultivos votada por el Parlamento catalán, ante el Tribunal de Garantías Constitucionales». *HM*, 30 de maig de 1934. El vincle d’Amadeu Hurtado amb l’*Heraldo de Madrid* feia que el setmanari satíric *Gracia y Justicia* recorregués al tòpic anticatalà per assenyalar que d’ara endavant l’*Heraldo* hauria de ser «de Catalunya». *Gracia y Justicia*, núm. 127. 26 de maig de 1934. *D.I.C.*, per la seva banda, es compadria dels rabassaires, en una conversa entre dos excomptecorrentistes del Banc de Catalunya. *D.I.C.* núm. 151, 2 de juny de 1934.

polítics, no pas ell com a comissari de la Generalitat. (p. 19ç). *La Vanguardia* de l'endemà publica una entrevista on Amadeu Hurtado confessava que era molt difícil poder avançar una impressió sobre la sentència i intentava evitar especulacions:

Es una cuestión muy delicada y el Pleno del Tribunal de Garantías, como corresponde a tan alto Tribunal, meditará mucho su fallo. Yo sé que por ahí se hacen muchas cábalas y comentarios acerca del resultado de la vista, pero a mayor parte de estos juicios, por no decir todos, están basados en la hipótesis absurda que cada uno de los vocales de dicho Tribunal ha de emitir su fallo con arreglo a su ideología política, cosa que de suceder sería favorable al Gobierno y adversa a la Generalidad. Pero yo que conozco por referencias muy dignas de tenerse en cuenta cómo se verifican las votaciones se que más de una vez se ha producido sorpresas en los fallos, si se habían hecho algunas suposiciones basadas en el matiz de los miembros del Tribunal.²³²¹

L'advocat de la Generalitat també aprofitava per avançar la seva línia argumental sobre forma i fons per defensar la improcedència del recurs, en base a la presentació fora de termini de l'acció interposada pel Govern, i la constitucionalitat de la llei catalana basada en la Constitució i l'Estatut, i per recordar que la qüestió a Catalunya ja havia deixat de ser només un tema jurídic. Els rumors, segons confessa al diari, és que dels 23 vots del Tribunal només quatre s'inclinarien cap al costat català. Alguns mitjans especulaven amb la hipòtesi que Hurtado era portador d'una fórmula «cuidadosamente estudiada en Cataluña, y que, de ser aceptada en Madrid, resolvería de plano la cuestión».²³²² Al Palacé, on s'allotjava com sempre que era a la capital, Amadeu Hurtado s'hi va trobar un nombrós grup de catalans, però confessa íntimament que l'ambient no era encoratjador. Alguns dels qui el saluden el compadeixen i els dirigents de la Lliga, fan per no veure'l. Mentre prepara la seva intervenció de l'endemà, Hurtado confessa al seu diari que havia intentat aconseguir infructuosament la retirada del recurs per part del Govern i que, per això, havia intentat visitar Alcalá-Zamora, absent de Madrid (p. 21ç). De tota manera, segons Llates, «Hurtado cada cop adquiria més confiança de trobar una manera entre jurídica i política de liquidar pacíficament i en concòrdia el conflicte».²³²³ No seria, de tota manera, fàcil.

---

²³²¹ «El recurso contra la ley de Contratos de cultivo. Manifestaciones del Sr. Hurtado». *LV*, 31 de maig de 1934.

²³²² «El Tribunal de Garantías y la ley de Cultivos de Cataluña». *Luz*, 31 de maig de 1934.

²³²³ LLATES, R. *op. cit.* 1971. P. 187.

Amb el recurs contra la Llei de Contractes de Conreu, el TGC inaugurava les seves sessions públiques i a Amadeu Hurtado, tal com confessa a les seves memòries, li corresponia el «poc envejable» (p. 816) honor d'èsser el primer advocat que anava a informar davant d'aquella peculiar jurisdicció. Això el va portar a recordar que el conflicte rabassaire estava estretament vinculat a la seva biografia. Un jove Amadeu Hurtado, passant del despatx del seu mestre i futur sogre Odó Martí, va presentar un dels seus primers informes –sinó el primer– davant el Jutjat del Vendrell en defensa d'un rabassaire del Penedès en una època en què la crisi de la fil·loxera havia devastat les vinyes catalanes i alguns propietaris havien volgut donat per resolt el contracte, procedint a desnonant els parcers: «Simultàniament l'advocat Santamaria, del Vendrell, molt estudiós i de gran autoritat professional en aquella comarca vitícola, havia sostingut la teoria que el rabassaire, un cop finit el contracte, podia ésser desnonat de la terra com qualsevulga arrendatari» (p. 817). Va ser en aquest context d'agitació al camp, provocat per l'inici dels desnonaments, que Hurtado va tenir el seu bateig jurídic: «Recordo encara la plaça del Vendrell on hi havia instal·lat el jutjat, plena a vessar de pagesos que esperaven en una actitud molt agra el resultat del judici, en el qual vaig rebatre el cas amb el company Santamaria i vaig obtenir del jutge, ja prou impressionat per la presència d'aquell públic ofès, que no donés lloc al desnonament del rabassaire demandat» (p. 817). També evoca a les seves memòries els seus records més reculats de la qüestió rabassaire, personificades en la persona del boter vilafranquí Isidre Rius, conegut com el «Castelar del Penedès», a qui Hurtado recorda haver conegut i sentit a la seva Vilanova natal, on tenia estrets contactes amb l'alcalde Pau Soler i amb el cap dels federals Miquel Guansé, tots dos vinculats al món vitivinícola.

La vista va tenir lloc l'1 de juny al Tribunal Suprem. Amadeu Hurtado hi va arribar acompanyat de Nicolau d'Olwer. El comissari de la Generalitat va vestir toga i es va asseure a l'esquerra del Tribunal, mentre que la dreta l'ocupa el Fiscal General de la República, Lorenzo Gallardo, també vestint la peça ritual del fur. Cal recordar que el TGC, regulat al Títol IX de la Constitució i que havia començat la seva tasca feia pocs mesos, tenia una composició peculiar.²³²⁴ S'ha dit que el nombre excessiu de membres i la seva singular forma d'elecció n'havien llastat des de l'inici la seva credibilitat i autoritat. Les Corts eren les encarregades d'elegir el president del Tribunal, que no calia

---

²³²⁴ FOSSAS ESPADALER, Enric. *Companys ¿golpista o salvador de la República?*. Madrid: Marcial Pons, 2019. p. 33-54

que fos diputat, i dos vocals parlamentaris, aquests sí d'entre els seus diputats. Hi havia vocals nats –el president del Cos Consultiu de la República i el seu homòleg del Tribunal de Comptes–, dos membres elegits pels Col·legis d'Advocats, quatre representants de les Facultats de Dret i un representant de cadascuna de les regions, que no existint més que una autonomia, van ser elegits pels ajuntaments. El fet que no s'exigís un perfil jurídic de prestigi ni tant sols la llicenciatura en Dret, per formar part del Tribunal –excepte en el cas dels representants dels Col·legis i les Facultats, però ni en aquest cas el perfil professional va ser un fet determinant en l'elecció– va omplir el Tribunal de polítics i d'un descarat biaix conservador i inclús, manifestament hostil al règim republicà. De fet, en última instància els resultats de l'elecció dels vocals del Tribunal havia estat la causa de la caiguda del govern Azaña, la tardor de 1933. A l'entrar a la sala de plens del palau de las Salesas, el representant català havia rebut el suport dels diputats Francesc Senyal, Josep Mascort i Josep Tomàs i Piera. També van seguir la vista el diputat Melcior Mairal i l'exgovernador civil de Barcelona Joan Moles i Ormella. Nombrosos periodistes, entre ells Fermí Vergés, enviat especial de *La Publicitat* –que al seu article d'aquell dia ja recull l'especulació que la llei catalana serà anul·lada per una àmplia majoria²³²⁵, i Paco Madrid. A les 11 del matí, i després de donar lectura al recurs del Govern, el president del Tribunal donava per iniciada la vista, amb la intervenció del fiscal Gallardo, que va dedicar una hora i mitja a una intervenció en què va defensar la pertinència en temps i forma del recurs i, pel que fa al fons, a la incompetència legislativa de la Generalitat per a ocupar-se de qüestions reservades a l'estat per la Constitució i l'Estatut. Hurtado escriu al seu dietari que el representant governamental, «es veu que s'ha preocupat de construir un discurs acadèmic amb l'ajut d'alguns llibres d'autors de dret, especialment de dret processal. L'aspecte polític i social de la qüestió li ha passat per alt. Parla amb molta correcció però gairebé sense matisos, com en una lliçó de càtedra. És un home que es fa simpàtic per la seva naturalitat, absent d'emfasi, malgrat el to llibresc que en alguns moments adquireix el seu informe que arriba un xic confusament a l'auditori» (p. 24ç) i afegeix, «costa de retenir l'atenció per seguir en detall un discurs que a estones sembla una lectura; però el llenguatge es manté pur i noble fins a la fi i el treball resulta en conjunt de major qualitat de la que alguns, per manca d'emoció o d'interès, li han volgut atribuir» (p. 25ç).

---

²³²⁵ VERGÉS, Fermí. «Avui comença, al T. de G. C., la vista del recurs contra la llei de Contractes de Conreu». *LP*, 1 de juny de 1934.

Després d'una pausa d'un quart d'hora, va arribar el torn d'Amadeu Hurtado, que va condensar la seva intervenció en just una hora i mitja, i va acabar a les dues del migdia. La seva defensa de la constitucionalitat de la Llei de Contractes de Conreu, estava fonamentada en l'exposició de motius de la mateixa norma, redactat per la Comissió Jurídica Assessora, en un informe del Tribunal de Cassació de Catalunya, presidit per Santiago Gubern, i un informe de la sala primera Civil de l'Audiència de Barcelona, on hi havia tingut un paper determinant el jurista Víctor González Echávarri, de qui Hurtado assegura que no era pas un revolucionari, però sí un jurista de gran nivell. També cal assenyalar l'informe que, segons el dietari, havia redactat Àngel Ossorio y Gallardo per encàrrec del vocal català del Tribunal, Antoni M. Sbert. Hurtado, «després d'examinar els defectes de forma del recurs del Govern, tendia a demostrar que la llei del nostre Parlament havia resolt el problema del conreu de la terra inspirada en els tres grans principis essencials de totes les lleis civils de reforma agrària, que són la renda justa, l'estabilitat en la possessió de la terra amb dret sobre les millores i el fàcil accés a la propietat» (p. 820).²³²⁶ Per al comissari de la Generalitat, aquests principis «no tenien ni més ni menys transcendència social que totes les altres institucions de dret civil sense donar motiu a la suposada incompetència de Catalunya a legislar en aquestes matèries perquè, deixant de banda les seves facultats en política social agrària, era evident que la nova llei, fins en el seu aspecte contractual, que era el més discutit, s'havia adaptat a la lletra de la Constitució, seguint en bona part la llei de bases per a la reforma agrària, aprovada per les Corts constituents» (p. 820). En tot cas, afirmava el jurista, que si el govern de la República considerava una extralimitació la creació de les juntes arbitrals no hauria d'haver interposat el recurs d'impugnació sinó acudir als mecanismes previstos a l'article sisè de l'Estatut, dedicat a l'execució de la legislació social: «El nostre punt de vista fonamental, basat en un examen del problema agrari en diferents pobles del món, no era el principi segons el qual la terra és del qui la treballa, sinó el fet real que la terra es fa seu el qui la treballa i es revolta provocant crisis econòmiques agudes si se l'aparta dels homes que li pertanyen» (p. 820). Hurtado va quedar satisfet d'una intervenció en què, abans d'acabar preguntant que –deixant de banda les reaccions que en l'opinió pública de Catalunya podria produir l'anul·lació de la llei– el TGC no entregués la seva autoritat

---

²³²⁶ Es pot llegir sencer, a banda de a la premsa d'aquells dies, a HURTADO, A. *op. cit.* Barcelona: 1977. pp. 263-285.

i prestigi a la voracitat de les passions populars, havia donat mostres de la seva notable capacitat oratòria:

Yo me imagino a Cataluña, el pueblo que ha aceptado esta ley, yo me imagino el día en que en nombre del Estado alguien pretenda arrebatarse a los que hoy se llaman trabajadores del campo la propiedad adquirida antes y después de esta Ley. Yo no diré como el profesor Russell, cuando hablaba de los irlandeses: «Plomo fundido caerá sobre sobre los emisarios del Estado que quieran incautarse de las propiedades, a costa de tantos afanes ganadas por los campesinos». Yo no diré esto porque la vida de los cultivadores de mi país es bastante dulce para no compararla con la vida miserable de los antiguos campesinos irlandeses y no son crueles; pero yo me imagino levantarse sobre todo el campo de Catalunya una democracia campesina como se levantó en Finlandia, tan semejante en sus instituciones jurídicas, y el movimiento que se llama de Lapua, la pequeña aldea finlandesa donde surgió la protesta contra la posibilidad de que las propiedades pasasen a serlo exclusivamente del Estado; será un movimiento igual que tomará el nombre de una aldea ignorada de Cataluña y, abrazados los nuevos propietarios con los antiguos, con los mismos que han inducido al Gobierno a presentar este recurso, veremos, no imponerse un dictador, porque mi tierra no es de dictadores, pero sí levantarse una masa campesina en la que cada una formará un haz con los otros, para imponer a quien sea, como han hecho sus iguales de Finlandia, la voluntad inquebrantable de todos de mantener íntegra su posición jurídica sobre la tierra.

Al dietari, l'advocat reconeix que membres del Tribunal i del públic el van felicitar, tot i que assegurí que era degut a «haver fet un discurs d'un estil oposat al del fiscal i subjectant els temes a un ordre que permetia a l'auditori seguir amb facilitat l'exposició d'un problema viu del camp i d'un problema polític de conseqüències plenes de perills» (p. 25ç). El cert és que les cròniques periodístiques de diferents rotatius anaven plenes d'elogis –amb major o menor entusiasme– per la intervenció de l'advocat. Per al militar i jurista Antonio Vidal Moya, cronista de l'*Heraldo de Madrid*:

Don Amadeo Hurtado, orador verdaderamente persuasivo, de una competencia extraordinaria, demostró su habilidad y su alta preparación científica con su discurso, en el que no se supo admirar más, si las bella cualidades de la forma, sin exaltaciones retóricas, plena de fuego juvenil y de razonada persuasión, o los argumentos solidísimos de fondo que empleó, y, sobre todo, su táctica de lograr una armonía deseable por todos

conceptos en las relaciones jurídicas y sociales que deben existir siempre entre el Parlamento de Catalunya y el Estado español.²³²⁷

Per al corresponsal de *La Vanguardia*, Hurtado «ha estado irreprochable de palabra, de dicción, de gesto. Ha alternado la elegancia con los momentos de emoción, que han sido numerosos e impresionantes. Su informe puede dividirse en dos partes: la jurídica y la política. En la parte jurídica, el señor Hurtado, hombre de derecho reconocido por todos, ha estado a la altura de su fama. En la parte política, ha estado a mil codos por encima del fiscal; pero este es, precisamente, dado el ambiente en que se ha pronunciado el discurso, el lado que ha provocado más contradictorios comentarios».²³²⁸ Crític i hostil, com no podia ser d'altra manera tractant-se del diari vinculat als impulsors del recurs, Josep Pla anotava a la seva crònica que l'advocat «ha fet un bon discurs, a la manera burgesa, i amb un punt d'inflor declamatorià, la indispensable per no ofegar les subtilitats que conté l'oració, que havia estat molt meditada. La part política del mateix produït un efecte sensiblement dolent. Hi ha hagut moments en què els vocals sofriren un xic, en veure la tendència del senyor Hurtado a confondre'ls amb un Jurat de província».²³²⁹ Per la seva banda, Josep Maria Massip, a *La Rambla*, assegurava que «Don Amadeu Hurtado ha pronunciat, aquesta vegada, un dels seus millors discursos d'advocat i de català, que hagué de produir una forta impressió en el Tribunal de Garanties i a tota l'opinió sensata de la República, a la qual no impulsen interessos polítics ni fanatismes anti-autonòmics, sinó en un sentit liberal, honest i desinteressat de la nova política i de les realitats vitals del règim».²³³⁰ Però és Vergés, el corresponsal de *La Publicitat*, qui es dedica més abundantment a comentar la profunditat del discurs d'Amadeu Hurtado:

Abans de remarcar diversos moments brillantíssims del parlament del senyor Hurtado hem de fer remarcar, com a nota del conjunt, la curiositat i l'interès que els membres del Tribunal, els advocats que assistien a la vista, els periodistes i públic han testimoniat tot seguit de començar a parlar el comissari de la Generalitat. Contrastant amb l'oratòria freda i l'excessiu academicisme del senyor Gallardo, el nostre representant ha traçat amb frases breus i vives un quadre de l'Europa de postguerra. L'argumentació del senyor

---

²³²⁷ VIDAL MOYA, Antonio. «En el salón de Plenos del Palacio de Justicia se ha celebrado esta mañana la primera vista pública del Tribunal de Garantías constitucionales». *HM*, 1 de juny de 1934.

²³²⁸ «El recurso contra una ley votada por el Parlamento catalán». *LV*, 2 de juny de 1934.

²³²⁹ PLA, Josep. «Crònica de Madrid: La llei de Contractes de Conreu al Tribunal de Garanties». *LVC*, 2 de juny de 1934.

²³³⁰ MASSIP, Josep Maria. «La setmana política». *LR*, 4 de juny de 1934.

Hurtado, feta d'una manera eloqüent i impregnada d'humanitat, ha tingut la virtut de captivar tot seguit el públic.²³³¹

De tota manera, Vergés no es feia il·lusions. Tot i que Hurtado havia impressionat alguns membres del Tribunal, que s'havien quedat discutint alguns punts de l'informe, d'altres, vinculats a la CEDA i la monàrquica Renovació Espanyola, havien sortit indignats per l'argumentació política del jurista català i el dilema era si la llei seria anul·lada totalment o només parcialment. Com assegurava el periodista català:

Si Madrid no fos una ciutat on un periòdic exclusivament dedicat a portar la llista de la loteria s'anomena *La Patria*, avui Catalunya hauria obtingut un gran triomf. Però Madrid viu actualment uns moments d'irritació patriòtica, i mentre el senyor Albiñana es pot passejar impunement amb medalles religioses o patriòtiques al trauc de l'americana, els homes republicans corren abatuts i somriuen una mica sarcàsticament a totes les coses de la política. L'ambient que troba la qüestió de de competència del Parlament català amb la Llei de Contractes de Conreu s'ha de situar per a veure'n les solucions i les derivacions en aquest ambient patrioter on sembla que totes les coses que porten l'empremta d'uns anhels populars estan perjudicats.

També es mostrava pessimista un vell amic d'Hurtado dels temps de la seva intervenció a *El Liberal*, Alfonso Ayensa, militant azañista que exercia d'oficial lletrat del Tribunal (p. 24ç), què li va assegurar que malgrat la majoria irreductible contra la llei, es podia donar per descomptat que els catalans no farien cas de la sentència. Als passadissos de les Corts, es va comentar el discurs d'Hurtado, i diputats presents a la sala de plens, com Tomàs i Piera, eren més optimistes i esperaven que després d'aquell discurs el recurs no prosperés.²³³² *La Publicitat* recull els telegrams de diverses entitats vinculades a ACR enviades a l'advocat i dirigent del partit.²³³³ Dècades després, Rossend Llates assegurava: «Hurtado, en la seva defensa, que fou molt brillant, com solia en casos semblants, va procurar de tornar a les seves dimensions, que ultrapassaven la matèria merament jurídica i formalista, el fins d'aquell litigi. Procurà, sobretot, que no es pogués creure que ni remotament basava el seu punt de vista fonamental en aquella frase mitinguesca: “La terra és del qui la treballa”, concepte que no és admès ni pel capitalisme,

---

²³³¹ VERGÉS, Fermí. «S'ha vist el recurs interposat pel Govern central contra la llei catalana de Contractes de Conreu». *LP*, 2 de juny de 1934.

²³³² *LV*, 2 de juny de 1934.

²³³³ *LP*, 3 de juny de 1934. *LP*, 5 de juny de 1934.

ni pel comunisme, ni dins una hipotètica societat àcrata, sinó en l'adhesió sentimental del pagès a la terra»²³³⁴

Hurtado es va quedar a Madrid per esperar la sentència i intentar influir, dins del que era possible, en un resultat favorable a Catalunya. «És el meu deure d'advocat i una qüestió d'amor propi» (p. 26ç). L'endemà es van reunir amb Ossorio i amb el vocal del Tribunal Basilio Álvarez, però és el dia 4 de juny quan es van produir les trobades de més transcendència política: Com la que va mantenir amb l'expresident del govern Manuel Azaña, amb qui va tenir una llarga conversa sobre la situació política espanyola. Pel que fa al fons de l'assumpte de la Llei de Contractes de Conreu, segons Hurtado l'expresident veia amb simpatia la posició de la Generalitat i estava d'acord amb la proposta hurtadiana de tornar a aprovar la llei, per forçar el retorn del plet judicial al terreny de la política, però temia que el conflicte derivés en un extremisme catalanista i proposava disparar contra la Lliga per haver atiat el conflicte, situant-lo en un debat entre dretes i esquerres. Preocupat, va pregar a l'advocat que veiés el cap d'estat i que procurés que Companys, en qui confia, no conduís la indignació contra la República (p. 27-34ç). També va visitar l'actual president, el valencià Ricard Samper, que havia substituït a Lerroux, i amb qui mantenia una bona relació del temps de les Constituents. A partir d'aquella primera trobada, Hurtado es va convertir en l'home pont entre Samper i Companys. El cap de govern es lamenta d'haver hagut de presentar aquell recurs, pressionat per la Lliga. Hurtado li va ser franc: «Aquest lamentable recurs –em permeto de respondre-li– portarà males conseqüències polítiques perquè tinc la convicció que el Tribunal de Garanties anul·larà la llei i es produirà a Catalunya un gran desori. Els més perjudicats serem nosaltres, els que hem procurat influir amb èxit que la política catalana deixi d'ésser una protesta contínua per a convertir-se en obra de govern» (p. 35ç). I profetitza: «Potser ara la gran massa del poble està un xic inhibida d'aquest problema, però la passió dels que se sentin ofesos per la sentència del Tribunal, pot abrindar un gran sentiment col·lectiu de protesta, que és encara el nostre fort» (p. 37ç). Un contrariat Josep Pla, assegurava a *La Veü*: «El senyor Hurtado, que ha defensat una qüestió en la qual no té raó, no ha tingut ni la paciència d'evitar que la gent es pugui pensar que la raó està de l'altra banda».²³³⁵ Entretant, el Tribunal va desestimar la extemporanietat del recurs i va anunciar que entraria al fons de l'assumpte. A preguntes de la premsa, Hurtado va declarar que s'havia

---

²³³⁴ LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 191.

²³³⁵ PLA, Josep. «Crònica de Madrid». *LVC*, 5 de juny de 1934.

reconegut que el govern sabia comptar 20 dies i que ara començaria al Tribunal la discussió sobre si la llei era o no era constitucional.²³³⁶ Les gestions amb els membres del Tribunal van ser infructuoses,²³³⁷ i Hurtado va quedar desconcertat pels moviments del conseller Lluhí, el seu secretari i Sbert. Ho explica Rossend Llates, quan escriu, amb el testimoni directe del que li havia explicat Hurtado:

Era evident que el líder del grup de *L'Opinió* i enllaç entre Largo Caballero i la Generalitat de Catalunya, partidari acèrrim de tot allò que fos catastròfic, tant pel seu catastrofisme temperamental com per manca de formació política adequada, era a Madrid per gestions relacionades amb el plet originat per la presentació i subsegüent acceptació del recurs contra la Llei de Contractes de Conreu. Però aquestes gestions anaven dirigides a deixar ben establerta una actitud d'intransigència i de rigidesa, i no pas de transacció i esperit de concòrdia. Es van saludar i Lluhí va comunicar-li allò que repetia a tothom i que fou el seu *leitmotiv* fins al 6 d'octubre. Segons ell, la Generalitat estava preocupada per l'enorme pressió que li feien les masses catalanes, demanant una actitud ferma i antireaccionària, enfront de les provocacions del Govern. Va parlar amb una vehemència bastant mitinguesca i no gens pròpia del diàleg entre dos ciutadans que són polítics professionals i no gasten embuts ni guarneixen de retòrica les coses quan parlen d'una manera seriosa. Però això que Lluhí, opinava Hurtado, havia arribat en un punt que s'havia intoxicat de la pròpia comèdia revolucionària que feia i, per dissort, desbarrava de la més absoluta bona fe.²³³⁸

Amadeu Hurtado només va poder visitar el vell amic Alcalá-Zamora –que com assenyala Llates, sentia una gran simpatia per Hurtado, que havia estat el seu confident «en ocasió de les discrepàncies i vexacions de Manuel Azaña envers el president en temps de les Constituents»²³³⁹ quan estava decidit a tornar a Barcelona (p. 38-42ç). Va trobar el President de la República preocupat i dolgut per no haver pogut mantenir amb Companys la bona sintonia que tenia amb Macià i haver de conèixer per referències de segona mà les qüestions que afectaven l'autonomia de Catalunya, segons Hurtado «considerada per ell la creació més important de la República» (p. 821). Amadeu Hurtado li va confessar que «a nosaltres, els que hem vingut treballant per a conduir la política catalana cap a solucions pràctiques de govern, una sentència desfavorable del Tribunal de Garanties ens partiria pel mig. Perquè és inevitable que sorgeixi el vell esperit

---

²³³⁶ LV, 6 de juny de 1934.

²³³⁷ Al dietari parla d'una visita a Basilio Álvarez i una altra a Manuel Pedregal. També tenia interès en reunir-se amb Gil Gil i Gil, però no es va arribar a concretar la trobada.

²³³⁸ LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 188.

²³³⁹ LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 186.

protestari de Catalunya i prengui formes sentimentals que ens arrossegaran a tots. Ja pot comprendre el doble interès que tinc en sortir bé d'aquest afer, com a comissari de la Generalitat i com a polític català» (p. 43ç). Com Azaña, Alcalá-Zamora estava preocupat per la possibilitat d'un enfrontament entre la Generalitat i l'estat, que podria desencadenar «una reacció sentimental contra Catalunya, que és tant com dir contra la República» (p. 45ç), i recomanà que a la solució que havia donat Hurtado –tornar a aprovar la mateixa llei, només canviant-ne la data– s'hi afegís algun retoc per salvar-ne la constitucionalitat i evitar l'interposició d'un nou recurs (p. 46ç). De tot plegat en va parlar amb Lluhí i Miguel Maura, en una conversa on hi surava una hipotètica crisi de govern, enmig de rumors de cop d'estat. Precisament aquests rumors, tant pel que fa a la caiguda del govern com a la d'un cop, van ser presents a l'entrevista que va tenir aquell mateix dia amb Samper, a la seu de la presidència del govern, en la qual es va fer evident que el Tribunal estava decidit a fallar contra la llei catalana. Aquell mateix vespre, en una nova reunió, Amadeu Hurtado es va comprometre amb el president del govern a fer d'intermediari entre els dos governs i a comunicar-li les modificacions que acceptés fer a la llei el govern català, així com trametre a la Generalitat les observacions que pogués fer Samper. «Es tracta, en resum, de promulgar una nova llei que reproduceixi l'actual amb unes modificacions d'acord amb la Constitució i l'Estatut, que permetrien al Govern sostenir davant de les Corts que la sentència del Tribunal de Garanties ha estat complerta i que ja no hi cap recurs de competència contra la nova llei», escriu al diari sobre aquell acord (p. 52ç). Llates, apunta:

Les notícies que jo sabia per vies de l'Hurtado eren, d'altra banda, tranquil·litzadores. A la seva defensa havia sostingut un punt que era molt sòlid. Havia sostingut durant la vista del recurs presentat pel Govern que, segons l'article 6 de l'Estatut de Catalunya (que era una llei de la República), el Govern, abans de presentar el cas al Tribunal de Garanties, s'havia d'adreçar al Govern de la Generalitat demanant-li una rectificació i un acord amb el Govern central; només en el cas de no arribar-se a un acord, el Govern podia sotmetre la divergència a la resolució del Tribunal de Garanties. El Tribunal no li havia tingut en compte aquest defecte de forma; però la veritat és que, procedint d'aquesta forma, la posició del Govern s'havia debilitat moralment.²³⁴⁰

---

²³⁴⁰ LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 195.

14.2 GESTIONS I INTENTS DE SOLUCIÓ ABANS DEL 6 D'OCTUBRE

El dia 7 de juny, quan Hurtado estava a punt de marxar cap a Barcelona, *La Publicitat* ja augurava que la Llei seria declarada inconstitucional,²³⁴¹ entre rumors sobre aquest hipotètic cop d'estat, que tenia com a epicentre el segrest del president de la República. Amb les maletes fetes, Amadeu Hurtado va poder saber de boca d'Sbert que el Tribunal havia decidit anul·lar la llei per tretze vots a deu, i que només faltava redactar la sentència que s'espera per l'endemà (p. 54-55ç). Efectivament, el TGC va declarar nul·la la llei catalana, amb el qual «va quedar obert un període d'excitació pública que prenia aspectes revolucionaris perquè tenia el seu veritable origen en la derrota electoral del mes de novembre de l'any anterior i el seu estímulo immediat en aquella frase encoratjadora segons la qual Catalunya era el baluard de la República» (p. 822). Al Palace, Hurtado i Samper es van tornar a reunir per fixar les modificacions que caldria introduir a la llei, sense desnaturalitzar-ne el contingut ni alternar-ne la substància, per tornar-la a aprovar al Parlament i, alhora, evitar un nou recurs a les Corts.²³⁴² Hurtado les havia de proposar a la Generalitat, d'acord amb Samper, i fer-li arribar al president per conducte confidencial i reservat, l'acord del govern català. Amb aquest compromís va arribar a Barcelona,²³⁴³ on segons li havia assegurat el seu fill Odó, l'esperaria una rebuda triomfal d'Acció Catalana en agraïment a la seva defensa de la llei. La realitat era una altra: «Quan arribem al vestíbul de sortida, sentim uns aplaudiments. Vénen d'un grup que està al darrer del que pren els bitllets. El formen sis homes del Partit, un de menys que els telegrams que he rebut. Els saludo d'un a un amb una encaixada, i surto al carrer al moment que arriba l'Odó. Aquesta és l'emoció popular que anunciat l'Odó de la meua entrada a Barcelona després de la gran batalla en defensa del parlament català. No em ve gens de nou perquè durant la meua estada a Madrid havia pogut comprovar massa sovint la indiferència general dels catalans per aquest problema» (p. 57ç).²³⁴⁴ Després de passar per casa seva, a tocar del baixador de Passeig de Gràcia, va ser rebut per Lluís Companys

---

²³⁴¹ *LP*, 7 de juny de 1934.

²³⁴² *LP*, 8 de juny de 1934.

²³⁴³ «El senyor Hurtado arriba avui a Barcelona». *LP*, 8 de juny de 1934.

²³⁴⁴ *La Publicitat* va insistir en el fet que «a l'estació es reuní, espontàniament, un nombrós grup d'amics que el saludà i felicità efusivament. Anotarem la presència de nombroses personalitats, entre elles els senyors Nicolau, Ametlla, Bastardas i Odó Hurtado. També hi havia una nodrida representació de la Joventut. En sortir de l'estació el senyor Hurtado fou ovacionat pels qui havien anat a rebre'l. Seguidament, acompanyat per moltes persones es traslladà al seu domicili». *LP*, 9 de juny de 1934.

al migdia.²³⁴⁵ L'entrevista amb el president de la Generalitat és un dels passatges del dietari més coneguts:

L'amic Companys em rep molt amable però amb un posat seriós com correspon a una hora greu. L'informo que en aquella mateixa hora s'està signant a Madrid la sentència del Tribunal de Garanties que declararà nul·la la llei de conreus, i seguidament li explico en detall la solució que m'ha encarregat que li proposés el senyor Samper, puntualitzant les tres esmenes convingudes en el text de la nova llei que faria el Parlament català.

– No pot ésser – diu enèrgicament Companys–. La llei s'ha de reproduir sense tocar-hi un punt ni una coma.

[...]

Companys manifestament no segueix les meves explicacions. Em sembla que no les entén, però tampoc no li interessen. Té ja un criteri format i una actitud presa, i el molesta pensar que pugui haver-n'hi un altre. Sotadament arrenca a parlar amb una gran vehemència, a l'estil de reunió pública, sobre l'emoció revolucionària i la defensa de la dignitat de Catalunya que exigeix els màxims sacrificis.

– Tot això està molt bé – em permeto de dir-li interrompent el seu discurs–; però en la qüestió d'ara ho trobo completament desplaçat. No hi ha motiu per tant perquè no hi ha assumpte. Amb la proposició Samper us porto el cadàver del Tribunal de Garanties que s'ha atrevit a posar-se enfront de Catalunya. I això en un afer que fins ara no ha interessat a ningú, ni a nosaltres mateixos que l'hem deixat abandonat a la pròpia sort a Madrid. Si no em vaig trobar sol davant del Tribunal, hi va mancar ben poc i en arribar aquí he vist que no hi havia cap emoció. El Govern de Catalunya pot apuntar-se un èxit si va al Parlament amb la solució que us proposo i que ja sabeu per endavant que serà acceptada pel Govern de la República.

– Res. Estic disposat a tot –reprèn Companys–. Los rebré a tiros si convé.

– Però a qui?

– A tots els que vinguin a voler apoderar-se de la Generalitat.

– Potser no m'heu entès o no m'he explicat bé. Ningú no parla d'apoderar-se de res, sinó al contrari, que la Generalitat quedi bé davant del poble fent revivre una llei que la imprudència d'un Tribunal ha volgut anul·lar. No us deixeu arrossegar ara per un

---

²³⁴⁵ El dia abans Companys havia volgut mostrar públicament el seu agraïment a Hurtado per la defensa que havia fet de la llei al TGC. *LP*, 9 de juny de 1933.

interès de partit perquè sou un cap de Govern, i fora de militants vostres, la massa no us seguirà en actituds heroiques per una qüestió que no sent i que en rigor no existeix.

- Us equivoqueu. Jo no tindrè arguments ni paraules per dir-vos el que passa i el que pot passar; però ho ensumo, i tinc la seguretat que el poble es pot abrandar com mai. Ha arribat l'hora de donar batalla i de fer la revolució. És possible que Catalunya perdi i que alguns de nosaltres hi deixem la vida; però perdent, Catalunya hi guanya perquè necessita els seus màrtirs que demà li asseguraran la victòria definitiva. (p. 57-59ç)

Com diu a les memòries, els qui van entrar després de la seva sortida del despatx van trobar Companys molt capficat «com si lluités entre els seus compromisos amb els extremistes del partit i les seves responsabilitats de president de Catalunya» (p. 828). Perplex, Amadeu Hurtado reconeix en l'actitud de Companys la seva idea que «Catalunya no ha produït altre polític que l'agitador, propens a la protesta com el mateix poble i destre en aprofitar qualsevol motiu d'ordre sentimental per a fer por a l'adversari mentre duri la foguerada. Des de la Lliga fins al sindicalisme, la història de Catalunya s'ha descabdellat sempre amb aquest mateix patró i al mateix ritme» (p. 59ç). El perill d'aquesta tendència històrica era que «pel fet de tenir el Govern d'una Catalunya autònoma s'havia d'anar amb més compte perquè la política tradicional ha de portar com a conseqüència el donar al poble la sensació que la República, tot i haver reconegut l'autonomia catalana, és tan odiable com la monarquia, i això, a més d'injust, pot ésser funest» (P. 59ç). Abstret amb aquests pensaments i encuriolit per la desaparició d'una vidriera que representava la processó de Corpus, Amadeu Hurtado no es va estar de respondre-li a Companys que «potser teniu raó. Esteu molt millor situat que jo per a poder jutjar el moment d'ara, i si creieu que us heu de fer matar per Catalunya, teniu el deure de fer-ho. En política, no es pot dir mai per endavant quina actitud pot ésser la millor. Val més deixar-se portar pel primer impuls. Feu tot el que heu pensat i tireu pel dret» (p. 60ç). Una resposta que, segons testimonia l'advocat, va deixar estupefacte al president, que potser s'esperava que més aviat intentaria refrenar-lo. Convençut que no hi havia possibilitat d'acord, Hurtado va marxar del despatx del president a l'espera de l'acord del Consell, que a darrera hora va mostrar el seu rebuig a la proposta de Samper. En sortir de la Generalitat, els periodistes van interrogar-lo:

- Yo no conozco todavía los términos de la sentencia; pero por el sentido de la votación que la ha precedido estimo que algunos de los magistrados de tan alto Tribunal, dicho sea, con todos los respetos, sin darse cuenta quizá han confundido la función de juzgar

con la de legislar, y en vez de examinar la ley que se les ha sometido desde el punto de visto jurídico, lo que han hecho ha sido elaborar una nueva ley.

Desde luego, yo, personalmente, no tengo más que motivos de gratitud para todos ellos, porque durante la tramitación del asunto de aquel Tribunal se han mostrado muy atentos y muy correctos e incluso se han esforzado para encontrar una solución de carácter jurídico. Pero es una institución demasiado nueva y resulta muy difícil para algunos de sus componentes limitarse estrictamente a la función jurídica de los hechos, situándose en el justo papel que les corresponde.

- ¿Tenía alguna confianza en una sentencia favorable?
- ¡Hombre! Suponía que, dados sus sentimientos políticos, de los que no han sabido desprenderse en el momento augusto de la función de juzgar, que ocho o diez miembros del Tribunal pertenecientes a los partidos de la derecha, francamente anticatalanistas, votarían obstinadamente en contra; pero de los otros cabía esperar que vieran el asunto desde un punto de vista estrictamente jurídico, y aunque se han esforzado en esto, no se han podido abstraerse al carácter político de la institución. Es mas, hasta han tenido la sensación de que iban a hacer ellos la ley.
- ¿Y a qué propósitos atribuye usted esta actitud?
- Yo creo que el propósito de la mayoría del Tribunal de Garantías de quebrantar la autonomía de Cataluña es evidente; pero en esta pugna estoy seguro de que el Tribunal de Garantías será el que ha de perder, porque es muy difícil luchar por móviles puramente políticos contra todo un pueblo. Enfocar los asuntos en la forma que lo han hecho en esta ocasión, a mi juicio, es seguir un camino tortuoso que puede acabar muy mal.
- ¿Qué actitud opina usted que debe adoptar ahora Cataluña?
- ¡Ah! Sobre esto no soy yo el indicado a opinar. Es al Gobierno de la Generalidad a quien corresponde únicamente señalar el camino. Yo me he limitado a cumplir con más o menos fortuna el cometido que el Gobierno de la Generalidad me encomendó y ahora mi misión ya ha terminado.²³⁴⁶

A la versió de l'entrevista que publicava *La Publicitat*, Hurtado negava que portés cap fórmula d'acord entre els governs. El cert és que aquella via, de moment, semblava

---

²³⁴⁶ «El presidente de la Generalidad se dirige por radio a los catalanes y les pide orden, serenidad y disciplina». *HM*, 9 de juny de 1934. D'aquesta entrevista n'hi ha diverses versions. Aquesta és la més extensa.

morta. De tota manera, Des de *La Veu de Catalunya*, Josep Pla analitzava la trobava amb Samper, de la qual afirmava que «el senyor Hurtado en va sortir molt satisfet»:

Hi ha molts indicis que permeten creure que les paraules que pronuncià el senyor Samper dissabte al vespre, davant de periodistes, segons les quals entendre que la solució del problema creat per haver estat declarada anticonstitucional la llei catalana de Conreus, podria consistir en l'eliminació de la susdita llei dels preceptes notòriament anticonstitucionals foren obra de l'entrevista que comentem. Aquesta entrevista i una altra que celebraren després l'advocat de la Generalitat i el president del Consell, se celebraren al Palau de la Castellana.²³⁴⁷

Per al corresponsal polític del diari conservador: «Si el senyor Hurtado fos un membre qualsevol de l'Esquerra tot això no tindria cap importància. Però tractant-se de la persona a la qual em refereixo, les paraules del sentor Samper tenen un relleu inusitat. Es dona com a segur, en efecte, que el senyor president del Consell no les hauria pronunciat si el senyor Hurtado, per la seva banda, no hagués donat tota classe de garanties de l'absoluta moderació adoptada, per l'Esquerra i la Generalitat davant el veredict del Tribunal de Garanties». *D.I.C.*, continuava amb la seva campanya contra l'advocat, a qui atacava pel seu fracàs al Tribunal i a qui no dubtava de titllar de «pallasso».²³⁴⁸ Ramon Peypoch, secretari d'ARC, en un text inèdit recorda una reunió del Consell Executiu d'Acció Catalana Republicana, a la qual hi van assistir Lluís Nicolau d'Olwer, Martí Esteve, Claudi Ametlla, Carles Jordà, Ferran Cuito i ell mateix:

Jo no vaig ser partidari de la forma com es portà el problema de la llei de contractes de conreu i estava d'acord amb Hurtado que gestionava amb el Govern de Madrid una transacció honorable. Vaig fer advertiments clars a Hurtado i Ametlla del camí perillós que es seguia i de la meva temença que si no hi havia un cop de fre, arribaríem al conflicte. Hurtado i Ametlla compartien els meus temors, però no es decidiren a plantejar clarament el problema als seus companys de Consell. Com a vicepresident, Hurtado podia demanar a Nicolau la convocatòria oficial del Consell.²³⁴⁹

El conseller Esteve portava notícies del Govern, que havia decidit ratificar la llei anul·lada. Es produeix, segons el dietari d'Amadeu Hurtado, el següent diàleg:

---

²³⁴⁷ PLA, Josep. «Crònica de Madrid: La situació actual». *LVC*, 12 de juny de 1934. A la Castellana hi tenia la seva seu la presidència del govern.

²³⁴⁸ *D.I.C.*, núm. 152. 9 de juny de 1934.

²³⁴⁹ Mecanoscrit de Ramon Peypoch sobre Acció Catalana Republicana (s.d.). p. 214. Arxiu Ramon Peypoch.

- En efecte; hem acordat ratificar la llei anul·lada.
- ¿Què vol dir ratificar? És l'única paraula que, dintre de les diferents actituds que es poden prendre, no té sentit. O la llei es considera vigent, digui el que digui el Tribunal de Garanties, i aleshores parlar de ratificar-la és un disbarat; o bé es considera nul·la com diu el Tribunal, i aleshores s'ha de tornar a fer reproduint la d'ara com una nova llei.
- No ve d'aquí. L'interessant és resistir la sentència del Tribunal i ningú s'adonarà si està ben dit o no que la llei es ratifica.
- Dintre de Catalunya potser teniu raó perquè són pocs que coneixen ben bé els termes del problema i no ve d'un pam. Però, amb relació a la República, si tinguessin traça de presentar la rebel·lia amb gràcia, posant en evidència el Tribunal de Garanties, la Generalitat tindria un gran èxit de públic perquè aquell pobre Tribunal no troba ningú que se'l prengui seriosament.

Si jo fos del Govern de la Generalitat –afegeixo– i pensés com vosaltres que s'ha de plantejar la batalla, faria un decret comunicant la sentència al Parlament i dient-li que, amb tots els respectes deguts al Tribunal de Garanties, s'anul·la la llei de conreus tal com ell mana; però tot seguit afegiria que les sentències només obliguen per la seva part dispositiva, però mai pels seus fonaments, i com que aquests són un abús i un disbarat, que explicaria amb una certa ironia, el Govern de la Generalitat proposa al Parlament dictar una nova llei que, amb diferència de data, sigui igual que l'anul·lada. O això, o comunicar simplement la sentència del Parlament perquè faci el que vulgui, i el Parlament contestar que entén que el plet no l'afecta i que la llei continua vigent.

Encara hi ha més. Donats els termes dels fonaments de dret de la sentència que s'han conegut avui, el Govern de la Generalitat o el Parlament podrien reservar-se el dret a demanar responsabilitats per prevaricació perquè resulta que el Tribunal de Garanties ha esmenat la Constitució i l'Estatut malgrat saber que no té funcions legislatives i menys en matèria constitucional i que fins i tot escapa la competència de les Corts ordinàries. (p. 63-64ç)

Esteve li confessa que no creu que la Generalitat vulgui seguir aquest pla, «i si heu dit a Companys, podeu estar segur que no ha entès» (p. 64ç). Amadeu Hurtado es lamenta al seu dietari que «el Consell de la Generalitat deixa de banda un problema jurídic que no veu prou clar i es defensa amb una agitació política que està més al seu abast», una actitud que havia observat durant la tramitació de l'Estatut (p. 64ç): «Els que manen dintre del Govern, i que són els qui obliguen a Companys a fer l'heroi, no sabrien

descabdellar la nostra política i no es volen exposar a sortir dels propis carrils. Es necessitarien ara al Govern uns homes entesos en l'art de l'esgrima i els que hi ha coneixen millor l'art de pedrades» (p. 65ç). Tot i que a les seves memòries admet que en aquell moment no va creure que el conflicte, tot i que podria causar algun desordre, no «arribés a prendre la volada revolucionària que pronosticaven els de la Generalitat perquè el veia descabdellar-se sense desvetllar una passió en la gran massa nacional» (p. 827), Amadeu Hurtado –que havia estat l'encarregat d'anunciar a Samper la inviabilitat de l'acord, assegurant-li que «l'estat passional de la massa faria contraproductiu cap solució que no fos la de reproduir textualment la llei anul·lat» (p. 66ç)– aviat va ser testimoni de l'excitació política que s'anava congriant, i que segons confessa, l'impediria dedicar-se, com hauria volgut a les activitats derivades de la presidència de l'Acadèmia, que tenia previst celebra inaugurar el nou curs l'octubre d'aquell 1934 (p. 827).

El primer acte d'aquesta excitació política i mediàtica va ser el ple del Parlament del 12 de juny, en què estava previst que es ratifiqués la Llei de Contractes de Conreu. Els diaris republicans cridaven a manifestar-se al voltant de la cambra en suport al govern. Amadeu Hurtado va presenciar com «el senyor Capdevila, director de *La Publicitat*, està plètòric d'entusiasme perquè a la fi el catalanisme es disposa a l'ofensiva, preparant-se per un acte de força. Els companys li fan costat en la penya de la redacció que està que bull» (P. 67ç). El vicepresident d'Acció Catalana va preferir «barrejar-se amb el poble» i no assistir a la sessió, on sí que hi va assistir la seva filla Adela acompanyada de la seva íntima amiga Maria Macià, filla del difunt president de la Generalitat. Escèptic amb els actes de masses i les manifestacions, Hurtado es va sorprendre de trobar les botigues obertes i la circulació habitual, del fet que no hi hagués previst cap manifestació organitzada i del poc poder de convocatòria d'ACR, que només aconsegueix aplegar una dotzena de militants: «La gran massa de la ciutat continua per ara inhibida», certifica al seu dietari (p. 69ç). Al davant del Parlament és testimoni de l'espectacle que s'esdevingué davant la cambra (p. 829), però aviat en va tenir prou i, acompanyat del membre d'ACR Eduard Ragasol, se'n va tornar cap a casa: «Tot just havia donat unes quantes passes, una noia del poble se'm posa al davant i pica de mans. La gent la mira estranyada i em mira encuriosida en veure que saludo aquella entusiasta desconeguda» (p. 71ç). L'endemà, a *La Publicitat* es dirà que «entre el públic hi havia el senyor Amadeu Hurtado, el qual anava acompanyat del senyor Eduard Ragasol. Mentre parlava amb un grup d'amics, prop

d'un auto particular, fou descobert pels ciutadans, els quals l'aplaudiren».²³⁵⁰ Quan arribava a casa, al Passeig de Gràcia, Hurtado va observar la gent que passa i passeja com de costum, i comenta irònic que ningú diria que ve de veure l'inici d'una revolució. Escriu a les seves memòries:

En tota aquesta orquestració de la jornada no hi havia res que no d'adigués amb la dignitat d'un Parlament que defensava una sobirania legalment reconeguda; però hauria valgut més per al meu gust donar al poble la sensació que el Parlament de Catalunya tenia guanyat el seu plet i que amb el simple gest de respectar la Constitució en l'únic puc accessori que ell reconeixia haver estat afectada, podia imposar a tothom la sobirania que amb tanta imprudència se li havia volgut discutir. De tota manera, comprenia que es tractava d'una diferència de temperament per la qual, de moment, s'havia de passar. Per a mi l'important era que la nova llei catalana adquirís contra totes les resistències la força d'una llei definitiva. Per als partits que tenien el Govern de Catalunya, l'important era seguir la tradició de les nostres lluites, preferint la contrarietat a l'èxit com a aliment segur d'una protesta més. I em feia compte que uns homes formats en una oposició permanent, alternant les emocions de la persecució i de les revoltes, no podien avenir-se de cop i volta a l'exercici ordenat d'una sobirania que els venia de nou. (pp. 829-830)

A la redacció del diari va trobar els amics esvalotats, entre ells, el conseller Martí Esteve, que «explica de quina manera Companys s'ha fet seva la multitud revolucionària i violenta que l'escoltava i com ha anat allargant amb traça el discurs fins a posar l'ànim de la gent en disposició de seguir les recomanacions finals, i com al moment precís ha aconsellat a la multitud que es dissolgués amb ordre sense soroll ni protestes, confiant en l'acció del Govern» (p. 73ϕ). Això permet a Hurtado fer una llarga reflexió sobre el caràcter polític dels catalans i dels seus líders:

Poble magnífic! Algunes vegades havíem pensat en voler fer-lo diferent de com és i transportar-lo a una visió més humana, més reflexiva i més conscient dels seus propis problemes. ¿Per què? Els qui han acudit avui davant del Parlament han passat una tarda estupenda. Han proclamat la República catalana, han declarat i han fet la guerra a la República espanyola, l'han guanyada, han pactat la pau i han deixat les coses com abans, Tota aquesta suma d'inversions, viscudes en l'espai de quatre hores, són una delícia sentimental que els hauria estat privada amb la proposició del Govern Samper. Tots sabem que aquesta proposició o una de semblant o pitjor, serà el final d'una protesta sense objecte, però vindrà després que el bon poble o els qui el representin hauran pogut fruir

---

²³⁵⁰ LP, 13 de juny de 1934.

uns dies d'emoció com si juguessin amb el perill. No hi fa res que el perill sigui imaginari, mentre tingui tota la gràcia d'ésser viscut. Aquell gest de Dencàs de voler calmar l'excitació revolucionària de la multitud amb l'amenaça de les tropes aquarterades, és una de les coses més divines que es poden presenciar. És tota la gràcia mediterrània vessant espontàniament en una hora d'explosió del sentiment de la terra. ¿Per què ens hem de privar d'un do que ens ve del dret de naixença? Segurament els grecs eren iguals i el seu nom encara omple la història del món. Nosaltres no podem arribar a tant perquè el món d'ara és més gran, i la vida, que és molt més complexa, ens ha deixat una mica de racó. Però les coses es van fent, la ciutat va creixent i tot es va posant a to. No passem ànsia pel demà, que el tenim assegurat. El nostre president, l'exponent del nostre esperit, ha d'ésser per dret propi el senyor Companys. Aquest home de més de cinquanta anys que sembla tot just arribat als quaranta, té aquella força de simpatia atractiva del bohemí, sense inquietuds espirituals, que s'engresca i desengresca segons els corrents de l'hora, que no coneix ni entén a fons cap problema de Govern però de tots ells en còpsa el que tenen d'assequible per a la multitud, o que entre exaltacions i depressions excessiva, s'ha sentit a darrera hora catalanista després que l'experiència una mica vexant del seu pas pel Ministeri de la República, li ha donat la sensació que fora del nostre ambient no tindria cap a jugar. Companys és el nostre president, com Pagnol és el nostre poeta. (pp. 74-76ϕ)²³⁵¹

Contrasta aquesta sinceritat íntima d'Hurtado a l'hora de judicar el caràcter català, amb els articles més circumstancials i d'acord amb l'estat d'esperit de la política catalana que publicava, com sempre sense signar, a *Mirador*. Articles atribuïts pel seu fill i mà dreta, Víctor, que si no estaven escrits per ells havien estat inspirats pel seu pensament. Per això sobta que a *Només hi ha aquest camí*, ell mateix que parlava amb tanta ironia –i fins i tot sarcasme– del que havia vist al Parc de Ciutadella, parlés de «jornada històrica del 12», en què a diferència d'altres jornades de protesta anteriors hi «assistia el veritable poble», és a dir, tots aquells sectors que amb la proclamació de la República s'havien integrat al catalanisme.²³⁵² En aquest article, es comparava el moment actual amb els problemes de creixença dels pobles als quals es referia Ferran Soldevila a la seva *Història de Catalunya*, i sobre els quals l'historiador assegurava que «el fet que no es plantegin no és cap senyal de salut sinó de migradesa. No és d'evitar-los la tasca dels polítics, sinó d'ultrapassar-los», i s'afirmava que: «Un poble que no sàpiga ultrapassar els seus

---

²³⁵¹ «Les declaracions amenaçadores dels nostres, que em recordaven les que Marcel Pagnol ha estilitzat en el seu Màrius com una exigència temperamental dels pobles mediterranis». (p. 832)

²³⁵² HURTADO, Amadeu [sense signar]. «En aquesta hora. Només hi ha aquest camí». *Mirador*, núm. 280, 14 de juny de 1934.

problemes vitals és migrat, malalt. Davant de l'agressió de l'autonomia, que és el seu camí de retrobament, Catalunya només podia optar entre una de dues coses: no doblegar-se o resignar-se ja per sempre a no tenir personalitat. Tot el que es digui sobre la procedència o imprudència d'una actitud hàbil és perdre el temps. Quan l'enemic crida a combat, no és pas l'hora de les negociacions», i s'afegia que «posat que Catalunya per a la seva creixença tard o aviat havia de trobar-se en un conflicte per l'estil del d'ara, convé que no s'eviti res només pel gust de d'estalviar-se mals de cap. Que es tingui present que hi ha molts casos que un individu i un poble no es poden salvar sinó per l'honor».

De la mateixa manera, però, s'assegurava que l'auxili de les forces d'esquerra espanyoles i els partits socials eren «un dels factors més decisius de la victòria». Pràcticament a la mateixa hora que sortia aquell número de *Mirador*, es reprenia el contacte discret i confidencial entre Hurtado i Samper. Segons l'advocat, «els de la Generalitat, atrafegats amb la preparació de la guerra, deixaran passar els dies sense tenir cap relació amb el Govern i quan arribi l'hora inevitable de voler començar negociacions per a sortir d'una situació que se'ls farà pesada de sostenir, es trobaran amb les portes tancades o amb una desorientació lamentable com la del començament de l'afer. Val més que pel meu propi compte, i sense dir res a ningú, aprofiti la nota de Samper per a mantenir una relació que prepari les coses per a demà». (p. 77ç). Claudi Ametlla a les seves memòries parla d'aquestes «lloadíssimes i estèrils gestions» d'Hurtado, que «convençut que pel mitjà de la força que podia donar-i la vicepresidència d'Acció Catalana Republicana no aconseguiria res, se n'apartà, deixà de concórrer a les sessions del Consell i cercà camins que semblaven millors pels als seus propòsits que eren d'evitar que la divergència entre els dos governs portés a un estat de violència».²³⁵³ Josep Pla també les feia públiques a la seva crònica madrilenya al diari *La Veu*.²³⁵⁴ L'advocat patia perquè tota aquells preparatius d'insurrecció podien acabar abocant a un gran trastorn si el govern de Madrid es decidia a fer un acte de força contra Catalunya, on la gran massa continuava indiferent respecte un tema que ningú considerava matèria de conflicte, tret del col·lectiu rabassaire, «que no tenien interès per cap altra tema que el seu» (p. 830). Hurtado se sentia, a més, «molest pel paper de “comparsa intel·ligent” –com es diu en llenguatge de cinema– que havia representat davant del Tribunal de Garanties anant a defensar una llei que en rigor s'havia preferit veure combatuda» (p. 831), i es decidia a

---

²³⁵³ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 251.

²³⁵⁴ PLA, Josep. «Crònica de Madrid: El senyor Samper espera resoldre el conflicte amb el Govern català sense trastorns». *LVC*, 19 de juny de 1934.

involucrar-se personalment en l'assumpte. Segons confessa a les memòries, aquella era «una situació que podia ésser per a mi de molta responsabilitat si em sortia esguerrada, però em semblava tan clara la visió del problema i estava tan segur de conèixer les persones que el dirigien, que no vaig vacil·lar a intervenir per tal d'assegurar la vigència d'una llei defensada per mi i salvar ensems la dignitat del Parlament i la pau del nostre país» (p. 831). Com assenyala Ametlla:

Amic de molts anys del president de la República, amb l'autoritat que li donava d'altra part haver estat el comissari que en nom del govern català s'oposà brillantment al recurs contra la tan repetida llei davant del Tribunal de Garanties, tractà amb el senyor Alcalá-Zamora i amb el president del Consell, senyor Samper, de trobar una fórmula d'entesa acceptable per les dues parts. Segons les moltes confidències amb què m'honorà el meu gran amic, foren una i dues i tres les fórmules trobades entre ell i aquells alts magistrats, ambdós interessantíssims a evitar la topada, ambdós disposats a acceptar qualsevol solució, mentre el govern de la República salvés la dignitat.²³⁵⁵

Segons afegeix el periodista i exgovernador civil de Barcelona, «Amadeu Hurtado anà comunicant i explicant aquestes fórmules a Lluís Companys, sense obtenir-ne assentiment. Les temptatives foren diverses, les visites al president també Els resultats sempre negatius».²³⁵⁶ Hurtado, davant el retret del president del govern per haver-se rebutjat la seva proposta d'arranjament, recordava que com li havia dit, una sentència desfavorable excitaria «el sentit protestatari de la política catalana» i proposava una interpretació de l'actitud de la Generalitat: «o sigui, que s'ha complert la sentència del Tribunal de Garanties donant per anul·lada la llei de conreus, però no s'han respectat els fonaments d'aquella perquè en bona doctrina jurídica no tenen força d'obligar, per aquest motiu no es pot tolerar una sentència que, sortint del tema concret sotmès al Tribunal, defineix l'autonomia de Catalunya en forma que deixa sense efecte l'Estatut» (p. 78ç). La mateixa teoria era esbossada en un estudi jurídic enviat al President de la República, què posava de manifest el perill que representava per la República l'extralimitació del Tribunal de Garanties, «que es posa pel damunt de les Corts com un poder superior, i això tractant-se d'un organisme format per dues dotzenes d'homes obscurs, sense cap responsabilitat polític, pot portar perturbacions greus que el Govern i els Parlaments han de voler impedir» (p. 79ç). Per a Hurtado, la solució al conflicte obert seria que una declaració del Govern donant per complerta la sentència per part de la Generalitat «i

---

²³⁵⁵ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 251.

²³⁵⁶ *Ibidem.*

reservant-se el judici sobre el valor dels fonaments d'aquesta resolució, anunciés el seu propòsit d'estudiar d'acord amb les Corts, al reforma que caldria fer en la llei orgànica del Tribunal per a fer impossible els conflictes de poders que es produiran fatalment si no es delimita ben clara l'acció judicial del Tribunal» (p. 79ç). Les declaracions de Samper a la premsa, en què assegura que el mateix Hurtado no havia combatut alguns dels extrems del recurs perquè els presumia vàlids –i, per tant, que reconeixia que part de la llei era inconstitucional–, va semblar que embolicaven la troca.²³⁵⁷ Encara s'embolicaria més amb l'encàrrec del president de Generalitat a Lluís Nicolau d'Olwer, anunciat a través del conseller Esteve, de negociar una sortida pactada al conflicte. L'encàrrec va arribar en un moment en què al local d'Acció Catalana s'estaven preparant per un enfrontament armat –i «on els més pacífics del partit són els primers a donar exemple de treball, abnegació i sacrifici. Volem quedar almenys tan bé o millor que els d'Estat Català, que és el sector de l'Esquerra que mou més fressa» (p. 83ç)–, però això no és el que més sorprende Amadeu Hurtado. El que més li va dordre és veure's descavalcat d'unes gestions que feia setmanes que portava entre mans:

Jo contribueixo com els altres amics a convèncer Nicolau. Pel damunt de tot, m'interessa sortir de la situació actual perquè, entre altres coses, representa un pas cap a l'anul·lació del nostre Partit en benefici dels nazis d'Estat Català, que són els que millor aprofiten aquests moviments sentimentals de la nostra gent. Però no puc negar que em sap greu que la Generalitat i el partit hagin oblidat tan fàcilment la meva intervenció de comissari en aquest afer. D'una manera o altra m'enginyaré per a salvar decorosament el paper ridícul que amb el meu apartament faré davant dels senyors Alcalá-Zamora i Samper que creien parlar amb algú quan s'adreçaven a l'emissari de la Generalitat. Ara m'explico un incident de la nit passada. Em varen telefonar de les redaccions d'*El Diluvio* i *La Vanguardia* per preguntar-me si era cert que sortiria avui cap a Madrid perquè es deia que una personalitat catalana aniria a posar-se en contacte amb el Govern de la República i havien deduït que es tractava de mi. Es veu que ja s'havia traslluït el pensament de la Generalitat (p. 85ç).

Que fos substituït per l'exministre i president d'ACR deuria ser un cop per a Amadeu Hurtado, que no va arribar a tenir mai una relació fluïda, políticament parlant, amb Nicolau,²³⁵⁸ de qui en valorava la seva faceta com a intel·lectual i el seu compromís

---

²³⁵⁷ *LV*, 15 de juny de 1934.

²³⁵⁸ Sobre Lluís Nicolau d'Olwer. NAVARRO, GARCÍA, Rokayah. *Lluís Nicolau d'Olwer. Biografia política i d'exili d'un intel·lectual català, 1917-1961. Cultura, republicanisme i democràcia*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. 2017.

catalanista, però, en canvi, a les memòries un judici polític sever, potser fruit de la rivalitat interna en el lideratge d'ACR (pp. 608-609). Peypoch, escriu a les seves notes inèdites que «les circumstàncies no feren possible que es coordinessin bé el liberalisme i el sentit de l'equilibri de Nicolau amb l'aspiració d'eficàcia pràctica d'Hurtado. Ambdós eren liberals, europeistes, republicans. Àdhuc es pot dir que coincidien llurs respectives visions sobre les possibilitats i àmbits del catalanisme. La diferència era més aviat de temperament».²³⁵⁹ El vicepresident d'ACR explica a les seves memòries que Nicolau, que tenia el càrrec de president del partit i el prestigi d'haver estat ministre, «no coneixia l'afer, ni estava preparat per proposar una sortida, ni era el seu fort, com sabem, la negociació diplomàtica, i va tornar de Madrid sense portar cap solució». (p. 833) *La Veu* es preguntava, per què *La Publi* no deia res de les gestions de Nicolau i Hurtado «i dels consells que administra el senyor Martí Esteve, precisament des del seu lloc de conseller».²³⁶⁰ Tot i que la designació de Nicolau semblava deixar fora de joc a Hurtado—ell mateix diu que al dietari que amb aquella missió donava per acabava la seva intervenció, fet que aviat quedaria desmentit per la manca d'èxit de Nicolau—, aquest va continuar la correspondència confidencial amb el president Samper. El mateix Hurtado va tornar a fer servir la tribuna de *Mirador* per analitzar el que passava. A «Raonant el que s'esdevé»,²³⁶¹ s'hi llegia una profecia optimista sobre la situació entre els governs de Madrid i Barcelona: «El plet entre la Generalitat i el Govern de Madrid segueix estacionari. Fins a l'hora que escrivim aquestes línies, i ja fa més d'una setmana que es produí l'esclat, no han tingut raó els profetes de violències. I és que perquè hi hagi baralla cal que tots dos la vulguin, excepte en casos on l'atzar fa de precipitant. I, per ara, el govern de Madrid no la vol: això és claríssim. De manera que no es veu venir cap topada. I, lògicament, com que les coses no poden continuar enlaire d'una manera indefinida i com que l'honor de la Generalitat està salvat de sobres i la seva fortitud ben demostrada, és de creure que hom arribarà fins una entesa decorosa». Privadament, Amadeu Hurtado continuava parlant amb uns i altres. Un dels qui el van anar a veure va ser Agustí Calvet, *Gaziel*,²³⁶² director de *La Vanguardia*, que havia rebut una nota del President de la

---

²³⁵⁹ Mecanoscrit. p. 219. Arxiu Ramon Peypoch.

²³⁶⁰ «Llanterna política». *LVC*, 21 de juny de 1934.

²³⁶¹ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Raonant el que s'esdevé». *Mirador*, núm. 281, 21 de juny de 1933.

²³⁶² Abans i després de l'entrevista Gaziel havia publicat «Un buen consejo». *LV*, 16 de juny de 1934, i «El máximo escollo de la autonomía». *LV*, 13 de juliol de 1934, recollits a GAZIEL. *Tot s'ha perdut. El catalanisme entre 1922 i 1934*. Barcelona: RBA La Magrana, 2013.

Generalitat, en què li feia saber que s'havia produït una ruptura definitiva entre la Generalitat i el Govern de la República.²³⁶³ Val la pena reproduir-ne un llarg fragment:

- Nosaltres –li responc– estem representats al Consell de la Generalitat per l'amic Martí Esteve i està tan embalat com els altres. No hi ha res a fer, i s'ha d'esperar que la revolució o el que sigui segueixi el seu curs.
- Comprenc que en cas de perill greu de la República o de l'Autonomia es faci un vaitot. Però ara no passa res i em fa estrany que no compreguin que fer desori pel gust del desori pot contribuir d'una manera lamentable al descrèdit del règim.
- Realment es tracta d'una batalla que està guanyada abans de començar. Però en política no hi ha mai cap regla segura. No és l'acció sinó les reaccions que en cada cas es poden produir a l'esperit públic. Les que decideixen la sort dels pobles. Potser un perill greu per a l'autonomia seria menys emocionant que el perill imaginari d'ara perquè els dirigents tindrien una major consciència de la seva responsabilitat. Ara es juga més sobre segur i es pot donar al moviment sentimental del poble, amb molta més facilitat, una més gran amplitud.
- Així deu ser per als partits; però la massa en general està molt apartada de les incidències d'aquest problema. Un diari de la importància i la circulació de *La Vanguardia* no es pot permetre aquesta mena de jocs.
- Probablement té raó; però també pot ésser que no es tingui. Vostè mateix ha parlat sempre amb admiració de Cambó i l'ha presentat com un gran polític. No havia fet mai altra cosa que els d'ara. Potser aquests són una mica barroers i molt instruïts; però operen sobre una massa nova, recentment incorporada al catalanisme en una bona part, i requereix un tracte més expressiu. Vegi per exemple el cas Macià. No sabia res de res i feia basarda sentir-lo parlar de problemes de Govern perquè no en tenia ni la noció més elemental; però l'art de fer agitació i amenaçar fins al límit just per poder recular el temps, el coneixia tan bé com Cambó i com els d'ara. En rigor, tots en sabem igual. Depèn de l'hora. El pobre Macià va haver d'esperar de setanta-dos anys per ésser escoltat i seguit per a massa, i sort va tenir a darrera hora de la guerra de Prats de Molló.
- Doncs si la nostra història política s'ha de descabdellar amb accidents d'aquesta qualitat, val més plegar.

---

²³⁶³ La carta de Gaziell a Lluís Companys es pot llegir a GAZIEL. *Obra Completa Catalana*. Barcelona: Editorial Selecta, 1970 p. 1712.

- Alguna vegada ho he pensat i no puc negar-li que personalment sento ganes de plagar; però comprenc que els nostres polítics no poden ésser per ara d'altra manera, i penso que en tots els pobles de la nostra època deu passar el mateix. A la guerra de Prats de Molló, per exemple, no va mancar-li cap detall per ésser una de les aventures més còmiques en la història de qualsevol poble conegut. Cap home que tingues una lleugera noció del ridícul no hi hauria volgut comprometre el seu nom amb la intervenció més modesta. I malgrat tot, no solament els herois de la famosa gesta es varen guanyar el Govern i la direcció de Catalunya en un dels moments més transcendents de la seva història, sinó que el món, que n'ha vistes de totes, els va fer un cartell que no havia conegut fins aleshores cap català i va internacionalitzar el nom de Catalunya. Ara que la cosa ja ha passat podem donar-hi moltes explicacions; però cap d'aquestes no hauria convençut ningú a l'hora de preparar pas de comèdia, tan mal concebut i tan pintorescament executat. (pp. 95-97ç)

Amadeu Hurtado, que es creia que estava fora de l'assumpte, va veure's de nou «ficat en la tramitació del plet actual de Catalunya» (p 101ç), després que Alcalá-Zamora, a través del seu cap de premsa Emilio Herrero, el tornés a fer cridar per reunir-s'hi. L'advocat confessa que va dubtar si anar-hi o buscar una excusa per no fer-ho:

No conec la situació política dels nostres partits, ni de la Generalitat. Se que es fan preparatius de guerra; que l'amic Martí Esteve ha revistat unes companyies del nostre partit; que plouen a diari a la Generalitat telegrams i comunicacions amb oferiments de tots els republicans d'Espanya, i que, com va dir fa uns dies Martí Esteve, s'està convertint Barcelona en la capital política de la República fins al punt de creure haver aconseguit el fet transcendental, que semblava impossible, de la unió dels socialistes amb les esquerres espanyoles. Temo que, entrar de fresc en la qüestió, quedi malament davant del president de la República que sens dubte em suposa informat, i de passada, destorbi sense voler els plans dels meus amics (p. 101ç).

Per això, abans de viatjar a Madrid es va tornar a reunir amb Companys que li va expressar que només pretenia buscar una solució deslligada del moviment polític al qual ja començaven a intervenir-hi les forces de l'esquerra espanyola, però també li va mostrar les seves suspicàcies respecte l'actitud del govern Samper. Segons assegura el seu amic i confident Ametlla, les gestions i l'actitud d'Hurtado entre bambolines, però sempre rendint comptes al president de la Generalitat, van ser durament censurades per Martí Esteve en una de les darreres reunions del Consell Executiu d'Acció Catalana abans dels fets del 6 d'octubre. «Algú hauria de dir a l'Hurtado que no tracti de veure més a Companys per comunicar-li fórmules d'arranjament. El president no en vol saber cap

més. M'ha dit que li fan por les subtilitats del nostre amic, que no les entén i que tem que el comprometin», hauria dit el conseller de Finances.²³⁶⁴

Entretant, la missió de Nicolau havia fracassat. Una manca d'èxit, que a parer d'Hurtado, li podria servir per reforçar la seva autoritat personal: « perquè confirmava la meva previsió que, si el Govern es mantenia serè, el conflicte es resoldria per ell mateix. Vaig anar tot seguit a Madrid i allí vaig saber per Samper que Nicolau s'havia limitat a lamentar els esdeveniments de Catalunya sense parlar de cap autorització per veure de posar-hi fi» (p. 833). Llates evoca l'Hurtado d'aquesta hora, anant i venint de Madrid.²³⁶⁵ Hurtado va trobar al seu amic Alcalá-Zamora «apesarat pel tomb que havien pres les coses de Catalunya perquè sabia per referències dels serveis governatius tot el que es deia sobre la preparació d'un moviment insurreccional a la nostra terra» (p. 833).²³⁶⁶ Alcalá-Zamora tenia volants de llicències d'armes en blanc signades per la Generalitat i notícies alarmants sobre la distribució d'armes entre els partits, i estava realment preocupat: «El que em preocupa és que comenci la dèria de voler armar els partits polítics». I va dir: «Aquesta malura s'estendrà tot seguit als altres indrets d'Espanya, i el dia que els partits estiguin armats, per l'estil del que passa a altres pobles d'Europa,²³⁶⁷ la nostra república haurà deixat d'existir. Si hagués d'ésser aquesta la influència de Catalunya, el baluard més ferm de la República com diem tots, potser valdria la pena de pensar que la República necessitaria d'altres baluards menys actius», afirmava el cap de l'estat segons Hurtado (p. 114ç). A les seves memòries, escriu sobre quin missatge va donar a Alcalá-Zamora: «haviem de trobar una solució al problema jurídic de donar fermesa a la llei de contractes de conreu en forma que, respectant la Constitució, no obligués el Parlament català a reunir-se expressament per rectificar el seu darrer acord. Li deia que trobaríem segurament la fórmula que permetria de salvar aquella qüestió d'amor propi i li assegurava que, un cop trobada, la Generalitat l'acceptaria si entretant el Govern tenia prou serenitat i donava temps a deixar esbravar les declaracions amenaçadores dels nostres». (p. 832). Hurtado tenia un procediment que creia «infal·libre» per poder fer prosperar la solució jurídica (pp. 833-834). Es tractava de cridar a una audiència reservada

---

²³⁶⁴ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. pp. 251-252.

²³⁶⁵ LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 207.

²³⁶⁶ A les memòries hi ha un cert desori cronològic pel que fa a les reunions amb Alcalá-Zamora. Segons el dietari, es van reunir el 6 de juny, pocs dies després de la vista al Tribunal i just abans de fer-se pública la sentència i no es van tornar a reunir fins el 30 de juny. Tal com està reflectit a les memòries fa pensar que a més d'aquesta darrera trobada se'n van fer més, que no estan en cap cas consignades al testimoni d'aquell moment. La premsa també va consignar la trobada. *LV*, 30 de juny de 1934.

²³⁶⁷ «Espanya» a l'original, sens dubte una errada.

amb el cap d'estat al conseller de Justícia Joan Lluhí, que aquells dies havia anunciat que es traslladava a Santa Fe del Montseny a redactar el Reglament d'execució de la Llei de Contractes de Conreu.²³⁶⁸ «Si el crida el Govern –li deia– no farem res, perquè Lluhí es trobarà, com Nicolau, en la mateixa situació de desconfiar del seus i, en lloc d'avenir-se a la fórmula, haurà de prendre segurament una actitud de gallardia i refusar-la amb vista a la popularitat, mentre que una entrevista secreta amb el cap de l'Estat com a home indispensable el disposarà favorablement, i la seva preparació no és suficient per resistir l'acord amb un jurista de la competència del president en qüestions de dret públic» (p. 834). Com escriu al dietari, «ja m'imagino l'efecte que faria a la Generalitat, i especialment al conseller de justícia senyor Lluhí, sentir-se cridat pel cap de l'Estat a tractar com a jurisconsult la solució d'un problema jurídic. No el deturarà ningú. I en canvi, el senyor Alcalá-Zamora podrà proposar la solució que millor li sembla amb la seguretat que serà acceptada. Així haurem acabat amb un estat aparent de conflicte que, vist per dintre, és un veritable joc de criatures». (p. 142ç). Després de reunir-se amb el president de la República, va ser el torn d'una nova reunió amb Samper. Aquesta trobada va permetre fer unes interessants reflexions al seu dietari sobre la intervenció del cap d'estat i el cap de govern en l'afer, que examinava com si d'un plet es tractés:

Ara tinc la sensació que han volgut especular sobre la bona fe provinciana que se'ns dubte m'atribueixen i m'han volgut fer venir amb l'estímul de jugar un paper d'home important, cridat a resoldre un problema ja resolt. Però no em sap greu. El paper d'home important me l'he tret del damunt amb la meua actitud d'inhibició, i és possible, en canvi, que aquest viatge contribueixi a donar-me a Catalunya un motiu que no tenia d'intervenir per a donar per acabada la guerra. I fóra injust si no reconegués que en aquest joc de Samper hi ha tingut una influència decisiva el president de la República que hi ha posat tota la força de la seva preparació jurídica. Es pot dir que en aquest ple, el senyor Alcalá-Zamora ha estat l'advocat i Samper el procurador, l'un hi ha posat la tècnica i l'altre l'habilitat d'execució. No sé pas el que hauria passat si, en lloc del Govern Samper hi ha hagut en circumstàncies semblants, un govern Azaña- Largo Caballero; però em sembla que les coses no haurien anat tan llatines. Per a tractar amb els catalans, i especialment amb els d'ara, un andalús i un valencià són una composició més adequada que la de dos castellans, eixuts i aspres. (pp. 123-134ç)

---

²³⁶⁸ *La Veu* incidia de nou en la rivalitat entre Hurtado i Lluhí sense sospitar res d'aquesta operació que es preparava a Madrid. *LVC*, 1 de juliol de 1934.

Lluhí va haver de dissimular en unes suposades consultes mèdiques pels seus problemes estomacals aquelles gestions discretes a Madrid, un episodi que l'advocat volia contemplar com a espectador,²³⁶⁹ tot i que Josep Pla afirmés a *La Veu de Catalunya* que ens ambients polítics s'especulava amb el nom d'Hurtado com a substitut de Lluhí a la Conselleria de Justícia si la malaltia del seu titular s'agreujava.²³⁷⁰ També va dissimular quan algun company de partit li feia qualsevol confidència sobre les gestions que s'estaven realitzant. El conflicte legal es va poder resoldre gràcies a l'habilitat jurídica d'Alcalá-Zamora, aprofitant que la Llei obligava al conseller de Justícia a sotmetre el Reglament al Parlament: «La fórmula d'Alcalá-Zamora consistia en aprofitar aquest article addicional per introduir al reglament totes les esmes que exigia posar d'acord amb la Constitució els preceptes processals de la llei a fi que fossin admeses per Parlament en aprovar el reglament sense passar per la claudicació de votar d'una manera expressa la reforma de la llei. Després n'hi hauria prou amb autoritzar un text nou per refundre la llei i el reglament» (p. 834). El mateix president de la República era l'encarregat de redactar les esmenes en la seva trobada amb el conseller de Justícia, i una nova reunió amb Esteve i Gassol acabaria de llimar totes les hostilitats. Per a Llates, «aquesta solució i el cansament que hi havia juntament amb la basarda que feien les coses que es veien venir –i no gens clares–, van fer triomfar aquesta solució».²³⁷¹ L'advocat donava, ara sí, per acabada la seva missió convençut que «el Consell de la Generalitat, en aquella qüestió, ja havia deixat de ser un comitè de partit i tornava a ésser un Govern». (p. 836)

El final d'aquell conflicte suposava també una revisió del paper d'Amadeu Hurtado dins d'Acció Catalana, un partit que s'havia afegit, com tots els altres de la coalició esquerrana que governava la Generalitat, als preparatius bèl·lics. Manuel Brunet havia escrit a *La Veu* que «al local d'Acció Catalana cusen motxilles i que don Amadeu Hurtado broda una bandera amb una estrella solitària – ai sí, solitària!».²³⁷² En una trobada amb Peypoch, aquest li va demanar consell sobre com s'havia de procedir a la «desmobilització» de les forces que s'havien previst per defensar la Generalitat, i Hurtado, amb aquella mena de pensament paradoxal que tenia, li va aconsellar seguir la

---

²³⁶⁹ UCELAY DA CAL. E. i GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.* p. 178-179.

²³⁷⁰ PLA, Josep. «Crònica de Madrid: El senyor Hurtado podria substituir el senyor Lluhí». *LVC*, 7 de juliol de 1934.

²³⁷¹ LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 207

²³⁷² BRUNET, Manuel. «Catalunya, “niu guerrer”». *LVC*, 5 de juliol de 1934.

proposta de constituir una milícia permanent «per al cas que fos atacada la llibertat de Catalunya»:

- Sense vacil·lació li responc que el millor que pot fer és donar-hi la conformitat. Es tracta –li dic– de constituir, encara que sigui una paròdia, el nazisme català, que va preparant-se de temps. Nosaltres hem sucumbit a l’hegemonia dels que tenen aquests propòsits, fent-los el joc durant l’aldarull de la darrera guerra. La cosa ja no té remei. Si no es fa ara, es farà més tard, i els nostres hi voldran ésser pel mateix motiu que varen voler ésser a la darrera guerra. Perquè no els diguin mals patriotes i per ésser més valents que els altres. De manera, que si vós dieu que no hi volem saber res, hi perdrem bous i esquelles. Crec que hi perdrem en tots els casos, perquè, un cop constituïda la milícia, l’esperit de cosa en farà un organisme unit sense que ningú no recordi la seva procedència de partit, subordinant-se de bon grat als cap del nazisme que evidentment no serem nosaltres. Però almenys amb l’adhesió d’ara ajornem la nostra desfeta i correm la contingència que no es faci res, almenys per ara, i quedem com uns valents.

L’amic Peypoch no es mostra gens satisfet del meu parer.

- Demà els del partit– diu ens preguntaran perquè ens hem adherit a aquest projecte, i trobo que és una resposta molt poc satisfactòria el dir que l’hem acceptat perquè no podíem evitar-lo. Jo crec –afegeix– que el pla no és dolent perquè, si realment algun dictador vol atacar la llibertat de Catalunya, per exemple, val la pena tenir una força organitzada per a la defensa i no amagar-se i deixar fer l’altra vegada.
- Doncs ja teniu la raó que hauríeu de donar al partit. Jo crec que es tracta en definitiva d’un procediment més per eixamplar la burocràcia catalana. Si no cobren tots els dies, els sis mil homes, cobraran l’oficialitat i la gent d’oficina; però tots, d’una manera o altra, viuran de la Generalitat perquè seran el planter per a la burocràcia oficial. Aquesta és la història del nazisme a Alemanya i a tot arreu on existeix amb altres noms, com Rússia i Itàlia. S’ha descobert que qui té la burocràcia, té el poder. El senyor Lerroux, que només disposava de l’Ajuntament, va poder sostenir-se catorze anys, amb tot i fer una política hostil al sentiment de Catalunya. Si hagués pogut disposar de la Generalitat, encara en seria l’amo, perquè tindria el partit en massa col·locat i vivint de l’erari públic. El mateix ha fet Stalin i el mateix Mussolini i Hitler. Figureu-vos el que ha de passar aquí, on la comèdia és més freqüent que el drama i amb els partits com el nostre, disposats per temperament a deixar-se prendre tots els llocs de totes les burocràcies possibles.

[...]

És ben curiós, amic Peypoch –continuo dient-li– que a mesura que van creixent en força els extremistes del catalanisme, va sortint a la superfície tot el pòsit que ha deixat en el nostre poble la influència castellana o madrilenya. En un cas que recorda als de les Repúbliques sud-americanes. El burocratisme, que ens era desconegut (sens dubte perquè no teníem govern propi) fa tants estralls com a Madrid a desgrat del poc temps de la nostra autonomia. El cabdillatge ve a ésser l'única expressió política que s'adiu amb l'educació del poble. I ara resulta que el poder troba a mancar l'exèrcit que li serveixi de suport com en la vella política espanyola, i la preocupació més viva dels catalanistes és crear una força armada que supleixi l'exèrcit i amb la qual s'haurà de comptar sempre en els nostres problemes polítics. (pp. 150-153ç)

Amadeu Hurtado aprofitava aquella conversa amb Peypoch per confessar la seva desil·lusió amb la política partidista:

A mi –afegeixo– no em preocupa gaire personalment tot aquest panorama perquè em sento molt decidit a deixar córrer la política de partit. No serveixo. Tota la força que hem jugat aquests darrers temps m'ha convençut que dintre dels partits estic desplaçat. Comprenc que s'ha fet el que es devia i es podia fer; però no comprenc que ho hagi de fer jo. El nostre partit no representa una veritable força política. N'estic ara ben convençut. Passi el que passi, hi haurà sempre en el nostre país, perquè és a tot arreu, una petita massa de bona gent, reflexiva, honesta, que no crec en la demagògia dels uns ni en l'ensopiment dels altres i que no es troba mai ben representada pels que governen perquè mai no acaben d'ésser ben rebuts. Aquesta massa és un saldo de tanta qualitat com vulgueu, però saldo a la fi, que sempre existirà i farà el mateix, amb nosaltres o amb uns altres, sense augmentar ni minvar. Jo mateix soc un intrús per a molta gent del partit. He dit i he fet coses que no són del tot ortodoxes, i m'adono, fins i tot a les reunions públiques, que hi ha una certa cosa –que alguna vegada em sembla veure físicament– que em separa de les nostres multituds. M'escolten potser amb simpatia; però dura un moment. L'endemà tenen la sensació que he caigut en el nostre grup per a fer més nosa que servei. La meva intervenció en el plet de la llei de conreus, durant uns moments brillants, ha hagut d'ésser després subterrània i amagada, com quan ajudava al president Macià; i si això estava justificat aleshores perquè era públic que no pertanyia al partit d'Esquerra, costa d'explicar (si no és pels motius que us he indicat) ara que soc membre del partit i del Consell Executiu. (pp. 153-154ç)

Aquestes reflexions també les va fer a Martí Esteve, que com havia fet Peypoch, va convèncer que no prengué cap decisió en calent (pp. 165-167ç). De tota manera,

sembla que llavors ja estava convençut d'anar-se apartant de la primera línia de la política i refugiar-se al diari: «No passa res més que estic cansat de fer política de partit, i sento que no soc prou jove per emprendre la tasca difícil, i potser inútil, de voler que el nostre partit segueixi uns altres camins» (p. 165ç). De nou, aquell desig d'independència i aquell refús gairebé visceral als tractes amb la massa que l'havia fet rebutjar l'enquadrament en una força organitzada i l'havia foragitat de la política en diverses ocasions al llarg de la seva vida, que quedava exemplificada en aquest diàleg amb el conseller d'Acció Catalana:

- He estat massa temps allunyat –li dic– dels costums de tots els partits perquè de sobte pugui veure les coses com aquests les veuen. Ara mateix, amb motiu del darrer conflicte, m'he trobat situat en una posició objectiva que m'ha fet veure la inutilitat de tot l'aldarull que s'ha promogut sense ombra d'un motiu. I com és natural, interessat des del primer moment en arribar a la solució que, no solament era prevista sinó fins i tot trobada d'abans d'esclatar el suposat conflicte, m'he posat al costat del Govern de la República que tenia una visió més encertada i raonable que els nostres partits. I això, com haveu de comprendre, no pot ésser quan un es deu a la disciplina d'un partit. Per aquesta disciplina, he procurat no donar mai la sensació que jo tenia un altre pensament, i m'he vist obligat a treballar a l'ombra si volia que la meva acció fos eficaç.
- Ja se sap –diu Martí Esteve– que és impossible que es partits es moguin amb la mateixa agilitat que un home sol arribar a un resultat pràctic. S'ha de comptar amb la massa i no hi ha altre remei que seguir els seus impulsos sentimentals.
- No hi ha cap dubte d'això quan la massa realment està excitada per alguna causa digna de la seva protesta. Però el cas d'ara no ha estat aquest. La massa no ha intervingut per a res en el suposat conflicte. Fora del bon partidari, mogut artificialment per nosaltres, la gran massa ciutadana no ha fet cap cas de les nostres facècies, i tot el que hem aconseguit és desacreditar la República i donar la màxima força als partits que vénen a seguir la política tradicional de la protesta per la protesta en dany evident del nostre partit.
- Em sembla que us equivoqueu en judicar l'actitud de la massa popular. No diré que el dia de la sessió del Parlament participés molt en el moviment polític que s'iniciava, però el dia de l'arribada dels diputats a Corts, la gran massa era al carrer com els millors moments de la política catalana.

- No ho crec. Els que eren al carrer aquell dia eren els socis dels centres polítics; però el poble de Barcelona ja en té prou d'aquestes moixigangues, i a força d'abusar del sistema, potser el dia que se'l necessiti de debò, no el trobareu. I no deixa d'ésser curiós que els diputats actuals de Catalunya no hagin aconseguit cap èxit fins que s'han retirat de les Corts.
- Però no hi ha altre remei. La política exigeix, per a ésser eficaç, aquestes agitacions.
- No. Si em dieu que els nostres polítics necessiten aquestes agitacions perquè els polítics catalans no poden ni saben fer altra cosa, teniu raó; però suposar que els polítics han de suplir la seva ineptitud amb freqüents apel·lacions al poble, fingint perills que no existeixen i creant conflictes imaginaris, és equivocat i funest. De totes maneres, com que jo no ho podré modificar, prefereixo tornar a la meua vida independent d'abans sense la trava de disciplines de partit que no em serveixen de res però que la meua lleialtat m'obliga a respectar. (pp. 166-167ç)

Claudi Ametlla, de nou, és un testimoni adient per afegir novetats al relat que Amadeu Hurtado va trenar al seu dietari del moment o a les seves memòries escrites a l'exili. Segons conta el periodista i correligionari d'Hurtado, aquest va convidar el matrimoni Ametlla a sopar a la seva residència estival de Vallvidrera, on també estiuejava Joan Moles, a casa del qual havia sopat el general Domènec Batet, capità general de la Quarta Regió Militar. Reunits tots quatre després de sopar, el militar tarragoní els va dir, molt preocupat i sense embuts: «Vegin de convèncer Companys o qui sigui perquè acabin jugar a certes maniobres d'en Dencàs i dels escamots. Cada dia els meus oficials són seguits per gent estranya que vol entrar a les casernes, parlar amb els soldats... He manat enèrgicament als meus subordinats que no responguin a aquestes criaturades ni a provocacions que els puguin fer. Però qualsevol dia la disciplina pot fallar i produir-se un incident greu. Què volen? Que preparen? ¿Que no veuen que si es mouen, en un no res, en menys d'una hora, els aixafaríem-...? Digueu-los-ho, per l'amor de Déu...». ²³⁷³ El militar, que seria afusellat per Franco, en aquella conversa que descabdellava «paternalment, amb la dolor d'un bon català», va respondre sense vacil·lar a Ametlla que en cas de produir-se algun incident compliria amb el seu deure.

L'estiu, però, va fer que la crisi semblés definitivament arranjada. No hi van faltar els articles satírics de *D.I.C.*, que volien ridiculitzar la tasca de l'advocat. Com ara la suposada anècdota que, segons la publicació, circulava per Madrid i que el vinculava amb

---

²³⁷³ Ametlla, *op. cit.* 1979. p. 253.

el financer escàpol de la justícia i exdiputat Joan March, amb qui Amadeu Hurtado havia tingut relació molts anys abans, quan era l'advocat dels Tayà i durant les seves gestions en la qüestió petrioliera pels germans Busquets:

Començarem dient que potser el lector no sap que el senyor Joan March té per advocats, a París, dos grans esquerrans, el senyor Paul Boncour, exsocialista, expresident del Consell de ministres i exministre d'Afers estrangers i el senyor Louis Malvy, exministre de l'Interior condemnat a l'exili en temps de Clemenceau. Aquests dos senyors avui estan embolicats en l'afer Staviski.

És natural, que si els senyors Boncour i Malvy tenen l'encàrrec de vetllar els interessos del senyor March a França, es preocupessin molt en veure el seu ric amic en una presó espanyola. També és natural que en rumiar qui podria fer a Espanya, un pas a favor del senyor March, els senyors Boncour i Malvy pensessin en el senyor Hurtado, el nostre gran francòfil.

El fet és que, segons diuen a Madrid, el senyor Hurtado es va encarregar de fer les gestions necessàries per a obtenir l'alliberació del senyor March. Naturalment les gestions van fracassar, Un quant temps després, el senyor March s'escapava de la presó amb aquella elegància.

En descàrrec del senyor Hurtado, fan constar a Madrid que les gestions a favor del senyor March les va fer no com a diputat, sinó com a advocat. Quins clients, senyor Hurtado! I quins èxits!²³⁷⁴

Però, l'atac més frontal que rebé Amadeu Hurtado del *D.I.C.* –que dedicava temps i d'articles a atacar a ACR i els seus homes– és a propòsit de la minuta que hauria rebut per la seva tasca com a comissari davant del TGC. «Molts advocats de l'Esquerra –ho recollim a títol de rumor– asseguren que el discurs i les gestions que féu el senyor Hurtado a Madrid acabaren amb una minuta de 50.000 pessetes», assegurava el satíric dretà.²³⁷⁵ Una xifra molt considerable. Aquesta mena d'atac estava en consonància amb els que vindrien uns mica més tard, i que, a banda de l'habitual epítet de maçó, el titllarien a ell i a l'ACR d'escanyapobres, per haver omplert, segons es deia *La Publicitat* d'afeccionats als quals se'ls pagava sous miserables.²³⁷⁶ Pel dietari sabem que el 29 d'agost Amadeu

---

²³⁷⁴ «En March i el senyor Hurtado». *D.I.C.*, núm. 161, 11 d'agost de 1934. La història es va tornar a publicar al número següent, *D.I.C.*, núm. 162., 18 d'agost de 1934, justificant-ho en el fet que aquell havia estat segrestat per la policia. Al *D.I.C.*, núm. 163. de 25 d'agost també es criticava la tasca d'Odó Hurtado com a regidor de l'Ajuntament.

²³⁷⁵ «La Lligueta no opina». *D.I.C.*, núm. 164. 1 de setembre de 1934.

²³⁷⁶ «Els escanya-pobres». *D.I.C.*, núm. 165. 8 de setembre de 1934.

Hurtado va rebre una carta de Lluís Companys en què el president de la Generalitat li assegurava que «Lo del contracte de conreus sembla arranjat definitivament i n'hem tret el màxim, deixant ben assentat el pavelló». (p. 177ç). Aquell final d'estiu també se celebrava a l'Hotel Oriente un sopar d'homenatge a Manuel Azaña, que havia passat les vacances prenent les aigües a Sant Hilari. Hi va assistir Amadeu Hurtado, que va poder parlar amb l'expresident.²³⁷⁷ De tota manera, la tensió era lluny d'esvair-se. A primers de setembre es va viure l'enfrontament del govern de la República amb els ajuntaments bascos, a propòsit de l'elecció de les diputacions forals –claus en el règim de concert econòmic–, va desencadenar la celebració d'una assemblea celebrada a Zumàrraga i presidida pel socialista basc Indalencio Prieto, que s'havia sumat al moviment impulsat pels nacionalistes bascos, amb els quals es solidaritzarien els membres d'ERC –els diputats del PNB s'havien retirat de les Corts fent costat a la retirada del Parlament dels diputats catalans. També es va produir un escàndol protagonitzat pel cap dels serveis d'Ordre Públic, Miquel Badia, quan va ordenar la detenció del fiscal que havia sostingut l'acusació contra l'advocat Josep Maria Xammar, i que comportarien la seva destitució. L'excitació del grup més bel·licós d'Estat Català, encapçalat per Dencàs i Badia, era notòria (p. 838). Valentí Castanys simbolitzava la voluntat hegemònica i totalitària d'Estat Català com el d'un monstre de gran boca que s'empassava Lluís Companys, l'alcalde Pi Sunyer amb la vara i Amadeu Hurtado amb l'estrella maçònica sobre el cap.²³⁷⁸ El 27 de setembre de 1934 moria a Barcelona l'exministre de Finances Jaume Carner, vell amic i company d'Amadeu Hurtado de l'esquerra solidària recuperats tots dos per la República i amb el qui, juntament amb Pere Coromines, formaven part del que s'havia dit «la vella guàrdia».²³⁷⁹ *La Publicitat* publicava una breu semblança del finat signada per Amadeu Hurtado:

Carner ha estat per damunt de tot, un gran advocat, i la qualitat més alt del seu esperit que, tant en la professió com en les altres activitats de la seva vida li va assegurar el respecte de tothom va ésser l'honestedat. Quan al final de la seva carrera, en hores tèrboles per a la República, va ésser cridat a dirigir el Ministeri de Finances, la fama que

---

²³⁷⁷ L'expresident parla d'aquesta estada i del seu discurs a l'Oriente a AZAÑA, Manuel. *Mi rebelión en Barcelona*. Barcelona: Espasa-Calpe, 1935. També es pot consultar aquell episodi a CONTRERAS, Josep. *Azaña y Cataluña. Historia de un desencuentro*. Barcelona: Edhasa, 2008.

²³⁷⁸ CASTANYS, Valentí. «Els èmuls de Jonàs». *LVC*, 26 de setembre de 1934. Manuel Brunet glossaria el dibuix poc després dels Fets del 6 d'octubre a BRUNET, Manuel. «Els profetes del desastre». *LVC*, 13 d'octubre de 1934. «Amb una gran resignació els prohoms dels tres partits, els èmuls de Jonàs –com deia en Castanys– se n'entraven a la gola de l'lop d'aquest Leviatan que ha devorat l'Esquerra».

²³⁷⁹ «La mort de Jaume Carner». *LP*, 28 de setembre de 1934. Una visió des de Madrid, OSSORIO Y GALLARDO, Àngel. «El abogado Carner». *Ahora*, 2 d'octubre de 1934.

li havia donat aquell respecte unànime va fer més que cap altre factor per a remoure el valor social del règim dintre els ambients de l'economia del país. L'entrada de Carner al Govern va tenir aquest mèrit de plantar una nova fita en el camí ascendent de la República.

Hem dit altres vegades que va Jaume Carner va néixer prestigiós. La seva figura massissa, la seva famosa testa romana, la rotunditat de les seves afirmacions, nues de tota mena d'ornament, la seva enorme capacitat de treball, la seva força i el seu optimisme inesgotable donaven a tots els actes de la seva vida l'expressió inconfusible d'un prestigi car semblava que li vingués realment de naixença. I era una gran dificultat per als adversaris en les lluites professionals com en les lluites polítiques, haver de començar per saltar aquella muralla de protecció que el talent de Carner sabia defensar amb gran fermesa.²³⁸⁰

La Rambla també va demanar a l'advocat unes paraules sobre el polític finat que va publicar en portada, juntament paraules de Coromines, Companys i Pi i Sunyer. Amadeu Hurtado hi deia: «La mort de Jaume Carner ha posat de dol Catalunya que s'ha adonat de la pèrdua que representa la desaparició del nostre gran amic. Perquè era, amb les seves múltiples activitats, una força que podia donar encara un gran rendiment en aquestes hores treballoses de l'ascensió de la nostra terra. Advocat, home de negocis, polític, governant, en cadascun d'aquests aspectes Carner era un valor que es posava de relleu per la virtut predominant del seu caràcter, una activitat incansable posada al servei d'un gran optimisme creador».²³⁸¹ I afegia:

El vam conèixer de molt joves, ja ben lluny encara de la maduresa, una figura eminent de Catalunya, un prestigi professional dintre la carrera del Dret. I, de sobte, el renaixement polític del catalanisme el va posar al cap de les primeres organitzacions que, amb el daltabaix del vell caciquisme, transformaren substancialment la nostra vida política. La impressió de tenacitat, d'honradesa i de capacitat de treball que donava amb la seva presència aquell home, desconegut encara de les multituds populars, va influir considerablement a desvetllar la confiança del poble en l'eficàcia constructiva de les noves forces polítiques. I aquella impressió confirmada per l'esclat triomfador de l'acció pública de Carner el va acompanyar tota la resta de la seva vida, puix que la malaltia mortal el va sorprendre lliurat al treball esgotador de remuntar en l'hora més difícil les finances de la jove República.

---

²³⁸⁰ LP, 28 de setembre de 1934.

²³⁸¹ LR, 1 d'octubre de 1934.

Durant més de trenta ans en tots els moments transcendents de la història política de Catalunya, el nom de Carner té el seu lloc d'honor; però convençut des dels primers moments que la renaixença catalana no donaria al nostre poble tota la llibertat que desitjava fins que la República no l'aisequés a la categoria de poble rector, no va poder intervenir en la governació del país que fins a les darreries de la seva vida va veure satisfeta la seva il·lusió de desaparèixer la monarquia. La República va arribar tard per a permetre a Carner donar tota la mesura de la seva capacitat de governant, però el seu pas pel ministeri d'Hisenda va deixar el rastre d'un redreçament de les finances públiques que el derrotisme d'aquells dies tèrbols volia fer creure impossible.

Un dels autors de l'Estatut de Catalunya, tothom recorda que va presentar-lo al vot dels representants del nostre poble des de la presidència de la primera Assemblea Constituent de Catalunya. I això va entrar Carner per la porta gran a la història de la nostra autonomia. Ha pogut deixar amb aquesta vida tan plena un bell record per als catalans d'avui i de demà. Els bons amics l'enyoraran mentre visquin. Els que vindran sabran venerar-lo com un dels valors més considerables que haurà trobat Catalunya en el camí dels seus destins.

Després del funeral de Carner, Amadeu Hurtado es va traslladar a Madrid per afers professionals que comportaven una reunió amb el director del Banc d'Espanya, on va ser testimoni de la caiguda del Govern Samper. Al hall del Palace –«veritable mentidero de Madrid», segons Llates²³⁸², era un mar de rumors sobre amenaçador si es feia efectiva l'accés al govern de la CEDA, que havia provocat la crisi de govern, atacant-lo per la seva suposada debilitat en el contenciós amb la Generalitat: «La crisi ministerial es presentava difícil i perillosa perquè les coses estaven posades en l'alternativa, o bé d'un Govern de la CEDA amb la revolució al carrer, o bé d'un Govern sense la CEDA amb la rebel·lió al carrer» (p. 839). Alcalá-Zamora, davant les peticions de dissolució de les Corts de les esquerres –amb els socialistes partidaris d'iniciatives revolucionàries en cas que es fes efectiu el govern de la CEDA–, i l'exigència del govern pel «jefe» de la CEDA, va optar per una sortida salomònica que va consistir en encarregar la formació de govern al vell líder radical Alejandro Lerroux, que el 4 d'octubre formava un gabinet amb tres ministres de la CEDA, entre ells el català Oriol Anguera de Sojo, vell conegut d'Amadeu Hurtado, a qui va sorprendre el viratge ideològic d'aquell antic company (p. 840). Estranyat i dolgut en veure que obtenia el càrrec d'un partit manifestament hostil al que havia defensat anteriorment, Hurtado va anar a visitar el flamant ministre a l'hotel Roma, on s'hostatjava, «per dir-li que, si les ofenses rebudes l'havien llançat al camp contrari al

---

²³⁸² LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 239.

dels seus ofensors, esperava que sabia des del nou lloc evitar tot dany a Catalunya. El vaig trobar molt pansit i amb ganes d'esquivar la conversa, com si dubtés que la visita fos de curiositat o de mofa, i vaig sortir amb la impressió d'haver assistit a la mort d'un caràcter i a l'anihilament sense remei d'una brillant història» (p. 841). Al govern hi figuraven d'altres coneguts d'Amadeu Hurtado, com el notari Diego Hidalgo i el periodista d'*El Liberal* i crític taurí César Jalón, conegut com a *Clarito*, experts ambdós en els misteris del *cante jondo*, als quals sembla que van introduir a Hurtado i els seus fills (p. 841), així com el mestre Eloy Vaquero, membre de la Comissió d'Estat. Segons explica Hurtado, era al Palace, quan va aparèixer l'expresident dimissionari Samper, que públicament va agrair-li el seu consell i cooperació en la resolució del conflicte entre el govern central i la Generalitat: «Mig sufocat per la sorpresa d'aquesta escena, vaig procurar desfer modestament l'elogi i Samper va insistir que el seu esforç, malgrat l'èxit aconseguit, no havia estat ni comprès ni agrait pel Parlament, que acabava de desautoritzar-lo» (p. 842). Hurtado va tornar el mateix 4 d'octubre al vespre cap a Barcelona, entre rumors de vaga general impulsada per l'Aliança Obrera i iniciada, precisament, pel sector ferroviari. A Vilanova i la Geltrú, la seva vila nadiua, el tren es va aturar sense tenir-hi parada, mentre es resolia una discussió del personal ferroviari, entre els que volien impedir la marxa i els qui volien permetre l'arribada del comboi a Barcelona abans no s'iniciés la vaga.

«En arribar el matí del dia 5 a la nostra ciutat, no hi havia als carrers cap senyal de vaga fins que, poc abans de l'hora de dinar, es va interrompre la circulació de tramvies, gairebé al mateix temps que jo rebia la convocatòria a una reunió del Consell directiu d'Acció Catalana per al començament de la tarda a fi de parlar de la gravetat de la situació» (p. 843), escrivia anys després a les seves memòries. A la porta del local del partit es va topar amb el conseller Martí Esteve, que al peu del cotxe oficial li va confessar que havia d'assistir a una reunió urgent del govern de la Generalitat, que segons li va dir obligat per la pressió de la massa dels partits, es veuria obligat a proclamar l'Estat català com a protesta contra el nou govern espanyol: «Em vaig permetre de censurar-li que, una decisió d'aquesta importància, l'hagués mantinguda reservada fins aquell moment sense preocupar-se de la voluntat del partit, però em va replicar que la reserva era un compromís del Govern de la Generalitat i que no hauria servit de res la nostra oposició perquè ell no hauria pogut discrepar dels seus companys de Consell» (p. 843). La reunió del partit va girar al voltant d'aquesta qüestió, amb els presents sorpresos i molestos per aquella

implicació en uns fets que estaven a punt de trastocar-ho tot. Des de les oficines del partit van sentir els primers tirotejos de la policia, que havia disparat contra un grup que se sospitava que volien assaltar el Banc Vitalici, resultant mort un vianant. Al vespre, des de l'Ajuntament, Odó Hurtado confirmava al seu pare que aquell vespre la Generalitat havia desistit dels seus plans. El fidel Llates, ens fa saber a les seves memòries que «pel cantó d'Hurtado i el seu fill Odó i el nostre amic, el lluhinista acèrrim Joan Casanelles, llavors regidors de Barcelona, estàvem al corrent de l'escassa convicció dels partidaris d'un cop de força, exceptuant-ne els irresponsables ja prou coneguts, que eren una gent intoxicada per la pròpia verborrea i sense cap eficàcia real a l'hora de la veritat».²³⁸³

Però, l'endemà tot va ser diferent: «es van veure dispersos per diferents llocs de la ciutat uns grups de xicots armats que ja havien fet la seva aparició el vespre abans al capdamunt de la rambla de Catalunya i del passeig de Gràcia, i, al mateix temps, es notava que la vaga general s'havia estès amb l'habitual tancament d'establiments comercials. A casa, Odó no va venir a dinar, retingut segons va telefonar, per afers de l'Ajuntament, i tot feia preveure que es preparava algun fet extraordinari» (p. 844).²³⁸⁴ De nou, el testimoni de Llates ens complementa la informació subministrada per l'advocat, tot recordant que «havent dinat a casa, vaig anar a veure la família Hurtado. Ell també estava

---

²³⁸³ Llates, R. *op. cit.* p. 1971. P. 258.

²³⁸⁴ Els Fets del sis d'octubre de 1934 tenen una ampla bibliografia. Sense voluntat d'exhaustivitat, destaquen en aquest sentit, els testimonis d'alguns dels seus protagonistes, com l'autojustificatiu de qui era conseller de Governació, DENCÀS, Josep. *El 6 d'octubre des del Palau de Governació*. Barcelona: Curial, 1979 o ESCOFET, Frederic. *Al servei de Catalunya i de la República. La desfeta. 6 d'octubre 1934*. París: Edicions Catalanes De París, 1973. O bé de periodistes que el van viure de prop, tant des del punt de vista d'un reporter de *La Humanitat*, que va passar la nit al Palau de la Generalitat i va passar per la presó, AYMAMÍ, Lluís. *El 6 d'octubre com jo l'he vist*. Barcelona: Editorial Atena, 1935, com des del punt de vista lligaire, COSTA I DÉU, Joan i SABATÉ, Modest. *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*. Valls: Cossetània Edicions, 2006 i dels mateixos autors. *La veritat del 6 d'octubre*. Valls, Cossetània 2006, publicats originalment l'any 1935. També el volum de CAMPS I ARBOIX, Joaquim de. *Després del sis d'octubre. Política d'esquerra a Catalunya*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1935. Als setanta els fets van ser motiu del llibre de CRUELLES, Manuel. *El 6 d'octubre a Catalunya*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1970, i l'exdirector del *Diario de Barcelona* se'n va ocupar a TARÍN IGLESIAS, José. *La rebelión de la Generalidad. El alzamiento de Octubre de 1934 y sus principales protagonistas*. Barcelona: Plaza&Janés, 1988. Més recentment, el tema ha estat estudiat per BARULL, Jaume. *Els fets del 6 d'octubre*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 2009. LÓPEZ ESTEVE, Manuel. *Els fets del 6 d'octubre de 1934*. Barcelona: Editorial Base, 2013 o GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau; UCELAY DA-CAL, Enric i LÓPEZ ESTEVE, Manuel (Ed.) *6 d'octubre : la desfeta de la revolució catalanista de 1934*. Barcelona: Editorial Base, 2014. També cal destacar aportacions biogràfiques, com JARDÍ, Enric. *Companys i el 6 d'octubre*. Barcelona: Edicions Proa, 1997 GONZÁLEZ I VILALTA; Arnau i BOU I GARRIGA, Gisela. *La creació del mite Lluís Companys. El 6 d'octubre de 1934 i la defensa de Companys per Ossorio y Gallardo*. Barcelona: Editorial Base, 2007 o ESCULIES, Joan. *Evitar l'error de Companys! Tarradellas i la lliçó dels Fets d'Octubre*. Barcelona: Edicions de 1984, 2014. Més centrats en el procés contra Companys, l'obra ja citada de FOSSAS, E. Op. Cit. i BOSCH I CUENCA, Pere. *El primer procés contra Catalunya. Repressió i resistència després del 6 d'octubre de 1934*. Vic: Eumo Editorial, 2019. La premsa del moment també va publicar reportatges interessants SÁNCHEZ-OCAÑA, Vicente. «La caída del “Estat Català”». *Estampa*, 10 de noviembre de 1934.

convençut que funcionaria un “no sé què” i que la sang no arribaria al riu. Li feia por, però en Lluhí (més que el doctor Dencàs). Potser perquè –i amb motiu– l’irritava aquell minyó petulant, ignorant, eixerit i agressiu, funest a la política catalana. Tenia –això ho vaig saber més tard– més informació de la que em va dir. Però, qui sap si per raons de sentiment, més aviat era optimista». ²³⁸⁵ El vespre d’aquella jornada històrica, Hurtado va ser convocat per Azaña a l’Hotel Colón, on s’havia instal·lat d’ençà que havia assistit al funeral del seu amic i exministre Carner, a una reunió on va coincidir amb Moles i Nicolau d’Olwer, i on acabava de conèixer els plans de la Generalitat de proclamar l’Estat Català dins la República Federal Espanyola de boca de Lluhí, que li havia demanat la seva col·laboració que, segons l’expresident, pretenia emular el 14 d’abril de 1931, quan després de l’entusiasme popular s’arribaria a una entesa. Al seu llibre sobre els fets, el futur cap d’estat revisa l’ambient d’aquell vespre, després d’una reunió amb els seus correligionaris en una saleta de l’hotel de la Rambla; «A todos les di a conocer mis temores y cuanto habíamos hablado en la Junta del partido. Consideraban inútil y tardío cuanto se intentara para detener los acontecimientos y muy conveniente que me marchara de Barcelona». ²³⁸⁶ De fet, aquest va ser el consell que li va donar Amadeu Hurtado, que escriu a les seves memòries, sobre l’Azaña aclaparat i atrapat d’aquells moments: «Li semblava que la seva sola presència era prou per motiu per abandonar un propòsit que, malgrat ésser del tot contrari al seu pensament, el comprometia davant d’Espanya i desmentia de passada tota la seva història política» (p. 845). Després d’aquesta trobada en un hotel mig abandonat pels treballadors que s’havien sumat a la vaga, i ja des de casa, el líder d’ACR va poder escoltar a la ràdio la proclama anunciada per a les vuit del vespre del President de la Generalitat, en què Companys, davant l’assalt al poder de les «forces monarquitzants i feixistes», proclamava l’Estat Català dins la República federal espanyola i invitava a establir el govern provisional d’aquesta a Barcelona. Amadeu Hurtado, escriu:

No puc negar que aquesta arenga em va fer molta impressió. La Generalitat tenia dos anys, i, quan encara no en feia un que havia quedat constituïda amb els serveis més importants de la nostra autonomia, una derrota electoral dels socialistes havia fet comprendre a Catalunya, segons el seu Govern que el règim autonòmic creat amb tants d’afanys després de dos segles d’haver-lo perdut havia d’ésser violentament substituït per un altre que es volia més radical. La veritat era, per damunt de les explicacions oficials

---

²³⁸⁵ LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 259.

²³⁸⁶ AZAÑA, M. *op. cit.* 1935. p. 114.

dels fets, que el grup totalitari, malgrat ésser el menys nombrós, s'havia imposat a tots els partits obligant-los en nom de l'extremisme nacionalista esgrimit contra ells, a ajudar-los en el seu intent de presa del poder en profit propi. Sense la influència preponderant d'aquest factor, que tenia una idea fixa quals els altres no en tenien cap, costaria d'entendre per quin procés mental els homes de la Generalitat havien arribat a concretar la seva protesta contra un Govern de dretes de la República en una revolta contra el propi règim autonòmic que representaven i dirigien. (p. 845)

Com destaca Hurtado, a la plaça Sant Jaume no hi havia la gran multitud amenaçant que s'esperava, mentre a l'Ajuntament es votava l'adhesió a la proclamació de Companys. Una votació que va ser nominal a proposta del regidor i tinent d'alcalde de proveïments Odó Hurtado, i que es va aprovar per vint-i-dos vots a favor i vuit en contra, corresponents amb els regidors de la Lliga Catalana, presents a la sessió. Al seu reportatge *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*, Joan Costa i Déu i Modest Sabaté recreen amb gran realisme –amb el testimoni de primera mà dels regidors lligaires– com es va viure el tiroteig entre les forces de la Generalitat formades pels mossos d'esquadra i l'exèrcit després de la declaració de l'Estat de Guerra per part del govern de Lerroux.²³⁸⁷ Els autors recorden que a mitjanit l'ànim dels regidors de la majoria estava per terra: «Alguns es passejaven nerviosos per l'hemicicle del Saló de Sessions. D'altres, rendits per l'angúnia i la tensió nerviosa, dormiren en els escons mateix. La situació era per a tots cada més enervant. Sobretot per les notícies que es portaven del bar, on hi havia l'aparell de ràdio».²³⁸⁸ Tarín-Iglesias assenyala que Hurtado, tremolant de por per aquella demostració d'artilleria que es vivia a l'anomenada Plaça de la República, va demanar al regidor de la Lliga Josep Codolà que Cambó truqués a Lerroux pregant-li l'alto al foc.²³⁸⁹ L'exèrcit, que des del primer moment havia tingut la iniciativa del combat i la superioritat de la força, va acabar usant canons i metralladores contra l'Ajuntament i la Generalitat. Finalment, després de parlar amb Companys, Carles Pi i Sunyer va decidir capitular amb una trucada al general Batet, i es va fer onejar la bandera blanca. El comandant d'artilleria José Fernández Unzúe, que havia entrat a l'Ajuntament al capdavant d'un grup de soldats i acompanyat d'un altre oficial, va accedir al Saló de Sessions i va anunciar que portava ordres d'ocupar l'edifici i detenir els qui s'havien adherit al moviment. L'alcalde va pregar que la responsabilitat fos limitada als membres de la Comissió de Govern, però el

---

²³⁸⁷ COSTA I DÉU, J. i SABATÉ, M. *op. cit.* pp. 119-134.

²³⁸⁸ COSTA I DÉU, J. i SABATÉ, M. *op. cit.* p. 127.

²³⁸⁹ TARÍN-IGLESIAS, J. *op. cit.* p. 183.

comandant va treure una llista de noms, als quals van traslladar detinguts cap a la plaça, on eren custodiats el president i el govern de la Generalitat.²³⁹⁰ El periodista i regidor Vicenç Bernades recorda la trobada i l'inici d'aquella trista comitiva escortada per l'exèrcit i conduïda a peu, entre insults i visques a Espanya, fins a Capitania General, portats al davant del general Batet, que assumia el poder a Catalunya.²³⁹¹ «Tot plegat semblava un somni, i era una realitat massa viva. Jo ho considerava una desgràcia, però la història constant de les nostres lluites em feia dubtar si una vegada més el poble trobaria en el gest fracassat d'aquella nit una emoció de més qualitat que la d'un acte afortunat per governar Catalunya», escriu Amadeu Hurtado a les seves memòries (p. 848).

14.3 UNA TOGA AL SERVEI DELS DETINGUTS

El diumenge 7 d'octubre de 1934 va aixecar-se un dia serè i lluminós amb un sol tardorenc que, en les primeres hores del matí, lliscant lleugerament pel cim de les cases i les copes dels arbres, donava a la silueta de la ciutat la finor d'un paisatge urbà, dolç i quiet,, propici a totes les delícies de la vida tranquil·la. Vaig sortir al balcó a respirar l'aire tènue que arribava com una brisa amorosa per esvaïr les boires d'una nit d'insomni i d'angoixa. A mesura que les boires fugien, anava dominant en el meu esperit la sensació, d'una realitat ingrata que era l'absència del fill Odó, endut per la força amb els seus companys de l'Ajuntament en una presó desconeguda, subjecte a les severitats de la justícia militar. Em costava de fer-me compte que, vivint en una República i una Catalunya autònoma, creades amb l'ajut del meu modest concurs el nostre nom anés rodolant per les presons amb l'amenaça d'una repressió que feia reviure els temps gairebé oblidats dels temps hostils. Pensava amb tristesa que cap a les meves velleses em veuria obligat a refer aquella preparació mig abandonada de la meva competència professional en procediments militars que m'havia format en els anys joves per a la defensa d'un amic contra els rigors d'una jurisdicció excepcional, i que l'hauria de refer per defensar en bloc tots els presos d'aquella nit turmentosa, perquè la causa de l'Odó no podia separar-se del conjunt. I l'aspecte polític de l'esdeveniment viscut en les hores tèrboles que acabava de passar desapareixia i feia lloc a l'aspecte judicial, com l'home de partit s'apartava per fer lloc a l'advocat. (P. 849-850)

Les primeres consultes d'aquesta nova dedicació com a advocat defensor, iniciada pel fet de ser, en primer lloc pare d'un dels detinguts, van ser el mateix matí del 7

---

²³⁹⁰ COSTA I DÉU, J. i SABATÉ, M. *op. cit.* p. 134.

²³⁹¹ BERNADES, Vicenç. *Estampes de l'Uruguay*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1935.

d'octubre, quan un grup de militants d'Acció Catalana que havien passat la nit a la seu del partit, el van anar a veure per conèixer la seva impressió sobre la sort que esperava als presos. Entre ells hi havia Maria Lluïsa Cortés, la dona de Martí Esteve, «encara emocionada per la gran gesta de la Generalitat». (p. 850), a qui acompanyava un jove advocat que assegurava, després d'haver estudiat el Codi de Justícia Militar, que als detinguts els esperava la pena de mort: «Volien saber la meua opinió, i em limitava a dir al meu jove company que l'afer es presentava massa complex i no es podien fer afirmacions definitives, i que s'havia de pensar en els trumfos que podia jugar la defensa abans que la sanció de la llei afectés als acusats. La conversa es va acabar entre imprecacions d'alguns contra els qui no havien ajudat a la fantàstica revolta i lamentacions d'altres pels fets ocorreguts, mentre les meves paraules, abstret com estava de preocupacions polítiques, es reduïen a portar algun consol als qui l'esperessin i afirmar la convicció que impediríem una tragèdia» (p. 850). A partir d'aquell moment Amadeu Hurtado posava la seva toga al servei dels principals empresonats en l'onada repressiva que es desencadenaria després de la proclamació frustrada de la Generalitat, i que se saldaria amb més de cinc mil detinguts i la incoació de més de mil causes militars. A nivell personal, cal fer esment que, a banda de la situació de detingut del seu fill Odó, Amadeu Hurtado va haver de veure com el diari *La Publicitat*, en el qual tenia una intervenció destacada com a editor, era suspesa i deixava d'aparèixer el dia 12 d'octubre de 1934. A partir del 4 de novembre, la capçalera de *Mirador* substituïa el rotatiu suspès.

Mentre esperava poder-se comunicar amb els presos, especialment amb el seu fill, Amadeu Hurtado va rebre una visita inesperada. El nebot del Santiago Gubern, venia a demanar-li que intercedís davant el general Batet per Manuel Azaña, que s'havia refugiat a la casa del germà del jurista i president del Tribunal de Cassació de Catalunya. Tot i les gestions que van començar a fer Joan Moles i Hurtado, Azaña va ser detingut i traslladat al vapor *Ciudad de Cadiz*, on Amadeu Hurtado podria saludar-lo,²³⁹² en anar a veure el seu fill i la resta de regidors, traslladats a aquest altre vaixell des de *l'Uruguay*, el vaixell presó on havien estat conduïdes les autoritats catalanes i municipals després de

---

²³⁹² Hurtado recorda que en saludar a Azaña, «no se'm va ocórrer altra cosa, recordant les nostres darreres converses d'angúnia i d'esperança, que dir-li "Ja està". "Efectivament, ja està –em responia–, ara només falta per completar el quadro que ens afusellin a tots». (p. 858) Llates explica una anècdota d'aquesta conversa que ja avisa que va ser-li explicada per Hurtado i que aquest no inclou a les seves memòries. Segons aquest, Hurtado va dir a l'expresident «–Es curioso pensar que, los que ahora le tienen aquí prisionero, dentro de dos años ocuparán su sitio, ahí mismo, en este mismo destructor. Azaña, amb expressió reconcentrada, com si parlés per a ell mateix, respongué ràpidament: – Sí, pero destornillando las planchas del fondo». LLATES, R. op. cit. 1971. p. 288-289.

passar per Capitania, i on tornarien poc després. Segons diu ell mateix, per aixecar-los la moral va explicar que un oficial de l'Exèrcit havia dit que havien d'anar amb compte perquè, en paraules textuais seves, «por un llamado Casanova que mataron o medio mataron hace mucho tiempo, hay que ver el lío que se ha armado en Cataluña» p. 859). Més enllà d'aquestes bromes, de la visita al vaixell convertit en presidi en va sortir encarregat de la defensa del conseller Esteve i de l'alcalde Pi Sunyer, mentre l'advocat del seu despatx Francesc Artigas Castelltort s'ocupava de la defensa d'Odó.²³⁹³

El mateix dia 7 d'octubre s'havia iniciat el procediment militar 81/34 contra Lluís Companys i 37 persones més –entre elles, l'alcalde de Barcelona i els 21 regidors republicans–, per un delictes de rebel·lió militar, del qual seria instructor el general Sebastián Pozas, substituït posteriorment pel coronel Pedro Escalera. Després d'entrevistar-se amb els detinguts i amb els militars, Amadeu Hurtado va traçar un pla de defensa «seguint el sistema dels meus de temps de criminalista de no entretenir-me a voler alterar els fets, sinó explicar-los amb una interpretació jurídica diferent de l'acusació» (p. 859). En aquest sentit, una de les línies de la seva defensa va ser separar la causa del govern municipal de la de la Generalitat, que, després de ser remesa al Tribunal Suprem pel militar instructor, seria finalment enviada al TGC després de la querella presentada pel president del govern Alejandro Lerroux contra el president Companys i el seu govern:

La causa contra la Generalitat era més complexa, però des del punt de vista de la defensa es tractava d'un acte polític i no d'un cas judicial, perquè, en realitat, el Govern de Catalunya no havia comès ni volgut cometre l'absurd de rebel·lar-se contra ell mateix, sinó arbitrar un procediment extrem, afortunat o no, per tal d'impedir que unes masses revoltades aixequessin una rebel·lió de conseqüències catastròfiques contra la seva autoritat i volguessin imposar per la força un acte irreparable de nacionalisme radical. A fi d'evitar un mal major, segons la defensa, el Consell de la Generalitat havia volgut desviar cap a una solució política compatible amb la República espanyola una insurrecció popular d'objectiu diferent que es veia en la impossibilitat de contenir d'altra forma. Això podia o no haver donat lloc en l'execució a fets que caiguessin dintre del Codi Penal, però, a part el judici reservat a cadascun d'aquests fets, l'acció de la Generalitat havia d'esser examinada com una decisió política dels consellers, cridats per les seves funcions a conjurar fos com fos en moments singularment difícils un greu conflicte públic (p. 860)

---

²³⁹³ Sobre Artigas, MARTÍN RAMOS, José Luis. *Ordre públic i violència a Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: DAU Editors, 2011.

Per aconseguir-ho, segons Hurtado, calia sostroure el cas de la jurisdicció militar i, sobretot, impedir la desaparició de la Generalitat de Catalunya, «com a representant superior i únic de la nostra terra, que no solament podia mantenir en peu el règim d'autonomia, sinó defensar en nom de la pau pública el Govern empresonat» (p. 860). En una llarga carta al jurista madrileny Àngel Ossorio y Gallardo, que el dia 10 li havia enviat una carta perquè la fes arribar a Companys, sense saber que el fill del seu interlocutor era també empresonat –«lo doloroso del caso es que Odón ignoraba en absolutos los planes que se desarrollaron el día seis; como lo ignoraban sus amigos de su partido que se mostraron decididamente opuestos en cuanto los conocieron. Pero toda oposición es ineficaz cuanto se había declarado ya la huelga general»–, Hurtado confessa el seu estat d'esperit:

No es hora de formular juicios sobre lo hecho, y la noble actitud de Vd. es un buen ejemplo de la que debemos tener todos; pero no puedo ocultarle que ha sido para mí una gran decepción. Mi política –valga la pena– llevaba una dirección opuesta a la que ha prevalecido. Cuando defendí el Estatuto y cuando puse mis modestas energías al servicio de su implantación, lo hice con la convicción honrada de que éste era nuestro deber de catalanes y españoles y de que nuestra lealtad con la República nos obligaba a asegurar por encima de todo, incluso contra los nuestros si era preciso, la estabilidad del régimen autonómico que aquélla había reconocido para la Constitución del Estado. Toda otra actitud, cualquiera que fuese el sentimiento que pudiese impulsarla, era, a mi juicio, desleal y durante el último verano he hecho cuanto he podido, con bastante eficacia por cierto, para una solución del conflicto que se promovió con motivo de la Ley de Contratos de Cultivo, poniéndome resueltamente de lado de la República hasta llegar al acuerdo definitivo.

Esta actitud me dejó al margen de la política catalana porque en general fue vista con poco agrado, y a esto se debe que no tuviese conocimiento del plan hasta unas horas antes de ser llevado a ejecución. De haberlo conocido a tiempo o haberlo sabido mi hijo y sus amigos, no sé si hubiese sido posible evitarlo, pero alguna posición hubiésemos adoptado para que, al menos, asentase nuestro criterio opuesto.²³⁹⁴

De tota manera, malgrat que no havia tingut res a veure amb els fets del dia 6 d'octubre, hi havia qui s'entestava a vincular-lo al que acabava de passar per raó que el seu partit, Acció Catalana, s'havia sumat a la proclamació amb una quantitat de joves

---

²³⁹⁴ Carta d'Amadeu Hurtado a Àngel Ossorio y Gallardo. Barcelona, 16 d'octubre de 1934. CDMH. Reproduïda a GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. *Un catalanófilo de Madrid: Epistolario catalán de Ángel Ossorio y Gallardo*. Bellaterra: UAB, 2008. pp. 271-274.

armats que havien fet guàrdia al cinema Coliseum. Era el que *D.I.C.* anomenava els exèrcits del senyor Hurtado, milícies d'un «partidet d'escanya-pobres, enquadrat per mitja dotzena de milionaris d'una voracitat reconeguda», i de qui l'autor d'un article anònim però amb un estil i unes expressions que recorden la prosa de Josep Pla –a qui s'ha considerat una de les plomes amagades en aquesta publicació de l'òrbita de la Lliga, cada vegada més radicalitzada cap a l'extrema dreta– en denunciava el doble joc i aprofitava per denigrar-lo, una vegada més, amb la novetat d'usar l'insult antisemita, tant en boga a l'Europa d'aquells anys, en una barreja amb l'habitual acusació de maçó que pocs anys després, i en castellà, esdevindrà un clàssic en el vocabulari franquista:

El senyor Hurtado ha estat un dels homes més funestos de la Catalunya del nostre temps, un dels màxims pertorbadors. La seva manca de dots polítiques li ha impedit fer una carrera política brillant i l'ha obligat a reduir-se a l'intriga, que és l'art en el qual excel·leixen els homes de la seva raça, els jueus. Gràcies a les seves intrigues, va poder comprar un partit i un diari, i llavors, els seu esperit confusionari i la seva mentalitat maçònica el va empènyer cap a l'Esquerra, a la qual va donar els vots necessaris per triomfar i realitzar aquesta coalició monstruosa que va des dels milionaris d'Acció Catalana fins a l'anarquista Pestaña.²³⁹⁵

Quan al mateix article es deia que res no havia impedit que «el senyor Hurtado, com si no tingués una enorme responsabilitat en el desastre, pretengués fer creure que en aquest joc el seu partit era net de culpa i emprengués certes gestions conciliadores que només podia portar a terme amb el cap alt una persona exempta de les enormes responsabilitats que recauen sobre aquest trist i grotesc partit d'Acció Catalana»,²³⁹⁶ l'autor anònim es referia a les gestions que, un Amadeu Hurtado que es confessava desorientat, li confiava a al seu amic a la carta enviada deu dies després d'aquella nit

---

²³⁹⁵ «La responsabilitat d'Acció Catalana». *D.I.C.*, núm. 170, 13 d'octubre de 1934. Reproduït com a editorial a *El Temps*, de Valls, 27 d'octubre de 1934, que uns dies abans escrivia «Mentre hi ha pobres obcecats que purguen llur falta en el fons d'un navili, encara rumbegen descaradament els principals responsables, milionaris funestos. Quan era hora d'intoxicar les multituds amb les metzines de la demagògia i de la falsetat, els Sunyol i Garriga, els Amadeu Hurtado, els Nicolau d'Olwer i els Casanellas no pararen de contribuir amb llurs diners a la tasca infamant». «Sota el signe de la follia». *El Temps*, 20 d'octubre de 1934.

²³⁹⁶ *D.I.C.* hi tornaria, preguntant-se «Amb quina autoritat el senyor Hurtado pot remenar la cua, com sempre, i fer certes gestions i visitar les autoritats? Les joventuts del seu partit, Acció Catalana, varen prendre les armes el dia de la revolta. Per a presentar-se a les autoritats, el senyor Hurtado no té altre prestigi, no pot al·legar res més que a facilitat amb què els seus partidaris van deixar-se desarmar». *D.I.C.*, núm. 171, 20 d'octubre de 1934 Una setmana després, referint-se a un suposat document enviat per Hurtado al president del govern Alejandro Lerroux, en què li proposava la formació d'un govern de la Generalitat per part de membres d'ACR, els radicals i la Lliga, *D.I.C.*, després de recordar altra vegada la intervenció del partit en els fets del sis d'octubre, sostenia que «Aquest don Amadeu, que sembla tan ingenu, ja deu passar dels seixanta anys». *D.I.C.* núm. 172, 27 d'octubre de 1934

inoblidable, com la qualificaria Gaziol: «Des de los primeros momentos tomé la iniciativa de sostener lo poco que quedaba en pie, convenciendo al vicepresidente segundo del Parlamento, Sr. Martínez Domingo, de que reivindicase su título de presidente interino de la Generalitat que le corresponde con arreglo a nuestra constitución interna». Sobre aquesta poc coneguda solució, que Llates qualifica «d'enginyosa (i una mica trencadissa)»,²³⁹⁷ l'advocat explica que va aprofitar el veïnatge amb el vicepresident del Parlament Antoni Martínez Domingo, per anar-lo a visitar i fer-li veure que havia d'assumir el càrrec per evitar que la institució desaparegués:

«Suposo –vaig dir-li en saludar-lo– que ja sap qui és el president de la Generalitat». Sorprès per la notícia, va preguntar-me amb interès qui era. «Vostè –li vaig respondre–; i no per un nomenament governatiu il·legal, sinó per la llei constitucional de la Generalitat». Ràpidament es va fer compte de la situació i malgrat el seu natural un si és no és displicent i la seva filiació de diputat circumstancial de la Lliga, em va dir molt decidit: «No sé el que pensaran els meus amics polítics, els qui consultaré immediatament, però des d'ara estic disposat a complir el meu deure d'impedir que la Generalitat desaparegui per un acte meu d'omissió» (pp. 860-861).

L'endemà van tornar a veure's, aquesta vegada amb la plana major de la Lliga encapçalada per Lluís Duran i Ventosa, que dubtava de l'oportunitat d'aquest nomenament que en el futur podria ser bloquejat al Parlament, llavors encara estava ocupat pels militars. El mateix Hurtado es va oferir per parlar amb els dirigents d'ERC, fins i tot amb el president Companys, per convèncer-los que l'operació només tenia com a funció la salvaguarda de la Generalitat amb la idea que es pogués tornar a la situació anterior així que fos possible. Batet, que havia nomenat president de la Generalitat al seu company d'armes, el coronel d'intendència Francisco Jiménez Arenas, malgrat trobar raonable el que Martínez Domingo li proposava, va demanar instruccions al govern. Francesc Artigas va ser l'emissari encarregat de portar aquesta solució inspirada, de nou, per Amadeu Hurtado, al govern. Per això es va traslladar a Madrid amb un missatge personal del seu cap als ministres Samper, Hidalgo i Anguera de Sojo. El resultat va ser tan desigual com desencoratjador: «El primer va trobar encertada la proposició i es va oferir a parlar-ne en el Consell de Ministres d'acord amb el cap de Govern; però Hidalgo no va manifestar altre interès que pel cas personal d'Odó, que era el seu amic, i Anguera va estar molt reservat i recelós» (p. 862). El volum *El govern de la Generalitat davant el*

---

²³⁹⁷ LLATES, R. *op. cit.* 1971. p. 291.

Tribunal de Garanties Constitucionals, editat l'any 1935 per Edicions La Publicitat, es refereix a aquestes iniciatives afirmant que «tots els esforços fets de Barcelona i sincerament secundats per alguns polítics governamentals de Madrid, per donar a l'anormalitat que s'havia produït a Catalunya una solució constitucional i estatutària, fracassaren per l'obstrucció dels qui volgueren aprofitar els fets d'octubre per consumir el programa que prèviament s'havien traçat contra l'Estatut. Es de la CEDA d'on parteixen les màximes intransigències, servides amb ja no sorprenent entusiasme pel senyor Anguera de Sojo, que ha donat vida a la teoria de la “fallida dels òrgans de l'Autonomia”». ²³⁹⁸ Malgrat que Lerroux afirmava que seria mantingut l'Estatut, i que molts diputats es van mostrar partidaris de la reobertura del Parlament i de l'elecció d'un nou govern d'acord amb la fórmula interina impulsada per Hurtado i Martínez Domingo, va ser Lluís Companys qui va tallar en sec la possibilitat, que «amb paraules molt contundents» va mostrar a Hurtado la seva oposició i l'amenaça de desautorització i expulsió d'ERC als qui s'avinguessin al pla esbossat (p. 862). A Ossorio, li confessava que:

Este primer paso era indispensable para organizar un Gobierno de colaboración de todos para salvar todo lo posible del Estatuto; pero, aunque el paso se dio con toda dignidad, ha quedado por ahora como un acto meramente platónico porque ha faltado en primer termino la asistencia del partido dominante. Hasta llegar a este fracaso he trabajado internamente, logrando reunir a mi alrededor muchos hombres de buena voluntad. Sin distinción de grupos ni de partidos; pero ahora me ha parecido prudente desistir de todo nuevo empeño, esperando que otros se decidan, si quieren, a continuarlo.

Sobre aquestes gestions infructuoses i el desànim que li va produir, Amadeu Hurtado escriu a les seves memòries:

En pocs dies havíem saltat als temps de la dictadura amb totes les funcions polítiques de Catalunya en mans de militars que haurien de governar en estat de guerra i amb censura, suprimida d'un cop tota la premsa que es publicava en català. Metternich, gran coneixedor del govern dels pobles, havia dit que tot l'art dels metges polítics consisteix en fer durar el malalt més que la malaltia; però aquesta regla no s'havia pogut aplicar al cas de la Generalitat com era el nostre desig, perquè els diputats del Parlament català, per disciplina de partit, van desistir del propòsit que havien tingut de mantenir vives les institucions

---

²³⁹⁸ *El Govern de la Generalitat davant el tribunal de garanties constitucionals: resum documental dels antecedents del 6 d'octubre : la repressió contra Catalunya : la vista de la causa davant de T. de G.C.* Barcelona: Edicions La Publicitat, 1935. p. 269.

polítiques mentre durés la crisi que les amenaçava de mort. Però Companys potser tenia més raó que jo, perquè en rigor, el que creïem una malaltia de la Generalitat era la seva salut. (p. 862)

L'advocat va reflexionar molt sobre aquesta qüestió clau per entendre els fets de l'octubre de 1934 dins la historia del catalanisme, que havia maldat perquè passés de moviment de protesta a força de construcció. A la carta a Ossorio tan interessant suara referida, escriu:

Mi impresión, amigo mío, es que en unes breves horas hemos perdido el fruto de medio siglo de trabajo; pero que la irreflexión de los otros hará surgir de nuevo las fuerzas políticas hoy disueltas, que aparecerán con el mismo espíritu de siempre, enaltecido por un nuevo período de protesta. Así irá siguiendo, con alternativas de pasiones opuestas, el ritmo fatal de nuestras discordias civiles. Creo que los hombres de mi temperamento podemos dar por terminada nuestra misión, destinada irremediabilmente al fracaso. Es posible que esta opinión me la dicten las circunstancias actuales, pero coinciden tantos éstos con mi experiencia que, aun estando equivocado, veo difícil que salga de mi error. Yo había confiado, y lo dije sinceramente en las Cortes, que el Estatuto sería un instrumento de trabajo que convertiría en una fuerza constructiva la vieja protesta catalana; pero desgraciadamente este primer ensayo no dio el resultado esperado. Sin duda porque es difícil cambiar rápidamente la orientación espiritual del pueblo y más aún cuando, como ahora, hay que absorber unes contingentes sociales recién incorporados a nuestro movimiento político.

A pesar de mi pesimismo por lo que respecta a nuestras apreciables personas, no me atormenta el porvenir de nuestro país. Creo que, de momento, muchos catalanes y de un modo especial muchos catalanistas vuelven a estar en su elemento. Gobernados y perseguidos pueden respirar desde ahora a sus anchas en su antiguo ambiente de protesta. Libres para el trabajo de construir un pueblo, la vida les resulta dura, un poco aburrida y casi sin objeto. ¿Tenemos derecho a obligarles a una labor que no les apetece? Me lo he preguntado muchas veces durante los últimos tres años, el tiempo lo dirá. Porqué la verdad es que por encima de todo, la vida hace su curso, nuestras ciudades son más grandes y mejores que hace treinta años, y si las virtudes cívicas fallan, las cualidades personales continúan. Refugiados en un suburbio de Europa vivíamos con nuestro propio ritmo nuestra buena vida de barrio Sin hacer nunca grandes cosas, pero sin caer en ningún abismo. Todo dependen de que algún cataclismo universal, del que tantos síntomas descubren a diario los augures, nos conviertan de golpe en satélites de alguna figura preeminente del sistema político del mundo. Mientras esto no llegue, la vida, incluso con

sus tragedias, es siempre menos cruel en este país de sol y sombras que en otros que vegetan o se agitan eternamente entre brumas.

A les memòries, escrites uns quants anys després, desenvolupa aquesta idea, Amadeu Hurtado recorda la indignació per veure un coronel governant militarment la Generalitat, que anava perdent poder i competències, així com la dissolució del Patronat de la Universitat Autònoma, però afegia que «em semblava endevinar una certa fruïció per haver tornat al nostre element que és aquell “conformisme de la protesta”, tant o més conservador que tots els altres conformismes perquè exigeix la permanència de les situacions d’esperança en lloc de les realitats esperades» (p. 863) i citant a l’historiador francès Jacques Chastenet, segons el qual els polítics espanyols només es preocupen de les coses públiques per crisi, afirmava que «quan Companys es va decidir a fer el gest espectacular la nit del 6 d’octubre, es va adonar tot seguit que havia obert una d’aquelles crisis emocionals que estimulen multituds a sentir el gust de l’agitació pels problemes permanents de la nostra vida pública» (p. 863). Un una proclamació contra el règim autonòmic de la Generalitat per secundar amb un acte insurreccional la protesta revolucionària dels socialistes per haver perdut unes eleccions, que compara al paràgraf següent amb el suport de la Lliga l’any 1917 a les Juntes Militars de Defensa, amb la sentència camboniana que «la història ens perdonaria que ens equivoquéssim però no que en moments com aquells no féssim res». Per a l’advocat, «el pensament impulsor era el mateix en tots dos casos i consistia a aprofitar el sotrac d’una rebel·lió de fora per provocar el desori d’una d’aquelles crisis salvador jo prenia erradament per una malaltia de la Generalitat en el cas de Companys i del catalanisme en el cas de Cambó» (p. 863). I després de comparar el cas català amb el txec o el polonès, afirmava:

El cert és que a Catalunya podíem altra vegada, després de dos anys d’enyorança, parlar de la pàtria escarnida i trepitjada i preparar-nos l’emoció d’unes jornades triomfals que sense el 6 d’octubre no hauríem pogut esperar. És clar que la falla truculenta és un estimulants que ens distreu i ens consola de les arideses de la vida, però tanmateix l’abús d’aquest medicament, que és de rigor en totes les nostres farmàcies polítiques, ens provoca una intoxicació que podríem estalviar-nos.

[...]

Però pel que fa modestament al meu cas, el xivarri del 6 d’octubre va ésser la prova definitiva que no havia nascut per fer política, i decidia deixar-ho córrer sense altre lligam que la intervenció professional en els processos judicials en curs. (p. 865)

Aquestes paraules són pràcticament idèntiques a les que es poden llegir en un text contemporani de la redacció de les memòries, el discurs «¿Cal revisar el catalanisme?», pronunciat a Perpinyà el 18 de març de 1945 en un debat organitzat per la revista *Quaderns*, que el mateix Hurtado havia impulsat al seu exili a la capital del Rosselló, en el context de la revisió dels postulats del catalanisme en la que es creia imminent caiguda del franquisme com a conseqüència de la derrota nazi i feixista a la Segona Guerra Mundial a mans dels aliats, i que comptava amb la complicitat d'alguns dels seus amics, com Claudi Ametlla, Joaquim de Camps i Arboix o el seu gendre Ferran Cuito.²³⁹⁹ En aquest discurs, editat com a epíleg al dietari del 6 d'octubre, Hurtado aprofitava la controvèrsia sobre si en aquest nou escenari que s'obria pel catalanisme calia recuperar l'Estatut o bé s'havia d'impulsar una via federal a través de l'exercici del dret a l'autodeterminació, per afirmar que:

Per raons històriques que tots coneixem massa, Catalunya en l'aspecte polític no ha pogut sortir encara de l'estadi de la multitud. I és sabut de tothom, especialment dels nostres tradicionalistes, que una multitud per moure's i esdevenir un factor de la vida pública, necessita l'estímul d'una emoció, i que no hi ha res que pugui desvetllar tan aquesta emoció com l'esperança d'un millorament que requereix, per damunt de tot, una protesta contra l'actual. En una multitud es pot encendre un sentiment d'adoració del passat, perquè ja no molesta i és com un sagrari de totes les nostres virtuts nacionals, i, també es pot abrandar una passió pel futur, que tot l'encís d'una il·lusió, però és extremadament difícil aconseguir l'estimació del present, que no té, per la raó d'ésser el present, cap interès.²⁴⁰⁰

Després de referir la cita de Chastenet, que acabava de publicar llavors un estudi sobre Godoy i el seu temps, que Hurtado assegura que havia tingut molt èxit entre els exiliats, recordava que Catalunya en l'evolució de multitud a poble, necessitava encara una crisi passional per a decidir-se en els seus actes públics, i que quan es decidia ho feia amb el conformisme de la protesta que ja hem vist que a les memòries definia com el més conservador dels conformisme. Això li permetia afirmar:

No sé si m'he expressat amb prou claredat, però la conseqüència del que he volgut dir és que es comprèn que en les hores que vivim, com en tantes altres de semblants, la tradició política de Catalunya surti aixecada contra l'Estatut de la seva autonomia, no perquè sigui restringit, deficient o dolent sinó perquè és l'actual. Ja s'ha dit sempre d'altres amors que,

---

²³⁹⁹ L'enginyer Ferran Cuito es va casar amb Adela Hurtado el 13 de febrer de 1934.

²⁴⁰⁰ HURTADO, A. *Op. cit.* 2008. p. 226.

un cop aconseguits, no interessien perquè han perdut el millor del seu encant. L'Estatut, com una realitat ja obtinguda, si bé és un instrument de treball per a construir una pàtria, resulta ensopit i no serveix per a les excitacions de la multitud. Es creu millor refusar-lo en bloc, com ja es va fer temps endarrere, perquè dóna motiu a l'emoció d'una lluita per aconseguir-ne un altre i les jornades triomfals del moment d'obtenir-lo.²⁴⁰¹

I acabava aquell discurs amb unes paraules que també ressonen en la seva visió de la crisi del 6 d'octubre:

Quan assisteixo a l'espectacle de les nostres tradicions protestaries, més persistents i més repetides que en els altres pobles, que ens fan caminar sempre a tomballons refusant un dia la Mancomunitat per a reclamar-la l'endemà, sospirant per l'Estatut per llançar-lo per la finestra un cop aconseguït i preparant-nos a llançar-lo un altre cop per l'emoció de tornar a esperar-lo, m'he d'aconsolar pensant que tota la potència, tota la cultura i tota la grandesa de Catalunya és un homenatge permanent al català desconegut que, en els intervals que li deixen lliures les nostres trifulgues, encara té ànima per a fer l'esforç de plantar una nova fita en el camí de la nostra ascensió. Deixeu-me dir, ara, que una mateixa dissort ens reuneix a l'exili, que he pensat sovint que si els darrers desoris han estat més tràgics que altres vegades, és perquè les circumstàncies van obligar més que mai a posar Catalunya, a l'hora més crítica de la seva vida, en mans que no l'havien feta. I quan l'altre dia sentia l'amic Casanovas, amb una vehemència juvenívola que tots recordeu, dir que per una cosa tan accessòria i tan subalterna com substituir l'Estatut pel federalisme el nostre poble faria una revolució, em semblava veure mentalment que a Catalunya se li posaven els cabells de punta, perquè en totes les revolucions, en totes sense excepció, almenys en el que va de segle, ha passat per l'experiència de veure's lliurada durant la tragèdia a mans que no l'han feta, i, el que és pitjor, alguna vegada com ara, un cop acabat el trastorn, quedar sotmesa a altres mans que tampoc no l'han feta, mentre nosaltres, els qui a la construcció d'una pàtria hem sacrificat la vida, ens hem de veure aquí rosegant-nos els punys de ràbia maleint la nostra impotència.²⁴⁰²

De moment, però, el 13 d'octubre el més urgent era la commutació de la pena dels militars condemnats a mort, el comandant Enric Pérez Farràs i el capità Frederic Escofet. Com relata Amadeu Hurtado, tot just dictada la sentència va saber per un amic que el president de la República Niceto Alcalá-Zamora veuria de bon grat que sortís de Catalunya una petició d'indult que li permetés commutar la pena als condemnats, horroritzat davant la perspectiva de contribuir a la creació d'una llista de màrtirs. «Mentre

---

²⁴⁰¹ *Ibidem.* p. 227.

²⁴⁰² *Ibidem.* pp. 234-235.

no es vessi sang per la qüestió catalana –deia– serà sempre possible conduir-la pels camins de concòrdia», pensava el cap d'estat segons assegura Hurtado (p. 866), que va ser l'artífex de la campanya, amb telegrams adreçats al president de la República, al president del govern i al ministre de Treball. Reproduïm el primer pel seu interès, tal com el va publicar *La Vanguardia*:

Excmo. Señor presidente de la República – Madrid – El recuerdo de nuestra antigua y leal colaboración en la obra patriótica de fundar la grandeza de España sobre la unión cordial de sus pueblos, me impulsan a apelar a los sentimientos humanitarios de V. E. para que en estas horas de dolor se digne en extender la piedad que nos inspiran las víctimas de la última tragedia, a los reos de muerte Pérez Farrás y Escofet, haciendo uso de su alta prerrogativa de indulto, puesto el corazón en la esperanza de que en lo que nos resta de vida podremos continuar nuestra labor, sin la amargura de haber sacrificado a la pasión de las discordias civiles, unos hombres que atravesaron los horrores de una tormenta popular. Le saluda respetuosamente, con la atención de siempre, Amadeo Hurtado.²⁴⁰³

Aquells primers telegrams d'Hurtado van servir per esperonar l'enviament de molts d'altres. «No tot eren amargors aquells dies, per a qui, com Pérez Farràs i jo, sabíem sobrepassar les sensacions afectives a les materials. Ens fou un lenitiu insuperable poder comprovar que, quan fou feta la nostra sentències, foren incomptables les peticions d'indult que entitats, corporacions i particulars adreçaren al President de la República. Era tot Catalunya, tot el poble catalpa sense distinció de classes ni matisos polítics, el que s'aixecava demanant clemència, en veure en perill la vida de dos dels seus fills», escriu Escofet a les seves memòries.²⁴⁰⁴ Amb totes aquelles peticions, Alcalá-Zamora va poder fonamentar la seva posició personal partidària del perdó als dos militars catalans condemnats a la pena capital i va poder vèncer, no sense esforç, les resistències polítiques, jurídiques i militars d'amplis sectors espanyols. La condemna a mort va ser commutada per trenta anys de presó. Com diu Hurtado, aquell esforç d'Alcalá-Zamora que no li va ser agraït ni per pels partits d'esquerres ni per la Generalitat, perquè no li perdonaven que no hagués dissol les Corts com volien, li feia guanyar l'enemistat de la dreta, que, a més, no li perdonava no haver cedit a cridar Gil-Robles per encapçalar el govern. Tampoc

---

²⁴⁰³ «A favor de los condenados a muerte». *LV*, 13 d'octubre de 1934.

²⁴⁰⁴ ESCOFET, Frederic. *op. cit.* pp. 178-179. Sobre l'indult, pp. 188-192.

ningú va agrair a Amadeu Hurtado aquestes gestions en favor dels condemnats, excepte un amic ben proper, Eugeni Xammar, que des de Berlín li va adreçar una emotiva carta:

Estimat Don Amadeu

Volia escriure-li, tant bon vaig assabentar-me de que l'Odon havia estat empresonat amb els seus companys. Els dies han anat passant sense fer-ho fins avui, quan lleigeixo els generosos telegrams que vostè ha enviat a Madrid demanant l'indult dels condemnats a mort.

Els que tenim l'honor de contar-nos entre els amics antics de vostè, trobem en la seva actitud d'ara un motiu més d'admiració i d'afecte. Dominar les tribulacions pròpies per a pensar en Catalunya és el que vostè ha fet, donant un alt exemple a tots els catalanistes.

Espero tenir aviat l'avinentsa de parlar amb vostè. Tinc ganes d'anar a Catalunya així que la feina m'ho permeti; probablement serà els primers dies del mes entrant. No cal que li digui el molt que celebraria trobar-los, a vostè i a la seva família, lliures del íntim dolor que ara estant passant i que amb sincera amistat, comparteixo.²⁴⁰⁵

Entretant, els empresonats al *Ciudad de Cádiz* eren traslladats a l'*Uruguay*, el vell vaixell de la Transatlàntica que havia adquirit el govern de la República i que estrenava la seva funció de presó. Allà, com recorda Pi Sunyer, era freqüent la visita d'Amadeu Hurtado, el seu advocat defensor, que els portava notícies sobre les seves causes i a qui omplien de preguntes. El qui va ser alcalde de Barcelona, recorda en aquest sentit que la total confiança que tenia en ell pel seu prestigi jurídic i per ser el pare d'un company regidor i empresonat, però en fa un judici ambivalent: «Des del punto de vista jurídico y de procedimiento llevó muy bien el asunto; en el aspecto político no tanto, pues tendía a querer minimizar nuestros actos, llegando a hacer parecer que los habíamos realizado un poco inconscientemente».²⁴⁰⁶ Com recorda Pi Sunyer, que compartia cabina amb ell i amb els també regidors Cristià Cortès i Estanislau Duran i Reinalts,²⁴⁰⁷ i detalla Bernades, Odó Hurtado era una de les ànimes del bridge a bord. Però, malgrat aquestes distraccions dels empresonats, Amadeu Hurtado no podia oblidar què passava:

Vaig presenciar sovint escenes de distribució de paquets i de correspondència dels presos i dels seus familiars en el moll a l'aire lliure, que em recordaven el temps remot del procés

---

²⁴⁰⁵ Carta d'Eugeni Xammar a Amadeu Hurtado. Berlín, 17 d'octubre de 1934. CDMH. Reproduïda a XAMMAR, E. *op. cit.* 2019. p. 138-139.

²⁴⁰⁶ PI SUNYER, Carles. *La República y la Guerra: Memorias de un político catalán*. Mèxic D.F.: Oasis, 1975. p. 274.

²⁴⁰⁷ PI SUNYER, Núria. *L'exili manllevat*. Barcelona: Edicions Proa, 2006. p. 37.

de Montjuïc com si no hi hagués cap diferència entre les velles persecucions i les de la República. Més tard es va organitzar aquest servei de forma més decorosa amb permisos de comunicació que l'Auditoria facilitava en nombre reduït i per torn. Alguns amics esperaven que tot això acabaria amb una vaga general que permetria al poble d'anar en massa a alliberar els presos; però, com és de suposar, sense fer cap cas d'aquesta fantasia vaig seguir el meu pla de defensa que hauria de beneficiar en definitiva a tots els interessats. (P. 871)

És interessant per copsar l'estat d'esperit de la ciutat, reproduir un nou fragment de la carta a Ossorio y Gallardo del 16 d'octubre del 1934, en què, aprofitant el protagonisme del jurista madrileny en els esdeveniments de la Setmana Tràgica –era governador civil de la ciutat com a membre del partit conservador d'Antoni Maura–, Hurtado fa uns curiosos paral·lelismes:

Estos días he pensado mucho en Vd. y en sus tiempos de vida barcelonesa. La situación actual es muy parecida a la que siguió a la Semana Trágica y que acabó con el pobre Maura. Este buen señor, por el que llegué a sentir un verdadero afecto, cometió el error psicológico de tomar de buena fe los crímenes de la Semana como un problema judicial y no como un problema político. Dejó que la ley siguiese su curso, pero la cantidad de pesos y de procesos exigió una liquidación forzosamente lenta que los nervios de la ciudad no pudieron resistir. Los hombres del actual Gobierno van a seguir la misma suerte. La liquidación de los procesos actuales, por su volumen, hará estallar dentro de poco un movimiento parecido al injusto Maura no. Todavía recuerdo como las mismas gentes que aplaudieron entusiasmadas al Sr. Maura por haber sofocado la rebelión, esmaltada de actos vandálicos que esta vez no se han producido, le censuraban luego como un verdugo del pueblo mientras un hombre de la reputación de Weyler llegaba como pacificador elemento a acabar en cuarenta y ocho horas, entre el general aplauso, los procesos pendientes de la llamada represión maurista. Es que, pensando en los insurrectos y en los partidos, todos los cuales no pesan juntos ni la cuarta parte de la gran masa ciudadana, se olvida que ésta es la que manda y decide, cruel e injusto, cuando se siente molesta. El sábado trágico, esta masa, refugiada en sus casas sentía a cada minuto crecer su indignación contra los que atormentaban su sueño y, como era de esperar, ella con su asistencia nula al Gobierno frustró principalmente la rebeldía. Ahora las mujeres en los mercados empiezan a compadecerse de los presos, apenas queda nadie en la ciudad que no cuente entre ellos un pariente, un amigo o un conocido y, dentro de poco, se alzar

contra los hombres del Gobierno sin prejuicio de aplaudir a los que empujan a estos a una represión de la que les harán únicos responsables.²⁴⁰⁸

Ossorio no és l'únic interlocutor de la correspondència d'aquells dies. De fet, des del primer moment, Amadeu Hurtado desplega una intensa activitat a través de la seva xarxa de contactes polítics a Madrid. Una de les cartes més extenses que s'han conservat d'aquells dies és la que va enviar al filòsof i sociòleg Lluís Recasens Siches, diputat provinent del Partido Conservador Republicano de Maura que havia passat al Partido Radical Demócrata de Diego Martínez Barrio.²⁴⁰⁹ Responent a una carta prèvia de Recasens, a qui envia els escrits de defensa de Pi Sunyer, l'advocat català confessava el seu astorament per veure actuar de nou una força militar que semblava que no tornarien a conèixer amb la República, especialment després que fos rebutjada la pretensió de portar la causa completa –no només la del govern i el president de la Generalitat– al TGC, seguint el criteri de la Sala Segona del Tribunal Suprem. Amb el seu estil irònic, Hurtado assegurava:

És possible –no ho sé del cert– que en algun país balcànic o de Centre Amèrica hi hagi alguna jurisprudència per l'estil d'aquest acord del Suprem. Això explicaria el nostre cas perquè es tracte d'un país equivalent. A l'Alemanya de Hitler no han arribat a tant. Allí s'han atrevit a fer una llei penal per a castigar un delictes ja comés, per exemple, la d'estendre la pena de mort al delictes d'incendi després de l'incendi del Reichstag. Es una llei de venjança que, en aquests moments, s'explica per la brutalitat hitleriana. Però el manobre Van del Luben va ésser jutjat per un tribunal d'Imperi de Leipzig, perquè era el competent per a jutjar els dos diputats processats. Es comprèn que fos així. Perquè una cosa és la hostilitat d'una venjança i una altra la manca de sentit comú, i tothom, a l'Alemanya hitleriana o allà on sigui, entén que no pot ésser que per uns mateixos fets actuïn tribunals diferent que poden dictar sentències contradictòries, fins i tot contra la voluntat dels mateixos perseguïdors. Aquesta bestiesa ens estava reservada a nosaltres que som, catalans compresos, un país de vano.

A la missiva a Recasens, Hurtado també dona referències de la carta que havia enviat al ministre sense cartera Leandro Pita Romero, ambaixador espanyol davant la Santa Seu, i dels documents que li havia fet arribar a través del diplomàtic i poeta Josep

---

²⁴⁰⁸ Carta d'Amadeu Hurtado a Ángel Ossorio y Gallardo. Barcelona, 16 d'octubre de 1934. CDMH. Reproduïda a GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.* 2008, pp. 271-274.

²⁴⁰⁹ Nascut a Guatemala el 1903, de pares catalans, Recasens havia arribat amb pocs anys a Barcelona on hi va estudiar. Per això no és d'estranyar que la correspondència entre ell i Hurtado sigui en català.

Carner.²⁴¹⁰ Aquesta primera carta a Pita Romero no s'ha conservat, però sí una pàgina d'una segona carta, que formava part de la documentació incautada a l'Arxiu de Salamanca. En ella Hurtado escriu:

No quiero molestarle con nuevas consideraciones, como las que apuntaba en mi carta anterior, sobre las consecuencias de la actual represión, aunque los hechos confirman desgraciadamente mis previsiones. Están Vds. mejor situados que nadie para apreciar lo que convenga. Según el Sr. Rocha, el martes próximo recibirán su informe y tendrán elementos de juicio bastantes para tomar sus decisiones y espero que una de ellos sea la de inclinarse a favor de la competencia de la Audiencia en el proceso de los concejales. Es lo menos que me creo con derecho a esperar, siquiera sea para ver correspondida con un acto de reparación mi lealtad a la República, pues supongo saben Vdes. que, durante todo el verano último, a costa de sacrificios personales y comprometiendo mi posición política y mi nombre, me puse al lado del gobierno Samper hasta que conseguimos resolver satisfactoriamente un conflicto que amenazaba con degenerar en algo parecido a lo que últimamente ha ocurrido. No esperaba que mi recompensa pudiese ser como ha sido, un proceso injusto contra mi hijo, que supone por lo que menos una sospecha indignante de deslealtad por nuestra parte. Pasada la confusión de los primeros días, que lo explica todo, el prolongar ahora esta situación me parece un agravio que no creo merecer.²⁴¹¹

A Recasens, Amadeu Hurtado li relatava quina era l'opinió de Barcelona sobre el cas de l'alcalde Pi Sunyer i els regidors:

L'Ajuntament de Barcelona està absolt per tota l'opinió de la ciutat des de les 6 del matí del 7 d'octubre, i facin el que vulguin, no convenceran ningú de la seva culpabilitat. Perquè, a part del testimoni dels regidors de la Lliga, unànime i conegut de tothom sobre el que va passar a l'Ajuntament la nit tràgica, resulta que es tracta d'un Ajuntament que sens dubte per contrast amb l'anterior, té generals simpaties i ha causat un disgust enorme com el tracten. Una frase sense autor conegut, que corre ara amb molta fortuna, és que el primer Ajuntament honrat que ha tingut Barcelona de fa molts anys, és l'únic que ha acabat a la presó. La reacció que es produirà aquesta vegada com sempre, contra la pressió militar, tindrà el seu origen i el seu estímul més fort en aquest ambient de simpatia que rodeja als Regidors i que va creixent cada dia. Per altra part, el nom de Pi i Sunyer pesa molt a Barcelona, des de que ha estat Alcalde sobretot, perquè pugui durar massa la

---

²⁴¹⁰ El 17 de maig de 1934 Carner cessava del seu càrrec de consol a Hendaia i era ser destinat al Ministeri d'Estat. MANENT, A. *op. cit.* p. 253.

²⁴¹¹ Carta d'Amadeu Hurtado a Lendro Pita Romero. Barcelona, 27 d'octubre de 1934. CDMH.

tolerància a la ciutat davant la seva situació. Aquesta pobre gent del govern, com dic desorientats, tindran una sorpresa que no s'esperen si juguen d'aquesta manera amb els nervis d'una ciutat d'un milió d'habitants, tan indignada la nit del 6 d'octubre amb els que la privaven de dormir, com ara amb els que la molesten amb l'espectacle anacrònic i odiós de la repressió militar.

Per això, demanava la col·laboració de Recasens per aconseguir portar el cas cap a la jurisdicció ordinària, previsiblement l'Audència de Barcelona, i tractar amb la Fiscalia la qüestió per preparar el terreny de cara al futur judici. Al *post scriptum* de la llarga missiva, Hurtado assenyalava l'interès en el cas de l'Ajuntament, i especialment en el d'Odó Hurtado, dels ministres Samper, Hidalgo, Jalón, Anguera, Aizpuín i Vaquero, fins i tot del mateix President de la República. A banda d'aquestes gestions, una de les primeres intervencions d'Amadeu Hurtado en els processos seguits després del 6 d'octubre va ser resoldre la qüestió de competència referent a qui havia de jutjar el president de la Generalitat i el seu govern, després d'haver estat sotreta aquesta del fur militar i, previ pas pel Tribunal Suprem, fos presentada la querrela per part del president del govern davant el TGC. El 16 de novembre es va celebrar la vista que havia de resoldre aquesta qüestió de competència –que era rebutjada per alguns vocals encapçalats pel tradicionalista Víctor Pradera–, en la qual hi van intervenir Ossorio i Gallardo com a defensor de Lluís Companys, August Barcia com a advocat dels consellers Pere Mestres i Martí Barrera, Luís Jiménez de Asúa de Joan Lluhí i Amadeu Hurtado de Martí Esteve,²⁴¹² i el fiscal de la República Lorenzo Gallardo, que ja havia intervingut en el plet de la Llei de Contractes de Conreu. Tots cinc es van mostrar favorables a la competència de l'Alt Tribunal. En concret, Amadeu Hurtado va defensar la competència del TGC per dos motius: Primer, perquè aquesta no venia determinada per la Constitució, sinó per l'article 22 de la Llei Orgànica del Tribunal de Garanties Constitucionals, que determinava que aquest era competent per entendre de la responsabilitat del president i consellers o membres del govern de les regions autònomes, així com del president i vocals del mateix Tribunal. I segon, perquè així, doncs, calia que el TGC actués de la mateixa manera que ho havia fet amb la detenció per part de les autoritats militars del vocal Manuel Alba, de qui s'havia reclamat i assegurat la jurisdicció del Tribunal. Però, allora, Amadeu Hurtado va afirmar la incompetència de la jurisdicció militar recordant que amb la República i contràriament al que havia passat fins llavors l'estat de guerra no determina

---

²⁴¹² *Mirador*, 14 de novembre de 1934. *Mirador*, 15 de novembre de 1934.

la competència de la jurisdicció militar, reservada exclusivament als delictes militars per raó de la seva naturalesa, i no pas per raons de lloc o persona. En aquest punt, l'advocat va denunciar que s'estava actuant com si les lleis republicanes no existissin, assistint a l'espectacle de les velles lleis, amb nombrosos consells de guerra, milers de presos, penes exorbitants per delictes minúsculs, «un verdadero anacronismo en la Europa contemporánea». Alhora, va recordar que si d'acord amb la Llei d'Ordre Públic es podria considerar que el suposat delicte que havien comés els dirigents de la Generalitat era de naturalesa militar, com a caps d'una rebel·lió comuna que havia esdevingut militar en enfrontar-se a l'exèrcit, Amadeu Hurtado va replicar que el Codi de Justícia Militar deixava fora del fur castrense les causes reservades al Senat, una institució jurídicopolítica que no existia a l'Espanya republicana, on s'havia creat justament el TGC per aquest tipus de causes. Va acabar la seva intervenció demanant que s'incorporés l'esperit de la República a les pràctiques judicials i que s'acabés l'espectacle d'una repressió impròpia de les lleis republicanes.²⁴¹³ L'advocat recorda que la seva intervenció va ser molt esperada i lloada: «Els informes dels meus companys Barcia, Jiménez de Asúa y Ossorio y Gallardo van ésser magnífics i des d'un punt de vista polític tenien un valor transcendental però no ha d'estranyar ningú que, en parlar ara d'aquell dia, recordi l'efecte que va produir als meus companys i al públic la meva oració. Era que, volgués o no, havia traduït la meva emoció, molt més forta que la de tots els altres, no solament perquè l'afer m'interessava com a català, sinó perquè estava persuadit que la sort d'un fill meu depenia del resultat de la vista» (p. 872).²⁴¹⁴ Josep Maria Planes, enviat especial a Madrid de *La Publicitat* –publicada sota la capçalera *Mirador*–, escriu:

La vista davant del Tribunal de Garanties ha estat per a tots els qui hi han intervingut, i per la República, una bella diada.

En acabar el senyor Hurtado el seu admirable parlament tan impecablement orientador en la doctrina jurídica, tan perfecte en la seva persuasió encercladora, tan brillant d forma, enèrgic i al mateix temps inatacable en l'expressió, deia el senyor Pradera:

– Si jo hagués presidit el Tribunal més de quatre vegades l'hauria fet callar.

(El senyor Pradera és monàrquic i procedent del camp més reaccionari per temperament i, encara, servidor de la dictadura)

---

²⁴¹³ La intervenció sencera a *El Govern de la Generalitat davant el T.G.C.* p. 320-329.

²⁴¹⁴ La periodista Josefina Carabias destacarà a *Crónica* que Hurtado estava emocionadíssim. CARABIAS, Josefina. «Los hombres de la Generalidad de Cataluña van a comparecer ante el Tribunal de Garantias». *Crónica*, 25 de novembre de 1934.

En el verb poderós, penetrant, del senyor Hurtado parlava indemne, immaculada la República, mai no manifestada més bellament en l'efectivitat de la seva evolució jurídica de tipus europeu i en la riquesa i plenitud de la seva normalitat humana i moderna.

En arribar l'orador a la més gran altura del pensament jurídic i polític, no s'ha consentit ni un mot de passió particular, ni un esplai de fins o caient intempestiu. La seva dialèctica sense escletxa no ha sigut sinó d'una consideració objectiva de les disposicions terminants de la República, dels textos legals renovadors de l'andròmina sinistra deixada en la història espanyola per les sordes lluites civils. I no ha fet sinó contrarestar-la amb la mancança de costum envers essència.

Si no reacciona la petitesa tradicional, decidint-se a complir el preceptes sans i serens que no ha d'ésser possible de desconsiderar i arraconar, es produiria una mena de subversió de la millor essència de la República.

Fem vots per la difusió de l'íntegra peça oratòria, on l'estat de guerra, segon les lleis republicanes, és definit irrevocablement: base, si no hem d'equivocar-nos, de tot un moviment de redreçament jurídic.²⁴¹⁵

Però, malgrat aquestes felicitacions, les paraules de contingut més personal a l'inici de la seva intervenció el contingut més personal li suposarien un autèntic desaire del seu client. Hurtado havia dit, resumint el seu judici sobre el que acaba de viure's a Catalunya:

Yo había pensado, cuando tuve el honor de defender en las Cortes Constituyentes de la República el Estatuto de Cataluña, que me estaría reservado otro papel, en las relaciones entre Cataluña autónoma y la República que este papel enderezador de conflictos. Pero las circunstancias así lo quieren, aunque nunca hubiese podido imaginar verme en el trance actual; que por una tormenta popular, superior a la voluntad de los hombres, fuesen manos catalanes las que se viesen obligadas a coger este Estatuto producto de tantos afanes y arrojarlo en mitad de la calle. La vida es un misterio. Nadie sabe, ninguno de nosotros sabemos nada de las fuerzas subterráneas que nos empujan hacia nuestro destino, y no podemos averiguar ni adivinar si el camino que seguimos o que podemos escoger es el camino mejor. Lo que sé es que ahora, al declinar de mi vida, he de empezar de nuevo la labor de mis años jóvenes. Parece una crueldad del sino que pesa sobre nosotros. Quizá

---

²⁴¹⁵ Mirador, 17 de novembre. La peça no està signada, només s'indica «Conferència telefònica amb el nostre redactor a Madrid». L'article «El Madrid polític» de *Mirador*, 20 de novembre de 1934, s'identifica amb la signatura Josep Maria Planes. De tota manera, *La Veu de Catalunya* identificava el cronista madrileny amb el poeta, diplomàtic i col·laborador de *La Publicitat*, Josep Carner. *LVC*, 20 de novembre de 1934. El mateix dia, *Ahora* publicava imatges de la sessió judicial de la tarda del 16 de novembre de 1934.

sí: quizá hemos de sufrir este nuevo suplicio de Sísifo: ir subiendo penosamente la cuesta de la carrera ascensional de nuestro pueblo y resbalar antes de ver la cumbre, para deshacer en unas horas todo el camino andado en unos años.

Perdónenme los señores del Tribunal este desahogo de mi alma; pero no he querido empezar mi informe sin decir que mi presencia aquí, teniendo delante estos papeles en que se resume el proceso de los consejeros de la Generalidad, no es la de un vocero de una rebeldía fracasada, sino la de un trabajador modesto que, después de una tormenta destructora sale de su refugio para aplicarse en cuanto pueda a la reparación del daño.

La referència a les mans catalanes que s'havien vist obligades a llençar l'Estatut per la finestra, desconnectada de la resta del discurs,²⁴¹⁶ no va agradar gens al conseller de Finances Martí Esteve que «entabanat per algun infeliç que el dominava, em va adreçar una carta que vaig rebre mentre encara recollia les felicitacions dels amics de Madrid per l'èxit del Tribunal, expressant-me en una forma incorrecta el seu disgust i la seva protesta davant el meu incomprendible informe» (p. 873). Segons Llates, el contingut textual de la carta era «Per a ésser defensat d'aquesta manera, m'estimo més que no em defenseu».²⁴¹⁷ L'advocat confessa que es va fer càrrec de la situació anguniosa d'un pres que no pot discórrer normalment, però que Martí Esteve era prou gran per entendre que un advocat de l'experiència d'Hurtado no cometria la insensatesa d'increpar públicament el seu client davant el tribunal que l'havia de jutjar. Com subscriu Llates, testimoni directe dels fets, «encara que Hurtado tingués una certa idea del personatge i de les seves capacitats i capteniments, va sentir-se molt xocat d'aquesta manca, si més no, de la reconeixença més elemental, combinada amb la més barroera grolleria de maneres».²⁴¹⁸

---

²⁴¹⁶ Les paraules d'Amadeu Hurtado publicades per *Mirador*, que substituïa *La Publicitat* i que potser va poder llegir Esteve, eren: «Mai no hauria pogut pensar que en venir per segona vegada davant el Tribunal de Garanties, hagués de travessar pel moment d'haver de dir i confessar que l'Estatut català, tan desitjat durant anys pels pits i cors catalans, hagués d'ésser deixat un dia enmig del carrer per mans catalanes. No em cregueu el portanveu d'una rebel·lió fracassada. Soc un treballador que tornarà a lluitar amb el mateix delit de joventut per tot allò que fou lema de la meua ja llarga vida». Com es pot veure, era lleugerament diferent del sentit original de l'al·locució. «La qüestió de competència del Tribunal de Garanties». *Mirador*, 17 de novembre de 1934. També es pot llegir el mateix resum d'agència a *LV*, 17 de novembre de 1934. *Mirador* va publicar el text taquigràfic corregit pel mateix autor el 20 de novembre de 1934. És exactament el mateix que va publicar-se al llibre referit.

²⁴¹⁷ LLATES, R. *op. cit.*, 1971. p. 292.

²⁴¹⁸ Com escriu Llates, ell mateix va suggerir mig en broma mig seriosament que li proposés a Martí Esteve que es defensés a ell mateix: «Un defensor té l'obligació de fer tot el que pugui per salvar la causa del seu defensor –tret de casos excepcionals, per raons d'ètica. Cap defensor no pot ser temerari per compte del seu defensat. Aquell qui vulgui desafiar el tribunal i procurar-se una condemna com una corona de martiri ho ha de fer personalment. Sòcrates, per exemple, a la seva *Apologia*. En el seu cas, ell considerava que les veritats que ell predicaven pesaven més que la seva vida individual. Però cap advocat defensor de Sòcrates, no s'hauria pogut lliurar a la provocació dels jutges. Digueu-li, doncs, que s'encarregui ell de la seva defensa i de glorificar-se amb el martiri. Però, a fer l'hipòcrita, no s'hi val!». *Ibidem*.

Orgullós com era, i alhora, conscient que la «feblesa d'esperit de Martí Esteve, sota la influència de qualsevulga atabalat» (p. 873) –potser el seu cunyat Jaume Aiguader, dirigent d'Estat Català? La seva esposa, a qui Hurtado critica en diversos passatges de les memòries?– no el permetria portar la defensa com voldria, estava decidit a renunciar-hi, però va consultar el col·lega Ossorio, per confirmar les seves impressions: «“Li sembla –vaig preguntar-li– que en la vista de l'altre dia vaig complir lleialment els meus deures de defensor?” “Jo diria –em va respondre– que es va excedir”. “Doncs vegi les gràcies que acabo de rebre del meu client”; i li feia a mans la carta d'Esteve. “És molt lamentable –em deia Ossorio després de llegir-la–, i comprenc que respon a diferències de pensament polític que no tenen res a veure amb l'aspecte professional del procés, però si jo em trobava en el cas de vostè no podria continuar una hora més portant la defensa» (p. 873). Hurtado hi va renunciar, tot i que explica que quan Esteve va llegir el text íntegre de la intervenció del seu advocat es va penedir de les paraules que li havia adreçat, però va decidir no retirar la renúncia irrevocable a la seva defensa, perquè creia que «donat el seu caràcter, defensar-lo seria per a ell i per a mi causa de disgustos innecessaris» (p. 873). Crípticament, Hurtado es refereix al fet que dos anys després, és a dir, el 1936, uns altres temps i uns altres afers permetrien a Martí Esteve, «fins aleshores tan apagat, d'emancipar-se d'influències dominadores que el tenien cohibit» (p. 873). Mariano Ruiz Funes prendria la defensa del dirigent d'ACR. Amadeu Hurtado va aprofitar l'estada a Madrid per entrevistar-se amb el fiscal de la República Lorenzo Gallardo per parlar de la competència de l'Audiència Provincial en el cas de l'Ajuntament de Barcelona, i va aprofitar la visita per portar la conversa cap a la repressió desencadenada a Catalunya després del 6 d'octubre, mostrant-li el caràcter contraproductiu d'aquesta repressió i demanant-li la seva intervenció (p. 874):

Tingui en compte –em vaig permetre de dir-li– que, amb els sistemes de guerra civil que hem inaugurat, veurem sovint d'ara endavant en el nostre país passar del Govern a presidi. És molt possible que en els canvis futurs, allunyat com estaré de la política però amb amistats a les dues bandes, jo hagi de venir en aquest despatx a demanar al fiscal de torn a favor d'algun dels actuals governants, pres aleshores a l'*Uruguay*, la mateixa ponderació i serenitat en la justícia que demano per als d'ara. I potser cal que vostè ajudi a preparar amb la moderació d'avui les suavitats de demà. (p. 874).

Aquesta, però, no va ser l'única visita que va fer, ni a l'única persona que va exposar el seu parer sobre els excessos de la repressió. Segons les seves memòries en va parlar amb el ministre de Justícia, el navarrès Rafael Aizpún, membre de la CEDA, i amb el president

del govern, Alejandro Lerroux.²⁴¹⁹ Coincidència o no, la visita d'inspecció a les auditories militars de Barcelona per part del membre del Cos Jurídic Militar Onofre Sastre, va suposar la disminució del nombre de detencions i l'alliberament d'alguns empresonats, entre ells Manuel Azaña.

El diumenge 18 de novembre, el TGC declarava per majoria la seva competència per jutjar el Govern de la Generalitat, en sintonia amb el que havia defensat Amadeu Hurtado.²⁴²⁰ Entretant, des de Madrid, Amadeu Hurtado escrivia una carta al seu fill Víctor amb la qual li enviava el text taquigrafiat i corregit de la seva intervenció, per tal que fos publicat a *La Publicitat*.²⁴²¹ Aprofitava per explicar-li com era l'ambient de Madrid:

La depressió d'aquí és enorme. Si no hagués començat el meu informe amb les paraules que potser no agraden prou als nostres, no m'hauria pas guanyat la simpatia i l'atenció que ha influït per molt en l'actitud del Tribunal. Només cal pensar que el ponent és asturià i que hi havia dos vocals que havien passat uns dies molt negres a Astúries en poder dels revolucionaris. Sortir jo amb filigranes com les d'Ossorio hauria estat un desencert. I el que són les coses. Entre els nostres informes i l'auto del Tribunal, s'ha contribuït molt a modificar l'ambient. El mateix Barcia creu que tot pot canviar a partir d'ara. Jo no crec tant.²⁴²²

Segons confessa al seu fill, «val la pena aprofitar tot el que es pugui l'èxit de l'informe que ha estat molt superior al que jo esperava i potser al que es mereixia. Em sembla que és l'efecte d'estar el primer que ha parlat amb valentia. Ahir vaig trobar Sánchez Román que em va dir que sabia per moltes referències que havia estat una cosa formidable. Em sembla que no n'hi ha per tant i que tot es deu a la veu que vaig treure i l'energia del to amb què vaig parlar». Malgrat tot, el pessimisme d'Hurtado es podia exemplificar en la negativa d'*El Liberal* a publicar el discurs davant el TGC, amb l'excusa del temor a la censura, però on l'advocat hi veia el temor al públic per tractar-se de Catalunya. Per evitar que la censura es tenallés en el seu discurs –com feia amb els articles i comentaris polítics– Amadeu Hurtado recordava al seu fill que els discursos parlamentaris, i per analogia els informes davant el TGC, estaven exceptuats de passar censura. També donava notícies de les seves gestions, amb Recasens i el polític canari

---

²⁴¹⁹ Amadeu Hurtado s'havia entrevistat amb el ministre de Marina Juan José Rocha, en motiu de la visita d'aquest a Barcelona. *LV*, 27 d'octubre de 1934.

²⁴²⁰ *Mirador*, 18 de novembre de 1934. *Mirador*, 20 de novembre de 1934.

²⁴²¹ Publicat a *Mirador*, 18 de novembre de 1934.

²⁴²² Carta d'Amadeu Hurtado a Víctor Hurtado. Madrid, 18 de novembre de 1934. AAH.

Rafael Guerra del Río –que havia fet bona part de la seva carrera a Barcelona, com a membre del Partit Radical– per tal d’assegurar l’oposició al suplicatori contra alguns diputats²⁴²³, així com l’allotjament al vaixell *Uruguay*, que Guerra s’havia compromès a comentar amb el ministre de Marina. Una carta de l’advocat radical a Hurtado dona notícia d’aquestes qüestions:

Yo amigo Hurtado, personalmente comparto por completo su opinión respecto a la única competencia del Supremo en cuanto a los delitos de los Diputados; pero no se le ocultara a Ud. que la resolución de la Sala 2ª y el acuerdo de la Cámara en el caso de Largo Caballero dan pocas esperanzas de éxito a nuestras tesis. Por lo que valiere, he enviado copia de su carta al Sr. Pablo-Blanco, y me propongo plantear el problema ante la minoría radical en su próxima sesión, señalada para el martes día 13. Lamentable en todo esto es la absurda actitud de las minorías parlamentarias de izquierda, abandonando el campo cuando más necesaria es su presencia ante las acometidas de las derechas, apoyadas en el sentimiento de reacción hoy tan poderoso en España. Frente a él solo hemos podido oponer hasta ahora la fuerza de la minoría radical –desmembrada por la absurda disidencia de Martínez Barrio– y la buena voluntad de Gil Robles, vacilante y acusado por los suyos, reaccionarios de todo y lomo en su mayoría. Ante este panorama comprendo su preocupación política y profesional y sus angustias de padre. Mi esperanza en estos momentos se limita precisamente a la extrema gravedad de la situación. A pesar de todo, las derechas no pueden gobernar sin los radicales, y no creo que se atrevan a provocar una disolución de Cortes, que hoy sería una aventura peligrosa. Es cuanto puedo decirle por hoy. Pienso continuamente en los amigos comprometidos: en Companys, en Pi Sunyer, en Santaló, en Martín Esteve, en el hijo de Ud. Dígaselo, si tiene ocasión.²⁴²⁴

Un dels detalls més interessants de la comunicació entre pare i fill, però, és conèixer com aquest jurista i expolític que ja s’acostava als seixanta anys, deixava entreveure la seva preocupació per una salut que ja li havia ofert algun ensurt, i confessava en aquell paper de carta del Palace Hotel: «torno a fumar massa tinc por d’una altra ensopegada. Per ara no em fa mal res; però és terrible la necessitat de fumar que em té dominat contra el meu voler». Mentrestant, a Barcelona, es continuava amb el procés de revisió dels fets que s’havien viscut un mes i mig abans. El dia 16 d’octubre, la premsa barcelonina anava plena d’unes declaracions de Lluís Nicolau d’Olwer al *Diario de*

---

²⁴²³ Com assenyalava Planes a *Mirador*, els arguments sobre la competència del TGC presentats per Amadeu Hurtado van arribar al Congrés en la discussió del suplicatori presentat contra el diputat socialista Teodomiro Menéndez. *Mirador*, 21 de novembre de 1934.

²⁴²⁴ Carta de Rafael Guerra del Río a Amadeu Hurtado. Madrid, 10 de novembre de 1934. CDMH.

Madrid. Segons el rotatiu madrileny, Nicolau havia mostrat al seu corresponsal la seva oposició als fets que s'havien esdevingut el 6 d'octubre, que havia intentat evitar i havia assegurat que una vegada esdevinguts s'havia posat al costat de l'ordre i de la pau. A més, assegurava que la proposta per sortir de l'atzucac polític del moment era la reobertura del Parlament i l'elecció d'un nou president, per després convocar eleccions. Assegurant, a més, el seu suport a la candidatura d'Antoni Martínez Domingo, però mostrant-se contrari a l'entrada del partit al govern i negant la participació d'Amadeu Hurtado en aquest, sota amenaça de desautorització per a qualsevol militant que ho intentés.²⁴²⁵ *Mirador*, que les havia reproduït restant-ne exactitud, va publicar una extensa entrevista amb el president d'ACR, en què censurava els plans del govern espanyol de suspensió de l'Estatut.²⁴²⁶ Amb això n'hi va haver prou perquè *La Veu de Catalunya* (i el *D.I.C.*) reprengués la seva campanya d'atacs contra el partit i contra els seus màxims dirigents.²⁴²⁷ Destacava en aquest sentit l'article de Manuel Brunet a la portada de *La Veu*, en què assegurava:

Quin pes ens hem tret de sobre! Finalment al cap de quaranta dies de la revolució els prohoms d'Acció Catalana s'han decidit a parlar. El soroll de les canonades els havia esmorteït com als pardals de la Rambla. No n'hi havia per tant. Quan s'és innocent es pot anar amb el cap ben alt i es pot parlar a tota hora.

El senyor Nicolau d'Olwer, a *Diario de Madrid*, i don Amadeu Hurtado, davant del Tribunal de Garanties, han dit que ells no estaven d'acord amb l'actitud amb l'actitud revolucionària adoptada pel Govern de la Generalitat. Sempre havien protestat contra tota mena d'intens de sedició.

No hi ha necessitat que el senyor Nicolau d'Olwer i don Amadeu Hurtado s'escarcanyessin davant dels madrilenys per dir que ells no hi estaven d'acord. Tots ho sabíem. A Barcelona tots ens coneixem. Tots sabíem perfectament que ni el senyor Nicolau, ni don Amadeu, no estan per a revolucions i que els fan molt fàstic els revolucionaris.

Ningú no ignorava que Acció Catalana no estava d'acord amb la revolució. No hi havia ni un dels prohoms que volgués soroll. Però, per culpa de la tendència a fer confusió que sempre ha tingut el partit, actitud que li ha valgut el motiu de «Confusió Catalana», els prohoms es van oblidar de prendre acords en Consell, de significar llur protesta llavors

---

²⁴²⁵ «*Diario de Madrid* atribueix al senyor Nicolau d'Olwer unes declaracions no prou exactes». *Mirador*, 16 de novembre de 1934.

²⁴²⁶ «Importants declaracions del senyor Nicolau d'Olwer sobre qüestions d'actualitat». *Mirador*, 17 de novembre de 1934.

²⁴²⁷ «Confusionisme inadmissible». *LVC*, 18 de novembre de 1934. *D.I.C.*, 24 de novembre de 1934. *D.I.C.*, núm. 178 8 de desembre de 1934.

de l'homenatge a n'en Badia, i de significar, ara darrerament, que ells no estaven d'acord amb la idea de fer la revolució. Potser van prendre l'acord de protestar oportunament contra l'intent sediciós, però es van oblidar de comunicar-ho al conseller que tenien a la Generalitat i als regidors que tenien a l'Ajuntament. Haurien pogut fer el mateix que va fer la Lliga i votar amb la Lliga a l'Ajuntament, malgrat la repugnància que han sentit sempre d'haver de coincidir amb la Lliga. En el cas que el Consell del partit hagués pres algun acord a darrera hora no hauria costat res telefonar al seu representant al Govern de la Generalitat i als regidors que tenia a l'Ajuntament.

Catalunya no dubtarà mai que Acció Catalana no estava d'acord amb la revolució. El més lleu dubte sobre aquest punt concret equivaldria a tenir pa a l'ull. El que hi ha és que el partit d'Acció Catalana i els seus prohoms sempre han actuat i actuaran com uns aficionats. No seré jo –pobre de mi!– qui aconsellaré a tan il·lustres prohoms com el senyor Nicolau i don Amadeu que si un altre dia es troben en un cas semblant no oblidin de reunir el Consell del partit i quan hagin reunit el Consell del partit procurin no oblidar-se de fer públics els acords. I si oblidessin de comunicar l'acord del Consell abans de produir-se quelcom d'irreparable, encara hi ha el recurs de no fer el mort durant quaranta dies. Aquests oblits sistemàtics podrien fer mal pensar. Però ara que han fet aquest gran bunyol d'oblidar-se de prendre acords en Consell o de comunicar-los oportunament, no cal que s'espantin. Tot Catalunya està convençuda que ni el senyor Nicolau ni don Amadeu, no estaven d'acord amb la rebel·lia de la Generalitat. No cal que s'esforcin a demostrar el que és obvi. Però un altre dia potser seria oportú que no esperessin quaranta dies justos a fer pública una actitud. Durant aquesta quaresma, tota la gent d'ordre hem sofert qui-sap-lo.²⁴²⁸

El diari conservador també posava el dit a la llaga de les diverses entrevistes i visites que feia l'hiperactiu Amadeu Hurtado. Per exemple, la reunió que havia tingut amb el ministre de Treball, Anguera de Sojo.²⁴²⁹ Sobre l'actitud de *La Veu de Catalunya* en aquells moments, és força explícit Claudi Ametlla quan, tot evocant l'estil de Brunet, assegura que «els capdavanters de la Lliga no s'eximeixen de la culpa per comportar els exabruptes d'aquest escriptor, malalt de ressentiment, de maurrassisme i de feixisme. A fi de comptes, calia suposar-los un major sentit de la responsabilitat que en els de l'altra banda. En aquest cas, com en altres d'anteriors, aquests capdavanters sacrificaren la

---

²⁴²⁸ BRUNET, Manuel. «Per culpa d'un oblit». *LVC*, 18 de novembre de 1934. Hi tornava a insistir *D.I.C.*: «Els no hi tenen cap culpa. Els homes d'Acció Catalans s'han compromès». *D.I.C.*, núm. 127. 25 de novembre de 1934.

²⁴²⁹ *LVC*, 20 de novembre de 1934. *LVC*, 21 de novembre de 1934. A la carta al seu fill Víctor, Amadeu Hurtado assenyala la voluntat de veure Anguera, de qui diu que sap que les coses no li van bé.

conveniència política i sovint l'estricta veritat, a l'enginy periodístic, que no es pot negar a aquell biliós escriptor».²⁴³⁰

Reprement el fil, a banda dels contactes polítics, la principal tasca d'Hurtado era la defensa dels encausats en el procés contra l'Ajuntament de Barcelona, singularment en la qüestió de la competència. A banda d'haver-se de reunir amb el tinent fiscal José Díaz Sala, en funcions de Fiscal de l'Audiència,²⁴³¹ o amb l'Auditor de guerra, Ricardo Ferrer,²⁴³² com explica ell mateix, la seva feina –i el fet de ser pare d'un dels detinguts– el feia visitar sovint l'Uruguay (pp. 877-878). Com dèiem, Amadeu Hurtado havia estat delegat per la resta de defensors dels regidors barcelonins per tal d'assegurar que el cas anava a parar als tribunals civils. Com escriu ell mateix: «Aquell començament d'any estàvem sostenint una carrera de velocitat amb l'Auditori, que volia arribar al Consell de Guerra abans de rebre el requeriment d'inhibició de l'Audiència, en la qual per altra part no creia gaire. Jo tenia la impressió que la majoria dels dotze magistrats de l'Audiència Provincial que havien de resoldre la qüestió s'inclinaven a favor de la seva competència» (p. 879). Fins i tot el magistrat Jovino Fernández Peña, de proverbial caràcter i anticatalanisme, proclamava la competència de l'Audiència «com un problema de dignitat de la jurisdicció civil enfront d'una invasió del fur militar» (p. 879). El problema era la resta de magistrats, que potser no demostrarien la mateixa independència en tractar-se d'una qüestió política.

Iniciat l'any 1935, era promulgada la Llei de 2 de gener que suspenia l'Estatut d'Autonomia i creava la figura del governador general de Catalunya, nomenat pel govern i en representant de l'Estat en funcions de president de la Generalitat. El vell polític gallec Manuel Portela Valladares, exgovernador civil de Barcelona, seria el primer en ocupar aquest càrrec, substituint el coronel Jiménez Arenas, després de prendre possessió del càrrec el dia 10 de gener. Existeix una carta interessant del dirigent radical Rafael Guerra del Río a Amadeu Hurtado, comentant el nomenament de Portela i referint-se a les dificultats que havia calgut vèncer per poder fer efectiu aquest nomenament per l'oposició de la CEDA i, particularment, d'Anguera de Sojo. A la carta, Guerra resumia el pensament governamental sobre Catalunya:

---

²⁴³⁰ AMETLLA, C. *op. cit.* 1979. p. 284.

²⁴³¹ LV, 5 de desembre de 1934.

²⁴³² LV, 14 de desembre de 1934. LP, 4 de gener de 1935.

En cuanto a la política a desarrollar en Cataluña, a mi entender el pensamiento de Don Alejandro no ha variado, y sigue coincidente con el que V. me ha oído tantas veces: Pacificación material y espiritual; restablecimiento del Estatuto; colaboración en esta obra de todos los elementos incorporados al régimen.

En el primer punto, que es el que con razón a V. preocupa más en este momento, creo que desde que el Gobernador General tome posesión, ha de ser él quien pueda influir con toda la representación del poder público para que se acelere la actuación de los Tribunales, y que se liquide lo antes posible la represión. Si se necesitasen medidas, instrucciones o intervenciones determinadas para facilitar esta obra, deberá ser el propio Gobernador General el que las proponga al Jefe del Gobierno, ya que es este el que ha recabado para sí la dirección de esa política en Cataluña, bajo su responsabilidad (Esto último es precisamente el motivo fundamental de la discrepancia de la CEDA, y en lo que don Alejandro se mantiene irreductible).²⁴³³

Del to de la resposta de Guerra es pot entendre que Hurtado escrivia preocupat per la nova gestió de Portela Valladares, i el diputat canari li assenyalava possibles col·laboradors per a un hipotètic govern de la Generalitat intervinguda, com el membre de l'Institut Agrícola de Sant Isidre i exmilitant d'ACR passat a la CEDA –amb un passat a la Lliga i un pas entremig a UDC– Lluís Jover Nonell, l'advocat Antonio Montaner, el metge Pere Huguet o l'industrial Alfred Sedó-Peris Mencheta, tots ells vinculats al Partit Republicà Radical.²⁴³⁴ Fins i tot, s'esmenta el nom de Carles Jordà, membre del Consell Executiu d'ACR i impulsor del sindicalisme agrari, com a president del Unió Sindical Agrícola de Catalunya. Com assegura Hurtado, una de les primeres visites que va rebre Portela fins i tot abans de prendre possessió del càrrec de Governador general i President de la Generalitat va ser la seva: «m'havia permès d'anar a visitar-lo dies abans per demanar-li que, si no tenia instrucció contrària del Ministeri, volgués fer saber al fiscal, com a representant del Govern davant del Tribunal, que era lliure de sostenir la competència de l'Audiència si ho estimava procedent» (p. 879). Dit i fet, el tinent fiscal Díaz Sala va informar favorablement i l'Audiència en ple va dictar una interlocutòria requerint la inhibició de l'Auditori de guerra, Ricardo Ferrer, –a qui Hurtado recorda com un home obstinat– que, sorprès, va suspendre la tramitació esperant traslladant la qüestió al Tribunal Suprem, amb l'esperança que aquest confirmés la seva jurisdicció.²⁴³⁵

---

²⁴³³ Carta de Rafael Guerra del Río a Amadeu Hurtado. Madrid, 6 de gener de 1934. CDMH.

²⁴³⁴ Jover, Sedó i Huguet serien consellers en els diferents governs formats per Joan Pich i Pon, Eduardo Alonso i Ignasi Vilallonga.

²⁴³⁵ *HM*, 22 de gener de 1935.

Hurtado va traslladar-se a Madrid per tal d'assegurar un resultat favorable al Suprem, tot usant totes les coneixences possibles: El president del Tribunal Suprem, Diego Medina, a qui coneixia de quan aquest havia estat fiscal de l'Audiència de Barcelona durant el mandat d'Hurtado com degà del Col·legi d'Advocats o l'exdiputat Javier Elola, membre del Suprem. També va anar a veure al ministre Joaquim Dualde, el qual «amb molta habilitat ens va fer coincidir al seu despatx amb el fiscal Gallardo, que era amic seu, i discutint junts la qüestió pendent, va contribuir a desfer els darrers dubtes que semblava tenir aquest notable funcionari, el qual va donar al seu dia un dictamen molt concís en què sostenia que qualsevolga que fos la qualificació del delictes perseguit, el seu coneixement no es podia sostraure a la competència privativa de l'Audiència Provincial en ple per tractar-se d'un acte realitzat en l'exercici de les seves funcions per l'Ajuntament de Barcelona» (p. 881). D'acord amb l'informe del fiscal Gallardo, el Tribunal Suprem va confirmar la competència de l'Audiència el 2 de febrer de 1935,²⁴³⁶ davant la qual Hurtado va demanar la llibertat provisional. Una petició que, com recorda l'advocat, va ser obstaculitzada per l'inclassificable magnat radical Joan Pich i Pon, que havia estat nomenat alcalde de Barcelona i que temia que amb l'alliberament els regidors fossin reintegrats als seus càrrecs:

En aquells dies Pich i Pon encara només era alcalde i de la mateixa manera que ens havia fet arribar per conducte del secretari municipal Josep M. Pi i Sunyer, cosí de l'altre alcalde empresonat, els seus millors oferiments per a l'èxit del procés, va fer la seva protesta al Govern l'endemà de la llibertat de l'Ajuntament. La protesta va ésser prou forta per a obligar al fiscal del Suprem, a instàncies del Govern, a exigir al tinent fiscal de la nostra Audiència Díaz Sala que es justificués d'haver-se adherit a la nostra petició de llibertat provisional dels encausats; però jo coneixia Pich de tants anys de tracte que vaig esdevenir el que li passava, i era el temor que els regidors podrien ser reintegrats al seu càrrec i esguerrar-li tots els seus plans d'administració. (p. 891)²⁴³⁷

Amadeu Hurtado va moure altra vegada cel i terra per aconseguir l'alliberament. Va escriure de nou a Guerra del Río, persona pròxima al president del govern Alejandro Lerroux, per desencallar la situació. Aquest, escrivia l'11 de febrer de 1935:

---

²⁴³⁶ LV, 3 de febrer de 1935.

²⁴³⁷ En una nova confusió fruit de la particular situació en què es van redactar les memòries, Hurtado situa Pich i Pon a la presidència de la Generalitat en un moment en què encara no hi era. No hi arribaria fins al nomenament de Portela Valladares com a ministeri de Governació, l'abril de 1935, mesos després que els regidors i l'alcalde fossin alliberats.

Su carta del 9 me llena de confusión. No puedo creer, a pesar de cuanto usted me dice, que Pich se oponga a la concesión de esas libertades. Ni aun atendiendo a móviles mezquinos y egoístas podría tener justificación.

Sin embargo, he hablado del asunto con Rocha, con la discreción necesaria y sin transparentar el temor de Vd. a una influencia en contra de su petición. Me ha ofrecido formalmente escribir y hablar por teléfono con Don Jovino. Su impresión era favorable a esa libertad. Hoy hablaré también con Don Alejandro. Espero, amigo Hurtado, que pronto tendrá usted la alegría de tener a su lado a su hijo.²⁴³⁸

El 23 de febrer, finalment, eren posats en llibertat l'alcalde i els regidors de l'Ajuntament de Barcelona sota fiança de mil pessetes. *La Publicitat*, ja amb aquest nom a la capçalera, donava fe de l'alliberament l'endemà, amb una foto de Pi Sunyer, tot just acabat de baixar de l'*Uruguay*, abraçant el seu advocat Amadeu Hurtado.²⁴³⁹ Ell mateix relata l'escena –retratada per l'objectiu de diversos fotògrafs, entre ells, Josep Maria Sagarra i Plana²⁴⁴⁰– a les seves *Memorias*:

Quisiéramos o no reconocerlo, el hecho de sentirse libere da siempre una sensación de irreprimible contento. ¡Cuantos abrazos y efusiones de toda índole subrayan aquel momento de sencilla felicidad! Encontrarnos con nuestros familiares más próximos, a quienes habían dado permiso para venir a esperarnos, y ya juntos, ir hacia la salida de la Aeronáutica Naval, donde el grupo de los que nos esperaban era más numeroso. Y de nuevo las manifestaciones de afecto. Allí estaban August y su esposa Carme, Josep Maria, mi primo; Amadeu Hurtado, Pere Corominas, Sunyol, Grases, Massip, Peypoch; mi amigo Joan Almirall, quien, en su coche, me llevó a casa. Y muchos más.²⁴⁴¹

Però, l'alliberament d'Odó Hurtado i els seus companys de presidi no suposava el final de la repressió, ni tant sols l'arribada d'un període de calma. El 6 de juny de 1935 el Tribunal de Garanties Constitucionals dictava sentència contra el president Lluís Companys i els consellers Joan Lluhí i Vallescà, Martí Esteve, Martí Barrera, Pere Mestre, Ventura Gassol i Joan Comorera a trenta anys de presó per un delictes de rebel·lió.²⁴⁴² Amadeu Hurtado havia seguit el desenvolupament del procés allunyat del cas, des del trencament professional amb Martí Esteve, que des del Penal de Cartagena li

---

²⁴³⁸ Carta de Rafael Guerra del Río a Amadeu Hurtado. Madrid, 11 de febrer de 1935. CDMH.

²⁴³⁹ *LP*, 24 de febrer de 1935.

²⁴⁴⁰ ANC, Fons Josep Maria Sagarra Plana. ANC1-585-N-4480

²⁴⁴¹ PI SUNYER, C. *op. cit.* p. 307. Amadeu Hurtado hi havia arribat acompanyat de Víctor i Ramon Noguera i Comet. *LV*, 24 de febrer de 1935.

²⁴⁴² *El govern de la Generalitat davant el T.G.C.* p. 671-693.

va escriure una carta que dona fe de les darreres gestions de l'advocat i dirigent d'ACR envers el govern català, impulsades des del seu càrrec de president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació:²⁴⁴³

Mi querido amigo: Recibí dos amables cartas, la primera de las cuales tuvo que contestar Mª Luisa en mi nombre por estar yo en pleno periodo de aislamiento celular. Ahora se han dulcificado un poco las severidades del Reglamento y puedo corresponder directamente, agradeciéndole muy de veras en nombre de los compañeros y propio, su iniciativa y el interés e insuperable acierto con que había iniciado la acción. En otras circunstancias hubiéramos podido autorizar plenamente la gestión por indulto, pero en las actuales sería, además de violento para nosotros, tal vez perjudicial para otros condenados por los mismos sucesos de Octubre en Cataluña. De todos modos, repito, muchas gracias y a ver si pronto una amnistía general lo resuelve todo.

Con la atenuación del periodo y con los pocos días que faltan para salir totalmente del mismo, nuestra situación aquí es mucho mejor. Podemos fumar, leer, escribir, recibir visitas, traer la comida de fuera del penal y pasar muchas horas fuera de la celda. Yo después de 4 semanas de régimen alimenticio de la cárcel sufrí un ataque hepático con temperaturas de 38 y décimas que me obligaron a guardar cama 3 o 4 días, pero ahora estoy ya del todo bien. De todas maneras, que termine pronto.

Saludos afectuosos a toda su familia y a V., con mi reconocimiento y el de los compañeros, un fuerte abrazo de su amigo,

Martí Esteve.²⁴⁴⁴

---

²⁴⁴³ A la reunió del 25 de juny de 1935, Amadeu Hurtado va exposar als seus companys de Junta que, seguint indicacions d'alguns companys, creia que calia examinar-se el cas d'haver estat condemnats a una pena greu pel TGC els antics consellers del Govern de la Generalitat, en el qual s'hi comptaven tres llicenciats en Dret i un membre de l'Acadèmia, Martí Esteve. Després de debatre la qüestió i amb les evidents prevencions, i «tenint en compte el caràcter humanitari de les indicacions fetes pels companys sobre la possibilitat d'una gestió per alleugerir els efectes de la condemna» es va facultar al President perquè portés a terme es gestions que considerés. Acta de la reunió de Junta de Govern del 2 de juny de 1935. Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHAJL.

²⁴⁴⁴ Carta de Martí Esteve a Amadeu Hurtado. Penal de Cartagena, 26 de juliol de 1935. CDMH.

15. QUARANTA ANYS D'ADVOCAT (1935-1936)

15.1 L'HORA DE DEIXAR ENRERE LA POLÍTICA

«Torna a retirar-se?» es preguntava *La Veu de Catalunya* en aquella secció retolada com a Llanterna política, introduïda l'any 1933 i que d'alguna manera imitava el «*Mirador* indiscret» amb les seves xafarderies i el seu posar el dit a la nafra, i que tenia en Amadeu Hurtado un dels seus personatges habituals: «Circula el rumor de si el senyor Amadeu Hurtado torna a retirar-se de la política. Qui s'atreviria a desaconsellar-li?».²⁴⁴⁵ Dies abans, algú que el coneixia bé i que no havia desaprofitat cap ocasió per criticar-lo, tornava a posar sobre la taula un judici negatiu sobre el seu lideratge al capdavant d'Acció Catalana Republicana: «El senyor Amadeu Hurtado –que va ser l'ànima del partit des de gener de 1933 fins al 6 d'octubre de 1934– va creure que la seva presència era suficient per promoure un alçament popular a favor d'Acció Catalana. El partit anava quasi sol perquè don Amadeu Hurtado creia –opinió graciosa però molt respectable– que un grup enquadrat per ell era una força invencible».²⁴⁴⁶ La notícia es va anar fent més insistent a principis d'abril, ja que a banda de *La Veu*, que assegurava que la retirada es podia donar per feta perquè en la crisi d'abril de 1935, provocada per la retirada dels ministres de la CEDA i que va suposar el nomenament de Portela Valladares com a ministre de Governació, Amadeu Hurtado no havia opinat,²⁴⁴⁷ el corresponal a Barcelona de *Diario de Madrid*, que ja havia aconseguit unes sucoses declaracions de Nicolau d'Olwer després dels Fets d'octubre, donava per segura la notícia:

Ha circulado el rumor –recogido en parte por la prensa que don Amadeo Hurtado se retira de la vida política. En estos momentos en que las izquierdas catalanas quieren ofrecer una fuerza más compacta que nunca, esta especie, con tanta base de verosimilitud, ha de destacarse como síntoma de un estado de opinión que afecta a un selecto núcleo del liberalismo catalán.

[...]

Hombre moderado, de izquierda burguesa y orientadora, don Amadeu ha llevado con Nicolau d'Olwer las riendas de Acció Catalana. El fundó y ha sostenido los seis años de vida que cuenta *Mirador*, esfuerzo en pro de una revista político-artístico-literaria sin

---

²⁴⁴⁵ LVC, 26 de març de 1935.

²⁴⁴⁶ BRUNET, Manuel. «La tragèdia d'Acció Catalana». LVC, 17 de març de 1935.

²⁴⁴⁷ LVC, 2 d'abril de 1935. Cal destacar que, malgrat ser anunciat per *La Publicitat* del 13 d'abril de 1935 com un dels articulistes prestigiosos pel seu número del quart aniversari de la República, no es troba cap article seu a *LP*, 14 d'abril de 1935. El que sí que es pot saber és que pocs dies abans d'aquest aniversari havia visitat Companys i el seu govern a la presó. *ED*, 11 d'abril de 1935.

pareja en el resto de la República, y una mayoría de los editoriales del periódico estuvo inspirada hasta el detalle por el, siendo sólo precisa casi la acción mecánica de un redactor para marcar una senda bien definida sin perder en pos de la eficacia, el razonamiento. Presidente, actualmente, de la Academia de Jurisprudencia, ex decano del Colegio de Abogados, uno de los principales forjadores de la legislación catalana, que había de hallar acomodo por el Estatuto, su historia política que empieza en los años heroicos del catalanismo sufre una interrupción bien larga hasta la proclamación de la República.

Macià cuenta con él desde los primeros momentos, aunque más adelante Hurtado, Nicolau d'Olwer y Lluhí forman un ala izquierda enfrentada con el difunto presidente. Cuando Prieto intentó suprimir el Mercado Libre de Valores, Hurtado marchó a Madrid a pactar la conservación de la entidad, y en una conferencia bastante posterior recordaba la recepción que el Estatuto había causada en Cataluña, por su límite y avaricia, con palabras semejantes a éstas:

«Ahora todos se quejan de este defecto, pero cuando yo iba a la capital a gestionar lo del Mercado Libre no se oían en la estación sino recomendaciones de prudencia y cautela, sobre todo. Me recomendaban habilidad y tacto entonces. Sólo después de todo lo conseguido se les ocurre darse por insatisfechos».

Este párrafo está reconstruido de memoria y no quiero imponer su exactitud; pero es el caso que él solo revela toda la figura del señor Hurtado. Fue el hombre de las situaciones difíciles, poco dado a la alharaca y amante del anónimo.²⁴⁴⁸

La confirmació de l'abandonament de la política es va donar el 28 d'abril de 1935, durant la reunió del Consell General d'Acció Catalana,²⁴⁴⁹ en la qual va presentar la seva dimissió com a membre del Consell Executiu —que no va ser acceptada, però sí que es va autoritzar el partit a nomenar interinament un substitut a la seva vacant. Hurtado, que no va assistir a la reunió, va ser evocat pel membre del partit Josep Coll i Mas, que va recordar als presents la tasca realitzada dins d'ACR i en la política de Catalunya, referint-se a la defensa de la Llei de Contractes de Conreu, «que si bé podia tenir tares, era una obra catalana que s'havia d'acceptar i defensar». Davant d'aquests mots, el president del partit, Nicolau d'Olwer, va dir que si Amadeu Hurtado «sortia del Consell sempre, però, el tindríem entre nosaltres», fent al·lusió a la seva defensa dels regidors de Barcelona i

---

²⁴⁴⁸ Reproduït per *El Diluvio*. «¿Se retira de la vida política don Amadeo Hurtado?». *ED*, 4 d'abril de 1935. *D.I.C* també se'n feia ressò. *D.I.C.*, núm. 195. 6 d'abril de 1934.

²⁴⁴⁹ «S'ha reunit el Consell General d'Acció Catalana Republicana». *LP*, 30 d'abril de 1935. També a Baras, *M. op. cit.* P. 313. *D.I.C.* assegurava que Amadeu Hurtado havia desertat. *D.I.C.*, núm. 199. 4 de maig de 1935.

d'altres empresonats, que gràcies a les seves gestions havien vist com els seus casos prenién un tomb favorable. El llavors secretari general del partit, Ramon Peypoch, recorda en unes notes sobre diferents dirigents d'ACR, que Amadeu Hurtado hauria volgut conservar la propietat de *La Publicitat*: «Quan veié que la majoria del Consell del Partit era contrària a la separació del diari per a convertir-lo en independent, hi renuncià sense dificultats. En la conversa en què s'efectuà aquesta renúncia, no feu cap menció dels avenços financers que ell havia efectuat, malgrat que era segurament la incursió en el periodisme que li havia sortit més cara».²⁴⁵⁰ Un fet que es pot acreditar amb la comptabilitat del diari durant aquell període.²⁴⁵¹ Sobre aquest abandó de la direcció d'ACR, Amadeu Hurtado escriu a les seves memòries:

Em separava amb recança de la relació constant amb els bons amics del partit, dels quals m'endua un excel·lent record pel seu valer i per l'exquisit del seu tracte; però el fet de no haver de pensar més a acomodar els meus actes als interessos o desitjos o prejudicis del grup o a les ambicions naturals dels aspirants naturals a una carrera política, el fet de poder disposar de les meves hores i ordenar les meves amistats a voluntat sense haver de donar-ne compte a ningú i tenir la llibertat de creure i de dir dels esdeveniments i dels homes el que em plagués, eren delícies noves que em rejoyenien amb l'enyorança del temps perdut deixat de gaudir-ne. La meva aventura partidista, tan oposada a les meves aptituds, havia acabat amb ben poca glòria, potser per haver-la començada massa tard i amb massa cabells blancs, però almenys acabava a temps perquè estava persuadit que aquell 1935 començaria la davallada de la situació política de dretes que clouria el seu bienni de tanda, i no volia intervenir en la situació nova, que era de preveure esvalotada i infructuosa. (p. 877)

D'aquestes presagis n'havia tingut una mostra a la carta d'11 de febrer del seu amic Guerra del Río, que li havia escrit: «Atravieso una crisis de pesimismo, que me preocupa hondamente. Tengo la sensación que esto no marcha ni por la derecha ni por la izquierda; y don Alejandro, a punto de agotar su fuerza de resistencia a la presiones que sobre él pesan, y sintiéndose poco sostenido arriba, se abandona al fatalismo y marcha a la deriva».²⁴⁵² Un mes abans d'aquesta carta, *D.I.C.* assegurava que «l'israelita senyor Amadeu Hurtado i Miró», durant una estada a Madrid i impulsat per Guerra del Río, havia animat durant una trobada al ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts Filiberto

---

²⁴⁵⁰ PEYPOCH, Ramon. Document sobre Acció Catalana. (s.d.) p. 272-273. Arxiu Ramon Peypoch.

²⁴⁵¹ Documentació financera sobre *La Publicitat*. AAH.

²⁴⁵² Carta de Rafael Guerra del Río a Amadeu Hurtado. Madrid, 11 de febrer de 1935. CDMH

Villalobos –que acabava de dimitir de l’executiu– a rebel·lar-se contra el govern i particularment contra Gil-Robles:

Després d’aquesta entrevista va celebrar-se una altra a la qual varen assistir alguns grans capitosts de la Maçoneria, entre ells els senyors Martínez Barrio i Barcia. Hi havia també els senyors Botella Asensi, Hurtado i altres professionals del caos polític. No cal dir que el senyor Villalobos fou invitat a la reunió. El senyor Hurtado va prendre la paraula per dir al senyor Villalobos que una mica més d’energia podria comprometre al Govern. Va fer també constar el senyor Hurtado que per atacar al senyor Gil Robles havia de servir-se precisament de la influència que el senyor Villalobos té a Salamanca. Tothom se sumà a les paraules de l’ex-aspirant a ambaixador de França.²⁴⁵³

En aquest mateix comentari, es tornava a insistir al doble joc d’Hurtado, que a l’hora que hauria fet això, suposadament s’hauria acostat a Lerroux després dels fets d’octubre de l’any anterior per fer-se amb el poder: «La gent encara no ha oblidat que unes hores després de la rendició de la Generalitat, el senyor Hurtado es dirigia al senyor Lerroux suggerint-li que Acció Catalana era el partit més indicat per a fer-se càrrec del govern de Catalunya. Naturalment, el senyor Hurtado no deia que el seu partit havia sortit al carrer amb les armes a la mà». Com dèiem, a més del càrrec al partit, Amadeu Hurtado també es va anar desfent de *La Publicitat*, diari del qual havia pres el control accionarial i editorial en accedir a la vicepresidència del partit, i amb el qual havia format un hòlding mediàtic amb *Mirador*. Hurtado escriu, sobre aquesta operació que havia abandonat amb gust tots els seus crèdits, després d’haver intentat una solució per assegurar-li la vida per al cas que el partit no trobés un substitut, «el qual va sortir en tornar a ser autoritzada la publicació del diari –reemplaçat durant unes setmanes per una edició diària de *Mirador*» (p. 877). Als seus papers inèdits, Peypoch recorda una reunió el dia de Sant Esteve de 1934 al domicili-despatx d’Amadeu Hurtado, a la qual van assistir-hi Nicolau d’Olwer, Josep Barbey, Ferran Cuito i ell mateix, i en què el fins llavors màxim accionista del diari els lliurà una proposta del Consell d’Administració del diari, segons la qual aquest Consell delegava en Barbey, Cuito i Peypoch les seves funcions.²⁴⁵⁴ Peypoch, a més, passava a ser gerent de *La Publicitat* i delegat del partit en la direcció política del rotatiu. S’acabava, doncs, també una etapa d’Amadeu Hurtado al capdavant del portaveu oficios d’Acció Catalana.

---

²⁴⁵³ D.I.C., núm. 12 de gener de 1935.

²⁴⁵⁴ PEYPOCH, Ramon. *op. cit.* p. 218-219

La Publicitat havia reaparegut l'1 de gener, després de setmanes de suspensió durant les quals havia estat substituïda per *Mirador*. A la portada s'hi feia patent la presència de la censura, que esborrava la part final de l'editorial en què s'anunciava el retorn de la històrica capçalera, un article sencer i bona part del comentari del redactor a Madrid. El que no deia *La Publicitat* era quins canvis s'havien produït internament. Era la seva rival, *La Veu*, qui comentava que, contra el rumor que assegurava que *La Publi* seria venuda a una empresa no política, el diari reaparegut passava a dependre exclusivament d'Acció Catalana, assegurant que Amadeu Hurtado en quedaria al marge, així com el seu fill Víctor, que havia dimitit del càrrec directiu que hi exercia. El diari de la Lliga també consignava alguns acomiadaments.²⁴⁵⁵ El tema, pel que sembla, venia de lluny. Des de novembre de l'any anterior, el *D.I.C.* atacava amb constància setmanal els problemes econòmics del diari que fins llavors controlaven els Hurtado. En un article titulat el 33 –amb un joc de paraules pueril amb el grau més elevat dins la maçoneria, a la qual aquest setmanari entestat en la conxorxa judeomaçònica *avant la lettre*, vinculava sempre que podia Amadeu Hurtado– *D.I.C.* assegurava:

La mesada d'octubre, els redactors de *La Publicitat* varen cobrar-la amb una rebaixa de sous d'un deu per cent. Va haver-hi molts bufecs, perquè els redactors de *La Publicitat* no poden ignorar que els homes que formen el Consell del diari, tots estan carregats de mils duros, començant pel senyor Hurtado; però, en fi, els pobres redactors varen resignar-se.

Pocs dies després, el diumenge 4, *Mirador* venia a substituir com a diari la vella *La Publicitat*. Però abans de confeccionar el número, fou presentat com a gerent nou de *Mirador* el corredor d'anuncis de *La Publicitat*, Aquest senyor, segons asseguraven, va dirigir als redactors, als empleats de l'administració i als obrers de la impremta, un breu discurs, i en termes de gran suficiència va dir que qui volgués treballar a compte de l'empresa nova havia de sotmetre's a cobrar només dues terceres parts del sou primitiu, o sigui, a sofrir una rebaixa d'un 33 per cent. Per daurar la píndola, el gerent nou va afegir que, si l'empresa es guanyava la vida, hi hauria repartiment de beneficis. Naturalment, ningú no va creure en els beneficis hipotètics del successor d'un diari de tan poc esdevenidor econòmic, però tothom va acotar el cap. Però els redactors i els empleats del diari han escampat per Barcelona aquesta trista història del 33 per cent i tots s'han permès de recordar quan el senyor Azaña va suspendre uns dos-cents diaris, va obligar les

---

²⁴⁵⁵ *LVC*, 2 de gener de 1935.

empreses a pagar íntegre el personal de la redacció, administració i impremta. El diari *ABC* durant els quatre mesos que va estar suspès va pagar 860.000 pessetes.

Aquesta gran rebaixa de sous soferta pel personal de l'antiga *La Publicitat*, amb motiu del canvi de nom i d'empresa, ha fet sensació en els medis periodístics barcelonins. Tothom diu que si *La Publicitat* era un agent més o menys oficiós de la política francesa, aquesta política podia ser més generosa. Però al senyor Hurtado, el líder del partit conegut com de «els escanya-pobres», després de tractar el públic català com es tracta l'opinió senegalesa, no sembla que li hagi fet gaire impressió que l'empresa nova tractés els redactors com a senegalesos.

Diuen també que el senyor Hurtado es voldria desprendre de *La Publicitat* i de *Mirador*. No ens estranyaria. A l'hora de començar per a les esquerres el període de les vaques magres, el senyor Hurtado, tan heroi com sempre, es retira prudentment a l'ombra, esperant temps més generosos.²⁴⁵⁶

D.I.C. va continuar amb la mateixa campanya les setmanes següents: ara a propòsit dels articles de Fermí Vergés o Josep Carner,²⁴⁵⁷ ara a propòsit del silenci del *Be Negre* sobre la qüestió –i la del qui identificaven com el seu mecenes, l'industrial Josep Maria Roviralta, d'Uralita–,²⁴⁵⁸ fins i tot amb una pàgina absolutament antisemita en sintonia amb l'antijudaisme nazi. A la primera nota de la secció *No ho feu córrer*, lloc d'habituals burles contra Hurtado, i sota el clar i català «Jueus» s'hi deia: «La família de don Amadeu Hurtado i Miró fou vista aplaudint en terminar la projecció de la pel·lícula *Rothschild*.²⁴⁵⁹ Un alemany que seia prop dels Hurtado i que, naturalment, ha vist molts jueus, es va estranyar de tan impudor i va dir – Aquests senyors abans d'anar al cine, podien haver-se deixat el morro a domicili. No deu tenir mirall, aquesta gent».²⁴⁶⁰ Com hem vist, no era primera vegada que s'atacava el polític i advocat titllant-lo de jueu o destacant-ne tots els atributs que la propaganda antijueva atribuïa als jueus: ambició, riquesa, avarícia, traïció, submissió a una potència estrangera –en aquest cas a la França de la III República, sempre acusada d'estar dominada pel judaisme–, covardia, conspiració, materialisme, baixesa moral, liberalisme, cosmopolitisme, vinculació amb el comunisme i la revolució, fins i tot un suposat anticatolicisme que compartia amb

---

²⁴⁵⁶ *D.I.C.*, núm. 174. 10 de novembre de 1934.

²⁴⁵⁷ *D.I.C.*, núm. 175. 17 de novembre de 1934.

²⁴⁵⁸ *D.I.C.*, núm. 177. 1 de desembre de 1934.

²⁴⁵⁹ Es tracta de la pel·lícula nord-americana *La casa dels Rothschild*, dirigida per Alfred L. Werker i Sidney Lanfield i protagonitzada per Georges Arliss, Loretta Young i Boris Karloff.

²⁴⁶⁰ *D.I.C.*, núm. 176. 24 de novembre de 1934.

l'acusació de maçó.²⁴⁶¹ Però en aquest cas ja s'ataca directament la seva família i l'aspecte físic –ja que per l'antisemitisme aquest factor genètic era determinant, tant com la qüestió religiosa– i s'hi introdueix el comentari d'un alemany –ari i nazi, per descomptat– que «naturalment» ha vist molts jueus. No podem abstreure'ns del fet que faltava menys d'un any per l'aprovació de les anomenades Lleis de Nuremberg, que discriminaven racialment els jueus alemanys, privant-los de la ciutadania del Reich, i que ja s'havien iniciat els boicots i les purgues, expulsant els jueus d'administració d'acord amb la Llei per la Restauració de la Funció Pública. A continuació, per deixar clar que una cosa i l'altra estaven relacionades sota el títol «Aquell 33» es deixava clar que «ara que parlem de jueus, serà bo revenir a una jueveria»²⁴⁶² i es recordava que els redactors i treballadors de *La Publicitat* que ara feien el diari *Mirador*, continuaven cobrant un sou rebaixat un 33% i que, en canvi, el personal d'impremta, protegit pel sindicat, cobrava el sou íntegre. S'afegia que «aquesta història del 33 per cent dels amos de *Mirador* és la vergonya més grossa registrada aquests temps a Barcelona. I consti que *La Publicitat* s'havia cansat d'anunciar que el triomf de les dretes representaria la rebaixa dels jornals a tota Espanya, el retorn dels jornals de la fam» i es tornava a recordar el silenci de la «redacció del setmanari anticlerical *El Be Negre*», especialment d'Àngel Ferran. Fins i tot l'acudit d'aquell dia era dedicat a Amadeu Hurtado: Dos personatges caminen amb les mans a les butxaques de l'abric i l'un li diu a l'altre, «I què en saps de l'*Uruguay*?» a la qual cosa l'altre respon, «Que treuen foc contra el senyor Hurtado».²⁴⁶³ Una setmana després d'aquests acudits, *D.I.C.* insistia amb els problemes de pagament del diari i es feia ressò del rumor que Amadeu Hurtado volia vendre el diari, assegurant que ho volia fer a un comprador que volia castellanitzar el diari: «Segurament això no deu commoure gaire al senyor Hurtado, perquè ell no va fer cap esforç per catalanitzar *La Publicitat*, i encara deu enyorar *La Publicidad* castellana, des d'on ell diàriament feia mofa del

---

²⁴⁶¹ Sobre l'antijudaisme de l'integrisme catòlic a Catalunya, PÉREZ VENTAYOL, Joan. *Els debats sobre la qüestió jueva a Catalunya (1917-1939). La construcció ideològica del discurs sobre el poble jueu, el sionisme i l'antisemitisme en el període d'entreguerres*. Tesi doctoral. Bellaterra: UAB, 2015. També a DOMÍNGUEZ ARRIBAS, Javier. *El enemigo judeo-masónico en la propaganda franquista, 1936-1945*. Madrid: Marcial Pons, 2009, i ÁLVAREZ CHILLIDA, Gonzalo. *El antisemitismo en España. La imagen del judío (1813-2002)*. Madrid: Marcial Pons, 2012. Malgrat que com hem dit al llarg d'aquesta tesi que no hi ha cap indicatiu que relacioni Amadeu Hurtado amb la maçoneria, encara s'insistiria a vincular-l'hi en un llibre recent. GUIXÀ, Josep. *Espías de Franco. Josep Pla y Francesc Cambó*. Madrid: Editorial Fórcola, 2014. L'expedient de responsabilitats polítiques obert per les autoritats franquistes, però, no fan cap referència a la pertanyença d'Amadeu Hurtado a aquesta obediència. Expedient núm. 789/1939. Arxiu Central del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya i l'Audiència Provincial de Barcelona.

²⁴⁶² *D.I.C.*, núm. 176. 24 de novembre de 1934.

²⁴⁶³ *Ibidem*.

catalanisme».²⁴⁶⁴ El 15 de desembre s'anunciava que els redactors de *La Publicitat* ja havien cobrat íntegrament els seus sous, després, segons el *D.I.C.*, de l'amenaça d'una de les associacions periodística de portar la qüestió «als últims extrems», a més de la pressió sindical. El mateix comentari, titulat «La fi del 33», assegurava:

El que no se sap encara és quina serà la sort de *La Publicitat*. Sembla que el fill del senyor Hurtado, el senyoret Víctor, ha tingut la idea genial de vendre el títol de *La Publicitat*, quedant-se per a *Mirador*, definitivament convertit en diari, la impremta i la subscripció. Naturalment, sense impremta i sense subscriptors, el títol de *La Publicitat* val ben poqueta cosa. Totes les negociacions i gestions que s'han fet per vendre el títol no han convençut a ningú.

Una de les persones a les quals es volia endossar aquest mort, va respondre que a la porta del carrer de la casa del senyor Hurtado, Passeig de Gràcia, núm. 49, diu: «Subida a la peluqueria».

– Aquesta gent, a mi, no em prendran el pèl! – deia l'home.

Per altra part, els petits personatges del partidet d'Acció Catalana es donaren perfectament compte que sense diari eren gent a l'aigua. Ningú es recordaria de llurs escasses mentalitats i pobres butxaques. El senyor Josep Barbey sembla que va tenir una violenta topada amb el senyoret Víctor, i que de poc es peguen. Es comprèn que el senyor Barbey, que ha estat un dels animadors de *La Publicitat*, es resistís a que els Hurtado la matessin. Entretant a la casa ja es murmura descaradament dels senyors Hurtado, fins al punt que l'altre dia es va trobar a les caixes, entre l'original, un retrat del senyor Amadeu Hurtado i Miró, retallat de *La Publicitat*, on tantes vegades ha sortit l'anunci de la seva persona. Sota el retrat hi havia una llegenda molt poc amable que entre altres coses deia: «El venerable senyor Amadeu Hurtado, l'il·lustre polític esquerrà que des de la proclamació de l'estat de guerra ha contemplat impassible com els redactors de *La Publicitat* cobren un 33 per cent de rebaixa».

Un gosset del senyoret Víctor va fer una enquesta per indagar qui havia posat aquell retrat entre el paquet de l'original. Fou inútil. No es va saber res, però tothom reia per sota el nas.

---

²⁴⁶⁴ *D.I.C.*, núm. 178. 8 de desembre de 1934.

La perspectiva que el senyoret Víctor marxi per sempre d'aquella casa, després d'haver-se demostrat que en dos anys don Amadeu Hurtado i Miró ha fet malbé un partit, un diari i un setmanari, omple de satisfacció tot el personal.²⁴⁶⁵

Pocs dies abans de la reaparició de *La Publicitat*, *D.I.C.* aprofundia en el judici sobre el lideratge d'Amadeu Hurtado al capdavant d'Acció Catalana i com a editor de *La Publicitat*, assegurant que «l'home que es creia un tècnic en l'art de fer diaris, perquè durant la guerra havia pogut disposar de la fortuna d'un navilier i engrescar-lo amb l'antiga *Publicidad*, ha demostrat que el secret de la vella *Publicidad* no era la ploma insistent de don Amadeu, sinó la bossa del qui pagava. D'aquesta experiència catastròfica, sembla que els homes d'Acció Catalana, ja en tenen prou. La gent de *La Publicitat* assegura que a primers d'any tornarà a sortir el diari sense l'Hurtado pare i l'Hurtado fill. N cal dir que a la casa hi ha una gran alegria. En arribar a la redacció la notícia del canvi futur, els redactors s'abraçaven felicitant-se mútuament».²⁴⁶⁶ I ja amb *La Publicitat* altra vegada als quioscs, *D.I.C.* va dedicar íntegrament la seva secció confidencial «No ho feu córrer a l'assumpte», en una mena de resum:

«L'organillo d'Acció Catalana»

La reaparició de *La Publicitat* ha estat el tema d'un dia. Suspesa després del moviment revolucionari perquè el partit d'Acció Catalana havia armat els seus quatre gats, la suspensió fou alçada al mateix temps que la d'*El Diluvio*. Ha estat més llarga, doncs, la suspensió voluntària que no la suspensió forçosa. Sembla que les persones encarregades de cobrir el dèficit mensual pensaven que no valia la pena sacrificar-se tant a favor de l'hurtadisme. El senyor Hurtado, en veure l'estat d'ànim de les víctimes, començà a fer-se enrere prudentment.

Aleshores els sacrificats varen emprendre gestions encaminades a vendre el diari. De fet, *La Publicitat* ha estat als Encants més d'una mesada. Però ningú no la volia. Es feren proposicions a diverses entitats polítiques i també a un gremi molt poderós, però en arribar a cantar el tiratge real del diari, d'obrir la caixa i la magra cartera d'anuncis, ningú en volia saber res

---

²⁴⁶⁵ *D.I.C.*, núm. 179. 15 de desembre de 1934. La mateixa plana fa referència a un banquet que es va celebrar en honor al director de la Companyia d'Aigües de Barcelona, Eugène Raison, on hi va assistir Amadeu Hurtado. Una dada que es pot comprovar en la nota de *LV*, 8 de desembre de 1934. També hi figurava un nou acudit on es parlava d'Amadeu Hurtado. Dos personatges en un restaurant parlen i l'un dia a l'altre: «—Em sembla que aquest *Mirador* cada dia veu les coses més fosques. —És que el senyor Hurtado, fa temps que no està d'ullera».

²⁴⁶⁶ *D.I.C.*, núm. 181. 29 de desembre de 1934.

El senyor Hurtado s'anava eclipsant cada dia més.

Els «herois» de sempre

Finalment, en veure que el diari es rovellaria als Encants els «herois» de sempre, els quatre senyors d'Acció Catalana varen acordar que seria una llàstima que el pensament del país i el laïcisme perdessin un «organillo» tan important. I els «herois» de sempre s'encarregaren altra vegada del diari. Però amb condicions. Els Hurtado havien de sortir-ne. El fracàs era massa evident. En dos anys el diari ha perdut, per una sola banda, quaranta mil duros i una bona part del tiratge. El consell del diari era completament desfavorable al senyor Hurtado i al seu noi, al qual el pare havia col·locat al diari amb un sou superior a tothom, malgrat que el noi no és capaç d'escriure ni una ratlla amb sintaxi i ortografia.

Va discutir el Consell si el culpable era el pare o el seu fill Víctor, i no hi havia manera de posar-se d'acord. Un senyor conseller va recordar que don Amadeu Hurtado, l'etern candidat a ministre, en el míting electoral del Bosc, va dir, donant un cop de puny a la taula, que «dintre de poc temps, *La Publicitat* seria el diari del carrer».

El senyor Hurtado s'havia equivocat com sempre. En menys de dos anys, el gran home havia destruït un partit i un diari.

Un altre conseller va respondre benèvol: –Aquest don Amadeu sempre serà un incomprens.

Les economies

La primera gestió del Consell de *La Publicitat*, un cop desaparegut el senyor Hurtado, fou establir un pla d'economies. Les principals economies han consistit a despatxar redactors, entre ells un pobre xicot d'*El Be Negre*, que no és l'enfardador senyor Joan Cortés i Vidal, el de les grans llaunes literàries, ni l'Àngel Ferran, l'etern famèlic de tots els banquetes on és invitada la premsa.

El senyoret Víctor

Entre els acomiadats no hi ha tampoc el senyoret Víctor Hurtado. Sembla que el senyoret Víctor Hurtado se'n va anar acompanyant el seu papà.

El senyoret Víctor és el propietari de *Mirador*, un altre negoci fabulós amb un tiratge d'unes quantes dotzenes d'exemplars.

En honor de la veritat cal dir que don Amadeu Hurtado s'ha gastat un dineral per donar instrucció al noi. El va fer anar a Londres, a París i a Ginebra a estudiar periodisme i el xicot va tornar sense saber escriure ni parlar el francès.

A *La Publicitat*, el fill del senyor Hurtado, era conegut pel «senyoret Víctor». És un jove que es distingeix per manar com els senyorets, despòticament, i per no saber fer res.

Dos banquets

Els acomiadaments de vuit periodistes, no han impedit els que s'han quedat a la casa de celebrar la sortida del senyoret Víctor. Un redactor molt desvergonyat va proposar celebrar la sortida dels Hurtado amb un àpat, però un altre va contestar que el senyor Hurtado encara tenia accions del diari. La idea, però, era tan simpàtica que cristal·litzà en forma de dos banquets simultanis de tres redactors cada un.

I ara consti que hem seguit pam a pam la història tèrbola d'aquest diari.²⁴⁶⁷

Però, malgrat la voluntat de donar per tancada la història de *La Publicitat*, *D.I.C.* no es va poder estar de publicar els seus particulars epíleg, un primer assegurant que gestió d'Amadeu i Víctor Hurtado al diari havia costat tres-centes mil pessetes («Seixanta mil duros», segons el satíric dretà) i un segon en forma de resum de l'activitat periodística d'Amadeu Hurtado. Després d'assegurar que després de la seva sortida del diari els seus retrats havien anat a la caldera de l'estenotípia i que els subscriptors i els anunciats eren dignes d'un diari comarcal, el satíric dretà escrivia:

A propòsit de la gestió del senyor Hurtado a *La Publicitat*, gestió que es va distingir per rebaixar el to del diari fins a un plebeisme del pitjor mal gust intel·lectual i tipogràfic, una de les persones més influents d'Acció Catalana va fer recentment una gran explicació en una penya sobre els antecedents periodístics de don Amadeu Hurtado. Deia quest senyor que el resultat de la intervenció del senyor Hurtado als diaris de Madrid fou idèntic al de *La Publicitat*. Tant *El Liberal* com *Heraldo de Madrid*, han baixat de to fins a convertir-se en ecos del populatxo més baix. Els anuncis d'aquests dos diaris són per fer tornar vermell qualsevol personalitat del Districte V, com per exemple el periodista Josep Maria Planes. Aquest fet és innegable, però el senyor Hurtado en carrega la culpa al periodista Fontdevila, el Shakespeare de *La dona verge*.

Quan l'al·ludit prohóm d'Acció Catalana va haver fet aquesta explicació sobre els antecedents periodístics del senyor Hurtado, un company de penya va dir:

- Si ho sabíeu que l'Hurtado portava mala sort, ¿Per què us vàreu deixar prendre el diari?²⁴⁶⁸

---

²⁴⁶⁷ *D.I.C.*, núm. 182. 5 de gener de 1935.

²⁴⁶⁸ *D.I.C.*, núm. 186. 26 de gener de 1935. Encara se'n troben referències a *D.I.C.*, núm. 187. 9 de febrer de 1935.

Tot i la sortida del diari, Amadeu Hurtado encara va fer gestions per aconseguir deixar sense efecte una multa imposada a *La Publicitat* per haver assegurat que a la Generalitat hi onejava la bandera del Tercio que hi havien col·locat uns legionaris. El governador Portela, a banda d'imposar la multa, havia esbrincat als censors per haver deixat publicar la notícia... que Amadeu Hurtado es va encarregar de fer-li veure que era certa. El polític gallec, llavors, va fer despenjar la bandera i anul·lar la sanció.²⁴⁶⁹ De fet, tot i l'allunyament de la direcció del diari se'l continuava atacant des de les trinxeres més integristes. Més que el *D.I.C.*, si això era possible. Els furibundament antisemites i antimaçònics *Quaderns d'Informació* dirigits pel prevere Joan Tusquets, li retreia la submissió informativa a França –ergo al Gran Orient francès i al judaisme dels polítics francesos– i la consideració dels seus lectors «per súbdits d'una colònia francesa, per indoxinesos o senegalesos».²⁴⁷⁰ I a *El Siglo Futuro*, el periodista carlí català Enric Sarradell, hi insistia en un llarg article a propòsit de la marxa de l'advocat del diari:

No hace mucho tiempo, entre el funesto político catalán Amadeo Hurtado y determinada persona que no creemos conveniente nombrar, se sostenía un diálogo en estos o muy parecidos términos:

- Verdaderamente *La Publicitat* dedica mucha atención a los problemas internacionales como no lo hace la casi totalidad de los diarios internacionales.
- En efecto. Es que en *La Publicitat* tenemos unos cuantos elementos que se orientan muy bien a través de la prensa extranjera.
- ¿No será más bien a través del Gran Oriente francés? –se le objetó.

Hurtado no negó ni afirmó. Su gran argumento confusionista de siempre.

Nosotros hemos seguido tan de cerca como hemos podido las actividades políticas de *La Publicitat* catastróficas siempre, desde el punto de vista espiritual, tanto en el tiempo en que se veía en manos de sacerdotes y personas que pasaban por muy católicas, que a la par sostenían el diario con su dinero, como ahora en sus últimos tiempos en que, cabalgando sobre un estrambótico catalanismo, desembocó en una descarada actividad masonizante, siempre separatista y de adulación al más funesto de todos los políticos republicanos, Azaña.

---

²⁴⁶⁹ *HM*, 15 de gener de 1935

²⁴⁷⁰ «La repressió soviètica i el diari del senyor Hurtado», *Quaderns d'Informació*. 22 de desembre de 1934. Cal destacar que l'obsedit religiós no esmenta el nom d'Amadeu Hurtado en els interminables llistats de maçons que fa a TUSQUETS, Joan. *Orígenes de la revolución española*. Barcelona: Editorial Vilamala, 1932.

Amadeo Hurtado el político inspirador de la orientación confusionista heterodoxa del partido Acció Catalana Republicana, proveniente de la Lliga y últimamente testafarro de Esquerra Republicana Catalana ha sido siempre el hombre gris que desde el diario *La Publicitat* ha procurado orientar a la juventud catalanista hacia el lacayismo afrancesado, admitiendo e infiltrando todo cuanto de malo se podía importar de Francia, a través de la sumisión masónica. Así, *La Publicitat* puede vanagloriarse ante las sectas de haber logrado envenenar una generación, cuya juventud, atraída por la exaltación del sentimiento catalán, se desprendió como un lastre inútil de la virtud primaria, la fe religiosa, para caer, de concesión en concesión, en un nacionalismo pagano, hechura y provecho de las Logias.

Así y todo, parece que Hurtado, si ha sido un excelente «manager» para sembrar de confusionismo una parte de la opinión catalana, ese mismo confusionismo no le es propicio para aglutinar los fragmentos de su obra, y en la actuación conjunta que demandan las Logias, y el interés particular de una nación, han fracasado ruidosamente.

A esto da aires de verosimilitud el hecho, muy comentado en Cataluña, de la destitución de Hurtado como inspirador de *La Publicitat*.

La caída política de Hurtado ha sugerido a la prensa comentarios muy interesantes, por la importancia que el suceso significa de momento para Cataluña.

En efecto, cuando la guerra mundial, *La Publicitat*, con Hurtado, representaba la política francesa; el chauvinismo inoculado, convertía al diario en un órgano muy dócil a la exacerbación de la propaganda francesa.

Las campañas de *La Publicitat*, inspiradas por Hurtado contra la neutralidad española y a favor de la intervención están en la memoria de todos.

Después de la guerra, *La Publicitat* inspirada por Hurtado ha hecho constantemente el juego de todos los Gobiernos franceses. Los intereses de Francia, a través del diario, parecían nuestros propios intereses. El vehículo del pensamiento oficial francés era el laicismo, que en España ha tomado el nombre de azañismo, exaltado por *La Publicitat*.

Cierto que, según las informaciones, aún queda en *La Publicitat* un equipo de masones, laicos y azañistas; pero la influencia francesa no será ya tan manifiesta con la separación del señor Hurtado, y el principio del desmoronamiento económico puede inferirse ostensiblemente en la orientación heterodoxa del diario de los pseudointelectuales, que llegarían a admitir una soez blasfemia con tal que fuese pronunciada en catalán.²⁴⁷¹

---

²⁴⁷¹ PARVISSIMUS. *op. cit.*

Fora del diari, Amadeu Hurtado continuava cultivant el seu interès per la política internacional. Vocal, juntament amb el seu gendre, de l'Associació Catalana per la Societat de Nacions, impulsada per Joan Estelrich i el seu deixeble Marià Rubió i Tudurí i presidida per Lluís Nicolau d'Olwer,²⁴⁷² també participava a les activitats del Carnegie Club de Barcelona,²⁴⁷³ creat per personalitats com Josep Puig i Cadafalch, August Pi i Sunyer, el seu soci i amic Fèlix Escalas –que exerciria de Governador general i President de la Generalitat– o Josep Puig Sureda. Com ell mateix escriu «l'apartament d'aquesta mena de qüestions, si no era prou per fer-me oblidar contingències que m'afectaven de prop, em permetien de seguir amb interès i inquietud els esdeveniments polítics d'Europa, que aquell any de 1935 van tenir una transcendència més decisiva de la que tothom preveia en la vida del continent, sense excloure per desgràcia el nostre país» (p. 893). En aquest sentit, poc després que Alemanya nazi decretés el rearmament i la denúncia del Tractat de Versalles, el diari *Ahora* publicava una àmplia enquesta plantejada a diversos homes polítics sobre allò que es presentava com una preocupació mundial com era la possibilitat que la decisió alemanya conduís a una nova guerra mundial, així com la posició que hauria d'adoptar Espanya. Amadeu Hurtado va ser convidat a respondre-la juntament amb Álvaro de Figueroa, comte de Romanones, el ministre Eloy Vaquero, Francesc Cambó, els líders dretans José Calvo Sotelo, José Antonio Primo de Rivera i Antonio Royo Vilanova, l'expresident del Congrés Julián Besteiro, l'advocat Àngel Ossorio, Joan Pich i Pon, Gabriel Alomar, que havia exercit com a ambaixador a Itàlia, o el president del Consell Superior Bancari, José Valero Herbás. Tots ells coincidien, segons *Ahora*, a creure que aquest perill no era imminent i que la posició espanyola hauria de ser la neutralitat. Hurtado, que havia estat un observador atent de la política internacional i havia pogut intervenir com a representant republicà a la S.d.N, en una llarga resposta a les preguntes plantejades,²⁴⁷⁴ a la pregunta «¿Qué opina usted de la resolución de Alemania al decretar el servicio militar obligatorio y, por consiguiente, la repulsa del Tratado de Versalles?, aseguravca»:

La resolución de Alemania consiste de momento en haber dado estado oficial a una situación de hecho que existía desde mucho tiempo a pesar del Tratado de Versalles. Es

---

²⁴⁷² Referències a ambdues entitats, a GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. *La tercera Catalunya*. Barcelona: Edicions de 1984, 2013. P. 49-54

²⁴⁷³ «Una conferència del senyor Madariaga i un banquet del Carnegie Club de Barcelona». *LP*, 9 d'abril de 1935.

²⁴⁷⁴ «¿Otra vez la guerra? Una encuesta entre la opinión española sobre la inminencia de una conflagración y la situación de España». *Ahora*, 22 de març de 1935.

de suponer que este gesto venia preparado desde la retirada de Alemania de la Sociedad de Naciones fundándose en el pretexto de que los otros Estados firmantes del Tratado no habían desarmado en la misma proporción. Pero lo que sabe todo el mundo es que el supuesto desarme de Alemania con arreglo al Tratado no es exacto y, desde algunos años, ni siquiera aparente, siendo éste el motivo principal de que haya fracasado toda limitación de armamentos.

La potencialidad industrial de Alemania hace, por otra parte, inútil o poco menos su desarme, porque con los procedimientos de guerra actualmente conocidos puede armarse con extraordinaria facilidad. El único desarme eficaz hubiera sido el desarme moral, y éste es imposible tratándose de un país que tiene la convicción, tan arraigada como absurda de que no será respetado mientras no sea temido. Podría decirse que el acto de Alemania al poner las cosas en claro abandonando la ficción de un desarme inexistente y de facilitar ulteriores negociaciones entre las potencias para llegar dentro de una igualdad de derechos libremente reconocida y conseguida a una limitación general de los armamentos; pero el hecho de romper unilateralmente el Tratado de Versalles, además de reproducir la vieja disputa sobre la validez de este pleito, ha de inspirar una desconfianza muy justificada sobre el respeto que puedan merecer los pactos futuros. Esta desconfianza pesará mucho en las dificultades para la solución de este complejo problema, sobre todo si se tiene en cuenta la resistencia que hasta ahora ha ofrecido Alemania a los varios intentos que se han hecho para garantizar la paz mediante pactos de seguridad recíproca entre las potencias.

A la qüestió «¿Cree que este hecho puede perturbar la paz del mundo?», l'advocat i exdirigent polític deia: «Me parece indudable que este hecho puede perturbar la paz si la serenidad no se sobrepone al amor propio nacional de los demás firmantes del Tratado de Versalles, y más aún si no se consigue que detrás de la ruptura de este Tratado Alemania de facilidades y garantías para una concordia sobre el tema de la seguridad recíproca que lo que parece intenta Inglaterra con su última nota dirigida al Reich». Sobre la possibilitat d'una imminent nova guerra mundial, Hurtado es mostrava cautelós a respondre, admetent que aquesta possibilitat existia per diversos motius, però que ningú podria assegurar per quin motiu podria esclatar realment, i assenyalant que la podria aturar, en teoria, l'existència de la Societat de Nacions, inexistent l'any 1914, però que en tot cas «lo que de momento parece impedir el conflicto es el temor general de los pueblos y los estados ante los nuevos sistemas de destrucción y las consecuencias sociales de un trastorno». Un temor, que en el cas d'Alemania, era una incògnita. El que Hurtado tenia clar és que davant un nou conflicte europeu, la República espanyola havia de

mantenir-se, com durant la Gran Guerra, neutral, però amb una actuació més efectiva possible en la mediació d'acord amb la seva posició i prestigi dins els òrgans multilaterals. Poc es podia imaginar el que estava a punt d'esdevenir-se només un any i pocs mesos després.

15.2 JURISTA, DE NOU, EN TEMPS CONVULSOS

L'abandonament de la política i l'allunyament de la gestió de *La Publicitat* va permetre Amadeu Hurtado de tornar a les seves responsabilitats al capdavant de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, de la qual havia estat elegit president poc abans d'iniciar la seva tasca com a comissari de la Generalitat davant el Tribunal de Garanties i dels esdeveniments de la tardor de l'any anterior: «De moment assistia a les sessions de la Junta de Govern i establia contactes amb els companys, la majoria d'ells apartats de tota intervenció en la política activa, però amb una respectable personalitat professional, i els veia molt animats a reprendre els treballs acadèmics amb la brillantor i eficàcia que feia esperar l'impuls rebut durant els anys anterior sota la presidència per tants conceptes admirable del nostre eminent company Roig i Bergadà» (p. 876).²⁴⁷⁵ La primera iniciativa va ser visitar a Portela a la Generalitat, per tal d'agrair-li la declaració d'utilitat pública de la Revista de l'Acadèmia i haver resolt qüestions econòmiques i editorials de la mateixa,²⁴⁷⁶ i organitzar la solemne obertura del curs 1934-1935, ajornada des del mes d'octubre.²⁴⁷⁷ «El considerable retard imposat per les circumstàncies ens estimulava a donar als treballs acadèmic el màxim interès per tal de compensar el temps perdut, i vam organitzar unes sessions d'actualitat, mentre per la meua part enlestia el discurs inaugural sobre *La crisi del dret*» (p. 882). Efectivament, el 21 de març a les set de la tarda a sala d'actes del Col·legi de Notaris es va celebrar la sessió inaugural del curs 1934-1935 de l'Acadèmia, en què es atorgar el títol d'Acadèmic de Mèrit a dotze prestigiosos acadèmics: Ramon d'Abadal i Calderó, degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona, Santiago Gubern, president del Tribunal de Cassació, Joan Maluquer i Viladot, president de la Comissió Jurídica Assessora, Antoni Par i Tusquets, president del

---

²⁴⁷⁵ Entre la Junta General ordinària de 25 de maig de 1934 i la reunió de la Junta de Govern de 25 de gener de 1935 només es celebren dues reunions, el 9 de juliol i el 25 de novembre, després de la suspensió de la reunió del 8 d'octubre per «la jornada tràgica del 6 d'octubre». Les reunions no es van normalitzar fins al març de 1935. Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHAJIL.

²⁴⁷⁶ La visita es va dur a terme el 16 de març de 1935. LV, 17 de març de 1935.

²⁴⁷⁷ Actes de la Junta de Govern de 4 i 11 de març de 1935. Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHAJIL.

Col·legi de Notaris, els expresidents de l'Acadèmia Antoni M. Borrell i Soler, Joan Martí i Miralles, Francesc Maspons i Anglasesell, Ramon Coll i Rodés, Lluís Duran i Ventosa, Josep Roig i Bergadà i Oriol Anguera de Sojo i el mateix Amadeu Hurtado, tal com s'havia acordat durant la presidència anterior: «Jo –digué– en nom de la ciència jurídica vaig a imposar-los les insígnies corresponents, i en nom de la Ciència jurídica catalana desitjo que puguin ostentar-les molts anys». Hurtado va imposar les medalles als seus companys, mentre a ell li era imposada per pel vicepresident Rafael Gay de Montellà.²⁴⁷⁸ Però, més enllà d'aquest acte protocol·lari, el gruix de la sessió va ser el discurs el tradicional discurs del president de l'Acadèmia, que el mateix Amadeu Hurtado considera a les seves memòries que s'havia ressentit de la precipitació amb què va haver d'acabar-lo, però que alhora estava, com reconeixia al mateix text, amarat d'actualitat i dels estudis que la seva actuació recent l'havien obligat a fer, lluny de disquisicions jurídiques allunyades del present:

Era temptador seguir modestament en aquest acte, les petjades dels nostres il·lustres antecessors. Escollir una institució oblidada o viva; i en el silenci d'unes hores quietes d'estudi, anar pujant fins els seus orígens i acompanyar-la després en tot el trajecte de la seva vida, marcant la transcendència del seu pas en la carrera descendent com en l'ascensional del nostre poble, per a presentar-la davant vostre, o bé ferida per les injúries del temps, o bé vencedora de les envestides dels homes. Però confesso que no m'hi he vist en cor. Manca el silenci i manca l'hora quieta d'estudi. Acabem de sortir d'un tràngol popular, que de tan recent es pot dir que encara dura, i és gairebé impossible voler-se abstreure de la remor que envolta el nostre esperit. No podem oblidar que, tot i havent tingut la intenció d'inaugurar el curs actual de l'Acadèmia més aviat que la data acostumada, les preocupacions de l'hora ens han obligat a retardar aquest acte més que en els cursos anteriors. Pensar ara que una manifestació de l'activitat catalana com és la vida de l'Acadèmia es pot desentendre dels drames actuals del poble, és pensar que l'Acadèmia està deslligada de totes les inquietuds de Catalunya, com un clos tancat on es descabdellen uns jocs de l'esperit, plens d'indiferència per la vida que passa. I això mai no ha estat cert.

Recordeu, com em dit abans, que en la majoria del discursos presidencials s'ha expressat l'enyorança de la nostra llibertat legislativa en matèria de dret civil i s'ha afirmat amb molt de vigor l'afany de reivindicar-la. Això vol dir que l'Acadèmia ha viscut sempre amb els sentiments del nostre poble; i es pot assegurar –com ens ha escaigut de fer-ho en

---

²⁴⁷⁸ A les seves memòries Amadeu Hurtado diu que li va imposar Santiago Gubern. (p. 883)

altres llocs– que aquesta persistència dels antics juristes en no voler abandonar ni consentir la mutilació de cap de les velles institucions jurídiques de la terra, ha constituït el nucli més fort i més viu de la força espiritual que ha fet possible totes les altres reivindicacions formulades i aconseguides en nom de Catalunya.²⁴⁷⁹

I centrant-se en l'actualitat més present, Amadeu Hurtado es va referir als darrers esdeveniments, com la llei que acabava de suspendre la capacitat legislativa de l'Estatut, i que el jurista contextualitzava com un eclipsi que anunciava una transformació social, amb repercussions directes sobre totes les organitzacions jurídiques i que es manifestava com una negació dels principis fonamentals de l'organisme jurídic: «Època ingrata la nostra, com totes les èpoques de transició, no podem saber mai a cap moment quina és la seguretat d'avui que pugui ésser la seguretat de demà. El dret ha cedit el pas a la força, i la força ha estat i serà sempre atzar». Hurtado ho exemplificava amb la «limitació abusiva» que havia imposat el TGC amb una sentència que havia deixat «malferida per sempre la facultat de Catalunya de legislar en matèria de dret civil», la qüestió de l'extensió de la jurisdicció militar que s'havia hagut de combatre arran de la repressió posterior als fets de la tardor del 34 i, aparellada aquesta, la jurisdicció que havia de jutjar les diverses autoritats per raó del seu càrrec públic. El president de l'Acadèmia, es preguntava «¿De què ve el desordre moral que es manifesta arreu del món amb aquesta crisi tan aguda del dret, i encara més del sentiment del dret?», tot observant com els pobles havien perdut la fe en l'eficàcia de la llei com a norma de convivència social, intentant imposar el propi interès sobre la resta de la massa i donant lloc la croada antiparlamentària a la qual ja s'havia referit Roig i Bergadà a l'obertura de curs anterior, i que Hurtado identificava amb l'odi primari cap l'únic organisme que fa les lleis a plena llum i la voluntat d'imposar governs que assumeixin aquesta facultat i la totalitat del poder arreu del món. Enlloc no era tan visible aquesta nou panorama com en aquella Societat de Nacions que havia pogut conèixer tan bé i que ara es trobava en franca crisi, impotent per a dur a terme els seus propòsits. Perquè, es preguntava: «¿Com es pot concebre un assaig d'organització europea quan en la majoria de nacions ja no es coneix, ni llibertat política, ni institucions representatives, ni tan sols la llibertat de pensar?». Davant d'aquesta rotunditat amb s'expressava el veterà advocat, aquest assegurava: «Algú dirà que he vingut a exposar una visió pessimista dels nostres temps, potser amb el propòsit exclusiu

---

²⁴⁷⁹ HURTADO, Amadeu. *La crisi del dret*. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, 1935. La seva publicació va ser saludada per la premsa, com *La Veu de Catalunya*, que en parlava com una de les novetats destacades per Sant Jordi. *LVC*, 23 d'abril de 1935.

de voler donar algun interès a una dissertació acadèmica que no en pot tenir pel seu mèrit.. No. Ni pessimista, ni optimista. Simple constatació d'uns fets, lleugerament apuntats, que cadascú pot apreciar com li plagui. Optimisme i pessimisme equivalen a posar la imaginació pel damunt o per sota del valor positiu de les coses». I aquestes coses, eren per a Hurtado, un procés de nou absolutisme estatal, que paradoxalment s'estenia en moments de lluita per l'emancipació i alliberament social, com havia succeït en el pas del feudalisme a la monarquia absoluta, i que s'exemplificava, per a ell, en el cas soviètic – que, com hem anteriorment i repetia aquí, jutjava amb la idea de considerar Rússia un poble «a mig fer», sotmès als «prejudicis ancestrals» i al «primitivisme oriental»–, amb una revolució que havia desembocat en un «nacionalisme delirant» que havia «rebaixat la pàtria a la condició de secta», contagiant-se a d'altres nacions i règims. El discurs acaba apel·lant a la massa «incoherent i complexa impenetrable i misteriosa» i les «secretetes determinacions» amb les quals aquesta massa menava als homes, sense que cap voluntat de domini ni cap poder la pogués torçar. Per això, considerava feina urgent de l'Acadèmica treballar per descabdellar els secrets d'aquesta massa:

Pensem que la matèria de les nostres experiències i dels nostres estudis és la gran massa popular, i que no podem, per tant, aixecar els nostres laboratoris dintre una vitrina isolada on anem tranquil·lament a dibuixar els nostres esquemes i comentar-los amb repòs, sinó en contacte directe amb les multituds que ens porten el tresor del nou coneixement. No és que l'Acadèmia hagi de sortir al carrer a confondre la seva acció amb les lluites públiques, però sí que el carrer ha de penetrar a l'Acadèmia amb tot el que té de desig. De passió. Es tracta d'enriquir el dret amb noves aportacions humanes per a superar la crisi que sofreix.

I recordant com l'experiència personal de la guerra del professor de Dret Internacional Públic a la Universitat Lliure de Brussel·les, Henri Rollin, havia commogut la Secció de qüestions jurídiques de la Societat de Nacions, Amadeu Hurtado va cloure el seu discurs dient:

Per a redreçar en la consciència dels homes el sentiment del dret en crisi, hem de posar-hi calor d'humanitat. La ciència és desapassionada i objectiva; però això quan sembla en terra fèrtil, perquè quan ha de sembrar en un erm espiritual, hi ha de posar el cor i l'ànima fins a descobrir a la llum del sol la nova terra de les fecundacions futures. Nosaltres, els que en mig de la crisi d'ara, conservem intacta la nostra fe en la perennitat dels valors humans que han donat la vida al nostre dret, hem de mirar amb serenitat i no amagar la gravetat de l'hora que passa, però no perdre la fe en l'inevitable renaixement. Podran les

multituds turbulentes o les forces armades dels pobles de presa enderrocar el temple del nostre dret, però quan a la seva hora vinguin noves mans a refer-lo, cal que pel nostre esforç d'ara puguin retrobar el solar de la pàtria on aixecar-lo de nou.

A la reunió de Junta de Govern de cinc dies després, Hurtado com a president de l'Acadèmia va proposar donar continuïtat a aquest desig de «restaurar l'esperit de l'antiga Acadèmia, en la qual hom s'ensinistrava en la polèmica veritablement acadèmica», i, alhora, de treballar per enriquir el dret amb noves aportacions humanes per superar la crisi anunciada al discurs, tal com havia afirmat a la sessió inaugural, amb unes sessions setmanals que permetrien discutir assumptes de viva actualitat. En aquest sentit, la Junta va acordar trametre invitacions als membres de l'Acadèmia per assistir a les sessions previstes cada dimarts i que s'iniciarien el 9 d'abril amb la temàtica genèrica a tractar dels «problemes que planteja l'anunci d'una possible reforma constitucional».²⁴⁸⁰ La intenció d'aquests debats sobre temes de dret públic era arribar a unes conclusions concretes que, un cop votades, poguessin ser sotmeses als poders públics, fixant l'opinió de l'Acadèmia sobre les següents qüestions:

- Si es pot justificar amb alguna raó de dret que els Estatuts d'Autonomia, promulgats i vigents d'acord amb la Constitució, poden ésser modificats o suspesos per una llei de les Corts fora del procediment i de les garanties que els propis Estatuts estableixen.
- Si les lleis i la pràctica judicial en qüestions de Dret penal, estan d'acord amb la lletra i l'esperit de la Constitució sobre el problema de les jurisdiccions especials.
- Si els problemes de la Constitució referents a la legislació social, justifiquen o permeten que totes o alguna de les matèries jurídiques incloses fins ara en Codis i Lleis de Dret civil es puguin considerar matèria de Dret social, i si per aquest motiu, estan excloses de la competència dels Parlaments que no tinguin compreses entre llurs facultats legislatives les qüestions de Dret social.²⁴⁸¹

Com recordava Amadeu Hurtado a les seves memòries, «es tractava de discutir la inoportunitat i la inconstitucionalitat de la llei de 2 de gener, que reformava l'Estatut de Catalunya per la simple voluntat de les Corts; l'abús de la jurisdicció militar en justícia penal durant la darrera repressió i, per últim, la falta de fonament legal de la sentència del

---

²⁴⁸⁰ Acta de la reunió de la Junta de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació del 26 de març de 1935. Llibre d'Actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHAJIL.

²⁴⁸¹ HURTADO, Amadeu [et al.]. *Discussions sobre temes de Dret Públic*. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, 1935. El jurista i catedràtic de dret constitucional Xavier Arbós situa aquests conferències com una fita en els inicis del dret públic contemporani a Catalunya. ARBÓS MARTÍN, Xavier. «Els inicis del dret públic contemporani a Catalunya». *Revista catalana de dret públic*, núm. 41, 2010.

Tribunal de Garanties Constitucionals que havia anul·lat la llei de contractes de conreu del Parlament català» (p. 884). Ho havia desenvolupat a la inauguració de la primera sessió que es va celebrar al Col·legi de Notaris –la resta es van celebrar al Col·legi d'Advocats, perquè com diu Hurtado «alguns membres del cos notarial es van espantar de la concurrència massa nombrosa a unes discussions que temien que no fossin considerades subversives» (p. 885)– afirmant:

En aquests temes es tracta d'estudiar la mala interpretació que s'ha donat a la Constitució de la República. No volem donar el nostre parer particular. Però hom es pregunta si ha estat respectada la Constitució abans de parlar de reformar-la. El primer punt sotmès a les nostres deliberacions, planteja un cas evident d'infracció constitucional per a la nostra autonomia. No hi ha cap articles a la Constitució de la República que digui que els Estatuts de les Regions autònomes són modificables per una llei de les Corts, fora de garanties establertes pels propis Estatuts. El segon punt té molta importància perquè és dedicat a l'estudi de les qüestions jurisdiccionals. Per mes que creguem que la cordialitat entre Madrid i Catalunya seguirà desenvolupant-se bé, el problema dels conflictes jurisdiccionals és d'una gran transcendència en previsió de futurs conflictes, i l'Acadèmia s'ha de pronunciar en el sentit de determinar quina és la seva opinió jurídica sobre la qüestió jurisdiccional per a evitar que torni a ésser infringida la Constitució.

El tercer punt és dedicat a l'estudi del problema de la llibertat legislativa. Ara que està consagrada en l'Estatut, és evident que, després de la Sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals anul·lant una llei del Parlament, ens trobem en la situació d'abans, i els juristes han de tenir molt en compte els termes d'aquella sentència, perquè totes les matèries de Dret civil poden ésser considerades com de Dret social, que la sentència esmentada, infringint el text i l'esperit de la Constitució sostrau a la nostra competència legislativa.²⁴⁸²

Al debat, que es va celebrar del 9 d'abril al fins al 4 de juny, quan es van votar les conclusions, que van ser enviades als presidents del Consell i de les Corts, hi van participar acadèmics de diferents sensibilitats, com el dirigent d'Unió Democràtica de Catalunya Manuel Carrasco i Formiguera, el vell liberal Josep Roig i Bergadà, el republicà tarragoní Ramon Noguer i Comet, el lligaire Joan Garriga i Massó o l'expresident de l'Institut Agrícola de Sant Isidre Jaume de Riba i d'Espanya, així com els juristes Francesc Maspons i Anglasell, Feliu Duran i Canyameres, Frederic Marimon i Grifell, Ramon M. Roca Sastre, o Rafael Closes Cendra i Francesc Artigas Castellort,

---

²⁴⁸² *Ibídem.*

que van ser ponents, respectivament, de la primera i la segona qüestions, mentre que la tercera, adjudicada inicialment a Antoni Par, va ser assumida per la junta de l'Acadèmia. D'aquell nou dinamisme a la vida de l'Acadèmia en van néixer dues iniciatives impulsades per Amadeu Hurtado en la reunió de Junta de Govern del 27 de maig de 1935. Per una banda, la limitació del nombre d'acadèmics de mèrit a un nombre de trenta-cinc, elegits a perpetuïtat per votació de la Junta i els seus companys de Consell d'Acadèmics de Mèrits, i formant, aquesta corporació, una súper-Acadèmia on per accedir-hi calia redactar un discurs d'acceptació per part del nou acadèmic de mèrit i de resposta per part d'un altre acadèmic, i que entraria a formar part de la Unió d'Acadèmies de Catalunya (p. 883).²⁴⁸³ Aquell mateix any 1935 van ser nomenats vuit nous acadèmics de mèrit: Lluís Serrahima, Joan Moles, Pau Font de Rubinat, Josep Maria Trias de Bes, Víctor Gay de Montellà, Josep Maria Borrell, Emili Sagués i Josep Faus. Però la proposta més ambiciosa del president de l'Acadèmia –que seria reelegit, amb la seva junta de govern–²⁴⁸⁴, formulada a la mateixa reunió de la Junta de Govern, va ser la celebració d'un Congrés Jurídic Català, el primer del segle XX després dels de 1881 i 1888, que hauria, entre d'altres temes, de fixar la llibertat legislativa de Catalunya, orientar sobre la reforma del Dret Civil català en matèria d'obligacions i fixar el criteri jurídic de Catalunya sobre l'orientació de la legislació obrera, principalment en relació amb la intervenció de l'Estat. Entretant, a finals d'abril de 1935, Amadeu Hurtado havia intervingut, com a president de l'Acadèmia, en l'homenatge al seu predecessor, l'exdiputat, exsenador vitalici, exalcalde de Barcelona i efímer ministre de Justícia en el govern de García Prieto Josep Roig i Bergadà. El jurista va ser l'encarregat del discurs d'oferiment del banquet celebrat a l'Hotel Ritz de Barcelona el 27 d'abril de 1935.²⁴⁸⁵

Este, en muy elocuentes palabras y vibrantes frases recordó varios hechos de carácter personal y general de la época en que él era estudiante, y el señor Roig y Bergadà un especialista eminente en Derecho mercantil; pero como el tiempo les había igualado,

---

²⁴⁸³ Acta de la Junta de Govern de 27 de maig de 1935. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Es va acabar de perfilar en les següents reunions, de 3 de juny i de 6 de juny, aquesta amb l'assistència dels acadèmics de mèrit Gubern, Maluquer, Maspons, Par i Roig i Bergadà. AHAJIL.

²⁴⁸⁴ Acta de la Junta General ordinària del 31 de maig de 1935. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHAJIL.

²⁴⁸⁵ Gràcies a la crònica d'*El Diluvio* podem saber els assistents, com el menú, format per crema de pèsols frescos, profiterols, salmó del Bidasoa a l'Escorial, capons del Prat a la catalana, pernil en dolç i galantina tofonada, amanida romana, biscuit glacé frambuesa, pastes i dolços, fruites i cafès, regats amb Muxart blanc i claret, xampany Codorniu, aigües minerals i els habituals licors i cigars. *ED*, 28 d'abril de 1935.

maestro y discípulo eran ya hombres viejos, de una misma época y por esto representaban, ambos, a los abogados de 1900.

Entonó a continuación un himno a las virtudes de los literatos, historiadores y jurisconsultos de aquellos días, que siguen estando dignamente representados por estadistas eminentes, ya que son muchos los hombres de 1900 que rigen los destinos de las primeras naciones, por estar dotados de una fuerte voluntad en lo que concierne a respetar y sostener la tradición jurídica que se inspira un sentido de Humanidad.

[...]

En 1900 –añadió– predominaban los juristas; pero éstos tuvieron que ceder ante el empuje de los cuadros nuevos; o sea de aquellos que formaba a juventud ansiosa de renovar nuestra vida político-social. No diré –agregó– que los que formaban aquellos cuadros fuesen inferiores o superiores; diré, empero, que eran diferentes. Y al mismo tiempo afirmó que la materia prima de la obra de los juristas del 1900 era el hombre libre hijo del Derecho. La labor de Roig y Bergadá refleja, en su máxima intensidad, el dramatismo y la emoción de los juristas. Y esta obra es la que preside el renacimiento del hombre libre.

[...]

Mas no basta todo esto; es necesario tener un pensamiento en lugar de un desvarío. Y en esto se inspiran las iniciativas de Roig y Bergadá, porque es mucho el trabajo que nos falta realizar a los hombres de 1900. Pero como iremos desapareciendo, nuestros nombres y nuestras obras quedaran como una neblina que se irá extinguiendo. Mas queda la juventud que, por desgracia, se ve hoy prisionera de una situación dramática, consecuencia de la gran guerra pasada, que, como es harto sabido, ha perturbado la viuda política del mundo entero.

Hoy –continuó diciendo el orador– la juventud se muestra o indiferente ante los arduos problemas de la vida o bien entregada al extremismo. Bien están los extremismos pasionales, sean cómo sean, siempre y cuando los que se esfuerzan en avanzar, no lo hagan impulsados por un espíritu de casta dominadora, sino por el espíritu del derecho.²⁴⁸⁶

Aquell estiu de 1935, Amadeu Hurtado el va aprofitar per viatjar, juntament amb la seva esposa Anna i el seu fill Víctor al nord d'Espanya, especialment a una Astúries encara marcada pels estralls des successos de l'any anterior, (p. 943). En tornar per Madrid, els viatgers van passar per La Granja, on estiuejava el president de la República Niceto

---

²⁴⁸⁶ «Del homenaje al señor Roig y Bergadá. Por el imperio del Derecho y por la paz de los pueblos». *ED*, 30 d'abril de 1935.

Alcalá-Zamora, que el va rebre molt «preocupat pel caire que prenen les discòrdies polítiques del país, que veia agreujar-se sense trobar un punt de suport a algun intent de pacificació» (p. 943) , tal com va confessar-li en una confidència d'amics, en qui, segons Hurtado, mirava de trobar un bri d'optimisme que el reconfortés:

Després d'anunciar-li el meu apartament definitiu de la política que em reintegrava al gran públic, em vaig permetre de prendre peu d'aquest fet i dir-li que a judici meu, la sort del nostre país depenia de la capacitat de reacció o resistència de la massa nacional –de la qual jo formava part– enfront de les grans baralles dels partits. Tothom ha remarcat –li deia– fa poques setmanes a França que, amb ocasió del jurament dels partits d'esquerra el 14 de juliol de formar junts el Front Popular, havien desfilat per llocs separats de París dues grans manifestacions polítiques adverses amb igual fervor i esperit de combat, però el mateix dia la immensa massa de la gran ciutat havia acudit a les cerimònies de la festa nacional, en proporcions d'una magnitud sense precedents, com si hagués volgut afirmar un valor social que per la seva densitat superava i ofegava les exhibicions partidistes. Es dóna per segur –afegia– que la formació d'esquerres, molt més nombrosa que l'oposada, triomfarà quan vingui l'hora d'una consulta popular, però qualsevolga que sigui la que surti victoriosa sap des d'ara que la seva acció estarà sotmesa al que li consenti aquella força nacional, d'un poder més efectiu que el de totes les parcialitats. No sé –vaig continuar dient-li– si la constitució interna d'Espanya, sempre a mig fer, permet confiar en un pronòstic semblant; però la meua visita a Astúries, que acaba de sortir d'una espantosa tragèdia, m'ha fet creure que el país encara commogut per les destruccions de la revolució i per la ceguesa de les repressions que han volgut ofegar les impotències de la primera hora, no ha sentit trontollar les seves bases fonamentals i s'ha retrobat amb una nova sensació de fortalesa. Potser és un esforç intentar –em permetia indicar-li en acomiadar-me– el d'una acció estimulante de les energies de la massa nacional, no pas per impedir les inevitables lluites partidistes, sinó per frenar-les com a França darrerament amb el pes superior dels interessos vitals del país. (pp. 943-944)

Uns quants mesos després, mentre la premsa havia anat donant detalls durant del Congrés Jurídic Català que s'havia de celebrar el mes d'abril de l'any vinent,²⁴⁸⁷ l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació preparava l'obertura del curs 35-36, l'últim que podria celebrar en temps de pau, pel 28 de novembre. El president, Amadeu Hurtado,

---

²⁴⁸⁷ *LVC*, 20 de juny de 1935, 29 de juny de 1935 i 18 de juliol de 1935. *LV*, 29 de juny de 1934, 30 de juny de 1935 i 17 de juliol de 1935 i 2 de novembre de 1935. *LP*, 2 de novembre de 1935. A finals d'any, Amadeu Hurtado va posar-se davant els micròfons de Ràdio Barcelona per parlar del Congrés. *LP*, 28 de desembre de 1935.

va intervenir amb el tradicional discurs inaugural, titulat *El pensament jurídic català*, un resum de les seves reflexions de gairebé quaranta anys de jurista:

Reprenent la idea ja exposada en el curs anterior de l'aparició de les masses com a subjectes de dret, em vaig permetre de desenrotllar-la d'acord amb les orientacions dels grans juristes moderns i remarcar la necessitat que les normes del dret s'inspirin en el coneixement de les aspiracions de les diferents multituds, que es tradueixen en els moviments polítics i socials del país, dels quals l'home de ciència no es pot desinteressar. I arrencant d'aquesta afirmació, l'objecte principal del discurs, basat en l'examen de les institucions del dret especial de Catalunya, era propugnar una revisió del nostre pensament jurídic, que en un règim de llibertat legislativa no podia ésser el mateix que quan s'havia de mantenir una resistència constant a les imposicions d'un altre dret diferent del nostre, sinó afirmar una personalitat i acció prou vives per no témer per encongiment o per feblesa el contacte de les altres. (p. 887)

En aquest segon discurs com a president de l'Acadèmia, Hurtado se centrava de nou, com em vist, en la qüestió de l'aparició de les masses com a força de creació de dret, tot seguint teòrics del dret francesos com Léon Duguit i Maurice Hauriou, amb referències a la resurrecció de l'esperit de raça que s'havia produït en estats totalitaris com l'Alemanya nazi, destacant les «doctrines esfereïdores» del Dr. Hans Frank, ministre de Justícia de Baviera, president de l'Acadèmia de Lleis d'Alemanya i personalitat destacada del Tercer Reich –que seria Governador General de Polònia i un dels capítostos nazis jutjats a Nuremberg–, segons les quals «creat un ordre nacional [...] el dret té per únic objecte defensar-lo per a mantenir els caràcters fonamentals del poble i de la raça, i no hi ha cap principi que pugui travar el poder d'aconseguir aquest objecte».²⁴⁸⁸ Per això el jurista assegurava que «la ciència ha de registrar aquest fet, i com que aquesta reproducció del passat no es podrà sostraure a la influència del present, caldrà veure i estudiar les repercussions que en el dret dels pobles del món, i especialment en el nostre, pugui arribar a tenir el que en lloc de les masses humanes d'una societat evolucionada compareguin les velles tribus i en lloc d'un sentiment d'humanitat, hagi comparegut un sentiment de raça»,²⁴⁸⁹ insistint, amb l'autoritat de juristes com George Scelle, Emmanuel Lévy o

---

²⁴⁸⁸ HURTADO, Amadeu. *El pensament jurídic català*. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, 1935. p. 19. Reproduït a *LP*, 29 de novembre de 1935. Rafael Tasis va qualificar-la «d'admirable» a *Mirador*, 5 de desembre de 1935.

²⁴⁸⁹ HURTADO, A. *op. cit.* 1935. pp. 21-22.

Eugen Huber, en la importància de les agrupacions polítiques i els medis socials que les creen com l'única font viva del dret positiu.

Centrant-se a Catalunya, Hurtado assenyala a les seves memòries que «l'objecte principal del discurs, basat en un examen de les institucions del dret especial de Catalunya, era propugnar una revisió del nostre pensament jurídic, que en règim de llibertat legislativa no podia ésser el mateix que quan s'havia de mantenir una resistència constant a les imposicions d'un altre dret diferent, sinó afirmar una personalitat i una acció prou vives per no témer per encongiment o per feblesa el contacte dels altres» (p. 887). Per això assegura al seu discurs que la tasca dels juristes havia arribat, «per raó justament dels esdeveniments polítics de la terra en l'ordre constitucional», a un viratge decisiu de la seva història, ja que s'havia passat de l'època de la defensa del dret propi com una defensa de l'antiga sobirania mutilada, a la facultat atribuïda per l'autonomia de Catalunya per a legislar i crear noves lleis. Aquest canvi havia provocat un cert grau de perplexitat entre els juristes catalans: «Unes generacions que s'han format i han viscut amb la dèria sant de sostenir i defensar contra tot intent de reforma, tinguda per profanació, l'arca d'un tresor hereditari, amb l'esperança que d'ella i només d'ella sortiria una pàtria ressuscitada, és molt difícil que, en venir la resurrecció, guardin la vella arca dels seus somnis com una glòria del passat, glòria de creació del present, i es posin de sobte a construir l'arca nova de les creacions futures, passant de la dolçor d'una bella esperança al dolor d'un gran treball».²⁴⁹⁰ Justament, impulsar aquest treball i «ajudar la consciència jurídica del nostre país a preparar la seva adaptació al nou ordre de coses que ha de crear la llibertat política de Catalunya», era la base de l'activitat de l'Acadèmia: «Enfrontar els nostres companys amb els problemes vius de la nostra hora al nostre poble, donar-los la sensació que no poden restar al marge de les preocupacions de la multitud i excitar-los a estudiar la revisió del nostre dret d'acord amb els corrents científics moderns que, com hem dit al començament, donen una ampla cabuda en el marc jurídic a aquesta gran palanca per a la transformació que són les masses humanes en les societats actuals».²⁴⁹¹ Malgrat tot, Hurtado confessava que no es tractava d'emprendre una reforma total del dret privat català «pel simple plaer cerebral d'articular una organització civil diferent de la societat catalana», sinó que es tractava «d'adoptar una nova posició espiritual que, abandonant l'encongiment i el recel del qui viu sempre amb la por de

---

²⁴⁹⁰ HURTADO, A. *op. cit.* 1935. p. 29

²⁴⁹¹ HURTADO, A. *op. cit.* 1935. pp. 29-30.

perdre el poc que li queda del seu, permeti d'adquirir l'ardidesa i el coratge del qui sap que és prou lliure i prou fort per a enriquir el patrimoni actual», a la llum de les noves orientacions del dret, especialment aquelles que limitaven la llibertat individual en benefici de la igualtat dels components de la massa social,²⁴⁹² i avisava que, en aquest sentit, calia estudiar en la pròpia història del dret el germen de la idea nova, «perquè la vida no comença ara i és tota ella una continuació»,²⁴⁹³ una visió dinàmica típica de pobles de tradició democràtica com el català. I després de repassar els assumptes pendents en dret de família, contractes o propietat, Amadeu Hurtado cloïa el seu discurs amb unes punyents reflexions sobre la implicació dels juristes catalans en aquella nova renaixença:

¿No us ha assaltat mai el dubte, davant el panorama de la vida pública catalana, de si hem deixat de complir un deure missional que l'especialitat dels nostres estudis imposava? El desdeny per la remor passional de les lluites populars, el prejudici que els temes d'aquestes lluites no són matèria de preocupació científica, el desig de reduir la nostra acció a assegurar la permanència de les nostres tradicionals de del propi dret privat, ¿no poden haver contribuït a què el renaixement de la personalitat de Catalunya no s'hagi produït amb tota la força d'una gran renovació espiritual en la consciència del país?

El fet innegable és que l'hora d'assolir una llibertat que semblava un somni, ha passat com si no hagués estat més que un somni. Va ésser l'hora d'un esclat del sentiment popular; i si gran cosa és el sentiment del poble, sense el qual no hi ha obra possible, falta que el sentiment es torni verb per a concretar un pensament i articular una norma constructiva.²⁴⁹⁴

El president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació feia una interessant reflexió sobre l'estat del debat d'idees i el paper dels intel·lectuals en aquells moment d'efervescència política per d'un cert desencantament cultural o crisi sobre el qual no seria l'únic que donaria el crit d'alerta:

No han d'ésser certament les Acadèmies i els centres de treballs científics un planter d'homes representatius que puguin portar la direcció del país, però és indispensable que en ells es forgi l'ambient que ennobleixi les idees i doni als elegits del poble una noció viva de les responsabilitats de llur alta representació. Confiar la totalitat de les noves construccions a l'emoció espectacular de les multituds, mantingudes en una tensió permanent i anormal de l'esperit, sempre en l'espera del miracle que les coses surtin fetes,

---

²⁴⁹² HURTADO, A. *op. cit.* 1935. pp. 33-34.

²⁴⁹³ HURTADO, A. *op. cit.* 1935. p. 35.

²⁴⁹⁴ HURTADO, A. *op. cit.* 1935. pp. 55-56.

conduïen fatalment els pobles a situacions delirants, en les que cada impotència de la pròpia feblesa s'atribueix a un enemic, mancats del bàlsam confortador que representa l'assistència i la col·laboració de tots els nuclis culturals de la pròpia terra.

Aquells dels nostres que han sentit la inquietud del temps i han sortit també a la plaça pública com un component més de la massa, i s'han hagut de fondre tan completament amb aquesta, que han perdut l'afany de participar en les activitats científiques del país. I s'ha donat el cas, observat ja per altres abans d'ara, que com més forta s'ha anat fent l'atracció del carrer per la major intensitat de la vida pública, més migrada s'ha tornat la vida intel·lectual dels nostres centres d'estudis, com si planés damunt de tots la impressió que la seva existència ha deixat de tenir objecte. Així s'ha fet de tenir objecte. Això, s'ha fet en l'ordre cultural una mena d'anivellament de dalt a baix que convé rectificar, estimulant una selecció que contribueixi a aixecar el to del pensament col·lectiu del nostre poble.²⁴⁹⁵

Com confessa a les seves memòries, la publicació de la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila, una edició en tres volums completada aquell mateix any –una obra «que marcà una època en el judici crític dels orígens de la moderna societat catalana, potser exposat amb el propòsit massa doctrinal d'establir la línia teòrica d'una voluntat conscient de Catalunya cap a un destí preconcebut, però de totes maneres, desenrotllat amb una gran dignitat científica i una claredat sorprenent que projecta una nova llum en l'estudi objectiu del nostre passat» (p. 887)– així com «l'acció intel·ligent tan combatuda» (p. 887) del Patronat de la Universitat Autònoma i el seu claustre reformista, semblaven augurar un canvi:

Tenim l'esperança fundada que aquesta rectificació comença. L'han iniciada amb llurs treballs els nous historiadors de Catalunya que revisen amb honrada austeritat de judici molts dels valors que un patriotisme sentimental declarava intangibles, i troben per aquest camí la veritable significació dels fets transcendents del passat, descobrint les forces psicològiques de les masses catalanes que poden explicar, i si convé corregir, els fets no menys transcendents del present. Darrera dels historiadors, un nombre cada dia major de joves professors, venent els obstacles d'algunes lamentables incomprendiments, porten el mateix sentit de revisió i esmena als nostres vells sistemes educatius, canviant radicalment l'esperit de les actuals generacions escolars. I no tenim cap dubte que la força subterrània que empeny la intel·ligència activa del país cap a aquesta obra revisionista, és la que ens ha imposat el deure d'adreçar les paraules d'avui als nostres companys, com

---

²⁴⁹⁵ HURTADO, A. *op. cit.* 1935. pp. 56-57

una modesta advertència que en la nova renaixença de Catalunya que ara es desclou, el pensament jurídic català ha de prendre prou volada per a ésser altre cop l'impuls del dia i la base fonamental d'una estabilitat futura, més sòlida que la situació passada.²⁴⁹⁶

I el president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació acabava el discurs inaugural del curs amb aquestes paraules:

Perquè no és solament el dret el que es justifica per la seva funció, sinó totes les activitats dels homes i més encara la vida dels pobles. La pura exaltació patriòtica, l'expressió lírica d'un sentiment nacional, l'admiració de la pròpia història posada a llum, són les manifestacions naturals de tots els renaixements com un estímul per ajudar el poble a retrobar l'ànima adormida en el trist repòs d'una llarga decadència; però un cop l'ànima desvetllada no es pot passar les hores cantant l'amor a la pàtria estimada, sinó treballant per a construir una pàtria veritable. I la pàtria no és altra cosa que un paisatge si no la justifica la funció d'un pensament, d'una voluntat, d'una idea i d'una acció, aportació al patrimoni espiritual dels homes per un poble que no rebutja per feblesa ni tem per encongiment casolà el contacte d'altres espiritualitats forasteres, sinó que aspira a presentar-se davant de totes amb la dignitat i la força que ungeixen la majestat dels pobles rectors. Amb aquesta ambició i amb aquesta esperança, volem veure aixecar-se de nou el pensament jurídic de Catalunya.²⁴⁹⁷

Mentrestant, a Madrid, el govern d'Alejandro Lerroux havia suportat dues noves crisis a l'abril i al maig. Aquesta darrera, tancada amb l'entrada de Gil Robles al ministeri de la Guerra, i al mes de setembre encara n'havia de suportar una de nova que, de retruc, acabaria amb la seva carrera. Era el conegut com a escàndol Estraperlo, un cas de corrupció, tràfic d'influències i suborn en què es veieren implicats diversos dirigents radicals –entre ells, Pich i Pon i el fill adoptiu del vell cabdill radical– i va suposar l'ensorrada d'aquest partit i l'inici del final del Bienni Radical-Cedista, també conegut com a Bienni Negre de la Segona República. Alcalá-Zamora, entossudit a no cedir en donar el poder a la CEDA per la manca de fidelitat republicana del partit de Gil Robles, va obrir una nova ronda de contactes amb dirigents de partits i personalitats polítiques republicanes, entre elles, de nou, Amadeu Hurtado, qui va ser consultat telefònicament pel cap de l'estat.²⁴⁹⁸ En declaracions a l'*Heraldo de Madrid*,²⁴⁹⁹ i en una extensa nota

---

²⁴⁹⁶ HURTADO, A. *op. cit.* 1935. pp. 57-58.

²⁴⁹⁷ HURTADO, A. *op. cit.* 1935. p. 58

²⁴⁹⁸ *HM*, 21 de setembre de 1935.

²⁴⁹⁹ *Ibidem*.

enviada a la premsa, el jurista català explicava què havia aconsellat al President de la República durant la conferència telefònica mantinguda:

El meu criteri, des de fa temps, és resoltament favorable a la formació d'un govern de treva política, que respongui als anhels de la gran massa del país, una mica fatigada de la pugna permanent dels partits per a la conquesta del Poder. Aquest mateix pensament l'ha exposat brillantment el cap de l'Estat en un memorable discurs a Valladolid, pronunciat ara fa un any. Des d'aleshores han passat coses greus i absurdes que han més pregona i aparentment irreductible la divisió dels partits; però aquesta accentua la necessitat d'intentar deturar-se en el camí, abans que es converteixi en pendent. Comprenc que a l'àrbitre de la política nacional li ha d'ésser difícil indicar solucions que no satisfacin alguna de les passions partidistes en lluita, corrent el risc propi dels àrbitres, de perdre la simpatia de tots els contendents; però la persistència en el propòsit d'una cordial col·laboració de les forces polítiques de la República pot almenys, tenir l'eficàcia que la gran massa del país se senti interpretada pel seu més il·lustre representant.

Ara és absolutament indispensable aquesta orientació, perquè les greus contingències de la situació internacional ens poden obligar, vulguem o no, a intentar precipitadament, sota la feixuguesa d'una situació dramàtica, una reconciliació nacional per no haver-la preparat amb el temps oportú.

És evident, de totes maneres, que si hem de complir el deure de consolidar les institucions democràtiques de la República hem de comptar per a tota acció política amb el concurs de les Corts que són l'instrument adequat de la sobirania popular. Si els partits que tenen predomini a les Corts actuals s'uneixen com un obstacle per a la política que considero necessària, no queda cap més remei que estudiar si ha de contribuir més a la discòrdia la dissolució del Parlament i una nova consulta popular, amb les inevitables agitacions públiques si es continua amb les actuals Corts i amb el Govern que elles vulguin sostenir en espera que els responsabilitats que ara van a contraure arribin fatalment a eliminar-les. No tinc ara prou elements de judici per a respondre aquest problema. Els partits interessats directament són els que han de dir l'última paraula sabent que el que es juguen en aquests moments transcendents. Però si els problemes en curs actualment i d'una manera especial el pressupost exigeix la continuació de les Corts actuals, caldrà sotmetre la formació del nou govern a la voluntat del Parlament, suavitzant tant com es pugui el predomini polític del sector combatiu de la coalició governamental. I cal, en aquest cas, que quedi ben clara la responsabilitat del fracàs de la intentada concòrdia per tal que quan la gran massa del país ho exigeixi, sàpiga on fou, en la seva hora, l'obstacle.²⁵⁰⁰

---

²⁵⁰⁰ LP, 22 de setembre de 1935.

La crisi oberta per l'escàndol estraperlo es va tancar amb la constitució d'un govern, en què per primera vegada hi havia un ministre de la Lliga, Pere Rahola i Molinas –vell amic d'Hurtado–, encapçalat pel polític torrevellà Joaquin Chapaprieta, ministre d'Hisenda a l'executiu sortint, i a qui Amadeu Hurtado compara a les seves memòries amb un dels polítics del moment, el belga Van Zeeland, va fracassar en els seus plans financers i va dimitir el 9 de desembre (p. 900). Com era costum, Alcalá-Zamora va iniciar noves consultes amb els dirigents polítics i personalitats independents, com Amadeu Hurtado que aquesta vegada va trencar el seu (aparent) retir per a viatjar fins a Madrid,²⁵⁰¹ en el mateix tren exprés que Portela i Ventosa i Calvell.²⁵⁰² El 10 de desembre a un quart de dues del migdia, Amadeu Hurtado era rebut pel president de la República al Palau Nacional. Després de l'entrevista, de mitja hora de durada, Amadeu Hurtado va donar una nota als periodistes que l'esperaven, en un to molt més pessimista que al setembre:

Està demostrat que amb les actuals Corts solament pot intentar-se un govern de partit, i com que cap partit té la majoria i el bloc format per alguns d'ells s'ha crebantat seriosament, em sembla impossible que aquestes Corts siguin instrument de Govern en els moments actuals. El pitjor és que s'han revelat impotents per a formar una força conservadora, la falta de la qual és el més greu de la política espanyola, en la qual aquesta mena de forces han actuat sempre com la F.A.I. de les dretes.

Caldria intentar una política de treva fora de l'actual Parlament, que la fa impossible i, per tant, constituir un Govern que pogués conservar-lo restabliment la normalitat constitucional i procedint a la consulta popular amb les màximes garanties d'imparcialitat i amb una política sincera de pacificació en nom de l'interès nacional. Però són els representants dels partits del règim els que han d'informar el cap de l'Estat sobre les possibilitats d'aquest propòsit, puix que no és suficient que sigui lògic, sinó que raonable.²⁵⁰³

El diari conservador vespertí *La Época* sintetitzava el moment: «Han acudido al Palacio Nacional los señores de costumbre, pronunciándose unos por la disolución de las Cortes y otros por la continuación».²⁵⁰⁴ Després que Chapaprieta rebutgés tornar a

---

²⁵⁰¹ A les memòries parla de retir, però *La Época* feia referència a una audiència presidencial poques setmanes abans d'aquestes consultes. *LE*, 23 de novembre de 1935.

²⁵⁰² *Ahora*, 10 de desembre de 1935. *LV*, 10 de desembre de 1935.

²⁵⁰³ «La consulta del senyor Amadeu Hurtado». *LP*, 11 de desembre de 1935. També la reproduïen l'edició nocturna de l'*HM*, 10 de desembre de 1935 i l'*Ahora*, 11 de desembre de 1935. Aquest darrer diari incorporava imatges de l'entrada i sortida dels consultats, entre ells, Amadeu Hurtado.

²⁵⁰⁴ *LE*, 10 de desembre de 1935.

encapçalar l'executiu, Alcalá-Zamora va encarregar la formació de govern primer al dirigent agrari Martínez de Velasco i, posteriorment, a Miguel Maura, abans de tornar a confiar l'encàrrec al president dimissionari. Dos dies després de la primera consulta, Amadeu Hurtado va tornar a veure's amb el president Alcalá-Zamora, en sortir i ser de nou abordat va saber-se'ls treure de sobre sense deixar anar res:

- ¿Hi ha alguna novetat?
- Vós ens la podeu donar – digueren els periodistes.
- Doncs jo poca cosa us puc dir. He vingut a ampliar la meva consulta i ho he fet en els mateixos termes que la primera vegada.
- Però no podeu orientar-nos quan hi haurà Govern?
- Això jo no ho sé. L'únic que puc dir és que la meva impressió és bona, encara que jo no pugui avançar-vos quina ha d'ésser l'orientació que el marcarà. El senyor Portela i jo hem parlat de política com és natural, però S.E. no s'ha espontaneïzat sobre quina podria ser la solució d'aquesta crisi. De totes maneres, jo us dic que tinc una excel·lent impressió.²⁵⁰⁵

La presència entre els consultats d'Amadeu Hurtado permetia a la premsa satírica antirepublicana de reciclar vells acudits.²⁵⁰⁶ Però les impressions d'Hurtado a la premsa s'havien de complir i havia de ser Portela Valladares, precisament, qui va rebre l'encàrrec de formar un govern que acabés, provisionalment, amb aquella crisi que semblava eternitzar-se. El polític gallec va passar tot el dia 13 de desembre buscant suports parlamentaris suficients per poder acudir amb la llista de futurs ministres i complimentar l'encàrrec del president. Abans, a l'hotel on s'allotjava i on havia sopat amb alguns col·laboradors va rebre la visita d'Amadeu Hurtado, que es va afegir a les postres de l'àpat, abans que el futur president marxés en una escena fins a cert punt vodevilesca. Els periodistes que van optar per quedar-se a l'hotel i no perseguir al polític gallec, van intentar obtenir alguna informació de l'expolític català:

- I en el transcurs de l'àpat no li ha ofert cap cartera?
- No.
- Doncs s'ha assegurat que a vós us han ofert sinó una cartera, el Govern general de Catalunya.

---

²⁵⁰⁵ *LVC*, 13 de desembre de 1935.

²⁵⁰⁶ *Gracia y Justicia*, núm. 205. 14 de desembre de 1935.

- No m'explico d'on ha pogut sortir aquesta notícia, si no és que l'han fonamentat en el fet d'haver-me saludat el senyor Portela i haver-me dit que havíem de parlar. A més, tal com sembla que es vol formar el Govern, no podria acceptar.
- A veure si demà se us sorprèn i us trobeu amb el nomenament – objectà un informador.
- No és clar, no perquè demà marxo cap a Barcelona.²⁵⁰⁷

Per la correspondència amb el seu amic i còmplice Ossorio i Gallardo sabem que aquest possible nomenament com a successor del financer valencià i dirigent de la Dreta Regional Valenciana Ignasi Villalonga al capdavant de la Generalitat intervinguda havia estat una opció que, si més no, havia fet rumiar Amadeu Hurtado. A les cartes entre els dos personatges, Hurtado anuncia a Ossorio que no s'ha donat el «caso de consciència» que havien previst,²⁵⁰⁸ i Ossorio mostra la seva alegria pel fet que hagi estat escollit el vell jurista Joan Maluquer i Viladot, afiliat a la Lliga: «Lástima que se encuentre tan viejo y destruido. Pero él puede levar el encargo con dignidad. A un leader de la autonomía como Vd. se le crearía una situación difícil».²⁵⁰⁹ A Maluquer, però, el succeiria ja amb el govern Portela constituït, el financer Fèlix Escalas, amic i soci d'Amadeu Hurtado, a proposta de la Lliga. A la primera carta, Amadeu Hurtado es permetia alguna confiança sobre la resolució de la crisi, amb Portela al capdavant d'un govern format per polítics moderats i centristes, sense la CEDA, i el paper que hi havia jugat:

No hay período pre-electoral. Se suspenden las sesiones durante quince días y se disuelven las Cortes el día treinta. De acuerdo que toda la labor del Gobierno queda reducida a las elecciones inmediatas. Lo celebro por varios motivos; pero especialmente el hacerle desvanecer la sospecha de que no se llegará a elecciones porque no las querían lo que podían ordenarlas. Gran parte de nuestra conversación pierde su objeto; pero insisto en que, hombres como V. pueden influir mucho en aquietar recelos que nos hacen mucho daño. Pase lo pase, des de mi refugio, de donde veo difícil que salga, recordaré que, contra lo que repetían algunos amigos nuestros, se ha deshecho el bloque sin dar el poder a la CEDA y abrir el camino a la consulta antes de ceder a las exigencias de los vencedores de 1933. Y este servicio comprende nuestros casos, sobre todo si se tiene en cuenta que no es cosa improvisada. No me atribuyo ninguna participación en este

²⁵⁰⁷ «Els senyors Portela i Hurtado parlen tot sopant». *LVC*, 14 de desembre de 1935.

²⁵⁰⁸ Carta d'Amadeu Hurtado a Ángel Ossorio y Gallardo. Madrid, 14 de desembre de 1935. Reproduïda a GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.*, 2008. pp. 280-281.

²⁵⁰⁹ Carta d'Ángel Ossorio y Gallardo a Amadeu Hurtado. 16 de desembre de 1935. CDMH. Reproduïda a GONZÁLEZ I VILALTA, A. *op. cit.* 2008. pp. 281.

resultado; pero no puedo ni debo olvidar que ni por un momento se han articulado mis esfuerzos desinteresados en otro sentido que éste.

Ángel Ossorio, però, no era gaire optimista —«haré cuanto esté a mi alcance para moderar la sublevación espiritual de mis amigos de la izquierda. Pero habremos de reconocer que no se colocan las cosas en camino de conseguirlo»²⁵¹⁰ sobre les possibilitats del nou govern per Portela Valladares. Per a Hurtado, en aquell moment d'arribar al poder, Portela «havia acceptat com a propi el pensament inspirador de la darrera crisi d'assajar un període de Govern que, aprofitant la calma d'unes vacances parlamentàries, procuraria aixecar l'esperit públic a favor d'un ideal nacional de concòrdia que pogués evitar els estralls de la lluita d'odis que es preveia. Però Portela que s'havia format en altres ambients menys transcendents, traduïa aquest pensament al seu propi idioma: el convertia en idea, naturalment fixa, de fer un partit de centre des del Govern» (p. 901). De cara a les eleccions, que dissoltes les Corts es van fixar pel 16 de febrer de 1936, a finals de gener, Portela va intentar constituir un nucli de personalitats com a embrió del futur Partit del Centre Democràtic a Catalunya. Segons *La Vanguardia*, —que va dedicar a la qüestió una substancial informació proporcionada per la seva delegació a Madrid—, l'entorn del polític gallec va fer gestions prop de Nicolau i d'Amadeu Hurtado, el fill del qual va traslladar-se a Madrid per reunir-se amb el mateix Portela o amb persones de la seva confiança.²⁵¹¹ Seguint el relat del rotatiu barceloní, Víctor Hurtado va comunicar telefònicament el resultat de les seves gestions a Barcelona i després de rèpliques i contrarèpliques, es va desistir de construir el centrisme governamental sobre la base d'ACR. Després d'aquesta negativa, Portela va oferir un lloc com a candidat a un periodista català, molt probablement Josep Pla —que per aquell temps estava estretament vinculat tant al polític gallec, qui hauria fet, segons Xavier Pla, gairebé de secretari, com al líder de la Lliga²⁵¹², el qual davant d'aquest oferiment va contactar de seguida amb Cambó. Portela assegurava a la premsa que el centrisme a Catalunya estava personificat en la Lliga, i que per tant no calia constituir nous partits.²⁵¹³ Unes declaracions fetes després de conferenciar amb Cambó, que li va mostrar el seu disgust tant per l'intent de constituir candidatures governamentals sobre la base de la Lliga com, sobretot, que definís aquest partit com a partit de centre. Portela també va matisar a la

---

²⁵¹⁰ *Ibidem*.

²⁵¹¹ «La cuestión electoral en Cataluña». *LV*, 30 de gener de 1936.

²⁵¹² PLA, Xavier. «Josep Pla: Madrid, 1936». *El País*, 6 d'octubre de 2014.

²⁵¹³ *LV*, 28 de gener de 1936

premsa, assegurament que a més de la Lliga hi havia altres partits centristes a Catalunya, com Acció Catalana, de la qual eren militants personalitats tan destacades com Amadeu Hurtado o Lluís Nicolau d'Olwer o Martí Esteve, els dos primers figures que el president del govern aspirava que formessin part de la seva llista.²⁵¹⁴ Unes declaracions i una crònica de *La Vanguardia*, que van fer saltar Amadeu Hurtado, que ràpidament va pregar al diari que dirigia Gaziol que fes constar que ni directament ni indirecta havia parlat amb Portela sobre qüestions electorals i que si el seu fill Víctor era a Madrid, el seu viatge només obeïa a qüestions de caràcter professional vinculades al Ministeri d'Obres Públiques:²⁵¹⁵ «Por otro lado –agrega don Amadeo Hurtado– el señor Portela me conoce sobradamente para haber podido pensar en la posibilidad de asociarme a una combinación de tal naturaleza».²⁵¹⁶ ACR –que va intentar que Amadeu Hurtado formés part de la seva llista de candidats– s'integraria al Front d'Esquerres de Catalunya, encapçalat per ERC, mentre que la Lliga seria el pal de paller del Front Català d'Ordre, una coalició formada amb Dreta de Catalunya, Acció Popular Catalana, el Partit Republicà Radical, Comunió Tradicionalista i Renovación Española.

15.3 EL COLOFÓ DEL CONGRÉS JURÍDIC CATALÀ EN UN ANY FATÍDIC

Amadeu Hurtado es va mantenir al marge de la duríssima batalla electoral de febrer del 36, marcada per «confusionisme de les idees que en alguns aspectes feia difícil de distingir entre els dos combatents» (p. 906), convençut, segons confessa a les seves memòries, que uns i altres: «Eren la mateixa expressió del nou absolutisme polític que havíem vist senyorejar des de temps en altres pobles d'Europa» (p. 906). En el cas concret d'Espanya, la República instaurada el 1931 havia estat per a Amadeu Hurtado, «la darrera manifestació de totes les esperances d'aquell règim de base essencialment jurídica en el qual les normes són fórmules de dret en lloc d'ordenaments de la força; però va venir a deshora i pretengué ésser tan solament un assaig de Govern endut tot just de néixer per l'onada passional de l'absolutisme ressuscitat» (p. 908) manifestat pel to, els eslògans, les idees, els lemes, els símbols i el lèxic de la campanya de dreta i esquerra. Per això s'entén que el jurista tingués clar que, abans de la batalla ja hi dos vençuts, que eren la República democràtica i el país, «als quals estava reservada la posició passiva d'un

---

²⁵¹⁴ LV, 29 de gener de 1936.

²⁵¹⁵ LV, 31 de gener de 1936

²⁵¹⁶ *La Publicitat* va aprofitar una entrevista en portada per reproduir les mateixes paraules. LP, 31 de gener de 1936.

pretext per la disputa del poder entre partits» (p. 906). Per això la seva única participació en aquella contesa electoral va ser anar a votar com un ciutadà més al seu col·legi electoral del carrer Mallorca 244, acompanyat del seu fill, a quarts de quatre de la tarda del 16 de febrer de 1936.²⁵¹⁷

La nit del mateix diumenge electoral, amb la victòria del Front Popular, Fèlix Escalas va dimitir com a president de la Generalitat i governador general de Catalunya. L'encara cap de govern Portela –que dimitiria poc després, rebutjant les propostes de Gil Robles de nomenar-se dictador amb el seu concurs– va sospesar de nou el nom d'Amadeu Hurtado per al càrrec,²⁵¹⁸ i va comentar-ho amb Alcalá-Zamora, que li va donar totes les facilitats per al relleu, pregant-li que es fes sense «peligrosa nocturnidad».²⁵¹⁹ Considerats també els noms de Santiago Gubern, president del Tribunal de Cassació, i de Joan Moles, finalment va ser aquest darrer l'escollit per regir el país interinament. Abans, Amadeu Hurtado, com a president de l'Acadèmia de Jurisprudència, va formar part de la Junta del Cens de Barcelona, 13 anys després d'haver-ho estat com a degà del Col·legi d'Advocats: «no se'm va ocórrer ni per un moment que aquella meva intervenció havia d'ésser el de les darreres eleccions de la República com el de l'altra vegada va ésser, segons vaig recordar, el de les darreres eleccions de la monarquia» (p. 912).

El 22 de febrer, Companys i els consellers del seu govern eren alliberats d'acord amb el decret d'amnistia signat pel nou president del govern Manuel Azaña, donant compliment a la promesa electoral del Front Popular, i l'1 de març es produïa el retorn triomfal del president, previ pas per Madrid, on com fa notar Hurtado, els dirigents catalans no van tenir la delicadesa de demanar una audiència amb el president de la República,²⁵²⁰ que mica en mica s'anava quedant sol, entre l'hostilitat de la dreta, que no li perdonava no haver encarregat el govern a la CEDA i haver dissolt les Corts possibilitat la victòria de l'esquerra i els greuges d'aquesta, que li retreia no haver-ho fet abans. Pocs dies després, el Tribunal de Garanties Constitucionals anul·lava la llei de 2 de gener de 1935, que havia modificat l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. En declaracions a *La Publicitat*, Amadeu Hurtado celebrava aquesta decisió contra una «lleï injusta» que, al seu parer, assentava un precedent d'un gran abast, vetant la modificació de l'Estatut per

---

²⁵¹⁷ *LV*, 18 de febrer de 1936.

²⁵¹⁸ *HM*, 16 de febrer de 1936.

²⁵¹⁹ ALCALÁ-ZAMORA, Niceto. *Asalto a la República*. Madrid: Esfera de los Libros, 2011. p. 163.

²⁵²⁰ El mateix Alcalá-Zamora se'n lamenta, contrastant l'actitud dels dirigents d'ERC amb la bona relació amb Amadeu Hurtado. ALCALÁ-ZAMORA, N. *op. cit.* 2011. p. 233

les Corts de forma unilateral, a través d'una llei.²⁵²¹ Tot semblava tornar a una certa normalitat després de la ferotgia electoral que havia deixat un rastre de violència a tot l'estat, malgrat que a Catalunya es tenia una certa sensació d'oasi. Fins i tot l'advocat i expolític era optimista, assegurant al banquet d'homenatge als diputats electes d'ACR, en el qual havia estat convidat a parlar tot i la seva desvinculació orgànica de la direcció del partit, que «tot i les baralles i les disputes, s'està fent, volent-ho o no, el procés de consolidació de la República dintre de la llibertat. I no és fa aquí, sinó al mig del carrer, barallant-se els uns amb els altres. És així com es fa l'ànima d'un poble. Si hi ha una idea conscient que porti el seu camí, vindrà dia que podrem veure regnar la serenitat i la calma».²⁵²² En aquells mateixos dies, el periodista andalús Manuel Chaves Nogales, sotsdirector del diari *Ahora*, va viatjar a Barcelona per copsar l'ambient polític català poc després de les eleccions i l'entusiasme que va suposar el retorn triomfal de Companys i el seu govern que va reflectir en la sèrie de reportatges titulats «¿Qué pasa en Cataluña?», pel qual va entrevistar «el liberal» Amadeu Hurtado²⁵²³, a qui havia conegut anys abans quan era redactor de l'*Heraldo de Madrid*. Les paraules d'Hurtado són un resum del seu pensament polític:

Un liberal

Don Amadeo Hurtado pasa con un ademán sencillo y típicamente liberal de la sucinta cuestión de Cataluña que yo quería plantearle a una vasta concepción de la política de este hora, y con ese amor a las ideas generales y a las grandes síntesis, característico del liberalismo, discurre por el panorama universal de la lucha política. Sus palabras claras, meditadas, precisas, son algo más que una divagación. Acaso sirven mejor a nuestro intento que las anécdotas de la municipalidad.

- El triunfo de las izquierdas en Cataluña –dice– no es fenómeno político aislado al que haya que buscar aquí explicaciones particulares ni del que puedan deducirse consecuencias puramente locales. Las izquierdas han triunfado en Cataluña por unas causas generales que en cada momento deciden el curso de la vida pública, no en esta o aquella provincia, ni siquiera en tal cual nación, sino casi simultáneamente en todos los pueblos que se mueven en la misma órbita espiritual. Han triunfado las izquierdas en Cataluña como han triunfado en el resto de España y como probablemente triunfaran en Francia. Por una corriente universal de ideas y sentimientos que en

---

²⁵²¹ *LP*, 4 de març de 1936.

²⁵²² «Unes paraules d'Amadeu Hurtado». *LP*, 17 de març de 1936.

²⁵²³ La resta d'entrevistats eren el conservador Lluís Duran i Ventosa, el marxista Rafael Vidiella, el sindicalista Àngel Pestaña i un «anarquista de Tarrasa».

determinado momento arrastra a los pueblos hacia esta o aquellas soluciones políticas. Hay que tener en cuenta que en los últimos tiempos los movimientos de opinión siguen un ritmo alternado de derecha a izquierda. Ese ritmo –y éste es el fenómeno más curioso de la época– no lo marcan las minorías que hasta aquí habían llevado la dirección de la política, sino los pueblos mismos, la masa, la gente. ¿Quién es la gente? Se preguntará inútilmente. Es imposible personalizar la masa; es eso; la masa, la gente que anda por la calle y llena las oficinas, los talleres, los cines y los campos de fútbol. Lo que desde luego puede asegurarse es que no se trata de la gente encuadrada en los partidos políticos y controlada por los líderes. Los hombres de los partidos podemos seguir creyendo que las masas nos siguen y que los votos que se nos otorgan los hemos conquistado con nuestras ideas. Pero no pasa de ser una vana ilusión. Hoy, ningún político tiene votos; se han acabado los incondicionales, los partidarios. Y si los hay, si subsisten las clientelas políticas, su insignificancia numérica es tal que ante la decisión de las masas no controladas no valen nada. El voto que nos concede esa muchedumbre es cada día más restringido y condicional. Es nuestro en tanto que nuestras ideas políticas se ajustan al sentimiento actual de las multitudes. Y nada más.

» La política no la dirigen hoy los hombres más inteligentes, ni los mejor preparados, ni siquiera los profesionales de la táctica; son las masas, esas masas amorfas, apolíticas, imponderables, las que han tomado la dirección política de los pueblos. Es pueril buscar explicaciones al triunfo de las izquierdas en la virtud de tales o cuales coaliciones electorales; se equivocan los que creen que el triunfo puede deberse a que tal o cual organización proletaria haya dado o dejado de dar la orden de votar a determinados candidatos. No son los sindicalistas ni los curas los que deciden la política; es la multitud; esa gente que pasa ahora por la calle.

» La ley constante que hasta ahora puede deducirse de esa dictadura de la muchedumbre es la de que la política ha de seguir un ritmo alternado de derecha a izquierda. Parece como si inclinándose a uno y otro lado sucesivamente quisiera la masa lograr el equilibrio. Los hombres políticos colocados en la trayectoria de ese movimiento pendular se encuentran súbitamente elevados al poder, o bien se quedan en el vacío, cuando el péndulo oscila en dirección contraria. Es ley constante también la que de estos movimientos isocronos del péndulo se desarrollan en un lapso de tiempo no mayor ni menor a dos años. El curso de la política dictada por la masa cambia por bienios. Esos dos años son el plazo fatal que concede la multitud a los hombres políticos que arrastra en su trayectoria para que desarrollen la obra de gobierno contenida en su ideología peculiar. Lo único que se puede pedir a los gobernantes es que sepan aprovechar el plazo perentorio que la opinión les concede.

Que estén preparados para gobernar y sepan utilizar al servicio de sus ideas el instrumento que el pueblo pone en sus manos.

» Antes, cuando las masas no tenían esta intervención decisiva en la política del país, eran los jefes de los partidos políticos, y en última instancia el llamado poder moderador, quienes regían los movimientos pendulares de la opinión. El mismo anhelo de equilibrio que hoy impulsa a la masa era el que antes llevaba al poder moderador a establecer el turno pacífico de los partidos. Hoy no se le tolera a ningún poder del Estado que se atribuya esa función; quiere ser la masa misma quien la desempeñe. Va desde luego al fracaso quien se empeñe en orientar a la opinión en un determinado sentido desde el Ministerio de la Gobernación.

» Concebida así la mecánica política de esta hora, es fácil contestar a la pregunta. ¿Qué va a pasar en Cataluña? No pasará nada distinto de lo que pase en el resto de España. Antes de las elecciones, alguien me planteaba el problema de los que ocurriría en Cataluña si aquí triunfaran las izquierdas y en las demás provincias las derechas. Si realmente hubiese existido esta posibilidad habría sido catastrófica, pero a mí no me preocupó un solo instante, porque me resisto intuitivamente a aceptar hipótesis absurdas. Los catalanes estamos sujetos a las mismas leyes políticas que los demás pueblos situados en nuestra órbita espiritual. Cataluña no es ni puede ser un compartimento estanco en el mundo de las ideas políticas.

» Si la multitud, siguiendo el impulso de las reacciones, inclinaba el péndulo de la Gobernación del Estado hacia la izquierda en Barcelona, análogo impulso se dejaría sentir en Madrid. La masa tiene hoy un sentido izquierdista que es nuestro común denominador. No hay que hacerse ilusiones, sin embargo. Al día siguiente del triunfo electoral de las izquierdas comenzó la inclinación del sentimiento multitudinario hacia la derecha.²⁵²⁴

Pocs dies després era ell qui es traslladava a Madrid, on tot i que a la premsa va dir que el motiu del seu viatge era professional i que no tenia previst fer cap gestió política, el dia 24 de març va ser rebut pel president de la República.²⁵²⁵ El mateix Alcalá-Zamora testimonia als seus diaris la trobada:

He procurado extender la exploración de pareceres sobre mis perplejidades a Amadeo Hurtado. Para éste, que salvo en lo internacional se me presenta como personificación del optimismo, no hay ningún problema grave. No ofrece duda que yo debo seguir, aunque

---

²⁵²⁴ CHAVES NOGALES, Manuel. «Un conservador, un liberal, un marxista y un sindicalista». *Ahora*, 11 de març de 1936. Recopilat a CHAVES NOGALES, Manuel. *Obra completa*. Volum. III. Barcelona: Editorial Asteroide, 2020. pp. 297-300.

²⁵²⁵ *LV*, 24 de març de 1936.

la Cámara se declare indisoluble, afirmación vacía. Que a petición de los propios partidos dejaría yo sin efecto llegado el caso. Pero tampoco llegará a esto, porque de las Cortes actuales saldrá una política conservadora, disociándose los elementos de la mayoría. En su apreciación se reducen mucho, desde el número a la importancia, los disturbios que juzga extinguidos ya. Por verlo todo de color de rosa hasta prepara un congreso jurídico en Barcelona, presidido por mi, que sería recibido entusiásticamente por la Generalidad, que el reconoce se ha producido ¡con tanta grosería!²⁵²⁶

El president anota als seus quaderns dels darrers mesos de presidència que «Hurtado, tan optimista en nuestra política interna, aprecia sin embargo el peligro de reacción y, cuando yo le digo que mucho me inquieta pero que a él precisamente le empuja, dándole facilidad y ambiente el actual desorden, se mostró conforme»²⁵²⁷. De fet, prova d'aquest optimisme eren les declaracions que recollia la premsa, en les què assegurava que la seva impressió sobre la tasca que podria realitzar el Front Popular no podia ser millor, «puix s'obria una era de política netament republicana, que seria molt beneficiosa per al país».²⁵²⁸ Però aquest aparent retorn a la normalitat contrastava amb l'operació per remoure Alcalá-Zamora de la presidència de la República que van emprendre les noves Corts.²⁵²⁹ Amadeu Hurtado recorda l'estat d'animositat que es respirava entre els polítics republicans i que va poder observar en el sopar que el president Companys va oferir a la Generalitat en honor del seu antic defensor Ángel Ossorio y Gallardo,²⁵³⁰ convidat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació a impartir una conferència en un cicle sobre dret social, amb el qual es va donar contingut al curs 1935-1936 (p. 915).²⁵³¹ El principal greuge «era que no s'hagués rebel·lat contra el cos electoral després de les eleccions de 1933 desfavorables a les esquerres i s'hagués vingut a conviure amb governs ocasionals de les majories parlamentàries de dretes» (p. 915).²⁵³²

D'aquest estat d'opinió va tenir temps de parlar-ne amb Alcalá-Zamora, que anota al seu diari a l'entrada corresponent al 27 de març: «Comienza el día con recado muy

---

²⁵²⁶ ALCALÁ-ZAMORA, N. *op. cit.* 2011. p. 328.

²⁵²⁷ ALCALÁ-ZAMORA, N. *op. cit.* 2011. p. 329.

²⁵²⁸ «El Sr. Amadeu Hurtado a Madrid». *LP*, 26 de març de 1936.

²⁵²⁹ TOMÁS VILLARROYA, Joaquín. *La destitución de Alcalá-Zamora*. València: Fundación Universitaria San Pablo CEU, 1988.

²⁵³⁰ *LP*, 1 d'abril de 1936.

²⁵³¹ *LP*, 1 d'abril de 1936. D'aquest cicle se'n té constància tant al Llibre d'Actes de l'Acadèmia com a la correspondència entre Hurtado i Ossorio. Més informació a PAGAROLÉS I SABATÉ, L. *op. cit.* p. 158.

²⁵³² Al sopar hi van assistir els consellers Martí Esteve, Ventura Gassol, Pere Mestres, Martí Barrera i Josep Maria Espanya, l'alcalde Carles Pi i Sunyer, a més de vicepresident del Parlament Martínez Domingo, el degà del Col·legi d'Advocats Roig i Bergadà, el vicepresident del Tribunal de Cassació, Chávarri, i el mateix Hurtado. *Ahora*, 1 d'abril de 1936.

interesante que me envía Amadeo Hurtado. Contra lo que pudiéramos creer por las apariencias engañosas, y por la primacía urgente de los demás graves problemas, ha podido comprobar con asco el prohombre catalán, que ante todo lo que preocupa a la mayoría, singularmente a Azaña y Prieto, es empujarme hacía la dimisión, que Hurtado me aconseja que no presente».²⁵³³ Com a forma de prevenir un hipotètic abús d'autoritat presidencial que comportés la dissolució d'unes Corts que no li fossin plaents, l'article 81 de la Constitució republicana havia limitat a dues vegades la facultat de dissoldre-les del president durant el seu mandat de sis anys. En el cas de la segona dissolució, el primer acte de les noves Corts havia de ser l'examen sobre la necessitat del decret de dissolució de les anteriors. El vot desfavorable de la majoria absoluta de les Corts comportava la destitució del cap de l'Estat. A la primera sessió de les Corts, el 7 d'abril, el líder socialista Indalencio Prieto va declarar que la dissolució de les Corts anteriors havia estat innecessària i que, d'acord amb la Constitució, Alcalà Zamora quedava destituït, en decisió que va comptar amb els vots dels diputats catalans. Com reflexiona Hurtado amb amargor, «aquell acte no era solament lamentable pel fet greu de la destitució del president, sinó per la raó que s'havia escollit per decretar-la. Uns partits que per espai de dos anys havien reclamant la dissolució de les Corts de 1933 perquè els eren contràries i que havien arribat a la insurrecció per exigir-la, no tenien cap escrúpol a declarar que la dissolució havia estat un acte il·legal del president» (p. 916), que afegeix a les seves memòries que «un cop decidits a eliminar el cap de l'Estat es podia creure preferible el subterfugi d'aplicar un precepte constitució amb una interpretació contrària al seu objecte que no pas acudir a un procediment de violència; però semblava evident que aquell subterfugi, si era passable com a maniobra de partit, no ho era com a decisió d'un dels primers poders de la República» (p. 916). La fotografia publicada a la premsa de l'aplaudiment unànime de les Corts en la proclamació de Diego Martínez Barrio com a president provisional de la República va indignar profundament Amadeu Hurtado, que a les seves memòries escriu «hauria preferit no haver-la vista perquè l'espectacle de tots aquells homes aplaudint-se amb tanta vehemència feia una esgarripança com el presagi d'una pròxima mort. Es feia realment molt difícil d'entendre que no s'adonaven que la República democràtica se'ls moria a les mans» (p. 918), tot profetitzant que «la Constitució de la República es venjaria de la burla d'un Parlament que, sortit d'ella mateixa, l'havia ferida mortalment» (p. 918). Ell, que poc podia fer més, va decidir enviar

---

²⁵³³ ALCALÁ-ZAMORA, N. *op. cit.* 2011. p. 344.

un telegrama al seu vell amic Alcalá-Zamora, testimoniant-li la seva simpatia i preguntant-li que aquella injusta destitució no comportés en ell un sentiment de greuge contra la República:

16195 Madrid Barcelona 2/72 107 8 12

Excmo. Sr. Don Niceto Alcalá-Zamora.

Francisco Giner, 32

Lamento vivamente lo ocurrido y al reiterarle con este motivo el testimonio de mi afecto espero que la serenidad de su ánimo le permitirá evitar desfallecimientos y reacciones sentimentales para continuar prestando a la República servicios tan eminentes como el de haber sabido mantenerla en pie durante más de un año de dura prueba para reintegrarla al pueblo y el de haber obtenido con alto riesgo personal que las represiones desatadas en Cataluña no fuesen sangrientas e irreparables. Reciba por ello la expresión de mi gratitud como el recuerdo del drama inolvidable que con usted hemos vivido.

Amadeo Hurtado.²⁵³⁴

D'entre les cartes i missatges rebuts, Alcalá-Zamora destaca a les seves memòries escrites a l'exili aquell telegrama d'Amadeu Hurtado que va conservar amb el seu dietari del final de la seva presidència, recuperat després d'una sèrie de peripècies i publicat l'any 2011. En el primer text escriu que el mateix Hurtado li havia assegurat que havia escrit a temps i personalment una carta a Manuel Azaña advertint-lo del perill de la maniobra que es proposaven realitzar i que aquest, deixant passar el temps i quan va tenir l'elecció assegurava, li va respondre «eludiendo la dificultad del tema, porque ya las cosas no tenían remedio».²⁵³⁵ El president destituït va respondre amb paraules plenes d'amabilitat el gest pràcticament inèdit del seu amic:

16744 Barcelona Madrid 1664 32 9 16 30

Amadeo Hurtado Abogado exdiputado

Pº de Gracia, 49

Agradezco cual merece su noble telegrama destacándolo separado como siempre entre tantas miserias alentándome para seguir con resolución inquebrantable el camino de mi deber.

---

²⁵³⁴ Telegrama d'Amadeu Hurtado a Niceto Alcalá-Zamora el dia de la seva destitució, conservat pel president de la República. Fons Niceto Alcalá-Zamora. AHN. Ressò a la premsa, *LV*, 9 d'abril de 1936. *Ahora*, 10 d'abril de 1936.

²⁵³⁵ ALCALÁ-ZAMORA, N. *op.cit.* 1977. p. 375.

Alcalá-Zamora²⁵³⁶

Hurtado també assegura que va escriure a diputats amics per lamentar el que havien, «tot desitjant, a ells i al país, que aquell estrip a la Constitució no tingués per a la República conseqüències catastròfiques» (p. 918). Rossend Llates a les seves memòries assegura que Amadeu Hurtado va mostrar-se molt contrariat amb la destitució d'Alcalá Zamora, i que el seu darrer article publicat a *Mirador*, en motiu del cinquè aniversari de la República, era un eco del pensament del propietari del setmanari:

En un país com el nostre on tothom ha pecat contra una llei o altra, quan no per mala volença, per ignorància, no dubtem que no seria impossible que el senyor Alcalá-Zamora tingués les seves falles. En tot cas, però, hauria estat una mostra de respecte al poble que en la sessió que passarà a la història i que motivà la seva destitució s'haguessin dignat a formular un capítol de càrrecs, en comptes de jugar sobre subtilitats d'interpretació legal. No ens guia cap afany de defensar aquest senyor; però tampoc de rabejar-s'hi, no volem callar-nos que és un fet públic, que amb la seva obstinació impedí els afusellaments de Pérez Farràs i de González Peña, fins al punt de posar-se en contra de la Ceda i de la reacció, i que amb això estalvià moltes vides que estaven pendents del tomb que prengué la repressió, i que si ens hem d'escoltar més d'un radical, és culpable d'haver donat curs a les denúncies del Straperlo i de l'afer Tayà, que ensorraren l'emperador del Paral·lel per sempre. Aquests fets potser no són suficients a judici d'algú, per justificar el senyor Alcalá-Zamora, però li donen dret a exigir de tothom un respectuós silenci amb motiu de la seva caiguda.²⁵³⁷

Després de la destitució del primer president de la República, calia triar el seu successor. La premsa es feia ressò de quina seria l'actitud d'ERC, que havia reunit a Madrid als seus diputats per abordar la qüestió:

Comptava amb molts adeptes, no solament en el grup de l'Esquerra, sinó a tot Catalunya el nom del senyor Amadeu Hurtado per a la primera magistratura de la República, però com que sembla que ja no existeixen els obstacles que hi havia perquè el senyor Manuel Azaña ocupi la presidència de l'Estat, l'Esquerra acordarà la candidatura de l'actual President del Consell, fent les naturals salvetats que a judici de l'esmentat partit han de fer-se perquè el senyor Azaña sigui President de la República, ja que els diputats catalans

---

²⁵³⁶ Telegrama de Niceto Alcalá-Zamora a Amadeu Hurtado. 9 d'abril de 1936. AAH.

²⁵³⁷ LLATES, Rossend. «El cinquè aniversari de la República». *Mirador*, núm. 374. 16 d'abril de 1936.

d'esquerra creuen que la seva actuació seria més necessària i beneficiosa per a la República a la presidència del Poder Executiu que a la de la República.²⁵³⁸

No obstant, això, era evident que els diputats i compromissaris d'ERC votarien el candidat del Front Popular. Amadeu Hurtado no en diu res d'aquesta hipotètica candidatura a la presidència de la República –un càrrec més dels que s'havia especular que podria ocupar, de president del govern a ministre, passant per ambaixador, president del Tribunal Suprem o de la Generalitat–, i ell mateix en, en ser interrogat pels periodistes durant una visita al president Lluís Companys per invitar-lo als actes del Congrés Jurídic Català, va mostrar-se segur que el nou cap d'Estat seria Manuel Azaña,²⁵³⁹ com així va ser. A tall d'anècdota, *Mundo Gráfico* va publicar un reportatge elaborat a partir de les respostes a la pregunta «¿A quién elegiría usted como presidente de la República?» que el periodista Josep Aymamí Serra proposava als homes i dones –rabassaires, treballadors de la carretera, botiguers...– que anava trobant pels pobles de la rodalia de Barcelona, de Mataró a Sant Sadurní d'Anoia, passant per Viladecans, Vallirana, Pallejà, Martorell, etc. La resposta d'Agustí Serra, un antic alcalde de Pallejà que «feia» les eleccions al seu districte de Vilanova i la Geltrú pel diputat provincial Joaquim de Sostres o pel dirigent de la Lliga Josep Bertran i Musitu, tot donant detalls al periodista sobre les pràctiques a l'hora de comprar vots, va ser que ara el que feia política era el seu net, però que el seu candidat seria Amadeu Hurtado.²⁵⁴⁰ Finalment, el 10 de maig de 1936 era elegit Manuel Azaña com a segon president de la II República espanyola. Rossend Llates recorda, en aquest sentit, com a Hurtado de bell antuvi li va xocar aquesta pensada del nou president de traslladar-se a viure a l'antic Palau d'Orient –Alcalá-Zamora no havia deixat de viure al seu domicili particular, mantenint el Palau Nacional com a residència oficial de la presidència de la República, decidit a donar un to ben diferent a la seva presidència– i es fa ressò d'una facècia explicada per aquest: «Recordo que em va explicar que, a Madrid, un dels seus coneguts, a qui preguntava pel cunyat del nou president, Rivas Cherif, li respongué: “No sé; por ahora parece que está consultando unos figurines militares de opereta para proyectar los uniformes de la Guardia de su Excelencia el nuevo Presidente de la República”».²⁵⁴¹ Llates aprofita per compartir el judici que el jurista i polític català tenia respecte el nou president de la República: «jo puc assegurar que Hurtado, que

---

²⁵³⁸ LP, 29 d'abril de 1936

²⁵³⁹ LV, 26 d'abril de 1936. LVC, 26 d'abril de 1936.

²⁵⁴⁰ AYAMAMÍ SERRA, Josep. «¿A quién elegiría usted Presidente de la República?». *Mundo Gráfico*, 29 d'abril de 1936.

²⁵⁴¹ LLATES, R. *op. cit.* p. 205.

certament admirava el talent i la cultura de Manuel Azaña, tenia sobre el caràcter del nou personatge, una visió molt realista i precisa. Des dels primers moments va adonar-se de la innegable vanitat una mica de vedette, que sota les aparences d'una elegant simplicitat amagava l'intel·lectual polític».²⁵⁴² El qui va ser col·laborador d'Amadeu Hurtado a *Mirador* es pregunta poc després d'aquest paràgraf, per què aquest va passar per alt aquest i altres judicis als *Quaranta anys d'advocat*:

¿Per què Hurtado a les seves memòries calla generosament tot de coses que li constaven, coses que deia i judicis que formulava en la intimitat, d'una manera, per dir-ho així, secreta? És que, a les seves memòries, com a tots els seus escrits i paraules públiques, Hurtado instintivament hi posava un estil especial –allò que se'n diu «to»–. Com les persones elegants per dintre –i ell ho era–, tenia cura dels plecs de la seva toga de jurisconsult, una cura que arribava a frec d'una coqueteria. Tot l'home estava en aquesta estilització, aquesta impossibilitat moral de descordar-se.

El que sembla estrany, encara que ben mirat no ho sigui gens, és que aquest pudor, aquesta contenció, elevació o com vulgueu dir-ne, ha estat precisament allò que ha restat més simpaties a la seva figura. La gent no estima les conductes exemplars. Prefereix el un desmanegament, tant moral com estilístic. Un poder-se dir tots a tots de tu.²⁵⁴³

Sobre la relació entre els dos homes, Llates treu ferro als judicis maldients que el president va anotar als seus diaris sobre el polític català, perquè a diferència d'Hurtado, Azaña, «tímid orgullós i home reprimat, s'esbravava maldient de tots i de tothom. Tenia el gest interior pejoratiu fàcil».²⁵⁴⁴ El periodista assegura que Azaña no deuria tenir res en contra del dirigent d'Acció Catalana i els qualificatius que hem vist –«hombre tortuoso, afable y gaffeur»– cal entendre'ls «més aviat com un “pas” d'estil, un xoc de qualificatius brillant. Diuen que molta gent per un mot enginyós perd un amic. Imagineu-vos, doncs, quan podeu engegar sense compromisos el vostre enginy». I afegeix: «No; no crec que Azaña tingués res contra Hurtado, però el fet d'ésser un home intel·lectual obliga molt, fins a ésser corrosiu de paraula. Aquest és el secret del to antipàtic de molts memòries pòstumes de grans –i petits– intel·lectuals». Ara bé, al mateix text Llates assegura que «no simpatitzaren gens els dos personatges».²⁵⁴⁵ Després de l'elecció presidencial, *Mirador* va publicar un article editorial sense signar dedicat al nou president.

---

²⁵⁴² LLATES, R. *op. cit.* p. 204. La torna a explicar a LLATES, R. *op. cit.* p. 330.

²⁵⁴³ LLATES, R. *op. cit.* p. 205

²⁵⁴⁴ LLATES, R. *op. cit.* p. 206.

²⁵⁴⁵ LLATES, R. *op. cit.* p. 291

Tot i que Víctor Hurtado Martí no assenyalava aquest text com a escrit de puny i lletra pel seu pare, el fet que aparegui aquest format utilitzat en el passat pel propietari del setmanari per expressar la seva opinió en un moment en què havien desaparegut de la primera pàgina fa pensar a Carles Singla, en una opinió que corroborarem, que també es pot atribuir a Amadeu Hurtado.²⁵⁴⁶ Com diu al seu treball sobre *Mirador*, si hagués estat de Llates o Vergés, el text hauria estat signat, com s'esdevé abans i després d'aquest article anònim. L'article feia un repàs biogràfic del personatge des del naixement a Alcalá de Henares, l'educació amb els Agustins de l'Escorial, els seus treballs literaris i periodístics i la seva vida de funcionari aparellada a la d'intel·lectual, la presidència de l'Ateneo de Madrid i la militància reformista fins al seu desvetllament com a primera figura política com a ministre de Guerra i, posteriorment, president del govern al primer bienni de la República. L'article, assegurava:

“De petit –ha dit la mare d'Azaña a un biògraf– era un xicot de caràcter molt esquerp. Estudiava molt: tot el dia se'l passava amb el llibre a la mà”.

I sempre ens ha fet l'efecte que aquest home, ara investit de la més alta magistratura de l'Estat, era un home de lletres, un intel·lectual de soca a arrel. Però un intel·lectual que ha transformat en acció tot el que havia recollit dels llibres i de la meditació. L'obscur buròcrata, escrupolós i complidor funcionari de la Direcció de Registres, escriptor sense popularitat, ha tingut en les seves mans els destins del país. I ha estat precisament aquest home, poc conegut molts anys fora d'un cercle reduït, diríem d'una capelleta, el que ha sentit més de prop i amb més intensitat les ànsies populars, els desigs col·lectius. I el que darrera seu ha arrossegat més opinió, ha aixecat més entusiasmes i ha provocat més adhesió.

[...]

I tota la política d'Azaña ha estat donar al país el creixement i el vigor i la possessió de la seva grandesa, no pas per a volar ell mateix, sinó perquè volessin els polítics que fossin, els quadros de comandament, els instruments de direcció i les capacitats de govern, l'absència dels quals era un vici secular d'Espanya.

Aquest home que un temps fou per a uns sectors determinats l'encarnació de l'antipàtria, és el patriota més acèrrim, el castellà més convençut de la grandesa dels destins històrics del seu país, irrealitzats per l'estroncament d'una casta dirigent que els havia realitzat en èpoques llunyanes.

---

²⁵⁴⁶ SINGLA, C. *op. cit.* P. 127.

Reeixirà, ara que el seu nou càrrec l'obliga a un paper que no té res d'agitador en el seu somni de revifament? No a estat un deix de pessimisme el que l'ha fet acceptar un càrrec que no és de lluita? O bé, al contrari, la presidència li serà un moment de detur per una major embranzida?²⁵⁴⁷

Una setmana després de l'elecció presidencial, a Barcelona, s'inaugurava el primer Congrés Jurídic Català, impulsat i presidit per Amadeu Hurtado, que des de feia mesos havia desplegat una intensa tasca d'organització, coordinació i relacions públiques per tal de confegir un atapeït programa d'activitats.²⁵⁴⁸ A la sala d'actes del nou edifici de Foment del Treball, a Via Laietana, decorat per l'ocasió per l'escenògraf Francesc Fontanals, i amb l'assistència de les principals autoritats del país presidides per Lluís Companys, que ocupava la presidència d'honor del Congrés, Amadeu Hurtado va ser encarregat del discurs inaugural del simposi, després de la lectura, per part del secretari Emili Colom, d'un resum dels treballs d'organització i l'exposició de les qüestions sotmeses a debat i les regles de funcionament d'aquest. Al seu discurs, va recordar que la darrera gran reunió dels juristes catalans havia estat l'any 1888, en motiu de l'Exposició Universal, i es va preguntar si en mig segle no havia passat res, tot recordant que poc després d'aquell primer encontre s'havia esvaït el somni imperial espanyol i «havia arribat l'hora de Catalunya, destinada a guanyar-se pel propi esforç una influència i una eficàcia en el moviment de renaixença».²⁵⁴⁹ I recordava com gràcies als escriptors i als juristes, en aquella Renaixença que havia suposat omplir el carrer i trobar l'escalf de ser multitud amb l'ideal de construir un poble, s'havien mantingut en peu «dues realitats que eren els amors perdurables de Catalunya, perquè eren els distintius de la seva antiga sobirania», l'idioma i el dret. Com va exposar Hurtado, «l'idioma i el dret arribaren d'igual manera mutilats, plens d'imperficcions i d'impureses que exigien una acurada reparació», però si la llengua havia pogut renéixer perquè el poble no l'havia deixat mai de parlar, malgrat el poder que el volia limitar, el dret ho havia tingut més difícil, ja que necessita, a més de la consciència de poble, tenir poder polític: «Mentre aquest poder no existeixi en mans del poble, el dret propi serà un desig o una protesta, però no serà mai una regla i menys encara una pràctica en el descabdellament de la vida». Per això,

---

²⁵⁴⁷ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «Azaña, president de la República». *Mirador*, núm. 378. 14 de maig de 1936.

²⁵⁴⁸ En donen mostra *LV*, 7 de desembre de 1935, 10, 12, 15, 18 i 20 de gener, 2 i 7 de febrer, 1 i 16 de maig de 1936; *LVC*, 28 de desembre de 1935, 14 i 17 de maig de 1936, *LP*, 22 d'abril, 1 de maig de 1936.

²⁵⁴⁹ «El I Congrés Jurídic Català». *LP*, 19 de maig de 1936. Tots els detalls de l'organització, estructura i desenvolupament del Congrés Jurídic Català a PAGAROLAS I SABATÉ, L. *op. cit.* pp. 159-164.

honorant aquells grans juristes catalans —«homes d'estudi, obrers actius de la nostra renaixença, representació de la força espiritual que ha permès a les generacions d'ara servir una pàtria retrobada»— el president de l'Acadèmia afirmava que en l'hora de la llibertat recobrada, els juristes d'avui «tenim també el deure de la nostra hora, que és el d'usar aquesta llibertat per a estructurar l'organització jurídica de la societat, respectant la tradició i la influència del pensament universal». Per això s'organitzaven congressos com aquell. Al discurs, Amadeu Hurtado evocava com després de la Gran Guerra que havia trasbalsat el món s'havia viscut l'esclat de la llibertat dels pobles contra el poder imperial que els havia dominat, exemplificat en l'autonomia de Catalunya, i com, en aquell moment, es produïa la resurrecció dels imperis vençuts amb l'amenaça d'una negació de tota llibertat. Un totalitarisme que, una vegada més al discurs d'Hurtado era caracteritzat com una revenja en forma de croada contra les democràcies vencedores aquell despertar de les races orientals. Davant d'això, el president considerava amb esperança i fe en el país que «pobles com Catalunya, d'una tan fonda i tan perdurable tradició democràtica, poden o deuen intentar l'esforç de trobar solucions jurídiques, dintre del joc normal de les pròpies institucions, als problemes del dolor social que són la porta oberta a la invasió dels absolutismes imperials», abans de presentar un resum de les qüestions sobre les quals giraria el Congrés, en un discurs que va voler cloure amb una exaltació del dret com a impulsor de la renovació espiritual del poble, recordant que el dret es revenja sempre contra aquells que el fereixen, ja que «el seu enemic és la força quan falta al deure que té de servir-lo. I si no, podem dir la veritat que no hi ha altra cosa tan feble com la força tota sola».

Amb la inauguració per part del president Companys, el 14 de maig van començar les sessions que, com assenyala Hurtado, es van allargar durant deu dies, amb sessions de quatre hores cada tarda, sota la seva presidència o dels diversos vicepresidents nomenats a tal efecte. La tasca més important va ser la «remoció d'idees» durant les sessions plenàries dedicades a discutir la orientació general de la reforma del dret civil català i la conveniència o no d'una codificació immediata, la conveniència de restaurar les jurisdiccions especials mercantils amb el nom històric de Consolat de Mar, proposar les bases d'unificació en matèria d'obligacions o fixar el criteri jurídic de Catalunya sobre legislació obrera, especialment en relació a la intervenció estatal. En total, segons Hurtado, que va presidir la mesa del Congrés, hi van participar quatre-cents congressistes, designats per les diverses corporacions jurídiques, Universitat, magistratura, dividits en

seccions segons l'especialitat, entre la qual destacava la secció de legislació obrera. Aquella activitat congressual es va complementar amb un seguit d'activitats protocol·làries, durant les quals els congressistes van ser rebuts per les seves autoritats, com l'acte a la Generalitat, on es van lliurar els guardons del Concurs de Monografies de Dret Civil Català convocat pel govern català, i s'oferí un concert de l'Orfeó Gracienc al Saló de Sant Jordi; recepcions i visites a l'Ajuntament de Barcelona, el Parlament, la Universitat, el Tribunal de Cassació, el Col·legi d'Advocats, el Col·legi de Notaris; activitats culturals, com l'Exposició Bibliogràfica a la Universitat, visites a la Catedral i a Sant Just i Pastor, l'excursió al monestir de Poblet –completada amb una conferència d'Eduard Toda, congressista d'honor– i a la vila de Montblanc, o una sessió de gala al Gran Teatre del Liceu. La intervenció d'Amadeu Hurtado al programa radiofònic *La Mitja Hora de l'Estudiant* de Ràdio Barcelona, va ser la forma d'agrair als estudiants de Dret, que com assenyala Hurtado havien seguit amb gran interès el Congrés, la seva adhesió i col·laboració. El dia 30 de maig va celebrar-se la sessió de clausura, amb discursos de Santiago Gubern i Amadeu Hurtado, que va afirmar la seva confiança en l'imperi del dret damunt les lluites partidistes que pertorbaven la vida del món i agraint la feina dels congressistes, que durant les jornades del Congrés havien preparat la consciència del poble perquè no sentís el temor a la lluita incivil:²⁵⁵⁰ «hem volgut fer un assaig i hem realitzat una obra» confessava satisfet el president de l'Acadèmia (p. 929). Per a Hurtado: «La coincidència de pensament més impressionat per la seva unanimitat era que, qualsevol que fos l'amplificació o l'esmena del nostre organisme jurídic, respondria sempre a tres afirmacions essencials: un sentiment que és l'amor a la terra, un principi que és la llibertat, i un règim que és la democràcia» (p. 929).

El Congrés es va cloure amb un banquet ofert als ponents i les comissions, així com a la premsa, que com ressalta Amadeu Hurtado a les seves memòries –i podem comprovar a les diferents hemeroteques– va oferir un ampli seguiment del Congrés i li donaven «la categoria d'un esdeveniment» (p. 925). Un esdeveniment que, poques setmanes després, podria ser contemplat com la calma que precedeix la tempesta, i així ho escriu el mateix Hurtado quan escriu: «la remor del carrer, d'on ens arribava l'esclat de discòrdies violentes, semblava avisar-nos de la inutilitat de la nostra tasca i alguna vegada sentíem moments invencibles de desmai com si un despotisme de color

---

²⁵⁵⁰ LP, 31 de maig de 1936.

desconegut hagués ja arribat a les portes». (p. 930) i com una mena de confessió personal, afegeix:

No havia de trigar gaire la realitat a donar-nos a tots una resposta cruel que encara dura. Personalment havia vist coronada la meua carrera professional amb honors que no esperava perquè no els mereixia i que els curs imprevisibles dels esdeveniments m'havia concedit. Desitjava, per fer-me digne de la confiança i de les simpaties amb què pròdigament m'havien afavorit els companys en aixecar-me a la presidència del Congrés, destinar el que em quedava de vida a contribuir modestament al treball dels juristes catalans per posar en acció el pensament que amb tanta gallardia havien exposat en la seva gran assemblea. Però estava escrit que una vegada més, com si jo fos una humil però molt viva representació de la nostra terra, l'endemà de reeixir d'un esforç personal, havia de conèixer l'amargor d'una caiguda. Per no deixar res en peu d'aquell Congrés que ens havia semblat tan magnífic i profitós, no vam poder ni tan solament realitzar el propòsit anunciat de publicar tots els seus treballs. (p. 930)

Pocs dies abans de l'esclat de la Guerra Civil, a finals de juny de 1936, Amadeu Hurtado era a Madrid, acompanyant la família d'un dels consellers del fallit Banc de Catalunya en unes gestions davant el Banc d'Espanya. Rossend Llates evoca els viatges habituals d'Hurtado entre Barcelona i Madrid: «Recordo molt bé que em va dir, parlant amb un grup d'azañistes, aquests polítics republicans li posaren pels núvols l'Estatut de Catalunya, que convertia la nostra terra en baluard de la República, fórmula basada en un planteig il·lusori que ens va fer molt de mal i que fou causa, en esclatar la guerra civil, els catalans ens trobéssim malament envers els dos grups en lluita».²⁵⁵¹ També recordava Llates una conversa d'Hurtado amb l'expresident de les Corts, Julián Besteiro: «Besteiro estava seriosament preocupat pel tomb que prenien les coses. Contra la subversió que treia el cap per totes bandes, no hi veia altra solució que una unió entre totes les persones de bona voluntat, que compreguéssim “des de la C.E.D.A. fins al socialisme”, per evitar una lluita sagnant al país. Ho digué literalment com ho reproduïxo. Evidentment, aquesta coalició era moralment impossible; però l'actitud de Besteiro diu prou clar com veia les coses».²⁵⁵² Llates també recorda una anècdota molt més violenta –literalment violenta– amb un altre líder socialista, Francisco Largo Caballero, amb qui ja havia tingut anteriorment altres topades: «En disposar-se a saludar-lo, l'irascible «Lenin espanyol» li

---

²⁵⁵¹ LLATES, R. *op. cit.* p. 330

²⁵⁵² LLATES, R. *op. cit.* p. 330-331.

va engegar: – «¡No sé lo que me quiere este señor! ¡Que me deje tranquilo!»». ²⁵⁵³ També va ser llavors quan, abans de sortir cap a Barcelona, va escriure una carta, de la qual es conserva un esborrany, a l'expresident Alcalá-Zamora, que destituït del càrrec s'havia instal·lat a la seva finca de La Ginesa, a Priego (Còrdova), abans d'emprendre un llarg viatge pel Nord d'Europa, on el sorprendria l'alçament militar. Amadeu Hurtado escrivia a l'excap d'estat després d'haver llegit un article seu, i s'estenia amb un comentari avançat telefònicament. De quin article o text es podria tractar? El 23 de juny, don Niceto va començar a publicar al diari argentí *La Nación* una sèrie d'articles titulades «Inventario objetivo de cinco años de República»²⁵⁵⁴—en publicaria també a *L'Ère Nouvelle* i *L'Intransigéant* ja durant la guerra²⁵⁵⁵ i el 7 de juliol va aparèixer el seu llibre *Los defectos de la Constitución de 1931*.²⁵⁵⁶ Es podria tractar d'algun text inèdit que Alcalá-Zamora va voler sotmetre al judici d'Amadeu Hurtado i que va restar inèdit i perdut, com els diaris i la primera versió de les memòries? Segons informa Hurtado, el text sotmès que havia llegit «constituye en este sentido una admirable aportación al estudio de un episodio de nuestra historia, mucho más trascendental de lo que ordinariamente se cree. Contiene observaciones muy agudas sobre la causa profunda de lo ocurrido, principalmente respecto el motivo de las resistencias con que tropezó a derecha e izquierda la política seguida desde la Presidencia, la cual acabo como fatalmente debía acabar por falta de asistencias que pudiesen apoyarla con éxito». ²⁵⁵⁷ Hurtado retreu en la seva carta que el text que ha pogut llegir, centrat en les dificultats de la presidència: «Se revela en este la propensión de su espíritu a ver y presentar las cosas en su aspecto jurídico. Es la justificación legal, con una lógica y una claridad impecables, de toda una conducta política», ja que a parer seu «el aspecto jurídico del problema lo hubiese limitado a la afirmación fundamental de que la Constitución ha querido un Presidente responsable dentro de un régimen parlamentario incompleto, y a partir de aquí, hubiese dado preferencia, casi exclusiva, al pensamiento político de su acción presidencial, que

---

²⁵⁵³ LLATES, R. *op. cit.* p. 331.

²⁵⁵⁴ ALCALÁ-ZAMORA, Niceto. *Obra completa: Artículos de «La Nación» de Buenos Aires (1936-1939)*. Còrdova: Parlamento de Andalucía, Diputación de Córdoba, Cajasur i Patronato Niceto Alcalá-Zamora y Torres, 2004

²⁵⁵⁵ GARCÍA DE JUAN, Miguel Ángel. «Cinco artículos de Niceto Alcalá-Zamora y Torres olvidados en la prensa francesa (1936)». *Studia Historica. Historia Contemporánea*, núm. 37, 2019. pp. 191-221.

²⁵⁵⁶ ALCALÁ-ZAMORA, Niceto. *Los Defectos de la Constitución de 1931*. Madrid: Imprenta de R. Espinosa, 1936.

²⁵⁵⁷ Esborrany de carta d'Amadeu Hurtado a Niceto Alcalá-Zamora. Madrid, 27 de juny de 1936. AAH.

si en su artículo queda claramente esbozado, aparece un poco subordinado a su deseo primordial de dar el mayor relieve a su respeto a la ley». I afegia en un altre paràgraf:

A mi lo que tiene y tendrá el máximo relieve es el que drama que V. ha vivido y que se en querer disminuir. El destino puso sobre sus hombros una tarea superior a las fuerzas de un hombre solo, u es la de mantener, en los momentos caóticos del nacimiento de un régimen, una voluntad serena que pusiese el interés nacional por encima de todas las pasiones de guerra civil, como indica claramente su artículo. No sé, ni debe saber nadie, si tuvieron parte en esta actitud los conflictos de consciencia que a menudo asoman en sus discursos y en sus escritos. Lo que se y no debe olvidar nadie, es que llegó un día en que las pasiones en lucha pudieron mas que su voluntad y estalló una formidable explosión de odios con violencias que dejaron totalmente abandonada la República a sus manos. Una hora de flaqueza por su parte podría dar al traste con todo. Pudo ser una flaqueza entregarse a los que habían alcanzado el poder y tolerar que fulminaran contra los del campo opuesto los pelotones de ejecución para dejarlos diezmados. Y pudo ser otra flaqueza sucumbir a la amenaza y a la coacción, bien públicas de los triunfadores, abandonando su puesto por considerarlo insostenible. En cualquiera de ambos casos, la República hubiese dejado de existir. Yo le recuerdo en aquellos momentos trágicos, solo, desamparado de los amigos, inhibidos los unos por temor, ocultos fugitivos o presos los otros, mantenerse sereno, sin temor a las coacciones de nadie, dispuesto a no desertar pasase lo que pasase y a no consentir que la tragedia fuese liquidada de forma sangrienta o irreparable. Estaba en ello la vida de la República, y se dispuso a salvarla a pesar del presentimiento de que iba a sacrificar en la empresa la posición y su persona. Y con una maestría inimitable, consiguió impedir que el poder pasase íntegramente a manos de los vencedores, esperando que fuese debilitándose y quebrantándose hasta dejar de ser un obstáculo para reintegrar en su día la República la pueblo, llamado a decidir sobre sus destinos.

Todo esto es lo de más calidad que se ha producido en la historia política que hemos vivido, calidad que se acentúa al quedar V. en la hora del sacrificio tan solo como en la hora del gran servicio. Si no encontró las asistencias necesarias cuando las exigía la salvación de la República y si los equipos que hubo de improvisar para ayudarla eran tan manifiestamente inferiores a la magnitud del empeño, nadie podrá extrañar que las asistencias y los equipos adecuados le faltasen cuando, ya salvada la República, había llegado el momento de recoger el fruto del esfuerzo realizado. En la soledad del sacrificio está la principal grandeza.

Ante este drama humano, tan vivo y tan emocionante, me parece de un valor secundario el caso del jurista que extrae del conocimiento de los textos constitucionales la

justificación legal de su conducta. Y temo que, transportando el problema a este terreno, algunos encuentren en las mañas de un ergotismo de ocasión de manera de ocultar, o de hacer olvidar, la responsabilidad que el drama pueda alcanzarles.

Llavors ja es parlava de conspiracions politicomilitars en un ambient de violència al carrer, que van semblar-se esvaïr amb una visita al flamant ministre de governació Joan Moles, un vell amic de les tertúlies del Cafè Catalunya:

Va invitar-me a fer un passeig amb el seu cotxe oficial pels afores i vam arribar fins al Pardo, on em va fer la confiança que precisament per aquella nit i en aquell lloc estava anunciada la famosa insurrecció i havia volgut comprovar personalment la fantasia dels informadors. La calma d'aquells poblats i d'aquelles carreteres era impressionant en l'hora tardana de la nostra excursió, sense cap altra mostra d'inquietud que els agents discretament armats que acompanyaven el conductor del cotxe i els d'escorta que ens seguia. I l'endemà vaig sortir de Madrid convençut per la serenitat del Govern que les alarmes de la gent eren infundades» (p. 947).

Eugeni Xammar, que deuria haver sentit explicar l'anècdota de llavis del mateix Amadeu Hurtado durant l'exili a Perpinyà, la deforma un xic, situant-la el 15 de juliol de 1936, just després de sopar «en un dels restaurants de Madrid freqüentat especialment per catalans, com la Viña o la Casa Vasca» :

El temps havia estat esplèndid i més esplèndida encara era la nit. No feia ni fred ni calor, no corria ni el més mínim ventijol que fes moure la més petita fulla. Don Amadeu Hurtado i el ministre de la Governació van considerar que les circumstàncies eren favorables per a una passejada pels voltants de la ciutat. Van donar ordre al xofer d'anar a fer un volt per les avingudes, els camins i les carreteres del Pardo. La nit era tranquil·la, la lluna d'una claredat de plata. Don Amadeu Hurtado i el senyor Moles van fer un tomb a peu. I passejant amunt i avall, en Moles adreçant-se al seu interlocutor li va dir: «Ja veieu el temps que fa. Una nit sense fred ni calor. No patim ni d'una engruna d'aire. Un país en el que regna la tranquil·litat més absoluta». I després d'un petit silenci el senyor Moles va afegir: «I pensar que fa dues hores Manuel Fontdevila m'ha vingut a destorbar al despatx quan no m'entenia de feina per prevenir-me que a Espanya es preparava un cop d'Estat militar que el fet es podia produir d'un moment a l'altre».²⁵⁵⁸

I afegeix: «Es veu que per al senyor Moles els cops d'Estat militars eren uns esdeveniments estretament lligats amb la situació meteorològica i que tot cop d'Estat militar digne d'aquest nom ha d'anar precedit de llamps i de trons i d'una veritable

---

²⁵⁵⁸ XAMMAR, E. *op. cit.* p. 391-392.

torrentada. Res de tot això no va passar aquella nit i tant el ministre com don Amadeu Hurtado se'n van anar al llit tranquils i satisfets». El viatge a Madrid, a més, coincidia amb la seva elecció com a president de l'Ateneu Barcelonès, al qual feia diverses dècades que estava vinculat i que havia estat clau en la seva formació, època en què havia format part activa dels sectors més actius i inquiets de la històrica entitat –«on tenia tants i tan bons records de joventut» (p. 947). Segons explica ell mateix a les seves memòries, li havien oferta la presidència l'any anterior, però la va rebutjar per no simultaniejar-la amb la de l'Acadèmia de Jurisprudència –per la qual aquells mateixos dies era reelegit²⁵⁵⁹–, però com confessa ell mateix, aquella segona vegada «no vaig poder excusar-me perquè precisament l'èxit sorollós del Congrés Jurídic Català organitzat per l'Acadèmia era el que havia estimulat la presentació de la candidatura, confiant en unes activitats semblants en el nostre centre de fins culturals». En aquest equip directiu, elegit el 4 de juliol, a més de la presidència d'Amadeu Hurtado, hi havia el biòleg i polític Pere Domingo, germà de l'exministre Marcel·lí Domingo; l'escriptor i jurista Joan Santamaria; el financer Alfred Dorca, que havia estat candidat de la Lliga; el diputat d'ERC i conseller Josep Tarradellas; l'exsecretari d'Economia amb Lluís Nicolau d'Olwer i dirigent d'Acció Catalana, Josep Barbey; el director de *La Publicitat* Carles Capdevila i Recasens; l'antiquari Josep Bardolet; Ramon Compte; l'escultor Josep Dunyach; l'advocat d'ERC i Procurador General de la Generalitat Ot Duran d'Ocon; Josep Gifreda, l'editor i polític de la Lliga Gustau Gili; l'empresari i membre d'Acció Catalana, Lluís Guarro i l'escriptor Alfons Maseras.²⁵⁶⁰ Amadeu Hurtado rebia el càrrec de mans del seu vell amic Eduard Fontserè, amb qui havien compartit aquelles hores decisives del Procés de Montjuïc acompanyant el company perseguit Pere Coromines, i amb qui junts havien participat a la llista electoral d'Acció Catalana derrotada l'any 1933. De fet, el mateix Hurtado va plantejar la qüestió de compatibilitat de les dues presidències als companys de l'Acadèmia, que van mostrar-li la seva conformitat, confiança i adhesió.²⁵⁶¹ Com a president de l'Acadèmia, per

---

²⁵⁵⁹ Acta de la Junta General Ordinària de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, celebrada el 29 de juny de 1936. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHAJL. Amadeu Hurtado no hi va assistir per trobar-se, com dèiem, a Madrid, però va ser reelegit amb una junta formada per Josep Borrell i Sol, vicepresident primer; Ramon Roca i Sastre, vicepresident segon; Josep Faura i Bordas, bibliotecari; Cristòfol Massó i Escofet, tresorer-comptador; Frederic Marimón i Grifell, vocal primer; Fèlix Duran i Canyameres, vocal segon; Emili Colom i Segarra, secretari general i Ramon Roigé i Calzada, secretari d'actes. Marimón i Roigé intercanviarien els seus càrrecs a la reunió de constitució de la nova junta.

²⁵⁶⁰ Acta de la reunió ordinària i extraordinària de l'Ateneu Barcelonès, corresponent al 4 de juliol de 1936. AHAB.

²⁵⁶¹ Acta de la reunió de la Junta de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació del 6 de juliol de 1936. Llibre d'actes de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. AHAJL.

exemple, Amadeu Hurtado seria un dels signants, en tant que membre del seu patronat, del Missatge als Mallorquins, que volia reforçar les relacions entre el Principat i les Illes.²⁵⁶² Feia quaranta anys que havia entrat a formar part del Col·legi d'Advocats.

15.4 L'ESCLAT DE LA GUERRA CIVIL

Amadeu Hurtado evoca a les seves memòries aquell dia fatídic en què l'exèrcit d'Àfrica, comandat pel general Francisco Franco, iniciava el cop d'estat fallit que portaria a l'esclat de la Guerra Civil:

El dissabte 18 de juliol va transcórrer normal a Barcelona almenys per als qui vivíem apartats de les coses de la política. Precisament aquell dia m'havien portat de la Caixa de Pensions les pòlisses d'uns modestos dots que havia constituït unes setmanes abans a favor dels meus nets Joan i Marc, fills de Víctor, i Amadeu, fill de la meua filla Adela, casada des de feia dos anys amb el jove enginyer Ferran Cuito, que havia estat director general d'Indústria en el primer Govern de la República, i m'havia endut al vespre aquells documents a la residència de Vallvidrera per lliurar el seu al petit Amadeu i guardar els altres per als seus cosins, que estiuejaven a Sitges» (p. 949).²⁵⁶³

La notícia de l'aixecament militar i la crida al poble per prendre les armes per defensar la República li va arribar-li per telèfon. El periodista Josep Maria Planes va ser l'encarregat de donar-li «amb la veu alterada per una forta emoció, com si presentís la tragèdia personal que havia de costar-li la vida poques setmanes després» (p. 949). Josep Maria Planes era un dels homes de *Mirador* i *La Publicitat*, era director d'*El Be Negre* i s'havia enfrontat amb els Escamots d'Estat Català i combatut i desemmascarat els «gàngsters de Barcelona» que s'amaguen dins les organitzacions sindicals i temia per la seva pròpia seguretat. Hurtado i el periodista es van acomiadar, sense que un i altre sabessin que seria la darrera vegada que parlarien. Planes, de vint-i-nou anys, seria assassinat el 24 d'agost de 1936 a la carretera de la Rabassada per un escamot de la FAI.

---

²⁵⁶² «Missatge als mallorquins». *LP*, 21 de maig de 1936.

²⁵⁶³ Segons Rossend Llates, el 18 de juliol va anar al teatre amb Odó Hurtado i un grup de nois i noies de la colla: «Al Teatre Barcelona, on vam anar, treballava la companyia de l'Asquerino i la López Heredia. Representaven una obra de Torrado i Navarro, La Millona, autors dolentíssims llavors de moda (recordem de passada, que aquells dies triomfaven a tot Espanya *Mi jaca* i *Maria de la O*, d'una mena de Falla de via estreta que ara no recordo com se deia; mentre que a París de França, tothom cantava allò de *Tout va très bien, Madame la Marquise*, cançó que resultà filosòfica anant el temps)». LLATES, R. *op. cit.* 1971 p. 339.

L'endemà, el seu company Tísner reconeixeria el cadàver a l'Hospital Clínic amb set trets al crani.²⁵⁶⁴

A partir de llavors, la ràdio i les seves proclames entretallades, les ordres excitades, els crits imperatius van posar fi a la bucòlica escena d'un vespre de juliol, i la casa es va omplir de veïns: «Compreniem prou que la situació difícil de la República, privada en un moment de tota la força armada que havia de sostenir-la i sense elements propis de combat per contenir l'agressió, justificava el gest d'una apel·lació directa al poble com a únic recurs de defensa; però, tal com estaven les coses del món des de feia temps, no calia estar gaire despert per endevinar que el remei podia ésser tan greu com el mal». (p. 950) Per a Hurtado era clar: «S'havia presentat aquell símptoma infal·lible de la invasió total de violència que fa possibles les revolucions, com era l'ensorrada dels sustentacles principals de l'organització del país. La insurrecció general de l'exèrcit que revelaven les proclames i els decrets d'un Govern tan confiat com el d'aquell temps no ve mai de sobte per la conspiració d'alguns homes, sinó que respon fatalment a una rebel·lia de les forces socials que el tenen per suport» (p. 950). Mirant enrere, al seu darrer pas per la política, «tots els sermons del meu any de prèdiques des de la tribuna d'Acció Catalana m'acudien atropelladament a la memòria amb els pronòstics que em sorprenien a mi mateix de la tempesta que estàvem presenciant» (p. 951). A les seves memòries, Amadeu Hurtado hi fa una llarga reflexió sobre el que passava que val la pena reproduir:

Tota la superestructura de l'estat i de la societat espanyola, formada pel teixit d'interessos, de riqueses, de creacions de l'esperit, de realitats i d'esperances, producte de l'esforç de tantes generacions aplicades a la constitució d'un poble queia davant nostre i sentíem el soroll sinistre del seu enfonsament. No es necessitava res més per al desbordament de les passions de la discòrdia, amb tots els odis que les atien i totes les cegueses que provoquen, lluny de l'acció dels homes afanyats en la recerca de les solucions de justícia que reclamen.

No s'havien adonat, els desventurats que havien aviat aquestes forces de destrucció, del mal que anaven a fer i que malgrat totes les advertències no havien previst. Els conservadors, que, faltant a la missió social que els escau, s'havien tornat subversius, no sabien que almenys serien absorbits o escombrats pels mateixos que s'aixecaven a favor de la seva subversió; però les masses ingènues que es disposaven a esperar de la revolta venjadora el remei del propi dolor tampoc no sabien ni pensaven que, en els temps

---

²⁵⁶⁴ FINESTRES, J. *op. cit.*

confusos que vivíem, serien aprofitades fatalment les violències del carrer per crear a l'ombra de les reaccions de la gran multitud ciutadana, inhibida o espantada, el poder del nou absolutisme en nom d'un d'aquells nacionalismes delirants que portaven fets tants d'estralls en altres pobles d'Europa. I en aquella nit inoblidable, al peu mateix de l'aparell de ràdio on estaven aplegats la família i els amics, una ràpida intuïció, en sentir les arengues revolucionàries, em feia dir com a resum dels sermons d'altres temps: «Ara, en aquest precís moment, comença a ésser un fet a Espanya el feixisme, que fins avui no era sinó un verbalisme». Passés el que passés, la República democràtica era morta. En lloc d'un país, es trobava amb uns partidaris que responien a la seva crida amb una altra insurrecció per disputar-se entre ella i la dels militars el poder caigut. (p. 950)

Els fets del 19 de juliol a Barcelona, en què les forces d'ordre de la Generalitat i la Guàrdia Civil aturaven als carrers de Barcelona els militars revoltats a les ordres del general Manuel Goded arribat expressament de Mallorca, i les organitzacions sindicals iniciaven la seva pròpia revolució, els Hurtado els van seguir encara des de la seva residència d'estiueig. Aquell dilluns 20 de juliol, Amadeu Hurtado tenia previst reunir-se amb els companys de l'organització del Congrés per revisar les proves taquigràfiques dels discursos i intervencions de cara a la propera publicació, coincidint amb l'inici de curs. Va ser un més dels projectes que la guerra va estroncar aquells dies de juliol (p. 931). Gràcies a la ràdio, els Hurtado van conèixer els primers estralls de la revolució, els incendis d'esglésies i convents, la requisita d'automòbils, la incautacions d'establiments comercials i de domicilis de sospitosos de feixisme i l'ocupació dels edificis, com el de Foment del Treball. Aviat, també van tenir coneixement dels primers assassinats a la rereguarda republicana. Si en un primer moment Amadeu Hurtado va creure que es tractava d'una invenció per augmentar el pànic, una trucada al coronal de la Guàrdia Civil Josep Caselles, destinat als serveis d'ordre públic, el va acabar d'inquietar, abans de rebre la confirmació de la mort d'aquelles primeres víctimes: «Va ésser aquella la primera revelació de l'aspecte de ferocitat que havia pres la revolta. Al cap d'un parell de dies m'arribava la notícia que un dels clients del meu despatx havia estat mort a Terrassa en forma semblant juntament amb un dels seus fills i set persones més que es trobaven a casa d'ell. Des d'aleshores anava creixent el nombre de víctimes conegudes i dels qui fugien per por de la mateixa desgràcia. (p. 954)

Restablertes parcialment les comunicacions amb la ciutat, Amadeu Hurtado va tornar a casa seva, des d'on s'assabentaria de la desaparició i mort d'un altre client que tenia despatx als baixos del mateix edifici del Passeig de Gràcia. Tot plegat el va fer

decidir a presentar-se davant el president Lluís Companys per si podia ser d'alguna utilitat per aturar el que estava passant: «Per molt apartat que estigués aleshores dels afers polítics, no podia restar passiu i vaig apressar-me a oferir els meus serveis a la Generalitat per si podien ésser útils i ajudar a contenir amb un redreçament del poder públic la desfeta que amenaçava la ciutat, però el president Companys em responia que les coses no anaven pel meu camí i que la meva presència podria ésser contraproduent davant les noves representacions polítiques» (p. 954). De fet, Amadeu Hurtado va poder comprovar aviat com n'era d'incòmode per la nova situació. Assegura a les seves memòries que «no costava gaire d'entendre que la meva història professional i política era la causa que m'haguessin declarat inútil per a tot servei i, suspesa com estava la vida del treball, em vaig limitar a dedicar-me als afers de la presidència de l'Ateneu, gairebé reduïts a improvisar organitzacions de fortuna per impedir que deixessin de funcionar les diferents seccions de la casa» (p. 955). Però, com assegura amb tristesa al seu llibre de memòries, tampoc li va ser possible dedicar-se a la presidència de l'Ateneu: «Algun company de Junta m'havia proposat que per tal d'evitar un major perjudici, apartéssim o donéssim per dimitits altres companys d'una significació política de dreta. Com és natural, m'hi vaig oposar en rodó, primer perquè eren companys que, fora d'aquesta motiu d'estima, havien contribuït a l'honor d'elegir-me president i no podia correspondre a aquesta finesa amb una incorrecció, i després perquè el sol fet de separar-los era fer caure damunt d'ells una nota de sospitosos a la nova situació que els podia ésser funesta» (p. 954). Com assegura Hurtado: «La majoria de la Junta va ésser del meu parer, però de sobte el Govern de la Generalitat, fundant-se en el temor que l'Ateneu podria ésser assaltat com a poc afecte al règim revolucionari, va decidir requisar-lo per mesura de precaució i nomenar un comissari, per cert molt bon amic de tots, al qual vaig lliurar l'administració de l'Ateneu fent constar en una acta oficial el motiu de l'apartament total de la Junta» (pp. 954-955). Efectivament, en el llibre d'actes de l'Ateneu Barcelonès hi ha constància d'una reunió celebrada el 31 de juliol, amb l'assistència dels membres de la Junta Capdevila, Duniac i Bardolet, el president Hurtado i el Delegat del Govern de la Generalitat, Joaquim Borralleras, líder i dinamitzador de la influent Peña de l'Ateneu i nomenat pel conseller de Cultura Ventura Gassol a proposta del secretari de l'entitat, Josep Tarradellas, per evitar la temptativa d'ocupació per part de les Joventuts Llibertàries. En aquesta reunió,

el president de l'entitat es posava a disposició del nou delegat, cessant en les funcions que li eren pròpies, juntament amb la resta de membres de la Junta.²⁵⁶⁵

El segon motiu d'estupor davant la nova situació va ser la pèrdua del seu *Mirador*. Un afer estudiat abastament per Carles Singla al seu *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*,²⁵⁶⁶ i que va comportar la mort de *Mirador* i la seva reaparició com a òrgan del PSUC. Després del número 386, aparegut abans de l'esclat de la guerra, no es va tornar a publicar un nou número de *Mirador* fins el 13 d'agost, quan amb una manxeta que reproduïx les cèlebres paraules de Fra Luís de León, «Decíamos ayer...», *Mirador* proclama «El deure de tots», en un text probablement escrit o inspirat pel seu propietari:

Tota la República Espanyola ha sofert la commoció més intensa, el moviment de més envergadura que registra la historia de molts anys ençà. Es tracta no sols d'una guerra civil amb totes les seves conseqüències pròximes i remotes, sinó d'una revolució en el veritable sentit històric del mot. Una revolució que no es mesura pas pel nombre de víctimes ni per la quantitat dels perjudicis materials –per molt considerables i de plànyer que unes i altres siguin–, sinó pel que significa de remoció fins als seus fonaments de l'estructura política, social i econòmica del país.

Malgrat les proporcions que des del primer moment ha tingut, no es tracta solament d'un *pronunciamiento* d'uns arrossegasabres que en llur fatxenderia s'han pensat que bastava sortir al carrer perquè la República Espanyola retrogradés a temps en què un poble envilit sotmès a un sobirà més vil encara cridava *Vivan las caenas!* Es tracta de la gestació d'un ordre nou, d'una estructuració radicalment diferent de la vigent fins ara. Que aquesta gestació no hagi estat evolutiva i costi víctimes i ruïna no en té ningú més la culpa sinó les caricatures de feixistes d'aquestes latituds, la mentalitat cretinoide dels militats sublevats i la política insensata d'aquells elements que gosant anomenar-se conservadores no han comprès que l'actitud més conservadores és adaptar-se al corrent dels temps.

En el món actual s'ha congriat una concepció que vol confiar únicament a la violència totes les solucions. Al nostre més profund sentiment íntim i a la nostra convicció meditada repugnem aquests sistemes de força que no poden engendrar sinó estralls i misèria morals i espirituals també. Però no som prou nosaltres ni tots els homes de bona voluntat per a

---

²⁵⁶⁵ Acta de la reunió extraordinària de la Junta Directiva de l'Ateneu Barcelonès, celebrada el 31 de juliol de 1936. AHAB.

²⁵⁶⁶ SINGLA, Carles. *op. cit.* «Mort i resurrecció de *Mirador*» (agost-setembre de 1936). *Periodística: revista acadèmica*, [en línia], 2001, p. 67-82.

contenir i reduir a la impotència aquesta allau de confia a la força brutal allò que la civilització ordena de dirimir per mètodes incruents.

Però ara que el mal ja està fet, el que cal no és plànyer-se'n estèrilment sinó superar-ho i neutralitzar-ho amb l'esforç de tots. Per culpa d'uns homes criminalment i estúpidament folls, un ordre antic se n'ha anat en orri i s'està forjant un de nou. Tot home conscient, tot català, té el deure ineludible de contribuir en el radi de la seva acció, en la mesura de les seves forces a l'estructuració de la nova Catalunya que neix entre els dolors del part.

Perquè creiem que l'esperit no abdica mai els seus drets –pot cedir-ne momentàniament uns quants a necessitats vitals més urgents– perquè Catalunya sigui rica, plena i justa, cal l'esforç, la voluntat, el treball de tots.

Nosaltres, des del nostre lloc, sense haver de claudicar de les normes que sempre ens han inspirat creiem que podem contribuir a la tasca que ha d'ésser de tothom.

Per això reapareix *Mirador*, sense cap canvi d'ordre extern ni d'ordre intern, disposat a seguir treballant per Catalunya amb la col·laboració des del lloc que li pertoca, al costat dels governants que representen legítimament la voluntat del poble.²⁵⁶⁷

Aquella presa de posició inequívoca en favor de la Generalitat i de la República no va satisfer tothom. Com ha investigat Singla, *Treball*, òrgan oficial del PSUC –bastit sobre l'antic diari catòlic *El Matí*, proper a Unió Democràtica–, publicava tres dies després una resposta airada signada pel dirigent del partit i membre de la UGT Miquel Ferrer, amb el pseudònim de Ramon Fuster:

Ha reaparegut *Mirador*, el setmanari que abans del 19 de juliol es distingia més per les seves campanyes contra els companys de la CNT. És el germà gran d'*El Be Negre*, un altre setmanari antiobrer. [...]

Mirador es lamenta de la desaparició d'aquell món antic que no gosa ni qualificar d'injust.

Ara vol neutralitzar el món nou que s'està forjant. Els escriptors aburgesats de *Mirador* no ho aconseguiran. En poden estar segurs.

Els seus sentiments involucionistes, que vol dir retardataris de la victòria, es veuran decebut una vegada més.

---

²⁵⁶⁷ HURTADO, Amadeu [sense signar]. «El deure de tots». *Mirador*, núm. 387. 13 d'agost de 1936.

El seu pacifisme (que vol dir desarmament de la classe obrera i enfortiment de les forces de repressió al servei d'aquell món antic que els dol que hagi desaparegut) fracassarà una vegada més.

Els temps han canviat, Cabot, Llates, Vergés!

On viviu? És que no us heu adonat compte del que passa? És que no sabeu que això que estem vivint és una revolució de veritat? Ho reconeixeu, però sembla que no n'acabeu d'estar convençuts.

Toqueu de peus a terra i abandoneu les il·lusions de tornar al vostre món antic

Ha començat una nova era per a Catalunya. [...]

No vingueu a entrebancar. No feu nosa.

En aquests moments històrics, qui no lluita incondicionalment al costat de les masses antifeixistes és un contrarevolucionari.²⁵⁶⁸

Quatre dies després, *Mirador* tornava a publicar un editorial titulat «Als catalanistes», en què feia de nou una pública professió de fe en les institucions d'autogovern republicanes, en les quals estava representada Acció Catalana, partit que havia liderat Amadeu Hurtado i al qual seguien vinculats molts dels seus periodistes:

Per això tot veritable catalanista ha format en la reacció antifeixista que aconseguí en pocs dies, a Catalunya, esclafar totalment la revolta. Les necessitats de la lluita han fet superar totes les diferències més o menys profundes d'ordre polític o social, formant-se així un autèntic front únic davant l'enemic comú.

Però això no vol dir que el catalanisme hagi de sortir disminuït d'aquesta fusió que, feta en defensa de la llibertat, ho és per tant de Catalunya. Precisament ara és quan cal ésser més catalanista que mai i no d'una manera merament ideològica i teòrica, apartada de les lluites i de l'obra activa.

Ara més que mai cal la col·laboració de tots a l'obra de govern de la Generalitat poder autènticament eixir de la voluntat popular i servidor d'aquesta.²⁵⁶⁹

El 25 d'agost, *Treball* publicava una nova resposta de Ferrer, dirigida clarament a replicar aquestes paraules:

---

²⁵⁶⁸ FUSTER, Ramon [FERRER, Miquel] «No és hora de posicions equivoques». *Treball*, 16 d'agost de 1936.

²⁵⁶⁹ «Als catalanistes». *Mirador*, núm. 388. 20 d'agost de 1936.

D'entre els amics de *Mirador*, catalanistes a la seva mirada, n'hi ha més d'un que, en moments de sinceritat, us confessa que prefereix una Catalunya feixista que no pas una Catalunya socialista.

Després del 19 de juliol han fet sortir dos números del seu setmanari i encara és l'hora que hagi de declarar que estan d'acord amb les noves orientacions econòmiques, polítiques i socials que es donen a Catalunya.

I com que no hi estan d'acord i es veuen amb poques forces d'oposar-s'hi, ara fan una crida «als catalanistes» perquè es fiquin pertot arreu i hi deixin la seva empremta.

Els veritables catalanistes són les masses obreres organitzades els treballadors conscients, els antifeixistes autèntics.

I afegia en un to que és pot considerar, de totes totes, com clarament una amenaça:

El grup de *Mirador* ha d'adoptar una posició ben clara.

Mentre no ho faci, nosaltres seguirem totes les seves petjades i descobrirem sense consideracions de cap mena els inductors i executors d'aquesta política de sabotatge de la tasca constructiva que s'ha començat a emprendre a Catalunya.

O *Mirador* es posa francament al costat de la revolució o *Mirador* serà considerat contrarevolucionari i tractat com a tal.²⁵⁷⁰

A partir d'aquí, *Mirador* només publicaria un número més abans de la seva desaparició. S'hi troba una nova prova de fe antifeixista, tot i que no es dona resposta a les exigències de Ferrer, i una entrevista de Fermí Vergés a Jaume Miravittles, secretari del Comitè de Milícies Antifeixistes i un dels homes del moment i de la nova situació. Josep Maria Planes acabava de ser assassinat –de fet, el mateix dia del segon article de Ferrer apareixia el seu cos a la Rabassada– i les preocupacions d'Amadeu Hurtado començaven a ser unes altres. De tota manera, a les seves memòries escriu: «Un jove oficinista amb el qual havia tingut una llarga i cordial relació a causa dels meus càrrecs professionals s'havia adherit al moviment revolucionari, en el qual havia d'arribar a ésser una autoritat en l'organització de l'economia del país, i precisament aquells dies tenia la pensada d'inaugurar les seves noves activitats requisant el nostre *Mirador* pel motiu principal d'ésser nostre» (p. 955). Hurtado es refereix sense anomenar-lo a Ferrer, que treballava de bibliotecari al Col·legi d'Advocats. El mateix Miquel Ferrer recorda en un article especialment crític cap a la figura d'Hurtado publicat en motiu de la publicació del

---

²⁵⁷⁰ FUSTER, Ramon [FERRER, Miquel] «Vida cultural: Als catalanistes de *Mirador*». *Treball*, 25 d'agost de 1936.

primer volum de *Quaranta anys d'advocat* –i del qual n'hem parlat a la introducció– la seva coneixença amb el propietari de *Mirador*:

Vam conèixer de prop l'il·lustre jurista Amadeu Hurtado quan l'any 1934 fou elegit president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, la primera institució jurídica catalana, avui esdevinguda provinciana i col·laboracionista del règim franquista en mans del trànsfuga del catalanisme Joan Ventosa i Calvell.

[...]

Com a simples funcionaris de l'Acadèmia, actuant de Secretari el nostre estimat amic Emili Colom, vam intervenir en l'organització del Primer Congrés Jurídic Català i vam col·laborar en la preparació del cicle de conferència que sobre dret públic es va celebrar al Col·legi de Notaris. Tot sovint havíem d'anar a veure Amadeu Hurtado al seu despatx del Passeig de Gràcia per portar a la seva consideració escrits, comunicacions i qüestions de tràmit. Sempre el vam trobar amable i cordial, sense perdre aquell aire distingit d'home que ha arribat a un punt de la seva carrera i del seu prestigi que es pot permetre opinar sobre tot el que passa amb un criteri molt personal. El vam tractar fins pocs dies abans d'abandonar Barcelona, enmig del desori dels començaments de la guerra i la revolució.²⁵⁷¹

A les seves memòries, Ferrer mira d'exculpar-se de les acusacions d'Amadeu Hurtado reconeixent que el «jove oficinista» al qual es refereix l'advocat era ell –«quan va esclatar la guerra i jo encara no havia començat les vacances tot sovint havia de portar textos d'actes i ponències posades a net al despatx particular del senyor Hurtado, al passeig de Gràcia»–²⁵⁷² i qualificant com de «mala intenció» les indirectes del propietari de *Mirador* sobre les seves activitats «econòmiques i requisadores». Justifica els seus comentaris en la indignació que li havien provocat les bromes –inexistents, tal com assenyala Singla– sobre la «nova orientació de la classe obrera» i els «incontrolats, insult que s'aplicava a tots els sectors polítics revolucionaris sense excepció», i assegura que:

Es veu que a la redacció del setmanari del senyor Hurtado van interpretar la meua protesta com una amenaça i, l'endemà mateix, em va venir a veure a l'antic edifici del Cercle Equestre del Passeig de Gràcia, aleshores estatge central del PSUC, el meu estimat amic Cèsar August Jordana i em va dir que, a l'Ateneu Barcelonès uns quants escriptors amics li havien encarregat de fer una gestió a la redacció de *Treball* per aclarir que amb aquella

---

²⁵⁷¹ FERRER, M. *op. cit.* 1956.

²⁵⁷² FERRER, Miquel. *Memòries (50 anys d'acció política, social i cultural catalana. 1920-1970)*. Barcelona: Fundació Josep Comaposada – Pagès Editors, 2008. pp. 187-188.

nota de *Mirador* no es volia ofendre a ningú en particular. I va afegir, confidencialment, que tenien por que qualsevol incontrolat de veritat en fes una de les seves i se la carregués el director o qualsevol redactor d'aquell setmanari. I, efectivament, se la va carregar Josep Maria Planes.

Jo vaig contestar a l'amic Jordana que no creia que els passés res però que valia la pena que deixessin al tinter certes indirectes i acudits de mal gust perquè no eren els moments de fer brometa i més valia que s'incorporessin al moviment antifeixista, perquè semblava que fossin neutrals i se'n situessin al marge.

Això va coincidir amb el propòsit que tenien uns companys i, especialment, el malaguanyat company Víctor Colomer, mort a l'exili de Mèxic, de poder comptar amb un periòdic del tipus de *Mirador*, que ell admirava tant i que podia esdevenir el portaveu dels intel·lectuals antifeixistes catalans. Se li va acudir anar a veure Just Cabot a proposar-li d'ampliar la redacció i el nombre de col·laboradors amb gent del nostre partit a canvi de finançar, en part, aquella revista.²⁵⁷³

Aquest era, segons Ferrer l'origen de l'anècdota reportada per Hurtado, quan assegura que «el notable escriptor Just Cabot, d'una independència excepcional de caràcter i que per la seva direcció intel·ligent i aguda es podia considerar el veritable propietari del periòdic, reduït jo, per la meva part, a sostenir-lo amb molt de gust, va ésser invitat al cap d'unes setmanes a col·laborar segons el nou pensament dels requisadors, i els donava aquesta resposta ben típica d'ell: "Això és com si, després d'afanar-me el rellotge, em demanessin que anés a donar-li corda"» (p. 955). D'aquesta acusació se'n defensava assegurant que:

Ja hem vist quina va ser la resposta de Cabot, i que no se'n podia esperar d'altra sabent com pensava políticament i socialment el director del setmanari del senyor Hurtado. Va ser un error del company Colomer donar aquell lamentable pas perquè, tal com demostren les paraules de don Amadeu, va fer creure que es tractava no pas d'una oferta de col·laboració sinó d'una amenaça de requis violenta del periòdic. Víctor Colomer, que va donar aquell pas sense dir-ne un mot, perquè no treballàvem al mateix comitè o comissió, es va decidir a crear una altra revista per a intel·lectuals que es va dir *Meridià*, que no va poder sortir fins el 1938.²⁵⁷⁴

Singla no dona crèdit a la memòria reconstruïda de Ferrer per diversos motius: A *Mirador* no hi ha cap referència, ni molt menys de tall humorístic, als «incontrolats», ni

---

²⁵⁷³ *Ibidem*.

²⁵⁷⁴ *Ibidem*.

la seva rèplica va en aquest sentit. Tampoc l'exigència de moderació que hauria suggerit a Jordana es correspon al to imperatiu i d'amenaça dels seus escrits a *Treball* i, d'altra banda, oblida que després de la desaparició de *Mirador*, a finals d'agost del 36, aquesta va reaparèixer i es va publicar durant nou mesos en l'òrbita del PSUC, amb la firma destacada, precisament... de Cèsar August Jordana, membre de l'Agrupació d'Escriptors Catalans, vinculada a la UGT, de la qual seria escollit president. Singla aporta el relat inèdit fins llavors del redactor Fermí Vergés, que s'havia destacat per la crítica liberal al marxisme abans de la revolució:

De *Mirador* en sortiren tres o quatre exemplars després del 19 de juliol de 1936. El periòdic *Treball*, nou òrgan del PSUC, saludà l'aparició amb un article de Miquel Ferrer on hi havia tota la mala intenció possible que es podia demanar a qui prou sabia la trajectòria de la revista. Amb Josep Ma Planes assassinat a la Rabassada i amb Rossend Llates amb prou feines rescatat de raptors desconeguts, en Ferrer, neòfit del marxisme-leninisme, escrivia «però què es creuen els de *Mirador*, els Cabot, els Llates, els Vergés! Això és la Revolució!». Ho fou de veritat. Ja s'ho temia *Mirador* que amb insistència denuncià la demagògia, la vesània socialista, la infiltració marxista, no solament entre aquells que hi creien o feien veure que hi creien, sinó també entre els qui pensaven trobar-hi facilitats, amb un suposat maquivelisme de via estreta. La incautació de la revista era un toc d'atenció pels qui dubtaven.²⁵⁷⁵

Per últim, Singla ofereix el testimoni del periodista Emili Granier i Barrera, que a les seves memòries assegura que:

Un altre episodi que recordo, en aquesta evocació inconnexa com la successió d'esdeveniments viscuts fa mig segle, és la incautació de *Mirador* pel PSU. *Mirador* era un setmanari moderat, més literari que polític. El seu propietari, Amadeu Hurtado, com tants altres exconsellers que avui anomenariem centristes, s'havia refugiat a París, on era fàcil constituir un o més governs de la Generalitat. Però ni el setmanari ni el seu equip no tenien res de feixistes ni la menor relació amb la rebel·lió militar. Apoderar-se del periòdic era, almenys, un error. Just Cabot, el director, que fins la mort m'honorà amb una bona amistat, em va demanar que intercedís. Vam anar a veure Miquel Ferrer, responsable de la mesura, però no ens volgué rebre. En aquells moments tenia una actitud absolutament tancada.²⁵⁷⁶

---

²⁵⁷⁵ Inèdit conservat a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Citat per SINGLA, C. *Op. Cit.* 2006. p. 56.

²⁵⁷⁶ GRANIER-BARRERA, Emili. «Un periodista en guerra». *Annals del Periodisme català* (Barcelona), núm. 12. Juliol-setembre, 1987. p. 33.

Tot plegat fa concloure a Singla que o bé el propietari i el director, Hurtado i Cabot, davant la nova situació i el to amb què es contestaven les seves crides al respecte a la legalitat republicana i a combatre el feixisme, van decidir més o menys voluntàriament posar fi a la publicació i que més endavant el PSUC va optar per treure-la de nou, o bé que es van rebre ordres clares, potser acompanyades d'amenaces, de retirar-se i cedir el control de la capçalera a un equip vinculat al nou partit marxista català. Cabot, en un aclariment publicat a *La Publicitat*, va deixar escrit que el nou *Mirador* aparegut a finals de setembre de 1936 no tenia res a veure amb el que ell havia dirigit.²⁵⁷⁷ En aquest punt cal assenyalar una versió lleugerament diferent que ofereix Rossend Llates al pròleg de *L'aperitiu* de Josep Maria de Sagarra, en l'edició de Vergara de 1964 sobre «l'apropiació de *Mirador*, [...], per una colla d'eixerits de la mena que sol pul·lular tan bon punt hi tràngol i es pot pescar en aigua tèrbola». Segons qui va ser un dels homes clau de la revista, molt pròxim a Amadeu Hurtado:

El qui va treure la cara en aquella ocasió fou un personatge fugitiu d'Alemanya, pels volts de 1934, per raons òbvies. Aquest personatge va ser acollit hospitalàriament a *Mirador*, on ben aviat va col·laborar escrivint directament en llengua catalana, com també ja dominava el castellà i hauria escrit i parlat xinès, si la cosa hagués convingut. Era un jove simpàtic, trempat i amatent. Però, quan vingué el moment revolucionari, cregué que, més que l'agraïment, es devia als principis i, en nom dels principis, resolgué flanquejat per quatre idealistes i proveït de les pertinents ordres i segells que aleshores s'estilaven, quedar-se per a ell i la noble causa del poble la propietat de *Mirador*, que en un instant deixà de ser burgès i fou, senzillament, seu. No hi havia res a fer. Ell estava en regla, i Just Cabot es veié obligat a «plegar el ram».²⁵⁷⁸

Hem revisat la bibliografia existent sobre *Mirador* i l'única persona que concorda amb qui Llates descriu com un «fugitiu» d'Alemanya seria el crític musical Otto Mayer, nascut a Barcelona però de família jueva alemanya i format en aquest país, d'on va tornar justament l'any 1933 coincidint amb l'ascens del nazisme.²⁵⁷⁹ Com expliquen Huertas i Geli, l'any 1935 Mayer havia estat obligat a plegar del setmanari per «indelicadesa» envers un dels seus criticats. De tarannà esquerranós, va tornar a *Mirador* després que aquest quedés sota l'òrbita del PSUC. Cap altre testimoni parla del paper de Mayer en aquest afer. Hem de tenir en compte que Llates l'any 1964 encara no havia pogut conèixer

---

²⁵⁷⁷ CABOT, Just. «Les coses al seu lloc: La dita “reaparició” de *Mirador*». *La Publicitat*, 26 de setembre de 1936.

²⁵⁷⁸ LLATES, R. *op. cit.* 1964, p. 12.

²⁵⁷⁹ HUERTAS, J.M. i Geli, C. *op. cit.* p. 190. Totes les referències dels articles de Mayer a pp. 295-296.

la relació dels fets que en fa Hurtado a les memòries –àmpliament citades al volum *Ésser català no és gens fàcil*, publicat el 1971– llavors encara inèdites.

En un altre ordre de coses, la publicació l'any 2012 dels dietaris de Joan Estelrich, però, va plantejar un altre dubte sobre els plans reals de la família Hurtado amb *Mirador*. A l'entrada corresponent al dia 20 d'abril de 1936, l'escriptor, activista cultural i diputat de la Lliga, entre la recepció d'un nou llibre del comte de Keyserling, reunions amb Cambó, drames amb amants assenyalades amb lletres de l'alfabet grec i una conferència de Ventosa «francament dolenta», anota: «Entrevista amb V. Hurtado per fixar condicions adquisició *Mirador*».²⁵⁸⁰ Dos dies després, a propòsit d'un esmorzar amb l'industrial sabadellenc vinculat a la Lliga Joan Llonch i Salas, que ha promès cooperar en l'adquisició de *Mirador* amb vint mil pessetes, assenyala que aquest «insisteix en la necessitat de canvis en la Lliga, amb la retirada de certs homes (Duran) i l'eixamplament de la nostra base pel costat esquerra».²⁵⁸¹ El 20 de juny escriu que ha donat vuit mil pessetes per l'adquisició de *Mirador* i hi ha col·locat Pere Linares.²⁵⁸² Com assenyala Lluís Bonada, existeix el dubte de si era una operació avalada per Cambó o una operació personal d'Estelrich, si la intenció era a acostar-se, com pretenia el mallorquí, al catalanisme d'esquerres governamental o només una operació per evitar les crítiques a la Lliga del setmanari.²⁵⁸³ Com recorda Bonada, Estelrich havia impulsat després dels esdeveniments del 6 d'octubre el setmanari juvenil *Després*, amb Josep Maria Tallada, Miquel Vidal i Guardiola, Alexandre Gallart i Folch, Andreu Bausili, Josep Maria Casabó i Felip Solà Cañizares, membres del comitè de direcció de la revista amb Estelrich i la seva amant, la dirigent femenina del partit, Paulina Pi de la Serra. Gràcies a l'orientació de Manuel Jorba, marmessor literari del fons Joan Estelrich de la Biblioteca de Catalunya, hem pogut accedir a un contracte en què Víctor Hurtado, com a propietari del setmanari *Mirador*, i Joan Estelrich, s'associaven per la publicació de la revista i tota mena d'activitats que tinguessin el setmanari com a base (edicions, viatges, conferències, espectacles...). Els dos socis al cinquanta per cert de la propietat indivisa acordaven que

---

²⁵⁸⁰ ESTELRICH, Joan. *Dietaris*. Barcelona: Quaderns Crema, 2013. p. 147. Revisat el Fons Joan Estelrich de la Biblioteca de Catalunya no consta cap carta amb Víctor Hurtado.

²⁵⁸¹ ESTELRICH, J. *op. cit.* p. 148.

²⁵⁸² No hem pogut identificar qui és aquest Pere Linares. És molt probable que es tracti d'un error i es refereixi al polític i empresari Joan Linares Delhom, exalcalde de Palafrugell i fundador amb l'industrial Joan Miquel del setmanari *Baix Empordà*, vinculat a la Lliga Catalana. Al fons Joan Estelrich també hi ha correspondència amb Josep i Joan de Linares Escoda, de la Bisbal d'Empordà, i el primer d'ells redactor de la mateixa revista empordanesa.

²⁵⁸³ BONADA, Lluís. «Secrets inconfessables». *El Temps*, núm. 1492. 22 de gener de 2013.

la direcció del setmanari i les altres empreses i iniciatives també seria de mutu acord i establien que «el setmanari no farà política de partit i s'esmerçarà sobretot, conservant el seu caràcter actual, en una tasca de conciliació catalanista i de propaganda dels valors autèntics del catalanisme».²⁵⁸⁴ Aquest programa de concòrdia en vigílies de la Guerra Civil provoca certament vertigen, però es correspon amb la idea tan rebregada d'«oasi català», posada en circulació per Manuel Brunet,²⁵⁸⁵ en un sentit més referit al que podia haver estat que no pas a la realitat del moment mateixa, però que va fer fortuna més enllà del seu creador, quan la va adoptar Rovira i Virgili,²⁵⁸⁶ i la van fer seva d'altres personalitats com Àngel Ossorio o Gaziell per contraposar la situació precolpista o prevolucionària de la resta d'Espanya, amb la relativa calma de Catalunya, on el retorn a la normalitat autonòmica semblava encetar un període de col·laboració constructiva de totes les forces polítiques, inclosa la Lliga Catalana. De fet, l'estat d'esperit que s'intueix en un contracte que les circumstàncies van deixar en esborrany irrealitzable, es correspon amb el consell que Gaziell donava a Lluís Companys, a petició d'aquest darrer, en un informe que el llavors director de *La Vanguardia* va incorporar en forma d'esborrany a les seves *Meditacions en el desert*: «Si jo governés a Catalunya, a hores d'ara ho sacrificaria tot, absolutament tot, a la unió dels catalans. No és que sigui aquesta una tasca indispensable: és l'ÚNICA».²⁵⁸⁷ També l'escriptor Joan Sales a les seves *Cartes a Màrius Torres* afirma que el juliol de 1936, «segons els rumors que corrien, Companys i Cambó haurien tingut unes entrevistes secretes per parlar de constituir una nova Solidaritat Catalana».²⁵⁸⁸

Un altre misteri periodístic d'aquella vigília de la guerra civil es troba en la declaració que Carlos Godó Valls, comte de Godó, que havia succeït el seu pare, Ramon Godó Lallana, l'any 1931, va realitzar en motiu de l'expedient de responsabilitats polítiques obert el mes de març de 1941 en el context del que Francesc Vilanova i Vila-

---

²⁵⁸⁴ Esborrany de contracte entre Víctor Hurtado i Joan Estelrich. Carpeta Víctor Hurtado (*Mirador*). Altres empreses editorials. Fons Joan Estelrich. BNC.

²⁵⁸⁵ GUILLAMET, Jaume. «Manuel Brunet i l'«oasi» català (1936)». *Obra Periodística*, 1. <http://upf.edu/obraperiodistica/anuari/manuel-brunet.html> [última consulta 8 de febrer de 2020]; «“L'oasi”, versió original», *El País*, 29 de març de 2005. També cal acudir, novament, a MONTERO, F. *op. cit.* pp. 144-151. BRUNET, Manuel. «El baluard i l'oasi», *LVC*, 20 d'octubre de 1934; «L'oasi», *LVC*, 4 de març de 1936 i «L'oasi i els seus voltants», *LVC*, 5 de juliol de 1936.

²⁵⁸⁶ ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «L'oasi català». *LH*, 15 de març de 1936.

²⁵⁸⁷ «L'enfonsament de Catalunya» a GAZIEL. *Meditacions en el desert* (1946-1953). Barcelona: L'Altra Editorial, 2018. pp. 239-242.

²⁵⁸⁸ Carta de Joan Sales a Mercè Figueres, Barcelona, 27 de juliol de 1936. A SALES, Joan. *Cartes a Màrius Torres*. Barcelona: Club Editor, 2007. pp. 17.

Abadal ha definit com *La guerra particular de Gaziell i el comte de Godó*.²⁵⁸⁹ Iniciat un expedient de responsabilitats contra el periodista i director de *La Vanguardia* davant el Tribunal Regional de Responsabilidades Polítiques, en què es judicava la seva actuació durant la República –a instàncies probablement del mateix Godó o el seu entorn–, aquest va aportar el contracte signat el 10 de març de 1933 entre ells dos, i que establia en la seva clàusula segona que «en todo momento deberá ir para ello de acuerdo con el propietario del periódico, con quien llevará la orientación y marcha del mismo» i que va arrossegar el propietari davant el mateix tribunal que judicava l'actuació del seu antic subordinat, acusat d'haver fet «franco alarde de su republicanismo izquierdista y de su excesivo catalanismo», de tenir amistat amb Amadeu Hurtado, Lluís Nicolau d'Olwer o l'empresari Josep Maria Roviralta, i d'haver fet des de la direcció de *La Vanguardia* una política de suport contemporitzadora i favorable a l'esquerra. En el seu text de descàrrec, Godó va donar pistes importants sobre la seva relació amb Gaziell i, alhora, introduïa una insòlita intervenció d'Amadeu Hurtado, a qui al seu escrit tornava a lligar amb Calvet:

Después del triunfo del frente popular, y como la editorial de que anteriormente se ha hecho mención de fecha 15 de febrero de 1936, era de clara oposición al mismo, las izquierdas que lo integraban amenazaron al que subscribe con un sinfín de calamidades, por lo que con el pretexto de evitarlas me hicieron indicaciones para la venta del periódico, siendo Don Amadeo Hurtado el encargado de esta misión, que desde luego fue rechazada con energía, desoyendo las insinuaciones del mismo, quien después de manifestarme que no era yo persona grata a la situación me anunció posibles incendios o otros percances por lo que al periódico se refiere. No hice ningún caso a dichas amenazas y me reafirmé en mi propósito que desde hacía tiempo perseguía, de liberarme del señor Calvet y substituirlo por persona de toda mi confianza y de mis mismas ideas.²⁵⁹⁰

A la *Història de La Vanguardia*, Gaziell fa esment als plans del fill del primer comte de vendre's (o fer veure que es venia) el diari.²⁵⁹¹ Una operació per la qual hauria tingut reunions secretes amb el ministre d'Hisenda, Jaume Carner. Precisament Carner havia estat un dels empresaris catalans que havia adquirit *El Sol* en subhasta pública el mes de juny de 1934, el qual, a través d'Ossorio y Gallardo, va temptar Gaziell amb la

---

²⁵⁸⁹ VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc. *La guerra particular de Gaziell i el comte de Godó*. Barcelona: Ploion Editors, 2004.

²⁵⁹⁰ VILANOVA I VILA-ABADAL, F. *op. cit.* p. 53. D'aquesta «temptació poc aclarida» se'n fa ressò HUERTAS, Josep Maria. *Una història de La Vanguardia*. Barcelona: Angle Editorial, 2006.

²⁵⁹¹ GAZIEL. *Història de La Vanguardia*. Barcelona: L'Altra Editorial, 2016. P. 151-152. Pla, que va redactar el seu homenot de Ramon Godó a partir del que va escriure-li Gaziell, també en parla. PLA, Josep. «El senyor Godó i *La Vanguardia*». A *Homenots. 4a sèrie*. Barcelona: Destino, 1975. p. 310.

direcció de l'històric diari fundat per Nicolás Maria de Urgoiti i José Ortega y Gasset.²⁵⁹² Al mateix temps, a la seva història inèdita de *La Vanguardia*, Josep Maria Casasús inscriu aquesta operació –de la qual només en tenim el testimoni de Godó, que li dona un caire de coacció pràcticament mafiosa– en les ambicions de Claudi Ametlla i, a través d'aquest, d'Amadeu Hurtado de fer-se amb el rotatiu fundat per la nissaga igualadina. Unes ambicions que haurien començat amb el contracte d'exclusivitat de *La Vanguardia* amb l'Agència Havas, que Ametlla representava com a director a Barcelona de Fabra, filial local de la francesa.²⁵⁹³ De la relació entre ambdues notícies ens haurien de preguntar quins eren els plans d'Amadeu Hurtado: La venda de *Mirador* a Estelrich, podia suposar uns ingressos necessaris per intentar aconseguir controlar *La Vanguardia*, però aquesta hipòtesi només es basa en el testimoni de l'empresari periodístic i aristòcrata que volia refermar la seva adhesió al nou règim fins i tot abans que aquest es constituís. El cert és que, amb seixanta-un anys complerts, amb *Mirador* en mans del seu fill Víctor,²⁵⁹⁴ distanciat de *La Publicitat* i retirat completament de la política de partit –tot i que continuaven existint rumors que el situaven com a ministre de Justícia–²⁵⁹⁵ i dedicat a ocupacions honorífiques com la presidència de l'Ateneu o de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, sembla estrany que Amadeu Hurtado estigués en disposició d'aventurar-se en operacions mediàtiques d'aquesta magnitud. Tampoc hi ha cap testimoni, ni a la documentació familiar conservada ni a la memòria d'aquesta, d'aquest tipus d'ambició empresarial-política. El cert és que l'esclat de la guerra va esgarriar qualsevol idea i bona part de la documentació corresponent a aquest període s'ha perdut i no n'ha quedat cap rastre fefaent per respondre d'una manera concloent.

Tancant aquest parèntesi i tornant a l'afer de *Mirador*, quan aquest va reaparèixer als quioscs, Amadeu Hurtado ja era fora del país. Havia passat unes primeres setmanes incertes, intentant, malgrat tot, ajudar amics i coneguts en perill, que s'adreçaven a ell pensant que pel seu passat republicà podia ser-los d'ajut, i a qui va intentar protegir

---

²⁵⁹² GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. «Gaziel y *el Sol*, un proyecto periodístico imposible (diciembre 1934-enero 1935)». *Cuaderno de Historia Contemporánea*, 2006. Volum 28. p. 243-253.

²⁵⁹³ CASASÚS, Josep Maria. *Historia de La Vanguardia* (text inèdit dipositat a l'ANC). Sobre aquest assumpte, PLA, Xavier. *op. cit.* pp. 20.21.

²⁵⁹⁴ Com assenyala SINGLA, C. *op. cit.* 2006. p. 41, al Registre de la Propietat hi figura una inscripció datada el 4 d'abril de 1936 en què s'indica que el joier i amic de la família Hurtado Rogeli Roca Plans, com a delegat del Consell d'Administració, en sessió celebrada el 26 de març de 1935, declara que Víctor Hurtado Martí queda nomenat conseller-gerent de la companyia amb totes les atribucions que els estatuts preveuen per al càrrec.

²⁵⁹⁵ Víctor Hurtado Cuevas assegura que la seva àvia havia comentat aquest rumor. (Entrevista realitzada el gener de 2016).

gràcies al fet que «per mediació d'Odó, vaig tenir els noms de tres o quatre persones desconegudes d'un comitè antifeixista a les quals podia dirigir verbalment, amb prohibició de tota recomanació escrita, els qui necessitaven salvar alguna situació difícil». (p. 956). De tota manera, Hurtado no vol donar, voluntàriament, massa detalls ni d'aquestes gestions, ni dels casos personals que va resoldre, ni tampoc de les seves entrevistes amb Lluís Companys. (p. 956). Aviat es va haver d'implicar en un assumpte més personal, la desaparició del seu gendre, l'enginyer i exdirector general d'Indústria afiliat a Acció Catalana Ferran Cuito, en missió oficial a l'estranger per comprar armes en nom del govern de la República. El mateix Cuito va explicar alguns detalls de la seva activitat al servei de les institucions republicanes a Joan Sariol Badia:

Em presento al palau de la Generalitat amb la idea que el conseller Martí Esteve, bon amic meu, m'acompanyés a veure el president, a qui volia expressar la meva contrarietat. El president ens rep tot seguit. Tot just ha començat la conversa, que truquen per telèfon de París. Companys no s'entén amb el seu interlocutor, que era el ministre de Finances, monsieur Vicent Auriol; la veu s'oeix a grans dificultats. Esteve es posa a l'aparell i aconseguix treure'n l'entrellat. Monsieur Auriol –amic particular del senyor Companys, l'havia defensat en un procés, no en conec els detalls– vol un informe directe i responsable de les coses que passen a Espanya. El president fa dir-li que enviarà immediatament a París una persona d'absoluta confiança que l'informarà de tot. Companys demana a Esteve qui podria anar-hi, i el conseller suggereix el meu nom. No sé dir-li que no al president, que em facilita una credencial amb el membret de la Generalitat i unes lletres de presentació escrites en castellà. Vol que digui a Monsieur Auriol que domina la situació, però que no ens deixin caure, que facin tot el que puguin en pro de la legalitat republicana a Espanya. Governació posa un cotxe per dur-me fins la frontera, amb escorta de policia. El meu propòsit és tornar passats uns dies a Barcelona, però tardaré vint-i-cinc anys a fer-ho. Ací resta de moment la família.

- A tot això, què hi diu Monsieur Auriol?
- Fa saber-me la preocupació del Govern Blum que posseeix informes contradictoris. Per exemple, no s'explica que havent-se sublevat l'Exèrcit, aquest no hagi guanyat del tot. Tampoc no comprèn l'anomalia d'alguns passaports contrasignats per organitzacions obreres. Exposo la situació. Informo Companys des de l'Ambaixada espanyola. També dono compte a Martí Esteve, el qual demana, per favor, que no torni. Un grup sospitós procedent d'uns sindicats de València, em reclama. S'ha formulat al president una proposta d'adquisició de material bèl·lic dipositat a Txecoslovàquia. Surt d'Espanya el comandant Sanjuán que s'unirà a mi; junts, som

detinguts a Colònia per la Gestapo. Em tenen un mes llarg incomunicat. M'humilien-
És ara quan la família, justament alarmada, es trasllada a París. El sogre practica tota
mena de gestions per França i Bèlgica.²⁵⁹⁶

A la seva aproximació biogràfica a Cuito, Guillermo Lusa explica després d'haver localitzat bibliografia polonesa, que l'enginyer i polític va ser a Praga i a Varsòvia, abans de ser detinguts a Colònia. Aventura que la detenció podria haver estat propiciada pel diplomàtic Gaspar Sanz Tobar, secretari de segona classe de l'ambaixada republicana a Praga, que tot i haver manifestat la seva fidelitat al govern, va adherir-se a la rebel·lió esdevenint el representant oficios dels militars rebels a la capital txeca, exercint l'espionatge i la propaganda en contacte amb la Gestapo nazi.²⁵⁹⁷ Segons Amadeu Hurtado «la suspensió de les comunicacions podia explicar aquest misteri, però el cas era que els centres oficials, tot i poder adreçar-se on volguessin, tampoc no sabien res. Després em van arribar rumors i per fi confidències que el silenci oficial era degut a voler ocultar una desgràcia irreparable. Com és natural, vaig guardar-me el secret d'aquestes suposades revelacions; però davant l'angúnia creixent dels qui em voltaven, no vaig tenir altre remei que resoldre'm a prendre pel meu compte aquest afer inquietant i anar pel món a descobrir si érem a temps d'una solució possible» (P. 956.957). Com afegeix, «fins a primers de setembre no vaig poder tenir el permís de sortida perquè la frontera ja estava intervinguda per les patrulles revolucionàries i el passaport oficial necessitava el control de les seves formacions. Arribat a França en avió juntament amb la meva dona, que acompanyava la nostra filla i el seu petit, vaig anar a París per procurar-me els primers informes en la nostra ambaixada». (p. 957). Una nota mecanografiada presumiblement presa per Víctor Hurtado Martí, dona compte d'una carta del president Companys a l'ambaixador Álvaro de Albornoz, datada el 28 d'agost de 1936, en què aquest li presenta Amadeu Hurtado com «delegado por el Gobierno de la Generalidad que me honro en presidir para ponerse en relación con esa embajada a fin de facilitar la gestión de asuntos que interesen particularmente a Cataluña en las actuales circunstancias».²⁵⁹⁸ Documents en molt mal estat corresponents a la Tresoreria de la Generalitat de Catalunya ofereixen detalls de les divises franceses situades a París a compte del govern català i permeten

---

²⁵⁹⁶ SARIOL BADIA, Joan. *Petita història de la Guerra Civil. Vint-i-tres testimonis informen*. Barcelona: Dopesa, 1977. P. 118-119.

²⁵⁹⁷ LUSA MONFORTE, Guillermo. «Ferran Cuito, ingeniero industrial y político». *Quaderns d'Història de l'Enginyeria*. Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Industrial de Catalunya. Volum XVIII. 2020.

²⁵⁹⁸ No ens ha estat possible localitzar, en contacte amb el CDMH, la carta, de la qual en tenim la signatura «Archivo Histórico Nacional, Sección Guerra Civil (Antes "Servicios Documentales de Salamanca")». P.S. Barcelona, Carpeta 862.»

deduir que Amadeu Hurtado va retirar el 23 de setembre, amb la corresponent autorització de la Conselleria de Finances, 25.000 francs francesos. De tota manera, desconeixem a quin tipus de gestió responia l'operació.²⁵⁹⁹

L'ambient que Amadeu Hurtado va trobar a la legació republicana de París, on va anar a informar-se del cas, era desolador: «Era difícil moure's enmig de l'espectacle atabalador de la gentada que omplia la casa amb reclamacions i projectes de tota mena i que havia d'ésser atesa pels tres ambaixadors, el titular Álvaro de Albornoz i els dos adjunts tècnics Fernando de los Ríos i Luís Jiménez de Asúa, juntament amb d'altres persones que tenien diferents càrrecs, entre elles Eugeni Xammar i Martí Esteve, que es deia aleshores un altre nom amb el qual havia passat la frontera» (p. 956-957). Aquest treball d'incògnit d'Esteve també l'esmenta Cuito a la seva entrevista amb Sairol. Pel que fa Xammar, havia fugit de l'ambaixada espanyola a Berlín, on desenvolupava la tasca d'agregat de premsa, arran de l'aixecament militar, quan la legació davant el govern del Tercer Reich s'havia posat en la seva pràctica totalitat al servei del feixisme.²⁶⁰⁰ Xammar avala les paraules del seu bon amic Hurtado sobre «l'espectacle» de l'ambaixada republicana a París, regida per Albornoz acompanyat de Fernando de los Ríos, que havia estat nomenat ambaixador als Estats Units, l'ambaixador designat davant el Regne Unit Pablo de Azcárate i el jurista Jiménez de Asúa: «un guirigall, o si voleu una mena de tertúlia madrilenya, freqüentada per personatges importants».²⁶⁰¹ En aquell ambient, Amadeu Hurtado es va trobar desconcertat, ja que ningú en sabia res: «Jiménez de Asúa, que tenia esment de la desaparició que ens preocupava, la qual es deia haver tingut lloc a Alemanya, em feia l'obsequi d'utilitzar els seus coneixements de professor de dret penal i donar-me el consol d'instruir-me que, segons les lleis d'aquell país, tardaríem de sis a vuit anys a tornar a veure el desaparegut» (p. 957). El fill de Ferran Cuito, Amadeu Cuito, evoca l'empresonament del seu pare al seu llibre *Memòries d'un somni*:

El trajecte del pare fins a París va ser més accidentat que el nostre. A l'aeroport de Colònia no els van tornar els passaports amb el pretext d'examinar-ne l'autenticitat. Després de nombroses protestes es va presentar el cap de policia, que molt educadament els va dir que entenia la seva reclamació, però que malauradament no la podia atendre perquè els passaports havien estat requisats per la policia política i ja no tenia cap autoritat. Tot

---

²⁵⁹⁹ Departament de Finances. Tresoreria. Divises situades a París per compte de la Generalitat. Generalitat de Catalunya. Delegació a París. ANC.

²⁶⁰⁰ XAMMAR, E. *op. cit.*, 2007. p. 392-402

²⁶⁰¹ En dona nous detalls PLA, Xavier. «Les tres vides d'Eugeni Xammar. Periodista, diplomàtic, traductor» dins XAMMAR, Eugeni. *Cartes d'un polemista*. Barcelona: Quaderns Crema, 2019. pp. 48-50.

seguit un escamot d'agents de la Gestapo se'ls van endur emmanillats sense cap mena d'explicació amb l'ordre taxativa de mantenir-se en silenci. A la nit, els van traslladar a un centre penitenciari als afores de la ciutat, on els van ingressar en cel·les individuals, on van quedar totalment incomunicats durant tota la seva estada a la presó. No saber absolutament res, ni poder parlar amb ningú, ni veure qui li portava el menjar, que era introduït a la cel·la a través d'una bústia arran de terra, li devia ser molt difícil de suportar i cada dia suplicava que el deixessin parlar amb algú. [...] Al cap d'un mes llarg, que li devia semblar una eternitat, un altre cop sense cap explicació, el van abandonar de nit, al mig d'un bosc, això sí, amb el seu passaport i el bitllet de tornada a París.²⁶⁰²

La llibertat es devia, sens dubte, a les gestions realitzades pel seu sogre, que com el mateix Cuito explicava a Sairol, havia fet a França i Bèlgica –on va trobar-se amb el dirigent de la Lliga Joan Ventosa i Calvell, a qui Cuito, que exercia de directiu de l'empresa de tramvies de València, propietat de la SOFINA, presidida pel financer català, havia ajudat a fugir de Catalunya– amb vells amics polítics i diplomàtics d'aquests països. Hurtado ho explica de manera succinta i misteriosa a les seves memòries: «No vaig perdre el temps a París i sortia tot seguit de França a valer-me dels meus propis mitjans. Després de diferents gestions, un distingit diplomàtic de la carrera es va decidir a intervenir activament i arribàvem a tenir la satisfacció de saber que els rumors eren infundats, fins que, al cap d'unes setmanes, es podia donar per resolt amb algun dany el lamentable afer» (p. 957). Aquells esdeveniments marquen un punt i a part a la seva vida, ja que resolt l'entrebanc familiar va decidir a no tornar a Barcelona. Com escriu el seu net: «Devia pesar-hi haver vist fracassar els seus ideals a Catalunya i com el catalanisme polític, per defensar les llibertats enfront dels insurrectes, havia quedat presoner d'un moviment revolucionari totalment descontrolat que es va llençar al carrer a cremar esglésies, matar capellans i tot ciutadà suposadament de classe alta».²⁶⁰³ Però, l'inici d'aquell primer exili no és per a Hurtado una retirada, sinó el començament d'un darrer servei al país:

Havia realment acabat l'afer, però també havia acabat la meua carrera, després de quaranta anys justos de començada, que és el període fixat en aquest recull de records. És que aquell contacte inesperat amb l'estranger, en fer-me descobrir amb una emoció trasbalsadora que no podré oblidar mai més la immensitat de la nostra tragèdia i la seva repercussió en el món, no solament havia capgirat totes les falses impressions que portava de la meua reclusió a Barcelona, sinó que em restituïa les velles energies i deixava d'ésser

---

²⁶⁰² CUITO, Amadeu. *Memòries d'un somni*. Barcelona: Quaderns Crema, 2011. p. 12-13.

²⁶⁰³ *Ibidem*.

l'home que els esdeveniments havien arraconat per inútil en el propi país i per intentar, per damunt i en contra de tots els odis desfermats, fer al meu poble l'últim servei de la meua vida de treballar com pogués per portar-li la pau. Segurament era un desvari com voler apagar un incendi amb una esponja; però cap reflexió no em decantava ni per fer-me propi un dels odis en lluita ni per contemplar impassible la seva obra de destrucció. I així em vaig tancar les portes del retorn que els vencedors de la guerra per la seva part havien de tornar a tancar-me potser per sempre (p. 958)

Gràcies a una carta al seu fill Víctor –llavors ja a Ginebra, nomenat l'agost del 36 com a membre de la Delegació espanyola a l'Assemblea de la Societat de Nacions, on sovint havia acompanyat al seu pare quan aquest n'havia formava part com a membre de la representació republicana²⁶⁰⁴, sabem que els Hurtado van arribar a París l'1 de setembre, i que vint dies després Ferran Cuito ja havia estat alliberat. A Barcelona només hi restava Odó, regidor de l'Ajuntament,²⁶⁰⁵ tot i que el seu pare assegurava que «entre tots, hem de fer el necessari perquè es decideixi a venir, ja n'hi ha ben bé prou». La llarga missiva repassa les gestions paterna per assegurar la posició del fill, ara que a Ginebra tenia «l'avantatge que trobaràs reunits tots els que han d'influir en el teu afer de la carrera diplomàtica», i que el portarien a ser nomenat Vice-cònsol a la ciutat on tenia la seva seu la Societat de Nacions, a finals d'any. Bona part de la carta, però, es refereix a qüestions econòmiques de la família, que a vegades implicaven personalitats polítiques del moment –com Josep Tarradellas o Carles Pi Sunyer–, i que feien referència a les divises que disposaven i a la incertesa financera dels Hurtado. Instal·lats a l'Hotel Regina de Rue de Rivoli des de l'arribada a París, Amadeu Hurtado anunciava al seu fill que la setmana següent s'instal·larien al pis que havien llogat a Rue Spontini, 20, al *XVIe arrondissement*.²⁶⁰⁶ Una casa «nova i feta a la moderna; el pis suficient i molt dignament amoblat; el barri tranquil i distingit. A la cantonada passa l'Avenue de Bois, avui Avenue Foch, i a pocs metres hi ha el Bois», i sobre la qual assegurava que «ahir vàrem anar al barri, per a veure la casa des de fora, amb en Salses²⁶⁰⁷ i en Llates. És un lloc realment deliciós, encara que la vista del pis, si no surts al balcó, és un bosc de teulades. Ha estat

---

²⁶⁰⁴ Carta d'Amadeu Hurtado al seu fill Víctor. París, 21 de setembre de 1936. AAH. A finals d'agost Víctor encara era a Barcelona, on va visitar el llavors president del Consell Executiu i Conseller Primer, Joan Casanovas. *LVC*, 26 d'agost de 1936.

²⁶⁰⁵ *LVC*, 26 i 27 d'agost de 1936.

²⁶⁰⁶ El mes d'abril de 1937 els Hurtado es van traslladar al núm. 64 de la Rue Pergolese, on Claudi Ametlla els recorda. AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques III (1936-1940)*. Barcelona: Distribucions Catalònia, 1983. p. 168. Ho sabem per la carta d'Amadeu Hurtado a l'ambaixador Luis Araquistáin. París, 18 d'abril de 1937. AAH.

²⁶⁰⁷ Es pot referir al dirigent d'ACR, Francesc Salses Serra. BARAS, M. *op. cit.* p. 285.

una xamba trobar aquest estatge. Tots els pisos amoblats són pisos muntats pel negoci del lloguer, i aquesta resulta que és el pis d'un diplomàtic que, obligat a viure durant un any a Londres, el relloga per a no perdre tot el que li costa de mantenir». Segons confessa, no les podia tenir totes d'aquesta sort, especialment després de veure un pis sota el que ocupava l'exdirector de *La Vanguardia*, Gaziél, que considera «senzillament infecte».²⁶⁰⁸ Passats tots els afers domèstics, la carta acabava amb algunes consideracions polítiques i algunes pistes sobre les incipients activitats en favor de la pau:

La qüestió d'Espanya no m'agrada gens. Després de la nota a Companys, no he pogut fer res més perquè tampoc m'ha semblat oportú fer alguna cosa que hauria pogut. Resulta que tothom és fora, o millor dit, els que jo volia veure. Sembla que s'ho diguin. Un va partir cap Rússia; l'altre cap a Varsòvia i Dublín, i ara cap a Ginebra; i l'altre, cap a l'Àfrica. Per últim, he pogut parlar amb un quart, i després de quedar en què jo faria una nota, em va anunciar que sortia cap al seu districte, en una *tournee* fins el 15 d'octubre, però que allí la rebria i posaria fil a l'agulla. I aquesta nota, que tinc començada, és la que no em sembla bé acabar. No es pot parlar clar com voldria, i menys mentre l'Odó sigui on és. Ja en parlarem.

També afegia la seva opinió sobre el nou gabinet encapçalat pel líder socialista Francisco Largo Caballero: «Ha estat una desil·lusió el nou Govern a Madrid. Semblava una mena de Govern Clemenceau per l'autoritat que s'atribuïa al seu cap, i no ha resultat res d'això. És tan o més feble que el de Companys. Ara, a Ginebra, sabràs més coses tu que jo, però la meva impressió és que el públic ja es comença a cansar d'Espanya i que els governs de Madrid i Barcelona han perdut per punts perquè ningú no els reconeix cap autoritat damunt dels que fan l'olla. Veurem què en sortirà». Aquestes consideracions queden explicades *in extenso* a les memòries, quan escriu:

Una primera sorpresa meva va ésser des del moment de l'arribada a terres estrangeres veure que tota la premsa, sense més excepció que algun diari extremista, parlava dels avenços victoriosos de les forces del partit militar que jo creia a punt de capitular. La mateixa premsa omplia la crònica d'Espanya amb informacions persistents, com si obeïssin una consigna, dels crims que s'imputaven als republicans i que tenien el relleu guanyat amb la claror dels primers incendis sense dir un mot dels crims dels altres. Dificilment s'hauria endevinat que la nostra guerra era inicialment la defensa més o menys dissortada d'una República legal contra la insurrecció dels qui havien jurat

---

²⁶⁰⁸ De fet, qui era veí de Gaziél era Ametlla. L'exdirector ocupava el segon i l'exgovernador civil de Barcelona el primer d'un edifici del carrer Faraday. AMETLLA, C. *op. cit.* 1983. p. 166.

defensar-la lleialment, sinó que semblava el cas d'una revolució destructora en lluita contra els defensors d'un país que no resignava a suportar-la.

La veritable situació de fora era que, en l'opinió pública dividida, ningú no estava a favor de cap dels partits de la guerra civil, sinó en contra d'alguns dels dos. Per uns, els blancs comandats per Franco tenien el valor de combatre la revolució, i pels altres, els rojos del cantó de la República tenien el valor de combatre el feixisme, però ni els blancs ni els rojos no tenien per a ells el valor d'una afirmació interessant. En conjunt eren vistos com una mateixa expressió de la desfeta d'un poble, i tothom, sense excloure els extremistes, reulava davant el temor d'un espectacle semblant al propi país i de l'altre temor més viu d'una complicació de guerra internacional per motius ideològics. Comprenia aleshores l'actitud del Govern Blum, que, tot i ser un Govern de Front Popular en plena eufòria pel recent triomf electoral, s'havia precipitat des de primers d'agost a fer pública la no-intervenció de França en el conflicte espanyol. Era una exigència de l'opinió francesa sense distincions que, si feia quatre mesos s'havia resistit a llançar-se a la guerra contra l'escomesa alemanya del Rin, no pensava ni en somnis arriscar-la per les discòrdies d'un país estranger.

En els mítings extremistes que vaig presenciar, arborats de passió contra el feixisme espanyol, els oradors més vehements exigien en termes imperatius que no es privés el Govern de la República del dret a adquirir totes les armes que reclamés la seva defensa, però cap d'ells no s'oblidava de demostrar al públic que aquesta exigència no podia implicar ni implicaria una participació directa en la guerra. No cal ni parlar de l'actitud de la Gran Bretanya, malgrat l'interès que per motius personals s'atribuïa a algun membre del Govern de veure combatut el feixisme italià, ja compromès en la nostra trifulga. En el despatx mateix de Blum, el ministre anglès, en parlar de la guerra d'Espanya, havia dit amb una displicència perfectament britànica que es tractava d'un cas entre dos combatents que era desitjable que perdessin junts. (p. 960-961)

El pis d'Amadeu Hurtado havia esdevingut el punt de reunió per vells amics també exiliats a París, com els escriptors Alexandre Plana, antic passant de l'advocat, els periodistes i escriptors Eugeni Xammar, Rossend Llates, Josep Maria de Sagarra, Carles Soldevila o Joaquim Ventalló, el dirigent d'Acció Catalana Estanislau Duran i Reynals, el científic i polític August Pi i Sunyer, l'editor Antoni López Llausàs, el metge Joan Anguera, els dirigents demòcrata-cristians Joan Baptista Roca i Caball, Àngel Morera Ventalló, Ramon Sugranyes de Franch.²⁶⁰⁹ La casa parisenca de Gaziel també era un dels

---

²⁶⁰⁹ La llista completa a AMETLLA, C. *op. cit.* 1983. pp. 167-168.

espais de trobada habitual dels exiliats de primera hora, com els escriptors Carles Soldevila i Josep Maria de Sagarra, l'advocat, poeta i membre de la Lliga Vicenç Solé de Sojo, o els pintors Grau Sala i Joaquim Sunyer.²⁶¹⁰ L'exdirector de *La Vanguardia* també recorda l'assistència durant els primers mesos d'exili a una tertúlia variada d'intel·lectuals catalans i castellans a casa de López-Llausàs, on s'hi trobaven José Ortega y Gasset, el doctor Gustavo Pittaluga, el filòsof Manuel García Morente, August Pi i Sunyer o Joan Estelrich, implicat en l'activitat antirepublicana de Cambó. Segons escriu Gaziell deu anys després a les *Meditacions en el desert*, en aquelles reunions es va parlar d'una possible revista representant dels espanyols que es trobaven *au-dessus de la mêlée*.²⁶¹¹ De la Tercera Espanya, en la qual Hurtado hi tenia un paper principal, tal com recordava Mercè Devesa, la vídua de Josep Maria de Sagarra a Lluís Permanyer.²⁶¹²

D'aquestes i d'altres hipotètiques trobades a Barcelona escrivien: «En un racó del cafè La Rotonde, de París, s'hi reuneix diàriament una penya presidida per Alcalà-Zamora, Miquel Maura i Amadeu Hurtado. Al voltant d'aquesta constel·lació hi acudeixen, amb més o menys assiduitat, uns satèl·lits que responen als noms de Marañón, Ortega y Gasset, Millàs-Raurell, Gil Robles, Gaziell, Pere Comes, Pérez de Ayala, López Llausàs, Odó Hurtado, Joan Tomàs, Melcior Font, Rossend Llates, Manuel Fontdevila, Chaves Nogales, Grau-Sala, Manuel Brunet, Molins i Fàbregues, Puig i Ferrer, Josep M. Massip, Eduard Borràs i molts d'altres que el dia que hi acudissin tots no cabrien en el cafè i encara en quedarien per a omplir el Vel d'Hiv».²⁶¹³ L'escena, se suposa, l'havia relatat un vell cambrer del cafè de Montparnasse a la redacció de *L'Esquella de la Torratxa*, que en mans de dibuixants, ninotaires i redactors de l'UGT vivia els darrers mesos de la seva gloriosa sàtira intentant fer acudits de la guerra i l'exèrcit que pocs mesos després ocuparia la ciutat. El titular es preguntava retòricament: «Feixistes? Republicans?» i responia a l'uníson «Fugitius!». També l'anarquista *Solidaridad Obrera* inclou Hurtado a la seva «Galeria de Hombres “Ilustres”» i no dubtava a escriure: «¿Es también embajador? ¿O cónsul? ¿O está en desempeño de “misiones secretas”? Para

---

²⁶¹⁰ LLANAS, M. *op. cit.* p. 267. Gaziell també recorda com a habituals al seu pis de la Rue Faraday al dibuixant Pere Ynglada, que ja vivia a París de feia anys i la seva esposa Georgette Guillot, la pintora Olga Sakaroff i el seu marit Otto Lloyd, nebot d'Oscar Wilde, el jurista Albert Bernis, el diplomàtic i poeta Jaume Agelet, el fabricant Pere Luandra i el periodista basc Juan Aramburu. GAZIEL. «Viatge a Colòmbia» dins *op. cit.*, 1970. p. 1355.

²⁶¹¹ GAZIEL. *op. cit.* 2018. p. 41

²⁶¹² PERMANYER, Lluís. *Sagarra vist pels seus íntims*. Barcelona: La Campana, 1991.

²⁶¹³ «Una tarda a La Rotonde. Feixistes? Republicans? Fugitius!!!». *LET*, 19 de juliol de 1938.

nosotros, los trabajadores de verdad, es un “hombre ilustre”; es decir, un fugitivo».²⁶¹⁴ I
ahora, des de Burgos, el setmanari *Destino*, fundat pels falangistes catalans, també se’n
recordava de «aquel petulante Amadeo Hurtado, mecenas de los Sin-Blanca –raza muy
próxima, aunque brote en los invernaderos del Ateneo, de los Sin-Dios, que es una de sus
variantes»,²⁶¹⁵ mentre que *Domingo* de Sant Sebastià acusava Hurtado de ser «la siniestra
eminencia gris de Cataluña».²⁶¹⁶

Envoltat de vells amics i correligionaris, convençut de la dimensió internacional
del conflicte espanyol en el context previ a la Segona Guerra Mundial –amb el suport
alemany i italià a l’exèrcit franquista i el creixent poder comunista entre les forces
republicanes, amb la subsegüent dependència soviètica– Hurtado va adonar-se que la
forma d’aconseguir la pau era arrossegar a les potències democràtiques, França i
Anglaterra a una intervenció en forma de mediació internacional. Aquestes temptatives
ja les havia començat el seu amic Claudi Ametlla, aprofitant els canals ben propers al
poder d’Havas, fet que li havia permès parlar amb el líder radical-socialista Camille
Chautemps, expresident del govern francès i en aquell moment ministre d’Estat del
govern del Front Popular de León Blum, a qui ja havia avançat la idea d’una mediació
internacional, sense obtenir cap èxit,²⁶¹⁷ abans de l’entrada en escena d’Hurtado.
L’exdirigent d’ACR no s’hi va acabar d’implicar fins l’arribada a París del seu fill Odó,
que havia estat apartat del Consell Permanent de l’Ajuntament de Barcelona en ésser
substituït aquest per la Comissió Gestora que van nomenar els nous dirigents: «Reduït a
la posició passiva de membre de l’Assemblea Municipal, va accedir amb recança al meu
prec de no impedir per una funció tan insignificant l’acció que em frisava de desenrotllar,
va deixar la plaça al suplent i passà a reunir-se amb mi» (pp. 961-962). La intervenció
d’Hurtado va donar nou impuls a l’operació de mediació endegada per Ametlla, i
l’advocat va esdevenir el principal capdavanter:

Des de les converses inicials vaig poder observar la visible sorpresa que causava poder
parlar de la República espanyola i de la seva guerra sense un interès exclusivament
partidista i sense exigir adhesions ni intervencions que a tothom repugnaven per

---

²⁶¹⁴ «Amadeo Hurtado o la “Juricidad” Catalana». *SO*, 11 de juny de 1937.

²⁶¹⁵ R. «Companys se está entrenando». *Destino. Semanario de la Falange Española Tradicionalista y de las JONS*, núm. 38. 20 de novembre de 1937.

²⁶¹⁶ «Reflejos: Gaziél o la amistad». *Domingo*, 4 d’abril de 1937.

²⁶¹⁷ El periodista i exgovernador civil de Girona i Barcelona, llavors diputat elegit dins les llistes del Front Popular, Claudi Ametlla dedica tot un capítol a la «Mediació en la guerra». AMETLLA, C. *op. cit.* 1983. pp. 153-163,

perilloses, sinó amb l'únic fi de salvar la pau al nostre país, que podia ésser la pau d'Europa. Però el més sorprès era jo de trobar moltes portes obertes amb una inesperada simpatia. No he d'explicar les incidències d'aquella acció oficiosa aïllada perquè no pretenc donar-li més importància de la que tenia d'un simple propòsit d'informar amb una objectivitat que semblava impossible però que era indispensable. El gran nombre de polítics espanyols en actiu que havien passat la frontera, o bé s'abstenien per temor a perills més o menys imaginaris, o bé sentien de sobte envers les representacions oficials del nostre país un respecte que en un revolt de la tragèdia havien perdut i que podia habilitar-los per a noves funcions (p. 962).

Per contra, el memorialista tenia com a punt a favor el fet de «no tenir personalment res a veure amb les nostres coses polítiques des de cap posició representativa, sense altre títol que el d'ésser fill del país, desproveït de tot càrrec petit o gran de responsabilitat, em semblava una situació molt útil per fer sentir una veu de l'Espanya que només tenia en la guerra la participació de sofrir-la» (p. 962). A més, el mateix Hurtado confessava la dificultat dels governs republicans per entendre's amb els seus homòlegs de França i Anglaterra, principalment, i en captessin el que anomena «estat d'esperit»: «La seva posició necessàriament partidista, dintre l'obsessió aclaparadora del problema interior, els impedia fer-se compte de la posició dels governs estrangers davant l'opinió pública del respectiu país, mentre aquests Governos per la seva part s'abstenien de parlar-los amb sinceritat per no ferir una obcecació que creien tan natural en els espanyols com en ells hauria estat absurda» (p. 961). Sobre aquest nou impuls de la idea de la mediació endegada per Amadeu Hurtado, Claudi Ametlla relata:

Unes setmanes després de la meua sortida de Barcelona, emigrava també Amadeu Hurtado, l'amic de qui tan sovint he parlat en aquestes pàgines i amb qui tantes afinitats m'unien. Què és el que féu Hurtado tan bon punt instal·lat a la capital francesa? Doncs, el mateix que jo, però en major escala, amb més autoritat i major continuïtat: parlar amb governants, polítics i periodistes, tractant de decidir-los per a una política de mediació en la guerra d'Espanya.

No ens havíem posat d'acord respecte a aquesta iniciativa, no n'havíem parlat concretament, ni ell sabé la meua partida ni jo la seva. ¿Però quina extraordinària comunió d'idees se'ns va ocórrer a tots dos la mateixa gestió, no realitzada, que jo sàpiga, en aquesta primera etapa de la guerra, que és quan calia que fos feta, per cap altre polític espanyol dels molts que visqueren fora del país durant la guerra? I entre aquests desterrats voluntaris o forçosos, encarregats alguns de funcions més o menys oficials, no mancaven exministres, exconsellers de la Generalitat i altres personatges que gaudien de la

confiança dels governs i més idonis, per tant, per a acomplir una missió d'aquesta delicada naturalesa!

Un mes més tard, instal·lat jo també amb els meus a París, reprenia aquestes gestions, ara d'acord i sota per mi la gustosa direcció de Don Amadeu, ara pidolant a les grans potències una pau que estàvem segurs que el país volia amb el més gran afany, que el país necessitava amb la més greu fretura.²⁶¹⁸

Com advocat de companyies franceses i amb el seu passat polític, Amadeu Hurtado sempre havia tingut bons contactes a París. Acompanyat del seu amic Ametlla van visitar el Quai d'Orsay, on els va rebre el ministre Yvon Delbos i van tenir l'oportunitat d'intercanviar impressions amb el seu cap de gabinet el professor Henri Laugier, i el secretari general Jacques Fouques-Duparc. Hurtado dona notícia d'aquesta trobada en una carta adreçada al cònsol francès a Barcelona Jean Trémoulet, a qui l'advocat mostrava el seu agraïment per haver-lo ajudat a ell i als seus, presumiblement per aconseguir arribar a París: «Hier, avec M. Ametlla, nous avons eu l'honneur d'être reçus par M. Laugier, qui a eu l'obligeance de nous présenter à M. le Ministre Delbos. Nôtre entretien a été un peu long, mais je ne crois pas que M. le Ministre partage mon point de vue sur les affaires de l'Espagne. Ça viendra».²⁶¹⁹ Per Ametlla sabem que els dos vells amics també mantenien estretes relacions amb influents periodistes, com Jean Piot, el director de *L'Oeuvre*, periòdic seriós i respectat en mitjans oficials,²⁶²⁰ fundat per Gustave Téry i considerat per Xammar com el predilecte d'«un públic semintel·lectual compost no pas d'imbècils, sinó de directors de vendes, gerents d'empreses, advocats i metges de clientela mitjana» que estaven convençuts «que a ell, amb rodes de molí no el feia combregar ningú. Beure a galet era bo pels altres, però al “lecteur de *L'Oeuvre*” li agradava veure amb got i amb ple coneixement del que bevia».²⁶²¹ L'historiador i polític Claudio Sánchez Albornoz, que havia estat ambaixador a Lisboa, dona compte d'una trobada al Boulevard Raspail amb Amadeu Hurtado:

- Albornoz, Madrid no caerá. Es la ocasión de negociar la paz.
- Yo ya he iniciado una gestión por intermedio de la Cancillería argentina.

---

²⁶¹⁸ AMETLLA, C. *Op. Cit.* 1983. Pàg 158-159.

²⁶¹⁹ Carta d'Amadeu Hurtado a Jean Trémoulet. París, 15 d'octubre de 1936. A: GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. *Humanitarisme, consolats i negocis bruts. Evacuacions a Barcelona (1936-1939)*. Barcelona: Editorial Base, 2021.

²⁶²⁰ AMETLLA, C. *Op. Cit.* 1983. Pàg 159.

²⁶²¹ XAMMAR, E. *Op. Cit.* 2007. P. 422.

- Yo otra en el Quai d’Orsay.
- Muchos amenes llegan al cielo. Pero, temo que no logremos nada. Son feroces los odios. Largo Caballero ha hecho unas declaraciones tremendas hablando de exterminio. Y no dudo de que, en el otro lado, lo desean aún más vivamente. Nuestros compatriotas se han vuelto locos. Yo no lo estoy. Busco trabajo. Pero prefiero la miseria a participar ni siquiera indirectamente en la matanza.²⁶²²

El seu fill Víctor, en un mecanoscrit inèdit en forma de pròleg a un projecte sobre *Les iniciatives de pau negociada durant la guerra civil*, comenta com des de Ginebra ell va tenir l’oportunitat de viure de prop dues d’aquestes iniciatives: «Per una banda, les gestions empreses pel meu pare a París, recolzats per un grup d’amics molt influents en el partit radical-socialista francès, partit que ocupava el Ministeri d’Afers Estrangers en la persona d’Yvon Delbos. Per una altra banda, el pensament polític del President Azaña que, malgrat ésser poc escoltat pels que tenien l’obligació de prestar-hi més atenció, va tenir molta transcendència en un moment concret».²⁶²³ Sobre el seu pare, assegura que «el seu passat, els seus escrits i parlaments que acreditaven un profund coneixement de la realitat espanyola, la seva independència en aquell moment de qualsevol partit polític, en feien un conseller ideal per a comprendre el conflicte espanyol i estudiar una acció convenient. No és, doncs, d’estranyar que els polítics francesos afins al seu pensament se l’escoltessin i tinguessin en compte el seu criteri per jutjar la situació d’Espanya». D’aquesta manera, «això li va permetre, ja en el mes de novembre de 1937, de tenir una conversa amb Yvon Delbos i de sotmetre-li un informe sobre la situació espanyola i les seves repercussions internacionals en el qual acabava aconsellant una iniciativa de pau». Tot i que a l’original figura aquesta data (anotada en llapis i ratllat el mes d’octubre que s’havia escrit originalment a màquina), sabem per la carta anteriorment referida a Trémoulet que Hurtado ja va poder parlar amb Delbos el 14 d’octubre del 36. Més endavant, es sobreentén que es refereix, efectivament, a l’octubre de 1936, quan Amadeu Hurtado va començar les seves gestions. Com escriu Víctor Hurtado:

La meva relació amb en Rivas Cherif, que havia conegut a la redacció del setmanari *Mirador*, es va reforçar durant l’Assemblea de la Societat de Nacions del mes de setembre de 1936 i sovint ens trobàvem a la Secretaria de la Delegació espanyola a la SdN establerta al Consolat General d’Espanya a Ginebra. Fou en una de les nostres converses del mes de novembre que Rivas em va donar a conèixer en termes generals el pensament

²⁶²² SÁNCHEZ ALBORNOZ, Claudio. Anecdótico político. Barcelona: Ed. Planeta, 1976. P. 220-221.

²⁶²³ HURTADO, Víctor. *Les iniciatives de pau negociada durant la guerra civil* (mecanoscrit inèdit). AAH.

del seu cunyat, el President de la República. Azaña estava molt preocupat per la sort final de la guerra i creia que la millor opció seria una acció de França i Anglaterra per posar-hi fi. Confidència per confidència, li vaig exposar aleshores la posició del meu pare i la seva conversa amb Yvon Delbos, en aquell moment Ministre d'Afers Estrangers de França. Crec, àdhuc, si ni m'equivoco, haver-li comunicat la nota que el meu pare havia redactat per al Quai d'Orsay.

Com a resultat d'aquesta conversa amb Rivas, li vaig suggerir que anés a París a veure el meu pare, que potser li podria donar més detalls sobre la posició del Quai d'Orsay. Rivas, no sé si amb el previ acord el seu cunyat o no, va acceptar la meva suggerència, i a finals de mes es reunia amb el meu pare a París en un viatge al qual el vaig acompanyar.²⁶²⁴

Al llibre *Retrato de un desconocido (La vida de Manuel Azaña)*, Rivas Cherif en dona una visió lleugerament diferent, quan parla de la reunió de l'Assemblea de la Societat de Nacions l'any 1936:

Por entonces fue nombrado vicecónsul al lado mío Víctor Hurtado, hijo de don Amadeo, el consecuente republicano catalán. Antes de ser nombrado, y no se diga después, se afanó Víctor Hurtado en ofrecer por mi conducto al presidente los buenos oficios de su padre, que retirado a París, decía conforme en todo con el criterio presidencial. Para ponerlo en práctica, en lo que hacía a las relaciones suboficiales, que pudiéramos decir, de nuestro Gobierno con el de la República francesa, se creía en mejores condiciones que nadie por su mejor conocimiento de los medios políticos de París.

Cuando a sabiendas de lo que iba a contestarme, le transmití el recado al Presidente, agradeció la opinión del «saboyano», nombre que para entendernos le dimos sin ponernos de acuerdo propiamente, trayendo a colación la dinastía de Saboya, que en la historia de España representa únicamente el nombre de Amadeo.²⁶²⁵

Al text referit, Víctor Hurtado desmenteix que fos un oferiment, ni que el seu pare es cregués en millors condicions, sinó que tan sols va voler mantenir informat el President de les seves gestions, via el seu cunyat i confident: «Jo donava compte a Rivas Cherif de les cartes i notes que rebia del meu pare i ell les devia comentar amb el President en llurs comunicacions telefòniques diàries; però mai no em va dir, ni jo li vaig demanar, el que pensava el president. Si ell m'informava del pensament del President era tot parlant de la situació general a Espanya i al món, mai en relació amb les gestions del meu pare».²⁶²⁶

---

²⁶²⁴ *Ibidem*.

²⁶²⁵ RIVAS CHERIF, Cipriano. *Retrato de un desconocido (La vida de Manuel Azaña)*. Barcelona/Buenos Aires/Mèxic DF: Ediciones Grijalbo, 1979. p. 274

²⁶²⁶ HURTADO, Víctor. *op. cit.* p. 7

Víctor Hurtado parla, en el document mecanografiat al qual ens hem referit, de la seva relació amb Rivas Cherif i l'amistat entre ambdues famílies, així com les dificultats que es van trobar a Ginebra:

En realitat érem dos exiliats en el món de la diplomàcia, formats en un ambient de llibertat de moviments poc adient amb les nostres funcions. Rivas, d'una extensa cultura literària, membre brillant d'una societat literària tan viva com la de Madrid en aquella època, home de teatre fins el moll dels ossos, era d'una vivacitat d'esperit extraordinària, facultats que no s'adiuen gaire amb les que requereix la formació d'un bon diplomàtic, atent solament a ésser el portaveu del pensament del seu govern sigui el que sigui, sense donar gran marge a la fantasia.

Aquesta personalitat de Rivas Cherif, que per a mi, format no sols en l'ambient polític sinó també en l'ambient literari i artístic de Barcelona, resultava molt atractiva, era, en canvi, molt mal vista pels homes que portaven la política exterior d'Espanya en aquella moment: Pablo de Azcárate, ambaixador a Londres, Álvarez del Vayo, ministre d'Estat, Araquistáin, ambaixador a París i Fabra Rivas, ambaixador a Berna. Tots ells eren oposats al pensament del President, en aquell moment aïllat a Barcelona i sense contacte a penes amb el govern. I no van tenir cap escrúpol a negligir la presència de Rivas al Consolat de Ginebra al qual estava agregada la Delegació Espanyola a la S.D.N., bo i considerant-lo una antena poc convenient del President situada al bell mig d'un lloc important de la política internacional.

Això feia que la nostra vida diplomàtica fos una mica estranya. Relligats a una font d'informació de primer ordre gràcies a les converses telefòniques de Rivas Cherif amb el seu cunyat, en les quals s'expressaven amb tota llibertat parant tan sols una mica d'esment a les possibles escoltes telefòniques, que eren ben reals. Situats, com he dit, en un lloc important de la política internacional, vivíem una mica aïllats del món oficial per tot el que es referís a la política internacional del govern. És a dir, que dúiem plenament a terme la funció consular, però no la de Secretaria Permanent de la Delegació Espanyola a la S.D.N. ja que aquesta Delegació ens tenia marginats. El que no ens impedia, naturalment, de seguir de prop i comentar la situació internacional des del nostre mirador privilegiat.²⁶²⁷

Cal destacar que, en l'abundosa correspondència entre París i Ginebra, pare i fill utilitzen noms en clau per referir-se als principals personatges: el president del Govern Juan Negrín era anomenat «Cabot»; el ministre d'Afers Exteriors José Giral, «Domingo»;

---

²⁶²⁷ HURTADO, Víctor. *op. cit.* pp. 7-8.

el seu successor Julio Álvarez del Vayo, «Roca»; Azaña, «Grau», Companys, «Casas»; Mussolini, «Fernández»; Hitler, «Pintó»; Delbos, «Triana», el seu homòleg britànic Eden, «Romagosa»... «Rosselló» era el nom sota el qual pare i fill es referien a Rivas Cherif.²⁶²⁸ Un Rivas que el seu subordinat al consolat de Ginebra lloa en el seu pròleg inèdit sense saber que en comunicacions amb el Ministeri d'Exteriors demanava insistentment el trasllat d'Hurtado per diverses raons:

En primer lugar, tiene sin duda dificultades de dinero, traducidas en una deuda con la caja del Consulado que lejos de disminuir aumenta paulatinamente. En la actualidad asciende a dos meses y medio del sueldo. La señora de Hurtado, educada en Ginebra, tiene aquí sin duda compromisos sociales que en otra parte le sería más fácil eludir, sobre todo si el traslado se hiciera ascendiendo a Hurtado a la categoría inmediatamente superior de Secretario de Segunda Clase. [...] Se me ocurre que pudiera ser Víctor Hurtado, cuyas condiciones excelentes y podo habito de trabajar, le hacen quizá más apto para funciones sociales propias de un Secretaría de Embajada o Legación.²⁶²⁹

Però la raó fonamental de la sol·licitud de trasllat era la desconfiança de Rivas Cherif:

Víctor Hurtado salió de Barcelona a petición mía por deseo de don Fernando de los Ríos, para una función accesoria en la Asamblea del año pasado en Ginebra, donde se esforzó en demostrar su utilidad tanto como este año manifiesta su desgana por las condiciones de inferioridad en que le parece estar de mero vicecónsul. Insisto además en la conveniencia de que se le separe lo más posible de su padre, residente en París, en calidad de republicano «vergonzante» aunque con ínfulas de árbitro de la contienda española. Cuando hace un año exponía yo los inconvenientes de que siguiera aquí el a la sazón Vicecónsul, no se me hizo caso. El Vicecónsul campa con los facciosos en Biarritz. No digo tanto de este; pero me permito insistir de acuerdo con el parecer de don Ángel Ossorio, en que sea trasladado.

Per altra banda, el Servicio de Espionaje del Noroeste de España, SIFNE, fundat pel dirigent de la Lliga Josep Bertran i Musitu, tenia ben vigilats els moviments d'Hurtado i els seus fills, amb agents infiltrats en el seu cercle, com el periodista Carles Sentís.²⁶³⁰

---

²⁶²⁸ Document d'equivalències conservat juntament amb la correspondència. AAH.

²⁶²⁹ Carta de Rivas Cherif sobre el Vicecònsol a Ginebra, Víctor Hurtado. MAARE RE. 133.

²⁶³⁰ Un tema profusament tractat i documentat per GUIXÀ, J. *op. cit.* Sobre la qüestió de Sentís, Xammar en parla sense identificar-lo —«un periodista català de segon ordre, convertit avui en personatge de tercer ordre»— a les seves memòries, XAMMAR, E. *op. cit.* 2007. p. 414. Sentís sí que s'identifica exculpant-se a les seves memòries, SENTÍS, Carles. *Memòries d'un espectador*. Barcelona: Edicions La Campana, 2006. Pàg. 144-148. Quan es van publicar aquestes darreres la qüestió va ressuscitar amb articles creuats entre Amadeu Cuito, net d'Amadeu Hurtado i amic de Xammar, amb CUITO, Amadeu. «Unes memòries de Carles

Com a mostra, l'informe del SIFNE de 17 de de desembre de 1936, que fa referència als contactes del jurista republicà Santiago Gubern, exiliat a Marsella, amb el grup d'Hurtado.²⁶³¹ En una nota del 8 de febrer de 1937, es destaca que: «la Oficina Comercial de la Embajada roja en París hay MARTÍ ESTEVE [...], AMADEO HURTADO, [...], y sus hijos ODÓN [...] y VÍCTOR [...] y su yerno FERNANDO CUITO [...], todos ellos significados de la Acción Catalana».²⁶³² Una altra nota, datada a Biarritz el 9 de febrer del mateix any, afirma:

La familia de AMADEO HURTADO –véase notas 3699 y concordantes– se encuentra mal en el ambiente de hampa en que se vive en la Embajada y Oficina comercial roja, y manifiesta deseos de separarse del mismo para inhibirse al menos de sus contactos anteriores, creyendo justificadamente imposible aproximarse a los elementos nacionales.

Por otra parte cree que es imposible que se produzca una victoria absoluta de los nacionales sobre los rojos y por ello acaricia la idea de una intervención de Inglaterra y Francia que, ante el agotamiento de los combatientes, impusieran una paz moderada, igualmente distante del comunismo que del fascismo. Dicen que España representa en el mundo internacional lo que Cuba o Méjico. Una situación en la que finalmente tendrán que intervenir las naciones vecinas.²⁶³³

Un llarg informe de la SIFNE, que Guixà atribueix a l'escriptor Josep Pla, i datat a Biarritz el 3 de febrer del 1937, però elaborat a partir de les converses dels agents amb refugiats com el periodista i polític Joan Sarradell i Farràs, l'escriptor Josep Maria de Sagarra o el periodista portuguès António Ferro a Marsella –«centro de paso y de permanencia de muchos refugiados rojos españoles, y de extranjeros que vivían en España»– i centrat en la posició de la maçoneria espanyola i francesa sobre la guerra, assegura:

El primero era grado 32 de la Masonería Española, el segundo –Sagarra– no es ciertamente masón, pero en su conversación reflejó exactamente el criterio de los refugiados de izquierda catalana que rodean en París a AMADEO HURTADO (Ametlla, Moles, Martí Esteve, Xammar, España, Gassol, Puig y Ferrater y Duran y Reynals), y el tercero FERRO de la nota de hoy y misma procedencia, es conocido en Madrid en todos los ambientes periodísticos y parlamentarios de la última etapa.

Sentís». *El País*, 4 de gener de 2007, replicat pel vell periodista. SENTÍS, Carles «Eugeni Xammar a les memòries de Carles Sentís». *El País*, 18 de gener de 2007.

²⁶³¹ Document cedit per Josep Guixà.

²⁶³² Arxiu General Militar d'Àvila. Caixa 2467. Carpeta 2. Transcripció cedida per Josep Guixà.

²⁶³³ SIFNE. 1041. Document cedit per Josep Guixà.

Además, esta nota resume informaciones que son resultado de conversaciones con izquierdistas notorios como Portela, Sánchez Román, Rodríguez Pérez, Calviño, Faustino Bellver, Gubern, etc.

En la Masonería española hay que distinguir dos matices: el matiz de los multimillonarios como Portela que es masón «durmiente» y por ello tiene una posición muy comprensiva frente a la política nacional; y los Masones «activos», los cuales estén sirviendo de agentes conscientes de Delbos y Eden. Con el primero HURTADO tienen una gran amistad, de manera que éste es consultado en toda la política que Francia hace en España. AMETLLA, exdirector de la Agencia HAVAS en Barcelona, tiene por este hecho, una gran posición periodística e informativa en París.

A juzgar por lo que dice esta gente, la guerra en España no puede terminar más que en una mediación.

[...]

Creer que la mediación en la guerra española es factible porque existen de una parte y de otra, dos víctimas propiciatorias (Falange y CNT), sobre cuyo sacrificio podrían concentrarse todos los elementos de tipo moderado (desde Gil Robles a Azaña y desde Goicoechea a Besteiro) de España. Afirman que Francia e Inglaterra tienen el mismo criterio porque estos dos países no tolerarán nunca, ni una dictadura roja ni una dictadura blanca que entregue a España a la finanza alemana ni a la preponderancia política de Italia.

[...]

Afirman que Alemania e Italia que hace unas semanas consideraban extravagante a todo dialogo este proyecto, no tienen en este momento insolubles argumentos contra el mismo. Se hace gran caso en estos ambientes de un artículo aparecido en *La Tribuna* de Roma, según el cual puede triunfar el general Franco sin que Azaña sea eliminado de la política española.

Este es en definitiva el proyecto y un resumen de las actuaciones de la Masonería en este momento.

Como se ve, esta actuación se confunde con la política internacional que, respecto a España, hacen Francia e Inglaterra.

El deseo de terminar la guerra con una mediación es evidente.

És interessant veure què diu l'Hurtado memorialista sobre aquestes iniciatives de mediació:

La guerra no m'havia fet abandonar la idea antiga i persistent, ja recordava amb ocasió de les meves darreres converses amb Alcalá-Zamora, que l'única força amb què havia de comptar la República si volia contenir o frenar les protestes i les revoltes inacabables, era la voluntat de la gran massa nacional, manifestament cansada de les baralles partidistes, i creia en conseqüència que el problema del moment consistia a posar a prova aquesta força enfront de la guerra civil. Estava persuadit que si la gent del meu país, atesa per una guerra que imputava en gran part a intervencions estrangeres per motius incompresos i fora del seu abast, arribava a veure que les potències europees barrejades en el nostre conflicte es decidien a intentar amb un gest espectacular tornar-li la pau, se sentia deslliurada d'un pes enorme i cap dels partits combatents no tindria prou força per resistir la gran onada del sentiment pacifista del poble.

Conjugant aquesta idea amb la de no proposar res que no fos una humiliant immixció estrangera en els nostres afers interiors, sinó el plantejament d'un problema exclusiu d'interès internacional, em vaig permetre d'indicar una iniciativa que va ésser ben acollida, estudiada i portada a un començament feliç d'execució (p. 963).

D'aquest llarg informe d'Amadeu Hurtado per al Ministeri d'Afers Exteriors, se'n conserva còpia al seu arxiu, així com altres textos i esborranys que van circular per les ambaixades i mitjans diplomàtics francesos i anglesos. Des del punt de vista republicà, l'ambaixador a París Àngel Ossorio y Gallardo –amb qui Rivas Cherif i Hurtado coincidirien en la inauguració del pavelló espanyol de l'Exposició Internacional de París el 13 de juliol de 1937,²⁶³⁴ escrivia una setmana abans d'aquest acte al ministre d'Estat José Giral una carta on assegurava que:

Según me informan, los pacifistas españoles están divididos en dos grupos: uno, caracterizado por Don Amadeo Hurtado, quiere la salvación de la República y el respeto de su presidente y de la Constitución. El otro, puede reputarse personificado por el Profesor de Oviedo Don Alfredo Mendizábal, joven muy inteligente del grupo de muchachos mauristas que me siguió siempre en mis campañas políticas pero que ahora es de los que han tomado la posición de «ni con los unos ni con los otros». Habiéndonos visto aquí en algunos de mis viajes cuando yo estaba en Bruselas, ahora no ha venido todavía a visitarme.

Me dicen que al lado de Hurtado están Miguel Maura, Ventura Gassols, España antiguo consejero y otros. Parece que han redactado un plan que Hurtado deberían presentar a

---

²⁶³⁴ «Inauguración del Pabellón Español en la Exposición de París: Un magnífico discurso del señor Ossorio y Gallardo». *EL*, 14 de juliol de 1937.

Chautemps si éste lo hubiera citado, pero no lo ha hecho todavía. Me dicen que éste está un poco enfriado con ellos y ellos algún tanto molestos.²⁶³⁵

En una anterior comunicació amb el seu superior Giral, el mateix Ossorio volia resumir el pensament d'Hurtado:

No es verdad que en España haya ni militarismo ni revolución. Nos hacemos ilusiones jactanciosas. En España juegan su partida, como podían jugarla en otra parte, Alemania e Italia, contra otras dos, Francia e Inglaterra. Lo que tenemos que hacer es convencerlas de que se vayan a jugar a otra parte.

Es imposible la victoria ni por un lado ni por otro. No hay, pues, más solución que una paz rápida. Nuestra guerra no interesa absolutamente a nadie en el mundo. En cuanto se entiendan aquellos cuatro pueblos, en España no pasará nada. De ningún modo Francia se meterá en la guerra. Todo lo que aquí se hace de mítines y movimientos populares es una simple farsa.

Diplomáticamente no hemos hecho más que ponerles dificultades, siguiendo una política alternativa, es decir, de intransigencia unos días y de petición de arreglo, otros. Bélgica podría aproximar a los cuatro pueblos en un segundo Locarno; con lo cual se acabaría la guerra. Tenemos, pues, que seguir al lado de Francia y de Inglaterra, aguantando con resignación sus desvíos y persistiendo con constancia en llegar a un arreglo.²⁶³⁶

Ossorio, apuntava al final d'aquest resum: «Confieso que no he conseguido entender el pensamiento de Hurtado. Sus afirmaciones son desconcertantes. Quizá provienen de que Hurtado solo sabe lo que ignoramos todos los demás. Me ha prometido entregarme una nota extensa que ya remitió al Ministerio en el mes de febrero y de la que supone no habrán hecho caso. Tan pronto como llegue la enviaré». «Una indiscreción inexplicable» (p. 963) sobre aquests moviments preliminars, potser deguda a un Alcalá-Zamora amb qui Hurtado mantenía una llarga amistat i que volia el seu protagonisme, «va ferir susceptibilitats probablement angleses que van fer aturar en el transcurs de les hores d'un matí les informacions sensacionals de la premsa i de la ràdio sobre la iniciativa començada» (p. 963). Com explica Hurtado:

La notícia, però, havia arribat a Barcelona en una de les emissions de primera hora de la ràdio francesa, escoltada per un nombre molt reduït de persones, i va ésser prou per

---

²⁶³⁵ Carta d'Ángel Ossorio y Gallardo, ambaixador a París, al ministre d'Estat, José Giral. París, 7 de juliol de 1937. AHN.

²⁶³⁶ Document d'Ángel Ossorio y Gallardo, ambaixador a París, al ministre d'Estat, José Giral. París, 10 de juny de 1937. AHN.

estendre's ràpidament per tota la ciutat i provocar unes manifestacions espontànies i exaltades a favor de la pau que es considerava oficialment proposada. Les autoritats, impressionades per l'espectacle inesperat, van voler atribuir-lo a un fals rumor local escampat de mala fe. Però aquestes manifestacions van causar prou efecte on podien fer-lo per justificar les previsions que havien inspirat el pla momentàniament fracassat, i en el Consell de la SDN que tenia lloc al cap de pocs dies en presència de la representació d'Espanya, els delegats d'Anglaterra i de França sense parlar en concret d'aquell primer intent, van ésser més explícits que mai sobre el propòsit comú de donar una solució de pau a nostre país, glosant a la seva manera les mateixes idees que havien jugat en la iniciació dels darrers incidents (p. 963).

El bombardeig per part de l'aviació republicana pilotada per aviadors russos del creuer alemany *Deutschland* en aigües de Mallorca, i la revenja alemanya bombardejant la ciutat d'Almeria, va fer saltar d'alarma d'un conflicte internacional i va tancar les portes a aquelles iniciatives de pau: «Així va acabar enmig d'una gran alarma de guerra internacional no solament la iniciativa a què he volgut al·ludir, sinó tot altre intent de precipitar la pau d'Espanya, mentre jo confirmava la convicció que el veritable motiu internacional de la nostra guerra era fer-la durar indefinidament a fi de tenir obert en permanència un centre d'agitació revolucionària al flanc de França amb vista a futures empreses» (p. 964). De tota manera, sembla que les gestions d'Amadeu Hurtado es van allargar fins al final de la guerra, com recorda Ametlla:

Jo me'n vaig desenganyar aviat; no així el meu amic, el qual va prosseguir tot sol i amb una tenacitat a prova de repulses una feina tan poc prometedora, matisant la proposta, suggerint les festes de Nadal per a una treva, creient, deia, que si hom deixava de lluitar vuit dies el combat ja no podria ésser reprès; aprofitant qualsevol incidència de la guerra o de la política internacional per a insistir en el tema. Admirable perseverança la de l'admirable amic! Dels dos anys i mig que durà la guerra, va passar-se'n dos maldant per aquella noble dèria!²⁶³⁷

Víctor Hurtado va escriure al pròleg del seu projecte d'estudi inèdit sobre la qüestió: «És natural, doncs, revisar després, a la llum de nous documents, tot el procés polític per tal de rectificar suposicions que han resultat errònies o aclarir punts que oferien dificultats d'interpretació. Respecte a les iniciatives de pau i treva a què em refereixo, queden fins i tot ara molts punts per aclarir. Per això penso que els historiadors futurs estaran en situació de veure més clar el conjunt del procés polític que jo, que el vaig viure.

---

²⁶³⁷ AMETLLA, C. *op. cit.* 1983. pp. 159-160.

Les meves paraules d'avui s'han de prendre, doncs, només com a contribució a investigacions futures sobre el mateix tema». Seguir el fil suggerit per ell és un propòsit que s'escapa d'aquest estudi però ens comprometem a seguir, convençuts que, seguint el camí obert, podem aportar nova llum a un tema apassionant,²⁶³⁸ així com els seus anys d'exili que pel seu abast desborden els propòsits d'aquest treball.

Anys després, passada la Segona Guerra Mundial i l'alliberament de la capital francesa, Amadeu Hurtado era convidat a participar a l' *Ofrena a París dels intel·lectuals catalans a l'exili* i escrivia encara des de París:

Després he vist París en diferents aspectes de la seva complexitat. Des dels medis de la política i dels negocis fins a les manifestacions d'una espiritualitat tan densa. I per últim, hi he viscut com desitjava de noi. El que no havia previst era la vida que m'hi esperava de vell. Ciutat acollidora com cap altra, hi he tingut sempre la sensació d'ésser a casa perquè és la casa de tothom, però l'ésser lloc d'exili minva el plaer de la més brillant de les estades. Jo no era com els veïns que saludava pel carrer. Ells continuaven aquella mateixa història que un dia vaig sentir reviure barrejat amb tots, mentre que en trobar-los de nou, jo portava damunt la marca massa ostensible d'una forasteria que no s'havia aixecat mai entre nosaltres per a fer-nos saber que érem estranys. He passat per les seves amargors i per les seves penes fins a fer-me oblidar les pròpies que no em semblaven tan grans, i he assistit a l'hora memorable del seu renaixement. Més tard, sempre en condició d'espectador silenciós, he vist com París, que una gent turmentada creia mortalment caigut, tornava enmig d'un remolí d'inquietuds i d'esperances, d'atuïment o de passió, d'angúnia o de coratge, a reprendre el seu lloc encara irremplaçable del més humà dels guies del món.

No sé si el destí em té reservat el reposar per a sempre en terra francesa. Serà que la meua terra no m'haurà volgut. I és per ella que he estimat París. Perquè per fosques que semblin les diades futures que no veuré, i per monstruoses que es prevegin les hores zoològiques de l'esclat de noves discòrdies, el meu poble, com els altres de la seva noblesa espiritual, pot esperar que tornarà tothora a ésser un valor d'humanitat mentre resti vivent, enmig d'ells, el geni secular que ha creat París.

---

²⁶³⁸ Sobre la qüestió destaquen les recerques de referència d'Arnau González i Vilalta: GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. *Cataluña bajo vigilancia. El Consulado italiano y el Fascio de Barcelona (1930-1943)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2009; *La tercera Catalunya (1936-1940)*. Barcelona: Edicions de 1984, 2013; *Amb ulls estrangers. Quan Catalunya preocupava a Europa. Diplomàcia i premsa internacional durant la Guerra Civil*. Barcelona: Editorial Base, 2014; o *Une Catalogne indépendante? Geopolítica i Guerra Civil Espanyola (1936-1939)*. Barcelona: Memorial Democràtic, 2017.

Amadeu Hurtado va morir a Barcelona, on havia tornat feia poc, el dia 11 de febrer de 1950. Encara no un mes abans, havia escrit a un dels seus millors amics de joventut, Francesc Pujols:

Fa quatre mesos que soc a Barcelona, on he hagut de venir per a gestionar la resolució del meu plet de responsabilitats polítiques que fa tants anys que em té a la soga. Com pots suposar, he procurat des dels primers dies saber per amics si et podia veure, i m'han informat que vens molt poc a Barcelona, gairebé tan poc com jo vaig a Martorell. Em sap molt de greu que passi els temps sense tenir el gust de saludar-te, però esperant que arribi l'oportunitat de fer-ho, les darreres festes m'han decidit a posar-te aquestes ratlles per a donar-te senyals de la meva vida amb motiu de la felicitació de cap d'any.

Sé que aquest refugi de Martorell treballes molt en la teva obra magna de descobriment de la veritat. M'han parlat de centenars de quartilles que has omplert per a exposar el teu pensament i de les que encara et proposes d'omplir. I no et puc negar que em fa molt de goig la teva fe en la transcendència dels teus descobriments i en l'èxit que li promet la felicitat dels homes. Jo no navego per aquests mars, entre d'altres motius perquè sé que les meves aptituds no m'ho permetrien i la meva falta de fe em faria naufragar. Però m'agraden els esperits esforçats que, com el teu, se saben emocionar amb els misteris del coneixement, segurs de portar la flama interior que els ha d'aclarir per a tot el món. I aquesta és una doble raó perquè la meva felicitació de cap d'any t'arribi acompanyada del desig que durant tots els anys que necessitis puguis viure en la mateixa situació espiritual que fins ara. He llegit en aquests darrers temps uns articles teus de crítica d'art que m'han donat la impressió que sentia la teva conversa, tan fresca i tan optimista, com quan ens vam deixar.

No tinc casa perquè la que tenia també la vaig perdre. Estic amb la meva dona a casa del meu cunyat Rogeli Martí, carrer de Rosselló, 259, 2n, telèfon 41212. Els meus fills, fora de l'Odó que continua a Mèxic, s'han quedat a viure a París. I jo espero que es resolgui el meu plet per a decidir en cas favorable el que hagi de fer en definitiva si és que arribo a temps a decidir encara alguna cosa.

Adéu i bona sort. Una abraçada cordial del teu amic,

A. Hurtado²⁶³⁹

L'endemà de la seva mort, una petita esquila a *La Vanguardia Española* anunciava la mort de «Don Amadeo Hurtado Miró, exdecano del Colegio de Abogados

---

²⁶³⁹ Carta d'Amadeu Hurtado a Francesc Pujols, Barcelona, 7 de gener de 1950. Fundació Francesc Pujols (Martorell)

de Barcelona, Expresidente de la Academia de Jurisprudencia y Legislación, Expresidente del Ateneo Barcelonés y exDiputado a Cortes». ²⁶⁴⁰ Advocat i jurista fins al darrer dia, el seu funeral es va celebrar a l'església de Sant Raimon de Penyafort, patró dels homes de lleis, i va ser enterrat en un panteó al cementiri de Montjuïc. ²⁶⁴¹

---

²⁶⁴⁰ *LV*, 12 de febrer de 1950.

²⁶⁴¹ Panteó número 164. Sector 7. Agrupació Sant Jordi. Cementiri de Montjuïc.

15. CONCLUSIONS

Aquest estudi no és ni de bon tros un punt final en l'estudi de la vida, el pensament i l'acció d'Amadeu Hurtado, sinó més aviat que, un cop exposada una biografia que creïem necessari que fos àmplia, completa, polièdrica i detallada, aquest pot ser un punt de partida per a futures recerques que poden derivar o sorgir del que aquí exposem, a partir d'episodis, idees o actuacions concretes. De cara a exposar les conclusions d'aquesta tesi doctoral, les hem dividit en diferents punts que, junts, componen un resum recapitulatiu de la biografia d'un personatge complex que al llarg dels seus tres quarts de segle de vida va destacar en múltiples aspectes, i que ens han de permetre aprofundir en cadascuna de les facetes estudiades en aquest treball. Les conclusions d'aquesta tesi doctoral, doncs, són:

L'ESCEPTICISME CAP A LA MASSA D'UN INTEL·LECTUAL REPUBLICÀ DE PRIMERA HORA

Ja durant la seva etapa universitària a Barcelona, Amadeu Hurtado va destacar entre els joves republicans i progressistes en lluita contra els sectors conservadors i clericals sota l'ègida de Pere Coromines, un dels seus millors amics de joventut. La seva formació es va complementar amb la freqüentació dels grups culturals i polítics en què es barrejaven la lectura de l'escriptor Henrik Ibsen i l'especulació filonarquista, els laboratoris de ciència forense, les redaccions de les revistes modernistes i els diaris avançats o les tertúlies de l'Ateneu Barcelonès. Les idees heretades de l'ambient de la Vilanova i la Geltrú vuitcentista van madurar influïdes pel seu mentor i futur sogre, l'advocat Odó Martí, amb el qual formaria part dels rengles del republicanisme federal. En aquesta etapa formativa, com hem explicat, la detenció i empresonament de Coromines en el context de l'anomenat Procés de Montjuïc, en el qual va ser sol·licitada la pena de mort per l'autor de *Les presons imaginàries*, va ser una experiència que el va marcar profundament. Com li confessaria en una carta, aquella experiència el va convertir en un individualista i un escèptic total sobre els moviments sentimentals de la multitud.

Com hem vist, aquesta prevenció cap als moviments populars va fer que anés definint al llarg dels anys la seva teoria de «la massa neutra», el monstre de mil caps que passa temps adormida però que quan es desperta, alça i fa caure prestigis i governs, decanta eleccions i impulsa revolucions i dictadures, que Hurtado observava en els diferents episodis de la vida política nacional i internacional, de les quals va ser sempre un observador atent i des de primera hora. L'elitisme del seu pensament sobre la qüestió de l'entrada de les masses en la vida política és contemporània de les reflexions del filòsof

José Ortega y Gasset a *La rebelión de las masas*, inspirats tots dos en les obres del sociòleg Gustave Le Bon i amb l'aire dels temps influït per *La decadència d'Occident*, d'Oswald Spengler.

Podem considerar que a partir d'aquell sotrac personal i generacional esdevingut a l'inici de la seva carrera com a advocat, Hurtado va defugir l'enquadrament en cap grup polític i no va seguir el recorregut d'alguns dels seus companys de generació del republicanisme catalanista, com Jaume Carner, Joaquim Lluhí o Ildefons Suñol, que van conformar l'ala esquerra de la Lliga Regionalista i, en separar-se'n, van fundar el Centre Nacionalista Republicà i el diari *El Poble Català*. Hurtado no en va formar part, tot i la seva proximitat ideològica, i es va mantenir al marge de les lluites partidistes i de les crisis dins el món republicà, provocades per l'emergència d'Alejandro Lerroux. D'aquesta manera, sense oblidar mai les seves conviccions liberals i republicanes, va anar perfilant i definint el seu pensament polític en els primers anys del segle XX. Hem explicat com això va fer que amb l'emergència de Solidaritat Catalana, el seu prestigi personal fos sol·licitat per representar els republicans «sense partit» i obtingués l'escó de diputat pel districte de Terrassa.

Tal com hem destacat, després dels seus primers èxits com a orador parlamentari, a Madrid va ser testimoni de l'esquinçament del moviment unitari català, per les tensions entre la Lliga i l'Esquerra Catalana, a l'entorn de la qual es va situar durant aquest parèntesi obert amb la seva elecció com a diputat. Després d'haver actuat a primera línia, l'any 1910 va cloure la seva primera etapa política recloent-se de nou al seu despatx d'advocat, dient la seva a través de la premsa i influint-hi en l'orientació però rebutjant qualsevol oferta de tornar a la política de la mà de l'esquerra catalanista, mentre aquesta vivia moments d'ascens i caiguda.

Punt i a part mereix l'atenció que va prestar als grans debats i personalitats de la III República francesa que van tenir una importància decisiva en la seva formació política. Com a afrancesat i francòfil, lector d'Anatole France, des de Barcelona va impulsar l'homenatge a Émile Zola i va seguir l'afer Dreyffus, però, com hem vist, va ser sobretot la figura del polític radical-socialista Aristide Briand la que més el va seduir. Al llarg de tota la seva vida, podem dir que es va emmirallar en aquest influent home polític francès, a qui va conèixer l'any 1916, quan ocupava la presidència del consell de ministres francès, i va freqüentar a Ginebra, a les assemblees de la SdN. Prenent com a base la biografia de Briand, és impossible no traçar un paral·lelisme entre la seva evolució des de les files del

republicanisme radical i obrerista cap al centre i l'ascens d'aquest polític, que havia format part del socialisme de Jean Jaurès en la seva joventut, al lideratge del moderantisme d'esquerres francès. També es pot titllar d'inspirada en la política conciliatòria de Briand amb el catolicisme francès arran de la separació de l'Església i l'Estat, l'actitud d'Hurtado durant el debat sobre la qüestió en el procés constituent de la II República espanyola i, especialment, el seu europeisme que el van convertir en un fi analista de l'actualitat internacional i un dels representants espanyols a l'Assemblea de la Societat de Nacions.

Aquesta francofilia a la qual hem fet esment, el va fer destacar durant la Primera Guerra Mundial com un dels intel·lectuals més compromesos amb França i els seus aliats. Hurtado veia el triomf francobritànic com una manera d'aconseguir finalment la renovació política espanyola, amb l'entrada definitiva de les grans idees europees en un estat que judicava endarrerit i decadent. De la mateixa manera, tot i que creia fermament possible que la victòria dels aliats afavorís la qüestió catalana, lamentava l'oportunisme d'una part dels catalanistes, que s'apuntaven al carro dels vencedors només en l'hora de la victòria.

Per contra, tal i com hem posat de manifest, la revolució soviètica i l'ascens totalitari a Europa van ser judicats molt negativament pel liberal Hurtado. A diferència d'altres intel·lectuals de l'època que van quedar seduïts per la Rússia comunista, l'advocat català va assimilar sempre «els feixistes del Kremlin» amb el règim que Benito Mussolini creava a Itàlia a la dècada dels anys vint, que també va tenir la seva nòmina d'admiradors, o amb la mateixa dictadura espanyola. Sense desertar mai d'una defensa de la democràcia liberal, Hurtado considerava aquests règims com un triomf de del vell absolutisme que, en el seu parer, tornava influït pels pobles orientals. Alhora, el seu anticomunisme també es feia evident en la política interna, criticant severament el pensament marxista que s'anava inoculant a la classe obrera catalana.

La proclamació de la II República va semblar que arribava a la seva maduresa per culminar tots els ideals d'una vida de fidelitat republicana. Hurtado va tornar a la política, primer entre bambolines i, posteriorment, intervenint com a diputat al debat constitucional i estatutari. Enemic ferotge de la demagògia i l'apassionament polític, al capdavant d'Acció Catalana va fracassar en l'intent de liderar una opció política que servís de contrapunt a l'hegemonia d'Esquerra Republicana de Catalunya, fet que va precipitar la seva retirada de la política en vigílies de la Guerra Civil.

De fet, el cop d'estat militar i el conseqüent esclat revolucionari van situar-lo en una posició delicada, que afegida al fet de la desaparició del seu gendre Ferran Cuito en una missió de compra d'armes per l'exèrcit republicà, va encaminar-lo a refugiar-se a París, des d'on malgrat tot, com hem vist, va intentar influir en els sectors diplomàtics i polítics francesos que havia conegut al llarg de la seva trajectòria per tal d'aconseguir una sortida internacional negociada al conflicte espanyol.

Podem dir, doncs, que la seva va ser una carrera política discontinua, que va emergir en moments molt determinants i amb èxits relatius, però, aquesta circumstància, tal com hem assenyalat al llarg del nostre treball, no li va impedir esdevenir un autèntic intel·lectual i tenir un pensament polític definit i clar, que hem pogut desenvolupar al llarg d'aquesta tesi, i que podem definir com un liberalisme democràtic que el feia avorrit el comunisme i el feixisme, un agnosticisme conciliador i respectuós amb l'Església, un europeisme com a forma d'incorporació d'Espanya a la modernitat i combatre el perill autoritari i una visió republicana del catalanisme, des del qual creia possible i necessari un pacte bilateral amb l'estat, tal com desenvoluparem en el capítol següent.

CATALANISME: LA VISIÓ JURÍDICA D'UN PACTISTA QUE PREFEREIX ACTUAR ENTRE BAMBOLINES

Com hem pogut demostrar al llarg d'aquesta tesi doctoral, una de les qüestions en què es manifesta més nítidament la singularitat i originalitat del pensament d'Amadeu Hurtado és en la qüestió catalana. La seva és una concepció moderna, ciutadana, vitalista, antidogmàtica i antiromàntica del nacionalisme català, molt diferent de l'ortodòxia romàntica, pairalista, tradicionalista i catòlica del catalanisme conservador. Hereu dels federalistes del segle XIX, però també en sintonia amb les idees de Gabriel Alomar i Jaume Brossa, com hem pogut demostrar, Hurtado justificava el seu catalanisme en el fet viu del país, no pas en la restauració de l'antiga història nacional. Alhora, tal com també hem posat de manifest, considerava amb esperança aquesta energia sorgida de la Barcelona que es desvetllava com una metròpoli europea, com l'impuls necessari per tal que Catalunya liderés la modernització i europeïtzació d'Espanya. Per això calia, al seu parer i com hem vist, passar de multitud a poble i abandonar el conformisme d'un moviment catalanista tan sovint complagut amb la protesta, però sense cap qualitat destacada per a fer política i decidir-se a prendre el lideratge i parlar de tu a tu amb l'estat o, inclús, liderar-lo.

De fet, ha quedat patent que la seva praxi catalanista s'ha d'entendre com a resultat de la seva formació i professió jurídica. Hurtado va ser i va considerar-se sempre un advocat –tal com proclamen les seves memòries–, i va aproximar-se a la qüestió catalana amb la fredor d'un jurista. D'aquesta manera, en el seu pensament, la relació entre Catalunya i l'Estat s'havia de situar en els termes d'una confrontació de dues parts obligades a entendre's i negociar bilateralment. Deixant de banda el seu federalisme juvenil, hem de sostenir que l'Estatut d'Autonomia, pel qual va treballar com a jurista, conseller i diputat a Corts, és en certa mesura el resultat d'aquest acord de voluntats pel qual va actuar com a lletrat fidel de la part catalana en la construcció de la Generalitat republicana.

De tota manera, com hem fet evident, la seva actuació gairebé sempre es va moure entre bambolines, un espai on ell sempre es va trobar més còmode que en la primera línia, també com a resultat de la seva visió d'advocat, acostumat a la transacció, el pacte i la negociació discreta. També hem pogut veure com, malgrat tot, va tenir un gran interès per lideratges com el del seu amic i compatriota Francesc Macià. A més, hem assenyalat el fet que, com a membre de la vella guàrdia republicana, va gaudir de la confiança del president de la Generalitat com a conseller i agent d'enllaç amb el govern republicà i, especialment, amb Niceto Alcalá-Zamora, amb qui va mantenir una bona amistat que es pot remuntar remotament als seus temps de diputat solidari, i que el va fer defensar-lo fins i tot quan el president de la República va ser destituït. També són testimoni de la seva activitat política les seves relacions amb personalitats com Lluís Companys, Lluís Nicolau d'Olwer, Carles Esplà, Manuel Azaña, Miguel Maura, Alejandro Lerroux, Julián Besteiro, Francesc Cambó o el cardenal Francesc d'Assís Vidal i Barraquer.

De fet, va ser durant la República que la seva categorització com a «eminència grisa» va ser més notòria, atribuïnt-se-li maquinacions diverses i valent-li l'enemistat de sectors polítics com el grup de *L'Opinió*, que va provocar la seva sortida del govern Macià. La seva figura va ser blasmada, alhora, per dreta i esquerra, especialment a mesura que anava assumint el lideratge d'Acció Catalana, combinant-lo amb la seva tasca d'orientació pública a través de *La Publicitat*.

Capítol a banda mereix la qüestió de la Llei de Contractes de Conreu, en la qual la doble condició d'advocat i polític el va situar, com hem vist, al bell mig d'una crisi que va mirar d'apaivagar i resoldre fent de nou ús de les seves qualitats per l'acord entre parts, sense aconseguir-ho en un context convuls que no va poder conjurar. També hem vist en

les pàgines precedents, com anys abans, la seva elecció com a degà del Col·legi d'Advocats va ser contemporània amb l'anticatalanisme de la Dictadura de Primo de Rivera, però malgrat l'enfrontament amb el règim va intentar assolir una resolució favorable que l'apassionament polític i la intransigència dictatorial va fer fracassar.

Resumint, podem afirmar sens dubte que Amadeu Hurtado és una figura clau del nacionalisme català del segle XX, tant a nivell teòric, amb una forma d'entendre'l original i pròpia, com pràctic, deixant la seva empremta en moments decisius de la història d'aquest moviment polític. Sigui com sigui, però, no ha gaudit de l'espai que altres companys de generació tenen en l'imaginari col·lectiu, malgrat efímeres ocasions de fama pòstuma que sovint no han tingut en compte la seva figura en la seva globalitat.

EL PODER DE LA INFLUÈNCIA A TRAVÉS DEL PERIODISME

En aquesta tesi, hem pogut comprovar com al llarg de la seva vida, Amadeu Hurtado va ser conscient que els mitjans de comunicació eren un instrument decisiu d'influència en una societat en què els nous actors socials reclamaven un nou paper creant el que s'ha anomenat cultura de masses, en un fenomen, com ell observava, extensiu arreu d'Europa i els Estats Units. Aquesta constatació va ser clau perquè, d'acord amb la seva preferència per l'actuació orientadora i invisible com a «eminència grisa», participés activament en diverses aventures editorials i periodístiques i esdevingués, com hem pogut demostrar, un destacat empresari i periodista.

També hem pogut posar sobre la taula a bastament com aquesta relació amb la premsa comença de ben jove quan, gràcies de la seva professió d'advocat, entra en contacte amb el diari popular *El Diluvio*, en el qual va publicar els seus primers articles polítics i on va conèixer les interioritats del periodisme. Un aprenentatge que li va permetre participar l'any 1916 en l'operació de reviscolament de *La Publicidad*, el vell diari republicà que els naviliers Tayà van posar a les mans del seu advocat. Actuant com un modern editor de premsa, tal com hem vist, Hurtado va posar ordre a la redacció i va professionalitzar la plantilla, permetent la incorporació al periodisme d'autors tan destacats com Eugeni Xammar, Josep Maria de Sagarra o Carles Soldevila, que sempre van venerar la seva figura com a padrí i animador de les joves generacions d'escriptors que feien les primeres armes a la premsa. L'aventura, com hem vist, no va acabar bé i el trencament de la seva relació amb els germans Tayà, afavorit per la crisi econòmica esdevinguda després del riu de l'or provocat per la Gran Guerra i l'inici de les tensions socials que van portar a l'etapa de violència dels anys del pistolerisme, va acabar essent

airejada a les pàgines dels diaris, en una polèmica on no va dubtar a escriure en defensa pròpia.

Anys després, com hem explicat, la seva col·laboració amb els germans Busquets li va permetre conèixer de ben a prop la premsa madrilenya en el context de la dictadura de Miguel Primo de Rivera i la guerra del Marroc, etapa en la qual va encapçalar campanyes de premsa i va impulsar els periodistes de l'*Heraldo de Madrid* i *El Liberal* a buscar la manera de burlar la censura a l'hora d'informar sobre els protagonistes del règim. En el seu moment hem explicat com el final abrupte d'aquesta nova immersió periodística en una empresa aliena va ser determinant perquè Amadeu Hurtado decidís fundar el seu propi setmanari, *Mirador*. Ha quedat clar que només el fet d'haver estat el mecenes fundador d'aquesta revista política i cultural ja l'hauria de situar per si sol dins un capítol clau de la història del periodisme i la literatura catalanes. No cal tornar a repetir ara la importància d'un setmanari d'influència decisiva en la societat del seu temps. Ens podem remetre al record que en va deixar en els seus protagonistes, recollit en aquest treball, i en la qualitat mateixa del setmanari, avui dia encara referència per a tots els qui vulguin escriure i fer periodisme en català.

Alhora, com hem vist, el fet que la seva etapa al capdavant d'Acció Catalana comportés la seva entrada com a accionista majoritari al diari *La Publicitat*, catalanitzada l'any 1922, va permetre-li formar un grup periodístic que, més enllà dels èxits polítics de la formació, va afermar la seva reputació d'empresari periodístic, a la revisió de la qual hem aportat documentació inèdita. De la mateixa manera, tot i que la seva signatura no fos present diàriament en els mitjans on va intervenir, tal i com hem assenyalat, la seva ploma és al darrera d'alguns dels textos anònims més polèmics i discutits d'aquestes publicacions. La seva vocació de polemista i el seu estil cartesià, reflexiu, especulatiu, rotund, vibrant, irònic, a vegades mordaç, provocador i amant de la polèmica es pot identificar en molts textos publicats a *Mirador* o *La Publicitat*, com una prova d'una certa vocació frustrada de periodista. De la mateixa manera, el seu ascendent sobre les seves redaccions i els seus periodistes –així ho expliquen alguns d'ells, com Rossend Llates– fa que sovint la influència hurtadiana s'hagi d'anar a buscar més enllà dels textos que va escriure de puny i lletra.

No sabem si val la pena fer-nos la idea d'Amadeu Hurtado com un *Ciudadà Kane*, o el seu inspirador el magnat de les comunicacions William Randolph Hearst, a escala local, per la modernitat de les seves empreses periodístiques, per la seva voluntat

d'incidència i ingerència en la política i la societat, pel fet de poder construir-se un prestigi gràcies als seus mitjans i, nogensmenys, pel fet de situar-se en la diana dels atacs dels seus oponents i rivals polítics i empresarials, que no van dubtar a usar clixés i estereotips que el vinculaven al poder ocult de la maçoneria i el judaisme i al sotmetiment colonial a la política francesa.

No sabem, i així ho hem explicat, què hauria passat si l'esclat de la Guerra Civil no hagués tirat per terra tots els seus plans. S'ha especulat sobre les seves pretensions de fer-se amb *La Vanguardia* dels Godó i s'ha pogut aportar un contracte pel qual el polític i activista cultural Joan Estelrich entrava com a soci a *Mirador*. En tot cas, podem afirmar, sense cap mena de dubte, que Amadeu Hurtado va ser un model d'empresari periodístic modern en el sistema periodístic d'abans de la Guerra Civil, un dels moments més brillants de la premsa catalana.

UN INTENT DE BURGESIA CULTA I COSMOPOLITA

Al nostre estudi, hem posat de manifest els orígens humils d'Amadeu Hurtado. El seu pare, el litògraf Marià Hurtadó Rusca, era fill cabaler d'Alàs, a l'Alt Urgell, esdevingut teixidor d'indianes i enrolat en l'exèrcit antinapoleònic durant la Guerra del Francès, que va veure deformat el seu cognom original Ortadó per Hurtado. Ell mateix s'havia establert a Vilanova i la Geltrú a la recerca d'una prosperitat econòmica que, com hem vist, no va arribar del tot, malgrat que va poder-se casar amb la filla d'un altre destacat artesà, el fuster Jacint Miró, que també exercia d'empresari teatral. Els orígens menestrals, però, no van impedir que Amadeu Hurtado seguís estudis universitaris i ascendís socialment gràcies a la seva feina d'advocat i el seu casament amb Anna Maria, la filla del seu mentor, l'advocat Odó Martí, de qui en va heretar el despatx. Tot i una primera dedicació al dret penal, Hurtado va destacar com a advocat-consell d'empreses, amb un dels bufets més prestigiosos del seu temps. La llista dels seus clients, especialment de societats franceses i d'altres nacionalitats, i la seva intervenció en assumptes vinculats als serveis d'aigua o de banca, posen de manifest que aquest prestigi també el va situar en els rengles d'una burgesia ni industrial ni financera, però destacada en el sector dels professionals liberals.

Més enllà de consideracions i especulacions sobre la seva fortuna, hi ha detalls que permeten vincular Amadeu Hurtado a l'emergència efímera d'una burgesia il·lustrada i cosmopolita, que parla idiomes i té una sòlida formació literària i històrica, està preocupada per l'educació i formació dels fills, que té l'hàbit de viatjar, que valora

la cultura, l'art i els artistes –va mantenir amistat amb pintors com Santiago Rusiñol o Ramon Casas, el qual també va ser client del seu despatx, i va construir una bona col·lecció artística–, que assisteix al Liceu i a vetllades teatrals, i segueix, d'alguna manera, el model de país i societat culta, moderna i educada que es projectava des de la seva revista, *Mirador*.

Potser exageraríem definint Amadeu Hurtado com un aristòcrata de l'esperit, però potser ens hi acostaríem situant-lo en una burgesia intel·lectual més que no pas acaparadora, sense el classisme i el conservadorisme que caracteritzen aquesta classe social, amb una consciència clara de les seves possibilitats i virtuts, també de les seves limitacions, però oberta a la societat sobre la qual es projecta i que vol millorar. Un prohoms que va actuar des de la premsa, des de l'art, des de la política, des de la presidència de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació on va impulsar el Congrés Jurídic Català, o exercint càrrecs com el de president de l'Ateneu Enciclopèdia Popular, institució de formació intel·lectual i política de la classe obrera, o de l'Ateneu Barcelonès, pel qual va ser elegit el malaguanyat any 1936.

És evident, però, que la seva posició social no li va impedir una incomoditat i, fins i tot, un risc en ple esclat revolucionari provocat pel cop militar feixista. El mateix *Mirador* li va ser confiscat i va veure com eren assassinats coneguts, amics i clients del seu despatx. Hurtado va quedar marcat com una figura incòmoda pels sectors més radicals del bàndol lleial, comunistes i anarquistes que no li perdonaven la seva posició econòmica i social malgrat provat pedigree republicà, havent de veure que se l'acusés de covardia o deserció, però també pels sollevats, que el consideraven especialment perillós i culpable, responsable en tant que mecenes d'idees que traïen la seva classe social. La Guerra Civil, l'exili i el franquisme van ensorrar aquesta possibilitat de constitució d'una burgesia liberal, cosmopolita, culta i europea a la manera que havien prefigurat Hurtado i *Mirador*.

Amb aquesta tesi doctoral hem volgut perfilar d'una manera polièdrica una vida apassionant, que s'entén en la suma de totes les seves dimensions. De fet, és impossible aproximar-se a una sense parar atenció a la resta. Per això no hem volgut deixar cap detall ni obviar cap document que ens ajudés a comprendre algú que es va proposar escriure la *Història del meu temps*, però que va quedar excessivament amagat en els replecs d'aquesta història. Si amb aquest treball aconseguim ressituat Amadeu Hurtado i Miró en l'imaginari polític, social i intel·lectual de Catalunya, l'esforç d'anys dedicats a aquesta fita haurà valgut la pena.

16. BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA D' AMADEU HURTADO

ARTICLES

- «Nuestro esfuerzo». *Boletín del Ateneo de Villanueva y Geltrú*, núm. 3, gener de 1903.
- «Sesión literaria en honor de Víctor Balaguer». *Boletín de la Biblioteca-Museu Balaguer*. Núm. 37-38. Gener i febrer de 1903.
- «Después de una campaña». *ED*, 10 de maig de 1903.
- «En defensa de Lerroux». *ED*, 29 d'octubre de 1905.
- «Las elecciones republicanas». *ED*, 17 de setembre de 1905.
- «Mi réplica». *ED*, 21 de setembre de 1905.
- [sense signar]. «A las Cortes». *ED*, 28 de gener de 1906.
- «El mitin de Gerona». *ED*, 11 de febrer de 1906.
- «El problema catalán». *HM*, 8 de març de 1906.
- «El problema catalán». *LP*, 8 de març de 1906.
- «Carta abierta. Señor don Alejandro Lerroux, presidente de la Junta Municipal de Unión Republicana». *ED*, 19 de maig de 1906.
- «Un conflicto jurisdiccional». *ED*, 17 de juny de 1906.
- «Concepto de la Solidaridad Catalana». *El País*, 18 de juny de 1906.
- «De la solidaridad». *ED*, 16 de juliol de 1906.
- «Discutamos». *ED*, 17 de juliol de 1906.
- «El separatismo». *ED*, 29 de juliol de 1906.
- «Constestaciones». *ED*, 1 d'agost de 1906.
- «Los viejos dogmas». *ED*, 16 de setembre de 1906.
- «Sean bienvenidos». *ED*, 30 de setembre de 1906.
- «Mi protesta». *ED*, 25 de gener de 1907.
- «La meva explicació». *EPC*, 26 de febrer de 1907.
- «Missatge als vilanovins adherits a Solidaritat Catalana». *Costa de Ponent*, 20 d'abril de 1907.
- «La força lliberal». *EPC*, 13 de novembre de 1907.
- «Els homes d'acció». *EPC*, 25 de desembre de 1907.
- «Una data més». *Metral·la*, núm. 96. 12 de desembre de 1908.
- «Diguem-hi la nostra». *EPC*, 20 de desembre de 1908.
- «Sobre paraules de D. Félix». *EPC*, 23 de novembre de 1909.
- «Una carta d'Hurtado a n'en Pere Coromines». *ED*, 8 de desembre de 1909.
- «El final d'una política». *LP*, 17 d'abril de 1910.
- «La debilidad germánica». *Iberia*, núm. 6 de 15 de maig de 1915.
- «El error de los hombres cultos». *Iberia*, núm. 7, 22 de maig de 1915.
- «La firma insolvente». *Iberia*, núm. 8. 29 de maig de 1915.
- «En el aniversario del Marne». *Iberia*, núm. 22, 4 de setembre de 1915.
- «La buena tierra». *Iberia*, núm. 25, 25 de setembre de 1915.
- «¿Por qué hay germanófilos españoles?». *Iberia*, núm. 27, 9 d'octubre de 1915.
- «Una bella defensa». *Iberia*, núm. 53, de 8 d'abril de 1916.
- «Un artículo de Hurtado». *LP*, 16 d'abril de 1916.
- «El acuerdo franco-brasileño». *Democracia*, 27 de maig de 1917.
- «Hablemos de la revolución». *LP*, 24 de juny de 1917.
- «Un buen ejemplo». *LP*, 20 de gener de 1918.
- «Las conferencias de Brest-Litowsk». *El Autonomista*, 24 de gener de 1918.
- «La ley de protección al espionaje». *Iberia*, núm. 168. 6 de juliol de 1918.
- [sense signar] «¿En nombre de quién habláis?». *LP*, 31 d'octubre de 1918.
- A mis amigos de *La Publicidad*. *ED*, 30 d'abril de 1919.
- «El caso de *La Publicidad*». *ED*, 2 de maig de 1919.
- «El caso de *La Publicidad*». *ED*, 4 de maig de 1919.

- «Lo de *La Publicidad*». *ED*, 6 de maig de 1919.
- «Las elecciones de Francia. Una decepción injustificada». *ED*, 23 de novembre de 1919.
- «Las cartas del capitán Sadoul». *ED*, 30 de novembre de 1919.
- «Dando vueltas la noria». *ED*, 4 de desembre de 1919.
- «Un aspecto de la lucha social». *ED*, 21 de desembre de 1919.
- «Las cartas del capitán Sadoul (II)». *ED*, 28 de desembre de 1919.
- «El prelude de la paz social». *ED*, 4 de gener de 1920.
- «La actualidad social de Cataluña». *ED*, 11 de gener de 1920.
- «Cataluña y yo somos así, Señor». *ED*, 29 de juny de 1920.
- «Un pleito con el Banco de Barcelona». *ED*, 6 de novembre de 1921.
- «Del Banco de Barcelona». *ED*, 20 de novembre de 1921.
- «Ressenya llegida per l'Il·lustre Sr. degà D. Amadeu Hurtado en la Junta general ordinària del 31 de gener de 1923». *Revista Jurídica de Catalunya*. Març 1923.
- «Ressenya llegida per l'Il·lustre Sr. Degà D. Amadeu Hurtado en la Junta general ordinària del 31 de gener de 1924». *Revista Jurídica de Catalunya*. Gener-Febrer 1924.
- «Un plet sensacional a França». *LP*, 7 d'octubre de 1928.
- [sense signar]. Solució de la Qüestió Romana. Una victòria dels catòlics internacionalistes». *Mirador*, núm. 3. 14 de febrer de 1929.
- «Els feixistes del Kremlin». *LP*, 10 de gener de 1929.
- «Panaït Istrati a Rússia». *Mirador*, núm. 53, 30 de gener de 1929.
- [sense signar]. «Les dues apoteosis. Foch-Mussolini». *Mirador*, núm. 10. 4 de març de 1929
- «Un llibre llastimós». *Mirador*, núm. 21, 20 de juny de 1929.
- «Sobre una rèplica de Pla». *Mirador* núm. 24, 11 de juliol de 1929.
- [sense signar]. «El conflicte russo-xinès: Els drames de l'Orient». *Mirador*, núm. 26, 25 de juliol de 1929
- [sense signar]. «Georges Clemenceau». *Mirador*, núm. 44, 28 de novembre de 1929.
- [sense signar]. «El ministeri Berenguer. L'actitud de Cambó». *Mirador*, núm. 54, 6 de febrer de 1930.
- [sense signar]. «Carta oberta al senyor Baró de Viver». *Mirador*, núm. 56 - 20 de febrer de 1930
- [sense signar]. «Les corporacions dissoltes: El nostre comiat». *Mirador*, núm. 57, 27 de febrer de 1930
- [sense signar]. «La mort del general Primo de Rivera», *Mirador*, núm. 60, 20 de març de 1930
- [sense signar]. «La visita dels intel·lectuals». *Mirador*, núm. 61. 27 de març de 1930
- [signada A.M.] «Emili Junoy». *Mirador*, núm. 103. 22 de gener de 1931.
- «Les dues ciutats». *Mirador*, núm. 105. 5 de febrer de 1931
- [sense signar]. «En el retorn de Macià». *Mirador*, núm. 108. 26 de febrer de 1931.
- [sense signar]. «A l'Honorable President de la República Catalana, Francesc Macià». *Mirador*, núm. 115. 16 d'abril de 1931.
- [sense signar]. «Als deu dies de República. El Govern de la Generalitat». *Mirador*, núm. 116. 23 d'abril de 1931.
- [sense signar] «Aniversari de la República». *Mirador*, núm. 167. 14 d'abril de 1932.
- [sense signar]. «Catalunya vertebrada». *Mirador*, núm. 128. 16 de juliol de 1931.
- [sense signar]. «La mort de Briand». *Mirador*, núm. 162. 10 de març de 1932.
- «Por fin Castilla está aquí». *Ahora*, 1 de juny de 1932.
- «Azaña, el castellà». *Mirador*, núm. 174, 2 de juny de 1932.
- [sense signar]. «El primer pas de Catalunya». *Mirador*, núm. 189. 15 de setembre de 1932.
- [sense signar]. «Catalunya davant d'Espanya». *Mirador*, núm. 191, 29 de setembre de 1932.
- «Impressions de Ginebra: L'Estatut de Catalunya». *Mirador*, número 194. 20 d'octubre de 1932.

- [sense signar]. «El president de Catalunya» *Mirador*, núm. 202. 15 de desembre de 1932.
- «Manifestacions del senyor Amadeu Hurtado». *LP*, 1 de novembre de 1932.
- [sense signar]. «Les nostres campanyes desconcertants». *LP*, 12 de febrer de 1933.
- [sense signar]. «El cor del poble». *LP*, 19 de febrer de 1933.
- [sense signar]. «El cinquantenari del marxisme». *LP*, 14 de març de 1933.
- [sense signar]. «Els feixistes i altres curanderos». *Mirador*, núm. 217. 30 de març de 1933 [
- [sense signar]. «La beatificació de Marx». *Mirador*, núm. 215. 16 de març de 1933.
- [sense signar]. «Una diada depriment». *LP*, 11 d'abril de 1933.
- sense signar] «El tercer any de la República». *Mirador*, núm. 219. 13 d'abril de 1933.
- «Comença el tercer any». *LP*, 14 d'abril de 1933.
- [sense signar]. «La Catalanitat en marxa. L'Estatut interior». *Mirador*, núm. 226. 1 de juny de 1933.
- «L'escriptor i el polític. La desventura del Sr. Rovira». *LP*, 21 de maig de 1933.
- [sense signar]. «Raonant el que s'esdevé». *Mirador*, núm. 281. 21 de juny de 1933.
- [sense signar]. «Discussions de família». *Mirador*, núm. 229. 22 de juny de 1933.
- [sense signar]. «Esquerra». *LP*, 2 de juliol de 1933.
- [sense signar]. «Els sistemes arbitraris». *Mirador*, núm. 236. 10 d'agost de 1933.
- [sense signar]. «El paradís d'Andorra: Les eleccions d'avui». *LP*, 31 d'agost de 1933.
- [sense signar]. «El Sr. Sánchez Roman i Catalunya». *LP*, 6 d'octubre de 1933.
- [sense signar]. «Els derrotistes de la República guanyen la primera ofensiva». *LP*, 10 d'octubre de 1933.
- «Passant comptes». *LP*, 14 d'octubre de 1933.
- [sense signar]. «Després de diumenge: Altre cop a la feina de cada dia». *Mirador*, núm. 251. 23 de novembre de 1933.
- «Francesc Macià» (De la conferència sobre l'Estatut de Catalunya pronunciada a l'Ateneu Barcelonès el 28 de juliol de 1931). *LP*, 26 de desembre de 1933.
- [sense signar]. «Francesc Macià. El seu caràcter i la seva força». *Mirador*, núm. 256. 28 de desembre de 1933.
- [sense signar]. «Guaitant enllà». *Mirador*, núm. 259, 18 de gener de 1934.
- [sense signar]. «Després de diumenge: Guaitant enllà». *Mirador*, núm. 259. 18 de gener de 1934.
- [sense signar]. «Uns conservadors prudents». *Mirador*, núm. 260. 25 de gener de 1934.
- [sense signar]. «L'afer Stavinsky: Comença un gran drama polític». *LP*, 27 de gener de 1934. [sense signar].
- [sense signar]. «Un altre any de República». *Mirador*, 271. 12 d'abril de 1934.
- [sense signar]. «En aquesta hora. Només hi ha aquest camí». *Mirador*, núm. 280. 14 de juny de 1934.
- [sense signar]. «Raonant el que s'esdevé». *Mirador*, núm. 281, 21 de maig de 1934
- [sense signar]. «El deure de tots». *Mirador*, núm. 387. 13 d'agost de 1936.
- «Una visió de la política catalana». *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 4, abril de 1945.
- «Resposta a una enquesta. El règim polític a Catalunya». *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 17, setembre 1946.
- «Un llibre d'Alcalá-Zamora». *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*, núm. 21, Novembre/Desembre de 1946.
- «Una estona de conversa». *Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials*. Núm. 22 Gener/Febrer 1947.

CONFERÈNCIES

«El problema catalán». Conferència de D. Amadeo Hurtado en el Ateneo de Madrid.

«Conferència donada per D. Amadeu Hurtado sobre el tema L'actual depressió de l'esperit patriòtic i civil de Catalunya en el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria». *La Novel·la Nova*. Núm. 136, 1920.

Conferència sobre l'Estatut de Catalunya. Fou pronunciada a l'Ateneu Barcelonès, la nit del 28 de juliol de 1931 per Amadeu Hurtado, Conseller de la Generalitat i Diputat a les Corts Constituents de la República. Barcelona: s/e. 1931.

La qüestió religiosa i la política catalana. Conferència del senyor Amadeu Hurtado al Foment Republicà de Catalans d'Esquerra. 20 de juliol de 1933. s/e. 1933.

«¿Cal revisar el catalanisme? Discurs pronunciat a Perpinyà el 18 de març de 1945 en el debat organitzat per la revista *Quaderns*» dins d'*Abans del sis d'octubre. Un dietari*. Barcelona: Quaderns Crema, 2008.

Discurs de gràcies als Jocs Florals de la Llengua Catalana. Montpeller, 1946.

LLIBRES

La causa de los sucesos de Badalona ante el jurado. Defensa de D. Joaquin Palay y Jaurés. Informe pronunciado en la sesión del jurado de 15 de mayo de 1904 por el letrado D. Amadeo Hurtado y Miró. Badalona: Imprenta de A. Marcó, 1904.

[et al.] *Conferències sobre l'Estatut de Catalunya*. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Barcelona, 1933.

[et al.] *Discussions sobre temes de Dret Públic*. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, 1935.

El pensament jurídic català. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, 1935.

La crisi del dret. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, 1935.

«París ciutat perdurable» dins *Ofrena a París dels intel·lectuals catalans a l'exili*. París-Barcelona: Editorial Albor, 1948.

Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps. Volum I. Mèxic D.F.: 1956.

Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps. Volum II. Mèxic D.F.: 1956

Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps. Volum III. Mèxic D.F.: 1967

Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps. Volum I. Barcelona: Ariel, 1967.

Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps. Volum II. Barcelona: Ariel, 1969.

Pensament polític i social. Barcelona: Edicions Ariel, 1977.

Abans del sis d'octubre (un dietari). Barcelona: Quaderns Crema, 2008.

Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps. 1894-1936. Barcelona: Edicions 62, 2011.

BIBLIOGRAFIA SOBRE AMADEU HURTADO I LA SEVA ÈPOCA

AGRÉ. «El correu de Madrid». *LP*, 18 d'agost de 1931.

AGUILAR, Màrius. «El darrer lloer». *EPC*, 22 de setembre de 1908

– «Comentaris». *LCG*, núm. 2137, 23 d'abril de 1910.

– «Briand recibe una nota espanyola». *El Imparcial*, 13 de novembre de 1916.

– «L'Estatut Municipal». *LCG*, núm. 2856, 15 de març de 1924.

ALAVEDRA, Joan. «L'acollida cordial i efusiva que Espanya ha fet al President Macià». *LO*, 15 d'agost de 1931.

ALCALÁ-ZAMORA, Niceto. *Los Defectos de la Constitución de 1931*. Madrid: Imprenta de R. Espinosa, 1936.

– *Memorias*. Barcelona: Editorial Planeta, 1977.

- *Obra completa: Artículos de «La Nación» de Buenos Aires (1936-1939)*. Córdoba: Parlamento de Andalucía, Diputación de Córdoba, Cajasur i Patronato Niceto Alcalá-Zamora y Torres, 2004.
  - *Asalto a la República*. Madrid: Esfera de los Libros, 2011.
  - *La victoria republicana 1930-1931. El derrumbe de la monarquía y el triunfo de la revolución pacífica*. Madrid: La Esfera de los Libros, 2012.
- ALEMANY I MOYÀ, Joan. «Cròniques d'antany: Vilanovins II·lustres de la II República: Amadeu Hurtado i Miró (I)». *L'Hora del Garraf*, núm. 303, 25 d'agost de 2000.
- ALOMAR, Gabriel. «En l'aniversari». *EPC*, 13 de setembre de 1906
- «En l'aniversari (II)». *EPC*, 14 de setembre de 1906.
  - «L'escola filosòfica del catalanisme (Utopia i paradoxa) I». *EPC*, 15 de desembre de 1907.
- ALOMAR, Gabriel i BROSSA, Jaume. *Assaig*. Barcelona: Edicions 62 - Ordis, 1987.
- ALTAMIRA, Rafael. «Las sentencias del Presidente Magnaud». *Nuestro Tiempo*, abril de 1901.
- ÀLVARO, Francesc-Marc. «Un temps de Pavese». *LV*, 29 de setembre de 2008
- AMAT, Jordi (Coord). «Las palabras de la guerra, la guerra de las palabras (1914-1918)». *Ínsula*, núm. 804, desembre 2013.
- AMETLLA, Claudi. «Briand y España. Palabras de Amadeo Hurtado». *Iberia*, núm. 84. 11 de novembre de 1916.
- *Memòries polítiques 1918-1936*. Barcelona: Distribucions Catalonia, S.A., 1979.
  - *Memòries polítiques III (1936-1940)*. Barcelona: Distribucions Catalònia, 1983.
  - *Memòries polítiques, 1890-1917*. Barcelona: RBA La Magrana, 2013. pp. 7-44.
- ANGOSTO, Pedro Luis. *Sueño y pesadilla del republicanismo español. Carlos Esplà: Una biografía política*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, 2001. Universidad de Alicante. Asociación Manuel Azaña.
- ANGOSTO, Pedro L. i PUIG, Júlia. *Carles Esplà, un periodista republicà. Cròniques, conferències i correspondència amb Tarradellas*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2007.
- Angosto, Pedro Luís i Puig, Júlia. *Carles Esplà, un periodista republicà. Cròniques, conferències i correspondència amb Tarradellas*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2007.
- ARBELOA, Víctor Manuel. *La semana trágica de la Iglesia en España (1931)*. Barcelona: Galba Edicions, 1976.
- ARMIÑÁN, Luis de. «El presidente de la Generalitat catalana nos da su impresión sobre las ciudades y los campos castellanos». *HM*, 20 de maig de 1931.
- ARPOL [Pujols, Francesc] «Vida i morts artístiques. Nonell». *Papitu*, núm. 64. 16 de febrer de 1910.
- «El món i el born». *Papitu*, 29 de desembre de 1909.
- AVILÉS FARRÉ, Juan. *Ferrer i Guàrdia, pedagogo, anarquista y mártir*. Madrid: Marcial Pons, 2006.
- AVINYÓ, Joan d' [Pous i Pagès, Josep] . «En defensa de la veritat». *EPC*, 24 d'octubre de 1907.
- AYMAMÍ, Lluís. «El viatge». *LP*, 15 d'agost de 1931.
- *Amb els braços oberts... (Reportatge de l'Estatut)*. Barcelona: Editorial Políglota, 1932.
  - «El moment polític. Joan Lluhí i Vallescà». *LR*, 30 de gener de 1933.
  - *El 6 d'octubre com jo l'he vist*. Barcelona: Editorial Atena, 1935
- AYMAMÍ Serra, Josep. «¿A quién elegiría usted Presidente de la República?». *Mundo Gráfico*, 29 d'abril de 1936.
- AZAÑA, Manuel. *Mi rebelión en Barcelona*. Barcelona: Espasa-Calpe, 1935.
- *Diarios Completos*. Barcelona: Crítica, 2000. p. 162.
- AZCÁRATE, Pablo de (ed). *Gumersindo de Azcárate. Estudio biográfico documental. Semblanza. Epistolario. Escritos*. Madrid: Tecnos, 1969.
- BARAS, Montserrat. *Acció Catalana 1922-1936*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1984. pp. 164-182.

- BARRETINA. «Perfiles». *Mundo Gráfico*. 23 de novembre de 1933.
- BATLLORI, Miquel. *L'Església i la II República Espanyola*. Obra Completa volum XVIII. València: Edicions 3 i 4, 2002.
- BELLMUNT, Domènec de [PALLEROLA, Domènec]. «Vers la Federació Econòmica d'Europa? Què pensen els nostres homes del projecte de Briand?». *Mirador*, núm. 27. 1 d'agost de 1929.
- «La segona diada de la Modista». *LP*, 13 de desembre de 1930.
  - «Amadeu Hurtado creu que, al capdavant, continuarà el mateix Govern actual». *LR*, 7 de desembre de 1931.
  - «El dia polític a Madrid». *LP*, 15 d'agost de 1931.
  - *Figures de Catalunya*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1933.
  - «Cinquanta anys de periodisme català». Andorra la Vella: Mirador del Pirineu, 1975.
- BENAVIDES, José D. «Veintiséis mil niños abandonados...». *Estampa*, 5 de maig de 1934.
- BERNADES, Vicenç. *Estampes de l'Uruguay*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1935.
- «La vida d'uns diari. *El Poble Català*». *Serra d'Or*, núm. 194. 15 de novembre de 1975.
  - «De *La Publicitat* republicana a *La Publicitat* catalana». *Avui*, 12 de novembre de 1976.
- BERTRÁN I BALLEST, J. «Lo de l'Ateneu E. Popular». *EPC*, 26 de juny de 1909.
- BERTRANA, Prudenci. «Romá Jori». *LP*, 7 d'octubre de 1921.
- BLADÉ i Desumvila, Artur. «Francesc Pujols per ell mateix» dins Volum 11 de l'obra completa *Cicle de les Biografies III*. Valls: Cossetània Edicions, 2011.
- «La incomprensió». *Avui*, 5 d'octubre de 1978.
- BLANQUERNA [TASIS, Rafael]. «En la mort d'un altre gran català. Amadeu Hurtado». *La Nostra Revista*, núm. 49-50, 31 de gener-28 de febrer de 1950.
- BO I SINGLA, Ignasi. *Montjuich. Notas y recuerdos históricos*. Barcelona: Publicaciones de la Escuela Moderna, 1917.
- BONADA, Lluís. «Observacions a la reedició de les memòries d'Amadeu Hurtado». *El Temps*, núm. 1408. 7 de juny de 2011.
- «Secrets inconfessables». *El Temps*, núm. 1492. 22 de gener de 2013.
- BROSSA, Jaume. «La nueva República». *ED*, 23 de juny de 1917.
- BRUNET, Manuel. «Una maniobra de la finança internacional contra la pesseta». *LP*, 15 de novembre de 1931.
- «Meravelles del confusionisme». *LVC*, 2 de juliol de 1933.
  - «Apòleg dels dos camells i l'ase». *LVC*, 7 de juliol de 1933.
  - «Identificació de l'ase». *LVC*, 9 de juliol de 1933.
  - «Un llibre sobre Espanya». *LVC*, 25 de juliol de 1933.
  - «El cas d'Acció Catalana». *LVC*, 13 d'octubre de 1933.
  - «L'ofensiva contra el Palau d'Orient». *LVC*, 15 d'octubre de 1933.
  - «El míting de la Monumental». *LVC*, 9 de gener de 1934.
  - «Les esquerres al servei del feixisme». 26 de gener de 1934.
  - «Catalunya, "niu guerrer"». *LVC*, 5 de juliol de 1934.
  - «Els profetes del desastre». *LVC*, 13 d'octubre de 1934.
  - «El baluard i l'oasi», *LVC*, 20 d'octubre de 1934
  - «Per culpa d'un oblit». *LVC*, 18 de novembre de 1934.
  - «La tragèdia d'Acció Catalana». *LVC*, 17 de març de 1935.
  - «L'oasi», *LVC*, 4 de març de 1936».
  - «L'oasi i els seus voltants», *LVC*, 5 de juliol de 1936.
- BULLANGA, Pep. «Ullada política», *LCG*, núm. 1989. 22 de juny de 1907.
- CABOT, Just. *Indignacions i provocacions*. Barcelona: Edicions 62, 1992.
- «Les coses al seu lloc: La dita "reaparició" de *Mirador*». *La Publicitat*, 26 de setembre de 1936.
- CABRUJA, Agustí. «Una crítica sobre A. Hurtado». *Ressorgiment*, núm. 492, juliol de 1957
- CAMBÓ, Francesc. *Catalunya y la Solidaritat. Conferència donada al Teatre Principal el dia 26 de maig de 1910*. Barcelona: Estampa Fills D. Casanovas, 1910 (Edició Facsímil de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya).

- *Per la concòrdia*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1930.
  - *Meditacions (Dietari) 1936-1940*. Barcelona: Editorial Alpha, 1982.
  - *Memòries (1876-1936)*. Barcelona: Edicions 62, 2008.
- CANTELLUT. «De Madrid estant». *D.I.C.*, 4 de juny de 1932.
- «De Madrid estant». *D.I.C.*, 18 de juny de 1932.
- CANYAMERES, Ferran. *París en l'obra de Gaspar Miró*. Vilanova i la Geltrú: Foment Vilanoví, 1960.
- CAPDEVILA, Carles. «La creació i la vida de *La Publicitat*». *LP*, 1 d'octubre de 1935.
- CARABÉN, Armand. «Las memorias de Amadeu Hurtado». *LV*, 8 de maig de 1969.
- CARABIAS, Josefina. «Los hombres de la Generalidad de Cataluña van a comparecer ante el Tribunal de Garantias». *Crónica*, 25 de novembre de 1934.
- CARRAL, Ignacio. «Como es una jornada en las Cortes Constituyentes». *Estampa*, 24 d'octubre de 1931.
- CARRERAS, Francesc de. «Para comprender el presente». *LV*, 5 de febrer de 2009.
- «Justos per pecadores». *LV*, 29 de novembre de 2009.
  - «Un 6 de octubre posmoderno». *El País*, 11 de novembre de 2015.
- CARRERAS, Lluís. «Entorn del problema constitucional religiós. L'angoixa». *El Matí*, 13 d'octubre de 1931.
- CASANELLAS I IBARS, Joan. *Memòries i biografia* (A cura de Culla, Joan B.). Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1991.
- CASASÚS, Josep Maria. «Aniversarios». *LV*, 3 de gener de 2000.
- *Historia de La Vanguardia*. (text inèdit dipositat a l'ANC, s.d.)
- CASTANYS, Valentí. «Els èmuls de Jonàs». *LVC*, 26 de setembre de 1934.
- CHANTECLER. «El flagrant delictes». *LCG* núm. 2146. 25 de juny de 1910.
- CHAVES NOGALES, Manuel. «Un conservador, un liberal, un marxista y un sindicalista». *Ahora*, 11 de març de 1936.
- *Obra completa*. Barcelona: Editorial Asteroide, 2020.
- Cheyne, George J. G. «Una correspondència inèdita: Amadeu Hurtado i Joaquim Costa», *Vida Nova*, Montpeller, 1966.
- CHEYNE, George J.G. «La intervenció de Costa en el proceso de Montjuich: Correspondencia inédita con Pere Corominas y otros». *Bulletin Hispanique*. Volum. 68, núm. 1-2, gener-juny 1966.
- CHIRON [LLOGUERAS, Joan]. «El gest de l'Amadeu Hurtado». *La Sembra*, 11 d'abril de 1907.
- *Ínfimes cròniques d'alta civilitat*. Terrassa-Barcelona: J. Horta, 1911.
- CLARAMUNT, Jaime i PUJULÀ, Frederic. TOLL, Gil (ed.) *El Diluvio. Memorias de un diario republicano y federalista de Barcelona (1858-1939)*. Barcelona: Ediciones Carena, 2016.
- CLOPAS, Isidre. *Anekdologi de Francesc Pujols*. Barcelona: Editorial Duxelm, 2010.
- COLL MARINÉ, Enric. «L'Arxiu de Ca l'Ortodó d'Alàs 1429-1908». s/d.
- COLOMINES, Agustí. «Amadeu Hurtado». *El Temps*, núm. 1269. 7 d'octubre de 2008.
- COROMINES, Joan. «Correspondance entre Miguel de Unamuno et Pere Corominas». *Butlletín Hispanique*, Tome LXII, núm. 1, gener-març 1960.
- *Onomasticon Cataloniae*. Vol. II A-BE. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1994.
- COROMINES, Pere. «Crónica artística». *La Revista Blanca*, núm. 43. 1 d'abril de 1900.
- «Mi formación intelectual». *La Revista Blanca*, 1 de gener de 1903.
  - «Una nit a la Masion Dorée». *ET*, 11 de juny de 1926.
  - *Les presons imaginàries*. Barcelona: Editorial Selecta, 1965. 3a edició.
  - «Del meu comerç amb Joan Maragall». *Obres completes*. Barcelona: Selecta, 1972.
  - «La lluita per la Universitat» a *Obres Completes*. Barcelona: Editorial Selecta, 1972.
  - *Diaris i records I: Anys de joventut i el procés de Montjuïc*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1974.
  - *Diaris i Records II: De la Solidaritat Catalana al Catorze d'Abril*. Barcelona: Curial Edicions, 1974.
  - *Diaris i records III: La República i la Guerra Civil*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1975.

- *Epistolari Pere Coromines i Amadeu Vives*. Barcelona: Fundació Pere Coromines – Ajuntament de Barcelona, 2014.
- COSTAS Álvarez, Carlos. «Después de unas conferencias». *ED*, 18 d'abril de 1920.
- CUITO, Amadeu. «Sobre la crítica de un libro». *LV*, 4 d'octubre de 1968.
  - «Unes memòries de Carles Sentís». *El País*, 4 de gener de 2007
  - *Memòries d'un somni*. Barcelona: Quaderns Crema, 2011.
- CUITO, Amadeu i HURTADO, Víctor. «Un catalanista partidari del pacte» a Hurtado, Amadeu. *Abans del sis d'octubre*. Barcelona: Quaderns Crema, 2008.
- DOMINGO MONTSERRAT, Daniel. «Les Constituents». *L'Hora*, núm. 23. 13 de juny de 1931
- DUARTE, Àngel. *Pere Coromines. Del republicanisme als cercles llibertaris (1888-1896)*. Barcelona: PAMSA, 1988.
- EL BACHILLER CORCHUELO [GONZÁLEZ FIOL, Enrique]. «¿Se aprobará el Estatuto de Cataluña?». *Nuevo Mundo*, 13 de maig de 1932.
- ESCLASANS, Agustí. «Intel·lectualisme». *LCG*, núm. 3318. 25 de febrer de 1933.
  - «Amadeu Hurtado». *LH*, 26 de maig de 1933.
- ESTELRICH, Joan. «El fracàs del personalisme». *LVC*, 2 de desembre de 1932.
  - *Dietaris*. Barcelona: Quaderns Crema, 2013.
- FÈNIX. «Al vol». *La Sembra*, 30 de juliol de 1908.
- FERRER, Miquel. «Els intel·lectuals i la política». *La Nostra Revista*, Mèxic, núm. 75 (1954).
  - «Amadeu Hurtado i el seu temps». *La Nova Revista*, núm. 17-18, novembre-desembre de 1956.
  - *Memòries (1920-1970). 50 anys d'acció política, social i cultural catalanista*. Barcelona: Fundació Josep Comaposada i Pagès Editors, 2008.
- FIGUERES, Josep Maria. «Conversió de diaris: el cas de *La Publicitat*». *Punt Diari*, 12 de juny de 1980.
  - *12 periodistes dels anys trenta*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, D.L. 1994.
- FLINT, Douglas (XAMMAR, Eugeni). «Ideas y opiniones de una elegante barcelonesa». *LP*, 14 d'octubre de 1917.
  - «Las carreras. Segunda reunión». *LP* 10 de maig de 1918.
  - «Las carreras. Tercera reunión. La tarde del Gran Premio». *LP*, 13 de maig de 1918.
  - «Las carreras. Cuarta reunión». *LP*, 17 de maig de 1918.
- FLIRT. «A l'entorn del segon volum de Cambó, per Josep Pla». *Baix Empordà*, 29 de juny de 1929.
- FOIX, Lluís. «Sobre l'Amadeu Hurtado». *Avui*, 27 d'agost de 2008.
  - «Viatge amb mapes imprecisos». *LV*, 9 de gener de 2014.
  - «Dos mons blindats». *LV*, 10 de setembre de 2014.
  - «Una revolució de saló». *LV*, 11 de novembre de 2015.
  - Un altre dia històric». *LV*, 8 de febrer de 2017.
  - «Evitar la frustració». *LV*, 25 d'octubre de 2017.
  - «L'absència de mediadors». *LV*, 26 d'abril de 2018.
  - «Crisis emocionals» *LV*, 4 de desembre de 2019.
  - «El diàleg ha de conduir a pactes». *LV*, 28 de juny de 2021.
- FONTBERNAT, Josep. «Roda el món i torna al Born: Les Deux Magots». *La Rambla de Catalunya*, 8 de setembre de 1930.
- FORTESA, Pablo; PIÑERO, Antonio, Pons, B; ALBAREDA, Vicente [et al.] «A los directores del republicanisme de Barcelona». *ED*, 4 de novembre de 1903.
- FRAY JUNÍPERO [SANZ CERRADA, Antonio]. «Mesa revuelta». *El Siglo Futuro*, 9 de novembre de 1932.
- FUENTES CODERA, Maximiliano. (Coord). «La Gran Guerra de los intelectuales: España en Europa». Ayer, núm. 91, 2013.
- FUENTES CODERA, Maximiliano i MONTERO, Francesc (Coord.). *Exposició Flames a la frontera: Catalunya i la Gran Guerra*. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, 2018.
- FUENTES CODERA, Maximiliano. «La defenestració de Xènius: Una qüestió política i ideològica». Cercles. Revista d'Història Cultural. núm 15, 2013.

- *El campo de fuerzas europeo en Cataluña. Eugeni d'Ors en los primeros años de la Gran Guerra*. Lleida: Pagès Edicions, 2009.
  - *España en la Primera Guerra Mundial. Una movilización cultural*. Madrid: Akai, 2014.
- FUK [AGUIRRE, Francisco]. «Crónica de nuestro redactor-corresponsal». *Luz*, 25 de gener de 1933.
- FUSTER, Joan. «Les memòries d'Amadeu Hurtado». *Pont Blau*, núm. 45, juliol de 1956.
- FUSTER, Ramon [FERRER, Miquel] «No és hora de posicions equivoques». *Treball*, 16 d'agost de 1936.
- «Vida cultural: Als catalanistes de *Mirador*». *Treball*, 25 d'agost de 1936.
- GANIGUER, Josep. «A l'entorn del llibre Cambó. Nova conversa amb Josep Pla». *LVC*, 29 de juny de 1929. Reproduït a *Baix Empordà*, 7 de juliol de 1929.
- GARCÍA DOMINGO, Enric: *Hijos de José Tayà S. en C. (1915-1926). El miratge de la Gran Guerra*. Barcelona: Museu Marítim de Barcelona, 2007. (Col. Estudis núm. 11).
- GARRIGA I MASSÓ, Joan. *Memòries d'un liberal catalanista, 1871-1939*. Barcelona: Edicions 62, 1987.
- GAZIEL [CALVET, Agustí]. «Soberanía y Política». *LV*, 30 de juny de 1920.
- «La devoradora de hombres». *LV*, 20 de juny de 1923.
  - «La prensa en catalán». *LV*, 1 de juliol de 1927.
  - «Los precursores». *LV*, 21 de març de 1930.
  - «El diluvio». *LV*, 3 de juliol de 1931.
  - «Hay que formar el cuadro». *LV*, 15 de gener de 1932.
  - «Un paraíso perdido». *LV*, 25 d'agost de 1933.
  - *Obra Completa Catalana*. Barcelona: Editorial Selecta, 1970.
  - *Tot s'ha perdut. El catalanisme entre 1922 i 1934*. Barcelona: RBA La Magrana, 2013.
  - *Història de La Vanguardia*. Barcelona: L'Altra Editorial, 2016.
  - *Meditacions en el desert (1946-1953)*. Barcelona: L'Altra Editorial, 2018.
- GOMILA, Sebastià. «Lo de Cataluña. Prosa moderna». *El País*, 20 de desembre de 1907.
- GONZÁLEZ OLMEDILLA, Juan. «Declaraciones de Alcalá-Zamora. El presidente del Gobierno de la República espera que los Estatutos se discutirá amplia y serenamente en el Parlamento, en un ambiente de cordialidad, por los legisladores competentes en Derecho político y administrativo». *HM*, 18 de julio de 1931.
- «Macià en Madrid. El presidente de la Generalidad de Cataluña es recibido cordialísimamente por el hidalgo pueblo madrileño, generoso y comprensivo». *HM*, 14 d'agost de 1931. Edición Noche.
  - «Madrid, la ciudad de los brazos abiertos... Macià, símbolo de Cataluña, en Castilla, corazón de España». *Nuevo Mundo*, 31 d'agost de 1931.
  - «Una conversación con don Amadeo Hurtado, consejero y diputado de las Constituyentes. La autonomía de Cataluña no puede disminuir la soberanía nacional del pueblo español, porque es parte integrante de ella». *Crónica*, 27 de setembre de 1931.
- GRANIER-BARRERA, Emili. «Sobre Amadeu Hurtado». *Ressorgiment*, núm. 496, novembre de 1957.
- «La fi d'Amadeu Hurtado». *Ressorgiment*, núm. 498, gener de 1958.
- «Un periodista en guerra». *Annals del Periodisme català* (Barcelona), núm. 12. Juliol-setembre, 1987. p. 33.
- GUANSÉ, Domènec. *Abans d'ara*. Barcelona: Edicions Proa, 1966.
- GUILLAMET, Jaume. «El gir polític de Josep Pla». *L'Avenç*, núm. 466, març de 2020.
- «“L'oasi”, versió original», *El País*, 29 de març de 2005.
  - «Manuel Brunet i l'“oasi” català (1936)». *Obra Periodística*, 1. <http://upf.edu/obraperiodistica/anuari/manuel-brunet.html> [última consulta 8 de febrer de 2020].
  - «Significació de *La Publicitat* en els grans canvis del periodisme català». *Butlletí de la Societat d'Estudis Històrics*. Núm. XXIX, 2018.

- *El setmanari L'Opinió i la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya (1928-1931)*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2021.
- HELIÓFILO [LORENZO, Fèlix]. «Charlas de las Cortes: La música oportuna». *Crisol*, 19 de agosto de 1931.
- HUERTAS, Josep M. i GELI, Carles. *Mirador: La Catalunya impossible*. Barcelona: Edicions Proa, 2000.
- HUERTAS, Josep Maria i LORÉS, Jaume. «Eugeni Xammar, un dels homes de *Mirador*» dins el reportatge «*Mirador*. Ells també van fer Catalunya». *Orifloma*, núm. 129. Abril de 1973.
- HURTADO MARTÍ, Víctor. «Mirador a Ginebra». *Mirador*, núm. 34. 19 de setembre de 1929.
  - «Presentació». *Mirador*, núm. 1. 1 de juny de 1966.
  - *Les iniciatives de pau negociada durant la guerra civil* (mecanoscrit inèdit). AAH, s.d.
- HURTADO I MONRÓS, Antoni «Agustí Ortadó Duró» (mecanoscrit).
  - «El poble del meu avi». *L'Abella d'Or* dedicat a «Lleida i sa comarca». 1930.
  - «La descendència dels nostres avis Agustí Ortadó Duró i Isabel Rusca Ponsa» (treball mecanografiat). s/d.
  - «De 1706 a 1806» (treball mecanoscrit). s/d.
- HURTADO RUSCA, Emili. «Fallecidos de familia» (còpia del manuscrit). s/d.
- J. T. I C. «Kerenski a la redacció de *La Publicitat*». *LP*, 25 d'abril de 1933.
- JARDÍ I CASANY, Enric. *Eugeni d'Ors. Vida i obra*. Barcelona: Aymà, 1967.
  - «Les grans famílies de la premsa». *L'Avenç* núm. 18, juliol de 1979.
  - *Francesc Macià. President de Catalunya*. Barcelona: PAMSA, 1981.
  - *Quatre escriptors marginats. Jaume Brossa, Diego Ruiz, Ernest Vendrell i Cristòfor de Domènech*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1985.
  - *Història del Col·legi d'Advocats de Barcelona* Barcelona: Col·legi d'Advocats de Barcelona, 1989.
  - *Cambó, perfil biogràfic*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1995
  - *Companys i el 6 d'octubre*. Barcelona: Edicions Proa, 1997.
  - *El meu pare i el seu món*. Barcelona: PAMSA, 1999.
- JARDÍ I MIQUEL, Enric «L'esquerra catalana». *EPC*, 28 de novembre de 1907.
- JEANELLE, Jean-Louis. *Écrire ses Mémoires au xxe siècle. Déclin et renouveau*. París: Gallimard, 2008
- JEPH DE JESPU. «Insistent». *LCG*, núm. 2138. 30 d'abril de 1910.
- JORBA, Rafael. «Una via d'alta sinistralitat». *LV*, 20 de setembre de 2016.
- JORDANA, C.A. «El debat apassionant». *LO*, 24 de maig de 1932.
  - «Sobre el gran discurs». *LO*, 31 de maig de 1932.
  - «Polítiques desconcertants». *LO*, 16 de febrer de 1933.
  - «Scherzo antipapagris». *LO*, 17 de març de 1933
- JUNOY, Emili. «Psicología de las cifras. Las elecciones republicanas». *LP*, 19 de setembre de 1905.
  - «Mi dúplica». *LP*, 23 de setembre de 1905.
  - «Los solidarios en el Congreso». *La Cataluñia*, núm. 1. 5 d'octubre de 1907.
- Kiko. «Mosaic». *D.I.C.*, núm. 121. 14 d'octubre de 1933.
  - «Trobés al senyor Hurtado». *D.I.C.*, núm. 125. 11 de novembre de 1933.
- LLATES, Rossend. «L'esperit de San Sebastián». *Mirador*, núm. 119. 14 de maig de 1931.
  - «El cinquè aniversari de la República». *Mirador*, núm. 374. 16 d'abril de 1936.
  - «Pròleg» a Sagarra, Josep Maria. *L'aperitiu*. Barcelona: Editorial Vergara, 1964.
  - *30 anys de vida catalana*. Barcelona: Editoria Aedos, 1969.
  - «Cambó, multimillonario (III)». *Destino* núm. 1709, 4 de juliol de 1970.
- «El forjador de nubes. El doctor Eduardo Fontseré». *Destino*, núm. 1672, 7 de març de 1970.
  - *Ésser català no és gens fàcil*. Barcelona: Editorial Aedos, 1971.
- LLEIXIU. «Llista de Bugadera», *¡Cu-Cut!*, núm. 267, 27 de juny de 1907.
- LLUHÍ I RISSECH, Joaquim. «Les esmenes». *EPC*, 30 de juliol de 1907.
  - «La nostra protesta». *EPC*, 22 de juliol de 1909.
- LLUHÍ I VALLESCÀ, Joan. «Lenin». *L'Opinió*, núm. 35. 13 d'octubre de 1928.

- LUCIENTES, Francisco. «Igual que anteayer – Como en los folletines de Eugenio Sué». *ES*, 11 d'octubre de 1931.
- «El siglo XIX». *ES*, 21 de maig de 1932.
- LUSA MONFORTE, Guillermo. «Ferran Cuito, ingeniero industrial y político». *Quaderns d'Història de l'Enginyeria*. Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Industrial de Catalunya. Volum XVIII. 2020.
- MADRID, Francesc. «Davant del deure». *LET*, núm. 25.000. 20 de maig de 1927.
- L'Estatut. *LET*, núm. 2715. 17 de juliol de 1931.
  - «El president Macià». *LET*, núm. 2717. 31 de juliol de 1931.
  - «Impresiones periodísticas durante la celebración de la Asamblea de parlamentarios catalanes, bajo la presidencia de don Francisco Macià». *Crónica*, 2 d'agost de 1931
  - «Los autores del Estatuto de Cataluña». *Mundo Gráfico*, 12 d'agost de 1931.
  - *Ocho meses y un día en el Gobierno Civil de Barcelona (Confesiones y testimonios)*. Barcelona-Madrid: Las Ediciones de la Flecha, 1932.
  - «Unitat esquerrana». *LET*, núm. 2767. 15 de juliol de 1932.
  - «Recuerdo de Amadeo Hurtado, un gran señor». *España Republicana*, núm. 987. 20 d'abril de 1950.
- MARSILLACH, Adolf. «Amadeo Hurtado». *ED*, 23 de desembre de 1902.
- «Por una vez». *El Liberal*, 23 de juny de 1914.
  - «De nuestro redactor en Barcelona: *La Publicidad*». *Suplemento gráfico de El Imparcial*, 29 d'abril de 1922.
- MARTÍ GRAU, Odó. «A los republicanos del distrito de Vendrell». *El Francolí*, 3 d'abril de 1896.
- MARTÍN PASCUAL, José Manuel. *Aigua i Societat a Barcelona entre les dues exposicions (1888-1929)*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona.
- *Barcelona: aigua i ciutat. L'abastament d'aigua entre les dues Exposicions (1888-1929)*. Barcelona: Fundació Agbar – Marcial Pons, 2009.
- MARULL, Martí. «L'Homenatge a N'Ignasi Iglésies. Records de l'estrena de *Les garses*». *LVC*, 6 de febrer de 1927. *LVC*, 30 de gener de 1927.
- MAS PERERA, Pere. «Lectures i comentaris: *Quaranta anys d'Advocat. Història del meu temps*». *Ressorgiment*, núm. 484, novembre de 1956.
- «Lectures i comentaris: *Quaranta anys d'Advocat. Història del meu temps (volum II)*». *Ressorgiment*, núm. 520. Novembre de 1959
- MASSA, Pedro. «Como se rehacen los grandes diarios». *HM*, 30 d'agost de de 1928.
- «Don Amadeo Hurtado nos hace un clarísimo diseño de la actual situación política de Cataluña». *EL*, 20 de juliol de 1930.
  - «Don Amadeo Hurtado nos habla de los nuevos rumbos de la política en Cataluña, de las próximas elecciones y de los inicios de aplicación del Estatuto». *EL*, 29 de setembre de 1932.
  - «Don Francisco Macià habla para *Crónica* y enjuicia la marcha de debate parlamentario en torno al Estatuto catalán». *Crónica*, 29 de maig de 1932.
  - «Lerroux, o la fidelidad a una doctrina». *Crónica*, 29 de maig de 1932.
- MASSIP, Josep Maria. «Sota la República: Ha passat Don Niceto Alcalá-Zamora, un cavaller de la civilitat ibèrica». *LR*, 27 d'abril de 1931.
- «La pesada broma que el destí ha jugat a Lerroux». *LR*, 23 de maig de 1932.
  - «La setmana política». *LR*, 4 de juny de 1934.
- MAURA, Miguel. *Así cayó Alfonso XIII*. Barcelona: Ariel, 1966.
- MIQUEL I PLANAS, Ramon. «Els “descastats” de l'Ateneu». *Joventut*, núm. 269, 6 d'abril de 1905.
- MIRANIUS, Jordi. «Indiscrecions». *Garba*, núm. 6. 30 de desembre de 1906.
- MONTERO I AULET, Francesc. *El periodisme d'idees al servei de la veritat personal*. Tesi doctoral. UdG, 2011.
- *Manuel Brunet. El periodisme d'idees a l'ull de l'huracà*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2016.
- MONTORIOL, Llorenç. «El punt de vista d'Amadeu Hurtado». *La Nau*, 8 de febrer de 1930.

- MORAGAS, Rafael. «Els vols de Mamet a l'hipòdrom de can Tunis», *Mirador*, núm. 262. 8 de febrer de 1934.
- «La vella *Publicidad*». *Mirador*, 15 d'agost de 1935.
- MORITZ III. (REVENTÓS BORDOY, Ramon). «Sonata IX». *LCG*, núm. 2565. 1 de juny de 1918.
- MORITZ XXIV (REVENTÓS BORDOY, Ramon). «Sonata LI». *LCG*, núm. 2535. 3 de novembre de 1917.
- MORÓN, Gabriel. «No hacía falta». *El Socialista*, 30 de setembre de 1931.
- MUÑOZ, Josep Maria. «Memòries d'un constructor». *L'Avenç*, núm. 340. Novembre de 2008.
- N. «L'espill al llarg del camí: Coses del Sr. Hurtado». *El Temps*, núm. 96. 30 de juliol de 1933.
- NAVARRO, García, Rokayah Lluís Nicolau d'Olwer. *Biografia política i d'exili d'un intel·lectual català, 1917-1961. Cultura, republicanisme i democràcia*. Tesi doctoral. UB, 2017.
- NICOLAU D'OLWER, Lluís. «Els fets i els homes». *LP*, 16 d'agost de 1929.
- NIN, Andreu i BRUNET, Manuel. «El nostre cas: A *La Publicidad*». *ED*, 1 de maig de 1919.
- NOGUER i Comet, Ramon. *Al llarg de la meua vida*. Barcelona: PAMSA, 2000.
- OPISSO, Alfred. «Glosa». *LV*, 14 de març de
- ORS, Juan. «El catalanismo liberal». *España*, núm. 192. 12 de desembre de 1919.
- PAGAROLÉS I SABATÉ, Laureà. *Història de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya*. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, 2000.
- PALAU, Enric. «El que opina Amadeu Hurtado». *La Nau*, 28 de setembre de 1931
- PARADOX (AGUILAR, Màrius). «Balls russos». *LET* núm. 2009. 29 de juny de 1917.
- «La doble França». *LCG*, núm. 2653. 17 d'abril de 1920.
  - «La tornada dels viatges». *LCG*, 3 de juliol de 1920,
  - «El retorn del seny?» *LCG*, 21 d'octubre de 1922.
- PARDO WEHRLE, Joan. «La Semana: La interpelación de Hurtado y la Solidaridad». *La Cataluña*, núm. 56. 24 de octubre de 1908.
- PARELLADA, J. «Catolichs a votar». *La Creuada*, 20 d'abril de 1907.
- «Després de la victòria». *La Creuada*, 27 d'abril de 1907.
- PARVISSIMUS [SARRADELL, Enric] «*La Publicitat* y su influencia exterior». *El Siglo Futuro*, 28 de gener de 1935.
- PASSARELL, Jaume. *La Publicitat, diari català*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1971.
- PASTOR, ALFREDO. «Mercès i drets». *LV*, 14 de gener de 2020.
- PEYPOCH, Ramon. «En la mort de don Amadeu Hurtado». *La Nostra Revista*, núm. 51, març de 1950.
- PI SUNYER, Carles. *La República y la Guerra: Memorias de un político catalán*. Mèxic D.F.: Oasis, 1975.
- PI SUNYER, Núria. *L'exili manllevat*. Barcelona: Edicions Proa, 2006.
- PINILLA, Jesús. «De mi memoria. Anecdótico republicano en torno de hombres y acontecimientos de otras épocas que prepararon la actual». *La Noche*, 21 de maig de 1931.
- PLA, Josep. «Del periodismo y del arte. Román Jori». *LP*, 11 d'octubre de 1921.
- *Francesc Cambó: Materials per una història d'aquests últims anys*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1929.
  - «Provincianisme, decadència, abstencionisme». *LVC*, 6 de febrer de 1931.
  - «Don Carles Esplà». *LVC*, 19 de juny de 1931.
  - «El viatge del senyor Macià a Madrid» *LVC*, 28 d'agost de 1931.
  - «El debat religiós i els diputats catalans. El moviment revisionista». *LVC*, 20 d'octubre de 1931.
  - «El Hall del Palace». *LVC*, 3 de juny de 1932. Ed. Vespre.
  - «Els factors del resultat». *LVC*, 25 de novembre de 1932.
  - «Política catalana. Las últimas intrigas». *Las Provincias*, 8 de març de 1933.
  - «Desde Barcelona. La situación de Cataluña empeora». *El Día*, 4 de maig de 1933
  - «La lluita Hurtado-Companyns». *LVC*, 18 de juliol de 1933
  - «Crònica de Madrid: El senyor Azaña no vol encapçalar cap candidatura esquerrista de Catalunya ni totes al plegat». *LVC*, 1 de novembre de 1933.

- «La setmana a Madrid: La història i la novel·la». *La Veu del Vespre*, 1 de novembre de 1933.
  - «El salvament de l'economia agrària catalana». *LVC*, 9 de maig de 1934.
  - «Crònica de Madrid: La llei de Contractes de Conreu al Tribunal de Garanties». *LVC*, 2 de juny de 1934.
  - «Crònica de Madrid». *LVC*, 5 de juny de 1934.
  - «Crònica de Madrid: La situació actual». *LVC*, 12 de juny de 1934.
  - «Crònica de Madrid: El senyor Samper espera resoldre el conflicte amb el Govern català sense trastorns». *LVC*, 19 de juny de 1934.
  - «Crònica de Madrid: El senyor Hurtado podria substituir el senyor Lluhí». *LVC*, 7 de juliol de 1934.
  - *Sobre París i França*. Barcelona: Editorial Destino, 1967. OC, volum 4.
  - *Tres biografies. Maragall, Pijoan, Pujols*. Barcelona: Editorial Destino, 1968. OC, volum 10.
  - *Notes disperses*. Barcelona: Destino, 1969. OC, núm. XII.Pla, Josep. OC, volum 12.
  - *Primera volada*. Barcelona: Edicions Destino, 1972. OC, volum 3.
  - *Cambó*. Barcelona: Editorial Destino, 1973. OC, volum 25.
  - Homenots. 4ª sèrie. Barcelona: Destino, 1975. OC, volum 29.
  - *Notes del capvesprol*. Barcelona: Editorial Destino, 1979. OC, volum 35.
  - *Cròniques parlamentàries (1929-1932)*. Barcelona: Edicions Destino, 1982. OC, volum 40.
  - *Darrers escrits*. Barcelona: Editorial Destino, 1984. OC, volum 44.
  - Homenots 1ª sèrie. Barcelona: Edicions Destino, 2001. OC, volum 11.
  - *Prosperitat i rauxa de Catalunya*. Barcelona: Edicions Destino, 2003. OC, volum 32.
  - *El quadern gris*. Barcelona: Editorial Destino, 2003. OC, volum 1
- PLA, Xavier. (Ed.). *La diabòlica mania d'escriure*. Barcelona: Fundació Josep Pla – Editorial Destino, 1997.
- «Ametlla, Cambó, Pla i el catalanisme possibilista», dins AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques, 1890-1917*. Barcelona: RBA, 2013.
  - «Josep Pla: Madrid, 1936». *El País*, 6 d'octubre de 2014.
  - «Les tres vides d'Eugeni Xammar. Periodista, diplomàtic, traductor» dins XAMMAR, Eugeni. *Cartes d'un polemista*. Barcelona: Quaderns Crema, 2019.
  - «José Pla Cárceles, esbozos para un perfil», dins PLA CÁRCELES, José. *Así fue mi Londres. Recuerdos de uno del 98*. Sevilla: Editorial Renacimiento.
- PLANES, Josep Maria. «Mirador vist per dins». *Mirador*, núm. 53. 30 de gener de 1930.
- «Per al senyor Macià, president d'Esquerra Republicana de Catalunya». *LP*, 7 de gener de 1933.
  - *Nits de Barcelona*. Barcelona: Edicions Proa, 2001.
- PONS, Magí. «El terrorista i l'estadista». *LCG*, núm. 2024. 22 de febrer de 1908.
- PORCEL, Baltasar. *Arran del mar*. Barcelona: Editorial Selecta, 1969.
- «Derrotas, dogma y joven futuro». *LV*, 19 de febrer de 2009.
- POUS I PAGÈS, Josep. «Tot passant: Diem-hi tots la paraula nostra». *EPC*, 10 de novembre de 1907.
- «Cròniques madrilenyes». *EPC*, 18 de febrer de 1908.
  - «Pere Coromines i el seu temps». *Revista de Catalunya*. París: Gener de 1940.
- PRAT DE LA RIBA, Enric. «La candidatura de Catalunya». *LVC*, 17 d'abril de 1907.
- PUIG ROVIRA, Francesc Xavier. «Amadeu Hurtado, jurista (Vilanova, 1875-Barcelona, 1950)». *Miscel·lània penedesenca*. núm. 18. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs, 1994.
- *Amadeu Hurtado i Miró (1875-1950)*. Col·lecció Retrats. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1999.
  - *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.
- PUIGVERD, Antoni. «Pájaros de mal agüero». *LV*, 15 de desembre de 2008.
- «El pes de la llibertat». *LV*, 18 de setembre de 2015.

- «La deserció». *LV*, 8 de juny de 2020.
- PUJOLS, FRANCESC. *Història de l'hegemonia catalana en la política espanyola*. Barcelona: Ramon Tobella Impressor, 1929.
- R. «Companys se está entrenando». *Destino. Semanario de la Falange Española Tradicionalista y de las JONS*, núm. 38. 20 de novembre de 1937.
- REGÀS, Xavier. «La diplomacia republicana. La representació espanyola a Ginebra». *LR*, 28 de setembre de 1931.
- REILA, Lluçia. «El nou governador civil de Barcelona. Vida i anecdotari de Carles Esplà». *LR*, 15 de juny de 1931.
- REVENTÓS, Manuel. «Recapitulant». *LP*, 28 de març de 1931.
- RIVAS CHERIF, Cipriano. *Retrato de un desconocido (La vida de Manuel Azaña)*. Barcelona/Buenos Aires/Mèxic DF: Ediciones Grijalbo, 1979.
- RIVERA, Joan [Aguilera, Joaquim]. «Carta de Madrid». *EPC*, 14 de juny de 1907.
- ROIG I LLOP, Tomàs. *Del meu viatge per la vida. Volum I*. Barcelona: Pòrtic, 1975.
- *Del meu viatge per la vida 1931-1939*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 1978.
- ROIG, Alexandre. «Acció Catalana Republicana o La colla de la bilis». *LET*, núm. 2802. 18 de març de 1933.
- ROSSELL, Francesc. «Al marge d'un llibre». *EPC*, 4 d'abril de 1917.
- ROSSELLÓ, Pere. «Clausura». *LV*, 18 d'octubre de 1932.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni. «De Madrid estant. Cròniques parlamentàries». *EPC*, 14 d'octubre de 1907.
- «De Madrid estant. Cròniques parlamentàries». *EPC*, 19 d'octubre de 1907.
  - «La vida barcelonina». *EPC*, 17 de gener de 1910.
  - *Les valors ideals de la guerra*. Barcelona: Societat Catalana d'Edicions, 1916.
  - *El Nacionalimo Catalán*. Barcelona: Ediciones Minerva, 1917.
  - «En Romà Jori». *LP*, 7 d'octubre de 1921. Edició Nit.
  - «El Picarol». *LP*, 11 d'agost de 1922.
  - *Els polítics catalans*. Barcelona: Tipografia Occitània, 1929.
  - «El telegrama fals de Rovira i Virgili». *La Nau*, 12 de juny de 1929.
  - «Una vella conferència de Cambó». *La Nau*, 28 de juny de 1929.
  - «L'orador i el polític: La desmesura del senyor Hurtado». *LH*, 16 de maig de 1933.
  - «Del 1931 al 1933. Els errors del senyor Hurtado». *LH*, 23 de maig de 1933.
  - «Conversa d'amics. El senyor Hurtado ha contestat». *LH*, 25 de maig de 1933.
  - «L'oasi català». *LH*, 15 de març de 1936.
- RUIZ SIMÓN, Josep Maria. «La fórmula Hurtado». *LV*, 12 de juny de 2018.
- SAFONT I PLUMED, Joan. *Per França i Anglaterra. La Primera Guerra Mundial dels aliadòfils catalans*. Barcelona: Acontravent, 2012.
  - «El viatge del Mariscal Joffre a Barcelona. L'epíleg de la francofilia catalana durant la I Guerra Mundial». *L'Avenç*. núm. 392. Juliol-agost de 2013.
  - «D'El Poble Català a La Publicidad passant per Iberia. La trajectòria d'uns periodistes a la Barcelona de primers de segle», dins PICH MITJANA, Josep. *Els llums s'apaguen a tot Europa. La fi de la Belle Époque*. Barcelona: Nova Editorial, 2014.
  - «Amadeu i Anita Hurtado al París de 1920. Notes de viatge durant les Années Folles». *L'Avenç*, núm. 410. Març de 2015.
- SAGARRA, Josep Maria de. «Mirador nocturn». *Mirador*, núm. 100. 1 de gener de 1931.
- «Amadeu Hurtado». *Mirador*, núm. 173. 26 de maig de 1932.
  - «Los que se van. Just Cabot». *LV*, 12 de març de 1961.
  - *L'aperitiu*. Barcelona: Editorial Vergara, 1964
  - *L'ànima de les coses*. Barcelona: Quaderns Crema, 2001.
  - *Memòries*. Barcelona: Edicions 62, 2012
- SALAS I ANTON, Joan. «Por el progreso social». *ED*, 25 de maig de 1903.
- SALES, Joan. *Cartes a Màrius Torres*. Barcelona: Club Editor, 2007.
- SALMERÓN GARCÍA, Nicolás. «Una adhesió valiosa». *LCG*, 7 d'abril de 1916.
- SÁNCHEZ ALBORNOZ, Claudio. *Anecdotario político*. Barcelona: Ed. Planeta, 1976.

- SÁNCHEZ SANTOS, Modesto. *Las Cortes Españolas: las de 1907*. Madrid: Establecimiento Tipográfico de Antonio Marzo, 1908.
- SARDÀ, ZENEIDA. *Francesc Macià vist per la seva filla Maria*. Barcelona: Edicions Destino, 1989.
- SEMPRONIO [ARTÍS I TOMÁS, Andreu-Avelí]. *Aquella entremaliada Barcelona*. Barcelona: Editorial Selecta, 1978.
- *Del Mirador estant*. Barcelona: Edicions Destino, 1987.
  - *Barcelona a mitja veu*. Barcelona: Editorial Selecta, 1991.
- SENTÍS, Carles. «Mirada retrospectiva a *Mirador*». *LV*, 17-18 d'abril de 1987.
- «Josep Maria Xicota». *LV*, 28 de juny de 1990.
  - *Viatge en Transmiserià*. Barcelona: La Campana, 1994.
  - *Memòries d'un espectador*. Barcelona: Edicions La Campana, 2006.
  - «Eugeni Xammar a les memòries de Carles Sentís». *El País*, 18 de gener de 2007
- SERRAHIMA, Maurici. «El político y las memorias». *Destino*, núm. 1627. 7 de desembre de 1968.
- *El passat des del present. 1902-1935*. Barcelona: PAMSA, 2008
- SINGLA, Carles. «Mort i resurrecció de *Mirador*» (agost-setembre de 1936). *Periodística: revista acadèmica*, [en línia], 2001
- *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2006.
- SOLDEVILA, Carles. «Natus perfectus». *LP*, 22 de gener de 1929.
- «Tàntal, 1931». *LP*, 30 de juliol de 1931.
  - «El Govern civil de Barcelona». *LP*, 18 de gener de 1933.
  - *Del llum de gas al llum elèctric. Memòries d'infància i joventut*. Barcelona: Editorial Aedos, 1951.
- SOLÉ I PLA Joan. «En nom de qui parlem?». *LP*, 1 de novembre de 1918.
- SOLER, Valentí. *El periodisme silenciàt: Just Cabot, vida i cartes de l'exili (1939-1961)*. Barcelona: Acontravent, 2008.
- SOLSONA, Brauli. «El aspecto jurídico del caso Macià». *Crónica*, 16 de novembre de 1930.
- «Como despidió Barcelona a Don Francisco Macià, que venia a Madrid con los brazos abiertos». *Nuevo Mundo*, 31 d'agost de 1931.
- SPECTATOR (ESTELRICH, Joan). «Jornada passional». *LVC*, 23 de maig de 1932.
- «Grisor i melancolia». *LVC*, 3 de juny de 1932.
- SUCRE, Josep Maria. *Memorias I: Del Romanticismo al Modernismo*. Barcelona: Editorial Barna, S.A., 1963.
- «Memorias de José Maria de Sucre. Los Artís y sus actividades y amigos». *Revista Europa*, 23 de desembre de 1965.
- SUÑOL I GARRIGA, Josep. «La setmana catalana». *LR*, 28 de maig de 1932.
- T. «La vida política». *LET*, núm. 1514. 3 de gener de 1908.
- TANET. «Un interviu amb el Sr. Hurtado». *LCG*, núm. 3348. 25 de setembre de 1933.
- TAPIA, Joan. «Gestión de impagados». *El Periódico*, 4 d'octubre de 2008.
- TASIS, Rafael. «Un gran català i les seves memòries». *Pont Blau*, núm. 45, juliol de 1956.
- THEROS, Xavier. «Borra y algodón en rama». *El País*, 20 d'agost de 2013.
- TIGGIS [TORRE CAPRARA, Giuseppe] «Espanya i la S. de les N. La XIIIa Assemblea». *Mirador*, núm. 191, 29 de setembre de 1932.
- TINTORER, Emili. «Teatres». *Joventut*, 12 de desembre de 1902.
- TOLL, Gil. *El Diluvio. Memorias de un diario republicano y federalista de Barcelona (1858-1939)* Barcelona: Ediciones Carena, 2016.
- *Heraldo de Madrid. Tinta catalana para la II República*. Sevilla: Editorial Renacimiento, 2013.
  - *El Diluvio, la prensa y la Segunda República*. Barcelona: Icaria Editorial, 2021.
- TORRA, Quim. «Amadeu Hurtado, un liberal europeu». *Avui*, 1 d'abril de 2011.
- *Honorables. Cartes a la pàtria perduda*. Barcelona: A contravent, 2011.
  - «Amadeus». 7 de juny de 2012.

- *Periodisme? Permetin! La vida i els articles d'Eugeni Xammar*. Barcelona: Símbol Editors, 2008.
  - *Un bohemí al cabaret del món. Vida de Manuel Fontdevila, un senyor de Granollers*. Barcelona: Acontravent, 2013.
- TORRES, Humbert. «L'Esquerra Catalana. El partit republicà i el Nacionalisme». *EPC*, 2 de gener de 1908
- TRABAL, Joan Antoni. «Hurtado i Lerroux: dos homes, dos discursos». *LH*, 21 de maig de 1932.
- TUSELL, Javier. «Abogados catalanes contra la Dictadura (1924)». *Historia 16*, núm. 42. Octubre de 1979.
- UN VIATJANT. «El Diputat-providència». *La Sembra*, 30 de juliol de 1908.
- VALENTÍ CAMP, Santiago. «Mentalidades y caracteres. Amadeo Hurtado». *España*, núm. 173. 1 d'agost de 1918.
- *Ideólogos, teorizantes y videntes*. Barcelona: Editorial Minerva, 1922.
- VENDRELL, Francesc d'A. «L'actuació d'Acció Catalana Republicana». *LVC*, 15 de juliol de 1933.
- VENTALLÓ, Joaquim. «De la necessitat de tornar-se mut». *LR*, 4 de maig de 1931.
- «No creuen en el poble». *LO*, 28 d'agost de 1931.
  - «Quaranta anys d'advocat – III. Història del meu temps». *LV*, 12 de setembre de 1968
  - «Libro catalán». *LV*, 20 d'octubre de 1977.
  - *Los Intelectuales castellanos y Cataluña: tres fechas históricas: 1924, 1927 y 1930*. Barcelona: Galba, 1976.
- VERGÉS, Fermí. «Avui comença, al T. de G. C., la vista del recurs contra la llei de Contractes de Conreu». *LP*, 1 de juny de 1934.
- «S'ha vist el recurs interposat pel Govern central contra la llei catalana de Contractes de Conreu». *LP*, 2 de juny de 1934.
- VIDAL I BARRAQUER, Francesc d'Assís. *Església i Estat durant la Segona República Espanyola, 1931-1936 : textos en la llengua original/edició a cura de BATLLORI, Miquel i ARBELOA, Víctor Manuel*. Barcelona: PAMSA, 1971-1991.
- VIDAL MOYA, Antonio. «En el salón de Plenos del Palacio de Justicia se ha celebrado esta mañana la primera vista pública del Tribunal de Garantías constitucionales». *HM*, 1 de juny de 1934.
- VILA SAN-JUAN, Pablo. «Partidos nuevos en Cataluña». *Mundo Gráfico*, 27 de febrer de 1935.
- VILALTA I COMES, Joan. «¡La victoria! Nuestra fiesta de ayer». *LP*, 12 de novembre de 1918.
- VILLATORO, VICENÇ. «L'ombra del 6 d'octubre». *Ara*, 18 de juliol de 2012 o, més recentment,
- VINYES, LLUCIÀ. «Ambients». *LH*, 3 de juny de 1932.
- VIR. «El joc confessat». *Fornal*, núm. 5. 5 de març de 1932.
- VIU, Francisco. «Todas las horas». *La Voz*, 12 d'octubre de 1931.
- W. «A la Societat de Nacions. La delegació espanyola». *Mirador*, núm. 139. 1 d'octubre de 1931.
- X.X. «El debat de l'Estatut». *LP*, 2 de juny de 1932.
- X.X. «Aquests darrers temps segons Josep Pla». *Mirador*, núm. 21. 20 de juny de 1929.
- XAMMAR, Eugeni. «Les revistes catalanes i la revista que ara es vol fer». *LP*, 26 de maig de 1924.
- *Cartes a Josep Pla*. Barcelona: Quaderns Crema, 2000.
  - *Seixanta anys d'anar pel món*. Barcelona: Quaderns Crema, 2007.
  - *Crónicas desde Berlín*. Barcelona: Acanalado, 2009.
  - *Cartes d'un polemista*. Barcelona: Quaderns Crema, 2019.
- ZULUETA, Lluís de. «El criterio liberal». *LP*, 12 de novembre de 1907.
- «La fuerza liberal». *LP*, 15 de novembre de 1907.

[S.S.] «¡A n'ells!». *La Sembra*, 9 de juliol de 1908.

[S.S.] «¿La lista del futuro Gobierno?». *ED*, 19 de juliol de 1932.

- [S.S.] «¿Otra vez la guerra? Una encuesta entre la opinión española sobre la inminencia de una conflagración y la situación de España». *Ahora*, 22 de març de 1935.
- [S.S.] «¿Qué va pasar en España?». *Ahora*, 16 de febrer de 1934.
- [S.S.] «¿Qui serà el governador de Barcelona?». *LP*, 21 de gener de 1933.
- [S.S.] «¿Qui serà el nou Governador de Barcelona?». *LP*, 8 de gener de 1933.
- [S.S.] «¿Quo vadis, Hurtado?». *La Tribuna*, 23 de novembre de 1909.
- [S.S.] «¿Se retira de la vida política don Amadeo Hurtado?». *ED*, 4 d'abril de 1935.
- [S.S.] «“Periodisme”, conferència de Víctor Hurtado». *LP*, 22 d'agost de 1929.
- [S.S.] «1906-1931. La vella guàrdia». *LR*, 18 de maig de 1931.
- [S.S.] «A 33 dies de les eleccions». *LP*, 17 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «A Andorra hi ha normalitat». *LP*, 25 d'agost de 1933.
- [S.S.] «A Andorra s'accentua la tranquil·litat». *LP*, 24 d'agost de 1933.
- [S.S.] «A cau d'orella. En plena descomposició». *LET*, núm. 2812. 26 de maig de 1933.
- [S.S.] «A cau d'orella. Les queixes d'en Pla (Josep)». *LET*, núm. 2812, 26 de maig de 1933.
- [S.S.] «A favor de los condenados a muerte». *LV*, 13 d'octubre de 1934.
- [S.S.] «A honor de Pere Coromines». *LVC*, 16 de gener de 1931.
- [S.S.] «A la Joventut La Falç. Conferència de Joaquim Maurín» *LP*, 11 de juliol de 1931.
- [S.S.] «A la opinió». *LP*, 1 de maig de 1919.
- [S.S.] «A la vella usança: Un govern d'interventors». *LP*, 12 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «A las Cortes». *ED*, 28 de gener de 1906.
- [S.S.] «A les 8'30 del matí d'ahir morí a París el gloriós Mariscal Joffre, vencedor del Marne». *LVC*, 4 de gener de 1931.
- [S.S.] «A n'ells». *La Sembra*, 23 de juliol de 1908.
- [S.S.] «A todo vapor y viento en popa». *ED*, 15 de febrer de 1908.
- [S.S.] «A tots els periodistes dignes». *LH*, 20 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «A.E.P. Una secció important». *EPC*, 29 de gener de 1911. *ED*, 31 de gener de 1911.
- [S.S.] «Acabem». *LET*, 14 d'abril de 1905.
- [S.S.] «Academia de Jurisprudencia y Legislación. La cuestión de actualidad». *ED*, 5 de novembre de 1899.
- [S.S.] «Academia de Jurisprudencia y Legislación. Triunfo de los clericales». *ED*, 26 d'abril de 1901.
- [S.S.] «Acció Catalana i el senyor Nicolau d'Olwer». *LVC*, 7 de gener de 1932.
- [S.S.] «Acords adoptats pel Consell General d'Acció Catalana Republicana en la reunió d'ahir». *LP*, 14 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Acte Institucional d'Inauguració del Centre d'Estudis Transfronterer Pau Casals, amb residència de l'UCE» (opuscle) http://uce.cat/Opuscle_CentrePauCasals.pdf.
- [S.S.] «Actos del P.C.R.» *LV*, 4 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Acusacions de què? Al servei de Catalunya i de la República». *LH*, 13 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Advertiment a tots els catalans». *LP*, 30 de juny de 1933.
- [S.S.] «Això no és lícit, senyor Hurtado». *LVC*, 10 de gener de 1934.
- [S.S.] «Al Centre Nacionalista Republicà». *EPC*, 3 de maig de 1909.
- [S.S.] «Al fin hay quién despierta. En la Academia de Jurisprudencia». *ED*, 25 de maig de 1900.
- [S.S.] «Al Sr. Hurtado no le alarma la lentitud de la crisis». *EL*, 7 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Al vol». *La Sembra*, 6 d'agost de 1908.
- [S.S.] «Alcalá-Zamora convida a dinar Carner, Hurtado i Campalans». *LP*, 11 de juliol de 1931.
- [S.S.] «Alcance. Por el sufragio universal. El mitin de Tarrasa». *ED*, 19 de gener de 1908.
- [S.S.] «Algunas opiniones del discurso presidencial». *ES*, 11 d'octubre de 1931.
- [S.S.] «Als catalanistes». *Mirador*, núm. 388. 20 d'agost de 1936.

- [S.S.] «Amadeo Hurtado o la “Juricidad” Catalana». *SO*, 11 de juny de 1937.
- [S.S.] «Amadeo Hurtado, Lerroux y el Coco catalán». *ED*, 8 de juny de 1932.
- [S.S.] «Amadeu Hurtado». *La Ciutat*, 16 de maig de 1931.
- [S.S.] «Amb el míting del Bosc, que obtingué un èxit esclatant, es donà per acabada a Barcelona, la campanya electoral de la Coalició d'Esquerres». *LP*, 18 de novembre de 1933.
- [S.S.] «Amics de Catalunya». *LH*, 24 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Andorra i els seus comentaristes». *LP*, 2 de setembre de 1933.
- [S.S.] «Anguera de Sojo y sus genízaros». *SO*, 16 de desembre de 1931.
- [S.S.] «Anoche celebró una importante sesión del Grupo parlamentario socialista». *El Socialista*, 30 de setembre de 1931.
- [S.S.] «Ante el jurado». *ED*, 21 de desembre de 1901.
- [S.S.] «Ante el proyecto de reforma constitucional». *ES*, 17 de juliol de 1929.
- [S.S.] «Ante un reto». *Egara*, 8 d'agost de 1908.
- [S.S.] «Aplicación de la ley de fugas en el Puerto». *SO*, 18 de desembre de 1931
- [S.S.] «Ara fa vint anys». *Papitu*, núm. 1212. 8 de juny de 1932.
- [S.S.] «Aristofanes-Carner». *Papitu*, núm. 93. 22 de setembre de 1909.
- [S.S.] «Arribada del senyor Carles Esplà nou governador de Barcelona». *LO*, 14 de juny de 1931.
- [S.S.] «Assalt feixístic a la impremta d'un periòdic». *LP*, 25 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Atacando la independencia de un pequeño país. Francia interviene militarmente en Andorra». *El Día*, 20 d'agost de 1933.
- [S.S.] «Ateneo de Vilanueva y Geltrú. Certamen conmemorativo del XXX aniversario de su fundación». *Suplemento al Boletín del Ateneo de Villanueva y Geltrú*, núm. 5, 28 de juliol de 1907.
- [S.S.] «Ateneu Barcelonès: Una proposició». *Joventut*, 23 d'octubre de 1902.
- [S.S.] «Ateneu Enciclopèdic Popular». *EPC*, 16 de gener de 1910.
- [S.S.] «Ateneu Polytechnicum: Periodisme». *LVC*, 21 d'agost de 1929.
- [S.S.] «Aun quedan hombres en el Puerto de Barcelona». *SO*, 16 de desembre de 1931.
- [S.S.] «Aurenets intel·lectuals». *Papitu*, núm. 15. 3 de març de 1909.
- [S.S.] «Banco de Barcelona. La sentencia del Juzgado del Norte». *ED*, 21 de febrer de 1922.
- [S.S.] «Banquet per en Pous i Pagès». *EPC*, 7 de maig de 1909.
- [S.S.] «Banquete a M. Bérard». *ED*, 26 d'abril de 1918.
- [S.S.] «Banquete a Román Jori». *LP*, 28 de setembre de 1916.
- [S.S.] «Banquete ofrecido por los intelectuales». *LV*, 22 de desembre de 1931.
- [S.S.] «Barreja: El cant de la sirena». *D.I.C.*, 29 de juliol de 1933.
- [S.S.] «Batallades». *LCG*, núm. 2080, 20 de març de 1909.
- [S.S.] «Batallades». *LCG*, núm. 2018. 11 de gener de 1908.
- [S.S.] «Batallades». *LCG*, núm. 2019. 18 de gener de 1908.
- [S.S.] «Botones y galones. Bizkaitarras y catalanistes». *El País*, 20 d'octubre de 1908.
- [S.S.] «Breus manifestacions del senyor Moles». *LP*, 5 de gener de 1932.
- [S.S.] «Buscando una fórmula». *Luz*, 21 de juliol de 1932.
- [S.S.] «Candidatos catalanes: Amadeo Hurtado». *LP*, 16 d'abril de 1907.
- [S.S.] «Candidatura d'Acció Catalana Republicana». *LP*, 12 d'abril de 1931.
- [S.S.] «Candidatura de Concentració Catalanista Republicana. L'acte d'ahir a l'Olympia». *LP*, 11 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Cap a la victòria!» *LO*, 8 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Cap a Madrid». *EPC*, 24 de setembre de 1908.
- [S.S.] «Casament de conveniència». *LVC*, 1 de novembre de 1933.

- [S.S.] «Catalunya a la bretxa: Un cop d'estat a la quieta». *LP*, 13 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Catalunya davant d'Espanya». *Mirador*, núm. 191, 29 de setembre de 1932.
- [S.S.] «Cataluña a Joffre». *ED*, 1 de gener de 1917.
- [S.S.] «Centralisme electoral». *Mirador*, núm. 196, 3 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Centre Nacionalista Republicà: Conferència d'en Rovira i Virgili». *EPC*, 24 de novembre de 1907.
- [S.S.] «Centre Nacionalista Republicà. Inaugural de la Secció d'Estudis i Propaganda. Conferència del Sr. Hurtado». *EPC*, 6 de novembre de 1908.
- [S.S.] «Cofradía de Jurisprudencia y Legislación». *ED*, 13 de maig de 1906.
- [S.S.] «Comentarios». *ED*, 15 de febrer de 1908.
- [S.S.] «Comentaris a la jornada d'ahir». *Full Oficial del Dilluns de Barcelona*, 3 d'agost de 1931.
- [S.S.] «Comentaris al discurs del senyor Amadeu Hurtado (II)». *El Matí*, 26 de juliol de 1933.
- [S.S.] «Comentaris al discurs del senyor Amadeu Hurtado (III)». *El Matí*, 27 de juliol de 1933.
- [S.S.] «Comentaris al discurs del senyor Amadeu Hurtado (IV)». *El Matí*, 28 de juliol de 1933.
- [S.S.] «Comentaris al discurs del senyor Amadeu Hurtado». *El Matí*, 25 de juliol de 1933.
- [S.S.] «Cómo ven el resultado de las elecciones catalanas los prohombres de los principales partidos en lucha». *HM*, 22 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Con motivo del Estatuto. ¿Cómo ve usted el problema catalán y en qué forma debe resolverse constitucionalmente?». *EL*, 8 de maig de 1932.
- [S.S.] «Conferència d'en Josep Pous y Pagés». *EPC*, 4 de novembre de 1907.
- [S.S.] «Conferencia de Amadeo Hurtado. En el Centre Autonomista de Dependents». *ED*, 14 d'abril de 1920.
- [S.S.] «Conferència de demà del senyor Amadeu Hurtado». *LP*, 19 de juliol de 1933.
- [S.S.] «Conferència de don Amadeu Hurtado». *EPC*, 4 d'abril de 1907.
- [S.S.] «Conferència de don Amadeu Hurtado». *EPC*, 9 de novembre de 1907.
- [S.S.] «Conferència del senyor Hurtado. La cultura del poble a Barcelona». *EPC*, 13 d'abril de 1908.
- [S.S.] «Conflicto escolar en Barcelona». *ED*, 10 d'octubre de 1895.
- [S.S.] «Conflicto escolar en Barcelona». *ED*, 8 d'octubre de 1895.
- [S.S.] «Confusionisme inadmissible». *LVC*, 18 de novembre de 1934.
- [S.S.] «Congrés de la Juventud Republicana. Quarta sessió». *EPC*, 21 d'abril de 1908.
- [S.S.] «Consecuencia y seriedad». *Egara*, 13 d'abril de 1907.
- [S.S.] «Consultas para mañana». *Luz*, 8 de setembre de 1933.
- [S.S.] «Contra l'obra negativa». *LP*, 27 de gener de 1933.
- [S.S.] «Contra la Llei d'Alcohols. El míting de Terrassa». *EPC*, 24 d'agost de 1908.
- [S.S.] «Contra la Llei d'Alcohols». *EPC*, 10 d'agost de 1908.
- [S.S.] «Controvèrsia ful o una conversió fulminant». *LCG*, núm. 3351. 14 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Correu de l'Estranger: La qüestió de les minories a la Societat de Nacions». *LCG*, núm. 3244. 26 de setembre de 1931.
- [S.S.] «Cosas de Bulgaria». *HM*, 5 de gener de 1924.
- [S.S.] «Coses del moment: El nostre aniversari». *Mirador*, núm. 56. 20 de febrer de 1930.
- [S.S.] «Crisi total». *LP*, 24 de gener
- [S.S.] «Crónica del "Hall" del Palace. Adioses... y monchetas a la familia». *Gutiérrez*, 17 de setembre de 1932.
- [S.S.] «Crónica del "Hall" del Palace. La lista del nuevo gobierno catalán». *Gutiérrez*, 1 d'octubre de 1932.
- [S.S.] «Crónica diaria. Unas apostillas». *ED*, 29 de maig de 1920. p. 10.
- [S.S.] «Crónica judicial: Robo en cuadrilla». *ED*, 21, 22 i 23 de juny de 1898.
- [S.S.] «Crónica judicial». *ED*, 2 de març de 1899.
- [S.S.] «Crónica judicial». *ED*, 21 de maig de 1901.

- [S.S.] «Crònica local». *Egara*, 25 de juliol de 1908.
- [S.S.] «Cronica local». *Egara*, 8 d'agost de 1908.
- [S.S.] «Crònica seria. La política, los toreros y el "Hall" del Palace hotel, o todos somos unos». *Gutiérrez*, 2 de juliol de 1932.
- [S.S.] «Crònica. El flagel de Barcelona». *LET*, núm. 1591. 25 de juny de 1909.
- [S.S.] «Crònica del "Hall" del Palace. Era una tarde de julio..., o la corrida del Estatuto». *Gutiérrez*, 6 d'agost de 1932.
- [S.S.] «Cuestión personal». *El Imparcial*, 2 de setembre de 1901
- [S.S.] «Cuestión personal». *La Dinastía*, 1 de setembre de 1901.
- [S.S.] «D. Amadeo Hurtado, oficial de la Legión de Honor». *HM*, 26 de novembre de 1925.
- [S.S.] «Darrera hora. De l'atropell lerrouxista». *EPC*, 20 de juny de 1909.
- [S.S.] «Davant la crisi de la Generalitat». *LH*, 28 de setembre de 1932.
- [S.S.] «Davant la crisi de la Generalitat». *LH*, 28 de setembre de 1932.
- [S.S.] «De acuerdo en lo esencial». *Ahora*, 8 de maig de 1931.
- [S.S.] «De dijous a dijous. Al marge d'un aniversari». *Mirador*, núm. 160. 25 de febrer de 1932.
- [S.S.] «De l'emoció a l'amenaça». *LP*, 27 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «De la passada crisi». *LET*, núm. 2815. 17 de juny de 1933.
- [S.S.] «De les converses amb els ministres es desprèn una excel·lent impressió». *LP*, 20 d'agost de 1931.
- [S.S.] «De les eleccions. Junta Provincial del Cens» *LVC*, 13 de març de 1914.
- [S.S.] «De Macià a Prieto. Actitudes en torno al Estatuto». *ES*, 21 d'agost de 1931.
- [S.S.] «De Madrid estant. L'Amadeu Hurtado». *EPC*, 17 de març de 1910.
- [S.S.] «De Madrid estant». *D.I.C.*, núm. 49, 28 de maig de 1932.
- [S.S.] «De política catalana». *LH*, 13 de gener de 1933.
- [S.S.] «De Política: Pel bon camí». *EPC*, 20 d'octubre de 1907.
- [S.S.] «De Política». *EPC*, 17 de febrer de 1908.
- [S.S.] «De Política». *EPC*, 17 de setembre de 1907.
- [S.S.] «De retorn de Madrid, els senyors Carner, Hurtado i Campalans es mostren optimistes. Interessants declaracions del senyor Amadeu Hurtado». *Full Oficial del Dilluns de Barcelona*, 13 de juliol de 1931.
- [S.S.] «De separatistes a provincians». *LVC*, 18 de novembre de 1932.
- [S.S.] «De Societat». *LVC*, 13 de novembre de 1922.
- [S.S.] «De Societat». *LVC*, 26 d'abril de 1926.
- [S.S.] «De Societat». *LVC*, 26 de novembre de 1922.
- [S.S.] «Declaraciones de don Amadeo Hurtado sobre el triunfo de las izquierdas». *HM*, 15 de gener de 1934.
- [S.S.] «Declaraciones del ministro de la Gobernación». *HM*, 9 de maig de 1931.
- [S.S.] «Declaraciones del señor Caballé». *LV*, 7 de setembre de 1909.
- [S.S.] «Declaraciones que ha hecho don Amadeo Hurtado a un periodista francés». *LP*, 18 d'octubre de 1916.
- [S.S.] «Declaracions d'Amadeu Hurtado». *LP*, 8 de maig de 1931.
- [S.S.] «Declaracions del president de Catalunya». *LH*, 30 de setembre de 1932.
- [S.S.] «Declaracions dels Srs. Hurtado, Coromines i Santaló». *LP*, 9 de juny de 1933.
- [S.S.] «Decret del traspàs de serveis de règim local a la Generalitat». *LP*, 18 de gener de 1933.
- [S.S.] «Del homenaje al señor Roig y Bergadá. Por el imperio del Derecho y por la paz de los pueblos». *ED*, 30 d'abril de 1935.
- [S.S.] «Democràcia parlamentària». *Mirador*, núm. 176, 9 de juny de 1932.
- [S.S.] «Derivacions de l'afer Stavinsky: El drama polític de França». *LP*, 6 de febrer de 1934.

- [S.S.] «Després de la dissolució. Una posició única davant l'escomesa mauro-agrario-lerrouxista». *LP*, 14 d'octubre.
- [S.S.] «Després de tres dictadures, una primera tirania». *D.I.C.*, 17 d'octubre de 1931.
- [S.S.] «Després dels grocs, els negres: Una segona edició de l'Estadi a la Monumental». *LP*, 28 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Después de la renuncia del señor Sánchez Román». *La Voz*, 5 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Después de las elecciones catalanas». *Luz*, 23 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Después de un violentísimo debate entre los señores Lerroux y Azaña, el jefe del Gobierno plantea la crisis total». *Ahora*, 4 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Desvaríos catalanistas». *El Imparcial*, 7 d'agost de 1908.
- [S.S.] «Diario de Madrid atribueix al senyor Nicolau d'Olwer unes declaracions no prou exactes». *Mirador*, 16 de novembre de 1934.
- [S.S.] «Dice don Amadeo Hurtado». *Ahora*, 10 de setembre de 1932.
- [S.S.] «Dimissió del Governador». *LO*, 23 de desembre de 1931.
- [S.S.] «Diumenge A.C.R. prosseguí la seva croada patriòtica». *LP*, 11 de juliol de 1933.
- [S.S.] «Don "Amadeo" va a Madrid a fer el personatge». *LCG*, núm. 3334. 17 de juny de 1933.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado confía en el éxito del doctor Marañón». *HM*, 6 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado cree que a pesar de todo será aprobado el Estatuto de Cataluña». *ES*, 29 de setembre de 1931.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado cree que de la discusión del Estatuto no puede salir más que su aprobación». *Ahora*, 25 d'agost de 1931.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado dice que el problema de Catalunya puede resolverse dentro de una república unitaria». *Ahora*, 4 de juny de 1931.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado estima el acento cordial y la emoción que el jefe radical puso al recordar su actuación política en Cataluña». *HM*, 21 de maig de 1932.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado habla de la intervención de Sánchez Román». *HM*, 13 de maig de 1932.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado habla de la jornada electoral». *HM*, 16 de gener de 1934.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado habla de las futuras relaciones entre Cataluña y la República, y expone su punto de vista sobre las libertades que piden los catalanes». *HM*, 29 de juliol de 1931.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado interviene elocuentemente en el debate sobre la cuestión religiosa». *HM*, 10 d'octubre de 1931.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado opina que el Gobierno que se forme debe ser de concentración igual que el primer Gabinete de la República». *HM*, 4 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado pone de manifiesto las razones que han motivado su inclusión en la candidatura de Acción Catalana». *Ahora*, 4 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado regresa de Ginebra a Madrid». *HM*, 17 de setembre de 1931.
- [S.S.] «Don Amadeo Hurtado, leader de Acció Catalana, dice que el país debe confiar la solución de sus problemas al ejercicio de sus derechos de soberanía en su régimen realmente democrático». *Ahora*, 16 de febrer de 1934.
- [S.S.] «Don Eduardo Layret, candidato por la provincia». *El Autonomista*, 11 de juliol de 1931.
- [S.S.] «Don José Ortega y Gasset, presidente de la comisión de Estado». *HM*, 12 d'agost de 1931.
- [S.S.] «Don Pere Coromines, homenatjat». *LET*, núm. 2691. 30 de gener de 1931.
- [S.S.] «Ecos y murmuraciones». *Messidor* (segunda época), núm. 1, agost de 1931.
- [S.S.] «Editorial». *LCG*, núm. 3334, 17 de juny de 1933.
- [S.S.] «El banquet an en Rovira i Virgili». *EPC*, 14 de febrer de 1913.
- [S.S.] «El banquet d'homenatge a Pere Coromines». *LP*, 27 de gener de 1931.

- [S.S.] «El banquete de la colonia francesa a don Ángel Guimerá». *Iberia*, núm. 52. 1 d'abril de 1916.
- [S.S.] «El cadáver d'en Salmerón a Barcelona». *EPC*, 23 de setembre de 1908.
- [S.S.] «El camí de la República». *LP*, 16 de juny de 1933.
- [S.S.] «El cas de Agustina Soler». *LCG*, 15 d'abril de 1899.
- [S.S.] «El cas tràgic del Partit Catalanista Republicà». *El Considerat*, núm. 4, 2 de desembre de 1933.
- [S.S.] «El caso de *La Publicidad*». *ED*, 29 d'abril de 1919.
- [S.S.] «El caso Hurtado: Para terminar». *LP*, 3 de maig de 1917.
- [S.S.] «El Colegio de Abogados». *LP*, 23 d'abril de 1921. *LV*, 23 d'abril de 1921.
- [S.S.] «El Col·legi d'Advocats». *LVC*, 22 d'abril de 1921.
- [S.S.] «El concurs de Mirador». *Mirador*, núm. 32, 5 de setembre de 1929.
- [S.S.] «El conflicte obrer». *EPC*, 24 de gener de 1911.
- [S.S.] «El Congrés Català de Joventuts Republicanes». *EPC*, 24 de novembre de 1907.
- [S.S.] «El consejero de la Generalidad señor Hurtado no ve inconveniente en que funcione el Parlamento provisional catalán». *HM*, 25 de novembre de 1931.
- [S.S.] «El conseller de Governació, senyor Tarradellas, fa uns aclariments sobre la creació de l'Assessoria d'Administració local». *LP*, 1 d'abril de 1932.
- [S.S.] «El cop d'estat de Sèrbia». *Mirador*, núm. 1. 31 de gener de 1929.
- [S.S.] «El cor de Catalunya. Les guardioles trencades». *EPC*, 6 de febrer de 1911.
- [S.S.] «El cor del poble i el cor del senyor Hurtado». *El Considerat*, núm. 15, 24 de febrer de 1933.
- [S.S.] «El criteri de la Lliga Regionalista sobre les eleccions del primer Parlament català». *LVC*, 6 de maig de 1932.
- [S.S.] «El curset de l'Acadèmia de Jurisprudència. Intervenció de l'Estat en el nostre règim autonòmic. Conferència del senyor Amadeu Hurtado al Col·legi de Notaris de Catalunya». *LP*, 25 d'abril
- [S.S.] «El darrer fantasma». *LET*, 11 de gener de 1918.
- [S.S.] «El darrer míting d'A.C.R. confirma l'interès cada dia creixent amb què són acollits els seu ideari i els seus homes». *LP*, 18 de maig de 1933.
- [S.S.] «El debat de les setze hores». *Mirador*, núm. 139, 1 d'octubre de 1931.
- [S.S.] «El decreto que regula las relaciones de la Generalidad y el Gobierno de la República». *HM*, 9 de maig de 1931.
- [S.S.] «El desbordament per la dreta». *LP*, 5 de juliol de 1933.
- [S.S.] «El destí de don Amadeu». *El Considerat*, núm. 16, 3 de març de 1933.
- [S.S.] «El dinar de companyonia». *LP*, 9 de maig de 1934.
- [S.S.] «El diputado catalán Sr. Hurtado cree que el doctor Marañón cuenta con apoyos suficientes». *La Voz*, 6 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «El discurs de l'Hurtado». *LVC*, 16 de març de 1909.
- [S.S.] «El discurso de Hurtado». *ED*, 14 de febrer de 1908.
- [S.S.] «El diumenge electoral». *Mirador*, núm. 199. 24 de novembre de 1932.
- [S.S.] «El doctor Aiguader, don Amadeu Hurtado i M. Serra i Moret ens parlen de l'actual moment polític respecte de l'Estatut». *LR*, 18 de juliol de 1932.
- [S.S.] «El dol de Catalunya». *LP*, 26 de desembre de 1933.
- [S.S.] «El ejemplo de Mussolini». *HM*, 9 de març de 1923.
- [S.S.] «El entierro de Don Emilio Junoy». *LV*, 18 de gener de 1931.
- [S.S.] «El entierro de Salmerón». *ED*, 25 de setembre de 1908.
- [S.S.] «El Estatuto de Cataluña. La conferencia del señor Hurtado en el Ateneo». *LV*, 29 de juliol de 1931.
- [S.S.] «El feixisme de l'Esquerra: El jutjat ha començat a instruir el sumari per l'assalt a la impremta de la NAGSA». *LP*, 27 d'octubre de 1933.

- [S.S.] «El feixisme de l'Esquerra: Els obrers de la impremta NAGSA reconeixen alguns dels seus assaltats que resulten ésser coneguts militants de l'Esquerra». *LP*, 26 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «El feixisme de l'Esquerra». *LP*, 12 de novembre de 1932.
- [S.S.] «El feminisme de Vallvidrera». *Papitu*, núm. 147. 20 de setembre de 1911.
- [S.S.] «El Gobierno provisional de la República en el consejo de anoche insistió en mantener sus atribuciones con respecto a la Generalidad de Cataluña». *HM*, 7 de maig de 1931.
- [S.S.] «El governador nou». *LO*, 26 de gener de 1933.
- [S.S.] «El gran aplec de Terramar». *LVC*, 10 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «El gran discurso del señor Hurtado». *HM*, 19 d'agost de 1931.
- [S.S.] «El gran míting de Manresa». *LP*, 18 de juliol de 1933.
- [S.S.] «El grandios míting de Sabadell». *LP*, 30 de juliol de 1933.
- [S.S.] «El grandioso mitin de Novedades». *ED*, 6 de maig de 1910.
- [S.S.] «El hermano del alcalde abofetea al jefe del Negociado de Prensa de la Generalitat, y ésta toma partido por el agresor y destituye al Sr. Tomás». *ES*, 19 de novembre de 1931.
- [S.S.] «El homenaje a Joffre». *LP*, 21 de gener de 1917.
- [S.S.] «El Homenaje a Joffre». *LP*, 5 de febrer de 1917.
- [S.S.] «El homenatge a l'Alomar». *EPC*, 4 d'octubre de 1908.
- [S.S.] «El I Congrés Jurídic Català». *LP*, 19 de maig de 1936.
- [S.S.] «El jefe del gobierno contesta a un ataque personal». *Crisol*, 12 d'agost de 1931.
- [S.S.] «El manifiesto de los intelectuales españoles». *El Restaurador*, núm. 2053. 8 de juliol de 1915.
- [S.S.] «El maridatge Lluhí-Hurtado». *LCG*, núm. 3354. 4 de novembre de 1933.
- [S.S.] «El mariscal Joffre en Cataluña. Un telegrama». *LP*, 14 de novembre de 1918.
- [S.S.] «El meeting de los estudiantes en Calvo-Vico». *La Dinastía*, 6 de febrer de 1893.
- [S.S.] «El meeting de Novedades». *ED*, 2 de maig de 1895
- [S.S.] «El ministre d'Estat junt amb els senyors Madariaga i Hurtado representaran Espanya a l'Assemblea de la S.d.N». *LP*, 2 de setembre de 1933.
- [S.S.] «El ministre de Finances, malalt». *LP*, 22 de febrer de 1933.
- [S.S.] «El ministro de la Gobernación». *LV*, 8 de maig de 1931.
- [S.S.] «El ministro de Trabajo comenta la carta del señor Hurtado». *Ahora*, 2 d'octubre de 1931.
- [S.S.] «El missatge dels escriptors castellans. Una resposta». *LVC*, 8 d'abril de 1924.
- [S.S.] «El mítin de Madrid». *Iberia*, núm. 133. 2 de juny de 1917. p. 10.
- [S.S.] «El míting d'A.C.R. a Igualada». *LP*, 13 de juliol de 1933.
- [S.S.] «El míting d'Acció Catalana Republicana al Bosc». *LP*, 4 d'abril de 1933.
- [S.S.] «El míting de Concentració Catalanista Republicana a Gràcia». *LP*, 15 de novembre de 1932.
- [S.S.] «El míting de Girona». *EPC*, 13 de gener de 1908.
- [S.S.] «El míting de la "Concentració Catalanista Republicana" a La Bohèmia». *LP*, 19 de novembre de 1932.
- [S.S.] «El míting de la Coalició a l'Olympia, fou un èxit apoteòsic». *LP*, 16 de novembre de 1933.
- [S.S.] «El míting de la Coalició a l'Olympia, fou un èxit apoteòsic». *LP*, 16 de novembre de 1933.
- [S.S.] «El míting de Reus». *EPC*, 7 de gener de 1908.
- [S.S.] «El míting de Rubí», *EPC*, 12 d'abril de 1907.
- [S.S.] «El Míting del Bosc. Amb el teatre ple a vessar va celebrar-se el primer acte de la campanya d'A.C.R.». *LP*, 3 d'abril de 1933.
- [S.S.] «El míting del Tívoli. La capital catalana pel sufragi universal». *EPC*, 27 de gener de 1908.
- [S.S.] «El moment actual del problema religiós». *Mirador*, núm. 234. 27 de juliol de 1933.

- [S.S.] «El moment del poble». *Mirador*, núm. 114. 9 d'abril de 1931.
- [S.S.] «El momento parlamentario y político juzgado por diversas personalidades». *HM*, 4 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «El nacionalismo catalán». *LP*, 28 de març de 1917.
- [S.S.] «El nostre director». *EPC*, 19 de novembre de 1909.
- [S.S.] «El nuevo semanario *L'Opinió*. Entrevista con uno de sus directivos». *ED*, 15 de febrer de 1928.
- [S.S.] «El Parlament, malgrat la majoria d'Esquerra, ha censurat l'acció dels "escamots" a una impremta. Els escàndols promoguts per diputats de la majoria debaten la posició falsa d'un partit "democràtic" que s'ha de refiar del feixisme». *LP*, 26 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «El partit del senyor Hurtado». *D.I.C.*, núm. 87, 18 de febrer de 1933.
- [S.S.] «El partit dels grocs diu que és obrerista». *LP*, 26 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «El per què de la violència d'un editorial de *Mirador*». *LO*, 5 de novembre de 1932.
- [S.S.] «El poble no ha optat per nosaltres». *LP*, 21 de novembre de 1933.
- [S.S.] «El pobre Hurtado». *LCG*, núm. 3313. 21 de gener de 1933.
- [S.S.] «El President de l'Audiència al Col·legi d'Advocats». *LP*, 25 d'abril de 1931.
- [S.S.] «El presidente de la asamblea de la Generalidad». *LV*, 6 de juny de 1931.
- [S.S.] «El presidente de la Generalidad se dirige por radio a los catalanes y les pide orden, serenidad y disciplina». *HM*, 9 de juny de 1934.
- [S.S.] «El problema agrario». *LV*, 12 de setembre de 1931.
- [S.S.] «El problema catalán, visto a la nueva luz del pensamiento de D. Amadeo Hurtado». *EL*, 9 de maig de 1931.
- [S.S.] «El problema de les minories en la Societat de Nacions. Amadeu Hurtado en un brillantíssim discurs posa com a exemple l'Estatut d'Autonomia». *LO*, 17 de setembre de 1931.
- [S.S.] «El procés de Rubí». *EPC*, 1 d'abril de 1909.
- [S.S.] «El procés de Rubí». *EPC*, 30 de març de 1909.
- [S.S.] «El procés de Rubí». *LCG*, núm. 2082. 3 d'abril de 1909.
- [S.S.] «El proceso de Rubí». *ED*, 30 de març de 1909.
- [S.S.] «El que diu el Sr. Hurtado». *LP*, 31 de maig de 1931.
- [S.S.] «El recurso contra la ley de Contratos de cultivo. Manifestaciones del Sr. Hurtado». *LV*, 31 de maig de 1934.
- [S.S.] «El recurso contra una ley votada por el Parlamento catalán». *LV*, 2 de juny de 1934.
- [S.S.] «El segon sopar anual de *Mirador*». *Mirador*, núm. 106. 12 de febrer de 1931.
- [S.S.] «El senyor Amadeu Hurtado ens parla de la crisi». *LP*, 13 de juny de 1933.
- [S.S.] «El senyor Anguera de Sojo dimiteix el càrrec de Governador de Barcelona». *LH*, 23 de desembre de 1931.
- [S.S.] «El senyor Anguera no va d'embaixador al Vaticà». *LH*, 11 de gener de 1932.
- [S.S.] «El senyor Azaña diu al senyor Macià que aviat serà cedida la muntanya de Montjuïc a l'Ajuntament de Barcelona i al de Girona les muralles de la ciutat». *LP*, 20 d'agost de 1931.
- [S.S.] «El senyor Carner a Barcelona». *LP*, 19 de febrer de 1933.
- [S.S.] «El senyor Companys, president de la Generalitat?». *LVC*, 28 de desembre de 1933.
- [S.S.] «El senyor Hurtado aconsella un govern d'àmplia concentració republicano-socialista». *LP*, 10 de setembre de 1933.
- [S.S.] «El senyor Hurtado arriba avui a Barcelona». *LP*, 8 de juny de 1934.
- [S.S.] «El senyor Hurtado comenta la solució de la crisi». *LP*, 10 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «El senyor Hurtado ha tingut un gran èxit a Madrid». *LET*, núm. 2815, 17 de juny de 1933.
- [S.S.] «El senyor Hurtado no es resigna a quedar arraconat». *LH*, 10 de desembre de 1932.
- [S.S.] «El senyor Hurtado s'ha enutjat». *LH*, 15 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «El senyor Hurtado, feixista?». *LVC*, 16 de maig de 1932.

- [S.S.] «El senyor Hurtado». *LVC*, 2 de gener de 1934.
- [S.S.] «El senyor Lerroux visita la Generalitat». *LP*, 24 de juny de 1931.
- [S.S.] «El senyor Macià contra les dones catalanes». *LVC*, 13 de maig de 1932.
- [S.S.] «El senyor Macià ha contestat la carta dels senyors Domingo i Alomar». *LP*, 12 d'agost de 1931.
- [S.S.] «El senyor Macià no va per ara a Madrid». *LP*, 9 de maig de 1933.
- [S.S.] «El senyor Macià o està conforme ni amb *La Humanitat* ni amb *La Publicitat*». *LP*, 28 de maig de 1933.
- [S.S.] «El senyor Macià rep els periodistes. D'altres personalitats catalanes fan declaracions». *LP*, 15 d'agost de 1931,
- [S.S.] «El senyor Macià troba molt bé que en Cambó l'inclogui en la seva candidatura». *LP*, 18 de novembre de 1933.
- [S.S.] «El senyor Amadeu Hurtado diu, en unes declaracions, que ha arribat l'hora de la concòrdia». *LVC*, 22 de juliol de 1930.
- [S.S.] «El señor Companys comienza las consultas para resolver la crisis». *HM*, 1 de gener de 1934.
- [S.S.] «El señor Hurtado asiste a la reunión de la Comisión Social». *Ahora*, 9 d'octubre de 1932.
- [S.S.] «El señor Hurtado desmiente terminantemente las declaraciones que se han atribuido hostiles a la minoría socialista». *HM*, 1 d'octubre de 1931.
- [S.S.] «El señor Hurtado, comisionado de la Generalidad, dice: "El que hable de separatismo es un agente provocador"». *Ahora*, 8 de maig de 1931
- [S.S.] «El señor Hurtado: Un Gobierno con plena autoridad análogo al provisional que viva con estas Cortes hasta que éstas ultimen su labor». *Ahora*, 5 d'octubre de 1933
- [S.S.] «El señor Largo Caballero dice que son inexactas las afirmaciones de los catalanes de que el grupo socialista sea contrario a las aspiraciones de Cataluña». *HM*, 28 de setembre de 1931.
- [S.S.] «El señor Macià resuelve la crisis planteada ayer en la Generalitat». *El Siglo Futuro*, 29 de desembre de 1931.
- [S.S.] «El señor Ruiz Zorilla en Barcelona». *LV*, 15 de febrer de 1895.
- [S.S.] «El señor Sánchez Román recibe el encargo de formar un Gobierno de concentración y se toma un plazo para aceptar el encargo». *Ahora*, 5 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «El sopar d'homenatge a Nicolau d'Olwer». *LP*, 10 de gener de 1932.
- [S.S.] «El sopar dels regidors». *EPC*, 12 de maig de 1911.
- [S.S.] «El sopar en honor del mestre Amadeu Vives». *LVC*, 28 de desembre de 1928.
- [S.S.] «El sopar-homenatge de La Falç al seu soci i diputat Josep Tarradellas». *LH*, 24 d'octubre de 1931.
- [S.S.] «El Sr. Amadeu Hurtado a Madrid». *LP*, 26 de març de 1936.
- [S.S.] «El Sr. Claudi Ametlla, governador civil de Barcelona». *LP*, 25 de gener de 1933.
- [S.S.] «El Sr. Hurtado asiste a la reunión de la Comisión Social». *Ahora*, 9 d'octubre de 1932.
- [S.S.] «El Sr. Hurtado cree conveniente una amplia concentración y también que se demoren las elecciones aprobándose los presupuestos». *HM*, 4 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «El Sr. Hurtado». *D.I.C.*, núm. 117. 16 de setembre de 1933.
- [S.S.] «El Sr. Zulueta informa nuevamente ante la Comisión de Estado de las Cortes». *HM*, 6 d'abril de 1932.
- [S.S.] «El temporal polític». *Mirador*, núm. 152, 31 de desembre de 1931.
- [S.S.] «El tercer aniversari: Continuïtat de labor». *Mirador*, 158, 11 de febrer de 1932.
- [S.S.] «El tercer Govern Azaña ha dimitit». *LP*, 9 de setembre de 1933.
- [S.S.] «El Tribunal de Garantías y la ley de Cultivos de Cataluña». *Luz*, 31 de maig de 1934.
- [S.S.] «El valent Cullaretas». *LCG*, 8 d'abril de 1905.
- [S.S.] «Elecciones al Col·legi d'Advocats». *LP*, 8 de juny de 1932.

- [S.S.] «Eleccions al Col·legi d'Advocats». *LVC*, 3 de juny de 1922.
- [S.S.] «Eleccions municipals. Solidaritat i les eleccions». *EPC*, 18 d'abril de 1909.
- [S.S.] «Elevación del tono». *Ahora*, 21 de maig de 1932.
- [S.S.] «Els “manejos” denunciats pel senyor Lerroux». *LP*, 8 de juny de 1932.
- [S.S.] «Els Bens Florals». *El Be Negre*, núm. 95. 11 d'abril de 1933.
- [S.S.] «Els comentaris d'El Matí: Altra vegada la qüestió religiosa». *LP*, 28 de juliol de 1933
- [S.S.] «Els diputats catalans i la guerra». *EPC*, 22 de juliol de 1909.
- [S.S.] «Els diputats d'Acció Catalana demanen la reunió urgent de l'Assemblea». *LP*, 25 de novembre de 1931.
- [S.S.] «Els dotze apòstols de l'Amadeu Hurtado». *LET*, núm. 2177. 26 de novembre de 1920.
- [S.S.] «Els escanya-pobres». *D.I.C.*, núm. 165. 8 de setembre de 1934.
- [S.S.] «Els fantasmes es defensen». *LP*, 31 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Els fidels electors de Rubí». *EPC*, 13 de maig de 1910.
- [S.S.] «Els franco-senegalesos han adquirit *La Publicitat*». *El Considerat*, núm. 10. 20 de gener de 1933.
- [S.S.] «Els joves republicans de Catalunya». *El Porvenir*, 25 de gener de 1908.
- [S.S.] «Els no hi tenen cap culpa. Els homes d'Acció Catalans s'han compromès». *D.I.C.*, núm. 127. 25 de novembre de 1934.
- [S.S.] «Els panellots del senyor Hurtado». *LO*, 25 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Els parlaments del Mítting de Concentració Catalanista Republicana a l'Iris Park». *LP*, 18 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Els problemes vivents». *LP*, 26 de gener de 1933.
- [S.S.] «Els rumors que circulen». *El Considerat*, núm. 16. 3 de març de 1933
- [S.S.] «Els senyors Portela i Hurtado parlen tot sopant». *LVC*, 14 de desembre de 1935.
- [S.S.] «En Barcelona se festeja con entusiasmo la aprobación del Estatuto. Declaraciones de prohombres catalanes, exclusivas para *El Sol*». *ES*, 10 de setembre de 1932.
- [S.S.] «En el segon aniversari de Mirador». *Mirador*, núm. 105. 5 de febrer de 1931.
- [S.S.] «En el teatro Moderno». *ED*, 12 de febrer de 1908.
- [S.S.] «En Gracia y Justicia». *LE*, 29 de novembre de 1930.
- [S.S.] «En honor d'en Casas». *EPC*, 20 de maig de 1909.
- [S.S.] «En honor d'en Clarà». *EPC*, 27 de maig de 1911.
- [S.S.] «En honor d'en Pous i Pagès. Declaracions dels senyors Hurtado i Iglésias». *EPC*, 11 de maig de 1909.
- [S.S.] «En honor d'en Pous i Pagès». *EPC*, 10 de maig de 1909.
- [S.S.] «En honor de l'Ignasi Iglésias». *EPC*, 25 de maig de 1908.
- [S.S.] «En honor de Rovira i Virgili». *ED*, 14 de febrer de 1913.
- [S.S.] «En la Audiencia. Causa por estafa contra dos exdiputados». *ED*, 24 d'abril de 1927.
- [S.S.] «En la Escuela de Industrias de Tarrasa» *ED*, 6 d'octubre de 1909.
- [S.S.] «En los pasillos de la Cámara». *ES*, 1 de setembre de 1933.
- [S.S.] «En los pasillos de la Cámara». *HM*, 19 d'agost de 1931.
- [S.S.] «En los pasillos del Congreso». *LV*, 28 de maig de 1932.
- [S.S.] «En March i el senyor Hurtado». *D.I.C.*, núm, 161, 11 d'agost de 1934.
- [S.S.] «En Pous i Pagès a la presó». *EPC*, 2 d'abril de 1909.
- [S.S.] «En pro de l'amnistia. Pels presos i exiliats polítics». *EPC*, 28 de març de 1909.
- [S.S.] «En pro de l'amnistia. Pels presos i exiliats polítics». *EPC*, 29 i 30 de març de 1909.
- [S.S.] «En pro de l'amnistia. Pels presos i exiliats polítics». *EPC*, 5 d'abril de 1909.
- [S.S.] «En pro del proyecto de cultura». *ED*, 18 de maig de 1908.

- [S.S.] «En pro del sufragi universal». *La Lucha*, 13 de gener de 1908.
- [S.S.] «En pro del sufragio universal. El mitin del Tívoli». *ED*, 27 de gener de 1908.
- [S.S.] «En Vallvidrera. Homenaje al maestro Vives». *ED*, 16 d'agost de 1915.
- [S.S.] «Enmig de gran concurrència se celebrà ahir un míting al Cinema Coloreu, de Sant Andreu». *LP*, 20 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Entre amics». *LCG*, núm. 2088. 15 de maig de 1909.
- [S.S.] «Ep! ¡No s'hi val fugir d'estudi!». *LP*, 21 de gener de 1933.
- [S.S.] «Escamots i llistes negres: Conra els perills del llevat feixista». *LP*, 29 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Escisión de Solidaridad». *EL*, 20 d'octubre de 1908.
- [S.S.] «Escuela Superior de Industrias de Tarrasa». *LV*, 3 d'octubre de 1907.
- [S.S.] «Escuelas Industriales de Tarrasa» *LV*, 4 d'octubre de 1909.
- [S.S.] «España entera vibra de emoción republicana ante la criminal intentona monárquica. Los parlamentarios enjuician los acontecimientos». *HM*, 10 d'agost de 1932.
- [S.S.] «Esquerra Republicana de Catalunya. Moralitat». *LCG*, núm. 3308. 17 de desembre de 1932.
- [S.S.] «Esquerra Republicana de Catalunya». *LO*, 19 de desembre de 1931.
- [S.S.] «Esta mañana ha llegado el ministro de Instrucción Pública y el nuevo gobernador civil, señor Esplá». *HM*, 13 de juny d 1931.
- [S.S.] «Explicacions de l'Estatut a les minories». *LVC*, 13 d'agost de 1931.
- [S.S.] «Fantasies d'*El Considerat*: El Sr. Amadeu Hurtado, ambaixador a París». *El Considerat*, núm. 3, 2 de desembre de 1932.
- [S.S.] «Feixisme incompreensible». *LVC*, 17 de maig de 1932
- [S.S.] «Felicitación a Joffre». *El Día Gráfico*, 20 de setembre de 1914.
- [S.S.] «Felicitación a Joffre». *El Día Gráfico*, 20 de setembre de 1914.
- [S.S.] «Fent feix: Cal riure, però seriosament». *Mirador*, núm. 248, 2 de novembre de 1933.
- [S.S.] «Festa de germanor franco-catalana. Homenatge a l'Àngel Guimerà». *EPC* 27 de març de 1916.
- [S.S.] «Festes a Terrassa». *EPC*, 9 de juliol de 1907.
- [S.S.] «Fiesta en honor de los aliados. Gran banquete de la victoria». *LP*, 22 de novembre de 1918.
- [S.S.] «Film de la semana». *LET*, núm. 2718. 7 d'agost de 1931.
- [S.S.] «Futuro partido demócrata catalán». *ABC*, 29 d'agost de 1931.
- [S.S.] «Gazetilles». *Papitu* núm. 53. 1 de desembre de 1909.
- [S.S.] «Història d'una qüestió». *LET*, 7 d'abril de 1905.
- [S.S.] «Hockey». *LVC*, 6 d'octubre de 1928.
- [S.S.] «Homenaje a Ignacio Iglesias». *ED*, 26 de maig de 1908.
- [S.S.] «Homenatge a Claudi Ametlla». *LVC*, 5 de desembre de 1928.
- [S.S.] «Homenatge a en Menéndez y Pelayo». *EPC*, 30 de gener de 1907.
- [S.S.] «Homenatge a Francesc Madrid». *LET*, núm. 2458. 30 de juliol de 1926.
- [S.S.] «Homenatge a Ignasi Iglésias». *EPC*, 21 de febrer de 1909.
- [S.S.] «Hoy ha aparecido el primer número del Boletín de la Generalidad con varios decretos importantes». *HM*, 4 de maig de 1931.
- [S.S.] «Hoy llegan a Madrid los Reyes: ¿Su viaje a Italia ha afirmado la unidad del pensamiento latino?». *EL*, 4 de desembre de 1923.
- [S.S.] «Iberia. Revista de Economía». *Iberia*, núm. 200, 22 de febrer de 1919.
- [S.S.] «Ilusiones». *ED*, 25 d'octubre de 1908.
- [S.S.] «Importants declaracions del senyor Nicolau d'Olwer sobre qüestions d'actualitat». *Mirador*, 17 de novembre de 1934.

- [S.S.] «Importants discursos dels senyors Hurtado i Nicolau d'Olwer». *LP*, 9 de maig de 1934.
- [S.S.] «Impresiones parlamentarias». *LV*, 11 d'octubre de 1931.
- [S.S.] «Impressió del nostre enviat especial». *El Matí*, 13 d'octubre de 1931.
- [S.S.] «Inauguración del Pabellón Español en la Exposición de París: Un magnífico discurso del señor Ossorio y Gallardo». *EL*, 14 de juliol de 1937.
- [S.S.] «Incident entre Hurtado i Largo Caballero». *LVC*, 13 de juny de 1933.
- [S.S.] «Indiscrecions». *Papitu*, núm. 3, 9 de desembre de 1908
- [S.S.] «Inexactituds». *LVC*, 14 de gener de 1908.
- [S.S.] «Informació de Catalunya». *EPC*, 6 de desembre de 1907.
- [S.S.] «Informació de Catalunya». *EPC*, 7 de juliol de 1907.
- [S.S.] «Informació política. Paraules de l'Hurtado». *EPC*, 15 de juliol de 1901.
- [S.S.] «Informació política». *EPC*, 15 d'abril de 1908.
- [S.S.] «Informació referent a una organització catalana». *LVC*, 8 de juny de 1932.
- [S.S.] «Información política. El Congreso». *El Imparcial*, 13 de febrer de 1908.
- [S.S.] «Interessants declaracions del senyor Amadeu Hurtado». *LP*, 9 de maig de 1931.
- [S.S.] «Interviene don Amadeo Hurtado y pronuncia un importante discurso en contra del dictamen». *HM*, 19 d'agost de 1931
- [S.S.] «Ja estan tots junts». *LVC*, 5 de gener de 1934.
- [S.S.] «Jocs Florals de Rubí». *EPC*, 1 de juliol de 1907.
- [S.S.] «Judiciales», *ED*, 25 de març de 1909.
- [S.S.] «L'acte del Partit Catalanista Republicà al Coliseu Pompeia. Discurs d'Amadeu Hurtado». *LP*, 6 de novembre de 1932.
- [S.S.] «L'actual moment polític. Al Palau de la Generalitat ha tingut lloc una important reunió. Els senyors Macià, Companys i Casanovas fan interessants manifestacions als periodistes». *LH* 26 de maig de 1933.
- [S.S.] «L'adaptació del sistema electoral feixista que algú voldria». *LVC*, 19 de maig de 1932.
- [S.S.] «L'afer Bloch. Incident a la Generalitat – El cap de l'Oficina de Premsa és agredit pel germà de l'alcalde – Això provoca una gran excitació dintre el Palau». *LP*, 19 de novembre de 1931
- [S.S.] «L'afer Bloch. L'actuació del senyor Campalans». *LP*, 22 de novembre de 1931.
- [S.S.] «L'afer Bloch. La nostra posició». *LP*, 20 de novembre de 1931.
- [S.S.] «L'afer Bloch. Resum històric de l'afer». *LP*, 27 de novembre de 1931.
- [S.S.] «L'afer Bloch. Una maniobra contra la pesseta». *LP*, 18 de novembre de 1931.
- [S.S.] «L'afer Bloch». *LP*, 19 de novembre de 1931.
- [S.S.] «L'afer Bloch». *LP*, 21 de novembre de 1931.
- [S.S.] «L'afer Bloch». *LP*, 24 de novembre de 1931.
- [S.S.] «L'afer Bloch». *LP*, 25 de novembre de 1931.
- [S.S.] «L'afer Bloch». *LP*, 26 de novembre de 1931.
- [S.S.] «L'Afer Brunet – El jesuïtisme de *La Publicitat*». *Justícia Social*, 21 de novembre de 1931.
- [S.S.] «L'agitació dels rabassaires». *Mirador*, 24 de setembre de 1931.
- [S.S.] «L'ambaixada d'en Borràs». *EPC*, 11 d'agost de 1908.
- [S.S.] «L'amnistia concedida». *EPC*, 5 d'abril de 1909.
- [S.S.] «L'àpat d'homenatge a la Junta del Col·legi d'Advocats destituïda per la Dictadura». *LVC*, 19 de març de 1929.
- [S.S.] «L'armistici». *LVC*, 13 de novembre de 1918.
- [S.S.] «L'assemblea d'Acció Catalana Republicana. Discurs del senyor Hurtado». *LP*, 14 de març de 1933.
- [S.S.] «L'Assemblea d'Acció Catalana», *LP*, 6 de maig de 1934.

- [S.S.] «L'Assemblea d'Acció Catalana». *LP*, 4 de maig de 1934.
- [S.S.] «L'Assemblea de la Diputació Provisional de la Generalitat». *LP*, 17 de gener de 1932.
- [S.S.] «L'Assessoració d'Administració local». *LVC*, 1 d'abril de 1932.
- [S.S.] «L'Ateneu Nacionalista "Libertat" del Poble Sec, inaugura el seu nou local. Interessants discursos dels senyors Andreu, F. Pi i Sunyer, Martí Esteve i Amadeu Hurtado». *LP*, 7 de novembre de 1933.
- [S.S.] «L'efecte a l'estranger de la "República de treballadors"». *LP*, 26 de setembre de 1931.
- [S.S.] «L'enterrament d'en Marian Ventosa i Calvell». *LVC*, 16 de gener de 1931.
- [S.S.] «L'enterrament d'en Nonell». *EPC*, 24 de febrer de 1911.
- [S.S.] «L'enterrament d'en Vallès i Ribot». *EPC*, 3 d'agost de 1911.
- [S.S.] «L'enterrament de l'Ildefons Suñol». Barcelona de dol». *EPC*, 23 d'agost de 1913.
- [S.S.] «L'enterrament de Santiago Rossinyol». *LO*, 17 de maig de 1931.
- [S.S.] «L'espill al llarg del camí». *El Temps*. 29 d'abril de 1933.
- [S.S.] «L'Esquerra antidemocràtica». *LVC*, 11 de febrer de 1933.
- [S.S.] «L'Esquerra Catalana en marxa. El gran míting de Novetats». *EPC*, 6 de maig de 1910.
- [S.S.] «L'Esquerra Catalana en marxa. El gran míting del Tívoli». *EPC*, 26 d'abril de 1909.
- [S.S.] «L'Estatut serà aprovat. Declaracions d'Amadeu Hurtado». *LP*, 29 de setembre de 1931.
- [S.S.] «L'evolució de l'Esquerra». *LP*, 15 de gener de 1933.
- [S.S.] «L'homenatge a Guimerà. Manifest». *EPC*, 8 de maig de 1909.
- [S.S.] «L'homenatge a Guimerà». *EPC*, 9 de maig de 1909.
- [S.S.] «L'homenatge a L'Avenç». *EPC*, 7 de febrer de 1910.
- [S.S.] «L'homenatge a Maurici Vilumara». *LVC*, 18 de juny de 1928.
- [S.S.] «L'homenatge a Nicolau d'Olwer». *LP*, 10 de gener de 1932.
- [S.S.] «L'homenatge a Pere Coromines». *LVC*, 27 de gener de 1931.
- [S.S.] «L'homenatge als regidors». *LCG*, núm. 2193. 20 de maig de 1911.
- [S.S.] «L'homenatge an en Guimerà». *EPC*, 12 de març de 1909 de 1909.
- [S.S.] «L'homenatge de dissabte a L. Nicolau d'Olwer». *LP*, 12 de gener de 1932.
- [S.S.] «L'honor dels combats». *La Nau*, 26 de juny de 1929.
- [S.S.] «L'hora de les esquerres en l'administració electoral». *LVC*, 3 de gener de 1934.
- [S.S.] «L'Hurtado a Novetats. La filosofia d'un discurs. Veu profetitzadora». *LVC*, 6 de maig de 1910.
- [S.S.] «L'obra del senyor Hurtado». *LO*, 16 de febrer de 1933.
- [S.S.] «L'obsessió de la Lliga». *LVC*, 14 de març de 1931.
- [S.S.] «L'obsessió dels governs homogenis i el Sr. Hurtado». *LVC*, 18 de maig de 1932.
- [S.S.] «La actitud de Hurtado». *ED*, 16 de febrer de 1908.
- [S.S.] «La Asamble de la Sociedad de Naciones aprobó, después de animada discusión, el informe sobre la nacionalidad de la mujer casada». *Ahora*, 13 d'octubre de 1932.
- [S.S.] «La batalla de l'Estatut. La tercera setmana». *Mirador*, núm. 173. 26 de maig de 1932.
- [S.S.] «La borsa o la vida». *EBN*, núm. 49, 24 de maig de 1932
- [S.S.] «La caída del tirano». *SO*, 22 de desembre de 1931
- [S.S.] «La campanya d'A.C.R. El més gran dels mítings celebrats fins ara, tingué lloc abans d'ahir a Terrassa», *LP*, 28 de maig de 1933
- [S.S.] «La campanya electoral». *LO*, 11 de novembre de 1932.
- [S.S.] «La cançó del senyor Hurtado». *El Considerat*, núm. 1. 18 de novembre de 1932.
- [S.S.] «La candidatura macianista d'Acció Catalana». *LVC*, 10 de novembre de 1932.
- [S.S.] «La candidatura tacada de sang». *LCG*, núm. 3303, 13 de novembre de 1932.

- [S.S.] «La carta autèntica que els senyors Domingo i Alomar adreçaren a la Generalitat». *LP*, 16 d'agost de 1931.
- [S.S.] «La càtedra del Sr. Hurtado». *LO*, 14 de febrer de 1933.
- [S.S.] «La Coalició d'Esquerres Catalanes ha fet la seva presentació en un míting emocionant». *LP*, 3 de novembre de 1933.
- [S.S.] «La codificación fascista del trabajo». *SO*, 16 de desembre de 1931.
- [S.S.] «La Comissió de l'Apèndix del Dret Català al Ministeri de Gràcia i Justícia». *LVC*, 29 de novembre de 1930.
- [S.S.] «La Compañía General de Aguas». *ED*, 27 d'agost de 1911.
- [S.S.] «La concessió de l'amnistia. Declaracions del senyor Hurtado». *EPC*, 7 d'abril de 1909.
- [S.S.] «La conferencia de Don Amadeo Hurtado». *ED*, 29 de juliol de 1931.
- [S.S.] «La conferencia de Hurtado». *ED*, 13 d'abril de 1920
- [S.S.] «La conferencia del señor Hurtado». *ED*, 5 d'abril de 1907.
- [S.S.] «La consulta del doctor». *Ahora*, 14 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «La consulta del senyor Amadeu Hurtado». *LP*, 11 de desembre de 1935.
- [S.S.] «La consulta del Sr. Amadeu Hurtado». *LP*, 10 de juny.
- [S.S.] «La croada d'A.C.R. ». *LP* 16 de maig de 1933.
- [S.S.] «La cuestión electoral en Cataluña». *LV*, 30 de gener de 1936.
- [S.S.] «La darrera hora. Canvi de Govern». *Mirador*, núm. 53. 30 de gener de 1929.
- [S.S.] «La delegació espanyola a l'Assemblea de la S. de N.». *LP*, 20 d'agost de 1931.
- [S.S.] «La delegación de España en la próxima Asamblea de la Sociedad de Naciones». *LV*, 13 d'agost de 1931.
- [S.S.] «La dimissió del Sr. Anguera». *Mirador*, núm. 151. 24 de desembre de 1931.
- [S.S.] «La Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya». *LVC*, 10 de juny de 1931.
- [S.S.] «La FHASA suspèn indefinidament els treballs». *LP*, 29 d'agost de 1933.
- [S.S.] «La fiesta del 25 de octubre». *Boletín del Ateneo de Villanueva y Geltrú*, novembre de 1881.
- [S.S.] «La gendarmeria francesa entra a Andorra per fer complir un decret dels coprínceps». *LP*, 20 d'agost de 1933.
- [S.S.] «La gestió parlamentària de la Solidaritat i l'orientació de l'esquerra catalana. Conferència de D. Amadeu Hurtado». *EPC*, 15 de març de 1909.
- [S.S.] «La glorificació d'en Lluhí». *Papitu*, núm. 129. 17 de maig de 1911.
- [S.S.] «La glorificació d'en Rusiñol». *LET*, núm. 2008, 22 de juny de 1917.
- [S.S.] «La gloriosa soledat». *LP*, 11 d'abril de 1931.
- [S.S.] «La gran victòria republicana de diumenge». *LP*, 14 d'abril de 1931.
- [S.S.] «La grave cogida de Lerroux obliga a la empresa a modificar el cartel del abono». Gutiérrez, 14 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «La guspira que il·lumina un abisme». *LP*, 19 de gener de 1933.
- [S.S.] «La Humanitat i el Dr. Aiguader ens han descobert». *EBN*, 18 d'octubre de 1933
- [S.S.] «La indignació de la ciutat». *LP*, 25 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «La interpelació Salvatella – Discusión aplazada». *ED*, 17 d'octubre de 1908.
- [S.S.] «La intervenció francesa és unànimement censura pels andorrans». *LP*, 22 d'agost de 1933.
- [S.S.] «La jornada de diumenge». *La Tramontana*, 10 de febrer de 1893.
- [S.S.] «La Legión de Honor francesa» *ES*, 17 de juliol de 1919.
- [S.S.] «La Legión de Honor». *LP*, 17 de juliol de 1919.
- [S.S.] «La Ley de Cultivos votada por el Parlamento catalán, ante el Tribunal de Garantías Constitucionales». *HM*, 30 de maig de 1934.
- [S.S.] «La Liga Antigermanófila». *España*, núm. 104. 18 de gener de 1917.
- [S.S.] «La Lliga confessa la seva por». *LP*, 17 de novembre de 1933.
- [S.S.] «La Lliga: El partit dels fracassos». *LP*, 15 d'octubre de 1933.

- [S.S.] «La Lligueta no opina». *D.I.C.*, núm. 164. 1 de setembre de 1934.
- [S.S.] «La madre de don Amadeo Hurtado». *HM*, 3 de febrer de 1932.
- [S.S.] «La mala fe de de La Veu». *EPC*, 9 d'agost de 1911.
- [S.S.] «La Mancomunitat Catalana». *LP*, 27 de juliol de 1911.
- [S.S.] «La maniobra de la pesseta». *LP*, 17 de novembre de 1931.
- [S.S.] «La mort d'Emili Junoy i Gelabert». *LVC*, 16 de gener de 1931.
- [S.S.] «La mort de Jaume Bofill i Mates». *LP*, 4 d'abril de 1933.
- [S.S.] «La mort de Jaume Carner». *LP*, 28 de setembre de 1934.
- [S.S.] «La mort del Dr. Turró». *LVC*, 7 de juny de 1926.
- [S.S.] «La muda deserció». *LVC*, 25 de febrer de 1914.
- [S.S.] «La muerte de Don Román Jori». *LP*, 8 d'octubre de 1921.
- [S.S.] «La muerte de Granados. Nuestra protesta. Al Excmo. Presidente del Consejo de Ministros». *ED*, 6 d'abril de 1916.
- [S.S.] «La muerte de Granados. Nuestra protesta». *El País*, 11 d'abril de 1916.
- [S.S.] «La nota del senyor Hurtado». *LP*, 4 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «La nova orientació de La Publicitat». *LR*, 23 de gener de 1933.
- [S.S.] «La nova traïció de la Lliga». *LH*, 7 d'abril de 1933.
- [S.S.] «La organización bélica catalana: El señor Hurtado confirma que existe, aunque carece de importancia». *Luz*, 7 de juny de 1932.
- [S.S.] «La pau regna a Andorra...». *LP*, 23 d'agost de 1933.
- [S.S.] «La personalidad de las regiones». *EL*, 10 de maig de 1931.
- [S.S.] «La política de Marcelino Domingo en Cataluña». *ED*, 6 d'abril de 1931.
- [S.S.] «La política del Estatuto». *ES*, 19 d'agost de 1931.
- [S.S.] «La portada d'aigües». *LVC*, 27 d'agost de 1911.
- [S.S.] «La Prensa catalana». *ES*, 3 de mayo de 1919.
- [S.S.] «La presidencia del Ateneo Barcelonés». *EL*, 26 de març de 1930.
- [S.S.] «La primera crisi». *LP*, 24 de gener de 1933.
- [S.S.] «La prioridad de los debates». *EL*, 11 d'agost de 1931.
- [S.S.] «La propuesta de Constitución. Opiniones de escritores, políticos y periodicos». *La Voz*, 17 de juliol de 1929.
- [S.S.] «La publicació de l'Apèndix. El dret català codificat». *Mirador*, núm. 84, 4 de setembre de 1930.
- [S.S.] «La Publicidad i els seus exredactors». *LVC*, 1 de maig de 1919.
- [S.S.] «La Publicidad canviará d'amos?». *LH*, 16 de desembre de 1933.
- [S.S.] «La Publicidad del senyor Hurtado». *El Considerat*, núm. 12. 3 de febrer de 1933.
- [S.S.] «La Publicidad és allà on era». *LP*, 17 de desembre de 1933.
- [S.S.] «La Publicidad, altra vegada òrgan del Partit Catalanista Republicà, inspirada pel senyor Hurtado». *LO*, 10 de desembre de 1932.
- [S.S.] «La querella del notario Par contra dos exdiputados». *ED*, 22 d'abril de 1927.
- [S.S.] «La qüestió de competència del Tribunal de Garanties». *Mirador*, 17 de novembre de 1934.
- [S.S.] «La qüestió del Col·legi d'Advocats de Barcelona en 1924-1926». *Revista Jurídica de Catalunya*, juliol-agost-setembre 1927.
- [S.S.] «La representació parlamentària de Catalunya». *LVC*, 8 de novembre de 1932.
- [S.S.] «La representació proporcional i el vot femení». *LVC*, 27 de maig de 1932.
- [S.S.] «La representació proporcional i el vot femení». *LVC*, 28 de maig de 1932.
- [S.S.] «La representació proporcional i les Constituents de Catalunya». *LVC*, 29 d'abril de 1932

- [S.S.] «La repressió soviètica i el diari del senyor Hurtado», *Quaderns d'Informació*. 22 de desembre de 1934.
- [S.S.] «La República en perill: De cara a Espanya». *LP*, 11 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «La responsabilitat d'Acció Catalana». *D.I.C.*, núm. 170, 13 d'octubre de 1934.
- [S.S.] «La reunió dels parlamentaris catalans». *LP*, 11 d'agost de 1931.
- [S.S.] «La reunió de acreedors del Banco de Villanueva». *ED*, 18 de desembre de 1924.
- [S.S.] «La reunió de ayer». *ED*, 21 de març de 1906.
- [S.S.] «La salut del senyor Carner». *LP*, 21 de febrer de 1933
- [S.S.] «La salut del senyor Carner». *LP*, 21 de febrer de 1933
- [S.S.] «La setmana parlamentària». *LP*, 22 de maig de 1932.
- [S.S.] «La Solidaridad al día». *El Progreso*, 16 de juliol de 1906.
- [S.S.] «La Solidaridad en las Cortes. El Señor Hurtado». *LE*, 13 de juny de 1907.
- [S.S.] «La solución de la crisis y sus caminos». *ES*, 10 de juny de 1933.
- [S.S.] «La Típica». *Fraternidad Republicana*, 27 d'abril de 1907.
- [S.S.] «La Unión Federal ante la opinión. D. Amadeo Hurtado». *LP*, 11 de gener de 1911.
- [S.S.] «La vella guàrdia i l'Estatut». *LR*, 3 d'agost de 1931.
- [S.S.] «La vera efigie del senyor Hurtado». *LH*, 25 de maig de 1933.
- [S.S.] «La victòria de Briand». *LP*, 6 de desembre de 1925.
- [S.S.] «La victoria de los aliados. Una gran fiesta». *LP*, 14 de novembre de 1918.
- [S.S.] «La victoria de los aliados. Una gran fiesta». *LP*, 14 de novembre de 1918.
- [S.S.] «La victoria de los aliados». *LP*, 12 de novembre de 1918.
- [S.S.] «Las consultas de esta tarde». *HM*, 9 de juny de 1933.
- [S.S.] «Las cuentas corrientes del Banco de Barcelona. Una sentencia transcendental». *ED*,
- [S.S.] «Las elecciones del Domingo». *Egara*, 27 d'abril de 1907.
- [S.S.] «Las interpelaciones de ayer». *El Imparcial*, 20 d'octubre de 1908.
- [S.S.] «Las próximas elecciones». *Egara*, 6 d'abril de 1907
- [S.S.] «Lerroux, presidente de la delegación española en la Sociedad de Naciones». *HM*, 13 d'agost de 1931.
- [S.S.] «Les conferències del C.A. de D». *LET*, núm. 2145, 16 d'abril de 1920.
- [S.S.] «Les converses de Madrid. Cap a la liquidació de la guerra». *Mirador*, núm. 21. 20 de juny de 1929.
- [S.S.] «Les corporacions dissoltes. El nostre comiat». *Mirador*, núm. 57. 27 de febrer de 1930.
- [S.S.] «Les declaracions del diputat per Gandesa». *LCG*, núm. 2106. 18 de setembre de 1909.
- [S.S.] «Les dèries del Sr. Hurtado». *LCG*, núm. 3351. 14 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Les eleccions a la ciutat de Barcelona». *LP*, 16 de gener de 1934.
- [S.S.] «Les eleccions al Col·legi d'Advocats». *LVC*, 25 de maig de 1930.
- [S.S.] «Les festes de Terrassa». *EPC*, 6 de juliol de 1907.
- [S.S.] «Les maniobres de la U.M.N. La Junta general del Col·legi d'Advocats». *LVC*, 5 d'agost de 1922.
- [S.S.] «Les responsabilitats: El senyor Hurtado no vol formar part del Tribunal». *LP*, 6 de juliol de 1932.
- [S.S.] «Les reunions d'ahir a la Generalitat. Els parlamentaris catalans, reunits sota la presidència del senyor Macià, acordaren formar un front únic en defensa de les aspiracions de Catalunya». *LP*, 19 d'abril de 1932.
- [S.S.] «Les tribulacions d'un diari». *LET*, núm. 2265, 4 d'agost de 1922.
- [S.S.] «Les variacions de don Amadeu». *El Considerat*, núm. 1. 18 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Liberales y solidarios». *ED*, 14 de febrer de 1908.
- [S.S.] «Liga Antigermanófila». *España*, núm. 109, 8 de febrer de 1917.
- [S.S.] «Llantera política». *LVC*, 2 de febrer de 1934.
- [S.S.] «Llantera política». *LVC*, 27 de gener de 1934.
- [S.S.] «Llanterna política: L'azanyisme català». *LVC*, 11 de juny de 1933.

- [S.S.] «Llanterna política: La solució de la crisi ministerial». *LVC*, 17 de juny de 1933.
- [S.S.] «Llanterna política: Tornarà l'ocasió?». *LVC* 14 de juny de 1933.
- [S.S.] «Llanterna política». *LVC* 2 de gener de 1934.
- [S.S.] «Llanterna política». *LVC* 25 de juliol de 1933.
- [S.S.] «Llanterna política». *LVC*, 18 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Llanterna política». *LVC*, 21 de juny de 1934.
- [S.S.] «Llanterna política». *LVC*, 21 de setembre de 1933.
- [S.S.] «Llanterna política». *LVC*, 5 de gener de 1934.
- [S.S.] «Llanterna política». *LVC*, 8 de febrer de 1934.
- [S.S.] «Llanterna política». *LVC*, 8 de novembre de 1933.
- [S.S.] «Llegada de Ruiz Zorilla», *LP*, 15 de febrer de 1895.
- [S.S.] «Lo de la calle de la Corríbia» 12 d'abril de 1899.
- [S.S.] «Lo de la calle de la Corríbia». *ED*, 1 de gener de 1900
- [S.S.] «Lo de la calle de la Corríbia». *ED*, 16 d'abril de 1899.
- [S.S.] «Lo de la calle de la Corríbia». *ED*, 3 de gener de 1900.
- [S.S.] «Lo del convento de Santa Isabel». *ED*, 19 de març de 1914.
- [S.S.] «Lo que dicen dos hombres políticos». *ED*, 13 de novembre de 1912.
- [S.S.] «Lo que opinan sobre la reforma agraria las más destacadas personalidades de Cataluña». *Ahora*, 25 de juliol de 1931.
- [S.S.] «Lo que passa». *LCG*, núm. 2766. 23 de juny de 1922.
- [S.S.] «Lo sentimos». *Egara*, 26 de gener de 1907.
- [S.S.] «Los artistas franceses». *LP*, 9 de juliol de 1917.
- [S.S.] «Los catalanes son federales». *HM*, 12 d'agost de 1931.
- [S.S.] «Los clericales del Ateneo». *ED*, 5 de març de 1901.
- [S.S.] «Los diputados de la izquierda. Una declaración». *El País*, 10 d'agost de 1909.
- [S.S.] «Los diputados de la izquierda». *LV*, 8 d'agost de 1909.
- [S.S.] «Los liberales y Cataluña». *El Globo*, 14 de febrer de 1908.
- [S.S.] «Los que mueren. Doña Adela Miró Lleó». *ED*, 3 de febrer de 1932.
- [S.S.] «Los republicanos de Rubí». *LP*, 13 de maig de 1910.
- [S.S.] «Los republicanos y Cataluña». *El Globo*, 16 de febrer de 1908.
- [S.S.] «Los separatistas catalanes preparan un movimiento revolucionario en Cataluña si no se aprueba el Estatuto». *El Imparcial*, 3 de juny de 1932.
- [S.S.] «Los solidarios y Maura. Cambiando impresiones». *ED*, 31 d'octubre de 1907.
- [S.S.] «Los solidarios». *El Imparcial*, 2 de novembre de 1907.
- [S.S.] «Los sucesos de Rubí». *LV*, 27 de març de 1909. *ED*, 28 de març de 1909.
- [S.S.] «Los sucesos del Muelle». *SO*, 19 de desembre de 1931.
- [S.S.] «Maeterlink en España: El gran poeta ofrece a los lectores de *El Liberal* el texto de la conferencia que debía pronunciar hoy en Barcelona». *EL*, 16 de desembre de 1916.
- [S.S.] «Manifest dels Catalans». *LET*, 25 de març de 1915.
- [S.S.] «Manifest» *LVC*, 23 de març de 1906. Ed. Matí.
- [S.S.] «Manifest», *EPC*, 2 de maig de 1909.
- [S.S.] «Manifestación Republicana». *LP*, 14 de gener de 1895.
- [S.S.] «Manifestaciones del señor Hurtado». *LV*, 10 de setembre de 1933.
- [S.S.] «Manifestaciones del señor Ortega y Gasset». *LV*, 29 de març de 1930.
- [S.S.] «Manifestaciones interesantes de don Fernando de los Ríos». *ES*, 16 de juliol de 1931.
- [S.S.] «Manifiesto de Adhesión a las Naciones Aliadas». *España*, núm. 24, 9 de juliol de 1915
- [S.S.] «Maniobres que maten». *LP*, 18 de novembre de 1933.

- [S.S.] «Manxiules». *D.I.C.*, 29 de juliol de 1933.
- [S.S.] «Mensaje de agradecimiento y simpatía. Los escritores catalanes a los intelectuales de Castilla». *ED*, 8 d'abril de 1924.
- [S.S.] «Més de la suposada conferencia». *EPC*, 2 de novembre de 1907.
- [S.S.] «Miguel Guansé Puig». *El Nuevo Régimen*, 7 de febrer de 1903.
- [S.S.] «Mirador indiscret». *Mirador*, núm. 1. 31 de gener de 1929.
- [S.S.] «Mirador indiscret». *Mirador*, núm. 210. 9 de febrer de 1933.
- [S.S.] «Mirador Indiscret: Candidatura Mirador?». *Mirador*, núm. 114. 9 d'abril de 1931.
- [S.S.] «Mirador». *Acció Comarcal*, 26 de gener de 1929.
- [S.S.] «Missatge als mallorquins». *LP*, 21 de maig de 1936.
- [S.S.] «Missatge d'honor a l'Arquebisbe de Tarragona». *EPC*, 29 de gener de 1917.
- [S.S.] «Mítin de la Tolerància». *EPC*, 18 de maig de 1908.
- [S.S.] «Música y teatros». *LV*, 5 de juliol de 1928.
- [S.S.] «No es facilitarà la carta dels senyors Domingo i Alomar». *LP*, 12 d'agost de 1931.
- [S.S.] «No és un home per a Catalunya». *LO*, 24 de desembre de 1931.
- [S.S.] «Nota dels diputats catalanistes republicans». *LP*, 11 d'agost de 1932.
- [S.S.] «Notas políticas: Otra caída de José Pla». *ED*, 13 de juny de 1929.
- [S.S.] «Noves en quatre ratlles». *D.I.C.*, núm. 89. 4 de març de 1933.
- [S.S.] «Noves». *Juventut*, 8 de març de 1906.
- [S.S.] «Nuestro banquete de la victoria. Señor Ametlla». *Iberia*, núm. 189, 30 de novembre de 1918.
- [S.S.] «Nuestro banquete de la victoria. Señor Hurtado». *Iberia*, núm. 189, 30 de novembre de 1918.
- [S.S.] «Nuestro partido: La asamblea de Figueras». *El Nuevo Régimen*, 2 d'abril de 1898.
- [S.S.] «Nuestro partido: Un documento importante». *El Nuevo Régimen*, 7 de maig de 1898.
- [S.S.] «Nuestro partido». *El Nuevo Régimen*, 26 de març de 1898.
- [S.S.] «Obras son amores». *Egara*, 4 de juliol de 1908.
- [S.S.] «On es banyen els nostres grans homes i on passen l'estiu». *LET*, núm. 2823, 11 d'agost de 1933.
- [S.S.] «On es reunirà el pròxim Parlament català?». *LR*, 3 d'octubre de 1932.
- [S.S.] «On van les esquerres catalanes?». *LVC*, 9 de gener de 1934.
- [S.S.] «Opiniones al discurso de Azaña». *LV*, 28 de maig de 1932.
- [S.S.] «Opinions sobre els discurs d'Hurtado i Lerroux». *LVC*, 21 de maig de 1932.
- [S.S.] «Palacio Nacional». *Luz*, 27 de maig de 1932.
- [S.S.] «Para celebrar una Conferencia de los Gabinetes gubernamentales de Prensa». *HM*, 15 d'octubre de 1932.
- [S.S.] «Pedralbes reivindicatiu». *LV*, 24 de maig de 2012.
- [S.S.] «Pel Dret Català». *LVC*, 30 de novembre de 1930.
- [S.S.] «Pel Pressupost de Cultura. El Mítin del Teatre Modern de Gràcia». *EPC*, 9 d'abril de 1908.
- [S.S.] «Per l'Estatut. La conferencia d'Hurtado a l'Ateneu». *LVC*, 29 de juliol de 1931.
- [S.S.] «Perfil del día». *El Siglo Futuro*, 4 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Política del día: Solidarios y liberales». *El País*, 14 de febrer de 1908.
- [S.S.] «Política electoral». *EPC*, 15 d'abril de 1910. *ED*, 15 d'abril de 1910.
- [S.S.] «Por el sufragio universal: El mitin de Girona - El mitin de Figueras». *ED*, 13 de gener de 1908.
- [S.S.] «Por el sufragio universal. El mitin de Lérida». *ED*, 20 de gener de 1908.
- [S.S.] «Por los pasillos. Declaraciones de Largo Caballero». *El Socialista*, 30 de setembre de 1931.
- [S.S.] «Potins barcelonins». *Papitu*, núm. 65, 23 de febrer de 1910

- [S.S.] «Presentación». *LP* 1 d'agost de 1916.
- [S.S.] «Proclamació dels candidats». *EPC*, 26 de novembre de 1908.
- [S.S.] «Proclamación de diputados por Barcelona». *LV*, 28 de novembre de 1933.
- [S.S.] «Punto final». *El Progreso*, 4 de agosto de 1906.
- [S.S.] «Qüestió d'higiene». *LH*, 12 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Qui és l'Hurtado». *Fraternidad Republicana*, 20 d'abril de 1907.
- [S.S.] «Qui serà Governador de Barcelona?». *LP*, 11 de gener de 1933.
- [S.S.] «Reflector». *LR*, 30 de maig de 1932.
- [S.S.] «Reflejos: Gaziél o la amistad». *Domingo*, 4 d'abril de 1937.
- [S.S.] «Repics», *LCG*, núm. 3341. 5 d'agost de 1933.
- [S.S.] «Repics». *LCG* núm. 2484. 11 de novembre de 1916.
- [S.S.] «Repics». *LCG*, núm. 2129, 26 de febrer de 1910
- [S.S.] «Republicanos coalicionistas». *ED*, 1 de febrer de 1890.
- [S.S.] «Reserves d'optimisme». *LP*, 3 de gener de 1931.
- [S.S.] «Respuestas a un acertijo. Para el señor Hurtado». *El Progreso*, 31 de juliol de 1906.
- [S.S.] «Ressuscita "Acció Catalana"?». *LO*, 27 d'agost de 1931.
- [S.S.] «Reunió al Saló de Cent», *EPC*, 29 de gener de 1906.
- [S.S.] «Reunió de diputats solidaris». *EPC*, 13 d'abril de 1908.
- [S.S.] «Reunió de Solidaritat». *EPC*, 2 d'abril de 1909.
- [S.S.] «Reunión de Solidaridad Catalana». *ED*, 26 de novembre de 1908.
- [S.S.] «Reunión de Solidaridad». *ED*, 30 de desembre de 1907.
- [S.S.] «Revista de premsa». *LP*, 14 de juny de 1932.
- [S.S.] «Revista de revistes». *Estvdio*, núm. 48, desembre de 1916.
- [S.S.] «S'ha resolt la crisi del Govern de la Generalitat. El senyor Macià ha comunicat aquest matí als periodistes la forma com ha estat solucionada». *LH*, 29 de desembre de 1931.
- [S.S.] «S'ha reunit el Consell General d'Acció Catalana Republicana». *LP*, 30 d'abril de 1935.
- [S.S.] «Sale para Barcelona el señor Hurtado». *Ahora*, 16 d'octubre de 1932.
- [S.S.] «Sánchez Román ha rebut l'encàrrec de formar Govern». *LP*, 5 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Se indica al Sr. Hurtado para la embajada en París». *Diario de Gerona*, 6 de maig de 1931.
- [S.S.] «Se proyecta para la primavera próxima la celebración en Madrid de una conferencia internacional de Prensa». *Ahora*, 9 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Sembla que avui hi haurà nou Govern». *LP*, 2 de gener de 1933.
- [S.S.] «Sembla que en els darrers consells s'ha parlat del viatge del senyor Macià a Madrid». *LP*. 12 d'agost de 1931.
- [S.S.] «Sepelio de doña Adela Miró, viuda de Hurtado». *ED*, 4 de febrer de 1932
- [S.S.] «Si totes les minories republicanes es retiren del Parlament de la República, ¿pot quedar-s'hi la minoria catalana d'Esquerra?». *LR*, 9 d'abril de 1934.
- [S.S.] «Sobre el viaje oficial de don Francisco Macià a Madrid». *ES*, 12 d'agost de 1931.
- [S.S.] «Solidaridad Catalana a Salmerón». *ED*, 22 de setembre de 1908.
- [S.S.] «Solidaridad Catalana: Reunión magna». *ED*, 29 de gener de 1906.
- [S.S.] «Solidaritat Catalana». *LVC*, 8 de febrer de 1906.
- [S.S.] «Soñó el ciego que veía». *ED*, 23 d'octubre de 1908.
- [S.S.] «Sota el signe de la follia». *El Temps*, 20 d'octubre de 1934.
- [S.S.] «Subscripció popular. Pels pobres pescadors». *EPC*, 5 de febrer de 1911.
- [S.S.] «Telegrama de los artistas». *La Publicidad*, 15 de novembre de 1918.
- [S.S.] «Telegrama». *ED*, 27 de febrer de 1923.
- [S.S.] «Tercerilles. ¡Aigua!». *Papitu*, núm. 227. 2 d'abril de 1913.

- [S.S.] «Tonteries». *EPC*, 9 d'agost de 1908.
- [S.S.] «Tres preguntas a las personalidades políticas». *HM*, 27 de novembre de 1933.
- [S.S.] «Tribunales de Barcelona. La sesión de ayer». *LV*, 13 de desembre de 1896.
- [S.S.] «Tribunales: Mucho ruido y...». *ED*, 28 de març de 1899.
- [S.S.] «Tribunales». *ED*, 19 de març de 1914.
- [S.S.] «Tribunales». *La Dinastía*, 30 de novembre de 1900.
- [S.S.] «Tribunals i jutjats». *EPC*, 21 de novembre de 1906.
- [S.S.] «Trieu». *LET*, núm. 1713. 27 d'octubre de 1911.
- [S.S.] «Triomfa a Barcelona el federal extremista comandant Antoni Jiménez». *Full Oficial del Dilluns de Barcelona*, 13 de juliol de 1931.
- [S.S.] «La setmana. Ullada política», *LCG*, núm. 1988. 15 de juny de 1907.
- [S.S.] «Un aclariment del Sr. Hurtado». *LO*, 29 de setembre de 1931.
- [S.S.] «Un aclariment». *LVC*, 3 de gener de 1934.
- [S.S.] «Un altre dia, germà». *LO*, 27 de gener de 1933.
- [S.S.] «Un altre moment greu per l'Estatut». *LP*, 23 de juliol de 1932.
- [S.S.] «Un Amadeu fals». *LCG*, núm. 3337. 8 de juliol de 1933.
- [S.S.] «Un artículo de Gaziel sobre política catalana». *ES*, 14 de gener de 1932,
- [S.S.] «Un articulo perseguido». *ED*, 2 de desembre de 1915.
- [S.S.] «Un banquete a Hurtado». *LP*, 15 de gener de 1918.
- [S.S.] «Un banquete a Hurtado». *LP*, 16 de gener de 1919.
- [S.S.] «Un comentari obligat sobre unes declaracions del senyor Macià». *LP*, 28 de maig de 1933.
- [S.S.] «Un diputat que surt cap a Ginebra». *LVC*, 8 d'octubre de 1932.
- [S.S.] «Un exemple d'aticisme». *LVC*, 23 d'agost de 1929.
- [S.S.] «Un falso rumor». *ED*, 22 d'octubre de 1920.
- [S.S.] «Un gran discurso». *ED*, 15 d'abril de 1920.
- [S.S.] «Un home de lleialtat: Macià. Un home de vanitat: Hurtado. Un home de traïció: Cambó» *LH*. 17 de novembre de 1933.
- [S.S.] «Un incident greu al Parlament: Un periodista de *La Publicitat* agredit». *LP*, 27 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Un míting emocionant a Mataró i una doble conferencia a Manresa». *LP*, 5 de juny de 1933.
- [S.S.] «Un problema constitucional que no ho és». *LP*, 26 de febrer de 1933
- [S.S.] «Un sensacional discurs del senyor Amadeu Hurtado sobre el problema del camp produeix una forta emoció». *LP*, 11 de maig de 1933.
- [S.S.] «Un telegrama de Barcelona». *EL*, 14 de desembre de 1916.
- [S.S.] «Una altra doble tendència». *LP*, 26 de juliol de 1933.
- [S.S.] «Una bona frase d'En Pujols». *El Considerat*, núm. 6. 23 de desembre de 1932.
- [S.S.] «Una carta de l'Hurtado». *EPC*, 22 de febrer de 1914.
- [S.S.] «Una carta oberta: Del Sr. Josep Maria Planes al Sr. Jaume Aiguader». *LP*, 27 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Una concertació que va de bòlit». *LO*, 11 de novembre de 1932.
- [S.S.] «Una conferència del senyor Madariaga i un banquet del Carnegie Club de Barcelona». *LP*, 9 d'abril de 1935.
- [S.S.] «Una conferencia política de don Amadeo Hurtado, en el Ateneo Barcelonés, acerca de las libertades que desean los catalanes». *ES*, 29 de juliol de 1931.
- [S.S.] «Una conversa entre els senyors Companys i Hurtado». *LP*, 8 de setembre de 1933.
- [S.S.] «Una designación no confirmada». *EL*, 5 d'octubre de 1933.

- [S.S.] «Una estúpida». *LP*, 13 de juny de 1933.
- [S.S.] «Una explicació». *La Sembra*, 27 d'abril de 1907.
- [S.S.] «Una información». *La Cataluña*, 24 de setembre de 1910.
- [S.S.] «Una impertinència típica». *LVC*, 23 d'agost de 1929
- [S.S.] «Una lliçó de modestia». *Mirador*, núm. 208. 26 de gener de 1933.
- [S.S.] «Una luz en las tinieblas. Ampliación de la consulta de D. Amadeo Hurtado con ocasión de la crisis». *EL*, 10 de setembre de 1933.
- [S.S.] «Una protesta de los abogados. Por la dignidad de la toga». *ED*, 23 d'abril de 1921.
- [S.S.] «Una rèplica necessària». *LP*, 26 de maig de 1933.
- [S.S.] «Una reunió molt important presidida pel senyor Azaña». *LP*, 22 de juliol de 1932.
- [S.S.] «Una sub-Dépeche en català». *El Considerat*, núm. 16. 3 de març de 1933.
- [S.S.] «Una tarda a La Rotonde. Feixistes? Republicanos? Fugitius!!!». *LET*, 19 de juliol de 1938.
- [S.S.] «Unas declaraciones de D. Amadeo Hurtado. El pueblo catalán repudiaba una renovación política que pudiese derivar hacia un movimiento de derechas». *HM*, 15 de noviembre de 1932.
- [S.S.] «Unas supuestas entrevistas de los señores Hurtado y Lerroux». *Ahora*, 8 de juny de 1932.
- [S.S.] «Unes paraules a *La Humanitat*». *LP*, 21 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Unes paraules a *La Publicitat*». *LH*, 22 d'octubre de 1933.
- [S.S.] «Unes paraules d'Amadeu Hurtado». *LP*, 17 de març de 1936.
- [S.S.] «Unió i Solidaritat». *LVC*, 19 de març de 1930.
- [S.S.] «Unión Federal Nacionalista Republicana. El banquete de esta noche». *ED*, 13 de maig de 1911.
- [S.S.] «Vir prudentes». *Papitu*, núm. 49. 3 de novembre de 1909.
- [S.S.] «Visites al governador». *LVC*, 23 d'abril de 1931. Edició matí.
- [S.S.] «Vivamos prevenidos». *ED*, 9 de setembre de 1909.
- [S.S.] «Voces autorizadas». *EL*, 4 de febrer de 1907.
- [S.S.] *El govern de la Generalitat davant del Tribunal de Garanties Constitucionals*. Barcelona: Edicions La Publicitat, 1935.

BIBLIOGRAFIA GENERAL

- ABELLÓ, Teresa. *Les relacions internacionals de l'anarquisme català (1881-1914)*. Barcelona: Edicions 62, 1987.
- AISA, Ferran. *Ateneu Enciclopèdic Popular. Una història de Barcelona*. Barcelona: Virus, 2000.
- ALBERTÍ, Santiago. *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923)*. Barcelona: Albertí Editor, 1972.
- ALGUACIL CUENCA, Pedro. «España: de la Sociedad de Naciones a Naciones Unidas». *Anales de Derecho*. Universidad de Murcia. Núm. 24. 2006.
- ALIER, Roger. «*La fàbrica d'indianes de la família Canals*» *Recerques: història, economia, cultura*. Núm. 4, 1974.
- ALTADILL, Miquel. «*Coneguem Vilanova: una passejada històrica per la ciutat*» (autoedició) Vilanova i la Geltrú, 2011.
- ALTAMIRA, Rafael. «Las sentencias del Presidente Magnaud». *Nuestro Tiempo*, abril de 1901.
- ÁLVAREZ CHILLIDA, Gonzalo. *El antisemitismo en España. La imagen del judío (1813-2002)*. Madrid: Marcial Pons, 2012
- ÁLVAREZ JUNCO, José. *El emperador del Paralelo. Lerroux y la demagogia populista*. Barcelona: RBA, 2011.

- ARBÓS MARTÍN, Xavier. «Els inicis del dret públic contemporani a Catalunya». *Revista catalana de dret públic*, núm. 41, 2010.
- AVILÉS FARRÉ, Juan. *Ferrer i Guàrdia, pedagogo, anarquista y mártir*. Madrid: Marcial Pons, 2006.
- BADOSA, Cristina. *Josep Pla. El difícil equilibri entre literatura i política. 1927-1939*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1994.
- BALADIA, Xavier. *Abans que el temps ho esborri*. Barcelona: La Magrana, 2010.
- BALCELLS, Albert. *El pistolisme*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 2009.
- BALCELLS, Albert, PUJOL, Enric i SABATER, Jordi. *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Edicions Proa, 1996.
- BALCELLS, Albert; MIR, Conxita i CULLA, Joan B. *Les eleccions generals a Catalunya. 1901-1923*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1982.
- BALLBÉ, Manuel. *Orden público y militarismo en la España constitucional (1812-1983)*. Madrid: Alianza, 1983.
- BARBA, Mateu. *Un palau de Barcelona. Història del palau Savassona, seu de l'Ateneu Barcelona*. Barcelona: La Magrana, 2017.
- BARCELÓ, Jordi. «Els que segueixen el senyor Bofill i Mates». *LH*, 16 de febrer de 1933.
- BARJAU, Santi. «La Neotípiia. Una impremta obrera a la Barcelona noucentista». *L'Avenç*, núm. 304, juliol/agost 2005.
- BARRÉ, Jean-Luc. *L'eminence grise*. París: Omnibus, 1999.
- BARULL, Jaume. *Els fets del 6 d'octubre*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 2009.
- BATALLA I GALIMANY, Ramon. *Els casinos republicans: política, cultura i esbarjo. El casino de Rubí 1884-1939*. Barcelona: PAMSA, 1999.
- BELLON, Christophe. *Aristide Briand*. París: CNRS Editions, 2016.
- BEN AMI, Shlomo. *El cirujano de hierro*. Barcelona: RBA, 2011.
- BENDA, Julien. *La traïció dels intel·lectuals*. Alzira: Bromera, 1995.
- BENET, Josep. *Maragall davant la Setmana Tràgica*. Barcelona: Edicions 62, 1963.
- BENGOECHEA, Soledad. *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- BENGUEREL, Xavier. *Gorra de plat*. Barcelona: Edicions Alfaguara, 1967.
- BERDIÀIEV, Nikolai. *Una nueva edad media. Reflexiones sobre el destino de Rúsia y Europa*. Barcelona: Editorial Apolo, 1932.
- BERGASA, Francisco. *¿Quién mató a Ferrer i Guàrdia?* Madrid: Aguilar, 2009.
- BERNADÍ GIL, Xavier. «La distribució de les competències d'execució en l'Estat autònom». Tesi doctoral. UPF, 2003.
- BOFILL I MATES, Jaume. *L'altra concòrdia. Per una revisió del problema català: la solució liberal i democràtica*. Barcelona: Publicacions de la Revista de Catalunya, 1930.
- «Una visió catòlica». *LP*, 29 d'octubre de 1931.
- BONET, Juan Manuel. *Diccionario de las vanguardias en España. 1907-1936*. Madrid: Alianza Editorial, 1995.
- BOSCH I CUENCA, Pere. *El primer procés contra Catalunya. Repressió i resistència després del 6 d'octubre de 1934*. Vic: Eumo Editorial, 2019.
- BOUJU, Paul M. i DUBOIS, Henri. *Què sais-je? La Troisième République*. París: Presses Universitaires de France, 2000. 14e edition.
- BRUGUERAS I TORRELLA, Jan. *Terrassenquisme i catalanisme: singularitats ideològiques i polítiques en la Catalunya de la Restauració : Josep Soler i Palet i el salisme*. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 2018.
- CABALLÉ, Anna. *El saber biogràfic. Reflexiones de taller*. Arganda del Rey: Ediciones Nobel, 2021.
- CABANA, Francesc. *La banca a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1966.
- «Els grans bancs espanyols i llur penetració a Catalunya». *Recerques: Història, economia i cultura*, núm. 2, 1972.
- *La fallida del Banc de Barcelona (1920). El fracàs financer de la burgesia catalana*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 2007.
- *La burgesia emprendora*. Barcelona: Edicions Proa, 2011.

- CABRERA CALVO-SOTELO, Mercedes. Juan March (1880-1962). Madrid: Marial Pons, 2011. pp. 200-205.
- CACHO VIU, Vicente. *El nacionalismo catalán como factor de modernización*. Barcelona: Quaderns Crema – Publicaciones de la Residencia de Estudiantes, 1998.
- CALVO ROY, Antonio. *Odón de Buen. Toda una vida*. Saragossa: Edicions 94, 2013.
- CAMPS I ARBOIX, Joaquim de. *Després del sis d'octubre. Política d'esquerra a Catalunya*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1935.
- *Història de la Solidaritat Catalana*. Barcelona: Edicions Destino, 1970.
  - *Història de la llei de contractes de conreu*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1971.
- CAPMANY, Aureli. *Cançoners populars*. Barcelona: Ketres Editora, 1980.
- CARNER, Jaume. *Orientacions polítiques i socials del Centre Nacionalista Republicà*. Barcelona: Societat Cooperativa Obrera Impremta Comunal, 1907.
- CASALS, Muriel. «La burgesia industrial i la guerra». *L'Avenç* núm. 69 (març 1984).
- CASASSAS I YMBERT, Jordi. *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1980.
- «Efectes sobre el catalanisme polític dels fets del CASASSAS, Jordi, COLOMINES, Agustí i GONZÁLEZ CALLEJA, A. [et al]. *Els fets del Cu-Cut! cent anys després*. Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2006.
  - (Dir.) *L'Ateneu i Barcelona. I segle i ½ d'acció cultural*. Barcelona: La Magrana, 2006.
- CASASSAS, Jordi, COLOMINES, Agustí i GONZÁLEZ CALLEJA, A. [et al]. *Els fets del Cu-Cut! cent anys després*. Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2006.
- CASASÚS, Josep Maria. «La renovació periodística a la Catalunya de la Generalitat Republicana». *Anàlisi*, núm. 13. 1990.
- *Periodisme català que ha fet història: Proa, 1996*.
  - *Periodística catalana comparada*. Barcelona: Pòrtic, 1993.
- CASTELLANOS, Jordi. «Aspectes de les relacions entre intel·lectuals i anarquistes a la Catalunya del segle XIX (A propòsit de Pere Coromines)». *Els Marges*, núm. 6 (1976).
- CATTINI, Giovanni C. *El gran complot. Qui va traïr Macià? La trama italiana*. Barcelona: Ara Llibres, 2009.
- *L'aixecament de Prats de Molló*. Barcelona: Rosa dels Vents, 2021.
- CLEMENCEAU, Georges. «L'attitude de l'Espagne». *L'Homme Enchaîné*, 5 d'abril de 1916.
- COLL I AMARGÓS, Joaquim. *El catalanisme conservador davant l'afer Dreyfus. 1894-1906*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1994.
- «*L'écho de l'affaire Dreyfus en Catalogne. Les intellectuels en face de la crise française*» dins DENIS, MICHEL; LAGREE, Michel i VEILLARD, Jean-Yves. *L'Affaire Dreyfus et l'opinion publique en France et à l'étranger*. Rennes: Presses universitaires de Rennes, 1995.
  - «De la Rambla dels Caputxins al Palau Savassona», dins Casassas, Jordi (Dir.) *L'Ateneu i Barcelona. I segle i ½ d'acció cultural*. Barcelona: La Magrana, 2006.
- COLL I AMARGÓS, Joaquim i LLORENS, Jordi. «L'Ateneu Barcelonès en la cruïlla del canvi de segle» dins Casassas, Jordi (Dir.) *L'Ateneu i Barcelona. I segle i ½ d'acció cultural*. Barcelona: La Magrana, 2006.
- COLL MIRABENT, Isabel. *Charles Deering and Ramón Casas: A friendship in art / Una amistad en el arte*. Evanston: Northwestern University Press, 2012
- COLOM I BUSSOT, Juli. *Republicanisme i cultura republicana a Terrassa. De la I República a la Setmana Tràgica*. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 2003
- COLOMINES, Agustí. *El catalanisme i l'estat*. Barcelona: PAMSA, 1993.
- «Els Fets del Cu-Cut! i la política espanyola» dins CASASSAS, Jordi, COLOMINES, Agustí i GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo. [et al]. *Els fets del Cu-Cut! cent anys després*. Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2006.
- COMAS I GÜELL, Montserrat. *La Biblioteca-Museu Balaguer, un projecte nacional català*. Barcelona: PAMSA, 2007.
- COMÍN COLOMER, E. *El anarquismo contra España. De la mano negra a la huelga de la Canadiense*. Madrid: Editorial Española, 1955.

- CONNELLY ULLMAN, Joan. *La Semana Trágica. Estudio sobre las causas socioeconómicas del anticlericalismo en España (1898-1912)*. Barcelona: Editorial Ariel, 1972.
- CONTRERAS CASADO, Manuel. «Responsabilidad regia, memoria histórica y transiciones a la democracia en España». *Revista de Estudios Políticos*, núm, 121, 2003.
- CONTRERAS, Josep. *Azaña y Cataluña. Historia de un desencuentro*. Barcelona: Edhasa, 2008.
- CORTADE, Eugeni. *Catalunya i la Gran Guerra*. Barcelona: Rafael Dalmau Edicions, 1969. Barcelona, 1969.
- CORTÉS, Samuel. *Cien años de historia evangèlica en Rubí, 1881-1981*. Terrassa: Talleres Gráficos de la M.C.E. Horeb, 1981.
- CORTS I BLAY, Ramon. *La Setmana Tràgica de 1909. L'Arxiu Secret del Vaticà*. Barcelona: PAMSA, 2009.
- COSTA I DÉU, Joan i SABATÉ, Modest. *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*. Valls: Cossetània Edicions, 2006
- *La veritat del 6 d'octubre*. Valls, Cossetània 2006
- COSTA, Joaquin. «Prólogo» a Royo Villanova, Antonio. *La descentralización y el regionalismo*. Saragossa: Librería de Cecilio Gasca, 1900.
- COT, Pau. «Pi y Margall». *ED*, 4 d'octubre de 1928. p. 10.
- CRUELLES, Manuel. *El 6 d'octubre a Catalunya*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1970
- CUCÓ, Alfons. *Repercussions de la Solidaritat Catalana al País Valencià. Serra d'Or*, agost-setembre 1963.
- CUCURULL, Fèlix. *La defensa de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*. Barcelona: Editorial Undarius, 1976.
- CULLA i Clarà, Joan B. *El catalanisme d'Esquerra. Del Grup de «L'Opinió» al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1977.
- *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1986.
- CULLA I CLARÀ, Joan B. i Duarte, Àngel. *La premsa republicana*. Barcelona: Col·legi de Periodistes, 1990.
- CURTIUS, Ernst Robert. *Crisi de l'humanisme*. Girona: Edicions de la Ela Geminada, 2012.
- CUSTINE, Marquès de. *Cartas de Rusia*. Barcelona: Acantilado, 2019.
- DAVIS, J.C. i BURDIEL, Isabel. *El otro, el mismo. Biografía y autobiografía en Europa (siglos XVIII-XX)*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2005.
- DALMAU, Antoni. *El cas Rull. Viure del terror a la Ciutat de les Bombes (1901-1908)*. Barcelona: Columna, 2008.
- Set dies de fúria. Barcelona i la Setmana Tràgica (juliol de 1909)*. Barcelona: Columna, 2009.
- El procés de Montjuïc*. Barcelona: Editorial Base, 2010.
- DAVIS, J.C. i BURDIEL, Isabel. *El otro, el mismo. Biografía y autobiografía en Europa (siglos XVIII-XX)*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2005.
- DENCÀS, Josep. *El 6 d'octubre des del Palau de Governació*. Barcelona: Curial, 1979
- DENIS, Michel; LAGRÉE, Michel i VEILLARD, Jean-Yves. *L'Affaire Dreyfus et l'opinion publique en France et à l'étranger*. Rennes: Presses universitaires de Rennes, 1995.
- DOMÈNECH I DOMÈNECH, Salvador. *Manuel Ainaud i la tasca pedagògica a l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona: PAMSA, 1995.
- DOMÈNECH, Joan de Déu. «Assalt al Be Negre». *L'Avenç*, núm. 414. Juliol-agost de 2015.
- DOMÍNGUEZ ÁLVAREZ, Alexia. *La Setmana Tràgica de Barcelona, 1909*. Valls: Cossetània Edicions, 2009.
- DOMÍNGUEZ ARRIBAS, Javier. *El enemigo judeo-masónico en la propaganda franquista, 1936-1945*. Madrid: Marcial Pons, 2009
- DÒRIA, Sergi. *Imatges 1930. Barcelonins i moderns*. Barcelona: La Campana, 2004.
- DOSSE, FRANÇOIS. *La apuesta biográfica. Escribir una vida*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2007.
- DURAN I VENTOSA, Lluís. «Catalunya ha de ser governada per tots els catalans». *LVC*, 27 d'abril de 1932.
- ESCOFET, Frederic. *Al servei de Catalunya i de la República. La desfeta. 6 d'octubre 1934*. París: Edicions Catalanes De París, 1973.

- ESCULIES, Joan. *Joan Solé i Pla. Un separatista entre Macià i Companys*. Barcelona: Edicions de 1984, 2011.
- *Josep Tarradellas (1899-1936) Dels orígens a la Guerra Civil*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona – Institut d’Història Jaume Vicenç Vives, 2012.
  - *Josep Tarradellas. Dels orígens a la República (1899-1936)*. Barcelona: Edicions DAU, 2012.
  - *Evitar l’error de Companys! Tarradellas i la lliçó dels Fets d’Octubre*. Barcelona: Edicions de 1984, 2014.
- ESTRADÉ, Miquel Àngel. *Francesc Macià i Llussà (1859-1933)*. Col·lecció Retrats. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2009.
- FERRANDIZ LOZANO, José Luis. *Azorín, testigo parlamentario. Periodismo y política. 1904-1923*. (tesi doctoral). UNED, 2008.
- FINESTRES, Jordi. *Josep Maria Planes. Set trets al periodisme a la Rabassada*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 2008.
- FOIX, Pere. *Serra i Moret*. Mèxic D.F.: Editores Mexicanos Unidos, 1967. p. 150.
- FOLCH I TORRES, Josep Maria. «L’esquerra catalana». *EPC*, 7 de gener de 1908.
- *Cavalcant l’ideal*. Valls: Editorial Cossetània, 2004.
- FONCK, BÉATRICE. «Ortega y el poder bajo la dictadura de Primo de Rivera a la luz de los inéditos del tomo VII de las Obras completas». *Revista de Estudios Orteguianos*, núm. 20. 2010.
- FONT, Melcior. *La nostra gent. Josep Mª de Sagarra*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1933.
- FOSSAS ESPADALER, Enric. *Companys ¿golpista o salvador de la República?*. Madrid: Marcial Pons, 2019.
- FREUD, Sigmund. *Psicología de las masas ; Más allá del principio del placer ; El porvenir de una ilusión*. Madrid: Alianza Editorial, 1984
- G. «Un concurs grotesc». *Baix Empordà*, 21 de setembre de 1929.
- G.R. «El llibre que cal llegir. *Les Dictadures de Francesc Cambó*». *Baix Empordà*, 12 d’octubre de 1929.
- GABRIEL, Pere. «El republicanisme federal finisecular: la difícil construcció d’un catalanisme d’esquerres per al nou-cents» dins IZQUIERDO, Santiago (Coord.). *Els orígens del republicanisme nacionalista*. El Centre Nacionalista Republicà. Barcelona: Centre d’Història Contemporània de Catalunya, 2009.
- GALÍ, Alexandre. *Història de les Institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936. Llibre II. Ensenyament Primari., primera part*. Barcelona: Fundació A.G., 1978.
- GALLART, Amadeu. *La lluita per la República a la Seu, a l’Alt Pirineu i a Andorra*. Edicions Salòria, 2019.
- GAMARRA CHOPO, Yolanda y FERNÁNDEZ LIESA, Carlos (coord.) *Los orígenes del derecho internacional contemporáneo. Estudios conmemorativos del centenario de la Primera Guerra Mundial*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2015.
- GARCÍA DE JUAN, Miguel Àngel. «Cinco artículos de Niceto Alcalá-Zamora y Torres olvidados en la prensa francesa (1936)». *Studia Historica. Historia Contemporánea*, núm. 37, 2019.
- GARCÍA I SEGARRA, Maria Providència. «Introducció a la història del Col·legi Samà de Vilanova i la Geltrú». *Miscel·lània penedesenca*, núm. 15. 1991.
- GARCÍA RODRÍGUEZ, José Carlos. *¿Arde Barcelona? La Semana Trágica, la prensa y la caída de Maura*. Astorga: Editorial Akrón, 2010.
- GARCÍA SANZ, Fernando. *España en la Gran Guerra. Espías, diplomáticos y traficantes*. Barcelona: Galaxia Gutemberg – Círculo de Lectores, 2014.
- GARCÍA VENERO, Maximiano. *Vida de Cambó*. Barcelona: Editorial Aedos, 1952.
- GARÍ I SIUMELL, Josep Anton. *Descripción e historia de la villa de Villanueva y Geltrú desde su fundación hasta nuestros días*. Vilanova i la Geltrú. Imprenta y librería de Leandro Creus, 1860.
- GARRETA I CLUSELLA, Jordi. «L’actuació política del primer catalanisme a Terrassa. Un apèndix del salisme». *Terme*, núm. 5. Novembre 1990.
- *Un cas de divergència entre catalanisme i burgesia. L’actuació política del primer catalanisme a Terrassa, 1886-1917. L’Avenç* núm. 158. Abril 1992.

- GIBSON, Ian. *Dalí joven, Dalí genial*. Madrid: Aguilar, 2004.
- GIVANEL·L I MAS, Joan. *Bibliografia Catalana*. Barcelona: Fundació Patxot, 1937.
- GÓMEZ MOMPART, Josep Lluís. *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 1992.
- GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo. *La España de Primo de Rivera (1923-1930): La modernización autoritaria*. Madrid: Alianza Editorial, 2005.
- «El ejército y el orden publico durante la Restauración. La lucha por el control gubernativo en Barcelona (1897-1923)» dins CASASSAS, Jordi, COLOMINES, Agustí i GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo. [et al]. *Els fets del Cu-Cut! cent anys després*. Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2006
- GONZÁLEZ CASANOVA, José Antonio. *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)*, Barcelona, Curial, 1974.
- GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. *Els diputats catalans a les Corts Constituents republicanes (1931-1933). Nacionalisme, possibilisme i reformisme social*. Barcelona: PAMSA, 2006.
- «Gaziel y el Sol, un proyecto periodístico imposible (diciembre 1934-enero 1935)». *Cuaderno de Historia Contemporánea*, 2006. Volum 28.
  - *Un catalanófilo de Madrid: Epistolario catalán de Ángel Ossorio y Gallardo*. Bellaterra: UAB, 2008.
  - *La cruïlla andorrana de 1933*. Fundació Julià Reig-Cossetània Edicions, 2009
  - *Cataluña bajo vigilancia. El Consulado italiano y el Fascio de Barcelona (1930-1943)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2009
  - *La tercera Catalunya (1936-1940)*. Barcelona: Edicions de 1984, 2013.
  - *Amb ulls estrangers. Quan Catalunya preocupava a Europa. Diplomàcia i premsa internacional durant la Guerra Civil*. Barcelona: Editorial Base, 2014
  - *Une Catalogne indépendante? Geopolítica i Guerra Civil Espanyola (1936-1939)*. Barcelona: Memorial Democràtic, 2017.
  - *Humanitarisme, consolats i negocis bruts. Evacuacions a Barcelona (1936-1939)*. Barcelona: Editorial Base, 2021.
- GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau i BOU I GARRIGA, Gisela. *La creació del mite Lluís Companys. El 6 d'octubre de 1934 i la defensa de Companys per Ossorio y Gallardo*. Barcelona: Editorial Base, 2007.
- GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau; UCELAY DA-CAL, Enric i LÓPEZ ESTEVE, Manuel (Ed.) *6 d'octubre: la desfeta de la revolució catalanista de 1934*. Barcelona: Editorial Base, 2014.
- GRANEL·L, Glòria i PLA, Xavier (eds.). *Josep Pla, memòria i escriptura. Actes del col·loqui de l'any Pla. Universitat de Girona (octubre de 1997)*. Girona: Universitat de Girona, 2001.
- GUILLAMON, Julià. Barcelona – Buenos Aires. Llibres d'anada i tornada. Llibreria Catalònia. Editorial Sudamericana. Edhasa. Barcelona: Publicacions de l'Ajuntament de Barcelona, 2019.
- GUIMERA, Àngel. *Glorioses. Joies literàries tretes de l'obra de l'Àngel Guimerà que la Comissió Executiva de l'Homenatge a l'excels poeta, celebrat a Barcelona el dia 23 de maig de 1909, dedica als nois de Catalunya*. Barcelona: Impremta L'Anuari, 1909.
- GUIRAO, Toni. *El somni de la modernitat. La Catalunya. Ideologia i poder a la Catalunya noucentista*. Barcelona: Fèlix Vilagrassa Editor, 2019.
- GUSTÀ, Marina. *Els orígens ideològics i literaris de Josep Pla*. Barcelona: Curial, 1995.
- HERNÁNDEZ GIRBAL, Florentino. *Amadeo Vives. El música y el hombre*. Madrid: La Lira, 1971.
- HORN, M. Guillaume (Coord.). *Les Français de Barcelone. Ombes et lumières – du XVe au XXe siècle*. Barcelona: Bienfaisance Barcelona, 2021.
- HUERTAS CLAVERIA, Josep Maria (Dir.) *200 anys de premsa diària a Catalunya*. Barcelona: Fundació Caixa Catalunya – Arxiu Històric de Barcelona – Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1992.
- HUERTAS, Josep Maria. *Una història de La Vanguardia*. Barcelona: Angle Editorial, 2006.
- HUXLEY, Aldous. *Eminencia gris. Estudio sobre religión y política*. Buenos Aires: Editorial Sudamericana, 1945.
- IBÁÑEZ ESCOFET, Manuel. *La memòria és un gran cementiri*. Barcelona: Edicions 62, 1990.

- IGLÉSIES, Josep. *Eduard Fontserè. Relació de fets*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajoana, 1983.
- IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Barcelona: PAMSA, 1988. Volum I.
- IZQUIERDO, S. Izquierdo, Santiago. *Pere Coromines (1870-1939)*. Catarroja: Editorial Afers, 2001.
- «Significació política de la Solidaritat Catalana». Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics. Núm. XIX, 2008.
  - «El Centre Nacionalista Republicà, un nou partit en la vida política de la Restauració» a *Els orígens del republicanisme nacionalista. El Centre Nacionalista Republicà a Catalunya (1906-1910)*, Barcelona, CHCC-Generalitat de Catalunya, 2009.
  - (Coord.). *Els orígens del republicanisme nacionalista*. El Centre Nacionalista Republicà. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2009.
  - «Els nacionalistes republicans i la Setmana Tràgica a Barcelona» a TERMES, Josep [et al.]. *Els fets de la Setmana Tràgica. Actes de les Jornades pel CHCC*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2010.
  - «El nacionalisme republicà a Catalunya (1904-1910). Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics. núm. XXIII, 2019.
- JOANQUET, Aurelio. *Alfonso Sala Argemí, conde de Egara*. Madrid: Espasa-Calpe, 1955.
- JORI, Romà. *Voces de guerra. 1914-1916. Recopilación escogida de crónicas*. Barcelona: Ediciones La Neotípic, 1916
- JOU I OLIÓ. *Calendari Pedagògic 1910-1915*. Barcelona: Impremta Elzeviriana i Llibreria Camí, 1930.
- JUNOY, Josep Maria. *El gris i el cadmi*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1926.
- «Del llibre de l'amistat i de la mort. Romà Jori» *LP – Edición Noche* (10 de octubre de 1921).
- LANG-VALCHS, Gerhard. *Andorra entre las dos guerras*. Madrid: Círculo Rojo, 2018
- LE BON, Gustave. *Leyes psicológicas de la evolución de los pueblos*. Madrid: Daniel Jorbo Editor, 1929.
- *Psicología de las multitudes*. Madrid: Daniel Jorbo Editor, 1931.
  - *Psicología de las masas*. Madrid: Ediciones Morata, 2014.
- LERROUX, Alejandro. «Al pueblo». *LP*, 12 d'octubre de 1905.
- «El alma en los labios». *LP*, 9 de desembre de 1905.
  - «Asamblea Municipal Republicana». *El Porvenir* (Valls), 13 de gener de 1906.
  - «Matad». *La Rebeldía*. 1 de setembre de 1906.
  - *Al servicio de la República*. Madrid: Javier Morata, 1930.
- LEZCANO, Ricardo. *La Ley de Jurisdicciones, 1905-1906. Una batalla perdida por la libertad de expresión*. Madrid: Akal Editor, 1978.
- LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, Manuel. «El Centre Autonomista de Dependents de Comerç i de la Indústria entre 1903 i 1923». Universitat Autònoma de Barcelona Tesi doctoral. UAB, 1979.
- El catalanisme i el moviment obrer. El CADCI entre 1903 i 1923*. Barcelona: PAMSA, 1988.
- «El Centre Autonomista de Dependents de Comerç i de la Indústria entre 1903 i 1923». Universitat Autònoma de Barcelona Tesi doctoral.
- LLOBET DOMÈNECH, Jordi. *Lectura i biblioteques populars. Model de col·lecció i lectura a les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya: 1918 – 1922*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona, Facultat de Biblioteconomia i Documentació. Barcelona, 2008.
- LLUCH, Ernest. «La revolució industrial a la Garrotxa (1777-1822)» *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins, volum 25, núm. 2, 1981*
- LOMBROSO, Cesare; FERRI, Enrico [et al.]. *La escuela criminologica positivista*. Madrid: La España Moderna. 1900.
- LÓPEZ ESTEVE, Manuel. *Els fets del 6 d'octubre de 1934*. Barcelona: Editorial Base, 2013
- LÓPEZ-PICÓ, Josep Maria. *Dietari*. Barcelona: PAMSA, 1999.
- LUCIENTES, Francisco. «Igual que anteayer – Como en los folletines de Eugenio Sué». *ES*, 11 d'octubre de 1931.

- «El siglo XIX». *ES*, 21 de maig de 1932.
- MACIÀ, Francesc. *Des de França, carta del senyor Macià : les cròniques de Francesc Macià com a corresponsal a la Primera Guerra Mundial*. Barcelona: Editorial Símbol, 2003
- *El president Macià en els seus textos*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència. Secretaria de Coordinació Interdepartamental, 2005.
- MADARIAGA, Salvador de. *Amanecer sin mediodía. Memorias 1921-1936*. Madrid: Espasa-Calpe, 1974.
- MAEZTU, Ramiro de. «Análisis». *La Correspondencia de España*, 31 de desembre de 1919.
- «Des de Londres: El reglamento del Congreso». *Nuevo Mundo*, núm. 738. 27 de febrer de 1908.
- «Intransigencia». *La Correspondencia de España*, 26 desembre de 1919.
- *La crisis del humanismo*. Barcelona: Editorial Minerva, 1919.
- MALUQUER I SOSTRES, Joaquim. *Joan Maluquer i Viladot. Jurisconsult i polític*. Barcelona: Edicions Pòrtic, 1995.
- MALUQUER I VILADOT, Joan. *Una mica d'història. La catalanitat de la darrera Diputació Provincial de Barcelona (24 de febrer de 1930-14 d'abril de 1931)*. Barcelona: Lluís Gili, 1934.
- MANENT, Albert. *Josep Carner i el Noucentisme*. Barcelona: Edicions 62, 1968.
- Jaume Bofill i Mates. Guerau de Liost. L'home, el poeta, el polític. Barcelona: Edicions 62, 1979.
- MANENT, Albert i MEDINA, Jaume (Cur.) *Epistolari Josep Carner (I)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1994.
- MANENT, Albert i POCA, Josep. *Diccionari de pseudònims utilitzats a Catalunya i a l'emigració*. Lleida: Pagès Editors, 2013.
- MARAGALL, Joan, *La Setmana Tràgica. Tres articles*. Barcelona: Fragmenta Editorial, 2009.
- *Llum als ulls i força al braç*. Barcelona: RBA-La Magrana, 2013.
- MARCET I GISBERT, Xavier. *El salisme Moviment polític i bloc de poder. Terme*, núm. 5, novembre 1990.
- MARFANY, Josep Lluís. «Jaume Brossa: algunes dades noves». *Els Marges*, núm. 35. 1986.
- MARISTANY, Lluís. *El Gabinete del doctor Lombroso: delincuencia y fin de siglo en España*. Barcelona: Quadernos Anagrama, 1973.
- MARTÍN BERBOIS, Josep Lluís. *Desitjades però ignorades. La dona política durant les eleccions de la Segona República a Catalunya*. Barcelona: Acontravent, 2013.
- MARTÍN RAMOS, José Lluís. «L'expansió industrial». *L'Avenç* núm. 69, març 1984.
- *Ordre públic i violència a Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: DAU Editors, 2011.
- MARTÍNEZ DE SAS, Maria Teresa i PAGÈS, Pelai. (Coord.) *Diccionari del moviment obrer als Països Catalans*. Barcelona: UB – PAMSA, 2000.
- MARTÍNEZ FIOU, David. *Els "voluntaris catalans" a la Gran Guerra (1914-1918)*. Barcelona: PAMSA, 1991.
- *Daniel Domingo i Montserrat. Entre el marxisme i el nacionalisme radical*. Barcelona: PAMSA, 2001.
- *La Setmana Tràgica*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 2009.
- MARTÍNEZ FIOU, David i Esculies, Joan. *L'Assemblea de Parlamentaris de 1917 i la Catalunya rebel*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Centre d'Història Contemporània de Catalunya. Departament d'Afers i Relacions Institucionals i Exteriors i Transparència, 2017.
- *1917. El año que España pudo cambiar*. Sevilla: Editorial Renacimiento, 2018.
- MARTÍNEZ LÓPEZ, Fernando. «Salmerón y las Solidaridades» a Rubí, Gemma i Espinet, Francesc (ed.). *Solidaritat Catalana i Espanya*. Barcelona: Editorial Base, 2008.
- MARTORI, Joan. *La projecció d'Àngel Guimerà a Madrid (1891-1924)*. Barcelona: PAMSA, 1995.
- MAURRAS, Charles. «La politique». *Action Française*, 26 de desembre de 1933.
- MESTRES, Rafael. «La industrialització de Vilanova del segle XIX» dins DD.AA. *Aspectes de la nostra història*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1984.
- MILLÀ, Francesc. *Història de la Neotípiia. Barcelona*. (manuscrit) Gener de 1955. Fons Begnes de las Casas. BNC.

- MIRANIUS, Jordi. «Indiscrecions». *Garba*, núm. 6. 30 de desembre de 1906.
- MOLINER PRADA, Antoni. «Identitats compartides: Emmanuel Brousse i la nacionalitat catalana». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XXVIII (2017).
- MOLLA, Guillem. *Ramon Esquerra (1909-1938?): Geografia vital d'un comparatista*. Tesi doctoral. UdG, 2010.
- «Humanisme o humanitarisme? Fallida d'imponderables a l'entorn d'una discussió propedèutica entre Ramon Esquerra i Manuel Cruells». *Caplletra*, núm. 70, 2021, pp. 195-220
- MONTAGUT ESTRAGUÉS, Tomàs de (coord.) *Història del Dret espanyol*. Barcelona: Editorial UOC, 1998.
- MONTANER, Joaquín. «En la cuestión religiosa pugnan las propensiones ibéricas al confusionismo. En la caverna mítica yacen confundidos cráneos de cavernícola y colmillos de jabalí. Coloquios con D. Jaime Bofill y Matas». *ES*, 21 de febrer de 1932.
- MONTANER, Jordi. «El Diluvio, centenari no celebrat». *L'Avenç*, núm. 18, juliol de 1979.
- MORELL, Antoni. *52 dies d'ocupació? Agost-octubre 1933*. Lleida: Pagès Editors, 2018.
- MUNTANYOLA, Ramon. *Vidal i Barraquer, cardenal de la pau*. Barcelona: PAMSA, 1976.
- NAVARRA ORDOÑO, Andreu. *La región sospechosa. La dialéctica hispanocatalana entre 1875 y 1939*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, 2013.
- NAVARRO, Emilio. *Historia de los hombres del republicanismo catalán de la última década 1905-1914*. Barcelona: Ortega&Artís, 1915.
- NIN, Andreu. «De Pedagogia. El Nou Col·legi Mont d'Or». *EPC*, 22 de setembre de 1912.
- NÚÑEZ SEIXAS, Xosé Manuel. «Nacionalismo y política exterior: España y la política de minorías de la Sociedad de Naciones (1919-1936)». *Hispania*, núm. 189. 1995.
- *Internacionalitzant el conflicte. El catalanisme polític i la qüestió de les minories nacionals a Europa (1914-1936)*. València: Editorial Afers, 2010.
- OLLER I RABASSA, Joan. *Quan mataven pels carrers*. Barcelona: Editorial Selecta, 1955.
- ORRIOLS I SENDRA, Xavier. *Antoni Urgellès (1845-1897)*. Col·lecció Retrats. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1998.
- ORTEGA Y GASSET, José. «Contra la vieja política». *ES*, 27 de novembre de 1923
- «El error Berenguer». *EA*, 15 de novembre de 1930.
  - «La rebelión de las masas», dins *Obras Completas Tomo IV 1926-1931*. Madrid: Taurus i Fundación José Ortega y Gasset, 2004.
  - *La rebelión de las masas*. Madrid: Espasa Calpe, 2005.
  - *Obras completas*. Madrid: Fundación Ortega y Gasset – Editorial Taurus, 2004- 2010.
- OSSORIO Y GALLARDO, Àngel. *Barcelona. Julio de 1909* (Declaración de un testigo). Madrid: Imprenta de Ricardo Rojas, 1910.
- «El abogado Carner». *Ahora*, 2 d'octubre de 1934.
- PABÓN, Jesús. *Cambó*. Barcelona: Editorial Alpha, 1999.
- PANYELLA, Vinyet «L'home de Cambó». Una lectura de Cambó. Materials per a una història dels últims anys». dins PLA, Xavier (ed.) *La diabòlica mania d'escriure*. Barcelona: Fundació Josep Pla – Editorial Destino, 1997.
- (Dir.). *Miquel Utrillo i les arts*. Sitges: Ajuntament de Sitges – Consorci del Patrimoni de Sitges, 2000.
  - (Dir.). *Maricel. Cent anys d'art i cultura a Sitges*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2021.
- PÉREZ BASTARDAS, Alfred. Pérez Bastardas, Alfred. *L'Ajuntament de Barcelona a primers de segle (1904-1909)*. Barcelona: Edicions 62, 1980
- *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Barcelona: Edicions 62, 1987.
  - *Barcelona davant el Pressupost Extraordinari de Cultura de 1908*. Barcelona: Editorial Mediterrànea, 2003.
  - «El Pressupost Extraordinari de Cultura de 1908: Entre Solidaritat Municipal i Solidaritat Catalana». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XIX. 2008.

- PÉREZ DE LA DEHESA, Rafael. «Los escritores españoles ante el proceso de Montjuich» dins de MAGIS, Carlos H. (Coord.) *Actas del Tercer Congreso Internacional de Hispanistas celebrado en México, D.F., del 26 al 30 de agosto de 1968*. Mèxic D.F.: Colegio de México, 1970.
- PÉREZ JORBA, JOAN. «Llegint llibres catalans: “Escrits” d’Ernest Vendrell». *EPC*, 13 de gener de 1912.
- PÉREZ VENTAYOL, Joan. *Els debats sobre la qüestió jueva a Catalunya (1917-1939). La construcció ideològica del discurs sobre el poble jueu, el sionisme i l’antisemitisme en el període d’entreguerres*. Tesi doctoral. UAB, 2015.
- PERICAY, Xavier. *Compañeros de viaje. Madrid-Barcelona, 1930*. A Coruña: Ediciones del Viento, 2013.
- PERMANYER, Lluís. *Sagarra vist pels seus íntims*. Barcelona: La Campana, 1991.
- «El popular café Cataluña». *LV*, 6 de juliol de 1997.
- PERUCHO, Artur. *Catalunya sota la dictadura*. Badalona: Edicions Proa, any, 1930.
- PESTAÑA, Àngel. *Terrorismo en Barcelona. Memorias inéditas*. Barcelona: Editorial Planeta, 1979.
- PI DE LA SERRA I JOLY, Paulina. *L’ambient cultural a Terrassa 1877-1977*. Terrassa: Caixa d’Estalvis de Terrassa, 1978.
- PI I MARGALL, Francesc. *Las nacionalidades*. Madrid: Imprenta de Enrique Rubiños, 1882.
- PICH I MITJANA, Josep. «Manuel de Lasarte i Rodríguez Cardoso (1830-1901) i els inicis de la premsa catalana de masses. D’*El Telégrafo* a *El Diluvio*» *Treballs de Comunicació. Societat Catalana de Comunicació*, núm. 18, desembre de 2003. pp. 87-106.
- PICH MITJANA, Josep; CONTRERAS RUIZ, José i PASTRANA PIÑERO, Juan. «A sangre y fuego. Antonio Royo Villanova, maestro de administrativistas y de anticatalanistas» *Historia Contemporánea* núm. 51. 2015.
- PITARCH, Ismael E. *El President Macià i el Parlament de Catalunya*. Barcelona: Parlament de Catalunya – Departament d’Edicions, 2009.
- PLANAS I MARESMA, Jordi. «De poble agrícola a ciutat industrial: els inicis de la industrialització a Mollet del Vallès». *Notes*, vol. 19. 2004.
- PLANAS MARESMA, Jordi. *Els propietaris i l’associacionisme agrari a Catalunya (1890-1936)*. Girona: Associació d’Història Rural de les Comarques Gironines. Centre de Recerca d’Història Rural (ILCC-Secció Vicens Vives) de la Universitat de Girona i Documenta Universitària, 2006.
- POBLET, Josep Maria. *Aquell any 1917... (Les assemblees de parlamentaris. La vaga general. Les Juntes de Defensa). La mort de Prat de la Riba*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1971.
- *Història de l’Esquerra Republicana de Catalunya*. Barcelona: Editorial Dopesa, 1976.
- PRADAS BAENA, Amàlia. *L’anarquisme i les lluites socials a Barcelona 1918-1923. La repressió obrera i la violència*. Barcelona: PAMSA, 2003.
- PRAT DE LA RIBA, Enric. «La candidatura de Catalunya». *LVC*, 17 d’abril de 1907.
- PUIG I CADAVALCH, Josep. *Memòries*. Barcelona: PAMSA, 2003.
- PUJADAS I MARTÍ, Xavier. *Marcel·lí Domingo i el marcel·linisme*. Barcelona: PAMSA, 1996.
- PUJOLS, FRANCESC. *La solució Cambó*. Barcelona: L’esfera dels llibres, 2005.
- PUY I JOANICO, Josep. *Alfons Sala i Argemí : industrial i polític, 1863-1945*. Terrassa: Arxiu Tobella, 1983
- *Domènec Palet i Barba. Un prohoms de la Terrassa republicana*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2015.
- QUETGLAS CIFRA, Antoni. «Els sollerincs durant la Gran Guerra (1914-1918)» A: *Jornades d’Estudis Locals de Sòller*. Ajuntament de Sòller, 2009.
- QUINTANA NAVARRO, Francisco. *España en Europa 1931-1936. Del compromiso con la paz a la huida de la guerra*. Madrid: Editorial Nerea, 1993.
- RABASSA MASSONS, Jordi. «La Setmana Tràgica a Sant Andreu de Palomar», a *Plecs d’Història Local*, núm. 134, juliol-agost 2009.
- RADRESSA I CASANOVAS, Joan. «Les eleccions de Solidaritat Catalana a Torroella de Montgrí» dins el *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1983.
- RAFANELL, August. *La il·lusió occitana*. Barcelona: Quaderns Crema, 2006.
- *Notícies d’abans d’ahir*. Barcelona: Acontravent, 2011.

- RAGUER, Hilari. *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps (1931-1939)*. Barcelona: PAMSA, 1976
- *Divendres de passió. Vida i mort de Manuel Carrasco i Formiguera*. Barcelona: PAMSA, 2015.
- RAHOLA, Carles. «Àpat de comiat a Claudi Ametlla». *El Autonomista*, 5 de desembre de 1932.
- «Mots de comiat i d'arreveure». *El Autonomista*, 5 de desembre de 1932.
- RAMIS NIETO, Josep. «Aguas de Dosrius: La iniciativa privada empresarial al servei de les emergents necessitats hídriques de la ciutat de Barcelona (1857-1882)». dins *Trobada d'Entitats de Recerca Local i Comarcal del Maresme*, núm. 12, 2018. p. 252-63,
- RATES, Ramon. «A propósito de las penyas peñas barceloneses». *Destino*, núm. 1461.7 d'agost de 1965.
- RENART, Joaquim. *Diari 1918-1961, amb il·lustracions de l'autor*. Edicions Curial – Proa, Barcelona, 1995-2003.
- RIBAS, Antoni. SANZ, Miquel. *La ciutat cremada. De 1899 a la Setmana Tràgica*. Barcelona: Editorial Laia, 1976.
- RIPOL CARULLA, Santiago. «La semilla de Europa (la propuesta de Aristide Briand de una federación económica europea)» dins GAMARRA CHOPO, Yolanda; FERNÁNDEZ LIESA, Carlos R. (coord.). *Los orígenes del Derecho internacional contemporáneo. Estudios conmemorativos del Centenario de la Primera Guerra Mundial*. Saragossa: Institución Fernando El Católico, 2015.
- RIQUER, Borja de. «Les eleccions de la Solidaritat Catalana a Barcelona». *Recerques: història, economia, cultura*, 1972.
- «Cambó i Pla, el “mecenes” i el “convers”» dins GRANELL, Glòria i PLA, Xavier (eds.). *Josep Pla, memòria i escriptura. Actes del col·loqui de l'any Pla. Universitat de Girona (octubre de 1997)*. Girona: Universitat de Girona, 2001.
  - «Biografia versus memorias: El caso de Francesc Cambó», dins DAVIS, J.C. i BURDIEL, Isabel. *El otro, el mismo. Biografía y autobiografía en Europa (siglos XVIII-XX)*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2005.
  - «Construcció i destrucció de la Solidaritat Catalana: El paper de la Lliga Regionalista», dins RUBÍ, Gemma i ESPINET, Francesc (ed.). *Solidaritat Catalana i Espanya*. Barcelona: Editorial Base, 2008.
  - *Alfonso XIII y Cambó. La monarquía y el catalanismo político*. Barcelona: RBA, 2013.
- RIU ROC, Mario. «Dionisio Millán Albiac (1ª parte)». *Lo Portal*, núm. 172, primer trimestre de 2010.
- «Dionisio Millán Albiac (2ª parte)». *Lo Portal*, núm. 173, segon trimestre de 2010.
  - «Dionisio Millán Albiac». *L'Eixam*, núm. 12, abril 2006.
- ROIG I ROSICH, Josep Maria. *L'Estatut de Catalunya a les Corts Constituents (1932)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1978. pp. 38-39.
- *La dictadura de Primo de Rivera. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: PAMSA, 1992.
  - *Francesc Macià. De militar espanyol a independentista català (1907-1923)*. Barcelona: L'Esfera dels Llibres, 2006.
- ROMERO MAURA, Joaquín. *La Romana del Diablo. Ensayos sobre la violencia política en España*. Madrid: Marcial Pons, 2000.
- ROVIRA, Bru. *Pau Vila. He viscut!* Barcelona: Edicions La Campana, 1989.
- RUBÍ, Gemma. «Les eleccions generals de Solidaritat Catalana del 21 d'abril de 1907». a *Solidaritat Catalana i Espanya*. RUBÍ, Gemma i ESPINET, Francesc (ed.). *Solidaritat Catalana i Espanya*. Barcelona: Editorial Base, 2008.
- RUBÍ, Gemma i ESPINET, Francesc (ed.). *Solidaritat Catalana i Espanya*. Barcelona: Editorial Base, 2008.
- RUCABADO, Ramon. «La Fundación Horaciana de Enseñanza» a *Miscel·lània Pau Vila. Biografia. Bibliografia. Treballs d'Homenatge*. Barcelona: IEC – Societat Catalana de Geografia, 1975.

- SADOUL, Jacques. *Cartas desde la revolución bolchevique*. Madrid: Turner Publicaciones, 2016.
- SALA, M. Teresa *La Casa Busquets. Una història del moble i la decoració del modernisme al déco a Barcelona*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona. Girona: Universitat de Girona. Servei de Publicacions. Lleida: Edicions i Publicacions de la Universitat de Lleida. MNAC, 2006.
- «Estiueig i esbarjo a la corona de Barcelona. La colònia Busquets de Vallvidrera, un exemple singular» a *Pensar i interpretar l'oci. Passatemps, entreteniments, aficions i addiccions a la Barcelona de 1900*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2012.
- SALES, Joan. *Cartes a Màrius Torres*. Barcelona: Club Editor, 2007.
- SALLÉS, Anna. *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Barcelona: Edicions 62, 1986.
- SÁNCHEZ I CERVELLÓ, Josep (Ed.) *Marcel·lí que torna*. Tarragona: Autoritat Portuària de Tarragona. Amics de l'Ebre, 1995.
- SÁNCHEZ SAULEDA, Sebastià. «La col·lecció d'art de Charles Deering al palau Maricel de Sitges (1909-1921)» dins BASSEGODA, Bonaventura; Domènech, Ignasi (ed.). *Mercat de l'art, col·leccionisme i museus*. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona; Sitges: Consorci del Patrimoni de Sitges, 2018.
- SÁNCHEZ SUÁREZ, Alejandro. «L'estructura d'una fàbrica d'indianes barcelonina: Joan Rull i Cia (1790-1821)» *Recerques*, núm. 22, 1989.
- «La indianeria catalana: ¿Mito o realidad?» *Revista de Historia Industrial*, núm. 1, 1992.
  - «Barcelona i la indústria de les indianes. Una presentació» i «Els fabricants d'indianes: orígens de la burgesia industrial barcelonina». *Barcelona Quaderns d'Història*, núm. 17: La indústria de les indianes a Barcelona, 1730-1850, 2011.
  - «Les indianes i els orígens de la Barcelona industrial». *DataTextil*, núm. 28, 2013.
- SÁNCHEZ-OCAÑA, Vicente. «La caída del "Estat Català"». *Estampa*, 10 de novembre de 1934.
- SANTOLARIA, Francesc. *El Banquet de la Victòria i els Fets del ¡Cu-Cut!. Cent anys de l'esclat catalanista de 1905*. Barcelona: Editorial Meteora, 2005.
- SARIOL Badia, Joan. *Petita història de la Guerra Civil. Vint-i-tres testimonis informen*. Barcelona: Dopesa, 1977.
- SAZ, Ismael. «La política exterior de la Segunda República en el primer bienio (1931-1933): Una valoración». *Revista de Estudios Internacionales*, núm. 4. Octubre-desembre, 1985.
- SEMPAU, Ramon. *Los victimarios. El Proceso de Montjuic*. Badalona: Centre d'Estudis Llibertaris Federica Montseny, 2005.
- SÉNDER, Ramón J. *Viaje a la aldea del crimen*. Barcelona: Asteroide, 2016.
- SEOANE, María Cruz. «Las empresas periodísticas y el poder en la II República» a AUBERT, Paul i DESVOIS, Jean-Michel. *Presse et pouvoir en Espagne. 1968-1975*. Maison des Pays Ibériques – École des Hauts Études Hispaniques – Casa de Velazquez. Bordeaux – Madrid, 1996.
- SEOANE, María Cruz i SÁIZ, María Dolores. *Historia del periodismo en España*. vol. 3: El siglo XX, 1898-1936. Madrid: Alianza Editorial, 1983.
- SILVELA, Francisco. «España sin pulso». *El Tiempo*, 16 d'agost de 1898.
- SOLÀ CAÑIZARES, Felip de. *El moviment revolucionari a Catalunya*. Barcelona: Editorial Base, 2016.
- SOLÀ, Lluís. *Història dels diaris en català: 1879/1976*. Barcelona: Edhasa, 1978.
- SOLÀ, Pere. *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939)*. L'Ateneu Enciclopèdic Popular. Barcelona: Edicions La Magrana. 1978.
- SOLDEVILA, Ferran. *Història de la proclamació de la República Catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1977.
- SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria i VILLAROYA I FONT, Joan. *L'exèrcit i Catalunya (1898-1936)*. Badalona: Llibres de l'Índex, 1990.
- SOLER, Raimon. «El Centre Democràtic Federalista de Vilanova i la Geltrú, 1931-1936. Una entitat d'Esquerra Republicana de Catalunya». s/n. Treball acadèmic. Maig de 2015.

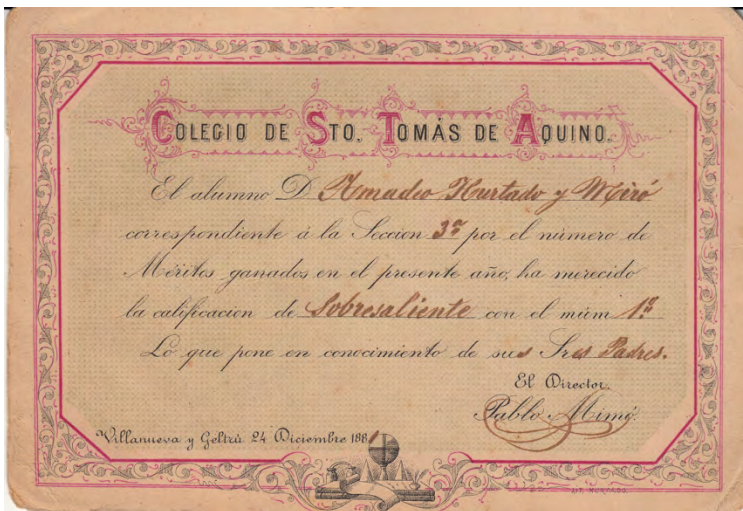
- SOTELO VÁZQUEZ, Marisa. «El proyecto editorial de Santiago Valentí i Camp a través de su correspondencia con algunos escritores españoles». *Boletín de la Biblioteca de Menéndez y Pelayo*. LXXXIV, 2008.
- SPENGLER, Oswald. *La decadencia de Occidente*. Barcelona: Editorial Espasa, 2011-2013.
- SPENGLER, Oswald. *La decadencia de Occidente*. Madrid: Calpe, 1923.
- SUBIRANA REBULL, Rosa Maria. *Els orígens de la litografia a Catalunya (1815-1825)*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1991.
- TARÍN IGLESIAS, José. *La rebelión de la Generalidad. El alzamiento de Octubre de 1934 y sus principales protagonistas*. Barcelona: Plaza&Janés, 1988
- TASIS, Rafael i TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana*. Volum I. Barcelona: Editorial Bruguera, 1966.
- TERMES, Josep. *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*. Barcelona: Edicions 62, 1999.
- [et.al]. *Els fets de la Setmana Tràgica. Actes de les Jornades pel CHCC*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2010.
  - *Història del moviment anarquista a Espanya (1870-1980)*. Barcelona: L'Avenç, 2011.
- TERMES, Josep [et.al]. *Els fets de la Setmana Tràgica. Actes de les Jornades pel CHCC*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2010.
- TERRICABRES, Josep Maria. *Realitat i veritat en Francesc Pujols*. Girona: Càtedra Ferrater Mora de Pensament Contemporani – Documenta Universitària, 2015.
- TOMÁS VILLAROYA, Joaquín. *La destitución de Alcalá-Zamora*. València: Fundación Universitaria San Pablo CEU, 1988.
- TORRES GUTIÉRREZ. Alejandro. *La ley de separación de 1905 y la génesis de la idea de laicidad en Francia*. Madrid: Editorial Dickinson, 2014.
- TUSQUETS, Joan. *Orígenes de la revolución española*. Barcelona: Editorial Vilamala, 1932.
- UCELAY-DA CAL, Enric. *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana*. Barcelona: La Magrana, 1982.
- El imperialismo catalán: Prat de la Riba, Cambó, D'Ors y la conquista moral de España. Barcelona: Edhasa, 2003.
- UCELAY-DA CAL, Enric i GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau. *Joan Lluhi i Vallescà, l'home que va portar la República*. Barcelona: Editorial Base, 2017.
- UCELAY-DA CAL, Enric, GONZÁLEZ I VILALTA, Arnau i NÚÑEZ SEIXAS, Xosé Manuel (Ed.) *El catalanisme davant del feixisme 1919-2018*. Maçanet de la Selva: Editorial Gregal, 2018.
- UNGER, Gérard. *Aristide Briand. Le ferme conciliateur*. París: Fayard, 2005.
- USET, Salvador. *El procés del catalanisme a Terrassa*. Terrassa: Fundació Soler i Palet, 1970.
- VALENTÍ VIVÓ, Ignasi. *La Obra de César Lombroso : conferencia de extensión universitaria dada en la Cátedra de Medicina Legal y Toxicología de la Universidad de Barcelona*. Barcelona: La Neotipia, 1909.
- VALERA ORTEGA, José. *El poder de la influencia. Geografía del caciquismo*. Madrid: Marcial Pons, 2001.
- VENDRELL, Ernest. *L'acció moral moderna. Tipus representatius. Conferència llegida a l'Ateneu Barcelonès el 15 de febrer de 1901*. Barcelona: Tipografia L'Avenç, 1901.
- VENDRELL, Francesc d'A. «L'actuació d'Acció Catalana Republicana». *LVC*, 15 de juliol de 1933.
- VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc. *La guerra particular de Gaziell i el comte de Godó*. Barcelona: Ploion Editors, 2004.
- VIRELLA I BLODA, Albert. «1901: Mort de D. Víctor Balaguer». *Diari de Vilanova*, 8 de juliol de 1977.
- *Els anys tristos (1881-1900). Crònica de la decadència de Vilanova i la Geltrú*. Sant Sadurní d'Anoia: Institut d'Estudis Penedesencs, 1992.
- VIVES COLL, Antonio. «Els socis del Casino de Vidreres (La Selva) i el poble de 1866 a 1926». *Societat d'Onomàstica. Butlletí Interior*, núm. 26, 1986.
- WINOCK, Michel. *El siglo de los intelectuales*. Barcelona: Edhasa, 2010.
- ZOLA, Émile. «J'accuse...!». *L'Aurore*, 13 de desembre de 1898.
- *Jo acuso. La veritat en marxa*. Barcelona: Angle Editorial, 2019.

- [S.S.] «100 anys de la Setmana Tràgica. Que va passar a Sant Andreu?» a *L'Eixida*. Informació crítica i andreuena. <https://eixida.wordpress.com/2009/07/19/100-anys-de-la-setmana-tragica-que-va-passar-a-sant-andreu/> (darrera visita, agost de 2016).
- [S.S.] *Anuari de Catalunya 1917*. Barcelona: Edicions Minerva, 1917.
- [S.S.] *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* MCMXXVII – XXXI. Barcelona: IEC, 1931.
- [S.S.] Estatut d'Autonomia de Catalunya, sancionat pel president de la República Niceto Alcalá-Zamora el 15 de setembre de 1932.
- [S.S.] «Biografia de D. Joan Sol i Ortega». *Revista del Centre de Lectura*, 1 de novembre de 1924.
- [S.S.] *Discursos contra la Ley de Jurisdicciones*. Barcelona: Solidaritat Catalana – Tipografia El Anuario de la Exportación, 1906.
- [S.S.] *Impressions instantànies de les visites fetes als diguemne futurs protectors de La Neotipia*. 1902-1906 (Manuscrit). Fons Bergnes de Las Casas. BNC.
- [S.S.] *Projecte d'apèndix i materials precompilatoris del dret civil de Catalunya*. Barcelona: Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya, 1995.
- [S.S.] *Sesión regia de apertura de las Cortes, celebrada el lunes 13 de mayo de 1907*. *Diario de Sesiones de las Cortes. Congreso de los Diputados. Legislatura 1907-1908*. Madrid: Establecimiento tipográfico de los hijos de J.A. García.
- [S.S.] *Solidaritat Catalana (Recort de las Festas del Homenatge)*. Núm. 1. 20 de maig de 1906.

17. ANNEX FOTOGRÀFIC

Retrat de Marià Hurtado Rusca (AAH).

Premi escolar obtingut per Amadeu Hurtado l'any 1881 (AHH).

Tres imatges de la joventut d'Amadeu Hurtado (AAH).
A baix: El matrimoni Hurtado amb la petita Adela i diversos familiars (AAH).

A la dreta, Anna Martí. A l'esquerra, la germana d'Amadeu Hurtado, Lola Hurtado (AAH). A sota, Amadeu Hurtado durant un viatge a Granada, en unes curioses imatges (AHH).

Amadeu Hurtado retratat per Ramon Casas (Museu Nacional d'Art de Catalunya).

Amadeu Hurtado i Anna Martí amb els seus fills Odó, Adela i Víctor, en retrat familiar de l'any 1913 (AAH).

El matrimoni Hurtado en unes fotografies d'estudis fetes a París l'any 1920. (AAH)
 A sota: carnet de premsa de Víctor Hurtado (AAH).

Retrat d'Amadeu Hurtado al seu despatx (AAH).

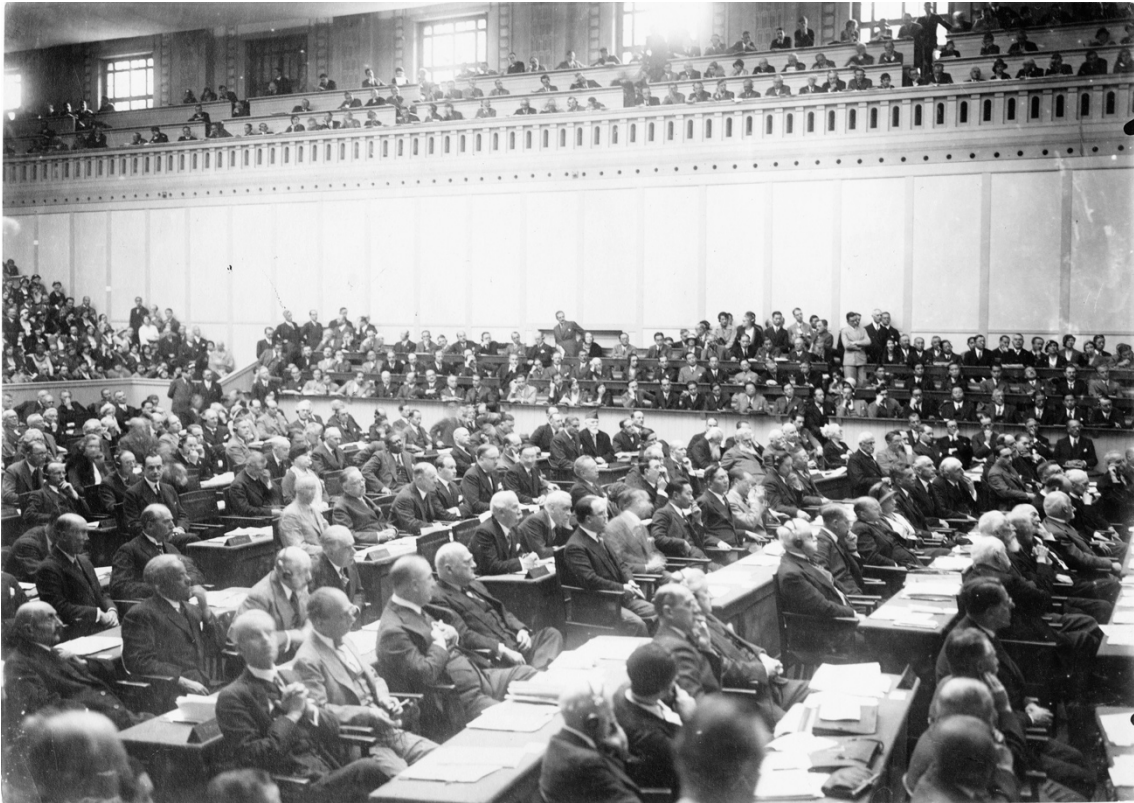

De dreta a esquerra: Amadeu Hurtado, Lluís Companys, Ventura Gassol (dret), Manuel Serrat i Moret, Francesc Macià, Jaume Carner i Pere Coromines.

Amadeu Hurtado sostenint l'Estatut d'Autonomia de 1932 davant els presidents Macià i Alcalà Zamora, i en presència, entre d'altres, de Lluís Companys, Manuel Serra i Moret i Álvaro de Albornoz (AAH).

Amadeu Hurtado, al costat de ministre Alejandro Lerroux, assisteix a l'Assemblea General de la SdN, l'any 1931. Fotografia: Arxius de la Societat de Nacions.

Hurtado reunit amb l'exmandatari rus, Aleksandr Kérenski. Fotografia de Josep Maria Sagarra i Plana (ACN)

Odó Hurtado (amb barba), amb altres empresonats com Carles Pi Sunyer, Estanislau Duran i Reynals, Ventura Gassol, Joan Casanellas o Josep Tarradellas, al vaixell *Uruguay* (AHH).

Recepció a la Generalitat en motiu del I Congrés Jurídic Català (AHH).

